

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ
ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ
ՏԱՇՔԵՆԴ**

Վանաձոր
2025

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

ՏԱՇՔԵՆԴ

Վանաձոր
2025

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

Երկեր

Երկու հատորով

Հատոր երկրորդ

Երևան, 1985

ГРАНТ МАТЕВОСЯН

Избранные произведения

в 2-х томах

том второй

Ереван, 1985

HRANT MATEVOSSIAN

Selections

In two volumes

Volume 2

Yerevan, 1985

Հեղինակային քարտարանը մշակեց,
բնագրային համաբարբառը կազմեց և
հրատարակության պատրաստեց
բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
ԱԼԲԵՐՏ ԺՈՐՇԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆԸ

Авторскую картотеку обработал,
текстуальный конкорданс составил и
подготовил к изданию
кандидат филологических наук, доцент
АЛЬБЕРТ ЖОРЖЕВИЧ ПОГОСЯН

The author's card index was elaborated,
the original concordance was completed and
prepared for publication by
the Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
ALBERT GEORGE POGHOSYAN

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ
ՏԱՇԹԵՆԴ
(Բնագրային համաբարբառ)

ГРАНТ МАТЕВОСЯН
ТАШКЕНТ
(Текстуальный конкорданс)

HRANT MATEVOSYAN
TASHKENT
(The textual concordance)

ՀՏԴ 811.19'374
ԳՄԴ 81.51.054
Պ 797

Հրատարակության է երաշխավորել
«Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարան»
հիմնադրամի հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնը

Հրատարակվում է
«Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարան»
հիմնադրամի գիտխորհրդի որոշմամբ

Հեղինակային քարտարանը մշակեց,
բնագրային համաբարբառը կազմեց և
հրատարակության պատրաստեց
բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ ԱԼԲԵՐՏ ԺՈՐԺԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆԸ

Խմբագիրներ՝ Բ. Գ. Պ., պրոֆեսոր Գ. Կ. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Բ. Գ. Թ., դոցենտ Վ. Ա. ՓԻԼՈՅԱՆ

Պ 797 ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ: ՏԱՇՔԵՆԴ:
(Բնագրային համաբարբառ).– Ա. Ժ. ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ/. –
Վանաձոր: Արմինֆո, 2025. – 638 էջ

ՀՏԴ 811.19'374
ԳՄԴ 81.51.054

ISBN 978-9939-811-67-3

© Պոդոսյան Ա. Ժ., 2025

Ա

Ա — հիմար շան տղա, հե՛յ – 308: Ի՛նչ ես լալյել վեր ընկյել, ա՛ գրկված շան որդի – 312: Ա՛մարդիկ, էդ ո՞վ եք – 373:

ԱԱ՛ԱՂ — *Աա՛ աղ*, ջինսը... նավթ լցնեմ վառեմ – 287:

ԱԲԵԼ — ջաղուն ու *Աբելը* դուռը փակել, երեխային տարել տանջում են – 348: *Աբելին* ձեն տվեք գա – 354:

(ՕՍԵՓԱՆՅ) ԱԲԵԼ — *Օսեփանց Աբելին* կանչեցեք գա ծնեցնի – 353:

ԱԲԵԼ ՊԱՊ — չափարն անցել մտել էին *Աբել պապի* մեղվանոց – 345: չասաց «*Աբել պապին*» – 353:

ԱԳԱՀ — Ես ուրիշների նման *ագահ* չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364:

ԱԳՈՒՆ — Սիմոնի-*Ագունի* Սերուն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ ինք ստանում է – 337:

ԱԴ — ա՛ դ էր բղավում՝ դժոխք – 382:

ԱԴԱՄ — նան՝ իր *Ադամ* խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: գերության պատճառով *Ադամը* կենտրոնի կապեզեում մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր – 349: նրա ախպեր *Ադամը*՝ երկու – 397: *Ադամի*, Սիմոնի, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ *Ադամի* տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՛ – 324: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի *Ադամի* ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ *Ադամինը* – 356:

ԱԴԲԵՋԱՆ — Ղազախը՝ *Ադրբեջան*, մենք՝ իբր թե Հայաստան – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու *Ադրբեջանին* էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

Ա-Ե-Ե-Ե-Ե — *Ա-ե ե-ե ե* – 392:

Ա-Ե ԵԵ — *Ա-ե եե*, շնորհքդ կտրի, քու շնորհքդ – 399:

ԱՋԱՏ — բայց Օհանը դեռ *ազատ* էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: ասել ենք սարերի մեր *ազատ* թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: երբեմն մենք *ազատ* ու ձին բարձված ենք քաշել – 318: Զխճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու *ազատ* օրերին չհասավ – 335: Մեր Ծմակուտի հայերեն արդեն *ազատ* խոսում էր – 338: մենք էս բուպեիս *ազատ* քաղաքացի էինք, փառք սաղահընդունեիր – 342: Այդ գիտակից չարության, թաթարի *ազատ* որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լույթունը, միամիտ-*ազատ* հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լույթունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր *ազատ* արածել – 353: Աշխարհն այդքան *ազատ* չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: վե՛րջ, ասաց, Թեվիկ տղա, *ազատ* ես, վե՛րջ – 360: երեք երեխային թողնելու են վրադ՝ որ իրենք *ազատ* չլվեն – 371: բայց դե էլի՛, *ազատ* քաղաքացի էր – 381: քո քույր Շուշանը կթից *ազատ* է Շուշան քույրդ տա՛սը – 397: դարձել է անպատասխանատու *ազատ* քաղաքացի – 400: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Ծմակուտ անուն *ազատ* համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405:

ԱՋԱՏԵԼ — այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից գրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք *ազատում* – 309: Եվ զարմանալի էր, որ զանգը լույթունից դեռ երեխա էր *ազատում* – 403: *զուլիսա ազատել* կորել եմ – 312: վատ ընկերներից ու համարիք բանտ ընկնելուց *ազատել*, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385: Մյուսի նման խեղճ գառանը անծիծանքամակ սև գիշանգդի ճանկերից Օհանն *ազատեց* – 283: թող ջարդվեր ու մե՛զ էլ *ազատեք*, ի՛նքն էլ ազատվեք – 321:

ԱՋԱՏՎԵԼ — ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առնասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ *ազատվում* էր ու նրա կարծիքով էր էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեք – 288: միջնեկ թաթարը փախել վտանգից *ազատվել* է – 346: հետո բանտից որ *ազատվել* էր՝ ամուսինը չէր ընդունել – 364: պառավ մեծափոր կովը չէր կարողանում փախչի *ազատվի* – 344: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուր կտանեի, մինչև *ազատվեիր* գայիր, ո՞ր էս անտեղի դիվոտում – 321: թող ջարդվեր ու մե՛զ էլ ազատեք, ի՛նքն էլ *ազատվեք* – 321:

ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — ու, չնայած պարապ *ազատությունն* իրեն պետք չէր – 380-381: հետո էլ ֆերմայական *ազատությունից* ու աշխատանքի՛ց էին գրկել – 365: Գոմերի ու հանդերի *ազատության մեջ* ինչ ասես կարող էր պատահել – 336:

ԱՋԳԱԿԱՆ — Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ *ազգական*՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվիկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310:

ԱՋԳԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — դրանից բացի՝ թաքուն *ազգասիրություն* ուներ – 340:

ԱՋԴԵԼ — մեկի միջոցով մյուսի վրա գուցե *ազդենք* – 383:

ԱՋԴԵՅԻԿ — ուզում է Ծմակուտ ձիավորված *ազդեցիկ* մտնի, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315:

ԱՋԴՎԵԼ — և տեսնող հովըտեցին խիստ *ազդվում* ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը գավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: – *Ազդվեցինք*, – ասաց, – ձենդ լսեցինք, Փառո – 339: Իրենց նման հասարակ չազդվեց – 337: մի քիչ երևի *ազդվեց* – 405: Բայց *չազդվեցին* – 327:

ԱՋՆԻՎ ԽՈՍՔ — *ազնիվ խոսք* – 275: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոտն էլ Կապուտեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, *ազնիվ խոսք* – 306: Ցավալի պատկեր էր, *ազնիվ խոսք* – 314: *ազնիվ խոսք* – 314: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, *ազնիվ խոսք*) կանչեց ասաց – 373: *ազնիվ*

խոսք, ասաց «իմ Թեվանի» – 373: *ազնիվ խոսք*, կասեր՝ ապրեք – 396: ուղղակի թշնամու նման սպանեց, *ազնիվ խոսք* – 397: Քեզանից էդ մի բանը չէինք սպասում, Վերան տղա, *ազնիվ խոսք* – 398: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, *ազնիվ խոսք*, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, *ազնիվ խոսք* – 412: Էս սուրբ հացը վկա՝ *ազնիվ խոսք* – 413:

Ա-Է Է՛ է – Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. *ա-է էէ* – 271:

ԱԼ — կապույտ կոստյումով ու *ալ* կարմիր շապիկով էն մյո՞ւսն ով է – 390:

ԱԼԱՇԱ — հա՛ աատ, *ալաշա* մորդ ջորու ճոները, ես անասունի բժիշկ չեմ – 354:

ԱԼԱՐԵԼ — Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, *ալարում էր ծիծաղի* – 315: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց ինքն *ալարել* ու չի խոսել – 315:

ԱԼԲԵՐՏ ԴԵՎՈՅԱՆ — կենտրոնից *Ալբերտ Դեվոյան* անունով մի թագի էր եկել – 304:

ԱԼԵՔՍԱՆ — որ մեր *Ալեքսան* եղբոր վերադարձի հետ նրա ոտի տակ մորթի – 281: Էս ի՞նչ *Ալեքսան* է երգվում – 284: Մեր *Ալեքսան* եղբայրը՝ Ծմակուտի ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: նրանց Մանվելն ու մեր *Ալեքսանը* գուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ *Ալեքսանի*, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307:

(ՄԵԼԸՔԱՆՆ) ԱԼԵՔՍԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանը, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, *Մեղրանց Ալեքսանը*, զոհված մյուս տղերքը – 403:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆՁԱՐԵ — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ *Ալեքսանդր Շիրվանզադեի* «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ԱԼԻԿ ՇԱՄՆԱԼՅԱՆ — բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե *Ալիկ Շամխայյանի* պատմությունն էր – 412:

ԱԼԻՄԵՆՏ — Գիտեի՞ր, որ ախպորդ կնկան *ալիմենտ* ես տալիս – 411: կարծենք փախստականի *ալիմենտը* էս գյուղից է գնում – 405: այսինքն որ Մամվելի երեխեքի անդամավճարը, էնիքը՝ *ալիմենտը* պիտի Թեվրկի աշխատանքից գնա – 411: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով *ալիմենտի* փող կլինի գալիս – 312: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան *ալիմենտի* թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի – 312:

ԱԼՅՈՒՐ — առանց գործուղման թերթիկի փոնից մոր դուռը մի պարկ *ալյուր* չէր տանում – 387: սիպտակի անունով էիր տվել, բայց *ալյուրդ* լավ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: պետական քաշաճի գնով *ալյուրը* տալիս էր ժողովրդին – 380:

ԱԼՐԱՂԱՅ — սա *ալրադաց* կոմբինատից խառն անասնակերը – 387:

ԱԼՐԱՊԱՐԿ — դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն *ալրապարկի պես* պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381:

ԱՆՈՐԺԱԿ — երեխայի *ախորժակը* գուցե քաշել՝ ճամփին կերել է – 290:

ԱՆՉԻ — տեգրս անպարտ դուրս եկավ, *ախչի*, սիպտակ ուս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել – 279: *Ախչի*,– ասավ,– մի էդ արաղը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: *Ախչի*,– խոխոաց, թե՛ լրիվ ներել-ներվել ու հաշտվել էին – 334: աճի՞-*ախչի*,– ասաց – 334: ինչպես որ մորն էր *ախչի* ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: Ուզածդ ի՞նչ է, *ախչի* – 338: ձեռները դրեց չեղած կոնքերին ու «*ախչի* Աղո տուն» գնաց – 343: էդ ի՞նչ եղավ, *ախչի* – 343: – Աղո ւն,– կանչեց,– *ախչի* Աղո ւն – 367: – *Ախչի*,– ասաց,– գաթայի հոտը վեր ես արել – 368: էդ է՞րբ, *ախչի*, որ ես չեմ տեսել – 368: Ասել էին *ախչի* գործ չունես – 410: ի՛նչ ենք, *ախչի*, նրա տեղը էս խեղճ տղային կարմրեցնում – 412:

ԱՆՉԻ ԻՐ — – *Ախչի իի*,– կանչեց,– սիրտս հիմա կպատռի – 368:

ԱՆՊԵՐ — Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ *ախպեր* ունեմ, գնում եմ բերեմ. *ա-է էէ* – 271: *ախպեր* ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278: ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, *ախպեր* ջան – 278: հա, *ախպեր*, ես ձայն չունեմ, չկամ – 280: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր *ախպեր* Օհանի վրա երգեց – 283-284: մեր *ախպեր* Օհանը գլխարկը դրեց մեր գլխին ու Ջանդառ կնքեց – 284: մեր *ախպեր* Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց՝ թե դասատվի ձեռք չի տալիս – 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր *ախպեր* Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Նրա *ախպեր* Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: Մեր *ախպեր* Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի *ախպեր* Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած *ախպեր* լինեն ու միաժամանակ նազելի – 310: բանակում երկուսով երեք *ախպեր* ենք կորցրել – 310: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա *ախպեր* Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպեկտոր, Մելքսանց թագին, անասնակերի ու բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: անունը դրել էս *ախպեր* – 329: պատերազմի առաջին ամսին իմ *ախպեր* Մամվելը անհայտ Ռուսաստան խփվեց – 330: Մեր *ախպեր* Վերան կովերից ինձ խանել ավակարար դասավորել է – 337: Քու *ախպեր* օգոստոսին տաս մանետ ստացել է – 341: *ախպեր* ջան, ախպեր, անմեր ու անտեր – 376: ախպեր ջան, *ախպեր*, անմեր ու անտեր – 376: հեռացել համարի՞ր ծայրին էր կանգնել և համարի՞ր ղեկավար ու *ախպեր* չէր – 381: չեմ ուզում, *ախպեր*, իմ հարևանի տունը իմ ձեռով

քանդվի – 383: նրա *ախպեր* Ադամը՝ երկու – 397: մտքների մեջ վռագ կոծկեցին թե, *ախպեր*, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: այսուհետեյով *ախպեր* ենք – 409: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՅ ՉՈՐՄԻԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈՎ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵԼՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ *ԱԽՊԵՐ* ՍԱՄՎԵԼ – 411: *ախպերդ* այսինքն հեռվից քեզ տեսնում է, դու իրեն՝ ոչ – 411: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ *ախպերդ* քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: մեր անժառանգ, աննկար, անհետ *ախպերը* – 284: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա, որ *ախպերը* զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր *ախպերը* հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՝, տրորված ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: իմ միթևանի Ոսկան *ախպերը* իմ հեր Իշխանի փողերն առավ – 330: բայց մեծ *ախպերը* ուսի վրայով մորն ասաց – 369: չէ՞ *ախպերը* հիմիկ մենակ դու ես մնացել – 373: բայց *ախպերը* կատակի տվեց ու չօգնեց – 383: Իմ *ախպերն* ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ ինձ հեր էր գալիս – 293: բայց դե երեխան եթե թանկ է՝ *ախպերն* էլ է թանկ – 314: իսկ Տաշքենդն ու *ախպերն* էլ չլինեին՝ ուր – իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ – 314: մեծ *ախպերն* ես ու քու փոքրի ճակատագրով դժվար ես հետաքրքրվում – 369: մի դիրեկտոր *ախպերն* այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382: չէր ասում էսքան տարվա *ախպերս* ու ընկերս է – 276: *ախպերս* Տաշքենդ է – 296: *Ախպերս* ես – 409: բայց «*ախպոր*» հոտն առավ – 270: իրա *ախպոր* երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: *ախպոր* տան վրա պաշտպան արծիվ դառնա – 286: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա, որ ախպերը զոհված *ախպոր* կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: Էս իմ *ախպոր* տունն է – 293: Էս իմ *ախպոր* նկարն է – 293: Քո հարազատ *ախպոր* տղե՞րքը՝ մեծ պեպեկը, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը – 296: Քու *ախպոր* երեխեքն են, – ասաց – 308: վեց *ախպոր* գլուխ ես կերել, գլխակեր – 407: Մեռած վեց *ախպոր* ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: թե չէ, շան որդի, ասավ, կգնանք քաղաքի *ախպորդ* դուռը վրեղ գանգատի – 383: Գիտե՞ի՞ր, որ *ախպորդ* կնկան ալիմենտ ես տալիս – 411: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո *ախպորը*, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: Քաղաք Մոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրի՝ որ մեծ *ախպորը* Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մելքսեանց խավարն է սպանում – 288: մենք մեր *ախպորը* Տաշքենդ անտեր ենք թողնելու – 297: գնում է *ախպորը* գտնի՝ մեր փոքր հորեղբայր Մամվելին – 392: Գնում ենք մեր *ախպորը* բերենք էստեղ կանգնի – 395: գառնուկ անլեզու *ախպորն* ուզում են մորթեն – 376: ասեի *ախպորս* կնիկը երեխային ծիծ է տալիս՝ մինչև ամանը լցվի – 331: Յոթ *ախպորից* մահը օրորոցում վեցին խեղդել, Մնացականին չի գորել – 406: Հենց իմանանք ինձ Ակոփի համար չէին ուզել՝ *ախպոր համար* էին ուզել – 287: Էս էլ իմ *ախպոր նման* թիկունքս էսպես բարակ եմ – 294: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարի որ *գառնիկ ախպոր մասին* Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376:

ԱԽՊԵՐԱՑՈՒ — Էդ ո՞ւմ վրա ես չարացած, *ախպերացու* – 328: սիպտակի անունով էիր տվել, բայց այլուրդ լավ չէր սիպտակ, *ախպերացու* – 388: Տաշքենդ ես գնում, բայց փող չունես, *ախպերացու* – 410: Ծխող չես, բայց ծխում ես, *ախպերացու* – 411:

(ԳԱՌՆՈՒԿ) ԱԽՊԵՐԸ — հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ *Գառնուկ ախպերը* հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362:

ԱԽՊԵՐԻԿ — խի՞ չես ինձ համար Ռոստոմի ձիուց մի ձի առնում, *ախպերիկ* – 319: Է՛ *ախպերիկ*, չգիտեմ ինչ ես անելու՝ որ տունը ցրիվ չգա – 320: Էս ինչ մեծ գումար ունես, *ախպերիկ* – 409: բայց, *ախպերիկ*, ասել էին, քոնը բաց է շատ – 409:

ՔԵԳ ինչո՞ւ են Ջանդառ ասում, *ախպերիկ* – 410: *Ախպերիկ*, մենակ ճիշտը պտես ասիլ – 412: քու ինչի՞ց էր եղպես գոհ, *ախպերիկ* – 412: տղամարդը ո՞նց կնիկ կլինի, *ախպերիկ* – 412:

ԱԽՊԵՐՈՒ — – *Ախպերո*, վայ թե մերը չեն՝ էս քնակոլով շաշը չի ջոկում – 281:

ԱԾԵԼ — բերել դատարկ փորս *ես ածում* – 274: Տիգրանիչ, ասաց, մի ամիս է դրել գրպանդ *ման էս ածում* – 383: փորոտիքը *դեն են ածում*՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: լցրել ու չոր արաղը դատարկ *փորն էր ածել* – 415: մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր *ածինք* – 363: նոր կոշիկները ձեռքին՝ նրա երեխան անկողնում թաթիկները *պար ածավ* – 271: այսինքն *կուչ-ածավ* – 283: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ *ածենք*, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: որ ուրիշի կրակի մոտ աչքներս հացին *դուղուկ ածենք* – 374:

ԱԾՈՒ — նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի *ածունեքը* կարծես նկար լինեին – 352:

ԱԾՈՒԽՇԵՐՆՈՂԱՆՔ — *Ածուխշինողանց* դռներից բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ ու պահեստի շեմքին նվաղեց – 345: չէ՞ ժամանակին էլ *Ածուխշինողանց* խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410: *Ածուխշինողանց* խեղճի կողոպուտը ձևական էր եղել – 410: Էդ ինչի՞ տարածվեց՝ թե *Ածուխշինողանց* խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412:

ԱԿ — սապոգավոր ու դանդաղ եկավ մեքենայի *ակները* տնտղեց ու կանգնեց լոռեց – 402:

ԱԿԱՆ — Ասացին կամ *ական* չեն, կամ մերը չեն – 274:

ԱԿԱՆԱՏԵՍ — բայց որ սև թուղթը *ականատես* վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281:

ԱԿԱՆՋ — ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ *ականջ*՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: *ականջը* մի թույլ պաչեց – 293: վրիպեց ու *ականջը* տաշելով ուսը կծեց – 317: մեր *ականջը* տաքացել տծծում էր – 334: Ղեկավարի ձեռը զուսպ, լեզուն ծանր, մի *ականջը* խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393: ուսով ծնտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով *ականջը* պոկել չգիտի – 407: բռնել ու քիթը ջնջխված, *ականջը* կերված, ձվանը ջարդված արյունվիկ կանգնել է – 407: *ականջները* երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար

շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու *ականջները* փակեց – 316: ներսից երևի *ականջներն* էլ էին փակվել – 350: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքևի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել *ականջից* բռնել ու ետ է տարել – 406: քունքի մազը Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն *ականջի ետևն* անցրեց – 367:

ԱԿԱՆՁ ԴՆԵԼ — Զանդառն *ականջ դրեց* – 298: Օհո՛ւ՛ ինքը իր ձայնին *ականջ դրեց* ու չհավատաց – 326: ու եթե լավ *ականջ դնեհիք*՝ խզխզոցն էլ կլսվեր – 308:

ԱԿԱՆՁԸ ՔԱՇԵԼ — Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը մի կողմից *ականջները քաշել* – 360: բղավոցի վրա հալիվորը եկել տակից հանել, *ականջը քաշելով* տարել էր տուն – 345:

ԱԿԱՆՁԻ ՏԱԿ – ու Շմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թույլի *ականջի տակ* ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301:

ԱԿՆԿԱԼԵԼ — պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է *ակնկալում*, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402:

ԱԿՆՈՑ — *ակնոցի վրայից* նայեց ասաց – 326:

ԱԿՈՂ — իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ *Ակոպին* պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342:

ԱԿՈՍ — Դաշույն չէր, բայց այն շեղբի վրա դաշույնի *ակոս* ուներ – 271: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց *ակոսի վրա* կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353:

ԱԿՈՓ — – Անոշ, – ասաց, – քու հեր *Ակոփը* պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: ասում էինք *Ակոփը* կլինի – 346: *Ակոփը* գլուխը քեզանից կորցրեց, թո՛ւ, թո՛ւ – 349: «Քու թայերը»՝ այսինքն *Ակոփը*, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելըքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: Է՛, նրանց ապուպապ *Ակոփը*՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց թույրեր Միրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ եզնաբած երեխա է եղել – 405: Մեր երկու ընտանիքի երեք զոհից նկար միայն *Ակոփն* է թողել – 283: քանի որ *Ակոփն* ուզել էր նա աղջիկ լինի – 340: զոհը *Ակոփն* ու Մանվելն են – 342: դրանք *Ակոփն* ու մանավանդ անհիշատակ Մանվելը չէին – 359: բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր *Ակոփն* է – 403: *Ակոփի* ծնկանը մենք դժվար թե միասին նստած լինենք – 293-294: ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, *Ակոփի*, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, այլ միայն *Ակոփի* հուշն էր – 347: ինչպես որ *Ակոփի* շունչը մեր ներսում բոցի պես մի թույլ խփվեր ու մարեր – 347: թույրերն *Ակոփի* նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա *Ակոփի* երեխաներին էր – 359: *Ակոփի* շապիկ-փոխանը հագցրինք ու տեղաշարժում դրինք – 363: *Ակոփի* անունը խառնվել հիսուն արժան-անարժանի մեջ կորել էր – 388: հանուն հայրենիքի անժամանակ զոհված *Ակոփի* աղբյուր – 388: ու *Ակոփին* ճակատ նամակ էին գրել – 340: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափուծիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ *Ակոփին* Սևաստապոլ տեսել էր – 344: ժողկոմների ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը *Ակոփին* քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: *Ակոփին* խաբել էինք՝ թե աղջիկ ու Արմենուհի է – 345: այսինքն *Ակոփին* Սևաստապոլ տեսել էր, բայց կ'արտաքսեր – 350: *Ակոփիս* էլ կպահեմ – 342: դուք *Ակոփից* չեք – 360: Հենց իմանա՞նք ինձ *Ակոփի համար* չէին ուզել՝ ախպոր համար էին ուզել – 287: Դու *Ակոփի ետևից* Թիփլիս չես գնացել – 336: *Ակոփի մասին* ասում էր գալու է սապոգներս խլի – 345: հին ժամանակներում Նիկալն *Ակոփի անունով* մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: հետո՝ աշնան մատաղի համար այժը Մանվելի ու *Ակոփի անունով* մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359:

(ԳԻՔՈՒՐ) ԱԿՈՓ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելըքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ — *Ակսել Բակունցը*, Հովրոտի ու Շմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: մինչև գյուղատնտես *Ակսել Բակունցի* գալը Մամուռու խոտհարքներն անտեր են եղել – 408:

ԱԿՈՒՄԲ — Պատերազմից հետո Մելըքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր *ակումբի* բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: անասունի ձեռքը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատաստը *ակումբի* ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտոտի համար *ակումբի* վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: *Ակումբի* վարիչից չգոշացան – 391: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելըքանց ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով դեպի *ակումբի* ճակատը – 396: թե չէ *ակումբի* ֆինանսավորումը կդադարեցնենք – 401: այսինքն սապոգավոր ու դանդաղ ինքը գնաց *ակումբի* դուռը – 402: *ակումբի* դուռը գնացին երկար խոսեցին – 402:

ԱԿՈՒՄԲԱՎԱՐ — *Ակումբավարի* կողքին վառելիքի պատասխանատուն էր – 378: Տեսուչների կշտամբանքից հետո *ակումբավարի* սիրուն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ԱԿՈՒՆՔ — ասում են *ակունքը* ի նշ հիմնավոր են պղտորել – 279: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում *ակունքը* մեզանից անտես է – 328: Մեղրակի այգու հողը փախել, մոճիր դառած *ակունքը* բռնել էր, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: բանաստեղծի *ակունքն* իհարկե բանաստեղծական էր լինելու – 389: ուրիշ *ակունքից* է ֆինանսավորվում – 380: էն ժամանակ քիչ եկամուտով, փոքր *ակունքներով* յուր էինք գնում – 331:

ԱՀ — նրա *ահն* էլ էր հալիվորի մեջ բուն դրել — 353: Ավետըքի առաջ Համրկի *ահն* է եղել — 409: Բոլորը քաշվեցին *ահի* ու ծերության խուլ ավերակ — 368: Էն էր եղել, որ սուրբ մորդ *ահից* կաթը կտրել էր — 343: Էն որ մորդ *ահից* էլ կողքիդ ապահովի կաթը կտրել էր — 368:

ԱՀԱ — *ահա*, — մի հաղթական արշավանքից Ջանդառ Թեվանը եկավ — 268: Ժամանակն *ահա* այդքան աղքատ էր — 287: հանձնվեր ասեր ուս *ահա* գցում եմ ռեխո՝ կե՛ր — 288: շունչն *ահա* կտրում ենք — 307: իսկ գամփոն *ահա*, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի — 325: քո թշնամին *ահա* պիտի նայի տեսնի, որ քո ճանապարհը փակ է — 325: Բայց *ահա* սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի ընկալե երանության տրվեց — 336: Որբնայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն *ահա* Շուշանի բերանով ասվում է — 355: Բայց Շողակաթն *ահա* բամբասել էր — 363: այդ հին արահետն *ահա* անտեսեց — 372: փախան, գնացին ու *ահա*՝ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք — 382:

ԱՀԱԳԻՆ — էն *ահագին* կիսանն էլ էնտեղ էր կախ-տված — 298: *Ահագին* գյուղ է ու իրեն կենտրոն է հռչակել — 388: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էն *ահագին* Ռուսաստանը հ չունի, դու էլ է ունես — 390:

ԱՀԱ ԹԵ — *Ահա թե* ինչու ենք ասում նույնիսկ հանդի խոտը չի անպաշտպան — 293: *ահա թե* ինչու ենք ասում — 301: Ջանդառի Սոփու հոգեպահուստի սովորությունը *ահա թե* ումից է գալիս — 319:

ԱՀ ԳՅԵԼ — մարդու սիրտ *ահ է գցում* — 333:

ԱՀԸ ԿԱԼՆԵԼ — ն *ահը* մեզ *կալավ* — 347:

ԱՀՄԱԴ — թուրքի քոռ *Ահմադը* էս երկրի ամբողջ չորանությունից Օհանին գերադասում էր — 288: Ղազախա Սալահիլի ֆերմայի վարիչ քոռ *Ահմադը* մեր շրջկոմ Գրիգորյանին ո՛ր տեղից է ճանաչելու — 301: Համ էլ, ասել էր, իմ նեղ օրին ինձ *Ահմադը* պահեց — 303: քոռ *Ահմադին* հյուր ընկավ — 299: ու քոռ *Ահմադին* էր ցույց տվել — 302: Քեղուտով, Ջարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ *Ահմադին* — 303:

ԱՀՆԻՋՈՐ — Հովիտ, Օմակուտ, *Ահնիճոր* ու Լորուտ՝ էս չորս գյուղում ամենաշատը — 409: անցյալ մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, *Ահնիճորը*՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր — 386:

ԱՀՆԻՋՈՐՑԻ — *ահնիճորցին* հրեն սարերը լույս է քաշել ու հեռուստացույց դրել — 399:

ԱՂ — Բայց Շուշանի *աղը* նպատակի վրա պիտի նստեց — 352: Բայց հալիվորը վրա էր հասել *աղն* առաջից խլել — 352: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, *աղի*, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթորին — 289: չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոգային *աղի* ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում — 340: Ուրեմն ուրցով, *աղուկ*, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե գուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի — 276:

ԱՂԱ — դու էլ ո՞ւմ պող *աղայի պես* ցախսում ես — 341:

ԱՂԱԼ — ուսով ծնոտը ճնշել ու աստամներն *աղալ*, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի — 407:

ԱՂԱՋՐՈՏ ԱՆԵԼ — տոպրակը քեզանից հեռու բռնիր՝ որ շորդ *աղաջրոտ չանի* — 313:

ԱՂԱՋՈՒԲ — ու *աղաջրի* տականքն իրենն էր — 345:

ԱՂԱՎՆԻ — մեր Համրո հորեղբոր *Աղավնու հետ* նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան — 281:

ԱՂԲՅՈՒԲ — երեխա ժամանակից նկատած մի *աղբյուր* ուներ — 388: հանուն հայրենիքի անժամանակ գոհված Ակոփի *աղբյուր* — 388: Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին Վաթրնանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր *աղբյուր* են կապել — 413: հեռու ձորերից *աղբյուրը* բերել էին իրենց դուռը — 328: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած վացք լինեին՝ պիտի գնային *աղբյուրը* գային — 372: Բայց հորենական տունը քանի կար՝ *աղբյուրն* էլ կար — 331: *Աղբյուրն* ու թասերն ուրեմն անընդհատ հիշելիս էր եղել — 414: *աղբյուրի* ջուրը գոլանում է — 298: միջոցե թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենտի հետ տարել գցել էին նրանց *աղբյուրի* գուռը — 351: կարմիր խորանի առաջ ժառանգը բետոն է թափել ու *աղբյուրի* կարմիր պուրը խրել — 414: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ մինչև Վաթրնանց Շաքարի *աղբյուրին* հասնելը շիշը չէր բացել — 414-415: Օմակուտ անցնելիս ասել էին Վաթրնանց *աղբյուրից* ջուր խմենք — 415: Օսեփանց ընդհանուր հասարակության *աղբյուրում* հերթավեճերի մեջ չէինք — 331: շները ետևը-զգած իջել *աղբյուրի մոտ* կանգ էր առել — 415:

(ԿԱՂՈՒՅՏ) ԱՂԲՅՈՒԲ — մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ *Կապույտ աղբյուրի գլխին* սեղան գցեց — 319: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով *մինչև Կապույտ աղբյուր* ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում — 403:

(ԿԱՐՄԻՐ) ԱՂԲՅՈՒԲ — որտեղ հիմա Վաթրնանց Կարմիր ծառն ու *Կարմիր աղբյուրն* են — 358:

ԱՂԻՈՂՈՐՄ — *աղիողորմը* գյուղը բռնել է — 406:

ԱՂԻՔ — խաշխշուկ փառը երկու օրում *աղիքը* սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր — 297: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր *աղիքից բացի* դեն-զցելու բան չունի, Բայց շների համար պիտի հնարես — 272:

ԱՂՅՈՒՄ — միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին *աղյուսով* խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր — 402:

ԱՂԹԵԼ — երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած *աղոթում* ու թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ — 348: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին *աղոթում*, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու — 354:

ԱՂԹՔ — չի՞ լինի՝ որ քու անտեր *աղոթքին* կենաս — 349: հիվանդ երեխաների վրա պառավը պիտի *աղոթքով* կռանար ու ծոցներում մի ձմռախնձոր թողներ — 352: այդ պատճառով էլ *աղոթքի* ու ասածու հավատի *մեջ* իրեն զսպած էր պահում — 349:

ԱՂՋԻԿ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական *աղջիկ* կտար – 271: *աղջիկ* էր – 275: Դսեղա մեր քեռունք ինչպես որ ասացին քեզ համար *աղջիկ* ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփնի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբուները պղտորված, փաստորեն *աղջիկ*-երեխայի պես լվկված Թեվիկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: և *աղջիկ*-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց – 280: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր *աղջիկ* չկա – 281: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ *աղջիկ* ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: Քաղաքներում տղա ու մարդի-գնացած *աղջիկ* ունի՝ այսինքն փեսա – 283: ինքը Շուշանն էլ անվախ ավազակի *աղջիկ* էր – 286: Էդ հարցնելու բան չի, *աղջիկ* ջան – 286: Ես ուրիշի *աղջիկ* եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել *աղջիկ* կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: Ջարդաբարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխանակի նման *աղջիկ* չի աճեցրել – 292: Պատճառը՝ սև ոռոգին, սիրելին, անտանելին, *աղջիկ* երեխայի պես անկյունում չորացել էր – 294: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն *աղջիկ* տեսան – 295: Մի օր էլ Ջանդառը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն *աղջիկ* էր կանգնած – 295: պատկերացնենք՝ որ ութերորդ դասարանի *աղջիկ* էր եղել – 310: հույսը շեկ ու հոր նման սիրուն մի *աղջիկ*՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: Աշխարքում էլ մաքուր *աղջիկ* չոռոխք – 317: Տղա կլինի թե *աղջիկ*՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: որ պատահի նոր *աղջիկ* ուզես ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: էլի երեքիդ էլ ունեի, բայց *աղջիկ* էի – 336: քանի որ Ակոփն ուզել էր նա *աղջիկ* լինի – 340: թե նրա ուզածի պես *աղջիկ* եղավ – 340: Քսան տարեկան անհասկացող *աղջիկ* էի – 341: Մենակ թե էդ մի բանն ասի՝ մի, *աղջիկ* ջան – 342: Ակոփին խաբել էինք՝ թե *աղջիկ* ու Արմենուհի է – 345: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի *աղջիկ* էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: նրանց սպիտակ երկնքը աչքը սուրմայած *աղջիկ*-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: կարտոլս հանած հորած ու ես էլ Տիգրանի *աղջիկ* Շուշանն եմ – 357: որպես թե Տիգրանի *աղջիկ* Շուշանը չենք – 359: Էնպես *աղջիկ* ուզիր, որ իմ ճնշումին դիմանա – 360: *աղջիկ* չի, թատրոն է, թատրոն, մի մեծ թատրոն է – 367: լուռ մեծանում *աղջիկ* են դառնում – 374: ու *աղջիկ* դառնալուց հետո հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում *աղջիկ* ունի, էստեղի տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: ասում է պալատը լիքը *աղջիկ* էր ու չէր գորում – 406: շեկ *աղջիկ* են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: Մեկը մեկից գեշ չորս-հինգ *աղջիկ* է մարդի տալու – 410: չնայած՝ ոչ, Համբոյի *աղջիկ*ը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: և ուրախ էր՝ որ *աղջիկ*ը քաղաք Երևան գնաց – 285: համարի անծանոթ տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են *աղջիկ*ը արդար կաթնակեր է – 286: արժե՝ որ էս *աղջիկ*ը նրան հասնի – 286: Գրիգարյանի *աղջիկ*ը մեռավ – 302: Էդ *աղջիկ*ը մի բան թե փոխեց՝ փոխեց – 363: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի *աղջիկ*ը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: բայց *աղջիկ*ը եղբորից թաքցրել ու տեղը հորն ասել էր – 377: *Աղջկերքը* կգնան կքնեն – 395: Նժույգ-ձիերն ու իշխանադուստր *աղջիկները*՝ կոտած շահին – 406: Ծոցագրպանի հեռագիրը *աղջկերքը* նայել, խղճացել ու բարկացել էին – 411: Ինքը տնաշենի *աղջիկն* էլ էնքան խելք ու սատանություն չունեի՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: այսինքն հիշել էին՝ որ *աղջիկն* էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: Փոքր պեպենտը տան *աղջիկն* էր – 340: «տան *աղջիկն*» էր ու աղջկա պես ծառայում էր – 345: գնալուց առաջ *աղջիկն* ինչպես ավել ու դասավորել էր՝ այդպես կար – 375: *Աղջկերքն* իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: Ջանդառիս գլխարկը մի *աղջկա* գլխի նկարվեց – 275: բայց *աղջկա* կորստից հետո Գրիգարյանն ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր – 302: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, *աղջկա* մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: փոքր պեպենտը չէ՞ մեզ օգնական *աղջկա* տեղն էր ծնվել – 363: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար *աղջկա* անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: Չգիտենք *աղջկերանց* թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի զուտ *աղջկերանց* հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չոռոխի քնել – 315: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած *աղջիկների* երգը տաք գիշերը լցնում էր – 342: Դա Ասորենց *աղջիկների* ցեղական հատկությունն է – 374: Գնացել դրամարկդի *աղջկերանց* բերանն էր ընկել – 409: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ *աղջկան* բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորսհաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: մեր փոքր Սոփնի խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկդի մեր հորաքրոջ *աղջկան* – 290: Թեվիկը *աղջկան* տարավ Դսեղն անցրեց – 293: Խեղճ Ջանդառին ու էն խուլ *աղջկան*, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, *աղջկան* լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ *աղջկանն* ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած *աղջիկներին*, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: *աղջկերքին* ասաց – 315: *Աղջկերքին* Ջանդառն ասել էր – 315: Թեվանի ստորացումն օտար *աղջկանից* այսինքն թաքցնում էր – 293: հետո *աղջկերքից* մեկը շալն ուսերին էր առել, Թեվիկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա *աղջկանով* ընկնի – 347: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց՝ այնպես, որ Սոփին

աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի *աղջկա հետ* երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր էդորդ դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: տասնչորս տարեկան *աղջկա նման* ծաղկել է, դեմ-դիմաց զարդարում էր Սիմոնի տունը – չպիտի՝ զարդարեր – 344: «տան աղջիկն» էր ու *աղջկա պես* ծառայում էր – 345: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի *համար*, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած *աղջկա* – 358: *աղջիկ ժամանակ* նրա տեսած փողն էլ էր – 366: Ետև-զգած տարել գրասեղանի ետևը Թեվրեկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության *աղջիկների հետ* ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411:

ԱՂՋԿԱՎԱՐԻ — քունքի մազը Շուշանն *աղջկավարի* շտկեց՝ այսինքն ականջի ետևն անցրեց – 367:

ԱՂՋՆԱԿ — միայն գալու օրը *աղջնակի* սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292:

ԱՂՎԵՍ ԽԵՂԴԵԼ — Հովրոսի ճամփին չի, տանը վեր-ընկած *աղվես է խեղդում* – 364:

ԱՂՈՒՆ (հասարակ անուն) — խաշամը ետ էիր տալիս՝ կարմիր *աղունի պես* փռած աճար էր – 297:

ԱՂՈՒՆ (հատկանուն) — *Աղուն* քույրիկի կամ հին մարդկային խոզի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: և նոր միայն *Աղուն* քույրիկի սիրուն դեմքը դռնակից դուրս եկավ – 325: *Աղուն* քույրիկը փուռը վառել, հաց էր թխում – 326: *Աղուն* քույրիկը փռնից հաց էր հանում – 326: *Աղուն* քույրիկն ասաց – 327: *Աղուն* քույրիկն ասաց – 327: *Աղուն* քույրիկն ասաց – 327: *Աղուն* քույրիկը փռան շեմքից ետ նայեց – 328: *Աղուն* քույրիկը փռան շեմքից ասաց – 329: *Աղուն* քույրիկը փռան բերանը փակեց – 330: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, *Աղուն* քույրիկն իրենց իրենց շեն դռներից գոռոռացին, թե ավերակ է – 333: – *Աղո՛ւն*, – կանչեց, – ախչի Աղո՛ւն – 367: – Աղո՛ւն, – կանչեց, – ախչի *Աղո՛ւն* – 367: *Աղուն* քույրիկը եկավ խանութից պետական արաղ տարավ – 388: *Աղուն* քույրիկին ասել էր – 389: հալիվորը մառանի առջևից, *Աղունը*՝ փռան, մարդուկնիկ իրար նայեցին – 330: *Աղունը* չէր պատասխանում – 343: իրենց դռների *Աղունը* մեզ հավասար գուցե ժպտում ու լաց էր լինում – 363: մայրն ու *Աղունը* խոսեն – 368: *Աղունը* կարճ ասաց – 368: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, *Աղունը*, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: *Աղունն* ասաց – 329: իր ապահով տունտղոնից *Աղունն* ասաց – 333: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, *Աղունն* ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: Պատշգամբն ինչ է, *Աղունի* ու Շուշանի դռների մաքրությունը չուներ – 375: դեմ-դիմաց ձեն տվինք *Աղունից* օձառ ուզեցինք – 363:

ԱՂՈՒՈՒՆ — ձեռները դրեց չեղած կոնքերին ու «ախչի *Աղո՛ւն*» զնգաց – 343:

ԱՂՈՒՈՒՈՒՆ — «*Աղո՛ւն*» կանչեց – 343:

ԱՂՔԱՏ — Ժամանակն ահա այդքան *աղքատ* էր – 287: Այ *աղքատ* շան որդի, հե՛-եյ, մյեռա՞ծ ես թե կաս – 312: բայց հպարտ, *աղքատ* ու վիրավոր փոքր պեպենտոնը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր *աղքատ* երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: բայց ջարխեչեցի հիմար *աղքատին* զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271:

ԱՂՔԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — ու ինչքան որ Ջանդադի հարստության, նույնքան էլ սրա *աղքատության վրա* էին զարմացել – 410:

ԱՃ — Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, *աճի* ու անկման պատասխանատուն – 390:

ԱՃԱՐ — խաշամը ետ էիր տալիս՝ կարմիր աղունի պես փռած *աճար* էր – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ *աճարը* ոչխարին լավ չի – 297: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու *աճարն* արդեն գցում էր – 297:

ԱՃԱՐԿՈՒՄ (հասարակ անուն) — ոչ երանին մեկ էլ այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը *աճարկուտ* կթողներ – 297: *Աճարկուտը*. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: *Աճարկուտը*. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան *աճարկուտ* ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297:

ԱՃԱՐԿՈՒՄ (հատկանուն) — Վաթընանց Սանդրոն բերում էր *Աճարկուտ* խոզ պահի – 394: Խոզարած Մուրիին ասում ես *Աճարկուտից* Թիփիս է հասել, հա՞ – 335: մեր խեղճ Նիկոլ պապը *Աճարկուտում* խոզապահ էր եղել – 361:

(ՄԵԾ) ԱՃԱՐԿՈՒՄ — եկել Հովրոսից հալիվորին առել, իրենց խոզի հետ բերել էին *Մեծ աճարկուտ* – 297: հետը մտան *Մեծ աճարկուտ* – 314: *Աճարկուտը*. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու *Մեծ աճարկուտը*. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: շները ետևը-զգած որ դուրս եկավ *Մեծ աճարկուտի* զլուխը, հոր՝ Նիկոլ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, Ցիցքարա սեղաններից, Քեղուտ ծմակից, *Մեծ աճարկուտից* թափվեցին – 306: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել *Մեծ աճարկուտում* մի խոզի վրա կրակել էր – 360: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով *մինչև* Կապուտլեռ ու *Մեծ աճարկուտ* ամբողջ անտառն իրենն է – 334:

ԱՃԱՐԿՈՒՄ ԱՆՏԱՌ — նորամանուկն ու Մոփին կանգնած նայում են *Աճարկուտ* մեծ *անտառի գլխով* Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316:

ԱՃԱՐԿՈՒՄ ԱՆՋ — երբ դեմ-դիմաց *Աճարկուտ լանջերին* էինք՝ ձեն տվեց թե վռազիլ մի – 285:

ԱՃԱՐԿՈՒՄ ԾՄԱԿ — Կարմիր շորը հագին՝ *Աճարկուտ* մեծ *ծմակից* դուրս եկան – 281: գերանդին այդպես էլ գցել ու *Աճարկուտ ծմակով* խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, *Աճարկուտ ծմակում* թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սայլ թաքուն խոտ ունեինք – 307: *Աճարկուտ* մեծ *ծմակի գլխով* – 276:

- գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու *Աճարկուտ* մեծ *ծմակի գլխով* նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277:
- ԱՃԱՐԿՈՒՏ ՀԱՆԴ — Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ *Աճարկուտ հանդի* գոմերը – 291:
- ԱՃԵՅՆԵԼ — Զարդաբարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ *չի աճեցրել* – 292:
- ԱՃԻ — «*աճի*»՝ մամա, նանի էր ասում – 334: *աճի*՝ ախչի՞, – ասաց – 334:
- ԱՄԱՅԱՆԱԼ — բայց Օձունի ու Դսեղի նման քաղաք գյուղեր *են ամայանում* – 387:
- ԱՄԱՅԻ — ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, *ամայի* էին – 282-283: Գյուղ իջնենք տեսնենք Չինգիզխանի արշավանքն անցել է՝ *ամայի* – 305: *Ամայի* հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: ու Մելքքանց բլրալանջին՝ այս *ամայի* թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: բայց դա *ամայի* մահվան տրամաբանությունն էր – 382: հիմա ձախ՝ Մելքքանց *ամայի* բլրալանջին էին նայում – 390: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուտ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքքանց *ամայի* բլրալանջը – 394: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքքանց *ամայի* բլրալանջից ղեկավարության վրայով դեպի ակունքի ճակատը – 396:
- ԱՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — Քոչաքարա մինչև Զարդաբար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր *ամայություն* էր – 298: հավաքելու տեղից իրիկունը եկանք տեսանք *ամայություն* – 306: այսինքն հույս չկար թե ապագայում դարձյալ դպրոց, գանգ, հարսանիք, կռիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – *ամայություն* – 370: դու մեզ ինչո՞ւ ես էդ *ամայություն* քաշում, այ հեր – 382:
- ԱՄԱՆ — մի *աման* ջուր էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: Բնիքը, հիմա լավ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր *աման* լիներ – 331: *ամանը* վզի տակից ոտքով ետ հրեց – 272: Բայց թույլ տվեց, *ամանը* վզի տակ քաշեցին – 272: ասեի ախպորս կնիկը երեխային ծիծ է տալիս՝ մինչև *ամանը* լցվի – 331: այսինքն *ամանը* ծնկների մեջ առավ ու մտավ կովերի տակ – 339: *ամանը* ձեռքին այդպես շփոթված թողեց ու գնաց իր դռանը լվացվելու – 355: *ամանն* այգում թողեց ու ետ եկավ – 360: շոյալ թագավորի նման Զանդառս *ամանին* քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272:
- ԱՄԱՉԵԼ — գուցե *ամաչելուց*, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր եղանի առաջ – 343: գուցե ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար *չամաչելուց* ծիծաղելով փախչում էր եղանի առաջ – 343: ղեկավարության առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու *ամաչելով* կանգնելու էինք – 305: և մենք էլ *ամաչում ենք* կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից *ենք ամաչում*, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: բայց օտար ժողովրդի առաջ *ամաչում* ու քրտինքը ետ է քաշում – 275: յուրերի առաջ շների երեսից էլ *են ամաչում* – 272: *ամաչում էր* հագնի – 344: ուզում էր օգնի ու *ամաչում էր* – 355: և տեսնող հովրտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում *ամաչում էր* – 381: իսկ նրանք երկուսով էին ու իրարից *չէին ամաչում* – 326: ղեկավարությունից էլ *էին* երեխայի պես *ամաչում* – 355: ու *չամաչեց* – 370: իր տարիքի մեծերը մեր նոր սերնդի առաջ *ամաչեցին* ասացին – 284: սաղա-հնդկայի դեպքով դեռ *ամաչեցին* ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395: գուցե կարծի երազ է եղել ու իրենից *ամաչի* – 347: *ամաչիր* գետինը մոտիկ – 332:
- ԱՄԱՌ — անընդհատ *ամառ* էր – 351: Այդ *ամառ* Շուշանի անբախտ մայրը աքսորներից ու Երևանից եկավ – 357: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ *ամառ* գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: մշտական *ամառ* էր – 363: Ամբողջ *ամառը* չէր բանեցվել – 318: քառասունո՞ւյթ թվի սովի *ամառը* գնաց գերեզմանը գտավ – 330: մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ *ամառն* էլ էր – 306: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի *ամառն* միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովվտի իշխանության ներքո էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ *ամառվա* փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: *Ամառվա* արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: քառասունմեկ թվի *ամառվանից* մի մեծ նպատակով պահում էր – 281: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած *ամառվանից* համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282: քանի որ հիշեց նաև, որ դեռ *ամառվանից* կորած խոզ ունեն – 316: այդ պատճառն էր ու հին *ամառներից* մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: այդ կանչերը, այդ ուրախ կռիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք *ամառվա* մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367:
- ԱՄԱՐ — շեղվ է դրա *ամար* էլ – 341:
- ԱՄԲԻՈՆ — քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու *ամբիոնից* մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300:
- ԱՄԲՈՂՁ — Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու էդ *ամբողջ* գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: ասացին շները այդ կարկանդ *ամբողջ* ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի *ամբողջ* տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Զանդառի բերանը – 273: մի *ամբողջ* գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, *ամբողջ* ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: թուրքի քոռ Ահմադը էս երկրի *ամբողջ*

չոբանությունից Օհանին գերադասում էր – 288: Օհանը, *ամբողջ* չոբանությունը կանգնեց՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը դա չպիտի լինի – 288: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, *ամբողջ* ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ *ամբողջ* անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: Վաթինյանի ետևից *ամբողջ* Հովիտը որք մնաց ու որք մնաց մեր Ծմակուտի ժողովուրդը – 300: ու *ամբողջ* կենտրոնը օտար Գրիգորյանին հու էր արել ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ *ամբողջ* ամառն էլ էր – 306: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու *ամբողջ* գյուղն էր առանց տարբերելու թե՛վաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: ու երբ մեր լաչառը *ամբողջ* ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: Սոփին. մեծ Սոփու ու Վարդոյի *ամբողջ* վարքը մեջը պահել էր – 311: *Ամբողջ* ամառը չէր բանեցվել – 318: մեր Լոռվա *ամբողջ* պարզ աշխարհն առաջներս Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց – 319: հետո երեսով մեկ *ամբողջ* պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: *ամբողջ* բակը մաքուր ավլած – 326: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր *ամբողջ* վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ *ամբողջ* վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով մինչև Կապույտլեռ ու Մեծ աճարկուտ *ամբողջ* անտառն իրենն է – 334: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու առհասարակ *ամբողջ* անտառին էր նայում – 335: այսինքն որ *ամբողջ* գյուղը Շուշանի թշնամին ու բանասրկուն է – 347: *ամբողջ* պատերազմը նրանց Սիմոն անտառնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սղոցարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ բռնում, թաղի *ամբողջ* թատրոնի առաջ ասում էր – 351: հալվորն *ամբողջ* օրը սանրում ու թափ էր տալիս – 352: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի *ամբողջ* հասարակության միջով գանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուց ստացավ – 354: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ *ամբողջ* ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր *ամբողջ* ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: համարի որ սարի *ամբողջ* ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: բայց որ *ամբողջ* ֆերման իմ առաջ բերող կանգնեցրի – 360: Տեր աստված, էս Ծմակուտի ու էս *ամբողջ* երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՛նչ արի – 367: ու *ամբողջ* օր մեկ էսպես նայեն, մեկ էսպես – 370: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Սուրաղենց հիմնավոր տների *ամբողջ* անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: որ սարի *ամբողջ* հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են իր երկու Թեվիկը – 373: *ամբողջ* այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն էր – 374: Մեղիք Սմբատիչի ու համարի կենտրոնի *ամբողջ* ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379: կանաչ աչքները իրար գցած Գործարանից Հովիտ մեր *ամբողջ* Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ *ամբողջ* գյուղը մեկատմեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի – 391: ինչպես որ Վաթնանք բոլորը ու *ամբողջ* Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: ու այս հանրապետությունում, *ամբողջ* Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: Բայց առհասարակ *ամբողջը*, Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր գավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: ու *ամբողջը* խոտուծաղիկ էր – 355: *ամբողջը* ըստ երևույթին հենց մենակ ինքն էր – 369: *ամբողջն* անցավ – 363: և այդ *ամբողջ ժամանակ* կնոջ, սերկնիլի, զարգանդի ու փոշու հոտ է գալիս – 268: պատառաքաղի ծայրով ափսեն *ամբողջ ժամանակ* քշվորում, ուռչում ու կարմրում էր – 319: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ *ամբողջի դեմ* նստեց – 356:

ԱՄԵՆ — գյուղացի չէ՛ս, շորիդ *ամեն* ծալում հազար ռուբլի փող կա – 269: Ձին, հասկանում ենք, *ամեն* տեղ ձի է – 277: Պահ տվեց ու տակն *ամեն* ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շներն առած գալիս են – 282: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից *ամեն* հյուր ունենալով՝ շներն առած գալիս են – 282: Ու *ամեն* գնալով ասում է – 282: օրիորդ Վրացյանի *ամեն* գալով գլուխը որևէ ձորում պահում էր – 285: օրիորդ Վրացյանի *ամեն* գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: Էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝ *ամեն* մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: Լավ չհասկացավ էլ փորձո՞ւ են թե *ամեն* տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն եք անցնում՝ որ *ամեն* անցնելիս դառնացնեք – 330: հացն *ամեն* մարդու բան չի – 350: անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը *ամեն* պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353: փախստական ու *ամեն* փախստականի պես անլեզու այս Ծմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու *ամեն* շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: *ամեն* տղային առանձին սենյակի հաշվով մի երկար շենք էր արձակել – 377: մեր տեղական գործկոմի *ամեն* անդամին մի պլանամեջ կհասներ – 377: *ամեն* զանգի հետ նայում էին ժամացույցներին – 378: կայարանի կրպակն *ամեն* իրիկուն Երևանից ցիստեռնով զարեջուր էր ստանում – 382: չգիտեն՝ որ իրենց *ամեն* գալուստը մեզ մի կովի կորուստ է – 389: այսինքն *ամեն* շունը մի կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: հիմա *ամեն առիթով* գնում Վաթնանց գլխավորի հետ հաշտվում էր – 302: Մեր լեզուն չորանա՞ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է *ամեն անգամ* չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: *ամեն րոպե* կարող է պատահել – 378: *ամեն անգամ* ասում էր – 385: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով *ամեն անգամ* գալիս հացներին գլխին տնկվում եք – 389:

ԱՄԵՆ ԻՆՉ — Բա էդ ո՞նց է, որ *ամեն ինչ* տեղը-տեղին դուք եղպես պիտի գիտենաք – 327-328: Այդ լի, *ամեն ինչ* տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: Սև դարաչին *ամեն ինչ* այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: *ամեն ինչը*՝ մաքուր, քիչ, տեղին, հասկանալի – 352: Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու *ամեն ինչով* հարգված Մեծ հովրտեցին – 298:

ԱՄԵՆ ՄԵԿԸ — ու երեսանց *ամեն մեկը* երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356: Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին *ամեն մեկը* մի կողմից ականջները քաշել – 360: Բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում *ամեն մեկն* իր ցավն է ապրում – 356: *ամեն մեկն* իր համար առանձին կանգնած է – 395: *ամեն մեկն* ասում է իմ փայն աշխատել պրծել եմ – 397: Աշխարհին *ամեն մեկս* մեր աչքով ենք նայում ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286:

ԱՄԵՆՕՐԳՅԱ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ *ամենօրյա* ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու բռնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280:

ԱՄԵՆԻԿԱ — ձեր մեջքին չպիտի գնա *Ամերիկա* – 328: Ավստրիա թե *Ամերիկա* բան է տեսել – 384: Էդ էլ քեզ *Ամերիկա* ու աշխարհ է – 399:

ԱՄԻՍ — աշխատավոր՝ այսինքն՝ որ տարին տասներկու *ամիս* հանդում են – 301: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի *ամիս*, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: Նայեց ու սիրտը սկսեցավ ոչ թե այն իմաստով, թե՛ դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու *ամիս* ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: Խավաքած փողը մեր գրպանում մի *ամիս* սպասեցինք – 383: Տիգրա՛նիչ, ասաց, մի *ամիս* է դրել գրպանդ ման էս ածում – 383: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած *ամիս* շաբաթ, գուտ շաբաթ՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: Վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին գոնե մի երկու *ամիս* անարատ սուգ պահի – 410: որ հետո *ամիսներ* ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: որ հետո ամիսներ ու *ամիսներ* կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: *ամիսը* հազար ռուբլի փող եմ տալիս – 384: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ *ամիսն* էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: Հողը կտրել, մինչև ձմեռ երկու *ամսվա* կացարան էին բացել – 298: պատերազմի առաջին *ամսին* իմ ախպեր Սամվելը անհայտ Ռուսաստան խփվեց – 330: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկել ու մի երկու *ամսից* կգամ – 340: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու *ամսով* սխալ է հիշել – 379: մի *ամսով* են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն Ջանդառին օգնական – 395: Թեվրկից *ամիսներով* մեծ էր կամ նույնիսկ փոքր – 400: մի *ամսում* բա դու չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի ձեռնարկ է – 383: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղեք է վարձել, դպրոցը երկու *ամսում* վերջացրել, տվել պետությանը – 412:

ԱՄԻՍ-ԱՄՍԱԹԻՎ — և բոլոր կարգագրերն ու չեքերը *ամիս-ամսաթվով* հերթականությամբ դարսած պահում էր – 387:

ԱՄՈԹ — բա *ամոթ* չի – 291: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է *ամոթ* է ասել ինչին – 292: այսինքն *ամոթ* էր – 306: *Ամոթ* է – 328: մարդ *ամոթ* կունենա, Շուշան – 361: վերջիվերջո *ամոթ* է – 390: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա *ամոթը* ո՞րն է – 287: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան *ամոթը* ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, *ամոթն* ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու *ամոթից* ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: երեխան *ամոթից* խլացել էր – 362:

ԱՄՈԹԱՀԱՐ — արնակալու, *ամոթահար* ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու *ամոթահար* կեղտոտ – 362:

ԱՄՊՈՏ — մանավանդ գորշ *ամպոտ* օրերին ուժեղ շողում է – 414:

ԱՄՈՒՄԻՆ — բայց իմացվել էր, որ լավ *ամուսին* էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411: Ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր *ամուսինը* եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: խեղճը կարծում էր *ամուսինը* խոտից միշտ եղպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: Երևանի նրա *ամուսինը* Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: բամբասանքի վրա լույս-դառած *ամուսինը* (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: հետո բանտից որ ազատվել էր՝ *ամուսինը* չէր ընդունել – 364: Շողակաթի *ամուսինը* իր ու Տիգրանի դիմելով հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, *ամուսինները* գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: այսինքն թե հավատում է՝ որ *ամուսինն* այնտեղ ուրախության է եղել – 278: հետո *ամուսինն* ասել էր Ծմակուտ դու հարազատություն ունես – 357-358: Ջանդառի Մոփի՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու *ամուսնու* տրամադրությունը հասկանա – 271: այսինքն թե էս կաստյումը որ քո *ամուսնու* հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: *Ամուսնու* թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահոգի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր *ամուսնու* կենացը խմել, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309: նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու կենացը խմել, *ամուսնու* սիրտը տաքացնել – 309: *Ամուսնու* ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ *ամուսնու* չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: *Ամուսնու* անգիտակից արարքը

գիտեր – 310: Խմում ու ծիծաղում էր *ամուսնու* կարծում ենք ոչ միայն հնձի վրա – 310: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ *ամուսնուն* երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: *Ամուսնուն* լսել տուն էր մտել – 341: Բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց *ամուսնու վրա* է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357:

ԱՄՈՒՄՆԱԿԱՆ — Տասներորդում, երբ իրենք *ամուսնական* գույզի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ուրերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295:

ԱՄՈՒՄՆԱՆԱԼ — քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Միրանուշ Վրացյանը, *ամուսնացել* գյուղից գնացել էր – 300:

ԱՅ — *Այ* տնաքանդ, – ասաց, – վառեց – 274: *այ* նորահարս, մոտ կանգնիր՝ որ դու էլ լսես – 275: *այ* դրա տերն էլ էդտեղ մեռնի – 275: *Այ* աղքատ շան որդի, հե՛-եյ, մյեռա՞ծ ես թե կա – 312: այտա, բռնեց *այ*, ասաց – 316: Ո՞ւմ չի պատահում, *այ* որդի – 323: Արի, *այ* ողորմելի խեղճ, արի, այ անբախտ, արի – 324: Արի, այ ողորմելի խեղճ, արի, *այ* անբախտ, արի – 324: *այ*. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: *այ* գետինը մտնես դու, գետինը – 343: Բա ձմեռը դու ի՞նչ ես ուտելու, *այ* որդի – 374: *այ* էն է քու ճամփեն՝ կասեր – 374: *այ* մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: դու մեզ ինչո՞ւ ես էդ ամայություն քաշում, *այ* հեր – 382: *այ* թե ոնց է անտեղի ձեռնարկ – 384: *այ* ընկեր, մի Ռոստոմ դու ես ու մեկը մենք – 384: *այ* ընկեր սաենք թե Սպարտակ Հմայակովիչ – 389: – *Այ* ընկեր, – ասաց, – որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395:

ԱՅԳԻ — պատշգամբից դուրս եկավ *այգի* – 367: *այգի* մտավ – 372: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, *այգին* ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: Չայնն էլ, հին *այգին* ու տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում – 373: որն էլ *այգին* լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: Կարտուլի ու լոբու չոր ցողունը փոցխով քաշել, *այգիները* մաքրել էին – 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց *այգիներն* այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: սարին՝ *այգու* մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմա, չնայած ձյունը դեռ ո՞ր էր – 324: *այգու* արահետով սուսուփուս գնաց – 330: ու, որ *այգու* մյուս դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Մեղրակի *այգու* հողը փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: գոհված հեղկումի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոգային *այգու* Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: ձողի պես ուղիղ՝ Շուշանը նրա առջևով անցավ ու *այգուց* պատասխանեց – 357: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր *այգիներից* դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական *այգում* – 332: ամանն *այգում* թողեց ու ետ եկավ – 360: Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի ոխերիմ հակառակությունը անտեսել, *այգում* կանգնած էր եղել – 367: ամբողջ *այգում* միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն էր – 374: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը *այգիներում*, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: հիսուն ու դեռ հարյուր հավը *այգու մեջ* մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, *այգու*, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի *վրա* պտտեց, ասաց – 328: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու *այգու վրա* վտանգ չի լինի – 331: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանո՞ւմ, տաք ամառվա մեջ կախվում էր *այգիների*, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների *վրա* – 367: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու *այգու հանդեպ* օտար անհոգի երևացին – 373: Ղեկավար հայացքը *այգու վրա* պտտեց – 374: Գետափնյա խնձորուտ *այգիների գլխին* Վաթընանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել – 413:

ԱՅԴ — և *այդ* ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկնիլի, զարգանդի ու փոշու հոտ է գալիս – 268: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ *այդ* էր – 268: *Այդ* երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ *այդ* երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: և ձեռքը գրպանն էր տարել ու իրոք խայտառակություն ծալած *այդ* երեքնոցը – 269: և *այդ* պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: ասացին շները *այդ* կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: Ասացին լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց *այդ* ըոպեին նորամասնուկը թաթիկը մեկնեց – 273: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ *այդ* պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: *Այդ* թատրոնը երևի իրոք պատահել էր – 275: *Այդ* հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Իսկ եթե շուրջ հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շուրջ մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը *այդ* հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: սարի ժողովրդի մեջ *այդ* դեպքը առհասարակ չքննվեց – 288: քույրական *այդ* գիտակից արցունքին չհասկացանք ինչ պատասխան տանք – 290: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր *այդ* առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: և նրա *այդ* բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը *այդ* է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: նրա *այդ* վարքը մնացել էր խոր հնում – 298: Մինչև Ջանդառի *այդ* հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: *այդ* փոփոխությունից Ծմակուտն ուրիշ օգուտ չունեցավ – 302: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու *այդ* արարքը օտար աչքի

ներկայությամբ Վարդուն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: Բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն ու միաժամանակ նազելի – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սուփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: այդ երգի ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը պիտի որ մի էական դեր ունենա – 315-316: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: ինչքան լավ օր ունեցել էր՝ այդ թռչուն գնացքի հետ հիշեց – 318: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սուփին այդ հարազատը չեղավ – 323: հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխի էր մաշկում – 326: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: այդ օրը չարծավ – 344: թևը չորացած այդ մարդն էր – 344: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լուրջությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լուրջությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լուրջությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լուրջությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեն, Վրացյանն ասաց – 350: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի – 351: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը՝ Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356: Այդ ամառ Շուշանի անբախտ մայրը աքսորներից ու Երևանից եկավ – 357: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: բայց չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: այդ հին արահետն ահա անտեսեց – 372: բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքիսեդեկ, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն այստե՞ղ է անանցանելի – 372: բայց նրա այդ անտեսող արհամարհանքը Թեվրիկի սրտին ծանր եկավ – 372-373: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Զանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն էր – 374: այդ էր – 374: այդ ինչպե՞ս է – 376: Գորշ լուրջան մեջ միայն այդ հին կարմիրն էր – 378: այդ պաստառն էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: այդ պաստառն էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: այդ մի կողմից – 381: և այդ հանգամանքը հույս տվեց – 383: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին – 384: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին՝ մեր Օմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ բուպեից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395: Այդ օրը դեռ մի բան էլ պատահեց – 403: Խոտհարքն այդ տարի մնացել է Օմակուտին – 408: բայց ոչ Օմակուտը ու ոչ էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: Զանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: բայց նրա խոսքն այդ մասին չէր – 274: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: քանի որ Աստրենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե Աստրենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեն – 288: Մինչև այդ՝ համարիք

ուրեմն հիսուն տարի, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: ու *բացի այդ* էլ Ջանդաղի ներկայությունը ծիծաղի է քաշում – 319: *այդ պատճառով* էլ աղոթքի ու աստծու հավատի մեջ իրեն զսպած էր պահում – 349: *Մինչև այդ*, միջոցն թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404: իսկ Թեվիկն *այդ ժամանակ* ջախել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով շովըտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404:

ԱՅԴՄ — որպեսզի գյուղկոռայի վարչությունից *ըստ այդմ* էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386:

ԱՅԴՊԵՄ — գերանդին *այդպես* էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է ձիպոտը պոկել ու երեք օր *այդպես* բռնել – 268: Ջանդաղն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտորից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից *այդպես* էլ եկել է – 269: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանինգ որձ կկորցնի ու *այդպես* էլ կկորցնի – 270: Բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրուն *այդպես* թթված էլ մնաց – 270: Բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման *այդպես* դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: համերգից ու հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ ու *այդպես* էլ մնաց – 271: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է *այդպես*, թե չէ կնկամե՛ռ, երկու կնիկ փոխած՝ սարվորին էլ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում *այդպես* էլ կանգնած էր – 272: ավարված ու ետ-խված քսանինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու *այդպես* մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն *այդպես*, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունատ էն, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: թե ուրեմն չի կարելի երեխային *այդպես* ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: Թեվիկն կյանքն *այդպես* գլխին խփածի նման էլ գալիս է – 279: Բոր թե ինքը միշտ *այդպես* կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է մնալու – 279: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չորանի դագանակով, *այդպես* էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլը ետ ձորն ընկնում, *այդպես* էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն *այդպես* լուռ եկավ սարը – 287-288: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուրումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուրումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը *այդպես* էր բերել – 289: Բայց ժողովն *այդպես* էլ չէր շարունակվել – 305: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք *այդպես* էլ սովոր էին – 308: այսինքն Օսեփանց Ռուբիկն էր քոչելու մտքի հետ *այդպես* սևացել – 312: Բայց վախեցավ *այդպես* անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թնդ-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով *այդպես* զուգված պատրաստ էր – 313: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տուպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Սամըրղանդ ձեռքն *այդպես* հեռու պահել – 313: Բայց Ջանդաղը *այդպես* չէր մնացել – 315: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրյոթանասուներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա *այդպես* էր – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և *այդպես* էր – 316-317: երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խաբանել ու *այդպես* էլ կնքած է – 321: *այդպես* էլ նպատակին հասել էր – 322: Աչքների առաջ ոչխարն *այդպես* անտեր թափված էլ մնացել էր – 323: սարդոստայնի նման պսպղում էր, թե՞ մոռացել վառված *այդպես* թողել ենք՝ վառվում է – 331: դուրուկի պիպիչը սրբում ու սրբում ու *այդպես* էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332: *Այդպես* էլ կախված էր – 333: ձեռքն *այդպես* մեկնված էր – 334: քանի որ փոքր պեպեկոտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – *այդպես* էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում *այդպես* հավիտյան կար – 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ *այդպես* լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Հենց *այդպես*՝ իրավունք չունի իմ հողով անցնի – 344: ժողովրդին *այդպես* խառնված թողեց ու պահեստից բարձրացավ գրասենյակ – 346: ու եթե *այդպես* էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: Պահեստն *այդպես* առանց կողպեքի ու կնքած զնուսի թողեցինք եկանք – 348: հենց *այդպես* – 348: Բայց հենց *այդպես* էլ կար – 349: ու *այդպես* հաստատ կանգնած էին – 349: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոցն թաթարի թիգուկեն հասակը *այդպես* էլ կանգնած է՞ր, թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի – 351: Բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում *այդպես* կույշ-եկած կար – 354: Հախպատից ինչ եկել ու Ծմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ *այդպես* էլ տվեցին մեզ – 355: Շուշանը մի բռպե որոշեց Թեվիկի պատմությունը *այդպես* անհայտ էլ թողնել – 355: ամանը ձեռքին *այդպես* շփոթված թողեց ու գնաց իր դռանը լվացվելու – 355: իրար *այդպես* ջերմացնելով պահել էին – 357: համարիք որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման *այդպես* մեկնված էր Շուշանի ու Թեվիկի արանքում – 358-359: այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ *այդպես* – 360: ու կարծում էր ինքն ինչպես հասկանում կյանքն *այդպես* պիտի լինի – 361: և իրենք մեր առաջ միշտ *այդպես* բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: և մենք էլ իրենց առաջ միշտ *այդպես* խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: Բայց ոչ մի անգամ նա *այդպես* իր խոսքին չէր եղել – 365: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ *այդպես* էլ կանգնած էր – 366: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից

այդպես կախված է Թեվիկը կանգնած էր – 366: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտոն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: քարն այդպես էլ մնացել է հանքում – 372: Նիկալ պապի՝ այսինքն փախստական տաշքենդցու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372: իրենց մաքրությունն ու մառնավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: ինչո՞ւ էր այդպես պետական ու մի տեսակ – 375: որպես ղեկավար դուք եք այդպես շարված – 375: գնալուց առաջ աղջիկն ինչպես ավել էր դասավորել էր՝ այդպես կար – 375: շուտով կմարի ու այդպես մարած էլ կմնա – 381: Հիշեցին, որ հին հովիվներն այդպես չէին – 391: Այդպես կանգնած էր – 392: ինքն այդպես կանգնած էր – 392: մյուսները նրան այդպես խեղճացած չէին տեսել – 397: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: Այդպես ղեկավարություն չի փոխվում – 400: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին – 412:

ԱՅՐՊԻՄԻ — այդպիսի հանձնաժողով չկա – 350: պահեստն այսինքն խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեի – 361: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409:

ԱՅՐՏԵՂ — բերանները լիզելով պզգած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պզգած նայում էին – 273: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: ով վաստակել էր ու արժանի ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան չունեի՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: բոլորն այդտեղ էին – 345: այդտեղ էր – 354: բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: դեմուդրոշ Ռոստոմն այդտեղ կանգնած էր – 361: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտոն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: բայց հպարտ, աղքատ ու վիրավոր փոքր պեպենտոնը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: սարին հանել ու ծիլն առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374: Հեռախոսն այդտեղ էր – 377: Ձոռված տղերքի հավերժական հուշարձանն այդտեղ էր – 378: Խանութը նույնպես այդտեղ էր ու բաց էր – 378: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոզի ճիտք չէին դնում – 391: Այդտեղ այդքան կանգնած էր – 399: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում նույնն էր – 405:

ԱՅՐՏԵՂԸ (փոխանություն) — Օսեփանք այդտեղից են Մնացականյան – 406:

ԱՅՐՔԱՆ — բայց Սիրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Ժամանակն ահա այդքան աղքատ էր – 287: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումբի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: հարազատը հարազատին այդքան ծանր խոսք չի ասի – 333: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: իրենց տեղեկությունն այդքան էր – 340: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանամանակ խնեքը պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: բայց Աստրենց ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բոպե լինեն ու չլինեն – 357: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: բայց այսօր ինչո՞ւ էր հատկապես այդքան պետական – 375: բայց մենք ո՞ր տեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ դեմառդեմ նստենք – 384: քանի որ մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: Այդքան խեղճ եղել էր մեկ էլ Վերանին գործկոմ ճամփելիս – 397: Այդտեղ այդքան կանգնած էր – 399: ձեռքից այդքան հեշտ պաշտոն չեն տալիս – 400: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413:

ԱՅՐՔԱՆԸ (փոխանություն) — բայց նույնիսկ այդքանը չէինք գործում մեզանից վանել – 347: Այդքանը, բայց շատ էր չոր – 401: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո հավիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355:

ԱՅԵՆ — Էնիքը, շիտակ եմ խոսում, այե՛ն – 331:

ԱՅԼ — բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: այլ էն է՝ ինչ որ ռեստորանի տերը կարծի – 313: քանի որ պետական տնտեսության հոգսը ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական երեխայինը – 320: այլ մեր դռները քանդի – 331: երեխեքը նույնիսկ ցերեկն են վախենում և այլ ուրիշ անվայելուշ խոսքեր – 333: քանի որ նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից – 337: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը

մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, *այլ* միայն Ակոփի հուշն էր – 347: որ իրենց նույնաման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, *այլ* միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, *այլ* ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, *այլ* գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: *այլ* հիշեց ու հավատաց՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի բանից չպիտի վախենա – 358: *այլ* կրծքին գանգ կախած բորոտ մուրացկան – 359: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, *այլ* մի բնիկ լաչառը – 403:

ԱՅԼԱՆԴԱԿ — Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (*այլանդակ* լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը *այլանդակ*, քարադողոճի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե էս պիտի պահեք – 305: Ետները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից *այլանդակ* ջարդվել ու կախվել էր – 377: Աշխարհում ոչ մի գյուղ առանց *այլանդակի* չի – 402: Օմակուտը չէր կարող առանց *այլանդակի* լինել – 402:

ԱՅԼԱՆԴԱԿՎԵԼ — *այլանդակվել*, ուլը ջրում խեղդել էին – 360:

ԱՅԼԱՂԵՄ — *այլապես* գահին նորից չէր նստի – 303:

ԱՅԼԵՎՍ — միայն գիտեր՝ որ փոխնակն *այլես* գյուղում չի – 295: գիտեր՝ որ ինքն *այլես* չի խփելու – 296: որպեսզի այս տան հետ *այլես* գործ չունենա ու չունի – 340: և Օհանի պահապան շուքն *այլես* նրանց գլխին չի – 373: հալիվորը երևի թե կարծում էր Օմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը *այլես* վար է դրել – 377: բայց *այլես* տագնապ ու թրթիռ, կարմիր վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից *այլես* ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպեկոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: բայց *այլես* թոշակատու էր – 385: ու *այլես* քեռի ու քվեր–տղա չէին – 396: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիոր Նավ–ուրթ գանգն *այլես* սիրտ չի թրթռացնում – 403:

ԱՅԼՆ — Դարաչի մոր դռնից մեծ պեպեկոտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և *այլն* – 325: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և *այլն* և այլն, ծախսվել է,– ասաց,– անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,– ասաց – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և *այլն*, ծախսվել է,– ասաց,– անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,– ասաց – 398:

ԱՅՕ — հետո՝ աշնան մատաղի համար *այծը* Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: *այծերն* ու ջորիները՝ Լեզգի–Հասան–Խանին – 406: *այծերով* ու քարքարուտ ջրերով լիացել, ասել է Հախպատը չեմ ջնջում – 406:

ԱՅՆ — և այդ պահին ճիշտ *այն* որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Դաշույն չէր, բայց *այն* շեղբի վրա դաշույնի ակոս ուներ – 271: ծանր էր լինել հարազատ *այն* վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: և մեր համարիոր սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավալների առաջ *այն* լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: բայց ամենամեծ տղամարդությունն *այն* է, որ ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: ու բարձրացավ *այն* կաճանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: ոչ երանին մեկ էլ *այն* ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ կթողներ – 297: քանի որ Վաթինյանն *այն* Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե *այն* իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էսիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: Խաթուն երևցի իմաստն *այն* էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու *այն* կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն *այն* էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: մյուս կողմից էլ *այն*, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: *այն*՝ որ կովի կռաջլին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: և *այն*՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: թե *այն*, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրոտի առաջ – 403: բայց վաղո ւց–վաղուց գիտեր՝ *այն* օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև *այն մասին*, թե Ասորենց տղերքից հովիվ կլինի՝ – 288: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, *այն ժամանակ* բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրոտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շաքքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ *այն ժամանակ* սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: Անասնաբույժն *այն ժամանակ* պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390:

ԱՅՆԻՆՉ — մեր հայրն *այնինչ* արհամարհված ծեր ու ոջլոտ խոզարած էր – 332: տիգրանացուն *այնինչ* միջոնեկ թաթարն էր – 345: գարեջրի վաճառքն *այնինչ* Օմակուտ այսպես է – 386: հիմա *այնինչ* իր ենթական միայն ինքն էր – 387: այսօրվա երեսառածներն *այնինչ* պետական ոչխարը կիսովի են պահում – 391:

ԱՅՆՊԵՄ — Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն *այնպես* խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ *այնպես* մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Թառանջելով էլավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց *այնպես*, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: երևի մտածել ենք մեզ *այնպես* տեսնել, ինչպիսին պիտի լինեինք – 332: Սև դարպիսն ամեն ինչ *այնպես* խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: Այսպես թե *այնպես*, գնալը հաստատվում էր – 341: և բոլորի համար մի բոլակ, ռուս հարսից բացի, *այնպես* էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: խոսքս *այնպես* ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: բայց նա խոսքն *այնպես* շուտ տվեց – 366: ատամը չէր քչփորում, բայց *այնպես* էր – 368: այսինքն ինչպես որ իր Ջանդառը՝ *այնպես* էլ Սիրունը, էն աստվածը – 373: վիճակն ուրեմն *այնպես* էր, որ նույնիսկ Մեվանի պես տղան իր բայը չէր ասում – 402:

ԱՅՆՏԵՂ — այսինքն թե հավատում է՝ որ ամուսինն *այնտեղ* ուրախության է եղել – 278: այստեղի մի քիչ բարձր խոսքը *այնտեղ* կլավեր – 286: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սղոցարանում անցրեց ու դեռ *այնտեղ* էր – 349: եկել մեր կայարանում իջել, Հովվրտի սայլը գյուղկոռպի համար *այնտեղ* էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: *Այնտեղ* լռեցին – 369: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն *այնտեղ* ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Օմակուտ ու Հովիտ էլ զա՛ տեղավորելու են – 382: ինքն *այնտեղ* հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385: *այնտեղ* կաղապարել ու տաշել է տվել, բերել – 414:

ԱՅՆՏԵՂԸ (փոխանություն) — ու ոչ *այնտեղի* գորբային ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ այստեղի խուլիգանին – 384: *Այնտեղից* այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել են՝ ի՛նչ, – ասաց, – էս ո՛ւմ են – 274: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին *այնտեղից* այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու *այնտեղից* էլ Սիբիր – 359:

ԱՅՆՏԵՂԻՆԸ (փոխանություն) — *այնտեղի*նը պարզևատրվել էր – 383:

ԱՅՆՈՒԱՄԵՆԱՅՆԻՎ — դարաչու հարեանությունն, *այնուամենայնիվ*, առանց հետևանքի չի անցնում – 319: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները *այնուամենայնիվ* կունենա – 376: չէր ասել, թե նրա թուրթիկունքն, *այնուամենայնիվ*, գործարանի եղբայրն է – 385:

ԱՅՆՔԱՆ — իրարից *այնքան* հեռու, որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն – 276: և իրար *այնքան* մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: Ջանդառը որբեայրի կնկա նման *այնքան* ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Ջանդառը որբեայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով *այնքան* լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե *այնքան* տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... *այնքան* որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն *այնքան* էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: բայց *այնքան* վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350: ոչ *այնքան* իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովվրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: *այնքան* հանցանքը չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ իրենց սառչել մնալը – 357: բայց *այնքան* երկար էին դեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են – 400: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից *այնքան* հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:

ԱՅՈ — ասեինք *այդ* – 378: ու երեսները պնդած կանգնել՝ թե *այդ*, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389: Չոբան, *այդ*, ոչխարած – 397:

ԱՅՍ — և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի *այս* օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու *այս* երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոլակ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: ձիերը Նավ-ուրթից *այս* կողմի վրա իջան, բաց լանջի խանձկուտներում էին – 278: Նրա մեծ պեպեկնոտը գրասենյակի դռանը, *այս* նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն *այս* երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: *այս* ձորի, մեր աշխատանքի, կորուսաների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, էս քո – 309: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի *այս* նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել *այս* գոմերում – 315: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յարուն, պառավ մայրյանն ու *այս* հրեղենը կանգնած էին – 318: Խախլուշկայի երեխան Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել

ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: Չխճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: Թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Որպեսզի այս տան հետ այլևս գործ չունենա ու չունի – 340: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: ու ծրագիրն էլ այս էր – 340: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: փախստական ու ամեն փախստականի պես անլեզու այս Օմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: չասաց այս տան անդամն եմ – 353: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր կարգադրություն եմ անում – 365: ու Մելքսանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: քանի որ այս աշխարհում պառավը շատ բան գուցե արդեն չէր ճանաչում – 373: կարող էիր ասել այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: այսինքն թե այս տունը նրանց կարիքը չունի – 380: և տեսնող հովըտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: այս կյանքում անհետ ոչինչ չի կորչում – 387: այս գյուղը Օձունից կարմիր դրոշ է խլել – 389: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս – 391: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը բուպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414:

ԱՅՍ ԱՇԽԱՐՀ — նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413:

ԱՅՍԺԱՄ — Բայց Շուշանի համար միշտ էլ այսօրն ու այսօրն էին եղել – 365:

ԱՅՍԻՆՉ — երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: լեզուն սայթաքում ու այսինչ արարքի մասին բան էր դուրս գցում – 394:

ԱՅՍԻՆՔՆ — Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ երեք օր առաջ այստեղից կորչում ենք – 268: այսինքն տեղյակ չէր եղել որ ունի – 269: Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ եղյամ չէր, Բայց սառն էր – 270: և այդ պահին ճիշտ այն դրոշեց՝ ինչի վրա Ջանդադը երեք օր ֆաֆագել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: այսինքն կաշվե գոտուց պիտի կախեր – 271: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: շոյալ թագավորի նման Ջանդադս ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272: այսինքն պոռոշները սեղմելու ու չի լսելու – 275: Այսինքն դեռ ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ քնենք ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276: Ուրեմն ուրցով, աղով, Մոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Մյուսը գործկոմի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: այսինքն որ Հովտի բժիշկը արնով է գցել – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: Տաշքենդ եմ գնում, այսինքն Միջին Ասիա – 280: ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: Քաղաքներում տղա ու մարդի-գնացած աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա – 283: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: այսինքն որ և ընկել ր լիներ ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: մեզ Ջանդադ նա կնքեց, այսինքն ժանդարմ – 283: աչքն այսինքն կուչ-ածավ – 283: մեր Մերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել ու լաց լինել – 283: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, Բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունե՛ր – 288: այսինքն տղերքի վրա իրենից վտանգ չկար – 289: այսինքն իրար օտար էին – 290: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: մենք այսինքն հարգենք-չհարգենք՝ ինքը մեզ հարգում է – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք գավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնես – 291-292: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվանի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: Թեվանի ստորացումն օտար աղջկանից այսինքն թաքցնում էր – 293: այսինքն չի լինի՝ որ կինը չլինի ու տունը լինի – 295: Իր

վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, *այսինքն* որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջոց է թաթարից էր սպասում – 295: *այսինքն* որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր գավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: *այսինքն* տասը տարի մարդու երես չէր տեսել – 298: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, *այսինքն* ասենք էլ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Կնկա եղածն *այսինքն* ինչ է՝ որ Սանդրո Վաթինյանի դեկավար ընթացքը մոլորեցնել – 299: քանի որ էլ կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ *այսինքն* միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիքը – 299: *Այսինքն*՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, *այսինքն* ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էլ էր – 300: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ *այսինքն* որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: աշխատավոր *այսինքն* որ տարին տասներկու ամիս հանդում են – 301: Սանդրոն *այսինքն* մեզ փրկում էր ու մենք չէինք քոչում – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, *այսինքն* երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթինյանց Ավետիքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Վաթինյանք *այսինքն* չէին սպանել – 302: Բայց մեր քոչի, *այսինքն* որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: Օտար *այսինքն* որ Գրիգորյանն այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: հարազատ *այսինքն* որ Վաթինյանց ցեղը արմատ-ոված էս երկրով մեկ կա – 302: *այսինքն* հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: *Այսինքն* որ չորս կողմի վրա կովերով մերոնք ուի անտառապահի, թուրք բեգերի ու ձովլըտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: Եթե ձովլտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք *այսինքն* եթե կովարար դարաբաղցի – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: *այսինքն* ամոթ էր – 306: *այսինքն* դստեղի էս՝ գնա քու Դստեղ պաշտպանի – 306: երկրորդ բաժակից հետո էր, *այսինքն* երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեղուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: *այսինքն* որ չպիտի իրար կենաց խմեն – 308-309: նորահարսին *այսինքն* սովորեցնում էր ամուսնու կենացը խմել, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, *այսինքն* երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... *այսինքն* հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: *այսինքն* երեխա ենք եղել – 310: *այսինքն* Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էինք էր դառել – 311: *այսինքն* պիտի գնանք գտնենք – 311: *այսինքն* բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: *այսինքն* գնում են որ գնում են – 312: ինչքան չլինի կին է, *այսինքն* մայր – 312: *այսինքն* Օսեփանց Ռուբիկն էր քոչելու մտքի հետ այդպես սևացել – 312: *այսինքն* իր հաղթանակից գոհ էր – 313: հետո Սոփին գրկած էս էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, *այսինքն* Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: *այսինքն* որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: ուզում է Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ մտնի, *այսինքն* որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315: տիրոջ նման հպարտ, *այսինքն* ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: *այսինքն* որտեղից գաղթափն սկսվում ու գյուղը երևում էր – 318: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, *այսինքն* ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: *այսինքն* Թեվրեկին թույլատրեց գյուղ մտնել – 325: *Այսինքն* էլ է – 328: Ասելիք *այսինքն* չունեք էլ, բայց դե էլի՝ – 330: մեր եղբոր մեծից *այսինքն* մենք մի քիչ մեծ էինք – 332: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, *այսինքն* երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: Մենք *այսինքն* չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: Մերժվելու վախից՝ *այսինքն* որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336: գնալու ցանկությունից՝ *այսինքն* որ միգուցե հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: *այսինքն* որ լաց լինելու փոխարեն ծիծաղում է – 337: հավաքարարության, *այսինքն* որ կոռնում դպրոցն ավում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: *այսինքն* ամանը ծնկների մեջ առավ ու մտավ կովերի տակ – 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտառբերության ու մեծի ինքնիշխանության, *այսինքն* որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: և մեծ պեպենտոր, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոփ ու թաքուն հրավեր լսեց, *այսինքն* որ իր տեղը հայտնում է – 343: *այսինքն* որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ որբնայրի – 343: *այսինքն* որ պետության առաջ վաստակ ուներ – 344: *այսինքն* որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345: *այսինքն* որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է – 346: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, *այսինքն* որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: *այսինքն* որ ամբողջ գյուղը Շուշանի թշնամին ու բանասրկուն է – 347: *այսինքն* մենք էս ենք – 348: *այսինքն* որ իրենց տանջում են – 348: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն *այսինքն* այդ խոսքի իրավունքը չունեք, Վրացյանն ասաց – 350: *այսինքն* Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր, բայց կ'արտաքսեր – 350: *այսինքն* որ հացից չի կատաղի – 350: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, *այսինքն* որ դու միևնույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: մեր անասունի առաջ *այսինքն* նոր հանդ էր բացվում – 353: *այսինքն* վնաս չի եղել – 353: *այսինքն* որ իր ենթակա

աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: *այսինքն* հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուդ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: սպանության՝ *այսինքն* թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: *այսինքն* «դու շորդ հանիր, էստեղ եմ» – 356: *այսինքն* չկանգնեց ու պաշտպանեց՝ թե էսպես ու էսպես – 358: ժողովրդի լուռ ասելության առաջ, *այսինքն* երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: *այսինքն* ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: *այսինքն* փրկություն ունես – 360: *այսինքն* Ուցյունի ծանր կոնքերի ետևից անշահ պտտվող – 361: պահեստն *այսինքն* խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեի – 361: *այսինքն* ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զցած, *այսինքն* ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: *այսինքն* իրենց թաքուն կեղտերը Շուշանը մաքրի – 363: որ պանիրը տվել ու օճառը բերել էինք, *այսինքն* որ մասնակից էինք արել – 363: *այսինքն* չեմ ասում թե չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: *այսինքն* երևում էր՝ որ ուրիշ ասելիք ունի – 364: *այսինքն* եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ *այսինքն* անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: քունքի մազը Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ *այսինքն* ականջի ետևն անցրեց – 367: *այսինքն* հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կոիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: բայց դա, *այսինքն* որ թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն անտեղի էր – 370: *Այսինքն* Թեվրկին ինքը չէր ասում – 371: Ոչ թե, *այսինքն*, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: *այսինքն* տնամերձի ծառը առանց լիցենզիայի կտրելն իրավունք է – 372: Նիկալ պապի *այսինքն* փախստական տաշքենդցու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372: *այսինքն* ճանապարհի չկար – 372: *այսինքն* ինչպես որ իր Զանդառը՝ այնպես էլ Միրունը, էն աստվածը – 373: Ամառվա արձակուրդին զիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ *այսինքն* ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ունեան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտոլը դպրոցի հետ, *այսինքն* որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: *այսինքն* որ գառը գլուխը փորին է դնում ու քնում – 376: *Այսինքն* ուզում էր ասել – 376: *այսինքն* չուզեց գրքուկի թաքուն տեղն իմանալ – 376-377: *Այսինքն* ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: Պայմանական *այսինքն* իրավունք ունեին թուղթ լրացնեն ու տակը լավ պինդ ստորագրեն – 377: *այսինքն* որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378: *այսինքն* կենտրոնը մենք լինենք – 379: մեծ պեպենտոն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտոնի պատճառով, *այսինքն* որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդդյին տեղում չափաշահեց – 379: ծանր քիթն *այսինքն* լավ չէր շնչում – 381: ճնշվում, իր ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, *այսինքն* որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, *այսինքն* Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիները»։ տանձիները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, *այսինքն* պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: *այսինքն* մկան գլուխ ենք – 384-385: *այսինքն* Հովրտի Խուլիգանին ծեծի – 386: կենտրոնն *այսինքն* Օմակուտը լինեի – 387: *այսինքն* իր անելիքն ու չանելիքը իր սեփական մտքում պատրաստի կան – 387: *այսինքն* իրենից կախված մի տասը ենթակա էր ունենալու – 387: *այսինքն* նա է ասել – 388: *այսինքն* ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: *այսինքն* կարծես բեմում խոսելիս լինեի դահլիճի ժողովրդին ի լսելիք – 393: մեջները՝ *այսինքն* արանքներում մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: *այսինքն* որ ասես էս իմ ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: *այսինքն* ինչպես որ կատուն հողով վռազ ծածկի – 394: «Տղերքը»՝ *այսինքն* Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Մանդրոյի համար լավ կլինի – 394: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, *այսինքն* սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Մանդրոյի համար լավ կլինի – 394: *այսինքն* համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396: *այսինքն* դա տղամարդու խոսք չէր – 398: թե չէ պատասխանի իրավունքը ժողովրդին կտամ, – *այսինքն* Թեվրկին – 398: *այսինքն* տանի իր ոչխարին ոչխարած – 401: *այսինքն* սապոգավոր ու դանդաղ ինքը գնաց ակումբի դուռը – 402: «Քու թայերը»՝ *այսինքն* Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: *այսինքն* գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: *այսինքն* տարիների հավաքածը տանի Տաշքենդի ճանապարհներին քամուն տա – 403: *այսինքն* պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում նույն էր – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, *այսինքն* որ զուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: *այսինքն* Ավետիքը, աչքերը փակում ու ձեռի փետը վրա է բերում – 408: *այսինքն* հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել ու տվել էր խեղճին – 410: *այսինքն* գործները ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ էդպես թաքսված էլ գալիս է – 411: *այսինքն* որ Մամվելի երեխեքի անդամավճարը, էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվրկին աշխատանքից գնա – 411: ախպերդ *այսինքն* հեռվից քեզ տեսնում է, դու իրեն՝ ոչ – 411: *այսինքն* տեսնենք որս երկար կապրի – 413: *այսինքն* որ կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ Գլխավոր դիրեկտոր Մանդրո լինեն – 414: *այսինքն* ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415:

ԱՅՄԻՆՔԸ ԹԵ — *այսինքն* թե էս կաստյումը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: *այսինքն* թե հավատում է՝ որ ամուսինն այնտեղ ուրախության է եղել – 278: *այսինքն* թե ոչխարաշան տեղը գյուղն ու

գյուղամեջը չի – 280: *այսինքն թե* դանակն ու ռադիոն պիտի լռեն ու մնան, չպիտի երգեն – 283: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, *այսինքն թե* փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: *այսինքն թե* իրավունք չեր երեխայի ապագան ճնշել – 285: *այսինքն թե* ճիշտ հասցեով ենք գնացել – 286: *Այսինքն թե* ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: *Այսինքն թե*, ինչպես որ Հախապատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: *այսինքն թե* որբերի վրա մայրություն ինքն է անելու – 292: *Այսինքն թե* Վաթինյանը չի ու ինքը անասնաբույժը չի – 306: *այսինքն թե* չան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից գրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: *այսինքն թե* դաչաղների ու վայրենության ժամանակները խոր հնում են մնացել – 311: *այսինքն թե* իրոք Տաշքենդի միտք չէր ունեցել – 312: Շվվացրեց, *այսինքն թե* ձորերում ո՞վ կա – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, *այսինքն թե* մտրովդ ինձ չանցընես – 317: Կողակ յաբուն նայում ու տնավարի խոխոտում էր, *այսինքն թե* դրա հետ գործ չունես – 317: *այսինքն թե* դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, *այսինքն թե* մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: *այսինքն թե* մենք ձեզանից ինչ պակասն ենք – 322: *այսինքն թե* մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուգազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *Այսինքն թե* դու ինչ ես՝ որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: *այսինքն թե* դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում – 329: կինը, *այսինքն թե* ճաքիր, ասաց – 330: *այսինքն թե* տանտերը մեր փոքր եղբայրն է – 333: *այսինքն թե* հարձակվողը մենք չենք – 347: *այսինքն թե* Շուշանը չարք է, գոմից պիտի չքվի – 354: *այսինքն թե* մթերքը տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է ընդունում սարում – 358: *այսինքն թե* Տիգրանի կրակը մեզ վրա թափել կտան – 361: *այսինքն թե* իրենք թող խելք ունենան – 365-366: *այսինքն թե* ժողովրդի վիճակը վատ է – 375: *այսինքն թե* այս տունը նրանց կարիքը չունի – 380: *այսինքն թե* երեխաների վեճ է – 385: *այսինքն թե* կյանքն էդ է – 406: իր ցեղի նման թիվիկ ծիծաղել է՝ թի-հի, *այսինքն թե* գիտեմ – 406: *այսինքն թե* Վաթնանք չպիտի լսեն, որ մենք խփել ու պարծենում ենք – 409: *այսինքն թե* մենք էսպես անբարեխիղճ աշխատավոր չենք ճանաչում – 415:

ԱՅՄԻՆՔՍ — *այսինքն* չհասկացանք ինչու մտածեցիր – 401:

ԱՅՄՊԵՍ — միայն՝ երբ *այսպես* մենք ու մենք էինք լինում – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ *թե այսպես* ու այսպես – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ *թե այսպես* ու *այսպես* – 310: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ *այսպես* փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուգազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *Այսպես* թե այնպես, գնալը հաստատվում էր – 341: իսկ մենք բոլորից *այսպես* արհամարհվում ենք – 372: գարեջրի վաճառքն այնինչ Օմակուտ *այսպես* է – 386:

ԱՅՄՊԻՄԻ — հին *այսպիսի* դեպքերից գրուցող ծերեր – 354:

ԱՅՍԵՆՂ — ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք *այստեղ* ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Սյուս Թեվրեկի ու նորամանուկի առաջ – 268: Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ երեք օր առաջ *այստեղից* կորչում ենք – 268: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինե՞ր *այստեղ* չե՞ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: Այնտեղից *այստեղ* թե՛ – Իբր որ բերել ես՝ ի՞նչ, – ասաց, – էս ո՞ւմն են – 274: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը *այստեղ* ոչխար ունի – 282: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ *այստեղ*, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո ու դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: տասներկու որձ ունի *այստեղ* ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց *այստեղ*՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Եթե բավարարե՞ր ուրեմն *այստեղ* էին – 291: Մեր սև դարաչին *այստեղ* տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից *այստեղ* թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: փոքր պեպենն *այստեղ* ընդամենը երեք որձ ունե՞ր – 296: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք *այստեղ* հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: բայց նաև գիտե՞ր՝ որ *այստեղ* է – 313: արդեն *այստեղ* է – 313: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման *այստեղ* կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: Մի խոսքով բոլորն էլ *այստեղ* էին – 342: բայց ոչ ոք սրտով չէր *այստեղ* – 342: *այստեղ* չէր – 358: Տիգրանն *այստեղ* չէր – 358: բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը *այստեղ* էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չունե՞ր – 358: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ *այստեղ* Օմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելրքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն *այստեղ* է անանցանելի – 372: նրա գործարար արագությունն ու ղեկավար առաջխաղացումը թող *այստեղ* մեզանում բացվեին – 378: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովրտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել *այստեղ* երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: թող մի պահեստ լինի ու պահեստը *այստեղ* Օմակուտ լինի – 379: մեծ պեպենտոն *այստեղ* չէր, առավել՝ մեծ պեպենտոնի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդդիյին տեղում չսիրաշահեց – 379: կաթնապրանքային ֆերմայի ղեկավար հաստիքն էլ *այստեղ* չէր – 379: կփակե՞ր ու բանալին մատի վրա պատեցնելով կգար *այստեղ* իր նախկին տեղը կկանգնե՞ր – 380: բայց *այստեղ* է հսկում կանգնում – 380: կտրողների անունն ու միջնորդների մտքերը թաքուն *այստեղ* են հոլովվում – 380: կոնկրետ՝ կանկաժվում էր, որ Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը *այստեղ* մատնվում են հովտեցիների

ձեռքը – 380: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա *այստեղ* դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: մեր հարսանիքներն *այստեղ* թող ծաղկեցնի – 381: բայց վաղուց *այստեղ* հարսանիքներ չեն լինում ու համարիք որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: մեկ էլ էն՝ որ Հովվերի ղեկավարության *այստեղ* հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: *այստեղ* ասել ենք բրիգադի պետ էինք – 382: թողեցին *այստեղ*՝ իր սրբած տնտեսության տիրակալ – 383: բայց վաղը մեր երեխան *այստեղ* ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չորհանությամբ – 385: վատ ընկերներից ու համարիք բանտ ընկնելուց ազատել, բերել *այստեղ* անասնաբույժ էր դրել – 385: հիվանդ անասունի մասին սա *այստեղ* ասում էր – 385: մեղքն *այստեղ* Հովվերի վարչության վրա ենք դնում – 387: որ իբր թե Հովվերի վարչությունն *այստեղ* նստեր – 387: Չգիտեր՝ որ *այստեղ* մարդ է տրաքացնում – 390: *այստեղ* իրենց համար էլ լավ, քաղաքում՝ Սանդրոյի մեծ ցեղի – 394: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեն լշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար *այստեղ* մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվրիկին ասաց – 398: իրենք *այստեղ* իշխանությունը զավթելու ծրագրի էին մշակում – 399: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն *այստեղ* Թեվիկն էր – 400: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն *այստեղ* նստած իբր թե ծխում է – 413:

ԱՅՍՏԵՂԸ (փոխանություն) — *այստեղի* մի քիչ բարձր խոսքը այնտեղ կլավեր – 286: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր *այստեղի* նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ *այստեղի* գործկումն ենք – 322: *Այստեղի* լեզվով չկարողացավ բողոքը ձևակերպի – 342: ռուսերենի կապեց ու *այստեղի* կարգերը ջնջեց – 342: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու *այստեղի* հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: եթե չհաստատեր *այստեղի* ստորագրությունն ու վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է *այստեղի* Վաթինյանին – 384: ու ոչ այնտեղի գորբային ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ *այստեղի* խուլիգանին – 384: Կապվել, *այստեղից* Ծաթեր հեռախոսով պատմում ու ծիծաղում էր – 293: բոլորի սիրտն էլ *այստեղից* թռել ուրիշ տեղ էր – 342: չէ՞ *այստեղից* էր մատնվել ու տարվել – 346: է՛, *այստեղից* Երևան ու Երևանից Սիբիր ծանր սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: մեկն *այստեղից* ուժեղ տեղեկացնում է – 380: մի դիրեկտոր խիստ *այստեղից* անարգել թողնում, երախբ բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու եմ – 382: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու *այստեղից* գլուխն առել կորել է – 405:

ԱՅՍՏԵՂԻՆԸ (փոխանություն) — *այստեղին* ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզ կհանենք ու հանեց – 383:

ԱՅՍՈՒՇԵՏԵՎ — *այսուհետև* քո մշակն է – 310: *այսուհետև* ավալեր ենք – 409:

ԱՅՍՔԱՆ — *այսքան* ու այսքան ավելացավ – 291: այսքան ու *այսքան* ավելացավ – 291: բայց նա ասելիքը դարձյալ չասաց, չասաց *այսքան* մարդու լոցերել եմ – 365: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ *այսքան*, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386:

ԱՅՍՕՐ — *այսօր* ոչինչ Սիրունի սրտով չէր – 309: բայց *այսօր* ինչո՞ւ էր հատկապես այդքան պետական – 375: Բայց Շուշանի համար միշտ էլ *այսօրն* ու այսժամն էին եղել – 365: *այսօրվա* երեսառածներն այնինչ պետական ոչխարը կիսովի են պահում – 391: *դեպի այսօրը* եկել է, ո՛ւմ են բերել, ո՛ր են կորչում, ով է ցամաքեցնում – 409:

ԱՅՏ — շունչը թեթև ու *այտերը* կարմիր՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376:

ԱՅՏԱ — Ջանդառը՝ «չէ, *այտա*. չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: *Այտա*, բռնի՛ր,– ծիծաղեց,– ջարխեչեցին փախավ, կալկոխ արա, բռնի՛ր – 270: – *Այտա՛*,– ծիծաղեց,– բա որ ասեմ խտտեցի՝ ասեմ խտտեցի ի՞նչ արի – 276: – *Այտա*,– ասաց,– այտա՛ – 277: – *Այտա*,– ասաց,– *այտա՛* – 277: – *Այտա*,– ասաց,– այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: – *Այտա*,– ասաց,– *այտա*... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: *այտա*, որ երեխին դրկում եմ՝ մուրթելս խի՞ չես տալիս – 290: – *Այտա*... այտա,– ասավ,– դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: – *Այտա*... *այտա*,– ասավ,– դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: – *Այտա*, ուրեմն հարևան ունենք – 298: էդ մասին չի, *այտա* – 308: *Այտա*, ես Սամոն եմ ու ձեր պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ – 312: Կատու էլ ունեին, *այտա*, կատվի ձագ – 314: – *Այտա՛*,– կանչեց,– թող գան – 314: *այտա*, բռնեց այ, ասաց – 316: Չէ, *այտա*, չէ, ուրիշ հաշիվ է, գնա – 321: *Այտա*, դե եկել էի, մի երկու օր յոլա կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր ես անտեղի դիմոտում – 321:

ԱՅՐԻ — գոհվածների ցամաքած *այրիներն* ասացին – 281:

ԱՆԱԼԻ — իրենց գոմեշը դրանք *անալի* էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352:

ԱՆԱՍՈԹ — *Անամոթ* տաքացածն ասում է – 287: արնախում հորդ նագանը փորդ կոխի, *անամոթ* – 349: *անամոթ* անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուրճ գոմում – 355: տեսավ մոր հետ *անամոթ* ծրագրի են եղել – 359:

ԱՆԱՍՈԹԱԲԱՐ — մի *անամոթաբար* ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով գար ու գնար – 355:

ԱՆԱՍՈՒՄԻՆ — եկավ *անամուսին* որբնայրիներին երամը կլորեց դարձրեց կլոր հիսուն – 364:

ԱՆԱՅԱՆԵԼԻ — բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքեանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքո՛ւմ են պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է *անանցանելի* – 372:

ԱՆԱՆՈՒՆ — դեռ *անանուն* այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353:

ԱՆԱՊԱՍ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր *անապատներից* բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը

Կովկասի իր ծերայերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406:

ԱՆԱՄՆԱԲՈՒՅԺ — ուսումը կիսատ տասնհինգ-տասնվեց տարեկան *անասնաբույժ*–354: վատ ընկերներից ու համարիք բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ *անասնաբույժ* էր դրել – 385: Բնիկ հովտեցի *անասնաբույժը* (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: Շան որդի, ձեր *անասնաբույժը* մի երևանցու պատիվ չունի՞ – 282: Թուրթը ձեռքին Խոսրով *անասնաբույժը* տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: Այսինքն թե Վաթինյանը չի ու ինքը *անասնաբույժը* չի – 306: թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե *անասնաբույժը* սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: *Անասնաբույժը* ռուսերեն թերթը նայում էր – 390: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, *անասնաբույժը* վերևից ներքև Թեվըկին ասաց – 398: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմիսիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովվերի–Մմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովվերի–Մմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր *անասնաբույժը*, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: *Անասնաբույժն* այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390: Բայց Դսեղը ոչխար ունի՞ որ *անասնաբույժի* պաշտոն ունենա, չունի – 306: և *անասնաբույժի* այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Մմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386:

ԱՆԱՄՆԱԿԵՐ — սա ալրադաց կոմբինատից՝ խառն *անասնակերը* – 387: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց *անասնակերի*՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: Բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքանց թագին, *անասնակերի* ու բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: *անասնակերի*դ հաշվարկը կասկածելի է՝ երկու – 399: գարու, թեփի՝ *անասնակերի վրա* ուրեմն թաքուն իրավունք ունի – 291:

ԱՆԱՄՆԱՊԱՏԻՉ — *անասնապահի*դ քաղաքական գիտակցությունը մշակված չի՝ չո՛րս – 399: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր *անասնապահին* էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Զարխեյ – 307:

ԱՆԱՄՆԱՊԱՇԱԿԱՆ — պահեստն այսինքն խոզի *անասնապահական* ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեի – 361:

ԱՆԱՄՆԱՊԱՇՈՒԹՅՈՒՆ — էդ արդեն *անասնապահության* ղեկավարությունը գավթելու պատրաստի ծրագիր էր – 399:

ԱՆԱՄՆԱՍԵՐ — հայտնի *անասնասեր* ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352:

ԱՆԱՍՈՒՆ — Հախպատն էն ժամանակ դեռ մի երկու *անասուն* ուներ – 306: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, *անասուն* էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: *անասուն* չկար – 351: *անասունը* քիչ էր – 351: որպեսզի նրանց *անասունը*, մանավանդ գոմեշը՝ որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: խեղճ *անասունը* մոկտում ու քամակը պոկներին էր քսում – 352: որն էլ այգին լավ չափարել, դրան *անասունը* ծախել, դուները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ *անասունի* իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեի – 288: հա՛աատ, ալաշա մորդ ջորու ճոները, ես *անասունի* բժիշկ չեմ – 354: *անասունի* ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պաստառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: մեր *անասունի առաջ* այսինքն նոր հանդ էր բացվում – 353: հիվանդ *անասունի մասին* սա այստեղ ասում էր – 385: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան *անասունի նման* դեռ կային ու գնում էին – 393: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան *անասունի նման* դեռ կային ու գնում էին – 393:

ԱՆԱՐԱՏ — ոչխարի *անարատ* պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջկոմի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա *անարատ* ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին գոնե մի երկու ամիս *անարատ* սուզ պահի – 410:

ԱՆԱՐԳԵԼ — մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից *անարգել* թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Մմակուտ ու Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու են – 382:

ԱՆԱՐԴՅՈՒՆՔ — Բայց իրավունք չունի *անարդյունք* մնա – 374:

ԱՆԱՐԺԱՆ — *անարժանը* հացից կատաղում է – 350:

ԱՆԲԱՆՏ — Արի, այ ողորմելի խեղճ, արի, այ *անբախտ*, արի – 324: Այդ ամառ Շուշանի *անբախտ* մայրը քստորներից ու Երևանից եկավ – 357: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնտասկն առնենք. ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, *անբախտը*, հավ էր մորթել – 318-319: Բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու վրա է լինում, *անբախտներինը*՝ արգելված գոճու – 357:

ԱՆԲԱՌ — ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ *անբառ* էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ԱՆԲԱՐԵԽԻՂՃ — մտքների մեջ վռագ կոծկեցին թե, ախպեր, *անբարեխիղճ* առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: այսինքն թե մենք էսպես *անբարեխիղճ* աշխատավոր չենք ճանաչում – 415:

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — անամոթ *անբարոյականություն* էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355:

ԱՆԲԱՅԱՏՐԵԼԻ — պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն *անբացատրելի* պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402:

ԱՆԲԵԿԱՆԵԼԻ — ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքնից վերև ասաց իր *անբեկանելի* մշտական վշտով – 401:

ԱՆԳԱՄ — որ կարոտից եղպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս *անգամ* լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդաղը կգնա ու էլ չի գա – 270: երեսին մի *անգամ* կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի *անգամ* չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք *անգամ* կրակեց – 281: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս *անգամ* եկավ սարը – 285: միայն մի *անգամ* վնգստաց – 289: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ *անգամ* գնացինք ու եկանք – 290: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի *անգամ* չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: Նրա մեծ պեպկենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոեց ու ասավ թի՛թ, մյուս *անգամ* քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի *անգամ* տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի *անգամ* է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին *անգամ* հավաքեմ – 313: մի որևիցե *անգամ* հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318: Հագար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հագար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք *անգամ* կանգնել է – 318: Մեր լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն *անգամ* չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: տասն *անգամ* խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: ու տատկը մի *անգամ* չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր – 342: Չէր կարողացել երկու *անգամ* նույն տեղը խփել – 344: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը էդքան ժամանակ սապոգը մի *անգամ* չէր հագել – 345: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու *անգամ* հագել էր՝ էդ էր – 345: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի *անգամ* քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն *անգամ* բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր *անգամ* ներող էր եղել – 357: կյանքում առաջին ու վերջին *անգամ* վախեցավ – 359: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի *անգամ* արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի *անգամ* լինի ու էլ չլինի – 360: խոստացանք միայն երկու *անգամ* քսել – 363: մանրատամ խիտ սանրով տասն *անգամ* սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ *անգամ* տաք-տաք արդուկեցինք – 363: բայց ոչ մի *անգամ*՝ նա այդպես իր խոսքին չէր եղել – 365: մինչև հիմա մի *անգամ* ոչ իմ տունն ես կոացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: Տան շուրջը մի *անգամ* պտտվեց՝ Թեվիկն ու շները ետևից – 371: եկավ կանգ առավ նայեց ու մի *անգամ* էլ պտտվեց – 371: բայց թեկուզ մի կենտ *անգամ* հորանց չեն գալիս – 374: չնայած բերել մի երկու *անգամ* ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: Տղային անցած *անգամ* խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտողը դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: Անցած *անգամ* հայրը կրակի վրա կիսախաշ կարտող էր թողել – 375: երկու *անգամ* դրեցինք բազրիքին – 383: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի *անգամ* առաջ էր տանում – 385: ամեն *անգամ* ասում էր – 385: տասնհինգ տարում միլիցիան մի *անգամ* նրա վարորդական կյանք չէր մտել – 387: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն *անգամ* գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծր խմիչք է, թե՞ մեր բուրբիկի տնաքաշն էս *անգամ* պատահական համ է առել – 389: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի *անգամ* տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս – 391: ոտդ մյուս *անգամ* գյուղում չտեսնեմ – 399: գլխից բռնել ու ոտի վրա քառասուն *անգամ* պտտել է – 406: եթե քու տեսնելն ուզենար՝ Էսքան ժամանակ մի *անգամ* իրեն կերևացներ – 411: թողնում եմ մյուս *անգամ* կան – 406: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը *հազարից մի անգամ* իր տանը միասին նստած են – 294:

ԱՆԳԻՏԱԿԻՑ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե *անգիտակից* արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվիկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: Ամուսնու *անգիտակից* արարքը գիտեր – 310: Խախլուշկայի երեխան՝ Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր *անգիտակից* խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326:

ԱՆԳԻՐ — և նրանց *անգիր* պայմանը մեր եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282:

ԱՆԳՂ — գայլն ու *անգղը* որսի միասին են էլնում – 406:

ԱՆԳՈՂ — Մյուսը գործկոմի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ *անգոհ* է, կանգնած էր – 277: *անգոհ* են մնում, լուռ դիտողություն անում – 371:

ԱՆԳՈՐԾ — Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց

կառավարումը քննադատելով իր համար մի *անգործ* պաշտոն էր խնդրում – 322:

ԱՆԳՐԱԳԵՏ — կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց *անգրագետ* բուրդ հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386:

ԱՆԴԱՄ — որձի *անդամը* գնաց դմակախառը ինքը կտրեց – 313: չասաց այս տան *անդամն* եմ – 353: մեր տեղական գործկոմի ամեն *անդամին* մի պլանամեջ կհասներ – 377: *անդամի հետ* դրեց տոպրակում – 313:

ԱՆԴԱՄԱՎՃԱՐ — այսինքն որ Սամվելի երեխեքի *անդամավճարը*, էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվրեկի աշխատանքից գնա – 411:

ԱՆԴԵՆԴԵՆ — էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկայի երկուսն էլ *անդրնդվում* կորչում է. թե՛, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՇԱ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, *Անդրանիկ փաշա* գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաջ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284:

ԱՆԴՐՈՒՆԴ — ժողովրդական զգվանքի ու արհամարհանքի *անդունդ* ձորից Սիրուն Թեվրեկին հանում էր – 286:

ԱՆԵԼ — Ասորենց խրտնածին *նոտն-անել* չկա – 321: Պահո՛, ասաց, Ասորենց խրտնածին *նոտն-անել* չկա – 322: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու *չոբանություն անել*, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Պատերազմից հետո Մելքսեանց թագին Գործարանում *բանվորություն անելուց* ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: ու որ պարկը վեղար *արած* կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: տոպրակը վեղար *արած* սառել քարին կպել էինք – 285: տոպրակը գլխին վեղար *արած*՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: Շիկաբաշի *առաջն արած*՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար *առաջներն արած* բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: բոլորին *էնիք-արած* ձամփու դրիք – 317: հիմա մեջքին չէր, բայց *արած* կլինի – 328: ձամփի ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գոնեմ, *առաջս-արած* բերեմ – 341: մոբիլիզացիա հայտարարեմ՝ զինկոմիսարիատի գծով կոնվոյների *առաջն-արած* բերեմ – 341: Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր կարգադրություն *եմ անում* – 365: *կատակ եմ անում* – 385: *Գատակ էնք անում*, մատաղ – 394: ինչ լավ արարք էլ *անում ես*՝ նայում, տեսնում ու լռում են – չեն հավատում – 286: Հիմա էս խոսակցությունով էլ վատ բան *ես անում* – 294: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի *լավություն չես անում* չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Գրքույկ ես վերցնում, ինչ *ես անում* – 376: լավ *չես անում* – 398: ասավ բո՛ւնտ *էք անում*, շան որդի – 304: *միս էք անում* – 328: ուրիշի դռներին ինչ *էք անում*՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: էդ ո՞նց *էք անում*, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույլը իմ անտեր որբերին – 348: նոր տարի *էք անում* – 375: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է *անում* ու ինչ է ասում – 267: Երբ թուրքը *մորթ է անում*՝ կողքին պիտի լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես – 272: Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվրեկի հունձը Վարդոն է *անում* – 310: *թող չի անում* գնամ իմ դուռը – 325: *թող չի անում* գնամ իմ դուռը – 325: Կարծեցին վիրավորված *հպարտություն է անում* – 369: Թեվրեկին սիրելուց ու խղճալուց հետո *կատակ է անում* – 411: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պոնձի վրայից մեզ *դենն անում* ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: անգոհ են մնում, լուռ դիտողություն *անում* – 371: *Գատակ էինք անում* – 398: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպեկոտը, բաճկոնն ուսերին *ետուռաջ էր անում* կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքոչվաթուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: կեպին թարսում ու գլուխը կովերի փորին *դեմ էր անում* – 339: երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու *թու-թու էր անում*՝ թու՛, թու՛ – 348: որ *խուխ էր անում* ու թքում, ասում է, տավարը խրտնում էր – 353: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու *թու-թու էր անում*՝ թու, թու – 354: ինքն ուղղակի ինչ *անում էր*՝ Թեվրեկն էլ նույնը – 371: Հասկանալի էր՝ որ *կատակ էր անում* – 394: իսկ նրանց դեկավարությունը եկել մեզանում չոբանի *տեղյակ էր անում* – 401: Մարդուկնիկ գուգերգ *էին անում* – 329: Դարավոր կոխվներից հետո հիմա համերաշխ սիրո գուգերգ *էին անում* – 330: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ *միս էին անում* ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: ու չգիտեինք ինչ *ենք անելու* – 307: Է՛՛ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ *ես անելու*՝ որ տունը ցրիվ չգա – 320: Էսքան փողն ի՞նչ *ես անելու* – 409: այսինքն թե որբերի վրա մայրություն ինքն է *անելու* – 292: փոխակը *չի անելու* – 292: Բա որ դու սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է *անելու* – 321: Էս ոչխարը կորչելու՝ տունդ *վերգիր են անելու* – 312: մինչև ձմեռ տղերքին *հարկանություն էր անելու* – 297-298: ի՞նչ *էին անելու*՝ որ նա սխալ չհամարեր – 396: Ջանդադի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՛ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար *աչքաթող եմ արել* – 399: Հիմա էլ ի՞նչ *ենք արել* – 333: Ախչի՛, – ասաց, – գաթայի հոտը *վեր էս արել* – 368: որ կարալ չես ու Էսքան *ցել էս արել*, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, է՛ս – 407: Էս ի՞նչ *ես արել*, արա՛ – 415: ուզո՞ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է *արել*, Էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: Նայեց տեսավ, խեղճ յարուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ *կալմեջ է արել* հատկապես շիկաբաշին – 316: քարին *դեմ է արել* ու ձեռը մեկնած մոտենում է – 316: բա թե՛ «քու կոխվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է՛ *ծուլ-արել*, գանգել ենք Դսեդ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Համիկ հորեղբայրը *ես-ես է արել* ասել – 409: խաբել *գոմն են արել* ու հրացանով կոտորել – 306: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը *տակնուլրա են արել* – 406: որ պանիրը տվել ու օձառը բերել էինք, այսինքն որ մասնակից *էինք արել* – 363: խփել փռել ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար *տեղ էր արել* – 294: ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգորյանին *հու էր արել*

ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սովին ինքն էր *արեւ*, բայց տոպրակը Թեվըլին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: Բայց երեխան ուսը *ծուլ էր արել* – 320: և շատ տեղին էր *արեւ* – 320: Միջոցով թաթարը նրա մասին բառացի որևէ առարկություն *չէր արել* – 339: Մյուսը գրկել ու երեսը սյունին *դնւ էր արել* – 365: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն *էր արել*, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին *էր արել*՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: տասնինը թվի խոլերան ասացինք հատկապես հարսների մեծ ջարդ *էր արել* – 408: Գո րժ *էին արել* – 323: *տիրություն չէին արել* – 323: Օսեփանց խեղճերը մեզ վնաս ի՞նչ *էին արել* – 346: Ի՞նչ սխալ, ի՞նչ *էին արել*՝ որ սխալ լինե՞ր – 396: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ ասեմ խստեցի՝ ասեմ խստեցի ի՞նչ *արի* – 276: Համիկն էլ նստած գլուխը բռնել է՝ թե էս ինչ *արի* – 408: *չ ու արինք* լանջերից թափեցինք ձորը – 321: խոզի վրայով *չէք-արինք* ներս մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362: Բոլոր կնիկներանց խետ դու *գուլյատ արիր*, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: Տեր աստված, էս Օմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ *արիր* – 367: Լավ *չարեցիր*, մեր տղա – 398: թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդադը քու տիրոջը մի մեծ վատություն *արեց* – 277: Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա ետևից *հու արեց* – 289: Ճիշտ *արավ*՝ որ դուրս գնաց – 293: իբր թե *աչքով արավ* – 312: Կռացավ քար *վերցնելու արեց* – 314: շների հետ տարավ քարին *դնւ արավ* – 317: ճիպոտը բերանին լկամ *արավ* – 318: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպկնոտը *գլխով արեց* ու ձիու նման խոխոաց – 334: Նրա առաջ ուները *ծուլ արավ*, ասաց – 335: Պառավը *թու-թու արեց*՝ թու, թու – 349: մեկ էլ տեսար ժանտախտը խփեց հիսունը *զոր արեց* – 361: Ջայնից ճանաչեց, *«հա» արեց*, ասաց – 373: անմեղ, արթնացավ, ճանաչեց ու ժպտալով *թի-հի արեց* – 376: հորը գրասենյակից *դուրս արավ* – 383: ժանգոտվեց ու *«ի» արեց*՝ ի իիիի – 394: ջուկատը *կալմեջ արին* – 306: երկուսով *կալկոխ արին* ու գգելով-գգելով տարան տուն պրծացրին – 325: – Բա էս ի՞նչ *անեւ*՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: Դե էս ի՞նչ *անեւ*, որ մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294: ի՞նչ *անեւ* մեռնում է – 320: բա թե՛ վերցնեմ ի՞նչ *անեւ* – 384: ի՞նչ *անեւ* – 393: Ինչ *անենք* թե՛ ձերն է եղել – 333: Մյուսը գործկումի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ *անեւ*՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովխով լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո *դուրս անես* ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին *գանգատ անես*, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույժ բանաստեղծություն ասի – 335: չէք կարող սոցիալիստական մեծ գործեր *անեք* – 304: հանկարծ չպատահի, որ լավ փափուկ տեղերից տաք-տաք խորոված *անեք* – 385: եթե *աստված չանի* միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդադ Թեվանի վրա – 282: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավուվատի *ջոկոդություն չանի* – 290: Արա, իրենք ո՞վ, մեր գործը գա ո՞վ *անի* – 296: Ու կարծես *ծաղր անի* – 303: տոպրակը քեզանից հեռու բռնիր՝ որ շորդ *աղաջրոտ չանի* – 313: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը *քոր չանի*, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: *աստված չանի*՝ մեծացած թաղելու մեր ունի – 410: չգիտի ինչ *անի* – 407: ձեզ մինչև մի *թշնամություն չանեն*, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: թփերի ետևն սպասում են կռիվը վերջանա՝ որ դուրս գան անտեր որբայրուս *կալկոխ անեն* – 349: բայց որ ժողովրդի առաջ իրենք *կապկություն անեն* – 396: որ մեզ մասնակից *անեիր*՝ հեղինակությունդ կկործանվե՞ր – 388: Եթե մեկին մի ավտո խոտի *լավություն անեիր*՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: Օհանն ի՞նչ *անեք* – 288: փողը եթե *քիչություն անեք*՝ որձերն ուրեմն գնալու էին – 291: մի պայթյուն՝ որ սարը ձորը գցեր ու տեղը կալ *անեք* – 355: ու *աստված չանեք* Տիգրանը ճանապարհներին հանդիպե՛ր – 359: Կարծես հատուկ *ծաղր անեիր* – 327: Շների *առաջը կանեւ* – 317: դասարաններն էլ կավլեմ ու իմ կիթն էլ էս *կանեւ* – 342: *պատառ-պատառ ու կանեւ* – 396: գիժ Դանելին թողնեին իրենց միջից *«պատառ-պատառ կանեւ*, հու՛մ-հու՛մ կուտե՛մ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401: այսինքն թե էս կաստյումը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան *կանես* – 274: ասացինք ինքը կհասկանա ու *չի անի*, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: մեկը *թշնամություն կանի* – 328: գումարը *նըրս կանեն* – 410: *Կանեի*, բայց ճամփի վրա եմ – 327: լավ *մորթ էլ կանեք* – 271: մոնչոցով *խուխ կանեք* ու գլխի վերևով կթթե՛ր – 359: մեծ պեպկնոտը ժողովրդի սագերը, գառներն ու հորթերը կքշե՛ր *գուր կանեք* – 380: քոջ տղան քեռուն եղպես բան *չէր անի* – 397: *քարուփետ կանեին* ու ֆերմայի երեսուն շունը քսի կտային – 359: տարավ ասավ ինչ որ խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, *պիտի անես* – 383: Այտա, բռնի՛ր, – ծիծաղեց, – ջարխեչեցին փախավ, *կալկոխ արա*, բռնի՛ր – 270: – Զգիտեմ, – ասաց, – էն *արա*՝ որ շներիդ վրա ռեխս ավել-պակաս չբացեմ – 273: Սովիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին արի *տիրություն արա* – 274: շիշդ *դեւ արա* – 274: հաց տուր կուրացրու ու ինչ ուզում էս *արա* – 305: բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ *արա*» դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: *բա՛ց արեք*, ասաց – 360: *բա՛ց արեք* – 360: ասաց, *բա՛ց արեք* – 360: ասե՛ր *արե՛ք* – 386:

ԱՆԵԼԻՔԸ — մեր ցրված հազար հոգսից հիմա ո՞րն է մեր *անելիքը* – 316: այսինքն իր *անելիքն* ու չանելիքը իր սեփական մտքում պատրաստի կան – 387:

ԱՆԵԼՔ — այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է *անելք* ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է վախիլ մի, դուրս արի – 286:

ԱՆՁԱՊՈՒԹՅՈՒՆ — զպությունը-*անզպությունը* նրա համար հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288:

ԱՆԸՆԴՀԱՍ — ու *անընդհատ* բեմզինի ու սերկնիլի հոտ է գալիս – 268: հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն *անընդհատ* խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ – 270: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում *անընդհատ* մեր ծանր խոսքերն էին – 320: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես *անընդհատ* նույն պտույտին լինենք – 350: *անընդհատ* ամառ էր – 351: ու *անընդհատ* զարուն էր –

363: խոսքն *անընդհատ* ցրում էր – 364: *անընդհատ* գիտեին, որ տգեղ ու վտանգավոր է – 377: Աղբյուրն ու թասերն ուրեմն *անընդհատ* հիշելիս էր եղել – 414:

ԱՆԸՆԿԵՐ — էս գողուգիլի առաջ ձեր Զանդառը մնաց մենակ *անընկեր* – 315:

ԱՆԹԱԳԱՎՈՐ — Ում է պետք *անթագավոր* թագուհին – 282:

ԱՆԹԱՌԱՄ — ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի *անթառամ* հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307:

ԱՆԹՇՆԱՄԱՆՔ — պառավ որձաձին *անթշնամանք* խոխոտում ու քարաղը նրա թևատակին կրծում էր – 351:

ԱՆԹՈՒՅԼԱՏԵԼԻ — կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ գոհված եղբոր, համարիք հոր *անթույլատրելի* կինը – 279: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի *անթույլատրելի* կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: և խփած ու իրեն *անթույլատրելի* մի տեղաշորում պահած է եղել – 408:

ԱՆԹՈՒՐՈՒԹՎԱՆՔ — Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-*անթուրություն*, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353:

ԱՆԺԱՄԱՆԱԿ — թող խառնվեին *անժամանակ* բեղմնավորվեին – 321: հանուն հայրենիքի *անժամանակ* գոհված Ակոփի աղբյուր – 388:

ԱՆԺԱՌԱՆԳ — մեր *անժառանգ*, աննկար, անհետ ախպերը – 284:

ԱՆԻԾԵԼ — դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով *են անիծում* – 406-407: Ղարաչին իր նման մի տեսակ սիրելով *անիծեց* ասաց – 337: և Շուշանը չգիտեր ծիծաղի թե *անիծի* – 357:

ԱՆԻՎ — մտքի մեջ խեթ նայում, *անիվների* պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388: փոքր պեպենտը տրակտորի *անիվներին* նստած – 365:

ԱՆԻՐՎԱՍՏՈՒ — Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-*անիրավասու*՝ ժողովուրդը նրա ետևից հու արեց – 289:

ԱՆԼԵԶՈՒ — Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ըոխավոր գյուղամիջի դեմ մեր *անլեզու* տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնից Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Թեվելին քննեցին ու պապանձված, չոր, *անլեզու* բերանից գտնելու ծրագիր հանեցին – 340: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու *անլեզու*՝ ճաքած պտոշները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: փախստական ու ամեն փախստականի պես *անլեզու* այս Ծմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ *անլեզու*-անթուրություն, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին *անլեզու* ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: գառնուկ *անլեզու* ախպորն ուզում են մորթեն – 376: ինչո՞ւ էս ստիպում՝ որ գնամ մի դազախեցի *անլեզու* բերեմ էստեղ չորան – 400:

ԱՆՆԱՆՏ — երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա *անխախտ* կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307:

ԱՆՆԻՂԸ — բայց նրանը զուտ *անխիղճ* հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: Խղճավոր հասկացողը առանց բացատրելու կհասկանար *անխիղճ* անհասկացողին – 405:

ԱՆՆԱՄ — անտեր *անխնամ* գցած էր – 314:

ԱՆՆՈՍ — *անխոս* մոլորված նայեցինք – 282: ուր տատի հետ պապ էլ կար ու իրար *անխոս* էին հասկանում – 326: բայց երեխան *անխոս* կենդանու նման սեղմվեց հալիվորի ոտքին – 330: *անխոս* կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնատը հիմա իրենք դուրս կգան – 361:

ԱՆՆՏԻՐ — Ուրեմն բոլորի առաջ թե մենք թե մժեղը – բոլորի, *անխտիր* բոլորի – 321: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր *անխտիր* բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350:

ԱՆՕԱՅՐ — հին ծմակուտյան *անծայր* խոտհարքներից մի անորոշ մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381:

ԱՆՕԱՆՈԹ — համարիք *անծանոթ* տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286:

ԱՆՕԻԾ — *անծիծ*-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և *անծիծ*-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն *անծիծ*-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Մյուսի նման խեղճ գառանը *անծիծ*-անքամակ սև գիշանգրի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283: Որք գառան պես ետևը գցած տարել է տուն *անծիծ*-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286:

ԱՆԿԱՆ — և կենտրոնի պահանջից *անկախ* էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401:

ԱՆԿԱՄ — տարին մի *անկամ* կու մոր դուռ գալիս ու կու խոսկ բերում էս – 365:

ԱՆԿԱՄԿԱԾ — Էնիքը, *անկասկած* ունեին, բայց թաքցրին – 328: դասատուն ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ թե իր բացատրությունը *անկասկած* է – 404:

ԱՆԿԱՐԳ — Ծմակուտ *անկարգ* գյուղում իր ապագան մաքուր է պահելու – 279:

ԱՆԿԱՐԵՎՈՐ — ու մնացած *անկարևոր* ասելիքը նույնպես ասում էր թատերաբար բարձրաձայն – 393:

ԱՆԿԱՐՈՂ — էս անձամբ *անկարող* էմ օգնել, բայց էսինչ մարդը կարող է – 301: ու Մանուշ քույրիկը իր ծովի տակից *անկարող* է օգնի – 376:

ԱՆԿԵՂԾ — բայց համարիք թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, *անկեղծ* – 376:

ԱՆԿՅՈՒՆ — և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ *անկյուն* քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու

ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Պատճառը՝ սև ռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես *անկյունում* չորացել էր – 294: Ինքն էլ շորերը հագին թախտի մի *անկյունում*՝ ծվարել է – 300: Գլուխը կախ՝ Ջանդաղը ժպտում ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի *անկյունում* նստած – 312: սարին՝ այգու մի *անկյունում* դարսված ու դեռ ցեղաֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ո՞ւր էր – 324: Գոմի *անկյունում* շապիկ-փոխանով կուչ-եկած է լինում – 409:

ԱՆԿՅՈՒՆԱՔԱՐ — Մամռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ *անկյունաքարն* ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372:

ԱՆԿՈՂԻՆ — Մեր չուներ՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում ես տանում է *անկողին* մտիր – 375: նոր կոշիկները ձեռքին՝ նրա երեխան *անկողնում* թաթիկները պար ածավ – 271:

ԱՆԿՈՂՈՒՍ — իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում *անկորուստ* չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271:

ԱՆԿՈՒՄ — Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու *անկման* պատասխանատուն – 390:

ԱՆՀԱՅՏ — իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ *անհայտ* է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: ծնակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը *անհայտ* բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Միրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: պատերազմի առաջին ամսին իմ ախպեր Սամվելը *անհայտ* Ռուսաստան խփվեց – 330: հիմա *անհայտ* չի – 330: մի խոսքով *անհայտ* կորած կամ գոհված չէր – 349: Շուշանը մի բուպե որոշեց Թեվրկի պատմությունը այդպես *անհայտ* էլ թողնել – 355: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի տաք խոսք չկար և *անհայտ* էր – 393: և *անհայտ* էր – 393:

ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՆԱԼ — ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ *չանհանգստանա* վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդը լսի – 400:

ԱՆՀԱՍԿԱՆԱԼԻ — էլ *անհասկանալի* էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտի ետևն ընկել եկել – 342: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի ու մի որևիցե *անհասկանալի* ձևով մերժվի – 403-404:

ԱՆՀԱՍԿԱՆՈՂ — չէին ասում կողքներիս *անհասկացող* երեխա կա – 285: Թեվրկի արարքը վերջ է վերջո չէ՞ *անհասկացող* մոգու արարք էր – 288: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան *անհասկացո՞ղ*՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: եթե սա *անհասկացող* երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: Երեխայի *անհասկացող* պահանջը քիչ էր – 314: Քսան տարեկան *անհասկացող* աղջիկ էի – 341: Թեվրկն ասես մարդ չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ *անհասկացող* լուռ կենդանի – 357: այսինքն ինչպես որ մատաղի *անհասկացող* գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ *անհասկացող* – 405: Խղճավոր հասկացողը առանց բացատրելու կհասկանար անխիղճ *անհասկացողին* – 405:

ԱՆՀԱՍԿԱՆՈՂԱՐԱՐ — գուցե ամաչելուց, գուցե *անհասկացողաբար* չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր եղանի առաջ – 343: Ջանդաղի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ որ *անհասկացողաբար* աչքաթող եմ արել – 399:

ԱՆՀԱՍՑԵ — Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդաղը հարցրեց էլ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՞ Ջանդաղիս պես *անհասցե* էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: *անհասցե* ճամփա էին ընկել մեր խելճ մատուռի գլխով պտտվելու – 352: բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու *անհասցե* Ալիկ Շամխալյանի պատմությունն էր – 412:

ԱՆՀԱՎԱՍԱՐ — տասնամյակների վաստակած բարձրությունից ճարահատ ժպիտով էր նայում ներքնի *անհավասար* կովին – 385:

ԱՆՀԱՎԱՍԱՆԻՈՐԵՆ — *անհավատալիորեն* դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրկի երեսին նշան բռնեց – 317:

ԱՆՀԱՐՄԱՐ — Զարդաքարա *անհարմար* լանջին թափում, գնում ու մոռանում էին – 306: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր *անհարմար* դժբախտության ժամին՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: ասելն *անհարմար* է – 333:

ԱՆՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Դառնությունից ու *անհարմարությունից* ծիծաղեց – 296:

ԱՆՀԵՌԱՏԵՍ — Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինի Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ *անհեռատես* էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման *անհեռատես* էր եղել ու խոզ չուներ – 297:

ԱՆՀԵՏ — մեր անժառանգ, աննկար, *անհետ* ախպերը – 284: այս կյանքում *անհետ* ոչինչ չի կորչում – 387:

ԱՆՀԵՏԱՅՈՒՄ — *անհետացումն*, ասել է, Վաթրնանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կրնկնի դաշաղության վրա – 413:

ԱՆՀԵՐ — Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ *անհեր* երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355:

ԱՆՀԻՄՆ — այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ *անհիմն* իրավաբանությունը բարձրանո՞ւմ, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367:

ԱՆՀԻՇԱՏԱԿ — դրանք Ակոփն ու մանավանդ *անհիշատակ* Մանվելը չէին – 359:

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴ — Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան *անհնազանդներ* նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվրկն էր – 400:

ԱՆՀՆԱՐ — բայց դա *անհնար* երազ էր – 299: *Անհնար* էր – 393-394:

ԱՆՀՈԳԻ — Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդաղի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար *անհոգի* երևացին – 373:

ԱՆՀՐԱԺԵՇ — *Անհրաժեշտ* չի – 401:

ԱՆՀՈՒՅՄ — առձեռն հասցե չկա, բայց *անհույս* չի – 312:

ԱՆՁԱՄԲ — Մեր սև դարաչին այստեղ տասնինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե *անձամբ* ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: տարիքով ու հին վարքով ինքը *անձամբ* վարկաբեկված է –

291: ես *անձամբ* անկարող եմ օգնել, բայց էսինչ մարդը կարող է – 301: ասաց՝ հիվանդ եմ, թե չէ *անձամբ* էի ձեր ոտը գալու – 307:

ԱՆՁԱՅՆ — եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ *անձայն* մի ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է – 340: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պոռնները *անձայն* շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել մի *անձայն* համեստի – 350:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ — Մեր եղբայր Օհանը կոլխոզի ոչխարի մեջ մի *անձնական* որձ ուներ – 281: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր *անձնական* ապագայի – 319: Մյուս գոհից՝ Մանվելից *անձնական* լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332: Մեր ու Վարդոյի *անձնական* տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: *անձնական* նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: խեղճն *անձնական* ժառանգ չունի – 398: պետական շահն ինչո՞ւ ես քո *անձնականին* ստորագրատում – 400: ձեռ էր քաշել Ծմակուտի ապագայից էլ ու իր *անձնականից* էլ – 386:

ԱՆՁՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին *անձնավորություններ*՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: Մպասում էին պատասխանատու *անձնավորությանը* բերեն իրենց հայրենիք – 389: որ մի բարձր *անձնավորության հետ* մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթոնե տեսներ ինքը երեք *անձնավորության մեջ* վերևը պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: ու մի *անձնավորության մեջ* էլ ներքն է սև արևի նման կանգնած – 396:

ԱՆՁՆԵՎ — սառն *անձրևը* խփել մեզ քարին ծեփել էր – 284: Սառը, քամոտ *անձրևի* օրը չէր – 289:

ԱՆՃՈՂՈՒՄ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի *անձողնի* ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305:

ԱՆՄԱՀ — ասում են սերն *անմահ* է ու սխալ են ասում – 359:

ԱՆՄԱՀԱՅՆԵԼ — ժողովուրդն արդեն հոլովում ու *անմահացնում է* – 398:

ԱՆՄԱՍՆԱԿԻՑ — Մեծ պեպենոտը նրանց պատերազմին *անմասնակից* էր – 353:

ԱՆՄԱՐԴ — և մեծ պեպենոտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ *անմարդ* հարսի սուտ կոիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: *անմարդ* հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տամուր տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355:

ԱՆՄԱՐԴԱՅԻՆ — ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե *անմարդկային* չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռքերին, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323:

ԱՆՄԱՐԴ ՄՆԱԼ — Քո՛ւ, դե որ էդպես է՝ ինձ ուզիր, ես *չպիտի անմարդ մնամ* – 287:

ԱՆՄԵՂ — Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ *անմեղ* անտեղյակ է. – 280: նրա *անմեղ* տեղը գալիս Օհանի շարժումներն ու պատկերն է կանգնում – 284: Մոգուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-*անմեղ* արարքին – 343: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա *անմեղ* ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: բայց *անմեղ* բերանը հոտ չէր տալիս – 376: *անմեղ*, արթնացավ, ճանաչեց ու ժպտալով թի-հի արեց – 376:

ԱՆՄԵՂՈՒԹՅՈՒՆ — Ու հետո մի *անմեղության* թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279:

ԱՆՄԵՌ — Մեր գոհի *անմեղ* պատկերը մեր նանի լուռ մրմունջն էր – 283: *անմեղ* ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն պատից կախած է – 284:

ԱՆՄԵՐ — ախպեր ջան, ախպեր, *անմեղ* ու անտեր – 376:

ԱՆՄԻՋԱԲԱՐ — Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն *անմիջաբար* ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներին բարձրանալիս կանգ առավ – 384:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ — տնտեսության հետ *անմիջական* կապ չունի – 380: Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների *անմիջական* ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390:

ԱՆՄԻՋԱՊԵՍ — բայց *անմիջապես* անտառապահն էր – 379:

ԱՆՆԵՐԵԼԻ — կոնստիտուցիոն օրինախախտումների գծով *աններելի* է – 398:

ԱՆՆԿԱՐ — մեր անժառանգ, *աննկար*, անհետ ախպերը – 284:

ԱՆՆՇԱՆ — մարդ էլ կա *աննշան* գործը դարձնում է պաշտոն – 380:

ԱՆՇԱՀ — Միևն այդ՝ համարիք ուրեմն հիսուն տարի, զուտ հանրային *անշահ* ծառայության էր եղել – 297: բայց որպես *անշահ* որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: այսինքն Ուցյունի ծանր կոնքերի ետևից *անշահ* պտտվող – 361: բայց նաև թաքուն հուսացող կար՝ թե *անշահ* չի – 361: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տակա՞նք պանրով էր, հետո էլ՝ *անշահ* երգով – 366: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները *անշահ* տեղը չշռայլի – 405:

ԱՆՇԱՐԺ — նրա մեքենան փողի գրքույկի նման *անշարժ* էր ու համարիք անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարիք *անշարժ* փողի գրքույկ էր – 389:

ԱՆՇԵՂ — Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով *անշեղ* գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355:

ԱՆՇՆՈՐՀՔ — Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի *անշնորհք* հիմարի տունը – 270:

ԱՆՇՈՒՇՏ — գործարանի ու գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն *անշուշտ* գյուղի կողմն էր — 385:

ԱՆՈՇ — *Անոշ*,- խնդրեց,- շների վրա է հաչել — 325: — *Անոշ*,- ասաց,- մեր դուռը քեզ ճամփա — 325: Բայց նա տունքանդիչ է, *անոշ* — 329: Հավատում եմ, *անոշ* — 330: Մենակ արծաթը չի, *անոշ* — 330: Ծիծաղում եմ, *անոշ* — 333: — *Անոշ*,- ասաց,- քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք — 336: Դու կայիր, *անոշ* — 336: Հասկանում ես, *անոշ* — 342: մենք բոլորս էլ զոհ ենք, *անոշ* — 342-343: *Անոշ*,- ասաց,- էսքան տարի էստեղ է՝ մի ուրախություն չի տեսել — 365: Տալիս եմ, *անոշ* — 366: Հարյուր ութանասուն ռուբլի, *անոշ*, օգոստոսիս ու սեպտեմբերիս փողերը — 366:

ԱՆՈՐՈՇ — հին ծմակուտյան անծայր խոտհարքներից մի *անորոշ* մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք — 381: հին ծմակուտյան անծայր խոտհարքներից մի անորոշ մասի մեքենայական *անորոշ* հունձուհավաք — 381:

ԱՆՊԱՅՄԱՆ — Սիրուն Թեվիկը մի հանցանք *անպայման* կունենա — 327: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը *անպայման* կոհվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է — 386: և գործկոմն սպասել էր թե միջոնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ *անպայման* Թեվիկի մասին էր — 404:

ԱՆՊԱՇՏՈՆ — պաշտոնական լրագրերի հետ փոստատարից մի *անպաշտոն* լուր էլ էին ստացել — 388:

ԱՆՊԱՇՏՊԱՆ — Ահա թե ինչու ենք ասում նույնիսկ հանդի խոտը չի *անպաշտպան* — 293:

ԱՆՊԱՏԱՍԻԱՆ — Բայց չուզեց *անպատասխան* մնալ, քանի որ ճիշտն ինքն էր — 330:

ԱՆՊԱՏԱՍԻԱՆԱՏՈՒ — դարձել է *անպատասխանատու* ազատ քաղաքացի — 400:

ԱՆՊԱՏԱՍԻԱՆԵԼԻ — Օսեփանց տղերքը չէ՞ մնում-մնում մի *անպատասխանելի* խոսք էին ասում — 368:

ԱՆՊԱՏՄԵԼԻ — Մի *անպատմելի* մեծ, մի համաշխարհային ճամփորդությունից Ջանդառ Թեվանը եկա՛վ — 267:

ԱՆՊԱՏՎՈՂԸ (փոխանություն) — նրան ներս կգցեն՝ թե գողին ու քվերդ *անպատվողին* քու ձեռքով ծեծիր — 361:

ԱՆՊԱՏՐԱՍՏ — Ջանդառը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց *անպատրաստ* ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» — 269:

ԱՆՊԱԿԵՇՏ — մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին *անպարկեշտ* — 381:

ԱՆՊԱՐՏ — տեգրս *անպարտ* դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգորս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛ մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279:

ԱՆՊԵՏՔ — թող գա էս *անպետք* փչացածին տանի — 361: ծիրանի մետաքսն էլ *անպետքը* մազին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր — 337:

ԱՆՊԻՏԱՆ — *Անպիտանը*. ոսկեփայլ ծանր մազ ուներ — 337:

ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆ — հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր *անջատողական* բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք — 389:

ԱՆՍԻԱԼ — Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման *անսխալ* ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291:

ԱՆՍՊԱՆ — Գուրը դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-*անսպառի*, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու — 323:

ԱՆՍՈՒՐԲ — պառավը *լեզվից* հայտնի *անսուրբ* էր — 349:

ԱՆՎԱՆ — ինքը Շուշանն էլ *անվախ* ավագակի աղջիկ էր — 286: նրանը Տիգրանի *անվախ* արյունն է — 358:

ԱՆՎԱՅԵԼՈՒՉ — երեխեքը նույնիսկ ցերեկն են վախենում և այլ ուրիշ *անվայելուչ* խոսքեր — 333:

ԱՆՎԱՆԱՊԵՍ — *Անվանապես* ո՛ւմ նկատի ունես — 323:

ԱՆՎԱՆՅԱԼ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խովիգան *անվանյալ* գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415:

ԱՆՎԱՐՁ — կամավոր, իր կամքով, ասում է, իրեն *անվարձ* անտառապահ էր կարգել — 353:

ԱՆՎԵՐՁ — Գուրը դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ *անվերջ*-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու — 323:

ԱՆՎՆԱՍ — քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաթուն որևէ գործարք ու թեկուզ *անվնաս* խորհրդակցություն — 393:

ԱՆՏԱՆԵԼԻ — Պատճառը՝ սև ռադիոն, սիրելին, *անտանելին*, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր — 294: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, *անտանելին*, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319:

ԱՆՏԱՌ — մի վայրենի կրակ՝ որ *անտառը* լափեր ու խոտհարք բացեր — 355: Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, որ պոկված գնացողը մեր *անտառը* չի — 392: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ *անտառն* ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր — 297: և ճրագթաթով ու Կոփի գագաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ *անտառն* իրենն է — 334: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ *անտառի* Ռոստոմը մեր Սոփին ծոցում է — 300: *Անտառի* Ռոստոմն ենք — 404: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու

առհասարակ ամբողջ *անտառին* էր նայում – 335: հետո խամրած տանիքների ու քանդված դարբնոցի գլխով դիմացի *անտառին* էին նայել – 390: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի մեջ ոլորելով *անտառից* դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: մեծ պեպենտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենտը *անտառից* կարող էր փայտ քաշել ու ներքենների վրա ծախել – 367: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սառն էլ շարժեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ *անտառով* էտ է մնալու սրանց բախտից – 292: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի ընկած կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, *անտառներով*, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու *անտառներով* մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: *անտառի առիթով* որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353:

(ԱՃԱՐԿՈՒՏ) ԱՆՏԱՌ — նորամանուկն ու Սոփին կանգնած նայում են *Աճարկուտ* մեծ *անտառի գլխով* Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316:

(ԿԵՉՈՒՏ) ԱՆՏԱՌ — Զուտ մի գիշեր *Կեչուտ անտառում* Զանդառի տակ քարացել էր – 278:

ԱՆՏԱՌԱՊԱՆ — կամավոր, իր կամքով, ասում է, իրեն անվարձ *անտառապահ* էր կարգել – 353: Օրենքով՝ մյուսը մեծ պեպենտն էր լինելու, հետո *անտառապահը* – 379: մեծ պեպենտը կարծում է քեռուն *անտառապահը* պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: *անտառապահն* անցնում է գործակատարության, գործակատարը բրիգադավարության, բրիգադավարը հաշվետարության – 322: բայց անմիջապես *անտառապահն* էր – 379: Սյուսն ուրեմն *անտառապահն* էր – 380: Այսինքն որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ունի *անտառապահի*, թուրք բեգերի ու Նովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն *անտառապահի* բացակա-ներկա կենացն է – 379: *Անտառապահի* կողքին միշտ եղբայրը՝ ոչխարի ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն էր լինում – 380: *անտառապահի* ու Շուշանի մոտը Տիգրանը վոնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեգ էր կնքել – 380:

ԱՆՏԱՌԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ — *Անտառապետությունը* Տիգրանի ձեռքից առել տվել էին մի թոքախտ վաստակավորի – 344: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր *անտառապետությունը* լինող բաներ էին – 367: բայց քանի որ կարծում էին աչքը քեռու *անտառապետությանն* է՝ դարձան քեռուն – 391: հասկացանք, որ *անտառապետության վրա* վաղուց է պտտվում – 334: աչքը չնայած *անտառապետության վրա* էր՝ այդ ընկալից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395:

ԱՆՏԱՌՏՆԵՍՈՒԹՅՈՒՆ — ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը *անտառտնտեսության* իբր թե զինկոմիսարիատի աղոցարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349:

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — ինչպես որ թաթարի գոռոզ *անտարբերության* ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման *առաջ* անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ԱՆՏԵՂԻ — մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում *անտեղի* սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: *անտեղի* էս ի՞նչ էս ետ բերել – 280: էլ ի՞նչ էս *անտեղի* քեզ իմացնել տալիս – 300: չի՞ ուզում քնած երեխաների վրա *անտեղի* բողոք գցել – 300: *Անտեղի* – 303: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուր կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր էս *անտեղի* դիվոտում – 321: *Անտեղի* մի կոլորվիր – 333: բայց դա, այսինքն որ թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն *անտեղի* էր – 370: Ծախս էս լինում *անտեղի* Տաշքենդ հասնես – 376: եթե չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն ու վկաներն ուրեմն *անտեղի* էին – 377: մի ամսում բա դու չհասկացա՞ր՝ որ *անտեղի* ձեռնարկ է – 383: ո՞նց է *անտեղի* – 383: այ թե ոնց է *անտեղի* ձեռնարկ – 384: բոլոր ձեռնարկների վրա կասկածում էր՝ թե *անտեղի* են – 386: բայց *անտեղի* կլինի – 387: Գուլիդ դրա հետ *անտեղի* մի ցավեցրու, Մեվան – 401:

ԱՆՏԵՂՅԱԿ — Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ *անտեղյակ* էր եղել – 269: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ *անտեղյակ* է. – 280: Տեղյակ-*անտեղյակ*, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա ետևից հու արեց – 289: Սարերի մեր *անտեղյակ* հեռուներից չի երևում – 291: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից *անտեղյակ* ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից էս պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: բայց հիմա կամ լրիվ էր *անտեղյակ*, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուշ-եկած կար – 354:

ԱՆՏԵՍ — մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից *անտես* է – 328:

ԱՆՏԵՍԵԼ — բայց նրա այդ *անտեսող* արհամարհանքը Թեվրեկի սրտին ծանր եկավ – 372-373: գործի հայրենասիրական կողմը ինչո՞ւ էս *անտեսում* – 400: Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի ռիսերիմ հակառակությունը *անտեսել*, այգում կանգնած էր եղել – 367: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը *անտեսել* ու ծմակուտյան մեր ռադիոյի այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կրթությունին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: *անտեսեց* ասաց՝ դե դու էլ – 331: Տան արահետն *անտեսեց*, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: այդ հին արահետն ահա *անտեսեց* – 372:

ԱՆՏԵՐ — Գրասենյակի դռանը տվեցիք *անտեր* շան նման փռեցիք – 294: մենք մեր ախպորը Տաշքենդ *անտեր* ենք թողնելու –

297: Էս ոչխարն *անտեր* էս ուր է գնում – 298: Էս ինչի է Էս ոչխարն *անտե՛ր* – 298: Քոշաքարա մինչև Զարդաքար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը *անտեր* ամայություն էր – 298: սարի լանջին իր համար *անտեր* կքած էր – 298: *անտեր* ոչխար է – 298: Կներես, լավ չհասկացա, էս *անտեր* գլուխը չի պարզում – 312: *անտեր* անխնամ գցած էր – 314: որք ու վիզները ծուռ՝ նրանք լրիվ *անտեր* էին – 314: ոչխարը սարում *անտեր* մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, այքի պոչով տեսանք՝ *անտեր*, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: Աչքների առաջ ոչխարն այդպես *անտեր* թափված էլ մնացել էր – 323: մեկ է որ քանդված ու *անտեր* են – 331: նրանք *անտեր* մեռնում էին – 332: տավարի ֆերման մի *անտեր* կթվորուհու նամակով ու առերես բողբոջով գործկումը ձեռքից առել էր – 335: Էդ ո՞նց եք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույնը իմ *անտեր* որբերին – 348: թփերի ետևն սպասում են կռիվը վերջանա՝ որ դուրս գան *անտեր* որբնայրուս կալկոխ անեն – 349: չի՞ լինի՝ որ քու *անտեր* աղոթքին կենաս – 349: ուրիշի մասին մտածող էս՝ Էսքան *անտեր* կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: տերը տանը չի՝ ասում եք *անտե՛ր* է՛ – 373: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ *անտեր* կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկոացնում են) հայացքը գործկումի նման հաժեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: ախպեր ջան, ախպեր, անմեր ու *անտեր* – 376: վարսակի ու կորնգանի ցանքերն *անտեր* թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է գրում – 380: սարերում հրեն քանի *անտեր* ձի էր խրխնջում – 387: Բայց *անտեր* որբնայրուս նման լաց էր լինում – 398: վայրենի հանդում իմ ընկերն ու կնիկ-երեխան չեն *անտեր* մնում – 401: մինչև գյուղատնտես Ակսել Բակունցի գալը Մամուտ խոտհարքներն *անտեր* են եղել – 408: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը որբ երեխայի պես *անտեր* կմնար – 415: Էս *անտերը* թող մի քիչ լուսավորվի – 274: Էս *անտերի* դմակը տեսա՝ հիշեցի,– ասաց,– դմա կ, դմա կ, դմա կ – 274: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեն կշտամբանքով, չէ՞ *անտերի* մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: – Թող գան իրենց *անտերին* տեր լինեն – 281:

ԱՆՏԵՐ ՄՆԱ — Բայց *անտեր* մնա ժամանակը – 284:

ԱՆՏՂԱՄԱՐԴ — Բայց մենք մեզ ձախորդ ու *անտղամարդ* կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273:

ԱՆՏՏԵՍՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովըտի ղեկավարներին *անտնտեսվարության մեջ* շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378:

ԱՆՅ — Բայց այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես *անց* պատկառելի հալիվորներ են – 400: Ժամի ուղիղ երկուսն *անց* երեսուն րոպե էր – 403:

ԱՆՅԱՄ ԳՆԱՅԱՄ — *Անցած գնացած* պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380:

ԱՆՅԱՄԸ (փոխանություն) — ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակովի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի ու առհասարակ մեր *անցածների* – 307: մեզ վրա ինչ որ *անցածներից* է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308:

ԱՆՅՆԵԼ — ղեկավար իր հասակը լատանի տակով *անցրնելու* չկոացրեց – 372: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն *եք անցրնում*՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք – 330: Թեվիկը աղջկան տարավ Դսեղն *անցրեց* – 293: ամբողջ պատերազմը նրանց Միմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկումիսարիատի սողցարանում *անցրեց* ու դեռ այնտեղ էր – 349: քունքի մազը Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն ականջի ետևն *անցրեց* – 367: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե *մտքովդ* ինձ *չանցրնես* – 317: անասունի ձմեռը կազմակերպված *անցրնելու մասին* նշանաբանի պատասառը ակուրբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկումի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378:

ԱՆՅ ԿԵՆԱԼ — իմն էս է *անց-կացավ* – 303:

ԱՆՅԱԼ — շնորհակալ են պատրաստակամության համար էլ, *անցյալ* դրացիության համար էլ – 371: գարնանը ցանե՞լ էր թե *անցյալ* ցանքից էին հատուկենտ թփեր մնացել – 374: *անցյալ* մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: *անցյալը* թաղում ու վրանքար էս գցում – 310: ոչ գալու նպատակի հարցմունք, ոչ էլ *անցյալի* տեղեկության որևէ նշան – 319: նրանք իրենց վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի ու *անցյալի վրա* իշխում էին – 362: սիրունացավ ու գնաց մտավ դարձյալ հին *անցյալի մեջ* – 367:

ԱՆՅՆԵԼ — իրիկունները մոտով *անցնել* չի լինում – 333: Գյուղի մեր տների մոտով *անցնելիս* կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու կհասկանա – 291: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն *եք անցրնում*՝ որ ամեն *անցնելիս* դառնացնեք – 330: ետ եկավ ու *անցնելիս* իր խոր հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: Օմակուտ *անցնելիս* ասել էին Վաթենանց աղբյուրից ջուր խմենք – 415: Ու հեռագիրն էլ *անցած* աշնան հեռագիր էր եղել – 411: Ժողովրդին ճղում, միջով գեներալի նման *անցնում է* – 268: դարաչու հարևանությունն, այնուամենայնիվ, առանց հետևանքի չի *անցնում* – 319: անտառապահն *անցնում է* գործակատարության, գործակատարը բրիգադավարության, բրիգադավարը հաշվետարության – 322: Բայց վերջերս *արանքով կատու էր անցնում* – 380: Գյուղ իջնենք տեսնենք Չինգիզխանի արշավանքն *անցել է՝* ամայի – 305: սևացել *անցել է* – 372: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ *էր* կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով *անցել*, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: Է՛, այստեղից Երևան ու Երևանից Միբիր ծանր սիրո ճանապարհ *էր անցել* – 358: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ *անցել էին* Օմակուտի մեր կոլխոզին – 306: չափարն *անցել* մտել էին Աբել պապի մեղվանոց – 345: Գնաց, *անցավ* – 290: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով *անցավ* – 330: Գնաց չափարի տակով *անցավ*, առաջը կանգնեց – 333: ձողի պես ուղիղ՝ Շուշանը նրա առջևով *անցավ* ու այգուց պատասխանեց – 357: ձորն *անցավ* Շուշանը – 360: ամբողջն *անցավ* – 363: Բայց *անցավ* – 363: *Չափն անցավ* – 398: շները կողբերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով *տվեց*

անցալ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402: գետն ու երկաթուղին *անցան* – 293: Բոլորն *անցա՛ն* – 355: Բոլորն *անցան* – 363: սարի հին ճանապարհը *անցան* – 372: ասում էինք *անցնենք* Ջարխեչ – 307: Միմոնի գամփոր դոնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով *անցնեք* – 325: նրանց չափարն իրավունք չունի իմ հողով *անցնի* – 344: Հենց այդպես՝ իրավունք չունի իմ հողով *անցնի* – 344: քարկապներում մոլորվում էր թե ոնց *անցնի* – 355: երգելու ու պատմելու Շարա Տալանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու *տա անցնի* – 381: հետո Թեվիկը վազքի լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպենտը առանց կռահալու *անցնի* – 390: բայց սրանք թույլ տալին իրենց միջով համկետյան մտքե՛ր *անցնեն* – 401: բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք *անցնեինք* Ջարխեչ – 307: *պիտի* օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով *անցնես* կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու *մինչև* խմիչքի *անցնելը* չթողնի քնել – 315: Տղային *անցած անգամ* խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտողը դարոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: *Անցած անգամ* հայրը կրակի վրա կիսախաշ կարտող էր թողել – 375: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,– ասաց,– *անցած ամիս* շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,– ասաց – 398:

ԱՆՅՆԵԼ-ԴԱՌՆԱԼ — *անցնել-դառնալիս* զարհուրում ենք – 333: Ինչպես որ խախուշկա հարսը *անցնել-դառնալիս* դարոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: ու խայտառակություն էր *անցած-դարձած* այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քունը *անցնող-դարձող* մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324:

ԱՆՅՈՒՐ — դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ *անցորդ* ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ *անցորդ* մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը *անցորդ* մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, *անցորդ* ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346:

ԱՆՈՒՆ — եկանք տեսանք մի երկու *անուն* էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: Թե՛ ես ղեկավարության *անուն* չեմ տվել – 296: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի *անուն* էլ մենք թողնենք – 307: մինչև քո բերելը ինչ *անուն* որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: նրանց մինչև անգամ ծառերն *անուն* ու իմաստ ունեին – 352: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ *անուն* ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: Օսեփանց Դուռդի *անուն* մաճկալը մի լուծ գոմշով վարի է եղել – 406: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացվոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր *անունը* Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: մեր *անունը* Մոնթ ու Վարդապետ դրեց – 285: *անունը* Ջանդառ է – 286: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա *անունը* տան – 320: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ *անունը* կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: *անունը* դրել ես ախպեր – 329: Իրենց Ռուսաստանների *անունը* լսեց թե չէ, դրանց խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, դուրս թռավ – 336: որպեսզի Ուցյունի իր *անունը* կենտրոնում կրկին բարձրացնի – 350: բայց նայել ու դաժանությունը սովորել, *անունը* դրել էր պրինցիպ՝ սկզբունք – 358: Կամ նրա ռըսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն *անունը* ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի *անունը* դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: Ակոփի *անունը* խառնվել հիսուն արծան-անարծանի մեջ կորել էր – 388: իսկական *անունը* Մոտ, Մացո, Մնաց, Մացակ է եղել – 406: ժողովրդի բերանում որիս տիրոջ *անունը* շատ կիռլովի ու կօրհնվի – 413: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ *անունն* էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էղ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: ու մեր Օհանի ու Միրուն Թեվիկի *անունն* էր տվել – 301: *անունն* ի՞նչ է դնում – 340: բայց պապի *անունն* էինք դրել ու սպասում էինք Տիգրան դառնա – 345: կտրողների *անունն* ու միջնորդների մտքերը թաքուն այստեղ են հողովվում – 380: չէ՛ ժամանակին էլ Ածուխշինողանց խեղճին էին *անունն* աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, *անունն* ու աշխատանքը տվել համկալին – 412: *անունս* Մուրու մոզի եք դրել ու կարծում եք էնիք է – 318: սպասում են նրա դրած *անունին* – 340: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի *անունով* հիշեց – 335: կենտրոնից Ալբերտ Դեվոյան *անունով* մի թագի էր եկել – 304: տղամարդ չէր, բայց *անունով* – 336: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, *առանց* որևէ *անունի* ու մանրամասն էր խոսում – 393:

ԱՆՈՒՆԸ ԽԱՂԱՅՆԵԼ — զիտակցաբար միջնեկի *անունը խաղացրեց*, որպեսզի դեր կենտրոնում ձիավորվի – 346:

ԱՆՈՒՆԸ ՀՈԼՈՎԵԼ — թե միջնեկի *անունը հողովել է* Տիգրանի կրակը հատուկ տաքացնելու համար – 346:

ԱՆՈՒՆՈՎ — Որձերից երեքը Վլադիմիր Մելիքյանի *անունով* էին – 281: գուտ մի չորս-հինգ լավ որձ Օհանի *անունով* ենք պահում – 283: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացվոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի *անունով* մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգորյանի *անունով* պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: էն տարվա հեռագիրը, բացի էղ էլ Գործարան երեխեքի ու կնկա *անունով* ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: թող պետականի *անունով* պահվող սեփականը մատնվեր – 321: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու *անունով* խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե

գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի *անունով* մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: հետո՝ աշնան մատաղի համար այժը Մանվելի ու Ակոփի *անունով* մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: երևի ուզեց որդու հեղինակավոր *անունով* խնդրանքը ճնշել – 368: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի *անունով* Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: սիպտակի *անունով* էիր տվել, բայց ալյուրդ լավ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր *անունով* ստացել ու տվել էր խեղճին – 410:

ԱՆՈՒԲՇ — *Անուշի*-Մարոյի մըտով իջան Ձորագետ – 293:

ԱՆՈՒԲԱԽ — Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր *անուրախ* կյանքի՞ն – 370:

ԱՆՔԱՂԱՔԱՎԱՐ ԼԻՆԵԼ — Բայց վախեցավ այդպես *անքաղաքավար լինի* ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313:

ԱՆՔԱՄԱԿ — անծիծ-*անքամակ* մի սև դարպաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-*անքամակ* ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-*անքամակի*՝ ծնակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Մյուսի նման խեղճ գառանը անծիծ-*անքամակ* սև գիշանգրի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283: Որք գառան պես էտեր գցած տարել է տուն անծիծ-*անքամակ* սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286:

ԱՆՕԳՆԱԿԱՆ — դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու *անօգնական* կարոտը մոմի պես մկեն մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359:

ԱՆՕԳՈՒՏ — ու ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե *անօգուտ* է – 305:

ԱՆՕՐԵՆ — *անօրենները* դե ուրիշ հայրանուն կունենան – 297:

ԱՇԱԿԵՐՏ — ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու ձովիտ շարունակող *աշակերտ* կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304:

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹՅՈՒՆ — Մաշային բերեցին *աշակերտության մեջ* հավաքարար – 337:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ — քանի որ պաշտոնական ցուցակներում խնամակալը *աշխատանք* ու աշխատավարձ չէր ունեցել – 410: պատերազմով, դե պատերազմ էր, *աշխատանքը* փողով չէր՝ տակա՞նք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: *աշխատանքը* երեսի վրա թողած՝ ժողովուրդը պոկված գնում է – 391: բայց վաղ ու ց-վաղուց գիտե՛ր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի *աշխատանքը* պիտի կառավարի – 405: *աշխատանքը* վերագրել էին մի հայտնի ուրիշի – 410: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու *աշխատանքը* տվել համկալին – 412: մեր *աշխատանքն* է ստորացված, թե՛ մարդկային արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321: պետական *աշխատանքն* ինչ իրավունքով էս ձախողում – 400: այս ձորի, մեր *աշխատանքի*, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, էս քո – 309: աշխատել էր ու իր *աշխատանքի* վարձն էր ուզում – 346: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային *աշխատանքների* ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային *աշխատանքների* ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովրտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկումն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: հետո էլ ֆերմայական ազատությունից ու *աշխատանքի* ց էին գրկել – 365: այսինքն որ Սամվելի երեխեքի անդամավճարը, էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվրկի *աշխատանքից* գնա – 411: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ *աշխատանքով* ումի՞ց եմ պակաս – 329:

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐԶ — Բայց մեր հանդապահությունից էլ է *աշխատավարձ* ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: քանի որ պաշտոնական ցուցակներում խնամակալը աշխատանք ու *աշխատավարձ* չէր ունեցել – 410: Մարիայի հավաքարարական *աշխատավարձը* հենց դպրոցից էլ խանութ՝ գուտ շաքարի ու օձառի էր գնում – 340: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի *աշխատավարձը* իմ թռչակից շատ է լինելու – 366: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա *աշխատավարձը* իր անունով ստացել ու տվել էր խեղճին – 410: չէ՞ ժամանակին էլ Ածուխշնողանց խեղճին էին անունն *աշխատավարձերի* ցուցակից հանած բանեցրել – 410: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ *աշխատավարձով* հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336:

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ — Էսինչ ու Էսինչ տները, *աշխատավոր* էսինչ ու Էսինչ տղերքին, Եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: *աշխատավոր*՝ այսինքն որ տարին տասներկու ամիս հանդում են – 301: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ *աշխատավոր* տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք – 306: քանի որ նրա մեջ հնազանդ *աշխատավոր* չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից – 337: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա *աշխատավոր* չի լինի՝ մեծ պեպեկոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: որովհետև ինքն *աշխատավոր* էր, նրանք՝ ձրիակեր – 387: *աշխատավոր* տուժած ժողովուրդ էր – 391: այսինքն թե մենք էսպես անբարեխիղճ *աշխատավոր* չենք ճանաչում – 415: քու փոխարեն բա *աշխատավորը* էս լինեի ու է՞դ ասեի – 399: էս ձեր ղեկավարությունը, էս էլ ձեր *աշխատավորը* – 400: իսկ *աշխատավորն* ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: այսինքն որ իր ենթակա *աշխատավորն* են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: *աշխատավորիդ* կարիքի առաջ օրինակ էդ ինչի՞ ես ճռում – 393: մեր չարքաշ *աշխատավորներից* մեկը ասաց, հիմա գալիս է դրամարկը դատարկի – 403: գյուղի *աշխատավորների համար* Լուսիկ Քոշյանը երգում էր – 271: ու լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր *աշխատավորների միջև* է – 353:

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — *աշխատավորության* շահերի մասին պիտի մտածվի ու մի որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404:

ԱՇԽԱՏՆԵԼ — ձեռքներիս տակ մի քսանհինգ-երեսուն *աշխատող* ունեինք – 382: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել *աշխատում եմ*՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: մինչև մի շահ չունենան՝ *չեն աշխատում* – 391: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն *աշխատելու* է նրա որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա –

282: ամեն մեկն ասում է իմ փայն *աշխատել* պրծել *եմ* – 397: *աշխատել էր* ու իր աշխատանքի վարձն էր ուզում – 346: Ես իմ վարչության որոշմանը դեմ չեմ կենա, որկել են՝ թող *աշխատի* – 288:

ԱՇԽԱՏՈՂԸ (փոխանություն) — նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ *աշխատողը* մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: Քու *աշխատողը* որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396: քու *աշխատողն* է – 392:

ԱՇԽԱՐՀ — քու մամայի ցեղը սովոր է, կգնա արդար *աշխարհ* կգտնի – 350: Էդ էլ քեզ Ամերիկա ու *աշխարհ* է – 399: Մնոն ինքն է հաղթել դուրս եկել *աշխարհ* – 406: Ասավ. – Դիլիջանից ու Ղազախից հետ *աշխարհը* պտտել եմ – 280: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները *աշխարհը* կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: նշանակում է մերոնցից մեկը պինդ կանգնած է *աշխարհը* կառավարողների մեջ – 366: *Աշխարհը* հո մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413: *Աշխարհին* ամեն մեկս մեր աչքով ենք նայում ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: *աշխարհիս* երեսին թեկուզ զուտ իրենք երկուսը լինեին – 376: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս *աշխարհում* անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: քանի որ այս *աշխարհում* պառավը շատ բան գուցե արդեն չէր ճանաչում – 373: *Աշխարհում* ոչ մի գյուղ առանց այլանդակի չի – 402: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոսք կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ *աշխարհի դեմ*՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոն տաք մշուշները – 276: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց որ այս *աշխարհում* մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413:

ԱՇԽԱՐՀ ԲԵՐԵԼ — որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ *էիր աշխարհ բերում* – 359:

ԱՇԽԱՐՔ — էս սիրուն *աշխարքը* պիտի թողնենք մեռնենք – 320: մեր Լոռվա ամբողջ պարզ *աշխարքն* առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց – 319: էս *աշխարքն* էս ի՞նչ է լինում – 331: *Աշխարքն* այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրովանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: Էս *աշխարքում* ոչ մեկը ոչ մեկիս լավ ապրելը չի ուզում – 292: *Աշխարքում* էլ մաքուր աղջիկ չթողիք – 317: բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ *աշխարքում* ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: *աշխարքում* ինչքան կարոտ կալանավոր կա՝ բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: Քու թայերը *էն աշխարքի* կարճ ճամփա ջոկեցին – 402: ի՞հիհ, տնաշենի տղա, բա դու *էս աշխարքից* չե՞ս – 411:

ԱՇԽԱՐՔՈՎ ՄԵՎ ԼԻՆԵԼ — Փառավորվում *աշխարքով մեկ է լինում* – 409:

ԱՇԽՈՒԺԱՆԱԼ — Կենտրոնն ասում էր *աշխուժացե՛ք* – 401:

ԱՇԽՈՐ — *աշխորի* մի երկու կիլո մթերք էին ստանալու – 349:

ԱՇՈՒՂ — Հագա ր ինը հարյուր ու քառասունութ թվին մի քոռ *աշուղ* էր եկել – 304: ու մինչև հիմա որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք *աշուղի* համերգ է – 304: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ *աշուղի* բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322:

ԱՇՈՒՆ — էս է խոզի *աշուն* է սկսում – 298: դպրոցական *աշուն* էր – 314: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող *աշնան* մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարիի, քառասունվեց թվի կարմիր *աշնան* բերքից – 297: Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովրոսի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, *աշնան*՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: *աշնան* երկնքով օդանավ էր գնում – 319: նա բարձրացել է, *աշնան* մաքուր երկնքում լողում էր – 332: հետո՝ *աշնան* մատաղի համար այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ու էր բերել – 359: Տեր աստված, էս Ծմակուտի ու էս ամբողջ երկրի *աշնան* մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիւր – 367: Ու հեռագիրն էլ անցած *աշնան* հեռագիր էր եղել – 411: ինչպես որ պատերազմի առաջին *աշնանը* հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռք ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: չէ՞ *աշնան հետ* օդը սառչում, գետինը հակառակը՝ տաքանում է – 297:

ԱՉԱ — չափարի միակ լատանը փտած *աչայի հետ* ծնկով խորտակեց – 372: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը *աչայի պես* դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404:

ԱՉԿ — Ինչ որ կու *աչկու* տեսնում ես – 338:

ԱՉՔ — Ոչ մի օտար *աչք* երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվրկի հունձը Վարդոն է անում – 310: Սանդրո Վաթինյանը քամակին *աչքեր* ունի – 305: այսինքն ինչպես որ *աչքերդ* փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: բայց Օհանի մի *աչքը* խավար էր – 282: Խավար *աչքը* Օհանը կկոցեց – 282: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար *աչքը* այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: *աչքը* չի գորում – 326: և չգիտեինք՝ որ օտար *աչքը*, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: նրանց սպիտակ երինջը *աչքը* սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: բայց քանի որ կարծում էին *աչքը* քեռու անտառապետությանն է՝ դարձան քեռուն – 391: Ղեկավարի ձեռք զուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի *աչքը* կույր պիտի լինի – 393: *աչքը* չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ բոպեհից մտածեց հենց Ֆերմայի ղեկավարությունը իսկ – 395: մոնղոլի կանաչ *աչքերը* կուլ գնացին – 274: ու *աչքերը* իր նման ճպճպացրեց – 275: *Աչքերը* փակեց ասաց – 275: *աչքերը* ճպճպում էին – 276: *աչքերը* փակում ու երեսը բարձրացնում է – 276: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ *աչքերը* ճպճպացրեց – 280: *աչքերը* փակեց ասաց – 294: *Աչքերը* ճպճպացրեց թե՛ իրենք – 296: ու սիրուն դուռնը տնկեց ու *աչքերը* ճպճպացրեց – 308: *աչքերը* փակեց, ասաց – 309: Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու *աչքերը* ճպճպացրեց – 311-312: *Աչքերը* փակեց պատասխանեց – 317: *աչքերը* սրբեց ասաց – 320: *աչքերը* փակեց – 329:

աչքերը փակեց – 329: *աչքերը* ճաճապցրինք ու ձեռքերը տարածեցինք – 335: *աչքերը* սրբեց – 342: վշտացյալ *աչքերը* չոր – 348: *Աչքերը* չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շշնջաց – 348: Երեխայի երեսն ուռել, *աչքերը* փակվել էին – 350: նրա պատալն արդեն ծննդկանի *աչքերը* տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: *աչքերը* ճաճապցրեց ասաց – 366: պղտոր *աչքերը* տրորելով ժպտաց ու ճակոտաց – 376: *աչքերը* փակեց – 376: կանաչ *աչքները* իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: Հավի թե ուրուրի *աչքերը* մեծ պեպենոտը ճաճապցրեց – 404: ուրուրի *աչքերը* թարթեց – 405: ու ճիշտ մեր Ջանդաղի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ *աչքերը* շեղ են եղել – 407: այսինքն Ավետիքը, *աչքերը* փակում ու ձեռի փետը վրա է բերում – 408: *Աչքները* սրբել ասել էին – 413: *աչքն* այսինքն կույ-աձավ – 283: *աչքն* Օհանի նման կկոցեց ասաց – 296: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու *աչքերն* իր նման ճաճապցրեց – 273: Գրիգորյանը լսել, *աչքերն* իր նման նեղացրել ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: որ ուրիշի կրակի մոտ *աչքներս* հացին դուրսով ածենք – 374: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար *աչքի* ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: *աչքին* հրացանավոր փախստական է երևում – 286: Ծուխն *աչքից* ձեռքով հեռացրել, ասել էր – 411: Ծխել, հագացել, ծուխն *աչքից* հեռացրել ասել էր էնիքը – 411: *աչքերից* հեռու բռնած իշխանաբար նայեց – 391: դուրս եկել Ջանդաղիս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն *աչքերից* բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: Աշխարհին ամեն մեկս մեր *աչքով* ենք նայում ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: պետությունը վերևից արդար *աչքով* գնում ու տեսնում է – 409: կապույտ *աչքերով* ուշադիր նայում ու բան չի հասկանում – 271: Խեղճ նորահարսը կանգնել, կապույտ *աչքերով* ուշադիր նայում ու սովորում էր – 313: և մեր *աչքից առաջ* մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: փակ *աչքերի վրա* բարակ կոպերը թրթռում են – 276: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփիին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի *աչքի առաջ* լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: նայեցինք տեսանք ձեռը դրել է խավար *աչքի վրա* ճակատին – 290: այսինքն որ հերը քանի *աչքի առաջ* սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: *Աչքների առաջ* ոչխարն այդպես անտեր թափված էլ մնացել էր – 323: *աչքների առաջ* հազար օրինակ կա – 364: այդ պատասխան էր ու հին ամառներից մի բան *աչքների մեջ* էթե մնացել էր՝ այդ – 378:

ԱԶՔԱԹՈՂ ԱՆԵԼ — Ջանդաղի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար *աչքաթող եմ արել* – 399:

ԱԶՔԱԹՈՂ ԱՐՎԵԼ — Փոքր պեպենոտի հարցը *աչքաթող արվեց* – 295:

ԱԶՔԱՌ — Միմոնի տանը դեմ-դիմաց *աչքառ* ելավ – 367:

ԱԶՔԵՐԸ ԼԱՐՎԵԼ — *աչքերը կլարվեին* – 394:

ԱԶՔԵՐԸ ԼՅՎԵԼ — *աչքերը* շուտ-շուտ *լցվում էին* – 344: հետո կապույտ *աչքերը* *լցվել էին* – 309: Ջանդաղի *աչքերը* *լցվեցին* – 277: *աչքերը* *լցվեցին* հին սիրով ու կովով – 343: ու *աչքերը* *լցվեցին* – 350:

ԱԶՔԵՐԸ ԽՈՒՆԵԼ — *աչքերը* մոր վրա *խոլորեց* – 336:

ԱԶՔԵՐԸ ՄԹՆԵԼ — *աչքերը մթնած* ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բոնցքեց – 317:

ԱԶՔԵՐԸ ՇՈՂԱԼ — գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ թողնեն, *աչքերը շողում էին* – 336:

ԱԶՔԵՐՆ ՈՒ ԳԼՈՒԽԸ ՄԹՆԵԼ — *աչքերն ու գլուխը մթնեցին* – 346:

ԱԶՔԸ ԳՑԵԼ — *աչքը գցում է* մարդու երեսի, կաչում ու լռում – 295:

ԱԶՔԸ ԿՊԶԵԼ — Մոնղոլի *աչքերը կաչում էին* – 312:

ԱԶՔԸ ՊԱՀԵԼ — հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց *աչքը* երեխայի վրա *պահել* մինչև Վերանը բանակից գա – 295:

ԱԶՔԸ ՊԱՂԵԼ — Պահեստում նրանց տակ Շուշանն *աչքը պաղած* կանգնել մնացել էր – 360:

ԱԶՔԸ ՎԱԽԵՆԱԼ — բայց երեխայի *աչքը վախեցել էր* – 351:

ԱԶՔԸ ՎԱԽԵՑՆԵԼ — մեր ոչ մի արարքով ժողովրդի *աչքը չէ՞նք վախեցրել* – 321:

ԱԶՔԻ ԱՌԱՋ — ու *աչքի առաջ* մի լուռ, պայծառ ու զարմանալի պատկեր էր – 360:

ԱԶՔԻ ՊՈԶՈՎ — հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, *աչքի պոչով* տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ ու *աչքի պոչով* նայեց-չնայեց – 360:

ԱԶՔՆԵՐԸ ԼՅՆԵԼ — բացահայտել ու *աչքները* *լցրել էին* – 413:

ԱԶՔՈՎ ԱՆԵԼ — իբր թե *աչքով արավ* – 312:

ԱԶՔՈՒՄ ՎԱՐԿԱԲԵՎԵԼ — Ասացին վարըչի պաշտոնը Ծմակուտի ձեռից տվել ու մեր *աչքում վարկաբեկվել է* – 390:

ԱԶՔ ՈՒՆԵՆԱԼ — Մոր ստացածի վրա իրավունք ու մանավանդ *աչք չունեք* – 340:

ԱՊԱ — *Ապա* ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Միրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: *ապա* տնավարի, որպես բարոյական ու պատրոն, ասաց – 362: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, *ապա* ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: *ապա* իրեն վայել ուշադրության ու լռության մեջ ներքևից վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401:

ԱՊԱԳԱ — քանի որ նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ *ապագա* մրցակից – 337: թաթարի *ապագա* հողում էր լինելու – 344: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ *ապագա* էր տեսնում – 381: Ծմակուտ անկարգ գյուղում իր *ապագան* մաքուր է պահելու – 279: այսինքն թե իրավունք չէր երեխայի *ապագան* ճնշել – 285: իրենց գործն ու *ապագան* դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: ունեի՞ն ինքնուրույն *ապագայի* որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: Տես ու քու *ապագայից* վախեցիր – 365: ձեռ էր քաշել Ծմակուտի *ապագայից* էլ ու իր անձնականից էլ – 386: այսինքն հույս չկար՝ թե *ապագայում* դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կոճիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: ես ձեր *ապագայի մասին* եմ մտածում – 303: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու

ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր *ապագայի վրա*, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի *վրա*, իր ու մեր անձնական *ապագայի* – 319: նրանք իրենց վարքի, իրենց ներկայի, *ապագայի* ու անցյալի *վրա* իշխում էին – 362: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովվտի–Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովվտի–Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի *ապագայի մասին* մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԱՊԱԿԻ — շուշաբանդը մի կոտրած *ապակի* չունեւ ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: *ապակին* սարդոստայնի նման պսպրում էր – 333: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ *ապակու տակ* իրեն պատից կախած է – 284: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպէս Մանվելի նկար *էին* իրենց տան համար շրջանակի ու *ապակու մեջ* առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359:

ԱՊԱՀՈՎ — *ապահով* մարդատեր կնիկ էր – 289: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր *ապահով* ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկինն նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ եղպես *ապահով* ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու *ապահով* ձմեռ ենք ապրում – 311: իր *ապահով* տունտուրնից Աղունն ասաց – 333: էդ *ապահով* տանդ վրա վաստակ ունեւ, է, վաստակ – 343: – Հողեւ էդ *ապահով* գլուխդ, – կանչեց, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըռխել մտել ես *ապահով* տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: – Հողեւ էդ *ապահով* գլուխդ, – կանչեց, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըռխել մտել ես *ապահով* տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: էն որ էդ կողքիդ *ապահով* խանումը մորիցդ փախել էր Վանքեր – 368: պապի, խաղաղության ու համերաշխ *ապահով* ընտանիքի – 368: էն որ մորդ ահից էդ կողքիդ *ապահովի* կաթը կտրել էր – 368:

ԱՊԱՀՈՎԵԼ — իրա ախպոր երեխեքին *պիտի* փետով էլ *ապահովի*, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅՈՒՆ — Խոտի ապահովությունը *ապահովություն*, բայց նրա հունձը մեզ դուր չէր գալիս – 320: Կյանքը գնում է, իսկ օրինավոր, բացձակատ *ապահովությունը* չկա ու չկա – 287: Խոտի *ապահովությունը* ապահովություն, բայց նրա հունձը մեզ դուր չէր գալիս – 320: իրենց մաքրությունն ու մառանավոր *ապահովությունը* ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: Խախուշկայի երեխան Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ *ապահովությանը* – 326: չասենք թշնամի – այդ օտար *ապահովության մեջ* անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328:

ԱՊԱՎԻՆԵԼ — Խախուշկայի երեխան՝ Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել *ապավինել էր* այս առատ ապահովությանը – 326:

ԱՊԱՐԱՆՔ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով *ապարանքում* բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկինն նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299:

ԱՊԵՐԻԿ — սիրտս վատ բան է վկայում, *ապերիկ* – 320:

ԱՊԵՐՈ — *ապերո*, կենացդ, ասավ – 309: *ապերո*, առաջս ընկիր՝ որ ետևս չլինես – 411:

ԱՊՍՏԱՄԲ — եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղի – մերոնք էլ *ապստամբ* հախպատեցի են – 303:

ԱՊՍՏԱՄԲԵԼ — Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – *ապստամբեցի նք* – 303-304:

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆ — Խառնակությունն ու *ապստամբությունը*, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – *ապստամբեցի նք* – 303-304:

ԱՊՐԱԾԸ (փոխանունություն) — էսքան ժողովուրդն, է՛, Շուշանի հացի *ապրածն* է – 350:

ԱՊՐԱՆՔ — Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ *ապրանք* ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Դռանս մի երկու *ապրանք* կա – 295: կամ խանութը լավ *ապրանք* է ստացել ու իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-320: նրանց տանը դուք ոչ մարդ, ոչ էլ *ապրանք* ունեք, վայր – 359: մինչև չտա՝ իր *ապրանքը* ետ չի ստանա – 289: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս ո՛ւմ *ապրանքն* են – 280:

ԱՊՐԵԼ — էս աշխարքում ոչ մեկը ոչ մեկիս լավ *ապրելը* չի ուզում – 292: էս երկրում մինը մընի *ապրելն* ուզում չի – 338: Հախպատն ուրեմն *ապրելու* իրավունք ունի – 406: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ *ենք ապրում* – 311: Դուն էլ չունես, բայց *ապրում ես* – 338: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու *էք ապրում*, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը ապրողը մենակ դուք – 324: բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն իր ցավն *է ապրում* – 356: բայց որը մեր սարն էին հանում՝ *ապրում էր* – 306: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման *ապրում էին* – 328: իրար կողքի *ապրում էին* – 331: Թող զա ասի էստեղ *չեմ ապրելու* – 335: եթե սրանք ճամփին ինձ չապանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետըքին, ուրեմն *ապրելու եմ* – 408: լավ թե վատ՝ էս իմն *ապրել եմ* ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: այսինքն չեմ ասում թե *չեմ ապրել* ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլուտ *ապրել են*, ինչպես որ հիմա թիգուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: այսինքն՝ տեսնենք որս երկար *կապրի* – 413: *կապրել*, բայց շները գտել, կրծել ու խեղդել են – 311: դեռ հարյուր տարի էլ *պիտի ապրոյք*՝ որ իրար պահել սովորյեք – 299: ազնիվ խոսք, կասեր *ապրեք* – 396:

ԱՊՐԵՄ-ՉԱՊՐԵՄ — տեղաշարժում համարի խրճերով լվածաղիկ էինք դնում՝ մանր երիցուկ՝ *ապրեմ-չապրեմ* – 351:

ԱՊՐՈՂԸ (փոխանություն) — նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ *ապրողը* մենակ դուք – 324:

ԱՊՐՈՒՍՏ — հոր դուռը լիքն *ապրուստ* է – 290: ասում են տակներդ լիքը *ապրուստ* է – 389: կոլխոգի էդ ո՞ւմ *ապրուստով* է փողդ կրակ ընկել – 349:

ԱՊՈՒՊԱՊ — է՛, նրանց *ապուպապ* Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ եզնարած երեխա է եղել – 405:

ԱՋ — օղը մատի վրա *աջ* էր պտտում – 378-379: *Աջ*՝ գյուղամուտի ճանապարհին նայելով սպասել-սպասել էին – 389-390:

ԱՋՈՒԹԱՐՄ ԳԱԼ — և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել ու *աջութարս* մի երկու հատ *գալ* – 292:

ԱՋՈՒԶԱՍ — բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, *աջուձախ* թուրքերեն ես խոսում – 286:

ԱՌԱՄԸ (փոխանություն) — նրա հագի կանաչ փեշը էսինչ վարքչի *առածն* է – 292:

ԱՌԱԿ — փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի *առակ* կա՝ որ ասում է – 272: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, *առակն* ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: *առակի* ասածի պես սպասում էք մարդու տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331:

ԱՌԱՅԺՄ — բայց կենտրոնի ղեկավարությունը մեր բողոքից *առայժմ* զգուշանում էր – 377-378: նրանց *առայժմ* պատասխանվել էր՝ որ մենք դեռ գյուղ ենք – 379: գործկումն *առայժմ* կարողացել է «ոչ» ասել – 384: բանկում *առայժմ* փող չկա՝ ասվի – 404:

ԱՌԱՋԻՆ — էդ էլ ուրեմն ծիծաղի *առանձին* նյութ էր – 278: բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ *առանձին* փաթաթեց – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ *առանձին* ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքսանց թագին, անամանկերի ու բենգինի *առանձին* պահեստապետները – 322: մի *առանձին* կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: բայց ճյուղային *առանձին* պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե թու ոտը սար չի տեսնելու – 358: շորերն *առանձին* պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվիկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: Համարեց, որ Թեվիկը *առանձին* մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: ամեն տղային *առանձին* սենյակի հաշվով մի երկար շենք էր արձակել – 377: եթե Ծմակուտը *առանձին* միավոր լինե՛ր՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: ամեն մեկն իր համար *առանձին* կանգնած է – 395: մտքների մեջ վռագ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ *առանձին* անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի *առանձին* կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: քանի որ մի *առանձին* խայտառակություն էլ էն կլինե՛ր, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408:

ԱՌԱՋԱՍՄԵՆՅԱԿ — գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա *առանձնասենյակի* դռանը քրտնելու – 399:

ԱՌԱՋԱՍՆԵԼ — Ծմակուտն *առանձնացնելու* միտքը Ռոստոմ քեռուն ինքն էր տվել – 387:

ԱՌԱՋԱՍՅՎԵԼ — հիսուն ու դեռ հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով *առանձնացված* – 326:

ԱՌԱՅ — Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու *առանց* բառերի իրար ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է – 274: ասացի էս գելուգողի միջից դու *առանց* ինձ դուրս արի – 276: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե *առանց* ջրի – 276: Այսինքն մենք իրավունք չունենք *առանց* մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: բերանդ *առանց* մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: Ասորենց տղերքը *առանց* էլ էլ մի հատուկ թափի չեն – 287: Պատճառը՝ *առանց* եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: *առանց* ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէ՛ր՝ որ նա էս գյուղում մնա – 294: բայց գիտե՛ր՝ որ *առանց* կնոջ չի լինի – 295: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես *առանց* մաքրելու կոնգոռակված – 300: *առանց* իմ գիտությունի էլ եղել – 307: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր *առանց* տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: դարաչու հարևանությունն, այնուամենայնիվ, *առանց* հետևանքի չի անցնում – 319: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ *առանց* մեզ բաժանել են – 319-320: Սիմոնի շան առաջ *առանց* տիրոջ՝ պոչները շեքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326: *առանց* նայելու և առանց շուռ գալու կարգադրեց – 334: առանց նայելու և *առանց* շուռ գալու կարգադրեց – 334: Պահեստն այդպես *առանց* կողպեքի ու կնքած զմուռսի թողեցինք եկանք – 348: թե չէ, հա տ, գիտե՛ք՝ որ *առանց* էդ էլ կատաղած եմ – 350-351: ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց *առանց* վախենալու կարող էր ազատ արածել – 353: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ *առանց* խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ *առանց* բուպեական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա էտեից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: *առանց* մորը նայելու ի միջի այլոց ասաց – 364: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց *առանց* փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: *Առանց* հատուկ լիցենզիայի պիտի կտրվի – 372: այսինքն տնամերձի ծառը *առանց* լիցենզիայի կտրելն իրավունք է – 372: սարին հանել ու ծիլն *առանց*

մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374: *առանց* գործողման թերթիկի փռնից մոր դուռը մի պարկ այլուր չէր տանում – 387: հետո Թեվիկը լվացքի լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպենտը *առանց* կտանալու անցնի – 390: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, *առանց* որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: Քու աշխատողը որ *առանց* իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396: Աշխարհում ոչ մի գյուղ *առանց* այլանդակի չի – 402: Ծմակուտը չէր կարող *առանց* այլանդակի լինել – 402: Խղճավոր հասկացողը *առանց* բացատրելու կհասկանար անխիղճ անհասկացողին – 405: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ *առանց* նրա գրանիտի լինի – 414:

ԱՌԱՋ (կապ) — ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի *առաջ* որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ երեք օր *առաջ* այստեղից կորչում ենք – 268: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվիկի ու նորամանուկի *առաջ* – 268: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր *առաջ* գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: և մեր աչքից *առաջ* մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: ինչպես որ Ջարխեչավանքի *առաջ* ուրիշ պատճառով Ջանդառի բկում էին մնացել – 269: Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի *առաջ* խայտառակ էր եղել – 269: երկու օր *առաջ* հերն էր կոշիկները գյուղի խանութից բերել – 271: հյուրերի *առաջ* շների երեսից էլ են ամաչում – 272: դրեց շների *առաջ* – 272: Նրանց տերը գյուղից երկու օր *առաջ* ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: բայց օտար ժողովրդի *առաջ* ամաչում ու քրտինքը ետ է քաշում – 275: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության *առաջ* Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց *առաջ* մի բոլակ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի *առաջ* կանգնած եղել – 278: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի *առաջ* խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: և շունը մի մատ երեխայի *առաջ* էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման *առաջ* կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց *առաջ* գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: բայց որ սև թուղթը ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հագար հոգսի *առաջ* էր – 281: քանի որ պատերազմից շատ *առաջ* մինչև չորրորդ դասարանը մի նստարանի էին նստել – 282: էդ ո՞նց է միլիցիան ձեր *առաջ* ոչխար կունենա, մենք չենք ունենա – 282: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց *առաջ* որբեայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարզ լոբի – 283: և մեր համարիւր սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների *առաջ* այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: իր տարիքի մեծերը մեր նոր սերնդի *առաջ* ամաչեցին ասացին – 284: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի *առաջ* սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբեայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի *առաջ* լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: բայց վտանգի *առաջ* պիտի մեծանա – 286: կռաջլերդ կկտրեն ու կթողնեն ոտիս *առաջ* ընկած եղպես վնաստալով – 289: Էնքան ժողովրդի *առաջ* դու ու դու էինք ինձ տվողծալողը – 293: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի *առաջ* գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: ղեկավարության *առաջ* եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: ու Թեվիկի չարանալն էլ ինչպես որ երեխան ետ դառնա ու մոր *առաջ* լեզու պտրտի – 310: նրա հարգանքի *առաջ* մեզանից ոչխար տանեին – 310: այսինքն որ հերը քանի աչքի *առաջ* սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: Էս գողուգլի *առաջ* ձեր Ջանդառը մնաց մենակ անընկեր – 315: բայց դա վաղո՞ւ ց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից *առաջ* ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: բայց դա վաղո՞ւ ց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ *առաջ* – 316: Ուրեմն բոլորի *առաջ* թե մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի *առաջ* գլուխները թաքցնում էին – 322: Չնայեցինք ով է մեր *առաջ* – 323: Աչքների *առաջ* ոչխարն այդպես անտեր թափված էլ մնացել էր – 323: Միմունի շան *առաջ* առանց տիրոջ՝ պոչները շեքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա *առաջ* մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: ու մեր երեխայությունը բոլորի *առաջ* կանգնած էր գլուխը կախ – 332: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը Միմունի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու *առաջ* է եղել – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի *առաջ* օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: Նրա *առաջ* ուները ծուլ արավ, ասաց – 335: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության *առաջ* նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոլակ չէր ճնշվել, մի բոլակ չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտաքբերության ու մեծի, ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման *առաջ* անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Նրա *առաջ* պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած

պողոնները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: Հարսի *առաջ* արդարացավ – 342: գուցե ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր եղանի *առաջ* – 343: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության *առաջ* Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: այսինքն որ պետության *առաջ* վաստակ ուներ – 344: լափից *առաջ* ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգացի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի *առաջ* փռեն – 347: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի *առաջ* իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քոքում, թաղի ամբողջ թատրոնի *առաջ* ասում էր – 351: Ղազարի թուրք կլինեք թե մեր Հովրոտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա *առաջ* ետ էին քաշում – 353: մեր անասունի *առաջ* այսինքն նոր հանդ էր բացվում – 353: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների *առաջ* – 353: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի *առաջ* հալիվորն ու թոռներն էին – 353: դժբախտության *առաջ* հլու պառավներ – 354: Տիգրանն էր նրա *առաջ* միշտ ենթակա ու պարտական եղել – 354: ծիծաղելով եկավ թաղի *առաջ* ասավ – 354: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի *առաջ* երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի *առաջ* էլ էին կարմրում – 355: որ իրենց նույնաման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենց է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց *առաջ* հավիտյան փակ Ադամինը – 356: բայց ձիավոր Ուցյունի *առաջ* մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի *առաջ* քած շան նման ծառս էր եղել – 359: ժողովրդի ատելության *առաջ* քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: ժողովրդի լուտ ատելության *առաջ*, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զգվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: բայց որ ամբողջ ֆերման իմ *առաջ* բերդ կանգնեցիր – 360: այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի *առաջ* կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս ժողովրդի *առաջ* փակ լինեք – 360: Տնտեսությունը պատերազմից *առաջ* խոզի մեծ ֆերմա էր ունեցել – 361: պատերազմից *առաջ* օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: արնակոլով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի *առաջ* որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: և իրենք մեր *առաջ* միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: և մենք էլ իրենց *առաջ*՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: Կալենի *առաջ* հազար օրինակ կա – 364: ուրիշի խոսքի *առաջ* միշտ ուշադիր ու միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի *առաջ* պարզ լինի – 365: հարևանի *առաջ* արդեն ուրիշ երես ու լեզու էր պետք – 367: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կոացել ավելի, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա *առաջ* ջրի գնայիր – 370: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ *առաջ* պիտի դրվի – 370: թե դու մեր *առաջ* միննույն է մարդ չես – 373: թաղի *առաջ* ասես կանգնեք միգեր ու նայողին մարդատեղ չղներ – 373: հոր տան հոգսերի *առաջ* հուսահատվել ու թիլիկ ձեռները վար էր բերել – 374: ժողովրդի *առաջ* (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռազ ձկուցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի *առաջ* քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռազ ձկուցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: որպեսզի հատկապես չհավանի և տեղի ղեկավարության *առաջ* հարցում դնի – 375: գնալուց *առաջ* աղջիկն ինչպես ավելի ու դասավորել էր՝ այդպես կար – 375: որպեսզի թշնամական Հովրոտի *առաջ* միասնական լինեն – 377: հալիվորը երևի թե կարծում էր Օմակուտի հասարակության *առաջ* իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի *առաջ* նա Հովրոտի ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: հանրապետական կառավարության հարցումի *առաջ* Հովրոտն արդեն պատրաստի հակաձորագիր է ունենում – 380: Դաշտավարության ղեկավարի *առաջ*, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: մեր հովրոտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի *առաջ* ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: իր փառքի *առաջ* ասացինք դա էլ է կուրացել ու խլացել է – 382: կենտրոնի *առաջ* Օմակուտից հրաժարվի – 382-383: պատերազմից *առաջ* մի-մի անգամ էլ Հովրոտի ու Օմակուտի տնտեսություններն է առաջ մղել – 385: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Օմակուտի *առաջ*, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի *առաջ* մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: ջարդվելուց երեք օր *առաջ* ջարդվելիք մասը փոխում էր – 387: իրենից *առաջ* ոչ բխել, ոչ էլ մանավանդ ուրիշներից տեսնվել էր – 388: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա *առաջ* մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: վարկը վերականգնելու համար բերում է ժողովրդի *առաջ* ծեծի – 390: երկու օր *առաջ* էր գյուղում – 390: գլխաբանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը մեկառմեկ Օհանի *առաջ* ոչխար ունի – 391: աշխատավորիդ կարիքի *առաջ* օրինակ էլ ինչի՝ էս ճոռում – 393: ու փորձով գիտեին՝ որ արաղի *առաջ* պիտի առավել զգույշ լինեն – 394: ու իրենք նրա *առաջ* պարտական են – 394: սադա-հնդկոյի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի *առաջ* իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395: Չասացին ժողովրդի *առաջ* ղեկավարությունն իրար վարկաբեկելու իրավունք չունի – 395: դուրս եկան էս ժողովրդի *առաջ* իրար քիթումուրթ

ջարդեցին – 395: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի *առաջ* ներկայացնենք – 396: Բայց որ ժողովրդի *առաջ* իրենք կապկություն անեն – 396: Բայց հալիվորների *առաջ* մենք խնդրվող չենք, մատաղ – 397: Կենտրոնի *առաջ* իրենք են կանգնում – 398: Թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Ծմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրոտի *առաջ* – 403: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու *առաջ*, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: Հախպատավանքի չոր տերտերների *առաջ* պայման է դրել – 406: Էտ քաշվեց ու հովըտեցու օրդուի *առաջ* Համրկին մենակ թողեց – 408: ժողովրդի *առաջ* գլադեն բա իրավո՞ւնք ունի Ավետըքի պատիվը գետնովը տա – 409: Ավետըքի *առաջ* Համրկի ա՛հն է եղել – 409: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի *առաջ* է – 412: գյուղխորհրդի նախագահին ժողովրդի *առաջ* ծեծել ու գնացել – 412: կարմիր խորանի *առաջ* ժառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր պուներ խրել – 414: կամարավոր խորանի *առաջ* պիտի կռանաս ու խմես – 414: Կենտրոնների ղեկավարության *առաջ* տեղական ղեկավարները նրան չճանաչելու են տալիս – 415: *նախ և առաջ* ձեր տանը մի Հովհաննես արդեն կա – 284: ու *աչքի առաջ* մի լուռ, պայծառ ու զարմանալի պատկեր էր – 360:

ԱՌԱՋ (մակբայ) — ոտն *առաջ* դրեց ասաց – 365:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ — պետական *առաջադրանքը* գերակատարեց – 383:

ԱՌԱՋԱՆԱԼ — եկողն ասում է զարեջրի վրա քաղաքում միլիոնյիների խավ է *առաջացել* – 386: նախատեսվածի պես՝ Սոփինն ուզելու հարցն *առաջացել էր* – 285: – Այտա, – ասաց, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր *առաջացավ*՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ասեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր *առաջանա* – 313:

ԱՌԱՋԱՎՈՐ — բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ *առաջավոր* կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292:

ԱՌԱՋԱՐԿ — բոլոր առաջարկներին՝ ոչ, քանի որ դրանք իր *առաջարկները* չէին – 387: բոլոր *առաջարկներին*՝ ոչ, քանի որ դրանք իր առաջարկները չէին – 387:

ԱՌԱՋԱՐԿԵԼ — բայց թե ինչ էր *առաջարկում* ինքը՝ չէր ասում, – 387-388:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ — և անասնաբույժի այդ բոլոր *առաջարկություններն* ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386:

ԱՌԱՋ — ինչպես որ սեղանի վրա *առաջդ* փռած – 303: ու չգիտես զվիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՛ր կթռչեն թե *առաջդ* փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: մեր արդար գոյությունը գնաց *առաջը* կանգնեց – 289: Քշեցինք գրասենյակի դուռը՝ իրենց *առաջը* – 323: Գնաց չափարի տակով անցավ, *առաջը* կանգնեց – 333: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի *առաջը*-գցած քշեն կենտրո՞ն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: Մեր չուներ՝ որ թուշը պաչելով խնդրեր արթնացներ ու *առաջը* քաղցր թեյ դներ – 376: Բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն *առաջը* կանգնած գեշ ժպտում է – 408: *Առաջը* փովում ասում է – 409: նպատակն ասես կոստյումավորվել *առաջները* ցցվելն էր եղել – 397: Շուշանը տեսավ քարաղը նրանց որձաձիու *առաջն* է – 351: հարցը դնի *առաջներն* ու ինքը մի կողմ քաշվի – 375: մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն *առաջներս*՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց – 319: լաց լինելով բերեց դրեց *առաջներս* – 319: Բայց հալիվորը վրա էր հասել աղն *առաջից* խլել – 352: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էղպես հարյուր տարի *առաջվա պես* էլ մնացել են – 329: Ուզում ե՞ք, – ասաց, – *առաջվա պես* շվշվացնեմ՝ հին թատրոնը դեմներդ բացվի – 343: Բայց Սանդրոյին *առաջվա պես* հայրիկ է ասում – 414:

ԱՌԱՋ ԱՆԵԼ — Շների *առաջը կանեմ* – 317:

ԱՌԱՋ ԲԱՅԵԼ — հպարտ հովատակի, բուլդոզեր տրակտորի պես *առաջը բացելով* գնում էր – 299:

ԱՌԱՋ ԸՆԿՆԵԼ — յա դ, խեղճ նանդ, *առաջս ընկիր* – 382: ապերո, *առաջս ընկիր*՝ որ ետևս չլինես – 411:

ԱՌԱՋ ԿՏՐԵԼ — շուներ շների *առաջը կտրել է* – 325: – Երկու ժամ է, – ասաց, – շունդ *առաջս կտրել է* – 325: Չափարդ է՞լ է շների *առաջը կտրել*, թե՞ իմ առաջն է կտրել – 325: Չափարդ է՞լ է շների առաջը կտրել, թե՞ իմ *առաջն է կտրել* – 325: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի *առաջը կտրել* ու քիչ էր մնում շների ձեռքից խլի – 325: *առաջը* դարաչու տունն ու մեծ պեպենտոն էին *կտրել*, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: *առաջը կտրել* – 377:

ԱՌԱՋ ԸՆԿՆԵԼ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկոմ Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի բոպե *առաջ ընկավ* – 389: Ինքը դեռ ոտը չփոխած շներն *առաջ ընկան* ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333:

ԱՌԱՋԻՆ — ո՛չ. *առաջին* բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: իսկ Սյուսը *առաջին* բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը էղպես էլ կար – 309: ինչպես որ պատերազմի *առաջին* աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: պատերազմի *առաջին* ամսին իմ ախպեր Մամվելը անհայտ Ռուսաստան խփվեց – 330: *առաջին* դասարաններում միասին էին – 400: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Ծմակուտի ղեկավարության *առաջին* ու վերջին խնդրանքն է Հովրոտի առաջ – 403: Բայց նրա հերթի մեջ *առաջինն* ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է – 403: կյանքում *առաջին* ու վերջին *անգամ* վախեցավ – 359:

ԱՌԱՋԻՄԱՂԱՅՈՒՄ — նրա գործարար արագությունն ու ղեկավար *առաջխաղացումը* թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378:

ԱՌԱՋ ՄՂԵԼ — պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովրոտի ու Ծմակուտի տնտեսություններն է *առաջ մղել* – 385:

ԱՌԱՋ ԱՐԱՄ — Շիկաբաշի *առաջն արած*՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ

ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անճոռնի ոչխար *առաջներն արած* բերեցին՝ թե էս պիտի պահեք – 305: մոբիլիզացիա հայտարարեմ՝ զինկոմիսարիատի գծով կոնվոյների *առաջն-արած* բերեմ – 341:

ԱՌԱՋԱԼ ԸՆԿՆԵԼ — դուրս եկել Ջանդառի *առաջն էր ընկել* ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277:

ԱՌԱՋԱԼՈՐԴ — Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե *առաջնորդ* կարգում ինքդ քեզ – 280: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ *առաջնորդ* մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկինն նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: որովհետև Շուշանը խաղաղ էր և կանանց բանակը *առաջնորդ* չունեիր – 356: պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շատով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ *առաջնորդներ* են տեղահանվում – 302: Քո իրական *առաջնորդը* եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ *առաջնորդի նման* այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323:

ԱՌԱՋԱԼՈՐԴԵԼ — և ժողովուրդն առհասարակ *առաջնորդող* խոսք ու վարք է պահանջում – 405:

ԱՌԱՋԱ ՄԱՐԱՍ — ճամփի ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, *առաջն-արած* բերեմ – 341:

ԱՌԱՋ ՏԱՆԵԼ — ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ *առաջ էր տանում* – 385:

ԱՌԱՋ ՔԱՇԵԼ — կարծում էր շքանշանը կտան ու *առաջ կբաշեն* – 383:

ԱՌԱՎԵԼ — *առավել* դժվարը հասկանալի մի բացատրություն գտնելն էր – 282: մոտավորապես կոահում ենք, բայց *առավել* ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու *առավել*՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: մեծ պեպլենտոն այստեղ չէր, *առավել*՝ մեծ պեպլենտոնի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդկոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: ու փորձով գիտեին՝ որ արաղի առաջ պիտի *առավել* զգույշ լինեն – 394: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու *առավել* ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410:

ԱՌԱՎՈՏ — *Առավոտով* դառը ժանգառքի հետ եկավ սուլեց – 269: *Առավոտովանից* էլ Օսեփանք են էստեղ հացաբանի ու մսաբանի – 388: ավարված ու ետ-խված քսանինից որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս *մինչև* իրիկուն ու մյուս *առավոտ* – 273: ստացել, չորս որձ էր մորթել ու *առավոտովա հետ* իջեցրել Դիլիջան – 411:

ԱՌԱՎՈՏՅԱՆ — և ճիշտ *առավոտյան* հատուկ համերգի ժամն էր – 271: Խոսքն *առավոտյան* Ռոստոմին էին թողել – 389:

ԱՌԱՏ — Խախտվեցայի երեխան՝ Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս *առատ* ապահովությանը – 326: Զ խղճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս *առատ* ու ազատ օրերին չհասավ – 335:

ԱՌԱՐԿԱ — այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող *առարկա* պիտի լինեն – 324:

ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ — Միջնեկ թաթարը նրա մասին բառացի որևէ *առարկություն* չէր արել – 339: *առարկություն* ունե՞ս – 395: ու, որ տեսավ թաթարից *առարկություն* չկա, ճամփա ընկավ – 402:

ԱՌԱՔՈՒՄ — Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի *առաքումը*, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398:

ԱՌԵՐԵՄ — տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու *առերես* բողոքով գործկոմը ձեռքից առել էր – 335:

ԱՌԻԹ — էլ *առիթ* չէր լինելու – 284: քանի *առիթ* է դու գնա – 342: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրքովանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու *առիթ* միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորա» է քաշում՝ որ *առիթ* ունենա քոչի – 370: Միջնեկ թաթարին շողոքորթելու, հետը բարեկամանալու պատրաստի *առիթ* էր – 401:

ԱՌԻԹՈՎ — հիմա ամեն *առիթով* գնում Վաթինյանց գլխավորի հետ հաշտվում էր – 302: Մաշայի վերաբերյալ տրակտորի *առիթով* իր ծանր բայն ասաց – 339-340: անտառի *առիթով* որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353: իր բախտի ետևից Շուշանը պահեստի *առիթով* գնում է սարը – 358: Ուզում էին որևէ *առիթով* թաքուն հետախուզության գնալ – 389:

ԱՌԿԱ — թե մարշալ Բադրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի *առկա* են – 379:

ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ — Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և *առհասարակ* երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ *առհասարակ* մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: սարի ժողովրդի մեջ այդ դեպքը *առհասարակ* չքննվեց – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, *առհասարակ* որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էստեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեիր – 288: Բայց *առհասարակ* ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և *առհասարակ* մեր անցածների – 307: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա *առհասարակ* ձի չի տեսել – 318: մեր աշխատանքն է ստորացված, թե՛ մարդկային արհամարհանքն *առհասարակ* չի չքանում – 321: Իր ու *առհասարակ* իր տղամարդկության վրա մեծ կարծիքի է – 325: Հացի, տաք փռան և *առհասարակ* շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: Սեղրակի այգու հողը փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն

են *առհասարակ* նվագում – 331: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և *առհասարակ* պարզ չի – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և *առհասարակ* ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու *առհասարակ* ամբողջ անտառին էր նայում – 335: Նրա մոտ *առհասարակ* լեզու չդարձնել – 376: այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու *առհասարակ* մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378: մրգի պահածոյից ու *առհասարակ* շաքարեղենից զզվեց ու բղավեց – 382: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից *առհասարակ* կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: քանի որ ինքն *առհասարակ* չէր կանգնում – 386: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովքտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու *առհասարակ* ժամանակի դրվածքը – 391: իսկ մեծ Ռոստոմն *առհասարակ* բերանը կաթիլ չէր առնում – 394: բայց վերինները և *առհասարակ* բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ նեղացած է – 394: բոլորն էլ *առհասարակ* քառասուն-քառասունհինգ տարեկան էին – 400: մտքների մեջ վրազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշենդցին, բայց նոր ժողովուրդն *առհասարակ* լավ ժողովուրդ է – 400: և ժողովուրդն *առհասարակ* առաջնորդող խոսք ու վարք է պահանջում – 405:

ԱՌՁԵՌՆ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովուրդի մեջ՝ թե *առձեն* թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *առձեն* հասցե չկա, բայց անհույս չի – 312: մի *առձեն* պատասխան չեղավ – 324: *առձեն* տալիս ու ուզում եմ – 367:

ԱՌՅՈՒԴՈՐ ՊՈՉ — մկան գլուխ էինք լինելու ու *առյուծի պոչ* չէինք լինելու – 382:

ԱՌՆԵԼ — գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի *ձեռքից առնել*, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: թելիկ ոսկի մագերեն ափսոսացինք մկրատի տակ *առնել* – 363: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական *խոստում առնելու*, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Ամուսնու *ձեռքից* բաժակն *առնելու* այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովքտից *են առնելու* մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն *առած* եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն *առած* գալիս են – 282: կացինն *առած* վրա էր ընկել տանձի ծաղկած ծառը կտրում էր – 343: քանի որ տեսել էին, որ նրա *առած* շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: ի՞նչ *չես* ինձ համար Ռոստոմի ձիուց մի ձի *առնում*, ախպերիկ – 319: Քեզավարի էլ ինչի՞ *չես* դանակը *ձեռքից առնում* – 326: Մեր *բարևը չի առնում* – 283: Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս *խելքն է առնում*, հետո արդեն գլուխը – 304: ցելերում *կանգ է առնում* – 407: հրեն փողը մուծել ավտո *են առնում*, հերիք է, – ասաց – 278: հոր խեղճ ուսերից *առնում* դնում *են* զավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: ճամփի պաշար էլ *չէր առնում* – 298: կենացի խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի ու բաժակը *ձեռքից առնում էր* – 309: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի *ձեռքից* դանակը *չէր առնում* ու թիկունքը խրում – 348: իսկ մեծ Ռոստոմն առհասարակ *բերանը* կաթիլ *չէր առնում* – 394: Ավտո *էր առնելու* – 291: – Էս ի՞նչ ճիպոտ է, Էս ի՞նչ երեխայի *ձեռքից եմ առել* – 269: ի՞նչ *ես բերանդ ջուր առել* կանգնել – 398: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր *ոտը* կնկա *է առել*՝ ընկել ենք – 303: ով որ էլ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն Էս անգամ պատահական *հավ է առել* – 389: բայց տղերքը բանի *հոտ են առել* – 412: ճանապարհին սա Դսեղա գյուղկոռպից կարմիր կոշիկ ու կաստում *էր առել* – 292: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց *էր* տվել իր տանը քնեցրել ու *առել* – 305: եկել Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանձու վերելքին *դեմ էր առել* ու մնացել – 321: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով գործկոմը *ձեռքից առել էր* – 335: Մեր խոսքն ուրեմն լսել ու մեզ *հաշվի էր առել* – 336: Լավ լսել ու կեսուրի լեզվից *օրինակ էր առել* – 338: կովի քացին էլ երեխայի ծնկանն *էր առել* – 344: նրա խոսքն ու իրավունքը Մարիան *ձեռքից* վաղուց *էր առել* – 370: Հովիտը *ձեռքներից* կնիքն *առել էր* – 377: չգիտենք ումից *էր օրինակ առել* – 391: հետո աղջկերքից մեկը շալն ուսերին *էր առել*, Թեվրեկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: շները ետևը-զգած իջել աղբյուրի մոտ *կանգ էր առել* – 415: շոկոլադի մի կիլո կոնֆետն *առել էր* – 413: եկել Հովքտից հալիվորին *առել*, իրենց խոզի հետ բերել *էին* Մեծ աճարկուտ – 297: Անտառապետությունը Տիգրանի *ձեռքից առել* տվել *էին* մի թոքախտ վաստակավորի – 344: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար *էին* իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ *առել*, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: Էնքան *առանք*, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք *առանք* ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: բայց «ախպոր» *հոտն առավ* – 270: Չասենք թե դանակի նվերը *հաշվի չառավ*, ռադիոյի լիցքերը – առավ – 270: Չասենք թե դանակի նվերը *հաշվի չառավ*, ռադիոյի լիցքերը – *առավ* – 270: ու Ջանդառ Թեվանը հանցանքը *վրան առավ* – 277: Թևավորվեց ց Շուշանը, *թն առավ* – 288: և Ծաթերի տակ *կանգ առավ* ու գլուխը կախեց – 293: Քեղուտ խոտհարքի տակից՝ ծմակում *կանգ առավ* ու պատահաբար նայեց – 316: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի մեջ *կանգ առավ* ու չուզեց մտնել – 326: իմ միթեանի Ոսկան ախպերը իմ հեր Իշխանի փողերն *առավ* – 330: *հաշվի չառավ*, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: Գրեմաստի ճիպոտը *ձեռքից առավ* – 335: այսինքն ամանը ծնկների մեջ *առավ* ու մտավ կովերի տակ – 339: քարաղը թևատակն *առավ* ու ձիու սանձը քաշելով գնաց գյուղամեջ – 351: *հաշվի չառավ* – 355: Ռոստոմի *կարոտը* միջնեկ

թաթարից *առաւ* – 358: Փոքր պեպենտը *բերանը ջուր առաւ* ու գլուխը կախեց – 370: Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ ոչուփուշ տաշքենոցու տունն էր լինելու, *կանգ առաւ* – 371: Ինքը *կանգ առաւ* – 371: Եկավ *կանգ առաւ* նայեց ու մի անգամ էլ պտտվեց – 371: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս *կանգ առաւ* – 384: *կանգ առաւ* նայեց գյուղին – 391: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու՝ դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն *առնենք*, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: բայց եթե *նկատի առնենք*, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: ինչպես որ մթան մեջ գլուխդ պատին *առնի*, ասացինք – 362: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի պողը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը *առնի* – 402: հիմա՝ միևնույնությունում եթե *ուշադրության առնեն* ու ասեն էդ ով է – 379: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմսդ *ձեռիցդ* դրա համար *առնեն*, չեն առնի – 397: էդ սուրբ դանակդ *ձեռիցդ կառնենք*, թիկունքդ կկոխենք – 349: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմսդ *ձեռիցդ* դրա համար *առնեն*, չեն *առնի* – 397: Ես գյուղում խելքը գլխին դեկավարություն լինե՞ր՝ արձանագրություն կկազմեր ու հողը *ձեռիցդ կառնե՞ր* – 374: փողերդ որ գտա՝ մի կիլո շոկոլադի կոնֆետ *պտես առնիլ* – 410-411: *ձեռիցն առե՛ք* – 334:

ԱՌՆԵԼ ԿՈՐԶԵԼ — բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից *գլուխն առել կորել* է – 405:

ԱՌՆՎԵԼ — Լիցենզիա է *առնվելու* – 335: մի լավ կադնու լիցենզիա *առնվի* ու ներսից մի չորս տեղ պյուն տրվի – 371: *Պիտի* լիցենզիա *առնվի* – 334:

ԱՌՈՂՁ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ *առողջ* են՝ ավելի է առողջացնում – 272: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչխարով, կաղով-*առողջով*, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302:

ԱՌՈՂՁԱՅՆԵԼ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է *առողջացնում* – 272:

ԱՌԶԵՎ — Թեվիլը գերու նման *առջևը* կանգնած – 365: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ *առջևն* էին – 348: դեռ չէր հասկացել՝ որ քսանհինգ որձը իր *առջևից* է կորել – 271: երեխայի հետ դունդունացող երեկվա դպրոցականի *առջևից* մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին – 273: խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսեր հասկանալ, որ որձերն իր *առջևից* էին կորել – 273: հալիվորը մառանի *առջևից*, Աղունը՝ փռան, մարդուկնիկ իրար նայեցին – 330: ձողի պես ուղիղ՝ Շուշանը նրա *առջևով* անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357:

ԱՌՈՒՏՈՒՐ — Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու *առուտրից հետո* մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաժկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269:

ԱՍՍՕԸ (փոխանություն) — բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց *ասածը* ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի *ասածն* էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջևն էին – 348: էդ քու *ասածն* էլ եմ տալիս – 366:

ԱՍՍՏՈՒՐ — *Ասատուրը*, Մերգին, Համիկ հորեղբորն ինչ է եղել՝ Օսեփանց Համիկը – 397: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, *Ասատուրի*, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306:

(ՎՐԱՑՈՆՑ) ԱՍՍՏՈՒՐ — *Վրացոնց Ասատուրը* մի լավ որձ ուներ – 301:

ԱՍԵԼ — բայց իրենց սրտի ծակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե՛ ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր ջրանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է *ասել* ինչին – 292: Ուզում եմ *ասել* մեր մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող *ասել*, թե՛ սրանք իր չորանն են, թե՛ սարում ինքը չորան ունի – 296: ուզեց *ասել* արի գնանք – 330: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես մի բարձր բան էլ մենք *ասել* – 335: կարող էիր *ասել* այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: Այսինքն ուզում էր *ասել* – 376: գործկոմն առաջմ կարողացել է «ոչ» *ասել* – 384: *ասելն* անհարմար է – 333: սիրտներս էնպես նեղվեց՝ որ էլ *չասելու...* – 321: ու, որ այգու մյուս դռակին էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ *ասելու* – 330: ու էս երկրի ամենամաքուրն էլ իրավունք ուներ մեզ *ասելու* – 332: Վաթինյանը խոսք տված *ասած* էր եղել – 301: տեղաշոր *ասած* բանը չգիտեն ինչն է – 301: հետո, երբ մեր ասելիքն *ասած* տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտանած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: և նրան «Վրացյանի ետնամոզի» *ասող* էլ կար – 361: Միծաղեց ասաց՝ ես էլ *եմ ասում*, ի՞նչ ձի – 271: Ես երեսուն *եմ ասում* – 275: Էն է զահրումար *եմ ասում* – 280: Օրինակի համար, խոսքի օրինակ *եմ ասում* – 294: Բա ես էլ *ասում եմ* մենակ ես ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: այսինքն *չեմ ասում* թե՛ չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: Էնիքը, դե ես էլ էդ *եմ ասում*, էլի – 375: քեզ *եմ ասում*, Սեվան – 396: որ *ասում եմ* չես գնում՝ ուրեմն գնալու չի – 401: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ *ենք* տեսնում ու *ասում* – 268: բայց *ասում ենք*, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: Որ, օրինակ, օրինակի համար *ենք ասում*, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե՛ միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե՛ առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը՝ Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար *ենք ասում*, իր եղբոր զավակը

իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտորը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *ասում ենք* իրենց ընկերներին երբ ուզում են թող հավաքեն – 283: Ահա թե ինչու *ենք ասում* նույնիսկ հանդի խոտը չի անպաշտպան – 293: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գոտնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չոբանին *ենք ասում*, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: ահա թե ինչու *ենք ասում* – 301: էդ իմաստով *ենք ասում* հետաձգենք – 311: Բայց *ասում ենք* – 318: տեսնում ու *ասում ենք* էս ինչու են ձգձգում – 369: *չես ասում* էս տղեն երեք օրուգիշեր ոչ հացի երես է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: *ասում էս* ակունքը ինչ հիմնավոր են պղտորել – 279: Մխալ կապած բեռան պես՝ *ասում էս* հիմա շուտ կգա – 279: էդ ինչ *ես ասում*, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում էս՝ չեմ հասկանում – 280: էդ ինչ *ես ասում*, արա, որ էս էլ մի ժամ է *ասում էս* չեմ հասկանում – 280: ուրիշ ո՞վ մնաց, որ *ասում էս* իրենք – 297: էդ փորձո՞ւմ էս թե շիտակ *ես ասում* – 327: Խոզարած Մուրին *ասում էս* Աճարկուտից Թիփլիս է հասել, հա՞ – 335: *ասում էս* էս ինչ հաստիք էր – 380: Բա էդ ինչի՞ *ես* մեռնելով *ասում* – 397: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի, սիպտակ ուլս ո՞ր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի մ, *ասում էք* թույնն ինքը չի տվել – 279: տերը տանը չի՝ *ասում էք* անտե՞ր է – 373: ինչ *էք ասում* – 393: Էնիքը, էդ ինչքա՞ն է՝ որ *ասում էք* շատ է – 409: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է *ասում* – 267: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կոդմակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ *ասում է* – 272: չէ՞ մի մատ երեխան էլ ոչխարաշանը գյուղում *ասում է* կորիի – 279-280: կանգնեցին ու նայեցին՝ թե ինչ է *ասում* ու ինչ է ցույց տալիս – 280: Ու ամեն գնալով *ասում է* – 282: Ղեկանտ Վրացյանն *ասում է* – 284: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել *ասում է* վախիլ մի, դուրս արի – 286: ժողովուրդը ինքը հնարում, ուրախանում *ասում է* – 286: *ասում է* չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: Անամոթ տաքացածն *ասում է* – 287: Օհանն *ասում է* – 287: *ասում է* ցավում է – 290: Վաթինյա՞նն է նախագահի իր ծանր խոսքը *ասում* – 300: քեզ էլ, *ասում է*, նշանակում ենք ֆերմայի վարիչ – 303: Կենտրոնի ներկայացուցիչն *ասում է* – 304: *ասում է* – 304: Ներկայացուցիչն *ասում է* – 304: Ժողովուրդն *ասում է* – 304: *Ասում է* – 304: Ժողովուրդն *ասում է* – 304: խելոք կաց, *ասում է*, թե չէ քո էդ խոսքերի իմաստը քննել կտամ – 304: կանգնում ներկայացուցչի թևն է մտնում, *ասում* ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: թուրքն *ասում է* ճամփորդը պիտի ճամփին լինի – 311: Սոփին նորամանկանն *ասում է* – 316: Արնաքամվե՛լ, կարիճ էր դարձել, իսկ թունավորվածները, *ասում է*, շատ ուժեղ սևանում են – 323: տրակտորի տակից փոքր պեպենտոր մեծ պեպենտոտի ոտքերի արանքով նայում *ասում է* – 333: որ խուլս էր անում ու թքում, *ասում է*, տավարը խրտնում էր – 353: կամավոր, իր կամքով, *ասում է*, իրեն անվարձ անտառապահ էր կարգել – 353: մինչև նրա գալն, *ասում է*, մեր տավարի կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353: քույրդ *ասում է* էստեղից գնա՛ – 361: սպասեցին տեսնեն ինչ է *ասում* – 365: քանի որ հենց իրենց խոսքն է *ասում* մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: Գիտե՛ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական հատուկ օրենքն *ասում է* տնամերձ հողը քոնն է – 374: լաց է լինում *ասում* – 376: եկողն *ասում է* զարեջրի վրա քաղաքում միլիոնյաների խավ է առաջացել – 386: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ *ասում է* – 388: *Ասում է* Տաշքենդ ես գնում, հա՞, արա – 392: ամեն մեկն *ասում է* իմ փայն աշխատել պրծել եմ – 397: *ասում է* Ծմակուտը քանի կա՝ Ռոստոմի փառքն ու մաքրությունը պատմվելու են – 398: *ասում է* հրացանը դատարկ էլ լինե՛ր՝ վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: բերանում *ասում է* պատասխանի իրավունք էլ չլինե՛ր՝ պիտի շրխկացներ – 400: թաթարն *ասում է*՝ չե՛ս գնում – 401: ինքն *ասում է*՝ գնում եմ – 401: Սեվանը որ *ասում է* չպիտի գնացվի՝ ուրեմն մի բան գիտի – 401: երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ *ասում է* յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: *ասում է* պալատը լիքը աղջիկ էր ու չէր գորում – 406: նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում *ասում է* ոնց որ ծղոտ լինեք – 406: Գդալի տակը լիզում *ասում է* «կարալ չեմ» – 407: մի խոսքով Լեզգին ձիու ռեխը-տված բերում *ասում է* կոխ ես բռնելու – 407: Մեկ էլ, *ասում է*, հովքտեցիք վրա տվին – 408: *Ասում է* – 408: *Ասում է* – 408: Չվածեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, *ասում է*, լաց էր լինում – 408: Մոքում *ասում է* – 409: Տո գյաղա՛, *ասում է* – 409: Առաջը փովում *ասում է* – 409: ժողովուրդն *ասում է* քեզ խիողը ես եմ եղել – 409: *Ասում է* – 409: *Ասում է* – 409: քեզ, *ասում է*, քու սարսափն է խփել – 409: թևից բռնում բարձրացնում *ասում է* – 409: մի բոքոնի չափ քարն, *ասում է*, մի կապուկ փող է – 414: բայց Մանդրոյին առաջվա պես հայրիկ է *ասում* – 414: Թեվա՛ն, կանչեց, – Ջարխեշավանքը գիտե՛ս՝ էն որ իրենք *ասում են* Հաղարծին – 275: իմաստը իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու *ասում են* վար – 286: *ասում են* Ծմակուտ մի Թեվան կա – 286: Ասել էր քու գործը չլե, քեզ ինչ որ *ասում յեն*՝ էն լայե – 301: Բայց աղջկա կորստից հետո Գրիգարյանն *ասում են* շատ ուժեղ խախտվել էր – 302: ու մինչև հիմա որ *ասում են* ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: *ասում են* Վաթինյանը բացակայի՝ հետո – 305: բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք՝ Դսեղ՝ *ասում են* «նստած խմում է» – 323: Ստույգ չգիտենք, *ասում են*, բայց ստույգ կլինի՝ 328: *ասում են* օրիորդ ուսուցչուհիներին ճաքեցնելով ոտանավորը կարճ պատմում էր – 335: Քեզ ինչ որ *ասում են*՝ յուրացրու – 341: *ասում են* սերն անմահ է ու սխալ են ասում – 359: ասում են սերն անմահ է ու սխալ *են ասում* – 359: բայց *չեն ասում* – 381: մինիստրների վրա *ասում են* գոռում է – 383: մինիստրներին հաց-տալիս *ասում են* ինքը չի գնում – 383: տեսնողներն *ասում են* էդ երբ է կանգնեցրել՝ որ մենք չենք իմացել – 388: *ասում են* տակներդ լիքը ապրուստ է – 389: Թե խոսում ես՝ *ասում են* ժողովրդի հետ վարքդ կոպիտ է – 390: *ասում են* ձեր նպատակի վրա հալվորներս ինչի՞՞ էինք փող դնելու – 397: բայց գնդակահարելիս ուրիշ խոսք *չեն ասում* – 402: *ասում են* – 407: վիզները ծուռ, խեղճ-խեղճ նայում *ասում են* «որդի» – 407: Վիզները ծռում *ասում են* «որդի» – 407: Օսեփանք *ասում են* նա մեր պապն է եղել, Մելքքանց թե՛ մեր – 407: Օսեփանք *ասում են* Ջանդառի եղածն ինչ է՝ որ լեզգի հաղթի – 407: Քեզ ինչո՞ւ *են* Ջանդառ *ասում*, ախպերիկ – 410: *ասում էի* վեր կաց գործիդ գնա – 391: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե *ասում էինք* կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: *ասում էինք* անցնենք Ջարխեշ – 307: *ասում էինք* գրասենյակում սեղան կխլի – 339: *ասում էինք* Ակոփը կլինի – 346: *ասում էինք*՝ Միմոնը – 346: *ասում էինք* փախստական դարպասեցու ուրուն կլինի – 346: *ասում էինք* չլինի-չլինի Համիկ

հորեղբորը կոտելու որոշում կլինի – 356: *ասում էինք* – 363: *ասում էիր* կարոտից հիմա կհանգչի – 270: *չէր ասում* էսքան տարվա ախպերս ու ընկերս է – 276: *Ասում էր* դատի կտամ – 285: *ասում էր* չարչարված է, թող էլ չչարչարվի ու ծիծաղում էր – 287: նայում ու *ասում էր* – 289: մեծ Սուփին *ասում էր* Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: *չէր ասում*՝ թե մի խոհավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվըլի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: *ասում էր*՝ էն էլ է հանրային, բայց մի տրաքացնող լիներ – 301: Բնչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ *ասում*, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: լցնում, *ասում էր* կենացդ ու խմում էր – 309: մյուսը ձեռին բռնած վագում *ասում էր* – 314: հետո Սուփին գրկած ետ էր բերում ու *ասում* փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: և գամփող Թեվըլի դեմը կտրել փաստորեն *ասում էր* – 325: «աճի» մամա, նանի *էր ասում* – 334: Ի՛նչ *էր ասում* – 334: բայց ի՛նչ *էր ասում* – 334: խմում ու *ասում էր* չեմ հովանում – 340: խմում ու *ասում էր* մեջս վառվում է – 340: ու տատիկը մի անգամ *չէր ասում* ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր – 342: *ասում էր* կանգնեց ծափ տվեց ու եկավ գրկեց – 344: *ասում էր* – 345: ու որ գյուղխորհուրդն *ասում էր* – 345: Ակոփի մասին *ասում էր* գալու է սապոզներս խլի – 345: մին է, *ասում էր*, վառիլ տեմ – 351: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քրքրում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ *ասում էր* – 351: *ասում էր* – 363: Այսինքն Թեվըլին ինքը *չէր ասում* – 371: *Չէր ասում* միտքն ինչ է – 371: Բուխարու կամարի մասին *էր ասում* – 372: խոսում էր ու նույնն *էր ասում* – 373: *ասում էր* կանայք թող դուրս գնան՝ բան եմ պատում – 381: Արմենակին քեռի *էր ասում* – 385: հիվանդ անասունի մասին սա այստեղ *ասում էր* – 385: *ասում էր* – 385: ամեն անգամ *ասում էր* – 385: Վալդիկն *ասում էր* ծեծեմ – 385-386: *ասում էր* տանք քեռուն՝ մի էլք մտածի – 386: բայց թե ինչ էր առաջարկում ինքը՝ *չէր ասում* – 387-388: *ասում էր* իմ բայը ես ասել եմ – 388: բայց միջոցեկ Սեվանն *ասում էր* իմ դեկավարությունը ձովըտից թող ինձ կարգադրի – 389: *ասում էր* նոները մինչև չտաշի՝ չեմ գնա – 391: Մուրելանց Սերգին դիվոտում *ասում էր* – 391: ոչ «հա» *էր ասում*, ոչ «չե» – 392: Միջոցեկ թաթարին «քվեր գավակ» *էր ասում* – 393: միջոցեկ թաթարին քվեր գավակ՝ քրոջ տղա *էր ասում* – 393: ու մնացած անկարևոր ասելիքը նույնպես *ասում էր* թատերաբար բարձրաձայն – 393: *չէր ասում* քեռիս է – 396: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն *ասում էր* եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: Ոչ գնում *էր*, ոչ էլ *ասում* ինչի է կանգնել – 399: կանգնել սպասում էր ու *չէր ասում* ինչի է սպասում – 399: Կենտրոնն *ասում էր* աշխուժացե՛ք – 401: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պես տղան իր բայը *չէր ասում* – 402: *ասում էին* հիմա հացուպանքով թեյ կխմեմ – 271: *չէին ասում* կողքներիս անհասկացող երեխա կա – 285: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, *ասում էին* էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, Մելքսանց Սեդրակի, մանավանդ Սեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, *ասում էին* դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու *չէին ասում* ակունքը մեզանից անտես է – 328: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու *չէին ասում* հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: *ասում էին* միլիցիայից ու Տիգրանից է եկել – 347: Օսեփանց տղերքը չէ՝ մնում-մնում մի անպատասխանելի խոսք *էին ասում* – 368: *ասում էին* արտիստ է դառնալու – 381: *ասում էին* մի երկու տարուց բնակարան կստանանք – 382: *ասում էին* կծծի է – 386: քեզ բան *եմ ասելու* – 295: ասաց բան *չի ասելու* – 352: ավարող գայլի պես կույր՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու *ասելու էինք* տար – 296: ու մեր գավթած որսը կամ լուռ լափելու՝ էինք, *ասելու էինք* էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու՝ – 347: բա է՞դ *էիր ասելու* – 399: ասում էր իմ բայը ես *ասել եմ* – 388: *ասել ենք* սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: այստեղ *ասել ենք* բրիգադի պետ էինք – 382: Ջանդառի խոսքն է, Ջանդառն *ասել է* – 286: *ասել է* – 286: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի *ասել է*՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: դուրը դեմը փակելու պես ծանր կոպերը Ռոստոմը իջեցրել *ասել է* – 318: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, *ասել է* փող կորկեմ ու մի երկու ամսից կգամ – 340: բայց մեկ էլ տեսավ *ասել է* – 352: մեծ հալիվորը թևաթափվել, զզվել *ասել է* – 353: բայց Օսեփանց հալիվորն *ասել է* – 353: գործկումին *ասել է* իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Ծմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: բայց չէին հիշում ինչ բայ է *ասել* – 388: այսինքն նա է *ասել* – 388: ձվարանի ճողվածքավոր, ճողվածքը եղանի գոռից լցված հալիվորին *ասել է* – 402: այծերով ու քարքարուտ ջրերով լիացել, *ասել է* Հախպատը չեմ ջնջում – 406: *ասել է* – 406: *ասել է* «կարավ չեմ» – 407: Լեզգին կատաղել, ձին ետևից մտրակել *ասել է*՝ սանին աթասըն, հորդ քյալեն – 407: Ռափրիկի պես գդալի տակը լիզել *ասել է* – 407: Ակսել Բակունցը, Հովրոտի ու Ծմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, *ասել է* – 409: Համիկ հորեղբայրը ետ-ետ է արել *ասել է* – 409: անհետացումն, *ասել է*, Վաթրնանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կրնկնի դաշաղության վրա – 413: ինչ որ է, Մանդրոն մոնոլոգավարի խեղճացել *ասել է* – 414: մյուս մոնոլոգը պատասխանել *ասել է* – 414: *չեն* էլ *ասել* ջոկենք – 306: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, *ասել են* Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: Օսեփանց մեծ Օհանես պապն ու Մելքսանց Մելիք պապն *ասել են* – 406: ինչպես որ Վաթրնանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Ծաքարի ժառանգները, Մանդրոյին հայրիկ *են ասել*, Մեծ հայրիկ – 414: վարորդն *ասել էր* – 269: դուրս եկել Ջանդառիս առաջն *էր* ընկել *ասել էր*՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: բայց աստղը հետո *ասել էր*՝ սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ էսպես գնանք – 277: *ասել էր* դու իմ Ռոստոմը չես – 278: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե *ասել էր*՝ որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել *ասել էր* քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: մեր հալիվորը գյուղից *ասել էր* կարելի է – 285: բայց իր խոսքը նա *ասել* ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել *էր* – 289: Հիմար ու հպարտ՝ որ

որդինները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով *ասեղ էր* գնա – 295: *ասեղ էր* հոգնեցի – 297: *ասեղ էր*, ուրեմն, համարիր թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: Բայց Սանդրոն ձեռքը Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա թափ էր տվել, *ասեղ էր* – 299: *ասեղ էր* – 301: *Ասեղ էր* քու գործը չլե, քեզ ինչ որ ասում լին, էն լայե – 301: *Ասեղ էր* բարով ես եկել, բայց գորու չլեմ – 302: Սանդրոն *ասեղ էր* – 302: պատահական մի դեպքի համար, *ասեղ էր*, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: Դազանակի հին արդար տրաքոցը հիշել, *ասեղ էր* Մամուտ խոտհարքները վերցնում եմ – 303: *ասեղ էր*՝ էս ի՞նչ են – 303: Քեղուտով, Զարդաքարով, Նավ- ուրթով, Յիգքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, *ասեղ էր*, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303: Համ էլ, *ասեղ էր*, իմ նեղ օրին ինձ Ահմադը պահեց – 303: *ասեղ էր* Թեվանների կանչեցեք հեռախոսի մոտ – 307: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, *ասեղ էր* – 311: Աղջկերքին Զանդառն *ասեղ էր* – 315: կենտրոնի բերանով *ասեղ էր* համապատասխան կրթություն ու վկայական չունի – 322-323: ինչպես որ մորն էր ախչի *ասեղ*՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր *ասեղ* իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: իր ասելիքը չգիտենք որ կայարանում նա *ասեղ* պրծել էր – 339: հետո ամուսինն *ասեղ էր* Օմակուտ դու հարազատություն ունես – 357-358: ինքը հատկապես նրանց տանը կախված նկարի մասին էր *ասեղ* – 360: Բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել *ասեղ էր* – 363: *ասեղ էր* – 367: Ոչ թե, այսինքն, արգելել *ասեղ էր* դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: ոչ էլ նա էր Թեվլիկին *ասեղ* վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: Մեծ պեպենտոր թախտի ոտքին ծանր սապոգով խփել, *ասեղ էր* – 376: Բայց աղջիկը եղբորից թաքցրել ու տեղը հորն *ասեղ էր* – 377: լույս-դառած մոր նման թաքուն *ասեղ էր* – 377: Ինչպես որ խախուշկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու *ասեղ էր* – 377: Հովրտի դեկավարությունն *ասեղ էր* սա տնտեսվարություն չեղավ – 379: շատ բազմիմաստ *ասեղ էր* – 385: Բայց ծիծաղել *ասեղ էր* – 385: *ասեղ էր* – 385: չէր *ասեղ*, թե նրա թնութիկունքն, այնուամենայնիվ, գործարանի եղբայրն է – 385: *ասեղ էր* – 385: լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել *ասեղ էր* – 385: Աղուն քույրիկին *ասեղ էր* – 389: Ռոստոմը նրա լեզուն բորբոքել *ասեղ էր* – 389: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման նեղացրել ու ոչ հա էր *ասեղ* ոչ չէ – 403: *ասեղ էր* – 409: հաշվապահությունն իրենն էր *ասեղ*, սրանք իրենցը – 410: հետո աղջկերքից մեկը շալն ուսերին էր առել, Թեվլիկին *ասեղ* գնանք հաշվապահություն – 410: *Ասեղ էր* – 410: ճամփի գառվերում շունչը կտրել *ասեղ էր* – 411: Հետո էլ *ասեղ էր* – 411: Շուխն աչքից ձեռքով հեռացրել, *ասեղ էր* – 411: *ասեղ էր* պարտքից թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ բան խմի – 411: Շիսել, հազացել, ծուխն աչքից հեռացրել *ասեղ էր* էնիքը – 411: *Ասեղ էր* – 413: Մուրի որ մուրի, *ասեղ էր* – 413: կոացել *ասեղ էր* – 415: Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել *ասեղ էր* – 415: Զարթնել, չէր ճանաչել, *ասեղ էր* – 415: Նեղացել *ասեղ էր* – 415: Իբր թե կանգնում է՝ չորեքթաթվել *ասեղ էր* – 415: Կանգնել *ասեղ էր* – 415: *ասեղ էր* – 415: *Ասեղ էր* – 415: *ասեղ էր* հին արդար չայիդ պառավական կրակը խոզի կողքին կամաց միր – 298: *ասեղ էր* դրա համար հատուկ մարդ չորկենք – 320: *ասեղ էր* Թեվիկը հո բժիշկ չի – 320: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, *ասեղ էր* մերդ մեռնում է – 320: *ասեղ էր* շուռ տանք՝ մեղուն փախչի – 345: հիմա *ասեղ էր* սպասիր – 386: ծափ էին տվել ծիծաղել, *ասեղ էր* – 389: *ասեղ էր* – 409: Շվվացրել *ասեղ էր* – 409: Բայց, ախպերիկ, *ասեղ էր*, քոնը բաց է շատ – 409: ով որ վախ ու խորամանկություն ունի՝ նրանցը թաքուն, *ասեղ էր* – 409: Աղջկերքն իրար մի բան էին *ասեղ* ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Զանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: *ասեղ էր* – 410: *Ասեղ էր* – 410: *ասեղ էր* – 410: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել *ասեղ էր* գուցե տնտեսության դեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: *ասեղ էր* չբացահայտենք – 410: Բայց *ասեղ էր* խի՞, մինչև է ըր – 410: *ասեղ էր*, ինչի՞ համար – 410: *ասեղ էր* խի՞ – 410: *Ասեղ էր* ախչի գործ չունես – 410: *Ասեղ էր* – 411: Նանն ու Վարդոն մի թեթև *ասեղ էր* – 411: *Ասեղ էր* – 411: դաստորեքնի Մարիա Կեդրինա, *ասեղ էր* նշանակում է ցպահանջ – 411: սա հասցե չի, *ասեղ էր*, սրանով Սամվել չի գտնվի – 411: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, *ասեղ էր* – 411: դուռը ետևից փակել *ասեղ էր* – 412: Դռան փակն ստուգել *ասեղ էր* – 412: եթե տղամարդ չէր, *ասեղ էր*, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: ինչո՞ւ էր, *ասեղ էր*, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին – 412: Շալները ուսներին՝ սրսփացել *ասեղ էր* – 412: տո շա՞չ – *ասեղ էր* – տո հիմար, բա որ եղպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռքդ թողեցիր՝ եթե իրար համար եղպես մեռնում էիր – 413: Աչքները սրբել *ասեղ էր* – 413: *Ասեղ էր* – 413: Օմակուտ անցնելիս *ասեղ էր* Վաթրնանց աղբյուրից ջուր խմենք – 415: *Ասեղ էր* – 415: Օթթե՛ր, *ասեղ էր*, ի՞նչ Օթթե՛ր – 415: *Ասեղ էր* – 415: Օմակուտեցի չէ՛ս, *ասեղ էր*, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415: *ասացի* դու գնա – 276: *ասացի* էս գեղուգողի միջից դու առանց ինձ դուրս արի – 276: *ասացի* հիմա դու ու քու խելքը – 277: թե գտար՝ *ասացի*, աստծու չափ շնորհակալ կլինեմ – 277: շալերն ուրեմն *ասացինք*, հարսների համար ծաղկավոր երկու շալ – 269: *Ասացինք* լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ բոպեին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, *ասացինք* ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: *ասացինք* ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: ծիծաղեցինք *ասացինք* ցավն ի՞նչն է – 290: *ասացինք* ինքը ինչպես հարմար է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: *Ասացինք* – 291: *ասացինք* Օմակուտի գլխին կայծակ է տրաքելու – 303: *ասացինք* իրավունք չունի – 303: հպարտացանք *ասացինք* բա ի՞նչ էիր կարծում – 304: էլ *ասացինք* ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք – 306: *Ասացինք* – 306: Բայց *ասացինք*՝ գնա քու դռանը հաշիր – 306: *Ասացինք*՝ դե գոմից դուրս չգաս – 306: *ասացինք* խոսում է – 311: մենք ու Զանդառը նայեցինք *ասացինք* էն ով կլինի – 319: *ասացինք* – 319: *ասացինք* – 320: ծիծաղեցինք *ասացինք*՝ «է՛րբ» – 320: մի երկու կծու խոսք *ասացինք* – 320: *ասացինք* – 320: տխրեցինք *ասացինք* – 321: Դու գո՛րծ չունես, *ասացինք*, քու գործը չի – 321-322: *ասացինք* – 323: *ասացինք* – 323: *ասացինք* – 323: *ասացինք* – 334: *ասացինք* – 335: Խոսեցինք *ասացինք* – 335: *ասացինք* – 335: *ասացինք* մեզանից եթե թաքուն եղավ՝ երեխեքից ուրեմն

թաքուն ու թաքուն էր – 347: *ասացինք* էս է, փրկվել ենք – 347: պատասխանեցինք *ասացինք* – 349: հպարտ ժպտացինք *ասացինք* – 349: *ասացինք* – 349: ինչպես որ մթան մեջ գլուխդ պատին առնի, *ասացինք* – 362: *ասացինք* – 362: ետ դարձանք *ասացինք* – 362: *ասացինք* – 362: հարցնող-չհարցնող հանդիպողաց *ասացինք* – 362-363: բայց ծիծաղեցինք *ասացինք* էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուները Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: *ասացինք* փոստատարին խնորենք – 379: *ասացինք* ինչո՞ւ – 379: իր փառքի առաջ *ասացինք* դա էդ է կուրացել ու խլացել է – 382: սրա խիղճն *ասացինք* կաշառքով շարժենք – 382: *ասացինք* Վաթընանց հետ մեզ ի՞նչ խաղի եք դրկում – 383: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ *ասացինք* նախ հորը տեսնենք, հետո նոր՝ զավակներին – 383: տասնինը թվի խոլերան *ասացինք* հատկապես հարսների մեծ ջարդ էր արել – 408: – Պա-պա-պա-պա, – *ասաց* – 268: Հա՛ ա, – *ասաց* – 268: Եկավ կանգնած տեղը ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, *ասաց* – 269: – Դե լավ, դե լավ, – կանգնեց *ասաց*, – շան տղա – 270: Ջանդառի Սոփի՛ն *ասաց*, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Ջանդառն *ասաց*, – Հա – 271: Հա *ասաց* – 271: *Ասաց* – 271: Ծիծաղեց *ասաց*՝ էս էլ եմ ասում, ի՞նչ ձի – 271: *Ասաց* – 272: Ծներին կշտացրեց *ասաց* – 272: նույնիսկ չ*ասաց* ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: Ջանդառն *ասաց*, – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինել ու ասեր գնա ու նստեր նայե՛ր – 273: – Զգիտեմ, – *ասաց*, – էն արա՛ որ շներիդ վրա ռեխս ավել-պակաս չբացեմ – 273: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքան *ասաց*, բայց այդքան էլ չէր կարելի – 273: – Այ տնաքանդ, – *ասաց*, – վառեց – 274: Կերածս եղել է՛, – *ասաց*, – տերտերի մի խակ գկեո – 274: Ջանդառը թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո՛ոոյ, – *ասաց*, – աստանավիս – 274: – Բեր, – *ասաց* Ջանդառը, – բեր – 274: Էս անտերի դմակը տեսա՛ հիշեցի, – *ասաց*, – դմա կ, դմա կ, դմա՛կ – 274: Այնտեղից այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել ես՝ ի՞նչ, – *ասաց*, – էս ո՛ւմ եմ – 274: *ասաց* – 274: – Արի, – *ասաց* – 275: եկեք, – *ասաց* – 275: Աչքերը փակեց *ասաց* – 275: – Միմոնի խեղճ յարուն, – *ասաց* – 275: – Բա հիմա ո՛ւր ե, – *ասաց* – 275: – Տերը որ հարցնի՝ եղպես էլ կպատմես, – *ասաց* – 276: – Ներողություն, – *ասաց* (Ջանդառը) – 276: – Դե ուրեմն ձենդ կտրիր, – *ասաց* – 276: – Գյոզընդադընեմ է՛, – թուրքերեն *ասաց*, – բախտ է, բախտ – 277: – Այտա, – *ասաց*, – այտա՛ – 277: – Այտա, – *ասաց*, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: Հայրենիքն ուրեմն քաշե՛լ, – *ասաց*, – էն ձորից հանել է – 277: հրեն փողը մուծել ավտո են ամուսն, հերիք է, – *ասաց* – 278: – Չէ, Սոփո, չէ, – *ասաց*, – դու կնիկ ես, չես հասկանա – 278: *Ասաց* – 278: *Ասավ* (Ջանդառը) – 280: *Ասավ* (Միրունը) – 280: *Ասավ* – 280: *Ասավ* – 280: – Ո՛ւնց թե, – *ասավ* – 280: *Ասավ*, – Դիլիջանից ու Ղազախից հետ աշխարհը պտտել եմ – 280: Ախչի, – *ասավ*, – մի էդ արադը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: Կիսատ շիշը թնի տակ ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին *ասավ* (Մյուսին) – 281: *Ասավ* (Մյուսը) – 281: Վերջը, ինքը *ասավ*՝ նրանք ասացին – 281: *Ասաց* – 281: Ջանդառն *ասավ* – 281: *ասաց* – 281: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, *ասաց* – 282: *ասաց* դե լավ – 285: *Ասաց* – 288: կանգնեց *ասաց* – 288: *ասաց* – 289: բարակ կոպերն իր նման թրթռացրեց *ասաց* «պահեստի էնիքը» – 289-290: մահակը գցեց *ասաց* արձակուրդ ենք ուզում – 290: *ասավ* ձիու ոտնափոխից գլուխս կցավի – 290: տնաքանդը չ*ասաց* էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավուվատի ջոկողություն չանի – 290: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք *ասավ*՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես *ասաց* վայ թե իմը լինեն – 291: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոց ու *ասավ* թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: *ասաց*. «Շա՛շ» – 293: Թեվանն *ասաց* – 293: Թեվանն *ասաց* – 293: Փոքր պեպենոտն *ասաց* – 293: Թեվանն *ասաց* – 293: Մեծ պեպենն *ասաց* – 293: Թեվանն *ասաց* – 294: միջնեկ թաթարն *ասաց* – 294: Թեվիկն *ասաց* – 294: հիմա *ասաց* – 294: Թեվիկն *ասաց* – 294: Միջնեկ թաթարն *ասաց* – 294: *ասաց* – 294: Թեվանը թուրքը կուլ տվեց *ասաց* – 294: Թաթարն *ասաց* – 294: Թաթարն *ասաց* – 294: աչքերը փակեց *ասաց* – 294: Թաթարը բռունցքը դրեց սեղանին, *ասաց* – 294: *ասաց* – 294: Թեվանն *ասաց* – 294: *ասաց* – 295: կտրուկ նայեց *ասաց* – 295: Թեվիկն *ասաց* – 295: *ասաց* – 295: մեծ պեպենը Ջանդառին *ասաց* – 296: *ասաց* – 296: Ատամը քչփորեց *ասաց* – 296: աչքն Օհանի նման կկոցեց *ասաց* – 296: նայեց *ասաց* – 296: Ծիծաղեց, *ասավ* – 296: – Ա՛յտա... այտա, – *ասավ*, – դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: *ասաց* – 297: Օ՛ի ծաղեց, ծիծաղեց կուլ գնաց, *ասաց* – 297: Կանչեց *ասավ* – 298: *ասաց* – 298: ներողություն *ասաց*, հաց ուտենք՝ նոր – 299: Հովիտը կանգնեց *ասաց* – 299: Հովրտի հասարակության բերանով *ասավ* – 302: Տղերքին հավաքեց *ասավ* – 303: *ասավ* բո՛ւնտ եք անում, շան որդի – 304: *ասաց* – 304: *Ասավ*՝ ձեզ եղքան շնալիր չի հասնում – 306: *ասաց*՝ հիվանդ եմ, թե չէ անձամբ էի ձեր ոտը գալու – 307: *ասաց*՝ ..ք են կերել, որ ձեր սրտերին դիպել են – 307: – Հը՛, կյանքիդ տերը մեռնի, – *ասաց* – 308: վերջիվերջո հաղթված, վերջացած մարդու վիճակի մեջ չմտավ, *ասաց* – 308: *Ասավ*՝ Ջանդառը – 308: Լսեց, *ասավ* – 308: – Ճիշտ չես խոսում, – *ասաց* – 308: կենացդ, – *ասաց*, – քո կենացը – 308: – Կենացը՝ կենաց, – *ասավ* – 308: ուզո՞ւմ ես, – *ասաց*, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: Քու ախպոր երեխեքն են, – *ասաց* – 308: *ասավ* կենացդ – 308: Հիմա էլ որ *ասավ* կենացդ՝ Ջանդառը տխրեց ու դառնացավ – 309: սիրտը կոտրած՝ բաժակը մեկնեց *ասաց* – 309: աչքերը փակեց, *ասաց* – 309: – Չէ, – *ասաց*, – էս ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: – Դե լավ, – *ասաց* – 309: ապերո, կենացդ, *ասավ* – 309: Մեծ Սոփին *ասաց* – 309: – Կներես, – *ասաց* (Ջանդառը. գլուխը վրայից ընկնում էր) – 310: Ծիծաղեց *ասաց* – 311: *ասավ* – 311: Հիմա էլ, – *ասավ*, – միջոց էլ ունենք, հասկացողություն էլ – 311: Բայց կներես, – *ասաց*, – չի՛ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: Դե լավ, *ասաց* – 311: *ասաց* մտածված է – 312: – Էնիքը՝ մտածված է, – *ասաց* – 312: Ուրիշ հասցե էլ կա, – *ասաց* – 312: *ասաց* – 312: – Դե էդ է, – *ասաց* Մյուսը Միրունը – 312: – Պարտքուպահանջի մեջ կլինեն, – *ասաց* (Ջանդառը) – 312: հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու *ասաց* էլ – 312: Մյուսը, չ*ասաց* թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: *ասաց* – 313: աղջկերքին *ասաց* – 315: Թող թոչի՛, *ասաց*՝ Ջանդառը, թող թոչի – 315: *Ասաց* – 316: հետո Թեվիկին հիշեց ու *ասաց* – 316: *ասաց* – 316: Հետո երեսը սրբեց *ասաց*

քննեցինք պրծանք – 316: այտա, բռնեց այ, *ասաց* – 316: *ասաց* – 317: – Բա՛ւ, – *ասաց*, – էդ էլ կա – 318: – Կխեղդե՛մ, – *ասաց* – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, *ասաց* դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս, և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *ասաց* հացդ ետ դիր – 319: բայց Ջանդառն *ասաց* – 319: եկավ *ասավ* – 319: աչքերը սրբեց *ասաց* – 320: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհի էինք դնում, լաց եղավ *ասաց* – 320: *ասաց* – 320: Եկավ *ասավ* գյուղում գործ կա, գնա տուն – 321: *Ասաց* – 321: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց, *ասաց* – 321: *Ասաց* – 321: Պահո՛ւ, *ասաց*, Աստրենց խրտնածին ոտն-անել չկա – 322: Բան *չասաց* ու մտապահեց – 323: մրմնջաց *ասաց* – 324: *Ասաց* – 324: քրս, *ասաց*, խեղդիր, խեղդեցեք – 325: – էդ է՛, – *ասաց* (Թեվանը) – 325: – Երկու ժամ է՛, – *ասաց*, – շունդ առաջս կտրել է – 325: *ասաց* – 325: – Անոշ, – *ասաց*, – մեր դուռը քեզ ճանփա – 325: Համ է՛, – *ասաց*, – դու պիտի սարում լինեիր – 326: – Պիտի սարում լինեի, բայց գյուղում եմ, – *ասաց* – 326: ակնոցի վրայից նայեց *ասաց* – 326: հանեց *ասաց* – 326: *Ասաց* – 326: *ասաց* – 326: Աղուն քույրիկն *ասաց* – 327: Ձեռքի տոպրակը շարժեց *ասաց* – 327: Աղուն քույրիկն *ասաց* – 327: Ուսը բարձրացրեց *ասաց* – 327: Աղուն քույրիկն *ասաց* – 327: *Ասաց* – 327: հալիվորն *ասաց* – 327: *Ասաց* – 327: Ստի վրա հալիվորը բարկացավ *ասաց* – 327: *ասաց* – 327: Ուշքն իր գործին *ասաց* – 327: իր խոսքն *ասաց* – 327: հալիվորն *ասաց* – 327: *ասաց* – 327: նրա փոքրիկ բարկությունը ծաղրեց *ասաց* – 328: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի վրա պտտեց, *ասաց* – 328: Հալիվորը դանակը սրեց *ասաց* – 328: *ասաց* – 328: հալիվորն *ասաց* – 328: *ասաց* – 329: Հալիվորը մի բռպե կտրուկ նայեց ու բան *չասաց* – 329: *ասաց* – 329: Աղուն քույրիկը փռան շեմքից *ասաց* – 329: հալիվորն *ասաց* – 329: Աղունն *ասաց* – 329: *ասաց* – 329: *ասաց* – 329: *ասաց* – 330: *ասաց* – 330: հալիվորը բան *չասաց*, բայց փաստորեն կնոջը խոսք տվեց – 330: կինը, այսինքն թե ճաքիր, *ասաց* – 330: *ասաց* – 330: բայց *չասաց* – 330: Համարյա թե լաց եղավ *ասաց* – 331: Ծղրտաց *ասաց* – 331: Թե՛ էնիքը, – *ասաց* – 331: հին բեկի նման ձեռքով *ասաց* արի էստեղ – 331: անտեսեց *ասաց*՝ դե՛ դու էլ – 331: *ասաց* – 332: իր նման հանկարծ ծի ծաղեց *ասաց* – 332-333: դարաչին ծիծաղեց *ասաց* – 333: *ասաց* – 333: իր ապահով տունուղունից Աղունն *ասաց* – 333: ձեռքով *ասաց* արի էստեղ – 333: աճի՛ – ախչի՛, – *ասաց* – 334: *ասաց* – 334: *Ասաց* – 335: *չասաց* ժողովրդից ծաղրված է եղել, բայց իմ պապն է – 335: *ասաց* – 335: Նրա առաջ ուսերը ծուլ արավ, *ասաց* – 335: Ձիու կրծքով մեկ խոխոաց *ասաց* – 336: – Անոշ, – *ասաց*, – քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: *ասաց* – 336: Դեռ հին երանության մեջ ժպտալով *ասաց* – 336: *ասաց* – 336: Մեծ պեպենը փոքր ժանգոտին *ասաց* – 337: *ասաց* – 337: Դարաչին իր նման մի տեսակ սիրելով անիծեց *ասաց* – 337: ուսերը խաղացնելով *ասաց* – 337: *ասաց* – 337: Մեծ ժանգոտը, – Տուր, արա, – *ասաց*, – հասցրու մի սրա բերնին – 337: *ասաց* – 337: *Ասաց* – 337: *Ասաց* – 338: *ասաց* – 338: *Ասաց* – 338: *Ասաց*՝ փոքր պեպենոտին – 338: *ասաց* – 338: *Ասաց* – 338: *ասաց* – 338: *Ասաց* – 338: *Ասաց* – 338: *ասաց* – 338: զապվեց *ասաց* – 338: *Ասաց* – 338: *ասաց* – 339: *Ասաց* – 339: *Ասաց* – 339: *Ասաց* – 339: *ասաց* – 339: – Ազդվեցինք, – *ասաց*, – ձենդ լսեցինք, Փառո – 339: բայց *ասաց* – 339: Մաշայի վերաբերյալ տրակտորի առիթով իր ծանր բայն *ասաց* – 339-340: – Փառո, – *ասաց*, – ուրեմն դու կաս – 340: *ասաց* – 341: *ասաց* – 341: *ասաց* – 341: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – *ասաց* – 341: *ասաց* – 341: Մոր երեսին շատ խորը նայեց, *ասաց* – 341: Բողոքեց *ասաց* – 341: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կոփել էր, *ասաց* – 341: Մաշան կարմրած դուրս թռավ, *ասաց* – 341: *ասաց* – 341: *Ասաց* – 341: *Ասաց* – 342: *Ասաց* – 342: *ասաց* – 342: *ասաց* – 342: *ասաց* – 342: Տատն ու մաման լաց եղավ *ասաց* – 342: *ասավ* – 342: Ուզում ե՞ք, – *ասաց*, – առաջվա պես շվշվացնեմ՝ հին թատրոնը դեմներդ բացվի – 343: ժպտաց ու ժպտալով մտքում *ասաց* – 343: *ասաց* – 343: *ասաց* – 343: Մոր փեշը բռնած՝ գյուղխորհրդում *ասավ* – 344: *ասաց* – 344: մոր փեշի մոտից *ասաց* – 344: հորը հեռախոսով *ասաց* – 346: իրեն տիրապետեց ու, Տիգրանը միջոնեկին շատ էր սիրում, *ասաց* – 346: *ասաց* – 348: կանգնեցրեց *ասաց* – 348: Պառավն *ասաց* – 349: սուտ քրիստոս հալիվորը պառավի վրա իբր թե բարկացավ *ասավ* – 349: *ասաց* – 349: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեի, Վրացյանն *ասաց* – 350: *ասաց* «մամա» – 350: Շուշանի բուկը լցվեց, *ասաց* – 350: *ասաց* – 350: Շուշանն *ասաց* – 350: *ասաց* Շուշանը, միայն Շուշանը – 350: Գողուն *ասավ* – 350: Շուշանը ծիծաղեց *ասաց* – 352: Պառավը լաց եղավ *ասաց* – 352: *ասաց* բան չի ասելու – 352: *ասաց* – 353: *չասաց* «Աբել պապին» – 353: *չասաց* «հալիվորին» – 353: *չասաց* այս տան անդամն եմ – 353: *ասաց* – 354: ծիծաղելով եկավ թաղի առաջ *ասավ* – 354: *ասաց* – 355: Շուշանն *ասաց* – 355: Շուշանն *ասաց* վերցրու, բայց երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը ոչ – 356: Շուշանն *ասաց* – 357: *ասաց* – 357: հիմար ու խեղճ ժպտաց *ասաց* – 357: *ասաց* – 357: *ասաց* ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: մորն *ասաց* – 359: Վե՛րջ, *ասաց*, վայո՛ – 359: բայց վե՛րջ, *ասաց*, վայո – 359-360: վե՛րջ, *ասաց*, Թեվիկ տղա, ազատ ես, վե՛րջ – 360: Շուշանը ծիծաղեց *ասաց* – 360: *ասաց* հողեմ ձեր բախտավոր գլուխը – 360: Նրանց տակ պահեստում Շուշանը մնաց-մնաց, *ասաց* – 360: բա՛ց արեք, *ասաց* – 360: *ասաց* – 360: *ասաց*, բա՛ց արեք – 360: և Շուշանն *ասաց* – 361: *ասաց* – 361: դու քու գլխին մեր չես ունեցել, *ասաց*, բայց քույր ես ունեցել – 361: կանգնեց *ասաց* – 361: Շուշանն *ասաց* – 361: գյուղխորհուրդն *ասաց* – 361-362: ապա տնավարի, որպես բարոյական ու պատրոն, *ասաց* – 362: *Ասաց* – 364: Մեծ պեպենոտն իմիջիայլոց *ասաց* – 364: առանց մորը նայելու ի միջի այլոց *ասաց* – 364: Ձեռները գուլպայի հետ գոգին՝ տխուր մնաց-մնաց ու *ասաց* – 364: գլուխը ձգեց *ասաց* – 364: – Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ, – *ասաց*, – վո՛ւյ – 364: *ասաց* – 364: բայց նա ասելիքը դարձյալ *չասաց*, *չասաց* այսքան մարդու լռեցրել եմ – 365: բայց նա ասելիքը դարձյալ *չասաց*, *չասաց* այսքան մարդու լռեցրել եմ – 365: ոտն առաջ դրեց *ասաց* – 365: Ուսի վրայով խոխոաց մորն *ասաց* – 365: խնդրեց *ասավ* – 365: Անոշ, – *ասաց*, – էսքան տարի էստեղ է՛ մի ուրախություն չի տեսել – 365:

Ասաց... գեշ նայեց ասաց – 365: *Ասաց...* գեշ նայեց *ասաց* – 365: *Չասաց* թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր կարգադրություն եմ անում – 365: Շուշանն *ասաց* – 366: *ասաց* – 366: դուրս եկավ *ասաց* – 366: *ասաց* – 366: *չասաց* քիչ է կամ բավական է – 366: աչքերը ճաճպացրեց *ասաց* – 366: Չհասկացան ինչ *ասաց* – 366: *Ասաց* – 366: էնպես բան *ասաց*, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: *ասավ* – 366: *ասաց* – 367: *ասաց* – 367: *ասաց* – 367: *ասաց* – 367: – Ախի՛, – *ասաց*, – գաթայի հոտը վեր ես արել – 368: Աղունը կարճ *ասաց* – 368: Չերևաց թե որտեղ Միմոնը ծիծաղեց *ասաց* – 368: Ծիծաղեց *ասաց* – 368: ծիծաղելով *ասաց* – 368: բայց հպարտ, աղքատ ու վիրավոր փոքր պեպենտոր այդտեղ կանգնեց *ասաց* – 369: բայց մեծ ախպերը ուսի վրայով մորն *ասաց* – 369: *Ասաց* – 369: *ասաց* – 369: *Ասաց* – 369: Ուսի վրայով մորն *ասաց* – 369: ռուսն *ասաց* – 369: ուսի վրայով մորն *ասաց* – 369: Ռուսն ռուսերեն մի երկար բան *ասավ* – 369: *ասաց* ու կացինը կարծես ձեռին սպասեց – 369: բայց սա Մաշայի՛ն *ասաց* – 369: *Ասաց* – 369: – Բա չէ – *ասաց*, – քու դուռին էստեղ ցառա կենանք – 370: *Ասաց* – 370: *ասաց* – 370: Մեծ պեպենտոն *ասաց* – 370: *ասաց* – 370: *ասաց* – 370: *Ասաց* – 370: *ասաց* – 371: Բայց, – *ասաց*, – խելքդ գլխիդ պահիր – 371: էտ նայեց *ասաց* – 371: *ասաց* – 371: – Քարը, – *ասաց* – 371: *ասաց* – 372: Թեվիկին *ասաց* – 372: *ասաց* – 372: *ասաց* – 372: *ասաց* – 372: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ագնիվ խոսք) կանչեց *ասաց* – 373: ագնիվ խոսք, *ասաց* «իմ Թեվիկին» – 373: Թեվիկի բուկը լցվեց, *ասաց* – 373: Չայնից ճանաչեց, «հա» արեց, *ասաց* – 373: *ասաց* – 373: *ասաց* – 374: *ասաց* – 374: – Ծըլթ-ծըլթ-ծըլթ, – *ասաց* – 374: *Ասաց* – 374: *ասաց* – 375: *Չասաց* թե դպրոցական հանցանքի մեջ բռնել են – 376: *ասաց* – 376: կրկնեց *ասավ* – 376: *ասաց* – 376: ասաց – 376: *ասաց* – 376: *ասաց* – 376: *ասաց* – 376: այստեղին *ասաց* մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզեց կհանենք ու հանեց – 383: տարավ *ասավ* ինչ որ խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: թե չէ, շան որդի, *ասավ*, կգնանք քաղաքի ախպորդ դուռը վրեղ գանգաստի – 383: Տիգրա՛նիչ, *ասաց*, մի ամիս է դրել գրպանդ ման ես ածում – 383: հենց եղպես ռուսերեն խոսելով էլ շուտ եկավ *ասավ* – 384: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ *ասաց* «էն տանձիները»։ տանձիները՝ ձովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: մեզ *ասավ* – 384: մեծ պեպենտոն *ասաց* – 388: *ասաց* էսինչը կունենա – 388: փռան վարիչին, կարծես իրենց բերանով չէին ուտելու, *ասաց* – 388: նայեց-նայեց *ասաց* – 390: Խեղճ Ջանդառին ու էն խուլ աղջկան, – *ասաց*, – մենակ սպանեց – 390: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, *ասաց* – 390: շուտ եկավ էտ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին *ասաց* – 392: էտ եկավ *ասաց* – 392: *ասաց* – 392: *ասաց* – 392: *ասավ* – 392: Մեծ պեպենտոն *ասաց* – 392: *Ասաց* – 392: Մեծ պեպենտոն *ասաց* – 392: *ասաց* – 392: Բագրիքը ձեռով ծեծեց, *ասաց* – 393: ծիծաղեց *ասաց* – 393: *ասաց* – 394: Մեծ պեպենտոն *ասաց* – 394: – Այ ընկեր, – *ասաց*, – որ եղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: *ասաց* – 395: – Շա՛տ հասարակ, – *ասաց*, – դրկում եմ – 395: – Դրկում ես, – *ասաց*, – ի՞նչ հիմունքով – 395: *ասաց* – 395: Վերկից կարգադրեց *ասաց* – 396: մեծ պեպենտոն *ասաց* – 396: *Ասաց* – 396: Ձեռը խփեց *ասաց* – 396: Ձեռը խփեց *ասաց* – 396: Բագրիքի վրա ձեռը շրխկացրեց *ասաց* – 397: *Ասաց* – 397: *Ասաց* – 397: երեխայի պես ուղղակի խոռվեց *ասաց* – 397: *Ասաց* – 397: հարցրեց *ասաց* – 397: *ասաց* – 397: մեռած տեղից *ասաց* – 397: ծիծաղեց *ասաց* – 397: *ասաց* – 398: Ծիծաղեց *ասաց* – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերկից ներքև Թեվիկին *ասաց* – 398: *ասաց* – 398: *ասաց* – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – *ասաց*, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – *ասաց* – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – *ասաց*, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – *ասաց* – 398: «սսսս» *ասաց* – 398: մեծ պեպենտոնը փոքր քեռուն *ասաց* – 398: *ասաց* – 398: Փոքր Ռոստոմը կռվեց *ասաց* – 399: *ասաց* – 399: կռվերը թրթռացրեց *ասաց* – 399: Շատ ուժեղ հիասթափվեցին, մանավանդ մեծ պեպենտոնը, հիասթափվեց *ասաց* – 399: Փորձեց *ասաց* – 399: *ասաց* – 399: Խնդրեմ, – *ասաց*, – ինդրենք – 400: – Ի՛նչ ես, արա, – *ասաց*, – իր ղեկավարության դեմ ժողովրդին գրգռում – 400: հալիվորի պես փնթփնթաց *ասաց* – 400: Թաթարն *ասաց* – 401: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքևից վերև *ասաց* իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: զանգեց *ասաց* Ռոստոմն ենք ու պահանջեց միացնել ինսայդրամարկդին – 403: շոգեց կարմրեց, ատեց մոխրագունեց ու ինսայդրամարկդին *ասաց* – 403: մեր չարքաշ աշխատավորներից մեկը *ասաց*, հիմա գալիս է դրամարկդը դատարկի – 403: *ասաց* – 404: *ասաց* – 404: հետո հոգոց քաշեց *ասաց* – 404: *ասաց* – 404: *Ասաց* – 404: *ասաց* երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: հետո *ասաց* – 405: և մեծ Ռոստոմը հառաչեց *ասաց* – 405: *ասաց* – 405: *ասացին* հիմա մի լավ կքնի – 268: *ասացին* պառկիր վրադ շոր գցենք – 268: իրենց լեզվով իրար մի երկու բառ *ասացին* – 270: Հարսներն *ասացին* չգիտենք, գյուղից ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ էղ է – 271: *Ասացին* ի՛նչ ձի – 271: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ *ասացին*՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: *ասացին* շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար *ասացին*։ դրա պարոնությունը բռնել է – 274: *Ասացին* կամ ական չեն, կամ մերը չեն – 274: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ *ասացին* քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էղ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Վերջը, ինքը ասավ՝ նրանք *ասացին* – 281: նրանք ճանաչեցին ու *ասացին* – 281: գոհվածների ցամաքած այրիներն *ասացին* – 281: իր տարիքի մեծերը մեր նոր սերնդի առաջ ամաչեցին *ասացին* – 284: ռուս հարսին *ասացին* դու դուրս գնա – 293: իրար խոսք տվին *ասացին* – 323: *ասացին* – 323: *Ասացին* – 333: Էնպես բան *ասացին*, որ չիմացանք ինչ պատասխանենք – 333: *Ասացին* – 333: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու *չասացին* թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: Իրենց մեջ որոշեցին *ասացին* թող ըղխի ու էս գյուղամիջից չքվի – 362: *ասացին* – 366: *ասացին* ունեն ու կարող են – 369: *Ասացին* մեծ պեպենտոնը մոր համար հիմա կթարգմանի – 369: Միմոնեց *ասացին* նրանց հին հարևանությունը փորձելու համար էին պարտք ուզում – 371: *ասացին* ուրախության կենտրոնը ուրեմն դարձյալ փոխադրվում է Օմակուտ – 381: *ասացին* ձենդ կտրիր ու դաշտավարությանդ կաց – 381: Երանին, *ասացին*, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էղ է ունես –

390: *Ասացին*՝ էն Վերանի ծանր վայրէջքն է – 390: *Ասացին* վարըչի պաշտոնը Ծմակուտի ձեռից տվել ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: *ասացին*, ցրվենք – 390: բայց մեկ էլ *ասացին*՝ մնանք ու մեր ներկայությունով սաստենք – 390: է՛, հառաչեցին, փչացավ, *ասացին*, սերունդը փչացավ – 391: *Ասացին* – 394: – Բա կնանի՞քը, – *ասացին* – 395: *Չասացին* ժողովրդի առաջ ղեկավարությունն իրար վարկաբեկելու իրավունք չունի – 395: *ասացին* թող կովեն՝ տակից տեսնենք ինչեր են դուրս գալիս – 395: լռեցին ու *ասացին* էդ է – 395: էն էլ, *ասացին*, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեր ունեն – 395: *ասացին* – 395: *ասացին* սպասենք – 396: Հրե՛ն, *ասացին*, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավվար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: Եթե ունենար, *ասացին*, Դսեղա երիտասարդության նման չէր լինի – 401: *Ասացին* փոստատարն ուրեմն Ատրենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: *ասացին* – 402: *Ասացին* գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: *ասացին* միջոցն էլ թաթարին չխոսեցնենք – 402: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ *ասեմ* խտտեցի՝ *ասեմ* խտտեցի ի՛նչ արի – 276: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ *ասեմ* խտտեցի՝ *ասեմ* խտտեցի ի՛նչ արի – 276: քեզ ինչ *ասեմ*, տղա, քու հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, *ասեմ* մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: Ես ուրիշների նման ազահ չեմ՝ որ *ասեմ* էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: խոսքս այնպես *ասեմ*՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: ուրեմն *ասենք*՝ որ մեր բախտն ուղղակի բերել է – 286: *չասենք*՝ թե դա բախտը չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ *ասենք*, վիրավոր շո՛ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՛, տորոված ծաղի՛կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ *ասենք*, վիրավոր շո՛ւն *ասենք*, գլխին խփած երեխա՛, տորոված ծաղի՛կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: քանի որ եթե, *ասենք*, միջոցն էլ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն *ասենք* էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: մեր *ասենք*, Համբո հորեղբայրը ի՛նչ իրավունք ունի շրջովի քարտուղար ճանաչի – 301: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, *ասենք* էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: *չասենք* թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: մեր ձեռքը դնենք սեղանին *ասենք* – 384: Գոմերի ու հանդերի ազատության մեջ ինչ *ասես* կարող էր պատահել – 336: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ *ասես* ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: այսինքն որ *ասես* էս իմ ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: ու չգիտես ինչ *ասես*, ինչ պատասխան տաս – 403: Ռուբեն Գրիգորյանը հուշում է, թե *ասեք* – 304: իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն *ասի* երեքն են ու երկուսը չեն – 276: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու *ասի* նրանց երեքի հին միությունն է – 276: իսկ տղա-երեխան, ով ինչ ուզում է *ասի*, ջախել ծնող է սիրում – 283: կենացի խոսքը թողնում էր *ասի* վերջացնի ու բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: բերանը կապեց տվեց ձեռք, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն *ասի* էս էլ մեր կողմից – 313: քանի որ, ով ինչ ուզում է *ասի*, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: Թող գա *ասի* էստեղ չեմ ապրելու – 335: բայց արժեք է *ասի* – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսեանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն *ասի* – 335: հոր չհագած սապոգները հագին կանգնած սպասում էր մեծանա ղեկավար դառնա, *ասի* – 353: *ասի* չեմ լինում ու չլինի – 360: *ասի* Ծմակուտի բարդոյթը կառավարելուց հրաժարվում եմ – 383: Սպասեց խոսքը լրիվ *ասի* վերջացնի – 401: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները *չասեն* գյուղացիք խնայող են, չե՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: *ասեն* – 350: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու *ասեն* կորիք – 362: իրենք էլ թող *ասեն* – 370: հիմա՝ մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն ու *ասեն* էդ ով է – 379: որ երբ թույլատրեն *ասեն* երգիր ու պատմիր՝ երգի ու պատմի – 381: *ասեն* – 396: *ասեի* ախպորս կնիկը երեխային ծիծ է տալիս՝ մինչև ամանը լցվի – 331: քու փոխարեն բա աշխատավորը ես լինեի ու է՞դ *ասեի* – 399: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ *ասեինք* մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ *ասեինք* լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: *ասեինք* այդ – 378: Ջանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինեի ու *ասեի* գնա ու նստեր նայե՛ր – 273: կանգներ *ասեի* Շուշանը եթե սարում՝ Թեվիկը գյուղում է լինելու – 288: հանձնվեր *ասեի* ուլս ահա գցում եմ ռեխո՛ կե՛ր – 288: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բոպեի ակնջի տակ *ասեի*՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Որ *ասեի* թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: լավվել է մեր լեզուն, *չասեի* – 320: *ասեի* հիմա է տ եմ գնում – 373: *ասեի* Տաշքենդ վոզազ գո՛րծ կա – 373: Մեր չունեի՝ որ շալը վրան գցեր կամ *ասեի* քունդ տեսնում ես տանում է անկողին մտիր – 375: հարցներ *ասեի* – 377: *ասեի* արե՛ք – 386: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու *ասեին* ձեռ անջատողական բողբոջով ամեն անգամ գալիս հացներին գլխին տնկվում էք – 389: *կասես* Ջարիսեչաձորում կապը գլխից հանեցի – 276: որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ *կասես* – 320: բայց դու Վարդ *կասես* – 320: *կասե՛ս* Արմոյիդ ծիծ չեմ տվել – 343: հարազատը հարազատին այդքան ծանր խոսք չի *ասի* – 333: Կարծում էին կլիգճա ու *կասի* կատակ էր – 399: կմեծանան իրար Թեվիկ *կասեն* ու կոլխոգի գառը միասին կպահեն – 284: Որ գնալու լինեիր՝ էս *կասեի* գնում ես – 401: Մուրադենց հին պատշգամբը *կասեիր* հիմա տակին կպոկվի ու ներքև կընկնի – 361: մանավանդ կողմնակի տեղյակն ի՛նչ *կասեի* – 332: *կասեի* սև է – 368: այ էն է քու ճամփեն՝ *կասեի* – 374: ազնիվ խոսք, *կասեի*՝ ապրեք – 396: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոգի *կասեին* – 322: Ախպերիկ, մենակ ճիշտը *պտես ասիլ* – 412: ճիշտը *պտի ասես* – 412: թե այն, ինչ հիմա ինքը *պիտի ասի*, Ծմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրոտի առաջ – 403: մտքինդ *ասա* – 294: Բա լըդ *ասա* – 294: *Ասա* քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու

տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: *մի՛ սաս* ով էս – 329: *սաս* Ծնակուտա Մելքանցից եմ ու մեջները կանգնիր նայիր – 329: *սաս* հիմար եմ – 337: Մենակ թե էդ մի բանն *ասիլ մի*, աղջիկ ջան – 342: *ասիլ մի՛* թե մենք քո ուրախությունին թշնամի ենք – 342: գնա *սաս* հորդ սարսաղ քյալեն – 384: *Ասա՛*, արա, ասա՛, խոսի՛ր – 399: Ասա՛, արա, *սաս՛*, խոսի՛ր – 399: ձմեռը դեմդ է ու գոմերդ սարքին չեն, մի՛ն՝ *սաս* – 399: մեր ընտանիքների շեֆությունը բարձիթողի է արված, *սաս*, է, ասա – 399: մեր ընտանիքների շեֆությունը բարձիթողի է արված, ասա, է, *սաս* – 399: *ասացեք* Վարթիկյանը խնդրում է – 307: *Ասեք* թող չխանգարվի – 315: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, *չասե՛լու պես* ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: առակի *ասածի պես* սպասում էք մարդու տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331:

ԱՍԵԼԻՔ — *Ասելիք* այսինքն չունե՛ր էլ, բայց դե էլի՛ – 330: այսինքն երևում էր՝ որ ուրիշ *ասելիք* ունի – 364: *ասելիքը* կուլ տվեց – 330: իր *ասելիքը* չգիտենք որ կայարանում նա ասել պոծել էր – 339: բայց նա *ասելիքը* դարձյալ չասաց, չասաց այսքան մարդու լռեցրել եմ – 365: ու մնացած անկարևոր *ասելիքը* նույնպես ասում էր թատերաբար բարձրաձայն – 393: հետո, երբ մեր *ասելիքն* ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: բերանը կծկած ու ունքը կեռ՝ դարձյալ *ասելիքի* սպասեց – 401:

ԱՍԵԿՈՍ — թշնամու սարքած *ասեկոս* է – 338: Կենտրոնի գործկում քու *ասեկոս* խաստատեց – 338: գնացին ու էդպես էլ գնացին ու *ասեկոսի* սուսունձիշտը իրենց հետ տարան – 284:

ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾԵԼ — Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրում *ասեղնագործում*, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմիկո ու արևածաղիկ տնկել – 374:

ԱՍԵՆՔ ԹԵ — *Չասենք* թե դանակի նվերը հաշվի չառավ, ռադիոյի լիցքերը – առավ – 270: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն *չասենք* թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: չե՞՞ գնդակը Բաղդյի ոտն է կոտրած էղել կամ *ասենք* թե կողքը ծակած – 311: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ *ասենք* թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: էսինչենց *ասենք* թե սաղա հընդլո – 337: այ ընկեր *ասենք* թե Սպարտակ չմայակովիչ – 389:

ԱՍԵՍ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքը էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխտլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես *ասես* – 280: Օհանն *ասես* մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: ողորկ, *ասես* ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հազավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թեր տեղն ընկնի – 318: *ասես* կողքները սխալվել նստել էինք ու վրաները մեզանից ոջիլ էր քաշվում – 329: Թեվիկն *ասես* մարդ չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ կենդանի – 357: թաղի առաջ *ասես* կանգներ միգեր ու նայողին մարդատեղ չղներ – 373: նպատակն *ասես* կոստյումավորվել առաջները ցցվելն էր եղել – 397: *ասես* կոնան բարձողի հետ պարկի պոզը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402:

(ՄԻՋԻՆ) ԱՍԻԱ — Տաշքենդ եմ գնում, այսինքն *Միջին Ասիա* – 280: մեր քույրը Երևանի Արտաշատից քոչել է *Միջին Ասիա* – 312: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, *Միջին Ասիան* ալիմենտի թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի – 312:

ԱՍԿԱՆԱԼ — տարկմանիչ *ասկանա* – 337:

ԱՍՈՂԸ (փոխանություն) — *ասողը* փոքր պեպենոտը չէր – 333:

ԱՍՈՐԵՆՔ — *Ասորենք* սարվոր կղառնա՞ն – 288: *Ասորենք* տեղից շարժվում էին – 341: քանի որ *Ասորենք* տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: *Ասորենք* տղերքը առանց էդ էլ մի հատուկ թափի չեն – 287: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե *Ասորենք* տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ *Ասորենք* մեր ցեղի բոլոր արարքների, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ *Ասորենք* տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: *Ասորենք* խրտնածին ոտն-անել չկա – 321: Պահո՛, ասաց, *Ասորենք* խրտնածին ոտն-անել չկա – 322: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ *Ասորենք* ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: դա *Ասորենք* տան ձայնը չէր – 326: դու *Ասորենք* տեսակն էս – 329: բայց *Ասորենք* ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բուպե լինեն ու չլինեն – 357: նշանակում է *Ասորենք* տնից մեկն արդեն կա – 366: Դա *Ասորենք* աղջիկների ցեղական հատկությունն է – 374: Ասացին փոստատարն ուրեմն *Ասորենք* ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը *Ասորենք* Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եգնարած երեխա է եղել – 405: ու որ էստեղի *Ասորենքից* հարցնեն հիշիր ու պատմիր – 329: մեղավորությունը դարձյալ իրենցում *Ասորենքում* էր եղել – 411:

ԱՍՎԵԼ — Միամիտ մաքուր սրտով *ասված* խոսքեր էին – 326: Որբնայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ահա Շուշանի բերանով *ասվում* է – 355: բանկում առայժմ փող չկա՝ *ասվի* – 404: Միգուցե տեսել է, *ասվիլ չի*, հը՞, Մաշա – 365: Սպարտակ չմայակովիչը ռուսերեն ո՞նց *կասվի*՝ Սպարտակ Գա՞ մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՞ մայակովիչ – 390:

ԱՍՏԱՆԱՎԻՍ — Ջանդաղը թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո՛ո՞ոյ, – ասաց, – *աստանավիս* – 274: *Աստանավիս*, Մելիքյան – 275:

ԱՍՏՈՌԻ ՏԱԿԻՆ — Էս *աստծու տակին*, ինչի, կա՞՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360:

ԱՍՏՂ — Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն բուպեն, երկինքը մթնել ու Ջանդաղիս *աստղը* դուրս էր եկել – 277: բայց *աստղը* հետո ասել էր. սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ էսպես գնանք – 277:

ԱՍՏՈՉ — բայց *էն աստոճը* էս չեմ եղել – 409:

ԱՍՏՎԱԾ — *աստված* մեզ էս է ստեղծել – 348: Բայց *աստված* որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: *աստված* ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք,

վառենք – 349: ու *աստված* նրա բոնցքի տակ մարդ չգցեր – 361: Բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ *աստված* կա – 362: Տե՛ր *աստված*, էս Ծմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշխան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիր – 367: Բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձեռքին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, *աստծու* գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու *աստծու* հավատի մեջ իրեն զսպած էր պահում – 349: արևն *աստծու* օրը նրանց դռներին էր – 352: արևն *աստծու* օրը նրանց դռներին էր – 352: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ *աստծու* ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուրճ գոմում – 355: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, *աստծուն* փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն – 307: Հախպատից ինչ եկել ու Ծմակուտն *աստծուց* ինչպես ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: Բեկերն ու իշխաններն *աստծուց* չեն լինում – 369: Թե գտար՝ ասացի, *աստծու չափ* շնորհակալ կլինեն – 277: *Փառք աստծուն* – 370: այսինքն ինչպես որ իր Ջանդաղը՝ այնպես էլ Սիրունը, *էն աստվածը* – 373:

ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ — այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը *աստվածածնի առաջ* կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: ԱՍՏՎԱԾԱԿԵՐՊ — այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, *աստվածակերպ* ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367:

ԱՍՏՎԱԾ ԳԻՏԻ — *աստված գիտի* – 408:

ԱՍՏՎԱԾ ՄԻ ԴՈՒՌ ԲԱՅԵՐ — դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեխն մինչև որ *աստված մի դուռ բացեր* – 359:

ԱՍՏՎԱԾ ՉԱՆԵՐ — ու *աստված չաներ* Տիգրանը ճանապարհներին հանդիպեր – 359:

ԱՍՏՎԱԾ ՉԱՆԻ — եթե *աստված չանի* միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդաղ Թեվանի վրա – 282: *աստված չանի*՝ մեծացած թաղելու մեր ունի – 410:

ԱՎԱԳ — գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, *Ավագի* պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յարուն – 276: *Ավագի* պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յարուն նրա էտևից կզնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: ձին դրկեց Նավ-ուրթ՝ *Ավագի* ու Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: *Ավագի* ծանրառոտ մաղյանն էր – 319:

(ՕՍԵՓԱՆՅ) ԱՎԱԳ — *Օսեփանց Ավագը* հիվանդանոցից եկել է՝ երե՛ք – 397: *Օսեփանց Ավագին* խոսքով դեմառդեմ գնդակահարել է – 402:

ԱՎԱԳՈՒԹՅՈՒՆ — բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա *ավագությունն* ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355:

ԱՎԱԶԱԿ — ու մեր գոհին քաջ *ավագակ*, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284: Մեծ ու մանր *ավագակները* միաբան են – 406: ինքը Շուշանն էլ անվախ *ավագակի* աղջիկ էր – 286:

ԱՎԱԶԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — Համիկ հորեղբայրը Տիգրանի հին *ավագակության* ընկերն էր – 288: ինչպես որ *ավագակության* տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288:

ԱՎԱԶԱՆ — այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո *ավագանի տակը* պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345:

ԱՎԱԿԱՐԱՐ — Մեր խխպեր Վերան կովերից ինձ խանել *ավակարար* դասավորել է – 337:

ԱՎԱՐ — ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու՝ էինք, ասելու էինք էտեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով *ավարը* թաքցնելու՝ – 347: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, ն՝ *ավարից* ետ-բերվածը, ն՝ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: Եվ ձեռքերը կապույտ կոստյումի գրպանում՝ *ավարի միջից* դուրս եկավ – 281:

ԱՎԱՐԵԼ — *ավարող* գայլի պես կույր՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու ասելու էինք տար – 296:

ԱՎԱՐՎԵԼ — *ավարված* ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: Ջանդաղին ու Սոփինն տարավ կանգնեցրեց ետ-*ավարված* որձերի մոտ – 280:

ԱՎԱՐՏԵԼ — ինչքան քո դպրոցն *ավարտած* ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304:

ԱՎԱՐՏՎԵԼ — Բայց մի բան *ավարտված* վերջնական էր – 373:

ԱՎԵԼ — Չգիտեն, որ *ավելը* ձեռքներն են տալու ու հավաքարարության տակ կոխեն – 373:

ԱՎԵԼԱՆԱԼ — այսքան ու այսքան *ավելացավ* – 291:

ԱՎԵԼԵԼ — Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց *ավելի* – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում էս – 339:

ԱՎԵԼԻ — Նոյնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ են՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ *ավելի* է առողջացնում – 272: չոր բերանը *ավելի* չորացավ – 297: տարուց *ավելի* խոսք էր պատվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիտներ երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301: *ավելի* միացան – 323: Վերջը, կանգնեց հավասար ու մի բան էլ *ավելի* կոճ-կոճի տվեց – 339: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ *ավելի* իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: եղբորից *ավելի* կարմրած թշնամի էր – 361: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու *ավելի* էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, *ավելի* դենը՝ հովըտեցի խուլիզանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովըտեցի խուլիզանը, էլ *ավելի* դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ

ժամանակի դրվածքը – 391: *ավելի* չոեց – 391: *ավելի* նեղացավ – 397: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովըտին *ավելի* ու *ավելի* էր մոտենում – 404: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովըտին *ավելի* ու *ավելի* էր մոտենում – 404: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին մնացել էր զուտ հինգ ռուբլե. ոչ *ավելի* – 411: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, *ավելի* փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, ազնիվ խոսք – 412: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու *ավելի* Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պես է – 414: Ու *դեռ ավելին* – 274:

ԱՎԵԼԻ ՔԱՆ — *ավելի քան* եղբայրական միասնությունը քայքայվել, եղբայրներն իրարից հեռացել էին – 380:

ԱՎԵԼ-ՊԱԿԱՍ — Զգիտեմ,- ասաց,- էն արա՝ որ շներիդ վրա ռեխս *ավել-պակաս* չբացեմ – 273: ուրիշի դռներին ինչ եք անում՝ որ հետո էլ *ավել-պակաս* խոսք – 333:

ԱՎԵՏԻՔ — մեջները խոսք ընկավ՝ թե *Ավետիքը* եկել է – 408: *Ավետիքը* հասնում է – 408: *Ավետիքը* հասել է – 408: այսինքն *Ավետիքը*, աչքերը փակում ու ձեռի փետը վրա է բերում – 408: թե հովըտեցին ինքն է կիսվում ու Համբկի վրա *Ավետքի* ճամփան բացում – 408: ժողովրդի առաջ գլադեն բա իրավո՞ւնք ունի *Ավետքի* պատիվը գետնովը տա – 409: մեկ էլ տեսանք հովըտեցիք *Ավետքին* տանում են – 408: եթե սրանք ճամփին ինձ չապանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին *Ավետքին*, ուրեմն ապրելու եմ – 408: յոթ օր *Ավետքին* կաթումեղր են խմեցնում – 408: դուռը բացում ու *Ավետքին* ներս են թողնում – 409: համ էլ *Ավետքին* հաղթել չի լինի – 409: Թե Համիկն է հովըտեցու միջով *դեպի Ավետիքը* ճամփա բացում – 408: Համիկն ով էր՝ որ *Ավետքի վրա* ձեռ բարձրացներ – 409: *Ավետքի առաջ* Համբկի ա հն է եղել – 409:

(ՎԱԹՇՆԱՆՅԱՆ) ԱՎԵՏԻՔ — *Վաթընանց Ավետիքն* էլ կա, Օսեփանց Համիկ հորեղբայրն էլ – 407: Զեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամռուս խոտհարքների կովի վրա դազանակը *Վաթընանց Ավետքի* գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

ԱՎԵՏԻՔ ՎԱԹԻՆՅԱՆ — *Ավետիք Վաթինյանին* ո՞վ է հաղթել – 409:

ԱՎԵՐԱԿ — պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական *ավերակ* – ինչի՞ – 324: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռգոռացին, թե *ավերակ* է – 333: բոլորը քաշվեցին ահի ու ծերության խուլ *ավերակ* – 368: չափարը խորտակվելու հետ իրենց *ավերակ* դռնից (մի *ավերակ* էլ Զանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: չափարը խորտակվելու հետ իրենց *ավերակ* դռնից (մի *ավերակ* էլ Զանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: *Ավերակն* ավիրելը հանցանք չի – 372: իսկ շները դեմ-դիմաց հորենական *ավերակի* դռանը պզգել, Թեվանի գնալուն էին սպասում – 326: *ավերակի* խոռոչում մնացինք պապանձված – 333: *ավերակի* ճակատագրի մասին մտքում չգիտենք ինչ որոշեց – 371: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, *ավերակի մոտ* խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334:

ԱՎԻՐԵԼ — *Ավերակն ավիրելը* հանցանք չի – 372: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր *ավիրած* ճանապարհներով ետ գնա – 383:

ԱՎԼԵԼ — տունն *ավելը*, իր Փառո տատի նման էծը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: ամբողջ բակը մաքուր *ավլած* – 326: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն *ավլում էր* ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թողկում – 337: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն *ես* կտացել *ավլել*, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: գնալուց առաջ աղջիկն ինչպես *ավլել* ու դասավորել *էր*՝ այդպես կար – 375: Փոքր պեպենտոնի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն *ավլել* ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն *էին* խաղացել – 331: մաման տպրոց *ավլի* – 342: դասարաններն էլ *կավլել* ու իմ կիթն էլ *ես* կանեմ – 342: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը *պիտի ավլեր*, մաքրեր, լվանար – 345:

ԱՎՍՏԻՐԱ — *Ավստրիա* թե Ամերիկա բան է տեսել – 384:

ԱՎՏՈ — հետո մեզ *ավտո* են տալիս – 268: հրեն փողը մուծել *ավտո* են առնում, հերիք է,- ասաց – 278: Պահ տվեց ու տակն ամեն *ավտո* ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: *Ավտո* էր առնելու – 291: Եթե մեկին մի *ավտո* խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ գարի կտար – 311: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեռ տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ *ավտո* է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: ու գնաց լավ *ավտո*-քշել տվորեց՝ քշել, սարքել, խնամել – 339: մի լավ *ավտո* զուտ կաղնի կա – 371: *ավտոն* լավ է, բայց մեր ձին – 278: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը *ավտոն* քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: *Ավտոն* տակն էր – 340: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում *ավտոն* կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկատմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկատմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու *ավտոյի* կողքին կանգնում էր – 387: Գիշերը *ավտոյով* ճամփա էին եկել – 273: Հետո *ավտոյով* շաքար, հաց ու չայ էին դրել – 298: պահողի հետ մոզին *ավտոյով* բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ էին ուզում – 306: ուզում էին Ռոստոմի *ավտոյով* գնալ – 389: *ավտոյի դեմ* խոսելը մեր բերանի բանը չի – 278: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեռ տակին ձի ու *ավտոյի ժամանակ* ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռշը ծամելով *ավտոյի մոտ* կանգնած էր – 404:

ԱՎՏՈՐՈՒՄ — Ես գունավոր *ավտոբուս* եմ նստում ու չգիտեմ ինչի ետևից ուր գնում – 276: Է՛, ջահել ժողովրդի գունավոր *ավտոբուս* – 278: Երևան-Թբիլիսի լուսավոր *ավտոբուսի* վարորդի ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: – Սյտա,- ասաց,- այտա... որ *ավտոբուսի* խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: *ավտոբուսից* իրենք ետ կդառնան – 314-315: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Զարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր *ավտոբուսով* մի լա վ պտտվում – 268: *մինչև ավտոբուս* հետո թող գա՛ն – 314:

ԱՎՏՈՄԵՔԵՆԱ — բայց եթե նկատի առնենք, որ *ավտոմեքենայի մասին* գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի — 403:

«ԱՎՐՈՐԱ» — տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «*ավորորա*» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի — 370:

ԱՍԱՄ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու *ատամներդ* պնդացնում է, իսկ եթե *ատամներդ* առողջ են՝ ավելի է առողջացնում — 272: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու *ատամներդ* պնդացնում է, իսկ եթե *ատամներդ* առողջ են՝ ավելի է առողջացնում — 272: *Ատամը* քչփորեց ասաց — 296: *ատամը* չէր քչփորում, բայց այնպես էր — 368: *ատամները* քնի մեջ կրճտացնում ու ոլորվում էր — 348: կարծես կուշտ կերել ու *ատամները* քչփորելով նայում էր — 368: ուսով ծնոտը ճնշել ու *ատամներն* աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի — 407: Տուր, արա, հասցրու մի սրա *ատամներին* — 338:

ԱՏԵԼ — բայց Թեվիկին միասին *էին ատում* — 294: հետո՝ սարերից Գործարանի ծխերը տեսել ու շատ ուժեղ *ատել էր* — 301: ու Սոփին *ատեց* Սյուսի կոստյումավոր ներկայությունը — 311: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին *ատեց*, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա — 313: մորը հատկապես *ատեց* — 359: *ատեց* — 395: շոգեց կարմրեց, *ատեց* մոխրագունեց ու խնայողամարկղին ասաց — 403:

ԱՏԵԼԻ — աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ *ատելի* էս տունը վառենք, վառենք — 349: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ *ատելի* են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ — 359:

ԱՏԵԼՈՒԹՅՈՒՆ — բայց երեխայի *ատելություն* է, չէ՞ — 360: ժողովրդի *ատելության առաջ* քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ — 359: ժողովրդի լուռ *ատելության առաջ*, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ — 359:

ԱՏԸՃԱՆԱԿ — Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը *ատրճանակը* հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց — 281:

ԱՏԸՅԱՂ — նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթընանց ձիավոր *ատրյաղի* ոտի տակ կորել են — 413:

ԱՐԱ — եկավ կանգնեց թե՛ — Էդ ի՞նչ էս պատմում, *արա* — 275: — Էդ ի՞նչ էս ասում, *արա*, որ էս էլ մի ժամ է ասում են՝ չեմ հասկանում — 280: Մեր կնիկը ո՞նց է, *արա* — 295: *Արա*, իրենք ո՞վ, մեր գործը զա ո՞վ անի — 296: — *Արա*, էս մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն է՝ որ Դալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրոտի պահեստների հրշեջը — 297: *Արա* էս ում ոչխարն է — 308: Մեծ ժանգոտը. — Տուր, *արա*, — ասաց, — հասցրու մի սրա բերնին — 337: Տուր, *արա*, հասցրու մի սրա *ատամներին* — 338: *արա*, դուրս արի — 362: *Արա*, էս ո՞ւմ նկարն է եղել — 371: Մերգոյի պառավն, *արա*, դեռ ուրեմն կա՞ — 373: Վեր կաց, *արա*, էս խի՞ չես դասի — 376: Ասում է Տաշքենդ էս գնում, հա՞, *արա* — 392: Արտահայտվի՛ր, *արա* — 398: Ասա՛, *արա*, ասա՛, խոսի՛ր — 399: — Ի՞նչ էս, *արա*, — ասաց, — իր ղեկավարության դեմ ժողովրդին գրգռում — 400: Էս ի՞նչ էս արել, *արա* — 415:

ԱՐԱԳ — բայց Ասորենց ո՞րտեղից այդքան *արագ* չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի թույլ լինեն ու չլինեն — 357: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները *արագ* գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա — 375: իսկ Թեվիկին այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր *արագ* քայլով Հովրոտին ավելի ու ավելի էր մոտենում — 404:

ԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ — նրա գործարար *արագությունն* ու ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին — 378:

ԱՐԱՋ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Դեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, *Արազը*, Մերգին, Մարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը — 403: Է՛, Երվանդի *Արագն* ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ — 395:

ԱՐԱԾԵԼ — ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր ազատ *արածել* — 353: Նավի մյուս երեսի ձորից *արածելով*-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները — 276: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-*արածելով* դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները — 276:

ԱՐԱՇԵՏ — նրանց *արահետը* ձորի հետ իջնում, քարից ու թփից մի կողմ էր կենում — 355: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի *արահետն* էր եղել — 293: Տան *արահետն* անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային — 372: այդ հին *արահետն* ահա անտեսեց — 372: այգու *արահետով* սուսուփուս գնաց — 330:

ԱՐԱՂ — սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած *արաղ* դրեց ու ետ քաշվեց — 294: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովրոտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ *արաղ* ու մի երկու կտոր միս — 300: քնում, էլնում, *արաղ* էինք խմում դառնանում — 307: տնական մի շիշ *արաղ* էր խցանել ու եկել — 319: պետական մի շիշ *արաղ* դրեց — 319: կինը պիտի կին լինի, նրա *արաղ*-խմելը... — 320: Աղուն քույրիկը եկավ խանութից պետական *արաղ* տարավ — 388: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է. — ասաց, — անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, *արաղ*, — ասաց — 398: պետական կնքած մի հատ *արաղ* էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրոտից իջել — 413: Ախչի, — ասավ, — մի էդ *արաղը* դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ — 281: իրենք գալիս ջոկում մորթում, *արաղը* մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են — 282: Թեվանի ու իր արանքից Թաթարը *արաղը* մի կողմ բռնեց — 294: Որձը, մեղրահացն ու *արաղը* Համբո հորեղբայրը չգիտենք ում հետ կերավ — 302: կերանք-խմեցինք ու որ *արաղը*

հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ *արաղը* գրպանում գնաց դպրոցի վարըչի տուն – 337: *արաղը* քանի չէր հանգել – 394: *արաղը* բացել, թասը լցրել ու խմել էր – 415: լցրել ու չոր *արաղը* դատարկ փորն էր ածել – 415: *արաղի* պակասից էր թթված – 311: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուկավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ *արաղով* Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: օրը մի շիշ չոր *արաղով* ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ *արաղից* ու էնիքը՝ խոզի տապակածից *հետո* թթուն քաղցր լինի – 324: ու փորձով գիտեին՝ որ *արաղի առաջ* պիտի առավել զգույշ լինեն – 394:

ԱՐԱՆՔ — բայց մենք էլ էինք խցկվում ծնկների *արանքը* – 332: քաշվում էինք մեր եղբոր ծնկների *արանքը* – 332: Թեվանի ու իր *արանքից* Թաթարը արաղը մի կողմ քշեց – 294: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի *արանքից* դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: գլուխն իր նման ետ քաշեց ու դագանակը երկուսի *արանքով* մեկնեց – 283: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի *արանքով* մեկնում ու սխալ էմ տեսել – 287: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու *արանքով*, ասել – 311: տրակտորի տակից փոքր պեպենոտը մեծ պեպենոտի ոտքերի *արանքով* նայում ասում է – 333: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր *արանքում* կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի *արանքում* թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: Իրենց *արանքում* մեզ բանակային կապավոր էլ դարձրին՝ սվազնոյի – 289: փոքր պեպենոտը *արանքում* ճնշվում է – 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց *արանքում* փաստորեն ոչ ոք էր – 296: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կռվելով մերոնք ռսի անտառապահի, թուրք բեզերի ու Հովվրտի *արանքում* տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացասող հանգիստ փակում է – 303: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպենոտն էին կտրել, ետևը սրանք ու *արանքում* խեղդում էին, չէին խղճում – 330: համարիի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի *արանքում* – 358-359: երկու սյան *արանքում* նրանք ուսուսի խիտ շարվում էին – 377: բայց *արանքում* հիմա մի թեթև սառնություն կար – 380: Նրանց *արանքում* հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փոսն վարիչը – 380: Ճնշվո՛ւմ, իր ծանր ուժի ու խեղդով վիճակի *արանքում*, այսինքն որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան *արանքում* մեկնված քնած է – 415: մեջները՝ այսինքն *արանքներում* մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393:

ԱՐԱՆՔՈՎ ԿԱՏՈՒ ԵՐ ԱՆԳՆՈՒՄ – 380:

ԱՐԱՐԱԾ — Նորահա՛րադ ինչ գոյություն, ինչ օգնություն, ինչ *արարած* է – 329: կին *արարածը* ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ գոհված եղբոր, համարիի հոր անթույլատրելի կինը – 279:

ԱՐԱՐՔ — ինչ լավ *արարք* էլ անում ես՝ նայում, տեսնում ու լռում են – չեն հավատում – 286: մեկը մի նշանավոր *արարք* ու հետք չթողեց – 355: Թեվրկի արարքը վերջ ի վերջո չէ՝ անհասկացող մոզու *արարք* էր – 288: Թեվրկի *արարքը* վերջ ի վերջո չէ՝ անհասկացող մոզու արարք էր – 288: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ *արարքը* օտար աչքի ներկայությամբ Վարդան իրեն թույլ չէր տալիս – 310: Ամուսնու անգիտակից *արարքը* գիտեր – 310: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա *արարքը* թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: *արարքի* տերը դու չես – 286: դու արժանի չես նման *արարքի* – 286: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենոցու տղայական հանցավոր-անմեղ *արարքին* – 343: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր *արարքներին*, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: մեր ոչ մի *արարքով* ժողովրդի աչքը չէ՞նք վախեցրել – 321: լեզուն սայթաքում ու այսինչ *արարքի մասին* բան էր դուրս գցում – 394:

ԱՐԲՈՒՆՔ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից *արբունքը* պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվրկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չզավթեր մեր խակ *արբունքը* – 332: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա *արբունքն* ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279:

ԱՐԳԵԼԵԼ — դու մեր ետևից արի կամ *արգելում ենք* – 371: Ոչ թե, այսինքն, *արգելել* ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: մի քիչ էլ *արգելեին* կտրաքեր – 312:

ԱՐԳԵԼՎԵԼ — բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու վրա է լինում, անբախտներինը՝ *արգելված* գոճու – 357:

ԱՐԳԵԼՔ — մեր հովվրտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ *արգելք* ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: սիրեկանը երևի *արգելք* էր լինում – 385: ղեկավար եք, ի՞նչ *արգելք* եք մտածել – 391:

ԱՐԳՈՒՏԻՆՍԿԻՆԵՐԻ կառավարիչը ներքնի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել – 406:

ԱՐԴԱՐ — *Արդար* ես – 281: համարիի անծանոթ տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը *արդար* կաթնակեր է – 286: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքովտրոհողով թե իր նման *արդար*՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: տուպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր *արդար* գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: մեր *արդար* գոյությունը գնաց առաջը կանգնեց – 289: ասել էին *արդար* չայիդ պառավական կրակը խոզի կողքին կամաց մլիր – 298: Դագանակի հին *արդար* տրաքոցը հիշել, ասել էր Մամուտ խոտհարքները վերցնում էմ – 303: քու մամայի ցեղը սովոր է, կգնա *արդար* աշխարհ կգտնի – 350: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի *արդար* մասնակից էին մնալու – 362: պետությունը վերևից *արդար* աչքով գնում ու տեսնում է – 409:

ԱՐԴԱՐԱՆԱԼ — Հարսի առաջ *արդարացավ* – 342:

ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Եվ իր *արդարությունը* նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: կողմնակի հովվտեցին ինչու՞ պիտի մեր բարձր *արդարությունը* հարգի – 398: Մինչև

արդարությունն ու դատողատաստանը կհասնեն՝ կոլխոզը տակից գնաց – 299: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք *հանուն* իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294:

ԱՐԴԵՆ — Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից *արդեն* որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր *արդեն* պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: մսի քաղցր հոտն *արդեն* ելնում էր – 276: բայց որ սև թուղթը ականատես վկայով հաստատվեց՝ որ ձն *արդեն* հազար հոգսի առաջ էր – 281: նախ և առաջ ձեր տանը մի Հովհաննես *արդեն* կա – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ *արդեն* Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: բայց թե մեր բաժին պարոնը քաղաքում *արդեն* լեյտենանտ էր – 285: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց մենակ, և *արդեն* չգիտես ում խղճաս – 288: Նա դուրս էր եկել *արդեն* մեծ քարի պրունկը – 293: Աճարկուտը, գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը, պատիճը բացում ու աճարն *արդեն* գցում էր – 297: խաշլաման *արդեն* լինում էր – 298: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ *արդեն* շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: պատերազմի դժվար ժամանակներից հետո *արդեն* ֆերմայի վարիչ չէր – 301: Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո *արդեն* գլուխը – 304: բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ *արդեն* մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: *արդեն* այստեղ է – 313: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց *արդեն* Ուխտատեղերի լանջին – 316: հիվանդանոցից *արդեն* բերել էին – 320: Մեր խեղճ նանը, *արդեն* գնալու վրա էր – 321: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ *արդեն* ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: բայց *արդեն* չափարի մեջ էր – 334: Մեր Ծմակուտի հայերեն *արդեն* ազատ խոսում էր – 338: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա *արդեն* ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա *արդեն* ընտանի լեզվով – 339: մեծ էր ու *արդեն* ոտը լվացող սիրուհի չուներ – 344: բայց *արդեն* ձին քաշելով գնում էր – 351: *Արդեն* հատնող ժողովուրդ էին – 352: մոմի նման որ *արդեն* հատնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: և *արդեն* դանակ-սրող կար – 354: բայց Օսեփանց հալիվորին *արդեն* բերել էին – 354: նրա պառավն *արդեն* ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: թե՛ նա էլ է *արդեն* բացակա – 355: Մոզին պիտի որ *արդեն* կորած լիներ – 357: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ *արդեն* եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: *արդեն* հասած տղա էր – 361: արնակոլով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես *արդեն* գող էր կանգնած – 362: դետեի փոշին *արդեն* լույս էր ընկել ու մեր տանը լու չկար – 363: մտքով *արդեն* իրենց Ռուսաստաններում էր – 365: որ միջոցն *արդեն* Մաշայի համար չէր – 366: նշանակում է Ասորենց տնից մեկն *արդեն* կա – 366: մի խոսքով եղբոր վրա *արդեն* վաստակ ուներ – 367: հարևանի առաջ *արդեն* ուրիշ երես ու լեզու էր պետք – 367: *արդեն* լավ կուռուկոփված բեկ էր – 369: բայց դա, այսինքն որ թատրոն էր ցույց տալիս, *արդեն* անտեղի էր – 370: քանի որ այս աշխարհում պառավը շատ բան գուցե *արդեն* չէր ճանաչում – 373: կորուստների ու հարազատության կեսին *արդեն* մոռացել էր – 373: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար *արդեն* հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկուցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզավարչության շենքի, հիմա *արդեն* Հովերտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: Քանի որ *արդեն* պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտոի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: հանրապետական կառավարության հարցումի առաջ Հովիտն *արդեն* պատրաստի հակաձրագիր է ունենում – 380: մենք *արդեն* սովորել էինք – 382: իսկ Մանթաշյանի խոսքն *արդեն* ծանր չէր – 386: էդ *արդեն* գուտ իրենն էր – 391: ժողովուրդն *արդեն* հոլովում ու անմահացնում է – 398: էդ *արդեն* անասնապահության դեկավարությունը զավթելու պատրաստի ծրագիր էր – 399: Էս *արդեն* ճիշտ լուսահոգի Տիգրանն էր – 400: բայց էդ *արդեն* միջոցն թաթարը չէր լինի – 402:

ԱՐԴԵՆ-ԱՐԴԵՆ — Կացնի կաթոցքն *արդեն-արդեն* սկսում էր – 297:

ԱՐԴՅՈՔ — ներսները կա ր *արդյոք* մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393:

ԱՐԴՈՒԿ — *արդուկը* տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: ու որ *արդուկի հետ* ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ – 363:

ԱՐԴՈՒԿԵԼ — չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր *արդուկած* – 269: չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, *արդուկում* և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք *արդուկեցինք* – 363: կարերն *արդուկեցինք* հատուկ խանձելով – 363:

ԱՐԵՎ — *Արև*, լույս պատշգամբում նախշուն գորգի վրա երեխան ուռուցորվել մեռնում էր – 348: թե՛ վեր պարզելու հետ *արևը* խաղաց պեպենտո երեսին – 372: *արևն* աստծու օրը նրանց դռներին էր – 352: *արևն* աստծու օրը նրանց դռներին էր – 352: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն *արևի մեջ* աչքերը ճաճպացրեց – 280: ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքեն է *սև արևի նման* կանգնած – 396: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի *արևի հետ* խմած գլխին խփել էր՝ թե Մամոն վտանգի առաջ է – 412:

ԱՐԵՎ-ԱՐԵՎ — ու *արև վ-արև* էր – 360:

ԱՐԵՎԱՄՍԱՐԻԿ — Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն

ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու *արևածաղիկ* տնկել – 374: Իրենց *արևածաղիկները*, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր – 342: Երեսը սև *արևածաղիկի նման* դանդաղ դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396:

ԱՐԵՎԵԼԷՔ — ու մեկն *արևելք* գնաց, մյուսն արևմուտք – 395:

ԱՐԵՎԿՈՂ — Փոքր պեպենոտի ռուս երեխաները *արևկող* պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331:

ԱՐԵՎՄՈՒՏՔ — ու մեկն արևելք գնաց, մյուսն *արևմուտք* – 395:

ԱՐԵՎՈՏ — *արևոտ* բաց լանջերով շիկաբաշը թռչում էր – 316: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի *արևոտ* կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն *արևոտ* մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355:

(ԳԵՐԱՄԻՄ) ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ — հին կոմիսար *Գերասիմ Արզումանյանի* ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356:

ԱՐԹՆԱՆԱԼ — անմեղ, *արթնացավ*, ճանաչեց ու ժպտալով թի-հի արեց – 376:

ԱՐԹՆԱՆՆԵԼ — Մեր չուներ՝ որ թուշը պաշելով խնդրեր *արթնացներ* ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376:

ԱՐԺԱՆ-ԱՆԱՐԺԱՆ — Ակոփի անունը խառնվել հիսուն *արժան-անարժանի մեջ* կորել էր – 388:

ԱՐԺԱՆԻ — դու *արժանի* չես նման արարքի – 286: Բայց թաքուն *արժանի* է – 291: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն *արժանի* չէր՝ որ նա էս գյուղում մնա – 294: ով վաստակել էր ու *արժանի* ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: Պատշգամբում ու ճիշտ կենտրոնում կանգնելու *արժանին* միջնեկ թաթարն էր – 387:

ԱՐԺԵՄ — *արժե*՝ որ էս աղջիկը նրան հասնի – 286:

ԱՐԺԵՔ — բայց *արժեք* է ասի – 335: Ժողովրդական սիրո *արժեքը* մենք գիտենք – 286: Քու *արժեքն* ի՞նչ է, որ քեզ վրա դու լաց ես լինում – 320:

ԱՐԻ — Սոփիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին *արի* տիրություն արա – 274: *արի* խփի չորացրու – 296: – *Արի* հե-եյ, – կանչեց – 298: ոտս *արի* ծուռ գցեմ՝ ընկնի շանսատակ լինի – ո՛չ – 318: դե որ էդպես ծանրանում ու չես գնում, *արի* ոտով խփիր՝ էս դուռը տրաքի – 361:

ԱՐՕԱԹ — Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, *արծաթ* գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Սանդրոն հալվեց կես դառավ, *արծաթը* վրայից ընկնում էր – 299: Մենակ *արծաթը* չի, անոշ – 330:

ԱՐՕԱԹԵ — այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր *արծաթե* գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328:

ԱՐՕԻՎ (հասարակ անուն) — ախպոր տան վրա պաշտպան *արծիվ* դառնա – 286: հայրիկդ հիմա *արծիվ* է դառնալու թռչի – 316: Ասա քու քաշն էդ ո՛ր քաշն է՝ որ էդ *արծիվը* քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316:

ԱՐՕԻՎ (հատկանուն) — մեր *Արծիվ* հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկոմ Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի ռոպե առաջ ընկավ – 389: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ *Արծիվ* կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զոնգացնել – 401:

ԱՐԿԱՆՔ ԼԱՆՁ — և ծիծաղում ու հին երագի պես զոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել *Արկանք լանջերին* – 268:

ԱՐԿԱՆՔ ԽՈՏՏԱՐՔ — ու էդ տոտժան շոգին *Արկանք խոտհարքներից* դրկեց՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթերը Թեվլիկի մոտ է, գնա բեր – 285: *Արկանք խոտհարքներից*, Նավ-ուրթից, Ցիցքարա սեղաններից, Քեղուտ ծակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեղուտով, Զարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու *Արկանք խոտհարքներով*, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303: և դեմ-դիմաց *Արկանք խոտհարքում* գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: *Արկանք խոտհարքների գլխին* նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին ժամանակներից կար – 318:

ԱՐԿՂ — պիտի պատրաստ լինեին մի *արկղ* խմիչք վերցնելու – 378: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից *արկղով* խմիչք վերցնում – 386:

ԱՐՀԱՄԱՐՀԱԿԱՆ — ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած *արհամարհական* Մուրի անունով հիշեց – 335:

ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ — Եվ ուրեմն պատկերացնում ենք նաև ժողովրդական *արհամարհանքը* – 286: բայց նրա այդ անտեսող *արհամարհանքը* Թեվլիկի սրտին ծանր եկավ – 372-373: մեր աշխատանքն է ստորացված, թե՛ մարդկային *արհամարհանքն* առհասարակ չի չքանում – 321: ժողովրդական զզվանքի ու *արհամարհանքի* անդունդ ձորից Սիրուն Թեվլիկին հանում էր – 286: բայց նրա *արհամարհանքից* էլ ջոկ էր քաշվում – 354: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ *արհամարհանքով* նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ *արհամարհանքով* խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: *արհամարհանքով* նայեց – 374:

ԱՐՀԱՄԱՐՀԵԼ — Գրիգորյանը պեպենոտին դեռ դպրոցից *արհամարհում էր* – 337: Թեվանին զուգել ու մեր դարաչուն

արհամարհել էր – 292: Նվերներն *արհամարհել էր* – 303: տնավարի *արհամարհեց* – 367: մեծ պեպենտոն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտոնի պատճառով, այսինքն որ *արհամարհեց* ու տաքացած սաղա-հնդդյան տեղում չսիրաշահեց – 379: Չգիտեին Տաքենդն ինչ է կամ գիտեին ու *արհամարհեցին* – 327:

ԱՐՀԱՄԱՐՀՎԵԼ — մեր հայրն այնինչ *արհամարհված* ծեր ու ոջլոտ խոգարած էր – 332: իսկ մենք բոլորից այսպես *արհամարհվում ենք* – 372:

ԱՐԶԱԿ — քանի որ լավ է *արձակ* որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364:

ԱՐԶԱԿԵԼ — ամեն տղային առանձին սենյակի հաշվով մի երկար շենք էր *արձակել* – 377:

ԱՐԶԱԿՈՒՐԴ — մահակը գցեց ասաց *արձակուրդ* ենք ուզում – 290: Ամառվա *արձակուրդին* գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374:

ԱՐԶԱՆ — խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության *արձանի նման* չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293:

ԱՐԶԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ — էս գյուղում խելքը գլխին դեկավարություն լինե՛ր՝ *արձանագրություն* կկազմեր ու հողը ձեռիցդ կառնե՛ր – 374: Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը *արձանագրությունով* ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվըլկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291:

(ԵՐԿԱՅՆԱԲԱՍՏՈՒԿ)–ԱՐԴՈՒԹՅԱՆՆԵՐ — *Երկայնաբազուկ-Արդությանների* եզան մոտից թողել փախել է – 405-406:

ԱՐՄԱՏ — խնձորի ծառը կացնով խազել ու *արմատին* լվացքաջուր էին տվել – 360: Մելիք Սմբատիչի ու համարիք կենտրոնի ամբողջ դեկավարության ոտքը քեռու *արմատի վրա* է – 379:

ԱՐՄԱՏԻԽԻԼ — լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձնուն *արմատախիլ* սրբելու դեպքով հիացել ասել էր – 385:

ԱՐՄԱՏԸ ԲՈՒՆԵԼ — տրակտորը գցած քաշում էին, մինչև նորից էին սկսում՝ *արմատը* լավ *բռնում էր* – 400:

ԱՐՄԱՏ ՏԱԼ — հարազատ՝ այսինքն որ Վաթենանց ցեղը *արմատ-տված* էս երկրով մեկ կա – 302:

ԱՐՄԵՆ — *Արմենը* գալու է – 368: *Արմենիդ* խանձարուրած Մուրնանց տուն բերեցիր ու սրտնեղանքից ճաքում էիր – 368:

ԱՐՄԵՆԱԿ — այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր *Արմենակ* որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ *Արմենակը*, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջումի քարտուղարները, շրջագործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խովդան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտեր, Հովրտի-Ծմակուտի կուսակցական կերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցաբանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: *Արմենակիդ* ծիծ եմ տվել, է, ծիծ եմ տվել – 343: *Արմենակին* քեռի էր ասում – 385:

(ԲԱՐՁՐԱՅՆՈՂ) ԱՐՄԵՆԱԿ — Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հոչակավոր *Բարձրացնող Արմենակի* փոքր քեռու տղա Վաղդիկն էր – 385:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆԹԱՇՅԱՆ — Մյուսը *Արմենակ Մանթաշյանի*՝ հոչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քեռու տղա Վաղդիկն էր – 385: Երանին քեզ ու քո քեռի *Արմենակ Մանթաշյանին*՝ որ քեզ նման էշ է պահում – 390:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — Մեր *Արմենակ Մնացականյանը* թերթում գրեց – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ *Արմենակ Մնացականյանի* կենացը – 307: մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ *Արմենակ Մնացականյանին* ինքներս ենք որձ խոստացել – 290:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ — Ակոփին խաբել էինք՝ թե աղջիկ ու *Արմենուհի* է – 345:

ԱՐՄՈ — կասե՛ս *Արմոյիդ* ծիծ չեմ տվել – 343:

(ՄԻՄՈՆԻ) ԱՐՄՈ — *Միմոնի* մեր *Արմոն*, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308:

ԱՐՄՈՒՆԿ — *արմունկները* կոնի ու կմնա – 339: Հետո մի թույլ հավեց Թեվըլկի *արմունկին* – 293:

ԱՐՅՈՒՆ — իրավո՞նք չունենք հողին մի որձի *արյուն* տալ – 272: Դու շան *արյուն* ես – 294: երևում էր, որ եթե դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ *արյուն* կկորցնի – 309-310: Բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից *արյուն* չունե՛ր – 358: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր *արյունը*, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտոնը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *արյունը* չռալով գնում էր – 322: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո *արյունը* մեկընդմիջտ բացառում էր թաթուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: ուղն ու տաք *արյունը* ինձ, մնացորդ լեշը քեզ – 406: գոռից իր քթերի *արյունը* գցել է – 407: նրանը Տիգրանի անվախ *արյունն* է – 358: քու *արյունն* են – 364: Բայց ինչքան չլինի *արյունով* հարազատ ենք – 333: *արյան հետ* խառնեց – 272: այդքան համաճարակի, ոջլի, *արյան*, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ *մի արյուն* ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294:

ԱՐՅՈՒՆԸ ԲՈՒՆԵԼ — *Արյունը* հյուրերի մոտ *չեն բռնում*, ծծվում կորչում է – 272: Սոփին որձի *արյունը* շների համար *բռնում էր* – 272: *արյունը* մինչև վերջին պուտը *բռնեցին* – 272:

ԱՐՅՈՒՆԸ ԳԼԽԻՆ ՏԱԼ — *արյունը* *գլխներին* տվեց – 306:

ԱՐՅՈՒՆԸ ՔԱՇԵԼ — հարազատի *արյունը* *քաշեց* – 333:

ԱՐՅՈՒՆԸ ՎԻԿ — բռնել ու քիթը ջնջված, ականջը կերված, ձվանը ջարդված *արյունվիկ* կանգնել է – 407:

ԱՐՅՈՒՆՈՏ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն *արյունոտ* են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273:

ԱՐՅՈՒՆ ՏԱԼ — թուրքից էս երկիրը սրանք *արյուն տալով* են խլել — 305:

ԱՐՆԱԽՈՒՄ — *արնախում*՝ հորդ նագանը փորդ կոխիր, անամոթ — 349:

ԱՐՆԱԿՈՒՆ — և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն *արնակողով* էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահական էր, չէր ուզում — 285: ոտն ու պոզն *արնակողով* ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր ազատ արածել — 353: *արնակողով*, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած — 362:

ԱՐՆԱՔԱՄ — *արնաքամ*՝ Տեղեմաքը փափուկ ժպտալով իրեն տվել է իր սպանիչների ձեռքը — 316:

ԱՐՆԱՔԱՄ ԼԻՆԵԼ — Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե *արնաքամ է լինում*, հասիր — 320: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն *արնաքամ է եղել* այս գովերում — 315:

ԱՐՆԱՔԱՄՎԵԼ — սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած *արնաքամվելու* դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ — 356: *Արնաքամվե՛լ*, կարիճ էր դարձել, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են — 323:

ԱՐՆՈՎ ԳՑԵԼ — այսինքն որ Հովտի բժիշկը *արնով է գցել* — 279:

ԱՐՇԱՎԱՆՔ — Գյուղ իջնենք տեսնենք Չինգիզխանի *արշավանքն* անցել է՝ ամայի — 305: ահա՛, — մի հաղթական *արշավանքից* Ջանդաղ Թեվանը եկավ — 268:

ԱՐՁ — ոնց որ *արջը* կոճղ գրկի — 407:

ԱՐՁԵՐՈՑ ԼԻՆԵԼ — կամ *արջերոց են եղել*, կամ թաքուն ծնել շատացել են — 316:

ԱՐՎԵԼ — մեր ընտանիքների շեֆությունը բարձիթողի է *արված*, ասա, է, ասա — 399: Փոքր պեպենտի հարցը *աչքաթող արվեց* — 295:

ԱՐՏ — որ կարավ չես ու էսքան ցել ես արել, քու *արտի* հացն ո՞վ է ուտելու, է՞ս — 407: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած *արտերով*, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները — 276:

ԱՐՏԱԳՐԵԼ — աշխարքում ինչքան կարոտ կալանավոր կա՝ բոլոր նրանց երգերն *արտագրած* բերել էր — 364:

ԱՐՏԱՀԱՅՏՎԵԼ — *արտահայտվում է* թող արտահայտվի — 399: արտահայտվում է թող *արտահայտվի* — 399: ինքը մի օր *կարտահայտվի* — 396: *արտահայտվիր*՝ որ չտրաքես — 396: *Արտահայտվի՛ր*, արա — 398:

ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆ — բայց արտաքուստ ոչ մի ձայն, ոչ մի *արտահայտություն* — 339: Ջանդաղի մի պարապ *արտահայտությունից* արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը — 270:

(ԳՈՂԻ) ԱՐՏԱՇ — մեր գյուղի իրական խելքուխորամանկությունը՝ *գողի Արտաշը*, մեր ժողովրդի նվաճողից զգվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել — 300-301: ծմակուսյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (*գողի Արտաշը*) — 304: ոչխարի անարատ պանիր մեկ *գողի Արտաշն* ու շրջովի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը — 343: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր — Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր *գողի Արտաշի* քույրը — 299:

ԱՐՏԱՇԱՏ — մեր քույրը Երևանի *Արտաշատից* քոչել է Միջին Ասիա — 312:

ԱՐՏԱՄԱՆԵԼ — Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից *արտասանում*, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում — 381:

ԱՐՏԱՄՎՈՂԸ (փոխանություն) — *արտասվողներ* էլ եղան՝ որ սիրած ընկերուհուց հավիտյան բաժանվում են — 292:

ԱՐՏԱՍՈՒՔ — ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ *արտասուք* ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է դուրս եկել — 321: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր *արտասուքը* եղավ — 363: փոքր պեպենտը մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր *արտասուքը* տակնիվեր գնում էր — 363:

ԱՐՏԱՔՍԵԼ — Գյուղից *արտաքսեցին* — 299: *Կ'արտաքսենք*, Շուշան — 350: այսինքն Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր, բայց *կ'արտաքսեր* — 350:

ԱՐՏԱՔՈՒՍ — բայց *արտաքուստ* ոչ մի ձայն, ոչ մի արտահայտություն — 339: բայց *արտաքուստ* նշան չի տալիս — 340:

ԱՐՏԵՄ ՔԵՆՈՒ — Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրեկի, Ասատուրի, Սաքոյի, *Արտեմ քենու*, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար — 306:

ԱՐՏԻՍ — ասում էին *արտիստ* է դառնալու — 381:

ԱՐՏԻՍՏՈՐԵԼ — *արտիստորեն* չափավոր ուտում, չափավոր խմում ու բուկը միշտ պատրաստ է պահում — 381:

(ԳՈՂԻ) ԱՐՏՈ — Գյուղի գլխավոր հոգաստարը՝ *գողի Արտոն*, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբևայրի մեծ Սոփնին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն — 285:

ԱՐՏՈՆԱԳՐԻ — իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՞ թագավորի *արտոնագրով* հատուկ նրա համար է ստեղծված — 317:

ԱՐՑՈՒՆՔ — քույրական այդ գիտակից *արցունքին* չհասկացանք ինչ պատասխան տանք — 290:

ԱՐՓԻ — որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն *Արփի* երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը — 356: սիրո պատճառով Օսեփանց մեծ հավիտյան *Արփին* պահեստում պակասորդ էր տվել — 363-364:

ԱՓ — մեջը ձկներ լինեն ու *ափին* ծաղիկներ — 302: ինքն էլ ծայրը *ափերի մեջ* ոլորեց — 317:
 ԱՓԵՂ-ՑՓԵՂ — Ղարաչին *ափեղ-ցփեղ* խոսեց — 332:
 ԱՓՄԵ — պատառաքաղի ծայրով *ափսեն* ամբողջ ժամանակ քչվորում, ուռչում ու կարմրում էր — 319:
 ԱՓՍՈՍ — ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկոմ Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բռնակի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն *ափսոս* է — 301: *Ափսոս* է — 371:
 ԱՓՍՈՍԱԼ — թելիկ ոսկի մագերն *ափսոսացինք* մկրատի տակ առնել — 363:
 ԱՔՍՈՐ — մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել *աքսոր* է դրկել ու էդ է — 348: կարծել էր այդքան *աքսորից*, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Օմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին — 358:
 ԱՔՍՈՐՆԵՐ — Այդ ամառ Շուշանի անբախտ մայրը *աքսորներից* ու Երևանից եկավ — 357:
 ԱՔՍՈՐԵԼ — հետո որ պետությունը նրան *աքսորել էր*՝ առանց բռնական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր — 357:
 ԱՔՑԱՆ — *Աքցան* գգիր ու քաշիր — 369:

Բ

ԲԱ — — *Բա* էս ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս — 273: — *Բա* հիմա ո՞ր է, — ասաց — 275: — *Բա* քու էդ հարցը իմ էս ուրախությանն օրն էր բռնելու — 280: *Բա* էն լավ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի — 287: *բա* ամո՞թ չի — 291: *բա* էլ ո՞ւմ պարտքն է — 291: Դե որ ոչ՝ *բա* էլ ո՞վ — 296: *Բա* էս էլ ասում եմ մենակ էս ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները — 298: *բա* չէ՞ս տեսնում որ մեղք են — 299: *բա* քու գյուղի ժողովուրդն են, չէ — 299: հպարտացանք ասացինք *բա* ի՞նչ էիր կարծում — 304: — *Բա*, — ասաց, — էդ էլ կա — 318: *բա* թե՛ «քու կոնվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» — 323: *Բա* էդպես սարի՞ց են գալիս թե Դիլիջաններից ու Ղազախներից — 327: *Բա* էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք — 327-328: *Բա* էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել — 330: *Բա* դուք մարդ չէ՞ք իսկի — 331: կերամտի փողը *բա* ո՞րտեղից է ունենալու — 335: *Բա* էս ի՞նչ է ուզում — 338: երեխան *բա* իրավունք ունի՝ գոմեշից վախենա — 355: *բա* հիմա լավ է՞, որ էն կխտարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է — 364: — *Բա* չէ՛ — ասաց, — քու դուռին էստեղ ցառա կենանք — 370: *Բա* չէ՛... բա չէ՛ — 370: Բա չէ՛... *բա* չէ՛ — 370: *Բա* էդ խի՞՞ էս ջուլտ-ջուլտ սարից փախչում, Թեվիկ ջան — 373: *Բա* ձմեռը դու ի՞նչ ես ուտելու, այ որդի — 374: մի ամսում *բա* դու չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի ձեռնարկ է — 383: *բա* թե՛ վերցնեմ ի՞նչ անեմ — 384: — *Բա* կնանի՞ քը, — ասացին — 395: *Բա* էդ ինչի՞՞ էս մեռնելով ասում — 397: *բա* է՞դ էիր ասելու — 399: քու փոխարեն *բա* աշխատավորը ես լինեի ու է՞դ ասեի — 399: *բա*, տղա ջան, էդ է — 406: ժողովրդի առաջ գլաղեն *բա* իրավո՞ւնք ունի Ավետրքի պատիվը գետնովը տա — 409: *Բա* ո՞վ է եղել — 409: ի՞ ի՞հի, տնաշենի տղա, *բա* դու էս աշխարհից չէ՛ս — 411:

ԲԱԶՄԱՊԱՏԿԵԼ — Լայնակի շարքն ու վերելքի շարքը *բազմապատկեց* — 372:

ԲԱԶՄԱՑՆԵԼ — մի քիչ էլ ինքը *բազմացրեց* — 275:

ԲԱԶՄԻՄԱՍ — շատ *բազմիմաստ* ասել էր — 385:

ԲԱԶՐԻՔ — Սյուներն ու *բազրիքը* լավ ներկված էին — 326: *Բազրիքը* ձեռով ձեծեց, ասաց — 393: երկու անգամ դրեցինք *բազրիքին* — 383: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց *բազրիքին* — 399-400: և ձեռքը դրեց *բազրիքին* — 405: Իր լրագրերը *բազրիքի վրա* էին — 391: *Բազրիքի վրա* ձեռը շրխկացրեց ասաց — 397:

ԲԱԶՈՒԿ — *Բազուկն* էլ պահում էին՝ որ թրուն գունավոր ու համով լինի — 324: *Բազկի* թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս — 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ *բազկի* թերը կարմրին էր տալիս — 324: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ ու կարմիր *բազուկի մեջ* չընկնի — 331:

ԲԱԺԱԿ — Սոփիկը բերեց երկու *բաժակ* գինի լցրեց — 309: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ *բաժակ* բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է — 379: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է մի *բաժակ* բան խմի — 411: երկրորդ *բաժակը* լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը — 307: *Բաժակը* բերեց — 308: իսկ Սյուրը առաջին *բաժակը* ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը էդպես էլ կար — 309: սիրտը կոտրած՝ *բաժակը* մեկնեց ասաց — 309: կռացավ ու հացի վրայով *բաժակը* իր Ջանդադին մեկնեց — 309: կենացի խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի ու *բաժակը* ձեռքից առնում էր — 309: *բաժակը* ձեռքից ընկնում էր — 311: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդադը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտեի՞ր, թե՞ Ջանդադիս պես անհասցե էիր գնում, *բաժակը* ետ դրեց — 312: Քաղաքավարի նստել, *բաժակները* լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն — 307: Բայց՝ ոչ, որ *բաժակները* վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդադը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտեի՞ր, թե՞ Ջանդադիս պես անհասցե էիր գնում, *բաժակը* ետ դրեց — 312: Ամուսնու ձեռքից *բաժակն* առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս — 310: ո՛չ. առաջին *բաժակով* հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ալյոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների — 307: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի *բաժակով* հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին — 308: երկրորդ *բաժակից հետո* էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթիկյանը կանչեց — 308:

ԲԱԺԱՆԵԼ — գողի նախագահը կարգադրեց մորթել, միսը ժողովրդի վրա *բաժանել* — 354: Տիգրանը կարգադրեց մորթել ու միսը ժողովրդին ձրի *բաժանել* — 354: ասում է չի եղել ու *բաժանում է*, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի

արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ առանց մեզ *բաժանել են* – 319-320: Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվըրկիս վրա *բաժանելու համար* հանձնաժողով էր եկել – 290-291:

ԲԱԺԱՆՎԵԼ — Հովքոյից իսկապէս ու էին ուզում *բաժանվել* – 393: արտասովորներ էլ եղան՝ որ սիրած ընկերուհուց հավիտյան *բաժանվում են* – 292: Եթե *բաժանվեին*՝ կարո՞ղ էին ուրախանալ – 393:

ԲԱԺԻՆ — Բայց թե մեր *բաժին* պարոնը քաղաքում արդեն լէյտենանտ էր – 285: ձեր չորս կտրկան ոչխարին հասնում է ուր *բաժին* շնալիւր – 306: Բայց իսկապէս կա՞ թե մասկոմբինատի *բաժին* է դառել – 394: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գունդադիմի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու *բաժինը* սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: ու թեպէտ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր *բաժինը* մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347:

ԲԱՆՏ — Գյոզընդադընեմ է՝, թուրքերեն ասաց, – *բախտ* է, բախտ – 277: – Գյոզընդադընեմ է՝, թուրքերեն ասաց, – բախտ է, *բախտ* – 277: խակ լակոտի մաքուր գոյությունը փրկիչ *բախտ* համարեցինք – 347: բայց բոլոր ճանապարհներին էլ կանգնած *բախտ* կա – 357: չասենք՝ թե դա *բախտը* չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր *բախտի* վերին տնօրէնը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթանքի գոմէշի պէս անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Օհանի մահով նրա Սոփիին *բախտից* խոտվեց – 282: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապասկներին ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց *բախտից* – 292: իր *բախտի վրա* ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց շներն էլ ետևից – 314: իր *բախտի ետևից* Շուշանը պահեստի առիթով գնում է սարը – 358:

ԲԱՆՏԱՎՈՐ — ասաց հողեմ ձեր *բախտավոր* գլուխը – 360: *բախտավորների* սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու վրա է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357:

ԲԱՆՏԱՎՈՐԵԼ — ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին *բախտավորեց* – 357:

ԲԱՆՏԸ ԲԵՐԵԼ — ուրեմն ասենք՝ որ մեր *բախտն* ուղղակի *բերել է* – 286: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր *բախտն* իսկապէս *բերել էր* – 347: *բախտը բերեց* – 358:

ԲԱԿ — Շները *բակ* չմտան – 326: ամբողջ *բակը* մաքուր ավլած – 326: *բակում* մի ծրտած տեղ չկար – 326:

ԲԱԿՈՒՆՅԱՆ — Էդ բանը չի եղել, հընկեր *Բակունց* – 409:

(ԱԿՍԵԼ) ԲԱԿՈՒՆՅԱՆ — *Ակսել Բակունցը*, Հովքոյի ու Ծմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: մինչև գյուղատնտես *Ակսել Բակունցի* գալը Մամուտ խոտհարքներն անտեր են եղել – 408:

ԲԱՀ — *բահն* ու դուլը բերել բանջարանոցում թողել էր – 374:

ԲԱՂՈ — չէ՞ գնդակը *Բաղդոյի* ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311:

ԲԱՂՄԱՅԱՆ — երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ *Բաղրամյանի*, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: թե մարշալ *Բաղրամյանի* գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379:

ԲԱԿՈՆ — *բաճկոնը* քեռիների նման ուսերին – 375: և ընկերոջն ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով ու *բաճկոնն* ուսերին – 270: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենոտը, *բաճկոնն* ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պէս *բաճկոնն* ուսերին՝ մեծ պեպենոտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեռ նայում էր – 325: Քեռիների նման *բաճկոնն* ուսերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենոտը թները խաչած կանգնած էր – 333: Ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր *բաճկոնի* դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: ստացել, ծալել դրել էին *բաճկոնների* գրպաններում – 388: Ջանդառն ի՞նքն էր երբեք խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի *բաճկոնի հետ* Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուլյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր *բաճկոնի* ու փեշի *մեջ* գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361:

ԲԱԿՈՆ-ՇԱԼՎԱՐ — Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոտպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ *բաճկոն-շալվարով* ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313:

ԲԱՄԲԱԿ — չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած *բամբակի* թել էր բերում – 363:

ԲԱՄԲԱՍԱՆԲ — շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվըրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու *բամբասանք* էլ՝ հետը – 363: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց *բամբասանքի*, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: *բամբասանքի վրա* լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363:

ԲԱՄԲԱՍԵԼ — բայց Շողակաթն ահա *բամբասել էր* – 363:

ԲԱՅ — բայց չէին հիշում ինչ *բայ* է ասել – 388: *Բայը* ասա – 294: ասում էր իմ *բայը* ես ասել եմ – 388: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պէս տղան իր *բայը* չէր ասում – 402: *Բայը*, ձեր թույնի կարծիքը սուտ դուրս եկավ – 294: Մաշայի վերաբերյալ տրակտորի առիթով իր *ծանր բայն* ասաց – 339-340:

ԲԱՅԱԹԻ — ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի *բայաթին*՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284:

ԲԱՅՅ — *բայց* քաշեց ոտի տակ որձ մորթեց շուրջերկրյա ճամփորդությունից հետո – 267-268: *բայց* չքնեց – 268: *բայց* ոչ – գուտ իրենց չորսի համար քաշեց ու որձերից մեկը մորթեց – 268: *բայց* խակ էին եղել ու Սոփիի բկում մնացին – 269: Ջանդառը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք, *բայց* անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: *բայց* «ախպոր» հոտն առավ – 270: չնայած կոտած է, *բայց* դե էլի որձ է – 270: *Բայց* խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լիներ

այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ եղյամ չէր, *բայց* սառն էր – 270: *բայց* կարողացավ բռնել դազախի հաստակեղև, մուգ կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը – 270: *բայց* ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: *բայց* ծալեց ու դրեց թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: Դաշույն չէր, *բայց* այն շեղքի վրա դաշույնի ակոս ուներ – 271: *բայց* չկախեց – 271: *բայց* ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: *բայց* բռնեց իր վերադարձը տոն սարքեց – 271: *բայց* ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա- է՛կէ – 271: *բայց* թույլ տվեց, ամանը վզի տակ քաշեցին – 272: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զցելու բան չունի, *բայց* շների համար պիտի հնարես – 272: կարմիր գելիսեդդն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, *բայց* գնացին – 272: *բայց* մյուս երկուսն ինչու հասկացան ու գնացին – 273: *բայց* մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, *բայց* այդ թույլին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, *բայց* այդքանն էլ չէր կարելի – 273: *բայց* Սիրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: *բայց* Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, գործին տեր չէր կանգնում – 274: *բայց* սիրուն երեսը նա դարձրեց ու թարս նայեց – 274: *բայց* Մյուսն ըստ երևույթին մտադիր էր կոտրել նաև Ջանդառի տրամադրությունը – 274: *բայց* նրա խոսքն այդ մասին չէր – 274: *բայց* օտար ժողովրդի առաջ ամաչում ու քրտինքը ետ է քաշում – 275: *բայց* որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ եղ երդվելու բան չի – 275: *բայց* Թեվիկը – 275: *բայց* Ջանդառը պայմանը տեղի ունեցողը մոռացավ – 276: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, *բայց* թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: *բայց* աստղը հետո ասել էր. սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ էսպես գնանք – 277: *բայց* մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: ավտոն լավ է, *բայց* մեր ձին – 278: *բայց* սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, *բայց* տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, *բայց* այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կցնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզիանի բացաշկարա օրդու – 278: *բայց* մեր խոսքը ձիերի մասին չէ – 278: *բայց* ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: *բայց* մենք ի՞նչ բանի կենանք – 281: *բայց* որ սև թուղթը ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: *բայց* Օհանի մի աչքը խավար էր – 282: *բայց* մեր ծնողները պապեր էին եղել ու հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: *բայց* անտեր մնա ժամանակը – 284: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, *բայց* գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: *բայց* գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելիսեդդ ենք – 284: *բայց* Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: մոտավորապես կոռահում ենք, *բայց* առավել ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, *բայց* մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: *բայց* տաքացել խելագարվել է – 286: *բայց* վտանգի առաջ պիտի մեծանա – 286: *բայց* Թեվիկը նույնիսկ իրենց տղերքի մեջ է նվազ – 287: *բայց* Ծմակուտ ի՞նչ դատ ու հրապարակ – 287: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիվ ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, *բայց* իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: *բայց* գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանի պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, *բայց* իր վարքը եղ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: *բայց* ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: *բայց* իր խոսքը նա ասել ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: *բայց* մենք մեզ ուրիշ կերպ չենք հիշում – 289: *բայց* մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում են են հասկանում – 290: *բայց* տանը մի օր պառկել էր – 290: մանավանդ որ Սիմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, *բայց* ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, *բայց* անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: *բայց* ուրեմն իրավունքատեր մարդ է՝ որ գոնե չպարտավորեցրեց – 291: *բայց* թաքուն արժանի է – 291: *բայց* իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյի այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: *բայց* տնաշենը քաղաքականություն չունի – 292: *բայց* Թեվիկին միասին էին ասում – 294: *բայց* խփելուց էլ պինդ եղբոր թիկունքին կանգնած էր – 294: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, *բայց* դուք ձեր բեռներին եք քաշել – 294: շքանշանն էլ սուտ էր, *բայց* թող ձեր խոսքը լինի – 294: *բայց* գիտեր՝ որ առանց կնոջ չի լինի – 295: *բայց* փոքրը Մաշային ետևը-զցած եկավ – 295: *բայց* մեծ պեպենը խոսեց – 295: *բայց* Թաթարը հիմա էլ Թեվիկին էր գեշ նայում – 295: *բայց* առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: *բայց* սպառնանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296: *բայց* կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, *բայց* մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չունե՛ր – 297: *բայց* հարսների վրա վտանգ չկար – 298: *բայց* չհավատաց՝ որ դա կարող է Մանդրոն լինել – 298: *բայց* Ջանդառը կանչեց – 298: *բայց* ծիծաղը գալիս էր – 298: *բայց* նրա ճանապարհին խնդրողական էին կանգնած – 299: *բայց* դա

անհնար երագ էր – 299: *բայց* դե չի կարելի տարով հյուր ընկնել – 299: *բայց* Սանդրոն ձեռքը Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա թափ էր տվել, ասել – 299: չնայած Սոփին ինչ է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, *բայց* դե էլի՝ – 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավելելով է քարշ-տվել, *բայց* դե էդ էր – 300: Ետևից երեք որք թողեց, լրիվ որք քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, *բայց* նրա որբերն ի՛նչ – 300: *բայց* հիմա վարկաբեկված էր – 301: Ես անձամբ անկարող եմ օգնել, *բայց* էսինչ մարդը կարող է – 301: *բայց* կարծում էր իր մեծ կարիքը նորից են զգալու – 301: ասում էր՝ էն էլ է հանրային, *բայց* մի տրաքացնող լիներ – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթընանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, *բայց* ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Ասել էր բարով ես եկել, *բայց* գորու չյեմ – 302: *բայց* մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: *բայց* աղջկա կորստից հետո Գրիգարյանն ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր – 302: կենտրոնին էսքան միս ու կաթ եմ խոստացել, *բայց* խոտհարքս նեղ է – 303: *բայց* ծմակուտյան հայրենասիրությունը վերջը հաղթեց – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, *բայց* կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի .ք ու ոչ էլ մեր Ծմակուտը, *բայց* դե էլի՝ – 303: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, *բայց* դե էլի բան է – ապստամբեցի՛նք – 303-304: *Բայց* աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: *բայց* դա ի՛նչ պատասխան է – 304: *բայց* Վաթինյանը բեմում ներկա է – 305: *բայց* ժողովն այդպես էլ չէր շարունակվել – 305: *բայց* որը մեր սարն էին հանում՝ ապրում էր – 306: *բայց* սասցինք՝ գնա բու որանը հաչիր – 306: *բայց* Դսեղը ոչխա՛ր ունի՝ որ անասնաբույժի պաշտոն ունենա, չունի – 306: *բայց* դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: *բայց* Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Զարխեչ – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ *բայց* դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, *բայց* դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, *բայց* Սիրուն Թեվլըկինը չափազանց էր – 308: *բայց* թող քո խոսքը լինի – 308: *բայց* շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՛նց եք մեզ խմիչքից զրկում, *բայց* հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: *Բայց* մեջների թափովը Վարդոն էր – 309: *բայց* նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Զանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: *բայց* այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն ու միաժամանակ նազելի – 310: կապրեր, *բայց* շները գտել, կրծել ու խեղդել են – 311: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, *բայց* սառած էնիք էր դառել – 311: *Բայց* կներես, – ասաց, – չի՛ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: *բայց* բերանը շարժեց ու մնաց – 311: *Բայց* ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Զանդառը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՛ Զանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: առձեռն հասցե չկա, *բայց* անհույս չի – 312: *բայց* մեջը սիրունություն չէր մնացել – 312: *բայց* նաև գիտեր՝ որ այստեղ է – 313: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, *բայց* քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: *բայց* վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, *բայց* հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Սամըրղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, *բայց* տոպրակը Թեվլըկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: *բայց* դե երեխան եթե թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: *բայց* մեկ էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ Սոփին կանչելուն – 314: *Բայց* ճիպտոր նա ուրիշ հատուկ նպատակով էր վերցրել – 315: *բայց* Զանդառը այդպես չէր մնացել – 315: *բայց* ջաղացպանն ինքն էլ նույն Տելեմաքի օրինակով է սպանվել – 315: *բայց* դա վաղո՛ւ ց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաժկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, *բայց* նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: բաշը հանձնեց Թեվլըկին, *բայց* դեռ չէր ենթարկվել – 317: *բայց* ասում ենք – 318: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, *բայց* դե էլի կյանք է – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, *բայց* մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՛ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *բայց* Զանդառն ասաց –

319: *բայց* դու Վարդ կասես – 320: Խոտի ապահովությունը ապահովություն, *բայց* նրա հունձը մեզ դուր չէր գալիս – 320: Լուրը գյուղին շուտ էին տվել, *բայց* սարը-հանող չէր եղել – 320: *բայց* երեխան ուր ծուլ էր արել – 320: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, *բայց* գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: *բայց* միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտուր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, *բայց* մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, *բայց* իր տեղն ու լինելը որ չնախանձավորվեց – 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, *բայց* այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Իրենք երկուսով էին, նա մենակ, *բայց* օտարություն էին քաշում – 325: *բայց* Թեվանի համբերությունը հատել էր – 325: *Բայց* սրտնեղած էր – 325: *բայց* նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326: – Պիտի սարում լինեի, *բայց* գյուղում եմ, – ասաց – 326: Կանեի, *բայց* ճամփի վրա եմ – 327: Չեմ նկատել, *բայց* կարծեմ կորած չի եղել – 327: *Բայց* չազդվեցին – 327: Ստույգ չգիտենք, ասում են, *բայց* ստույգ կլինի – 328: հիմա մեջքին չէր, *բայց* արած կլինի – 328: Էնիքը, անկասկած ունեին, *բայց* թաքցրին – 328: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, *բայց* բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞ – 329: *բայց* նա տունքանդիչ է, անոշ – 329: դպրոց պատած կլինի, *բայց* պատած էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: *բայց* չուզեց անպատասխան մնալ, քանի որ ճիշտն ինքն էր – 330: հալիվորը բան չասաց, *բայց* փաստորեն կնոջը խոսք տվեց – 330: Ասելիք այսինքն չունեի էլ՝ – 330: *բայց* երեխան անխոս կենդանու նման սեղմվեց հալիվորի ոտքին – 330: *բայց* չասաց – 330: *բայց* հորենական տունը քանի կար՝ աղբյուրն էլ կար – 331: *բայց* Մեղրակենց բարձր պատշգամբում մարդ չերկաց – 331: *բայց* սիրտն էնպես էր ելած – 331: *բայց* դե էլի՞ – 332: *բայց* երկուսս էլ նրա ծնկներին խաղացել ենք – 332: *բայց* մենք էլ էինք խցկվում ծնկների արանքը – 332: Նա մեզ հայր կգար, *բայց* եղբայր էր – 332: *բայց* պատից ինչ էրեսով իջեցնեինք – 332: *բայց* ինչքան չլինի արյունով հարազատ ենք – 333: *բայց* չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: *բայց* արդեն չափարի մեջ էր – 334: *բայց* նա չվերցրեց – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, *բայց* նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: *բայց* չափեց – 334: *բայց* ինչ էր ասում – 334: *բայց* արժեք է ասի – 335: չասաց ժողովրդից ծաղրված է եղել, *բայց* իմ պապն է – 335: *բայց* ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շփ-շփոակ նստած, մի բոպե երանության տրվեց – 336: տղամարդ չէր, *բայց* անունով – 336: Էլի երեքիդ էլ ունեի, *բայց* աղջիկ էի – 336: *բայց* երեխա էիր – 336: Չպատասխանեց, *բայց* մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: *բայց* մեծ պեպենտուն ստիպեց – 337: *բայց* հետո էլ գնում է գործկում բողբոլում – 337: Դուն էլ չունես, *բայց* ապրում ես – 338: կողքի գյուղերում չգիտենք կհասկանային թե չէին հասկանա, *բայց* տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: *բայց* շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն – 339: *բայց* արտաքուստ ոչ մի ձայն, ոչ մի արտահայտություն – 339: *բայց* գիտեի՝ որ ինքը դեկավար է լինելու – 339: *բայց* ասաց – 339: *բայց* արտաքուստ նշան չի տալիս – 340: *բայց* հնազանդվեց ու թողեց – 340: *բայց* երևում էր՝ որ սրտով չի համաձայն – 341: *բայց* միջից եփվում էր – 341: *բայց* ոչ ոք սրտով չէր այստեղ – 342: և բոլորի համար մի բոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, *բայց* ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: *բայց* Սիմոնի տան ետևն էր – 344: *Բայց* նրա Հիտլերը Սիմոնն էր – 344: դու գյուղխորհուրդն ես, *բայց* իրավունք չունես – 344: *բայց* սա խոկում ու ձգձգում էր – 345: *բայց* պապի անունն էինք դրել ու սպասում էինք Տիգրան դառնա – 345: *բայց* երեխան փեթակի տակից դուրս չէր եկել – 345: *բայց* խելքը չէր կորցրել – 346: *բայց* Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: *բայց* չեղավ – 346: *բայց* նույնիսկ այդքանը չէինք գորում մեզանից վանել – 347: *բայց* կողքին կանգնած իրական պաշտպան էր ուզում երեխան – 348: *բայց* Ռոստոմը ցեղից դանդաղ ու հաստատ ետ էր քաշվում – 348: *բայց* Շուշանն ուզեց ու չկարողացավ իրողությունը տեսնել – 348: *բայց* հենց այդպես էլ կար – 349: *բայց* սովորական ծառայություն էր – 349: *բայց* միթևանին ու օրիորդ զավակը մեկընդմիջ տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: *Բայց* մեզանից ինչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: այսինքն Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր, *բայց* կ'արտաքսեր – 350: *բայց* պաշտպան մոր ներկայությունը զգաց – 350: *բայց* այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350: *բայց* երեխայի աչքը վախեցել էր – 351: *բայց* վախեցավ նավթը ձեռքին մտնել մեղվանոց – 351: *բայց* արդեն ձին քաշելով գնում էր – 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, *բայց* թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: *բայց* հալիվորը վրա էր հասել աղն առաջից խել – 352: *բայց* Շուշանի աղը նպատակի վրա պինդ նստեց – 352: *բայց* մեկ էլ տեսավ ասել է – 352: Տիգրանի պապ Տիգրանի կողքին թևաթափվել ու զզվել, *բայց* չեն հեռացել – 353: *բայց* ոչ մեկն էլ օգնական չէր – 354: *բայց* Օսեփանց հալիվորին արդեն բերել էին – 354: *բայց* երեխայի նրա մաքուր երեսը ժողովրդից ոչինչ չէր թաքցնում – 354: *բայց* հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: *բայց* նրա արհամարհանքից էլ ջոկ էր քաշվում – 354: *բայց* իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը՝ Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: *բայց* Շուշանի խոսքում հիմա չարություն չկար – 356: *բայց* ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարհում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: *բայց* Օսեփանց հալիվորն ասել է – 353: *բայց* թաթարը բերանը սեղմել ու նրա մեղրը մերժում էր – 356: Շուշանն ասաց վերցրու, *բայց* երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: *բայց* որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: *բայց* սպասված թատրոն-տրաքոցը չկայացավ – 356: *բայց* հիմար ուրախությունը երեսին նա կանգնել ու չէր հեռանում – 357: *բայց* տուն չմտավ – 357: *բայց* Աստրենց ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բոպե լինեն ու չլինեն – 357: *բայց* ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի

պէս սնացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: *բայց* դա սեր էր – 357: *բայց* բոլոր ճանապարհներին էլ կանգնած բախտ կա – 357: *բայց* նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չունէր – 358: *բայց* նայել ու դաժանությունը սովորել, անունը դրել էր պրինցիպ՝ սկզբունք – 358: *բայց* ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: *բայց* վե՛րջ, ասաց, վայր – 359-360: *բայց* երեխայի ատելություն է, չէ՞ – 360: *բայց* որ ամբողջ ֆերման իմ առաջ բերող կանգնեցիր – 360: *բայց* քանի որ խելքով դեռ երեխա էր – 361: *բայց* նաև թաքուն հուսացող կար՝ թե անշահ չի – 361: դու քու գլխին մեր չես ունեցել, ասաց, *բայց* քույր ես ունեցել – 361: *բայց* որ դուրս ես եկել՝ զանգիր կենտրոն, հորդ – 361: *բայց* դու էդքանը չես հասկանում – 362: *բայց* մեռնելն ուրիշ ինչպե՛ս է լինում – 362: *բայց* նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: *բայց* ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուտերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: *բայց* Շողակաթն ահա բամբասել էր – 363: *բայց* անցավ – 363: Վերան տղա, լավ է որ դաժան ես, *բայց* շատ ես դաժան – 364: *բայց* նա ասելիքը դարձյալ չասաց, չասաց այսքան մարդու լռեցրել եմ – 365: *բայց* ոչ մի անգամ նա այդպես իր խոսքին չէր եղել – 365: *բայց* Շուշանի համար միշտ էլ այսօրն ու այսօրվան էին եղել – 365: *բայց* թող գա – 365: *բայց* նա խոսքն այնպես շուտ տվեց – 366: *բայց* Շուշանը կորցրել էր – 366: *բայց* հասկացավ, որ մորն ու Թեմվրկին նա դեռ ճնշում է – 367: *բայց* Շուշանը մոռացավ՝ որ ինքը լռեցված է – 367: ատամը չէր քշփորում, *բայց* այնպես էր – 368: *բայց* պատասխանը սրտաբաց էր – 369: *բայց* հպարտ, աղքատ ու վիրավոր փոքր պեպեկնոտը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: *բայց* մեծ ախպերը ուսի վրայով մորն ասաց – 369: *բայց* դու իրենց հարցրու՝ թե էդ ինչու չեն ուզում – 369: *բայց* սա Մաշայի՛ն ասաց – 369: *բայց* մորը մի կարգին բացատրություն չէին տալիս – 370: *բայց* իմացիր – 370: *բայց* հին զնգուն գյուղը նրա մտադրությունից էլ էր փլվում – 370: *բայց* դե էդ էր – 370: *բայց* դա, այսինքն որ թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն անտեղի էր – 370: *բայց*– ասաց,– խելքդ գլխիդ պահիր – 371: *բայց* ինքը մտածում էր – 371: *բայց* նա մտել էր միզելու – 371: *բայց* Թեմվրկն ինքը չէր հաշվել – 372: *բայց* չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: *բայց* այդ ինչպե՛ս է, որ Մելլքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքն ունեն պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: *բայց* նրա այդ անտեսող արհամարհանքը Թեմվրկի սրտին ծանր եկավ – 372-373: *բայց* չէր ճանաչել ով էն – 373: *բայց* մի բան ավարտված վերջնական էր – 373: *բայց* կար – 373: *բայց* իրավունք չունի անարդյունք մնա – 374: *բայց* թեկուզ մի կենտ անգամ հորանց չեն գալիս – 374: *բայց* այսօր ինչո՞ւ էր հատկապես այդքան պետական – 375: *բայց* դե իր համար պատշգամբ էր – 375: *բայց* երեխան տանն էր – 375: *բայց* անմեղ բերանը հոտ չէր տալիս – 376: *բայց* համարիր թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: *բայց* չդիմացավ – 376: *բայց* աղջիկը եղբորից թաքցրել ու տեղը հորն ասել էր – 377: *բայց* կնիք չունեին – 377: *բայց* գիտակցական սովորություն էր – 377: *բայց* պատասխան չկար – 377: *բայց* կենտրոնի ղեկավարությունը մեր բողոքից առաջմ գգուշանում էր – 377-378: *բայց* մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: *բայց* այլևս տագնապ ու թրթիռ, կարմիր վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378: *բայց* անմիջապես անտառապահն էր – 379: *բայց* չի կարենալու – 379: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, *բայց* հագիվ թե – 379: *բայց* մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: ո՛չ նախկինի չափ, *բայց* ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպեկնոտի ձեռքին կլինեին – 380: *բայց* այստեղ է հսկումի կանգնում – 380: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, *բայց* ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: *բայց* արանքում հիմա մի թեթև սառնություն կար – 380: *բայց* հետո խփել երեխային ետ էր խլել – 380: *բայց* վերջերս արանքով կատու էր անցնում – 380: *բայց* դե էլի՛, ազատ քաղաքացի էր – 381: *բայց* մի օր ետ եկավ – 381: *բայց* վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարիր որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: *բայց* չեն ասում – 381: *բայց* մի քանի օր է վիրավորված էր – 381: *բայց* դա ամայի մահվան տրամաբանությունն էր – 382: *բայց* ոչ էն եղանք ոչ էն – գերեզմանոցի ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: *բայց* սա ո՞վ է՝ որ նրա հետ մրցի – 383: *բայց* ախպերը կատակի տվեց ու չօգնեց – 383: *բայց* հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: *բայց* մեռելը մեռել է – 384: *բայց* մենք ո՞րտեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ դեմառդեմ նստենք – 384: *բայց* վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չոբանությա՛ն – 385: *բայց* հիմա Մանդրո Վաթինյանից հետո Հովրոտի-Մակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: *բայց* ծիծաղել ասել էր – 385: *բայց* այլևս թոշակառու էր – 385: *բայց* իրեն ծմակուտեցի հայրենասեր էր համարում – 385: *բայց* կինը սիրեկան ուներ – 385: *բայց* ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՛ր՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: *բայց* նրանը զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: բայց նրանը զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: որը բանակ ու սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, *բայց* իրականում չպիտի գար – 386: *բայց* Օձունի ու Դսեղի նման քաղաք գյուղեր են ամայանում – 387: *բայց* վերև չէր ելնում – 387: *բայց* անտեղի կլինի – 387: *բայց* չէին հիշում ինչ բայ է ասել – 388: *բայց* դա իր հուշարձանը չէր – 388: սիպտակի անունով էիր տվել, *բայց* այդուրդ լավ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: *բայց* միջոնեկ Մեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովրոտից թող ինձ կարգադրի – 389: *բայց* հույսը չէր իրականանում – 389: *բայց* մեկ էլ ասացին՝ մնանք ու մեր ներկայությունով սաստենք – 390: *բայց* սովոր էր – 391: *բայց* քանի որ կարծում էին աչքը քեռու անտառապետությանն է՝ դարձան քեռուն – 391: *բայց* խմած ծամանակ պատահում էր – 394: *բայց* վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ նեղացած է – 394: *բայց* մեծ Ռոստոմը նաև պարզաբանեց – 394: *բայց* իսկապես կա՞ թե մասկոմբինատի բաժին է դառել – 394: *բայց* չպատասխանեց – 394: *բայց* լռում ու լռում էին – 396: *բայց* որ ժողովրդի առաջ իրենք կապկություն անեն – 396: *բայց* հալիվորների առաջ մենք խնդրվող չենք, մատաղ – 397: *բայց* անտեր որբեայրու նման լաց էր լինում – 398: *բայց* ուզում է իրենից հետո ինքը լինի – 398: *բայց* մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: քեռին էր, *բայց* կոացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399: *բայց* համարեց՝ որ խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի հետ վար է դրել – 400: *բայց* այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են –

400: մտքների մեջ վռագ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, *բայց* նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: *բայց* սրանք թույլ տային իրենց միջով համլետյան մտքե՛ր անցնեն – 401: Այդքանը, *բայց* շատ էր չոր – 401: *բայց* նա մտադրվել ու գնում էր որ գնում էր – 402: Ասացին զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, *բայց* ոչ – 402: *բայց* էդ արդեն միջնեկ թաթարը չէր լինի – 402: *բայց* մանավանդ հալիվորների դեմ նրա թշնամանքը հատուկ է – 402: *բայց* գնդակահարելիս ուրիշ խոսք չեն ասում – 402: Մի մեծ «*բայց*» ունի – 402: *բայց* եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: *բայց* նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է – 403: *բայց* ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: *բայց* Թեվրկի հանգամանքից հատկապես ի՞նչ էր պարզաբանում – 404: *բայց* մեր յոթնամյա գրագիտության հասկացողությունը էդքան էր – 404: *բայց* մեր խիղճը հուշեց – 405: *բայց* էդպես իրավունք չկա – 405: *բայց* շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: *բայց* վաղուց վաղուց գիտե՛ր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: *բայց* նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: *բայց* պայման եմ դնում – 406: *բայց* կարողացել է – 407: Սա գրույց է, *բայց* Ղուդդու բերած հետմորդներիս գրույցն է – 407: *բայց* Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: *բայց* ոչ Օմակուտը ու ոչ էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: *բայց* էն աստծո՛ր՝ ես չեմ եղել – 409: *բայց*, ախպերիկ, ասել էին, քոնը բաց է շատ – 409: *բայց* տանձիդ մի գցիլ – 409: Տաշքենդ ես գնում, *բայց* փող չունես, ախպերացու – 410: *բայց* ասել էին խի՞, մինչև ե՛րբ – 410: *բայց* սրա դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410: *բայց* իմացվել էր, որ լավ ամուսին էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411: Օխող չես, *բայց* ծխում ես, ախպերացու – 411: *բայց* տղերքը բանի հոտ են առել – 412: *բայց* դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412: *բայց* սիրտը շան նման Օաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413: *բայց* Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթրնանց բջջի բերանն է տվել – 413-414: *բայց* Սանդրոյին առաջվա պես հայրիկ է ասում – 414: *բայց* թաքուն հակառակություն կա – 414: *բայց* թատվ խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414: *բայց* Սիմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՝ սովորություն է – 415:

ԲԱՅՅ ԹԵ — *բայց* թե մեզ համար զոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: *բայց* թե մեր բաժին պարոնը քաղաքում արդեն լեյտենանտ էր – 285: *բայց* թե հիմնական խոսքը ինչի մասին էր՝ չհասկացան – 311: *բայց* թե ինչ էր առաջարկում ինքը՝ չէր ասում – 387-388:

ԲԱՆ — իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի *բան* էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու *բան* չի հասկանում – 271: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-գցելու *բան* չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ էդ երդվելու *բան* չի – 275: ուրիշ որ *բան* չլինի՝ զուտ երեսուն ռուս եմ խոստել – 280-281: Էն է խամուտի նման *բան* է – 285: էդ հարցնելու *բան* չի, աղջիկ ջան – 286: Հիմա էս խոսակցությունով էլ վատ *բան* ես անում – 294: քեզ *բան* եմ ասելու – 295: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի *բան* է – ապստամբեցի՛նք – 303-304: ձեռը պիտի մի *բան* դրվի – 304-305: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի *բան* մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի *բան* ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: խմում, բերանը ձեռքով սրբում ու, ոչ հազալ ոչ *բան* – 309: Զգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ *բան* զգաց՝ նորամանուկը հոր ետնից լաց եղավ – 313: սիրտս վատ *բան* է վկայում, ապերիկ – 320: *բան* չասաց ու մտապահեց – 323: Հալիվորը մի ըոպե կտրուկ նայեց ու *բան* չասաց – 329: հալիվորը *բան* չասաց, բայց փաստորեն կնոջը խոսք տվեց – 330: Էն ժամանակ էլ մի *բան* չէր – 331: Էնպես *բան* ասացին, որ չիմացանք ինչ պատասխանենք – 333: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես մի բարձր *բան* էլ մենք ասել – 335: Որ ուրիշ *բան* չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից զուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335: Վերջը, կանգնեց հավասար ու մի *բան* էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: ով չէր վաստակել ու պահեստում *բան* չունե՛ր՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին *բան* չի պատահել, փոքր պեպենտոն է – 346: ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու՝ էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես *բան* չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու՝ – 347: աստված ենք կանչում էդ որբին մի *բան* լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: հացն ամեն մարդու *բան* չի – 350: ասաց *բան* չի ասելու – 352: ասաց ուրեմն մի ճիշտ *բան* եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի *բան*՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: էդ աղջիկը մի *բան* թե փոխեց՝ փոխեց – 363: հարսի վարքի մեջ չգիտես ինչ լավ *բան* տեսավ – 365: Էնպես *բան* ասաց, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ *բան* կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: շիտակ՝ *բան* եմ խնդրում – 368: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան հագվիլ թե որևէ *բան* էին հասկանում – 369: Ռուսն ռուսերեն մի երկար *բան* ասավ – 369: Բայց չկարողացավ մի բարի *բան* մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: քանի որ այս աշխարհում պառավը շատ *բան* գուցե արդեն չէր ճանաչում – 373: Բայց մի *բան* ավարտված վերջնական էր – 373: քանի որ ենթադրություն կար՝ թե մի կարևոր *բան* է պատահելու – 378: այդ պատասառն էր ու հին ամառներից մի *բան* աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: վնասի հետ գուցե մի օգտակար *բան* դուրս գա – 379: ասում էր կանայք թող դուրս գնան՝ *բան* եմ պատմում – 381: Ավատրիա թե Ամերիկա *բան* է տեսել – 384: միջնեկ թաթարը *բան* էր խոսեցնում – 392: լեզուն սայթաքում ու այսինչ արարքի մասին *բան* էր դուրս գցում – 394: քրոջ տղան քեռուն էդպես *բան* չէր անի – 397: Սեվանը որ ասում է չափիտի գնացվի՝ ուրեմն մի *բան* գիտի – 401: Այդ օրը դեռ մի *բան* էլ պատահեց – 403: Մի *բան* էլ կա – 405: Աղջկերքն իրար մի *բան* էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ

բան խմի – 411: եթե տղամարդ էր՝ ժողովուրդը սուտ *բան* չի տարածի – 412: ուրեմն իսկապես մի թաքուն *բան* կար – 412: ղեկավարությանը համար տակը *բան* չես թողել – 415: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող *բաներ* էին – 367: տեղաշոր ասած *բանը* չգիտեն ինչն է – 301: *բանը* միգուցե տախտակի չհասնի – 321: *Բանը* պարապ լեզուն չի – 341: Էն *բանը* նանի նկարի ետնն է – 377: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ *բանը* օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: Քեզանից էլ մի *բանը* չէինք սպասում, Վերան տղա, ազնիվ խոսք – 398: Էդ *բանը* չի եղել, հրնկեր Բակունց – 409: Մենակ թե էլ մի *բանն* ասիլ մի, աղջիկ ջան – 342: Էդ ի՞նչ *բանի* եք – 283: Գնացել իր համար պտտվել, ոսի կնաննց կողքին եսիմ ինչ *բանի* է եղել – 297: Էս ի՞նչ *բանի* եք – 311: Էս սխալ *բանի* եք – 311: բայց տղերքը *բանի* հոտ են առել – 412: Միտքը բարձր *բաների* էր – 375: այլ հիշեց ու հավատաց՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի *բանից* չպիտի վախենա – 358: Օսեփանց հալիվորին ուզում էր մի *բանով* օգնական լինել – 354: կուզենար խոսակցությանը մի *բանով* օգնել – 394:

ԲԱՆԱԼԻ — *բանալի* ուներ – 378: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու *բանալին* շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: *բանալին* օդ ուներ – 378: կփակեր ու *բանալին* մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգնեք – 380:

ԲԱՆԱԿ — որը *բանակ* ու սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, բայց իրականում չպիտի գար – 386: *բանակ* չեն տարել ու ռուսերեն չգիտի – 402-403: որովհետև Շուշանը խաղաղ էր և կանանց *բանակը* առաջնորդ չուներ – 356: *բանակի* հասած տղա ուներ – 317: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը *բանակից* գա – 295: կարծում էին *բանակից* գա՝ կնատեն կխորհրդակցեն – 295: իմ հերը *բանակից* թող գա իմ վրա խոսի – 344: Ներողություն, *բանակում* էինք Մելիքյան – դերժի, դարմայեղ – 275: *բանակում* երկուսով երեք ախպեր ենք կորցրել – 310: մյուս փոքրը *բանակում* էր – 349: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանիսը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ *բանակում* էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: *բանակում* կուսակցություն էին ընդունել – 382: ծմակուսյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ *բանակներում* գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյուկով՝ Միրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304:

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆ — կարծես ոչ թե երեք օրվա՝ *բանակային* ծառայության երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու *բանակային* ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Իրենց արանքում մեզ *բանակային* կապավոր էլ դարձրին՝ սվագնոյի – 289: ուռի ու բարդի տնկեց ու *բանակային* նվագախումբը տարավ նվագել տվեց – 330: Անոշ,– ասաց,– քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիֆլիս *բանակային* հիվանդանոցում էր՝ էս ու պապը գնացինք – 336: քանի որ փոքր պեպենտը *բանակային* երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել,– գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,– այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծմակուտ կամ *բանակային* ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: քանի որ փոքր պեպենտը *բանակային* երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել,– գյուղացի *բանակայինների* ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,– այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339:

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆՈՐԵՆ — Իբր թե ինքը միշտ այդպես կուսակցական-*բանակայնորեն* մաքուր է մնալու – 279:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր *բանաստեղծ* Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր *բանաստեղծ* Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում *բանաստեղծ* ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լաժիրակ է – 329: Մեր *բանաստեղծը* դեռ չէր թևակալել – 304: որ մի բարձր անձնավորության հետ մեր *բանաստեղծը* Հովիտ է – 388: մեր *բանաստեղծն* ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: *բանաստեղծի* ակունքն իհարկե բանաստեղծական էր լինելու – 389: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էլ որ *բանաստեղծի* սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր *բանաստեղծին* խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր *բանաստեղծի միջոցով* ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովիտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: սինդրիկի թթուն մեր խմած *բանաստեղծի համար* են փնտրել – 388: որպեսզի մեր *բանաստեղծի բերանով* նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389:

(ՍՈՒՐՄԱՆԵՆՅԱՆ) ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին զանգատ անես, ոնց որ *Մուրադենց Բանաստեղծը* Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույշ բանաստեղծություն ասի – 335:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ — բանաստեղծի ակունքն իհարկե *բանաստեղծական* էր լինելու – 389:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին զանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույշ *բանաստեղծություն* ասի – 335:

ԲԱՆԴ — մազները կիյուսեն ու գույն-գույն *բանը* կկապեն – 342:

ԲԱՆԵԼ — ով մեղու ուներ՝ մեղուն գիշեր-ցերեկ զնգալով *բանում* էր – 351: ինչ բանեցնես՝ էն է *բանելու* – 310:

ԲԱՆԵՅՆԵԼ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին *բանեցնելը* հանցանք է – 274: և հազար տարվա հանքերն ու հին գործարանը շրխկալով *բանեցնում* է – 383: չէ՞ ժամանակին էլ Աձուխշինոդանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած *բանեցրել* – 410: ինչ *բանեցնես*՝ էն է բանելու – 310:

ԲԱՆԵՅՎԵԼ — Ամբողջ ամառը չէր *բանեցվել* – 318: մի որևիցե անգամ հազիվ թե *բանեցվել էր* և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318:

ԲԱՆԻԴ ԿԱՅ — *Բանիդ կայ*, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու — 308:

ԲԱՆԻ ԴՆԵԼ — իր պապին փաստորեն *բանի դրեց* — 354:

ԲԱՆԻ ԿԵՆԱԼ — Բայց մենք ի՞նչ *բանի կենանք* — 281:

ԲԱՆԻ ՏԵՂ ԴՆԵԼ — Ասացիք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը *բանի տեղ են դնում*, բայց այդ թույլին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց — 273: *բանի տեղ չդրեց* — 376: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք *բանի տեղ չեք դնի* — 325:

ԲԱՆԿ — հիմիկ գնալու եմ էնիքը՝ Հովրտի *բանկ* փողի եմ գնալու — 366: *Բանկից* ճամփի ծախս է հանելու — 396: *բանկում* առալծմ փող չկա՝ ասվի — 404: Բուն Ծմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրտի *բանկում* ինչ լինեք — 409:

ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑ — բահն ու դույլը բերել *բանջարանոցում* թողել էր — 374:

ԲԱՆՍԱՐԿՈՒ — այսինքն որ ամբողջ գյուղը Շուշանի թշնամին ու *բանսարկուն* է — 347:

ԲԱՆՎՈՐ — *բանվոր* չէինք մնա — 382: ու ձուլարանում խաշվող *բանվոր* չենք — 385: ու երևակայիր մի տասնհինգ-քսան *բանվորի վրա* դեկավար կկարգեին — 382:

ԲԱՆՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի *բանվորության համար* մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի — 384:

ԲԱՆՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում *բանվորություն անելուց* ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում — 322:

ԲԱՆՏ — վատ ընկերներից ու համարի *բանտ* ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել — 385: հետո *բանտից* որ ազատվել էր՝ ամուսինը չէր ընդունել — 364:

ԲԱՇ — *բաշը* հանձնեց Թեվրեկին, բայց դեռ չէր ենթարկվել — 317: այսինքն թե դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի *բաշը* բռնես — 317: աչքերը մթնած ու *բաշից* մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնեց — 317:

ԲԱՇԽԵԼ — է՛ս եմ *բաշխում*, է՛ս — 350: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները *բաշխելուց հետո* ավագանի տակը պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար — 345:

ԲԱՇԽՈՒՄ — բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա *բաշխան* ու հացի *մասին* լեզվից պատահաբար թռածը — 350:

ԲԱ ՈՐ — Այտա՛, — ծիծաղեց, — *բա որ* ասեմ խտտեցի՝ ասեմ խտտեցի ի՞նչ արի — 276: *Բա որ* դու սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու — 321: տո շա՛, — ասել էին, — տո հիմար, *բա որ* էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք — 413:

ԲԱՐ — իրենց լեզվով իրար մի երկու *բառ* ասացին — 270: Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովրտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրտեցու հետ ոչ դեմադեմ ու ոչ էլ հեռախոսով *բառ* չէր խոսել — 404: քանի որ փոքր պեպեկտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, — գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ *բառեր* ունի ու հաստատ է, — այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր — 339: յուրաքանչյուր *բառը* Շուշանի կռածն էր — 348: Սիմոնի-Ագունի Սերոն ռուսաց *բառերը* թակուն ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ ինք ստանում է — 337: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու *առանց բառերի* իրար ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է — 274: բերանդ *առանց* մի թուրքերեն *բառի*, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում — 286: երկուսով մի *բառի մասին* խոսել էին — 404:

ԲԱՐԱՉԵԼ — Ածուխշինողանց դռներից *բառաչելով* իրեն խփեց գյուղամեջ ու պահեստի շենքին նվաղեց — 345:

ԲԱՐԱՑԻ — Միջոնեկ թաթարը նրա մասին *բառացի* որևէ առարկություն չէր արել — 339:

ԲԱՎԱԿԱՆ — *բավական* չի — 275: չասաց քիչ է կամ *բավական* է — 366:

ԲԱՎԱՐԱՐԵԼ — տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին *չեն բավարարել* — 383: եթե *բավարարեր* ուրեմն այստեղ էին — 291:

ԲԱՐԱԿ — փակ աչքերի վրա *բարակ* կոպերը թրթռում են — 276: *բարակ*, սպիտակ շրթունքների կոշտությունը դե սարի կոշտ եղանակից է — 276: *բարակ* կոպերն իր նման թրթռացրեց ասաց «պահեստի էնիքը» — 289-290: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ *բարակ* Թեվրեկին, մեկ որդիներին — 294: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն *բարակ* կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր — 300: իրա տերը հաստ է ու մենք *բարա՛կ*, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված — 317: Կապույտ *բարակ* կոպերը վրա բերեց — 329: Մուրի հոր կողքին *բարակ* սիրուն վիզը ծուռ կանգնած էր — 354: քաղցր *բարակ* ձեն ուներ — 391: ես էլ իմ ախպոր նման *թիկունքս* էսպես *բարակ* եմ — 294: *Թիկունքդ* չի *բարակ*, ձենդ է բարակ — 294: *Թիկունքդ* չի *բարակ*, *ձենդ* է *բարակ* — 294: *Միրտը բարակ* մարդ էր — 344:

ԲԱՐԱՆԱ — սա գործուղում է *Բարանայի* տնտեսությունից դեղձ ու խաղող բերելու — 387:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — Օսեփանց Սիմոնի *բանաստեղծ* Արմենակը, Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմիևիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415: բայց Սիմոնեց *բանաստեղծի համար* ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՛ սովորություն է — 415:

ԲԱՐԴԻ — ուտի ու *բարդի* տնկեց ու բանակային նվագախումբը տարավ նվագել տվեց — 330: Սպիտակ, շիտակ *բարդու վրա* կարծես ուրախացավ — 372:

ԲԱՐԴՈՒՅԹ — ասի Ծմակուտի *բարդույթը* կառավարելուց հրաժարվում եմ — 383:

ԲԱՐԴՈՒՏ — քեզ համար էստեղ *բարդուտ* ծմակ ես շինել — 332:

ԲԱՐԴՈՒՏ ԼԱՆՋ — *Բարդուտ լանջերից* շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում — 332:

ԲԱՐԵՆԻՂՃ — պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված *բարեխիղճ* առաջնորդներ են տեղահանվում — 302:

ԲԱՐԵՆՈՍԵԼ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում *բարեխոսել էր* — Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը — 299: չգիտենք *բարեխոսել էր* թե սատանի նման ուզել էր մի տեղեկություն հանի — 299:

ԲԱՐԵԿԱՄ — Մեր *բարեկամ* թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զցելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարեն — 272: Մեր *բարեկամ* թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է — 274: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությամբ, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-*բարեկամ* ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակռվով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու *բարեկամ* աշխատավոր տղերք են, շվաքցրինք ու հարայ տվինք — 306: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի-անձամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ *բարեկամի* կանչ թվա — 279: չհասկացանք պատահակա՞ն էր թե քաղաքի ձեր *բարեկամներից* — 295:

ԲԱՐԵԿԱՄԱՐԱՐ — կողակ յարուն *բարեկամաբար* խոխոաց — 317:

ԲԱՐԵԿԱՄԱՆԱԼ — Միջնեկ թաթարին շողոքորթելու, հետը *բարեկամանալու* պատրաստի առիթ էր — 401:

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅՈՒՆ — ժամանակի ցեցը քեռու ու քրոջ զավակի նրանց *բարեկամությունը* քրքրել էր — 395: ցեցը *բարեկամության* պարկը հիմա լիովին էր կերել — 395:

ԲԱՐԵՎԵԼ — և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել *բարեկ*, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած — 283: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքնից վերն թեթևակի *բարևում* ու ավտոյի կողքին կանգնում էր — 387:

ԲԱՐԵՎԸ ՉԱՌՆԵԼ — Մեր *բարևը չի առնում* — 283:

ԲԱՐԵՎ ՏԱԼ — եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր *բարև է տալիս*, եղ է — 340:

ԲԱՐԻ — Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվըկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր *բարի* կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների դեկավարություններինն էին — 296: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու *բարի* մի անուն էլ մենք թողնենք — 307: Բայց չկարողացավ մի *բարի* բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր — 372: Բայց չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ նրա *բարին* այդ էր — 372:

ԲԱՐԻ ՃԱՄՓԱ — — Չէ,- ասաց,- ես ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ *բարի ճամփա* — 309: Գնացիր՝ գնացիր, *բարի ճամփա* — 313:

ԲԱՐԻՔ — ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի *բարիքն* ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է — 379:

ԲԱՐԿԱՆԱԼ — Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվը ճամփին վրան *բարկացած* ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրան է,- Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը — 287-288: Ծոցագրպանի հեռագիրը աղջկերքը նայել, խղճացել ու *բարկացել էին* — 411: Մյուսը մինչև *բարկացավ* ու չկոացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պազած նայում էին — 273: Սոփիկը տնավարի *բարկացավ*, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին արի տիրություն արա — 274: խեղճ նորահարսի վրա, ձմերուկը չնայած Սոփին էր կտրել, *բարկացավ* — 274: Ջանդաղը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան *բարկացավ* — 277: Սոփի վրա հալիվորը *բարկացավ* ասաց — 327: սուտ քրիստոս հալիվորը պառավի վրա իբր թե *բարկացավ* ասավ — 349:

ԲԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ — նրա փոքրիկ *բարկությունը* ծաղրեց ասաց — 328: իշխանական *բարկությունը* մեջը խեղդեց — 393: Այսինքն թե դու ինչ ես՝ որ քո *բարկությունն* ինչ լինի — 328:

ԲԱՐՁԱԾԸ (փոխանություն) — գնում միգում ու գալիս *բարձածը* նայում է — 402:

ԲԱՐՁԵԼ — պահածոյի գործարանում բեռնաթափող-*բարձող*-քաշող էինք — 382: ծանր ժամացույցը թնին, ձեռները խաչած ապաստում է *բարձեն* — 402:

ԲԱՐՁԻԹՈՂԻ — մեր ընտանիքների շեֆությունը *բարձիթողի* է արված, ասա, է, ասա — 399:

ԲԱՐՁՈՂԸ (փոխանություն) — ասես կռանա *բարձողի հետ* պարկի պոզը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ — 402:

ԲԱՐՁՎԵԼ — երբեմն մենք ազատ ու ձին *բարձված* ենք քաշել — 318: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար *բարձված* ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ — 318:

ԲԱՐՁՐ — հպարտ գլուխը *բարձր* ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ — 270: մորթը կարծես *բարձր* հյուրերի ներկայությամբ էր լինում — 272: գլուխները *բարձր* կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յարուն — 276: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի *բարձր* պաշտոնին — 282: այստեղի մի քիչ *բարձր* խոսքը այնտեղ կլավեր — 286: Նրա *բարձր* պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովրտից ավելի լավ են երևում — 303: թաքուն ուրախացանք թե Երևանի

բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: Երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր *բարձր* նշանավորներից խոսել էին, որ Քեղուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա *բարձր* նպատակի է – 315: Չափարի վրա *բարձր* դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: բայց Սեդրակենց *բարձր* պատշգամբում մարդ չերևաց – 331: Չափարը *բարձր* չէր – 333: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես մի *բարձր* բան էլ մենք ասել – 335: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ *բարձր* ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: Սիմոնի մերկ թիկունքն ու *բարձր* ուսերը – 360: Ու էնքան էլ *բարձր* էր խոսում – 373: Միտքը *բարձր* բաների էր – 375: Մարդ կա պետական *բարձր* պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: որ Հովիտ մի *բարձր* կառավարական մեքենա կար – 388: որ մի *բարձր* անձնավորության հետ մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի *բարձր* պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: Մեծ պեպենտը իր *բարձր* միտքը շարունակեց – 393: կողմնակի հովտեցին ինչո՞ւ պիտի մեր *բարձր* արդարությունը հարգի – 398: պղնձե *բարձր* զանգը հին ժամանակների իր համաժամկուտային նշանակությունը կորցրել է – 403: որպեսզի սա հանգստյան գնա *բարձր* թոշակով – 410: ընտանիքը *բարձր* նպաստից զրկվեց – 410: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային *բարձր* կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: Դանելանց հին, հետո կոլխոզային խնձորուտում *բարձր* ու զարհուրելի կանգնած է – 414:

ԲԱՐՁՐԱՆՍԻՆ — ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ *բարձրահարկ* դնի – 384: արի *բարձրահարկերդ* տնկիր – 384:

ԲԱՐՁՐԱՆՍԻՆ — ու մնացած անկարևոր ասելիքը նույնպես ասում էր թատերաբար *բարձրաձայն* – 393:

ԲԱՐՁՐԱՆՍԻՆ — Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից *բարձրանալիս* կանգ առավ – 384: իսկ մյուս եղբոր համբավը *բարձրանում* ու բարձրանում է – 383: իսկ մյուս եղբոր համբավը բարձրանում ու *բարձրանում* է – 383: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք *բարձրանում*, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: ուսերից գոլորշի էր *բարձրանում* – 360: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոփվերը, այդ անհիմն իրավաբանությունը *բարձրանում*, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից *բարձրացել*, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Գովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: քառող էժը՝ քոշը, *բարձրացել* պատշգամբում էր կանգնել – 323: Շիտակ ու շարմաղ *բարձրացել*, պառավ խնձորենիներին ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: նա *բարձրացել*, աշնան մաքուր երկնքում լողում էր – 332: Հետո դասատուն *բարձրացել* էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: ու *բարձրացավ* այն կաճանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: ժողովրդին այդպես խառնված թողեց ու պահեստից *բարձրացավ* գրասենյակ – 346: ծանրումեծ *բարձրացավ* պատշգամբ – 391: Ու որ բերեց ներքևը թողեց ու ինքը *բարձրացավ* – 392:

ԲԱՐՁՐԱՆՍԻՆ — բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշմը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների *բարձրացնելու* – 385: է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հռչակված էր հետամնաց տնտեսությունները *բարձրացնելով* – 385: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ *բարձրացրած* խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: աչքերը փակում ու երեսը *բարձրացնում* է – 276: գլուխը *բարձրացնում* տեսնում է տերտերները գլխին կանգնած – 407: թևից բռնում *բարձրացնում* ասում է – 409: գլուխը չէր *բարձրացնում*, որ ընկերոջ վիճակը չտեսնի – 311: *բարձրացնում*, հաղթողի կարմիր դրոշմը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա *ձեռք չի բարձրացնելու* – 303: Ջանդառի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի *բարձրացնելու*, որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը *բարձրացրեց* ու աչքերն իր նման ձգձգացրեց – 273: և սիրուն երեսը *բարձրացրեց* – 275: Սիրուն երեսը *բարձրացրեց* – 281: Թշնամու սպիտակ դրոշի պես շապիկ-փոխանը *բարձրացրեց* – 307: Սիրուն երեսը *բարձրացրեց* – 309: Մյուսը սիրուն երեսը *բարձրացրեց* ու աչքերը ձգձգացրեց – 311-312: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը *բարձրացրեց* ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: ճիպտոր *բարձրացրեց* ու շներին թաքուն քսի տվեց – 325: Ուսը *բարձրացրեց* ասաց – 327: Գլուխը *բարձրացրեց* տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Ձեռը թարս *բարձրացրեց* – 339: *բարձրացրեց* – 342: սիրուն երեսը *բարձրացրեց* – 376: հետո Թեվիկը լվացքի լարը *բարձրացրեց*, որ մեծ պեպենտը առանց կռանալու անցնի – 390: ու սա երկար մտածելուց հետո ուսը *բարձրացրեց* – 402: *չբարձրացրին* – 383: որպեսզի Ուցյունի իր անունը կենտրոնում կրկին *բարձրացնի* – 350: Համիկն ով էր՝ որ Ավետրքի վրա *ձեռ բարձրացնեք* – 409: Եթե նայող ժողովուրդ չունենա՝ *ձեռ չի բարձրացնի* – 390: դուրս եկել Ջանդառիս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ *բարձրացրու* ու ետնիցս արի – 277:

ԲԱՐՁՐԱՆՍԻՆՈՂ ԱՐՄԵՆԱԿ — Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հռչակավոր *Բարձրացնող Արմենակի* փոքր քենու տղա Վաղդիկն էր – 385:

ԲԱՐՁՐՈՒԹՅՈՒՆ — Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների *բարձրությունը* եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: տասնամյակների վաստակած *բարձրությունից* ճարահատ ժպիտով էր նայում ներքևի անհավասար կովին – 385:

ԲԱՐՁՐՈՒՆԸ — պարզևախաղը եղբոր հետ ուրիշ *բարձրություններից* կշարունակի – 383:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ — և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես *բարոյական*, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: ապա տնավարի, *որպես բարոյական* ու պատրոն, ասաց – 362:

(ՄՆԱՍ) ԲԱՐՈՎ — Մահակն եղպես էլ գցեցինք ու՝ *մնաս բարով*, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307:

ԲԱՐՈՎ ԳԱԼ — Ասել էր *բարով ես եկել*, բայց գորու չեմ – 302:

ԲԱՅ — Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդադի բերանը՝ հիացմունքից *բաց* – 276: ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի վրա իջան, *բաց* լանջի խանձկություններում էին – 278: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ուղիղի *բաց* ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Նավ-ուրթի *բաց* լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: տեսնում է գոմի դուռը *բաց*, օձորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, եղպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: նորամանուկն ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի *բաց* լանջերին – 316: արևոտ *բաց* լանջերով շիկաբաշը թռչում էր – 316: զարմանքից բերանը *բաց* մնաց – 316: ճամփադ *բաց* է, գնա – 333: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի *բաց* հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի ընդունվել, մի ընդունվել էր ասել իմ մապին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: ճամփադ *բաց* է – 342: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափոծիծաղը *բաց* երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: Խանութը նույնպես այդտեղ էր ու *բաց* էր – 378: *բաց* էին պահում – 378: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը *բաց* մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382: բայց, ախպերիկ, ասել էին, քոնը *բաց* է շատ – 409:

ԲԱՅԱԿԱ — Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ եկել տեսել է *բացակա* ես՝ եղ է – 271: նա *բացակա* տեղն է ներկա – 305: թե՛ նա էլ է արդեն *բացակա* – 355: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ եղ ուրեմն անտառապահի *բացակա*-ներկա կենացն է – 379:

ԲԱՅԱԿԱՅԵԼ — *բացակայելիք* օրերի մասին մի կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր *բացակայած* տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305: եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը *բացակայի*՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդադ Թեվանի վրա – 282: ասում են Վաթինյանը *բացակայի* հետո – 305: իր ներկա տեղից ինչու *պիտի բացակայի* – 305:

ԲԱՅԱԿԱՅԵԼԹՅՈՒՆ — կարծես ոչ թե երեք օրվա՝ բանակային ծառայության երեք տարվա *բացակայություն* էր եղել – 270: իսկ եթե ուրիշ *բացակայություն* է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: պատճառը դե եթե մեր *բացակայությունն* է եղել հիմա ներկա ենք – 271: Օհանի կորուստը չենք հաշվում, չնայած ցավալին Օհանի *բացակայությունն* է – 310: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա *բացակայությունից* եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնակներին հավասար ու նրանց *բացակայությամբ* ինքը չարչարվեց – 388:

ԲԱՅԱՆԱՅԵԼ — չե՞ ուրիշի ցավը *բացահայտող* ու կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413: տեսնեմ իմ եղ որ թերությունն է *բացահայտում* – 399: միասին խմելիս *բացահայտել* է – 384: բայց Սանդրոն հետո դավը *բացահայտել* ու Շաքարին Վաթրնանց բջջի բերանն է տվել – 413-414: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու *բացահայտել* էր, որ նրա ծաթեյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: *բացահայտել* ու աչքները լցրել էին – 413: *չբացահայտենք* – 410: ասել էին *չբացահայտենք* – 410:

ԲԱՅԱՆԱՅՎԵԼ — իսկ եթե *բացահայտվի*՝ մեղքը Դանելանց ջաղացպանների վիզը – 413:

ԲԱՅ ԱՆԵԼ — *բաց արեք*, ասաց – 360: *բաց արեք* – 360: ասաց, *բաց արեք* – 360:

ԲԱՅԱՇԿԱՐԱ — Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Զինգիզխանի *բացաշկարա* օրդու – 278:

ԲԱՅԱՌԵԼ — քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ *բացառում* էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393:

ԲԱՅԱՍ — գնաց հանեց խնկածաղկի *բացառ* ու վրան հուշարձան դրեց – 388: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր *բացառը* հանգիստ փակում է – 303: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի ընդունվել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, *բացատներով* ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոփ տաք մշուշները – 276:

(ՎԱՆՔԻ) ԲԱՅԱՍ — Ակսել Բակունցը, Հովրտի ու Ծմակուտի սահմանները որոշելուց հետո *Վանքի բացառում*՝ հացի են եղել, ասել է – 409:

ԲԱՅԱՍԴԵԼ — տասը կողմից չնայած *բացառող* եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենտոն է – 346: մի մանեթ էս տալիս՝ *բացառում* են – 341: Տնաշեն, – *բացառեց*, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: և Շուշան քույրը նույնպես *բացառեց* – 346: խղճաց, *բացառեց* – 401: մանավանդ եթե մեջը շահ ունի, հազար *բացառիր* – 405: Խղճավոր հասկացողը *առանց բացառելու* կհասկանար անխիղճ անհասկացողին – 405:

ԲԱՅԱՍԴԵԼ — Կներես, – *բացառվեց* – 311:

ԲԱՅԱՍԴՈՒԹՅՈՒՆ — մի *բացառություն* էլ իրենից չհանեց – 275: առավել դժվարը հասկանալի մի *բացառություն* գտնելն էր – 282: պատճառի *բացառություն*՝ ն էր թե հիմար կոփ – 369: սպասենք ինքը գուցե չհամբերի ու մի *բացառություն* տա – 402: դասատուն ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ թե իր *բացառությունը* անկասկած է – 404:

ԲԱՅԱՍԴՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱԼ — բայց մորը մի կարգին *բացառություն* չէին տալիս – 370:

ԲԱՅԵԼ — հպարտ հովատակի, բուլդոզեր տրակտորի պես *առաջը բացելով* գնում էր – 299: գործկոմին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Ծմակուտ կարճ ճանապարհ *եմ բացում* – 384: Թե Համիկն է՝ հովրտեցու միջով դեպի

Ավետիքը *ճամփա բացում* – 408: թե հովըտեցին ինքն է կիսվում ու Համըկի վրա Ավետքի *ճամփան բացում* – 408: դուռը *բացում* ու Ավետքին ներս են թողնում – 409: Աճարկուտը, գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը, պատիճը *բացում* ու աճարն արդեն գցում էր – 297: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովըտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ մինչև Վաթընանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415: արաղը բացել, թասը լցրել ու խմել էր – 415: Հողը կտրել, մինչև ձմեռ երկու ամսվա կացարան էին բացել – 298: դանակը բացեց – 270: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: նրա հին տեղը իր կողքին բացեց – 392: – Չգիտեմ, – ասաց, – էն արա՝ որ շներիդ վրա *ռեխս* ավել-պակաս չբացեմ – 273: Կոնատը դուռը բացեց – 361: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավաստի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: մի վայրենի կրակ՝ որ անտառը լափեր ու խոտհարք բացեր – 355: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեխն մինչև որ *աստված մի դուռ բացեր* – 359: ու բարձրացավ այն կածանով, որ *մինչև* մեծ ճանապարհի *բացելը* նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293:

ԲԱՑԵԼ ՏԱԼ — Դու իմ *բերանը բացել չտաս* – 398:

ԲԱՑ ԹՈՂՆԵԼ — հաշվապահությունը հաշվում՝ մենք *բաց էինք թողնում* – 345:

ԲԱՑԻ — իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ ործից *բացի* Ջանդառս բերել էր – 268: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից *բացի* դեն-գցելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարեն – 272: և, *բացի* այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: էն տարվա հեռագիրը, *բացի* եղ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: ու *բացի* այդ էլ Ջանդառի ներկայությունը ծիծաղի է քաշում – 319: ոչխարը սարում անտեր մնալուց *բացի* ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320: դրանից *բացի*՝ թաքուն ազգասիրություն ուներ – 340: և բոլորի համար մի բուպե, ռուս հարսից *բացի*, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: համընդհանուր մարդահամարից *բացի* չէ՞ գյուղկոռացիներ պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386:

ԲԱՑԺԱԿԱՏ — Կյանքը գնում է, իսկ օրինավոր, *բացճակատ* ապահովությունը չկա ու չկա – 287:

ԲԱՑՄԻՐՏ — Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի *բացսիրտ* հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279:

ԲԱՑՎԱՄԲ — Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի *բացվածք* խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի *բացվածքին* ու երեսը շուտ տալիս – 404:

ԲԱՑՎԵԼ — Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր *բացված* – 324-325: մեր անասունի առաջ այսինքն նոր հանդ էր *բացվում* – 353: նրա հանքերում կարմիր գրանիտ է *բացվել* – 414: Ուզում ե՞ք, – ասաց, – առաջվա պես շվշվացնեմ՝ հին թատրոնը դեմներդ *բացվի* – 343: նրա գործարար արագությունն ու դեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում *բացվեին* – 378:

ԲԱՔՎԵՑԻ — բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա *բաքվեցի* ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412:

ԲԱՔՈՒ — եթե Սամըրդանդ ու *Բաքու* էր՝ Սամըրդանդ ու Բաքու – 340-341: եթե Սամըրդանդ ու Բաքու էր՝ Սամըրդանդ ու *Բաքու* – 340-341:

ԲԵԳ — Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք *բեգերի* ու Հովըտի արանքում տեղ են բացել կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: ժանտախտի մի կատաղություն՝ որ թուրք *բեգերին* սարերից քշեր – 355:

«ԲԵԼՈՌՈՒՍ» — Մաշայի վաթսուս ռուբլին ու «*Բելոռուս*» տրակտորը նրան նեղ էին պահում – 338: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «*Բելոռուս*» այդ տրակտորն ստանալուն – 339:

ԲԵԿ — հետո իրենցից *բեկ* ու իշխան են կռում – 369: արդեն լավ կուռուկոփված *բեկ* էր – 369: *Բեկերն* ու իշխաններն աստծուց չեն լինում – 369: հին *բեկի նման* ձեռքով ասաց արի էստեղ – 331:

ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՎԵԼ — թող խառնվեին անժամանակ *բեղմնավորվեին* – 321:

ԲԵՍ — Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես *բեմ* ու դահլիճ լինեին – 350: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի *բեմից* քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ *բեմից* արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: բայց Վաթինյանը *բեմում* ներկա է – 305: այսինքն կարծես *բեմում* խոսելիս լինե՞ր դահլիճի ժողովուրդին ի լսելիք – 393:

ԲԵՆԶԻՆ — ու անընդհատ *բենզինի* ու սերկևիլի հոտ է գալիս – 268: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա խապեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպեմոտը, Մելքսանց թագին, անասնակերի ու *բենզինի* առանձին պահեստապետները – 322:

ԲԵՌ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս *բեռը*՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: *բեռները* կապեցեք, էստեղ էլ չեղավ – 353: Սխալ կապած *բեռան պես*՝ ասում ես հիմա շուտ կգա – 279: ճանապարհին *բեռների մեջ* նստած մի կին է սպասում – 358:

ԲԵՌՆԱԹԱՓԵԼ — պահածոյի գործարանում *բեռնաթափող*-բարձող-քաշող էինք – 382:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ — պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր *բեռնատարը*, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի

պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: մեր պատվավոր *բեռնատարով* գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268:

ԲԵՏՈՆ — կարմիր խորանի առաջ ժառանգը *բետոն* է թափել ու աղբյուրի կարմիր պյունը խրել – 414: *բետոնը* կարմիր սրբատաշով ծածկել է – 414:

ԲԵՐ — *բեր* իբր թե միամիտ-միամիտ հետաքրքրվենք – 410:

ԲԵՐԱՆ — Գնա քու կնիկի *բերան* ցեպի – 339: չի ուզում մի 22ի *բերան* էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: հազար *բերան* ու բերանի հազար համ – 389: *բերանդ* առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն *բերանդ* դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: դագանակ քաշելու նման մի բռնակում *բերանը* դառնությունով լցվեց – 270: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի *բերանը* – 273: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի *բերանը*՝ հիացմունքից բաց – 276: Ախչի, – ասավ, – մի էդ արաղը դրա *բերանը* տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: հասարակության *բերանը* ծեփելու է – 287: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենոտի *բերանը* սեղմվում ու պեպենոտը սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: չոր *բերանը* ավելի չորացավ – 297: խմում, *բերանը* ձեռքով սրբում ու, ոչ հազավ ոչ բան – 309: *բերանը* շարժեց – 311: բայց *բերանը* շարժեց ու մնաց – 311: *բերանը* կապեց տվեց ձեռք, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: զարմանքից *բերանը* բաց մնաց – 316: Աղուն քույրիկը փռան *բերանը* փակեց – 330: դուդուկի պիպիչը սրբում ու սրբում ու այդպես էլ մեր *բերանը* չէինք տանում – 332: *բերանը* փակելով ծպտաց – 337: *բերանը* սեղմած – 348: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու *բերանը* փակ կանգնեց, զապվեց-զապվեց ու շշնջաց – 348: *բերանը* սեղմած նայեց – 352: բայց թաթարը *բերանը* սեղմել ու նրա մեղրը մերժում էր – 356: բայց անմեղ *բերանը* հոտ չէր տալիս – 376: ինքը *բերանը* նեղացրած ու ծռած նրանց հավասար մի քիչ կանգնեց – 391: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավար է հագնում ու ծամոնը *բերանը*-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: *բերանը* կծկած ու ունքը կեռ՝ դարձյալ ասելիքի սպասեց – 401: *բերանները* լիզելով պագած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից *բերանն* ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Ու *բերանն* սպիտակել էր – 276: *բերանն* էնպես դառնացավ – 331: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու *բերանն* իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: հազար բերան ու *բերանի* հազար համ – 389: Կիսատ շիշը թնի տակ ու ձեռքը *բերանին*՝ Սոփին ասավ (Սյունին) – 281: ճիպոտը *բերանին* լկամ արավ – 318: Զպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը *բերանին* դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Մեծ ժանգոտը. – Տուր, արա, – ասաց, – հասցրու մի սրա *բերանին* – 337: *բերանին* ծեփիլ տեմ հա – 343: Պատերազմից հետո Մելքսեանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի *բերանից* սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: նրա նվագելուց հետո թիզուկեսի մեր խելքով մենք նրա *բերանից* զգվում էինք – 332: Թեվիկին քննեցին ու պապանձված, չոր, անլեզու *բերանից* գտնելու ծրագիր հանեցին – 340: չի ուզում մի 22ի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական *բերանից* դնի – 386: փռան վարիչին, կարծես իրենց *բերանով* չէին ուտելու, ասաց – 388: ուտով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, *բերանով* ականջը պոկել չգիտի – 407: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզգանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի *բերանում* քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *բերանում* ասում է պատասխանի իրավունք էլ չլինե՛ր պիտի շրխկացներ – 400: ժողովրդի *բերանում* որիս տիրոջ անունը շատ կեղծվի ու կօրհնվի – 413: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր *բերանի* նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Սիրունի շունը *մի բերան* հաչեց – 312:

ԲԵՐԱՆԲԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — Այդ հիմար *բերանբացության վրա* Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276:

ԲԵՐԱՆԸ ԲԱՅԵԼ ՏԱԼ — Դու իմ *բերանը* բացել չտաս – 398:

ԲԵՐԱՆԸ ԳՑԵԼ — որպես թե սև գալի *բերանը* խոզի գոճի են գցում – 362:

ԲԵՐԱՆԸ ԿՊՉԵԼ — Շուշանի *բերանը* կպավ – 367:

ԲԵՐԱՆԸ ԶՈՒՐ ԱՌՆԵԼ — ի՛նչ էս *բերանդ ջուր առել* կանգնել – 398: Փոքր պեպենոտը *բերանը ջուր առավ* ու գլուխը կախեց – 370:

ԲԵՐԱՆԸ ՏԱԼ — բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթենանց բջջի *բերանն է տվել* – 413-414:

ԲԵՐԱՆԸ ՓԱԿԵԼ — իրենք *բերանները* կփակեն ու կմոռանան – 357:

ԲԵՐԱՆԻ ԲԱՆԸ ԶԻ — ավտոյի դեմ խոսելը մեր *բերանի բանը չի* – 278:

ԲԵՐԱՆԻՑ ՊՈԿԵԼ — կկարենա՞ս պատճառը *բերանից* պոկել – 369:

ԲԵՐԱՆՆ ԱՌՆԵԼ — իսկ մեծ Ռոստոմն առհասարակ *բերանը* կաթիլ չէր առնում – 394:

ԲԵՐԱՆՆԵՐՈՎ ՏԱԼ — Բա էն լա՞վ կլինե՛ր, որ երեք որբը *բերաններով տայի* ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզե՛ի – 287:

ԲԵՐԱՆՆ ԸՆԿՆԵԼ — Կամ նրա ռեսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի *բերանն ընկնելուց* փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: Գնացել դրամարկդի աղջկերանց *բերանն էր ընկել* – 409: սովի *բերանն ընկավ* ու ծնկները ծավեցին – 335: լուսահոգի մեր Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջլի *բերանն ընկավ* քրքրվեց – 382: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի *բերանը չընկնի* – 288:

ԲԵՐԱՆՈՎ — ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո *բերանով* քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է — 290: Հովրտի հասարակության *բերանով* ասավ — 302: Կենտրոնի *բերանով* ասել էր համապատասխան կրթություն ու վկայական չունի — 322-323: Գյուլխորհրդի *բերանով*, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեի, Վրացյանն ասաց — 350: Որբնայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ասիա Շուշանի *բերանով* ասվում է — 355: որպեսզի մեր բանաստեղծի *բերանով* նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը — 389:

ԲԵՐԲԵՐԱՆՅ ԳԻՔՈՐ — մնացել է *Բերբերանց* ծվոցը-կտրած *Գիքորը*՝ որ փորի հորթն ուզում էր ուտի — 355: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, *Բերբերանց Գիքորի* Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը — 403:

ԲԵՐԴ — բայց որ ամբողջ ֆերման իմ առաջ *բերդ* կանգնեցրի — 360: այսինքն թե մեր տները երկաթե *բերդերի նման* միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն — 324: այ. էս փակ *բերդի մեջ* խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել — 341:

ԲԵՐԵԼ — Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին *բերել*, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել — 279: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե փրկիչ *բերելը* — 355: Ժամանակավոր երկրորդ կինը *բերելու* ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրյոթանասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր — 316: սա գյուղկոռպի գարեջուրը *բերելու* կարգազիրն է — 387: սա գործուղում է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ ու խաղող *բերելու* — 387: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում *բերած* մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել — 301: Ետ դարձան տեսան կոնվը Թեվանի *բերած* հարցի վրա է — 340: վառելիքս ուրիշի շալակով *բերած* դռանս դարսած — 357: Սա զրույց է, բայց Դուռդու *բերած* հետնորդներիս զրույցն է — 407: Էգուց *բերում* դռանը կանգնեցնում ենք — 369: քու խեղճ գլխին ջոկ *հոգս էս բերում* — 329: *Բերում* ում կողքին ում *ես* դնում, տնաշեն — 330: տարին մի անկում կու մոր դուռ գալիս ու կու խոսկ *բերում էս* — 365: հետներդ տանում, հետներդ էլի ետ *էք բերում* — 341: Ջանդառս ձեռները մեկնում, խոտում պտտում նկարվածին *վեր է բերում* ուղիղ գետնին — 275: վարկը վերականգնելու համար *բերում է* ժողովրդի առաջ ծեծի — 390: այսինքն Ավետիքը, աչքերը փակում ու ձեռի փետը *վրա է բերում* — 408: մի խոսքով Լեզգին ձիու ռեխը-տված *բերում* ասում է կոխ *ես* բռնելու — 407: Պիպոսի տղերքը *բերում* գիշերը դռանը դարսում են — 372: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրություն լինես, էլ ինչո՞ւ *էիր* խեղճ աղջկան *բերում*՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոց առաջ գնաս փոքահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ *էիր աշխարհի բերում* — 359: Հովրտի դպրոցական ճանապարհին ձեռքը բռնած երեք տարի տանում *բերում էր* — 295: հետո Սոփին գրկած ետ *էր բերում* ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314: իսկ որ ձեռը *բերում* քսում *էր* մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնովի է — 320: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց *էր* գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց *վար բերում* ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թոչում — 346: չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի թել *էր բերում* — 363: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ *բերում* ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքնից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում *էր* — 387: Վաթնանց Սանդրոն *բերում էր* Աճարկուտ խոզ պահի — 394: պահողի հետ մոզին ավտոյով *բերում* խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ *էին* ուզում — 306: Սոփին ու նորամանուկը շալը հիմա էլ *բերում էին* գերեզմանոցում ուսերին գցեն — 315: էս ձեր երեքին էլ գուտ ինձանից *ես բերել* — 360: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ *ենք* հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած *բերել* տնկել հորենական այգում — 332: *բերել* դատարկ փորս *ես* ածում — 274: Այնտեղից այստեղ թե՛ — Իբր որ *բերել էս* ի՞նչ, — ասաց, — էս ո՞ւմն են — 274: անտեղի էս ի՞նչ *ես* ետ *բերել* — 280: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար *ես* խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել *բերել* — 330: ուրեմն ասենք՝ որ մեր *բախտն* ուղղակի *բերել է* — 286: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տորոված ծաղի՞կ, *բերել* բուծում է, հասակը կամաց շտկում է — 288: ձեռին հարսանքատեղից էլ *բերել* — 300: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել *բերել է՝* թե իմ մոր գոտին է — 328: էս ի՞նչ էլ *բերել* — 334: այնտեղ կաղապարել ու տաշել է տվել, *բերել* — 414: դեպի այսօրը եկել է, ո՞ւմ *են բերել*, ո՞ւր են կորչում, ով է ցամաքեցնում — 409: առանց ձեր համաձայնության *էի բերել*, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա էս գյուղում մնա — 294: սարսափի ձմռան մի գիշեր լակոտին *բերել* մեր տանը քնեցրել *էինք* — 346-347: որ պանիրը տվել ու օճառը *բերել էինք*, այսինքն որ մասնակից էինք արել — 363: իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս *բերել էր* — 268: *բերել էր* Թեվանի երեխայի համար երկու կիլոյաչափ մի մեծ կտոր հավվա — 269: Դադստանը կողոպտել *բերել էր* — 269: երկու օր առաջ հերն *էր* կոշիկները գյուղի խանութից *բերել* — 271: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումբի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես *էր բերել* — 289: մեզ համար մի երկու կիլո շաքար ու մի տուփ թեյ *էր բերել* — 291: Մեզ համար մի շիշ օղի *էր բերել* — 291: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը, *բերել էր* — 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թնդ-մտած *բերել էր*՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր — 313: խանութի պահաձո միս ու յուղով տապակած մակարոն *էր բերել* — 319: Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փութ սիմինդ *էր բերել* — 330: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը *բերել էր*, չխփեց — 338: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր *բախտն* իսկապես *բերել էր* — 347: Շուշանը գրկել, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ

էր բերել – 351: հետո՝ աշնան մատաղի համար այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: աշխարհում ինչքան կարոտ կալանավոր կա բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիկիլ ձեռները վար էր բերել – 374: չնայած բերել մի երկու անգամ ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: Բահն ու դույլը բերել բանջարանոցում թողել էր – 374: վատ ընկերներից ու համարիք բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385: եկել Հովըտից հալիվորին առել, իրենց խոզի հետ բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: Սուփին ու նորամանուկը շալը բերել իրոք գցել էին ուսերին – 315: հիվանդանոցից արդեն բերել էին – 320: հեռու ձորերից աղբյուրը բերել էին իրենց դուռը – 328: Բայց Օսեփանց հալիվորին արդեն բերել էին – 354: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովըտի նոր Վաթիկյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: խոզի վրայով շեք-արինք ներս մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362: հասարակության միջով, հագարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: Արմենիդ խանձարուրած Մուրնանց տուն բերեցիր ու սրտնեղանքից ճաքում էի – 368: քանի ծնեց ու ինչ որ բերեց՝ քուն է – 282: ու բերեց մի երկու սատկածը պահ տվեց – 282: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին որ քան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: որովհետև Օհանը դագանակով կռաջլերին վրա բերեց – 289: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց ու ետ քաշվեց – 294: Որձերը բերեց – 295: Մի օր էլ Ջանդադը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: նրան կնկա փորձանքի բերեց – 299: Բաժակը բերեց – 308: Սուփիկը բերեց երկու բաժակ գինի լցրեց – 309: պռոշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեն, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318: լաց լինելով բերեց դրեց առաջներս – 319: Կապույտ Բարակ կոպերը վրա բերեց – 329: Բախտը բերեց – 358: խոզը շալակը տված ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: եկավ ու հետը չորս տետրակ երգ բերեց – 364: Բերեց ներքը եղբոր մոտ կանգնեցրեց – 391: Ու որ բերեց ներքը թողեց ու ինքը բարձրացավ – 392: բերեց՝ ց – 394: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, զանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: Բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326: Մաշային բերեցին աշակերտության մեջ հավաքարար – 337: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՛ր. Տաշքենդ. ի՛նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: գնում եմ բերեմ – 296: Բերեմ զոգնոց կապեմ – 327: ճամփի ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341: մոբիլիզացիա հայտարարեմ՝ զինվորապետի գծով կոնվոյների առաջն-արած բերեմ – 341: Բերեմ – 341: ինչո՛ւ ես ստիպում՝ որ գնամ մի դագախեցի անկեղու բերեմ էստեղ չորան – 400: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: Գնում ենք մեր ախպորը բերենք էստեղ կանգնի – 395: իմ երեխաների վրա դուք ում բերեք՝ նա է – 280: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: վարպետ Սիմոնին նույնիսկ լուր էին տվել մի տախտակ բերի գա – 377: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՛ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Սպասում էին պատասխանատու անձնավորությանը բերեն իրենց հայրենիք – 389: Ինձ պիտի դուրս գցեի ու սրա, սրա, սրա նման գեշ վարա՞կ բերեի – 287: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեի՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանա՞կ էինք ունենալու – 296: որբնայրի կանանց պաշտպանության հանձնաժողովը կենտրոնից կբերեմ գլխներիդ կկանգնեցնեմ – 350: կգնամ մի կացին կբերեմ կջարդեմ – 360: ձեզ վնաս չի բերի – 387: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեի ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լինեի – 352: – Բեր,– ասաց Ջանդադը,– բեր – 274: – Բեր,– ասաց Ջանդադը,– բեր – 274: ու եղ տոժման շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: գնա բեր, արի տար – 289: քու տուժած կյանքի վրա նոր քայքայիչ մի բեր – 330: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան հանում է թող հանի ու ետ բեր – 396: տանն ինչքան ունեք՝ հավաքեցեք դեսը բերեք – 368: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320:

ԲԵՐԻՄ — դավաճան Բերիայից հետո միլիցիայի խեղճացած ժամանակն էր – 304:

ԲԵՐՎԱՐԸ (փոխանություն) — Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296:

ԲԵՐՎԵԼ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: պիտի բերվի – 311:

ԲԵՐՔ — Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարիք, քառասունվեց թվի կարմիր աշնան բերքից – 297: թե գյուղում եք՝ եղ ո՞նց եք մենակ բերքին մասնակից – 324: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարիք, քառասունվեց թվի կարմիր աշնան բերքից – 297:

ԲԺԻՇԿ — ասել էին Թեվկիլը հո բժիշկ չի – 320: հա՛ ասա, ալաշա մորդ ջորու ճոները, ես անասունի բժիշկ չեմ – 354: այսինքն որ Հովտի բժիշկը արնով է գցել – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ձորից հանելու ու սարերով-վարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: իսկ լույս-

դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության *բժիշկներին* այս պատշգամբում սպասելիս – 391:

ԲԺՇԿՈՒՀԻ — ջահել *բժշկուհին* սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էնտեղից էլ՝ գլուխը գոգին եղպես բռնած՝ Երևան – 290:

ԲԻԼԻԱՐԴ — նստած գարեջուր է խմում ու *բիլիարդ* է խաղում – 306: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շալվար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած *բիլիարդ* խաղում – 400-401:

(ՍՈՒՐԻ) ԲԻՁԱ — Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը *Մուրի* խոզարած *բիձեն* վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: *Մուրի բիձեն* հին Մուրադենց հետ ոտ է մեկնել – 371:

ԲԼԲԱԼԱՆՁ — ու Մելքանց *բլրալանջին*՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: հիմա ձախ՝ Մելքանց ամայի *բլրալանջին* էին նայում – 390: Նայեցին տեսան մեծ պեպենոտը, Թեվրկին էտը-գցած, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը Մելքանց *բլրալանջին* իջնում է – 390: Երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքանց ամայի *բլրալանջից* դեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով *դեպի* Մելքանց ամայի *բլրալանջը* – 394:

ԲԼՈՒՐ — Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց *բլուրի* էտը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316:

ԲԽԵԼ — իրենից առաջ ոչ *բխել*, ոչ էլ մանավանդ ուրիշներից տեսնվել էր – 388:

ԲԿԱՀԱՍՏԱՆ — Հետո Մելքանց խավարաչքը դռանը կանգնեց ու *բկահազ* տվեց – 356:

ԲԿԻՆ ՀԱՍՆԵԼ — հիմա որ հոգին եկել *բկներիդ է հասել*՝ արբացել եք – 317:

ԲԿՈՒՄ ԿԱՆԳՆԵԼ — քաղցր, կոշտ, *բկում-կանգնող* հաց է – 330:

ԲՀԻ — պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը *բհիրը* էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիբրը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի *բհրրից* կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311:

ԲՂԱՎԵԼ — ա՛ դ *եր բղավում*՝ դժոխք – 382: Իրիկվա կողմ լեզգին *բղավել է* – 407: մրգի պահածոյից ու առհասարակ շաքարեղենից զզվեց ու *բղավեց* – 382: զի՞մ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ՝ մ» *բղավի* – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401:

ԲՂԱՎՈՅ — *բղավոցի վրա* հալիվորը եկել տակից հանել, ականջը քաշելով տարել էր տուն – 345:

ԲՆԱԿԱՐԱՆ — ասում էին մի երկու տարուց *բնակարան* կստանանք – 382:

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ — համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայները պարտավոր են տեղի *բնակչության* թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386:

ԲՆԱՄԹԵՐՔ — Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն *բնամթերքի* առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,- ասաց,- անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արադ,- ասաց – 398:

ԲՆԻԿ — *Բնիկ* հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի *բնիկ* լաչառը – 403: բայց դա *բնիկ* դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412:

ԲՆՈՒՅԹ — հետո՝ ոչխարի դժվար *բնույթը* մեր երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283:

ԲՈՒԲԻԿ — կշալակի, ոտները կիսանի ու *բոբիկ* ճամփա կընկնի – 350: պառավը չստերը թևատակին ու *բոբիկ* – 352: պառավը չստերը թևատակին ու *բոբիկ* – 352:

ԲՈԼՈՐ — չէր ասում՝ թե մի խոճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդայի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս *բոլոր* սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի *բոլոր* արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված *բոլոր* որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: *բոլոր* չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: իրենն են *բոլոր* չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Միմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: *Բոլոր* կնիկներանց խետ դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: ողջ-առողջ վերադարձած *բոլոր* տղամարդիկ – 344: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու *բոլոր* գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր *բոլոր* մտքերի ու լեզուների վրա – 350: բայց *բոլոր* ճանապարհներին էլ կանգնած բախտ կա – 357: աշխարքում ինչքան կարոտ կալանավոր կա՝ *բոլոր* նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: Իր *բոլոր* խոսքերի պես՝ դա վերջին խոսք էր – 367: և անասնաբույժի այդ *բոլոր* առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: *բոլոր* ձեռնարկների վրա կասկածում էր՝ թե անտեղի են – 386: և *բոլոր* կարգադրերն ու չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարսած պահում էր – 387: *բոլոր* առաջարկներին՝ ոչ, քանի որ դրանք իր առաջարկները չէին – 387: մեկառմեկ մտել եմ ժողովրդի *բոլոր* տները – 391: էն էլ, ասացին, համարյա *բոլոր* հալիվորներն էլ քաղաքում տեր ունեն – 395: Պլանշետը վզից հանեց ու *բոլոր* փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ *բոլոր* ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է պրծել – 407: *Բոլորդ* իմ որբերի թշնամին եք – 288: մտքներիդ մեջ *բոլորդ* էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: *բոլորը* լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՛ւն ասենք, գլխին՝ խփած երեխա՛, տրորված ծաղի՛կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից էտ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ *բոլորը*

կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: Թե՛ բոլորը, իրենք – 296: բոլորը իրավունք, եկամուտ ու իրենն են – 335: բոլորը գերեզմանոցում են – 355: բոլորը գնացին – 367: բոլորը վերացան – 367-368: բոլորը քաշվեցին ահի ու ծերության խուլ ավերակ – 368: բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքիսն, Օսեփան ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: ուրեմն լավ չես յուրացրել՝ որ բոլորը հավասար են – 393: Բոլորը բոլորից նեղացած էին – 393: բայց վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ նեղացած է – 394: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի մեջ նա սխալ է տեսնում – 396: և բոլորը նրան լսում ու խոսքից մեծ իմաստներ էին հանում – 405: ինչպես որ Վաթրնանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: բոլորը մեռել ու կորել են, բոլորը – 415: բոլորը մեռել ու կորել են, բոլորը – 415: Տղերք, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ ինժեների – 275: Տղերք, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ ինժեների – 275: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: Մի խոսքով բոլորն էլ այստեղ էին – 342: բոլորն այդտեղ էին – 345: Բոլորն անցան – 355: Բոլորն անցան – 363: և բոլորն էլ մեղավոր էին – 370: բոլորն էլ առհասարակ քառասուն-քառասունհինգ տարեկան էին – 400: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թնին ժամացույց ունեն – 403: բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ պեպենտը ներքուստ ծանր չի – 405: Հարսանքատեղից բոլորս էլ դժվար ենք հեռանում – 272: մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց Սիրուն Թեվրկինը չափազանց էր – 308: բոլորս ենք ձիով տեղ գնացել – 318: մենք բոլորս էլ գոհ ենք, անոշ – 342-343: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթտոննանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324: բոլորի սիրտն էլ այստեղից թռել ուրիշ տեղ էր – 342: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում նույնն էր – 405: Մեկատմեկ բոլորիդ, բոլորի՛դ – 323: Մեկատմեկ բոլորիդ, բոլորի՛դ – 323: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկումի թեղ-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը էս ձորն է – 308: Կյանքը բոլորիս է դառնահամում – 308: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: բոլորին էնիք-արած ճամփու դրիք – 317: շուտ եկավ էտ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞ – 329: մեղավոր բոլորից պատասխան չէր լինելու – 367: իսկ մենք բոլորից այսպես արհամարհվում ենք – 372: Բոլորը բոլորից նեղացած էին – 393: Ուրեմն բոլորի առաջ թե մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: Ուրեմն բոլորի առաջ թե մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: Ուրեմն բոլորի առաջ թե մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: ու մեր երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր գլուխը կախ – 332: և բոլորի համար մի բուպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էլ է – 346: թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: բոլորիս նման մերկ ու երեխա ծնվում – 369: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400:

ԲՈՒՈՐՈՎԻՆ — երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: իսկ կարտոլին բոլորովին ձեռք չէր տվել – 374:

ԲՈՒՈՒԿ — մի գոճու վրա Ուցյունի բոլուկում կրակել էր – 357:

ԲՈՒԽ — ու թնի հաստության բոխի էլ կկտրեր – 271:

ԲՈՂՈՔ — և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: չի՞ ուզում քնած երեխաների վրա անտեղի բողոք գցել – 300: ո՛չ լաց, ո՛չ բողոք – 359: ու կենտրոնի դռանը բողոքը ձեռիս նստած լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: Այստեղի լեզվով չկարողացավ բողոքը ձևակերպի – 342: բայց կենտրոնի ղեկավարությունը մեր բողոքից առայժմ զգուշանում էր – 377-378: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով գործկումը ձեռքից առել էր – 335: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389:

ԲՈՂՈՔԱՎՈՐ — ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ԲՈՂՈՔԵԼ — բայց հետո էլ գնում է գործկում բողոքում – 337: Բողոքեց ասաց – 341:

(ՆԱՊՈԼԵՈՆ) ԲՈՆԱՊԱՐՏ — ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր ավիրած ճանապարհներով էտ գնա – 383:

ԲՈՐԲՈՔԵԼ — Ռոստոմը նրա լեզուն բորբոքել ասել էր – 389:

ԲՈՐԲՈՔՎԵԼ — որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350:

ԲՈՐՈՏ — այլ կրծքին զանգ կախած բորոտ մուրացկան – 359:

ԲՈՑ — ինչպես որ Ակովի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի բուպե խփվեր ու մարեր – 347:

ԲՈՔՈՆ — մի բորոնի չափ քարն, ասում է, մի կապուկ փող է – 414:

ԲՋԻՋ — բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթրնանց բջջի բերանն է տվել – 413-414:

ԲՆՆԱՎՈՐ — մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էլ է – 346: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն

Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356:

ԲՈՒՆԵԼ — Բայց կարողացավ *բռնել* դագախի հաստակեղև, մուգ կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը – 270: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ *բռնելիս* միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին *բռնած* տարել էր Կենտրոն, էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին էղպես բռնած՝ Երևան – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին էղպես *բռնած*՝ Երևան – 290: Հովրտի դպրոցական ճանապարհին ձեռքը *բռնած* երեք տարի տանում բերում էր – 295: մյուսը ձեռին *բռնած* վագում ասում էր – 314: պնչից *բռնած* քաշեց կածանի տակ – 318: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը *բռնած* ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: Մոր *փեշը բռնած*՝ գյուղխորհրդում ասավ – 344: Հալիվորը դնչկալի թուրը *բռնած* – 352: ձեռքերը Շուշանի *բռնած* ջրով չլվաց – 355: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրկի *փեշը բռնած*՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: խոգի վրայով շեք-արինք ներս մտանք ու ձեռից *բռնած* դուրս բերինք – 362: փոքր պեպենտորը մեր *փեշը բռնած* պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: աչքերից հեռու *բռնած* իշխանաբար նայեց – 391: երեխան որ գլուխը *բռնած* դուրս եկավ Օմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: կողքիս կանգնած մի ոտը-*բռնող* չկար – 328: մեր օգնական, մի ոտը-*բռնող* չունենք – 335: ոտը *բռնող* մի օգնական չունեցա – 375: *բռնող* յես՝ Հովիտդ բռնե՛ – 384: թները կամ գուտ թիկունքը *բռնող* մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից *պատվի է բռնում* – 268: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուրը փետ *է բռնում*՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ոչ *ծունկն է բռնում*, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշարժից ինչու է դուրս եկել – 321: նրա կարճ մազը *բռնում* ու կռացնում է – 361: թևից *բռնում*՝ բարձրացնում ասում է – 409: *Արյունը* հյուրերի մոտ *չեն բռնում*, ծծվում կորչում է – 272: Սոփին որձի *արյունը* շների համար *բռնում էր* – 272: խաշխաշուկ փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման *բռնում* ու ոչխարին խեղդում *էր* – 297: տրակտորը գցած քաշում էին, մինչև նորից էին սկսում՝ *արմատը* լավ *բռնում էր* – 400: մի խոսքով Լեզգին ձիու ուղիք-տված բերում ասում է *կոխ ես բռնելու* – 407: Բա քու էդ *հարցը* իմ էս ուրախությանն օրն *էր բռնելու* – 280: թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի *քիթը* շատ ուժեղ *բռնել ենք* – 307: Թող խելք ունենար՝ հազար ստանար, *ձեռք* մենք *չենք բռնել* – 342: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս *է ճիպտոր* պոկել ու երեք օր այդպես *բռնել* – 268: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա *պարոնությունը բռնել է* – 274: չգիտե՛ր՝ որ մեծ պեպենտոի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջենկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ *բռնել է* – 293: *Պատավահոտը բռնել է*, չեն վերջանում՝ էս գյուղը մի մաքրվի – 373: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքին ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից *բռնել* ու ետ *է տարել* – 406: ոտից *բռնել* ու ծեփել *է* քարին – 406: գլխից *բռնել* ու ոտի վրա քառասուն անգամ պտտել *է* – 406: աղիոդորմը գյուղը *բռնել է* – 406: *բռնել* ու քիթը ջնջխված, ականջը կերված, ձվանը ջարդված արյունլվիկ կանգնել *է* – 407: Համիկն էլ նստած գլուխը *բռնել է*՝ թե էս ինչ արի – 408: Չասաց թե դպրոցական հանցանքի մեջ *բռնել են* – 376: Լեզգու կոխ-կալոդն ու մաճկալ Դուռդին իրար *բռնել են* – 407: Դրա *քաղաքավարությունն* իսկապես *բռնել էր* – 274: Խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը *բռնել էր* – 293: Վաթինյանի խոսքի վրա Գրիգորյանը տնքացել, սիպտակել ու սիրտը *բռնել էր* – 302: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես *բռնել էր*՝ մինչև վերջը էղպես էլ կար – 309: Մեղրակի այգու հողը փախել, մոճիք դառած՝ ակունքը *բռնել էր*, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: Բայց միթևանին ու օրիորդ գավակը մեկընդմիջ տիրավորների *կողմն էին բռնել* – 349: այտա, *բռնեց* այ, ասաց – 316: անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրկի երեսին *նշան բռնեց* – 317: պոչից *բռնեց* – 318: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով *բռնեց* ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: երեխայի թևը Շուշանը *բռնեց* – 344: *արյունը* մինչև վերջին պուտը *բռնեցին* – 272: այսինքն թե դու ո՛վ էս, Մուրու մոգի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը *բռնես* – 317: դպրոցի վարիչն ի՞նչ իրավունք ունի սարում գնա գող *բռնի* – 361: ասես կոռնա բարձողի հետ պարկի պողը *բռնի* կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402: Այտա, *բռնի թ*, – ծիծաղեց, – ջարխեչեցին փախավ, կալկոխ արա, բռնի թ – 270: Այտա, բռնի թ, – ծիծաղեց, – ջարխեչեցին փախավ, կալկոխ արա, *բռնի թ* – 270: տոպրակը քեզանից հեռու *բռնիր*՝ որ շորդ աղաջրոտ չանի – 313: բռնող յես՝ Հովիտդ *բռնե* – 384:

ԲՈՒՆԵԼ, ՀԱՆԵԼ — մեր ախպեր Օհանը *բռնեց* մեզ ոչխարի միջից *հանեց*՝ թե դասատվի ձեռը չի տալիս – 285:

ԲՈՒՆԵԼ, ՂՐԿԵԼ — այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, *բռնել* զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ *է դրկել* – 379:

ԲՈՒՆԵԼ, ՉԹՈՂՆԵԼ — Հողեն մուրի գլուխը, եղբան հասկացողությունը ունեիր՝ *բռնեիր չթողնեիր* գնա – 413:

ԲՈՒՆԵԼ, ՍԱՐՔԵԼ — Բայց *բռնեց* իր վերադարձը տոն *սարքեց* – 271:

ԲՈՒՆԵԼ, ՍՐՍԿԵԼ — երկու հազար ռուբլիանոց թանկ դեղը *բռնել* ուզում էս մեռելիդ *սրսկես* – 383-384:

ԲՈՒՆԵԼ, ՏԱԼ — Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն *բռնել էր տվել*, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն էս՝ գնանք – 278:

ԲՈՒՆԵԼ, ՔՇԵԼ — միափին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար *բռնել* Տաշքենդից *քշել է* Սիբիր – 402:

ԲՈՒՎԵԼ — Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ *բռնվել էր*, Բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կզնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: *լեզուն բռնվել* կանգնել *էր* – 409: գառան պես *բռնվեց* – 357:

ԲՈՒՅՔԵԼ — ցելֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտոր, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին *բռնցքելու է* – 334: աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին *բռնցքեց* – 317:

ԲՈՒՅՔԻ ՏԱԿ ԳՑԵԼ — ու աստված նրա *բռնցքի տակ* մարդ *չգցեր* – 361:

ԲՈՒՆԵՑՔ — Պինդ, փոքր *բռունցք* ուներ – 317: Թաթարը *բռունցքը* դրեց սեղանին, ասաց – 294: ոտը պինդ գետնին խփեց ու *բռունցքները* կոնքերին կանթեց – 365: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև *բռունցքի* ներկայության համար – 294:

ԲՐԻԳԱԴ — այստեղ ասել ենք *բրիգադի* պետ էինք – 382:

ԲՐԻԳԱԴԱՎԱՐ — անտառապահն անցնում է գործակատարության, գործակատարը բրիգադավարության, *բրիգադավարը* հաշվետարության – 322:

ԲՐԻԳԱԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — անտառապահն անցնում է գործակատարության, գործակատարը *բրիգադավարության*, բրիգադավարը հաշվետարության – 322:

ԲՐՈՆՁԵԼ ՏԱԼ — քաղաքաբնակ ծնակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, *բռնզել տվեց* ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378:

ԲՈՒԳԱՅ — Դու վերին արտի ցորե՞ն ես, կոլխոզի ցեղական *բուգա*՝ ես – 338:

ԲՈՒԺԵԼ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել *բուծում է*, հասակը կամաց շտկում է – 288: Էն էլ *բուծել* ու էլյետ քշել էին – 336:

ԲՈՒԺԹՈՒՅՐ — Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուռառջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային *բուծքորոջ* վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322:

ԲՈՒԼԴՈՋԵՐ — հպարտ հովատակի, *բուլդոգեր* տրակտորի պես առաջը բացելով գնում էր – 299: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ *բուլդոգերը* տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոգերով շուռ տվել – 384: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոգերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու *բուլդոգերով* շուռ տվել – 384:

ԲՈՒԽԱՐԻՆ — Մամռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու *բուխարին* էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: որտեղ Մուրադենց պատի *բուխարին* էր եղել – 392: *Բուխարու* կամարի մասին էր ասում – 372:

ԲՈՒԿ — արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր խմում ու *բուկը* միշտ պատրաստ է պահում – 381: Թեվիկը *բկի* գունդը կուլ տվեց – 294: (մեքենայի խցիկում կեսը *բկից* կում-կում խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) – 269: Բայց խակ էին եղել ու Սոփին *բկում* մնացին – 269: ինչպես որ Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ պատճառով Ջանդադի *բկում* էին մնացել – 269: խակ զկեռն էլ *բկումն* է մնացել – 275:

ԲՈՒԿԸ ԼՅՎԵԼ — Շուշանի *բուկը լցվեց*, ասաց – 350: Թեվիկի *բուկը լցվեց*, ասաց – 373:

ԲՈՒՅՆ — սյուններն ու էնիքը կաղնի քիվն էր, ծիծեռնակի հին *բները* – 371:

ԲՈՒՅՐ — Հացի, տաք փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի *բույր* էր գալիս – 325:

ԲՈՒՆ — նրանցից խլելու, գիծը Մամռուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու *բուն* հովըտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: ու մանավանդ ղեկավարությունը *բուն* ծնակուտեցի լինեք – 387: *բուն* հովըտեցի կոշտուկոպիտ լաչառն էր – 389: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված *բուն* բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: *Բուն* Ծնակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովըտի բանկում ինչ լինեք – 409:

ԲՈՒՆ ԴԵԼ — նրա ահն էլ էր հալիվորի մեջ *բուն դրել* – 353:

ԲՈՒՆՏ — ասավ *բո՛ւնտ* եք անում, շան որդի – 304:

ԲՈՒՌ — շաքարից իր բռնով մի լավ *բուր* տվեց շիկաբաշին – 291: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոհիլ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ *բուրը* հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: շաքարից իր *բռնով* մի լավ բուր տվեց շիկաբաշին – 291: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել *բուր* պահել – 305: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը *բուն մեջ*՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318:

ԲՈՒՐԴ — Երկրորդ Ռոստոմբեգը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, *բրդի*, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390:

Գ

(ԿՌՎԻ) ԳԱԳԱԹ — և ճրագթաթով ու *Կովի գազաթով* մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334:

ԳԱՋ — (մեքենայի խցիկում կեսը բկից կում-կում խմել էր՝ որ *գազի* տաք հոտից չքնի) – 269:

ԳԱՋԱԶԵԼ — ձին պատրաստ կապած՝ *գազազած* սպասում էր թոքախտավորի հատնելուն – 344-345: Է՛, կերի հոտի վրա *գազազած* ժողովուրդ էր – 345: Է՛, սովից *գազազած* ժողովուրդ էր – 346: մեղվանոցը *գազազած* վնգում ու տրաքտրաքում էր – 351: Զե՛՛ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ *գազազում* մարդասպան է դառնում – 323: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր *գազազում*, խոնկում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: նրա Տիգրան միլիցիա հայրը կարմիր ձիու վրա *գազազեց* – 287:

ԳԱՋԱՆ — և դեռ մանկամիտ *գազան* Ռոստոմը, և դեռ քննում էին – 362:

ԳԱԹԱ — Ախչի՛, – ասաց, – *գաթայի* հոտը վեր ես արել – 368:

ԳԱԼ — և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել ու *աջութարս* մի երկու հատ *գալ* – 292: Ուզեցանք իրեն *դուր գալ*, իր պես մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: միայն *գալու* օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր

կալաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: ոչ *գալու* նպատակի հարցնունք, ոչ էլ անցյալի տեղեկության որևէ նշան – 319: ուր էլ գնաս՝ *գալուդ* ճամփան ծաղիկ լինի – 309: օրիորդ Վրացյանի ամեն *գալով* գլուխը որևէ ձորում պահում էր – 285: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի *գալիս* – 312: Ետ-*գալիս* էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փութ սիմինդ էր բերել – 330: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած *գալիս* չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չսփեց – 338: ինքը վիրավոր *գալիս*՝ ծափածածաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: կենտրոնից *գալիս* լինել ու հանկարծ դեմը ելներ – 359: պիտի որ *եկած* լինի – 276: նեղ օրին *եկած* կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի *եկած* – 312: այսինքն որ ողջ-առողջ *եկած* մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ որբկայրի – 343: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես *կուչ-եկած* կար – 354: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից *եկած* կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: Գոմի անկյունում շապիկ-փոխանով *կուչ-եկած* է լինում – 409: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու *վեր-եկած* տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե *եկող* աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ *եկող* տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվ *եկող* կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: հեն էլ *եմ գալիս* – 314: ես էլ *եմ գալիս* – 314: Վերսի թաղերից *եմ գալիս* – 391: մեր պատվավոր բեռնատարով *գալիս* մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ *ենք* տեսնում ու ասում – 268: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ *ենք գալիս* – 314: ես ձորից *դուրս ենք գալիս* – 353: ինձ *դուր չես գալիս* – 294: Էդ ո՞ր տեղից *ես գալիս* – 327: տարին մի անկամ կու մոր դուռ *գալիս* ու կու խոսկ բերում *ես* – 365: —Հոդեմ էդ ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըռիլե մտել էս ապահով տունդ ու *դուրս չես գալիս* – 367: *Տրաք-տրաքի էս գալիս* – 396: Հրեղ ժողովրդի մոտից *ես գալիս* ու տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: տղերանց համերաշխությունը *գալիս* քայքայում *ես* – 398: դուք էդ ինչի՞ *եք գալիս* գոռով ինձ գտնում – 312: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ *գալիս* հացներիս գլխին տնկվում *եք* – 389: ու անընդհատ բենգինի ու սերկևիլի *հոտ է գալիս* – 268: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկևիլի, զարգանդի ու փոշու *հոտ է գալիս* – 268: օտար իրիկվա մեջ կանգնում են ու *լացները գալիս է* – 277: Թեվանի կյանքն այդպես գլխին խփածի նման էլ *գալիս է* – 279: թարսված, շփոթված *գալիս է* – 279: նրա անմեղ տեղը *գալիս* Օհանի շարժումնքն ու պատկերն էլ կանգնում – 284: որը դավն զգացել՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, մոտ *չի գալիս* – 307: Ջանդաղի Սոփու հոգեպահուստի սովորությունը ահա թե ումից էլ *գալիս* – 319: տեղաշարժից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե *գալիս է* մեր տեղը չորան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: քանի որ, ով ինչ ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է *դուր գալիս* – 332: կարմիր ձիավոր միլիցիայի գործով Տիգրան պապը գործուղվել *գալիս է* – 348: էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ *գալիս է*, Նիկայի երկուսն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՞, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: Էնիքը, ես կտամ, որ իմ գործով էլ *գալիս*՝ ծախսն ինձ է հասնում – 366: հանքերից ու գործարաններից ինքը գիշեր-ցերեկ *դուրս չի գալիս* – 383: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ մեր ղեկավարման ջիղը քեզ *դուր չի գալիս* – 397: գնում միգում ու *գալիս* բարձածը նայում է – 402: մեր չարքաշ աշխատավորներից մեկը ասաց, հիմա *գալիս է* դրամարկը դատարկի – 403: *գալիս* գլխին կանգնում թքում է – 409: այսինքն գործները ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ Էդպես թարսված էլ *գալիս է* – 411: Բա ես ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես *փեշիցս պոկ չեն գալիս* – 273: օդով *գալիս* երկնքից իջնում, Ջանդաղիս ուսերին նստում են – 275: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած *գալիս են* – 282: իրենք *գալիս* ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: Բա Էդպես սարի՞ց են *գալիս* թե Դիլիջաններից ու Ղազախներից – 327: բայց թեկուզ մի կենտ անգամ հորանց *չեն գալիս* – 374: ասացին թող կովեն՝ տակից տեսնենք ինչեր են *դուրս գալիս* – 395: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը *գալիս* Համրկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: օր էր լինում՝ որ *գալիս* տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը երեքով սրբել են – 309: Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ ինձ հեր *էր գալիս* – 293: բայց *ծիծաղը գալիս էր* – 298: Մեզ էլ քեռու տղա *էր գալիս* – 306: Խոտի ապահովությունը ապահովություն, բայց նրա հունձը մեզ *դուր չէր գալիս* – 320: Հացի, տաք փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր *էր գալիս* – 325: գամփոի հաչոցը հիմա Մեդրակի տան ներքևի ձորից *էր գալիս* – 326: պառավը՝ իր փոքր պեպենտոի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ *էր գալիս*՝ կանգնած նայում էին – 328: չոր խոտհավաքի կլինեք թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած *գալիս* մի թեյաման սաղա չայ *էր* խմում – 340: շաբաթ գիշերները փախստականի պես երբեմն *գալիս էր* – 349: իսկ գյուղխորհուրդն էլ՝ մեղվի լեզուն հալիվորից *գալիս* սովորում *էր* – 349: փոքր պեպենտոն մեր փեշը բռնած *պոկ չէր գալիս* ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: տոննանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայիր լավ էլ փող *էր գալիս* – 382: զուգված-զարդարված, ձեռքերը գրպաններում *գալիս էր* – 390: մեծ պեպենտոնի է՝ երկու տարի հանում ու հանում էին՝ *դուրս չէր գալիս* – 400: իրավունքը հետո *գալիս էր* – 400: մեջքը կատաղած *քոր էր գալիս* ու ձեռը սրին էր գցում – 406: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից *դուրս չէին գալիս*՝ տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ *գալիս էին* – 322: Տերերը *դուրս չէին գալիս* – 325: երեխեքը *շուռումուռ էին գալիս* ու վերմակը ոտքով դեն գցում – 347: Ընկերոջդ *դնչին* մի հատ էլ *եմ գալու* – 296: դե որ Էդքան լավ խոսում ես, ինձ հետ ճակատ *ես գալու* – 284: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի

թիւոսներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա *գալու* իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: Էս է ձմեռ է *գալու* – 278: Ակոփի մասին ասում էր *գալու* է սապոգներս խլի – 345: *գալ տի* սապոգնիս խլի – 345: Արմենը *գալու* է – 368: Խանութը *պետք է գալու* – 386: ասաց՝ հիվանդ եմ, թե չէ անձամբ *էի* ձեր *ուրը գալու* – 307: Եթե հաշվենք, որ վեցից *դուրս եմ եկել* աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումից եմ պակաս – 329: Ջանդաղը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ *ենք դուրս եկել*, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: հաղթած իշխան *ենք եկել* – 272: *եկել ենք* տանենք – 357: ու երեսները պնդած կանգնել թե այո՝, հենց հետախուզության նպատակով *ենք եկել* – 389: Ասել էր *բարով ես եկել*, բայց գորու չեմ – 302: ողջ-առողջ *եկել ես* – 309: *եկել ես* քո փոքր տեգոր տուն – 319: բայց որ *դուրս ես եկել*՝ զանգիր կենտրոն, հորդ – 361: հոր նման ծիծաղեց՝ թի-հի, *եկել ես* – 376: *եկել եք* – 376: Ջանդաղն ինքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ *եկել է* – 269: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ *եկել* տեսել է բացակա ես՝ էդ է – 271: Թե նկատել եք՝ ձին *եկել է* – 271: – *Չի եկել չ* – խեղճացավ – 276: *եկել է*, էն թշնամի ձորից ուրեմն դուրս է եկել, եկել հայրենիք – 277: եկել է, էն թշնամի ձորից ուրեմն *դուրս է եկել*, եկել հայրենիք – 277: եկել է, էն թշնամի ձորից ուրեմն *դուրս է եկել*, *եկել* հայրենիք – 277: երանի... Վլադիմիր Մելիքյանը *եկել* նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: ձյունը ճղած սարից ինչպես *եկել*՝ ճոքերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օձորքից ինքը հորթաթոնով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես *եկել է*, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է *եկել*, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղցի – մերոնք էլ ապաստամբ հախպատեցի են – 303: հիմա որ հոգին *եկել* բկներիդ է հասել՝ սրբացել եք – 317: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է *դուրս եկել* – 321: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտոսի ետևն ընկել *եկել* – 342: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել *եկել*, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է – 346: ասում էին միլիցիայից ու Տիգրանից *եկել* – 347: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք *եկել* – 353: շփոթված լռեց ու կարծեց իր նպատակի գյուղը *չի եկել* – 356: *Իրավունքի՛ է եկել* – 396: Օսեփանց Ավագը հիվանդանոցից *եկել է*՝ երեք – 397: Մտն ինքն է հաղթել *դուրս եկել* աշխարհ – 406: Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով *եկել է* – 407: մեջները խոսք ընկավ՝ թե Ավետիքը *եկել է* – 408: *եկել* տեսել են յուղած կանգնած – 407: հովըտեցիք *եկել* հանել են – 408: դեպի այսօրը *եկել*, ու մ *են* բերել, ու ր են կորչում, ով է ցամաքեցնում – 409: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, *եկել* Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի *են* փնտրել – 412: Այտա, դե *եկել էի*, մի երկու օր յուլ կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ու ր ես անտեղի դիվոտում – 321: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած *եկել էր*՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն բուպեին, երկինքը մթնել ու Ջանդաղիս աստղը *դուրս էր եկել* – 277: *դուրս եկել* Ջանդաղիս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: Հագար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից *եկել* ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրեկի վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր *եկել* – 290-291: Նա *դուրս էր եկել* արդեն մեծ քարի պտուկը – 293: կենտրոնից Ալբերտ Դեվոյան անունով մի թագի էր *եկել* – 304: Հագար ինը հարյուր ու քառասունութ թվին մի քոռ աշուղ էր *եկել* – 304: Հիմա մեր հերթն էր *եկել* – 306: *եկել էր* սարը մեծ Սոփիի մոտ – 310: *եկել* մոլորված սրանց գտել՝ թե ձեր կատուն եմ – 314: թուրքը մերժված *դուրս էր եկել* սարերը – 318: տնական մի շիշ արաղ էր խցանել ու *եկել* – 319: տեղաշորից *դուրս էր եկել*, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: *եկել* Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանձու վերելքին դեմ էր առել ու մնացել – 321: Աղուն քուրիկի կամ հին մարդկային խոճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով *եկել* – 321: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր *եկել* ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Խախլուշկայի երեխան՝ Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով *եկել* ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: բայց երեխան փեթակի տակից *դուրս չէր եկել* – 345: բղավոցի վրա հալիվորը *եկել* տակից հանել, ականջը քաշելով տարել էր տուն – 345: Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից *եկել էր* – 348: *եկել* Օսեփանց դռանը պահակագործի պես կանգնել էր – 348: Ժողովուրդը ետևներից *եկել*, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր *եկել* – 354: *եկել* մեր կայարանում իջել, Հովրտի սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրտի սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ *եկել էր* Ջաղացներ – 358: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած *եկել էր*, Աղունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցնելու մասին նշանաբանի պաստառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին *եկել* գործկումի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր *եկել*, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390: իսկ նրանց ղեկավարությունը *եկել* մեզանում չոբանի տեղյակ էր անում – 401: Գիշերը ավտոյով *ճամփա էին եկել* – 273: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով *դուրս էին եկել* ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոփ տաք մշուշները – 276: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով *եկել էին* սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281: *եկել* Հովրտից հալիվորին առել, իրենց խոզի հետ բերել *էին* Մեծ աճարկուտ – 297: իրենց տնից Սիմոնենք նկատել, *եկել* տարել *էին* – 321: Աղամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Սեվանի, Մելքսանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները *եկել* իրար կցվել, տան ճանապարհը

կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միսնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու գգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: Հախպատից ինչ էկել ու Օմակուտն ասածուց ինչպես ստացել այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: *էկել* գլխին կանգնել տեսել էին – 415: Ես որ *էկա*՝ Թեվանը մի տարեկան էր – 294: *էկանք* տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըոխած յոթ անգամ գնացինք ու *էկանք* – 290: *էկանք* սարը – 305: հավաքելու տեղից իրիկունը *էկանք* տեսանք ամայություն – 306: Ղազախ ձմեռելուց *էկանք* տեսանք հարկերի դիմաց Եզորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332: Պահեստն այդպես առանց կողպեքի ու կնքած գմուռի թողեցինք *էկանք* – 348: Մի անպատմելի մեծ, մի համաշխարհային ճամփորդությունից Ջանդառ Թեվանը *էկա*՝ 267: *էկալ* ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի տակ մի որձ մորթեց – 267: ահա, – մի հաղթական արշավանքից Ջանդառ Թեվանը *էկալ* – 268: *էկալ* գլխարկը դրեց թարեքին ու ծիծաղեց – 268: *էկալ* կանգնած տեղը ֆաֆսաց-ֆաֆսաց, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, ասաց – 269: Առավոտվա դառը ժանգառքի հետ *էկալ* սուլեց – 269: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած *էկալ*, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: *էկալ* կանգնեց թե՛ – Էդ ի՞նչ էս պատմում, արա – 275: տեգրս անպարտ *դուրս էկալ*, ախյի՛, սիպտակ ուլս ո՛ր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում են. Եսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել – 279: Եվ ձեռքերը կապույտ կոստյումի գրպանում՝ ավարի միջից *դուրս էկալ* – 281: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ *էկալ* սարը – 285: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիլ ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ *էկալ* սարը – 287-288: *էկալ* եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոսին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: Բայրս. ձեր թույնի կարծիքը սուտ *դուրս էկալ* – 294: Բայց փոքրը Մաշային ետևը-գցած *էկալ* – 295: *էկալ* սարը – 295: Հագար ուրբ հարիր ու քառասուն տարեկան... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովիտեցին կնկա մեծ շառի *էկալ* – 299: *էկալ* նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: Մա *էկալ* – 303: Վնասն էլի մեր վրա *էկալ* – 307: տարավ կիսատ շիշը պահեց ու *էկալ* – 309: *էկալ* սա էլ ջոկողություն դրեց – 309: Սիրուն Թեվրկին *դուր չէկալ* – 309: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա *կովի էկալ*,՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել թե այսպես ու այսպես – 310: *Նեղությունն* էնպես *էկալ* – 314: շները ետևը-գցած որ *դուրս էկալ* Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոխոգային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Էդ՝ Տաշքենդից *էկալ*՝ 316: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից *դուրս էկալ* ձիերի մոտ – 317: *էկալ* դրեց սեղանին ու սառավ – 319: հետը *դուրս էկալ* – 319: Զիավորված *դուրս էկալ* սարը (Վարդոն) – 319: *էկալ* ասավ – 319: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը *էկալ*՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: *էկալ* ասավ գյուղում գործ կա, գնա տուն – 321: *էկալ* թաղի գլխին կանգնեց – 324: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտոսի կինը, երեխան գրկին *դուրս էկալ* անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: և նոր միայն Ադուն քույրիկի սիրուն դեմքը դռնակից *դուրս էկալ* – 325: ու, որ այգու մյուս դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից շուռ *էկալ* ասելու – 330: *Նեղությունն* էնպես *էկալ* – 331: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, *էկալ* վերցրեց – 334: երևի թե *դուրը էկալ* – 337: *Պուրը էկալ* – 338: կացինը ձեռին՝ ձորից *դուրս էկալ* կովի ետևն ընկած – 344: ասում էր կանգնեց ծափ տվեց ու *էկալ* գրկեց – 344: *դուրս էկալ* ու ծափուծիծաղը երեսին եկավ գրկեց – 345: դուրս էկավ ու ծափուծիծաղը երեսին *էկալ* գրկեց – 345: ծիծաղելով *էկալ* թաղի առաջ ասավ – 354: Որբնայրիներիս պաշտպանության օրիորդ Ուցյունի հանձնաժողովը զինկոմիսարիատից *էկալ* – 356: հին կոմիսար Գերասիմ Արգունանյանի ձիավոր հանձնաժողովը *էկալ* այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած *էկալ* ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: Այդ ամառ Շուշանի անբախտ մայրը աքսորներից ու Երևանից *էկալ* – 357: *էկալ* ոտքերը տրորելով լաց եղավ – 358: լուռ ետ *էկալ* – 359: ամանն այգում թողեց ու ետ *էկալ* – 360: *էկալ* ու հետը չորս տետրակ երգ բերեց – 364: *էկալ* անամուսին որբնայրիներիս երամը կլորեց դարձրեց կլոր հիսուն – 364: *դուրս էկալ* ասաց – 366: պատշգամբից *դուրս էկալ* այգի – 367: Կոճկվելով *դուրս էկալ* – 371: *էկալ* կանգ առավ նայեց ու մի անգամ էլ պտտվեց – 371: բայց նրա այդ անտեսող արհամարհանքը Թեվրկի սրտին ծանր *էկալ* – 372-373: թողեց սենյակից *դուրս էկալ* – 377: բայց մի օր ետ *էկալ* – 381: լուսահոգի մեր Տիգրան հերը *էկալ* հանրակացարանային փայտոջլի բերանն ընկավ քրքրվեց – 382: հենց եղպես ռուսերեն խոսելով էլ շուռ *էկալ* ասավ – 384: Մանթաշյանի փոխարինողը *էկալ* – 385: Ադուն քույրիկը *էկալ* խանութից պետական արաղ տարավ – 388: ետ *էկալ* ու անցնելիս իր խոր հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: շուռ *էկալ* ետ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: ետ *էկալ* ասաց – 392: Մոսկվան ու Երևանը մինչև չկցվեցին՝ *դուրս չէկալ* – 400: սապոգավոր ու դանդաղ *էկալ* մեքենայի ակները տնտղեց ու կանգնեց լռեց – 402: գործկոմի իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը *դուրս էկալ* գնաց հեռախոսի մոտ – 403: *էկալ* իր տեղը կանգնեց – 404: շաքի մեջ իր մշտական տեղը *էկալ* կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: երեխան որ գլուխը բռնած *դուրս էկալ* Օմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: Կարմիր շորը հագին՝ Աճարկուտ մեծ ծմակից *դուրս էկան* – 281: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից *դուրս էկան* ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: *էկան* մեր դուռն ու երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու վրա օռնացին – 323: մտան փռն ու *դուրս էկան* Թեվրկի չափարի մոտ – 372: *դուրս էկան* էս ժողովրդի առաջ իրար քիթումուր ջարդեցին – 395: Մոտքերը ծայր ծայրի չէկան – 401: Մեկ էլ ուշքի *էկան* տեսան միջնեկ թաթարն ու Թեվրկի համարյա թե կոկում են – 401: Ասացինք՝ դե գոմից *դուրս չգաս* – 306: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի *գաս* ու թթես, մենք դուրս էինք գցել – 347: Քու աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի *չգաս* – 396: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիլ ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ

հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից
Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիվը ճամփին վրան բարկացած ու
նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից *գա*՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն
է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Խորը ջուկ ու եղբորը ջուկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա
պահել մինչև Վերանը բանակից *գա* – 295: Կարծում էին բանակից *գա*՝ կնստեն կխորհրդակցեն – 295: Արա, իրենք ո՛վ, մեր
գործը *գա* ո՛վ անի – 296: Թող ձիավորված թռչի *դուրս գա* – 315: Է՛ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ ես անելու՝ որ տունը *ցրիվ չգա* –
320: Թող *գա* ասի էստեղ չեմ ապրելու – 335: Իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ տալոցից *գա* – 342: Իմ
հերը բանակից թող *գա* իմ վրա խոսի – 344: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լուռ ու լուռ ուզում էին հոր
հիվանդությունը պտտվի *գա* աղջկանով ընկնի – 347: Օսեփանց Աբելին կանչեցեք *գա* ծնեցնի – 353: Աբելին ձեն տվեք *գա* –
354: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի *գա* – 360: Թող
գա էս անպետք փչացածին տանի – 361: Թող *գա* էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող *գա* դատավոր նստի – 362:
Թող *գա* էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող *գա* դատավոր նստի – 362: Թող հետներդ *գա*, էլի, Վերան ջան – 365:
բայց թող *գա* – 365: վարպետ Սիմոնին նույնիսկ լուր էին տվել մի տախտակ բերի *գա* – 377: վնասի հետ գուցե մի
օգտակար բան *դուրս գա* – 379: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն
այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ *գա*՝ տեղավորելու եմ – 382: ուզում է
գա ու մեր ճամփան գտնում չի՝ – 393: Սպասել էին գլխավոր հաշվապահը սենյակից հենակները ճռռացնելով *դուրս գա* –
412: Ումը որ են՝ թող *գան* իրենք ճանաչեն – 274: Թող *գան* իրենք անտերին տեր լինեն – 281: ուզում են խմբով *գան*, ուզում
են մենակ – 283: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող *գան* պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: – Այտա՛,
– կանչեց, – թող *գան* – 314: մինչև ավտոբուս հետը թող *գա* ն – 314: Թող *գան* – 315: թփերի ետևն սպասում են կռիվը
վերջանա՝ որ *դուրս գան* անտեր որբնայրուս կալկոխ անեն – 349: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև
սպիտակ ուները Մուրենց ցեղական կեղտի տակից *դուրս գան* – 363: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուր կտանեի, մինչև
ազատվեիր *գայիր*, ո՛ր ես անտեղի դիվոտում – 321: Ջանդառն ու մենք խոսի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր
ձյուն *գար* – 324: մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով *գար* ու գնար – 355: լսածով գիտեին՝ որ
կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու մի երկու ամսից *կգա* – 340: որ կարոտից էդպես
սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի *գա* –
270: Սխալ կապած բեռան պես՝ ասում ես հիմա շուռ *կգա* – 279: ու թաքուն էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը *կգա*
մանրամասն կքննի – 307: *կգա* կքրքրի կհանի – 307: ու չգիտես գլխիդ դագանակ *կգա* ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող
կարմիր շնե՛ր՝ կթռչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: Շուշանն ինչպես *կգա* – 348: իրենք էլի ետ *կգան* –
315: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնատը հիմա իրենք *դուրս կգան* – 361: քո տեղը՝ ես պահեստիս դուռը
ներսից կփակեի ու *դուրս չէի գա* – 361: Նա մեզ հայր *կգար*, բայց եղբայր էր – 332: կփակեր ու բանալին մատի վրա
պտտեցնելով *կգար* այստեղ իր նախկին տեղը կկանգնեք – 380: համարիր որ մեզ պապ *կգային* – 283: *պիտի* օտար
մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվեա ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան
ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման *դուրս գաս* հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: Էնպես *պիտի* գնաս ու Էնպես էլ
գաս – 374: որը բանակ ու սովորելու էր գնացել ու *պիտի գար*, բայց իրականում չպիտի գար – 386: որը բանակ ու
սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, բայց իրականում *չպիտի գար* – 386: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ
տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ *պիտի* գնային աղբյուրը *գային* – 372: այսինքն որ մեր
տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով *պիտի* գնային Հովիտ լիցքավորվեին *գային* – 378: –
Արի, – ասաց – 275: ասացի էս գելուգողի միջից դու առանց ինձ *դուրս արի* – 276: դուրս եկել Ջանդառիս առաջն էր ընկել
ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս *արի* – 277: գլխովդ ճիտը գցիր ու հանգիստ *արի* – 285: այսինքն
պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը
մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, *դուրս արի* – 286: գնա բեր, *արի* տար – 289: *Արի*, այ ողորմելի խեղճ, արի, այ անբախտ, արի –
324: Արի, այ ողորմելի խեղճ, *արի*, այ անբախտ, արի – 324: Արի, այ ողորմելի խեղճ, արի, այ անբախտ, *արի* – 324: մեր
դռնով գնա-*արի* – 325-326: ուզեց ասել *արի* գնանք – 330: հին բեկի նման ձեռքով ասաց *արի* էստեղ – 331: ձեռքով ասաց
արի էստեղ – 333: արա, *դուրս արի* – 362: *արի* – 362: *դուրս արի* – 368: *մի արի* – 371: դու մեր ետևից *արի* կամ արգելում
ենք – 371: վերցրու *դուրս արի* – 376: *արի* բարձրահարկերդ տնկիր – 384: *եկեք*, – ասաց – 275: ու Ծմակուտ մի ծանր
հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգորյանի *եկած ժամանակ* հետը քայլեր ու մի հարմար բռնակի ականջի տակ ասեք՝
էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: առանց նայելու և *առանց շուռ գալու* կարգադրեց – 334: *մինչև* նրա *գալն*, ասում է, մեր
տավարի կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353: կենտրոնից ղեկավարության *եկած ժամանակ*
այստեղ Ծմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: *մինչև* գյուղատնտես Ակսել
Բակունցի *գալը* Մամուտ խոտհարքներն անտեր են եղել – 408: *եկած ժամանակ* միայն Սանդրոյի տանն է հացի
նստում – 414:

ԳԱԼ-ԳՆԱԼ — օրիորդ Վրացյանի ամեն *գալով-գնալով*, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր
գավակը, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285:

ԳԱԼԻՖԵ — էն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց էդ թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոզները քաշել հանել, *գալիֆեն* վրայից
քաշել ու վերմակով ծածկել – 300:

ԳԱԼՈՒՄՍ — չգիտեն՝ որ իրենց ամեն *գալուստը* մեզ մի կովի կորուստ է – 389:

ԳԱՆԻՆ ՆՍՏԵԼ — եկավ *նստեց* իր հին *գահին*, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303:

1288այլապես *գահին* նորից *չէր նստի* – 303:

ԳԱՂԱՓԱՐ — օրիորդ Վրացյանն ուրեմն *գաղափարը* տեղնուտեղը գավթել ու կենտրոն էր գցել – 350:

ԳԱՂՆԻ — միախն խմել, իրենց *գաղտնի* հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության
ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջոցն թաթարը մի կողմի

- վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց *գաղտնի* խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման թեվրկի մասին էր – 404: Իրենց մեջ *գաղտնի* խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության ղեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410:
- ԳԱՂՏՆԻՔ — Համարեց, որ թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376:
- (ՍՊԱՐՏԱԿ) ԳԱՄԱՅԱԿՈՎԻՉ — Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ *Սպարտակ Գա՛մայակովիչ* թե Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390:
- ԳԱՄՓՌ — Միմոնի *գամփոր* դռնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնել – 325: և *գամփոր* թեվրկի դեմը կտրել փաստորեն ասում էր – 325: *գամփոր* մերթ մեկին էր խեղդում հալածում, մերթ՝ ետընկած մյուսին – 326: հետո *գամփոր* հաղթական վերադարձավ – 326: Իսկ *գամփորն* ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: *գամփորի* հաչոցը հիմա Սեդրակի տան ներքնի ձորից էր գալիս – 326: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու գործությունը իրենց *գամփորին* է – 325:
- ԳԱՅԹԵԼ — Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, *գայթելով* եկել է – 407:
- ԳԱՅԼ — *գայլն* ու անգղը որսի միասին են ելնում – 406: որպես թե սև *գայլի* բերանը խոզի գոճի են գցում – 362: *Գայլին* լավ հայտնի է – 318: ավարող *գայլի պես* կույր՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու ասելու էինք տար – 296:
- ԳԱՆԳԱՏ — ոչ թուրքի *գանգատն* ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: քանի դեռ հարևաններն իրենք չէին գանգատվել, գնաց գյուղխորհուրդ *գանգատի* – 344: թե չէ, շան որդի, ասավ, կգնանք քաղաքի ախպորդ դուռը վրեղ *գանգատի* – 383:
- ԳԱՆԳԱՏ ԱՆԵԼ — ու թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին *գանգատ անես*, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառու թանաստեղծություն ասի – 335:
- ԳԱՆԳԱՏՎԵԼ — մեր Մերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձենով *գանգատվել* ու լաց լինել – 283: քանի դեռ հարևաններն իրենք *չէին գանգատվել*, գնաց գյուղխորհուրդ գանգատի – 344: ու հենց որբնայրու նման էլ *գանգատվեց* – 398: չէ՛ մտքների մեջ իրենց մորը կիիշելին ու հորից *կգանգատվեին* – 314:
- ԳԱՆԳՈՒՐ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, *գանգուր*, ձենը այլանդակ, քարադոդոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305:
- ԳԱՌ — *գառ* են մորթում ու մորթին քաշում գլխին – 408: կմեծանան իրար թեվիկ կասեն ու կոլխոզի *գառը* միասին կպահեն – 284: ժողովրդի *գառը* ֆինբաժինը ոնց է գրանցում – 357: այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող *գառը* աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: այսինքն որ *գառը* գլուխը փորին է դնում ու քնում – 376: մեծ պեպեկնոտը ժողովրդի սագերը, *գառներն* ու հորթերը կըջեր գոմը կաներ – 380: Մյուսի նման խեղճ *գառանը* անձիծ-անքամակ սև գիշանգլի ճանկերից Օհանն ագատեց – 283: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու *գառներին* պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Որբ *գառան պես* ետևը գցած տարել է տուն անձիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: Նավ-ուրթի լանջերին *գառան մոտ* էր – 289: *գառան պես* բռնվեց – 357: մորթելու պատրաստ մատաղի *գառան պես* կանգնած էր – 360: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր *գառան պես* մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: շուկա թեթև ու այտերը կարմիր՝ *գառան պես* միամիտ քնած էր – 376: *Գառան պես* չէր հասկանում որ մեր չունի – 376: այսինքն *գառան մոտ* հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403:
- ԳԱՌՆԱՐԱՄ — չորրորդից Օհանը փախել էր սարերը *գառնարած* – 282: Իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, *գառնարած*, թեվիկ, թեվո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285:
- ԳԱՌՆԻԿ ԱԽՊԵՐ — լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարիք որ *գառնիկ ախպոր մասին* Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376:
- ԳԱՌՆՈՒԿ — *գառնուկ* անլեզու ախպորն ուզում են մորթեն – 376:
- ԳԱՌՆՈՒԿ ԱԽՊԵՐԸ — հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր *գառան* պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ *Գառնուկ ախպերը* հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362:
- ԳԱՎԱԿ — օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր *գավակը*, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն *գավակն* էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285:
- ԳԱՐԵՋՈՒՐ — նստած *գարեջուր* է խմում ու բիլիարդ է խաղում – 306: Օհանի քարի գործով Ջանդառը Դսեղ *գարեջուր* էր ծծում – 320: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ *գարեջուր* էր խմել ու շրջկոմի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: կայարանի կրպակն ամեն իրիկուն Երևանից ցիստեռնով *գարեջուր* էր ստանում – 382: Հեռացված մի հրահանգչի հետ հետո մի հինգ մանեթի *գարեջուր* խմեցինք – 384: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-սպասելով յոթ օր նստած *գարեջուր* էր ծծում – 391: սա գյուղկոռայի *գարեջուրը* բերելու կարգազիրն է – 387: *գարեջրի* վաճառքն այնինչ Ծմակուտ այսպես է – 386: եկողն ասում է *գարեջրի վրա* քաղաքում միլիոնչիների խավ է առաջացել – 386: հում *գարեջրի* ու զգուշավորության *մեջ* փտել էին – 401:
- ԳԱՐԻ — հավերի համար գուցե մի քիչ թաքուն *գարի* տա – 291: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ *գարի* կտար – 311: մեծ Մոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ *գարու*, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: *գարու*, թեփի՝ անասնակերի *վրա* ուրեմն թաքուն իրավունք ունի – 291:

ԳԱՐՈՒՆ — մշտական *գարուն* էր — 351: ու անընդհատ *գարուն* էր — 363: *գարնանը* ցանե՞լ էր թե անցյալ ցանքից էին հատուկենտ թփեր մնացել — 374:

ԳՂԱԼ — *Գղալի տակը* լիզում ասում է «կարալ չեմ» — 407: Ռափրելի պես *գղալի տակը* լիզել ասել է — 407:

ԳԵԼ — *Գելը* դռնից շուն էր տանում — 346:

ԳԵԼԽԵՂԴ (հասարակ անուն) — կարմիր *գելխեղդն* ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդադի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին — 272: լարդի գուտ կեսը կտրեց տվեց կարմիր *գելխեղդին* — 272:

ԳԵԼԽԵՂԴ (հատկանուն) — բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան — Մոնդոլ ու *Գելխեղդ* ենք — 284:

ԳԵԼՈՒԳՈՂ — ասացի էս *գելուզողի միջից* դու առանց ինձ դուրս արի — 276:

ԳԵՂ — դու էս տան պատրոնն էլ ես, էս *գեղի* ու ցեղի մեծն էլ ես — 365:

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ — Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի *գեղարվեստական* խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում — 381:

ԳԵՂԵՅԿՈՒԹՅՈՒՆ — նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու *գեղեցկության* — 413:

ԳԵՆԵՐԱԼ — որ *գեներալները* ժամանում ու լուռ ենթականերին ետևները-գցած պտտվում են — 371: Ժողովրդին ճղում, միջով *գեներալի նման* անցնում է — 268:

ԳԵՇ — Ինձ պիտի դուրս գցեի ու սրա, սրա նման *գեշ* վարա՞յ կբերեի — 287: Միջնեկը՝ Թաթարը, շատ *գեշ* նայեց եղբորը — 295: Բայց Թաթարը հիմա էլ Թեվրկին էր *գեշ* նայում — 295: Մեր եղբոր զավակը *գեշ* նայեց — 323: Քանի որ ցուղը *գեշ* հիվանդություն ընկավ — 347: Ասաց... *գեշ* նայեց ասաց — 365: Բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած *գեշ* ծայտում է — 408: Մեկը մեկից *գեշ* չորս-հինգ աղջիկ է մարդի տալու — 410:

(ՍՈՒՐԲ) ԳԵՎՈՐԳ — ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե *սուրբ Գևորգի* պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ — 349:

ԳԵՏ — Բայց իրենց սրտի ծմակն ու *գետը* վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292: *գետն* ու երկաթուղին անցան — 293: իրենց արևածաղիկները, մեծ *գետում* լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր — 342:

ԳԵՏԱԿ — Աճարկուտը. *գետակն* ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր — 297:

ԳԵՏԱՓ — իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, *գետափի* յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր — 342: *գետափի* հին գոմշուտներով դեպի հորենական Հախպատ — 352: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գոդության տեղը այգիներում, *գետափից* լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիր Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում — 403:

ԳԵՏԱՓՆՅԱ — *Գետափնյա* խնձորուտ այգիների գլխին Վաթընանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել — 413:

ԳԵՏԻՆ — չե՞ աշնան հետ օդը սառչում, *գետինը* հակառակը՝ տաքանում է — 297: *գետինը* լրիվ ծաղիկ էր — 363: ու մաճկալի ոտների տակ *գետինը* երկու տեղ խորն է գնացել — 407: *գետնին* տափակվել, սողում ու ծմբում էր — 270: Ջանդառս ձեռները մեկնում, խտտում պտտում նկարվածին վեր է բերում ուղիղ *գետնին* — 275: ոտը պինդ *գետնին* խփեց ու բռնեցքները կոնքերին կանթեց — 365: սապոգի քթով *գետնին* խփեց — 373: այսինքն ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը *գետնին* թփթփացնում է — 415: գնդապետական գլխարկը *գետնից* վերցրել գլխին էին դրել — 315:

ԳԵՏԻՆԸ ՄՏԻՐ — ամաչիր *գետինը մտիր* — 332: *գետինը մտիր* — 362:

ԳԵՏԻՆԸ ՄՍՆԵՍ — այ *գետինը մտնես* դու, գետինը — 343: այ գետինը *մտնես* դու, *գետինը* — 343:

ԳԵՏՆԻՑ ԿՏԵԼ — ու որ ձիերը գլուխները *գետնից կտրեցին* ու նայեցին, Ջանդադը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է — 315:

ԳԵՏՆՈՎ ՏԱԼ — Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու *գետնով տա* — 316: հիմա է, որ դարավոր չորֆանը *փափախը գետնով է տալիս*՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու — 366:

ԳԵՏՆՈՎԸ ՏԱԼ — ժողովրդի առաջ գյաղեն բա իրավո՞ւնք ունի Ավետրքի *պատիվը գետնովը տա* — 409:

ԳԵՐ — *Գեր*, փափուկ, կոնքերը ծանր կնիկ էր եղել — 411:

ԳԵՐԱԴԱՍԵԼ — թուրքի քոռ Ահմադը էս երկրի ամբողջ չորհանությունից Օհանին *գերադասում էր* — 288:

ԳԵՐԱԿԱՍԱՐԵԼ — պետական առաջադրանքը *գերակատարեց* — 383:

ԳԵՐԱՆ — այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուղ դուռը *գերան* չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի — 356:

ԳԵՐԱՆԴԻ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, *գերանդի* թե ռադիո՞ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, — ռադիոյի ետը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: *գերանդին* Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում — 268: *գերանդին* այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին — 268: *գերանդին* Քեդուտ գցած է — 311: հոկտեմբերի դժվար *գերանդի տակ* ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի — 310:

ԳԵՐԱՍԻՄ ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ — հին կոմիսար *Գերասիմ Արզումանյանի* ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց — 356:

ԳԵՐԶՄԱՆ — ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր *գերեզման* չկա՝ որ առանց նրա

- գրանիտի լինի – 414: քառասունուոր թվի սովի ամառը գնաց *գերեզմանը* գտավ – 330: Ու քեզ *գերեզմանին* մոտիկ չթողնեն – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները *գերեզմանից* մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճողաթբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու հին *գերեզմանների մոտից* ձմերուկը գրկից գլորվեց – 269: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու *մինչև գերեզման* նրա հետ չի խոսելու – 287: գիժ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – *մինչև մահ* ու *գերեզման* երբեք – 401:
- ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ — սարսափելին *գերեզմանոցն* ու խավար մուրթ չեն, կծան օձը չի – 359: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր *գերեզմանոցի* քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: բայց ոչ էն եղանք ոչ էն – *գերեզմանոցի* ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: մեկը հին *գերեզմանոցից*, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: Սովին ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին *գերեզմանոցում* ուսերին գցեն – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն *գերեզմանոցում*, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: և *գերեզմանոցում* որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: բոլորը *գերեզմանոցում* են – 355: հիմա էլ հին *գերեզմանոցի գլխից* էին պպզած նայում – 273:
- ԳԵՐԻ — իրենց օտար դռներին մեզ երեք օրվա *գերի*՝ պահեին... – 311: ու հնազանդ *գերու* նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար – 339: Թեվիկը *գերու նման* առջևը կանգնած – 365:
- ԳԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — *գերության պատճառով* Ադամը կենտրոնի կապեզեում մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր – 349:
- ԳԶԵԼ — երկուսով կալկոխ արին ու *գզելով*-գզելով տարան տուն պրծացրին – 325: երկուսով կալկոխ արին ու *գզելով-գզելով* տարան տուն պրծացրին – 325:
- ԳԻԺ — *գիժ* Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – մինչև մահ ու *գերեզման* երբեք – 401:
- ԳԻԾ — նրանցից խլելու, *գիծը* Մամռուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովըտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377:
- ԳԻՆ — պետական քաշաճի *գնով* ալյուրը տալիս էր ժողովրդին – 380:
- ԳԻՆԻ — Իրենց համար պահած *գինի* ուներ – 309: Սովիկը բերեց երկու բաժակ *գինի* լցրեց – 309:
- ԳԻՇԱՆԳՂ — Մյուսի նման խեղճ գառանը անծիծ-անքամակ սև *գիշանգղի* ճանկերից Օհանն ազատեց – 283:
- ԳԻՇԵՐ — մի ամբողջ *գիշեր* քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իգուր – 277: Ջուտ մի *գիշեր* Կեչուտ անտառում Ջանդադի տակ քարացել էր – 278: սարսափի ձմռան մի *գիշեր* լակոտին բերել մեր տանը քնեցրել էինք – 346-347: *Գիշերը* ավտոյով ճամփա էին եկել – 273: Բայց մենք մեզ ձախտրդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր *գիշերը* փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: *գիշերը* տանս քնի – 286: *Գիշերը* նրա չորանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու *գիշերը* ճամփա ընկնենք – 299-300: *գիշերը* գյուղում ուրեմն հարսանքի ուրախություն է եղել – 300: Էնիքը՝ կրակ կտամ *գիշերը* կվառեմ – 324: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք *գիշերը* լցնում էր – 342: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լինեք, հալիվորի հայր հալիվորին, *գիշերը* հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: Պիպոսի տղերքը բերում *գիշերը* դռանդ դարսում են – 372: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ *գիշերը* գալիս Համրկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: Երևում էր, որ խեղճը *գիշերները* կրծել է ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: պաշտպան հոր փոխարեն *գիշերները* պիտի Ռոստոմը կողքին լինեք – 348: շաբաթ *գիշերները* փախստականի պես երբեմն գալիս էր – 349: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գունդադիտի ձենը դե որ *գիշերով* լսել ու ճամփա են ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից *գիշերով* բերի գա – 360:
- ԳԻՇԵՐ-ՑԵՐԵԿ — ով մեղու ուներ՝ մեղուն *գիշեր-ցերեկ* գնգալով բանում էր – 351: հանքերից ու գործարաններից ինքը *գիշեր-ցերեկ* դուրս չի գալիս – 383:
- ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ — հույսը շեկ ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի *գիշերօթիկ* դպրոցում – 314: բա հիմա լավ է՞, որ էն կիստարը չգիտենք ինչ *գիշերօթիկի* դռներին է – 364: Ամառվա արձակուրդին *գիշերօթիկի* աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: ասաց երեք տուն է պահում՝ *գիշերօթիկում* աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու գավակը, սարի ընտանիքը – 405:
- ԳԻՏԱԿԻՑ — քույրական այդ *գիտակից* արցունքին չհասկացանք ինչ պատասխան տանք – 290: Այդ *գիտակից* չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344:
- ԳԻՏԱԿՑԱԲԱՐ — *գիտակցաբար* միջնեկի անունը խաղացրեց, որպեսզի դեր կենտրոնում ձիավորվի – 346:
- ԳԻՏԱԿՑԱԿԱՆ — բայց *գիտակցական* սովորություն էր – 377:
- ԳԻՏԱԿՑԵԼ — ու լավ *գիտակցում էր*՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների միջև է – 353: բայց վերինները և առհասարակ բոլորը *պիտի* միշտ *գիտակցեին*, որ նեղացած է – 394:
- ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ — անասնապահիդ քաղաքական *գիտակցությունը* մշակված չի՝ չո՛րս – 399:

ԳԻՏԵՄ — — *զգիտեմ*, — ասաց, — էն արա՛ որ շներիդ վրա ռեխս ավել-պակաս չբացեմ — 273: Ես գունավոր ավտոբուս եմ նստում ու *զգիտեմ* ինչի ետևից ուր գնում — 276: քո կորստի տեղը ես *զգիտեմ* — 277: Ես *զգիտեմ*, թող ինքը խոսի — 281: Է՛ ախպերիկ, *զգիտեմ* ինչ ես անելու՝ որ տունը ցրիվ չգա — 320: Ես *զգիտեմ* ինչ խոսեմ ու ինչ չխոսեմ — 401: իր ցեղի նման թիվիկ ծիծաղել է՝ թի-հի, այսինքն թե *զգիտեմ* — 406: *զգիտենք* երեք օր որտեղ ենք — 268: Հարսներն ասացին *զգիտենք*, գյուղից ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ էդ է — 271: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, *զգիտենք* ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած — 283: Մինչև հիմա *զգիտենք* մուրթելն ինչ է — 285-286: Ժողովրդական սիրո արժեքը մենք *զգիտենք* — 286: *Չզգիտենք* որևէ մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը *զգիտենք* ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում — 287: *Չզգիտենք* որևէ մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը *զգիտենք* ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում — 287: *Չզգիտենք* մեկ էլ ինչ պատահեց — 289: *զգիտենք* Ստավրապոլ թե որտեղ կթփորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց զուսպ չեն պահել — 292: Խեղճը *զգիտենք* ինչ մտածեց — 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ *զգիտենք* հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար — 294: *զգիտենք* բարեխոսե՛լ էր թե սատանի նման ուզել էր մի տեղեկություն հանի — 299: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուկավերից *զգիտենք* ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել — 301: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը *զգիտենք* ում հետ կերավ — 302: Հետո *զգիտենք* Գրիգարյանին գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց ց, թե՛ մեղադրեց ու ինքը գցեց — 302: *զգիտենք* քանիսն են ու մեր հարային քանիսն են հասել — 306: *Չզգիտենք* աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ — 313: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում *զգիտենք* որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերձոց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում — 322: Ստույգ *զգիտենք*, ասում են, բայց ստույգ կլինի — 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին *զգիտենք* ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է — 328: Բա էդ ո՛նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը *զգիտենք* ում մեջքից պոկել բերել — 330: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս *զգիտենք* որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց — 338: կողքի գյուղերում *զգիտենք* կհասկանային թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին — 338: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես *զգիտենք* որ կայարանում ինչպես խոստացել, — գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, — այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր — 339: իր ասելիքը *զգիտենք* որ կայարանում նա ասել պրծել էր — 339: Բա հիմա լավ է՝, որ էն կիստարը *զգիտենք* ինչ գիշերօթիկի դռներին է — 364: ավերակի ճակատագրի մասին մտքում *զգիտենք* ինչ որոշեց — 371: ու գնալուց հետո *զգիտենք* հիշում են թե չէ — 374: *զգիտենք* ինչ խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, հետո նոր՝ գավակներին — 383: *զգիտենք* ումից էր օրինակ առել — 391: *Չզգիտենք* ինչ պատահեց — 398: Թեվա ն, — կանչեց, — Ջարխեչավանքը *զգիտե՛ս*՝ էն որ իրենք ասում են Հաղարծին — 275: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց մենակ, և արդեն *զգիտես* ում խղճաս — 288: ու *զգիտես* գլխիդ դազանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՛ր կթռչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն — 311: Դու ռուսերեն *զգիտես*, ո՛նց խարցնելու ես — 341: *զգիտե՛ս* գոհն ինչն է — 342: հարսի վարքի մեջ *զգիտես* ինչ լավ բան տեսավ — 365: *Գիտե՛ս*, ընկեր չորան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է — 374: ձենը *զգիտես* որտեղ խեղդվեց — 391: ու *զգիտես* ինչ ասես, ինչ պատասխան տաս — 403: թե չէ, հա տ, *զգիտե՛ք*՝ որ առանց էդ էլ կատաղած եմ — 350-351: կարծում էինք *զգիտի* — 290: կամ *ով զգիտի*, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են — 294: Ինքը *զգիտի* — 296: Ծմակուտի տեղը *զգիտի՞* — 393: Սեվանը որ ասում է չպիտի գնացվի՝ ուրեմն մի բան *զգիտի* — 401: բանակ չեն տարել ու ռուսերեն *զգիտի* — 402-403: Իր շահի տեղը ինքը մեզանից լավ *զգիտի* — 405: Կոխի օրենք *զգիտի* — 407: ուսով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել *զգիտի* — 407: *զգիտի* ինչ անի — 407: *աստված զգիտի* — 408: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը *զգիտի*, ասել էին — 411: *զգիտի* որ մշտական Ծմակուտ ես — 411: տեղաշոր ասած բանը *զգիտեն* ինչն է — 301: *Չզգիտեն*, որ ավելը ձեռքներն են տալու ու հավաքարարության տակ կոխեն — 373: *զգիտեն*՝ որ իրենց ամեն գալուստը մեզ մի կովի կորուստ է — 389: մենք ինքներս էլ *զգիտենիք*, որ էդքան պաշտպան ունենք — 306: ու *զգիտենիք* ինչ ենք անելու — 307: *զգիտենիք*՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն — 347: և *զգիտենիք*՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա — 347: դե եթե *զգիտե՛իր*՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն — 280: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ տեղը *զգիտե՛իր*, թե՛ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց — 312: *Գիտե՛իր*, որ ախպորդ կնկան ալիմենտ ես տալիս — 411: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը *զգիտե՛ր* — որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել — 278: *զգիտե՛ր*՝ որ մեծ պեպենտոսի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դռնը քաշել ու պինդ բռնել է — 293: Բայց *զգիտե՛ր*՝ որ առանց կնոջ չի լինի — 295: *զգիտե՛ր* էլ իր գործի մասին ինչ է կարգադրվել — 295: միայն *զգիտե՛ր*՝ որ փոխնակն այլևս գյուղում չի — 295: Ճամփան *զգիտե՛ր*՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում — 296: Նա *զգիտե՛ր*՝ որ Ջանդառը լուրը տեղ չի հասցնելու — 296: *զգիտե՛ր*՝ որ ինքն այլևս չի խփելու — 296: Ամուսնու անգիտակից արարքը *զգիտե՛ր* — 310: Բայց նաև *զգիտե՛ր*՝ որ այստեղ է — 313: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն *զգիտե՛ր* — 319: ռուսերեն էլ *զգիտե՛ր*, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր ու հայերեն էլ գիտեր — 336: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ *զգիտե՛ր* ու հայերեն էլ գիտեր — 336: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր ու հայերեն էլ *զգիտե՛ր* — 336: մեծ ժանգոտը *զգիտե՛ր* ինչ ղեկավար — 339: Բայց *զգիտե՛ր*՝ որ ինքը ղեկավար է լինելու — 339: և Շուշանը *զգիտե՛ր* ծիծաղի թե անիծի — 357: ժամացույցի գանգը *զգիտե՛ր* չէ՛ր խփել թե քնի մեջ չէր լսել — 376: նաև Ռոստոմն ինքը թշել *զգիտե՛ր*

ու դէկն ուրիշի չէր վստահում – 389: *Չգիտեք*՝ որ այստեղ մարդ է տրաքացնում – 390: Եթէ շները գիտէին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ *գիտեք* – 399: Բայց վաղու ւց-վաղուց *գիտեք*՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: Բոլորը լուռ ուղղակի *գիտեին*, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասէնք, վիրավոր շո՛ւն ասէնք, գլխին խփած երէխա՛, տորոված ծաղի՛կ, բերել բուծում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: *Չգիտեին* Տաշքենդն ինչ է կամ գիտէին ու արհամարհեցին – 327: *Չգիտեին* Տաշքենդն ինչ է կամ *գիտեին* ու արհամարհեցին – 327: լսածով *գիտեին*՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկւեմ ու մի երկու ամսից կգամ – 340: նավթի սղոյթունը *գիտեին* – 345: կային, նայում էին ու *գիտեին* – 346: Բայց նրանք *չգիտեին*, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: Իրենք երեքն էլ լավ *գիտեին* ինչ են խոսում – 370: անընդհատ *գիտեին*, որ տգեղ ու վտանգավոր է – 377: Անցած գնացած պատմությունը *գիտեին* ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: Իրենք էլ *չգիտեին*, չպատասխանեցին – 390: չէ՞ *գիտեին*՝ որ գրասենյակի դուռն իրենց տեղը չի – 392: ու փորձով *գիտեին*՝ որ արաղի առաջ պիտի առավել զգույշ լինեն – 394: Եթէ շները *գիտեին* ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: ԳԻՏԵՆԱԼ — թէ չէ՞ ես ինչ *գիտենամ* ումն են – 274-275: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը *գիտենա՛*՝ որ էստեղ ենք, ու զիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Թող դարսի ու *գիտենա՛*՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: Էդ էլ ինքը *կգիտենար* – 275: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես *պիտի գիտենաք* – 327-328:

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց եթէ նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին *գիտությունը* հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: *առանց իմ գիտությունի* է եղել – 307:

ԳԻՐԿ — դեմ-դիմաց սև դարաշու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան *գրկին* դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: քաշը, եթէ դնէին ու կշռէին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի *գրկին* – 398: ու հին գերեզմանների մոտից ձմերուկը *գրկից* գլորվեց – 269: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա *գրկից* խել, նրան այս երկրից քշել էր – 357:

ԳԻՐՔ — շա՛տ *գրքեր* ունեին – 406: պառկած տեղը ձկան պահածո էր կերել ու *գիրքը* ձեռին քնել – 375: լամպը վառած ու *գիրքը* ձեռին քնած էր – 375: պառկած կարդացել-կարդացել ու *գիրքը* ձեռին քնել էր – 375: Բայց եթէ նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու *գրքից* այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: Բայց եթէ նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր *գրքից*, ուրեմն թերություն չի – 403: Թէ մարշալ Բադրամյանի *գրքում* էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379:

ԳԻՐՔՈՒՏԵՏՐԱԿ — *գիրքուտետրակի* ի՞նչ պահանջ ունեին – 314:

ԳԻՔՈՐ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղոր *Գիքորն* ու Պիոնը, Բերբերանց *Գիքորի Ակոփը*, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: զուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղոր կնոջ՝ *Գիքորի* ու Պիոնի մոր – 408:

(ԲԵՐԲԵՐԱՆՑ) ԳԻՔՈՐ — մնացել է *Բերբերանց* ծվոցը-կտրած *Գիքորը*՝ որ փորի հորթն ուզում էր ուտի – 355: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղոր *Գիքորն* ու Պիոնը, *Բերբերանց Գիքորի* Ակոփը, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

ԳԻՔՈՐԻ ԱԿՈՓ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղոր *Գիքորն* ու Պիոնը, Բերբերանց *Գիքորի Ակոփը*, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

ԳԼԽԱԿԵՐ — վեց ախպոր գլուխ ես կերել, *գլխակեր* – 407:

ԳԼԽԱՎՈՐ — Գյուլի *գլխավոր* հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Սպասել էին *գլխավոր* հաշվապահը սենյակից հենակները ճռռացնելով դուրս գա – 412: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ *գլխավոր* դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուլի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուլի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը,

հանրապետության գյուղամիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության խուլիզան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտեր, Հովրտի-Օմակուտի կուսակազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո *գլխավոր* պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: հիմա ամեն առիթով գնում Վաթընանց *գլխավորի հետ* հաշտվում էր – 302:

ԳԼԽԱՎՈՐ ԴԻՐԵԿՏՈՐ — անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է *Գլխավոր դիրեկտոր* – 383: այսինքն որ կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ *Գլխավոր դիրեկտոր*՝ Սանդրո լինեն – 414:

ԳԼԽԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի *գլխավորությամբ* գիշերը գալիս Համրկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408:

ԳԼԽԱՐԿ — սա *գլխարկ* չի – 268: և ծիծաղում ու հին երագի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական *գլխարկը* մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: եկավ *գլխարկը* դրեց թարեքին ու ծիծաղեց – 268: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի *գլխարկը* դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական *գլխարկը* – 269: Ջանդառն *գլխարկը* գլխին ուղղում ու պատրաստ կանգնում է – 275: Ջանդառնի *գլխարկը* մի աղջկա գլխի նկարվեց – 275: *գլխարկը* ետ դրեց ու հիացմունքից սառավ – 277: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական *գլխարկը* մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառն ու Ջանդառն էինք՝ ժանդարմ – 284: մեր ախպեր Օհանը *գլխարկը* դրեց մեր գլխին ու Ջանդառն կնքեց – 284: ուզո՞ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, ես *գլխարկը* գլխիցս գցեմ – 308: գնդապետական *գլխարկը* գետնից վերցրել գլխին էին դրել – 315: դուրս եկել Ջանդառնի առաջն էր ընկել ասել *գլխարկն* աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: գնդապետական *գլխարկի* հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277:

ԳԼԽԱՅԱՎ — Դու իմ *գլխացավի մասին* գուր մտնեցիր – 401:

ԳԼԽԱՔԱՆԱԿ — *գլխաքանակի* հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը մեկառմեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի – 391:

ԳԼԽԻՆ — ասացինք Օմակուտի *գլխին* կածակ է տրաքելու – 303: մի տնտեսություն ու *գլխին* մի մեծ դեկավար է լինում – 304: Նորամանկան *գլխին* ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Մոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: Արկանք խոտհարքների *գլխին* նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին ժամանակներից կար – 318: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի *գլխին* կանգնեցրեց – 318: մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի *գլխին* սեղան գցեց – 319: Եկավ թաղի *գլխին* կանգնեց – 324: սուտ քրիստոս հալվորը երեխայի *գլխին* մոլորվել կանգնել էր – 348: դու քու *գլխին* մեր չես ունեցել, ասաց, բայց քույր ես ունեցել – 361: լավ թե վատ՝ ես իմն ապրել եմ ու իմ թոռների *գլխին* նանի եմ – 364: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս *գլխին* տնկվում եք – 389: Գետափնյա խնձորուտ այգիների *գլխին* Վաթընանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել – 413:

ԳԼԽԻՆ ԽՓԵԼ — Թեվանի կյանքն այդպես *գլխին խփածի նման* էլ գալիս է – 279:

ԳԼԽԻՆ ԿԱՆԳՆԵԼ — գլուխը բարձրացնում տեսնում է տերտերները *գլխին կանգնած* – 407: գալիս *գլխին կանգնում* թքում է – 409: եկել *գլխին կանգնել* տեսել էին – 415: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված *գլխին կանգնի*, ուրեմն պատկերացրեք – 279:

ԳԼԽԻՆ ԿԱՆԳՆԵՑՆԵԼ — որբևայրի կանանց պաշտպանության հանձնաժողովը կենտրոնից կբերեմ *գլխներից կկանգնեցնեմ* – 350:

ԳԼԽԻՆ ԿՐԱԿ ԴԱՌՆԱԼ — Մերունդ չդառավ՝ *գլխներիս կրակ դառավ* – 400:

ԳԼԽԻՆ ՆՍՏԵԼ — քանի որ լավ է արձակ որբևայրի լինել՝ քան տերը *գլխին նստած* ու վախը սրտում տիրավոր – 364:

ԳԼԽԻՆ ՎԱՅ ՏԱԼ — Ի՛ի, *վայ տամ* ինձ նման որբուհներ *գլխիդ* – 337:

ԳԼԽԻՆ ՓՈՐՁԱՆՔ ՀԱՎԱՔՎԵԼ — բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ *գլխիդ փորձանք* է՝ *հավաքվում* – 289:

ԳԼԽԻՑ — հիմա էլ հին գերեզմանոցի *գլխից* էին պպած նայում – 273: Մուրադենց կարմիր քարհանքի *գլխից* հովրտեցին իրեն պատռում է՝ թե ծմակուտեցիք մեզ կերան – 408:

ԳԼԽՈՎ — Աճարկուտ մեծ ծմակի *գլխով* – 276: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի *գլխով* նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձեռնանոցների *գլխով* Նավ-ուրթ – 278: Բրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի *գլխով* փարախից փարախ իրար ձեն տվին – 290: նորամանուկն ու Մոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի *գլխով* Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: Չափարի *գլխով* երկար նայեց – 331: անհասցե ճամփա էին ընկել մեր խեղճ մատուռի *գլխով* պտտվելու – 352: հետո խամրած տանիքների ու քանդված դարբնոցի *գլխով* դիմացի անտառին էին նայել – 390: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների *գլխով* դեպի Մելքսանց ամայի բլրալանջը – 394:

ԳԼԽՈՎ ԱՆԵԼ — Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովասակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենոտը *գլխով արեց* ու ձիու նման խոխոաց – 334:

ԳԼՈՐԵԼ — միջնեկ թաթարը հանել, *գլորելով*-գլորելով փոքր պեպենոտի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351: միջնեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենոտի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351:

ԳԼՈՐՎԵԼ — մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից *գլորվելիս* է ճիպոտը պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: ու հին գերեզմանների մոտից ձմերուկը գրկից *գլորվեց* – 269: ընկավ ու կածանից *գլորվեց* – 314:

ԳԼՈՒԽ — Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան *գլուխ* ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք

գավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ *գլուխ* ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվըրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան *գլուխ* մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: փոխարենը երեխայի հետ կես *գլուխ* պանիր դրկեցինք – 363: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ *գլուխ* ոչխարի պանիր, արադ, – ասաց – 398: Մեկիքյան, *գլուխդ* վրայիցդ ընկնում է – 274: տղերք, փափուկ, ուսդ տակն ես տալիս թե չե՛ *գլուխդ* մեջը թաղվում է – 274: ինչպես որ մթան մեջ *գլուխդ* պատին առնի, ասացինք – 362: հպարտ *գլուխը* բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ – 270: Ջանդառս *գլուխը* տակն է տալիս թոցնում ձիուն – 275: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով *գլուխը* որևէ ձորում պահում էր – 285: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր *գլուխը* այդպես էր բերել – 289: *գլուխը* կապած՝ մեծ Սոփին հետ գյուղ իջավ – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել ու *գլուխը* գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին էդպես բռնած՝ Երևան – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էստեղից էլ՝ *գլուխը* գոգին էդպես բռնած՝ Երևան – 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանիսը կլինեն, բայց անասնակների՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես *գլուխը* կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ *գլուխը* սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժպտավեն կապեց – 292: և Ծաթերի տակ կանգ առավ ու *գլուխը* կախեց – 293: քանի որ մեր գյուղի մտածող *գլուխը*՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն *գլուխը* – 304: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր *գլուխը* մեր վրա լինի – 304: – Կնեբես, – ասաց (Ջանդառը. *գլուխը* վրայից ընկնում էր) – 310: *գլուխը* չէր բարձրացնում՝ որ ընկերոջ վիճակը չտեսնի – 311: հետո *գլուխը* թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ – 312: *Գլուխը* կախ Ջանդառը ծպտում ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի *գլուխը*, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը *գլուխը* բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: հպարտ *գլուխը* գցեց Թեվըրկի գոզը – 317: *Գլուխը* բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: պողոտաներին հույս տվեց ու *գլուխը* թոռների գուլպայի վրա կախեց – 334: կեպին թարսում ու *գլուխը* կովերի փորին դեմ էր անում – 339: միջնեկ թաթարը փրկվել, կարտոլի մարգերում *գլուխը* հողի մեջ թաղել էր – 345: *գլուխը* տաքացել տոժում էր – 346: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում *գլուխը* հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: *գլուխը* ձգեց ասաց – 364: Փռան տաքությունից հետո *գլուխը* կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: Փոքր պեպենտը բերանը ջուր առավ ու *գլուխը* կախեց – 370: այսինքն որ գառը *գլուխը* փորին է դնում ու քնում – 376: Ներքը *գլուխը* կախ կանգնել էր – 392: մինչև հիմա *գլուխը* կախ էր կանգնած – 394: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի *գլուխը* նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: երեխան որ *գլուխը* բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: *գլուխը* բարձրացնում տեսնում է տերտերները գլխին կանգնած – 407: Համիկն էլ նստած *գլուխը* բռնել է՝ թե էս ինչ արի – 408: *գլուխները* բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յարուն – 276: ու որ ձիերը *գլուխները* գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրության առաջ *գլուխները* թաքցնում էին – 322: Նրա ճանապարհին հարսներն իբր լուռ ու *գլուխները* կախում էին – 351: *գլուխն* իր նման ետ քաշեց ու դազանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, *գլուխն* ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: ասավ ձիու ոտնափոխից *գլուխս* կցավի – 290: Ջանդառիս գլխարկը մի աղջկա *գլխի* նկարվեց – 275: մոնչոցով խուխ կաներ ու *գլխի* վերնով կթքեր – 359: դու իմ *գլխի* խազեին չես – 365: շեկ աղջիկ են գտնում ու *գլխի* վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: համապատասխան *գլուխների* փախչելով մենք Ծմակուտի գլուխն էինք լինելու – 382: *գլխիդ* Սանդրո Վաթինյան ու Հախապատա եռյակ կլինեն – 289: ու չգիտես *գլխիդ* դազանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե ր կթռչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, *գլխին*՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Ջանդառս գլխարկը *գլխին* ուղղում ու պատրաստ կանգնում է – 275: իսկ որ Վլադիմիր Մեկիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր *գլխին* լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ծանդար – 284: մեր ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց մեր *գլխին* ու Ջանդառ կնքեց – 284: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՛ւն ասենք, *գլխին* խփած երեխա՛, տրորված ծաղի՛կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: տոպրակը *գլխին* վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի *գլխին* տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: *գլխին* խփել են – 310: գնդապետական գլխարկը գետնից վերցրել *գլխին* էին դրել – 315: իսկ որ ձեռը բերում քսում էր մեր *գլխին*՝ կարծում էինք սովորեցնովի է – 320: քու խեղճ *գլխին* ջոկ հոգս էս բերում – 329: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր *գլխին* բռնցքելու է – 334: ջաղուն երեխայի ձեռներին-ոտներին-*գլխին* մածուն

էր վրա տվել – 348: մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու *գլխին* եփական մոխրաջուր ածինք – 363: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները *գլխին* աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբլին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով *գլխին* խփելով-խփելով տանում են – 408: *գլխին* կտավատի ձեթով ձվածեղ են կապում – 408: գառ են մորթում ու մորթին քաշում *գլխին* – 408: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած *գլխին* խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: Սոփրկի ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ. ուզում են *գլխներին* գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ *գլխիս* է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: Գոտիկս *գլխից* հանեցի – 276: կասես Ջարխեչաձորում կապը *գլխից* հանեցի – 276: երեխայի *գլխից* պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել էր երեխայի մագին – 292: *գլխից* բռնել ու ոտի վրա քառասուն անգամ պտտել է – 406: Ջարդաքարա *գլուխներից* է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: ուզո՞ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, էս գլխարկը *գլխիցս* գցեմ – 308: *գլխովդ* ճիտդ գցիր ու հանգիստ արի – 285: Ջանդառիս հոգսը չէր, խմել ու *քունը գլխին* ծիծաղում էր – 275: *Իշի գլուխը* – 300: Երեսը ձիու *գլխի նման* երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենոտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Մեր *գլխի վրայով* Սիմոնի տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում – 335: *աչքերն ու գլուխը մթնեցին* – 346: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունք, *ծանր գլուխները* գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: էս գյուղում *խելքը գլխին* դեկավարություն լինե՞ր արձանագրություն կկազմեր ու հողը ձեռնից կառնե՞ր – 374: *մկան գլուխ* էինք լինելու ու առյուծի պոչ չէինք լինելու – 382: այսինքն *մկան գլուխ* ենք – 384-385: կենտրոնը Հովրսի *գլխի վրայով* տեսնի ու հասկանա՞ – 396:

ԳԼՈՒԽԸ ԼԻՆԵԼ — համապատասխան գլուխների փախչելով մենք Ծմակուտի *գլուխն էինք լինելու* – 382:

ԳԼՈՒԽԸ ԿԱՄ — ու մեր երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր *գլուխը կախ* – 332:

ԳԼՈՒԽԸ ԿՈՐՑՆԵԼ — Ակոփը *գլուխը* քեզանից *կորցրեց*, թո՛ւ, թո՛ւ – 349:

ԳԼՈՒԽԸ ՀՈՂԵՄ — Իրենց *գլուխն* էլ *հողեմ*, իրենց ձիու գլուխն էլ – 277: Իրենց գլուխն էլ *հողեմ*, իրենց ձիու *գլուխն* էլ – 277: *հողեմ* ջարխեչա լրբերիդ *գլուխը* – 278: *Հողե՛մ* ձե՛ր սուտ քրիստոս *գլուխը* – 343: ասաց *հողեմ* ձե՛ր բախտավոր *գլուխը* – 360: — *Հողեմ* էդ ապառհով *գլուխը*, – կանչեց, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ լռիսէլ մտել էս ապառհով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: *հողեմ* միտտանի *գլուխը*, որ տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412: *Հողեմ* մուրի *գլուխը*, էդքան հասկացողությունը ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր գնա – 413:

ԳԼՈՒԽԸ ՊԱՐՁԵԼ — Կներես, լավ չհասկացա, էս անտեր *գլուխը չի պարզում* – 312:

ԳԼՈՒԽԸ ՊՂՏՈՐ — *գլուխը* միշտ *պղտոր* էր – 381:

ԳԼՈՒԽԸ ՅԱՎԵՑՆԵԼ — *Գլուխը* դրա հետ անտեղի *մի ցավեցրու*, Սեվան – 401:

ԳԼՈՒԽԸ ԱՋԱՏԵԼ — *գլուխս ազատել* կորել էմ – 312:

ԳԼՈՒԽԸ ԱՌՆԵԼ ԿՈՐՁԵԼ — բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից *գլուխն առել կորել է* – 405:

ԳԼՈՒԽԸ ՊԱՆԻՐ — Է՛լ ինչ ունեին՝ մի լավ *գլուխ պանիր* – 313:

ԳԼՈՒԽԸ ՈՒՏԵԼ — վեց ախպոր *գլուխ* էս *կերել*, գլխակեր – 407:

ԳՕՈՎ — մոբիլիզացիա հայտարարեմ՝ զինկոմիսարիատի *գծով* կոնվոյների առաջն-արած բերեմ – 341: հյուրասիրությունների *գծով* մի հատուկ տեղակալ է պահում – 383: կոնստիտուցիոն օրինախախտումների *գծով* աններելի է – 398: Հյուրասիրությունների *գծով*, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար, յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398:

ԳՅԱԴԱ — Տո *ցյադա*,՝ ասում է – 409: ժողովրդի առաջ *ցյադեն* բա իրավո՞ւնք ունի Ավետրքի պատիվը գետնովը տա – 409:

ԳՅՈԶԸՆՂԱԴԸՆԵՄ — *Գյոզընդադընեմ* է՛, – թուրքերեն ասաց, – բախտ է, բախտ – 277:

ԳՅՈՒՂ — Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե *ցյուղ* տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Վարչությունը Շուշանին ետ *ցյուղ* էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթորին – 289: գլուխը կապած՝ մեծ Սոփնի հետ *ցյուղ* իջավ – 290: Գիշերը նրա չոբանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում *ցյուղ* – 299: չոբանի ետևից միայն երեք որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ երկու *ցյուղ* ժողովուրդ – 301: մի նախագահը յոթ *ցյուղ* է կառավարում – 304: *Գյուղ* իջնենք տեսնենք Զինգիզխանի արշավանքն անցել է՝ ամայի – 305: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք *ցյուղ*, գյուղամեջ – 322: այսինքն Թեվրեկին թույլատրեց *ցյուղ* մտնել – 325: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ *ցյուղ* մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ *ցյուղ* – 356: նրանց առայժմ պատասխանվել էր՝ որ մենք դեռ *ցյուղ* ենք – 379: Ահագին *ցյուղ* է ու իրեն կենտրոն է հռչակել – 388: կարծել էր Ծմակուտը հին թուրքի *ցյուղ* է – 401: Աշխարհում ոչ մի *ցյուղ* առանց այլանդակի չի – 402: Նստիր *ցյուղ* տանենք – 415: բայց Օձունի ու Դսեղի նման քաղաք *ցյուղեր* են ամայանում – 387: Ծմակուտեցի չե՛ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ *ցյուղդ* ու տեղդ մոռացել ես – 415: այսինքն որտեղից զառիթափն սկսվում ու *ցյուղը* երևում էր – 318: և զգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, *ցյուղը*, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: քանի որ *ցյուղը* գեշ հիվանդություն ընկավ – 347: այսինքն որ ամբողջ *ցյուղը* Շուշանի թշնամին ու բանասրկուն է – 347: շփոթված լոց ու կարծեց իր նպատակի *ցյուղը* չի եկել – 356: բայց հին գնգուն *ցյուղը* նրա մտադրությունից էլ էր փվում – 370: Պառավառնոր բռնել է, չեն վերջանում՝ էս *ցյուղը* մի մաքրվի – 373: *ցյուղը* շրջագայության է ելել – 375: էս *ցյուղը* քանդվում է – 375: ուզում է հին *ցյուղը* սրբի ու

դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: այս *գյուղը* Օձունից կարմիր դրոշ է խել – 389: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ *գյուղը* մեկառմեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի – 391: Էս է տակն եմ տալու ու *գյուղը* ձեզանով վառեմ – 406: աղիողորմը *գյուղը* բռնել է – 406: *գյուղերը* հարայ է ընկել – 407: այսինքն թե ոչխարաշան տեղը *գյուղն* ու գյուղամեջը չի – 280: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ *գյուղն* էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: թե քաղաքում եք՝ էդ ո՞նց եք *գյուղն* էլ զավթած պահում – 324: երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, *գյուղն* էլ գյուղ – 356: Էն շեն *գյուղն* էս ինչ դարձրիք – 389: *գյուղի* աշխատավորների համար Լուսիկ Քոշյանը երգում էր – 271: երկու օր առաջ հերն էր կոշիկները *գյուղի* խանութից բերել – 271: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու *գյուղի* ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: *Գյուղի* գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Բայց *գյուղի* ղեկավարությունը մեծ Սոփինի Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ *գյուղի* իր տնից վախենում էր – 290: *Գյուղի* մեր տների մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու կհասկանա – 291: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ *գյուղի* տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: բա քու *գյուղի* ժողովուրդն են, չէ – 299: քանի որ մեր *գյուղի* մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: մեր *գյուղի* իրական խելավորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվաճողից զգվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե *գյուղի* տեղը Գործարանի պիոներ երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301: չէ՞ մեր *գյուղի* փեսա է – 305: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց *գյուղի* իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Շուշանը կենարոնի զինկումիսարիատից, միլիցիայից ու *գյուղի* հարազատությունից պաշտպանությունն է ուզում – 347: Դու որ էս *գյուղի* ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: որովհետև *գյուղի* ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքովեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: և տեսնող հովըտեցին խիստ ազդվում ու այս *գյուղի* ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: գործարանի ու *գյուղի* հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385: գործարանի ու գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ *գյուղի* կողմն էր – 385: հեթոթապահ հեռախոսավարուհին մեր *գյուղի* տված հարսը չէր – 389: *գյուղի* ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղամիևստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտերը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը *գյուղի* ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Լուրը *գյուղին* շուտ էին տվել, բայց սարը-հանող չէր եղել – 320: սարի՞ն հասցնեմ թե *գյուղին* – 375: կանգ առավ նայեց *գյուղին* – 391: Հարսներն ասացին չգիտենք, *գյուղից* ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ էդ է – 271: Նրանց տեղը *գյուղից* երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: մեր հալիվորը *գյուղից* ասել էր կարելի է – 285: *Գյուղից* արտաքսեցին – 299: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել *գյուղից* գնացել էր – 300: կարծում են *գյուղից* ու տեղից են փախչում, մատաղ – 329: մամայիդ քեզանից կտրում, էս թշնամի *գյուղից* որոշումով հանում են – 350: Տիգրանը *գյուղից* ու էս երկրից նրա մորը քշել էր – 366: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր *գյուղից* գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: կարծենք փախստականի ալիմենտը էս *գյուղից* է գնում – 405: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ *գյուղերից* մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Օմակուտ անկարգ *գյուղում* իր ապագան մաքուր է պահելու – 279: չէ՞ մի մատ երեխան էլ ոչխարաշանը *գյուղում* ասում է կորիի – 279-280: *գյուղում* փախստական կա – 286: կանգնեք ասեք Շուշանը եթե սարում՝ Թեվիկը *գյուղում* է լինելու – 288: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա էս *գյուղում* մնա – 294: միայն գիտե՛ր՝ որ փոխնական այլևս *գյուղում* չի – 295: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե *գյուղում* հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: *Գյուղում* հանդիպեց – 296: Թեվիկը *գյուղում* էր եղել – 298: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը *գյուղում* կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: գիշերը *գյուղում* ուրեմն հարսանքի ուրախություն է եղել – 300: *Գյուղում* յոթ օր պարապ էինք – 307: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր-իններորդ դասարանցի մի տղա *գյուղում* ուներ – 314: կարծիք տարանք՝ թե *գյուղում* քեփին դիպչող է եղել – 319: Եկավ ասավ *գյուղում* գործ կա, գնա տուն – 321: թե *գյուղում* եք՝ էդ ո՞նց եք մենակ բերքին մասնակից – 324: էդ ինչի՞ ես *գյուղում* – 326: – Պիտի սարում լինեի, բայց *գյուղում* եմ, – ասաց – 326: Տնաշեն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր *գյուղում* էստեղ եմ եղել – 327: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի *գյուղում* մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: ու *գյուղում* փախստական տղա կար – 346: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել եկել, պապոնց մեր *գյուղում* պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատիքով նայում է – 346: *գյուղում* գոմշացուլ չկար – 352: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ *գյուղում* երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: էս *գյուղում* խելքը գլխին ղեկավարություն լինե՛ր՝ արձանագրություն կկազմեր ու հողը ձեռիցդ կառնե՛ր – 374: երկու օր առաջ էր *գյուղում* – 390: ոտդ մյուս անգամ *գյուղում* չտեսնեմ – 399:

Հովիտ, Ծմակուտ, Անիծոր ու Լորուտ՝ էս չորս *գյուղում* ամենաշատը – 409: Էդ *գյուղում* ո՞վ ունեմ – 415: Կողքի *գյուղերում* չգիտենք կիսականային թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց *գյուղի գլխին* կանգնեցրեց – 318: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից *մինչև* Ծմակուտ ու բոլոր *գյուղերը* բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: Ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու *գյուղի վրա* քո ձայնն էլ – 359: քո ճակատագրի մասին էս *գյուղի վերաբերյալ* իրենք են մտածում – 398:

ԳՅՈՒՂԱՄԵՁ — Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու *գյուղամեջ* ելնել – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր *գյուղամեջ* հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես *գյուղամեջ* – 317: ջարդելով քեզցինք *գյուղամեջ* – 321: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուսման-կապած քեզցինք *գյուղ, գյուղամեջ* – 322: Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն խփեց *գյուղամեջ* ու պահեստի շենքին նվաղեց – 345: քարաղը թևատակն առավ ու ձիու սանձը քաշելով գնաց *գյուղամեջ* – 351: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ *գյուղամեջ* չեկնեիր ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362: ու Մելքսանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի *գյուղամեջ* – 370: *Գյուղամեջ* չ'իջնենք, թե՛ տանդ գործ կունենաս – 372: այսինքն թե ոչխարաշան տեղը *գյուղն* ու *գյուղամեջը* չի – 280: մենք *գյուղամիջի* տղա չենք – 279: Իրենց մեջ որոշեցին ասացին թող ըռիսի ու էս *գյուղամիջից* չքվի – 362: Նրա մեծ պեպենտոր, գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ *գյուղամիջում* չտեսնեմ – 291-292: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ *գյուղամիջում* կանգնած ուրեմն իզուր էին եղբան քաղաքականությունն ու լեզու մշակում – 305: Շները ոչխարի մոտ օտար *գյուղամիջում* չ'մնացին – 323: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ըռիսավոր *գյուղամիջի դեմ* մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284:

ԳՅՈՒՂԱՄՈՒՏ — և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում *գյուղամուտի* ճանապարհին – 370: Աջ՝ *գյուղամուտի* ճանապարհին նայելով սպասել-սպասել էին – 389-390:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍ — մինչև *գյուղատնտես* Ակսել Բակունցի գալը Մամոնտ խոտհարքներն անտեր են եղել – 408: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր *գյուղատնտեսը*, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԳՅՈՒՂԱՅԻ — *գյուղացի* չե՞ս, շորիդ ամեն ծալում հազար ռուբլի փող կա – 269: ոչ էր երանի նրան՝ ով *գյուղացի* էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չունեք – 297: Թեկուզ *գյուղացի* ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվլեկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: *Գյուղացի* տղերք ենք – 318: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – *գյուղացի* բանակայինների ռուսերենը չե՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: դուք ինչ *գյուղացի* եք, որ սեղանին սինդրիկի թթու չունեք – 388-389: *գյուղացին* եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը – 272: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն *գյուղացիք* խնայող են, չե՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272:

ԳՅՈՒՂԽՈՐՀՈՐԴ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, *գյուղխորհուրդ*, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284: քանի դեռ հարևաններն իրենք չէին գանգատվել, գնաց *գյուղխորհուրդ* գանգատի – 344: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ *գյուղխորհուրդ* – 357: խոզը շալակը տված ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց *գյուղխորհուրդ* – 360: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, գանգ, հարսանիք, կոփվ ու *գյուղխորհուրդ* կլինեն – ամայություն – 370: Ծմակուտի *գյուղխորհուրդը* Տիգրանից դեռ միջամտություն չի խնդրում – 346: *գյուղխորհուրդը* հանձնարարել է լողացնեմ – 363: դու *գյուղխորհուրդն* ես, բայց իրավունք չունես – 344: ու որ *գյուղխորհուրդն* ասում էր – 345: իսկ *գյուղխորհուրդն* էլ՝ մեղվի լեզուն հալիվորից գալիս սովորում էր – 349: Ուցյունն ու *գյուղխորհուրդն* սկսեցին ամեն մեկը մի կողմից ականջները քաշել – 360: ու *գյուղխորհուրդն* սկսեց չորացած ձեռով ճակատը ծեծել – 360: *գյուղխորհուրդն* ասաց – 361-362: *Գյուղխորհրդի* նախագահին լացել տվեց – 344: *գյուղխորհրդի* ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348: Խոզը *գյուղխորհրդի* շենքին գցած էր – 362: *գյուղխորհրդի* նախագահին ժողովրդի առաջ ծեծել ու գնացել – 412: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, *գյուղխորհրդի* նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր *գյուղատնտեսը*, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: *գյուղխորհրդին* ու մանավանդ օրիորդ Վրացյանին Շուշանը նյութ էր հուշում – 349: միլիցիայի միջամտությունը պիտի *գյուղխորհրդով* խնդրվի – 346: Մոր փեշը բռնած՝ *գյուղխորհրդում* ասավ – 344: և *գյուղխորհրդի հետ* կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղրվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: *Գյուղխորհրդի բերանով*, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեք, Վրացյանն ասաց – 350:

ԳՅՈՒՂԿՈՂ — համընդհանուր մարդահամարից բացի չե՞ *գյուղկոռպները* պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը

ներկայացնել կենտրոն – 386: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքով դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոգը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ *գյուղկոռայի* աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս, և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: որպեսզի *գյուղկոռայի* վարչությունից ըստ այդմ էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386: սա *գյուղկոռայի* զարեջուրը բերելու կարգագիրն է – 387: ճանապարհին սա Դսեղա *գյուղկոռայից* կարմիր կոշիկ ու կաստում էր առել – 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա *գյուղկոռայում* ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թըն-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի *գյուղկոռայում* հարյուրյոթանասուներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: եկել մեր կայարանում իջել, Հովըտի սայլը *գյուղկոռայի համար* այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358:

ԳՅՈՒՂԱԴՆԻՍՏՐ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության *գյուղմինիստորը*, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սրոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԳՅՈՒՏ — դա Շուշանի րոպեական *գյուտն* էր – 350:

ԳՆԱԼ — Ուզում էին որևէ առիթով թաքուն հետախուզության *գնալ* – 389: ուզում էին Ռոստոմի ավտոյով *գնալ* – 389: Այսպես թե այնպես, *գնալը* հաստատվում էր – 341: քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը ու շուտ *գնալն* է – 378: ղեկավարության առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ *գնալու* ամաչելով կանգնելու էինք – 305: *գնալու* ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: Որ *գնալու* լինեիր՝ ես կասեի գնում ես – 401: որ ասում եմ չես գնում՝ ուրեմն *գնալու* չի – 401: իսկ շները դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը պզգել, Թեվանի *գնալուն* էին սպասում – 326: Ու ամեն *գնալով* ասում է – 282: օրիորդ Վրացյանի ամեն *գալով-գնալով*, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, տղերքին, *գնացած* աղջիկներին, վաճառված կովերին, ասածու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Քաղաքներում տղա ու *մարդի-գնացած* աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա – 283: *Անցած գնացած* պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հետախուսավարը մեր գյուղից *գնացած* հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի, ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, *գնում եմ* բերեմ. ա-է է՝ – 271: ես գունավոր ավտոբուս *եմ* նստում ու չգիտեմ ինչի ետևից ուր *գնում* – 276: Տաշքենդ *եմ գնում*, այսինքն Միջին Ասիա – 280: Ես *գնում եմ* էնիքը՝ Տաշքենդ – 281: *գնում եմ* բերեմ – 296: այսինքն *գնում եմ* որ գնում եմ – 312: այսինքն գնում եմ որ *գնում եմ* – 312: Մյուսը. չասաց թե լավ, *գնում՝* գնում *եմ*, բայց քանի դեռ էստեղ *եմ*՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ *գնում եմ*, բայց քանի դեռ էստեղ *եմ*՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: գործով Տաշքենդ *եմ գնում* – 326: Տաշքենդ *եմ գնում* – 327: թե ես ձեզ թարգմանիչ, տարգմանիչ *գնում եմ* – 336: Տարկմանիչ *գնում եմ* – 337: ասեք հիմա ե՞տ *եմ գնում* – 373: *Գնում եմ* էնիքը՝ Տաշքենդ – 399: ինքն ասում է՝ *գնում եմ* – 401: Տաշքենդ *ենք գնում* – 329: *Գնում ենք* մեր ախպորը բերենք էստեղ կանգնի – 395: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ *գնում* մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն *ես* խոսում – 286: մեզ էստեղ թողած էդ ուր *ես գնում* – 314: Տաշքենդ *ես գնում* – 336: դե որ էդպես ծանրանում ու *չես գնում*, արի ոտով խփիր՝ էս դուրը տրաքի – 361: Ասում է Տաշքենդ *ես գնում*, հա՞, արա – 392: թաթարն ասում է՝ *չես գնում* – 401: Որ գնալու լինեիր՝ ես կասեի *գնում ես* – 401: որ ասում եմ *չես գնում*՝ ուրեմն գնալու չի – 401: Տաշքենդ *ես գնում*, բայց փող չունես, ախպերացու – 410: պոռոշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիւրրից կկապեն, տեսնեմ որդ *էք* Տաշքենդ *գնում* – 311: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի րոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով *գնում է* մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, *գնում է* Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց *գնում* տեսնում է Թեվան ենք – 284: Կյանքը *գնում է*, իսկ օրինավոր, բացձակատ ապահովությունը չկա ու չկա – 287: էս ոչխարն անտեր էս ուր *է գնում* – 298: Գիշերը նրա չոբանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր *է* կենում *գնում* գյուղ – 299: *Գնում* տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովըտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արադ ու մի երկու կտոր միս – 300: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել ճտքերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում *գնում* իրեն կախում է – 300: հարևանը *գնում է* կովերին նայելու – 300: սա *գնում է* մորթվելու – 305: Ոնց հիմնադրվում ենպես էլ *գնում է* – 329: բայց հետո էլ *գնում է* գործկոմ բողոքում – 337: ճամփա ընկած Տաշքենդ *է գնում* – 340: Քեռու *խելքը*՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար գնում էր ու *գնում է* – 346: իր բախտի ետևից Շուշանը պահեստի առիթով *գնում է* սարը – 358: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր էտևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ էտևից մոկտալով *գնում է*, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք –

362: մեկ էլ էն՝ որ Հովըտի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ *գնում է* հացատուն – 381: ժողովուրդը Օմակուտից պոկված *գնում է* – 382: միխստրների հաց-տալիս ասում են ինքը *չի գնում* – 383: աշխատանքը երեսի վրա թողած՝ ժողովուրդը պոկված *գնում է* – 391: Տաշքենդ *է գնում* – 392: *գնում է* ախպորը գտնի՝ մեր փոքր հորեղբայր Սամվելին – 392: Տաշքենդ *է գնում* – 394: *գնում է* թող գնա – 401: *գնում* միգում ու գալիս բարձածը նայում է – 402: կարծես փախստականի ալիմենտը էս գյուղից *է գնում* – 405: ձենը-կտրած *գնում է* – 408: Տաշքենդ *է գնում* – 410: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփնի պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու *գնում են* – 282: մինչև ուր *գնում են* թող գնան – 315: դպրոցական երեխեքը *գնում* ծաղիկ *են* դնում ու կողքին պատվի են կանգնում – 330: Մաշային թողած իրենք *գնում են* – 341: էդ ի՞նչ էք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկունն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՛, շնչաց, ձերոնք իսկի *չեն* էլ *գնում* – 348-349: է՛, *գնում* ու մտքներից մեզ էլ *են* գցում ու մեր համուհոտն էլ – 389: մի ամսով *են գնում* թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն որկեն Ջանդառին օգնական – 395: Տաշքենդ *էի գնում* – 334: Տաշքենդ *էի գնում*, էն էլ էնիքը – 415: էն ժամանակ քիչ եկամուտով, փոքր ակունքներով *յուրա էինք գնում* – 331: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե՛ Ջանդառիս պես անհասցե *էիր գնում*, բաժակը ետ դրեց – 312: ճղած *գնում էր* – 298: *գնում էր* – 298: հպարտ հովատակի, բուլդոգեր տրակտորի պես առաջը բացելով *գնում էր* – 299: հիմա ամեն առիթով *գնում* Վաթրնանց գլխավորի հետ հաշտվում *էր* – 302: երեխայի ետևից ինքն էլ *էր գնում* – 314: աշնան երկնքով օդանավ *էր գնում* – 319: արյունը չոռալով *գնում էր* – 322: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ *գնում էր* – 337: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ զուտ շաքարի ու օձառի *էր գնում* – 340: Քեռու *խեղը*՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար *գնում էր* ու գնում է – 346: բայց արդեն ձին քաշելով *գնում էր* – 351: փայտոջիլը մեր վրայով *գնում* ու չէր կծում – 382: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը ձեռքներն *էր* տալիս ու ինքը *գնում* ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: խանութը փակում *գնում էր* – 386: Ոչ *գնում էր*, ոչ էլ ատում ինչի է կանգնել – 399: բայց նա մտադրվել ու *գնում էր* որ գնում էր – 402: բայց նա մտադրվել ու գնում էր որ *գնում էր* – 402: Ջարդաքարա անհարմար լանջին թափում, *գնում* ու մոռանում *էին* – 306: փախած *գնում էին* – 326: ունե՞ի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՛ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու *գնում էին* – 393: հիմիկ *գնալու եմ* էնիքը՝ Հովըտի բանկ փողի եմ գնալու – 366: հիմիկ գնալու եմ էնիքը՝ Հովըտի բանկ փողի *եմ գնալու* – 366: ինչ ուղղություն տաս՝ քո ուղղությամբ *է գնալու* – 310: իմ Պաշա ու Դաշա երաժշտական տբրոց *տեն գնալ* – 370: Գործարանում *գնալու* պետ *են* դառնալու – 373: փողը եթե քիչություն աներ՝ որձերն ուրեմն *գնալու էին* – 291: այսինքն թե ճիշտ հասցեով *ենք գնացել* – 286: բոլորս *ենք* ձիով տեղ *գնացել* – 318: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից *գնացել* հանել ու հատուկ նայել *ենք*՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: Բա էդ ո՞նց է, որ դու *գնացել* քաղաքն իրար *ես* խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: Դու Ակոփի ետևից Թիփլիս *չես գնացել* – 336: դասատուն *գնացել է* – 285: *Գնացել* իր համար պտտվել, ոսի կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի *է* եղել – 297: Տերը Տաշքենդ *է գնացել* – 298: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով *գնացել* ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: այդ կինը *գնացել* քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: ու մաճկալի ոտների տակ գետինը երկու տեղ խորն *է գնացել* – 407: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան *են* գրել ու տարբեր կողմերի վրա *գնացել* մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: գյուղխորհրդի նախագահին ժողովրդի առաջ ծեծել ու *գնացել* – 412: Ջանդառն ի՞նքն *էր* երբեք խանութ *գնացել* ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վաղիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: *գնացել* կեսրարի տանը ձեռները ծոցում նստել *էր* թե տեսնող է եղել – 286: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից *գնացել էր* – 300: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթրնյանի *ոտը* մի պատվիրակ *էր գնացել* – 301: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի զուտ աղջկերանց հույսին, *գնացել* նստել *էր* գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով *գնացել էր* ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: որը բանակ ու սովորելու *էր գնացել* ու պիտի գար, բայց իրականում չպիտի գար – 386: Մինչև այդ, միջնեկ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ *էր գնացել* – 404: *Գնացել* դրամարկդի աղջկերանց բերանն *էր* ընկել – 409: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել *էր* մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը բոպեով պահ-տվել ու *գնացել* փոստ – 411: պտտվել-պտտվել, *գնացել* սարի արևի հետ խմած գլխին խփել *էր* թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: *գնացել* խորհրդակցել որոշել *էին* պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես *գնացի*. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: Հիմա էլ վեր կացավ՝ թե ես *գնացի* Տաշքենդ – 280: ես *գնացի* Տաշքենդ – 296: շավարի ետևը թափ-տվեց՝ թե *գնացի* – 313: բայց *գնացինք* դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնղոլ ու Գելլեդդ ենք – 284: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ անգամ *գնացինք* ու եկանք – 290: – Անոշ, – ասաց, – քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը *գնացինք* – 336: *Գնացինք* – 365: *Գնացինք* – 371: քանի դեռ հարևաններն իրենք չէին գանգատվել, *գնաց* գյուղխորհուրդ գանգատի – 344: *Գնացիր*՝ գնացիր, բարի ճամփա – 313: Գնացիր՝ *գնացիր*, բարի ճամփա – 313: հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ *գնաց* ձմերուկի հետ – 270: և ընկերոջն ընդառաջ *գնաց* շապիկ-փոխանով ու բաճկոնն ուսերին – 270: և ուրախ էր՝ որ աղջիկը քաղաք Երևան *գնաց* – 285: վարչության որոշման տակ իր ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից *գնաց* – 289: մեր արդար գոյությունը *գնաց* առաջը կանգնեց – 289: *Գնաց*, անցավ – 290: *Գնաց* Օհանը ու ետ չնայեց – 290: սուսուփուս թողեց *գնաց* – 291: կնկա ետևից դուրս *գնաց* – 293: ճիշտ արավ՝ որ դուրս *գնաց* – 293: Ծի՛ծաղեց, ծիծաղեց *կույ գնաց*, ասաց – 297: Մինչև արդարությունն ու դատադատաստանը կհասնեին՝ կոլխոզը *տակից գնաց* – 299: *գնաց* Ղազախ – 299: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա *ոտը գնաց*

տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: *գնաց* կենտրոնների ջրմուղներում կորավ – 307: վեր կացավ փեշերը շարժելով *գնաց* – 311: որձի անդամը *գնաց* դմակախառը ինքը կտրեց – 313: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու *գնաց* շներն էլ ետևից – 314: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր Նիկյալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը *գնաց* – 315: Լաց լինելով *գնաց* մեռնելու – 320: քառասունտ ւյոթ թվի սովի ամառը *գնաց* գերեզմանը գտավ – 330: այգու արահետով սուսուփուս *գնաց* – 330: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ *գնաց* – 333: *Գնաց* չափարի տակով անցավ, առաջը կանգնեց – 333: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը գրպանում *գնաց* դպրոցի վարըչի տուն – 337: ու *գնաց* լավ ավտո-քշել սովորեց՝ քշել, սարքել, խնամել – 339: հերդ *գնաց* խփվեց – 341: քարաղը թևատակն առավ ու ձիու սանձը քաշելով *գնաց* գյուղամեջ – 351: Նիկյալ պապը վիզը ծուռ խնդրողական պատվիրակ *գնաց* հալիվորի *նոր* – 354: ամանը ձեռքին այդպես շփոթված թողեց ու *գնաց* իր դռանը լվացվելու – 355: սիրունացավ ու *գնաց* մտավ դարձյալ հին անցյալի մեջ – 367: *գնաց* հանեց խնկածաղկի բացատ ու վրան հուշարձան դրեց – 388: *Գնաց* պատշգամբի ծայրը – 391: *Գնաց* հասավ մյուս ծայրը – 392: ու մեկն արևելք *գնաց*, մյուսն արևմուտք – 395: այսինքն սապոզավոր ու դանդաղ ինքը *գնաց* ակումբի դուռը – 402: և Թեվիկը ետևից պարտավորված *գնաց* ու շներն էլ Թեվիկի հետ – 402: գործկումի իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ *գնաց* հեռախոսի մոտ – 403: կարմիր գելիսեղոն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար *գնացին*, բայց գնացին – 272: կարմիր գելիսեղոն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց *գնացին* – 272: բերանները լիզելով պպգած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից *գնացին* – 272: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանիներ, *գնացին* իրենց տիրոջ մոտ պպգեցին ու դեսը նայեցին – 272: բայց մյուս երկուսն ինչու հասկացան ու *գնացին* – 273: մոնղոլի կանաչ աչքերը *կուլ գնացին* – 274: ետևներից նորահարսն ու նորամանուկն էլ *գնացին* – 280: *գնացին* ու էդպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուսնունձիշտը իրենց հետ տարան – 284: գնացին ու էդպես էլ *գնացին* ու ասեկոսի սուսնունձիշտը իրենց հետ տարան – 284: *գնացին* պոչները շարժելով ոտքերին փաթաթվեցին – 333: ու թոռնավորվելուց հետո վեր կացան *մարդի գնացին* – 364: բոլորը *գնացին* – 367: *գնացին* – 371: փախան, *գնացին* ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդդ է ու նրա վրա բեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: ակումբի դռանը *գնացին* երկար խոսեցին – 402: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ *գնամ* էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: թող չի անում *գնամ* իմ դուռը – 325: թող չի անում *գնամ* իմ դուռը – 325: ուզում էի Տաշքենդ *գնամ* – 334: ճամփի ծախսը տուր՝ *գնամ* Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341: *գնամ* ինքս լաց լինելով խնդրեմ կանչեմ – 353: ինչու էս ստիպում՝ որ *գնամ* մի դազախեցի անկեզու բերեմ էստեղ չորան – 400: բայց աստղը հետո ասել էր. սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ էսպես *գնանք* – 277: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ *գնանք* – 278: *գնանք* տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփիի ծոցում է – 300: *գնանք* մենք հանգստանանք – 305: տեղաշարժից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չորան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց *գնանք* – 321: ուզեց ասել արի *գնանք* – 330: էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ *գնանք*, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: հետո աղջկերթից մեկը շալն ուսերին էր առել, Թեվիկին ասել *գնանք* հաշվապահություն – 410: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրություն լինես, էլ ինչու՞ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ *գնաս* փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: ուր էլ *գնաս*՝ գալուդ ճամփան ծաղիկ լինի – 309: Աղամի, Սիմոնի, թաթարի Մեվանի, Մելքսանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն *գնաս* – 324: երեխեքի վրա ուզում էիր *մեր գնաս* – 364: ուզում էր հոր հետ ինքն էլ *գնա* Տաշքենդ – 313: ուզում էր հայրը *չգնա* – 313: դպրոցի վարիչն ի՞նչ իրավունք ունի սարում *գնա* գող բռնի – 361: Մեղրակին չէին թողնում տուն *գնա* – 378: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր ավիրած ճանապարհներով ետ *գնա* – 383: գնում է թող *գնա* – 401: թող *գնա* – 401: որպեսզի սա հանգստյան *գնա* բարձր թռչակով – 410: տո շա՜ս, ասել էին, – տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչու՞ թողեցիր *գնա*, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք – 413: Հողեմ մուրի գլուխդ, էդքան հասկացողությունը ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր *գնա* – 413: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով *գնան* Դիլիջան, էստեղից էլ Երևան – 281: մինչև ուր գնում են՝ թող *գնան* – 315: ասում էր կանայք թող դուրս *գնան*՝ բան եմ պատմում – 381: Բա էն լավ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տալի ու ինձ համար երգելով *գնայի* նոր մարդ ուզեի – 287: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի *գնայիր* – 370: Թեվիկին ետևը գցած *գնար* թուրքերը չորան – 288: մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով գար ու *գնար* – 355: *կգնամ* մի կացին կբերեմ կջարդեմ – 360: ասում էր նոները մինչև չտաշի՝ *չեմ գնա* – 391: *Կգնամ*, ճա՛րս ինչ – 397: մանավանդ դարաչի մոր դռանը մենք *կգնա՞նք* նրա դաժան *նոր* – 333: թե չէ, շան որդի, ասավ, *կգնանք* քաղաքի ախպորդ դուռը վրեղ գանգատի – 383: որ կարոտից էդպես սասկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ՝ քու Ջանդառը *կգնա* ու էլ չի գա – 270: օրն իր կարգով *կգնա* – 271: քու մամայի ցեղը սովոր է, *կգնա* արդար աշխարհ կգտնի – 350: Աղջկերթը *կգնան* կքնեն – 395: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից *կգնային* – թաքուն հետախուզության փոխարեն Զինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: այսինքն *պիտի գնանք* գտնենք – 311: Էնպես *պիտի գնաս* ու Էնպես էլ գաս – 374: ձեր մեջքին *չպիտի գնա* Ամերիկա – 328: այսինքն որ Սամվելի երեխեքի անդամավճարը, Էնիքը՝ ալիմենտը *պիտի* Թեվիկի աշխատանքից *գնա* – 411: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ *պիտի գնային* աղբյուրը գային – 372: այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով *պիտի գնային* Հովիտ լիցքավորվեին գային – 378: Ջանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն

լինելու ասելը *գնա* ու նստելը նայելը – 273: Սոփիկը տնավարի բարկացավ, թե *գնա* շորերդ փոխիր ու էս մսին արի տիրություն արա – 274: ասացի դու *գնա* – 276: *գնա* ոչխարիդ մոտ... – 280: ու էդ տոժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, *գնա* բեր – 285: կամաց *գնա* – 285: *գնա* բեր, արի տար – 289: ռուս հարսին ասացին դու դուրս *գնա* – 293: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր *գնա* – 295: բայց ասացինք՝ *գնա* քու դռանը հաչիր – 306: այսինքն դստեղի էս *գնա* քու Դստեղը պաշտպանիր – 306: որ մտադիր էս՝ *գնա* – 311: դե *գնա* վկա գտիր – 317: ոչխարին դու *գնա* նայիր – 320: Եկավ ասավ գյուղում գործ կա, *գնա* տուն – 321: Չէ, այտա, չէ, ուրիշ հաշիվ է, *գնա* – 321: բա թե՛ «քու կոճվը *գնա* քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դստեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Աստրենց ձեռքից, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, *գնա*, երեխա – 323: մեր դռնով *գնա*-արի – 325-326: կաստումդ քանի հագիդ է՝ *գնա* ներկայացիր ու նայիր – 329: ճամփադ բաց է, *գնա* – 333: *Գնա* քու կնիկի բերան ցեպի – 339: դպրոցիդ ու երեխեքիդ էտնող գտիր ու *գնա* – 342: քանի առիթ է դու *գնա* – 342: նախ մի դու էտեղից *գնա* – 361: քույրդ ասում է էտեղից *գնա* – 361: *գնա* ասա հորդ սարսաղ քյալլեն – 384: ասում էի վեր կաց *գործիդ գնա* – 391: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու *գնա*. թե՛ վախենում էս կուստումսդ ձեռքից դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: Մի՛ *գնացեք*, էտեղ մարդ չկա – 415: ու *գնալուց հետո* չգիտենք հիշում են թե չէ – 374: *գնալուց առաջ* աղջիկն ինչպես ավելել ու դասավորել էր՝ այդպես կար – 375:

ԳՆԱԼՈՒՎՐԱՍ — Մեր խեղճ նանը, արդեն *գնալու վրա* էր – 321:

ԳՆԱՀԱՏԵԼ — Էդ ոնց է էտեղ *գնահատել* ու դպրոցի շինարարություն *են* վստահել – 329:

ԳՆԱՀԱՏՎՈՂԸ (փոխանություն) — էտեղ *գնահատվողը* մենակ դուր ու ձեռնք են – 329:

ԳՆԱՀԱՏՈՐ (փոխանություն) — Էդ ի՞նչ էք կախարդում, որ ձեր երեք *գնացածը* երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկունս էլ անդընդում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձեռքդ խկի չեն էլ գնում – 348-349:

ԳՆԱՀՈՂԸ (փոխանություն) — Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, որ պոկված *գնացողը* մեր անտառը չի – 392:

ԳՆԱՅՎԵԼ — Սեվանը որ ասում է *չպիտի գնացվի*, ուրեմն մի բան գիտի – 401: պարտադիր *պիտի գնացվեք*, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր – 314: կնկա տունը Գործարանում *պիտի* գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով *գնացվեր* էնիքը – 340:

ԳՆԱՅՔ — Օդային *գնացք* են կապել – 275: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու *գնացքը* չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: *գնացքը* սահուն – 348: Որբնայրի կանայք նրա *գնացքի* կողքին վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – *գնացքի* տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: նրա ձիավոր հպարտ *գնացքի*, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլություն ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: ինչքան լավ օր ունեցել էր՝ այդ թոռնու *գնացքի հետ* հիշեց – 318:

ԳՆԴԱԿ — չէ՛ *գնդակը* Բաղդի ոտն է կտորած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՏԵԼ — Բայց *գնդակահարելիս* ուրիշ խոսք չեն ասում – 402: Օսեփանց Ավագին խոսքով դեմառդեն *գնդակահարել է* – 402: որը հավատացել գոմն է մտել՝ *գնդակահարել են* – 306-307:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՏՎԵԼ — այսինքն որ *գնդակահարվելիս* ուրու դարձած վերացել եկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է – 346:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — *գնդակահարություն* չի – 402: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուրումրի, ձերբակալությունների ու տեղուտեղը *գնդակահարությունների միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:

ԳՆԴԱՊԵՏ — Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի *գնդապետ* Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: եթե աստված չանի միլիցիայի *գնդապետ* Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա – 282: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներինը, *գնդապետ* Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: Ձեռքդ էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ *գնդապետ* են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական *գնդապետ* էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: ու պատմել է, որ *գնդապետ* Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը հովրտեցին է եղել – 409: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում *գնդապետի* հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, *գնդապետի* ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:

ԳՆԴԱՊԵՏԱԿԱՆ — և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ *գնդապետական* գլխարկը մենք էտ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ *գնդապետական* գլխարկը – 269: *գնդապետական* գլխարկի հովանոցը էտ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: *գնդապետական* գլխարկը գետնից վերցրել գլխին էին դրել – 315:

ԳՈԳ — հպարտ գլուխը գցեց Թեվրկի *գոգը* – 317: Սև դարաչին *գոգի* գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը *գոգին* բռնած տարել էր Կենտրոն, էտեղից էլ՝ գլուխը գոգին էդպես բռնած՝ Երևան – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էտեղից էլ՝ գլուխը *գոգին* էդպես բռնած՝ Երևան – 290:

- բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան *գոգին* շիփ-շիտակ նստած, մի բուրբ երանության տրվեց – 336: Ձեռները գուլպայի հետ *գոգին* տխուր մնաց-մնաց ու ասաց – 364:
- ԳՈԳՆՈՑ — Բերեմ *գոգնոց* կապեմ – 327: Այսինքն ինչպես որ *գոգնոցի* գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377:
- ԳՈԴԻ — *գոդի* նախագահը կարգագրեց մորթել, միսը ժողովրդի վրա բաժանել – 354: *Գոդուն* ասավ – 350:
- ԳՈԴԻ ԱՐՏԱՇ — մեր գյուղի իրական խելքովտրամանկությունը՝ *գոդի Արտաշը*, մեր ժողովրդի նվնդոցից զգվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: Ճմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (*գոդի Արտաշը*) – 304: Նշխարի անարատ պանիր մեկ *գոդի Արտաշն* ու շրջկոմի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: Քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր *գոդի Արտաշի* քույրը – 299:
- ԳՈԴԻ ԱՐՏՈ — Գյուղի գլխավոր հոգատարը՝ *գոդի Արտոն*, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփնին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285:
- ԳՈԼԱՆԱԼ — աղբյուրի ջուրը *գոլանում է* – 298:
- ԳՈԼՈՐՇԻ — ուսերից *գոլորշի* էր բարձրանում – 360: գործարանի քաղցր *գոլորշիների մեջ* խեղդվեց – 382:
- ԳՈՀ — այսինքն իր հաղթանակից *գոհ* էր – 313: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից *գոհ* է – 355-356: պետության հանձնաժողովը *գոհ* է մնացել – 412: քու ինչից էր եղպես *գոհ*, ախպերիկ – 412:
- ԳՈՀԱՆԱԼ — բայց մոքում շատ *գոհացավ*, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398:
- ԳՈՀԱՅՆԵԼ — *գոհացնող* համեստ կապեր կային, խաղաղ ճնշման դեպքեր – 356:
- ԳՈՂ — դպրոցի վարիչն ի՞նչ իրավունք ունի սարում գնա *գող* բռնի – 361: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի *գող*, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո *գող* ու ամոթահար կեղտոտ – 362: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ *գողը* հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իգուր – 277: *գողն* ու փչացածը իրենք էին – 362: նրան ներս կգցեն՝ թե *գողին* ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով ծեծիր – 361: պիտի օտար մուրացկանի նման վերնի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքնի ձորը մտնես ու թաքուն *գողի նման* դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: արնակոլով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ *որպես* արդեն *գող* էր կանգնած – 362:
- ԳՈՂԱՆԱԼ — չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր ու *գողացած* բամբակի թել էր բերում – 363:
- ԳՈՂԱՅՎԵԼ — և որ մեր խոզերը *գողացված* ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լուս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:
- ԳՈՂՈՒԳԵԼ — էս *գողուցիկի առաջ* ձեր Ջանդաղը մնաց մենակ անընկեր – 315:
- ԳՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — համատարած մեղք, *գողություն* ու վախ – 332: այսինքն գառան մոտ հանդերում, *գողության* տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիի Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403:
- ԳՈՃԻ — որպես թե սև գալի բերանը խոզի *գոճի* են գցում – 362: մի *գոճու վրա* Ուցյունի բոլուկում կրակել էր – 357: բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու *վրա* է լինում, անբախտներինը՝ արգելված *գոճու* – 357:
- ԳՈՄ — մի *գոմ* են գցում ու դուռը փակում – 408: ձմեռը դեմը է ու *գոմերը* սարքին չեն, մի՞նչ ասա – 399: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու *գոմը* տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: *գոմը* մոլնգոցից դողում էր – 352: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու *գոմը* տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու *գոմը* քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անախալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի *գոմերը* – 291: թե էս *գոմերը* պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրսի ձմեռանոց գոմերը մեծացնենք – 306: թե էս գոմերը պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրսի ձմեռանոց *գոմերը* մեծացնենք – 306: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած *գոմերը*՝ որ նույնությամբ անցել էին Օմակուտի մեր կոլխոզին – 306: *Գոմերը* կնանիքն են մաքրում – 390: Մտավ *գոմն* ու դուռը փակեց – 306: որը հավատացել *գոմն* է մտել՝ գնդակահարել են – 306-307: էս *գոմերն* ու ռշխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ – 313: տեսնում է *գոմի* դուռը բաց, օձորքից ինքը հորթաթուկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, եղպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու *գոմի* արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: Ձվածեղի հոտը *գոմի* երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408: *Գոմի* անկյունում շապիկ-փոխանով կուչ-եկած է լինում – 409: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ *գոմի* թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: *գոմի* պատից մի փտած հրացան ու կծով փամփուշտ են հանել – 412: ավարված ու ետ-խված քսանինգ որձը *գոմերի* արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: *Գոմերի* ու հանդերի ազատության մեջ ինչ ասես կարող էր պատահել – 336: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր *գոմերի*,

սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում – 355: *գոմերի* վռագ դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ են պետական ու հանդիսավոր – 375: Բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա *գոմերի* ձմեռային պահակությունից էլ – 379: Ասացինք՝ դե *գոմից* դուրս չգաս – 306: այսինքն թե Շուշանը չարք է, *գոմից* պիտի չքվի – 354: Գիշերը նրա չորանը ձմեռանոց *գոմերից*, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել ճոքերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, *գոմում* գնում իրեն կախում է – 300: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ *գոմում* – 355: *Գոմում* յոթ օր սոված պահում են – 408: ոչ թուրքի զանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս *գոմերում* – 315: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (*գոմերում* մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Մյուս Թեվանը շապիկով-վարտիքով *գոմի ետևն* էր – 270:

ԳՈՄԵՇ — որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ *գոմեշը*՝ որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: նրանց *գոմեշը* պիտի գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352: իրենց *գոմեշը* դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Նրանց *գոմեշը* Նազու, երինջը Խաթուն էր – 352: *գոմեշի* եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ – 271: մեծը *գոմշի* թրիքն է – 304: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել *գոմեշի* կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: Հալիվորը *գոմեշի* դնակալը ձեռին – 352: երեխան բա իրավունք ունի՝ *գոմեշից* վախենա – 355: Օսեփանց Դուռդի անուն մաճկալը մի լուծ *գոմշով* վարի է եղել – 406: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի *գոմեշի պես* անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Նազու *գոմեշի նման* մոկտաս, մոկտաս, սուրբ Հակոբի ճիպոտ – 352: ու թշնամու *գոմեշի պես* մտավ տնամերձ – 372:

ԳՈՄՆ ԱՆԵԼ — խաբել *գոմն են արել* ու հրացանով կոտորել – 306: մեծ պեպենտը ժողովրդի սագերը, գառներն ու հորթերը կքշեր *գոմը կաներ* – 380:

ԳՈՄՇԱԲՈՒՂԱ — Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի *գոմշաբուղա* չեք – 352:

ԳՈՄՇԱՎԱՐԻ — նրանց գոմեշը պիտի *գոմշավարի* ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352:

ԳՈՄՇԱՑՈՒԼ — գյուղում *գոմշացուլ* չկար – 352:

ԳՈՄՇՈՒՏ — գետափի հին *գոմշուտներով* դեպի հորենական Հախպատ – 352:

ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ — Նորահա թաղ ինչ *գոյություն*, ինչ օգնություն, ինչ արարած է – 329: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր արդար *գոյությունը* ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: մեր արդար *գոյությունը* գնաց առաջը կանգնեց – 289: խակ լակոտի մաքուր *գոյությունը* փրկիչ բախտ համարեցինք – 347: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն *գոյության* մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովսեփից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր *գոյությանը* պաշտպանված է մնալու – 310: Մեծ Ռոստոմի ռճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր *գոյության համար* այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրեկին ասաց – 398:

ԳՈՆԵ — Ասացինք լավ է, որ *գոնե* տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ թույլին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: իրար կողքի նստել ու սպասում էին *գոնե* մի քիչ եփի – 276-277: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքը էլ *գոնե* այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլիսով լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Բայց ուրեմն իրավունքատեր մարդ է՝ որ *գոնե* չպարտավորեցրեց – 291: վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին *գոնե* մի երկու ամիս անարատ սուգ պահի – 410:

ԳՈՌԱԼ — մինիստրների վրա ասում են *գոռում* է – 383: *գոռացել* ու ընկնել-ելնելով ցեղերն ի դուրս փախել է – 407:

ԳՈՌԳՈՐԱԼ — Փոքր պեպենտն իրենց դռնից, Աղուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից *գոռգոռացին*, թե ավերակ է – 333:

ԳՈՌՈԶ — ինչպես որ թաթարի *գոռոզ* անտաբբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ԳՈՎԵԼ — Վարդայից հետո երկրորդ կնիկը որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ *գովեց* – 412:

ԳՈՎԵՍ — ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի *գովեստի* խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290:

ԳՈՏԻ — Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուտերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ *գոտին* ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե *գոտին* չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր *գոտին* է – 328: այսինքն կաշվե *գոտուց* պիտի կախեր – 271: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափոնծածաղը բաց երեսին ու շվին *գոտու տակ* Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344:

ԳՈՏԻԿ — *Գոտիկս* գլխից հանեցի – 276: – Այտա, – ասաց, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ *գոտիկս* վզից հանեցի – 277:

ԳՈՐԳ — Արև, լույս պատշգամբում նախշուն *գորգի վրա* երեխան ուռուցորվել մեռնում էր — 348:

ԳՈՐԾ — Մահական էղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած *գործ*, քեզանում էլ սեր չմնաց — 307: Եկավ ասավ գյուղում *գործ* կա, գնա տուն — 321: *Գործ* էին արել — 323: Գյուղամեջ իջնենք, թե՞ տանդ *գործ* կունենաս — 372: ասեր Տաշքենդ վոգա *գործ* կա — 373: Ասել էին ախյի *գործ* չունես — 410: չեք կարող սոցիալիստական մեծ *գործեր* անեք — 304: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն *գործեր* կունենա — 372: Թաքուն հասկացրել էր որ *գործը* վճռված է — 295: Արա, իրենք ո՞վ, մեր *գործը* գա ո՞վ անի — 296: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի *գործը* չխափանեն էլ, վերցնում են իմ տնտեսություն — 301: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր *գործը* հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319: Բա որ դու սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի *գործը* ո՞վ է անելու — 321: Շուշանը ձեռքի *գործը* թողեց — 366: մարդ էլ կա աննշան *գործը* դարձնում է պաշտոն — 380: — Այ ընկեր, — ասաց, — որ էղպես ուրիշի *գործը* կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում — 395: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի *գործերը* երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում — 385: այսինքն *գործները* ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ էղպես թարսված էլ գալիս է — 411: *գործերը* Նավ-ուրթի տակերից է մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղված են — 413: Դե որ ձեր տան *գործն* է, խոսքդ գուր ես Ջանդառի հետ դրկում — 296: իրենց *գործն* ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին — 328: *գործներս* հասնում է շրջկում — 382: և նորահարաբ նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին *գործի* է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... — 273: բայց վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ *գործի* է լինելու, Ջանդառի հետ չորհանդիս — 385: *գործի* հայրենասիրական կողմը ինչո՞ւ ես անտեսում — 400: միայն մեծ պեպեկոտը նրա խոսքի ու *գործի* համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտրում էր — 405: Բայց Սյուս Թեվանը՝ Սիրունը, *գործին* տեր չէր կանգնում — 274: Ուշքն իր *գործին*՝ ասաց — 327: հալիվորն իր *գործին* էր — 328: թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու *գործից* հեռացված է — 307: *գործից* մեր քեռոնց Խոսրովը գրկվեց — 307: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց էք մեզ խմիչքից գրկում, բայց հնձից ու ծանր *գործերից* չեք ազատում — 309: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ *գործով* մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում — 287: Օհանի քարի *գործով* Ջանդառը Դսեղ գարեջուր էր ծծում — 320: *գործով* Տաշքենդ են գնում — 326: էնիքը, ես կտամ, որ իմ *գործով* էլ գալիս ծախսն ինձ է հասնում — 366: չգիտեր էլ իր *գործի մասին* ինչ է կարգադրվել — 295: լսեց ու *գործի վրա* չարչարվելով քթմնջաց — 343: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց *գործի տակ* են ձորտ — 405:

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ — անտառապահն անցնում է գործակատարության, *գործակատարը* բրիգադավարության, բրիգադավարը հաշվետարության — 322: Սյուսը խանութի *գործակատարն* էր — 386: Ադամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մեվանի, Մելքեանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ *գործակատարի* չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324:

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — անտառապահն անցնում է *գործակատարության*, գործակատարը բրիգադավարության, բրիգադավարը հաշվետարության — 322:

ԳՈՐԾԱՐԱՆ (հասարակ անուն) — ուրիշները հրեն *գործարան* ու հանք են միացնում — 384: պլանները նրա *գործարանը* կատարում է — 383: և հազար տարվա հանքերն ու հին *գործարանը* շրխկալով բանեցնում է — 383: Վաթինյանի *գործարանը* շատ փող ունի — 384: *գործարանի* քաղցր գոլորշիների մեջ խեղդվեց — 382: տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը *գործարանի* հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել — 383: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու *գործարանի* վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր — 383: *Գործարանի* Վաթինյանը Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսում էր — 384: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում *գործարանի* բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի — 384: չէր ասել, թե նրա թևուրթկունքն, այնուամենայնիվ, *գործարանի* եղբայրն է — 385: *գործարանի* ու գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր — 385: հանքերից ու *գործարաններից* ինքը գիշեր-ցերեկ դուրս չի գալիս — 383: պահածոյի *գործարանում* բեռնաթափող-բարձող-քաշող էինք — 382:

ԳՈՐԾԱՐԱՆ (հատկանուն) — մեր ժողովրդին իջեցնելու են *Գործարան* — 301: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուշխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք *Գործարան*, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց — 302: երիտասարդությունը փախել է որը Գիրովական, որը *Գործարան*, որն էլ մոլորված կանգնած է — 305: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ *Գործարան* երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս — 312: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է մինչև Տաշքենդ ու *Գործարան* հազար կողմի վրա շաղված են — 413: ցեղապետության կենտրոնն ուզում է փոխադրել *Գործարան* — 414: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքին ձորում, ուր հիմա *Գործարանն* է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել — 406: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի տեղը *Գործարանի* պիտներ երեխեքի համար լիճ են կապելու — 301: հետո՝ սարերից *Գործարանի* ձիերը տեսել ու շատ ուժեղ ասել էր — 301: *Գործարանի* թույներից ջարդվում էր — 306: հույսը շեկ ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ *Գործարանի*՝ գիշերօթիկ դպրոցում — 314: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ *Գործարանի* գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում — 381: կանաչ աչքները իրար գցած՝ *Գործարանից* Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են — 383: ընտանիքս էս է *Գործարանից* հանում, տեղափոխում են Էստեղ — 385: Պատերազմից հետո Մելքեանց թազին

Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին *Գործարանում* թողել, ասել է փող կորկելն ու մի երկու ամսից կգամ – 340: կնկա տունը *Գործարանում* պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: քույրերն Ակոփի նկարից *Գործարանում* երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: *Գործարանում* գնալու պետ են դառնալու – 373: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը *Գործարանում* թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: Աճարկուտը. գետակն ի վար *մինչև* Լոռի ու *Գործարան* աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297:

ԳՈՐԾԱՐԱՐ — նրա *գործարար* արագությունն ու ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378:

ԳՈՐԾԱՐԿՎԵԼ — *չէր գործարկվում* – 338:

ԳՈՐԾԱՐՔ — քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ *գործարք* ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության ղեկավարների թաքուն *գործարքներից* է – 410:

ԳՈՐԾԵԼ — սև դարաչին պատշգամբում նստած ժպտում ու գուլպա էր *գործում* – 334:

ԳՈՐԾԻԴ ԳՆԱ — ասում էի վեր կաց *գործիդ գնա* – 391:

ԳՈՐԾԻՆ ԿԵՆԱԼ — պեպենտո փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց ու դարձյալ իր *գործին կացալ* – 325: դու քո դպրոցական *գործերին կաց* – 304:

ԳՈՐԾԿՈՍ — հինգն էլ *գործկոմ* ու շրջկոմ են – 297: բայց հետո էլ գնում է *գործկոմ* բողոքում – 337: Կենտրոնի *գործկոմ* քու ասեկոս խաստատեց – 338: Այդքան խեղճ եղել էր մեկ էլ Վերանին *գործկոմ* ճամփելիս – 397: շրջկոմն ու *գործկոմը* պաշտոնով նրանից վեր էին – 299: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով *գործկոմը* ձեռքից առել էր – 335: մեր Ծմակուտի տեղական *գործկոմը* Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոսի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: որ *գործկոմը* մեզանից թաքցնում է – 384: Հովհաննես Թումանյանի հին թավաղների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի *գործկոմն* ենք – 322: *գործկոմն* առայժմ կարողացել է «ոչ» ասել – 384: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովրոսեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի *գործկոմն* ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: և *գործկոմն* սպասել էր թե միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրեկի մասին էր – 404: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե *գործկոմի* թեր-մտած մանգալիս բոլորիս վերջը էս ձորն է – 308: մեր տեղական *գործկոմի* ամեն անդամին մի պոնամեջ կհասներ – 377: *գործկոմի* իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: ու *գործկոմին* փողով ճնշում է – 384: *գործկոմին* ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Ծմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: Մյուսը *գործկոմի նման* կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: *գործկոմի նման* մարդուն փաթաթել կոխել է խոզանոցները – 308: գրասենյակի դուռ իրենք *գործկոմի պես* շարվեն – 370: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռազ ձկնացնում են) հայացքը *գործկոմի նման* հաժեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պաստառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել *գործկոմի մեջ* իր տեղը կանգնել էր – 378: սադա-հնդկայի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին *գործկոմի առաջ* իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395:

ԳՈՐԾ ՉՈՒՆԵՄ (ՉՈՒՆԵՍ, ՉՈՒՆԻ) — ես *գործ չունեմ* – 293: ես ձեր տան հետ *գործ չունեմ* – 339: Կողակ յաբուն նայում ու տնավարի խոխոտում էր, այսինքն թե դրա հետ *գործ չունես* – 317: Դու *գործ չունես*, ասացինք, քու գործը չի – 321-322: դուք ինձ հետ *գործ չունեք* – 339: որպեսզի այս տան հետ այլևս *գործ չունենա* ու *չունի* – 340: քու ուզած մինը էս տանը *գործ չունի* – 357:

ԳՈՐԾ ՉՈՒՆԵՆԱԼ — որպեսզի այս տան հետ այլևս *գործ չունենա* ու *չունի* – 340:

ԳՈՐԾՈՒՂԵԼ — Տաշքենդ *գործուղեք* – 400:

ԳՈՐԾՈՒՂՎԵԼ — կարմիր ձիավոր միլիցիայի գործով Տիգրան պապը *գործուղվել* գալիս է – 348: ձիդ քշած *գործուղվիր* – 346:

ԳՈՐԾՈՒՂՈՒՄ — սա *գործուղում* է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ ու խաղող բերելու – 387: առանց *գործուղման* թերթիկի փոնից մոր դուռը մի պարկ այլուր չէր տանում – 387:

ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆ — ես իմ *գործունեությունը* որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիք երեխա էի – 385: քանի որ նրա հասարակական *գործունեությունը* ձախողում էր – 396:

ԳՈՐԾ — *Գորշ* լռության մեջ միայն այդ հին կարմիրն էր – 378: մանավանդ *գորշ* ամպոտ օրերին ուժեղ շողում է – 414:

ԳՏԵԼ — Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր *գտնել* – 336: առավել դժվարը հասկանալի մի բացատրություն *գտնելն* էր – 282: տունն ավելել, իր Փառո տատի նման էձը կթելը, հավերի ձուն *գտնելն* ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: իրենց Կերչ ու Սևաստոպոլի տեղը *գտնելու* խելքումիջոց չենք ունեցել – 310: Թեվրեկին քննեցին ու պապանձված, չոր, անլեզու բերանից *գտնելու* ծրագիր հանեցին – 340: ստացածը *գտած* ու չստացածը կորած էր – 346: դուք էլ ինչի՞ *էք* գալիս գոռով ինձ *գտնում* – 312: ասացինք ինքը ինչպես հարմար է *գտնում* էնպես էլ թող պատասխանի – 290: Ներկայացուցիչը պատասխան *չի գտնում* – 304: Ժողովուրդը շփոթվում ու մի պատասխան *չի գտնում* – 304: ուզում է գա ու մեր ճամփան *գտնում չի* – 393: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփիի պահուստն էլ *գտնում* ցամաքեցնում ու գնում *են* – 282: շեկ աղջիկ *են գտնում* ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: ճանապարհը մենակ *ես*

- գտնելու* – 277: կապեր, բայց շները *գտել*, կրծել ու խեղդել *են* – 311: եկել մոլորված սրանց *գտել*՝ թե՛ ձեր կատուն եմ – 314: մեծ պեպեկոտը պահատեղից հանել, յուր *չէր գտել*, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: փողերդ որ *գտա*՝ մի կիլո շոկոլադի կոնֆետ պտես առնիլ – 410-411: թե՛ *գտար*՝ ասացի, աստծու չափ շնորհակալ կլինեմ – 277: թե՛ *չգտար*՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդաղը քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: քառասունոչ փոթ թվի սովի ամառը գնաց գերեզմանը *գտալ* – 330: հարցնելով-հարցնելով հիվանդանոցը *գտալ* – 336: ճամփի ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, *գտնեմ*, առաջս-արած բերեմ – 341: այսինքն պիտի գնանք *գտնենք* – 311: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ *գտնես* – 271: գնում է ախպորը *գտնի*՝ մեր փոքր հորեղբայր Սամվելին – 392: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու *գտնեն* ուրախասան էլ – 296: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն *գտնեին* – 321: կարծում էր ոչխարը ոնց էլ կորչի՝ ինքը *կգտնի* – 313: քու մամայի ցեղը սովոր է, կգնա արդար աշխարհ *կգտնի* – 350: դե գնա վկա *գտիր* – 317: դպրոցիդ ու երեխեքիդ ետևող *գտիր* ու գնա – 342:
- ԳՏՆՎԵԼ — իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի *գտնվում*, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: կարծես ոչ կորուստ էր *գտնվել* ու ոչ էլ ընկե՛ր վերադարձել – 271: սա հասցե չի, ասել էին, արանով Սամվել *չի գտնվի* – 411: կնկա տունը Գործարանում *պիտի գտնվեր*, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340:
- ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց մեր յոթնամյա *գրագիտության* հասկացողությունը եղբան էր – 404:
- ԳՐԱԶ — Բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ *գրագու*՝ ու վկայով է ներկայացել – 356:
- ԳՐԱՆԻՏ — նրա հանքերում կարմիր *գրանիտ* է բացվել – 414: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ *առանց* նրա *գրանիտի* լինի – 414:
- ԳՐԱՆԻՏԵ — Երկունս էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր *գրանիտե* ցայտաղբյուրը – 414:
- ԳՐԱՆՅԵԼ — ժողովրդի գառը ֆինթաժինը ոնց է *գրանցում* – 357:
- ԳՐԱՆՅՎԵԼ — ու *չգրանցված* մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307:
- ԳՐԱՍԵՂԱՆ — Ետևը-զցած տարել *գրասեղանի ետևը* Թեվլիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411:
- ԳՐԱՍԵՆՅԱՄ — ժողովրդին այդպես խառնված թողեց ու պահեստից բարձրացավ *գրասենյակ* – 346: Սանդղո Կաթինյանի *գրասենյակը* հաշվել էր – 306: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպեկոտը, *գրասենյակի* դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: մի կամ մի երկու ժամ էլ *գրասենյակի* դռան էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: Մեր կիսաջոջերը *գրասենյակի* դռանը միշտ շարված են – 291: և դա հայտնի է *գրասենյակի* դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: Նրա մեծ պեպեկոտը *գրասենյակի* դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: չզիտեր՝ որ մեծ պեպեկոտի բերանը սեղմվում ու պեպեկոտները սևանում են և միջոցներ թաթարը, *գրասենյակի* դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: *Գրասենյակի* դռանը տվեցիք անտեր շան նման փռեցիք – 294: խփել փռել ու *գրասենյակի* դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար տեղ էր արել – 294: մտքից թռան ու *գրասենյակի* դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: Մեր լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ *գրասենյակի* դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու *գրասենյակի* դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման *գրասենյակի* պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե՛ մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: Քշեցինք *գրասենյակի* դուռը՝ իրենց առաջը – 323: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ *գրասենյակի* դռան վեճերի մեջ կռել-կոփել էր, ասաց – 341: չզիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն *գրասենյակի* դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: *գրասենյակի* դուռ իրենք գործկոմի պես շարվեն – 370: չէ՞ գիտեին՝ որ *գրասենյակի* դուռն իրենց տեղը չի – 392: հորը *գրասենյակից* դուրս արավ – 383: ասում էինք *գրասենյակում* սեղան կխլի – 339:
- ԳՐԱՎՈՐ — պաշտոնական *գրավոր* կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402:
- ԳՐԳՈՒԵԼ — Ի՛նչ *ես*, արա, – ասաց, – իր ղեկավարության դեմ ժողովրդին *գրգռում* – 400: կանգնում ներկայացուցչի թնն է մտնում, ասում ժողովրդին *մի գրգռեք*, ընկեր ներկայացուցիչ – 305:
- ԳՐԵԼ — հետո ինչ *գրում* էնպես հնազանդ էլ սևանում է – 300: վարսակի ու կորնգանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է *գրում* – 380: լեզուն դուրս էր գցում ու *գրում էր* – 339: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան *են գրել* ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: ու Ակոփին ճակատ նամակ *էին գրել* – 340: Մեր Արմենակ Մնացականյանը թերթում *գրեց* – 307: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնոց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես *գրի*, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Քաղաք Մոսկվա Մտալընին նամակ *տես գրիլ*՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մելքսանց խավարն է սպանում – 288:
- ԳՐԵՄԱՍՏԻ — Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն *գրեմաստի* ճիպտոր Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: *Գրեմաստի* ճիպտոր ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: *Գրեմաստի* ճիպտոր ձեռքից առավ – 335: Մեծ Ռոստոմը *գրեմաստի* ճիպտոր մեծ պեպեկոտի ձեռքի վերցրել էր – 393: հետո

մեծ պեպենտը *գրեմաստին* խփեց սապոգի ճտքին – 371: *գրեմաստու* թուփը չէր եղել՝ ձորն էր ընկնելու – 314:

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ — Վաթինյանի խոսքի վրա *Գրիգարյանը* տնքացել, սիպտակել ու սիրտը բռնել էր – 302: Բայց աղջկա կորստից հետո *Գրիգարյանն* ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր – 302: Օտար՝ այսինքն որ *Գրիգարյանն* այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: մեռնելիս ձեր *Գրիգարյանն* է Օմակուտի մածուն ուզել – 389: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում *Գրիգարյանի* եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բռնակի ակնաչի տակ ասել՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: *Գրիգարյանի* աղջիկը մեռավ – 302: Ղազախա Սալահիվի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջկում *Գրիգարյանին* ո՞րտեղից է ճանաչելու – 301: Հետո չգիտենք *Գրիգարյանին* գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց, թե՛ մեղադրեց ու ինքը գցեց – 302: ու ամբողջ կենտրոնը օտար *Գրիգարյանին* հու էր արել ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: չորանի ծանր դեպքը *Գրիգարյանի* հետ քայլելու շնորհից նրան գրկել էր – 301: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը *Գրիգարյանի* անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302:

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ — *Գրիգորյանը* պեպենտին դեռ դպրոցից արհամարհում էր – 337: *Գրիգորյանը* լսել, աչքերն իր նման նեղացրել ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403:

(ՌՈՒԲԵՆ) ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ — *Ռուբեն Գրիգորյանը* հուշում է, թե ասեք – 304: դպրոցի վարիչ *Ռուբեն Գրիգորյանին* էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304:

ԳՐԻԶ — շալվարի գրպանում մի ծալած թաշկինակ ու ծոցագրպանում մի *գրիչ* – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով *գրիչը* դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317:

ԳՐԿԵԼ — ուրեմն *գրկած* մի ձմերուկ – 269: հետո Սոփին *գրկած* էտ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: սյունը *գրկած* հարսը շալն ուսերին – 365: *գրկում* ու չոր կրծքին սեղմում էր – 358: Շուշանը *գրկել*, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: Սյունը *գրկել* ու երեսը սյունին դեմ էր արել – 365: *գրկեց* ու ներողություն խնդրեց – 298-299: ասում էր կանգնեց ծափ տվեց ու եկավ *գրկեց* – 344: դուրս եկավ ու ծափուծիծաղը երեսին եկավ *գրկեց* – 345: ոնց որ արջը կոճղ *գրկի* – 407:

ԳՐՊԱՆ — Տիգրանիչ, ասաց, մի ամիս է դրել *գրպանը* ման էս ածում – 383: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր *գրպանը* խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը *գրպանները* շուտ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: *Գրպանում* օդու մի կիսատ շիշ կար – 268: ու *գրպանում* եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել *գրպանում*, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: Եվ ձեռքերը կապույտ կոստյումի *գրպանում*՝ ավարի միջից դուրս եկավ – 281: *Գրպանում* նա, ոչ, սանձուռաքար չունեք – 316: շալվարի *գրպանում* մի ծալած թաշկինակ ու ծոցագրպանում մի գրիչ – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով *գրիչը* դրել էր բաճկոնի դրսի *գրպանում*՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: Իսկապես, *գրպանում* փողի մասին հեռագիր կար – 330: *գրպանում* դանակ ուներ – 335: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը *գրպանում* գնաց դպրոցի վարչի տուն – 337: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր *գրպանում* ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի *գրպանում* մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: հավաքած փողը մեր *գրպանում* մի ամիս սպասեցինք – 383: *գրպանում* փախստականի մասին հեռագիր ունի – 401-402: Նրանց տեղը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը *գրպաններում* այդպես էլ կանգնած էր – 272: Ձեռքերը *գրպաններում*՝ Սյուրը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր նման ճպճպացրեց – 273: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը *գրպաններում*՝ ետիված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: ձեռքերը *գրպաններում* ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: *գրպաններում* դա կաշառք շաքար ու սանձ է պահում – 316: ձեռքերը *գրպաններում* ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: ստացել, ծալել դրել էին բաճկոնների *գրպաններում* – 388: զուգված-գարդարված, ձեռքերը *գրպաններում* գալիս էր – 390: *Գրպանի տակերում* երեք հատիկ խակ զկե՛ր՝ որ պոկել էր Ջարխեշավանքի զկոռուներից – 269:

ԳՐՔՈՒՅԿ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի *գրքույկ* դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *Գրքույկ* էս վերցնում, ինչ էս անում – 376: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարիի անշարժ փողի *գրքույկ* էր – 389: Փողի *գրքույկը* պահելու տեղը նանի նկարի էտնն էր – 377: այսինքն չուզեց *գրքույկի* թաքուն տեղն իմանալ – 376-377: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովաքեցու առաջ, երկու մատը աչալի պես դնում *գրքույկի* բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: նրա մեքենան փողի *գրքույկի* նման անշարժ էր ու համարիի անշարժ փողի գրքույկ էր – 389:

ԳՅԵԼ — չի՞ ուզում քնած երեխաների վրա անտեղի բողոք *գցել* – 300: *քացին* չհասցրեց նպատակով *գցել* – 317: ուրիշին *հոգսի տակ գցելը* հենց քեզ համար է վատ – 290: լսելը, երեխային ձեռից *գցելն* ու ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թոչելը մեկ

եղան – 336: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի *ղեն-զգելու* բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Նրան *զգելու* օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից *իրար գցած* հայերեն-թուրքերեն զարգանդի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ ղնդնաց-ղնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: Որք գառան պես ետևը *զցած* տարել է տուն անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: Թեվրեկին ետևը *զցած* գնար թուրքերը չոբա՞ն – 288: բայց փոքրը Մաշային ետևը-*զցած* եկավ – 295: գերանդին Քեղուտ *զցած* է – 311: անտեր անխնամ *զցած* էր – 314: շները ետևը-*զցած* որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած *զցած* էր, դարձյալ այդ էր – 317: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-*զցած* քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: Խոզը գյուղխորհրդի շենքին *զցած* էր – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-*զցած*, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: Թեվրեկին ետևը-*զցած*, շներն էլ Թեվրեկի ետևից, տարավ – 371: որ գեներալները ժամանում ու լուռ ենթականերին ետևները-*զցած* պտտվում են – 371: կանաչ աչքները *իրար գցած*՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: Նայեցին տեսան մեծ պեպենոտը, Թեվրեկին ետևը-*զցած*, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը Մելքանց բլրականջին իջնում է – 390: տրակտորը *զցած* քաշում էին, մինչև նորից էին սկսում՝ արմատը լավ բռնում էր – 400: Հրե՛ն, ասացին, Նսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավկար է հագնում ու ծամոնը բերանը-*զցած* բիլիարդ խաղում – 400-401: Ետևը-*զցած* հեռացրեց – 402: Ետևը-*զցած* տարել գրասենյակի ետևը Թեվրեկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-*զցած* Հովրեկից իջել – 413: շները ետևը-*զցած* իջել աղբյուրի մոտ կանգ էր առել – 415: հանձնվեր ասեր ուլս ահա *զցում էս* ռեխո՞ կե՛ր – 288: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում *զցում*, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում *ենք*՝ Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: անցյալը թաղում ու վրան *քար էս զցում* – 310: մանավանդ որ Սիմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, բայց ուրիշին *հոգսի տակ չի զցում* – 290: *աչքը զցում* է մարդու երեսի, կաշուն ու լուռ – 295: մարդու սիրտ ահ է *զցում* – 333: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է *զցում*, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: Կարող էիր ու չպահեցիր, թե՞ չկարեցար ու *քթերիդ ծուխը* դրանից էլ *զցում է* – 413: որպես թե սև գայլի *բերանը* խոզի գոճի *են զցում* – 362: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գուժերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ *զցում* ու վռագ ձկնացնում *են*) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: է՛, գնում ու *մտքներից* մեզ էլ *են զցում* ու մեր համուհոտն էլ – 389: մի գոմ *են զցում* ու դուրը փակում – 408: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն *զցում էր* – 297: լեզուն *դուրս էր զցում* ու գրում էր – 339: լեզուն սայթաքում ու այսինչ արարքի մասին բան *էր դուրս զցում* – 394: մեջքը կատաղած քոր էր գալիս ու *ձեռք* սրին *էր զցում* – 406: երեխեքը շուռումուռ *էին* գալիս ու վերմակը ոտքով *ղեն զցում* – 347: գերանդին այդպես էլ *զգել* ու Աճարկուտ ծմակով խփվել *ենք* դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: Էս լույսն ինչի՞՞ *էք զգել* – 333: այսինքն որ Հովտի բժիշկը *արնով է զգել* – 279: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլղոգերը տակն է տվել, ճոպանները *զգել* ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլղոգերով շուռ տվել – 384: գոռից իր քթերի արյունը *զգել է* – 407: դրկել են հոր հետ խոզ պահի ու *մտքներից զգել են* – 315: թռոնների *զգել են* փեթակների մեջ – 346: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք *դուրս էինք զգել* – 347: ինքը վարո՞րդն էր իրենից թիֆլիսյան ֆոկլուսով *զգել* – 269: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մագին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին *էր զգել* ու թարգմանիչ գնում էր – 337: շվժվոցը հիմա *փորն էր զգել* – 338: օրիորդ Վրացյանն ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը զավթել ու կենտրոն *էր զգել* – 350: հեղեղը կերել խանդակ *էր զգել* – 372: և միջոնեկ թաթարին մտատանջության մեջ *էր զգել* – 404: Սոփին ու նորամանուկը շալը բերել իրոք *զգել էին* ուսերին – 315: միջոնեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենոտի հետ տարել *զգել էին* նրանց աղբյուրի գուռը – 351: Մահակն եղպես էլ *զգեցինք* ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: Փետը *զգեցինք* պատշգամբ – 323: Երաթաթերի կրճիկները կտրեց *զգեց* շներին – 272: մահակը *զգեց* ասաց արձակուրդ ենք ուզում – 290: Խփեց *զգեց* ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուրը բռնել էր – 293: Հետո չգիտենք Գրիգարյանին զգեցին ու Վաթինյանը մեղադրե՞ց, թե՞ մեղադրեց ու ինքը *զգեց* – 302: *կերպարանքից* խեղճին *զգեց* ու դեռ հասկացավ ու պատվիրեց էլ – 313: հպարտ գլուխը *զգեց* Թեվրեկի գոգը – 317: մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին *սեղան զգեց* – 319: խոզը շալակը տված ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց *զգեց* գյուղխորհուրդ – 360: թուրքի փաշայի պես կուրծքը *դուրս զգեց* – 364: սպասողական վիճակում մի րոպե *ոտը կախ զգեց* – 402: Հետո չգիտենք Գրիգարյանին *զգեցին* ու Վաթինյանը մեղադրե՞ց, թե՞ մեղադրեց ու ինքը զգեց – 302: ուզո՞ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, էս գլխարկը գլխիցս *զցել* – 308: ոտս արի ծուռ *զցել*՝ ընկնի շանսատակ լինի – ո՛չ – 318: ասացին պառկիր վրադ շոր *զգեկ* – 268: Սոփրեկի ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ. ուզում են գլխներին *զգեն*, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: Սոփին ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին *զգեն* – 315: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-*զցած* քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը *զգեն* ու ասեն կորիր – 362: մի պայթյուն՝ որ սարը ձորը *զգեք* ու տեղը կալ աներ – 355: ու աստված նրա *բռնցքի տակ* մարդ *չզգեք* – 361: Մեր չունե՛ր՝ որ շալը վրան *զգեք* կամ ասեր քունդ տեսնում էս տանում է անկողին մտիր – 375: Ջանդառը որ հանկարծ քնի՝ չթողնեք մրսի, վրան շոր *կզգեք* – 315: նրան ներս *կզգեն*՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով ծեծիր – 361: Ինձ *պիտի դուրս զգեի* ու սրա,

սրա, սրա նման գեշ վարակ բերելի – 287: երեխան *պիտի* վառարանը մի երկու կտոր փայտ *զգեր*, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր – 375: գլխովդ ճիտդ *զցիր* ու հանգիստ արի – 285: ու *ձենդ փորդ զցիր* – 337: Աքցան *զցիր* ու քաշիր – 369: բայց *տանձիդ մի զցիլ* – 409:

ԳՈՒԹ — *Գուրթ* դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323:

ԳՈՒԹԱՆ — Աշխարհքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութիւնք, ծանր գլուխները *գութանի* եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353:

ԳՈՒԼՅԱՏ ԱՆԵԼ — Բոլոր կնիկներանց խետ դու *գուլյատ արիր*, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338:

ԳՈՒԼՅԱՏ ԽՈՉԵՇ — *Գուլյա տ խոչեշ* – 338:

ԳՈՒԼՊԱ — սև դարաչին պատշգամբում նստած ժպտում ու *գուլյա* էր գործում – 334: Սև դարաչին գոգի *գուլյան* դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա *գուլյան* գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի ընդհանուր տրվեց – 336: պոռններին հույս տվեց ու գլուխը թոռների *գուլյայի վրա* կախեց – 334: Ձեռները *գուլյայի հետ* գոգին՝ տխուր մնաց-մնաց ու ասաց – 364:

ԳՈՒՄԱՐ — Էս ինչ մեծ *գումար* ունես, ախպերիկ – 409: *գումարը* ներս կանեն – 410: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ *գումարի* պայման է կապել – 411-412: պետությունը պատրաստի շենքի տերն է, ինքը՝ *գումարի* – 412: բայց ծանր *գումարի հետ* պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լիներ՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386:

ԳՈՒՄԱՐԵԼ — Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ *գումարած* խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնագանդ օրիորդի պես լռեց – 336: մյուս երեսի նույնքանը *գումարեց* – 372:

ԳՈՒՅՆ — ուրիշ *գույն* չկար – 378:

ԳՈՒՅՆ-ԳՈՒՅՆ — մազները կիյուսեմ ու *գույն-գույն* բանդ կկապեմ – 342:

ԳՈՒՆԱՎՈՐ — գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի *գունավոր* ավտոբուսով մի լա վ պտտվում – 268: Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու էդ ամբողջ *գունավոր* ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: Էս *գունավոր* ավտոբուս էմ նստում ու չգիտեմ ինչի էտևից ուր գնում – 276: է , ջահել ժողովրդի *գունավոր* ավտոբուս – 278: Բազում էլ պահում էին՝ որ թթուն *գունավոր* ու համով լինի – 324:

ԳՈՒՆԴ (երկրաչափական մարմին) — Թեվիկը բլի *գունդը* կուլ տվեց – 294: կոկորդի *գունդը* կուլ տվեց – 330:

ԳՈՒՆԴ (գորամիավորում) — մի *գունդ* տղա էինք՝ Էրզրում – 409: ու պատմել է, որ գնդապետ Մազմանյանի *գնդում* ամենաուժեղը հովրեցին է եղել – 409:

ԳՈՒՌ — միջոցն թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենոտի հետ տարել զցել էին նրանց աղբյուրի *գուրը* – 351:

ԳՈՒՑԵ — երեխայի ախորժակը *գուցե* քաշել՝ ճամփին կերել է – 290: հավերի համար *գուցե* մի քիչ թաքուն գարի տա – 291: մտքում *գուցե* շվշվացնում, գուցե քոչում էր քաղաք – 338: մտքում գուցե շվշվացնում, *գուցե* քոչում էր քաղաք – 338: մտքում *գուցե* շվշվացնում էր – 339: *գուցե* ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր եղանի առաջ – 343: գուցե ամաչելուց, *գուցե* անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր եղանի առաջ – 343: ու լակոտն ինքն էլ *գուցե* չիշի – 347: *գուցե* կարծի երազ է եղել ու իրենից ամաչի – 347: իրենց դռներին Աղունը մեզ հավասար *գուցե* ժպտում ու լաց էր լինում – 363: քանի որ այս աշխարհում պատավը շատ բան *գուցե* արդեն չէր ճանաչում – 373: վնասի հետ *գուցե* մի օգտակար բան դուրս գա – 379: մեկի միջոցով մյուսի վրա *գուցե* ազդենք – 383: հետո էլ՝ *գուցե* իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ *գուցե*, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: սպասենք ինքը *գուցե* չհամբերի ու մի բացատրություն տա – 402: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին *գուցե* տնտեսության ղեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: ասել էր պարտքից թեթևանում ու *գուցե* սիրտն ուզում է մի բաժակ բան խմի – 411: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը *գուցե* Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, *գուցե* երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414:

ԳՈՒՅԵ ԹԵ — բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռազ լուր էլ *գուցե* թե մենք ենք ունենում – 378:

Դ

ԴԱ — չասենք՝ թե *դա* բախտը չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: Օհանը, ամբողջ չորանությունը կանգնեց՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը *դա* չափտի լինի – 288: և *դա* հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: բայց չհավատաց որ *դա* կարող է Սանդրոն լինել – 298: բայց *դա* անհնար երազ էր – 299: բայց *դա* ի՞նչ պատասխան է – 304: ու կարծում ենք *դա* ոչ միայն ընկերություն էր, այլ նաև ուսուցչություն – 309: բայց *դա* վաղը՝ ց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: գրպաններում *դա* կաշառք շաքար ու սանձ է պահում – 316: *Դա* տուն չէր՝ դրախտ էր – 326: *դա* Ասորենց տան ձայնը չէր – 326: բայց Շուշանից հետո զանգով հանգստացնող էր եղել՝ թե *դա* Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: ու հավատում էինք՝ որ *դա* չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: *դա* Շուշանի ընդհանուր գյուտն էր – 350: բայց *դա* սեր էր – 357: և հիմա *դա* հավատալի էր – 361: Իր բոլոր խոսքերի պես՝ *դա* վերջին խոսք էր – 367: բայց *դա*, այսինքն որ թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն

անտեղի էր – 370: *Դա* Ասորենց աղջիկների ցեղական հատկությունն է – 374: Բայց *դա* ամայի մահվան տրամաբանությունն էր – 382: Իր փառքի առաջ ասացինք *դա* էր է կուրացել ու խլացել է – 382: Բայց *դա* իր հուշարձանը չէր – 388: այսինքն *դա* տղամարդու խոսք չէր – 398: Իմ մագին *դա* չպիտի դիպչի – 409: Բայց *դա* բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412: *դա* ուրեմն հեղկոմի հուշարձանն է – 414: Իսկ *դրանք* սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու էղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Իրենց գոմեշը *դրանք* անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: *դրանք* սպիտակ ուլ, նկար ու ծառ էին – 359: *դրանք* Ակոփն ու մանավանդ անհիշատակ Մանվելը չէին – 359: բոլոր առաջարկներին՝ ոչ, քանի որ *դրանք* իր առաջարկները չէին – 387: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. *դրա* պարոնությունը բռնել է – 274: *Դրա* քաղաքավարությունն իսկապես բռնել էր – 274: այ *դրա* տերն էլ էղտեղ մեռնի – 275: Ախչի, – ասավ, – մի էդ արադը *դրա* բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – *դրա* ամոթը ո՞րն է – 287: *դրա* ճաղուց, թե միտդ է, դու պիտի կերած լինես – 330: հին ժամանակներում Նիկիալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու *դրա* խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներինն էր – 359: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ *դրանց* կովի հետ կապած է լինում – 300: Ձեռքի ճիպոտը *դրանց* տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի վրա պտտեց, ասաց – 328: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, *դրանց* խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենոտի կինը, դուրս թռավ – 336: *դրանց* կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեխն մինչև որ աստված մի դուր բացեր – 359: *դրանց* տան վարձերը դու ես տալու – 369: մենք *դրան* հանձնելու մթերք չունենք – 288: – Այ ընկեր, – ասաց, – որ էղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած *դրան* դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: ինչքան ուզում եք *դրան* թիմարեցեք – 409: *դրանից* Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռիած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: Կարող էիր ու չպահեցի՞ր, թե՛ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը *դրանից* էլ գցում է – 413: վա-յե, ես *դրանցից* էի փախել – 353: ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու *դրանց* պատճառով չեն հեռանում – 273: Սոփին *դրա համար* Ջանդառնի տեղից վեր չկացրեց – 313: Կողակ յարբուն նայում ու տնավարի խոխում էր, այսինքն թե *դրա հետ* գործ չունես – 317: ասել էին *դրա համար* հատուկ մարդ չորկենք – 320: *դրանից բացի* թաքուն ազգասիրություն ուներ – 340: Հելոկ է՝ *դրա ամար* էլ – 341: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմսդ ձեռիցդ դրա համար առնես, չեն առնի – 397: Գլուխդ *դրա հետ* անտեղի մի ցավեցրու, Սեվան – 401: *դրա համար* էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407:

ԴԱԳԱՂ — գուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի *դագաղ* էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408:

ԴԱԳԱՆԱԿ — *դագանակ* քաշելու նման՝ մի բոլակում բերանը դառնությունով լցվեց – 270: ու չգիտես գլխիդ *դագանակ* կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: գլուխն իր նման ետ քաշեց ու *դագանակը* երկուսի արանքով մեկնեց – 283: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամոռուս խոտհարքների կովի վրա *դագանակը* Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: և մեր Մելքսեանց խավարաչքի *դագանակն* ինչպես որ մեկնված էր – 358: *Դագանակի* հին արդար տրաքոցը հիշել, ասել էր Մամոռուս խոտհարքները վերցնում եմ – 303: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի *դագանակով*, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: որովհետև Օհանը *դագանակով* կռաջլերին վրա բերեց – 289: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ *դագանակով*, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303:

ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ — թե չէ ակումբի ֆինանսավորումը *կդդարեցնենք* – 401:

ԴԱԺԱՆ — մանավանդ դարաչի մոր դռանը մենք կգնա՞նք նրա *դաժան* ոտը – 333: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին *դաժան* օրերը դեռ սիրում էր – 359: Վերան տղա, լավ է որ *դաժան* ես, բայց շատ ես *դաժան* – 364: Վերան տղա, լավ է որ *դաժան* ես, բայց շատ ես *դաժան* – 364: Մտքում ուրախացավ՝ որ *դաժան* է – 364:

ԴԱԺԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — բայց մենք ո՞րտեղից այդքան *դաժանություն* ունենանք՝ որ դեմադղման նստենք – 384: բայց նայել ու *դաժանությունը* սովորել, անունը դրել էր պրինցիպ՝ սկզբունք – 358:

ԴԱԼՈՅ — Ջանդառը թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – *Դալո՛նոյ*, – ասաց, – աստանավիս – 274:

ԴԱՀԼԻՃ — Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսեանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու *դահլիճ* լինեին – 350: այսինքն կարծես բեմում խոսելիս լինեք *դահլիճի* ժողովրդին ի լսելիք – 393: այսինքն համաձայն էին *դահլիճում*՝ նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396:

ԴԱԴԵԼ — Էսօր էս ճիպոտը Ծեկլո հովատակի կողքերը *չի դաղել* – 393:

ԴԱԴԱՍԱՆ — *Դադասանը* կողոպտել բերել էր – 269:

ԴԱՆԱԿ — ծալովի մի *դանակ* Թեվանի համար – 269: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. *դանակ*-սրել է, գերանդի թե ռադիո՛ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: գրպանում *դանակ* ուներ – 335: և արդեն *դանակ*-սրող կար – 354: էդ սուրբ *դանակը* ձեռիցդ կառնենք, թիկունքդ կկոխենք – 349: *դանակը* բացեց – 270: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա *դանակը* ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: ոսկրախաղերով-խաղերով, *դանակը* ձեռքիդ մեջ խաղացնելով պիտի մանրես – 274: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի *դանակը* ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Քեզավարի էդ ինչի՞ չես *դանակը* ձեռից առնում – 326: *դանակը* փորում խոզը ձեռիցս փախավ – 328: Հալիվորը *դանակը* սրեց ասաց – 328: խոզը *դանակը* փորում փախավ – 335: երեխայի վրա *դանակը* ձեռին չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ – 348: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից *դանակը* չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: ձեռքի *դանակը*՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց

Շուշանի ոտքերի տակ – 349: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, *դանակը* ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: Շուշանն ասաց վերցրու, բայց երեխան *դանակը* տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: Կախ-տված մսի մոտ *դանակը* ձեռին կանգնած էր – 368: դուրս պրծավ *դանակը* փորում փախավ – 375: այսինքն թե *դանակն* ու ռադիոն պիտի լռեն ու մնան, չպիտի երգեն – 283: Չասենք թե *դանակի* նվերը հաշվի չառավ, ռադիոյի լիցքերը – առավ – 270: Հալիվորը *դանակի* ծայրին, տեսել էր կանգնած նայում է – 356:

ԴԱՆԴԱՂ — անհավատալիորեն *դանդաղ* ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրկի երեսին նշան բռնեց – 317: բայց Ռոստոմը ցեղից *դանդաղ* ու հաստատ ետ էր քաշվում – 348: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու *դանդաղ* (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: երեսը սև արևածաղկի նման *դանդաղ* դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից ղեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: այսինքն սապոգավոր ու *դանդաղ* ինքը գնաց ակումբի դուռը – 402: սապոգավոր ու *դանդաղ* եկավ մեքենայի ակները տնտղեց ու կանգնեց լռեց – 402: միջնեկ թաթարը պոռը ծծել ու վիզը *դանդաղ* տրորել էր – 404: ուժեղ ծոծրակը *դանդաղ* շփելով ու պոռը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404:

ԴԱՆԵԼ — գիծ *Դանելին* թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401:

ԴԱՆԵԼԱՆՔ — Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովրտա *Դանելանց* խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ *Դանելանց* ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վերավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: իսկ եթե բացահայտվի՝ մեղքը *Դանելանց* ջաղացպանների վիզը – 413: տանձենին *Դանելանց* ջաղացի մոտ է – 413: նախատեսվածի պես *Դանելանց* ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթրնանց ձիավոր ատրոյաղի ոտի տակ կորել են – 413: գոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու *Դանելանց* պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: *Դանելանց* հին, հետո կոլխոզային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի կանգնած է – 414:

ԴԱՇԱ — Խախուշկայի երեխան՝ *Դաշան* թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: պառավը՝ իր փոքր պեպեկոտի Պաշան թե *Դաշան* ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: փոքր պեպեկոտի Պաշան ու *Դաշան*, երևի պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու *Դաշան* հագիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: իմ Պաշաս ու *Դաշաս* երաժշտական տբրոց տեն գնալ – 370: *Դաշիս* ու Պաշիս էլ կգուգեն – 342:

ԴԱՇԵ — իմ Պաշեն ու *Դաշեն* էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342:

ԴԱՇՆ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ *դաշն* Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356:

ԴԱՇՏԱՅԻՆ — Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ *դաշտային* աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: *դաշտային* մոծակից ուռուցորվեց – 382: Պատասխանատուն օրենքով *դաշտային* աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովըտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391:

ԴԱՇՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — *դաշտավարություն* չունի – 381: *դաշտավարության* ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն արապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: *Դաշտավարության* ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: ասացին ձենդ կտրիր ու *դաշտավարությանդ* կաց – 381:

ԴԱՇՈՒՅՆ — *Դաշույն* չէր, բայց այն շեղբի վրա դաշույնի ակոս ուներ – 271: *Դաշույն* չէր, բայց այն շեղբի վրա *դաշույնի* ակոս ուներ – 271:

ԴԱՌԸ — Առավոտվա *դառը* ժանգառքի հետ եկավ սուլեց – 269: Մոքում *դառը* ծիծաղեց – 329: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղոր լինի, հետո *դառը* լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես *դառն* էր ու դառն էլ մնաց – 271: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու *դառն* էլ մնաց – 271:

ԴԱՌՆԱԼ — *լույս-դառած* Նիկալ խեղճ պապը տվել է – 286: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոգը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (*լույս-դառած* Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Մեղրակի այգու հողը փախել, մոճիկ *դառած* ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու *դարձած* վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատիմքով նայում է – 346: բամբասանքի վրա *լույս-դառած* ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հագվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: *լույս-դառած* Վարդոյի լուռ նկարը համարիիր որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր զրույցն է – 375-376: *լույս-դառած* մոր նման թաքուն ասել էր – 377: իսկ *լույս-դառած* Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս – 391: *դառնում* էս իմ ֆերմայի վարիչը – 303: Ծմակուտը *դառնում* է իմ տնտեսության մի մասը – 303: Չէ՛ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ գազագում մարդասպան է *դառնում* – 323: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են *դառնում* քո երեխաներն էլ ու

գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: լուռ մեծանում աղջիկ *էն դառնում* – 374: *դառնում էինք* հովտեցի – 301: *դառնում էին* թուրքի խանում – 269: հայրիկդ հիմա արծիվ է *դառնալու* թռչի – 316: ասում էին արտիստ է *դառնալու* – 381: Գործարանում գնալու պետ *էն դառնալու* – 373: չգինակոչվելու պատճառով *չէ՞ր դարձել* կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է *դարձել*՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լինեք, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ *դարձել է*, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: Բայց իսկապես կա՞ թե մասկոմբինատի բաժին է *դառել* – 394: *դարձել է* անպատասխանատու ազատ քաղաքացի – 400: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էինք *էր դառել* – 311: հանցավոր մտքից սևացել, *դառել էր* Օսեփանց Ռուբիկը – 312: Արնաքամվե՛լ, կարիճ *էր դարձել*, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են – 323: ծակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը *դարձել էին* մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա *դարձել էին* վարքի ինքնուրույնություն – 387: *ես դարձանք* ասացինք – 362: Մի կում թե մի երկու՝ Ջանդառը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ *ծիծաղ դառավ* – 273-274: Սանդրոն հալվեց *կես դառավ*, արծաթը վրայից ընկնում էր – 299: Մերունդ *չդառավ*՝ գլխներին կրակ դառավ – 400: Մերունդ չդառավ՝ *գլխներին կրակ դառավ* – 400: բայց սրա դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը *դարձավ* իրականից էլ իրական – 410: *ես դարձան* տեսան կոփվը Թեվանի բերած հարցի վրա է – 340: բայց քանի որ կարծում էին աչքը քեռու անտառապետությանն է՝ *դարձան* քեռուն – 391: ախպոր տան վրա պաշտպան արծիվ *դառնա* – 286: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան *ես դառնա* ու մոր առաջ լեզու պտրտի – 310: բայց պապի անունն էինք դրել ու սպասում էինք Տիգրան *դառնա* – 345: ուզում էր ինքնուրույն մեղվատեր *դառնա* – 349: հոր չհագած սապոգները հագին կանգնած սպասում էր մեծանա ղեկավար *դառնա*, ասի – 353: Ասորենք սարվոր *կդառնա՞ն* – 288: ավտոբուսից իրենք *ես կդառնան* – 314-315: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գոտնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էլ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս *ես դարձիր* – 300: Ուխտատեղի տակից մորդ ճամփով էղպես էլ *ե՛տ-դարձ* – 358: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը *անցնող-դարձող* մարդուզազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *անցնել-դառնալիս* զարհուրում ենք – 333: ու խայտառակություն էր *անցած-դարձած* այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: ու աղջիկ *դառնալուց հետո* հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: Ինչպես որ խախուշկա հարսը *անցնել-դառնալիս* դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377:

ԴԱՌՆԱՀԱՄԵԼ — Կյանքը բոլորիս է *դառնահամում* – 308:

ԴԱՌՆԱՆԱԼ — քնում, ելնում, արաղ *էինք* խմում *դառնանում* – 307: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ *դառնացել էր*՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Հիմա էլ որ ասավ կենացդ՝ Ջանդառը տխրեց ու *դառնացավ* – 309: բերանն էնպես *դառնացավ* – 331: Թեվիկը *դառնացավ* – 376: *Դառնացավ* – 392: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն եք անցնում՝ որ ամեն անցնելիս *դառնացնեք* – 330:

ԴԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆ — Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի *դառնություն* ու փուշ է հանում – 293: թուքը կով տվեց ու հիմար *դառնությունը* երեսին սպասեց – 357: *Դառնությունից* ու անհարմարությունից ծիծաղեց – 296: դագանակ քաշելու նման՝ մի բռպեում բերանը *դառնությունով* լցվեց – 270:

ԴԱՍ — Դասն սկսվելու ու *դասը* վերջանալու հետ դպրոցի գանգը դողանջում էր – 378: *Դասն* սկսվելու ու դասը վերջանալու հետ դպրոցի գանգը դողանջում էր – 378: *դասի* չեմ ու ծխում եմ – 376: Վեր կաց, արա, էս խի՞ չես *դասի* – 376: Էնիքը, ճիշտ էս խի՞ չես *դասի* – 376: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտողը դպրոցի հետ, այսինքն որ *դասերին* շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: *Դասից* ու դասատվից վախեցանք փախանք սարերը – 284: Դպրոցական մեր երեխային *դասից* հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր զրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային *դասից* հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: Եթե տղամարդ չէր, ասել էին, *դասից* գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412:

ԴԱՍԱՎՈՐԵԼ — Մեր ախպեր Վերան կովերից ինձ խանել ավակարար *դասավորել է* – 337: իրենց գործն ու ապագան *դասավորել*, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում *էին* – 328:

ԴԱՍԱՎՈՐՎԵԼ — Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին *դասավորված* մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330:

ԴԱՍԱՏՈՒ — Օրիորդ *դասատու* վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը – 285: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, *դասատու* ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: Մոփին՝ նորահարսի *դասատուն* և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: *դասատուն* գնացել է – 285: մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց՝ թե *դասատուի* ձեռը չի տալիս – 285: Դասից ու *դասատուից* վախեցանք փախանք սարերը – 284: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան *դասատուի առաջ* էլ էին կարմրում – 355:

ԴԱՍԱՐԱՆ — *դասարաններն* էլ կավլեմ ու իմ կիթն էլ ես կանեմ – 342: պատկերացնենք՝ որ ութերորդ *դասարանի* աղջիկ էր եղել – 310: առաջին *դասարաններում* միասին էին – 400: քանի որ պատերազմից շատ առաջ *մինչև* չորրորդ *դասարանը*

մի նստարանի էին նստել – 282:

ԴԱՍԱՐԱՆՑԻ — իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ութ-իններորդ *դասարանցի* մի տղա գյուղում ուներ – 314:

ԴԱՍԱՎՈՐԵԼ — գնալուց առաջ աղջիկն ինչպես ավել էր՝ այդպես կար – 375:

ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — չհավանեց ո՛չ պատշգամբի *դասավորությունը*, ո՛չ էլ մանավանդ կախովի կողպեքը – 375:

ԴԱՍԱՏՈՒ — *դասատուն* ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ թե իր բացատրությունը անկասկած է – 404: Հետո *դասատուն* բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջոնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու *դասատուն* կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրեկի մասին էր – 404: քանի որ *դասատուների* օգուտն էլ քիչ պարապելը ու շուտ գնալն է – 378: Մինչև այդ, միջոնեկ թաթարը ռուսերենը պարապող *դասատուին* կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404:

ԴԱՍԵԼ — այսինքն թե դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն *ես դատում* – 329:

ԴԱՍԸՆԹԱՅՆԵՐ — կուղարկեին կառավարման վեցամսյա *դասընթացներ* – 382:

ԴԱՍՏՏՐԵԲՆԻ — *դաստրեբնի* Մարիա Կեդրինա, ասել էին նշանակում է ցպահանջ – 411:

ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ԶՈՐՄԻԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽԴԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴՐԻՆԱ *ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ* ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ԴԱՎ — բայց Սանդրոն հետո *դավը* բացահայտել ու Շաքարին Վաթընանց բջի բերանն է տվել – 413-414: որը *դավն* զգացել՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, մոտ չի գալիս – 307: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու *դավերից* ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315:

ԴԱՎԱՃԱՆ — *դավաճան* Բերիայից հետո միլիցիայի խեղճացած ժամանակն էր – 304:

ԴԱՎԱՃԱՆԵԼ — սխալմամբ *դավաճանած* ընկերոջ պես թեթևակի ծպտաց – 293:

ԴԱՏ — բայց Ծմակուտ ի՛նչ *դատ* ու հրապարակ – 287:

ԴԱՏԱՎՈՐ — թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա *դատավոր* նստի – 362:

ԴԱՏԱՐԱՆ — *դատարանի* որոշումը թղթերի մեջ էր եղել – 411: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու *դատարանի համար* լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287:

ԴԱՏԱՐԿ — բերել *դատարկ* փորս ես ածում – 274: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ *դատարկ* ու ձեռք էլ դատարկ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ *դատարկ* գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: տունը *դատարկ* է – 295: իսկ կենտրոնի ձեռքին մի *դատարկ* կնիք էր – 299: ասում է հրացանը *դատարկ* էլ լինե՛ր՝ վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: ցրել ու չոր արաղը *դատարկ* փորն էր ածել – 415:

ԴԱՏԱՐԿԱՋԵՌՆ — կնկա նորահարսության պատճառով մենք *դատարկաձեռն* չենք – 313:

ԴԱՏԱՐԿԵԼ — շիշը մինչև տակը Ջանդառը Մյուսի կենացի վրա մենակ *դատարկեց* – 309: մեր չարքաշ աշխատավորներից մեկը ասաց, հիմա գալիս է դրամարկղը *դատարկի* – 403:

ԴԱՏԵԼ — դարպասեցիք *դատել էին* – 364:

ԴԱՏԻ ՏԱԼ — Ասում էր *դատի կտամ* – 285:

ԴԱՏՈՒԴԱՏԱՍԱՆ — հետը *դատողատաստան* չունի – 412: Մինչև արդարությունն ու *դատողատաստանը* կհասնեին՝ կոլխոզը տակից գնաց – 299:

ԴԱՐ — էս տեխնիկայի *դարում* ի՛նչ ձի – 319:

ԴԱՐԱԿ — ու շքանշանը *դարակը* դրեց – 383:

ԴԱՐԱՎՈՐ — *Դարավոր* կռիվներից հետո հիմա համերաշխ սիրո գուգերգ էին անում – 330: հիմա է, որ *դարավոր* չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու *դարավոր* քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384:

ԴԱՐԲԻՆ — դարբնոցում *դարբնի* կոնահարն էր – 361:

ԴԱՐԲՆՈՅ — *դարբնոցը* քանդել տարել են – 305: *դարբնոցում* դարբնի կոնահարն էր – 361: հետո խամրած տանիքների ու քանդված *դարբնոցի գլխով* դիմացի անտառին էին նայել – 390:

ԴԱՐԶԻԶ — ծանր *դարձիչը* ձեռքին նստել ու նայում էր – 338: Խափան տրակտորի մոտ *դարձիչը* ձեռքին նստած էր – 339:

ԴԱՐՁՅԱԼ — որձով, մեղրով ու կնկա թնի ժամացույցով *դարձյալ* նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Ապա ծնկների վրա *դարձյալ* ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Միրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, *դարձյալ* այդ էր – 317: Գուրը *դարձյալ* մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323: պեպենոտ փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց ու *դարձյալ* իր գործին կացավ – 325: Մուրի պապը հետո իհարկե հասկացավ ու *դարձյալ* լռեց – 354: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը *դարձյալ* մենք ենք – 362: բայց նա ասելիքը *դարձյալ* չասաց, չասաց այսքան մարդու լռեցրել եմ – 365: սիրունացավ ու գնաց մտավ *դարձյալ* հին անցյալի մեջ – 367: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում *դարձյալ* դպրոց, գանգ, հարսանիք, կռիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: ու *դարձյալ* կարտուլ դուրս թռավ – 374: ու *դարձյալ* ծրծրթացրեց՝ ծրլթ-ծրլթ-ծրլթ – 375: ասացին ուրախության կենտրոնը ուրեմն *դարձյալ* փոխադրվում է Ծմակուտ – 381: *Դարձյալ* ինքը խոսեց՝ մեծ պեպենոտը – 395: բերանը կծկած ու ունքը կեռ՝ *դարձյալ* ասելիքի սպասեց – 401: մեղավորությունը *դարձյալ* իրենցում Աստրենցում էր եղել – 411:

ԴԱՐՁՆԵԼ — նրա մոտ առհասարակ *լեզու չդարձնել* – 376: մարդ էլ կա աննշան գործը *դարձնում է* պաշտոն – 380: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, *դարձնելու են* հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով՝ է տղա *դարձրել* լացելով – երգելով՝, երգելով՝ – 342: էն շեն գյուղն էս ինչ

- բացատնեթով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: ավտոյի *դեմ* խոսելը մեր բերանի բանը չի – 278: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացող գյուղամիջի *դեմ* մեր անկեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Խեղճը սարվորի *դեմ* մնաց մենակ, և արդեն չգիտես ում խղճաւ – 288: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի *դեմ* նստեց – 356: քո *դեմ* միաբանված ժողովուրդն է սարսափելի – 359: կամարի *դեմ* քեռու նման թևերը խաչած ու ոտները լայն դրած կանգնեց – 392: Ի՛նչ էս, արա,– ասաց,– իր ղեկավարության *դեմ* ժողովրդին գրգռում – 400: բայց մանավանդ հալիվորների *դեմ* նրա թշնամանքը հատուկ է – 402:
- ԴԵՄ (մակբայ) — Մեր սարվորությանը Օհանը *դեմ* էր – 284:
- ԴԵՄ ԱՆԵԼ — քարին *դեմ է արել* ու ձեռը մեկնած մոտենում է – 316: կեպին թարսում ու գլուխը կովերի փորին *դեմ էր անում* – 339: Սյունը գրկել ու երեսը պունին *դեմ էր արել* – 365: շների հետ տարավ քարին *դեմ արավ* – 317: շիշդ *դեմ արա* – 274:
- ԴԵՄԱՌԴԵՄ — բայց մենք ո՞րտեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ *դեմառդեմ* նստենք – 384: Օսեփանց Ավագին խոսքով *դեմառդեմ* գնդակահարել է – 402: Տասը տարի՝ Օմակուտը Հովրսի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրսեցու հետ ոչ *դեմառդեմ* ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404:
- ԴԵՄ ԱՌՆԵԼ — եկել Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանձու վերելքին *դեմ էր անել* ու մնացել – 321:
- ԴԵՄ-ԴԻՄԱՅ — և *դեմ-դիմաց* Արկանք խոտհարքում զենքի կարոտ ինքքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինքքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: երբ *դեմ-դիմաց* Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե վռագիլ մի – 285: *դեմ-դիմաց* Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: *դեմ-դիմաց* սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենոտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: իսկ շները *դեմ-դիմաց* հորենական ավերակի դռանը պագել, Թեվանի գնալուն էին սպասում – 326: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը *դեմ-դիմաց* սև դարաչու առաջ է եղել – 334: ծառը *դեմ-դիմաց* իրենց հողում էր – 343-344: տասնչորս տարեկան աղջկա նման ծաղկե՛լ, *դեմ-դիմաց* զարդարում էր Սիմոնի տունը – չպիտի՝ զարդարեր – 344: դռնից *դեմ-դիմաց* հսկում էր թաթարի կացնավոր իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի վրա – 345: Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքքանց տների մոտ *դեմ-դիմաց* ձեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: *դեմ-դիմաց* ձեն տվինք Ադունից օձառ ուզեցինք – 363: Սիմոնի տանը *դեմ-դիմաց* աչքառ ելավ – 367: *դեմ-դիմաց* իրար նայում են – 413:
- ԴԵՄԸ — ձմեռը *դեմը* է ու գոմերդ սարքին չեն, մի՛ն՝ ասա – 399: Ուզում ե՞ք,– ասաց,– առաջվա պես շվշվացնեն՝ հին թատրոնը *դեմներդ* բացվի – 343: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր *դեմը* Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ *դեմը* եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: դուրը *դեմը* փակելու պես ծանր կոպերը Ռոստոմը իջեցրել ասել է – 318: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրութվանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, *դեմը* հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: կենտրոնից գալիս լինե՛ր ու հանկարծ *դեմը* ելներ – 359: ժողովրդի առաջ (*դեմները* մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի *դեմից* ոչխարը կտրել են – 268:
- ԴԵՄԸ ԿՏԸԵԼ — և գամփոը Թեվրկի *դեմը կտրել* փաստորեն ասում էր – 325: Սիմոնի գամփոը դռնակից դուրս պրծավ *դեմները կտրեց*՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325:
- ԴԵՄ ԼԻՆԵԼ — որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու ինքը *դեմ չլինի*՝ Վարդ կասես – 320: բայց շատ ուժեղ *դեմ էր եղել* «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն – 339:
- ԴԵՄ ԿԵՆԱԼ — Ես իմ վարչության որոշմանը *դեմ չեմ կենա*, որկել են՝ թող աշխատի – 288:
- ԴԵՄՈՒԴԸՆԸ — իրա նման երեք *դեմուդրոշ* տղեն տանս – 333: *դեմուդրոշ* Ռոստոմն այդտեղ կանգնած էր – 361:
- ԴԵՄՈՒԴԸՆԸ — սև Շուշանը, խի՛, իրա երեք *դեմուդրոշին* երգելով՝ էլ տղա դարձրել լացելով՝ – երգելով՝ էլ երգելով՝ – 342:
- ԴԵՄՔ — և նոր միայն Ադուն քույրիկի սիրուն *դեմքը* դռնակից դուրս եկավ – 325: ու հնազանդ գերու նրա լուռ *դեմքը* կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար – 339:
- ԴԵՆ ԱԾԵԼ — փորոտիքը *դեն են ածում*՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չե՞՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272:
- ԴԵՆ ԳՑԵԼ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի *դեն-գցելու* բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: երեխեքը շուռումուռ *էին* գալիս ու վերմակը ոտքով *դեն գցում* – 347:
- ԴԵՆԸ — իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ *դենը* և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: ոչխարն ով *դենը* քշեց՝ մի հատը շալակելու է – 272: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի *դենը*՝ հովրսեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովրսեցի խուլիգանը, էլ ավելի *դենը*՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391:
- ԴԵՆՆ ԱՆԵԼ — ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ *դենն անում* ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276:
- ԴԵ ՈՐ — *դե որ* էդքան լավ խոսում ես, ինձ հետ ճակատ ես գալու – 284: Քո՛ւ, *դե որ* էդպես է՝ ինձ ուզիր, ես չպիտի անմարդ մնամ – 287: *Դե որ* ձեր տան գործն է, խոսքդ դուր ես Ջանդառի հետ դրկում – 296: *Դե որ* ոչ՝ բա էլ ո՞վ – 296: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գունդադիտի ձենը *դե որ* գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորհանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը

սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: *դե որ* էդպէս ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ ես դուր տրաքի – 361:

ԴԵՊԻ — գերանդին այդպէս էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփել էնք *դեպի* Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: Իրեն ողջ-առողջ ու *դեպի* խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձիք բացի Ջանդառս բերել էր – 268: շները ետը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկլա խեղճ պապի ու իր կոխոգային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու *դեպի* ձիերը գնաց – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ *դեպի* Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: գետափի հին գոմշուտներով *դեպի* հորենական Հախպատ – 352: գործկումին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով *դեպի* Հովիտ ու Օմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով *դեպի* Մելքքանց ամայի բլրալանջը – 394: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքքանց ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով *դեպի* ակումբի ճակատը – 396: Ասացին գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ *դեպի* ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: Թե Համիկն է հովըտեցու միջով *դեպի* Ավետիքը ճամփա բացում – 408: *դեպի* այսօրը եկել է, ո՛ւմ են բերել, ո՛ր են կորչում, ով է ցամաքեցնում – 409:

ԴԵՊՔ — երևում էր, որ եթե *դեպք* պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի – 309-310: *դեպք* է՝ պատահել է – 323: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու *դեպք* էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի *դեպք* էլ – 356: Մուրադենց տների հետ կապված մի ծանր *դեպք* նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունենինք մեր հիշողությունների միջից *դեպքեր* գտնել – 336: գոհացնող համեստ կապեր կային, խաղաղ ճնշման *դեպքեր* – 356: *Ղեպքը* պատահելու հետ, հենց նույն բույսերին, երկինքը մթնել ու Ջանդառիս աստղը դուրս էր եկել – 277: սարի ժողովրդի մեջ այդ *դեպքը* առհասարակ չքննվեց – 288: չորանի ծանր *դեպքը* Գրիգարյանի հետ քայլելու շնորհից նրան գրկել էր – 301: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ *դեպքը* գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրսի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշունց ստացավ – 354: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե *դեպքը* իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: գոմերի վռագ *դեպքերը* չհաշված, նրանք միշտ են պետական ու հանդիսավոր – 375: Ջանդառը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ *դեպքն* է կտրել» – 269: Ինչպես որ *դեպքն* էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: հին այսպիսի *դեպքերից* զրուցող ծերեր – 354: լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու *դեպքով* հիացել ասել էր – 385: սաղա-հնդդի *դեպքով* դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկումի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդայի ծանր *դեպքից* հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: պատահական մի *դեպքի համար*, ասել էր, մի կնկա շատով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: Կնկա ծանր *դեպքի պատճառով* իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305:

ԴԵՊՔՈՒՄ — Ավագի պառավ գամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ *դեպքում* շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Զինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278:

ԴԵՌ — Եղյամ էր դրել, այսինքն *դեռ* եղյամ չէր, բայց սառն էր – 270: *դեռ* չէր հասկացել՝ որ քսանհինգ որձը իր առջևից է կորել – 271: Բայց ուրախությունը *դեռ* մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՛ւր. Տաշքենդ. ի՛նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է էէ – 271: *դեռ* Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: Այսինքն *դեռ* ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ քնենք ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276: Ինչ որ է, մեկն իսկապես *դեռ* նրանն էր – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք *դեռ* մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնաբաժ, Թեվրկի, Թեվր ու *դեռ* Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: բայց Օհանը *դեռ* ազատ էր, Մյուս Թեվրիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու *դեռ* շատ ուժեղ թույլ էր – 288: ֆերմայի ղեկավարը *դեռ* ինքն էր – 288: Թեվրանը ձորում *դեռ* կանգնած էր – 293: *դեռ* հարյուր տարի էլ պիտի ապրյեք՝ որ իրար պահյել սովորյեք – 299: Մեր բանաստեղծը *դեռ* չէր թևակալել – 304: Հախպատն էն ժամանակ *դեռ* մի երկու անասուն ուներ – 306: տնտեսությունը կարծես *դեռ* իրենն էր – 312: ինքը կարծես *դեռ* նախագահ էր – 312: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի *դեռ* էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: կերպարանքից խեղճին գցեց ու *դեռ* հասկացավ ու պատվիրեց էլ – 313: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու *դեռ* Սոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: քանի որ հիշեց նաև, որ *դեռ* ամառվանից կորած խոզ ունեն – 316: բաշը հանձնեց Թեվրկին, բայց *դեռ* չէր ենթարկվել – 317: աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ *դեռ* կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնեց – 317: ու, քանի *դեռ* խեղճացած էր, թռավ վրան – 318: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված *դեռ* գալիս էին – 322: պեպենին ուրեմն *դեռ* մարդատեղ չէին դնում – 323: մեզ *դեռ* չէր ծեծել – 323: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու *դեռ* ցեղեֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ո՛ւր էր – 324: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցեղեֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը *դեռ* ո՛ւր էր – 324: Ջանդառն ու մենք խոտի հարցը *դեռ* պիտի մտաձգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չունեք ու *դեռ* ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: հիսուն ու *դեռ* հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: *դեռ* կորած է թե երեսը – 327: Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ դուլյերի տակ էր լինում, *դեռ* թաց էր – 331: ջուրն ուրեմն *դեռ* կար – 331: Ինքը *դեռ* ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե

ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: *Դեն* հին երանության մեջ ժպտալով ասաց – 336: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու *դեն* գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Գրիգորյանը պեպենոտին *դեն* դպրոցից արհամարհում էր – 337: *Դեն* երեխա էին – 339: քանի *դեն* հարևաններն իրենք չէին գանգատվել, գնաց գյուղխորհուրդ գանգատի – 344: Ծմակուտի գյուղխորհուրդը Տիգրանից *դեն* միջամտություն չի խնդրում – 346: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինվորսարքատի սողոցարանում անցրեց ու *դեն* այնտեղ էր – 349: կատաղած ծմակուտցին *դեն* միայն ուսուցիչ է – 350: մոմի նման՝ որ արդեն հատնելու վրա է, դողալով *դեն* կային – 352: *դեն* անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կռվի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանին է ու նույնիսկ Շուշանին չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա *դեն* դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: ինքը Տիգրանից *դեն* վախենում էր – 358: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը *դեն* սիրում էր – 359: բայց քանի որ խելքով *դեն* երեխա էր – 361: *դեն* մեռած չէր – 362: և *դեն* մանկամիտ գազան Ռոստոմը, և դեռ քննում էին – 362: և դեռ մանկամիտ գազան Ռոստոմը, և *դեն* քննում էին – 362: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (*դեն* չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: բայց հասկացավ, որ մորն ու Թեվլըկին նա *դեն* ճնշում է – 367: *Դեն* ինքն է – 371: Սերգոյի պառավն, արա, *դեն* ուրեմն կա՞ – 373: հոկտեմբերը կես է լինում՝ կարտոլդ *դեն* հանած չի – 374: նրանց առաջմ պատասխանվել էր՝ որ մենք *դեն* գյուղ ենք – 379: մեր հովըտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու *դեն* ընդհակառակը – 382: ու Ծմակուտն էլ մեր ու քո շնորհիվ *դեն* կա – 385: ունե՞ին ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման *դեն* կային ու գնում էին – 393: սաղա-հնդլոյի դեպքով *դեն* ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվլըկի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու *դեն* նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: Եվ զարմանալի էր, որ զանգը լռությունից *դեն* երեխա էր ազատում – 403: *դեն* կանչեր ու թարմ կարմիր փողկապներ էին գնում – 403: իրար մեջքի պայուսակով *դեն* խփում ու չափարի ետևը ուսուցչից դեռ թաքնվում էին – 403: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը ուսուցչից *դեն* թաքնվում էին – 403: Այդ օրը *դեն* մի բան էլ պատահեց – 403: Մուրադենց տների հետ կապված մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը *դեն* չէր սասանել – 405: Համրկի ընտանիքն ուրեմն Օսեփանք *դեն* չէին նորոգել – 408:

ԴԵՌ ԱՎԵԼԻՆ — Ու *դեն* ավելին – 274:

ԴԵՍԸ — մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու *դեսը* նայեցին – 272: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենոտը խախուշկա հարսի կողքին կանգնած *դեսը* նայում էր – 325: տանն ինչքան ունեք՝ հավաքեցեք *դեսը* բերեք – 368:

ԴԵՍՈՒԴԵՆ — փորոտիքը կտրտեց՝ որ *դեսուդեն* քարշ չտան – 272:

ԴԵՎ — գիտակցաբար միջոցների անունը խաղացրեց, որպեսզի *դևը* կենտրոնում ձիավորվի – 346: կենտրոնում *դևը* «հա՛տ, նանը, կվառեն» մոնչաց – 346: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան *դևը* Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357:

(ԱԼԲԵՐՏ) ԴԵՎՈՅԱՆ — կենտրոնից *Ալբերտ Դեվոյան* անունով մի թագի էր եկել – 304:

ԴԵՏԵ — մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու դռների մնացած *դետեի* փոշի էր եղել – 323: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ *դետեի* թույն է տվել – 323: *դետեի* փոշին արդեն լույս էր ընկել ու մեր տանը լու չկար – 363:

ԴԵՐ — Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը *դեր* ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: այդ երգի ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը պիտի որ մի էական *դեր* ունենա – 315-316:

ԴԵՐԺԻ — Ներողություն, բանակում էինք Մելիքյան – *դերժի*, դարմայեղ – 275:

ԴԺԲԱՆՏ — Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, *դժբախտ* հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279: *դժբախտ* խեղճերը մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: բայց սրա *դժբախտ* մահով ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410:

ԴԺԲԱՆՏՈՒԹՅՈՒՆ — Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար *դժբախտության ժամին*՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: *դժբախտության առաջ* հլու պառավներ – 354:

ԴԺԳՈ — այ մարդ, մեր էս *Դժգոն*՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: վարսակի ու կորնգանի ցանքերն անտեր թողած՝ *Դժգոն* նստել հակահուշեր է գրում – 380:

ԴԺԳՈՆ — Մյուսը գործկոմի նման կաստումավորված, *դժգոն*, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: *Դժգոն* չենք – 284:

(ՄԵԼԸՔԱՆՑ ՏԻԳՐԱՆԻ) ԴԺԳՈՆ — Արա, ես մեր *Մելլքսանց Տիգրանի Դժգոնն* է՞մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովըտի պահեստների հրշեջը – 297:

ԴԺՈՒԲՔ — ա դ էր բղավում *դժոխք* – 382:

ԴԺՎԱՐ — *դժվար* է լսում – 271: Հարսանքատեղից բոլորս էլ *դժվար* ենք հեռանում – 272: կարմիր գելխեղդն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, *դժվար* գնացին, բայց գնացին – 272: Խոսքով խնդրելը *դժվար* էր – 282: հետո՝ ոչխարի *դժվար* բնույթը մեր երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի *դժվար* պահեցին – 298: պատերազմի *դժվար* ժամանակներից հետո արդեն ֆերմայի վարիչ չէր – 301: հոկտեմբերի *դժվար* գերանովի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: երկու տարի նրան և Շուշա նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան *դժվա՛ր* էր ընդունել – 365: մեծ ախպերն էս ու քու փոքրի ճակատագրով *դժվար* էս

հետաքրքրվում – 369: Բայց Միմոնենց Բանաստեղծի համար ուրիշներին *դժվար* վիճակի մեջ դնելը չէ՞ սովորություն է – 415: առավել *դժվար*ր հասկանալի մի բացատրություն գտնելն էր – 282: մեր *դժվարն* էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328:

ԴԺՎԱՐԱՆԱԼ — *դժվարանո՛ւմ*, լուռ տանջվում, չէր ուզում տալ – 386:

ԴԺՎԱՐ ԹԵ — Ակոփի ծնկանը մենք *դժվար թե* միասին նստած լինենք – 293-294:

ԴԻԶԵԼ — կովիս խոտը խորոմած *դիզած* – 357:

ԴԻԼԻԶԱՆ — մեր Համբո հորեղոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան *Դիլիջան*, էստեղից էլ Երևան – 281: ձորից հանելու ու սարերով-սարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք *Դիլիջան* – 316: ստացել, չորս որձ էր մորթել ու առավոտվա հետ իջեցրել *Դիլիջան* – 411: Ասավ. – *Դիլիջանից* ու Ղազախից *հետ* աշխարհը պտտել են – 280:

ԴԻԼԻԶԱՆՆԵՐ — Բա էդպես սարի՛ց են գալիս թե *Դիլիջաններից* ու Ղազախներից – 327:

ԴԻՄԱՆԱԼ — Ղուռղու ճնշմանն ուրեմն *հոգին չի դիմացել* – 407: Բայց *չդիմացավ* – 376: էնպես աղջիկ ուզիր, որ իմ ճնշումին *դիմանա* – 360: Ծմակուտն ո՛վ էր՝ որ *դիմանար* – 387:

ԴԻՄԱՅ — խոստումի *դիմաց* ուզում էր թաքուն պահի – 303: Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի *դիմաց* Եգորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332:

ԴԻՄԱՅԸ — Կարմիր ծառի ուղիղ *դիմացն* է – 413:

ԴԻՄԱՅԻ — Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիները»... տանձիները՝ Հովրոտի *դիմացի* մեծ տանձուտը – 384: ուզում է հին գյուղը սրբի ու *դիմացի* տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: հետո խամրած տանիքների ու քանդված դարբնոցի գլխով *դիմացի* անտառին էին նայել – 390:

ԴԻՆԱՄԻՏ — քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը *դինամիտով*, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380:

ԴԻՊԶԵԼ — կարծիք տարանք՝ թե գյուղում *քեփին դիպչող* է եղել – 319: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին *է դիպչում* – 361: ասաց՝ ..ք են կերել, որ ձեր *սրտերին դիպել են* – 307: Երևաց՝ խախուշկայի խոսքը *սրտին* լավ *դիպել էր* – 373: իմ *մազին* դա *չպիտի դիպչի* – 409:

ԴԻՎՈՏԵԼ — Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուր կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՛ր *ես* անտեղի *դիվոտում* – 321: Մուքելանց Սերգին *դիվոտում* ասում էր – 391:

ԴԻՏԵԼ — այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշներին կապկությունը *դիտել* ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — անգոհ են մնում, լուռ *դիտողություն* անում – 371:

ԴԻՐԵԿՏՈՐ — մի *դիրեկտոր* ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու են – 382: Օսեփանց Միմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրոտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր *դիրեկտորը*, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրոտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

(ԳԼԽԱՎՈՐ) ԴԻՐԵԿՏՈՐ — անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է *Գլխավոր դիրեկտոր* – 383: այսինքն որ կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ *Գլխավոր դիրեկտորը* Սանդրո լինեն – 414:

ԴԻՐՔ — Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների *դիրքով* ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրոտցին – 298:

ԴՄԱԿ — Էս անտերի դմակը տեսա՛ հիշեցի,- ասաց,- *դմա՛կ*, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: Էս անտերի դմակը տեսա՛ հիշեցի,- ասաց,- դմա՛կ, *դմա՛կ*, դմա՛կ – 274: Էս անտերի դմակը տեսա՛ հիշեցի,- ասաց,- դմա՛կ, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: Էս անտերի *դմակը* տեսա՛ հիշեցի,- ասաց,- դմա՛կ, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: Ջանդաղս ուր *դմակի* տակն է տալիս ու թոցնում ձիուն – 275:

ԴՄԱԿԱՆԱԴՐ — որձի անդամը գնաց *դմակախառը* ինքը կտրեց – 313:

ԴՆԱԼ — ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ *դնդնաց-դնդնաց* ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ *դնդնաց-դնդնաց* ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284:

ԴՆԵԼ — ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր *դնելը*, ճիշտ է, Մոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: Բայց Միմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ *դնելը* չէ՞ սովորություն է – 415: ներսները կա՛ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ *դնելու* մի ռիսկ – 393: տանը *դրած* էր – 320: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի *դրած* արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: սպասում են նրա *դրած* անունին – 340: կամարի դեմ քեռու նման թները խաչած ու ոտները լայն *դրած* կանգնեց – 392: ցամաք շիշը կողքին *դրած*, ինքը երկու շան արանքում մեկնված քնած է – 415: մեղքն այստեղ Հովրոտի վարչության վրա *ենք դնում* – 387: Բերում ում կողքին ում *ես դնում*, տնաշեն – 330: անունն ի՞նչ է *դնում* – 340: այսինքն որ գառը գլուխը փորին է *դնում* ու քնում – 376: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը *բանի տեղ են դնում*, բայց այդ թուլեին նորամասնուկը թաթիկը մեկնեց – 273: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն *են* մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց

խաշլաման իրենք *դնում* – 276: հոր խեղճ ուսերից առնում *դնում են* գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: դպրոցական երեխեքը գնում ծաղիկ *են դնում* ու կողքին պատվի են կանգնում – 330: Բայց *պայման են դնում* – 406: հետո, որ Ջանդադը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած *ճանապարհ էինք դնում*, լաց եղավ ասաց – 320: տեղաշորում համարիք խրճերով լվածաղիկ *էինք դնում*՝ մանր երիցուկ՝ ապրեմ-չապրեմ – 351: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված *դնում էր* հովքտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում *էր* հովքտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես *դնում* գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: պեպենին ուրեմն դեռ *մարդատեղ չէին դնում* – 323: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք *չէին դնում* – 391: մեջը մկնդեղ *են դնելու* – 350: ասում են ձեր նպատակի վրա հալիվորներս ինչի՞ *էինք* փող *դնելու* – 397: կաղամբի հետ *թթու էին դնելու* – 328: և ծիծաղում ու հին երազի պես զոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ *ենք դրել* ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: Հիմա էլ *հույսդ դրել ես* են լածիրակի վրա – 329: անունը *դրել ես* ախպեր – 329: Տիգրա նիչ, ասաց, մի ամիս է *դրել* գրպանդ ման *ես* ածում – 383: էնիքը, դուք ինձ ինչի՞ *տեղ եք դրել* – 295: անունս Մուրու մոզի *եք դրել* ու կարծում եք էնիք է – 318: Ջանդադը էդքան մեկ-մեկ խտտել *դրել է* ձիուն – 275: նայեցինք տեսանք ձեռը *դրել է* խավար աչքի վրա ճակատին – 290: հալիվորը երևի թե կարծում էր Մամկուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս *վար է դրել* – 377: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը *դրել է* Գլխավոր դիրեկտոր – 383: անհիճորդին հրեն սարերը լույս է քաշել ու հեռուստացույց *դրել* – 399: Բայց համարեց՝ որ խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի հետ *վար է դրել* – 400: Հախպատավանքի չոր տերտերների առաջ *պայման է դրել* – 406: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ *են* տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ *դրել* (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: խնդրել ենք՝ լույս *են դրել* – 333: Բայց պապի անունն *էինք դրել* ու սպասում էինք Տիգրան դառնա – 345: *Եղյամ էր դրել*, այսինքն դեռ եղյամ չէր, բայց սառն էր – 270: նա *նշան էր դրել* Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՞ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սուփնին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ *էր դրել*, դրկել սարը – 288: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը *դրել էր* բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: նայեց՝ և մեզ քրոջ կողքին *էր դրել* թաղել – 323: նրա անն էլ *էր* հալիվորի մեջ *բուն դրել* – 353: Բայց նայել ու դաժանությունը սովորել, անունը *դրել էր* պրինցիպ՝ սկզբունք – 358: վատ ընկերներից ու համարիք բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ *էր դրել* – 385: խաշլամա *էին դրել* – 276: Հետո ավտոյով շաքար, հաց ու չալ *էին դրել* – 298: գնդապետական գլխարկը գետնից վերցրել գլխին *էին դրել* – 315: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում *էին դրել*, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովքտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն *էին դրել* – 378: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց *էին* քաշել, վրան դուռ *դրել* ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: ստացել, ծալել *դրել էին* բաճկոնների գրպաններում – 388: Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվրեկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել *էին*, հաշվիչը *դրել*, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն *էին դրել* ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: Ակոփի շապիկ-փոխանը հագցրինք ու տեղաշորում *դրինք* – 363: երկու անգամ *դրեցինք* բազրիքին – 383: բոլորին էնիք-արած *ճամփու դրիք* – 317: եկավ գլխարկը *դրեց* թարեքին ու ծիծաղեց – 268: Բայց ծալեց ու *դրեց* թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: ծալեց *դրեց* թարեքին – 271: *դրեց* շների առաջ – 272: գլխարկը ետ *դրեց* ու հիացմունքից սառավ – 277: մեր ախպեր Օհանը գլխարկը *դրեց* մեր գլխին ու Ջանդադ կնքեց – 284: մեր անունը Մոնթ ու Վարդապետ *դրեց* – 285: Թաթարը բռնեցրը *դրեց* սեղանին, ասաց – 294: սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ *դրեց* ու ետ քաշվեց – 294: Ջանդադն *ականջ դրեց* – 298: Եկավ սա էլ *ջոկոդություն դրեց* – 309: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ *դրեց*՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիռից կկապեն, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդադը հարցրեց էդ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե Ջանդադիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ *դրեց* – 312: *դրեց* տոպրակի մեջ – 313: անդամի հետ *դրեց* տոպրակում – 313: եկավ *դրեց* սեղանին ու սառավ – 319: մինչև չափարի ծայրը *ճամփու դրեց* – 319: ձեռի հացը Ջանդադը ետ *դրեց* – 319: հաց *դրեց* – 319: պետական մի շիշ արաղ *դրեց* – 319: լաց լինելով բերեց *դրեց* առաջներս – 319: Օհո՛ւ. ինքը իր ձայնին *ականջ դրեց* ու չհավատաց – 326: *Չսեղու դրեց* – 327: Սև դարաչին գոգի գուլպան *դրեց* թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք գավակի ու դեռ գումարած խալիլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին *դրեց* ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: ձեռները *դրեց* չեղած կոնքերին ու «ախչի Ադո՛ւում» գնդաց – 343: իր պապին փաստորեն *բանի դրեց* – 354: ոտն առաջ *դրեց* ասաց – 365: Ձեռը *դրեց* պատշգամբի պուսին ու վերև նայեց – 371: *բանի տեղ չդրեց* – 376: ու շքանշանը դարակը *դրեց* – 383: գնաց հանեց խնկածաղկի բացատ ու վրան հուշարձան *դրեց* – 388: քեռին էր, բայց կռացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, *դրեց* ճնկի տակ – 399: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես *դրեց* բազրիքին – 399-400: թուղթը ետ ծոցագրպանը *դրեց* – 402: և ձեռքը *դրեց* բազրիքին – 405: Ծաթերա իր կթվոր-

ընկերուհիները հավաքվեցին *ճամփու դրին* – 292: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Աղունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ *դրին* – 360: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին *դնեմ*, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: մեր ձեռքը *դնենք* սեղանին ասենք – 384: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին *դնի*, թե էսպես ու էսպես – 305: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու *դնի* իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: որպեսզի հատկապես չհավանի և տեղի դեկավարության առաջ *հարցում դնի* – 375: *հարցը դնի* առաջներն ու ինքը մի կողմ քաշվի – 375: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ *դնի* – 384: չի ուզում մի 22ի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից *դնի* – 386: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր հարց *դնեն*՝ հիմնական հարցը – 389: ու եթե լավ *ականջ դնեինք*՝ խզվագոն էլ կլավեր – 308: թաղի առաջ ասես կանգներ միզեր ու նայողին *մարդաստեղ չդներ* – 373: Մեր չունեմ որ թուշը պաչելով խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ *դներ* – 376: բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՝ որ *դներ* կենտրոնի սեղանին – 386: քաշը, եթե *դնեին* ու կշռեին, մենակ ինքը Թավրևի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք *բանի տեղ չեք դնի* – 325: արմուկները *կդնի* ու կմնա – 339: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են զավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ *պիտի դնեն* մեր խեղճ որբի վրա – 321: ասաց հացը ետ *դիր* – 319: և նրա այդ բերելու, *դնելու*, լուռ անկյուն քաշվելու *մեջ* չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Մեր ու Վարդյի անձնական տունուտեղը *դնելուց*, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց *հետո* նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332:

ԴՆԶԻՆ ԳԱՒ — Ընկերոջդ *դնչին* մի հատ էլ *եմ գալու* – 296:

ԴՆԶԱԿԱՒ — Հալիվորը գոմեշի *դնչկալը* ձեռին – 352:

ԴՆԶԿԱՒ — Հալիվորը *դնչկալի* թուրը բռնած – 352:

ԴՈՂ — գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, *դողերի* պնդությունը ոտքով նախ մեկատմել ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387:

ԴՈՂԱՒ — Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու *սիրտը դողալով* անցել, Հյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: մոմի նման՝ որ արդեն հատնելու վրա է, *դողալով* դեռ կային – 352: գոմը մոլվագոցից *դողում էր* – 352:

ԴՈՒԲԱՄ — ռուսերեն կոլխոզ խարանով *Դոնբաս* կարմիր հովատակը ներքևը կապած էր – 362: թե խոզը շալակը տան ու *Դոնբաս* հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորի՛ր – 362:

ԴՈՇՈՑԱՆ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Օաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկում *Դոշոյանի* ժամացույցով մաքուր մի բուպե առաջ ընկավ – 389:

ԴՊՂՈՑ — իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի *դպրոց* ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: բայց գնացինք *դպրոց* տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնղոլ ու Գելխեղդ ենք – 284: *դպրոց* պատած կլինի, բայց պատած էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: Մեջքիս կկապեմ ու կտանեմ *դպրոց* – 342: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ *դպրոց*, զանգ, հարսանիք, կոնի ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին *դպրոցը* մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: ոչ մեկին չեն թողել *դպրոցը* կարգին վերջացնի – 410: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, *դպրոցը* երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: ինչքան քո *դպրոցն* ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: հավաքարարության, այսինքն որ կոանում *դպրոցն* ավում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: *դպրոցի* վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304: Էդ ոնց է էնտեղ գնահատել ու *դպրոցի* շինարարություն են վստահել – 329: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը գրպանում գնաց *դպրոցի* վարչի տուն – 337: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու *դպրոցի* տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: *դպրոցի* վարիչն ի՞նչ իրավունք ունի սարում գնա գող բռնի – 361: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր *դպրոցի* փայտանոցը գցեն ու ասեն կորի՛ր – 362: Ինչպես որ խախուռչկա հարսը անցնել-դառնալիս *դպրոցի* ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: Դասն սկսվելու ու դասը վերջանալու հետ *դպրոցի* զանգը դողանջում էր – 378: *դպրոցի* վերջին զանգերն են – 381: *դպրոցի* հին զանգը հնչեց – 392: *Դպրոցի* պղնձե հին զանգը դողանջեց – 403: պիտի իջեցվի ու տեղը *դպրոցի* առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե *դպրոցի* շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: *դպրոցի* ու երեխեքիդ էտնող գտիր ու գնա – 342: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց *դպրոցից* է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք *դպրոցից* փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Գրիգորյանը պեպենոտին դեռ *դպրոցից* արհամարհում էր – 337: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց *դպրոցից* էլ խանութ՝ գուտ շաքարի ու օձառի էր գնում – 340: հույսը շեկ ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ *դպրոցում* – 314: *Դպրոցում* ոչ մի ոտանավոր չի սովորել – 335: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆասցել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները *դպրոցի համար* սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուրը *դպրոցի հետ*, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: շները կողբերի՛ց՝ թափ իջավ ու *դպրոցի մոտով* տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402:

ԴՊՂՈՑԱԿԱՒ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած

սարվորին էլ ո՛վ *դպրոցական* աղջիկ կտար – 271: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի *դպրոցական* ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չտվորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Հովտի *դպրոցական* ճանապարհին ձեռքը բռնած երեք տարի տանում բերում էր – 295: հին տրակտորն ու *դպրոցական* հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված են պահում – 296: դու քո *դպրոցական* գործերին կաց – 304: *դպրոցական* աշուն էր – 314: *Դպրոցական* մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերո՞ւ մեռնում է – 320: քանի որ պետական տնտեսության հոգսը դեկավարությանն է այլ ոչ թե *դպրոցական* երեխայինը – 320: *դպրոցական* երեխեքը գնում ծաղիկ են դնում ու կողքին պատվի են կանգնում – 330: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուկ էր ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ *դպրոցական* չոր մատյանը – 361: Չասաց թե *դպրոցական* հանցանքի մեջ բռնել են – 376: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ *դպրոցական* էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս *դպրոցական* որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410:

0190 երեխայի հետ դունդունացող երեկվա *դպրոցականի առջևից* մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին – 273:

ԴՌՆԱԿ — Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն *դռնակ* էր բացված – 324-325: ու, որ այգու մյուս *դռնակին* էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Միմոնի գամիկը *դռնակից* դուրս պրծավ դեմները կտրեց թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325: և նոր միայն Ադուն քույրիկի սիրուն դեմքը *դռնակից* դուրս եկավ – 325: Բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ *դռնակի մեջ* կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326:

ԴՌՆԵԴՈՒՌ — *Դռնեղուն* էին – 286:

ԴՌՌԱԼ — վառարանն ուժեղ վառվում էր, կարմրել, *դռում էր* – 347:

ԴՄԵՂ — Օհանի քարի գործով Զանդառը *Դսեղ* գարեջուր էր ծծում – 320: Բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ունն է ծուլ-արել, զանգել ենք *Դսեղ*՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ *Դսեղ* էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390: այսինքն դսեղցի ես՝ գնա քու *Դսեղը* պաշտպանիր – 306: Բայց *Դսեղը* ոչխար ունի՝ որ անասնաբույժի պաշտոն ունենա, չունի – 306: Թեվիկը աղջկան տարավ *Դսեղն* անցըրեց – 293: *Դսեղա* մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էլ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է *Դսեղա* մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: համարիք անծանոթ տղերքը *Դսեղա* հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: ճանապարհին սա *Դսեղա* գյուղկոռուցից կարմիր կոշիկ ու կաստում էր առել – 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը *Դսեղա* գյուղկոռուցում ինչպես կանգնեցրել գուզել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես գուզված պատրաստ էր – 313: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին *Դսեղի* գյուղկոռուցում հարյուրյութանասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, *Դսեղի* մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Հրե՛ն, ասացին, *Դսեղա* երիտասարդությունը. կարմիր շավար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: Եթե ունենար, ասացին, *Դսեղա* երիտասարդության նման չէր լինի – 401: Բայց Օձունի ու *Դսեղի նման* քաղաք գյուղեր են ամայանում – 387:

ԴՄԵՂՅԻ — այսինքն *դսեղցի* ես՝ գնա քու Դսեղը պաշտպանիր – 306:

ԴՐԱՆՏ — Դա տուն չէր՝ *դրախտ* էր – 326:

ԴՐԱՄԱՐԿՂ — մեր չարքաշ աշխատավորներից մեկը ասաց, հիմա գալիս է *դրամարկղը* դատարկի – 403: Գնացել *դրամարկղի* աղջկերանց բերանն էր ընկել – 409:

ԴՐԱՅԻՈՒԹՅՈՒՆ — շնորհակալ են պատրաստակամության համար էլ, անցյալ *դրացիության համար* էլ – 371:

ԴՐՈՇ — այս գյուղը Օձունից կարմիր *դրոշ* է խլել – 389: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր *դրոշը* ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր *դրոշի* կարմրով ներկել է տվել – 414: Թշնամու սպիտակ *դրոշի պես* շապիկ-փոխանը բարձրացրեց – 307:

ԴՐՈՇԱԿԻՐ — Ծմակուտի *դրոշակիր* տնտեսությունը վերջնականապես թուլացել է – 302:

ԴՐՎԱԾԲ — Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների դեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովերեցի խուլիզանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի *դրվածքը* – 391:

ԴՐՎԵԼ — *ձեռք պիտի* մի բան *դրվի* – 304-305: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ *պիտի դրվի* – 370: *պիտի* իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ *դրվի* – 403: պարտադիր *պիտի* գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ *դրվեր*, կողքները մի քիչ նստվեր – 314:

ԴՐԻ — այ նորահարս, մոտ կանգնիր՝ որ *դու* էլ լսես – 275: *դու* քառասուն ու հիսուն իմացիր – 275: ասացի *դու* գնա – 276: ասացի էս գելուգողի միջից *դու* առանց ինձ դուրս արի – 276: ասացի հիմա *դու* ու քու խելքը – 277: – Զէ, Սոփո, չէ՛ – ասաց, – *դու* կնիկ ես, չես հասկանա – 278: ասել էր *դու* իմ Ռոստոմը չես – 278: սարում մնալու ենք Զանդառ ու *դու* – 278: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ *դու* հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից *դու* քաշվեիր – 283: արարքի տերը *դու* չես – 286: *դու* արժանի չես նման արարքի – 286: *դու* մեզ խավար Օհան չկարծես – 289: ռուս հարսին ասացին *դու* դուրս գնա – 293: Էնքան ժողովրդի առաջ *դու* ու դու էինք ինձ տվողծալողը – 293: Էնքան ժողովրդի առաջ դու ու *դու* էինք ինձ տվողծալողը – 293: *Դու* ինձանից չորս տարով մեծ ես – 293: *Դու* շան արյուն ես – 294: – Այտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի ես ու *դու*, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: Տո հենց *դու*, ես քեզ

նկատի ունեի, հենց դու – 297: Տո հենց դու, ես քեզ նկատի ունեի, հենց *դու* – 297: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու *դու* ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: *դու* քո դպրոցական գործերին կաց – 304: Էդ *դու* չես խոսում – 304: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե *դու* իմ կենացը, ես քո – 309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ *դու* ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույլի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Թեկուզ *դու* էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ – 317: այսինքն թե *դու* ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց *դու* ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բայց *դու* Վարդ կասես – 320: Քու արժեքն ի՞նչ է, որ քեզ վրա *դու* լաց ես լինում – 320: ոչխարին *դու* գնա նայիր – 320: Բա որ *դու* սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու – 321: *Ղու* գո թծ չունես, ասացինք, քու գործը չի – 321-322: Աղամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մեվանի, Մելքեանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին *դու* էլ կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: Համ էլ,– ասաց,– *դու* պիտի սարում լինեիր – 326: Այսինքն թե *դու* ինչ ես՝ որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: այսինքն թե *դու* ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում – 329: *դու* Ասորենց տեսակն ես – 329: Բա էդ ո՞նց է, որ *դու* գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: դրա ճաղուց, թե միտդ է, *դու* պիտի կերած լինես – 330: անտեսեց ասաց՝ դե *դու* էլ – 331: *Ղու* Ակոփի ետևից Թիֆլիս չես գնացել – 336: *Ղու* կայիր, անոշ – 336: *դու* լավ չես հիշի – 336: Ռուսաստան *դու* ո՞վ ունես, որ ճամփա ես ընկնում – 337: Տարկմանիչ էն է, որ ես խոսեմ՝ *դու* չխասկանաս – 337: *դու* խոսես՝ Տեվան չխասկանա – 337: *դու* խփիր – 338: Բոլոր կնիկներանց խես *դու* գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: *Ղու* վերին արտի ցորեն՝ ես, կոլխոզի ցեղական բուգա՞յ ես – 338: – Փառո,– ասաց,– ուրեմն *դու* կա – 340: Մեծը որ *դու* լինես՝ փոքրն էլ ինքը կլինի – 341: կեսուրը որ *դու* լինես՝ հարսն էլ ինքը կլինի – 341: *Ղու* ռուսերեն չգիտես, ո՞նց խարցնելու ես – 341: *դու* էդ ո՞ւմ պող աղայի պես ցախսում ես – 341: քանի առիթ է *դու* գնա – 342: սատկես *դու*, սատկես, որ քեզ պառավել չկա – 343: այ գետինը մտնես *դու*, գետինը – 343: *դու* գյուղխորհուրդն ես, բայց իրավունք չունես – 344: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ *դու* միևնույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351 Ողջ-առողջ երեք տղեդ ու *դու* էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գոմշաբուղա չեք – 352: *Ղու* որ ես գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: այսինքն «*դու* շորդ հանիր, էստեղ եմ» – 356: *դու* մենակ քու մասին ես մտածում – 357: հետո ամուսինն ասել էր Ծմակուտ *դու* հարազատություն ունես – 357-358: նախ մի *դու* էստեղից գնա – 361: *դու* քու գլխին մեր չես ունեցել, ասաց, բայց քույր ես ունեցել – 361: Բայց *դու* եղբանը չես հասկանում – 362: ուզենաս *դու* էլ կզարդարվես – 364: *Ղու* Մարիայի պատրոն չես – 365: *դու* իմ գլխի խազեին չես – 365: *դու* ես տան պատրոնն էլ ես, ես գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: *Ղու* որ խոսում ես՝ քեզ հիշելով խոսիր – 367: մենակ *դու* ես – 368: Բայց *դու* իրենց հարցրու՝ թե էդ ինչու չեն ուզում – 369: դրանց տան վարձերը *դու* ես տալու – 369: *դու* մեր ետևից արի կամ արգելում ենք – 371: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր *դու* իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: թե *դու* մեր առաջ միևնույն է մարդ չես – 373: չե՞ ախպերը հիմիկ մենակ *դու* ես մնացել – 373: Բա ձմեռը *դու* ի՞նչ ես ուտելու, այ որդի – 374: էնիքը՝ քու ձմեռվա մասին *դու* ի՞նչ ես մտածում – 374: *դու* ես հողին նայելու իրավունք չունես – 374: քո քնած երեխային *դու* քացով խփում ե՞ս թե փափուկ ծածկում – 377: *դու* մեզ ինչո՞ւ ես էդ ամայություն քաշում, այ հեր – 382: էդ *դու* ես – 383: մի ամսում բա *դու* չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի ձեռնարկ է – 383: այ ընկեր, մի Ռոստոմ *դու* ես ու մեկը մենք – 384: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, *դու* էդ է ունես – 390: Մին հենց *դու*՝ Ռոստոմ Մելիքյանը – 392: – Այ ընկեր,– ասաց,– որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան *դու* ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: Քու աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ *դու* տրաք-տրաքի չգաս – 396: Հալիվորները չեն ուզում՝ *դու* գնա. թե՞ վախենում ես կուստումսդ ձեռքից դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: *Ղու* ինձ Ջանդառի հետ չորա՞ն ես դրկում – 397: *Ղու* իմ բերանը բացել չտաս – 398: *Ղու* իմ գլխացավի մասին գուր մտածեցիր – 401: *դու* չարչարվում ու չես կարենում – 402: ի՞ իհի, տնաշենի տղա, բա *դու* ես աշխարհից չե՞ս – 411: ախպերդ այսինքն հեռվից քեզ տեսնում է, *դու* իրեն՝ ոչ – 411: *Ղուն* էլ չունես, բայց ապրում ես – 338: Էսորվա չորանը գուտ *դու*ք եք – 272: *դու*ք եք ու ձեր խոսքն է – 280: իմ երեխաների վրա *դու*ք ում բերեք՝ նա է – 280: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, *դու*ք ոնց եք – 291: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, բայց *դու*ք ձեր բեռններին եք քաշել – 294: էնիքը, *դու*ք ինձ ինչի՞ տեղ եք դրել – 295: *դու*ք նախանձ հայեր եք – 303: *դու*ք էդ ինչի՞ եք գալիս գոռով ինձ գտնում – 312: որ չենք խոսում՝ կարծում եք մենակ *դու*ք եք – 318: Էդ ձեր ոչխարը, էդ էլ *դու*ք – 323: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե *դու*ք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ *դու*ք – 324: Միմոնի գամփոը դռնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե *դու*ք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու *դու*ք բանի տեղ չեք դնի – 325: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին *դու*ք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: Էստեղ գնահատվողը մենակ *դու*ք ու ձերոնք են – 329: Բա *դու*ք մարդ չե՞ք իսկի – 331: *դու*ք ինձ հետ գործ չունեք – 339: *դու*ք ուրախությունին թշնամի եք – 342: Էդ է, մինչև ձեզ չպատահի՝ *դու*ք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: նրանց տանը *դու*ք ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք ունեք, վայո – 359: *դու*ք Ակոփից չեք – 360: *դու*ք Մելիքյան եք – 360: ղեկավարը *դու*ք եք – 375: որպես ղեկավար *դու*ք եք այդպես շարված – 375: *դու*ք էնիքը՝ էդպես պատրաստի ղեկավար – 376: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Մմբատիչ

Մեկիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին *դուք* էղպես կացեք – 378: ձեր վերնից *դուք* նրա համար վարք չմտածեք – 387: *դուք* ինչ գյուղացի եք, որ սեղանին սինդրիկի թթու չունեք – 388-389: որ կարոտից էղպես սատկում ես *քու* պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ *քու* Ջանդադը կգնա ու էլ չի գա – 270: որ կարոտից էղպես սատկում ես *քու* պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ *քու* Ջանդադը կգնա ու էլ չի գա – 270: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն արյունոտ են, *քո* ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: այսինքն թե էս կաստյումը որ *քո* ամուսնու հագին լինի՝ *քո* կարգադրությունները նրան կանես – 274: այսինքն թե էս կաստյումը որ *քո* ամուսնու հագին լինի՝ *քո* կարգադրությունները նրան կանես – 274: *քո* կորստի տեղը ես գիտեմ – 277: ասացի հիմա դու ու *քու* խելքը – 277: թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդադը *քու* տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: և նույնիսկ Ջանդադը *քո* ճանապարհից մի կողմ կենա – 279: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես *քո* երեխաների մորը՝ *քո* ախպորը, *քո* հնավորին, *քո* տան մշակին – 279: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես *քո* երեխաների մորը՝ *քո* ախպորը, *քո* հնավորին, *քո* տան մշակին – 279: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես *քո* երեխաների մորը՝ *քո* ախպորը, *քո* հնավորին, *քո* տան մշակին – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ *քո* տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ *քո* սրտի ուզածը նրանց արտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուվա՞ս լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: *Քո* իրական առաջնորդը եթե *քո* եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: *Քո* իրական առաջնորդը եթե *քո* եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: *Բա քու* էղ հարցը իմ էս ուրախությամբ՝ ու օրն էր բռնելու – 280: *Քու* ձենը միշտ էղպես պինդ լինի – 294: *Քո* հարազատ ախպոր տղե՛րքը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը – 296: էս էղ ո՞նց *քո* ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: *բա քու* գյուղի ժողովուրդն են, չէ – 299: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գոտնադիտյի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էղ էլ *քու* բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: ինչքան *քո* դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: դու *քո* դպրոցական գործերին կաց – 304: խելոք կաց, ասում է, թե չէ *քո* էղ խոսքերի իմաստը քննել կտամ – 304: բայց ասացինք՝ գնա *քու* դռանը հաչիր – 306: այսինքն դսեղցի ես՝ գնա *քու* Դսեղը պաշտպանիր – 306: կենացդ, – ասաց, – *քո* կենացը – 308: թող *քո* կենացը լինի – 308: *Քու* ախպոր երեխեքն են, – ասաց – 308: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, էս *քո* – 309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էղ դու ես, էս՝ էս, էս *քու* կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանայուց հետո – 309: Ես էլ *քո* կենացն եմ խմում, երեսուն տարվա մեր ընկերության – 309: – Զե, – ասաց, – էս ճամփորդ եմ, *քու* կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: այսուհետև *քո* մշակն է – 310: ինչ ուղղություն տաս՝ *քո* ուղղությամբ է գնալու – 310: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր *քո* ճամփի ընկերն ենք – 314: իր հին հայրենիքի ժողովուրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ *քո* ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Ասա *քու* քաշն էղ ո՞ր քաշն է՝ որ էղ արծիվը *քու* տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: եկել էս *քո* փոքր տեգոր տուն – 319: մինչև *քո* բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: *Քու* արժեքն ի՞նչ է, որ քեզ վրա դու լաց ես լինում – 320: *բա թե՛ «քու* կոնվը գնա *քու* երեխայի ու *քու* ընկերի հետ արա. որկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: *բա թե՛ «քու* կոնվը գնա *քու* երեխայի ու *քու* ընկերի հետ արա. որկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: *բա թե՛ «քու* կոնվը գնա *քու* երեխայի ու *քու* ընկերի հետ արա. որկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքսանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես *քո* տուն գնաս – 324: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզազանին ոտնատակ ու *քո* տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *քո* թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ *քո* ճանապարհը փակ է – 325: *քո* թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ *քո* ճանապարհը փակ է – 325: Այսինքն թե դու ինչ ես՝ որ *քո* բարկությունն ինչ լինի – 328: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու *քու* հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: *քու* խեղճ գլխին ջոկ հոգս ես բերում – 329: *քու* տուժած կյանքի վրա նոր քայքայիչ մի բեր – 330: *Բա* էղ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, *քու* կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: – Անոշ, – ասաց, – *քու* հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ էս ու պապը գնացինք – 336: *քու* մերն էլ, հարազատն էլ, տերն էլ՝ էս եմ – 337: Ինչ որ *քու* կնիկ ուզում է – 338: Կենտրոնի գործկոմ *քու* ասեկոս խաստատեց – 338: *քու* պոչ ֆերմայից խուզեց – 338: – Գնա *քու* կնիկի բերան ցեպի – 339: Իմ կնիկը *քու* թայր չի – 339: – Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տարոց ավելի – գուկել-գարտարել *քու* տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: *Քու* ախպեր օգոստոսին տաս մանետ ստացել է – 341: ասիլ մի՛ թե մենք *քո* ուրախությունին թշնամի ենք – 342: *քու* հերնումերն են գոհը – 342: քեզ ինչ ասեմ, տղա, *քու* հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: հատկապես *քու* նմանակ միջնեկին Օսեփանք խեղդել են – 346: քե՛զ նայիր ու իմ ջահել երեսիս *քու* խոսքերի՛ն նայիր – 349: չի՞ լինի՝ որ *քու* անտեր աղոթքին կենաս – 349: *քու* մաման քեզ տալ չի – 350: *քու* մամայի ցեղը սովոր է, կգնա արդար աշխարհ կգտնի – 350: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ *քու* գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: *քու* ուզած միներ էս տանը գործ չունի – 357: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե *քու* ոտը սար չի տեսնելու – 358: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում *քո* երեխաներն էլ ու գյուղի վրա *քո* ձայնն էլ – 359: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում *քո* երեխաներն էլ ու գյուղի վրա *քո* ձայնն էլ – 359: *քու* արյունն են – 364: Տես ու *քու* ապագայից վախեցիր –

365: Էդ *քու* ասածն էլ եմ տալիս – 366: *քու* փոքրն է՝ ուզում է – 367: *Քո* ուզելով չի – 367: մեծ ախպերն ես ու *քու* փոքրի ճակատագրով դժվար ես հետաքրքրվում – 369: – Բա չե՛ս ասաց, – *քու* դուռին էստեղ ցառա կենանք – 370: Էնիքը՝ *քու* ձմեռվա մասին դու ի՞նչ ես մտածում – 374: այ էն է *քու* ճամփեն՝ կասեր – 374: *քո* քնած երեխային դու քացով խփում ե՛ս թե փափուկ ծածկում – 377: ես *քու* հոր քյալեն – 384: երանին քեզ ու *քո* քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էշ է պահում – 390: որ ժողովուրդը *քու* ղեկավարությունը քննադատում է – 392: *քու* աշխատողն է – 392: *Քու* աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396: *քո* քույր Շուշանը կթից ազատ է՝ Շուշան քույրդ տա սը – 397: չէ՛ որ *քո* ղեկավարներն են – 398: *քո* ղեկն իրենք են վարում – 398: *քո* ճակատագրի մասին ես գյուղի վերաբերյալ իրենք են մտածում – 398: Վերանն էստեղ *քու* փաստաբա՛նն է – 398: Ա-ե եե, շնորհքդ կտրի, *քու* շնորհքդ – 399: պետական շահն ինչո՛ւ ես *քո* անձնականին ստորադատում – 400: *Քու* թայերը էն աշխարքի կարճ ճամփա ջուկեցին – 402: «*Քու* թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, գոհված մյուս տղերքը – 403: քու ծնողը, *քու* եզան կողքին և՛ ս պտեմ կանգնիլ – 406: որ կարալ չես ու էսքան ցել ես արել, *քու* արտի հացն ո՛վ է ուտելու, ե՛ս – 407: քեզ, ասում է, *քու* սարսափն է խփել – 409: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ *քու* տեղը գիտի, ասել էին – 411: *քու* վարքին ու ունեցվածքին հեռվից հետևում է – 411: Եթե *քու* տեսնելն ուզենար՝ էսքան ժամանակ մի անգամ իրեն կերևացներ – 411: *քու* ինչի ց էր էդպես գոհ, ախպերիկ – 412: դուք եք ու *ձեր* խոսքն է – 280: Շան որդի, *ձեր* անասնաբույժը մի երևանցու պատիվ չունի՞ – 282: նախ և առաջ *ձեր* տանը մի Հովհաննես արդեն կա – 284: հետո՝ *ձեր* թաղում մի Թեվան էլ կա – 284: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – *ձեր* տան ամոթը ես *ձեր* տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – *ձեր* տան ամոթը ես *ձեր* տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե *ձեր* այդ առաջավոր կոմբոնին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, Բայց դուք *ձեր* քեռիներին եք քաշել – 294: Բայրս. *ձեր* թույնի կարծիքը սուտ դուրս եկավ – 294: շքանշանն էլ սուտ էր, Բայց թող *ձեր* խոսքը լինի – 294: առանց *ձեր* համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա ես գյուղում մնա – 294: չհասկացանք պատահակա՞ն էր թե քաղաքի *ձեր* բարեկամներից – 295: Դե որ *ձեր* տան գործն է, խոսքդ գուր ես Ջանդադի հետ դրկում – 296: ես *ձեր* ապագայի մասին եմ մտածում – 303: *ձեր* տնտեսությունը միացնում ենք Հովվրտի տնտեսությանը – 304: *ձեր* պահելիքն էս է – 305: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ *ձեր* էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: *ձեր* չորս կտրկան ոչխարին հասնում է ուր՝ բաժին շնալիր – 306: ասաց՝ հիվանդ եմ, թե չէ անձամբ էի *ձեր* ոտը գալու – 307: ասաց՝ ..ք են կերել, որ *ձեր* սրտերին դիպել են – 307: Այտա, ես Մամոն եմ ու *ձեր* պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ – 312: եկել մոլորված սրանց գտել՝ թե *ձեր* կատուն եմ – 314: Էս գողուգիլի առաջ *ձեր* Ջանդադը մնաց մենակ անընկեր – 315: Էդ *ձեր* ոչխարը, էդ էլ դուք – 323: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց *ձեր* ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնեն է, գնա՛, երեխա – 323: *ձեր* մեջքին չալիտի գնա Ամերիկա – 328: Էստեղի *ձեր* պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ Էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա *ձեր* ժողովրդին ոնց թողել է՝ Էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ *ձեր* դռնովն եք անցընում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացներ – 330: *ձեր* պարապ նկարն ինչիս է պետք – 333: պտտվողը *ձեր* հաշվիչը չի՞ – 333: Էս *ձեր* տան հետ գործ չունեմ – 339: Հողե՛մ *ձեր* սուտ քրիստոս գլուխը – 343: Էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ *ձեր* երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդընդվում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: *ձեր* ոտը պահեստիս շենքին չտեսնեմ – 350: *Ձեր* չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ հանել է՝ նրա Էն-Էն-Էն – 352: մրոտ Նիկալը *ձեր* պապը չի – 359: Փառոն *ձեր* տատը չի – 359: Էս *ձեր* երեքին էլ զուտ ինձանից եմ բերել – 360: *ձեր* հերը Տիգրանն է – 360: ասաց հողեմ *ձեր* բախտավոր գլուխը – 360: քոռանա *ձեր* Շուշանը – 362: Նոր տրակտոր դռան կանգնի՞ որ իմ ոտ կապվի *ձեր* անուրախ կյանքի՞ն – 370: *ձեր* վերնից դուք նրա համար վարք չնտածեք – 387: իմ պարզ ջուրը *ձեր* պղտոր ջրին չալիտի խառնվի – 388: *ձեր* էդ քամակով էլ Օմակուտ եք կառավարում – 389: մեռնելիս *ձեր* Գրիգորյանն է Օմակուտի մածուն ուզել – 389: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինենի ու ասենի *ձեր* անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներին գլխին տնկվում եք – 389: ասում են *ձեր* նպատակի վրա հալիվորներս ինչի՞ էինք փող դնելու – 397: Էս *ձեր* ղեկավարությունը, Էս էլ ձեր աշխատավորը – 400: Էս ձեր ղեկավարությունը, Էս էլ *ձեր* աշխատավորը – 400: Լոբու չոր սարին *քեզ* օրինակ – 279: Ու *քեզ* գերեզմանին մոտիկ չթողնեն – 279: ու *քեզ* թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՛ւ էիր *քեզ* իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՛ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ *քեզ* – 280: *Քեզ* չարչարիլ մի – 285: Նրա մեծ պեպենտորը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ *քեզ* գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: *քեզ* բան եմ ասելու – 295: Տո հենց դու, Էս *քեզ* նկատի ունեի, հենց դու – 297: Էլ ի՞նչ ես անտեղի *քեզ* իմացնել տալիս – 300: Սսել էր քու գործը չէ, *քեզ* ինչ որ ասում յեն՝ Էն լայե – 301: *քեզ* էլ, ասում է, նշանակում ենք ֆերմայի վարիչ – 303: – Անոշ, – ասաց, – մեր դուռը *քեզ* ճամփա – 325: *քեզ* ո՞վ է չարացրել – 328: այսինքն թե դու ով ես՝ որ *քեզ* հյուրերի շարքն ես դատում – 329: նա *քեզ* օգնական չի, – մատաղ – 329: էդ տան տերը ոչ *քեզ* կտա, ոչ էլ ինձ – 333: *քեզ* ունեի – 336: Ռուսաստան *քեզ* ո՞վ է սպասում – 337: *Քեզ* մոտիկ է – 338: Բոլոր կնիկներանց խետ դու գուլյատ արիր, *քեզ* ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: *Քեզ* ինչ որ ասում են՝ յուրացրու – 341: սատկես դու, սատկես, որ *քեզ* պառավել չկա – 343: *քեզ* ինչ ասեմ, տղա, քու հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: *քե՛զ* նայիր ու իմ ջահել երեսիս քու խոսքերի ն նայիր – 349: քու մաման *քեզ* տալ չի – 350: *քեզ* սխալ հասցե են տվել – 357: ժողովրդի ատելության առաջ *քեզ* ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: *Քե՛զ* ինչ է եղել – 364: Էզուց

սա է իբր *քեզ* պահելու – 365: Դու որ խոսում ես՝ *քեզ* հիշելով խոսիր – 367: *քեզ* Մաշա վստահող չկա – 367: *քեզ* ու տղայիդ վերցնում եմ ձուլարան – 384: Երանին, ասացին, *քեզ*՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էլ է ունես – 390: Երանին *քեզ* ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էշ է պահում – 390: Հարցը *քեզ* է ուղղված, ընկեր – 392: *քեզ* եմ ասում, Սեվան – 396: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ մեր ղեկավարման ջիղը *քեզ* դուր չի գալիս – 397: Էդ *քեզ* Չինաստան է – 399: Էդ էլ *քեզ* Ամերիկա ու աշխարհ է – 399: ուղն ու տաք արյունը ինձ, մնացորդ լեշը *քեզ* – 406: ժողովուրդն ասում է *քեզ* խփողը ես եմ եղել – 409: *քեզ*, ասում է, քու սարսափն է խփել – 409: Քեզ ինչո՞ւ են Ջանդառ ասում, ախպերիկ – 410: երեխեքիդ ու *քեզ* էնպես պահեի ո՞ր – 411: ախպերդ այսինքն հեռվից *քեզ* տեսնում է, դու իրեն՝ ոչ – 411: Վարդույից հետո երկրորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու *քեզ* գովեց – 412: *ձեզ* պատմում է – 275: Ասավ՝ *ձեզ* էդքան շնալիր չի հասնում – 306: *ձեզ* մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: Թե ես *ձեզ* թարգմանիչ, տարգմանիչ գնում եմ – 336: Էդ ո՞նց եք անում, որ քաղցրը *ձեզ* է լինում, թույնը իմ անտեր որբերին – 348: Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով *ձեզ* հանել է՝ նրա էն-էն-էն – 352: Էդ է, մինչև *ձեզ* չպատահի՝ դուք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: *ձեզ* վնաս չի բերի – 387: ու ժողովուրդը *քեզանից* ետ քաշվի – 279: ես *քեզանից* չորս տարով փոքր եմ – 293: տապալկը *քեզանից* հեռու բռնիր՝ որ շորդ աղաջրոտ չանի – 313: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից ու ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով *քեզանից* ետ չեմ մնա – 315: *քեզանից* մենակ էդ մի խնդրանքն ունեմ – 320: *քեզանից* ուղղվող չի լինի – 329: Ակոփը գլուխը *քեզանից* կորցրեց, թո՛ւ, թո՛ւ – 349: մամայիդ *քեզանից* կտրում, էս թշնամի գյուղից որոշումով հանում են – 350: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու *քեզանից* զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: Ես *քեզանից* տրակտոր չեմ ուզում – 367: նրա ոտանավորը *քեզանից* չի – 368: Վաթենանց Մանդրոն *քեզանից* ինչո՞ւ է պակաս, որ խոզի կողքին կանգնել է – 397: *Քեզանից* էդ մի բանը չէինք սպասում, Վերան տղա, ազնիվ խոսք – 398: այսինքն թե մենք *ձեզանից* ինչ պակասն ենք – 322: Էս է տակն էմ տալու ու գյուղը *ձեզանով* վառեմ – 406: Մահակն էդպես էլ գցեցինք ու՝ մնա բարով, մեր սրտի սիրած գործ, *քեզանում* էլ սեր չմնաց – 307: մարդկային ցավակցությունը *ձեզանում* իսկի չկա՞ – 331: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին *քեզ համար* աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էլ է, Թեմիկ-Սոփիկ – 278: Էդ ո՞նց է միլիցիան *ձեր առաջ* ոչխար կունենա, մենք չենք ունենա – 282: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն *քո բերանով* քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: ուրիշին հոգսի տակ գցելը հենց *քեզ համար* է վատ – 290: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը *քու տակին* պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ *ձեր տակին* ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: Քու արժեքն ի՞նչ է, որ *քեզ վրա* դու լաց ես լինում – 320: *քեզ նման* էդպես խոզ էի մորթում – 328: *քեզ համար* էստեղ բարդուտ ծմակ ես շինել – 332: *Ձեզ համար* ուրիշ ճամփա չկա՞ – 333: դու մենակ *քու մասին* ես մտածում – 357: *քո դեմ* միաբանված ժողովուրդն է սարսափելի – 359: դու *քու գլխին* մեր չես ունեցել, ասաց, բայց քույր ես ունեցել – 361: նրան ներս կգցեն՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին *քու ձեռքով* ծեծիր – 361: *քո տեղը*՝ ես պահեստիս դուռը ներսից կփակեի ու դուրս չէի գա – 361: թող գա էստեղ ինձ վրա ու *ձեզ վրա*՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: թե՛ կարծում ես էդ մարդը Հիտլերից մենակ *քեզ համար* է փրկվել – 367: հա՛տ, քու հիմար ծնողը, էդ էլ է *քու օգտին* – 382: ու Մմակուտն էլ մեր ու *քո շնորհիվ* դեռ կա – 385: Երանին քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ *քեզ նման* էշ է պահում – 390: եթե *ձեր կողմից* հարգանք չլինի – 398: *քու փոխարեն* բա աշխատավորը ես լինեի ու է՞դ ասեի – 399:

ԴՈՒԴՈՒԿ — *դուղուկի* պիպիչը սրբում ու սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332:

ԴՈՒԴՈՒԿ ԱԾԵԼ — որ ուրիշի կրակի մոտ աչքներս հացին *դուղուկ ածենք* – 374:

ԴՈՒՄԱՆ ԿԱՊԵԼ — Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, *դուման-կապած* քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322:

ԴՈՒՅԼ — բանն ու *դույլը* բերել բանջարանոցում թողել էր – 374: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, *դույլերը* կոներին կանայք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ նայում էին – 322: Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ *դույլերի տակ* էր լինում, դեռ թաց էր – 331:

ԴՈՒՆՇ — ու սիրուն *դունչը* տնկեց ու աչքերը ճպճպացրեց – 308: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց *դունչս* ջարդեց – 318: *դնչին* լավ նայիր – 290: աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու *դնչին* բռնեց – 317: ձին *դնչից* է խեղճանում – 318:

ԴՈՒՇՄԱՆ — մինչև նրա գալն, ասում է, մեր տավարի կաթը *դուշման* հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353:

ԴՈՒՌ — շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան *դուռ* դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: և Թեմիկն ստիպված էր ներկայանալ, *դուռը* ներսից փակել ու աջությարս մի երկու հատ գալ – 292: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտոի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի *դուռը* քաշել ու պինդ բռնել է – 293: Խփեց գցեց ու սապոզավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը *դուռը* բռնել էր – 293: տեսնում է գոմի *դուռը* բաց, օձորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: Մտավ գոմն ու *դուռը* փակեց – 306: *դուռը* դեմը փակելու պես ծանր կոպերը Ռոստոմը իջեցրել ասել է – 318: ջադուն ու Աբելը *դուռը* փակել, երեխային տարել տանջում են – 348: դե որ էդպես ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ էս *դուռը* տրաքի – 361: Կոնատը *դուռը* բացեց – 361: պահեստի *դուռը* փակեցինք ու զմռսեցինք – 362: ծլծծլծացրեց ու *դուռը* ծնկով հրեց – 375: Թեմիկը կարծում էր երեխան մոռացել *դուռը* չի փակել – 375: *դուռը* էտեից փակել ասել էին – 412: մի գոմ են գցում ու *դուռը* փակում – 408: *դուռը* բացում ու Ավետրքին ներս են թողնում – 409: որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, *դռները* փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: *Դուռն* ու լուսամուտները փակ էին – 331: *Դռան* փակն ստուգել ասել էին – 412:

ԴՈՒՌԸ — տարին մի անկամ կու մոր *դուռ* գալիս ու կու խոսկ բերում ես – 365: գրասենյակի *դուռ* իրենք գործկոմի պես շարվեն – 370: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր *դուռը* մեքենա չեր

հանի – 290: հոր *դուռը* լիքն ապրուստ է – 290: ձորից հանելու ու սարերով-սարերով տանելու են բժշկի *դուռը* քաղաք
 Դիլիջան – 316: Քեզցինք գրասենյակի *դուռը* իրենց առաջը – 323: թող չի անում գնամ իմ *դուռը* – 325: թող չի անում գնամ
 իմ *դուռը* – 325: – Անոշ, – ասաց, – մեր *դուռը* քեզ ճամփա – 325: հեռու ձորերից աղբյուրը բերել էին իրենց *դուռը* – 328:
 այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուդ *դուռը* գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: քո
 տեղը ես պահեստիս *դուռը* ներսից կփակեի ու դուրս չէի գա – 361: թե չէ, շան որդի, ասավ, կգնանք քաղաքի ախպորդ
դուռը վրեղ գանգատի – 383: առանց գործուղման թերթիկի փռնից մոր *դուռը* մի պարկ այուր չէր տանում – 387: այսինքն
 սապոգավոր ու դանդաղ ինքը գնաց ակումբի *դուռը* – 402: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու *դռները* մաքուր
 մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: այլ մեր *դռները* քանդի – 331: էլ ի՞նչ օտար եք՝ որ իմ Թեվանի *դռները*
 քանդում եք – 373: եկան մեր *դուռն* ու երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու վրա օժնացին – 323: չէ՞՞ գիտեին՝ որ
 գրասենյակի *դուռն* իրենց տեղը չի – 392: ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ
 Բարձրաքաշ վանքի *դռան* մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284: և դա հայտնի է գրասենյակի *դռան* ջոջերին էլ, ամբողջ
 ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: խփել փռել ու գրասենյակի *դռան* կիսաջոջերի մեջ իր համար տեղ էր
 արել – 294: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի *դռան* վեճերի մեջ կռել-կոփել էր,
 ասաց – 341: Նոր տրակտոր *դռան* կանգնի՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՝ – 370: որն էլ այգին լավ չափարել,
դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: ունեի՜ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՛
 սպանդանոցի *դռան* անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: Պատշգամբն ինչ է, Ադունի ու Շուշանի *դռների*
 մաքրությունը չունեի – 375: Մի օր էլ Ջանդաղը լուր բերեց թե *դռանը* մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: Պիպոսի
 տղերքը բերում գիշերը *դռանը* դարձում են – 372: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր *դռանը* կանգնում, մեր ձեռքին
 երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր գավակը՝ իր
 արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի *դռանը*, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները
 շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ
 որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ *դռանը* մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լորի – 283: Մեր կիսաջոջերը
 գրասենյակի *դռանը* միշտ շարված են – 291: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի *դռանը*, այս նույն կաստումը հագին,
 այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292:
 Գրասենյակի *դռանը* տվեցիք անտեր շան նման փռեցիք – 294: ու կենտրոնի *դռանը* բողբոջ ձեռիս նստած լինեմ՝ թե
 Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: բայց ասացինք՝ գնա քու *դռանը* հաչիր – 306: մտքից
 թռան ու գրասենյակի *դռանը* երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: Հազար հինգ-
 հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեքը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի *դռանը* վիզը ծռած երեք
 անգամ կանգնել է – 318: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու
 գրասենյակի *դռանը* մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: թները կրծքին խաչած՝ իրիկվա
 մեջ իր *դռանը* կանգնած էր – 323: դեմ-դիմաց սև դարաչու *դռանը* նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը,
 երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: իսկ շները դեմ-դիմաց հորենական
 ավերակի *դռանը* պզգզել, Թեվանի գնալուն էին սպասում – 326: մարմարյա նախշուն ցայտաղբյուրն էլ *դռանը* սիրուն ջուր
 էր ցայտում – 326: հալիվորը մառանի *դռանը* հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխլի էր մաշկում – 326:
 երեխայական սուփրա-սեղանը երեխայական տնակի *դռանը* փռած էր – 331: Սև դարաչու *դռանը* մեծ պեպենտը փորը
 տնկած կանգնած էր – 331: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ մոր *դռանը* մեծ պեպենտը թները խաչած կանգնած էր –
 333: մանավանդ դարաչի մոր *դռանը* մենք կգնա՞նք նրա դաժան ոտը – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ
 մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի *դռանը* անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը,
 խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: իրենն
 են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի *դռանը* դարաված ձմեռվա փայտը – 334-
 335: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց *դռանը* մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ
 խնդրողականությունը – 343: մեծ պեպենտը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել
դռանը կանգնել էր – 345: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լուրջությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի
 տեղ այդ ծանր, հատուկ լուրջությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի *դռանը*
 ժողովրդի առաջ փռեն – 347: եկել Օսեփանց *դռանը* պահակագործի պես կանգնել էր – 348: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր,
 որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի *դռանը* մատաղ լինեի – 352: Պահեստի
դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: ամանը ձեռքին
 այդպես շփոթված թողեց ու գնաց իր *դռանը* լվացվելու – 355: Հետո Մելքսանց խավարաչքը *դռանը* կանգնեց ու բկահազ
 տվեց – 356: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը *դռանը* տաշտակ դրին – 360: տարանք
 պահեստի *դռանը* կանգնեցրինք – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր
 ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր
դռանը կանգնեցրինք – 362: ու *դռանը* նոր տրակտոր կանգնեցվի – 366: էգուց բերում *դռանը* կանգնեցնում ենք – 369: Տան
 արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ *դռանը* ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի
 գնային աղբյուրը գային – 372: Չեն ուզում Վերանի *դռանը* էստեղ ծառա մնան – 373: գյուղի ընդհանուր շահերի համար
 իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի *դռանը* քրտնելու – 399: ակումբի *դռանը* գնացին
 երկար խոսեցին – 402: – Բա չէ – ասաց, – քու *դուռին* էստեղ ցառա կենանք – 370: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի
դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: Մեր լեզուն չորանա՞ր, ինչպես որ՝
 գրասենյակի *դռանն* է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: պետքները լինե՞ր
 իրենց *դռներին* կպահեին – 277-278: իրենց օտար *դռներին* մեզ երեք օրվա գերի՝ պահեին... – 311: մեր սև լաչառի
 պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու *դռներին* մնացած դետեի փռչի էր եղել – 323: Բոլորի *դռներին*,
 նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթոննանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին –

324: ուրիշի *դռներին* ինչ էք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: պահեստի *դռներին* պտտվում էր, պտտվում էր – 346: արևն աստծու օրը նրանց *դռներին* էր – 352: արևն աստծու օրը նրանց *դռներին* էր – 352: իրենց *դռներին* Ադունը մեզ հավասար գուցե ժպտում ու լաց էր լինում – 363: բա հիմա լավ է՞, որ էն կիստարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի *դռներին* է – 364: Մուրադենց *դռներին* կանգնեցին մի երկու խոսք խոսեցին – 390: Օսեփանց Սիմոնը հրեն *դռներին* պարապ պտտվում է՝ մեկ – 397: *Դռանս* մի երկու ապրանք կա – 295: վառելիքս ուրիշի շալակով բերած *դռանս* դարսած – 357: Ղարաչի մոր *դռնից* մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: Փոքր պեպենտն իրենց *դռնից*, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: *դռնից* դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի կացնավոր իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի վրա – 345: Գելը *դռնից* շուն էր տանում – 346: սրբի խեղճ *դռնից* էլ՝ Հովիտ, Դարպաս – 352: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ *դռնից* (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: Փոքր պեպենտն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն *դռներից* գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: Ածուխշինողանց *դռներից* բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ ու պահեստի շենքին նվաղեց – 345: մեր *դռնով* գնա-արի – 325-326: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մառանի *դռնով*՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր *դռնովն* էք անցընում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք – 330:

ԴՈՒՄՅԱ — էդ *Դուսյան* երկու – 275:

ԴՈՒՐ ԳԱԼ — Ուզեցանք իրեն *դուր գալ*, իր պես մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: ինձ *դուր չես գալիս* – 294: քանի որ, ով ինչ ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է *դուր գալիս* – 332: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ մեր դեկավարման ջիղը քեզ *դուր չի գալիս* – 397: Խոտի ապահովությունը ապահովություն, բայց նրա հունձը մեզ *դուր չէր գալիս* – 320: Սիրուն Թեվրիկն *դուր չեկավ* – 309:

ԴՈՒՐԸ ԳԱԼ — երկի թե *դուրը եկավ* – 337: *Դուրը եկավ* – 338:

ԴՈՒՐՄ — ռուս հարսին ասացին դու *դուրս* գնա – 293: կնկա ետևից *դուրս* գնաց – 293: Ճիշտ արավ՝ որ *դուրս* գնաց – 293: ասում էր կանայք թող *դուրս* գնան՝ բան եմ պատմում – 381: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու *դրսից* յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: գոռացել ու ընկնել-ելնելով ցելերն ի *դուրս* փախել է – 407:

ԴՈՒՐՄ ԱՆԵԼ — հորը գրասենյակից *դուրս արավ* – 383: էթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլիտով լինես, էլ ինչն է՝ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո *դուրս անես* ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280:

ԴՈՒՐՄ ԲԵՐԵԼ — խոզի վրայով շեք-արինք ներս մտանք ու ձեռից բռնած *դուրս բերինք* – 362:

ԴՈՒՐՄ ԳԱԼ — էս ձորից *դուրս ենք գալիս* – 353: — Հողեմ էդ ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըռեսլ մտել էս ապահով տունդ ու *դուրս չես գալիս* – 367: հանքերից ու գործարաններից ինքը գիշեր-ցերեկ *դուրս չի գալիս* – 383: ասացին թող կռվեն՝ տակից տեսնենք ինչեր են *դուրս գալիս* – 395: մեծ պեպենտին է՝ երկու տարի հանում ու հանում էին *դուրս չէր գալիս* – 400: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից *դուրս չէին գալիս*՝ տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Տերերը *դուրս չէին գալիս* – 325: Եթե հաշվենք, որ վեցից *դուրս եմ եկել* աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: Ջանդառը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք *դուրս եկել*, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: բայց որ *դուրս ես եկել*՝ զանգիր կենտրոն, հորդ – 361: եկել է, էն թշնամի ձորից ուրեմն *դուրս է եկել*, եկել հայրենիք – 277: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է *դուրս եկել* – 321: Մոնս ինքն է հաղթել *դուրս եկել* աշխարհ – 406: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն ռուպեին, երկինքը մթնել ու Ջանդառիս աստղը *դուրս էր եկել* – 277: *դուրս եկել* Ջանդառիս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: Նա *դուրս էր եկել* արդեն մեծ քարի պոռնկը – 293: թուրքը մերժված *դուրս էր եկել* սարերը – 318: տեղաշորից *դուրս էր եկել*, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: բայց երեխան փեթակի տակից *դուրս չէր եկել* – 345: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով *դուրս էին եկել* ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի ռուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: տեգրս անպարտ *դուրս եկավ*, ախչի, սիպտակ ուլս ու ր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում էք թույնն ինքը չի տվել – 279: Եվ ձեռքերը կապույտ կոստյումի գրպանում՝ ավարի միջից *դուրս եկավ* – 281: Բայրս. ձեր թույնի կարծիքը սուտ *դուրս եկավ* – 294: շները ետևը-գցած որ *դուրս եկավ*՝ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից *դուրս եկավ* ձիերի մոտ – 317: հետը *դուրս եկավ* – 319: Ձիավորված *դուրս եկավ* սարը (Վարդոն) – 319: ձին, որ քուտակը ետևից *դուրս եկավ*, ճանաչեցինք – 319: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին *դուրս եկավ* անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: և նոր միայն Ադուն քույրիկի սիրուն դեմքը դռնակից *դուրս եկավ* – 325: կացինը ձեռին՝ ձորից *դուրս եկավ* կովի ետևն ընկած – 344: *դուրս եկավ* ու ծափոճիծաղը երեսին եկավ գրկեց – 345: *դուրս եկավ* ասաց – 366: պատշգամբից *դուրս եկավ* այգի – 367: Կոճկվելով *դուրս եկավ* – 371: թողեց սենյակից *դուրս եկավ* – 377: Մոսկվան ու Երևանը մինչև չկցվեցին՝ *դուրս չեկավ* – 400: գործկոմի իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը *դուրս եկավ* գնաց հեռախոսի մոտ – 403: երեխան որ գլուխը բռնած *դուրս եկավ* Օմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: Կարմիր շորը հագին՝ Աճարկուտ մեծ ծմակից *դուրս եկան* – 281: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից *դուրս եկան* ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: մտան փոսն ու *դուրս եկան* Թեվրիկի չափարի մոտ – 372: *դուրս եկան* էս ժողովրդի առաջ իրար քիթումուր շարդեցին – 395: Ասացինք՝ դե գոմից *դուրս չգաս* – 306: թող ձիավորված թռչի *դուրս գա* – 315: վնասի հետ գուցե մի օգտակար բան *դուրս գա* – 379: Սպասել էին գլխավոր հաշվապահը սենյակից հենակները ճռացնելով *դուրս գա* – 412: թփերի ետևն սպասում են կոիվը վերջանա՝ որ *դուրս գան* անտեր որբնայրուս կալկոխ անեն – 349: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուսերը Մուրենց

ցեղական կեդոնի տակից *դուրս գան* – 363: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնատը հիմա իրենք *դուրս կգան* – 361: քո տեղը ես պահեստիս դուռը ներսից կփակեի ու *դուրս չէի գա* – 361: *պիտի* օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման *դուրս գաս* հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: ասացի էս գելուգողի միջից դու առանց ինձ *դուրս արի* – 276: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, *դուրս արի* – 286: արա, *դուրս արի* – 362: *դուրս արի* – 368: վերցրու *դուրս արի* – 376:

ԴՈՒԴՄ ԳՑԵԼ — լեզուն *դուրս էր գցում* ու գրում էր – 339: լեզուն սայթաքում ու այսինչ արարքի մասին բան *էր դուրս գցում* – 394: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք *դուրս էինք գցել* – 347: թուրքի փաշայի պես կուրծքը *դուրս գցեց* – 364: Ինձ պիտի *դուրս գցեի* ու սրա, սրա, սրա նման գեշ վարա՞կ բերեի – 287:

ԴՈՒԴՄԸ (փոխանություն) — ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի *դրսի* գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317:

ԴՈՒԴՄ ԸՆԿԵԼ — *դուրս ընկավ* – 351: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ *դուրս-ընկած* թևը տեղն ընկնի – 318:

ԴՈՒԴՄ ԹՈՉԵԼ — լսելը, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր շալն ուսերին *դուրս-թռչելը* մեկ եղան – 336: Մաշան կարմրած *դուրս թռավ*, ասաց – 341: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, *դուրս թռավ* – 336: Սապոգի քթի հետ մարգից կարտոլ *դուրս թռավ* – 373: ու դարձյալ կարտոլ *դուրս թռավ* – 374:

ԴՈՒԴՄ ՊԸՇԵԼ — մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով *հոգին* լեղապատառ *դուրս է պրծել* – 407: Միմոնի գամփըր դոնակից *դուրս պրծավ* դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325: *դուրս պրծավ* դանակը փորում փախավ – 375:

Ե

ԵԳՈՐ — Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց *Եգորն* ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332:

ԵԴԵՄ — Ձեր չափած-հաշված *եղեմից* ով ձեզ հանել է՝ նրա էն-էն-էն – 352:

ԵԶ — քու ծնողը, քու *եզան* կողքին և ս պտեմ կանգնիլ – 406: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, *եզան* այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գութանի *եզան պես* իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: Երկայնաբազուկ-Արդությանների *եզան մոտից* թողել փախել է – 405-406:

ԵԶՆԱԴԱՄՈՒՄ — է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ *եզնաբաժ* երեխա է եղել – 405:

ԵԶՐԱԲԱԿԵԼ — չէին քաշվել, իրենց կուսակցական որոշումը *եզրափակել էին* մեծերի հին խոսքով – 350:

ԵԹԵ — պատահաբար դե *էթե* մեր բացակայությունն է եղել՝ հիմա ներկա ենք – 271: իսկ *էթե* ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: գյուղացին *էթե* հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը – 272: Նույնիսկ լեղին. *էթե* լնդերից խախուտ էս՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ *էթե* ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: Նույնիսկ լեղին. *էթե* լնդերից խախուտ էս՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ *էթե* ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: *Եթե* ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը *էթե* գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Բայց մենք մեզ ձախտող ու անտղամարդ կհամարենք, *էթե* եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար *էթե* այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278դե *էթե* գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: *էթե* հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրություն լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորաքաղ մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Քո իրական առաջնորդը *էթե* քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: *էթե* աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա – 282: յոթի վկայականը *էթե* պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էդ է – 284: *էթե* տասներեք-տասնչորս տարեկանը մենք չենք եղել ու Սիրունն է եղել – 286: *էթե* տաքացած լաչառից ինքն է նկատվել ու մենք չենք նկատվել – 286: Իսկ *էթե* շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի՞ն ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: կանգնեք ասեք Շուշանը *էթե* սարում՝ Թեվիկը գյուղում է լինելու – 288: *Եթե* հիշում է՝ պատրաստ ենք – 290: մեր խոսքը *էթե* պարապ խոստում է համարել՝ ոչինչ – 290: փողը *էթե* քիչություն անեք՝ որձերն ուրեմն գնալու էին – 291: *էթե* բավարարեք՝ ուրեմն այստեղ էին – 291: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում *էթե* ուրախություն է, Վարդայի ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջրանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: *Եթե* տեղ ունենայի՝ կծպտայի – 294: քանի որ *էթե*, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեք՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը *էթե* չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը *էթե* ասում էինք

կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, *Էթե* լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: *Էթե* Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղի – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: Եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն *Էթե* կովարար դարաբաղի – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: Ուրեմն *Էթե* ձի ունենայինք ու պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305: ղեկավարության առաջ *Էթե* մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: մեր հարսները *Էթե* հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն էդ էր – 306: չոբանի հարգն էնտեղ *Էթե* չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կատեղծեն – 307: օղորմի իրենց ու երանի մեզ՝ *Էթե* կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: ու *Էթե* լավ ականջ դնեինք՝ խզխզոցն էլ կլսվեր – 308: երևում էր, որ *Էթե* դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի – 309-310: *Էթե* մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ գարի կտար – 311: օտար մեքենայի խցում մի բոպե շշմելը *Էթե* քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312: Բայց դե երեխան *Էթե* թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: *Էթե* սա անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: *Էթե* սիրտդ նեղվում է՝ խմիր թող լենանա – 326: *Էթե* հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: *Էթե* պատերազմ չլինե՛ր – 332: Ինքը *Էթե* շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: *Էթե* ղեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է – 340: *Էթե* Տաշքենդ է՝ Տաշքենդ – 340: *Էթե* Սամըրղանդ ու Բաքու էր՝ Սամըրղանդ ու Բաքու – 340-341: մինչև նվիրելը *Էթե* ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր – 345: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը *Էթե* բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: ասացինք մեզանից *Էթե* թաքուն եղավ՝ երեխեքից ուրեմն թաքուն ու թաքուն էր – 347: ու *Էթե* այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: և *Էթե* մոր հին ժամանակները լինեին – 359: *Էթե* խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360: *Էթե* գուտ ինքն է – 366: այսինքն *Էթե* ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: իսկ *Էթե* ինքը չի ու փողն իսկապես մեկնելու է ուրիշի – 366: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, *Էթե* այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փոած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: *Էթե* հիմնավոր չի – 372: *Էթե* չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն ու վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377: այդ պաստառն էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ *Էթե* մնացել էր՝ այդ – 378: ու *Էթե* կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: *Էթե* հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, բայց հազիվ թե – 379: հիմա՝ մինիստրությունում *Էթե* ուշադրության առնեն ու ասեն էդ ով է – 379: *Էթե* մարդկայություն կա՝ էլի սրա մեջ կա – 382: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից *Էթե* հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: *Էթե* Ծմակուտը առանձին միավոր լինե՛ր՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: *Էթե* նայող ժողովուրդ չունենա՝ ձեռ չի բարձրացնի – 390: *Էթե* բաժանվեին՝ կարո՞ղ էին ուրախանալ – 393: Տիգրանը *Էթե* հրաշքով զարթներ տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերը պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: քաշը, *Էթե* դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: *Էթե* ձեռ կողմից հարգանք չլինի – 398: *Էթե* շները գիտեին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: *Էթե* ունենար, ասացին, Դսեղա երիտասարդության նման չէր լինի – 401: բայց *Էթե* նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: մանավանդ *Էթե* մեջը շահ ունի, հազար բացատրիր – 405: որ *Էթե* մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլինե՛ր, *Էթե* Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: *Էթե* սրանք ճամփին ինձ չսպանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետրեքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: *Էթե* քու տեսնելն ուզենար՝ Էսքան ժամանակ մի անգամ իրեն կերևացներ – 411: *Էթե* տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: *Էթե* տղամարդ էր՝ ժողովուրդը սուտ բան չի տարածի – 412: տո շա՛շ, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ եղպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ *Էթե* իրար համար եղպես մեռնում էիք – 413: իսկ *Էթե* բացահայտվի՝ մեղքը Դանելանց ջաղացականների վիզը – 413:

ԵԼՆԵԼ — Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ *Էլնել* – 279: գոռացել ու *ընկնել-էլնելով* ցեղերն ի դուրս փախել է – 407: բայց *սիրտն* էնպես էր *Էլաժ* – 331: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ *ձենն է Էլնում*, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշարից ինչու է դուրս եկել – 321: գայլն ու անգորը որսի միասին *են Էլնում* – 406: քնում, *Էլնում*, արաղ *էինք* խմում դառնանում – 307: մսի քաղցր հոտն արդեն *Էլնում էր* – 276: անտառի առիթով որ պտույտի *էր Էլնում*՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353: բայց վերև *չէր Էլնում* – 387: գյուղը շրջագայության *է Էլել* – 375: թառանջելով *Էլավ* ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: *Էլավ* կանգնեց – 367: Միմոնի տանը դեմ-դիմաց աչքառ *Էլավ* – 367: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ *չէլնեիր* ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362: կենտրոնից գալիս լինե՛ր ու հանկարծ դեմը *Էլնե՛ր* – 359:

ԵԼՔ — Ճնշվո՞ւմ, իր ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ *էլք* չկար, նեղվում էր – 381-382: ասում էր տանք քեռուն՝ մի *էլք* մտածի – 386: ուրիշ *էլք* չունեինք – 404: ուրիշ *էլք* միգուցե կար – 404:

ԵԿԱՄՈՒՏ — բոլորը իրավունք, *եկամուտ* ու իրենն են – 335: այսինքն որ ժողովրդի *եկամուտները* բաշխելուց հետո ավագանի տակը պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345: ինչքան էլ ուզում էր ընտանիքը պոկել մոր *եկամուտից*՝ չէր լինում – 338: Էն ժամանակ քիչ *եկամուտով*, փոքր ակունքներով յուր էինք գնում – 331:

ԵԿԱՄՈՒՏ ՀԱՆԵԼ — Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան *եկամուտ էր հանում*, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց — 336:

ԵԿԵՔ — Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի — ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, *եկեք* շնորհակալ եղեք — 287: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր *եկեք* Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք — 396:

ԵԿՈՂԸ (փոխանունություն) — *եկողն* ասում է գարեջրի վրա քաղաքում միլիոնչիների խավ է առաջացել — 386:

ԵԿՎՈՐ — Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն այս երկրի մարդ չէր ու *եկվոր* էր — 302:

ԵՂԱԾԸ (փոխանունություն) — Տղային անցած անգամ խնդրել էր լռելու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, *եղածը* հանի — 374: փախան, գնացին ու ահա՝ *եղածը* մի սադա-հնդդո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք — 382: Կնկա *եղածն* այսինքն ինչ է՝ որ Սանդրո Վաթինյանի ղեկավար ընթացքը մոլորեցնեք — 299: Ռսի *եղածն* ինչ էր՝ ոչինչ — 370: թող *եղածն* էլ չլինի — 372: Օսեփանք ասում են Ջանդառի *եղածն* ինչ է՝ որ լեզգի հաղթի — 407:

ԵՂԱԾ-ՉԵՂԱԾ — մեր երեքի ընդհանուր *եղած-չեղածից* ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ — 282: պահեստի *եղած-չեղածից* ձեռքի հետ երեք որբին կպահի — 288:

ԵՂԱՆ — մեղվանոցում նստում կալի թեթև *եղան* էր տաշում-խանձում — 349: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի պոզը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի *եղանը* առնի՞ — 402: ձկարանի ճողվածքավոր, ճողվածքը *եղանի* գոռից լցված հալիվորին ասել է — 402: գուցե ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով փախչում էր *եղանի առաջ* — 343:

ԵՂԱՆԱԿ — ոչ թուրքի գանգառն ու *եղանակն* էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում — 315: բարակ, սպիտակ շրթունքների կոշտությունը դե սարի կոշտ *եղանակից* է — 276: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուշխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ *եղանակով* ու հանկարծ փակվեց — 302:

ԵՂԲԱՅՐ — Մեր *եղբայր* Օհանը կոլխոզի ոչխարի մեջ մի անձնական որձ ուներ — 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ *եղբայր* Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին — 282: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում գոհված *եղբայր* ունենք, Ջանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու — 283: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ *եղբայր* Օհանն էին չարչարվում — 307: Նա մեզ հայր կգար, բայց *եղբայր* էր — 332: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ *եղբայր* — 332: Եղբոր տղա ու համարի *եղբայր* էր — 372: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու ավելի էին *եղբայր* քան իսկական եղբայրները — 380: Թեվրկի ղեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր *եղբայր* Ռոստոմի կողքն էր — 381: Մեր *եղբայր* Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ — 384: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն *եղբայրը*, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք — 279: Մեր Ալեքսան *եղբայրը*՝ Ծմակուտի ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք — 284: մեր *եղբայրը* չգոհվեք — 332: Անտառապահի կողքին միշտ *եղբայրը*՝ ոչխարի ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն էր լինում — 380: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական *եղբայրները* — 380: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա *եղբայրները* մրցակցության մեջ են — 383: այսինքն թե տանտերը մեր փոքր *եղբայրն* է — 333: չէր ասել, թե նրա թնութիկունքն, այնուամենայնիվ, գործարանի *եղբայրն* է — 385: ավելի քան եղբայրական միասնությունը քայքայվել, *եղբայրներն* իրարից հեռացել էին — 380: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ գոհված *եղբոր*, համարի *եղբոր* անթույլատրելի կինը — 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր *եղբոր* զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք — 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր *եղբոր* ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել — 279: Քո իրական առաջնորդը եթե քո *եղբոր* ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ — 280: որ մեր Ալեքսան *եղբոր* վերադարձի հետ նրա ոտի տակ մորթի — 281: և նրանց անգիր պայմանը մեր *եղբոր* կորստից հետո էլ կա — 282: Պատճառը՝ առանց *եղբոր* ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր — 292: էլ էլ մեր *եղբոր* դարաչին չէր հավանել — 292: Եկավ *եղբոր* երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտին ու միջենկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն — 293: բայց խփելուց էլ պինդ *եղբոր* թիկունքին կանգնած էր — 294: *եղբոր* զավակներն ինչ են որոշել — 295: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի *եղբոր* զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին — 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու *եղբոր* զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր — 296: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը

կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր *եղբոր* դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր *եղբոր* Վերանը՝ մեծ պեպեկոտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: Մեր *եղբոր* գավակը՝ մեծը՝ պեպեկոտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: Մեր *եղբոր* գավակը գեշ նայեց – 323: մեր *եղբոր* մեծից այսինքն մենք մի քիչ մեծ էինք – 332: քաշվում էինք մեր *եղբոր* ծնկների արանքը – 332: *եղբոր* տղա ու համարիք եղբայր էր – 372: իսկ մյուս *եղբոր* համբավը բարձրանում ու բարձրանում է – 383: հորը ջոկ ու *եղբորը* ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: Միջոնեկը՝ Թաթարը, շատ գեշ նայեց *եղբորը* – 295: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթընանց Շաքարը կնոջը գավթելու համար Վաթընանց Սանդրոյի հեղկում *եղբորը* սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ *եղբորս* սրունքը ծեծում է – 272-273: *եղբորից* ավելի կարմրած թշնամի էր – 361: Բայց աղջիկը *եղբորից* թաքցրել ու տեղը հորն ասել էր – 377: նրա թեկնածությունը Սանդրոյից ու *եղբորից* է հուշվել – 385: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ *որպես* մեծ *եղբոր*՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: մի խոսքով *եղբոր վրա* արդեն վաստակ ուներ – 367: պարզապես *եղբոր հետ* ուրիշ բարձունքներից կշարունակի – 383: Բերեց ներքևը *եղբոր մոտ* կանգնեցրեց – 391:

ԵՂՖԱՅՐԱԿԱՆ — ավելի քան *եղբայրական* միասնությունը քայքայվել, եղբայրներն իրարից հեռացել էին – 380:

ԵՂԵԼՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց սրտի խորքում իսկական *եղելությունը* գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278

ԵՂՅԱՄ — Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ *եղյամ* չէր, Բայց սառն էր – 270:

ԵՂՅԱՄ ԴՆԵԼ — *Եղյամ էր դրել*, այսինքն դեռ եղյամ չէր, Բայց սառն էր – 270:

ԵՂՅԱՄ ՈՒՏԵԼ — բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին *եղյամ ուտի*՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324:

ԵՂՅՅՈՒՐ — գոմեշի *եղջյուրից* սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ – 271:

ԵՄ — Ես իրենց մշակը *չեմ* – 281: Ես ուրիշի աղջիկ *եմ*, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Ես քեզանից չորս տարով փոքր *եմ* – 293: Ես էլ իմ ախպոր նման թիկունքս էպես բարակ *եմ* – 294: Արա, Ես մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն *է՛մ*՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրսի պահեստների հրշեջը – 297: Ես անձամբ անկարող *եմ* օգնել, Բայց էսինչ մարդը կարող է – 301: Ասել էր բարով Ես եկյել, Բայց գորու *չեմ* – 302: վարկաբեկված *չեմ* – 302: ասաց՝ հիվանդ *եմ*, թե չէ անձամբ էի ձեր ոտը գալու – 307: – Չէ, – ասաց, – Ես ճամփորդ *եմ*, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: Ես էստեղ *եմ* – 311: Այտա, Ես Սամոն *եմ* ու ձեր պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ – 312: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, Բայց քանի դեռ էստեղ *եմ*՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Եկել մոլորված սրանց գտել՝ թե ձեր կատուն *եմ* – 314: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ Ես *եմ*, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: – Պիտի սարում լինեի, Բայց գյուղում *եմ*, – ասաց – 326: էստեղ *եմ* – 326: Կանեի, Բայց *ճամփի վրա եմ* – 327: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց *եմ* պակաս – 329: ոչ մեկից էլ պակաս *չեմ*, Բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞ – 329: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, Բայց բոլորից էլ պակաս *եմ*, ինչի՞ – 329: ասա Ծմակուտա Մելքքանցից *եմ* ու մեջոները կանգնիր նայիր – 329: ասա հիմար *եմ* – 337: քու մերն էլ, հարազատն էլ, տերն էլ՝ Ես *եմ* – 337: Շուշանն *եմ* – 346: թե չէ, հա տ, գիտե՞ք՝ որ առանց էդ էլ կատաղած *եմ* – 350-351: չասաց այս տան անդամն *եմ* – 353: հա՛ աատ, ալաշա մորդ ջորու ճոները, Ես անասունի բժիշկ *չեմ* – 354: այսինքն «դու շորդ հանիր, էստեղ *եմ*» – 356: Ես էլ *եմ* էդ մտքին – 357: կարտոլս հանած հորած ու Ես էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն *եմ* – 357: հաշմանդամ մարդ *եմ* – 362: Ես ուրիշների նման ագահ *չեմ*՝ որ ասեմ Ես էլ է իմը Ես էլ, Ես էլ եմ Ես էլ – 364: լավ թե վատ՝ Ես իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի *եմ* – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ Ես էլ է իմը Ես էլ, Ես էլ *եմ* Ես էլ – 364: Ինչի՞, Ես ով *եմ*՝ որ իրենց պատասխանը Ես տամ – 370: Մենք ենք, էնիքը՝ մենք, նանի, Թեվիկն *եմ* – 373: քանի որ դեկավարը Ես *չեմ* – 375: դասի *չեմ* ու ծխում եմ – 376: Ես էլ Ես *եմ* – 383: Գոպլի տակը լիզում ասում է «կարալ *չեմ*» – 407: ասել է «կարալ *չեմ*» – 407: չգիտենք երեք օր որտեղ *ենք* – 268: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ *ենք*՝ Մոփնի, նորահարսի, Մյուս Թեվիկի ու նորամանուկի առաջ – 268: պատճառը դե եթե մեր բացակայությունն է եղել՝ հիմա ներկա *ենք* – 271: մենք էսօր մեծ հարսանքի *ենք* – 272: Էսքան տարվա մարդուկնիկ *ենք* – 278: մենք գյուղամիջի տղա *չենք* – 279: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարնել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին *ենք* մահվան վրա նեղացած – 283: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ըոխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, Բայց գնում տեսնում է Թեվան *ենք* – 284: Դժգոհ *չենք* – 284: Բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան *ենք*, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելխեղդ *ենք* – 284: Բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան *ենք*, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելխեղդ *ենք* – 284: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը *չենք* ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը *չենք* ու խոյ *ենք* – մի ծիծաղ – 285: Էդ խի՞, Էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք *ենք* – 287: Եթե հիշում է՝ պատրաստ *ենք* – 290: շնորհակալ *ենք* – 293: Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ Էսքանս *ենք* – 293: Դե Ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն *ենք*, Բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294: Բա Ես էլ ասում եմ մենակ Ես ու դու *ենք*, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք Ես ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՞ որ էստեղ *ենք*, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: մեծ *ենք* թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: Ռուսաստանն Ռուսաստան, մենք էլ մենք *ենք* – 304: կնկա նորահարսության պատճառով մենք դատարկաձեռն *չենք* – 313: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի ընկերն *ենք* – 314: հիմա միլիոնատեր *ենք* – 316: մենք Ես էլ պատրաստ կանգնած *ենք* – 317: Գյուղացի տղերք *ենք* – 318: Հովհաննես Թումանյանի

հին թավաղների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն *ենք* – 322: այսինքն թե մենք ձեզանից ինչ պակասն *ենք* – 322: Մեր կողմից՝ մենք շնորհակալ *ենք* – 329: մսի վրայից նոր ենք վեր-կացել ու *ճամփի վրա ենք* – 329: շնորհակալ *ենք* – 330: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն *ենք* և առհասարակ պարզ չի – 333: Բայց ինչքան չլինի արյունով հարազատ *ենք* – 333: ասիլ մի՛ թե մենք քո ուրախությունն թշնամի *ենք* – 342: մենք բոլորս էլ գոհ *ենք*, անոշ – 342-343: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ *ենք*, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: այսինքն թե հարձակվողը մենք *չենք* – 347: մենք որբնայրի տուժողն *ենք* – 347: այսինքն մենք էս *ենք* – 348: էս *ենք* – 348: որպես թե Տիգրանի աղջիկ Շուշանը *չենք* – 359: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք *ենք* – 362: ինքներս *ենք* էս ժողովրդի ծառան – 370: Մենք *ենք*, էնիքը՝ մենք, նանի, Թեվիկն եմ – 373: Մենք դե Մուրի, Սամո ու Խոզարած *ենք* – 376: որ մենք հորով-որով էսպես Մուրի ու Խոզարած *ենք* – 376: մենք կովանոց *չենք* – 378: զուտ մենք *ենք* – 378: նրանց առայժմ պատասխանվել էր՝ որ մենք դեռ գյուղ *ենք* – 379: կարող *ենք* կառավարել – 379: թե մենք *երկու մտքի ենք* – 384: այսինքն մկան գլուխ *ենք* – 384-385: ու ձուլարանում խաշվող բանվոր *չենք* – 385: Բայց հալիվորների առաջ մենք խնդրվող *չենք*, մատաղ – 397: զանգեց ասաց Ռոստոմն *ենք* ու պահանջեց միացնել խնայողրամարկղին – 403: Անտառի Ռոստոմն *ենք* – 404: այսուհետեյվ ախայեր *ենք* – 409: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ *ենք* ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ *ենք* հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: գյուղացի *չէ՛ս*, շորիդ ամեն ծալում հազար ռուբլի փող կա – 269: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ էկել տեսել է բացակա *ես՝* էդ է – 271: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու *ես՝* տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: – Չէ, Մուփո, չէ, – ասաց, – դու կնիկ *ես*, չես հասկանա – 278: ասել էր դու իմ Ռոստոմը *չես* – 278: Յաբուն կանգնել, թառանցել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն *ես՝* գնանք – 278: Արդար *ես* – 281: արարքի տերը դու *չես* – 286: դու արժանի *չես* նման արարքի – 286: Դու ինձանից չորս տարով մեծ *ես* – 293: Դու շան արյուն *ես* – 294: ի՛նչ կարծիքի *ես* – 295: այսինքն դսեղի *ես՝* գնա քու Դսեղը պաշտպանիր – 306: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու *ես*, էս՝ *ես*, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: որ որոշել էս՝ ուրեմն ճամփորդ *ես* – 309: որ մտադիր *ես՝* գնա – 311: Այ աղբատ շան որդի, հե՛-էյ, մյեռա՛ծ *ես* թե կաս – 312: այսինքն թե դու ո՛վ *ես*, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողրամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մեկիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնատակն առնենք, ասաց դու ո՛ր ղեկավարից *ես* պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: ուղղակի՝ մեծ տեգրակինս *ես* – 319: էդ ինչի՞ *ես* գյուղում – 326: էդ ո՛ւմ վրա *ես* չարացած, ա՛խալերացու – 328: Այսինքն թե դու ինչ *ես՝* որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: այսինքն թե դու ով *ես*՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում – 329: դու Ասորենց տեսակն *ես* – 329: մի՛ ասա ով *ես* – 329: Հիմար *ես* – 337: Դու վերին արտի ցորեն *ես*, կոլխոգի ցեղական բուգա՛յ *ես* – 338: Դու վերին արտի ցորեն *ես*, կոլխոգի ցեղական բուգա՛յ *ես* – 338: դու գյուղխորհուրդն *ես*, Բայց իրավունք չունես – 344: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոհն *ես*, թերևս նետում էր – 351: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն *ես՝* իմ անհեր երեխեքիս ինչո՛ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: ուրիշի մասին մտածող *ես՝* էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: վե՛րջ, ասաց, Թեվիկ տղա, ազատ *ես*, վե՛րջ – 360: էդ ինչ օրի *ես* – 362: Վերան տղա, լավ է որ դաժան *ես*, Բայց շատ ես դաժան – 364: Վերան տղա, լավ է որ դաժան ես, Բայց շատ *ես* դաժան – 364: Դու Մարիայի պատրոն *չես* – 365: դու իմ գլխի խազեին *չես* – 365: դու էս տան պատրոնն էլ *ես*, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ *ես* – 365: դու էս տան պատրոնն էլ *ես*, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ *ես* – 365: մենակ դու *ես* – 368: պարտավոր *ես* – 368: էդ ի՛նչ ուրախության *ես* – 368: մեծ ախալերն *ես* ու քու փոքրի ճակատագրով դժվար ես հետաքրքրվում – 369: թե դու մեր առաջ միևնույն է մարդ *չես* – 373: Վեր կաց, արա, էս խի՛ *չես* դասի – 376: էնիքը, ճիշտ էս խի՛ *չես* դասի – 376: էդ դու *ես* – 383: բռնող *չես՝* Հովիտդ բռնյե – 384: այ ընկեր, մի Ռոստոմ դու *ես* ու մեկը մենք – 384: կանգնել ղեկավարում ես ու տեղյակ *չես* – 392: Ղեկավար *ես* – 392: Ղեկավար *ես* – 393: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ *չես՝* որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: որ կարալ *չես* ու էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն ո՛վ է ուտելու, է՛ս – 407: Ախայերս *ես* – 409: Ծխող *չես*, Բայց ծխում ես, ախալերացու – 411: ի՛իհի, տնաշենի տղա, բա դու էս աշխարհից *չէ՛ս* – 411: գիտի որ մշտական Օմակուտ *ես* – 411: Հիմա ո՛րտեղ *ես* – 415: Օմակուտեցի *չէ՛ս*, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415: էսօրվա չորանը զուտ դուք *եք* – 272: դուք *եք* ու ձեր խոսքն է – 280: էդ ի՛նչ բանի *եք* – 283: Բոլորդ իմ որբերի թշնամին *եք* – 288: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՛ւք ոնց *եք* – 291: դուք նախանձ հայեր *եք* – 303: *չեք* կարող սոցիալիստական մեծ գործեր անեք – 304: շատ *եք* փոքր – 304: էս ի՛նչ բանի *եք* – 311: էս սխալ բանի *եք* – 311: որ չենք խոսում՝ կարծում էք մենակ դուք *եք* – 318: թե քաղաքում *եք՝* էդ ո՛նց էք գյուղն էլ զավթած պահում – 324: թե գյուղում *եք՝* էդ ո՛նց էք մենակ բերքին մասնակից – 324: թե գյուղում էք՝ էդ ո՛նց *եք* մենակ բերքին մասնակից – 324: Սովոր *եք՝* տեղյակ չլինեք ու մեղադրեք – 327: Միրունը կլինի թե Փսլնքոտը՝ երկուսդ էլ նույն քուչին *չէ՛ք* – 327: Բա դուք մարդ *չէ՛ք* իսկի – 331: դուք ուրախությունն թշնամի *եք* – 342: Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գոմշաբուղա *չեք* – 352: դուք Ակոփից *չեք* – 360: դուք Մեկիքյան *եք* – 360: էդ ի՛նչ կոտանքի *եք* – 360: եթե խորհրդային հիմնարկ *եք՝* իրավունք չունեք էս ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360: Ա՛ մարդիկ, էդ ո՛վ *եք* – 373: էդ ի՛նչ օտար *եք՝* որ իմ Թեվանի դռները քանդում էք – 373: ղեկավարը դուք

էք – 375: որպէս ղեկավար դուք էք այդպէս շարված – 375: դուք ինչ գյուղացի էք, որ սեղանին սինդրիկի թթու չունէք – 388-389: ղեկավար էք, ի՞նչ արգելք էք մտածել – 391: լավ հարբած է – 267: Էս ի՞նչ ճիպոտ է, Էս ո՞վ է մեզ տվել – 268: սա գլխարկ չի – 268: սրբած թուր է – 268: Կարծեցին պայմանավորված է – 268: Էս ի՞նչ ճիպոտ է, Էս ի՞նչ երեխայի ձեռքից եմ առել – 269: կարծել էր լրիվ էնպէս է – 269: չնայած կոտած է, բայց դե էլի որձ է – 270: չնայած կոտած է, բայց դե էլի որձ է – 270: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ էդ է – 271: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպէս, թե չէ կնկամեա, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: շոայլ թագավորի նման Ջանդառն ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272: գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը – 272: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ բոլորն էն նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպէս, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շէկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցես... – 273: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: թե ուրեմն չի կարելի երեխային այդպէս ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: Բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ էդ երգվելու բան չի – 275: Սոփիկը դե կին է – 275: բավական չի – 275: – Բա հիմա ո՞ր է – ասաց – 275: չէր ասում էսքան տարվա ախպերս ու ընկերս է – 276: բարակ, սպիտակ շրթունքների կոշտությունը դե սարի կոշտ եղանակից է – 276: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: – Գյոզընդադրենք է՝, – թուրքերեն ասաց, – բախտ է, բախտ – 277: Ջին, հասկանում ենք, ամեն տեղ ձի է – 277: Մյուսը գործկոմի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: հրեն փողը մոծել ալտո են առնում, հերիք է – ասաց – 278: ավտոյի դեմ խոսելը մեր *բերանի բանը* չի – 278: ավտոն լավ է, բայց մեր ձին – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: Դսեղա մեր քեռնը ինչպէս որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Դսեղա մեր քեռնը ինչպէս որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պէս հպարտ ու իրասածի – 278: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պէս հպարտ ու իրասածի – 278: Էս է ձմեռ է գալու – 278: Բայց մեր խոսքը ձիերի մասին չէ – 278: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրուն Թեվրկի մասին է – 278: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրուն Թեվրկի մասին է – 278: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույն ինքը չի տվել – 279: ոչխարդ ո՞ւր է – 280: այսինքն թե ոչխարաշան տեղը գյուղն ու գյուղամեջը չի – 280: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: դուք եք ու ձեր խոսքն է – 280: իմ երեխաների վրա դուք ում բերեք՝ նա է – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Էդ ի՞նչ ես ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում ես՝ չեմ հասկանում – 280: Էն է զահրումար եմ ասում – 280: թե էն ոչխարը քոնն է – 282: քանի ծնեց ու ինչ որ բերեց՝ քոնն է – 282: էդ ո՞նց է միլիցիան ձեր առաջ ոչխար կուսենա, մենք չենք ուսենա – 282: Ինչ որ է, մեկն իսկապէս դեռ նրանն էր – 282: Ո՞ւմ է պետք անթագավոր թագուհին – 282: էդ հայ-քրիստոնեություն չեղավ, չի կարելի – 283: և մեր համարիք սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: չորս-հինգ որձը նրանցն է – 283: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն պատից կախած է – 284: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էդ է – 284: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էդ է – 284: Օհանը Հովհաննեսն է – 284: մեր հալիվորը գյուղից ասել էր կարելի է – 285: ու էդ տոժտան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: Էն է խամուտի նման բան է – 285: Էն է խամուտի նման բան է – 285: Մինչև հիմա չգիտենք մուրթելն ինչ է – 285-286: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Ջանդառի խոսքն է, Ջանդառն ասել է – 286: համարիք անծանոթ տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: անունը Ջանդառ է – 286: սիրտը միամիտ տղա է – 286: էդ հարցնելու բան չի, աղջիկ ջան – 286: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: բայց Թեվիկը նույնիսկ իրենց տղերքի մեջ է նվազ – 287: ասում էր չարչարված է, թող էլ չչարչարվի ու ծիծաղում էր – 287: Քո ո, դե որ եղպես է՝ ինձ ուզիր, ես չալիտի անմարդ մնամ – 287: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպէս լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպէս լուռ եկավ սարը – 287-288: Մարդն էդ է – 288: Սպանվելիքն սպանելը տղամարդություն է – 288-289: բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: Էս էլ ուրեմն էս է – 289: ծիծաղեցինք ասացինք ցավն ի՞նչն է – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ

չհասկանա ու լավութիւն ջոկողություն չանի – 290: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: հոր դուռը լիքն ապրուստ է – 290: ուրիշին հոգսի տակ գցելը հենց քեզ համար է վատ – 290: բայց ուրեմն իրավունքատեր մարդ է՝ որ գոնե չպարտավորեցրեց – 291: բայց թաքուն արժանի է – 291: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: բա ամո՞թ չի – 291: բա էլ ո՞ւմ պարտքն է – 291: տարիքով ու հին վարքով ինքը անձամբ վարկաբեկված է – 291: նրա հագի կանաչ փեշը էսինչ վարքչի առածն է – 292: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ՝ է ասել ինչին – 292: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Էս իմ ախպոր տունն է – 293: Էս իմ ախպոր նկարն է – 293: Էն էլ ոչ նրան է նման, ոչ էլ նրան – 293: Ահա թե ինչու ենք ասում նույնիսկ հանդի խոտը չի անպաշտպան – 293: Մտքինդ ի՞նչ է – 294: Թիկունքդ չի բարակ, ձենդ է բարակ – 294: Թիկունքդ չի բարակ, ձենդ է բարակ – 294: Երեք. Վերանս Թեվրկից երեք տարով է փոքր – 294: ցեղն ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ որ ուրեմն Վերանի համար է – 295: մեծ պեպենտին նամակով հայտնեց՝ որ վիճակն էս է – 295: Մեր կնիկը ո՞նց է, արա – 295: միայն գիտեր՝ որ փոխանակն այլևս գյուղում չի – 295: տունը դատարկ է – 295: թաքուն հասկացրել էր՝ որ գործը վճռված է – 295: մեջների խեղճը փոքր պեպենտին է – 295: Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքդ գուր Էս Ջանդառի հետ դրկում – 296: ախպերս Տաշքենդ է – 296: երեխա է – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: Էս է խոզի աշուն է սկսում – 298: Էս ոչխարի տերն ո՞վ է – 298: Էս ինչի է Էս ոչխարն անտե՛ր – 298: բայց չհավատաց՝ որ դա կարող է Մանդրոն լինել – 298: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էլ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: անտեր ոչխար է – 298: Տաշքենդ է, Տաշքենդ է – 300: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ Մանդրո Վաթինյանի դեկավար ընթացքը մոլորեցներ – 299: թուրքի հացը հաց ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: բայց դե չի կարելի տարով հյուր ընկնել – 299: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփին ծոցում է – 300: չնայած Սոփին ինչ է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՝ – 300: ոչխարդ ուր է, կորիք ոչխարիդ մոտ – 300: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թուլեի ականջի տակ ասեր՝ Էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: տեղաշոր ասած բանը չգիտեն ինչն է – 301: Էս անձամբ անկարող եմ օգնել, բայց էսինչ մարդը կարող է – 301: Ասել էր *քու գործը չէ*, քեզ ինչ որ ասում յեն՝ Էն լայե – 301: ասում էր՝ Էն էլ է հանրային, բայց մի տրաքացնող լիներ – 301: իսկ որ Ծմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: կենտրոնին էսքան միս ու կաթ եմ խոստացել, բայց խոստահարքս նեղ է – 303: իմն էս է անց-կացավ – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի .ք ու ոչ էլ մեր Ծմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304: ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: ու մինչև հիմա որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: Ժողովուրդը պատրաստ է – 304: Հովիտը համեմատաբար մեծ է – 304: մեծը գոմշի թրիքն է – 304: բայց դա ի՞նչ պատասխան է – 304: չի կարելի – 305: բայց Վաթինյանը բեմում ներկա է – 305: նա բացակա տեղն է ներկա – 305: չէ՞ մեր գյուղի փեսա է – 305: չէ՞ Վաթընանց խոսքն է – 305: ձեր պահելիքն էս է – 305: ու ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: Այսինքն թե Վաթինյանը չի ու ինքը անասնաբույժը չի – 306: Այսինքն թե Վաթինյանը չի ու ինքը անասնաբույժը չի – 306: վերին կենտրոնն է – 306: որը դավն զգացել՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, մոտ չի գալիս – 307: թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ Էն է պիտի խմեն – 307: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: Արա Էս ում ոչխարն է – 308: Էս ոչխարի տերն ով է – 308: Էդ մասին չի, այտա – 308: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկոմի թևը-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը Էս ձորն է – 308: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է Էս ձորը – 308: Չի՞ կարելի – 308: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: այսուհետև քո մշակն է – 310: Օհանի կորուստը չենք հաշվում, չնայած ցավալի Օհանի բացակայությունն է՝ – 310: ու մեր կորածի տեղն էլ հայտնի է – 311: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: գերանդին Քեղուտ գցած է – 311: ասաց մտածված է – 312: մտածված է – 312: – Էնիքը՝ մտածված է, – ասաց – 312: առձեռն հասցե չկա, բայց անհույս չի – 312: ինչքան չլինի կին է, այսինքն մայր – 312: օտար մեքենայի խցում մի թույլ եթե քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312: – Դե էդ է, – ասաց Մյուսը՝ Միրունը – 312: իսկ ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: իսկ ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: այլ Էն է՝ ինչ որ ռեստորանի տերը կարծի – 313: բայց նաև գիտեր՝ որ այստեղ է – 313: արդեն այստեղ է – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը

Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: հետո Սոփին գրկած էտ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: հետո Սոփին գրկած էտ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: Բայց դե երեխան եթե թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: Բայց դե երեխան եթե թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է – 314: իրենց տեղն էս է – 315: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: տեսավ շալն ուսերին է – 316: ո՛վ է մեր հարևանը – 316: մեր ցրված հազար հոգսից հիմա ո՞րն է մեր անելիքը – 316: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: մենք էս է պատրաստ կանգնած ենք – 317: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: Գայլին լավ հայտնի է – 318: անունս Մուրու մոզի եք դրել ու կարծում եք էնիք է – 318: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: ձեռքին սանձ ու տակին թամբ չունի ու խմած է – 318: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: սխալմամբ կարծել էր նանը սարում ու Վարդոն հորանց է – 319: Քու արժեքն ի՛նչ է, որ քեզ վրա դու լաց ես լինում – 320: իսկ որ ձեռք բերում քսում էր մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնովի է – 320: ասել էին Թեվիկը հո բժիշկ չի – 320: քանի որ պետական տնտեսության հոգը դեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական երեխայինը – 320: Կարծեցինք նանի վերաբերյալ է – 321: Չէ, այտա, չէ, ուրիշ հաշիվ է, գնա – 321: երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321: մեր աշխատանքն է ստորացված, թե՛ մարդկային արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321: Դու գո՛րծ չունես, ասացինք, քու գործը չի – 321-322: դեպք է՝ պատահել է – 323: նայեցինք ով է մեր առաջ – 323: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու գործությունը իրենց գամվորին է – 325: նրա սիրտը միշտ իրենց Ռուսաստանների հեռուներին է – 325: Իր ու առհասարակ իր տղամարդկության վրա մեծ կարծիքի է – 325: քո թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ քո ճանապարհը փակ է – 325: – Էդ է – ասաց (Թեվանը) – 325: – Երկու ժամ է – ասաց – շունդ առաջս կտրել է – 325: Էդ ի՛նչ Տաշքենդ է – 326: Էնիքը, հագուստս համապատասխան չի – 326: Նայեցին տեսան իսկապես կոստյումավորված կանգնած է – 327: Դե էդ է – 327: Չգիտեին Տաշքենդն ինչ է կամ գիտեին ու արհամարհեցին – 327: դեռ կորա՞ծ է թե երևաց – 327: Էդ ի՛նչ ճիպոտ է ձեռիդ – 327: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: իմն է – 328: Էդ է – 328: Այսինքն էդ է – 328: Ամոթ է – 328: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է – 328: կաստումդ քանի հազիդ է՝ գնա ներկայացիր ու նայիր – 329: Էդ է – 329: բայց նա տունքանդիչ է, անոշ – 329: նա քեզ օգնական չի – մատաղ – 329: Հալիվորն էնտեղից – Էդ է – 329: Նորահա՛րսդ ինչ գոյություն, ինչ օգնություն, ինչ արարած է – 329: հարմարվո՞ւմ է, թե՛ մյուսի նման ուշքը ետ հորանց է – 329: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: Էդ ոնց է էնտեղ գնահատել ու դպրոցի շինարարություն են վստահել – 329: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: Մենակ արծաթը չի, անոշ – 330: հիմա անհայտ չի – 330: դրա ճաղուց, թե միտդ է, դու պիտի կերած լինես – 330: քաղցր, կոշտ, բկում-կանգնող հաց է – 330: Ինչ որ է – 331: մեկ է որ քանդված ու անտեր են – 331: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: ձեր պարապ նկարն ինչիս է պետք – 333: այսինքն թե տանտերը մեր փոքր եղբայրն է – 333: ասելն անհարմար է – 333: պտտվողը ձեր հաշվիչը չի՞ – 333: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռոռացին, թե ավերակ է – 333: հիմա քոնը չի. քոնը՝ հրեն – 333: ճամփադ բաց է, գնա – 333: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք ու առհասարակ պարզ չի – 333: բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: Էդ ի՛նչ է – 334: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334: բայց արժեք է ասի – 335: թե չէ էս ի՞նչ է մեր վիճակը – 335: չասաց ժողովրդից ծաղրված է եղել, բայց իմ պապն է – 335: Դե էդ է – 335: Խոսքս էն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում ու հարգում էին – 336: Տարկմանիչ էն է, որ ես խոսեմ՝ դու չխասկանաս – 337: Քեզ մոտիկ է – 338: ձեռդ էլ երկար է – 338: Ուզածդ ի՛նչ է, ախչի – 338: Բոլոր կնիկներանց խեղ դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: Բոլոր կնիկներանց խեղ դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: թշնամու սարքած ասեկոս է – 338: Իմ կնիկը քու թայը չի – 339: Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: քանի որ փոքր պեպենտոն բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարն է տալիս, էդ է – 340: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ մարդ չունի ու գուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: Ետ դարձան տեսան կոփվր Թեվանի բերած հարցի վրա է – 340: եթե Տաշքենդ է՝ Տաշքենդ – 340: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պողոտները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: բայց երևում էր՝ որ սրտով չի համաձայն – 341: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: Բանը պարապ լեզուն չի – 341: Շեղով է՝ դրա ամար էլ – 341: ճամփադ բաց է – 342: Տրակտոր խապան է – 342: քանի առիթ է դու գնա – 342: գիտե՛ս զոհն ինչն է – 342: Չորհանը հրեղ վկա է կանգնած – 343: և մեծ պեպենտոն, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի

մեջ անմարդ հարսի սուտ կոիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: Ակոփին խաբել էինք՝ թե աղջիկ ու Արմենուհի է – 345: հաշվապահին էն է պատտոտում էին – 346: Բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենտոն է – 346: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ասացինք էս է, փրկվել ենք – 347: այսինքն որ ամբողջ գյուղը Շուշանի թշնամին ու բանասարկուն է – 347: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էդ է – 348: գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի կապեզեում մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր – 349: քանի որ պաշտոնը ոչ մեկիս տակ հավերժական չի – 349: քու մամայի ցեղը սովոր է, կգնա արդար աշխարհ կգտնի – 350: էսքան ժողովուրդն, է՛, Շուշանի հացի ապրածն է – 350: կատաղած ծմակուտցին դեռ միայն ուսուցիչ է – 350: հացն ամեն մարդու բան չի – 350: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոփ մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկեն հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: մին է, ասում էր, վառիլ տեմ – 351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջնեկ թաթարն է, հա տ, կվառի – 351: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: Շուշանը տեսավ քարաղը նրանց որձաձիու առաջն է – 351: ճանապարհին հասկացավ որ ինքը սխալ է – 351: էդ է, մինչև ձեզ չպատահի՝ դուք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: մոմի նման որ արդեն հատնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: Աշխարհն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գուրանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: ու լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների միջև է – 353: այսինքն թե Շուշանը չարք է, գոմից պիտի չքվի – 354: կարծում էր ժողովրդից թաքուն է – 354: Բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուշ-եկած կար – 354: թե՛ նա էլ է արդեն բացակա – 355: չէր երևում որ նախշուն է – 355: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: Բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: էստեղ մինը մեզ շատ ուժեղ հարկավոր է – 356: այնքան հանցանքը չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ իրենց սառչել մնալը – 357: նրանը Տիգրանի անվախ արյունն է – 358: սարսափելին գերեզմանոցն ու խավար մուրթ չեն, կծան օձը չի – 359: քո դեմ միաբանված ժողովուրդն է սարսափելի – 359: ասում են սերն անմահ է ու սխալ են ասում – 359: մրոտ Նիկալը ձեր պապը չի – 359: Փառոն ձեր տատը չի – 359: ձեր հերը Տիգրանն է – 360: Բայց երեխայի ատելություն է, չէ՞ – 360: Բայց նաև թաքուն հուսացող կար՝ թե անշահ չի – 361: խոզի ֆերմայի մեծուփոքրը որն է – 361: խոզ է, տարվա հետ մեկ էլ տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361: ուր հիմա գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: ուր հիմա գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: քանի որ լավ է արձակ որբկայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: Ես ուրիշների նման ազահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: հերթը ջահելությանն է – 364: Վերան տղա, լավ է որ դաժան ես, բայց շատ ես դաժան – 364: Մտքում ուրախացավ՝ որ դաժան է – 364: բա հիմա լավ է՞, որ էն կիստարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: բա հիմա լավ է՞, որ էն կիստարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: Հովվոսի ճամփին չի, տանը վեր-ընկած աղվես է խեղդում – 364: Անոշ, – ասաց, – էսքան տարի էստեղ է՝ մի ուրախություն չի տեսել – 365: թե՛ նոր տրակտոր ստանալը փողով է – 366: համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ պեպենտոն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Հովվոս – 366: եթե գուտ ինքն է – 366: իսկ եթե ինքը չի ու փողն իսկապես մեկնելու է ուրիշի – 366: նշանակում է մերոնցից մեկը պիտի կանգնած է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366: հիմա է, որ դարավոր չորհանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: չասաց քիչ է կամ բավական է – 366: չասաց քիչ է կամ բավական է – 366: Բայց Շուշանը մոռացավ՝ որ ինքը լռեցված է – 367: քու փոքրն է՝ ուզում է – 367: Քո ուզելով չի – 367: աղջիկ չի, թատրոն է, թատրոն, մի մե՛ծ թատրոն է – 367: աղջիկ չի, թատրոն է, թատրոն, մի մե՛ծ թատրոն է – 367: աղջիկ չի, թատրոն է, թատրոն, մի մե՛ծ թատրոն է – 367: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնորհանքը այդքան հասարակ չի – 368: նրա ոտանավորը քեզանից չի – 368: Ձերն էդ է – 368: Եսի՞մ, քաղաքացի տղա է – 368: կասեր սև է – 368: ձեռաց փող է պետք – 368: հարկավոր չի – 369: Ինչքան պետք է հետաքրքրվում ենք – 369: Ինձ հարկավոր չի – 369: Ուզում չի, մեզ խարկավոր չի – 369: որոշումն իրենցն է – 370: Դեռ ինքն է – 371: Ափսոս է – 371: Չէր ասում միտքն ինչ է – 371: Փոսած է – 372: ժամանակը հիմա սպիտակ շիֆերինն է – 372: այսինքն տնամերձի ծառը առանց լիցենզիայի կտրելն իրավունք է – 372: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: Ավերակն ավիրելը հանցանք չի – 372: եթե հիմնավոր չի – 372: Բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքը՝ մե՛ն են պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: Բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքքանք, Օսեփանք ու

բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: թե դու մեր առաջ միննույն է՛մարդ չես – 373: տերը տանը չի՛ ասում եք անտե՛ր է – 373: տերը տանը չի՛ ասում եք անտե՛ր է – 373: և Օհանի պահապան շուքն այլևս նրանց գլխին չի – 373: չէր երևում պառավը որտեղ է կանգնած կամ նստած – 373: Գիտե՛ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է – 374: Էս ի՞նչ է – 374: հոկտեմբերը կես է լինում՝ կարտող դեռ հանած չի – 374: Դա Ասորենց աղջիկների ցեղական հատկությունն է – 374: այ էն է քու ճամփեն՝ կասեր – 374: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գումերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը դեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: Ժողովրդի միտքը քոչի է – 375: այսինքն թե ժողովրդի վիճակը վատ է – 375: Պատշգամբն ինչ է, Աղունի ու Շուշանի դռների մաքրությունը չունեն – 375: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարի՛ր որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: ու Մանուշ քույրիկը իր ծովի տակից անկարող է օգնի – 376: Էս է պատրաստի Սամվել է – 376: Էս է պատրաստի Սամվել է – 376: Էդ է – 376: այդ ինչպե՛ս է – 376: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: Էն բանը նանի նկարի ետևն է – 377: անընդհատ գիտե՛ին, որ տգեղ ու վտանգավոր է – 377: քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը ու շուտ գնալն է – 378: ամեն բոպե կարող է պատահել – 378: քանի որ քեռու հիմքը կենտրոնում պինդ է – 379: Մելիք Սմբատիչի ու համարի՛ր կենտրոնի ամբողջ դեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ Էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: հիմա՝ մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն ու ասեն Էդ ով է – 379: մենք պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք պատերազմի մասնակից հաշմանդամ թոշակառու է – 379: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: Էդ է – 381: բայց մի քանի օր է վիրավորված էր – 381: հա՛տ, քու հիմար ծնողը, Էդ էլ է քու օգտին – 382: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդը է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: իր փառքի առաջ ասացինք դա Էդ է կուրացել ու խլացել է – 382: բայց սա ո՞վ է՝ որ նրա հետ մրցի – 383: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: մի ամսում բա դու չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի ձեռնարկ է – 383: ո՞նց է անտեղի – 383: Տիգրա՛նիչ, ասաց, մի ամիս է դրել գրպանդ ման ես ածում – 383: այ թե ոնց է անտեղի ձեռնարկ – 384: կնիկդ քանի՞ տարեկան է՝ տալիս եմ տրիկոտաժի ֆաբրիկա – 384: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին – 384: երիտասարդ չի – 385: Էս իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, Էն է համարի՛ր երեխա էի – 385: չէր ասել, թե նրա թևոթիկունքն, այնուամենայնիվ, գործարանի եղբայրն է – 385: այսինքն թե երեխաների վեճ է – 385: ընտանիքս Էս է Գործարանից հանում, տեղափոխում եմ էստեղ – 385: զարեջրի վաճառքն այնինչ Օմակուտ այսպես է – 386: շիշը երեսունմեկ կոպեկ է – 386: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն Էդ է – 386: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն Էդ է – 386: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: ասում էին կծծի է – 386: սա գյուղկոտայի զարեջուրը բերելու կարգազիրն է – 387: սա գործուղում է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ ու խաղող բերելու – 387: Ահագին գյուղ է ու իրեն կենտրոն է հռչակել – 388: որ մի բարձր անձնավորության հետ մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: Էս ինչ է տղերանց վիճակը – 389: ով որ Էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՛ծր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն Էս անգամ պատահական համ է առել – 389: ասում են տակներդ լիքը ապրուստ է – 389: չգիտեն՝ որ իրենց ամեն գալուստը մեզ մի կովի կորուստ է – 389: ով որ Էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՛ծր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն Էս անգամ պատահական համ է առել – 389: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ Էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու Էդ է ունես – 390: Ասացին՝ Էն Վերանի ծանր վայրէջքն է – 390: կապույտ կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով Էն մյո՛ւսն ով է – 390: Շներից հասկացան՝ որ Սիրուն Թեվիկն է – 390: վերջիվերջո ամոթ է – 390: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեզից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: Թե խոսում ես՝ ասում են ժողովրդի հետ վարքդ կոպիտ է – 390: թե լռում ու չես խոսում՝ Էս ի՛նչ է – 390: Մի պական էլ Ջանդարը չի – 391: բայց քանի որ կարծում էին աչքը քեռու անտառապետությանն է՝ դարձան քեռուն – 391: Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, որ պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: Հարցը քեզ է ուղղված, ընկեր – 392: քու աշխատողն է – 392: մի հարցրու տես ինչի է էստեղ – 392: չե՛ գիտե՛ին՝ որ գրասենյակի դուռն իրենց տեղը չի – 392: Ինքը երեխա՛ է – 393: չնայած մեծ պեպենոտի փսփսալը որն է – 393: – Քվեր գավա կ,– կանչեց,– կողքիդ կանգնած է – 393: այսինքն որ ասես Էս իմ ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: Միջոնեկ թաթարը պարզ է որ չկռացավ – 394: բայց վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցե՛ին, որ նեղացած է – 394: սարի ձին իհա՛րկե սարվորինն է – 394: Կյանք տեսած մարդ է – 394: այստեղ իրենց համար է լավ, քաղաքում՝ Սանդրոյի մեծ ցեղի – 394: Ժամանակը չե՛ ցեց է – 395: ամեն մեկն իր համար առանձին կանգնած է – 395: լռեցին ու ասացին Էդ է – 395: չէր ասում քեռիս է – 396: ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքեն է սև արևի նման կանգնած – 396: քո քույր Շուշանը կթից ազատ է՝ Շուշան քույրդ տա՛սը – 397: Իրենց իրավունքն է – 397: Վաթընանց Սանդրոն քեզանից ինչո՞վ է պակաս, որ խոզի կողքին կանգնել է – 397: կոնստիտուցիոն օրինախախտումների գծով աններելի է – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,–

ասաց,- անցած ամիս շաբաթ, զուտ շաբաթ՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,- ասաց - 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնաթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,- ասաց,- անցած ամիս շաբաթ, զուտ շաբաթ՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,- ասաց - 398: Վերանն էստեղ քու փաստաբա՞նն է- 398: ձմեռը դեմը է ու գոմերդ սարքին չեն, մի՛ն՝ ասա - 399: անասնակերիդ հաշվարկը կասկածելի է՝ երկու - 399: պետական ոչխարի կեսը սեփական է՝ երե՛ք - 399: անասնապահիդ քաղաքական գիտակցությունը մշակված չի՝ չո՛րս - 399: կուլտուրական մակարդակը շատ խիստ ընկած է՝ հի՛նգ - 399: մեր ընտանիքների շեփությունը բարձիթողի է արված, ասա, է, ասա - 399: էդ քեզ Չինաստան է- 399: էդ էլ քեզ Ամերիկա ու աշխարհ է- 399: իրավունքը հիմա ձերն է- 400: ինքնագլուխ է- 400: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է- 400: կարծել էր Օմակուտը հին թուրքի գյուղ է- 401: որ ասում եմ չես գնում՝ ուրեմն գնալու չի- 401: Անհրաժեշտ չի- 401: Աշխարհում ոչ մի գյուղ առանց այլանդակի չի- 402: Միևնույն է իզուր կլիներ - 402: բայց մանավանդ հայկիվորների դեմ նրա թշնամանքը հատուկ է- 402: խոսք է- 402: գնդակահարություն չի- 402: միակ թերությունն է- 403: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քսմել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի- 403: բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է- 403: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը - 403: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովվտի առաջ - 403: դասատուն ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ թե իր բացատրությունը անկասկած է- 404: Մեր իրավունքը ժողովրդի շահը հասկանալն է- 405: իրա փողերի տերն ինքն է- 405: մեր թերի կարծիքն է- 405: բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ պեպենտը ներքուստ ծանր չի- 405: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքին ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել - 406: բա , տղա ջան, էդ է- 406: այսինքն թե կյանքն էդ է- 406: էս է տակն եմ տալու ու գյուղը ձեզանով վառեմ - 406: Օսեփանք ասում են Ջանդառի եղածն ինչ է՝ որ լեզգի հաղթի - 407: Սա գրույց է, բայց Ղուռղու բերած հետևորդներիս գրույցն է - 407: Սա գրույց է, բայց Ղուռղու բերած հետևորդներիս գրույցն է- 407: ո՛վ է Համիկը - 409: Ջանդառի հետ խառնել, կարծել էին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառն է- 409: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովվտի բանկում ինչ լիներ - 409: Էնիքը, էդ ինչքա՞ն է՝ որ ասում եք շատ է - 409: Էնիքը, էդ ինչքա՞ն է՝ որ ասում եք շատ է- 409: բայց, ախպերիկ, ասել էին, քոնք բաց է շատ - 409: նրանքը հողած ու վրան տանձի ծառ է տնկած - 409: տանձ է ու փող չի - 409: տանձ է ու փող չի - 409: էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափոծիծաղ է - 410: էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափոծիծաղ է - 410: էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափոծիծաղ է - 410: ջանդառն ի՞նչն է- 410: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեվիկն է ու հեռագիր ունի - 410: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության ղեկավարների թաքուն գործարքներից է- 410: սա հասցե չի, ասել էին, սրանով Սամվել չի գտնվի - 411: պետությունը պատրաստի շենքի տերն է, ինքը՝ գումարի - 412: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր թե Սամոն վտանգի առաջ է- 412: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է- 412: բայց սիրտը ջան նման Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին - 413: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ եզուցվա լավուվատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում - 413: Կարմիր ծառի ուղիղ դիմացն է- 413: տանձենին Դանելանց ջաղացի մոտ է- 413: Դանելանց հին, հետո կոլխոզային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի կանգնած է- 414: դա ուրեմն հեղկոմի հուշարձանն է- 414: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է - 414: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է- 414: մի բոքոնի չափ քարն, ասում է, մի կապուկ փող է- 414: մեջներն ուրեմն ցեղի հին համերաշխ միաբանությունն է- 414: ինչ որ է, Սանդրոն մոնղոլավարի խեղճացել ասել է - 414: Սանդրոյի խեղճանա՞լը որն է- 414: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան արանքում մեկնված քնած է- 415: բայց Սիմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՝ սովորություն է- 415: Էս մեր Սիրուն Թեվիկն է- 415: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,- ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց - 271: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՝ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է - 272: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու էս՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում - 272: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... - 273: Այնտեղից այստեղ թե՛ - Իբր որ բերել ես ի՞նչ,- ասաց,- էս ո՞ւմն են - 274: Ասացին կամ ական չեն, կամ մերը չեն - 274: Ասացին կամ ական չեն, կամ մերը չեն - 274: Ումը որ են՝ թող գան իրենք ճանաչեն - 274: թե չէ՝ էս ինչ գիտենամ ումն են - 274-275: իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն - 276: իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն - 276: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են - 280: Ախպերո, վայ թե մերը չեն՝ էս քնակլով շաշը չի ջոկում - 281: Աստեղնց տղերքը առանց էդ էլ մի հատուկ թափի չեն - 287: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի - ձեր տան ամոթը էս ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք - 287: Մեր կիսաջոջերը գրասենյակի դռանը միշտ շարված են - 291: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են - 294: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չորբան են, թե սարում ինքը չորբան ունի - 296: հինգն էլ գործկոմ ու շրջկոմ են - 297: բա չէ՛ ս տեսնում որ մեղք են - 299: բա քու գյուղի ժողովուրդն են, չէ - 299: աշխատավոր՝ այսինքն որ տարին տասներկու ամիս հանդում են - 301: ասել էր՝ էս ի՞նչ են - 303: եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղցի - մերոնք էլ ապստամբ հախապատեցի են - 303: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք - 306: չգիտենք քանիսն են ու մեր հարային քանիսն են հասել - 306:

Քու ախպոր երեխան *են*– ասաց – 308: Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովըտի իշխանության ներքո էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն *են*, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: Էս գոմերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ *են*, զուգված օտար ժողովուրդ էլ – 313: Դիու վրա Օսեփանք չեն, մերոնք են – 319: Դիու վրա Օսեփանք չեն, մերոնք *են* – 319: Խսկ դրանք սովոր *են* համոզել երկու օրով դրկել ու Էդպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Բայց միշտ իրենք *են* – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենոտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: Էստեղ գնահատվողը մենակ դուք ու ձերոնք *են* – 329: Հարևան *են* – 331: մեկ է որ քանդված ու անտեր *են* – 331: իրենն *են* բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Միմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: բոլորը իրավունք, եկամուտ ու իրենն *են* – 335: քու հերնումներն *են* գոհը – 342: գոհը Ակոփն ու Մանվելն *են* – 342: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն *են* հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: բոլորը գերեզմանոցում *են* – 355: որտեղ հիմա Վաթընանց Կարմիր ծառն ու Կարմիր աղբյուրն *են* – 358: սարսափելին գերեզմանոցն ու խավար մութը չեն, կծան օձը չի – 359: թե չէ նոր կարգերը Մուրու տան վրա գորու չեն – 363: քու արյունն *են* – 364: ասացին ունեն ու կարող *են* – 369: Էդ ի՞նչ տան վարձեր *են* – 370: շնորհակալ *են* պատրաստակամության համար էլ, անցյալ դրացիության համար էլ – 371: Բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքն ու *են* պինդ, և նրանց չափարն այստե՞ղ է անանցանելի – 372: Բայց չէր ճանաչել ով *են* – 373: թե՞ կարծում ես հին ժամանակներն *են* – 374: գոմերի վռագ դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ *են* պետական ու հանդիսավոր – 375: թե մարշալ Բադրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի առկա *են* – 379: դպրոցի վերջին զանգերն *են* – 381: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ *են* – 383: քանի որ հովիտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: բոլոր ձեռնարկների վրա կանխածում էր՝ թե անտեղի *են* – 386: համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռպետը պարտավոր *են* տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386: Առավոտվանից էլ Օսեփանք *են* էստեղ հացաբանի ու մսաբանի – 388: մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ *են* – 388: ուրեմն լավ չես յուրացրել՝ որ բոլորը հավասար *են* – 393: ու իրենք նրա առաջ պարտական *են* – 394: մեկ էլ տեսել էին քեռու-քրոջ զավակի նույն պարկում չեն – 395: չէ՞ որ քո ղեկավարներն *են* – 398: Բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ *են* – 398: Եթե շները գիտեին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: ձմեռը դեմդ է ու գոմերդ սարքին չեն, մի՞ն՝ ասա – 399: Բայց այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ *են* – 400: Բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող *են*, ոչ էլ երգվյալ անհասկացող – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Ծմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ *են* ճորտ – 405: Մեծ ու մանր ավագակները միաբան *են* – 406: Օսեփանք այդտեղից *են* Մնացականյան – 406: թները կամ գուտ թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն *են* – 410: նա ջոկ ու սա ջոկ, շատ էլ թե երկունս էլ զրկված *են* – 412: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղված *են* – 413: Էլի երեքիդ էլ ունեի, Բայց աղջիկ էի – 336: Քսան տարեկան անհասկացող աղջիկ էի – 341: ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիի երեխա էի – 385: Ներողություն, բանակում էինք Մելիքյան – դերժի, դարմայեղ – 275: յոթ-ութ տարեկան հասած տղա էինք – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ Էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ Էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե վռագիլ մի – 285: Բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: Էնքան ժողովրդի առաջ դու ու դու էինք ինձ տվողձաղողը – 293: Գյուղում յոթ օր պարապ էինք – 307: նստած՝ ցամաք հացուպանի էինք – 319: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, Դիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: սարում գուտ մենք ու Ջանդառի Սոփին էինք – 320: Օսեփանց ընդհանուր հասարակության աղբյուրում հերթավեճերի մեջ չէինք – 331: մեր եղբոր մեծից այսինքն մենք մի քիչ մեծ էինք – 332: մենք էս ըոպելիս ազատ քաղաքացի էինք, փառք սաղահընդուններին – 342: ժողկոմների ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: պահածոյի գործարանում բեռնաթափող-բարձող-քաշող էինք – 382: այստեղ ասել ենք բրիգադի պետ էինք – 382: մի գունդ տղա էինք՝ Էրզրում – 409: Բայց երեխա էիք – 336: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիք կամ ժամանակին տեղդ մտիր – 342: կարող էիք ասել այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: Կարող էիք ու չպահեցի՞ր, թե՞ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Մյուս Թեվիկը շապիկով-վարտիքով գոմի ետնն էր – 270: Էդ ի՞նչ լաց ու կարոտ էր – 270: Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ եղյամ չէր, Բայց սառն էր – 270: Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ եղյամ չէր, Բայց ծալեց ու դրեց թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: Դաշույն չէր, Բայց այն շեղբի վրա դաշույնի ակոս ուներ – 271: և ճիշտ առավոտյան հատուկ համերգի ժամն էր – 271: Բայց ջարխեչեցի հիմար աղբատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Նրանց տները գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, Բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: Բայց Մյուսն ըստ երևույթին մտադիր էր կոտրել նաև Ջանդառի տրամադրությունը – 274: Բայց նրա խոսքն այդ մասին չէր – 274: Ջանդառիս հոգսը չէր, խմել ու քունը գլխին ծիծաղում էր – 275: աղջիկ էր – 275: տիկի՞ն էր – 275: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ

պատմության առաջ Սովիկն իրեն կին է պահելու – 275: Մյուսը գործկումի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Էդ էլ ուրեմն ծիծաղի առանձին նյութ էր – 278: Երեք օրում կարգին ուրեմն կարոտելս էր – 278: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծառի, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: և քսանհինգ որձից ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281: Բայց որ սև թուղթը ակնատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: Բայց Օհանի մի աչքը խավար էր – 282: Ինչ որ է, մեկն իսկապես դեռ նրանն էր – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովին էլ՝ տիրուհին – 282: Խոսքով խնդրելը դժվար էր – 282: առավել դժվարը հասկանալի մի բացատրություն գտնելն էր – 282: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Մեր գոհի անմեղ պատկերը մեր նանի լուռ մրմունջն էր – 283: մեր Մերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել ու լաց լինել – 283: Էն ժամանակվա համալսարանն էլ ու միջնակարգն էլ յոթնամյակն էր – 284: Մեր սարվորությանը Օհանը դեռ էր – 284: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չորբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Բայց թե մեզ համար գոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: այսինքն թե իրավունք չէր երեխայի ապագան ճնշել – 285: Բայց թե մեր բաժին պարտնը քաղաքում արդեն լեյտենանտ էր – 285: Ֆերմայի ղեկավարը Մնացականյան Համիկ հորեղբայրն էր – 285: ուրախ էր՝ որ չորանների ցեղը նոր չորան է տալիս – 285: և ուրախ էր՝ որ աղջիկը քաղաք Երևան գնաց – 285: Բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285: ինքը Շուշանն էլ անվախ ավագակի աղջիկ էր – 286: Ժամանակն ահա այդքան աղքատ էր – 287: Թեվիկի արարքը վերջ էր վերջո չէ՝ անհասկացող մոգու արարք էր – 288: Համիկ հորեղբայրը Տիգրանի հին ավագակության ընկերն էր – 288: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: զգայությունը-անզգայությունը նրա համար հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288: ֆերմայի ղեկավարը դեռ ինքն էր – 288: Թեվիկը որտեղ էր ընկած – 289: Սառը, քամոտ անձրևի օրը չէր – 289: համարենք որ մի տաք իրիկուն էր – 289: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: Նավ-ուրթի լանջերին գառան մոտ էր – 289: ինչ որ պատվիրված էր ուզեց – 289: ապահով մարդատեր կնիկ էր – 289: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուրը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: Թեվանը ձորում դեռ կանգնած էր – 293: Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ ինձ հեր էր գալիս – 293: ինքը չէր – 293: Բայց խփելուց էլ պինդ եղբոր թիկունքին կանգնած էր – 294: ես որ եկա՝ Թեվանը մի տարեկան էր – 294: շքանշանն էլ սուտ էր, Բայց թող ձեր խոսքը լինի – 294: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա էս գյուղում մնա – 294: Մանկությունից կանանց մասին վերջնական ծանր կարծիքի էր – 295: Խոսքը սակայն մեծ պեպենտի կնոջ մասին չէր – 295: խոսքը սրա փոքր քրոջ մասին էր – 295: Մի օր էլ Ջանդառը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: չհասկացանք պատահակա՞ն էր թե քաղաքի ձեր բարեկամներից – 295: մոլորված կանգնած էր – 295: Տասը որձն ուրեմն մեծինը՝ Վերանինն էր, հինգը միջնեկինը՝ Մեվանինը – 295: մի երկուսն էր նրանը – 295: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չորանն են, թե սարում ինքը չորան ունի – 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր գավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: խաշամը էտ էիր տալիս՝ կարմիր աղունի պես փռած աճար էր – 297: Երանի էր նրան՝ ով խոզ ուներ – 297: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, Բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ – 297: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, Բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ – 297: Էդ էր – 298: Քոշաքարա մինչև Զարդաքար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: սարի լանջին իր համար անտեր կքած էր – 298: Էն ահագին կիսանն էլ էնտեղ էր կախ-տված – 298: իսկ կենտրոնի ձեռքին մի դատարկ կնիք էր – 299: Բայց դա անհնար երազ էր – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, Բայց դե էդ էր – 300: Բայց հիմա վարկաբեկված էր – 301: ու մեր խեղճ Ծմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: պատերազմի դժվար ժամանակներից հետո արդեն ֆերմայի վարիչ չէր – 301: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: դավաճան Բերիայից հետո միլիցիայի խեղճացած ժամանակն էր – 304: Հավատացող կար թե Սանդրոյի խոսքը Ծմակուտի մեր կողմից էր – 305: Հովիտը ծանր հիվանդ էր – 305: մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն էր էր – 306: այսինքն ամառ էր – 306: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Զարիսեչ – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեղուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: մեկս շատ մյուսս քիչ

բոլորս ենք կծրվում, բայց Սիրուն Թեվրկինը չափազանց էր – 308: ու կարծում ենք դա ոչ միայն ընկերություն էր, այլ նաև ուսուցչություն – 309: Բայց մեջների թափովը Վարդուն էր – 309: բայց թե հիմնական խոսքը ինչի մասին էր՝ չհասկացան – 311: Պետական կնքած կանաչ շիշ էր – 311: արաղի պակասից էր թթված – 311: ու լավ պինդ չարացած էր – 312: տնտեսությունը կարծես դեռ իրենն էր – 312: ինքը կարծես դեռ նախագահ էր – 312: այսինքն իր հաղթանակից գոհ էր – 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել գուգել ու թևը-մտած բերել էր կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես գուգված պատրաստ էր – 313: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Սամրըղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: մեկը ոտքին էր – 314: Ցավալի պատկեր էր, ազնիվ խոսք – 314: անտեր անխնամ գցած էր – 314: եթե սա անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: դպրոցական աշուն էր – 314: Երեխայի անհասկացող պահանջը քիչ էր – 314: երեխան քիչ էր՝ հիմա էլ շները – 314: բայց մեկ էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ Սոփին կանչելուն – 314: ճիպտոր Տաշքենդ նրա ինչի՞ն էր պետք – 315: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրյոթանասուներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: Ուշքն ու քամակը շներին էր – 317: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: ու, քանի դեռ խեղճացած էր, թռավ վրան – 318: Ավագի ծանրատու մաղյանն էր – 319: տանը դրած էր – 320: Մեր խեղճ նանը, արդեն գնալու վրա էր – 321: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: դեկավար շարքում լուռ կանգնած էր – 322: նրա երգն ուրեմն երգ չէր՝ պաշտոնահաչ էր – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոր, բաճկոնն ուսերին ետուռառաչ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: Գուրը դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323: թևերը կրծքին խաչած՝ իրիկվա մեջ իր դռանը կանգնած էր – 323: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն ով լինե՞ր՝ որ չնախանձավորվեր – 324: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ուր էր – 324: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: Բայց սրտնեղած էր – 325: Դա տուն չէր՝ դրախտ էր – 326: Դա տուն չէր՝ դրախտ էր – 326: Փայտը, ձմեռվա պաշար փայտը հավասար սողցված դարսված էր – 326: դա Աստրենց տան ձայնը չէր – 326: Ձին կորած էր – 327: մտքով նա Տաշքենդ էր – 327: Նա իր մսաբանին էր, նա իր հացին – 328: հիմա մեջքին չէր, բայց արած կլինի – 328: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: հալիվորն իր գործին էր – 328: բայց չուզեց անպատասխան մնալ, քանի որ ճիշտն ինքն էր – 330: Էդ էր – 330: հարազատն ուրեմն սրանք էին, ինքը չէր – 330: Էն ժամանակ էլ մի բան չէր – 331: Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ դուլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր – 331: Տան էս կողմի պատը մի տարվա փլված էր – 331: երեխայական սուփրա-սեղանը երեխայական տնակի դռանը փռած էր – 331: Սև դարաչու դռանը մեծ պեպենտոր փորը տնկած կանգնած էր – 331: բայց սիրտն էնպես էր ելած – 331: ու մեր երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր գլուխը կախ – 332: մեր հայրն այնինչ արհամարհված ծեր ու ոջլոտ խոզարած էր – 332: Նա մեզ հայր կգար, բայց եղբայր էր – 332: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: երկուսին էլ մի լուսանկարն էր – 332: Այդպես էլ կախված էր – 333: ասողը փոքր պեպենտոր չէր – 333: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենտոր թևերը խաչած կանգնած էր – 333: Չափարը բարձր չէր – 333: շատ լավ էլ կարող էր ձեռք խփել ու ցատկել – 333: բայց արդեն չափարի մեջ էր – 334: ձեռքն այդպես մեկնված էր – 334: Էն ժամանակ փողը չէ՝ մենակ Թիփիլիս էր – 335: – Անոշ – ասաց – քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփիլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: տղամարդ չէր, բայց անունով – 336: Գոմերի ու հանդերի ազատության մեջ ինչ ասես կարող էր պատահել – 336: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: Խափան տրակտորի մոտ դարձիչը ձեռնի նստած էր – 339: Փոքր պեպենտոր տան աղջիկն էր – 340: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: Ավտոն տակն էր – 340: իրենց տեղեկությունն այդքան էր – 340: ու ծրագիրն էլ այս էր – 340: եթե Սամրըղանդ ու Բաքու էր՝ Սամրըղանդ ու Բաքու – 340-341: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտորի ետևն ընկել եկել – 342: Խաց ընտա նուր սովետական էր – 342: բայց ոչ ոք արտով չէր այստեղ – 342: բոլորի սիրտն էլ այստեղից թռել ուրիշ տեղ էր – 342: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ որբնայրի – 343: և բոլորի համար մի բոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: և բոլորի համար մի բոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Թաթարը կացնի չափ էր – 343: ծառը դեմ-դիմաց իրենց հողում էր – 343-344: բայց Սիմոնի տան ետևն էր – 344: հազիվ կացնի չափ էր – 344: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, էն մյուս օրն էլ – 344: պատերազմում թևը խափանված մարդ էր – 344: Սիրտը բարակ մարդ էր – 344: Բայց նրա Հիտլերը Սիմոնն էր – 344: թևը չորացած այդ մարդն էր – 344: մեծ էր ու արդեն ոտը լվացող սիրուհի չունե՞ր – 344: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր էդ էր – 345: «տան աղջիկն» էր ու աղջկա պես ծառայում էր – 345: տիգրանացուն այնինչ միջենկ թաթարն էր – 345: ու աղաջրի տակնաքն իրենն էր – 345: ով վաստակել էր ու արժանի ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան չունե՞ր՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: Է՛, կերի հոտի վրա գազազած ժողովուրդ էր – 345: ստացածը գտած ու չստացածը կորած էր – 346: Է՛, սովից գազազած ժողովուրդ էր – 346: ասացինք մեզանից եթե թաքուն եղավ՝

երեխեքից ուրեմն թաքուն ու թաքուն *էր* – 347: ու թեպէտ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվէինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվկեր, այլ միայն Ակոփի հուշն *էր* – 347: ու եթէ այդպէս *էր*՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապէս բերել էր – 347: նագանը, ոչ, կենտրոնում հոր քամակին *էր* – 348: փեշի տակ Օսեփանց տներն ու փեթակները կրակելու կրակն *էր* – 348: Սև թաթարը կարտուի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած *էր* – 348: յուրաքանչյուր բառը Շուշանի կռածն *էր* – 348: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական *էր*, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: ամբողջ պատերազմը նրանց Միմոնը անտառտնտեսության իբր թէ զինկոմիսարիատի սոցցարանում անցըրեց ու դեռ այնտեղ *էր* – 349: մի խոսքով անհայտ կորած կամ գոհված *չէր* – 349: մյուս փոքրը բանակում *էր* – 349: բայց սովորական ծառայություն *էր* – 349: պառավը լեզվից հայտնի անսուրբ *էր* – 349: Հալիվորը կոլխոգի մեղվապահն *էր* – 349: դա Շուշանի բոպեական գյուտն *էր* – 350: Ու միշտ տաք *էր* – 351: մշտական գարուն *էր* – 351: անընդհատ ամառ *էր* – 351: անասունը քիչ *էր* – 351: թախտի տակ *էր* – 351: արևն աստծու օրը նրանց դռներին *էր* – 352: Նրանց գոմէջը Նազու, երինջը Խաթուն *էր* – 352: արևն աստծու օրը նրանց դռներին *էր* – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն *էր*, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռները մատաղ լինէր – 352: թիգուկես միջնեկն ով *էր* – 352: ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող *էր* ազատ արածել – 353: Մեծ պեպենտը նրանց պատերազմին անմասնակից *էր* – 353: սապոզների մեջ ձեռները քամակին կանգնած *էր* – 353-354: բայց ոչ մեկն էլ օգնական *չէր* – 354: կովը երկու օր *էր* ոլորվում ու կտրտվում էր – 354: սատկելու վրա *էր* – 354: Թեվիկը տասնհինգ-տասնվեց տարեկան *էր* ու կար – 354: այդտեղ *էր* – 354: Մուրի հոր կողքին բարակ սիրուն վիզը ծուռ կանգնած *էր* – 354: բայց հիմա կամ լրիվ *էր* անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թէ կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուշեկան կար – 354: ու ամբողջը խոտուծաղիկ *էր* – 355: կատաղած խոտուծաղիկ *էր* – 355: ու խայտառակություն *էր* անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին ոչ թէ փրկիչ բերելը – 355: անամոթ անբարոյականություն *էր* մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355: Շուշանը հիմա խաղաղ *էր* – 356: հազար լացուզանգատ, հազար ծաղրուզոհացում՝ կյանք *էր* – 356: որովհետև Շուշանը խաղաղ *էր* և կանանց բանակը առաջնորդ չունէր – 356: ուրիշի մասին մտածող ես՝ Էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ *էր*, մեկին բախտավորեց – 357: Թեվիկն ասես մարդ *չէր* ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ կենդանի – 357: Թեվիկն ասես մարդ չէր ու *հաշվի մեջ չէր*՝ անհասկացող լուռ կենդանի – 357: բայց դա սեր *էր* – 357: Տիգրանը կենտրոնում միլիցիա *էր* – 358: այստեղ *չէր* – 358: Տիգրանն այստեղ *չէր* – 358: բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ *էր* Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չունէր – 358: և մեր Մելքքանց խավարաչքի դագանակն ինչպես որ մեկնված *էր* – 358: համարիի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված *էր* Շուշանի ու Թեվիկի արանքում – 358-359: չնայած նրա վրա քսան տարի *էր* իրավունք չունէր – 359: նա ուրիշի կին *էր* – 359: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն *էր*, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: հին ժամանակներում Նիկայն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներինն *էր* – 359: մորթելու պատրաստ մատաղի գառան պես կանգնած *էր* – 360: ու աչքի առաջ մի լուռ, պայծառ ու զարմանալի պատկեր *էր* – 360: ու արե՛վ-արև *էր* – 360: դեմուդորոշ Ռոստոմն այդտեղ կանգնած *էր* – 361: արդեն հասած տղա *էր* – 361: դարբնոցում դարբնի կռանահարն *էր* – 361: բայց քանի որ խելքով դեռ երեխա *էր* – 361: եղբորից ավելի կարմրած թշնամի *էր* – 361: և հիմա դա հավատալի *էր* – 361: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահողե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն *էր* ու թնի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: էլ ի՞նչ խոզ *էր* – 361: Խոզը գյուղխորհրդի շենքին գցած *էր* – 362: ռուսերեն կոլխոգ խարանով Դոնբաս կարմիր հովատակը ներքևը կապած *էր* – 362: արնակոլով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող *էր* կանգնած – 362: մեռած *չէր* – 362: դեռ մեռած *չէր* – 362: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում *էր*) պաշտպանել ասել էր – 363: ու անընդհատ գարուն *էր* – 363: մշտական ամառ *էր* – 363: միայն շարմաղ խնձոր *էր* – 363: զետիներ լրիվ ծաղիկ *էր* – 363: մտքով արդեն իրենց Ռուսաստաններում *էր* – 365: որ միջոցն արդեն Մաշայի համար *չէր* – 366: տրակտորի համար *էր* – 366: աղջիկ ժամանակ նրա տեսած փողն էլ *էր* – 366: պատերազմով, դե պատերազմ *էր*, աշխատանքը փողով չէր՝ տակնաք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով *չէր*՝ տակնաք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տակնաք պանրով *էր*, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ կանգնած *էր* – 366: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած *էր* – 366: փոքր պեպենտը հեռու *էր* նստած – 367: մեծ պեպենտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենտը անտառից կարող *էր* փայտ քաշել ու ներքևների վրա ծախել – 367: Բր բոլոր խոսքերի պես՝ դա վերջին խոսք *էր* – 367: հարևանի առաջ արդեն ուրիշ երես ու լեզու *էր* պետք – 367: ատամը չէր քշփորում, բայց այնպես *էր* – 368: Կախ-տված մսի մոտ դանակը ձեռին կանգնած *էր* – 368: բայց պատասխանը սրտաբաց *էր* – 369: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտն *էր* այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: ամբողջը ըստ երևույթին հենց մենակ ինքն *էր* – 369: արդեն լավ կուռուկոփված բեկ *էր* – 369: պատճառի բացատրություն *էր* թե հիմար կոփվ – 369: Ռսի եղածն ինչ *էր*՝ ոչինչ – 370: բայց դե էլ *էր* – 370: բայց դա, այսինքն որ թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն անտեղի *էր* – 370: քանի որ հենց իրենց խոսքն էր ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում *էր*, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: սյուններն ու էնիքը կաղնի քիվն *էր*, ծիծեռնակի հին բները – 371: Վաթստ՝ ու *էր* – 372: բայց չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ *էր* – 372: Եղբոր տղա ու համարիի եղբայր *էր* – 372: և չափարն էլ իրոք չափար *չէր* – 372: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն *էր*, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: բայց մի բան ավարտված վերջնական *էր* – 373: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն *էր* – 374: այդ *էր* – 374: Միտքը բարձր բաների *էր* – 375: ինչո՞ւ *էր* այդպես պետական ու մի տեսակ – 375: բայց այսօր ինչո՞ւ *էր* հատկապես այդքան պետական – 375: բայց դե իր համար պատշգամբ *էր* – 375: բայց երեխան տանն *էր* – 375: լամպը վառած ու գիրքը ձեռին

քնած էր – 375: շունչը թեթև ու այտերը կարմիր՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376: Փողի գրքույկը պահելու տեղը նանի նկարի ետևն էր – 377: մեր Օմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզավարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: Պատշգամբը երկար էր – 377: բայց գիտակցական սովորություն էր – 377: Հեռախոսն այդտեղ էր – 377: Զոնված տղերքի հավերժական հուշարձանն այդտեղ էր – 378: նրա լուռ նախատիքը տեղին չէր – 378: Խանութը նույնպես այդտեղ էր ու բաց էր – 378: Խանութը նույնպես այդտեղ էր ու բաց էր – 378: պղնձե նույն զանգն էր – 378: Գորշ լուրջան մեջ միայն այդ հին կարմիրն էր – 378: այդ պաստառն էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: Ակուսավարի կողքին վառելիքի պատասխանատուն էր – 378: բայց անմիջապես անտառապահն էր – 379: մեծ պեպենոտն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդկային տեղում չսիրաշահեց – 379: կաթնապրանքային ֆերմայի ղեկավար հաստիքն էլ այստեղ չէր – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: ասում ես էս ինչ հաստիք էր – 380: Մյուսն ուրեմն անտառապահն էր – 380: ու, չնայած պարապ ազատությունն իրեն պետք չէր – 380-381: բայց դե էլի՝, ազատ քաղաքացի էր – 381: գլուխը միշտ պղտոր էր – 381: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: Թեվրկի ղեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381: բայց մի քանի օր է վիրավորված էր – 381: հեռացել համարի ծայրին էր կանգնել և համարի ղեկավար ու ախպեր չէր – 381: երևակայի տրամաբանական էր – 382: բայց դա ամայի մահվան տրամաբանությունն էր – 382: Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հոչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու տղա Վալդիկն էր – 385: է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հոչակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով – 385: գործարանի ու գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385: բայց այլևս թշուկառու էր – 385: Նրա քենու Վալդիկը հովրոտեցի էր – 385: իսկ Մանթաշյանի խոսքն արդեն ծանր չէր – 386: Մյուսը խանութի գործակատարն էր – 386: ծայրին ու մի քիչ հեռու էր կանգնած – 386: բայց նրանը զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: Օմակուտն ո՛վ էր՝ որ դիմանար – 387: Պատշգամբում ու ճիշտ կենտրոնում կանգնելու արժանին միջնեկ թաթարն էր – 387: որովհետև ինքն աշխատավոր էր, նրանք՝ ձրիակեր – 387: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: հիմա այնինչ իր ենթական միայն ինքն էր – 387: մտքին ուրեմն համաձայն էր – 387: բայց դա իր հուշարձանը չէր – 388: ու Հովիտը հատկապես էր լուռ – 388: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարի անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարի անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: հերթապահ հեռախոսավարուհին մեր գյուղի տված հարսը չէր – 389: սիպտակի անունով էի տվել, բայց այդուրդ լավ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: բուն հովրոտեցի կոշտուկոպիտ լաչառն էր – 389: էդ էր – 390: երկրորդ Ռոստոմբեգը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: երկու օր առաջ էր գյուղում – 390: մի կողմը ջոկված կոլխոզային-պետականն էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը – 391: աշխատավոր տուժած ժողովուրդ էր – 391: բայց սովոր էր – 391: էդ արդեն զուտ իրենն էր – 391: ոտները չռած կանգնած էր – 391: Այդպես կանգնած էր – 392: ինքն այդպես կանգնած էր – 392: ժամի ուղիղ մեկն էր – 392: ոչ մեկի խոսքը մյուսի համար օրենք չէր – 393: ոչ մեկի միտքը ոչ մեկին հայտնի չէր – 393: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: և անհայտ էր – 393: Անհնար էր – 393-394: որևէ մեկից հատուկ նեղացած չէր – 394: Հասկանալի էր՝ որ կատակ էր անում – 394: մինչև հիմա գլուխը կախ էր կանգնած – 394: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ թույլից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395: էդ էր պակաս որ նրա խոսքից հետո ուրիշ խոսք լավեր – 395: Ինքն իր ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ սա էր – 396: պատրաստի խումբ էր – 396: Ինքը ներքևը լուռ կանգնած էր, թե շները՝ թե ինքը – 397: Նեղացած էր – 397: այսինքն դա տղամարդու խոսք չէր – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրամեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրամեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Այդտեղ այդքան կանգնած էր – 399: էդ արդեն անասնապահության ղեկավարությունը զավթելու պատրաստի ծրագիր էր – 399: Կարծում էին կխղճա ու կասի կատակ էր – 399: քեռին էր, բայց կոացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399: Էս արդեն ճիշտ լուսահոգի Տիգրանն էր – 400: Մեծ պեպենոտից մի երկու տարով էր մեծ – 400: Թեվրկից ամիսներով մեծ էր կամ նույնիսկ փոքր – 400: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվրկին էր – 400: Միջնեկ թաթարին շողոքորթելու, հետը բարեկամանալու պատրաստի առիթ էր – 401: Այդքանը, բայց շատ էր չոր – 401: Օմակուտը չէր կարող առանց այլանդակի լինել – 402: Մեկ Սեվանն էր խոսում ու Թեվրկի լուռ էր – 402: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պես տղան իր բայը չէր ասում – 402: ժամի ուղիղ երկունս անց երեսուն թույլ էր – 403: Եվ զարմանալի էր, որ զանգը լուրջությունից դեռ երեխա էր ազատում – 403: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովրոտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Մեր կարողությունն էր էր – 404: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռշը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404: Մեր կարողությունն էր էր, մատաղ – 404: բայց մեր յոթնամյա գրագիտության հասկացողությունը էր էր – 404: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ուր, բոլորի մտքում նույնն էր – 405: ասում է պալատը լիքը աղջիկ էր ու չէր գորում – 406: Համիկն ով էր՝ որ Ավետիքի վրա ձեռք բարձրացներ – 409: բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխալյանի պատմությունն էր – 412: քու ինչի՞ց էր էդպես գոհ, ախպերիկ – 412: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: եթե տղամարդ էր՝ ժողովուրդը սուտ բան չի

տարածի – 412: տո շա՛շ,– ասել էին,– տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռքդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք – 413: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխլված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի վրա իջան, բաց լանջի խանձկություններում էին – 278: Որձերից երեքը Վլադիմիր Մելիքյանի անունով էին – 281: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: ու երկուսիս ծնողն էլ տարիքով մեծ էին – 283: Դռնեղուտ էին – 286: մի խոսքով միան էլ ու կնիկն էլ պահեստում էին – 289: այսինքն իրար օտար էին – 290: Ուրեմն հաստատ իրենն էին – 291: եթե բավարարեր՝ ուրեմն այստեղ էին – 291: Մեծ պեպենն ու միջենն թաթարը *իրար հետ լավ չէին* – 294: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: Բայց առհասարակ ամբողջը Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրեկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինն, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների դեկավարություններինն էին – 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: միայն Թեվիկներն ու Սանդրոն էին, մեկ էլ հախապատա մոզարածի հին դափեն – 298: շրջվում ու գործկումը պաշտոնով նրանից վեր էին – 299: Բայց նրա ճանապարհին խնդրողական էին կանգնած – 299: քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոխողը՝ այսինքն միան ու հացը նրա ձեռքին էին, յուրուպանիքը – 299: Որբկայրի կանայք նրա գնացքի կողքին վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: Կոշիկները չէ՞ նոր էին – 314: եթե սա անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: որք ու վիզները ծուռ՝ նրանք լրիվ անտեր էին – 314: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յարուն, պառավ մաղդանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Նովհաննես Թումանյանի հին թավաղների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկումն ենք – 322: միասին էին – 323: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթսունանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324: Կարտուղները հանված տեղավորված էին – 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Իրենք երկուսով էին, նա մենակ, բայց օտարություն էին քաշում – 325: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու գործությունը իրենց գամփոխն է – 325: Միամիտ մաքուր սրտով ասված խոսքեր էին – 326: իսկ նրանք երկուսով էին ու իրարից չէին ամաչում – 326: Սյուներն ու բազրիքը լավ ներկված էին – 326: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չունեի ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: հարազատն ուրեմն սրանք էին, ինքը չէր – 330: Դուռն ու լուսամուտները փակ էին – 331: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: Դեռ երեխա էին – 339: տունն ավելը, իր Փառոտ տատի նման էժը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: Մի խոսքով բոլորն էլ այստեղ էին – 342: ոտքին մեծ էին – 345: բոլորն այդտեղ էին – 345: հարևան էին – 346: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջենիկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջն էին – 348: ու այդպես հաստատ կանգնած էին – 349: հարմար ու թեթև էին – 349: նրանք Վրացոնց տանձենու մոտ էին – 352: Արդեն հատնող ժողովուրդ էին – 352: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիգուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: չնայած համարյա մի տարիքի մեծեր էին – 354: քաշվող ժողովուրդ էին – 355: Հալիվորն ու պառավն էլ իրենց կողմից էին խաղաղ – 356: դրանք սպիտակ ուլ, նկար ու ծառ էին – 359: դրանք Ակոփն ու մանավանդ անհիշատակ Մանվելը չէին – 359: գողն ու փչացածը իրենք էին – 362: Կամ նրա ռուսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովուրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: կողքին շարմաղ ու սիրուն կանգնած էին – 368: և բոլորն էլ մեղավոր էին – 370: Մամոռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: իրար կողքի ընկած էին – 374: եթե չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն ու վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377: Երկուսն էլ Մելիքյան, Տիգրանի՝ ու Ռոստոմբեգ էին – 380: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: բոլոր առաջարկներին՝ ոչ, քանի որ դրանք իր առաջարկները չէին – 387: լուռ էին – 388: Հիշեցին, որ հին հովիվներն այդպես չէին – 391: Բր լրագրերը բազրիքի վրա էին – 391: Բոլորը բոլորից նեղացած էին – 393: կարո՞ղ էին ցավ ունենալ – 393: եթե բաժանվեին՝ կարո՞ղ էին ուրախանալ – 393: մանավանդ որ քրոջ զավակ ու քեռի էին – 395: է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամբերաշխ – 395: ու այլևս քեռի ու քվեր-տղա չէին – 396: այսինքն համաձայն էին դահիլձում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ծպտալ – 396: առաջին դասարաններում միասին էին – 400: բոլորն էլ առհասարակ քառասուն-քառասունհինգ տարեկան էին – 400: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում նույնն էր – 405:

ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ — լուռ *ենթադրություն* կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: քանի որ *ենթադրություն* կար՝ թե մի կարևոր բան է պատահելու – 378:

ԵՆԹԱԿԱ — բայց սպառնանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը *ենթակա* զգային – 296: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան *ենթակա* է – 331: այսինքն որ իր *ենթակա* աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: Տիգրանն էր նրա առաջ միշտ *ենթակա* ու պարտական եղել –

354: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս *ենթակա* աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: այսինքն իրենից կախված մի տասը *ենթակա* էր ունենալու – 387: հիմա այսինչ իր *ենթական* միայն ինքն էր – 387: և *ենթակաները* հասկանում են – 371: որ գեներալները ժամանում ու լուր *ենթականերին* ետևները-զցած պտտվում են – 371: ու, *ենթականերով* շրջապատված, տանիքի կերամիտը հաշվեց – 372:

ԵՆԹԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — վարչության որոշման տակ իր *ենթակայությունը* հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովրոտի *ենթակայությանը* հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրոտեցու հետ ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: ուզում են կարիքի մեջ լինես և իրենց կարեկցանքի *ենթակայության տակ* – 292:

ԵՆԹԱԿՎԵԼ — Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու սատանություն չունե՛ր՝ որ ենթարկվեր ու *ենթարկեր* – 292:

ԵՆԹԱԿՎԵԼ — Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք *ենթարկվելիս* եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Հովրոտին *չենք ենթարկվում* – 304: բաշը հանձնեց Թեվրեկին, բայց դեռ *չէր ենթարկվել* – 317: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու սատանություն չունե՛ր՝ որ *ենթարկվեր* ու ենթարկեր – 292:

ԵՌԱԼ — Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած *եռում էր*՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351:

ԵՌԱՆԴ — ինքնուրույն տնտեսությունը չէ՝ տեղական միտք ու *եռանդ* է ուզում – 393: ուրախությունն ու *եռանդը* փոխադրվել են քաղաք – 378:

ԵՌՅԱԿ — գլխիդ Մանդրո Վաթինյան ու Հախպատա *եռյակ* կլինեմ – 289:

ԵՍ — Օրծաղեց ասաց՝ *ես* էլ եմ ասում, ի՞նչ ձի – 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե *ես* գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. *ես* Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե *ես* գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. *ես* Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: Բա *ես* ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: թե չէ՝ *ես* ինչ գիտենամ ումն են – 274-275: *Ես* երեսուն եմ ասում – 275: *ես* գունավոր ավտոբուս եմ նստում ու չգիտեմ ինչի ետևից ուր գնում – 276: քո կորստի տեղը *ես* գիտեմ – 277: հա, ախպեր, *ես* ձայն չունեմ, չկամ – 280: Հիմա էլ վեր կացավ՝ թե *ես* գնացի Տաշքենդ – 280: *Ես* չգիտեմ, թող ինքը խոսի – 281: *ես* իրենց մշակը չեմ – 281: *Ես* գնում եմ էնիքը՝ Տաշքենդ – 281: Քո՛ւ, դե որ եղպես է՝ ինձ ուզիր, *ես* չպիտի անմարդ մնամ – 287: *Ես* ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը *ես* ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: *Ես* իմ վարչության որոշմանը դեմ չեմ կենա, դրկել են՝ թող աշխատի – 288: նա էլ թե՛ *ես* տվել եմ – 290: *ես* գործ չունեմ – 293: *ես* քեզանից չորս տարով փոքր եմ – 293: Դե *ես* ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294: *ես* էլ իմ ախպոր նման թիկունքս էսպես բարակ եմ – 294: *ես* որ եկա՝ Թեվանը մի տարեկան էր – 294: *ես* գնացի Տաշքենդ – 296: Թե՛ *ես* ղեկավարության անուն չեմ տվել – 296: – Ա՛յտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի *ես* ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: Տո հենց դու, *ես* քեզ նկատի ունեի, հենց դու – 297: Արա, *ես* մեր Մեղրբանց Տիգրանի Դժգոհն ե՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրոտի պահեստների հրեջը – 297: *ես* էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Բա *ես* էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: Բա *ես* էլ ասում եմ մենակ *ես* ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: *ես* անձամբ անկարող եմ օգնել, բայց Էսինչ մարդը կարող է – 301: *ես* ձեր ապագայի մասին եմ մտածում – 303: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, *ես* քո – 309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ *ես*, ես քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ *ես*, *ես* քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: *Ես* էլ քո կենացն եմ խմում, երեսուն տարվա մեր ընկերության – 309: – Չէ, – ասաց, – *ես* ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: *ես* էստեղ եմ – 311: Այտա, *ես* Մամոն եմ ու ձեր պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ – 312: *ես* էլ եմ գալիս – 314: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ *ես* եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: – Անոշ, – ասաց, – քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ *ես* ու պապը գնացինք – 336: թե *ես* ձեզ թարգմանիչ, տարգմանիչ գնում եմ – 336: քու մերն էլ, հարազատն էլ, տերն էլ՝ *ես* եմ – 337: Տարկմանիչ էն է, որ *ես* խոսեմ՝ դու չխասկանաս – 337: *ես* ձեր տան հետ գործ չունեմ – 339: Իմ հարսի ճանապարհաձախը *ես* տալիս եմ – 341: դասարաններն էլ կավլեմ ու իմ կիթն էլ *ես* կանեմ – 342: *է՛ս* եմ բաշխում, *է՛ս* – 350: *է՛ս* եմ բաշխում, *է՛ս* – 350: վա-յե, *ես* դրանցից էի փախել – 353: հա աստ, ալաշա մորդ ջորու ճոները, *ես* անասունի բժիշկ չեմ – 354: *ես* էլ եմ էդ մտքին – 357: կարտոլս հանած հորած ու *ես* էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն եմ – 357: *ես* ձեր երեքին էլ գուտ ինձանից եմ բերել – 360: *ես* էդ երեխին լողացնիլ տեմ – 360: քո տեղը՝ *ես* պահեստիս դուրը ներսից կփակելի ու դուրս չէի գա – 361: *է՛ս*, էլի ես – հանվիր, շորերդ հանիր – 362: *է՛ս*, էլի *ես* – հանվիր, շորերդ հանիր – 362: *Ես* ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ *ես* էլ է իմը *ես* էլ, *ես* էլ եմ *ես* էլ – 364: *Ես* ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ *ես* էլ է իմը *ես* էլ, *ես* էլ եմ *ես* էլ – 364: լավ թե վատ՝ *ես* իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: Էնիքը, *ես* կտամ, որ իմ գործով է գալիս՝ ծախսն ինձ է հասնում – 366: *Ես* քեզանից տրակտոր չեմ ուզում – 367: ինքը չի ուզում՝ *ես* եմ ուզում – 367: էդ է՛րբ, ախչի, որ *ես* չեմ տեսել – 368: օրորոցի վրա կռացել ու ծիծ եմ տվել – *է՛ս* – 368: Ինչի՞, *ես* ով եմ՝ որ իրենց պատասխանը *ես* տամ – 370: Ինչի՞, *ես* ով եմ՝ որ իրենց պատասխանը *ես* տամ – 370: Էնիքը, դե *ես* էլ էդ եմ ասում, էլի – 375: *ես* մենակ տղա – 375: քանի որ ղեկավարը *ես* չեմ – 375: *ես* էլ *ես* եմ – 383: *ես* իմ միացածից ինչո՞ւ՝ հրաժարվեմ – 384: *ես* քու հոր քյալեն – 384: *ես* իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիր երեխա էի – 385: ասում էր իմ բայը *ես* ասել եմ – 388: *Ես* ինքս եմ տանում – 395: *Ես* ո՞ր հալիվորի ոտն ընկնեմ խնդրեմ – 397: քու փոխարեն բա աշխատավորը *ես* լինեի ու է՞դ ասեի – 399: Ջանդաղի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը *ես* ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող

եմ արել – 399: Որ գնալու լինեիր՝ *ես* կասեի գնում ես – 401: *ես* գիտեմ ինչ խոսեմ ու ինչ չխոսեմ – 401: քու ծնողը, քու եզան կողքին *ե՛ս* պտեմ կանգնիլ – 406: որ կարալ չես ու էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, *ե՛ս* – 407: ժողովուրդն ասում է քեզ խիտող *ես* եմ եղել – 409: բայց էն աստծո՞ր՝ *ես* չեմ եղել – 409: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը *մենք* ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: *մենք* էսօր մեծ հարսանքի ենք – 272: Բայց *մենք* մեզ ձախողող ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: Այսինքն *մենք* իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: *մենք* գյուղամիջի տղա չենք – 279: Բայց *մենք* ի՞նչ բանի կենանք – 281: էդ ո՞նց է միլիցիան ձեր առաջ ոչխար կունենա, *մենք* չենք ունենա – 282: և *մենք* էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ *մենք* էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: *մենք* նրանից սովորեցինք, մանավանդ՝ Մյուսը – 283: պատկերը *մենք* էինք պահելու – 284: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ *մենք* էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Ժողովրդական սիրո արժեքը *մենք* գիտենք – 286: եթե տասներեք-տասնչորս տարեկանը *մենք* չենք եղել ու Սիրունն է եղել – 286: եթե տաքացած լաչառից ինքն է նկատվել ու *մենք* չենք նկատվել – 286: չասենք՝ թե դա բախտը չի եղել ու *մենք* ենք եղել – 286: էդ խի՛, էնպես ժողովուրդ չկա՛, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ *մենք* ենք – 287: *մենք* դրան հանձնելու մթերք չունենք – 288: բայց *մենք* մեզ ուրիշ կերպ չենք հիշում – 289: բայց *մենք* երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում են են հասկանում – 290: ինչպես որ *մենք* ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: *մենք* այսինքն հարգենք-չհարգենք՝ ինքը մեզ հարգում է – 291: Ակոփի ծնկանը *մենք* դժվար թե միասին նստած լինենք – 293-294: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, *մենք* մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: *մենք* մեր ախպորը Տաշքենդ անտեր ենք թողնելու – 297: *մենք* կամ կոլխոգ չենք ուզում, կամ Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում – 299: Այսինքն՝ ինչպես որ *մենք* էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՛ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Մանդրոն այսինքն մեզ փրկում էր ու *մենք* չէինք քոչում – 301: Ղազախը՝ Ադրբեջան, *մենք* իբր թե Հայաստան – 301: *մենք* կամ կոլխոգ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա – 302: *Մենք* ներկա չենք եղել – 304: Հովիտն էդ ինչու սոցիալիստական կլինի, *մենք* ոչ – 304: Ռուսաստանն Ռուսաստան, *մենք* էլ մենք ենք – 304: Ռուսաստանն Ռուսաստան, մենք էլ *մենք* ենք – 304: գնանք *մենք* հանգստանանք – 305: *մենք* ինքներս էլ չգիտեինք, որ էդքան պաշտպան ունենք – 306: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ *մենք* թողնենք – 307: Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ *մենք* այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: մեզ վրա ինչ որ անցածներից է մնացել՝ *մենք* իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: միայն՝ երբ այսպես *մենք* ու մենք էինք լինում – 310: միայն՝ երբ այսպես մենք ու *մենք* էինք լինում – 310: *մենք* Սամըրղանդ քույր ունենք – 312: կնկա նորահարսության պատճառով *մենք* դատարկաձեռն չենք – 313: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե *մենք* էլ ենք գալիս – 314: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե *մենք* պարտադիր քո ճամփի ընկերն ենք – 314: *մենք* էս է պատրաստ կանգնած ենք – 317: իրա տեղը հաստ է ու *մենք* բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: երբեմն *մենք* ազատ ու ձին բարձված ենք քաշել – 318: *մենք* ու Ջանդաղը նայեցինք ասացինք էն ով կլինի – 319: հետո, որ Ջանդաղը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ *մենք* էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: սարում գուտ *մենք* ու Ջանդաղի Սոփին էինք – 320: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ *մենք* կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: Ուրեմն բոլորի առաջ թե *մենք* թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե *մենք* էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: այսինքն թե *մենք* ձեզանից ինչ պակասն ենք – 322: Ջանդաղն ու *մենք* խոտի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: *մենք* մեր կորածին էլ մանգալու իրավունք չունենանք – 328: Մեր կողմից՝ *մենք* շնորհակալ ենք – 329: *Մենք* շիտակ ու կովարար պատանություն չունեցանք – 332: մեր եղբոր մեծից այսինքն *մենք* մի քիչ մեծ էինք – 332: բայց *մենք* էլ էինք խցկվում ծնկների արանքը – 332: նրա նվագելուց հետո թիզուկեսի մեր խելքով *մենք* նրա բերանից զգվում էինք – 332: սառած լուսանկար՝ որ *մենք* ուզում էինք չլինի – 332: մանավանդ դարաչի մոր դռանը *մենք* կգնա՛նք նրա դաժան ոտը – 333: *Մենք* այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած *մենք* սպասում էինք՝ թե պեպենտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես մի բարձր բան էլ *մենք* ասել – 335: Բնքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, *մենք* ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: *մենք* էլ կարծում էինք Մաշաղ մարդ չունի ու գուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: Թող խելք ունենար՝ հազար ստանար, ձեռը *մենք* չենք բռնել – 342: *մենք* էս բուպեխ ազատ քաղաքացի էինք, փառք սաղահերդյուններին – 342: ասիլ մի՛ թե *մենք* քո ուրախությունին թշնամի ենք – 342: *մենք* բոլորս էլ զոհ ենք, անոշ – 342-343: *մենք* չէինք հավատում – 345: հաշվապահությունը հաշվում՝ *մենք* բաց էինք թողնում – 345: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, *մենք* դուրս էինք գցել – 347: ու թեպես ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը *մենք* առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: այսինքն թե հարձակվողը *մենք* չենք – 347: *մենք* որբնայրի տուժողն ենք – 347: այսինքն *մենք* էս ենք – 348: թե *մենք* Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու ծոցում մայր չունենք – 358: և *մենք* էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ *մենք* ենք – 362: *Մենք* էդ վաղուց ենք տեսնում, Մարիա Միխայլովնա –

369: *մենք* ծառա չունենք – 370: իսկ *մենք* բոլորից այսպես արհամարհվում ենք – 372: *Մենք* ենք, էնիքը՝ մենք, նանի, Թեվիկն են – 373: *Մենք* ենք, էնիքը՝ *մենք*, նանի, Թեվիկն են – 373: *Մենք* դե Մուրի, Սամո ու Խոզարած ենք – 376: որ *մենք* հորով-որդով էսպես Մուրի ու Խոզարած ենք – 376: *մենք* կովանոց չենք – 378: զուտ *մենք* ենք – 378: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վտագ լուր էլ գուցե թե *մենք* ենք ունենում – 378: նրանց առայժմ պատասխանվել էր որ *մենք* դեռ գյուղ ենք – 379: այսինքն կենտրոնը *մենք* լինենք – 379: *մենք* պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք պատերազմի մասնակից հաշմանդամ թոշակատու է – 379: համապատասխան գլուխների փախչելով *մենք* Օմակուտի գլուխն էինք լինելու – 382: *մենք* արդեն սովորել էինք – 382: այստեղիցն ասաց *մենք* էլ մեր տնտեսությունից պարզև կհանենք ու հանեց – 383: թե *մենք* երկու մտքի ենք – 384: բայց *մենք* ո՞րտեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ դեմառդեմ նստենք – 384: այ ընկեր, մի Ռոստոմ դու ես ու մեկը *մենք* – 384: տեսնողներն ասում են էդ երբ է կանգնեցրել որ *մենք* չենք իմացել – 388: *Մենք* վաղուց ենք նկատել, որ մեր դեկավարման ջիղը քեզ դուր չի գալիս – 397: բայց հալիվորների առաջ *մենք* խնդրվող չենք, մատաղ – 397: այսինքն թե Վաթնանք չպիտի լսեն, որ *մենք* խփել ու պարծենում ենք – 409: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց որ այս աշխարհում *մենք* բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավուվատը էսօր *մենք* ինչ ենք ջոկում – 413: այսինքն թե *մենք* էսպես անբարեխիղճ աշխատավոր չենք ճանաչում – 415: ասել էր դու *իմ* Ռոստոմը չես – 278: *իմ* երեխաների վրա դուք ում բերեք՝ նա է – 280: Բա քու էդ հարցը *իմ* էս ուրախությամբն օրն էր բռնելու – 280: Բոլորդ *իմ* որբերի թշնամին եք – 288: Ես *իմ* վարչության որոշմանը դեմ չեմ կենա, դրկել են թող աշխատի – 288: *Իմ* էնիքը պահեստից վերցրել է – 289: Ես *իմ* ախպոր տունն է – 293: Ես *իմ* ախպոր նկարն է – 293: *Իմ* ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ ինձ հեր էր գալիս – 293: Ես էլ *իմ* ախպոր նման թիկունքս էսպես բարակ եմ – 294: Ես էլ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու *իմ* ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: մի քիչ էլ *իմ* ժառանգներին ծառայեմ – 297: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, էթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ *իմ* տնտեսություն – 301: Համ էլ, ասել էր, *իմ* նեղ օրին ինձ Ահմադը պահեց – 303: դառնում ես *իմ* Ֆերմայի վարիչը – 303: Օմակուտը դառնում է *իմ* տնտեսության մի մասը – 303: առանց *իմ* գիտությունի է եղել – 307: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմելին, այլ ոչ թե դու *իմ* կենացը, ես քո – 309: այսինքն թե դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու *իմ* ոսկի բաշը բռնես – 317: թող չի անում գնամ *իմ* դուռը – 325: Չափարդ է՞լ է շների առաջը կտրել, թե՞ *իմ* առաջն է կտրել – 325: թող չի անում գնամ *իմ* դուռը – 325: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե *իմ* մոր գոտին է – 328: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ *իմ* աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: պատերազմի առաջին ամսին *իմ* ախպեր Սամվելը անհայտ Ռուսաստան խփվեց – 330: *իմ* միթևանի Ոսկան ախպերը իմ հեր Իշխանի փողերն առավ – 330: իմ միթևանի Ոսկան ախպերը *իմ* հեր Իշխանի փողերն առավ – 330: չասաց ժողովրդից ծաղրված է եղել, բայց *իմ* պապն է – 335: *Իմ* կնիկը քու թայը չի – 339: *Իմ* տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: *Իմ* հարսի ճանապարհածախսը ես տալիս եմ – 341: *իմ* Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342: դասարաններն էլ կավլեմ ու *իմ* կիթն էլ ես կանեմ – 342: Զոհն *իմ* տանը սուգն ուրիշի տանն է եղել – 342: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջումի հյուրն է կերել, մեկ էլ *իմ* որբերը – 343: նրանց չափարն իրավունք չունի *իմ* հողով անցնի – 344: Հենց այդպես՝ իրավունք չունի *իմ* հողով անցնի – 344: *իմ* հերը բանակից թող գա իմ վրա խոսի – 344: Էդ ո՞նց եք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույնը *իմ* անտեր որբերին – 348: քե՛զ նայիր ու *իմ* ջահել երեսիս քու խոսքերի՛ն նայիր – 349: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է *իմ* գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ *իմ* անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: *իմ* կյանքի ուղղությունը ուրիշի քոտերը չեն որոշելու – 357: Էնպես աղջիկ ուզիր, որ *իմ* ճնշումին դիմանա – 360: լավ թե վատ ես իմն ապրել եմ ու *իմ* թոռների գլխին նանի եմ – 364: *իմ* խոսքին են սպասում – 365: դու *իմ* գլխի խազեին չես – 365: ու *իմ* խոսքից իրենց համար վիճակ հանեն – 366: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը *իմ* թոշակից շատ է լինելու – 366: Էնիքը, ես կտամ, որ *իմ* գործով է գալիս՝ ծախսն ինձ է հասնում – 366: մինչև հիմա մի անգամ ոչ *իմ* տունն ես կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ որ *իմ* ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՛ն – 370: *իմ* Պաշաս ու Դաշաս երաժշտական տբրոց տեն գնալ – 370: Էդ ի՞նչ օտար եք՝ որ *իմ* Թեվանի դռները քանդում եք – 373: ագնիվ խոսք, ասաց «*իմ* Թեվանի» – 373: չեմ ուզում, ախպեր, *իմ* հարևանի տունը իմ ձեռով քանդվի – 383: Ես *իմ* միացածից ինչո՞ւ հրաժարվեմ – 384: գործկոմին ասել է *իմ* միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Օմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: Ես *իմ* գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիր երեխա էի – 385: *իմ* պատասխանատվությամբ պիտի նշանակվի – 385: ասում էր *իմ* բայը ես ասել եմ – 388: *իմ* պարզ ջուրը ձեր պղտոր ջրին չափի խառնվի – 388: բայց միջնեկ Սեվանն ասում էր *իմ* դեկավարությունը Հովրտից թող ինձ կարգադրի – 389: այսինքն որ ասես Ես *իմ* ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: ներսները կա՛ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, *իմ* ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: ամեն մեկն ասում է *իմ* փայն աշխատել պրծել եմ – 397: Դու *իմ* բերանը բացել չտաս – 398: *Իմ* ինչի՞ց եմ վախենալու – 399: տեսնեմ *իմ* էդ որ թերությունն է բացահայտում – 399: վայրենի հանդում *իմ* ընկերն ու կնիկ-երեխան չեն անտեր մնում – 401: Դու *իմ* գլխացավի մասին զուր մտածեցիր – 401: Էթե սրանք ճամփին ինձ չապանեցին ու *իմ* ոտով ինձ հասցրին Ավետրեքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: *իմ* մազին դա չափի դիպչի – 409: *մեր* պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, *մեր* ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: և *մեր* աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: և մեր աչքից առաջ *մեր* սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: *մեր* ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է

ճիպոտը պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու *Մեր* արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհքի հիմարի տունը – 270: պատճառը դե եթե *Մեր* բացակայությունն է եղել՝ հիմա ներկա ենք – 271: *Մեր* բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիգ կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Բայց մենք մեզ ձախող ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան *Մեր* նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: *Մեր* բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել *Մեր* ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել մեր ծանոթ, *Մեր* հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են *Մեր* պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: Բայց *Մեր* սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ *Մեր* Օմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: ավտոյի դեմ խոսելը *Մեր* բերանի բանը չի – 278: ավտոն լավ է, բայց *Մեր* ձին – 278: Դսեղա *Մեր* քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էլ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Բայց *Մեր* խոսքը ձիերի մասին չէ – 278: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի-անքամակի՝ ծավկուտյան *Մեր* սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց *Մեր* եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: *Մեր* Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան – 281: *Մեր* եղբայր Օհանը կոլխոզի ոչխարի մեջ մի անձնական որձ ուներ – 281: որ *Մեր* Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ նրա ոտի տակ մորթի – 281: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ *Մեր* հորեղբորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282: և նրանց անգիր պայմանը *Մեր* եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ *Մեր* մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը *Մեր* երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ *Մեր* սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: *Մեր* երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282: *Մեր* բարեր չի առնում – 283: Բայց *Մեր* ծնողները պապեր էին եղել ու հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: *Մեր* երկուսի վրա հերահոտ ընկեր Օհանը եղավ – 283: հետո՝ ոչխարի դժվար բնույթը *Մեր* երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: և *Մեր* համարի սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավալների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: *Մեր* երկու ընտանիքի երեք զոհից նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: նրանց Մանվելն ու *Մեր* Ալեքսանը զուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: *Մեր* զոհի անմեղ պատկերը մեր նանի լուռ մրմունջն էր – 283: Մեր զոհի անմեղ պատկերը *Մեր* նանի լուռ մրմունջն էր – 283: *Մեր* Սերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել ու լաց լինել – 283: ու *Մեր* հոր վայրիվերո, էստեղից, Էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց *Մեր* ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, Էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց *Մեր* ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ու *Մեր* զոհին քաջ ավազակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284: իր տարիքի մեծերը *Մեր* նոր սերնդի առաջ ամաչեցին ասացին – 284: *Մեր* անժառանգ, աննկար, անհետ ախպերը – 284: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ *Մեր* զոհի նկարն ուրեմն էլ է – 284: *Մեր* Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ *Մեր* անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացիկ գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա *Մեր* քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով *Մեր* անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը *Մեր* գլխին լավ հարմար նստեց էլ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: *Մեր* ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց մեր գլխին ու Ջանդառ կնքեց – 284: մեր ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց *Մեր* գլխին ու Ջանդառ կնքեց – 284: *Մեր* սարվորությանը Օհանը դեմ էր – 284: Մելքքանց Սերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյանի հանելու *Մեր* զոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: Փսիկնքը *Մեր* քթից կախվել էր – 285: *Մեր* անունը Մոնթ ու Վարդապետ դրեց – 285: Բայց թե *Մեր* բաժին պարոնը քաղաքում արդեն լեյտենանտ էր – 285: *Մեր* հալիվորը գյուղից ասել էր կարելի է – 285: *Մեր* ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից

հանեց՝ թե դասատվի ձեռքը չի տալիս – 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց *մեր* ախպեր Օհանը ձեռքը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: ուրեմն ասենք որ *մեր* բախտն ուղղակի բերել է – 286: Աշխարհին ամեն մեկս *մեր* աչքով ենք նայում ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: Աշխարհին ամեն մեկս մեր աչքով ենք նայում ու *մեր* ուզածն ենք տեսնում – 286: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր *մեր* ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՛ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՝, տորոված ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Օհանը, ամբողջ չորհանությունը կանգնեց՝ թե *մեր* մթերքի պահեստապետը դա չպիտի լինի – 288: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ *մեր* արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: *մեր* արդար գոյությունը գնաց առաջը կանգնեց – 289: *մեր* փոքր Սոփնի խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկղի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: մեր փոքր Սոփնի խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկղի *մեր* հորաքրոջ աղջկան – 290: *մեր* լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: մեր լեզվով ու սրտով՝ *մեր* բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: ասել ենք սարերի *մեր* ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: *մեր* խոսքը եթե պարապ խոստում է համարել՝ ոչինչ – 290: Սարերի *մեր* անտեղյակ հեռուններից չի երևում – 291: *Մեր* կիսաջոջերը գրասենյակի դռանը միշտ շարված են – 291: Գյուղի *մեր* տների մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու կհասկանա – 291: Գյուղի մեր տների մոտով անցնելիս կլինի՝ *մեր* մորը կտեսնի ու կհասկանա – 291: յոթ որձը հանձնեց *մեր* տնօրինությանը – 291: *Մեր* սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Թեվանին գուզել ու *մեր* դարաչուն արհամարիել էր – 292: դե *մեր* դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: *մեր* հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սան էլ շարտեցին նորապասկների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով էտ է մնալու սրանց բախտից – 292: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան *մեր* ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին թե ձեր այդ առաջավոր կթորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: էդ էլ *մեր* եղբոր դարաչին չէր հավանել – 292: Ջարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու *մեր* լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: գուզված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել *մեր* կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: Ուզում եմ ասել *մեր* մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: *Մեր* կնիկը ո՞նց է, արա – 295: Արա, իրենք ո՞վ, *մեր* գործը գա ո՞վ անի – 296: Արա, էս *մեր* Մելքիսանց Տիգրանի Դժգոհն է՞ս՝ որ Դալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովըտի պահեստների հրջեջը – 297: մենք *մեր* ախպորը Տաշքենդ անտեր ենք թողնելու – 297: սարի նման կանգնած՝ *մեր* Լոռվա երկինքը պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297: Ջանդառը՝ Դազախ, – տղերքը *մեր* հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին նայել – 298: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ *մեր* գողի Արտաշի քույրը – 299: բայց Սանդրոն ձեռքը Դազախ *մեր* նախանձ հայերի վրա թափ էր տվել, ասել – 299: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ *մեր* ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփնի ծոցում է – 300: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը *մեր* Սոփնի ծոցում է – 300: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որբ մնաց ու որբ մնաց *մեր* Ծմակուտի ժողովուրդը – 300: քանի որ *մեր* գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: *մեր* գյուղի իրական խելքովորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնդից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: մեր գյուղի իրական խելքովորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, *մեր* ժողովրդի նվնդից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: մեր գյուղի իրական խելքովորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնդից զզվել ու *մեր* նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: *մեր* ժողովրդին իջեցնելու են Գործարան – 301: ու *մեր* Օհանի ու Սիրուն Թեվրեկի անունն էր տվել – 301: ու *մեր* խեղճ Ծմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: Դազախա Մալահվի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը *մեր* շրջկում Գրիգորյանին ո՞ր տեղից է ճանաչելու – 301: *մեր* ասենք, Համբո հորեղբայրը ի՞նչ իրավունք ունի շրջկումի քարտուղար ճանաչի – 301: *Մեր* պատվիրակն էլ եղել էր Օսեփանց Համբո հորեղբայրը – 301: բայց *մեր* քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: ու Ծմակուտի *մեր* վիճակն էլ շատ ուժեղ հոլովվել էր – 302: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ *մեր* Ծմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էտեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ *մեր* Ծմակուտի սարերը Հովըտից ավելի լավ են երևում – 303: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ *մեր* ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովըտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն *մեր* բացատը հանգիստ փակում է – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի ..ք ու ոչ էլ *մեր* Ծմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, *մեր* խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304: ծմակուտյան *մեր* հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու *մեր* զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: *Մեր* բանաստեղծը դեռ չէր թևակալել – 304: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք *մեր* գլուխը մեր վրա լինի – 304: չե՞՞ *մեր* գյուղի փեսա է – 305: համարվել էր՝ որ *մեր* ժողովրդի համաձայնությամբ Ծմակուտը պիտի Հովըտից կառավարվի – 305: հեքիաթի պատմածի պես՝ *մեր* խեղճ Ծմակուտի միսը պիտի ուտեր, որ լավանար – 305: ու ճրագի նման շարմաղ *մեր* ոչխարը

կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: Սարվորի *մէր* խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին եղբան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: *մէր* կիսաջոջերի վրա սրտնեղեցինք – 305: *մէր* հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Օմակուտի մեր կոլխոզին – 306: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Օմակուտի *մէր* կոլխոզին – 306: *Մէր* ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: Մեր ախպեր Օհանի շները, *մէր* ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, *մէր* հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: Բայց որը *մէր* սարն էին հանում՝ ապրում էր – 306: *մէր* հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն էլ էր – 306: Հիմա *մէր* հերթն էր եկել – 306: չգիտենք քանիսն են ու *մէր* հարային քանիսն են հասել – 306: Մահակն էղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, *մէր* սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: Բայց դե ոչխարի մոտ էլի *մէր* Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: Բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու *մէր* հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: *Մէր* Արմենակ Մնացականյանը թերթում գրեց – 307: գործից *մէր* քեռոնց խոսքովը գրկվեց – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին *մէր* զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ *մէր* անցածների – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, *մէր* հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և *մէր* բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: Միմոնի *մէր* Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, Բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ *մէր* բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: Բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էլ արդեն *մէր* երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: այս ձորի, *մէր* աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: Ես էլ քո կենացն եմ խմում, երեսուն տարվա *մէր* ընկերության – 309: օր էր լինում՝ որ գալիս տեսնում էինք *մէր* հոգեպահուստը երեքով սրբել են – 309: Օմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրեմի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիչ ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ *մէր* մանր-մունր կարիքներինը – 310: ու երբ *մէր* լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել թե այսպես ու այսպես – 310: ու *մէր* կորածի տեղն էլ հայտնի է – 311: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու *մէր* ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: *մէր* քույրը Երևանի Արտաշատից քոչել է Միջին Ասիա – 312: *մէր* քույրը մի տեղեկություն կունենա – 312: իր հին հայրենիքի ժողովրդին *մէր* այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Բայց դա վաղոց ց-վաղոց է եղել, *մէր* հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: ո՛վ է *մէր* հարևանը – 316: *մէր* ցրված հազար հոգսից հիմա ո՛րն է մեր անելիքը – 316: մեր ցրված հազար հոգսից հիմա ո՛րն է *մէր* անելիքը – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց *մէր* ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: էնիքը, էլ ո՛նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ *մէր* չոր ծնկները – 317: երբեմն էլ *մէր* ուժերի համեմատ հավասար բարձրված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: և՛ որ *մէր* խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՛ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես *մէր* գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես *մէր* գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ

գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց *մեր* թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ *մեր* եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Հնայած *մեր* կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդուն գիտեր – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու *մեր* ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու *մեր* անձնական ապագայի – 319: *մեր* Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց – 319: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ *մեր* մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ *մեր* ծանր խոսքերն էին – 320: *Մեր* լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: *Մեր* լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում չորանում ու *մեր* իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: լավվել է՝ *մեր* լեզուն, չասեր – 320: իսկ որ ձեռը բերում քսում էր *մեր* գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնովի է – 320: Օհանի *մեր* Մոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռդ պիտի քսես մագերին – 320: ոչխարը սարում անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու *մեր* լուր-տալով – 320: Դպրոցական *մեր* երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել *մեր* հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: *Մեր* խեղճ նանը, արդեն գնալու վրա էր – 321: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ *մեր* անհարմար դժբախտության ժամին՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: *մեր* ոչ մի արարքով ժողովրդի աչքը չէ՛ նը վախեցրել – 321: երեխա-տղայի *մեր* վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքած է – 321: *մեր* աշխատանքն է ստորացված, թե՛ մարդկային արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի *մեր* ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն *մեր* խեղճ որբի վրա – 321: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը *մեր* ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: երեխաները *մեր* ճանապարհից փախչում, դուլերը կոներին կանայք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ նայում էին – 322: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ *մեր* խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: հետո, երբ *մեր* ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսնեք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, *մեր* եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպեկտոր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բեռնիկի առանձին պահեստապետները – 322: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու *մեր* ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: *Մեր* եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպեկտոր, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: *Մեր* եղբոր գավակը գեշ նայեց – 323: եկան *մեր* դուռն ու երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու վրա օռնացին – 323: *մեր* սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու դռների մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323: Գուրը դարձյալ *մեր* սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323: այսինքն թե *մեր* տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քունը անցնող-դարձող մարդուգազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: Սիմոնի գամփուր դռնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք *մեր* տան վերևով անցնեք – 325: *մեր* շունը մարդի վրա չի հաչում – 325: – Անոշ, – ասաց, – *մեր* դուռը քեզ ճամփա – 325: *մեր* դռնով գնա-արի – 325-326: մենք *մեր* կորածին էլ մանգալու իրավունք չունենանք – 328: *մեր* դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: *մեր* հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն եք անցընում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք – 330: այլ *մեր* դռները քանդի – 331: *մեր* պատանությունը սայթաքեց ցեխն ընկավ – 332: ու *մեր* երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր գլուխը կախ – 332: *մեր* եղբայրը չգոհվեր – 332: սև դարաչին *մեր* հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չգավթեր մեր խակ արբունքը – 332: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չգավթեր *մեր* խակ արբունքը – 332: *մեր* եղբոր մեծից այսինքն մենք մի քիչ մեծ էինք – 332: *մեր* հայրն այսինչ արհամարհված ծեր ու ոջլոտ խոզարած էր – 332: նրա նվազելուց հետո թիզուկեմի *մեր* խելքով մենք նրա բերանից զգվում էինք – 332: դուռուկի պիպիչը սրբում ու սրբում ու այդպես էլ *մեր* բերանը չէինք տանում – 332: քաշվում էինք *մեր* եղբոր ծնկների արանքը – 332: *Մեր* բույրերը մեծացրել, շրջանակի մեջ կարպետի վրա կախել էին – 332: *Մեր* ու Վարդոյի անձնական տուևտուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: *Մեր* ու Վարդոյի անձնական տուևտուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին *մեր* տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: այսինքն թե տանտերը *մեր* փոքր եղբայրն է – 333: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք *մեր* խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: ցեղեֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպեկտոր, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, *մեր* գլխին բռնցքելու է – 334: *մեր* ականջը տաքացել տոժում էր – 334: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի *մեր* տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված

ձևեղված փայտը – 334-335: *Մէր* գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում – 335: Ժամանակին *մէր* հերը հատին տասը կոպեկ, էնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335: և *մէր* երեսը պարզեցինք – 335: Թե չէ էս ի՞նչ է *մէր* վիճակը – 335: *մէր* օգնական, մի ոտը-բռնող չունենք – 335: Զխոճաց, որ *մէր* հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք *մէր* հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: *Մէր* խոսքն ուրեմն լսել ու մեզ հաշվի էր առել – 336: մի խոսքով՝ *մէր* տնից հեռու սաղա հընդդոմեկին տարան կթվորուի – 337: *Մէր* ախպեր Վերան կովերից ինձ խանել ավակարար դասավորել է – 337: *Մէր* Օմակուտի հայերեն արդեն ազատ խոսում էր – 338: *մէր* մաքուր օդում որսի թաքուն մտով պիտի ձգձգվեր – 344: *մէր* նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էլ է – 346: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, պապոնց *մէր* գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է – 346: սարսափի ձմռան մի գիշեր լակոտին բերել *մէր* տանը քնեցրել էինք – 346-347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի *մէր* բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ *մէր* մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փվվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ինչպես որ Ակոփի շունչը *մէր* ներսում բոցի պես մի բոպե խփվեր ու մարեր – 347: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու *մէր* բախտն իսկապես բերել էր – 347: ու *մէր* զավթած որսը կամ լուռ լափելով էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելով – 347: *մէր* հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էլ է – 348: մեր հորեղբայր Մեսրոպին *մէր* Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էլ է – 348: նան՝ իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես *մէր* Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում *մէր* բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: անհասցե ճամփա էին ընկել *մէր* խեղճ մատուռի գլխով պտտվելու – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեցից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով *մէր* սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: Ղազարի թուրք կլիներ թե *մէր* Հովրոտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ էտ էին քաշում – 353: *մէր* անասունի առաջ այսինքն նոր հանդ էր բացվում – 353: մինչև նրա գալն, ասում է, *մէր* տավարի կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի *մէր* սրտով կառավարվենք – 355: եկել *մէր* կայարանում իջել, Հովրոտի սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: և *մէր* Մելքսանց խավարաչքի դագանակն ինչպես որ մեկնված էր – 358: *մէր* խեղճ Նիկալ պապը Աճարկուտում խոզապահ էր եղել – 361: իսկ *մէր* վարքը ուրիշի ձիու պես մեր տակից փախչում էր – 362: և *մէր* վարքը ինչքան էլ վայրիվեր ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես *մէր* ետևը-զգած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զգած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք *մէր* դռանը կանգնեցրինք – 362: դետեի փոշին արդեն լույս էր ընկել ու *մէր* տանը լու չկար – 363: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը *մէր* արտասուքը եղավ – 363: փոքր պեպենտը *մէր* փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: փոքր պեպենտը մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու *մէր* արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: *մէր* քեռացու Ռոստոմին պիտի խնդրվի – 371: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, *մէր* կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ *մէր* Ջանդադի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկունս էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց *մէր* խեղճ թաղի վրա – 375: *մէր* Օմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: *մէր* տեղական գործկոմի ամեն անդամին մի սյունամեջ կհասներ – 377: բայց կենտրոնի ղեկավարությունը *մէր* բողոքից առայժմ զգուշանում էր – 377-378: այսինքն որ *մէր* տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378: շուրջը, որպեսզի *մէր* տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: այ մարդ, *մէր* էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր *մէր* Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի *մէր* շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: բայց *մէր* հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: *մէր* հանդապահությունը մեծ պեպենտը կդարձնի ձիավոր պաշտոն – 380: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես *մէր* բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրոտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրոտից էտ առնելու

մէր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, *մէր* ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: *մէր* հարսանիքներն այստեղ թող ծաղկեցնի – 381: լուսահողի *մէր* Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջի բերանն ընկավ թրքովեց – 382: *մէր* հովիտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: հավաքած փողը *մէր* գրպանում մի ամիս սպասեցինք – 383: կանաչ աչքները իրար գցած Գործարանից Հովիտ *մէր* ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: այստեղինն ասաց մենք էլ *մէր* տնտեսությունից պարզև կհանենք ու հանեց – 383: *մէր* թևը մտավ – 383: և որպեսզի նրա հուշերը *մէր* ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: *Մէր* եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջապես ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջապես ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի *մէր* տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: *մէր* ձեռքը դնենք սեղանին ասենք – 384: ու *մէր* հոր պատգամը երկուսով կատարում ենք – 384: բայց վաղը *մէր* երեխան այստեղ ինչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չորհանությամբ – 385: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին *մէր* Օմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: անցյալ մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի *մէր* շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: զուտ էսքան տղայով մի Հովիտի չափ թերթուամսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժվոստնովոդստվո, Նաշ զելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, *մէր* տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեսարանայա ժիզն, Կուրնի րաբոտնիկ – 388: որ մի բարձր անձնավորության հետ *մէր* բանաստեղծը Հովիտ է – 388: *մէր* բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: սինդրիկի թթուն *մէր* խմած բանաստեղծի համար են փնտրել – 388: որպեսզի *մէր* բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: *մէր* Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի թույլ առաջ ընկավ – 389: հերթապահ հեռախոսավարուհին *մէր* գյուղի տված հարսը չէր – 389: Է՛, գնում ու մտքներից մեզ էլ են գցում ու *մէր* համուռնուն էլ – 389: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ *մէր* քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: Ասացին վարըչի պաշտոնը Օմակուտի ձեռից տվել ու *մէր* աչքում վարկաբեկվել է – 390: բայց մեկ էլ ասացին՝ մնանք ու *մէր* ներկայությունով սաստենք – 390: Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, որ պոկված գնացողը *մէր* անտառը չի – 392: գնում է ախպորը գտնի՝ *մէր* փոքր հորեղբայր Սամվելին – 392: ուզում է գա ու *մէր* ճամփան գտնում չի՝ 393: Գնում ենք *մէր* ախպորը բերենք էստեղ կանգնի – 395: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ *մէր* ղեկավարման ջիղը քեզ դուր չի գալիս – 397: կողմնակի հովտեցին ինչո՞ւ պիտի *մէր* բարձր արդարությունը հարգի – 398: *մէր* ընտանիքների չեֆությունը բարձիթողի է արված, ասա, է, ասա – 399: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը *մէր* գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: *մէր* չարքաշ աշխատավորներից մեկը ասաց, հիմա գալիս է դրամարկղը դատարկի – 403: *Մէր* կարողությունն էդ էր – 404: *Մէր* կարողությունն էդքան էր, մատաղ – 404: բայց *մէր* յոթնամյա գրագիտության հասկացողությունը էդքան էր – 404: բայց *մէր* խիղճը հուշեց – 405: *Մէր* իրավունքը ժողովրդի շահը հասկանալն է – 405: *Մէր* համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: *մէր* թերի կարծիքն է – 405: որ եթե *մէր* այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: Օսեփանք ասում են նա *մէր* պապն է եղել, Մելքքանց թե՛ մեր – 407: Օսեփանք ասում են նա մեր պապն է եղել, Մելքքանց թե՛ *մէր* – 407: ու ճիշտ *մէր* Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: *մէր* Թորթոշի ու Ռափի նման է եղել – 407: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, *մէր* աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: Աշխարհը հո *մէր* ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413: Էս *մէր* Սիրուն Թեվիկն է – 415: Քո՛ռ, դե որ եղպես է՝ *ինձ* ուզիր, էս չափտի անմարդ մնամ – 287: Հենց իմանանք *ինձ* Ակոփի համար չէին ուզել՝ ախպոր համար էին ուզել – 287: *Ինձ* պիտի դուրս գցեի ու սրա, սրա, սրա նման գեշ վարակ բերեի – 287: Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ *ինձ* հեր էր գալիս – 293: Էնքան ժողովրդի առաջ դու ու դու էինք *ինձ* տվողծալողը – 293: *ինձ* դուր չես գալիս – 294: Էնիքը, դուք *ինձ* ինչի՞ տեղ եք դրել – 295: թշնամիս *ինձ* վարկաբեկյել է – 302: Համ էլ, ասել էր, իմ նեղ օրին *ինձ* Ահմադը պահեց – 303: – Զե՛, – ասաց, – էս ճամփորդ եմ, քու կենացը, *ինձ* էլ բարի ճամփա – 309: դուք էդ ինչի՞ եք գալիս գոռով *ինձ* գտնում – 312: Թաթիկները մեկնած լաց է լինելու՝ թե *ինձ* էլ տար – 314: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ *ինձ* չանցնեն – 317: էդ տան տերը ոչ քեզ կտա, ոչ էլ *ինձ* – 333: Մեր ախպեր Վերան կովերից *ինձ* խանել ավակարար դասավորել է – 337: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, *ինձ* ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում – 359: Էնիքը, էս կտամ, որ իմ գործով է գալիս՝ ծախսն *ինձ* է հասնում – 366: *Ինձ* հարկավոր չի – 369: բայց միջոցն էլ Մեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովիտից թող *ինձ* կարգադրի – 389: այսինքն որ ասես էս իմ ցավն է ու *ինձ* ուտում է – 393: Դու *ինձ* Ջանդառի հետ չորհա՛ն էս դրկում – 397: ուղն ու տաք արյունը *ինձ*, մնացորդ լեշը քեզ – 406: Եթե սրանք ճամփին *ինձ* չսպանեցին ու իմ ոտով *ինձ* հասցրին Ավետրքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: Եթե սրանք ճամփին *ինձ* չսպանեցին ու իմ ոտով *ինձ* հասցրին Ավետրքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: Վարդույից հետո պտի *ինձ* ուզեիր – 411: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված *մեզ* խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Դազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պատվում – 268: հետո *մեզ* ավտո

154

ինձանից չորս տարով մեծ ես – 293: ասել էր, ուրեմն, համարիր թե չեմ տեսնում ու *ինձանից* թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: Սիմոնի-Ագուսի Մերոն ռուսաց բառերը թակուն *ինձանից* խարցնում՝ ռոչիկ ինք ստանում է – 337: – Իմ տայն է, կեռանա *ինձանից* էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: Ես ձեր երեքին էլ գուտ *ինձանից* եմ բերել – 360: պահողի հետ մոզին ավտոյով բերում խնդրում, *մեզանից* մի քիչ տեղ էին ուզում – 306: նրա հարգանքի առաջ *մեզանից* ոչխա՛ր տանեին – 310: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչիչում էր ու չէին ասում ակունքը *մեզանից* անտես է – 328: ասես կողքները սխալվել նստել էինք ու վրաները *մեզանից* ոջիկ էր քաշվում – 329: քրիստոսի իրենց երեսը զգվանքով *մեզանից* շուռ-տված կային – 346: ասացինք *մեզանից* եթե թաքուն եղավ՝ երեխեքից ուրեմն թաքուն ու թաքուն էր – 347: Բայց նույնիսկ այդքանը չէինք գորում *մեզանից* վանել – 347: Բայց *մեզանից* ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերսից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Հը, Փառոն *մեզանից* տրակտոր չի ուզում – 367: որ գործկոմը *մեզանից* թաքցնում է – 384: Իր շահի տեղը ինքը *մեզանից* լավ գիտի – 405: Մելքքանց Մերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր *մեզանով* կատարի – 285: նրա գործարար արագությունն ու ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ *մեզանում* բացվեին – 378: իսկ նրանց ղեկավարությունը եկել *մեզանում* չոբանի տեղյակ էր անում – 401: ասացի էս գելուգողի միջից դու *առանց ինձ* դուրս արի – 276: հարցը *մեր կողմից* լավ չէր մտածվել, ներողություն – 276: Ջարխեչավանքի կինոն դե *մեր պատճառով* չեղավ – 277: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ *մեզ նման* կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու *մեզ համար* նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն *մեզ վրա* տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարնել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ *մեր հերթին* ենք մահվան վրա նեղացած – 283: և մեր համարի տոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավակների առաջ այն լինել, ինչ որ *մեզ համար* ինքը եղավ – 283: դե որ եղբան լավ խոսում ես, *ինձ հետ* ճակատ ես գալու – 284: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու *մեր դեմը* Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Բայց թե *մեզ համար* գոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց *մեր ետևից* չորս անգամ եկավ սարը – 285: Բա էն լավ կլիներ, որ երեք որբը բերաններով տայի ու *ինձ համար* երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: *մեզ համար* մի երկու կիլո շաքար ու մի տուփ թեյ էր բերել – 291: *Մեզ համար* մի շիշ օղի էր բերել – 291: Բայց առհասարակ ամբողջը Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր գավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու *մեր* բարի *կամքով* ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, Բայց *մեզ նման* անհեռատես էր եղել ու խոզ չունեք – 297: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը *մեր վրա* լինի – 304: Հավատացող կար՝ թե Մանդրոյի խոսքը Օմակուտի *մեր կողմից* էր – 305: չոբանի հարգն էնտեղ եթե չիմանան էլ *մեզ համար* հատուկ պայման կստեղծեն – 307: Վնասն էլի *մեր վրա* եկավ – 307: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը *մեզ նման* տասը Թեվան է փոխելու – 308: *մեզ վրա* ինչ որ անցածներից է՝ մնացել՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: բերանը կապեց տվեց ձեռը, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ *մեր կողմից* – 313: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, *մեր տակին* միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, *իմ տակին* մտնելու ես գյուղամեջ – 317: խի՞ չես *ինձ համար* Ռոստոմի ձիուց մի ձի առնում, ախպերիկ – 319: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ *առանց մեզ* բաժանել են – 319-320: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է *մեր տեղը* չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու *մեր վրայից* էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: Չնայեցինք ով է *մեր առաջ* – 323: *Մեր կողմից*՝ մենք շնորհակալ ենք – 329: *մեզ հետ* չէր խոսում – 334: Ի՞նչի, վայ տամ *ինձ նման* որբուհներ գլխիդ – 337: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի րոպե չէր ճնշվել, մի րոպե չէր ասել *իմ մասին* տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: դուք *ինձ հետ* գործ չունեք – 339: իմ հերը բանակից թող գա *իմ վրա* խոսի – 344: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի *մեզ վրա* – 347: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն *մեզ վրա* կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: անմարդ հարսների *մեր առաջ* էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: Բայց որ ամբողջ ֆերման *իմ առաջ* բերդ կանգնեցրի – 360: այսինքն թե Տիգրանի կրակը *մեզ վրա* թափել կտան – 361: *իմ փոխարեն* եմ ուղարկել – 362: և իրենք *մեր առաջ* միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: իսկ մեր վարքը ուրիշի ձիու պես *մեր տակից* փախչում էր – 362: թող գա էստեղ *ինձ վրա* ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: Բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից *մեր մեջ* սուրբ աստված կա – 362: դու *մեր ետևից* արի կամ արգելում ենք – 371: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու *իմ մոտ* մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: թե դու *մեր առաջ* միննույն է մարդ չես – 373: փայտօջիլը *մեր վրայով* գնում ու չէր կծում – 382: չեմ ուզում, ախպեր, իմ հարևանի տունը *իմ ձեռով* քանդվի – 383: ու Օմակուտն էլ *մեր* ու քո *շնորհիվ* դեռ կա – 385: Պահեի՛ր *ինձ հետ* էստեղ խեղդվե՛ր – 413:

ԵՄԻՄ — տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. *եսի՛մ*, ասում եք թույնն ինքը չի տվել – 279: Գնացել իր համար պտտվել, ոսի կնանոնց կողքին *եսիմ* ինչ բանի է եղել – 297: *Եսի՛մ* – 337: *Եսի՛մ*, քաղաքացի տղա է – 368:

ԵՄԻԲ — հա՛ տ, *եսիբ* նանդ – 382:

ԵՎ — և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկևիլի, զարգանդի ու փոշու հոտ է գալիս – 268: իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: և ձեռքը գրպանն էր տարել ու

իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ երեքնոցը – 269: չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, արդուկում / և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: / և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: / և ընկերոջն ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով ու բաձկոնն ուսերին – 270: / և ջարխեչեցու մասին որոշումը հաստատվեց – 270: / և ճիշտ առավոտյան հատուկ համերգի ժամն էր – 271: Սովին՝ նորահարսի դասատուն / և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: / և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: / և սիրուն երեսը բարձրացրեց – 275: / և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: *Եվ* իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սովին կարմրեց ու երեսը շուռ տվեց – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է / և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել / և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի / և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիիր հոր անթույլատրելի կինը – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են / և անծիծանքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, / Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: / և նույնիսկ Ջանդառը քո ճանապարհից մի կողմ կենա – 279: / և շուրջ մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: / և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց – 280: / և քսանհինգ որձից ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281: *Եվ* ձեռքերը կապույտ կոստյումի գրպանում՝ ավարի միջից դուրս եկավ – 281: / և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: / և նրանց անգիր պայմանը մեր եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը / և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեմ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովին էլ՝ տիրուհին – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեմ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի / և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովին էլ՝ տիրուհին – 282: / և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարեկե, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: / և մեր համարիիր սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: / և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոյղ էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո / և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: / և ուրախ էր՝ որ աղջիկը քաղաք Երևան գնաց – 285: *Եվ* ուրեմն պատկերացնում ենք նաև ժողովրդական արհամարհանքը – 286: Իսկ եթե շուրջ հովվի ետևից գա սարը / և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շուրջ մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց մենակ, / և արդեն չգիտես ում խղճաս – 288: / և բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: / և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: ուզում են կարիքի մեջ լինես / և իրենց կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: / և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուրը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտոի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են / և միջոցներ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: / և Ծաթերի տակ կանգ առավ ու գլուխը կախեց – 293: / և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին / և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: *Եվ* Մյուսը՝ Սիրունը, լավ կարմրեց ու մատը տնկեց – 298: ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի / և առհասարակ մեր անցածների – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության / և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից / և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաձկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը / և այդպես էր – 316-317: մի որևիցե անգամ հագիվ թե բանեցվել էր / և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների / և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: / և շատ տեղին էր արել – 320: նայեց՝ / և մեզ քրոջ կողքին էր դրել թաղել – 323: / և գամփռը Թեվիկի դեմը կտրել փաստորեն ասում էր – 325: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտոը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շուրջ / և այլն – 325: / և նոր միայն Ադուն բույրիկի սիրուն դեմքը դռակից դուրս եկավ – 325: Հացի, տաք փռան / և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: երեխեքը նույնիսկ ցերեկն են վախենում / և այլ ուրիշ անվայելույշ խոսքեր – 333: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք / և առհասարակ պարզ չի – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը / և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: առանց նայելու / և առանց շուռ գալու կարգադրեց – 334: / և ճրագթաթով ու Կոփի գագաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334: / և մեր երեսը պարզեցինք – 335: / և մեծ պեպենտոը, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոթիվ ու

թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: *և բոլորի համար մի լույս, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: և Շուշան քույրը նույնպես բացատրեց – 346: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: և ահը մեզ կալավ – 347: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռքից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: և արդեն դանակ-սրող կար – 354: հորից վախ նա երբեք չէր ունեցել և ընդհակառակը – 354: որովհետև Շուշանը խաղաղ էր և կանանց բանակը առաջնորդ չունեւ – 356: և Շուշանը չգիտեր ծիծաղի թե անիծի – 357: թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու ծոցում մայր չունենք – 358: և մեր Մելքսանց խավարաչքի դագանակն ինչպես որ մեկնված էր – 358: և եթե մոր հին ժամանակները լինեին – 359: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: և Շուշանն ասաց – 361: և նրան «Վրացյանի ետնամոզի» ասող էլ կար – 361: և հիմա դա հավատալի էր – 361: և դեռ մանկամիտ գազան Ռոստոմը, և դեռ քննում էին – 362: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան հազիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենոտն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: և բոլորն էլ մեղավոր էին – 370: և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: և ենթակաները հասկանում են – 371: և չափարն էլ իրոք չափար չէր – 372: և Օհանի պահապան շուքն այլևս նրանց գլխին չի – 373: որպեսզի հատկապես չհավանի և տեղի ղեկավարության առաջ հարցում դնի – 375: և կենտրոնի ճշմամբ Հովրտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: և տեսնող հովրտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: հեռացել համարի ծայրին էր կանգնել և համարի ղեկավար ու ախպեր չէր – 381: և հազար տարվա հանքերն ու հին գործարանը շրխկալով բանեցնում է – 383: և այդ հանգամանքը հույս տվեց – 383: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին – 384: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: և բոլոր կարգագրերն ու չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարձած պահում էր – 387: և շատ ուժեղ հուսադրվել էին – 389: շուտ եկավ ետ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: և անհայտ էր – 393: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: բայց վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ նեղացած է – 394: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի մեջ նա սխալ է տեսնում – 396: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին գրնգացնել – 401: և Թեվիկը ետևից պարտավորված գնաց ու շներն էլ Թեվիկի հետ – 402: Եվ զարմանալի էր, որ զանգը լռությունից դեռ երեխա էր ազատում – 403: և միջոցն թաթարին մտատանջության մեջ էր գցել – 404: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջոցն թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվիկի մասին էր – 404: և մեծ Ռոստոմը ստիպված զանգահարեց – 404: և ժողովուրդն առհասարակ առաջնորդող խոսք ու վարք է պահանջում – 405: և մեծ Ռոստոմը հառաչեց ասաց – 405: և ձեռքը դրեց բազրիքին – 405: և բոլորը նրան լսում ու խոսքից մեծ իմաստներ էին հանում – 405: և խփած ու իրեն անթույլատրելի մի տեղաշորում պահած է եղել – 408:*

Եվ...Եվ — ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինն, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անկեզու ու երեխայով, Հովրտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվա՛ր էր ընդունել – 365: բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքսանց, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքո՛ւմ են պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372:

ԵՎԵՎՍ ԱՆԵԼ — գումարը *հնքս կանեն* – 410:

ԵՎՍ — մոտավորապես կոահում ենք, բայց առավել *հս* հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: Իր հորաքայրերն էլ, քայրերն էլ ու առավել *հս* դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410:

ԵՏ — և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք *ես* ենք դրել ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: Կլանչեց ու *ես* նետվեց – 270: Բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը *ես* ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: ամանը վզի տակից ոտքով *ես* հրեց – 272: ավարված ու *ես*-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: Բայց օտար ժողովրդի առաջ ամաչում ու քրտինքը *ես* է քաշում – 275: գնդապետական գլխարկի հովանոցը *ես* հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: գլխարկը *ես* դրեց ու հիացմունքից սառավ – 277: ու ժողովուրդը քեզանից *ես* քաշվի – 279: Ջանդառին ու Սոփինն տարավ կանգնեցրեց *ես*-ավարված որձերի մոտ – 280: անտեղի էս ի՞նչ էս *ես* բերել – 280: գլուխն իր նման *ես* քաշեց ու դազանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով *ես* ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: մինչև չտա՝ իր ապրանքը *ես* չի ստանա – 289: Վարչությունը Շուշանին *ես* գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթորին – 289: Գնա ց Օհանը ու *ես* չնայեց – 290: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սառն էլ շարտեցին նորապասկների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծակ անտառով *ես* է մնալու սրանց բախտից – 292: սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց ու *ես* քաշվեց – 294: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինն, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից *ես*-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: խցանը *ես*-խցկեց – 309: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը *ես* դրեց – 312: հետո Սոփին գրկած *ես* էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: իրենք էլի *ես* կզան – 315: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից *ես* չեմ մնա – 315: ձեռի հացը Ջանդառը *ես* դրեց – 319: ասաց հացդ *ես* դիր – 319: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել *ես* էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: գամփոը մերթ մեկին էր խեղդում հալածում, մերթ՝ *ես*-ընկած մյուսին – 326: Աղուն քուրիկը փռան շեմքից *ես* նայեց – 328: հարմարվո՞ւմ է, թե՞ մյուսի նման ուշքը *ես* հորանց է – 329: *Ետ*-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փութ սիմինդ էր բերել – 330: հետներդ տանում, հետներդ էլի *ես* եք բերում – 341: Բայց Ռոստոմը ցեղից դանդաղ ու հաստատ *ես* էր քաշվում – 348: Ղազախի թուրք կլինե՞ր թե մեր Հովրտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ *ես* էին քաշում – 353: լուռ *ես* եկավ – 359: ամանն այգում թողեց ու *ես* եկավ – 360: *ես* նայեց ասաց – 371: *Ետ* քաշվեց – 372: ասե՛ր հիմա *ե՞տ* եմ գնում – 373: Բայց հետո խփել երեխային *ես* էր խլել – 380: Բայց մի օր *ես* եկավ – 381: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին սոխպես իր ավիրած ճանապարհներով *ես* գնա – 383: *ես* եկավ ու անցնելիս իր խոր հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: շուռ եկավ *ես* քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: *ես* եկավ ասաց – 392: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան հանում է թող հանի ու *ես* բեր – 396: թուրթը *ես* ծոցագրպանը դրեց – 402: Ասացին զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի *ես* դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքնի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու *ես* է տարել – 406: ու ծակուտի տղեն զարգանդած *ես* քաշվեց – 408: *ես* քաշվեց ու հովրտեցու օրդուի առաջ Համրկին մենակ թողեց – 408: Մատյանները ծալել *ես* իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411:

ԵՏ ԱՌՆԵԼ — կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից *ես առնելու* մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:

ԵՏ ԴԱՌՆԱԼ — *ես դարձանք* ասացինք – 362: *Ետ դարձան* տեսան կռիվը Թեվանի բերած հարցի վրա է – 340: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան *ես դառնա* ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: ավտոբուսից իրենք *ես կդառնան* – 314-315: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս *ես դարձիր* – 300: Ուխտատեղի տակից մորդ ճամփով էդպես էլ *ե տ-դա՛րձ* – 358:

ԵՏԵՎԵԼ — դպրոցիդ ու երեխեքիդ *եսնող* գտիր ու գնա – 342:

ԵՏԵՎԸ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,– ռադիոյի *եսնը* բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Որք գառան պես *եսնը* գցած տարել է տուն անծծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: Թեվրկին *եսնը* գցած գնար թուրքերը չորա՞ն – 288: Բայց փոքրը Մաշային *եսնը*-գցած եկավ – 295: շալվարի *եսնը* թափ-տվեց թե գնացի – 313: շները *եսնը*-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի *եսնը* ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր *եսնը*-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: Թեվրկին *եսնը*-գցած, շներն էլ Թեվրկի ետևից, տարավ – 371: Նայեցին տեսան մեծ պեպենտոր, Թեվրկին *եսնը*-գցած, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին իջնում է – 390: *Ետնը*-գցած հեռացրեց – 402: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի *եսնը* ուսուցչից դեռ թաքնվում

Էին – 403: *Ետևը*-զգած տարել գրասեղանի ետևը Թեվըլկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Ետևը-զգած տարել գրասեղանի *ետևը* Թեվըլկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները *ետևը*-զգած Հովըտից իջել – 413: շները *ետևը*-զգած իջել աղբյուրի մոտ կանգ էր առել – 415: որ գեներալները ժամանում ու լուռ ենթականերին *ետևները*-զգած պտտվում են – 371: *Ետևները* պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: Մյուս Թեվանը շապիկով-վարտիքով գոմի *ետևն* էր – 270: Էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտի *ետևն* ընկել եկել – 342: Բայց Սիմոնի տան *ետևն* էր – 344: կացինը ձեռին՝ ձորից դուրս եկավ կովի *ետևն* ընկած – 344: թիերի *ետևն* սպասում են կռիվը վերջանա՝ որ դուրս գան անտեր որբնայրուս կավկոխ անեն – 349: քունքի մազը Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն ականջի *ետևն* անցրեց – 367: Փողի գրքույկը պահելու տեղը նանի նկարի *ետևն* էր – 377: Էն բանը նանի նկարի *ետևն* է – 377: ապերո, առաջս ընկիր՝ որ *ետևս* չլինես – 411: հիմա էլ *ետևի* պատն էր ուռել – 331: ու ձեռքերը *ետևին* ետուռառջ քայլեց – 391: Ձեռքերն ինչպես միշտ *ետևին*՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կռշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415:

ԵՏԵՎԸ ԿՏԵԵԼ — առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպենտոն *էին կտրել, ետևը՝* սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330:

ԵՏԵՎԻՑ (կապ) — Բերանները լիզելով պագած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի *ետևից* գնացին – 272: Ես գունավոր ավտոբուս եմ նստում ու չգիտեմ ինչի *ետևից* ուր գնում – 276: Ավագի պառավ զամբիլը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա *ետևից* կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր *ետևից* չորս անգամ եկավ սարը – 285: Իսկ եթե շունը հովվի *ետևից* գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրան է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրան է,– Օհանի *ետևից* Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա *ետևից* հու արեց – 289: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապասկների *ետևից*՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: կնկա *ետևից* դուրս գնաց – 293: Վաթինյանի *ետևից* ամբողջ Հովիտը որբ մնաց ու որբ մնաց մեր Ծմակուտի ժողովուրդը – 300: չոբանի *ետևից* միայն երեք որբ մնաց, Մանդրոյի ետևից՝ երկու գյուղ ժողովուրդ – 301: չոբանի ետևից միայն երեք որբ մնաց, Մանդրոյի *ետևից*՝ երկու գյուղ ժողովուրդ – 301: Չգիտենք աղջկեանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր *ետևից* լաց եղավ – 313: հոր *ետևից* կածանն-ընկած տոտիկ-տոտիկ վազում էր – 313: երեխայի *ետևից* ինքն էլ էր գնում – 314: Դու Ակոփի *ետևից* Թիփիս չես գնացել – 336: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի *ետևից* է ընկել – 344: հետո որ պետությունը նրան արքայի էր՝ առանց բուպեական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա *ետևից* ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: իր բախտի *ետևից* Շուշանը պահեստի առիթով գնում է սարը – 358: այսինքն Ուցյունի ծանր կոնքերի *ետևից* անշահ պտտվող – 361: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զգած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ *ետևից* մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: ոտը նրա *ետևից* ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: Թեվըլկին ետևը-զգած, շներն էլ Թեվըլկի *ետևից*, տարավ – 371: դու մեր *ետևից* արի կամ արգելում ենք – 371:

ԵՏԵՎԻՑ (մակբայ) — Երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և *ետևից* մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: *Ետևից* երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՛նչ – 300: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու *ետևից* սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: *ետևից* ձգված՝ շները հագիվ չէին կտրվում – 316: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ *ետևից* – 314: ձին, որ քուտակը *ետևից* դուրս եկավ, ճանաչեցինք – 319: Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու *ետևից* եկել էր – 348: խոզը շալակը տված ու ինքը *ետևից* ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: *ետևից* ուզեց Թեվիկն էլ մտնի – 371: Տան շուրջը մի անգամ պտտվեց՝ Թեվիկն ու շները *ետևից* – 371: և Թեվիկը *ետևից* պարտավորված գնաց ու շներն էլ Թեվըլկի հետ – 402: հետո Դարպասաձորում ձին քշել *ետևից* նորից է հասել – 406: *ետևից* ճմբերի վրա մորեխի նման ցատկոտել են տերտերները – 407: Լեզգին կատաղել, ձին *ետևից* մտրակել ասել է՝ սանին աթասըն, հորդ քյալեն – 407: դուրը *ետևից* փակել ասել էին – 412: *ետևներից* նորահարսն ու նորամանուկն էլ գնացին – 280: Ժողովուրդը *ետևներից* եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: դուրս եկել Ջանդառիս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու *ետևիցս* արի – 277:

ԵՏԵՎԻՑ ԸՆԿԱԾ ՈՒՈՒՄ — *ետևից* ընկած ուժում են փողերը խլեն – 412:

ԵՏ-ԵՏ ԱՆԵԼ — Համիկ հորեղբայրը *ետ-ետ է արել* ասել – 409:

ԵՏԻՄՎԵԼ — իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ *ետիլված* որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274:

ԵՏՆԱՍՈՋԻ — և նրան «*Վրացյանի ետևամոզի*» ասող էլ կար – 361:

ԵՏ ՏԱԼ — խաշամը *ետ էիր տալիս*՝ կարմիր աղունի պես փռած աճար էր – 297: երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ ասում է յոթ օր *սիրտ էր ետ տալիս* – 406: *խելքդ* որ *ետ ես տվել*՝ ձենդ ուրեմն կտրիր – 284: թե չէ հենց Ջաղացներից էլ Մարոն *ետ կտար* – 358:

ԵՏՈՒԱՌԱՋ — ու ձեռքերը ետևին *ետուռառջ* քայլեց – 391:

ԵՏՈՒԱՌԱՋ ԱՆԵԼ — Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոն, բաճկոնն ուսերին *ետուռառջ էր անում* կաղնե հին

պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322:

ԵՐԱՁ — Բայց դա անհնար *էրազ* էր – 299: խառը *էրազ* էնք տեսել – 300: գուցե կարծի *էրազ* է եղել ու իրենից ամաչի – 347: Խեղճ երեխան մեռավ ու հայրը նրա *էրազը* չկատարեց – 302: խառը *էրազում* տղերքը ուղղակի մեկ-մեկ տեսնում էին – 289: և ծիծաղում ու հին *էրազի պես* գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ — իմ Պաշաս ու Դաշաս *էրաժշտական* տքրոց տեն գնալ – 370:

ԵՐԱՆ — մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, *էրախը* բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382:

ԵՐԱՆՏԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ — և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի *էրախտագիտությունն* էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386:

ԵՐԱՄ — եկավ անամուսին որբնայրիներին *էրամը* կտրեց դարձրեց կլոր հիսուն – 364:

ԵՐԱՆԻ — *էրանի* ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: *էրանի* էր նրան՝ ով խոզ ուներ – 297: ոչ էր *էրանի* նրան՝ ով գյուղացի էր, Բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ – 297: օդորմի իրենց ու *էրանի* մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: ոչ *էրանին* մեկ էլ այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ կթողներ – 297: *էրանին*, ասացին, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էլ է ունես – 390: *էրանին* քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էլ է պահում – 390:

ԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՐՎԵԼ — Բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի բուպե *էրանության տրվեց* – 336:

ԵՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Դեռ հին *էրանության մեջ* ծպտալով ասաց – 336:

ԵՐԱՇՆԱՎՈՐԵԼ — ու տարել մայրաքաղաքում *էրաշխավորել էր* ներկայիս Խովիգանին – 385:

ԵՐԲ — և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, *էրբ* երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: *էրբ* թուրքը մորթ է անում՝ կողքին պիտի լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես – 272: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, *էրբ* նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: Բայց Սիրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին *էրբ* էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: Բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ *էրբ* մեր Ծմակուտի ձեռքին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, ասածու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), *էրբ* Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: ասում ենք իրենց ընկերներին *էրբ* ուզում են թող հավաքեն – 283: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն *էրբ* դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարզ լոբի – 283: *էրբ* դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե վռազիլ մի – 285: Տասներորդում, *էրբ* իրենք ամուսնական գուլգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ուրբերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն *էրբ* ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթնանց Ավետըքի գլխին տրաքացրել, Բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն *էրբ* մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: միայն՝ *էրբ* այսպես մենք ու մենք էինք լինում – 310: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն *էրբ* գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: ու *էրբ* մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ծիծաղեցինք ասացինք՝ «*էրբ*» – 320: հետո, *էրբ* մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն *էրբ* հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտը, հատկապես *էրբ* դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: Ամայի հին ժամանակներում, *էրբ* մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն *էրբ* ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: էլ *էրբ*, ախչի, որ ես չեմ տեսել – 368: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, *էրբ* նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ *էրբ* Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: որ *էրբ* թույլատրեն ասեն երգիք ու պատմիր՝ երգի ու պատմի – 381: տեսնողներն ասում են էլ *էրբ* է կանգնեցրել՝ որ մենք չենք իմացել – 388: Բայց վաղը՝ ց-վաղուց գիտեր՝ այն օրից, *էրբ* հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: Բայց ասել էին խի՞, մինչև *էրբ* – 410:

ԵՐԲԵՄՆ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն *էրբեմն* այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: ասել էր, ուրեմն, համարիք թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն *էրբեմն* նկատիք, տնաշեն – 299: *էրբեմն* մենք ազատ ու ձին բարձրված ենք քաշել – 318: *էրբեմն* էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձրված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: իրենց մեջ տեղաշարժ *էրբեմն* լինում է – 322: շաբաթ գիշերները փախստականի պես *էրբեմն* գալիս էր – 349: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել

ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու *երբեմն* նույնիսկ ժպտալ – 396: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, *երբեմն* ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: միայն մեծ պեպենտոր նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը *երբեմն* թաքուն տնտղում էր – 405:

ԵՐԲԵՎԷ — Ջանդառն ի՞նքն էր *երբեմն* խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաժկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269:

ԵՐԲԵԲ — Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը *երբեք* չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարի մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Ոչ մի օտար աչք *երբեք* չտեսավ, որ Սիրուն Թեվրկի հունձը Վարդոն է անում – 310: հորից վախ նա *երբեք* չէր ունեցել և ընդհակառակը – 354: *երբեք* – 396: գիծ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման *երբեք* – 401:

ԵՐԳ — նրա երգն ուրեմն *երգ* չէր՝ պաշտոնահաչ էր – 322: եկավ ու հետը չորս տետրակ *երգ* բերեց – 364: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի *երգը*՝ որը կարծում էնք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: *երգը* հորինվել է Հախպատա Տելեմաքի երգի օրինակով – 315: Պատերազմից հետո Մելքսյանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած *երգը* հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների *երգը* տաք գիշերը լցնում էր – 342: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովըտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի *երգն* էր պատմում – 289: նրա *երգն* ուրեմն երգ չէր՝ պաշտոնահաչ էր – 322: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու *երգն* էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: աշխարհում ինչքան կարոտ կալանավոր կա՝ բոլոր նրանց *երգերն* արտագրած բերել էր – 364: երգը հորինվել է Հախպատա Տելեմաքի *երգի* օրինակով – 315: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճշնամունքից ու դավերից և ոչ էլ *երգերից*՝ ոչնչով քեզանից էտ չեմ մնա – 315: ու երգավորեց համարի թե հազար *երգով* – 364: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ *երգով* – 366: այդ *երգի* ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը պիտի որ մի էական դեր ունենա – 315-316:

ԵՐԳԱՎՈՐԵԼ — ու *երգավորեց* համարի թե հազար երգով – 364:

ԵՐԳԵԼ — *երգելու* ու պատմելու Շարա Տալանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: Բա էն լավ կ'լիներ, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար *երգելով* գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա *երգելով* գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին *երգելով* է տղա դարձրել լացելով – երգելով, երգելով – 342: սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով է տղա դարձրել լացելով – *երգելու* վ, երգելով – 342: սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով է տղա դարձրել լացելով – երգելով, *երգելու* վ – 342: *երգում* ու լաց *էինք* լինում – 363: *երգում* ու լաց *էինք* լինում – 363: գյուղի աշխատավորների համար Լուսիկ Քոչյանը *երգում էր* – 271: հիշում ու *երգում էր* – 318: հիմա *չէր երգում* – 322: երեխա ժամանակ լավ շվշվացնում ու *երգում էր* – 338: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դայրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, *երգում* ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա *երգեց* – 283-284: Ջանդառն ուզում էր *երգի* – 315: որ երբ թույլատրեն ասեն երգիր ու պատմիր՝ *երգի* ու պատմիր – 381: այսինքն թե դանակն ու ռադիոն պիտի լռեն ու մնան, *չպիտի երգեն* – 283: որ երբ թույլատրեն ասեն *երգիր* ու պատմիր՝ երգի ու պատմիր – 381:

ԵՐԳԵՅԻՎ — որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի *երգեցիկ* աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356:

ԵՐԳ ԿԱՊԵԼ — Արկանք խոտհարքների գլխին նստած *երգ էր կապում*, թե՞ ձիու հին ժամանակներից կար – 318:

ԵՐԳՎԵԼ — էս ի՞նչ Ալեքսան է *երգվում* – 284:

ԵՐԳՈՒԿԱՍՏԱՎ — ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր *երգուկաստակով*, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283:

ԵՐԴ — Ձվածեղի հոտը գոմի *երդից* որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408:

ԵՐԴՎԵԼ — բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ էդ *երդվելու* բան չի – 275:

ԵՐԴՎՅԱԼ — բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ *երդվալ* անհասկացող – 405:

ԵՐԴՈՒՄ — քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային *երդման պես* չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339:

ԵՐԴՈՒՄ ԿԱԼՆԵԼ — ու երեսանց ամեն մեկը *երդում կալավ*՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356:

ԵՐԵՆԱ — և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան *երեխա*, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: չէին ասում կողքներիս անհասկացող *երեխա* կա – 285: տանն էլ երեք տղա-*երեխա* կար – 286: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է *երեխա* – 286: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած *երեխա*,՝ տրորված ծաղիկ, բերել բուծում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: բայց մենք *երեխա* էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում են են հասկանում – 290: *երեխա* է – 297: *երեխա* է եղել – 310: այսինքն *երեխա* ենք եղել – 310: եթե սա անհասկացող *երեխա* էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: եթե սա անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին *երեխա* – 314: տասը տարեկան *երեխա* է եղել – 315: *երեխա*-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը,

երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռք գնդիրը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, *երեխա* – 323: Բայց *երեխա* էիր – 336: Դեռ *երեխա* էին – 339: Բայց քանի որ խելքով դեռ *երեխա* էր – 361: բոլորիս նման մերկ ու *երեխա* ծնվում – 369: Ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիր *երեխա* էի – 385: որը մեռել ու տեղը *երեխա* չէր ծնվել – 386: Ինքը *երեխա*՝ է – 393: Եվ զարմանալի էր, որ զանգը լռությունից դեռ *երեխա* էր ազատում – 403: Է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ եզնարած *երեխա* է եղել – 405: Բայց իմացվել էր, որ լավ ամուսին էլ ունի, լավ *երեխաներ* էլ – 411: *երեխադ* մեռնում է, Շուշան քիքիր, Օսեփանք երեխայիդ խեղդեցին – 345: նոր կոշիկները ձեռքին՝ նրա *երեխան* անկողնում թաթիկները պար ածավ – 271: ու *երեխան* կոշիկները ծոցում էր քնել – 271: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, *երեխան* խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ուղիղի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդային թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: չէ՞ մի մատ *երեխան* էլ ոչխարաշանը գյուղում ասում է կորիր – 279-280: իսկ տղա-*երեխան*, ով ինչ ուզում է ասի, ջահել ծնող է սիրում – 283: տնաքանդը չասաց էս *երեխան* ոչ էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավուվատի ջոկողություն չանի – 290: Խեղճ *երեխան* մեռավ ու հայրը նրա երազը չկատարեց – 302: ու Թեվրկի չարանալն էլ ինչպես որ *երեխան* էտ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: *երեխան* Տաշքենդից ի՞նչ է հասկանում – 313: Բայց դե *երեխան* եթե թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: *երեխան* քիչ էր՝ հիմա էլ շները – 314: Բայց *երեխան* ուսը ծուլ էր արել – 320: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը փոքր պեպեկնոտի կինը, *երեխան* գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: Խախուշկայի *երեխան* Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: Բայց *երեխան* անխոս կենդանու նման սեղմվեց հալվորի ոտքին – 330: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ *երեխան* քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան հորից, *երեխան* Շուշանից էր սովորել – 344: Բայց *երեխան* փեթակի տակից դուրս չէր եկել – 345: Բայց կողքին կանգնած իրական պաշտպան էր ուզում *երեխան* – 348: Արև, լույս պատշգամբում նախշուն գորգի վրա *երեխան* ուռուցորվել մեռնում էր – 348: *երեխան* բա իրավունք ունի՝ գոմեշից վախենա – 355: Շուշանն ասաց վերցրու, Բայց *երեխան* դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: Էդ *երեխեն* ուզում է Շուշանն իրեն լողացնի – 360: արնակոլոլ, ամոթահար ու կեղտոտ *երեխան* երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: *երեխան* ամոթից իլացել էր – 362: Թեվիկը կարծում էր *երեխան* մոռացել դուռը չի փակել – 375: Բայց *երեխան* տանն էր – 375: *երեխան* պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր – 375: Բայց վաղը մեր *երեխան* այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չորանությա՞ն – 385: Վաթընանց Սանդրայի հույսին իր կնիկն ու *երեխան* են մնում – 401: *երեխան* որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Օմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: Եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ *երեխան* ճիշտ ինքն է – 412: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ *երեխաները* դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Գնում տեսնում է *երեխները* քնած, Մեծ հովըտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: *Երեխաները* մեր ճանապարհից փախչում, դույլերը կոներին կանայք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ նայում էին – 322: դպրոցական *երեխները* գնում ծաղիկ են դնում ու կողքին պատվի են կանգնում – 330: Փոքր պեպեկնոտի ռուս *երեխաները* արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: *երեխները* նույնիսկ ցերեկն են վախենում և այլ ուրիշ անվայելուչ խոսքեր – 333: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի *երեխները* չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: *երեխները* շուռումուռ էին գալիս ու վերմակը ոտքով դեն գցում – 347: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ *երեխները* այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: մեկ էլ տեսանք *երեխները* չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կովում են – 347: որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ որից *երեխները* հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Ադունն ու *երեխները* դռանը տաշտակ դրին – 360: ուզում էի *երեխները* որբություն չքաշեն – 364: *երեխաները* նրա ծուռտիկ ոտների տեղը փնտրում էին – 407: Քու ախպոր *երեխներն* են, – ասաց – 308: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո *երեխաներն* էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին *երեխայի* մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ *երեխայի* մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Էս ի՞նչ ճիպոտ է, էս ի՞նչ *երեխայի* ձեռից եմ առել – 269: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին *երեխայի* նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: և աղջիկ-*երեխայի* իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց – 280: այսինքն թե իրավունք չէր *երեխայի* ապագան ճնշել – 285: Որբ գառան պես էտեր զցած տարել է տուն անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, *երեխայի* մայան կտրել – 286: *Երեխայի* նրա մատդաշ ծիլը ինքը չի փչացնում՝ Մելքսանց Օհանն է խեղդում – 288: *երեխայի* ախորժակը գուցե քաշել՝ ճամփին կերել է – 290: *երեխայի* գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել էր երեխայի մազին – 292: երեխայի գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել էր *երեխայի* մազին – 292: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե *երեխայի* մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր էտից լաց եղավ – 313: *Երեխայի* անհասկացող պահանջը քիչ էր – 314: Խախուշկայի երեխան Դաշան թե Պաշան, *երեխայի* իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: կովի քացին էլ *երեխայի* ծնկանն էր առել – 344: *երեխայի* թևը Շուշանը բռնեց – 344: ջաղուն *երեխայի* ձեռներին-ոտներին-գլխին մածուն էր վրա տվել – 348: *Երեխայի* երեսն ուտել, աչքերը փակվել էին – 350: Բայց *երեխայի* աչքը վախեցել էր – 351: Բայց *երեխայի* նրա մաքուր երեսը ժողովրդից ոչինչ չէր թաքցնում – 354: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի

իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ *երեխայի* այդ վիճակով էլ կար – 354-355: Բայց *երեխայի* ատելություն է, չէ – 360: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի լարին *երեխայի* մի կարմիր շավար էր թողել – 390: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո *երեխաների* մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: այսինքն թե *երեխաների* վեճ է – 385: այսինքն որ Սամվելի *երեխեքի* անդամավճարը, էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվլեկի աշխատանքից գնա – 411: երեխադ մեռնում է, Շուշան քիքի, Օսեփանք *երեխայիդ* խեղդեցին – 345: *երեխեքիդ* ու քեզ էնպես պահեի ուր – 411: թե ուրեմն չի կարելի *երեխային* այդպես ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: խակ *երեխային* մարդ էր համարել – 287: այտա, որ *երեխին* դրկում եմ՝ մուրթելս խի՝ չես տալիս – 290: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան *երեխային* ինչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը *երեխային* լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319: Դպրոցական մեր *երեխային* դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, *երեխային* դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռք գեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՝, երեխա – 323: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ *երեխային* փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: Նայեց խախլուշկայի *երեխային* – 330: ասեի ախպորս կնիկը *երեխային* ծիծ է տալիս՝ մինչև ամանը լցվի – 331: քանի որ, ով ինչ ուզում է ասի, *երեխային* երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: լսելը, *երեխային* ձեռքից գցելն ու ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թոշելը մեկ եղան – 336: սա *երեխային* օգնական էր տարել – 345: ջաղուն ու Աբելը դուռը փակել, *երեխային* տարել տանջում են – 348: ջաղուն ու հալիվորը *երեխային* տանջում են – 348: *երեխային* չէին տանջում – 348: ուզում էր *երեխային* փեթակների հետ մեղրով հաշտեցնի – 353: *երեխային* ուղղակի խեղդում էր – 358: ես էդ *երեխին* լողացնիլ տեմ – 360: էդ ում *երեխային* եք տանջում – 360: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրսի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո *երեխային* Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: երեք *երեխային* թողնելու են վրադ՝ որ իրենք ազատ չըվեն – 371: *երեխային* չէր խփել – 376: Բայց համարի թե հորը երեխայի մոտ ու *երեխային* էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: քո քնած *երեխային* դու քացով խփում ե՛ս թե փափուկ ծածկում – 377: Բայց հետո խփել *երեխային* ետ էր խլել – 380: դպրոցիդ ու *երեխեքիդ* ետևող գտիր ու գնա – 342: իրա ախպոր *երեխեքին* պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու *երեխեքին* Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու մի երկու ամսից կգամ – 340: *երեխեքին* ծածկեցինք – 347: քանի որ պետական տնտեսության հոգսը ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական *երեխային*ը – 320: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր *երեխեքիս* ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գուրը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի *երեխաներին* էր – 359: իսկ *երեխայից* նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: լսողը թքում, տուն էր մտնում ու իր տղա-*երեխայից* զգվում – 287: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կո՞րվ եկող կանանցից, *երեխաներից* ու իրենց անգրագետ բուրդ հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: ասացինք մեզանից եթե թաքուն եղավ՝ *երեխեքից* ուրեմն թաքուն ու թաքուն էր – 347: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու *երեխայով*, Հովրսի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: բերել էր՝ Թեվանի *երեխայի համար* երկու կիլոյաչափ մի մեծ կտոր հավա – 269: ականջները *երեխայի վրա* ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին պիտի լուռ *երեխայի նման* կանգնես, նայես ու սովորես – 272: *երեխայի հետ* դունդունացող երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին – 273: Բա ես ի՞նչ անեմ՝ որ *երեխայի պես* փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-*երեխայի պես* լվված Թեվլիին, այլ տաքացած լաչառին – 279: և շունը մի մատ *երեխայի առաջ* էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: իմ *երեխաների վրա* դուք ում բերեք՝ նա է – 280: Պատճառը՝ սև ռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ *երեխայի պես* անկյունում չորացել էր – 294: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը *երեխայի վրա* պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: չի՞ ուզում քնած *երեխաների վրա* անտեղի բողբոջ գցել – 300: տարուց ավելի խոսք էր պատվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիտներ *երեխեքի համար* լիճ են կապելու – 301: հոկտեմբերի դժվար գերանովի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր *երեխայի վրա* սիրելով ծիծաղի – 310: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան *երեխեքի* ու կնկա *անունով* ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: *երեխայի ետևից* ինքն էլ էր գնում – 314: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա *երեխայի նման*, ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: բա թե՛ «քու կոնիլը գնա քու *երեխայի* ու քու ընկերի *հետ* արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավլում էր ու երեք *երեխայի մեջ* ոնց էլ չէին թաղկում – 337: *երեխա ժամանակ* լավ շվշվացնում ու երգում էր – 338: սուտ քրիստոս հալիվորը *երեխայի գլխին* մոլորվել կանգնել էր – 348: *երեխայի վրա* դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ – 348: հիվանդ *երեխաների վրա* պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի ձմախնձոր թողներ – 352: ղեկավարությունից էլ էին *երեխայի պես* ամաշում – 355: մի առանձին կապոց Շուշանի *երեխաների*, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի *համար* ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում *երեխաների վրա* պահապան է մնում – 358: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու *երեխաների համար* սարից գիշերով բերի գա – 360: փոխարենը *երեխայի հետ* կես գլուխ պանիր դրկեցինք – 363: *երեխեքի վրա* ուզում էիր մեր գնաս – 364: Բայց համարի թե հորը *երեխայի մոտ* ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: *երեխա ժամանակից* նկատած մի աղբյուր ուներ – 388: *երեխայի պես* ուղղակի խառվեց ասաց – 397: Չվածեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ *երեխայի պես*, ասում է, լաց էր լինում – 408: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը որք *երեխայի պես* անտեր կմնար – 415:

ԵՐԵՒԱՅԱԿԱՆ — *երեխայական* սուփրա-սեղանը երեխայական տնակի դռանը փռած էր – 331: Երեխայական սուփրա-սեղանը *երեխայական* տնակի դռանը փռած էր – 331:

ԵՐԵՒԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — ու մեր *երեխայությունը* բոլորի առաջ կանգնած էր գլուխը կախ – 332:

ԵՐԵԿ — Տնաշեն,– բացատրեց,– *երեկ* էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: Երեխայի հետ դունդունացող *երեկվա* դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին – 273: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը *երեկվա* երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: արնակոլով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան *երեկվա* իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362:

ԵՐԵԿՈ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի՝ անքամակի՝ ծավալուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական *երեկոյի մեջ* բարեկամի կանչ թվա – 279:

ԵՐԵՍ — չես ասում էս տղեն երեք օրուգիշեր ոչ հացի *երես* է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: այսինքն տասը տարի մարդու *երես* չէր տեսել – 298: հարևանի առաջ արդեն ուրիշ *երես* ու լեզու էր պետք – 367: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ չեկնեիր ու ժողովուրդը *երեսդ* չտեսներ – 362: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն *երեսը* բարձրացրեց ու աչքերն իր նման ճաճացրեց – 273: բայց սիրուն *երեսը* նա դարձրեց ու թարս նայեց – 274: և սիրուն *երեսը* բարձրացրեց – 275: աչքերը փակում ու *երեսը* բարձրացնում է – 276: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց որ Սոփիին կարմրեց ու *երեսը* շուտ տվեց – 278: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն *երեսը* պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճաճացրեց – 280: Սիրուն *երեսը* բարձրացրեց – 281: *երեսը* շուտ տվեց – 282: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ *երեսը* շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: հիմա *երեսը* շուտ տվեց ու իբր թե շվշվացրեց – 294: *երեսը* շուտ-տված շվշվացնում էր – 295: Սիրուն *երեսը* բարձրացրեց – 309: Նորահարսը *երեսը* հացից շուտ տվեց ու խմեց – 309: *երեսը* պարզեց – 311: Մյուսը սիրուն *երեսը* բարձրացրեց ու աչքերը ճաճացրեց – 311-312: ու *երեսը* քնից սրբեց – 316: Հետո *երեսը* սրբեց ասաց՝ քնեցինք պրծանք – 316: *երեսը* ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: և մեր *երեսը* պարզեցինք – 335: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, *երեսը* ծռում ու լաց էր լինում – 336: *երեսը* լվացել էր – 342: դարաչի *երեսը* կարմրեց – 343: քրիստոսի իրենց *երեսը* զգվանքով մեզանից շուտ-տված կային – 346: կանգնում *երեսը* երեսիդ նայում ու մոլնգում էր – 352: բայց երեխայի նրա մաքուր *երեսը* ժողովրդից ոչինչ չէր թաքցնում – 354: Մյուսը գրկել ու *երեսը* պոնին դեմ էր արել – 365: սիրուն *երեսը* բարձրացրեց – 376: Սիրուն *երեսը* վերև պարզեց – 394: հիմա էլ *երեսը* պարզած կանգնեց – 394: *երեսը* սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մեղքանց ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովընտեցու առաջ, երկու մատը աչքայի պես դնում գրքուկի բացվածքին ու *երեսը* շուտ տալիս – 404: Երեխայի *երեսն* ուտել, աչքերը փակվել էին – 350: իրար *երեսի* թռան – 270: Նավի մյուս *երեսի* ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս *երեսի* լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թույլ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: աչքը գցում է մարդու *երեսի*, կաշում ու լուրմ – 295: Իրար *երեսի* նայեցինք ու չհավատացինք – 307: Իրար *երեսի* նայեցին – 323: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու *երեսի* մարդ պիտի կարոտելիս լինեիր, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: նայեցին իրար *երեսի* – 366: մյուս *երեսի* նույնքանը գումարեց – 372: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու *երեսիդ* հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթռչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: կանգնում երեսը *երեսիդ* նայում ու մոլնգում էր – 352: *երեսին* մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: վնգստաց ու թռավ Օհանի *երեսին* թե՞ թռավ ու վնգստաց – 289: անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրեկի *երեսին* նշան բռնեց – 317: Մոր *երեսին* շատ խորը նայեց, ասաց – 341: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափուծիծաղը բաց *երեսին* ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: դուրս եկավ ու ծափուծիծաղը *երեսին* եկավ գրկեց – 345: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի *երեսին* թռչում – 346: բայց հիմար ուրախությունը *երեսին* նա կանգնել ու չէր հեռանում – 357: թուրք կոլ տվեց ու հիմար դառնությունը *երեսին* սպասեց – 357: մեծ ներողությունը *երեսին*, Թեվրեկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: թե՞ վեր պարզելու հետ արևը խաղաց պեպենտ *երեսին* – 372: աշխարհիս *երեսին* թեկուզ գուտ իրենք երկուսը լինեին – 376: սիրուն *երեսին* նայեցին – 394: քե՛զ նայիր ու իմ ջահել *երեսիս* քու խոսքերի՛ն նայիր – 349: հետո *երեսով մեկ* ամբողջ պեպենք կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: բայց պատից *ի՛նչ երեսով* իջեցնեինք – 332: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է *մարդի երես չի տեսել* – 341: աշխատանքը *երեսի վրա* թողած՝ ժողովուրդը պոկված գնում է – 391:

ԵՐԵՍԱՆՑ — ու *երեսանց* ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356:

ԵՐԵՍԱՌԱՄ — այսօրվա *երեսառածներն* այնինչ պետական ոչխարը կիսովի են պահում – 391:

ԵՐԵՍԸ ՊՆԴԵԼ — ու *երեսները պնդած* կանգնել թե այո՞, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389:

ԵՐԵՍԻՑ — հյուրերի առաջ շներին *երեսից* էլ են ամաչում – 272:

ԵՐԵՍԼԱԿԱՆ — է՛, հեռավոր *երեսական* թվականներից Մանթաշյանը հռչակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով – 385:

ԵՐԵՍՈՒՆ — բայց որ ձին *երեսուն* կնկա տակ նկարվել է՝ էդ երդվելու բան չի – 275: Ես *երեսուն* եմ ասում – 275: ուրիշ որ բան չլինի՝ գուտ *երեսուն* ռուս եմ խոստել – 280-281: լափից առաջ ֆերմայի *երեսուն* շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: քարոփետ կանեին ու ֆերմայի *երեսուն* շունը քսի կտային – 359: անցյալ մարդահամարից հետո Ծավալուտը *երեսուն* մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝

համարյա հարյուր, Ահնիծորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Ես էլ քո կենացն եմ խմում, *երեսուն տարվա* մեր ընկերության – 309: Ժամի ուղիղ երկուսն անց *երեսուն րոպե* էր – 403:

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒ — *երեսուներկու*-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ սապողը մի անգամ չէր հագել – 345:

ԵՐԵՍՈՒՆՄԵԿ — շիշը *երեսունմեկ կոպեկ* է – 386:

ԵՐԵՍՈՒՆՆՈՑ — ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր *30-նոց* տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366:

ԵՐԵՎԱԼ — աչքին հրացանավոր փախստական է *երևում* – 286: Սարերի մեր անտեղյակ հեռուներից *չի երևում* – 291: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Օմակուտի սարերը Հովըտից ավելի լավ են *երևում* – 303: *Երևում էր*, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: *երևում էր*, որ եթե դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի – 309-310: այսինքն որտեղից զառիթափն սկսվում ու գյուղը *երևում էր* – 318: բայց *երևում էր*՝ որ սրտով չի համաձայն – 341: *չէր երևում* որ նախշուն է – 355: այսինքն *երևում էր*՝ որ ուրիշ ասելիք ունի – 364: *երևում էր*՝ որ հաշվում է – 372: *չէր երևում* պառավը որտեղ է կանգնած կամ նստած – 373: Խոզերը *չէ ն երևացել* – 316: դեռ կորած է թե *երևաց* – 327: բայց Մեղրակենց բարձր պատշգամբում մարդ *չերևաց* – 331: *Չերևաց* թե որտեղ Սիմոնը ծիծաղեց ասաց – 368: ու շատ էլ լավ *երևաց*՝ որ հեղափոխությունը նրանից է սկսվել – 370: *Երևաց* խախուշկայի խոսքը սրտին լավ դիպել էր – 373: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մոտը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի *երևացին* – 373: Ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաձկոնի դրսի գրպանում՝ որ *երևա*, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317:

ԵՐԵՎԱԿԱՅԵԼ — տոնանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու *երևակայիր* լավ էլ փող էր գալիս – 382: ու *երևակայիր* մի տասնհինգ-քսան բանվորի վրա դեկավար կկարգեին – 382: *երևակայիր* տրամաբանական էր – 382: ու հերը *երևակայիր* շատ շոյվեց – 383:

ԵՐԵՎԱՆ — մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ *Երևան* – 281: երանի ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է *Երևան* քաղաքը ցույց տա – 281: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չտվորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու *Երևան* քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: և ուրախ էր որ աղջիկը քաղաք *Երևան* գնաց – 285: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, Էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին եղպես բռնած՝ *Երևան* – 290: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, *Երևան* ու Մոսկվա – 302: Է՛, այստեղից *Երևան* ու Երևանից Սիբիր ծանր սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են *Երևան* ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: Մոսկվան ու *Երևանը* մինչև չկցվեցին՝ դուրս չեկավ – 400: բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը *Երևանի* ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ – 307: մեր քույրը *Երևանի* Արտաշատից քոչել է Սիջին Ասիա – 312: *Երևանի* նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաձկոնի հետ *Երևանից* այդպես էլ եկել է – 269: Այդ ամառ Շուշանի անբախտ մայրը աքսորներից ու *Երևանից* եկավ – 357: Է՛, այստեղից Երևան ու *Երևանից* Սիբիր ծանր սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: կայարանի կրպակն ամեն իրիկուն *Երևանից* ցիստեռնով զարեջուր էր ստանում – 382: թաքուն ուրախացանք՝ թե *Երևանի* բարձր *ձեռքով* Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ *դեպի Երևան* իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315:

ԵՐԵՎԱՆ-ԹԲԻԼԻՍԻ — գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, *Երևան-Թբիլիսի* գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: *Երևան-Թբիլիսի* լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու եղ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269:

ԵՐԵՎԱՆՆԵՐ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը *Երևաններ* ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356:

ԵՐԵՎԱՆՅԻ — Շան որդի, ձեր անասնաբույժը մի *երևանցու* պատիվ չունի՞ – 282:

ԵՐԵՎԱՆԵԼ — եթե քու տեսնելն ուզենար՝ Էսքան ժամանակ մի անգամ իրեն *կերևացներ* – 411:

ԵՐԵՎԻ — Այդ թատրոնը *երևի* իրոք պատահել էր – 275: կամ ով գիտի, *երևի* մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: *երևի* մտածել ենք մեզ այնպես տեսնել, ինչպիսին պիտի լինեինք – 332: *երևի* պատը փախչելու է՝ ծածկի հետ եղբան կերամիտը ջարդի – 335: ներսից *երևի* ականջներն էլ էին փակվել – 350: *երևի* չլսեց – 367: *երևի* ուզեց որդու հեղինակավոր անունով խնդրանքը ճնշել – 368: փոքր պեպենտի Պաշան ու Դաշան, *երևի* պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Օմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը *երևի* տեսել ու հավանել էր – 371: սիրեկանը *երևի* արգելք էր լինում – 385: *երևի* ուրիշ թաքուն կոնիկ էլ ունեին – 398: մի քիչ *երևի* ազդվեց – 405:

ԵՐԵՎԻ ԹԵ — *երևի թե* դուրը եկավ – 337: *երևի թե* նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: հալիվորը *երևի թե* կարծում էր Օմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377:

ԵՐԵՎՈՒՅԹ — Բայց Մյուսն *ըստ երևույթին* մտադիր էր կոտրել նաև Ջանդառի տրամադրությունը – 274: ամբողջը *ըստ երևույթին* հենց մենակ ինքն էր – 369:

ԵՐԵՔ — գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ *երեք* ձին – 268: Էս Նադյան էլ *երեք* – 275: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր

Օհանը մեր *երեք* տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին – 282: Մեր երկու ընտանիքի *երեք* գոռից նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: տանն էլ *երեք* տղա-երեխա կար – 286: Բա էն լավ կլինեք, որ *երեք* որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: պահեստի եղած-չեղածից ձեռքի հետ *երեք* որբին կպահի – 288: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր *երեք* զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Եկավ եղբոր *երեք* իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոն ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: *Երեք*. Վերանս Թեվրեկից երեք տարով է փոքր – 294: փոքր պեպենն այստեղ ընդամենը *երեք* որձ ուներ – 296: Ետևից *երեք* որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ինչ – 300: չոբանի ետևից միայն *երեք* որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ երկու գլուխ ժողովուրդ – 301: բանակում երկուսով *երեք* ախպեր ենք կորցրել – 310: *Երեք* կնիկ էր փոխել – 317: իրա նման *երեք* դեմուդորոջ տղեն տանս – 333: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ *երեք* զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավելում էր ու *երեք* երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: սև Շուշանը, խի՛, իրա *երեք* դեմու-դորոջին երգելով է տղա դարձրել լացելով – երգելով՝ երգելով – 342: երեսուներկու-*երեք*-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը էդքան ժամանակ սապոգը մի անգամ չէր հագել – 345: էդ ինչ էք կախարդում, որ ձեր *երեք* գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդովում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: էդ ինչ էք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը *երեք* էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդովում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: Ողջ-առողջ *երեք* տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գումշաբուրդա չեք – 352: *երեք* տղես կուշտ ու հագնված – 357: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Միմունը՝ *երեք* մենակ կկու – 371: *երեք* երեխային թողնելու են վրադ՝ որ իրենք ազատ չըլեն – 371: որպեսզի *երեք* շշի հետ կլոր տասը կոպեկ վերադարձնեն – 386: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթներ տեսներ ինքը *երեք* անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում կանգնած դեկավարում է – 396: Օսեփանց Ավագը հիվանդանոցից եկել է՝ *երեք* – 397: պետական ոչխարի կեսը սեփական է՝ *երեք* – 399: ասաց *երեք* տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, Էստեղի տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: Որձերից *երեքը*՝ Վլադիմիր Մելիքյանի անունով էին – 281: իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի *երեքն* են ու երկուսը չեն – 276: Իրենք *երեքն* էլ լավ գիտեին ինչ են խոսում – 370: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց *երեքի* հին միությունն է – 276: մեր *երեքի* ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, *երեքի* առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: էլի *երեքիդ* էլ ունեի, բայց աղջիկ էի – 336: ես ձեր *երեքին* էլ զուտ ինձանից եմ բերել – 360: օր էր լինում՝ որ գալիս տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը *երեքով* սրբել են – 309: Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ *երեք օր առաջ* այստեղից կորչում ենք – 268: չգիտենք *երեք օր* որտեղ ենք – 268: ու *երեք օր հետո* մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվրեկի ու նորամանուկի առաջ – 268: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով *երեք օր* ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ *երեք օր առաջ* գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանը լանջերին – 268: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է ճիպոտը պոկել ու *երեք օր* այդպես բռնել – 268: Գրպանի տակերում *երեք հատիկ* խակ գլեռ՝ որ պոկել էր Ջարխեչավանքի գլուխներից – 269: ու գրպանում եղել էր *երեք ռուբլի* փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: և ձեռքը գրպան էր տարել ու իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ *երեքնոցը* – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ *երեքնոցից* էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269:

ԵՐԵՔԱՆՈՅ — ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ *երեքնոց*, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: և ձեռքը գրպան էր տարել ու իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ *երեքնոցը* – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ *երեքնոցից* էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269:

ԵՐԻՆՁ — նրանց սպիտակ *երինջը* աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: Նրանց գոմեշը Նազու, *երինջը* Խաթուն էր – 352: Խաթուն *երինջի* իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լինեք – 352: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն *երինջների*, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում – 355:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ — քանի որ, ով ինչ ուզում է ասի, երեխային *երիտասարդ* հայրն է դուր գալիս – 332: *երիտասարդ* չի – 385:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ — Ծմակուտը *երիտասարդություն* չունի – 401: *երիտասարդությունը* փախել է որը Կիրովական,

որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա *երիտասարդությունը*. կարմիր շավար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: Եթե ունենար, ասացին, Դսեղա *երիտասարդության նման* չէր լինի – 401:

ԵՐԻՑՈՒԿ — տեղաշարժում համարի խրճերով լվածաղիկ էինք դնում՝ մանր *երիցուկ*՝ ապրեմ-չապրեմ – 351:

ԵՐԿԱԹԵ — գումեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ *երկաթե* օղակ ուներ – 271: այսինքն թե մեր տները *երկաթե* բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր *երկաթե* ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ — գետն ու *երկաթուղին* անցան – 293:

ԵՐԿԱՅՆԱԲԱՋՈՒԿ-ԱՐԴՈՒԹՅԱՆՆԵՐ — *Երկայնաբազուկ-Արդությանների* եզան մոտից թողել փախել է – 405-406:

ԵՐԿԱՐ — Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի *երկար ժամանակ* մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: թառանջելով էլավ ու երկու մատով սուր ու *երկար* շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: Չափարի գլխով *երկար* նայեց – 331: Երեսը ձիու գլխի նման *երկար*, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտոր գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: ձեռք էլ *երկար* է – 338: Ռուսն ռուսերեն մի *երկար* բան ասավ – 369: Պատշգամբը *երկար* էր – 377: ամեն տղային առանձին սենյակի հաշվով մի *երկար* շենք էր արձակել – 377: բայց այնքան *երկար* էին դեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներն են – 400: ակումբի դռանը գնացին *երկար* խոսեցին – 402: ու սա *երկար* մտածելուց հետո ուր բարձրացրեց – 402: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման տները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը *երկար*, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: այսինքն՝ տեսնենք որս *երկար* կապրի – 413:

ԵՐԿԻՆԷ — Տեր աստված, էս Ծմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր *երկինք*, էս ի՞նչ արիւր – 367: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն բուպեին, *երկինքը* մթնել ու Ջանդառիս աստղը դուրս էր եկել – 277: սարի նման կանգնած՝ մեր Լոռվա *երկինքը* պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, ասածուն փառք տալով *երկնքին* էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն – 307: օդով գալիս *երկնքից* իջնում, Ջանդառիս ուսերին նստում են – 275: աշնան *երկնքով* օդանավ էր գնում – 319: նա բարձրացե՛լ, աշնան մաքուր *երկնքում* լողում էր – 332:

ԵՐԿԻՆԷ ՃԱՆԵԼ — Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. *երկինքն է հանելու* գետնով տա – 316:

ԵՐԿԻՐ — Զարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան *երկիրը* փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: թուրքից էս *երկիրը* սրանք արյուն տալով են խլել – 305: մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ *երկիրը* պատռելով գար ու գնար – 355: թուրքի քոռ Ահմադը էս *երկրի* ամբողջ չորհանությունից Օհանին գերադասում էր – 288: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն այս *երկրի* մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոճի պես պոչավոր, տափաստան *երկրի* անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: հանդարտ, տափաստան *երկրի* ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318: ու էս *երկրի* ամենամաքուրն էլ իրավունք ուներ մեզ ասելու – 332: իրենց *երկրի* կարգերն էլ մեծարե՛ց – 342: Տեր աստված, էս Ծմակուտի ու էս ամբողջ *երկրի* աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիւր – 367: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս *երկրից* քշել էր – 357: էս *երկրից* քոչիւր – 360: Տիգրանը գյուղից ու էս *երկրից* նրա մորը քշել էր – 366: որ եթե մեր այս *երկրից* մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: համարիք անծանոթ տղերքը Դսեղա հեռու *երկրում* նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: էս *երկրում* մինը մընի ապրելն ուզում չի – 338: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ *երկրում* կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: հարազատ՝ այսինքն որ Վաթընանց ցեղը արմատ-տված էս *երկրով մեկ* կա – 302:

ԵՐԿՏՈՂ — քանի որ եթե, ասենք, միջոնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա *երկտող* բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296:

ԵՐԿՐՈՐ — Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար *երկրորդ* ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: *երկրորդ* բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: *երկրորդ* բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: *երկրորդ* ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռայում ինչպես կանգնեցրել գուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես գուգված պատրաստ էր – 313: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սոփին նման *երկրորդ* համարյա թե մայր – 314: ժամանակավոր *երկրորդ* կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռայում հարյուրությունասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: ժամանակավոր *երկրորդ* կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ *երկրորդ* ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից էս պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *երկրորդ* կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը

վոնդել ու *երկրորդ* տղային նույնպես Ռոստոմբեզ էր կնքել – 380: *Երկրորդ* Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: Վարդոյից հետո *երկրորդ* կնիկը որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: Բայց սիրտը շան նման Ծաթեր փաթաթված է *երկրորդ* ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413:

ԵՐԿՐՈՒ — Սոփրելի ու նորահարսի համար ծաղկավոր *երկու* շալ ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: *երկու* ձևով էլ շատ էր սագում – 269: շալերն ուրեմն ասացինք, հարսների համար ծաղկավոր *երկու* շալ – 269: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, *երկու* կնիկ փոխած սարվորին էդ ու վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: էդ Դուսյան *երկու* – 275: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը *երկու* Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: *երկու* Թեվանս էլ պատերազմում գոհված եղբայր ունենք, Ջանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում գոհված եղբայր ունենք, Ջանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ *երկու* – 283: Մեր *երկու* ընտանիքի երեք գոհից նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: Օհանի ու նրա մեծ Սոփնի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով *երկու* Թեվրելիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ *երկու* պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: Հարևանի կովը՝ որ *երկու* կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: չոբանի ետևից միայն երեք որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ *երկու* գյուղ ժողովուրդ – 301: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կիսփեմ ու *երկու* իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը *երկու* գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից տուտուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: *երկու* կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի ընկերն ենք – 314: որպեսզի հանկարծ չքնի ու *երկու* կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: թառանջելով էլավ ու *երկու* մատով սուր ու երկար շվկացրեց այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: որ սարի ամբողջ հոգսը *երկու* լծկանի պես քաշում են իր երկու Թեվիկը – 373: որ սարի ամբողջ հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են իր *երկու* Թեվիկը – 373: *երկու* սյան արանքում նրանք ուս-ուսի խիտ շարվում էին – 377: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովվտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ *երկու* տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: մեկի փոխարեն հիմա *երկու* պահեստապետ ենք պահում – 379: Նրանց արանքում հիմա *երկու* մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: երգելու ու պատմելու Շարա Տայյանի ու Սուրեն Քոչարյանի *երկու* շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: *երկու* խափան տրակտոր – 381: *երկու* Ռոստոմը իրար կողքի կանգնում էին – 381: *երկու* կտրկանի մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: երկու կտրկանի մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ *երկու* շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: նրա ախպեր Ադամը՝ *երկու* – 397: անասնակերիդ հաշվարկը կասկածելի է՝ *երկու* – 399: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովվտեցու առաջ, *երկու* մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: ու մաճկալի ոտների տակ գետինը *երկու* տեղ խորն է գնացել – 407: *երկու* վկան էլ կան – 407: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ *երկու* տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը *երկու* շան արանքում մեկնված քնած է – 415: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ *երկուսդ* էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ – 317: Սիրունը կլինի թե Փսլնքոտը՝ *երկուսդ* էլ նույն քուչին չէ՞ք – 327: մյուս *երկուսը*՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանիներ, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին – 272: իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու *երկուսը* չեն – 276: աշխարհիս երեսին թեկուզ գուտ իրենք *երկուսը* լինեին – 376: Բայց մյուս *երկուսն* ինչու հասկացան ու գնացին – 273: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ *երկուսն* էլ առջնն էին – 348: էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի *երկուսն* էլ անդընդում կորչում է. թե՞, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք *երկուսն* էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: *երկուսն* էլ Մելիքյան, Տիգրանի՝ ու Ռոստոմբեզ էին – 380: ժամի ուղիղ *երկուսն* անց երեսուն րոպե էր – 403: նա ջոկ ու սա ջոկ, շատ էլ թե *երկուսն* էլ զրկված են – 412: *երկուսն* էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: Բայց *երկուսս* էլ նրա ծնկներին խաղացել ենք – 332: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ *երկուսի* ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: գլուխն իր նման ետ քաշեց ու դագանակը *երկուսի* արանքով մեկնեց – 283: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը *երկուսի* արանքով մեկնում ու սխալ են տեսել – 287: Բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր *երկուսի* ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: Նրանց *երկուսի* հոտն էլ կտրի – 412: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե *երկուսիդ* մեջտեղը բիիրը էսպես կիսփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: Բայց համարի թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ *երկուսին* էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: ու *երկուսիս* ծնողն էլ տարիքով մեծ էին – 283: հետո՝ ոչխարի դժվար բնույթը մեր *երկուսին* էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: *երկուսին* էլ մի լուսանկարն էր – 332: *երկուսից* մնացել է էս մի նկարը – 293: բանակում *երկուսով* երեք ախպեր ենք կորցրել – 310: Իրենք *երկուսով* էին, նա մենակ, Բայց օտարություն էին քաշում – 325: *երկուսով* կալկոխ արին ու գգելով-գգելով տարան տուն պրծացրին – 325: իսկ նրանք *երկուսով* էին ու իրարից չէին ամաչում – 326: Մարդուկնիկ *երկուսով* նայեցին – 327: ու մեր հոր պատգամը *երկուսով* կատարում ենք – 384: *երկուսով* չկանգնեին – 395: *երկուսով* մի բառի մասին խոսել էին – 404: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե *երկուսով*՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: Զարխեզավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ճղվում ու *երկու կողմից* պատվի է բռնում – 268: բերել էր Թեվանի երեխայի համար *երկու կիլոյաչափ* մի մեծ կտոր հավի – 269: 2n. 75կ. օդու կիսատած կանաչ շիշը – 269: իրենց լեզվով իրար մի *երկու* բառ ասացին – 270: *երկու օր առաջ* հերն էր կոշիկները գյուղի խանութից բերել – 271: Նրանց տերը գյուղից *երկու օր առաջ* ինչպես հագած-կապած

եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: Մի կում թե *մի երկու*՝ Ջանդաղը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: Կնոջ ձեռքից *մի երկու* կում էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274: *մի երկու* տղամարդը չհաշված՝ զուտ քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: ու բերեց *մի երկու* սատկածը պահ տվեց – 282: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը *մի երկու* հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: մեր *երկուսի վրա* հերահոտ ընկեր Օհանը եղավ – 283: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից *մի երկու տարով* փոքր տղա չի ուզի – 287: Դռանս *մի երկու* ապրանք կա – 295: *մի երկուսն* էր նրանը – 295: խաշխշուկ փառը *երկու օրում* աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր – 297: Հողը կտրել, մինչև ձմեռ *երկու ամսվա* կացարան էին բացել – 298: Հախպատն էն ժամանակ դեռ *մի երկու* անասուն ուներ – 306: ու չգրանցված *մի երկու* ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սայլ թաքուն խոտ ուներինք – 307: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, *մի երկու* սայլ թաքուն խոտ ուներինք – 307: Սոփիկը բերեց *երկու բաժակ* գինի լցրեց – 309: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ *մի երկու* տեղ խոտ ուներնք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *մի երկու* կծու խոսք սասցինք – 320: իսկ դրանք սովոր են համոզել *երկու օրով* դրկել ու էղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Միմոնը սարվորի շոր էր հագել, *մի երկու օրվա* հաշվով եկել – 321: Այտա, դե եկել էի, *մի երկու օր* յուր կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր ես անտեղի դիվոտում – 321: *մի երկու օր* – 322: ուլերից *մի երկուսը* թռել էին պահեստի պատուհանները – 323: եկան մեր դուռն ու *երկու օր* իրենց հիմնական տիրուհու վրա օճանցին – 323: – *Երկու ժամ* է, – ասաց, – շունդ առաջս կտրել է – 325: Տնաշէն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ *երկու օր* գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ *երկու օրը* տասնհինգ կոպեկի – 340: լաճով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու *մի երկու ամսից* կգամ – 340: Չէր կարողացել *երկու անգամ* նույն տեղը խփել – 344: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը *մի երկու* փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից է ընկել – 344: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը *մի երկու անգամ* հագել էր՝ էդ էր – 345: որովհետև հալիվորի մեղվանոցում *մի երկու* փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: աշխօրի *մի երկու կիլո* մթերք էին ստանալու – 349: կովը *երկու օր* էր ոլորվում ու կտրտվում էր – 354: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի *մի երկու տարվա* ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց *երկուսի մեջ* կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում *երկու հատ* մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած քշեն կենտրոն, թե՛ *մի երկու օր* դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: խոստացանք միայն *երկու անգամ* քսել – 363: *երկու տարի* նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը *մի երկու* սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: չնայած բերել *մի երկու անգամ* ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: երեխան պիտի վառարանը *մի երկու կտոր* փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոփի հետ ուտեր – 375: թերմացք պահածոյի մեջ սիգարետի *մի երկու* կրճոն կար – 376: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ *մի երկու* կանեփ էր լինում – 377: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովըտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի *երկու հատ* ցիստեռն էին դրել – 378: ասում էին *մի երկու տարուց* բնակարան կստանանք – 382: *երկու անգամ* դրեցինք բազրիքին – 383: քանի որ հովըտեցու մտքում սոսկ Դարպասի *մի երկու* պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: *երկու օր առաջ* էր գյուղում – 390: Մուրադենց դռներին կանգնեցին *մի երկու* խոսք խոսեցին – 390: Մեծ պեպեկոտից *մի երկու տարով* էր մեծ – 400: մեծ պեպեկոտին է՝ *երկու տարի* հանում ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս – 400: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն *մի երկու* գրքից այնքան հիմնավոր է քսմել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: Չէ՛ տարին մի հատ զկեռ ու *մի երկու* մորելի էին ուտում – 406: վաթսուև-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին գոնե *մի երկու ամիս* անարատ սուզ պահի – 410: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը *երկու ամսում* վերջացրել, տվել պետությամբ – 412:

ԵՐԿՈՒ-ԵՐԵՔ — ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը *երկու-երեք տարին* մի անգամ առաջ էր տանում – 385:

ԵՐԿՈՒԿՈՊԵԿԱՆՈՑ — քանի որ մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու *երկուկոպեկանոց* չկա – 386:

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ — *երկու հազար ռուբլիանոց* թանկ դեղը բռնել ուզում ես մեռելիդ սրսկես – 383-384:

ԵՐԿՈՒ ՄՏՔԻ ԵՆՔ — թե մենք *երկու մտքի ենք* – 384:

ԵՐՎԱՆԴ — է՛, *Երվանդի* Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ – 395:

ԵՐԴՈՐԴ — օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ *երրորդ* ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340:

ԵՓԱԿԱՆ — մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու զլխին *եփական* մոխրաջուր ածինք – 363:

ԵՓԵԼ — շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջուրով *եփեցինք* ու համարիք որ Թեվրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջուրով *եփեցինք* ու համարիք որ Թեվրկին էլ *եփեցինք* ու

հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: իրար կողքի նստել ու սպասում էին գոնե մի քիչ *էփի* – 276-277: ԵՓՎԵԼ — Բայց միջից *էփի* ում էր – 341:

Ձ

ՁԱՀՐՈՒՄԱՐ — Էն է *զահրումար* եմ ասում – 280:

ՁԱՄԲԻԿ — Ավագի պառավ *զամբիկը* հանգիստ բռնվել էր, Բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278:

ՁԱՅՐՈՒՅԹ — ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, Բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ *զայրույթի առաջ* գլուխները թաքցնում էին – 322:

ՁԱՆԳ — այլ կրծքին *զանգ* կախած բորոտ մուրացկան – 359: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, *զանգ*, հարսանիք, կոնի ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ *զանգ* դրվի – 403: ժամացույցի *զանգը* չգիտեր չէ՞ր խփել թե քնի մեջ չէր լսել – 376: Դասն սկսվելու ու դասը վերջանալու հետ դպրոցի *զանգը* դողանջում էր – 378: դպրոցի հին *զանգը* հնչեց – 392: Դպրոցի պղնձե հին *զանգը* դողանջեց – 403: պղնձե բարձր *զանգը* հին ժամանակների իր համաձմակուտային նշանակությունը կորցրել է – 403: Եվ զարմանալի էր, որ *զանգը* լռությունից դեռ երեխա էր ազատում – 403: պղնձե նույն *զանգն* էր – 378: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարի Նավ-ուրթ *զանգն* այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: դպրոցի վերջին *զանգերն* են – 381: ամեն *զանգի հետ* նայում էին ժամացույցներին – 378:

ՁԱՆԳԱՀԱՐԵԼ — և մեծ Ռոստոմը ստիպված *զանգահարեց* – 404: *զանգահարեց* – 404:

ՁԱՆԳԵԼ — ուզում էին *զանգել* հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: Բայց Շուշանից հետո *զանգող* հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: *զանգում* էմ Տիգրանին – 362: լավել ու *չէր զանգում* – 389: Բա թե՛ «քու կոնիլը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, *զանգել ենք*՝ Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Տիգրանը կենտրոնից *զանգեց* – 350: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով *զանգեց* կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուց ստացավ – 354: *զանգեց* ասաց Ռոստոմն ենք ու պահանջեց միացնել խնայողամարկդին – 403: Հովըտից *զանգեցին*՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: սպասում էին որևէ կարգադրությամբ ինքը Հովիտը *զանգի* – 389: ինչպե՞ս *զանգեր* – 389: Բայց որ դուրս ես եկել՝ *զանգիր* կենտրոն, հորդ – 361:

ՁԱՌԻԹԱՓ — այսինքն որտեղից *զառիթափն* սկսվում ու գյուղը երևում էր – 318:

ՁԱՌԻՎԵՐ — ճամփի *զառիվերում* շունչը կտրել ասել էր – 411:

ՁԱՎԱԿ — այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր *զավակ* էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: Միջոնեկ թաթարին «քվեր *զավակ*» էր ասում – 393: միջոնեկ թաթարին քվեր *զավակ*՝ քրոջ տղա էր ասում – 393: – Քվեր *զավակ*՝ կանչեց, – կողքիդ կանգնած է – 393: մանավանդ որ քրոջ *զավակ* ու քեռի էին – 395: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր *զավակը*՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք *զավակը*՝ մեծ պեպենը, միջոնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Մեր եղբոր *զավակը*՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: Մեր եղբոր *զավակը* գեշ նայեց – 323: Բայց միթեանին ու օրիորդ *զավակը* մեկընդմիջ տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու *զավակը*, սարի ընտանիքը – 405: եղբոր *զավակներն* ինչ են որոշել – 295: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են *զավակի* մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: Չպատասխանեց, Բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք *զավակի* ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: ժամանակի ցեղը քեռու ու քրոջ *զավակի* նրանց բարեկամությունը քրքրել էր – 395: մեկ էլ տեսել էին քեռու-քրոջ *զավակի* նույն պարկում չեն – 395: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, *զավակների* դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովըտեցին – 298: ծնկների վրա իր *զավակին* նա խաղացնում էր – 332: նաև իր Ադամ խեղճ *զավակին* կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: Թեվանի վրա իր իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր *զավակներին* – 291: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, հետո նոր՝ *զավակներին* – 383: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվըկի եղբոր *զավակներին* էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: և մեր համարի սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի *զավակների առաջ* այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283:

ՁԱՎԹԵԼ — Էդ արդեն անասնապահության ղեկավարությունը *զավթելու* պատրաստի ծրագիր էր – 399: իրենք այստեղ իշխանությունը *զավթելու* ծրագիր էին մշակում – 399: թե քաղաքում եք՝ էդ ո՞նց եք գյուղն էլ *զավթած* պահում – 324: ու մեր *զավթած* որսը կամ լուռ լափելու էլ ենք, ասելու էինք էստեղ եղպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու – 347: Մեր եղբոր *զավակը*՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար *զավթել էր* – 322: օրիորդ Վրացյանն ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը *զավթել* ու կենտրոն էր

գցել – 350: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չգավթեր մեր խակ արբունքը – 332: և տեսնող հովըտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնությունությունը *գավթելու համար* մտքում ամաչում էր – 381: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթընանց Շաքարը կնոջը *գավթելու համար* Վաթընանց Մանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413:

ԶԱՐԴԱՐԵԼ — տասնչորս տարեկան աղջկա նման ծաղկել է, դեմ-դիմաց *գարդարում էր* Սիմոնի տունը – չպիտի՝ գարդարեր – 344: տասնչորս տարեկան աղջկա նման ծաղկել է, դեմ-դիմաց գարդարում էր Սիմոնի տունը – *չպիտի՝ գարդարեր* – 344:

ԶԱՐԴԱՐՎԵԼ — գուզված-*գարդարված*, ձեռքերը գրպաններում գալիս էր – 390: ուզենաս դու էլ *կգարդարվես* – 364:

ԶԱՐԴԱՔԱՐ — *Ջարդաքարա* գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: *Ջարդաքարա* անհարմար լանջին թափում, գնում ու մոռանում էին – 306: Քեղուտով, *Ջարդաքարով*, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք բոռ Ահմադին – 303: Քոշաքարա *մինչև Ջարդաքար* ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298:

ԶԱՐԶԱՆԴ — նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա *գարզանդ* խոփի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկևիլի, *գարզանդի* ու փոշու հոտ է գալիս – 268:

ԶԱՐԶԱՆԴԵԼ — ու ծանկուտի տղեն *գարզանդած* ետ քաշվեց – 408:

ԶԱՐԶԱՆԴԵԼԻ — ու մեր հոր վայրկվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն *գարզանդելի* բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284:

ԶԱՐԹՆԵԼ — *Ջարթնել*, չէր ճանաչել, ասել էր – 415: *Ջարթնեց* – 311: Ջանդառը ժպտալով նորից *գարթնեց* – 316: Տիգրանը եթե հրաշքով *գարթներ* տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերել պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396:

ԶԱՐԿԵԼ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք *ենք զարկել*, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼ — անցնել-դառնալիս *գարհուրում ենք* – 333: *գարհուրեց* – 333:

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ — Դանելանց հին, հետո կոխոզային խնձորուտում բարձր ու *գարհուրելի* կանգնած է – 414:

ԶԱՐՄԱՆԱԼ — նոր սերունդն էլ *գարմացած* – 284: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գործության վրա *գարմացած* մարդ է – 383: լակոտի հեռատեսության վրա *գարմացել*, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել ասել էր – 385: ու ինչքան որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա *էին գարմացել* – 410: Ջանդառը *գարմացավ* – 308: Ջանդառը *գարմացավ* – 316: Մեծ ժանգոտը *գարմացավ*, խոխոաց – 339:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ — ու աչքի առաջ մի լուռ, պայծառ ու *գարմանալի* պատկեր էր – 360: Եվ *գարմանալի* էր, որ գանգը լուրջությունից դեռ երեխա էր ազատում – 403:

ԶԱՐՄԱՆՔ — *գարմանքից* բերանը բաց մնաց – 316:

ԶԲԱՂԵՑՆԵԼ — չէր թողել պեպենտի կինն *զբաղեցնի* – 322:

ԶԲԱՂՎԵԼ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ *զբաղված* է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:

ԶԳԱԼ — ինչ էր *զգում* – 289: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք եղ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոզները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր *զգում* – 298: ու իրենց մեղավորությունը նույնիսկ ռուսն էր *զգում* – 370: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու *զգում էին*, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: բայց կարծում էր իր մեծ կարիքը նորից *էն զգալու* – 301: որը դավն *զգացել*՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, մոտ չի գալիս – 307: Զգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր *սիրտը* վատ բան *զգաց*՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: բայց պաշտպան մոր ներկայությունը *զգաց* – 350: բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին *զգաս*՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: բայց սպառնանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը ենթակա *զգային* – 296:

ԶԳԱՅՎԵԼ — Կանայք նրա ցավը հասկացել, *զգացվել*, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց *էին* եղել, ազնիվ խոսք – 412:

ԶԳՈՒՅՇ ԼԻՆԵԼ — ու փորձով գիտեին՝ որ արաղի առաջ *պիտի* առավել *զգույշ լինեն* – 394: *զգույշ եղեք* – 350:

ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ — բայց կենտրոնի ղեկավարությունը մեր բողոքից առայժմ *զգուշանում էր* – 377-378: Իրենք իրենց շվաքից *զգուշանում էին* – 400: Ակումբի վարիչից *զգուշացան* – 391:

ԶԳՈՒՇԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — հում գաբեջրի ու *զգուշավորության մեջ* փտել էին – 401:

ԶԳՈՒՇԱՅՆԵԼ — *զգուշացնում եմ* – 349:

ԶԵՆՔ — և՛ դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում *զենքի* կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի

- ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: ու *զենքից* վախենում էր – 282:
- ԶԶՎԱՆՔ — ժողովրդական *զգվանքի* ու արհամարհանքի անդունդ ձորից Սիրուն Թեվըկին հանում էր – 286: քրիստոսի իրենց երեսը *զգվանքով* մեզանից շուտ-տված կային – 346:
- ԶԶՎԵԼ — Ղազարի թուրքերից որ *զգված* ու ոջլոտած եկել էր, Աղուն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: հորթի միսն ուզող-*չգզվող* ծերունի էլ կար – 354: ժողովրդի լուռ ասելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից *զգվում է*, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: նրա նվագելուց հետո թիզուկեսի մեր խելքով մենք նրա բերանից *զգվում էինք* – 332: լսողը թքում, տուն էր մտնում ու իր տղա-երեխայից *զգվում* – 287: մեծ հալիվորը թևաթափվել, *զգվել* ասել է – 353: Տիգրանի պապ Տիգրանի կողքին թևաթափվել ու *զգվել*, բայց չեն հեռացել – 353: մեր գյուղի իրական խելքովախորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնվոցից *զգվել* ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: թե չէ Հախպատն ինքը *զգվել* ու ձեռն էր քաշել մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: մրգի պահածոյից ու առհասարակ շաքարեղենից *զգվեց* ու բղավեց – 382: *զգվեց* – 392: *կզգվեր* – 368:
- ԶԻՆԱԿՈՉՎԵԼ — *զգինակոչվելու պատճառով* չէ նք դարձել կուսակցական ու կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321:
- ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ *զինծառայությունը* վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չլսեց – 338:
- ԶԻՆԿՈՍ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոշակավոր Շապուհից *զինկում* Դռնյանի ժամացույցով մաքուր մի բույս առաջ ընկավ – 389:
- ԶԻՆԿՈՍԻՍԱՐԻԱՍ — *զինկումիսարիատը* նոր կով է տալիս – 354: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե *զինկումիսարիատի* սղոցարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: Շուշանը կենտրոնի *զինկումիսարիատից*, միլիցիայից ու գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է ուզում – 347: Որբկայրիներին պաշտպանության օրիորդ Ուցյունի հանձնաժողովը *զինկումիսարիատից* եկավ – 356: մոբիլիզացիա հայտարարեմ՝ *զինկումիսարիատի գծով* կոնվոյների առաջն-արած բերեմ – 341:
- ԶԻՆՎԱՍՏ ՈՒԺԵՐ — այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել *զինված ուժերի* մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379:
- ԶԿԵՆ — Գրպանի տակերում երեք հատիկ խակ *զկեն*՝ որ պոկել էր Զարխեչավանքի գկռուտներից – 269: Կերածս եղել է՝ – ասաց, – տերտերի մի խակ *զկեն* – 274: Զ՛ տարին մի հատ *զկեն* ու մի երկու մորեխ էին ուտում – 406: խակ *զկեն* էլ բկումն է մնացել – 275:
- ԶԿՈՒՏ — Գրպանի տակերում երեք հատիկ խակ *զկեն*՝ որ պոկել էր Զարխեչավանքի *գկռուտներից* – 269:
- ԶՄՈՍԵԼ — պահեստի դուռը փակեցինք ու *զմոսեցինք* – 362:
- ԶՄՈՒՌՍ — Պահեստն այդպես *առանց* կողպեքի ու կնքած *զմուսի* թողեցինք եկանք – 348:
- ԶՆԳԱԼ — ով մեղու ուներ՝ մեղուն գիշեր-ցերեկ *զնգալով* բանում էր – 351: ոչ այնքան խակապես տազնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը *զնգալով* կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոսի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուց ստացավ – 354: դեռ կանչեր ու թարմ կարմիր փողկապներ *էին զնգում* – 403: ձեռները դրեց չեղած կոնքերին ու «ախչի Աղո՛ւուն» *զնգաց* – 343:
- ԶՆԳԱՅՆԵԼ — ջքանշանի ոսկի *են զնգացնում* – 383:
- ԶՆԳՈՒՆ — անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, *զնգուն* արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում – 355: բայց հին *զնգուն* գյուղը նրա մտադրությունից էլ էր փլվում – 370:
- ԶՆԵԼ — պետությունը վերնից արդար աչքով *զննում* ու տեսնում է – 409: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պատվում ու մի տեսակ օտարի նման *զննում էր*, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: փոքր պեպենտը մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր *զննում էր* – 363: *զննեց* – 270: *զննեց* – 393:
- ԶՈՂ — Մելքսանց տունն ուրեմն *զո՞հ* է ունեցել – 284: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած *զոհ* չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի ու առհասարակ մեր անցածների – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր *զոհ*, Օհանի ու առհասարակ մեր անցածների – 307: մենք բոլորս էլ *զոհ* ենք, անոշ – 342-343: քու հերնումներն են *զոհը* – 342: *զոհը* Ակոփն ու Մանվելն են – 342: *Ջոհն* իմ տանը՝ սուգն ուրիշի տանն է եղել – 342: զիտե՛ս *զոհն* ինչն է – 342: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է իմ *զոհն* ես, թերևս նետում էր – 351: Մեր *զոհի* անմեռ պատկերը մեր նանի լուռ մրմունջն էր – 283: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր *զոհի* նկարն ուրեմն էլ է – 284: Մելքսանց Սերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր *զոհի* պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: իրենց *զոհի* հիշատակին հավատարիմ մնացին-մնացին – 364: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր *զոհերի* անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի ու առհասարակ մեր անցածների – 307: ու մեր *զոհին* քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հոշակում – 284: Մեր երկու ընտանիքի երեք *զոհից* նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: բայց թե մեզ համար *զոհից* էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: Մյուս *զոհից*՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332:
- ԶՈՂՎԱՍՏ (փոխանություն) — և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում զենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու *զոհվածի* ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: *զոհվածների* ցամաքած այրիներն ասացին – 281:
- ԶՈՂՎԵԼ — կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի ու ինչքան որ լեղի՝ *զոհված* եղբոր, համարի որ հոր անթույլատրելի կինը – 279: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում *զոհված* եղբայր ունենք, Զանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: Էդ խի՛, Էնպես ժողովուրդ չկա՛, որ ախպերը *զոհված* ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: ձեռները ծոցում

կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաշու ձախորդ նպատակի, ամուսինները *գոհված* բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: մի խոսքով անհայտ կորած կամ *գոհված* չէր – 349: ուր հիմա *գոհված* տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: ուր հիմա *գոհված* տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: *Ձոհված* տղերքի հավերժական հուշարձանն այդտեղ էր – 378: *գոհված* տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: հանուն հայրենիքի անժամանակ *գոհված* Ակոփի աղբյուր – 388: Ասացին *գոհված* տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, *գոհված* մյուս տղերքը – 403: *գոհված* հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: մեր եղբայրը *չգոհվե՞ր* – 332:

ԶՈՌ — ձվարանի ճողվածքավոր, ճողվածքը եղանի *գոռից* լցված հալիվորին ասել է – 402: *գոռից* իր քթերի արյունը գցել է – 407:

ԶՈՌՈՎ — և ծիծաղում ու հին երազի պես *գոռով* հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: դուք էդ ինչի՞՞ եք գալիս *գոռով* ինձ գտնում – 312:

ԶՈՐԱՎԱՐ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա *գորավար*, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284:

ԶՈՐԲԱ — ու ոչ այնտեղի *գորբային* ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ այստեղի խուլիգանին – 384:

ԶՈՐԵԼ — աչքը *չի գորում* – 326: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները *չեն գորում* ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: բայց նույնիսկ այդքանը *չէինք գորում* մեզանից վանել – 347: ճրագի լույսը *չէր գորում* – 355: ասում է պալատը լիքը աղջիկ էր ու *չէր գորում* – 406: Յոթ ախպորից մահը օրորոցում վեցին խեղդել, Մնացականին *չի գորել* – 406: էնիքը՝ *չէր գորել* – 321: թոքերը *չգորեցին* – 308: Ծլեցեք, ծաղկեցեք, *գորացեք* մինչև մյուս իջնելս – 406:

ԶՈՐՈՒ — Ասել էր բարով ես եկել, բայց *գորու* չեմ – 302: թե չէ նոր կարգերը Մուրու տան վրա *գորու* չեն – 363:

ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար *գորություն*, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու *գորությունը* իրենց գամփռին է – 325: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի *գորության վրա* զարմացած մարդ է – 383:

ԶՈՐՔ — կարմիր ձիավոր միլիցիայի *գորքով* Տիգրան պապը գործուղվել գալիս է – 348:

ԶՄՊԵԼ — այդ պատճառով էլ աղոթքի ու աստծու հավատի մեջ իրեն *զսպած* էր պահում – 349:

ԶՄՊՎԵԼ — *զսպվեց* ասաց – 338: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, *զսպվեց-զսպվեց* ու շշնջաց – 348: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, *զսպվեց-զսպվեց* ու շշնջաց – 348:

ԶՄՊՈՒԹՅՈՒՆ — *զսպությունը*՝ անզսպությունը նրա համար հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288:

ԶՐԿԵԼ — բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին *զրկելու* որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց *էք* մեզ խմիչքից *զրկում*, բայց հնձից ու ծանր գործերից *չէք* ազատում – 309: չոբանի ծանր դեպքը Գրիգորյանի հետ քայլելու շնորհից նրան *զրկել էր* – 301: հետո էլ ֆերմայական ազատությունից ու աշխատանքի՝ *չէին զրկել* – 365:

ԶՐԿՎԵԼ — ու մեր խեղճ Ծմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր *զրկված* – 301: ի՛նչ ես լակյել վեր ընկյել, ա *զրկված* շան որդի – 312: նա ջոկ ու սա ջոկ, շատ էլ թե երկուսն էլ *զրկված* են – 412: գործից մեր քեռոնց խոսքովը *զրկվեց* – 307: ընտանիքը բարձր նպաստից *զրկվեց* – 410:

ԶՐԳԱՑՆԵԼ — և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին *զրնգացնել* – 401:

ԶՐՈ ԱՆԵԼ — մեկ էլ տեսար ժանտախտը խփեց հիսունը *զրո արեց* – 361:

ԶՐՈՒՅՑ — Սա *զրույց* է, բայց Ղուռղու բերած հետնորդներիս զրույցն է – 407: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարիք որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր *զրույցն* է – 375-376: Սա զրույց է, բայց Ղուռղու բերած հետնորդներիս *զրույցն* է – 407:

ԶՐՈՒՑԵԼ — հին այսպիսի դեպքերից *զրուցող* ծերեր – 354: զուտ հին պատմություններ *էին զրուցելու* – 298:

ԶՈՒԳԵԼ — Թեվանին *զուգել* ու մեր դարաշուն արհամարհել *էր* – 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել *զուգել* ու թևը-մտած բերել *էր*՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Դաշիս ու Պաշիս էլ *կզուգեմ* – 342:

ԶՈՒԳԵՐԳ — Մարդուկնիկ *զուգերգ* էին անում – 329: Դարավոր կոնիկներից հետո հիմա համերաշխ սիրո *զուգերգ* էին անում – 330:

ԶՈՒԳՎԵԼ — *զուգված* Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես *զուգված* պատրաստ էր – 313: Էս գոմերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, *զուգված* օտար ժողովուրդ էլ – 313: *զուգված*-զարդարված, ձեռքերը գրպաններում գալիս էր – 390:

ԶՈՒԿԵԼ-ԶԱՐՏԱՐԵԼ — Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – *զուկել-զարտարել* քու տան միջին տիկին խանում պախում *էս* – 339:

ԶՈՒՅԳ — Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական *զույգի* վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու

ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295:

ՁՈՒՌՆԱՐԴՆՈՒ — Հեռավոր ուրախության, հեռավոր *գուռնաղիլի* ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300:

ՁՈՒՄՊ — չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց *գուսպ* չեն պահել – 292: Դեկավարի ձեռը *գուսպ*, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393:

ՁՈՒՏ — բայց ոչ – *գուստ* իրենց չորսի համար քաշեց ու որձերից մեկը մորթեց – 268: յարդի *գուստ* կեսը կտրեց տվեց կարմիր գելխեղդին – 272: Էսորվա չոբանը *գուստ* դուք էք – 272: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե *գուստ* իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: *Ձուստ* մի գիշեր Կեչուտ անտառում Ջանդառի տակ քարացել էր – 278: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ *գուստ* քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: ուրիշ որ բան չլինի՝ *գուստ* երեսուն ռուս եմ խտտել – 280-281: *գուստ* մի չորս-հինգ լավ որձ Օհանի անունով ենք պահում – 283: նրանց Մանվելն ու մեր Ալեքսանը *գուստ* էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: Մինչև այդ՝ համարիր ուրեմն հիսուն տարի, *գուստ* հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: *Ձուստ* օրինական՝ գուստ իրենց մորից հինգ տղա ունի՝ Մանդրոն ինչ – 297: *Ձուստ* օրինական՝ *գուստ* իրենց մորից հինգ տղա ունի՝ Մանդրոն ինչ – 297: *գուստ* հին պատմություններ էին գրուցելու – 298: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, *գուստ* նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: բայց նույնիսկ *գուստ* մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուստ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ գուստ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ *գուստ* Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի *գուստ* աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու *գուստ* մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: սարում *գուստ* մենք ու Ջանդառի Սոփին էինք – 320: Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից *գուստ* էնիքը՝ կերամիտը – 335: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած *գուստ* աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ մարդ չունի ու *գուստ* ինքնագլուխ լեզու է – 340: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ *գուստ* շաքարի ու օճառի էր գնում – 340: *գուստ* լուցկով չէին կարողացել փեթակները կրակել – 345: միջոցով թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ *գուստ* ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: ես ձեր երեքին էլ *գուստ* ինձանից եմ բերել – 360: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուդե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ *գուստ* ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: որպես *գուստ* կասկած ու շատ – 361: եթե *գուստ* ինքն է – 366: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի *գուստ* խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: մի լավ ավտո *գուստ* կաղնի կա – 371: աշխարհիս երեսին թեկուզ *գուստ* իրենք երկուսը լինեին – 376: *գուստ* մենք ենք – 378: բայց նրանը *գուստ* անխիղճ հաշիվ էր որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: *գուստ* էսքան տղայով մի Նովրոտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստովո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տետրալնայա ժիզն, Կուրսնի բաբոտնիկ – 388: երկու կտրկանի մեջտեղը *գուստ* ինքը՝ գուստ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: երկու կտրկանի մեջտեղը գուստ ինքը՝ *գուստ* երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: էդ արդեն *գուստ* իրենն էր – 391: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, *գուստ* շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արադ, – ասաց – 398: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ *գուստ* իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: թները կամ *գուստ* թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: *գուստ* Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին մնացել էր *գուստ* հինգ ռուբլե. ոչ ավելի – 411:

ՁՈՒՐ — Եղել էր, որ Ջանդառն սխալվել, *գուր* տեղը ճանապարհ ու ժամանակ էր կորցրել – 277: Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքը *գուր* ես Ջանդառի հետ դրկում – 296: ծակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր *գուր* չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: Դու իմ գլխացավի մասին *գուր* մտնեցիր – 401:

Է

Է — Գյոզընդադընեմ է՝, թուրքերեն ասաց, – բախտ է, բախտ – 277: է՝, ջահել ժողովրդի գունավոր ավտոբուս – 278: ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278: ու էդ տժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրիկի մոտ է, գնա բեր – 285: Ջարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոնի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: Է՝ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ ես անելու՝ որ տունը ցրիվ չգա – 320:

2913 էդ ապահով տանդ վրա վաստակ ունեմ, է՝ վաստակ – 343: Արմենակիդ ծիծ եմ տվել, է՝ ծիծ եմ տվել – 343: է՝, կերի հոտի վրա գազազած ժողովուրդ էր – 345: է՝, սովից գազազած ժողովուրդ էր – 346: էսքան ժողովուրդն, է՝, Շուշանի հացի ապրածն է – 350: է՝, այստեղից Երևան ու Երևանից Սիբիր ծանր սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: – Վո՛ւյ –

պատասխանեց,- ծիծ եմ տվել, է-368: է՛, Ծմակուտը քանդվում էր ու հույս չկար-370: է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հռչակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով-385: է՛, գնում ու մտքներից մեզ էլ են գցում ու մեր համուռոտն էլ-389: է՛, հառաչեցին, փչացավ, ասացին, սերունդը փչացավ-391: է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ-395: է՛, ժամանակի ընթացքում մեկ էլ հանդիպեմ-չհանդիպեմ-395: մեր ընտանիքների շեֆությունը բարձիթողի է արված, ասա, է, ասա-399: մեծ պեպեմոտին է՛ երկու տարի հանում ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս-400: է՛, նրանց ապուպապ Ակովի՛ր՝ Ասորենց՝ Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել-405:

ԷԱԿԱՆ — այդ երգի ու սպանության մեջ Մանդրո Վաթինյանը պիտի որ մի *Հական* դեր ունենա - 315-316:

ԷԳՈՒՈՐՁ — էլ իմուքո, *Էգուորձ*, պետական-սեփական ու ժամանակ չհարցրինք - 321:

ԷԳՈՒՅ — *Էգուց* սա է իբր քեզ պահելու - 365: *Էգուց* բերում դռանը կանգնեցնում ենք - 369: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ *Էգուցվա* լավովատը էսոր մենք ինչ ենք ջոկում - 413:

ԷԴ — Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու *Էդ* ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել - 269: *Էդ* ի նչ լաց ու կարոտ էր - 270: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ *Էդ* է - 271: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեո, երկու կնիկ փոխած սարվորին *Էդ* ո վ դպրոցական աղջիկ կտար - 271: շոայլ թագավորի նման Ջանդառս ամանին քացի տվեց, այսինքն թե *Էդ* ինչ խնայողություն է - 272: *Էդ* Լուսյան մի՛ն - 275: *Էդ* Դուսյան երկու՛ - 275: *Էդ* էլ ինքը կգիտենար - 275: բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ *Էդ* երդվելու բան չի - 275: եկավ կանգնեց թե՛ - *Էդ* ի նչ ես պատմում, արա - 275: *Էդ* չհաշվենք - 277: *Էդ* էլ ուրեմն ծիծաղի առանձին նյութ էր - 278: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Մոփին նման Մոփի է, ասացինք ուրեմն *Էդ* է, Թեմիկ-Մոփիկ - 278: *Էդ* ի նչ ես ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում ես՝ չեմ հասկանում - 280: Բա քու *Էդ* հարցը իմ էս ուրախությանն օրն էր բռնելու - 280: Իբր որ ուրախացել ես՝ *Էդ* ինչի՞ դ վրա ես ուրախացել - 280: Ախշի,- ասավ,- մի *Էդ* արադը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ - 281: *Էդ* ո՞նց է միլիցիան ձեր առաջ ոչխար կունենա, մենք չենք ունենա - 282: *Էդ* ի նչ բանի եք - 283: *Էդ* հայ-քրիստոնեություն չեղավ, չի կարելի - 283: *Էդ* ո՞ւմ հերն է եղել - 284: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր զոհի նկարն ուրեմն *Էդ* է - 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ *Էդ* ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք - 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ *Էդ* էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդար - 284: ու *Էդ* տոժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթերը Թեմիկի մոտ է, գնա բեր - 285: *Էդ* հարցնելու բան չի, աղջիկ ջան - 286: *Էդ* ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի - 287: *Էդ* խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի - հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք - 287: Մարդն *Էդ* է - 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով *Էդ* էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ - 288: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը *Էդ* ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի - 288: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի *Էդ* մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին - 289: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու *Էդ* ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար ձեն տվին - 290: *Էդ* էլ մեր եղբոր դարաչին չէր հավանել - 292: ես *Էդ* ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ - 297: *Էդ* էր - 298: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք *Էդ* հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում - 298: քանի որ *Էդ* կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը - 299: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գունդադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չոբանին ենք ասում, *Էդ* էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր - 300: Էն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց *Էդ* թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել - 300: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե *Էդ* էր - 300: *Էդ* դու չես խոսում - 304: Հովիտն *Էդ* ինչու սոցիալիստական կլինի, մենք՝ ոչ - 304: խելոք կաց, ասում է, թե չէ քո *Էդ* խոսքերի իմաստը քննել կտամ - 304: Տղերքը որոշում են, որ *Էդ* մարդը պիտի խմեցվի - 304: մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն *Էդ* էր - 306: ջոկատի վրա *Էդ* քանի՞ շնով եք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն - 306: բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ *Էդ* արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում - 308: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք *Էդ* դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ - թյունի կարծիքը վերանալուց հետո - 309: այսինքն թե՛ շան տղերք, *Էդ* ո՞նց եք մեզ խմիչքից զրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում - 309: *Էդ* իմաստով ենք ասում հետաձգենք - 311: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց *Էդ*՝ տեղը գիտե՞իր, թե՛ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց - 312: - Դե *Էդ* է,- ասաց Մյուսը՝ Սիրունը - 312: դուք *Էդ* ինչի՞ եք գալիս գոռով ինձ գտնում - 312: մեզ էստեղ թողած *Էդ* ուր ես գնում - 314: *Էդ* ի նչ եք տեսել - 316: *Էդ*՝ Տաշքենդից եկա՞վ - 316: Ասա քու քաշն *Էդ* ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա - 316: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ *Էդ* արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա - 316: Էնիքը, *Էդ* ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ Էնիքը՝ մեր չոր ծնկները - 317: - *Էդ* խի՞,- պատասխանեց - 317: - Բա՛,- ասաց,- *Էդ* էլ կա - 318: քեզանից մենակ *Էդ* մի խնդրանքն ունեմ - 320: *Էդ* ձեր ոչխարը, էլ էլ դուք - 323: Էդ ձեր ոչխարը, *Էդ* էլ դուք - 323: թե քաղաքում եք՝ *Էդ* ո՞նց եք գյուղն էլ գավթած պահում - 324: թե գյուղում եք՝ *Էդ* ո՞նց եք մենակ բերքին մասնակից - 324: - *Էդ* է,- ասաց (Թեմվանը) - 325: *Էդ* ինչի՞ ես գյուղում - 326: *Էդ* ի նչ Տաշքենդ է - 326: Քեզավարի *Էդ* ինչի՞ չես դանակը ձեռից առնում - 326: *Էդ* ո՞ր տեղից ես գալիս - 327: Դե *Էդ* է - 327: *Էդ* ոնց չեք նկատել՝

որ հասցրել էր Ջարխեշ ու Կիրանց – 327: Լավ չհասկացավ *էդ* փորձում են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: *էդ* փորձում են թե շիտակ են ասում – 327: *էդ* ինչ ճիպոտ է ձեռիդ – 327: Բա *էդ* ո'նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: *էդ* ո'ւմ վրա են չարացած, ախպերացու – 328: Էնիքը. օրինակ, *էդ* ինչի՞ պիտի ուրախ լինեի – 328: *էդ* է – 328: Այսինքն *էդ* է – 328: *էդ* է – 329: Հալիվորն էնտեղից – *էդ* է – 329: Ձերոնք *էդ* ո'նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: *էդ* ոնց է էնտեղ գնահատել ու դպրոցի շինարարություն են վստահել – 329: Բա *էդ* ո'նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար են խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: *էդ* էր – 330: Երկուսինը *էդ* մի լուսանկարն էր – 332: *էդ* տան տերը ոչ քեզ կտա, ոչ էլ ինձ – 333: *էդ* ինչ է – 334: Դե *էդ* է – 335: *էդ* կողքինդ կհիշի – 336: Եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարն է տալիս, *էդ* է – 340: դու *էդ* ո'ւմ պող աղայի պես ցախսում են – 341: Մենակ թե *էդ* մի բանն ասիլ մի, աղջիկ ջան – 342: *էդ* ապահով տանդ վրա վաստակ ունեն, է, վաստակ – 343: *էդ* ինչ եղավ, ախչի – 343: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ *էդ* էր – 345: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն *էդ* է – 346: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու *էդ* է – 348: *էդ* ո'նց էք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույնը իմ անտեր որբերին – 348: *էդ* ինչ էք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: *էդ* սուրբ դանակդ ձեռիցդ կառնենք, թիկունքդ կկոխենք – 349: կոլխոգի *էդ* ո'ւմ ապրուստով է փորդ կրակ ընկել – 349: աստված ենք կանչում *էդ* որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի են տունը վառենք, վառենք – 349: *էդ* խի՞ չէք վախենում՝ որ կպահանջում – 350: *էդ* որբերի հացին ձեռ չտաք – 350: *էդ* է, մինչև ձեզ չպատահի՝ դուք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: են էլ են *էդ* մտքին – 357: են *էդ* երեխային լողացնիլ տեմ – 360: *էդ* երեխան ուզում է Շուշանն իրեն լողացնի – 360: *էդ* ինչ կտտանքի եք – 360: *էդ* ո'ւմ երեխային եք տանջում – 360: *էդ* ինչ խոզ էր – 361: *էդ* ինչ օրի են – 362: *էդ* աղջիկը մի բան թե փոխեց՝ փոխեց – 363: *էդ* քու ասածն էլ եմ տալիս – 366: աղջիկ ժամանակ նրա տեսած փողն *էդ* էր – 366: —Հողեն *էդ* ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ էդ ժողկում մարդիկ ըմբել մտել են ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: —Հողեն էդ ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ *էդ* ժողկում մարդիկ ըմբել մտել են ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: թե՛ կարծում են *էդ* մարդը Հիտլերից մենակ քեզ համար է փրկվել – 367: *էդ* ո'ւմ են սպասում – 368: *էդ* ինչ ուրախության են – 368: *էդ* է՛րբ, ախչի, որ են չեն տեսել – 368: Ձերն *էդ* է – 368: Էն որ մտդ ահից էդ կողքիդ ապահովի կաթը կտրել էր – 368: Էն որ էդ կողքիդ ապահով խանումը մորիցդ փախել էր Վանքեր – 368: *էդ* ինչի՞ չէր ուտելու – 368: բայց դու իրենց հարցրու՝ թե *էդ* ինչու չեն ուզում – 369: Հարցրու իմացիր ու *էդ* փողերդ նեղ օրվա պահիր – 369: Մենք *էդ* վաղուց ենք տեսնում, Մարիա Միխայլովնա – 369: *էդ* ինչ տան վարձեր են – 370: բայց դե *էդ* էր – 370: Ա՛ մարդիկ, *էդ* ո'վ էք – 373: *էդ* ինչ օտար եք՝ որ իմ Թեվանի դռները քանդում եք – 373: Բա *էդ* խի՞ են շուտ-շուտ սարից փախչում, Թեվիկ ջան – 373: Էնիքը, դե են էլ *էդ* եմ ասում, էլի – 375: *էդ* է – 376: ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ *էդ* ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: հիմա՝ մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն ու ասեն *էդ* ով է – 379: *էդ* է – 381: դու մեզ ինչո՞ւ են *էդ* ամայություն քաշում, այ հեր – 382: հա՛տ, քու հիմար ծնողը, *էդ* էլ է քու օգտին – 382: իր փառքի առաջ ասացինք դա *էդ* է կուրացել ու խլացել է – 382: *էդ* դու են – 383: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կո՞վ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն *էդ* է – 386: տեսնողներն ասում են *էդ* երբ է կանգնեցրել՝ որ մենք չենք իմացել – 388: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ թե խմիչքից վառված *էդ* որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: ով որ *էդ* խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: *էդ* էր – 390: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու *էդ* է ունես – 390: *էդ* արդեն զուտ իրենն էր – 391: աշխատավորիդ կարիքի առաջ օրինակ *էդ* ինչի՞ են ձռռում – 393: *էդ* էր պակաս որ նրա խոսքից հետո ուրիշ խոսք լավեր – 395: լրեցին ու ասացին *էդ* է – 395: Բա *էդ* ինչի՞ են մեռնելով ասում – 397: Քեզանից *էդ* մի բանը չէինք սպասում, Վերան տղա, ազնիվ խոսք – 398: տեսնեմ իմ *էդ* որ թերությունն է բացահայտում – 399: բա *էդ* էիր ասելու – 399: քու փոխարեն բա աշխատավորը են լինեի ու *էդ* ասեի – 399: *էդ* արդեն անասնապահության դեկավարությունը զավթելու պատրաստի ծրագիր էր – 399: *էդ* քեզ Չինաստան է – 399: *էդ* էլ քեզ Ամերիկա ու աշխարհ է – 399: *էդ* էլ ֆուտբոլ ու համերգ – 399: բայց *էդ* արդեն միջոնեկ թաթարը չէր լինի – 402: Մեր կարողությունն *էդ* էր – 404: բա՛, տղա ջան, *էդ* է – 406: այսինքն թե կյանքն *էդ* է – 406: *էդ* բանը չի եղել, հրկեղեր Բակունց – 409: Էնիքը, *էդ* ինչքա՞ն է՝ որ ասում եք շատ է – 409: *էդ* է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառնի մասին է՝ ծափոծիծաղ է – 410: *էդ* ինչի՞ տարածվեց թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: *էդ* ո'նց է լինում – 412: խեղճ հորեղբորիցն *էդ* տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, ինչքան կկանգնյե թող լինյե – 414: *էդ* գյուղում ո'վ ունեն – 415: Ասորենց տղերքը *առանց էդ* էլ մի հատուկ թափի չեն – 287: *էդ մասին* չի, այտա – 308: Էն տարվա հեռագիրը, *բացի էդ* էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: *էդ մասին* չլսեմ – 318: թե չէ, հա՛տ, գիտե՛ք՝ որ *առանց էդ* էլ կատաղած եմ – 350-351:

ԵՂՊԵՍ — որ կարոտից *էդպես* սասկում են՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի գա – 270: — Տերը որ հարցնի՝ *էդպես* էլ կպատմես, — ասաց -276: գնացին ու *էդպես* էլ գնացին ու ասեկոսի սուտնուճիշտը իրենց հետ տարան – 284: Քո ո, դե որ *էդպես* է՝ ինձ ուզիր, են չալիտի անմարդ մնամ – 287: կռաջլերդ կկտրեմ ու կթողնեմ ոտիս առաջ ընկած *էդպես* վնգստալով – 289: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Գենտրոն, էնտեղից էլ՝ գլուխը գոգին *էդպես* բռնած՝ Երևան – 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուտսփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց *էդպես* գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: Քու ձենը միշտ *էդպես* պինդ լինի – 294: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել ճտբերն *էդպես* կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, *էդպես* առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: Մահական *էդպես* էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307:

իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը *Հղպես* էլ կար – 309: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ *Հղպես* ապահով ու լաչատ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու *Հղպես* հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Բա *Հղպես* սարի՞ց են գալիս թե Դիլիջաններից ու Ղազախներից – 327: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք *Հղպես* պիտի գիտենաք – 327-328: քեզ նման *Հղպես* խոզ էի մորթում – 328: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ *Հղպես* հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: նվիրելու օրից *Հղպես* կային – 345: ու մեր գավթած որսը կամ լուռ լափելու էինք, ասելու էինք Էստեղ *Հղպես* բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու – 347: կմնաս ձեռք ծոցդ *Հղպես* մոլորված – 356: Ուխտատեղի տակից մորդ ճամփով *Հղպես* էլ ե տ-դա՞րձ – 358: դե որ *Հղպես* ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ էս դուռը տրաքի – 361: թողել էր կրակն *Հղպես* էլ հանգչի – 375: դուք էնիքը՝ *Հղպես* պատրաստի դեկավար – 376: քաղաքաբնակ ծավալուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բռնզել տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք *Հղպես* կացեք – 378: հենց *Հղպես* ոռուսերեն խոսելով էլ շուտ եկավ ասավ – 384: – Այ ընկեր,- ասաց,- որ *Հղպես* ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: քրոջ տղան քեռուն *Հղպես* բան չէր անի – 397: Բայց *Հղպես* իրավունք չկա – 405: այսինքն գործները ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ *Հղպես* թարսված էլ գալիս է – 411: քու ինչի՞ց եր *Հղպես* գոհ, ախպերիկ – 412: տո շա՜ս,- ասել էին,- տո հիմար, բա որ *Հղպես* էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էիք – 413: տո շա՜ս,- ասել էին,- տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար *Հղպես* մեռնում էիք – 413:

ԵՂՏԵՂ — այ դրա տերն էլ *Հղտեղ* մեռնի – 275:

ԵՂ ՔԱՄԱԿՈՎ — ձեր *Հղ քամակով* էլ Ծմակուտ եք կառավարում – 389:

ԵՂՔԱՆ — Ջանդադդ *Հղքան* մեկ-մեկ խոստել դրել է ձիուն – 275: դե որ *Հղքան* լավ խոսում ես, ինձ հետ ճակատ ես գալու – 284: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին *Հղքան* քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: մենք ինքներս էլ չգիտեինք, որ *Հղքան* պաշտպան ունենք – 306: Ասավ ձեզ *Հղքան* շնալիր չի հասնում – 306: երևի պատը փախչելու է՝ ծածկի հետ *Հղքան* կերամիտը ջարդի – 335: Մեր կարողությունն *Հղքան* էր, մատաղ – 404: Բայց մեր յոթնամյա գրագիտության հասկացողությունը *Հղքան* էր – 404: յոթ օր խաշու են խմեցնում ու *Հղքան* էլ Համրկին սոված պահում – 408: Հողմը մուրի գլուխդ, *Հղքան* հասկացողությունը ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր գնա – 413: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը *Հղքան ժամանակ* սապոզը մի անգամ չէր հագել – 345:

ԵՂՔԱՆԸ (փոխանություն) — Բայց դու *Հղքանը* չես հասկանում – 362:

ԷԼ (մակբայ) — երկու ձևով էլ շատ էր սագում – 269: որ կարոտից էդպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդադդ կգնա ու էլ չի գա – 270: լավ պոզուկճղակ էլ կտաշեր – 271: լավ մորթ էլ կաներ – 271: ու թնի հաստության բոխի էլ կկտրեր – 271: գոմեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ – 271: Բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Ծիծաղեց ասաց՝ էս էլ եմ ասում, ի՞նչ ձի – 271: հյուրերի առաջ շների երեսից էլ են ամաչում – 272: Հրեն-հա՛ա, վեց հատ ձմերուկ էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում ուներ – 272: Հարսանքատեղից բոլորս էլ դժվար ենք հեռանում – 272: այ նորահարս, մոտ կանգնիր՝ որ դու էլ լսես – 275: չէ՞ մի մատ երեխան էլ ոչխարաշանը գյուղում ասում է կորիք – 279-280: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: ետներեքի նորահարսն ու նորամանուկն էլ գնացին – 280: և նրանց անգիր պայմանը մեր եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում զոհված եղբայր ունենք, Ջանդադդ՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: ու երկուսիս ծնողն էլ տարիքով մեծ էին – 283: հետո՝ ոչխարի դժվար բնույթը մեր երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: էլ առիթ չէր լինելու – 284: հետո՝ ձեր թաղում մի Թեվան էլ կա – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդադդ ու Ջանդադդ էինք՝ ժանդարմ – 284: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: ասում էր չարչարված է, թող էլ չչարչարվի ու ծիծաղում էր – 287: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: ու Սիրուն Թեվիկն էլ կոտրած ժպտաց – 289: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: արտասովորներ էլ եղան՝ որ սիրած ընկերուհուց հավիտյան բաժանվում են – 292: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շաքրտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու արանց բախտից – 292: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջոնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: Հիմա ես խոսակցությունով էլ վատ բան ես անում – 294: Ես էլ իմ ախպոր նման թիկունքս էսպես բարակ եմ – 294: շքանշանն էլ սուտ էր, Բայց թող ձեր խոսքը լինի – 294: Մի օր էլ Ջանդադդ լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: Ընկերոջդ դնչին մի հատ էլ եմ գալու – 296: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Օաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, մին էլ ներողություն, հարսները – 298: դեռ հարյուր տարի էլ պիտի ապրյեք՝ որ իրար պահել սովորյեք – 299: էլ ի՞նչ ես անտեղի քեզ իմացնել տալիս – 300: Մեր պատվիրակն էլ եղել էր Օսեփանց Համբո հորեղբայրը – 301: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք – 306: Վերջը, շուն-պահելն էլ պիտի իրավունքով լիներ – 306: Մահական էդպես էլ գցեցինք ու մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: ու եթե լավ ականջ դնեինք՝ խլիվոցն էլ կլսվեր – 308: Ես էլ քո կենացն եմ խմում,

երեսուն տարվա մեր ընկերության – 309: Եկավ սա էլ ջոկողություն դրեց – 309: Ծխել էլ պտենք սովորիլ – 309: պոռոշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիծըր էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիծրից կկապեն, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: Ուրիշ հասցե էլ կա, – ասաց – 312: է՛լ ինչ ունեին՝ մի լավ գլուխ պանիր – 313: Բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: ուզում էր հոր հետ ինքն էլ գնա Տաշքենդ – 313: Կատու էլ ունեին, այտա, կատվի ձագ – 314: երեխայի ետևից ինքն էլ էր գնում – 314: հետ էլ եմ գալիս – 314: Բայց դե երեխան եթե թանկ է՝ ախպերն էլ է թանկ – 314: եթե սա անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է – 314: թաթիկները մեկնած լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ տար – 314: ես էլ եմ գալիս – 314: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: նրանք էլ կանգնեցին – 314: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետևից – 314: Բայց ջաղացական ինքն էլ նույն Տեղեմաքի օրինակով է սպանվել – 315: ինքն էլ ծայրը ավերի մեջ ոլորեց – 317: – Բա՛, – ասաց, – էդ էլ կա – 318: կերանք-խմեցինք ու որ արադը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: սիրտներս էնպե՛ս նեղվեց՝ որ է՛լ չասելու... – 321: էլ խմորք, էգուորձ, պետական–սեփական ու ժամանակ չհարցրինք – 321: էլ տեղ չկար – 323: Չափարդ է՛լ է շների առաջը կտրել, թե՛ իմ առաջն է կտրել – 325: Սիրունը կլինի թե Փսլնքոտը՝ երկուսդ էլ նույն քուչին չե՛ք – 327: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: Էն ժամանակ էլ մի բան չէր – 331: Բայց հորենական տունը քանի կար՝ աղբյուրն էլ կար – 331: Բայց մենք էլ էինք խցկվում ծնկների արանքը – 332: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուգեկուգ, ինչպես որ միշտ էր կուգեկուգ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ծողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: Դուն էլ չունես, բայց ասարում ես – 338: ձեռդ էլ երկար է – 338: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտի ետևն ընկել եկել – 342: իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342: Ակոփիս էլ կպահեն – 342: Դաշիս ու Պաշիս էլ կգուգեն – 342: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, Էն մյուս օրն էլ – 344: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, Էն մյուս օրն էլ – 344: ու լակոտն ինքն էլ գուցե չհիշի – 347: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջևն էին – 348: ներսից երևի ականջներն էլ էին փակվել – 350: Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գոմշաբուղա չեք – 352: նրա ահն էլ էր հավիվորի մեջ բուն դրել – 353: հորթի միսն ուզող-չզզվող ծերունի էլ կար – 354: Բայց նրա արհամարհանքից էլ ջոկ էր քաշվում – 354: թե՛ նա էլ է արդեն բացակա – 355: դեկավարությունից էլ էին երեխայի պես ամաչում – 355: ես էլ եմ էդ մտքին – 357: կարտոլս հանած հորած ու ես էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն եմ – 357: Բայց բոլոր ճանապարհներին էլ կանգնած բախտ կա – 357: ես ձեր երեքին էլ գուտ ինձանից եմ բերել – 360: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՛՝ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: և նրան «Բրացյանի ետնամոզի» ասող էլ կար – 361: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: ուզենաս դու էլ կգարդարվես – 364: Տեսան վերջը իր խոսքն է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: էդ քու ասածն էլ եմ տալիս – 366: ու Ստավրապոլի փողն էլ եմ տալիս – 366: Էնպես բան ասաց, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: էլ հարևանություն չունեմ – 368: Իրենք երեքն էլ լավ գիտեին ինչ են խոսում – 370: իրենք էլ թող ասեն – 370: Թեվիկին ետևը-զգած, շներն էլ Թեվիկի ետևից, տարավ – 371: ինքն ուղղակի ինչ անում էր՝ Թեվիկն էլ նույնը – 371: ետևից ուզեց Թեվիկն էլ մտնի – 371: Եկավ կանգ առավ նայեց ու մի անգամ էլ պտտվեց – 371: Նոյնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: էլ Օհանը չկա – 373: չնայած բերել մի երկու անգամ ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: Էնիքը, դե ես էլ էդ եմ ասում, էլի – 375: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաժեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Բայց համարի թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: կաթնապրանքային ֆերմայի դեկավար հաստիքն էլ այստեղ չէր – 379: սա էլ Հովրտի դեկավարության մեջ է կանգնում – 379: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, Բայց հազիվ թե – 379: Բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարի որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովրտի ու Օմակուտի տնտեսություններն է առաջ մղել – 385: Սանդրոյից հետո էլ ի՛նչը կառավարեմ – 385: Բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՛ր՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: Իրենք էլ չգիտեին, չպատասխանեցին – 390: Մի պակասն էլ Ջանդառը չի – 391: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների դեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովրտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: Էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեղ ունեն – 395: Է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ – 395: Ինքն իր ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ սա էր – 396: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվիկի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: երևի ուրիշ թաքուն կոիվ էլ ունեին – 398: եթե շները գիտեին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: Այդ օրը դեռ մի բան էլ պատահեց – 403: Մի բան էլ կա – 405: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412:

ԷԼ (շաղկապ) — հիմա էլ հին գերեզմանոցի գլխից էին պզգած նայում – 273: Էս Նադյան էլ երե՛ք – 275: խակ գկեոն էլ բկումն է մնացել – 275: այ դրա տերն էլ եղտեղ մեռնի – 275: էդ էլ ինքը կգիտենար – 275: մի բացատրություն էլ իրենից չհանեց – 275:

բայց աստղը հետո ասել էր. միավիզեցիր, տղա, հիմա էլ եսպես գնանք – 277: Էդ էլ ուրեմն ծիծաղյալ առանձին նյութ էր – 278: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ – Մյուսի՛, Սիրուն Թեվըլի մասին է – 278: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Հիմա էլ վեր կացավ՝ թե ես գնացի Տաշքենդ – 280: մեր Համբո հորեղբոր Աղավմու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնալ Դիլիջան, էստեղից էլ Երևան – 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: նրանք էլ դե ընկերներ կունենան – 283: նոր սերունդն էլ զարմացած – 284: եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: բայց թե մեզ համար զոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: տանն էլ երեք տղա-երեխա կար – 286: ինքը Շուշանն էլ անվախ ավազակի աղջիկ էր – 286: Նրանք էլ իրենց մարդասիրությունն ունեին – 288: Քաղաք Մոսկվա Մտալընին նամակ տեմ գրիլ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելքքանց խավարն է սպանում – 288: Իրենց արանքում մեզ բանակային կապավոր էլ դարձրին՝ սվյազնոյի – 289: ինքն էլ թաքուն ժպտում ու քայլելիս շորորում էր – 289: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար ձեն տվին – 290: նա էլ թե՛ ես տվել եմ – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին եղպես բռնած՝ Երևան – 290: բա էլ ո՞ւմ պարտքն է – 291: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ ենքան խելք ու սատանություն չունեի՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: բայց խփելուց էլ պինդ եղբոր թիկունքին կանգնած էր – 294: բայց Թաթարը հիմա էլ Թեվըլին էր գեշ նայում – 295: Դե որ ոչ բա էլ ո՞վ – 296: էն ահագին կիսանն էլ էստեղ էր կախ-տված – 298: թուրքի հացը հաց ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ իովլտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: ինքն էլ շորերը հագին թախտի մի անկյունում ծվարել է – 300: քեզ էլ, ասում է, նշանակում ենք ֆերմայի վարիչ – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակոծով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղից – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղից – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: դպրոցի վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304: Ռուսաստանն Ռուսաստան, մենք էլ մենք ենք – 304: իրենց էլ թողնենք էսօր ու վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու առել – 305: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: Մեզ էլ քեռու տղա էր գալիս – 306: ու թաքուն էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը կգա մանրամասն կքննի – 307: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն էլ էս ձորը – 308: Հիմա էլ որ ասավ կենացո՛ Ջանդառը տխրեց ու դառնացավ – 309: – Չէ,– ասաց,– ես ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: Սոփին խմելը Վարդոյից սովորեց, Վարդոն էլ քրոջից – 309: Հիմա էլ,– ասավ,– միջոց էլ ունենք, հասկացողություն էլ – 311: ու մեր կորածի տեղն էլ հայտնի է – 311: էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: բերանը կապեց տվեց ձեռը, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի ես էլ մեր կողմից – 313: երեխան քիչ էր՝ հիմա էլ շները – 314: հետո էլ քարով իսկապես խփեց – 314: Սոփին ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն – 315: Աշխաբքում էլ մաքուր աղջիկ չթողիք – 317: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտե

չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնեն է, գնա՛, երեխա – 323: կերել ջարդվել ու հաստատել էին թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: Բազուկն էլ պահում էին՝ որ թթուն գունավոր ու համով լինի – 324: ջուրն էլ վրայից խմեն – 324: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: մարմարյա նախշուն ցայտաղբյուրն էլ դռանը սիրուն ջուր էր ցայտում – 326: Հիմա էլ հույսդ դրել ես էն լածիբակի վրա – 329: Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փութ սիմինդ էր բերել – 330: հիմա էլ ետևի պատն էր ուռել – 331: ու էս երկրի ամենամաքուրն էլ իրավունք ուներ մեզ ասելու – 332: ուրիշի դռներին ինչ եք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: Հիմա էլ ի՛նչ ենք արել – 333: բայց հետո էլ գնում է գործկոմ բողոքում – 337: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մագին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ մարդ չունի ու գուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կռփել էր, ասաց – 341: մենք բոլորս էլ գոհ ենք, անոշ – 342-343: կովի քացին էլ երեխայի ծնկանն էր առել – 344: էդ ի՛նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: որովհետև հալիվորի մեղավանդում մի երկու փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: Հալիվորն ու պառավն էլ իրենց կողմից էին խաղաղ – 356: երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: հանձնաժողովը ինքը խոսեց՝ ինքն էլ լսեց – 356: հիմա էլ լուսամուտից ընկավ ու Օհանի մահակի մեջ ընկավ – 357: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիրին – 359: մյուսն էլ Հովրոսի ճամփին – 364: հետո էլ ֆերմայական ազատությունից ու աշխատանքից էին գրկել – 365: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: իր որոշումը ինքն էլ թարգմանեց – 370: և չափարն էլ իրոք չափար չէր – 372: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ագնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: նանը հիմա էլ փողի խնայողությունն էր պահում – 377: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: մեր հովրոսեցի դեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: ու Ծմակուտն էլ մեր ու քո շնորհիվ դեռ կա – 385: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: ձորի կաթնագործարանից էլ շտապ պանիր էին տանում – 388: ու փոստի պետից էլ հեռախոսով սինդրիկի թթու հարցրին – 388: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: հիմա էլ երեսը պարզած կանգնեց – 394: էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեր ունեն – 395: ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքեն է սև արևի նման կանգնած – 396: Համիկն էլ նստած գլուխը բռնել է՝ թե էս ինչ արի – 408: Դարպասից թոքրին հիմա էլ Կոթի – 410: Հետո էլ ասել էր – 411: նա ջուկ ու սա ջուկ, շատ էլ թե երկուսն էլ գրկված են – 412: Տաշքենդ էի գնում, էն էլ էսիքը – 415:

ԷԼ (վերաբերական) — գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: Ջանդառն ի՛նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: կարծես ոչ կորո՛ւստ էր գտնվել ու ոչ էլ ընկել ր վերադարձել – 271: համերգից ու հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Ջանդառն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: Կնոջ ձեռքից մի երկու կում էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274: Տղերք, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ ինժեների – 275: Տղերք, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ ինժեների – 275: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: մի քիչ էլ ինքը չբազմացրեց – 275: – Տերը որ հարցնի՝ եղպես էլ կպատմես, – ասաց – 276: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: Մյուսը գործկոմի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Թեվանի կյանքն այդպես գլխին խփածի նման էլ գալիս է – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնեց առաջ գնաս փորահագ մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Էդ ի՛նչ էս ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում ես՝ չեմ հասկանում – 280: քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: գնացին ու եղպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուտնուճիշտը իրենց հետ տարան – 284: բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելլետդ ենք – 284: ինչպես որ նախկին

հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չորանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: ինչ լավ արարք էլ անում էս՝ նայում, տեսնում ու լռում են – չեն հավատում – 286: Ասորենց տղերքը առանց էլ չի մի հատուկ թափի չեն – 287: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեի – 288: Էս էլ ուրեմն էս է – 289: իր վրա էլ տղերքից վտանգ չկար – 289: ասացինք ինքը ինչպես հարմար է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավուվատի ջոկողություն չանի – 290: Էդ էլ մեր եղբոր դարաչին չէր հավանել – 292: Մյուսից նկար էլ չի մնացել – 293: Էն էլ ոչ նրան է նման, ոչ էլ նրան – 293: Էն էլ ոչ նրան է նման, ոչ էլ նրան – 293: չգիտեի էլ իր գործի մասին ինչ է կարգադրվել – 295: մի քիչ էլ իմ ժառանգներին ծառայեմ – 297: հինգն էլ գործկում ու շրջկում են – 297: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: ճամփի պաշար էլ չէր առնում – 298: բացակայելիք օրերի մասին մի կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա էս ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քո բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուտուփուս էտ դարձիր – 300: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ձուքերն եղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: հետո ինչ գրում էնպես հնազանդ էլ սևանում է – 300: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: ասում էր՝ Էն էլ է հանրային, բայց մի տրաքացնող լինեի – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուռ խոտհարքների կովի վրա դագանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: ու Ծմակուտի մեր վիճակն էլ շատ ուժեղ հոլովվել էր – 302: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի ..ք ու ոչ էլ մեր Ծմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: ոչ Ռոստոմն ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քիչ հայտնի մյուս նշանավորները – 305: բայց ժողովն այդպես էլ չէր շարունակվել – 305: մենք ինքներս էլ չգիտեինք, որ էդքան պաշտպան ունենք – 306: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոտն էլ Կապուտեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: չեն էլ ասել ջոկենք – 306: Մահակն եղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: չորանի հարզն էնտեղ եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կստեղծեն – 307: չհասկացանք էլ ինչպես հաշտվեցինք – 307: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը եղպես էլ կար – 309: ուր էլ գնաս՝ գալուդ ճամփան ծաղիկ լինի – 309: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովիտի իշխանության ներքո էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան էտ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել – 311: պոռոնները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիլրը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիլրից կկապեմ, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: մի քիչ էլ արգելեին կտրաքեր – 312: իսկ ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: կարծում էր ոչխարը ոնց էլ կորչի՝ ինքը կգտնի – 313: կերպարանքից խեղճին գցեց ու դեռ հասկացավ ու պատվիրեց էլ – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ութ-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: բայց մեկ էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ Սոփին կանչելուն – 314: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց ինքն ալարել ու չի խոսել – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից էտ չեմ մնա – 315: բայց դա վաղու ց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու էս գյուղամեջ – 317: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լոյս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնտասկն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից էս պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: ոչ գալու նպատակի հարցմունք, ոչ էլ անցյալի տեղեկության որևէ նշան – 319: ու բացի այդ էլ Ջանդառի ներկայությունը ծիծաղի է քաշում – 319: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու եղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշարից ինչու է դուրս եկել – 321: երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքած է – 321: այդպես էլ նպատակին հասել էր – 322: Աչքների առաջ ոչխարն այդպես անտեր թափված էլ մնացել էր –

323: Տակից է մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն ու լինելը՝ որ չնախանձավորվեր – 324: թե քաղաքում եք՝ էդ ո՞նց եք գյուղն էլ զավթած պահում – 324: ուր տատի հետ պապ էլ կար ու իրար անխոս էին հասկանում – 326: մենք մեր կորածին էլ մանգալու իրավունք չունենանք – 328: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞ – 329: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞ – 329: Ոնց հիմնադրվում էնպես էլ գնում է – 329: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: Ասելիք այսինքն չունեն էլ, բայց դե էի՞ – 330: անտեսեց ասաց՝ դե դու էլ – 331: բայց երկուսս էլ նրա ծնկներին խաղացել ենք – 332: դուրուկի պիպիչը սրբում ու սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332: էդ տան տերը ոչ քեզ կտա, ոչ էլ ինձ – 333: Այդպես էլ կախված էր – 333: շատ լավ էլ կարող էր ձեռք խփել ու ցատկել – 333: ձեռքերը կրծքից չիջեցրեց էլ – 334: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: չնայած Ջանդաղի ձեռքերում տաշածից էլ լավ հղկվել էր – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին զանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառու բանաստեղծություն ասի – 335: էլի երեքիդ էլ ունեի, բայց աղջիկ էի – 336: էն էլ բուժել ու էլետ քշել էին – 336: հավաքարարության, այսինքն որ կոանում դպրոցն ավելում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թողկում – 337: ինչքան էլ ուզում էր ընտանիքը պոկել մոր եկամուտից՝ չէր լինում – 338: Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: Վերջը, կանգնեց հավասար ու մի բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երգման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ գուտ շաքարի ու օձառի էր գնում – 340: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային Ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: ու ծրագիրն էլ այս էր – 340: Մեծը որ դու լինես՝ փոքրն էլ ինքը կլինի – 341: կեսուրը որ դու լինես՝ հարսն էլ ինքը կլինի – 341: շեյն է՝ դրա ամար էլ – 341: իրենց երկրի կարգերն էլ մեծարե՞ց – 342: Մի խոսքով բոլորն էլ այստեղ էին – 342: բոլորի սիրտն էլ այստեղից թռել ուրիշ տեղ էր – 342: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջովնի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը՝ մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: իսկ հետո չէինք էլ ուզում – 347: էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկունս էլ անդրնդվում կորչում է. թե՞, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկունս էլ անդրնդվում կորչում է. թե՞, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: բայց հենց այդպես էլ կար – 349: իսկ գյուղխորհուրդն էլ մեղվի լեզուն հալիվորից գալիս սովորում էր – 349: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու աստծու հավատի մեջ իրեն զսպած էր պահում – 349: թե չէ, հա տ, գիտե՞ք՝ որ առանց էդ էլ կատաղած եմ – 350-351: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտողի մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի – 351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջնեկ թաթարն է, հա տ, կվառի – 351: սրբի խեղճ դոնից էլ Հովիտ, Դարպաս – 352: բեռները կապեցեք, էստեղ էլ չեղավ – 353: բայց ոչ մեկն էլ օգնական չէր – 354: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: Հախպատից ինչ եկել ու Ծմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: Շուշանը մի բոպե որոշեց Թեվրկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Միքիներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուղ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: թե չէ հենց Ջաղացներից էլ Մարոն ետ կտար – 358: Ուխտատեղի տակից մորդ ճամփով էդպես էլ է տ-դա՞րձ – 358: նրանց տանը դուք ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք ունեք, վայո – 359: «Ուցյունի կռան» ու «Ուցյունի կատարածու» էլ – 361: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: Բայց Շուշանի համար միշտ էլ այսօրն ու այսօրն էին եղել – 365: շեռո՞ղ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապալկվելու ժամանակ տվեց – 365: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կոացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: ու շատ լավ էլ թարգմանեց – 370: ու շատ էլ լավ երևաց՝ որ հեղափոխությունը նրանից է սկսվել – 370: բայց հին գնգուն գյուղը նրա մտադրությունից էլ էր փլվում – 370: և բոլորն էլ մեղավոր էին – 370: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: քարն այդպես էլ մնացել է հանքում – 372: ոչ էլ նա էր Թեվրկին ասել վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: թող եղածն էլ չլինի – 372: այսինքն ինչպես որ իր Ջանդաղը՝ այնպես էլ Միրունը, էն աստվածը – 373: Ու էնքան էլ բարձր էր խոսում – 373: Չէր էլ հիշում – 374: ու աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: իրենց մաքրությունն ու

մատանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: սարին հանել ու ծին առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374: Էնպես պիտի գնաս ու Էնպես էլ գաս – 374: չհավանեց ո՛չ պատշգամբի դասավորությունը, ո՛չ էլ մանավանդ կախովի կողպեքը – 375: թողել էր կրակն էդպես էլ հանգչի – 375: Բայց համարի թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը ու շուտ գնալն է – 378: մարդ էլ կա աննշան գործը դարձնում է պաշտոն – 380: ո՛չ նախկինի չափ, Բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենոտի ձեռքին կլինեն – 380: Երկուսն էլ Մելիքյան, Տիգրանի՝ ու Ռոստոմբեգ էին – 380: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքովեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: շուտով կմարի ու այդպես մարած էլ կմնա – 381: տոնանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: հա տ, քու հիմար ծնողը, էդ էլ է քու օգտին – 382: մի դիրեկտոր պիպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու են – 382: այստեղինն ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզև կհանենք ու հանեց – 383: Էս էլ էս են – 383: հենց էդպես ռուսերեն խոսելով էլ շուտ եկավ ասավ – 384: ու ոչ այնտեղի գորբային ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ այստեղի խուլիգանին – 384: մի ռուբլու վրա պիտի երեք կոպեկ էլ ուզես – 386: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: որպեսզի գյուղկոռպի վարչությունից ըստ այդմ էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386: որն էլ այգին լավ չափարել, դրան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: իրենից առաջ ոչ բխել, ոչ էլ մանավանդ ուրիշներից տեսնվել էր – 388: պաշտոնական լրագրերի հետ փոստատարից մի անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388: Առավոտվանից էլ Օսեփանք են էստեղ հացաբանի ու մսաբանի – 388: ձեր էդ քամակով էլ Ծմակուտ եք կառավարում – 389: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: ու հենց որբնայրու նման էլ գանգատվեց – 398: Ոչ գնում էր, ոչ էլ ասում ինչի է կանգնել – 399: էդ էլ քեզ Ամերիկա ու աշխարհ է – 399: էդ էլ ֆուտբոլ ու համերգ – 399: Էս ձեր դեկավարությունը, Էս էլ ձեր աշխատավորը – 400: ասում է հրացանը դատարկ էլ լինե՛ր, վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: բերանում ասում է պատասխանի իրավունք էլ չլինե՛ր, պիտի շրխկացնե՛ր – 400: բոլորն էլ առհասարակ քառասուն-քառասունինգ տարեկան էին – 400: ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վատահետ, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: և Թեվիլը ետևից պարտավորված գնաց ու շներն էլ Թեվիլի հետ – 402: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թևին ժամացույց ունեն – 403: Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովրտի ենթակայությամբ հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրտեցու հետ ոչ դեմադրում ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: Բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: Բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ պեպենոտը ներքուստ ծանր չի – 405: Հախպատաձորի ջրերում էլ խանն է լողացել – 406: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: Երկու վկան էլ կան – 407: Բայց ոչ Ծմակուտը ու ոչ էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլինե՛ր, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: յոթ օր խաշու են խմեցնում ու էդքան էլ Համրկին սոված պահում – 408: ու ինչքան որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410: չէ՞ ժամանակին էլ Ածուխշինողանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410: Բայց սրա դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410: այսինքն գործները ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ էդպես թարսված էլ գալիս է – 411: Ու հեռագիրն էլ անցած աշնան հեռագիր էր եղել – 411: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը թուղտով պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: Նրանց երկուսի հոտն էլ կտրի – 412: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նը, ոչ վաղամեծիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: միայն նա՛՝ հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: Վարդո՛ էիր ու չպահեցի՛ր, թե՛ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: խելքի վրա էլ ջոկ էին սիրահարվել – 413: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրտից իջել – 413: Երկուսն էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: Բայց թասով խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը որբ երեխայի պես անտեր կմնար – 415: սառը ցայտաղբյուրն էլ կողքին քչքչում է – 415: ու երեք օր հետո *մեկ էլ* տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվիլի ու նորամանուկի առաջ – 268: Զգիտենք *մեկ էլ* ինչ պատահեց – 289: – Ա՛յտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի էս ու դու, *մին էլ* նորահարսն ու Սոփին – 296-297: ոչ երանին *մեկ էլ* այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ կթողներ – 297: Բա էս էլ ասում են մենակ էս ու դու ենք, *մին էլ*, ներողություն, հարսները – 298: միայն Թեվիլկներն ու Սանդրոն էին, *մեկ էլ* հախպատա մոգարածի հին դափեն – 298: *Համ էլ*, ասել էր, իմ նեղ օրին ինձ Ահմադը պահեց – 303: *Մեկ էլ* տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անճոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: *Համ էլ*, – ասաց, – դու պիտի սարում լինեիր – 326: Բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ *մեկ էլ* տեսավ չափարի մեջ է – 333: *մեկ էլ* տեսանք երեխեքը չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կռվում են – 347: Բայց *մեկ էլ* տեսավ ասել է – 352: մերուաղջիկ *մեկ էլ* տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: խոգ է, տարվա հետ *մեկ էլ* տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361: *մեկ էլ* տեսար ժանտախտը խփեց հիսունը զրո արեց – 361: *մեկ էլ* էն՝ որ Հովրտի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: Բայց *մեկ էլ* ասացին՝ մնանք ու մեր ներկայությունով սաստենք – 390: *մեկ էլ*

տեսել էին քեռու-քրոջ զավակի նույն պարկում չեն – 395: Է՛, ժամանակի ընթացքում *մեկ է* հանդիպեն–չհանդիպեն – 395: Այդքան խեղճ եղել էր *մեկ է* Վերանին գործկում ճամփելիս – 397: *Մեկ է* ուշքի եկան տեսան միջնեկ թաթարն ու Թեվիկը համարյա թե կռվում են – 401: *Մեկ է*, ասում է, հովըտեցիք վրա տվին – 408: Բայց Համիկ հորեղբայրը *մեկ է* տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: *մեկ է* տեսանք հովըտեցիք Ավետըքին տանում են – 408: *համ է* Ավետըքին հաղթել չի լինի – 409: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, *համ է* էգուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413:

ԷԼ...ԷԼ — Իրենց գլուխն էլ հողեմ, իրենց ձիու գլուխն էլ – 277: Էն ժամանակվա համալսարանն էլ ու միջնակարգն էլ յոթնամյակն էր – 284: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: մի խոսքով՝ միսն էլ ու կնիկն էլ պահեստում էին – 289: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր Բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տիրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: թե չէ Հախպատն ինքը զգվել ու ձեռ էր քաշել մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովըտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: Հիմա էլ,– ասավ,– միջոց էլ ունենք, հասկացողություն էլ – 311: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ – 312: Էս գոմերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, գուզված օտար ժողովուրդ էլ – 313: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ – 317: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձրված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: թող ջարդվեր ու մե՛զ էլ ազատեր, ի՛նքն էլ ազատվեր – 321: Տնաշէն,– բացատրեց,– երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: դպրոց պատած կլինի, բայց պատած էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր ու հայերեն էլ գիտեր – 336: քու մերն էլ, հարազատն էլ, տերն էլ՝ ես եմ – 337: դասարաններն էլ կավլեմ ու իմ կիթն էլ ես կանեմ – 342: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջնն էին – 348: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զգվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվիկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: դու էս տան պատրոնն էլ ես, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: շնորհակալ են պատրաստակամության համար էլ, անցյալ դրացիության համար էլ – 371: Մամռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: Չայնն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում – 373: բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: ձեռ էր քաշել Ծմակուտի ապագայից էլ ու իր անձնականից էլ – 386: Է՛, գնում ու մտքներից մեզ էլ են գցում ու մեր համուժստն էլ – 389: Վաթընանց Ավետիքն էլ կա, Օսեփանց Համիկ հորեղբայրն էլ – 407: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: բայց իմացվել էր, որ լավ ամուսին էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411:

ԷԼԵԿՏՐՈՎԱՆ — *էլեկտրական* խուզից ոչխարի ծնատունը վախենում ցամաքում է – 391: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ *էլեկտրական* լուռ զանգ դրվի – 403:

ԷԼԻ (մակբայ) — չնայած կոտած է, բայց դե *էլի* որձ է – 270: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ *էլի* պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, *էլի* դառնություն ու փուշ է հանում – 293: – Այտա... այտա,– ասավ,– դե մնացինք *էլի* ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: Տղամարդն *էլի* Համիկ հորեղբայրը եղավ – 303: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե *էլի* բան է – ապստամբեցի՛նք – 303-304: բայց դե ոչխարի մոտ *էլի* մեր Սոփինն ու Վարդոնն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: Վնասն *էլի* մեր վրա եկավ – 307: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի *էլի* մայր կար ու դեռ Սոփինն նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: իրենք *էլի* ետ կգան – 315: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե *էլի* կյանք է – 318: *էլի*՝ հարևանությունը – 321: *էլի* երեքիդ էլ ունեի, բայց աղջիկ էի – 336: հետներդ տանում, հետներդ *էլի* ետ եք բերում – 341: Է՛ս, *էլի* ես – հանվիր, շորերդ հանիր – 362: եթե մարդկայնություն կա՝ *էլի* սրա մեջ կա – 382:

ԷԼԻ (վերաբերական) — չնայած Սոփին ինչ է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, բայց դե *էլի*՝ – 300: Ոչ ինքը Հովիտն է մի...ք ու ոչ էլ մեր Ծմակուտը, բայց դե *էլի*՝ – 303: Ասելիք այսինքն չունեի էլ, բայց դե *էլի*՝ – 330: բայց դե *էլի*՝ – 332: Թող հետներդ գա, *էլի*, Վերան ջան – 365: Էնիքը, դե ես էլ եղ եմ ասում, *էլի*՝ – 375: բայց դե *էլի*՝, ազատ քաղաքացի էր – 381:

ԷԼՅԵՏ — Էն էլ բուժել ու *էլլետ* քշել էին – 336:

ԷԾ — քաշող *էծը*՝ քոշը, բարձրացել պատշգամբում էր կանգնել – 323: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման *էծը* կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340:

ԷՆ — Զգիտեմ,– ասաց,– *էն* արա՛՛ որ շներիդ վրա ռեխս ավել-պակաս չբացեմ – 273: Թեվա՛ն,– կանչեց,– Ջարխեչավանքը գիտե՛ս՝ *էն* որ իրենք ասում են Հաղարծին – 275: եկել է, *էն* թշնամի ձորից ուրեմն դուրս է եկել, եկել հայրենիք – 277: Հայրենիքն ուրեմն քաշէ՛լ,– ասաց,– *էն* ձորից հանել է – 277: *էն* էլ զահրումար եմ ասում – 280: թե *էն* ոչխարը քոնն է – 282:

Հն է խամուտի նման բան է – 285: Բա Հն լա՞վ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տալի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: Բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում Հն են հասկանում – 290: Հն էլ ոչ նրան է նման, ոչ էլ նրան – 293: Հն ահագին կիսանն էլ էստեղ էր կախ-տված – 298: Հն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց էր թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոզները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին Հն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, բայց դե էր էր – 300: Ասել էր քու գործը չէ, քեզ ինչ որ ասում լեն՝ Հն լայն – 301: ասում էր՝ Հն էլ է հանրային, բայց մի տրաքացնող լինեք – 301: Նրան գցելու օգուտն Հն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Բայց Մանդրոն Հն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ – 307: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ Հն է պիտի խմեն – 307: ինչ բանեցնես՝ Հն է բանելու – 310: Հն տարվա հեռագիրը, բացի էր էլ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: այլ Հն է՝ ինչ որ ռեստորանի տերը կարծի – 313: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ Հն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ Հն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: մենք ու Ջանդառը նայեցինք ասացինք Հն ով կլինի – 319: Հիմա էլ հույսդ դրել ես Հն լածիրակի վրա – 329: Հն էլ բուժել ու էլյետ քշել էին – 336: Խոսքս Հն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում ու հարգում էին – 336: Տարկմանիչ Հն է, որ ես խոսեմ՝ դու չխասկանաս – 337: Հն էր եղել, որ սուրբ մորդ ահից կաթը կտրել էր – 343: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, Հն մյուս օրն էլ – 344: հաշվապահին Հն է պատռտում էին – 346: Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ հանել է՝ նրա Հն-էն-էն – 352: Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ հանել է՝ նրա էն-էն-Հն – 352: Բա հիմա լավ է՞, որ Հն կխտարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: Հն որ մորդ ահից էր կողքիդ ապահովի կաթը կտրել էր – 368: Հն որ էր կողքիդ ապահով խանում մորիցդ փախել էր Վանքեր – 368: այ Հն է քու ճամփեն՝ կասեր – 374: Հն բանը նանի նկարի ետևն է – 377: մեկ էլ Հն՝ որ Հովրոսի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: Բայց ոչ Հն եղանք ոչ էն – գերեզմանոցի ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: Բայց ոչ էն եղանք ոչ Հն – գերեզմանոցի ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «Հն տանձինյերը». տանձինները՝ Հովրոսի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: Ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, Հն է համարիք երեխա էի – 385: Հն շեն գյուղն էս ինչ դարձրիք – 389: Երանին, ասացին, քեզ որ Հն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էլ է ունես – 390: Ասացին՝ Հն Վերանի ծանր վայրեջքն է – 390: կապույտ կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով Հն մյո՞ւսն ով է – 390: Խեղճ Ջանդառին ու Հն խուլ աղջկան, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: Հն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեր ունեն – 395: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ Հն կլինեք, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: Տաշքենդ էի գնում, Հն էլ էնիքը – 415: Հն ժամանակվա համալսարանն էլ ու միջնակարգն էլ յոթնամյակն էր – 284: Հայկաստան Հն ժամանակ դեռ մի երկու անասուն ուներ – 306: Հն ժամանակ էլ մի բան չէր – 331: Հն ժամանակ քիչ եկամուտով, փոքր ակունքներով յուր էինք գնում – 331: Կաղնի տախտակը, որ Հն ժամանակ դուլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր – 331: Հն ժամանակ փողը չէ՞ մենակ Թիփլիս էր – 335:

ԵՆ ԱՇԽԱՏՔ — Քու թայերը Հն աշխարհի կարճ ճամփա ջոկեցին – 402:

ԵՆ ԱՍՏՈՇԸ — Բայց Հն աստոծը՝ Ես չեմ եղել – 409:

ԵՆ ԱՍՏՎԱՏՇ — այսինքն ինչպես որ իր Ջանդառը՝ այնպես էլ Սիրունը, Հն աստվածը – 373:

ԵՆԻՔ — այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած Հնիք էր դառել – 311: անունս Մուրու մոզի եք դրել ու կարծում եք Հնիք է – 318: Ես գնում եմ Հնիքը՝ Տաշքենդ – 281: Իմ Հնիքը պահեստից վերցրել է – 289: բարակ կոպերն իր նման թրթռացրեց ասաց «պահեստի Հնիքը» – 289-290: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի Հնիքը ըոխած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: Հնիքը, դուք ինձ ինչի՞ տեղ եք դրել – 295: – Հնիքը՝ մտածված է, – ասաց – 312: Հնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ Հնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: Հազար հինգ-հարյուր, Հնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծած երեք անգամ կանգնել է – 318: Հնիքը՝ չէր գորել – 321: Բա որ դու սարում լինես՝ Հնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու – 321: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, Հնիքը՝ ապրողը, մենակ դուք – 324: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու Հնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: Հնիքը՝ կրակ կտամ գիշերը կվառեմ – 324: Հնիքը, հագուստս համապատասխան չի – 326: Հնիքը՝ կմեղադրվի – 327: Հնիքը. օրինակ, էդ ինչի՞ պիտի ուրախ լինեի – 328: Հնիքը, անկասկած ունեին, բայց թաքցրին – 328: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու Հնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած Հնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: Հնիքը, հիմա լա՞վ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման լինեք – 331: Հնիքը, շիտակ եմ խոսում, այլեւ – 331: Թե՛ Հնիքը, – ասաց – 331: Հնիքը՝ կացինը կհանեմ, տակից կկտրեմ – 332: Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից գուտ Հնիքը՝ կերամիտը – 335: ժամանակին մեր հերը հատին տասը կոպեկ, Հնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335: Թող դարսի ու գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած Հնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր Հնիքը – 340: քույրերիս հարսանիքով կհագնեմ՝ Հնիքը, կնվազեմ – 345: Հնիքը, ես կտամ, որ իմ գործով է գալիս՝ ծախսն ինձ է հասնում – 366: հիմիկ գնալու եմ Հնիքը՝ Հովրոսի բանկ փողի եմ գնալու – 366: սյուններն ու Հնիքը կաղնի քիվն էր, ծիծեռնակի հին բները – 371: Մենք ենք, Հնիքը՝ մենք, նանի, Թեվիկն եմ – 373: Հնիքը՝ քու ձմեռվա մասին դու ի՞նչ ես մտածում – 374: Հնիքը, դե ես էլ էդ եմ ասում,

էլի – 375: *Էնիքը*, Հովրտի ճանապարհներին սովորել էր – 376: *Էնիքը*, ճիշտ էս խի՞ չես դասի – 376: դուք *Էնիքը*՝ եղպես պատրաստի դեկավար – 376: Գնում եմ *Էնիքը*՝ Տաշքենդ – 399: *Էնիքը*, էդ ինչքա՞ն է՝ որ ասում եք շատ է – 409: այսինքն որ Մամվելի երեխեքի անդամավճարը, *Էնիքը*՝ ալիմենտը պիտի Թեվրկի աշխատանքից գնա – 411: Ծխել, հագացել, ծուխն աչքից հեռացրել ասել էր *Էնիքը* – 411: Տաշքենդ էի գնում, էն էլ *Էնիքը* – 415: Բանիդ կաց, *մինչև* նրա վերջնական *Էնիքը*՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308:

ԷՆԻՔ ԱՆԵԼ — բոլորին *Էնիք-արած* ճամփու դրիք – 317:

ԷՆՊԵՍ — կարծել էր լրիվ *Էնպես* է – 269: նրանց Մանվելն ու մեր Ալեքսանը զուտ *Էնպես*՝ եղել են ու չկան – 283: էդ խի՞, *Էնպես* ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: ասացինք ինքը ինչպես հարմար է գտնում *Էնպես* էլ թող պատասխանի – 290: հետո ինչ գրում *Էնպես* հնազանդ էլ սևանում է – 300: բայց Մանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին *Էնպես* նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307: Նեղությունն *Էնպես* եկավ – 314: սիրտն *Էնպես* նեղվեց – 314: *Էնպես*՝ նեղացանք – 321: սիրտներս *Էնպես*՝ նեղվեց՝ որ էլ չասելու... – 321: բայց նեղությունն *Էնպես* բերեցին՝ որ դռնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326: Ոնց հիմնադրվում *Էնպես* էլ գնում է – 329: Նեղությունն *Էնպես* եկավ – 331: բերանն *Էնպես* դառնացավ – 331: բայց սիրտն *Էնպես* էր ելած – 331: *Էնպես* բան ասացին, որ չիմացանք ինչ պատասխանենք – 333: *Էնպես* աղջիկ ուզիր, որ իմ ճնշումին դիմանա – 360: *Էնպես* բան ասաց, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: *Էնպես* պիտի գնաս ու *Էնպես* էլ գաս – 374: *Էնպես* պիտի գնաս ու *Էնպես* էլ գաս – 374: քանի որ հովըտեցու մտքում տոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց *Էնպես* լայն ճանապարհը չեն – 384: Մեր համեստ կարծիքով դեկավարի դեկավարությունը պիտի *Էնպես* լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: երեխեքիդ ու քեզ *Էնպես* պահեի ուր – 411:

ԷՆՏԵՂ — 0712ինչպես որ ավազակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որսեղ կարողանում *Էնտեղ* էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեի – 288: էն ահագին կիսանն էլ *Էնտեղ* էր կախ-տված – 298: իսկ որ Ծմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար *Էնտեղ* ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: չորանի հարգն *Էնտեղ* եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կստեղծեն – 307: էդ ոնց է *Էնտեղ* գնահատել ու դպրոցի շինարարություն են վստահել – 329: Մի՛ գնացեք, *Էնտեղ* մարդ չկա – 415:

ԷՆՏԵՂԸ (փոխանություն) — մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, *Էնտեղից* էլ Երևան – 281: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, *Էնտեղից* իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնողաց-դնողաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, *Էնտեղից* էլ՝ գլուխը գոգին եղպես բռնած՝ Երևան – 290: թող *Էնտեղից* վայելի – 290: Հավիվորն *Էնտեղից*՝ էդ է – 329:

ԷՆՔԱՆ — տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ *Էնքան* հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ *Էնքան* անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ *Էնքան* հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ *Էնքան* անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ *Էնքան* խելք ու սատանություն չունեի՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: Իմ ախպերն ինձանից *Էնքան* էր մեծ՝ որ ինձ հեր էր գալիս – 293: *Էնքան* ժողովրդի առաջ դու ու դու էինք ինձ տվողձալողը – 293: *Էնքան* ոտնահարեցի՝ կրունկներս ջարդվեցին – 319: *Էնքան* առանք, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: բայց ծիծաղեցինք ասացինք *Էնքան* կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուսերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: Ու *Էնքան* էլ բարձր էր խոսում – 373: Ծմակուտեցի չէ՞ս, ասել էին, թե *Էնքան* էս խմել՝ որ գյուղդ ու տեղդ մոռացել էս – 415:

ԷՇ — երանին քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էշ է պահում – 390: մատղաշ միսը՝ ուտեցնում, *իշի* թանձր կաթ են խմեցնում – 408: պոռոչները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեմ ու երկու *իշի*դ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311:

ԷԶ — նրա *Էջին* թանաք չէր կաթում – 339:

ԷՍ — *Էս* ի՞նչ ճիպոտ է, էս ո՞վ է մեզ տվել – 268: էս ի՞նչ ճիպոտ է, *Էս* ո՞վ է մեզ տվել – 268: *Էս* ի՞նչ ճիպոտ է, էս ի՞նչ երեխայի ձեռից եմ առել – 269: էս ի՞նչ ճիպոտ է, *Էս* ի՞նչ երեխայի ձեռից եմ առել – 269: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ *Էս* աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: չես ասում *Էս* տղեն երեք օրուգիշեր ոչ հացի երես է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: Սովիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու *Էս* մսին արի տիրություն արա – 274: այսինքն թե *Էս* կաստյումը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: *Էս* անտերը թող մի քիչ լուսավորվի – 274: *Էս* անտերի դմակը տեսա՝ հիշեցի, – ասաց, – դմա՛կ, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: Այնտեղից այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել ես՝ ի՞նչ, – ասաց, – *Էս* ո՞ւմ են – 274: *Էս* Նաղյան էլ երե՛ք – 275: ասացի *Էս* գեղուգողի միջից դու առանց ինձ դուրս արի – 276: *Էս* է՛ ձմեռ է գալու – 278: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ *Էս* ո՞ւմ ապրանքն են – 280: անտեղի *Էս* ի՞նչ էս ետ բերել – 280: էդ ի՞նչ էս ասում, արա, որ *Էս* էլ մի ծամ է ասում էս՝ չեմ հասկանում – 280: Բա քու էդ հարցը իմ *Էս* ուրախությանն օրն էր բռնելու – 280: Ախպերո, վայ թե մերը չեն՝ *Էս* քնակուղ շաշը չի ջոկում – 281: *Էս* ի՞նչ Ալեքսան է երգվում – 284: արժե՛ որ *Էս* աղջիկը նրան հասնի – 286: թուրքի քոռ Ահմադը *Էս* երկրի ամբողջ չորանությունից Օհանին գերադասում էր – 288: *Էս* էլ ուրեմն էս է – 289: էս էլ ուրեմն *Էս* է – 289: տնաքանդը չասաց *Էս* երեխան ոչ *Էնքան* հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ *Էնքան* անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: *Էս* աշխարքում ոչ մեկը ոչ մեկիս լավ ապրելը չի ուզում – 292: *Էս* իմ ախպոր տունն է – 293: *Էս* իմ ախպոր նկարն է – 293: երկուսից մնացել է *Էս* մի նկարը – 293: Հիմա *Էս* խոսակցությունով էլ վատ բան էս անում – 294: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա *Էս* գյուղում մնա – 294: մեծ պեպենտոնի նամակով հայտնեց՝ որ վիճակն *Էս* է – 295: *Էս* է խոզի աշուն է սկսում – 298: *Էս* ոչխարն անտեր էս ուր է

գնում – 298: Էս ոչխարն անտեր *Հս* ուր է գնում – 298: *Հս* ոչխարի տերն ո՞վ է – 298: *Հս* ինչի է Էս ոչխարն անտե՛ր – 298: Էս ինչի է *Հս* ոչխարն անտե՛ր – 298: Այսինքն ինչպես որ մենք *Հս* ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՛ որ էստեղ ենք, ու զիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թուղի ականջի տակ ասեր՝ *Հս* ժողովուրդն ափսոս է – 301: հարազատ՝ այսինքն որ Վաթենանց ցեղը արմատ-տված *Հս* երկրով մեկ կա – 302: ասել էր՝ *Հս* ի՞նչ են – 303: իմն *Հս* է անց-կացավ – 303: թուրքից *Հս* երկիրը սրանք արյուն տալով են խլել – 305: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձեռն ալյանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին թե՛ *Հս* պիտի պահեք – 305: ձեր պահելիքն *Հս* է – 305: թե՛ *Հս* գումերը պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրտի ձմեռանոց գումերը մեծացնենք – 306: Արա *Հս* ում ոչխարն է – 308: *Հս* ոչխարի տերն ով է – 308: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, *Հս* ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե՛ գործկումի թեր-մտած մանգալիս բոլորիս վերջը *Հս* ձորն է – 308: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է *Հս* ձորը – 308: ուզո՛ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, *Հս* գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էլ դու ես, *Հս*՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: *Հս* ի՞նչ բանի եք – 311: *Հս* սխալ բանի եք – 311: Կներես, լավ չհասկացա, *Հս* անտեր գլուխը չի պարզում – 312: *Հս* ոչխարը կորչելու՝ տունդ վերգիր են անելու – 312: բերանը կապեց տվեց ձեռը, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի *Հս* էլ մեր կողմից – 313: *Հս* գումերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, գուզված օտար ժողովուրդ էլ – 313: իրենց տեղն *Հս* է – 315: *Հս* գողուգլի առաջ ձեր Ջանդաղը մնաց մենակ անընկեր – 315: մենք *Հս* է պատրաստ կանգնած ենք – 317: *Հս* տեխնիկայի դարում ի՞նչ ձի – 319: *Հս* սիրուն աշխարհը պիտի թողնենք մեռնենք – 320: Աղամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Սեվանի, Մելքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու *Հս* կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: Տան *Հս* կողմի պատը մի տարվա փլված էր – 331: փոխանակ մի հարցնեն *Հս* տունն էս ի՞նչ ցեղ է ուտում – 331: փոխանակ մի հարցնեն *Հս* տունն *Հս* ի՞նչ ցեղ է ուտում – 331: *Հս* աշխարհն էս ի՞նչ է լինում – 331: Էս աշխարհն *Հս* ի՞նչ է լինում – 331: ու *Հս* երկրի ամենամաքուրն էլ իրավունք ուներ մեզ ասելու – 332: *Հս* լույսն ինչի՞ եք գցել – 333: *Հս* ի՞նչ է բերել – 334: թե՛ չէ *Հս* ի՞նչ է մեր վիճակը – 335: Բա *Հս* ի՞նչ է ուզում – 338: *Հս* երկրում միևնույն մընի ապրելն ուզում չի – 338: այ. *Հս* փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: մենք *Հս* թուղիս ազատ քաղաքացի էինք, փառք սաղահերդյուններին – 342: *Հս* հանցավոր Օմակուտը տակից վառիր, վառիր – 346: ասացինք *Հս* է, փրկվել ենք – 347: այսինքն մենք *Հս* ենք – 348: աստված մեզ *Հս* է ստեղծել – 348: *Հս* ենք – 348: աստված ենք կանչում էլ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի *Հս* տունը վառենք, վառենք – 349: մամայիդ քեզանից կտրում, *Հս* թշնամի գյուղից որոշումով հանում են – 350: *Հս* ձորից դուրս ենք գալիս – 353: Դու որ *Հս* գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: *Հս* հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: քու ուզած միևնույն *Հս* տանը գործ չունի – 357: *Հս* երկրից քոչիր – 360: *Հս* աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք *Հս* ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360: դե որ եղպես ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ *Հս* դուրը տրաքի – 361: թող գա *Հս* անպետք փչացածին տանի – 361: Իրենց մեջ որոշեցին ասացին թող ըռիսի ու *Հս* գյուղամիջից չքվի – 362: մամա, *Հս* խի՞ ես լաց լինում – 363: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ *Հս* էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը *Հս* էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, *Հս* էլ եմ էս էս էլ – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս *Հս* էլ – 364: դու *Հս* տան պատրոնն էլ ես, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: դու էս տան պատրոնն էլ ես, *Հս* գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: Տիգրանը գյուղից ու *Հս* երկրից նրա մորը քշել էր – 366: Տեր աստված, *Հս* Օմակուտի ու Էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիր – 367: Տեր աստված, էս Օմակուտի ու Էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիր – 367: Տեր աստված, էս Օմակուտի ու Էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, *Հս* ի՞նչ արիր – 367: տեսնում ու ասում ենք *Հս* ինչու են ձգձգում – 369: ինքներս ենք *Հս* ժողովրդի ծառան – 370: Արա, *Հս* ո՞ւմ նկարն է եղել – 371: Պառավաճողը բռնել է, չեն վերջանում՝ *Հս* գյուղը մի մաքրվի – 373: *Հս* ի՞նչ է – 374: *Հս* գյուղում խելքը գլխին ղեկավարություն լինեք՝ արձանագրություն կկազմեք ու հողը ձեռից կառնեք – 374: դու *Հս* հողին նայելու իրավունք չունես – 374: *Հս* գյուղը քանդվում է – 375: Վեր կաց, արա, *Հս* խի՞ չես դասի – 376: Էնիքը, ճիշտ *Հս* խի՞ չես դասի – 376: *Հս* է պատրաստի Սամվել է – 376: այ մարդ, մեր *Հս* Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: ասում ես *Հս* ի՞նչ հաստիք էր – 380: *Հս* էլ ես եմ – 383: ընտանիքս *Հս* է Գործարանից հանում, տեղափոխում եմ էստեղ – 385: Էն շեն գյուղն *Հս* ինչ դարձրիք – 389: *Հս* ինչ է տղերանց վիճակը – 389: Տղերք, ինչքան նկատել եմ՝ *Հս* ռուսները հ չունեն – 390: թե՛ լրում ու չես խոսում՝ *Հս* ի՞նչ է – 390: *Հս* ճիպտոր կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, Քեղուտ խոտհարքի տակերից. տղերք – 393: Էսոր *Հս* ճիպտոր Շեկոյ հովատակի կողքերը չի՞ դաղել – 393: այսինքն որ ասես *Հս* իմ ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: դուրս եկան *Հս* ժողովրդի առաջ իրար քիթումուրթ ջարդեցին – 395: քո ճակատագրի մասին *Հս* գյուղի վերաբերյալ իրենք են մտածում – 398: *Հս* ձեր ղեկավարությունը, էս էլ ձեր աշխատավորը – 400: Էս ձեր ղեկավարությունը, *Հս* էլ ձեր աշխատավորը – 400: *Հս* արդեն ճիշտ լուսահողի Տիգրանն էր – 400: կարծենք փախստականի ալիմենտը *Հս* գյուղից է գնում – 405: *Հս* է տակն եմ տալու ու գյուղը ձեզանով վառեմ – 406: Համիկն էլ նստած գլուխը բռնել է թե՛ *Հս* ինչ արի – 408: *Հս* ինչ մեծ գումար ունես, ախպերիկ – 409: Հովիտ, Օմակուտ, Ահնիճոր ու Լորուտ՝ *Հս* չորս գյուղում ամենաշատը – 409: ի՞նչ ենք, ախչի, նրա տեղը *Հս* խեղճ տղային կարմրեցնում – 412: *Հս* սուրբ հացը վկա՝ ազնիվ խոսք – 413: *Հս* մեր Սիրուն Թեվիկն է – 415: *Հս* ի՞նչ ես արել, արա – 415: ով որ էլ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծը խմիչք է, թե՛ մեր բուրդիկի տնաքաշն *Հս* անգամ պատահական համ է առել – 389:

ԷՍ ԱՇԽԱՐՀՔ — ի՞ իիի, տնաշենի տղա, բա դու *Հս* աշխարհից չե՞ս – 411:

ԷՍԻՆՉ — նրա հագի կանաչ փեշը *Էսինչ* վարքչի առածն է – 292: *Էսինչ* ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: Էսինչ ու *Էսինչ* տները, աշխատավոր Էսինչ

ու էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: էսինչ ու էսինչ տները, աշխատավոր *էսինչ* ու էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: էսինչ ու էսինչ տները, աշխատավոր էսինչ ու *էսինչ* տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: Ես անձամբ անկարող եմ օգնել, բայց *էսինչ* մարդը կարող է – 301: թե մարշալ Բաղրամյանի գրքում *էսինչ* ու էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379: թե մարշալ Բաղրամյանի գրքում էսինչ ու *էսինչ* սխալները փաստացի առկա են – 379: *էսինչը*, էսինչը, էսինչն ու էսինչը Համբոյի հետ են կապված, էսինչը՝ էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: էսինչը, *էսինչը*, էսինչն ու էսինչը Համբոյի հետ են կապված, էսինչը՝ էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: էսինչը, էսինչը, էսինչն ու էսինչը Համբոյի հետ են կապված, էսինչը՝ էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: էսինչը, էսինչը, էսինչն ու էսինչը Համբոյի հետ են կապված, էսինչը՝ էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: ասաց *էսինչը* կունենա – 388: էսինչը, էսինչը, էսինչն ու էսինչը Համբոյի *հետ* են կապված, էսինչը՝ *էսինչի* – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287:

ԷՄԻՆՉԵՆՔ — *էսինչենց* ասենք թե սաղա հընդլո – 337:

ԷՄՊԵՍ — բայց աստղը հետո ասել էր. սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ *էսպես* գնանք – 277: Ես էլ իմ ախպոր նման թիկունքս *էսպես* բարակ եմ – 294: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե *էսպես* ու *էսպես* – 305: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե *էսպես* ու *էսպես* – 305: պոռշները սեղանի վրա եք Տաշքենդ գնում – 311: Օհանի մեր Սուփին տվորեցնում է թե *էսպես*՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: այսինքն չկանգնեց ու պաշտպանեց՝ թե *էսպես* ու *էսպես* – 358: այսինքն չկանգնեց ու պաշտպանեց՝ թե *էսպես* ու *էսպես* – 358: որ *էսպես* վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում – 359: ու ամբողջ օր մեկ *էսպես* նայեն, մեկ *էսպես* – 370: ու ամբողջ օր մեկ *էսպես* նայեն, մեկ *էսպես* – 370: որ մենք հորով-որով *էսպես* Սուրի ու Խոզարած ենք – 376: այսինքն թե մենք *էսպես* անբարեխիղճ աշխատավոր չենք ճանաչում – 415:

ԷՍՏԵՂ — եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ *էստեղ* ունենք՝ Սոնթ ու Վարդապետ – 284: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ *էստեղ* լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ *էստեղ* ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ *էստեղ* լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ *էստեղ* ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց *էստեղ* ու Ռոստոմի մնաց – 302: Ես *էստեղ* եմ – 311: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ *էստեղ* եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: մեզ *էստեղ* թողած էլ ուր էս գնում – 314: *էստեղ* եմ – 326: Տնաշենն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում *էստեղ* եմ եղել – 327: *էստեղ* գնահատվող մենակ դուր ու ձերոնք են – 329: հին բեկի նման ձեռքով ասաց արի *էստեղ* – 331: քեզ համար *էստեղ* բարդուտ ծմակ էս շինել – 332: ձեռքով ասաց արի *էստեղ* – 333: Թող գա ասի *էստեղ* չեմ ապրելու – 335: Թող դարսի ու գիտենա՝ որ *էստեղ* շնորհքով դարձած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու՝ էինք, ասելու էինք *էստեղ* եղպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու – 347: բեռները կապեցեք, *էստեղ* էլ չեղավ – 353: այսինքն՝ «դու շորդ հանիր, *էստեղ* եմ» – 356: *էստեղ* մինը մեզ շատ ուժեղ հարկավոր է – 356: թող գա *էստեղ* ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: Անոշ, – ասաց, – էսքան տարի *էստեղ* է՝ մի ուրախություն չի տեսել – 365: – Բա չէ՝ ասաց, – քու դուռին *էստեղ* ցառա կենանք – 370: Չեն ուզում Վերանի դռանը *էստեղ* ծառա մնան – 373: ընտանիքս էս է Գործարանից հանում, տեղափոխում եմ *էստեղ* – 385: Առավոտվանից էլ Օսեփանք են *էստեղ* հացաբանի ու մսաբանի – 388: մի հարցրու տես ինչի է *էստեղ* – 392: Գնում ենք մեր ախպորը բերենք *էստեղ* կանգնի – 395: Վերանն *էստեղ* քու փաստաբանն է – 398: ինչո՞ւ էս ստիպում՝ որ գնամ մի դազախեցի անլեզու բերեմ *էստեղ* չոբան – 400: Պահե՛ի՛ ինձ հետ *էստեղ* խեղդվե՛ր – 413: *էստեղ*, խազեին – 415: *էստեղ*՝ ո՞ր տեղ – 415: *էստեղ*, խազեին, Ծաթեր – 415:

ԷՍՏԵՂԸ (փոխանություն) — *էստեղի* ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ եղպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: ու որ *էստեղի* Աստրենցից հարցնեն՝ հիշիր ու պատմիր – 329: ասաց երեք տուն է պահում՝ զիշերօթիկում աղջիկ ունի, *էստեղի* տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: ու մեր հոր վայրիվերո, *էստեղից*, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: նախ մի դու *էստեղից* գնա – 361: քույրդ ասում է *էստեղից* գնա՝ – 361:

ԷՍՔԱՆ — չէր ասում *էսքան* տարվա ախպերս ու ընկերս է – 276: *էսքան* տարվա մարդուկնիկ ենք – 278: կենտրոնին *էսքան* միս ու կաթ եմ խոստացել, բայց խոտհարքս նեղ է – 303: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր *էսքան* ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: *էսքան* ժողովուրդն, է՛, Շուշանի հացի ապրածն է – 350: ուրիշի մասին մտածող էս *էսքան* անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: Անոշ, – ասաց, – *էսքան* տարի էստեղ է՝ մի ուրախություն չի տեսել – 365: զուտ *էսքան* տղայով մի ձովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա Ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ զելյոնի դրուզ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեսարալնայա Ժիզն, Կուրնի բաբոտնիկ – 388: որ կարալ չես ու *էսքան* ցել էս արել, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, է՛ս – 407: *էսքան* փողն ի՞նչ էս անելու – 409: եթե քու տեսնելն ուզենար՝ *էսքան ժամանակ* մի անգամ իրեն կերևացներ – 411:

ԷՍՔԱՆԸ (փոխանություն) — Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ *էսքանս* ենք – 293:

ԷՍՕՐ — մենք *էսոր* մեծ հարսանքի ենք – 272: իրենց էլ թողնենք *էսոր* ու վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305: *էսոր* էս ճիպտոր Շեկլո հովատակի կողքերը չի՞ դադել – 393: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ եզուցվա լավուվատը *էսոր* մենք ինչ ենք

ԸՆԴԱՄԵՆԸ — փոքր պեպետն այստեղ *ընդամենը* երեք որձ ուներ — 296:

ԸՆԴԱՌԱՋ — Քնաթաթախ կռտած կարմիրը շեղակի *ընդառաջ* թռավ ձմերուկին — 270: և ընկերոջն *ընդառաջ* գնաց շապիկ-փոխանով ու բաճկոնն ուսերին — 270: Մինչև այդ, միջնեկ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն *ընդառաջ* էր գնացել — 404:

ԸՆԴՅԱԿԱՌԱԿԸ — մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և *ընդհակառակը*՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր — 318: հորից վախ նա երբեք չէր ունեցել և *ընդհակառակը* — 354: մեր հովըտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ *ընդհակառակը* — 382:

ԸՆԴՅԱՆՈՒՐ — մեր երեքի *ընդհանուր* եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ — 282: Օսեփանց *ընդհանուր* հասարակության աղբյուրում հերթավճերի մեջ չէինք — 331: էթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի *ընդհանուր* բարև է տալիս, էդ է — 340: գյուղի *ընդհանուր* շահերի համար իրեն ուրեմն ղրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու — 399:

ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ — կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու շրջկոմի *ընդունարանում* նստած սպասում էր — 382:

ԸՆԴՈՒՆԵԼ — այսինքն թե մթերքը տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է *ընդունում* սարում — 358: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ *ընդունում* է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ զա՝ տեղավորելու եմ — 382: ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են *ընդունում* ու դրանց պատճառով չեն հեռանում — 273: բայց նրանը զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր *ընդունում* — 386: հետո բանտից որ ազատվել էր՝ ամուսինը չէր *ընդունել* — 364: երկու տարի նրան և Շուշա՝ նը չէր *ընդունել* ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել — 365: երկու տարի նրան և Շուշա՝ նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել — 365: երկու տարի նրան և Շուշա՝ նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել — 365: բանակում կուսակցություն էին *ընդունել* — 382: Օհանի ու նրա մեծ Սոփնի ոչխարը արձանագրությունով *ընդունելու* ու պետական կարգով երկու Թեվըլիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել — 290-291:

ԸՆԹԱՅՔ — Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ Մանդոր Վաթինյանի ղեկավար *ընթացքը* մոլորեցներ — 299:

5117 է՝, ժամանակի *ընթացքում* մեկ էլ հանդիպեն-չհանդիպեն — 395:

ԸՆԿԱՄԸ (փոխանություն) — բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ *ընկածների* բարձրացնելու — 385:

ԸՆԿԵՐ — կարծես ոչ կորո՛ւստ էր գտնվել ու ոչ էլ *ընկե՛ր* վերադարձել — 271: այսինքն որ և *ընկե՛ր* լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշուց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր — 283: մեր երկուսի վրա հերահուտ *ընկեր* Օհանը եղավ — 283: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվըլի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով *ընկեր* բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին — 296: մենք կամ կոլխոգ չենք ուզում, կամ *ընկեր* Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա — 302: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ *ընկեր*-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, սո՛ղ՝ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: կանգնում ներկայացուցի թնն է մտնում, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, *ընկեր* ներկայացուցիչ — 305: Գիտե՛ս, *ընկեր* չոբան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է — 374: այ *ընկեր*, մի Ռոստոմ դու ես ու մեկը մենք — 384: այ *ընկեր* ասենք թե Սպարտակ Հմայակովիչ — 389: Հարցը քեզ է ուղղված, *ընկեր* — 392: — Այ *ընկեր*,— ասաց,— որ էղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՛նց ես Տաշքենդ ղրկում — 395: նրանք էլ դե *ընկերներ* կունենան — 283: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով *ընկերները* գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր — 402: Համիկ հորեղբայրը Տիգրանի հին ավազակության *ընկերն* էր — 288: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի *ընկերն* ենք — 314: վայրենի հանդում իմ *ընկերն* ու կնիկ-երեխան չեն անտեր մնում — 401: չէր ասում էսբան տարվա ախպերս ու *ընկերս* է — 276: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր *ընկերոջ* խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել — 311: գլուխը չէր բարձրացնում՝ որ *ընկերոջ* վիճակի չտեսնի — 311: *ընկերոջ* շավարի շեքը քեռուղ հովատակի մասին մի տեսնեիր ինչ է պատմում — 393: *Ընկերոջ* դնչին մի հատ էլ եմ գալու — 296: *ընկերոջ* խի՛ ես մենակ թողնում — 373: — Այ ընկեր,— ասաց,— որ էղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում *ընկերոջը* մենակ թողած դրան դու ո՛նց ես Տաշքենդ ղրկում — 395: և *ընկերոջն* ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով ու բաճկոնն ուսերին — 270: ասում ենք իրենց *ընկերներին* երբ ուզում են թող հավաքեն — 283: վատ *ընկերներից* ու համարի բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել — 385: սխալմամբ դավաճանած *ընկերոջ պես* թեթևակի ժպտաց — 293: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարագած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել

ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար *ընկերոջ պես* մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բա թե՛ «քու կոնվը գնա քու երեխայի ու քու *ընկերի հետ* արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323:

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — ու կարծում ենք դա ոչ միայն *ընկերություն* էր, այլ նաև ուսուցչություն – 309: Ես էլ քո կենացն եմ խմում, երեսուն տարվա մեր *ընկերության* – 309:

ԸՆԿԵՐՈՒԶԻ — Ծաթերա իր կթվոր-*ընկերուհիները* հավաքվեցին ճամփու դրին – 292: արտասվողներ էլ եղան՝ որ սիրած *ընկերուհուց* հավիտյան բաժանվում են – 292:

ԸՆԿԵԼ — Կամ նրա ռըսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի *բերանն ընկնելուց* փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: վատ ընկերներից ու համարի բանտ *ընկնելուց* ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո *ընկնելով*, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: Թեվիկը որտեղ էր *ընկած* – 289: կռաջերդ կկտրեմ ու կթողնեմ ոտիս առաջ *ընկած* էդպես վնասալուծ – 289: իսկ որ Օմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էստեղ *ընկած* է՝ պատախանաւաւու չկա – 302: հոր ետևից կաճան-*ընկած* տոտիկ-տոտիկ վազում էր – 313: ուրեմն *վեր-ընկած* թաքուն նայելիս էին եղել – 314: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ *դուրս-ընկած* թևը տեղն ընկնի – 318: գամփոը մերթ մեկին էր խեղդում հալածում, մերթ՝ ետ-*ընկած* մյուսին – 326: *ճամփա ընկած* Տաշքենդ է գնում – 340: կացինը ձեռին՝ ձորից դուրս եկավ կովի ետևն *ընկած* – 344: Հովըտի ճամփին չի, տանը *վեր-ընկած* աղվես է խեղդում – 364: իրար կողքի *ընկած* էին – 374: կուլտուրական մակարդակը շատ խիստ *ընկած* է՝ հի նգ – 399: *ետևից ընկած* ուզում են փողերը խլեն – 412: Ռուսաստան դու ո՞վ ունես, որ *ճամփա ես ընկնում* – 337: Մելիքյան, գլուխդ վրայիցդ *ընկնում է* – 274: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն *ընկնում*, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Սանդրոն հավեց կես դառավ, արծաթը վրայից *ընկնում էր* – 299: – Կներես, – ասաց (Ջանդաղը. գլուխը վրայից *ընկնում էր*) – 310: բաժակը ձեռքից *ընկնում էր* – 311: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու *իրենով է ընկնելու*, իզուր – 277: զրեմաստու թուփը չէր եղել ձորն *էր ընկնելու* – 314: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ *ընկել ենք* – 303: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գունդանդի ձեռք դե որ գիշերով լսել ու *ճամփա ես ընկել*, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: ի՛նչ *ես* լայկել *վեր ընկել*, ա գրկված շան որդի – 312: լանջի վերելքում *ընկել* նվում է – 321: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպեկոտի ետևն *ընկել* եկել – 342: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից *է ընկել* – 344: կոլխոգի էդ ո՞ւմ ապրուստով է փորդ *կրակ ընկել* – 349: գյուղերը *հարայ է ընկել* – 407: Թեվանի՝ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին *վրա էր ընկել*, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: դուրս եկել Ջանդաղիս *առաջն էր ընկել* ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: ո՞ր քոչից *էր ընկել* – 314: տեղաշորից դուրս *էր* եկել, փետը վերցրել *ճամփա ընկել*՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն *վրա էր ընկել*՝ փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: կացինն առած *վրա էր ընկել* տանձի ծաղկած ծառը կտրում էր – 343: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բռնական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից *ճամփա էր ընկել* Սիբիր – 357: դետեի փոշին արդեն *լույս էր ընկել* ու մեր տանը լու չկար – 363: Գնացել դրամարկդի աղջկերանց *բերանն էր ընկել* – 409: անհասցե *ճամփա էին ընկել* մեր խեղճ մատուռի գլխով պտտվելու – 352: քոռ Ահմադին *հյուր ընկավ* – 299: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն *ընկավ* կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՛նչ – 300: *ընկավ* ու կաճանից գլորվեց – 314: մեր պատանությունը սայթաքեց *ցեխն ընկավ* – 332: սովի *բերանն ընկավ* ու ծնկները ծալվեցին – 335: քանի որ գյուղը գեշ հիվանդություն *ընկավ* – 347: *դուրս ընկավ* – 351: հիմա էլ լուսամուտից *ընկավ* ու Օհանի մահակի մեջ ընկավ – 357: հիմա էլ լուսամուտից ընկավ ու Օհանի մահակի մեջ *ընկավ* – 357: հոգնած ոտները տրորելով մայրը *ճանապարհ ընկավ* – 359: լուսահոգի մեր Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջի *բերանն ընկավ* քրքրվեց – 382: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոչակավոր Շապուհից զինկում Դոնոյանի ժամացույցով մաքուր մի բոլակ *առաջ ընկավ* – 389: ու, որ տեսավ թաթարից առարկություն չկա, *ճամփա ընկավ* – 402: մեջները *խոսք ընկավ*՝ թե Ավետիքը եկել է – 408: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս *ճամփա ընկան*՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: Ինքը դեռ ոտը չփոխած շներն *առաջ ընկան* ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: Ես ո՞ր հալիվորի *ոտն ընկնեմ* խնդրեմ – 397: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը *ճամփա ընկնենք* – 299-300: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն *ընկնի*՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզունանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի *բերանը չընկնի* – 288: բերանը կապեց տվեց ձեռք, որ էթե մի տեղ *հյուր ընկնի*՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը *տեղն ընկնի* – 318: ոտս արի ծուռ գցեմ՝ *ընկնի* շանաստակ լինի – ո՛չ – 318: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ ու կարմիր բազուկի մեջ *չընկնի* – 331: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով *ընկնի* – 347: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայնի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն *ընկնի*, Շուշանը Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ

հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշունց ստացավ – 354: հիմա *կընկնի* – 267: հիմա ձորը *կընկնի* – 279: կշալակի, ոտները կհանի ու բոբիկ *ճամփա կընկնի* – 350: Մուրադենց հին պատշգամբը կասեի հիմա տակին կպոկվի ու ներքև *կընկնի* – 361: անհետացումն, ասել է, Վաթընանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ *կընկնի* դաշաղության վրա – 413: յա դ, խեղճ նանդ, *առաջս ընկիր* – 382: ապերո, *առաջս ընկիր*՝ որ ետևս չլինես – 411:

ԸՆԿՆԵԼ-ԵԼՆԵԼ — գոռացել ու *ընկնել-ելնելով* ցելերն ի դուրս փախել է – 407:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ — ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Մոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվլիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ *ընտանեկան* սեր առաջանա – 313: Համարեց, որ Թեվլիկը առանձին մարդ է ու *ընտանեկան* իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս *ընտանեկան* անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվլիկին էր – 400:

ԸՆՏԱՆԻ — թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն *ընտանի* գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն *ընտանի* լեզվով – 339:

ԸՆՏԱՆԻՔ — Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր *ընտանիք* է եկել – 353: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու *ընտանիք*, այդ դռանը ծովն ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ *ընտանիքը* փաստորեն քայքայվում է, Թեվլիկը միջոցով թաթարից էր սպասում – 295: ինչքան էլ ուզում էր *ընտանիքը* պոկել մոր եկամուտից՝ չէր լինում – 338: Մուրադենց *ընտանիքը* քոչելիս մոռացել լվացքի լարին երեխայի մի կարմիր շավար էր թողել – 390: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու գավալը, սարի *ընտանիքը* – 405: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ *ընտանիքը* Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: *ընտանիքը* բարձր նպաստից զրկվեց – 410: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր *ընտանիքն* ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Համրկի *ընտանիքն* ուրեմն Օսեփանք դեռ չէին նորոգել – 408: *ընտանիքս* էս է Գործարանից հանում, տեղափոխում եմ էստեղ – 385: Մեր երկու *ընտանիքի* երեք զոհից նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: Չասաց թե այս *ընտանիքի* ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր կարգադրություն եմ անում – 365: պապի, խաղաղության ու համերաշխ ապահով *ընտանիքի* – 368: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, *ընտանիքների* կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, էս քո – 309: մեր *ընտանիքների* շեֆությունը բարձիթողի է արված, ասա, է, ասա – 399: Մեջքն ինչպես այդ *ընտանիքին* էր արել՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր *ընտանիքի հետ* խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: Պատճառը՝ առանց եղբոր *ընտանիքի*, հատկապես մեծ պեպենտոսի *հետ* խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: դռնից դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի կացնավոր իշխանությունը Միմոնի *ընտանիքի վրա* – 345: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի *ընտանիքի մասին* էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սատել էր – 410:

ԸՆՏԱՆՈՒՐ — Խաց *ընտանուր* սովետական էր – 342:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու *ընտրական* մրցումներում Ծաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկոմ Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի բոպե առաջ ընկավ – 389:

ԸՆՏՐԵԼ — երեխայի հետ դունդունացող երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ *ընտրել* ու քշել էին – 273:

ԸՆՏՐՎԵԼ — և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու *ընտրված* քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270:

ԸՇՏՈ՞ՍՏԱԲՈՅ — Մաշա՞, *ըշտո՞ստարոյ* – 338:

ԸՌԵՆ — *Ըռիսիդ* ծեփիլ տեմ հա՛ – 339:

ԸՌԵՄՎՈՐ — Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի *ըռիսավոր* գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան էնք – 284:

ԸՌԵՆԵԼ — դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը *ըռիսած*՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: Ի՞նչ էս մարդիդ *ըռիսած* տուն մտել, լսում չե՞ս – 343: — Հողեմ էդ ապահով գլուխդ,– կանչեց,– որ էդ ժողկոմ մարդիդ *ըռիսել* մտել էս ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: Իրենց մեջ որոշեցին ասացին թող *ըռիսի* ու էս գյուղամիջից չքվի – 362:

ԸՍՏ — Բայց Մյուսն *ըստ* երևույթին մտադիր էր կոտրել նաև Ջանդառի տրամադրությունը – 274: Խնդրին շատ խորն ու *ըստ* էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կոփել էր, ասաց – 341: ամբողջը *ըստ* երևույթին հենց մենակ ինքն էր – 369: որպեսզի գյուղկոռայի վարչությունից *ըստ* այդմ էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386:

Թ

ԹԱԳԱՎՈՐ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի *թագավոր* մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր չո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՞կ, թե՞ *թագավորի* արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: շոալ *թագավորի նման* Ջանդառն ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272:

ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — ասել ենք սարերի մեր ազատ *թագավորության* ու մանավանդ Օհանի *մասին* ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290:

ԹԱԳՈՒՀԻ — Ո՞ւմ է պետք անթագավոր *թագուհին* – 282: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան *թագուհու նման* կանգնած՝ լուսահոգի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287:

ԹԱԶԻ — կենտրոնից Ալբերտ Դեվոյան անունով մի *թագի* էր եկել — 304: Բայց միշտ իրենք են — Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքքանց *թագին*, անասնակերի ու բենգինի առանձին պահեստապետները — 322: Պատերազմից հետո Մելքքանց *թագին* Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում — 322:

ԹԱԹ — հպարտ գլուխը բարձր ու *թաթն* անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ — 270:

ԹԱԹԱԲ — Վախեցած, վախից չորացած *թաթար* միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջևն էին — 348: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ *թաթարը*, փոքր պեպենը — 291: չգիտե՞ր՝ որ մեծ պեպենտի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ *թաթարը*, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է — 293: Խփեց գցեց ու սապոզավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ *թաթարը* դուռը բռնել էր — 293: Մեծ պեպենն ու միջնեկ *թաթարը* իրար հետ լավ չէին — 294: Միջնեկ *թաթարը* ինքը չէր խփել — 294: *Թաթարը* բռնոցքը դրեց սեղանին, ասաց — 294: Թեվանի ու իր արանքից *Թաթարը* արաղը մի կողմ քշեց — 294: Միջնեկը՝ սև *թաթարը*, սովորություն ունի — 295: *Թաթարը* ներկայացավ — 295: Միջնեկը՝ *Թաթարը*, շատ գեշ նայեց եղբորը — 295: Բայց *Թաթարը* հիմա էլ Թեվրեկին էր գեշ նայում — 295: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ *թաթարը* ավտոն քշած հիմա երկտող բերե՞ր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու — 296: Քո հարազատ ախպոր տղե՞րք՝ մեծ պեպենը, միջնեկ *թաթարը*, փոքր շեկը՝ խեղճը — 296: Միջնեկ *թաթարը* նրա մասին բառացի որևէ առարկություն չէր արել — 339: Միջնեկ *թաթարը* մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ունե՞ր — 339: միջնեկ *թաթարը* մի որոշակի տեղեկություն կունենար — 340: *Թաթարը* կացնի չափ էր — 343: միջնեկ *թաթարը* փրկվել, կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել էր — 345: միջնեկ *թաթարը* փախել վտանգից ազատվել է — 346: Սև *թաթարը* կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել էր — 345: միջնեկ *թաթարը* հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենտի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը — 351: Բայց *թաթարը* բերանը սեղմել ու նրա մեղրը մերժում էր — 356: փոքր պեպենտն ու միջնեկ *թաթարը* իրար օգնելով ջուր կրեցին — 363: միջնեկ *թաթարը* բան էր խոսեցնում — 392: Միջնեկ *թաթարը* պարզ է որ չկոացավ — 394: Բայց էդ արդեն միջնեկ *թաթարը* չէր լինի — 402: Մինչև այդ, միջնեկ *թաթարը* ռուսները պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել — 404: միջնեկ *թաթարը* պոռշը ծծել ու վիզը դանդաղ տորել էր — 404: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջնեկ *թաթարը* մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրեկի մասին էր — 404: Միջնեկ *թաթարը* չէր հեռանում — 404: միջնեկ *թաթարն* ասաց — 294: Միջնեկ *թաթարն* ասաց — 294: *Թաթարն* ասաց — 294: *Թաթարն* ասաց — 294: տիգրանացուն այնինչ միջնեկ *թաթարն* էր — 345: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը — Տիգրանի ժառանգը միջնեկ *թաթարն* է, հա՛տ, կվառի — 351: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու *թաթարն* էլ — 353: Պատշգամբում ու ճիշտ կենտրոնում կանգնելու արժանին միջնեկ *թաթարն* էր — 387: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջնեկ *թաթարն* ու Թեվիկը համարյա թե կռվում են — 401: *թաթարն* ասում է՝ չե՛ս գնում — 401: *Թաթարն* ասաց — 401: Ադամի, Սիմոնի, *թաթարի* Մեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324: *թաթարի* այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով — 339: ինչպես որ *թաթարի* գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց — 340: *թաթարի* ապագա հողում էր լինելու — 344: Այդ գիտակից չարության, *թաթարի* ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում — 344: դռնից դեմ-դիմաց հսկում էր *թաթարի* կացնավոր իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի վրա — 345: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջնեկ *թաթարի* թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի — 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, Բայց *թաթարի* ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351: քանի որ *թաթարի* տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաթուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն — 393: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտին ու միջնեկ *թաթարին* բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն — 293: միջնեկ *թաթարին* մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ զուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում — 356: Միջնեկ *թաթարին* «քվեր զավակ» էր ասում — 393: միջնեկ *թաթարին* քվեր զավակ՝ քրոջ տղա էր ասում — 393: Միջնեկ *թաթարին* շողորձթելու, հետը բարեկամանալու պատրաստի առիթ էր — 401: ասացին միջնեկ *թաթարին* չխոսեցնենք — 402: և միջնեկ *թաթարին* մտատանջության մեջ էր գցել — 404: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ *թաթարից* էր սպասում — 295: Ռոստոմի կարոտը միջնեկ *թաթարից* առավ — 358: ու, որ տեսավ *թաթարից* առարկություն չկա, ճամփա ընկավ — 402: *թաթարի նման* տեսավ — 348:

ԹԱԹԻԿ — Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, Բայց այդ բուպեին նորամանուկը *թաթիկը* մեկնեց — 273: նոր կոշիկները ձեռքին՝ նրա երեխան անկողնում *թաթիկները* պար ածավ — 271: *թաթիկները* մեկնած լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ տար — 314:

ԹԱՆՏ — ինքն էլ շորերը հագին *թախտի* մի անկյունում ծվարել է — 300: Մեծ պեպենտը *թախտի* ոտքին ծանր սապոզով խփել, ասել էր — 376: *Թախտի* ոտքին էր խփել — 376: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց *թախտին* ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, Բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց — 334: Շուշանը *թախտին* ծալապատիկ — 365: *Թախտից* իջավ — 343: *թախտից* իջավ — 366: Բայց ահա սև դարաչին, *թախտի վրա* գուլպան

գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի լուսն էր անուշադրական տրվեց – 336: *թախտի տակ* էր – 351: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի *թախտի չափ* տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի *թախտի չափ* տեղն էր – 374:

ԹԱԿՈՒՆ — Սիմոնի-Ագուսի Մերոն ռուսաց բառերը *թախուն* ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ ինք ստանում է – 337:

ԹԱՂ — երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ թաղը *թաղ*, գյուղն էլ գյուղ – 356: երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ *թաղը* թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քոքում, *թաղի* ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351: ու Մելքանց բլրալանջին՝ այս ամայի *թաղից* իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: Վերևի *թաղերից* եմ գալիս – 391: հետո՝ ձեր *թաղում* մի Թեվան էլ կա – 284: ու որ վաղվա օրը այս շեն *թաղում* մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: Եկավ *թաղի գլխին* կանգնեց – 324: ծիծաղելով եկավ *թաղի առաջ* ասավ – 354: *թաղի առաջ* ասես կանգնեք միգեր ու նայողին մարդաստեղ չղներ – 373: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ *թաղի վրա* – 375:

ԹԱՂԵԼ — աստված չանի՝ մեծացած *թաղելու* մեր ունի – 410: անցյալը *թաղում* ու վրան քար *ես* գցում – 310: տարել լուռ *թաղել* ու մոռացել *ենք* – 355: նայեց՝ և մեզ քրոջ կողքին *էր* դրել *թաղել* – 323: միջնակ թաթարը փրկվել, կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ *թաղել էր* – 345: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ *թաղել* ու շատ ուժեղ վախեցած *էր* – 348:

ԹԱՂԿԵԼ — հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավելում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ *չէին թաղում* – 337:

ԹԱՂԿԵԼ — տղերք, փափոկ, ուսող տակն էս տալիս թե չէ՝ գլուխը մեջը *թաղվում է* – 274:

ԹԱՄԱՇԱ — ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ *թատրոն-թամաշայով* ավարը թաքցնելու – 347:

ԹԱՄԲ — ձեռքին սանձ ու տակին *թամբ* չունի ու խմած է – 318:

ԹԱՄԲԻՑ ԻՋՆԵԼ — մեր գյուղի իրական խելքուխորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվաճողից զվել ու մեր նիհար տնտեսության *թամբից իջել* քաղաք *էր* քոչել – 300-301:

ԹԱՅ — Իմ կնիկը քու *թայը* չի – 339: Քու *թայերը* են աշխարհի կարճ ճամփա ջոկեցին – 402: «Քու *թայերը*»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Մերգին, Սարիկը, Մելքանց Ալեքսանը, գոհված մյուս տղերքը – 403:

ԹԱՆԱՔ — նրա էջին *թանաք* չէր կաթում – 339: և այն՝ որ մանիշակագույն *թանաքի* հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387:

ԹԱՆԿ — բայց դե երեխան եթե *թանկ* է՝ ախպերն էլ է *թանկ* – 314: բայց դե երեխան եթե *թանկ* է՝ ախպերն էլ է *թանկ* – 314: երկու հազար ռուբլիանոց *թանկ* դեղը բռնել ուզում ես մեռելիդ սրսկես – 383-384: բայց թե մեզ համար գոհից էլ *թանկը* ինքը Օհանն էր – 285:

ԹԱՆՂԲ — մատղաշ միսը՝ ուտեցնում, իշի *թանձր* կաթ են խմեցնում – 408:

ԹԱՇԿԻՆԱԿ — շալվարի գրպանում մի ծալած *թաշկինակ* ու ծոցագրպանում մի գրիչ – 316: ճակատի քրտինքը մաքուր սպիտակ *թաշկինակով* սրբեց – 404:

ԹԱՌԱՆՉԵԼ — *թառանչելով* ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: Յաբուն կանգնել, *թառանչել* ու իրեն բռնել *էր* տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278:

ԹԱՍ — բայց թատով խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր *թաս* կա – 414: արաղը բացել, *թասը* ցրել ու խմել էր – 415: Աղբյուրն ու *թասերն* ուրեմն անընդհատ հիշելիս էր եղել – 414: բայց *թասով* խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր *թաս* կա – 414:

ԹԱՎԱԴ — Հովհաննես Թումանյանի հին *թավադների նման* գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկումն ենք – 322:

ԹԱՎԱԼՎԵԼ — Կնոջ ձեռքից մի երկու կում էլ խմեց, ծիծաղեց ու *թավալվեց* – 274: *թավալվեցին* ու իրար մի լավ լիզեցին՝ որ նոր հանգստացան – 270:

ԹԱՎԻԴ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը *Թավրիզի* իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406:

ԹԱՏԵՐԱԲԱՐ — ու մնացած անկարևոր ասելիքը նույնպես ասում էր *թատերաբար* բարձրաձայն – 393:

ԹԱՏՐՈՆ — Վերջը, մի ծանր *թատրոն* – 304: աղջիկ չի, *թատրոն* է, թատրոն, մի մեծ *թատրոն* է – 367: աղջիկ չի, *թատրոն* է, *թատրոն*, մի մեծ *թատրոն* է – 367: բայց դա, այսինքն որ *թատրոն* էր ցույց տալիս, արդեն անտեղի էր – 370: Այդ *թատրոնը* երևի իրոք պատահել էր – 275: Ուզում եք ք, – ասաց, – առաջվա պես շվշվացնեմ՝ հին *թատրոնը* դեմներդ բացվի – 343: բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական *թատրոնն* է – 346: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քոքում, *թաղի* ամբողջ *թատրոնի առաջ* ասում էր – 351:

ԹԱՏՐՈՆ-ԹԱՄԱՇԱ — ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ *թատրոն-թամաշայով* ավարը թաքցնելու – 347:

ԹԱՏՐՈՆ-ՏՐԱՔՈՑ — բայց սպասված *թատրոն-տրաքոցը* չկայացավ – 356:

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ — փոքր պեպեղը *թարգմանեց* տի ույդի – 293: իր որոշումը ինքն էլ *թարգմանեց* – 370: ու շատ լավ էլ *թարգմանեց* – 370: Ասացին մեծ պեպեղնուր մոր համար հիմա *կթարգմանի* – 369:

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ — թե ես ձեզ *թարգմանիչ*, տարգմանիչ գնում եմ – 336: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու *թարգմանիչ* գնում էր – 337:

ԹԱՐԵՔ — եկավ գլխարկը դրեց *թարեքին* ու ծիծաղեց — 268: Բայց ծաղեց ու դրեց *թարեքին*՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել — 270-271: Ծաղեց դրեց *թարեքին* — 271:

ԹԱՐԹԵԼ — ուրուրի աչքերը *թարթեց* — 405:

ԹԱՐՄ — դեռ կանչեր ու *թարս* կարմիր փողկապներ էին գնգում — 403:

ԹԱՐՄ — Բայց սիրուն երեսը նա դարձրեց ու *թարս* նայեց — 274: Ձեռը *թարս* բարձրացրեց — 339: այսինքն գործները ինչպես *թարս* ու պատահական սկսվում՝ էդպես թարսված էլ գալիս է — 411:

ԹԱՐՄԵԼ — կեպին *թարսում* ու գլուխը կովերի փորին դեմ էր անում — 339:

ԹԱՐՄՎԵԼ — *թարսված*, շփոթված գալիս է — 279: այսինքն գործները ինչպես թարս ու պատահական սկսվում՝ էդպես *թարսված* էլ գալիս է — 411:

ԹԱՅ — Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ դույլերի տակ էր լինում, դեռ *թաց* էր — 331:

ԹԱՓ — շները կողքերից *թափ* իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ — 402: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի *թափը* մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում — 298: Ասորենց տղերքը առանց էդ էլ մի հատուկ *թափի* չեն — 287: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման *թափով*, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291:

ԹԱՓԵԼ — Զարդաքարա անհարմար լանջին *թափում*, գնում ու մոռանում էին — 306: կարմիր խորանի առաջ ժառանգը բետոն է *թափել* ու աղբյուրի կարմիր սյունը խրել — 414: չո՛ւ արինք լանջերից *թափեցինք* ձորը — 321: ծառը հուլիսին հանկարծ դեղնեց ու խակ պտուղը *թափեց* — 360: քիչ էր մնում մաղձ *թափի* — 394:

ԹԱՓԵԼ, ՏԱԼ — այսինքն թե Տիգրանի *կրակը* մեզ վրա *թափել կտան* — 361:

ԹԱՓՈՎ — Բայց մեջների *թափովը* Վարդուն էր — 309:

ԹԱՓՎԵԼ — ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում *թափված* էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ — 273: Աչքների առաջ ոչխարն այդպես անտեր *թափված* էլ մնացել էր — 323: Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, Ցիցքարա սեղաններից, Քեղուտ ծմակից, Մեծ աճարկուտից *թափվեցին* — 306: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ մինչև *թափվեցին* ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ — 346: Բայց մեր քոչի, այսինքն որ *պիտի* պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչաբով, կաղով-առողջով, լացուկոծով *թափվեինք* Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց — 302:

ԹԱՓ ՏԱԼ — հալիվորն ամբողջ օրը սանրում ու *թափ էր տալիս* — 352: Բայց Սանդրոն *ձեռքը* Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա *թափ էր տվել*, ասել — 299: հետո գլուխը *թափ տվեց* ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ — 312: շավարի ետևը *թափ-տվեց*՝ թե գնացի — 313: ձեռքերը *թափ տվեց* — 314:

ԹԱՔՆՎԵԼ — Հորենական պատավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ *թաքնվելով* ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կուզացած ինքն էլ գնաց — 333: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը ուսուցչից դեռ *թաքնվում էին* — 403:

ԹԱՔՆԵԼ — մյուսներից *թաքնելու* կարիք չկար — 293: որ գործկումը մեզանից *թաքնում է* — 384: Թելանի ստորացումն օտար աղջկանից այսինքն *թաքնում էր* — 293: Բայց երեխայի նրա մաքուր երեսը ժողովրդից ոչինչ *չէր թաքնում* — 354: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, Բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղձ գայլույթի առաջ գլուխները *թաքնում էին* — 322: ու մեր գավթած որսը կամ լուռ լափելով՝ *էինք*, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը *թաքնելու* — 347: Բայց աղջիկը եղբորից *թաքցրել* ու տեղը հորն ասել էր — 377: Էնիքը, անկասկած ունեին, Բայց *թաքցրին* — 328:

ԹԱՔՈՒՆ — Ավագի պատավ գամբիկը հանգիստ բռնվել էր, Բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յարուն նրա ետևից կգնային — *թաքուն* հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու — 278: ինքն էլ *թաքուն* ժպտում ու քայլելիս շորորում էր — 289: գարու, թեփի՝ անասնակերի վրա ուրեմն *թաքուն* իրավունք ունի — 291: Բայց *թաքուն* արժանի է — 291: հավերի համար գուցե մի քիչ *թաքուն* գարի տա — 291: *թաքուն* հասկացրել էր՝ որ գործը վճռված է — 295: նրա պարը տեսնում ու *թաքուն* նրան ուզում էին — 299: ասել էր, ուրեմն, համարիք թե չեմ տեսնում ու ինձանից *թաքուն* երբեմն նկատիր, տնաշեն — 299: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում *թաքուն* թշնամի էր ունեցել — 299: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է արտի պատճառով գնացել ու *թաքուն* խղճահարվել էին — 302: խոստումի դիմաց ուզում էր *թաքուն* պահի — 303: *Թաքուն* խոտեր ունեինք — 306: *թաքուն* ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք — 307: ու *թաքուն* էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը կգա մանրամասն կքննի — 307: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում *թաքուն* ծնած մի մերուն, մի երկու սալլ *թաքուն* խոտ ունեինք — 307: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում *թաքուն* ծնած մի մերուն, մի երկու սալլ *թաքուն* խոտ ունեինք — 307: տղերքից *թաքուն* ուրեմն ունեցել էր — 311: Չգիտենք աղջկերանց *թաքուն* սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ — 313: վայ թե *թաքուն* ծխել էր սովորել — 314: ուրեմն վեր-ընկած *թաքուն* նայելիս էին եղել — 314: կամ արջերոց են եղել, կամ *թաքուն* ծնել շատացել են — 316: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքին ձորը մտնես ու *թաքուն* գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՞ — 324: սև դարաչին որևէ տեղից թերևս *թաքուն* նայում էր — 325: ճիպտոր բարձրացրեց ու շներին *թաքուն* քսի տվեց — 325: դրանից բացի՝ *թաքուն* ազգասիրություն ուներ — 340: և մեծ պեպենտոր, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոխվ ու *թաքուն* հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է — 343: մեր մաքուր օդում որսի *թաքուն* մտով պիտի ձգձգվեր — 344: ասացինք մեզանից եթե *թաքուն* եղավ՝ երեխեքից ուրեմն *թաքուն* ու *թաքուն* էր — 347: ասացինք մեզանից եթե *թաքուն* եղավ՝ երեխեքից ուրեմն *թաքուն* ու *թաքուն* էր — 347: ասացինք մեզանից եթե *թաքուն* եղավ՝ երեխեքից ուրեմն *թաքուն* ու *թաքուն* էր — 347: կարծում էր ժողովրդից *թաքուն* է — 354: Որբնայրիները *թաքուն* ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ահա

Շուշանի բերանով ասվում է – 355: սպանության՝ այսինքն *թաքուն* փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: Բայց նաև *թաքուն* հուսացող կար՝ թե անշահ չի – 361: այսինքն իրենց *թաքուն* կեղտերը Շուշանը մաքրի – 363: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր *թաքուն* գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: այսինքն չուզեց գրքուկի *թաքուն* տեղն իմանալ – 376-377: լույս-դառած մոր նման *թաքուն* ասել էր – 377: կտրողների անունն ու միջնորդների մտքերը *թաքուն* այստեղ են հռովվում – 380: Ուզում էին որևէ առիթով *թաքուն* հետախուզության գնալ – 389: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր *թաքուն* որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: երևի ուրիշ *թաքուն* կռիվ էլ ունեին – 398: միայն մեծ պեպենտոը նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն *թաքուն* տնտղում էր – 405: ով որ վախ ու խորամանկություն ունի՝ նրանցը *թաքուն*, ասել էին – 409: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության ղեկավարների *թաքուն* գործարքներից է – 410: ուրեմն իսկապես մի *թաքուն* բան կար – 412: Բայց *թաքուն* հակառակություն կա – 414:

ԹԵ (համադասական շաղկապ) — Կատակ էր *թե* շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր *թե* չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտորից հետո մոռացել գրպանում, *թե*՝ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի *թե* ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,– ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Մի կում *թե* մի երկու՝ Ջանդառն խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: իսկ երեխայից նեղացել է *թե* չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: Ախչի,– ասավ,– մի էդ արադը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է *թե* չէ – 281: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, *թե*՝ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքուխորհրդով *թե* իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավաստում – 287: վնգստաց ու թռավ Օհանի երեսին *թե*՝ թռավ ու վնգստաց – 289: չգիտենք Ստավրապոլ *թե* որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց գուսպ չեն պահել – 292: Կհասկացանք պատահական և էր *թե* քաղաքի ձեր բարեկամներից – 295: չգիտենք բարեխոսել էր *թե* սատանի նման ուզել էր մի տեղեկություն հանի – 299: Հետո չգիտենք Գրիգորյանին գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց, *թե*՝ մեղադրեց ու ինքը գցեց – 302: մեծ ենք *թե* փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: մեծ ենք թե փոքր, կանք *թե* չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության *թե* գործկոմի թեր-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը էս ձորն է – 308: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՛ր կթռչեն *թե* առաջդ փափուկ հյուրասեկակ կփռեն – 311: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառն հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞ի՞ր, *թե*՝ Ջանդառնի պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Այ աղքատ շան որդի, հե՛-էյ, մյեռած ես *թե* կաս – 312: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով *թե* երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, *թե*՝ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած երգ էր կապում, *թե*՝ ձիու հին ժամանակներից կար – 318: Տղա կլինի *թե* աղջիկ՝ Ատրենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: մեր աշխատա՛նքն է ստորացված, *թե*՝ մարդկային արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321: Չափարդ է՛լ է շների առաջը կտրել, *թե*՝ իմ առաջն է կտրել – 325: Խախլուշկայի երեխան՝ Դաշան *թե* Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: Բա էդպես սարի ց են գալիս *թե* Դիլիջաններից ու Ղազախներից – 327: դեռ կորած է *թե* երևաց – 327: Լավ չհասկացավ էդ փորձո՛ւմ են *թե* ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: էդ փորձո՛ւմ ես *թե* շիտակ ես ասում – 327: Սիրունը կլինի *թե* Փսլնքոտը՝ երկուսդ էլ նույն քուչին չե՛ք – 327: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը *թե* Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: պառավը՝ իր փոքր պեպենտոի Պաշան *թե* Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: հարմարվո՛ւմ է, *թե*՝ մյուսի նման ուշքը ետ հորանց է – 329: Սեդրակի այգու հողը փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, *թե*՝ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: սարդոստայնի նման պսպղում էր, *թե*՝ մոռացել վառված այդպես թողել ենք – վառվում է – 331: Թե՛ն հիքք,– ասաց – 331: Ախչի,– խոխոաց, *թե*՝ լրիվ ներել-ներվել ու հաշտվել էին – 334: կողքի գյուղերում չգիտենք կհասկանային *թե* չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: չոր խոտհավաքի կլինե՞ր *թե* կոլխոգային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: Այսպես *թե* այնպես, գնալը հաստատվում էր – 341: էդ ի՛նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է. Նիկալի երկունս էլ անդրնդվում կորչում է. *թե*՝, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրքովանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի *թե* թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Ղազախի թուրք կլինե՞ր *թե* մեր Հովրոտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ ետ էին քաշում – 353: *թե*՝ նա էլ է արդեն բացակա – 355: և Շուշանը չգիտեր ծիծաղի *թե* անիծի – 357: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրո՞ն, *թե*՝ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: լավ *թե* վատ՝ ես իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: *թե*՝ կարծում ես էդ մարդը Հիտլերից մենակ քեզ համար է փրկվել – 367: պատճառի բացատրությո՛ւն էր *թե* հիմար կռիվ – 369: *թե*՝ վեր պարզելու հետ արևը խաղաց պեպենտո երեսին – 372: Գյուղամե՛ջ իջնենք, *թե*՝ տանդ գործ կունենաս – 372: զարնանք ցանել էր *թե* անցյալ ցանքից էին հատուկենտ թփեր մնացել – 374: *թե*՝ կարծում ես հին ժամանակներն են – 374: սարի՛ն հասցնեմ *թե* գյուղին – 375: Ժամացույցի զանգը չգիտեր չէ՛ր խփել *թե* քնի մեջ չէր լսել – 376: քո քնած երեխային դու քացով խփում է՛ս *թե* փափուկ ծածկում – 377: Ավստրիա *թե* Ամերիկա բան է տեսել – 384: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՛ծը խմի՛չք է, *թե*՝ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն ո՛նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՛մայակովիչ *թե* Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390: չէր հասկացվում պատասխանում է *թե* ոչ – 392: հարգանքից *թե* վախից՝ մեծ պեպենտոի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: ցավ ունեին *թե* ոչ – 393: ունեի՛ն

ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, *թե՛* սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: Բայց իսկապես կա՞ *թե* մսակոմբինատի բաժին է դառել – 394: մի ամսով են գնում *թե* հավիտյան հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն որկեն Ջանդառն օգնական – 395: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. *թե՛* վախենում ես կուստոմադ ձեռքդ դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: Հավի *թե* ուրուրի աչքերը մեծ պեպենտոր ճպճպացրեց – 404: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի *թե* դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: Կարող էիր ու չպահեցի՞ր, *թե՛* չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413:

ԹԵ (ստորադասական շաղկապ) — Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին *թե* ինչ է անում ու ինչ է ասում – 268: *Թե՛* նկատել էք՝ ձին եկե՞լ է – 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ *թե* ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է էէ – 271: շոյլ թագավորի նման Ջանդառն ամանին քացի տվեց, այսինքն *թե* էդ ինչ խնայողություն է – 272: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, *թե* քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: Սոփիկը տնավարի բարկացավ, *թե* գնա շորերդ փոխիր ու ես մսին արի տիրություն արա – 274: *թե՛* ուրեմն չի կարելի երեխային այդպես ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: Այնտեղից այստեղ *թե՛* – Իբր որ բերել ես՝ ի՛նչ, – ասաց, – ես ո՞ւմն են – 274: եկավ կանգնեց *թե՛* – էդ ի՛նչ ես պատում, արա – 275: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ *թե* խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: *թե՛* գտար՝ ասացի, ասածու չափ շնորհակալ կլինեմ – 277: *թե՛* չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդառնը քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք *թե՛* ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ *թե՛* միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ *թե՛* առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ *թե՛* միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ *թե՛* առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու հավատա՛ *թե՛* հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: Հիմա էլ վեր կացավ՝ *թե՛* ես գնացի Տաշքենդ – 280: կանգնեցին ու նայեցին՝ *թե՛* ինչ է ասում ու ինչ է ցույց տալիս – 280: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու *թե՛* ես ո՞ւմ ապրանքն են – 280: *թե՛* էն ոչխարը քոնն է – 282: Ղեվանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է *թե՛* մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց *թե՛* դասատվի ձեռք չի տալիս – 285: ու էդ տոժտան շոգին Արկանք խոտհարքներից որկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ *թե՛* վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվելի մոտ է, գնա բեր – 285: երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց *թե՛* վրազիլ մի – 285: չասենք՝ *թե՛* դա բախտը չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: գնացել կեսրարի տանը ձեռները ծոցում նստել էր՝ *թե՛* տեսնող է եղել – 286: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, *թե՛* Աստրենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288: Օհանը, ամբողջ չորանությունը կանգնեց՝ *թե՛* մեր մթերքի պահեստապետը դա չպիտի լինի – 288: նա էլ *թե՛* ես տվել եմ – 290: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սառն էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ *թե՛* չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ *թե՛* ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: չէր ասում՝ *թե՛* մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվելի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: Մի օր էլ Ջանդառն լուր բերեց *թե՛* դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, *թե՛* սրանք իր չորանն են, *թե՛* սարում ինքը չորան ունի – 296: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, *թե՛* սրանք իր չորանն են, *թե՛* սարում ինքը չորան ունի – 296: քանի որ եթե, ասենք, միջոցիկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ *թե՛* գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: *թե՛* խառնվեմ՝ Ջանդառն չլինեմ – 296: Բայց կանգնեց *թե՛*՝ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: Աչքերը ճպճպացրեց *թե՛* իրենք – 296: *Թե՛* ոչ – 296: *Թե՛* ես դեկավարության անուն չեմ տվել – 296: *Թե՛* ոչ – 296: *Թե՛* բոլորը, իրենք – 296: ու կենտրոնի դռանը բողբոջ ձեռնի նստած լինեմ՝ *թե՛* Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: ասել էր, ուրեմն, համարի *թե՛* չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: ձևակերպեցին, *թե՛* քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ *թե՛* գյուղի տեղը Գործարանի պիտներ երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301: Ռուբեն Գրիգորյանը հուշում է, *թե՛* ասեք – 304: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, *թե՛* էսպես ու էսպես – 305: Հավատացող կար՝ *թե՛* Սանդրոյի խոսքը Օմակուտի մեր կողմից էր – 305: շատերն էլ *թե՛* ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու առել – 305: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ *թե՛* էս պիտի պահեք – 305: ու ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ *թե՛* անօգուտ է – 305: *թե՛* ես գումերը պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրի ձմեռանոց գումերը մեծացնենք – 306: Թուլթը ձեռնի Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց *թե՛* ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: Թաքուն ուրախացանք՝ *թե՛* Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: ու թաքուն էլ վախեցանք՝ *թե՛* հանձնաժողովը կգա մանրամասն կքննի – 307: Թերթի տպածին պատասխան էր տվել, *թե՛* անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: Բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառնն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ *թե՛* կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ *թե՛* այսպես ու այսպես – 310: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ *թե՛* երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեմ ու երկու

իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: շալվարի ետևը թափ-տվեց՝ թե գնացի – 313: եկել մոլորված սրանց գտել՝ թե ձեր կատուն եմ – 314: թաթիկները մեկնած լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ տար – 314: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի ընկերն ենք – 314: կարծիք տարանք՝ թե գյուղում քեփին դիպչող է եղել – 319: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշարից ինչու է դուրս եկել – 321: բա թե՝ «քու կոփվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարաքանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդող ու պետական ոչխարին էլ դեռեի թույն է տվել – 323: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: թե քաղաքում էք՝ էդ ո՞նց եք գյուղն էլ զավթած պահում – 324: թե գյուղում եք՝ էդ ո՞նց եք մենակ բերքին մասնակից – 324: տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: Միմոնի գամփոր իրանակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնել – 325: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Միմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: Թոռներիդ թոռները թե հանկարծ ուղղվեցին՝ ուղղվեցին – 329: դրա ճաղուց, թե միտղ է, դու պիտի կերած լինես – 330: Փոքր պեպենտն իրենց դռնից, Աղուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: Ինչ անենք թե ձերն է եղել – 333: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ձեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: թե էս ձեզ թարգմանիչ, տարգմանիչ գնում եմ – 336: թե՛ նրա ուզածի պես աղջիկ եղավ – 340: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու ճաքած պոռոշները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: ծնկները ձեծեց թե՛ – Վույ – 341: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենտի ետևն ընկել եկել – 342: ապիլ մի՛ թե մենք քո ուրախությունին թշնամի ենք – 342: Ակոփին խաբել էինք՝ թե աղջիկ ու Արմենուհի է – 345: բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հեթոթական թատրոնն է – 346: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենտն է – 346: թե միջնեկի անունը հոլովել է Տիգրանի կրակը հատուկ տաքացնելու համար – 346: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կույ-եկած կար – 354: քարկապներում մոլորվում էր՝ թե ոնց անցնի – 355: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կետուրից գոհ է – 355-356: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: Հովրտից զանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու ծոցում մայր չունենք – 358: այսինքն չկանգնեց ու պաշտպանեց՝ թե էսպես ու էսպես – 358: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: բայց նաև թաքուն հուսացող կար՝ թե անշահ չի – 361: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնստը հիմա իրենք դուրս կգան – 361: նրան ներս կզցեն՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով ձեծիր – 361: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիք – 362: էդ աղջիկը մի բան թե փոխեց՝ փոխեց – 363: ու երգավորեց համարիք թե հազար երգով – 364: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր կարգադրություն եմ անում – 365: թե՛ նոր տրակտոր ստանալը փողով է – 366: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: Չերևաց թե որտեղ Միմոնը ծիծաղեց ասաց – 368: բայց դու իրենց հարցրու՝ թե էդ ինչու չեն ուզում – 369: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կոփ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: և ցույց տվեց թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: թե դու մեր առաջ միևնույն է մարդ չես – 373: Չասաց թե դպրոցական հանցանքի մեջ բռնել են – 376: բայց համարիք թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ձեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: խեղդվեց ու մոռացավ թե ինչի էին տուն մտել – 376: քաղաքաբնակ ծակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն

ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ *թե* հավերժական հուշարձանի կողքին դուք եղպես կացեք – 378: քանի որ ենթադրություն կար՝ *թե* մի կարևոր բան է պատահելու – 378: *թե* մարշալ Բաղրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ *թե* տասը Օմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու են – 382: այ *թե* ոնց է անտեղի ձեռնարկ – 384: բա *թե*՝ վերցնեմ ի՞նչ անեմ – 384: *թե* մենք երկու մտքի ենք – 384: չէր ասել, *թե* նրա թևերիկունքն, այնուամենայնիվ, գործարանի եղբայրն է – 385: բոլոր ձեռնարկների վրա կասկածում էր՝ *թե* անտեղի են – 386: ու երեսները պնդած կանգնել՝ *թե* այո, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389: ուզում էին գանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ *թե* խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: *Թե* խոսում ես՝ ասում են ժողովրդի հետ վարքդ կոպիտ է – 390: *թե* լռում ու չես խոսում՝ էս ի՞նչ է – 390: մտքների մեջ վռագ կոծկեցին *թե*, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: *թե* այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի դեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրտի առաջ – 403: դասատուն ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ *թե* իր բացատրությունը անկասկած է – 404: և գործկոմն սպասել էր՝ *թե* միջոցել թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: Օսեփանք ասում են նա մեր պապն է եղել, Մելքիսեց *թե*՝ մեր – 407: *թե* տղերանցը ջարդեցին – 407-408: Մուրադենց կարմիր քարհանքի գլխից հովրտեցին իրեն պատռում է՝ *թե* ծնակուտեցիք մեզ կերան – 408: մեջները խոսք ընկավ՝ *թե* Ավետիքը եկել է – 408: *Թե* Համիկն է հովրտեցու միջով դեպի Ավետիքը ճամփա բացում – 408: *թե* հովրտեցին ինքն է կիսվում ու Համիկի վրա Ավետիքի ճամփան բացում – 408: Համիկն էլ նստած գլուխը բռնել է՝ *թե* էս ինչ արի – 408: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ *թե* Սամոն վտանգի առաջ է – 412: էդ ինչի՞ տարածվեց՝ *թե* Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: նա ջոկ ու սա ջոկ, շատ էլ *թե* երկուսն էլ գրկված են – 412: Օմակուտեցի չե՛ս, ասել էին, *թե* էնքան ես խմել՝ որ գլուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415:

ԹԵ (վերաբերական) — բայց կարողացավ բռնել դագախի հաստակեղն, մուգ կանաչ՝ *համարյա թե* սև ձմերուկը – 270: *Չասենք թե* դանակի նվերը հաշվի չառավ, ռադիոյի լիցքերը – առավ – 270: *այսինքն թե* էս կաստյումը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ տխով ու պատկերացրեք *համարյա թե* զուտ իրենով, այսինքն *համարյա թե* առանց ջրի – 276: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ տխով ու պատկերացրեք *համարյա թե* զուտ իրենով, այսինքն *համարյա թե* առանց ջրի – 276: *այսինքն թե* հավատում է՝ որ ամուսինն այնտեղ ուրախության է եղել – 278: *Իբր թե* ինքը միշտ այդպես կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է մնալու – 279: *այսինքն թե* ոչխարաշան տեղը գյուղն ու գյուղամեջը չի – 280: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն *չասենք թե* ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ *իբր թե* միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր *իբր թե* առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: – *Ո՛նց թե*, – ասավ – 280: Ախպերո, *վայ թե* մերը չեն՝ էս քնակոլով շաշը չի ջոկում – 281: *այսինքն թե* դանակն ու ռադիոն պիտի լռեն ու մնան, չպիտի երգեն – 283: *բայց թե* մեզ համար գոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, *այսինքն թե* փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: *այսինքն թե* իրավունք չէր երեխայի ապագան ճնշել – 285: *բայց թե* մեր բաժին պարոնը քաղաքում արդեն լեյտենանտ էր – 285: *այսինքն թե* ճիշտ հասցեով ենք գնացել – 286: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ *իբր թե* ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: *Այսինքն թե* ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: *Այսինքն թե*, ինչպես որ Հախպատա Տեղեմաքի ու նրա օրինակով Հովրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատում – 289: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց *վայ թե* իմը լինեն – 291: *այսինքն թե* որբերի վրա մայրություն ինքն է անելու – 292: *Սհա թե* ինչու ենք ասում նույնիսկ հանդի խոտը չի անպաշտպան – 293: Ակոփի ծնկանը մենք *դժվար թե* միասին նստած լինենք – 293-294: հիմա երեսը շուտ տվեց ու *իբր թե* շվշվացրեց – 294: *սհա թե* ինչու ենք ասում – 301: Ղազախը՝ Ադրբեջան, մենք՝ *իբր թե* Հայաստան – 301: *համարյա թե* չկաք – 304: *Այսինքն թե* Վաթինյանը չի ու ինքը անասնաբույժը չի – 306: *այսինքն թե*՝ շան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից գրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: չե՞՞ գնդակը Բաղրոյի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք *թե* կողքը ծակած – 311: *այսինքն թե* դաշաղների ու վայրենության ժամանակները խոր հնում են մնացել – 311: *բայց թե* հիմնական խոսքը ինչի մասին էր՝ չհասկացան – 311: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք *թե* մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: *իբր թե* աչքով արավ – 312: *այսինքն թե* իրոք Տաշքենդի միտք չէր ունեցել – 312: *վայ թե* թաքուն ծխել էր սովորել – 314: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սոփին նման երկրորդ *համարյա թե* մայր – 314: Շվիացրեց, *այսինքն թե* ձորերում ո՞վ կա – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, *այսինքն թե* մտքովդ ինձ չանցնես – 317: Կողակ յարուն նայում ու տնավարի խոխոտում էր, *այսինքն թե* դրա հետ գործ չունես – 317: *այսինքն թե* դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: մի որևիցե անգամ *հազիվ թե* բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318: Ջանդառի Սոփու հոգեպահուստի սովորությունը *սհա թե* ումից է գալիս – 319: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, *այսինքն թե* մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: *այսինքն թե* մենք ձեզանից ինչ պակասն ենք – 322: *այսինքն թե* մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: *Այսինքն թե* դու ինչ ես՝ որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին

ժամանակներում *իբր թե* իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: *այսինքն թե* դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում – 329: Կինը, *այսինքն թե* ճաքիր, ասաց – 330: *Համարյա թե* լաց եղավ ասաց – 331: *այսինքն թե* տանտերը մեր փոքր եղբայրն է – 333: Էսինչենց *ասենք թե* սաղա հընդդ – 337: *երևի թե* դուրը եկավ – 337: *Մենակ թե* էդ մի բանն ասիլ մի, աղջիկ ջան – 342: *այսինքն թե* հարձակվողը մենք չենք – 347: ամբողջ պատերազմը նրանց Միմոնը անտառտնտեսության *իբր թե* զինկոմիսարիատի սղոցարանում անցըրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: սուտ քրիստոս հալիվորը պառավի վրա *իբր թե* բարկացավ ասավ – 349: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ *իբր թե* սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349: *այսինքն թե* Շուշանը չարք է, գոմից պիտի չքվի – 354: *երևի թե* նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: *այսինքն թե* մթերքը տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է ընդունում սարում – 358: *որպես թե* Տիգրանի աղջիկ Շուշանը չենք – 359: *իբր թե* տնավարի խրատում ու կենտրոնի ու Տիգրանի ձեռք չի տալիս – 360: *այսինքն թե* Տիգրանի կրակը մեզ վրա թափել կտան – 361: *որպես թե* սև գայլի բերանը խոզի գոճի են գցում – 362: *այսինքն թե* իրենք թող խելք ունենան – 365-366: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան *հազիվ թե* որևէ բան էին հասկանում – 369: *իբր թե* կարևոր մուտքի են սպասում – 370: ու Մելքսանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից *իբր թե* որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: *այսինքն թե* ժողովրդի վիճակը վատ է – 375: հալիվորը *երևի թե* կարծում էր Օմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377: Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վոռազ լուր էլ *գուցե թե* մենք ենք ունենում – 378: Եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, Բայց *հազիվ թե* – 379: *այսինքն թե* այս տունը նրանց կարիքը չունի – 380: *այսինքն թե* երեխաների վեճ է – 385: որ *իբր թե* Հովրոտի վարչությունն այստեղ նստեր – 387: *բայց թե* ինչ էր առաջարկում ինքը՝ չէր ասում – 387-388: այ ընկեր *ասենք թե* Սպարտակ Հմայակովիչ – 389: *այսինքն թե* կյանքն էլ է – 406: իր ցեղի նման թիլիկ ծիծաղել է՝ թի-հի, *այսինքն թե* գիտեմ – 406: *այսինքն թե* Վաթնանք չպիտի լսեն, որ մենք խփել ու պարծենում ենք – 409: *այսինքն թե* մենք էսպես անբարեխիղճ աշխատավոր չենք ճանաչում – 415: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջնեկ թաթարն ու Թեվիկը *համարյա թե* կովում են – 401: պատասխանն *իբր թե* նոր մտածեց – 405: *այսինքն* պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին *թե* ուր, բոլորի մտքում նույնն էր – 405: բեր *իբր թե* միամիտ-միամիտ հետաքրքրվենք – 410: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած *իբր թե* ծխում է – 413: *Իբր թե* կանգնում է՝ չորեքթաթվել ասել էր – 415:

ԹԵ՛...ԹԵ՛ — Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, Բայց *թե՛* մատը տնկված մնաց ու *թե՛* Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Ուրեմն բոլորի առաջ *թե* մենք *թե* մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: Ինքը ներքևը լուռ կանգնած էր, *թե* շները՝ *թե* ինքը – 397:

ԹԵԹԵՎ — մեղվանոցում նստում կալի *թեթև* եղան էր տաշում-խանձում – 349: հարմար ու *թեթև* էին – 349: մի *թեթև* կասկածեց – 368: շունչը *թեթև* ու այտերը կարմիր՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376: Բայց արանքում հիմա մի *թեթև* սառնություն կար – 380: Նանն ու Վարդոն մի *թեթև* ասել էին – 411:

ԹԵԹԵՎԱԿԻ — սխալմամբ դավաճանած ընկերոջ պես *թեթևակի* ժպտաց – 293: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև *թեթևակի* բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387:

ԹԵԹԵՎԱՆԱԼ — իր *ծանր տեղով թեթևացած՝* մի շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի վարըչի տուն – 337: ասել էր պարտքից *թեթևանում* ու գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ բան խմի – 411:

ԹԵԹԵՎՈՒԹՅՈՒՆ — Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի *թեթևությունը*, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, Բայց դե էդ էր – 300:

ԹԵԼ — չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի *թել* էր բերում – 363:

ԹԵԼԻԿ — *թելիկ* մագերը ճակատը ծեծում էին – 343: *թելիկ* ոսկի մագերն ափսոսացինք մկրատի տակ առնել – 363:

ԹԵԿՆԱԾՈՒ — նրանցից խլելու, գիծը Մամուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովըտեցի մի շատ ուժեղ *թեկնածու* կար – 377:

ԹԵԿՆԱԾՈՒԹՅՈՒՆ — նրա *թեկնածությունը* Սանդրոյից ու եղբորից է հուշվել – 385:

ԹԵԿՈՒԶ — *թեկուզ* սուտ վերաբերմունքով իրեն մի բռպե որբերի հոգսին տար, ոչ – 292: *Թեկուզ* գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Թեկուզ գյուղացի ու *թեկուզ* ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում են, Բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ *թեկուզ* գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին *թեկուզ* նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: *Թեկուզ* դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ – 317: Բայց *թեկուզ* մի կենտ անգամ հորանց չեն գալիս – 374: աշխարհիս երեսին *թեկուզ* գուտ իրենք երկուսը լինեին – 376: Բայց հերները, *թեկուզ* Վաթնյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու *թեկուզ* անվնաս խորհրդակցություն – 393: Բուն Օմակուտ ու հենց *թեկուզ* սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրոտի բանկում ինչ լինե՛ր – 409: էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ *թեկուզ* հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափուծիծաղ է – 410: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը *թեկուզ* Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410:

ԹԵՅ — ասում էին հիմա հացուպանքով *թեյ* կիսեմ – 271: մեզ համար մի երկու կիլո շաքար ու մի տուփ *թեյ* էր բերել – 291: Մեր չունե՛ր՝ որ թուշը պաշելով խնդրեր արթնացնե՛ր ու առաջը քաղցր *թեյ* դնե՛ր – 376:

ԹԵՅԱՄԱՆ — չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի *թեյաման* սաղա չայ էր խմում – 340: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման է՛ծր կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու *թեյամանը* կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340:

ԹԵ ԶԷ — որ կարոտից եղպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, *թե չէ* քու Ջանդադը կգնա ու էլ չի գա — 270: Ջանդադի Սոփիի և ասաց, *թե չէ* Մյուսի նորահարսը ինչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա — 271: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, *թե չէ* կնկամեո, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271: տղերք, փափո՛ւկ, ուսո՛ւ տակն ես տալիս *թե չէ*՝ գլուխդ մեջը թաղվում է — 274: *թե չէ*՝ ես ինչ գիտենամ ումն են — 274-275: խելոք կաց, ասում է, *թե չէ* քո էդ խոսքերի իմաստը քննել կտամ — 304: *թե չէ* Հախպատն ինքը զզվել ու ձեռ էր քաշել մոգուց էլ ու մոգարածից էլ — 306: ասաց հիվանդ եմ, *թե չէ* անձամբ էի ձեր ոտը գալու — 307: տասն օր չէր կարող ու յուր տաներուց լավ չէր կարող, *թե չէ* անունը կփոխեին Ջանդադ ու Մուրու մոգի կասեին — 322: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ *թե չէ*՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՞ — 324: *թե չէ* էս ի՞նչ է մեր վիճակը — 335: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց *թե չէ*, դրանց խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, դուրս թռավ — 336: ու մեր զավթած որսը կամ լուռ լափելու էինք, ասելու էինք էստեղ եղպես բան չկա, կամ *թե չէ*՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու — 347: *թե չէ*, հա՛ տ, գիտե՛ք՝ որ առանց էդ էլ կատաղած եմ — 350-351: *թե չէ* հենց Ջաղացներից էլ Մարոն ետ կտար — 358: *թե չէ* նոր կարգերը Մուրու տան վրա գորու չեն — 363: ու գնալուց հետո չգիտենք հիշում են *թե չէ* — 374: *թե չէ*, շան որդի, ասավ, կզնանք քաղաքի ախպորդ դուռը վրեղ գանգատի — 383: *թե չէ* պատասխանի իրավունքը ժողովրդին կտամ, — այսինքն Թեվրեկին — 398: *թե չէ* ակումբի ֆինանսավորումը կդադարեցնենք — 401:

ԹԵՊԵՏ — ու *թեպետ* ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր — 347: ու *թեպետ* իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պատավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351:

ԹԵՎ — ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հազավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած *թևը* տեղն ընկնի — 318: պատերազմում *թևը* խափանված մարդ էր — 344: *թևը* չորացած այդ մարդն էր — 344: երեխայի *թևը* Շուշանը բռնեց — 344: *թևերը* կամ գուտ թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն — 408: քեռին էր, բայց կռացրեց, ծալեց, *թևերն* ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ — 399: ու *թևի* հաստության բոխի էլ կկտրեր — 271: որձով, մեղրով ու կնկա *թևի* ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու — 303: *թևի* ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա — 358: ծանր ժամացույցը *թևին*, ձեռները խաչած սպասում է բարձեն — 402: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց *թևին* ժամացույց ունեն — 403: *թևից* բռնում բարձրացնում ասում է — 409: Կիսատ շիշը *թևի տակ* ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (Մյուսին) — 281: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու *թևի տակ*՝ դպրոցական չոր մատյանը — 361:

ԹԵՎԱԹԱՓՎԵԼ — մեծ հալիվորը *թևաթափվել*, զզվել ասել է — 353: Տիգրանի պապ Տիգրանի կողքին *թևաթափվել* ու զզվել, բայց չեն հեռացել — 353:

ԹԵՎԱԿԱԼԵԼ — Մեր բանաստեղծը դեռ *չէր թևակալել* — 304:

ԹԵՎԱՆ — *Թեվան*, — կանչեց, — Ջարիսեչավանքը գիտե՞ս՝ էն որ իրենք ասում են Հաղարծին — 275: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընդավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է *Թեվան* ենք — 284: Ղեվանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու *Թեվան* լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ — 284: հետո՞ ձեր թաղում մի *Թեվան* էլ կա — 284: բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ *Թեվան* ենք, ոչ էլ Հովան — Մոնղոլ ու Գելխեդդ ենք — 284: ասում են Օմակուտ մի *Թեվան* կա — 286: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը *Թեվան* է փոխելու — 308: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու *Թեվաններ* ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին — 308: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ոռոգիյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, *Թեվանը* Վարդոյի թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք — 279: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական *Թեվանը* չենք ու խոյ ենք — մի ծիծաղ — 285: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու *Թեվանը* իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր — 292: *Թեվանը* ձորում դեռ կանգնած էր — 293: *Թեվանը* թուրք կուլ տվեց ասաց — 294: էս որ եկա՝ *Թեվանը* մի տարեկան էր — 294: — էդ է, — ասաց (*Թեվանը*) — 325: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու *Թեվանը*, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի — 394: Բսկ էթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրան է, — Օհանի ետևից *Թեվանն* այդպես լուռ եկավ սարը — 287-288: *Թեվանն* ասաց — 293: *Թեվանն* ասաց — 293: *Թեվանն* ասաց — 293: *Թեվանն* ասաց — 294: *Թեվանն* ասաց — 294: Երկու *Թեվանն* էլ պատերազմում զոհված եղբայր ունենք, Ջանդադս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու — 283: բերել էր՝ *Թեվանի* երեխայի համար երկու կիլոյաչափ մի մեծ կտոր հալվա — 269: *Թեվանի*՝ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս — 272: *Թեվանի* ոտից սրանք ուղղակի չէին կտրվում — 273: *Թեվանի* կյանքն այդպես գլխին խփածի նման էլ գալիս է — 279: *Թեվանի* ստորացումն օտար աղջկանից այսինքն թաքցնում էր — 293: *Թեվանի* ու իր արանքից Թաթարը արաղը մի կողմ քշեց — 294: բայց *Թեվանի* համբերությունը հատել էր — 325: իսկ շները դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը պզգվել, *Թեվանի* գնալուն էին սպասում — 326: ու *Թեվանի* վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրաղենց Բանաստեղծը Մելքսանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի — 335: Ետ դարձան

տեսան կոիվը *Թեվանի* բերած հարցի վրա է – 340: Էդ ի՞նչ օտար եք՝ որ իմ *Թեվանի* դռները քանդում եք – 373: ազնիվ խոսք, ասաց «իմ *Թեվանին»* – 373: *Թեվանին* պիտի տաս – 286: *Թեվանին* գուգել ու մեր դարաչուն արհամարհել էր – 292: գուգված *Թեվանին* կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: ինքը նայում էր մեկ որդիներին, մեկ *Թեվանին* – 294: ասել էր *Թեվաններին* կանչեցեք հեռախոսի մոտ – 307: ծալովի մի դանակ *Թեվանի համար* – 269: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու *Թեվանի վրա* կիսում էր, ասաց – 282: *Թեվանի վրա* փաստորեն իրավունք չունի – 291: *Թեվանի վրա* իր իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր գավակներին – 291: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը *Թեվանի հագին* էր, խփեց փռեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: ուրեմն *Թեվաններին մասին* չէր կարող ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե սարում ինքը չոբան ունի – 296: «Տղերքը»՝ այսինքն *Թեվիկն* ու *Թեվանը*, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ *Թեվաններին* ու Սանդոյի *համար* լավ կլինի – 394:

(ՄՅՈՒԲ) ԹԵՎԱՆ — Կինը՝ Սոփին, Մյուս *Թեվանը*՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 268: Մյուս *Թեվանը* շապիկով-վարտիքով գոմի ետևն էր – 270: Մյուս *Թեվանը* մի ոտի կոշիկը կորցրեց – 270: Բայց Մյուս *Թեվանը*՝ Սիրունը, գործին տեր չէր կանգնում – 274: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս *Թեվանին*, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին – 272:

(ՋԱՆԴԱՆ) ԹԵՎԱՆ — Մի անպատմելի մեծ, մի համաշխարհային ճամփորդությունից *Ջանդառ Թեվանը* եկա՛վ – 268: ահա՛, – մի հաղթական արշավանքից *Ջանդառ Թեվանը* եկավ – 268: ու *Ջանդառ Թեվանը* հանցանքը վրան առավ – 277: *Ջանդառ Թեվանի մասին* էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրունի *Թեվիկի* մասին է – 278: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու *Ջանդառ Թեվանի վրա* – 282: Աղջկերթն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռնից տղերքից *Ջանդառ Թեվանի հետ* խառնում են – 410:

ԹԵՎ ԱՌՆԵԼ — Թևավորվեց Շուշանը, *թև առավ* – 288:

ԹԵՎԱՎՈՐՎԵԼ — *Թևավորվեց* Շուշանը, *թև առավ* – 288:

ԹԵՎԱՏԱԿ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկողի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել: և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լոյս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր *թևատակն* առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս: և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: քարաղը *թևատակն* առավ ու ձիու սանձը քաշելով գնաց գյուղամեջ – 351: պառավ որձաձին անթշնամանք խոխոտում ու քարաղը նրա *թևատակին* կրծում էր – 351: պառավը չստերը *թևատակին* ու բոբիկ – 352: պառավը չստերը *թևատակին* ու բոբիկ – 352:

ԹԵՎԵՐԸ ԽԱՉԵԼ — *թևերը* կրծքին *խաչած* իրիկվա մեջ իր դռանը կանգնած էր – 323: Քեռիների նման բաճկոնն ուտերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենոտը *թևերը խաչած* կանգնած էր – 333: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, *թևերը* քեռիների նման *խաչած*՝ մեծ պեպենոտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոտաց – 334: կամարի դեմ քեռու նման *թևերը խաչած* ու ոտները լայն դրած կանգնեց – 392:

ԹԵՎԸ ՄՍՆԵԼ — Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկումի *թևը-մտած* մանգալիս՝ բուրդիս վերջը էս ձորն է – 308: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռայում ինչպես կանգնեցրել գուգել ու *թևը-մտած* բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես գուգված պատրաստ էր – 313: կանգնում ներկայացուցի *թևն է մտնում*, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: մեր *թևը մտավ* – 383:

ԹԵՎԻԿ — Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, *Թեվիկ*-Սոփիկ – 278: կմեծանան իրար *Թեվիկ* կասեն ու կոլխոզի գառը միասին կպահեն – 284: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, *Թեվիկ*, Թեվո ու դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: վե՛րջ, ասաց, *Թեվիկ* տղա, ազատ ես, վե՛րջ – 360: Բա էդ խի՞ ես շուտ-շուտ սարից փախչում, *Թեվիկ* ջան – 373: ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին *Թեվիկը* – 268: բայց *Թեվիկը* – 275: Այդ հիմար բերանբացության վրա *Թեվիկը* մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիպոցոնիքից բաց – 276: *Թեվիկը* նվազ մնաց – 287: բայց *Թեվիկը* նույնիսկ իրենց տղերքի մեջ է նվազ – 287: կանգնեք ասեք Շուշանը եթե սարում *Թեվիկը* գյուղում է լինելու – 288: *Թեվիկը* որտեղ էր ընկած – 289: *Թեվիկը* աղջկան տարավ Դսեղն անցրեց – 293: *Թեվիկը* բկի գունդը կուլ տվեց – 294: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, *Թեվիկը* միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: *Թեվիկը* գյուղում էր եղել – 298: ասել էին *Թեվիկը* հո բժիշկ չի – 320: *Թեվիկը* տասնհինգ-տասնվեց տարեկան էր ու կար – 354: *Թեվիկը* գերու նման առջևը կանգնած – 365: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ *Թեվիկը* կանգնած էր – 366: էնպես բան ասաց, որ *Թեվիկը* մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: նրա ներկայությամբ *Թեվիկը* ճնշվում ու միտքը սառչում էր – 371: Համարեց, որ *Թեվիկը* մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: Սիրուն *Թեվիկին* իր *Թեվիկը* համարեց – 373: որ սարի ամբողջ հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են իր երկու *Թեվիկը* – 373: *Թեվիկը* կարծում էր երեխան մոռացել դուռը չի փակել – 375: *Թեվիկը* դառնացավ – 376: Համարեց, որ *Թեվիկը* առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: հետո *Թեվիկը* լվացքի լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպենոտը առանց կռանալու անցնի – 390: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջնեկ թաթարն ու *Թեվիկը* համարյա թե կովում են – 401: և *Թեվիկը* ետևից պարտավորված գնաց ու շներն էլ *Թեվիկի* հետ – 402: Մեկ Սեվանն էր խոսում ու *Թեվիկը* լուռ էր – 402: հետո *Թեվիկը* ճոցագրպանից մի թուղթ հանեց տվեց Սեվանին – 402: և *Թեվիկն* ստիպված էր ներկայանալ դուռը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: *Թեվիկն* ասաց – 294: *Թեվիկն* ասաց – 294: *Թեվիկն* ասաց – 295: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, *Թեվիկն* ու թաթարն էլ – 353: *Թեվիկն* ասես մարդ չէր ու հաշվի

մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ կենդանի – 357: ինքն ուղղակի ինչ անում էր՝ *Թեվիկն* էլ նույնը – 371: Ետևից ուզեց *Թեվիկն* էլ մտնի – 371: Տան շուրջը մի անգամ պտտվեց՝ *Թեվիկն* ու շները Ետևից – 371: Բայց *Թեվիկն* ինքը չէր հաշվել – 372: Մենք ենք, Էնիքը՝ մենք, նանի, *Թեվիկն* եմ – 373: «Տղերքը»՝ այսինքն *Թեվիկն* ու *Թեվանը*, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ *Թեվանների* ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ *Թեվիկն* էր – 400: Իսկ *Թեվիկն* այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովքտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս *Թեվիկն* էլ ու հեռագիր ունի – 410: միայն *Թեվիկներն* ու Սանդրոն էին, մեկ էլ հախպատա մոզարածի հին դափեն – 298: *Թեվրկի* արարքը վերջ ի վերջո չէ՞ անհասկացող մոզու արարք էր – 288: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո *Թեվրկի* վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջբանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: ծաղկի փշուրը *Թեվիկի* ուսի վրայից վերցրեց պտղունցով – 293: Հետո մի թույլ հպվեց *Թեվրկի* արմունկին – 293: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, *Թեվրկի* եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզային բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու *Թեվրկի*, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: ու *Թեվրկի* չարանալն էլ ինչպես որ երեխան էտ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ *Թեվրկի* երեսին նշան բռնեց – 317: հպարտ գլուխը գցեց *Թեվրկի* գոգը – 317: կպան *Թեվրկի* ոտքերին – 325: և գամփոր *Թեվրկի* դեմը կտրել փաստորեն ասում էր – 325: Շուշանը մի բուպե որոշեց *Թեվրկի* պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: մեծ ներողությունը երեսին, *Թեվրկի* փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: համարիիր որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու *Թեվրկի* արանքում – 358-359: մտան փոսն ու դուրս եկան *Թեվրկի* չափարի մոտ – 372: Բայց նրա այդ անտեսող արհամարհանքը *Թեվրկի* սրտին ծանր եկավ – 372-373: *Թեվրկի* բուկը լցվեց, ասաց – 373: *Թեվրկի* ղեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381: *Թեվրկի* շավարի շեքը չնայեց – 394: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը *Թեվրկի* ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: Բայց *Թեվրկի* հանգամանքից հատկապես ի՞նչ էր պարզաբանում – 404: այսինքն որ Սամվելի երեխեքի անդամավճարը, Էնիքը՝ ալիմենտը պիտի *Թեվրկի* աշխատանքից գնա – 411: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լվկված *Թեվիկն*, այլ տաքացած լաչառին – 279: *Թեվրկին* ետևը գցած գնար թուրքերը չորա՞ն – 288: Բայց *Թեվիկին* միասին էին ատում – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ *Թեվրկին*, մեկ որդիներին – 294: Բայց Թաթարը հիմա էլ *Թեվրկին* էր գեշ նայում – 295: համարիիր որ *Թեվրկին* չէր թողնում հարբի – 309: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը *Թեվրկին* էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: հետո *Թեվրկին* հիշեց ու ասաց – 316: քաշը հանձնեց *Թեվրկին*, բայց դեռ չէր ենթարկվել – 317: այսինքն *Թեվրկին* թույլատրեց գյուղ մտնել – 325: *Թեվրկին* քննեցին ու պապանձված, չոր, անլեզու բերանից գտնելու ծրագիր հանեցին – 340: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարիիր որ *Թեվրկին* էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: Բայց հասկացավ, որ մորն ու *Թեվրկին* նա դեռ ճնշում է – 367: *Թեվրկին* ետևը-գցած, շներն էլ *Թեվրկի* ետևից, տարավ – 371: Այսինքն *Թեվրկին* ինքը չէր ասում – 371: *Թեվրկին* մտածել չէր թողնում – 371: *Թեվրկին* ասաց – 372: ոչ էլ նա էր *Թեվրկին* ասել վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: Կտրուկ նայեց *Թեվրկին* – 373-374: Նայեցին տեսան մեծ պեպենտը, *Թեվրկին* ետևը-գցած, Մուրադենց Վարդուի տան վերևը Մելքսանց բլրալանջին իջնում է – 390: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև *Թեվրկին* ասաց – 398: թե չէ պատասխանի իրավունքը ժողովրդին կտամ, – այսինքն *Թեվրկին* – 398: հետո աղջկերքից մեկը շալն ուսերին էր առել, *Թեվրկին* ասել գնանք հաշվապահություն – 410: *Թեվրկին* սիրելուց ու խղճալուց հետը կատակ է անում – 411: Ետևը-գցած տարել գրասեղանի ետևը *Թեվրկին* պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Երեք. Վերանս *Թեվրկից* երեք տարով է փոքր – 294: *Թեվրկից* ամփսներով մեծ էր կամ նույնիսկ փոքր – 400: ու էդ տոժածան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը *Թեվրկի մոտ* է, գնա բեր – 285: Օհանի ու նրա մեծ Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու *Թեվրկիս* վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն *Թեվրկի* վրա համարիիր մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Թեվրկին ետևը-գցած, շներն էլ *Թեվրկի ետևից*, տարավ – 371: և *Թեվրկի* ետևից պարտավորված գնաց ու շներն էլ *Թեվրկի հետ* – 402: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման *Թեվրկի մասին* էր – 404:

(ՄՅՈՒՄ) ԹեվիԿ — Բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս *Թեվիկն* էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք Սոփին, նորահարսի, Մյուս *Թեվրկի* ու նորամանուկի առաջ – 268:

(ՄԻՐՈՒՆ) ԹեվիԿ — Բայց Միքուն *Թեվիկը* խեղճ նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: կերել ջարդվել ու հաստատել էին թե Միքուն *Թեվիկը* Վարդոյին մկնդել ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: Միքուն *Թեվիկը* մի հանցանք անպայման կունենա – 327: ժողովրդական զգվանքի ու արհամարհանքի անդունդ ձորից Միքուն *Թեվրկին* հանում էր – 286: ու Միքուն *Թեվիկն* էլ կտրած ծալտաց – 289: Շներից հասկացան՝ որ Միքուն *Թեվիկն* է – 390: Էս մեր Միքուն *Թեվիկն* է – 415: ու մեր Օհանի ու Միքուն *Թեվրկի* անունն էր տվել – 301: Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Միքուն *Թեվրկի* հունձը Վարդոն է անում – 310: Միքուն *Թեվրկին* դուր չեկավ – 309: Միքուն *Թեվրկին* իր

Թեվիկը համարեց – 373: մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց *Միրուն Թեվրկինը* չափազանց էր – 308: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ – Մյուսի՝ *Միրուն Թեվրկի մասին* է – 278:

ԹեՎՈ — իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, *Թեվո* և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: մեջտեղը Շուշանին ու *Թեվոյին* էին կանգնեցրել – 362:

ԹեՎՈՒԹԻԿՈՒՆՔ — չէր ասել, թե նրա *թնութիկունքն*, այնուամենայնիվ, գործարանի եղբայրն է – 385:

ԹեՐ — Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի *թերը* կարմրին էր տալիս – 324: Բազկի *թերն* ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: կռատուկի *թերով* փաթաթեց – 313:

ԹեՐԵՎՍ — ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին *թերես* մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: սև դարաչին որևէ տեղից *թերես* թաքուն նայում էր – 325: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոնն ես, *թերես* նետում էր – 351: Ու բոլորի համար, իրենց տներում *թերես* ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400:

ԹեՐԹ — Անասնաբույժը ռուսերեն *թերթը* նայում էր – 390: *թերթի* տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու *թերթի* թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: հավ էր տապակել, *թերթի* թղթով հատուկ փաթաթել – 319: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային *թերթի* խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, զվսավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: վախեցան ու, *թերթերից* ու հեռուստացույցից ձև էին սովորել – 400: Մեր Արմենակ Մնացականյանը *թերթում* գրեց – 307:

ԹեՐԹԻԿ — *առանց* գործուղման *թերթիկի* փոնից մոր դուռը մի պարկ այլուր չէր տանում – 387:

ԹեՐԹՈՒԱՄՍՍԱԳԻՐ — գուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ *թերթումսագիր* էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիզն, Ժվոտնոփոդսովո, Նաշ զեյունի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կլուբնի բաբոսնիկ – 388:

ԹեՐԻ — մեր *թերի* կարծիքն է – 405:

ԹեՐՄԱՅՔ — *թերմացք* պահածոյի մեջ սիգարետի մի երկու կրճոն կար – 376:

ԹեՐՈՒԹՅՈՒՆ — բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն *թերություն* չի – 403: տեսնեմ իմ էդ որ *թերությունն* է բացահայտում – 399: միակ *թերությունն* է – 403:

ԹեՓ — մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, *թեփի*, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: գարու, *թեփի*՝ անասնակերի *վրա* ուրեմն թաքուն իրավունք ունի – 291:

ԹեՔԵԼ — Ասացին զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան *կթերի* ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402:

ԹեՎԵԼ — բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Միրունն այդպես *թեված* էլ մնաց – 270: արաղի պակասից էր *թեված* – 311:

ԹԹՈՒ — ու փոստի պետից էլ հեռախոսով սինդրիկի *թթու* հարցրին – 388: սեղանին ինչո՞ւ սինդրիկի *թթու* չկա – 388: դուք ինչ գյուղացի եք, որ սեղանին սինդրիկի *թթու* չունեք – 388-389: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի *թթու* ուզում – 389: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո *թթուն* քաղցր լինի – 324: Բազուկն էլ պահում էին՝ որ *թթուն* գունավոր ու համով լինի – 324: սինդրիկի *թթուն* մեր խմած բանաստեղծի համար են փնտրել – 388:

ԹԹՈՒ ԴՆԵԼ — կաղամբի հետ *թթու էին դնելու* – 328:

ԹԻԶ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի *թիզ* կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272:

ԹԻԶՈՒԿԵՍ — Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի *թիզուկես* հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: *թիզուկես* միջոնեկն ով էր – 352: նրա նվազելուց հետո *թիզուկեսի* մեր խելքով մենք նրա բերանից զզվում էինք – 332: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա *թիզուկեսի առաջ* հալվվորն ու թոռներն էին – 353:

ԹԻԹ — Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ *թի թ*, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292:

ԹԻԼԻԿ — հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու *թիլիկ* ձեռները վար էր բերել – 374: իր ցեղի նման *թիլիկ* ծիծաղել է՝ թի-հի, այսինքն թե գիտեմ – 406:

ԹԻԿՈՒՆՔ — Միջոնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն *թիկունք* ուներ – 339: էլ սուրբ դանակը ձեռիցը կառնենք, *թիկունքը* կկոխենք – 349: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում ու *թիկունքը* խրում – 348: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, *թիկունքը* լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: թները կամ գուտ *թիկունքը* բռնող մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: Միմոնի մերկ *թիկունքն* ու բարձր ուտերը – 360: Բնչպես որ միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ իրար *թիկունքի* կանգնեցին – 369: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ *թիկունքում* այդպես հավիտյան կար – 339:

ԹԻԿՈՒՆՔԸ ԲԱՐԱԿ — ես էլ իմ ախպոր նման *թիկունք*ս էսպես *բարակ* եմ — 294: *Թիկունքդ* չի *բարակ*, ձենդ է բար ակ — 294:

ԹԻԿՈՒՆՔԻՆ ԿԱՆԳՆԱԸ — Ամուսնու *թիկունքին* պաշտպան թագուհու նման *կանգնած*՝ լուսահոգի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր — 287: Բայց խփելուց էլ պինդ եղբոր *թիկունքին կանգնած* էր — 294: Բայց այդ ինչպես *թիկունքիդ կանգնած* ախպեր լինեն ու միաժամանակ նագելի — 310: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, — գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, — այդպես էլ վերջնական նրա *թիկունքին կանգնած* էր — 339:

ԹԻ-ՀԻ — հոր նման ծիծաղեց՝ *թի-հի*, եկել ես — 376: իր ցեղի նման թիլիկ ծիծաղել է՝ *թի-հի*, այսինքն թե գիտեմ — 406:

ԹԻ-ՀԻ ԱՆԵԼ — անմեղ, արթնացավ, ճանաչեց ու ժպտալով *թի-հի արեց* — 376:

ԹԻ-ՀԻ ՍԻՐՈՒՆ — Աղջկերքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ *թի-հի Սիրունին* իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են — 410:

ԹԻՄԱՐԵԼ — *թիմարեցեք* — 409: ինչքան ուզում եք դրան *թիմարեցեք* — 409:

ԹԻՄԱՐՎԵԼ — մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու *թիմարվել* էր — 318:

ԹԻՎ — համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայները պարտավոր են տեղի բնակչության *թիվը* ներկայացնել կենտրոն — 386: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց *թվի* ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա — 281: քառասունմեկ *թվի* ամառվանից մի մեծ նպատակով պահում էր — 281: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց *թվի* քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի — 282: Ղեկանտի օձիքը, ոչ, քառասունմեկ *թվի* հունիսի քսաներեքին է հավաքել — 284: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարի, քառասունվեց *թվի* կարմիր աշնան բերքից — 297: Հազար ր ութը հարի ր ու քառասունու լինը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը *թվի* ձմեռը, Մեծ հովըտեցին կնկա մեծ շառի եկավ — 299: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ *թվի* խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց — 315: քառասունու յոթ *թվի* տովի ամառը գնաց գերեզմանը գտավ — 330: տասնինը *թվի* խոլերան ասացինք հատկապես հարսների մեծ ջարդ էր արել — 408: Հազար ր ութը հարի ր ու քառասունու լինը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը *թվի* ձմեռը, Մեծ հովըտեցին կնկա մեծ շառի եկավ — 299: Հազար ր ինը հարյուր ու քառասունու լինը *թվին* մի քոռ աշուղ էր եկել — 304: երեսուներկու-երեք-չորս... *մինչև* քառասունմեկ *թիվը* էղբան ժամանակ սապոզը մի անգամ չէր հագել — 345:

ԹԻՓԼԻՍ — հատուկ՝ կով է տարել *Թիփլիս* — 335: Խոզարած Մուրիս ասում էս Աճարկուտից *Թիփլիս* է հասել, հա՞ — 335: Էն ժամանակ փողը չէ՞ մենակ *Թիփլիս* էր — 335: — Անոշ, — ասաց, — քու հեր Ակոփը պատերազմով որ *Թիփլիս* բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք — 336: Խոսքս էն է, որ պապին *Թիփլիս* չէին ճանաչում ու հարգում էին — 336: Դու Ակոփի ետևից *Թիփլիս* չես գնացել — 336:

ԹԻՓԼԻՍՅԱՆ — *Թիփլիսյան* ջերմուկներում շահը կոտորածից հետո լողացել է — 406:

ԹԻՖԼԻՍ — ու էդ տոժման շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու *թիֆլիսա* մուրթելը Թեվրևի մոտ է, գնա բեր — 285:

ԹԻՖԼԻՍՅԱՆ — ինքը վարո՞ղն էր իրենից *թիֆլիսյան* ֆոկլուսով զգել — 269:

ԹԽԵԼ — Հաց *էք թխում* — 328: Աղուն քույրիկը փուռը վառել, հաց *էր թխում* — 326: սա ժողովրդի հետ պայմանավորվել հաց *չէր թխում* — 380:

ԹՂԱԿՑԵԼ — Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վոռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ *թղթակցել էին*՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292:

ԹՄԲԻՐ — մահվան *թմբիրի մեջ* կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել — 316:

ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը *թշնամական* երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա — 279: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը *թշնամական* ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին — 373: որպեսզի *թշնամական* Հովըտի առաջ միասնական լինեն — 377:

ԹՇՆԱՄԱՆՔ — թուրքի հացը հաց ու թշնամանքն էլ *թշնամանք* է — 299: Բայց մանավանդ հալիվորների դեմ նրա *թշնամանքը* հատուկ է — 402: թուրքի հացը հաց ու *թշնամանքն* էլ թշնամանք է — 299: կարծես հատկապես էր խորտակում ու հատուկ *թշնամանքով* հասկացնում — 373:

ԹՇՆԱՄԻ — եկել է, էն *թշնամի* ձորից ուրեմն դուրս է եկել, եկել հայրենիք — 277: ու քեզ թողնեն *թշնամի* իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը *թշնամական* երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա — 279: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն *թշնամի* էր ունեցել — 299: Որ ասեր *թշնամի* հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց — 318: *Թշնամի* հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ — 322: չասենք *թշնամի* — այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր — 328: Թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ *թշնամի*, հիմա արդեն ընտանի լեզվով — 339: դուք ուրախությունին *թշնամի* եք — 342: ասիլ մի՛ թե մենք քո ուրախությունին *թշնամի* ենք — 342: մամայիդ քեզանից կտրում, էս *թշնամի* գյուղից որոշումով հանում են — 350: եղբորից ավելի կարմրած *թշնամի* էր — 361: յա դ՛ թույն ու *թշնամի* — 382: Բոլորդ իմ որբերի *թշնամին* եք — 288: քո *թշնամին* ահա պիտի նայի տեսնի, որ քո ճանապարհը փակ է — 325: այսինքն որ ամբողջ գյուղը Շուշանի *թշնամին* ու բանասարկուն է — 347: *թշնամիս* ինձ վարկաբեկյել է — 302: *Թշնամու* սպիտակ դրոշի պես շապիկ-փոխանը բարձրացրեց — 307: *թշնամու* սարքած ասեկոս է — 338: հեռվից քար ու մանավանդ *թշնամու* հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է իմ զոհն ես, թերևս նետում էր — 351: ու *թշնամու* զոմեշի պես մտավ

տնամերձ – 372: ուղղակի թշնամու նման սպանեց, ազնիվ խոսք – 397:

ԹՇՆԱՄՈՒԹՅՈՒՆ — հետո, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու Սանդոյի, հին թշնամություն կար – 301:

ԹՇՆԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: մեկը թշնամություն կանի – 328:

ԹՈԹԲՈՇ — մեր Թոթրոշի ու Ռափի նման է եղել – 407:

ԹՈՒՆԼԻ — հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխլի էր մաշկում – 326:

ԹՈՒԿ — Հալիվորը դնչկալի թոկը բռնած – 352:

ԹՈՂ — էս անտերը թող մի քիչ լուսավորվի – 274: Ումը որ են՝ թող գան իրենք ճանաչեն – 274: Ես չգիտեմ, թող ինքը խոսի – 281: Թող գան իրենց անտերին տեր լինեն – 281: ասում ենք իրենց ընկերներին երբ ուզում են թող հավաքեն – 283: ասում էր չարչարված է, թող էլ չչարչարվի ու ծիծաղում էր – 287: Ես իմ վարչության որոշմանը դեմ չեմ կենա, դրկել են՝ թող աշխատի – 288: ասացինք ինքը ինչպես հարմար է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: թող էստեղից վայելի – 290: շքանշանն էլ սուտ էր, բայց թող ձեր խոսքը լինի – 294: բայց սպառնանք թող լինեք՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: բայց թող քո խոսքը լինի – 308: թող քո կենացը լինի – 308: – Այտա՛, – կանչեց, – թող գան – 314: մինչև ավտոբուս հետո թող գա ն – 314: թող գան – 315: Ասեք թող չխանգարվի – 315: մինչև ուր գնում են՝ թող գնան – 315: Թող թոչի՛, ասաց Ջանդառը, թող թոչի՛ – 315: Թող թոչի՛, ասաց Ջանդառը, թող թոչի՛ – 315: թող ձիավորված թոչի դուրս գա – 315: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: թող խառնվեին անժամանակ բեղմնավորվեին – 321: թող պետականի անունով պահվող սեփականը մատնվեր – 321: թող ջարդվեր ու մե՛զ էլ ազատեր, ի՛նքն էլ ազատվեր – 321: Եթե սիրող նեղվում է՝ խմիր թող լենանա – 326: Թող գա ասի էստեղ չեմ ապրելու – 335: Թող դարսի ու գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: Թող խելք ունենար՝ հազար ստանար, ձեռք չենք բռնել – 342: իմ հերը բանակից թող գա իմ վրա խոսի – 344: թող գա էս անպետք փչացածին տանի – 361: թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: Իրենց մեջ որոշեցին ասացին թող բոխի ու էս գյուղամիջից չքվի – 362: Թող հետներդ գա, էլի, Վերան ջան – 365: բայց թող գա – 365: այսինքն թե իրենք թող խելք ունենան – 365-366: իրենք էլ թող ասեն – 370: թող եղածն էլ չլինի – 372: նրա գործարար արագությունն ու ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378: թող մի պահեստ լինի ու պահեստը այստեղ Ծմակուտ լինի – 379: մեր հարսանիքներն այստեղ թող ծաղկեցնի – 381: ասում էր կանայք թող դուրս գնան՝ բան եմ պատմում – 381: բայց միջոցե՛կ Սեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովրտից թող ինձ կարգադրի – 389: ասացին թող կովեն՝ տակից տեսնենք ինչեր են դուրս գալիս – 395: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան հանում է թող հանի ու ետ բեր – 396: ինքը թող մեկին համոզի տեղը դրկի ու չքվում է չքվի – 397: արտահայտվում է թող արտահայտվի – 399: գնում է թող գնա – 401: թող գնա – 401: խեղճ հորեղբորիցն էլ տանձին յե մնացել, ինչի՛ չլինյե, ինչքան կկանգնե թող լինյե – 414:

ԹՈՂ ԱՆԵԼ — թող չի անում գնամ իմ դուռը – 325: թող չի անում գնամ իմ դուռը – 325:

ԹՈՂՆԵԼ — Շուշանը մի բույս որոշեց Թեվրկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: մեզ էստեղ թողած էլ ուր ես գնում – 314: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: Մաշային թողած իրենք գնում են – 341: վարսակի ու կորնգանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է գրում – 380: աշխատանքը երեսի վրա թողած՝ ժողովուրդը պոկված գնում է – 391: – Այ ընկեր, – ասաց, – որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: թողնում եմ մյուս անգամվան – 406: ընկերոջդ խի՞ էս մենակ թողնում – 373: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382: չեն թողնում շները լիզեն – 272: դուռը բացում ու Ավետըքին ներս են թողնում – 409: հաշվապահությունը հաշվում՝ մենք բաց էինք թողնում – 345: խորամանկ որն է պատրվակով նրան խոտհարք չէր թողնում – 287: բացակայելիք օրերի մասին մի կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: համարիք որ Թեվրկին չէր թողնում՝ հարբի – 309: կենացի խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի ու բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: Թեվրկին մտածել չէր թողնում – 371: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: Սեդրակին չէին թողնում տուն գնա – 378: մենք մեր ախպորը Տաշքենդ անտեր ենք թողնելու – 297: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: երեք երեխային թողնելու են վրադ՝ որ իրենք ազատ չքվեն – 371: սարդոստայնի նման պսպղում էր, թե՛ մոռացել վառված այդպես թողել ենք՝ վառվում է – 331: ղեկավարությանը համար տակը բան չես թողել – 415: Մեր երկու ընտանիքի երեք զոհից նկար միայն Ակոփն է թողել – 283: էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխանքն՝ Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու մի երկու ամսից կգամ – 340: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: Երկայնաբազուկ-Արդությանների եզան մոտից թողել փախել է – 405-406: ոչ մեկին չեն թողել դպրոցը կարգին վերջացնի – 410: ոչխարի կեղծ ճամփաներին էինք թողել – 322: Ջանդառին մոտ չէր թողել – 278: չէր թողել պեպենտի կինն զբաղեցնի – 322: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտուլի մարգերում թողել էր, միջոցե՛կ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվաթի – 351: Մանվելն իրենից նկար չէր թողել – 359: բահն ու դույլը բերել բանջարանոցում թողել էր – 374: Անցած անգամ հայրը կրակի վրա կիսախաշ կարտուլ էր թողել – 375: թողել էր կրակն էդպես էլ հանգչի – 375: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել վագրի լարին երեխայի մի կարմիր շավվար էր թողել – 390: Խոսքն առավոտյան Ռոստոմին էին թողել – 389: Պահեստն այդպես առանց կողպեքի ու կնքած զմուռսի թողեցինք եկանք – 348: տո շա՛, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք – 413: տո շա՛, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք –

413: Աշխարքում էլ մաքուր աղջիկ *չթողիք* – 317: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվագ *թողեց* – 279: սուսուփուս *թողեց* գնաց – 291: Ետևից երեք որբ *թողեց*, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի նշ – 300: բայց հնազանդվեց ու *թողեց* – 340: *թողեց* ու նրանց չափարը կացնահարելով իջավ – 344: ժողովրդին այդպես խառնված *թողեց* ու պահեստից բարձրացավ գրասենյակ – 346: մեկը մի նշանավոր արարք ու հետք *չթողեց* – 355: ամանը ձեռքին այդպես շփոված *թողեց* ու գնաց իր դռանը վազվելու – 355: ամանն այգում *թողեց* ու ետ եկավ – 360: հարսը սյունը *թողեց* – 365: Շուշանը ձեռքի գործը *թողեց* – 366: *թողեց* սենյակից դուրս եկավ – 377: Ու որ բերեց ներքևը *թողեց* ու ինքը բարձրացավ – 392: ետ քաշվեց ու հովրտեցու օրդուի առաջ Համբկին մենակ *թողեց* – 408: *թողեցին* այստեղ՝ իր սրբած տնտեսության տիրակալ – 383: վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը *չթողեցին* գոնե մի երկու ամիս անարատ սուգ պահի – 410: իրենց էլ *թողնենք* էսօր ու վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք *թողնենք* – 307: *չթողնենք* կովեն – 395: Ջանդառը որ հանկարծ քնի՝ *չթողնենք* մրսի, վրան շոր կզցեք – 315: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը *թողնի* գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը *թողնի* գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը *չթողնի* քնել – 315: Ու քեզ գերեզմանին մոտիկ *չթողնեն* – 279: ու քեզ *թողնեն* թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծակկուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ *թողնեն*, աչքերը շողում էին – 336: բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ *թողնեինք* անցնեինք Ջարխեշ – 307: Հողեմ մուրի գլուխդ, էդքան հասկացողությունը ունեիր՝ *բռնեիր չթողնեիր* գնա – 413: զիժ Դանելին *թողնեին* իրենց միջից «պատահա-պատահ կանեմ, հուժ-հուժ կուտե՛մ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401: *կթողնեմ* դեզիցս խոտ կուտես – 278: կռաջլերդ կկտրեմ ու *կթողնեմ* ոսիս առաջ ընկած էդպես վնասալուծ – 289: ոչ երանին մեկ էլ այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ *կթողնեմ* – 297: Էս սիրուն աշխարքը *պիտի թողնենք* մեռնենք – 320: հիվանդ երեխաների վրա պառավը *պիտի* աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի ձմռախնձոր *թողնեմ* – 352:

ԹՈՂՏՎՈՒԹՅՈՒՆ — մեծ պեպենտի հովանավոր *թողտվությամբ* փոքր պեպենտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքևների վրա ծախել – 367:

ԹՈՇԱԿ — հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կրվորի աշխատավարձը իմ *թոշակից* շատ է լինելու – 366: որպեսզի սա հանգստյան գնա բարձր *թոշակով* – 410:

ԹՈՇԱԿԱՌՈՒ — մենք պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք պատերազմի մասնակից հաշմանդամ *թոշակառու* է – 379: բայց այլևս *թոշակառու* էր – 385:

ԹՈՌ — Թոռներիդ *թոռները* թե հանկարծ ուղղվեցին՝ ուղղվեցին – 329: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիգուկեսի առաջ հալիվորն ու *թոռներն* էին – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա *թոռներն* էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: պոռններին հույս տվեց ու գլուխը *թոռների* գուլպայի վրա կախեց – 334: *Թոռներիդ* թոռները թե հանկարծ ուղղվեցին՝ ուղղվեցին – 329: *թոռներիդ* գցել են փեթակների մեջ – 346: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը *պապից թոռ* Ասորենց ձեռք գեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնեն է, գնա՛, երեխա – 323: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց *թոռների մեջ* ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: լավ թե վատ՝ ես իմն ապրել եմ ու իմ *թոռների գլխին* նանի եմ – 364:

ԹՈՌՆԱՎՈՐՎԵԼ — ու *թոռնավորվելուց հետո* վեր կացան մարդի գնացին – 364:

ԹՈՐ — *թոռերը* չգորեցին – 308: *թոռերը* փետի հետ վնգում են – 408:

ԹՈՐԱՄԱՏ — Անտառապետությունը Տիգրանի ձեռքից առել տվել էին մի թոքախտ վաստակավորի – 344:

ԹՈՐԱՄԱՏԱՎՈՐ — ձին պատրաստ կապած՝ գազազած սպասում էր *թոքախտավորի* հատնելուն – 344-345:

ԹՈՒՍԾ (փոխանություն) — բայց այնքան վեհանկություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին *լեզվից* պատահաբար *թոածը* – 350:

ԹՈՒՉԵԼ — լսելը, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր շալն ուտերին *դուրս-թոշելը* մեկ եղան – 336: արևոտ բաց լանջերով շիկաբաշը *թոշում էր* – 316: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին *թոշում* – 346: բոլորի սիրտն էլ այստեղից *թոշել* ուրիշ տեղ էր – 342: ուլերից մի երկուսը *թոշել էին* պահեստի պատուհանները – 323: Քնաթաթախ կռտած կարմիրը շեղակի ընդառաջ *թոալ*՝ ձմերուկին – 270: վնգստաց ու *թոալ* Օհանի երեսին թե՛ թոալ ու վնգստաց – 289: վնգստաց ու *թոալ* Օհանի երեսին թե՛ *թոալ* ու վնգստաց – 289: ու, քանի դեռ խեղճացած էր, *թոալ* վրան – 318: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախտուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, *դուրս թոալ* – 336: Մաշան կարմրած *դուրս թոալ*, ասաց – 341: Մապոգի քթի հետ մարգից կարտոլ *դուրս թոալ* – 373: ու դարձյալ կարտոլ *դուրս թոալ* – 374: իրար երեսի *թոան* – 270: *մոքից թոան* ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: Թող *թոչի*, ասաց Ջանդառը, թող *թոչի* – 315: Թող *թոչի*, ասաց Ջանդառը, թող *թոչի* – 315: թող ձիավորված *թոչի* դուրս գա – 315: հայրիկդ հիմա արծիվ է դառնալու *թոչի* – 316: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե ր *կթռնեն* թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311:

ԹՈՒՉՈՒՆ — ինչքան լավ օր ունեցել էր՝ այդ *թոշուն* գնացքի հետ հիշեց – 318:

ԹՈՒՅՆԵԼ — Ջանդառս գլուխը տակն է տալիս *թոցնում* ձիուն – 275: Ջանդառս ուսը դմակի տակն է տալիս ու *թոցնում* ձիուն – 275: տվել պոզը *թոցրել էինք* – 322: Դարպասից *թոցրին* հիմա էլ Կոթի – 410: քարից *կթոցնեմ* – 317:

ԹՎԱԼ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծակկուտյան մեր սև ռադիոյի

բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ *թվա* – 279:

ԹՎԱԿԱՆ — է, հեռավոր երեսնական *թվականներից* Մանթաշյանը հռչակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով – 385:

ԹՎԱՆՔ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կոտոր փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛՛ հենց թրով ու *թվանքով* – պատրաստ եղեք – 303:

ԹԴԹԻՌ — բայց այլևս տազնապ ու *թրթիռ*, կարմիր վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378:

ԹԴԹԱԼ — փակ աչքերի վրա բարակ կոպերը *թրթռում են* – 276: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի *սիրտն* իրոք մի քիչ *թրթռում*, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: Խուփ կոպերը *թրթռացին* – 281:

ԹԴԹԱՅՆԵԼ — այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս *սիրտ չի թրթռացնում* – 403: Բարակ կոպերն իր նման *թրթռացրեց* ասաց «պահեստի էնիքը» – 289-290: կոպերը *թրթռացրեց* ասաց – 399:

ԹԴԻՔ — մեծը գոմշի *թրիքն* է – 304:

ԹՈՒ — երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ *թո՛ւ, թո՛ւ* – 348: երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ *թո՛ւ, թո՛ւ* – 348: Պառավը թու-թու արեց՝ *թու*, թու – 349: Պառավը թու-թու արեց՝ *թու*, թու – 349: Ակովիբ գլուխը քեզանից կորցրեց, *թո՛ւ, թո՛ւ* – 349: Ակովիբ գլուխը քեզանից կորցրեց, *թո՛ւ, թո՛ւ* – 349: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ *թու*, թու – 354: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ *թու*, *թու* – 354:

ԹՈՒ-ԹՈՒ ԱՆԵԼ — երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու *թու-թու էր անում*՝ *թո՛ւ, թո՛ւ* – 348: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու *թու-թու էր անում*՝ *թու*, թու – 354: Պառավը *թու-թու արեց*՝ *թու*, թու – 349:

ԹՈՒԼԱՆԱԼ — բայց մեր *սիրտը* մի քիչ *թուլանում է*՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Ծմակուտի դրոշակիր տնտեսությունը վերջնականապես *թուլացել է* – 302: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից *թուլացան* – 281:

ԹՈՒԼԱՅՆԵԼ — քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը *թուլացրել է* – 302:

ԹՈՒՂԹ — Ու հետո մի անմեղության *թուղթ*, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեին *թուղթ* լրացնեն ու տակը լավ պինդ ստորագրեն – 377: հետո Թեվիլը ծոցագրպանից մի *թուղթ* հանեց տվեց Մեվանին – 402: *Թուղթը* սպիտակ է լինում – 300: *Թուղթը* ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: *թուղթը* էտ ծոցագրպանը դրեց – 402: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան ալիմենտի *թղթին* մանրամասն նկարագրած կլինի – 312: Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվիլին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, *թղթերին* նայել ու հաշվել – 411: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի *թղթերից* հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ *թղթով* Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի *թղթով* էլ առանձին փաթաթեց – 313: հավ էր տապակել, թերթի *թղթով* հատուկ փաթաթել – 319: բայց որ *սև թուղթը* ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: դատարանի որոշումը *թղթերի մեջ* էր եղել – 411:

(ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ) ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ — Մելքսանց Մերգոյի տնից մի *Հովհաննես Թումանյան* հանելու մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: *Հովհաննես Թումանյանի* հին թավաղների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարիք որ գառնիկ ախպոր մասին *Հովհաննես Թումանյանի* տխուր գրույցն է – 375-376: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսանց Իշուկի վրա *Հովհաննես Թումանյանից* սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ընթացավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց *Հովհաննես Թումանյանի անունով* մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284:

ԹՈՒՅԼ — և, բացի այդ, վարքից *թույլ* էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ *թույլ* էր – 288: և, բացի այդ, վարքից *թույլ* էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ *թույլ* էր – 288: Հետո մի *թույլ* հպվեց Թեվիլի արմունկին – 293: ակնաջը մի *թույլ* պաչեց – 293:

ԹՈՒՅԼԱՏԵԼ — այսինքն Թեվիլին *թույլատրեց* գյուղ մտնել – 325: որ երբ *թույլատրեն* ասեն երգիր ու պատմիր՝ երգի ու պատմիր – 381:

ԹՈՒՅԼ ՏՄԼ — Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն *թույլ չէր տալիս* – 310: Բայց *թույլ տվեց*, ամանը վզի տակ քաշեցին – 272: վեհանձնաբար *թույլ տվեց* – 368: բայց սրանք *թույլ տալին* իրենց միջով համլետյան մտքե՛ր անցնեն – 401:

ԹՈՒՅՆ — ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ *թույն* տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիլը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի *թույն* է տվել – 323: յա՛ դ՛ *թույն* ու թշնամի՝ – 382: Էդ ո՛նց էք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, *թույնը* իմ անտեր որբերին – 348: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախ՛ջի՛, սիպտակ ուլս ո՛ւր է՝ տեգրս սուրբ ոստի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք *թույնն* ինքը չի տվել – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե

միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն *թույնի* կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Բայրս. ձեր *թույնի* կարծիքը սուտ դուրս եկավ – 294: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – *թույնի* կարծիքը վերանալուց հետո – 309: ուրեմն *թույնի* կարծիքին լավ հավատալիս էր եղել – 309: հետո որ *թույնի* կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: Գործարանի *թույներից* ջարդվում էր – 306: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն *թույնի* կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին *թույնով* սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին թե Շուշանի տիգրանամանակ իսկերը պառավ որձաձիռն մաքուր սպիտակ քարաղը *որպես թույն* են հյուրասիրել, Բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351:

ԹՈՒՆԱՎՈՐՎԱԾԸ (փոխանություն) — Արնաքամվե և, կարիճ էր դարձել, իսկ *թունավորվածները*, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են – 323:

ԹՈՒՆԱՎՈՐՎԵԼ — որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ *թունավորվի* – 351:

ԹՈՒՇ — Մեր չունե՛ր՝ որ *թուշը* պաշելով խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: *թշերը* կարմրում էին – 309: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ *թուշն* ինչքան էլ պաշես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է – 314:

ԹՈՒՋ — Էն վառեկի չափ կնիկը յոթփթանոց էր *թուշը* տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիՖեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300:

ԹՈՒԲ — սրբած *թուր* է – 268: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակնով, ով էլ զլուխ ու լեզու չունի, Բայց կուտը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ւ՝ հենց *թուր* ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303:

ԹՈՒԲՈՒԹՎԱՆՔ — դեռ անանուն այդ Ծմակուտ *թուրութվանք*, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353:

ԹՈՒԲՔ — Էդ խի՞, Էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի *թուրք* էլ մենք ենք – 287: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ռսի անտառապահի, *թուրք* բեզերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Մանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: հայ, վրացի, *թուրք* ժողովուրդ է փոխվում – 312: իսկ ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ *թուրք* – 313: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ *թուրութվանք*, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե *թուրք*՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Ղազախի *թուրք* կլինե՛ր թե մեր Հովրտի հայ իրենց սահմանը նրա առաջ ետ էին քաշում – 353: ժանտախտի մի կատաղություն՝ որ *թուրք* բեզերին սարերից քշեր – 355: երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, մի յափնջի ու *թուրք* սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: Երբ *թուրքը* մորթ է անում՝ կողքին պիտի լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես – 272: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռն մեջ՝ ղազախեցի *թուրքը* Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318: *թուրքը* մերժված դուրս էր եկել սարերը – 318: Մեր բարեկամ *թուրքերը* մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, Բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Մեր բարեկամ *թուրքերը* մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: Թեվրկին Ետնը գցած գնար *թուրքերը* չոբա՞ն – 288: *թուրքն* ասում է ճամփորդը պիտի ճամփին լինի – 311: դառնում էին *թուրքի* խանում – 269: Ջանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ. *թուրքի* շուն լինե՛ր ու ասե՛ր գնա ու նստե՛ր նայե՛ր – 273: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված *թուրքի* չոբանի դազանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: *թուրքի* քոռ Ահմադը էս երկրի ամբողջ չորանությունից Օհանին գերադասում էր – 288: *թուրքի* հացը հաց ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: ինչպես որ *թուրքի* հին ժամանակ է եղել – 303: ոչ *թուրքի* գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից *թուրքի* հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուրման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: *թուրքի* փաշայի պես կուրծքը դուրս գցեց – 364: կարծել էր Ծմակուտը հին *թուրքի* գյուղ է – 401: *թուրքից* էս երկիրը սրանք արյուն տալով են խլել – 305: Ղազախի *թուրքերից* որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: Ջանդառը *թուրքի նման* մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո ոռ, – ասաց, – աստանալիս – 274:

ԹՈՒԲՔԵՐԵՆ — – Գյոզընդադրենմ է, – *թուրքերեն* ասաց, – բախտ է, բախտ – 277: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու *թուրքերեն* ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: ու մեր հոր վայրիվերո, Ետեղից, Էտեղից իրար գցած հայերեն-*թուրքերեն* զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: բերանդ առանց մի *թուրքերեն* բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ *թուրքերեն* էս խոսում – 286: բերանդ առանց մի *թուրքերեն* բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ *թուրքերեն* էս խոսում – 286:

ԹՈՒՓ — գարնանը ցանե՛լ էր թե անցյալ ցանքից էին հատուկենտ *թփեր* մնացել – 374: գրեմաստու *թուփը* չէր եղել՝ ձորն էր ընկնելու – 314: նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, քարից ու *թփից* մի կողմ էր կենում – 355: *թփերի Ետնն* սպասում են կոիվը վերջանա՞ որ դուրս գան անտեր որբնայրուս կալկոխ անեն – 349:

ԹՈՒՔ — Թեվանը *թուրք* կուլ տվեց ասաց – 294: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ *թուրք* կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: *թուրք* կուլ տվեց ու հիմար դառնությունը երեսին սպասեց – 357:

ԹՈՒՔՈՒՄՈՒՐ — այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, *թուքումրի*, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել — 289:

ԹՓԹՓԱՅՆԵԼ — այսինքն ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին *թփթփացնում է* — 415: պոչները *թփթփացնում էին* — 392:

ԹՓՈՒՏ — մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի *թփուտներում* անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր — 277:

ԹՔԵԼ — գալիս գլխին կանգնում *թքում է* — 409: լսողը *թքում*, տուն էր մտնում ու իր տղա-երեխայից զգվում — 287: որ խուլն էր անում ու *թքում*, ասում է, տավարը խրտնում էր — 353: համարիք *թքեցինք* — 305: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու *թքես*, մենք դուրս էինք գցել — 347: օձի պես կնայի ու մեջը *կթքի* — 328: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով *պիտի* ողողես ու *թքես*, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում — 272: մոնչոցով խուլն կաներ ու գլխի վերևով *կթքեր* — 359:

Ժ

ԺԱՄ — էդ ի՞նչ ես ասում, արա, որ էս էլ մի *ժամ* է ասում ես՝ չեմ հասկանում — 280: մի կամ մի երկու *ժամ* էլ գրասենյակի դռան էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի — 290: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս *ժամ* աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք — 324: — Երկու *ժամ* է, — ասաց, — շունդ առաջս կտրել է — 325: և ճիշտ առավոտյան հատուկ համերգի *ժամն* էր — 271: *ժամի* ուղիղ մեկն էր — 392: *ժամի* ուղիղ երկուսն անց երեսուն րոպե էր — 403:

ԺԱՄԱՆԱԿ (գոյական) — Այսինքն դեռ *ժամանակ* չէինք ունեցել՝ որ քնենք ու հասկանանք, շնորհակալություն — 276: Եղել էր, որ Ջանդառն սխալվել, գուր տեղը ճանապարհ ու *ժամանակ* էր կորցրել — 277: քանի որ եթե, ասենք, միջոցով թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու *ժամանակ* էինք ունենալու — 296: էլ իմուքո, էգուրձ, պետական-սեփական ու *ժամանակ* չհարցրինք — 321: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածաբար վերելու ու կարծիքների մեջ տապալկվելու *ժամանակ* տվեց — 365: բայց անտեր մնա *ժամանակը* — 284: *ժամանակը* հիմա սպիտակ շիֆերինն է — 372: *ժամանակը* չէ՞ ցեց է — 395: մնացած *ժամանակը* կարդում էին — 406: այսինքն թե դաչաղների ու վայրենության *ժամանակները* խոր հնում են մնացել — 311: և եթե մոր հին *ժամանակները* լինեին — 359: *ժամանակն* ահա այդքան աղքատ էր — 287: դավաճան Բերիայից հետո միլիցիայի խեղճացած *ժամանակն* էր — 304: թե՛ կարծում ես հին *ժամանակներն* են — 374: Էն *ժամանակվա* համալսարանն էլ ու միջակարգն էլ յոթնամյակն էր — 284: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովընտցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ *ժամանակի* դրվածքը — 391: *ժամանակի* ցեցը քեռու ու քրոջ զավակի նրանց բարեկամությունը քրքրել էր — 395: Է՛, *ժամանակի* ընթացքում մեկ էլ հանդիպեն-չհանդիպեն — 395: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՞ ձիու հին *ժամանակների* կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի — 278: նոր *ժամանակների* ոգուն համապատասխան ինքնուրույն է մտածում ու հասկանում — 400: պղնձե բարձր զանգը հին *ժամանակների* իր համաձայնությունային նշանակությունը կորցրել է — 403: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր *ժամանակներին* համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի — 403: որպեսզի ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները *ժամանակից* մի որևէ օգուտ չէ՞ն պոկում — 378: երեխա *ժամանակից* նկատած մի աղբյուր ուներ — 388: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին *ժամանակներից* կար — 318: մեր սև լաչառի պահեստապետ *ժամանակներից* շեմքատակերին ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել — 323: կարերի մեջ իրենց հայրերի ու պապերի *ժամանակներից* խոզի ոջիլ էր շարվել — 363: բայց մեր ծնողները պապեր էին եղել ու հին խավար *ժամանակներում* մեզ ունեցել էին — 283: Չեզոք Լոռու *ժամանակներում*, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դագանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել — 301-302: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին *ժամանակներում* իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է — 328: Ամայի հին *ժամանակներում*, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել — 353: բայց իրենց հին *ժամանակներում* հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկային ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար — 355: հին *ժամանակներում* Նիկայն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր — 359: պատերազմի դժվար *ժամանակներից* հետո արդեն ֆերմայի վարիչ չէր — 301: և բոլորի համար մի րոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց *ժամանակի մեջ* խամրել, պատավել ու մարել էր — 343:

ԺԱՄԱՆԱԿ (կապ) — և այդ ամբողջ *ժամանակ* կնոջ, սերկևիլի, զարգանդի ու փոշու հոտ է գալիս — 268: Միևնև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար *ժամանակ* մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին — 282: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգորյանի եկած *ժամանակ* հետը քայլեր ու մի հարմար րոպեի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է — 301: ինչպես որ թուրքի հին *ժամանակ* է եղել — 303: Հախպատն էն *ժամանակ* դեռ մի երկու անասուն ուներ — 306: Օմակուտի ինքնուրույնության *ժամանակ* էլ ու Հովընտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիք ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը — 310: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու *ժամանակ* ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ Էնիքը՝ մեր չոր ծնկները — 317: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի *ժամանակ* ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ Էնիքը՝ մեր չոր ծնկները — 317:

պատահաբաղի ծայրով ավսեն ամբողջ *ժամանակ* քչփորում, ուռչում ու կարմրում էր – 319: Էն *ժամանակ* էլ մի բան չէր – 331: Էն *ժամանակ* քիչ եկամուտով, փոքր ակունքներով յուր էինք գնում – 331: Կաղնի տախտակը, որ էն *ժամանակ* դույլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր – 331: Էն *ժամանակ* փողը չէ՞ մենակ Թիփլիս էր – 335: Երեխա *ժամանակ* լավ շվշվացնում ու երգում էր – 338: Նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ *ժամանակ* էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Ժողովների *ժամանակ*, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: Երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան *ժամանակ* սապոգը մի անգամ չէր հագել – 345: Երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն *ժամանակ* բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: աղջիկ *ժամանակ* նրա տեսած փողն էդ էր – 366: Կենտրոնից դեկավարության եկած *ժամանակ* այստեղ Օմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: Երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն *ժամանակ* սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: Անասնաբույժն այն *ժամանակ* պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390: Բայց խմած *ժամանակ* պատահում էր – 394: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի *ժամանակ* Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին գրնագանել – 401: իսկ Թեմիկն այդ *ժամանակ* շահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովըտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: Եթե քու տեսնես ուզենար՝ էսքան *ժամանակ* մի անգամ իրեն կերևացներ – 411: եկած *ժամանակ* միայն Սանդրոյի տանն է հացի նստում – 414:

ԺԱՄԱՆԱԿ (մակբայ) — Բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ *ժամանակին* զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ *ժամանակին* դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: *ժամանակին* մեր հերը հատին տասը կոպեկ, էնիքը մի մանեթ է տվել – 335: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ *ժամանակին* տեղդ մտիր – 342: չէ՞ *ժամանակին* էլ Ածուխշինողանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ — Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպեկոտի հետ խորհրդի նստելու Թեմանը իր համար երկրորդ *ժամանակավոր* կնոջը բերել էր – 292: Մինչև Զանդադի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ *ժամանակավոր* բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Երկրորդ *ժամանակավոր* կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շալվարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: *ժամանակավոր* երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրությունասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: *ժամանակավոր* երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, Բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: Բայց սիրտը շան նման Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ *ժամանակավոր* կնոջ ոտքերին – 413: նրա *ժամանակավոր* ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ *ժամանակավոր* կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:

ԺԱՄԱՆԵԼ — որ գեներալները *ժամանում* ու լուռ ենթականերին ետնները-զգած պտտվում են – 371:

ԺԱՄԱՏՈՒՅՑ — Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թևին *ժամացույց* ունեն – 403: Ծանր *ժամացույց* թևին, ձեռները խաչած սպասում է բարձեն – 402: ու Ծանր *ժամացույց* կապած սև ձեռքը կարճ նետել է ձորի վրա – 402: *ժամացույցի* զանգը չգիտեր չէ՞ր խփել թե քնի մեջ չէր լսել – 376: ամեն զանգի հետ նայում էին *ժամացույցներին* – 378: որձով, մեղրով ու կնկա թևի *ժամացույցով* դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: թևի *ժամացույցով* ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: դեղին փրփուրը կանգնում, *ժամացույցով* քսան բոպեկում հագիվ նստում էր – 382: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Օաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի *ժամացույցով* մաքուր մի բոպե առաջ ընկավ – 389:

ԺԱՄԻՆ — Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության *ժամին*՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321:

ԺԱՆԳ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, *ժանգն* սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:

ԺԱՆԳԱՌՔ — Առավոտվա դառը *ժանգառքի հետ* եկավ սուլեց – 269:

ԺԱՆԳՈՏ — Մեծ *ժանգոտը*. – Տուր, արա, – ասաց, – հասցրու մի սրա բերնին – 337: փոքր *ժանգոտը* իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց – 338: Մեծ *ժանգոտը* զարմացավ, խիստաց – 339: մեծ *ժանգոտը* չգիտեր ինչ դեկավար – 339: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր *ժանգոտին*, այլ որպես մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր *ժանգոտին*, այլ որպես մեծ եղբոր՝ մեծ *ժանգոտին* էր նայելու – 336-337: Մեծ պեպենը փոքր *ժանգոտին* ասաց – 337:

ԺԱՆԳՈՏԵԼ — Բայց թատվ խմողի համար էլ *չժանգոտող* հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414:

ԺԱՆԳՈՏՎԵԼ — *ժանգոտվեց* ու «ի» արեց ի իիի – 394:

ԺԱՆԴԱՐՄ — մեզ Ջանդարտ նա կնքեց, այսինքն *ժանդարտ* – 283: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդարտ ու Ջանդարտ էինք՝ *ժանդարտ* – 284:

ԺԱՆՏԱԽՏ — մեկ էլ տեսար *ժանտախտը* խփեց հիսունը զրո արեց – 361: *ժանտախտի* մի կատաղություն՝ որ թուրք բեգերին սարերից քշեր – 355:

ԺԱՊԱՎԵՆ — միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ *ժապավեն* կապեց – 292:

ԺԱՌԱՆԳ — Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար *ժառանգ* չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Խեղճն անձնական *ժառանգ* չունի – 398: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի *ժառանգը* միջոցով թաթարն է, հա տ, կվառի – 351: Շաքարի *ժառանգը*, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է – 414: ուժ ունի ու *ժառանգը* հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե *ժառանգը* Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: կարմիր խորանի առաջ *ժառանգը* բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր սյունը խրել – 414: *ժառանգը* Տագանոզ հատուկ մարդ է դրկել – 414: ինչպես որ Վաթրնանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի *ժառանգները* Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի *ժառանգն* է, քարհանքերի պետ է – 414: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու *ժառանգների* բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փոքի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: մի քիչ էլ իմ *ժառանգներին* ծառայեմ – 297:

ԺԻՎՈՏՆՈՎՈՂՈՍՏՎՈՆ — զուտ էսքան տղայով մի Հովիտի չափ թերթուսամագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա Ժիզն, *ժիվոտնովոդստվո*, Նաշ զեյնոնի դրուզ, Մովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Մովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա Ժիզն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ԺՈՂՎՈՄ — Հողեմ էդ ապահով զուլխո, – կանչեց, – որ էդ *ժողկոմ* մարդիդ ըոխել մտել ես ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: *ժողկոմների ժամանակ*, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոզ նվիրեց – 345:

ԺՈՂՈՎ — ու մինչև հիմա որ ասում են *ժողով*՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: բայց *ժողովն* այդպես էլ չեր շարունակվել – 305: դպրոցի վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը *ժողովում* սաստեց – 304:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ — *ժողովրդական* զգվանքի ու արհամարհանքի անդունդ ձորից Սիրուն Թեվրեկին հանում էր – 286: *ժողովրդական* սիրո արժեքը մենք գիտենք – 286: Եվ ուրեմն պատկերացնում ենք նաև *ժողովրդական* արհամարհանքը – 286:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ — Էդ խի՞, էնպես *ժողովուրդ* չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: չորանի ետևից միայն երեք որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ երկու գյուղ *ժողովուրդ* – 301: հայ, վրացի, թուրք *ժողովուրդ* է փոխվում – 312: Էս գումերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար *ժողովուրդ* էլ – 313: Է՛, կերի հոտի վրա գազազած *ժողովուրդ* էր – 345: Է՛, սովից գազազած *ժողովուրդ* էր – 346: Արդեն հասնող *ժողովուրդ* էին – 352: քաշվող *ժողովուրդ* էին – 355: Եթե նայող *ժողովուրդ* չունենա՝ ձեռ չի բարձրացնի – 390: աշխատավոր տուժած *ժողովուրդ* էր – 391: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ *ժողովուրդ* է – 400: չե՞ որիշի ցավը բացահայտող ու կարեկից մի հատուկ *ժողովուրդ* կա – 412-413: Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ *ժողովուրդը* ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում – 268: ու *ժողովուրդը* քեզանից ետ քաշվի – 279: այսինքն պատկերացնում ենք, որ *ժողովուրդը* նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: *ժողովուրդը* ինքը հնարում, ուրախանում ասում է – 286: Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ *ժողովուրդը* նրա ետևից հու արեց – 289: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, *ժողովուրդը* գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որբ մնաց ու որբ մնաց մեր Ծմակուտի *ժողովուրդը* – 300: *ժողովուրդը* պատրաստ է – 304: *ժողովուրդը* ծեփում է – 304: *ժողովուրդը* շփոթվում ու մի պատասխան չի գտնում – 304: հետո *ժողովուրդը* ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ որպես մեծ եղբոր մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: *ժողովուրդը* ետևներից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: համարի որ սարի ամբողջ *ժողովուրդը* մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրեկի արանքում – 358-359: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու *ժողովուրդը* որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում – 359: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ *ժողովուրդը* նայում ու քեզանից զգվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ չելնեիր ու *ժողովուրդը* երեսդ չտեսներ – 362: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր *ժողովուրդը* մեծ ապագա էր տեսնում – 381: *ժողովուրդը* Ծմակուտից պոկված գնում է – 382: աշխատանքը երեսի վրա թողած՝ *ժողովուրդը* պոկված գնում է – 391: որ *ժողովուրդը* քու ղեկավարությունը քննադատում է – 392: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա *ժողովուրդը* խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: եթե տղամարդ էր՝ *ժողովուրդը* սուտ բան չի տարածի – 412: Բա քու գյուղի *ժողովուրդն* են, չէ – 299: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկոմ Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բույսի ականջի տակ ասեր՝ էս *ժողովուրդն* ափսոս է – 301: *ժողովուրդն* ասում է – 304: *ժողովուրդն* ասում է – 304: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր *ժողովուրդն* ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից ու ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Էսքան *ժողովուրդն*, է՛, Շուշանի հացի ապրածն է – 350: քո դեմ միաբանված *ժողովուրդն* է արասափելի – 359: *ժողովուրդն* իր ղեկավարության շուրջը կհավաքեր ու չէր ցրվի – 387: *ժողովուրդն* արդեն

հողովում ու անմահացում է – 398: մտքների մեջ վռագ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքեղցին, բայց նոր *ժողովուրդն* առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: և *ժողովուրդն* առհասարակ առաջնորդող խոսք ու վարք է պահանջում – 405: *ժողովուրդն* ասում է քեզ խփողը ես եմ եղել – 409: է՛, ջահել *ժողովրդի* գունավոր ավտոբուս – 278: մեր գյուղի իրական խելքուխորամանկությունը գողի Արտաշը, մեր *ժողովրդի* նվնվոցից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: համարվել էր՝ որ մեր *ժողովրդի* համաձայնությամբ Օմակուտը պիտի Հովվոցից կառավարվի – 305: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ *ժողովրդի* ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: մեր ոչ մի արարքով *ժողովրդի* աչքը չէ՞նք վախեցրել – 321: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քունը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ *ժողովրդի* բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ *ժողովրդի* դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: այսինքն որ *ժողովրդի* եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345: *ժողովրդի* գառը ֆինքաժինը ոնց է գրանցում – 357: *ժողովրդի* ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ – 359: *ժողովրդի* լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: Կամ նրա ռըսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը *ժողովրդի* բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: ինքներս ենք էս *ժողովրդի* ծառան – 370: *ժողովրդի* միտքը քոչի է – 375: այսինքն թե *ժողովրդի* վիճակը վատ է – 375: Մարդ կա պետական բարձր պաշտոնը իջեցնում, *ժողովրդի* ոտի տակ կորցնում է – 379-380: մեծ պեպենտը *ժողովրդի* սագերը, գառներն ու հորթերը կըշեր գոմը կաներ – 380: ո՛չ նախկինի չափ, բայց *ժողովրդի* սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտի ձեռքին կլինեին – 380: մեկառմեկ մտել էմ *ժողովրդի* բուր տները – 391: բայց *ժողովրդի* շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովվոցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Մեր իրավունքը *ժողովրդի* շահը հասկանալն է – 405: բայց վաղո՛ւց-վաղուց գիտեր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը *ժողովրդի* աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: *ժողովրդի* բերանում որիս տիրոջ անունը շատ կհոլովվի ու կօրհնվի – 413: *ժողովրդին* ճղում, միջով գեներալի նման անցնում է – 268: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ *ժողովրդին* ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: ձեթը կարտոլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը *ժողովրդին* պահեց – 297: մեր *ժողովրդին* իջեցնելու են Գործարան – 301: քանի որ տեղը լիճ կապելու ու *ժողովրդին* մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Օմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: կանգնում ներկայացուցչի թևն է մտնում, ասում *ժողովրդին* մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: իր հին հայրենիքի *ժողովրդին* մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Էստեղի ձեռ պապը Վանքերա ձեռ *ժողովրդին* ոնց թողել է՝ եղպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: *ժողովրդին* այդպես խառնված թողեց ու պահեստից բարձրացավ գրասենյակ – 346: Տիգրանը կարգադրեց մորթել ու միսը *ժողովրդին* ձրի բաժանել – 354: պետական քաշաճի գնով այլուրը տալիս էր *ժողովրդին* – 380: այսինքն կարծես բեմում խոսելիս լինեք դահլիճի *ժողովրդին* ի լսելիք – 393: թե չէ պատասխանի իրավունքը *ժողովրդին* կտամ, – այսինքն Թեվրկին – 398: – Ի՛նչ ես, արա, – ասաց, – իր ղեկավարության դեմ *ժողովրդին* գրգռում – 400: պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով *ժողովրդից* սիրված Բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: չասաց *ժողովրդից* ծաղրված է եղել, բայց իմ պապն է – 335: կարծում էր *ժողովրդից* թաքուն է – 354: բայց երեխայի նրա մաքուր երեսը *ժողովրդից* ոչինչ չէր թաքցնում – 354: բայց այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին *ժողովրդից* տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են – 400: Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու եղ ամբողջ գունավոր *ժողովրդի առաջ* խայտառակ էր եղել – 269: բայց օտար *ժողովրդի առաջ* ամաչում ու քրտինքը ետ է քաշում – 275: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի *ժողովրդի մեջ*՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյի թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, *ժողովրդի առաջ* խփի փոխ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: սարի *ժողովրդի մեջ* այդ դեպքը առհասարակ չքննվեց – 288: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը եղ *ժողովրդի մեջ* Շուշանի բերանը չընկնի – 288: *ժողովրդի միջից* իրեն հանեց – 289: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը *ժողովրդի մեջ* այդտեղ կանգնած էր – 289: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու եղ *ժողովրդի գլխով* փարախից փարախ իրար ձեն տվին – 290: *ժողովրդի հետ* ծիծաղեցինք – 290: Էնքան *ժողովրդի առաջ* դու ու դու էինք ինձ տվողձալողը – 293: եթե դեկին չի լինում ու *ժողովրդի մեջ* մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, եղ է – 340: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը *ժողովրդի առաջ* փռեն – 347: գողի նախագահը կարգադրեց մորթել, միսը *ժողովրդի վրա* բաժանել – 354: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սնացած եկավ ամբողջ *ժողովրդի միջով* մտավ գյուղխորհուրդ – 357: եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս *ժողովրդի առաջ* փակ լինեք – 360: *ժողովրդի առաջ* (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) *ժողովրդի առաջ* քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: սա *ժողովրդի հետ* պայմանավորվել հաց չէր թխում – 380: *ժողովրդի վրա* կես-մին փրփուր ու ջուր է ծախում – 386: վարկը վերականգնելու համար բերում է *ժողովրդի առաջ* ծեծի – 390: Թե խոսում ես՝ ասում են *ժողովրդի հետ* վարքը կոպիտ է – 390: Չասացին *ժողովրդի առաջ* դեպարությունն իրար վարկաբեկելու իրավունք չունի – 395: դուրս եկան էս *ժողովրդի առաջ* իրար քիթումուրթ

ջարդեցին – 395: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» *ժողովրդի առաջ* ներկայացնենք – 396: Բայց որ *ժողովրդի առաջ* իրենք կապկություն անեն – 396: Հրեղ *ժողովրդի մոտից* ես գալիս ու տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: Բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության *ժողովրդի մեջ* են – 398: *ժողովրդի առաջ* գյաղեն բա իրավո՞ւնք ունի Ավետերքի պատիվը գետնովը տա – 409: գյուղխորհրդի նախագահին *ժողովրդի առաջ* ծեծել ու գնացել – 412:

ԺՊԻՏ — տասնամյակների վաստակած բարձրությունից ճարահատ *ժպիտով* էր նայում ներքևի անհավասար կովին – 385:

ԺՊՏԱԼ — այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ *ժպտալ* – 396: արնաքամ Տելեմաքը փափուկ *ժպտալով* իրեն տվել է իր սպանիչների ձեռքը – 316: Ջանդաղը *ժպտալով* նորից զարթնեց – 316: սրտնեղելով, կարմրելով ու *ժպտալով* իրեն լատանի տակից հանում էր – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև *ժպտալով-ժպտալով*, եկավ վերցրեց – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև *ժպտալով-ժպտալով*, եկավ վերցրեց – 334: Դեռ հին երանության մեջ *ժպտալով* ասաց – 336: ժպտաց ու *ժպտալով* մտքում ասաց – 343: անմեղ, արթնացավ, ճանաչեց ու *ժպտալով* թի-հի արեց – 376: Բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ *ժպտում է* – 408: ինքն էլ թաքուն *ժպտում* ու քայլելիս շորորում էր – 289: Գլուխը կախ՝ Ջանդաղը *ժպտում* ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: ու *ժպտում էր* – 313: սև դարաչին պատշգամբում նստած *ժպտում* ու գուլպա էր գործում – 334: իրենց դռներին Աղունը մեզ հավասար գուցե *ժպտում* ու լաց էր լինում – 363: մտածում ու *ժպտում էր* – 363: հպարտ *ժպտացինք* ասացինք – 349: կոտրած *ժպտաց* – 289: ու Սիրուն Թեմիկին էլ կոտրած *ժպտաց* – 289: իր նման լայն ու սիրելի *ժպտաց* ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: մեղավոր *ժպտաց* – 293: սխալմամբ դավաճանած ընկերոջ պես թեթևակի *ժպտաց* – 293: ինքը *ժպտաց* ու իր կրծքի վրա քնեց – 311: թառանջելով էլավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման *ժպտաց* ու ակնաջները փակեց – 316: *ժպտաց* ու նեղվելու պատճառով իրոք կովեց – 327: բերանը փակելով *ժպտաց* – 337: *ժպտաց* – 338: *ժպտաց* – 342: *ժպտաց* ու ժպտալով մտքում ասաց – 343: հիմար ու խեղճ *ժպտաց* ասաց – 357: *ժպտաց* – 367: մեծ պեպեկոտը նույնիսկ *ժպտաց* – 370: պղտոր աչքերը տրորելով *ժպտաց* ու ճակոտաց – 376: Քթի տակ *ժպտաց* – 392: Քթի տակ *ժպտաց* – 392: Մեծ պեպեկոտը *ժպտաց* – 392: Որբնայրիները թաքուն *ժպտացին*՝ որ իրենց խոսքն ահա Շուշանի բերանով ասվում է – 355:

Ի

Ի — Աճարկուտը. գետակն *ի* վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: այսինքն կարծես բեմում խոսելիս լինեի դահլիճի ժողովրդին *ի* լսելիք – 393: գոռացել ու ընկնել-եկնելով ցելերն *ի* դուրս փախել է – 407:

Ի ԱՆԵԼ — ժանգոտվեց ու *«ի» արեց* ի իիիի – 394:

ԻԲԲ — փորոտիքը դեն էն ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞՝ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում *իբբ* մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկոռացավ *իբբ* քար վերցնելու՝ այդտեղ պագած նայում էին – 273: Այնտեղից այստեղ թե՛ – *Իբբ* որ բերել էս՝ ի՞նչ – ասաց, – էս ո՞ւմ են – 274: *Իբբ*՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լվված Թեմիկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: *Իբբ* որ ուրախացել էս՝ էղ ինչի՞ դ վրա ես ուրախացել – 280: *իբբ* պատասխանեց – 298: Նրա ճանապարհին հարսներն *իբբ* լռում ու գլուխները կախում էին – 351: օտար ձին *իբբ* քացի չէր տալիս – 351: մեղուն նրան *իբբ* չէր կծում – 351: էգուց սա է *իբբ* քեզ պահելու – 365:

ԻԲԲ ԹԵ — *Իբբ* թե ինքը միշտ այդպես կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է մնալու – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ *իբբ* թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր *իբբ* թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ *իբբ* թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեմիկին այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: հիմա երեսը շուռ տվեց ու *իբբ* թե շվվացրեց – 294: Ղազախը՝ Աղոբեջան, մենք՝ *իբբ* թե Հայաստան – 301: *իբբ* թե աչքով արավ – 312: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում *իբբ* թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության *իբբ* թե զինկոմիսարիատի սողոգարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: սուտ քրիստոս հալիվորը պառավի վրա *իբբ* թե բարկացավ ասավ – 349: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ *իբբ* թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349: *իբբ* թե տնավարի խրատում ու կենտրոնի ու Տիգրանի ձեռք չի տալիս – 360: *իբբ* թե կարևոր մուտքի են սպասում – 370: ու Մելքսեանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից *իբբ* թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: որ *իբբ* թե Հովրոսի վարչությունն այստեղ նստեր – 387: պատասխանն *իբբ* թե նոր մտածեց – 405: բեր *իբբ* թե միամիտ-միամիտ հետաքրքրվենք – 410: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած *իբբ* թե ծխում է – 413: *Իբբ* թե կանգնում է՝ չորեքթաթվել ասել էր – 415:

ԻԶՎԵՍՏԻԱ — զուտ էսքան տղայով մի Հովրոսի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, *Իզվեստիա*, Մելսկայա ժիզն, Ժվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Մովետսկայա տորգովյա, «Մովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Մովետսկայա կուլտուրա, Տեսարալնայա ժիզն, Կուրենի րաբոտնիկ – 388:

ԻԶՈՒԻԲ — մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, *իզուր* – 277: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ *իզուր* գյուղամեջ հանում, որ հին

հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն *հզուր* էին էղքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: Միննույն է *հզուր* կլիներ – 402:

Ի՛ ԻԻ — *Ի հի*, վայ տամ ինձ նման որբուհները գլխիդ – 337:

Ի՛ ԻԻՀ — *ի հիհ*, տնաշենի տղա, բա դու էս աշխարհից չե՞ս – 411:

Ի՛ ԻԻՀ — ժանգոտվեց ու «ի» արեց՝ *ի հիհի* – 394:

Ի՛ ԻԼՀ — *ի հնչ* ես լակել վեր ընկել, ա գրկված շան որդի – 312:

ԻՆԱՐԿԵ — մտքում *իհարկե* ուրախանալիս ու տխրելիս կլինի – 340: Մուրի պապը հետո *իհարկե* հասկացավ ու դարձյալ լռեց – 354: Բանաստեղծի ակունքն *իհարկե* բանաստեղծական էր լինելու – 389: սարի ձին *իհա ղկե* սարվորին է – 394:

ԻՄԱՆԱԼ — այսինքն չուզեց գրքուկի թաքուն տեղն *իմանալ* – 376-377: տեսնողներն ասում են էդ երբ է կանգնեցրել՝ որ մենք չենք *իմացել* – 388: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ *իմացանք* Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Էնպես բան ասացին, որ *չիմացանք* ինչ պատասխանենք – 333: Հենց *իմանանք* ինձ Ակոփի համար չէին ուզել՝ ախպոր համար էին ուզել – 287: Էդ խի՞, Էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց *իմանանք* մի թուրք էլ մենք ենք – 287: չոբանի հարգն էնտեղ եթե *չիմանան* էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կստեղծեն – 307: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն՝ կլիներ, եթե Օսեփանք *իմանային* ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: դու քառասուն ու հիսուն *իմացիր* – 275: թե չգտար՝ ուրեմն *իմացիր*, որ Ջանդաղը քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: Հարցրու *իմացիր* ու էդ փողերդ նեղ օրվա պահիր – 369: բայց *իմացիր* – 370:

ԻՄԱՍՍ — նրանց մինչև անգամ ծառերն անուն ու *իմաստ* ունեին – 352: և բոլորը նրան լսում ու խոսքից մեծ *իմաստներ* էին հանում – 405: մոտավորապես կռահում ենք, բայց առավել ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային *իմաստը* – 286: *իմաստը* իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու ասում են վար – 286: խելոք կաց, ասում է, թե չէ քո էդ խոսքերի *իմաստը* քննել կտամ – 304: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջոցով թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության *իմաստը*՝ որ անպայման Թեվիկի մասին էր – 404: Խաթուն Երնջի *իմաստն* այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: էդ *իմաստով* ենք ասում հետաձգենք – 311: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն *իմաստով*, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, Էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324:

ԻՄԱՅՆԵԼ ՏԱԼ — էլ ի՞նչ *ես* անտեղի քեզ *իմացնել տալիս* – 300:

ԻՄԱՅՎԵԼ — բայց *իմացվել էր*, որ լավ ամուսին էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411:

ԻՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի *իմացությունը* Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355:

ԻՄԸ (փոխանություն) — մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էղպես զլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե *իմը* լինեն – 291: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու Էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, *իմը* լածիրակ է – 329: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է *իմը* էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: *իմն* էս է անց-կացավ – 303: *իմն* է – 328: լավ թե վատ՝ էս *իմն* ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364:

ԻՄԻՋԻԱՅԼՈՅ — Մեծ պեպենոտն *իմիջիայլոց* ասաց – 364:

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՅ — առանց մորը նայելու *ի միջի այլոց* ասաց – 364:

ԻՄՈՒՔՈ — էլ *իմուք*, էգուորձ, պետական-սեփական ու ժամանակ չհարցրինք – 321:

ԻՆԺԵՆԵՐ — Տղերք, կնի կ, կնի կ, կնի կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ *ինժեների* – 275:

ԻՆՁ ԿՈՐՅԵԼ — Այտա, էս Մամոն եմ ու ձեր պարտքուպահանջից *ինձ կորցրել եմ* – 312:

ԻՆՀ — Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե *ինչ* է անում ու ինչ է ասում – 267: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու *ինչ* է ասում – 267: ինչերեն ու *ինչ* ենք խոսում – 268: էս *ի նչ* ճիպտո է, էս ո՞վ է մեզ տվել – 268: էս *ի նչ* ճիպտո է, էս ի՞նչ երեխայի ձեռքի եմ առել – 269: էս *ի նչ* ճիպտո է, էս *ի նչ* երեխայի ձեռքի եմ առել – 269: էդ *ի նչ* լաց ու կարոտ էր – 270: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից *ինչ* եկել տեսել է բացակա էս՝ էդ է – 271: Ջանդաղի Սոփին՝ ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը *ի նչ* կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Ջանդաղի Սոփին՝ ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՞նչ կարողություն կամ *ինչ* իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Ասացին՝ *ի նչ* ձի – 271: Ծիծաղեց ասաց՝ էս էլ եմ ասում, *ի նչ* ձի – 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե էս գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. *ի նչ* Տաշքենդ. էս Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: շոյալ թագավորի նման Ջանդաղու ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ *ինչ* խնայողություն է – 272: Բա էս *ի նչ* անեմ՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: Այնտեղից այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել էս *ի նչ* – ասաց, – էս ո՞ւմն են – 274: թե չէ էս *ինչ* գիտենամ ումն են – 274-275: եկավ կանգնեց թե՛ – էդ *ի նչ* էս պատմում, արա – 275: *Ի նչ* ձի – 275: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ ասեմ խտտեցի՝ ասեմ խտտեցի *ի նչ* արի – 276: Մյուսը գործկումի նման կատաղությունով, դժգոհ, այսինքն որ *ինչ* էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք *ինչ* տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: Երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք *ինչ* ձևի է – 278: ասում էս ակունքը *ի նչ* հիմնավոր են պղտորել – 279: կանգնեցին ու նայեցին՝ թե *ինչ* է ասում ու ինչ է ցույց տալիս – 280: կանգնեցին ու նայեցին՝ թե ինչ է ասում ու *ինչ* է ցույց տալիս – 280: հայրիկից իրենք *ինչ* են սովորում – 280: անտեղի էս *ի նչ* էս ետ բերել – 280: էդ *ի նչ* էս ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում էս՝ չեմ հասկանում – 280: Բայց մենք *ի նչ* բանի կենանք – 281: իսկ տղա-երեխան, ով *ինչ* ուզում է ասի, ջահել ծնող է սիրում – 283: էդ *ի նչ* բանի եք – 283: էս *ի նչ* Ալեքսան է երգվում – 284: Մինչև հիմա չգիտենք մուրթելն *ինչ* է – 285-286: *ինչ* լավ արարք էլ անում էս՝ նայում, տեսնում ու լռում են – չեն հավատում – 286: Չգիտենք որևէ

մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք *հնչ* գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: Բայց Օմակուտ *հ նչ* դատ ու հրապարակ – 287: Ճամփին *հնչ* էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել,– չէ՞ ծիծաղած կլինե՞ր – 288: Ճամփին ինչ էր խրատել կամ *հնչ* էր ծաղրել,– չէ՞ ծիծաղած կլինե՞ր – 288: Օհանն *հ նչ* անե՞ր – 288: Այսինքն թե *հնչ* ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: Չգիտենք մեկ էլ *հնչ* պատահեց – 289: *հնչ* էր մտածում – 289: *հնչ* էր զգում – 289: Բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը *հնչ* ուզում են են հասկանում – 290: քույրական այդ գիտակից արցունքին չհասկացանք *հնչ* պատասխան տանք – 290: Մտքինդ *հ նչ* է – 294: Դե ես *հ նչ* անեմ, որ մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294: Խեղճը չգիտենք *հնչ* մտածեց – 294: *հ նչ* կարծիքի ես – 295: չգիտե՞ր էլ իր գործի մասին *հնչ* է կարգադրվել – 295: եղբոր զավակներն *հնչ* են որոշել – 295: Գնացել իր համար պտտվել, ռսի կնանոնց կողքին եսիմ *հնչ* բանի է եղել – 297: Կնկա եղածն այսինքն *հնչ* է՝ որ Սանդրո Վաթինյանի ղեկավար ընթացքը մոլորեցնե՞ր – 299: Գիշերը նրա չորանը ձմեռանոց գոմերից, *հնչ* է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: չնայած Սոփին *հնչ* է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՝ – 300: էլ *հ նչ* ես անտեղի քեզ իմացնել տալիս – 300: հետո *հնչ* գրում էնպես հնազանդ էլ սևանում է – 300: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն *հ նչ* – 300: մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը *հ նչ* իրավունք ունի շրջկումի քարտուղար ճանաչի – 301: ասել էր՝ էս *հ նչ* են – 303: հպարտացանք ասացինք բա *հ նչ* էիր կարծում – 304: բայց դա *հ նչ* պատասխան է – 304: հաց տուր կուրացրու ու *հնչ* ուզում ես արա – 305: ու չգիտեինք *հնչ* ենք անելու – 307: *հնչ* բանեցնես՝ էն է բանելու – 310: *հնչ* ուղղություն տաս՝ քո ուղղությամբ է գնալու – 310: էս *հ նչ* բանի եք – 311: է՛լ *հնչ* ունեին՝ մի լավ գլուխ պանիր – 313: երեխան Տաշքենդից *հ նչ* է հասկանում – 313: *հ նչ* էին ուտում – 314: *հ նչ* էին հագնում – 314: գիրքուստերակի *հ նչ* պահանջ ունեին – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարավանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու *հնչ* խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: էդ *հ նչ* եք տեսել – 316: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային *հ նչ* լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: Էս տեխնիկայի դարում *հ նչ* ձի – 319: մինչև քո բերելը *հնչ* անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: Քու արժեքն *հ նչ* է, որ քեզ վրա դու լաց ես լինում – 320: Է՛ ավալերիկ, չգիտեմ *հնչ* ես անելու՝ որ տունը ցրիվ չգա – 320: լուր տանք որ *հ նչ* – 320: ոչխարը սարում անտեր մնալուց բացի *հ նչ* է լինելու մեր լուր-տալով – 320: *հ նչ* անեմ մեռնում է – 320: այսինքն թե մենք ձեզանից *հնչ* պակասն ենք – 322: Բազկի թերն *հնչ* կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: էդ *հ նչ* Տաշքենդ է – 326: Չգիտեին Տաշքենդն *հնչ* է կամ գիտեին ու արհամարհեցին – 327: էդ *հ նչ* ճիպոտ է ձեռիդ – 327: Այսինքն թե դու *հնչ* ես՝ որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: Այսինքն թե դու ինչ ես՝ որ քո բարկությունն *հնչ* լինի – 328: Նորահա՞րսդ *հնչ* գոյություն, ինչ օգնություն, ինչ արարած է – 329: Նորահա՞րսդ ինչ գոյություն, *հնչ* օգնություն, ինչ արարած է – 329: Նորահա՞րսդ ինչ գոյություն, *հնչ* օգնություն, *հնչ* արարած է – 329: փոխանակ մի հարցնեն էս տունն էս *հ նչ* ցեց է ուտում – 331: էս աշխարհն էս *հ նչ* է լինում – 331: *հ նչ* ենք մտածել – 332: քանի որ, ով *հնչ* ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: մանավանդ կողմնակի տեղյակն *հ նչ* կասե՞ր – 332: ուրիշի դռներին *հնչ* եք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: *հնչ* անենք թե ձերն է եղել – 333: Էնպես բան ասացին, որ չիմացանք *հնչ* պատասխանենք – 333: Հիմա էլ *հ նչ* ենք արել – 333: էդ *հ նչ* է – 334: էս *հ նչ* է բերել – 334: *հ նչ* խոխոաց՝ չհասկացանք – 334: *հ նչ* էր ասում – 334: բայց *հ նչ* էր ասում – 334: թե չէ էս *հ նչ* է մեր վիճակը – 335: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք *հնչ* իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: Գոմերի ու հանդերի ազատության մեջ *հնչ* ասես կարող էր պատահել – 336: Բա էս *հ նչ* է ուզում – 338: Ուզածդ *հ նչ* է, ախչի – 338: թաթարի այդ կողմնակի ու կետուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի թուպե չէր ճնշվել, մի թուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես *հնչ* են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: մեծ ժանգոտը չգիտե՞ր *հնչ* ղեկավար – 339: անունն *հ նչ* է դնում – 340: *հ նչ* ես մարդիդ ըռխած տուն մտել, լսում չե՞ս – 343: էդ *հ նչ* եղավ, ախչի – 343: Խի, իրա մորն *հ նչ* էր եղել – 343: քեզ *հնչ* ասեմ, տղա, քու հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: Օսեփանց խեղճերը մեզ վնաս *հ նչ* էին արել – 346: չհասկացանք *հնչ* եղավ – 347: էդ *հ նչ* եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկայի երկուսն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՞, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: Խեղճերից *հ նչ* էինք ուզում – 350: Բայց մեզանից *հ նչ* էր ուզում մեր բախտի վերին սնորենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Հախպատից *հնչ* եկել ու Օմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: Իր մեջ *հնչ* էր մտածել ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա կրակել էր – 360: Իր մեջ ինչ էր մտածել *հնչ* չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա կրակել էր – 360: էդ *հ նչ* կտտանքի եք – 360: էդ *հ նչ* խոզ էր – 361: *հ նչ* իրավունքով էր կրակոց լսում – 361: դպրոցի վարիչն *հ նչ* իրավունք ունի սարում գնա գող բռնի – 361: էդ *հնչ* օրի ես – 362: Քե՞զ *հնչ* է եղել – 364: բա հիմա լավ է՝, որ էն կխտարը չգիտենք *հնչ* գիշերօթիկի դռներին է – 364: ապաստեցին տեսնեն *հնչ* է ասում – 365: հարսի վարքի մեջ չգիտես *հնչ* լավ բան տեսավ – 365: Չհասկացան *հնչ* ասաց – 366: Թե իրենց մեջ *հնչ* հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: Տե՛ր աստված, էս Օմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս *հ նչ* արիր – 367: էդ *հ նչ* ուրախության ես – 368: Իրենք երեքն էլ լավ գիտեին *հնչ* են խոսում – 370: էդ *հ նչ* տան վարձեր են – 370: Ռսի եղածն *հնչ* էր՝ ոչինչ – 370: ինքն ուղղակի *հնչ* անում էր՝ Թեփիկն էլ նույնը – 371: ավերակի ճակատագրի մասին մտքում չգիտենք *հնչ* որոշեց – 371: Չէր ասում միտքն *հնչ* է – 371: վերևը *հ նչ* քար էր լինելու – 371: էդ *հ նչ* օտար եք՝ որ իմ Թեփիկի դռները քանդում եք – 373: *հ նչ* խոսե՞ր – 373: *հ նչ* պատասխանե՞ր – 373: Էս *հ նչ* է – 374: Բա ձմեռը դու *հ նչ* ես ուտելու, այ որդի – 374: Էնիքը՝ քու ձմեռվա մասին դու *հ նչ* ես մտածում – 374: *հ նչ* էր եղել – 375: *հ նչ* եք մտածում – 375: Պատշգամբն *հնչ* է, Աղունի ու Շուշանի դռների մաքրությունը չունե՞ր – 375: Գրքույկ ես վերցնում, *հնչ* ես անում – 376: ասում ես էս *հ նչ* հաստիք էր – 380: ասացինք Վաթրնանց հետ մեզ *հ նչ* խաղի եք դրկում – 383: չգիտենք *հնչ* խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, հետո նոր՝ զավակներին – 383: տարավ ասավ ինչ որ խնդրի, *հնչ* խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: բա թե՛ վերցնեմ *հ նչ* անեմ – 384: բայց վաղը մեր երեխան այստեղ *հ նչ* գործի է լինելու, Ջանդադի հետ չորանությա՞ն – 385: բայց թե *հնչ* էր առաջարկում ինքը՝ չէր ասում – 387-388: բայց չէին հիշում *հնչ* բայ է ասել – 388: դուք *հնչ* գյուղացի եք, որ սեղանին սինդրիկի թթու չունե՞ք – 388-389: էն շեն գյուղն էս *հնչ* դարձրիք – 389: էս *հնչ* է տղերանց վիճակը – 389: թե լռում

ու չես խոսում՝ էս *հ'նչ* է – 390: դեկավար եք, *հ'նչ* արգելք եք մտածել – 391: *Բ'նչ* մտածեցիր – 392: *հ'նչ* մտածեցիր – 392: *հ'նչ* եք ասում – 393: ընկերոջ շավարի շեքը քեռուդ հովատակի մասին մի տեսնեիր *հ'նչ* է պատում – 393: *հ'նչ* անեմ – 393: – Դրկում ես, – ասաց, – *հ'նչ* հիմունքով – 395: *Բ'նչ* սխալ, *ի'նչ* էին արել՝ որ սխալ լինե՛ր – 396: Բ'նչ սխալ, *ի'նչ* էին արել՝ որ սխալ լինե՛ր – 396: *հ'նչ* էին անելու՝ որ նա սխալ չհամարե՛ր – 396: Ասատուրը, Սերգին, Համիկ հորեղբորն *հ'նչ* է եղել Օսեփանց Համիկը – 397: Կգնամ, ճա՛րս *հ'նչ* – 397: Չգիտեմք *հ'նչ* պատահեց – 398: *հ'նչ* էս բերանդ ջուր առել կանգնել – 398: – *Բ'նչ* էս, արա, – ասաց, – իր դեկավարության դեմ ժողովրդին գրգռում – 400: պետական աշխատանքն *հ'նչ* իրավունքով էս ձախողում – 400: էս գիտեմ *հ'նչ* խոսեմ ու ինչ չխոսեմ – 401: էս գիտեմ ինչ խոսեմ ու *հ'նչ* չխոսեմ – 401: ու չգիտես *հ'նչ* ասես, ինչ պատասխան տաս – 403: ու չգիտես ինչ ասես, *հ'նչ* պատասխան տաս – 403: թե այն, *հ'նչ* հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի դեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովըտի առաջ – 403: Օսեփանք ասում են Ջանդառի եղածն *հ'նչ* է՝ որ լեզգի հաղթի – 407: չգիտի *հ'նչ* անի – 407: Համիկն էլ նստած գլուխը բռնել է՝ թե էս *հ'նչ* արի – 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ են կլինե՛ր, եթե Օսեփանք իմանային *հ'նչ* կնկա ծոցից են հանել – 408: էս *հ'նչ* մեծ գումար ունես, ախպերիկ – 409: էսքան փողն *ի'նչ* էս անելու – 409: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն *հ'նչ* է, որ Հովըտի բանկում ինչ լինե՛ր – 409: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովըտի բանկում *հ'նչ* լինե՛ր – 409: *ի'նչ* ենք, ախչի, նրա տեղը էս խեղճ տղային կարմրեցնում – 412: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավովատը էսօր մենք *հ'նչ* ենք ջոկում – 413: էս *ի'նչ* էս արել, արա – 415: Օաթե՛ր, ասել էին, *ի'նչ* Օաթեր – 415: Բայց Թեվրկի հանգամանքից հատկապես *ի'նչ* էր պարզաբանում – 404: ասացին թող կովեն՝ տակից տեսնենք *հ'նչ* են դուրս գալիս – 395: Սանդրոյից հետո էլ *ի'նչ* կառավարեմ – 385: ծիծաղեցինք ասացինք ցավն *ի'նչ*ն է – 290: տեղաշոր ասած բանը չգիտեն *ի'նչ*ն է – 301: գիտե՛ս գոհն *ի'նչ*ն է – 342: Բայց ով ում *ի'նչ*ն ուզում է լինի՝ աշխարհում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: ջանդառն *ի'նչ*ն է – 410: Էնիքը, դուք ինձ *ի'նչ* տեղ եք դրել – 295: էս *ի'նչ* է էս ոչխարն անտե՛ր – 298: դուք էդ *ի'նչ* էք գալիս գոռով ինձ գտնում – 312: *ի'նչ* էս լաց լինում – 320: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – *ի'նչ* – 324: էդ *ի'նչ* էս գյուղում – 326: Քեզավարի էդ *ի'նչ* չես դանակը ձեռից առնում – 326: Էնիքը, օրինակ, էդ *ի'նչ* պիտի ուրախ լինե՛ր – 328: ոչ մեկից էլ պակաս չեմ, Բայց բոլորից էլ պակաս եմ, *ի'նչ* – 329: էս լույսն *ի'նչ* էք գցել – 333: Բոլոր կնիկներանց խետ դու գուլյատ արիր, քեզ *ի'նչ* կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338: էդ *ի'նչ* չէր ուտելու – 368: էս ասածու տակին, *ի'նչ* կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: *Բ'նչ*, էս ով եմ՝ որ իրենց պատասխանը էս տամ – 370: խեղդվեց ու մոռացավ թե *ի'նչ* էին տուն մտել – 376: մի հարցրու տես *ի'նչ* է էստեղ – 392: աշխատավորիդ կարիքի առաջ օրինակ էդ *ի'նչ* էս ճոռում – 393: ասում են ձեր նպատակի վրա հալիվորներս *ի'նչ* էինք փող դնելու – 397: Բա էդ *ի'նչ* էս մեռնելով ասում – 397: Ոչ գնում էր, ոչ էլ ասում *ի'նչ* է կանգնել – 399: կանգնել սպասում էր ու չէր ասում *ի'նչ* է սպասում – 399: եթե շները գիտեին *ի'նչ* չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: էդ *ի'նչ* տարածվեց՝ թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, *ի'նչ* չլինյե, ինչքան կկանգնե թող լինյե – 414: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել *ի'նչ* – 292: ճիպտը Տաշքենդ նրա *ի'նչ* էր պետք – 315: ձեր պարապ նկարն *ի'նչ* է պետք – 333: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել Բարեկ, հարցնել, չգիտեմք *ի'նչ* ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: Իմ *ի'նչ* եմ վախենալու – 399: քու *ի'նչ* էր էդպես գոհ, ախպերիկ – 412: Վաթընանց Սանդրոն քեզանից *ի'նչ* չէ պակաս, որ խոզի կողքին կանգնել է – 397: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ *ի'նչ* վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: էս գունավոր ավտոբուս եմ նստում ու չգիտեմ *ի'նչ* ետևից ուր գնում – 276: Իբր որ ուրախացել ես՝ էդ *ի'նչ* դժգոհ ես ուրախացել – 280: *Բ'նչ* համար – 296: Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն *ի'նչ*ով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: Բայց թե հիմնական խոսքը *ի'նչ* մասին էր՝ չհասկացան – 311: Բնչո՞ւ, *ի'նչ* պատճառով – 321: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն *ի'նչ* տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: Այդ լի, ամեն *ի'նչ* տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: Սև դարաչին ամեն *ի'նչ* այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ *ի'նչ* վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Բնչո՞ւ, *ի'նչ* համար – 346: ամեն *ի'նչ* մաքուր, քիչ, տեղին, հասկանալի – 352: ասել էին, *ի'նչ* համար – 410:

ԲՆՉԵՐԵՆ — *ի'նչ* երեմն ու ինչ ենք խոսում – 268:

ԲՆՉ ԵՐԵՄՈՎ — Բայց պատից *ի'նչ* երեմնով իջեցնեինք – 332:

ԲՆՉ ՈՐ — քանի ծնեց ու *ի'նչ* որ բերեց՝ քոն է – 282: *Բ'նչ* որ է, մեկն իսկապես դեռ նրան էր – 282: և մեր համարիք սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, *ի'նչ* որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: *ի'նչ* որ պատվիրված էր՝ ուզեց – 289: Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից *ի'նչ* որ մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: Ասել էր քու գործը չլե, քեզ *ի'նչ* որ ասում յեն՝ էն լայե – 301: մեզ վրա *ի'նչ* որ անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: այլ էն է՝ *ի'նչ* որ ռեստորանի տերը կարծի – 313: *Բ'նչ* որ է – 331: *Բ'նչ* որ կու աչկով տեսնում ես – 338: *Բ'նչ* որ քու կնիկ ուզում է – 338: Քեզ *ի'նչ* որ ասում են՝ յուրացրու – 341: տարավ ասավ *ի'նչ* որ խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: էդ է, *ի'նչ* որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափածիծաղ է – 410: *ի'նչ* որ է, Սանդրոն մոնղոլավարի խեղճացել ասել է – 414: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից *ի'նչ* որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282:

ԲՆՉՊԵՄ — Բայց խեղճ շունը միաժամանակ *ի'նչ* պե՞ս լինե՛ր այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ *ի'նչ* պես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: ասացինք

ինքը *ինչպես* հարմար է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: ձյունը ճղած սարից *ինչպես* եկել՝ ճտքերն էղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթթաթկով կախված, ոտքերը՝ սարից *ինչպես* եկել է, էղպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: չհասկացանք էլ *ինչպես* հաշտվեցինք – 307: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին *ինչպես* բռնել էր՝ մինչև վերջը էղպես էլ կար – 309: բայց այդ *ինչպես* թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն ու միաժամանակ նազելի – 310: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում *ինչպես* կանգնեցրել զուգել ու թեր-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շալվարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: բայց չհասկացավ *ինչպես* եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: քանի որ փոքր պեպենոտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում *ինչպես* խոստացել,– գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,– այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: և բոլորի համար մի բռպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, *ինչպես* էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Շուշանն *ինչպես* կգա – 348: Մայրն *ինչպես* հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջենի թաթարի թիգուկեն հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: Հախպատից ինչ եկել ու Օմակուտն աստծուց *ինչպես* ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: ու կարծում էր ինքն *ինչպես* հասկանում կյանքն այդպես պիտի լինի – 361: բայց մեռնելն ուրիշ *ինչպե՞ս* է լինում – 362: Մեջքն *ինչպես* այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: ոտը նրա ետևից *ինչպես* փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն *ինչպես* են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: բայց այդ *ինչպե՞ս* է, որ Մելքքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքը՝ ու են պինդ, և նրանց չափարն այստեղ է անանցանելի – 372: գնալուց առաջ աղջիկն *ինչպես* ավել ու դասավորել էր՝ այդպես կար – 375: այդ *ինչպե՞ս* է – 376: *ինչպե՞ս* զանգեր – 389: Ջանդառի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը են *ինչպե՞ս* էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, *ինչպես* օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: այսինքն գործները *ինչպես* թարս ու պատահական սկսվում՝ էղպես թարսված էլ գալիս է – 411: Ձեռքերն *ինչպես* միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415:

ԲԼՇՊԵՍ ՆԱԵՎ — այդ մասին չխոսվեց, *ինչպես նաև* այն մասին, թե Աստրենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288:

ԲԼՇՊԵՍ ՈՐ — *ինչպես* որ Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ պատճառով Ջանդառի բկում էին մնացել – 269: բայց ասում ենք, մեզն *ինչպես* որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն *ինչպես* որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: *ինչպես* որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: Դսեղա մեր քեռոնք *ինչպես* որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էղ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: *Ինչպես* որ դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: անձիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն *ինչպես* որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: *ինչպես* որ նախկին հներում Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դազանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և *ինչպես* որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: *ինչպես* որ ավազակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էղ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեք – 288: Այսինքն թե, *ինչպես* որ Հախպատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովդրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: *ինչպես* որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: Այսինքն՝ *ինչպես* որ մենք ես ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: եկավ նստեց իր հին գահին, ու *ինչպես* որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: *ինչպես* որ թուրքի հին ժամանակ է եղել – 303: *ինչպես* որ սեղանի վրա առաջը փռած – 303: *Ինչպես* որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, *ինչպես* որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: ու Թեվիկի չարանալն էլ *ինչպես* որ երեխան ետ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտղտի – 310: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրույթանասուներեք ռուբլին *ինչպես* որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն *ինչպես* որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման *ինչպես* որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, *ինչպես* որ դուրս-ընկած թեր տեղն ընկնի – 318: չնայած մեր կենսագրությունը, *ինչպես* որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319: Մեր լեզուն չորանա՞ր, *ինչպես* որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, *ինչպես* որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն *ինչպես* որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուստն-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց *ինչպես* որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշտոլի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: *ինչպես* որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Աստրենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, *ինչպես* որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը

դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: *ինչպես որ* մորն էր ախի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: *ինչպես որ* թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: լակոտին խակ կորիզի պես, *ինչպես որ* կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: *ինչպես որ* Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի բռպե խփվեր ու մարեր – 347: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլու ապրել են, *ինչպես որ* հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկային *ինչպես որ* ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: և մեր Մելքասն խավարաչքի դագանակն *ինչպես որ* մեկնված էր – 358: այսինքն *ինչպես որ* մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: այսինքն *ինչպես որ* աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: *ինչպես որ* մթան մեջ գլուխդ պատին առնի, ասացինք – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն *ինչպես որ* Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ բրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: *ինչպես որ* իրենց ռուսներն են հեռուստացույցի մեջ պարում – 365: և տրակտորի հարցը, *ինչպես որ* մեծ պեպեկոտն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: *ինչպես որ* միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ իրար թիկունքի կանգնեցին – 369: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, *ինչպես որ* բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: այսինքն *ինչպես որ* իր Ջանդառը՝ այնպես էլ Սիրունը, են աստվածը – 373: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն *ինչպես որ* հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումն էլ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Այսինքն *ինչպես որ* գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: *ինչպես որ* խախուշակա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: *ինչպես որ* Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր ավիրած ճանապարհներով ետ գնա – 383: այսինքն *ինչպես որ* կատուն հողով վռագ ծածկի – 394: *ինչպես որ* կլոր կնիքը սեղմի՝ ճնշեց – 395: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, *ինչպես որ* մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին գրնգացնել – 401: *ինչպես որ* Վաթնանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Մանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414:

ԲՆՇՊԻՄԻՆ (փոխանություն) — երևի մտածել ենք մեզ այնպես տեսնել, *ինչպիսին* պիտի լինեինք – 332:

ԲՆՇՈՒ — բայց մյուս երկունս *ինչու* հասկացան ու գնացին – 273: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ *ինչն*՝ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլխուլ լինես, էլ *ինչն*՝ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ *ինչն*՝ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Ղեկանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք *ինչն*՝ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: Ահա թե *ինչու* ենք ասում նույնիսկ հանդի խոսք չի անպաշտպան – 293: ահա թե *ինչու* ենք ասում – 301: Հովիտն էլ *ինչու* սոցիալիստական կլինի, մենք՝ ոչ – 304: իր ներկա տեղից *ինչու* պիտի բացակայի – 305: ո՛չ, առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ բայց դե *ինչու* չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշարից *ինչու* է դուրս եկել – 321: *ինչն*՝, ի՞նչ պատճառով – 321: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք *ինչու* եք ապրում, այլ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ թե *ինչու* տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: էլ անհասկանալի էր՝ թե *ինչու* է փոքր պեպեկոտի ետևն ընկել եկել – 342: *ինչն*՝, ինչի՞ համար – 346: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն էս՝ իմ անհեր երեխեքիս *ինչն*՝ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ *ինչն*՝ էիր աշխարհ բերում – 359: Մի հարցրո՛ւ տես *ինչու* չի ուզում – 369: բայց դու իրենց հարցրո՛ւ թե էլ *ինչու* չեն ուզում – 369: տեսնում ու ասում ենք էս *ինչու* են ձգձգում – 369: *ինչն*՝ էր այդպես պետական ու մի տեսակ – 375: բայց այսօր *ինչն*՝ էր հատկապես այդքան պետական – 375: ասացինք *ինչն*՝ – 379: դու մեզ *ինչն*՝ էս էլ ամապություն քաշում, այ հեր – 382: էս իմ միացածից *ինչն*՝ հրաժարվեմ – 384: սեղանին *ինչն*՝ սինդրիկի թթու չկա – 388: *ինչն*՝ մենակ Ջանդառի – 397: կողմնակի հովտեցին *ինչն*՝ պիտի մեր բարձր արդարությունը հարգի – 398: *ինչն*՝ էս ստիպում՝ որ գնամ մի դազախեցի անլեզու բերեմ էստեղ չոբան – 400: գործի հայրենասիրական կողմը *ինչն*՝ էս անտեսում – 400: պետական շահն *ինչն*՝ էս քո անձնականին ստորադասում – 400: այսինքս չհասկացանք *ինչու* մտածեցիր – 401: Քեզ *ինչն*՝ են Ջանդառ ասում, ախպերիկ – 410: *ինչն*՝ պարտքով խմի – 411: *ինչն*՝ տարածեց – 412: *ինչն*՝ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին – 412: տո շա՛, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ էդպես էր, *ինչն*՝ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիր – 413:

ԲՆՇՔԱՆ — Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սովինն ու ինքը Ջանդառը *ինչքան* էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ *ինչքան* երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի *ինչքան* կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեմ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն *ինչքան* սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովինն էլ՝ տիրուհին – 282: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սովինի Օհանի համար նախատեսված

դրկելով *ինչքան* հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: *ինչքան* քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող *ինչքան* շուն կար – 306: *Ինչքան* հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույլի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն *ինչքան* էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: *ինչքան* լավ օր ունեցել էր՝ այդ թոչուն գնացքի հետ հիշեց – 318: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, *ինչքան* էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *ինչքան* էլ ուզում էր ընտանիքը պոկել մոր եկամուտից՝ չէր լինում – 338: ու *ինչքան* հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: Պահեստի դռները Շուշանի ձեռին նայող *ինչքան* խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: այնքան հանցանքը չի՝ *ինչքան* հանցանքի մեջ իրենց սառչել մնալը – 357: և մեր վարքը *ինչքան* էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: աշխարհում *ինչքան* կարոտ կալանավոր կա՝ բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: տանն *ինչքան* ունեք՝ հավաքեցեք դեպ բերեք – 368: *Ինչքան* պետք է հետաքրքրվում ենք – 369: Տղերք, *ինչքան* նկատել եմ՝ էս ռուսները հ չունեն – 390: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում *ինչքան* հանում է թող հանի ու ետ բեր – 396: մարդու վրա *ինչքան* ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է պրծել – 407: *ինչքան* ուզում եք դրան թիմարեցեք – 409: Էնիքը, էդ *ինչքան* է՛ն՝ որ ասում եք շատ է – 409: Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, *ինչքան* հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, *ինչքան* կկանգնյե թող լինյե – 414:

ԻՆՉՔԱՆ ՈՐ — կին արարածը *ինչքան* որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ գոհված եղբոր, համարիի հոր անթույլատրելի կինը – 279: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և *ինչքան* որ լեղի՝ գոհված եղբոր, համարիի հոր անթույլատրելի կինը – 279: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, *ինչքան* որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: ու *ինչքան* որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410:

ԻՆՉՔԱՆ ՉԼԻՆԻ — *ինչքան չլինի* կին է, այսինքն մայր – 312: Նորամանկան գլխին *ինչքան չլինի* էլի մայր կար ու դեռ Սոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: բայց *ինչքան չլինի* արյունով հարազատ ենք – 333:

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ — ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա *ինստիտուտի* գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385:

ԻՆՔ — Միմոնի-Ագունի Սերոն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ *ինք* ստանում է – 337:

ԻՆՔԴ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, *ինքդ* էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլիս լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում *ինքդ* քեզ – 280:

ԻՆՔԸ — *ինքը* կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ *ինքը* լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: *ինքը* վարորդն էր իրենից թիֆլիսյան ֆոկուսով զցել – 269: գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ *ինքը* – 272: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու *ինքը* Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: էդ էլ *ինքը* կզիտենար – 275: *ինքը* չուրախացավ – 275: մի քիչ էլ *ինքը* չբազմացրեց – 275: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույնն *ինքը* չի տվել – 279: Իբր թե *ինքը* միշտ այդպես կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է մնալու – 279: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե *ինքը* լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: ձեռքերը գրպաններում *ինքը* մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: Ես չգիտեմ, թող *ինքը* խոսի – 281: Վերջը, *ինքը* ասավ՝ նրանք ասացին – 281: *ինքը* ոտքով մեկ-մեկ խփեց ու հարցրեց – 281: ասացինք *ինքը* կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: և մեր համարիի սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար *ինքը* եղավ – 283: բայց թե մեզ համար գոհից էլ թանկը *ինքը* Օհանն էր – 285: ժողովուրդը *ինքը* հնարում, ուրախանում ասում է – 286: *ինքը* Շուշանն էլ անվախ ավազակի աղջիկ էր – 286: Բսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե *ինքը* այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Երեխայի նրա մատղաշ ծիլը *ինքը* չի փչացնում՝ Մելքբանց Օհանն է խեղդում – 288: ասացինք *ինքը* ինչպես հարմար է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: մենք այսինքն հարգենք-չհարգենք՝ *ինքը* մեզ հարգում է – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնինից-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ *ինքը*, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: տարիքով ու հին վարքով *ինքը* անձամբ վարկաբեկված է – 291: *Ինքը* տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու սաստանություն չունե՛ր՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: զուգված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, *ինքը* կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: *ինքը* չէր – 293: Միջնեկ թաթարը *ինքը* չէր խփել – 294: *ինքը* նայում էր մեկ որդիներին, մեկ Թեվանին – 294: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չորանն են, թե սարում *ինքը* չորան ունի – 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և *ինքը* նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: *Ինքը* գիտի – 296: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օձորքից *ինքը* հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու

կոնգրուակալած – 300: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կողմի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետըքի գլխին տրաքացրել, բայց *ինքը* ողջ էր մնացել – 301-302: Հետո չգիտեմք Գրիգորյանին գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց, թե՛ մեղադրեց ու *ինքը* գցեց – 302: *Ինքը* Սանդրո Վաթինյանն ունեցավ – 302: Ոչ *ինքը* Հովհիտն է մի...ք ու ոչ էլ մեր Օմակուտը, բայց դե էլի՛ – 303: որ կարողանա Օմակուտի կողմից *ինքը* մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: թե չէ Հախպատն *ինքը* զգվել ու ձեռն էր քաշել մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: Այսինքն թե Վաթինյանը չի ու *ինքը* անասնաբույժը չի – 306: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, *ինքը* Միրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Միրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: *ինքը* ժպտաց ու իր կրծքի վրա քնեց – 311: *ինքը* կարծես դեռ նախագահ էր – 312: իսկ *ինքը* նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: կարծում էր ոչխարը ոնց էլ կորչի՝ *ինքը* կգտնի – 313: որձի անդամը գնաց դմակախառը *ինքը* կտրեց – 313: *ինքը* սրտնեղված կանգնեց – 314: իր բախտի վրա *ինքը* շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետևից – 314: որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու *ինքը* դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: իսկ գամփոն ահա, *ինքը* մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: Օհո՛. *ինքը* իր ձայնին ականջ դրեց ու չհավատաց – 326: հարազատն ուրեմն սրանք էին, *ինքը* չէր – 330: հաշվի չառավ, որ *ինքը* նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: *Ինքը* դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: *Ինքը* եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: նույնիսկ կիթը նրան *ինքը* սովորեցրեց – 339: բայց գիտե՛ր՝ որ *ինքը* ղեկավար է լինելու – 339: Մեծը որ դու լինես՝ փոքրն էլ *ինքը* կլինի – 341: կեսուրը որ դու լինես՝ հարսն էլ *ինքը* կլինի – 341: *ինքը* վիրավոր գալիս՝ ծափուծիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: ու *ինքը* կատվի ձագի նման շուլավիլ – 347: ճանապարհին հասկացավ որ *ինքը* սխալ է – 351: հանձնաժողովը *ինքը* խոսեց՝ ինքն էլ լսեց – 356: *ինքը* Տիգրանից դեռ վախենում էր – 358: *ինքը* հատկապես նրանց տանը կախված նկարի մասին էր ասել – 360: խոզը շալակը տված ու *ինքը* ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: մի աման ջուր էլ *ինքը* տարավ ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: *ինքը* սխալ է խոսում – 365: միջոցն *ինքը* տալիս է – 366: համապատասխան մարդը կամ *ինքը* մեծ պեպենտոն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Հովհիտ – 366: այսինքն եթե *ինքը* մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: իսկ եթե *ինքը* չի ու փողն իսկապես մեկնելու է ուրիշի – 366: բայց Շուշանը մոռացավ՝ որ *ինքը* լռեցված է – 367: *ինքը* չի ուզում՝ ես եմ ուզում – 367: Այսինքն Թեվրկին *ինքը* չէր ասում – 371: բայց *ինքը* մտածում էր – 371: *Ինքը* կանգ առավ – 371: բայց Թեվրկին *ինքը* չէր հաշվել – 372: Չայնն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու *ինքը* պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում – 373: հարցը դնի առաջներն ու *ինքը* մի կողմ քաշվի – 375: մեծ պեպենտոնը կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն *ինքը* կկանգնի – 379: անձնական նախաձեռնությամբ *ինքը* հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: մինիստրներին հաց-տալիս ասում են *ինքը* չի գնում – 383: հանքերից ու գործարաններից *ինքը* զիշեր-ցերեկ դուրս չի գալիս – 383: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու *ինքը* լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը»։ տանձինները Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը ձեռքներն էր տալիս ու *ինքը* գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: չի ուզում մի շշի բերան էլ *ինքը* բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: բայց թե ինչ էր առաջարկում *ինքը* չէր ասում – 387-388: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնակներին հավասար ու նրանց բացակայությամբ *ինքը* չարչարվեց – 388: նաև Ռոստոմն *ինքը* քշել չգիտեր ու դեկն ուրիշի չէր վստահում – 389: սպասում էին որևէ կարգադրությամբ *ինքը* Հովիտը գանգի – 389: երկու կտրկանի մեջտեղը գուտ *ինքը*՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: *ինքը* բերանը նեղացրած ու ծռած նրանց հավասար մի քիչ կանգնեց – 391: Ու որ բերեց ներքևը թողեց ու *ինքը* բարձրացավ – 392: *Ինքը* երեխա՞ է – 393: Դարձյալ *ինքը* խոսեց՝ մեծ պեպենտոնը – 395: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթոնե տեսներ *ինքը* երեք անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: *ինքը* մի օր կարտահայտվի – 396: *ինքը* թող մեկին համոզի տեղը դրկի ու չքվում է չքվի – 397: *Ինքը* ներքևը լուռ կանգնած էր, թե շները՝ թե ինքը – 397: *Ինքը* ներքևը լուռ կանգնած էր, թե շները՝ թե *ինքը* – 397: բայց ուզում է իրենից հետո *ինքը* լինի – 398: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ *ինքը* Թեվրկին ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: այսինքն սապոգավոր ու դանդաղ *ինքը* գնաց ակումբի դուռը – 402: սպասենք *ինքը* գուցե չհամբերի ու մի բացատրություն տա – 402: թե այն, ինչ հիմա *ինքը* պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրտի առաջ – 403: բայց վաղու ց-վաղուց գիտե՛ր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ *ինքը* ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: Իր շահի տեղը *ինքը* մեզանից լավ գիտի – 405: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին *ինքը* մյուս Թեվրկին է ու հեռագիր ունի – 410: Ետևը-զգած տարել գրասենյանի ետևը Թեվրկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ *ինքը* հավասար չարչարվել հին՝ մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: պետությունը պատրաստի շենքի տերն է, *ինքը* գումարի – 412: ցամաք շիշը կողքին դրած, *ինքը* երկու շան արանքում մեկնված քնած է – 415: Ջանդառն *ինքը* էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտորից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ *ինքն* էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ *ինքն* էր ուրիշ – 274: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, *ինքն* է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278 Բայց *ինքն* էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: Ախչի,– ասավ,– մի էդ արաղը դրա բերանը տուր տեսնենք *ինքն* ուրախանում է թե չէ – 281: եթե տաքացած լաչառից *ինքն* է նկատվել ու մենք չենք նկատվել – 286: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, *ինքն* էլ է երեխա – 286: Ես ուրիշի աղջիկ եմ,

ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: ֆերմայի ղեկավարը դեռ *ինքն* էր – 288: *ինքն* էլ թաքուն ժպտում ու քայլելիս շորորում էր – 289: այսինքն թե որքերի վրա մայրություն *ինքն* է անելու – 292: գիտեր՝ որ *ինքն* այլևս չի խփելու – 296: *ինքն* էլ շորերը հագին թախտի մի անկյունում ծվարել է – 300: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին *ինքն* էր արել, բայց տոպրակը Թելըկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: ուզում էր հոր հետ *ինքն* էլ գնա Տաշքենդ – 313: երեխայի ետևից *ինքն* էլ էր գնում – 314: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց *ինքն* պարել ու չի խոսել – 315: բայց ջաղացպանն *ինքն* էլ նույն Տելեմաքի օրինակով է սպանվել – 315: *ինքն* էլ ծայրը ավերի մեջ ոլորեց – 317: թող ջարդվուր ու մե՛զ էլ ազատեր, *ինքն* էլ ազատվեր – 321: չհասկացավ՝ որ Վարդոյից *ինքն* է մնացել – 323: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան ու *ինքն* էլ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: բայց չուզեց անպատասխան մնալ, քանի որ ճիշտն *ինքն* էր – 330: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած *ինքն* էլ գնաց – 333: ու լակոտն *ինքն* էլ գուցե չհիշի – 347: նույնիսկ *ինքն* էր վախենում, որ իսկապես մարդասպանություն է լինելու – 348: Գյուղխորհրդի բերանով, *ինքն* այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեի, Վրացյանն ասաց – 350: հանձնաժողովը ինքը խոսեց *ինքն* էլ լսեց – 356: ու կարծում էր *ինքն* ինչպես հասկանում կյանքն այդպես պիտի լինի – 361: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ *ինքն* էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: եթե գուտ *ինքն* է – 366: ամբողջը ըստ երևույթին հենց մենակ *ինքն* էր – 369: իր որոշումը *ինքն* էլ թարգմանեց – 370: *ինքն* ուղղակի ինչ անում էր՝ Թելիկին էլ նույնը – 371: Դեռ *ինքն* է – 371: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ *ինքն* է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չորան, *ինքն* իր սերմի գորության վրա զարմացած մարդ է – 383: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ *ինքն* անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: *ինքն* այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385: քանի որ *ինքն* առհասարակ չէր կանգնում – 386: որովհետև *ինքն* աշխատավոր էր, նրանք՝ ձրիակեր – 387: եթե Ծմակուտը առանձին միավոր լինե՛ր՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը *ինքն* էր լինելու – 387: հիմա այնինչ իր ենթական միայն *ինքն* էր – 387: Ծմակուտն առանձնացնելու միտքը Ռոստոմ քեռուն *ինքն* էր տվել – 387: *ինքն* այդպես կանգնած էր – 392: *Ինքն* իր ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ սա էր – 396: եթե շները գիտեին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն *ինքն* էլ գիտեր – 399: *ինքն* ասում է՝ գնում եմ – 401: Մինչև այդ, միջնեկ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից *ինքն* ընդառաջ էր գնացել – 404: իրա փողերի տերն *ինքն* է – 405: Մոտն *ինքն* է հաղթել դուրս եկել աշխարհ – 406: թե հովրտեցին *ինքն* է կիսվում ու Համրկի վրա Ավետըքի ճամփան բացում – 408: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ *ինքն* է – 412: նրա տակ *ինքն* ուրեմն մի մեծ պարտք է ունեցել – 412: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին *ինքն* այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: Ումը որ են՝ թող գան *իրենք* ճանաչեն – 274: Թեվա՛ն, – կանչեց, – Ջարխեչավանքը գիտե՛ս՝ էն որ *իրենք* ասում են Հաղարծին – 275: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման *իրենք* դնում – 276: հայրիկից *իրենք* ինչ են սովորում – 280: *իրենք* գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: իմաստը *իրենք* իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու ասում են վար – 286: Տասներորդում, երբ *իրենք* ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: Բայց կանգնեց թե՛ *իրենք* թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: Արա, *իրենք* ո՞վ, մեր գործը գա ո՞վ անի – 296: Աչքերը ձգձգացրեց թե՛ *իրենք* – 296: Թե՛ բոլորը, *իրենք* – 296: ուրիշ ո՞վ մնաց, որ ասում ես *իրենք* – 297: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, *իրենք* այդպես էլ սովոր էին – 308: ավտոբուսից *իրենք* ետ կղառնան – 314-315: *իրենք* էլի ետ կգան – 315: բայց միշտ *իրենք* են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: *Իրենք* երկուսով էին, նա մենակ, բայց օտարություն էին քաշում – 325: *իրենք* չունեին – 340: Մաշային թողած *իրենք* գնում են – 341: քանի դեռ հարևաններն *իրենք* չէին գանգատվել, գնաց գյուղխորհուրդ գանգատի – 344: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ *իրենք* ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էլ է – 346: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թռռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, *իրենք* են ուտում – 356: *իրենք* բերանները կփակեն ու կմոռանան – 357: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնատը հիմա *իրենք* դուրս կգան – 361: և *իրենք* մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: գողն ու փչացածը *իրենք* էին – 362: այսինքն թե *իրենք* թող խելք ունենան – 365-366: *իրենք* պիտի ուզեն – 367: *Իրենք* երեքն էլ լավ գիտեին ինչ են խոսում – 370: *իրենք* էլ թող ասեն – 370: գրասենյակի դուռ *իրենք* գործկոմի պես շարվեն – 370: երեք երեխային թողնելու են վրա՞ղ՝ որ *իրենք* ազատ չքվեն – 371: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու *իրենք* երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: աշխարհիս երեխին թեկուզ գուտ *իրենք* երկուսը լինեին – 376: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն *իրենք* լեզու չունեն – 380: *Իրենք* էլ չգիտեին, չպատասխանեցին – 390: ու *իրենք* նրա առաջ պարտական են – 394: բայց որ ժողովրդի առաջ *իրենք* կապկություն անեն – 396: քո դեկն *իրենք* են վարում – 398: քո ճակատագրի մասին էս գյուղի վերաբերյալ *իրենք* են մտածում – 398: կենտրոնի առաջ *իրենք* են կանգնում – 398: *իրենք* այստեղ իշխանությունը զավթելու ծրագիր էին մշակում – 399: *Իրենք* իրենց շվաքից զգուշանում էին – 400: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՛ս լինե՛ր այստեղ չէ՛ որձերն *իր* հոտից չէին տարել – 270: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ *իր* բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: օրն *իր* կարգով

կգնա – 271: Բայց բռնեց *հր* վերադարձը տոն սարքեց – 271: *հր* նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: Եվ *հր* արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, *հր* եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ *հր* արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Ծմակուտ անկարգ գյուղում *հր* ապագան մաքուր է պահելու – 279: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում *հր* սարերը – 280: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է *հր* ոչխարի մոտ – 280: Բայց ինքն էլ *հր* մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: և աղջիկ-երեխայի *հր* սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց – 280: *հր* տարիքի մեծերը մեր նոր սերնդի առաջ ամաչեցին ասացին – 284: օրհորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն զավակն էր ու մաղյանի վրա *հր* զավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալում էր – 285: *հրա* ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: լսողը թքում, տուն էր մտնում ու *հր* տղա-երեխայից զգվում – 287: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի *հր* հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց *հր* վարքը էր ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը *հր* գլուխը այդպես էր բերել – 289: վարչության որոշման տակ *հր* ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: Բայց *հր* խոսքը նա ասել ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: մինչև չտա՝ *հր* ապրանքը ետ չի ստանա – 289: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի *հր* տնից վախենում էր – 290: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը *հր* դուռը մեքենա չէր հանի – 290: շաքարից *հր* բռնով մի լավ բուռ տվեց շիկաբաշին – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ *հր* երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Թեվանի վրա *հր* իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր զավակներին – 291: Թեվանի վրա իր իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն *հր* զավակներին – 291: Ծաթերա *հր* կթվոր-ընկերուհիները հավաքվեցին ճամփու դրին – 292: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին *հր* շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: երեխայի գլխից պոկել, *հր* հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել էր երեխայի մազին – 292: Մեծ պեպենտը *հր* նպատակին հասել էր – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն *հր* որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ *հր* տանը միասին նստած են – 294: Թեվանի ու *հր* արանքից Թաթարը արաղը մի կողմ քշեց – 294: *հր* վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: չգիտեր էլ *հր* գործի մասին ինչ է կարգադրվել – 295: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք *հր* չորֆանն են, թե սարում ինքը չորֆան ունի – 296: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու *հր* հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու *հր* ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Վաթինյանն է նախագահի *հր* ծանր խոսքը ասում – 300: Բայց կարծում էր *հր* մեծ կարիքը նորից են զգալու – 301: եկավ նստեց *հր* հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: *հր* ներկա տեղից ինչու պիտի բացակայի – 305: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել *հր* տանը քնեցրել ու առել – 305: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով *հր* բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ *հր* սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ *հր* անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307: կռացավ ու հացի վրայով բաժակը *հր* Ջանդառին մեկնեց – 309: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը *հր* երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու լաչառ դարաչուց *հր* գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: ինքը ժպտաց ու *հր* կրծքի վրա քնեց – 311: մենակ *հր* կարոտն ենք քաշել – 311: նեղ օրին եկած կլինի *հր* քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: Քեղուտ ծմակի *հր* խոզանոցից Սանդրո Վաթինյանը ճղճաց – 312: այսինքն *հր* հաղթանակից գոհ էր – 313: *հր* բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետևից – 314: շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու *հր* կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: ոչ թուրքի զանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան *հր* փախուստի ճանապարհին վերավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: *հր* հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: արնաքամ Տեկեմաքը փափուկ ժպտալով իրեն տվել է *հր* սպանիչների ձեռքը – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը *հր* ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: *հրա* տերը հաստ է ու մենք բարակ, թե՛ թագավորի

արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն *հր* խոգը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և *հր* ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, *հր* ու մեր անձնական ապագայի – 319: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող *հրա* անունը տան – 320: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոր, բաձկոնն ուներին էտուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ *հր* Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգցրեց ու *հր* տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: թևերը կրծքին խաչած՝ իրիկվա մեջ *հր* դռանը կանգնած էր – 323: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց *հր* տեղն ով լինել՝ որ չնախանձավորվեր – 324: պեպենտո փոքրը *հր* տրակտորի մոտերքից սուլեց ու դարձյալ իր գործին կացավ – 325: պեպենտո փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց ու դարձյալ *հր* գործին կացավ – 325: *Բր* ու առհասարակ իր տղամարդկության վրա մեծ կարծիքի է – 325: ձեռքերը գրպաններում ու *հր* քեռի Ռոստոմի պես բաձկոնն ուներին՝ մեծ պեպենտոր խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեպը նայում էր – 325: Խախլուշկայի երեխան՝ Դաշան թե Պաշան, երեխայի *հր* անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: Օհո՛. ինքը *հր* ձայնին ականջ դրեց ու չհավատաց – 326: Ուշքն *հր* գործին՝ ասաց – 327: *հր* խոսքն ասաց – 327: Նա *հր* մսաբանին էր, նա իր հացին – 328: Նա իր մսաբանին էր, նա *հր* հացին – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու *հր* Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե *հր* մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: հալիվորն *հր* գործին էր – 328: պառավը՝ *հր* փոքր պեպենտոի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր զալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: ծնկների վրա *հր* զավակին նա խաղացնում էր – 332: *հր* ապահով տունուղոնից Ադունն ասաց – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո *հր* ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Չխճաց, որ մեր հերն ու *հր* պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: *հր* ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի վարըչի տուն – 337: փոքր ժանգոտը *հր* որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած զալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց – 338: *հր* ասելիքը չգիտենք որ կայարանում նա ասել պրծել էր – 339: Մաշայի վերաբերյալ տրակտորի առիթով *հր* ծանր բայն ասաց – 339-340: տունն ավելել, *հր* Փառոտ տատի նման էժը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: սև Շուշանը, խի՞, *հրա* երեք դեմու-դրոշին երգելով վ է տղա դարձրել լացելով – երգելով՝, երգելով՝ – 342: և մեծ պեպենտոր, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոնի ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ *հր* տեղը հայտնում է – 343: Խի, *հրա* մորն ի՞նչ էր եղել – 343: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ *հր* լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: աշխատել էր ու *հր* աշխատանքի վարձն էր ուզում – 346: նան *հր* Ադամ խեղճ զավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: որպեսզի Ուցյունի *հր* անունը կենտրոնում կրկին բարձրացնի – 350: ու լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն *հր* աշխատավորների միջև է – 353: այսինքն որ *հր* ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: *հր* պապին փաստորեն բանի դրեց – 354: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի *հր* ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնդավով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիական ուշունց ստացավ – 354: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ *հր* հատուկ դեպքը գնդավով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիական ուշունց ստացավ – 354: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու *հր* խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը *հր* տան վրա նրա հովանին է խնդրում – 355: ամանը ձեռքին այդպես շփոթված թողեց ու գնաց *հր* դռանը լվացվելու – 355: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե *հր* պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356: բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն *հր* ցավն է ապրում – 356: շփոթված լռեց ու կարծեց *հր* նպատակի գյուղը չի եկել – 356: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվիկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ *հր* ու Շուշանի – 357: *հր* հին պատմությունը տեսավ Շուշանի պատմության մեջ ու պաշտպանեց – 358: *հր* բախտի էտնից Շուշանը պահեստի առիթով գնում է սարը – 358: արնակոլով, ամթախար ու կեղտոտ երեխան երեկվա *հր* ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր էտեր-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում *հր* Մանուշ քրոջ էտնից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: Տեսան վերջը *հր* խոսքն է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: բայց ոչ մի անգամ նա այդպես *հր* խոսքին չէր եղել – 365: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի *հր* գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Կամ նրա ռուսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու *հր* անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: *Բր* բոլոր խոսքերի պես՝ դա վերջին խոսք

էր – 367: Շողակաթի ամուսինը *իր* ու Տիգրանի ռիստիմ հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: *իր* որոշումը ինքն էլ թարգմանեց – 370: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու *իր* տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: ղեկավար *իր* հասակը լատանի տակով անցընելու չկոտորեց – 372: Սիրուն Թեվիկին *իր* Թեվիկը համարեց – 373: այսինքն ինչպես որ *իր* Ջանդաղը՝ այնպես էլ Սիրունը, էն աստվածը – 373: որ սարի ամբողջ հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են *իր* երկու Թեվիկը – 373: ու Մանուշ քույրիկը *իր* ծովի տակից անկարող է օգնի – 376: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան *իր* թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: հալիվորը երևի թե կարծում էր Օմակուտի հասարակության առաջ *իր* պարտքերը այլևս վար է դրել – 377: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռքը ծոցին եկել գործկումի մեջ *իր* տեղը կանգնել էր – 378: կփակեր ու բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ *իր* նախկին տեղը կկանգնե – 380: դաշտավարության ղեկավարի հետ *իր* կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փստում էր – 381: Թեվիկի ղեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը *իր* եղբայր Ռոստոմի կողքին էր – 381: ճնշվո՛ւմ, *իր* ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ էլք չկար, նեղվում էր – 381-382: *իր* փառքի առաջ ասացինք դա էդ է կուրացել ու խլացել է – 382: թողեցին այստեղ՝ *իր* սրբած տնտեսության տիրակալ – 383: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես *իր* ավիրած ճանապարհներով ետ գնա – 383: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն *իր* սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: քանի որ հովըտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու *իր* հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու *իր* հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: ձեռ էր քաշել Օմակուտի ապագայից էլ ու *իր* անձնականից էլ – 386: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ *իր* կուսակցական բերանից դնի – 386: ժողովուրդն *իր* ղեկավարության շուրջը կհավաքեր ու չէր ցրվի – 387: այսինքն *իր* անելիքն ու չանելիքը իր սեփական մտքում պատրաստի կան – 387: այսինքն իր անելիքն ու չանելիքը *իր* սեփական մտքում պատրաստի կան – 387: հիմա այնինչ *իր* ենթական միայն ինքն էր – 387: բոլոր առաջարկներին՝ ոչ, քանի որ դրանք *իր* առաջարկները չէին – 387: բայց դա *իր* հուշարձանը չէր – 388: *իր* լրագրերը բազմաթիվ վրա էին – 391: ետ եկավ ու անցնելիս *իր* խոր հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: նրա հին տեղը *իր* կողքին բացեց – 392: մտավ *իր* տեղը – 392: *իր* վարիչը վերևից հարց էր տալիս – 392: Մեծ պեպենտը *իր* բարձր միտքը շարունակեց – 393: Ինքն *իր* ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ սա էր – 396: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումե՛ծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու *իր* գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվիկին ասաց – 398: բայց մտքում շատ գոհացավ, որ *իր* շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: – Ի՛նչ էս, արա, – ասաց, – *իր* ղեկավարության ղեմ ժողովրդին գրգռում – 400: այսինքն տանի *իր* ոչխարին ոչխարած – 401: Վաթենյանց Սանդրոյի հույսին *իր* կնիկն ու երեխան են մնում – 401: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքևից վերև ասաց *իր* անբեկանելի մշտական վշտով – 401: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պես տղան *իր* բայը չէր ասում – 402: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու *իր* բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը *իր* հեր Ակոփն է – 403: պղնձե բարձր գանգը հին ժամանակների *իր* համաձայնակուտային նշանակությունը կորցրել է – 403: գործկումի *իր* մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ չխոսելու *իր* սկզբունքը խախտել – 403: եկավ *իր* տեղը կանգնեց – 404: Մինչև այդ, միջոցե՛կ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, *իր* տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404: դասատուն ձեռքը կրծքին վստահեցրել էր՝ թե *իր* բացատրությունը անկասկած է – 404: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու *իր* արագ քայլով Հովըտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: շարքի մեջ *իր* մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծանկուտյան հայրենասիրություն ու լուր համեստություն – 404: *իրա* փողերի տերն ինքն է – 405: *իր* շահի տեղը ինքը մեզանից լավ գիտի – 405: *իր* ցեղի նման թիվի ծիծաղել է՝ թի-հի, այսինքն թե գիտեմ – 406: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի *իր* անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի *իր* ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու *իր* կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները *իր* ծանրության տակ ծոված, գալթելով եկել է – 407: գոռից *իր* քթերի արյունը գցել է – 407: *իր* հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: բայց ոչ – զուտ *իրենց* չորսի համար քաշեց ու որձերից մեկը մորթեց – 268: *իրենց* լեզվով իրար մի երկու բառ՝ ասացին – 270: բերանները լիզելով պպած մի քիչ մնացին այդտեղ ու *իրենց* ոչխարի ետևից գնացին – 272: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Սյուս Թեվանիներ, գնացին *իրենց* տիրոջ մոտ պպեցին ու դեսը նայեցին – 272: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից *իրենց* խաշլաման իրենք դնում – 276: *իրենց* գլուխն էլ հողեն, իրենց ձիու գլուխն էլ – 277: Իրենց գլուխն էլ հողեն, *իրենց* ձիու գլուխն էլ – 277: պետքները լինել՝ *իրենց* դռներին կպահելին – 277-278: Թող գան *իրենց* անտերին տեղ լինեն – 281: էս *իրենց* մշակը չեմ – 281: ասում ենք *իրենց* ընկերներին երբ ուզում են թող հավաքեն – 283: *իրենց* հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: բայց Թեվիկը նույնիսկ *իրենց* տղերքի մեջ է նվազ – 287: Նրանք էլ *իրենց* մարդասիրությունն ունենին – 288: *իրենց* արանքում մեզ բանակային կապավոր էլ դարձրին՝ սվազնոյի – 289: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու *իրենց* ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: հաշվեցին, *իրենց* փաստաթղթերի հետ համեմատեցին – 291: ուզում են կարիքի մեջ լինեն և *իրենց* կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: բայց *իրենց* սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ

առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոն ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության *իրենց* մոր տուն – 293: Ձուտ օրինական՝ գուտ *իրենց* մորից հինգ տղա ունի՝ Սանդրոնիչ – 297: Եկել Հովվրտից հալիվորին առել, *իրենց* խոզի հետ բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն *իրենց* հին շորի վերջն է էս ձորը – 308: *իրենց* օտար դռներին մեզ երեք օրվա գերի՝ պահեին... – 311: չէ՞ մտքների մեջ *իրենց* մորը կհիշեն ու հորից կգանգատվեն – 314: *իրենց* տեղն էս է – 315: *իրենց* տնից Սիմոնենք նկատել, եկել տարել էին – 321: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ *իրենց* հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դումանկապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի *իրենց* մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: եկան մեր դուռն ու երկու օր *իրենց* հիմնական տիրուհու վրա օռնացին – 323: փշաքաղվեցին ու *իրենց* ներսում դոմոացին – 325: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու զորությունը *իրենց* գամփոնին է – 325: նրա սիրտը միշտ *իրենց* Ռուսաստանների հեռուներին է – 325: Լավ չհասկացավ էդ փորձում են թե ամեն տեղ *իրենց* լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: *իրենց* գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: հեռու ձորերից աղբյուրը բերել էին *իրենց* դուռը – 328: տան քարը տարել *իրենց* չափարի ծակերը կախել էին – 331: որ *իրենց* խոզը իրենց կաղամբուտ ու կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331: որ իրենց խոզը *իրենց* կաղամբուտ ու կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ *իրենց* տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: Փոքր պեպենտոն *իրենց* դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռոռացին, թե ավերակ է – 333: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն *իրենց* իրենց շեն դռներից գոռոռացին, թե ավերակ է – 333: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն *իրենց* իրենց շեն դռներից գոռոռացին, թե ավերակ է – 333: *իրենց* Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախտված հարսը՝ փոքր պեպենտոնի կինը, դուրս թռավ – 336: *իրենց* տեղեկությունն այդքան էր – 340: *իրենց* երկրի կարգերն էլ մեծարեց – 342: *իրենց* արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր – 342: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և *իրենց* դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: ծառը դեմ-դիմաց *իրենց* հողում էր – 343-344: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու *իրենց* խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը *իրենց* հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: քրիստոսի *իրենց* երեսը զգվանքով մեզանից շուտ-տված կային – 346: նաև իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու *իրենց* կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: չէին քաշվել, *իրենց* կուսակցական որոշումը եզրափակել էին մեծերի հին խոսքով – 350: *իրենց* գումշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Ղազախի թուրք կլինեք թե մեր Հովվրտի հայ *իրենց* սահմանը նրա առաջ ետ էին քաշում – 353: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես *իրենց* ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: բայց *իրենց* հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ *իրենց* ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: Որբկայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ *իրենց* խոսքն ահա Շուշանի բերանով ասվում է – 355: որ *իրենց* նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են *իրենց* թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: այնքան հանցանքը չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ *իրենց* սառչել մնալը – 357: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրեկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը *իրենց* երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: բախտավորների սերը տեղը-տեղին *իրենց* ամուսնու վրա է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին *իրենց* տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: նրանք *իրենց* վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի ու անցյալի վրա իշխում էին – 362: նրանք իրենց վարքի, *իրենց* ներկայի, ապագայի ու անցյալի վրա իշխում էին – 362: այսինքն *իրենց* թաքուն կեղտերը Շուշանը մաքրի – 363: կարերի մեջ *իրենց* հայրերի ու պապերի ժամանակներից խոզի ոջիլ էր շարվել – 363: *իրենց* դռներին Ադունը մեզ հավասար գուցե ժպտում ու լաց էր լինում – 363: *իրենց* գոհի հիշատակին հավատարիմ մնացին-մնացին – 364: մտքով արդեն *իրենց* Ռուսաստաններում էր – 365: ինչպես որ *իրենց* ռուսներն են հեռուստացույցի մեջ պարում – 365: Ինչի՞, էս ով եմ՝ որ *իրենց* պատասխանը ես տամ – 370: ու *իրենց* մեղավորությունը նույնիսկ ռուսն էր զգում – 370: քանի որ հենց *իրենց* խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: չափարը խորտակվելու հետ *իրենց* ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Զանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: *իրենց* մաքրությունն ու մառանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: կանկաճամիս, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անապայման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու *իրենց* անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: փռան վարիչին, կարծես *իրենց* բերանով չէին ուտելու, ասաց – 388: Մպաստում էին պատասխանատու անձնավորությանը բերեն *իրենց* հայրենիք – 389: չգիտեն՝ որ *իրենց* ամեն գալուստը մեզ մի կովի կորուստ է – 389: չէ՞ գիտեն՝ որ գրասենյակի դուռն *իրենց* տեղը չի – 392: Է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ *իրենց* մոր փորում էին հաշտուկամերաշխ – 395: և բոլորը հասկացան՝ որ *իրենց* վարքի մեջ նա սխալ է տեսնում – 396: *իրենց* իրավունքն է – 397: Ու բոլորի համար, *իրենց* տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվրեկն էր – 400: Իրենք *իրենց* շվաքից զգուշանում էին – 400: միասին խմել, *իրենց* գաղտնի հաշիվներով

ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Միքիթ – 402: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա *իրենց* թնին ժամացույց ունեն – 403: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի *իրենց* գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվլըկի մասին էր – 404: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ *իրենց* գործի տակ են ձորտ – 405: Ջանդառի հետ խառնել, կարծել էին *իրենց* քեռոնց տղերքից Ջանդառն է – 409: Աղջկերքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Միրունին *իրենց* քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվլանի հետ խառնում են – 410: Մատյանները ծալել էտ *իրենց* տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ *իրենց* տերը որք երեխայի պես անտեր կմնար – 415: *իրեն* ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ ործից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: բայց ծալեց ու դրեց թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, *իրեն* չէին նվիրել – 270-271: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն *իրեն* կին է պահելու – 275: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու *իրեն* բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն *իրեն* է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից *իրեն* սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: *իրեն* հազար ձևի պաշտպանեց – 287: ժողովրդի միջից *իրեն* հանեց – 289: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու *իրեն* պահեստապետին էլ – 291: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով *իրեն* մի բույս որբերի հոգին տար, ոչ – 292: *իրեն* ոչ որ չէր նայում – 294: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էր հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու *իրեն* պարտական էր գգում – 298: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ձորքերն էդպես կոնգռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում *իրեն* կախում է – 300: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոտն էլ Կապուտեռան լանջից էր *իրեն* օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն *իրեն* թույլ չէր տալիս – 310: Գլուխը կախ՝ Ջանդառը ժպտում ու *իրեն* տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: սրտնեղելով, կարմրելով ու ծպտալով *իրեն* լատանի տակից հանում էր – 334: Ուզեցանք *իրեն* դուր գալ, իր պես մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: *իրեն* Տիգրանին տարել էին կենտրոն միլիցիա – 344: Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով *իրեն* խփեց գյուղամեջ ու պահեստի շենքին նվաղեց – 345: *իրեն* տիրապետեց ու, Տիգրանը միջնեկին շատ էր սիրում, ասաց – 346: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու աստծու հավատի մեջ *իրեն* զսպած էր պահում – 349: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն *իրեն* մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: էդ երեխեն ուզում է Շուշանն *իրեն* լողացնի – 360: տաքացավ սնացավ ու *իրեն* վերն խփեց – 360: ու, չնայած պարապ ազատությունն *իրեն* պետք չէր – 380-381: բայց *իրեն* ծմակուտեցի հայրենասեր էր համարում – 385: Ահագին գյուղ է ու *իրեն* կենտրոն է հռչակել – 388: գյուղի ընդհանուր շահերի համար *իրեն* ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: ապա *իրեն* վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքևից վերն ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: և խփած ու *իրեն* անթույլատրելի մի տեղաշարում պահած է եղել – 408: եթե քու տեսնելն ուզենար՝ էսքան ժամանակ մի անգամ *իրեն* կերևացներ – 411: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա *իրեն* այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին – 412: ախպերդ այսինքն հեռվից քեզ տեսնում է, դու *իրեն*՝ ոչ – 411: կարմիր գեյլսեղոն ու մյուսը՝ որ *իրենց* համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: մյուս երկուսը՝ որ *իրենց* համարում էին Մյուս Թեվլանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին – 272: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում *իրենց* գուսպ չեն պահել – 292: բայց սպանանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի *իրենց* նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296: *իրենց* էլ թողնենք էսօր ու վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305: օդորմի *իրենց* ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: *իրենց* Կերչ ու Սևաստոպոլի տեղը գտնելու խելքումիջոց չենք ունեցել – 310: այսինքն որ *իրենց* տանջում են – 348: բայց դու *իրենց* հարցում՝ թե էդ ինչու չեն ուզում – 369: ինքը վարո՞ղոն էր *իրենից* թիֆլիսյան ֆոկլուսով զգել – 269: մի բացատրություն էլ *իրենից* չհանեց – 275: էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը *իրենից* մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: այսինքն տղերքի վրա *իրենից* վտանգ չկար – 289: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու *իրենից* խոսեինք – 308: Վիզը խեղճ-խեղճ ծած՝ տոպրակն *իրենից* հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: գուցե կարծի երազ է եղել ու *իրենից* ամաչի – 347: Մանվելն *իրենից* նկար չէր թողել – 359: ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ *իրենից* հինգ տարով ջահել, էն է համարիք երեխա էի – 385: այսինքն *իրենից* կախված մի տասը ենթակա էր ունենալու – 387: իմաստը իրենք *իրենից* հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու ասում են վար – 286: Ձերոնք որ փախչում են՝ *իրենից* են փախչում – 329: հետո *իրենից* բեկ ու իշխան են կռում – 369: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե *իրենից* է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: սաղա-հնդլոյի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ *իրենից* միայն մեկը կանգնի – 395: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե գուտ *իրենով*, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: մեղավորությունը դարձյալ *իրենցում* Աստրենցում էր եղել – 411: դեռ չէր հասկացել որ քսանհինգ ործը *իր առջևից* է կորել – 271: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն *իր նման* ճաճպացրեց – 273: խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսեք հասկանալ, որ ործերն *իր առջևից* էին կորել – 273: բայց Միրուն Թեվլիկը խեղճ նորահարսին երբ էր *իր վրա* այդքան իրավունք տալու – 273: ու աչքերը *իր նման* ճաճպացրեց – 275: գլուխն *իր նման* էտ քաշեց ու դազանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: գնացին ու էդպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուտնուճիշտը *իրենց հետ* տարան – 284: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքովտրորդով թե *իր նման* արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: *իր վրա* էլ տղերքից վտանգ չկար – 289: բարակ կուպերն *իր նման* թրթռացրեց ասաց «պահեստի էնիքը» – 289-290: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ *իրենց համար* լեզու են հնարել ու

իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն *իր նման* անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց *իր նման* թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: *իր նման* լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց *իր նման* մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպեկոտի հետ խորհրդի նստելու թեվանը *իր համար* երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: խփել փռել ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ *իր համար* տեղ էր արել – 294: Գնացել *իր համար* պտտվել, ռսի կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: սարի լանջին *իր համար* անտեր կքած էր – 298: հետո, *իրենց մեջ*՝ Համբոյի ու Սանդոյի, հին թշնամություն կար – 301: շատերն էլ կան՝ որ *իրենց փոխարեն* իրենց հին շորի վերջն է էս ձորը – 308: *Իրենց համար* պահած գինի ուներ – 309: մի խոսքով *իրար հետ* պարտքուպահանջի մեջ կլինեն – 312: մահվան թմբիկի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից *իր համար* պատգարակ են կապել – 316: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու *իրենց մեջ* առանց մեզ բաժանել են – 319-320: *իրենց մեջ* տեղաշարժ երբեմն լինում է – 322: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով *իր համար* մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Քշեցինք գրասենյակի դուռը՝ *իրենց առաջը* – 323: էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի *իր մասին* մտածի – 326: *իր նման* հանկարծ ծի ծաղեց ասաց – 332-333: *իրա նման* երեք դեմոկրոշ տղեն տանս – 333: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, *իր պես* մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: Ղարաչին *իր նման* մի տեսակ սիրելով անիծեց ասաց – 337: *Իրենց նման* հասարակ չազովեց – 337: կամավոր, *իր կամքով*, ասում է, իրեն անվարձ անտառապահ էր կարգել – 353: Հալիվորն ու պառավն էլ *իրենց կողմից* էին խաղաղ – 356: *Իր մեջ* ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա կրակել էր – 360: և մենք էլ *իրենց առաջ*՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: *Իրենց մեջ* որոշեցին ասացին թող ընդի ու էս գյուղամիջից չքվի – 362: ու իմ խոսքից *իրենց համար* վիճակ հանեն – 366: համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ պեպեկոտն է, կամ *իր ձեռքով* է տրվելու Հովիտ – 366: Թե *իրենց մեջ* ինչ հակառակություն ու խոսքուգրույց կար՝ *իրենց մեջ* էլ պիտի մնար – 367: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուգրույց կար՝ *իրենց մեջ* էլ պիտի մնար – 367: մարդուկնիկ *իրենց մեջ* խորհրդակցում էին – 369: բայց դե *իր համար* պատշգամբ էր – 375: *իրենցից առաջ* ոչ բխել, ոչ էլ մանավանդ ուրիշներից տեսնվել էր – 388: սա կանգնել, կոպերն *իր նման* իջեցրած լավ էր – 394: այստեղ *իրենց համար* է լավ, քաղաքում՝ Սանդոյի մեծ ցեղի – 394: ամեն մեկն *իր համար* առանձին կանգնած է – 395: բայց ուզում է *իրենցից հետո* ինքը լինի – 398: բայց սրանք թույլ տային *իրենց միջով* համլետյան մտքե՞ր անցնեն – 401: գիժ Դանելին թողնեին *իրենց միջից* «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401: Գրիգորյանը լսել, աչքերն *իր նման* նեղացրել ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: *Իրենց մեջ* գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության դեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը *իր անունով* ստացել ու տվել էր խեղճին – 410: միայն նա՝ հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ *իր համար* լինի – 413: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ *իր համար* էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրտից իջել – 413:

ԻՆՔՆԱԳՐՈՒԽ — մենք էլ կարծում էինք Մաշաղ մարդ չունի ու գուտ *ինքնագրուխ* լեզու է – 340: *ինքնագրուխ* է – 400:

ԻՆՔՆԱՄԵԾԱՐ — այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին *ինքնամեծար* խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396:

ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտաքբերության ու մեծի *ինքնիշխանության*, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման *առաջ* անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ԻՆՔՆԻՐԵՆ — վատ լուրը *ինքնիրեն* էլ կհասնի – 320: մեր դժվարն էլ *ինքնիրեն* է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328:

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ — ուզում էր *ինքնություն* մեղվատեր դառնա – 349: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը *ինքնություն* գործեր կունենա – 372: մեր Ծմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն *ինքնություն* կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով *ինքնություն* գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: *ինքնություն* տնտեսությունը չէ՞ տեղական միտք ու եռանդ է ուզում – 393: ունեի՞ն *ինքնություն* ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: նոր ժամանակների ոգուն համապատասխան *ինքնություն* է մտածում ու հասկանում – 400:

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ — Ծմակուտին *ինքնությունություն* տվեք – 386: այն՝ որ կովի կռաշլին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի *ինքնությունություն* – 387: և տեսնող հովրտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի *ինքնությունությունը* զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: որովհետև գյուղի *ինքնությունության* հարցը քննելու ոչ հստակ խելքուլեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի *ինքնությունության վրա* ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Ծմակուտի *ինքնությունության ժամանակ* էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310:

ԻՆՔՍ — գնամ *ինքս* լաց լինելով խնդրեմ կանչեմ – 353: Ես *ինքս* եմ տանում – 395: մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին *ինքներս* ենք որձ խոստացել – 290: մենք *ինքներս* էլ չգիտենք, որ եղբան պաշտպան ունենք – 306: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձրված ենք եղել ձին էլ ու *ինքներս* էլ – 318: և՛ որ մեր խոզերը

գողացված ենք համարել ու չարացած *ինքներս* էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *ինքներս* ենք էս ժողովրդի ծառան – 370:

ԻՇԻ ԳԼՈՒԽ — *Բշի գլուխը* – 300:

ԻՇԽԱՆ (հասարակ անուն) — հաղթած *իշխան* ենք եկել – 272: հետո իրենցից բեկ ու *իշխան* են կռում – 369: Բեկերն ու *իշխաններն* աստծուց չեն լինում – 369:

ԻՇԽԱՆ (հատկանուն) — իմ միթևանի Ոսկան ախպերը իմ հեր *Բշխանի* փողերն առավ – 330

ԻՇԽԱՆԱԲԱՐ — աչքերից հեռու բռնած *իշխանաբար* նայեց – 391:

ԻՇԽԱՆԱՂՈՒՍԸ — Նծույգ-ձիերն ու *իշխանաղուստը* աղջիկները՝ կոտած շահին – 406:

ԻՇԽԱՆԱՎԱՆ — *իշխանական* բարկությունը մեջը խեղդեց – 393:

ԻՇԽԱՆԱՎԱՐԻ — Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը *իշխանավարի* կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325:

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — դռնից դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի կացնավոր *իշխանությունը* Սիմոնի ընտանիքի վրա – 345: իրենք այստեղ *իշխանությունը* զավթելու ծրագիր էին մշակում – 399: մեծանալու պառավելու հետ մարդ *իշխանությունն* ու իրավունքը մարդու վրա կորցնում է – 291: Թեվանի վրա իր *իշխանությունն* ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր զավակներին – 291: բայց սպառնանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց նրա *իշխանությանը* ենթակա զգային – 296: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովվրտի *իշխանության ներքո* էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310:

ԻՇԽԵԼ — նրանք իրենց վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի ու անցյալի վրա *իշխում էին* – 362:

(ՄԵԼԸՔԱՆՆ) ԻՇՈՒԿ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը *Մելքքանց Բշուկի վրա* Հովհաննես Թումանյանից սրտառույշ բանաստեղծություն ասի – 335:

ԻՋԵՆԵԼ — սա կանգնել, կոպերն իր նման *իջեցրած* լովել էր – 394: Մարդ կա պետական բարձր պաշտոնը *իջեցնում*, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: մեր ժողովրդին *իջեցնելու են* Գործարան – 301: դուրը դեմը փակելու պես ծանր կոպերը Ռոստոմը *իջեցրել* ասել է – 318: ստացել, չորս որձ էր մորթել ու առավոտվա հետ *իջեցրել* Դիլիջան – 411: ձեռքերը կրծքից *չիջեցրեց* էլ – 334: հատ-հատ *իջեցնի* կերամիտը – 335: բայց պատից ի՞նչ երեսով *իջեցնեինք* – 332: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ *իջեցնե՛ր...* այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: *մի՛ իջեցրու* քաղաք – 301: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն *իջեցնելուց առաջ* մի բույս կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276:

ԻՋԵՆՎԵԼ — *պիտի իջեցվի* ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ գանգ դրվի – 403:

ԻՋԵԼ — Ծլեցեք, ծաղկեցեք, գորացեք մինչև մյուս *իջնելու* – 406: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆսֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից *իջած* կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Նայեցին տեսան մեծ պեպենտը, Թեվրկին ետևը-զգած, Մուրադենց Վարդուի տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին *իջնում է* – 390: օդով գալիս երկնքից *իջնում*, Ջանդաղիս ուտերին նստում են – 275: նրանց արահետը ձորի հետ *իջնում*, քարից ու թփից մի կողմ էր կենում – 355: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից *իջնում*, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկնառնել ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից *իջել*, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: մեր գյուղի իրական խելքուխորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնվոցից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության *թամբից իջել* քաղաք էր քոչել – 300-301: եկել մեր կայարանում *իջել*, Հովվրտի սայլը գյուղկոռպի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-զգած Հովվրտից *իջել* – 413: շները ետևը-զգած *իջել* աղբյուրի մոտ կանգ էր առել – 415: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից *իջավ* – 282: գլուխը կապած՝ մեծ Սոփնի հետ գյուղ *իջավ* – 290: Շիկաբաշից *իջավ* – 291: Թախտից *իջավ* – 343: թողեց ու նրանց չափարը կացնահարելով *իջավ* – 344: թախտից *իջավ* – 366: շները կողքերից՝ թափ *իջավ* ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402: ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի վրա *իջան*, բաց լանջի խանձկություններում էին – 278: Անուշի-Մարոյի մըտով *իջան* Ջորագես – 293: Գյուղ *իջնենք* տեսնենք Չինգիզխանի արշավանքն անցել է՝ ամայի – 305: Գյուղամեջ *իջնենք*, թե՛ տանդ գործ կունենաս – 372: ու Մելքքանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ *կիջնի* գյուղամեջ – 370:

ԻՍԿ — *իսկ* եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թթես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, *իսկ* եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: *իսկ* երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: *իսկ* Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում

հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: *խկ* տղա-երեխան, ով ինչ ուզում է ասի, ջահել ծնող է սիրում – 283: *խկ* որ, Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: *խկ* աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: Կյանքը գնում է, *խկ* օրինավոր, բացճակատ ապահովությունը չկա ու չկա – 287: *խկ* եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրան է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, *խկ* թաթարը դուռը բռնել էր – 293: *խկ* կենտրոնի ձեռքին մի դատարկ կնիք էր – 299: *խկ* որ Ծմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: *խկ* Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը եղպես էլ կար – 309: *խկ* ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: *խկ* Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ – 314: *խկ* որ ձեռք բերում քսում էր մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնում է – 320: *խկ* դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու եղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Արնաքամվել է, կարիճ էր դարձել, *խկ* թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են – 323: *խկ* գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: *խկ* նրանք երկուսով էին ու իրարից չէին ամաչում – 326: *խկ* շները դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը պզգել, Թեվանի գնալուն էին սպասում – 326: *խկ* հետո չէինք էլ ուզում – 347: *խկ* գյուղիտրիտրդն էլ՝ մեղվի լեզուն հալիվորից գալիս սովորում էր – 349: *խկ* մեր վարքը ուրիշի ձիու պես մեր տակից փախչում էր – 362: *խկ* եթե ինքը չի ու փողն իսկապես մեկնելու է ուրիշի – 366: *խկ* մենք բոլորից այսպես արհամարհվում ենք – 372: *խկ* կարտոլին բոլորովին ձեռք չէր տվել – 374: *խկ* մյուս եղբոր համբավը բարձրանում ու բարձրանում է – 383: *խկ* Մանթաշյանի խոսքն արդեն ծանր չէր – 386: *խկ* տերերը խցվել են քաղաքային տրանսպորտ – 387: *խկ* լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս – 391: *խկ* մեծ Ռոստոմն առհասարակ բերանը կաթիլ չէր առնում – 394: *խկ* նրանց ղեկավարությունը եկել մեզանում չորանի տեղյակ էր անում – 401: *խկ* Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովրտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: *խկ* եթե բացահայտվի՝ մեղքը Դանելանց ջաղացականների վիզը – 413:

ԻՄԿԱԿԱՆ — Բայց սրտի խորքում *խկական* եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան *խկական* եղբայրները – 380: *խկական* անունը Մնո, Մացո, Մնաց, Մացակ է եղել – 406:

ԻՄԿԱՊԵՍ — Դրա քաղաքավարությունն *խկապես* բռնել էր – 274: Ինչ որ է, մեկն *խկապես* դեռ նրանն էր – 282: հետո էլ քարով *խկապես* խփեց – 314: Նայեցին տեսան *խկապես* կոստյումավորված կանգնած է – 327: *խկապես*, գրպանում փողի մասին հեռագիր կար – 330: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն *խկապես* բերել էր – 347: նույնիսկ ինքն էր վախենում, որ *խկապես* մարդասպանություն է լինելու – 348: ոչ այնքան *խկապես* տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատային կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշուց ստացավ – 354: իսկ եթե ինքը չի ու փողն *խկապես* մեկնելու է ուրիշի – 366: հետո էլ՝ գուցե *խկապես* հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: Հովրտից *խկապե՛ս* էին ուզում բաժանվել – 393: Բայց *խկապես* կա՞ թե մսակոմբինատի բաժին է դառել – 394: ուրեմն *խկապես* մի թաքուն բան կար – 412:

ԻՄԿԻ — Բա դուք մարդ չե՞ք *խկի* – 331: մարդկային ցավակցությունը ձեզանում *խկի* չկա՞ – 331: էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՛, շնջաց, ձերոնք *խկի* չեն էլ գնում – 348-349:

ԻՄԿՈՒՅՆ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն *խկույն* տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: կատվի պես *խկույն* հազար խոսքուհեքիաթով ծածկում էին – 394:

ԻՄԿԱՆ — Քո *խրական* առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ – 280: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, *խրական* հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: մեր գյուղի *խրական* խելքուխորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնվոցից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: *խրական* պատճառը մոռացվել է – 347: Բայց կողքին կանգնած *խրական* պաշտպան էր ուզում երեխան – 348: Բայց սրա դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ *խրական* – 410: Բայց սրա դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը դարձավ *խրականից* էլ իրական – 410:

ԻՄԿԱՆԱՆԱԼ — Բայց հույսը չէր *խրականանում* – 389: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտոն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես *խրականացավ* – 369:

ԻՄԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու *խրականությունն* էլ՝ երկուսն էլ առջևն էին – 348:

ԻՄԿԱՆՈՒՄ — Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց *խրականում* միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: որը բանակ ու սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, բայց *խրականում* չպիտի գար – 386:

ԻՄԱՍԱԾԻ — նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու *խրասածի* – 278:

ԻՐԱՎԱԲԱՆ — Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ըռխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան *իրավաբանը*, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Չովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Չովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք — 284:

ԻՐԱՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — այդ կանչերը, այդ ուրախ կոթվները, այդ անհիմն *իրավաբանությունը* բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա — 367:

ԻՐԱՎԱՍՈՒ — Տեղակ-անտեղակ, մեծուփոքր, *իրավասու*-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա էտևից հու արեց — 289: Եկավ եղբոր երեք *իրավասուին* էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջենեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն — 293: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ *իրավասուի առաջ* մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի — 386:

ԻՐԱՎԱՐԻ — Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ *իրավարի* ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291:

ԻՐԱՎՈՒՆԲ — Ջանդառի Սոփի՝ ու ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի նչ կարողություն կամ ինչ *իրավունք* ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա — 271: *իրավունք* չունենք հողին մի որձի արյուն տալ — 272: Այսինքն մենք *իրավունք* չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել — 279: մեր Մերգո հոր մոտ այսինքն *իրավունք* չէր ձենով գանգատվել ու լաց լինել — 283: այսինքն թե *իրավունք* չէր երեխայի ապագան ճնշել — 285: գարու, թեփի՝ անասնակերի վրա ուրեմն թաքուն *իրավունք* ունի — 291: Թեվանի վրա փաստորեն *իրավունք* չունի — 291: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ *իրավունք* ունենա ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր — 300: մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը ի նչ *իրավունք* ունի շրջկոմի քարտուղար ճանաչի — 301: ասացինք *իրավունք* չունի — 303: մեզ վրա ինչ որ անցածներից է մնացել՝ մենք *իրավունք* չունենք տակից փախչենք — 308: Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքանց Սեդրակի, մանավանդ Սեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից *իրավունք* չունես քո տուն գնա — 324: Միմոնի գամփոր դոնակից դուրս արծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք *իրավունք* չունեք մեր տան վերևով անցնեք — 325: մենք մեր կորածին էլ մանգալու *իրավունք* չունենանք — 328: ու էս երկրի ամենամաքուրն էլ *իրավունք* ունենա մեզ ասելու — 332: բոլորը *իրավունք*, եկամուտ ու իրենն են — 335: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ *իրավունք* ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել — 336: Մոր ստացածի վրա *իրավունք* ու մանավանդ աչք չունենք — 340: նրանց չափարն *իրավունք* չունի իմ հողով անցնի — 344: Հենց այդպես՝ *իրավունք* չունի իմ հողով անցնի — 344: դու գյուղխորհուրդն էս, բայց *իրավունք* չունես — 344: *Իրավունք* խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել — 344: երեխան բա *իրավունք* ունի՝ գոմեշից վախենա — 355: չնայած նրա վրա քսան տարի էր *իրավունք* չունենք — 359: եթե խորհրդային հիմնարկ էք *իրավունք* չունեք էս ժողովրդի առաջ փակ լինեք — 360: դպրոցի վարիչն ի նչ *իրավունք* ունի սարում գնա գող բռնի — 361: *Իրավունք* ունի — 369: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու *իրավունք* չունես, այլ ուղղակի այդպես էր — 371: այսինքն տնամերձի ծառը առանց լիցենզիայի կտրելն *իրավունք* է — 372: բայց *իրավունք* չունի անարդյունք մնա — 374: դու էս հողին նայելու *իրավունք* չունես — 374: Պայմանական՝ այսինքն *իրավունք* ունեին թուրթ լրացնեն ու տակը լավ պինդ ստորագրեն — 377: Չասացին ժողովրդի առաջ ղեկավարությունն իրար վարկաբեկելու *իրավունք* չունի — 395: Քու աշխատողը որ առանց *իրավունք* հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս — 396: բերանում ասում է պատասխանի *իրավունք* էլ չլինե՛ր պիտի շրխկացնեք — 400: *Իրավունք* չունեիր — 404: Բայց եղպես *իրավունք* չկա — 405: Հախպատն ուրեմն ապրելու *իրավունք* ունի — 406: ժողովրդի առաջ գյադեն բա *իրավունք* ունի Ավետիքի պատիվը գետնովը տա — 409: մեծանալու պատավելու հետ մարդ իշխանությունն ու *իրավունքը* մարդու վրա կորցնում է — 291: Թեվանի վրա իր իշխանությունն ու *իրավունքը* նա տվել է փաստորեն իր գավակներին — 291: Սարվորի մեր խոսքն ու *իրավունքը* ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին եղբան քաղաքականություն ու լեզու մշակում — 305: Մեր լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր *իրավունքը* պաշտպանելուց հրաժարվում — 320: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ խոսքի *իրավունքը* չունենք, Վրացյանն ասաց — 350: նրա խոսքն ու *իրավունքը* Մարիան ձեռից վաղուց էր առել — 370: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական *իրավունքը* չովրտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը — 380: թե չէ պատասխանի *իրավունքը* ժողովրդին կտամ, — այսինքն Թեվրկին — 398: *իրավունքը* հիմա ձերն է — 400: *իրավունքը* հետո գալիս էր — 400: Մեր *իրավունքը* ժողովրդի շահը հասկանալն է — 405: վստահ էին՝ որ *իրավունքն* ու գործությունը իրենց գամփոխն է — 325: ժողովրդի լուր ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու *իրավունքն* ու լեզուն էլ — 359: նրա վրա Տիգրանի *իրավունքն* այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր — 359: Իրենց *իրավունքն* է — 397: Վերջը, շուն-պահելն էլ պիտի *իրավունքով* լինեք — 306: ի նչ *իրավունքով* էր կրակոց լսում — 361: պետական աշխատանքն ինչ *իրավունքով* էս ձախողում — 400:

ԻՐԱՎՈՒՆԲԱՍՏԵՐ — Բայց ուրեմն *իրավունքատեր* մարդ է՝ որ գոնե չպարտավորեցրեց — 291:

ԻՐԱՎՈՒՆԲԻ ԳԱՆ — *Իրավունքի է եկել* — 396:

ԻՐԱՎՈՒՆԲ ՏԱՆ — Բայց Միրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան *իրավունք տալու* — 273:

ԻՐԱՆ — *իրար* երեսի թռան — 270: իրենց լեզվով *իրար* մի երկու բառ ասացին — 270: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ *իրար* նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է — 274: Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի *իրար* ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է — 274: և *իրար* այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է — 276: կմեծանան *իրար* Թեվիկ կասեն ու կոլխոզի գառը միասին կպահեն — 284: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, *իրար* տեսնեն ու հավանեն — 285: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ *իրար* ձեն տվին — 290: այսինքն *իրար* օտար էին — 290: Խախլուշկա հարսն ու դարաչին *իրար* լեզու չեն

հասկանում – 295-296: դեռ հարյուր տարի էլ պիտի ապրիք՝ որ *իրար* պահել սովորեք – 299: *Իրար* երեսի նայեցինք ու չհավատացինք – 307: այսինքն որ չպիտի *իրար* կենաց խմեն – 308-309: *Իրար* երեսի նայեցին – 323: *իրար* խոսք տվին ասացին – 323: Ադամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մեվանի, Մելքսանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել *իրար* կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: ուր տատի հետ պապ էլ կար ու *իրար* անխոս էին հասկանում – 326: հալիվորը մառանի առջևից, Աղունը՝ փռան, մարդուկնիկ *իրար* նայեցին – 330: *իրար* այդպես ջերմացնելով պահել էին – 357: փոքր պեպետոտն ու միջնեկ Թաթարը *իրար* օգնելով ջուր կրեցին – 363: նայեցին *իրար* երեսի – 366: Բնչպես որ միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ *իրար* թիկունքի կանգնեցին – 369: փախսան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդդ է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա *իրար* տալիս փռում ենք – 382: Չասացին ժողովրդի առաջ ղեկավարությունն *իրար* վարկաբեկելու իրավունք չունի – 395: դուրս եկան էս ժողովրդի առաջ *իրար* քիթումնուր ջարդեցին – 395: *իրար* մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը ուսուցից դեռ թաքնվում էին – 403: Լեզգու կոխ-կալոդն ու մաճկալ Դուռդին *իրար* բռնել են – 407: Աղջկերքն *իրար* մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: դեմ-դիմաց *իրար* նայում են – 413: *իրարից* այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն – 276: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ *իրարից* ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: իսկ նրանք երկուսով էին ու *իրարից* չէին ամաչում – 326: Ձայնն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու ինքը պատավն էլ *իրարից* չէին ջոկվում – 373: ավելի քան եղբայրական միասնությունը քայքայվել, եղբայրներն *իրարից* հեռացել էին – 380: *իրար կողքի* նստել ու սպասում էին գոնե մի քիչ եփի – 276-277: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու *իրար վրա* երեք անգամ կրակեց – 281: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում *իրար կողքի* շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: *իրար կողքի* ապրում էին – 331: *իրար կողքի* ընկած էին – 374: երկու Ռոստոմը *իրար կողքի* կանգնում էին – 381: տո շա շ,– ասել էին,– տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե *իրար համար* էդպես մեռնում էիր – 413:

ԻՐԱՐ ԳՅԵԼ — ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից *իրար գցած* հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդաց-դնդաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: կանաչ աչքները *իրար գցած*՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383:

ԻՐԱՐ ԽԱՌՆԵԼ — Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն *իրար ես խառնել*, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330:

ԻՐԱՐ ՀԵՏ ԼԱՎ Չ(ԼԻՆԵԼ) — Մեծ պեպետն ու միջնեկ Թաթարը *իրար հետ լավ չէին* – 294:

ԻՐԱՐ ՏԱԼ — Հովրտի ու Ծմակուտի հնձվորը Մամուտ խոտհարքում *իրար տվել է* – 407:

ԻՐԵՆԸ (փոխանություն) — բայց ծալեց ու դրեց թարեքին՝ կարծես *իրենը* չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: և քսանհինգ ործից ոչ մեկը իրենցը՝ *իրենն* ու Ջանդառինը չէր – 281: Ուրեմն հաստատ *իրենն* էին – 291: տնտեսությունը կարծես դեռ *իրենն* էր – 312: և ճրագթաթով ու Կոփի գագաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն *իրենն* է – 334: *իրենն* են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: բոլորը իրավունք, եկամուտ ու *իրենն* են – 335: ու աղաջրի տականքն *իրենն* էր – 345: էդ արդեն զուտ *իրենն* էր – 391: ասում է հրացանը դատարկ էլ լինե՛ր՝ վերջին կրակոցն *իրենն* էր լինելու – 400: հաշվապահությունն *իրենն* էր ասել, սրանք իրենցը – 410:

ԻՐԵՆՈՎ ԸՆԿՆԵԼ — մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու *իրենով է ընկնելու*, իզուր – 277:

ԻՐԵՆ ՊԱՏՈՒԵԼ — Մուրադենց կարմիր քարհանքի գլխից հովրտեցին *իրեն պատռում է*՝ թե ծմակուտեցիք մեզ կերան – 408:

ԻՐԵՆ ՏԱԼ — արնաքամ Տեղեմաքը փափուկ ժպտալով *իրեն տվել է* իր սպանիչների ձեռքը – 316:

ԻՐԵՆՅԸ (փոխանություն) — և քսանհինգ ործից ոչ մեկը *իրենցը*՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ *իրենցը* համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ *իրենցը* չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: հաշվապահությունն իրենն էր ասել, սրանք *իրենցը* – 410: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն *իրենցն* է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: որոշումն *իրենցն* է – 370:

ԻՐԻԿՈՒՆ — համարենք որ մի տաք *իրիկուն* էր – 289: կայարանի կրպակն ամեն *իրիկուն* Երևանից ցատկոտով զարեջուր էր ստանում – 382: հավաքելու տեղից *իրիկունը* եկանք տեսա՞նք ամայություն – 306: *իրիկունները* մոտով անցնել չի լինում – 333: տղերքն *իրիկունները* կլսեն – 394: *Իրիկունն* էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար ձեն տվին – 290: սպասում էր *իրիկվա* խաղաղության – 351: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում *իրիկվա* կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: *Իրիկվա* կողմ լեզգին բղավել է – 407: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ ործը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս *մինչև իրիկուն* ու մյուս առավոտ – 273: օտար *իրիկվա մեջ* կանգնում են ու լացները գալիս է – 277: ու քեզ թողնեն թշնամի *իրիկվա մեջ* այնպես մոլորված, որ նույն անձի-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կոփի եկավ՝ նշանավոր այդ *իրիկվա մեջ* նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Մոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: թները կրծքին խաչած՝ *իրիկվա մեջ* իր դռանը կանգնած էր – 323: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր *իրիկվա միջով* ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332:

ԻՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — բայց Շուշանն ուզեց ու չկարողացավ *իրողությունը* տեսնել – 348: ու թեպես *իրողությունից* ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց Թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351:

ԻՐՈՔ — և ձեռքը գրպանն էր տարել ու *իրոք* խայտառակություն՝ ծալած այդ երեքնոցը – 269: Այդ թատրոնը երևի *իրոք*

պատահել էր – 275: այսինքն թե *հրոք* Տաշքենդի միտք չէր ունեցել – 312: Սովին ու նորամանուկը շալը բերել *հրոք* գցել էին ուսերին – 315: Ժպտաց ու նեղվելու պատճառով *հրոք* կովեց – 327: և չափարն էլ *հրոք* չափար չէր – 372: մենք պիտի տեղեկացնենք, որ *հրոք* պատերազմի մասնակից հաշմանդամ թոշակառու է – 379: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն *հրոք* մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

Լ

ԼԱԼԿՎԵԼ — *լալկվե՛ր* մեր *լեզուն*, չասեր – 320:

ԼԱՕԻՐԱԿ — Ձերոնք էդ ո՛նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը *լածիրակ* է – 329: Հիմա էլ հույսդ դրել ես էն *լածիրակի վրա* – 329:

ԼԱԿԵԼ — լուռ քաշվեն տեղի կիսաջոջերի հետ *լակելու*-լակելու – 279: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ *լակում* է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: Ի՛նչն *ես լակել* վեր ընկյել, ա գրկված շան որդի – 312:

ԼԱԿՈՏ — *լակոտ* շան նման, քածի նման ծմրում ու նվում էր – 270: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը *լակոտը* թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: ու *լակոտն* ինքն էլ գուցե չհիշի – 347: խակ *լակոտի* մաքուր գոյությունը փրկիչ բախտ համարեցինք – 347: *լակոտի* հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել ասել էր – 385: սարսափի ձմռան մի գիշեր *լակոտին* բերել մեր տանը քնեցրել էինք – 346-347: *լակոտին* խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347:

ԼԱՄՊ — *լամպը* վառած ու գիրքը ձեռին քնած էր – 375:

ԼԱՅՆ — օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու *լայն* գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: իր նման *լայն* ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը *լայն* ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Միջոնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից *լայն* թիկունք ուներ – 339: քանի որ հովըտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես *լայն* ճանապարհը չեն – 384: կամարի դեմ քեռու նման թևերը խաչած ու ոտները *լայն* դրած կանգնեց – 392: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը *լայն* ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407:

ԼԱՅՆԱԹԻԿՈՒՆՔ — մոնղոլի նրա կարճավուտ-*լայնաթիկունք* կերպարանքը սայթաքեց – 269:

ԼԱՅՆԱԿԻ — *Լայնակի* շարքն ու վերելքի շարքը բազմապատկեց – 372:

ԼԱՅՆԱՆԱԼ — անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ Մակնուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ *լայնանում* էր – 353:

ԼԱՆՁ — ու էդ տոժժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի *լանջերը*՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի *լանջերն* իջեցնելուց առաջ մի բույս կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի վրա իջան, բաց *լանջի* խանձկություններում էին – 278: *լանջի* վերելքում ընկել նվում է – 321: Նավ-ուրթի բաց *լանջին* լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: սարի *լանջին* իր համար անտեր կքած էր – 298: Ջարդաքարա անհարմար *լանջին* թափում, գնում ու մոռանում էին – 306: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի *լանջին* – 316: Նավ-ուրթի *լանջերին* գառան մոտ էր – 289: նորամանուկն ու Սովին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի բաց *լանջերին* – 316: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոտն էլ Կապուտեռան *լանջից* էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծահա, Քեղուտի *լանջերից* ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: չո՛ւ արինք *լանջերից* թափեցինք ձորը – 321: արևոտ բաց *լանջերով* շիկաբաշը թռչում էր – 316: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի *լանջերով* հեռվից պտտվես ու Սեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից *լանջերով* ու անտառներով մինչև Կապուտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403:

(ԱՃԱՐԿՈՒՆ) ԼԱՆՁ — երբ դեմ-դիմաց *Աճարկուտ լանջերին* էինք՝ ձեն տվեց թե վռագիլ մի – 285:

(ԱՐԿԱՆՔ) ԼԱՆՁ — և ծիծաղում ու հին երագի պես զոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել *Արկանք լանջերին* – 268:

(ԲԱՐԴՈՒՆ) ԼԱՆՁ — *Բարդուտ լանջերից* շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332:

(ՔԵՂՈՒՆ) ԼԱՆՁ — և ծիծաղում ու հին երագի պես զոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու *Քեղուտ լանջերից* նայել Արկանք լանջերին – 268:

ԼԱՉԱՌ — խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու *լաչառ* դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: ու երբ մեր *լաչառը* ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սովին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ *լաչառը* – 403: բուն հովըտեցի կոշտուկոպիտ *լաչառն* էր – 389: մեր սև *լաչառի* պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լվկված Թեվկին, այլ տաքացած *լաչառին* – 279: եթե տաքացած *լաչառից* ինքն է նկատվել ու մենք չենք նկատվել – 286:

Գութը դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323:

ԼԱՎ — լաւ/ հարբած է – 267: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ խփում ենք Նավ- ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան- Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լաւ/ պտտվում – 268: ասացին հիմա մի լաւ/ կքնի – 268: հիմա լաւ/ չենք հասկանում – 269: թավալվեցին ու իրար մի լաւ/ լիզեցին՝ որ նոր հանգստացան – 270: – Դե լաւ/, դե լավ,– կանգնեց ասաց,– շան տղա – 270: – Դե լավ, դե լաւ/,– կանգնեց ասաց,– շան տղա – 270: որ կարոտից էղպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լաւ/ կկատարես, թե չէ քու Ջանդադը կգնա ու էլ չի գա – 270: լաւ/ պոզուկճղակ էլ կտաշեր – 271: լաւ/ մորթ էլ կաներ – 271: Ասացինք լաւ/ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ թույլին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: հարցը մեր կողմից լաւ/ չէր մտածվել, ներողություն – 276: ավտոն լաւ/ է, բայց մեր ձին – 278: զուտ մի չորս-հինգ լաւ/ որձ Օհանի անունով ենք պահում – 283: դե որ էդքան լաւ/ խոսում ես, ինձ հետ ճակատ ես գալու – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լաւ/ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդադ ու Ջանդադ էինք՝ ժանդարմ – 284: ասաց դե լաւ/ – 285: ինչ լաւ/ արարք էլ անում ես՝ նայում, տեսնում ու լուր են – չեն հավատում – 286: Բա էն լաւ/ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լաւ/ պատասխաններ է պատրաստել – 287: դնչին լաւ/ նայիր – 290: շաքարից իր բռնով մի լաւ/ բուռ տվեց շիկաբաշին – 291: Էս աշխարքում ոչ մեկը ոչ մեկին լաւ/ ապրելը չի ուզում – 292: ու կենտրոնի դռանը բողբոջը ձեռքիս նստած լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լաւ/ չեք նայում – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լաւ/ չի – 297: Եվ Մյուսը՝ Սիրունը, լաւ/ կարմրեց ու մատը տնկեց – 298: Վրացոնց Ասատուրը մի լաւ/ որձ ուներ – 301: մի լաւ/ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուկավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթիկյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող մի լաւ/ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովրոտից ավելի լաւ/ են երևում – 303: ու եթե լաւ/ ակնաչ դնեինք՝ խզիզոցն էլ կլսվեր – 308: ուրեմն թույնի կարծիքին լաւ/ հավատալիս էր եղել – 309: – Դե լաւ/, ասաց – 309: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրոտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լաւ/ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներին – 310: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լաւ/ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել – 311: Դե լաւ/, ասաց – 311: Կներես, լաւ/ չհասկացա, Էս անտեր գլուխը չի պարզում – 312: ու լաւ/ պինդ չարացած էր – 312: Մյուսը, չասաց թե լաւ/, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Էլ ինչ ունեին՝ մի լաւ/ գլուխ պանիր – 313: Երեք օրում ճիպտոր Ջանդադի ձեռքերում լաւ/ փափկել էր – 317: Գայլին լաւ/ հայտնի է – 318: կամ խանութը լաւ/ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-320: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լաւ/ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդադ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: ովքեր կարող էին նաև շատ լաւ/ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուներին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լաւ/ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: Մյուսներն ու բազրիքը լաւ/ ներկված էին – 326: Լաւ/ չհասկացավ էդ փորձում են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: Էնիքը, հիմա լաւ/ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման լիներ – 331: շատ լաւ/ էլ կարող էր ձեռք խփել ու ցատկել – 333: չնայած Ջանդադի ձեռքերում տաշածից էլ լաւ/ հղկվել էր – 335: դու լաւ/ չես հիշի – 336: երեխա ժամանակ լաւ/ շվշվացնում ու երգում էր – 338: կողքի գյուղերում չգիտենք կհասկանային թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լաւ/ հասկանում էին – 338: Լաւ/ լսել ու կեսուրի լեզվից օրինակ էր առել – 338: – Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լաւ/ տալոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: ու գնաց լաւ/ ավտո-քշել սովորեց՝ քշել, սարքել, խնամել – 339: Շուշանը գրկել, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լաւ/ կտոր քարաղ էր բերել – 351: ու լաւ/ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների միջև է – 353: քանի որ լաւ/ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: լաւ/ թե վատ՝ ես իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: Վերան տղա, լաւ/ է որ դաժան ես, բայց շատ ես դաժան – 364: բա հիմա լաւ/ է՞, որ էն կիստարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: հարսի վարքի մեջ չգիտես ինչ լաւ/ բան տեսավ – 365: Լաւ/ պրծանք – 368: արդեն լաւ/ կուռուկոփված բեկ էր – 369: Իրենք երեքն էլ լաւ/ գիտեին ինչ են խոսում – 370: ու շատ լաւ/ էլ թարգմանեց – 370: ու շատ էլ լաւ/ երևաց՝ որ հեղափոխությունը նրանից է սկսվել – 370: մի լաւ/ կաղնու լիցենզիա առնվի ու ներսից մի չորս տեղ պուն տրվի – 371: մի լաւ/ ավտո զուտ կաղնի կա – 371: Երևաց՝ խախուռկայի խոսքը սրտին լաւ/ դիպել էր – 373: Ինչպես որ խախուռկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լաւ/ նկատել ու ասել էր – 377: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեին թուղթ լրացնեն ու տակը լաւ/ պինդ ստորագրեն – 377: ծանր քիթն այսինքն լաւ/ չէր շնչում – 381: տոննանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայիր լաւ/ էլ փող էր գալիս – 382: և նրա այդ ծրագիրը շատ լաւ/ հայտնի է այստեղի Վաթիկյանին – 384: մորթել ու լաւ/ խաշել – 385: հանկարծ չպատահի, որ լաւ/ փափուկ տեղերից տաք-տաք խորոված անեք – 385: որն էլ այգին լաւ/ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: սիպտակի անունով էիր տվել, բայց այլուրդ լաւ/ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: ուրեմն լաւ/ չես յուրացրել՝ որ բոլորը հավասար են – 393: լաւ/ պատմություններ կպատմի – 394: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լաւ/ կլինի – 394: այստեղ իրենց համար է լաւ/, քաղաքում՝ Սանդրոյի մեծ ցեղի – 394: Լաւ/ չարեցիր, մեր տղա – 398: լաւ/ չես անում – 398: տրակտորը գցած քաշում էին, մինչև նորից էին սկսում՝ արմատը լաւ/ բռնում էր – 400: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լաւ/ ժողովուրդ է – 400: Իր շահի տեղը ինքը մեզանից լաւ/ գիտի – 405: բայց իմացվել էր, որ լաւ/ ամուսին էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411: բայց իմացվել էր, որ լավ

ամուսին էլ ունի, *լաւ* երեխաներ էլ – 411: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան *լաւ* տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն *ավելի լաւ* – 366: հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը *լաւը* չի, հայրիկը վատ է – 314: Հաշվում ու տալիս էմ, *լաւը* ջան, հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի – 366: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ *ամենալաւին* կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: Մեծ պեպենն ու միջնեկ թաթարը *իրար հետ լաւ չէին* – 294:

ԼԱՎԱՆԱԼ — հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ Օմակուտի միսը պիտի ուտեր, որ *լաւանար* – 305:

ԼԱՎՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրապենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի *լավություն չես անում* չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Եթե մեկին մի ավտո խոտի *լավություն անեինք*՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311:

ԼԱՎՈՒՎԱՏ — Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա *լավովատը* էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու *լավովատի* ջոկողություն չանի – 290:

ԼԱՎ ՕՐ — Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ *լաւ օր*, բայց դե էլի կյանք է – 318: ինչքան *լաւ օր* ունեցել էր՝ այդ թոչուն գնացքի հետ հիշեց – 318:

ԼԱՏԱՆ — չափարի միակ *լատանը* փտած աչայի հետ ծնկով խորտակեց – 372: սրտնեղելով, կարմրելով ու ժպտալով իրեն *լատանի տակից* հանում էր – 334: ղեկավար իր հասակը *լատանի տակով* անցընելու չկոացրեց – 372:

ԼԱՐ — հետո Թեվիկը լվացքի *լարը* բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպենտը առանց կռանալու անցնի – 390: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի *լարին* երեխայի մի կարմիր շավվար էր թողել – 390:

ԼԱՐՎԵԼ — *աչքերը կլարվեին* – 394:

ԼԱՅ — Էդ ի՛նչ *լաց* ու կարոտ էր – 270: ո՛չ *լաց*, ո՛չ բողոք – 359:

ԼԱՅԵԼ — սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով է տղա դարձրել *լացելով* – երգելով, երգելով – 342:

ԼԱՅԵԼ ՏԱԼ — Գյուղխորհրդի նախագահին *լացել տվեց* – 344:

ԼԱՅԸ ԳԱԼ — օտար իրիկվա մեջ կանգնում են ու *լացները գալիս է* – 277:

ԼԱՅ ԼԻՆԵԼ — մեր Սերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձենով գանգատվել ու *լաց լինել* – 283: *լաց լինելով* բերեց դրեց առաջներս – 319: *Լաց լինելով* գնաց մեռնելու – 320: գնամ ինքս *լաց լինելով* խնդրեմ կանչեմ – 353: *լաց չեմ լինում* – 320: *լաց չեմ լինում* – 363: ինչի՞ *ես լաց լինում* – 320: Քու աթեքն ի՛նչ է, որ քեզ վրա դու *լաց ես լինում* – 320: մամա, էս խի՞ *ես լաց լինում* – 363: *լաց է լինում* ասում – 376: երգում ու *լաց էինք լինում* – 363: երգում ու *լաց էինք լինում* – 363: իրենց դռներին Ադունը մեզ հավասար գուցե ժպտում ու *լաց էր լինում* – 363: ուղղակի *լաց էր լինում* – 398: բայց անտեր որբնայրու նման *լաց էր լինում* – 398: Չվածեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, *լաց էր լինում* – 408: թաթիկները մեկնած *լաց է լինելու*՝ թե ինձ էլ տար – 314: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծոում ու *լաց էր լինում* – 336: Կարծես *լաց չէր եղել* – 342: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ *լաց էին եղել*, ազնիվ խոսք – 412: Ջանդառն օրիորդի պես *լաց եղավ* – 277: Ջանդառն որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան *լաց եղավ* ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից *լաց եղավ* – 313: ձեռները ծոցում կանգնեց ու *լաց եղավ* խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների ի իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: հետո, որ Ջանդառն մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ձանապարհ էինք դնում, *լաց եղավ* ասաց – 320: Համարյա թե *լաց եղավ* ասաց – 331: *Լաց եղավ* – 342: Տատն ու մաման *լաց եղավ* ասաց – 342: Պառավը *լաց եղավ* ասաց – 352: եկավ ոտքերը տրորելով *լաց եղավ* – 358: *Լաց եղավ* – 368: մամա *լաց մի լինի* – 363: այսինքն որ *լաց լինելու փոխարեն* ծիծաղում է – 337:

ԼԱՅՈՒԳԱՆԳԱՏ — հազար *լացուգանգատ*, հազար ծաղրուգոհացում՝ կյանք էր – 356:

ԼԱՅՈՒԿՈՐ — բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուչխարով, կաղով-առողջով, *լացուկոծով* թափվեինք Գործարան, քոչի ձանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302:

ԼԱՅՈՒՈՂԲ — ու նրա խելագար *լացուողրի վրա* մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366:

ԼԱՓ — լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր *լափ*-տվողի երեսին թոչում – 346: *լափից առաջ* ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր *լափ*-տվողի երեսին թոչում – 346:

ԼԱՓԵԼ — լուռ քաշվեն տեղի կիսաջոջերի հետ լակելու-*լափելու* – 279: ու մեր գավթած որսը կամ լուռ *լափելու*՝ *էինք*, ասելու էինք էստեղ եղպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելո՛ւ – 347: մի վայրենի կրակ՝ որ անտառը *լափեր* ու խոտհարք բացեր – 355:

ԼԵԶԳԻ — Օսեփանք ասում են Ջանդառնի եղածն ինչ է՝ որ *լեզգի* հաղթի – 407: *Լեզգին* կատաղել, ձին ետևից մտրակել ասել է՝ սանին աթաքն, հորդ քյալլեն – 407: մի խոսքով *Լեզգին* ձիու ռեխը-տված բերում ասում է կոխ էս բռնելու – 407: Իրիկվա կողմ *լեզգին* բղավել է – 407: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ *Լեզգու* իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: *Լեզգու* խոսքը ճնշում ու կանգնեցնում է – 407: Հախպատեցի մեծերը *Լեզգու* վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: *Լեզգու* կոխ-կալողն ու մաճկալ Ղուռղին իրար բռնել են – 407: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, *լեզգիների* Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406:

ԼԵԶԳԻ-ՀԱՄԱՆ-ԽԱՆ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների *Լեզգի*-

Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերայերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: այծերն ու ջորիները՝ *Լեզգի-Հասան-Խանին* – 406:

ԼԵԶՎԱԿՈՒՎ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ *լեզվակոխով*, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303:

ԼԵԶՎԻ ՏԱԿ ՊԱՇԵԼ — *լեզվի տակ պահում է* – 364:

ԼԵԶՎԻՅ ԱՆՍՈՒՐԲ — պառավը *լեզվից* հայտնի *անսուրբ* էր – 349:

ԼԵԶՎԻՅ ԹՌԱՄ — բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին *լեզվից* պատահաբար *թաածը* – 350:

ԼԵԶՈՒ — բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար *լեզու* են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: Խախլուշկա հարսն ու դարաչին իրար *լեզու* չեն հասկանում – 295-296: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար *լեզու* ունի՝ պարապ լեզվակոխով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակոխով, ով էլ գլուխ ու *լեզու* չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին եղբան քաղաքականություն ու *լեզու* մշակում – 305: ու չգիտես գլխիդ դազանակ կգա ու երեսիդ հայի *լեզու* չհասկացող կարմիր շնե՛ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ մարդ չունի ու զուտ ինքնագլուխ *լեզու* է – 340: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի *լեզու*, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: հարևանի առաջ արդեն ուրիշ երես ու *լեզու* էր պետք – 367: *լեզուն* դուրս էր գցում ու գրում էր – 339: Բանը պարապ *լեզուն* չի – 341: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր *լեզուն* մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: իսկ գյուղխորհուրդն էլ՝ մեղվի *լեզուն* հալիվորից գալիս սովորում էր – 349: ժողովրդի լուռ ասելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զգնում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու *լեզուն* էլ – 359: Բուն Ծմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա *լեզուն* ինչ է, որ Հովրտի բանկում ինչ լինե՛ր – 409: Լավ լսել ու կեսուրի *լեզվից* օրինակ էր առել – 338: և նրանց համերաշխ *լեզվից* Պաշան ու Դաշան հագիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: իրենց *լեզվով* իրար մի երկու բառ ասացին – 270: մեր *լեզվով* ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի *լեզվով* – 339: Այստեղի *լեզվով* չկարողացավ բողոքը ձևակերպի – 342: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու *լեզունների վրա* – 350:

ԼԵԶՈՒ ԴԱՐՁՆԵԼ — նրա մոտ առհասարակ *լեզու չդարձնել* – 376:

ԼԵԶՈՒԻ ԲՈՐԲՈՔԵԼ — Ռոստոմը նրա *լեզուն բորբոքել* ասել էր – 389:

ԼԵԶՈՒԻ ԲՈՆՎԵԼ — *լեզուն բռնվել* կանգնել էր – 409:

ԼԵԶՈՒԻ ԼԱԼԿՎԵԼ — *լալկվե՛ր* մեր *լեզուն*, չասե՛ր – 320:

ԼԵԶՈՒԻ ԾԱՆՐ — Դեկավարի ձեռք գուսպ, *լեզուն ծանր*, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393:

ԼԵԶՈՒՆ ՉՈՐԱՆԱԼ — Մեր *լեզուն չորանա՛ր*, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320:

ԼԵԶՈՒՆ ՍԱՅԹԱՔԵԼ — *լեզուն սայթաքում* ու այսինչ արարքի մասին բան էր դուրս գցում – 394:

ԼԵԶՈՒ ՊՏՏԵԼ — ու Թելըկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան ետ դառնա ու մոր առաջ *լեզու պտրտի* – 310:

ԼԵԶՈՒ ՈՐՆԵՆԱԼ — քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք *լեզու չունեն* – 380:

ԼԵՂԱՊԱՍԱՌ — մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով հոգին *լեղապատառ* դուրս է պրծել – 407:

ԼԵՂԻ — կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ *լեղի*՝ զոհված եղբոր, համարիք հոր անթույլատրելի կինը – 279: Նույնիսկ *լեղին*. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք լեղիով պիտի ողորդես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ տաք *լեղիով* պիտի ողորդես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:

ԼԵՅՏԵՆԱՆՏ — Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի *լեյտենանտ* Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: բայց թե մեր բաժին պարոնը քաղաքում արդեն *լեյտենանտ* էր – 285: Նավ-ուրթի բաց լանջին *լեյտենանտը* ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: *Լեյտենանտն* ուզեց նագանը նվիրել Օհանին – 282: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դարբնական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դարբն ու Երևան քաղաքում հասել *լեյտենանտի* բարձր պաշտոնին – 282:

ԼԵՆԱՆԱԼ — եթե սիրտդ նեղվում է՝ խմիր թոդ *լենանա* – 326:

ԼԵՆ ՕՐ — նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ *լեն օրին* շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312:

ԼԵՇ — ուղն ու տաք արյունը ինձ, մնացորդ *լեշը* քեզ – 406:

ԼԵՌԱՍՏԱՆ — Զարդաբարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր *լեռնաստան* երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292:

ԼԻ — Այդ *լի*, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մատանի դնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330:

ԼԻԱՆԱԼ — այծերով ու քարքարուտ ջրերով *լիացել*, ասել է Հախապտը չեն ջնջում — 406:

ԼԻԶԵԼ — բերանները *լիզելով* պզգած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին — 272: Գդալի տակը *լիզում* ասում է «կարալ չեն» — 407: Ռափրկի պես գդալի տակը *լիզել* ասել է — 407: Թավալվեցին ու իրար մի լավ *լիզեցին*՝ որ նոր հանգստացան — 270: չեն թողնում շները *լիզեն* — 272:

ԼԻԺ — տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիոներ երեխեքի համար *լիճ* են կապելու — 301: չե՞ նա էր ուզել՝ որ մի *լիճ* լինի — 302: քանի որ տեղը *լիճ* կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Օմակուտի ձեռքերը թուլացրել է — 302: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե *լճի* գործը չխափանեն էլ, վերցնում են իմ տնտեսություն — 301:

ԼԻՄՈՆԱՐ — նստենք կռպեկը-կռպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի *վրա* է ծախսվել — գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, *լիմոնադի*, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, — ասաց — 341:

ԼԻՆԴ — Նույնիսկ լեղին. եթե *լնդերից* խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում — 272:

ԼԻՆԵԼ — ծանր էր *լինել* հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին — 282-283: և մեր համարիք սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավակների առաջ այն *լինել*, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ — 283: մեր Սերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձենով գանգատվել ու *լաց լինել* — 283: բայց չհավատաց՝ որ դա կարող է Սանդրոն *լինել* — 298: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան *լինել* ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս տղամարդիկ մեր խեղճ զայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին — 322: Օսեփանց հալիվորին ուզում էր մի բանով օգնական *լինել* — 354: քանի որ լավ է արձակ որբկայրի *լինել*՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր — 364: Օմակուտը չէր կարող առանց այլանդակի *լինել* — 402: *լաց լինելով* բերեց դրեց առաջներս — 319: *Լաց լինելով* գնաց մեռնելու — 320: գնամ ինքս *լաց լինելով* խնդրեմ կանչեմ — 353: տնաքանդը չասաց ես երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի — 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի — 290: Արա, էս մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն է՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Օմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրոտի պահեստների հրշեջը — 297: ձեռները դրեց չեղած կոնքերին ու «ախչի Ադո՛ւուն» գնաց — 343: էս ասածու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի — 360: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը *լինող* բաներ էին — 367: *լաց չեմ լինում* — 320: ասի չեմ *լինում* ու չլինի — 360: ինչի՞ ես *լաց լինում* — 320: *լաց չեմ լինում* — 363: Քու արժեքն ի՞նչ է, որ քեզ վրա դու *լաց ես լինում* — 320: մամա, էս խի՞ ես *լաց լինում* — 363: Օախս ես *լինում* անտեղի Տաշքենդ հասնես — 376: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբկայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է *լինում* ու մի քանի մարգ լոբի — 283: կնկան սրտով *սիրելիս է լինում* ու Մեծ հովրտեցին ու կնկա պատկե՛րն է ճնշում — 300: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ *կապած է լինում* — 300: Թուղթը սպիտակ է *լինում* — 300: մի տնտեսություն ու գլխին մի մեծ դեկավար է *լինում* — 304: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե *արնաքամ է լինում*, հասիր — 320: իրենց մեջ տեղաշարժ երբեմն *լինում է* — 322: էս աշխարքն էս ի՞նչ է *լինում* — 331: եթե *դեկին չի լինում* ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է — 340: իրիկունները մոտով անցնել *չի լինում* — 333: էդ ո՞նց եք անում, որ քաղցրը ձեզ է *լինում*, թույլը իմ անտեր որբերին — 348: բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու վրա է *լինում*, անբախտներինը՝ արգելված գոճու — 357: այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ *կանգնած է լինում*՝ այդպես — 360: բայց մեռնելն ուրիշ ինչպե՛ս է *լինում* — 362: հոկտեմբերը *կես է լինում*՝ կարտող դեռ հանած չի — 374: բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարիք որ ծնունդ էլ *չի լինում* — 381: *լաց է լինում* ասում — 376: *Վարի է լինում* — 407: Փառավորվում *աշխարքով մեկ է լինում* — 409: ու ցելում նստած մածուն *ուտելիս է լինում* — 407: մարդու վրա ինչքան ծակ է *լինում*՝ բոլոր ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է արծել — 407: Գոմի անկյունում շապիկ-փոխանով կուչ-եկած է *լինում* — 409: էդ ո՞նց է *լինում* — 412: Բեկերն ու իշխաններն աստծուց *չեն լինում* — 369: բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ *չեն լինում* ու համարիք որ ծնունդ էլ չի լինում — 381: միայն՝ երբ այսպես մենք ու մենք *էինք լինում* — 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին *էինք լինում*, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... — 310: երգում ու *լաց էինք լինում* — 363: երգում ու *լաց էինք լինում* — 363: մորթը կարծես բարձր հյուրերի ներկայությամբ *էր լինում* — 272: խաշլաման արդեն *լինում էր* — 298: օր *էր լինում*՝ որ գալիս տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը երեքով արբել են — 309: Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ դույլերի տակ *էր լինում*, դեռ թաց էր — 331: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում ու *լաց էր լինում* — 336: ինչքան էլ ուզում էր ընտանիքը պոկել մոր եկամուտից *չէր լինում* — 338: լվի ձեռից տանը քնել *չէր լինում* — 351: իրենց դռներին Ադունը մեզ հավասար գուցե ժպտում ու *լաց էր լինում* — 363: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ *էր լինում* — 377: Անտառապահի կողքին միշտ եղբայրը՝ ոչխարի ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն *էր լինում* — 380: սիրեկանը երևի արգելք *էր լինում* — 385: ուղղակի *լաց էր լինում* — 398: բայց անտեր որբկայրու նման *լաց էր լինում* — 398: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն *էր լինում* ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել — 401: Չվածեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, *լաց էր լինում* — 408: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց *սրտով չի լինելու*, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովիտ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորափաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբկայրի *չի լինելու*, այսինքն երբ դռանը մի երկու

հավ է լինում ու մի քանի մարգ լորի – 283: Կանգներ ասեր Շուշանը եթե սարում՝ Թեվիլը գյուղում է լինելու – 288: մեծ տրաքոց է լինելու – 303: Թաթիկները մեկնած լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ տար – 314: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: մեծ ճաշկերույթ է լինելու – 319: ոչխարը սարում անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: բայց գիտեր՝ որ ինքը ղեկավար է լինելու – 339: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: նույնիսկ ինքն էր վախենում, որ իսկապես մարդասպանություն է լինելու – 348: Տեսան վերջը իր խոսքն է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: հիմա է, որ դարավոր չորանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: բայց վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չորանությամբ – 385: Սանդղոյի լսողը մենակ Ջանդառն է լինելու – 394: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչու էիք աշխարհի բերում – 359: մկան գլուխ էինք լինելու ու առյուծի պոչ չէինք լինելու – 382: մկան գլուխ էինք լինելու ու առյուծի պոչ չէինք լինելու – 382: համապատասխան գլուխների փախչելով մենք Օմակուտի գլուխն էինք լինելու – 382: էլ առիթ չէր լինելու – 284: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարի, քառասունվեց թվի կարմիր աշնան բերքից – 297: Թաթարի ապագա հողում էր լինելու – 344: նրանց սպիտակ երկնքը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: մեղավոր բոլորից պատասխան չէր լինելու – 367: Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ ոչուփուչ տաշքենդու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: վերել ի՞նչ քար էր լինելու – 371: Օրենքով՝ մյուսը մեծ պեպետուն էր լինելու, հետո անտառապահը – 379: եթե Օմակուտը առանձին միավոր լիներ՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: բանաստեղծի ակունքն իհարկե բանաստեղծական էր լինելու – 389: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովիտեցի խուլիզանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: ասում է հրացանը դատարկ էլ լինե՞ր վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: Տնաշէն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ էմ եղել – 327: ժողովուրդն ասում է քեզ խիտը ես էմ եղել – 409: բայց էն աստծո՞ր՝ ես չէմ եղել – 409: եթե տասներեք-տասնչորս տարեկանը մենք չենք եղել ու Սիրունն է եղել – 286: չասենք՝ թե դա բախտը չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: Մի քիչ խմած ենք եղել – 290: Մենք ներկա չենք եղել – 304: այսինքն երեխա ենք եղել – 310: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձրած ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: ն՝ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, ն՝ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), ն՝ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. ն՝ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մոռթել – 318-319: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: պատճառը դե եթե մեր բացակայությունն է եղել՝ հիմա ներկա ենք – 271: Կերածս եղել է՝ – ասաց, – տերտերի մի խակ գլեռ – 274: այսինքն թե հավատում է՝ որ ամուսինն այնտեղ ուրախության է եղել – 278: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: էդ ո՞նց է հերն է եղել – 284: եթե տասներեք-տասնչորս տարեկանը մենք չենք եղել ու Սիրունն է եղել – 286: չասենք՝ թե դա բախտը չի եղել ու մենք ենք եղել – 286: գնացել կեսրարի տանը ձեռները ծոցում նստել էր՝ թե տեսնող է եղել – 286: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ էմ տեսել – 287: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: Գնացել իր համար պտտվել, ոսի կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: ուրեմն հարսանքի է եղել – 300: գիշերը գյուղում ուրեմն հարսանքի ուրախություն է եղել – 300: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: ինչպես որ թուրքի հին ժամանակ է եղել – 303: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցինք – 303-304: առանց իմ գիտությանի է եղել – 307: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Օմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրատի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: երեխա է եղել – 310: չէ՞ գնդակը Բաղոյի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: չէ՞ գնդակը Բաղոյի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: տասը տարեկան երեխա է եղել – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: բայց դա վաղո՞ւց-վաղո՞ւց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: կարծիք տարանք՝ թե գյուղում քեփին դիպչող է եղել – 319: Չեմ նկատել, բայց կարծեմ կորած չի եղել – 327: Ինչ ասենք թե ձերն է եղել – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց ևս դարաչու առաջ է եղել – 334: չասաց ժողովրդից ծաղրված է եղել, բայց իմ պապն է – 335: Ջոհն իմ տանը՝ սուգն ուրիշի

տանն է եղել – 342: գուցե կարծի երազ է եղել ու իրենից ամաչի – 347: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: ու լուրը Տիգրանի պապ Տիգրանի մասին է եղել – 353: փախստական ու ամեն փախստականի պես անկեզու այս Օմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: այսինքն վնաս չի եղել – 353: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիրիի – 359: Քե՞զ ինչ է եղել – 364: հիմա է, որ դարավոր չորքանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: Արա, էս ո՞ւմ նկարն է եղել – 371: կարող էիր ասել այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: Ասատուրը, Սերգին, Համիկ հորեղբորն ինչ է եղել՝ Օսեփանց Համիկը – 397: Օսեփանց Դուդի անուն մաճկալը մի լուծ գոմշով վարի է եղել – 406: և խփած ու իրեն անթույլատրելի մի տեղաշորում պահած է եղել – 408: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Սուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: Խանը կոտած չի եղել – 406: իսկական անունը Մնո, Մացո, Մնաց, Մացակ է եղել – 406: Օսեփանք ասում են նա մեր պապն է եղել, Մելքսանց թե՛ մեր – 407: մեր Թոթորոշի ու Ռափի նման է եղել – 407: Բա ո՞վ է եղել – 409: Համիկը չի եղել – 409: Ավետրքի առաջ Համրկի ա հն է եղել – 409: էդ բանը չի եղել, իրենց Բակունց – 409: ու պատմել է, որ գնդապետ Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը հովրտեցին է եղել – 409: էդ ինչի՞ տարածվեց՝ թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: նրանց Մանվելն ու մեր Ալեքսանը գուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ լիթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց գուսպ չեն պահել – 292: կամ արջերոց են եղել, կամ թաքուն ծնել շատացել են – 316: տեսավ մոր հետ անամոթ ծրագրի են եղել – 359: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: մինչև գյուղատնտես Ակսել Բակունցի գալը Մամուտ խոտհարքներն անտեր են եղել – 408: Ակսել Բակունցը, Հովրտի ու Օմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դագանակը Վաթրանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: այսինքն տեղյակ չէր եղել որ ունի – 269: Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: կարծես ոչ թե երեք օրվա բանակային ծառայության երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Եղել էր, որ Ջանդառս սխալվել, գուր տեղը ճանապարհ ու ժամանակ էր կորցրել – 277: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգովատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգովատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: զսպությունը-անզսպությունը նրա համար հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեց – 288: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: Նորահարսն էր եղել – 295: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չունեց – 297: Մինչև այդ՝ համարիք ուրեմն հիսուն տարի, գուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: Թեվիկը գյուղում էր եղել – 298: Վաթինյանը խոսք տված ասած էր եղել – 301: Մեր պատվիրակն էլ եղել էր Օսեփանց Համրո հորեղբայրը – 301: ուրեմն թույնի կարծիքին լավ հավատալիս էր եղել – 309: պատկերացնենք՝ որ ութերորդ դասարանի աղջիկ էր եղել – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: գրեմաստու թուփը չէր եղել՝ ձորն էր ընկնելու – 314: Լուրը գյուղին շուտ էին տվել, բայց սարը-հանող չէր եղել – 320: մեծ Սոփին քրոջ մոտ հիվանդանոցում էր եղել – 320: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուռառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շենքատակերին ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն – 339: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուքը կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Կարծես լաց չէր եղել – 342: Խի, իրա մորն ի՞նչ էր եղել – 343: էն էր եղել, որ սուրբ մորդ ահից կաթը կտրել էր – 343: բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: Տիգրանն էր նրա առաջ միշտ ենթակա ու պարտական եղել – 354: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրտի սայլը գյուղկոռպի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: մեր խեղճ Նիկալ պապը Աճարկուտում խոզապահ էր եղել – 361: բայց ոչ մի անգամ նա այդպես իր խոսքին չէր եղել – 365: Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի դիներին հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: Ինչպես որ միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ իրար թիկունքի կանգնեցին – 369: վաղուց ուրեմն տեսած ու նայելիս էր եղել – 373: վաղուց

ուրեմն *տեսած* ու նայելիս *էր եղել* – 373: Ի՞նչ *էր եղել* – 375: Մուրադենց պապը ոչխարատեր *էր եղել* ու կարողություն էր ունեցել – 377: որտեղ Մուրադենց պատի բուխարին *էր եղել* – 392: նպատակն ասես կոստյումավորվել առաջները ցցվելն *էր եղել* – 397: Այդքան խեղճ *եղել էր* մեկ էլ Վերանին գործկոմ ճամփելիս – 397: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին *էր եղել*, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: Ածուխշինողանց խեղճի կողոպուտը ձևական *էր եղել* – 410: Գեր, փափուկ, կոնքերը ծանր կնիկ *էր եղել* – 411: մեղավորությունը դարձյալ իրենցում Սաորենցում *էր եղել* – 411: դատարանի որոշումը թղթերի մեջ *էր եղել* – 411: Ու հեռագիրն էլ անցած աշնան հեռագիր *էր եղել* – 411: Աղբյուրն ու թասերն ուրեմն անընդհատ *հիշելիս էր եղել* – 414: Բայց խակ *էին եղել* ու Սոփնի բլում մնացին – 269: Բայց մեր ծնողները պապեր *էին եղել* ու հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: ուրեմն վեր-ընկած թաքուն *նայելիս էին եղել* – 314: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր *չէին եղել* ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էլ էր – 345: Բայց Շուշանի համար միշտ էլ այսօրն ու այսօրան *էին եղել* – 365: Խեղճ սիրունության վրա *սիրահարված էին եղել* – 413: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ *լաց էին եղել*, ազնիվ խոսք – 412: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, աղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի *էին եղել* – 415: Բայց ոչ էն *եղանք* ոչ էն – գերեզմանոցի ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: Ջարխեշավանքի կինոն դե մեր պատճառով *չեղավ* – 277: Ջանդառն օրիորդի պես *լաց եղավ* – 277: Ջանդառը որբկայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան *լաց եղավ* ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: մեր երկուսի վրա հերահոս ընկեր Օհանը *եղավ* – 283: էլ հայ-քրիստոնեություն *չեղավ*, չի կարելի – 283: և մեր համարի սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը *եղավ* – 283: Նրան զցելու օգուտն էն *եղավ*, որ մեր Օմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող մի լավ մտքով ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Տղամարդն էլի Համիկ հորեղբայրը *եղավ* – 303: Չգիտեմք աղջկեանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից *լաց եղավ* – 313: ձեռները ծոցում կանգնեց ու *լաց եղավ* խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբկայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, *լաց եղավ* ասաց – 320: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը *չեղավ* – 323: մի առձեռն պատասխան *չեղավ* – 324: Համարյա թե *լաց եղավ* ասաց – 331: Բայց չհասկացավ ինչպես *եղավ*՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: հետո հասկացնող *եղավ* – 334: թե նրա ուզածի պես աղջիկ *եղավ* – 340: *Լաց եղավ* – 342: Տատն ու մաման *լաց եղավ* ասաց – 342: էլ ի՞նչ *եղավ*, ախչի – 343: տասը կողմից չնայած բացատրող *եղավ*՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենտոն է – 346: Բայց *չեղավ* – 346: ասացինք մեզանից եթե թաքուն *եղավ*՝ երեխեքից ուրեմն թաքուն ու թաքուն էր – 347: չհասկացանք ինչ *եղավ* – 347: Պառավը *լաց եղավ* ասաց – 352: բեռները կապեցեք, էստեղ էլ *չեղավ* – 353: եկավ ոտքերը տրորելով *լաց եղավ* – 358: խոզ է, տարվա հետ մեկ էլ տեսար հինգը հիսուն *եղավ* – 361: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտատուքը *եղավ* – 363: *Լաց եղավ* – 368: Հովրտի դեկավարությունն ասել էր սա տնտեսվարություն *չեղավ* – 379: *եղա՛ւ*՝ քաղաքական մակարդակ, եղա՛ւ – 399: եղա՛ւ՝ քաղաքական մակարդակ, *եղա՛ւ* – 399: որ եթե մեր այս երկրից մեկը *եղավ*, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: *չեղավ*՝ տակը չոր խոտ է տալիս ու վառի – 406: արտավառներ էլ *եղան*՝ որ սիրած ընկերուհուց հավիտյան բաժանվում են – 292: լսելը, երեխային ձեռից զցելն ու ծաղկավոր շալն ուտերին դուրս-թոչելը *մեկ եղան* – 336: թե խառնվեմ՝ Ջանդառը *չլինեմ* – 296: Արա, էս մեր Մելքսանց Տիգրանի Դժգոհն է՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը *լինեմ*, Օմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրտի պահեստների հրշեջը – 297: ու կենտրոնի դռանը բողբոջ ձեռիս *նստած լինեմ*՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: էս էլ ո՞նց քո ոչխարի կողքին *լինեմ* ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Ակոփի ծնկանը մենք դժվար թե միասին *նստած լինենք* – 293-294: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ *լինենք*, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Տաշքենդ *լինենք*, Ղազախ ճամփորդության թե գործկոմի թեր-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը էս ձորն է – 308: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին *լինենք* – 350: այսինքն կենտրոնը մենք *լինենք* – 379: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն *տված լինես* քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ *կույրուխուլ լինես*, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման *հաշվետու լինես* ասես – 280: ուզում են կարիքի մեջ *լինես* և իրենց կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: Բա որ դու սարում *լինես*՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու – 321: Մեծը որ դու *լինես*՝ փոքրն էլ ինքը կլինի – 341: կեսուրը որ դու *լինես*՝ հարսն էլ ինքը կլինի – 341: ապերո, առաջս ընկիր՝ որ էտես *չլինես* – 411: Սովոր եք՝ տեղյակ *չլինեք* ու մեղադրեք – 327: Եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս ժողովրդի առաջ փակ *լինեք* – 360: նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է ոնց որ ծոցտ *լինեք* – 406: կարծես ուրիշի ձեռք *լինի* ու ճիպոտն ուրիշի ձեռքի լինի – 268: կարծես ուրիշի ձեռք լինի ու ճիպոտն ուրիշի ձեռքի *լինի* – 268: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը *լինի* – 273: այսինքն թե էս կաստյումը որ քո ամուսնու *հագին լինի*՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: ուրիշ որ բան *չլինի*՝ զուտ երեսուն ռուս եմ խոտել – 280-281: Գյուղի գլխավոր

հոգսատարը՝ գողի Արտուն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ *լինի*, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիվը ճամփին վրան *բարկացած* ու նույնիսկ մի հատ հասցրած *լինի* ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրան է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ *հասցրած լինի* ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրան է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Այսինքն թե ինչ ուզում է *լինի*, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: Քու ձեռը միշտ էդպես պինդ *լինի* – 294: Չքանչան էլ սուտ էր, բայց թող ձեր խոսքը *լինի* – 294: այսինքն չի լինի՝ որ կինը *չլինի* ու տունը լինի – 295: այսինքն չի լինի՝ որ կինը *չլինի* ու տունը *լինի* – 295: չէ՛ նա էր ուզել՝ որ մի լիճ *լինի* – 302: մեծ ենթ թե փոքր, կանթ թե չկանթ՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա *լինի* – 304: բայց թող *քո խոսքը լինի* – 308: թող քո կենացը *լինի* – 308: ուր էլ գնաս՝ գալուդ *ճամփան ծաղիկ լինի* – 309: *ինչքան չլինի* կին է, այսինքն մայր – 312: բայց վախեցավ այդպես *անքաղաքավար լինի* ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: Նորամանկան գլխին *ինչքան չլինի* էլի մայր կար ու դեռ Սոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար *լինի* ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: ոտս արի ծուռ գցեմ՝ ընկնի *շանաստակ լինի* – ո՛չ – 318: որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու ինքը *դեմ չլինի*՝ Վարդ կասես – 320: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր *լինի* – 324: Բազուկն էլ պահում էին՝ որ թթուն գունավոր ու համով *լինի* – 324: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ *չլինի*՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: Այսինքն թե դու ինչ ես՝ որ քո բարկությունն ինչ *լինի* – 328: մեր դժվարն էլ ինքնիդեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ *չլինի* – 328: սառած լուսանկար՝ որ մենք ուզում էինք *լինի* – 332: բայց *ինչքան չլինի* արյունով հարազատ ենք – 333: Որ ուրիշ բան *չլինի*, տնտեսական շահի տեսակետից գուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335: քանի որ Ակոփն ուզել էր նա աղջիկ *լինի* – 340: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր *լինի*, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թթես, մենք դուրս էինք գցել – 347: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը *լինի* և ուշքի գաս ու թթես, մենք դուրս էինք գցել – 347: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան *լինի*՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: բայց ով ում ինչն ուզում է *լինի*՝ աշխարքում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: ասում էինք *չլինի* չլինի Համիկ հորեղբորը կոտելու որոշում կլինի – 356: ասում էինք չլինի-*չլինի* Համիկ հորեղբորը կոտելու որոշում կլինի – 356: Էս ասածու տակին, ինչի, կա՝ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած *չլինի* կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: Էս ասածու տակին, ինչի, կա՝ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ *լինի* ու էլ չլինի – 360: Էս ասածու տակին, ինչի, կա՝ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ *չլինի* – 360: ասի չեմ լինում ու *չլինի* – 360: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվեր ու հիմար *լինի*՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ *լինի* – 365: թող եղածն էլ *չլինի* – 372: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ *լինի*՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: թող մի պահեստ *լինի* ու պահեստը այստեղ Ծմակուտ լինի – 379: թող մի պահեստ լինի ու պահեստը այստեղ Ծմակուտ *լինի* – 379: ում հաշվին ուզում է *լինի* – 381: տարավ ասավ ինչ որ խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է *լինի*, պիտի անես – 383: եթե ձեր կողմից հարգանք *չլինի* – 398: բայց ուզում է իրենից հետո ինքը *լինի* – 398: կարծես հին հեքիաթներում *լինի* – 414: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի *լինի* – 414: ուզում յե՛ս տանձին վառել տանք՝ *չլինյե* – 414: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, ինչի՞ *չլինյե*, ինչքան կկանգնյե թող լինյե – 414: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, ինչքան կկանգնյե թող *լինյե* – 414: Թող գան իրենց անտերին *տեր լինեն* – 281: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած *մեկ լինեն*, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավուվատի ջոկողություն չանի – 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը *լինեն* – 291: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով *լինեն* ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: մեջը ձկներ *լինեն* ու ափին ծաղիկներ – 302: բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր *լինեն* ու միաժամանակ նազելի – 310: Տեսնենք, հացն ու միսը *լինեն*՝ հյուրը կլինի ու կլինի – 329: բայց Ասորենց ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բոպե *լինեն* ու չլինեն – 357: բայց Ասորենց ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բոպե լինեն ու *չլինեն* – 357: որպեսզի թշնամական Հովրտի առաջ միասնական *լինեն* – 377: այսինքն որ կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ Գլխավոր դիրեկտոր ըր Սանդրո *լինեն* – 414: քու փոխարեն բա աշխատավորը ես *լինեի* ու է՞դ ասեի – 399: Ուրեմն եթե ձի ունենայինք ու *պայտելու լինեինք*՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305: չզինակոչվելու պատճառով չէ՛ նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական *լինեինք* ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: Որ *գնալու լինեիր*՝ ես կասեի գնում ես – 401: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս *լինեիր* այստեղ չէ՛ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: Զանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն *լինեիր* ու ասեի գնա ու նստեի նայե՛ր – 273: պետքները *լինեիր*՝ իրենց դռներին կպահեին – 277-278: այսինքն որ և ընկե՛ր *լինեիր* ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: բայց սպառնալքը թող *լինեիր*՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296: ասում էր՝ էն էլ է հանրային, բայց մի տրաքացնող *լինեիր* – 301: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն ով *լինեիր*՝ որ չնախանձավորվեր – 324: Էնիքը, հիմա լա՛վ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման *լինեիր* – 331: եթե պատերազմ *չլինեիր* – 332: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը *մատաղ լինեիր* – 352: կենտրոնից գալիս *լինեիր* ու հանկարծ դեմը ելներ – 359: Էս գյուղում խելքը գլխին դեկավարություն *լինեիր*՝ արձանագրություն կկազմեր ու հողը ձեռից կառներ – 374: Մի հարցնող *լինեիր* – 377: կենտրոնն այսինքն Ծմակուտը *լինեիր* – 387: ու մանավանդ դեկավարությունը բուն ծմակուտեցի *լինեիր* – 387: եթե Ծմակուտը առանձին միավոր *լինեիր*՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: այսինքն

կարծես բեմում *խոսելիս լինեք* դահլիճի ժողովրդին ի լսելիք – 393: Ի՞նչ սխալ, ի՞նչ էին արել՝ որ սխալ *լինեք* – 396: ասում է հրացանը դատարկ էլ *լինեք*՝ վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: Բերանում ասում է պատասխանի իրավունք էլ *չլինեք*՝ պիտի շրիկացնեք – 400: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրտի բանկում ինչ *լինեք* – 409: Իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ *չլինեին*՝ ութ-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ – 314: Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ *լինեին* – 350: նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները կարծես նկար *լինեին* – 352: և եթե մոր հին ժամանակները *լինեին* – 359: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք *լինեին*՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: աշխարհիս երեսին թեկուզ գուտ իրենք երկուսը *լինեին* – 376: հետո էլ՝ գուցե իսկապես *հացի լինեին* ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: թե գտար՝ ասացի, աստծու չափ *շնորհակալ կլինեմ* – 277: գլխիդ Սանդրո Վաթինյան ու Հախպատա եռյակ *կլինեմ* – 289: *Կերած կլինեմ* – 330: վիճակիս մասին դե լսած *կլինեք* – 301: կին արարածը ինչքան որ քաղցր *կլինի* և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարի՛ր հոր անթույլատրելի կինը – 279: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե Ասորենց տղերքից հովիվ *կլինի* – 288: Գյուղի մեր տների մոտով *անցնելիս կլինի*՝ մեր մորը կոտենի ու կհասկանա – 291: բայց գիտե՛ր՝ որ առանց կնոջ *չի լինի* – 295: այսինքն *չի լինի*՝ որ կինը չլինի ու տունը լինի – 295: Հովիտն էդ ինչու սոցիալիստական *կլինի*, մենք՝ ոչ – 304: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե՛ կնիկը մի քիչ կնկա *շնորհքի կլինի*... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ավիմենտի փող *կլինի գալիս* – 312: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան ավիմենտի թղթին ամերամասն *նկարագրած կլինի* – 312: նեղ օրին էկած *կլինի* իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի էկած – 312: նեղ օրին էկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով *կլինի էկած* – 312: Տղա *կլինի* թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՞նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: մենք ու Ջանդառը նայեցինք ասացինք էն ով *կլինի* – 319: Սիրունը *կլինի* թե Փալքոտը՝ երկուսը էլ նույն քույրն չէ՞ք – 327: Ստույգ չգիտենք, ասում են, բայց ստույգ *կլինի* – 328: հիմա մեջքին չէր, բայց *արած կլինի* – 328: Տեսնենք, հացն ու միսը լինեն՝ հյուրը *կլինի* ու կլինի – 329: Տեսնենք, հացն ու միսը լինեն՝ հյուրը կլինի ու *կլինի* – 329: քեզանից ուղղվող *չի լինի* – 329: դպրոց *պատած կլինի*, բայց պատած էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: դպրոց պատած կլինի, բայց *պատած էլ կլինի*, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: դպրոց պատած կլինի, բայց պատած էլ *կլինի*, փողը վաղուց *ջնջած էլ* – 330: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ *չի լինի* – 331: մտքում իհարկե *ուրախանալիս* ու տխրելիս *կլինի* – 340: մտքում իհարկե ուրախանալիս ու *տխրելիս կլինի* – 340: Մեծը որ դու լինես՝ փոքրն էլ ինքը *կլինի* – 341: կեսուրը որ դու լինես՝ հարսն էլ ինքը *կլինի* – 341: ասում էինք Ակոփը *կլինի* – 346: ասում էինք փախստական դարպասեցու ուրուն *կլինի* – 346: *չի՛ լինի*՝ որ քու անտեր աղոթքին կենաս – 349: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրութվանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ *կլինի* թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: ասում էինք չլինի-չլինի Համիկ հորեղբորը կոտելու որոշում *կլինի* – 356: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը *ցողված կլինի* նաև Օմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր *չի լինի*՝ մեծ պեպենտոի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: բայց անտեղի *կլինի* – 387: «Տղերքը» այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ *կլինի* – 394: համ էլ Ավետրքին հաղթել *չի լինի* – 409: տղամարդը ո՞նց կնիկ *կլինի*, ախպերիկ – 412: մի երեք կիլոմետր *կլինի*՝ մինչև Վաթենանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆաֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից *իջած կլինեն*, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը *կլինեն*, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: մի խոսքով իրար հետ պարտքուպահանջի մեջ *կլինեն* – 312: – Պարտքուպահանջի մեջ *կլինեն*, – ասաց (Ջանդառը) – 312: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կռիվ ու գյուղխորհուրդ *կլինեն* – ամայություն – 370: Բա էն լավ *կլինեք*, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզելի – 287: Ճամփին ինչ էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել, – չէ՛ *ծիծաղած կլինեք* – 288: Էնիքը, հիմա լավ *չէր լինի*՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման լինեք – 331: չոր խոտհավաքի *կլինեք* թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: Ղազախի թուրք *կլինեք* թե մեր Հովրտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ էտ էին քաշում – 353: Միևնույն է իզուր *կլինեք* – 402: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն *կլինեք*, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: եթե ունենար, ասացին, Դսեղա երիտասարդության նման *չէր լինի* – 401: բայց էդ արդեն միջենկ թաթարը *չէր լինի* – 402: ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտոի ձեռքին *կլինեին* – 380: դրա ճաղուց, թե միտդ է, դու *պիտի կերած լինես* – 330: *պիտի* որ *եկած լինի* – 276: Օհանը, ամբողջ չոբանությունը կանգնեց՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը դա *չպիտի լինի* – 288: թուրքն ասում է ճամփորդը *պիտի* ճամփին *լինի* – 311: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք *պիտի հնարված լինի* այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: կինը *պիտի* կին *լինի*, նրա արաղ-խմելը... – 320: ու կարծում էր ինքն ինչպես հասկանում կյանքն այդպես *պիտի լինի* – 361: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ *պիտի հասկացած լինի*, բայց հազիվ թե – 379: Ղեկավարի ձեռը գուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր *պիտի լինի* – 393: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը *պիտի* նպաստ *լինի*, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: Ղեկանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ *պիտի* Օհան ու Թեվան *լինեն*, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին

ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա *պիտի լինեն* – 324: ու փորձով գիտեին՝ որ արադի առաջ *պիտի* առավել *զգույշ լինեն* – 394: միայն նա՝ հասկացրեց՝ որ մարդ *պիտի* մի քիչ էլ իր համար *լինի* – 413: – *Պիտի* սարում *լինեի*, բայց գյուղում եմ, – ասաց – 326: Էնիքը. օրինակ, էդ ինչի՞ *պիտի* ուրախ *լինեի* – 328: երևի մտածել ենք մեզ այնպես տեսնել, ինչպիսին *պիտի լինեինք* – 332: Համ էլ, – ասաց, – դու *պիտի* սարում *լինեիր* – 326: Վերջը, շուն-պահելն էլ *պիտի* իրավունքով *լինեք* – 306: պաշտպան հոր փոխարեն գիշերները *պիտի* Ռոստոմը կողքին *լինեք* – 348: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ *պիտի կարոտելիս լինեք*, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: Սոգին *պիտի* որ արդեն *կորած լինեք* – 357: բայց ծանր գումարի հետ *պիտի* հեղինակավոր ծանր խոսք էլ *լինեք*՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: *պիտի* պատրաստ *լինեին* մի արկղ խմիչք վերցնելու – 378: մամա *լաց մի լինի* – 363: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք *շնորհակալ եղեք* – 287: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ *եղեք* – 303: *զգույշ եղեք* – 350: այսինքն որ *լաց լինելու փոխարեն* ծիծաղում է – 337:

ԼԻՈՎԻՆ — ցեցը բարեկամության պարկը հիմա *լիովին* էր կերել – 395:

ԼԻՐԲ — հողեմ ջարխեչա *լրբերիդ* գլուխը – 278:

ԼԻՑԵՆՋԻԱ — Պիտի *լիցենզիա* առնվի – 334: *Լիցենզիա* է առնվելու – 335: մի լավ կաղնու *լիցենզիա* առնվի ու ներսից մի չորս տեղ պյուն տրվի – 371: *Առանց* հատուկ *լիցենզիայի* պիտի կտրվի – 372: այսինքն տնամերձի ծառը *առանց լիցենզիայի* կտրելն իրավունք է – 372:

ԼԻՑԲ — ու ռադիոյի վեց հատ *լիցք*՝ պոլնի պարյադով – 269: Ռադիոյի վեց հատ *լիցքը*. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Չասենք թե դանակի նվերը հաշվի չառավ, ռադիոյի *լիցքերը* – առավ – 270:

ԼԻՑԶԱՎՈՐՎԵԼ — այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով *պիտի* գնային Հովիտ *լիցքավորվեին* գային – 378:

ԼԻՔԸ — մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի *լիքը* մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արադով Վաթիկյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: ասում են տակներդ *լիքը* ապրուստ է – 389: ասում է պալատը *լիքը* աղջիկ էր ու չէր գորում – 406: հոր դուռը *լիքն* ապրուստ է – 290: ողորկ, ասես ռանդած, *լիքն* ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հազավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318:

ԼԼԿՎԵԼ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես *լլկված* Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին – 279:

ԼՄԿԱՆ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք *լծկանի* մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: որ սարի ամբողջ հոգսը երկու *լծկանի պես* քաշում են իր երկու Թեվկիլը – 373:

ԼԿԱՄ — ճիպտոր բերանին *լկամ* արավ – 318:

ԼՂԱԲ — նիհար, *լղար*, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է ոնց որ ծղոտ լինեք – 406:

ԼՅԱՂԴ — *լյարդի* զուտ կեսը կտրեց տվեց կարմիր գելիտեղին – 272:

ԼՈԲԻ — իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ *լոբի* – 283: *լոբիները*՝ քաղված – 324: *Լոբու* չոր սարին քեզ օրինակ – 279: Կարտուլի ու *լոբու* չոր ցողունը փոցխով քաշել, այգիները մաքրել էին – 324: Տղային անցած անգամ խնդրել էր *լոբու* սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուլը դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374:

ԼՈՂԱԼ — հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման *լողալով-լողալով* բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման *լողալով-լողալով* բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318: նա բարձրացե՛լ, աշնան մաքուր երկնքում *լողում էր* – 332:

ԼՈՂԱՆԱԼ — իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում *լողանալը*, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը ւցնում էր – 342: Թիփիլիսյան ջերմուկներում շահը կոտորածից հետո *լողացել է* – 406: Հախպատաձորի ջրերում էլ խանն է *լողացել* – 406:

ԼՈՂԱՅՆԵԼ — չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային *լողացնելիս* նայի, Վարդոն գիտեր – 319: չուր կրեցին ու *լողացրին* – 360: գյուղխորհուրդը հանձնարարել է *լողացնեմ* – 363: էդ երեխեն ուզում է Շուշանն իրեն *լողացնի* – 360: ես էդ երեխին *լողացնիլ տեմ* – 360:

ԼՈՂՏԱԼ — Թեվկանի՝ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ *լող էր տալիս* – 272:

ԼՈՌԻ — Զարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները *Լոռու* մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: սարի նման կանգնած՝ մեր *Լոռվա* երկինքը պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297: մեր *Լոռվա* ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց – 319: Աճարկուտը. գետակն ի վար *մինչև Լոռի* ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ *Լոռու վրա* եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383:

(ԶԵԶՈՔ) ԼՈՌԻ — *Չեզոք Լոռու ժամանակներում*, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

ԼՈՐՈՐՏ — Հովիտ, Օմակուտ, Ահնիձոր ու *Լորուտ*՝ էս չորս գյուղում ամենաշատը – 409:

ԼՌԵԼ — թե *լռում* ու չես խոսում՝ էս ի՞նչ է – 390: աչքը գցում է մարդու երեսի, կաշուն ու *լռում* – 295: ինչ լավ արարք էլ անում էս՝ նայում, տեսնում ու *լռում են* – չեն հավատում – 286: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, *լռում* ու լուռ ուզում *էին* հոր

հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: Նրա ճանապարհին հարսներն իբր *լռում* ու գլուխները կախում *էին* – 351: Բայց *լռում* ու լռում *էին* – 396: Բայց լռում ու *լռում էին* – 396: *լռեց* – 295: Վլադիմիր Մելիքյանը լսեց ու *լռեց* – 304: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք գավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես *լռեց* – 336: Մուրի պապը հետո իհարկե հասկացավ ու դարձյալ *լռեց* – 354: շփոթված *լռեց* ու կարծեց իր նպատակի գյուղը չի եկել – 356: սապոգավոր ու դանդաղ եկավ մեքենայի ակները տնտղեց ու կանգնեց *լռեց* – 402: Այնտեղ *լռեցին* – 369: *լռեցին* ու ասացին էդ է – 395: *լռեցին* – 396: այսինքն թե դանակն ու ռադիոն *պիտի լռեն* ու մնան, չպիտի երգեն – 283:

ԼՌԵՅՆԵԼ — ներկայացուցիչը Ռուբենին տեղնուտեղը *լռեցնում է* – 304: Բայց նա ասելիքը դարձյալ չասաց, չասաց այսքան մարդու *լռեցրել է* – 365: Մեծ Ռոստոմբեգը տիրաբար *լռեցրեց* – 398:

ԼՌԵՅՎԵԼ — Բայց Շուշանը մոռացավ՝ որ ինքը *լռեցված է* – 367:

ԼՌՎԵԼ — *լռվել* ու չէր գանգուս – 389: սա կանգնել, կոպերն իր նման իջեցրած *լռվել էր* – 394:

ԼՌՌԻԹՅՈՒՆ — չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ *լռությունը*, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ *լռությունը* հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: Եվ զարմանալի էր, որ գանգը *լռությունից* դեռ երեխա էր ազատում – 403: Գորշ *լռության մեջ* միայն այդ հին կարմիրն էր – 378: ապա իրեն վայել ուշադրության ու *լռության մեջ* ներքնից վերն ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401:

ԼՍՍԾԸ (փոխանություն) — *լսածով* գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու մի երկու ամսից կգամ – 340:

ԼՍԵԼ — *լսելը*, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թռչելը մեկ եղան – 336: վիճակիս մասին դե *լսած* կլինեք – 301: ու *լսած է* եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու *ծանր լսող* նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Սյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Մաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը *լսող* ինչքան շուն կար – 306: ի նչ էս մարդիդ ըդիսած տուն մտել, *լսում չէ՞ս* – 343: դժվար է *լսում* – 271: *չէր լսում* – 297: հիմա ուսուցչանոցից կրակոց *էր լսում* ու ձիավորվում էր – 361: ի՞նչ իրավունքով *էր* կրակոց *լսում* – 361: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը *լսում էր*, մեզ ասաց «էն տանձիկները». տանձիկները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: և բոլորը նրան *լսում* ու խոսքից մեծ իմաստներ *էին* հանում – 405: այսինքն պոռշները սեղմելու ու *չի լսելու* – 275: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձեռք դե որ գիշերով *լսել* ու ճամփա *ես* ընկել, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: Մեր խոսքն ուրեմն *լսել* ու մեզ հաշվի *էր* առել – 336: Լավ *լսել* ու կեսուրի լեզվից օրինակ *էր* առել – 338: Ամուսնուն *լսել* տուն *էր* մտել – 341: Ժամացույցի գանգը չգիտեր չէ՞ր խփել թե քնի մեջ *չէր լսել* – 376: Գրիգորյանը *լսել*, աչքերն իր նման նեղացրել ու ոչ հա *էր* ասել ոչ չէ – 403: – Ազդվեցինք, – ասաց, – ձենդ *սեցինք*, Փառո – 339: Վլադիմիր Մելիքյանը *լսեց* ու լռեց – 304: *Լսեց*, ասավ – 308: *Լսեց* – լսեց – 333: *Լսեց-լսեց* – 333: *Չլսե՞ց* – 334: Իրենց Ռուսաստանների անունը *լսեց* թե չէ, դրանց խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպեկոտի կինը, դուրս թռավ – 336: և մեծ պեպեկոտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոնի ու թաքուն հրավեր *լսեց*, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին *լսեց* նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: *լսեց* ու գործի վրա չարչարվելով քրթմնջաց – 343: հանձնաժողովը ինքը խոսեց՝ ինքն էլ *լսեց* – 356: երևի *չլսեց* – 367: *չլսեց* – 375: *լսեց* – 405: էդ մասին *չլսեմ* – 318: այ նորահարս, մոտ կանգնիր՝ որ դու էլ *լսես* – 275: ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ *լսի* – 400: Ջանդառը *կլսի* – 395: տղերքն իրիկունները *կլսեն* – 394: այսինքն թե Վաթնանք *չպիտի լսեն*, որ մենք խփել ու պարծենում ենք – 409: Ասել էր քու գործը չէ, քեզ ինչ որ ասում լեն՝ էն *լսե* – 301:

ԼՍԵԼԻՔ — այսինքն կարծես բեմում խոսելիս լինեք դահլիճի ժողովրդին *ի լսելիք* – 393:

ԼՍՈՂԸ (փոխանություն) — *լսողը* թքում, տուն էր մտնում ու իր տղա-երեխայից զգվում – 287: Սանդրոյի *լսողը* մենակ Ջանդառն է լինելու – 394:

ԼՍՎԵԼ — էդ էր պակաս որ նրա խոսքից հետո ուրիշ խոսք *լսվեր* – 395: այստեղի մի քիչ բարձր խոսքը այնտեղ *կլսվեր* – 286: ու եթե լավ ականջ դնեինք՝ խզիսզոցն էլ *կլսվեր* – 308:

ԼՎԱԼ — ձեռքերը Շուշանի բռնած ջրով *չլվաց* – 355:

ԼՎԱԾԱՂԻԿ — տեղաշորում համարի խրձերով *լվածաղիկ* էինք դնում՝ մանր երիցուկ՝ ապրեմ-չապրեմ – 351:

ԼՎԱՆԱԼ — մեծ էր ու արդեն ոտը *լվացող* սիրուհի չունեւ – 344: չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուտ է տալիս, *լվանում*, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: երեսը *լվացել էր* – 342: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը *պիտի* ավլեր, մաքրեր, *լվանար* – 345:

ԼՎԱՅՎԵԼ — ամանը ձեռքին այդպես շփոթված թողեց ու գնաց իր դռանը *լվացվելու* – 355:

ԼՎԱՅՔ — Տան արախետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած *լվացք* լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել *լվացքի* լարին երեխայի մի կարմիր շալվար էր թողել – 390: հետո Թեվիկը *լվացքի* լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպեկոտը առանց կռանալու անցնի – 390:

ԼՎԱՅՔԱՋՈՒՐ — խնձորի ծառը կացնով խազել ու արմատին *լվացքաջուր* էին տվել – 360:

ԼՐԱԳԻՐ — Իր *լրագրերը* բազրիքի վրա էին – 391: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը *լրագրերը* սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: պաշտոնական *լրագրերի հետ* փոստատարից մի անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388:

ԼՐԱՅՆԵԼ — Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեին թուղթ *լրացնեն* ու տակը լավ պինդ ստորագրեն – 377:

ԼՐԻՎ — Այդ երեք ռուբլուց՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը *լրիվ* անտեղյակ էր եղել — 269: Կարծել էր *լրիվ* էնպես է — 269: Մի կում թե մի երկու՝ Ջանդառը խմեց ու տեղնուտեղը *լրիվ* ծիծաղ դառավ — 273-274: Բայց ինքն էլ իր մեղքն ունի, այսինքն չասենք թե ինքը *լրիվ* անմեղ անտեղյակ է. — 280: Ետևից երեք որբ թողեց, *լրիվ* որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի նշ — 300: որբ ու վիզները ծուռ՝ նրանք *լրիվ* անտեր էին — 314: Ախյի, — խոխոաց, թե՛ *լրիվ* ներել-ներվել ու հաշտվել էին — 334: Բայց հիմա կամ *լրիվ* էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուշ-եկած կար — 354: Թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի *լրիվ* կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա — 358: գետինը *լրիվ* ծաղիկ էր — 363: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը *լրիվ* հազար երկու հարյուր — 386: Սպասեց խոսքը *լրիվ* ասի վերջացնի — 401:

ԼՐՏԵՍ — Լավ չհասկացավ էդ փորձում են թե ամեն տեղ իրենց *լրտեսն* ու լրտեսությունն ունեն — 327:

ԼՐՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ — Լավ չհասկացավ էդ փորձում են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու *լրտեսությունն* ունեն — 327:

ԼՅՆԵԼ — *լցնում*, ասում էր կենացդ ու խմում էր — 309: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը *լցնում էր* — 342: արաղը բացել, թասը *լցրել* ու խմել էր — 415: *լցրել* ու չոր արաղը դատարկ փորն էր ածել — 415: Քաղաքավարի նստել, բաժակները *լցրել*, աստծուն փառք տալով երկնքին *էին* նայում՝ որ էն է պիտի խմեն — 307: երկրորդ բաժակը *լցրել* ու շատ քաղաքավարի խմել *էին* մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը — 307: բացահայտել ու *աչքները ցրել էին* — 413: արդուկը տաք կրակ *լցրինք* ու ամեն չորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք — 363: Սոփիկը բերեց երկու բաժակ գինի *լցրեց* — 309: Աս ադ, ջինսը... նավթ *լցնեմ* վառեմ — 287: մեջները կանգնել սպասում էր մեծանա սապոգները *լցնի* — 345:

ԼՅՎԵԼ — ձվարանի ճողվածքավոր, ճողվածքը եղանի գոռից *լցված* հալիվորին ասել է — 402: *աչքերը* շուտ-շուտ *լցվում էին* — 344: հետո կապույտ *աչքերը ցրվել էին* — 309: դագանակ քաշելու նման՝ մի բուպետով բերանը դառնությունով *լցվեց* — 270: Շուշանի բուկը *լցվեց*, ասաց — 350: Թեվրկի բուկը *լցվեց*, ասաց — 373: Ջանդառի *աչքերը ցրվեցին* — 277: *աչքերը ցրվեցին* հին սիրով ու կովով — 343: ու *աչքերը ցրվեցին* — 350: ասելի ախպորս կնիկը երեխային ծիծ է տալիս՝ մինչև ամանը *լցվի* — 331:

ԼՈՒ — դետեի փոշին արդեն լույս էր ընկել ու մեր տանը *լու* չկար — 363: *լվի ձեռից* տանը քնել չէր լինում — 351:

ԼՈՒԾ — Օսեփանց Դուռդի անուն մաճկալը մի *լուծ* գոմշով վարի է եղել — 406:

ԼՈՒՅՍ — փլված տեղով մտել *լույս* էին կախել — 331: Էս *լույսն* ինչի՞ էք գցել — 333: խնդրել ենք՝ *լույս* են դրել — 333: Արև, *լույս* պատշգամբում նախշուն գորգի վրա երեխան ուռուցորվել մեռնում էր — 348: ճրագի *լույսը* չէր գորում — 355:

ԼՈՒՅՍ ԴԱՌԱԾ — *լույս-դառած* Նիկալ խեղճ պապը տվել է — 286: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (*լույս-դառած* Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319: բամբասանքի վրա *լույս-դառած* ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր — 363: *լույս-դառած* Վարդոյի լուռ նկարը համարի որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է — 375-376: *լույս-դառած* մոր նման թաքուն ասել էր — 377: իսկ *լույս-դառած* Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս — 391:

ԼՈՒՅՍ ԸՆԿՆԵԼ — դետեի փոշին արդեն *լույս էր ընկել* ու մեր տանը լու չկար — 363:

ԼՈՒՅՍ ՔԱՇԵԼ — ահնիձորցին հրեն սարերը *լույս էր քաշել* ու հեռուստացույց դրել — 399:

ԼՈՒՌ — Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին պիտի *լուռ* երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես — 272: *լուռ* քաշվեն տեղի կիսաջոջերի հետ լակելու-լափելու — 279: և շուրջ մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու *լուռ* հեռանում իր սարերը — 280: Մեր գոռի անմեղ պատկերը մեր նանի *լուռ* մրմունջն էր — 283: Իսկ եթե շուրջ հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շուրջ մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, — Օհանի ետևից Թեվանն այդպես *լուռ* եկավ սարը — 287-288: բոլորը *լուռ* ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՝ տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է — 288: հետո *լուռ* սողում էր — 289: և նրա այդ բերելու, դնելու, *լուռ* անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար — 294: ղեկավար շարքում *լուռ* կանգնած էր — 322: ու հնազանդ գերու նրա *լուռ* դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար — 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես *լուռ* նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց — 340: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լուռ ու *լուռ* ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի — 347: ու մեր զավթած որսը կամ *լուռ* լափելու՞ էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու՞ — 347: տարել *լուռ* թաղել ու մոռացել ենք — 355: Թեվիկն ասես մարդ չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող *լուռ* կենդանի — 357: *լուռ* էտ եկավ — 359: ժողովրդի *լուռ* ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ — 359: *լուռ* ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա — 360: ու աչքի առաջ մի *լուռ*, պայծառ ու զարմանալի պատկեր էր — 360: որ գեներալները ժամանում ու *լուռ* ենթակներին ետները-գցած պտտվում են — 371: անգոհ են մնում, *լուռ* դիտողություն անում — 371: *լուռ* մեծանում աղջիկ են դառնում — 374: *լույս-դառած* Վարդոյի *լուռ* նկարը համարի որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է — 375-376: նրա *լուռ* նախատինքը տեղին չէր — 378: դժվարանում, *լուռ*

տանջվում, չէր ուզում տալ – 386: ու Հովիտը հատկապես էր լուռ – 388: լուռ էին – 388: Ինքը ներքևը լուռ կանգնած էր, թե չները թե ինքը – 397: Մեկ Սեվանն էր խոսում ու Թեվիլը լուռ էր – 402: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակույտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404:

ԼՈՒՍԱՀՈԳԻ — Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ *լուսահոգի* Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: *լուսահոգի* մեր Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջիլ բերանն ընկավ քրքրվեց – 382: Էս արդեն ճիշտ *լուսահոգի* Տիգրանն էր – 400:

ԼՈՒՍԱՄՈՒՆԵՐՔ — Դուռն ու *լուսամուտները* փակ էին – 331: հիմա էլ՝ *լուսամուտից* ընկավ ու Օհանի մահակի մեջ ընկավ – 357: ծաղիկը ծաղկում շենքից ու *լուսամուտներից* տուն էր մտնում – 351:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ — սառած *լուսանկար*՝ որ մենք ուզում էինք չլինի – 332: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական *լուսանկար* էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332: երկուսինը էդ մի *լուսանկարն* էր – 332: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական *լուսանկարի պես* միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295:

ԼՈՒՍԱՎՈՐ — Երևան-Թբիլիսի *լուսավոր* ավտոբուսի վարորդի ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: Կեցցե տվետական *լուսավոր* կյանքը – 311:

ԼՈՒՍԱՎՈՐՎԵԼ — հոր հայհոյանքից Շուշանի ներսը հատկապես *լուսավորվում* ու խաղում էր – 354: Էս անտերը թող մի քիչ *լուսավորվի* – 274:

ԼՈՒՍԻԿ ՔՈՇՅԱՆ — գյուղի աշխատավորների համար *Լուսիկ Քոշյանը* երգում էր – 271:

ԼՈՒՍՅԱ — էդ *Լուսյան* մի ն – 275:

ԼՈՒԻ — Մի օր էլ Ջանդառը *լուր* բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ *լուր* էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: պաշտոնական լրագրերի հետ փոստատարից մի անպաշտոն *լուր* էլ էին ստացել – 388: Նա գիտեր՝ որ Ջանդառը *լուրը* տեղ չի հասցնելու – 296: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, *լուրը* եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: *Լուրը* գյուղին շուտ էին տվել, բայց սարը-հանող չէր եղել – 320: վատ *լուրը* ինքնիրեն էլ կհասնի – 320: ու *լուրը* Տիգրանի պապ Տիգրանի մասին է եղել – 353:

ԼՈՒԻ ՏԱԼ — ոչխարը սարում անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր *լուր-տալով* – 320: վարպետ Սիմոնին նույնիսկ *լուր էին տվել* մի տախտակ բերի գա – 377: *լուր տանք* որ ի՞նչ – 320:

ԼՈՒՑԿԻ — զուտ *լուցկով* չէին կարողացել փեթակները կրակել – 345:

Խ

ԽԱԲԵԼ — նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, *խաբելու*, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: *խաբել* գոմն *են* արել ու հրացանով կոտորել – 306: Ակոփին *խաբել էինք*՝ թե աղջիկ ու Արմենուհի է – 345: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, *խաբեց* շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: այսինքն թե դու ո՛վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով *խաբես* ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: կանչում էր *խաբի* կապի – 314:

ԽԱԲՎԵԼ — նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, *խաբվելու*, տոնի ու գեղեցկության – 413:

ԽԱԶԵԻՆ — դու իմ գլխի *խազեին* չես – 365: Էստեղ, *խազեին* – 415: Էստեղ, *խազեին*, Ծաթեր – 415: Ծաթե՞ր, *խազեին* – 415:

ԽԱԶԵԼ — խնձորի ծառը կացնով *խազել* ու արմատին վացքաջուր *էին* տվել – 360:

ԽԱԹՈՒՆ — Նրանց գոմեշը Նազու, երինջը *Խաթուն* էր – 352: *Խաթուն* երնջի իմաստն այն էր, որ կապեգեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352:

ԽԱԽԼՈՒՇԿԱ — *Խախլուշկա* հարսն ու դարաչին իրար լեզու չեն հասկանում – 295-296: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա *խախլուշկա* հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենտը *խախլուշկա* հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած *խախլուշկա* հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Իրենց Ռուսաստանների անունը լռեց թե չէ, դրանց *խախլուշկա* հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, դուրս թռավ – 336: Ինչպես որ *խախլուշկա* հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: *Խախլուշկայի* երեխան Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: Նայեց *խախլուշկայի* երեխային – 330: Երևաց *խախլուշկայի* խոսքը սրտին լավ դիպել էր – 373:

ԽԱԽՏԵԼ — բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը *խախտել* – 403:

ԽԱԽՏՎԵԼ — բայց աղջկա կորստից հետո Գրիգարյանն ասում են շատ ուժեղ *խախտվել էր* – 302:

ԽԱԽՈՒՏ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից *խախուտ* ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:

ԽԱԿ — Գրպանի տակերում երեք հատիկ *խակ* զկեռ՝ որ պոկել էր Ջարխեչավանքի զկոռուներից – 269: բայց *խակ* էին եղել ու Սոփին բկում մնացին – 269: Կերածս եղել է, – ասաց, – տերտերի մի *խակ* զկեռ – 274: *խակ* զկեռն էլ բկումն է մնացել – 275: *խակ* երեխային մարդ էր համարել – 287: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չզավթեր մեր *խակ* արքունքը – 332: լակոտին *խակ* կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: *խակ* լակոտի մաքուր գոյությունը փրկիչ բախտ համարեցինք – 347: ծառը հուլիսին հանկարծ դեղնեց ու *խակ* պտուղը թափեց – 360:

ԽԱՂ — Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք եղ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի *խաղը*, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի *խաղն* ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: ասացինք Վաթընանց հետ մեզ ի՞նչ *խաղի* եք դրկում – 383: ոսկրախաղերով-*խաղերով*, դանակը ձեռքիդ մեջ խաղացնելով պիտի մանրես – 274: Ջանդառը թուրքի նման մի երկու կտոր *խաղերով*-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո ոռ, – ասաց, – աստանավիս – 274:

ԽԱՂԱԼ — նստած զարեջուր է խմում ու բիլիարդ է *խաղում* – 306: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շալվար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ *խաղում* – 400-401: հոր հայիդյանքից Շուշանի ներսը հատկապես լուսավորվում ու *խաղում էր* – 354: բայց երկուսս էլ նրա ծնկներին *խաղացել ենք* – 332: Փոքր պեպենոտի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիտներով *տուն-տուն էին խաղացել* – 331: Հյուսի ծայրի հետ *խաղաց* – 337: թե՛ վեր պարզելու հետ արևը *խաղաց* պեպենոտ երեսին – 372:

ԽԱՂԱՂ — Հացի, տաք փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, *խաղաղ* օջախի բույր էր գալիս – 325: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու *խաղաղ* կրակի նման ապրում էին – 328: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա *խաղաղ* ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: Շուշանը հիմա *խաղաղ* էր – 356: Հալիվորն ու պառավն էլ իրենց կողմից էին *խաղաղ* – 356: գոհացնող համեստ կապեր կային, *խաղաղ* ճնշման դեպքեր – 356: որովհետև Շուշանը *խաղաղ* էր և կանանց բանակը առաջնորդ չունեիր – 356:

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ — սպասում էր իրիկվա *խաղաղության* – 351: փոքր պեպենոտի Պաշան ու Դաշան, երևի պապի ու *խաղաղության* կարոտ էին քաշում – 368: պապի, *խաղաղության* ու համերաշխ ապահով ընտանիքի – 368:

ԽԱՂԱՅՆԵԼ — ոսկրախաղերով-խաղերով, դանակը ձեռքիդ մեջ *խաղացնելով* պիտի մանրես – 274: շալն ուսերին *խաղացնելով* քիչ էր մնում ռըսի պար պարի – 336: ուսերը *խաղացնելով* ասաց – 337: ծնկների վրա իր զավակին նա *խաղացնում էր* – 332: գիտակցաբար միջնեկի *անունը խաղացրեց*, որպեսզի դեր կենտրոնում ձիավորվի – 346:

ԽԱՂՈՂ — սա գործուղում է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ ու *խաղող* բերելու – 387:

(ՍՊԱՐՏԱԿ) ԽԱՄԱՅՆԱԿՈՎԻԶ — Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՛մայակովիչ թե՛ *Սպարտակ Խա՛մայակովիչ* – 390:

ԽԱՄՐԵԼ — հետո *խամրած* տանիքների ու քանդված դարբնոցի գլխով դիմացի անտառին էին նայել – 390: և բոլորի համար մի բոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ *խամրել*, պառավել ու մարել էր – 343:

ԽԱՄՈՒՏ — ու թեպետ ոչ *խամուտի* նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: էն է *խամուտի նման* բան է – 285:

ԽԱՅՏԱՌԱԿ — բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի *խայտառակ* կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285:

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ԼԻՆԵԼ — Երևան-Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ *խայտառակ էր եղել* – 269:

ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — և ձեռքը գրպանն էր տարել ու իրոք *խայտառակություն՝* ծալած այդ երեքնոցը – 269: ու *խայտառակություն* էր անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: քանի որ մի առանձին *խայտառակություն* էլ էն կլիներ, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար *խայտառակության* իրենց մոր տուն – 293:

ԽԱՆ — *Խանը* կոտած չի եղել – 406: Հախապատաճորի ջրերում էլ *խանն* է լողացել – 406:

ԽԱՆ-ԱՂԱ-ՄԱՀՄԵԴ-ԽԱՆ — *Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան* շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406:

ԽԱՆԳԱՐԵԼ — *Չխանգարեց* – 368: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտոլը դարբնի հետ, այսինքն որ դասերին շատ *չխանգարի*, եղածը հանի – 374:

ԽԱՆԳԱՐՎԵԼ — Ասեք թող *չխանգարվի* – 315:

ԽԱՆԴ — Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար *խանդի* ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293:

ԽԱՆԴԱԿ — հեղեղը կերել *խանդակ* էր գցել – 372:

ԽԱՆԵԼ — Մեր ախպեր Վերան կովերից ինձ *խանել* ավակարար դասավորել է՝ 337:

ԽԱՆԶԱՐՈՒԹԵԼ — Արմենիդ *խանձարուրած* Մուրնանց տուն բերեցիր ու սրտնեղանքից ճաքում էիր – 368:

ԽԱՆԶԵԼ — կարերն արդուկեցինք հատուկ *խանձելով* – 363: մեղվանոցում նստում կալի թեթն եղան *էր տաշում-խանձում* – 349:

ԽԱՆԶԼԿՈՒՏ — ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի վրա իջան, բաց լանջի *խանձկոտներում* էին – 278:

ԽԱՆԶԱԼ — դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռը *խանչալի* կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353:

ԽԱՆՈՒԹ — Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ *խանութ* գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դարբնից էլ *խանութ*՝ գուտ շաքարի ու օճառի էր գնում – 340: կամ *խանութը* լավ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-

320: *խանութը* նույնպես այդտեղ էր ու բաց էր – 378: *խանութը* փակում գնում էր – 386: *խանութը* պետք է գալու – 386: սեղանի վրա բերեց *խանութի* մի հատ կնքած արաղ դրեց ու ետ քաշվեց – 294: *խանութի* պահածո միս ու յուղով տապակած մակարոն էր բերել – 319: Մյուսը *խանութի* գործակատարն էր – 386: երկու օր առաջ հերն էր կոշիկները գյուղի *խանութից* բերել – 271: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու *խանութից* արկղով խմիչք վերցնում – 386: Աղուն քույրիկը եկավ *խանութից* պետական արաղ տարավ – 388: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ *խանութից* ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404:

ԽԱՆՈՒԻՄ — դառնում էին թուրքի *խանում* – 269: մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ *խանում* կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318: – Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին *խանում* պախում ես – 339: Էն որ էդ կողքիդ ապահով *խանումը* մորիցդ փախել էր Վանքեր – 368:

ԽԱՇԱՄ — *խաշամը* ետ էիր տալիս՝ կարմիր աղունի պես փռած աճար էր – 297:

ԽԱՇԵԼ — մորթել ու լավ *խաշել* – 385: երեխան *պիտի* վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, *խաշեր* ու պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր – 375:

ԽԱՇԻՎ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ *ԽԱՇԻՎ* ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴՐԻՆԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ԽԱՇԼԱՄԱ — *խաշլամա* էին դրել – 276: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց *խաշլաման* իրենք դնում – 276: *խաշլաման* արդեն լինում էր – 298:

ԽԱՇԽՇՈՒԿ — *խաշխշուկ* փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր – 297:

ԽԱՇՎԵԼ — ու ձուկարանում *խաշվող* բանվոր չենք – 385:

ԽԱՇՈՒ — յոթ օր *խաշու* են խմեցնում ու եղբան էլ Համրկին սոված պահում – 408:

ԽԱՉԵԼ — *թները* կրծքին *խաչած*՝ իրիկվա մեջ իր դռանը կանգնած էր – 323: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենտը *թները* *խաչած* կանգնած էր – 333: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, *թները* քեռիների նման *խաչած*՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: կամարի դեմ քեռու նման *թները* *խաչած* ու ոտները լայն դրած կանգնեց – 392: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու *ձեռքները* կրծքներին ինքնամեծար *խաչած*՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396: ծանր ժամացույցը թևին, *ձեռները* *խաչած* սպասում է բարձեն – 402: *ձեռները* կրծքին *խաչեց* – 391:

ԽԱՊԱՆ — Տրակտոր *խապան* է – 342:

ԽԱՌԸ — *խառը* երագում տղերքը ուղղակի մեկ-մեկ տեսնում էին – 289: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, *խառը* կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: *խառը* երա՞զ ենք տեսել – 300: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի *խառը* խմեն, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին *խառը* կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337: սա արաղաց կոմբինատից՝ *խառն* անասնակերը – 387:

ԽԱՌԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — *խառնակությունն* ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304:

ԽԱՌԵԼ — Աղջկեքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ *խառնում են* – 410: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն *իրար ես խառնել*, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով *խառնել*, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: ցա վը տանեմ, Հովիտը *խառնել է* – 388: Ջանդառի հետ *խառնել*, կարծել *էին* իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառն է – 409: արյան հետ *խառնեց* – 272: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես *խառնեց* ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: ճամփի ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը *խառնեմ*, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341:

ԽԱՌԻԺ — Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև *խառնիչի պես* ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334:

ԽԱՌՎԵԼ — ժողովրդին այդպես *խառնված* թողեց ու պահեստից բարձրացավ գրասենյակ – 346: Ակոփի անունը *խառնվել* հիսուն արժան-անարժանի մեջ կորել էր – 388: թե *խառնվեմ*՝ Ջանդառը չլինեմ – 296: թող *խառնվեին* անժամանակ բեղմնավորվեին – 321: իմ պարզ ջուրը ձեր պղտոր ջրին *չպիտի խառնվի* – 388:

ԽԱՄԿԱՆԱԼ — Տարկմանիչ էն է, որ ես խոսեմ՝ դու *չխասկանաս* – 337: դու խոսեմ՝ Տեվան *չխասկանա* – 337:

ԽԱՍՍՏԵԼ — Կենտրոնի գործկոմ քու ասեկոս *խաստատեց* – 338:

ԽԱՎ — եկողն ասում է գարեջրի վրա քաղաքում միլիոնչիների *խալ*՝ առաջացել – 386:

ԽԱՎԱՐ — բայց Օհանի մի աչքը *խավար* էր – 282: *խավար* աչքը Օհանը կկոցեց – 282: ասում է չի եղել ու բաժանում է, *խավար* աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: դու մեզ *խավար* Օհան չկարծես – 289: նայեցինք տեսանք ձեռը դրել է *խավար* աչքի վրա ճակատին – 290: սարսափելին գերեզմանոցն ու *խավար* մութը չեն, կծան օձը չի – 359: Քաղաք Մոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրի՛լ՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելքսանց *խավարն* է սպանում – 288: բայց մեր ծնողները պապեր էին եղել ու հին *խավար ժամանակներում* մեզ ունեցել էին – 283: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու *խավարի մեջ* ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361:

ԽԱՎԱՐԱԶՔ — Հետո Մելքսանց *խավարաչքը* դռանը կանգնեց ու բկահագ տվեց – 356: և մեր Մելքսանց *խավարաչքի* դագանակն ինչպես որ մեկնված էր – 358:

ԽԱՐԱՆ — ռուսերեն կոլխոգ *խարանով*՝ Դոնբաս կարմիր հովատակը ներքևը կապած էր – 362:

ԽԱՐԱՆԵԼ — երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է *խարանել* ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321:

ԽԱՐԿԱՎՈՐ — Ուզում չի, մեզ *խարկավոր* չի – 369:

ԽԱՐՑՆԵԼ — Միմոնի-Ագունի Մերոն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից *խարցնում*՝ ռոչիկ ինք ստանում է – 337: Դու

- ռուսերեն չգիտես, ո՞նց *խարցնելու ես* – 341:
- ԽԱՅ — *խաց* ընտանուր սովետական էր – 342:
- ԽԱՓԱՆ — *խափան* տրակտորի մոտ դարձիչը ձեռին նստած էր – 339: Երկու *խափան* տրակտոր – 381:
- ԽԱՓԱՆԵԼ — Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը *չխափանեմ* էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301:
- ԽԱՓԱՆՎԵԼ — պատերազմում թե՛ր *խափանված* մարդ էր – 344:
- ԽԵԹ — մտքի մեջ *խեթ* նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388:
- ԽԵԹԵԼ — տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով *խեթեց*, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու *խեթեց*՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378:
- ԽԵԼԱԳԱՐ — Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, *խելազար* խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: ու նրա *խելազար* լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366:
- ԽԵԼԱԳԱՐԵԼ — Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել *խելազարեղ* ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գումեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350:
- ԽԵԼԱԳԱՐՎԵԼ — Բայց տաքացել *խելազարվել է* – 286:
- ԽԵԼՈՔ — *խելոք* կաց, ասում է, թե չէ քո էդ խոսքերի իմաստը քննել կտամ – 304:
- ԽԵԼՔ — Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան *խելք* ու սատանություն չունե՛ր՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: ով *խելք* ու խորամանկություն ունի՝ *խելքով* ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ւ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Թող *խելք* ունենար՝ հազար ստանար, ձեռը մենք չենք բռնել – 342: այսինքն թե իրենք թող *խելք* ունենան – 365-366: ու ոչ սեփական *խելք* ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: ասացի հիմա դու ու քու *խելքը* – 277: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր *խելքերը* դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից՝ նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: ով *խելք* ու խորամանկություն ունի՝ *խելքով* ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ւ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Խախլուշկայի երեխան Դաշան թե Պաշան, երեխայի իր անգիտակից *խելքով* եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: նրա նվագելուց հետո թիզուկեսի մեր *խելքով* մենք նրա բերանից զզվում էինք – 332: Բայց քանի որ *խելքով* դեռ երեխա էր – 361: *խելքի վրա* էլ ջոկ էին սիրահարվել – 413:
- ԽԵԼՔԸ ԳԼԽԻՆ — Էս գյուղում *խելքը գլխին* ղեկավարություն լինե՛ր՝ արձանագրություն կկազմեր ու հողը ձեռիցդ կառներ – 374:
- ԽԵԼՔԸ ԳԼԽԻՆ ՊԱՆԵԼ — Բայց,– ասաց,– *խելքդ գլխիդ պահիր* – 371:
- ԽԵԼՔԸ ԳՆԱԼ — Քեռու *խելքը*՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար գնում էր ու *գնում է* – 346: Քեռու *խելքը*՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար *գնում էր* ու գնում է – 346:
- ԽԵԼՔԸ ԵՏ ՏԱԼ — *խելքդ* որ *ես ես տվել*՝ ձենդ ուրեմն կտրիր – 284:
- ԽԵԼՔԸ ԿՈՐՅՆԵԼ — Բայց *խելքը չէր կորցրել* – 346:
- ԽԵԼՔՆ ԱՌՆԵԼ — Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս *խելքն է առնում*, հետո արդեն գլուխը – 304:
- ԽԵԼՔՈՒԼԵԶՈՒ — որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ *խելքուկեզու*, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ունե՛ր – 381:
- ԽԵԼՔՈՒԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ — մեր գյուղի իրական *խելքուխորամանկությունը*՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվաճողից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301:
- ԽԵԼՔՈՒՄԻԶՈՒՑ — իրենց Կերչ ու Սևաստոպոլի տեղը գտնելու *խելքումիջոց* չենք ունեցել – 310:
- ԽԵՂԴԵԼ — քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը *խեղդելու* հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: Երեխայի նրա մատղաշ ծիլը ինքը չի փչացնում՝ Մելքսանց Օհանն է *խեղդում* – 288: Հովրտի ճամփին չի, տանը վեր-ընկած *աղվես է խեղդում* – 364: *խեղդում են* – 346: *խեղդում էր* – 276: ուղղակի *խեղդում էր* – 276: խաշխշուկ փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին *խեղդում էր* – 297: գամփոր մերթ մեկին *էր խեղդում* հալածում, մերթ՝ ետ-ընկած մյուսին – 326: նավթի մուրը *խեղդում էր* – 355: *խեղդում էր* – 358: երեխային ուղղակի *խեղդում էր* – 358: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպենտն էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում *խեղդում էին*, չէին խղճում – 330: կապրեր, բայց շները գտել, կրծել ու *խեղդել են* – 311: հատկապես քու նմանակ միջնեկին Օսեփանք *խեղդել են* – 346: այլանդակվել, ուլը ջրում *խեղդել էին* – 360: իշխանական բարկությունը մեջը *խեղդեց* – 393: երեխադ մեռնում է, Շուշան քիքի, Օսեփանք երեխայիդ *խեղդեցին* – 345: – *Կխեղդե՛ւ*,– ասաց – 318: քրս, ասաց, *խեղդիր*, խեղդեցեք – 325: քրս, ասաց, *խեղդիր*, *խեղդեցեք* – 325:
- ԽԵՂԴՎԵԼ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան *խեղդվելով* տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: մոճրի տակ *խեղդվում էր* – 331: Փոքր Ռոստոմբեզը *խեղդվում* ու խոխում *էր* – 396: Յոթ ախպորից մահը օրորոցում վեցին *խեղդել*, Մնացականին չի գորել – 406: *խեղդվեց* ու մոռացավ թե ինչի էին տուն մտել – 376: գործարանի քաղցր գոլորշիների մեջ

խեղդվեց – 382: *խեղդվեց* – 384: Սա *խեղդվեց* – 391: ձենը չգիտես որտեղ *խեղդվեց* – 391: Պահելի՛ ինձ հետ էստեղ *խեղդվե՞ր* – 413:

ԽԵՂԴՆԻԿ — ճնշվո՛ւմ, իր ծանր ուժի ու *խեղդուկ* վիճակի արանքում, այսինքն որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382:

ԽԵՂԸ — Բայց *խեղճ* շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինե՞ր այստեղ չէ՞ որ ձերն իր հոտից չէին տարել – 270: *խեղճ* նորահարսը վերջապես կսկսե՞ր հասկանալ, որ որձերն իր առջևից էին կորել – 273: Բայց Սիրուն Թեվիլը *խեղճ* նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: *խեղճ* նորահարսի վրա, ձմերուկը չնայած Սոփին էր կտրել, բարկացավ – 274: – Սիմոնի *խեղճ* յարուն, – ասաց – 275: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե *խեղճ* գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ *խեղճ* տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովիս լինես, էլ ինչո՞ւ էիր *խեղճ* աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Մյուսի նման *խեղճ* գառանը անծիծ-անքամակ սև գիշանգրի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283: ինչպես որ նախկին հներում Օմակուտի *խեղճ* տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: լույս-դառած Նիկալ *խեղճ* պապը տվել է – 286: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տեղեմաքի ու նրա օրինակով Հովբոս Դանելանց *խեղճ* ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: ու մեր *խեղճ* Օմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: *խեղճ* երեխան մեռավ ու հայրը նրա երազը չկատարեց – 302: հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր *խեղճ* Օմակուտի միայն պիտի ուտեր, որ լավանար – 305: մինչև անգամ հախպատա *խեղճ* մոզարածի մի կենտ քնձռոտն էլ Կապուտլեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ագնիվ խոսք – 306: Ջանդառը, *խեղճ* Ջանդառը, երեք օրուգիշեր չէր քնել – 311: *խեղճ* նորահարսը կանգնել, կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու սովորում էր – 313: ու *խեղճ* նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիլին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ *խեղճ* պապի ու իր կոլխոզային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Նայեց տեսավ, *խեղճ* յարուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: *խեղճ* նորահարսի վրա սրտնեղեց – 318: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ *խեղճ* յարուն, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ *խեղճ* դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: Մեր *խեղճ* նանը, արդեն գնալու վրա էր – 321: հոր *խեղճ* ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր *խեղճ* որբի վրա – 321: հոր *խեղճ* ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր *խեղճ* որբի վրա – 321: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գլուխ իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր *խեղճ* զայրոյթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Արի, այ ողորմելի *խեղճ*, արի, այ անբախտ, արի – 324: քու *խեղճ* գլխին ջուկ հոգս ես բերում – 329: սև դարաչին մեր հոր *խեղճ* միամտությունը չքնեցներ ու չգավթեր մեր խակ արբուները – 332: այ, էս փակ բերդի մեջ *խեղճ* երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց *խեղճ* տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: նաև՝ իր Աղամ *խեղճ* գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: *խեղճ* անասունը մղկտում ու քամակը պոկներին էր քսում – 352: անհասցե ճամփա էին ընկել մեր *խեղճ* մատուռի գլխով պտտվելու – 352: սրբի *խեղճ* դոնից էլ՝ Հովիտ, Դարպաս – 352: Բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր *խեղճ* ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: հիմար ու *խեղճ* ժպտաց ասաց – 357: մեր *խեղճ* Նիկալ պապը Աճարկուտում խոզապահ էր եղել – 361: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաժեց մեր *խեղճ* թաղի վրա – 375: յա դ, *խեղճ* նանը, առաջս ընկիր – 382: Բայց հերները, թեկուզ Վաթիկյան, մի *խեղճ* չոբան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: *խեղճ* Ջանդառին ու էն խուլ աղջկան, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: Այդքան *խեղճ* եղել էր մեկ էլ Վերանին գործկոմ ճամփելիս – 397: ի՛նչ ենք, ախչի, նրա տեղը էս *խեղճ* տղային կարմրեցնում – 412: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նը, ոչ վաղամեռիկ *խեղճ* Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: *խեղճ* սիրունության վրա սիրահարված էին եղել – 413: *խեղճ* հորեղբորիցն էր տանձին յե մնացել, ինչի՛ չլինյե, ինչքան կկանգնյե թող լինյե – 414: Երևում էր, որ *խեղճը* գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: *խեղճը* սարվորի դեմ մնաց մենակ, և արդեն չգիտես ում խղճաս – 288: *խեղճը* չգիտենք ինչ մտածեց – 294: մեջների *խեղճը* փոքր պեպենտոն է – 295: Քո հարազատ ախպոր տղե՛րբը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ *խեղճը* – 296: *խեղճը* կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ եղպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: Էդ ինչի՛ տարածվեց՝ թե Ածուխշինողանց *խեղճը* մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: Օսեփանց *խեղճերը* մեզ վնաս ի՛նչ էին արել – 346: դժբախտ *խեղճերը* մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: ու տիրավոր *խեղճերը* որբնայրիներին նախանձում էին – 364: *խեղճն* անձնական ծառանգ չունի – 398: Ածուխշինողանց *խեղճն* կողոպուտը ձևական էր եղել – 410: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր *խեղճերի* փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՛նք – 303-304: կերպարանքից *խեղճին* գցեց ու դեռ հասկացավ ու պատվիրեց էլ – 313: չէ՛ ժամանակին էլ Ածուխշինողանց *խեղճին* էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել ու տվել էր *խեղճին* – 410: *խեղճերից* ի՛նչ էինք ուզում – 350:

ԽԵՂԸԱՆԱԼ — Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ

մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ *խեղճանալը*, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Սանդրոյի *խեղճանալը* որն է – 414: դավաճան Բերիայից հետո միլիցիայի *խեղճացած* ժամանակն էր – 304: ու, քանի դեռ *խեղճացած* էր, թռավ վրան – 318: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին *խեղճացած* կանգնել էր – 352: մյուսները նրան այդպես *խեղճացած* չէին տեսել – 397: ձին դնչից է *խեղճանում* – 318: ինչ որ է, Սանդրոն մոնոլոգավարի *խեղճացել* ասել է – 414: Ջանդաղը *խեղճացավ* ու վիզը ձգեց – 275: – Չի եկե՞լ – *խեղճացավ* – 276:

ԽԵՂՃԱՅՆԵԼ — Շիտակ ու շարմաղ բարձրացե՛լ, պատավ խնձորենիներին ու մյուս ծառերին *խեղճացրել էր* – 332:

ԽԵՂՃ-ԽԵՂՃ — Վիզը *խեղճ-խեղճ* ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Սամրղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դուլները կոներին կանայք վիզները ծռած *խեղճ-խեղճ* նայում էին – 322: դրանց կողքին պիտի *խեղճ-խեղճ* հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մեկին մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: վիզները ծռու, *խեղճ-խեղճ* նայում ասում են «որդի» – 407:

ԽԵՂՃՈՒԹՅՈՒՆ — Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի *խեղճություն* ու համառություն – 409: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր *խեղճության վրա* ծիծաղում են – 334:

ԽԵՂՃՈՒԿՐԱԿ — Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան *խեղճուկրակ* կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354:

ԽԵՎ — ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ *խեղճ* պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351:

ԽԵՏ — Բոլոր կնիկներանց *խետ* դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է – 338:

ԽԶԶԱԼ — *խզզաց* ու մեզ մեղադրեց – 384:

ԽԶԽԶՈՅ — ու եթե լավ ականջ դնեինք՝ *խզխզոցն* էլ կլսվեր – 308:

ԽԻ — Էդ *խի*՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: այտա, որ երեխին դրկում եմ՝ մուրթելա *խի*՞ չես տալիս – 290: – Էդ *խի*՞, – պատասխանեց – 317: *խի*՞ չես ինձ համար Ռոստոմի ձիուց մի ձի առնում, ախպերիկ – 319: սև Շուշանը, *խի*՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով է տղա դարձրել լացելով – երգելով՝, երգելով՝ – 342: *խի*, իրա մորն ի՞նչ էր եղել – 343: Էդ *խի*՞ չեք վախենում՝ որ կպահանջեմ – 350: մամա, էս *խի*՞ ես լաց լինում – 363: Բա էդ *խի*՞ ես շուտ-շուտ սարից փախչում, Թեվիկ ջան – 373: ընկերոջդ *խի*՞ ես մենակ թողնում – 373: Վեր կաց, արա, էս *խի*՞ չես դասի – 376: Էնիքը, ճիշտ էս *խի*՞ չես դասի – 376: բայց ասել էին *խի*՞, մինչև ե՞րբ – 410: ասել էին *խի*՞ – 410:

ԽԻՂՃ — բայց մեր *խիղճը* հուշեց – 405: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային *խղճի* ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ *առանց խղճի* մեր սրտով կառավարվենք – 355:

ԽԻՂՃԸ ՇԱՐԺԵԼ — սրա *խիղճն* ասացինք կաշառքով *շարժենք* – 382:

ԽԻՍ — իր բախտի վրա ինքը շատ *խիստ* նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետևից – 314: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ *խիստ* զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: հալիվորը *խիստ* նեղացավ – 329: և տեսնող հովրտեցին *խիստ* ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: կուլտուրական մակարդակը շատ *խիստ* ընկած է՝ հի՛նգ – 399:

ԽԻՏ — մանրատամ *խիտ* սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363: երկու այան արանքում նրանք ուս-ուսի *խիտ* շարվում էին – 377:

ԽԼԱՆԱԼ — իր փառքի առաջ ասացինք դա էդ է կուրացել ու *խլացել է* – 382: *խլացել էր* – 297: երեխան ամոթից *խլացել էր* – 362:

ԽԼԵԼ — աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ բույսից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը *խլել* – 395: նրանցից *խլելու*, գիծը Մամոնտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովրտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները *խլել*, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: այս գյուղը Օձունից կարմիր դրոշ է *խլել* – 389: թուրքից էս երկիրը սրանք արյուն տալով *են խլել* – 305: բայց հալիվորը վրա էր հասել աղն առաջից *խլել* – 352: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից *խլել*, նրան այս երկրից քշել էր – 357: բայց հետո խփել երեխային ետ էր *խլել* – 380: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ *խլեց* ու նրան նվազ թողեց – 279: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից *խլի* – 325: Ակովի մասին ասում էր գալու է սապոգներս *խլի* – 345: ետևից ընկած ուզում են փողերը *խլեն* – 412: գալ տի սապոգնիս *խլի* – 345: ասում էինք գրասենյակում սեղան *կխլի* – 339:

ԽԼՎԵԼ — ավարված ու ետ-*խլված* քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273:

ԽՂՃԱԼ — Թեվիկին սիրելուց ու *խղճալուց* հետը կատակ է անում – 411: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպեկտն էին կտրել, ետևը սրանք ու արանքում խեղդում էին, *չէին խղճում* – 330: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, *խղճացել* ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին

նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Օղոցագրպանի հեռագիրը աղջկերքը նայել, *խղճացել* ու բարկացել *էին* – 411: *Չխղճաց*, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: *խղճաց* – 397: *չխղճաց* – 399: *խղճաց*, բացատրեց – 401: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց մենակ, և արդեն չգիտես ում *խղճաս* – 288: Կարծում էին *կխղճա* ու կասի կատակ էր – 399:

ԽՂԱՆԻ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց *խղճալի* վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկինն նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299:

ԽՂԱՆԱՐՎԵԼ — բայց որպես անշահ որձ ու *խղճահարվող* տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն *խղճահարվել էին* – 302:

ԽՂԱՎՈՐ — *խղճավոր* հասկացողը առանց բացատրելու կհասկանար անխիղճ անհասկացողին – 405: չէր ասում՝ թե մի *խղճավորի* սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293:

ԽՄԱՏ ԼԻՆԵԼ — Մի քիչ *խմած ենք եղել* – 290:

ԽՄԱՐԳԻՐ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խովիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի *խմբագիրը*, միլիտեր, Հովրտի-Ծմակուտի կուսակազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԽՄԵԼ — նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու կենացը *խմել*, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309: Սոփին *խմելը* Վարդոյից սովորեց, Վարդոն էլ քրոջից – 309: կինը պիտի կին լինի, նրա արադ-*խմելը*... – 320: միասին *խմելիս* բացահայտել է – 384: Ջանդառը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, *քիթը վեր-խմելով* այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիլը վրան բարկացավ – 277: ձեռքին սանձ ու տակին թամբ չունի ու *խմած* է – 318: սինդրիկի թթուն մեր *խմած* բանաստեղծի համար են փնտրել – 388: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ *խմած* գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը *խմում եմ* – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Ես էլ քո կենացն *եմ խմում*, երեսուն տարվա մեր ընկերության – 309: նստած զարեջուր է *խմում* ու բիլիարդ է խաղում – 306: բա թե՛ «քու կոփվր գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած *խմում է*» – 323: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած *խմում է* այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր *խմում* ու բուկը միշտ պատրաստ է պահում – 381: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արադը մինչև տակը *խմում*, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում *են* – 282: քնում, ելնում, արադ *էինք խմում* դառնանում – 307: լցնում, ասում էր կենացդ ու *խմում էր* – 309: *խմում*, բերանը ձեռքով սրբում ու, ոչ հազավ ոչ բան – 309: *խմում* ու ծիծաղում էր ամուսնու կարծում ենք ոչ միայն հնձի վրա – 310: չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր *խմում* – 340: *խմում* ու ասում էր չեմ հովանում – 340: *խմում* ու ասում էր մեջս վառվում է – 340: դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը *խմում* ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: *խմում* ու կամաց փսսում էին – 394: ով որ էդ *խմելու* է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: Ծմակուտեցի չե՛ս, ասել էին, թե էնքան *ես խմել*՝ որ գյուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415: միասին *խմել*, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել *են* կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: (մեքենայի խցիկում կեսը բկից կուլ-կում *խմել էր*՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) – 269: Ջանդառիս հոգսը չէր, *խմել* ու քունը գլխին ծիծաղում էր – 275: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր *խմել* ու շրջկոմի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին *խմել էր*, ասաց – 390: արադը բացել, թասը լցրել ու *խմել էր* – 415: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի *խմել էին* մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: կերանք-*խմեցինք* ու որ արադը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: Հեռացված մի հրահանգչի հետ հետո մի հինգ մանեթի զարեջուր *խմեցինք* – 384: Մի կում թե մի երկու՝ Ջանդառը *խմեց* ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: Կնոջ ձեռքից մի երկու կում էլ *խմեց*, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274: Նորահարսը երեսը հացից շուտ տվեց ու *խմեց* – 309: Ծմակուտ անցնելիս ասել էին Վաթինյանց աղբյուրից ջուր *խմենք* – 415: կամարավոր խորանի առաջ պիտի կռնաս ու *խմես* – 414: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ բան *խմի* – 411: ինչո՞ւ պարտքով *խմի* – 411: ջուրն էլ վրայից *խմեն* – 324: ասում էին հիմա հացուպանքով թեյ *կխմեմ* – 271: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, ասածուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ են էլ *պիտի խմեն* – 307: այսինքն որ *չպիտի* իրար կենաց *խմեն* – 308-309: նրանց գոմեշը *պիտի* գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-*խմեր*, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին *պիտի* խառը *խմեին*, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել *պիտի խմեին* ու Ջանդառը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՛ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գոռնադիովի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, *խմիր* ու սուսովուս ետ դարձիր – 300: եթե սիրտդ նեղվում է՝ *խմիր* թող լենանա – 326: բայց *խմած ժամանակ* պատահում էր – 394: բայց թատով *խմողի համար* էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414:

ԽՄԵՑՆԵԼ — յոթ օր Ավետըքին կաթումեղր *են խմեցնում* – 408: մատղաշ միսը՝ ուտեցնում, իշի թանձր կաթ *են խմեցնում* – 408: յոթ օր խաշու *են խմեցնում* ու էդքան էլ Համրկին սոված պահում – 408: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ

ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով *պիտի խմեցնես...* – 273:

ԽՄԵՅՎԵԼ — Տղերքը որոշում են, որ էդ մարդը *պիտի խմեցվի* – 304:

ԽՄԻԶԲ — պիտի պատրաստ լինեին մի արկղ *խմիչք* վերցնելու – 378: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով *խմիչք* վերցնում – 386: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծր *խմիչք* է, թե՞ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև *խմիչքի* անցնելը չթողնի քնել – 315: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ *խմիչքից* գրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե *խմիչքից* վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389:

ԽՆԱՄԱԿԱԼ — քանի որ պաշտոնական ցուցակներում *խնամակալը* աշխատանք ու աշխատավարձ չէր ունեցել – 410:

ԽՆԱՄԵԼ — ու գնաց լավ ավտո-քշել սովորեց՝ քշել, սարքել, *խնամել* – 339:

ԽՆԱՄՔ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՞ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,– ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-*խնամքով* տեղավորեց – 271:

ԽՆԱՄՔՈՏ — Միջնեկ թաթարը մանրահատիկ, *խնամքոտ* ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ուներ – 339:

ԽՆԱՅՐԴԱՄԱՐԿՐԻ — մեր փոքր Սոփիի խորհրդով մի որձ դրկեցինք *խնայորամարկրի* մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը *խնայորամարկրի* գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռալի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: զանգեց ասաց Ռոստոմն ենք ու պահանջեց միացնել *խնայորամարկրին* – 403: շոգեց կարմրեց, ատեց մոխրագունեց ու *խնայորամարկրին* ասաց – 403:

ԽՆԱՅԵԼ — Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը *խնայած* միջոցները անշահ տեղը չշռայի – 405: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք *խնայող* են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: *խնայեց*, քաշեց մորթեց Վլադիմիր Մելիքյանի ոտքի տակ – 281-282:

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — շռայլ թագավորի նման Ջանդառս ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ *խնայողություն* է – 272: նանը հիմա էլ փողի *խնայողությունն* էր պահում – 377:

ԽՆԴԻՐ — Այտա,– ասաց,– այտա... որ ավտոբուսի *խնդիր* առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: *խնդրին* շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կոփել էր, ասաց – 341:

ԽՆԴԱՆՔ — ղեկավարության առաջ եթե մի տնական *խնդրանք* ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: տարավ ասավ ինչ որ խնդրի, ինչ *խնդրանք* ուզում է լինի, պիտի անես – 383: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ *խնդրանքը*, բայց սառած էնիք էր դառել – 311: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի *խնդրանքը* այդքան հասարակ չի – 368: երևի ուզեց որդու հեղինակավոր անունով *խնդրանք* ճնշել – 368: քեզանից մենակ էդ մի *խնդրանքն* ունեմ – 320: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Ծմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին *խնդրանքն* է Հովվրտի առաջ – 403: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա *խնդրանքով* կոսսոյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279:

ԽՆԴԱՐԿՈՒ — 5387 պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած *խնդրարկուն* անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402:

ԽՆԴԵԼ — Խոսքով *խնդրելը* դժվար էր – 282: Եվ իր արդարությունը նրանից *խնդրելով* վիզն այնպես խնդրողական ծոեց՝ որ Սոփիի կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: շիտակ՝ բան *եմ խնդրում* – 368: ներողություն *ենք խնդրում* – 310: ասացեք Վաթիկյանը *խնդրում է* – 307: Ծմակուտի գյուղխորհուրդը Տիգրանից դեռ միջամտություն չի *խնդրում* – 346: չուզեցավ հասկանալ որ Շուշանը իր տան վրա նրա հովանին է *խնդրում* – 355: Պատերազմից հետո Մելքսեանց թազին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր *խնդրում* – 322: պահողի հետ մոզին ավտոյով բերում *խնդրում*, մեզանից մի քիչ տեղ *էին* ուզում – 306: *խնդրել ենք*՝ լույս են դրել – 333: Կանգնել վիզը ծոեղ, Սիմոն քեռու յաբուին *խնդրել էր* – 278: Տղային անցած անգամ *խնդրել էր* լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: Ջանդառը՝ Ղազախ,– տղերքը մեր հարսներին *խնդրել էին* մեկ-մեկ հալիվորին նայել – 298: ու սատանավարի *խնդրել* հարցրել *էին* – 412: գրկեց ու ներողություն *խնդրեց* – 298-299: – Անոշ,– *խնդրեց*,– շների վրա է հաչել – 325: *խնդրեց* – 342: *խնդրեց* ասավ – 365: գնամ ինքս լաց լինելով *խնդրեմ* կանչեմ – 353: Ես ո՞ր հալիվորի ոտն ընկնեմ *խնդրեմ* – 397: ասացինք փոստատարին *խնդրենք* – 379: տարավ ասավ ինչ որ *խնդրի*, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: Մեր չունե՛ր որ թուշը պաչելով *խնդրեք* արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376:

ԽՆԴԵՄ — *խնդրեմ*,– ասաց,– խնդրենք – 400:

ԽՆԴԵՆՔ — *խնդրենք* – 341: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, *խնդրենք*,– ասաց – 341: *խնդրենք* – 342: *խնդրենք* – 342: Խնդրեմ,– ասաց,– *խնդրենք* – 400:

ԽՆԴՈՂԱԿԱՆ — Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես *խնդրողական* ծոեց՝ որ Սոփիի կարմրեց ու երեսը

շուտ տվեց – 278: բայց նրա ճանապարհին *խնդրողական* էին կանգնած – 299: տասն անգամ *խնդրողական* նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: Նիկալ պապը վիզը ծուռ *խնդրողական* պատվիրակ գնաց հալիվորի ոտը – 354:

ԽՆԴՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ *խնդրողականությունը* – 343:

ԽՆԴԳԵԼ — բայց հալիվորների առաջ մենք *խնդրվող* չենք, մատաղ – 397: ախպեր ջան, *խնդրվում եմ*, մոնղոլիա կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պոդոսքիլիսա ու Ջարխեշ, ախպեր ջան – 278: միլիցիայի միջամտությունը *պիտի* գյուղխորհրդով *խնդրվի* – 346: մեր քեռացու Ռոստոմին *պիտի խնդրվի* – 371:

ԽՆԿԱԾԱՂԻԿ — գնաց հանեց *խնկածաղկի* բացատ ու վրան հուշարձան դրեց – 388:

ԽՆՁՈՐ — միայն շարմաղ *խնձոր* էր – 363: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա *խնձորը* հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: *խնձորի* ծառը կացնով խազել ու արմատին լվացքաջուր էին տվել – 360:

ԽՆՁՈՐԵՆԻ — նրանց *խնձորենիները*, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները կարծես նկար լինեին – 352: Շիտակ ու շարմաղ բարձրացե՛լ, պառավ *խնձորենիներին* ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: Հորենական պառավ *խնձորենիների տակով* կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333:

ԽՆՁՈՐՈՒՏ — Գետափնյա *խնձորուտ* այգիների գլխին Վաթընանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել – 413: Դանելանց հին, հետո կոլխոզային *խնձորուտում* բարձր ու զարհուրելի կանգնած է – 414:

ԽՈՁ — Երանի էր նրան՝ ով *խոզ* ուներ – 297: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու *խոզ* չունեց – 297: ղրկել են հոր հետ *խոզ* պահի ու մտքներից գցել են – 315: քանի որ հիշեց նաև, որ դեռ ամառվանից կորած *խոզ* ունեն – 316: քեզ նման էդպես *խոզ* էի մորթում – 328: *խոզ* է, տարվա հետ մեկ էլ տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361: Էդ ի՞նչ *խոզ* էր – 361: *խոզ* էք մորթում – 375: Վաթընանց Սանդրոն բերում էր Աճարկուտ *խոզ* պահի – 394: Հյուսիսփրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, *խոզ* է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր *խոզը* մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: դանակը փորում *խոզը* ձեռիցս փախավ – 328: որ իրենց *խոզը* իրենց կաղամբուտ ու կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331: *խոզը* դանակը փորում փախավ – 335: *խոզը* շալակը տված ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: *խոզը* գյուղխորհրդի շենքին գցած էր – 362: թե *խոզը* շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու *խոզը* քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: *խոզերը* չե՞ն երևացել – 316: և՛ որ մեր *խոզերը* գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր *խոզը* մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: ասել էին արդար չայիդ պառավական կրակը *խոզի* կողքին կամաց միր – 298: Էս է *խոզի* աշուն է սկսում – 298: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ *խոզի* տապակածից հետո թթուն քաղոր լինի – 324: Տնտեսությունը պատերազմից առաջ *խոզի* մեծ ֆերմա էր ունեցել – 361: պահեստն այսինքն *խոզի* անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեն – 361: *խոզի* ֆերմայի մեծուփոքրը որն է – 361: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես *խոզի* գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: որպես թե սև գայլի բերանը *խոզի* գոճի են գցում – 362: կարերի մեջ իրենց հայրերի ու պապերի ժամանակներից *խոզի* ոջիլ էր շարվել – 363: Վաթընանց Սանդրոն քեզանից ինչո՞ւ է պակաս, որ *խոզի* կողքին կանգնել է – 397: եկել Հովրտից հալիվորին առել, իրենց *խոզի հետ* բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, *խոզի պես* չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի *խոզի վրա* կրակել էր – 360: *խոզի վրայով* շեք-արինք ներս մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362:

ԽՈՁԱՆՈՑ — գործկոմի նման մարդուն փաթաթել կոխել է *խոզանոցները* – 308: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի *խոզանոցների* տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Քեղուտ ծմակի իր *խոզանոցից* Սանդրո Վաթինյանը ճղճղաց – 312:

ԽՈՁԱՊԱՆ — մեր խեղճ Նիկալ պապը Աճարկուտում *խոզապահ* էր եղել – 361: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր ղրկել մեր հորը *խոզապահի* օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320:

ԽՈՁԱՐԱԾ (հասարակ անուն) — մեր հայրն այնինչ արհամարհված ծեր ու ոջլոտ *խոզարած* էր – 332: *խոզարած* Մուրին ասում էս Աճարկուտից Թիփլիս է հասել, հա՛ – 335: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի *խոզարած* քիճեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենոցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343:

ԽՈԶԱՐԱԾ (հատկանուն) — Մենք դե Մուրի, Սամո ու *խոզարած* ենք – 376: որ մենք հորով-որով էսպես Մուրի ու *խոզարած* ենք – 376:

ԽՈՒԼԵՐԱ — տասնինը թվի *խոլեքան* ասացինք հատկապես հարսների մեծ ջարդ էր արել – 408:

ԽՈՒՈՐԵԼ — *աչքերը* մոր վրա *խոլորեց* – 336:

ԽՈՅ — չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու *խոյ* ենք – մի ծիծաղ – 285:

ԽՈՌՈՉ — ավերակի *խոռոչում* մնացինք պապանձված – 333:

ԽՈՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ — կուզենար *խոսակցությանը* մի բանով օգնել – 394: Հիմա էս *խոսակցությունով* էլ վատ բան ես անում – 294:

ԽՈՍԵԼ — ավտոյի դեմ *խոսելը* մեր բերանի բանը չի – 278: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ *չխոսելու* իր սկզբունքը խախտել – 403: հենց էդպես ռուսերեն *խոսելով* էլ շուտ եկավ ասավ – 384: Վերջը, *խոսելով* խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեվիկն է ու հեռագիր ունի – 410: Մոսկվայի հետ ռուսերեն *խոսելիս*, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը». տանձինյերը՝ Հովըտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: այսինքն կարծես բեմում *խոսելիս* լինեք դահլիճի ժողովրդին ի լսելիք – 393: Շիտակ *եմ խոսում* – 324: էնիքը, շիտակ *եմ խոսում*, այե՛ն – 331: Շիտակ *եմ խոսում* – 332: ինչերեն ու ինչ *ենք խոսում* – 268: բայց շորի մասին որ *խոսում ենք*՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: որ *չենք խոսում*՝ կարծում եք մենակ դուք եք – 318: դե որ էդքան լավ *խոսում ես*, ինձ հետ ճակատ ես գալու – 284: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն *ես խոսում* – 286: էդ դու *չես խոսում* – 304: – ճիշտ *չես խոսում*, – ասաց – 308: Դու որ *խոսում ես*՝ քեզ հիշելով խոսիր – 367: *խոսում* հարյուր մանեթ փող *ես* տալիս – 372: Թե *խոսում ես*՝ ասում են ժողովրդի հետ վարքդ կոպիտ է – 390: թե լսում ու *չես խոսում*՝ էս ի՛նչ է – 390: Մանդրո Վաթինյանն է *խոսում* – 304: ասացինք *խոսում է* – 311: ինքը սխալ է *խոսում* – 365: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի քաղց չէր ճնշվել, մի քաղց չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ *են խոսում*՝ այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Իրենք երեքն էլ լավ գիտեին ինչ *են խոսում* – 370: զուգված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ *խոսում* ու ծիծաղում էր – 292: մեզ հետ *չէր խոսում* – 334: Մեր Ծմակուտի հայերեն արդեն ազատ *խոսում էր* – 338: *խոսում էր* ու նույն էր ասում – 373: Ու էնքան էլ բարձր *էր խոսում* – 373: Գործարանի Վաթինյանը Մոսկվայի հետ ռուսերեն *խոսում էր* – 384: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա *խոսում* ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը». տանձինյերը՝ Հովըտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն *էր խոսում* – 393: Մեկ Սեվանն *էր խոսում* ու Թեվիկը լուռ էր – 402: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա հետ *չի խոսելու* – 287: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց ինքն ալարել ու *չի խոսել* – 315: Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովըտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովըտեցու հետ ոչ դեմադեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ *չէր խոսել* – 404: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից *խոսել էին*, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: երկուսով մի բառի մասին *խոսել էին* – 404: *խոսեցինք* ասացինք – 335: բայց մեծ պեպենը *խոսեց* – 295: Ղարաչին ափեղ-ցփեղ *խոսեց* – 332: հանձնաժողովը ինքը *խոսեց*՝ ինքն էլ լսեց – 356: էնպես բան ասաց, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ հավիտյան *չխոսեց* – 366: Դարձյալ ինքը *խոսեց*՝ մեծ պեպենտը – 395: Մուրադենց դռներին կանգնեցին մի երկու խոսք *խոսեցին* – 390: ակումբի դռանը գնացին երկար *խոսեցին* – 402: Տարկմանիչ էն է, որ ես *խոսեմ*՝ դու չխասկանաս – 337: ես գիտեմ ինչ *խոսեմ* ու ինչ չխոսեմ – 401: ես գիտեմ ինչ խոսեմ ու ինչ *չխոսեմ* – 401: Եթե ճիշտ *խոսենք*, շներին հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: դու *խոսես*՝ Տեվան չխասկանա – 337: ուրիշի դռներին ինչ էք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս *խոսեք* – 333: Ես չգիտեմ, թող ինքը *խոսի* – 281: իմ հերը բանակից թող գա իմ վրա *խոսի* – 344: մայրն ու Ադունը *խոսեն* – 368: Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից *խոսեինք* – 308: Ի՞նչ *խոսեք* – 373: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ *չպիտի խոսի* – 390: ծնկանը միասին ենք նստել, Վերան տղա, *խոսիր* – 293: Դու որ խոսում ես՝ քեզ հիշելով *խոսիր* – 367: Քիչ *խոսիր* քիչ – 368: Ասա՛, արա, ասա՛, *խոսիր* – 399:

ԽՈՍԵՑՆԵԼ — որպեսզի *խոսեցնելով* խոսեցնելով մի տեղեկություն պոկեն – 389: որպեսզի խոսեցնելով-*խոսեցնելով* մի տեղեկություն պոկեն – 389: Վերջը, խոսելով-*խոսեցնելով* տեսել էին ինքը մյուս Թեվիկն է ու հեռագիր ունի – 410: միջոնեկ թաթարը բան *էր խոսեցնում* – 392: կարծես խուլի *էին խոսեցնում* – 394: ասացին միջոնեկ թաթարին *չխոսեցնենք* – 402:

ԽՈՍԿ — տարին մի անկամ կու մոր դուռ գալիս ու կու *խոսկ* բերում ես – 365:

ԽՈՍՎԵԼ — այդ մասին *չխոսվեց*, ինչպես նաև այն մասին, թե Ասորենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288:

ԽՈՍՍԱՆԱԼ — Համբո հորեղբորը ֆերմա է *խոստանում* – 303: կենտրոնին էսքան միս ու կաթ *եմ խոստացել*, բայց խոտհարքս նեղ է – 303: մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս *ենք* որձ *խոստացել* – 290: Խոտհարք չունի ու *խոստացել* է – 303: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես *խոստացել*, – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած *էր* – 339: *խոստացանք* միայն երկու անգամ քսել – 363: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվիկի փեշը բռնած՝ Օհանը *խոստացավ* թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա իր ու Շուշանի – 357: վերցնեմ ո՞նց *խոստանամ* – 384:

ԽՈՍՍԱՅՎԱԾԸ (փոխանություն) — Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին *խոստացվածն* էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296:

ԽՈՍՏՈՒՄ — մեր խոսքը եթե պարապ *խոստում* է համարել՝ ոչինչ – 290: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ *խոստումով* էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: *խոստումի դիմաց* ուզում էր թաքուն պահի – 303:

ԽՈՍՏՈՒՄ ԱՌՆԵԼ — որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի

պաշտոնական *խոստում առնելու*, որ Մակուտի ինքնությունության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303:

ԽՈՒՄՈՎ — Թուղթը ձեռին *խոսքով* անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306:

գործից մեր քեռնց *խոսքովը* գրկվեց – 307:

ԽՈՒՄ — ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ուղիղն քո բերանով քանի գովեստի *խոսք* ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: մի երկու կծու *խոսք* ասացինք – 320: Իր բոլոր խոսքերի պես՝ դա վերջին *խոսք* էր – 367: Օսեփանց տղերքը չէ՝ մնում-մնում մի անպատասխանելի *խոսք* էին ասում – 368: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի *խոսք* էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: Մուրադենց դռներին կանգնեցին մի երկու *խոսք* խոսեցին – 390: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի տաք *խոսք* չկար և անհայտ էր – 393: էդ էր պակաս որ նրա խոսքից հետո ուրիշ *խոսք* լավեր – 395: այսինքն դա տղամարդու *խոսք* չէր – 398: *խոսք* է – 402: բայց գնդակահարելիս ուրիշ *խոսք* չեն ասում – 402: և ժողովուրդն առհասարակ առաջնորդող *խոսք* ու վարք է պահանջում – 405: Միամիտ մաքուր սրտով ասված *խոսքեր* էին – 326: երեխեքը նույնիսկ ցերեկն են վախենում և այլ ուրիշ անվայելույշ *խոսքեր* – 333: Դե որ ձեր տան գործն է, *խոսքդ* գուր ես Ջանդառի հետ դրկում – 296: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ *խոսքը* բանի տեղ են դնում, բայց այդ բոլորին նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: Բայց մեր *խոսքը* ձիերի մասին չէ – 278: այստեղի մի քիչ բարձր *խոսքը* այնտեղ կլավեր – 286: բայց իր *խոսքը* նա ասել ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: մեր *խոսքը* եթե պարապ խոստում է համարել՝ ոչինչ – 290: շքանշանն էլ սուտ էր, բայց թող ձեր *խոսքը* լինի – 294: *խոսքը* սակայն մեծ պեպենոտի կնոջ մասին չէր – 295: *խոսքը* սրա փոքր քրոջ մասին էր – 295: Հավատացող կար՝ թե Սանդրոյի *խոսքը* Մակուտի մեր կողմից էր – 305: կենացի *խոսքը* թողնում էր ասի վերջացնի ու բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: բայց թե հիմնական *խոսքը* ինչի մասին էր՝ չհասկացան – 311: Իրավունք *խոսքը* Շուշանը կենտրոնից միլիցիա Տիգրանի հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: ում *խոսքը* փողի ծանր կշիռ ունի – 366: Երևաց՝ խախուշկայի *խոսքը* սրտին լավ դիպել էր – 373: ոչ մեկի *խոսքը* մյուսի համար օրենք չէր – 393: Սպասեց *խոսքը* լրիվ ասի վերջացնի – 401: Լեզգու *խոսքը* ճնշում ու կանգնեցնում է – 407: նրանց տնական կատակի վրա, *խոսքը* թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: բայց նրա *խոսքն* այդ մասին չէր – 274: դուք էք ու ձեր *խոսքն* է – 280: Ջանդառի *խոսքն* է, Ջանդառն ասել է – 286: չէ՛ Վաթրնանց *խոսքն* է – 305: Սարվորի մեր *խոսքն* ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին էդքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: իր *խոսքն* ասաց – 327: ու Թեվանի վիճակն ու *խոսքն* էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսեանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույշ բանաստեղծություն ասի – 335: Մեր *խոսքն* ուրեմն լսել ու մեզ հաշվի էր առել – 336: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու *խոսքն* էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կոփել էր, ասաց – 341: Որբկայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց *խոսքն* ահա Շուշանի բերանով ասվում է – 355: *խոսքն* անընդհատ ցրում էր – 364: Տեսան վերջը իր *խոսքն* է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: բայց նա *խոսքն* այնպես շուտ տվեց – 366: նրա *խոսքն* ու իրավունքը Մարիան ձեռքից վաղուց էր առել – 370: քանի որ հենց իրենց *խոսքն* է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա *խոսքն* էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: իսկ Մանթաշյանի *խոսքն* արդեն ծանր չէր – 386: *խոսքն* առավոտյան Ռոստոմին էին թողել – 389: *խոսքս* էն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում ու հարգում էին – 336: *խոսքս* այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: Օրինակի համար, *խոսքի* օրինակ եմ ասում – 294: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ *խոսքի* իրավունքը չունեք, Վրացյանն ասաց – 350: ներսները կա՞ր արդյոք մի տաք *խոսքի*, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ոփսկ – 393: բայց համարեց՝ որ *խոսքի* պատասխանատվությունը պլանշետի հետ վար է դրել – 400: միայն մեծ պեպենոտը նրա *խոսքի* ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405: խելոք կաց, ասում է, թե չէ քո էդ *խոսքերի* իմաստը քննել կտամ – 304: իմ *խոսքին* են սպասում – 365: բայց ոչ մի անգամ նա այդպես իր *խոսքին* չէր եղել – 365: քե՛զ նայիր ու իմ ջահել երեսիս քու *խոսքերի* ն՝ նայիր – 349: նրա *խոսքին* ոչ «հա» պատասխանել ու ոչ «չէ» – 376: ու իմ *խոսքից* իրենց համար վիճակ հանեն – 366: էդ էր պակաս որ նրա *խոսքից* հետո ուրիշ խոսք լավեր – 395: և բոլորը նրան լսում ու *խոսքից* մեծ իմաստներ էին հանում – 405: *խոսքով* խնդրելը դժվար էր – 282: չէին քաշվել, իրենց կուսակցական որոշումը եզրափակել էին մեծերի հին *խոսքով* – 350: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ *խոսքով* նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Օսեփանց Ավագին *խոսքով* դեմադրեն գնդակահարել է – 402: բայց Շուշանի *խոսքում* հիմա չարություն չկար – 356: *ազնիվ խոսք* – 275: *մի խոսքով*՝ միսն էլ ու կնիկն էլ պահեստում էին – 289: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ *խոսքի վրա* ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ որդիներին – 294: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար *խոսքը* եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Վաթինյա՛նն է նախագահի իր *ծանր խոսքը* ասում – 300: Վաթինյանի *խոսքի վրա* Գրիգորյանը տնքացել, սիպտակել ու սիրտը բռնել էր – 302: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոռն էլ Կապուտլեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, *ազնիվ խոսք* – 306: *մի խոսքով* իրար հետ պարտքուպահանջի մեջ կլինեն – 312: Ցավալի պատկեր էր, *ազնիվ խոսք* – 314: *ազնիվ խոսք* – 314: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր *ծանր խոսքերն* էին – 320: *մի խոսքով* տեր չկանգնեց – 333: հարազատը հարազատին այդքան *ծանր խոսք* չի ասի – 333: *մի խոսքով*՝ մեր տնից հեռու սաղա հընդոտ մեկին տարան կթվորուկի – 337: Մի *խոսքով* բոլորն էլ այստեղ էին – 342: *մի խոսքով* անհայտ կորած կամ գոհված չէր – 349: ուրիշի *խոսքի առաջ* միշտ ուշադիր ու միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365: *մի խոսքով* եղբոր վրա արդեն վաստակ ուներ – 367: Իր բոլոր *խոսքերի պես*՝ դա վերջին խոսք էր – 367: չափաբը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դոնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, *ազնիվ խոսք*) կանչեց ասաց – 373: *ազնիվ խոսք*, ասաց «իմ Թեվանի» – 373: բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր *ծանր խոսք* էլ լինե՛ր՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: *ազնիվ խոսք*, կասե՛ր՝ ապրե՛ք – 396: ուղղակի թշնամու նման սպանեց, *ազնիվ խոսք* – 397: Քեզանից էլ մի բանը չէինք սպասում, Վերան տղա, *ազնիվ խոսք* – 398: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, *ազնիվ խոսք*, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: *մի խոսքով* Լեզգին ձիու ռեխը-տված բերում ասում է կոխ ես

բռնելու – 407: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, *ազնիվ խոսք* – 412: Էս սուրբ հացը վկա՝ *ազնիվ խոսք* – 413:

ԽՈՍՄ ԸՆԿՆԵԼ — մեջները *խոսք ընկավ*՝ թե Ավետիքը եկել է – 408:

ԽՈՍՄ ԽՈՍՄԻ ՀԱՄԱՆԵԼ — նորից *խոսք խոսքի հասավ* – 398:

ԽՈՍՄ ՊՏՏՎԵԼ — տարուց ավելի *խոսք էր պտտվում*՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիտներ երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301:

ԽՈՍՄ ՏԱԼ — Վաթինյանը *խոսք տված* ասած էր եղել – 301: հալիվորը բան չասաց, բայց փաստորեն կնոջը *խոսք տվեց* – 330: իրար *խոսք տվին* ասացին – 323:

ԽՈՍՄ ՈՒԶՐՈՒՅՑ — Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու *խոսքուզրույց* կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367:

ԽՈՍՄ ՈՒԽՈՐՀՈՒՐԴ — Չգիտենք որևէ մեկի *խոսքուխորհրդով* թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287:

ԽՈՍՄ ՈՒՀԵՔԻԱԹ — կատվի պես իսկույն հազար *խոսքուհեքիաթով* ծածկում էին – 394:

ԽՈՍ — կթողնեմ դեզիցս *խոս* կուտես – 278: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ *խոս* է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ *խոս* հնձեմ – 297: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն *խոս* ունեինք – 307: այսինքն բերենք տեսնի, որ *խոս* էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ *խոս* ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Մոզուն ու կովին *խոս* տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: չեղավ՝ տակը չոր *խոս* է տալիս ու վառի – 406: Թաքուն *խոսեք* ունեինք – 306: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, *խոտը* որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Ահա թե ինչու ենք ասում նույնիսկ հանդի *խոտը* չի անպաշտպան – 293: կովիս *խոտը* խորմած դիզած – 357: Եթե մեկին մի ավտո *խոտի* լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: *խոտի* ապահովությունը ապահովություն, բայց նրա հունձը մեզ դուր չէր գալիս – 320: Ջանդառն ու մենք *խոտի* հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի պողը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից *խոտի* եղանը առնի՝ – 402: նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք *խոտերի* ածուները կարծես նկար լինեին – 352: խեղճը կարծում էր ամուսինը *խոտից* միշտ էդպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310:

ԽՈՍՀԱՎԱՔ — չոր *խոտհավաքի* կլինեք թե կոխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340:

ԽՈՍՀԱՐՔ — խորամանկ որևէ պատրվակով նրան *խոտհարք* չէր թողնում – 287: *խոտհարք* չունի ու խոստացել է – 303: մի վայրենի կրակ՝ որ անտառը լափեր ու *խոտհարք* բացեր – 355: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովըտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ *խոտհարքները* պետությանն են, աշնան՝ համարիք ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: *խոտհարքն* այդ տարի մնացել է Ծմակուտին – 408: կենտրոնին էսքան միս ու կաթ եմ խոստացել, բայց *խոտհարքս* նեղ է – 303: Արա, ես մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն եմ՝ որ Ղալաչու *խոտհարքների* հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովըտի պահեստների հրշեջը – 297: հին ծմակուտյան անձայր *խոտհարքներից* մի անորոշ մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահոգի Վարդոն *խոտհարքում* նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: չոր *խոտհարքներում* ու կալերում կանայք պիտի ցամաքեին ու սիրտները հալիվորի ծարավխնձորից ուզեր – 352:

(ԱՐԿԱՆՔ) ԽՈՍՀԱՐՔ — ու էդ տոժոժան շոգին *Արկանք խոտհարքներից* դրկեց՝ Լավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթերը Թեմըկի մոտ է, գնա բեր – 285: *Արկանք խոտհարքներից*, Լավ-ուրթից, Տիգրաբա սեղաններից, Քեղուտ ծմակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեղուտով, Ջարդաքարով, Լավ-ուրթով, Տիգրաբա սեղաններով ու *Արկանք խոտհարքներով*, ասել էր, Ծմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քո Ահմադին – 303: և դեմ-դիմաց *Արկանք խոտհարքում* գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: *Արկանք խոտհարքների գլխին* նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին ժամանակներից կար – 318:

(ՄԱՍՈՒՈՒՏ) ԽՈՍՀԱՐՔ — Դազանակի հին արդար տրաքոցը հիշել, ասել էր *Մամուտ խոտհարքները* վերցնում եմ – 303: մինչև գյուղատնտես Ակսել Բակունցի գալը *Մամուտ խոտհարքներն* անտեր են եղել – 408: *Մամուտ խոտհարքի* կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, *Մամուտ խոտհարքների* կովի վրա դազանակը Վաթենանց Ավետքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: նրանցից խլելու, զիծը *Մամուտ խոտհարքների* կովանոց քաշելու բուն հովըտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: Հովըտի ու Ծմակուտի հնձվորը *Մամուտ խոտհարքում* իրար տվել է – 407:

(ՔԵՂՈՒՏ) ԽՈՍՀԱՐՔ — գերանդին *Քեղուտ խոտհարքում* գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Լավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: *Քեղուտ խոտհարքի տակից*՝ ծմակում կանգ առավ ու պատահաբար նայեց – 316: Էս ճիպտը կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, *Քեղուտ խոտհարքի տակերից*, տղերք – 393:

ԽՈՍՈՐՎԵԼ — շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոխոզային

հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոգանոցների տեղից *խոտորվեց* ու *խոտորու* դեպի ձիերը գնաց – 315:

ԽՈՏՈՐՈՐ — շները ետևը-զգած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոգանոցների տեղից խոտորվեց ու *խոտորու* դեպի ձիերը գնաց – 315:

ԽՈՏՈՒԾԱՂԻԿ — ու ամբողջը *խոտուծաղիկ* էր – 355: կատաղած *խոտուծաղիկ* էր – 355:

ԽՈՐ — մոտավորապես կռահում ենք, բայց առավել նա հասկանում ենք, նրա կատակի *խոր* մարդկային իմաստը – 286: նրա այդ վարքը մնացել էր *խոր* հնում – 298: այսինքն թե դաչաղների ու վայրենության ժամանակները *խոր* հնում են մնացել – 311: ետ եկավ ու անցնելիս իր *խոր* հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: Սոր երեսին շատ *խորը* նայեց, ասաց – 341: Խնդրին շատ *խորն* ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կռփել էր, ասաց – 341: ու մաճկալի ոտների տակ գետինը երկու տեղ *խորն* է գնացել – 407:

ԽՈՐԱՄԱՆԿ — *խորամանկ* որևէ պատրվակով նրան խոտհարք չէր թողնում – 287:

ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ — ով խելք ու *խորամանկություն* ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով որ վախ ու *խորամանկություն* ունի՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու *խորամանկությունով*, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303:

ԽՈՐԱՆ — կարմիր *խորանի առաջ* ժառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր սյունը խրել – 414: կամարավոր *խորանի առաջ* պիտի կռահաս ու խմես – 414:

ԽՈՐՀՂԱՎԱՅԵԼ — մարդուկնիկ իրենց մեջ *խորհրդակցում էին* – 369: գնացել *խորհրդակցել* որոշել *էին* պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: Իրենց մեջ գաղտնի *խորհրդակցել* ասել *էին* գուցե տնտեսության ղեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: կարծում էին բանակից գա՝ կնաստեն *կխորհրդակցեն* – 295:

ԽՈՐՀՂԱՎԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս *խորհրդակցություն* – 393: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների *խորհրդակցության* են եղել ու հյուրանոցում իրենց զուսպ չեն պահել – 292: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջոցով թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի *խորհրդակցության* իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտեր, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր *խորհրդակցությունից հետո* գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԽՈՐՀՂԱՅԻՆ — Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի *խորհրդային*-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348: Եթե *խորհրդային* հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ — ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ *խորհուրդդ* լսի – 400: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ *խորհրդի* նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ *խորհրդի* նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: *խորհրդի* որոշումով Ծմակուտից կհանեն – 350: մեր փոքր Սոփիի *խորհրդով* մի որձ դրկեցինք խնայողամարկղի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: չգիտենք ինչ *խորհրդով*՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, հետո նոր՝ զավակներին – 383:

ԽՈՐՈՄԵԼ — կովիս խոտը *խորում* ձ դիզած – 357:

ԽՈՐՈՎԱԾ — հանկարծ չպատահի, որ լավ փափուկ տեղերից տաք-տաք *խորոված* անեք – 385:

ԽՈՐՏԱԿԵԼ — կարծես հատկապես *էր խորտակում* ու հատուկ թշնամանքով հասկացնում – 373: չափարի միակ լատանը փտած աչալի հետ ծնկով *խորտակեց* – 372:

ԽՈՐՏԱԿՎԵԼ — չափարը *խորտակվելու հետ* իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373:

ԽՈՐՔ — բայց *սրտի խորքում* իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278

ԽՈՒՄՈՒԱԼ — Կողակ յաբուն նայում ու տնավարի *խոխում* էր, այսինքն թե դրա հետ գործ չունես – 317: պառավ որձաձին անթշնամանք *խոխում* ու քարաղը նրա թևատակին կրծում էր – 351: *խոխում* էր – 393: Փոքր Ռոստոմբեզը խեղդվում ու *խոխում* էր – 396: կողակ յաբուն բարեկամաբար *խոխաց* – 317: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման *խոխաց* – 334: Ախչի, – *խոխաց*, թե՛ լրիվ ներել-ներվել ու հաշտվել էին – 334: հովատակի նման *խոխաց* – 334: Ի՞նչ *խոխաց*՝ չհասկացանք – 334: Ձիու կրծքով մեկ *խոխաց* ասաց – 336: Մեծ ժանգոտը զարմացավ, *խոխաց* – 339: Մեծ պեպենտը կուրծքը փքեց *խոխաց* – 341: Ուսի վրայով *խոխաց* մորն ասաց – 365: ուսի վրայով «միջոց չունի» *խոխաց* – 365: *խոխաց* – 365: ուսի վրայով ձիու նման *խոխաց*՝ հը՛ը – 366: որձաձիու ուժեղ չոռոցի միջից *խոխաց* – 371: Մեծ պեպենտը *խոխաց* – 373: սրտնեղվե՛ց, կարմրեց, *խոխաց* – 390: *խոխաց* – 391: Փոքր Ռոստոմը *խոխաց*-խոխաց ու մեծ պեպենտի վրա ուղղակի պայթեց – 395: Փոքր Ռոստոմը խոխաց-*խոխաց* ու մեծ պեպենտի վրա ուղղակի պայթեց – 395: *խոխաց* – 400: փոքր Ռոստոմը վերևից շողոքորթեց *խոխաց* – 401:

ԽՈՒԿԵԼ — բայց սա *խոկում* ու ձգձգում էր – 345:

ԽՈՒՎԵԼ — լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց *էր* գազագում, *խոնկում*, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում

ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346:

ԽՌՌՎԵԼ — Օհանի մահով նրա Մովսիս բախտից *խոռվեց* – 282: Երեխայի պես ուղղակի *խոռվեց* ասաց – 397:

ԽՌՊԱԼ — Ջանդառը ծիծաղեց, *խոպաց* ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, գավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովընտեցին – 298:

ԽՌՌԱԼ — «հըմ» *խոռաց* – 371:

ԽՏՏԵԼ — Ջանդառն ձեռները մեկնում, *խստում* պտտում նկարվածին վեր է բերում ուղիղ գետնին – 275: ուրիշ որ բան չլինի՝ զուտ երեսուն ռուս էմ *խստել* – 280-281: Ջանդառը էդքան մեկ-մեկ *խստել* դրել է ձիուն – 275: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ ասեմ *խստեցի*՝ ասեմ խստեցի ի՞նչ արի – 276: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – բա որ ասեմ խստեցի՝ ասեմ *խստեցի* ի՞նչ արի – 276:

ԽՐԱՏԵԼ — իբր թե տնավարի *խրատում* ու կենտրոնի ու Տիգրանի ձեռը չի տալիս – 360: Ճամփին ինչ էր *խրատել* կամ ինչ էր ծաղրել, – չէ՞ ծիծաղած կլիներ – 288:

ԽՐԵԼ — և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը *խրում* – 348: կարմիր խորանի առաջ ժառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր պոնը *խրել* – 414: *խրեց* սապոգի ճիտք – 391:

ԽՐԽՆԱԼ — սարերում հրեն քանի անտեր ձի էր *խրխնջում* – 387:

ԽՐԿԵԼ — ՏԵՎԱՆԺԱՄԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ՉՈՐՍԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴՐԻՆԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ԽՐՎԵԼ — Մեռած վեց ախպար ուժը մեջը, ցելում *խրվելով*, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: Ռոստոմբեգ *խրվեց* – 395:

ԽՐՏԱՄԾ — (փոխանություն) — Ասորենց *խրտնածին* ոտն-անել չկա – 321: Պահո՛, ասաց, Ասորենց *խրտնածին* ոտն-անել չկա – 322:

ԽՐՏԵԼ — հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, *խրտնած*, շշկված դեռ գալիս էին – 322: որ խուխ էր անում ու թքում, ասում է, տավարը *խրտնում էր* – 353:

ԽՑԱՆ — *խցանը* ետ-խցկեց – 309:

ԽՑԱՆԵԼ — տնական մի շիշ արաղ էր *խցանել* ու եկել – 319:

ԽՑԻԿ — զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, *խցկկից* իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքնից վերն թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: (մեքենայի *խցկում* կեսը բլից կում-կում խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) – 269:

ԽՑԵԼ — մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթընանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթընանց Սանդրոյի հեղկոմ եղբորը սպանել *խցկել* է տանձենու փչակը – 413: Մովսիս՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, *խցկեց* Ջանդառի բերանը – 273: խցանը ետ-*խցկեց* – 309:

ԽՑՎԵԼ — Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք *խցկվելը* և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Բայց մենք էլ *էինք խցկվում* ծնկների արանքը – 332:

ԽՑՎԵԼ — դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն արապարկի պես պինդ *խցված*, կանգնում փստում էր – 381: իսկ տերերը *խցվել են* քաղաքային տրանսպորտ – 387:

ԽՌԻԶ — Էլեկտրական *խուզից* ոչխարի ծնատունը վախենում ցամաքում է – 391:

ԽՌԻԶԱՐԿԵԼ — մտիր տուն *խուզարկիր* – 357:

ԽՌԻԶԵԼ — քու պոչ ֆերմայից *խուզեց* – 338: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից *խուզելուց հետո* քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375:

ԽՌԻԼ — բոլորը քաշվեցին ահի ու ծերության *խուլ* ավերակ – 368: Խեղճ Ջանդառին ու էն *խուլ* աղջկան, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: Ղեկավարի ձեռը զուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը *խուլ* ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393: *խուլը* կչարչարվեք հասկանալ – 394: կարծես *խուլի* էին խոսեցնում – 394:

ԽՌԼԻԳԱՆ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջումի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության *խուլիզան* անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դեռ՝ հովընտեցի *խուլիզանը*, էլ ավելի դեռ՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: ու ոչ այնտեղի գորբային ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ այստեղի *խուլիզանին* – 384: ու տարել մայրաքաղաքում երաշխավորել էր ներկայիս *խուլիզանին* – 385: այսինքն Հովրտի *խուլիզանին* ծեծի – 386:

ԽՌԼԻԳԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովրտի դպրոցական ճանապարհին *խուլիզանություն* ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, *խուլիզանությունը* տղերքին կալնում էր – 285:

ԽՌԼՈՒՆԻՆԻՆ — նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլիս կողքին *խուլուլուտ* ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թռններն էին – 353:

ԽՌԻՆ — նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ *խուլիս* կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թռններն էին – 353:

ԽՌԻՆ ԱՆԵԼ — որ *խուլի էր անում* ու թքում, ասում է, տավարը խրտնում էր – 353: մոնչոցով *խուլի կաներ* ու գլխի վերևով կթթեր – 359:

ԽՈՒՄԲ — պատրաստի *խումբ* էր – 396: ուզում են *խմբով* գան, ուզում են մենակ – 283: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական *խմբի մեջ* բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: մեկ էլ էն՝ որ Հովրոտի ղեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս *խմբի հետ* հնազանդ գնում է հացատուն – 381:

ԽՈՒՄՇԱՐ — իրեն ողջ-առողջ ու *ղեպի խումհար* մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ ործից բացի Ջանդառս բերել էր – 268:

ԽՈՒՐՁ — տեղաշարժում համարի *խրձերով* վաճառիկ էինք դնում՝ մանր երիցուկ՝ ապրեմ-չապրեմ – 351:

ԽՈՒՅ — օտար մեքենայի *խցում* մի թույլ շշմելը եթե բուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312:

ԽՈՒՓ — *խուփ* կոպերը թրթռացին – 281:

ԽՓԱՇԸ (փոխանություն) — չարքի *խփածի պես* սրսփաց – 270: Թեվանի կյանքն այդպես *զլխին խփածի նման* էլ գալիս է – 279:

ԽՓԵԼ — շատ լավ էլ կարող էր *ձեռք խփել* ու ցատկել – 333: Չէր կարողացել երկու անգամ նույն տեղը *խփել* – 344: հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ *խփելու* պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ – 270: բայց *խփելուց* էլ պինդ եղբոր թիկունքին կանգնած էր – 294: Վաթենանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին *խփելով-խփելով* տանում են – 408: Վաթենանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին *խփելով-խփելով* տանում են – 408: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին *խփած* երեխա՝, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ *խփած* գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: և *խփած* ու իրեն անթույլատրելի մի տեղաշարժում պահած է եղել – 408: գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ *խփում ենք* Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեշով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: քո քնած երեխային դու քացով *խփում է՝* սթե փափուկ ծածկում – 377: այն՝ որ կովի կռաշին կացնով *խփում էր*, տանձենին կտրում ու հալվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: իրար մեջքի պայուսակով դեռ *խփում* ու չափարի ետևը ուսուցչից դեռ թաքնվում *էին* – 403: գիտե՛ր՝ որ ինքն այլևս *չի խփելու* – 296: այսինքն թե Վաթենանց չափտի լսեն, որ մենք *խփել* ու պարծենում *ենք* – 409: քեզ, ասում է, քու սարսափն *է խփել* – 409: գլխին *խփել են* – 310: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով *խփել են* կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: սառն անձրևը *խփել* մեզ քարին ծեփել *էր* – 284: *խփել* փռել ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար տեղ *էր* արել – 294: Միջոնեկ թաթարը ինքը *չէր խփել* – 294: Կովի կռաշին կացնով *խփել էր* – 344: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ *խփել* խելագարել ու վերևից հսկում *էր*՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Մեծ պեպենոտը թախտի ոտքին ծանր սապոգով *խփել*, ասել *էր* – 376: Թախտի ոտքին *էր խփել* – 376: երեխային *չէր խփել* – 376: ժամացույցի զանգը չգիտեր *չէր խփել* թե քնի մեջ չէր լսել – 376: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցքներով մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին *խփել* ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել *էր* – 378: բայց հետո *խփել* երեխային ետ *էր* խլել – 380: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին *խփել էր*՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: ինքը ոտքով մեկ-մեկ *խփեց* ու հարցրեց – 281: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, *խփեց* փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: *խփեց* գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293: հետո էլ քարով իսկապես *խփեց* – 314: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, *խփեց* հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: բայց *չխփեց* – 334: Ճիպոտը *խփեց* սապոգի ճոթին – 336: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, *չխփեց* – 338: Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն *խփեց* գյուղամեջ ու պահեստի շենքին նվաղեց – 345: տաքացավ սևացավ ու իրեն վերև *խփեց* – 360: մեկ էլ տեսար ժանտախտը *խփեց* հիսունը զրո արեց – 361: Ճիպոտը *խփեց* սապոգի ճոթին – 365: ոտը պինդ գետնին *խփեց* ու բռնեցքները կոնքերին կանթեց – 365: հետո մեծ պեպենոտը գրեմաստին *խփեց* սապոգի ճոթին – 371: սապոգի քթով գետնին *խփեց* – 373: ու ոտը նորից *խփեց* – 374: Ձեռը *խփեց* ասաց – 396: Ձեռը *խփեց* ասաց – 396: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր գավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ *խփի* փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու *խփեն* փռեն – 280: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու *խփեն* գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ *խփեք* ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էպես *կխփեմ* ու երկու իշիդ էլ մի բիլրից կկապեմ, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: արի *խփի* չորացրու – 296: դու *խփիր* – 338: դե որ էդպես ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով *խփիր*՝ էս դուռը տրաքի – 361:

ԽՓՈՂԸ (փոխանություն) — ժողովուրդն ասում է քեզ *խփողը* էս էմ եղել – 409:

ԽՓՎԵԼ — գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով *խփվել ենք* դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու *չէր խփվել* – 351: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին *խփվեց* բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: պատերազմի առաջին ամսին իմ ախպեր Սամվելը անհայտ Ռուսաստան *խփվեց* – 330: հերդ գնաց *խփվեց* – 341: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի թույլ *խփվեք* ու մարեր – 347:

- ԾԱԹԵՐ — Կապվել, այստեղից *Ծաթեր* հեռախոսով պատմում ու ծիծաղում էր – 293: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում *Ծաթեր* էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Բայց սիրտը շան նման *Ծաթեր* փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413: Էստեղ, խազեին, *Ծաթեր* – 415: *Ծաթե՞ր*, ասել էին, ի՞նչ *Ծաթեր* – 415: *Ծաթե՞ր*, ասել էին, ի՞նչ *Ծաթեր* – 415: *Ծաթե՞ր*, խազեին – 415: *Ծաթերա* իր կրվոր-ընկերուհիները հավաքվեցին ճամփու դրին – 292: և *Ծաթերի տակ* կանգ առավ ու գլուխը կախեց – 293:
- ԾԱԹԵՐՅԱՆ — դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա *ծաթերյան* վարքը մաքուր չի եղել – 292:
- ԾԱԼ — գյուղացի չէ՞ս, շորիդ ամեն *ծալում* հազար ռուբլի փող կա – 269:
- ԾԱԼԱՊԱՏԻԿ — Շուշանը թախտին *ծալապատիկ* – 365:
- ԾԱԼԵԼ — և ձեռքը գրպանն էր տարել ու իրոք խայտառակություն՝ *ծալած* այդ երեքնոցը – 269: շավարի գրպանում մի *ծալած* թաշկինակ ու ծոցագրպանում մի գրիչ – 316: ստացել, *ծալել* դրել էին բաժկոնների գրպաններում – 388: Մատյանները *ծալել* էտ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: Բայց *ծալեց* ու դրեց թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: *ծալեց* դրեց թարեքին – 271: մի հարվածով *ծալեց* – 391: քեռին էր, բայց կոացրեց, *ծալեց*, թևերն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399:
- ԾԱԼՈՎԻ — *ծալովի* մի դանակ Թեվանի համար – 269:
- ԾԱԼՎԵԼ — Սանդրայի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրային էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից *ծալվելով* է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: ոտքերը *ծալվում էին* – 289: սովի բերանն ընկավ ու ծնկները *ծալվեցին* – 335:
- ԾԱՆԵԼ — մեծ պեպենոտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենոտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքևների վրա *ծախել* – 367: ժողովրդի վրա կես-մին փրփուր ու ջուր է *ծախում* – 386: որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը *ծախել*, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387:
- ԾԱՆՍ — Բանկից ճամփի *ծախս* է հանելու – 396: ճամփի *ծախսը* տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341: էնիքը, ես կտամ, որ իմ գործով է գալիս՝ *ծախսն* ինձ է հասնում – 366:
- ԾԱՆՍԵԼ — այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք *ծախսելով* պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվեին գային – 378:
- ԾԱՆՍ ԼԻՆԵԼ — *Ծախս ես լինում* անտեղի Տաշքենդ հասնես – 376:
- ԾԱՆՍՎԵԼ — նստենք կռակել-կռակելին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է *ծախսվել* – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, *ծախսվել է*, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398:
- ԾԱԾԿ — փեթակները *ծածկի տակ* – 326: երևի պատը փախչելու է՝ *ծածկի հետ* եղբան կերամիտը ջարդի – 335: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբո սարին հանի *ծածկի տակ* դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374:
- ԾԱԾԿԵԼ — քո բնած երեխային դու քացով խփում է՞ս թե փափուկ *ծածկում* – 377: կատվի պես իսկույն հազար խոսքուհեքիաթով *ծածկում էին* – 394: էն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց էդ թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքին վրայից քաշել ու վերմակով *ծածկել* – 300: բետոնը կարմիր սրբատաշով *ծածկել է* – 414: շալի փեշերով ծնկները *ծածկել էին* – 315: երեխեքին *ծածկեցին* – 347: այսինքն ինչպես որ կատուն հողով վռագ *ծածկի* – 394:
- ԾԱԾԿՎԵԼ — սարին այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով *ծածկված*, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ո՞ր էր – 324:
- ԾԱԿ — Հանկարծ *ծակ* կունենա ու պանրաջուր կտա – 313: մարդու վրա ինչքան *ծակ* է լինում՝ բոլոր ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է պրծել – 407: տան քարը տարել իրենց չափարի *ծակերը* կալնել էին – 331: մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր *ծակերով* հոգին լեղապատառ դուրս է պրծել – 407:
- ԾԱԿԵԼ — չէ՞ գնդակը Բաղդի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը *ծակած* – 311:
- ԾԱՂԻԿ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված *ծաղիկ*, բերել բուծում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Ծաղիկը որ *ծաղիկ* է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուռ է հանում – 293: դպրոցական երեխեքը գնում *ծաղիկ* են դնում ու կողքին պատվի են կանգնում – 330: գետինը լրիվ *ծաղիկ* էր – 363: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, *ծաղիկ* ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: մեջը ձկներ լինեն ու ափին *ծաղիկներ* – 302: *Ծաղիկը* որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուռ է հանում – 293: *ծաղիկը* ծաղկում շեմքից ու լուսամուտներից տուն էր մտնում – 351: *ծաղիկ* փշուրը Թեվիկի ուսի վրայից վերցրեց պտղունցով – 293: մահվան թմբի մեջ կարծել է *ծաղիկներից* ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել – 316:
- ԾԱՂԿԱՇԱՏ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում *Ծաղկաշատի* հռչակավոր Շապուհից գինկոմ Դոշյանի ժամացույցով մաքուր մի թուպե առաջ ընկավ – 389:
- ԾԱՂԿԱՎՈՐ — Սոփրիկ ու նորահարսի համար *ծաղկավոր* երկու շալ. ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: շալերն ուրեմն ասացինք, հարսների համար *ծաղկավոր* երկու շալ – 269: լսելը, երեխային ձեռքից գցելն ու *ծաղկավոր* շալն ուսերին դուրս-թոշելը մեկ եղան – 336:
- ԾԱՂԿԵԼ — կացինն առած վրա էր ընկել տանձի *ծաղկած* ծառը կտրում էր – 343: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ *ծաղկած* ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի տեսից է ընկել – 344: ծաղիկը *ծաղկում* շեմքից ու

լուսամուտներից տուն էր մտնում – 351: տասնչորս տարեկան աղջկա նման *ծաղկե՛լ*, դեմ-դիմաց զարդարում էր Միմոնի տունը – չպիտի՛ զարդարեր – 344: Ծլեցեք, *ծաղկեցեք*, գորացեք մինչև մյուս իջնելս – 406:

ԾԱՂԿԵՑԼԵԼ — մեր հարսանիքներն այստեղ թող *ծաղկեցնի* – 381:

ԾԱՂԲ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի՝ անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց *ծաղրը* թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու *ծաղրի* հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր *ծաղրի* դեպք էլ – 356:

ԾԱՂԲ ԱՆԵԼ — Ու կարծես *ծաղր անի* – 303: Կարծես հատուկ *ծաղր անեին* – 327:

ԾԱՂԲԵԼ — Ճամփին ինչ էր խրատել կամ ինչ էր *ծաղրել*– չէ՞ ծիծաղած կլիներ – 288: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Միմոն քեռին մեզ *ծաղրեց*, ասաց – 321: նրա փոքրիկ բարկությունը *ծաղրեց* ասաց – 328:

ԾԱՂԲԵԼ — չասաց ժողովրդից *ծաղրված* է եղել, բայց իմ պապն է – 335:

ԾԱՂԲՈՒԳՈՂԱՅՈՒՄ — հազար լացուգանգատ, հազար *ծաղրուգոհացում*՝ կյանք էր – 356:

ԾԱՄԵԼ — ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռշը *ծամելով* ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404:

ԾԱՄՈՆ — Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավար է հագնում ու *ծամոնը* բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401:

ԾԱՅԳ — ինքն էլ *ծայրը* ավերի մեջ ոլորեց – 317: Գնաց պատշգամբի *ծայրը* – 391: Հասավ պատշգամբի մյուս *ծայրը* – 392: Գնաց հասավ մյուս *ծայրը* – 392: *ծայրերը* ցցվել էին – 377: գոմեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի *ծայրին* էլ երկաթե օղակ ուներ – 271: Հավիվորը դանակի *ծայրին*, տեսել էր կանգնած նայում է – 356: հեռացել համարիք *ծայրին* էր կանգնել և համարիք դեկավար ու ախպեր չէր – 381: *ծայրին* ու մի քիչ հեռու էր կանգնած – 386: կամրջի հենց այս *ծայրին* էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Միմոնի յարուն մի տասը բոպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: պատառաքաղի *ծայրով* ավսեն ամբողջ ժամանակ քչփորում, ուռչում ու կարմրում էր – 319: Ձեռքերն ինչպես միշտ ետին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի *ծայրով* հրել ասել էր – 415: *մինչև* չափարի *ծայրը* ճամփու դրեց – 319: Հյուսի *ծայրի հետ* խաղաց – 337:

ԾԱՅԳ ԾԱՅԳԻ ԳԱԼ — Մտքերը *ծայր ծայրի չեկան* – 401:

ԾԱՆԸԲ — Կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, *ծանր՛ր* – 275:

ԾԱՆՈԹ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր *ծանոթ*, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: էլ չասացինք ջուկատը *ծանոթ* ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք – 306: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ *ծանոթներով*, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ինքն այնտեղ հին *ծանոթների միջոցով* սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385:

ԾԱՆՈԹՎԵԼ — փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում *ծանոթվել*, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց – 338:

ԾԱՆԸ — *ծանր* էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի *ծանր* դեպքից հետո Թեվրեյի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջրանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: Մանկությունից կանանց մասին վերջնական *ծանր* կարծիքի էր – 295: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ *ծանր* ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: ու Ծմակուտ մի *ծանր* հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բոպեի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ավստս է – 301: չորանի *ծանր* դեպքը Գրիգարյանի հետ քայլելու շնորհից նրան զրկել էր – 301: Վերջը, մի *ծանր* թատրոն – 304: Կնկա *ծանր* դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305: Հովիտը *ծանր* հիվանդ էր – 305: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց էր մեզ խմիչքից զրկում, բայց հնձից ու *ծանր* գործերից չէք ազատում – 309: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու *ծանր* մաղյանը թողած, շների հետ կավմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: դուռը դեմը փակելու պես *ծանր* կոպերը Ռոստոմը իջեցրել ասել է – 318: Անպիտանը. ոսկեփայլ *ծանր* մագ ուներ – 337: *ծանր* դարձիչը ձեռքին նստել ու նայում էր – 338: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ *ծանր*, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ *ծանր* ծաղրի դեպք էլ – 356: բայց նրա *ծանր* ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չուներ – 358: է՛, այստեղից Երևան ու Երևանից Միբիր *ծանր* սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: այսինքն Ուլյունի *ծանր* կոնքերի ետևից անշահ պտտվող – 361: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուլյունը *ծանր* մահուդե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: ում խոսքը փողի *ծանր* կշիռ ունի – 366: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտոն էր այդտեղ *ծանր* կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: Մեծ պեպենտոնը թախտի ոտքին *ծանր* սապոգով խփել, ասել էր – 376: ճնշվո՛ւմ, իր *ծանր* ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ էլք չկար, նեղվում էր – 381-382: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու *ծանր* երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: բայց *ծանր*

գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լիներ՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: իսկ Մանթաշյանի խոսքն արդեն *ծանր* չէր – 386: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի *ծանր* հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: Ասացին՝ էն Վերանի *ծանր* վայրէջքն է – 390: *ծանր*, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքքանց ամայի բլրալանջը – 394: *ծանր* ժամացույցը թնին, ձեռները խաչած սպասում է բարձեն – 402: ու *ծանր* ժամացույցը կապած սև ձեռքը կարճ նետել է ձորի վրա – 402: Մուրադենց տների հետ կապված մի *ծանր* դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405: բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ պեպենոտը ներքուստ *ծանր* չի – 405: Գեր, փափուկ, կոնքերը *ծանր* կնիկ էր եղել – 411: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի *ծանր* գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: բայց թատվ խմորի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ *ծանր* թաս կա – 414: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ *քիթը ծանր* մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: Ղեկավարի ձեռք գուսպ, *լեզուն ծանր*, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393:

ՕՍՆՐԱՆԱԼ — դե որ եղպես *ծանրանում* ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ էս դուռը տրաքի – 361: հողեն միտտանի գլուխդ, որ տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա *ծանրանում* էս – 412: կանգնած տեղը *ծանրացավ* – 361: ականջները երեխայի վրա *ծանրացան* կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271:

ՕՍՆՐԱՆՏ — Ավագի *ծանրատու* մաղյանն էր – 319:

ՕՍՆՐ ԲԱՅ — Մաշայի վերաբերյալ տրակտորի առիթով իր *ծանր բայն* ասաց – 339-340:

ՕՍՆՐ ԳԱԼ — բայց նրա այդ անտեսող արհամարհանքը Թեվրկի սրտին *ծանր եկավ* – 372-373:

ՕՍՆՐ ԳԼՈՒԽ — Աշխարհն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունք, *ծանր գլուխները* գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353:

ՕՍՆՐ ԼՍՈՂ — Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու *ծանր լսող* նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273:

ՕՍՆՐ ԽՈՍԵ — հարազատը հարազատին այդքան *ծանր խոսք* չի ասի – 333: բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր *ծանր խոսք* էլ լիներ՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: Վաթինյա՛նն է նախագահի իր *ծանր խոսքը* ասում – 300: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր *ծանր խոսքերն* էին – 320:

ՕՍՆՐ ՏԵՂՈՎ ԹԵԹԵՎԱՆԱԼ — իր *ծանր տեղով թեթևացած*՝ մի շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի վարըչի տուն – 337:

ՕՍՆՐՈՒՄԵԾ — *ծանրումեծ* բարձրացավ պատշգամբ – 391: Մեծ Ռոստոմի ռճով ու *ծանրումեծ* կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվրկին ասաց – 398:

ՕՍՆՐՈՒԹՅՈՒՆ — Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր *ծանրության տակ* ծոված, գայթեղով եկել է – 407:

ՕՍՆՐ ՔԻԹ — *ծանր քիթն* այսինքն լավ չէր շնչում – 381:

ՕՍՈ — Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի *ծառ* ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի *ծառ* էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներինն էր – 359: դրանք սպիտակ ուլ, նկար ու *ծառ* էին – 359: նրանցը հողած ու վրան տանձի *ծառ* է տնկած – 409: կացինն առած վրա էր ընկել տանձի ծաղկած *ծառը* կտրում էր – 343: *ծառը* դեմ-դիմաց իրենց հողում էր – 343-344: խնձորի *ծառը* կացնով խազել ու արմատին լվացքաջուր էին տվել – 360: *ծառը* հուլիսին հանկարծ դեղնեց ու խակ պտուղը թափեց – 360: այսինքն տնամերձի *ծառը* առանց լիցենզիայի կտրելն իրավունք է – 372: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ *ծառերը* դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած *ծառն* է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից է ընկել – 344: նրանց մինչև անգամ *ծառերն* անուն ու իմաստ ունեին – 352: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ *ծառերը* դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց *ծառերն* իրենք լեզու չունեն – 380: Շիտակ ու շարմաղ բարձրացել, պառավ խնձորենիներին ու մյուս *ծառերին* խեղճացրել էր – 332: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով՝ արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ *ծառերով* գնում է մինչև Քոփ տաք մշուշները – 276: Մյուս օրն էլ էր *ծառի տակ*, էն մյուս օրն էլ – 344: *ծառի վրա* տերն չկար – 363:

(ԿԱՐՄԻՐ) ՕՍՈ — որտեղ հիմա Վաթնանց *Կարմիր ծառն* ու Կարմիր աղբյուրն են – 358: *Կարմիր ծառի* ուղիղ դիմացն է – 413:

ՕՍՈԱ — Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարի մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ *ծառա* կին – 310: մենք *ծառա* չունենք – 370: Չեն ուզում Վերանի դռանը էստեղ *ծառա* մնան – 373: ինքներս ենք էս ժողովրդի *ծառան* – 370:

ՕՍՈԱՅԵԼ — «տան աղջիկն» էր ու աղջկա պես *ծառայում էր* – 345: մի քիչ էլ իմ ժառանգներին *ծառայել* – 297:

ՕՍՈԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — ուզո՞ւմ էս, – ասաց, – չնայած մեծ *ծառայություն* է արել, էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: բայց սովորական *ծառայություն* էր – 349: կարծես ոչ թե երեք օրվա՝ բանակային *ծառայության* երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: Մինչև այդ՝ համարի ուրեմն հիսուն տարի, զուտ հանրային անշահ *ծառայության* էր եղել – 297: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծմակուտ կամ բանակային *ծառայության* տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: Մեծ հովտեցին՝ Սանդրո Վաթինյանը, պետական *ծառայությունից* հոգնել էր – 297:

ՕՍՈՒ ԼԻՆԵԼ — և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման *ծառս էր եղել* – 359:

ՕՍՐԱՎԱԽՆՁՈՐ — չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք պիտի ցամաքեին ու սիրտները հալիվորի *ծարավախնձորից* ուզեր – 352:

ՕԱՐԱՎԵԼ — նրանց գումշը *պիտի* գումշավարի ուտեր-*ծարավեր*-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր — 351-352:

ՕԱՓԱՀԱՐԵԼ — ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգարյանին հու *էր* արել ու հարագատ Վաթինյանին *ծափահարել* — 302:

ՕԱՓ ՏԱԼ — իմաստը իրենք իրենցից հնարում, *ծափ տալիս* ծիծաղում ու ասում *են* վար — 286: *ծափ էին տվել* ծիծաղել, ասել — 389: ասում էր կանգնեց *ծափ տվեց* ու եկավ գրկեց — 344:

ՕԱՓՈՒԾԻՕԱՐ — էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառնի մասին է՝ *ծափուծիծաղ* է — 410: ինքը վիրավոր գալիս՝ *ծափուծիծաղը* բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր — 344: դուրս եկավ ու *ծափուծիծաղը* երեսին եկավ գրկեց — 345:

ՕԵԾ — Ինքը դեռ ոտը չկոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե *ծեծից հետո* սառն ենք և առհասարակ պարզ չի — 333:

ՕԵԾԵԼ — ու գյուղխորհուրդն սկսեց չորացած ձեռով ճակատը *ծեծել* — 360: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը *ծեծում է* — 272-273: թելիկ մագերը ճակատը *ծեծում էին* — 343: Սամոյին *ծեծելու է* էր — 315: գյուղխորհրդի նախագահին ժողովրդի առաջ *ծեծել* ու գնացել — 412: մեզ դեռ *չէր ծեծել* — 323: բայց համարիք թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ *ծեծել* ու ստորացրել էր, անկեղծ — 376: ծնկները *ծեծեց* թե՛ — Վոյ — 341: Քար կտրեց, սևացավ, կարմրեց ու ճոները *ծեծեց* — 364: Բագրիքը ձեռով *ծեծեց*, ասաց — 393: Վալոդիկն ասում էր *ծեծեմ* — 385-386: այսինքն՝ Հովվրտի Խուլիգանին *ծեծի* — 386: վարկը վերականգնելու համար բերում է ժողովրդի առաջ *ծեծի* — 390: նրան ներս կգցեն՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով *ծեծիր* — 361:

ՕԵԾՎԵԼ — գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի կապեզեռում մի տարի է քննվում ու *ծեծվում էր* — 349:

ՕԵՐ — մեր հայրն այնինչ արհամարհված *ծեր* ու ոչլուտ խոզարած էր — 332: հին այսպիսի դեպքերից գրուցող *ծերեր* — 354:

ՕԵՐՊ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր *ծերպերից* իջել, Կրաստանը տակնուվրա են արել — 406:

ՕԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — բոլորը քաշվեցին ահի ու *ծերության* խուլ ավերակ — 368:

ՕԵՐՈՒՆԻ — հորթի միսն ուզող-չզգվող *ծերունի* է կար — 354: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոխվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ *ծերունիների*, կարոտ հարսների *վրա* — 367:

(ՄԻՄՈՆ) ՕԵՐՈՒՆԻ — և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ *Միմոն ծերունին* լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը — 343:

ՕԵՓԵԼ — Ժողովուրդը *ծեփում է* — 304: հասարակության բերանը *ծեփելու է* — 287: ոտից բռնել ու *ծեփել է* քարին — 406: սառն անձրևը խփել մեզ քարին *ծեփել էր* — 284: Ըոխիդ *ծեփիլ տեմ* հա՛ — 339: բերնին *ծեփիլ տեմ* հա՛ — 343:

ՕԵՓՎԵԼ — Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց *ծեփվել էր*, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին — 350:

ՕԸԼԹ — — *Օըլթ-ծըլթ-ծըլթ*, — ասաց — 374: — *Օըլթ-ծըլթ-ծըլթ*, — ասաց — 374: — *Օըլթ-ծըլթ-ծըլթ*, — ասաց — 374: ու դարձյալ ծլծլթացրեց՝ *ծըլթ-ծըլթ-ծըլթ* — 375: ու դարձյալ ծլծլթացրեց՝ *ծըլթ-ծըլթ-ծըլթ* — 375: ու դարձյալ ծլծլթացրեց՝ *ծըլթ-ծըլթ-ծըլթ* — 375:

ՕԻԼ — Երեխայի նրա մատղաշ *ծիլը* ինքը չի փչացնում՝ Մելքսանց Օհանն է խեղդում — 288: սարին հանել ու *ծիլն* առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր — 374:

ՕԻՕԱՐ — չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք — մի *ծիծաղ* — 285: մի *ծիծաղ* — 304: ու թեպետ իրողությունից *ծիծաղ* սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, *ծիծաղը*, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր — 342: էդ էլ ուրեմն *ծիծաղի* առանձին նյութ էր — 278: Օսեփանց Համբոյի տան մոտից Շուշանը ցավով ու *ծիծաղով* կանչեց — 352:

ՕԻՕԱՐ ԴԱՌԱԼ — Մի կում թե մի երկու՝ Ջանդառը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ *ծիծաղ դառավ* — 273-274:

ՕԻՕԱՐԵԼ — գուցե ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց *ծիծաղելով* փախչում էր եղանի առաջ — 343: *ծիծաղելով* եկավ թաղի առաջ ասավ — 354: *ծիծաղելով* ասաց — 368: Ճամփին ինչ էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել, — չէ՞ *ծիծաղած* կլինեք — 288: *Օիծաղում եմ*, անոշ — 333: և *ծիծաղում* ու հին երագի պես գոռով հիշում *ենք*, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին — 268: այսինքն որ լաց լինելու փոխարեն *ծիծաղում է* — 337: նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա *ծիծաղում* ասում է ոնց որ ծղոտ լինեք — 406: իմաստը իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս *ծիծաղում* ու ասում *են* վար — 286: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա *ծիծաղում են* — 334: Ջանդառիս հոգսը չէր, խմել ու քունը գլխին *ծիծաղում էր* — 275: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահոգի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա *ծիծաղում էր* — 287: ասում էր չարչարված է, թող էլ չչարչարվի ու *ծիծաղում էր* — 287: գուզված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու *ծիծաղում էր* — 292: Կապվել, այստեղից Օթթեր հեռախոսով պատմում ու *ծիծաղում էր* — 293: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյունը՝ Սիրանուշ Կրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա *ծիծաղում էր* (գողի Արտաշը) — 304: հոկտեմբերի դժվար գերանովի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն *ծիծաղում էր*, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի — 310: Խմում ու *ծիծաղում էր* ամուսնու կարծում ենք ոչ միայն հնձի վրա — 310: մայրը *ծիծաղում*, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քոքոռում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր — 351: իր ցեղի նման թիլիկ *ծիծաղել է*՝ թի-հի, այսինքն թե գիտեմ — 406: բայց *ծիծաղել* ասել էր — 385: ծափ *էին* տվել *ծիծաղել*, ասել — 389: ժողովրդի հետ *ծիծաղեցինք* — 290: *ծիծաղեցինք* ասացինք ցավն ի՞նչն է — 290: *ծիծաղեցինք* ասացինք՝ «ե՛րբ» — 320: բայց *ծիծաղեցինք* ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուտերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան — 363: Եկավ *ծիծաղեց*-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի տակ մի որձ մորթեց — 267: Եկավ ծիծաղեց-*ծիծաղեց* ու քաշեց ոտի տակ մի որձ մորթեց — 267: Եկավ գլխարկը դրեց թարեքին ու *ծիծաղեց* — 268: Այտա, բռնի՛ր, — *ծիծաղեց*, — ջարխեչեցին փախավ, կակոխ արա, բռնի՛ր — 270: *Օիծաղեց* ասաց՝ ես էլ եմ ասում, ի՞նչ ձի — 271: Կնոջ ձեռքից մի երկու

կում էլ խմեց, *ծիծաղեց* ու թավալվեց – 274: – Այտա՛, – *ծիծաղեց*, – բա որ ասեմ խտտեցի՝ ասեմ խտտեցի ի՞նչ արի – 276: Ջանդաղորդ որբևայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու *ծիծաղեց*, որ Սովիկը վրան բարկացավ – 277: *ծիծաղեց* – 285: Դառնությունից ու անհարմարությունից *ծիծաղեց* – 296: *Միծաղեց*, ասավ – 296: *Մի ծաղեց*, ծիծաղեց կուլ գնաց, ասաց – 297: Մի ծաղեց, *ծիծաղեց* կուլ գնաց, ասաց – 297: Ջանդաղորդ *ծիծաղեց*, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, գավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովվերեցին – 298: *Միծաղեց* ասաց – 311: Մտքում դառը *ծիծաղեց* – 329: իր նման հանկարծ *ծիծաղեց* ասաց – 332-333: դարաչին *ծիծաղեց* ասաց – 333: Շուշանը *ծիծաղեց* ասաց – 352: Շուշանը *ծիծաղեց* ասաց – 360: Չերևաց թե որտեղ Միմոնը *ծիծաղեց* ասաց – 368: *Միծաղեց* ասաց – 368: հոր նման *ծիծաղեց* թի-հի, եկել ես – 376: *ծիծաղեց* ասաց – 393: *ծիծաղեց* – 393: *ծիծաղեց* ասաց – 397: *Միծաղեց* ասաց – 398: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ *ծիծաղեցին*՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ իսկերը պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդուն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով *ծիծաղի* – 310: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպտոր Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր *ծիծաղի* – 315: և Շուշանը չգիտեր *ծիծաղի* թե անիծի – 357:

ՄԻՄՈՆԸ ԳԱԼ — բայց *ծիծաղը գալիս էր* – 298:

ՄԻՄՈՆԸ ՔԱՇԵԼ — ու բացի այդ էլ Ջանդաղորդի ներկայությունը *ծիծաղի է քաշում* – 319:

ՄԻՄՈՆԸ ԱՎ — պուններն ու էնիքը կաղնի քիվն էր, *ծիծեռնակի* հին բները – 371:

ՄԻՄՈՆԸ ՏԱԼ — ասեի ախպորս կնիկը երեխային *ծիծ է տալիս*՝ մինչև ամանը լցվի – 331: Արմենակիդ *ծիծ էմ տվել*, է, ծիծ էմ տվել – 343: Արմենակիդ ծիծ էմ տվել, է, *ծիծ էմ տվել* – 343: կասե՛ս Արմոյիդ *ծիծ չեմ տվել* – 343: – Վո՛ւյ – պատասխանեց, – *ծիծ էմ տվել*, է – 368: *ծիծ էմ տվել* – 368: օրորոցի վրա կռացել ու *ծիծ էմ տվել* – է՛ս – 368:

ՄԻՆ — Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ *ծնի*, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390:

ՄԻՆԱՆԻ — *ծիրանի* մետաքսն էլ անպետքը մագին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337:

ՄԼԵԼ — *Շլեցեք*, ծաղկեցեք, գորացեք մինչև մյուս իջնելս – 406:

ՄԼԹՄԼԹԱՅՆԵԼ — Մեծ պեպեկոտը շատ ուժեղ *ծլթծլթացրեց* – 374: ու դարձյալ *ծլթծլթացրեց*՝ ծրլթ-ծրլթ-ծրլթ – 375: *ծլթծլթացրեց* ու դուռը ծնկով հրեց – 375:

ՄԼՄԼՈՆ — շետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից *ծխախոտ* վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404:

ՄԼԵԼ — իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու *ծխել* չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: *Մխել* էլ պտենք սովորիլ – 309: վայ թե թաքուն *ծխել* էր սովորել – 314: մի հատուկ *ծխող* չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: *Մխող* չէս, բայց ծխում ես, ախպերացու – 411: դասի չեմ ու *ծխում եմ* – 376: *Մխող* չես, բայց *ծխում ես*, ախպերացու – 411: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե *ծխում է* – 413: *ծխում էր* – 376: *Մխել*, հազացել, ծուխն աչքից հեռացրել ասել էր էնիքը – 411:

ՄՄԵԼ — Օհանի քարի գործով Ջանդաղորդ Դսեղ գարեջուր էր *ծծում* – 320: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-սպասելով յոթ օր նստած գարեջուր էր *ծծում* – 391: միջնեկ թաթարը պոռոշ *ծծել* ու վիզը դանդաղ տորել էր – 404:

ՄՄՎԵԼ — Արյունը հյուրերի մոտ չեն բռնում, *ծծվում* կորչում է – 272:

ՄՂՈՏ — նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է ոնց որ *ծղոտ* լինեք – 406:

ՄՂՏԱԼ — *Շղրտաց* ասաց – 331:

ՄՄԱԿ — մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ *ծմակ* անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: քեզ համար էստեղ բարդուտ *ծմակ* ես շինել – 332: բայց իրենց սրտի *ծմակն* ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Քեղուտ խոտհարքի տակից *ծմակում* կանգ առավ ու պատահաբար նայեց – 316:

(ԱՃԱՐԿՈՒՏ) ՄՄԱԿ — Կարմիր շորը հագին՝ *Աճարկուտ* մեծ *ծմակից* դուրս եկան – 281: գերանդին այդպես էլ գցել ու *Աճարկուտ ծմակով* խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք ձին – 268: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, *Աճարկուտ ծմակում* թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307: *Աճարկուտ* մեծ *ծմակի գլխով* – 276: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու *Աճարկուտ* մեծ *ծմակի գլխով* նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277:

(ԿԵՉՈՒՏ) ՄՄԱԿ — գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու *Կեչուտ ծմակով*, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լա՛վ պտովում – 268:

(ՔԵՂՈՒՏ) ՄՄԱԿ — *Քեղուտ ծմակի* իր խոզանոցից Սանդրո Վաթինյանը ճղճղաց – 312: Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, Ֆիցքարա սեղաններից, *Քեղուտ ծմակից*, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ *Քեղուտ ծմակից* Վաթինյանը կանչեց – 308:

ՄՄԱԿՈՒՏ — *Ծմակուտ* անկարգ գյուղում իր ապագան մաքուր է պահելու – 279: ասում են *Ծմակուտ* մի Թեվան կա – 286: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և *Ծմակուտ* ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովին էլ տիրուհին – 282: բայց *Ծմակուտ* ի՞նչ դատ ու հրապարակ – 287: ու *Ծմակուտ* մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բոպեի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: ուզում է *Ծմակուտ* ձիավորված ազդեցիկ մտնի, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315: դեռ անանուն այդ *Ծմակուտ*

թուրութիւնք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կռվի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Իետո ամուսինն ասել էր *Մնակուտ* դու հարազատություն ունես – 357-358: Կենտրոնից դեկավարության եկած ժամանակ այստեղ *Մնակուտ* կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: Թող մի պահեստ լինի ու պահեստը այստեղ *Մնակուտ* լինի – 379: ասացին ուրախության կենտրոնը ուրեմն դարձյալ փոխադրվում է *Մնակուտ* – 381: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը *Մնակուտ* ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382: զարեջրի վաճառքն այնինչ *Մնակուտ* այսպես է – 386: ձեր էդ քամակով էլ *Մնակուտ* եք կառավարում – 389: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի *Մնակուտ* անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ *Մնակուտ*՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: Բուն *Մնակուտ* ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրտի բանկում ինչ լինե՞ր – 409: Հովիտ, *Մնակուտ*, Ահնիձոր ու Լորուտ՝ էս չորս գյուղում ամենաշատը – 409: գիտի որ մշտական *Մնակուտ* ես – 411: *Մնակուտ* անցնելիս ասել էին Վաթինյանց աղբյուրից ջուր խմենք – 415: ու մեր խեղճ *Մնակուտը* նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր *Մնակուտը* Գրիգորյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: *Մնակուտը* դառնում է իմ տնտեսության մի մասը – 303: *Մնակուտը* տալիս են Հովրտին – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի ..ք ու ոչ էլ մեր *Մնակուտը*, բայց դե էլի՝ – 303: համարվել էր՝ որ մեր ժողովրդի համաձայնությամբ *Մնակուտը* պիտի Հովրտից կառավարվի – 305: էս հանցավոր *Մնակուտը* տակից վառիր, վառիր – 346: է՛, *Մնակուտը* քանդվում էր ու հույս չկար – 370: անցյալ մարդահամարից Իետո *Մնակուտը* երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: կենտրոնն այսինքն *Մնակուտը* լինե՞ր – 387: Եթե *Մնակուտը* առանձին միավոր լինե՞ր՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: ասում է *Մնակուտը* քանի կա՝ Ռոստոմի փառքն ու մաքրությունը պատմվելու են – 398: կարծել էր *Մնակուտը* հին թուրքի գյուղ է – 401: *Մնակուտը* երիտասարդություն չունի – 401: *Մնակուտը* չէր կարող առանց այլանդակի լինել – 402: Տասը տարի՝ *Մնակուտը* Հովրտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրտեցու Իետո ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ Իետախոսով բառ չէր խոսել – 404: բայց ոչ *Մնակուտը* ու ոչ էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: այդ փոփոխությունից *Մնակուտն* ուրիշ օգուտ չունեցավ – 302: Հախպատից ինչ եկել ու *Մնակուտն* ասածուց ինչպես ստացել այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը *Մնակուտն* ու Մնակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմվելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: ու *Մնակուտն* էլ մեր ու քո շնորհիվ դեռ կա – 385: *Մնակուտն* ո՞վ էր որ դիմանար – 387: *Մնակուտն* առանձնացնելու միտքը Ռոստոմ քեռուն ինքն էր տվել – 387: *Մնակուտի* վերջին ձիերը – 276: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր *Մնակուտի* ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, ասածու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ *Մնակուտի* ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: ինչպես որ նախկին հներում *Մնակուտի* խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չորանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: Արա, էս մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն է՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, *Մնակուտի* չեղած կալերի պահակը, Հովրտի պահեստների հրշեջը – 297: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որք մնաց ու որք մնաց մեր *Մնակուտի* ժողովուրդը – 300: ու *Մնակուտի* մեր վիճակն էլ շատ ուժեղ հողովվել էր – 302: *Մնակուտի* դրոշակիր տնտեսությունը վերջնականապես թուլացել է – 302: քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խելդելու հանցավոր միտքը *Մնակուտի* ձեռքերը թուլացրել է – 302: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ *Մնակուտի* ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր *Մնակուտի* սարերը Հովրտից ավելի լավ են երևում – 303: Հավատացող կար՝ թե Մանդրոյի խոսքը *Մնակուտի* մեր կողմից էր – 305: Իեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ *Մնակուտի* միսը պիտի ուտեր, որ լավանար – 305: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին *Մնակուտի* մեր կոլխոզին – 306: *Մնակուտի* ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: ասա *Մնակուտա* Մելքքանցից եմ ու մեջները կանգնիր նայիր – 329: Մեր *Մնակուտի* հայերեն արդեն ազատ խոսում էր – 338: *Մնակուտի* գյուղխորհուրդը Տիգրանից դեռ միջամտություն չի խնդրում – 346: անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ *Մնակուտի* սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353: Տեր աստված, էս *Մնակուտի* ու էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիւր – 367: մեր *Մնակուտի* տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, Իետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրտի տեղամասային համարիի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: հալիվորը երևի թե կարծում էր *Մնակուտի* հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377: *Մնակուտա* սարերը վարիչ չեն տանում – 382: համապատասխան գլուխների փախչելով մենք *Մնակուտի* գլուխն էինք լինելու – 382: ասի *Մնակուտի* բարդությոը կառավարելուց հրաժարվում եմ – 383: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Մնակուտն ու *Մնակուտի* սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմվելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովրտի ու *Մնակուտի* տնտեսություններն է առաջ մղել – 385: բայց հիմա Մանդրո Վաթինյանից Իետո Հովրտի-*Մնակուտի* միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: ձեռ էր քաշել *Մնակուտի* ապագայից էլ ու իր անձնականից էլ – 386: մեջները մի հին *Մնակուտի* ուժ չի մնացել – 387: մեռնելիս ձեր Գրիգորյանն է *Մնակուտի* մաժուն ուզել – 389: Ասացին վարըչի պաշտոնը *Մնակուտի* ձեռից տվել ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: *Մնակուտի* տեղը չգիտի՝ – 393: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, *Մնակուտի* դեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրտի առաջ – 403: որպեսզի *Մնակուտի* կողմը մոռացնի – 406: Հովրտի ու *Մնակուտի* հնձվորը Մամոռուտ խոտհարքում իրար տվել է – 407: ու

ծմակուտի տղեն զարգանդած ետ քաշվեց – 408: Ակսել Բակունցը, Հովրտի ու *Մմակուտի* սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: Օսեփանց Միմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի–*Մմակուտի* միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի–Մմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Միմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի–Մմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի–*Մմակուտի* կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Քեղուտով, Զարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, *Մմակուտի* սարը կտրում տալիս ենք բոռ Ահմադին – 303: *Մմակուտին* ինքնուրույնություն տվեք – 386: Խոտհարքն այդ տարի մնացել է *Մմակուտին* – 408: Խորհրդի որոշումով *Մմակուտից* կհանեն – 350: Ժողովուրդը *Մմակուտից* պոկված գնում է – 382: կենտրոնի առաջ *Մմակուտից* հրաժարվի – 382-383: Իսկ որ *Մմակուտի նման* տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: ասացինք *Մմակուտի գլխին* կայծակ է տրաքելու – 303: որ կարողանա *Մմակուտի կողմից* ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից *մինչև Մմակուտ* ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: փախստական ու ամեն փախստականի պես անկեզու այս *Մմակուտի համար* նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցոլված կլինի նաև *Մմակուտի վրա* ու Տիգրանի սրտին – 358: գործկոմին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով *դեպի* Հովիտ ու *Մմակուտ* կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր *Մմակուտի առաջ*, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386:

ՄՄԱԿՈՒՏԵՑԻ — բայց իրեն *ծմակուտեցի* հայրենասեր էր համարում – 385: ու մանավանդ ղեկավարությունը բուն *ծմակուտեցի* լինեք – 387: *Մմակուտեցի* չե՛ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415: Մուրադենց կարմիր քարհանքի գլխից հովրտեցին իրեն պատռում է՝ թե *ծմակուտեցի*ք մեզ կերան – 408: քաղաքաբնակ *ծմակուտեցիների* միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էլ պես կացեք – 378:

ՄՄԱԿՈՒՏՅԱՆ — ու քեզ թողեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի-անքամակի՝ *ծմակուտյան* մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու *ծմակուտյան* մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: բայց *ծմակուտյան* հայրենասիրությունը վերջը հաղթեց – 303: *ծմակուտյան* մեր հեղինակավոր խեթերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Գիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: հին *ծմակուտյան* անձայր խոտհարքներից մի անորոշ մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, *ծմակուտյան* հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404:

ՄՄԱԿՈՒՏՅԻ — կատաղած *ծմակուտցին* դեռ միայն ուսուցիչ է – 350:

ՄՄԴԵԼ — գետնին տափակվել, սողում ու *ծմրում էր* – 270: լակոտ շան նման, քածի նման *ծմրում* ու նվում *էր* – 270:

ՄՆԱՏՈՒՆ — էլեկտրական խուզից ոչխարի *ծնատունը* վախենում ցամաքում է – 391:

ՄՆԵԼ — ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն *ծնած* մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307: կամ արջերոց են եղել, կամ թաքուն *ծնել* շատացել *են* – 316: քանի *ծնեց* ու ինչ որ բերեց՝ քոնն է – 282:

ՄՆԵՆԵԼ — Օսեփանց Աբելին կանչեցեք գա *ծնեցնի* – 353:

ՄՆՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — բայց մի շտապ *ծննդաբերություն*, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378:

ՄՆՆԿԱՆ — նրա պառավն արդեն *ծննդկանի* աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354:

ՄՆՈՂ — իսկ տղա-երեխան, ով ինչ ուզում է ասի, ջահել *ծնող* է սիրում – 283: բայց մեր *ծնողները* պապեր էին եղել ու հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: դրա համար էլ *ծնողները*՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով են՝ անիծում – 406-407: ու երկուսիս *ծնողն* էլ տարիքով մեծ էին – 283: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր *ծնողին* մի քիչ գարի կտար – 311: հա՛տ, *քու* հիմար *ծնողը*, էդ էլ է քու օգտին – 382: *քու ծնողը*, քու եզան կողքին է՛ս պտեմ կանգնիլ – 406:

ՄՆՏ — ուսով *ծնոտը* ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի – 407:

ՄՆՎԵԼ — բայց նրանք չգիտեին, որ *ծնված* օրից մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: բոլորիս նման մերկ ու երեխա *ծնվում* – 369: նախշուն հորթ *էր ծնվել* – 355: փոքր պեպենտը չե՛մ մեզ օգնական աղջկա տեղն *էր ծնվել* – 363: որը մեռել ու տեղը երեխա *չէր ծնվել* – 386:

ՄՆԻՆԴ — բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարիք որ *ծնունդ* էլ չի լինում – 381: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի *ծնունդը* պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359:

ԾՈԾԴԱԿ — ուժեղ *ծոծրակը* դանդաղ շփելով ու պոռռը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր — 404: *Ծոծրակի վրա* պեպենները կարմրեցին-սևացան — 395:

ԾՈՎ — ու Մանուշ քույրիկը իր *ծովի տակից* անկարող է օգնի — 376:

ԾՈՅ — կմնաս ձեռք *ծոցը* եղպես մոլորված — 356: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք *ծոցին* եկել գործկումի մեջ իր տեղը կանգնել էր — 378: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա *ծոցից* հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են — 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլինեք, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա *ծոցից* են հանել — 408: ու երեխան կոշիկները *ծոցում* էր քնել — 271: գնացել կեսրարի տանը ձեռները *ծոցում* նստել էր՝ թե տեսնող է եղել — 286: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփիի *ծոցում* է — 300: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովիտեցին կնկա *ծոցում*, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս — 300: ձեռները *ծոցում* կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի — 319: թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու *ծոցում* մայր չունենք — 358: հիվանդ երեխաների վրա պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու *ծոցներում* մի ձմռախնձոր թողներ — 352:

ԾՈՅԱԳՐԱՆ — ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր *ծոցագրպանը* և այդպես էր — 316-317: թուղթը ետ *ծոցագրպանը* դրեց — 402: *Ծոցագրպանի* հեռագիրը աղջկերքը նայել, խղճացել ու բարկացել էին — 411: հետո Թեմիկը *ծոցագրպանից* մի թուղթ հանեց տվեց Սեվանին — 402: շավարի գրպանում մի ծալած թաշկինակ ու *ծոցագրպանում* մի գրիչ — 316:

ԾՊՏԱ — մի ձեն, մի տնքոց հանեցի՝ մի *ծպտացի*՝ — 294: *Ծպտայիր* — 294: Եթե տեղ ունենայի՝ *կծպտայի* — 294:

ԾՌԵԼ — *Վիզը* խեղճ-խեղճ *ծռած*՝ տուպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել — 313: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը *վիզը ծռած* երեք անգամ կանգնել է — 318: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դուլերը կոներին կանայք *վիզները ծռած* խեղճ-խեղճ նայում էին — 322: ինքը բերանը նեղացրած ու *ծռած* նրանց հավասար մի քիչ կանգնեց — 391: *Վիզները ծռում* ասում են «որդի» — 407: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը *ծռում* ու լաց էր լինում — 336: Կանգնել *վիզը ծռել*, Սիմոն քեռու յաբուին խնդրել էր — 278: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը *վիզը ծռել* գովեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր — 352: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով *վիզն* այնպես խնդրողական *ծռեց*՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց — 278:

ԾՌՎԵԼ — Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ *ծռված*, գայթելով եկել է — 407: *վիզները ծռվել էր* — 390:

ԾՎԱՐԵԼ — ինքն էլ շորերը հագին թախտի մի անկյունում *ծվարել է* — 300:

ԾՎՈՅԸ ԿՏՐԱԾ — մնացել է Բերբերանց *ծվոցը-կտրած* Գիքորը՝ որ փորի հորթն ուզում էր ուտի — 355:

ԾՐԱԳԻՐ — Թեմիկին քննեցին ու պապանձված, չոր, անլեզու բերանից գտնելու *ծրագիր* հանեցին — 340: Էդ արդեն անասնապահության ղեկավարությունը զավթելու պատրաստի *ծրագիր* էր — 399: իրենք այստեղ իշխանությունը զավթելու *ծրագիր* էին մշակում — 399: ու թեպես իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին թե Շուշանի տիգրանամանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի *ծրագիրը* նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովիտից ետ առնելու մեր *ծրագիրը* մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովիտեցիների ձեռքը — 380: և նրա այդ *ծրագիրը* շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին — 384: ու *ծրագիրն* էլ այս էր — 340: տեսավ մոր հետ անամոթ *ծրագրի* են եղել — 359:

ԾՐՏԵԼ — բակում մի *ծրտած* տեղ չկար — 326:

ԾՌԻԼ ԱՆԵԼ — բա թե՛ «քու կոնիվ գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է *ծուլ-արել*, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» — 323: բայց երեխան ուսը *ծուլ էր արել* — 320: Նրա առաջ ուսերը *ծուլ արավ*, ասաց — 335:

ԾՌԻՆ — Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը *ծուխ* ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային — 372: հետո՝ սարերից Գործարանի *ծխերը* տեսել ու շատ ուժեղ ատել էր — 301: *Ծուխն* աչքից ձեռքով հեռացրել, ասել էր — 411: Ծխել, հազացել, *ծուխն* աչքից հեռացրել ասել էր էնիքը — 411:

ԾՌԻՆԿ — շաղը *ծնկներդ* ուտում էր — 355: շալի փեշերով *ծնկները* ծածկել էին — 315: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր *ծնկները* — 317: սովի բերանն ընկավ ու *ծնկները* ծավեցին — 335: *ծնկները* ծեծեց թե՛ — Վույ — 341: բայց մենք էլ էինք խցկվում *ծնկների* արանքը — 332: քաշվում էինք մեր եղբոր *ծնկների* արանքը — 332: *ծնկանը* միասին ենք նստել, Վերան տղա, խոսիր — 293: Ակոփի *ծնկանը* մենք դժվար թե միասին նստած լինենք — 293-294: կովի քացին էլ երեխայի *ծնկանն* էր առել — 344: բայց երկուսս էլ նրա *ծնկներին* խաղացել ենք — 332: չափարի միակ լատանը փռած աչայի հետ *ծնկով* խորտակեց — 372: ծլթծլթացրեց ու դուռը *ծնկով* հրեց — 375: ուսով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, *ծնկով* ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի — 407: նստել *ծնկների վրա* ֆսֆսում էր — 268: Ջանդաղ *ծնկների վրա* ննջում էր — 314: Ապա *ծնկների վրա* դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի — 315: *ծնկների վրա* իր զավակին նա խաղացնում էր — 332: այսինքն ամանը *ծնկների մեջ* առավ ու մտավ կովերի տակ — 339: քեռին էր, բայց կռացրեց, ծալեց, թևերն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց *ծնկի տակ* — 399:

ԾՌԻՆԿԸ ԲՈՆԵԼ — ոչ *ծուկն է բռնում*, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է դուրս եկել — 321:

ԾՌԻՌ — ոտս արի *ծուռ* գցեմ՝ ընկնի շանսատակ լինի — ո՛չ — 318: Որբնայրի կանայք նրա գնացքի կողքին *վիզները ծուռ* կանգնած էին — 299: որբ ու *վիզները ծուռ*՝ նրանք լրիվ անտեր էին — 314: Նիկալ պապը *վիզը ծուռ* խնդրողական

պատվիրակ գնաց հալիվորի ոտը – 354: Մուրի հոր կողքին բարակ սիրուն *վիզը ծուռ* կանգնած էր – 354: *վիզները ծուռ*, խեղճ-խեղճ նայում ասում են «որդի» – 407:
ԾՈՒՌՏԻԿ — ու ճիշտ մեր Ջանդադի նման ոտները կարճ ու *ծուռտիկ*, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: Երեխաները նրա *ծուռտիկ* ոտների տեղը փնտրում էին – 407:

Կ

ԿԱԶՄԵԼ — նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ *կազմենք*, թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Էս գյուղում խելքը գլխին դեկավարություն լինելը՝ արձանագրություն *կկազմել* ու հողը ձեռից կառնել – 374:
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ — *կազմակերպեց* – 302:
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ — անասունի ձմեռը *կազմակերպված* անցընելու մասին նշանաբանի պատահաբար ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378:
ԿԱԶՄՎԱԾԲ — որդիների պինդ *կազմվածքի* ու պինդ խոսքի *վրա* ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ որդիներին – 294:
ԿԱԶՄՎԵԼ — Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, *կազմվել* ու ետևից եկել էր – 348:
ԿԱԹ — կենտրոնին էսքան միս ու *կաթ* եմ խոստացել, բայց խոտհարքս նեղ է – 303: մատղաշ միսը՝ ուտեցնում, իշի թանձր *կաթ* են խմեցնում – 408: Սրա կնկա մահով *կաթը* վարարել էր – 364: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ *կաթան*, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289:
ԿԱԹԵԼ — նրա էջին թանաք *չէր կաթում* – 339:
ԿԱԹԸ ԿՏԸԵԼ — Էն էր եղել, որ սուրբ մորդ ահից *կաթը կտրել էր* – 343: Էն որ մորդ ահից էդ կողքիդ ապահովի *կաթը կտրել էր* – 368:
ԿԱԹԸ ԿՏԸՎԵԼ — մինչև նրա գալն, ասում է, մեր տավարի *կաթը* դուշման հանդապահի սարսափից *կտրվում էր* – 353:
ԿԱԹԻԼ — իսկ մեծ Ռոստոմն առհասարակ բերանը *կաթիլ* չէր առնում – 394:
ԿԱԹՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆ — ձորի *կաթնագործարանից* էլ շտապ պանիր էին տանում – 388:
ԿԱԹՆԱԿԵԼ — համարիր անձանթ տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար *կաթնակեր* է – 286:
ԿԱԹՆԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ — *կաթնապրանքային* ֆերմայի դեկավար հաստիքն էլ այստեղ չէր – 379:
ԿԱԹՈՅԲ — Կացնի *կաթոցն* արդեն-արդեն սկսում էր – 297:
ԿԱԹՎԱԾԱՀԱՐ — իսկ որ Օմակուտի նման տնտեսությունը *կաթվածահար* էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302:
ԿԱԹՈՒՄԵՐԼ — յոթ օր Ավետրքին *կաթումեղը* են խմեցնում – 408:
ԿԱԼ — մի պայթյուն՝ որ սարը ձորը գցեր ու տեղը *կալ* աներ – 355: մեղվանոցում նստում *կալի* թեթև եղան էր տաշում-խանձում – 349: Արա, Էս մեր Մելքանց Տիգրանի Դժգոհն է՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեն, Օմակուտի չեղած *կալերի* պահակը, Հովրտի պահեստների հրշեջը – 297: չոր խոտհարքներում ու *կալերում* կանայք պիտի ցամաքեն ու սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր – 352:
ԿԱԼԱՆԱՎՈՐ — աշխարքում ինչքան կարոտ *կալանավոր* կա՝ բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց *կալանավորին* պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լինել – 352:
ԿԱԼԿՈՒՄԱՆԵԼ — թփերի ետևն սպասում են կոփվր վերջանա՝ որ դուրս գան անտեր որբեայրուս *կալկոխ անեն* – 349: երկուսով *կալկոխ արին* ու գգելով-գգելով տարան տուն պրծացրին – 325: Այտա, բռնի՛ր, – ծիծաղեց, – ջարխեչեցին փախավ, *կալկոխ արա*, բռնի՛ր – 270:
ԿԱԼՄԵԶ ԱՆԵԼ — Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ *կալմեջ է արել* հատկապես շիկաբաշին – 316: ջոկատը *կալմեջ արին* – 306:
ԿԱԼՆԵԼ — որը դավն զգացել՝ սարսափը հոգին-*կալած* կորած է, մոտ չի գալիս – 307: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին *կալնում էր* – 285: տան քարը տարել իրենց չափարի ծակերը *կալնել էին* – 331: եկավ նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ *սարսափը* մեզ *կալավ* – 302-303: և *ահը* մեզ *կալավ* – 347: ու երեսանց ամեն մեկը *երդում կալավ*՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356:
ԿԱԼՎՈՐ — *կալվոր* կանայք շինողի ձեռն օրհնում էին – 349:
ԿԱՄ — մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակների՝ գառու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը *կախ*, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: Գլուխը *կախ*՝ Ջանդադը ժպտում ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: Ներքը գլուխը *կախ* կանգնել էր – 392: մինչև հիմա գլուխը *կախ* էր կանգնած – 394: ու մեր երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր *գլուխը կախ* – 332:
ԿԱՄԱՐԴԵԼ — Էդ ի՞նչ *էք կախարդում*, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդընդվում կորչում է. թե՛, շշնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349:
ԿԱՄ ԳՑԵԼ — սպասողական վիճակում մի բոպե *ոտը կախ գցեց* – 402:
ԿԱՄԵԼ — անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն պատից *կախած* է – 284: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա *կախած* Օսեփանց մշակների առաջ – 353: այլ կրծքին զանգ *կախած* բորոտ մուրացկան – 359: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ձտքերն էղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն *կախում է* – 300: Նրա

ճանապարհին հարսներն իբր լռում ու գլուխները *կախում էին* – 351: սամիթը քաղել, կապուկը պունից *կախել էին* – 328: փվված տեղով մտել լույս *էին կախել* – 331: Մեր քույրերը մեծացրել, շրջանակի մեջ կարպետի վրա *կախել էին* – 332: Բայց *չկախեց* – 271: և Ծաթերի տակ կանգ առավ ու գլուխը *կախեց* – 293: պողոտեին հույ տվեց ու գլուխը թոռների գուլպայի վրա *կախեց* – 334: Փոքր պեպենտը բերանը ջուր առավ ու գլուխը *կախեց* – 370: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացները կողքին *կախեինք* – 332: այսինքն կաշվե գոտուց *պիտի կախեր* – 271:

ԿԱՆՅԱԼ — իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ *կախյալ* սիրով – 291:

ԿԱՆՈՎԻ — չհավանեց ո՛չ պատշգամբի դասավորությունը, ո՛չ էլ մանավանդ *կախովի* կողպեքը – 375:

ԿԱՆՎԵԼ — տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով *կախված*, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ դեռ *կախված*՝ կծկվեց ու դնչին բռնցքեց – 317: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չուներ ու դեռ ներսից վարագույրներ էին *կախված* – 326: Այդպես էլ *կախված* էր – 333: ինքը հատկապես նրանց տանը *կախված* նկարի մասին էր ասել – 360: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես *կախված* էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: այսինքն իրենից *կախված* մի տասը ենթակա էր ունենալու – 387: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոփվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանո՞ւմ, տաք ամառվա մեջ *կախվում էր* այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: Չվածեղի հոտը գոմի երդից որ *չէր կախվում*՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408: Փսլիները մեր քթից *կախվել էր* – 285: Ետևները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու *կախվել էր* – 377:

ԿԱՆՍԱԼ — էն ահագին կիսանն էլ էնտեղ էր *կախ-տված* – 298: հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կետից *կախ-տված* թոխի էր մաշկում – 326: *Կախ-տված* մսի մոտ դանակը ձեռին կանգնած էր – 368:

ԿԱՕԱՆ — հոր ետևից *կածանն*-ընկած տոտիկ-տոտիկ վազում էր – 313: ընկավ ու *կածանից* գլորվեց – 314: ու բարձրացավ այն *կածանով*, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: պնչից բռնած քաշեց *կածանի տակ* – 318:

ԿԱՕԿԱՕԵԼ — Շատ ուժեղ *կածկածում եմ* – 336:

ԿԱԿԱՉ — միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր *կակաչի նման* մի մեծ ժապավեն կապեց – 292:

ԿԱՂ — բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուշխարով, *կաղով*-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302:

ԿԱՂԱՄԲ — բոլոր չափարների մեջ միայն *կաղամբը* չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: *կաղամբի հետ* թթու էին դնելու – 328:

ԿԱՂԱՄԲՈՒՏ — որ իրենց խոզը իրենց *կաղամբում* ու կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331:

ԿԱՂԱՊԱՐԵԼ — այնտեղ *կաղապարել* ու տաշել է տվել, բերել – 414:

ԿԱՂՆԵ — Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում *կաղնե* հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322:

ԿԱՂՆԻ — *Կաղնի* տախտակը, որ էն ժամանակ դուլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր – 331: մի լավ ավտո գուտ *կաղնի* կա – 371: պուններն ու էնիքը *կաղնի* քիվն էր, ծիծեռնակի հին բները – 371: մի լավ *կաղնու* լիցենզիա առնվի ու ներսից մի չորս տեղ պուն տրվի – 371:

ԿԱՄ (բայ) — հա, ախպեր, ես ձայն չունեմ, *չկամ* – 280: մեծ ենք թե փոքր, *կանք* թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե *չկանք*՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: Այ աղքատ շան որդի, հե՛-եյ, մյեռա՞ծ ես թե *կաս* – 312: – Փառո, – ասաց, – ուրեմն դու *կաս* – 340: համարյա թե *չկաք* – 304: գյուղացի չե՞ս, շորիդ ամեն ծալում հագար ռուբլի փող *կա* – 269: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չե՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ *կա*՝ որ ասում է – 272: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք *կա*, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Հագար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ *չկա* – 281: և նրանց անգիր պայմանը մեր եղբոր կորստից հետո էլ *կա* – 282: նախ և առաջ ձեր տանը մի Հովհաննես արդեն *կա* – 284: հետո՝ ձեր թաղում մի Թեվան էլ *կա* – 284: չէին ասում կողքներիս անհասկացող երեխա *կա* – 285: ասում են Օմակուտ մի Թեվան *կա* – 286: գյուղում փախստական *կա* – 286: Կյանքը գնում է, իսկ օրինավոր, բացճակատ ապահովությունը *չկա* ու չկա – 287: Կյանքը գնում է, իսկ օրինավոր, բացճակատ ապահովությունը *չկա* ու *չկա* – 287: էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ *չկա*՝ որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: Դռանս մի երկու ապրանք *կա* – 295: քանի որ եթե, ասենք, միջոցով թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր *կա*, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: իսկ որ Օմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու *չկա* – 302: հարազատ՝ այսինքն որ Վաթընանց ցեղը արմատ-տված է երկրով մեկ *կա* – 302: ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ *կա*, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: առձեռն հասցե *չկա*, բայց անհույս չի – 312: Ուրիշ հասցե էլ *կա*, – ասաց – 312: Շվվացրեց, այսինքն թե ձորերում ո՞վ *կա* – 316: – Բա՛, – ասաց, – էլ էլ *կա* – 318: Եկավ ասավ գյուղում գործ *կա*, գնա տուն – 321: Ասորենց խրտանածին ոտն-անել *չկա* – 321: Պահո՛, ասաց, Ասորենց խրտանածին ոտն-անել *չկա* – 322: Չե՛ մարդկանց մի տեսակ *կա*՝ որ վշտի մեջ գազազում մարդասպան է դառնում – 323: մարդկային ցավակցությունը ձեզանում իսկի *չկա*՝ – 331: Ձեզ համար ուրիշ ճամփա *չկա*՝ – 333: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ *կա*, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: սատկես դու, սատկես, որ քեզ պառավել *չկա* – 343: ու մեր զավթած դրսը կամ լուռ լափելո՛ւ էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան *չկա*, կամ թե չե՛ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելո՛ւ – 347: այդպիսի հանձնաժողով *չկա* – 350: բայց բոլոր ճանապարհներին էլ կանգնած բախտ *կա* – 357: Էս

աստծու տակին, ինչի, *կա՞մի* բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ աստված *կա* – 362: աշխարհում ինչքան կարոտ կալանավոր *կա՛* բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: աչքներիդ առաջ հազար օրինակ *կա* – 364: նշանակում է Աստուծոն տնից մեկն արդեն *կա* – 366: քեզ Մաշա վստահող *չկա* – 367: մի լավ ավտո գուտ կաղնի *կա* – 371: էլ Օհանը *չկա* – 373: ասեր Տաշքենդ վրազ գո՛րծ *կա* – 373: Մերգոյի պառավն, արա, դեռ ուրեմն *կա՞* – 373: Մարդ *կա* պետական բարձր պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: մարդ էլ *կա* աննշան գործը դարձնում է պաշտոն – 380: ու ձենը հնազանդ կտրած *կա* – 381: եթե մարդկայնություն *կա՛* էլի սրա մեջ կա – 382: եթե մարդկայնություն կա՛ էլի սրա մեջ *կա* – 382: ու Օմակուտն էլ մեր ու քո շնորհիվ դեռ *կա* – 385: քանի որ մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց *չկա* – 386: սեղանին ինչո՞ւ սինդրիկի թթու *չկա* – 388: Կարծենք կենտրոնում կարծիք *կա*, որ պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: Բայց իսկապես *կա՞* թե մասկոմբինատի բաժին է դառել – 394: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած *կա* – 397: ասում է Օմակուտը քանի *կա՛* Ռոստոմի փառքն ու մաքրությունը պատմվելու են – 398: ու, որ տեսավ թաթարից առարկություն *չկա*, ճամփա ընկավ – 402: Վաթընանց Ավետիքն էլ *կա*, Օսեփանց Համիկ հորեղբայրն էլ – 407: Մի՛ գնացեք, էնտեղ մարդ *չկա* – 415: բանկում առայժմ փող *չկա՛* ասվի – 404: Մի բան էլ *կա* – 405: Բայց եղպես իրավունք *չկա* – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք *կա*, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: Տե՛վԱԼԺԱՆ ՍՄԱՆԱԼՈՒԻՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ԶՈՐՍԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒԽ ԽԴԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿՄ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԴԻՆԱ ՂԱՍՏՐԵԼԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411: ուրիշ տվյալ էլ *կա*, որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: չէ՞ ուրիշի ցավը բացահայտող ու կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ *կա* – 412-413: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման *չկա՛* որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: բայց թաքուն հակառակություն *կա* – 414: բայց թատվ խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս *կա* – 414: նրանց Մանվելն ու մեր Ալեքսանը գուտ էնպես՝ եղել են ու *չկան* – 283: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ *կա՞ն*, դո՞ւք ոնց եք – 291: շատերն էլ *կան՝* որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է էս ձորը – 308: այսինքն իր անելիքն ու չանելիքը իր սեփական մտքում պատրաստի *կան* – 387: բայց շատերն էլ *կան՝* որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: Երկու վկան էլ *կան* – 407: Երկուսն էլ *կան՝* կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: Դու *կայիր*, անոշ – 336: Գրպանում օդու մի կիսատ շիշ *կար* – 268: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին *կար*՝ կարոտից թուլացան – 281: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա *չկար*, ամայի էին – 282-283: տանն էլ երեք տղա-երեխա *կար* – 286: այսինքն տղերքի վրա իրենից վտանգ *չկար* – 289: իր վրա էլ տղերքից վտանգ *չկար* – 289: մյուսներից թաքցնելու կարիք *չկար* – 293: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ *կար* ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռնկոցի ներկայության համար – 294: բայց հարսների վրա վտանգ *չկար* – 298: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն *չկար՝* որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բույսի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: հետո, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու Սանդրոյի, հին թշնամություն *կար* – 301: Հավատացող *կար՝* թե Սանդրոյի խոսքը Օմակուտի մեր կողմից էր – 305: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվլիկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն *կար* – 306: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը եղպես էլ *կար* – 309: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր *կար* ու դեռ Սոփիի նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին ժամանակներից *կար* – 318: էլ տեղ *չկար* – 323: բակում մի ծրտած տեղ *չկար* – 326: ուր տատի հետ պապ էլ *կար* ու իրար անխոս էին հասկանում – 326: կողքիս կանգնած մի ոտը-բռնող *չկար* – 328: Իսկապես, գրպանում փողի մասին հեռագիր *կար* – 330: բայց հորենական տունը քանի *կար՝* աղբյուրն էլ կար – 331: բայց հորենական տունը քանի կար՝ աղբյուրն էլ *կար* – 331: ջուրն ուրեմն դեռ *կար* – 331: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան *կար* – 339: ուրախություն *կար* – 342: նավթ *չկար* – 345: Պահեստի տականքին կապված մի հավատարիմը *կար* – 345: ու գյուղում փախստական տղա *կար* – 346: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում *կար՝* որ ասեինք լճկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: բայց հենց այդպես էլ *կար* – 349: անասուն *չկար* – 351: քարաղը *չկար* – 351: գյուղում գոմշացու *չկար* – 352: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ *կար՝* կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: և արդեն դանակ-սրող *կար* – 354: հորթի միսն ուզող-չզգվող ծերունի էլ *կար* – 354: Թեվիկը տասնհինգ-տասնվեց տարեկան էր ու *կար* – 354: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կույ-եկած *կար* – 354: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը՝ Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ *կար* – 354-355: բայց Շուշանի խոսքում հիմա չարություն *չկար* – 356: սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ *կար* ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: լուռ ենթադրություն *կար՝* թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: և նրան «Բրացյանի ետնամոզի» ասող էլ *կար* – 361: բայց նաև թաքուն հուսացող *կար՝* թե անշահ չի – 361: ու ֆերման հիմա *չկար* – 361: դետեի փոշին արդեն լույս էր ընկել ու մեր տանը լու *չկար* – 363: ծառի վրա տերն *չկար* – 363: Կամ նրա ռբսի վերաբերյալ որևէ վատ բան *կար՝* այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուղորայց *կար՝* իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: է՛, Օմակուտը քանդվում էր ու հույս *չկար* – 370: այսինքն հույս *չկար՝* թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կոփվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: Վերևը քար *չկար* – 371: այսինքն ճանապարհ *չկար* – 372: բայց *կար* – 373: գնալուց առաջ աղջիկն ինչպես ավել էր դասավորել էր՝ այդպես *կար* – 375: թերմացք պահածոյի մեջ սիգարետի մի երկու կրճոն *կար* – 376: բայց պատասխան

չկար – 377: նրանցից խլելու, գիծը Մամռուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովքտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: քանի որ ենթադրություն կար՝ թե մի կարևոր բան է պատահելու – 378: ուրիշ գույն չկար – 378: բայց արանքում հիմա մի թեթև սառնություն կար – 380: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: ճնշվում, իր ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: որ Հովիտ մի բարձր կառավարական մեքենա կար – 388: ուրիշ շարժում չկար – 390: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: ներսները կա՞ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: ուրիշ ելք միգուցե կար – 404: ուրեմն իսկապես մի թաքուն բան կար – 412: նվիրելու օրից էդպես կային – 345: կային, նայում էին ու գիտեին – 346: քրիստոսի իրենց երեսը զգվանքով մեզանից շուտ-տված կային – 346: մոմի նման՝ որ արդեն հասնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: գոհացնող համեստ կապեր կային, խաղաղ ճնշման դեպքեր – 356: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393:

ԿԱՄ (շաղկապ) — Ջանդառի Սուփի՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամե՞ր, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար – 271: Ճամփին ինչ էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել, – չէ՛ ծիծաղած կլինե՞ր – 288: բայց իր խոսքը նա ասել ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռան էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Մանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սուփինի ծոցում է – 300: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: բայց Մանդրոն էն Վաթիկյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սուփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: չէ՛ գնդակը Բադոյի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-320: Ադուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՛ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: Չգիտեին Տաշքենդն ինչ է կամ գիտեին ու արհամարհեցին – 327: մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղը մտիր – 342: մի խոսքով անհայտ կորած կամ գոհված չէր – 349: միջոցի թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: սպանել էր կամ չէր սպանել – 357: Հովքտից գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սալ է տանելու Ջաղացներ – 358: Հովքտից գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սալ է տանելու Ջաղացներ – 358: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: չասաց քիչ է կամ բավական է – 366: դու մեր ետևից արի կամ արգելում ենք – 371: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: բայց չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: ոչ էլ նա էր Թեվրեկին ասել վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: չէր երևում պառավը որտեղ է կանգնած կամ նստած – 373: Մեր չունե՞ր որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում ես տանում է անկողին մտիր – 375: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վոռազ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: չի ուզում մի շփ բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: Թեվրեկից ամիսներով մեծ էր կամ նույնիսկ փոքր – 400: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները զվիսն աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Միբիր – 402: ասես կռահա բարձրորի հետ պարկի պոզը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402: թները կամ գուտ թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: էդ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափուծիծաղ է – 410: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Մանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Մանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414:

ԿԱՄԱՎՈՐ — կամավոր, իր կամքով, ասում է, իրեն անվարձ անտառապահ էր կարգել – 353: Էդ ինչի՞ տարածվեց՝ թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412:

- ԿԱՄԱՐ — Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ *կամարն* էլ՝ կամարի կեսը — 372: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ *կամարի* կեսը — 372: Բուխարու *կամարի մասին* էր ասում — 372: *կամարի դեմ* քեռու նման թևերը խաչած ու ոտները լայն դրած կանգնեց — 392:
- ԿԱՄԱՐԱՎՈՐ — Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին Վաթրնանք մաքուր սրբատաշից *կամարավոր* աղբյուր են կապել — 413: *կամարավոր* խորանի առաջ պիտի կոռնաս ու խմես — 414:
- ԿԱՄԱՑ — *կամաց* գնա — 285: Բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը *կամաց* շտկում է — 288: ասել էին արդար չայիդ պառավական կրակը խոզի կողքին *կամաց* մլիր — 298: վրայից *կամաց* կե ր — 298: խմում ու *կամաց* փսսում էին — 394:
- ԿԱՄ...ԿԱՄ — գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն *կամ* հավն է հիվանդ, *կամ* ինքը — 272: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխլված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման զննում էր, կարծես *կամ* որձերն էին ուրիշի, *կամ* ինքն էր ուրիշ — 274: Ասացին *կամ* ական չեն, *կամ* մերը չեն — 274: մենք *կամ* կոլխոզ չենք ուզում, *կամ* Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում — 299: մենք *կամ* կոլխոզ չենք ուզում, *կամ* ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա — 302: *կամ* արջերոց են եղել, *կամ* թաքուն ծնել շատացել են — 316: ու ինչքան հիշում ենք՝ *կամ* ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), *կամ* Մեղրակի կովի ետևից է ընկել — 344: ու մեր զավթած դրսը *կամ* լուռ լափելու է ինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, *կամ* թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու — 347: Բայց հիմա *կամ* լրիվ էր անտեղյակ, *կամ* քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուշ-եկած կար — 354: համապատասխան մարդը *կամ* ինքը մեծ պեպենտոն է, *կամ* իր ձեռքով է տրվելու Հովիտ — 366: *Կամ* նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, *կամ* նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին — 367: Փռան տաքությունից հետո գլուխը *կամ* ցավում էր, *կամ* հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի — 368: այսինքն որ *կամ* քարհանքերի տե՛րը, *կամ* Գլխավոր դիրեկտոր Սանդրո լինեն — 414:
- ԿԱՄՈՒԴՐ — *կամրջի* հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը բոպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ — 411:
- (ԿԱՐՄԻՐ) - ԿԱՄՈՒԴՐ — Ջարխեչավանքից *մինչև* Ոսկեպար ու *Կարմիր-կամուրջ* ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում — 268:
- ԿԱՄՔ — քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու *կամք* ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու — 296: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու *կամքն*՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր — 347:
- ԿԱՄՔՈՎ — Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի *կամքով* ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին — 296: կամավոր, իր *կամքով*, ասում է, իրեն անվարձ անտառապահ էր կարգել — 353:
- ԿԱՅԱՆԱԼ — Բայց սպասված թատրոն-տրաքոցը *չկայացավ* — 356:
- ԿԱՅԱՐԱՆ — Ջանդաղի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում *կայարան* է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը — 270: *կայարանի* կրպակն ամեն իրիկուն Երևանից ցիստեռնով զարեջուր էր ստանում — 382: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ *կայարանում* ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց — 338: քանի որ փոքր պեպենտոն բանակային երդման պես չգիտենք որ *կայարանում* ինչպես խոստացել, — գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, — այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր — 339: իր ասելիքը չգիտենք որ *կայարանում*՝ նա ասել պրծել էր — 339: եկել մեր *կայարանում* իջել, Հովրսի սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ — 358:
- ԿԱՅԾԱԿ — նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների *կայծակ* է, Բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի — 278: ասացինք Օմակուտի գլխին *կայծակ* է տրաքելու — 303: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու *կայծակի պես* շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին — 316:
- ԿԱՆԱՉ — 2 ր. 75 կ. օդու կիսատած *կանաչ* շիշը — 269: Բայց կարողացավ բռնել ղազախի հաստակեղն, մուգ *կանաչ*՝ համարյա թե սև ձմերուկը — 270: մոնղոլի *կանաչ* աչքերը կուլ գնացին — 274: նրա հագի *կանաչ* փեշը էսինչ վարըչի առածն է — 292: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջքանշանի ու *կանաչ* փեշի պատմությունն է — 292-293: քանի որ էդ *կանաչ* սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուլպանիքը — 299: Պետական կնքած *կանաչ* շիշ էր — 311: Էնիքը, հիմա լավ էր չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի *կանաչ* մաքուր աման լիներ — 331: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (*կանաչ* ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից է ընկել — 344: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի *կանաչ*-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի — 358: *կանաչ* աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են — 383: ու ճիշտ մեր Ջանդաղի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու *կանաչ* աչքերը շեղ են եղել — 407:
- ԿԱՆԳ ԱՌՆԵԼ — ցելերում *կանգ է առնում* — 407: շները ետևը-գցած իջել աղբյուրի մոտ *կանգ էր առել* — 415: և Օաթերի տակ *կանգ առավ* ու գլուխը կախեց — 293: Քեղուտ խոտհարքի տակից ծմակում *կանգ առավ* ու պատահաբար նայեց — 316: Բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դոնակի մեջ *կանգ առավ* ու չուզեց մտնել — 326: Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ ոչուփուշ տաշքենդոց տունն էր լինելու, *կանգ առավ* — 371: եկավ *կանգ առավ* նայեց ու մի անգամ էլ պտտվեց — 371: Մեր

եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս *կանգ առավ* – 384: *կանգ առավ* նայեց գյուղին – 391:

ԿԱՆԳՆԵԼ – և մենք էլ ամաչում ենք *կանգնել* բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա նեղացած – 283: հետո ուզում էր *կանգնել* չէր կարողանում – 289: ու երեսները պնդած *կանգնել* թե այո՛, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման *կանգնելը*, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Աստրենց ձեռքից, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ *կանգնելն* է, գնա՛, երեխա – 323: Պատշգամբում ու ճիշտ կենտրոնում *կանգնելու* արժանին միջոցն է թաթարն էր – 387: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ *կանգնելու* – 404: Եկավ *կանգնած* տեղը ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, ասաց – 269: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ *կանգնած* էր – 272: Մյուսը գործկումի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, *կանգնած* էր – 277: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ *կանգնած* եղել – 278: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին *կանգնած* է, Բայց ավալեր Օհանը ձեռը մեկնել ատում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Ամուսնու *թիկունքին* պաշտպան թագուհու նման *կանգնած* լուսահողի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: տուպրակը գլխին վերար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ *կանգնած* էր – 289: Թեվանը ձորում դեռ *կանգնած* էր – 293: Բայց խփելուց էլ պինդ եղոր *թիկունքին կանգնած* էր – 294: Մի օր էլ Ջանդաղը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր *կանգնած* – 295: մոլորված *կանգնած* էր – 295: սարի նման *կանգնած*՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297: Բայց նրա ճանապարհին խնդրողական էին *կանգնած* – 299: Որբնայրի կանայք նրա գնացքի կողքին վիզները ծուռ *կանգնած* էին – 299: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ մոլորված *կանգնած* է – 305: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում *կանգնած* ուրեմն իդուր էին էլքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: Բայց այդ ինչպես *թիկունքից կանգնած* ավալեր լինեն ու միաժամանակ նագելի – 310: նորամանուկն ու Մոփին *կանգնած* նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով՝ Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: մենք էս է պատրաստ *կանգնած* ենք – 317: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յարուն, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը *կանգնած* էին – 318: դեկավար շարքում լուռ *կանգնած* էր – 322: թևերը կրծքին խաչած՝ իրիկվա մեջ իր դռանը *կանգնած* էր – 323: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուներին՝ մեծ պեպենտը խախլուշկա հարսի կողքին *կանգնած* դեռ նայում էր – 325: Նայեցին տեսան իսկապես կոստյումավորված *կանգնած* է – 327: կողքիս *կանգնած* մի ոտը-բռնող չկար – 328: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման *կանգնած* էր – 328: Սև դարաչու դռանը մեծ պեպենտը փորը տնկած *կանգնած* էր – 331: ու մեր երեխայությունը բոլորի առաջ *կանգնած* էր գլուխը կախ – 332: Քարուկրի կույտին *կանգնած* ներս նայեց – 333: Քեռիների նման բաճկոնն ուներին՝ մոր դռանը մեծ պեպենտը թևերը խաչած *կանգնած* էր – 333: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա *թիկունքին կանգնած* էր – 339: Չոբանը հրեղ վկա է *կանգնած* – 343: Բայց կողքին *կանգնած* իրական պաշտպան էր ուզում երեխան – 348: և գյուղխորհրդի հետ *կանգնած* օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղրվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: ու այդպես հաստատ *կանգնած* էին – 349: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոցն է թաթարի թիգուկեն հասակը այդպես էլ *կանգնած* եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: հոր չհագած սապոգները հագին *կանգնած* սպասում էր մեծանա դեկավար դառնա, ասի – 353: սապոգների մեջ ձեռները քամակին *կանգնած* էր – 353-354: Մուրի հոր կողքին բարակ սիրուն վիզը ծուռ *կանգնած* էր – 354: Հալիվորը դանակի ծայրին, տեսել էր *կանգնած* նայում է – 356: Բայց բոլոր ճանապարհներին էլ *կանգնած* բախտ կա – 357: այսինքն ինչպես որ մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ *կանգնած* է լինում՝ այդպես – 360: մորթելու պատրաստ մատաղի գառան պես *կանգնած* էր – 360: դեմուդորոշ Ռոստոմն այդտեղ *կանգնած* էր – 361: *կանգնած* տեղը ծանրացավ – 361: արնակոլոլ, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր *կանգնած* – 362: Թեվիկը գերու նման առջը *կանգնած* – 365: նշանակում է մերոնցից մեկը պինդ *կանգնած* է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366: Մեջքն ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ *կանգնած* էր – 366: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը *կանգնած* էր – 366: Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի ոխերիմ հակառակությունը անտեսել, այգում *կանգնած* էր եղել – 367: Կախ-տված մսի մոտ դանակը ձեռին *կանգնած* էր – 368: կողքին շարմաղ ու սիրուն *կանգնած* էին – 368: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենտն էր այդտեղ ծանր *կանգնած*, այդպես իրականացավ – 369: չէր երևում պառավը որտեղ է *կանգնած* կամ նստած – 373: մեր Օմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնություն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովվոյի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված *կանգնած* էր – 377: ծայրին ու մի քիչ հեռու էր *կանգնած* – 386: ոտները չառ *կանգնած* էր – 391: Այդպես *կանգնած* էր – 392: ինքն այդպես *կանգնած* էր – 392: – Քվեր զավա կ, – կանչեց, – կողքից *կանգնած* է – 393: մինչև հիմա գլուխը կախ էր *կանգնած* – 394: ամեն մեկն իր համար առանձին *կանգնած* է – 395: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթոնք տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում *կանգնած* դեկավարում է – 396: ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքևն է սև արևի նման *կանգնած* – 396: Ինքը ներքևը լուռ *կանգնած* էր, թե շները՝ թե ինքը – 397: Այդտեղ այդքան *կանգնած* էր – 399: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռոշ ծամելով ավտոյի մոտ *կանգնած* էր – 404: գլուխը բարձրացնում տեսնում է տերտերները *գլխին կանգնած* – 407: եկել տեսել են յուզած *կանգնած* – 407: Բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է

մահն առաջը *կանգնած* գեշ ժպտում է – 408: Դանելանց հին, հետո կոլիտգային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի *կանգնած* է – 414: քաղցր, կոշտ, *բկում-կանգնող* հաց է – 330: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը *կանգնում*, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ *ենք* տեսնում ու ասում – 268: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները *կանգնում*, աշուձախ թուրքերեն *ես* խոսում – 286: Ջանդառս գլխարկը գլխին ուղղում ու պատրաստ *կանգնում է* – 275: նրա անմեղ տեղը գալիս Օհանի շարժմունքն ու պատկերն է *կանգնում* – 284: պահեստապետը չի *կանգնում* նրանց կողքին – 291: ձյունը ձղած սարից ինչպես եկել՝ ձոքերն էդպես կոնգոռակալած էլ *կանգնում-կանգնում* ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: ձյունը ձղած սարից ինչպես եկել՝ ձոքերն էդպես կոնգոռակալած էլ *կանգնում-կանգնում* ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: *կանգնում* ներկայացուցչի թնն է մտնում, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել եկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, *կանգնում* հանդիպողին նախատիքով նայում է – 346: սա էլ Հովրսի ղեկավարության մեջ է *կանգնում* – 379: բայց այստեղ է հսկում *կանգնում* – 380: գալիս *գլխին կանգնում* թքում է – 409: Իբր թե *կանգնում է*՝ չորեքթաթվել ասել էր – 415: օտար իրիկվա մեջ *կանգնում են* ու լացները գալիս է – 277: դպրոցական երեխեքը գնում ծաղիկ են դնում ու կողքին պատվի *են կանգնում* – 330: կենտրոնի առաջ իրենք *են կանգնում* – 398: Բայց Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, գործին տեր չէր *կանգնում* – 274: *կանգնում* երեսը երեսիդ նայում ու մոլնգում էր – 352: դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, *կանգնում* փստում էր – 381: դեղին փրփուրը *կանգնում*, ժամացույցով քսան թուպեում հագվի նստում էր – 382: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին *կանգնում էր* – 387: քանի որ ինքն առհասարակ չէր *կանգնում* – 386: երկու Ռոստոմը իրար կողքի *կանգնում էին* – 381: ղեկավարության առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով *կանգնելու էինք* – 305: *կանգնել* ղեկավարում *ես* ու տեղյակ չես – 392: *կանգնել* մտածում *ես* – 392: ինչ *ես* բերանդ ջուր առել *կանգնել* – 398: տեսանք կացնավոր ու քլունգավոր ջոկատ է *կանգնել* – 306: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ *կանգնել է* – 318: շեք-տված *կանգնել* նայում է – 334: Վաթրնանց Սանդրոն քեզանից ինչո՞վ է պակաս, որ խզի կողքին *կանգնել է* – 397: Ոչ գնում էր, ոչ էլ ասում ինչի է *կանգնել* – 399: բռնել ու քիթը ջնջիված, ականջը կերված, ձվանը ջարդված արյունվիկ *կանգնել է* – 407: ու որ պարկը վեղար արած *կանգնել* մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: *կանգնել* վիզը ծռել, Սիմոն քեռու յաբուխ խնդրել էր – 278: Յաբուն *կանգնել*, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն էս՝ գնանք – 278: զուգված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը *կանգնել* մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: Խեղճ նորահարսը *կանգնել*, կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու սովորում էր – 313: քաշող էժը՝ քոշը, բարձրացել պատշգամբում էր *կանգնել* – 323: մեծ պեպենոտը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը *կանգնել էր* – 345: մեջները *կանգնել* սպասում էր մեծանա սապրոցները լցնի – 345: եկել Օսեփանց դռանը պահակագործի պես *կանգնել էր* – 348: սուտ քրիստոս հալիվորը երեխայի գլխին մոլորվել *կանգնել էր* – 348: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած *կանգնել էր* – 352: բայց հիմար ուրախությունը երեսին նա *կանգնել* ու չէր հեռանում – 357: Պահեստում նրանց տակ Շուշանն աչքը պաղած *կանգնել* մնացել էր – 360: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պաստառը ակումբի ձակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկումի մեջ իր տեղը *կանգնել էր* – 378: հեռացել համարի ծայրին էր *կանգնել* ու համարի ղեկավար ու ախպեր չէր – 381: Ներքնը գլուխը կախ *կանգնել էր* – 392: սա *կանգնել*, կոպերն իր նման իջեցրած լուվել էր – 394: *կանգնել* սպասում էր ու չէր ասում ինչի է սպասում – 399: լեզուն բռնվել *կանգնել էր* – 409: *կանգնել* ասել էր – 415: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը *կանգնել* նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: Մյուս շները՝ ոչինչ, *կանգնել* նայում էին – 270: գլուխները բարձր *կանգնել էին* Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յաբուն – 276: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թուպե *կանգնել* մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոփ տաք մշուշները – 276: քեռի ու քվեր-տղա մի շարքում *կանգնել էին* – 395: եկել *գլխին կանգնել* տեսել էին – 415: – Դե լավ, դե լավ, – *կանգնեց* ասաց, – շան տղա – 270: եկավ *կանգնեց* թե՛ – Էդ ի՞նչ էս պատմում, արա – 275: Օհանը, ամբողջ չորհանությունը *կանգնեց*՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը դա չափտի լինի – 288: *կանգնեց* ասաց – 288: մեր արդար գոյությունը գնաց առաջը *կանգնեց* – 289: Խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած *կանգնեց*, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293: Բայց *կանգնեց* թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: Հովիտը *կանգնեց* ասաց – 299: ինքը սրտնեղված *կանգնեց* – 314: ձեռները ծոցում *կանգնեց* ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների ու իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: Եկավ թաղի գլխին *կանգնեց* – 324: մի խոսքով *տեր չկանգնեց* – 333: Գնաց չափարի տակով անցավ, առաջը *կանգնեց* – 333: Վերջը, *կանգնեց* հավասար ու մի բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: ասում էր *կանգնեց* ծափ տվեց ու եկավ գրկեց – 344: Աչքերը չոր վառվելով, շփշիտակ ու բերանը փակ *կանգնեց*, զապվեց-զապվեց ու շնչաց – 348: Շուշանը *կանգնեց* – 352: Հետո Մելքսեան խավարաչքը դռանը *կանգնեց* ու բկահագ տվեց – 356: *կանգնեց* ու մորը չճանաչեց – 358: այսինքն *չկանգնեց* ու պաշտպանեց՝ թե էսպես ու էսպես – 358: *կանգնեց* ասաց – 361: Ելավ *կանգնեց* – 367: բայց հպարտ, աղքատ ու վիրավոր փոքր պեպենոտը այդտեղ *կանգնեց* ասաց – 369: ինքը բերանը նեղացրած ու ծռած նրանց հավասար մի քիչ *կանգնեց* – 391: կամարի դեմ քեռու նման թները խաչած ու ոտները լայն դրած *կանգնեց* – 392: հիմա էլ երեսը պարզած *կանգնեց* – 394: սապոգավոր ու դանդաղ եկավ մեքենայի ակները տնողեց ու *կանգնեց* լռեց – 402: եկավ իր տեղը *կանգնեց* – 404: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ *կանգնեց* որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: *կանգնեցին* ու նայեցին՝ թե ինչ է ասում ու ինչ է ցույց տալիս – 280: Իրիկունն էլ *կանգնեցին* ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ

իրար ձեն տվին – 290: երկու կողքին *կանգնեցին*՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի ընկերն ենք – 314: նրանք էլ *կանգնեցին* – 314: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը *կանգնեցին*՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: Ինչպես որ միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ իրար թիկունքի *կանգնեցին* – 369: Մուրադենց դռներին *կանգնեցին* մի երկու խոսք խոսեցին – 390: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված *զլխին կանգնի*, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Նոր տրակտոր դռան *կանգնի*՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՞ն – 370: սադա-հնդկայի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկումի առաջ իրենցից միայն մեկը *կանգնի* – 395: Գնում ենք մեր ախպորը բերենք էստեղ *կանգնի* – 395: սպասել է *կանգնի* – 406: փոխանակ մի *կանգնեն* մոլորվեն – 331: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով *կանգնեինք* մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: *կանգնեք* ասեր Շուշանը եթե սարում՝ Թեվիկը գյուղում է լինելու – 288: Թաղի առաջ ասես *կանգնեք* միգեր ու նայողին մարդատեղ չդնեք – 373: երկուսով *չկանգնեին* – 395: մեծ պեպենտը կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը *կկանգնի* – 379: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, ինչքան *կկանգնյե* թող լինյե – 414: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ *կկանգնեն* կմերժեն, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336: կփակե՞ր ու բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը *կկանգնեք* – 380: քու ծնողը, քու եզան կողքին ես *պտեմ կանգնիլ* – 406: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին *պխտի* լուռ երեխայի նման *կանգնես*, նայես ու սովորես – 272: այ նորահարս, մոտ *կանգնիր*՝ որ դու էլ լես – 275: ասա Օմակուտա Մելքքանցից եմ ու մեջները *կանգնիր* նայիր – 329:

ԿԱՆԳՆԵՑՆԵԼ — էգուց բերում դռանը *կանգնեցնում ենք* – 369: Լեզգու խոսքը ճնշում ու *կանգնեցնում է* – 407: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն *կանգնեցնում*, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարձրում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: տեսնողներն ասում են էդ երբ *է կանգնեցրել*՝ որ մենք չենք իմացել – 388: Նրա կոխ-կալողին ձիթել ու *կանգնեցրել են* – 406: զուգված Թեվանին կողքին *կանգնեցրել*, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես *կանգնեցրել* զուգել ու թև-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Մինչև այդ, միջնեկ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին *կանգնեցրել*, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404: մեջտեղը Շուշանին ու Թեվոյին *էին կանգնեցրել* – 362: տարանք պահեստի դռանը *կանգնեցրինք* – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը *կանգնեցրինք* – 362: բայց որ ամբողջ ֆերման իմ առաջ բերդ *կանգնեցրիր* – 360: Ջանդառին ու Սոփին տարավ *կանգնեցրեց* ետ-ավարված որձերի մոտ – 280: տարավ որձերի մոտ *կանգնեցրեց* – 280: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին *կանգնեցրեց* – 318: *կանգնեցրեց* – 345: *կանգնեցրեց* ասաց – 348: Բերեց ներքը եղբոր մոտ *կանգնեցրեց* – 391: որբնայրի կանանց պաշտպանության հանձնաժողովը կենտրոնից կբերեմ գլխներիդ *կկանգնեցնեմ* – 350:

ԿԱՆԳՆԵՑՎԵԼ — ու դռանը նոր տրակտոր *կանգնեցվի* – 366:

ԿԱՆԵՓ — Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու *կանեփ* էր լինում – 377:

ԿԱՆԹԵԼ — ոտը պինդ գետնին խփեց ու բռունցքները կոնքերին *կանթեց* – 365: կոները *կանթեց* – 365:

ԿԱՆԽԱՏԵՍԵԼ — Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն *է կանխատեսում* – 379:

ԿԱՆՉ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձի՞ծ-անքամակի՞ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի *կանչ* թվա – 279: դեռ *կանչեր* ու թարմ կարմիր փողկապներ էին գնում – 403: այդ *կանչերը*, այդ ուրախ կոփները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա *կանչի* այդ խնդրողականությունը – 343: և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա *կանչի մեջ* անմարդ հարսի սուտ կոփ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343:

ԿԱՆՉԵԼ — բայց մեկ էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ Սոփին *կանչելուն* – 314: աստված *ենք կանչում* էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: *կանչում էր*՝ խաբի կապի – 314: Թեվա՛ն, – *կանչեց*, – Ջարխեշավանքը գիտե՛ս՝ էն որ իրենք ասում են Հաղարծին – 275: *Կանչեց* ասավ – 298: – Արի հե-եյ, – *կանչեց* – 298: բայց Ջանդառը *կանչեց* – 298: Սանդրոն վերջը մեզ *կանչեց* հեռախոսի մոտ – 307: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը *կանչեց* – 308: – Այտա՛, – *կանչեց*, – թող գան – 314: Ջանդառը սուլեց ու *կանչեց* – 316: «Ադո՛ւ տուն» *կանչեց* – 343: *կանչեց* – 343: *կանչեց* – 343: Օսեփանց Համբոյի տան մոտից Շուշանը ցավով ու ծիծաղով *կանչեց* – 352: – Ադո՛ւն, – *կանչեց*, – ախչի Ադո՛ւն – 367: — Չոդե՛մ էդ ապահով գյուլիդ, – *կանչեց*, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըոխել մտել ես ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: – Ախչի իի, – *կանչեց*, – սիրտս հիմա կպատռի – 368: *կանչեց* – 368: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) *կանչեց* ասաց – 373: – Քվեր զավա կ, – *կանչեց*, – կողքիդ կանգնած է – 393: գնամ ինքս լաց լինելով խնդրեմ *կանչեմ* – 353: *կանչեք* հաշվիր – 306: մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք ճաշի *կանչեին*՝ ամբողջ ամառն էդ էր – 306: ասել էր Թեվաններին *կանչեցեք* հեռախոսի մոտ – 307: Օսեփանց Աբելին *կանչեցեք* գա ծնեցնի – 353:

ԿԱՆՅԵՐՏ — ջոկատի վրա էդ քանի՞ շնով եք հարձակվել՝ որ *կանցերտը* հասել է կենտրոն – 306:

ԿԱՆՓԵՏ — նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի *կանփետով* կլինի եկած – 312:

ԿԱՇԱՌՎԵԼ — չէր *կաշառվում* – 353:

ԿԱՇԱՌՔ — գրպաններում դա *կաշառք* շաքար ու սանձ է պահում – 316: սրա խիղճն ասացինք *կաշառքով* շարժենք – 382:

ԿԱՇԿԱՆՂԵԼ — քեռին էր, բայց կոացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները *կաշկանդեց*, դրեց ծնկի տակ – 399:

ԿԱՇՎԵ — այսինքն *կաշվե* գոտուց պիտի կախեր — 271:

ԿԱՊ — տնտեսության հետ անմիջական *կապ* չունի — 380: գոհացնող համեստ *կապեր* կային, խաղաղ ճնշման դեպքեր — 356: կասեւ Ջարխեշաձորում *կապը* գլխից հանեցի — 276: բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ մի խայտառակ *կապից* հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված — 285:

ԿԱՊԱՎՏՈՒՐ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ *կապակտուր* փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր — 347:

ԿԱՊԱՎՏԵԼ — կապել, *կապակցել*, տրամաբանել ու վճռել *էին* — 388:

ԿԱՊԱՎՈՐ — Իրենց արանքում մեզ բանակային *կապավոր* էլ դարձրին՝ սվյազնոյի — 289:

ԿԱՊԵՁԵ — որ իրենց նույնանման բռնավորի ու *կապեզեի* Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը — 356: Խաթուն Երնջի իմաստն այն էր, որ *կապեզեից* նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ — 352: գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի *կապեզեում* մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր — 349:

ԿԱՊԵԼ — քանի որ տեղը լիճ *կապելու* ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է — 302: Սխալ *կապած* բեռան պես՝ ասում ես հիմա շուռ կգա — 279: գլուխը *կապած* մեծ Սովինի հետ գյուղ իջավ — 290: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ *կապած* է լինում — 300: մեր հայրերի ու հորեղբայրների *կապած* գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Ծմակուտի մեր կոլխոզին — 306: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, *դուժան-կապած* քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ — 322: մեջքիս *կապած* կտանե՛մ ֆերմա — 342: ձին պատրաստ *կապած*՝ գազազած սպասում էր թոքախտավորի հասնելուն — 344-345: ռուսերեն կոլխոզ խարանով Դոնբաս կարմիր հովատակը ներքևը *կապած* էր — 362: ու ծանր ժամացույցը *կապած* սև ձեռքը կարճ նետել է ձորի վրա — 402: գլխին կտավատի ձեռքով ձվածեղ *են կապում* — 408: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած *երգ էր կապում*, թե՛ ձիու հին ժամանակներից կար — 318: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիոներ երեխեքի համար լիճ *են կապելու* — 301: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի *պայման է կապել* — 411-412: Օդային գնացք *են կապել* — 275: մահվան թմբիրի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր համար պատգարակ *են կապել* — 316: Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին Վաթրնանք մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր *են կապել* — 413: երեխայի գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել *կապել էր* երեխայի մազին — 292: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին խառը *կապել*, ուսի վրայով կրծքին *էր* գցել ու թարգմանիչ գնում էր — 337: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բռնական կասկածի նա շորերը *կապել* ու նրա ետևից ճամփա *էր* ընկել Սիբիր — 357: չափարները պինդ *կապել* ու հանգիստ *էին*՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի — 331: հինգ կապոց հագուստ *էին կապել* — 358: *կապել*, կապակցել, տրամաբանել ու վճռել *էին* — 388: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն *կապեց* — 292: բերանը *կապեց* տվեց ձեռք, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից — 313: ռուսերենի *կապեց* ու այստեղի կարգերը ջնջեց — 342: Բերեմ գոգնոց *կապեմ* — 327: կանչում էր՝ խաբի *կապի* — 314: պողոտեքը սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիւրից *կկապեմ*, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում — 311: Մեջքիս *կկապեմ* ու կտանե՛մ դպրոց — 342: մազները կհյուսեմ ու գույն-գույն բանդ *կկապեմ* — 342: քոչը *կապեք* — 353: բեռները *կապեցեք*, էստեղ էլ չեղավ — 353:

ԿԱՊԿՈՒԹՅՈՒՆ — այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքների ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների *կապկությունը* դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ — 396:

ԿԱՊԿՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — բայց որ ժողովրդի առաջ իրենք *կապկություն անեն* — 396:

ԿԱՊՈՑ — հինգ *կապոց* հագուստ էին կապել — 358: թնի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ *կապոց* Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա — 358: մի առանձին *կապոց* Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի — 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր *կապոց* Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի — 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ *կապոց* էլ՝ Տիգրանի — 358:

ԿԱՊՎԵԼ — Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են *կապված*, Էսինչը՝ Էսինչի — ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք — 287: Օհանի մեր Սովինի սովորեցնում է թե էսպես որպեսզի տանը *կապված* մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին — 320: Պահեստի տակաճին *կապված* մի հավատարիմը կար — 345: Մուրադենց տների հետ *կապված* մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել — 405: *Կապվել*, այստեղից Ծաթեր հեռախոսով պատմում ու ծիծաղում էր — 293: Հաշվապահության հետ հեռախոսով *կապվել էին* — 410: Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ որ իմ ոտ *կապվի* ձեր անուրախ կյանքի՛ն — 370:

ԿԱՊՈՒԿ — մի բոքոնի չափ քարն, ասում է, մի *կապուկ* փող է — 414: սամիթը քաղել, *կապուկը* պունից կախել էին — 328: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն *կապուկինը*, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն — 356:

ԿԱՊՈՒՅՏ — *կապույտ* աչքերով ուշադիր նայում ու բան չի հասկանում — 271: իր նշանավոր *կապույտ* կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ Ետիված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ — 274: Եվ ձեռքերը *կապույտ* կոստյումի գրպանում՝ ավարի միջից դուրս եկավ — 281: հետո *կապույտ* աչքերը լցվել էին — 309: Խեղճ նորահարսը կանգնել, *կապույտ* աչքերով ուշադիր նայում ու սովորում էր — 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թըն-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, *կապույտ* բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր — 313: տասն անգամ

- խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում *կապույտ* չափարների մետաղե ցանցերը – 324: հիսուն ու դեռ հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա *կապույտ* ցանցով առանձնացված – 326: *Կապույտ* բարակ կոպերը վրա բերեց – 329: *կապույտ* կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով էն մյո՞ւսն ով է – 390: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ *կապույտ* հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զննագնել – 401:
- ԿԱՊՈՒՅՏ ԱՂԲՅՈՒՐ — մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարքն առաջներս՝ *Կապույտ աղբյուրի գլխին* սեղան գցեց – 319: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով *մինչև Կապույտ աղբյուր* ու համարիք Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403:
- ԿԱՊՈՒՏԼԵՌ — մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոռտն էլ *Կապույտլեռան* լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: Քոշաքարա *մինչև* Զարդաքար ու *Կապույտլեռ* ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով *մինչև Կապույտլեռ* ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334:
- ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ — Գիտե՞ս, ընկեր չոբան, որ *կառավարական* հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է – 374: որ Հովիտ մի բարձր *կառավարական* մեքենա կար – 388:
- ԿԱՌԱՎԱՐԵԼ — կարող ենք *կառավարել* – 379: ասի Օմակուտի բարդույթը *կառավարելուց* հրաժարվում եմ – 383: ձեր էդ քամակով էլ Օմակուտ *էք կառավարում* – 389: մի նախագահը յոթ գյուղ է *կառավարում* – 304: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը *կառավարում են*, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: Սանդրոյից հետո էլ ի՞նչը *կառավարեմ* – 385: բայց վաղը՝ ց-վաղուց գիտեր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը *պիտի կառավարի* – 405:
- ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ — եթե Օմակուտը առանձին միավոր լիներ՝ մեքենայական տնտեսության *կառավարիչը* ինքն էր լինելու – 387: Արգունիսկիների *կառավարիչը* ներքևի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել – 406:
- ԿԱՌԱՎԱՐՈՂՈՐ (փոխանություն) — նշանակում է մերոնցից մեկը պինդ կանգնած է աշխարհը *կառավարողների մեջ* – 366:
- ԿԱՌԱՎԱՐՎԵԼ — Չի *կառավարվում*, չի՛ – 400: Չի *կառավարվում*, չի՛ – 400: չի՛ *կառավարվում*, չի – 400: չի՛ *կառավարվում*, չի – 400: Էս հավիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով *կառավարվենք* – 355: համարվել էր՝ որ մեր ժողովրդի համաձայնությամբ Օմակուտը *պիտի* Հովրտից *կառավարվի* – 305:
- ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու *կառավարություն* չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ *կառավարության* և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: հանրապետական *կառավարության* հարցումի առաջ Հովիտն արդեն պատրաստի հակաձրագիր է ունենում – 380: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական *կառավարությանը* հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:
- ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ — Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց *կառավարումը* քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: բայց հիմա Սանդրո Վաթիկյանից հետո Հովրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության *կառավարումը* չէր ստանձնել – 385: կուղարկելին *կառավարման* վեցամսյա դասընթացներ – 382:
- ԿԱՌՈՒՅՈՒՐ — հուշարձանի *կառուցման վրա* քաղաքաբնակներին հավասար ու նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388:
- ԿԱՍԿԱԾ — Հրեղ ժողովրդի մոտից էս գալիս ու տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա *կասկած* կա – 397: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ *առանց* բուպեական *կասկածի* նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: *որպես* գուտ *կասկած* ու շառ – 361:
- ԿԱՍԿԱԾԱՄԻՏ — *կասկածամիտ*, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անայայնման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386:
- ԿԱՍԿԱԾԱՎՈՐՎԵԼ — Հետո՞ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենոտին ու մյուսներին *կասկածավորվելու* ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365:
- ԿԱՍԿԱԾԵԼ — բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն *ենք կասկածում* – 308: Ինքը եթե շատ ուժեղ *կասկածում էր*, մենք ինչ իրավունք ունենինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: բոլոր ձեռնարկների վրա *կասկածում էր* թե անտեղի են – 386: մի թեթև *կասկածեց* – 368:
- ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ — անասնակերիդ հաշվարկը *կասկածելի* է՝ երկո՞ւ – 399:
- ԿԱՍԿԱԾՎԵԼ — անխոս *կասկածվում էր* թե Ուցյունն ու կոնատը հիմա իրենք դուրս կգան – 361: կոնկրետ՝ *կասկածվում էր*, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:
- ԿԱՍՏՅՈՒՄ — այսինքն թե էս *կաստյումը* որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274:
- ԿԱՍՏՈՒՄ — ճանապարհին սա Դսեղա գյուղկոռպից կարմիր կոշիկ ու *կաստում* էր առել – 292: *կաստումը* քանի հագիդ է՝ գնա ներկայացիր ու նայիր – 329: *կաստումը* փչացնում էս – 334: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն *կաստումը* հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ *կաստումը*

Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292:

ԿԱՍՏՈՒՄԱՎՈՐՎԵԼ — Մյուսը գործկումի նման *կաստումավորված*, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277:

ԿԱՍՏԿ — *Կատակ* էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Մինչև Ջանդաղի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք *կատակ* կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Կարծում էին կիսդառ ու կասի *կատակ* էր – 399: մոտավորապես կռահում ենք, բայց առավել ևս հասկանում ենք, նրա *կատակի* խոր մարդկային իմաստը – 286: նրանց տնական *կատակի վրա*, խոսքը թեկուզ Ջանդաղի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սատել էր – 410:

ԿԱՍՏԿ ԱՆԵԼ — *կատակ եմ անում* – 385: *Կատակ ենք անում*, մատաղ – 394: Թեվըկին սիրելուց ու խղճալուց հետո *կատակ է անում* – 411: *Կատակ էինք անում* – 398: Հասկանալի էր՝ որ *կատակ էր անում* – 394:

ԿԱՍՏԿԻ ՏԱԼ — ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու *կատակի տալով* տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: բայց ախպերը *կատակի տվեց* ու չօգնեց – 383:

ԿԱՍՏԱՂԵԼ — *կատաղած* ծմակուտցին դեռ միայն ուսուցիչ է – 350: թե չէ, հա տ, գիտե՞ք՝ որ առանց էր էլ *կատաղած* եմ – 350-351: *կատաղած* խոտուծաղիկ էր – 355: մեջքը *կատաղած* քոր էր գալիս ու ձեռը սրին էր գցում – 406: անարժանը հացից *կատաղում է* – 350: Լեզգին *կատաղեի*, ձին էտևից մորակել ասել է՝ սանին աթասըն, հորդ քյալեն – 407: *Կատաղեց* – 297: այսինքն որ հացից *չի կատաղի* – 350:

ԿԱՍՏԱՂՈՒԹՅՈՒՆ — ժանտախտի մի *կատաղություն*՝ որ թուրք բեգերին սարերից քշեր – 355:

ԿԱՍԱՐԱՄՈՒՆ — «Ուցյունի կոան» ու «Ուցյունի *կատարածու*» էլ – 361:

ԿԱՍԱՐԵԼ — ու մեր հոր պատգամը երկուսով *կատարում ենք* – 384: պլանները նրա գործարանը *կատարում է* – 383: մինչև նրա վարիչությունը *չի կատարել* – 383: Խեղճ երեխան մեռավ ու հայրը նրա երազը *չկատարեց* – 302: Մելքքանց Մերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով *կատարի* – 285: ո՞ւմ համար *կատարեր* – 302: որ կարոտից էդպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ *չկատարես*, թե չէ քու Ջանդաղը կգնա ու էլ չի գա – 270:

ԿԱՏՈՒ — *Կատու* էլ ունեին, այտա, կատվի ձագ – 314: եկել մոլորված սրանց գտել՝ թե ձեր *կատուն* եմ – 314: այսինքն ինչպես որ *կատուն* հողով վռագ ծածկի – 394: Կատու էլ ունեին, այտա, *կատվի* ձագ – 314: ու ինքը *կատվի* ձագի նման շուլավի – 347: *կատվի պես* իսկույն հազար խոսքուհեքիաթով ծածկում էին – 394:

ԿԱՐ — *կարերն* արդուկեցինք հատուկ խանձելով – 363: *կարերի մեջ* իրենց հայրերի ու պապերի ժամանակներից խոզի ոջիլ էր շարվել – 363:

ԿԱՐԱԼ — Գղալի տակը լիզում ասում է «*կարալ չեմ*» – 407: ասել է «*կարալ չեմ*» – 407: որ *կարալ չեմ* ու էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, է՞ս – 407:

ԿԱՐԳ — Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովըտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված *կարգ* է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիքի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: ռուսերենի կապեց ու այստեղի *կարգերը* ջնջեց – 342: թե չէ նոր *կարգերը* Մուրու տան վրա գորու չեն – 363: իրենց երկրի *կարգերն* էլ մեծարե՛ց – 342: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՞ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,– ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը *կարգով*-խնամքով տեղավորեց – 271: օրն իր *կարգով* կգնա – 271: Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական *կարգով* երկու Թեվըկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291:

ԿԱՐԳԱԳԻՐ — սա գյուղկոռայի գարեջուրը բերելու *կարգազիրն* է – 387: և բոլոր *կարգազրերն* ու չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարսած պահում էր – 387:

ԿԱՐԳԱԴՐԵԼ — Այ ընկեր,– ասաց,– որ էդպես ուրիշի գործը *կարգադրում ես*, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ որկում – 395: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը իշխանավարի *կարգադրեց*՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: առանց նայելու և առանց շուռ գալու *կարգադրեց* – 334: գողի նախագահը *կարգազրեց* մորթել, միսը ժողովրդի վրա բաժանել – 354: Տիգրանը *կարգադրեց* մորթել ու միսը ժողովրդին ձրի բաժանել – 354: Վերնից *կարգադրեց* ասաց – 396: այսինքն հազար նախագահ էլ *կարգադրի*, որբնայրուդ դուրը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: բայց միջնեկ Սեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովըտից թող ինձ *կարգադրի* – 389:

ԿԱՐԳԱԴՐՎԵԼ — չգիտեր էլ իր գործի մասին ինչ է *կարգադրվել* – 295:

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ — Իր վիճակի մասին մի որևիցե *կարգադրություն*, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: բացակայելիք օրերի մասին մի *կարգադրություն* էլ չէր թողնում – 298: Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ կարևոր *կարգադրություն* եմ անում – 365: այսինքն թե էս կաստյումը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո *կարգադրությունները* նրան կանես – 274: սպասում էին որևէ *կարգադրությամբ* ինքը Հովիտը զանգի – 389: պաշտոնական գրավոր *կարգադրությամբ* նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից եկած *կարգադրություններով* հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400:

ԿԱՐԳԱՅԻՆ — երկրորդ *կարգային* հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379:

ԿԱՐԳԵԼ — Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ *էիր* իբր թե առաջնորդ *կարգում* ինքդ քեզ – 280: կամավոր, իր կամքով, ասում է, իրեն անվարձ անտառապահ *էր կարգել* – 353: ու երևակայի մի տասնհինգ-քսան բանվորի վրա ղեկավար *չկարգեին* – 382:

ԿԱՐԳԻՆ — Բայց ուրախությունը դեռ մի *կարգին* չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է է-է – 271: երեք օրում *կարգին* ուրեմն կարոտելս էր – 278:

երեսին մի անգամ *կարգին* չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի *կարգին* պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: Էս հալիվորները ոչ մի *կարգին* ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: Բայց մորը մի *կարգին* բացատրություն չէին տալիս – 370: ոչ մեկին չեն թողել դպրոցը *կարգին* վերջացնի – 410:

ԿԱՐԴԱԼ — մնացած ժամանակը *կարդում էին* – 406: *կարդում էին* – 406: պառկած *կարդացել*-կարդացել ու գիրքը ձեռին քնել էր – 375: պառկած կարդացել-*կարդացել* ու գիրքը ձեռին քնել էր – 375:

ԿԱՐԵԼԻ — Ջանդաղն այդ մասին միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր *կարելի* – 273: Թե ուրեմն չի *կարելի* երեսային այդպես ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: Էդ հայ-քրիստոնեություն չեղավ, չի *կարելի* – 283: մեր հալիվորը գյուղից ասել էր *կարելի* է – 285: Բայց դե չի *կարելի* տարով հյուր ընկնել – 299: չի *կարելի* – 305: Չի՝ *կարելի* – 308:

1609Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ *կարելի* մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: Բոլոր կնիկներանց խեղ ու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ *կարելի* է, Մաշային չի կարելի է – 338: Բոլոր կնիկներանց խեղ ու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի *կարելի* է – 338:

ԿԱՐԵԿԻՅ — չէ՞ ուրիշի ցավը Բացահայտող ու *կարեկից* մի հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413:

ԿԱՐԵԿՅԱՆ — շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ *կարեկցանք*, շտապ հասկացողություն, ծնակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: ուզում են կարիքի մեջ լինես և իրենց *կարեկցանքի* ենթակայության տակ – 292:

ԿԱՐԵՆԱԼ — դու չարչարվում ու *չես կարենում* – 402: Բայց չի *կարենալու* – 379: Կարող էիր ու չպահեցի՞ր, թե՞ *չկարեցար* ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: վախում եմ *կարենամ* ոչ – 407: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետր վերցրել ճամփա ընկել թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք *կարենանք* Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: *կկարենա՞ս* պատճառը բերանից պոկել – 369:

ԿԱՐԵՎՈՐ — Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի վերաբերյալ *կարևոր* կարգադրություն եմ անում – 365: իբր թե *կարևոր* մուտքի են սպասում – 370: Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի *կարևոր* միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վտաղ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: քանի որ ենթադրություն կար՝ թե մի *կարևոր* բան է պատահելու – 378: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիզան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտեր, Հովրտի-Ծմակուտի կուսակցական կերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցգարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ *կարևոր* խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ԿԱՐԻՃ — Արնաքամվե՛լ, *կարիճ* էր դարձել, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են – 323:

ԿԱՐԻՔ — մյուսներից թաքցնելու *կարիք* չկար – 293: Բայց կարծում էր իր մեծ *կարիքը* նորից են զգալու – 301: այսինքն թե այս տունը նրանց *կարիքը* չունի – 380: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր *կարիքներին* – 310: ուզում են *կարիքի մեջ* լինես և իրենց կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ ուշադիր ու միշտ օգնության *կարիքի մեջ* – 365: աշխատավորիդ *կարիքի առաջ* օրինակ էդ ինչի՞ ես ճռում – 393:

ԿԱՐԾԵԼ — *կարծում ենք* նրանք բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: ու մինչև հիմա որ ասում են ժողով՝ *կարծում ենք* աշուղի համերգ է – 304: ու *կարծում ենք* դա ոչ միայն ընկերություն էր, այլ նաև ուսուցչություն – 309: Խմում ու ծիծաղում էր ամուսնու *կարծում ենք* ոչ միայն հնձի վրա – 310: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը *կարծում ենք* պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: Էս ճիպուղ *կարծում ենք* կտրվել է, ուրեմն, Քեղուտ խոտհարքի տակերից. տղերք – 393: Բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու *կարծում ենք* միակը իր հեր Ակոփն է – 403: թե՞ *կարծում ես* էդ մարդը Հիտլերից մենակ քեզ համար է փրկվել – 367: թե՞ *կարծում ես* հին ժամանակներն են – 374: որ չենք խոսում՝ *կարծում եք* մենակ դուք եք – 318: անունս Մուրու մոգի եք դրել ու *կարծում եք* էնիք է – 318: մեծ պեպենտը *կարծում է* քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: *կարծում են* գյուղից ու տեղից են փախչում, մատաղ – 329: *կարծում էինք* չգիտի – 290: իսկ որ ձեռը բերում քսում էր մեր գլխին՝ *կարծում էինք* սովորեցնովի է – 320: մենք էլ *կարծում էինք* Մաշադ մարդ չունի ու զուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: հպարտացանք ասացինք քա ի՞նչ էիր *կարծում* – 304: Բայց *կարծում էր* իր մեծ կարիքը նորից են զգալու – 301: խեղճը *կարծում էր* ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու լաշառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: *կարծում էր* ոչխարը ոնց էլ կորչի՝ ինքը կգտնի – 313: *կարծում էր* ժողովրդից թաքուն է – 354: ու *կարծում էր* ինքն ինչպես հասկանում կյանքն այդպես պիտի լինի – 361: Թեվիկը *կարծում էր* երեխան մոռացել դուռը չի փակել – 375: հալիվորը երևի թե *կարծում էր* Ծմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377: *կարծում էր* ջքանշանը կտան ու առաջ կքաշեն – 383: *կարծում էին* – 267: *Կարծում էին* կքնի – 271: *կարծում էին* բանակից գա՝ կնստեն կխորհրդակցեն – 295: Բայց քանի որ *կարծում էին* աչքը քեռու անտառապետությանն է՝ դարձան քեռուն – 391: *Կարծում էին* կխղճա ու կասի կատակ էր – 399: Բայց այնքան երկար էին դեկավարել, որ *կարծում էին* ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկանելի հալիվորներ են – 400: մահվան թմբիի մեջ *կարծել է* ծաղիկներից ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել – 316: *կարծել էր* լրիվ էնպես է – 269: սխալմամբ *կարծել էր* նանը սարում ու Վարդոն հորանց է – 319: *կարծել էր* այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: *կարծել էր* Ծմակուտը հին թուրքի գյուղ է – 401: Ջանդաղի հետ խառնել, *կարծել էին* իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդաղն է – 409: *Կարծեցինք* նանի վերաբերյալ է – 321: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու *կարծեց* ինքն

ալարել ու չի խոսել – 315: շփոթված լռեց ու *կարծեց* իր նպատակի գյուղը չի եկել – 356: *Կարծեցին* պայմանավորված է – 268: *Կարծեցին* վիրավորված հպարտություն է անում – 369: *Կարծենք* կենտրոնում կարծիք կա, որ պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: *Կարծենք* փախստականի ալիմենտը էս գյուղից է գնում – 405: դու մեզ խավար Օհան *չկարծես* – 289: այլ էն է՝ ինչ որ ռեստորանի տերը *կարծի* – 313: գուցե *կարծի* երազ է եղել ու իրենից ամաչի – 347:

ԿԱՐԾԵՄ — Չեմ նկատել, բայց *կարծեմ* կորած չի եղել – 327:

ԿԱՐԾԵՄ — ինքը *կարծես* և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: *կարծես* ուրիշի ձեռք լինի ու ճիպտուն ուրիշի ձեռքի լինի – 268: *կարծես* ոչ թե երեք օրվա՝ բանակային ծառայության երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: Բայց ծալեց ու դրեց թարեքին՝ *կարծես* իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: *կարծես* ոչ կորո՛ւստ էր գտնվել ու ոչ էլ ընկել ր վերադարձել – 271: մորթը *կարծես* բարձր հյուրերի ներկայությամբ էր լինում – 272: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման զննում էր, *կարծես* կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: Ու *կարծես* ծաղր անի – 303: տնտեսությունը *կարծես* դեռ իրենն էր – 312: ինքը *կարծես* դեռ նախագահ էր – 312: *Կարծես* հատուկ ծաղր անեին – 327: *Կարծես* լաց չէր եղել – 342: և բոլորի համար մի բռնեց, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր *կարծես* հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Ժողովուրդը ետններից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, *կարծես* բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները *կարծես* նկար լինեին – 352: *կարծես* կուշտ կերել ու ատամները քչիորելով նայում էր – 368: ասաց ու կացինը *կարծես* ձեռին սպասեց – 369: Սպիտակ, շիտակ բարդու վրա *կարծես* ուրախացավ – 372: *կարծես* հատկապես էր խորտակում ու հատուկ թշնամանքով հասկացնում – 373: *կարծես* կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու շրջկումի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: փռան վարիչին, *կարծես* իրենց բերանով չէին ուտելու, ասաց – 388: այսինքն *կարծես* բեմում խոսելիս լինեք դահլիճի ժողովրդին ի լսելիք – 393: *կարծես* խուլի էին խոսեցնում – 394: *կարծես* հին հեքիաթներում լինի – 414:

ԿԱՐԾԻՔ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիճ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի *կարծիք* կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ինչպես որ ավազակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու *կարծիք* չունե՛ր – 288: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվիկին էլ եփեցինք ու հազար *կարծիք* ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: Կարծենք կենտրոնում *կարծիք* կա, որ պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: Բայրւ. ձեր թույնի *կարծիքը* սուտ դուրս եկավ – 294: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույնի *կարծիքը* վերանալուց հետո – 309: հետո որ թույնի *կարծիքը* տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: մեր թերի *կարծիքն* է – 405: Մանկությունից կանանց մասին վերջնական ծանր *կարծիքի* էր – 295: ի՛նչ *կարծիքի* ես – 295: Իր ու առհասարակ իր տղամարդկության վրա մեծ *կարծիքի* է – 325: ուրեմն թույնի *կարծիքին* լավ հավատալիս էր եղել – 309: ինչպես որ ավազակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա *կարծիքով* էր էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունե՛ր – 288: նաև՝ իր Ադամ խեղճ զավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց *կարծիքով* հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային *կարծիքով* հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: Մեր համեստ *կարծիքով* դեկավարի դեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: հասարակության միջով, հազարումի *կարծիքի միջով*, սովոր գառան պես մեր ետևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտինն ու մյուսներին կասկածավորվելու ու *կարծիքների մեջ* տապակվելու ժամանակ տվեց – 365:

ԿԱՐԾԻՔ ՏԱՆԵԼ — *կարծիք տարանք*՝ թե գյուղում քեփին դիպչող է եղել – 319:

ԿԱՐԸ — ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս *կարճ* ոտներով հասնելու եմ է՝ Պողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278: ասում են օրիորդ ուսուցչուհիներին ճաքեցնելով ոտանավորը *կարճ* պատմում էր – 335: նրա *կարճ* մազը բռնում ու կռացնում է – 361: Աղունը *կարճ* ասաց – 368: գործկումին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Ծմակուտ *կարճ* ճանապարհ եմ բացում – 384: Քու թայերը են աշխարհի *կարճ* ճամփա ջոկեցին – 402: ու ծանր ժամացույցը կապած սև ձեռքը *կարճ* նետել է ձորի վրա – 402: Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, *կարճ* ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները *կարճ* ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407:

ԿԱՐՃԱՆԱԼ — ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա *կարճանում էր* ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347:

ԿԱՐՃԱՎՈՏ — մոնղոլի նրա *կարճավոտ*-լայնաթիկունք կերպարանքը սայթաքեց – 269:

ԿԱՐՄԻՐ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ *կարմիր* աղիքից բացի դեն-զցելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: լյարդի գույն կեսը կտրեց տվեց *կարմիր* գելիսեղդին – 272: Թեվանի՝ Սյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, *կարմիր* քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: *կարմիր* գելիսեղդն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: գլուխները բարձր կանգնել էին Ռեստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի *կարմիր* յաբուն – 276: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, *կարմիր* սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան – 281: *Կարմիր* շորը հագին՝ Աճարկուտ մեծ ծմակից դուրս եկան – 281: նրա Տիգրան միլիցիա հայրը *կարմիր* ձիու վրա գազագեց – 287: ճանապարհին սա Դսեղա գյուղկոռայից *կարմիր* կոշիկ ու կաստում էր առել – 292: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու *կարմիր* կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: երեխայի գլխից

պոկել, իր հարսնության *կարմիր* շորը կտրել կապել էր երեխայի մագին – 292: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարիք, քառասունվեց թվի *կարմիր* աշնան բերքից – 297: խաշամը ետ էիր տալիս՝ *կարմիր* աղունի պես փռած աճար էր – 297: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող *կարմիր* շնե՞ր կթոչեն թե առաջ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թնդ-մտած բերել էր՝ *կարմիր* շապիկով, կապույտ բաձկուն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թնդ-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաձկուն-շավարով ու *կարմիր* կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: շարունկներով *կարմիր* տաքդեղ էին չորացնում – 328: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ ու *կարմիր* բազուկի մեջ չընկնի – 331: *Կարմիր*, ուժեղ պարանոցը ոլորեց – 336: *Կարմիր* ունքը ձգեց – 338: *կարմիր* ձիավոր միլիցիայի զորքով Տիգրան պապը գործուղվել գալիս է – 348: *կարմիր* ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: թևի ժամացույցով ու *կարմիր* կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-*կարմիր* կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: ռուսերեն կոլխոզ խաբանով Դոնբաս *կարմիր* հովատակը ներքևը կապած էր – 362: ու նրա խելագար լացուողի վրա մի *կարմիր* 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: Մամուտ խոտհարքի *կարմիր* հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: շունչը թերևս ու այտերը *կարմիր*՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376: բայց այլևս տագնապ ու թրթիռ, *կարմիր* վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378: բարձրացնում, հաղթողի *կարմիր* դրոշմը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: այս գյուղը Օձունից *կարմիր* դրոշ է խլել – 389: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի լարին երեխայի մի *կարմիր* շավար էր թողել – 390: կապույտ կոստյումով ու ալ *կարմիր* շապիկով էն մյուսն ով է – 390: Հրեն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը, *կարմիր* շավար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: դեռ կանչեր ու թարմ *կարմիր* փողկապներ էին գնում – 403: Մուրադենց *կարմիր* քարհանքի գլխից հովըտեցին իրեն պատռում է՝ թե ծմակուտեցիք մեզ կերան – 408: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ *կարմիր* դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: նրա հանքերում *կարմիր* գրանիտ է բացվել – 414: Երկուսն էլ կան՝ *կարմիր* ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: Երկուսն էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու *կարմիր* գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: *կարմիր* խորանի առաջ ժառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր պոնը խրել – 414: կարմիր խորանի առաջ ժառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի *կարմիր* պոնը խրել – 414: բետոնը *կարմիր* սրբատաշով ծածկել է – 414: Քնաթաթախ կոտած *կարմիր* շեղակի ընդառաջ թռավ ձմերուկին – 270: Գորշ լոռության մեջ միայն այդ հին *կարմիր*ն էր – 378: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի *կարմրով* ներկել է տվել – 414:

ԿԱՐՄԻՐ ԱՂԲՅՈՒՐ — որտեղ հիմա Վաթընանց Կարմիր ծառն ու *Կարմիր աղբյուր*ն են – 358:

ԿԱՐՄԻՐ ԾԱՌ — որտեղ հիմա Վաթընանց *Կարմիր ծառ*ն ու Կարմիր աղբյուրն են – 358: *Կարմիր ծառ*ի ուղիղ դիմացն է – 413:

ԿԱՐՄԻՐ-ԿԱՍՈՒԴՁ — Զարիսեչավանքից *մինչև* Ոսկեպար ու *Կարմիր-կամուրջ* ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում – 268:

ԿԱՐՄԻՐԵԼ — Հետո՝ ոչ հարսին *կարմրելու*, ոչ էլ փոքր պեպենտոսին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապալկվելու ժամանակ տվեց – 365: սրտնեղելով, *կարմրելով* ու ժպտալով իրեն լատանի տակից հանում էր – 334: Մաշան *կարմրած* դուրս թռավ, ասաց – 341: եղբորից ավելի *կարմրած* թշնամի էր – 361: տոննանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու *կարմրում էինք* ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: պատառաքաղի ծայրով ափսեն ամբողջ ժամանակ քշվորում, ուռչում ու *կարմրում էր* – 319: թշերը *կարմրում էին* – 309: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ *էին կարմրում* – 355: վառարանն ուժեղ վառվում էր, *կարմրել*, դռում էր – 347: *կարմրել* շողում էին – 315: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծոց՝ որ Սոփին *կարմրեց* ու երեսը շուտ տվեց – 278: Եվ Մյուսը՝ Սիրունը, լավ *կարմրեց* ու մատը տնկեց – 298: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը *կարմրեց*-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: դարաչի երեսը *կարմրեց* – 343: *կարմրեց* – 361: Քար կտրեց, սևացավ, *կարմրեց* ու ճոնրը ծեծեց – 364: սրտնեղվեց, *կարմրեց*, խոխոաց – 390: *կարմրեց* – 391: շոգեց *կարմրեց*, ատեց մոխրագունեց ու խնայողամարկղին ասաց – 403: Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկը որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ *կարմրեց* ու քեզ գովեց – 412: *Կարմրեցին* – 323: պեպենները *կարմրեցին* – 323: Ծոծրակի վրա պեպենները *կարմրեցին*-սևացան – 395:

ԿԱՐՄԻՐԵՆԵԼ — ի՞նչ *ենք*, ախչի, նրա տեղը էս խեղճ տղային *կարմրեցնում* – 412:

ԿԱՐՄԻՐԵՆ ՏԱԼ — Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը *կարմրին էր տալիս* – 324:

ԿԱՐՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — Բազկի թերն ինչ *կարմրություն* ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324:

ԿԱՐՈՂ — ուրեմն Թեվանների մասին չէր *կարող* ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե սարում ինքը չոբան ունի – 296: բայց չհավատաց՝ որ դա *կարող* է Սանդրոն լինել – 298: էս անձամբ անկարող եմ օգնել, բայց էսինչ մարդը *կարող* է – 301: չեք *կարող* սոցիալիստական մեծ գործեր անեք – 304: Վիզը խեղճ-խեղճ ծած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր *կարող* մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: տասն օր չէր *կարող* ու յոլա տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Զանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: տասն օր չէր կարող ու յոլա տանելուց լավ չէր *կարող*, թե չէ անունը կփոխեին Զանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: ովքեր *կարող* էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: շատ լավ էլ *կարող* էր ձեռք խփել ու ցատկել – 333: Գոմերի ու հանդերի ազատության մեջ

ինչ ասես *կարող* էր պատահել – 336: ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու *կարող* էր ազատ արածել – 353: մեծ պեպենոտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենոտը անտառից *կարող* էր փայտ քաշել ու ներքնների վրա ծախել – 367: ասացին ունեն ու *կարող* են – 369: *կարող* էիր ասել այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: ամեն թույլ *կարող* է պատահել – 378: *կարող* ենք կառավարել – 379: *կարող* էին ցավ ունենալ – 393: եթե բաժանվեին՝ *կարող* էին ուրախանալ – 393: Ծմակուտը չէր *կարող* առանց այլանդակի լինել – 402: *Կարող* էիր ու չպահեցիր, թե՛ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413:

ԿԱՐՈՂԱՆԱԼ — *չէինք կարողանում* փեշից պոկվել – 285: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ *կարողանում* էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեւ – 288: հետո ուզում էր կանգնել՝ *չէր կարողանում* – 289: պառավ մեծափոր կովը *չէր կարողանում* փախչի ազատվի – 344: գործկոմն առայժմ *կարողացել է* «ոչ» ասել – 384: Բայց *կարողացել է* – 407: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին փոխարինողը *չէր կարողացել* բռնում պահել – 305: *Չէր կարողացել* երկու անգամ նույն տեղը խփել – 344: սուտ քրիստոս հալիվորը փեթակը *չէր կարողացել* հավաքի – 351: զուտ լուցկով *չէին կարողացել* փեթակները կրակել – 345: Բայց *կարողացավ* բռնել դագախի հաստակեղն, մուգ կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը – 270: Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու *չկարողացավ* մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովիտեցին – 298: Այստեղի լեզվով *չկարողացավ* բողոքը ձևակերպի – 342: Բայց Շուշանն ուզեց ու *չկարողացավ* իրողությունը տեսնել – 348: ու *չկարողացավ* – 360: Բայց *չկարողացավ* մի բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: մեծ պեպենոտին նույնիսկ *կարողացավ* տեղից հանի – 377: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե *կարողանանք* պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: որ *կարողանա* Ծմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305:

ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — Ջանդառի Սոփի՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ *կարողություն* կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Մուրադենց պապը ոչխարատեր էր եղել ու *կարողություն* էր ունեցել – 377: Մեր *կարողությունն* էլ էր – 404: Մեր *կարողությունն* էլքան էր, մատաղ – 404:

ԿԱՐՈՏ — Էդ ի՛նչ լաց ու *կարոտ* էր – 270: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ նման *կարոտ* ու տխրություն ունեն – 277: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի *կարոտ* ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: աշխարքում ինչքան *կարոտ* կալանավոր կա՝ բոլոր նրանց երգերն արտագրած բերել էր – 364: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվախոցների, աստվածակերպ ծեղունիների, *կարոտ* հարսների վրա – 367: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու *կարոտ* ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական *կարոտը* մոմի պես մլեին մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: ասում էիր *կարոտից* հիմա կհանգչի – 270: որ *կարոտից* էդպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի գա – 270: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի ինչքան կին կար՝ *կարոտից* թուլացան – 281:

ԿԱՐՈՏԵԼ — երեք օրում կարգին ուրեմն *կարոտելս* էր – 278: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ *պիտի կարոտելիս լիներ*, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353:

ԿԱՐՈՏԸ ՔԱՇԵԼ — մենակ իր *կարոտն ենք քաշել* – 311:

ԿԱՐՈՏՆ ԱՌՆԵԼ — Ռոստոմի *կարոտը* միջնեկ թաթարից առավ – 358:

ԿԱՐՈՏ ՔԱՇԵԼ — փոքր պեպենոտի Պաշան ու Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության *կարոտ էին քաշում* – 368:

ԿԱՐՊԵՏ — Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն ու Ուցյունը *կարպետը* տարել են – 332: Մեր քույրերը մեծացրել, շրջանակի մեջ *կարպետի վրա* կախել էին – 332:

ԿԱՐՏՈԼ — Սապոգի քթի հետ մարգից *կարտոլ* դուրս թռավ – 373: ու դարձյալ *կարտոլ* դուրս թռավ – 374: Անցած անգամ հայրը կրակի վրա կիսախաշ *կարտոլ* էր թողել – 375: հոկտեմբերը կես է լինում՝ *կարտոլը* դեռ հանած չի – 374: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու *կարտոլը* դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: *Կարտոլները* հանված տեղավորված էին – 324: *կարտոլս* հանած հորած ու ես էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն են – 357: *Կարտոլի* ու լոբու չոր ցողունը փոցխով քաշել, այգիները մաքրել էին – 324: միջնեկ թաթարը փրկվել, *կարտոլի* մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել էր – 345: Սև թաթարը *կարտոլի* մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: Մայրն ինչպես հողից հանել ու *կարտոլի* մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկեն հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: մի քանի հեկտար *կարտոլի* մեքենայական ցանքումշակում – 381: իսկ *կարտոլին* բոլորովին ձեռք չէր տվել – 374: ձեռք *կարտոլի հետ* մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը *կարտոլի հետ* ուտեր – 375:

ԿԱՅԱՐԱՆ — Հողը կտրել, մինչև ձմեռ երկու ամսվա *կացարան* էին բացել – 298:

ԿԱՅԻՆ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա *կացին* բանեցնելը հանցանք է – 274: կգնամ մի *կացին* կբերեմ կշարդեմ – 360: *կացինը* ոսկորը փշրում է – 274: Էնիքը՝ *կացինը* կհանեմ, տակից կկտրեմ – 332: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու գգում էին, որ *կացինը* իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: *կացինը* ձեռին՝ ձորից դուրս եկավ կովի ետևն ընկած – 344: ասաց ու *կացինը* կարծես ձեռին սպասեց – 369: *կացինն* առած վրա էր ընկել տանձի ծաղկած ծառը կտրում էր – 343: *Կացինի* կաթոցքն արդեն-արդեն սկսում էր – 297: Կովի կռաջլին *կացնով* խփել էր – 344: խնձորի ծառը *կացնով* խազել ու արմատին լվացքաջուր էին տվել – 360: այն՝ որ կովի կռաջլին *կացնով* խփում էր, տանձենին

կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: Թաթարը *կացնի չափ* էր – 343: հազիվ *կացնի չափ* էր – 344:

ԿԱՅՆԱՀԱՐԵԼ — թողեց ու նրանց չափարը *կացնահարելով* իջավ – 344:

ԿԱՅՆԱՀԱՐՎԵԼ — քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում *են* պայթեցվում, սողցվում ու *կացնահարվում*, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380:

ԿԱՅՆԱՎՈՐ — տեսանք *կացնավոր* ու քլունգավոր ջոկատ է կանգնել – 306: դոնից դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի *կացնավոր* իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի վրա – 345:

ԿԱՅՆԵԼ — Սոփին դրա համար Ջանդադին տեղից *վեր չկացրեց* – 313:

(ՄԱՐԻԱ) ԿԵՂԴԻՆԱ — դաստորեբնի *Մարիա Կեղդինա*, ասել էին նշանակում է ցպահանջ – 411: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԴԻՆԱ ԴԱՍՏԵԲԵՆ ԿՈՒ ՊԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ԿԵՂՏ — Մաշան տրոցի *կեղտ* սրպի – 370: այսինքն իրենց թաքուն *կեղտերը* Շուշանը մաքրի – 363: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուտերը Մուրենց ցեղական *կեղտի տակից* դուրս գան – 363:

ԿԵՂՏՈՏ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան *կեղտոտ*, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: արնակոլով, ամոթահար ու *կեղտոտ* երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար *կեղտոտ* – 362:

ԿԵՆԱԼ — մսի վրայից նոր *ենք վեր-կացել* ու ճամփի վրա ենք – 329: Գիշերը նրա չորանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ *վեր է կենում* գնում գյուղ – 299: նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, քարից ու թփից մի *կողմ էր կենում* – 355: համերգից ու հարսների ուրախությունից մի *կողմ կացավ* ու այդպես էլ մնաց – 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Սյուսը *վեր կացավ*՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է – 271: Հիմա էլ *վեր կացավ*՝ թե ես գնացի Տաշքենդ – 280: իմն էս է *անց-կացավ* – 303: *վեր կացավ* փեշերը շարժելով գնաց – 311: *վեր կացավ* – 313: պեպենոտ փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց ու դարձյալ իր *գործին կացավ* – 325: ու թոռնավորվելուց հետո *վեր կացան* մարդի գնացին – 364: Բայց մենք ի՞նչ *բանի կենանք* – 281: – Բա չէ՝ ասաց,– քու դուռին էստեղ ցառա *կենանք* – 370: չի՛ լինի՝ որ քու անտեր աղոթքին *կենաս* – 349: և նույնիսկ Ջանդադը քո ճանապարհից մի կողմ *կենա* – 279: Ես իմ վարչության որոշմանը *դեմ չեմ կենա*, դրկել են՝ թող աշխատի – 288: դու քո դպրոցական *գործերին կաց* – 304: խելոք *կաց*, ասում է, թե չէ քո էդ խոսքերի իմաստը քննել կտամ – 304: *Բանիդ կաց*, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: *Վեր կաց*, արա, էս խի՛ չես դասի – 376: քաղաքաբնակ ծանկուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզել տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես *կացեք* – 378: ասացին ձենդ կտրիր ու դաշտավարությանդ *կաց* – 381: ասում էի *վեր կաց* գործիդ գնա – 391:

ԿԵՆԱՑ — – Կենացը՝ *կենաց*– ասավ – 308: այսինքն որ չպիտի իրար *կենաց* խմեն – 308-309: *կենացդ*– ասաց,– քո կենացը – 308: ասավ *կենացդ* – 308: ցնում, ասում էր *կենացդ* ու խմում էր – 309: Հիմա էլ որ ասավ *կենացդ*՝ Ջանդադը տխրեց ու դառնացավ – 309: ապերո, *կենացդ*, ասավ – 309: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի *կենացը* – 307: կենացդ,– ասաց,– քո *կենացը* – 308: – *Կենացը*՝ կենաց,– ասավ – 308: թող քո *կենացը* լինի – 308: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց *կենացը* վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների *կենացը* միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ *կենացը*, ես քո – 309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս ես, ես քո *կենացը* խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: – Չէ,– ասաց,– ես ճամփորդ եմ, քո *կենացը*, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու *կենացը* խմել, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի *կենացը*՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: Ես էլ քո *կենացն* եմ խմում, երեսուն տարվա մեր ընկերության – 309: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա *կենացն* է – 379: *կենացի* խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի ու բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: շիշը մինչև տակը Ջանդադը Սյուսի *կենացի վրա* մենակ դատարկեց – 309:

ԿԵՆԴԱՆԻ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր *կենդանի*՝ ասենք, վիրավոր շո՛ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր *կենդանի* սրունքներն է կրծում – 344: Թեվիկն ասես մարդ չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ *կենդանի* – 357: բայց երեխան անխոս *կենդանու նման* սեղմվեց հալիվորի ոտքին – 330:

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ — չնայած մեր *կենսագրությունը*, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319:

ԿԵՆՏ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բույս կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու *կենտ* ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի *կենտ* քնձռոտն էլ Կապուտեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի *կենտ* կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: բայց թեկուզ մի *կենտ անգամ* հորանց չեն գալիս – 374:

ԿԵՆՏՐՈՆ — ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր *Կենտրոն*, էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին էդպես

բռնած՝ Երևան – 290: ջոկատի վրա էլ քանի՞ շնով էք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է *կենտրոն* – 306: իրեն Տիգրանին տարել էին *կենտրոն* միլիցիա – 344: օրիորդ Վրացյանն ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը զավթել ու *կենտրոն* էր գցել – 350: ոչ այնքան իսկապես տազնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով *կենտրոն* ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուկ ստացավ – 354: ոչ այնքան իսկապես տազնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց *կենտրոն* ու պատասխանը մի շրիկան ուշուկ ստացավ – 354: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու *կենտրոն* – 356: բայց որ դուրս ես եկել՝ զանգիր *կենտրոն*, հորդ – 361: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն *կենտրոն*՝ ն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիի – 362: համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղիկոպները պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել *կենտրոն* – 386: Ահագին գյուղ է ու իրեն *կենտրոն* է հռչակել – 388: ու ամբողջ *կենտրոն*ը օտար Գրիգորյանին հու էր արել ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: այսինքն *կենտրոն*ը մենք լինենք – 379: *կենտրոն*ը մի հովըտեցու տվեց – 379: քանի որ տեղական հայրենասիրության *կենտրոն*ը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդուժ են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: ասացին ուրախության *կենտրոն*ը ուրեմն դարձյալ փոխադրվում է Օմակուտ – 381: *կենտրոն*ը Հովրոտի գլխի վրայով տեսնի ու հասկանա՝ – 396: վերին *կենտրոն*ն է – 306: *կենտրոն*ն այսինքն Օմակուտը լինե՛ր – 387: *Կենտրոն*ն ասում էր աշխուժացե՛ք – 401: ցեղապետության *կենտրոն*ն ուզում է փոխադրել Գործարան – 414: (Ղազարի ու *Կենտրոնի* մորթարանները մոռանանք) – 277: *Կենտրոնի* ղեկավարությունը՝ նը – 296: ու *կենտրոնի* դռները բողբոջը ձեռիս նստած լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրոտի արանքում տեղ են բացել՝ *կենտրոնի* մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: դպրոցի վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ *կենտրոնի* ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304: *Կենտրոնի* ներկայացուցիչն ասում է – 304: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու *կենտրոնի* սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: *Կենտրոնի* գործկում քու ասեկոս խաստատեց – 338: Շուշանը *կենտրոնի* զինկոմիսարիատից, միլիցիայից ու գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է ուզում – 347: գերության պատճառով Ադամը *կենտրոնի* կապեզեում մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր – 349: նաև՝ իր Ադամ խեղճ զավակին *կենտրոնի* միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: իբր թե տնավարի խրատում ու *կենտրոնի* ու Տիգրանի ձեռը չի տալիս – 360: մեր Օմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոտի տեղամասային համարի պայմանական *կենտրոնի* պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: բայց *կենտրոնի* ղեկավարությունը մեր բողբոջի առաջմ գգուշանում էր – 377-378: *կենտրոնի* ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովրոտի ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: և *կենտրոնի* ճնշմամբ Հովրոտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստոն էին դրել – 378: Մելիք Սմբատիչի ու համարի *կենտրոնի* ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379: ու եթե *կենտրոնի* ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էլ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: կարծես *կենտրոնի* ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու շրջկամի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՛ր՝ որ դներ *կենտրոնի* սեղանին – 386: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովըտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ *կենտրոնի* գործկումն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: և *կենտրոնի* պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին գրնգացնել – 401: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվըլի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը *կենտրոնների* ղեկավարություններինն էին – 296: գնաց *կենտրոնների* ջրմուղներում կորավ – 307: *Կենտրոնների* ղեկավարության առաջ տեղական ղեկավարները նրան չճանաչելու են տալիս – 415: *կենտրոնին* էսքան միս ու կաթ են խոստացել, բայց խոտհարքս նեղ է – 303: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, *կենտրոնից* ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: *կենտրոնից* Ալբերտ Դեվոյան անունով մի թագի էր եկել – 304: Իրավունք խոսքը Շուշանը *կենտրոնից*՝ միլիցիա Տիգրան հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: որբնայրի կանանց պաշտպանության հանձնաժողովը *կենտրոնից* կբերեմ գլխներիդ կկանգնեցնեմ – 350: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ *կենտրոնից* մինչև Օմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: Տիգրանը *կենտրոնից* զանգեց – 350: *կենտրոնից* գալիս լինե՛ր ու հանկարծ դեմը ելնե՛ր – 359: *կենտրոնից* ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Օմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր – 371: ուղիղ Նավի *կենտրոնում* – 276: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ *կենտրոնում* թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: զիտակցաբար միջնեկի անունը խաղացրեց, որպեսզի դեր *կենտրոնում* ձիավորվի – 346: *կենտրոնում* դեր «հա տ, նանը, կվառեմ» մոնչաց – 346: նագանը, ոչ, *կենտրոնում*՝ հոր քամակին էր – 348: որպեսզի Ուցյունի իր անունը *կենտրոնում* կրկին բարձրացնի – 350: Տիգրանը *կենտրոնում* միլիցիա էր – 358: Ետները պատշգամբի *կենտրոնում* հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: քանի որ քեռու հիմքը *կենտրոնում* պինդ է – 379: Պատշգամբում ու ճիշտ *կենտրոնում* կանգնելու արժանին միջնեկ թաթարն էր – 387: Կարծես *կենտրոնում* կարծիք կա, որ պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, *կենտրոններում* ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուտը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն դրկում էին *կենտրոններում*

սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: իսկ *կենտրոնի ձեռքին* մի դատարկ կնիք էր – 299: *կենտրոնի բերանով* ասել էր համապատասխան կրթություն ու վկայական չունի – 322-323: *կենտրոնի առաջ* Ծմակուտից հրաժարվի – 382-383: *կենտրոնի առաջ* իրենք են կանգնում – 398:

ԿԵԶՈՒՏ — մի ամբողջ գիշեր քարացել, *Կեչուտի* թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277:

ԿԵԶՈՒՏ ԱՆՏԱՌ — Զուտ մի գիշեր *Կեչուտ անտառում*՝ Զանդառի տակ քարացել էր – 278:

ԿԵԶՈՒՏ ՕՍԱԿ — գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու *Կեչուտ ծակով*, Զարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268:

ԿԵՊԻ — *կեպին* թարսում ու գլուխը կովերի փորին դեմ էր անում – 339:

ԿԵՌ — բերանը կծկած ու ունքը *կեռ*՝ դարձյալ ասելիքի սպասեց – 401: հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի *կեռից* կախ-տված թոխլի էր մաշկում – 326:

ԿԵՌԱՆԱԼ — — Իմ տայն է, *կեռանա* ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339:

ԿԵՌԵԼ — Շեկ ունքը *կեռեց* – 296:

ԿԵՍ — դաշտավարության ղեկավարի հետ իր *կես* շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: (մեքենայի խցիկում *կեսը* բլից կում-կում խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) – 269: Բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու *կեսը* ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: լյարդի գուտ *կեսը* կտրեց տվեց կարմիր գելլետդին – 272: ոչխարի *կեսը* ճամփաներին էինք թողել – 322: Մամռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ կամարի *կեսը* – 372: պետական ոչխարի *կեսը* սեփական է՝ երե՛ք – 399: կորուստների ու հարազատության *կեսին* արդեն մոռացել էր – 373: փոխարենը երեխայի հետ *կես զլուխ* պանիր դրկեցինք – 363:

ԿԵՍ ԴԱՌՆԱԼ — Սանդրոն հավեց *կես դառավ*, արծաթը վրայից ընկնում էր – 299:

ԿԵՍ ԼԻՆԵԼ — հոկտեմբերը *կես է լինում*՝ կարտոլդ դեռ հանած չի – 374:

ԿԵՍ-ՄԻՆ — ժողովրդի վրա *կես-մին* փրփուր ու ջուր է ծախում – 386:

ԿԵՍՐԱԿ — գնացել *կեսրարի* տանը ձեռները ծոցում նստել էր՝ թե տեսնող է եղել – 286:

ԿԵՍՈՒՐ — *կեսուրը* որ դու լինես՝ հարսն էլ ինքը կլինի – 341: Լավ լսել ու *կեսուրի* լեզվից օրինակ էր առել – 338: թաթարի այդ կողմնակի ու *կեսուրի* բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուսեց չէր ճնշվել, մի բուսեց չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու *կեսուրից* գոհ է – 355-356:

ԿԵՐ — է՛, *կերի* հոտի վրա գազազած ժողովուրդ էր – 345: Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, *կերի*, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը *կերերի* սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291:

ԿԵՐԱԾԸ (փոխանություն) — *Կերածս* եղել է՛, – ասաց, – տերտերի մի խակ գկեռ – 274:

ԿԵՐԱՄԻՏ — Թող դարսի ու գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ *կերամիտ* ունի – 335: Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից գուտ էնիքը՝ *կերամիտը* – 335: երևի պատը փախչելու է՝ ծածկի հետ էղքան *կերամիտը* ջարդի – 335: հատ-հատ իջեցնի *կերամիտը* – 335: ու, ենթականերով շրջապատված, տանիքի *կերամիտը* հաշվեց – 372: *կերամիտի* փողը բա ո՞րտեղից է ունենալու – 335: Փոքր պեպենոտի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված *կերամիտներով* տուն-տուն էին խաղացել – 331:

ԿԵՐԶ — իրենց *Կերչ* ու Սևաստապոլի տեղը գտնելու խելքումիջոց չենք ունեցել – 310: *Կերչ* ու Սևաստապոլ – 311:

ԿԵՐՊ — բայց մենք մեզ ուրիշ *կերպ* չենք հիշում – 289: աչքերը մթնած ու բաշից մի *կերպ* դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնցքեց – 317:

ԿԵՐՊԱՐԱՆԱԿ — մոնղոլի նրա կարճավոտ-լայնաթիկունք *կերպարանքը* սայթաքեց – 269:

ԿԵՐՊԱՐԱՆԱԿԻՑ ԳՅԵԼ — *կերպարանքից* խեղճին *գցեց* ու դեռ հասկացավ ու պատվիրեց էլ – 313:

ԿԵՐՊԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ — Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու *կերպափոխություն*, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409:

ԿԵՑՑԵ — *Կեցցե* սովետական լուսավոր կյանքը – 311:

ԿԹԵԼ — տունն ավելը, իր Փառո տատի նման էժը *կթելը*, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: Տիգրան մամայի կովեր *կթի* – 342:

ԿԹՎՈՐ — Գյուլի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփին ֆերմա *կթվոր* էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Ծաթերա իր *կթվոր*-ընկերուհիները հավաքվեցին ճամփու դրին – 292: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ *կթվորի* աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ *կթվորների* խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց գուսպ չեն պահել – 292:

ԿԹՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — երկու տարի նրան և Շուշա՝ նր չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրսի ֆերմաներում *կթվորություն* էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, *կթվորությունից* այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: մի ռեալ վտանգի պատճառով մեծ պեպենը *կթվորությունից* նրան հանեց – 337:

ԿԹՎՈՐՈՒՇԻ — մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու սադա հընդլո մեկին տարան *կթվորուհի* – 337: բայց իրենց սրտի ծմակն ու

գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր *կթվորուհին* իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: տավարի ֆերման մի անտեր *կթվորուհու* նամակով ու առերես բողոքով գործկոմը ձեռքից առել էր – 335:

ԿԻԹ — նույնիսկ *կիթը* նրան ինքը սովորեցրեց – 339: դասարաններն էլ կալվեմ ու իմ *կիթն* էլ ես կանեմ – 342: քո քույր Շուշանը *կթից* ազատ է՝ Շուշան քույրդ տա՛սը – 397:

ԿԻԼՈ — մեզ համար մի երկու *կիլո* շաքար ու մի տուփ թեյ էր բերել – 291: աշխօրի մի երկու *կիլո* մթերք էին ստանալու – 349: փողերդ որ գտա՝ մի *կիլո* շոկոլադի կոնֆետ պտես առնի՛ր – 410-411: շոկոլադի մի *կիլո* կոնֆետն առել էր – 413:

ԿԻԼՈԳՐԱՄ — Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,– ասաց,– անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ *կիլոգրամ*, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,– ասաց – 398:

ԿԻԼՈՄԵՏԸ — մի երեք *կիլոմետր* կլինի՝ մինչև Վաթրնանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415:

ԿԻԼՈՅԱՉԱՓ — բերել էր՝ Թեվանի երեխայի համար երկու *կիլոյաչափ* մի մեծ կտոր հալվա – 269:

ԿԻՆ — Սոփիկը դե *կին* է – 275: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն *կին* է պահելու – 275: *կին* արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիքի հոր անթույլատրելի կինը – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր *կին* բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ էլնել – 279: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ ու զոհվածի ինչքան *կին* կար՝ կարոտից թուլացան – 281: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու *կին*, տան հնազանդ ծառա *կին* – 310: ինչքան չլինի *կին* է, այսինքն մայր – 312: կինը պիտի *կին* լինի, նրա արաղ-խմելը... – 320: ճանապարհին բեռների մեջ նստած մի *կին* է սպասում – 358: նա ուրիշի *կին* էր – 359: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը *կին* ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: *Կինը*՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու *կինը* լինի – 273: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիքի հոր անթույլատրելի *կինը* – 279: այսինքն չի լինի՝ որ *կինը* չլինի ու տունը լինի – 295: Երկրորդ ժամանակավոր *կինը* Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թեր-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: ժամանակավոր երկրորդ *կինը* բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրյոթանասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: ժամանակավոր երկրորդ *կինը* իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: *կինը* պիտի կին լինի, նրա արաղ-խմելը... – 320: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշվա հարսը՝ փոքր պեպենտոի *կինը*, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: այդ *կինը* գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չցիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: *կինը*, այսինքն թե ճաքիր, ասաց – 330: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախուշվա հարսը՝ փոքր պեպենտոի *կինը*, դուրս թռավ – 336: բայց *կինը* սիրեկան ուներ – 385: չէր թողել պեպենտոի *կինն* զբաղեցնի – 322: Որբնայրի *կանայք* նրա գնացքի կողքին վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դույլերը կոներին *կանայք* վիզները ծոած խեղճ-խեղճ նայում էին – 322: կալվոր *կանայք* շինողի ձեռն օրհնում էին – 349: չոր խոտհարքներում ու կալերում *կանայք* պիտի ցամաքեին ու սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր – 352: ասում էր *կանայք* թող դուրս գնան՝ բան եմ պատմում – 381: – Բա *կաննիքը*,– ասացին – 395: Գոմերը *կաննիքն* են մաքրում – 390: *Կանայք* նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, ագնիվ խոսք – 412: և այդ ամբողջ ժամանակ *կնոջ*, սերկնիլի, զարգանդի ու փռու հոտ է գալիս – 268: հին տրակտորն ու դպրոցական հավաքարարի *կնոջ* ռոճիկը նրան ձնշված են պահում – 296: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը *կնոջ* թիկունքում այդպես հավիտյան կար – 339: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատային *կնոջ* իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովնաթի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: զուտ Օսեփանց տներին չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր *կնոջ*՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: բայց սիրտը շան նման Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր *կնոջ* ոտքերին – 413: մեծ տիֆից հետո *կնոջ* պակասի տարիներին Վաթրնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի հեղկոմ եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթրնանց Շաքարը *կնոջը* զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի հեղկոմ եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: Գնացել իր համար պտտվել, ոսի *կնանոնց* կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: որբնայրի *կանանց* պաշտպանության հանձնաժողովը կենտրոնից կրեբեմ գլխների կկանգնեցնեն – 350: որովհետև Շուշանը խաղաղ էր և *կանանց* բանակը առաջնորդ չունեց – 356: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտոի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր *կնոջը* բերել էր – 292: հալիվորը բան չասաց, բայց փաստորեն *կնոջը* խոսք տվեց – 330: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող *կանանցից*, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: *Կնոջ ձեռքից* մի երկու կոմ էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ զուտ քառասուն *կնոջ տակ* Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: Մանկությունից *կանանց մասին* վերջնական ծանր կարծիքի էր – 295: բայց գիտեր, որ *առանց կնոջ* չի լինի – 295: Խոսքը սակայն մեծ պեպենտոի *կնոջ մասին* չէր – 295: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոն, բաճկոնն ուտերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ

տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին *կնոջ համար* զավթել էր – 322:

ԿԻՆՈ — Ջանդաղը *կին* է տեսել – 275: Ջարխեչավանքի *կին*ն դե մեր պատճառով չեղավ – 277:

ԿԻՍԱԽԱՇ — Անցած անգամ հայրը կրակի վրա *կհասխաշ* կարտուլ էր թողել – 375:

ԿԻՍԱՆ — Էն ահագին *կհասն* էլ էնտեղ էր կախ-տված – 298:

ԿԻՍԱՋՈՋ — Մեր *կհաջոջերը* գրասենյակի դռանը միշտ շարված են – 291: և ցույց տվեց՝ թե տեղական *կհաջոջերն* ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: լուռ քաշվեն տեղի *կհաջոջերի հետ* լակելու-լափելու – 279: գուզված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր *կհաջոջերի հետ* խոսում ու ծիծաղում էր – 292: խփել փռել ու գրասենյակի դռան *կհաջոջերի մեջ* իր համար տեղ էր արել – 294: մեր *կհաջոջերի վրա* սրտնեղեցինք – 305:

ԿԻՍԱՏ — Գրպանում օդու մի *կհաստ* շիշ կար – 268: ու մեզը *կհաստ* մնաց – 270: Բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ *կհաստ* էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թրված էլ մնաց – 270: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու *կհաստ* շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդաղի բերանը – 273: *Կհաստ* շիշը թևի տակ ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (Մյուսին) – 281: տարավ *կհաստ* շիշը պահեց ու եկավ – 309: ուսումը *կհաստ* տասնհինգ-տասնվեց տարեկան անասնաբույժ – 354:

ԿԻՍԱՏԵԼ — 2 ռ. 75 կ. օդու *կհաստած* կանաչ շիշը – 269:

ԿԻՍԵԼ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՍԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ԶՈՐՍԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ *ԿԻՍԵԼՈՒ* ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՆԱ ԴԱՍՏՐԵՐՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա *կհսում էր*, ասաց – 282:

ԿԻՍՈՎԻ — այսօրվա երեսառածներն այնինչ պետական ոչխարը *կհսովի* են պահում – 391:

ԿԻՍՎԵԼ — թե հովըտեցին ինքն է *կհսվում* ու Համբկի վրա Ավետըքի ճամփան բացում – 408:

ԿԻՏԵԼ — սարին հանել ու ծիլն առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ *կհտել էր* – 374:

ԿԻՐԱՆՅ — Էդ ոնց չեք նկատել՝ որ հասցրել եք Ջարխեչ ու *Կիրանց* – 327:

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ — ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ *Կիրովական* քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: երիտասարդությունը փախել է որը *Կիրովական*, որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե *Կիրովականը* միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328:

ԿԼԱՆՉԵԼ — *կլանչեց* ու ետ նետվեց – 270:

ԿԼՈՐ — եկավ անամուսին որբնայրիներին երամը կլորեց դարձրեց *կլոր* հիսուն – 364: որպեսզի երեք շիշ հետ *կլոր* տասը կոպեկ վերադարձնես – 386: Ինչպես որ *կլոր* կնիքը սեղմի՝ ճնշեց – 395:

ԿԼՈՐԵԼ — եկավ անամուսին որբնայրիներին երամը *կլորեց* դարձրեց կլոր հիսուն – 364:

ԿԼՊԵԼ — զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոխողային այգու Դանելանց պահակին մաքուր *կլպել* ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414:

ԿԼՈՒԲՆԻ ԲԱԲՈՏՆԻԿ — զուտ էսքան տղայով մի Հովսեփի չափ թերթումսազիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեստորալնայա ժիզն, *Կուբնի րաբոտնիկ* – 388:

ԿԽՏԱՐ — բա հիմա լավ է՝, որ էն *կխտարը* չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364:

ԿԾԱՆ — սարսափելին գերեզմանոցն ու խավար մութը չեն, *կծան* օձը չի – 359:

ԿԾԵԼ — մեղուն նրան իբր *չէր կծում* – 351: փայտոջիլը մեր վրայով գնում ու *չէր կծում* – 382: վրիպեց ու ականջը տաշելով ուր *կծեց* – 317: *շունը շան ոտը չի կծի* – 325:

ԿԾՇՎԵԼ — մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս *ենք կծըվում*, բայց Սիրուն Թեվըկինը չափազանց էր – 308:

ԿԾԾԻ — ասում էին *կծծի* է – 386:

ԿԾԿԵԼ — բերանը *կծկած* ու ունքը կեռ՝ դարձյալ ասելիքի սպասեց – 401:

ԿԾԿՎԵԼ — աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ *կծկվեց* ու դնչին բռնեց – 317:

ԿԾՈՒ — մի երկու *կծու* խոսք ասացինք – 320:

ԿԿՈՅԵԼ — ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն *կկոցում*, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: Խավար աչքը Օհանը *կկոցեց* – 282: աչքն Օհանի նման *կկոցեց* ասաց – 296:

ԿԿՈՒ — ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Ադունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ *կկու* – 371:

ԿՃՈՒՃ — Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում *կճուճու* ռուկն են փնտրել – 412:

ԿՅԱՆԲ — Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՛նչ լավ օր, բայց դե էլի *կյանք* է – 318: հազար լացուգանգատ, հազար ծաղրուգոհացում՝ *կյանք* էր – 356: տասնհինգ տարում միլիցիան մի անգամ նրա վարորդական *կյանք* չէր մտել – 387: *Կյանքը* գնում է, իսկ օրինավոր, բացճակատ ապահովությունը չկա ու չկա – 287: *Կյանքը* բոլորին է դառնահամում – 308: Կեցցե տվետական լուսավոր *կյանքը* – 311: Թեվանի *կյանքն* այդպես գլխին խփածի նման էլ գալիս է – 279: ու կարծում էր ինքն ինչպես հասկանում *կյանքն* այդպես պիտի լինի – 361: այսինքն թե *կյանքն* էլ է – 406: իմ *կյանքի* ուղղությունը ուրիշի քոռերը չեն որոշելու – 357: – Հը, *կյանքիդ* տերը մեռնի, – ասաց – 308: Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ *կյանքի ն* – 370: *կյանքում* առաջին ու վերջին անգամ վախեցավ – 359: այս *կյանքում* անհետ ոչինչ չի կորչում – 387: քու տուժած *կյանքի վրա* նոր քայքայիչ մի բեր – 330: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին *կյանքի համար* նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403:

ԿՆԻԿ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու *կնիկ* փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271: Տղերք, *կնի կ*, կնի կ, կնի կ, բոլորն էլ ռսի ու բոլորն էլ ինժեների — 275: Տղերք, կնի կ, *կնի կ*, կնի կ, բոլորն էլ ռսի ու բոլորն էլ ինժեների — 275: Կնի կ, կնի կ, կնի կ, ծանր ր — 275: Կնի կ, *կնի կ*, կնի կ, ծանր ր — 275: Կնի կ, կնի կ, *կնի կ*, ծանր ր — 275: — Չէ, Սոփո, չէ,— ասաց,— դու *կնիկ* ես, չես հասկանա — 278: ապահով մարդատեր *կնիկ* էր — 289: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ *կնիկ* (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) — 304: Երեք *կնիկ* էր փոխել — 317: Ինչ որ քու *կնիկ* ուզում է — 338: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր *կնիկ* բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա — 375: Գեր, փափուկ, կոնքերը ծանր *կնիկ* էր եղել — 411: տղամարդը ո՛նց *կնիկ* կլինի, ախպերիկ — 412: *կնիկը* քանի՞ տարեկան է՝ տալիս եմ տրիկոտաժի ֆաբրիկա — 384: Վարդոյից հետո երկրորդ *կնիկը* որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց — 412: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել *կնիկը* իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի — 287: Մեր *կնիկը* ո՛նց է, արա — 295: Էն վառելի չափ *կնիկը* յոթփթանոց էր թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոզները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել — 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին Էն բարակ *կնիկը* քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր — 300: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե *կնիկը* մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... — 310: ասեի ախպորս *կնիկը* երեխային ծիծ է տալիս՝ մինչև ամանը լցվի — 331: Իմ *կնիկը* քու թայը չի — 339: մի խոսքով՝ միսն էլ ու *կնիկն* էլ պահեստում էին — 289: Վաթընանց Սանդրոյի հույսին իր *կնիկն* ու երեխան են մնում — 401: Էդ ինչի՞ տարածվեց թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր *կնիկն* է եղել — 412: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն ես կռացել ավել, ոչ էլ *կնիկս* հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր — 370: Հազա ր ութը հարիր ու քառասուն՝ փնր... ներդրություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովըտեցին *կնկա* մեծ շառի եկավ — 299: Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ Սանդրո Վաթինյանի ղեկավար ընթացքը մոլորեցներ — 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը *կնկա* փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գլուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր — Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը — 299: նրան *կնկա* փորձանքի բերեց — 299: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովըտեցին *կնկա* ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս — 300: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու *կնկա* պատկե՛րն է ճնշում — 300: պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի *կնկա* շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում — 302: որձով, մեղրով ու *կնկա* թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Մմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու — 303: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը *կնկա* է առել՝ ընկել ենք — 303: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել — 305: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ *կնկա* շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... — 310: *կնկա* նորահարսության պատճառով մենք դատարկաձեռն չենք — 313: Գնա քու *կնիկի* բերան ցեպի — 339: *կնկա* տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը — 340: Սրա *կնկա* մահով կաթո՞ վարարել էր — 364: տղեղ *կնկա* փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի — 370: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համրկին մի անթույլատրելի *կնկա* ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են — 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլինեք, եթե Օսեփանք իմանային ինչ *կնկա* ծոցից են հանել — 408: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր *կնկան* ուզի — հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք — 287: *կնկան* սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու կնկա պատկե՛րն է ճնշում — 300: Գիտեի՞ր, որ ախպորդ *կնկան* ալիմենտ ես տալիս — 411: լսածով գիտեի՞ն՝ որ *կնկանն* ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու մի երկու ամսից կգամ — 340: ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր *կնկանից* մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց — 357: բայց որ ձին երեսուն *կնկա տակ* նկարվել է՝ էդ երդվելու բան չի — 275: Ջանդառը որբնայրի *կնկա նման* այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ — 277: *կնկա ետևից* դուրս գնաց — 293: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ *կնկա վրա* ու տարան, բայց նրա որբերն ի՛նչ — 300: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու *կնկա անունով* ալիմենտի փող կլինի գալիս — 312: մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում *կնկա նման* միշտ սիրվել ու թիմարվել էր — 318:

ԿՆԻԿ-ԵՐԵԽԱՆ — վայրենի հանդում իմ ընկերն ու *կնիկ-երեխան* չեն անտեր մնում — 401:

ԿՆԻԿՆԵՐԱՆԵՑ ԽԵՏ — Բոլոր *կնիկներանց խետ* դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, Մաշային չի կարելի է — 338:

ԿՆԻՔ — իսկ կենտրոնի ձեռքին մի դատարկ *կնիք* էր — 299: բայց *կնիք* չունեին — 377: Ինչպես որ կլոր *կնիքը* սեղմի՝ ճնշեց — 395: Հովիտը ձեռքներից *կնիքն* առել էր — 377:

ԿՆԿԱՄԵՆ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ *կնկամեռ*, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271:

ԿՆՔԵԼ — սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ *կնքած* արաղ դրեց ու ետ քաշվեց — 294: Պետական *կնքած* կանաչ շիշ էր — 311: երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ *կնքա՞ծ* է — 321: Պահեստն այդպես առանց կողպեքի ու *կնքած* գմուռսի թողեցինք եկանք — 348: պետական *կնքած* մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու

շները ետևը-գցած Հովըտից իջել – 413: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը վռնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեզ էր կնքել – 380: մեզ Ջանդատ նա կնքեց, այսինքն ժանդար – 283: մեր ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց մեր գլխին ու Ջանդատ կնքեց – 284: կնքեց – 395: Հովիտը կնքեր հաստատեր – 377:

ԿՇԻՌ ՌԻՆԵՆԱԼ — ում խոսքը փողի ծանր կշիռ ունի – 366:

ԿՇՌԱՂԱՍԵԼ — իրենց էլ թողնենք էսօր ու վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305:

ԿՇՌԵԼ — քաշը, եթե դնեն ու կշռեն, մենակ ինքը Թեվըլկի ու Ջանդատի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդատի գրկին – 398:

ԿՇՏԱՄԲԱՆԲ — Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվըլկին ասաց – 398: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ԿՇՏԱՆԱԼ — նրանց գոմեշը պիտի գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352:

ԿՇՏԱՅՆԵԼ — Շներին կշտացրեց ասաց – 272:

ԿՈՂԱԿ — կողակ յարուն բարեկամաբար խոխաց – 317: Կողակ յարուն նայում ու տնավարի խոխում էր, այսինքն թե դրա հետ գործ չունեն – 317:

ԿՈԹ — գոմեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ – 271: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրուքվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համլետին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408:

ԿՈԹԻ — Դարպասից թոցրին հիմա էլ Կոթի – 410:

ԿՈԼԽՈՁ — մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում – 299: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա – 302: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ որբնայրի – 343: ռուսերեն կոլխոզ խարանով Դոնբաս կարմիր հովատակը ներքևը կապած էր – 362: քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը – 299: Մինչև արդարությունն ու դատադատաստանը կհասնեին՝ կոլխոզը տակից գնաց – 299: կոլխոզը չուներ – 346: կոլխոզը պարտքերի մեջ կորել էր – 346: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոզի ոչխարի մեջ մի անձնական որձ ուներ – 281: կմեծանան իրար Թեվիկ կասեն ու կոլխոզի գառը միասին կպահեն – 284: Դու վերին արտի ցորե՞ն ես, կոլխոզի ցեղական բուգա՞յ ես – 338: կոլխոզի էդ ո՞ւմ ապրուստով է փորդ կրակ ընկել – 349: Հալիվորը կոլխոզի մեղվապահն էր – 349: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Ծմակուտի մեր կոլխոզին – 306: պառավն ու հալիվորը կոլխոզի համար հորթաթոկ էին հյուսում – 349:

ԿՈԼԽՈՁՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ — շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: չոր խոտհավաքի կլինե՞ր թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: մի կողմը ջոկված կոլխոզային-պետական էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը – 391: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: Դանելանց հին, հետո կոլխոզային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի կանգնած է – 414:

ԿՈԼԽՈՁՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ — մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզավարչության շենքի, հիմա արդեն Հովըտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377:

ԿՈԼՈՐՎԵԼ — Անտեղի մի կոլորվիր – 333:

ԿՈՆ — Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: Կոխի օրենք չգիտի – 407:

ԿՈՆ ԲՈՆԵԼ — մի խոսքով Լեզգին ձիու ռեխը-տված բերում ասում է կոխ ես բռնելու – 407:

ԿՈՆԵԼ — գործկոմի նման մարդուն փաթաթել կոխել է խոզանոցները – 308: Չգիտեն, որ ավելը ձեռքներն են տալու ու հավաքարարության տակ կոխեն – 373: էդ սուրբ դանակդ ձեռքից կառնենք, թիկունքդ կկոխենք – 349: արնախում հորդ նագանը փորդ կոխի, անամոթ – 349:

ԿՈՆ-ԿԱԼՈՂ — Լեզգու կոխ-կալոդն ու մաճկալ Դուռդին իրար բռնել են – 407: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալոդին տեղից շարժեց – 406: Նրա կոխ-կալոդին ձիթել ու կանգնեցրել են – 406:

ԿՈԾԿԵԼ — մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400:

ԿՈԿԼԻԿ — Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ուլքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթտոնանոց դեզերը սոթլիկ-կոկլիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324:

ԿՈԿՈՐԴ — կոկորդի գունդը կուլ տվեց – 330:

ԿՈՂՄ — և նույնիսկ Ջանդատը քո ճանապարհից մի կողմ կենա – 279: Թեվանի ու իր արանքից Թաթարը արաղը մի կողմ քշեց – 294: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկոյի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Իրիկվա կողմ՝ Լեզգին բղավել է – 407: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ

արարքին – 343: մի *կողմը* ջոկված կոլխոգային–պետականն էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը – 391: մի կողմը ջոկված կոլխոգային–պետականն էր, մյուս *կողմը* մասնավոր սեփականը – 391: գործի հայրենասիրական *կողմը* ինչո՞ւ էս անտեսում – 400: որպեսզի Օմակուտի *կողմը* մոռացնի – 406: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Օաթեր էր հասցնում ու տան չորս-*կողմն* էլ մի օր պատվում – 296: գործարանի ու գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ գյուղի *կողմն* էր – 385: Տան էս *կողմի* պատը մի տարվա փլված էր – 331: Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ձգվում ու երկու *կողմից* պատվի է բռնում – 268: հարցը մեր *կողմից* լավ չէր մտածվել, ներողություն – 276: որ կարողանա Օմակուտի *կողմից* ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: Հավատացող կար՝ թե Սանդրոյի խոսքը Օմակուտի մեր *կողմից* էր – 305: բերանը կապեց տվեց ձեռը, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր *կողմից* – 313: Ադամի, Սիմոնի, Թաթարի Մեվանի, Մելքսանց Մեդրակի, մանավանդ Մեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս *կողմից* իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: Մեր *կողմից*՝ մենք շնորհակալ ենք – 329: Միջոցն էր թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապունց *կողմից* լայն թիկունք ուներ – 339: տասը *կողմից* չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջոցն էին բան չի պատահել, փոքր պեպենտոն է – 346: Հալիվորն ու պառավն էլ իրենց *կողմից* էին խաղաղ – 356: Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը մի *կողմից* ականջները քաշել – 360: այդ մի *կողմից* – 381: մյուս *կողմից* էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առական ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: եթե ձեր *կողմից* հարգանք չլինի – 398: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեդրակի տան մյուս *կողմով* անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքին ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: Ասացին գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս *կողմով* ճամփան կրթքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: ձիերը Նավ-ուրթից այս *կողմի վրա* իջան, բաց լանջի խանձկուտներում էին – 278: Այսինքն՝ որ չորս *կողմի վրա* կովերով մերոնք ուի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: հետո, որ Ջանդառը մի *կողմի վրա* երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: մի *կողմի վրա* դարսի – 335: մեկ էլ տեսանք երեխեքը չորս *կողմի վրա* պատերազմ են հայտարարել կովում են – 347: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր *կողմերի վրա* գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջոցն էր թաթարը մի *կողմի վրա* կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար *կողմի վրա* շաղկած են – 413:

ԿՈՂՄԸ ԲՈՆԵԼ — բայց միթեանին ու օրիորդ գավակը մեկընդմիջ տիրավորների *կողմն էին բռնել* – 349:

ԿՈՂՄ ԿԵՆԱԼ — նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, քարից ու թփից մի *կողմ էր կենում* – 355: համերգից ու հարսների ուրախությունից մի *կողմ կացավ* ու այդպես էլ մնաց – 271:

ԿՈՂՄՆԱԿԻ — փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ *կողմնակի* ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: ու մեր խեղճ Օմակուտը նույնիսկ նրա *կողմնակի* պաշտպանությունից էր զրկված – 301: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ *կողմնակի* ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: մանավանդ *կողմնակի* տեղյակն ի՞նչ կասեր – 332: թաթարի այդ *կողմնակի* ու կետրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Նույնիսկ *կողմնակի* նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: *կողմնակի* հովտեցին ինչո՞ւ պիտի մեր բարձր արդարությունը հարգի – 398:

ԿՈՂՄ ՔԱՇՎԵԼ — հարցը դնի առաջներն ու ինքը մի *կողմ քաշվի* – 375:

ԿՈՂՈՊՏԵԼ — Դադստանը *կողոպտել* բերել էր – 269:

ԿՈՂՈՊՏՎԵԼ — տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը *կողոպտված* հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383:

ԿՈՂՈՊՈՒՏ — Ածուխշինողանց խեղճի *կողոպուտը* ձևական էր եղել – 410: բայց սրա դժբախտ մահով ձևական *կողոպուտը* դարձավ իրականից էլ իրական – 410:

ԿՈՂՊԵՐ — չհավանեց ո՞չ պատշգամբի դասավորությունը, ո՞չ էլ մանավանդ կախովի *կողպեքը* – 375: Պահեստն այդպես *առանց կողպեքի* ու կնքած գնուռի թողեցինք եկանք – 348:

ԿՈՂՔ — չէ՞ գնդակը Բաղդի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե *կողքը* ծակած – 311: էսօր էս ճիպտը Շեկլո հովատակի *կողքերը* չի՞ դաղել – 393: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու *կողքները* մի քիչ կանգնելու – 404: Թեվրկի դեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր եղբայր Ռոստոմի *կողքն* էր – 381: Շուշանը գրկել, *կողքերն* ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: իրար *կողքի* նստել ու սպասում էին գոնե մի քիչ եփի – 276-277: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար *կողքի* շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: իրար *կողքի* ապրում էին – 331: *կողքի* գյուղերում չգիտենք կիսականային թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: իրար *կողքի* ընկած էին – 374: երկու Ռոստոմը իրար *կողքի* կանգնում էին – 381: էն որ մորդ ահից էդ *կողքիդ* ապահովի կաթը կտրել էր – 368: էն որ էդ *կողքիդ* ապահով խանումը մորից փախել էր Վանքեր – 368: – Քվեր գավա կ,– կանչեց,– *կողքիդ* կանգնած է – 393: *կողքիդ* նստեցրու տար Հովիտ – 396: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ *կողքին* պիտի լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես – 272: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի *կողքին* պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: պահեստապետը չի կանգնում նրանց *կողքին* – 291: զուգված Թեվանին *կողքին* կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում ու ծիծաղում էր – 292: վեցերորդում Հայկուշ Մելիքյանին *կողքին* նստեցրեց – 295: էս էդ ո՞նց քո ոչխարի *կողքին* լինում ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Գնացել իր համար պտտվել, ուի կնանոնց *կողքին* եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: ասել էին արդար

չայիդ պատավական կրակը խոզի *կողքին* կամաց միր – 298: Որբևայրի կանայք նրա գնացքի *կողքին* վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: Երկու *կողքին* կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո ճամփի ընկերն ենք – 314: Նայեց՝ և մեզ քրոջ *կողքին* էր դրել թաղել – 323: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենոտը խախլուշկա հարսի *կողքին* կանգնած դեսը նայում էր – 325: Բերում ում *կողքին* ում ես դնում, տնաշեն – 330: դպրոցական երեխեքը գնում ծաղիկ են դնում ու *կողքին* պատվի են կանգնում – 330: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք *կողքին* կախեինք – 332: Բայց *կողքին* կանգնած իրական պաշտպան էր ուզում երեխան – 348: պաշտպան հոր փոխարեն զիշերները պիտի Ռոստոմը *կողքին* լիներ – 348: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի *կողքին* խեղճացած կանգնել էր – 352: Տիգրանի պապ Տիգրանի *կողքին* թևաթափվել ու զզվել, բայց չեն հեռացել – 353: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի *կողքին* խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: Մուրի հոր *կողքին* բարակ սիրուն վիզը ծուռ կանգնած էր – 354: դրանց *կողքին* պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մկենի մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: *կողքին* շարմաղ ու սիրուն կանգնած էին – 368: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի *կողքին* դուք էդպես կացեք – 378: Ակումբավարի *կողքին* վառելիքի պատասխանատուն էր – 378: Անտառապահի *կողքին* միշտ եղբայրը ոչխարի ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն էր լինում – 380: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի *կողքին* կանգնում էր – 387: նրա հին տեղը իր *կողքին* բացեց – 392: շները *կողքին* նստոտել, վերև էին նայում ու վախից շողոթոթոթում էին – 392: Վաթենանց Սանդրոն քեզանից ինչով է պակաս, որ խոզի *կողքին* կանգնել է – 397: քու ծնողը, քու եզան *կողքին* է՛ս պտեմ կանգնիլ – 406: ցամաք շիշը *կողքին* դրած, ինքը երկու շան արանքում մեկնված քնած է – 415: այսինքն ամեն շունը մի *կողքին* մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: սառը ցայտաղբյուրն էլ *կողքին* քչքչում է – 415: Էդ *կողքին* կիիշի – 336: պարտադիր պիտի գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, *կողքները* մի քիչ նստվեր – 314: ասես *կողքները* սխալվել նստել էինք ու վրաները մեզանից ոջիլ էր քաշվում – 329: *Կողքիս* նստիր – 295: *կողքիս* կանգնած մի ոտը-բռնող չկար – 328: չէին ասում *կողքներիս* անհասկացող երեխա կա – 285: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի *կողքերից* շները չհեռացան – 273: շները *կողքերից*՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ ուրեմն Տաշքենդ – 402: շները *կողքերից* ցինգիր էին տալիս – 404:

ԿՈՂԶ-ԿՈՂԲ — և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են *կողք-կողքի* շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370:

ԿՈՃ-ԿՈՃԻ ՏԱԼ — Վերջը, կանգնեց հավասար ու մի բան էլ ավելի *կոճ-կոճի տվեց* – 339:

ԿՈՃԿԵԼ — *Կոճկվելով*՝ դուրս եկավ – 371:

ԿՈՃՂ — ոնց որ արջը *կոճղ* գրկի – 407:

ԿՈՄԲԻՆԱՏ — սա արադաց *կոմբինատից*՝ խառն անասնակերը – 387:

ԿՈՄԻՍԱՐ — հին *կոմիսար* Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356:

ԿՈՄՍՈՒՆԻՍ — գուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», *Կոմունիստ*, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ԿՈՄՍՈՄՈՒԵՅ — գուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ԿՈՄՍՈՄՈՒՍԿԱՅԱ ՊՐԱՎԴԱ — գուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», *Կոմսոմոլսկայա պրավդա*, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ԿՈՄՈՒՆԱՐ — ու մեր գոհին քաջ ավազակ, Անդրանիկ փաշա գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաբաշ վանքի դռան մատաղ ու *կոմունար* էր հռչակում – 284:

ԿՈՆԳՈՌԱԿԱԼԵԼ — ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ճոքերն էդպես *կոնգոռակալած* էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու *կոնգոռակալած* – 300:

ԿՈՆԿՐԵՏ — *կոնկրետ*՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: շուռ եկավ ետ քայլեց և բոլորին ու *կոնկրետ* ոչ մեկին ասաց – 392: *Կոնկրետ* ո՞վ – 392:

ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆ — կոնստիտուցիոն օրինախախտումների գծով աններելի է – 398:

ԿՈՆՎՈՅ — մոբիլիզացիա հայտարարել՝ զինվորապարհատի գծով *կոնվոյների* առաջն-արած բերեմ – 341:

ԿՈՆԶ — Գեր, փափուկ, *կոնքերը* ծանր կնիկ էր եղել – 411: ձեռները դրեց չեղած *կոնքերին* ու «ախչի Ադո՛ւուն» գնաց – 343: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը *կոնքերին* հպարտ քոքոռում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351: ոտը պինդ գետնին խփեց ու բռնեցները *կոնքերին* կանթեց – 365: այսինքն Ուլյուսի ծանր *կոնքերի ետևից* անշահ պտտվող – 361:

ԿՈՆՖԵՏ — փողերդ որ գտա՝ մի կիլո շոկոլադի *կոնֆետ* պտես առնիլ – 410-411: շոկոլադի մի կիլո *կոնֆետն* առել էր – 413:

ԿՈՇԻԿ — ճանապարհին սա Դսեղա գյուղկոռայից կարմիր *կոշիկ* ու կաստում էր առել – 292: Մյուս Թեվանը մի ոտի *կոշիկը*

կորցրեց – 270: նոր *կոշիկները* ձեռքին՝ նրա երեխան անկողնում թաթիկանքը պար ածավ – 271: երկու օր առաջ հերն էր *կոշիկները* գյուղի խանութից բերել – 271: ու երեխան *կոշիկները* ծոցում էր քնել – 271: *Կոշիկները* չէ՞ նոր էին – 314: Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը *կոշիկի* ծայրով հրել ասել էր – 415: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թև-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր *կոշիկներով* այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Թնի ժամացույցով ու կարմիր *կոշիկներով* մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358:

ԿՈՇՏ — Բարակ, սպիտակ շրթունքների կոշտությունը դե սարի *կոշտ* եղանակից է – 276: քաղցր, *կոշտ*, բկում-կանգնող հաց է – 330:

ԿՈՇՏԱՅԱԾԸ (փոխանություն) — Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ *կոշտացածը*՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310:

ԿՈՇՏՈՒԹՅՈՒՆ — Բարակ, սպիտակ շրթունքների *կոշտությունը* դե սարի կոշտ եղանակից է – 276:

ԿՈՇՏՈՒԿՈՂԻՏ — բուն հովրտեցի *կոշտուկոպիտ* լաչառն էր – 389:

ԿՈՂ — փակ աչքերի վրա բարակ *կոպերը* թրթռում են – 276: խուփ *կոպերը* թրթռացին – 281: դուռը դեմը փակելու պես ծանր *կոպերը* Ռոստոմը իջեցրել ասել է – 318: Կապույտ բարակ *կոպերը* վրա բերեց – 329: *կոպերը* թրթռացրեց ասաց – 399: Բարակ *կոպերն* իր նման թրթռացրեց ասաց «պահեստի էնիքը» – 289-290: սա կանգնել, *կոպերն* իր նման իջեցրած լովել էր – 394:

ԿՈՂԵԿ — ժամանակին մեր հերը հատին տասը *կոպեկ*, էնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335: որպեսզի երեք շշի հետ կլոր տասը *կոպեկ* վերադարձնես – 386: շիշը երեսունմեկ *կոպեկ* է – 386: մի ռուբլու վրա պիտի երեք *կոպեկ* էլ ուզես – 386: նստենք *կոպեկը*-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: կասկածամիտ, *կոպեկը*-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: տոմսն ու կուսանդամավճարը *կոպեկը*-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ *կոպեկի* – 340: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է *կոպեկի* օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: նստենք կոպեկը-*կոպեկին* հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: կասկածամիտ, կոպեկը-*կոպեկին* ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոփվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-*կոպեկին* ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: քանի որ մնացորդ յոթ *կոպեկներ*ի համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386:

ԿՈՂԵԿԱՆՈՑ — 2 ռ. 75 կ. օդու կիսատած կանաչ շիշը – 269:

ԿՈՂԻՏ — Թե խոսում ես՝ ասում են ժողովրդի հետ վարքդ *կոպիտ* է – 390:

ԿՈՍՏՈՒՄ — Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով *կոստյում* հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրությունաստուներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց *կոստյում* հագցրեց, նա այդպես էր – 316: իր նշանավոր կապույտ *կոստյումը* հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայդրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը *կոստյումը* հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Եվ ձեռքերը կապույտ *կոստյումի* գրպանում՝ ավարի միջից դուրս եկավ – 281: կապույտ *կոստյումով* ու ալ կարմիր շապիկով էն մյուսն ով է – 390:

ԿՈՍՏՈՒՄԱՎՈՐ — ու Սոփին ատեց Մյուսի *կոստյումավոր* ներկայությունը – 311:

ԿՈՍՏՈՒՄԱՎՈՐԵԼ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայդրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ *կոստյումավորեց* ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:

ԿՈՍՏՈՒՄԱՎՈՐՎԵԼ — նպատակն ասես *կոստյումավորվել* առաջները ցցվելն էր եղել – 397: Նայեցին տեսան իսկապես *կոստյումավորված* կանգնած է – 327:

ԿՈՎ — Հարևանի կովը՝ որ երկու *կով* լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: հատուկ՝ *կով* է

տարել Թիփլիս – 335: զինկումիսարիատը նոր *կոլ* է տալիս – 354: Տիգրան մամայի *կովեր* կթի – 342: Հարևանի *կովը*՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: պառավ մեծափոր *կովը* չէր կարողանում փախչի ազատվի – 344: *կովը* տրաքում է – 353: *կովը* երկու օր էր ոլորվում ու կտրտվում էր – 354: կացինը ձեռին՝ ձորից դուրս եկավ *կովի* ետևն ընկած – 344: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջք մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի *կովի* ետևից է ընկել – 344: *Կովի* կռաջին կացնով խփել էր – 344: *կովի* քացին էլ երեխայի ծնկանն էր առել – 344: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ *կովի* ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: այն՝ որ *կովի* կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: չգիտեն՝ որ իրենց ամեն գալուստը մեզ մի *կովի* կորուստ է – 389: կեպին թաքսում ու գլուխը *կովերի* փորին դեմ էր անում – 339: Մոզուն ու *կովին* խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած քիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենոցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված *կովերին*, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: հարևանը գնում է *կովերին* նայելու – 300: *կովիս* խոտը խորումած դիզած – 357: Մեր ախպեր Վերան *կովերից* ինձ խանել ավակարար դասավորել է – 337: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց *կովի* հետ կապած է լինում – 300: այսինքն ամանը ծնկների մեջ առավ ու մտավ *կովերի տակ* – 339:

ԿՈՎԱՆՈՑ — նրանցից խլելու, գիծը Մամոռուս խոտհարքների *կովանոց* քաշելու բուն հովիտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: մենք *կովանոց* չենք – 378:

ԿՈՎԱՅՈՒՆ — վարչությունը որոշում կհանի՝ փոխարենը որոշումով նոր *կովացու* կտա – 354:

ԿՈՎԿԱՍ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը *Կովկասի* իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ *Կովկասում* ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414:

ԿՈՏՈՐԱԾ — Թիփլիսյան ջերմուկներում շահը *կոտորածից* հետո լողացել է – 406:

ԿՈՏՈՐԵԼ — խաբել գոմն *են* արել ու հրացանով *կոտորել* – 306:

ԿՈՏՐԵԼ — Բայց Սյունս ըստ երևութի մտադիր էր *կոտրել* նաև Ջանդառի *տրամադրությունը* – 274: *կոտրած* ժպտաց – 289: ու Սիրուն Թեվիկն էլ *կոտրած* ժպտաց – 289: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն *շախը կոտրած* Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին *են* բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, բայց դե էլ էր – 300: *սիրտը կոտրած* բաժակը մեկնեց ասաց – 309: չէ՞ գնդակը Բադոյի ոտն է *կոտրած* եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: շուշաբանդը մի *կոտրած* ապակի չունե՞ր ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: հանկարծ մարդու ոտ *կկոտրի* – 377:

ԿՈՐԱԾԸ (փոխանություն) — ու մեր *կորածի* տեղն էլ հայտնի է – 311: մենք մեր *կորածին* էլ մանգալու իրավունք չունենանք – 328:

ԿՈՐԻԶ — լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ *կորիզը* քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: լակոտին խակ *կորիզի պես*, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347:

ԿՈՐԾԱՆՎԵԼ — որ մեզ մասնակից անելի՛ր՝ հեղինակությունդ *կկործանվե՞ր* – 388:

ԿՈՐԿԱՆ — վարսակի ու *կորնգանի* ցանքերն անտեր թողած՝ Դժոն նստել հակահուշեր է գրում – 380:

ԿՈՐԶԵԼ — որը դավն զգացել՝ սարսափը հոգին-կալած *կորած* է, մոտ չի գալիս – 307: քանի որ հիշեց նաև, որ դեռ ամառվանից *կորած* խոզ ունեն – 316: Ձին *կորած* էր – 327: դեռ *կորած* է թե երևաց – 327: Չեմ նկատել, բայց կարծես *կորած* չի եղել – 327: Բա էլ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու *կորած* ենիք չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: ստացածը գտած ու չստացածը *կորած* էր – 346: մի խոսքով անհայտ *կորած* կամ գոհված չէր – 349: Մոզին պիտի որ արդեն *կորած* լինե՞ր – 357: Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ երեք օր առաջ այստեղից *կորչում ենք* – 268: Արյունը հյուրերի մոտ չեն բռնում, ծծվում *կորչում է* – 272: ցրվում *կորչում է* – 308: էլ ի՞նչ էր կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկունս էլ անդընդվում *կորչում է* թե՞, շնչաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: այս կյանքում անհետ ոչինչ *չի կորչում* – 387: դեպի այսօրը եկել է, ում են բերել, ուր *են կորչում*, ով է ցամաքեցնում – 409: էս ոչխարը *կորչելու*՝ տունդ վերգիր են անելու – 312: գլուխս ազատել *կորել եմ* – 312: դեռ չէր հասկացել՝ որ քսանհինգ որձը իր առջևից *է կորել* – 271: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից *գլուխն առել կորել է* – 405: բոլորը մեռել ու *կորել են*, բոլորը – 415: նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթենանց ձիավոր ատրյադի ոտի տակ *կորել են* – 413: կոլխոզը պարտքերի մեջ *կորել էր* – 346: Ակոփի անունը խառնվել հիսուն արծան-անարժանի մեջ *կորել էր* – 388: խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսե՞ր հասկանալ, որ որձերն իր առջևից *էին կորել* – 273: գնաց կենտրոնների ջրմուղներում *կորավ* – 307: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ *կորչի* ու նույնությամբ գտնես – 271: կարծում էր ոչխարը ոնց էլ *կորչի*՝ ինքը կգտնի – 313: Քու աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ *կորչի*՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե գլուղ տարած չէր եղել՝ որձերը *չէին կորչի* – 273: չէ՞ մի մատ երեխան էլ ոչխարաշանը գլուղում ասում է *կորի՛ր* – 279-280: ոչխարդ ուր է, *կորի՛ր* ոչխարիդ մոտ – 300: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն *կորի՛ր* – 362:

ԿՈՐՑՆԵԼ — թե ուրեմն չի կարելի երեխային այդպես ձմերուկի մեջ *կորցնել* – 274: մեծանալու պառավելու հետ մարդ իշխանությունն ու իրավունքը մարդու վրա *կորցնում է* – 291: Մարդ կա պետական բարձր պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի *ոտի տակ կորցնում է* – 379-380: Վախեք ոչ, հաշիվս *կորցրել չեմ*, մնաց մինը – 282: Այտա, էս Մամոն եմ ու ձեր պարտքուպահանջից *ինձ կորցրել եմ* – 312: բանակում երկուսով երեք ախպեր *ենք կորցրել* – 310: պղնձե բարձր զանգը հին ժամանակների իր համաձայնակուտային նշանակությունը *կորցրել է* – 403: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին *կորցրել էր* – 277: Եղել էր, որ Ջանդառս սխալվել, զուր տեղը ճանապարհ ու ժամանակ *էր կորցրել* – 277: բայց *խելքը չէր կորցրել* – 346: բայց

Շուշանը *կորցրել էր* – 366: անցյալ մարդասիմարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ *էր կորցրել*, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Անիի ձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Մյուս Թեվանը մի ոտի կոշիկը *կորցրեց* – 270: Ակոփը *գլուխը* քեզանից *կորցրեց*, թո՛ւ, թո՛ւ – 349: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, *կորցնեն* տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: Սովետը սալդատ *կորցնի՞* – 341: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, իջսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ *կկորցնի* ու այդպես էլ կկորցնի – 270: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ *կկորցնի* – 270: երևում էր, որ եթե դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն *կկորցնի* – 309-310:

ԿՈՐՅՆՈՂԸ (փոխանունություն) — քեզ ինչ ասեմ, տղա, քու հորը *կորցնողի* կոները չորանան – 344:

ԿՈՐՈՒՍ — կարծես ոչ *կորուստ* էր գտնվել ու ոչ էլ ընկել ր վերադարձել – 271: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի *կորուստ* էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: չգիտեն՝ որ իրենց ամեն գալուստը մեզ մի կովի *կորուստ* է – 389: Օհանի *կորուստը* չենք հաշվում, չնայած ցավալին Օհանի բացակայությունն է – 310: քո *կորստի* տեղը ես գիտեմ – 277: այս ձորի, մեր աշխատանքի, *կորուստների*, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, *կորուստների* ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղիկը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: *կորուստների* ու հարազատության կեսին արդեն մոռացել էր – 373: և նրանց անգիր պայմանը մեր եղբոր *կորստից հետո* էլ կա – 282: բայց աղջկա *կորստից հետո* Գրիգարյանն ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր – 302:

ԿՈՓԵԼ — Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կոեւ-կոփեւ էր, ասաց – 341:

ԿՂԶԵԼ — աչքը գցում է մարդու երեսի, *կպչում* ու լռում – 295: Մոնղոլի *աչքերը կպչում էին* – 312: տուպրակը վեղար արած սառել քարին *կպել էինք* – 285: *կպավ* – 295: Շուշանի *բերանը կպավ* – 367: *կպան* Թեվրկի ոտքերին – 325:

ԿՂՅՆԵԼ — բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի *կպցնելու*, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ *կպցնելու է* ամոթ է ասել ինչին – 292:

ԿՈՒՄԸ (փոխանունություն) — յուրաքանչյուր բառը Շուշանի *կոածն* էր – 348:

ԿՈՒՆԵԼ — մոտավորապես *կոահում ենք*, բայց առավել ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը *կոահել*, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348:

ԿՈՒՆ — «Ուցյունի *կոան*» ու «Ուցյունի կատարածու» էլ – 361:

ԿՈՒՆԱԼ — Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով *կոացած* ինքն էլ գնաց – 333: հավաքարարության, այսինքն որ *կոանում* դպրոցն ավելում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: օրորոցի վրա *կոացել* ու ծիծ *եւ* տվել – է ս – 368: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն *ես կոացել* ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: *կոացել* ասել էր – 415: Մյուսը մինչև չբարկացավ ու *չկոացավ* իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պպզած նայում էին – 273: *կոացավ* ու հացի վրայով բաժակը իր Ջանդառին մեկնեց – 309: *Կոացավ* քար վերցնելու արեց – 314: Միջնեկ թաթարը պարզ է որ *չկոացավ* – 394: ասես *կոանա* բարձրորի հետ պարկի պողը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի – 402: կամարավոր խորանի առաջ *պիտի կոանաս* ու խմես – 414: հիվանդ երեխաների վրա պառավը *պիտի* աղոթքով *կոանար* ու ծոցներում մի ձմռախնձոր թողներ – 352: հետո Թեվիկը վլացքի լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ պեպենտը *առանց կոանալու* անցնի – 390:

ԿՈՒՆԱՆԱՆ — դարբնոցում դարբնի *կոանահարն* էր – 361:

ԿՈՒՋԻԼ — *կոաջլերո* կկտրեն ու կթողնեն ոտիս առաջ ընկած եղպես վնաստալով – 289: Կովի *կոաջլին* կացնով խփել էր – 344: այն՝ որ կովի *կոաջլին* կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: որովհետև Օհանը դագանակով *կոաջլերին* վրա բերեց – 289:

ԿՈՒՍՏՈՒԿ — *կոատուկի* թերով փաթաթեց – 313:

ԿՈՒՍՆԵԼ — նրա կարճ մազը բռնում ու *կոացնում է* – 361: դեկավար իր հասակը լատանի տակով անցնելու *չկոացրեց* – 372: քեռին էր, բայց *կոացրեց*, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399:

ԿՈՒԵԼ — հետո իրենցից բեկ ու իշխան *են կոում* – 369: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կոեւ-կոփեւ էր, ասաց – 341:

ԿՈՒԿ — և մեծ պեպենտը, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ *կոիվ* ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: պատճառի բացատրություն էր թե հիմար *կոիվ* – 369: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, գանգ, հարսանիք, *կոիվ* ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման *կոիվ* եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: երևի ուրիշ թաքուն *կոիվ* էլ ունեին – 398: բա թե՛ «քու *կոիվը* գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, գանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Ետ դարձան տեսան *կոիվը* Թեվանի բերած հարցի վրա է – 340: Շուշանի սերն ու *կոիվը* ով կհասկանա – 341: թփերի ետևն սպասում են *կոիվը* վերջանա՛ որ դուրս գան անտեր որբնայրուս կալկոխ անեն – 349: այդ կանչերը, այդ ուրախ *կոիվները*, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանո՛ւմ, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ձերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: աչքերը լցվեցին հին սիրով ու *կոիվով* – 343: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու,

դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ *կովի* պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: տասնամյակների վաստակած բարձրությունից ճարահատ ժպիտով էր նայում ներքևի անհավասար *կովին* – 385: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների *կովի վրա* դազանակը Վաթընանց Ավետըքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Դարավոր *կռիվներից հետո* հիմա համերաշխ սիրո զուգերգ էին անում – 330:

ԿՌՆԱՏ — անխոս կասկածվում էր՝ թե Ույցունն ու *կոնատը* հիմա իրենք դուրս կգան – 361: *Կոնատը* դուռը բացեց – 361:

ԿՌՎԱՐԱՐ — եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե *կովարար* դարաբաղի – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: Մենք շիտակ ու *կովարար* պատանություն չունեցանք – 332:

ԿՌՎԵԼ — Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա *կովելով* մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովքտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Մանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: մեկ էլ տեսանք երեխեքը չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել *կովում են* – 347: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջոնեկ թաթարն ու Թեվիկը համարյա թե *կովում են* – 401: ժպտաց ու նեղվելու պատճառով իրոք *կովեց* – 327: Փոքր Ռոստոմը *կովեց* ասաց – 399: ասացին թող *կովեն*՝ տակից տեսնենք ինչեր են դուրս գալիս – 395: չթողնենք *կովեն* – 395: *կկովեն*–կկովեն ու կհաշտվեն – 385: կկովեն–*կկովեն* ու կհաշտվեն – 385:

ԿՌՎԻ ԳԱԳԱԹ — և ճրագթաթով ու *Կովի գագաթով* մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334:

ԿՌՎԻ ԳԱԼ — ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա *կովի եկավ*՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310:

ԿՌՆԵՐԸ ՉՈՐԱՆԱՆ — բեզ ինչ ասեմ, տղա, քու հորը կորցնողի *կոները չորանան* – 344:

ԿՌՏԵԼ — ասում էինք չլինի-չլինի Համիկ հորեղբորը *կոտելու* որոշում կլինի – 356: Քնաթաթախ *կոտած* կարմիրը շեղակի ընդառաջ թռավ ձմերուկին – 270: չնայած *կոտած* է, բայց դե էլի որձ է – 270: Նժույգ-ձիերն ու իշխանադուստր աղջիկները *կոտած* շահին – 406: Խանը *կոտած* չի եղել – 406:

ԿՏԱՎԱՏ — գլխին *կտավատի* ձեթով ձվածեղ են կապում – 408:

ԿՏՈՐ — բերել էր՝ Թեվանի երեխայի համար երկու կիլոյաչափ մի մեծ *կտոր* հավա – 269: Ջանդառը թուրքի նման մի երկու *կտոր* խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու,– Դալոռոյ,– ասաց,– աստանավիս – 274: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովքտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու *կտոր* միս – 300: Շուշանը գրկել, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ *կտոր* քարաղ էր բերել – 351: երեխան պիտի վառարանը մի երկու *կտոր* փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտուլի հետ ուտեր – 375: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի *կտոր* շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377:

ԿՏՏԱՆՔ — էդ ի՞նչ *կտտանքի* եք – 360:

ԿՏԵԼ — այսինքն տնամերձի ծառը առանց լիցենզիայի *կտրելն* իրավունք է – 372: մնացել է Բերբերանց *ծվոցը-կտրած* Գիքորը՝ որ փորի հորթն ուզում էր ուտի – 355: սպանության այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից *ձենը-կտրած* արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: ու *ձենը* հնազանդ *կտրած* կա – 381: *ձենը-կտրած* գնում է – 408: Քեղոտով, Ջարդաքարով, Նավ-ուրթով, Յիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը *կտրում* տալիս *ենք* քոռ Ահմադին – 303: *շունչն* ահա *կտրում ենք* – 307: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է *կտրում* (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: մամայիդ քեզանից *կտրում*, էս թշնամի գյուղից որոշումով հանում *են* – 350: կացինն առած վրա էր ընկել տանձի ծաղկած ծառը *կտրում էր* – 343: այն՝ որ կովի կոաջլին կացնով խփում էր, տանձենին *կտրում* ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: մեր հին *ճամփան կտրել*, մեզ ձեր դռնովն *էք* անցնում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք – 330: Ջանդառը՝ «է, այտա, չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, *տեղից* մեզ դեպքն է *կտրել*» – 269: Ջանդառս քրտնել *ջուր է կտրել* – 275: Որբ գառան պես ետևը գցած տարել է տուն անձիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան *կտրել* – 286: շունը շների *առաջը կտրել է* – 325: – Երկու ժամ է,– ասաց,– շունդ *առաջս կտրել է* – 325: Չափարդ է՞լ է շների *առաջը կտրել*, թե՞ իմ առաջն է կտրել – 325: Չափարդ է՞լ է շների *առաջը* կտրել, թե՞ իմ *առաջն է կտրել* – 325: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը *կտրել են* – 268: Սոփին *կտրել էր* – 272: խեղճ նորահարսի վրա, ձմերուկը չնայած Սոփին *էր կտրել*, բարկացավ – 274: երեխայի գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը *կտրել* կապել *էր* երեխայի մագին – 292: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի *առաջը կտրել* ու քիչ *էր* մնում շներին ձեռքից խլի – 325: և գամփոն Թեվրկի *դեմը կտրել* փաստորեն ասում *էր* – 325: էն էր եղել, որ սուրբ մորդ ահից *կաթը կտրել էր* – 343: էն որ մորդ ահից էլ կողքիդ ապահովի *կաթը կտրել էր* – 368: ճամփի գառիվերում *շունչը կտրել* ասել *էր* – 411: Հողը *կտրել*, մինչև ձմեռ երկու ամսվա կացարան *էին* բացել – 298: Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, Մելքանց Սեդրակի, մանավանդ Սեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան *ճանապարհը կտրել*, ասում *էին* դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: *առաջը* դարաչու տունն ու մեծ պեպենոտն *էին կտրել*, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպենոտն *էին կտրել*, *ետևը*՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: Էրաթաթերի կրճիկները *կտրեց* գցեց շներին – 272: լյարդի գուտ կեսը *կտրեց* տվեց կարմիր գելխեղդին – 272: Ջանդառը թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով *կտրեց* ու,– Դալոռոյ,– ասաց,– աստանավիս – 274: Ջանդառը ստիպված *ճամփան կտրեց* – 298: որձի անդամը գնաց դմակախառը ինքը *կտրեց* – 313: Սիմոնի գամփոն դռնակից դուրս պրծավ *դեմները կտրեց*՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325: Քար *կտրեց*, սևացավ, կարմրեց ու ձոները ծեծեց – 364: ու ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը *կտրեցին* տարան՝ թե անօգուտ է – 305: ու որ ձիերը գլուխները *գետնից կտրեցին* ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ *կտրի*՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: Ա-ե եե, *շնորհքը կտրի*, քու *շնորհքը* – 399: Ա-ե եե, *շնորհքը կտրի*, քու *շնորհքը* – 399: Նրանց երկուսի *հոտն* էլ *կտրի* – 412: *առաջը կտրեր* – 377: կոաջլերդ *կկտրեմ* ու կթողնեմ ոտիս առաջ ընկած էղպես վնգստալով – 289: Էնիքը՝ կացինը

- կիանեմ, տակից *կկտրեմ* – 332: ու թնի հաստության բոխի էլ *կկտրեր* – 271: – Դե ուրեմն *ձենդ կտրիր*, – ասաց – 276: խելքդ որ ետ ես տվել՝ *ձենդ* ուրեմն *կտրիր* – 284: Կուգեմ, *ձենդ կտրիր* – 287: չա՛արք, ձյե՛նդ. *ձյենդ կտրյե՛* – 299: ասացին *ձենդ կտրիր* ու դաշտավարությանդ կաց – 381:
- ԿՏԲԿԱՆ — Մեկ էլ տեսանք *կտրկան* կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: ձեր չորս *կտրկան* ոչխարին հասնում է ուր բաժին շնալիր – 306: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու *կտրկան* ոչխարը թողնի գուտ աղջկեանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: ասացին շները այդ *կտրկանը* ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: երկու *կտրկանի* մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391:
- ԿՏԲՈՂԸ (փոխանություն) — *կտրողների* անունն ու միջնորդների մտքերը թաքուն այստեղ են հղովմում – 380:
- ԿՏԲԿԵԼ — ինչպես որ նախկին հներում Մամկուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր *կտրված* թուրքի չորանի դազանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: մինչև նրա գալն, ասում է, մեր տավարի *կաթը* դուշման հանդապահի սարսափից *կտրվում էր* – 353: Թեվանի ոտից սրանք ուղղակի *չէին կտրվում* – 273: ետևից ձգված՝ շները հազիվ *չէին կտրվում* – 316: էս ճիպտոր կարծում ենք *կտրվել է*, ուրեմն, Քեղուտ խոտհարքի տակերից. տղերք – 393: Առանց հատուկ լիցենզիայի *պիտի կտրվի* – 372:
- ԿՏԲԵԼ — փորոտիքը *կտրտեց*՝ որ դեսուդեն քարշ չտան – 272:
- ԿՏԲԿԵԼ — կովը երկու օր էր ոլորվում ու *կտրտվում էր* – 354:
- ԿՏԲԵԼ — բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ *կտրված* – 285: *տնից-տեղից կտրված*՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու քնում էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած – 344:
- ԿՏԲԻԿ — *կտրուկ* նայեց ասաց – 295: Հավիվորը մի բույս *կտրուկ* նայեց ու բան չասաց – 329: *Կտրուկ* նայեց Թեվիկին – 373-374:
- ԿՐԱԿ — մի վայրենի *կրակ*՝ որ անտառը լափեր ու խոտհարք բացեր – 355: արդուկը տաք *կրակ* լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: ասել էին արդար չայիդ պառավական *կրակը* խոզի կողքին կամաց միր – 298: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք *կրակը*, Միմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: թե միջնեկի անունը հղովմել է Տիգրանի *կրակը* հատուկ տաքացնելու համար – 346: *կրակը* փախել վառել է – 389: փեշի տակ Օսեփանց տներն ու փեթակները կրակելու *կրակն* էր – 348: թողել էր *կրակն* եղպես էլ հանգչի – 375: տունն ավելել, իր Փառո տատի նման էձը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը *կրակին* պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ *կրակի նման* ապրում էին – 328: որ ուրիշի *կրակի մոտ* աչքներս հացին դուռուկ ածենք – 374: Անցած անգամ հայրը *կրակի վրա* կիսախաշ կարտոլ էր թողել – 375: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա *կրակի մոտ* Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394:
- ԿՐԱԿԱՐԱՆ — Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր *կրակարանի* այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372:
- ԿՐԱԿ ԴԱՌՆԱԼ — Մերունդ չդառավ՝ *զլիներիս կրակ դառավ* – 400:
- ԿՐԱԿԵԼ — գուտ լուցկով չէին կարողացել փեթակները *կրակել* – 345: փեշի տակ Օսեփանց տներն ու փեթակները *կրակելու* կրակն էր – 348: լուռ ենթադրություն կար՝ թե *կրակել է*, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: մի գոճու վրա Ուցյունի բոլուկում *կրակել էր* – 357: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա *կրակել էր* – 360: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ *կրակեց* – 281:
- ԿՐԱԿԸ ԹԱՓԵԼ ՏԱԼ — այսինքն թե Տիգրանի *կրակը* մեզ վրա *թափել կտան* – 361:
- ԿՐԱԿ ԸՆԿՆԵԼ — կոլխոզի էդ ո՞ւմ ապրուստով է փորդ *կրակ ընկել* – 349:
- ԿՐԱԿՈՅ — հիմա ուսուցանողից *կրակոց* էր լսում ու ձիավորվում էր – 361: ի՞նչ իրավունքով էր *կրակոց* լսում – 361: ասում է հրացանը դատարկ էլ լինե՛ր՝ վերջին *կրակոցն* իրենն էր լինելու – 400:
- ԿՐԱԿՎԵԼ — առակի ասածի պես սպասում էք մարդու տունը *կրակվի*՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331:
- ԿՐԱԿ ՏԱԼ — *կրակ չենք տվել* – 333: էնիքը՝ *կրակ կտամ* գիշերը կվառեն – 324:
- ԿՐԵԼ — ջուր *կրեցին* ու լողացրին – 360: փոքր պեպենտոն ու միջնեկ թաթարը իրար օգնելով ջուր *կրեցին* – 363:
- ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ — կենտրոնի բերանով ասել էր համապատասխան *կրթություն* ու վկայական չունի – 322-323: Համապատասխան *կրթություն* չունես – 338: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր *կրթության* ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414:
- ԿՐԾԵԼ — *կրծելով* ուտում է – 351: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է *կրծում* – 344: պառավ որձաձին անթշնամանք խոխոտում ու քարաղը նրա թևատակին *կրծում էր* – 351: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները *կրծել է* ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: կապեր, բայց շները գտել, *կրծել* ու խեղդել են – 311:
- ԿՐԿԻՆ — որպեսզի Ուցյունի իր անունը կենտրոնում *կրկին* բարձրացնի – 350:
- ԿՐԿՆԵԼ — *կրկնեց* ասավ – 376:
- ԿՐՃԻԿ — Երաթաթերի *կրճիկները* կտրեց գցեց շներին – 272:
- ԿՐՃՈՆ — թերմացք պահածոյի մեջ սիգարետի մի երկու *կրճոն* կար – 376:
- ԿՐՃՏԱՅՆԵԼ — ատամները քնի մեջ *կրճտացնում* ու ոլորվում էր – 348:
- ԿՐՊԱԿ — կայարանի *կրպակն* ամեն իրիկուն Երևանից ցիստեռնով զարեջուր էր ստանում – 382:
- ԿՐՈՒՆԿ — Էնթան ոտնահարեցի՝ *կրունկներս* ջարդվեցին – 319:

ԿՅՎԵԼ — Աղամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, Մելքքանց Սեդրակի, մանավանդ Սեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար *կցվել*, տան ճանապարհը կտրել, ասում *էին* դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324: Մոսկվան ու Երևանը մինչև *չկցվեցին*՝ դուրս չեկավ — 400:

ԿՈՒ — Ինչ որ *կու* աչկով տեսնում էս — 338: տարին մի անկամ *կու* մոր դուռ գալիս ու կու խոսկ բերում էս — 365: տարին մի անկամ կու մոր դուռ գալիս ու *կու* խոսկ բերում էս — 365: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ՉՈՐՄԵԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒՆ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՐՆԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ *ԿՈՒ* ՊՈԿԵՐ ԱԽՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ — 411:

ԿՈՒԶԵԿՈՒԶ — Հորենական պառավ խնձորենիների տակով *կուզեկուզ*, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց — 333: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր *կուզեկուզ* թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց — 333:

ԿՈՒԺ — գոմի պատից մի փտած հրացան ու *կծով* փամփուշտ են հանել — 412:

ԿՈՒԼ ԳՆԱԼ — Ծի՛ծաղեց, ծիծաղեց *կուլ գնաց*, ասաց — 297: մոնղոլի կանաչ աչքերը *կուլ գնացին* — 274:

ԿՈՒԼ ՏԱԼ — Թեվանը թուրքը *կուլ տվեց* ասաց — 294: Թեվիկը բլի գունդը *կուլ տվեց* — 294: ասելիքը *կուլ տվեց* — 330: կոկորդի գունդը *կուլ տվեց* — 330: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողբոջվոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրքը *կուլ տվեց* ու չպատասխանեց — 340: թուրքը *կուլ տվեց* ու հիմար դառնությունը երեսին սպասեց — 357:

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ — *կուլտուրական* մակարդակը շատ խիստ ընկած է՝ հի՛նգ — 399: Ջանդառի *կուլտուրական* ու քաղաքական մակարդակը էս ինչպե՛ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել — 399:

ԿՈՒՄ — Մի *կում* թե մի երկու՝ Ջանդառը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ — 273-274: Կնոջ ձեռքից մի երկու *կում* էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց — 274:

ԿՈՒՄ-ԿՈՒՄ — (մեքենայի խցիկում կեսը բլից *կում-կում* խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) — 269:

ԿՈՒՅՏ — Քարուկրի *կույտին* կանգնած ներս նայեց — 333:

ԿՈՒՅՐ — ավարող գայլի պես *կույր*՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու ասելու էինք տար — 296: Ղեկավարի ձեռք գուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի աչքը *կույր* պիտի լինի — 393:

ԿՈՒՅՐՈՒՄՈՒԼ ԼԻՆԵԼ — Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ *կույրուխուլ լինես*, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280:

ԿՈՒՇՏ — Երեք տղես *կուշտ* ու հագնված — 357: կարծես *կուշտ* կերել ու ատամները քչփորելով նայում էր — 368:

ԿՈՒՉ ԱՇԵԼ — աչքն այսինքն *կուչ-ածավ* — 283:

ԿՈՒՉ ԳԱԼ — բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես *կուչ-եկած* կար — 354: Գոմի անկյունում շապիկ-փոխանով *կուչ-եկած* է լինում — 409: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ *կուչ էին եկել* ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում — 344:

ԿՈՒՌ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակռվով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց *կուռը* փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: *կոնեքը* կանթեց — 365: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դույլերը *կոնեքին* կանայք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ նայում էին — 322:

ԿՈՒՌՈՒԿՈՓՎԵԼ — արդեն լավ *կուռուկոփված* բեկ էր — 369:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ — Իբր թե ինքը միշտ այդպես *կուսակցական*-բանակայնորեն մաքուր է մնալու — 279: չզինակոչվելու պատճառով չէ՛նք դարձել *կուսակցական*՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին — 321: չզինակոչվելու պատճառով չէ՛նք դարձել կուսակցական՝ որ *կուսակցական* լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին — 321: Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-*կուսակցական* հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր — 348: չէին քաշվել, իրենց *կուսակցական* որոշումը եզրափակել էին մեծերի հին խոսքով — 350: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր *կուսակցական* բերանից դնի — 386:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — անհետացումն, ասել է, Վաթրնանց ցեղովին *կուսակցականության շնորհիվ* կընկնի դաշադության վրա — 413:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ — բանակում *կուսակցություն* էին ընդունել — 382: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, *կուսակցության* շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիզան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415:

ԿՈՒՍԱՆԴԱՄԱՎՃԱՐ — տոմսն ու *կուսանդամավճարը* կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս — 404:

ԿՈՒՍԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիզան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Ծմակուտի *կուսկազմակերպության* քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415:

ԿՈՒՍՏՈՄՍ — Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես *կուստոմադ* ձեռիցդ դրա համար առնեն, չեն առնի — 397:

ԿՈՒԴԱՆԱԼ — իր փառքի առաջ ասացինք դա էդ է *կուրացել* ու խլացել է — 382:

ԿՈՒԴԱՅՆԵԼ — հաց տուր *կուրացրու* ու ինչ ուզում ես արա — 305:

ԿՈՒԴՕՔ — Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես *կուրծքը* լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց — 334: Մեծ պեպենտը *կուրծքը* փքեց խոխոաց — 341: Թուրքի փաշայի պես *կուրծքը* դուրս գցեց — 364: Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե՛ ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը *կրծքին* չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292: Թները *կրծքին* խաչած՝ իրիկվա մեջ իր դռանը կանգնած էր — 323: Ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին խառը կապել, ուսի վրայով *կրծքին* էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր — 337: գրկում ու չոր *կրծքին* սեղմում էր — 358: այլ *կրծքին*՝ զանգ կախած բորոտ մուրացկան — 359: ձեռները *կրծքին* խաչեց — 391: դասատուն ձեռքը *կրծքին* վստահեցրել էր՝ թե՛ իր բացատրությունը անկասկած է — 404: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները *կրծքներին* ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ — 396: ձեռքերը *կրծքից* չիջեցրեց էլ — 334: ինքը ժպտաց ու իր *կրծքի վրա* քնեց — 311: Զիու *կրծքով մեկ* խոխոաց ասաց — 336:

ԿՔԵԼ — սարի լանջին իր համար անտեր *կքած* էր — 298:

Հ

Հ — Տղերք, ինչքան նկատել եմ՝ էս ռուսները *հ* չունեն — 390: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը *հ* չունի, դու էդ է ունես — 390:

ՀԱ — Ջանդառն ասաց. — *Հա* — 271: *Հա* ասաց — 271: *հա*, ախպեր, էս ձայն չունեմ, չկամ — 280: Խոզարած Մուրին ասում ես Աճարկուտից Թիփլիս է հասել, *հա՛* — 335: Ըոխիդ ծեփիլ տեմ *հա՛* — 339: բերնին ծեփիլ տեմ *հա* — 343: նրա խոսքին ոչ «*հա*» պատասխանել ու ոչ «չէ» — 376: ոչ «*հա*» էր ասում, ոչ «չէ» — 392: Ասում է Տաշքենդ ես գնում, *հա՛*, արա — 392: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման նեղացրել ու ոչ *հա* էր ասել ոչ չէ — 403:

ՀԱ՝Ա — *Հա՛ ա*, — ասաց — 268:

ՀԱ՝ԱՏ — շոկվեց ու, *հա՛ ատ* նանը չմեռնի, շրիկալով հարձակվեց — 400:

ՀԱ՝ԱՍ — *հա՛ աստ*, ալաշա մորդ ջորու ճոները, էս անասունի բժիշկ չեմ — 354:

ՀԱ՝ԱՆԵԼ — Չայնից ճանաչեց, «*հա՛*» արեց, ասաց — 373:

ՀԱԳ — նրա *հագի* կանաչ փեշը էսինչ վարըչի առածն է — 292: կաստումդ քանի *հագիդ* է՝ գնա ներկայացիր ու նայիր — 32 9:

ՀԱԳԱՄ — ԿԱՊԱՄ — Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես *հագած-կապած* եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր — 272:

ՀԱԳԻՆ — իր նշանավոր կապույտ կոստյումը *հագին*, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխլված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ — 274: Կարմիր շորը *հագին*՝ Աճարկուտ մեծ ծմակից դուրս եկան — 281: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը *հագին*, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ — 291-292: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը *հագին*, այսինքն որ կաստումը Թեվանի *հագին* էր, խփեց փոեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ — 291-292: ինքն էլ շորերը *հագին* թախտի մի անկյունում ծվարել է — 300: հոր չհագած սապոգները *հագին* կանգնած սպասում էր մեծանա ղեկավար դառնա, ասի — 353: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը *հագին* ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է — 413: այսինքն թե էս կաստյումը որ քո ամուսնու *հագին լինի*՝ քո կարգադրությունները նրան կանես — 274:

ՀԱԳՆԵԼ — Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում *հագնել* ու գյուղամեջ ելնել — 279: հոր *չհագած* սապոգները *հագին* կանգնած սպասում էր մեծանա ղեկավար դառնա, ասի — 353: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավար է *հագնում* ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում — 400-401: ի՛նչ էին *հագնում* — 314: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր *հագել*, մի երկու օրվա հաշվով եկել — 321: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ սապոգը մի անգամ *չէր հագել* — 345: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ *հագել էր*՝ էդ էր — 345: մեծ պեպենտը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, *հագել* դռանը կանգնել էր — 345: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին *հագավ* հեծյալի, ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի — 318: ամաչում էր *հագնի* — 344: քույրերիս հարսանիքով *կհագնեմ*՝ Էնիքը, կնվազեմ — 345:

ՀԱԳՆՎԵԼ — երեք տղես կուշու ու *հագնված* — 357:

ՀԱԳՆԵԼ — մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր *հագցրել* ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան — 281: Ակոփի շապիկ-փոխանը *հագցրինք* ու տեղաշորում դրինք — 363: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրությունաճանաչներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում *հագցրեց*, նա այդպես էր — 316: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը *հագցրեց*, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319:

ՀԱԳՈՒՍ — հինգ կապոց *հագուստ* էին կապել — 358: Էնիքը, *հագուստ* համապատասխան չի — 326:

ՀԱԳՈՒՍՏ-ԿԱՊՈՒՍՏ — նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք *հազուստ-կապուստի*, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության — 413:

ՀԱԶԱԼ — սկսեց շատ ուժեղ *հազալ* — 308: խմում, բերանը ձեռքով սրբում ու, ոչ *հազալ* ոչ բան — 309: *հազում էր* — 309: Ծխել, *հազացել*, ծուխն աչքից հեռացրել ասել *էր* էնիքը — 411:

ՀԱԶԱՐ — Իբր՝ *հազար* ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լվկված Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին — 279: բայց որ սև թուղթը ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն *հազար* հոգսի առաջ էր — 281: Իրեն *հազար* ձևի պաշտպանեց — 287: մեր ցրված *հազար* հոգսից հիմա ո՞րն է մեր անելիքը — 316: Թող խելք ունենար՝ *հազար* ստանար, ձեռք մենք չենք բռնել — 342: այսինքն *հազար* նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուդ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի — 356: *հազար* լացուգանգատ, հազար ծաղրուգոհացում՝ կյանք էր — 356: հազար լացուգանգատ, *հազար* ծաղրուգոհացում՝ կյանք էր — 356: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարիք որ Թեվկին էլ եփեցինք ու *հազար* կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը — 363: ու երգավորեց համարիք թե *հազար* երգով — 364: աչքներիդ առաջ *հազար* օրինակ կա — 364: *հազար* բերան ու բերանի հազար համ — 389: հազար բերան ու բերանի *հազար* համ — 389: կատվի պես իսկույն *հազար* խոսքուհեքիաթով ծածկում էին — 394: մանավանդ եթե մեջը շահ ունի, *հազար* բացատրիր — 405: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան *հազար* կողմի վրա շաղկված են — 413: գյուղացի չե՛ս, շորիդ ամեն ծալում *հազար ռուբլի* փող կա — 269: և *հազար տարվա* հանքերն ու հին գործարանը շրխկալով բանեցնում է — 383: ամիսը *հազար ռուբլի* փող եմ տալիս — 384:

ՀԱԶԱՐ-ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՅՈՒՐ — մի *հազար-հազար երկու հարյուրի* սահմանում ինչքան հանում է թող հանի ու ետ բեր — 396:

ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՅՈՒՐ — անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ *հազար երկու հարյուր* — 386:

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐՅՈՒՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — Հազա՛ր ութը հարիք ու քառասունո՜ւինը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովրտեցին կնկա մեծ շառի եկավ — 299:

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐՅՈՒՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային *հազար ինը հարյուր* ու *քառասունվեց թվի* խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց — 315:

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐՅՈՒՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — Հազար ինը հարյուր ուրեմն *քառասունվեց թվի* ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա — 281: Հազար ինը հարյուր ու *քառասունվեց թվի* քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի — 282:

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐՅՈՒՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — Հազա՛ր ինը հարյուր ու *քառասունութ թվին* մի քոռ աշուղ էր եկել — 304:

ՀԱԶԱՐԻՑ ՄԻ ԱՆԳԱՍ — կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը *հազարից մի անգամ* իր տանը միասին նստած են — 294:

ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐՅՈՒՐ — Հազար *հինգ-հարյուր*, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է — 318:

ՀԱԶԱՐ ՈՒԹԸ ՀԱՐԻՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — Հազա՛ր ութը հարիք ու *քառասունո՜ւինը*... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովրտեցին կնկա մեծ շառի եկավ — 299:

ՀԱԶԱՐՈՒՄԻ — հասարակության միջով, *հազարումի* կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք — 362:

ՀԱԶԻՎ — ետևից ձգված՝ շները *հազիվ* չէին կտրվում — 316: *հազիվ* կացնի չափ էր — 344: դեղին փրփուրը կանգնում, ժամացույցով քսան թույլում *հազիվ* նստում էր — 382:

ՀԱԶԻՎ ԹԵ — մի որևիցե անգամ *հազիվ թե* բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր — 318: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան *հազիվ թե* որևէ բան էին հասկանում — 369: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, բայց *հազիվ թե* — 379:

ՀԱԶՎԱԳՅՈՒՏ — բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը *հազվագյուտ* հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր — 363:

ՀԱԼԱԾԵԼ — զամփոը մերթ մեկին *էր* խեղդում *հալածում*, մերթ՝ ետ-ընկած մյուսին — 326:

ՀԱԼԻԿ — հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ *հալիկ*, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314:

ՀԱԼԻՎՈՐ — բայց *այնքան* երկար էին դեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի *հալիվորներ* են — 400: մեր *հալիվորը* գյուղից ասել էր կարելի է — 285: *հալիվորը* մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխի էր մաշկում — 326: Սոփ վրա *հալիվորը* բարկացավ ասաց — 327: Հալիվորը դանակը սրեց ասաց — 328: Հալիվորը մի թույլ կտրուկ նայեց ու բան չասաց — 329: *հալիվորը* խիստ նեղացավ — 329: *հալիվորը* մառանի առջևից, Ադունը՝ փռան, մարդուկնիկ իրար նայեցին — 330: *հալիվորը* բան չասաց, բայց փաստորեն կնոջը խոսք տվեց — 330: բղավոցի վրա *հալիվորը* եկել տակից հանել, ականջը քաշելով տարել էր տուն — 345: ջաղուն ու *հալիվորը* երեխային տանջում են — 348: սուտ քրիստոս *հալիվորը* երեխայի գլխին մոլորվել կանգնել էր — 348: սուտ քրիստոս *հալիվորը* պառավի վրա իբր թե բարկացավ ասավ — 349: Հալիվորը կոլխոգի մեղվապահն էր — 349: պառավն ու *հալիվորը* կոլխոգի համար հորթաթոկ էին հյուսում — 349: սուտ քրիստոս *հալիվորը* փեթակը չէր կարողացել հավաքի — 351: բայց *հալիվորը* վրա էր հասել աղն առաջից խել — 352: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս *հալիվորը* վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր — 352: Հալիվորը դնչկալի թոկը բռնած — 352: Հալիվորը գոմեշի դնչակալը ձեռին — 352: մեծ *հալիվորը* թևաթափվել, զգվել ասել է — 353: Հալիվորը դանակի ծայրին, տեսել էր կանգնած նայում է — 356: *հալիվորը* երևի թե կարծում էր Ծմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս վար է դրել — 377: Էս *հալիվորները* ոչ մի կարգին

ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: միջոցն է թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու *հալիվորները* տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: *Հալիվորները* չեն ուզում՝ դու գնա. թե՞ վախենում ես կուստոմսդ ձեռքից դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: *հալիվորն* ասաց – 327: *հալիվորն* ասաց – 327: *հալիվորն* իր գործին էր – 328: *հալիվորն* ասաց – 328: *հալիվորն* ասաց – 329: *Հալիվորն* էնտեղից՝ էդ է – 329: *հալիվորն* ամբողջ օրը սանրում ու թափ էր տալիս – 352: Բայց Օսեփանց *հալիվորն* ասել է – 353: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլու ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ *հալիվորն* ու թոռներն էին – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են *հալիվորն* ու նրա թոռներն էլ, Թեմիկն ու թաթարն էլ – 353: *Հալիվորն* ու պառավն էլ իրենց կողմից էին խաղաղ – 356: էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր *հալիվորներն* էլ քաղաքում տեր ունեն – 395: ասում են ձեր նպատակի վրա *հալիվորներս* ինչի՞ էինք փող դնելու – 397: Բայց երեխան անխոս կենդանու նման սեղմվեց *հալիվորի* ոտքին – 330: որովհետև *հալիվորի* մեղվանոցում մի երկու փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք պիտի ցամաքեին ու սիրտները *հալիվորի* ծարավախնձորից ուզեր – 352: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, *հալիվորի* հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: Նիկալ պապը վիզը ծուռ խնդրողական պատվիրակ գնաց *հալիվորի* ոտը – 354: Բայց իրենց հին ժամանակներում *հալիվորի* մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: սիրո պատճառով Օսեփանց մեծ *հալիվորի* Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու *հալիվորի* մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: Ես ո՞ր *հալիվորի* ոտն ընկնեմ խնդրեմ – 397: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի պոզը բռնի կամ *հալիվորի* ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402: եկել ձովըտից *հալիվորին* ամեյ, իրենց խոզի հետ բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: Ջանդաղը՝ Ղազախ, տղերքը մեր հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ *հալիվորին* նայել – 298: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր *հալիվորին*, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: չասաց *«հալիվորին»* – 353: Բայց Օսեփանց *հալիվորին* արդեն բերել էին – 354: Օսեփանց *հալիվորին* ուզում էր մի բանով օգնական լինել – 354: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո *հալիվորին* ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: ձվարանի ճողվածքավոր, ճողվածքը եղանի գոռից լցված *հալիվորին* ասել է – 402: իսկ գյուղխորհուրդն էլ մեղվի լեզուն *հալիվորից* գալիս սովորում էր – 349: մի ամսով են գնում թե հավիտյան՝ *հալիվորներից* մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն Ջանդաղին օգնական – 395: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ *հալիվորի մոտով* անցավ – 330: նրա ահն էլ էր *հալիվորի մեջ* բուն դրել – 353: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, *հալիվորի առաջ* երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: Բայց *հալիվորների առաջ* մենք խնդրվող չենք, մատաղ – 397: *հալիվորի պես* փնթփնթաց ասաց – 400: Բայց մանավանդ *հալիվորների դեմ* նրա թշնամանքը հատուկ է – 402:

ՀԱԼՎԱ — բերել էր՝ Թեմիկի երեխայի համար երկու կիլոյաչափ մի մեծ կտոր *հալվա* – 269:

ՀԱԼՎԵԼ — Սանդրոն *հալվեց* կես դառավ, արծաթը վրայից ընկնում էր – 299:

ՀԱԽՊԱՍ — այծերով ու քարքարուտ ջրերով լիացել, ասել է *Հախպատը* չեմ ջնջում – 406: *Հախպատն* էն ժամանակ դեռ մի երկու անասուն ուներ – 306: թե չէ *Հախպատն* ինքը զգվել ու ձեռ էր քաշել մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: *Հախպատն* ուրեմն ապրելու իրավունք ունի – 406: Այսինքն թե, ինչպես որ *Հախպատա* Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: գլխիդ Սանդրո Վաթինյան ու *Հախպատա* եռյակ կլինեմ – 289: միայն Թեմիկներն ու Սանդրոն էին, մեկ էլ *հախպատա* մոզարածի հին դափեն – 298: մինչև անգամ *հախպատա* խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոռն էլ Կապուտլեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ագնիվ խոսք – 306: երգը հորինվել է *Հախպատա* Տելեմաքի երգի օրինակով – 315: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են *Հախպատից* նոր ընտանիք է եկել – 353: *Հախպատից* ինչ էկել ու Օմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: գետափի հին գոմշուտներով *դեպի* հորենական *Հախպատ* – 352:

ՀԱԽՊԱՍԱԶՈՐ — *Հախպատաձորի* ջրերում էլ խանն է լողացել – 406:

ՀԱԽՊԱՍԱՎԱՆՔ — *Հախպատավանքի* չոր տերտերների առաջ պայման է դրել – 406:

ՀԱԽՊԱՍԵՅԻ — եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղի – մերոնք էլ ապստամբ *հախպատեցի* են – 303: *Հախպատեցի* մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407:

ՀԱՄԵԼ — ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռազ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման *հաճեց* մեր խեղճ թաղի վրա – 375:

ՀԱԿԱՄԴԱԳԻՐ — հանրապետական կառավարության հարցումի առաջ Հովիտն արդեն պատրաստի *հակաճրագիր* է ունենում – 380:

ՀԱԿԱՇՈՒՇԵՐ — վարսակի ու կորնգանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժգոն նստել *հակահուշեր* է գրում – 380:

ՀԱԿԱՌԱԿԸ — չէ՞ աշնան հետ օդը սառչում, գետինը *հակառակը*՝ տաքանում է – 297:

ՀԱԿԱՌԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — Թե իրենց մեջ ինչ *հակառակություն* ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: Բայց թաքուն *հակառակություն* կա – 414: Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի ոխերիմ *հակառակությունը* անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: Թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց *հակառակության առաջ* նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բռպե չէր ճնշվել, մի բռպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ

ուժեղ *հակառակության մեջ* է – 375: գործարանի ու գյուղի *հակառակության մեջ* համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385:

ՀԱԿԱՏԵՐՏԵՐԱԿԱՆ — և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ *հակատերտերական* էր, ջաղըվի ձեռքից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348:

(ՍՈՒՐԲ) ՀԱԿՈՒՐ — Նազուր գոմեշի նման մղկտաս, մղկտաս, *սուրբ Հակոբի* ճիպոտ – 352:

ՀԱԿՈՒՐ — ուսումը շարունակելու *հակում* ու ստիպող ղ չենք ունեցել – 321:

ՀԱՂԱՐԾԻՆ — Թեվա ն,– կանչեց,– Ջարխեչավանքը գիտե՛ս է՛ն որ իրենք ասում են *Հաղարծին* – 275:

ՀԱՂԹԱԿԱՆ — ահա՛,– մի *հաղթական* արշավանքից Ջանդառ Թեվանը եկավ – 268: հետո գամփող *հաղթական* վերադարձավ – 326:

ՀԱՂԹԱՆԱԿ — այսինքն իր *հաղթանակից* գոհ էր – 313:

ՀԱՂԹԵԼ — համ էլ Ավետրքին *հաղթել* չի լինի – 409: *հաղթած* իշխան ենք եկել – 272: Մնոն ինքն է *հաղթել* դուրս եկել աշխարհ – 406: Ավետիք Վաթինյանին ո՞վ է *հաղթել* – 409: Բայց ծմակուտյան հայրենասիրությունը վերջը *հաղթեց* – 303: Օսեփանք ասում են Ջանդառի եղածն ինչ է՛ որ լեզգի *հաղթի* – 407:

ՀԱՂԹՈՂԸ (փոխանություն) — բարձրացնում, *հաղթողի* կարմիր դրոշը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385:

ՀԱՂԹՎԵԼ — վերջիվերջո *հաղթված*, վերջացած մարդու վիճակի մեջ չմտավ, ասաց – 308:

ՀԱՂՈՂԴԵԼ — Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, *հաղորդելու* կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378:

ՀԱՍ — հազար բերան ու բերանի հազար *համ* – 389:

ՀԱՍԱԼՍԱՐԱՆ — Էն ժամանակվա *համալսարան* էլ ու միջնակարգն էլ յոթնամյակն էր – 284:

ՀԱՍԱԾՄԱԿՈՒՏԱՅԻՆ — պղնձե բարձր գանգը հին ժամանակների իր *համաժմակուտային* նշանակությունը կորցրել է – 403:

ՀԱՍԱԿՐԱՆՔ — գործարանի ու գյուղի հակառակության մեջ *համակրանքն* անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385:

ՀԱՍԱԶԱՅՆ — Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պողոտները անձայն շարժեց՝ թե *համաձայն* է – 341: Բայց երևում էր՝ որ սրտով չի *համաձայն* – 341: մտքին ուրեմն *համաձայն* էր – 387: այսինքն *համաձայն* էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտավ – 396:

ՀԱՍԱԶԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ — համարվել էր՝ որ մեր ժողովրդի *համաձայնությունը* Ծմակուտը պիտի Հովըտից կառավարվի – 305: *առանց* ձեռք *համաձայնության* էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա էս գյուղում մնա – 294:

ՀԱՍԱՃԱՐԱԿ — այդքան *համաճարակի*, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջոց*՝ Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:

ՀԱՍԱՅՆՔ — ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Ծմակուտ անուն ազատ *համայնք* կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405:

ՀԱՍԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ — Մի անպատմելի մեծ, մի *համաշխարհային* ճամփորդությունից Ջանդառ Թեվանը եկավ – 267

ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ — կենտրոնի բերանով ասել էր *համապատասխան* կրթություն ու վկայական չունի – 322-323: Էնիքը, հագուստս *համապատասխան* չի – 326: *Համապատասխան* կրթություն չունես – 338: *համապատասխան* մի մարդու պիտի տրվի – 366: *համապատասխան* մարդը կամ ինքը մեծ պեպենոտն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Հովիտ – 366: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու *համապատասխան* մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: *համապատասխան* գլուխների փախչելով մենք Ծմակուտի գլուխն էինք լինելու – 382: նոր ժամանակների ոգուն *համապատասխան* ինքնուրույն է մտածում ու հասկանում – 400:

ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — միայն մեծ պեպենոտը նրա խոսքի ու գործի *համապատասխանությունը* երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405:

ՀԱՍ ԱՌՆԵԼ — ով որ եղ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծր խմիչք է, թե՞ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական *համ է առել* – 389:

ՀԱՍԱՌՈՒԹՅՈՒՆ — Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու *համառություն* – 409:

ՀԱՍԱՏԱՐԱԾ — *համատարած* մեղք, գողություն ու վախ – 332:

ՀԱՍԱՐ — Բայց ոչ – զուտ իրենց չորսի *համար* քաշեց ու որձերից մեկը մորթեց – 268: Սոփրկի ու նորահարսի *համար* ծաղկավոր երկու շալ ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են ուսներին – 268-269: բերել էր՝ Թեվանի երեխայի *համար* երկու կիլոյաչափ մի մեծ կտոր հավվա – 269: ծալովի մի դանակ Թեվանի *համար* – 269: շալերն ուրեմն ասացինք, հարսների *համար* ծաղկավոր երկու շալ – 269: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի *համար* սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: գյուղի աշխատավորների *համար* Լուսիկ Քոշյանը երգում էր – 271: Սոփին որձի արյունը շների *համար* բռնում էր – 272: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-գցելու բան չունի, բայց շների *համար* պիտի հնարես – 272: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացինք բեզ *համար* աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն եղ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի *համար* էթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278 Որ, օրինակ, օրինակի *համար* ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ *համար* նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում

հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: և մեր համարիւր սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ *համար* ինքը եղավ – 283: Բայց թե մեզ *համար* գոհից էլ թանկը ինքը Օհանն էր – 285: Հենց իմանանք ինձ Ակոփի *համար* չէին ուզել՝ ախպոր համար էին ուզել – 287: Հենց իմանանք ինձ Ակոփի համար չէին ուզել՝ ախպոր *համար* էին ուզել – 287: Բա էն լավ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ *համար* երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի *համար* լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի *համար* նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: զսպությունը-անզսպությունը նրա *համար* հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288: Բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց *համար* լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: ուրիշին հոգսի տակ գցելը հենց քեզ *համար* է վատ – 290: Օհանի ու նրա մեծ Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրեկիս վրա բաժանելու *համար* հանձնաժողով էր եկել – 290-291: հավերի *համար* գուցե մի քիչ թաքուն գարի տա – 291: Յոթ որձն ուրեմն նետո-բրուտոյի *համար* – 291: մեզ *համար* մի երկու կիլո շաքար ու մի տուփ թեյ էր բերել – 291: Մեզ *համար* մի շիշ օղի էր բերել – 291: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր *համար* երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: Օրինակի *համար*, խոսքի օրինակ են ասում – 294: խփել փռել ու գրասենյակի դռն կիսաջոջերի մեջ իր *համար* տեղ էր արել – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության *համար* – 294: ցեղն ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ որ ուրեմն Վերանի *համար* է – 295: Ինչի՞ *համար* – 296: Գնացել իր *համար* պտտվել, ոսի կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: սարի լանջին իր *համար* անտեր կքած էր – 298: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիոներ երեխեքի *համար* լիճ են կապելու – 301: ո՞ւմ *համար* կատարեր – 302: պատահական մի դեպքի *համար*, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: չորանի հարգն էնտեղ էթե չիմանան էլ՝ մեզ *համար* հատուկ պայման կստեղծեն – 307: Իրենց *համար* պահած գինի ուներ – 309: Սոփին դրա *համար* Ջանդառին տեղից վեր չկացրեց – 313: Էս գումերն ու ոչխարը նրա *համար* Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ – 313: մահվան թմբիկի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր *համար* պատգարակ են կապել – 316: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա *համար* է ստեղծված – 317: խի՞ չես ինձ *համար* Ռոստոմի ձիուց մի ձի առնում, ախպերիկ – 319: ասել էին դրա *համար* հատուկ մարդ չորկենք – 320: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր *համար* մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ *համար* զավթել էր – 322: քեզ *համար* էստեղ բարդուտ ծմակ ես շինել – 332: Ձեզ *համար* ուրիշ ճամփա չկա՞ – 333: և բոլորի *համար* մի բոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: ով վաստակել էր ու արժանի ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի *համար* այդտեղ էր – 345: Քեռու խելքը՝ Ռոստոմի, միջնեկի *համար* գնում էր ու գնում է – 346: թե միջնեկի անունը հոլովել է Տիգրանի կրակը հատուկ տաքացնելու *համար* – 346: Ինչո՞ւ, ինչի՞ *համար* – 346: պառավն ու հալիվորը կոլխոգի *համար* հորթաթոկ էին հյուսում – 349: փախստական ու ամեն փախստականի պես անլեզու այս Ծմակուտի *համար* նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի *համար*, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի *համար* ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրոսի սայլը գյուղկոտայի *համար* այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ – 358: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան *համար* շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: հետո՝ աշնան մատաղի *համար* այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: Բայց Շուշանի *համար* միշտ էլ այսօրն ու այսօրս էին եղել – 365: ու իմ խոսքից իրենց *համար* վիճակ հանեն – 366: որ միջոցն արդեն Մաշայի *համար* չէր – 366: տրակտորի *համար* էր – 366: թե՛ կարծում ես էդ մարդը Հիտլերից մենակ քեզ *համար* է փրկվել – 367: Ասացին մեծ պեպենտը մոր *համար* հիմա կթարգմանի – 369: Սիմոնենց ասացին նրանց հին հարևանությունը փորձելու *համար* էին պարտք ուզում – 371: շնորհակալ են պատրաստակամության *համար* էլ, անցյալ դրացիության համար էլ – 371: շնորհակալ են պատրաստակամության համար էլ, անցյալ դրացիության *համար* էլ – 371: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց *համար* արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Բայց դե իր *համար* պատշգամբ էր – 375: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի *համար* ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: և տեսնող հովրոսեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու *համար* մտքում ամաչում էր – 381: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության *համար* մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: քանի որ մնացորդ յոթ կոպեկների *համար* այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: ձեր վերնից դուք նրա *համար* վարք չմտածեք – 387: սինդրիկի թթուն մեր խմած բանաստեղծի *համար* են փնտրել – 388: վարկը վերականգնելու *համար* բերում է ժողովրդի առաջ ծեծի – 390: ոչ մեկի խոսքը մյուսի *համար* օրենք չէր – 393: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի *համար* լավ կլինի – 394: այստեղ իրենց *համար* է լավ, քաղաքում՝ Սանդրոյի մեծ ցեղի – 394: ամեն մեկն իր *համար* առանձին կանգնած է – 395: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմադ ձեռիցդ դրա *համար* առնեն, չեն առնի – 397: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չե՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության *համար* այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվրեկին ասաց – 398: գյուղի

ընդհանուր շահերի *համար* իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: Ու բոլորի *համար*, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության *համար* բռնել Տաշքենդից շշել է Սիբիր – 402: պիտի իջեցվի ու տեղը դարձի առանձին կյանքի *համար* նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: դրա *համար* էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի *համար* աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: ասել էին, ինչի՞ *համար* – 410: տո շա՛, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ եղպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար *համար* եղպես մեռնում էիք – 413: միայն նա՛, հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ իր *համար* լինի – 413: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր *համար* էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովըտից իջել – 413: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթընանց Շաքարը կնոջը զավթելու *համար* Վաթընանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: բայց թասով խմողի *համար* էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414: բայց Սիմոնենց բանաստեղծի *համար* ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՝ սովորություն է – 415: ղեկավարությանը *համար* տակը բան չես թողել – 415:

ՀԱՄԱՐԵՆ, — բայց իրեն ծանկուտեցի հայրենասեր էր *համարում* – 385: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք *համարել* ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: մեր խոսքը եթե պարապ խոստում է *համարել* ոչինչ – 290: կարմիր գելիսեղոն ու մյուսը՝ որ իրենց *համարում* էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: մյուս երկուսը՝ որ իրենց *համարում* էին Սյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին – 272: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է *համարել* ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է *համարել* ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: խակ երեխային *մարդ էր համարել* – 287: խակ լակոտի մաքուր գոյությունը փրկիչ բախտ *համարեցինք* – 347: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը *համարեց*՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282: *Համարեց*, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: Սիրուն Թեվրկին իր Թեվիկը *համարեց* – 373: *Համարեց*, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: բայց *համարեց*՝ որ խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի հետ վար է դրել – 400: *համարենք* որ մի տաք իրիկուն էր – 289: ի՞նչ էին անելու՝ որ նա սխալ *չհամարեր* – 396: Բայց մենք մեզ ձախող ու անտղամարդ *կհամարենք*, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ գոհված եղբոր, *համարիր* հոր անթույլատրելի կինը – 279: *համարիր* որ մեզ պապ կգային – 283: և մեր *համարիր* սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի գավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: *համարիր* անձանոթ տղերքը Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, *համարիր*, քառասունվեց թվի կարմիր աշնան բերքից – 297: Մինչև այդ *համարիր* ուրեմն հիսուն տարի, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: ասել էր, ուրեմն, *համարիր* թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: *համարիր* թեցինք – 305: *համարիր* որ Թեվրկին չէր թողնում հարբի – 309: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա *համարիր* մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովըտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան *համարիր* ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: տեղաշորում *համարիր* խրճերով լվածաղիկ էինք դնում՝ մանր երիցուկ՝ ապրեն-չապրեն – 351: *համարիր* որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու *համարիր* որ Թեվրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ *համարիր* որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ – 363: ու երգավորեց *համարիր* թե հազար երգով – 364: Եղբոր տղա ու *համարիր* եղբայր էր – 372: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը *համարիր* որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: բայց *համարիր* թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովըտի տեղամասային *համարիր* պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: Մելիք Սմբատիչի ու *համարիր* կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379: բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու *համարիր* որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: հեռացել *համարիր* ծայրին էր կանգնել և համարիր ղեկավար ու ախպեր չէր – 381: հեռացել համարիր ծայրին էր կանգնել և *համարիր* ղեկավար ու ախպեր չէր – 381: տասն ու *համարիր* քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: վատ ընկերներից ու *համարիր* բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385: ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է *համարիր* երեխա էի –

385: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու *համարիք* անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու *համարիք* Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: *համարիք* հրահանգեց – 404: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, *համարեք* թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278:

ՀԱՄԱՐԶԱԿՎԵԼ — տղերքը *չեն համարձակվում* – 305:

ՀԱՄԱՐՅԱ — հայտնի անասնասեր ու *համարյա* քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: չնայած *համարյա* մի տարիքի մեծեր էին – 354: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ *համարյա* հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: *համարյա* փսփսում էին – 393: Էն էլ, ասացին, *համարյա* բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեր ունեն – 395:

ՀԱՄԱՐՅԱ ԹԵ — Բայց կարողացավ բռնել դազախի հաստակեղև, մուգ կանաչ՝ *համարյա թե* սև ձմերուկը – 270: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած տխուր ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք *համարյա թե* զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած տխուր ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն *համարյա թե* առանց ջրի – 276: *համարյա թե* չկաք – 304: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սոփիի նման երկրորդ *համարյա թե* մայր – 314: *Համարյա թե* լաց եղավ ասաց – 331: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջնեկ թաթարն ու Թեվիկը *համարյա թե* կոկոխում են – 401:

ՀԱՄԱՐՎԵԼ — *համարվել էր*՝ որ մեր ժողովրդի համաձայնությամբ Ծմակուտը պիտի Հովրտից կառավարվի – 305: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից *համարվեց*, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282:

ՀԱՄԱՐՎ — իսկ մյուս եղբոր *համարվը* բարձրանում ու բարձրանում է – 383:

ՀԱՄԱԲԵՐԵԼ — *չհամբերեց* – 360: սպասենք ինքը գուցե *չհամբերի* ու մի բացատրություն տա – 402: մի շաբաթ *պիտի համբերես* – 404:

ՀԱՄԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց Թեվանի *համբերությունը* հատել էր – 325:

ՀԱՄԱԲՈ — մեր *Համբո* հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281: մեր ասենք, *Համբո* հորեղբայրը ի՞նչ իրավունք ունի շրջկոմի քարտուղար ճանաչի – 301: Որձը, մեղրահացն ու արաղը *Համբո* հորեղբայրը չգիտենք ում հետ կերավ – 302: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր *Համբո* հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովրտից ավելի լավ են երևում – 303: *Համբո* հորեղբորը ֆերմա է խոստանում – 303: չնայած՝ ոչ, *Համբոյի* աղջիկը գրպանները շուտ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: հետո, իրենց մեջ *Համբոյի* ու Սանդրոյի, հին թշնամություն կար – 301: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը *Համբոյի հետ* են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287:

(ՕՍԵՓԱՆՅ) ՀԱՄԱԲՈ — Մեր պատվիրակն էլ եղել էր *Օսեփանց Համբո* հորեղբայրը – 301: *Օսեփանց Համբոյի* տան մոտից Շուշանը ցավով ու ծիծաղով կանչեց – 352:

ՀԱՄԵՄԱՏ — երբեմն էլ մեր ուժերի *համեմատ* հավասար բարձրած ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա *համեմատ* ցածր խմիչք է, թե՞ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին *համեմատ* էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403:

ՀԱՄԵՄԱՏԱԲԱՐ — Հովիտը *համեմատաբար* մեծ է – 304:

ՀԱՄԵՄԱՏԵԼ — հաշվեցին, իրենց փաստաթղթերի հետ *համեմատեցին* – 291:

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — *Համեմատության վրա* շատ ուժեղ վիրավորվեցին – 329:

ՀԱՄԵՄՈՒՆՔ — նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, *համեմունք* խոտերի ածուները կարծես նկար լինեին – 352:

ՀԱՄԵՍ — Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի *համեստ*, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: գոհացնող *համեստ* կապեր կային, խաղաղ ճնշման դեպքեր – 356: գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել մի անձայն *համեստի* – 350: Մեր *համեստ* կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405:

ՀԱՄԵՍՏՈՒԹՅՈՒՆ — շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ *համեստություն* – 404:

ՀԱՄԵՐԱՇԻ — Դարավոր կռիվներից հետո հիմա *համերաշխ* սիրո զուգերգ էին անում – 330: պապի, խաղաղության ու *համերաշխ* ապահով ընտանիքի – 368: և նրանց *համերաշխ* լեզվից Պաշան ու Դաշան հագիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: մեջներն ուրեմն ցեղի հին *համերաշխ* միաբանությունն է – 414:

ՀԱՄԵՐԱՇԻՈՒԹՅՈՒՆ — տղերանց *համերաշխությունը* գալիս քայքայում ես – 398:

ՀԱՄԵՐԳ — ու մինչև հիմա որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի *համերգ* է – 304: էդ էլ ֆուտբոլ ու *համերգ* – 399: և ճիշտ առավոտյան հատուկ *համերգի* ժամն էր – 271: *համերգից* ու հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271:

ՀԱՄ ԷԼ — *Համ էլ*, ասել էր, իմ նեղ օրին ինձ Ահմադը պահեց – 303: *Համ էլ*, – ասաց, – դու պիտի սարում լինեիր – 326: *համ էլ* Ավետրքին հաղթել չի լինի – 409: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, *համ էլ* եզուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413:

ՀԱՄԸՆԴՆԱՆՈՒՐ — կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո *համընդհանուր* ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: *համընդհանուր* մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայնները պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386:

ՀԱՄԻԿ — Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, *Համիկ* հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կրվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: *Համիկ* հորեղբայրը Տիգրանի հին ավագակության

ընկերն էր – 288: Տղամարդն էլի *Համիկ* հորեղբայրը եղավ – 303: ասում էինք չլինի-չլինի *Համիկ* հորեղբորը կոտելու որոշում կլինի – 356: Ասատուրը, Մերգին, *Համիկ* հորեղբորն ինչ է եղել՝ Օսեփանց Համիկը – 397: «Քու թայերը» այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանց, *Համիկ* հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Մերգին, Սարիկը, Մելքեանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: Բայց *Համիկ* հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: զուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը *Համիկ* հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: *Համիկ* հորեղբայրը ետ-ետ է արել ասել – 409: *Համիկը* չի եղել – 409: ո՞վ է *Համիկը* – 409: Թե *Համիկն* է հովըտեցու միջով դեպի Ավետիքը ճամփա բացում – 408: *Համիկն* էլ նստած գլուխը բռնել է՝ թե էս ինչ արի – 408: *Համիկն* ով էր՝ որ Ավետիքի վրա ձեռք բարձրացնեն – 409: *Համրկի* ընտանիքն ուրեմն Օսեփանց դեռ չէին նորոգել – 408: *Համրկի* ընտանիքն ուրեմն Օսեփանց դեռ չէին նորոգել – 408: Ավետիքի առաջ *Համրկի* ա՛հն է եղել – 409: ետ քաշվեց ու հովըտեցու օրդուի առաջ *Համրկին* մենակ թողեց – 408: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս *Համրկին* մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: յոթ օր խաշու են խմեցնում ու էդքան էլ *Համրկին* սոված պահում – 408: *Համրկին* չտեսա – 409: թե հովըտեցին ինքն է կիսվում ու *Համրկի վրա* Ավետիքի ճամփան բացում – 408: (ՕՍԵՓԱՆՑ) ՀԱՄԻԿ — Վաթընանց Ավետիքն էլ կա, *Օսեփանց Համիկ* հորեղբայրն էլ – 407: Ասատուրը, Մերգին, Համիկ հորեղբորն ինչ է եղել՝ *Օսեփանց Համիկը* – 397:

ՀԱՄԻԿ ՄՆԱՑԱԿԱՆՅԱՆ — Ֆերմայի ղեկավարը *Մնացականյան Համիկ* հորեղբայրն էր – 285: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով *Մնացականյան Համիկ* հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:

«ՀԱՄԼԵՏ» — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Կիլյամ Շեքսպիրի «*Համլետը*» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՀԱՄԼԵՏՅԱՆ — Բայց սրանք թույլ տային իրենց միջով *համլետյան* մտքե՞ր անցնեն – 401:

ՀԱՄԿԱԼ — Էդ ինչի՞ տարածվեց՝ թե Ածուխշինողանց խեղճը մյուս *համկալի* կամավոր կնիկն է եղել – 412: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել *համկալին* – 412:

ՀԱՄՈԶԵԼ — իսկ դրանք սովոր են *համոզել* երկու օրով դրկել ու եղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը *համոզել*, որբնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: ինքը թող մեկին *համոզի* տեղը դրկի ու չքվում է չքվի – 397: մի ամսով են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին *պիտի համոզեն* դրկեն Ջանդառին օգնական – 395:

ՀԱՄՈՎ — Բազուկն էլ պահում էին՝ որ թթուն գունավոր ու *համով* լինի – 324:

ՀԱՄՈՒՀՈՏ — Է՛, գնում ու մտքներից մեզ էլ են գցում ու մեր *համուհոտն* էլ – 389:

ՀԱՅ — Էդ *հայ*-քրիստոնեություն չեղավ, չի կարելի – 283: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր *հայ* ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: *հայ*, վրացի, թուրք ժողովուրդ է փոխվում – 312: իսկ ինքը նստած է ու ոչ *հայ* է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրքովանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը *հայ* կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Ղազախի թուրք կլինեն թե մեր Հովրտի *հայ*՝ իրենց սահմանը նրա առաջ ետ էին քաշում – 353: Մի ռուս ու ռուսախոս մի *հայ*՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: դուք նախանձ *հայեր* եք – 303: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ *հայի* լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: Բայց Սանդրոն ձեռքը Ղազախ մեր նախանձ *հայերի վրա* թափ էր տվել, ասել – 299:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — Ղազախը Ադրբեջան, մենք՝ իբր թե *Հայաստան* – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ *Հայաստանին* ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուռ խոտհարքների կովի վրա դագանակը Վաթընանց Ավետիքի գլխին տրաքացրել, Բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

(«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ») ՀԱՅԱՍՏԱՆ — զուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոստոյոդոստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեստրալնայա ժիզն, Կուրսնի բաբոտնիկ – 388:

ՀԱՅԱՏՔ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր *հայացքը* կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) *հայացքը* գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375:

ՀԱՅԱՏՔԸ ՊՏՏԵԼ — Ղեկավար *հայացքը* այգու վրա *պտտեց* – 374:

ՀԱՅԱՏՔ ՆԵՏԵԼ — հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ *հայացք*, այսինքն որ դու միննույն է իմ զոհն էս, թերևս *նեսում էր* – 351:

ՀԱՅԵՐԵՆ — ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած *հայերեն*-թուրքերեն զարգանդելի Բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր ու *հայերեն* էլ գիտեր – 336: Մեր Ծմակուտի *հայերեն* արդեն ազատ խոսում էր – 338: Բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը *հայերեն* մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:

ՀԱՅԻ-ԹՈՒՐԻՔԻ ՈՍԿԵՊԱՆՆԵՐ — գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, *Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով* երեք օր ձիով, ոտով,

Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ — է, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եգնարած երեխա է եղել – 405:

ՀԱՅԿՈՒԾ ՄԵԼԻՔՅԱՆ — վեցերորդում Հայկուշ Մելիքյանին կողքին նստեցրեց – 295:

ՀԱՅՅՈՒՆ — հոր հայրն ինքից Շուշանի ներսը հատկապես լուսավորվում ու խաղում էր – 354:

ՀԱՅՈՑ — մեր հայրց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով էտ է մնալու սրանց բախտից – 292:

ՀԱՅՏԱՐԱՐԵԼ — մեկ էլ տեսանք երեխեքը չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կովում են – 347: մոբիլիզացիա հայտարարել՝ զինկոմիսարիատի գծով կոնվոյների առաջն-արած բերել – 341:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279:

ՀԱՅՏՆԵԼ — և մեծ պեպենոտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոնիլ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: վարչության որոշման տակ իր ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: մեծ պեպենոտին նամակով հայտնեց՝ որ վիճակն էս է – 295: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջոցով թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրեկի մասին էր – 404:

ՀԱՅՏՆԻ — դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Մոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն պահեստապետին էլ – 291: ո՛չ Ռոստոմն ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: ու մեր կորածի տեղն էլ հայտնի է – 311: Գայլին լավ հայտնի է – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնտաակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և մեծ պեպենոտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոնիլ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: պառավը լեզվից հայտնի անսուրբ էր – 349: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթիկյանին – 384: ոչ մեկի միտքը ոչ մեկին հայտնի չէր – 393: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառ – 403: աշխատանքը վերագրել էին մի հայտնի ուրիշի – 410: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել ու տվել էր խեղճին – 410:

ՀԱՅԲ — այսինքն որ և ընկել լինե՞ր թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հայր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: Նա մեզ հայր կգար, բայց եղբայր էր – 332: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լինե՞ր, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: նրա Տիգրան միլիցիա հայրը կարմիր ձիու վրա գազազեց – 287: Խեղճ երեխան մեռավ ու հայրը նրա երազը չկատարեց – 302: ուզում էր հայրը չգնա – 313: Անցած անգամ հայրը կրակի վրա կիսախաշ կարտուլ էր թողել – 375: քանի որ, ով ինչ ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: մեր հայրն այսինչ արհամարհված ծեր ու ոջլոտ խոզարած էր – 332: նաև՝ իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարի՛ր հոր անթույլատրելի կինը – 279: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: հոր դուռը լիքն ապրուստ է – 290: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չզավթեր մեր խակ արբունքը – 332: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կույ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լուռ ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: նազանը, ոչ, կենտրոնում հոր քամակին էր – 348: հոր չհագած սապոգները հագին կանգնած սպասում էր մեծանա դեկավար դառնա, ասի – 353: հոր հայրնայնքից Շուշանի ներսը հատկապես լուսավորվում ու խաղում էր – 354: Մուրի հոր կողքին բարակ սիրուն վիզը ծուռ կանգնած էր – 354: հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիլիկ ձեռները վար էր բերել – 374: ու մեր հոր պատգամը երկուսով կատարում ենք – 384: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Օմակուտի մեր կոլխոզին – 306: հորդ դրկիր հիվանդանոց – 320: արնախոտ հորդ նազանը փորդ կոխիր, անամոթ – 349: բայց որ դուրս ես եկել՝ զանգիր կենտրոն, հորդ – 361: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: քեզ ինչ ասեմ, տղա, քու հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: հորը հեռախոսով ասաց – 346: բայց համարի՛ր թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: չգիտենք ինչ

խորհրդով՝ ասացինք նախ *հորը* տեսնենք, հետո նոր՝ զավակներին – 383: *հորը* գրասենյակից դուրս արավ – 383: Բայց աղջիկը եղբորից թաքցրել ու տեղը *հորն* ասել էր – 377: չե՞ մտքների մեջ իրենց մորը կհիշեին ու *հորից* կգանգատվեին – 314: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան *հորից*, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: *հորից* վախ նա երբեք չէր ունեցել և ընդհակառակը – 354: մեր Սերգո *հոր մոտ* այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել ու լաց լինել – 283: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը *հոր էտնից* լաց եղավ – 313: ուզում էր *հոր հետ* ինքն էլ գնա Տաշքենդ – 313: *հոր էտնից* կածան՝ ընկած տոտիկ-տոտիկ վագում էր – 313: հույսը շեկ ու *հոր նման* սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: դրկել են *հոր հետ* խոզ պահի ու մտքներից գցել են – 315: պաշտպան *հոր փոխարեն* գիշերները պիտի Ռոստոմը կողքին լիներ – 348: կարերի մեջ իրենց *հայրերի* ու պապերի *ժամանակներից* խոզի ոջիլ էր շարվել – 363: *հոր նման* ծիծաղեց՝ թի-հի, եկել ես – 376: Բայց համարիր թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ *հոր մոտ* երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376:

ՀԱՅՐԱՆՈՒՆ — անօրենները դե ուրիշ *հայրանուն* կունենան – 297:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ — ու կենտրոնի դռանը բողբոջ ձեռիս նստած լինեմ՝ թե *Հայրենական պատերազմի* հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐ — Բայց իրեն ծմակուտեցի *հայրենասեր* էր համարում – 385:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — գործի հայրենասիրական կողմը ինչո՞ւ ես անտեսում – 400:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան *հայրենասիրություն* ու լուռ համեստություն – 404: Բայց ծմակուտյան *հայրենասիրությունը* վերջը հաղթեց – 303: քանի որ տեղական *հայրենասիրության* կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380:

ՀԱՅՐԵՆԻ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր *հայրենի*, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ — եկել է, էն թշնամի ձորից ուրեմն դուրս է եկել, եկել *հայրենիք* – 277: Սպասում էին պատասխանատու անձնավորությանը բերեն իրենց *հայրենիք* – 389: *Հայրենիքն* ուրեմն քաշե՛լ – ասաց, – էն ձորից հանել է – 277: իրենց հին *հայրենիքն* ու հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: իր հին *հայրենիքի* ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: *հանուն հայրենիքի* անժամանակ գոհված Ակոփի աղբյուր – 388:

ՀԱՅՐԻԿ — ինչպես որ Վաթընանք բոլորը ու ամբողջ Հովհտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին *հայրիկ* են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: Բայց Սանդրոյին առաջվա պես *հայրիկ* է ասում – 414: *հայրիկը* հիմա արծիվ է դառնալու թռչի – 316: հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հայիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, *հայրիկը* վատ է – 314: *հայրիկից* իրենք ինչ են սովորում – 280: ինչպես որ Վաթընանք բոլորը ու ամբողջ Հովհտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414:

ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ — և այդ *հանգամանքը* հույս տվեց – 383: Բայց Թեվրկի *հանգամանքից* հատկապես ի՞նչ էր պարզաբանում – 404:

ՀԱՆԳԻՍ — Ավագի պառավ գամբիկը *հանգիստ* բռնվել էր, Բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յարուն նրա էտնից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: գլխով ճիտը գցիր ու *հանգիստ* արի – 285: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը *հանգիստ* փակում է – 303: իրենց էլ թողնենք էսօր ու վաղը *հանգիստ* կշռադատեն – 305: չափարները պինդ կապել ու *հանգիստ* էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331:

ՀԱՆԳՉԵԼ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ոռոգի՞ ու տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ոռոգիոյի ետևը բացեց, *հանգած* հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: արադը քանի *չէր հանգել* – 394: թողել էր կրակն եղպես էլ *հանգչի* – 375: ասում էիր կարոտից հիմա *կհանգչի* – 270:

ՀԱՆԳՍՏԱՆԱԼ — օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ *չհանգստացավ* – 346: թավալվեցին ու իրար մի լավ լիզեցին՝ որ նոր *հանգստացան* – 270: գնանք մենք *հանգստանանք* – 305:

ՀԱՆԳՍՏԱՆԵԼ — Բայց Շուշանից հետո զանգով *հանգստացնող* էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346:

ՀԱՆԳՍՏԱՆ — որպեսզի սա *հանգստյան* գնա բարձր թռչակով – 410:

ՀԱՆԳՏԵԼ — հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց *հանգցրեց* ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323:

ՀԱՆԳՈՒՅՑ — ուզում էին զանգել հեռախոսային *հանգույց* ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրոկի թթու ուզում – 389: նախապես հայտնի էր՝ որ *հանգույցի* հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչաքը – 403:

ՀԱՆԴ — մեր անասունի առաջ այսինքն նոր *հանդ* էր բացվում – 353: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը *հանդի* վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուծում է, հասակը կամաց շոկում է – 288: Ահա թե ինչու ենք ասում նույնիսկ *հանդի* խոտը չի անպաշտպան – 293: Գոմերի ու *հանդերի* ազատության մեջ ինչ ասես կարող էր պատահել – 336: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց *հանդից* թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուրման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը *հանդից* որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: աշխատավոր՝ այսինքն որ տարին տասներկու

ամիս *հանդում* են – 301: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, *հանդում* են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: վայրենի *հանդում* իմ ընկերն ու կնիկ-երեխան չեն անտեր մնում – 401: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի *հանդերում* մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: այսինքն գառան մոտ *հանդերում*, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403:

(ԱՃԱՐԿՈՒՏ) ՀԱՆԴ — Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ *Աճարկուտ հանդի* գոմերը – 291:

ՀԱՆԴԱՊԱՆ — Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի *հանդապահը* մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: մինչև նրա գալն, ասում է, մեր տավարի կաթը դուշման *հանդապահի* սարսափից կտրվում էր – 353: Թշնամի *հանդապահի պես* ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322:

ՀԱՆԴԱՊԱՆԸՌԹՅՈՒՆ — մեր *հանդապահությունը* մեծ պեպենտուր կոպրանի ձիավոր պաշտոն – 380: բայց մեր *հանդապահությունից* էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379:

ՀԱՆԴԱՐՏ — *հանդարտ*, տափաստան երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318:

ՀԱՆԴԵՊ — Լույսիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Զանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկունս էլ այդ տան ու այգու *հանդեպ* օտար անհոգի երևացին – 373:

ՀԱՆԴԻՊԵՆ — Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, *հանդիպել* ու հաշվին խմել էր, ասաց – 390: Գյուղում *հանդիպեց* – 296: Է՛, ժամանակի ընթացքում մեկ էլ *հանդիպեց*-չհանդիպեց – 395: Է՛, ժամանակի ընթացքում մեկ էլ հանդիպեց-չհանդիպեց – 395: ու ասոված չաներ Տիգրանը ճանապարհներին *հանդիպեց* – 359:

ՀԱՆԴԻՊՈՂԸ (փոխանություն) — այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում *հանդիպողին* նախատինքով նայում է – 346: հարցնող-չհարցնող *հանդիպողաց* ասացինք – 362-363:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ — ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման *հանդիսավոր* ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: գոմերի վռագ դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ են պետական ու *հանդիսավոր* – 375:

ՀԱՆԵՆ — Մելքսանց Մերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան *հանելու* մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: կարտոյ *հանած* հորած ու էս էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն էմ – 357: հոկտեմբերը կես է լինում՝ կարտոյդ դեռ *հանած* չի – 374: չէ՞ ժամանակին էլ Ածուխշնողանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից *հանած* բանեցրել – 410: Լուրը գյուղին շուտ էին տվել, բայց սարը-*հանող* չէր եղել – 320: ընտանիքս էս է Գործարանից *հանում*, տեղափոխում էմ էստեղ – 385: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուշ է *հանում* – 293: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան *հանում* է թող հանի ու էտ բեր – 396: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային *հանում են* և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: մամայիդ քեզանից կտրում, էս թշնամի գյուղից որոշումով *հանում են* – 350: Վաթընանց տղերքը Սանդոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համրկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից *հանում*, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ *հանում*, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: ժողովրդական զգվանքի ու արհամարհանքի անդունդ ձորից Սիրուն Թեվրկին *հանում էր* – 286: Աղուն քույրիկը փռնից հաց էր *հանում* – 326: սրտնեղելով, կարմրելով ու ժպտալով իրեն լատանի տակից *հանում էր* – 334: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուռկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան *եկամուտ էր հանում*, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրհորդի պես լռեց – 336: բայց որը մեր սարն էին *հանում*, ապրում էր – 306: մեծ պեպենտոնին է՝ երկու տարի *հանում* ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս – 400: մեծ պեպենտոնին է՝ երկու տարի հանում ու *հանում էին*՝ դուրս չէր գալիս – 400: և բոլորը նրան լսում ու խոսքից մեծ իմաստներ *էին հանում* – 405: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. *երկինքն է հանելու* գետնով տա – 316: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է *հանելու* դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Բանկից ճամփի ծախս է *հանելու* – 396: ձորից *հանելու* ու սարերով-վ-սարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: ավարող գայի պես կույր՝ ոչխարի միջից մեկը *հանելու* ասելու էինք տար – 296: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ *ենք հանել*, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել *հանել* ու հատուկ նայել *ենք*՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: Հայրենիքն ուրեմն քաշել է՝ ասաց, – էն ձորից *հանել է* – 277: էն վառեկի չափ կնիկը յոթիթանոց էդ թուշը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել *հանել*, գալիքեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ *հանել է*՝ նրա էն-էն-էն – 352: հովրտեցիք եկել *հանել են* – 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլինեք, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից *են հանել* – 408: գոմի պատից մի փտած հրացան ու կծով փամփուշտ *են հանել* – 412: մեծ պեպենտուր պահատեղից *հանել*, յուր չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: Բղավոցի վրա հալիվորը եկել տակից *հանել*, ականջը քաշելով տարել էր տուն – 345: Մայրն ինչպես հողից *հանել* ու կարտոյի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի – 351: միջոնեկ թաթարը *հանել*, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենտոնի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351: սարին *հանել* ու ծին առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374: գուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր *հանել*, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: Դպրոցական մեր երեխային դասից *հանել*, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր

դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել *էին* մերդ մեռնում է – 320: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից *հանել էին*՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: Ետևը-գցած տարեկ գրասենյանի ետևը Թեվրկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները *հանել էին*, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Գոտիկս գլխից *հանեցի* – 276: կասես Ջարխեչաձորում կապը գլխից *հանեցի* – 276: – Այտա, – ասաց, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից *հանեցի* – 277: մի ձեն, մի տնքոց *հանեցի*՝ մի ծպտացի՝ – 294: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ուղի՞, տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ուղիոյի ետևը բացեց, հանգած հները *հանեց*, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: մի բացատրություն էլ իրենից *չհանեց* – 275: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը *հանեց* ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: մեր ախպեր Օհանը *բռնեց* մեզ ոչխարի միջից *հանեց*՝ թե դասատվի ձեռք չի տալիս – 285: Ժողովրդի միջից իրեն *հանեց* – 289: սանձը *հանեց* – 291: կերանք-խմեցինք ու որ արադը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ *հանեց* – 319: *հանեց* – 319: *հանեց* ասաց – 326: *հանեց* – 335: մի ռեալ վտանգի պատճառով մեծ պեպենը կթվորությունից նրան *հանեց* – 337: հողից *հանեց* – 348: մոտավոր փչացածը հաշվից *հանեց* – 372: այստեղինն ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզև կհանենք ու *հանեց* – 383: գնաց *հանեց* խնկածաղկի բացատ ու վրան հուշարձան դրեց – 388: Պլանշետը վզից *հանեց* ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: հետո Թեվիկը ծոցագրպանից մի թուղթ *հանեց* տվեց Սեվանին – 402: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից *հանեցին*, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Թեվրկին քննեցին ու պապանձված, չոր, անկեղու բերանից գտնելու ծրագիր *հանեցին* – 340: չգիտենք բարեխոսե՞լ էր թե սատանի նման ուզել էր մի տեղեկություն *հանի* – 299: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին *հանի* ծածկի տակ դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը *հանի* – 374: մեծ պեպենտոնի նույնիսկ կարողացավ տեղից *հանի* – 377: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան հանում է թող *հանի* ու ետ բեր – 396: ու իմ խոսքից իրենց համար վիճակ *հանեն* – 366: էնիքը՝ կացինը *կհանեմ*, տակից կկտրեմ – 332: խորհրդի որոշումով Ծմակուտից *կհանեմ* – 350: այստեղինն ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզև *կհանենք* ու հանեց – 383: կգա կքրքրի *կհանի* – 307: կշալակի, ոտները *կհանի* ու բոբիկ ճամփա կընկնի – 350: վարչությունը որոշում *կհանի*՝ փոխարենը որոշումով նոր կովացու կտա – 354: մեծ պեպենտոնը կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից *կհանի* ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: *ձեն չեն հանի* – 305: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա *չէր հանի* – 290: այսինքն «դու շորդ *հանիր*, էստեղ եմ» – 356: է՛ս, էլի ես – հանվիր, շորերդ *հանիր* – 362:

ՀԱՆԿԱՐԾ — Բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ մի խայտառակ կապից *հանկարծ* ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: սարի նման կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, որ *հանկարծ* չփլվի – 297: Գիշերը նրա չորքանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, *հանկարծ* վեր է կենում գնում գյուղ – 299: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու *հանկարծ* փակվեց – 302: *Հանկարծ* ծակ կունենա ու պանրաջուր կտա – 313: Ջանդառը որ *հանկարծ* քնի՝ չթողնեք մրսի, վրան շոր կգցեք – 315: որպեսզի *հանկարծ* չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: Թոռներիդ թոռները թե *հանկարծ* ուղղվեցին՝ ուղղվեցին – 329: իր նման *հանկարծ* ծի ծաղեց ասաց – 332-333: գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե *հանկարծ* թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: կենտրոնից գալիս լինեք ու *հանկարծ* դեմը ելնեք – 359: ծառը հուլիսին *հանկարծ* դեղնեց ու խակ պտուղը թափեց – 360: *հանկարծ* մարդու ոտ կկոտրի – 377: *հանկարծ* չպատահի, որ լավ փափուկ տեղերից տաք-տաք խորոված անեք – 385:

ՀԱՆԿԱՐԾԱԶԱՍ — Ինչպես որ դեպքն էր *հանկարծահաս*, Քեդուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278:

ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ — Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրկիս վրա բաժանելու համար *հանձնաժողով* էր եկել – 290-291: այդպիսի *հանձնաժողով* չկա – 350: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը *հանձնաժողով* երկու Թեվրկիս վրա կիսում էր, ասաց – 282: ու թաքուն էլ վախեցանք՝ թե *հանձնաժողովը* կգա մանրամասն կքննի – 307: Գյուղխորհրդի ու Կրացյանի խորհրդային-կուսակցական *հանձնաժողովը* կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348: որբնայրի կանանց պաշտպանության *հանձնաժողովը* կենտրոնից կբերեմ գլխներիդ կկանգնեցնեմ – 350: Որբնայրիներին պաշտպանության օրիորդ Ուցյունի *հանձնաժողովը* զինկոմիսարիատից եկավ – 356: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր *հանձնաժողովը* եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356: *հանձնաժողովը* ինքը խոսեց՝ ինքն էլ լսեց – 356: պետության *հանձնաժողովը* գոհ է մնացել – 412:

ՀԱՆՁՆԱԲԱՐԱՐԵԼ — գյուղխորհուրդը *հանձնարարել է* լողացնեմ – 363:

ՀԱՆՁՆԵԼ — գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, *հանձնել* մի անձայն համեստի – 350: մենք դրան *հանձնելու* մթերք չունենք – 288: ու խեղճ նորահարսին տուպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տուպրակը Թեվրկին էր *հանձնել* նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: յոթ որձը *հանձնեց* մեր տնօրինությանը – 291: բաշը *հանձնեց* Թեվրկին, բայց դեռ չէր ենթարկվել – 317: օրենքով պահեստը *պիտի հանձնելիր*՝ որ գյուղամեջ չեկնեիր ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362:

ՀԱՆՁՆՎԵԼ — Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովվաթի ենթակայությանը *հանձնվելու* օրից, ոչ մի հովվտեցու հետ ոչ դեմադեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: *հանձնվեք* ասեք ուլս ահա գցում եմ ռեխդ կե՛ր – 288:

ՀԱՆՎԵԼ — Կարտուլները *հանված* տեղավորված էին – 324: կնկա տունը Գործարանում *պիտի* գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն *հանվեք* ու հասցեով գնացվեք էնիքը – 340: է՛ս, էլի ես – *հանվիր*, շորերդ հանիր – 362:

ՀԱՆՐԱԿԱՅԱՐԱՆԱՅԻՆ — լուսահողմի մեր Տիգրան հերը եկավ *հանրակացարանային* փայտոջլի բերանն ընկավ քրքրվեց — 382: ՀԱՆՐԱՅԻՆ — Միևն այդ՝ համարիք ուրեմն հիսուն տարի, զուտ *հանրային* անշահ ծառայության էր եղել — 297: ասում էր՝ էն էլ է *հանրային*, բայց մի տրաքացնող լինեք — 301:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ — կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովըտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև *հանրապետական* կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը — 380: *հանրապետական* կառավարության հարցումի առաջ Հովիտն արդեն պատրաստի հակաձրագիր է ունենում — 380:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, *հանրապետության* գյուղմիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցդարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415: ու այս *հանրապետությունում*, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի — 414:

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾ — Բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան *հանցագործի պես* սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ — 357:

ՀԱՆՑԱՆՔ — Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը *հանցանք* է — 274: Սիրուն Թեվիկը մի *հանցանք* անպայման կունենա — 327: Ավերակն ավիրելը *հանցանք* չի — 372: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին *հանցանք*դ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն — 280: ու Ջանդառ Թեվկանը *հանցանք*ը վրան առավ — 277: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում *հանցանք*ը եթե բուրդի տակ է՝ ուրեմն էդ է — 346: այնքան *հանցանք*ը չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ իրենց սառչել մնալը — 357: Չգիտենք որն է մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է *հանցանքի* տուն ու չի հավատում — 287: այնքան հանցանքը չի՝ ինչքան *հանցանքի մեջ* իրենց սառչել մնալը — 357: Չասաց թե դպրոցական *հանցանքի մեջ* բռնել են — 376:

ՀԱՆՑԱՎՈՐ — քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու *հանցավոր* միտքը Օմակուտի ձեռքերը թուլացրել է — 302: *հանցավոր* մտքից սևացել, դառել էր Օսեփանց Ռուբիկը — 312: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական *հանցավոր*-անմեղ արարքին — 343: էս *հանցավոր* Օմակուտը տակից վառիր, վառիր — 346:

ՀԱՆՈՒՆ — և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք *հանուն* իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար — 294: *հանուն* հայրենիքի անժամանակ գոհված Ակոփի աղբյուր — 388:

ՀԱՆՔ — ուրիշները հրեն գործարան ու *հանք* են միացնում — 384: տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված *հանքերը* գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել — 383: և հազար տարվա *հանքերն* ու հին գործարանը շրխկալով բանեցնում է — 383: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը *հանքերի* ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր — 383: Մամուտ խոտհարքի կարմիր *հանքերից* էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը — 372: *հանքերից* ու գործարաններից ինքը զիշեր-ցերեկ դուրս չի գալիս — 383: քարն այդպես էլ մնացել է *հանքում* — 372: նրա *հանքերում* կարմիր գրանիտ է բացվել — 414:

ՀԱՇԻՎ — Չէ, այտա, չէ, ուրիշ *հաշիվ* է, գնա — 321: նստենք կոպեկը-կոպեկին *հաշիվ* կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել — գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չեն անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, — ասաց — 341: բայց նրանը զուտ անխիղճ *հաշիվ* էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում — 386: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ *հաշիվը* չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում — 298: Նիկալ պապի՝ այսինքն փախստական տաշքենդցու տան *հաշիվները* այդպես վերջացրեց — 372: Վախեք ոչ, *հաշիվս* կորցրել չեմ, մնաց մինը — 282: մոտավոր փչացածը *հաշիվից* հանեց — 372: միասին խմել, իրենց գաղտնի *հաշիվներով* ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր — 402: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ *հաշիվի վրա* նույն կամ մյուս օրը անպայման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է — 386:

ՀԱՇՄԱՆՂԱՄ — *հաշմանդամ* մարդ եմ — 362: մենք պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք պատերազմի մասնակից *հաշմանդամ* թոշակառու է — 379: երկրորդ կարգային *հաշմանդամի* մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել — 379: ու կենտրոնի դռանը բողոքը ձեռիս նստած լինեմ թե Հայրենական պատերազմի *հաշմանդամիս* լավ չէք նայում — 297:

ՀԱՇՎԱՊԱԿ — Սպասել էին գլխավոր *հաշվապահը* սենյակից հենակները ճռացնելով դուրս գա — 412: *հաշվապահին* էն է պատռտում էին — 346:

ՀԱՇՎԱՊԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — հետո աղջկերքից մեկը շալն ուսերին էր առել, Թեվլիկին ասել գնանք *հաշվապահություն* — 410: *հաշվապահությունը* հաշվում՝ մենք բաց էինք թողնում — 345: *հաշվապահությունն* իրենն էր ասել, սրանք իրենցը — 410: Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվլիկին պատվավոր նստեցրել, *հաշվապահության* աղջկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել — 411: *Հաշվապահության հետ* հեռախոսով կապվել էին — 410:

ՀԱՇՎԱՌՈՒՄ — գլխաքանակի *հաշվառմանը* պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը մեկառմեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի — 391:

ՀԱՇՎԱՐԿ — անասնակերիդ *հաշվարկը* կասկածելի է՝ երկու — 399:

ՀԱՇՎԵԼ — իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և *հաշված* քսանհինգ ործից բացի Ջանդառս բերել էր — 268: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառս երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը *հաշված* ու ընտրված քսանհինգ ործ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի — 270: մի երկու տղամարդը *հաշված*՝ զուտ քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում նկարվել էր... — 278: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով *հաշված*՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց — 336: Ձեր չափած-*հաշված* եղեմից ով ձեզ հանել է՝ նրա էն-էն-էն — 352: գոմերի վռագ դեպքերը *հաշված*, նրանք միշտ են պետական ու հանդիսավոր — 375: Հյուրասիրությունների գծով, *հաշված* բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, — ասաց, — անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արադ, — ասաց — 398: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ *հաշված* դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը աչալի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս — 404: *Հաշվում* ու տալիս էմ, լավը ջան, հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի — 366: նորամանուկին դե *չենք հաշվում* — 297: Օհանի կորուստը *չենք հաշվում*, չնայած ցավալին Օհանի բացակայությունն է — 310: երևում էր՝ որ *հաշվում* է — 372: հաշվապահությունը *հաշվում*՝ մենք բաց էինք թողնում — 345: Սանդրո Վաթինյանի գրասենյակը *հաշվել էր* — 306: բայց Թեվիկն ինքը *չէր հաշվել* — 372: Ետևը-զցած տարել գրասենյակի ետևը Թեվիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու *հաշվել* — 411: ու, ենթականերով շրջապատված, տանիքի կերամիտը *հաշվեց* — 372: *հաշվեց* վերջացրեց — 372: *հաշվեցին*, իրենց փաստաթղթերի հետ համեմատեցին — 291: էդ *չհաշվենք* — 277: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե *չհաշվենք* էլ, այսինքն ասենք էդ հաշվիլը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում — 298: Եթե *հաշվենք*, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս — 329: կանչենք *հաշվիր* — 306:

ՀԱՇՎԵՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — անտառապահն անցնում է գործակատարության, գործակատարը բրիգադավարության, բրիգադավարը *հաշվետարության* — 322:

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ — Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ *հաշվետվությունների* պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին — 399-400:

ՀԱՇՎԵՏՈՒ ԼԻՆԵԼ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման *հաշվետու լինես* ասես — 280:

ՀԱՇՎԻ ԱՌՆԵԼ — Մեր խոսքն ուրեմն լսել ու մեզ *հաշվի էր առել* — 336: Չասենք թե դանակի նվերը *հաշվի չառավ*, ռադիոյի լիցքերը — առավ — 270: Չասենք թե դանակի նվերը *հաշվի չառավ*, ռադիոյի լիցքերը — *առավ* — 270: *հաշվի չառավ*, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է — 331: *հաշվի չառավ* — 355:

ՀԱՇՎԻ ՄԵՋ ՉԼԻՆԵԼ — Թեվիկն ասես մարդ չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ կենդանի — 357:

ՀԱՇՎԻՆ — ում *հաշվին* ուզում է լինի — 381: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու *հաշվին* խմել էր, ասաց — 390:

ՀԱՇՎԻԿ — պտտվողը ձեր *հաշվիչը* չի՞ — 333: Ետևը-զցած տարել գրասենյակի ետևը Թեվիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, *հաշվիչը* դրել, թղթերին նայել ու հաշվել — 411:

ՀԱՇՎՈՎ — Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա *հաշվով* եկել — 321: ամեն տղային առանձին սենյակի *հաշվով* մի երկար շենք էր արձակել — 377:

ՀԱՇՏԵՑՆԵԼ — ուզում էր երեխային փեթակների հետ մեղրով *հաշտեցնի* — 353:

ՀԱՇՏՎԵԼ — հիմա ամեն աղիթով գնում Վաթենյանց գլխավորի հետ *հաշտվում էր* — 302: *չէր հաշտվում* — 353: Ախչի, — խոխոաց, թե՞ լրիվ ներել-ներվել ու *հաշտվել էին* — 334: չհասկացանք էլ ինչպես *հաշտվեցինք* — 307: կկոպեն-կկոպեն ու *կհաշտվեն* — 385:

ՀԱՇՏՈՒՀԱՄԵՐԱՇՈՒՆ — է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին *հաշտուհամերաշխ* — 395:

ՀԱՉԵԼ — մեր շունը մարդի վրա *չի հաչում* — 325: *չեն հաչում*՝ քանի որ օտարությունից քաշվում են — 415: — Անոշ, — խնդրեց, — շների վրա *է հաչել* — 325: Սիրունի շունը մի բերան *հաչեց* — 312: բայց ասացինք՝ գնա քու դռանը *հաչիր* — 306:

ՀԱՉՈՑ — գամփոի *հաչոցը* հիմա Սեդրակի տան ներքևի ձորից էր գալիս — 326:

ՀԱՌԱՉԵԼ — և մեծ Ռոստոմը *հառաչեց* ասաց — 405: է՛, *հառաչեցին*, փչացավ, ասացին, սերունդը փչացավ — 391:

ՀԱՍԱԿ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, *հասակը* կամաց շտկում է — 288: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտուլի մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիգուկես *հասակը* այդպես էլ կանգնած էտում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի — 351: դեկավար իր *հասակը* լատանի տակով անցընելու չկոտացրեց — 372: *հասակն* ուղիղ — 348:

ՀԱՍԱՐԱԿ — Իրենց նման *հասարակ*՝ չազդվեց — 337: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան *հասարակ* չի — 368: — Շա՛տ *հասարակ*, — ասաց, — դրկում եմ — 395: Շատ *հասարակ* — 399:

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ — քանի որ նրա *հասարակական* գործունեությունը ձախողում էր — 396:

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն *հասարակություն* է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ

գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: *հասարակության* բերանը ծեփելու է – 287: Օսեփանց ընդհանուր *հասարակության* աղբյուրում հերթավեճերի մեջ չէինք – 331: Հովրտի *հասարակության բերանով* ասավ – 302: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատային կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ *հասարակության միջով* զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: *հասարակության միջով*, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը–գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: հալիվորը երևի թե կարծում էր Օմակուտի *հասարակության առաջ* իր պարտքերը այլևս վար է դրել – 377:

ՀԱՍԿԱՆԱԼ — խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսեք *հասկանալ*, որ որձերն իր առջևից էին կորել – 273: չուզեցավ *հասկանալ* որ Շուշանը իր տան վրա նրա հովանին է խնդրում – 355: խուլը կչարչարվեք *հասկանալ* – 394: Մեր իրավունքը ժողովրդի շահը *հասկանալն* է – 405: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու *հասկանալիս* էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի *հասկացած* լինի, բայց հազիվ թե – 379: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան *հասկացող* է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու *չհասկացող* կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ հաստատ *հասկացող* են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: էդ ի՞նչ էս ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում էս՝ *չեմ հասկանում* – 280: հիմա լավ *չենք հասկանում* – 269: Ձին, *հասկանում ենք*, ամեն տեղ ձի է – 277: մոտավորապես կռահում ենք, բայց առավել ևս *հասկանում ենք*, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: *Հասկանում է՞ս*, անոշ – 342: բայց դու էդքանը *չես հասկանում* – 362: կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու բան *չի հասկանում* – 271: երեխան Տաշքենդից ի՞նչ է *հասկանում* – 313: նոր ժամանակների ոգուն համապատասխան ինքնություն է մտածում ու *հասկանում* – 400: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն *են հասկանում* – 290: Խախտված հարսն ու դարաչին իրար լեզու *չեն հասկանում* – 295-296: և ենթակաները *հասկանում են* – 371: բայց մենք երեխա էինք ու *չէինք հասկանում*՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: եթե *հասկանում էիր*, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրություն լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ *հասկանում էր* ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել – 311: ու կարծում էր ինքն ինչպես *հասկանում* կլանքն այդպես պիտի լինի – 361: Գառան պես *չէր հասկանում* որ մեր չունի – 376: ուր տատի հետ պապ էլ կար ու իրար անխոս *էին հասկանում* – 326: կողքի գյուղերում չգիտենք կհասկանային թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ *հասկանում էին* – 338: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան հազիվ թե որևէ բան *էին հասկանում* – 369: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը *հասկանալու*, դարձնելու *են* հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու *չի հասկացել*՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: դեռ *չէր հասկացել*՝ որ քսանհինգ որձը իր առջևից է կորել – 271: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը *հասկացել*, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել *էր* – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: *հասկացել*, սիրել, ներել ու հավանել *էր* – 357: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ *հասկացել էր*՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: բայց վաղուց վաղուց գիտե՞ր՝ այն օրից, երբ *հասկացել էր*, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: երևի թե նայել ու *հասկացել էին*, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: Աղջկերքն իրար մի բան *էին* ասել ու *հասկացել*, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: Կանայք նրա ցավը *հասկացել*, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց *էին* եղել, ագնիվ խոսք – 412: Կներես, լավ *չհասկացա*, էս անտեր գլուխը չի պարզում – 312: քույրական այդ գիտակից արցունքին *չհասկացանք* ինչ պատասխան տանք – 290: *չհասկացանք* պատահակա՞ն էր թե քաղաքի ձեր բարեկամներից – 295: *չհասկացանք* էլ ինչպես հաշտվեցինք – 307: էնքան առանք, որ վերջը *հասկացանք*՝ ամեն մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: Ի՞նչ խիտաց *չհասկացանք* – 334: *հասկացանք*, որ անտառապետության վրա վաղուց է պտտվում – 334: *չհասկացանք* ինչ եղավ – 347: այսինքն *չհասկացանք* ինչու մտածեցիր – 401: մի ամսում բա դու *չհասկացա՞ր*՝ որ անտեղի ձեռնարկ է – 383: *Հասկացա՞ր* – 295: *Հասկացա՞ր* – 289: Փոխնակը *հասկացա՞ր* – 293: կերպարանքից խեղճին գցեց ու դեռ *հասկացա՞ր* ու պատվիրեց էլ – 313: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը *հասկացա՞ր*, որ նա բարձր նպատակի է – 315: *չհասկացա՞ր*՝ որ Վարդոյից ինքն է մնացել – 323: Լավ *չհասկացա՞ր* էդ փորձո՞ւմ են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: բայց *չհասկացա՞ր* ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: ճանապարհին *հասկացա՞ր* որ ինքը սխալ է – 351: Մուրի պապը հետո իհարկե *հասկացա՞ր* ու դարձյալ լռեց – 354: բայց *հասկացա՞ր*, որ մորն ու Թեվրկին նա դեռ ճնշում է – 367: բայց մյուս երկուսն ինչու *հասկացան* ու գնացին – 273: բայց թե հիմնական խոսքը ինչի մասին էր՝ *չհասկացան* – 311: *Չհասկացան* ինչ ասաց – 366: Շներից *հասկացան*՝ որ Սիրուն Թեվրկին է – 390: և բոլորը *հասկացան*՝ որ իրենց վարքի մեջ նա սխալ է տեսնում – 396: բոլորն էլ *հասկացան*, որ մեծ պեպենտը ներքուստ ծանր չի – 405: Այսինքն դեռ ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ քննենք ու *հասկանանք*, շնորհակալություն – 276: Ջանդառի Սոփին՝ ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը *հասկանա* – 271: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ *չհասկանա* ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: կենտրոնը Հովրտի գլխի վրայով տեսնի ու *հասկանա*՝ 396: – Չէ, Սոփո, չէ,– ասաց,– դու կնիկ ես, *չես հասկանա* – 278: ասացինք ինքը *կհասկանա* ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: Գյուղի մեր տների

մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու *կհասկանա* – 291: Շուշանի սերն ու կռիվը ով *կհասկանա* – 341: Բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե *կհասկանան* որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կույ-եկած կար – 354: Կողքի գյուղերում չգիտենք *կհասկանային* թե չէին հասկանա, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: Կողքի գյուղերում չգիտենք *կհասկանային* թե *չէին հասկանա*, բայց տնեցիները լավ հասկանում էին – 338: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ *կհասկանար* ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: Խղճավոր հասկացողը առանց բացատրելու *կհասկանար* անխիղճ անհասկացողին – 405:

ՀԱՍԿԱՆԱԼԻ — առավել դժվարը *հասկանալի* մի բացատրություն գտնելն էր – 282: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են *հասկանալի* պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: ամեն ինչը՝ մաքուր, քիչ, տեղին, *հասկանալի* – 352: *Հասկանալի* էր՝ որ կատակ էր անում – 394:

ՀԱՍԿԱՑՆԵԼ — հետո *հասկացնող* եղավ – 334: Կարծես հատկապես *էր* խորտակում ու հատուկ թշնամանքով *հասկացնում* – 373: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք *են հասկացրել*, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: Թաքուն *հասկացրել էր*՝ որ գործը վճռված է – 295: Քննարկել, որոշել ու վարիչին *հասկացրել էին*, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թնին ժամացույց ունեն – 403: միայն նա՝ *հասկացրեց*՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի – 413:

ՀԱՍԿԱՑՈՂԸ (փոխանություն) — Խղճավոր *հասկացողը* առանց բացատրելու *կհասկանար* անխիղճ անհասկացողին – 405:

ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — Հիմա էլ, – ասավ, – միջոց էլ ունենք, *հասկացողություն* էլ – 311: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ *հասկացողություն*, ծմակույտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: Բայց մեր յոթնամյա գրագիտության *հասկացողությունը* էդքան էր – 404: Հողեմ մուրի գլուխդ, էդքան *հասկացողությունը* ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր գնա – 413:

ՀԱՍԿԱՑՎԵԼ — *չէր հասկացվում* պատասխանում է թե ոչ – 392: Վերջում *հասկացվեց*, որ պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ *հասկացվեց*՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413:

ՀԱՄԵԼ — յոթ-ութ տարեկան *հասած* տղա էինք – 284: Բանակի *հասած* տղա ուներ – 317: արդեն *հասած* տղա էր – 361: Թողթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն *չի հասնում* – 306: Ասավ՝ ձեզ էդքան շնալիք *չի հասնում* – 306: ձեր չորս կտրկան ոչխարին *հասնում է* ութ բաժին շնալիք – 306: Էնիքը, էս կտամ, որ իմ գործով է գալիս ծախսն ինձ *է հասնում* – 366: գործներս *հասնում է* շրջելու – 382: Ավետիքը *հասնում է* – 408: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ *էր հասնում* – 332: ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնդոլիս կարճ ոտներով *հասնելու եմ* է՝ Պողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր *է հասել*, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: ջոկատի վրա էդ քանի՞ շնով եք հարձակվել՝ որ կանցերտը *հասել է* կենտրոն – 306: հիմա որ հոգին եկել *բլներիդ է հասել*՝ սրբացել եք – 317: Խոզարած Մուրին ասում էս Աճարկուտից Թիփիլիս *է հասել*, հա՞ – 335: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքևի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, *հասել* ականջից բռնել ու ետ *է* տարել – 406: հետո Դարպասաձորում ձին քշել էտնից նորից *է հասել* – 406: Ավետիքը *հասել է* – 408: չգիտենք քանիսն են ու մեր հարային քանիսն *են հասել* – 306: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել *էր* միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում *հասել* լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Մեծ պեպենտը իր նպատակին *հասել էր* – 294: այդպես էլ նպատակին *հասել էր* – 322: ու, որ այգու մյուս դռնակին *էր հասել*, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Բայց հալիվորը *վրա էր հասել* աղն առաջից խլել – 352: շուկա *չէր հասել* – 411: *Չհասանք* – 320: Չխճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին *չհասավ* – 335: *Հասավ* պատշգամբի մյուս ծայրը – 392: Գնաց *հասավ* մյուս ծայրը – 392: նորից *խոսք խոսքի հասավ* – 398: Ծախս էս լինում անտեղի Տաշթենդ *հասնես* – 376: արժե՛ որ էս աղջիկը նրան *հասնի* – 286: Բանը միգուցե տախտակի *չհասնի* – 321: վատ լուրը ինքնիրեն էլ *կհասնի* – 320: մեր տեղական գործկոմի ամեն անդամին մի այլուսամեջ *կհասնեք* – 377: Մինչև արդարությունն ու դատադատաստանը *կհասնենին*՝ կոլխոզը տակից գնաց – 299: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, *հասիր* – 320: *հասիր* – 346: ձեթը կարտոլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ *մինչև* Ղազախի հացի *հասնելը* ժողովրդին պահեց – 297: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրեցի ետ առնելու մեր ծրագիրը *մինչև* հանրապետական կառավարությանը *հասնելը* այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ *մինչև* Վաթրնանց Շաքարի աղբյուրին *հասնելը* շիշը չէր բացել – 414-415:

ՀԱՍ — իրա տերը *հաստ* է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317:

ՀԱՍՏԱԿԵՂԵՎ — Բայց կարողացավ բռնել ղազախի *հաստակեղև*, մուգ կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը – 270:

ՀԱՍՏԱՍ — Ուրեմն *հաստատ* իրենն էին – 291: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ *հաստատ* ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու *հաստատ* է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: Բայց Ռոստոմը ցեղից դանդաղ ու *հաստատ* ետ էր քաշվում – 348: ու այդպես *հաստատ* կանգնած էին – 349: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի *հաստատ* տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Բայց շատերն էլ կան՝ որ ոչ *հաստատ* հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405:

ՀԱՍՏԱՏԵԼ — իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու էդպես հավիտյան էլ վրադ *հաստատել* – 321: կերել ջարդվել ու *հաստատել էին*՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ *հաստատեց* – 323: Հովիտը

կնքեր *հաստատեր* – 377: եթե *չհաստատեր*՝ այստեղի ստորագրությունն ու վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377:

ՀԱՍՏԱՏՎԵԼ — Այսպես թե այնպես, գնալը *հաստատվում էր* – 341: և ջարխեչեցու մասին որոշումը *հաստատվեց* – 270: բայց որ սև թուղթը ականատես վկայով *հաստատվեց*՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281:

ՀԱՍՏԻՔ — ասում ես էս ի՛նչ *հաստիք* էր – 380: կաթնապրանքային ֆերմայի ղեկավար *հաստիքն* էլ այստեղ չէր – 379:

ՀԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ — ու թևի *հաստության* բռնի էլ կկտրեր – 271:

ՀԱՍՅԵ — առձեռն *հասցե* չկա, բայց անհույս չի – 312: Ուրիշ *հասցե* էլ կա, – ասաց – 312: քեզ սխալ *հասցե* են տվել – 357: սա *հասցե* չի, ասել էին, սրանով Սամվել չի գտնվի – 411: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից *հասցեն* հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: այսինքն թե ճիշտ *հասցեով* ենք գնացել – 286: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու *հասցեով* գնացվեր էնիքը – 340:

ՀԱՍՅԵԼ — Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիլը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ *հասցրած* լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր *հասցնում* ու՝ տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Նա գիտե՞ր՝ որ Ջանդաղը լուրը տեղ չի *հասցնելու* – 296: էդ ոնց չէք նկատել՝ որ *հասցրել էք* Ջարխեչ ու Կիրանց – 327: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է *հասցրել* – 414: քացին *չհասցրեց* նպատակով գցել – 317: սարի՛ն *հասցնեմ* թե գյուղին – 375: եթե սրանք ճամփին ինձ չապանեցին ու իմ ոտով ինձ *հասցրին* Ավետրեքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: Մեծ ժանգոտը. – Տուր, արա, – ասաց, – *հասցրու* մի սրա բերնին – 337: Տուր, արա, *հասցրու* մի սրա ատամներին – 338:

ՀԱՎ — գյուղացին եթե *հավ* է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը – 272: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբեայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու *հավ* է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկողի գրքովյի դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, *հավ* էր մորթել – 318-319: *հավ* էր տապակել, թերթի թղթով հատուկ փաթաթել – 319: հիսուն ու դեռ հարյուր *հավը* այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ *հավն* է հիվանդ, կամ ինքը – 272: *Հավի* թե ուրուրի աչքերը մեծ պեպեկոտը ճպճպացրեց – 404: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման է՞ծը կթելը, *հավերի* ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: *հավերի համար* գուցե մի քիչ թաքուն գարի տա – 291:

ՀԱՎԱՆԵԼ — Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ *ենք հավանել* ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: էդ էլ մեր եղբոր դարաչին *չէր հավանել* – 292: հասկացել, սիրել, ներել ու *հավանել էր* – 357: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծնակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու *հավանել էր* – 371: *հավանեց* – 270: *չհավանեց* ո՛չ պատշգամբի դասավորությունը, ո՛չ էլ մանավանդ կախովի կողպեքը – 375: որպեսզի հատկապես *չհավանի* և տեղի ղեկավարության առաջ հարցում դնի – 375: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբեայրի մեծ Սոփին ֆերմա կթոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու *հավանեն* – 285:

ՀԱՎԱՍԱՐ — երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ *հավասար* բարձված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: Փայտը. ձմեռվա պաշար փայտը *հավասար* սղոցված դարսված էր – 326: Վերջը, կանգնեց *հավասար* ու մի բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: իրենց դռներին Աղունը մեզ *հավասար* գուցե ժպտում ու լաց էր լինում – 363: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնակներին *հավասար* ու նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388: ինքը բերանը նեղացրած ու ծռած նրանց *հավասար* մի քիչ կանգնեց – 391: ուրեմն լավ չես յուրացրել՝ որ բոլորը *հավասար* են – 393: Ետևը-զգած տարել գրասեղանի ետևը Թեվիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը *հավասար* չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411:

ՀԱՎԱՍԱՐԱՊԵՍ — Շաքարի ժառանգը, որ *հավասարապես* ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է – 414:

ՀԱՎԱՍ — կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոնիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը *հավատով* պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու աստծու *հավատի մեջ* իրեն զսպած էր պահում – 349:

ՀԱՎԱՍԱԼ — ուրեմն թույնի կարծիքին լավ *հավատալիս* էր եղել – 309: *Հավատացող* կար՝ թե Սանդրոյի խոսքը Ծնակուտի մեր կողմից էր – 305: *Հավատում եմ*, անոշ – 330: այսինքն թե *հավատում է՝* որ ամուսինն այնտեղ ուրախության է եղել – 278: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի *հավատում* – 287: ինչ լավ արարք էլ անում ես՝ նայում, տեսնում ու լռում են – *չեն հավատում* – 286: մենք *չէինք հավատում* – 345: ու *հավատում էինք*՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: որը *հավատացել* գտն է մտել գնդակահարել են – 306-307: Իրար երեսի նայեցինք ու *չհավատացինք* – 307: բայց *չհավատաց՝* որ դա կարող է Սանդրոն լինել – 298: Օհն՝. ինքը իր ձայնին ականջ դրեց ու *չհավատաց* – 326: այլ հիշեց ու *հավատաց*՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի բանից չափի վախենա – 358: բայց մեկ էր՝ ոչ քարին *հավատացին*, ոչ էլ Սոփին կանչելուն – 314: ու *հավատա՝* թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279:

ՀԱՎԱՍԱԼԻ — և հիմա դա *հավատալի* էր – 361:

ՀԱՎԱՍԱՐԻՄ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ *հավատարիմ* ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց

- կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Պահեստի տականքին կապված մի *հավատարիմը* կար – 345: Իրենց գոհի հիշատակին *հավատարիմ* մնացին – մնացին – 364:
- ՀԱՎԱՔ — և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոգը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու *հավաքից* անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:
- ՀԱՎԱՔԱՄՈՇ (փոխանություն) — այսինքն տարիների *հավաքածը* տանի Տաշքենդի ճանապարհներին քամուն տա – 403:
- ՀԱՎԱՔԱՐԱՐ — Մաշային բերեցին աշակերտության մեջ *հավաքարար* – 337: հին տրակտորն ու դպրոցական *հավաքարարի* կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված են պահում – 296:
- ՀԱՎԱՔԱՐԱՐԱՐԱԿԱՆ — Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի *հավաքարարական* ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին՝ դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Մարիայի *հավաքարարական* աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ գուտ շաքարի ու օձառի էր գնում – 340:
- ՀԱՎԱՔԱՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — *հավաքարարության*, այսինքն որ կոանում դպրոցն ավելում էր ու երեք երեխայի *մեջ* ոնց էլ չէին թաղկում – 337: Չգիտեն, որ ավելը ձեռքներն են տալու ու *հավաքարարության տակ* կոխեն – 373:
- ՀԱՎԱՔԵԼ — *հավաքելու* տեղից իրիկունը եկանք տեսանք ամայություն – 306: *հավաքած* փողը մեր գրպանում մի ամիս պալսեցինք – 383: Ղեկանտ Վրացյանի *օձիքը հավաքում է* թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: Երգելու ու պատմելու Շարա Տալյանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է *հավաքելու* ու տա անցնի – 381: Ղեկանտի *օձիքը*, ոչ, քառասունմեկ թվի հունիսի քսաներեքին է *հավաքել* – 284: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ *հավաքեց* ու սարերից իջավ – 282: Տղերքին *հավաքեց* ասավ – 303: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ *հավաքեմ* – 313: սուտ քրիստոս հալիվորը փեթակը չէր կարողացել *հավաքի* – 351: ասում ենք իրենց ընկերներին երբ ուզում են թող *հավաքեն* – 283: Ժողովուրդն իր ղեկավարության շուրջը *կհավաքեր* ու չէր ցրվի – 387: տանն ինչքան ունեք՝ *հավաքեցեք* դեսը բերեք – 368:
- ՀԱՎԱՔԵԼ — բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ *զլխիդ փորձանք է հավաքվում* – 289: Ծաթերա իր կթվոր-ընկերուհիները *հավաքվեցին* ճամփու դրին – 292: դրանց կողքին *պիտի* խեղճ-խեղճ *հավաքվեին* ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեին մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359:
- ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ — քանի որ պաշտոնը ոչ մեկիս տակ *հավերժական* չի – 349: ուր հիմա գոհված տղերքի *հավերժական* հուշարձանն է – 362: ուր հիմա գոհված տղերքի *հավերժական* հուշարձանն է – 362: Զոհված տղերքի *հավերժական* հուշարձանն այդտեղ էր – 378: քաղաքաբնակ ծնակուտեցիների միջոցներով ու շաքաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե *հավերժական* հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր *հավերժական* հուշարձանը Ծնակուտն ու Ծնակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: գոհված տղերքի *հավերժական* հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերն թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: Ասացին գոհված տղերքի *հավերժական* հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: բայց թատով խմողի համար էլ չժանգոտող *հավերժական* պողպատից յոթ հատ ծանր թաս կա – 414:
- ՀԱՎԻՏՅԱՆ — արտասովորներ էլ եղան՝ որ սիրած ընկերուհուց *հավիտյան* բաժանվում են – 292: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը *հավիտյան* սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու էդպես *հավիտյան* էլ վրադ հաստատել – 321: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին *հավիտյան* ենթակա է – 331: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես *հավիտյան* կար – 339: և բոլորի համար մի բուպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես *հավիտյան*, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ *հավիտյան* փակ Ադամինը – 356: էնպես բան ասաց, որ Թեվիկը մեռավ ու էլ *հավիտյան* չխոսեց – 366: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից *հավիտյան* վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: մի ամսով են գնում թե *հավիտյան*՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն Զանդառին օգնական – 395:
- ՀԱՍ — ու ռադիոյի վեց *հաս* լիցք՝ պոլնի պարյադով – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ մի *հաս* այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: Ռադիոյի վեց *հաս* լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Հրեն-հա ա, վեց *հաս* ձմերուկ էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում ունեք – 272: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի *հաս* հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ *հաս* իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անախալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու *հաս* գալ – 292: սեղանի վրա բերեց խանութի մի *հաս* կնքած արաղ դրեց ու ետ քաշվեց – 294: Ընկերոջդ դնչին մի *հաս* էլ եմ գալու – 296: կերանք-

խմեցինք ու որ արաղը հատալ՝ պահած տեղից մի *հատ* էլ հանեց – 319: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու *հատ* մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովրսի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու *հատ* ցիստեռն էին դրել – 378: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ *հատ* սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: Չէ՛ տարին մի *հատ* զկեռ ու մի երկու մորելի էին ուտում – 406: պետական կնքած մի *հատ* արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրսից իջել – 413: Բայց թասով խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից յոթ *հատ* ծանր թաս կա – 414: ոչխարն ով դենը քշեց՝ մի *հատը* շալակելու է – 272: ժամանակին մեր հերը *հատին* տասը կոպեկ, էնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335:

ՀԱՏ — կենտրոնում դնը «*հա՛տ*, նանը, կվառեն» մոնչաց – 346: թե չէ, *հա՛տ*, գիտե՛ք՝ որ առանց էդ էլ կատաղած եմ – 350-351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջնեկ թաթարն է, *հա՛տ*, կվառի – 351: *հա՛տ*, մալաատ – 353: *հա՛տ*, եսիր նանդ – 382: *հա՛տ*, քու հիմար ծնողը, էդ էլ է քու օգտին – 382:

ՀԱՏԱԿ — Ետևները պատշգամբի կենտրոնում *հատակի* մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377:

ՀԱՏԻԿ — Գրպանի տակերում երեք *հատիկ* խակ զկեռ՝ որ պոկել էր Ջարխեչավանքի զկռուտներից – 269: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի *հատիկ* երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269:

ՀԱՏԻԿԱՎՈՐ — և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի *հատիկավոր* սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387:

ՀԱՏԿԱՊԵՍ — Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, *հատկապես* մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: Նայեց տեսալ, խեղճ յարուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել *հատկապես* շիկաբաշին – 316: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտը, *հատկապես* երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: *հատկապես* քու նմանակ միջնեկին Օսեփանք խեղդել են – 346: նան՝ իր Ադամ խեղճ զավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով *հատկապես* մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: հոր հայհոյանքից Շուշանի ներսը *հատկապես* լուսավորվում ու խաղում էր – 354: մորը *հատկապես* ատեց – 359: ինքը *հատկապես* նրանց տանը կախված նկարի մասին էր ասել – 360: կարծես *հատկապես* էր խորտակում ու հատուկ թշնամանքով հասկացնում – 373: Բայց այսօր ինչո՞ւ էր *հատկապես* այդքան պետական – 375: որպեսզի *հատկապես* չհավանի և տեղի ղեկավարության առաջ հարցում դնի – 375: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու *հատկապես* մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնություն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրսից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: ու Հովիտը *հատկապես* էր լուռ – 388: Բայց Թեվրկի հանգամանքից *հատկապես* ի՞նչ էր պարզաբանում – 404: տասնինը թվի խոլերան ասացինք *հատկապես* հարսների մեծ ջարդ էր արել – 408:

ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆ — Դա Ասորենց աղջիկների ցեղական *հատկությունն* է – 374:

ՀԱՏ-ՀԱՏ — *հատ-հատ* իջեցնի կերամիտը – 335:

ՀԱՆԵԼ — ձին պատրաստ կապած՝ զագագած սպասում էր թոքախտավորի *հատնելուն* – 344-345: Արդեն *հատնող* ժողովուրդ էին – 352: Բայց Թեվանի համբերությունը *հատել էր* – 325: կերանք-խմեցինք ու որ արաղը *հատալ*՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: մոմի նման՝ որ արդեն *հատնելու վրա* է, դողալով դեռ կային – 352:

ՀԱՏՈՒԿ — և ճիշտ առավոտյան *հատուկ* համերգի ժամն էր – 271: *Հատուկ*՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Ասորենց տղերքը առանց էդ էլ մի *հատուկ* թափի չեն – 287: չոբանի հարգն էնտեղ եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար *հատուկ* պայման կստեղծեն – 307: Բայց ճիպոտը նա ուրիշ *հատուկ* նպատակով էր վերցրել – 315: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի *հատուկ* արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով *հատուկ* նրա համար է ստեղծված – 317: հավ էր տապակել, թերթի թղթով *հատուկ* փաթաթել – 319: ասել էին դրա համար *հատուկ* մարդ չդրկենք – 320: հալիվորը մառանի դռանը *հատուկ* այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխի էր մաշկում – 326: Կարծես *հատուկ* ծաղր անեին – 327: *հատուկ*՝ կով է տարել Թիփլիս – 335: մի *հատուկ* ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: թե միջնեկի անունը հոլովել է Տիգրանի կրակը *հատուկ* տաքացնելու համար – 346: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, *հատուկ* լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ որից երեխեքը *հատուկ* վախ ունեին թունավորվի – 351: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր *հատուկ* դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրսի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշուց ստացավ – 354: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի *հատուկ* կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: կարերն արդուկեցինք *հատուկ* խանձելով – 363: տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու *հատուկ* «ավորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի – 370: Առանց *հատուկ* լիցենզիայի պիտի կտրվի – 372: կարծես հատկապես էր խորտակում ու *հատուկ* թշնամանքով հասկացնում – 373: Գիտե՛ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական *հատուկ* օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է – 374: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքովեզու, ոչ էլ մի *հատուկ* ցանկություն ուներ – 381: հյուրասիրությունների գծով մի *հատուկ* տեղակալ է պահում – 383: որն է մեկից *հատուկ* նեղացած չէր – 394: Բայց մանավանդ հալիվորների դեմ նրա թշնամանքը *հատուկ* է – 402: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու *հատուկ* նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: չէ՛ ուրիշի ցավը բացահայտող ու կարեկից մի *հատուկ* ժողովուրդ կա – 412-413: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ *հատուկ* իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրսից իջել – 413: ժառանգը Տագանոզոգ *հատուկ* մարդ է դրկել – 414:

ՀԱՏՈՒԿԵՆՍ — գարնանը ցանե՛լ էր թե անցյալ ցանքից էին *հատուկենտ* թփեր մնացել – 374:

ՀԱՐԱՁԱՍ — ծանր էր լինել *հարազատ* այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի

էին – 282-283: Քո *հարազատ* ախպոր տղէ՞րքը՝ մեծ պեպենը, միջոնէկ թաթարը, փոքր շէկը՝ խեղճը – 296: ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգարյանին հու էր արել ու *հարազատ* Վաթինյանին ծափահարել – 302: *հարազատ*՝ այսինքն որ Վաթինյանց ցեղը արմատ-տված էս երկրով մէկ կա – 302: Բայց ինչքան չլինի արյունով *հարազատ* ենք – 333: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ *հարազատը* չեղավ – 323: *հարազատը* հարազատին այդքան ծանր խոսք չի ասի – 333: *հարազատն* ուրեմն սրանք էին, ինքը չէր – 330: քու մերն էլ, *հարազատն* էլ, տերն էլ՝ ես եմ – 337: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ *հարազատի*, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: *հարազատի* արյունը քաշեց – 333: հարազատը *հարազատին* այդքան ծանր խոսք չի ասի – 333: օտարներից օտարի վերաբերմունք, *հարազատից* էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323:

ՀԱՐԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — հետո ամուսինն ասել էր Ծմակուտ դու *հարազատություն* ունես – 357-358: կորուստների ու *հարազատության* կեսին արդեն մոռացել էր – 373: Շուշանը կենտրոնի զինկոմիսարիատից, միլիցիայից ու գյուղի *հարազատությունից* պաշտպանություն է ուզում – 347:

ՀԱՐԱՅ — Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրէկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր *հարայը* լսող ինչքան շուն կար – 306: չգիտենք քանիսն են ու մեր *հարային* քանիսն են հասել – 306:

ՀԱՐԱՅ ԸՆԿԵԼ — գյուղերը *հարայ է ընկել* – 407:

ՀԱՐԱՅ ՏԱԼ — էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու *հարայ տվինք* – 306:

ՀԱՐԲԵԼ — լավ *հարբած* է – 267: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո *հարբած* ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: համարիր որ Թեվրէկին չէր թողնում *հարբի* – 309:

ՀԱՐԲԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու *հարբեցողության համար* բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402:

ՀԱՐԳ — չորանի *հարզն* էնտեղ եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կստեղծեն – 307:

ՀԱՐԳԱՆՔ — եթե ձեր կողմից *հարզանք* չլինի – 398: *հարզանքից* թե վախի՛ց՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: նրա *հարզանքի առաջ* մեզանից ոչխա՛ր տանեին – 310:

ՀԱՐԳԵԼ — չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ *հարզելով* կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: մենք այսինքն հարզենք-չհարզենք՝ ինքը մեզ *հարզում է* – 291: Խոսքս էն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում ու *հարզում էին* – 336: ո՛չ. առաջին բաժակով *հարզել էին* մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: մենք այսինքն *հարզենք-չհարզենք*՝ ինքը մեզ հարզում է – 291: մենք այսինքն հարզենք-չհարզենք՝ ինքը մեզ հարզում է – 291: կողմնակի հովտեցին ինչո՞ւ *պիտի* մեր բարձր արդարությունը *հարզի* – 398:

ՀԱՐԳԵԼԻ — երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով *հարզելի* մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: *Հարզելի* պատճառ ունի – 392:

ՀԱՐԳՎԵԼ — Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով *հարզված* Մեծ հովըտեցին – 298:

ՀԱՐԵՎԱՆ — Այտա, ուրեմն *հարևան* ունենք – 298: *Հարևան* են – 331: *հարևան* էին – 346: *հարևանը* գնում է կովերին նայելու – 300: ո՞վ է մեր *հարևանը* – 316: քանի դեռ *հարևաններն* իրենք չէին գանգատվել, գնաց գյուղխորհուրդ գանգատի – 344: *Հարևանի* կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: որձով, մեղրով ու կնկա թնի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ *հարևանի* պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: չեմ ուզում, ախպեր, իմ *հարևանի* տունը իմ ձեռով քանդվի – 383: *հարևանի առաջ* արդեն ուրիշ երես ու լեզու էր պետք – 367:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — էլ *հարևանություն* չունեմ – 368: Էլի՛ *հարևանությունը* – 321: Միմոնենց ասացին նրանց հին *հարևանությունը* փորձելու համար էին պարտք ուզում – 371: դարաչու *հարևանությունն*, այնուամենայնիվ, առանց հետևանքի չի անցնում – 319: Դու որ էս գյուղի ու *հարևանության* պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355:

ՀԱՐԵՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — մինչև ձմեռ տղերքին *հարևանություն էր անելու* – 297-298:

ՀԱՐԿ — Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք *հարկերի դիմաց* Եգորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332:

ՀԱՐԿԱՎՈՐ — էստեղ մինը մեզ շատ ուժեղ *հարկավոր* է – 356: *հարկավոր* չի – 369: Բնձ *հարկավոր* չի – 369:

ՀԱՐՁԱԿՎԵԼ — ջոկատի վրա էդ քանի՞ շնով էք *հարձակվել*՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն – 306: շտկվեց ու, հա՛տա նանը չմեռնի, շրխկալով *հարձակվեց* – 400:

ՀԱՐՁԱԿՎՈՐԸ (փոխանություն) — այսինքն թե *հարձակվողը* մենք չենք – 347:

ՀԱՐՄԱՐ — իսկ որ Վլադիմիր Մեյլիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ *հարմար* նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: ասացինք ինքը ինչպես *հարմար* է գտնում էնպես էլ թող պատասխանի – 290: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկոմ Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի *հարմար* բռպեի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարզելով կանգնեինք մինչև մի *հարմար* պաշտոն գտնեին – 321: *հարմար* ու թեթև էին – 349:

ՀԱՐՄԱՐԵՑՆԵԼ — Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը *հարմարեցրել*, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322:

ՀԱՐՄԱՐՎԵԼ — *հարմարվում է* չ, թե՛ մյուսի նման ուշքը ետ հորանց է – 329:

ՀԱՐՅՈՒՐ — Օհանի *հարյուր* պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: հիսուն ու դեռ *հարյուր* հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր

կորցրել, Հովիտը՝ համարյա *հարյուր*, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն *հարյուր* գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: դեռ *հարյուր տարի* էլ պիտի ապրյե՝ որ իրար պահել սովորյեք – 299: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ եղպես *հարյուր տարի* առաջվա պես էլ մնացել են – 329: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով *հարյուր անգամ* ներող էր եղել – 357: Խոսում *հարյուր մանեթ* փող ես տալիս – 372:

ՀԱՐՅՈՒՐ ՈՒԹԱՆԱՍՈՒՐ — *Հարյուր ութանասուն ռուբլի*, անոշ, օգոստոսիս ու սեպտեմբերիս փողերը – 366:

ՀԱՐՅՈՒՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԷ — ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում *հարյուրոթանասուներեք ռուբլին* ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316:

ՀԱՐՅՈՒՐ ՈՒ ՈՒԹՍՈՒՆԴԻՆԳ — Հաշվում ու տալիս են, լավը ջան, *հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի* – 366:

ՀԱՐՄ — դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախլուշկա *հարսը*՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախլուշկա *հարսը*՝ փոքր պեպենտի կինը, դուրս թռավ – 336: պյունը գրկած *հարսը* շալն ուներին – 365: *հարսը* պյունը թողեց – 365: Ինչպես որ խախլուշկա *հարսը* անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: հերթապահ հեռախոսավարուհին մեր գյուղի տված *հարսը* չէր – 389: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած *հարսը* չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, *հարսները* – 298: մեր *հարսները* եթե հիշեին ու տաք ճաշի կանչին՝ ամբողջ ամառն էլ էր – 306: Խախլուշկա *հարսն* ու դարաչին իրար լեզու չեն հասկանում – 295-296: կեսուրը որ դու լինես *հարսն* էլ ինքը կլինի – 341: *Հարսներն* ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ եկել տեսել է բացակա ես՝ էլ է – 271: Նրա ճանապարհին *հարսներն* իբր լռում ու գլուխները կախում էին – 351: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա *հարսի* հավաքարարական ռոճիկը, կրթությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Իմ *հարսի* ճանապարհածախսը ես տալիս եմ – 341: և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ *հարսի* սուտ կոիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, *հարսի* շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: *հարսի* վարքի մեջ չգիտես ինչ լավ բան տեսավ – 365: զուտ Օսեփանց տներից չորս *հարսի* դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: համերգից ու *հարսների* ուրախությունից մի կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271: տասնինը թվի խոլերան ասացինք հատկապես *հարսների* մեծ ջարդ էր արել – 408: ռուս *հարսին* ասացին դու դուրս գնա – 293: Հետո՝ ոչ *հարսին* կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապալկվելու ժամանակ տվեց – 365: Ջանդառը Ղազախ, – տղերքը մեր *հարսներին* խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին նայել – 298: շալերն ուրեմն ասացինք, *հարսների համար* ծաղկավոր երկու շալ – 269: բայց *հարսների վրա* վտանգ չկար – 298: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուներին՝ մեծ պեպենտը խախլուշկա *հարսի կողքին* կանգնած դեպը նայում էր – 325: *Հարսի առաջ* արդարացավ – 342: և բոլորի համար մի բոպե, ռուս *հարսից բացի*, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: նրանց սպիտակ երինջը աչքը սուրմայած աղջիկ-*հարսի նման* մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: անմարդ *հարսների* մեր *առաջ* էլ ու դպրոցի տասնույթ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ *հարսների վրա* – 367:

ՀԱՐՄԱՆԻՔ — այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, *հարսանիք*, կոիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: բայց վաղուց այստեղ *հարսանիքներ* չեն լինում ու համարի որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: մեր *հարսանիքներն* այստեղ թող ծաղկեցնի – 381: մենք էսօր մեծ *հարսանիք* ենք – 272: ուրեմն *հարսանիք* է եղել – 300: գիշերը գյուղում ուրեմն *հարսանիք* ուրախություն է եղել – 300: քույրերիս *հարսանիքով* կհագնեմ՝ էնիքը, կնվագեմ – 345: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը *հարսանիքից հետո* հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300:

ՀԱՐՄԱՆՔԱՍԵՂ — *Հարսանքատեղից* բոլորս էլ դժվար ենք հեռանում – 272: ձեռին *հարսանքատեղից* է բերել – 300:

ՀԱՐՄՆՈՒԹՅՈՒՆ — երեխայի գլխից պոկել, իր *հարսնության* կարմիր շորը կտրել կապել էր երեխայի մազին – 292:

ՀԱՐՍՈՒԹՅՈՒՆ — ու ինչքան որ Ջանդառի *հարստության*, նույնքան էլ սրա աղքատության *վրա* էին զարմացել – 410:

ՀԱՐՎԱԾ — մի *հարվածով* ծաղեց – 391:

ՀԱՐՅ — զսպությունը-անզսպությունը նրա համար *հարց* չէր եղել ու հարց չէր – 288: զսպությունը-անզսպությունը նրա համար հարց չէր եղել ու *հարց* չէր – 288: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր *հարց* դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: *հարցը* մեր կողմից լավ չէր մտածվել, ներողություն – 276: Փոքր պեպենտի *հարցը* աչքաթող արվեց – 295: Ջանդառն ու մենք խոտի *հարցը* դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: *հարցը* քննեցին – 337: և տրակտորի *հարցը*, ինչպես որ մեծ պեպենտն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության *հարցը* քննելու ոչ հստակ խելքուկեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական *հարցը* – 389: ետ եկավ ու անցնելիս իր խոր *հարցը* նետեց դեկավարության մեջ – 391: *Հարցը* քեզ է ուղղված, ընկեր – 392: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՞ տեխնիկայի *հարցերը* նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: նախատեսվածի պես Սոփինի ուղեկու *հարցն* առաջացել էր – 285: Ետ դարձան տեսան կոիվը Թեմանի բերած *հարցի վրա* է – 340:

ՀԱՐՅԸ ԲՈՒՆԵԼ — Բա քու էլ *հարցը* իմ էս ուրախությամբ՝ ու օրն էր բռնելու – 280::

ՀԱՐՅԸ ԴՆԵԼ — *հարցը դնի* առաջներն ու ինքը մի կողմ քաշվի – 375:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ — ոչ գալու նպատակի *հարցն ինք*, ոչ էլ անցյալի տեղեկության որևէ նշան – 319:

ՀԱՐՅՆԵԼ — և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարեկե, *հարցնել*, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք

մահվան վրա նեղացած – 283: Էդ *հարցնելու* բան չի, աղջիկ ջան – 286: *հարցնելով*-հարցնելով հիվանդանոցը գտավ – 336: *հարցնելով-հարցնելով* հիվանդանոցը գտավ – 336: *հարցնող*-չհարցնող հանդիպողաց ասացինք – 362-363: *հարցնող-չհարցնող* հանդիպողաց ասացինք – 362-363: Մի *հարցնող* լինեք – 377: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի անգամ *չի հարցնում*՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: նրանք յաբուից *էին հարցնում* – 327: ու սատանավարի խնդրել *հարցրել էին* – 412: Էլ իմուք, Էգուրձ, պետական-սեփական ու ժամանակ *չհարցրինք* – 321: Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան *հարցրինք*՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: ինքը ոտքով մեկ-մեկ խփեց ու *հարցրեց* – 281: *հարցրեց* – 295: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը *հարցրեց* էդ՝ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: *հարցրեց* – 343: *հարցրեց* – 368: *հարցրեց* ասաց – 397: ու փոստի պետից էլ հեռախոսով սինդրիկի թթու *հարցրին* – 388: սինդրիկաթթու *հարցրին* – 388: հիշեցին *հարցրին* – 394: – Տերը որ *հարցնի*՝ եղպես էլ կպատմես, – ասաց – 276: ու որ էստեղի Ասորենցից *հարցնեն*՝ հիշիր ու պատմիր – 329: փոխանակ մի *հարցնեն* էս տունն էս ի՞նչ ցեց է ուտում – 331: *հարցնեք* ասեք – 377: Մի *հարցրու*՝ տես ինչու չի ուզում – 369: Բայց դու իրենց *հարցրու*՝ թե էդ ինչու չեն ուզում – 369: Պատճառ որ *հարցրու* – 369: *Հարցրու* իմացիր ու էդ փողերդ նեղ օրվա պահիր – 369: մի *հարցրու* տես ինչի է էստեղ – 392: Քու աշխատողը որ *առանց* իրավունք *հարցնելու* Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396:

ՀԱՐՑՆՈՂԸ (փոխանություն) — բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված *հարցնողի* վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355:

ՀԱՐՑ ՏԱԼ — իր վարիչը վերևից *հարց էր տալիս* – 392:

ՀԱՐՑՈՒՄ — հանրապետական կառավարության *հարցումի առաջ* Հովիտն արդեն պատրաստի հակաձրագիր է ունենում – 380:

ՀԱՐՑՈՒՄ ԴՆԵԼ — որպեսզի հատկապես չհավանի և տեղի ղեկավարության առաջ *հարցում դնի* – 375:

ՀԱՅ — մեծ Սովին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը *հաց* ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: Հետո ավտոյով շաքար, *հաց* ու չայ էին դրել – 298: ներողություն ասաց, *հաց* ուտենք՝ նոր – 299: թուրքի հացը *հաց* ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: պիտի ճոխ *հաց* տրվի – 305: նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը *հաց* ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: *հաց* դրեց – 319: Աղուն քույրիկը փուռը վառել, *հաց* էր թխում – 326: Աղուն քույրիկը փոնից *հաց* էր հանում – 326: *Հաց* էր թխում – 328: քաղցր, կոշտ, բկում-կանգնող *հաց* է – 330: սա ժողովրդի հետ պայմանավորվել *հաց* չէր թխում – 380: ասաց *հացդ* ետ դիր – 319: քանի որ էդ կանաչ տվի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու *հացը* նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը – 299: թուրքի *հացը* հաց ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: ձեռի *հացը* Ջանդառը ետ դրեց – 319: Տեսնենք, *հացն* ու միսը լինեն՝ հյուրը կլինի ու կլինի – 329: *հացն* ամեն մարդու բան չի – 350: որ կարալ չես ու էսքան ցել էս արել, քու արտի *հացն* ո՞վ է ուտելու, է՛ս – 407: չես ասում էս տղեն երեք օրուգիշեր ոչ *հացի* երես է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: ձեթը կարտոլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի *հացի* հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ *հացի* դժվար պահեցին – 298: *Հացի*, տաք փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: էսքան ժողովուրդն, է՛, Շուշանի *հացի* ապրածն է – 350: Ակսել Բակունցը, Հովվրտի ու Ծմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում *հացի* են եղել, ասել է – 409: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովվրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովվրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցքարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը *հացի* էին եղել – 415: Նա իր մսաբանին էր, նա իր *հացին* – 328: Էդ որբերի *հացին* ձեռ չտաք – 350: որ ուրիշի կրակի մոտ աչքներս *հացին* դուրուկ ածենք – 374: Նորահարսը երեսը *հացից* շուռ տվեց ու խմեց – 309: այսինքն որ *հացից* չի կատաղի – 350: անարժանը *հացից* կատաղում է – 350: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու *հացի հետ* թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: կրացավ ու *հացի վրայով* բաժակը իր Ջանդառին մեկնեց – 309: բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու *հացի մասին* լեզվից պատահաբար թռածը – 350: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս *հացներիս գլխին* տնկվում եք – 389:

ՀԱՅԱԲԱՆԻ — Առավոտվանից էլ Օսեփանք են էստեղ *հացաբանի* ու մսաբանի – 388:

ՀԱՅԱՏՈՒՆ — մեկ էլ էն՝ որ Հովվրտի ղեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է *հացատուն* – 381:

ՀԱՅԸ ՎԿԿԱ — էս սուրբ *հացը վկա*՝ ազնիվ խոսք – 413:

ՀԱՅ ՏԱԼ — մեկ էլ էն՝ որ Հովվրտի ղեկավարությանն այստեղ *հաց-տալիս* խմբի հետ հնազանդ գնում է *հացատուն* – 381: մինիստրներին *հաց-տալիս* ասում են ինքը չի գնում – 383: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան *հաց էր տալիս* պահում – 386: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել *հաց էր տվել* իր տանը քնեցրել ու առել – 305: *հաց տուր* կուրացրու ու ինչ ուզում էս արա՝ 305:

ՀԱՅԻ ԼԻՆԵԼ — հետո էլ՝ գուցե իսկապես *հացի լինեին* ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս *հացներիս* գլխին տնկվում եք – 389:

ՀԱՅԻ ՆՍՏԵԼ — եկած ժամանակ միայն Մանդրոյի տանն է *հացի նստում* – 414:

ՀԱՅՈՒՊԱՆԻՐ — նստած՝ ցամաք *հացուպանրի* էինք – 319: ասում էին հիմա *հացուպանրով* թեյ կխմեմ – 271:

ՀԵՒՅ — Արի *հե-էյ*, կանչեց – 298:

ՀԵ՛ՒՅ — Այ աղքատ շան որդի, *հե՛-էյ*, մյեռա՞ծ էս թե կա – 312:

ՀԵԼՈՎ — *Հելոկ* է՝ դրա ամար էլ – 341:

ՀԵԾՅԱԼ — ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ *հեծյալի* ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի — 318:

ՀԵԾՎՈՐ — Որ ասեր թշնամի *հեծկոր* է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց — 318:

ՀԵԿՏԱՐ — մի քանի *հեկտար* կարտուլի մեքենայական ցանքումշակում — 381:

ՀԵԼԱՓՈՒՆԹՅՈՒՆ — ու շատ էլ լավ երևաց՝ որ *հեղափոխությունը* նրանից է սկսվել — 370:

ՀԵՂԵՂ — *հեղեղը* կերել խանդակ էր գցել — 372:

ՀԵՂԻՆԱԿԱՎՈՐ — ծմակուտյան մեր *հեղինակավոր* խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) — 304: Երևի ուզեց որդու *հեղինակավոր* անունով խնդրանքը ճնշել — 368: Բայց ծանր գումարի հետ պիտի *հեղինակավոր* ծանր խոսք էլ լինել՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին — 386:

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — ու Օմակուտ մի ծանր *հեղինակություն* չկար՝ որ շրջկում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թուպի ալկանջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է — 301: որ մեզ մասնակից անեիր՝ *հեղինակությունը* կկործանվե՞ր — 388: Մուրադենց տների հետ կապված մի ծանր դեպք նրա *հեղինակությունը* դեռ չէր սասանել — 405:

ՀԵՂԿՈՄ — մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթրնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի *հեղկոմ* եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փշակը — 413: գոհված *հեղկոմի* փշակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոգային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել — 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ *հեղկոմի վրա* կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում — 414:

ՀԵ՛Յ — ա հիմար շան տղա, *հե՛յ* — 308:

ՀԵՆԱԿ — Սպասել էին գլխավոր հաշվապահը սենյակից *հենակները* ճռռացնելով դուրս գա — 412:

ՀԵՆՑ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ *հենց* դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էղ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271: Դեպքը պատահելու հետ, *հենց* նույն թուպին, երկինքը մթնել ու Ջանդադիս աստղը դուրս էր եկել — 277: *Հենց* իմանանք ինձ Ակոփի համար չէին ուզել՝ ախպոր համար էին ուզել — 287: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի — *հենց* իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք — 287: ուրիշին հոգսի տակ գցելը *հենց* քեզ համար է վատ — 290: մեծ Սոփին ասում էր Օհանիսը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս *հենց* էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն — 291: Ծիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու *հենց* իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291: Տո *հենց* դու, էս քեզ նկատի ունեի, հենց դու — 297: Տո հենց դու, էս քեզ նկատի ունեի, *հենց* դու — 297: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությամբ, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ *հենց* թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: Օհանն ասես մահակը *հենց* նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել — 311: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը *հենց* դպրոցից էլ խանութ՝ գուտ շաքարի ու օճառի էր գնում — 340: *Հենց* այդպես՝ իրավունք չունի իմ հողով անցնի — 344: *հենց* այդպես — 348: Բայց *հենց* այդպես էլ կար — 349: թե չէ *հենց* Ջաղացներից էլ Մարոն էտ կտար — 358: ամբողջը ըստ երևույթին *հենց* մենակ ինքն էր — 369: քանի որ *հենց* իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի — 370: սարին հանել ու ծիլն առանց մաքրելու *հենց* այդտեղ էլ կիտել էր — 374: *հենց* էդպես ռուսերեն խոսելով էլ շուտ եկավ ասավ — 384: քանի որ հովըտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր *հենց* էնպես լայն ճանապարհը չեն — 384: ու երեսները պնդած կանգնել՝ թե այո՛, *հենց* հետախուզության նպատակով ենք եկել — 389: Մին *հենց* դու՝ Ռոստոմ Մելիքյանը — 392: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ թուպից մտածեց *հենց* ֆերմայի ղեկավարությունը խլել — 395: ու *հենց* որբնայրու նման էլ գանգատվեց — 398: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից եկած կարգադրություններով *հենց* այդպես դրեց բազրիքին — 399-400: Բուն Օմակուտ ու *հենց* թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովըտի բանկում ինչ լինե՞ր — 409: կամքի *հենց* այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Միմնի յաբուն մի տասը թուպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ — 411:

ՀԵՇՏ — ձեռքից այդքան *հեշտ* պաշտոն չեն տալիս — 400: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու *հեշտն* էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի — 328:

ՀԵՌԱԳԻՐ — Իսկապես, գրպանում փողի մասին *հեռագիր* կար — 330: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, *հեռագիր* է եղել, տվել է նրան — 401: գրպանում փախստականի մասին *հեռագիր* ունի — 401-402: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեփիկն է ու *հեռագիր* ունի — 410: Ու հեռագիրն էլ անցած աշնան *հեռագիր* էր եղել — 411: Էն տարվա *հեռագիրը*, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս — 312: Ծոցագրպանի *հեռագիրը* աղջկերքը նայել, խղճացել ու բարկացել էին — 411: Ու *հեռագիրն* էլ անցած աշնան հեռագիր էր եղել — 411:

ՀԵՌԱՆՈՍ — իսկ լույս-դառած Օհանը *հեռախոս* միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս — 391: *Հեռախոսն* այդտեղ էր — 377: Կապվել, այստեղից Ծաթեր *հեռախոսով* պատմում ու ծիծաղում էր — 293: հորը *հեռախոսով* ասաց — 346: ու փոստի պետից էլ *հեռախոսով* սինդրիկի թթու հարցրին — 388: Տասը տարի՝ Օմակուտը Հովըտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովըտեցու հետ ոչ դեմառդեն ու ոչ էլ *հեռախոսով* բառ չէր խոսել — 404: Հաշվապահության հետ *հեռախոսով* կապվել էին — 410: Սանդրոն վերջը մեզ կանչեց *հեռախոսի մոտ* — 307: ասել էր Թեփաներին կանչեցեք *հեռախոսի մոտ* — 307: գործկոմի իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց *հեռախոսի մոտ* — 403:

ՀԵՌԱՆՈՍԱՅԻՆ — ուզում էին զանգել *հեռախոսային* հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում — 389:

ՀԵՌԱՌՈՍԱՎԱՐ — նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի *հեռախոսավարը* մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը — 403:

ՀԵՌԱՌՈՍԱՎԱՐՈՒՀԻ — հերթապահ *հեռախոսավարուհին* մեր գյուղի տված հարսը չէր — 389:

ՀԵՌԱԿԱ — ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա *հեռակա* ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում — 385:

ՀԵՌԱՆԱԼ — Հարսանքատեղից բոլորս էլ դժվար *ենք հեռանում* — 272: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ *հեռանում* իր սարերը — 280: ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով *չեն հեռանում* — 273: *չեն* էլ *հեռանում*՝ քանի որ իրենց տերը որք երեխայի պես անտեր կմնար — 415: Բայց հիմար ուրախությունը երեսին նա կանգնել ու *չէր հեռանում* — 357: Միջնեկ թաթարը *չէր հեռանում* — 404: Տիգրանի պապ Տիգրանի կողքին թևաթափվել ու զզվել, Բայց *չեն հեռացել* — 353: Բայց իր խոսքը նա ասել ու *հեռացել* կամ մտել վրանը քնել *էր* — 289: *հեռացել* համարի ծայրին *էր* կանգնել և համարի դեկավար ու ախպեր *չէր* — 381: ավելի քան եղբայրական միասնությունը քայքայվել, եղբայրներն իրարից *հեռացել էին* — 380: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդադի Սոփին ու ինքը Ջանդադը ինչքան էլ ասացին Մյուսի կողքերից շները *չհեռացան* — 273: և գործկոմն սպասել էր թե՛ միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա *կհեռանա* ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման թեվընկի մասին էր — 404:

ՀԵՌԱՎՈՐ — *Հեռավոր* ուրախության, հեռավոր գունադեղի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին *ենք* ասում, էլ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր — 300: *Հեռավոր* ուրախության, *հեռավոր* գունադեղի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին *ենք* ասում, էլ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր — 300: Է՛, *հեռավոր* երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հոշակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով — 385:

ՀԵՌԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական *հեռավորությունը* անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե՛ ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292:

ՀԵՌԱՏԵՍ — Բայց գյուղի դեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան *հեռատես*, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը — 288: Բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ *հեռատեսների* մտքում էր) պաշտպանել ասել էր — 363:

ՀԵՌԱՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ — Եթե *հեռատեսություն* ունի՝ ռուսերենի Սերոն էլ պիտի հասկացած լինի, Բայց հազիվ թե — 379: լակոտի *հեռատեսության վրա* զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել ասել էր — 385:

ՀԵՌԱՏՆԵԼ — Ծովան աչքից ձեռքով *հեռացրել*, ասել *էր* — 411: Ծխել, հագացել, ծովան աչքից *հեռացրել* ասել *էր* ենիքը — 411: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից *հեռացրեց*, Բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել — 313: Ետևը-գցած *հեռացրեց* — 402:

ՀԵՌԱՅՎԵԼ — Թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից *հեռացված* է — 307: *Հեռացված* մի հրահանգչի հետ հետո մի հինգ մանեթի գարեջուր խմեցինք — 384:

ՀԵՌՈՒ — իրարից այնքան *հեռու*՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն — 276: համարի անծանոթ տղերքը Դսեղա *հեռու* երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է — 286: տոպրակը քեզանից *հեռու* բռնիր՝ որ շորդ աղաջրոտ չանի — 313: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, Բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես *հեռու* պահել — 313: *հեռու* ձորերից աղբյուրը բերել էին իրենց դուռը — 328: մի խոսքով՝ մեր տնից *հեռու* սաղա հընդլո մեկին տարան կթվորուհի — 337: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանամանակ խնեքը պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, Բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան *հեռու* չէր խփվել — 351: փոքր պեպենտոր *հեռու* էր նստած — 367: ծայրին ու մի քիչ *հեռու* էր կանգնած — 386: աչքերից *հեռու* բռնած իշխանաբար նայեց — 391: ու լսած է եղել, որ *հեռու* ձորերում փախստական ճորտերի Ծմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են ճորտ — 405: նրա սիրտը միշտ իրենց Ռուսաստանների *հեռուներին* է — 325: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ *հեռվից* գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, Բայց իրականում միայն նրան է, — Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը — 287-288: մահու պատկերը *հեռվից* մեզ հմայե՛լ է — 300: պիտի օտար մուրացկանի նման վերնի լանջերով *հեռվից* պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքնի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՛ — 324: *հեռվից* քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր — 351: էլ է, ինչ որ Ջանդադն է կամ թեկուզ *հեռվից* Ջանդադի մասին է՝ ծափուծիծաղ է — 410: ախպերդ այսինքն *հեռվից* քեզ տեսնում է, դու իրեն՝ ոչ — 411: քու վարքին ու ունեցվածքին *հեռվից* հետևում է — 411: Սարերի մեր անտեղյակ *հեռուներից* չի երևում — 291:

ՀԵՌՈՒՍՏԱՅՈՒՅՑ — անհիճորցին հրեն սարերը լույս է քաշել ու *հեռուստացույց* դրել — 399: վախեցան ու, թերթերից ու *հեռուստացույցից* ձև էին սովորել — 400: ինչպես որ իրենց ռուսներն են *հեռուստացույցի մեջ* պարում — 365:

ՀԵՍ — *հես* էլ եմ գալիս — 314:

ՀԵՏ — Ջանդադն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի *հետ* Երևանից այդպես էլ եկել է — 269: Առավոտվա դառը ժանգառքի *հետ* եկավ սուլեց — 269: հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի *հետ* — 270: արյան *հետ* խառնեց — 272: երեխայի *հետ* դունդունացող երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին — 273: Դեպքը պատահելու *հետ*, հենց նույն րոպեին, երկինքը մթնել ու Ջանդադիս աստղը դուրս էր եկել — 277: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի *հետ* թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին — 279: լուռ քաշվեն տեղի կիսաջոջերի *հետ*

լակելու-լափելու – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի *հետ* խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: Ասավ. – Դիլիջանից ու Ղազախից *հետ* աշխարհը պտտել եմ – 280: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու *հետ* նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, էստեղից էլ Երևան – 281: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի *հետ* ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, էստեղից էլ Երևան – 281: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի *հետ* նրա ոտի տակ մորթի – 281: դե որ էդքան լավ խոսում ես, ինձ *հետ* ճակատ ես գալու – 284: գնացին ու էդպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուտնուճիշտը իրենց *հետ* տարան – 284: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի *հետ* են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա *հետ* չի խոսելու – 287: Ժողովրդի *հետ* ծիծաղեցինք – 290: գլուխը կապած՝ մեծ Սոփին *հետ* գյուղ իջավ – 290: հաշվեցին, իրենց փաստաթղթերի *հետ* համեմատեցին – 291: մեծանալու պառավելու *հետ* մարդ իշխանությունն ու իրավունքը մարդու վրա կորցնում է – 291: զուգված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի *հետ* խոսում ու ծիծաղում էր – 292: Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքդ գուր ես Ջանդառի *հետ* դրկում – 296: ձեթը կարտուլի *հետ* մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: եկել Հովրոտից հալիվորին առել, իրենց խոզի *հետ* բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: չէ՛ աշնան *հետ* օդը սառչում, գետինը հակառակը՝ տաքանում է – 297: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի *հետ* կապած է լինում – 300: չոբանի ծանր դեպքը Գրիգարյանի *հետ* քայլելու շնորհից նրան զրկել էր – 301: հիմա ամեն առիթով գնում Վաթրնանց գլխավորի *հետ* հաշտվում էր – 302: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտենք ում *հետ* կերավ – 302: պահողի *հետ* մոզին ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ էին ուզում – 306: մի խոսքով իրար *հետ* պարտքուպահանջի մեջ կլինեն – 312: այսինքն Օսեփանց Ռուբինկն էր քոչելու մտքի *հետ* այդպես սևացել – 312: անդամի *հետ* դրեց տոպրակում – 313: ուզում էր հոր *հետ* ինքն էլ գնա Տաշքենդ – 313: դրկել են հոր *հետ* խոզ պահի ու մտքներից գցել են – 315: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր մաղանը թողած, *շների հետ* կալմեջ է արել հասակապես շիկաբաշին – 316: շների *հետ* տարավ քարին դեմ արավ – 317: Կողակ յաբուն նայում ու տնավարի խոխում էր, այսինքն թե դրա *հետ* գործ չունես – 317: ինչքան լավ օր ունեցել էր՝ այդ թռչուն գնացքի *հետ* հիշեց – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկոյի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա *հետ* երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնտաակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի *հետ* արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: ուր տատի *հետ* պապ էլ կար ու իրար անխոս էին հասկանում – 326: կաղամբի *հետ* թթու էին դնելու – 328: մեզ *հետ* չէր խոսում – 334: երևի պատը փախչելու է՝ ծածկի *հետ* էդքան կերամիտը ջարդի – 335: Հյուսի ծայրի *հետ* խաղաց – 337: դուք ինձ *հետ* գործ չունեք – 339: ես ձեր տան *հետ* գործ չունեմ – 339: որպեսզի այս տան *հետ* այլևս գործ չունենա ու չունի – 340: չգիտեինք՝ որ մեծանալու *հետ* երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: և գյուղխորհրդի *հետ* կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղրվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: միջոցեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենոտի *հետ* տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351: ուզում էր երեխային փեթակների *հետ* մեղրով հաշտեցնի – 353: նրանց արահետը ձորի *հետ* իջնում, քարից ու թփից մի կողմ էր կենում – 355: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրոտի սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի *հետ* եկել էր Ջաղացներ – 358: տեսավ մոր *հետ* անամոթ ծրագրի են եղել – 359: խոզ է, տարվա *հետ* մեկ էլ տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361: փոխարենը երեխայի *հետ* կես գլուխ պանիր դրկեցինք – 363: ու որ արդուկի *հետ* ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ – 363: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի *հետ* ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: Մուրի բիձեն հին Մուրադենց *հետ* ոտ է մեկնել – 371: չափարի միակ լատանը փտած աչայի *հետ* ծնկով խորտակեց – 372: թե՛ վեր պարզելու *հետ* արևը խաղաց պեպենոտ երեսին – 372: չափարը խորտակվելու *հետ* իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: Սապոգի քթի *հետ* մարգից կարտուլ դուրս թռավ – 373: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուլը դպրոցի *հետ*, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը դեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների *հետ* հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտուլի *հետ* ուտեր – 375: Դասն սկսվելու ու դասը վերջանալու *հետ* դպրոցի զանգը դողանջում էր – 378: ամեն զանգի *հետ* նայում էին ժամացույցներին – 378: վնասի *հետ* գուցե մի օգտակար բան դուրս գա – 379: տնտեսության *հետ* անմիջական կապ չունի – 380: սա ժողովրդի *հետ* պայմանավորվել հաց չէր թխում – 380: դաշտավարության դեկավարի *հետ* իր կես շիշը խմում ու, գլուխն արապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: մեկ էլ էն՝ որ Հովրոտի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի *հետ* հնազանդ գնում է հացատուն – 381: բայց սա ո՞վ է՝ որ նրա *հետ* մրցի – 383: պարզանախաղը եղբոր *հետ* ուրիշ բարձունքներից կշարունակի – 383: ասացինք Վաթրնանց *հետ* մեզ ի՞նչ խաղի էք դրկում – 383: Գործարանի Վաթինյանը Մոսկվայի *հետ* ռուսերեն խոսում էր – 384: Հեռացված մի հրահանգչի *հետ* հետո մի հինգ մանեթի գարեջուր խմեցինք – 384: Մոսկվայի *հետ* ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինները», տանձինները՝ Հովրոտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: բայց վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի *հետ* չոբանությա՞ն – 385: բայց ծանր գումարի *հետ* պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լիներ՝ որ դներ կենտրոնի սեղանին – 386: որպեսզի երեք շաբաթ *հետ* կլոր տասը կոպեկ վերադարձնես – 386: պաշտոնական լրագրերի *հետ* փոստատարից մի

անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388: որ մի բարձր անձնավորության *հետ* մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: Թե խոսում ես՝ ասում են ժողովրդի *հետ* վարքը կոպիտ է – 390: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպեկոտի *հետ* միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: Դու ինձ Ջանդառի *հետ* չորա՞ն ես դրկում – 397: Բայց համարե՞ց՝ որ խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի *հետ* վար է դրել – 400: Գլուխդ դրա *հետ* անտեղի մի ցավեցրու, Մեկան – 401: և Թեվիկը ետևից պարտավորված գնաց ու շներն էլ Թեվիկի *հետ* – 402: ասես կռահա բարձրդի *հետ* պարկի պողը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402: Բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու *հետ* չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Տասը տարի՝ Օմակուտը Հովրտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովըտեցու *հետ* ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: Մուրադենց տների *հետ* կապված մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405: թոքերը փետի *հետ* վնգում են – 408: Ջանդառի *հետ* խառնել, կարծել էին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի *հետ* խառնում են – 410: Հաշվապահության *հետ* հեռախոսով կապվել էին – 410: Ետևը-գցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջկաների *հետ* ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: ստացել, չորս որձ էր մորթել ու առավոտվա *հետ* իջեցրել Դիլիջան – 411: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության *հետ* գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի *հետ* խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: Պահեի՞ ինձ *հետ* էստեղ խեղդվե՞ր – 413: պահեստի եղած-չեղածից *ձեռքի հետ* երեք որբին կպահի – 288:

ՀԵՏԱՆՈՒԹՅՈՒԹՅՈՒՆ — Ուզում էին որևէ առիթով թաքուն *հետախուզության* գնալ – 389: ու երեսները պնդած կանգնել՝ թե այո՛, հենց *հետախուզության* նպատակով ենք եկել – 389: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, Բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն *հետախուզության փոխարեն* Չինգիզիսանի բացաշկարա օրդու – 278:

ՀԵՏԱԶԳԵԼ — Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ *հետաձգենք* – 311: էդ իմաստով ենք ասում *հետաձգենք* – 311:

ՀԵՏԱՄՆԱՅ — Է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հռչակված էր *հետամնաց* տնտեսությունները բարձրացնելով – 385:

ՀԵՏԱՔՐՔՐՎԵԼ — Ինչքան պետք է *հետաքրքրվում ենք* – 369: մեծ ախպերն ես ու քու փոքրի ճակատագրով դժվար *ես հետաքրքրվում* – 369: դե մեր դարաչին էլ *հետաքրքրվել* ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: Բեր իբր թե միամիտ-միամիտ *հետաքրքրվենք* – 410:

ՀԵՏԵՎԱՆՔ — դարաչու հարևանությունն, այնուամենայնիվ, *առանց հետևանքի* չի անցնում – 319:

ՀԵՏԵՎԵԼ — քու վարքին ու ունեցվածքին հետվից *հետևում է* – 411:

ՀԵՏԸ — *հետդ* տար սարը – 295: մինչև ավտոբուս *հետդ* թող գա՛ն – 314: *հետներդ* տանում, հետներդ էլի ետ եք բերում – 341: հետներդ տանում, *հետներդ* էլի ետ եք բերում – 341: Թող *հետներդ* գա, էլի, Վերան ջան – 365: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին *հետը* եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգորյանի եկած ժամանակ *հետը* քայլեր ու մի հարմար բռնակի ականջի տակ ասեր՝ Էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: *հետը* մտան Մեծ աճարկուտ – 314: *հետը* դուրս եկավ – 319: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու *հետը* բերել էր, չիսկեց – 338: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվիկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ *հետը* – 363: եկավ ու *հետը* չորս տետրակ երգ բերեց – 364: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ *հետը*, ոչ էլ ներկայությամբ չափի խոսի – 390: Միջոնեկ թաթարին շողոթորթելու, *հետը* բարեկամանալու պատրաստի առիթ էր – 401: Թեվիկին սիրելուց ու խղճալուց *հետը* կատակ է անում – 411: *հետը* դատողատաստան չունի – 412: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու *հետն* էլ խոտ հնձեմ – 297: *Հետն* ավտոյով շաքար, հաց ու չայ էին դրել – 298: պապին *հետս* տարա – 336:

ՀԵՏՆՈՐԴ — Սա գրույց է, Բայց Ղուդդու բերած *հետևորդներին*ս գրույցն է – 407:

ՀԵՏՈ (կապ) — Բայց քաշեց ոտի տակ որձ մորթեց շուրջերկրյա ճամփորդությունից *հետո* – 267-268: ու երեք օր *հետո* մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփնի, նորահարսի, Մյուս Թեվիկի ու նորամանուկի առաջ – 268: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից *հետո* մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: և նրանց անգիր պայմանը մեր եղբոր կորստից *հետո* էլ կա – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից *հետո* էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի արտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից *հետո* Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր արտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից *հետո* հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: պատերազմի դժվար ժամանակներից *հետո* արդեն ֆերմայի վարիչ չէր – 301: Բայց աղջկա կորստից *հետո* Գրիգորյանն ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր – 302: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից *հետո* է եղել, Բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304: դավաճան Բերիայից *հետո* միլիցիայի խեղճացած ժամանակն էր – 304: երկրորդ բաժակից *հետո* էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեդուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թոյնի կարծիքը վերանալուց *հետո* – 309: Չորս օր *հետո*՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: Պատերազմից *հետո* Մելքսեանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Դարավոր կոիվներից *հետո* հիմա համերաշխ սիրո զուգերգ էին անում – 330: նրա նվագելուց

հետո թիզուկետի մեր խելքով մենք նրա բերանից զգվում էինք – 332: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջուկվեցինք, ու մանավանդ նախին մեր տուն տանելուց *հետո* նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից *հետո* սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գլուխ մտնելուց *հետո* իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց *հետո* ավագանի տակը պիտի ավելեր, մաքրեր, լվանար – 345: Բայց Շուշանից *հետո* զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից *հետո* հալիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից *հետո* համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Օմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: ու թողնավորվելուց *հետո* վեր կացան մարդի գնացին – 364: Փռան տաքությունից *հետո* գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: ու աղջիկ դառնալուց *հետո* հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: ու գնալուց *հետո* չգիտենք հիշում են թե չէ – 374: Բայց հիմա Սանդրո Վաթինյանից *հետո* Հովվրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: Սանդրոյից *հետո* էլ ի՞նչը կառավարեն – 385: անցյալ մարդահամարից *հետո* Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովվրտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: էդ էր պակաս որ նրա խոսքից *հետո* ուրիշ խոսք լավեր – 395: Տեսուչների կշտամբանքից *հետո* ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: Բայց ուզում է իրենից *հետո* ինքը լինի – 398: ու սա երկար մտածելուց *հետո* ուսը բարձրացրեց – 402: Թիփիլիսյան ջերմուկներում շաիր կոտորածից *հետո* լողացել է – 406: Ակսել Բակունցը, Հովվրտի ու Օմակուտի սահմանները որոշելուց *հետո* Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: Վարդոյից *հետո* պոի ինձ ուզեիր – 411: Վարդոյից *հետո* երկրորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: մեծ տիֆից *հետո* կնոջ պակասի տարիներին Վաթինյանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթինյանց Սանդրոյի հեղկում եղորը սպանել խցկել է տանձենու փշակը – 413: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովվրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտեր, Հովվրտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից *հետո* գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Վերջում հասկացվեց, որ *պոչը* ղեկավարությունից *խուզելուց հետո* քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375:

ՀԵՏՈ (մակբայ) — *հետո* մեզ ավտո են տալիս – 268: Բայց աստղը *հետո* ասել էր. սխալվեցիր, տղա, հիմա էլ էսպես գնանք – 277: Ու *հետո* մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրվոյալ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ *հետո* դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: *հետո*՝ ոչխարի դժվար բնույթը մեր երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: *հետո*՝ ձեր թաղում մի Թեվան էլ կա – 284: *հետո* ուզում էր կանգնել՝ չէր կարողանում – 289: *հետո* լուռ սողում էր – 289: *Հետո* մի թույլ հպվեց Թեվրկի արմունկին – 293: *հետո* ինչ գրում էնպես հնազանդ էլ սևանում է – 300: *հետո*՝ սարերից Գործարանի ծխերը տեսել ու շատ ուժեղ ատել էր – 301: *հետո*, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու Սանդրոյի, հին թշնամություն կար – 301: *Հետո* չգիտենք Գրիգորյանին գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց, թե՞ մեղադրեց ու ինքը գցեց – 302: Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, *հետո* արդեն գլուխը – 304: ասում են Վաթինյանը բացակայի՝ *հետո* – 305: *հետո* կապույտ աչքերը լցվել էին – 309: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կռվի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ *հետո* մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: *հետո* գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ – 312: *հետո* Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: *հետո* էլ քարով իսկապես խփեց – 314: *Հետո* մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց ինքն ալարել ու չի խոսել – 315: *հետո* Թեվրկին հիշեց ու ասաց – 316: *Հետո* երեսը սրբեց ասաց՝ քնեցինք պրծանք – 316: *հետո*, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: *հետո* որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մոքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: *հետո*, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: *հետո* երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգցրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: *հետո* գամփոր հաղթական վերադարձավ – 326: ուրիշի դռներին ինչ էք անում՝ որ *հետո* էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: *հետո* հասկացնող եղավ – 334: *հետո* ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ որպես մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: Բայց *հետո* էլ գնում է գործկոմ բողոքում – 337: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, *հետո* դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: իսկ *հետո* չէինք էլ ուզում – 347: որ *հետո* ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Օմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: Սուրի պապը *հետո* իհարկե հասկացավ ու դարձյալ լռեց – 354: *Հետո* Մելքքանց խավարաչքը դռանը կանգնեց ու բկահազ տվեց – 356: *հետո* որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բռնական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա էտնից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: *հետո* ամուսինն ասել էր Օմակուտ դու հարազատություն ունես – 357-358: *հետո*՝ աշնան մատաղի համար այժը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: *հետո* բանտից որ ազատվել էր՝ ամուսինը չէր ընդունել – 364: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովվրտի ֆերմաներում կրվորություն էր արել, և *հետո* երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: *հետո* էլ ֆերմայական ազատությունից ու աշխատանքից էին զրկել – 365: *Հետո*՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր

պեպենոտին ու մյուսներին կասկածալորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ *հետո* շփոթված փնտրում էր – 366: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք պանրով էր, *հետո* էլ՝ անշահ երգով – 366: *Հետո*՝ կերա՞վ – 368: *հետո* իրենցից բեկ ու իշխան են կռում – 369: *հետո* մեծ պեպենոտը գրեմաստին խփեց սապոգի ճուրհին – 371: *հետո* ջորին քարի տակ տրաքել է – 372: մեր Ծմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, *հետո* ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովդերի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: *հետո* ձախ էր պտտում – 379: Օրենքով՝ մյուսը մեծ պեպենոտն էր լինելու, *հետո* անտառապահը – 379: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, *հետո* էլ՝ ծառերը դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: բայց *հետո* խփել երեխային ետ էր խլել – 380: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ *հետո*՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, *հետո* նոր՝ զավակներին – 383: Հեռացված մի հրահանգչի հետ *հետո* մի հինգ մանեթի զարեջուր խմեցինք – 384: *հետո* էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում եք – 389: *հետո* խամրած տանիքների ու քանդված դարբնոցի գլխով դիմացի անտառին էին նայել – 390: *հետո* Թեվիկը լվացքի լարը բարձրացրեց որ մեծ պեպենոտը առանց կռանալու անցնի – 390: իրավունքը *հետո* գալիս էր – 400: *հետո* Թեվիկը ծոցագրպանից մի թուղթ հանեց տվեց Սեվանին – 402: *Հետո* դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: *հետո* հոգոց քաշեց ասաց – 404: *հետո* ասաց – 405: *հետո* Դարպասաձորում ձին քշել ետևից նորից է հասել – 406: *հետո* աղջկերթից մեկը շալն ուսերին էր առել, Թեվիկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: *Հետո* էլ ասել էր – 411: բայց Մանդրոն *հետո* դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթրնանց բջջի բերանն է տվել – 413-414: Դանելանց հին, *հետո* կոլխոզային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի կանգնած է – 414:

ՀԵՏՔ — մեկը մի նշանավոր արարք ու *հետք* չթողեց – 355:

ՀԵՐ — Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ որ ինձ *հեր* էր գալիս – 293: իմ միթևանի Ոսկան ախպերը իմ *հեր* Իշխանի փողերն առավ – 330 – Անոշ,– ասաց,– քու *հեր* Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: դու մեզ ինչո՞ւ ես էդ ամայություն քաշում, այ *հեր* – 382: բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը իր *հեր* Ակոփն է – 403: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան *հերը* մատնել արքայ է դրկել ու էղ է – 348: *հերդ* գնաց խփվեց – 341: ոչ մեկի *հերը* – 284: այսինքն որ *հերը* քանի աչքի առաջ արալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ միխթարես միևնույն է – 314: Ժամանակին մեր *հերը* հատին տասը կոպեկ, էնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335: իմ *հերը* բանակից թող գա իմ վրա խոսի – 344: ձեր *հերը* Տիգրանն է – 360: լուսահոգի մեր Տիգրան *հերը* եկավ հանրակացարանային փայտոջլի բերանն ընկավ քրքրվեց – 382: ու *հերը* երևակայիր շատ շոյվեց – 383: է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մադաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի *հերը*, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: բայց *հերները*, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չորան, ինքն իր սերմի գորության վրա զարմացած մարդ է – 383: երկու օր առաջ *հերն* էր կոշիկները գյուղի խանութից բերել – 271: էղ ո՞ւմ *հերն* է եղել – 284: Չխճաց, որ մեր *հերն* ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: դրա համար էլ ծնողները՝ *հերն* ու մերը, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407:

ՀԵՐԱՀՈՏ — մեր երկուսի վրա *հերահոտ* ընկեր Օհանը եղավ – 283:

ՀԵՐԹ — *հերթը* ջահելությանն է – 364: Հիմա մեր *հերթն* էր եկել – 306: բայց նրա *հերթի մեջ* առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է – 403:

ՀԵՐԹԱԳՐԵԼ — *հերթագրել էին* – 382:

ՀԵՐԹԱԿԱՆ — բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել՝ թե դա Շուշանի *հերթական* թատրոնն է – 346:

ՀԵՐԹԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — և բոլոր կարգագրերն ու չեքերը ամիս-ամսաթվով *հերթականությամբ* դարսած պահում էր – 387:

ՀԵՐԹԱՊԱՆ — *հերթապահ* հեռախոսավարուհին մեր գյուղի տված հարսը չէր – 389:

ՀԵՐԹԱՎԵՃ — Օսեփանց ընդհանուր հասարակության աղբյուրում *հերթավճերի մեջ* չէինք – 331:

ՀԵՐԹԻՆ — և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր *հերթին* ենք մահվան վրա նեղացած – 283:

ՀԵՐԻՔ — հրեն փողը մուծել ավտո են առնում, *հերիք* է,– ասաց – 278:

ՀԵՐՆՈՒՄԵՐՆ — քու *հերնումերն* են գոհը – 342:

ՀԵՔԻԱԹ — *հեքիաթի* պատմածի պես՝ մեր խեղճ Ծմակուտի միսը պիտի ուտեր, որ լավանար – 305: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը *հեքիաթում* իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: կարծես հին *հեքիաթներում* լինի – 414:

ՀԸ — *Հը*, կյանքիդ տերը մեռնի,– ասաց – 308: Միգուցե տեսել է, ասվիլ չի, *հը*,՝ Մաշա – 365: *Հը*, Փառոն մեզանից տրակտոր չի ուզում – 367:

ՀԸԸ — ուսի վրայով ձիու նման խոխոաց՝ *հը՛ը* – 366:

ՀԸՄ — «*հըս*» խոռաց – 371:

ՀԸՆԴԼՈ — էսինչենց ասենք թե սադա *հընդը* – 337: մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու սադա *հընդը* մեկին տարան կթվորուհի – 337:

ՀԸՆԿԵՐ — էդ բանը չի եղել, *հընկեր* Բակունց – 409:

ՀԻԱՆԱԼ — լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով *հիացել* ասել էր – 385:

ՀԻԱՍԹԱՓՎԵԼ — Շատ ուժեղ հիասթափվեցին, մանավանդ մեծ պեպենոտը, *հիասթափվեց* ասաց – 399: Շատ ուժեղ *հիասթափվեցին*, մանավանդ մեծ պեպենոտը, հիասթափվեց ասաց – 399:

ՀԻԱՅՄՈՒՆԸ — Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի

բերանը՝ *հիսգնունքից* բաց – 276: գլխարկը ետ դրեց ու *հիսգնունքից* սառավ – 277:

ՀԻՄԱ — *հիսա* կընկնի – 267: ասացին *հիսա* մի լավ կքնի – 268: *հիսա* լավ չենք հասկանում – 269: ասում էիր կարոտից *հիսա* կհանգչի – 270: պատճառը դե եթե մեր բացակայությունն է եղել՝ *հիսա* ներկա ենք – 271: ասում էին *հիսա* հացուպանքով թեյ կխմեմ – 271: *հիսա* էլ հին գերեզմանոցի գլխից էին պագած նայում – 273: – Բա *հիսա* ո՞ւր է, – ասաց – 275: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը *հիսա* գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: բայց աստղը հետո ասել էր. սխալվեցիր, տղա, *հիսա* էլ էսպես գնանք – 277: ասացի *հիսա* դու ու քու խելքը – 277: Մխալ կապած բեռան պես՝ ասում ես *հիսա* շուռ կգա – 279: *հիսա* ձորը կընկնի – 279: *Հիսա* էլ վեր կացավ թե ես գնացի Տաշքենդ – 280: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու *հիսա* չկար, ամայի էին – 282-283: *հիսա* երեսը շուռ տվեց ու իբր թե շվշվացրեց – 294: *հիսա* ասաց – 294: *Հիսա* էս խոսակցությունով էլ վատ բան ես անում – 294: Բայց Թաթարը *հիսա* էլ Թեվրեկին էր գեշ նայում – 295: քանի որ եթե, ասենք, միջոցով թաթարը ավտոն քշած *հիսա* երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: Մինչև Ջանդադի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողբոջ է, *հիսա* մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: բայց *հիսա* վարկաբեկված էր – 301: *հիսա* ամեն առիթով գնում Վաթրնանց գլխավորի հետ հաշտվում էր – 302: *Հիսա* մեր հերթն էր եկել – 306: *Հիսա* էլ որ ասավ կենացդ՝ Ջանդադը տխրեց ու դառնացավ – 309: *Հիսա* էլ, – ասավ, – միջոց էլ ունենք, հասկացողություն էլ – 311: երեխան քիչ էր՝ *հիսա* էլ շները – 314: Մոփին ու նորամանուկը շալը *հիսա* էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն – 315: հայրիկդ *հիսա* արծիվ է դառնալու թոչի – 316: *հիսա* միլիոնատեր ենք – 316: մեր ցրված հազար հոգսից *հիսա* ո՞րն է մեր անելիքը – 316: *հիսա* որ հոգին եկել բկներիդ է հասել՝ սրբացել էք – 317: *հիսա* չէր երգում – 322: զամփոփ հաչոցը *հիսա* Մեղրակի տան ներքևի ձորից էր գալիս – 326: *հիսա* մեջքին չէր, բայց արած կլինի – 328: *Հիսա* էլ հույսդ դրել ես էն լածիրակի վրա – 329: Դարավոր կոփվներից հետո *հիսա* համերաշխ սիրո զուգերգ էին անում – 330: *հիսա* անհայտ չի – 330: Էնիքը, *հիսա* լավ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման լիներ – 331: *հիսա* էլ ետևի պատն էր ուռել – 331: *հիսա* քոնը չի. քոնը՝ հրեն – 333: *Հիսա* էլ ի՞նչ ենք արել – 333: *Հիսա* տրակտորի մոտ փոքրը նստել ու նայում էր – 337: շվշվոցը *հիսա* փորն էր գցել – 338: թաթարի այդ կողմնակի ու կետուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, *հիսա* արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ էն խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կետուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ էն խոսում այդ թշնամի, *հիսա* արդեն ընտանի լեզվով – 339: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը՝ մենք առանք ու *հիսա* խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար զորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ *հիսա* թիզուկեսի առաջ հալվորն ու թոռներն էին – 353: բայց *հիսա* կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: բայց Շուշանի խոսքում *հիսա* չարություն չկար – 356: Շուշանը *հիսա* խաղաղ էր – 356: *հիսա* էլ՝ լուսամուտից ընկավ ու Օհանի մահակի մեջ ընկավ – 357: որտեղ *հիսա* Վաթրնանց Կարմիր ծառն ու Կարմիր աղբյուրն են – 358: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը *հիսա* Ակոփի երեխաներին էր – 359: Մուրադենց հին պատշգամբը կասեիր *հիսա* տակին կպոկվի ու ներքն կընկնի – 361: և *հիսա* դա հավատալի էր – 361: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն ու կոնատը *հիսա* իրենք դուրս կգան – 361: ու ֆերման *հիսա* չկար – 361: *հիսա* ուսուցչանոցից կրակոց էր լսում ու ձիավորվում էր – 361: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս *հիսա* պատին է դիպչում – 361: ուր *հիսա* զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: ուր *հիսա* զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: բա *հիսա* լավ է՞, որ էն կխտարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: *հիսա* է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: – Ախչի իի, – կանչեց, – սիրտս *հիսա* կպատռի – 368: Ասացին մեծ պեպեկոտը մոր համար *հիսա* կթարգմանի – 369: ժամանակը *հիսա* սպիտակ շիֆերինն է – 372: ասեր *հիսա* է՞տ եմ գնում – 373: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը դեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ *հիսա* շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: նանը *հիսա* էլ փողի խնայողությունն էր պահում – 377: մեր Օմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզավարչության շենքի, *հիսա* արդեն Հովրտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: մեկի փոխարեն *հիսա* երկու պահեստապետ ենք պահում – 379: ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը *հիսա* որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: *հիսա* մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն ու ասեն էդ ով է – 379: բայց արանքում *հիսա* մի թեթև սառնություն կար – 380: Նրանց արանքում *հիսա* երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների դեկավարը և փոան վարիչը – 380: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան *հիսա* խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիկները». տանձիկները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: բայց *հիսա* Սանդրո Վաթինյանից հետո Հովրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: *հիսա* ասել էին սպասիր – 386: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալվորի մեղվանոցը վառում՝ *հիսա*՝ դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ *հիսա* էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: *հիսա* այնինչ իր ենթական միայն ինքն էր – 387: *հիսա* ձախ՝ Մելքսանց ամայի բլրալանջին էին նայում – 390: *հիսա* էլ երեսը պարզած կանգնեց – 394: ցեցը բարեկամության պարկը *հիսա* լիովին էր կերել – 395: սիրտը *հիսա* պայթելու էր – 396: իրավունքը *հիսա* ձերն է – 400: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ *հիսա* իրենց թևին ժամացույց ունեն – 403: թե այն, ինչ *հիսա* ինքը պիտի ասի, Օմակուտի դեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովրտի առաջ – 403: մեր չարքաշ աշխատավորներից մեկը ասաց, *հիսա* գալիս է դրամարկղը դատարկի – 403: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքևի ձորում, ուր *հիսա* Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել – 406: Դարպասից թոցրին *հիսա* էլ Կոթի – 410: բայց դա բնիկ դարպասեցի, *հիսա*

բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412: *Հիմա* ո՞րտեղ ես – 415: *Մինչև հիմա* չգիտենք մուրթելն ինչ է – 285-286: ու *մինչև հիմա* որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: *մինչև հիմա* մի անգամ ոչ իմ տունն ես կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: *մինչև հիմա* գլուխը կախ էր կանգնած – 394:

ՀԻՄԱՐ — բայց ջարխեցեցի *հիմար* աղքատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: Այդ *հիմար* բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդադի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու *հիմար* խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական *հիմար* հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: *Հիմար* ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: Մինչև Ջանդադի այդ *հիմար* խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: ա *հիմար* շան տղա, հե՛յ – 308: *Հիմար* ես – 337: ասա *հիմար* եմ – 337: բայց *հիմար* ուրախությունը երեսին նա կանգնել ու չէր հեռանում – 357: թուրք կուլ տվեց ու *հիմար* դառնությունը երեսին սպասեց – 357: *հիմար* ու խեղճ ժպտաց ասաց – 357: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվեր ու *հիմար* լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: պատճառի բացատրություն էր թե *հիմար* կոչվ – 369: տոնանոց սայլը *հիմար* ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայիր լավ էլ փող էր գալիս – 382: հա տ, քու *հիմար* ծնողը, եղ էլ է քու օգտին – 382: տո շա՛շ, – ասել էին, – տո *հիմար*, բա որ եղպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար եղպես մեռնում էիք – 413: քանի որ նա՛, ոչ նա՛ նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ւ, մեջն այդքան *հիմար* սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդադը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեցեցի *հիմարը* հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Ջանդադի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեցեցի անշնորհք *հիմարի* տունը – 270: Գուրը դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, *հիմարի*, սիրելիի, մարդորդու – 323:

ՀԻՄԻԿ — *հիմիկ* գնալու եմ էնիքը՝ Հովնաթի բանկ փողի եմ գնալու – 366: չէ՛ ախպերը *հիմիկ* մենակ դու ես մնացել – 373:

ՀԻՄՆԱԴԴԵԼ — Ոնց *հիմնադրվում* էնպես էլ գնում է – 329:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ — բայց թե *հիմնական* խոսքը ինչի մասին էր՝ չհասկացան – 311: եկան մեր դուռն ու երկու օր իրենց *հիմնական* տիրուհու վրա օռնացին – 323: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ *հիմնական* հարցը – 389:

ՀԻՄՆԱՎՈՐ — ասում ես ակունքը ի՞նչ *հիմնավոր* են պղտորել – 279: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց *հիմնավոր* տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: եթե *հիմնավոր* չի – 372: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան *հիմնավոր* է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:

ՀԻՄՆԱԿ — եթե խորհրդային *հիմնարկ* եք՝ իրավունք չունեք ես ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360:

ՀԻՄՈՒԼՔ — Դրկում ես, – ասաց, – ի՞նչ *հիմունքով* – 395:

ՀԻՄՔ — ու *հիմք* ունեք – 385: քանի որ քեռու *հիմքը* կենտրոնում պինդ է – 379:

ՀԻՆ — ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող *հին* Թեվիկը – 267: և ծիծաղում ու *հին* երագի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: ու *հին* գերեզմանների մոտից ձմերուկը գրկից գլորվեց – 269: հիմա էլ *հին* գերեզմանոցի գլխից էին պպգած նայում – 273: Նավ *հին* ուրթի ուղիղ մեջտեղը – 276: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի *հին* միությունն է – 276: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ *հին* ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: մաքրում է նաև մոր *հին* պատիվը – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ *հին* հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: իրենց *հին* հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարգ լոբի – 283: բայց մեր ծնողները պապեր էին եղել ու *հին* խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: և ինչպես որ մերոնց *հին* տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահական էր, չէր ուզում – 285: Համիկ հորեղբայրը Տիգրանի *հին* ավագակության ընկերն էր – 288: տարիքով ու *հին* վարքով ինքը անձամբ վարկաբեկված է – 291: մեր հայոց *հին* սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: *հին* տրակտորն ու դպրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված են պահում – 296: գուտ *հին* պատմություններ էին գրուցելու – 298: միայն Թեվիկներն ու Մանդրոն էին, մեկ էլ հախպատա մոզարածի *հին* դափեն – 298: հետո, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու Մանդրոյի, *հին* թշնամություն կար – 301: եկավ նստեց իր *հին* գահին, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: Դագանակի *հին* արդար տրաքոցը հիշել, ասել էր Մամուտ խոտհարքները վերցնում եմ – 303: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց *հին* շորի վերջն է ես ձորը – 308: մեկը *հին* գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: իր *հին* հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: Աղուն քույրիկի կամ *հին* մարդկային խղճի ստիպմամբ Միմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: Հովհաննես Թումանյանի *հին* թավաղների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկումն ենք – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենոտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե *հին* պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր

Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: մեր *հին* ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն եք անցնում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք – 330: *հին* բեկի նման ձեռքով ասաց արի էստեղ – 331: նկարը մնաց *հին* տանը – 333: Դեռ *հին* երանության մեջ ժպտալով ասաց – 336: Ուզում ե՞ք, – ասաց, – առաջվա պես շվշվացնեմ՝ *հին* թատրոնը դեմենդի բացվի – 343: աչքերը լցվեցին *հին* սիրով ու կովով – 343: չէին քաշվել, իրենց կուսակցական որոշումը եզրափակել էին մեծերի *հին* խոսքով – 350: գետափի *հին* գոմշուտներով դեպի հորենական Հախպատ – 352: *հին* այսպիսի դեպքերից զրուցող ծերեր – 354: *հին* կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356: իր *հին* պատմությունը տեսավ Շուշանի պատմության մեջ ու պաշտպանեց – 358: և եթե մոր *հին* ժամանակները լինեին – 359: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի *հին* դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: Մուրադենց *հին* պատշգամբը կասեիր հիմա տակին կպոկվի ու ներքև կընկնի – 361: սիրունացավ ու գնաց մտավ դարձյալ *հին* անցյալի մեջ – 367: բայց *հին* զնգուն գյուղը նրա մտադրությունից էլ էր փլվում – 370: Սիմոնենց ասացին նրանց *հին* հարևանությունը փորձելու համար էին պարտք ուզում – 371: Նիկալ պապի *հին* տան մոտ, որ ոչուփուշ տաշքենդցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: պլուներն ու էնիքը կաղնի քիվն էր, ծիծեռնակի *հին* բները – 371: Մուրի բիձեն *հին* Մուրադենց հետ ոտ է մեկնել – 371: սարի *հին* ճանապարհը անցան – 372: այդ *հին* արահետն ահա անտեսեց – 372: Ջայնն էլ, *հին* այգին ու տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում – 373: թե՛ կարծում ես *հին* ժամանակներն են – 374: մեր Օմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց *հին* տների, հետո ուրեմն ինքնություն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: Գորշ լուռության մեջ միայն այդ *հին* կարմիրն էր – 378: այդ պատահան էր ու *հին* ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: *հին* ծմակուտյան անծայր խոտհարքներից մի անորոշ մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381: բայց ոչ էն եղանք ոչ էն – գերեզմանոցի ու *հին* հուշատեղերի պահակ – 382: և հազար տարվա հանքերն ու *հին* գործարանը շրիկալով բանեցնում է – 383: ուզում է *հին* գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: ինքն այնտեղ *հին* ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385: մեջները մի *հին* Օմակուտի ուժ չի մնացել – 387: Հիշեցին, որ *հին* հովիվներն այդպես չէին – 391: նրա *հին* տեղը իր կողքին բացեց – 392: դպրոցի *հին* զանգը հնչեց – 392: կարծել էր Օմակուտը *հին* թուրքի գյուղ է – 401: Դպրոցի պղնձե *հին* զանգը դողանջեց – 403: Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվրեկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել *հին* մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց *հին* տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Մանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Մանդրոյին ու Հովիտը *հին* է տեսնում – 414: Դանելանց *հին*, հետո կոլխոզային խնձորուտում բարձր ու զարհուրելի կանգնած է – 414: կարծես *հին* հեքիաթներում լինի – 414: մեջներն ուրեմն ցեղի *հին* համերաշխ միաբանությունն է – 414: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած *հնէրը* հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայդրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու *հնէրի* փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս, և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: նրա այդ վարքը մնացել էր խոր *հնում* – 298: այսինքն թե դաչաղների ու վայրենության ժամանակները խոր *հնում* են մնացել – 311: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ *հնում* քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: ինչպես որ նախկին *հնէրում* Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու *հին* ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: ինչպես որ թուրքի *հին* ժամանակ է եղել – 303: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած երգ էր կապում, թե՛ ձիու *հին* ժամանակներից կար – 318: այդ կինը գնա ցել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, *հին* ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: Ամայի *հին* ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լինեիր, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: բայց իրենց *հին* ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: *հին* ժամանակներում՝ Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներինն էր – 359: պղնձե բարձր զանգը *հին* ժամանակների իր համաձայնակուտային նշանակությունը կորցրել է – 403:

ՀԻՆԳ – Ձուտ օրինական՝ զուտ իրենց մորից *հինգ* տղա ունի՝ Մանդրո՛նիչ – 297: *հինգ* կապոց հագուստ էին կապել – 358: քանի որ մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան *հինգ* ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: կուլտուրական մակարդակը շատ խիստ ընկած է՝ *հինգ* – 399: Տասը որձն ուրեմն մեծինը՝ Վերանինն էր, *հինգը* միջնեկինը՝ Մեվանինը – 295: խոզ է, տարվա հետ մեկ էլ տեսար *հինգը* հիսուն եղավ – 361: *հինգն* էլ գործկոմ ու շրջկոմ են – 297: Ետ-զալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, *հինգ փութ* սիմինդ էր բերել – 330: Հեռացված մի հրահանգչի հետ հետո *մի հինգ մանեթի* զարեջուր խմեցինք – 384: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար *մի հինգ հատ* սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: Ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից *հինգ տարով* ջախել, էն է համարի երեխա էի – 385: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել

է,– ասաց,– անցած ամիս շաբար, զուտ շաբար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ *հինգ գլուխ* ոչխարի պանիր, արագ,– ասաց – 398: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին մնացել էր զուտ *հինգ* ռուբլե. ոչ ավելի – 411:

ՀԻՇԱՍԱԿ — ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ *հիշատակը*՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: Բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի *հիշատակն* ենք կասկածում – 308: Իրենց զոհի *հիշատակին* հավատարիմ մնացին – 364:

ՀԻՇԵԼ — Դու որ խոսում ես՝ քեզ *հիշելով* խոսիր – 367: Աղբյուրն ու թասերն ուրեմն անընդհատ *հիշելիս* էր եղել – 414: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով *հիշում ենք*, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ես ենք դրել ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: Բայց մենք մեզ ուրիշ կերպ *չենք հիշում* – 289: Ինչքան *հիշում ենք*, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, ես քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: ու ինչքան *հիշում ենք՝* կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից է ընկել – 344: Եթե *հիշում է՝* պատրաստ ենք – 290: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ *հիշում է* թե տեղաշարից ինչու է դուրս եկել – 321: ու գնալուց հետո չգիտենք *հիշում են* թե չէ – 374: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր *հիշում*, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: *հիշում* ու երգում էր – 318: Չէր էլ *հիշում* – 374: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով *հիշում* ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: Բայց *չէին հիշում* ինչ բայ է ասել – 388: Երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է *հիշել* – 379: Դագանակի հին արդար տրաքոքը *հիշել*, ասել էր Մամոնտ խոտհարքները վերցնում եմ – 303: այսինքն *հիշել էին*՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: Էս անտերի դմակը տեսա՝ *հիշեցի*,– ասաց,– դմա՛կ, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: հետո Թեվրկին *հիշեց* ու ասաց – 316: քանի որ *հիշեց* նաև, որ դեռ ամառվանից կորած խոզ ունեն – 316: ինչքան լավ օր ունեցել էր՝ այդ թռչուն գնացքի հետ *հիշեց* – 318: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով *հիշեց* – 335: այլ *հիշեց* ու հավատաց՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի բանից չպիտի վախենա – 358: *Հիշեցին*, որ հին հովիվներն այդպես չէին – 391: *հիշեցին* հարցրին – 394: ու լակոտն ինքն էլ գուցե *չհիշի* – 347: Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ *հիշեինք* ու իրենից խոսեինք – 308: մեր հարսները եթե *հիշեին* ու տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն էդ էր – 306: դու լավ *չես հիշի* – 336: էդ կողքինդ *կհիշի* – 336: չէ՞՝ մտքների մեջ իրենց մորը *կհիշեին* ու հորից կգանգատվեին – 314: ու որ էստեղի Ասորենից հարցնեն *հիշիր* ու պատմիր – 329: ոչ էլ նա էր Թեվրկին ասել վաթսուն կամ յոթանասունը *հիշիր* – 372:

ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց դա վաղո՞ւց-վաղուց է եղել, մեր *հիշողությունից առաջ* ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունենք մեր *հիշողությունների միջից* դեպքեր գտնել – 336:

ՀԻՍՈՒՆ — դու քառասուն ու *հիսուն* իմացիր – 275: *հիսուն* ու դեռ հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: խոզ է, տարվա հետ մեկ էլ տեսար հինգը *հիսուն* եղավ – 361: եկավ անամուսին որբնայրիններիս երամը կլորեց դարձրեց կլոր *հիսուն* – 364: Ակոփի անունը խառնվել *հիսուն* արժան-անարժանի մեջ կորել էր – 388: մեկ էլ տեսար ժանտախտը խփեց *հիսունը* զրո արեց – 361: Մինչև այդ՝ համարիր ուրեմն *հիսուն տարի*, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297:

ՀԻՎԱՆԴ — գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ ուրեմն կամ հավն է *հիվանդ*, կամ ինքը – 272: Հովիտը ծանր *հիվանդ* էր – 305: ասաց՝ *հիվանդ* եմ, թե չէ անձամբ էի ձեր ոտը գալու – 307: *հիվանդ* երեխաների վրա պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի ձմռախնձոր թողներ – 352: *հիվանդ* անասունի մասին սա այստեղ ասում էր – 385:

ՀԻՎԱՆԴԱՆԱԼ — մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն ես կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս *հիվանդացել է՝* որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370:

ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՑ — տարել էին Հովրսի *հիվանդանոց* – 290: հորդ դրկիր *հիվանդանոց* – 320: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետր վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չորան, որ մենք կարենանք Հովիտ *հիվանդանոց* գնանք – 321: հարցնելով՝ հարցնելով *հիվանդանոցը* գտավ – 336: *հիվանդանոցից* արդեն բերել էին – 320: Օսեփանց Ավագը *հիվանդանոցից* եկել է՝ երեք – 397: մեծ Սոփին քրոջ մոտ *հիվանդանոցում* էր եղել – 320: – Անոշ,– ասաց,– քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային *հիվանդանոցում* էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336:

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ — քանի որ գյուղը գեշ *հիվանդություն* ընկավ – 347: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր *հիվանդությունը* պատվի գա աղջկանով ընկնի – 347: Մինչև *հիվանդությունն* ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին – 282:

ՀԻՏԼԵՐ — Բայց նրա *Հիտլերը* Սիմոնն էր – 344: Քաղաք Մոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրիլ՝ որ մեծ ախպորը *Հիտլերն* է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելլքսանց խավարն է սպանում – 288: թե՛ կարծում ես էդ մարդը *Հիտլերից* մենակ քեզ համար է փրկվել – 367:

ՀԼՈՒ — Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես *հլու*, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: դժբախտության առաջ *հլու* պառավներ – 354:

ՀՂԻՈՒԹՅՈՒՆ — Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ *հղիության մասին* մի տեղեկանք չտան – 279:

ՀՂԿԵԼ — չնայած Զանդառի ձեռքերում տաշածից էլ լավ *հղկվել էր* – 335:

(ՄՊԱՐՏԱԿ) ՀՄԱՅԱԿՈՎԻՉ — այ ընկեր ասենք թե *Սպարտակ Հմայակովիչ* – 389: *Սպարտակ Հմայակովիչը* ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՞մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՞մայակովիչ – 390:

ՀՄԱՅԵԼ — մահու պատկերը հեռվից մեզ *հմայե՞լ է* – 300:

ՀՅՈՒՄ — Հյուսի ծայրի հետ խաղաց — 337:

ՀՅՈՒՍԵԼ — պառավն ու հալիվորը կոլխոզի համար հորթաթոկ էին հյուսում — 349: մագները կհյուսեն ու գույն-գույն բանդ կկապեն — 342:

ՀՅՈՒՐ — ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը — 267: հյուր են ունենալու — 268: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են — 282: քանի որ եթե, ասենք, միջոցն է թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու — 296: Տեսնենք, հացն ու միսը լինեն՝ հյուրը կլինի ու կլինի — 329: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գոդի Արտաշն ու շրջկումի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը — 343: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում — 276: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ տվոր էին — 308: մորթը կարծես բարձր հյուրերի ներկայությամբ էր լինում — 272: այսինքն թե դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում — 329: հյուրերից մի ցեղֆանի տոպրակ էր մնացել — 313: ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը — 267: Արյունը հյուրերի մոտ չեն բռնում, ծծվում կորչում է — 272: հյուրերի առաջ շների երեսից էլ են ամաչում — 272:

ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ — ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր — 290: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց գուսպ չեն պահել — 292:

ՀՅՈՒՐԱՍԵՆՅԱԿ — ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն — 311: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել — գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս տեղեկության, խնդրենք, — ասաց — 341:

ՀՅՈՒՐԱՍԻՐԵԼ — ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ իսները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351:

ՀՅՈՒՐԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — հյուրասիրություն ունեք — 328: հյուրասիրությունների գծով մի հատուկ տեղակալ է պահում — 383: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, — ասաց, — անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, — ասաց — 398:

ՀՅՈՒՐԱՏՈՒՆ — բերանը կապեց տվեց ձեռք, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից — 313:

ՀՅՈՒՐ ԸՆԿՆԵԼ — բայց դե չի կարելի տարով հյուր ընկնել — 299: քո Ահմադին հյուր ընկալ — 299: բերանը կապեց տվեց ձեռք, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից — 313:

ՀՆԱԶԱՆԴ — հետո ինչ գրում էնպես հնազանդ էլ սևանում է — 300: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Միրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Գիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գոդի Արտաշը) — 304: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում — 307: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չալիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվըկի վրա համարի մայր է — մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին — 310: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց — 336: քանի որ նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից — 337: ու հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար — 339: մեկ էլ էն՝ որ Հովըտի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն — 381: ու ձենը հնազանդ կտրած կա — 381:

ՀՆԱԶԱՆԴԿԵԼ — բայց հնազանդվեց ու թողեց — 340:

ՀՆԱՐԱՎՈՐ — ու հավատա թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին — 279: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում — 379: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անապաման կթիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է — 386:

ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Հնարավորություն չունեն — 396:

ՀՆԱՐԵԼ — ժողովուրդը ինքը հնարում, ուրախանում ասում է — 286: իմաստը իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու ասում են վար — 286: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի — 328: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում են են հասկանում — 290: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զցելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես — 272:

ՀՆԱՐՎԵԼ — ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում — 315:

ՀՆԴԼՈ — փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդկ է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք — 382: սաղա-հնդկի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկումի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի — 395: մեծ պեպենտոտն այստեղ չէր, առավել մեծ պեպենտոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդկին տեղում չսիրաշահեց — 379:

ՀՆԴՈՒՀԱՎ — Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել

- է,– ասաց,– անցած ամիս շաբար, զուտ շաբար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արագ,– ասաց – 398:
- ՀՆՁԵԼ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թուփ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ *հնձած* արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276: Բայց ոչ Ծմակուտը ու ոչ էլ Հովիտը այդ տարի *չեն հնձել* – 408: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ *հնձեմ* – 297:
- ՀՆՁՎՈՐ — Հովրտի ու Ծմակուտի *հնձվորը* Մամուտ խոտհարքում իրար տվել է – 407: ու հավատա՝ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո *հնձվորին*, քո տան մշակին – 279:
- ՀՆՈՑ — տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի *հնոցներին* ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383:
- ՀՆՉԵԼ — դպրոցի հին զանգը *հնչեց* – 392:
- ՀՈ — Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց *հո* չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամըրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: ասել էին Թեվիկը *հո* բժիշկ չի – 320: Աշխարհը *հո* մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավուվատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413:
- ՀՈԳԱԼ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը *հոգացել*: և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:
- ՀՈԳԵԱՌ — ձեռքի դանակը՝ *հոգեառի առաջ* իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349:
- ՀՈԳԵՊԱՆՆՈՒՍ — օր էր լինում՝ որ գալիս տեսնում էինք մեր *հոգեպահուստը* երեքով սրբել են – 309: Ջանդառի Սոփու *հոգեպահուստի* սովորությունը ահա թե ումից է գալիս – 319:
- ՀՈԳԵՎԱՐՔ — նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, *հոգեվարքի մեջ* եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273:
- ՀՈԳԻ — ժողովրդի առաջ (դեմները մի *հոգի* էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ *հոգի* էին թե ութ, բոլորի մտքում նույնն էր – 405: որը դավն զգացել՝ սարսափը *հոգին*–կալած կորած է, մոտ չի գալիս – 307: հիմա որ *հոգին* եկել բկներիդ է հասել՝ սրբացել եք – 317:
- ՀՈԳԻՆ ԴՈՒՐՄ ՊՐԾՆԵԼ — մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով *հոգին* լեղապատառ *դուրս է պրծել* – 407:
- ՀՈԳԻՆ ԶԴԻՄԱՆԱԼ — Ղուղու ճնշմանն ուրեմն *հոգին չի դիմացել* – 407:
- ՀՈԳՆԵԼ — *հոգնած* ոտները տրորելով մայրը ճանապարհ ընկավ – 359: *հոգնել են* – 385: Մեծ հովըտեցին՝ Սանդրո Վաթինյանը, պետական ծառայությունից *հոգնել էր* – 297: ասել էր *հոգնեցի* – 297:
- ՀՈԳՈՑ — չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ *հոգոցի* տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347:
- ՀՈԳՈՑ ՔԱՇԵԼ — հետո *հոգոց քաշեց* ասաց – 404:
- ՀՈԳՍ — ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա *հոգս* ու կարծիք չունե – 288: Ջանդառիս *հոգսը* չէր, խմել ու քունը գլխին ծիծաղում էր – 275: քանի որ պետական տնտեսության *հոգսը* ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական երեխայինը – 320: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի *հոգսը* պապից թոռ Ասորենց ձեռքից, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան *հոգսի* – 402: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր *հոգսից* որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունե – 288: մեր ցրված հազար *հոգսից* հիմա ո՞րն է մեր անելիքը – 316: Բայց որ սև թուղթը ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար *հոգսի առաջ* էր – 281: հոր տան *հոգսերի առաջ* հուսահատվել ու թիլիկ ձեռները վար էր բերել – 374:
- ՀՈԳՍՍՍԱՐ — Գյուղի գլխավոր *հոգսատարը*՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285:
- ՀՈԳՍ ԲԵՐԵԼ — քու խեղճ գլխին ջոկ *հոգս էս բերում* – 329:
- ՀՈԳՍԸ ՔԱՇԵԼ — որ սարի ամբողջ *հոգսը* երկու լծկանի պես *քաշում են* իր երկու Թեվիկը – 373: մանավանդ որ Սիմոն քեռին ուրիշի *հոգսը քաշում է*, Բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290:
- ՀՈԳՍԻՆ ՏԱԼ — թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն մի թուփ որբերի *հոգսին տար*, ոչ – 292:
- ՀՈԳՍԻ ՏԱԿ ԳՑԵԼ — մանավանդ որ Սիմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, Բայց ուրիշին *հոգսի տակ չի գցում* – 290: ուրիշին *հոգսի տակ գցելը* հենց քեզ համար է վատ – 290:
- ՀՈԼՈՎԵԼ — ժողովուրդն արդեն *հոլովում* ու անմահացնում է – 398: թե միջնեկի *անունը հոլովել է* Տիգրանի կրակը հատուկ տաքացնելու համար – 346:
- ՀՈԼՈՎՎԵԼ — կտրողների անունն ու միջնորդների մտքերը թաքուն այստեղ *են հոլովվում* – 380: ու Ծմակուտի մեր վիճակն

- էլ շատ ուժեղ *հողովել էր* – 302: Ժողովրդի բերանում որիս տիրոջ անունը շատ *կհողովվի* ու կօրհնվի – 413:
- ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — օգոստոս-սեպտեմբեր-*հոկտեմբեր*՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: *հոկտեմբերը* կես է լինում՝ կարտող դեռ հանած չի – 374: *հոկտեմբերի* դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդուն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310:
- ՀՈՂ — *Հողը* կտրել, մինչև ձմեռ երկու ամսվա կացարան էին բացել – 298: Մեղրակի այգու *հողը* փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: Գիտե՞ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ *հողը* քունն է – 374: Էս գյուղում խելքը գլխին ղեկավարություն լինե՛ր՝ արձանագրություն կկազմեր ու *հողը* ձեռից կտաներ – 374: Իրավո՞ւնք չունենք *հողին* մի որձի արյուն տալ – 272: դու էս *հողին* նայելու իրավունք չունես – 374: *հողից* հանեց – 348: Մայրն ինչպես *հողից* հանել ու կարտողի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը մինևույն է կվառի – 351: նրանց չափարն իրավունք չունի իմ *հողով* անցնի – 344: Հենց այդպես՝ իրավունք չունի իմ *հողով* անցնի – 344: այսինքն ինչպես որ կատուն *հողով* վռագ ծածկի – 394: Ծառը դեմ-դիմաց իրենց *հողում* էր – 343-344: Թաթարի ապագա *հողում* էր լինելու – 344: միջոնեկ թաթարը փրկվել, կարտողի մարգերում գլուխը *հողի մեջ* թաղել էր – 345: Սև թաթարը կարտողի մարգերում գլուխը *հողի մեջ* թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348:
- ՀՈՂԵԼ — նրանցը *հողած* ու վրան տանձի ծառ է տնկած – 409: նկարը պատից պոկել տարել *հողել էին* – 360: Իրենց *գլուխն* էլ *հողեմ*, իրենց ձիու գլուխն էլ – 277: Իրենց *գլուխն* էլ *հողեմ*, իրենց ձիու *գլուխն* էլ – 277: *հողեմ* ջարխնչա լրբերիդ *գլուխը* – 278: *Հողե՛մ* ձեր սուտ քրիստոս *գլուխը* – 343: ասաց *հողեմ* ձեր բախտավոր *գլուխը* – 360: – *Հողեմ* էդ ապահով *գլուխը*, կանչեց, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըռիսել մտել էս ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: *հողեմ* միոտանի *գլուխը*, որ տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412: *Հողեմ* մուրի *գլուխը*, եղբան հասկացողությունը ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր գնա – 413:
- ՀՈՎԱՆ — բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ *Հովան* – Մոնղոլ ու Գելխեդդ ենք – 284:
- ՀՈՎԱՆԱԼ — խմում ու ասում էր *չեմ հովանում* – 340:
- ՀՈՎԱՆԱՎՈՐ — մեծ պեպեկնոտի *հովանավոր* թողտվությամբ փոքր պեպեկնոտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքնների վրա ծախել – 367:
- ՀՈՎԱՆԻ — չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը իր տան վրա նրա *հովանին* է խնդրում – 355:
- ՀՈՎԱՆՈՑ — գնդապետական գլխարկի *հովանոցը* ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277:
- ՀՈՎԱՏԱԿ — գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ *հովատակը*, Ավագի պառավ մաղյանը, Միմոնի կարմիր յաբուն – 276: ռուսերեն կոլխոգ խարանով Դոնբաս կարմիր *հովատակը* ներքև կապած էր – 362: մեր Արծիվ *հովատակը* քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոչակավոր Շապուհից զինկոմ Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի ըստե՛ս առաջ ընկավ – 389: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ *հովատակը*, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս *հովատակի* առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: Էսօր էս ճիպոտը Շելկո *հովատակի* կողքերը չի՞ դաղել – 393: հպարտ *հովատակի*, բուլդոգեր տրակտորի *պես* առաջը բացելով գնում էր – 299: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու *հովատակի պես* կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպեկնոտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: *հովատակի նման* խոխոաց – 334: ընկերոջ շալվարի շեքը քեռուդ *հովատակի մասին* մի տեսնեիր ինչ է պատմում – 393:
- ՀՈՎՏԵՑԻ — նրանցից խլելու, գիծը Մամոնտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն *հովքտեցի* մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: մեր *հովքտեցի* ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: Նրա քենու Վալդիկը *հովքտեցի* էր – 385: բուն *հովքտեցի* կոշտուկոպիտ լաչառն էր – 389: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դեռ՝ *հովքտեցի* խուլիգանը, էլ ավելի դեռ՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: և տեսնող *հովքտեցին* խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: Մուրադենց կարմիր քարհանքի գլխից *հովքտեցին* իրեն պատռում է՝ թե ծմակուտեցիք մեզ կերան – 408: թե *հովքտեցին* ինքն է կիսվում ու Համրկի վրա Ավետրքի ճամփան բացում – 408: ու պատմել է, որ գնդապետ Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը *հովքտեցին* է եղել – 409: Մեկ էլ, ասում է, *հովքտեցիք* վրա տվին – 408: մեկ էլ տեսանք *հովքտեցիք* Ավետրքին տանում են – 408: *հովքտեցիք* եկել հանել են – 408: կենտրոնը մի *հովքտեցու* տվեց – 379: քանի որ *հովքտեցու* մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: ետ քաշվեց ու *հովքտեցու* օրդուի առաջ Համրկին մենակ թողեց – 408: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի *հովքտեցու հետ* չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Տասը տարի՝ Օմակուտը Հովքտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի *հովքտեցու հետ* ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր *հովքտեցու առաջ*, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404: Թե Համրկն է *հովքտեցու միջով* դեպի Ավետիքը ճամփա բացում – 408:
- (ՄԵԾ) ՀՈՎՏԵՑԻ — Մեծ *հովքտեցին*՝ Մանդրո Վաթինյանը, պետական ծառայությունից հոգնել էր – 297: Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ *հովքտեցին* – 298: Հազա՛ր ութը հարիր ու քառասունն փնր... ներդրություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ *հովքտեցին* կնկա մեծ շառի եկավ – 299: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ *հովքտեցին* կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ *հովքտեցին* ու կնկա պատկե՛րն է ճնշում – 300:
- ՀՈՎԻՎ — այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե Աստրենց տղերքից *հովիվ* կլինի՞ – 288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և *հովիվը* ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՛՛ իբր

թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Հիշեցին, որ հին *հովիվներն* այդպես չէին – 391: Երկրորդ Ռոստոմբեզը *հովիվների* անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ *հովիվինը* չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը *հովվի ետևից* գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288:

ՀՈՎԻՏ (հասարակ անուն) — Զարդաքարա գլուխներից է՝ *մինչև Քոի* տաք *հովիտները* Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292:

ՀՈՎԻՏ (հատկանուն) — ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու *Հովիտ* շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: մեղվանոցը տարել են *Հովիտ* – 305: Ուրեմն եթե ձի ունենայինք ու պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք *Հովիտ* – 305: տեղաշորից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չորան, որ մենք կարենանք *Հովիտ* հիվանդանոց գնանք – 321: տրակտորը *Հովիտ* նորոգման էր տանելու – 338: սրբի խեղճ դռնից էլ՝ *Հովիտ*, Դարպաս – 352: համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ պեպեկոտն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու *Հովիտ* – 366: սրանց ստորագրած տեղեկանքը պիտի տանեին *Հովիտ* – 377: այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային *Հովիտ* լիցքավորվելին գային – 378: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Օմակուտ ու *Հովիտ* էլ գա՝ տեղավորելու են – 382: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից *Հովիտ* մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: որ *Հովիտ* մի բարձր կառավարական մեքենա կար – 388: որ մի բարձր անձնավորության հետ մեր բանաստեղծը *Հովիտ* էր – 388: մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ *Հովիտ* են – 388: կողքիդ նստեցրու տար *Հովիտ* – 396: Շապիկ-փոխանով տանում *Հովիտ* – 408: *Հովիտ*, Օմակուտ, Ահնիձոր ու Լորուտ՝ էս չորս գյուղում ամենաշատը – 409: բռնող յես՝ *Հովիտը* բռնե՛ք – 384: *Հովիտը* կանգնեց ասաց – 299: Վաթինյանի ետևից ամբողջ *Հովիտը* որք մնաց ու որք մնաց մեր Օմակուտի ժողովուրդը – 300: եթե *Հովիտը* Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղի – մերոնք էլ ապստամբ հախապատեցի են – 303: *Հովիտը* համեմատաբար մեծ է – 304: *Հովիտը* ծանր հիվանդ էր – 305: *Հովիտը* ձեռքներից կնիքն առել էր – 377: *Հովիտը* կնքեր հաստատեր – 377: անցյալ մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, *Հովիտը*՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: ու *Հովիտը* հատկապես էր լուռ – 388: ցա՛վը տանեմ, *Հովիտը* խառնել է – 388: սպասում էին որևէ կարգադրությամբ ինքը *Հովիտը* զանգի – 389: բայց ոչ Օմակուտը ու ոչ էլ *Հովիտը* այդ տարի չեն հնձել – 408: ինչպես որ Վաթենանք բոլորը ու ամբողջ *Հովիտը*՝ Շաքարի ժառանգները Սանդղոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդղոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդղոյին ու *Հովիտը* հին է տեսնում – 414: Ոչ ինքը *Հովիտն* է մի ..ք ու ոչ էլ մեր Օմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: *Հովիտն* էլ ինչու սոցիալիստական կլինի, մենք՝ ոչ – 304: հանրապետական կառավարության հարցումի առաջ *Հովիտն* արդեն պատրաստի հակաժրգիր է ունենում – 380: այսինքն որ *Հովիտի* բժիշկը արնով է գցել – 279: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի *Հովիտի* դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախապատ Տեղեմաքի ու նրա օրինակով *Հովիտա* Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: տարել էին *Հովիտի* հիվանդանոց – 290: *Հովիտի* դպրոցական ճանապարհին ձեռքը բռնած երեք տարի տանում բերում էր – 295: Արա, էս մեր Մելքսանց Տիգրանի Դժգոհն է՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Օմակուտի չեղած կալերի պահակը, *Հովիտի* պահեստների հրշեջը – 297: *Հովիտի* հասարակության բերանով ասավ – 302: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու *Հովիտի* արանքում տեղ են բացել կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդղոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: ձեր տնտեսությունը միացնում ենք *Հովիտի* տնտեսությանը – 304: թե էս գոմերը պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք *Հովիտի* ձմեռանոց գոմերը մեծացնենք – 306: Օմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու *Հովիտի* իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիքի ձմռան լավ պիտի կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը *Հովիտի* ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուց ստացավ – 354: Ղազախի թուրք կլինե՛ր թե մեր *Հովիտի* հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ էտ էին քաշում – 353: եկել մեր կայարանում իջել, *Հովիտի* սայլը գյուղկոռայի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Զաղացներ – 358: մյուսն էլ *Հովիտի* ճամփին – 364: *Հովիտի* ճամփին չի, տանը վեր-ընկած աղվես է խեղդում – 364: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, *Հովիտի* ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվա՛ր էր ընդունել – 365: հիմիկ գնալու են էնիքը՝ *Հովիտի* բանկ փողի են գնալու – 366: էնիքը, *Հովիտի* ճանապարհներին սովորել էր – 376: մեր Օմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն *Հովիտի* տեղամասային համարիք պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա *Հովիտի* ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: և կենտրոնի ճնշմամբ *Հովիտի* նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: *Հովիտի* ղեկավարությունն ասել էր սա տնտեսվարություն չեղավ – 379: սա էլ *Հովիտի* ղեկավարության մեջ է կանգնում – 379: մեկ էլ են՝ որ *Հովիտի* ղեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը», տանձինները՝ *Հովիտի* դիմացի մեծ տանձուտը – 384: պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ *Հովիտի* ու Օմակուտի տնտեսություններն է առաջ

մղել – 385: բայց հիմա Սանդրո Վաթինյանից հետո *Հովրոտի* Օմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: այսինքն *Հովրոտի* Խուլիգանին ծեծի – 386: մեղքն այստեղ *Հովրոտի* վարչության վրա ենք դնում – 387: որ իբր թե *Հովրոտի* վարչությունն այստեղ նստեր – 387: կենտրոնը *Հովրոտի* գլխի վրայով տեսնի ու հասկանա՝ – 396: Տասը տարի՝ Օմակուտը *Հովրոտի* ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովտեցու հետ ոչ դեմադրեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: *Հովրոտի* ու Օմակուտի հնձվորը Մամռուտ խոտհարքում իրար տվել է – 407: Ակսել Բակունցը, *Հովրոտի* ու Օմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ *Հովրոտի* բանկում ինչ լինել – 409: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, *Հովրոտի* Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրոտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրոտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, *Հովրոտի* Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օմակուտը տալիս են *Հովրոտին* – 303: *Հովրոտին* չենք ենթարկվում – 304: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով *Հովրոտին* ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: եկել *Հովրոտից* հալիվորին ատել, իրենց խոզի հետ բերել էին Մեծ աճարկուտ – 297: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Օմակուտի սարերը *Հովրոտից* ավելի լավ են երևում – 303: համարվել էր՝ որ մեր ժողովրդի համաձայնությամբ Օմակուտը պիտի *Հովրոտից* կառավարվի – 305: *Հովրոտից* գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սալ է տանելու Ջաղացներ – 358: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը *Հովրոտից* էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: բայց միջոցով Մեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը *Հովրոտից* թող ինձ կարգադրի – 389: *Հովրոտից* իսկապես՝ ս էին ուզում բաժանվել – 393: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած *Հովրոտից* իջել – 413: որպեսզի թշնամական *Հովրոտի առաջ* միասնական լինեն – 377: գործկոմին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով *դեպի Հովիտ* ու Օմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: զուտ էսքան տղայով մի *Հովրոտի չափ* թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժվոսնոօպոստոլ, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կուրնի բաբոտնիկ – 388: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին ու վերջին խնդրանքն է *Հովրոտի առաջ* – 403:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ — Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընդհավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը *Հովհաննես* գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284: նախ և առաջ ձեր տանը մի *Հովհաննես* արդեն կա – 284: Օհանը *Հովհաննես*ն է – 284:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ — Մելքքանց Սերգոյի տնից մի *Հովհաննես Թումանյան* հանելու մեր գոռի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: *Հովհաննես Թումանյանի* հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարի որ գառնիկ ախպոր մասին *Հովհաննես Թումանյանի* տխուր գրույցն է – 375-376: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա *Հովհաննես Թումանյանից* սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընդհավոր գյուղամիջի դեմ մեր անլեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնց *Հովհաննես Թումանյանի անունով* մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք – 284:

ՀՈՎՏԵՅԻ — Բնիկ *հովտեցի* անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: դառնում էինք *հովտեցի* – 301: կողմնակի *հովտեցին* ինչո՞ւ պիտի մեր բարձր արդարությունը հարգի – 398: ղեկավարության առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար *հովտեցու մեջ* գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրոտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են *հովտեցիների ձեռքը* – 380:

ՀՈՏ (բույր) — – Ախչի՛, – ասաց, – գաթայի *հոտը* վեր ես արել – 368: Չվածեղի *հոտը* գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408: մսի քաղցր *հոտն* արդեն ելնում էր – 276: (մեքենայի խցիկում կեսը բլից կում-կում խմել էր՝ որ գազի տաք *հոտից* չքնի) – 269: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան չունե՞ր՝ ուրիշի ստանալիքի *հոտի վրա* էր այդտեղ – 345: է՛, կերի *հոտի վրա* գազազած ժողովուրդ էր – 345:

ՀՈՏ (խումբ) — Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինել այստեղ չէ՞ որձերն իր *հոտից* չէին տարել – 270: ու *հոտի մեջ* ցույց տվեց – 282:

ՀՈՏ ԱՌՆԵԼ — Բայց տղերքը բանի *հոտ են առել* – 412:

ՀՈՏ ԳԱԼ — ու անընդհատ բենզինի ու սերկնիլի *հոտ է գալիս* – 268: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոց, սերկնիլի, զարգանդի ու փոշու *հոտ է գալիս* – 268:

ՀՈՏԵԼ — ոտքերը փաթաթանի մեջ *հոտել էին* – 344:

ՀՈՏԸ ԿՏԻՐ — Նրանց երկուսի *հոտն* էլ *կտրի* – 412:

ՀՈՏՆ ԱՌՆԵԼ — բայց «ախպոր» *հոտն առավ* – 270:

ՀՈՏ ՏԱԼ — բայց անմեղ բերանը *հոտ չէր տալիս* – 376:

ՀՈՐԱՆՋԵԼ — նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, *հորանջում* ու թու-թու էր անում՝
թու, թու – 354:

ՀՈՐԱՆՔ — սխալմամբ կարծել էր նանը սարում ու Վարդոն *հորանց* է – 319: հարմարվում է, թե՞ մյուսի նման ուշքը ետ
հորանց է – 329: բայց թեկուզ մի կենտ անգամ *հորանց* չեն գալիս – 374:

ՀՈՐԱՔՈՒՅՐ — Իր *հորաքույրերն* էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից
սիրուն են – 410: մեր փոքր Սոփնի խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկդի մեր *հորաքրոջ* աղջկան – 290: վաթսուհի-
վաթսուհինգ տարեկան *հորաքրոջը* չոռոցեցին գոնե մի երկու ամիս անարատ սուգ պահի – 410:

ՀՈՐԴՈՐ — մեր հովվտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ *հորդոր* ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ
ընդհակառակը – 382:

ՀՈՐԴ ՔՅԱԼԼԵՆ — գնա ասա *հորդ* սարսաղ *քյալլեն* – 384: Լեզգին կատաղել, ձին ետևից մտրակել ասել է՝ սանին աթասըն,
հորդ քյալլեն – 407:

ՀՈՐԵԼ — կարտոլս հանած *հորած* ու ես էլ Տիգրանի աղջիկ Շուշանն եմ – 357:

ՀՈՐԵՂԲԱՅՐ — այսինքն որ նրանք *հորեղբայր* ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: մեր
հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էդ է – 348: գնում է ախպորը գտնի՝ մեր փոքր
հորեղբայր Սամվելին – 392: Համիկ *հորեղբայրը* Տիգրանի հին ավագակության ընկերն էր – 288: այդքան համաճարակի,
ոջի, արյան, թուքումբի, ձեռքակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ
հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: մեր ասենք, Համրո *հորեղբայրը* ի՞նչ իրավունք ունի շրջկումի քարտուղար
ճանաչի – 301: Մեր պատվիրակն էլ եղել էր Օսեփանց Համրո *հորեղբայրը* – 301: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համրո
հորեղբայրը չգիտենք ում հետ կերավ – 302: Տղամարդն էլի Համիկ *հորեղբայրը* եղավ – 303: Նրա բարձր պատշգամբներից
նայել տեսել էր Համրո *հորեղբայրը*, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովնտից ավելի լավ են երևում – 303: բայց Համիկ
հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: Համիկ *հորեղբայրը* ետ-ետ է արել ասել – 409:
Ֆերմայի ղեկավարը Մնացականյան Համիկ *հորեղբայրն* էր – 285: Վաթընանց Ավետիքն էլ կա, Օսեփանց Համիկ
հորեղբայրն էլ – 407: մեր Համրո *հորեղբոր* Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ
ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ երևան – 281: «Թու թայերը» այսինքն Ակոփը, Մանվելը,
Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանց, Համիկ *հորեղբոր* Գիքորն ու Պիոնը,
Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: զուտ
Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ *հորեղբոր* կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: մեր հայրերի
ու *հորեղբայրների* կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Ծմակուտի մեր կոլխոզին – 306: Գյուղի գլխավոր
հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ *հորեղբորը* համոզել, որբնայրի մեծ Սոփնին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի
առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Համրո *հորեղբորը* ֆերմա է խոստանում – 303: ասում էինք չլինի-չլինի
Համիկ *հորեղբորը* կոտելու որոշում կլինի – 356: բայց նախանձում է փախստական *հորեղբորը*՝ որ ընտանիքը
Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: Ասատուրը, Մերգին, Համիկ *հորեղբորն* ինչ է եղել
Օսեփանց Համիկը – 397: խեղճ *հորեղբորիցն* էլ տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, ինչքան կկանգնե թող լինյե – 414:

ՀՈՐԵՂԲՈՐՈՐԴԻ — Հագար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր *հորեղբորորդի*
Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282:

ՀՈՐԵՆԱԿԱՆ — իրենց հին հայրենիքն ու *հորենական* տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի
երկու հավ է լինում ու մի քանի մարզ լոբի – 283: պիտի օտար մուրացկանի նման վերնի լանջերով հեռվից պտտվես ու
Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքնի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս
հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: իսկ շները դեմ-դիմաց *հորենական* ավերակի դռանը պագել, Թեվանի գնալուն էին
սպասում – 326: բայց *հորենական* տունը քանի կար՝ աղբյուրն էլ կար – 331: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ,
մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել *հորենական* այգում – 332: Մեր ու Վարդոյի
անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ *հորենական* տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց
հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: *Հորենական* պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր
կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: գետափի հին
գոմշուտներով դեպի *հորենական* Հախպատ – 352: ու աղջիկ դառնալուց հետո *հորենական* տանը մի օր էլ չեն մնում – 374:

ՀՈՐԹ — նախշուն *հորթ* էր ծնվել – 355: մեծ պեպենոտը ժողովրդի սագերը, գառներն ու *հորթերը* կքշեր գոմը կաներ – 380:
մնացել է Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ որ փորի *հորթն* ուզում էր ուտի – 355: *հորթի* միսն ուզող-չզգվող ծերունի էլ
կար – 354:

ՀՈՐԹԱԹՈՎ — պառավն ու հալիվորը կոլխոզի համար *հորթաթոկ* էին հյուսում – 349: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից
ինքը *հորթաթոկով* կախված, ոտքերը սարից ինչպես եկել է, եղպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300:

ՀՈՐԻՆՎԵԼ — երգը *հորինվել է* Հախպատա Տելեմաքի երգի օրինակով – 315:

ՀՈՐՈՎ-ՈՐԴՈՎ — որ մենք *հորով-որդով* էսպես Մուրի ու Խոզարած ենք – 376:

ՀՈՐ ՔՅԱԼԼԵՆ — ես քու *հոր քյալլեն* – 384:

ՀՊԱՐՏ — *հպարտ* գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ – 270: նա նշան էր դրել
Ռոստոմ Մելիքյանի *հպարտ* շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու
իրասածի – 278: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է,
բայց տիրոջ պես *հպարտ* ու իրասածի – 278: Նրա ախպեր Ռոստոմը *հպարտ* երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա
հետ չի խոսելու – 287: Հիմար ու *հպարտ*՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա –
295: *հպարտ* հովատակի, բուլղոզեր տրակտորի պես առաջը բացելով գնում էր – 299: տիրոջ նման *հպարտ*, այսինքն

- ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու *հպարտ* արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: *հպարտ* գլուխը գցեց Թեվլեկի գոգը – 317: *հպարտ* ժպտացինք ասացինք – 349: մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին *հպարտ* քոքում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու *հպարտ* հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: նրա ձիավոր *հպարտ* գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: բայց *հպարտ*, աղքատ ու վիրավոր փոքր պեպենտը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: Ինքն իր ...ից ուռած *հպարտ* մեկն էլ սա էր – 396:
- ՀՊԱՐՏԱՆԱԼ — *հպարտացանք* ասացինք բա ի՛նչ էիր կարծում – 304:
- ՀՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ — և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար *հպարտություն* էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: *Հպարտություն* չմնաց – 317:
- ՀՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — Կարծեցին վիրավորված *հպարտություն* է անում – 369:
- ՀՊՎԵԼ — Հետո մի թույլ *հպվեց* Թեվլեկի արմունկին – 293:
- ՀՌԶԱԿԱՎՈՐ — Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ *հռչակավոր* Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու տղա Վալդիկն էր – 385: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի *հռչակավոր* Շապուհից զինկում Դոշյանի ժամացույցով մաքուր մի բուպե առաջ ընկավ – 389:
- ՀՌԶԱՎԵԼ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատող ու կոմունար *էր հռչակում* – 284: Ահագին գյուղ է ու իրեն կենտրոն է *հռչակել* – 388:
- ՀՌԶԱԿԱՎԵԼ — է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը *հռչակված* էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով – 385:
- ՀՄԿԵԼ — դոնից դեմ-դիմաց *հսկում էր* թաթարի կացնավոր իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի վրա – 345: Բայց մեզանից ի՛նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից *հսկում էր*՝ որ ձիթանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350:
- ՀՄԿԻԶ — Արա, ես մեր Մելքբանց Տիգրանի Դժգոհն ե՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների *հսկիչը* լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովվոտի պահեստների հրշեջը – 297:
- ՀՄԿՈՒՄ — բայց այստեղ է *հսկում* կանգնում – 380:
- ՀՍՍԱԿ — որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ *հստակ* խելքուլեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381:
- ՀՐԱԺԱՐՎԵԼ — ասի Ծմակուտի բարդույթը կառավարելուց *հրաժարվում եմ* – 383: Ջանդառը՝ «չէ, այտա. *չենք հրաժարվում*՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: Մեր լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց *հրաժարվում* – 320: ես իմ միացածից ինչո՞ւ *հրաժարվեմ* – 384: կենտրոնի առաջ Ծմակուտից *հրաժարվի* – 382-383:
- ՀՐԱՀԱՆԳ — հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա *հրահանգին* հավիտյան ենթակա է – 331: օրիորդ Վրացյանի *հրահանգով* տասը մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու *հրահանգի առաջ* օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334:
- ՀՐԱՀԱՆԳԵԼ — *հրահանգեց* – 365: համարի *հրահանգեց* – 404:
- ՀՐԱՀԱՆԳԻԶ — Հեռացված մի *հրահանգչի հետ* հետո մի հինգ մանեթի զարեջուր խմեցինք – 384:
- ՀՐԱԾՔ — Տիգրանը եթե *հրաշքով* զարթներ տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում կանգնած դեկավարում է – 396:
- ՀՐԱՊԱՐԱԿ — բայց Ծմակուտ ի՛նչ դատ ու *հրապարակ* – 287:
- ՀՐԱՎԵՐ — և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոճի ու թաքուն *հրավեր* լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343:
- ՀՐԱՑԱՆ — գոմի պատից մի փտած *հրացան* ու կծով փամփուշտ են հանել – 412: ասում է *հրացանը* դատարկ էլ լինե՛ր՝ վերջին կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, *հրացանի* կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: խաբել գոմն են արել ու *հրացանով* կոտորել – 306:
- ՀՐԱՑԱՆԱՎՈՐ — աչքին *հրացանավոր* փախստական է երևում – 286: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-*հրացանավոր* Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359:
- ՀՐԵՂ — Չոբանը *հրեղ* վկա է կանգնած – 343: *Հրեղ* ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ չեմ՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397:
- ՀՐԵԼ — տոննանոց սայլը հիմար ուժով *հրում* ու կարմրում *էինք* ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով *հրել* ասել *էր* – 415: ամանը վզի տակից ոտքով ետ *հրեց* – 272: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ *հրեց* ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: ծլծծացրեց ու դուռը ծնկով *հրեց* – 375:
- ՀՐԵՂԵՆ — դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ մաղյանն ու այս *հրեղենը* կանգնած էին – 318:
- ՀՐԵՆ — Հրեն-հա ա, վեց հատ ձմերուկ էլ *հրեն* Ցիցքարա սեղաններում ունեք – 272: *հրեն* փողը մոծե՛լ ավտո են առնում, հերիք է, – ասաց – 278: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ *հրեն* պատից կախած է – 284: հիմա քոնը

չի. քոնը՝ *հրեն* – 333: ուրիշները *հրեն* գործարան ու հանք են միացնում – 384: սարերում *հրեն* քանի անտեր ձի էր խրխնջում – 387: Օսեփանց Սիմոնը *հրեն* դռներին պարապ պտտվում է՝ մե՛կ – 397: անհիժողքին *հրեն* սարերը լույս է քաշել ու հեռուստացույց դրել – 399: *Հրե՛ն*, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շալվար է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401:

ՀՐԵՆ-ՀԱՄԱՆ — *Հրեն-հա մ*, վեց հատ ձմերուկ էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում ունեք – 272:

ՀՐԵՍ — Քաղաք Մոսկվա Մտալընին նամակ տեմ գրի՛լ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ *հրես* Մելքքանց խավարն է սպանում – 288:

ՀՐԵՃԶ — Արա, ես մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն ե՛մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովըտի պահեստների *հրշեջը* – 297:

ՀՈՒ ԱՆԵԼ — ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգորյանին *հու էր արել* ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա ետևից *հու արեց* – 289:

ՀՈՒԼԻՄ — ծառը *հուլիսին* հանկարծ դեղնեց ու խակ պտուղը թափեց – 360: ձեթը կարտոլի հետ *մինչև* մյուս *հուլիս*՝ մինչև Ղազարիի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297:

ՀՈՒՄ — *հում* գարեջրի ու զգուշավորության մեջ փտել էին – 401:

ՀՈՒՄ-ՀՈՒՄ ՈՒՏԵԼ — *հում-հում կուտեմ* – 396: գիծ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, *հում-հում կուտեմ*» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401:

ՀՈՒՅՍ — է՛, Ծմակուտը քանդվում էր ու *հույս* չկար – 370: այսինքն *հույս* չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կռիվ ու գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: և այդ հանգամանքը *հույս* տվեց – 383: *հույսը* չէլ ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: բայց *հույսը* չէր իրականանում – 389: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի զուտ աղջկեանց *հույսին*, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: Վաթենյանց Սանդրոյի *հույսին* իր կնիկն ու երեխան են մնում – 401: պատահում էր տղերքը մի նոր *հույսի վրա* ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386:

ՀՈՒՅՍԸ ԴՆԵԼ — Հիմա էլ *հույսդ դրել ես* են լածիրակի վրա – 329:

ՀՈՒՆԻՄ — Ղեվանտի օձիքը, ոչ, քառասունմեկ թվի հունիսի քսաներեքին է հավաքել – 284:

ՀՈՒՆԶ — Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվըկի *հունձը* Վարդոն է անում – 310: Խոտի ապահովությունը ապահովություն, բայց նրա *հունձը* մեզ դուր չէր գալիս – 320: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից զրկում, բայց *հնձից* ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ *հնձից* ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի *հնձի վրա* չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն *հնձի տակ* նազելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի *հնձի վրա* չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն *հնձի տակ* նազելի ու օրիորդ... – 310: Խմում ու ծիծաղում էր ամուսնու կարծում ենք ոչ միայն *հնձի վրա* – 310:

ՀՈՒՆՈՒՀԱՎԱՔ — հին ծմակուտյան անծայր խոտհարքներից մի անորոշ մասի մեքենայական անորոշ *հունձուհավաք* – 381:

ՀՈՒՇ — և որպեսզի նրա *հուշերը* մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի *հուշն* էր – 347:

ՀՈՒՇԱՏԵՂ — բայց ոչ էն եղանք ոչ էն – գերեզմանոցի ու հին *հուշատեղերի* պահակ – 382:

ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ — գնաց հանեց խնկածաղկի բացատ ու վրան *հուշարձան* դրեց – 388: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական *հուշարձանը* Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: բայց դա իր *հուշարձանը* չէր – 388: ուր հիմա զոհված տղերքի հավերժական *հուշարձանն* է – 362: ուր հիմա զոհված տղերքի հավերժական *հուշարձանն* է – 362: Չոհված տղերքի հավերժական *հուշարձանն* այդտեղ էր – 378: դա ուրեմն հեղկոմի *հուշարձանն* է – 414: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաքաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բռնզել տվեց ու խեթեց թե հավերժական *հուշարձանի* կողքին դուք էդպես կացեք – 378: *հուշարձանի* կառուցման վրա քաղաքաբնակներին հավասար ու նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388: Ասացին զոհված տղերքի հավերժական *հուշարձանի* մյուս կողմով ճամփան կրթքի էտ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: զոհված տղերքի հավերժական *հուշարձանի մոտ* բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկնամեկ ստուգում, ապա ներքևից վերն թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387:

ՀՈՒՇԵԼ — Ռուբեն Գրիգորյանը *հուշում է*, թե ասեք – 304: գյուղխորհրդին ու մանավանդ օրիորդ Վրացյանին Շուշանը նյութ էր *հուշում* – 349: բայց մեր խիղճը *հուշեց* – 405:

ՀՈՒՇՎԵԼ — նրա թեկնածությունը Սանդրոյից ու եղբորից է *հուշվել* – 385:

ՀՈՒՊ ՏԱԼ — Հուպ է տվել սեղմվել — 407: պողոտաներին հուպ տվեց ու գլուխը թոռների գուլպայի վրա կախեց — 334:

ՀՈՒՍԱՊԻՐԻՉ — ու շատ հուսադրիչ պատասխան էին ստացել — 389:

ՀՈՒՍԱՊԻՐՎԵԼ — և շատ ուժեղ հուսադրվել էին — 389:

ՀՈՒՍԱԼ — բայց նաև թաքուն հուսացող կար՝ թե անշահ չի — 361:

ՀՈՒՍԱՀԱՍՎԵԼ — հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիկիկ ձեռները վար էր բերել — 374:

2

ՁԱԳ — Կատու էլ ունեին, այտա, կատվի ձագ — 314: օրը մի ձագ էր շաքրտում — 351: օրը մի ձագ էր շաքրտում — 351: ու ինքը կատվի ձագի նման շուլալվի — 347:

ՁԱԽ — հետո ձախ էր պտտում — 379: հիմա ձախ՝ Մելքսեանց ամայի բլրալանջին էին նայում — 390:

ՁԱԽՈՂԵԼ — պետական աշխատանքն ինչ իրավունքով էս ձախողում — 400: քանի որ նրա հասարակական գործունեությունը ձախողում էր — 396:

ՁԱԽՈՂԻ — Բայց մենք մեզ ձախողո՞ւմ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի — 273: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախողո՞ւմ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիկների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի — 319:

ՁԱՅՆ — բայց արտաքուստ ոչ մի ձայն, ոչ մի արտահայտություն — 339: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովնաթի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշուկ ստացավ — 354: ձայնը ճանաչեց — 298: դա Ասորենց տան ձայնը չէր — 326: Միմոնի պառավ ձայնը պատասխանեց — 343: Քո իրական առաջնորդը եթե քո եղբոր ընտանիքն ու գյուղի ձայնն է, էլ ինչո՞ւ էիր իբր թե առաջնորդ կարգում ինքդ քեզ — 280: Ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի վրա քո ձայնն էլ — 359: Ձայնն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում — 373: Օհո՛ւ. ինքը իր ձայնին ականջ դրեց ու չհավատաց — 326: Ձայնից ճանաչեց, «հա» արեց, ասաց — 373: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար — 294:

ՁԱՅՆ ՉՈՒՆԵՄ — հա, ախպեր, էս ձայն չունենւմ, չկամ — 280:

ՁԳԵԼ — անասունի ձմեռը կազմակերպված անցքներով մասին նշանաբանի պատասխանը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր — 378: Ջանդաղը խեղճացավ ու վիզը ձգեց — 275: Կարմիր ունքը ձգեց — 338: գլուխը ձգեց ասաց — 364: շեկ ունքը ձգեց — 365:

ՁԳՁԳԵԼ — տեսնում ու ասում ենք էս ինչու են ձգձգում — 369: բայց սա խոկում ու ձգձգում էր — 345:

ՁԳՁԳՎԵԼ — մեր մաքուր օդում որսի թաքուն մտով պիտի ձգձգվեր — 344:

ՁԳՎԵԼ — ետևից ձգված՝ շները հազիվ չէին կտրվում — 316:

ՁԵԶ ՏԵՍՆԵՄ — Դե ձեզ տեսնեն — 272:

ՁԵԹ — ձեթը կարտոլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց — 297: գլխին կտավատի ձեթով ձվածեղ են կապում — 408:

ՁԵՆ — մի ձեն, մի տնքոց հանեցի՞ մի ծպտացի՞ — 294: քաղցր բարակ ձեն ուներ — 391: Ձենդ — 294: չա՛արք, ձյենդ. ձյենդ կտրյե՛ — 299: — Ազդվեցինք, — ասաց, — ձենդ լսեցինք, Փառո — 339: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր զուտնադիմով ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա էս ընկել, չորհանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր — 300: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոջի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք — 305: Ձենը պատավել, մաշվել էր — 308: ձենը չգիտես որտեղ խեղդվեց — 391: մեր Մերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձենով գանգատվել ու լաց լինել — 283:

ՁԵՆԸ ԲԱՐԱԿ — Թիկունքդ չի բարակ, ձենդ է բարակ — 294:

ՁԵՆԸ ԵԼՆԵԼ — ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է դուրս եկել — 321:

ՁԵՆԸ ԿՏԲԵԼ — սպանության՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ — 356: ու ձենը հնազանդ կտրած կա — 381: ձենը-կտրած գնում է — 408: — Դե ուրեմն ձենդ կտրիր, — ասաց — 276: խեղճ որ ետ էս տվել՝ ձենդ ուրեմն կտրիր — 284: Կուգեմ, ձենդ կտրիր — 287: չա՛արք, ձյենդ. ձյենդ կտրյե՛ — 299: ասացին ձենդ կտրիր ու դաշտավարությանը կաց — 381:

ՁԵՆԸ ՊԻՆԴ — Քու ձենը միշտ եղպես պինդ լինի — 294:

ՁԵՆԸ ՓՈՐԸ ԳՑԵԼ — ու ձենդ փորդ գցիր — 337:

ՁԵՆ ՀԱՆԵԼ — ձեն չեն հանի — 305:

ՁԵՆ ՏԱԼ — դեմ-դիմաց ձեն տվինք Աղունից օճառ ուզեցինք — 363: երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե վռազիլ մի — 285: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար ձեն տվին — 290: Աբելին ձեն տվեք՝ գա — 354:

ՁԵՆ — բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձենդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն էս խոսում — 286: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձենդ պիտի քսես մազերին — 320: ձենդ էլ երկար է — 338: կմնաս ձենդ ծոցդ եղպես մոլորված — 356: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձենդ մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի — 286: նայեցինք տեսանք ձենդ դրել է խավար աչքի վրա ճակատին — 290: քարին դեմ է արել ու ձենդ մեկնած մոտենում է — 316: իսկ որ ձենդ բերում քսում էր մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնովի է — 320: Ձենը թարս բարձրացրեց — 339: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրքովանք, ձենը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել — 353: Ձենը դրեց պատշգամբի սյունին ու վերն նայեց —

371: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցքներու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու *ձեռք* ծոցին եկել գործկումի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: Ղեկավարի *ձեռք* գուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393: *Ձեռք* խփեց ասաց – 396: *Ձեռք* խփեց ասաց – 396: Բազրիքի վրա *ձեռք* շրխկացրեց ասաց – 397: Ջանդառա *ձեռները* մեկնում, խտտում պտտում նկարվածին վեր է բերում ուղիղ գետնին – 275: գնացել կեսրարի տանը *ձեռները* ծոցում նստել էր՝ թե տեսնող է եղել – 286: *ձեռները* ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները գոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: *ձեռները* դրեց չեղած կոնքերին ու «ախյի Ադո տուն» գնաց – 343: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ մինչև չթափվեցին *ձեռները* ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: սապոգների մեջ *ձեռները* քամակին կանգնած էր – 353-354: *Ձեռները* գուլպայի հետ գոգին՝ տխուր մնաց-մնաց ու ասաց – 364: հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիլիկ *ձեռները* վար էր բերել – 374: կալվոր կանայք շինողի *ձեռն* օրհնում էին – 349: *ձեռի* հացը Ջանդառը ետ դրեց – 319: այսինքն Ավետիքը, աչքերը փակում ու *ձեռի* փետը վրա է բերում – 408: էդ ի՞նչ ճիպոտ է *ձեռիդ* – 327: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը *ձեռին* կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: *ձեռին* հարսանքատեղից է բերել – 300: Թուղթը *ձեռին* Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: մյուսը *ձեռին* բռնած վագում ասում էր – 314: Խափան տրակտորի մոտ դարձիչը *ձեռին* նստած էր – 339: կացինը *ձեռին*՝ ձորից դուրս եկավ կովի ետևն ընկած – 344: երեխայի վրա դանակը *ձեռին* չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ – 348: Հալիվորը գոմեշի դնչակալը *ձեռին* – 352: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը *ձեռին* աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: Կախ-տված մսի մոտ դանակը *ձեռին* կանգնած էր – 368: ասաց ու կացինը կարծես *ձեռին* սպասեց – 369: պառկած տեղը ձկան պահածո էր կերել ու գիրքը *ձեռին* քնել – 375: լամպը վառած ու գիրքը *ձեռին* քնած էր – 375: պառկած կարդացել-կարդացել ու գիրքը *ձեռին* քնել էր – 375: ջաղուն երեխայի *ձեռներին*-տոներին-գլխին մածուն էր վրա տվել – 348: ու կենտրոնի դռանը բողբոջը *ձեռիս* նստած լինեմ՝ թե չայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: լսելը, երեխային *ձեռից* գցելն ու ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թոշելը մեկ եղան – 336: խոզի վրայով չեք-արինք ներս մտանք ու *ձեռից* բռնած դուրս բերինք – 362: Մեծ Ռոստոմը գրեմաստի ճիպոտը մեծ պեպեկոտի *ձեռից* վերցրել էր – 393: դանակը փորում խոզը *ձեռիցս* փախավ – 328: ու գյուղխորհուրդն սկսեց չորացած *ձեռով* ճակատը ծեծել – 360: Բազրիքը *ձեռով* ծեծեց, ասաց – 393:

ՁԵՌԱԳԻՐ — Միջնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ *ձեռագիր* ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ուներ – 339: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն *ձեռագիր* ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387:

ՁԵՌԱԳՈՐԾ — Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, *ձեռագործի նման*՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374:

ՁԵՌԱՅ — *ձեռաց* փող է պետք – 368:

ՁԵՌ ԲԱՐՁՐԱՅՆԵԼ — Եթե նայող ժողովուրդ չունենա՝ *ձեռ չի բարձրացնի* – 390: Համիկն ով էր՝ որ Ավետրքի վրա *ձեռ բարձրացներ* – 409:

ՁԵՌԸ ԲՈՆԵԼ — Թող խելք ունենար՝ հազար ստանար, *ձեռը* մենք *չենք բռնել* – 342:

ՁԵՌԸ ԳՅԵԼ — մեջքը կատաղած քոր էր գալիս ու *ձեռը* սրին էր *գցում* – 406:

ՁԵՌԸ ԴՐՎԵԼ — *ձեռը պիտի* մի բան *դրվի* – 304-305:

ՁԵՌԸ ՏԱԼ — մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց՝ թե դասատվի *ձեռը չի տալիս* – 285: իբր թե տնավարի խրատում ու կենտրոնի ու Տիգրանի *ձեռը չի տալիս* – 360: բերանը կապեց *տվեց ձեռը*, որ էթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: տոպրակը *տվեց ձեռը* – 313:

ՁԵՌԻՆ ՆԱՅԵԼ — Պահեստի դռանը Շուշանի *ձեռին նայող* ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354:

ՁԵՌԻՑ — լվի *ձեռից* տանը քնել չէր լինում – 351:

ՁԵՌԻՑ ԱՌՆԵԼ — Քեզավարի էդ ինչի՞ *չես* դանակը *ձեռից առնում* – 326: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի *ձեռից* դանակը *չէր առնում* ու թիկունքը խրում – 348: էս ի՞նչ ճիպոտ է, էս ի՞նչ երեխայի *ձեռից եմ առել* – 269: նրա խոսքն ու իրավունքը Մարիան *ձեռից* վաղուց *էր առել* – 370: Գրեմաստի ճիպոտը *ձեռից առավ* – 335: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմսդ *ձեռիցդ* դրա համար *առնեն*, չեն առնի – 397: էդ սուրբ դանակդ *ձեռիցդ կառնենք*, թիկունքդ կկոխենք – 349: Հալիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե՛ վախենում ես կուստոմսդ *ձեռիցդ* դրա համար առնեն, *չեն առնի* – 397: էս գյուղում խելքը գլխին ղեկավարություն լինե՛ր արձանագրություն կկազմեր ու հողը *ձեռիցդ կառնեք* – 374: *ձեռիցն առեք* – 334:

ՁԵՌԻՑ ԹՈՂՆԵԼ — տո շա՛ւ – ասել էին, – տո հիմար, բա որ եղպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, *ձեռիցդ թողեցիր*՝ եթե իրար համար եղպես մեռնում էիք – 413:

ՁԵՌԻՑ ՏԱԼ — Ասացին վարչի պաշտոնը Ծմակուտի *ձեռից տվել* ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390:

ՁԵՌՆԱՐԿ — մի ամսում բա դու չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի *ձեռնարկ* է – 383: այ թե ոնց է անտեղի *ձեռնարկ* – 384: բոլոր *ձեռնարկների վրա* կասկածում էր՝ թե անտեղի են – 386:

ՁԵՌՆԵՐԸ ԽԱՉԵԼ — ծանր ժամացույցը թևին, *ձեռները խաչած* սպասում է բարձեն – 402: *ձեռները* կրծքին *խաչեց* – 391:

ՁԵՌՈՎ — չեմ ուզում, ախպեր, իմ հարևանի տունը իմ *ձեռով* քանդվի – 383:

ՁԵՌ ՏԱԼ — էդ որբերի հացին *ձեռ չտաք* – 350:

ՁԵՌՔ — կարծես ուրիշի *ձեռը* լինի ու ճիպոտն ուրիշի ձեռքի լինի – 268: առակի ասածի պես սպասում էք մարդու տունը կրակվի՝ որ *ձեռներդ* տաքացնեք – 331: Կիսատ շիշը թևի տակ ու *ձեռքը* բերանին՝ Սոփին ասավ (Մյուսին) – 281: Հովրտի դպրոցական ճանապարհին *ձեռքը* բռնած երեք տարի տանում բերում էր – 295: ցեղեֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպեկոտը, հատկապես երբ դարաչին *ձեռքը* տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բոնցքելու է – 334:

Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, *ձեռքը* բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: մեր *ձեռքը* դնենք սեղանին ասենք – 384: ու ծանր ժամացույցը կապած սև *ձեռքը* կարճ նետել է ձորի վրա – 402: դասատուն *ձեռքը* կրծքին վստահեցրել էր՝ թե իր բացատրությունը անկասկած է – 404: և *ձեռքը* դրեց բազրիքին – 405: Նրանց տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ *ձեռքերը* գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: *Ձեռքերը* գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր նման ճաճապցրեց – 273: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, *ձեռքերը* գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: *ձեռքերը* գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: Եվ *ձեռքերը* կապույտ կոստյումի գրպանում՝ ավարի միջից դուրս եկավ – 281: քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Մամկուտի *ձեռքերը* թուլացրել է – 302: պարտադիր պիտի գնացվեր, տեսնվեր, *ձեռքները* մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր – 314: *ձեռքերը* թափ տվեց – 314: *ձեռքերը* գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպեկոտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեռ նայում էր – 325: *ձեռքերը* կրծքից չիջեցրեց էլ – 334: աչքերը ճաճապցրինք ու *ձեռքերը* տարածեցինք – 335: մայրը ծիծաղում, *ձեռքերը* կոնքերին հպարտ քրքում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351: Շուշանը գրկել, կողքերն ու *ձեռքերը* մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: *ձեռքերը* Շուշանի բռնած ջրով չլվաց – 355: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ *ձեռքները* արագ գցում ու վռագ ճկոցնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: գուզված-գարդարված, *ձեռքերը* գրպաններում գալիս էր – 390: ու *ձեռքերը* ետևին ետուառաջ քայլեց – 391: մեր *ձեռքն* ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է ճիպոտը պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: Վիզը խեղճ-խեղճ ծած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Սամբրդանդ *ձեռքն* այդպես հեռու պահել – 313: *ձեռքն* այդպես մեկնված էր – 334: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ *ձեռքերն* արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: *Ձեռքերն* ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415: կարծես ուրիշի ձեռք լինի ու ճիպոտն ուրիշի *ձեռքի* լինի – 268: Եկավ կանգնած տեղը ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, *ձեռքի* ճիպոտը տեսավ, ասաց – 269: *Ձեռքի* տոպրակը շարժեց ասաց – 327: *Ձեռքի* ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի վրա պտտեց, ասաց – 328: *ձեռքի* դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349: Շուշանը *ձեռքի* գործը թողեց – 366: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր *ձեռքին* երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, *ձեռքին*՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: նոր կոշիկները *ձեռքին*՝ նրա երեխան անկողնում թաթիկները պար ածավ – 271: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը *ձեռքին* գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը *ձեռքին* ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը եղպես էլ կար – 309: Այա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի *ձեռքին* թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: *ձեռքին* սանձ ու տակին թամբ չունի ու խմած է – 318: ծանր դարձիչը *ձեռքին* նստել ու նայում էր – 338: բայց վախեցավ նավթը *ձեռքին* մտնել մեղվանոց – 351: ամանը *ձեռքին* այդպես շփոթված թողեց ու գնաց իր դռանը լվացվելու – 355: ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպեկոտի *ձեռքին* կլինեին – 380: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա *ձեռքին* մնացել էր գուտ հինգ ռուպե. ոչ ավելի – 411: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը *ձեռքներին*՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին էդքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: բաժակը *ձեռքից* ընկնում էր – 311: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին *ձեռքից* խլի – 325: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի պողը բռնի կամ հալիվորի *ձեռքից* խոտի եղանը առնի՞ – 402: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո *ձեռքով* պիտի խմեցնես... – 273: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին *ձեռքով* ասել էր գնա – 295: խմում, բերանը *ձեռքով* սրբում ու, ոչ հազալ ոչ բան – 309: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր *ձեռքով* գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: հին բեկի նման *ձեռքով* ասաց արի էստեղ – 331: *ձեռքով* ասաց արի էստեղ – 333: Շուխն աչքից *ձեռքով* հեռացրել, ասել էր – 411: Երեք օրում ճիպոտը Ջանդառի *ձեռքերում* լավ փափկել էր – 317: չնայած Ջանդառի *ձեռքերում* տաշածից էլ լավ հղկվել էր – 335: ոսկրախաղերով-խաղերով, դանակը *ձեռքիդ մեջ* խաղացնելով պիտի մանրես – 274: Գրեմաստի ճիպոտը *ձեռքերի մեջ* ոլորելով անտառից դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: *ձեռքներին տակ* մի քսանհինգ-երեսուն աշխատող ունեինք – 382:

ՁԵՌ ՔԱՇԵԼ — թե չէ Հախպատն ինքը զգվել ու *ձեռ էր քաշել* մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: *ձեռ էր քաշել* Մամկուտի ապագայից էլ ու իր անձնականից էլ – 386:

ՁԵՌՔ ԲԱՐՁՐԱՅՆԵԼ — որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Մամկուտի ինքնուրույնության վրա *ձեռք չի բարձրացնելու* – 303:

ՁԵՌՔԵՐԸ ԽԱՉԵԼ — այսինքն համաձայն էին դափնիճում նստել ու *ձեռքները* կրծքներին ինքնամեծար *խաչած*՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ծայտալ – 396:

ՁԵՌՔԸ ԳՐՊԱՆՆ ԵՐ ՄԱՐԵԼ — և *ձեռքը գրպանն էր տարել* ու իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ երեքնոցը – 269:

ՁԵՌՔԸ ԹԱՓ ՏԱԼ — բայց Սանդրոն *ձեռքը* Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա *թափ էր տվել*, ասել – 299:

ՁԵՌՔԸ ՄԱՏՆՎԵԼ — կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրոսից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ *մատնվում են* հովտեցիների *ձեռքը* – 380:

ՁԵՌՔԸ ՏԱԼ — բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը *ձեռքներն էր տալիս* ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու –

385: Չգիտեն, որ ավելը *ձեռքներն են տալու* ու հավաքարարության տակ կոխեն – 373: արնաքամ Տեղեմաքը փափուկ ժպտալով իրեն *տվել է* իր սպանիչների *ձեռքը* – 316: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի *ձեռքը տար* կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307:

ՁԵՌՔԻ ՀԵՏ — պահեստի եղած-չեղածից *ձեռքի հետ* երեք որբին կպահի – 288:

ՁԵՌՔԻՆ — քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա *ձեռքին* էին, յուղուպանիրը – 299: իսկ կենտրոնի *ձեռքին* մի դատարկ կնիք էր – 299:

ՁԵՌՔԻՅ — Կնոջ *ձեռքից* մի երկու կուռ էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274:

ՁԵՌՔԻՅ ԱՌՆԵԼ — գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի *ձեռքից առնել*, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: Ամուսնու *ձեռքից* բաժակն *առնելու* այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: կենացի խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի ու բաժակը *ձեռքից առնում էր* – 309: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողբոջով գործկումը *ձեռքից առել էր* – 335: Հովիտը *ձեռքներից* կնիքն *առել էր* – 377: Անտառապետությունը Տիգրանի *ձեռքից առել* տվել էին մի թոքախտ վաստակավորի – 344:

ՁԵՌՔԻՅ ՏԱԼ — *ձեռքից* այդքան հեշտ պաշտոն *չեն տալիս* – 400:

ՁԵՌՔ ԽՓԵԼ — շատ լավ էլ կարող էր *ձեռք խփել* ու ցատկել – 333:

ՁԵՌՔՈՎ — թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր *ձեռքով* Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սովին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրեկին էր հանձնել նորահարսի *ձեռքով*, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ *ձեռքով* մեր սրբի դռանը մատաղ լինեք – 352: նրան ներս կգցեն թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու *ձեռքով* ծեծիր – 361: համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ պեպետուն է, կամ իր *ձեռքով* է տրվելու Հովիտ – 366:

ՁԵՌՔ ՏԱԼ — իսկ կարտովին բոլորովին *ձեռք չէր տվել* – 374:

ՁԵՎ — վախեցան ու, թերթերից ու հեռուստացույցից *ձև* էին սովորել – 400: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ *ձևի* է – 278: Իրեն հազար *ձևի* պաշտպանեց – 287: երկու *ձևով* էլ շատ էր սագում – 269: փորտոփքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի *ձևով* նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի ու մի որևիցե անհասկանալի *ձևով* մերժվի – 403-404:

ՁԵՎԱԿԱՆ — Ածուխշինողանց խեղճի կողոպուտը *ձևական* էր եղել – 410: Բայց սրա դժբախտ մահով *ձևական* կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410:

ՁԵՎԱԿԵՐԱԿԵԴՆ, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: Այստեղի լեզվով չկարողացավ բողբոջ *ձևակերպի* – 342:

ՁԵՐԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումբի, *ձերբակալությունների* ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:

ՁԵՐԸ (փոխանություն) — Ինչ անենք թե *ձերն* է եղել – 333: *Ձերն* էր է – 368: իրավունքը հիմա *ձերն* է – 400:

ՁԵՐՈՆՔ — Ղեկանու Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, *ձերոնք*՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: *Ձերոնք* որ փախչում են՝ իրենցից են փախչում – 329: *Ձերոնք* էր ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: Էստեղ գնահատվողը մենակ դուք ու *ձերոնք* են – 329: էլ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՞, շշնջաց, *ձերոնք* իսկի չեն էլ գնում – 348-349:

ՁԻ — Ասացին՝ ի՞նչ *ձի* – 271: Ծիծաղեց ասաց՝ ես էլ եմ ասում, ի՞նչ *ձի* – 271: Ի՞նչ *ձի* – 275: Ձին, հասկանում ենք, ամեն տեղ *ձի* է – 277: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ *ձի* չէ՞ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը *ձի* նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը – 285: *ձի* չնստեց – 290: Ուրեմն եթե *ձի* ունենայինք ու պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին *ձի* ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ *ձի* չի տեսել – 318: խի՞ չես ինձ համար Ռոստոմի ձիուց մի *ձի* առնում, այնպե՜րիկ – 319: Էս տեխնիկայի դարում ի՞նչ *ձի* – 319: Հովրեցի գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը *ձի* կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: սարերում հրեն քանի անտեր *ձի* էր խրխնջում – 387: *ձիդ* քշած գործուղվիր – 346: գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը՝ երեք *ձին* – 268: Թե նկատել եք՝ *ձին* եկել է – 271: բայց որ *ձին* երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ էդ երգվելու բան չի – 275: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն *ձին* կորցրել էր – 277: *Ձին*, հասկանում ենք, ամեն տեղ *ձի* է – 277: ավտոն լավ է, բայց մեր *ձին* – 278: *ձին* դրկեց Նավ-ուրթ՝ Ավագի ու Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: *ձին* դնչից է խեղճանում – 318: երբեմն մենք ազատ ու *ձին* բարձված ենք քաշել – 318: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձված ենք եղել *ձին* էլ ու ինքներս էլ – 318: *ձին*, որ քուտակը ետևից դուրս եկավ, ճանաչեցինք – 319: *Ձին* կորած էր – 327: *ձին* պատրաստ կապած՝ զազազա՞ սպասում էր թոքախտավորի հատնելուն – 344-345: օտար *ձին* իբր քացի չէր տալիս – 351: բայց արդեն *ձին* քաշելով գնում էր – 351: սարի *ձին* իհա րկե՞ սարվորինն է – 394: հետո Դարպասաձորում *ձին* քշել ետևից նորից է հասել – 406: Լեզգին կատաղել, *ձին* ետևից մտրակել ասել է՝ սանին աթաաըն, հորդ քյալլեն – 407: Ծմակուտի վերջին *ձիերը* – 276: *ձիերը* Նավ-ուրթից այս կողմի վրա իջան, բաց լանջի խանձկուտներում էին – 278: ու որ *ձիերը* գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդաղը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: Նծույգ-*ձիերն* ու իշխանադուստր աղջիկները՝ կոտած շահին – 406: Իրենց գլուխն էլ հողեմ, իրենց *ձիու* գլուխն էլ – 277: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, *ձիու* վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ *ձի* չէ՞ *ձիու* հին

ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան *ձիու* լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կախում էր – 285: ասավ *ձիու* ոտնափոխից գլուխս կցավի – 290: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-*ձիու* գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: Արկանք խոտհարքների գլխին նստած երգ էր կապում, թե՛ *ձիու* հին ժամանակներից կար – 318: հետո, որ Ջանդաղը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, *ձիու* սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: Երեսը *ձիու* գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտորը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: *Չիու* կրծքով մեկ խոխոաց ասաց – 336: քարաղը թևատակն առավ ու *ձիու* սանձը քաշելով գնաց գլուղամեջ – 351: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն *ձիու* ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոչակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի բուպե առաջ ընկավ – 389: մի խոսքով Լեզգին *ձիու* ռեխը-տված բերում ասում է կոխ ես բռնելու – 407: Ջանդաղս գլուխը տակն է տալիս թոցնում *ձիուն* – 275: Ջանդաղս ուսը դմակի տակն է տալիս ու թոցնում *ձիուն* – 275: Ջանդաղը էդքան մեկ-մեկ խոտել դրել է *ձիուն* – 275: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի *ձիերին* ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լա վ պտտվում – 268: Բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի *ձիերին*, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառների պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: խի՞ չես ինձ համար Ռոստոմի *ձիուց* մի ձի առնում, ախպերիկ – 319: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին *ձիուց* վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թոչում – 346: Շիկաբաշին *ձիերից* ջոկեց – 317: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր *ձիով*, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լա վ պտտվում – 268: բոլորս ենք *ձիով* տեղ գնացել – 318: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ *ձիերով* եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281: գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծմակով խփվել ենք *դեպի* Նավ-ուրթի *ձիերը*՝ երեք ձին – 268: Բայց մեր խոսքը *ձիերի մասին* չէ – 278: նրա Տիգրան միլիցիա հայրը կարմիր *ձիու վրա* գազագեց – 287: ձին դրկեց Նավ-ուրթ՝ Ավագի ու Սիմոնի *ձիերի մոտ* – 291: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու *դեպի* *ձիերը* գնաց – 315: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից դուրս եկավ *ձիերի մոտ* – 317: էնիքը, էդ ո՞նց է *ձիու ժամանակ* ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: *ձիու վրա* Օսեփանք չեն, մերոնք են – 319: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտորը գլխով արեց ու *ձիու նման* խոխոաց – 334: իսկ մեր վարքը ուրիշի *ձիու պես* մեր տակից փախչում էր – 362: ուսի վրայով *ձիու նման* խոխոաց՝ հը՛ը – 366:

ՉԻՎՈՐ — կարմիր *ձիավոր* միլիցիայի գործով Տիգրան պապը գործուղվել գալիս է – 348: նրա *ձիավոր* հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլիս կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի *ձիավոր* հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ նստեց – 356: Բայց *ձիավոր* Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: կարմիր *ձիավոր* քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս *ձիավոր*-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառ էր եղել – 359: խոզը շալակը տված ու ինքը ետևից *ձիավոր* Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: մեր հանդապահությունը մեծ պեպենտոր կդարձնի *ձիավոր* պաշտոն – 380: նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթընանց *ձիավոր* ատրյադի ոտի տակ կորել են – 413: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազագում, խոնվում, անցորդ *ձիավորին* ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թոչում – 346:

ՉԻՎՈՐՎԵԼ — ուզում է Օմակուտ *ձիավորված* ազդեցիկ մտնի, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315: թող *ձիավորված* թոչի դուրս գա – 315: *Չիավորված* դուրս եկավ սարը (Վարդոն) – 319: հիմա ուսուցչանոցից կրակոց էր լսում ու *ձիավորվում էր* – 361: գիտակցաբար միջնեկի անունը խաղացրեց, որպեսզի դեր կենտրոնում *ձիավորվի* – 346:

ՉԻԹԵԼ — Նրա կոխ-կալողին *ձիթել* ու կանգնեցրել էն – 406:

ՉԻԹՆԱՆՔ — Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ *ձիթհանքի* գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350:

ՉՄԵՆ — էս է *ձևեն* է գալու – 278: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս *ձևեն* էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու զիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով *ձևեն* ենք ապրում – 311: Հազա՛ր ուրթ հարիր ու քառասունո՞ւ փնը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի *ձևենը*, Մեծ հովըտեցին կնկա մեծ շառի եկավ – 299: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց *ձևենը* հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բա *ձևենը* դու ի՞նչ ես ուտելու, այ որդի – 374: անասունի *ձևենը* կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատասառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: *ձևենը* դեմդ է ու գոմերդ սարքին չեն, մի՛ն՝ ասա – 399: Օմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու ձովըտի իշխանության ներքո էլ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի *ձմռան* լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներին – 310: Փայտը. *ձմռուկ* պաշար փայտը հավասար սղոցված դարսված էր – 326: իրենն են բոլոր

չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Միմոնի դռանը դարսված *ձմեռվա* փայտը – 334-335: սարսափի *ձմռան* մի գիշեր լակոտին բերել մեր տանը քնեցրել էինք – 346-347: Էնիքը՝ քու *ձմեռվա* մասին դու ի՞նչ ես մտածում – 374: *մինչև ձմեռ* տղերքին հարևանություն էր անելու – 297-298: Հողը կտրել, *մինչև ձմեռ* երկու ամսվա կացարան էին բացել – 298: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե *մինչև ձմեռ* հետաձգենք – 311:

ՉՄԵՌԱՅԻՆ — Բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի *ձմեռային* պահակությունից էլ – 379:

ՉՄԵՌԱՆՈՑ — Գիշերը նրա չոբանը *ձմեռանոց* գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: Թե էս գոմերը պիտի քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրսի *ձմեռանոց* գոմերը մեծացնենք – 306: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու *ձմեռանոցների գլխով* Նավ-ուրթ – 278: Ասացին գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ *դեպի ձմեռանոցները*, Բայց ոչ – 402:

ՉՄԵՌԵԼ — Դազախ *ձմեռելուց* եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332:

ՉՄԵՌՈՒԿ — ուրեմն գրկած մի *ձմերուկ* – 269: Հրեն-հա ա, վեց հատ *ձմերուկ* էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում ունեք – 272: ու հին գերեզմանների մոտից *ձմերուկը* գրկից գլորվեց – 269: Բայց կարողացավ բռնել դազախի հաստակեղև, մուգ կանաչ, համարյա թե սև *ձմերուկը* – 270: Խեղճ նորահարսի վրա, *ձմերուկը* չնայած Սոփին էր կտրել, բարկացավ – 274: Թեվանի՝ Մյուսի նորամանուկը *ձմերուկի* միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: Քնաթաթախ կոտած կարմիրը շեղակի ընդառաջ թռավ *ձմերուկին* – 270: հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց *ձմերուկի հետ* – 270: թե ուրեմն չի կարելի երեխային այդպես *ձմերուկի մեջ* կորցնել – 274:

ՉՄՌԱԽՆՉՈՐ — հիվանդ երեխաների վրա պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի *ձմախնձոր* թողներ – 352:

ՉՅՈՒՆ — Ջանդանն ու մենք խոտի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր *ձյուն* գար – 324: *ձյունը* ճղած սարից ինչպես եկել՝ ճոքերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելեֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած *ձյունը* դեռ ո՛ւր էր – 324: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած *ձյունների մեջ* քնած է եղել – 300: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելեֆանով ծածկված, որ *ձյան տակ* չմնա, չնայած *ձյունը* դեռ ո՛ւր էր – 324:

ՉՈՂ — իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի *ձող* փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Միմոնի դռանը դարսված *ձմեռվա* փայտը – 334-335: *ձողի պես* ուղիղ՝ Շուշանը նրա առջևով անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357:

ՉՈՐ — հիմա *ձորը* կընկնի – 279: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք *ձորը* ու քարը ձեռին կանգնած է, Բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս *ձորը* մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է էս *ձորը* – 308: չո՛ւ արինք լանջերից թափեցինք *ձորը* – 321: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի *ձորը* մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: մտավ *ձորը* – 330: մի պայթյուն՝ որ սարը *ձորը* գցեր ու տեղը կալ աներ – 355: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլոլ էտ *ձորն* ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Տաշքենդ լինենք, Դազախ ճամփորդության թե գործկոմի թև-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը էս *ձորն* է – 308: գրեմաստու թուփը չէր եղել *ձորն* էր ընկնելու – 314: *ձորն* անցավ Շուշանը – 360: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի *ձորի* տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլոլ էտ *ձորն* ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: այս *ձորի*, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, էս քո – 309: ու, որ այգու մյուս դռակին էր հասել, *ձորի* պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, *ձորի* մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: սա *ձորի* սղոցարանից՝ ֆերմայի ցամքարը – 387: *ձորի* կաթնագործարանից էլ շտապ պանիր էին տանում – 388: Նավի մյուս երեսի *ձորից* արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի թուփ կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: եկել է, էն թշնամի *ձորից* ուրեմն դուրս է եկել, եկել հայրենիք – 277: Հայրենիքն ուրեմն քաշել է՝ ասաց, – էն *ձորից* հանել է – 277: Ժողովրդական զգվանքի ու արհամարհանքի անդունդ *ձորից* Սիրուն Թեվրեկին հանում էր – 286: *ձորից* հանելու ու սարերով-սարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: գամփոի հաչոցը հիմա Մեղրակի տան ներքևի *ձորից* էր գալիս – 326: կացինը ձեռին՝ *ձորից* դուրս եկավ կովի ետևն ընկած – 344: էս *ձորից* դուրս ենք գալիս – 353: հեռու *ձորերից* աղբյուրը բերել էին իրենց դուռը – 328: և որպեսզի նրա հուշերը մեր *ձորերից* առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճուպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով գլուխը որևէ *ձորում* պահում էր – 285: Թեվանը *ձորում* դեռ կանգնած էր – 293: Արգուտինակիների կառավարիչը ներքևի *ձորում*, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու էտ է տարել – 406: Շվվացրեց, այսինքն թե *ձորերում* ո՞վ կա – 316: ու լսած է եղել, որ հեռու *ձորերում* փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ճորտ – 405: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից *ձորի* ու ձմեռանոցների *գլխով* Նավ-ուրթ – 278: նրանց արահետը *ձորի հետ* իջնում, քարից ու թփից մի կողմ էր կենում – 355: ու ծանր ժամացույցը կապած սև ձեռքը կարճ նետել է *ձորի վրա* – 402:

ՉՈՐԱԳԵՍ — Անուշի-Սարոյի մըտով իջան *Չորագես* – 293:

ՉՎԱԾԵՂ — զլխին կտավատի ձեթով *ձվածեղ* են կապում – 408: այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուղ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ *ձվածեղի* չեմ մտնի – 356: *ձվածեղի* հուռը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408:

ՉՎԱՐԱՆ — *ձվարանի* ճողվածքավոր, ճողվածքը եղանի գոռից լցված հալիվորին ասել է — 402:

ՁԴԻ — Տիգրանը կարգադրեց մորթել ու միսը ժողովրդին *ձրի* բաժանել — 354:

ՁԴԻԱԿԵՐ — որովհետև ինքն աշխատավոր էր, նրանք՝ *ձրիակեր* — 387:

ՁՈՒ — ուսով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով *ձվանը* ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի — 407: բռնել ու քիթը ջնջխված, ականջը կերված, *ձվանը* ջարդված արյունվիկ կանգնել է — 407: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման էծը կթելը, հավերի *ձուն* գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին — 340: որձկաճուտը *ձվումն* է նշմարվում — 385:

ՁՈՒԼԱՐԱՆ — քեզ ու տղայիդ վերցնում եմ *ձուլարան* — 384: տասն ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու *ձուլարաններին* չեն բավարարել — 383: ու *ձուլարանում* խաշվող բանվոր չենք — 385:

ՁՈՒԼՎԵԼ — Քանի որ արդեն պատրաստի *ձուլված* դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում — 379:

ՁՈՒԿ — տնից-տեղից կտրված՝ պահածո *ձուկ* էր ուտում ու քնում էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած — 344: մեջը *ձկներ* լինեն ու ափին ծաղիկներ — 302: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո *ձուկը* կարտոլի հետ ուտեր — 375: պառկած տեղը *ձկան* պահածո էր կերել ու գիրքը ձեռին քնել — 375:

Ղ

ՂԱԶԱՆ (հասարակ անուն) — բայց կարողացավ բռնել *ղազախի* հաստակեղն, մուգ կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը — 270:

ՂԱԶԱՆ (հատկանուն) — Ջանդաղը՝ *Ղազախ*, տղերքը մեր հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին նայել — 298: գնաց *Ղազախ* — 299: բայց Սանդրոն ձեռքը *Ղազախ* մեր նախանձ հայերի վրա թափ էր տվել, ասել — 299: Տաշքենդ լինենք, *Ղազախ* ճամփորդության թե գործկոմի թեր-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը էս ձորն է — 308: *Ղազախ* ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են — 332: *Ղազախը*՝ Ադրբեջան, մենք՝ իբր թե Հայաստան — 301: Ջանդաղի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ *Ղազախի* ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը — 270: (*Ղազախի* ու Կենտրոնի մորթարանները մոռանանք) — 277: ձեթը կարտոլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև *Ղազախի* հացի հասնելը ժողովրդին պահեց — 297: Ու *Ղազախի* ճամփան էր ցույց տվել — 301: *Ղազախա* Սալահվի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջկոմ Գրիգարյանին ո՛րտեղից է ճանաչելու — 301: *Ղազախի* թուրք կլինեք թե մեր Հովվոտի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ ետ էին քաշում — 353: *Ղազախի* թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին — 360: գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ խփում ենք՝ Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչեյով, *Ղազախով*, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում — 268: Ասավ. — Դիլիջանից ու *Ղազախից* հետ աշխարհը պտտել եմ — 280:

ՂԱԶԱՆԵՑԻ — Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ *ղազախեցի* թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է — 318: ինչո՞ւ էս ստիպում՝ որ գնամ մի *ղազախեցի* անլեզու բերեմ էստեղ չորան — 400:

ՂԱԶԱՆԵՐ — Բա եղպես սարի՞ց ե՞ն գալիս թե Դիլիջաններից ու *Ղազախներից* — 327:

ՂԱԼԱԶԻ — Արա, էս մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն է՛մ՝ որ *Ղալաչու* խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովվոտի պահեստների հրշեջը — 297: եթե Հովվոտը Ղալաչուց ու *Ղալաչին* էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար ղարաբաղի — մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են — 303: եթե Հովվոտը *Ղալաչուց* ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար ղարաբաղի — մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են — 303:

ՂԱԶԱՂ — այսինքն թե *ղաչաղների* ու վայրենության ժամանակները խոր հնում են մնացել — 311:

ՂԱԶԱՂՈՒԹՅՈՒՆ — անհետացումն, ասել է, Վաթրնանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կրնկնի *ղաչաղության վրա* — 413:

ՂԱՐԱԲԱՂ — եթե Հովվոտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ *Ղարաբաղից* է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար ղարաբաղի — մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են — 303:

ՂԱՐԱԲԱՂՅԻ — եթե Հովվոտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար *ղարաբաղի* — մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են — 303:

ՂԱՐԱԶԻ - *Ղարաչի* մոր դռնից մեծ պեպենոտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն — 325: մանավանդ *ղարաչի* մոր դռանը մենք կգնա՞նք նրա դաժան ոտը — 333: *ղարաչի* երեսը կարմրեց — 343: անձիծ-անքամակ մի սև *ղարաչին* երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց — 279: Մեր սև *ղարաչին* այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը — 291: դե մեր *ղարաչին* էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել — 292: էդ էլ մեր եղբոր *ղարաչին* չէր հավանել — 292: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև *ղարաչին* ձեռքով ասել էր գնա — 295: Խախտուկա հարսն ու *ղարաչին* իրար լեզու չեն հասկանում — 295-296: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր *ղարաչին* սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319: սև *ղարաչին* որևէ տեղից թերևս թաքուն նայում էր — 325: սև *ղարաչին* մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չզավթեր մեր խակ արբունքը — 332: Սև *ղարաչին* ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ

արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: *Ղարաչին* ավեղ-ցփեղ խոսեց – 332: *ղարաչին* ծիծաղեց ասաց – 333: սև *ղարաչին* պատշգամբում նստած ժպտում ու գուլպա էր գործում – 334: Սև *ղարաչին* գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենոտը, հատկապես երբ *ղարաչին* ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: բայց ահա սև *ղարաչին*, թախտի վրա գուլպան գոգին շփ-շիտակ նստած, մի թուպե երանության տրվեց – 336: *Ղարաչին* իր նման մի տեսակ սիրելով անիծեց ասաց – 337: *Ղարաչին* մտածեց-մտածեց – 337: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած *ղարաչու* արանքով, ասել – 311: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ *ղարաչու* ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: *ղարաչու* հարևանությունն, այնուամենայնիվ, առանց հետևանքի չի անցնում – 319: դեմ-դիմաց սև *ղարաչու* դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենոտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: առաջը *ղարաչու* տունն ու մեծ պեպենոտն էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: Սև *ղարաչու* դռանը մեծ պեպենոտը փոքր տնկած կանգնած էր – 331: Թեվանին գուգել ու մեր *ղարաչուն* արհամարհել էր – 292: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ եղպես ապահով ու լաչառ *ղարաչուց* իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև *ղարաչու առաջ* է եղել – 334:

ՂԵԿ — նաև Ռոստոմն ինքը բշտել չգիտեր ու *դեկն* ուրիշի չէր վստահում – 389: քո *դեկն* իրենք են վարում – 398:

ՂԵԿԱՎԱՐ — Տարած *դեկավար* պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք եղ հաշվիլը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափունկ սապոզները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գզում – 298: Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ Մանդրո Վաթինյանի *դեկավար* ընթացքը մոլորեցներ – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու *դեկավար* մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի բույրը – 299: մի տնտեսություն ու գլխին մի մեծ *դեկավար* է լինում – 304: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու *դեկավար* ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր *դեկավարից* ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *դեկավար* շաքրում լուռ կանգնած էր – 322: մեծ ժանգոտը չգիտեր ինչ *դեկավար* – 339: բայց գիտեր՝ որ ինքը *դեկավար* է լինելու – 339: հոր չհագած սապոզները հագին կանգնած սպասում էր մեծանա *դեկավար* դառնա, ասի – 353: *դեկավար* իր հասակը լատանի տակով անցրնելու չկոացրեց – 372: *դեկավար* հայացքը այգու վրա պտտեց – 374: դուք էնիքը՝ եղպես պատրաստի *դեկավար* – 376: նրա գործարար արագությունն ու *դեկավար* առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378: կենտրոնի *դեկավար* ներկայացուցչի առաջ նա Հովրոսի *դեկավարներին* անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: կաթնապարանքային ֆերմայի *դեկավար* հաստիքն էլ այստեղ չէր – 379: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված *դեկավար* է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: Թեվըլի *դեկավար* Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381: հեռացել համարի ծայրին էր կանգնել և համարի *դեկավար* ու ախպեր չէր – 381: ու երևակայի մի տասնհինգ-քսան բանվորի վրա *դեկավար* կկարգեին – 382: *դեկավար* էք, ի՞նչ արգելք էք մտածել – 391: *դեկավար* ես – 392: *դեկավար* ես – 393: Ֆերմայի *դեկավարը* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրն էր – 285: ֆերմայի *դեկավարը* դեռ ինքն էր – 288: *դեկավարը* դուք էք – 375: քանի որ *դեկավարը* ես չեմ – 375: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների *դեկավարը* և փռան վարիչը – 380: Կենտրոնների *դեկավարության* առաջ տեղական *դեկավարները* նրան չճանաչելու են տալիս – 415: Երկրորդ Ռոստոմբեգը հովիվների անմիջական *դեկավարն* էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների *դեկավարն* էր լինելու, ավելի դենը՝ հովրոսեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: չէ՛ որ քո *դեկավարներն* են – 398: *դեկավարի* ձեռը զուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու մի աչքը կույր պիտի լինի – 393: Մեր համեստ կարծիքով *դեկավարի* *դեկավարությունը* պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության *դեկավարների* թաքուն գործարքներից է – 410: կենտրոնի *դեկավար* ներկայացուցչի առաջ նա Հովրոսի *դեկավարներին* անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու *դեկավար* ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր *դեկավարից* ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *որպես դեկավար* դուք էք այդպես շարված – 375: դաշտավարության *դեկավարի հետ* իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փսսում էր – 381: Դաշտավարության *դեկավարի առաջ*, երբ նա այստեղ դարձցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381:

ՂԵԿԱՎԱՐԵԼ — կանգնել *ղեկավարում էս* ու տեղյակ չես — 392: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթոնք տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերը պատշգամբում կանգնած *ղեկավարում է* — 396: Բայց այնքան երկար *էին ղեկավարել*, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են — 400:

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — էս գյուղում խելքը գլխին *ղեկավարություն* լինե՛ր՝ արձանագրություն կկազմեր ու հողը ձեռքից կառնե՛ր — 374: Այդպես *ղեկավարություն* չի փոխվում — 400: Բայց գյուղի *ղեկավարությունը* մեծ Սոփնին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը — 288: Կենտրոնի *ղեկավարությունը* — 296: Բայց կենտրոնի *ղեկավարությունը* մեր բողոքից առայժմ զգուշանում էր — 377-378: ու եթե կենտրոնի *ղեկավարությունը* հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է — 379: ու մանավանդ *ղեկավարությունը* բուն ծմակուտեցի լինե՛ր — 387: Բայց միջնեկ Սեվանն ասում էր իմ *ղեկավարությունը* Հովվտից թող ինձ կարգադրի — 389: որ ժողովուրդը քու *ղեկավարությունը* քննադատում է — 392: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ բոլորից մտածեց հենց ֆերմայի *ղեկավարությունը* խլել — 395: էդ արդեն անասնապահության *ղեկավարությունը* զավթելու պատրաստի ծրագիր էր — 399: էս ձեր *ղեկավարությունը*, էս էլ ձեր աշխատավորը — 400: իսկ նրանց *ղեկավարությունը* եկել մեզանում չոբանի տեղյակ էր անում — 401: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի *ղեկավարությունը* պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի — 405: Հովվտի *ղեկավարությունն* ասել էր սա տնտեսվարություն չեղավ — 379: մեր հովվտեցի *ղեկավարությունն* էլ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը — 382: Չասացին ժողովրդի առաջ *ղեկավարությունն* իրար վարկաբեկելու իրավունք չունի — 395: Թե՛ էս *ղեկավարության* անուն չեմ տվել — 296: կենտրոնից *ղեկավարության* եկած ժամանակ այստեղ Մմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսել ու հավանել էր — 371: Մելիք Սմբատիչի ու համարի կենտրոնի ամբողջ *ղեկավարության* ոտքը քեռու արմատի վրա է — 379: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Մմակուտի *ղեկավարության* առաջին ու վերջին խնդրանքն է Հովվտի առաջ — 403: քանի որ պետական տնտեսության հոգսը *ղեկավարությանն* է այլ ոչ թե դպրոցական երեխային — 320: մեկ էլ էն՝ որ Հովվտի *ղեկավարությանն* այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն — 381: Բայց առհասարակ ամբողջ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, ն՛ ալարից էտ-բերվածը, ն՛ պետական-սովխոզային՝ բոլորը կենտրոնների *ղեկավարություններին* էին — 296: *ղեկավարությունից* էլ էին երեխայի պես ամաչում — 355: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը *ղեկավարությունից* խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է — 375: *ղեկավարության* առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք — 305: որպեսզի հատկապես չհավանի և տեղի *ղեկավարության* առաջ հարցում դնի — 375: սա էլ Հովվտի *ղեկավարության* մեջ է կանգնում — 379: ժողովուրդն իր *ղեկավարության շուրջը* կհավաքեր ու չէր ցրվի — 387: էտ եկավ ու անցնելիս իր խոր հարցը նետեց *ղեկավարության* մեջ — 391: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից *ղեկավարության վրայով* դեպի ակումբի ճակատը — 396: — Ի՛նչ էս, արա,— ասաց,— իր *ղեկավարության դեմ* ժողովրդին գրգռում — 400: Կենտրոնների *ղեկավարության* առաջ տեղական ղեկավարները նրան չճանաչելու են տալիս — 415: *ղեկավարությանը* համար տակը բան չես թողել — 415:

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒՄ — Որովհետև *ղեկավարման* ջի դ չունես — 397: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ մեր *ղեկավարման* ջիղը քեզ դուր չի գալիս — 397:

ՂԵԿԻՆ ԼԻՆԵԼ — եթե *ղեկին չի լինում* ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է — 340:

ՂԵՎԱՆՏ — *Ղեվանտի* օձիքը, ոչ, քառասունմեկ թվի հունիսի քսաներեքին է հավաքել — 284:

ՂԵՎԱՆՏ ՎՐԱՅՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, *Ղեվանտ Վրացյանը*, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Մերգին, Մարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը — 403: *Ղեվանտ Վրացյանն* ասում է — 284: *Ղեվանտ Վրացյանի* օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ — 284:

ՂՈՂԱՆՋԵԼ — Դասն սկսվելու ու դասը վերջանալու հետ դպրոցի զանգը *ղողանջում էր* — 378: Բայց այլևս տագնապ ու թրթիռ, կարմիր վզկապ ու ուրախություն *չէր զողանջում* — 378: Դպրոցի պղնձե հին զանգը *ղողանջեց* — 403:

ՂՈՄՈՒԱԼ — փշաքաղվեցին ու իրենց ներսում *դռնառցին* — 325:

ՂՐԿԵԼ — Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան *ղրկել* տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովվտեցին — 298: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով *ղրկել* ու եղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել — 321: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփնին Օհանի համար նախատեսված *ղրկելով* ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը — 288: այտա, որ երեխին *ղրկում էմ*՝ մուրթելս խի՞ չես տալիս — 290: — Շա՛տ հասարակ,— ասաց,— *ղրկում էմ* — 395: Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքդ զուր *ես* Ջանդաղի հետ *ղրկում* — 296: *ղրկում է՞ս* — 340: — Այ ընկեր,— ասաց,— որ եղպես ուրիշի գործը կարգադրում էս, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց *ես* Տաշքենդ *ղրկում* — 395: — *Ղրկում էս*,— ասաց,— ի՛նչ հիմունքով — 395: Դու ինձ Ջանդաղի հետ չոբա՞ն *ես* *ղրկում* — 397: ասացինք Վաթընանց հետ մեզ ի՛նչ խաղի *էք* *ղրկում* — 383: տեղակալներին *է* *ղրկում* — 383: գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն *ղրկում էին* կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու — 399: բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. *ղրկել ենք*՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» — 323: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր *է* *ղրկել* ու էդ է — 348: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, *բռնել* զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ *է* *ղրկել* — 379: ժառանգը Տազանոզ հատուկ մարդ *է* *ղրկել* — 414: Ես իմ վարչության որոշմանը դեմ չեմ կենա, *ղրկել են*՝ թող աշխատի — 288: *ղրկել են* հոր հետ խոզ պահի ու մտքներից գցել են — 315: Հատուկ՝ մարդ *էր* *ղրկել* ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր — 283: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբևայրի մեծ Սոփնին ֆերմա

կթվոր *էր դրկել*՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ *էր* դրել, *դրկել* սարը – 288: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ *էր* վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ *դրկել* Շարմաղ մորքուրին – 289: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ *էր դրկել* մեր հորը խոգապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: մեր փոքր Սոփին խորհրդով մի որձ *դրկեցինք* խնայդրամարկղի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: փոխարենը երեխայի հետ կես գլուխ պանիր *դրկեցինք* – 363: ու էդ տոժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից *դրկեց* է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: ձին *դրկեց* Նավ-ուրթ՝ Ավագի ու Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: ասել էին դրա համար հատուկ մարդ *չդրկենք* – 320: ինքը թող մեկին համոզի տեղը *դրկի* ու չքվում է չքվի – 397: մի ամսով են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն *դրկեն* Ջանդառին օգնական – 395: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող *կդրկեմ* ու մի երկու ամսից կգամ – 340: հորդ *դրկիր* հիվանդանոց – 320:

ՂՈՒՆՂՈՒՆԱԼ — երեխայի հետ *դունդունացող* երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել ու քշել էին – 273:

ՂՈՒՌԴԻ — Լեզգու կոխ-կալոդն ու մաճկալ *Ղուռդին* իրար բռնել են – 407: *Ղուռդու* ճնշմանն ուրեմն հոգին չի դիմացել – 407:

Սա զրույց է, բայց *Ղուռդու* բերած հետևորդներիս զրույցն է – 407:

(ՕՍԵՓԱՆՅ) ՂՈՒՌԴԻ — *Օսեփանց Ղուռդի* անուն մաճկալը մի լուծ գոմշով վարի է եղել – 406:

Ճ

ՃԱԴԻ — դրա *ճադուց*, թե միտդ է, դու պիտի կերած լինես – 330:

ՃԱԿԱՍ — դե որ էդքան լավ խոսում ես, ինձ հետ *ճակատ* ես գալու – 284: ու Ակովին *ճակատ* նամակ էին գրել – 340: թելիկ մազերը *ճակատը* ծեծում էին – 343: ու գյուղխորհուրդն սկսեց չորացած ձեռով *ճակատը* ծեծել – 360: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես *ճակատս* հիմա պատին է դիպչում – 361: *ճակատի* քրտինքը մաքուր սպիտակ թաշկինակով սրբեց – 404: նայեցինք տեսանք ձեռը դրել է խավար աչքի վրա *ճակատին* – 290: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատժառը ակումբի *ճակատով մեկ* վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքանց ամայի բլրալանջից ղեկավարության վրայով *դեպի* ակումբի *ճակատը* – 396:

ՃԱԿԱՍԱԳԻՐ — մեծ խխալերն են ու քու փոքրի *ճակատագրով* դժվար ես հետաքրքրվում – 369: Չասաց թե այս ընտանիքի *ճակատագրի վերաբերյալ* կարևոր կարգադրություն են անում – 365: ավերակի *ճակատագրի մասին* մտքում չգիտենք ինչ որոշեց – 371: քո *ճակատագրի մասին* էս գյուղի վերաբերյալ իրենք են մտածում – 398:

ՃԱԿԱՍԱՅԻՆ — ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու *ճակատային* կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուկ ստացավ – 354:

ՃԱՄՓԱ — – Անոշ,– ասաց,– մեր դուռը քեզ *ճամփա* – 325: Ձեզ համար ուրիշ *ճամփա* չկա՞ – 333: Քու թայերը են աշխարհի կարճ *ճամփա* ջոկեցին – 402: *ճամփան* բաց է, գնա – 333: *ճամփադ* բաց է – 342: ինչպես որ նախկին հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի *ճամփան* էր կտրված թուրքի չորանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: *ճամփան* չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Ու Ղազախի *ճամփան* էր ցույց տվել – 301: այ էն է քու *ճամփեն*՝ կասեր – 374: ուզում է գա ու մեր *ճամփան* գտնում չի՞ – 393: Ասացին զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով *ճամփան* կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: *ճամփի* պաշար էլ չէր առնում – 298: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք պարտադիր քո *ճամփի* ընկերն ենք – 314: *ճամփի* ծախսը տուր՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341: Բանկից *ճամփի* ծախս է հանելու – 396: *ճամփի* զառիվերում շունչը կտրել ասել էր – 411: Բսկ թե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի *ճամփին* վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: *ճամփին* ինչ էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել,– չէ՞ ծիծաղած կլինեք – 288: երեխայի ախորժակը գուցե քաշել՝ *ճամփին* կերել է – 290: թուրքն ասում է ճամփորդը պիտի *ճամփին* լինի – 311: մյուսն էլ Հովրոտի *ճամփին* – 364: Հովրոտի *ճամփին* չի, տանը վեր-ընկած աղվես է խեղդում – 364: եթե սրանք *ճամփին* ինձ չսպանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: ոչխարի կեսը *ճամփաներին* էինք թողել – 322: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց *ճամփով* անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: Ուխտատեղի տակից մորդ *ճամփով* էդպես էլ ե՛տ-դա՛րձ – 358: – Չէ,– ասաց,– ես ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ *բարի ճամփա* – 309: Գնացիր՝ գնացիր, *բարի ճամփա* – 313:

ՃԱՄՓԱ ԲԱՅԵԼ — Թե Համիկն է հովրոտեցու միջով դեպի Ավետիքը *ճամփա բացում* – 408:

ՃԱՄՓԱ ԳԱԼ — Գիշերը ավտոյով *ճամփա էին եկել* – 273:

ՃԱՄՓԱ ԸՆԿՆԵԼ — *ճամփա ընկած* Տաշքենդ է գնում – 340: Ռուսաստան դու ո՞վ ունես, որ *ճամփա ես ընկնում* – 337: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիողի ձենը դե որ գիշերով լսել ու *ճամփա ես ընկել*, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: տեղաշորից դուրս *էր* եկել, փետը վերցրել *ճամփա ընկել*՝ թե գալիս է մեր տեղը չորան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: հետո որ պետությունը նրան արքայրել էր՝ առանց թուղեական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից *ճամփա էր ընկել* Սիբիր – 357: անհասցե *ճամփա էին ընկել* մեր խեղճ մատուռի գլխով պտտվելու – 352: ու, որ տեսավ թաթարից առարկություն չկա, *ճամփա ընկավ* – 402: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս *ճամփա ընկան*՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը *ճամփա ընկնենք* – 299-300: կշալակի, ոտները կհանի ու բոբիկ *ճամփա կընկնի* – 350:

ՃԱՄՓԱՆ ԲԱՅԵԼ — թե հովրտեցին ինքն է կիսվում ու Համբկի վրա Ավետրքի *ճամփան բացում* — 408:

ՃԱՄՓԱՆ ԾԱՂԻԿ ԼԻՆԻ — ուր էլ գնաս՝ գալուդ *ճամփան ծաղիկ լինի* — 309:

ՃԱՄՓԱՆ ԿՏԻԵԼ — մեր հին *ճամփան կտրել*, մեզ ձեր դռնովն *էք* անցնում՝ որ ամեն անցնելիս դառնացնեք — 330: Ջանդառը ստիպված *ճամփան կտրեց* — 298:

ՃԱՄՓԻ ՎՐԱ ԵՄ — Կանեի, բայց *ճամփի վրա եմ* — 327:

ՃԱՄՓԻ ՎՐԱ ԵՆՔ — մսի վրայից նոր ենք վեր-կացել ու *ճամփի վրա ենք* — 329:

ՃԱՄՓԱ ՅՈՒՅՑ ՏԱԼ — Էս հալիվորները ոչ մի կարգին *ճամփա են ցույց տալիս*՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք — 355:

ՃԱՄՓԵԼ — Այդքան խեղճ եղել էր մեկ էլ Վերանին գործկում *ճամփելիս* — 397:

ՃԱՄՓՈՐԴ — — Զե, — ասաց, — ես *ճամփորդ* եմ, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա — 309: որ որոշել ես՝ ուրեմն *ճամփորդ* ես — 309: Թուրքն ասում է *ճամփորդը* պիտի ճամփին լինի — 311:

ՃԱՄՓՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ — Տաշքենդ լինենք, Ղազախ *ճամփորդության* թե գործկումի թևը-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը Էս ձորն է — 308: Մի անպատմելի մեծ, մի համաշխարհային *ճամփորդությունից* Ջանդառ Թեվանը եկավ — 267: Բայց քաջեց ոտի տակ որձ մորթեց շուրջերկրյա *ճամփորդությունից հետո* — 267-268:

ՃԱՄՓՈՒ ԴՆԵԼ — բոլորին էնիք-արած *ճամփու դրիք* — 317: մինչև չափարի ծայրը *ճամփու դրեց* — 319: Ծաթերա իր կթվոր-ընկերուհիները հավաքվեցին *ճամփու դրին* — 292:

ՃԱՆԱՉԵԼ — այսինքն թե մենք էսպես անբարեխիղճ աշխատավոր *չենք ճանաչում* — 415: քանի որ այս աշխարհում պատավր շատ բան գուցե արդեն *չէր ճանաչում* — 373: Խոսքս էն է, որ պապին Թիփլիս *չէին ճանաչում* ու հարգում էին — 336: Ղազախա Սալահիլի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջկում Գրիգարյանին ո՞րտեղից է *ճանաչելու* — 301: Բայց *չէր ճանաչել* ով են — 373: Ջարթնել, *չէր ճանաչել*, ասել էր — 415: ձին, որ քուռակը ետևից դուրս եկավ, *ճանաչեցինք* — 319: ձայնը *ճանաչեց* — 298: մորը *ճանաչեց* — 348: կանգնեց ու մորը *ճանաչեց* — 358: Ջայնից *ճանաչեց*, «հա» արեց, ասաց — 373: անմեղ, արթնացավ, *ճանաչեց* ու ժպտալով թի-հի արեց — 376: նրանք *ճանաչեցին* ու ասացին — 281: մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը ի՞նչ իրավունք ունի շրջկումի քարտուղար *ճանաչի* — 301: Ումը որ են՝ թող գան իրենք *ճանաչեն* — 274:

ՃԱՆԱԳԱՐՀ — Եղել էր, որ Ջանդառս սխալվել, գուր տեղը *ճանապարհ* ու ժամանակ էր կորցրել — 277: մի անամոթաբար ուղիղ *ճանապարհ*՝ որ երկիրը պատռելով գար ու գնար — 355: այսինքն *ճանապարհ* չկար — 372: գործկումին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Ծմակուտ կարձ *ճանապարհ* եմ բացում — 384: *ճանապարհը* մենակ ես գտնելու — 277: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռան էր սպասել՝ քանի որ *ճանապարհը* իր դուռը մեքենա չէր հանի — 290: քո թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ քո *ճանապարհը* փակ է — 325: սարի հին *ճանապարհը* անցան — 372: քանի որ հովրտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պողատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն *ճանապարհը* չեն — 384: Բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչալարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի *ճանապարհին* ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց — 302: ու բարձրացավ այն կաճանով, որ մինչև մեծ *ճանապարհի* բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել — 293: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական *ճանապարհին* խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին — 282: *ճանապարհին* սա Դսեղա գյուղկոռայից կարմիր կոշիկ ու կաստում էր առել — 292: Հովրտի դպրոցական *ճանապարհին* ձեռքը բռնած երեք տարի տանում բերում էր — 295: Բայց նրա *ճանապարհին* խնորոդական էին կանգնած — 299: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի *ճանապարհին* վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում — 315: Նավ-ուրթի մեծ *ճանապարհին* խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին — 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու *ճանապարհին* Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրյոթանասուններեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր — 316: Նրա *ճանապարհին* հարսներն իբր լրում ու գլուխները կախում էին — 351: *ճանապարհին* հասկացավ որ ինքը սխալ է — 351: *ճանապարհին* բեռների մեջ նստած մի կին է սպասում — 358: և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի *ճանապարհին* — 370: Աջ՝ գյուղամուտի *ճանապարհին* նայելով սպասել-սպասել էին — 389-390: Բայց բոլոր *ճանապարհներին* էլ կանգնած բախտ կա — 357: ու աստված չաներ Տիգրանը *ճանապարհներին* հանդիպեր — 359: Էնիքը, Հովրտի *ճանապարհներին* սովորել էր — 376: այսինքն տարիների հավաքածը տանի Տաշքենդի *ճանապարհներին* քամուն տա — 403: և նույնիսկ Ջանդառը քո *ճանապարհից* մի կողմ կենա — 279: Երեխաները մեր *ճանապարհից* փախչում, դուլերը կոներին կանայք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ նայում էին — 322: Ինչպես որ խախուռչկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի *ճանապարհից* լավ նկատել ու ասել էր — 377: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր ավիրած *ճանապարհներով* ետ գնա — 383:

ՃԱՆԱԳԱՐՀԱԾՄԱՆՍ — Իմ հարսի *ճանապարհածախսը* ես տալիս եմ — 341:

ՃԱՆԱԳԱՐՀ ԱՆՅՆԵԼ — Է՛, այստեղից Երևան ու Երևանից Սիբիր ծանր սիրո *ճանապարհ էր անցել* — 358:

ՃԱՆԱԳԱՐՀ ԴՆԵԼ — հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած *ճանապարհ էինք դնում*, լաց եղավ ասաց — 320:

ՃԱՆԱԳԱՐՀԸ ԿՏԻԵԼ — Ադամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մեվանի, Մելքսանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան *ճանապարհը կտրել*, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324:

ՃԱՆԱԳԱՐՀ ԸՆԿՆԵԼ — 3554 հոգնած ոտները տրորելով մայրը *ճանապարհ ընկավ* — 359:

ՃԱՆԿ — Մյուսի նման խեղճ գառանը անձիծ-անքամակ սև գիշանգդի *ճանկերից* Օհանն ազատեց — 283:

ՃԱՆԸ — և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու *ճանձից* իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում — 285:

ՃԱՇ — մեր հարսները եթե հիշեին ու տաք *ճաշի* կանչին՝ ամբողջ ամառն էլ էր — 306: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին *ճաշի հետ* ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի — 370: քանի որ հենց իրենց

խոսքն է ասում մանանելը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, *ճաշից* էլ *առաջ* պիտի դրվի – 370:

ՃԱՇԱՐԱՆ — կարծես կենտրոնի *ճաշարանում* շատ զարեջուր էր խմել ու շրջկոմի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382:

ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹ — մեծ *ճաշկերույթ* է լինելու – 319:

ՃԱՐ — Կգնամ, *ճա՞րս* ինչ – 397:

ՃԱՐԱՆԱՅԻՆ — տասնամյակների վաստակած բարձրությունից *ճարահատ* ժպիտով էր նայում ներքևի անհավասար կովին – 385:

ՃԱՐՎԵԼ — տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից *են ճարվում* կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324:

ՃԱՐՏԱՐ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով *ճարտար* լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռք փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ւ՝ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303:

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — մի *ճարտարություն* չէր սովորել – 399:

ՃԱՔԵԼ — Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ *ճաքած* պոռոչները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: Արմենիդ խանձարուրած Մուրնանց տուն բերեցիր ու սրտնեղանքից *ճաքում էիր* – 368: մարդու *սիրտ էր ճաքում* – 375: սրտնեղությունից քիչ էր մնում *ճաքի* – 394: կինը, այսինքն թե *ճաքիր*, ասաց – 330:

ՃԱՔԵՅՆԵԼ — ասում են օրիորդ ուսուցչուհիներին *ճաքեցնելով* ոտանավորը կարճ պատմում էր – 335:

ՃԵՂՔԵԼ — *ձեղքեց* – 317:

ՃԵՐՄԱԿ — անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս *ձերմակ* աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355:

ՃԻՇ — և այդ պահին *ճիշտ* այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդադը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխնչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: և *ճիշտ* առավոտյան հատուկ համերգի ժամն էր – 271: Եթե *ճիշտ* խոսենք, շներին հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: այսինքն թե *ճիշտ* հասցեով ենք գնացել – 286: *ճիշտ* արավ՝ որ դուրս գնաց – 293: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, *ճիշտ* է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՞նք – 303-304: Սիմոնի մեր Արմոն, *ճիշտ* է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: – *ճիշտ* չես խոսում, – ասաց – 308: ու խեղճ նորահարսին տուպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, *ճիշտ* է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տուպրակը Թեվրեկին էր՝ հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: ասաց ուրեմն մի *ճիշտ* բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: բայց չուզեց անպատասխան մնալ, քանի որ *ճիշտն* ինքն էր – 330: Էնիքը, *ճիշտ* էս խի՞ չես դասի – 376: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, *ճիշտ* է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: կանակածամիտ, կոպեկը-կոպեկին *ճիշտ* կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կորի՛վ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն եղ է – 386: Պատշգամբում ու *ճիշտ* կենտրոնում կանգնելու արժանին միջնեկ թաթարն էր – 387: Էս արդեն *ճիշտ* լուսահողի Տիգրանն էր – 400: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին *ճիշտ* հաշված դնում էր հովրեցու առաջ, երկու մատը աչքայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուտ տալիս – 404: ու *ճիշտ* մեր Ջանդադի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան *ճիշտ* ինքն է – 412: Ախպերիկ, մենակ *ճիշտը* պտես ասիլ – 412: *ճիշտը* պտի ասես – 412:

ՃԻՊՈՏ — մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի *ճիպոտ* ենք տեսնում ու ասում – 268: Էս ի՞նչ *ճիպոտ* է, Էս ո՞վ է մեզ տվել – 268: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի *ճիպոտ*, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Էս ի՞նչ *ճիպոտ* է, Էս ի՞նչ երեխայի ձեռից եմ առել – 269: Էդ ի՞նչ *ճիպոտ* է ձեռիդ – 327: Նազլու գոմեշի նման մղկտաս, մղկտաս, սուրբ Հակոբի *ճիպոտ* – 352: մեր ձեռքն ուրեմն Քեդուտից գորվելիս է *ճիպոտը* պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: Եկավ կանգնած տեղը ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, ձեռքի *ճիպոտը* տեսավ, ասաց – 269: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի *ճիպոտը* Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: *ճիպոտը* Տաշքենդ նրա ինչի՞ն էր պետք – 315: Բայց *ճիպոտը* նա ուրիշ հատուկ նպատակով էր վերցրել – 315: Գրեմաստի *ճիպոտը* ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: Երեք օրում *ճիպոտը* Ջանդադի ձեռքերում լավ փափկել էր – 317: *ճիպոտը* բերանին լկամ արավ – 318: *ճիպոտը* բարձրացրեց ու շներին թաքուն քսի տվեց – 325: Ձեռքի *ճիպոտը* դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի վրա պտտեց, ասաց – 328: Գրեմաստի *ճիպոտը* ձեռից առավ – 335: *ճիպոտը* խփեց սապոգի ձոքին – 336: *ճիպոտը* խփեց սապոգի ձոքին – 365: Մեծ Ռոստոմը գրեմաստի *ճիպոտը* մեծ պեպենտի ձեռից վերցրել էր – 393: Էս *ճիպոտը* կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, Քեդուտ խոտհարքի տակերից. տղերք – 393: Էսօր էս *ճիպոտը* Շեկլո հովատակի կողքերը չի՞ դաղել – 393: կարծես ուրիշի ձեռք լինի ու *ճիպոտն* ուրիշի ձեռքի լինի – 268: *ճիպոտից* քթկալ սարքեց – 317:

ՃԻՏ — գլխովդ *ճիտը* գցիր ու հանգիստ արի – 285:

ՃԻՏՔ — այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի *ճիտք* չէին դնում – 391: խրեց սապոգի *ճիտք* – 391: ձյունը ձղած սարից ինչպես եկել՝ *ձոքերն* Էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: Դիպոտը խփեց սապոգի *ձոքին* – 336: Դիպոտը խփեց սապոգի *ձոքին* – 365: հետո մեծ պեպենտը գրեմաստին խփեց սապոգի *ձոքին* – 371:

ՃԿՈՒՅՆԵԼ — ժողովրդի առաջ (դեմները մի հողի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռազ *ճկոսցնում են*) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375:

ՃՂԵԼ — *ճղած* գնում էր — 298: ձյունը *ճղած* սարից ինչպես եկել՝ ճտքերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է — 300: Ժողովրդին *ճղում*, միջով գեներալի նման անցնում է — 268:

ՃՂՃՂԱԼ — Քեղուտ ծմակի իր խոզանոցից Սանդրո Վաթինյանը *ճղճղաց* — 312:

ՃՂՎԵԼ — Զարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը *ճղվում* ու երկու կողմից պատվի է բռնում — 268:

ՃՄԼԿՈՏԱԼ — պղտոր աչքերը տրորելով ժպտաց ու *ճնկոտաց* — 376:

ՃՅՈՒՂ — Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, *ճյուղերի տակով* կուզացած ինքն էլ գնաց — 333:

ՃՅՈՒՂԱՅԻՆ — բայց *ճյուղային* առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու — 358:

ՃՆՇԵԼ — այսինքն թե իրավունք չէր երեխայի ապագան *ճնշել* — 285: երևի ուզեց որդու հեղինակավոր անունով խնդրանքը *ճնշել* — 368: ուսով ծնոտը *ճնշել* ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի — 407: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու կնկա պատկե՛րն է *ճնշում* — 300: բայց հասկացավ, որ մորն ու Թեվըկին նա դեռ *ճնշում* է — 367: ու գործկումին փողով *ճնշում* է — 384: Լեզգու խոսքը *ճնշում* ու կանգնեցնում է — 407: Ինչպես որ կլոր կնիքը սեղմի՝ *ճնշեց* — 395: մեծերին *ճնշի* — 288:

ՃՆՇՎԵԼ — հին տրակտորն ու դպրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան *ճնշված* են պահում — 296: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկային ինչպես որ *ճնշված* հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար — 354-355: փոքր պեպենտորը արանքում *ճնշվում* է — 296: նրա ներկայությամբ Թեվիկը *ճնշվում* ու միտքը սառչում էր — 371: *ճնշվո՛ւմ*, իր ծանր ուժի ու խեղդով վիճակի արանքում, այսինքն որ էլք չկար, նեղվում էր — 381-382: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր *ճնշվել*, մի բուպե չէր ասել իմ մապին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով — 339:

ՃՆՇՈՒՄ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու *ճնշում* կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր — 347: Այդքան պատմություն, այդքան *ճնշում* ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն — 409: գոհացնող համեստ կապեր կային, խաղաղ *ճնշման* դեպքեր — 356: Էնպես աղջիկ ուզիր, որ իմ *ճնշումին* դիմանա — 360: Ղուդու *ճնշմանն* ուրեմն հոգին չի դիմացել — 407: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ *ճնշումներից* ու դավերից և ոչ էլ երգերից ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա — 315: և կենտրոնի *ճնշմամբ* Հովըտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեն էին դրել — 378: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա *ճնշման առաջ* կույրուխով լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280: բայց ժողովրդի շահի *ճնշման տակ* ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել — 403:

ՃՇՄԱՐԻՏ — և մեր վարքը ինչքան էլ վարիվեր ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու *ճշմարիտը* դարձյալ մենք ենք — 362:

ՃՈԹՈՒՔԵՐԱՆ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ *ճորճաբերան* սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք — 279:

ՃՈԽ — պիտի *ճոխ* հաց տրվի — 305:

ՃՈՂՎԱԾՔ — ձվարանի ճողվածքավոր, *ճողվածքը* եղանի գոռից լցված հալիվորին ասել է — 402:

ՃՈՂՎԱԾՔԱՎՈՐ — ձվարանի *ճողվածքավոր*, ճողվածքը եղանի գոռից լցված հալիվորին ասել է — 402:

ՃՈՂԱՆ — և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլղոզերը տակն է տվել, *ճոպանները* գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլղոզերով շուռ տվել — 384:

ՃՈՐՏ — ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են *ձորտ* — 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական *ձորտերի* Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են *ձորտ* — 405:

ՃՉԱԼ — *ճչաց* — 333:

ՃՊՃՊԱԼ — աչքերը *ճպճպում էին* — 276:

ՃՊՃՊԱՅՆԵԼ — աչքերը *ճպճպացրինք* ու ձեռքերը տարածեցինք — 335: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր նման *ճպճպացրեց* — 273: ու աչքերը իր նման *ճպճպացրեց* — 275: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը *ճպճպացրեց* — 280: Աչքերը *ճպճպացրեց* թե՛ իրենք — 296: ու սիրուն դունչը տնկեց ու աչքերը *ճպճպացրեց* — 308: Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերը *ճպճպացրեց* — 311-312: աչքերը *ճպճպացրեց* ասաց — 366: Հավի թե ուրուրի աչքերը մեծ պեպենտոր *ճպճպացրեց* — 404:

ՃՌՌԱԼ — աշխատավորիդ կարիքի առաջ օրինակ էդ ինչի՞ *ես ձոռում* — 393: *ձոռաց* — 392:

ՃՌՌԱՅՆԵԼ — Սպասել էին գլխավոր հաշվապահը սենյակից հենակները *ձոռացնելով* դուրս գա — 412:

ՃՐԱԳ — *ճրագի* լույսը չէր գորում — 355: ու *ճրագի նման* շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է — 305:

ՃՐԱԳԹԱԹ — և *ճրագթաթով* ու Կովի գազաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է — 334:

ՃՌԻՄԲ — Ետևից *ճմբերի վրա* մորեխի նման ցատկոտել են տերտերները — 407:

ՃՌԻՌ — հա՛ աատ, ալաշա մորդ ջորու *ճոնեքը*, ես անասունի բժիշկ չեմ — 354: Քար կտրեց, սևացավ, կարմրեց ու *ճոնեքը* ծեծեց — 364:

ՄԱՂՅԱՆ — օրհորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ *մաղյան* ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: զուլխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ *մաղյանը*, Միմոնի կարմիր յաբուն – 276: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր *մաղյանը* թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ *մաղյանն* ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: Ավագի ծանրատու *մաղյանն* էր – 319: օրհորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու *մաղյանի վրա* իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285:

ՄԱԶ — Անպիտանը. ոսկեփայլ ծանր *մազ* ուներ – 337: նրա կարճ *մազը* բռնում ու կռացնում է – 361: քունքի *մազը* Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն ականջի ետևն անցըրեց – 367: *մազները* կիյուսեմ ու գույն-գույն բանդ կկապեմ – 342: թելիկ *մազերը* ճակատը ծեծում էին – 343: թելիկ ոսկի *մազերն* ափսոսացինք մկրատի տակ առնել – 363: երեխայի գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել էր երեխայի *մազին* – 292: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը *մազին* խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես *մազերին* – 320:

ՄԱԶԻՆ ԴԻՊՉԵԼ — իմ *մազին* դա *չպիտի դիպչի* – 409:

ՄԱԶՄԱՆՅԱՆ — ու պատմել է, որ գնդապետ *Մազմանյանի* գնդում ամենաուժեղը հովըտեցին է եղել – 409:

ՄԱԶՈՏ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ *մազոտ* ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273:

ՄԱԼՉԱՏ — հա տ, *մալչատ* – 353:

ՄԱՕՈՒՆ — ջաղուն երեխայի ձեռներին-ոտներին-գլխին *մածուն* էր վրա տվել – 348: մեռնելիս ձեր Գրիգորյանն է Օմակուտի *մածուն* ուզել – 389: ու ցելում նստած *մածուն* ուտելիս է լինում – 407:

ՄԱԿԱՐԴԱԿ — եղա՛վ քաղաքական *մակարդակ*, եղա՛վ – 399: ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի *մակարդակը* ցածր է – 304: կուլտուրական *մակարդակը* շատ խիստ ընկած է՝ հի՛նգ – 399: Ջանդաղի կուլտուրական ու քաղաքական *մակարդակը* ես ինչպե՛ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399:

ՄԱԿԱՐՈՆ — խանութի պահածո միս ու յուղով տապակած *մակարոն* էր բերել – 319:

ՄԱՀ — Յոթ ախպորից *մահը* օրորոցում վեցին խեղդել, Մնացականին չի գորել – 406: բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ տեսնում է *մահն* առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: *մահու* պատկերը հեռվից մեզ հմայե՛լ է – 300: *մահվան* թմբիկի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել – 316: բայց դա ամայի *մահվան* տրամաբանությունն էր – 382: Օհանի *մահով* նրա Սոփին բախտից խռովեց – 282: Սրա կնկա *մահով* կաթո՞ վարարել էր – 364: բայց սրա դժբախտ *մահով* ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410: *Մինչև* հիվանդությունն ու *մահը* և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և *մահից հետո* էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին – 282: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարեկ, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք *մահվան վրա* նեղացած – 283: գիժ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ մ» բղավի – *մինչև մահ* ու գերեզման երբեք – 401:

ՄԱՀԱԿ — երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի *մահակ* – 391: *մահակը* մեկնեց – 282: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, *մահակը* երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ եմ տեսել – 287: *մահակը* գցեց ասաց արձակուրդ ենք ուզում – 290: Օհանն ասես *մահակը* հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի *մահակն* էր, չէր ուզում – 285: *Մահակն* եղպես էլ գցեցինք ո՛ւ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: հիմա էլ՝ լուսամուտից ընկավ ու Օհանի *մահակի մեջ* ընկավ – 357: համարի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը *մահակի նման* այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվըկի արանքում – 358-359:

ՄԱՀՈՒԴԵ — պատերազմից առաջ օրհորդ Ուցյունը ծանր *մահուղե* ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի տակ դպրոցական չոր մատյանը – 361:

ՄԱՂԶ — քիչ էր մնում *մաղձ* թափի – 394:

ՄԱՃԿԱԼ — Լեզգու կոխ-կալողն ու *մաճկալ* Ղուռղին իրար բռնել են – 407: Օսեփանց Ղուռղի անուն *մաճկալը* մի լուծ գոմշով վարի է եղել – 406: ու *մաճկալի* ոտների տակ գետինը երկու տեղ խորն է գնացել – 407:

ՄԱՄԱ — «աճի»՝ *մամա*, նանի էր ասում – 334: ասաց «*մամա*»... – 350: *մամա*, էս խի՞ ես լաց լինում – 363: *մամա* լաց մի լինի – 363: *մաման* տպրոց ավլի – 342: Տատն ու *մաման* լաց եղավ ասաց – 342: քու *մաման* քեզ տալ չի – 350: Տիգրան *մամայի* կովեր կթի – 342: քու *մամայի* ցեղը սովոր է, կգնա արդար աշխարհ կգտնի – 350: *մամայիդ* քեզանից կտրում, էս թշնամի գյուղից որոշումով հանում են – 350: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից *մամային* հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279:

ՄԱՄՌՈՒՏ ԽՈՏՆԱՐՔ — Դազանակի հին արդար տրաքոցը հիշել, ասել էր *Մամուտ խոտհարքները* վերցնում եմ – 303: մինչև գյուղատնտես Ակսել Բակունցի գալը *Մամուտ խոտհարքներն* անտեր են եղել – 408: *Մամուտ խոտհարքի* կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու

Աղբբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, *Մամուտ խոտհարքների* կովի վրա դազանակը Վաթընանց Ավետքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: նրանցից խելու, գիծը *Մամուտ խոտհարքների* կովանոց քաշելու բուն հովվտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: Հովվտի ու Օմակուտի հնձվորը *Մամուտ խոտհարքում* իրար տվել է – 407:

ՄԱՅԱ — Որք գառան պես ետևը գցած տարել է տուն անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի *մայան* կտրել – 286:

ՄԱՅԲ — Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք *մայր* է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: ինչքան չլինի կին է, այսինքն *մայր* – 312: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի *մայր* կար ու դեռ Սովինի նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սովինի նման երկրորդ համարյա թե *մայր* – 314: թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու ծոցում *մայր* չունենք – 358: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ *մայրը* իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ *մայրը* երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319: Չպատասխանեց, բայց *մայրը*, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: չոր խոտհավաքի կլինեք թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ *մայրը* ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: *մայրը* ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ քոքոռում, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351: Այդ ամառ Շուշանի անբախտ *մայրը* աքաղաղներից ու Երևանից եկավ – 357: հոգնած ոտները տրորելով *մայրը* ճանապարհ ընկավ – 359: *Մայրն* ինչպես հողից հանել ու կարտուլի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի թիգուկեն հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի – 351: *մայրն* ու Աղունը խոսեն – 368: մաքրում է նաև *մոր* հին պատիվը – 279: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա *մոր* ու տատերի արահետն էր եղել – 293: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոն ու միջոնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց *մոր* տուն – 293: Ղարաչի *մոր* դռնից մեծ պեպենտոն Միմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր *մոր* արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ *մոր* գոտին է – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր *մոր* արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ *մոր* գոտին է – 328: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ *մոր* դռանը մեծ պեպենտոն թները խաչած կանգնած էր – 333: մանավանդ ղարաչի *մոր* դռանը մենք կգնա՞նք նրա դաժան ոտը – 333: ինչքան էլ ուզում էր ընտանիքը պոկել *մոր* եկամուտից՝ չէր լինում – 338: *Մոր* ստացածի վրա իրավունք ու մանավանդ աչք չունեք – 340: *Մոր* երեսին շատ խորը նայեց, ասաց – 341: *Մոր* փեշը բռնած՝ գյուղխորհրդում ասավ – 344: *մոր* փեշի մոտից ասաց – 344: բայց պաշտպան *մոր* ներկայությունը զգաց – 350: և եթե *մոր* հին ժամանակները լինեին – 359: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և *մոր* սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառա էր եղել – 359: տարին մի անկամ կու *մոր* դուռ գալիս ու կու խոսկ բերում ես – 365: այսինքն եթե ինքը *մոր* տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: առանց գործուղման թերթիկի փոնից *մոր* դուռը մի պարկ այլուր չէր տանում – 387: Է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց *մոր* փորում էին հաշտուհամբերաշխ – 395: զուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի *մոր* – 408: Էն էր եղել, որ սուրբ *մորդ* ահից կաթը կտրել էր – 343: հա՛աստ, ալաշա *մորդ* ջորու ճոները, ես անասունի բժիշկ չեմ – 354: Ուխտատեղի տակից *մորդ* ճամփով եղպես էլ ե՛տ-դա՛րձ – 358: Էն որ *մորդ* ահից էլ կողքիդ ապահովի կաթը կտրել էր – 368: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների *մորը*՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: Գյուղի մեր տների մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր *մորը* կտեսնի ու կհասկանա – 291: չէ՞ մտքների մեջ իրենց *մորը* կհիշեին ու հորից կգանգատվեին – 314: *մորը* չճանաչեց – 348: կանգնեց ու *մորը* չճանաչեց – 358: *մորը* հատկապես ատեց – 359: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ *մորը* քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: առանց *մորը* նայելու ի միջի այլոց ասաց – 364: Տիգրանը գյուղից ու էս երկրից նրա *մորը* քշել էր – 366: բայց *մորը* մի կարգին բացատրություն չէին տալիս – 370: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի *մորը*, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: անտառապահի ու Շուշանի *մորը* Տիգրանը վռնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեց էր կնքել – 380: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, նրանց *մորն* ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: ինչպես որ *մորն* էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Սուրի անունով հիշեց – 335: տունն ավելը, իր Փառոտ տատի նման էձը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ *մորն* սպասելը նրա վրա էին – 340: Խի, իրա *մորն* ի՞նչ էր եղել – 343: *մորն* ասաց – 359: Ուսի վրայով խոխոաց *մորն* ասաց – 365: բայց հասկացավ, որ *մորն* ու Թեվրկին նա դեռ ճնշում է – 367: բայց մեծ ախպերը ուսի վրայով *մորն* ասաց – 369: Ուսի վրայով *մորն* ասաց – 369: ուսի վրայով *մորն* ասաց – 369: Ջուտ օրինական՝ զուտ իրենց *մորից* հինգ տղա ունի՝ Սանդրոնիչ – 297: Էն որ էլ կողքիդ ապահով խանումը *մորիցդ* փախել էր Վանքեր – 368: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան ետ դառնա ու *մոր առաջ* լեզու պտրտի – 310: աչքերը *մոր վրա* խոլորեց – 336: տեսավ *մոր հետ* անամոթ ծրագրի են եղել – 359: Ասացին մեծ պեպենտոն *մոր համար* հիմա կթարգմանի – 369: լույս-դառած *մոր նման* թաքուն ասել էր – 377:

ՄԱՅԴԱՄԱՌԻՏ — դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի *մայրամուտի մեջ* խեղճ յարուն, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318:

ՄԱՅԴԱՄԱՌԱՔ — ու տարել *մայրաքաղաքում* երաշխավորել էր ներկայիս Խուլիզանին – 385:

ՄԱՅԴՈՒԹՅՈՒՆ — այսինքն թե որբերի վրա *մայրություն* ինքն է անելու – 292:

ՄԱՆ ԱԾԵԼ — Տիգրա՛նիչ, ասաց, մի ամիս է դրել գրպանդ *ման ես ածում* – 383:

ՄԱՆԱՆԵԽ — քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում *մանանեխը* սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370:

ՄԱՆԱՎԱՆԴ — մենք նրանից սովորեցինք, *մանավանդ*՝ Մյուսը – 283: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու

մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու *մանավանդ* Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: Ադամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մելանի, Մելքյանց Մեղրակի, *մանավանդ* Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտոսի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու *մանավանդ* տղամարդ տեսնելու – 325: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու *մանավանդ* նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: *մանավանդ* կողմնակի տեղյակն ի՞նչ կասեր – 332: *մանավանդ* դարաչի մոր դռանը մենք կգնա՞նք նրա դաժան ոտը – 333: Մոր ստացածի վրա իրավունք ու *մանավանդ* աչք չուներ – 340: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու *մանավանդ*՝ որ էլ չի լինելու – 347: գյուղխորհրդին ու *մանավանդ* օրիորդ Վրացյանին Շուշանը նյութ էր հուշում – 349: հեռվից քար ու *մանավանդ* թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: որպեսզի նրանց անասունը, *մանավանդ* գոմեշը՝ որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: Աշխարքն այդքան ազատ չի, *մանավանդ*՝ անկեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գուրամի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: դրանք Ակոփն ու *մանավանդ* անհիշատակ Մանվելը չէին – 359: չհավանեց ո՛չ պատշգամբի դասավորությունը, ո՛չ էլ *մանավանդ*՝ կախովի կողպեքը – 375: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու *մանավանդ* հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: ու ոչ այնտեղի գորբային ենք տեսել, ոչ էլ *մանավանդ* այստեղի խուլիգանին – 384: ու *մանավանդ* ղեկավարությունը բուն ծմակուտեցի լիներ – 387: իրենից առաջ ոչ բխել, ոչ էլ *մանավանդ* ուրիշներից տեսնվել էր – 388: Շատ ուժեղ հիասթափվեցին, *մանավանդ* մեծ պեպենտոսը, հիասթափվեց ասաց – 399: բայց *մանավանդ* հալիվորների դեմ նրա թշնամանքը հատուկ է – 402: *մանավանդ* եթե մեջը շահ ունի, հազար բացատրիր – 405: *մանավանդ* գորշ ամպոտ օրերին ուժեղ շողում է – 414:

ՄԱՆԱՎԱՆԴ ՈՐ — *մանավանդ* որ Սիմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: *մանավանդ* որ քրոջ զավակ ու քեռի էին – 395:

ՄԱՆԳԱԼ — մենք մեր կորածին էլ *մանգալու* իրավունք չունենանք – 328: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկումի թև-մտած *մանգալիս* բոլորիս վերջը էս ձորն է – 308:

ՄԱՆԵԹ — պարտադիր պիտի գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու *մանեթ* դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր – 314: ժամանակին մեր հերը հատին տասը կոպեկ, էնիքը՝ մի *մանեթ* է տվել – 335: մի *մանեթ* ես տալիս՝ բացատրում են – 341: խոսում հարյուր *մանեթ* փող ես տալիս – 372: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը *մանեթ* փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար *մանեթ* բռան մեջ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318: Հեռացված մի հրահանգչի հետ հետո մի հինգ *մանեթի* զարեջուր խմեցինք – 384: երեք *մանեթով* տեղաշորը տակիդ փափուկ փռում են – 341:

ՄԱՆԵՏ — Քու ախպեր օգոստոսին տաս *մանետ* ստացել է – 341: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՑ ՉՈՐՄԵԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒՆ ԽԴԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՆԱ ԴԱՍՏԲԵՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱԽՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ՄԱՆԹԱՇՅԱՆ — է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից *Մանթաշյանը* հռչակված էր հետամնաց տնտեսությունները բարձրացնելով – 385: *Մանթաշյանի* փոխարինողը եկավ – 385: իսկ *Մանթաշյանի* խոսքն արդեն ծանր չէր – 386:

(ԱՐՄԵՆԱԿ) ՄԱՆԹԱՇՅԱՆ — Մյուսը *Արմենակ Մանթաշյանի*՝ հռչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու տղա Վալդիկն էր – 385: երանին քեզ ու քո քեռի *Արմենակ Մանթաշյանին*՝ որ քեզ նման է՜ է պահում – 390:

ՄԱՆԻՇԱԿԱԳՈՒՅՆ — և այն՝ որ *մանիշակագույն* թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387:

ՄԱՆԿԱՄԻՏ — և դեռ *մանկամիտ* գազան Ռոստոմը, և դեռ քնում էին – 362:

ՄԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ — տեսնեմ *մանկության* որ տանձուտներում ես տնկում – 384: *Մանկությունից* կանանց մասին վերջնական ծանր կարծիքի էր – 295: բայց դա վաղո՞ւց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի *մանկությունից* էլ առաջ – 316:

ՄԱՆՎԵԼ — դրանք Ակոփն ու մանավանդ անհիշատակ *Մանվելը* չէին – 359: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, *Մանվելը*, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքյանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: նրանց *Մանվելն* ու մեր Ալեքսանը զուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: զոհը Ակոփն ու *Մանվելն* են – 342: *Մանվելն* իրենից նկար չէր թողել – 359: ո՛չ առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, *Մանվելի* ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես *Մանվելի* նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: Մյուս զոհից *Մանվելից* անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332: հետո՝ աշնան մատաղի համար այժը *Մանվելի* ու Ակոփի *անունով* մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359:

ՄԱՆԴ — տեղաշորում համարի խրձերով լվաճաղիկ էինք դնում՝ *մանր* երիցուկ՝ ապրեմ-չապրեմ – 351: Մեծ ու *մանր* ավազակները միաբան են – 406:

ՄԱՆԴԱՆՏԻԿ — Միջնեկ թաթարը *մանրահատիկ*, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ուներ – 339:

ՄԱՆԴԱՄԱՆ — ու թաքուն էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը կգա *մանրամասն* կքննի – 307: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան ալիմենտի թղթին *մանրամասն* նկարագրած կլինի – 312: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտոսի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու *մանրամասն* էր խոսում – 393:

ՄԱՆԴԱՄԱՄ — չարչին քաղաքից սև մաստակ, *մանրատամ* սանր ու գողացած բամբակի թել էր բերում – 363: *մանրատամ*

խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363:

ՄԱՆՐԵԼ — ոսկրախաղերով-խաղերով, դանակը ձեռքիդ մեջ խաղացնելով *պիտի մանրես* – 274:

ՄԱՆՐ-ՄՈՒՐ — Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր *մանր-մուր* կարիքներինը – 310:

ՄԱՆՈՒՇ — հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր *Մանուշ* քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: ու *Մանուշ* քույրիկը իր ծովի տակից անկարող է օգնի – 376:

ՄԱՇԱ — *Մաշա*, ըշտո՞ ստաբոյ – 338: Միգուցե տեսել է, ասվիլ չի, հը՞, *Մաշա* – 365: քեզ *Մաշա* վստահող չկա – 367: մենք էլ կարծում էինք *Մաշադ* մարդ չունի ու գուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: *Մաշան* կարմրած դուրս թռավ, ասաց – 341: *Մաշան* տբրոցի կեղտ սրալի – 370: *Մաշայի* վաթսուն ռուբլին ու «Բելոռուս» տրակտորը նրան նեղ էին պահում – 338: բայց փոքրը *Մաշային* ետևը-գցած եկավ – 295: *Մաշային* բերեցին աշակերտության մեջ հավաքարար – 337: Բոլոր կնիկներանց խետ դու գուլյատ արիր, քեզ ինչի՞ կարելի է, *Մաշային* չի կարելի է – 338: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ *Մաշային* ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: *Մաշային* թողած իրենք գնում են – 341: բայց սա *Մաշայի* ն ասաց – 369: *Մաշայի վերաբերյալ* տրակտորի առիթով իր ծանր բայն ասաց – 339-340: որ միջոցն արդեն *Մաշայի համար* չէր – 366:

ՄԱՇԿԵԼ — հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխլի էր *մաշկում* – 326:

ՄԱՇԿԵԼ — Ձենը պառավել, *մաշկել էր* – 308:

ՄԱՌԱՆ — հալիվորը *մառանի* դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից կախ-տված թոխլի էր *մաշկում* – 326: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված *մառանի* դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: հալիվորը *մառանի առջևից*, Աղունը՝ փռան, մարդուկնիկ իրար նայեցին – 330:

ՄԱՌԱՆԱՎՈՐ — իրենց մաքրությունն ու *մառանավոր* ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374:

ՄԱՍ — Ծմակուտը դառնում է իմ տնտեսության մի *մասը* – 303: ջարդվելուց երեք օր առաջ ջարդվելիք *մասը* փոխում էր – 387: հին ծմակուտյան անծայր խոտհարքներից մի անորոշ *մասի* մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381:

ՄԱՍԻՆ — և ջարխեչեցու *մասին* որոշումը հաստատվեց – 270: Ջանդառն այդ *մասին* միայն այդքանն ասաց, բայց այդքանն էլ չէր կարելի – 273: բայց նրա խոսքն այդ *մասին* չէր – 274: Բայց մեր խոսքը ձիերի *մասին* չէ – 278: Ջանդառ Թեվանի *մասին* էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրուն Թեվրկի մասին է – 278: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրուն Թեվրկի *մասին* է – 278: Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության *մասին* մի տեղեկանք չտան – 279: այդ *մասին* չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե Աստրենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն *մասին*, թե Աստրենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր, որ, այսինքն այդ *մասին* նա հոգս ու կարծիք չունեի – 288: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի *մասին* ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: Մանկությունից կանանց *մասին* վերջնական ծանր կարծիքի էր – 295: Իր վիճակի *մասին* մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: Խոսքը սակայն մեծ պեպենոտի կնոջ *մասին* չէր – 295: խոսքը սրա փոքր քրոջ *մասին* էր – 295: չգիտեի էլ իր գործի *մասին* ինչ է կարգադրվել – 295: ուրեմն Թեվանների *մասին* չէր կարող ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե սարում ինքը չոբան ունի – 296: բացակայելիք օրերի *մասին* մի կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: վիճակիս *մասին* դե լսած կլինեք – 301: ես ձեր ապագայի *մասին* եմ մտածում – 303: էդ *մասին* չի, այտա – 308: բայց շորի *մասին* որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: բայց թե հիմնական խոսքը ինչի *մասին* էր՝ չհասկացան – 311: էդ *մասին* չլսեմ – 318: Էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի իր *մասին* մտածի – 326: Իսկապես, գրպանում փողի *մասին* հեռագիր կար – 330: Միջոցեկ թաթարը նրա *մասին* բառացի որևէ առարկություն չէր արել – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի թույլ չէր ճնշվել, մի թույլ չէր ասել իմ *մասին* տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Ակոփի *մասին* ասում էր գալու է սապոգներս խլի – 345: բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի *մասին* լեզվից պատահաբար թռածը – 350: ու լուրը Տիգրանի պապ Տիգրանի *մասին* է եղել – 353: դու մենակ քու *մասին* ես մտածում – 357: ուրիշի *մասին* մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: ինքը հատկապես նրանց տանը կախված նկարի *մասին* էր ասել – 360: ավերակի ճակատագրի *մասին* մտքում չգիտենք ինչ որոշեց – 371: Բուխարու կամարի *մասին* էր ասում – 372: Էնիքը՝ քու ձմեռվա *մասին* դու ի՞նչ ես մտածում – 374: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարիի որ գառնիկ ախպոր *մասին* Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու *մասին* նշանաբանի պատահաբար ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկումի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: հիվանդ անասունի *մասին* սա այստեղ ասում էր – 385: ընկերոջ շալվարի շեքը քեռուդ հովատակի *մասին* մի տեսնեիր ինչ է պատմում – 393: լեզուն սայթաքում ու այսինչ արարքի *մասին* բան էր դուրս գցում – 394: քո ճակատագրի *մասին* ես գյուղի վերաբերյալ իրենք են մտածում – 398: Դու իմ գլխացավի *մասին* զուր մտածեցիր – 401: գրպանում փախստականի *մասին* հեռագիր ունի – 401-402: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի *մասին* գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: աշխատավորության շահերի *մասին* պիտի մտածվի ու մի որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404: երկուսով մի բառի *մասին* խոսել էին – 404: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջոցեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի

խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի *մասին* էր – 404: Եղ է, ինչ որ Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի *մասին* է՝ ծափուծիծաղ է – 410: Նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի *մասին* էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրսի–Օմակուտի միացյալ տնտեսության խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրսի–Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի *մասին* մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ — թե գյուղում ե՞ք՝ էղ ո՞նց եք մենակ բերքին *մասնակից* – 324: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար *մասնակից* էին մնալու – 362: որ պանիրը տվել ու օճառը բերել էինք, այսինքն որ *մասնակից* էինք արել – 363: մենք պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք պատերազմի *մասնակից* հաշմանդամ թոշակատու է – 379: որ մեզ *մասնակից* անեիր՝ հեղինակությունդ կկործանվե՞ր – 388:

ՄԱՍՆԱՎՈՐ — մի կողմը ջոկված կոլխոզային–պետականն էր, մյուս կողմը *մասնավոր* սեփականը – 391:

ՄԱՍՍԱԿ — չարչին քաղաքից սև *մաստակ*, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի թել էր բերում – 363:

ՄԱՍ — չէ՞ մի *մատ* երեխան էլ ոչխարաշանը գյուղում ասում է կորիք – 279-280: և շունը մի *մատ* երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվրկը *մատը* տնկեց, բայց թե՛ *մատը* տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվրկը *մատը* տնկեց, բայց թե՛ *մատը* տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Եվ Սյուսը՝ Սիրունը, լավ կարմրեց ու *մատը* տնկեց – 298: տումսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը–կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու *մատը* աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404: անասունի ձևերը կազմակերպված անցնելու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով *մատին* խփել ու՝ ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: թատանչելով էլավ ու երկու *մատով* սուր ու երկար շվկացրեց՝ այնպես, որ Սուփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: օղը *մատի վրա* աջ էր պտտում – 378-379: կփակեր ու բանալին *մատի վրա* պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգնե՞ր – 380:

ՄԱՍԱԿԱՐԱՐՎԵԼ — որպեսզի գյուղկոռպի վարչությունից ըստ այդմ էլ պլանավորված *մատակարարվեն* – 386:

ՄԱՍԱՂ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան *մատաղ* ու կոմունար էր հռչակում – 284: կարծում են գյուղից ու տեղից են փախչում, *մատաղ* – 329: նա քեզ օգնական չի, – *մատաղ* – 329: Ետ–գալիս էլ, *մատաղ*, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փուլ սիմինդ էր բերել – 330: Կատակ ենք անում, *մատաղ* – 394: բայց հալիվորների առաջ մենք խնդրվող չենք, *մատաղ* – 397: Մեր կարողությունն էդքան էր, *մատաղ* – 404: մորթելու պատրաստ *մատաղի* գառան պես կանգնած էր – 360: այսինքն ինչպես որ *մատաղի* անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: հետո՝ աշնան *մատաղի համար* այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359:

ՄԱՍԱՂ ԼԻՆԵԼ — Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը *մատաղ լինե՞ր* – 352:

ՄԱՍՂԱՇ — Երեխայի նրա *մատողաշ* ծիլը ինքը չի փչացնում՝ Մելքսանց Օհանն է խեղդում – 288: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, *մատողաշ* մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: *մատողաշ* միսը՝ ուտեցնում, իշի թանձր կաթ են խմեցնում – 408: *մատողաշը* մթերեց – 383:

ՄԱՍՏԱՆ — պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու թնի տակ դպրոցական չոր *մատյանը* – 361: Ետը–զցած տարել գրասեղանի ետը Թեվրկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին *մատյանները* հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: *Մատյանները* ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411:

ՄԱՍՆԵԼ — մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը *մատնել* արքսոր էղրկել ու էղ է – 348:

ՄԱՍՆՎԵԼ — չի *մատնվում* – 402: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրսից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ *մատնվում են* հովտեցիների ձեռքը – 380: չէ՞՝ այստեղից *էր մատնվել* ու տարվել – 346: թող պետականի անունով պահվող սեփականը *մատնվե՞ր* – 321:

ՄԱՍՈՒՌ — անհասցե ճամփա էին ընկել մեր խեղճ *մատուռի գլխով* պտտվելու – 352:

ՄԱՐԳ — իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի *մարգ* լոբի – 283: նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, *մարգերը*, համեմունք խոտերի ածուները կարծես նկար լինեին – 352: Մապոգի քթի հետ *մարգից* կարտոլ դուրս թռավ – 373: միջոցեկ թաթարը փրկվել, կարտոլի *մարգերում* գլուխը հողի մեջ թաղել էր – 345: Սև թաթարը կարտոլի *մարգերում* գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի *մարգերում* թողել էր, միջոցեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351:

ՄԱՐԴ — Հատուկ *մարդ* էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Բա էն լավ կլինե՞ր, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր *մարդ* ուզեի – 287: բայց ուրեմն իրավունքատեր *մարդ* է՝ որ գոնե չպարտավորեցրեց – 291: մեծանալու պառավելու հետ *մարդ* իշխանությունն ու իրավունքը մարդու վրա կորցնում է – 291: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգորյանն այս երկրի *մարդ* չէր ու եկվոր էր – 302: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարի՞ր մայր է – *մարդ* ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարի՞ր մայր է – *մարդ* ու կին, տան գլուխ *մարդ*, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: ասել էին դրա համար հատուկ *մարդ* չորկենք – 320: Էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝

ամեն *մարդ* պիտի իր մասին մտածի – 326: Բա դուք *մարդ* չե՞ք իսկի – 331: Բայց Սեդրակենց բարձր պատշգամբում *մարդ* չերևաց – 331: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ *մարդ* չունի ու զուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: պատերազմում թևը խափանված *մարդ* էր – 344: Սիրտը բարակ *մարդ* էր – 344: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը *մարդ* մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: Ամայի հին ժամանակներում, երբ *մարդու* երեսի *մարդ* պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: ուրիշի մասին մտածող էս՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ *մարդ* էր, մեկին բախտավորեց – 357: Թեվիկն ասես *մարդ* չէր ու հաշվի մեջ չէր՝ անհասկացող լուռ կենդանի – 357: թե մենք Ջաղացներում *մարդ* և ուրիշ տղամարդու ծոցում մայր չունենք – 358: նրանց տանը դուք ոչ *մարդ*, ոչ էլ ապրանք ունեք, վայր – 359: ու աստված նրա բռնցքի տակ *մարդ* չգցեր – 361: *մարդ* ամոթ կունենա, Շուշան – 361: հաշմանդամ *մարդ* եմ – 362: ու Մելքքանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ *մարդ* կիջնի գյուղամեջ – 370: Համարեց, որ Թեվիկը *մարդ* է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: թե դու մեր առաջ միննույն է *մարդ* չես – 373: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին *մարդ* է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: այ *մարդ*, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: Մարդ կա պետական բարձր պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: *մարդ* էլ կա աննշան գործը դարձնում է պաշտոն – 380: Նրանց արանքում հիմա երկու *մարդ* կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: Բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չորան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած *մարդ* է – 383: անցյալ մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն *մարդ* էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Չգիտեր՝ որ այստեղ *մարդ* է տրաքացնում – 390: Կյանք տեսած *մարդ* է – 394: Չվաճեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ *մարդ* երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408: միայն նա՝ հասկացրեց՝ որ *մարդ* պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ *մարդ* ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: ժառանգը Տագանոզ հատուկ *մարդ* է դրկել – 414: Մի՛ գնացեք, Էնտեղ *մարդ* չկա – 415: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես *մարդը* գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: Ես անձամբ անկարող եմ օգնել, Բայց Էսինչ *մարդը* կարող է – 301: Տղերքը որոշում են, որ էդ *մարդը* պիտի խմեցվի – 304: համապատասխան *մարդը* կամ ինքը մեծ պեպենտոն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Հովիտ – 366: թե՛ կարծում ես էդ *մարդը* Հիտլերից մենակ քեզ համար է փրկվել – 367: Մարդն էդ է – 288: թևը չորացած այդ *մարդն* էր – 344: Ա՛ *մարդիկ*, էդ ո՞վ էք – 373: աչքը գցում է *մարդու* երեսի, կաչում ու լուռ – 295: այսինքն տասը տարի *մարդու* երես չէր տեսել – 298: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ *մարդու* իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: վերջիվերջո հաղթված, վերջացած *մարդու* վիճակի մեջ չմտավ, ասաց – 308: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի *մարդու* դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: առակի ասածի պես սպասում էք *մարդու* տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331: *մարդու* սիրտ ահ է գցում – 333: հացն ամեն *մարդու* բան չի – 350: Էդ է, մինչև ձեզ չպատահի՝ դուք *մարդու* վիճակ չեք մտնի – 352: Ամայի հին ժամանակներում, երբ *մարդու* երեսի *մարդ* պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: միջոցով թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ զուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, *մարդու* բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: ժողովրդի լուռ ասելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զգվում է, վախից սերն էլ է չորանում, *մարդու* իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: Բայց նա ասելիքը դարձյալ չասաց, չասաց այսքան *մարդու* լռեցրել եմ – 365: համապատասխան մի *մարդու* պիտի տրվի – 366: *մարդու* սիրտ էր ճաքում – 375: հանկարծ *մարդու* ոտ կկոտրի – 377: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած *մարդու* իր արագ քայլով Հովըտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: հողեմ միոտանի գլուխը, որ տեղիցդ չես շարժվում ու *մարդու* շնչի վրա ծանրանում ես – 412: Չե՞ *մարդկանց* մի տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ գազազում մարդասպան է դառնում – 323: ի՛նչ ես *մարդիդ* ըռխած տուն մտել, լսում չե՞ս – 343: —Հողեմ էդ ապահով գլուխը, — կանչեց, — որ էդ ժողկոմ *մարդիդ* ըռխել մտել ես ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: գործկոմի նման *մարդուն* փաթաթել կոխել է խոզանոցները – 308: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, Բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար *մարդուն* մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ նախ *մարդու*ս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան *մարդու*ց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: մեծանալու պատավելու հետ մարդ իշխանությունն ու իրավունքը *մարդու վրա* կորցնում է – 291: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար *մարդի առաջ* գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: մեր շունը *մարդի վրա* չի հաչում – 325: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու *մարդկանց առաջ* հավիտյան փակ Ադամինը – 356: *մարդու վրա* ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է պրծել – 407:

ՄԱՐԴԱՆԱՄԱՐԴ — համընդհանուր *մարդահամարից բացի* չե՞ գյուղկոռայները պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386: անցյալ *մարդահամարից հետո* Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386:

ՄԱՐԴԱՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — Նրանք էլ իրենց *մարդասիրությունն* ունեին – 288:

ՄԱՐԴԱՄՊԱՆ — Չե՞ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ գազազում *մարդասպան* է դառնում – 323: Բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ *մարդասպան* հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357:

ՄԱՐԴԱՄՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — նույնիսկ ինքն էր վախենում, որ իսկապես *մարդասպանություն* է լինելու – 348:

ՄԱՐԴԱՏԵՂ ԴՆԵԼ — պեպենին ուրեմն դեռ *մարդաստեղ չէին դնում* – 323: թաղի առաջ ասես կանգներ միգեր ու նայողին *մարդաստեղ չդներ* – 373:

ՄԱՐԴԱՏԵՐ — ապահով *մարդաստեղ* կնիկ էր – 289:

ՄԱՐԴԻ ԳՆԱԼ — Քաղաքներում տղա ու *մարդի-գնացած* աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա – 283: ու թոռնավորվելուց հետո վեր կացան *մարդի գնացին* – 364:

ՄԱՐԴԻ ԵՐԵՍ ՉՏԵՄՆԵԼ — այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է *մարդի երես չի տեսել* – 341:

ՄԱՐԴԻ ՏԱԼ — Մեկը մեկից գեշ չորս-հինգ աղջիկ է *մարդի տալու* – 410:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ — մոտավորապես կռահում ենք, բայց առավել ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր *մարդկային* իմաստը – 286: *Մարդկային* նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: Աղուն քույրիկի կամ հին *մարդկային* խղճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: մեր աշխատանքն է ստորացված, թե՞ *մարդկային* արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321: *մարդկային* ցավակցությունը ձեզանում իսկի չկա՞ – 331: ամբողջ այգում միակ *մարդկային* տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն էր – 374: կարող էիր ասել այս տանն ուրեմն *մարդկային* շունչ է եղել – 374:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ — եթե *մարդկայնություն* կա՝ էլի արա մեջ կա – 382:

ՄԱՐԴ ՀԱՄԱՐԵԼ — խակ երեխային *մարդ էր համարել* – 287:

ՄԱՐԴՈՐԴԻ — Գուրջ դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, *մարդորդու* – 323:

ՄԱՐԴՈՒԳԱԶԱԼ — այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող *մարդուզազանին* ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324:

ՄԱՐԴՈՒԿՆԻԿ — Ջանդառն ու Սոփին *մարդուկնիկ* իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է – 274: Էսքան տարվա *մարդուկնիկ* ենք – 278: *Մարդուկնիկ* երկուսով նայեցին – 327: *Մարդուկնիկ* զուգերգ էին անում – 329: հալիվորը մառանի առջևից, Աղունը՝ փռան, *մարդուկնիկ* իրար նայեցին – 330: *մարդուկնիկ* իրենց մեջ խորհրդակցում էին – 369: Ինչպես որ միշտ էր եղել՝ *մարդուկնիկ* իրար թիկունքի կանգնեցին – 369:

ՄԱՐԵԼ — շուտով կմարի ու այդպես *մարած* էլ կմնա – 381: և բոլորի համար մի բույե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու *մարել էր* – 343: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի բույե խփվել ու *մարեր* – 347: շուտով *կմարի* ու այդպես մարած էլ կմնա – 381:

ՄԱՐԻԱ — *Մարիա*, պաղյի դամոյ – 339: նրա խոսքն ու իրավունքը *Մարիան* ձեռից վաղուց էր առել – 370: *Մարիայի* հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ զուտ շաքարի ու օճառի էր գնում – 340: Դու *Մարիայի* պատրոն չես – 365:

ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԻՐԱ — դաստորեբնի *Մարիա Կեղրինա*, ասել էին նշանակում է ցպահանջ – 411: ՏԵՎԱՆԺԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՄԵԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵՔՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՌՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ՄԱՐԻԱ ՄԻՆԱՅԼՈՎԱ — Մենք էդ վաղուց ենք տեսնում, *Մարիա Միխայլովնա* – 369

ՄԱՐՄԱՐ — *մարմար* քար քաշեց – 330:

ՄԱՐՄԵ — *մարմարե* մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է – 328:

ՄԱՐՄԱՐՅԱ — *մարմարյա* նախշուն ցայտաղբյուրն էլ դռանը սիրուն ջուր էր ցայտում – 326:

ՄԱՐՄԻՆ — ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր *մարմինն* ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347:

ՄԱՐՄԱՅԱԼ — շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես *մարմնացյալ* կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404:

ՄԱՐՇԱԼ — երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին *մարշալ* Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: Սիմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, *մարշալ* ու կառավարություն չի, բայց դե կուգենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: թե *մարշալ* Բադրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի *մարշալը*՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379:

ՄԱՐՈ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկիներ, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու *Մարոն* Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: թե չէ հենց Ջաղացներից էլ *Մարոն* ետ կտար – 358:

ՄԱՐՍԵԼ — Ղեկանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ *Մարսել* ու Մարսելյոզ – 284:

ՄԱՐՍԵԼՅՈԶ — Ղեկանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու *Մարսելյոզ* – 284:

ՄԱՅԱԿ — իսկական անունը Մնո, Մացո, Մնաց, *Մացակ* է եղել – 406:

ՄԱՅՈ — իսկական անունը Մնո, Մացո, Մնաց, Մացակ է եղել – 406:

ՄԱՋԲԵԼ — *մաքրում է* նաև մոր հին պատիվը – 279: Գոմերը կնանիքն են *մաքրում* – 390: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ *մաքրել*, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Կարտուլի ու լոբու չոր ցողունը փոցխով քաշել, այգիները *մաքրել էին* – 324: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր *մաքրել* ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: այսինքն իրենց թաքուն կեղտերը Շուշանը *մաքրի* – 363: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը *պիտի* ավլեր, *մաքրեր*, լվանար – 345:

տեսնում է գումի դուռը բաց, օձորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, եղպես *առանց մաքրելու* կոնգոռակալած – 300: սարին հանել ու ծին *առանց մաքրելու* հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374:

ՄԱՔՐՎԵԼ — Պատավահուղը բռնել է, չեն վերջանում՝ էս գյուղը մի *մաքովի* – 373:

ՄԱՔՐՈՒԹՅՈՒՆ — Պատշգամբն ինչ է, Աղունի ու Շուշանի դռների *մաքրությունը* չունե՞ր – 375: ասում է Ծմակուտը քանի կա՝ Ռոստոմի փառքն ու *մաքրությունը* պատմվելու են – 398: իրենց *մաքրությունն* ու մատանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: Խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը *մաքրության* արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293:

ՄԱՔՈՒՐ — չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում *մաքուր* արդուկած – 269: Իբր թե ինքը միշտ այդպես կուսակցական-բանակայնորեն *մաքուր* է մնալու – 279: Ծմակուտ անկարգ գյուղում իր ապագան *մաքուր* է պահելու – 279: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի *մաքուր* աղջիկ չկա – 281: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը *մաքուր* չի եղել – 292: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի *մաքուր* սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: Աշխարհում էլ *մաքուր* աղջիկ չթողիք – 317: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց *մաքուր* այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին *մաքուր*, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Հացի, տաք փռան և առհասարակ շեն, *մաքուր*, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: ամբողջ բակը *մաքուր* ավլած – 326: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները *մաքուր* մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: մարմարե *մաքուր* սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում՝ ակունքը մեզանից անտես է – 328: Էնիքը, հիմա լավ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ *մաքուր* աման լինե՞ր – 331: նա բարձրացել, աշնան *մաքուր* երկնքում լողում էր – 332: մեր *մաքուր* օդում որսի թաքուն մտով պիտի ձգձգվե՞ր – 344: խակ լակոտի *մաքուր* գոյությունը փրկիչ բախտ համարեցինք – 347: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանամանակ իսկերը պառավ որձաձիռն *մաքուր* սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: նրանց սպիտակ երկնքը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման *մաքուր* ու սանրած էր լինելու – 352: ամեն ինչը՝ *մաքուր*, քիչ, տեղին, հասկանալի – 352: բայց երեխայի նրա *մաքուր* երեսը ժողովրդից ոչինչ չէր թաքցնում – 354: անամոթ անբարոյականություն էր *մաքուր* չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուգ գոմում – 355: Տեր աստված, էս Ծմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշնան *մաքուր* երկինք, էս ի՞նչ արիւր – 367: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկոմ Դոշոյանի ժամացույցով *մաքուր* մի բույն առաջ ընկավ – 389: ճակատի քրտինքը *մաքուր* սպիտակ թաշկինակով սրբեց – 404: Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին Վաթրնանք *մաքուր* սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել – 413: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոգային այգու Դանելանց պահակին *մաքուր* կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ *մաքուրն* ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: ու էս երկրի *ամենամաքուրն* էլ իրավունք ուներ մեզ ասելու – 332:

ՄԱՔՈՒՐ ՄՐՏՈՎ — Միամիտ *մաքուր սրտով* ասված խոսքեր էին – 326:

ՄԵԶ — ու *մեզը* կիսատ մնաց – 270: բայց ասում ենք, *մեզն* ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ԻՇՈՒԿ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը *Մելքքանց Իշուկի վրա* Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ՄԵԴԱԿ — Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, *Մելքքանց Մեղրակի*, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ՄԵԴԳՈ — *Մելքքանց Մեղրոյի* տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ՏԻԳՐԱՆԻ ԴԺԳՈՆ — — Արա, էս մեր *Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն* է՞մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրոտի պահեստների հրշեջը – 297:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ՕՇԱՆ — Երեխայի նրա մատղաշ ծիլը ինքը չի փչացնում՝ *Մելքքանց Օհանն* է խեղդում – 288:

ՄԵԼԸՔԱՆՔ — բայց այդ ինչպե՞ս է, որ *Մելքքանք*, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքն էն պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: *Մելքքանց* տունն ուրեմն զո՞հ է ունեցել – 284: Քաղաք Մոսկվա Մոսկվին նամակ տեմ գրի՛ր՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա *Մելքքանց* խավարն է սպանում – 288: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտոր, *Մելքքանց* թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: Պատերազմից հետո *Մելքքանց* թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Ժողովուրդը ետևներից եկել, *Մելքքանց* տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: Հետո *Մելքքանց* խավարաչքը դռանը կանգնեց ու բկահազ տվեց – 356: և մեր *Մելքքանց* խավարաչքի դազանակն ինչպես որ մեկնված էր – 358: ու *Մելքքանց* բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: հիմա ձախ՝ *Մելքքանց* ամայի բլրալանջին էին նայում – 390: Նայեցին տեսան մեծ պեպենտոր, Թեվրկին ետևը-զցած, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը *Մելքքանց* բլրալանջին իջնում է – 390: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի *Մելքքանց* ամայի բլրալանջը – 394: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց *Մելքքանց* ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: Օսեփանց մեծ Օհանես պապն ու *Մելքքանց* Մելիք պապն ասել են – 406: Օսեփանք ասում են նա մեր պապն է եղել, *Մելքքանց* թե՛ մեր – 407: ասա Ծմակուտա *Մելքքանցից* եմ ու մեջները

կանգնիր նայիր – 329:

ՄԵԼԸՔԱՆՅ ԱԼԵՔՍԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղորո Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Մելիքյան, գլուխդ վրայիցդ ընկնում է – 274: Աստանավիս, Մելիքյան – 275: Ներողություն, բանակում էինք Մելիքյան – դերժի, դարմայեղ – 275: դուք Մելիքյան եք – 360: Երկուսն էլ Մելիքյա՛ն, Տիգրանի՛ ու Ռոստոմբեգ էին – 380: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա – 282: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-տվյալային՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296:

(ՀԱՅԿՈՒՇ) ՄԵԼԻՔՅԱՆ — վեցերորդում Հայկուշ Մելիքյանին կողքին նստեցրեց – 295:

(ՄԵԼԻՔ ՍՄԲԱՏԻՉ) ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաքարթոյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:

(ՌՈՍՏՈՄ) ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Մին հենց դու՝ Ռոստոմ Մելիքյանդ – 392: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Ռոստոմ Մելիքյա՛նը – 296: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքքանց թազին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318: ուզում է Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ մտնի, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315:

(ՍՄԲԱՏ) ՄԵԼԻՔՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղորո Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

(ՎԼԱԴԻՄԻՐ) ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281:

0475երանի՝... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282: Վլադիմիր Մելիքյանը լսեց ու լռեց – 304: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: չխնայեց, քաշեց մորթեց Վլադիմիր Մելիքյանի ոտքի տակ – 281-282: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: Որձերից երեքը Վլադիմիր Մելիքյանի անունով էին – 281:

ՄԵԼԻՔ ՊԱՊ — Օսեփանց մեծ Օհանես պապն ու Մելքքանց Մելիք պապն ասել են – 406:

ՄԵԼԻՔ ՍՄԲԱՏԻՉ — մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: Մելիք Սմբատիչի ու համարիկ կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379:

ՄԵԼԻՔ ՍՄԲԱՏԻՉ ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-

Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: քաղաքաբնակ ծակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով *Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն* ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ *Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի*, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովսեփից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովսեփիների ձեռքը – 380:

ՄԵԽԱՆԻԶՄՍՈՐ — այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ *մեխանիզատորը* վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378:

ՄԵՕ — Մի անպատմելի *մեծ*, մի համաշխարհային ճամփորդությունից Ջանդառ Թեվանը եկավ – 267: Բերել էր՝ Թեվանի երեխայի համար երկու կիլոյաչափ մի *մեծ* կտոր հալվա – 269: մենք էսօր *մեծ* հարսանքի ենք – 272: Աճարկուտ *մեծ* ծակի գլխով – 276: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ *մեծ* ծակի գլխով նայեց՝ Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդառը քու տիրոջը մի *մեծ* վատություն արեց – 277: Կարմիր շորը հագին՝ Աճարկուտ *մեծ* ծակից դուրս եկան – 281: քառասունմեկ թվի ամառվանից մի *մեծ* նպատակով պահում էր – 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր *մեծ* եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: ու երկուսիս ծնողն էլ տարիքով *մեծ* էին – 283: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբեայրի *մեծ* Սոփին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Էդ ոնց է *մեծ* տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: Բայց գյուղի ղեկավարությունը *մեծ* Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Քաղաք Սոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրիլ՝ որ *մեծ* ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելքքանց խավարն է սպանում – 288: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունմեկ-քառասունյոթ-քառասունութի էդ *մեծ* սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: գլուխը կապած՝ *մեծ* Սոփին հետ գյուղ իջավ – 290: Օհանի ու նրա *մեծ* Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվլիխս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: *մեծ* Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ *մեծ* պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Նրա *մեծ* պեպենտորը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես *մեծ* պեպենտոսի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի *մեծ* ծապավեն կապեց – 292: չգիտեր՝ որ *մեծ* պեպենտոսի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: ու բարձրացավ այն կաճանով, որ մինչև *մեծ* ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: Նա դուրս էր եկել արդեն *մեծ* քարի պռունկը – 293: Ուզում եմ ասել մեր *մեծ* տնից ինչ որ մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր *մեծ*՝ որ ինձ հեր էր գալիս – 293: *Մեծ* պեպենն ասաց – 293: Դու ինձանից չորս տարով *մեծ* ես – 293: *Մեծ* պեպենն ու միջնեկ թաթարը իրար հետ լավ չէին – 294: *Մեծ* պեպենտոր իր նպատակին հասել էր – 294: *մեծ* պեպենտոսին նամակով հայտնեց՝ որ վիճակն էս է – 295: բայց *մեծ* պեպենը խոսեց – 295: Խոսքը սակայն *մեծ* պեպենտոսի կնոջ մասին չէր – 295: *մեծ* պեպենտոսն ուրեմն փոքր քենի ուներ – 295: *մեծ* պեպենը Ջանդառին ասաց – 296: Քո հարազատ ախպոր տղե՛րքը՝ *մեծ* պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը – 296: *Մեծ* բերք էր լինելու, մեծ, համարի, քառասունմեկ թվի կարմիր աշնան բերքից – 297: Մեծ բերք էր լինելու, *մեծ*, համարի, քառասունմեկ թվի կարմիր աշնան բերքից – 297: Հազա ր ուրջ հարի, ու քառասունտ լինը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովսեփի կնկա *մեծ* շառի եկավ – 299: բայց կարծում էր իր *մեծ* կարիքը նորից են զգալու – 301: *մեծ* տրաքոց է լինելու – 303: մի տնտեսություն ու գլխին մի *մեծ* դեկավար է լինում – 304: չեք կարող սոցիալիստական *մեծ* գործեր անեք – 304: Հովիտը համեմատաբար *մեծ* է – 304: *մեծ* ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: ուզո՞ւմ ես, – ասաց, – չնայած *մեծ* ծառայություն է արել, էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: Օհանը *մեծ* Սոփինից էր սովորել – 309: *Մեծ* Սոփին ասաց – 309: բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա *մեծ* Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: եկել էր սարը *մեծ* Սոփինի մոտ – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո *մեծ* Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: Սոփին. *մեծ* Սոփու ու Վարդոյի ամբողջ վարքը մեջը պահել էր – 311: Վարդոյից ու *մեծ* Սոփուց սովորել էր – 313: նորամանուկն ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ *մեծ* անտառի գլխով՝ Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: Նավ-ուրթի *մեծ* ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: ուղղակի՝ *մեծ* տեգրակինս էս – 319: *մեծ* ճաշկերույթ է լինելու – 319: *մեծ* Սոփին քրոջ մոտ հիվանդանոցում էր եղել – 320: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ *մեծ* պեպենտոր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց *մեծ* Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: Իր ու առհասարակ իր տղամարդկության վրա *մեծ* կարծիքի է – 325: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուտերին՝ *մեծ* պեպենտոր խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: Ղարաչի մոր դռնից *մեծ* պեպենտոր Սիմոնի

տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: առաջը դարաչու տունն ու *մեծ* պեպենտուն էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: Սև դարաչու դռանը *մեծ* պեպենտունը փորը տնկած կանգնած էր – 331: մեր եղբոր մեծից այսինքն մենք մի քիչ *մեծ* էինք – 332: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը *մեծ* պեպենտունը թևերը խաչած կանգնած էր – 333: տրակտորի տակից փոքր պեպենտունը *մեծ* պեպենտուտի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ *մեծ* պեպենտունը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ որպես *մեծ* եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ որպես մեծ եղբոր՝ *մեծ* ժանգոտին էր նայելու – 336-337: մի ռեալ վտանգի պատճառով *մեծ* պեպենտունը կթվորությունից նրան հանեց – 337: բայց *մեծ* պեպենտունն ստիպեց – 337: *Մեծ* պեպենտունը փոքր ժանգոտին ասաց – 337: *Մեծ* ժանգոտը. – Տուր, արա, – ասաց, – հասցրու մի սրա բերնին – 337: *Մեծ* ժանգոտը զարմացավ, խոխոաց – 339: *մեծ* ժանգոտը չգիտեր ինչ ղեկավար – 339: *Մեծ* պեպենտունը կուրծքը փքեց խոխոաց – 341: իրենց արևածաղիկները, *մեծ* գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր – 342: *Մեծ* պեպենտունը նահանջեց – 342: և *մեծ* պեպենտունը, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոթի ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: *մեծ* էր ու արդեն ոտը լվացող սիրուհի չունեւ – 344: *մեծ* պեպենտունը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: ոտքին *մեծ* էին – 345: *մեծ* հալիվորը թևաթափվել, զզվել ասել է – 353: *Մեծ* պեպենտունը նրանց պատերազմին անմասնակից էր – 353: *մեծ* ներողությունը երեսին, Թեվրկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: Տնտեսությունը պատերազմից առաջ խոզի *մեծ* ֆերմա էր ունեցել – 361: սիրո պատճառով Օսեփանց *մեծ* հալիվորի Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364: *Մեծ* պեպենտունն իմիջիայլոց ասաց – 364: համապատասխան մարդը կամ ինքը *մեծ* պեպենտունն է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Շովիտ – 366: *մեծ* պեպենտուտի հովանավոր թողությունամբ փոքր պեպենտունը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքևների վրա ծախել – 367: աղջիկ չի, թատրոն է, թատրոն, մի *մեծ* թատրոն է – 367: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ *մեծ* պեպենտունն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: բայց *մեծ* ախպերը ուսի վրայով մորն ասաց – 369: *մեծ* ախպերն էս ու քու փոքրի ճակատագրով դժվար էս հետաքրքրվում – 369: Ասացին *մեծ* պեպենտունը մոր համար հիմա կթարգմանի – 369: *Մեծ* պեպենտունն ասաց – 370: *մեծ* պեպենտունը նույնիսկ ժպտաց – 370: հետո *մեծ* պեպենտունը գրեմաստին խփեց սապոգի ճոքին – 371: *Մեծ* պեպենտունը խոխոաց – 373: *Մեծ* պեպենտունը շատ ուժեղ ծրծրացրեց – 374: *Մեծ* պեպենտունը թախտի ոտքին ծանր սապոգով խփել, ասել էր – 376: *մեծ* պեպենտունն նույնիսկ կարողացավ տեղից հանի – 377: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ *մեծ* չկամությամբ տվել նրան – 378: Օրենքով՝ մյուսը *մեծ* պեպենտունն էր լինելու, հետո անտառապահը – 379: *մեծ* պեպենտունն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտուտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդդոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: մեծ պեպենտունն այստեղ չէր, առավել՝ *մեծ* պեպենտուտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդդոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: *մեծ* պեպենտունը կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ *մեծ* պեպենտուտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: *մեծ* պեպենտունը ժողովուրդի սագերը, գառներն ու հորթերը կքշեր գոմը կաներ – 380: ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովուրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ *մեծ* պեպենտուտի ձեռքին կլինեին – 380: մեր հանդապահությունը *մեծ* պեպենտունը կդարձնի ձիավոր պաշտոն – 380: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը *մեծ* ապագա էր տեսնում – 381: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինները»։ տանձինները՝ Շովրտի դիմացի *մեծ* տանձուտը – 384: *մեծ* պեպենտունն ասաց – 388: Նայեցին տեսան *մեծ* պեպենտունը, Թեվրկին ետևը-գցած, Մուրադենց Վարդսի տան վերևը Մելքսանց բլրալանջին իջնում է – 390: մոռացավ՝ որ *մեծ* Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չափի խոսի – 390: հետո Թեվրկը լվացքի լարը բարձրացրեց՝ որ *մեծ* պեպենտունը առանց կռանալու անցնի – 390: *Մեծ* Ռոստոմը սեղմվեց – 392: ստիպված *մեծ* պեպենտունն էր պատասխանում – 392: *Մեծ* պեպենտունն ասաց – 392: *Մեծ* պեպենտունն ասաց – 392: *Մեծ* պեպենտունը ժպտաց – 392: *Մեծ* պեպենտունը իր բարձր միտքը շարունակեց – 393: *Մեծ* Ռոստոմը գրեմաստի ճիպոտը մեծ պեպենտուտի ձեռքի վերցրել էր – 393: Մեծ Ռոստոմը գրեմաստի ճիպոտը *մեծ* պեպենտուտի ձեռքի վերցրել էր – 393: հարգանքից թե վախից՝ *մեծ* պեպենտուտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: չնայած *մեծ* պեպենտուտի փսփսալը որն է – 393: իսկ *մեծ* Ռոստոմն առհասարակ բերանը կաթիլ չէր առնում – 394: բայց *մեծ* Ռոստոմը նաև պարզաբանեց – 394: այստեղ իրենց համար է լավ, քաղաքում՝ Սանդրոյի *մեծ* ցեղի – 394: *Մեծ* պեպենտունն ասաց – 394: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու *մեծ* պեպենտուտի վրա ուղղակի պայթեց – 395: Դարձյալ ինքը խոսեց՝ *մեծ* պեպենտունը – 395: *մեծ* պեպենտունն ասաց – 396: *Մեծ* Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ *մեծ* Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: *Մեծ* Ռոստոմբեգը տիրաբար լռեցրեց – 398: *մեծ* պեպենտունը փոքր քեռուն ասաց – 398: Շատ ուժեղ հիասթափվեցին, մանավանդ *մեծ* պեպենտունը, հիասթափվեց ասաց – 399: *մեծ* պեպենտունն է՝ երկու տարի հանում ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս – 400: *Մեծ* պեպենտուտից մի երկու տարով էր մեծ – 400: Մեծ պեպենտուտից մի երկու տարով էր *մեծ* – 400: Թեվրկից ամիսներով *մեծ* էր կամ նույնիսկ փոքր – 400: Մի *մեծ* «բայց» ունի – 402: գործկոմի իր մշտական տեղից *մեծ* Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: և *մեծ* Ռոստոմը ստիպված զանգահարեց – 404: Հավի թե ուրուրի աչքերը *մեծ* պեպենտունը ճգճպացրեց – 404: *Մեծ* պեպենտունը մի քիչ մտածեց – 405: և *մեծ* Ռոստոմը հառաչեց ասաց – 405: և բոլորը նրան լսում ու խոսքից *մեծ* իմաստներ էին հանում – 405: միայն *մեծ* պեպենտունը նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405: բոլորն էլ հասկացան, որ *մեծ* պեպենտունը ներքուստ ծանր

չի – 405: Օսեփանց *մեծ* Օհանես պապն ու Մելքքանց Մելիք պապն ասել են – 406: *Մեծ* ու մանր ավագակները միաբան են – 406: տասնինը թվի խոլերան ասացինք հատկապես հարսների *մեծ* ջարդ էր արել – 408: Էս ինչ *մեծ* գումար ունես, ախպերիկ – 409: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գումի թե դպրոցի շինարարության *մեծ* գումարի պայման է կապել – 411-412: նրա տակ ինքն ուրեմն մի *մեծ* պարտք է ունեցել – 412: *մեծ* տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթենանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթենանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու *մեծ* պաշտոնների է հասցրել – 414: բայց *ամենամեծ* տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: չնայած համարյա մի տարիքի *մեծեր* էին – 354: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, *մեծը*՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *մեծը* գոմշի թրիքն է – 304: Մեր եղբոր զավակը՝ *մեծը*՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: *Մեծը* որ դու լինես՝ փոքրն էլ ինքը կլինի – 341: Պեպենտ *մեծը* – 345: իր տարիքի *մեծերը* մեր նոր սերնդի առաջ ամաչեցին ասացին – 284: Հախպատեցի *մեծերը* Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: դու էս տան պատրոնն էլ ես, էս գեղի ու ցեղի *մեծն* էլ ես – 365: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու *մեծի* ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուքը կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: չէին քաշվել, իրենց կուսակցական որոշումը եզրափակել էին *մեծերի* հին խոսքով – 350: *մեծերին* ճնշի – 288: Տասը որձն ուրեմն *մեծինը*՝ Վերանինն էր, հինգը միջնեկինը՝ Սեվանինը – 295: մեր եղբոր *մեծից* այսինքն մենք մի քիչ մեծ էինք – 332: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, *մեծու*-փոքրով, շունուշխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է *մեծի* մեզ *վրա* – 347:

ՄԵԾ ԱՃԱՐԿՈՒՄ — եկել ձովրտից հալվորին առել, իրենց խոզի հետ բերել էին *Մեծ աճարկուտ* – 297: հետը մտան *Մեծ աճարկուտ* – 314: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու *Մեծ աճարկուտը*. պատիճը բացում ու աճարն արդեն զցում էր – 297: շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ *Մեծ աճարկուտի* գլուխը, հոր Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, Ցիցքարա սեղաններից, Քեղուտ ծմակից, *Մեծ աճարկուտից* թափվեցին – 306: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել *Մեծ աճարկուտում* մի խոզի վրա կրակել էր – 360: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով *մինչև* Կապուտլեռ ու *Մեծ աճարկուտ* ամբողջ անտառն իրենն է – 334:

ՄԵԾԱՆԱԼ — աստված չանի՝ *մեծացած* թաղելու մեր ունի – 410: լուռ *մեծանում* աղջիկ *են* դառնում – 374: չես տեսնո՞ւմ որ *մեծացել է* – 326: մեջները կանգնել սպասում էր *մեծանա* սապոզները լցնի – 345: հոր չհագած սապոզները հագին կանգնած սպասում էր *մեծանա* դեկավար դառնա, ասի – 353: *մեծանալու* պատավելու *հետ* մարդ իշխանությունն ու իրավունքը մարդու վրա կորցնում է – 291: չգիտեինք՝ որ *մեծանալու հետ* երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347:

ՄԵԾԱՐԵԼ — իրենց երկրի կարգերն էլ *մեծարե՛ց* – 342:

ՄԵԾԱՅՆԵԼ — Շաքարի որբերին Սանդրոն *մեծացրել*, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: Մեր քույրերը *մեծացրել*, շրջանակի մեջ կարպետի վրա կախել *էին* – 332: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ *մեծացրել*, մեկը որպես Մանվելի նկար *էին* իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ *մեծացնեինք* կողքին կախեինք – 332:

ՄԵԾԱՓՈՐ — պառավ *մեծափոր* կովը չէր կարողանում փախչի ազատվի – 344:

ՄԵԾԻՑ ՓՈՔԸ — բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, *մեծից փոքր* ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358:

ՄԵԾ ՀԱՅՐԻԿ — ինչպես որ Վաթենանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, *Մեծ հայրիկ* – 414:

ՄԵԾ ՀՈՎՃՏԵՑԻ — *Մեծ հովքտեցին*՝ Սանդրո Վաթինյանը, պետական ծառայությունից հոգնել էր – 297: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան չրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված *Մեծ հովքտեցին* – 298: Հազար ութը հարիր ու քառասունո՞ւրիշ... ներողություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, *Մեծ հովքտեցին* կնկա մեծ շառի եկավ – 299: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, *Մեծ հովքտեցին* կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու *Մեծ հովքտեցին* ու կնկա պատկերն է ճնշում – 300:

ՄԵԾՈՒՓՈՔԸ — Տեղյակ-անտեղյակ, *մեծուփոքր*, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա ետևից հու արեց – 289: խոզի ֆերմայի *մեծուփոքրը* որն է – 361:

ՄԵԾԱՆԱԼ — *կմեծանան* իրար Թեվիկ կասեն ու կոլխոզի գառը միասին կպահեն – 284: բայց վտանգի առաջ *պիտի մեծանա* – 286:

ՄԵԾԱՅՆԵԼ — փոքրերին *մեծացնի* – 288: թե էս գոմերը *պիտի* քանդենք, շինափայտը տանենք Հովրտի ձմեռանոց գոմերը *մեծացնենք* – 306:

ՄԵԿ (թվական) — Երկու Թեվանս էլ պատերազմում գոհված եղբայր ունենք, Ջանդաղս՝ *մեկ*, Մյուսս՝ երկու – 283: բայց *մեկ* էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ Սոփին կանչելուն – 314: *մեկ* է որ քանդված ու անտեր են – 331: Օսեփանց Միմոնը իրեն դոներին պարապ պատվում է՝ *մեկ*՝ 397: *մեկի փոխարեն* հիմա երկու պահեստապետ ենք պահում – 379: *մեկի միջոցով*

մյուսի վրա գուցե ազդենք – 383:

ՄԵԿ (կապ) — հարազատ՝ այսինքն որ Վաթընանց ցեղը արմատ-տված էս երկրով *մեկ* կա – 302: հետո երեսով *մեկ* ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: Ձիու կրծքով *մեկ* խոխոաց ասաց – 336: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով *մեկ* վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378:

ՄԵԿ (մակբայ) — ինքը նայում էր *մեկ* որդիներին, մեկ թեվանին – 294: ինքը նայում էր մեկ որդիներին, *մեկ* թեվանին – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր *մեկ* բարակ թեվըկին, մեկ որդիներին – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ թեվըկին, *մեկ* որդիներին – 294: *Մեկ* Սեվանն էր խոսում ու թեվիկը լուռ էր – 402:

ՄԵԿԱՌՄԵԿ — *Մեկառմեկ* բոլորիդ. բոլորի դ – 323: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ *մեկառմեկ* ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը *մեկառմեկ* Օհանի առաջ ոչխար ունի – 391: *մեկառմեկ* մտել են ժողովրդի բոլոր տները – 391:

ՄԵԿ ԷԼ — ու երեք օր հետո *մեկ* էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփնի, նորահարսի, Սյուս թեվըկի ու նորամանուկի առաջ – 268: Չգիտենք *մեկ* էլ ինչ պատահեց – 289: ոչ երանին *մեկ* էլ այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ կրողներ – 297: միայն թեվիկներն ու Սանդրոն էին, *մեկ* էլ հախպատա մոզարածի հին դափեն – 298: *Մեկ* էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե էս պիտի պահեք – 305: բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ *մեկ* էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: *մեկ* էլ տեսանք երեկեքը չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կռվում են – 347: բայց *մեկ* էլ տեսավ ասել է – 352: մերուաղջիկ *մեկ* էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: խոզ է, տարվա հետ *մեկ* էլ տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361: *մեկ* էլ տեսար ժանտախտը խփեց հիսունը գրո արեց – 361: *մեկ* էլ էն՝ որ Հովրտի դեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: բայց *մեկ* էլ ասացին՝ մնանք ու մեր ներկայությունով սաստենք – 390: *մեկ* էլ տեսել էին քեռու-քրոջ զավակի նույն պարկում չեն – 395: Է՛, ժամանակի ընթացքում *մեկ* էլ հանդիպեն-չհանդիպեն – 395: Այդքան խեղճ եղել էր *մեկ* էլ Վերանին գործկոմ ճամփելիս – 397: *Մեկ* էլ ուշքի եկան տեսան միջոնեկ թաթարն ու թեվիկը համարյա թե կռվում են – 401: *Մեկ* էլ, ասում է, հովրտեցիք վրա տվին – 408: բայց Համիկ հորեղբայրը *մեկ* էլ տեսնում է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: *մեկ* էլ տեսանք հովրտեցիք Ավետըքին տանում են – 408:

ՄԵԿԸ (դերանուն) — և քսանհինգ որձից ոչ *մեկը* իրենցը՝ իրենն ու Ջանդադինը չէր – 281: Էս աշխարքում ոչ *մեկը* ոչ մեկիս լավ ապրելը չի ուզում – 292: ավարող գալի պես կույր՝ ոչխարի միջից *մեկը* հանելու ասելու էինք տար – 296: *մեկը* ոտքին էր – 314: *մեկը* հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: *մեկը* թշնամություն կանի – 328: *մեկը* մի նշանավոր արարք ու հետք չթողեց – 355: ու երեսանց *ամեն մեկը* երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356: Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին *ամեն մեկը* մի կողմից ականցները քաշել – 360: նշանակում է մերոնցից *մեկը* պինդ կանգնած է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366: սաղա-հնդկայի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ իրենցից միայն *մեկը* կանգնի – 395: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ *մեկը* լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: մեր չարքաշ աշխատավորներից *մեկը* ասաց, հիմա գալիս է դրամարկը դատարկի – 403: որ եթե մեր այս երկրից *մեկը* եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: հետո աղջկերքից *մեկը* շալն ուտեին էր առել, թեվըկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ *մեկը* – 413: բայց ոչ *մեկն* էլ օգնական չէր – 354: բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում *ամեն մեկն* իր ցավն է ապրում – 356: *մեկն* այստեղից ուժեղ տեղեկացնում է – 380: *ամեն մեկն* իր համար առանձին կանգնած է – 395: ու *մեկն* արևելք գնաց, մյուսն արևմուտք – 395: Ինքն իր ...ից ուռած հպարտ *մեկն* էլ սա էր – 396: *ամեն մեկն* ասում է իմ փայն աշխատել պրծել եմ – 397: Աշխարհին *ամեն մեկս* մեր աչքով ենք նայում ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: *մեկս* շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց Սիրուն թեվըկինը չափազանց էր – 308: ոչ *մեկի* հերը – 284: Չգիտենք որևէ *մեկի* խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: ոչ *մեկի* խոսքը մյուսի համար օրենք չէր – 393: ոչ *մեկի* միտքը ոչ մեկին հայտնի չէր – 393: Եթե *մեկին* մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: զամփոք մերթ *մեկին* էր խեղդում հալածում, մերթ՝ ետ-ընկած մյուսին – 326: մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու սաղա հընդլո *մեկին* տարան կթվորուկի – 337: շուռ եկավ ետ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ *մեկին* ասաց – 392: ոչ մեկի միտքը ոչ *մեկին* հայտնի չէր – 393: ինքը թող *մեկին* համոզի տեղը դրկի ու չքվում է չքվի – 397: ոչ *մեկին* չեն թողել դպրոցը կարգին վերջացնի – 410: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր *մեկին*, Սիմոնի յաբուն մի տասը բոպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: Էս աշխարքում ոչ մեկը ոչ *մեկիս* լավ ապրելը չի ուզում – 292: ոչ *մեկից* էլ պակաս չեն, բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՛ – 329: որևէ *մեկից* հատուկ նեղացած չէր – 394: քանի որ պաշտոնը ոչ *մեկիս տակ* հավերժական չի – 349:

ՄԵԿԸ (փոխանունություն) — բայց ոչ – զուտ իրենց չորսի համար քաշեց ու որձերից *մեկը* մորթեց – 268: Օհանի հարյուր պատվիրանից *մեկը* այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից *մեկը*՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփնի ծոցում է – 300: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին *մեկը* անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանին է ու նույնիսկ Շուշանին չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել *մեկը* Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, *մեկը* որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: այ ընկեր, մի Ռոստոմ դու ես ու *մեկը* մենք – 384: զուտ

Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, *մեկը* Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: *Մեկը* մեկից գեշ չորս-հինգ աղջիկ է մարդի տալու – 410: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ *մեկը* մեկից սիրուն են – 410: Ինչ որ է, *մեկն* իսկապես դեռ նրանն էր – 282: նշանակում է Ասորենց տնից *մեկն* արդեն կա – 366: Ժամի ուղիղ *մեկն* էր – 392: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի *մեկն* էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքն թեվրկին ասաց – 398: ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից *մեկին* ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, *մեկին* բախտավորեց – 357: Մեկը *մեկից* գեշ չորս-հինգ աղջիկ է մարդի տալու – 410: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը *մեկից* սիրուն են – 410:

ՄԵԿԸՆԴՄԻՇՏ — բայց միթեանհին ու օրիորդ զավակը *մեկընդմիշտ* տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը *մեկընդմիշտ* բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393:

ՄԵԿ ԼԻՆԵԼ — տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած *մեկ լինեն*, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավուվատի ջոկողություն չանի – 290: լսելը, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թոչելը *մեկ եղան* – 336:

ՄԵԿ-ՄԵԿ — երեխայի հետ դունդունացող երեկվա դպրոցականի առջևից *մեկ-մեկ* ընտրել ու քշել էին – 273: Ջանդառող եղբան *մեկ-մեկ* խտտել դրել է ձիուն – 275: ինքը ոտքով *մեկ-մեկ* խփեց ու հարցրեց – 281: խառը երագուն տղերքը ուղղակի *մեկ-մեկ* տեսնում էին – 289: Ջանդառը՝ Ղազախ, – տղերքը մեր հարսների խնդրել էին *մեկ-մեկ* հալիվորին նայել – 298:

ՄԵԿ...ՄԵԿ — ոչխարի անարատ պանիր *մեկ* գոդի Արտաշն ու շրջկոմի հյուսն է կերել, *մեկ* էլ իմ որբերը – 343: ու ամբողջ օր *մեկ* էսպես նայեն, *մեկ* էսպես – 370:

ՄԵԿԸԼԵԼ — թաթիկները *մեկնած* լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ տար – 314: քարին դեմ է արել ու ձեռը *մեկնած* մոտենում է – 316: ցելոֆանե տոպրակը *մեկնած* մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտոր, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: Ջանդառն ձեռները *մեկնում*, խտտում պտտում նկարվածին վեր է բերում ուղիղ գետնին – 275: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով *մեկնում* ու սխալ եմ տեսել – 287: իսկ եթե ինքը չի ու փողն իսկապես *մեկնելու* է ուրիշի – 366: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը *մեկնել* ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Մուրի բիձեն հին Մուրադենց հետ *ոտ է մեկնել* – 371: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր *մեկնել* նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: ցելոֆանե տոպրակը *մեկնած* մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտոր, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր *մեկնել*, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: միջոցով թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր *մեկնել*՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ լույսին նորամանուկը թաթիկը *մեկնեց* – 273: մահակը *մեկնեց* – 282: գլուխն իր նման ետ քաշեց ու դագանակը երկուսի արանքով *մեկնեց* – 283: սիրտը կոտրած՝ բաժակը *մեկնեց* ասաց – 309: կռացավ ու հացի վրայով բաժակը իր Ջանդառին *մեկնեց* – 309: Տոպրակը *մեկնեց* – 334: նույնիսկ չասաց ոտս *մեկնեմ* որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ձեռում է – 272-273:

ՄԵԿԸՎԵԼ — ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որք՞ն ոտիդ տակ *մեկնված* է – 290: ձեռքն այդպես *մեկնված* էր – 334: և մեր Մելքսանց խավարաչքի դագանակն ինչպես որ *մեկնված* էր – 358: համարի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես *մեկնված* էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան արանքում *մեկնված* քնած է – 415: այսինքն ամեն շունը մի կողքին *մեկնվել*, նայում ու պոչը գետնին թիթփացնում է – 415:

ՄԵԿԸՆԴՄԵԿԸ — Հովրեցի գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից *մեկնումեկը* ձի կամ սալ է տանելու Ջաղացներ – 358: մի ամսով են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից *մեկնումեկին* պիտի համոզեն դրկեն Ջանդառին օգնական – 395:

ՄԵԿԸՆԴՄԵԿԸ — Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, *մեկումեջ* ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374:

ՄԵԿԱՐԴԵԼ — կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովրեցի ղեկավարների անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ *մեղադրել էր* – 378: Հետո չգիտենք Գրիգորյանին գցեցին ու Վաթինյանը *մեղադրե՞ց*, թե՞ *մեղադրեց* ու ինքը գցեց – 302: Հետո չգիտենք Գրիգորյանին գցեցին ու Վաթինյանը *մեղադրե՞ց*, թե՞ *մեղադրեց* ու ինքը գցեց – 302: խզզաց ու մեզ *մեղադրեց* – 384: *Չմեղադրենք* – 286: Սովոր եք՝ տեղյակ չլինեք ու *մեղադրեք* – 327:

ՄԵԿԱՐԴԵԼ — էնիքը՝ *կմեղադրվի* – 327:

ՄԵԿԱՎՈՐ — *մեղավոր* ծպտաց – 293: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ *մեղավոր* ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, *մեղավոր* իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: ու եթե այդպես էր Տիգրանի *մեղավոր* լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: *մեղավոր* բոլորից պատասխան չէր լինելու – 367: և բոլորն էլ *մեղավոր* էին – 370: թները կամ գուտ թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել ու *մեղավոր* չեն – 408:

ՄԵԿԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — ու իրենց *մեղավորությունը* նույնիսկ ռուսն էր զգում – 370: *մեղավորությունը* դարձյալ իրենցում Ասորենցում էր եղել – 411:

ՄԵԿԱՆՈՅ — չափարն անցել մտել էին Աբել պապի *մեղվանոց* – 345: բայց վախեցավ նավթը ձեռքին մտնել *մեղվանոց* – 351: *մեղվանոցը* տարել են Հովիտ – 305: *մեղվանոցը* գազազած վնգում ու տրաքտրաքում էր – 351: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոցով թաթարի թիգուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ

մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: նրանց խնձորենիները, *մեղվանոցը*, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները կարծես նկար լինեին – 352: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի *մեղվանոցը* վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ *մեղվանոցների* այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355: որովհետև հալիվորի *մեղվանոցում* մի երկու փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: *մեղվանոցում* նստում կալի թեթև եղան էր տաշում-խանձում – 349: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու *մեղվանոցի վրա* պտտեց, ասաց – 328: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանո՞ւմ, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, *մեղվանոցների*, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների *վրա* – 367:

ՄԵՂՎԱՊԱՆ — Հալիվորը կոլխոզի *մեղվապահն* էր – 349:

ՄԵՂՎԱՍԵՐ — ուզում էր ինքնուրույն *մեղվատեր* դառնա – 349:

ՄԵՂԸ — միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի *մեղր* է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: բայց թաթարը բերանը սեղմել ու նրա *մեղրը* մերժում էր – 356: Շուշանն ասաց վերցրու, բայց երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի *մեղրը* ոչ – 356: որձով, *մեղրով* ու կնկա թնի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: ուզում էր երեխային փեթակների հետ *մեղրով* հաշտեցնի – 353:

ՄԵՂԸԱՆԱՅ — Որձը, *մեղրահացն* ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտենք ում հետ կերավ – 302: միջնեկ թաթարին *մեղրահացի* ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի *մեղր* է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը *մեղրահացով* ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301:

ՄԵՂԸՍԱՆՁԻ — եկել Միմոնի տան վերեր *Մեղրատանձու* վերելքին դեմ էր առել ու մնացել – 321:

ՄԵՂՈՒ — ով *մեղու* ուներ՝ մեղուն գիշեր-ցերեկ գնգալով բանում էր – 351: ասել էին շուտ տանք՝ *մեղուն* փախչի – 345: ով *մեղու* ուներ՝ *մեղուն* գիշեր-ցերեկ գնգալով բանում էր – 351: *մեղուն* նրան իբր չէր կծում – 351: իսկ գյուղխորհուրդն էլ *մեղվի* լեզուն հալիվորից գալիս սովորում էր – 349:

ՄԵՂԸ — բա չէ՞ս տեսնում որ *մեղր* են – 299: համատարած *մեղր*, գողություն ու վախ – 332: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության *մեղրը* գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: Բայց ինքն էլ իր *մեղքն* ունի, այսինքն չասենք թե ինքը լրիվ անմեղ անտեղյակ է. – 280: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ քանի որ *մեղքն* ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՞նչ – 300: *մեղքն* այստեղ Հովիտի վարչության վրա ենք դնում – 387:

ՄԵՂԸՎԻՋԸ — իսկ եթե բացահայտվի՝ *մեղքը* Դանելանց ջաղացպանների *վիզը* – 413:

ՄԵՆԱԽՈՍԵԼ — *մենախոսում* էր – 297:

ՄԵՆԱԿ — ճանապարհը *մենակ* ես գտնելու – 277: ուզում են խմբով գան, ուզում են *մենակ* – 283: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդիլի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում *մենակ* դնողն-դնողն ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց *մենակ*, և արդեն չգիտես ում խղճաս – 288: Բա ես էլ ասում եմ *մենակ* ես ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: շիշը մինչև տակը Ջանդաղը Մյուսի կենացի վրա *մենակ* դատարկեց – 309: *մենակ* իր կարոտն ենք քաշել – 311: Էս գողուգիլի առաջ ձեր Ջանդաղը մնաց *մենակ* անընկեր – 315: որ չենք խոսում՝ կարծում եք *մենակ* դուք եք – 318: քեզանից *մենակ* էլ մի խնդրանքն ունեմ – 320: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը *մենակ* ես եմ, էնիքը՝ ապրողը *մենակ* դուք – 324: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը *մենակ* ես եմ, էնիքը՝ ապրողը *մենակ* դուք – 324: թե գյուղում եք՝ էլ ո՞նց եք *մենակ* բերքին մասնակից – 324: Իրենք երկուսով էին, նա *մենակ*, բայց օտարություն էին քաշում – 325: իսկ գամփոն ահա, ինքը *մենակ*, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: էստեղ գնահատվողը *մենակ* դուք ու ձերոնք են – 329: *Մենակ* արծաթը չի, անոշ – 330: Էն ժամանակ փողը չէ՝ *մենակ* Թիփլիս էր – 335: դու *մենակ* քու մասին ես մտածում – 357: թե՛ կարծում ես էլ մարդը Հիտլերից *մենակ* քեզ համար է փրկվել – 367: *մենակ* դու ես – 368: ամբողջը ըստ երևույթին հենց *մենակ* ինքն էր – 369: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Ադունը, Միմոնը՝ երեք *մենակ* կկու – 371: ընկերոջդ խի՞ ես *մենակ* թողնում – 373: չէ՛ ախպերը հիմիկ *մենակ* դու ես մնացել – 373: ես *մենակ* տղա – 375: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում *մենակ* անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Խեղճ Ջանդաղին ու էն խուլ աղջկան, – ասաց, – *մենակ* սպանեց – 390: Սանդրոյի լսողը *մենակ* Ջանդաղն է լինելու – 394: – Այ ընկեր, – ասաց, – որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը *մենակ* թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: ինչո՞ւ *մենակ* Ջանդաղի – 397: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, *մենակ* ինքը Թեվրեկի ու Ջանդաղի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդաղի գրկին – 398: ետ քաշվեց ու հովըտեցու օրդուի առաջ Համբլին *մենակ* թողեց – 408: Ախպերիկ, *մենակ* ճիշտը պտես ասիլ – 412:

ՄԵՆԱԿ ԹԵ — *Մենակ թե* էլ մի բանն ասիլ մի, աղջիկ ջան – 342:

ՄԵՁ — Թեվանի՝ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի *մեջ* լող էր տալիս – 272: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի *մեջ* եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: ոսկրախաղերով-խաղերով, դանակը ձեռքիդ *մեջ* խաղացնելով պիտի մանրես – 274: թե ուրեմն չի կարելի երեխային այդպես ձմերուկի *մեջ* կորցնել – 274: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության *մեջ* – 277: օտար իրիկվա *մեջ* կանգնում են ու լացները գալիս է – 277: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա *մեջ* այնպես մոլորված, որ նույն անձիծ-անբամակի՝ ծակուտյան մեր սև

ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի *մէջ* բարեկամի կանչ թվա – 279: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի *մէջ* ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի *մէջ* աչքերը ճպճպացրեց – 280: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոզի ոչխարի *մէջ* մի անձնական որձ ուներ – 281: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի *մէջ* ապակու տակ հրեն պատից կախած է – 284: չորեքթաթովում ու ոչխարի *մէջ* էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: բայց Թեվիկը նույնիսկ իրենց տղերքի *մէջ* է նվազ – 287: սարի ժողովրդի *մէջ* այդ դեպքը առհասարակ չքննվեց – 288: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի *մէջ* Շուշանի բերանը չընկնի – 288: տոպրակը գլխին վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի *մէջ* այդտեղ կանգնած էր – 289: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի *մէջ* կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին – 289: ուզում են կարիքի *մէջ* լինես և իրենց կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: խփել փռել ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի *մէջ* իր համար տեղ էր արել – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու *մէջ* չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռնցքի ներկայության համար – 294: քանի որ էդ կանաչ սովի *մէջ* կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը – 299: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների *մէջ* քնած է եղել – 300: մտքներիդ *մէջ* բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել ընկել ենք – 303: ղեկավարության առաջ էթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու *մէջ* գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: վերջիվերջո հաղթված, վերջացած մարդու վիճակի *մէջ* չմտավ, ասաց – 308: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կռվի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա *մէջ* նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել թե այսպես ու այսպես – 310: մի խոսքով իրար հետ պարտքուպահանջի *մէջ* կլինեն – 312: – Պարտքուպահանջի *մէջ* կլինեն, – ասաց (Ջանդաղ) – 312: դրեց տոպրակի *մէջ* – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց *մէջ* ընտանեկան սեր առաջանա – 313: չե՛ մտքների *մէջ* իրենց մորը կհիշեին ու հորից կգանգատվեին – 314: մահվան թմբի *մէջ* կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել – 316: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի *մէջ* ոլորելով անտառից դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: ինքն էլ ծայրը փեղի *մէջ* ոլորեց – 317: Հագար հինգ-հարյուր, էնիքը տասնհինգ հագար մանեթը բռն *մէջ* դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի *մէջ* խեղճ յաբուն, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել ու իրենց *մէջ* առանց մեզ բաժանել են – 319-320: իրենց *մէջ* տեղաշարժ երբեմն լինում է – 322: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգցրեց ու իր տեղը նրանց *մէջ* հաստատեց – 323: Չե՞ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ վշտի *մէջ* գազազում մարդասպան է դառնում – 323: Գուրը դարձյալ մեր սև լաչառի *մէջ* էր անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելիի, մարդորդու – 323: թները կրծքին խաչած՝ իրիկվա *մէջ* իր դռանը կանգնած էր – 323: բոլոր չափարների *մէջ* միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի *մէջ* կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326: հիսուն ու դեռ հարյուր հավը այգու *մէջ* մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության *մէջ* անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: մարմարե մաքուր սկիհի *մէջ* միամիտ քչիչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է – 328: Օսեփանց ընդհանուր հասարակության աղբյուրում հերթավեճերի *մէջ* չէինք – 331: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ ու կարմիր բագուկի *մէջ* չընկնի – 331: Մեր քույրերը մեծացրել, շրջանակի *մէջ* կարպետի վրա կախել էին – 332: բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի *մէջ* է – 333: բայց արդեն չափարի *մէջ* էր – 334: Դեռ հին երանության *մէջ* ժպտալով ասաց – 336: Գոմերի ու հանդերի ազատության *մէջ* ինչ ասես կարող էր պատահել – 336: քանի որ նրա *մէջ* հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից – 337: Մաշային բերեցին աշակերտության *մէջ* հավաքարար – 337: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավելում էր ու երեք երեխայի *մէջ* ոնց էլ չէին թաղկում – 337: էթե ղեկին չի լինում ու ժողովրդի *մէջ* մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարն է տալիս, էդ է – 340: այ. էս փակ բերդի *մէջ* խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի *մէջ* կռել-կոփել էր, ասաց – 341: և մեծ պեպենտը, չե՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի *մէջ* անմարդ հարսի սուտ կոփի ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: և բոլորի համար մի րոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի *մէջ* խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի *մէջ* կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի արունքներն է կրծում – 344: ոտքերը փաթաթանի *մէջ* հոտել էին – 344: միջենկ թաթարը փրկվել, կարտոլի մարգերում գլուխը հողի *մէջ* թաղել էր – 345: կոլխոզը պարտքերի *մէջ* կորել էր – 346: թոռներիդ գցել են փեթակների *մէջ* – 346: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի *մէջ* թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: ատամները քնի *մէջ* կրճտացնում ու ոլորվում էր – 348: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու աստծու հավատի *մէջ* իրեն զսպած էր պահում – 349: նրա ահն էլ էր հալիվորի *մէջ* բուն դրել – 353: սապոզների *մէջ* ձեռները քամակին կանգնած էր – 353-354: միջենկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ զուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների *մէջ* ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: այնքան հանցանքը չի՝ ինչքան հանցանքի *մէջ* իրենց սառչել մնալը – 357: հիմա էլ՝ լուսամուտից ընկավ ու Օհանի մահակի *մէջ* ընկավ – 357: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվիկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի *մէջ* կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: ճանապարհին բեռների *մէջ* նստած մի կին է սպասում – 358: իր հին պատմությունը տեսավ Շուշանի պատմության *մէջ* ու պաշտպանեց – 358: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանկելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու *մէջ* առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի *մէջ* ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361:

պատերազմից առաջ օրիորդ Ուլյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի *մեջ* գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: ինչպես որ մթան *մեջ* գլուխդ պատին առնի, ասացինք – 362: Իրենց *մեջ* որոշեցին ասացին թող ընդի ու էս գյուղամիջից չքվի – 362: Բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր *մեջ* սուրբ աստված կա – 362: շորերն առանձին պղնձի *մեջ* մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: կարերի *մեջ* իրենց հայրերի ու պապերի ժամանակներից խոզի ոջիլ էր շարվել – 363: ինչպես որ իրենց ռուսներն են հեռուստացույցի *մեջ* պարում – 365: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ ուշադիր ու միշտ օգնության կարիքի *մեջ* – 365: հարսի վարքի *մեջ* չգիտես ինչ լավ բան տեսավ – 365: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների *մեջ* տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: նշանակում է մերոնցից մեկը պինդ կանգնած է աշխարհը կառավարողների *մեջ* – 366: Թե իրենց *մեջ* ինչ հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց *մեջ* էլ պիտի մնար – 367: սիրունացավ ու գնաց մտավ դարձյալ հին անցյալի *մեջ* – 367: այդ կանչերը, այդ ուրախ կռիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա *մեջ* կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: մարդուկնիկ իրենց *մեջ* խորհրդակցում էին – 369: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության *մեջ* է – 375: Չասաց թե դպրոցական հանցանքի *մեջ* բռնել են – 376: ժամացույցի զանգը չգիտեր չէ՞ր խփել թե քնի *մեջ* չէր լսել – 376: թերմացք պահածոյի *մեջ* սիգարետի մի երկու կրճոն կար – 376: Գորշ լուծության *մեջ* միայն այդ հին կարմիրն էր – 378: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատատըր ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկումի *մեջ* իր տեղը կանգնել էր – 378: այդ պատահան էր ու հին ամառներից մի բան աչքների *մեջ* եթե մնացել էր՝ այդ – 378: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովվրտի ղեկավարներին անտնտեսավարության *մեջ* շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: սա էլ Հովվրտի ղեկավարության *մեջ* է կանգնում – 379: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի *մեջ* բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: գործարանի քաղցր գոլորշիների *մեջ* խեղդվեց – 382: եթե մարդկայնություն կա՝ էլի սրա *մեջ* կա – 382: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովվիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները մրցակցության *մեջ* են – 383: գործարանի ու գյուղի հակառակության *մեջ* համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385: Ակոփի անունը խառնվել հիսուն արժանաարժանի *մեջ* կորել էր – 388: մտքի *մեջ* խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի *մեջ* ասում է – 388: ետ եկավ ու անցնելիս իր խոր հարցը նետեց ղեկավարության *մեջ* – 391: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթներ տեսներ ինքը երեք անձնավորության *մեջ* վերևը պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: ու մի անձնավորության *մեջ* էլ ներքեն է սև արևի նման կանգնած – 396: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի *մեջ* նա սխալ է տեսնում – 396: Բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի *մեջ* են – 398: մտքների *մեջ* վռագ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: հույժ գարեջրի ու զգուշավորության *մեջ* փտել էին – 401: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուծության *մեջ* ներքևից վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: Բայց նրա հերթի *մեջ* առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է – 403: և միջնեկ թաթարին մտատանջության *մեջ* էր գցել – 404: շարքի *մեջ* իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: Իրենց *մեջ* գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե տնտեսության ղեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: դատարանի որոշումը թղթերի *մեջ* էր եղել – 411: Բայց Սիմոնեց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի *մեջ* դնելը չէ՞ սովորություն է – 415:

ՄԵԶԸ — տղերք, փափու ւկ, ուսող տակն էս տալիս թե չէ՝ գլուխդ *մեջը* թաղվում է – 274: *մեջը* ձկներ լինեն ու ափին ծաղիկներ – 302: քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին *մեջը* խեղդելու հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: Սուփին. մեծ Սուփու ու Վարդոյի ամբողջ վարքը *մեջը* պահել էր – 311: Բայց *մեջը* սիրունություն չէր մնացել – 312: օձի պես կնայի ու *մեջը* կթքի – 328: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու *մեջը* մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: *մեջը* մկնդեղ եմ դնելու – 350: իշխանական բարկությունը *մեջը* խեղդեց – 393: մանավանդ եթե *մեջը* շահ ունի, հազար բացատրիր – 405: Մեռած վեց ախպոր ուժը *մեջը*, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում *մեջները* կանգնում, աջուձախ թուրքերեն էս խոսում – 286: ասա Ծմակուտա Մելրքանցից եմ ու *մեջները* կանգնիր նայիր – 329: *մեջները* կանգնել սպասում էր մեծանա սապոզները լցնի – 345: *մեջները* մի հին Ծմակուտի ուժ չի մնացել – 387: *մեջները*՝ այսինքն արանքներում մի տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: *մեջները* խոսք ընկավ՝ թե Ավետիքը եկել է – 408: *մեջների* խեղճը փոքր պեպենտոն է – 295: Բայց *մեջների* թափովը Վարդոն էր – 309: քանի որ նա՝ ոչ նա՝ նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, *մեջն* այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: *մեջներն* ուրեմն ցեղի հին համերաշխ միաբանությունն է – 414: խմում ու ասում էր *մեջս* վառվում է – 340: – Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – զուկել-զարտարել քու տան *միջին* տիկին խանում պախում էս – 339: ասացի էս գելուզողի *միջից* դու առանց ինձ դուրս արի – 276: Եվ ձեռքերը կապույտ կոստյումի գրպանում՝ ավարի *միջից* դուրս եկավ – 281: մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի *միջից* հանեց՝ թե դասատվի ձեռք չի տալիս – 285: ժողովրդի *միջից* իրեն հանեց – 289: ավարող գայլի պես կույր՝ ոչխարի *միջից* մեկը հանելու ասելու էինք տար – 296: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների *միջից* դեպքեր գտնել – 336: Բայց *միջից* եփվում էր – 341: որձաձիու ուժեղ չոռոցի *միջից* խոխոաց – 371: գիժ Դանելին թողնեին իրենց *միջից* «պատառ-պատառ կանեն, հում-հում կուտեն մ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401: ժողովրդին ճղում, *միջով* գեներալի նման անցնում է – 268: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի

ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա *միջուկ* ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: ոչ այնքան իսկապես տազնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատային կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովնաթի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության *միջուկ* զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշուց ստացավ – 354: Բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի *միջուկ* մտավ գյուղխորհուրդ – 357: հասարակության *միջուկ*, հազարումի կարծիքի *միջուկ*, սովոր գառան պես մեր ետևը–զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: հասարակության *միջուկ*, հազարումի կարծիքի *միջուկ*, սովոր գառան պես մեր ետևը–զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: Բայց սրանք թույլ տային իրենց *միջուկ* համլետյան մտքե՛ր անցնեն – 401: Թե Համիկն է հովըտեցու *միջուկ* դեպի Ավետիքը ճամփա բացում – 408: հիմա է, որ դարավոր չորհանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե *շան ...ը սրա միջին*, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366:

ՄԵՋՏԵՂ — ներսները կա՛ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը *մեջտեղ* դնելու մի ռիսկ – 393: Նավ հին ուրթի ուղիղ *մեջտեղը* – 276: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ *մեջտեղը* բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիւրից կկապեն, տեսնեն որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: *մեջտեղը* Շուշանին ու Թեվոնին էին կանգնեցրել – 362: երկու կտրկանի *մեջտեղը* գուտ ինքը՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: Ետևները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը *մեջտեղից* այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: նամակը *մեջտեղից* վերացնենք – 379:

ՄԵՋՔ — ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ *մեջքը* տեղը–տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս–ընկած թըր տեղն ընկնի – 318: *մեջքը* կատաղած քոր էր գալիս ու ձեռք սրին էր գցում – 406: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, *մեջքը* երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: *Մեջքն* ինչպես այդ ընտանիքին էր արել՝ այդպես էլ կանգնած էր – 366: իրար *մեջքի* պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը ուսուցչից դեռ թաքնվում էին – 403: ձեր *մեջքին* չափի գնա Ամերիկա – 328: հիմա *մեջքին* չէր, բայց արած կլինի – 328: *Մեջքիս* կկապեն ու կտանեն՝ դպրոց – 342: *մեջքիս* կապած կտանեն՝ ֆերմա – 342: գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը *մեջքներիս* տված մեզ խփում ենք Նավ–ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի–Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան–Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում *մեջքից* պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: Բա էդ ո՛նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում *մեջքից* պոկել բերել – 330:

ՄԵՌԵԼ — և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ *մեռելներ* և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: Բայց *մեռելը* մեռել է – 384: եկավ նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ *մեռելը* վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: երկու հազար ռուբլիանոց թանկ դեղը բռնել ուզում ես *մեռելիդ* սրսկես – 383-384:

ՄԵՌՆԵԼ — Բայց *մեռնելն* ուրիշ ինչպե՛ս է լինում – 362: Լաց լինելով գնաց *մեռնելու* – 320: Բա էդ ինչի՞ ես *մեռնելով* ասում – 397: *մեռնելիս* ձեր Գրիգորյանն է Օմակուտի մածուն ուզել – 389: Այ աղքատ շան որդի, հե՛–եյ, *մեռա՛ծ* ես թե կա – 312: *մեռած* չէր – 362: դեռ *մեռած* չէր – 362: *մեռած* տեղից ասաց – 397: *Մեռած* վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթելով եկել է – 407: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ *մեռնում է* – 320: Ի՛նչ անեն *մեռնում է* – 320: երեխադ *մեռնում է*, Շուշան քիթի, Օսեփանք երեխայիդ խեղդեցին – 345: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ *մեռնում են*՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: տո շա՛ռ – ասել էին,– տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռքդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես *մեռնում էիք* – 413: Արև, լույս պատշգամբում նախշուն գորգի վրա երեխան ուռուցորվել *մեռնում էր* – 348: նրանք անտեր *մեռնում էին* – 332: Բայց մեռելդ *մեռել է* – 384: բոլորը *մեռել* ու կորել են, բոլորը – 415: որը *մեռել* ու տեղը երեխա չէր ծնվել – 386: Գրիգորյանի աղջիկը *մեռավ* – 302: Խեղճ երեխան *մեռավ* ու հայրը նրա երազը չկատարեց – 302: Էնպես բան ասաց, որ Թեվիկը *մեռավ* ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: *Մեռավ* – 397: ուղղակի *մեռավ* – 397: Էս սիրուն աշխարհը պիտի թողնենք *մեռնենք* – 320: այ դրա տերն էլ էդտեղ *մեռնի* – 275: – Հը, կյանքիդ տերը *մեռնի*,– ասաց – 308: Սովետի *մերը չմեռնի* – 341: պետությունը չէր ուզում շուտ *մեռնի* – 344: շտկվեց ու, հա՛ առ *նանը չմեռնի*, շրիկալով հարձակվեց – 400:

ՄԵՍԴՈՂ — մեր հորեղբայր *Մեսրոպին* մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էդ է – 348:

ՄԵՍԱՂԵ — տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ձարվում կապույտ չափարների *մետաղե* ցանցերը – 324:

ՄԵՍԱՂՅԱ — հիսուն ու դեռ հարյուր հավը այգու մեջ *մետաղյա* կապույտ ցանցով առանձնացված – 326:

ՄԵՍԱՔՍ — ծիրանի *մետաքսն* էլ անպետքը մազին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337:

ՄԵՐ — դու քու գլխին *մեր* չես ունեցել, ասաց, Բայց քույր ես ունեցել – 361: *Մեր* չունենք՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում ես տանում է անկողին մտիւր – 375: *Մեր* չունենք՝ որ թուշը պաշտելով խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: Գառան պես չէր հասկանում որ *մեր* չունի – 376: աստված չանի՝ մեծացած թաղելու *մեր* ունի – 410: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին *մերդ* մեռնում է – 320: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու *մերք*, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: քու *մերն* էլ, հարազատն էլ, տերն էլ՝ ես եմ – 337: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ *մերն* այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358:

ՄԵՐ ԳՆԱԼ — երեխեքի վրա ուզում էիր *մեր գնաս* – 364:

ՄԵՐԸ (փոխանություն) — Ասացին կամ ակն չեն, կամ *մերք* չեն – 274: Ախպերո, վայ թե *մերք* չեն՝ ես քնակոլով շաշը չի ջոկում – 281: ինչպես որ նախկին հներում Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չորհանի դագանակով, այդպես էլ *մերք* Օհանի – 284-285: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը,

մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323:

ՄԵՐԸ ՉՄԵՌՆԻ — Սովետի *մերը չմերնի* – 341:

ՄԵՐԹ — գամփոր *մերթ* մեկին էր խեղդում հալածում, *մերթ՝* ետ-ընկած մյուսին – 326: գամփոր *մերթ* մեկին էր խեղդում հալածում, *մերթ՝* ետ-ընկած մյուսին – 326:

ՄԵՐԺԵԼ — քանի որ եթե, ասենք, միջոցով թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք *մերժելու* կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: Բայց թաթարը բերանը սեղմել ու նրա մեղորդ *մերժում էր* – 356: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն *կմերժեն*, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336:

ՄԵՐԺՎԵԼ — *Մերժվելու* վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336: Թուրքը *մերժված* դուրս էր եկել սարերը – 318: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի ու մի որևիցե անհասկանալի ձևով *մերժվի* – 403-404:

ՄԵՐԿ — Սիմոնի *մերկ* թիկունքն ու բարձր ուսերը – 360: բոլորիս նման *մերկ* ու երեխա ծնվում – 369:

ՄԵՐՈՆԲ — Ղեկանու Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե *մերոնք* ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով *մերոնք* ուսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: Եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղցի – *մերոնք* էլ ապաստամբ հախապատեցի են – 303: ձիու վրա Օսեփանք չեն, *մերոնք* են – 319: և ինչպես որ *մերոնք* հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Բայց նույնիսկ գուտ *մերոնք* ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելն ու օրիորդ... – 310: Պատերազմից հետո Մելքսյան թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, *մերոնք* կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: նշանակում է *մերոնցից* մեկը պինդ կանգնած է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366:

ՄԵՐ ՏՂԱ — Լավ չարեցիք, *մեր տղա* – 398:

ՄԵՐՈՒՄԱՂՋԻԿ — *մերուաղջիկ* մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358:

ՄԵՐՈՒՆ — ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծնակում թաքուն ծնած մի *մերուն*, մի երկու սայլ թաքուն խոտ ունեինք – 307:

ՄԵՔԵՆԱ — մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռան էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը *մեքենա* չէր հանի – 290: որ Հովիտ մի բարձր կառավարական *մեքենա* կար – 388: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ *մեքենա* է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ *մեքենան* էր միշտ սարքին – 387: նրա *մեքենան* փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարիք անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: (*մեքենայի* խցիկում կեսը բից կուտ-կուտ խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից չքնի) – 269: օտար *մեքենայի* խցում մի բուպե շշմելը եթե քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312: սապոգավոր ու դանդաղ եկավ *մեքենայի* ակները տնտղեց ու կանգնեց լռեց – 402:

ՄԵՔԵՆԱՅԱԿԱՆ — մի քանի հեկտար կարտոփի *մեքենայական* ցանքումշակում – 381: հին ծակուտյան անծայր խոտհարքներից մի անորոշ մասի *մեքենայական* անորոշ հունձուհավաք – 381: եթե Օմակուտը առանձին միավոր լիներ՝ *մեքենայական* տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387:

ՄԹԵՐԵԼ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկոյի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը *մթերելիս* մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: մատղաշը *մթերեց* – 383:

ՄԹԵՐԲ — մենք դրան հանձնելու *մթերք* չունենք – 288: աշխօրի մի երկու կիլո *մթերք* էին ստանալու – 349: այսինքն թե *մթերքը* տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է ընդունում սարում – 358: Օհանը, ամբողջ չորանությունը կանգնեց՝ թե մեր *մթերքի* պահեստապետը դա չպիտի լինի – 288: Վարչությունը Շուշանին էտ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը *մթերքի՝* քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթորին – 289:

ՄԹՆԵԼ — *աչքերը մթնած* ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնցքեց – 317: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն բուպեին, երկինքը *մթնել* ու Ջանդառիս աստղը դուրս էր եկել – 277: *աչքերն ու գլուխը մթնեցին* – 346:

ՄԺԵՂ — Ուրեմն բոլորի առաջ թե մենք թե *մժեղը* – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321:

ՄԻ (արգելական) — երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե *վռազիլ մի* – 285: քեզ *չարչարիլ մի* – 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ *վախիլ մի*, դուրս արի – 286: *մի՛ իջեցրու* քաղաք – 301: կանգնում ներկայացուցչի թնն է մտնում, ասում ժողովրդին *մի գրգռեք*, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: *մի՛ ասա* ով ես – 329: քու տուժած կյանքի վրա նոր քայքայիչ *մի բեր* – 330: Անտեղի *մի կոլորվիր* – 333: Մենակ թե էդ մի բանն *ասիլ մի*, աղջիկ ջան – 342: *ասիլ մի* թե մենք քո ուրախությունին թշնամի ենք – 342: *վախիլ մի* – 348: նեղություն *մի քաշեք* – 369: *մի արի* – 371: Գլուխդ դրա հետ անտեղի *մի ցավեցրու*, Մեվան – 401: Բայց *տանձիդ մի գցիլ* – 409:

ՄԻ (դերանուն) — Մի անպատմելի մեծ, մի համաշխարհային ճամփորդությունից Ջանդառ Թեվանը եկա՛վ – 267: Մի

անպատմելի մեծ, *ւի* համաշխարհային ճամփորդությունից Ջանդառ Թելանը եկա՛վ – 267: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի *ւի* ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: ահա՛, – *ւի* հաղթական արշավանքից Ջանդառ Թելանը եկավ – 268: իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար *ւի* բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: Ջանդառի *ւի* պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: համերգից ու հարսների ուրախությունից *ւի* կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր *ւի* առակ կա՝ որ ասում է – 272: Ջանդառիս գլխարկը *ւի* աղջկա գլխի նկարվեց – 275: *ւի* բացատրություն էլ իրենից չհանեց – 275: թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդառը քու տիրոջը *ւի* մեծ վատություն արեց – 277: և նույնիսկ Ջանդառը քո ճանապարհից *ւի* կողմ կենա – 279: քառասունմեկ թվի ամառվանից *ւի* մեծ նպատակով պահում էր – 281: Շան որդի, ձեր անասնաբույժը *ւի* երևանցու պատիվ չունի՝ – 282: առավել դժվարը հասկանալի *ւի* բացատրություն գտնելն էր – 282: բերանդ առանց *ւի* թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ ու ձեռք էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: Ասորենց տղերքը առանց էդ էլ *ւի* հատուկ թափի չեն – 287: համարենք որ *ւի* տաք իրիկուն էր – 289: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման *ւի* մեծ ծապավեն կապեց – 292: չէր ասում՝ թե *ւի* խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թելվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: *ւի* ձեն, մի տնքոց հանեցի՝ մի ծպտացի՝ – 294: մի ձեն, *ւի* տնքոց հանեցի՝ մի ծպտացի՝ – 294: մի ձեն, մի տնքոց հանեցի՝ *ւի* ծպտացի՝ – 294: Թելանի ու իր արանքից Թաթարը արաղը *ւի* կողմ քշեց – 294: Իր վիճակի մասին *ւի* որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թելվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: Ջանդառը ծիծաղեց, խապաց ու չկարողացավ *ւի* կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովվետեցին – 298: բացակայելիք օրերի մասին *ւի* կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: չգիտենք բարեխոսել էր թե սատանի նման ուզել էր *ւի* տեղեկություն հանի – 299: ասում էր՝ էն էլ է հանրային, բայց *ւի* տրաքացնող լինե՛ր – 301: պատահական *ւի* դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, *ւի* կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: Ծմակուտը դառնում է իմ տնտեսության *ւի* մասը – 303: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ուսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու ձովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի *ւի* պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: Ժողովուրդը շփոթվում ու *ւի* պատասխան չի գտնում – 304: ձեռը պիտի *ւի* բան դրվի – 304-305: որ կարողանա Ծմակուտի կողմից ինքը *ւի* բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: դեկավարության առաջ եթե *ւի* տնական խնորանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոգարածի *ւի* կենտ քնձռտոն էլ Կապուտեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ագնիվ խոսք – 306: օղորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի *ւի* բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: օղորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի *ւի* անուն էլ մենք թողնենք – 307: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիծիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ *ւի* բիծրից կկապեն, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: մեր քույրը *ւի* տեղեկություն կունենա – 312: Գլուխը կախ՝ Ջանդառը ծպտում ու իրեն տեսնում էր *ւի* ռեստորանի անկյունում նստած – 312: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն *ւի* պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: բերանը կապեց տվեց ձեռը, որ եթե *ւի* տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: այդ երգի ու սպանության մեջ Սանդրոն Վաթինյանը պիտի որ *ւի* էական դեր ունենա – 315-316: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի *ւի* կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայդարմարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոգը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: հետո, որ Ջանդառը *ւի* կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: չգինակոչվելու պատճառով չէ՛նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև *ւի* հարմար պաշտոն գտնեին – 321: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար *ւի* անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Չէ՛ մարդկանց *ւի* տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ գազագույն մարդասպան է դառնում – 323: *ւի* առձեռն պատասխան չեղավ – 324: ձեզ մինչև *ւի* թշնամություն չանեն, մինչև մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև *ւի* վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: Սիրուն Թելվիկը *ւի* հանցանք անպայման կունենա – 327: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ *ւի* պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: Էն ժամանակ էլ *ւի* բան չէր – 331: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր պես *ւի* բարձր բան էլ մենք ասել – 335: տավարի ֆերման *ւի* անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով գործկումը ձեռքից առել էր – 335: *ւի* կողմի վրա դարսի – 335: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև *ւի* լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: սարսափի ձմռան *ւի* գիշեր լակոտին բերել մեր տանը քնեցրել էինք – 346-347: աստված ենք կանչում էդ որբին *ւի* բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև *ւի* հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Օսեփանց հալիվորին ուզում էր *ւի* բանով օգնական լինել – 354: չնայած համարյա *ւի* տարիքի մեծեր էին – 354: նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, քարից ու թփից *ւի* կողմ էր կենում – 355:

ճանապարհին բեռների մեջ նստած *մի* կին է սպասում – 358: ասաց ուրեմն *մի* ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիրի – 359: Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը *մի* կողմից ականջները քաշել – 360: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ էր մտածել՝ Մեծ աճարկություն *մի* խոզի վրա կրակել էր – 360: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ *մի* բան որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: ու աչքի առաջ *մի* լուռ, պայծառ ու զարմանալի պատկեր էր – 360: Էդ աղջիկը *մի* բան թե փոխեց՝ փոխեց – 363: Անոշ,– ասաց,– Էսքան տարի էստեղ է՝ *մի* ուրախություն չի տեսել – 365: համապատասխան *մի* մարդու պիտի տրվի – 366: Օսեփանց տղերքը չէ՞ մնում-մնում *մի* անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: Ռուսն ռուսերեն *մի* երկար բան ասավ – 369: բայց մորը *մի* կարգին բացատրություն չէին տալիս – 370: բայց չկարողացավ *մի* բարի բան մտածել կամ նրա բարին այդ էր – 372: բայց *մի* բան ավարտված վերջնական էր – 373: հարցը դնի առաջներն ու ինքը *մի* կողմ քաշվի – 375: նրանցից խելու, գիծը Մամոնու խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովրտեցի *մի* շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: բայց *մի* շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, *մի* կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու *մի* վռագ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: քանի որ ենթադրություն կար՝ թե *մի* կարևոր բան է պատահելու – 378: որպեսզի ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից *մի* որևէ օգուտ չէ՞ն պոկում – 378: այդ պատասխան էր ու հին ամառներից *մի* բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր *մի* պաշտոն է կանխատեսում – 379: վնասի հետ գուցե *մի* օգտակար բան դուրս գա – 379: ոչ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը *մի* որոշ չափով էլ մեծ պեպենոտի ձեռքին կլինեն – 380: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքուկեզու, ոչ էլ *մի* հատուկ ցանկություն ուներ – 381: հին ծավալության անձայն խոտհարքներից *մի* անորոշ մասի մեքենայական անորոշ հունձուհավաք – 381: ասում էր տանք քեռուն՝ *մի* էլք մտածի – 386: պատահում էր տղերքը *մի* նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ *մի* խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: մեջները *մի* հին Ծավալուտի ուժ չի մնացել – 387: մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը *մի* բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: պաշտոնական լրագրերի հետ փոստատարից *մի* անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388: որպեսզի խոսեցնելով-խոսեցնելով *մի* տեղեկություն պոկեն – 389: մինչև *մի* շահ չունենան՝ չեն աշխատում – 391: մեջները այսինքն արանքներում *մի* տաք խոսք չկար և անհայտ էր – 393: ներսները կա՞ր արդյոք *մի* տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: ներսները կա՞ր արդյոք մի տաք խոսքի, *մի* վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: ներսները կա՞ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու *մի* ռիսկ – 393: կուզենար խոսակցությանը *մի* բանով օգնել – 394: Մեվանը որ ասում է չպիտի գնացվի՝ ուրեմն *մի* բան գիտի – 401: հետո Թեվիկը ծոցագրպանից *մի* թուղթ հանեց տվեց Մեվանին – 402: սպասենք ինքը գուցե չհամբերի ու *մի* բացատրություն տա – 402: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի ու *մի* որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջոցն թաթարը *մի* կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվիկի մասին էր – 404: *Մի* բան էլ կա – 405: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համրկին *մի* անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: և խփած ու իրեն անթույլատրելի *մի* տեղաշարժում պահած է եղել – 408: *մի* գոմ են գցում ու դուռը փակում – 408: քանի որ *մի* առանձին խայտառակություն էլ են կլինել, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: Աղջկերքն իրար *մի* բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: ուրեմն իսկապես *մի* թաքուն բան կար – 412: նրա տակ ինքն ուրեմն *մի* մեծ պարտք է ունեցել – 412: չէ՞ ուրիշի ցավը բացահայտող ու կարեկից *մի* հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծավալուտի միացյալ տնտեսության Խովիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծավալուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցգարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին *մի* շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ *նչ* *մի* կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: *Ոչ* *մի* օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվիկի հունձը Վարդոն է անում – 310: մեր *նչ* *մի* արարքով ժողովրդի աչքը չէ՞նք վախեցրել – 321: ուրիշ *նչ* *մի* վերաբերմունք – 325: Դայրոցում *նչ* *մի* ոտանավոր չի սովորել – 335: բայց արտաքուստ *նչ* *մի* ձայն, ոչ մի արտահայտություն – 339: բայց արտաքուստ ոչ մի ձայն, *նչ* *մի* արտահայտություն – 339: այլ հիշեց ու հավատաց՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու *նչ* *մի* բանից չպիտի վախենա – 358: բայց նրանը գուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ *նչ* *մի* «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ *մի* ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: Աշխարհում *նչ* *մի* գյուղ առանց այլանդակի չի – 402: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր *նչ* *մի* հովրտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Տասը տարի՝ Ծավալուտը Հովրտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, *նչ* *մի* հովրտեցու հետ ոչ ղեմադրում ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404:

ՄԻ (թվական) — Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի տակ *մի* որձ մորթեց – 267: *մի* օրուգիշեր կքնի – 267: Գրպանում օղու *մի* կիսատ շիշ կար – 268: քաշեց ոտի տակ *մի* որձ մորթեց – 268: ծալովի *մի* դանակ Թեվանի համար – 269: ուրեմն գրկած *մի* ձմերուկ – 269: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի *մի* ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Մյուս Թեվանը *մի* ոտի կոշիկը կորցրեց – 270: իրավո՞ւնք չունենք հողին *մի* որձի արյուն տալ – 272: Կերածս եղել է՝,– ասաց,– տերտերի *մի* խակ գլեռ – 274: *մի* ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: Ջուտ *մի* գիշեր Կեչուտ անտառում

Ջանդաղի տակ քարացել էր – 278: անծիծ-անքամակ *ւի* սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: Ու հետո *ւի* անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279: Ու հետո մի անմեղության թուղթ, *ւի* բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք չտան – 279: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոզի ոչխարի մեջ *ւի* անձնական որձ ուներ – 281: քանի որ պատերազմից շատ առաջ մինչև չորրորդ դասարանը *ւի* նստարանի էին նստել – 282: բայց Օհանի *ւի* աչքը խավար էր – 282: Հագար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում *ւի* մաքուր աղջիկ չկա – 281: նախ և առաջ ձեր տանը *ւի* Հովհաննես արդեն կա – 284: հետո՝ ձեր թաղում *ւի* Թեվան էլ կա – 284: Մելքքանց Սերգոյի տնից *ւի* Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Սյուս Թեվիկն էլ *ւի* խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: ասում են Օմակուտ *ւի* Թեվան կա – 286: էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք *ւի* թուրք էլ մենք ենք – 287: մեր փոքր Սոփնի խորհրդով *ւի* որձ դրկեցինք խնայողամարկդի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: մեզ համար մի երկու կիլո շաքար ու *ւի* տուփ թեյ էր բերել – 291: շաքարից իր բռնով *ւի* լավ բուռ տվեց շիկաբաշին – 291: Մեզ համար *ւի* շիշ օղի էր բերել – 291: երկուսից մնացել է էս *ւի* նկարը – 293: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում *ւի* համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: Մի օր էլ Ջանդաղը լուր բերեց թե դրանց *ւի* սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: իսկ կենտրոնի ձեռքին *ւի* դատարկ կնիք էր – 299: ինքն էլ շորերը հագին թախտի *ւի* անկյունում ծվարել է – 300: ու Օմակուտ *ւի* ծանր հեղինակություն չկար որ շրջկում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բույսի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Կրացոնց Ասատուրը *ւի* լավ որձ ուներ – 301: *ւի* լավ որձով, Օսեփանց Արել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: մի լավ որձով, Օսեփանց Արել պապի *ւի* լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: մի լավ որձով, Օսեփանց Արել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած *ւի* շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: մի լավ որձով, Օսեփանց Արել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը *ւի* պատվիրակ էր գնացել – 301: չէ՞ նա էր ուզել՝ որ *ւի* լիճ լինի – 302: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող *ւի* լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: կենտրոնից Ալբերտ Դեվոյան անունով *ւի* թագի էր եկել – 304: Հագար ինը հարյուր ու քառասունութ թվին *ւի* քոռ աշուղ էր եկել – 304: *ւի* տնտեսություն ու գլխին մի մեծ դեկավար է լինում – 304: մի տնտեսություն ու գլխին *ւի* մեծ դեկավար է լինում – 304: *ւի* նախագահը յոթ գյուղ է կառավարում – 304: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած *ւի* մերուն, մի երկու սայլ թաքուն խոտ ունեինք – 307: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում *ւի* բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: պոռշները սեղմած բերեց *ւի* շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիծը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիծրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: հյուրերից *ւի* ցեղփանի տոպրակ էր մնացել – 313: էլ ինչ ունեին՝ *ւի* լավ գլուխ պանիր – 313: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր-իններորդ դասարանցի *ւի* տղա գյուղում ուներ – 314: հույսը շեկ ու հոր նման սիրուն *ւի* աղջիկ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: շալվարի գրպանում *ւի* ծալած թաշկինակ ու ծոցագրպանում մի գրիչ – 316: շալվարի գրպանում մի ծալած թաշկինակ ու ծոցագրպանում *ւի* գրիչ – 316: տնական *ւի* շիշ արաղ էր խցանել ու եկել – 319: խի՞ չես ինձ համար Ռոստոմի ձիուց *ւի* ձի առնում, ախպերիկ – 319: պետական *ւի* շիշ արաղ դրեց – 319: քեզանից մենակ էդ *ւի* խնդրանքն ունեմ – 320: Մի սիրուն որձ ունեինք – 322: սարին՝ այգու *ւի* անկյունում դարսված ու դեռ ցեղփանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ո՞ր էր – 324: Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի վրա *ւի* սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: շուշաբանդը *ւի* կոտրած ապակի չուներ ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: բակում *ւի* ծրտած տեղ չկար – 326: *ւի* օգնական չուներ – 328: կողքիս կանգնած *ւի* ոտը-բռնող չկար – 328: Էնիքը, հիմա լավ չէր լինի՝ որ ջրի տակ *ւի* կանաչ մաքուր աման լիներ – 331: Տան էս կողմի պատը *ւի* տարվա փլված էր – 331: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ *ւի* ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: երկուսինը էդ *ւի* լուսանկարն էր – 332: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր *ւի* ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Միմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: մեր օգնական, *ւի* ոտը-բռնող չուներք – 335: *ւի* ռեալ վտանգի պատճառով մեծ պեպենը կթվորությունից նրան հանեց – 337: իր ծանր տեղով թթեկացած՝ *ւի* շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի վարչի տուն – 337: եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն *ւի* ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է – 340: չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս *ւի* թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: միջոնեկ թաթարը *ւի* որոշակի տեղեկություն կուներնար – 340: Մենակ թե էդ *ւի* բանն ասիլ մի, աղջիկ ջան – 342: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու *ւի* կոլխոզ որբույրի – 343: Անտառապետությունը Տիգրանի ձեռքից առել տվել էին *ւի* թոքախտ վաստակավորի – 344: Պահեստի տականքին կապված *ւի* հավատարիմը կար – 345: մեր նույն պատճառներով բռնավոր *ւի* աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել *ւի* անձայն համեստի – 350: օրը *ւի* ձագ էր շաքտում – 351: օրը *ւի* ձագ էր շաքտում – 351: Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով *ւի* գոմշաբուլա չեք – 352: հիվանդ երեխաների վրա պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում *ւի* ձմեռախնձոր թողներ – 352: մեկը *ւի* նշանավոր արարք ու հետք չթողեց – 355: *ւի* անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով գար ու գնար – 355: *ւի* պայթյուն՝ որ սարը ձորը գցեր ու տեղը կալ աներ – 355: *ւի* վայրենի կրակ՝ որ անտառը լափեր ու խոտհարք բացեր – 355: ժանտախտի *ւի* կատաղություն՝ որ թուրք բեգերին սարերից քշեր – 355: *ւի* գոճու վրա Ուցյունի բուրվում կրակել էր – 357: թնի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով *ւի* նշանվող տղայի լիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: *ւի* առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-

կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա *մի* կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի համար ու *մի* հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: հին ժամանակներում Նիկոլյան Ակոփի անունով *մի* ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: հետո՝ աշնան մատաղի համար այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով *մի* սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: կգնամ *մի* կացին կբերեմ կջարդեմ – 360: ու նրա խելագար լացողորի վրա *մի* կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: Մամուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս *մի* կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը *մի* թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ *մի* թախտի չափ տեղն էր – 374: ու աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը *մի* օր էլ չեն մնում – 374: ոտը բռնող *մի* օգնական չունեցա – 375: ամեն տղային առանձին սենյակի հաշվով *մի* երկար շենք էր արձակել – 377: մեր տեղական գործկոմի ամեն անդամին *մի* սյունամեջ կհասներ – 377: Ետները պատշգամբի կենտրոնում հատակի *մի* տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: վարպետ Սիմոնին նույնիսկ լուր էին տվել *մի* տախտակ բերի գա – 377: պիտի պատրաստ լինեին *մի* արկղ խմիչք վերցնելու – 378: թող *մի* պահեստ լինի ու պահեստը այստեղ Օմակուտ լինի – 379: կենտրոնը *մի* հովըտեցու տվեց – 379: երգելու ու պատմելու Շարա Տայլանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը *մի* տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: այդ *մի* կողմից – 381: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը *մի* սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: *մի* դիրեկտոր խալպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Օմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու են – 382: հյուրասիրությունների գծով *մի* հատուկ տեղակալ է պահում – 383: Հեռացված *մի* հրահանգչի հետ հետո մի հինգ մանեթի գարեջուր խմեցինք – 384: այ ընկեր, *մի* Ռոստոմ դու ես ու մեկը մենք – 384: չի ուզում *մի* շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: երեխա ժամանակից նկատած *մի* աղբյուր ուներ – 388: զուտ էսքան տղայով *մի* Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Սելսկայա ժիզն, ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կուլբնի բաբոտնիկ – 388: որ Հովիտ *մի* բարձր կառավարական մեքենա կար – 388: որ *մի* բարձր անձնավորության հետ մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ *մի* ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: չգիտեն՝ որ իրենց ամեն գալուստը մեզ *մի* կովի կորուստ է – 389: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի լարին երեխայի *մի* կարմիր շավար էր թողել – 390: *մի* կողմը ջոկված կոլխոգային-պետականն էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը – 391: երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, *մի* յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած *մի* մահակ – 391: *մի* հարվածով ծալեց – 391: Ղեկավարի ձեռը զուսպ, լեզուն ծանր, *մի* ականջը խուլ ու *մի* աչքը կույր պիտի լինի – 393: Ղեկավարի ձեռը զուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ ու *մի* աչքը կույր պիտի լինի – 393: քեռի ու քվեր-տղա *մի* շարքում կանգնել էին – 395: ու *մի* անձնավորության մեջ էլ ներքեն է սև արևի նման կանգնած – 396: Քեզանից էդ *մի* բանը չէինք սպասում, Վերան տղա, ազնիվ խոսք – 398: ինչո՞ւ ես ստիպում՝ որ գնամ *մի* դազախեցի ակնեզու բերեմ էստեղ չոբան – 400: Մի մեծ «բայց» ունի – 402: Այդ օրը դեռ *մի* բան էլ պատահեց – 403: նախապես հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ *մի* բնիկ լաչառը – 403: երկուսով *մի* բառի մասին խոսել էին – 404: Մուրադենց տների հետ կապված *մի* ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405: Օսեփանց Ղուդդի անուն մաճկալը *մի* լուծ գոմշով վարի է եղել – 406: թները կամ զուտ թիկունքը բռնող *մի* տղա չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: *մի* գունդ տղա էինք՝ Երզրում – 409: աշխատանքը վերագրել էին *մի* հայտնի ուրիշի – 410: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: Մի ռուս ու ռուսախոս *մի* հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: գոմի պատից *մի* փտած հրացան ու կծով փամփուշտ են հանել – 412: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան *մի* ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: *մի* բոքոնի չափ քարն, ասում է, մի կապուկ փող է – 414: այսինքն ամեն շունը *մի* կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: բերել էր՝ Թեվանի երեխայի համար երկու կիլոյաչափ *մի* մեծ կտոր հավվա – 269: ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի փող՝ *մի հատիկ* երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Այդ երեք ռուբլուց՝ *մի հատ* այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: դազանակ քաշելու նման՝ *մի թուպեում* բերանը դառնությունով լցվեց – 270: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը *մի թիզ* կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: ոչխարն ով դենը քշեց՝ *մի հատը* շալակելու է – 272: Մի կուլ թե մի երկու՝ Ջանդառը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ *մի թուպե* կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոն տաք մշուշները – 276: Էդ ի՞նչ ես ասում, արա, որ էս էլ *մի ծաւ*՝ է ասում էս՝ չեմ հասկանում – 280: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ *մի հատ* հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրան է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Սարվորը *մի թուպե* պապանձվեց – 288: բայց տանը *մի օր* պառկել էր – 290: *մի* կամ մի երկու ծաւ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն *մի թուպե* որբերի հոգսին տար, ոչ – 292: էս որ եկա՝ Թեվանը *մի տարեկան* էր – 294: սեղանի վրա բերեց խանութի *մի հատ* կնքած արաղ դրեց ու էտ քաշվեց – 294: Մի օր էլ Ջանդառը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: Ընկերոջդ դնչին *մի հատ* էլ եմ գալու – 296: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ

մի օր պտտվում – 296: Բայց կներես,– ասաց,– չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, *մի ամիս*, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: Եթե մեկին *մի ավտո* խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ զարի կտար – 311: օտար մեքենայի խցում *մի թույլ* շշմելը եթե քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312: կերանք-խմեցինք ու որ արաղը հատավ՝ պահած տեղից *մի հատ* էլ հանեց – 319: Հալիվորը *մի թույլ* կտրուկ նայեց ու բան չասաց – 329: Ժամանակին մեր հերը հատին տասը կոպեկ, էնիքը՝ *մի մանեթ* է տվել – 335: Բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, *մի թույլ* երանության տրվեց – 336: Թաթարի այդ կողմնակի ու կետուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում *մի թույլ* չէր ճնշվել, մի թույլ չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: Թաթարի այդ կողմնակի ու կետուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում *մի թույլ* չէր ճնշվել, *մի թույլ* չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: *մի մանեթ* ես տալիս բացատրում են – 341: և բոլորի համար *մի թույլ*, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Ժողովուրդի ժամանակ, *մի տարվա* նշանած էինք, Տիգրանը Ալոփին քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: ինչպես որ Ալոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես *մի թույլ* խփվել էր ու մարել – 347: գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի կապեզեում *մի տարի* է քննվում ու ծեծվում էր – 349: Շուշանը գրկել, կողբերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից *մի լավ կտոր* քարաղ էր բերել – 351: Շուշանը *մի թույլ* որոշեց Թեվրեկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: Բայց Աստրենց ո՞րտեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման *մի թույլ* լինեն ու չլինեն – 357: *մի աման* ջուր էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: Ժողովրդի առաջ (դեմները *մի հոգի* էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկռացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում *մի կտոր* շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: Բայց *մի օր* ետ եկավ – 381: հավաքած փողը մեր գրպանում *մի ամիս* սպասեցինք – 383: Տիգրա՛նիչ, ասաց, *մի ամիս* է դրել գրպանդ ման էս ածում – 383: *մի ամսում* բա դու չհասկացա՞ր՝ որ անտեղի ձեռնարկ է – 383: *մի ռուբլու վրա* պիտի երեք կոպեկ էլ ուզես – 386: առանց գործուղման թերթիկի փոնից մոր դուռը *մի պարկ* ալյուր չէր տանում – 387: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոշակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր *մի թույլ* առաջ ընկավ – 389: *մի ամսով* են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն Ջանդառին օգնական – 395: ինքը *մի օր* կարտահայտվի – 396: սպասողական վիճակում *մի թույլ* ոտը կախ գցեց – 402: *մի շաբաթ* պիտի համբերես – 404: Զե՛ տարին *մի հատ* զկեռ ու մի երկու մորեխ էին ուտում – 406: փողերդ որ գտա՝ *մի կիլո* շոկոլադի կոնֆետ պտես առնիլ – 410-411: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է *մի բաժակ* բան խմի – 411: օրը *մի շիշ* չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: շոկոլադի *մի կիլո* կոնֆետն առել էր – 413: պետական կնքած *մի հատ* արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-գցած Հովրտից իջել – 413: մի բոքոնի չափ քարն, ասում է, *մի կապուկ* փող է – 414:

ՄԻ (վերաբերական) — գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով *մի լավ* պտտվում – 268: ասացին հիմա *մի լավ* կքնի – 268: թավալվեցին ու իրար *մի լավ* լիզեցին՝ որ նոր հանգստացան – 270: Բայց ուրախությունը դեռ *մի* կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է էէ – 271: Ախչի,– ասավ,– *մի* էդ արաղը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ *մի* երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – *մի* ծիծաղ – 285: Հետո *մի* թույլ հավեց Թեվրեկի արմունկին – 293: ակնջը *մի* թույլ պաչեց – 293: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկոմ Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու *մի* հարմար թույլի ակնջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Ոչ ինքը Հովիտն է *մի* ..ք ու ոչ էլ մեր Ծմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: *մի* ծիծաղ – 304: Վերջը, *մի* ծանր թատրոն – 304: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է *մի* հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: փոխանակ *մի* կանգնեն մոլորվեն – 331: փոխանակ *մի* հարցնեն էս տունն էս ի՞նչ ցեղ է ուտում – 331: Մեծ ժանգոտը. – Տուր, արա,– ասաց,– հասցրու *մի* սրա բերնին – 337: Տուր, արա, հասցրու *մի* սրա ատամներին – 338: Վերջը, կանգնեց հավասար ու *մի* բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: *մի* հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը *մի* շրխկան ուշունց ստացավ – 354: էս հալիվորները ոչ *մի* կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: աղջիկ չի, թատրոն է, թատրոն, *մի* մեծ թատրոն է – 367: նախ *մի* դու էստեղից գնա – 361: *մի* թեթև կասկածեց – 368: *Մի* հարցրու՝ տես ինչու չի ուզում – 369: *մի* լավ կաղնու լիցենզիա առնիլ ու ներսից մի չորս տեղ սյուն տրվի – 371: մի լավ կաղնու լիցենզիա առնիլ ու ներսից *մի* չորս տեղ սյուն տրվի – 371: *մի* լավ ավտո գուտ կաղնի կա – 371: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (*մի* ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, զանիվ խոտք) կանչեց ասաց – 373: Պառավառուրդ բռնել է, չեն վերջանում՝ էս գյուղը *մի* մաքրվի – 373: *Մի* հարցնող լինե՛ր – 377: Բայց արանքում հիմա *մի* թեթև սառնություն կար – 380: Բայց հերները, թեկուզ Վաթիկյան, *մի* խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գորության վրա զարմացած մարդ է – 383: *Մի* պակասն էլ Ջանդառը չի – 391: *մի* հարցրու՝ տես ինչի է էստեղ – 392: ընկերոջ շալվարի շեքը քեռուդ հովատակի մասին *մի* տեսնեիր ինչ է պատմում – 393: *մի* ճարտարություն չէր սովորել – 399: *Մի* ցիրկունծիծաղ – 410: Նանն ու Վարդոն *մի* թեթև ասել էին – 411:

ՄԻԱԲԱՆ — Մեծ ու մանր ավազակները *միաբան* են – 406:

ՄԻԱԲԱՆՎԵԼ — քո դեմ *միաբանված* ժողովուրդն է սարսափելի — 359:

ՄԻԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — մեջներն ուրեմն ցեղի հին համերաշխ *միաբանությունն* է — 414:

ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ — Բայց խեղճ շունը *միաժամանակ* ինչպե՞ս լինե՞ր այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից չէին տարել — 270: Բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն ու *միաժամանակ* նազելի — 310: անհավատալիորեն դանդաղ ու *միաժամանակ* չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրկի երեսին նշան բռնեց — 317:

ՄԻԱԿ — չափարի *միակ* լատանը փտած աչայի հետ ծնկով խորտակեց — 372: ամբողջ այգում *միակ* մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ տեղն էր — 374: *միակ* թերությունն է — 403: Բայց նրա հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք *միակը* իր հեր Ակոփն է — 403:

ՄԻԱՄԻՏ — սիրտը *միամիտ* տղա է — 286: *Միամիտ* մաքուր սրտով ասված խոսքեր էին — 326: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ *միամիտ* քչփչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է — 328: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, *միամիտ*-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն — 347: շունչը թեթև ու այտերը կարմիր՝ գառան պես *միամիտ* քնած էր — 376: բեր իբր թե *միամիտ*-միամիտ հետաքրքրվենք — 410: բեր իբր թե միամիտ-*միամիտ* հետաքրքրվենք — 410:

ՄԻԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ — սև դարաչին մեր հոր խեղճ *միաստությունը* չքնեցներ ու չզավթեր մեր խակ արբունքը — 332:

ՄԻԱՅՆ — Ջանդառն այդ մասին *միայն* այդքանն ասաց, Բայց այդքանն էլ չէր կարելի — 273: Մեր երկու ընտանիքի երեք զոհից նկար *միայն* Ակոփն է թողել — 283: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, Բայց իրականում *միայն* նրանն է, — Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը — 287-288: *միայն* մի անգամ վնգստաց — 289: *միայն* գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց — 292: *միայն* գիտե՞ր՝ որ փոխնակն այլևս գյուղում չի — 295: *միայն* Թեվիկներն ու Սանդրոն էին, մեկ էլ հախպատա մոզարածի հին դափեն — 298: չոբանի ետևից *միայն* երեք որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ երկու գյուղ ժողովուրդ — 301: Ինչքան հիշում ենք, *միայն* մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ — թույնի կարծիքը վերանալուց հետո — 309: *միայն*՝ երբ այսպես մենք ու մենք էինք լինում — 310: բոլոր չափարների մեջ *միայն* կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի — 324: և նոր *միայն* Աղուն քույրիկի սիրուն դեմքը դռնակից դուրս եկավ — 325: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ *միայն* Ակոփի հուշն էր — 347: ասաց Շուշանը, *միայն* Շուշանը — 350: կատաղած ծմակուտցին դեռ *միայն* ուսուցիչ է — 350: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ *միայն* պապ Տիգրանն է ունեցել — 353: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ *միայն* Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամին — 356: ու Շուշանի ցավն էլ *միայն* Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն — 356: խոստացանք *միայն* երկու անգամ քսել — 363: *միայն* շարմաղ խնձոր էր — 363: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս *միայն* պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա — 375: Գորշ լռության մեջ *միայն* այդ հին կարմիրն էր — 378: հիմա այնինչ իր ենթական *միայն* ինքն էր — 387: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս *միայն* մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս — 391: սադա-հնդկի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ իրենցից *միայն* մեկը կանգնի — 395: *միայն* մեծ պեպեճոտը նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր — 405: *միայն* նա՛ հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի — 413: եկած ժամանակ *միայն* Սանդրոյի տանն է հացի նստում — 414:

ՄԻԱՆԱԼ — ավելի *միացան* — 323:

ՄԻ ԱՆԳԱՄ — երեսին *մի անգամ* կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է — 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից *մի անգամ* չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է — 278: միայն *մի անգամ* վնգստաց — 289: տասներկու որձ ունի այստեղ ու *մի անգամ* չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք — 291: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը *մի անգամ* տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում — 298: Ինչքան հիշում ենք, միայն *մի անգամ* է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ — թույնի կարծիքը վերանալուց հետո — 309: *մի* որևիցե *անգամ* հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր — 318: ու տատիկը *մի անգամ* չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր — 342: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ սապոգը *մի անգամ* չէր հագել — 345: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես *մի անգամ* քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն — 355: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ *մի անգամ* արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի — 360: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ *մի անգամ* լինի ու էլ չլինի — 360: Բայց ոչ *մի անգամ* նա այդպես իր խոսքին չէր եղել — 365: մինչև հիմա *մի անգամ* ոչ իմ տունն էս կոացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնալիք — 370: Տան շուրջը *մի անգամ* պտտվեց՝ Թեվիկն ու շները ետևից — 371: եկավ կանգ առավ նայեց ու *մի անգամ* էլ պտտվեց — 371: Բայց թեկուզ *մի* կենտ *անգամ* հորանց չեն գալիս — 374: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին *մի անգամ* առաջ էր տանում — 385: տասնհինգ տարում միլիցիան *մի անգամ* նրա վարորդական կյանք չէր մտել — 387: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն *մի անգամ* տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում

սպասելիս – 391: եթե քու տեսնելն ուզենար՝ էսքան ժամանակ *մի անգամ* իրեն կերևացներ – 411:

ՄԻԱՆԳԱՄԻՑ — անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես *միանգամից*՝ Թեվըկի երեսին նշան բռնեց – 317:

ՄԻԱՆԿԱՄ — տարին *մի անկամ* կու մոր դուռ գալիս ու կու խոսկ բերում ես – 365:

ՄԻԱՄԻՆ — կմեծանան իրար Թեվիկ կասեն ու կոլխոզի գառը *միասին* կպահեն – 284: ծնկանը *միասին* ենք նստել, Վերան տղա, խոսիր – 293: Ակոփի ծնկանը մենք դժվար թե *միասին* նստած լինենք – 293-294: Բայց Թեվիկին *միասին* էին ատում – 294: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը *միասին* նստած են – 294: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույզի վերջնական լուսանկարի պես *միասին* նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը *միասին* պիտի խառը խմեին, այլ ոչ թե դու իմ կենացը, ես քո – 309: *միասին* էին – 323: Ո՛չ *միասին* – 332: *միասին* խմելիս բացահայտել է – 384: առաջին դասարաններում *միասին* էին – 400: *միասին* խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից թշել է Սիբիր – 402: գայլն ու անգղը որսի *միասին* են ելնում – 406:

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ — որպեսզի թշնամական Հովըտի առաջ *միասնական* լինեն – 377:

ՄԻԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆ — ավելի քան եղբայրական *միասնությունը* քայքայվել, եղբայրներն իրարից հեռացել էին – 380:

ՄԻԱՎՈՐ — եթե Ծմակուտը առանձին *միավոր* լիներ՝ մեքենայական տնտեսության կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387:

ՄԻԱՐՅՈՒՆ — Դե ես ի՞նչ անեմ, որ *մի արյուն* ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294:

ՄԻԱՅԱՍՏԸ (փոխանություն) — ես իմ *միացածից* ինչո՞ւ հրաժարվեմ – 384:

ՄԻԱՅՅԱՆ — բայց հիմա Սանդրո Վաթինյանից հետո Հովըտի-Ծմակուտի *միացյալ* տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Ծմակուտի *միացյալ* տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլիտերը, Հովըտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղացարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՄԻԱՅՆԵՆ — զանգեց ասաց Ռոստոմն ենք ու պահանջեց *միացնել* խնայողամարկղին – 403: ձեր տնտեսությունը *միացնում ենք* Հովըտի տնտեսությանը – 304: ուրիշները հրեն գործարան ու հանք են *միացնում* – 384: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, *միացրել*, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383:

ՄԻԲԵՐԱՆ — Սիրունի շունը *մի բերան* հաչեց – 312:

ՄԻԳՈՒՅԵ — Բանը *միգուցե* տախտակի չհասնի – 321: գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ *միգուցե* հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: *Միգուցե* տեսել է, ասվիլ չի, հը՛, Մաշա – 365: Բայց նրանը զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «*միգուցե*» չէր ընդունում – 386: ուրիշ էլք *միգուցե* կար – 404: *Միգուցե* չունեի – 405:

ՄԻԵՎՆՈՒՅՆ — այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ *միենույն* է – 314: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջնեկ թաթարի թիզուկես հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր՝ թե այդ մեղվանոցը *միենույն* է կվառի – 351: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու *միենույն* է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: թե դու մեր առաջ *միենույն* է մարդ չես – 373: *Միենույն* է իզուր կլիներ – 402:

ՄԻԵՐԵՔ — *մի երեք կիրումես*ր կլինի՝ մինչև Վաթընանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415:

ՄԻԵՐԿՈՒ — իրենց լեզվով իրար *մի երկու* բառ ասացին – 270: Մի կուր թե *մի երկու*՝ Ջանդաղը խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: Կնոջ ձեռքից *մի երկու* կուր էլ խմեց, ծիծաղեց ու թավալվեց – 274: *մի երկու* տղամարդը չհաշված՝ զուտ քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: ու բերեց *մի երկու* սատկածը պահ տվեց – 282: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը *մի երկու* հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: եկանք տեսանք *մի երկու* անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: Դռանս *մի երկու* ապրանք կա – 295: Հախապտոն էն ժամանակ դեռ *մի երկու* անասուն ուներ – 306: ու չգրանցված *մի երկու* ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, *մի երկու* սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու՝ դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ *մի երկու* տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թնատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *մի երկու* կծու խոսք ասացինք – 320: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը *մի երկու* փունջ սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետից է ընկել – 344: որովհետև հալիվորի մեղվանոցում *մի երկու* փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: թերմացք պահածոյի մեջ սիգարետի *մի երկու* կրճոն կար – 376: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ *մի երկու* կանեփ էր լինում – 377: քանի որ հովըտեցու մտքում սոսկ Դարպասի *մի երկու* պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: Մուրադենց որներին կանգնեցին *մի երկու* խոսք խոսեցին – 390: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն *մի երկու* գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: Չէ՞ տարին մի հատ զկեռ ու *մի երկու* մորեխ էին ուտում – 406: ուլերից *մի երկուսը* թռել էին պահեստի պատուհանները – 323:

մի երկուսն էր նրանը – 295: Ջանդաղը թուրքի նման *մի երկու կտոր* խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալժոյ, – ասաց, – աստանալիս – 274: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից *մի երկու տարով* փոքր տղա չի ուզի – 287: մի կամ *մի երկու ժամ* էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: մեզ համար *մի երկու կիլո* շաքար ու մի տուփ թեյ էր բերել – 291: և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել ու աջութարս *մի երկու հատ* գալ – 292: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովըտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ արաղ ու *մի երկու կտոր* միս – 300: Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի *մի երկու շաքար*, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: պարտադիր պիտի գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները *մի երկու մանեթ* դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր – 314: Ադուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, *մի երկու օրվա* հաշվով եկել – 321: Այտա, դե եկել էի, *մի երկու օր* յուր կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՛ր ես անտեղի դիվոտում – 321: *մի երկու օր* – 322: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեմ ու *մի երկու ամսից* կգամ – 340: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը *մի երկու անգամ* հագել էր՝ էդ էր – 345: աշխօրի *մի երկու կիլո* մթերք էին ստանալու – 349: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի *մի երկու տարվա* ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկային ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած քշեն կենտրոն, թե՛ *մի երկու օր* դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը *մի երկու* սիմիդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: չնայած բերել *մի երկու անգամ* ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: երեխան պիտի վառարանը *մի երկու կտոր* փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտուլի հետ ուտեր – 375: ասում էին *մի երկու տարուց* բնակարան կստանանք – 382: Մեծ պեպենոտից *մի երկու տարով* էր մեծ – 400: վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չքողեցին գոնե *մի երկու ամիս* անարատ սուգ պահի – 410: ՄԻՋԵԼ — գնում *միգու՛մ* ու գալիս բարձածը նայում է – 402: բայց նա մտել էր *միգելու՛* – 371: թաղի առաջ ասես կանգներ *միգեր* ու նայողին մարդատեղ չղներ – 373: ՄԻԹԵՎԱՆԻ — իմ *միթևանի* Ոսկան ախպերը իմ հեր Իշխանի փողերն առավ – 330: բայց *միթևանին* ու օրիորդ գավակը մեկընդմիջ տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐ — հիմա *միլիոնատեր* ենք – 316: ՄԻԼԻՈՆՉԻ — եկողն ասում է գարեջրի վրա քաղաքում *միլիոնչիների* խավ է առաջացել – 386: ՄԻԼԻՑԱՎՈՐՎԵԼ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե *միլիգավորված* բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ՄԻԼԻՑԻԱ — նրա Տիգրան *միլիցիա* հայրը կարմիր ձիու վրա գազազեց – 287: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ *միլիցիա* Տիգրան հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: իրեն Տիգրանին տարել էին կենտրոն *միլիցիա* – 344: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի *միլիցիա* ու կենտրոն – 356: կարմիր ձիավոր քոչի *միլիցիա* Տիգրան դըր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: Տիգրանը կենտրոնում *միլիցիա* էր – 358: էդ ո՞նց է *միլիցիան* ձեր առաջ ոչխար կունենա, մենք չենք ունենա – 282: նան՝ իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի *միլիցիան* ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: տասնհինգ տարում *միլիցիան* մի անգամ նրա վարորդական կյանք չէր մտել – 387: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ *միլիցիան* պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: Կատակ էր թե շիտակ, *միլիցիայի* գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունմեկ թվի ամռանը *միլիցիայի* լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիգանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր *միլիցիայի* դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: եթե աստված չանի *միլիցիայի* գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդաղ Թեվանի վրա – 282: դավաճան Բերիայից հետո *միլիցիայի* խեղճացած ժամանակն էր – 304: *միլիցիայի* միջամտությունը պիտի գյուղխորհրդով խնդրվի – 346: կարմիր ձիավոր *միլիցիայի* զորքով Տիգրան պապը գործուղվել գալիս է – 348: ասում էին *միլիցիայից* ու Տիգրանից է եկել – 347: Շուշանը կենտրոնի զինկոմիսարիատից, *միլիցիայից* ու գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է ուզում – 347: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը *միլիցիայով* ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: ՄԻԼՊԵՏ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջնումի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, *միլիտեր*, Հովրտի-Ծմակուտի կուսակցականության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: (ՄԱՐԻԱ) ՄԻԽԱՅԼՈՎՆԱ — Մենք էլ վաղուց ենք տեսնում, *Մարիա Միխայլովնա* – 369: ՄԻ ԽՈՍՔՈՎ — *մի խոսքով*՝ միսն էլ ու կնիկն էլ պահեստում էին – 289: *մի խոսքով* իրար հետ պարտքուպահանջի մեջ կլինեն – 312: *մի խոսքով* տեր չկանգնեց – 333: *մի խոսքով*՝ մեր տնից հեռու սաղա հընդլո մեկին տարան կրթվորուհի – 337: *Մի խոսքով* բոլորն էլ այստեղ էին – 342: *մի խոսքով* անհայտ կորած կամ գոհված չէր – 349: *մի խոսքով* եղբոր վրա արդեն

վաստակ ուներ – 367: *մի խոսքով* Լեզգին ձիու ռեխը–տված բերում ասում է կոխ ես բռնելու – 407:

ՄԻ ԿԵՐՊ — աչքերը մթնած ու բաշից *մի կերպ* դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնցքեց – 317:

ՄԻ ՀԱԶԱՐ–ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐՅՈՒՐ — *մի հազար–հազար երկու հարյուրի* սահմանում ինչքան հանում է թող հանի ու ետ քեր – 396:

ՄԻ ՀԻՆԳ — Հեռացված մի հրահանգչի հետ հետո *մի հինգ մանեթի* զարեջուր խմեցինք – 384: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար *մի հինգ հատ* սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384:

ՄԻ ՄԱՍ — չէ՞ *մի մատ* երեխան էլ ոչխարաշանը գյուղում ասում է կորիք – 279-280: և շունը *մի մատ* երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280:

ՄԻ-ՄԻ — պատերազմից առաջ *մի-մի անգամ* էլ Հովըտի ու Ծմակուտի տնտեսություններն է առաջ մղել – 385:

ՄԻՆ — էդ Լուսյան *մի ն* – 275: *մին* է, ասում էր, վառիլ տեմ – 351: *Մին* հենց դու՝ Ռոստոմ Մելիքյանդ – 392: ձմեռը դեմդ է ու գոմերդ սարքին չեն, *մի ն*՝ ասա – 399:

ՄԻՆ ԷԼ — – Ա յտա... այտա,– ասավ,– դե մնացինք էլի ես ու դու, *մին էլ* նորահարսն ու Սոփին – 296-297: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, *մին էլ*, ներողություն, հարսները – 298:

ՄԻՆԸ — էս երկրում *մինը* մրնի ապրելն ուզում չի – 338: Էստեղ *մինը* մեզ շատ ուժեղ հարկավոր է – 356: քու ուզած *մինը* էս տանը գործ չունի – 357: Վախեք ոչ, հաշիվս կորցրել չեմ, մնաց *մինը* – 282: էս երկրում մինը *մրնի* ապրելն ուզում չի – 338:

ՄԻՆԻՍՏՐ — *մինիստրներին* հաց-տալիս ասում են ինքը չի գնում – 383: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի *մինիստրի անունով* Սոսկվա նամակ է դրկել – 379: *մինիստրների վրա* ասում են գոռում է – 383:

ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ — հիմա՛ *մինիստրությունում* եթե ուշադրության առնեն ու ասեն էդ ով է – 379:

ՄԻՆԶԵՎ (կապ) — Ջարխեչավանքից *մինչև* Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում – 268: արյունը *մինչև* վերջին պուտը բռնեցին – 272: ավարված ու ետ-խլված քանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս *մինչև* իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է *մինչև* Քոն տաք մշուշները – 276: քանի որ պատերազմից շատ առաջ *մինչև* չորրորդ դասարանը մի նստարանի էին նստել – 282: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը *մինչև* տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: *Մինչև* հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին – 282: քանի որ Աստրենց տղերքը *մինչև* այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: *Մինչև* հիմա չգիտենք մուրթելն ինչ է – 285-286: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու *մինչև* գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: Ջարդաքարա գլուխներից է *մինչև* Քոն տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: ու բարձրացավ այն կածանով, որ *մինչև* մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: Աճարկուտը, գետակն ի վար *մինչև* Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: ձեթը կարտոլի հետ *մինչև* մյուս հուլիս՝ *մինչև* Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: ձեթը կարտոլի հետ *մինչև* մյուս հուլիս՝ *մինչև* Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: *Մինչև* այդ՝ համարիք ուրեմն հիսուն տարի, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: *մինչև* ձմեռ տղերքին հարևանություն էր անելու – 297-298: Հողը կտրել, *մինչև* ձմեռ երկու ամսվա կացարան էին բացել – 298: Քոշաքարա *մինչև* Ջարդաքար ու Կապուտլեռ ու *մինչև* Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: Քոշաքարա *մինչև* Ջարդաքար ու Կապուտլեռ ու *մինչև* Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: *Մինչև* Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա *մինչև* անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: ու *մինչև* հիմա որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: Բանիդ կաց, *մինչև* նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: շիշը *մինչև* տակը Ջանդառը Մյուսի կ ենացի վրա մենակ դատարկեց – 309: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ *մինչև* վերջը եղպես էլ կար – 309: Բայց կներես,– ասաց,– չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե *մինչև* ձմեռ հետաձգենք – 311: Վիզը խեղճ-խեղճ ծոած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող *մինչև* Տաշքենդ ու Սամըրղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: *մինչև* ավտոբուս հետո թող գա ն – 314: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի զուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու *մինչև* խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: *մինչև* չափարի ծայրը ճամփու դրեց – 319: *մինչև* քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: և Ճրագթաթով ու Կովի գազաթով *մինչև* Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334: երեսուներկու-երեք-չորս... *մինչև* քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ սապոզը մի անգամ չէր հագել – 345: *մինչև* նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր – 345: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից *մինչև* Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: *մինչև* նրա գալն, ասում է, մեր տավարի կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353: *մինչև* հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կոացել ավլել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովըտից ետ առնելու մեր ծրագիրը *մինչև* հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: *մինչև* նրա վարիչությունը չի կատարել – 383: տասն ու համարիք քառասուն շերտով *մինչև* տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: *մինչև* հիմա գլուխը կախ էր կանգնած – 394: զիժ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ» բղավի – *մինչև* մահ ու գերեզման երբեք – 401: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով *մինչև* Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: *Մինչև* այդ, միջոցեկ թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն

ընդառաջ էր գնացել – 404: Մլեցեք, ծաղկեցեք, գորացեք *մինչև* մյուս իջնելս – 406: *մինչև* գյուղատնտես Ակսել Բակունցի գալը Մամուտ խոտհարքներն անտեր են եղել – 408: Բայց ասել էին խի՞, *մինչև* ե՞րբ – 410: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՛ *մինչև* Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղված են – 413: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ *մինչև* Վաթընանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր քացել – 414-415:

ՄԻՆԶԵՎ (շաղկապ) — Մյուսը *մինչև* չբարկացավ ու չկռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պազած նայում էին – 273: *մինչև* չտա՝ իր ապրանքը ետ չի ստանա – 289: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել *մինչև* Վերանը բանակից գա – 295: *մինչև* արդարությունն ու դատուդատաստանը կհասնեն՝ կոլխոզը տակից գնաց – 299: *մինչև* ուր գնում են՝ թող գնան – 315: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք *մինչև* մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուր կտանեի, *մինչև* ազատվեիր գայիր, ո՞ր ես անտեղի դիվոտում – 321: ձեզ *մինչև* մի թշնամություն չանեն, *մինչև* մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: ձեզ *մինչև* մի թշնամություն չանեն, *մինչև* մի վտանգ չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի – 325: ասեի ախպրս կնիկը երեխային ծիծ է տալիս՝ *մինչև* ամանը լցվի – 331: նստե՛ք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու *մինչև* մի լավություն չես անում չես տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն *մինչև* տատ տպրոցից գա – 342: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ *մինչև* չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից *մինչև* մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: էդ է, *մինչև* ձեզ չպատահի՝ դուք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: Բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք *մինչև* սպիտակ ուսերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: ասում էր նոները *մինչև* չտաշի՝ չեմ գնա – 391: *մինչև* մի շահ չունենան՝ չեն աշխատում – 391: տրակտորը գցած քաշում էին, *մինչև* նորից էին սկսում՝ արմատը լավ բռնում էր – 400: Մոսկվան ու Երևանը *մինչև* չկցվեցին՝ դուրս չեկավ – 400:

ՄԻՆԶԵՎ ԱՆԳԱՍՏ — Մինչև Ջանդառի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա *մինչև* անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: *մինչև* անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձոտն էլ Կապուտեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը *մինչև* անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: նրանց *մինչև* անգամ՝ ծառերն անուն ու իմաստ ունեին – 352: Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը *մինչև* անգամ լաց էին եղել, ազնիվ խոսք – 412:

ՄԻՆԶԵՎ ՈՐ — դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեին *մինչև* որ աստված մի դուռ քացեր – 359:

ՄԻՇՏ — Իբր թե ինքը *միշտ* այդպես կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է մնալու – 279: իսկ աշխատավորն ուզում էր *միշտ* այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: Մեր կիսաջոջերը գրասենյակի դռանը *միշտ* շարված են – 291: Քու ձենը *միշտ* եղպես պինդ լինի – 294: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովվրի իշխանության ներքո էլ՝ *միշտ* էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիքի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներին – 310: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից *միշտ* եղպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին *միշտ* էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման *միշտ* սիրվել ու թիմարվել էր – 318: Բայց *միշտ* իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման *միշտ* այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: նրա սիրտը *միշտ* իրենց Ռուսաստանների հեռուներին է – 325: Հորենական պառավ ինձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ *միշտ* էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: Ու *միշտ* տաք էր – 351: Տիգրանն էր նրա առաջ *միշտ* ենթակա ու պարտական եղել – 354: և իրենք մեր առաջ *միշտ* այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ *միշտ* այդպես խոզի գող, սիրո գող ու ամոթահար կեղոտ – 362: ուրիշի խոսքի առաջ *միշտ* ուշադիր ու միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ ուշադիր ու *միշտ* օգնության կարիքի մեջ – 365: Բայց Շուշանի համար *միշտ* էլ այսօրն ու այսժամն էին եղել – 365: Ինչպես որ *միշտ* էր եղել մարդուկնիկ իրար թիկունքի կանգնեցին – 369: գոմերի վռազ դեպքերը չհաշված, նրանք *միշտ* են պետական ու հանդիսավոր – 375: Անտառապահի կողքին *միշտ* եղբայրը՝ ռչխարի ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն էր լինում – 380: գլուխը *միշտ* պղտոր էր – 381: արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր խմում ու բուկը *միշտ* պատրաստ է պահում – 381: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր *միշտ* սարքին – 387: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ *միշտ* ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: Բայց վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի *միշտ* գիտակցեին, որ նեղացած է – 394: Ձեռքերն ինչպես *միշտ* ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415:

ՄԻՈՏԱՆԻ — հողեմ *միտոսանի* գլուխը, որ տեղիցը չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412:

ՄԻ ՉՈՐՄ-ՀԻՆԳ — զուտ *մի չորս-հինգ* լավ որձ Օհանի անունով ենք պահում – 283: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած *մի չորս-հինգ* տղա էր ու մի կոլխոզ որբկայրի – 343:

ՄԻՋԱԿ — Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, *միջակ* սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295:

ՄԻՋԱՄՏՏՈՒԹՅՈՒՆ — Ծմակուտի գյուղխորհուրդը Տիգրանից դեռ *միջամտություն* չի խնդրում – 346: միլիցիայի *միջամտությունը* պիտի գյուղխորհրդով խնդրվի – 346:

ՄԻՋԵՎ — ու լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների *միջև* է — 353:

ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱ — Տաշքենդ եմ գնում, այսինքն *Միջին Ասիա* — 280: մեր քույրը Երևանի Արտաշատից քոչել է *Միջին Ասիա* — 312: քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, *Միջին Ասիան* ավիմենտի թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի — 312:

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ — Էն ժամանակվա համալսարանն էլ ու *միջնակարգն* էլ յոթնամյակն էր — 284:

ՄԻՋՆԵԿ — Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, *միջնեկ* թաթարը, փոքր պեպենը — 291: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենտոն ու *միջնեկ* թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն — 293: Մեծ պեպենն ու *միջնեկ* թաթարը իրար հետ լավ չէին — 294: *միջնեկ* թաթարն ասաց — 294: *Միջնեկ* թաթարը ինքը չէր խփել — 294: *Միջնեկ* թաթարն ասաց — 294: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը *միջնեկ* թաթարից էր սպասում — 295: քանի որ եթե, ասենք, *միջնեկ* թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու — 296: Քո հարազատ ախպոր տղե՛րք՝ մեծ պեպենը, *միջնեկ* թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը — 296: *Միջնեկ* թաթարը նրա մասին բառացի որևէ առարկություն չէր արել — 339: *միջնեկ* թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ուներ — 339: *միջնեկ* թաթարը մի որոշակի տեղեկություն կունենար — 340: տիգրանացուն այնինչ *միջնեկ* թաթարն էր — 345: *միջնեկ* թաթարը փրկվել, կարտույի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել էր — 345: *միջնեկ* թաթարը փախել վտանգից ազատվել է — 346: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտույի մարգերում թողել էր, *միջնեկ* թաթարի թիգուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միևնույն է կվառի — 351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը — Տիգրանի ժառանգը *միջնեկ* թաթարն է, հա՛տ, կվառի — 351: *միջնեկ* թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենտոնի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը — 351: *միջնեկ* թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մտնիկ է, իրենք են ուտում — 356: Ռոստոմի կարոտը *միջնեկ* թաթարից առավ — 358: փոքր պեպենտոն ու *միջնեկ* թաթարը իրար օգնելով ջուր կրեցին — 363: Պատշգամբում ու ճիշտ կենտրոնում կանգնելու արժանին *միջնեկ* թաթարն էր — 387: բայց *միջնեկ* Սեվանն ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովվտից թող ինձ կարգադրի — 389: *միջնեկ* թաթարը բան էր խոսեցնում — 392: *միջնեկ* թաթարին «քվեր գավակ» էր ասում — 393: *միջնեկ* թաթարին քվեր գավակ քրոջ տղա էր ասում — 393: *միջնեկ* թաթարը պարզ է որ չկոացավ — 394: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան *միջնեկ* թաթարն ու Թեվիկը համարյա թե կռվում են — 401: *միջնեկ* թաթարին շողոքորթելու, հետը բարեկամանալու պատրաստի առիթ էր — 401: ասացին *միջնեկ* թաթարին չխոսեցնենք — 402: բայց էդ արդեն *միջնեկ* թաթարը չէր լինի — 402: Մինչև այդ, *միջնեկ* թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել — 404: և *միջնեկ* թաթարին մտատանջության մեջ էր գցել — 404: *միջնեկ* թաթարը պոռշը ծծել ու վիզը դանդաղ տրորել էր — 404: և գործկոմն սպասել էր՝ թե *միջնեկ* թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվիկի մասին էր — 404: *միջնեկ* թաթարը չէր հեռանում — 404: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտոնի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և *միջնեկը*՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է — 293: *Միջնեկը*՝ սև թաթարը, սովորություն ունի — 295: *Միջնեկը*՝ թաթարը, շատ գեշ նայեց եղբորը — 295: թիգուկես *միջնեկն* ով էր — 352: գիտակցաբար *միջնեկի* անունը խաղացրեց, որպեսզի դեր կենտրոնում ձիավորվի — 346: թե *միջնեկի* անունը հոլովել է Տիգրանի կրակը հատուկ տաքացնելու համար — 346: Վախեցած, վախից չորացած թաթար *միջնեկի* ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջևն էին — 348: իրեն տիրապետեց ու, Տիգրանը *միջնեկին* շատ էր սիրում, ասաց — 346: հատկապես քու նմանակ *միջնեկին* Օսեփանք խեղդել են — 346: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե *միջնեկին* բան չի պատահել, փոքր պեպենտոն է — 346: Տասը որձն ուրեմն մեծինը՝ Վերանինն էր, հինգը *միջնեկինը*՝ Սեվանինը — 295: Քեռու խելքը՝ Ռոստոմի, *միջնեկի* համար գնում էր ու գնում է — 346:

ՄԻՋՆՈՐԴ — կտրողների անունն ու *միջնորդների* մոքերը թաքուն այստեղ են հոլովվում — 380:

ՄԻՋՈՅ — Հիմա էլ, — ասավ, — *միջոց* էլ ունենք, հասկացողություն էլ — 311: ուսի վրայով «*միջոց* չունի» խոխոաց — 365: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած *միջոցները* անշահ տեղը չշռայլի — 405: *միջոցն* ինքը տալիս է — 366: որ *միջոցն* արդեն Մաշայի համար չէր — 366: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների *միջոցներով* ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք եղպես կացեք — 378: գործկոմին ասել է իմ *միջոցներով* Դարպասի տակով դեպի Հովիտ ու Օմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում — 384:

ՄԻՋՈՅՈՎ — կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի *միջոցով* ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովվտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը — 380: մեկի *միջոցով* մյուսի վրա գուցե ազդենք — 383: ինքն այնտեղ հին ծանոթների *միջոցով* սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում — 385:

ՄԻՋՈՒԿ — Թեվանի Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի *միջուկին* վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս — 272:

ՄԻՍ — Դե պատրաստի *միս* ունեին — 298: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովվտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր *միս* — 300: կենտրոնին էաքան *միս* ու կաթ եմ խոստացել, բայց խոտաբաքս նեղ է — 303: ու խեղճ նորահարսին տապրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ *միս* ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տապրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա — 313: խանութի պահածո *միս* ու յուղով տապակած մակարոն էր բերել — 319: հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ Օմակուտի *միսը* պիտի ուտեր, որ լավանար — 305: Տեսնենք, հացն ու *միսը* լինեն՝ հյուրը կլինի ու կլինի — 329: գողի նախագահը կարգադրեց մորթել, *միսը* ժողովրդի վրա բաժանել — 354: Տիգրանը կարգադրեց մորթել ու *միսը* ժողովրդին ձրի բաժանել — 354: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, *միսը* դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում — 386: մատղաշ *միսը*՝ ուտեցնում, իշի թանձր կաթ են խմեցնում — 408: մի խոսքով՝ *միսն* էլ ու կնիկն էլ

պահեստում էին – 289: քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոխողը՝ այսինքն *միսն* ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիքը – 299: հորթի *միսն* ուզող-չգզվող ծերունի էլ կար – 354: *մսի* քաղցր հոտն արդեն ելնում էր – 276: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված *մսի* պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին – 289: Մովիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս *մսին* արի տիրություն արա – 274: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի *մսից* իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: մեր մաքուր օդում որսի թաքուն *մսով* պիտի ձգձգվեր – 344: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի *մսի վրա* կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: *մսի վրայից* նոր ենք վեր-կացել ու ճամփի վրա ենք – 329: Կախ-տված *մսի մոտ* դանակը ձեռին կանգնած էր – 368:

ՄԻՍ ԱՆԵԼ — *միս էք անում* – 328: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ *միս էին անում* ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386:

ՄԻՏ — դրա ճաղուց, թե *միտդ* է, դու պիտի կերած լինես – 330: Անուշի-Սարոյի *մշտով* իջան Ձորագետ – 293:

ՄԻ ՏԱՍԸ — այսինքն իրենից կախված *մի տասը* ենթակա էր ունենալու – 387: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն *մի տասը բոպետով* պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411:

ՄԻ ՏԱՍԸՀԻՆԳ-ՔՄԱՆ — ու երևակայիր *մի տասնհինգ-քսան* բանվորի վրա դեկավար կկարգեին – 382:

ՄԻ ՏԵՍԱԿ — իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու *մի տեսակ* օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման *մի տեսակ* կախյալ սիրով – 291: Ղարաշին իր նման *մի տեսակ* սիրելով անիծեց ասաց – 337: ինչո՞ւ էր այդպես պետական ու *մի տեսակ* – 375: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ *մի տեսակ* քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381:

ՄԻՏԸ ԲԵՐԵԼ — դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե *միտները բերեն* ու խփեն փռեն – 280:

ՄԻՏՔ — այսինքն թե իրոք Տաշքենդի *միտք* չէր ունեցել – 312: բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր *միտք*, հաղորդելու կամ ստանալու մի վտազ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: ինքնուրույն տնտեսությունը չէ՞ տեղական *միտք* ու եռանդ է ուզում – 393: բայց սրանք թույլ տային իրենց միջով համկետյան *մտքե՞ր* անցնեն – 401: քանի որ տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր *միտքը* Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի *միտքը* հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: *Միտքը* բարձր բաների էր – 375: ժողովրդի *միտքը* քոչի է – 375: Ծմակուտն առանձնացնելու *միտքը* Ռոստոմ քեռուն ինքն էր տվել – 387: Մեծ պեպենտը իր բարձր *միտքը* շարունակեց – 393: ոչ մեկի *միտքը* ոչ մեկին հայտնի չէր – 393: կտրողների անունն ու միջնորդների *մտքերը* թաքուն այստեղ են հոլովվում – 380: բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու *մտքերը* օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: *Մտքերը* ծայր ծայրի չեկան – 401: Չէր ասում *միտքն* ինչ է – 371: էս էլ եմ էդ *մտքին* – 357: *մտքին* ուրեմն համաձայն էր – 387: *Մտքինդ* ի՞նչ է – 294: *մտքինդ* ասա – 294: հանցավոր *մտքից* սևացել, դառել էր Օսեփանց Ռուբիկը – 312: *մտքով*՝նա Տաշքենդ էր – 327: *մտքով* արդեն իրենց Ռոստոմաններում էր – 365: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր *մտքում* անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: *Մտքում* դառը ծիծաղեց – 329: *մտքում* գուցե շվշվացնում, գուցե քոչում էր քաղաք – 338: *մտքում* գուցե շվշվացնում էր – 339: *մտքում* իհարկե ուրախանալիս ու տխրելիս կլինի – 340: ժպտաց ու ժպտալով *մտքում* ասաց – 343: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի *միտքը* հազվագյուտ հեռատեսների *մտքում* էր) պաշտպանել ասել էր – 363: *Մտքում* ուրախացավ՝ որ դաժան է – 364: ավերակի ճակատագրի մասին *մտքում* չգիտենք ինչ որոշեց – 371: և տեսնող հովրտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար *մտքում* ամաչում էր – 381: քանի որ հովրտեցու *մտքում* սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: այսինքն իր անելիքն ու չանելիքը իր սեփական *մտքում* պատրաստի կան – 387: բայց *մտքում* շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ուր, բոլորի *մտքում* նույն էր – 405: *Մտքում* ասում է – 409: *մտքներիդ մեջ* բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: այսինքն Օսեփանց Ռուբիկն էր քոչելու *մտքի հետ* այդպես սևացել – 312: չէ՞ *մտքների մեջ* իրենց մորը կհիշեին ու հորից կգանգատվեին – 314: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր *մտքերի* ու լեզուների *վրա* – 350: *մտքի մեջ* խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու *մտքի մեջ* ասում է – 388: *մտքների մեջ* վտազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400:

ՄԻՏՔԸ ՍԱՆՉԵԼ — նրա ներկայությամբ Թեվիկը ճնշվում ու *միտքը սառչում էր* – 371:

ՄԻՐԳ — *մրգի* պահածոյից ու առհասարակ շաքարեղենից զզվեց ու բղավեց – 382:

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ — և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին *միությունն* է – 276:

ՄԻ ՔԱՆԻ — իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու *մի քանի* մարդ լոբի – 283: *մի քանի հեկտար* կարտողի մեքենայական ցանքում շակում – 381: բայց *մի քանի օր* է վիրավորված էր – 381:

ՄԻ ՔԻՉ — բերանները լիզելով պազած *մի քիչ* մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: էս անտերը թող *մի քիչ* լուսավորվի – 274: *մի քիչ* էլ ինքը չբազմացրեց – 275: իրար կողքի նստել ու սպասում էին գոնե *մի քիչ* էփի – 276-277: բայց մեր սիրտը *մի քիչ* թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: այստեղի *մի քիչ* բարձր խոսքը այնտեղ կլավեր – 286: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը *մի քիչ* հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ

սարը – 287-288: *Մի քիչ* խմած ենք եղել – 290: հավերի համար գուցե *մի քիչ* թաքուն գարի տա – 291: *մի քիչ* էլ իմ ժառանգներին ծառայեմ – 297: պահողի հետ մոզին ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից *մի քիչ* տեղ էին ուզում – 306: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը *մի քիչ* կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին *մի քիչ* գարի կտար – 311: *մի քիչ* էլ արգելեն կտարքեր – 312: պարտադիր պիտի գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները *մի քիչ* նստվեր – 314: Հետո *մի քիչ* էլ ննջեց ու կարծեց ինքն ալարել ու չի խոսել – 315: Տակից էլ *մի քիչ* նախանձ էր, բայց իր տեղն ու լինելը՝ որ չնախանձավորվեր – 324: մեր եղբոր մեծից այսինքն մենք *մի քիչ* մեծ էինք – 332: անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով *մի քիչ* լայնանում էր – 353: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու *մի քիչ* էլ ավելի իմացությունը՝ Նիկային ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: ծայրին ու *մի քիչ* հեռու էր կանգնած – 386: ինքը բերանը նեղացրած ու ծռած նրանց հավասար *մի քիչ* կանգնեց – 391: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք *մի քիչ* թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները *մի քիչ* կանգնելու – 404: Մեծ պեպենտը *մի քիչ* մտածեց – 405: *մի քիչ* երևի ազդվեց – 405: միայն նա՝ հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի *մի քիչ* էլ իր համար լինի – 413:

ՄԻՔՍԱՆՀԻՆԳ-ԵՐԵՍՈՒՆ — ձեռքներին տակ *մի քսանհինգ-երեսուն* աշխատող ունեինք – 382:

ՄԼԵԼ — դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես *մլեհին* մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: ասել էին արդար չայիդ պառավական կրակը խոզի կողքին կամաց *մլիր* – 298:

ՄԽԻԹԱՐԵԼ — այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարավանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ *մխիթարես*՝ միննույն է – 314:

ՄԿԱՆ ԳԼՈՒԽ — *մկան գլուխ* էինք լինելու ու առյուծի պոչ չէինք լինելու – 382: այսինքն *մկան գլուխ* ենք – 384-385:

ՄԿՆԴԵՂ — կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին *մկնդեղ* ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: մեջը *մկնդեղ* եմ դնելու – 350:

ՄԿՐԱՏ — թելիկ ոսկի մագերն փսոսացինք *մկրատի տակ* առնել – 363:

ՄՂԵԼ — պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովդտի ու Ծմակուտի տնտեսություններն է *առաջ մղել* – 385:

ՄՂԿՏԱԼ — հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից *մղկտալով* գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: խեղճ անասունը *մղկտում* ու քամակը պոկներին էր քսում – 352: Նազլու գոմեշի նման *մղկտաս*, մղկտաս, սուրբ Հակոբի ճիպոտ – 352: Նազլու գոմեշի նման մղկտաս, *մղկտաս*, սուրբ Հակոբի ճիպոտ – 352:

ՄՅՈՒՄ (դերանուն) — *Մյուս* շները՝ ոչինչ, կանգնել նայում էին – 270: *մյուս* երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին – 272: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու *մյուս* առավոտ – 273: բայց *մյուս* երկուսն ինչու հասկացան ու գնացին – 273: Նավի *մյուս* երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները – 276: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, *մյուս* բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: ձեթը կարտոլի հետ մինչև *մյուս* հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին պահեց – 297: ո՛չ Ռոստոմն ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի *մյուս* նշանավորները – 305: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան *մյուս* կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: Տնաշենն, բացատրեց, երեկ էլ ու *մյուս* օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: ու, որ այգու *մյուս* դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Ծիտակ ու շարմաղ բարձրացե՛լ, պառավ խնձորենիներին ու *մյուս* ծառերին խեղճացրել էր – 332: *Մյուս* գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ որ մեծացներին կողքին կախեինք – 332: *Մյուս* օրն էլ էր ծառի տակ, էն *մյուս* օրն էլ – 344: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, էն *մյուս* օրն էլ – 344: *մյուս* փոքրը բանակում էր – 349: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ *մյուս* Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջոնեկ թաթարն է, հա՛տ, կվառի – 351: տրաքելուց փրկել էր, *մյուս* օրհասից՝ ոչ – 352: *մյուս* երեսի նույնքանը գումարեց – 372: *մյուս* կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց *մյուս* Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու եմ – 382: իսկ *մյուս* եղբոր համբավը բարձրանում ու բարձրանում է – 383: մի կողմը ջոկված կոլխոզային-պետական էր, *մյուս* կողմը մասնավոր սեփականը – 391: Հասավ պատշգամբի *մյուս* ծայրը – 392: Գնաց հասավ *մյուս* ծայրը – 392: Ասացին գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի *մյուս* կողմով ճամփան կրեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Մմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանը, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, գոհված *մյուս* տղերքը – 403: Ծլեցեք, ծաղկեցեք, գորացեք մինչև *մյուս* իջնելս – 406: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը *մյուս* Թեվիկն է ու հեռագիր ունի – 410: Էդ ինչի՞ տարածվեց՝ թե Ածուխշնողանց խեղճը *մյուս* համկալի կամավոր կնիկն է եղել – 412: *մյուս* մոնղոլը պատասխանել ասել է – 414: կարմիր գելլետդոն ու *մյուսը*՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: *մյուսը* ձեռին բռնած վագում ասում էր – 314: մեկը հին գերեզմանոցից, *մյուսը* երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս – 314: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն

կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարտն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Միքիբներ, *մյուսը* քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, *մյուսը* Շուշանի տան – 359: Օրենքով՝ *մյուսը* մեծ պեպենտոն էր լինելու, հետո անտառապահը – 379: *Մյուսը* Արմենակ Մանթաշյանի՝ հռչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու տղա Վալդիկն էր – 385: *Մյուսը* խանութի գործակատարն էր – 386: *մյուսները* նրան այդպես խեղճացած չէին տեսել – 397: ծնակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), *մյուսն* էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: *մյուսն* էլ Հովհաննիսյանի – 364: *Մյուսն* ուրեմն անտառապահն էր – 380: կապույտ կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով էն *մյուսն* ով է – 390: ու մեկն արևելք գնաց, *մյուսն* արևմուտք – 395: մեկս շատ *մյուսս* քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց Սիրուն Թեվլիկինը չափազանց էր – 308: գամփոք մերթ մեկին էր խեղդում հալածում, մերթ՝ ետ-ընկած *մյուսին* – 326: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտոնի ու *մյուսներին* կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: *Մյուսից* նկար էլ չի մնացել – 293: *մյուսներից* թաքցնելու կարիք չկար – 293: որ կարոտից էդպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը *մյուս անգամ* լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդադը կգնա ու էլ չի գա – 270: Նրա մեծ պեպենտոնը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվլանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, *մյուս անգամ* քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: հարմարվում է, թե՛ *մյուսի նման* ուշքը ետ հորանց է – 329: մեկի միջոցով *մյուսի վրա* գուցե ազդենք – 383: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ *մյուս օրը* անպայման կռվի եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: ոչ մեկի խոսքը *մյուսի համար* օրենք չէր – 393: ոտդ *մյուս անգամ* գյուղում չտեսնեմ – 399: թողնում եմ *մյուս անգամվան* – 406:

ՄՅՈՒՄ (հատկանուն) — Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, *Մյուսը* վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛հէ – 271: *Մյուսը* մինչև չբարկացավ ու չկոռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պագած նայում էին – 273:

0195 Ձեռքերը գրպաններում՝ *Մյուսը* սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր նման ճպճապացրեց – 273: *Մյուսը* գործկումի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Ասավ (*Մյուսը*) – 281: մենք նրանից սովորեցինք, մանավանդ՝ *Մյուսը* – 283: Եվ *Մյուսը*՝ Սիրունը, լավ կարմրեց ու մատը տնկեց – 298: իսկ *Մյուսը* առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ մինչև վերջը էդպես էլ կար – 309: *Մյուսը* սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերը ճպճապացրեց – 311-312: – Դե էդ է, – ասաց *Մյուսը* Սիրունը – 312: *Մյուսը*. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Բայց *Մյուսն* ըստ երևույթին մտադիր էր կոտրել նաև Ջանդադի տրամադրությունը – 274: Երկու Թեվլանս էլ պատերազմում զոհված եղբայր ունենք, Ջանդադս՝ մեկ, *Մյուսս*՝ երկու – 283: Ջանդադի Սոփին՝ ասաց, թե չէ *Մյուսի* նորահարսը ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Թեվլանի՝ *Մյուսի* նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: Ջանդադ Թեվլանի մասին էլ չէ – *Մյուսի*՝ Սիրուն Թեվլիկի մասին է – 278: շիշը մինչև տակը Ջանդադը *Մյուսի* կենացի վրա մենակ դատարկեց – 309: ու Սոփին ասեց *Մյուսի* կոստյումավոր ներկայությունը – 311: Կիսատ շիշը թնի տակ ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (*Մյուսին*) – 281: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդադի Սոփին ու ինքը Ջանդադը ինչքան էլ ասացին՝ *Մյուսի կողքերից* շները չհեռացան – 273: *Մյուսի նման* խեղճ գառանը անծիծ-անքամակ սև գիշանգոյի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283:

ՄՅՈՒՄ ԹԵՎԱՆ — Կինը՝ Սոփին, *Մյուս Թեվլանը*՝ Սիրունը, 26րա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: *Մյուս Թեվլանը* շապիկով-վարտիքով գոմի ետևն էր – 270: *Մյուս Թեվլանը* մի ոտի կոշիկը կորցրեց – 270: Բայց *Մյուս Թեվլանը*՝ Սիրունը, գործին տեր չէր կանգնում – 274: *մյուս* երկուսը՝ որ իրենց համարում էին *Մյուս Թեվլանին*, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պագեցին ու դեսը նայեցին – 272:

ՄՅՈՒՄ ԹԵՎԻԿ — բայց Օհանը դեռ ազատ էր, *Մյուս Թեվիկն* էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, *Մյուս Թեվիկի* ու նորամանուկի *առաջ* – 268:

ՄՆԱԼ — իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդադ *մնալ* – 285: բայց չուզեց անպատասխան *մնալ*, քանի որ ճիշտն ինքն էր – 330: այնքան հանցանք չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ իրենց սառչել *մնալը* – 357: մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու դռներին *մնացած* դետեի փոշի էր եղել – 323: ու *մնացած* անկարևոր ասելիքը նույնպես ասում էր թատերաբար բարձրաձայն – 393: *մնացած* ժամանակը կարողում էին – 406: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է *մնում* – 358: անգոհ են *մնում*, լուռ դիտողություն անում – 371: ու աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը մի օր էլ *չեն մնում* – 374: իրենց մաքրությունն ու մառանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ *մնում են* – 374: վայրենի հանդում իմ ընկերն ու կնիկ-երեխան *չեն* անտեր *մնում* – 401: Վաթընանց Սանդրոյի հույսին իր կնիկն ու երեխան *են մնում* – 401: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր *մնում* շներին ձեռքից խլի – 325: շալն ուսերին խաղացնելով քիչ էր *մնում* որսի պար պարի – 336: սրտնեղությունից քիչ էր *մնում* ճաքի – 394: քիչ էր *մնում* մաղձ թափի – 394: Օսեփանց տղերքը չէ՞ *մնում*-մնում մի անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: Օսեփանց տղերքը չէ՞ *մնում*-*մնում* մի անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: սարում *մնալու ենք* Ջանդադս ու դու – 278: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում *մնալու ենք* Շուշանը, Աղունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: Իբր թե ինքը միշտ այդպես կուսակցական-բանակայնորեն մաքուր է *մնալու* – 279: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապասակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է *մնալու* սրանց բախտից – 292: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է *մնալու* –

310: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես *մնալու էին* թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու պատերազմի արդար մասնակից *էին մնալու* – 362: *մնացել են* մոլորված – 375: Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից ինչ որ *մնացել ենք*՝ էսքանս ենք – 293: չե՞ ախպերը հիմիկ մենակ դու *ես մնացել* – 373: խակ գլեռն էլ բկումն *է մնացել* – 275: Մյուսից նկար էլ *չի մնացել* – 293: երկուսից *մնացել է* էս մի նկարը – 293: մեզ վրա ինչ որ անցածներից *է մնացել*՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: չհասկացավ՝ որ Վարդոյից ինքն *է մնացել* – 323: *մնացել է* մրոտ պատին – 332: *մնացել է* Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ որ փորի հորթն ուզում էր ուտի – 355: քարն այդպես էլ *մնացել է* հանքում – 372: մեջները մի հին Ծմակուտի ուժ *չի մնացել* – 387: թները կամ գուտ թիկունքը բռնող մի տղա *չի մնացել* ու մեղավոր չեն – 408: Խոտհարքն այդ տարի *մնացել է* Ծմակուտին – 408: պետության հանձնաժողովը գոհ *է մնացել* – 412: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին *յե մնացել*, ինչի՞ չլինյե, ինչքան կկանգնե թող լինյե – 414: այսինքն թե դաշաղների ու վայրենության ժամանակները խոր հնում *են մնացել* – 311: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ *մնացել են* – 329: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել *մնացել էինք*՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր *մնացել* ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: նրա այդ վարքը *մնացել էր* խոր հնում – 298: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր *մնացել* – 301-302: բայց մեջը սիրունություն *չէր մնացել* – 312: հյուրերից մի ցելոֆանի տոպրակ էր *մնացել* – 313: բայց Ջանդաղը այդպես *չէր մնացել* – 315: եկել Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանձու վերելքին՝ դեմ էր առել ու *մնացել* – 321: Աչքների առաջ ոչխարն այդպես անտեր թափված էլ *մնացել էր* – 323: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ *չէր մնացել*՝ որ մեծացնեինք կողքին կախեինք – 332: *մնացել էր* փեթակի տակ – 345: Պահեստում նրանց տակ Շուշանն աչքը պաղած կանգնել *մնացել էր* – 360: այդ պաստառն էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ էթե *մնացել էր*՝ այդ – 378: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին *մնացել էր* գուտ հինգ ռուբլե. ոչ ավելի – 411: ինչպես որ Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ պատճառով Ջանդաղի բկում *էին մնացել* – 269: զարնանը ցանե՞լ էր թե անցյալ ցանքից *էին* հատուկենտ թփեր *մնացել* – 374: – Ա՛յտա... այտա, – ասավ, – դե *մնացինք* էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: ավերակի խոռոչում *մնացինք* պապանձված – 333: ու մեզը կիսատ *մնաց* – 270: բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր *մնացել* ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ *մնաց* – 270: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ *մնաց* – 271: համերգից ու հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ ու այդպես էլ *մնաց* – 271: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված *մնաց* ու թե՛ Ջանդաղի բերանը հիացմունքից բաց – 276: Վախեք ոչ, հաշիվս կորցրել չեմ, *մնաց* մինը – 282: ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – *չմնաց* – 282: Թեվիկը նվազ *մնաց* – 287: Խեղճը սարվորի դեմ *մնաց* մենակ, և արդեն չգիտես ում խղճա – 288: ուրիշ ո՞վ *մնաց*, որ ասում ես իրենք – 297: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որբ *մնաց* ու որբ *մնաց* մեր Ծմակուտի ժողովուրդը – 300: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որբ *մնաց* ու որբ *մնաց* մեր Ծմակուտի ժողովուրդը – 300: չորանի ետևից միայն երեք որբ *մնաց*, Սանդրոյի ետևից՝ երկու գյուղ ժողովուրդ – 301: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ *մնաց* էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ *մնաց* էստեղ ու Ռոստոմին *մնաց* – 302: Մահակն էդպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր *չմնաց* – 307: բայց բերանը շարժեց ու *մնաց* – 311: էս գողուգիլի առաջ ձեր Ջանդաղը *մնաց* մենակ անընկեր – 315: զարմանքից բերանը բաց *մնաց* – 316: Հպարտություն *չմնաց* – 317: նկարը *մնաց* հին տանը – 333: Նրանց տակ պահեստում Շուշանը *մնաց* – մնաց, ասաց – 360: Նրանց տակ պահեստում Շուշանը մնաց-*մնաց*, ասաց – 360: Ձեռները գուլպայի հետ գոգին՝ տխուր *մնաց*-մնաց ու ասաց – 364: Ձեռները գուլպայի հետ գոգին՝ տխուր *մնաց-մնաց* ու ասաց – 364: բայց խակ էին եղել ու Սոփին բկում *մնացին* – 269: բերանները լիզելով պազած մի քիչ *մնացին* այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: Շները ոչխարի մոտ օտար գյուղամիջում *չմնացին* – 323: իրենց գոհի հիշատակին հավատարիմ *մնացին*-մնացին – 364: իրենց գոհի հիշատակին հավատարիմ *մնացին-մնացին* – 364: բայց մեկ էլ ասացին՝ *մնանք* ու մեր ներկայությունով սաստենք – 390: բայց *անտեր մնա* ժամանակը – 284: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ նա էս գյուղում *մնա* – 294: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված *մնա*, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ *չմնա*, չնայած ձյունը դեռ ուր էր – 324: բայց իրավունք չունի անարդյունք *մնա* – 374: Չեն ուզում Վերանի դռանը էստեղ ծառա *մնան* – 373: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ *չեմ մնա* – 315: ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի *կմնա* – *չմնաց* – 282: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրկի փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ *կմնա*՝ իր ու Շուշանի – 357: Քո՛ւ, դե որ էդպես է՝ ինձ ուզիր, ես *չպիտի անմարդ մնամ* – 287: այսինքն թե դանակն ու ռադիոն *պիտի* լռեն ու *մնան*, չպիտի երգեն – 283: *կմնաս* ձեռք ծոցդ էդպես մոլորված – 356: արմունկները կոնի ու *կմնա* – 339: շուտով կմարի ու այդպես մարած էլ *կմնա* – 381: բանվոր *չէինք մնա* – 382: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը որբ երեխայի պես անտեր *կմնար* – 415: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն ու խոսքուզրույց կար՝ իրենց մեջ էլ *պիտի մնար* – 367: ոչխարը սարում անտեր *մնալուց բացի* ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320:

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ — Մահակն էդպես էլ գցեցինք ու՝ *մնաս բարով*, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր *չմնաց* – 307:

ՄՆԱՅ — իսկական անունը Մոռ, Մացո, *Մնաց*, Մացակ է եղել – 406:

ՄՆԱՅԱԿԱՆ — Յոթ ախպորից մահը օրորոցում վեցին խեղդել, *Մնացականին* չի գորել – 406:

ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — Օսեփանք այդտեղից են *Մնացականյան* – 406:

(ԱՐՄԵՆԱԿ) ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — Մեր *Արմենակ Մնացականյանը* թերթում գրեց – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ

կառավարության և մեր բանաստեղծ *Արմենակ Մնացականյանի* կենացը – 307: մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ *Արմենակ Մնացականյանին* ինքներս ենք որձ խոստացել – 290:

(ՀԱՄԻԿ) ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — Ֆերմայի դեկավարը *Մնացականյան Համիկ* հորեղբայրն էր – 285: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքուրի, ձեքակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով *Մնացականյան Համիկ* հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:

(ՆԵՐՍԵՍ) ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, *Ներսես Մնացականյանը*, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, գոհված մյուս տղերքը – 403:

ՄՆԱՅՈՐԴ — քանի որ *մնացորդ* յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: ուղն ու տաք արյունը ինձ, *մնացորդ* լեշը քեզ – 406:

ՄՆՈ — իսկական անունը *Մնո*, Մացո, Մնաց, Մացակ է եղել – 406: *Մնոն* ինքն է հաղթել դուրս եկել աշխարհ – 406:

ՄՇԱԿ — ես իրենց *մշակը* չեմ – 281: այսուհետև քո *մշակն* է – 310: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան *մշակին* – 279: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց *մշակի նման* հաշվետու լինես ասես – 280: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց *մշակների առաջ* – 353: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրութվանք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց *մշակների առաջ* – 353:

ՄՇԱԿԵԼ — Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր *էին* եղբան քաղաքականություն ու լեզու *մշակում* – 305: իրենք այստեղ իշխանությունը զավթելու ծրագիր *էին մշակում* – 399:

ՄՇԱԿՎԵԼ — անասնապահիդ քաղաքական գիտակցությունը *մշակված* չի՝ չո՞րս – 399:

ՄՇԱԿԱՆ — *մշտական* գարուն էր – 351: *մշտական* ամառ էր – 363: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքնից վերև ասաց իր անբեկանելի *մշտական* վշտով – 401: գործկոմի իր *մշտական* տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: շարքի մեջ իր *մշտական* տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: գիտի որ *մշտական* Ծմակուտ ես – 411:

ՄՇՈՒՇ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է *մինչև*՝ Քոի տաք *մշուշները* – 276:

ՄՈԲԻԼԻԶԱՅԻԱ — *մոբիլիզացիա* հայտարարեմ՝ զինկոմիսարիատի գծով կոնվոյների առաջն-արած բերեմ – 341:

ՄՈԳՈՆԱՆՔ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի *մոզոնանքն* իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279:

ՄՈԶԱՐԱԾ — միայն Թեվիկներն ու Սանդրոն էին, մեկ էլ հախպատա *մոզարածի* հին դափեն – 298: մինչև անգամ հախպատա խեղճ *մոզարածի* մի կենտ քնձոտոն էլ Կապուտլեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306: թե չէ Հախպատն ինքը զգվել ու ձեռ էր քաշել մոզուց էլ ու *մոզարածից* էլ – 306:

ՄՈԶԻ — այսինքն թե դու ո՞վ ես, Մուրու *մոզի*, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: անունս Մուրու *մոզի* եք դրել ու կարծում եք էնիք է – 318: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու *մոզի* կասեին – 322: պահողի հետ *մոզին* ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ էին ուզում – 306: *Մոզին* պիտի որ արդեն կորած լիներ – 357: Թեվրկի արարքը վերջ ի վերջո չէ՞՞ անհասկացող *մոզու* արարք էր – 288: *Մոզուն* ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: թե չէ Հախպատն ինքը զգվել ու ձեռ էր քաշել *մոզուց* էլ ու մոզարածից էլ – 306:

ՄՈՂՈՐԵՅՆԵԼ — Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ Սանդրո Վաթինյանի դեկավար ընթացքը *մոլորեցներ* – 299:

ՄՈՂՈՐՎԵԼ — ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես *մոլորված*, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: անխոս *մոլորված* նայեցինք – 282: *մոլորված* կանգնած էր – 295: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ *մոլորված* կանգնած է – 305: եկել *մոլորված* սրանց գտել՝ թե ձեր կատուն եմ – 314: կմնաս ձեռդ ծոցդ եղպես *մոլորված* – 356: մնացել եմ *մոլորված* – 375: քարկապներում *մոլորվում էր* թե ոնց անցնի – 355: սուտ քրիստոս հալիվորը երեխայի գլխին *մոլորվել* կանգնել էր – 348: փոխանակ մի կանգնեն *մոլորվեն* – 331:

ՄՈՆԻՐ — շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու *մոխիր* շաղախում – 408:

ՄՈՆՐԱԳՈՒՆԵԼ — շոգեց կարմրեց, ատեց *մոխրագունեցու* խնայողամարկդին ասաց – 403:

ՄՈՆՐԱՋՈՒՐ — մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք ու գլխին եփական *մոխրաջուր* ածինք – 363: շորերն առանձին պղնձի մեջ *մոխրաջուր* եփեցինք ու համարիք որ Թեվրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363:

ՄՈՐԱԿ — դաշտային *մոծակից* ուռուցորվեց – 382:

ՄՈՃԻՐ — Սեդրակի այգու հողը փախել, *մոճիր* դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՞ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: *մոճրի տակ* խեղդվում էր – 331:

ՄՈՍ — *մոսի նման* որ արդեն հատնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարտոր *մոսի պես* մլեին մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359:

ՄՈՆԹ — եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ *Մոնթ* ու Վարդապետ – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել

մնացել էինք՝ եղ ուրեմն *Մոնթ* ու Վարդապետ էինք – 284: մեր անունը *Մոնթ* ու Վարդապետ դրեց – 285:

ՄՈՆՆՈՒԼ (հասարակ անուն) — մյուս *մոնդոլը* պատասխանել ասել է – 414: *մոնդոլի* նրա կարճավոտ-լայնաթիկունք կերպարանքը սայթաքեց – 269: *մոնդոլի* կանաչ աչքերը կուլ գնացին – 274: *Մոնդոլի* աչքերը կայուն էին – 312: ախպեր ջան, խնդրվում եմ, *մոնդոլիս* կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պոդոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278:

ՄՈՆՆՈՒԼ (հատկանուն) — բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – *Մոնդոլ* ու Գելխետդ ենք – 284:

ՄՈՆՆՈՒԼԱՎԱՐԻ — ինչ որ է, Սանդրոն *մոնդոլավարի* խեղճացել ասել է – 414:

ՄՈՌԱՆԱԼ — Ջարդաքարա անհարմար լանջին թափում, գնում ու *մոռանում էին* – 306: սարդոստայնի նման պսպղում էր, թե՞ *մոռացել* վառված այդպես թողել *ենք* — վառվում է – 331: տարել լուռ թաղել ու *մոռացել ենք* – 355: Ծմակուտեցի չե՞ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ ու տեղդ *մոռացել ես* – 415: Թեվիկը կարծում էր երեխան *մոռացել* դուռը չի փակել – 375: Ջանդառն ի՞նքն *էր* երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո *մոռացել* գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: կորուստների ու հարազատության կեսին արդեն *մոռացել էր* – 373: Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս *մոռացել* լվացքի լարին երեխայի մի կարմիր շավվար *էր* թողել – 390: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վառ *մոռացել*, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել *էին*՝ թե՛ ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Բայց Ջանդառը պայմանը տեղնուտեղը *մոռացավ* – 276: բայց Շուշանը *մոռացավ*՝ որ ինքը լռեցված է – 367: խեղդվեց ու *մոռացավ* թե ինչի էին տուն մտել – 376: խեղդվեց ու *մոռացավ* թե ինչի էին տուն մտել – 376: *մոռացավ*՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: (Ղազարի ու Կենտրոնի մորթարանները *մոռանանք*) – 277: իրենք բերանները կփակեն ու *կմոռանան* – 357:

ՄՈՌԱՅՆԵԼ — որպեսզի Ծմակուտի կողմը *մոռացի* – 406:

ՄՈՌԱՅՎԵԼ — իրական պատճառը *մոռացվել է* – 347:

ՄՈՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, *մոռացության*, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323:

ՄՈՍԿՎԱ — Քաղաք *Մոսկվա* Ստալինին նամակ տեմ գրի՛, որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելքսանց խավարն է սպանում – 288: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու *Մոսկվա* – 302: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի միմիստրի անունով *Մոսկվա* նամակ է դրկել – 379: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն *Մոսկվան* հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիկները»։ տանձիկները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: *Մոսկվան* ու Երևանը մինչև չկցվեցին դուրս չեկավ – 400: Գործարանի Վաթինյանը *Մոսկվայի հետ* ռուսերեն խոսում էր – 384: *Մոսկվայի հետ* ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիկները»։ տանձիկները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384:

ՄՈՏ (կապ) — Արյունը հյուրերի *մոտ* չեն բռնում, ծծվում կորչում է – 272: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ *մոտ* պազեցին ու դեսը նայեցին – 272: գնա ոչխարիդ *մոտ...* – 280: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի *մոտ* – 280: Ջանդառն ու Սոփին տարավ կանգնեցրեց ետավարված որձերի *մոտ* – 280: տարավ որձերի *մոտ* կանգնեցրեց – 280: մեր Սերգո հոր *մոտ* այսինքն իրավունք չէր ձենով գանգատվել ու լաց լինել – 283: ու եղ տժտժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի *մոտ* է, գնա բեր – 285: Նավ-ուրթի լանջերին գառան *մոտ* էր – 289: ոչխարդ ուր է, կորիր ոչխարիդ *մոտ* – 300: Սանդրոն վերջը մեզ կանչեց հեռախոսի *մոտ* – 307: ասել էր Թեվանների կանչեցեք հեռախոսի *մոտ* – 307: բայց դե ոչխարի *մոտ* էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: եկել էր սարը մեծ Սոփին *մոտ* – 310: Գրեմաստի ճիպոտը ձեռքերի մեջ ոլորելով անտառից դուրս եկավ ձիերի *մոտ* – 317: մեծ Սոփին քրոջ *մոտ* հիվանդանոցում էր եղել – 320: Շները ոչխարի *մոտ* օտար գյուղամիջում չմնացին – 323: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի *մոտ* խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Հիմա տրակտորի *մոտ* փոքրը նստել ու նայում էր – 337: Խափան տրակտորի *մոտ* դարձիչը ձեռին նստած էր – 339: Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսանց տների *մոտ* դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: նրանք Վրացոնց տանձենու *մոտ* էին – 352: Կախ-տված մսի *մոտ* դանակը ձեռին կանգնած էր – 368: Նիկալ պապի հին տան *մոտ*, որ ոչուփուչ տաշքենոցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ *մոտ* մտածելու իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: մտան փոսն ու դուրս եկան Թեվրկի չափարի *մոտ* – 372: որ ուրիշի կրակի *մոտ* աչքներս հացին դուրսով ածենք – 374: բայց համարի թե հորը երեխայի *մոտ* ու երեխային էլ հոր *մոտ* երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: բայց համարի թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր *մոտ* երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: նրա *մոտ* առհասարակ լեզու չդարձնել – 376: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի *մոտ* բերում ավտոն կանգնեցնում, խցկիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: Բերեց ներքևը եղբոր *մոտ* կանգնեցրեց – 391: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի *մոտ* Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: եթե շները գիտեին ինչի չեն ոչխարի *մոտ*՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399: այսինքն գառան *մոտ* հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարի Նավ-ուրթ գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: գործկոմի իր մշտական տեղից մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի *մոտ* – 403: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռշը ծամելով ավտոյի *մոտ* կանգնած էր – 404: տանձենին Դանելանց ջաղացի *մոտ* է – 413: շները ետևը-գցած իջել աղբյուրի *մոտ* կանգ էր առել – 415:

ՄՈՏ (մակբայ) — այ նորահարս, *մոտ* կանգնիր՝ որ դու էլ լսես – 275: Ջանդառն *մոտ* չէր թողել – 278: որը դավն գգացել՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, *մոտ* չի գալիս – 307:

ՄՈՏԱՎՈՐ — *մոտավոր* փչացածը հաշվից հանեց — 372:

ՄՈՏԱՎՈՐԱՊԵՍ — *մոտավորապես* կռահում ենք, բայց առավել ևս հասկանում ենք, նրա կատակի խոր մարդկային իմաստը — 286:

ՄՈՏԵՆԱԼ — քարին դեմ է արել ու ձեռք մեկնած *մոտենում է* — 316: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով ձովըտին ավելի ու ավելի *էր մոտենում* — 404:

ՄՈՏԵՐՔ — պեպենոտ փոքրը իր տրակտորի *մոտերքից* սուլեց ու դարձյալ իր գործին կացավ — 325:

ՄՈՏԸ — ու հին գերեզմանների *մոտից* ձմերուկը գրկից գլորվեց — 269: մոր փեշի *մոտից* ասաց — 344: Օսեփանց Համբոյի տան *մոտից* Շուշանը ցավով ու ծիծաղով կանչեց — 352: Հրեղ ժողովրդի *մոտից* ես գալիս ու տեղյակ չեմ՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա — 397: Երկայնաբազուկ-Արդոյանների եզան *մոտից* թողել փախել է — 405-406: Գյուլի մեր տների *մոտով* անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու կհասկանա — 291: Այդ լի, ամեն ինչ տեղը-տեղին դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի *մոտով* անցավ — 330: Իրիկունները *մոտով* անցնել չի լինում — 333: շները կողքերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի *մոտով* տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ — 402:

ՄՈՏԻԿ — և իրար այնքան *մոտիկ*՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է — 276: Ու քեզ գերեզմանին *մոտիկ* չթողնեն — 279: Քեզ *մոտիկ* է — 338: Իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ *մոտիկ* գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի — 352: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն *մոտիկ* է, իրենք են ուտում — 356:

ՄՈՐԵՆ — Չէ՛ տարին մի հատ զկեռ ու մի երկու *մորեխ* էին ուտում — 406: Ետնից ճմբերի վրա *մորեխի նման* ցատկոտել են տերտերները — 407:

ՄՈՐԹ — *մորթը* կարծես բարձր հյուրերի ներկայությամբ էր լինում — 272:

ՄՈՐԹ ԱՆԵԼ — Երբ թուրքը *մորթ է անում*՝ կողքին պիտի լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու սովորես — 272: լավ *մորթ* էլ *կաներ* — 271:

ՄՈՐԹԱՐԱՆ — (Ղազախի ու Կենտրոնի *մորթարանները* մոռանանք) — 277:

ՄՈՐԹԵԼ — գողի նախագահը կարգադրեց *մորթել*, միսը ժողովրդի վրա բաժանել — 354: Տիգրանը կարգադրեց *մորթել* ու միսը ժողովրդին ձրի բաժանել — 354: *մորթել* ու լավ խաշել — 385: *մորթելու* պատրաստ մատաղի գառան պես կանգնած էր — 360: ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ *մորթող* հին Թեվիկը — 267: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ *մորթում եմ*. Եսի՛ մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279: Խոզ *էր մորթում* — 375: գյուղացին եթե հավ *է մորթում*՝ ուրեմն կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը — 272: իրենք գալիս ջոկում *մորթում*, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփնի պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում *են* — 282: գառ *են մորթում* ու մորթին քաշում գլխին — 408: քեզ նման եղպես խոզ *էի մորթում* — 328: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ *էր մորթել* — 318-319: ստացել, չորս որձ *էր մորթել* ու առավոտվա հետ իջեցրել Դիլիջան — 411: Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի տակ մի որձ *մորթեց* — 267: բայց քաշեց ոտի տակ որձ *մորթեց* շուրջերկրյա ճամփորդությունից հետո — 267-268: քաշեց ոտի տակ մի որձ *մորթեց* — 268: բայց ոչ — գուտ իրենց չորսի համար քաշեց ու որձերից մեկը *մորթեց* — 268: չխնայեց, քաշեց *մորթեց* Վլադիմիր Մելիքյանի ոտքի տակ — 281-282: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ նրա ոտի տակ *մորթի* — 281: գառնուկ անլեզու ախպորն ուզում են *մորթեն* — 376:

ՄՈՐԹԻ — գառ են մորթում ու *մորթին* քաշում գլխին — 408:

ՄՈՐԹՎԵԼ — սա գնում է *մորթվելու* — 305: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով *մորթված* մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին — 289:

ՄՈՐՔՈՒՐ — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ *մորքուրին* — 289:

ՄՈՒՆԳԱԼ — կանգնում երեսը երեսիդ նայում ու *մոլնգում էր* — 352:

ՄՈՒՆԳՈՑ — գոմը *մոլնգոցից* դողում էր — 352:

ՄՈՒՉԱԼ — կենտրոնում դեր «հա տ, նանը, կվառեն» *մոնչաց* — 346:

ՄՈՒՉՈՑ — *մոնչոցով* խուլի կաներ ու գլխի վերևով կրթեր — 359:

ՄՍԱԲԱՆԻ — Նա իր *մսաբանին* էր, նա իր հացին — 328: Առավոտվանից էլ Օսեփանք են էստեղ հացաբանի ու *մսաբանի* — 388:

ՄՍԱԿՈՄԲԻՆԱՍ — Բայց իսկապես կա՞ թե *մսակոմբինատի* բաժին է դառել — 394:

ՄՏԱԴԻՐ — Բայց Մյունս ըստ երևույթին *մտադիր* էր կոտրել նաև Ջանդառի տրամադրությունը — 274: որ *մտադիր* ես՝ գնա — 311:

ՄՏԱԴԻՐՎԵԼ — բայց նա *մտադրվել* ու գնում էր որ գնում էր — 402:

ՄՏԱԴԻՐԹՅՈՒՆ — բայց հին գնգուն գյուղը նրա *մտադրությունից* էլ էր փլվում — 370:

ՄՏԱԾԵԼ — Թեվիկին *մտածել* չէր թողնում — 371: բայց չկարողացավ մի բարի բան *մտածել* կամ նրա բարին այդ էր — 372: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ *մտածելու* իրավունք չունես, այլ ուղղակի այդպես էր — 371: քանի որ մեր գյուղի *մտածող* գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Միքանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր — 300: ուրիշի մասին *մտածող* ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին

բախտավորեց – 357: Ես ձեր ապագայի մասին *եւ մտածում* – 303: դու մենակ քու մասին *ես մտածում* – 357: Էնիքը՝ քու ձմեռվա մասին դու ի՞նչ *ես մտածում* – 374: կանգնել *մտածում ես* – 392: ի՞նչ *եք մտածում* – 375: Գիշերը նրա չոբանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ *է մտածում*, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: նոր ժամանակների ոգուն համապատասխան ինքնուրույն *է մտածում* ու հասկանում – 400: քո ճակատագրի մասին Ես գյուղի վերաբերյալ իրենք *են մտածում* – 398: ինչ *էր մտածում* – 289: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից *մտածում էր*՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: *մտածում* ու ժպտում *էր* – 363: բայց ինքը *մտածում էր* – 371: Ի՞նչ *ենք մտածել* – 332: երևի *մտածել ենք* մեզ այնպես տեսնել, ինչպիսին պիտի լինեինք – 332: դեկավար եք, ի՞նչ արգելք *էք մտածել* – 391: Իր մեջ ինչ *էր մտածել* ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա կրակել էր – 360: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ *չէր մտածել*՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի վրա կրակել էր – 360: Ի՞նչ *մտածեցիր* – 392: ի՞նչ *մտածեցիր* – 392: Դու իմ գլխացավի մասին զուր *մտածեցիր* – 401: այսինքս չհասկացանք ինչու *մտածեցիր* – 401: Խեղճը չգիտենք ինչ *մտածեց* – 294: կամ ով գիտի, երևի *մտածեց*, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: Ղարաչին *մտածեց* – մտածեց – 337: Ղարաչին *մտածեց* – *մտածեց* – 337: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ ընթացից *մտածեց* հենց ֆերմայի դեկավարությունը խլել – 395: Մեծ պեպենոտը մի քիչ *մտածեց* – 405: պատասխանն իբր թե նոր *մտածեց* – 405: որ կարողանա Ծմակուտի կողմից ինքը մի բան *մտածի* ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: ասում էր տանք քեռուն՝ մի ելք *մտածի* – 386: ձեր վերևից դուք նրա համար վարք *չմտածեք* – 387: Էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ *պիտի* իր մասին *մտածի* – 326: ու սա երկար *մտածելուց հետո* ուսը բարձրացրեց – 402:

ՄՏԱԾԿԵԼ — ասաց *մտածված* է – 312: *մտածված* է – 312: – Էնիքը՝ *մտածված* է, – ասաց – 312: հարցը մեր կողմից լավ *չէր մտածվել*, ներողություն – 276: աշխատավորության շահերի մասին *պիտի մտածվի* ու մի որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404:

ՄՏԱՀՈԳՎԵԼ — Զանդառն ու մենք խոսի հարցը դեռ *պիտի մտահոգվեինք*՝ որ նոր ձյուն գար – 324:

ՄՏԱՊԱՀԵԼ — բան չասաց ու *մտապահեց* – 323:

ՄՏԱՏԱՆՉՈՒԹՅՈՒՆ — և միջնեկ թաթարին *մտատանջության մեջ* էր գցել – 404:

ՄՏՆԵԼ — այսինքն Թեվրկին թույլատրեց գյուղ *մտնել* – 325: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դոնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց *մտնել* – 326: բայց վախեցավ նավթը ձեռքին *մտնել* մեղվանոց – 351: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկոմի *թևը* – *մտած* մանգալիս՝ բոլորիս վերջը Ես ձորն է – 308: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու *թևը* – *մտած* բերել էր կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Զգիտենք որևէ մեկի խոսքովտրիքողով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով *մտնում է* հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: կանգնում ներկայացուցչի *թևն է մտնում*, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ *էինք մտնում*, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: լսողը թքում, տուն *էր մտնում* ու իր տղա-երեխայից զգվում – 287: ծաղիկը ծաղկում շենքից ու լուսամուտներից տուն *էր մտնում* – 351: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին *մտնելու ես* գյուղամեջ – 317: մեկամեկ *մտել էմ* ժողովրդի բոլոր տները – 391: ի՞նչ *ես* մարդիդ ընխած տուն *մտել*, լսում չե՞ս – 343: – Հողեն էդ ապահով գլուխդ, – կանչեց, – որ էդ ժողկոմ մարդիդ ընխել *մտել ես* ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: որը հավատացել զոմն *է մտել*՝ գնդակահարել են – 306-307: տղեդ կնկա *փեշի տակն է մտել* ու հատուկ «ավրորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի – 370: բայց իր խոսքը նա ասել ու հեռացել կամ *մտել* վրանը քնել *էր* – 289: Ամուսնուն լսել տուն *էր մտել* – 341: բայց նա *մտել էր* միգելու – 371: տասնհինգ տարում միլիցիան մի անգամ նրա վարորդական կյանք *չէր մտել* – 387: փլված տեղով *մտել* լույս *էին* կախել – 331: չափարն անցել *մտել էին* Աբել պապի մեղվանոց – 345: խեղդվեց ու մոռացավ թե ինչի *էին* տուն *մտել* – 376: խոզի վրայով շեք-արինք ներս *մտանք* ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362: ձեռքերը գրպաններում ինքը *մտավ* որձերի մեջ ու թե՛ Ես ու՛մ ապրանքն են – 280: *Մտավ* զոմն ու դուռը փակեց – 306: վերջիվերջո հաղթված, վերջացած մարդու վիճակի մեջ *չմտավ*, ասաց – 308: *մտավ* ձորը – 330: այսինքն ամանը ծնկների մեջ առավ ու *մտավ* կովերի տակ – 339: բայց տուն *չմտավ* – 357: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով *մտավ* գյուղխորհուրդ – 357: Տուն *մտավ* – 366: սիրունացավ ու գնաց *մտավ* դարձյալ հին անցյալի մեջ – 367: Քանդված տեղով ներս *մտավ* – 371: այգի *մտավ* – 372: ու թշնամու գոմեշի պես *մտավ* տնամերձ – 372: մեր *թևը մտավ* – 383: *մտավ* իր տեղը – 392: հետը *մտան* Մեծ աճարկուտ – 314: Շները բակ *չմտան* – 326: *մտան* փոսն ու դուրս եկան Թեվրկի չափարի մոտ – 372: այ *գետինը մտնես* դու, գետինը – 343: այ գետինը *մտնես* դու, *գետինը* – 343: ուզում է Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ *մտնի*, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315: ետևից ուզեց Թեվրկին էլ *մտնի* – 371: այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուղ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի *չեմ մտնի* – 356: Էդ է, մինչև ձեզ չպատահի՝ դուք մարդու *վիճակ չէք մտնի* – 352: *պիտի* օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պատվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը *մտնես* ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: ամաչիր *գետինը մտիր* – 332: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ *մտիր* – 342: *մտիր* տուն – 357: *մտիր* տուն խուզարկիր – 357: *գետինը մտիր* – 362: Մեր չուներ՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում ես տանում է անկողին *մտիր* – 375: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ *մտնելուց հետո* իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334:

ՄՏՐԱԿԵԼ — Լեզգին կատաղել, ձին ետևից *մտրակել* ասել է՝ սանին աթասըն, հորդ քյալլեն – 407:

ՄՏՐՈՒԿ — Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող մի լավ *մտքուկ* ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302:

ՄՏՔԻՑ ԳՅԵԼ — է՛, գնում ու *մտքներից* մեզ էլ *են գցում* ու մեր համուհոտն էլ – 389: դրկել են հոր հետ խոզ պահի ու *մտքներից* *զցել են* – 315:

ՄՏՔԻՑ ԹՌՉԵԼ — *մտքից թռան* ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր — 317:

ՄՏՔՈՎ ՉԱՆՑԸՆԵԼ — տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե *մտքովդ* ինձ *չանցրեն* — 317:

ՄԴՄՆՋԱԼ — *մրմնջաց* — 294: *մրմնջաց* ասաց — 324:

ՄԴՄՌԱՅՆԵԼ — Շուշանը գրկել, կողքերն ու ձեռքերը *մրմնացնելով* պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել — 351:

ՄԴՄՈՒՆԸ — Մեր գոհի անմեռ պատկերը մեր նանի լուռ *մրմունջն* էր — 283:

ՄԴՈՏ — մնացել է *մրտո* պատին — 332: *մրտո* Նիկալը ձեռ պապը չի — 359:

ՄԴՄԵԼ — *մրտու* ու բունը տանում էր — 315: Ջանդաղը որ հանկարծ քնի՝ չթողնեք *մրսի*, վրան շոր կգցեք — 315:

ՄԴՅԱԿԻՑ — քանի որ նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա *մրցակից* — 337:

ՄԴՅԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ — կանաչ աչքները իրար գցած Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու վրա եղբայրները *մրցակցության մեջ* են — 383:

ՄԴՅԵԼ — բայց սա ո՞վ է՝ որ նրա հետ *մրցի* — 383:

ՄԴՅՈՒՄ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական *մրցումներում* Ծաղկաշատի հոշակավոր Շապուհից զինկում Դոշյանի ժամացույցով մաքուր մի բուպե առաջ ընկավ — 389:

ՄՈՒԳ — բայց կարողացավ բռնել ղազախի հաստակեղև, *մուգ* կանաչ՝ համարյա թե սև ձմերուկը — 270:

ՄՈՒԹ — անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ ասածու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու *մուր* գոմում — 355: սարսափելի գերեզմանոցն ու խավար *մուրթ* չեն, կծան օձը չի — 359: ինչպես որ *մթան մեջ* գլուխդ պատին առնի, ասացինք — 362:

ՄՈՒԽԱՅԻՆ — է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու *Մուխայիլ* պապերի, սրանց քույրեր Միրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբորիկ եզնարած երեխա է եղել — 405:

ՄՈՒԾԵԼ — հրեն փողը *մուծել* ավտո *են* առնում, հերիք է, — ասաց — 278:

ՄՈՒՏՔ — պահեստն այսինքն խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից *մուտք* չունեք — 361: իբր թե կարևոր *մուտքի* են սպասում — 370:

ՄՈՒՐ — նավթի *մուրը* խեղդում էր — 355:

ՄՈՒՐԱԴԵՆԸ — *Մուրադենց* հին պատշգամբը կասեիր հիմա տակին կպոկվի ու ներքև կընկնի — 361: Մուրի բիձեն հին *Մուրադենց* հետ ոտ է մեկնել — 371: Մամռոտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին *Մուրադենց* հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը — 372: մեր Ծմակուտի տեղական գործկումը *Մուրադենց* հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրսի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր — 377: *Մուրադենց* պապը ոչխարատեր էր եղել ու կարողություն էր ունեցել — 377: *Մուրադենց* ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի լարին երեխայի մի կարմիր շավվար էր թողել — 390: *Մուրադենց* դռներին կանգնեցին մի երկու խոսք խոսեցին — 390: որտեղ *Մուրադենց* պատի բուխարին էր եղել — 392: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուտ տվեց *Մուրադենց* տների գլխով դեպի Մեղքանց ամայի բլրալանջը — 394: *Մուրադենց* տների հետ կապված մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել — 405: *Մուրադենց* կարմիր քարհանքի գլխից հովըտեցին իրեն պատռում է թե ծմակուտեցիք մեզ կերան — 408:

ՄՈՒՐԱԴԵՆՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ *Մուրադենց Բանաստեղծը* Մեղքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի — 335:

ՄՈՒՐԱԴԵՆՑ ՎԱՐՈՍ — Նայեցին տեսան մեծ պեպենոտը, Թեվըկին ետևը-գցած, *Մուրադենց Վարոսի* տան վերևը Մեղքանց բլրալանջին իջնում է — 390:

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆ — այլ կրծքին գանգ կախած բորոտ *մուրացկան* — 359: պիտի օտար *մուրացկանի նման* վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՞ — 324: չասենք թշնամի — այդ օտար ապահովության մեջ՝ անցորդ *մուրացկանի նման* կանգնած էր — 328: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ *մուրացկանի նման* կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել — 334:

ՄՈՒՐԵՆԸ — բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուսերը *Մուրենց* ցեղական կեղտի տակից դուրս գան — 363:

ՄՈՒՐԹԵԼ — ու եղ տժտժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՛ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա *մուրթելը* Թեվըկի մոտ է, գնա բեր — 285: Մինչև հիմա չգիտենք *մուրթելն* ինչ է — 285-286: դրանից Վրացյանի *մուրթելն* ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք — 290: այտա, որ երեխին դրկում եմ՝ *մուրթելս* խի՞ չես տալիս — 290:

ՄՈՒՐԻ — ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական *Մուրի* անունով հիշեց — 335: *Մուրի* հոր կողքին բարակ սիրուն վիզը ծուռ կանգնած էր — 354: Մենք դե *Մուրի*, Մամո ու Խոզարած ենք — 376: որ մենք հորով-որով էսպես *Մուրի* ու Խոզարած ենք — 376: Հողեմ *մուրի* գլուխը, Էդքան հասկացողությունը ունեիր՝ բռնեիր չթողնեիր գնա — 413: *Մուրի* որ մուրի, ասել էր — 413: Մուրի որ *մուրի*, ասել էր — 413: Խոզարած *Մուրին* ասում էս Աճարկուտից Թիֆլիս է հասել, հա՞ — 335: այսինքն թե դու ո՞վ էս, *Մուրու* մոզի, որ շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես — 317: անունս *Մուրու* մոզի եք դրել ու կարծում եք էնիք է — 318: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդաղ ու *Մուրու* մոզի կասեին — 322: թե չէ նոր կարգերը *Մուրու* տան վրա գորու չեն — 363:

ՄՈՒՐԻ ԲԻՉԱ — Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը *Մուրի* խոզարած *բիձեն* վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին — 343: *Մուրի բիձեն* հին Մուրադենց հետ ոտ է մեկնել — 371:

ՄՈՒՐԻ ՊԱՊ — *Մուրի պապը* հետո իհարկե հասկացավ ու դարձյալ լռեց — 354:

ՄՈՒՐՆԱՆՔ — Արմենիդ խանձարուրած *Մուրնանց* տուն բերեցիր ու սրտնեղանքից ճաքում էիր — 368:

ՄՈՒՔԵԼԱՆՑ ՍԵՐԳԻ — *Մուքելանց Սերգին* դիվոտում ասում էր — 391:

3

3ԱԲՈՒ — Սիմոնի խեղճ *յաբուն*,— ասաց — 275: գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր *յաբուն* — 276: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու *յաբուն* նրա ետևից կգնային — թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու — 278: *Յաբուն* կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք — 278: Նայեց տեսավ, խեղճ *յաբուն* ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին — 316: կողակ *յաբուն* բարեկամաբար խոխոաց — 317: Կողակ *յաբուն* նայում ու տնավարի խոխոում էր, այսինքն թե դրա հետ գործ չունես — 317: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ *յաբուն*, պառավ մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին — 318: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի *յաբուն* մի տասը բուրդով պահ-տվել ու գնացել փոստ — 411: Կանգնել վիզը ծռել, Սիմոն քեռու *յաբունին* խնդրել էր — 278: նրանք *յաբունից* էին հարցնում — 327:

3ԱԴ — *յա՛դ*, խեղճ նանդ, առաջս ընկիր — 382: *յա՛դ*՝ թույն ու թշնամի — 382:

3ԱՌ — իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի *յառին* նստած աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր — 342:

3ԱՓՆՁԻ — երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, մի *յափնջի* ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ — 391:

3ՈԹ — *Յոթ* որձն ուրեմն նետո-բրուտոյի համար — 291: *յոթ* որձը հանձնեց մեր տնօրինությանը — 291: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն *յոթ* վարար ջրով ու *յոթ* ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից — 292: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն *յոթ* վարար ջրով ու *յոթ* ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից — 292: մի նախագահը *յոթ* գյուղ է կառավարում — 304: *Յոթ* ախպորից մահը օրորոցում վեցին խեղդել, Մնացականին չի գորել — 406: *յոթի* վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էդ է — 284: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ *յոթ անգամ* գնացինք ու եկանք — 290: Շիկաբաշի առաջն արած Ռոստոմ Մելիքյանը *յոթ հատ* իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291: Գյուղում *յոթ օր* պարապ էինք — 307: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից *յոթ անգամ* տաք-տաք արդուկեցինք — 363: քանի որ մնացորդ *յոթ կոպեկների համար* այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա — 386: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-սպասելով *յոթ օր* նստած գարեջուր էր ծծում — 391: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է,— ասաց,— անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ *յոթ կիլոգրամ*, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,— ասաց — 398: այսինքն պատասխանը, այդտեղ *յոթ հոգի* էին թե ուր, բոլորի մտքում նույնն էր — 405: երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Օմակուտ՝ ասում է *յոթ օր* սիրտ էր ետ տալիս — 406: Գոմում *յոթ օր* սոված պահում են — 408: *յոթ օր* Ավետլեքին կաթումեղը են խմեցնում — 408: *յոթ օր* խաշու են խմեցնում ու եղբան էլ Համրկին սոված պահում — 408: բայց թասով խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական պողպատից *յոթ հատ* ծանր թաս կա — 414:

3ՈԹԱՆԱՍՈՒՆ — ոչ էլ նա էր Թեվրկին ասել վաթսուն կամ *յոթանասունը* հիշիր — 372:

3ՈԹԱՆԱՍՈՒՆԷՐԳ — 2 *ռ. 75 կ.* օդու կիսատած կանաչ շիշը — 269:

3ՈԹՆԱՄՅԱ — բայց մեր *յոթնամյա* գրագիտության հասկացողությունը եղքան էր — 404:

3ՈԹՆԱՄՅԱԿ — Էն ժամանակվա համալսարանն էլ ու միջնակարգն էլ *յոթնամյակն* էր — 284:

3ՈԹՏՈՆՆԱՆՈՑ — Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, *յոթոռնանոց* դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին — 324:

3ՈԹ-ՈՒԹ — *յոթ-ուրթ տարեկան* հասած տղա էինք — 284:

3ՈԹՓԹԱՆՈՑ — Էն վառեկի չափ կնիկը *յոթփթանոց* էր թուշը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել — 300:

3ՈԼԱ ԳՆԱԼ — Էն ժամանակ քիչ եկամուտով, փոքր ակունքներով *յոլա էինք գնում* — 331:

3ՈԼԱ ՏԱՆԵԼ — տասն օր չէր կարող ու *յոլա տանելուց* լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին — 322: մեզ *յոլա էր տանում* — 331: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր *յոլա կտանեի*, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր ես անտեղի դիվոտում — 321: *Յոլա կտաներ* — 322:

3ՈԻՂ — մեծ պեպենոտը պահատեղից հանել, *յուղ* չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր — 345: խանութի պահածո միս ու *յուղով* տապակած մակարոն էր բերել — 319:

3ՈԻՂԵԼ — եկել տեսել են *յուղած* կանգնած — 407:

3ՈԻՂՈՒՊԱՆԻՐ — քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, *յուղուպանիրը* — 299: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, *յուղուպանրի*, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին — 289:

3ՈԻՐԱՑՆԵԼ — ուրեմն լավ չես *յուրացրել*՝ որ բոլորը հավասար են — 393: Քեզ ինչ որ ասում են՝ *յուրացրու* — 341:

3ՈԻՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ — *յուրաքանչյուր* բառը Շուշանի կռածն էր — 348:

Ն

ՆԱ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ *նա* դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... — 273: բայց սիրուն երեսը *նա* դարձրեց ու թարս նայեց — 274: *նա* նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես

հպարտ ու իրասածի – 278: իմ երեխաների վրա դուք ում բերեք՝ *նա* է – 280: մեզ Ջանդատ *նա* կնքեց, այսինքն ժանդարմ – 283: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որսեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էր, այսինքն այդ մասին *նա* հոգս ու կարծիք չունեի – 288: Բայց իր խոսքը *նա* ասել ու հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: *նա* էլ թե՛ էս տվել էմ – 290: Թեվանի վրա իր իշխանությունն ու իրավունքը *նա* տվել է փաստորեն իր գավակներին – 291: *Նա* դուրս էր եկել արդեն մեծ քարի պռունկը – 293: առանց ձեռք համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ որ *նա* էս գյուղում մնա – 294: *Նա* գիտեր՝ որ Ջանդառը լուրը տեղ չի հասցնելու – 296: չէ՞ *նա* էր ուզել՝ որ մի լիճ լինի – 302: *նա* բացակա տեղն է ներկա – 305: Բայց ճիպտոր *նա* ուրիշ հատուկ նպատակով էր վերցրել – 315: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ *նա* բարձր նպատակի է – 315: Գրպանում *նա*, ոչ, սանձուշաքար չունեի – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրությունաստներեք ռուբլին ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, *նա* այդպես էր – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, Բայց *նա* տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նմույշ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ *նա* առհասարակ ձի չի տեսել – 318: Նույնիսկ *նա* ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Սիմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: Իրենք երկուսով էին, *նա* մենակ, Բայց օտարություն էին քաշում – 325: մտքով *նա* Տաշքենդ էր – 327: *Նա* իր մաքանին էր, նա իր հացին – 328: *Նա* իր մաքանին էր, *նա* իր հացին – 328: Բայց *նա* տունքանդիչ է, անոշ – 329: *նա* քեզ օգնական չի, – մատաղ – 329: *նա* բարձրացել, աշնան մաքուր երկնքում լողում էր – 332: ծնկների վրա իր գավակին *նա* խաղացնում էր – 332: *Նա* մեզ հայր կգար, Բայց եղբայր էր – 332: Բայց *նա* չվերցրեց – 334: Թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ *նա* այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի ընկեր էր ձնշվել, մի ընկեր էր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: իր ասելիքը չգիտենք որ կայարանում *նա* ասել պրծել էր – 339: քանի որ Ակոփն ուզել էր *նա* աղջիկ լինի – 340: փախստական ու ամեն փախստականի պես անլեզու այս Ծմակուտի համար *նա* ուրեմն օգուտ է եղել – 353: հորից վախ *նա* երբեք չէր ունեցել և ընդհակառակը – 354: թե՛ *նա* էլ է արդեն բացակա – 355: Բայց հիմար ուրախությունը երեսին *նա* կանգնել ու չէր հեռանում – 357: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց ընդհանրական կասկածի *նա* շորերը կապել ու նրա էտնից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: *նա* ուրիշի կին էր – 359: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ *նա* Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: Բայց *նա* ասելիքը դարձյալ չասաց, չասաց այսքան մարդու լռեցրել էմ – 365: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու *նա*, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրոտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: Բայց ոչ մի անգամ *նա* այդպես իր խոսքին չէր եղել – 365: Բայց *նա* խոսքն այնպես շուտ տվեց – 366: Բայց հասկացավ, որ մորն ու Թեվրեկին *նա* դեռ ձնշում է – 367: Բայց *նա* մտել էր միզելու – 371: ոչ էլ *նա* էր Թեվրեկին ասել վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ *նա* Հովրոտի ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ *նա* այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: այսինքն *նա* է ասել – 388: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի մեջ *նա* սխալ է տեսնում – 396: ի՞նչ էին անելու՝ որ *նա* սխալ չհամարեր – 396: Բայց *նա* մտադրվել ու գնում էր որ գնում էր – 402: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ *նա* ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: Օսեփանք ասում են *նա* մեր պապն է եղել, Մելքսեանց թե՛ մեր – 407: ինչո՞ւ էր, ասել էին, *նա* իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին – 412: *նա* ջոկ ու սա ջոկ, շատ էլ թե երկուսն էլ զրկված են – 412: քանի որ *նա*, ոչ նա՛նը, ոչ վաղամեծիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: միայն *նա*՝ հասկացրեց՝ որ մարդ պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի – 413: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով *նրանք* են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: կարծում ենք *նրանք* բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: Վերջը, ինքը ասավ՝ *նրանք* ասացին – 281: *նրանք* ճանաչեցին ու ասացին – 281: *նրանք* էլ դե ընկերներ կունենան – 283: *Նրանք* էլ իրենց մարդասիրությունն ունեին – 288: այսինքն որ *նրանք* հորեղբայր ու եղբոր գավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: եթե Հովիտը Ղալաչուց ու Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, *նրանք* այսինքն եթե կովարար դարաբաղից – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: եթե սա անհասկացող երեխա էր, *նրանք* էլ էին երեխա – 314: որք ու վիզները ծուռ՝ *նրանք* լրիվ անտեր էին – 314: *նրանք* էլ կանգնեցին – 314: իսկ *նրանք* երկուսով էին ու իրարից չէին ամաչում – 326: *նրանք* յաբուից էին հարցնում – 327: *նրանք* անտեր մեռնում էին – 332: *նրանք* Վրացոնց տանձենու մոտ էին – 352: *նրանք* իրենց վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի ու անցյալի վրա իշխում էին – 362: Բայց *նրանք* չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: գոմերի վրազ դեպքերը չհաշված, *նրանք* միշտ են պետական ու հանդիսավոր – 375: երկու պան արանքում *նրանք* ուս-ուսի խիտ շարվում էին – 377: որովհետև ինքն աշխատավոր էր, *նրանք*՝ ձրիակեր – 387: մոնղոլի *նրա* կարճավոտ-լայնաթիկունք կերպարանքը սայթաքեց – 269: նոր կոշիկները ձեռքին՝ *նրա* երեխան անկողնում թաթիկները պար ածավ – 271: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու *նրա* սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: Բայց *նրա* խոսքն այդ մասին չէր – 274: անձիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի *նրա* արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, *նրա* խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ *նրա* ոտի տակ մորթի – 281: եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է *նրա* որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա – 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, *նրա* Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Օհանի մահով *նրա* Սոփին բախտից խռովեց – 282: *նրա* անմեղ տեղը գալիս Օհանի շարժումներն ու պատկերն է կանգնում – 284: մոտավորապես կոահում ենք, Բայց առավել

ևս հասկանում ենք, *նրա* կատակի խոր մարդկային իմաստը – 286: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահողի Վարդան խոտհարքում *նրա* չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: *Նրա* ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: *նրա* Տիգրան միլիցիա հայրը կարմիր ձիու վրա գազազեց – 287: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որսեղ կարողանում էստեղ էլ ազատվում էր ու *նրա* կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեւ – 288: Երեխայի *նրա* մատղաշ ծիլը ինքը չի փչացնում՝ Մելքեանց Օհանն է խեղդում – 288: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տեղեմաքի ու *նրա* օրինակով Հովրոտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: Օհաննի ու *նրա* մեծ Սոփինի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրեկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: *Նրա* մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ *նրա* ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: *նրա* հագի կանաչ փեշը էսինչ վարքի առածն է – 292: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը *նրա* մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: և *նրա* այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռնակների ներկայության համար – 294: բայց սպառնանքը թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց *նրա* իշխանությանը ենթակա զգային – 296: *նրա* այդ վարքը մնացել էր խոր հնում – 298: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էլ հաշիվը չի, գուտ *նրա* պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոզները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: բայց *նրա* ճանապարհին խնդրողական էին կանգնած – 299: Որբակայրի կանայք *նրա* գնացքի կողքին վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: *նրա* պարը տեսնում ու թաքուն նրան ուզում էին – 299: Գիշերը *նրա* չորանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց *նրա* որբերն ի՛նչ – 300: ու մեր խեղճ Ծմակուտը նույնիսկ *նրա* կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: Խեղճ երեխան մեռավ ու հայրը *նրա* երազը չկատարեց – 302: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ *նրա* ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: *Նրա* բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովըտից ավելի լավ են երևում – 303: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու *նրա* անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: Բանիդ կաց, մինչև *նրա* վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու *նրա* մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդան, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: *նրա* հարգանքի առաջ մեզանից ոչխար տանեին – 310: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել *նրա* ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: ճիպոտը Տաշքենդ *նրա* ինչի՞ն էր պետք – 315: Խոտի ապահովությունը ապահովություն, բայց *նրա* հունձը մեզ դուր չէր գալիս – 320: կինը պիտի կին լինի, *նրա* արաղ-խմելը... – 320: *նրա* երգն ուրեմն երգ չէր՝ պաշտոնահաչ էր – 322: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը *նրա* խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: *նրա* սիրտը միշտ իրենց Ռուսաստանների հեռուներին է – 325: *նրա* փոքրիկ բարկությունը ծաղրեց ասաց – 328: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու *նրա* հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: բայց երկուսս էլ *նրա* ծնկներին խաղացել ենք – 332: *նրա* նվագելուց հետո թիգուկեսի մեր խելքով մենք նրա բերանից զգվում էինք – 332: նրա նվագելուց հետո թիգուկեսի մեր խելքով մենք *նրա* բերանից զգվում էինք – 332: մանավանդ դարաչի մոր դռանը մենք կգնա՞նք *նրա* դաժան ոտը – 333: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական *նրա* թիկունքին կանգնած էր – 339: ու հնազանդ գերու *նրա* լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար – 339: *նրա* էջին թանաք չէր կաթում – 339: թե *նրա* ուզածի պես աղջիկ եղավ – 340: սպասում են *նրա* դրած անունին – 340: և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի որձ է, *նրա* կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կռիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց *նրա* կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: Բայց *նրա* Հիտլերը Սիմոնն էր – 344: *Նրա* ճանապարհին հարսներն իբր լուռ ու գլուխները կախում էին – 351: պառավ որձաձին անթշնամանք խոխոտում ու քարաղը *նրա* թևատակին կրծում էր – 351: Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ հանել է՝ *նրա* էն-էն-էն – 352: *նրա* ահն էլ էր հալիվորի մեջ բուն դրել – 353: մինչև *նրա* գալն, ասում է, մեր տավարի կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր – 353: *նրա* ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուլի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիգուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, *նրա* զարգանդ խուլի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիգուկեսի առաջ հալիվորն ու թոռներն էին – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու *նրա* թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: *նրա* պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: բայց երեխայի *նրա* մաքուր երեսը ժողովրդից ոչինչ չէր թաքցնում – 354: բայց *նրա* արհամարհանքից էլ ջոկ էր քաշվում – 354: չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը իր տան վրա *նրա* հովանին է խնդրում – 355: բայց թաթարը բերանը սեղմել ու *նրա* մեղրը մերժում էր – 356: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին *նրա* գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: Երևանի *նրա* ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: բայց *նրա* ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չունեւ – 358: ու աստված *նրա* բոնցքի տակ մարդ չգցեր – 361: *նրա* կարճ մազը բռնում ու կռացնում է – 361: Տիգրանը գյուղից ու էս երկրից *նրա* մորը քշել էր – 366: ու *նրա* խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: աղջիկ ժամանակ *նրա* տեսած փողն էլ էր – 366: Կամ *նրա* որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել

էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: Կամ նրա ռըսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ *նրա* տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: *նրա* ոտանավորը քեզանից չի – 368: *նրա* խոսքն ու իրավունքը Մարիան ձեռից վաղուց էր առել – 370: Բայց հին գնգուն գյուղը *նրա* մտադրությունից էլ էր փլվում – 370: *նրա* ներկայությամբ Թեվիկը ճնշվում ու միտքը սառչում էր – 371: Բայց չկարողացավ մի բարի բան մտածել կամ *նրա* բարին այդ էր – 372: Բայց *նրա* այդ անտեսող արհամարհանքը Թեվիկի սրտին ծանր եկավ – 372-373: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, *նրա* արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: *նրա* խոսքին ոչ «հա» պատասխանել ու ոչ «չէ» – 376: *նրա* լուռ նախատինքը տեղին չէր – 378: *նրա* գործարար արագությունն ու ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378: մյուս կողմից էլ այն, որ *նրա* խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: պլանները *նրա* գործարանը կատարում է – 383: մինչև *նրա* վարիչությունը չի կատարել – 383: և *նրա* այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին – 384: և որպեսզի *նրա* հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջապես ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Մակուտոն ու Մակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են *նրա* վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: չէր ասել, թե *նրա* թևերիկունքն, այնուամենայնիվ, գործարանի եղբայրն է – 385: *նրա* թեկնածությունը Սանդրոյից ու եղբորից է հուշվել – 385: *նրա* քենու Վալդիկը հովըտեցի էր – 385: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն *նրա* ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Մակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: տասնհինգ տարում միլիցիան մի անգամ *նրա* վարորդական կյանք չէր մտել – 387: *նրա* մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարիք անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: Ռոստոմը *նրա* լեզուն բորբոքել ասել էր – 389: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը *նրա* համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: *նրա* հին տեղը իր կողքին բացեց – 392: էդ էր պակաս որ *նրա* խոսքից հետո ուրիշ խոսք լավեր – 395: քանի որ *նրա* հասարակական գործունեությունը ձախողում էր – 396: *նրա* ախպեր Ադամը՝ երկու՛ – 397: բայց մանավանդ հալիվորների դեմ *նրա* թշնամանքը հատուկ է – 402: Բայց *նրա* հերթի մեջ առաջինն ու կարծում ենք միակը իր հեր Ակոփն է – 403: Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ *նրա* ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: Մուրադենց տների հետ կապված մի ծանր դեպք *նրա* հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405: միայն մեծ պեպենտը *նրա* խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405: *նրա* կոխ-կալոդին ձիթել ու կանգնեցրել են – 406: երեխաները *նրա* ծուռտիկ ոտների տեղը փնտրում էին – 407: Բուն Մակուտ ու հենց թեկուզ սարերում *նրա* լեզուն ինչ է, որ Շովրտի բանկում ինչ լինե՛ր – 409: այսինքն հայտնի ուրիշը *նրա* աշխատավարձը իր անունով ստացել ու տվել էր խեղճին – 410: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը *նրա* ձեռքին մնացել էր գուտ հինգ րոպե. ոչ ավելի – 411: Կանայք *նրա* ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, ագնիվ խոսք – 412: քանի որ տեսել էին, որ *նրա* առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: *նրա* ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: *նրա* հանքերում կարմիր գրանիտ է բացվել – 414: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց *նրա* գրանիտի լինի – 414: *նրանց* տերը գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի *նրանց* երեքի հին միությունն է – 276: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը *նրանց* սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոխտվի լինես, էլ ինչն է՝ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: և *նրանց* անգիր պայմանը մեր եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282: *նրանց* Մանվելն ու մեր Ալեքսանը գուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: իրա ախպոր երեխեքին պիտի փետով էլ ապահովի, *նրանց* մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: պահեստապետը չի կանգնում *նրանց* կողքին – 291: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը *նրանց* արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ *նրանց* խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Ինչպես որ հյուրերն էին *նրանց* կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: Բոլորի դռներին, նույնիսկ *նրանց* ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթոննանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե *նրանց* շունը և այլն – 325: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, *նրանց* որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուքը կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: թողեց ու *նրանց* չափարը կացնահարելով իջավ – 344: *նրանց* չափարն իրավունք չունի իմ հողով անցնի – 344: ամբողջ պատերազմը *նրանց* Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սողցարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: միջնեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենտի հետ տարել գցել էին *նրանց* աղբյուրի գուռը – 351: որպեսզի *նրանց* անասունը, մանավանդ գոմեշը որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: Շուշանը տեսավ քարաղը *նրանց* որձաձիու առաջն է – 351: *նրանց* գոմեշը պիտի գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352: *նրանց* խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները կարծես նկար լինեին – 352: *նրանց* սպիտակ երիները աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: արևն ասածու օրը *նրանց* դռներին էր – 352: *նրանց* գոմեշը Նազու, երինջը Խաթուն էր – 352: արևն ասածու օրը *նրանց* դռներին էր – 352: *նրանց* մինչև անգամ ծառերն անուն ու իմաստ ունեին – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից *նրանց* կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լինե՛ր – 352: Մեծ պեպենտը *նրանց* պատերազմին անմասնակից էր – 353: *նրանց* արահետը ձորի

հետ իջնում, քարից ու թփից մի կողմ էր կենում – 355: *Նրանց* տանը դուռ ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք ունեք, վայր – 359: ինքը հատկապես *նրանց* տանը կախված նկարի մասին էր ասել – 360: աշխարքում ինչքան կարոտ կալանավոր կա՝ բոլոր *նրանց* երգերն արտագրած բերել էր – 364: և *նրանց* համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան հագիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: Միմոնենց ասացին *նրանց* հին հարևանությունը փորձելու համար էին պարտք ուզում – 371: բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և *նրանց* չափարն այստե՞ղ է անանցանելի – 372: և Օհանի պահապան շուքն այլևս *նրանց* գլխին չի – 373: այսինքն թե այս տունը *նրանց* կարիքը չունի – 380: *Նրանց* արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան վարիչը – 380: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնակներին հավասար ու *նրանց* բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388: ինքը բերանը նեղացրած ու ծռած *նրանց* հավասար մի քիչ կանգնեց – 391: ժամանակի ցեցը քեռու ու քրոջ զավակի *նրանց* բարեկամությունը քրքրել էր – 395: իսկ *նրանց* ղեկավարությունը եկել մեզանում չոբանի տեղյակ էր անում – 401: է, *նրանց* ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու *նրանց* կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: *նրանց* տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: *Նրանց* երկուսի հոտն էլ կտրի – 412: այսինքն թե էս կասսությունը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները *նրան* կանես – 274: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու *նրան* նվազ թողեց – 279: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը *նրան* քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: արժե՞ որ էս աղջիկը *նրան* հասնի – 286: խորամանկ որևէ պատրվակով *նրան* խոտհարք չէր թողնում – 287: էն էլ ոչ *նրան* է նման, ոչ էլ նրան – 293: էն էլ ոչ նրան է նման, ոչ էլ *նրան* – 293: հին տրակտորն ու դայրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը *նրան* ճնշված են պահում – 296: Երանի էր *նրան*՝ ով խոզ ուներ – 297: ոչ էր երանի *նրան*՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չունե՛ր – 297: նրա պարը տեսնում ու թաքուն *նրան* ուզում էին – 299: *նրան* կնկա փորձանքի բերեց – 299: չոբանի ծանր դեպքը Գրիգարյանի հետ քայլելու շնորհից *նրան* գրկել էր – 301: *Նրան* գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: մի ռեալ վտանգի պատճառով մեծ պեպենը կթվորությունից *նրան* հանեց – 337: Մաշայի վաթսուն ռուբլին ու «Բելոռուս» տրակտորը *նրան* նեղ էին պահում – 338: նույնիսկ կիթը *նրան* ինքը սովորեցրեց – 339: մեղուն *նրան* իբր չէր կծում – 351: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, *նրան* այս երկրից քշել էր – 357: հետո որ պետությունը *նրան* աքսորել էր՝ առանց թուլական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: և *նրան* «Վրացյանի ետնամոզի» ասող էլ կար – 361: *նրան* ներս կցցեն՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով ձեծիր – 361: երկու տարի *նրան* և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու *նրան* դժվար էր ընդունել – 365: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել *նրան* – 378: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ *նրան* հաց էր տալիս պահում – 386: մյուսները *նրան* այդպես խեղճացած չէին տեսել – 397: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը *նրան* է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է *նրան* – 401: և բոլորը *նրան* լսում ու խոսքից մեծ իմաստներ էին հանում – 405: Կենտրոնների ղեկավարության առաջ տեղական ղեկավարները *նրան* չճանաչելու են տալիս – 415: *նրանց* առայժմ պատասխանվել էր՝ որ մենք դեռ գյուղ ենք – 379: Եվ իր արդարությունը *նրանից* խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու *նրանից* դու քաշվեիր – 283: մենք *նրանից* սովորեցինք, մանավանդ՝ Մյուսը – 283: ոտը նրա ետևից ինչպես փոխել էր՝ *նրանից* այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: ու շատ էլ լավ երևաց՝ որ հեղափոխությունը *նրանից* է սկսվել – 370: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու *նրանից* այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: *նրանից* խլելու, գիծը Մամուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովըտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը *նրա վրա* են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան *նրանց տակ* տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն *նրա ետևից* կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը *նրանց առաջ* որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դրանք մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուտ տվեց ու մինչև գերեզման *նրա հետ* չի խոսելու – 287: զսպությունը-անզսպությունը *նրա համար* հարց չէր եղել ու հարց չէր – 288: Տեղյակ-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը *նրա ետևից* հու՛ արեց – 289: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու *նրա փոխարեն* սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունուրի էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապես դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: շրջկոմն ու գործկոմը պաշտոնով *նրանից վեր* էին – 299: քանի որ էլ կանաչ սովի մեջ կոլխոզը՝ այսինքն միսն ու հացը *նրա ձեռքին* էին, յուղուպանիրը – 299: ու խեղճ նորահարսին տուպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տուպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի *նրանց մեջ* ընտանեկան սեր առաջանա – 313: էս գոմերն ու ոչխարը *նրա համար* Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ – 313: իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով

հատուկ *նրա համար* է ստեղծված – 317: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգքեց ու իր տեղը *նրանց մեջ* հաստատեց – 323: հաշվի չառավ, որ ինքը *նրա առաջ* մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ *նրա վրա*՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: *Նրա առաջ* ուսերը ծուլ արավ, ասաց – 335: քանի որ *նրա մեջ* հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից – 337: Միջոնեկ թաթարը *նրա մասին* բառացի որևէ առարկություն չէր արել – 339: տունն ավլելը, իր Փառո տատի նման էձը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը *նրա վրա* էին – 340: *Նրա առաջ* պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պռոշները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ *նրանց վրա*՝ չորսով մի գոմշաբուրդ չեք – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու *նրա* անմեղ *ձեռքով* մեր սրբի դրանը մատաղ լինեք – 352: Ղազարի թուրք կլինեք թե մեր Հովրոտի հայ իրենց սահմանը *նրա առաջ* ետ էին քաշում – 353: Տիգրանն էր *նրա առաջ* միշտ ենթակա ու պարտական եղել – 354: ձողի պես ուղիղ՝ Շուշանը *նրա առջևով* անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բուպեական կասկածի նա շորերը կապել ու *նրա ետևից* ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: չնայած *նրա վրա* քսան տարի էր իրավունք չունեք – 359: *նրա վրա* Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: Պահեստում *նրանց տակ* Շուշանն աչքը պաղած կանգնել մնացել էր – 360: *Նրանց տակ* պահեստում Շուշանը մնաց-մնաց, ասաց – 360: ոտը *նրա ետևից* ինչպես փոխել էր՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կտացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ *նրա առաջ* ջրի գնայիր – 370: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ *նրանց համար* արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոցնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: *նրա մոտ* առհասարակ լեզու չդարձնել – 376: փախան, գնացին ու անհա՛ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու *նրա վրա* բռնի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: բայց սա ո՞վ է՝ որ *նրա հետ* մրցի – 383: ձեր վերինից դուք *նրա համար* վարք չմտածեք – 387: որպեսզի մեր բանաստեղծի բերանով *նրա առաջ* մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: ու իրենք *նրա առաջ* պարտական են – 394: *նրա տակ* ինքն ուրեմն մի մեծ պարտք է ունեցել – 412: ի՛նչ ենք, ախչի, *նրա տեղը* էս խեղճ տղային կարմրեցնում – 412:

ՆԱԳԱՆ — Լեյտենանտն ուզեց *նազանը* նվիրել Օհանին – 282: *նազանը* փեշի տակ – 348: *նազանը*, ոչ, կենտրոնում հոր քամակին էր – 348: արնախում հորդ *նազանը* փորդ կոխիր, անամոթ – 349:

ՆԱՂՅԱ — էս *Նաղյան* էլ երեք – 275:

ՆԱԵՎ — Բայց Մյուսն ըստ երևույթին մտադիր էր կոտրել *նաև* Ջանդադի տրամադրությունը – 274: մաքրում է *նաև* մոր հին պատիվը – 279: Եվ ուրեմն պատկերացնում ենք *նաև* ժողովրդական արհամարհանքը – 286: բայց *նաև* գիտեք՝ որ այստեղ է – 313: քանի որ հիշեց *նաև*, որ դեռ ամառվանից կորած խոզ ունեն – 316: ովքեր կարող էին *նաև* շատ լավ չորան լինել ու չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց *նաև* ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: *նաև* իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համբողջանալու ներքինը ցողված կլինի *նաև* Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: բայց *նաև* թաքուն հուսացող կար՝ թե անշահ չի – 361: *նաև* Ռոստոմն ինքը քշել չգիտեր ու դեկն ուրիշի չէր վստահում – 389: բայց մեծ Ռոստոմը *նաև* պարզաբանեց – 394: այդ մասին չխոսվեց, *ինչպես նաև* այն մասին, թե Ասորենց տղերքից հովիվ կլինի՞ – 288:

ՆԱՋԵԼԻ — Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդադն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ *նազեղի* ու օրիորդ... – 310: բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն ու միաժամանակ *նազեղի* – 310:

ՆԱՋԼՈՒ — *Նազու* գոմեշի նման մղկտաս, մղկտաս, սուրբ Հակոբի ճիպոտ – 352: Նրանց գոմեշը *Նազու*, երինջը Խաթուն էր – 352:

ՆԱԽ — Բայց աստված որ ուզում է վերացնի՝ *նախ* մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: *նախ* մի դու էստեղից գնա – 361: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը *նախ* ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ ասացինք *նախ* հորը տեսնենք, հետո նոր՝ գավակներին – 383: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով *նախ* մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387:

ՆԱԽԱԳԱՆ — ինքը կարծես դեռ *նախագահ* էր – 312: այսինքն հազար *նախագահ* էլ կարգադրի, որբնայրուդ դուռը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: մի *նախագահ*ը յոթ գյուղ է կառավարում – 304: գողի *նախագահ*ը կարգագրեց մորթել, միսը ժողովրդի վրա բաժանել – 354: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրոտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի *նախագահ*ը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրոտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցգարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի *նախագահները*, Հովրոտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրոտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության

քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Վաթինյա նն է *նախագահի* իր ծանր խոսքը ասում – 300: Գյուղխորհրդի *նախագահին* լացել տվեց – 344: գյուղխորհրդի *նախագահին* ժողովրդի առաջ ծեծել ու գնացել – 412:

ՆԱԽԱԳԱԶՆՈՒԹՅՈՒՆ — մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ Վաթինյանի *նախագահությամբ* ենք ուզում – 299: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի *նախագահությամբ* ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա – 302:

ՆԱԽԱԳԱԶՆՈՒԶԻ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին *նախագահուհին*՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299:

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ — անձնական *նախաձեռնությամբ* ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383:

ՆԱԽԱՆՁ — Բայց Սանդրոն ձեռքը Ղազախ մեր *նախանձ* հայերի վրա թափ էր տվել, ասել – 299: դուք *նախանձ* հայեր եք – 303: Տակից էլ մի քիչ *նախանձ* էր, Բայց իր տեղն ու լինելը՝ որ չնախանձավորվեր – 324: Մարդկային *նախանձն* ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299:

ՆԱԽԱՆՁԱՎՈՐՎԵԼ — Տակից էլ մի քիչ *նախանձ* էր, Բայց իր տեղն ու լինելը՝ որ *չնախանձավորվեր* – 324:

ՆԱԽԱՆՁԵԼ — Բայց *նախանձում* է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: ու տիրավոր խեղճերը որբնայրիներին *նախանձում էին* – 364:

ՆԱԽԱՆՁՎԵԼ — Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, *նախանձվեն* ու սովորեն – 355:

ՆԱԽԱՊԵՍ — *նախապես* հայտնի էր՝ որ հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403:

ՆԱԽԱՍԵՄՎԱԾԸ (փոխանություն) - *նախատեսվածի պես*՝ Սոփինն ուզելու հարցն առաջացել էր – 285:

ՆԱԽԱՍԵՄՎԵԼ — Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինն Օհանի համար *նախատեսված* դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: *նախատեսվածի պես*՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթինյանց ձիավոր ատրյալի ոտի տակ կորել են – 413:

ՆԱԽԱՍԻՆՔ — նրա լուռ *նախատինքը* տեղին չէր – 378: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին *նախատինքով* նայում է – 346:

ՆԱԽ ԵՎ ԱՌԱՋ — *նախ* և *առաջ* ձեր տանը մի Հովհաննես արդեն կա – 284:

ՆԱԽԿԻՆ — ինչպես որ *նախկին* հներում Ծմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դազանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: կփակեր ու բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր *նախկին* տեղը կկանգներ – 380: ո՛չ *նախկինի չափ*, Բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտոի ձեռքին կլինեին – 380:

ՆԱԽՇՈՒՆ — մարմարյա *նախշուն* ցայտաղբյուրն էլ դռանը սիրուն ջուր էր ցայտում – 326: Արև, լույս պատշգամբում *նախշուն* գորգի վրա երեխան ուռուցորվել մեռնում էր – 348: *նախշուն* հորթ էր ծնվել – 355: չէր երևում որ *նախշուն* է – 355:

ՆԱՀԱՆՁԵԼ — Մեծ պեպենտը *նահանջեց* – 342:

ՆԱՄԱԿ — Քաղաք Մոսկվա Ստալինին *նամակ* տեմ գրիլ՝ որ մեծ խխպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մելքսանց խավարն է սպանում – 288: ու Ակոփին ճակատ *նամակ* էին գրել – 340: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա *նամակ* է դրկել – 379: *նամակը* մեջտեղից վերացնենք – 379: մեծ պեպենտոին *նամակով* հայտնեց՝ որ վիճակն էս է – 295: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու *նամակով* ու առերես բողոքով գործկումը ձեռքից առել էր – 335:

ՆԱՅԵԼ — Ջանդառը Ղազախ, տղերքը մեր հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին *նայել* – 298: հարևանը գնում է կովերին *նայելու* – 300: դու էս հողին *նայելու* իրավունք չունես – 374: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտաքբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր այդպես լուռ *նայելով* էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Աջ՝ գյուղամուտի ճանապարհին *նայելով* սպասել-սպասել էին – 389-390: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած *նայելիս* ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ուրեմն վեր-ընկած թաքուն *նայելիս* էին եղել – 314: վաղուց ուրեմն տեսած ու նայելիս էր եղել – 373: Նորամանուկը, ուշադիր *նայող* ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Պահեստի դռանը Շուշանի *ձեռին նայող* ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: Եթե *նայող* ժողովուրդ չունենա՝ ձեռ չի բարձրացնի – 390: Աշխարհին ամեն մեկս մեր աչքով *ենք նայում* ու մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: ու կենտրոնի դռանը բողոքը ձեռիս նստած լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ *չեք նայում* – 297: կապույտ աչքերով ուշադիր *նայում* ու բան չի հասկանում – 271: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն էմի հատուկ արհամարհանքով *նայում* բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեղճեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: տրակտորի տակից փոքր պեպենտը մեծ պեպենտոի ոտքերի արանքով *նայում* ասում է – 333: շեք-տված կանգնել *նայում* է – 334: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով *նայում* է – 346: Հալիվորը դանակի ծայրին, տեսել էր կանգնած *նայում* է – 356: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը *նայում* ու քեզանից զգվում է, վախից սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: մտքի մեջ խեթ *նայում*, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388: գնում միգում ու գալիս բարձածը *նայում* է – 402: այսինքն ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, *նայում* ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: համարիք անձանտը տղերքը Դանդա հեռու երկրում *նայում* տեսնում *են* աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: ինչ լավ արարք էլ անում

ես՝ *նայում*, տեսնում ու լռում *են* – չեն հավատում – 286: նորամանուկն ու Սոփին կանգնած *նայում են* Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոքերն ինչպես *են* կողք-կողքի շարված *նայում* գյուղամուտի ճանապարհին – 370: վիզները ծուռ, խեղճ-խեղճ *նայում* ասում *են* «որդի» – 407: դեմ-դիմաց իրար *նայում են* – 413: Մենք այսինքն *չէինք* էլ *նայում*՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: *նայում* ու ասում *էր* – 289: իրեն ոչ ոք *չէր նայում* – 294: ինքը *նայում էր* մեկ որդիներին, մեկ Թեվանին – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով *նայում էր* մեկ բարակ Թեվըկին, մեկ որդիներին – 294: բայց Թաթարը հիմա էլ Թեվըկին *էր* գեշ *նայում* – 295: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից *նայում* ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում *էր* (գողի Արտաշը) – 304: Խեղճ նորահարսը կանգնել, կապույտ աչքերով ուշադիր *նայում* ու սովորում *էր* – 313: Կողակ յաբուն *նայում* ու տնավարի խոխում *էր*, այսինքն թե դրա հետ գործ չունես – 317: սև դարաչին որևէ տեղից թերևս թաքուն *նայում էր* – 325: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուտերին՝ մեծ պեպենտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը *նայում էր* – 325: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին *էր նայում* – 335: Հիմա տրակտորի մոտ փոքրը նստել ու *նայում էր* – 337: ծանր դարձիչը ձեռքին նստել ու *նայում էր* – 338: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության *էր նայում* ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կռփել էր, ասաց – 341: կանգնում երեսը երեսիդ *նայում* ու մոլնգում *էր* – 352: կարծես կուշտ կերել ու ատամները քչփորելով *նայում էր* – 368: պտտվում ու *նայում էր* – 371: տասնամյակների վաստակած բարձրությունից ճարահատ ժպիտով *էր նայում* ներքևի անհավասար կովին – 385: Անասնաբույժը ռուսերեն թերթը *նայում էր* – 390: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել *նայում էին* թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: Մյուս շները՝ ոչինչ, կանգնել *նայում էին* – 270: Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պազած *նայում էին* – 273: հիմա էլ հին գերեզմանոցի գլխից *էին* պազած *նայում* – 273: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին *էին նայում* որ էն է պիտի խմեն – 307: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դուլլերը կռներին կանաչք վիզները ծռած խեղճ-խեղճ *նայում էին* – 322: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած *նայում էին* – 328: կային, *նայում էին* ու գիտեին – 346: *չէին նայում* – 3062: դժբախտ խեղճերը մեզ չար *նայում*, լռում ու լուռ ուզում *էին* հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: ամեն գանգի հետ *նայում էին* ժամացույցներին – 378: հիմա ձախ՝ Մելքանց ամայի բլրալանջին *էին նայում* – 390: շները կողքին նստոտել, վերն *էին նայում* ու վախից շողոքորթում էին – 392: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ որպես մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին *էր նայելու* – 336-337: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ *ենք* դրել ու Քեղուտ լանջերից *նայել* Արկանք լանջերին – 268: երեսին մի անգամ կարգին *չէնք նայել* տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ *չէնք նայել* տեսնենք ինչ ձևի է – 278: Նրա բարձր պատշգամբներից *նայել* տեսել *էր* Համբո հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովըտից ավելի լավ են երևում – 303: բայց *նայել* ու դաժանությունը սովորել, անունը դրել *էր* պրինցիպ՝ սկզբունք – 358: երևի թե *նայել* ու հասկացել *էին*, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: հետո խամրած տանիքների ու քանդված դարբնոցի գլխով դիմացի անտառին *էին նայել* – 390: Ետևը-գցած տարել գրասենյակի ետևը Թեվըկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել *էին*, հաշվիչը դրել, թղթերին *նայել* ու հաշվել – 411: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել ու հատուկ *նայել ենք*՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: անխոս մոլորված *նայեցինք* – 282: *նայեցինք* տեսանք ձեռը դրել է խավար աչքի վրա ճակատին – 290: Իրար երեսի *նայեցինք* ու չհավատացինք – 307: մենք ու Ջանդաղը *նայեցինք* ասացինք էն ով կլինի – 319: *Չնայեցինք* ով է մեր առաջ – 323: տասն անգամ խնդրողական *նայեցինք*՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: և նորահարսը *նայեց* ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմցնես... – 273: բայց սիրուն երեսը նա դարձրեց ու թարս *նայեց* – 274: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով *նայեց* Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: Գնա՛ց Օհանը ու ետ *չնայեց* – 290: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու *նայեց* իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: կտրուկ *նայեց* ասաց – 295: Միջնեկը՝ Թաթարը, շատ գեշ *նայեց* եղբորը – 295: *նայեց* ասաց – 296: *նայեց* – 311: *Նայեց* տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: Քեղուտ խոտհարքի տակից՝ ծմակում կանգ առավ ու պատահաբար *նայեց* – 316: Մեր եղբոր զավակը գեշ *նայեց* – 323: *նայեց*՝ և մեզ քրոջ կողքին էր դրել թաղել – 323: *նայեց* ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: ակնոցի վրայից *նայեց* ասաց – 326: Աղուն քույրիկը փռան շեմքից ետ *նայեց* – 328: Հալիվորը մի բռպե կտրուկ *նայեց* ու բան չասաց – 329: *Նայեց* խախլուշկայի երեխային – 330: Չափարի գլխով երկար *նայեց* – 331: Քարուկրի կույտին կանգնած ներս *նայեց* – 333: Մոր երեսին շատ խորը *նայեց*, ասաց – 341: բերանը սեղմած *նայեց* – 352: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով *նայեց-չնայեց* – 360: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով նայեց-*չնայեց* – 360: Ասաց... գեշ *նայեց* ասաց – 365: *նայեց* – 371: ետ *նայեց* ասաց – 371: եկավ կանգ առավ *նայեց* ու մի անգամ էլ պտտվեց – 371: Ձեռը դրեց պատշգամբի սյունին ու վերն *նայեց* – 371: Կտրուկ *նայեց* Թեվըկին – 373-374: արհամարհանքով *նայեց* – 374: *նայեց* – 375: *նայեց* – 375: *նայեց-նայեց* ասաց – 390: նայեց-*նայեց* ասաց – 390: աչքերից հեռու բռնած իշխանաբար *նայեց* – 391: կանգ առավ *նայեց* գյուղին – 391: Թեվըկի շավարի շեքը *չնայեց* – 394: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանին, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը *նայեցին* – 272: Ջանդաղն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար *նայեցին* ու առանց բռների իրար ասացին. դրա պարոնությունը բռնել է – 274: կանգնեցին ու *նայեցին*՝ թե ինչ է ասում ու ինչ է ցույց տալիս – 280: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույզի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, *նայեցին* ու ուրերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու *նայեցին*, Ջանդաղը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: Իրար երեսի *նայեցին* – 323: *Նայեցին*

տեսան իսկապես կոստյումավորված կանգնած է – 327: Մարդուկնիկ երկուսով *նայեցին* – 327: հալիվորը մառանի առջևից, Աղունը՝ փռան, մարդուկնիկ իրար *նայեցին* – 330: *Նայեցին* փոքր պեպեկոտին – 366: *նայեցին* իրար երեսի – 366: *Նայեցին* – 370: *Նայեցին* տեսան մեծ պեպեկոտը, Թեվրկին ետևը – գցած, Սուրադենց Վարդսի տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին իջնում է – 390: *Նայեցին* – 394: սիրուն երեսին *նայեցին* – 394: ու ամբողջ օր մեկ էսպես *նայեն*, մեկ էսպես – 370: Ջանդառն ասաց, – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինելու ու ասել գնա ու նստել *նայե՛ր* – 273: օձի պես *կնայի* ու մեջը կթքի – 328: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին *պիտի* լուռ երեխայի նման կանգնես, *նայես* ու սովորես – 272: Ջանդառնի Սոփի՛ն ասաց, թե չէ Սյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ *նայի* ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս *նայի*, Վարդոն գիտեր – 319: քո թշնամին ահա *պիտի նայի* տեսնի, որ քո ճանապարհը փակ է – 325: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ *նայեր* ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: դնչին լավ *նայիր* – 290: ոչխարին դու գնա *նայիր* – 320: կաստումդ քանի հագիդ է՝ գնա ներկայացիր ու *նայիր* – 329: ասա Օմակուտա Մելքքանցից եմ ու մեջները կանգնիր *նայիր* – 329: քե՛զ *նայիր* ու իմ ջահել երեսիս քու խոսքերի՛ն նայիր – 349: քե՛զ *նայիր* ու իմ ջահել երեսիս քու խոսքերի՛ն նայիր – 349: *առանց նայելու* և առանց շուռ գալու կարգադրեց – 334: *առանց* մորը *նայելու* ի միջի այլոց ասաց – 364:

ՆԱՅՈՂԸ (փոխանություն) — և իրար այնքան մոտիկ՝ որ *նայողը* տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: Նույնիսկ կողմնակի *նայողին*՝ մեր Ջանդառնի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այդու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: Թաղի առաջ ասես կանգնել միգեր ու *նայողին* մարդատեղ չդնել – 373:

ՆԱՆ — յա՛ դ, խեղճ *նանը*, առաջ ընկիր – 382: հա՛ տ, Եսիր *նանը* – 382: սխալմամբ կարծել էր *նանը* սարում ու Վարդոն հորանց է – 319: Մեր խեղճ *նանը*, արդեն գնալու վրա էր – 321: կենտրոնում դեր «հա՛ տ, *նանը*, կվառեմ» մոնչաց – 346: *նանը* հիմա էլ փողի խնայողությունն էր պահում – 377: քանի որ նա՛, ոչ *նա՛նը*, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: *Նանն* ու Վարդոն մի թեթև ասել էին – 411: Մեր զոհի անմեռ պատկերը մեր *նանի* լուռ մրմունջն էր – 283: Փողի գրքույկը պահելու տեղը *նանի* նկարի ետևն էր – 377: Էն բանը *նանի* նկարի ետևն է – 377: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն էրբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ *նանին* մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: Կարծեցինք *նանի վերաբերյալ* է – 321:

ՆԱՆԸ ՉՄԵՌՆԵՐ — շտկվեց ու, հա՛ ատ *նանը չմենի*, շրխկալով հարձակվեց – 400:

ՆԱՆԻ — «աճի»՝ մամա, *նանի* էր ասում – 334: լավ թե վատ՝ ես իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին *նանի* եմ – 364: Մենք ենք, Էնիքը՝ մենք, *նանի*, Թեվրկին եմ – 373:

ՆԱՇ ՋԵԼՅՈՆԻ ԴՐՈՒԳ — զուտ էսքան տղայով մի Հովրոտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, *Նաշ զեյտնի դրուգ*, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կուլբնի բաբոտնիկ – 388:

ՆԱՊԱԼՆԱԼԱՍ — *նապալնյալսա* – 342:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ ԲՈՆԱՊԱՐՏ — ինչպես որ *Նապոլեոն Բոնապարտին* ստիպես իր ավիրած ճանապարհներով ետ գնա – 383:

ՆԱՎ — ուղիղ *Նավի* կենտրոնում – 276: *Նավի* մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները – 276:

ՆԱՎԹ — Աա ադ, ջինսը... *նավթ* լցնեմ վառեմ – 287: *նավթ* չկար – 345: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ *նավթ* ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: Բայց վախեցավ *նավթը* ձեռքին մտնել մեղվանոց – 351: *նավթի* սղությունը գիտեին – 345: *նավթի* մուրը խեղդում էր – 355:

ՆԱՎ ՈՒՐԹ — Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծառա, Քեդուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով *Նավ-ուրթ* – 278: ձին դրկեց *Նավ-ուրթ*՝ Ավագի ու Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք *Նավ-ուրթի* ձիերին ու Կեչուտ ծակով, Զարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծակով խփվել ենք դեպի *Նավ-ուրթի* ձիերը՝ երեք ձին – 268: *Նավ* հին *ուրթի* ուղիղ մեջտեղը – 276: *Նավ-ուրթի* բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: ու էդ տժտժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ *Նավ-ուրթի* լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթերը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: *Նավ-ուրթի* լանջերին գառան մոտ էր – 289: նորամանուկն ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով *Նավ-ուրթի* բաց լանջերին – 316: *Նավ-ուրթի* մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: դեմ-դիմաց *Նավ-ուրթի* մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ մառյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծակի գլխով նայեց *Նավ* հին *ուրթին*, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: ձիերը *Նավ-ուրթից* այս կողմի վրա իջան, բաց լանջի խանձկություններում էին – 278: Արկանք խոտհարքներից, *Նավ-ուրթից*, Ցիցքարա սեղաններից, Քեդուտ ծակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեդուտով, Զարդաքարով, *Նավ-ուրթով*, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քո Ահմադին – 303: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով *մինչև* Կապույտ աղբյուր ու համարի *Նավ-ուրթ* գանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: գործերը *Նավ-ուրթի տակերից* է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղված են – 413:

ՆԵՂ — կենտրոնին էսքան միս ու կաթ եմ խոստացել, բայց խոտհարքս *նեղ* է – 303:

ՆԵՂԱՆԱԼ — և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարնել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՞ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան վրա *նեղացած* – 283: Բոլորը բոլորից *նեղացած* էին – 393: որևէ մեկից հատուկ *նեղացած* չէր – 394: Բայց

վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ *նեղացած* է – 394: *Նեղացած* էր – 397: իսկ երեխայից *նեղացել* է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի *նեղացել*՝ անհայտ է – քաշվում է իր ոչխարի մոտ – 280: *Նեղացել* ասել էր – 415: Էնպե՛ս *նեղացանք* – 321: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ *նեղացավ* ու գնաց՝ շներն էլ ետևից – 314: հալիվորը խիստ *նեղացավ* – 329: ավելի *նեղացավ* – 397: տերերը քաղաքում փոքր Ռոստոմբեգից ուժեղ *կնեղանան* – 395:

ՆԵՂԱՅՆԵԼ — Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման *նեղացրել* ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: ինքը բերանը *նեղացրած* ու ծռած նրանց հավասար մի քիչ կանգնեց – 391:

ՆԵՂԵԼ — բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես *նեղեր*՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307:

ՆԵՂ ՊԱՀԵԼ — Մաշայի վաթսուս ռուբլին ու «Բելոռուս» տրակտորը նրան *նեղ էին պահում* – 338:

ՆԵՂՎԱԾՔ — ու թեպետ ոչ խամուտի *նեղվածք* ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347:

ՆԵՂՎԵԼ — եթե *սիրտդ նեղվում է* խմիր թող լենանա – 326: Ճնշվո՛ւմ, իր ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ ելք չկար, *նեղվում էր* – 381-382: *սիրտն* էնպես *նեղվեց* – 314: *սիրտներս* էնպե՛ս *նեղվեց*՝ որ էլ չասելու... – 321: *Նեղվեց* – 327: ժպտաց ու *նեղվելու պատճառով* իրոք կովեց – 327:

ՆԵՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԵՐԵԼ — բայց *նեղությունն* էնպես *բերեցին*՝ որ դրնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326:

ՆԵՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳԱԼ — *Նեղությունն* էնպես *եկավ* – 314: *Նեղությունն* էնպես *եկավ* – 331:

ՆԵՂՈՒԹՅՈՒՆ ՔԱՇԵԼ — *նեղություն մի քաշեք* – 369:

ՆԵՂ ՕՐ — Հարցրու իմացիր ու էդ փողերդ *նեղ օրվա* պահիր – 369: Համ էլ, ասել էր, իմ *նեղ օրին* ինձ Ահմադը պահեց – 303: *նեղ օրին* եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312:

ՆԵՏԵԼ — հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ *հայացք*, այսինքն որ դու միևնույն է իմ գոհն ես, թերևս *նետում էր* – 351: ու ծանր ժամացույցը կապած սև ձեռքը կարճ *նետել է* ձորի վրա – 402:

ՆԵՏՈ-ԲՐՈՒՏՈ — Յոթ որձն ուրեմն *նետո-բրուտոյի համար* – 291:

ՆԵՏԵԼ — Էտ եկավ ու անցնելիս իր խոր հարցը *նետեց* ղեկավարության մեջ – 391:

ՆԵՏՎԵԼ — կլանչեց ու ետ *նետվեց* – 270: տուն *նետվեց* – 351:

ՆԵՐԵԼ — Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ *ներող* էր եղել – 357: հասկացել, սիրել, *ներել* ու հավանել էր – 357: – *Գներես*,– ասաց (Ջանդաղը. գլուխը վրայից ընկնում էր) – 310: Բայց *կներես*,– ասաց,– չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: *Գներես*,– բացատրվեց – 311: *Գներես*, լավ չհասկացա, էս անտեր գլուխը չի պարզում – 312:

ՆԵՐԵԼ-ՆԵՐՎԵԼ — Ախչի,– խոխոաց, թե՛ լրիվ *ներել-ներվել* ու հաշտվել *էին* – 334:

ՆԵՐԿԱ — պատճառը դե եթե մեր բացակայությունն է եղել՝ հիմա *ներկա* ենք – 271: Մենք *ներկա* չենք եղել – 304: բայց Վաթինյանը բեմում *ներկա* է – 305: նա բացակա տեղն է *ներկա* – 305: իր *ներկա* տեղից ինչու պիտի բացակայի – 305: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-*ներկա* կենացն է – 379: ու տարել մայրաքաղաքում երաշխավորել էր *ներկայիս* Խուլիգանին – 385: նրանք իրենց վարքի, իրենց *ներկայի*, ապագայի ու անցյալի *վրա* իշխում էին – 362:

ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ — և Թվիկին ստիպված էր *ներկայանալ*, դուրը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է՝ *ներկայացել* – 356: Թաթարը *ներկայացավ* – 295: կաստումդ քանի հագիդ՝ գնա *ներկայացիր* ու նայիր – 329:

ՆԵՐԿԱՅԱՅՆԵԼ — համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռպետները պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը *ներկայացնել* կենտրոն – 386: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ *ներկայացնենք* – 396:

ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՄ — և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում *ներկայացում* պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զոնգացնել – 401:

ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅԻՉ — կանգնում ներկայացուցչի թևն է մտնում, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր *ներկայացուցիչ* – 305: դպրոցի վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի *ներկայացուցիչը* ժողովում սաստեց – 304: *Ներկայացուցիչը* պատասխան չի գտնում – 304: *Ներկայացուցիչը*՝ Ռուսաստանը չէք տեսել – 304: *ներկայացուցիչը* Ռուբենին տեղնուտեղը լռեցնում է – 304: բայց նրա ծանր *ներկայացուցիչը* այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն չուներ – 358: Կենտրոնի *ներկայացուցիչն* ասում է – 304: *Ներկայացուցիչն* ասում է – 304: կանգնում *ներկայացուցչի* թևն է մտնում, ասում ժողովրդին մի գրգռեք, ընկեր ներկայացուցիչ – 305: շատերն էլ թե՛ *ներկայացուցչին* տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու առել – 305: կենտրոնի ղեկավար *ներկայացուցչի առաջ* նա Հովսեփի ղեկավարներին անսնտեսավարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր – 378:

ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — ու Մոփին ասեց Մյուսի կոստյումավոր *ներկայությունը* – 311: ու բացի այդ էլ Ջանդաղի *ներկայությունը* ծիծաղի է քաշում – 319: բայց պաշտպան մոր *ներկայությունը* զգաց – 350: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու *ներկայությունը* Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում – 355: մորթը կարծես բարձր հյուրերի *ներկայությամբ* էր լինում – 272: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի *ներկայությամբ* Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: բայց նույնիսկ զուտ մերոնց *ներկայությամբ*, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Մոփին, ինքը Միրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Մոփին էինք լինում, Միրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: նրա *ներկայությամբ* Թվիկը ճնշվում ու միտքը սառչում էր – 371:

բայց մեկ էլ ասացին՝ մնանք ու մեր *ներկայությունով* սաստենք – 390: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ *ներկայությամբ* չպիտի խոսի – 390: նրա ժամանակավոր *ներկայությամբ* հասկացվեց որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի *ներկայության համար* – 294:

ՆԵՐԿԵԼ — Երկուսն էլ կան՝ կարմիր *ներկած* տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414:

ՆԵՐԿԵԼ ՏԱԼ — գոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոխողային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով *ներկել է տվել* – 414:

ՆԵՐԿԵԼ — Սյունեան ու բազրիքը լավ *ներկված* էին – 326:

ՆԵՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ — *Ներողություն*, բանակում էինք Մելիքյան – դերժի, դարմայեղ – 275: – *Ներողություն*, – ասաց (Ջանդաղը) – 276: հարցը մեր կողմից լավ չէր մտածվել, *ներողություն* – 276: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, մին էլ, *ներողություն*, հարսները – 298: գրկեց ու *ներողություն* խնդրեց – 298-299: *ներողություն* ասաց, հաց ուտենք՝ նոր – 299: Հազա ր ուրբ հարիր ու քառասունո լինը... *ներողություն*, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովիտեցին կնկա մեծ շառի եկավ – 299: *Ներողություն* – 301: *ներողություն* ենք խնդրում – 310: Իբր՝ հազար *ներողությունը* բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: մեծ *ներողությունը* երեսին, Թեվկին փեշը բռնած՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357:

ՆԵՐՍ — բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ *ներս* քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: Քարուկրի կոյտին կանգնած *ներս* նայեց – 333: նրան *ներս* կզցեն՝ թե գողին ու քվերդ անպատվողին քու ձեռքով ծեծիր – 361: խոսել վրայով շեք-արինք *ներս* մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362: Քանդված տեղով *ներս* մտավ – 371: դուռը բացում ու Ավետըքին *ներս* են թողնում – 409:

ՆԵՐՍԵՍ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, *Ներսես Մնացականյանը*, Օսեփանը, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, գոհված մյուս տղերքը – 403:

ՆԵՐՍԸ — հոր հայիցանքից Շուշանի *ներսը* հատկապես լուսավորվում ու խաղում էր – 354: *ներսները* կա՞ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: և Թեվկին ստիպված էր ներկայանալ, դուռը *ներսից* փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չունեի ու դեռ *ներսից* վարագույրներ էին կախված – 326: *ներսից* երևի ակննդներն էլ էին փակվել – 350: քո տեղը՝ ես պահեստիս դուռը *ներսից* կփակեի ու դուրս չէի գա – 361: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը *ներսից* ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: մի լավ կաղնու լիցենզիա առնվի ու *ներսից* մի չորս տեղ այուն տրվի – 371: փշաքաղվեցին ու իրենց *ներսում* դռնաքանի – 325: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր *ներսում* բոցի պես մի բոց է խփվել ու մարեր – 347: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ *ներսում* այդպես կուչ-եկած կար – 354:

ՆԵՐՈՒՄ — կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր *ներումը* ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358:

ՆԵՐՔԵՎ — Մուրադենց հին պատշգամբը կասեիր հիմա տակին կպոկվի ու *ներքև* կընկնի – 361: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից *ներքև* Թեվկին ասաց – 398: ռուսերեն կոլխոգ խարանով Դոնբաս կարմիր հովատակը *ներքևը* կապած էր – 362: Բերեց *ներքևը* եղբոր մոտ կանգնեցրեց – 391: *Ներքևը* գլուխը կախ կանգնել էր – 392: Ու որ բերեց *ներքևը* թողեց ու ինքը բարձրացավ – 392: Ինքը *ներքևը* լուռ կանգնած էր, թե շները՝ թե ինքը – 397: ու մի անձնավորության մեջ էլ *ներքևն* է սև արևի նման կանգնած – 396: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան *ներքևի* ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: գամփոի հաչոցը հիմա Մեղրակի տան *ներքևի* ձորից էր գալիս – 326: տասնամյակների վաստակած բարձրությունից ճարահատ ժպիտով էր նայում *ներքևի* անհավասար կովին – 385: Արգուտինսկիների կառավարիչը *ներքևի* ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ակննջից բռնել ու ետ է տարել – 406: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկնառնել ստուգում, ապա *ներքևից* վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ *ներքևից* վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: մեծ պեպենտոի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենտոը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու *ներքևների վրա* ծախել – 367:

ՆԵՐՔՈ — Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրոսի իշխանության *ներքո* էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310:

ՆԵՐՔՈՒՍ — բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ պեպենտոը *ներքուստ* ծանր չի – 405:

ՆԺՈՒՅԳ — ով Ռոստոմ Մելիքյանի *նժույգ*-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: *Նժույգ*-ձիերն ու իշխանադուստր աղջիկները՝ կռտած շահին – 406:

ՆԻԿԱԼ — Է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց *Նիկալ*, Մադաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: մրոտ *Նիկալը* ձեր պապը չի – 359: հին ժամանակներում *Նիկալն* Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: էդ ի՞նչ էք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, *Նիկալի* երկուսն էլ անդընդում կորչում է. թե՛, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը *Նիկալին* ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355:

ՆԻԿԱԼ ՊԱՊ — լույս-դառած *Նիկալ* խեղճ *պապը* տվել է – 286: *Նիկալ պապը* վիզը ծուռ խնդրողական պատվիրակ գնաց

- հայկվորքի ոտը – 354: մեր խեղճ *Նիկալ պապը* Աճարկուտում խոգապահ էր եղել – 361: շները ետևը-զգած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ *Նիկալ խեղճ պապի* ու իր կոխոգային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոգանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: *Նիկալ պապի* հին տան մոտ, որ ոչուփուչ տաշքենոցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: *Նիկալ պապի*՝ այսինքն փախստական տաշքենոցու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372:
- ՆԻՀԱՐ — մեր գյուղի իրական խելքուխորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվաճիցի գզվել ու մեր *նիհար* տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: *նիհար*, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է ոնց որ ծղոտ լինեք – 406:
- ՆԻՍ — Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության *նիստով* Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288:
- ՆԿԱՏԵԼ — երեխա ժամանակից *նկատած* մի աղբյուր ուներ – 388: Մենք վաղուց *ենք նկատել*, որ մեր ղեկավարման ջիղը քեզ դուր չի գալիս – 397: *Չեմ նկատել*, բայց կարծես կորած չի եղել – 327: Տղերք, ինչքան *նկատել եմ*՝ էս ռուսները հ չունեն – 390: Թե *նկատել էք*՝ ձին եկել է – 271: Էդ ոնց *չեք նկատել*՝ որ հասցրել էք Ջարխեչ ու Գիրանց – 327: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ *նկատել էր*, ալարում էր ծիծաղի – 315: Բնչպես որ խախլուշկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ *նկատել* ու ասել *էր* – 377: իրենց տնից Սիմոնենք *նկատել*, եկել տարել *էին* – 321: ասել էր, ուրեմն, համարիք թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն *նկատիր*, տնաշեն – 299:
- ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼ — բայց եթե *նկատի առնենք*, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:
- ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՍ — Անվանապես ո՞ւմ *նկատի ունես* – 323: Տո հենց դու, էս քեզ *նկատի ունեի*, հենց դու – 297:
- ՆԿԱՏՎԵԼ — եթե տաքացած լաչառից ինքն է նկատվել ու մենք *չենք նկատվել* – 286: եթե տաքացած լաչառից ինքն է *նկատվել* ու մենք *չենք* նկատվել – 286:
- ՆԿԱՐ — Մեր երկու ընտանիքի երեք գոհից *նկար* միայն Ակոփն է թողել – 283: Մյուսից *նկար* էլ չի մնացել – 293: նրանց խնձորենիները, մեղվանոցը, մարգերը, համեմունք խոտերի ածուները կարծես *նկար* լինեին – 352: Մանվելն իրենից *նկար* չէր թողել – 359: դրանք սպիտակ ուլ, *նկար* ու ծառ էին – 359: երկուսից մնացել է էս մի *նկարը* – 293: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունտնտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո *նկարը* օրենքով մեզ էր հասնում – 332: *նկարը* մնաց հին տանը – 333: *նկարը* պատից պոկել տարել հողել էին – 360: լույս-դառած Վարդոյի լուռ *նկարը* համարիք որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր գոհի *նկարն* ուրեմն էդ է – 284: Էս իմ ախպոր *նկարն* է – 293: ձեր պարապ *նկարն* ինչիս է պետք – 333: Արա, էս ո՞ւմ *նկարն* է եղել – 371: Փողի գրքույկը պահելու տեղը նանի *նկարի* ետևն էր – 377: Էն բանը նանի *նկարի* ետևն է – 377: քույրերն Ակոփի *նկարից* Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը *որպես* Մանվելի *նկար* էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: ինքը հատկապես նրանց տանը կախված *նկարի մասին* էր ասել – 360:
- ՆԿԱՐԱԳՐԵԼ — քաղաքը, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան ալիմենտի թղթին մանրամասն *նկարագրած* կլինի – 312:
- ՆԿԱՐԵԼ — նկարիչը *նկարում է* – 275: նկարիչը *նկարում է* – 275: նկարիչը *նկարել է* – 275:
- ՆԿԱՐԻՉ — *նկարիչը* նկարում է – 275: *նկարիչը* նկարում է – 275: *նկարիչը* նկարել է – 275:
- ՆԿԱՐՎԵԼ — Ջանդառս ձեռները մեկնում, խոտում պտտում *նկարվածին* վեր է բերում ուղիղ գետնին – 275: բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ *նկարվել է*՝ էդ երդվելու բան չի – 275: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ զուտ քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում *նկարվել էր...* – 278: Ջանդառս գլխարկը մի աղջկա գլխի *նկարվեց* – 275:
- ՆՄԱՆ (աճական) — դու արժանի չես *նման* արարքի – 286: Էն էլ ոչ նրան է *նման*, ոչ էլ նրան – 293:
- ՆՄԱՆ (կապ) — ժողովրդին ճղում, միջով գեներալի *նման* անցնում է – 268: լակոտ շան *նման*, քածի նման ծմրում ու նվում էր – 270: լակոտ շան նման, քածի *նման* ծմրում ու նվում էր – 270: դագանակ քաշելու *նման*՝ մի բոլորում բերանը դառնությունով լցվեց – 270: բայց ջարխեչեցի հիմար աղբատին գրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի *նման* այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: շոյլ թագավորի *նման* Ջանդառս ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին պիտի լուռ երեխայի *նման* կանգնես, նայես ու սովորես – 272: Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր *նման* ճպճպացրեց – 273: Ջանդառը թուրքի *նման* մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո ռոյ, – ասաց, – աստանավիս – 274: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի *նման* գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: ու աչքերը իր *նման* ճպճպացրեց – 275: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ *նման* կարոտ ու տխրություն ունեն – 277: Մյուսը գործկումի *նման* կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Ջանդառը որբևայրի կնկա *նման* այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփինի *նման* Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: Թեվանի կյանքն այդպես գլխին խփածի *նման* էլ գալիս է – 279: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլիս լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քնոնոց առաջ գնաս փորահաց մշակի *նման* հաշվետու լինես ասես – 280: Մյուսի *նման* խեղճ գառանը անծիծ-անքամակ սև գիշանգոյի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283: գլուխն իր *նման* ետ քաշեց ու դագանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: Էն է խամուտի *նման* բան է – 285: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու *նման* կանգնած՝ լուսահողի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքով-խոսքիդով թե իր *նման* արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է

հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: Ինձ պիտի դուրս գցեի ու սրա, սրա, սրա *նման* գեշ վարա՞կ բերեի – 287: Բարակ կոպերն իր *նման* թոթափեց ասաց «պահեստի էնիքը» – 289-290: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր *նման* անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր *նման* թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: իր *նման* լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր *նման* մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի *նման* մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: Զարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի *նման* աղջիկ չի աճեցրել – 292: Խփեց գցեց ու սապոգավոր ոտքերը մաքրության արձանի *նման* չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293: Գրասենյակի դռանը տվեցիք անտեր շան *նման* փռեցիք – 294: Ես էլ իմ ախպոր *նման* թիկունքս էսպես բարակ եմ – 294: աչքն Օհանի *նման* կկոցեց ասաց – 296: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ *նման* անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ – 297: խաշխշուկ փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի *նման* բռնում ու ոչխարին խեղդում էր – 297: սարի *նման* կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297: չգիտենք բարեխոսե՞լ էր թե սատանի *նման* ուզել էր մի տեղեկություն հանի – 299: իսկ որ Օմակուտի *նման* տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: ու ճրագի *նման* շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: գործկոմի *նման* մարդուն փաթաթել կոխել է խոզանոցները – 308: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ *նման* տասը Թեվան է փոխելու – 308: հույսը շեկ ու հոր *նման* սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սոփին *նման* երկրորդ համարյա թե մայր – 314: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա *նման* ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: տիրոջ *նման* հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հաստուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի *նման* ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: մի որևիցե անգամ հագիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա *նման* միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318: հանդարտ, տափաստան երկրի ջրի *նման* լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների *նման* գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռքերը, մերն էլ առաջնորդի *նման* այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: պիտի օտար մուրացկանի *նման* վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի *նման* դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի *նման* միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: քեզ *նման* եղպես խոզ էի մորթում – 328: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի *նման* ապրում էին – 328: չասենք թշնամի – այդ օտար ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի *նման* կանգնած էր – 328: հարմարվո՞ւմ է, թե՞ մյուսի *նման* ուշքը ետ հորանց է – 329: բայց երեխան անխոս կենդանու *նման* սեղմվեց հալիվորի ոտքին – 330: սարդոստայնի *նման* պսպղում էր, թե՞ մոռացել վառված այդպես թողել ենք – վառվում է – 331: հին բեկի *նման* ձեռքով ասաց արի էստեղ – 331: իր *նման* հանկարծ ծի ծաղեց ասաց – 332-333: իրա *նման* երեք դեմուդոռոշ տղեն տանս – 333: ապակին սարդոստայնի *նման* պսպղում էր – 333: Քեռիների *նման* բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենտը թևերը խաչած կանգնած էր – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի *նման* կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Երեսը ձիու գլխի *նման* երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների *նման* խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտը գլխով արեց ու ձիու *նման* խոխոաց – 334: հովատակի *նման* խոխոաց – 334: Ղարաչին իր *նման* մի տեսակ սիրելով անիծեց ասաց – 337: Ի՛ իի, վայ տամ ինձ *նման* որբուանտեր գլխիդ – 337: Իրենց *նման* հասարակ՝ չագովեց – 337: տունն ավելը, իր Փառո տատի *նման* էժը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: տասնչորս տարեկան աղջկա *նման* ծաղկե՛լ, դեմ-դիմաց զարդարում էր Միմոնի տունը – չպիտի՝ զարդարեր – 344: ու ինքը կատվի ձագի *նման* շուլալվի – 347: թաթարի *նման* տեսավ – 348: նրանց սպիտակ երինջը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի *նման* մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: Նազլու գոմեշի *նման* մղկտաս, մղկտաս, սուրբ Հակոբի ճիպոտ – 352: մոմի *նման*՝ որ արդեն հասնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: բայց Ասորենց ո՞րտեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի *նման* մի բույս լինեն ու չլինեն – 357: համարի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի *նման* այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան *նման* ծառս էր եղել – 359: Ես ուրիշների *նման* ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: Թեվրկի գերու *նման* առջևը կանգնած – 365: ուսի վրայով ձիու *նման* խոխոաց՝ հը՛ր – 366: բոլորիս *նման* մերկ, ու երեխա ծնվում – 369: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի *նման* այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: բաճկոնը քեռիների *նման* ուսերին – 375: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների *նման* հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում

մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոցանում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոցանում են) հայացքը գործկոմի *նման* հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Ի՞նչ *նման* ծիծաղեց՝ թի-հի, եկել ես – 376: լույս-դառած մոր *նման* թաքուն ասել էր – 377: Բայց Օձունի ու Դսեղի *նման* քաղաք գյուղեր են ամայանում – 387: նրա մեքենան փողի գրքույկի *նման* անշարժ էր ու համարիք անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: երանին քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ *նման* էլ է պահում – 390: կամարի դեմ քեռու *նման* թները խաչած ու ոտները լայն դրած կանգնեց – 392: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի *նման* դեռ կային ու գնում էին – 393: սա կանգնել, կոպերն իր *նման* իջեցրած լավել էր – 394: ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքին է սև արևի *նման* կանգնած – 396: երեսը սև արևածաղկի *նման* դանդաղ դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից դեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: ուղղակի թշնամու *նման* սպանեց, ազնիվ խոսք – 397: Բայց անտեր որբևայրու *նման* լաց էր լինում – 398: ու հենց որբևայրու *նման* էլ զանգավեց – 398: էթե ունենար, ասացին, Դսեղա երիտասարդության *նման* չէր լինի – 401: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր *նման* նեղացրել ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: իր ցեղի *նման* թիվիկ ծիծաղել է՝ թի-հի, այսինքն թե գիտեմ – 406: Ետևից ճմբերի վրա մորելսի *նման* ցատկոտել են տերտերները – 407: ու ճիշտ մեր Զանդառի *նման* ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: մեր Թոթրոշի ու Ռափի *նման* է եղել – 407: Բայց սիրտը շան *նման* Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413:

ՆՄԱՆԱԿ — հատկապես քու *նմանակ* միջնեկին Օսեփանք խեղդել են – 346:

ՆՅՈՒԹ — Էդ էլ ուրեմն ծիծաղի առանձին *նյութ* էր – 278: գյուղխորհրդին ու մանավանդ օրիորդ Վրացյանին Շուշանը *նյութ* էր հուշում – 349:

ՆՆՋՆԸ — Զանդառը ծնկների վրա *ննջում էր* – 314: Ապա ծնկների վրա դարձյալ *ննջում* ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: Հետո մի քիչ էլ *ննջեց* ու կարծեց ինքն ալարել ու չի խոսել – 315:

ՆՇԱՆ — ոչ գալու նպատակի հարցմունք, ոչ էլ անցյալի տեղեկության որևէ *նշան* – 319:

ՆՇԱՆԱԲԱՆ — անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին *նշանաբանի* պաստառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378:

ՆՇԱՆԱԾ — երանի ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել *նշանածին* սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: Ժողկոմների ժամանակ, մի տարվա *նշանած* էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու *նշանածի հետ* ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281:

ՆՇԱՆԱԿԵԼ — քեզ էլ, ասում է, *նշանակում ենք* ֆերմայի վարիչ – 303: *նշանակում է* Ասորենց տնից մեկն արդեն կա – 366: *նշանակում է* մերոնցից մեկը պինդ կանգնած է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366: դաստորեբնի Մարիա Կեղրինա, ասել էին *նշանակում է* ցպահանջ – 411:

ՆՇԱՆԱԿՎԵԼ — իմ պատասխանատվությամբ *պիտի նշանակվի* – 385:

ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — պղնձե բարձր զանգը հին ժամանակների իր համաձայնության *նշանակությունը* կորցրել է – 403:

ՆՇԱՆԱՎՈՐ — ինքը կարծես ու *նշանավոր* հյուր էր, և հյուրի առաջ որձ մորթող հին Թեվիկը – 267: Բայց մենք մեզ ձախտող ու անտղամարդ կիսամբենք, էթե եկող աշնան մեր *նշանավոր* գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: իր *նշանավոր* կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ Ետևված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ *նշանավոր* այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ո՛չ Ռոստոմն ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քիչ հայտնի մյուս *նշանավորները* – 305: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր *նշանավորներից* խոսել էին, որ Քեղուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: մեկը մի *նշանավոր* արարք ու հետք չթողեց – 355:

ՆՇԱՆ ԲՈՒՆԵԼ — անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվիկի երեսին *նշան բռնեց* – 317:

ՆՇԱՆ ԴՆԵԼ — նա *նշան էր դրել* Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, Բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278:

ՆՇԱՆՎԵԼ — թնի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի *նշանվող* տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ *նշանվել*, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում զենքի կարոտ ինչքան երեխա, *նշանվելու* պատրաստ աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281:

ՆՇԱՆ ՏԱԼ — Բայց արտաքուստ *նշան չի տալիս* – 340:

ՆՇՄԱՐՎԵԼ — որձկաճուռը ձվումն է *նշմարվում* – 385:

ՆՈՐ — թավալվեցին ու իրար մի լավ լիզեցին՝ որ *նոր* հանգստացան – 270: *նոր* կոշիկները ձեռքին՝ նրա երեխան անկողնում թաթիկները պար ածավ – 271: Այսինքն մենք իրավունք չունենք առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար *նոր* կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ էլնել – 279: իր տարիքի մեծերը մեր *նոր* սերնդի առաջ ամաչեցին ասացին – 284: *նոր* սերունդն էլ զարմացած – 284: ուրախ էր՝ որ չորանների ցեղը *նոր* չորան է տալիս – 285: Բա էն լավ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի *նոր* մարդ ուզեի – 287: ներողություն ասաց, հաց ուտենք՝ *նոր* – 299: Օհանն ասես մահակը հենց *նոր* էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: Կոշիկները չէ՞ *նոր* էին – 314: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի *նոր* ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: որ պատահի *նոր* աղջիկ ուզես

ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: Ջանդառն ու մենք խոտի հարցը դեռ պիտի մտախոզվեինք՝ որ *նոր* ձյուն գար – 324: և *նոր* միայն Աղուն քույրիկի սիրուն դեմքը դոնակից դուրս եկավ – 325: մսի վրայից *նոր* ենք վեր-կացել ու ճամփի վրա ենք – 329: քու տուժած կյանքի վրա *նոր* քայքայիչ մի բեր – 330: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լինեք, հալվորի հայր հալվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից *նոր* ընտանիք է եկել – 353: մեր անասունի առաջ այսինքն *նոր* հանդ էր բացվում – 353: վարչությունը որոշում կհանի՝ փոխարենը որոշումով *նոր* կովացու կտա – 354: զինկոմիսարիատը *նոր* կով է տալիս – 354: թե չէ *նոր* կարգերը Մուրու տան վրա գորու չեն – 363: թե՛ *նոր* տրակտոր ստանալը փողով է – 366: ու դրանը *նոր* տրակտոր կանգնեցվի – 366: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով *նոր* տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: *Նոր* տրակտոր դրան կանգնի՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՞ն – 370: *նոր* տարի եք անում – 375: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովվրի *նոր* Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը տեսնենք, հետո *նոր*՝ զավակներին – 383: պատահում էր տղերքը մի *նոր* հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, բայց *նոր* ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: *նոր* ժամանակների ոգուն համապատասխան ինքնություն է մտածում ու հասկանում – 400: պիտի իջեցվի ու տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար *նոր* ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: պատասխանն իբր թե *նոր* մտածեց – 405: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, *նորերը* կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271:

ՆՈՐԱՀԱՐԱՍ — այ *նորահարս*, մոտ կանգնիր՝ որ դու էլ լսես – 275: *Նորահա ըստ* ինչ գոյություն, ինչ օգնություն, ինչ արարած է – 329: Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա *նորահարսը* կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: Ջանդառնի Սոփին՝ ասաց, թե չէ Մյուսի *նորահարսը* ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող *նորահարսը*, Ջանդառնի Սոփին ու ինքը Ջանդառնը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: խեղճ *նորահարսը* վերջապես կսկսեք հասկանալ, որ որձերն իր առջևից էին կորել – 273: և *նորահարսը* նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: *Նորահարսը* երեսը հացից շուտ տվեց ու խմեց – 309: Խեղճ *նորահարսը* կանգնել, կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու սովորում էր – 313: ետևներից *նորահարսն* ու նորամանուկն էլ գնացին – 280: *Նորահարսն* էր եղել – 295: – Ա՛յտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ *նորահարսն* ու Սոփին – 296-297: Սոփին *նորահարսի* դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառնի բերանը – 273: բայց Սիրուն Թեվիկը խեղճ *նորահարսին* երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու – 273: *նորահարսին* այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու կենացը խմել, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309: ու խեղճ *նորահարսին* տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, *նորահարսի*, Մյուս Թեվիկի ու նորամանուկի *առաջ* – 268: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ *նորահարսի դեմից* ոչխարը կտրել են – 268: Սոփիկի ու *նորահարսի համար* ծաղկավոր երկու շալ. ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: խեղճ *նորահարսի վրա*, ձմերուկը չնայած Սոփին էր կտրել, բարկացավ – 274: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել *նորահարսի ձեռքով*, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: խեղճ *նորահարսի վրա* սրտնեղեց – 318:

ՆՈՐԱՀԱՐԱՍՈՒԹՅՈՒՆ — կնկա *նորահարսության պատճառով* մենք դատարկաձեռն չենք – 313:

ՆՈՐԱՄԱՆՈՒԿ — Թեվանի՝ Մյուսի *նորամանուկը* ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: *Նորամանուկը*, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառնի Սոփին ու ինքը Ջանդառնը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ թուղեին *նորամանուկը* թաթիկը մեկնեց – 273: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ *նորամանուկը* հոր ետևից լաց եղավ – 313: Սոփին ու *նորամանուկը* շալը բերել իրոք գցել էին ուսերին – 315: Սոփին ու *նորամանուկը* շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն – 315: ետևներից նորահարսն ու *նորամանուկն* էլ գնացին – 280: *նորամանուկն* ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: քաշը, էթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվիկի ու Ջանդառնի քաշը կունենար ու դեռ *նորամանուկն* էլ Ջանդառնի գրկին – 398: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի *նորամանուկն* էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: *նորամանուկին* դե չենք հաշվում – 297: Սոփին *նորամանուկան* ասում է – 316: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվիկի ու *նորամանուկի առաջ* – 268: *Նորամանուկան գլխին* ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ Սոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր – 314:

ՆՈՐԱՊԱՍԿ — մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին *նորապսակների ետևից*՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292:

ՆՈՐԻՑ — Ջանդառն *նորից* սկսեց – 275: բայց կարծում էր իր մեծ կարիքը *նորից* են զգալու – 301: այլապես գահին *նորից* չէր նստի – 303: Ջանդառն ժպտալով *նորից* զարթնեց – 316: ու ոտը *նորից* խփեց – 374: *նորից* խոսք խոսքի հասավ – 398: տրակտորը գցած քաշում էին, մինչև *նորից* էին սկսում՝ արմատը լավ բռնում էր – 400: հետո Դարպասաձորում ձին քշել ետևից *նորից* է հասել – 406:

ՆՈՐՈԳԵԼ — Համրկի ընտանիքն ուրեմն Օսեփանք դեռ *չէին նորոգել* – 408:

ՆՈՐՈԳՈՒՄ — տրակտորը Հովիտ *նորոգման* էր տանելու – 338:

ՆՊԱՍՍ — ընտանիքը բարձր *նպաստից* զրկվեց – 410:

ՆՊԱՏԱԿ — *նպատակն* ասես կոստյումավորվել առաջները ցցվելն էր եղել — 397: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդաղը հասկացավ, որ նա բարձր *նպատակի* է — 315: ոչ գալու *նպատակի* հարցումն էր, ոչ էլ անցյալի տեղեկության որևէ նշան — 319: հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ *նպատակի* կեռից կախ-տված թոխլի էր մաշկում — 326: շփոթված լոբեց ու կարծեց իր *նպատակի* գյուղը չի եկել — 356: Մեծ պեպենտոր իր *նպատակին* հասել էր — 294: այդպես էլ *նպատակին* հասել էր — 322: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խնեքը պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը *նպատակից* այդքան հեռու չէր խփվել — 351: քառասունմեկ թվի ամառվանից մի մեծ *նպատակով* պահում էր — 281: Բայց ճիպտոր նա ուրիշ հատուկ *նպատակով* էր վերցրել — 315: քացին չհասցրեց *նպատակով* գցել — 317: ու երեսները պնդած կանգնել՝ թե այդ, հենց հետախուզության *նպատակով* ենք եկել — 389: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ *նպատակի*, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի *վրա*, իր ու մեր անձնական ապագայի — 319: Բայց Շուշանի աղը *նպատակի վրա* պինդ նստեց — 352: ասում են ձեր *նպատակի վրա* հալիվորներս ինչի՞ էինք փող դնելու — 397:

ՆՍՏԱՐԱՆ — քանի որ պատերազմից շատ առաջ մինչև չորրորդ դասարանը մի *նստարանի* էին նստել — 282:

ՆՍՏԵԼ — այսինքն համաձայն էին դահլիճում *նստել* ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ծպտալ — 396: Ակոփի ծնկանը մենք դժվար թե միասին *նստած* լինենք — 293-294: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին *նստած* են — 294: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին *նստած* էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան — 295: ու կենտրոնի դռանը բողբոջ ձեռքի *նստած* լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չէք նայում — 297: *նստած* զարեջուր է խմում ու բիլիարդ է խաղում — 306: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կռվի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ *նստած* նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Մոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես — 310: Գլուխը կախ՝ Ջանդաղը ծպտում ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում *նստած* — 312: իսկ ինքը *նստած* է ու ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք — 313: Արկանք խոտհարքների գլխին *նստած* երգ էր կապում, թե՛ ձիու հին ժամանակներից կար — 318: *նստած*՝ ցամաք հացուպանրի էինք — 319: Բա թե «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «*նստած* խմում է» — 323: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթսուննանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ *նստած* պատրաստ տնքում էին — 324: սև դարաչին պատշգամբում *նստած* ծպտում ու գուլպա էր գործում — 334: Բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շփ-շիտակ *նստած*, մի բոպե երանության տրվեց — 336: Խափան տրակտորի մոտ դարձիչը ձեռին *նստած* էր — 339: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին *նստած* աղջիկների երգը տաք գիշերը լցնում էր — 342: ճանապարհին բեռների մեջ *նստած* մի կին է սպասում — 358: քանի որ լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տեղը *գլխին նստած* ու վախը սրտում տիրավոր — 364: փոքր պեպենտոր տրակտորի անիվներին *նստած* — 365: փոքր պեպենտոր հեռու էր *նստած* — 367: չէր երևում պառավը որտեղ է կանգնած կամ *նստած* — 373: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու շրջումի ընդունարանում *նստած* սպասում էր — 382: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-սպասելով յոթ օր *նստած* զարեջուր էր ծծում — 391: ու ցելում *նստած* մածուն ուտելիս է լինում — 407: Համիկն էլ *նստած* գլուխը բռնել է՝ թե էս ինչ արի — 408: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ *նստած* իբր թե ծխում է — 413: Ես գունավոր ավտոբուս *եմ նստում* ու չգիտեմ ինչի ետևից ուր գնում — 276: եկած ժամանակ միայն Մանդրոյի տանն է *հացի նստում* — 414: օդով գալիս երկնքից իջնում, Ջանդաղիս ուտերին *նստում են* — 275: վերմակը շալտում ու վառվելով *նստում էինք* — 351: մեղվանոցում *նստում* կալի թեթև եղան *էր* տաշում-խանձում — 349: դեղին փրփուրը կանգնում, ժամացույցով քսան բոպետում հագիվ *նստում էր* — 382: ծնկանը միասին *ենք նստել*, Վերան տղա, խոսիր — 293: վարսակի ու կորնզանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժոն *նստել* հակահուշեր է գրում — 380: ասես կողքները սխալվել *նստել էինք* ու վրաները մեզանից ոչիլ էր քաշվում — 329: *նստել* ծնկների վրա ֆսֆսում *էր* — 268: գնացել կեսրարի տանը ձեռները ծոցում *նստել էր*՝ թե տեսնող է եղել — 286: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել *նստել էր* գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել — 315: Հիմա տրակտորի մոտ փոքրը *նստել* ու նայում *էր* — 337: ծանր դարձիչը ձեռքին *նստել* ու նայում *էր* — 338: իրար կողքի *նստել* ու սպասում *էին* գոնե մի քիչ եփի — 276-277: քանի որ պատերազմից շատ առաջ մինչև չորրորդ դասարանը մի *նստարանի էին նստել* — 282: Քաղաքավարի *նստել*, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին *էին* նայում՝ որ էն է պիտի խմեն — 307: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար *նստեց*՝ էլ էլ արդեն Ջանդաղ ու Ջանդաղ էինք՝ ժանդար — 284: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի *նստեց* մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը — 285: ձի *չնստեց* — 290: եկավ *նստեց* իր հին *գահին*, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ — 302-303: Բայց Շուշանի աղը նպատակի վրա պինդ *նստեց* — 352: հին կոմիսար Գերասիմ Արզումանյանի ձիավոր հանձնաժողովը եկավ այդ ամբողջի դեմ *նստեց* — 356: *նստենք* կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել — գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, — ասաց — 341: Բայց մենք ո՞րտեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ դեմադրեմ *նստենք* — 384: եկավ նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը *վրա նստի*՝ սարսափը մեզ կալավ — 302-303: թող գա Էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր *նստի* — 362: Ջանդաղն ասաց. — Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինե՛ր ու ասե՛ր գնա ու *նստե՛ր* նայե՛ր — 273: որ իբր թե Հովսեփ վարչությունն այստեղ *նստե՛ր* — 387: կարծում էին բանակից գա՛ *կնստեն* կխորհրդակցեն — 295: այլապես *գահին* նորից *չէր նստի* — 303: Կողքիս *նստիր* — 295: *Նստիր* գյուղ տանենք — 415: Այսինքն մենք իրավունք չունենք *առանց* մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի *նստելու* մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել — 279: Պատճառ՝ *առանց* եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտորի հետ խորհրդի *նստելու* Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր — 292:

ՆՍՏԵՑՆԵԼ — Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվրկին պատվավոր *նստեցրել*, հաշվապահության աղջիկների հետ

ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: Վեցերորդում Հայկուշ Մելիքյանին կողքին *նստեցրեց* – 295: Օհանը մեզ *նստեցրեց* տվորեցրեց – 297: կողքիդ *նստեցրու* տար Հովիտ – 396:

ՆՍՏՈՏԵԼ — շները կողքին *նստոտել*, վերև *էին* նայում ու վախից շողոքորթում էին – 392:

ՆՍՏՎԵԼ — պարտադիր *պիտի* գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները մի քիչ *նստվեր* – 314:

ՆՎԱԳԱՄՈՒՄԲ — ուռի ու բարդի տնկեց ու բանակային *նվազախումբը* տարավ նվազել տվեց – 330:

ՆՎԱԳԵԼ — քույրերիս հարսանիքով կհագնեմ՝ էնիքը, *կնվազեմ* – 345: նրա *նվազելուց* հետո թիզուկեսի մեր խելքով մենք նրա բերանից զզվում էինք – 332:

ՆՎԱԳԵԼ ՏԱԼ — ուռի ու բարդի տնկեց ու բանակային նվազախումբը տարավ *նվազել տվեց* – 330:

ՆՎԱԶ — անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան *նվազ* թողեց – 279: Թեվիկը *նվազ* մնաց – 287: Բայց Թեվիկը նույնիսկ իրենց տղերքի մեջ է *նվազ* – 287:

ՆՎԱԶԵԼ — Մեղրակի այգու հողը փախել, մոծիք դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն *են* առհասարակ *նվազում* – 331:

ՆՎԱԼ — լանջի վերելքում ընկել *նվում է* – 321: լակոտ շան նման, քածի նման ծմրում ու *նվում էր* – 270:

ՆՎԱՂԵԼ — Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ ու պահեստի շենքին *նվաղեց* – 345:

ՆՎԵԼ — Չասենք թե դանակի *նվերը* հաշվի չառավ, ռադիոյի լիցքերը – առավ – 270: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա *նվերն* էր – 283: *Նվերներն* արհամարհել էր – 303:

ՆՎԻՐԵԼ — Լեյտենանտն ուզեց նագանը *նվիրել* Օհանին – 282: *նվիրելու* օրից էդպես կային – 345: երկու կտրկանի մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք սարվորի *նվիրած* մի մահակ – 391: Բայց ծալեց ու դրեց թարեքին կարծես իրենը չէր, իրեն *չէին նվիրել* – 270-271: Ժողովմների ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոզ *նվիրեց* – 345: *մինչև նվիրելը* եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր – 345:

ՆՎՆՎՈՑ — մեր գյուղի իրական խելքովտարամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի *նվնվոցից* զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301:

ՆՐԱՆԸ (փոխանություն) — մի երկուսն էր *նրանը* – 295: *նրանը* Տիգրանի անվախ արյունն է – 358: Բայց *նրանը* գուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: Ինչ որ է, մեկն իսկապես դեռ *նրանն* էր – 282: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն *նրանն* է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288:

ՆՐԱՆՑԸ (փոխանություն) — ով որ վախ ու խորամանկություն ունի՝ *նրանցը* թաքուն, ասել էին – 409: *նրանցը* հողած ու վրան տանձի ծառ է տնկած – 409: չորս-հինգ որձը *նրանցն* է – 283:

ՆՐԻՑՆ — Դեպքը պատահելու հետ, հենց *նույն* բուպեին, երկինքը մթնել ու Ջանդառիս աստղը դուրս էր եկել – 277: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ *նույն* անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Նրա մեծ պեպեկոտը գրասենյակի դռանը, այս *նույն* կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փոռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, *նույն* գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս *նույն* գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: Բայց ջաղացպանն ինքն էլ *նույն* Տեղեմաքի օրինակով է սպանվել – 315: Սիրունը կլինի թե Փսլեքոտը՝ երկուսդ էլ *նույն* քուչին չե՛ք – 327: Չէր կարողացել երկու անգամ *նույն* տեղը խփել – 344: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեջի պես անընդհատ *նույն* պտույտին լինենք – 350: պղնձե *նույն* գանգն էր – 378: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա *նույն* կամ մյուս օրը անպայման կո՞րվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: մեկ էլ տեսել էին քեռու-քրոջ զավակի *նույն* պարկում չեն – 395: մեր *նույն* պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346:

ՆՐԻՑՆԱՆՄԱՆ — որ իրենց *նույնանման* բռնավորի ու կապեգեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356:

ՆՐԻՑՆԸ (փոխանություն) — ինքն ուղղակի ինչ անում էր՝ Թեվիկն էլ *նույնը* – 371: խոսում էր ու *նույնն* էր ասում – 373: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում *նույնն* էր – 405:

ՆՐԻՑՆԻՄԿ — *Նույնիսկ* լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: *նույնիսկ* չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: և *նույնիսկ* Ջանդառը քո ճանապարհից մի կողմ կենա – 279: Բայց Թեվիկը *նույնիսկ* իրենց տղերքի մեջ է նվազ – 287: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու *նույնիսկ* մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Ահա թե ինչու ենք ասում *նույնիսկ* հանդի խոտը չի անպաշտպան – 293: ու մեր խեղճ Ծմակուտը *նույնիսկ* նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: Բայց *նույնիսկ* գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Մոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Մոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: *Նույնիսկ* նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Միմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: *Նույնիսկ* նա ու *նույնիսկ* մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Միմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: Բոլորի դռներին, *նույնիսկ* նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթտոնանոց դեգերը

ստորիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324: երեխեքը *նույնիսկ* ցերեկն են վախենում և այլ ուրիշ անվայելուչ խոսքեր – 333: *նույնիսկ* կիթը նրան ինքը սովորեցրեց – 339: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու *նույնիսկ* իր լափ-սովորի երեսին թռչում – 346: Բայց *նույնիսկ* այդքանը չէինք գորում մեզանից վանել – 347: *նույնիսկ* ինքն էր վախենում, որ իսկապես մարդասպանություն է լինելու – 348: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու *նույնիսկ* իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: ու իրենց մեղավորությունը *նույնիսկ* ռուսն էր գգում – 370: մեծ պեպենոտը *նույնիսկ* ժպտաց – 370: *նույնիսկ* կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: վարպետ Միմոնին *նույնիսկ* լուր էին տվել մի տախտակ բերի գա – 377: մեծ պեպենոտին *նույնիսկ* կարողացավ տեղից հանի – 377: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն *նույնիսկ* ժպտալ – 396: Թեվըկից ամիսներով մեծ էր կամ *նույնիսկ* փոքր – 400: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ *նույնիսկ* Սեվանի պես տղան իր Բայը չէր ասում – 402:

ՆՈՒՅՆՊԵՄ — և Շուշան քույրը *նույնպես* բացատրեց – 346: Խանութը *նույնպես* այդտեղ էր ու բաց էր – 378: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը վռնդել ու երկրորդ տղային *նույնպես* Ռոստոմբեզ էր կնքել – 380: ու մնացած անկարևոր ասելիքը *նույնպես* ասում էր թատերաբար բարձրաձայն – 393: Բայց այնքան երկար էին դեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով *նույնպես* անց պատկառելի հավիվորներ են – 400: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ *նույնպես* ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400:

ՆՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ — իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու *նույնությամբ* գտնեն – 271: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ *նույնությամբ* անցել էին Օմակուտի մեր կոլխոզին – 306:

ՆՈՒՅՆՔԱՆ — ու ինչքան որ Ջանդառի հարստության, *նույնքան* էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410:

ՆՈՒՅՆՔԱՆԸ (փոխանություն) — մյուս երեսի *նույնքանը* գումարեց – 372:

ՆՈՒՌ — ասում էր *նոնքը* մինչև չտաշի՝ չեմ գնա – 391:

Շ

ՇԱԲԱԹ — Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու *շաբաթ*, մի ամիս, շատ-շատ՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311: *շաբաթ* գիշերները փախստականի պես երբեմն գալիս էր – 349: մի *շաբաթ* պիտի համբերես – 404:

ՇԱԲԱԹՕՐՅԱԿԱՅԻՆ — քաղաքաբնակ ծակուտեցիների միջոցներով ու *շաբաթօրյակային* ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378:

ՇԱԼ — Սովորիկ ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու *շալ*, ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: շալերն ուրեմն ասացինք, հարսների համար ծաղկավոր երկու *շալ* – 269: Սովին ու նորամանուկը *շալը* բերել իրոք գցել էին ուսերին – 315: Սովին ու նորամանուկը *շալը* հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն – 315: Մեր չունե՛ր՝ որ *շալը* վրան գցեք կամ ասեք քունդ տեսնում էս տանում է անկողին մտի՛ր – 375: *Շալները* ուսներին՝ սրափացել ասել էին – 412: տեսավ *շալն* ուսերին է – 316: լսելը, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր *շալն* ուսերին դուրս-թռչելը մեկ եղան – 336: *շալն* ուսերին խաղացնելով քիչ էր մնում ռքսի պար պարի – 336: պոնը գրկած հարսը *շալն* ուսերին – 365: հետո աղջկերթից մեկը *շալն* ուսերին էր ատել, Թեվիկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: *շալերն* ուրեմն ասացինք, հարսների համար ծաղկավոր երկու *շալ* – 269: *շալի* փեշերով ծնկները ծածկել էին – 315:

ՇԱԼԱԿ — վառելիքս ուրիշի *շալակով* բերած դռանս դարսած – 357:

ՇԱԼԱԿԵԼ — ոչխարն ով դենը քշեց՝ մի հատը *շալակելու է* – 272: *կշալակի*, ոտները կհանի ու բորիկ ճամփա կընկնի – 350:

ՇԱԼԱԿԸ ՏԱԼ — խոզը *շալակը տված* ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: թե խոզը *շալակը տան* ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորի՛ր – 362:

ՇԱԼՎԱՐ — Մուրադենց ընտանիքը քոչելիս մոռացել լվացքի լարին երեխայի մի կարմիր *շալվար* էր թողել – 390: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր *շալվար* է հագնում ու ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: *շալվարի* ետևը թափ-տվեց՝ թե գնացի – 313: *շալվարի* գրպանում մի ծալած թաշկինակ ու ծոցագրպանում մի գրիչ – 316: ընկերոջ *շալվարի* շեքը քեռուդ հովատակի մասին մի տեսնեիր ինչ է պատմում – 393: Թեվըկի *շալվարի* շեքը չնայեց – 394:

ՇԱԽԸ ԿՈՏՏԵԼ — Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն *շախը կոտրած* Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավելելով է քարշ-տվել, Բայց դե էդ էր – 300:

ՇԱՀ (միապետ, արքա) — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան *շահը* Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը տակնուվրա են արել – 406: Թիփլիսյան ջերմուկներում *շահը* կոտորածից հետո լողացել է – 406: Նժույգ-ձիերն ու իշխանադուստր աղջիկները՝ կոտած *շահին* – 406:

ՇԱՀ (օգուտ) — մինչև մի *շահ* չունենան՝ չեն աշխատում – 391: մանավանդ եթե մեջը *շահ* ունի, հազար բացատրի՛ր – 405: Մեր իրավունքը ժողովրդի *շահը* հասկանալն է – 405: պետական *շահն* ինչո՞ւ էս քո անձնականին ստորադասում – 400: Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական *շահի* տեսակետից գուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335: Բայց ժողովրդի *շահի* ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովըտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Իր *շահի* տեղը ինքը մեզանից լավ գիտի – 405: գյուղի ընդհանուր *շահերի համար* իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: աշխատավորության *շահերի մասին* պիտի մտածվի ու մի որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404:

ՇԱՀԻՍՄԵԼ — *Շահիսմելի* պատմությունը պատմեց – 304:

ՇԱՂԱԽԵԼ — շեկ աղջիկ *են* գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր *շաղախում* – 408:

ՇԱՂՎԵԼ — գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա *շաղված* են – 413: տնտեսությունը *շաղվել էր* – 305:

ՇԱՂՆ ՈՒՏԵԼ — շաղը ծնկներդ ուտում էր — 355:

ՇԱՄԽԱԼԵՆՔ — Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել — 412:

(ԱԼԻԿ) ՇԱՄԽԱԼՅԱՆ — բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Աշիկ Շամխալյանի պատմությունն էր — 412:

ՇԱՆ ՈՐՂԻ — Շան որդի, ձեր անասնաբույժը մի երևանցու պատիվ չունի՞ — 282: ասավ բո՞ւնտ եք անում, շան որդի — 304: Այ աղքատ շան որդի, հե՛-եյ, մեռա՞ծ ես թե կաս — 312: Ի՛նչ ես լակյել վեր ընկյել, ա գրկված շան որդի — 312: թե չէ, շան որդի, ասավ, կգնանք քաղաքի ախպորդ դուռը վրեդ գանգատի — 383:

ՇԱՆՍԱՏԱԿ ԼԻՆԵԼ — ոտս արի ծուռ գցեմ՝ ընկնի շանսատակ լինի — ո՛չ — 318:

ՇԱՆ ՏՂԱ — — Դե լավ, դե լավ, — կանգնեց ասաց, — շան տղա — 270: ա հիմար շան տղա, հե՛յ — 308: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից գրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում — 309:

ՇԱՆ ...Ը ՄՐԱ ՄԻՋԻՆ — հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու — 366:

ՇԱՇ — ասաց. «Շա շ» — 293: տո շա շ, — ասել էին, — տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք — 413: Ախպերո, վայ թե մերը չեն՝ ես քնակոլով շաշը չի ջոկում — 281:

ՇԱՊԻԿ — Մյուս Թեվանը շապիկով-վարտիքով գոմի ետևն էր — 270: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված պատրաստ էր — 313: կապույտ կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով էն մյո՞ւսն ով է — 390:

ՇԱՊԻԿ-ՓՈԽԱՆ — Թշնամու սպիտակ դրոշի պես շապիկ-փոխանը բարձրացրեց — 307: Ակոփի շապիկ-փոխանը հագցրինք ու տեղաշարժում դրինք — 363: և ընկերոջն ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով ու բաճկոնն ուսերին — 270: Շապիկ-փոխանով տանում Հովիտ — 408: Գոմի անկյունում շապիկ-փոխանով կուչ-եկած է լինում — 409:

ՇԱՊՈՒՅ — մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոշակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի թույլ առաջ ընկավ — 389:

ՇԱՌ — պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում — 302: որպեսզի գուտ կասկած ու շառ — 361:

ՇԱՌԻ ԳԱԼ — Հազար ութը հարիր ու քառասուն լինը... ներդրություն, 1949 թվին, քառասունինը թվի ձմեռը, Մեծ հովրտեցին կնկա մեծ շառի եկավ — 299:

ՇԱՏ — Երկու ձևով էլ շատ էր սագում — 269: բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված — 285: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր — 288: Միջնեկը՝ Թաթարը, շատ գեշ նայեց եղբորը — 295: հետո՝ սարերից Գործարանի ծխերը տեսել ու շատ ուժեղ ատել էր — 301: բայց աղջկա կորստից հետո Գրիգարյանն ասում են շատ ուժեղ խախտվել էր — 302: ու Ծմակուտի մեր վիճակն էլ շատ ուժեղ հոլովվել էր — 302: շատ եք փոքր — 304: թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք — 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը — 307: սկսեց շատ ուժեղ հազալ — 308: մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց Միրուն Թեվրիկին չափազանց էր — 308: երևում էր, որ եթե դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի — 309-310: այսինքն Միրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել — 311: հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ — 312: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետևից — 314: և շատ տեղին էր արել — 320: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին — 322: Արնաքամվել, կարիճ էր դարձել, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ սևանում են — 323: Համեմատության վրա շատ ուժեղ վիրավորվեցին — 329: շատ լավ էլ կարող էր ձեռք խփել ու ցատկել — 333: Շատ ուժեղ կածկածում եմ — 336: Ինքը եթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել — 336: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն — 339: Վերան տղա, լավ է որ դաժան ես, բայց շատ ես դաժան — 364: քանի որ այս աշխարհում պառավը շատ բան գուցե արդեն չէր ճանաչում — 373: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտոլը դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի — 374: Մեծ պեպենոտը շատ ուժեղ ծլծլծացրեց — 374: նրանցից խլելու, գիծը Մամուռու խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովրտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար — 377: Մոր երեսին շատ խորը նայեց, ասաց — 341: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կոել-կոփել էր, ասաց — 341: իրեն տիրապետեց ու, Տիգրանը միջնեկին շատ էր սիրում, ասաց — 346: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր — 348: Էստեղ մինը մեզ շատ ուժեղ հարկավոր է — 356: հիմա է, որ դարավոր չոբանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու — 366: ու շատ լավ էլ թարգմանեց — 370: ու շատ էլ լավ երևաց՝ որ հեղափոխությունը նրանից է սկսվել — 370: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից խուզվելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է — 375: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովրտի ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ ուժեղ մեղադրել էր — 378: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան — 378: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ գարեջուր էր խմել ու շրջովի ընդունարանում նստած սպասում էր — 382: ու հերը երևակայիր շատ շոյվեց — 383: Վաթինյանի գործարանը շատ փող ունի — 384: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի Վաթինյանին — 384: շատ բազմիմաստ ասել էր — 385: ու շատ հուսադրիչ պատասխան էին ստացել — 389: և շատ ուժեղ հուսադրվել էին — 389: — Շա տ հասարակ, — ասաց, — դրկում եմ — 395: շատ կուրախանար — 396: բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են — 398: Շատ ուժեղ հիասթափվեցին,

մանավանդ մեծ պեպենտոր, հիասթափվեց ասաց – 399: կուտուրական մակարդակը *շատ* խիստ ընկած է՝ հի՛նգ – 399: *Շատ* հասարակ – 399: Այդքանը, բայց *շատ* էր չոր – 401: Էնիքը, էդ ինչքա՞ն է՝ որ ասում եք *շատ* է – 409: Բայց, ախպերիկ, ասել էին, քոնը բաց է *շատ* – 409: նա ջուկ ու սա ջուկ, *շատ* էլ թե երկուսն էլ գրկված են – 412: Ժողովրդի բերանում որիս տիրոջ անունը *շատ* կհոլովվի ու կօրհնվի – 413: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրսի–Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խովիզան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրսի–Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցդարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի *շատ* կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: *Շա՛տ* գրքեր ունեին – 406: Հովիտ, Օմակուտ, Ահնիձոր ու Լորուտ էս չորս գյուղում *ամենաշատը* – 409: *Շատերն* էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու առել – 305: *Շատերն* էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է էս ձորը – 308: Բայց *Շատերն* էլ կան՝ որ ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: Քանի որ պատերազմից *շատ առաջ* մինչև չորրորդ դասարանը մի նստարանի էին նստել – 282: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, *շատ ժամանակ* էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341:

ՇԱՏԱՆԱԼ — կամ արջերոց են եղել, կամ թաքուն ծնել *շատացել են* – 316:

ՇԱՏԻՑ-ՔՉԻՑ — ո՛չ Ռոստոմն ու Ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ *շատից-քչից* հայտնի մյուս նշանավորները – 305:

ՇԱՏ-ՇԱՏ — Բայց կներես, – ասաց, – չի՞ կարելի մի երկու շաբաթ, մի ամիս, *շատ-շատ*՝ ասենք թե մինչև ձմեռ հետաձգենք – 311:

ՇԱՐԱ ՏԱԼՅԱՆ — երգելու ու պատմելու *Շարա Տայանի* ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381:

ՇԱՐԺԵԼ — վեր կացավ փեշերը *շարժելով* գնաց – 311: գնացին պոչները *շարժելով* ոտքերին փաթաթվեցին – 333: բերանը *շարժեց* – 311: Բայց բերանը *շարժեց* ու մնաց – 311: Ձեռքի տապրակը *շարժեց* ասաց – 327: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պոռոչները անձայն *շարժեց* թե համաձայն է – 341: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխկալողին տեղից *շարժեց* – 406: սրա *խիղճն* ասացինք կաշառքով *շարժենք* – 382:

ՇԱՐԺՄՈՒՆԲ — նրա անմեղ տեղը գալիս Օհանի *շարժունքն* ու պատկերն է կանգնում – 284:

ՇԱՐԺՎԵԼ — հողեն միտտանի գլուխը, որ տեղիցը *չես շարժվում* ու մարդու շնչի վրա ծանրանում էս – 412: Ասորենք տեղից *շարժվում էին* – 341: տեղից *շարժվեց* – 362:

ՇԱՐԺՈՒԶԵՎ — Բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր *շարժունքն* ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398:

ՇԱՐԺՈՒՄ — ուրիշ *շարժում* չկար – 390:

ՇԱՐՄԱՂ (ածական) — ու ճրագի նման *շարմաղ* մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: Բարդուտ լանջերից *շարմաղ*, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: Շիտակ ու *շարմաղ* բարձրացել, պառավ խնձորենիներին ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: միայն *շարմաղ* խնձոր էր – 363: կողքին *շարմաղ* ու սիրուն կանգնած էին – 368:

ՇԱՐՄԱՂ (հատկանուն) — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասուներթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել *Շարմաղ* մորքորին – 289:

ՇԱՐՎԵԼ — Մեր կիսաջոջերը գրասենյակի դռանը միշտ *շարված* են – 291: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի պատշգամբում իրար կողքի *շարված* էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկոմն ենք – 322: և ցույց տվեց՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի *շարված* նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: որպես ղեկավար դուք եք այդպես *շարված* – 375: մեր Օմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրսի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի *շարված* կանգնած էր – 377: երկու պան արանքում նրանք ուսուսի խիտ *շարվում էին* – 377: կարերի մեջ իրենց հայրերի ու պապերի ժամանակներից խոզի ոջիլ էր *շարվել* – 363: գրասենյակի դուռ իրենք գործկոմի պես *շարվեն* – 370:

ՇԱՐՈՒԿ — *շարունկներով* կարմիր տաքեղ էին չորացնում – 328:

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ — ուսումը *շարունակելու* հակում ու ստիպո՞ղ չենք ունեցել – 321: ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ *շարունակող* աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: Մեծ պեպենտոր իր բարձր միտքը *շարունակեց* – 393: պարզախաղը եղբոր հետ ուրիշ բարձունքներից *կշարունակի* – 383:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎԵԼ — Բայց ժողովն այդպես էլ *չէր շարունակվել* – 305:

ՇԱՐՔ — Լայնակի շարքն ու վերելքի *շարքը* բազմապատկեց – 372: այսինքն թե դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի *շարքն* ես դասում – 329: Լայնակի *շարքն* ու վերելքի *շարքը* բազմապատկեց – 372: ղեկավար *շարքում* լուռ կանգնած էր – 322: քեռի ու քվեր-տղա մի *շարքում* կանգնել էին – 395: *շարքի մեջ* իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404:

ՇԱՐՔՍՅՈՒՆ — երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր *շարքային* կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: *շարքային* չորան եմ տանում – 382:

ՇԱՔԱՐ (հասարակ անուն) — մեզ համար մի երկու կիլո *շաքար* ու մի տուփ թեյ էր բերել – 291: Հետն ավտոյով *շաքար*, հաց ու չայ էին դրել – 298: գրպաններում դա կաշառք *շաքար* ու սանձ է պահում – 316: Այսինքն ինչպես որ գոգնոցի գրպանում մի կտոր *շաքար* կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս *շաքար*, զուտ *շաքար*՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս *շաքար*, զուտ *շաքար*՝ յոթ

կիւղգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ,– ասաց – 398: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ գուտ *շաքարի* ու օճառի էր գնում – 340: *շաքարից* իր բռնով մի լավ բուռ տվեց շիկաբաշին – 291:

ՇԱՔԱՐ (հատկանուն) — *Շաքարի* որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: Ինչպես որ Վաթընանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ *Շաքարի* ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: *Շաքարի* ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է – 414: Բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու *Շաքարին* Վաթընանց բջջի բերանն է տվել – 413-414:

(ՎԱԹԸՆԱՆՑ) ՇԱՔԱՐ — մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին *Վաթընանց Շաքարը* կնոջը զավթելու համար Վաթընանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ մինչև *Վաթընանց Շաքարի* աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415:

ՇԱՔԱՐԵՂԵՆ — մրգի պահածոյից ու առհասարակ *շաքարեղենից* զզվեց ու բղավեց – 382:

ՇԵԿ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, *շեկ* մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն *շեկ* գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: *Շեկ* ունքը կեռեց – 296: հույսը *շեկ* ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում – 314: *շեկ* ունքը ձգեց – 365: *շեկ* աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: Քո հարազատ ախպոր տղե՛րբը՝ մեծ պեպենը, միջոնեկ թաթարը, փոքր *շեկը*՝ խեղճը – 296:

ՇԵԿԼՈ — էսօր էս ճիպոտը *Շեկլը* հովատակի կողքերը չի՞ դաղել – 393:

ՇԵՂ — ու ճիշտ մեր Զանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը *շեղ* են եղել – 407:

ՇԵՂԱԿԻ — Քնաթաթախ կոտած կարմիրը *շեղակի* ընդառաջ թռավ ձմերուկին – 270:

ՇԵՂԲ — Դաշույն չէր, բայց այն *շեղբի վրա* դաշույնի ակոս ուներ – 271:

ՇԵՄՔ — Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ ու պահեստի *շեմքին* նվաղեց – 345: ձեր ոտը պահեստիս *շեմքին* չտեսնեմ – 350: Խոզը գյուղխորհրդի *շեմքին* գցած էր – 362: Աղուն քույրիկը փռան *շեմքից* էտ նայեց – 328: Աղուն քույրիկը փռան *շեմքից* ասաց – 329: ծաղիկը ծաղկում *շեմքից* ու լուսամուտներից տուն էր մտնում – 351:

ՇԵՄՔԱՍԱԿ — մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից *շեմքատակերին* ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323:

ՇԵՆ — Հացի, տաք փռան և առհասարակ *շեն*, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: Փոքր պեպենտուն իրենց դռնից, Աղուն քույրիկն իրենց՝ իրենց *շեն* դռներից գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: ու որ վաղվա օրը այս *շեն* թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: Էն *շեն* գյուղն էս ինչ դարձրիք – 389:

ՇԵՆՔ — ամեն տղային առանձին սենյակի հաշվով մի երկար *շենք* էր արձակել – 377: մեր Ծմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության *շենքի*, հիմա արդեն Հովրտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: պետությունը պատրաստի *շենքի* տերն է, ինքը՝ գումարի – 412:

ՇԵՆՏ — տասն ու համարի քառասուն *շերտով* մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383:

ՇԵՔ — Սիմոնի շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները *շեքը* քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326: ընկերոջ շավարի *շեքը* քեռուղ հովատակի մասին մի տեսնելիք ինչ է պատմում – 393: Թեվըկի շավարի *շեքը* չնայեց – 394:

ՇԵՔ ԱՆԵԼ — խոզի վրայով *շեք-արիք* ներս մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362:

(ՎԻԼՅԱՄ) ՇԵՔՍՊԻԻՐ — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք *Վիլյամ Շեքսպիրի* «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՇԵՔ ՏԱԼ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտոն, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները *շեք-տված* գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *շեք-տված* կանգնել նայում է – 334:

ՇԵՖՈՒԹՅՈՒՆ — մեր ընտանիքների *շեֆությունը* բարձիթողի է արված, ասա, է, ասա – 399:

ՇԻԿԱՐԱՇ — գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի *շիկաբաշ* հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յաբուն – 276: արևոտ բաց լանջերով *շիկաբաշը* թռչում էր – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի *շիկաբաշը* գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես – 317: Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում *շիկաբաշն* ու յաբուն նրա էտիկ կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզիանի բացաշկարա օրդու – 278: *Շիկաբաշի* առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ *շիկաբաշին*, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: շաքարից իր բռնով մի լավ բուռ տվեց *շիկաբաշին* – 291: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես *շիկաբաշին* – 316: *Շիկաբաշին* ձիերից ջոկեց – 317: *Շիկաբաշից* իջավ – 291:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Էդ ոնց է էստեղ գնահատել ու դպրոցի *շինարարություն* են վստահել – 329: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի *շինարարության* մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412:

ՇԻՆԱՓԱՅՏ — թե էս գոմերը պիտի քանդենք, *շինափայտը* տանենք Հովրտի ձմեռանոց գոմերը մեծացնենք – 306:

ՇԻՆԵԼ — քեզ համար էստեղ բարդուտ ծմակ *էս շինել* – 332: ոնց ուզում է *շինի* – 412:

ՇԻՆՈՂ (փոխանունություն) — կալվոր կանայք *շինողի* ձեռն օրհնում էին – 349:

ՇԻՇ — Գրպանում օդու մի կիսատ շիշ կար – 268: Մեզ համար մի շիշ օդի էր բերել – 291: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արադով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: Պետական կնքած կանաչ շիշ էր – 311: տնական մի շիշ արադ էր խցանել ու եկել – 319: պետական մի շիշ արադ դրեց – 319: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արադը գրպանում գնաց դպրոցի վարըչի տուն – 337: օրը մի շիշ չոր արադով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: շիշդ դեմ արա – 274: 2ռ. 75կ. օդու կիսատած կանաչ շիշը – 269: Կիսատ շիշը թևի տակ ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (Մյուսին) – 281: շիշը մինչև տակը Ջանդադը Մյուսի կենացի վրա մենակ դատարկեց – 309: տարավ կիսատ շիշը պահեց ու եկավ – 309: դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փստում էր – 381: շիշը երեսունմեկ կոպեկ է – 386: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ մինչև Վաթինյանց Շաքարի աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415: շիշը ցամաքեցրել էր – 415: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան արանքում մեկնված քնած է – 415: Ձեռքերն ինչպես միշտ ետևին՝ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը շիշը կոշիկի ծայրով հրել ասել էր – 415: Սոփին՝ նորահարսի դասատունն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդադի բերանը – 273: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: չի ուզում մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: որպեսզի երեք շշի հետ կլոր տասը կոպեկ վերադարձնե – 386:

ՇԻՏԱԿ — Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Շիտակ էմ խոսում – 324: էդ փորձո՞ւմ ես թե շիտակ ես ասում – 327: Էնիքը, շիտակ եմ խոսում, այե՛ – 331: Մենք շիտակ ու կովարար պատանությունն չունեցանք – 332: Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել տնկել հորենական այգում – 332: Շիտակ ու շարմաղ բարձրացել, պառավ խնձորենիներին ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: Շիտակ եմ խոսում – 332: շիտակ՝ բան եմ խնդրում – 368: Սպիտակ, շիտակ բարդու վրա կարծես ուրախացավ – 372:

(ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ) ՇԻՐՎԱՆՁԱԴԵ — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՇԻՓՇԻՏԱԿ — Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շնջաց – 348:

ՇԻՓ-ՇԻՏԱԿ — Բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի բոպե երանության տրվեց – 336:

ՇԻՖԵՐ — Ժամանակը հիմա սպիտակ շիֆերինն է – 372:

ՇՆԱԼԻՐ — Ասավ՝ ձեզ էդքան շնալիր չի հասնում – 306: ձեր չորս կտրկան ոչխարին հասնում է ութ բաժին շնալիր – 306:

ՇՆՈՐՀ — չորանի ծանր դեպքը Գրիգորյանի հետ քայլելու շնորհից նրան գրկել էր – 301:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ — շնորհակալ ենք – 293: Մեր կողմից՝ մենք շնորհակալ ենք – 329: շնորհակալ ենք – 330: շնորհակալ են պատրաստակամության համար էլ, անցյալ դրացիության համար էլ – 371:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԼԻՆԵԼ — թե գտար՝ ասացի, աստծու չափ շնորհակալ կլինեմ – 277: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ — Այսինքն դեռ ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ քնենք ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276:

ՇՆՈՐՀԻՎ — ու Ծմակուտն էլ մեր ու քո շնորհիվ դեռ կա – 385: անհետացումն, ասել է, Վաթինյանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կընկնի դաշադության վրա – 413:

ՇՆՈՐՀՔ — երգելու ու պատմելու Շարա Տալանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: Թող դարսի ու գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335:

ՇՆՈՐՀՔԻ ԿՏՐԻ — Ա-ե եե, շնորհքդ կտրի, քու շնորհքդ – 399: Ա-ե եե, շնորհքդ կտրի, քու շնորհքդ – 399:

ՇՆՈՐՀՔԻ ԼԻՆԵԼ — Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդադն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310:

ՇՆՉԵԼ — ծանր քիթն այսինքն լավ չէր շնչում – 381:

ՇՇԿԼՎԵԼ — հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկլված դեռ գալիս էին – 322:

ՇՇՄԵԼ — օտար մեքենայի խցում մի բոպե շշմելը եթե քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312:

ՇՇՆՁԱԼ — Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շնջաց – 348: էդ ի՞նչ էք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկայի երկուսն էլ անդընդվում կորչում է. թե՛, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349:

ՇՈԳ — ու էդ տժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285:

ՇՈԳԵԼ — շոգեց կարմրեց, ատեց մոխրագունեց ու խնայողամարկղին ասաց – 403:

ՇՈԿՈԼԱԴ — նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: փողերդ որ գտա՝ մի կիլո շոկոլադի կոնֆետ պտես առնիլ – 410-411: շոկոլադի մի կիլո կոնֆետն առել էր – 413:

ՇՈՂԱԼ — մանավանդ գորշ ամպոտ օրերին ուժեղ շողում է – 414: կարմրել շողում էին – 315: գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316:

ՇՈՂԱԿԱԹ — բայց *Շողակաթն* ահա բամբասել էր — 363: *Շողակաթի* ամուսինը իր ու Տիգրանի ռիստիմ հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել — 367:

ՇՈՂՈՔՈՐԹԵԼ — Միջոնեկ թաթարին *շողորորթելու*, հետը բարեկամանալու պատրաստի առիթ էր — 401: շները կողքին նստոտել, վերն էին նայում ու վախից *շողորորթում էին* — 392: փոքր Ռոստոմը վերնից *շողորորթեց* խոխոաց — 401:

ՇՈՅՎԵԼ — ու հերը երևակայի շատ *շոյվեց* — 383:

ՇՈՐ — ասացին պառկիր վրադ *շոր* գցենք — 268: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն *շոր* էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան — 281: Ջանդաղը որ հանկարծ քնի՝ չթողնեք մրսի, վրան *շոր* կգցեք — 315: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Միմոնը սարվորի *շոր* էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել — 321: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի *շորեր* Ռոստոմի սիրած աղջկա — 358: տոպրակը քեզանից հեռու բռնիր՝ որ *շորդ* աղաջրոտ չանի — 313: այսինքն «դու *շորդ* հանիր, էստեղ եմ» — 356: Սոփիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա *շորերդ* փոխիր ու էս մսին արի տիրություն արա — 274: է ս, էլի ես — հանվիր, *շորերդ* հանիր — 362: Կարմիր *շորը* հագին՝ Աճարկուտ մեծ ծմակից դուրս եկան — 281: երեխայի գլխից պոկել, իր հարսնության կարմիր *շորը* կտրել կապել էր երեխայի մագին — 292: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն *շորը* ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք — 363: ինքն էլ *շորերը* հագին թախտի մի անկյունում ծվարել է — 300: հետո որ պետությունը նրան աքաղել էր՝ առանց բուրբուխի կասկածի նա *շորերը* կապել ու նրա էտևից ճամփա էր ընկել Սիբիր — 357: քանի որ տեսել էին, որ նրա առած *շորերը* հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է — 413: *շորերն* առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվրեկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը — 363: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին *շորի* վերջն է էս ձորը — 308: գյուղացի չէ ս, *շորիդ* ամեն ծալում հազար ռուբլի փող կա — 269: բայց *շորի մասին* որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում — 308:

ՇՈՐՈՐԱԼ — ինքն էլ թաքուն ժպտում ու քայլելիս *շորորում էր* — 289:

ՇՊՐՏԵԼ — վերմակը *շպրտում* ու վառվելով նստում *էինք* — 351: օրը մի ձագ էր *շպրտում* — 351: օրը մի ձագ էր *շպրտում* — 351: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը *շպրտեց* Շուշանի ոտքերի տակ — 349: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ *շպրտեցին* նորապսակների էտևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից — 292:

ՇՈՒՅԼ — *շոալ* թագավորի նման Ջանդաղոս ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է — 272:

ՇՈՒՅԼԵԼ — Մեր համեստ կարծիքով ղեկավարի ղեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը *շոալի* — 405:

ՇՎԱՔ — Իրենք իրենց *շվաքից* գգուշանում էին — 400:

ՇՎԹԱՅԼԵԼ — էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, *շվթաքիներ* ու հարալ տվինք — 306:

ՇՎԻ — ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափուծիծաղը բաց երեսին ու *շվին* գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր — 344:

ՇՎՇՎԱՅԼԵԼ — երեսը շուռ-տված *շվշվացնում էր* — 295: երեխա ժամանակ լավ *շվշվացնում* ու երգում էր — 338: մտքում գուցե *շվշվացնում*, գուցե քոչում էր քաղաք — 338: մտքում գուցե *շվշվացնում էր* — 339: հիմա երեսը շուռ տվեց ու իբր թե *շվշվացրեց* — 294: Ուզում է ք, — ասաց, — առաջվա պես *շվշվացնեմ*՝ հին թատրոնը դեմներդ բացվի — 343:

ՇՎՇՎՈՅ — *շվշվոցը* հիմա փորն էր գցել — 338:

ՇՎՎԱՅԼԵԼ — *Շվվացրել* ասել *էին* — 409: թառանցելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար *շվվացրեց*՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ակնջները փակեց — 316: *Շվվացրեց*, այսինքն թե ձորերում ո՞վ կա — 316:

ՇՏԱՊ — բայց մի *շտապ* ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վտաղ լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում — 378: ձորի կաթնագործարանից էլ *շտապ* պանիր էին տանում — 388: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, *շտապ* հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն — 404:

ՇՏԱՊՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ — իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ *շտապօգնության* բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս — 391:

ՇՏԿԵԼ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը կամաց *շտկում է* — 288: քունքի մազը Շուշանն աղջկավարի *շտկեց*՝ այսինքն ակնջի էտևն անցրեց — 367:

ՇՏԿՎԵԼ — *շտկվեց* ու, հա՛ առ նանը չմեռնի, շրխկալով հարձակվեց — 400:

ՇՐԹՈՒՆՔ — բարակ, սպիտակ *շրթունքների* կոշտությունը դե սարի կոշտ եղանակից է — 276:

ՇՐԽԱԼ — և հազար տարվա հանքերն ու հին գործարանը *շրխկալով* բանեցնում է — 383: շտկվեց ու, հա՛ առ նանը չմեռնի, *շրխկալով* հարձակվեց — 400:

ՇՐԽԱՆ — ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատային կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի *շրխկան* ուշունց ստացավ — 354:

ՇՐԽԱՅԼԵԼ — Բազրիքի վրա ձեռը *շրխկացրեց* ասաց — 397: բերանում ասում է պատասխանի իրավունք էլ չլինե՛ր՝ *պիտի շրխկացնեք* — 400:

ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ — գյուղը *շրջագայության* է ելել — 375:

ՇՐՋԱՆ — անցյալ մարդահամարից հետո Ծմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիձորը՝ քսան, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր *շրջանը* լրիվ՝ հազար երկու հարյուր — 386:

ՇՐՋԱՆԱԿ — անմեռ ոսկի վկայականը *շրջանակի մեջ* ապակու տակ հրեն պատից կախած է — 284: Մեր քույրերը մեծացրել, *շրջանակի մեջ* կարպետի վրա կախել էին — 332: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար *շրջանակի* ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան — 359:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ — և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, *շրջանային* ստուգատեսին գրնագնել – 401: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմիխստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, *շրջանային* թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՇՐՋԱՊԱՏՎԵԼ — ու, ենթականերով *շրջապատված*, տանիքի կերամիտը հաշվեց – 372:

ՇՐՋԳՈՐԾԿՈՍ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմիխստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, *շրջգործկոմի* նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՇՐՋԿՈՍ — հինգն էլ գործկոմ ու *շրջկոմ* են – 297: ու Ծմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ *շրջկոմ* Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բռնակի ակննջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Ղազարյա Սալահիլի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր *շրջկոմ* Գրիգարյանին ղրտեղից է ճանաչելու – 301: գործներս հասնում է *շրջկոմ* – 382: *շրջկոմ* ու գործկոմը պաշտոնով նրանից վեր էին – 299: մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը ինչ իրավունք ունի *շրջկոմի* քարտուղար ճանաչի – 301: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գոդի Արտաշն ու *շրջկոմի* հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու *շրջկոմի* ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմիխստրը, կուսակցության *շրջկոմի* քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՇՈՒԼԱԼՎԵԼ — ու ինքը կատվի ձագի նման *շուլալվի* – 347:

ՇՈՒԼԱՎԵՐ — մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու *շուլալվերից* չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301:

ՇՈՒԿԱ — *շուկա* չէր հասել – 411:

ՇՈՒՆ — Ջանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի *շուն* լինել ու ասեր գնա ու նստեր նայե՛ր – 273: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր *շուն* ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տորոլած ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան *շուն* կար – 306: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան *շուն* չի հասնում – 306: Վերջը, *շուն*-պահելն էլ պիտի իրավունքով լինել – 306: Գելը դռնից *շուն* էր տանում – 346: երկու կտրկանի մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ երկու *շուն*, մի յափնջի ու թուրք սարվորի նվիրած մի մահակ – 391: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր *շնե՛ր* կթռչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: – Երկու ժամ է,– ասաց,– *շունը* առաջս կտրել է – 325: Բայց խեղճ *շունը* միաժամանակ ինչպե՞ս լինել այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: կարմիր գելխեղդն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին Ջանդառի *շունը*, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: և *շունը* մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: Իսկ եթե *շունը* հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե *շունը* հովվի ետևից գա սարը և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու *շունը* մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Միբունի *շունը* մի բերան հաչեց – 312: *շունը* շների առաջը կտրել է – 325: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց *շունը* և այլն – 325: մեր *շունը* մարդի վրա չի հաչում – 325: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն *շունը* սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: քարուփետ կանեին ու ֆերմայի երեսուն *շունը* քսի կտային – 359: այսինքն ամեն *շունը* մի կողքին մեկնվել, նայում ու պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: Մյուս *շները*՝ ոչինչ, կանգնել նայում էին – 270: չեն թողնում *շները* լիզեն – 272: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից *շները* չհեռացան – 273: ասացին *շները* այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: Մեր ախպեր Օհանի *շները*, մեր ու Թեվրկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան *շուն* կար – 306: կապեր, բայց *շները* գտել, կրծել ու խեղդել են – 311: երեխան քիչ էր՝ հիմա էլ *շները* – 314: *շները* ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: ետևից ձգված՝ *շները* հագիվ չէին կտրվում – 316: *Շները* ոչխարի մոտ օտար գյուղամիջում չմնացին – 323: *Շները* բակ չմտան – 326: իսկ *շները* դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը պազել, Թեվանի գնալուն էին սպասում – 326: Տան շուրջը մի անգամ պտտվեց՝ Թեվիկն ու *շները* ետևից – 371: *շները* կողքին նստոտել, վերև էին նայում ու վախից շողոքորթում էին – 392: Ինքը ներքևը լուռ կանգնած էր, թե *շները*՝ թե ինքը – 397: եթե *շները* գիտեին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ ուրեմն ինքն էլ

գիտեր – 399: *շները* կողքերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402: *շները* կողքերից ցինգիր էին տալիս – 404: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու *շները* ետևը – գցած Հովըտից իջել – 413: *շները* ետևը-գցած իջել աղբյուրի մոտ կանգ էր առել – 415: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ *շներն* էլ ետևից – 314: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ *շներն* առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: Թեվըկին ետևը-գցած, *շներն* էլ Թեվըկի ետևից, տարավ – 371: և Թեվիկը ետևից պարտավորված գնաց ու *շներն* էլ Թեվըկի հետ – 402: Դու *շան* արյուն ես – 294: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու *շան* արանքում մեկնված քնած է – 415: *Շների* առաջը կանեն – 317: շունը *շների* առաջը կտրել է – 325: Չափարդ է՝ *լ* է *շների* առաջը կտրել, թե՛ իմ առաջն է կտրել – 325: Էրաթաթերի կրճիկները կտրեց գցեց *շներին* – 272: *Շներին* կշտացրեց ասաց – 272: Եթե ճիշտ խոսենք, *շներին* հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Ուշքն ու քամակը *շներին* էր – 317: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու քիչ էր մնում *շներին* ձեռքից խլի – 325: ճիպոտը բարձրացրեց ու *շներին* թաքուն քսի տվեց – 325: *Շներից* հասկացան՝ որ Սիրուն Թեվիկին է – 390: ջոկատի վրա էդ քանի՞ *շնուկ* եք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն – 306: այսինքն թե դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, որ *շներով* խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց *շներով* բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: լակոտ *շան նման*, քածի նման ծմրում ու նվում էր – 270: Սոփին որձի արյունը *շների համար* բռնում էր – 272: հյուրերի առաջ *շների երեսից* էլ են ամաչում – 272: դրեց *շների առաջ* – 272: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-գցելու բան չունի, բայց *շների համար* պիտի հնարես – 272: – Չգիտեմ, – ասաց, – էն արա՛ որ *շներից վրա* ռեխս ավել-պակաս չբացեմ – 273: Գրասենյակի դռանը տվեցիք անտեր *շան նման* փռեցիք – 294: Նայեց տեսավ, խեղճ յարուն ու ծանր մաղյանը թողած, *շների հետ* կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: *շների հետ* տարավ քարին դեմ արավ – 317: – Անոշ, – խնդրեց, – *շների վրա* է հաչել – 325: Սիմոնի *շան առաջ* առանց տիրոջ՝ պոչները շեքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած *շան նման* ծառս էր եղել – 359: բայց սիրտը *շան նման* Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413:

ՇՈՒՆԸ ՇԱՆ ՈՏԸ ՉԻ ԿԾԻ — *շունը շան ոտը չի կծի* – 325:

ՇՈՒՆՉ — կարող էիր ասել այս տանն ուրեմն մարդկային *շունչ* է եղել – 374: ինչպես որ Ակոփի *շունչը* մեր ներսում բոցի պես մի բոպե խփվեր ու մարեր – 347: *շունչը* թեթև ու այտերը կարմիր՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376: հողեմ միտտանի գլուխդ, որ տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու *շնչի վրա* ծանրանում ես – 412:

ՇՈՒՆՉԸ ԿՏԻՆԷԼ — *շունչն* ահա *կտրում ենք* – 307: ճամփի գառիվերում *շունչը կտրել* ասել էր – 411:

ՇՈՒՆՈՒՈՉԻՍԸ — բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, *շունուռչխարով*, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302:

ՇՈՒՇԱԲԱՆԴ — *շուշաբանդը* մի կոտրած ապակի չուներ ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326:

ՇՈՒՇԱՆ — և *Շուշան* քույրը նույնպես բացատրեց – 346: Կ'արտաքսենք, *Շուշան* – 350: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն *Շուշան* են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: մարդ ամոթ կունենա, *Շուշան* – 361: քո քույր Շուշանը կթից ազատ է՝ *Շուշան* քույրդ տա՛սը – 397: կանգներ ասեր *Շուշանը* եթե սարում՝ Թեվիկը գյուղում է լինելու – 288: Թևավորվե՛ց *Շուշանը*, թե առավ – 288: սև *Շուշանը*, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով վ է տղա դարձրել լացելով – երգելով վ, երգելով վ – 342: երեխայի թևը *Շուշանը* բռնեց – 344: Իրավունք խոսքը *Շուշանը* կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: *Շուշանը* կենտրոնի զինկոմիսարիատից, միլիցիայից ու գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է ուզում – 347: գյուղխորհրդին ու մանավանդ օրիորդ Վրացյանին *Շուշանը* նյութ էր հուշում – 349: ասաց *Շուշանը*, միայն Շուշանը – 350: ասաց Շուշանը, միայն *Շուշանը* – 350: *Շուշանը* գրկել, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: *Շուշանը* տեսավ քարաղը նրանց որձաձիու առաջն է – 351: *Շուշանը* ծիծաղեց ասաց – 352: *Շուշանը* կանգնեց – 352: Օսեփանց Համբոյի տան մոտից *Շուշանը* ցավով ու ծիծաղով կանչեց – 352: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ձակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, *Շուշանը* Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշունց ստացավ – 354: այսինքն թե *Շուշանը* չարք է, գոմից պիտի չքվի – 354: *Շուշանը* մի բոպե որոշեց Թեվըկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: չուզեցավ հասկանալ՝ որ *Շուշանը* իր տան վրա նրա հովանին է խնդրում – 355: *Շուշանը* հիմա խաղաղ էր – 356: որովհետև *Շուշանը* խաղաղ էր և կանանց բանակը առաջնորդ չուներ – 356: ձողի պես ուղիղ՝ *Շուշանը* նրա առջևով անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357: *Շուշանը* – 357: և *Շուշանը* չգիտեր ծիծաղի թե անիծի – 357: Հովըտից զանգեցին թե *Շուշանը*, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: այլ հիշեց ու հավատաց՝ որ *Շուշանը* Տիգրանից ու ոչ մի բանից չպիտի վախենա – 358: իր բախտի ետևից *Շուշանը* պահեստի առիթով գնում է սարը – 358: որպես թե Տիգրանի աղջիկ *Շուշանը* չենք – 359: և *Շուշանը*, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած *շան նման* ծառս էր եղել – 359: *Շուշանը* ծիծաղեց ասաց – 360: ձորն անցավ *Շուշանը* – 360: Նրանց տակ պահեստում *Շուշանը* մնաց-մնաց, ասաց – 360: *Շուշանը* – 361: քոռանա ձեր *Շուշանը* – 362: այսինքն իրենց թաքուն կեղտերը *Շուշանը* մաքրի – 363: *Շուշանը* թախտին ծալապատիկ – 365: երկու տարի նրան և *Շուշանը* չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կրթություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվա՛ր էր ընդունել – 365: *Շուշանը* ձեռքի գործը թողեց – 366: բայց *Շուշանը* կորցրել էր – 366: բայց *Շուշանը* մոռացավ՝ որ ինքը լռեցված է – 367: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք *Շուշանը*, Աղունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: քո քույր *Շուշանը* կթից ազատ է՝ *Շուշան* քույրդ տա՛սը – 397: ինքը *Շուշանն* էլ անվախ ավազակի աղջիկ էր – 286: *Շուշանն* եմ – 346: *Շուշանն* ինչպես կզա – 348: բայց *Շուշանն* ուզեց ու չկարողացավ իրողությունը տեսնել – 348: *Շուշանն* ասաց – 350: *Շուշանն* ասաց – 355: *Շուշանն* ասաց վերցրու, բայց երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: *Շուշանն* ասաց – 357: կարտոլս հանած

հորած ու ես էլ Տիգրանի աղջիկ *Շուշանն* եմ – 357: Պահեստում նրանց տակ *Շուշանն* աչքը պաղած կանգնել մնացել էր – 360: Էդ երեխեն ուզում է *Շուշանն* իրեն լողացնի – 360: և *Շուշանն* ասաց – 361: *Շուշանն* ասաց – 361: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անկեզու ու երեխայով, Հովնտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային *Շուշանն* ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: *Շուշանն* ասաց – 366: քունքի մազը *Շուշանն* աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն ականջի ետևն անցրեց – 367: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նը, ոչ վաղամեծիկ խեղճ Վարդո՛ւն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՛, ոչ էլ *Շուշանն* ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ *Շուշանի* բերանը չընկնի – 288: *Շուշանի* սերն ու կոփվը ով կհասկանա – 341: բայց Շուշանից հետո զանգող հանգստացնող էր եղել թե դա *Շուշանի* հերթական թատրոնն է – 346: այսինքն որ ամբողջ գյուղը *Շուշանի* թշնամին ու բանսարկուն է – 347: յուրաքանչյուր բառը *Շուշանի* կոածն էր – 348: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց *Շուշանի* ոտքերի տակ – 349: *Շուշանի* բուկը լցվեց, ասաց – 350: Էսքան ժողովուրդն, է՛, *Շուշանի* հացի ապրածն է – 350: դա *Շուշանի* բուկեական գյուտն էր – 350: գնացել խորհրդակցել որոշել էին պահեստը *Շուշանի* ձեռքից առնել, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե *Շուշանի* տիգրանանմանակ խնեղը պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: բայց *Շուշանի* աղը նպատակի վրա պինդ նստեց – 352: Պահեստի դռանը *Շուշանի* ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: հոր հայիոյանքից *Շուշանի* ներսը հատկապես լուսավորվում ու խաղում էր – 354: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ ասածու ներկայությունը *Շուշանի* ցեխ ու մուր զոմում – 355: ձեռքերը *Շուշանի* բռնած ջրով չլվաց – 355: բայց *Շուշանի* խոսքում հիմա չարություն չկար – 356: ու *Շուշանի* ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ *Շուշանին* չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվրդի փեշը բռնած Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու *Շուշանի* – 357: Այդ ամառ *Շուշանի* անբախտ մայրը աքաղաղներից ու Երևանից եկավ – 357: մի առանձին կապոց *Շուշանի* երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց *Շուշանի* համար ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: իր հին պատմությունը տեսավ *Շուշանի* պատմության մեջ ու պաշտպանեց – 358: համարի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր *Շուշանի* ու Թեվրդի արանքում – 358-359: քույրերն Ակովի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ *Շուշանի* տան – 359: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի *Շուշանի* ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: *Շուշանի* բերանը կպավ – 367: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ *Շուշանի* խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: Պատշգամբն ինչ է, Աղունի ու *Շուշանի* դռների մաքրությունը չունե՛ր – 375: անտառապահի ու *Շուշանի* մորը Տիգրանը վրնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեզ էր կնքել – 380: Բայց գյուղի դեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով *Շուշանին* պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Վարչությունը *Շուշանին* ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր *Շուշանին* ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: մեջտեղը *Շուշանին* ու Թեվրդին էին կանգնեցրել – 362: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ *Շուշանին* չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան հորից, երեխան *Շուշանից* էր սովորել – 344: բայց *Շուշանից* հետո զանգող հանգստացնող էր եղել թե դա Շուշանի հերթական թատրոնն է – 346: Որբնայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ահա *Շուշանի բերանով* ասվում է – 355: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց *Շուշանի համար* ու մի հատուկ կապոց էլ՝ Տիգրանի – 358: Բայց *Շուշանի համար* միշտ էլ այսօրն ու այսօրն էին եղել – 365:

ՇՈՒՇԱՆ ՔԻՔԻՐ — երեխադ մեռնում է, *Շուշան քիքիր*, Օսեփանք երեխայիդ խեղդեցին – 345:

ՇՈՒՌ ԳԱԼ — ու, որ այգու մյուս դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից *շուռ եկավ* ասելու – 330: հենց եղպես ռուսերեն խոսելով էլ *շուռ եկավ* ասավ – 384: *շուռ եկավ* էտ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: Միայն կապած բեռնան պես ասում ես հիմա *շուռ կգա* – 279: առանց նայելու և *առանց շուռ գալու* կարգադրեց – 334:

ՇՈՒՌ ՏԱԼ — երեսը *շուռ-տված* շվժվացնում էր – 295: քրիստոսի իրենց երեսը զգվանքով մեզանից *շուռ-տված* կային – 346: չնայած ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները *շուռ է տալիս*, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը *շուռ տալիս* – 404: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճուպանները զցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով *շուռ տվել* – 384: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը *շուռ տվեց* – 278: երեսը *շուռ տվեց* – 282: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը *շուռ տվեց* ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: հիմա երեսը *շուռ տվեց* ու իբր թե շվժվացրեց – 294: Նորահարսը երեսը հացից *շուռ տվեց* ու խմեց – 309: բայց նա խոսքն այնպես *շուռ տվեց* – 366: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն *շուռ տվեց* Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքքանց ամայի բլրալանջը – 394: ասել էին *շուռ տանք*՝ մեղուն փախչի – 345:

ՇՈՒՌՈՒՄՈՒՄՈՒՌ ԳԱԼ — երեխեքը *շուռումուռ էին գալիս* ու վերմակը ոտքով դեն գցում – 347:

ՇՈՒՏ — Լուրը գյուղին *շուռ* էին տվել, բայց սարը-հանող չէր եղել – 320: պետությունը չէր ուզում *շուռ* մեռնի – 344: քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը ու *շուռ* գնալն է – 378:

ՇՈՒՏ-ՇՈՒՏ — աչքերը *շուռ-շուռ* լցվում էին – 344: Բա էդ խի՞ ես *շուռ-շուռ* սարից փախչում, Թեվիկ ջան – 373:

ՇՈՒՏՈՎ — շուտով կմարի ու այդպես մարած էլ կմնա – 381:

ՇՈՒՐՋԵՐԿՐՅԱ — բայց քաշեց ոտի տակ որձ մորթեց *շուրջերկրյա* ճամփորդությունից հետո – 267-268: *Շուրջերկրյա*՝ այսինքն որ երեք օր առաջ այստեղից կորչում ենք – 268:

ՇՈՒՐՋԸ — Տան *շուրջը* մի անգամ պտտվեց՝ Թեվիկն ու շները ետևից – 371: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու *շուրջը* մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: *շուրջը*, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: Ժողովուրդն իր դեկավարության *շուրջը* կհավաքեր ու չէր ցրվի – 387:

ՇՈՒՔԸ ԳԼԽԻՆ ԶԻ — և Օհանի պահապան *շուքն* այլևս նրանց *գլխին չի* – 373:

ՇՓԵԼ — ուժեղ ծոծրակը դանդաղ *շփելով* ու պոռռը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404:

ՇՓԹՎԵԼ — թարսված, *շփոթված* գալիս է – 279: ամանը ձեռքին այդպես *շփոթված* թողեց ու գնաց իր դռանը լվացվելու – 355: *շփոթված* լռեց ու կարծեց իր նպատակի գյուղը չի եկել – 356: ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո *շփոթված* փնտրում էր – 366: Ժողովուրդը *շփոթվում* ու մի պատասխան չի գտնում – 304:

ՇՔԱՆՇԱՆ — բայց իրենց սրտի ծակն ու գետը վռագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծանկուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր *շքանշանը* կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: ու *շքանշանը* դարակը դրեց – 383: կարծում էր *շքանշանը* կտան ու առաջ կքաշեն – 383: *շքանշանն* էլ սուտ էր, բայց թող ձեր խոսքը լինի – 294: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն *շքանշանի* ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: *շքանշանի* ոսկի են զնգացնում – 383:

Ո

ՈԳԵՎՈՐՎԵԼ — պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա *ոգևորվում*, միսը դե իրենցից է՝ միս *էին* անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386:

ՈԳԻ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու *ոգու* այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: նոր ժամանակների *ոգուն* համապատասխան ինքնություն է մտածում ու հասկանում – 400:

«(ԶԱՐ) ՈԳԻՆ» — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «*Չար ոգին*» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՈԼՈՐԵԼ — Գրեմաստի ճիպտը ձեռքերի մեջ *ոլորելով* անտառից դուրս եկավ ձիերի մոտ – 317: ինքն էլ ծայրը ափերի մեջ *ոլորեց* – 317: Կարմիր, ուժեղ պարանոցը *ոլորեց* – 336: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները *ոլորեցին*՝ չհանգստացավ – 346:

ՈԼՈՐՎԵԼ — ատամները քնի մեջ կրճատացնում ու *ոլորվում էր* – 348: *ոլորվում էր* – 348: կովը երկու օր էր *ոլորվում* ու կտրտվում էր – 354:

ՈԽԵՐԻՄ — Շողակաթի ամուսինը իր ու Տիգրանի *ոխերիմ* հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367:

ՈՂԿՈՒՅՁ — միջոնեկ թաթարին մեղրահացի *ողկույզ* էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356:

ՈՂՈՂԵԼ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ են՝ տաք լեղիով *պիտի ողողես* ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:

ՈՂՈՐԿ — *ողորկ*, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318:

ՈՂՈՐՄԵԼԻ — Արի, այ *ողորմելի* խեղճ, արի, այ անբախտ, արի – 324:

ՈՂՁ — Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը *ողջ* էր մնացել – 301-302:

ՈՂՁ-ԱՌՈՂՁ — իրեն *ողջ-առողջ* ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Զանդառս բերել էր – 268: *ողջ-առողջ* եկել էս – 309: այսինքն որ *ողջ-առողջ* եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոգ որբնայրի – 343: *ողջ-առողջ* վերադարձած բոլոր տղամարդիկ – 344: *Ողջ-առողջ* երեք տղեղ ու դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գոմշաբուղա չեք – 352:

ՈՃ — Մեծ Ռոստոմի *ոճու* ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվիկին ասաց – 398:

ՈՆՅ — էդ *ոնց* է միլիցիան ձեր առաջ ոչխար կուներնա, մենք չենք ուներնա – 282: էդ *ոնց* է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: տասներկու որձ ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք *ոնց* եք – 291: Մեր կնիկը *ոնց* է, արա – 295: էս էդ *ոնց* քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: այսինքն թե՛ շան տղերք, էդ *ոնց* եք մեզ խմիչքից զրկում, բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: կարծում էր ոչխարը *ոնց* էլ կորչի՝ ինքը կգտնի – 313: էնիքը, էդ *ոնց* է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: թե քաղաքում եք՝ էդ *ոնց* եք գյուղն էլ զավթած պահում – 324: թե գյուղում եք՝ էդ *ոնց* եք մենակ բերքին մասնակից – 324: էդ *ոնց* չեք նկատել՝ որ հասցրել եք Զարիսեչ ու Կիրանց – 327: Բա էդ *ոնց* է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: *Ոնց* հիմնադրվում էնպես էլ գնում է – 329: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին *ոնց* թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: Զերոնք էդ *ոնց* է քաղաքում բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: էդ *ոնց* է էստեղ գնահատել ու դպրոցի շինարարությունն են վստահել – 329: Բա էդ *ոնց* է, որ դու գնացել քաղաքն իրար են խառնել, քու կորած էնիքը

չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավում էր ու երեք երեխայի մեջ *ննց* էլ չէին թաղկում – 337: Դու ռուսերեն չգիտես, *ն նց* խարցնելու ես – 341: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում *ննց* էր գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: Էդ *ն նց* էք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույնը իմ անտեր որբերին – 348: քարկապներում մոլորվում էր՝ թե *ննց* անցնի – 355: ժողովրդի գառը ֆինբաժինը *ննց* է գրանցում – 357: *ն նց* է անտեղի – 383: այ թե *ննց* է անտեղի ձեռնարկ – 384: վերցնեմ *ն նց* խոստանամ – 384: Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն *ն նց* կասվի՝ Սպարտակ Գա՛մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390: – Այ ընկեր, – ասաց, – որ եղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու *ն նց* ես Տաշքենդ դրկում – 395: *ննց* ուզում է շինի – 412: տղամարդը *ն նց* կնիկ կլինի, ախպերիկ – 412: Էդ *ն նց* է լինում – 412:

ՈՆՅ ԹԵ — — *Ո նց թե*, – ասավ – 280:

ՈՆՅ ՈՐ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ *ննց* որ քարին գանգատ անես, *ննց* որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ *ննց* որ քարին գանգատ անես, *ննց* որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է *ննց* որ ծղոտ լինեք – 406: *ննց* որ արջը կոճղ գրկի – 407:

ՈՉ (այլ խոսքի մասերի հետ) — Բայց *նչ* – գուտ իրենց չորսի համար քաշեց ու որձերից մեկը մորթեց – 268: չնայած՝ *նչ*, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուտ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: Ղեվանտի օձիքը, *նչ*, քառասունմեկ թվի հունիսի քսաներեքին է հավաքել – 284: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն մի բուպե որբերի հոգսին տար, *նչ* – 292: Թե՛ *նչ* – 296: Թե՛ *նչ* – 296: Դե որ *նչ*՝ բա էլ ո՞վ – 296: *նչ* էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, Բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չունեւր – 297: *նչ* երանին մեկ էլ այն ոչխարածին՝ որ ոչխարը աճարկուտ կթողներ – 297: Հովիտն էդ ինչու սոցիալիստական կլինի, մենք՝ *նչ* – 304: *ն չ*, առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ Բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: Բայց՝ *նչ*, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց Էդ՝ տեղը գիտե՞ր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Գրպանում նա, *նչ*, սանձուշաքար չունեւր – 316: ոտս արի ծուռ գցեմ՝ ընկնի շանսատակ լինի – *ն չ* – 318: *Ո չ* միասին – 332: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու *նչ* բողբոջավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: *ն չ* – 346: նագանը, *նչ*, կենտրոնում հոր քամակին էր – 348: տրաքելուց փրկել էր, մյուս օրհասից *նչ* – 352: *նչ* այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով գանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: *ն չ*, չէին ունեցել – 355: Շուշանն ասաց վերցրու, Բայց երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ *նչ* – 356: *նչ* էլ նա էր Թեվրկին ասել վաթսուն կամ յոթանասունը հիշիր – 372: *ն չ* նախկինի չափ, Բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպեկոտի ձեռքին կլինեին – 380: գործկոմն առայժմ կարողացել է «*նչ*» ասել – 384: բոլոր առաջարկներին *նչ*, քանի որ դրանք իր առաջարկները չէին – 387: չէր հասկացվում պատասխանում է թե *նչ* – 392: ցավ ունեին թե *նչ* – 393: Ասացին զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, Բայց *նչ* – 402: ախպերդ այսինքն հեռվից քեզ տեսնում է, դու իրեն՝ *նչ* – 411: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին մնացել էր գուտ հինգ բուպե. *նչ* ավելի – 411: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նր, ոչ վաղամեծիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ *նչ* էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413:

ՈՉ (բայի հետ) — *Վախեք նչ*, հաշիվս կորցրել չեմ, մնաց մինը – 282: վախում եմ *կարենամ նչ* – 407:

ՈՉ ԹԵ — կարծես *նչ թե* երեք օրվա՝ բանակային ծառայության երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: այս ձորի, մեր աշխատանքի, կորուստների, ընտանիքների կենացը միասին պիտի խառը խմեին, այլ *նչ թե* դու իմ կենացը, ես քո – 309: քանի որ պետական տնտեսության հոգսը ղեկավարությանն է այլ *նչ թե* դպրոցական երեխայինը – 320: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին *նչ թե* փրկիչ բերելը – 355:

ՈՉ ԹԵ...ԱՅԼ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է *նչ թե* անգիտակից արբունքը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լվկված Թեվկին, *այլ* տաքացած լաչառին – 279: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն *նչ թե* անձամբ ինքը, *այլ* իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: նայեց ու սիրտը սևացավ *նչ թե* այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, *այլ*՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: հետո ժողովուրդը *նչ թե* փոքր ժանգոտին, *այլ* որպես մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: *Ոչ թե*, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, *այլ* ուղղակի այդպես էր – 371:

ՈՉԻՆՉ — Մյուս շները՝ *նչինչ*, կանգնել նայում էին – 270: մեր խոսքը եթե պարապ խոստում է համարել՝ *նչինչ* – 290: այսօր *նչինչ* Սիրունի սրտով չէր – 309: Բայց երեխայի նրա մաքուր երեսը ժողովրդից *նչինչ* չէր թաքցնում – 354: Ռսի եղածն ինչ էր՝ *նչինչ* – 370: այս կյանքում անհետ *նչինչ* չի կորչում – 387: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ *նչնչու*՝ քեզանից ետ չեմ մնա – 315:

ՈՉԻՄԱՐ — Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ *նչխար* ունի – 282: Էդ ո՞նց է միլիցիան ձեր առաջ *նչխար* կունենա, մենք չենք ունենա – 282: քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ *նչխար* ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: անտեր *նչխար* է – 298: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողողի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի *նչխար* առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: Բայց Դսեղը *նչխա՛ր* ունի՝ որ անասնաբույժի պաշտոն ունենա, չունի – 306: ու չգրանցված մի երկու *նչխար*, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք – 307: նրա հարգանքի առաջ մեզանից *նչխա՛ր* տանեին – 310: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ

գյուղը մեկառմեկ Օհանի առաջ *ոչխար* ունի – 391: *ոչխարդ* ո՞ւր է – 280: *ոչխարդ* ուր է, կորիք ոչխարիդ մոտ – 300: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ որ նորահարսի դեմից *ոչխարը* կտրել են – 268: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ *ոչխարը* մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: թե էն *ոչխարը* քունն է – 282: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի *ոչխարը* հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց – 282: Օհանի ու նրա մեծ Սուփնի *ոչխարը* արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվըկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: ոչ երանին մեկ էլ այն ոչխարածին՝ որ *ոչխարը* աճարկուտ կթողներ – 297: ու ճրագի նման շարմաղ մեր *ոչխարը* կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: էս *ոչխարը* կորչելու՝ տունդ վերգիր են անելու – 312: կարծում էր *ոչխարը* ոնց էլ կորչի՝ ինքը կգտնի – 313: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն *ոչխարը* վերջին անգամ հավաքեմ – 313: էս գոմերն ու *ոչխարը* նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ – 313: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան *ոչխարը* թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: *ոչխարը* սարում անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր *ոչխարը* քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: էդ ձեր *ոչխարը*, էդ էլ դուք – 323: այսօրվա երեսառածներն այնինչ պետական *ոչխարը* կիսովի են պահում – 391: *ոչխարն* ով դենը քշեց՝ մի հատը շալակելու է – 272: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի *ոչխարն* է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: էս *ոչխարն* անտեր էս ուր է գնում – 298: էս ինչի է էս *ոչխարն* անտե՞ր – 298: Արա էս ում *ոչխարն* է – 308: Աչքների առաջ *ոչխարն* այդպես անտեր թափված էլ մնացել էր – 323: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ *ոչխարի* մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: հետո՝ *ոչխարի* դժվար բնույթը մեր երկուսին էլ Օհանը սովորեցրեց – 283: էս էդ ո՞նց քո *ոչխարի* կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: էս էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ *ոչխարն* ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: էս *ոչխարի* տերն ո՞վ է – 298: էս *ոչխարի* տերն ով է – 308: *ոչխարի* կեսը ճամփաներին էինք թողել – 322: *ոչխարի* անարատ պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջկումի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: մեծ պեպենտը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, *ոչխարի* պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: այսինքն թե մթերքը տավարի ու *ոչխարի* ֆերմաներից պահեստ է ընդունում սարում – 358: Անտառապահի կողքին միշտ եղբայրը՝ *ոչխարի* ֆերմայի վարիչ Ռոստոմբեգն էր լինում – 380: էլեկտրական խուլից *ոչխարի* ծնատունը վախենում ցամաքում է – 391: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, *ոչխարի* պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արաղ, – ասաց – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, գուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ *ոչխարի* պանիր, արաղ, – ասաց – 398: պետական *ոչխարի* կեսը սեփական է՝ երեք – 399: խաշիշուկ փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու *ոչխարին* խեղդում էր – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը *ոչխարին* լավ չի – 297: Թուղթը ձեռին խոսքով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան ու էսքան *ոչխարին* էսքան շուն չի հասնում – 306: ձեր չորս կտրկան *ոչխարին* հասնում է ութ բաժին շնալի – 306: *ոչխարին* դու գնա նայիր – 320: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական *ոչխարին* էլ դետեի թույն է տվել – 323: այսինքն տանի իր *ոչխարին* ոչխարած – 401: բերանները լիզելով պզգած մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց *ոչխարի ետևից* գնացին – 272: ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ *ոչխարի տեղ* են ընդունում ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273: գնա *ոչխարիդ մոտ...* – 280: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – քաշվում է իր *ոչխարի մոտ* – 280: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոզի *ոչխարի մեջ* մի անձնական որձ ուներ – 281: չորեքթաթվում ու *ոչխարի մեջ* էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ *ոչխարի միջից* հանեց՝ թե դասատվի ձեռք չի տալիս – 285: ավարող գայլի պես կույր՝ *ոչխարի միջից* մեկը հանելու ասելու էինք տար – 296: ոչխարդ ուր է, կորիք *ոչխարիդ մոտ* – 300: բայց դե *ոչխարի մոտ* էլի մեր Սուփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: Շները *ոչխարի մոտ* օտար գյուղամիջում չմնացին – 323: եթե շները գիտեին ինչի չեն *ոչխարի մոտ*՝ ուրեմն ինքն էլ գիտեր – 399:

ՈՉԽԱՐԱԾ — քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ *ոչխարած* էին տվել – 283: Չոբան, այո, *ոչխարած* – 397: այսինքն տանի իր ոչխարին *ոչխարած* – 401: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ *ոչխարածն* ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: ոչ երանին մեկ էլ այն *ոչխարածին*՝ որ ոչխարը աճարկուտ կթողներ – 297:

ՈՉԽԱՐԱՇՈՒՆ — այսինքն թե *ոչխարաշան* տեղը գյուղն ու գյուղամեջը չի – 280: չե՞՞ մի մատ երեխան էլ *ոչխարաշանը* գյուղում ասում է կորիք – 279-280:

ՈՉԽԱՐԱՏԵՐ — Մուրադենց պապը *ոչխարատեր* էր եղել ու կարողություն էր ունեցել – 377:

ՈՉ ՄԵԿԸ — էս աշխարքում *ոչ մեկը* ոչ մեկիս լավ ապրելը չի ուզում – 292: և քսանհինգ որձից *ոչ մեկը* իրենցը՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281: բայց *ոչ մեկն* էլ օգնական չէր – 354: *ոչ մեկի* հերը – 284: *ոչ մեկի* խոսքը մյուսի համար օրենք չէր – 393: *ոչ մեկի* միտքը ոչ մեկին հայտնի չէր – 393: շուտ եկավ ետ քայլեց և բոլորին ու կոնկրետ *ոչ մեկին* ասաց – 392: ոչ մեկի միտքը *ոչ մեկին* հայտնի չէր – 393: *ոչ մեկին* չեն թողել դպրոցը կարգին վերջացնի – 410: էս աշխարքում ոչ մեկը *ոչ մեկիս* լավ ապրելը չի ուզում – 292: *ոչ մեկից* էլ պակաս չեմ, բայց բոլորից էլ պակաս եմ, ինչի՞՞ – 329: քանի որ պաշտոնը *ոչ մեկիս տակ* հավերժական չի – 349:

ՈՉ ՄԻ — իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ *ոչ մի* կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: *Ոչ մի* օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվըկի հունձը Վարդոն է անում – 310: մեր *ոչ մի* արարքով ժողովրդի աչքը չե՞նք վախեցրել – 321: ուրիշ *ոչ մի* վերաբերմունք – 325: Դպրոցում *ոչ մի* ոտանավոր չի սովորել – 335: բայց արտաքուստ *ոչ մի* ձայն, ոչ մի արտահայտություն – 339: բայց արտաքուստ ոչ մի ձայն, *ոչ մի* արտահայտություն – 339: բայց *ոչ մի* անգամ նա այդպես իր խոսքին չէր եղել – 365: բայց նրանը գուտ անխիղճ հաշիվ էր՝

- որ *նյ մի* «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: Աշխարհում *նյ մի* գյուղ առանց այլանդակի չի – 402: Բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր *նյ մի* հովվտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: Տասը տարի Օմակուտը Հովվտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, *նյ մի* հովվտեցու հետ ոչ դեմադրեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404:
- ՈՉ ՄԻԱՅՆ — Խմում ու ծիծաղում էր ամուսնու կարծում ենք *նյ միայն* հնձի վրա – 310:
- ՈՉ ՄԻԱՅՆ...ԱՅԼ ՆԱԵՎ — ու կարծում ենք դա *նյ միայն* ընկերություն էր, *այլ նաև* ուսուցչություն – 309:
- ՈՉՆՉԱՅՆԵԼ — քանի որ հովվտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն *նչնչացնելն* ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384:
- ՈՉ...ՈՉ — կարծես *նյ* կորո՛ւստ էր գտնվել ու *նյ* էլ ընկե՛ր վերադարձել – 271: չես ասում էս տղեն երեք օրուգիշեր *նյ* հացի երես է տեսել, *նյ* տեղաշորի – 274: քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար *նյ* ունեցել էին, *նյ* էլ ոչխարած էին տվել – 283: Բայց գնացինք դպրոց տեսանք *նյ* Թեվան ենք, *նյ* էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելխեդդ ենք – 284: տնաքանդը չասաց էս երեխան *նյ* էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, *նյ* էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: էն էլ *նյ* նրան է նման, *նյ* էլ նրան – 293: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ *նյ* Հայաստանին ու *նյ* էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, Բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: *Ոյ* ինքը Հովիտն է մի ..ք ու *նյ* էլ մեր Օմակուտը, Բայց դե էլի՝ – 303: *Ոչ* Ռոստոմն ու Ֆերմայի Ռոստոմը, *նյ* էլ շատից-քից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: խմում, Բերանը ձեռքով սրբում ու, *նյ* հազավ *նյ* բան – 309: իսկ ինքը նստած է ու *նյ* հայ է, *նյ* վրացի, *նյ* էլ թուրք – 313: Բայց մեկ էր՝ *նյ* քարին հավատացին, *նյ* էլ Մոփին կանչելուն – 314: *նյ* թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, *նյ* էլ Դանելանց ջաղացականի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վերավոր ջաղացականն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո *նյ* ճնշումներից ու դավերից ու *նյ* էլ երգերից ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: *նյ* գալու նպատակի հարցմո՛ւնք, *նյ* էլ անցյալի տեղեկության որևէ նշան – 319: *նյ* ծունկն է բռնում, *նյ* ձենն է ելնում, *նյ* արտասուք ունի, *նյ* էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է դուրս եկել – 321: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տորեց, որ արդեն *նյ* հայր էր, *նյ* եղբայր – 332: էլ տան տերը *նյ* քեզ կտա, *նյ* էլ ինձ – 333: ու թեպետ *նյ* խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու *նյ* էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: *նյ* Ռոստոմը, *նյ* էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջոցով թաթարն է, հա տ, կվառի – 351: Էս հալիվորները *նյ* մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, *նյ* էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: *Ոչ* լաց, *Ոչ* բողոք – 359: նրանց տանը դուք *նյ* մարդ, *նյ* էլ ապրանք ունեք, վայր – 359: Հետո՝ *նյ* հարսին կարմրելու, *նյ* էլ փոքր պեպեկոտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: մինչև հիմա մի անգամ *նյ* իմ տունն էս կոացել ավել, *նյ* էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: չհավանեց *Ոչ* պատշգամբի դասավորությունը, *Ոչ* էլ մանավանդ կախովի կողպեքը – 375: նրա խոսքին *նյ* «հա» պատասխանել ու *նյ* «չե» – 376: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու *նյ* հստակ խելքովեզու, *նյ* էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: Բայց *նյ* էն եղանք *նյ* էն – գերեզմանոցի ու հին հուշատեղերի պահակ – 382: մեր հովվտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ *նյ* հորդոր ունի, *նյ* արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: ու *նյ* այնտեղի գորբային ենք տեսել, *նյ* էլ մանավանդ այստեղի խուլիգանին – 384: իրենից առաջ *նյ* բխել, *նյ* էլ մանավանդ ուրիշներից տեսնվել էր – 388: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վերավորված է, *նյ* հետը, *նյ* էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: այսինքն *նյ* քեռիները, *նյ* էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: *նյ* «հա» էր ասում, *նյ* «չե» – 392: *Ոյ* գնում էր, *նյ* էլ ասում ինչի է կանգնել – 399: ու *նյ* սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանա վստահես, *նյ* էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման նեղացրել ու *նյ* հա էր ասել *նյ* չե – 403: Տասը տարի Օմակուտը Հովվտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովվտեցու հետ *նյ* դեմադրեմ ու *նյ* էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: Բայց շատերն էլ կան՝ որ *նյ* հաստատ հասկացող են, *նյ* էլ երդվյալ անհասկացող – 405: Բայց *նյ* Օմակուտը ու *նյ* էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: քանի որ նա՛, *նյ* նա՛նը, *նյ* վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ւն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413:
- ՈՉ ՈՔ — իրեն *նյ յո* չէր նայում – 294: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն *նյ յո* էր – 296: Բայց *նյ յո* սրտով չէր այստեղ – 342:
- ՈՉՈՒՓՈՒՉ — Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ *նչուփուչ* տաշքենդցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371:
- ՈՉԻԼ — կարերի մեջ իրենց հայրերի ու պապերի ժամանակներից խոզի *ոջիլ* էր շարվել – 363: այդքան համաճարակի, *ոջիլ*, արյան, թուքումբի, ձերբակալությունների ու տեղնուտեղը գնդակահարությունների *միջով* Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289:
- ՈՉԻԼ ՔՄՇՎԵԼ — ասես կողքները սխալվել նստել էինք ու վրաները մեզանից *ոջիլ էր քաշվում* – 329:
- ՈՉԼՈՏ — մեր հայրն այնինչ արհամարհված ծեր ու *ոջլոտ* խոզարած էր – 332:
- ՈՉԼՈՏԵԼ — Ղազախի թուրքերից որ զգված ու *ոջլոտած* եկել էր, Աղունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360:
- ՈՍԿԱՆ — իմ միթևանի *Ոսկան* ախպերը իմ հեր Իշխանի փողերն առավ – 330
- ՈՍԿԵՊԱՐ — Բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, *Ոսկեպարա* գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: Ջարխեշավանքից *մինչև Ոսկեպարա* ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում – 268:
- ՈՍԿԵՊԱՐԱ ՍԱՐԵՐ — Քոշաքարա մինչև Ջարդաքար ու Կապուտլեռ ու *մինչև Ոսկեպարա սարերը* անտեր ամայություն էր – 298:
- (ՀԱՅԻ-ԹՈՒՐԹԻ) ՈՍԿԵՊԱՐԱՆԵՐ — գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեշով, Ղազախով, *Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով* երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լա վ պտտվում – 268:

ՈՍԿԵՓԱՅԼ — Անպիտանը. *նսկեկալլ* ծանր մագ ուներ — 337:

ՈՍԿԻ — անմեռ *նսկի* վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն պատից կախած է — 284: այսինքն թե դու ո՛վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ *նսկի* բաշը բռնես — 317: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ *նսկի* մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում — 356: Շուշանն ասաց վերցրու, բայց երեխան դանակը տեսնում էր, *նսկի* մեղրը՝ ոչ — 356: Թելիկ *նսկի* մագերն ափսոսացինք մկրատի տակ առնել — 363: շքանշանի *նսկի* են գնագնում — 383: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով *նսկի* են փնտրել — 412: Ետ-գալիս էլ, մատաղ, *նսկին* Վրաստան տվել, հինգ փութ սիմինդ էր բերել — 330:

ՈՍԿՈՐ — կացինը *նսկորը* փշրում է — 274: ու Շուշանին ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ *նսկորի* ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններն ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն — 356:

ՈՍԿՐԱՆԱՂ — *նսկրախաղերով*-խաղերով, դանակը ձեռքիդ մեջ խաղացնելով պիտի մանրես — 274: Ջանդաղը թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-*նսկրախաղերով* կտրեց ու, — Դալոռոյ, — ասաց, — աստանավիս — 274:

ՈՎ — էս ի՞նչ ճիպոտ է, էս *ո՛վ* է մեզ տվել — 268: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ *ո՛վ* դպրոցական աղջիկ կտար — 271: ոչխարն *ու՛* դենը քչեց՝ մի հատը շալակելու է — 272: իսկ տղա-երեխան, *ու՛* ինչ ուզում է ասի, ջահել ծնող է սիրում — 283: Արա, իրենք *ո՛վ*, մեր գործը գա ո՛վ անի — 296: Արա, իրենք ո՛վ, մեր գործը գա *ո՛վ* անի — 296: Դե որ ոչ՝ բա էլ *ո՛վ* — 296: ուրիշ *ո՛վ* մնաց, որ ասում են իրենք — 297: Երանի էր նրան *ու՛* խոզ ուներ — 297: ոչ էր երանի նրան *ու՛* գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ — 297: էս ոչխարի տերն *ո՛վ* է — 298: Մանդրոյի պարը *ու՛* չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղը՝ ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր — 300: *ու՛* խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում *ու՛* ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: էս ոչխարի տերն *ու՛* է — 308: Եվկացրեց, այսինքն թե ձորերում *ու՛* կա — 316: *ու՛* է մեր հարևանը — 316: այսինքն թե դու *ու՛* ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես ու իմ *ուսկի* բաշը բռնես — 317: *ու՛* Ռոստոմ Մելիքյանի նծույզ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել — 318: մենք ու Ջանդաղը նայեցինք ասացինք էն *ու՛* կլինի — 319: Բա որ դու սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը *ու՛* է անելու — 321: Չնայեցինք *ու՛* է մեր առաջ — 323: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն *ու՛* լինեք՝ որ չնախանձավորվեք — 324: քեզ *ու՛* է չարացրել — 328: այսինքն թե դու *ու՛* ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում — 329: մի՛ ասա *ու՛* ես — 329: քանի որ, *ու՛* ինչ ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս — 332: Ռուսաստան դու *ու՛* ունես, որ ճամփա ես ընկնում — 337: Ռուսաստան քեզ *ու՛* է սպասում — 337: Շուշանի սերն ու կոիվը *ու՛* կհասկանա — 341: *ու՛* վաստակել էր ու արժանի ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր — 345: *ու՛* չէր վաստակել ու պահեստում բան չուներ՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ — 345: *ու՛* մեղու ուներ՝ մեղուն գիշեր-ցերեկ գնգալով բանում էր — 351: Ձեր չափած-հաշված եղեմից *ու՛* ձեզ հանել է՝ նրա էն-էն-էն — 352: թիզուկես միջնեկն *ու՛* էր — 352: բայց *ու՛* ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում — 356: Ինչի՞, էս *ու՛* եմ՝ որ իրենց պատասխանը ես տամ — 370: բայց չէր ճանաչել *ու՛* են — 373: Ա՛ մարդիկ, էդ *ու՛* էք — 373: հիմա՝ մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն ու ասեն էդ *ու՛* է — 379: բայց սա *ու՛* է՝ որ նրա հետ մրցի — 383: Ծմակուտն *ու՛* էր՝ որ դիմանար — 387: կապույտ կոստյումով ու ալ կարմիր շապիկով էն մյո՛ւսն *ու՛* է — 390: Կոնկրետ *ու՛* է — 392: որ կարալ չես ու էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն *ու՛* է ուտելու, է՛ս — 407: Բա *ու՛* է եղել — 409: Համիկն *ու՛* էր՝ որ Ավետիքի վրա ձեռ բարձրացներ — 409: *ու՛* է Համիկը — 409: Ավետիք Վաթինյանին *ու՛* է հաղթել — 409: դեպի այսօրը եկել է, ո՛ւմ են բերել, ո՛ր են կորչում, *ու՛* է ցամաքեցնում — 409: Էդ գյուղում *ու՛* ունեն — 415: *ու՛* քեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին — 322: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ *ու՛* քեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթոթոնանոց դեգերը սոթիկ-կոկիլիկ նստած պատրաստ տնքում էին — 324: եթե հասկանում էիր, որ *ու՛* էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280: իմ երեխաների վրա դուք *ու՛* բերեք՝ նա է — 280: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ որձերի մեջ ու թե՛ էս *ու՛* մապրանքն են — 280: *Ո՛ւ՛* է պետք անթագավոր թագուհին — 282: էդ *ու՛* հերն է եղել — 284: Խեղճը սարվորի դեմ մնաց մենակ, և արդեն չգիտես *ու՛* խղճաս — 288: բա էլ *ու՛* մապրաքն է — 291: մի լավ որձով, Օսեփանց Արել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք *ու՛* բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել — 301: Արա էս *ու՛* ոչխարն է — 308: *Ո՛ւ՛* չի պատահում, այ որդի — 323: Անվանապես *ու՛* նկատի ունես — 323: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք *ու՛* մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է — 328: Բերում *ու՛* կողքին ում ես դնում, տնաշեն — 330: Բերում ում կողքին *ու՛* ես դնում, տնաշեն — 330: Բա էդ ո՛նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք

- ու՛մ* մեջքից պոկել բերել – 330: դու էդ *ն՛ւմ* պող աղայի պես ցախսում ես – 341: կոլխոզի էդ *ն՛ւմ* ապրուստով է փորդ կրակ ընկել – 349: բայց ով *ու՛մ* ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: էդ *ն՛ւմ* երեխային եք տանջում – 360: *ու՛մ* խոսքը փողի ծանր կշիռ ունի – 366: էդ *ն՛ւմ* ես սպասում – 368: Արա, էս *ն՛ւմ* նկարն է եղել – 371: դեպի այսօրը եկե՛լ, *ն՛ւմ* են բերել, ո՛ր են կորչում, ով է ցամաքեցնում – 409: Ջանդադի Սուփու հոգեպահուստի սովորությունը ահա թե *ու՛մից* է գալիս – 319: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով *ու՛մի՛ց* եմ պակաս – 329: չգիտենք *ու՛մից* էր օրինակ առել – 391: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտենք *ու՛մ հետ* կերավ – 302: *ն՛ւմ համար* կատարեր – 302: էդ *ն՛ւմ վրա* ես չարացած, ա՛խպերացու – 328: *ու՛մ հաշվին* ուզում է լինի – 381:
- ՈՎ ԳԻՏԻ — կամ *ու՛վ գիտի*, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294:
- ՈՎ ՈՐ — *ու՛վ որ* էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: *ու՛վ որ* վախ ու խորամանկություն ունի՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409:
- ՈՏ — Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ որ իմ *ոտ* կապվի ձեռ անուրախ կյանքի՞ն – 370: հանկարծ մարդու *ոտ* կկոտրի – 377: *ոտդ* մյուս անգամ գյուղում չտեսնեմ – 399: կողքիս կանգնած մի *ոտը*-բռնող չկար – 328: մեր օգնական, մի *ոտը*-բռնող չունենք – 335: մեծ էր ու արդեն *ոտը* լվացող սիրուհի չուներ – 344: ձեռ *ոտը* պահեստիս շեմքին չտեսնեմ – 350: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու *ոտը* սար չի տեսնելու – 358: *ոտը* պինդ գետնին խփեց ու բռնեցքները կոնքերին կանթեց – 365: ու *ոտը* նորից խփեց – 374: *ոտը* բռնող մի օգնական չունեցա – 375: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպեկոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային *ոտները* շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: կշալակի, *ոտները* կհանի ու բոբիկ ճամփա կընկնի – 350: քեռին էր, բայց կոացրեց, ծալեց, թևերն ու *ոտները* կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399: Մեռած վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ *ոտները* իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: ու ճիշտ մեր Ջանդադի նման *ոտները* կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: չէ՛ գնդակը Բադոյի *ոտն* է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: *ոտն* ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր ազատ արածել – 353: *ոտն* առաջ դրեց ասաց – 365: հոգնած *ոտները* տորերով մայրը ճանապարհ ընկավ – 359: *ոտները* չռած կանգնած էր – 391: կամարի դեմ քեռու նման թևերը խաչած ու *ոտները* լայն դրած կանգնեց – 392: նույնիսկ չասաց *ոտս* մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: *ոտս* արի ծուռ գցեմ՝ ընկնի շանսատակ լինի – ո՛չ – 318: Մյուս Թեվանը մի *ոտի* կոշիկը կորցրեց – 270: երեխաները նրա ծուռտիկ *ոտների* տեղը փնտրում էին – 407: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի *ոտին* դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: ջաղուն երեխայի ձեռներին-*ոտներին*-գլխին մածուն էր վրա տվել – 348: Թեվանի *ոտից* սրանք ուղղակի չէին կտրվում – 273: *ոտից* բռնել ու ծեփել է քարին – 406: գերանդին Քեդուտ խոտիարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ խփում ենք՝ Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, *ոտով*, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: դե որ եղպես ծանրանում ու չես գնում, արի *ոտով* խփիր՝ էս դուռը տրաքի – 361: եթե սրանք ճամփին ինձ չսպանեցին ու իմ *ոտով* ինձ հասցրին Ավետըքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ *ոտներով* հասնելու եմ է՝ Ղողոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278: Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց *ոտի տակ* մի որձ մորթեց – 267: բայց քաշեց *ոտի տակ* որձ մորթեց շուրջերկրյա ճամփորդությունից հետո – 267-268: քաշեց *ոտի տակ* մի որձ մորթեց – 268: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՛ր է՝ տեգրս սուրբ *ոտի տակ* մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել – 279: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ նրա *ոտի տակ* մորթի – 281: կռաջլերդ կկտրեմ ու կթողնեմ *ոտիս առաջ* ընկած եղպես վնգստալով – 289: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը *ոտիդ տակ* մեկնված է – 290: ու մաճկալի *ոտների տակ* գետինը երկու տեղ խորն է գնացել – 407: գլխից բռնել ու *ոտի վրա* քառասուն անգամ պտտել է – 406: նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթընանց ձիավոր ատրյադի *ոտի տակ* կորել են – 413:
- ՈՏԱԲՈՐԲԻԿ — է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր *ոտաբորիկ* եզնարած երեխա է եղել – 405:
- ՈՏԱՆԱՎՈՐ — Դպրոցում ոչ մի *ոտանավոր* չի սովորել – 335: ասում են օրիորդ ուսուցչուհիներին ճաքեցնելով *ոտանավորը* կարճ պատմում էր – 335: նրա *ոտանավորը* քեզանից չի – 368:
- ՈՏԸ ԱՌՆԵԼ — մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, որ մեր *ոտը* կնկա է՝ *առել*՝ ընկել ենք – 303:
- ՈՏԸ ԳԱԼ — ասաց՝ հիվանդ եմ, թե չէ անձամբ էի ձեռ *ոտը գալու* – 307:
- ՈՏԸ ԳՆԱԼ — մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով՝ Վաթինյանի *ոտը* մի պատվիրակ էր *գնացել* – 301: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա *ոտը գնաց* տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Նիկալ պապը վիզը ծուռ խնդրողական պատվիրակ *գնաց* հալիվորի *ոտը* – 354: մանավանդ դարաչի մոր դռանը մենք *կգնա նք* նրա դաժան *ոտը* – 333:
- ՈՏԸ ԿԱՆ ԳՏԵԼ — սպասողական վիճակում մի բուպե *ոտը կախ գցեց* – 402:
- ՈՏԸ ՓՈՒՆԵԼ — Ինքը դեռ *ոտը չփոխած*՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: *ոտը* նրա ետևից ինչպես *փոխել էր*՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր – 366:
- ՈՏԻ ՏԱԿ ԿՈՐՅԱԵԼ — Մարդ կա պետական բարձր պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի *ոտի տակ կորցնում է* – 379-380:
- ՈՏ ՄԵԿՆԵԼ — Մուրի բիձեն հին Մուրադենց հետ *ոտ է մեկնել* – 371:
- ՈՏՆԱՀԱՐԵԼ — էնքան *ոտնահարեցի*՝ կրունկներս ջարդվեցին – 319:
- ՈՏՆ ԱՆԵԼ — Ասորենց խրտնածին *ոտն-անել* չկա – 321: Պահո՛, ասաց, Ասորենց խրտնածին *ոտն-անել* չկա – 322:
- ՈՏՆԱՏԱԿ — այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին *ոտնատակ* ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324:

ՈՏՆԱՓՈՒՆ — ասավ ձիու *նոնափոխից* գլուխս կցավի — 290:

ՈՏՆ ԸՆԿՆԵԼ — Ես ուր հալիվորի *նոն ընկնեմ* խնդրեմ — 397:

ՈՏՔ — Ջանդաղը ոտքից *նոք* փոխվեց — 296: Մեկիք Սմբատիչի ու համարիք կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության *նոքը* քեռու արմատի վրա է — 379: *նոքերը* ծավալում էին — 289: Խփեց գցեց ու սապոգավոր *նոքերը* մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր — 293: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով կախված, *նոքերը*՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած — 300: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի *նոքերը*, ինչպես որ դուրս-ընկած թըր տեղն ընկնի — 318: *նոքերը* փաթաթանի մեջ հոտել էին — 344: եկավ *նոքերը* տորթելով լաց եղավ — 358: տրակտորի տակից փոքր պեպենտոր մեծ պեպենտոսի *նոքերի* արանքով նայում ասում է — 333: մեկը *նոքին* էր — 314: բայց երեխան անխոս կենդանու նման սեղմվեց հալիվորի *նոքին* — 330: մինչև նվիրելը եթե *նոքին* փոքր չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր — 345: *նոքին* մեծ էին — 345: Մեծ պեպենտոր թախտի *նոքին* ծանր սապոգով խփել, ասել էր — 376: Թախտի *նոքին* էր խփել — 376: կպան Թեվրկի *նոքերին* — 325: գնացին պոչները շարժելով *նոքերին* փաթաթվեցին — 333: բայց սիրտը շան նման Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ *նոքերին* — 413: Ջանդաղը *նոքից* ոտք փոխվեց — 296: ամանը վզի տակից *նոքով* ետ հրեց — 272: ինքը *նոքով* մեկ-մեկ խփեց ու հարցրեց — 281: երեխեքը շուռումուռ էին գալիս ու վերմակը *նոքով* դեն գցում — 347: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը *նոքով* նախ մեկատմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր — 387: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվներին պնդությունը *նոքով* ստուգում ու մտքի մեջ ասում է — 388: չխնայեց, քաշեց մորթեց Վլադիմիր Մեկիքյանի *նոքի տակ* — 281-282: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի *նոքերի տակ* — 349:

ՈՐ (դերանուն) — Գրպանի տակերում երեք հատիկ խակ զկե՛ն՝ *որ* պոկել էր Ջարխեչավանքի գկոռտներին — 269: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ *որ* ասում է — 272: կարմիր գելխեղոն ու մյուսը՝ *որ* իրենց համարում էին Ջանդաղի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին — 272: մյուս երկուսը՝ *որ* իրենց համարում էին Մյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ պազեցին ու դեսը նայեցին — 272: Թեվա՛ն, — կանչեց, — Ջարխեչավանքը գիտե՛ս՝ էն *որ* իրենք ասում են Հաղարծին — 275: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ *որ* հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները — 276: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մեկիքյանի հպարտ շիկաբաշին, *որ* ձի չէ՛ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի — 278: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ *որ* Մեկիքյանի քսան տարվա նվերն էր — 283: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ *որ* քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց — 283-284: Ծաղիկը *որ* ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուռ է հանում — 293: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը *որ* խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու փուռ է հանում — 293: ու բարձրացավ այն կածանով, *որ* մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել — 293: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր *որ* արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար — 294: ոչ երանին մեկ էլ այն ոչխարածին՝ *որ* ոչխարը աճարկուտ կթողներ — 297: ու Մմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ *որ* շրջկոմ Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար բուպեի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է — 301: մեր հայրերի ու հորեղբայրների կապած գոմերը՝ *որ* նույնությամբ անցել էին Մմակուտի մեր կոլխոզին — 306: բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ *որ* իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ — 307: այսինքն Սիրունի՝ *որ* շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, բայց սառած էնիք էր դառել — 311: *որ* քոչից էր ընկել — 314: Ասա քու քաշն էդ *որ* քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա — 316: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մեկիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու *որ* ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319: Պատերազմից հետո Մեկիքյանը թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք *որ* աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում — 322: Չէ՛ մարդկանց մի տեսակ կա՝ *որ* վշտի մեջ զազագում մարդասպան է դառնում — 323: պառավը իր փոքր պեպենտոսի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ *որ* երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին — 328: Կադնի տախտակը, *որ* էն ժամանակ դույլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր — 331: սառած լուսանկար՝ *որ* մենք ուզում էինք չլինի — 332: Մյուս գոհից՝ Մանվելից անձնական լուսանկար էլ չէր մնացել՝ *որ* մեծացնեինք կողքին կախեինք — 332: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ *որ* զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց — 338: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք *որ* կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չխփեց — 338: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես չգիտենք *որ* կայարանում ինչպես խոստացել, — գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՛ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, — այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր — 339: իր ասելիքը չգիտենք *որ* կայարանում նա ասել պրծել էր — 339: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե *որ* ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել — գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես

անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք,– ասաց – 341: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդաբար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ *որ* մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, *որ* մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: *որ* հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Օմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: մոմի նման՝ *որ* արդեն հատնելու վրա է, դողալով դեռ կային – 352: մնացել է Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ *որ* փորի հորթն ուզում էր ուտի – 355: մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ *որ* երկիրը պատռելով գար ու գնար – 355: մի պայթյուն՝ *որ* սարը ձորը գցեր ու տեղը կալ աներ – 355: մի վայրենի կրակ՝ *որ* անտառը լափեր ու խոտհարք բացեր – 355: ժանտախտի մի կատաղություն՝ *որ* թուրք բեզերին սարերից քշեր – 355: Դու *որ* էս գյուղի ու հարևանության պապն էս՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ *որ* գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: Բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ *որ* Տիգրանից արյուն չուներ – 358: և Շուշանը, *որ* չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: էս աստծու տակին, ինչի, կա՝ մի բան՝ *որ* մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ *որ* հետո շփոթված փնտրում էր – 366: Նիկալ պապի հին տան մոտ, *որ* ոչուփուշ տաշքենդու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: Մեր չուներ՝ *որ* շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում էս տանում է անկողին մտիր – 375: Մեր չուներ՝ *որ* թուշը պաշելով խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ *որ* այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: տեսնեմ մանկության *որ* տանձուտներում էս տնկում – 384: Բայց նրանը գուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ *որ* ոչ մի «բայց» ու «միգուցե» չէր ընդունում – 386: ուզում էին գանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր *որ* բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: Ես *որ* հալիվորի ոտն ընկնեմ խնդրեմ – 397: տեսնեմ իմ էր *որ* թերությունն է բացահայտում – 399: և գործկոմն սպասել էր՝ թե միջնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ *որ* անպայման Թեվլըկի մասին էր – 404: Բայց շատերն էլ կան՝ *որ* ոչ հաստատ հասկացող են, ոչ էլ երդվյալ անհասկացող – 405: Բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ *որ* ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, *որ* Լեզգու իր կոխկալողին տեղից շարժեց – 406: Շաքարի ժառանգը, *որ* հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պետ է – 414: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ *որ* առանց նրա գրանիտի լինի – 414: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսից մեջտեղը բիրը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, տեսնեմ *որդ* էք Տաշքենդ գնում – 311: երիտասարդությունը փախել է *որը* Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, *որը* Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: Բայց *որը* մեր սարն էին հանում՝ ապրում էր – 306: *որը* հավատացել գոմն է մտել գնդակահարել են – 306-307: *որը* դավն զգացել՝ սարսափը հոգին-կալած կորած է, մոտ չի գալիս – 307: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ *որը* կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: *որը* մեռել ու տեղը երեխա չէր ծնվել – 386: *որը* բանակ ու սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, Բայց իրականում չպիտի գար – 386: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը *որն* է – 287: երիտասարդությունը փախել է որը Կիրովական, որը Գործարան, *որն* էլ մոլորված կանգնած է – 305: մեր ցրված հազար հոգսից հիմա *որն* է մեր անելիքը – 316: խոզի ֆերմայի մեծուփոքրը *որն* է – 361: *որն* էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387: չնայած մեծ պեպենտի փսփսալը *որն* է – 393: Սանդրոյի խեղճանալը *որն* է – 414: այսինքն՝ տեսնենք *որս* երկար կապրի – 413: ժողովրդի բերանում *որիս* տիրոջ անունը շատ կհոլովվի ու կօրհնվի – 413: որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ *որից* երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, *որի վրա* դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356:

ՈՐ (շաղկապ) — Շուրջերկրյա՝ այսինքն *որ* երեք օր առաջ այստեղից կորչում ենք – 268: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, *որ* երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք էտ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: և մեր աչքից առաջ մեր սիրտն է վկայել՝ *որ* նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268: (մեքենայի խցիկում կեսը բկից կում-կում խմել էր՝ *որ* գազի տաք հոտից չքնի) – 269: այսինքն տեղյակ չէր եղել *որ* ունի – 269: թավալվեցին ու իրար մի լավ լիզեցին՝ *որ* նոր հանգստացան – 270: *որ* կարոտից եղպես սատկում էս՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի գա – 270: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ *որ* Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշունրիք հիմարի տունը – 270: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ *որ* եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քաննիինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Ջանդառի Սոփի՝ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ *որ* նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: դեռ չէր հասկացել՝ *որ* քաննիինգ որձը իր առջևից է կորել – 271: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն՝ *որ* կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: փորոտիքը դեն են ածում՝ *որ* քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: փորոտիքը կտրտեց՝ *որ* դեսուդեն քարշ չտան – 272: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, *որ* ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-

գցելու բան չունի, բայց շներին համար պիտի հնարես – 272: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ բոլորին նորամասնուկը թաթիկը մեկնեց – 273: Բա ես ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: – Զգիտեմ, – ասաց, – էն արա՝ որ շներին վրա ռեխս ավել-պակաս չբացեմ – 273: Խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսեք հասկանալ, որ որձերն իր առջևից էին կորել – 273: և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: այսինքն թե էս կաստյունը որ քո ամուսնու հագին լինի՝ քո կարգադրությունները նրան կանես – 274: Այնտեղից այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել ես՝ ի՞նչ, – ասաց, – էս ո՞ւմն են – 274: այ նորահարս, մոտ կանգնիր՝ որ դու էլ լսես – 275: Բայց որ ձին երեսուն կնկա տակ նկարվել է՝ էդ երդվելու բան չի – 275: դեռ Ջարիսեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: – Տերը որ հարցնի՝ եղպես էլ կպատմես, – ասաց – 276: Այսինքն դեռ ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ քննենք ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276: Իրարից այնքան հեռու՝ որ տեսնողն ասի երեքն են ու երկուսը չեն – 276: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը տեսնի ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: Եղել էր, որ Ջանդառս սխալվել, գուր տեղը ճանապարհ ու ժամանակ էր կորցրել – 277: – Այտա, – ասաց, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ՝ գոտիկս վզից հանեցի – 277: թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդառը քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: Մյուսը գործկումի նման կաստումավորված, դժգոհ, այսինքն որ ինչ էլ անես՝ անգոհ է, կանգնած էր – 277: Ջանդառը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: այսինքն թե հավատում է՝ որ ամուսինն այնտեղ ուրախության է եղել – 278: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեք – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն էս՝ գնանք – 278: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգունանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: այսինքն որ Հովտի բժիշկը արևով է գցել – 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր գավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպեկոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Էդ ի՞նչ ես ասում, արա, որ էս էլ մի ժամ է ասում ես՝ չեմ հասկանում – 280: Իբր որ ուրախացել ես՝ էդ ինչի՞դ վրա ես ուրախացել – 280: ուրիշ որ բան չլինի՝ գուտ երեսուն ռուս եմ խոտել – 280-281: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էստեղից էլ Երևան – 281: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ նրա ոտի տակ մորթի – 281: Բայց որ սև թուղթը ակնատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282: համարիք որ մեզ պապ կգային – 283: այսինքն որ և ընկե՛ր լինեք ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշուց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: խելքդ որ ետ ես տվել՝ ձենդ ուրեմն կտրիր – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: ուրախ էր՝ որ չորբանների ցեղը նոր չորբան է տալիս – 285: և ուրախ էր՝ որ աղջիկը քաղաք Երևան գնաց – 285: Գյուղի գլխավոր հոգատարը՝ գոդի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիգանությունը տղերքին կալնում էր – 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, Բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: արժե՛ որ էս աղջիկը նրան հասնի – 286: ուրեմն ասենք՝ որ մեր բախտն ուղղակի բերել է – 286: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը զոհված ախպոր կնկան ուզի – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: Բա էն լավ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինի Օհանի համար նախատեսված

դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ *որ* վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Քաղաք Մոսկվա Մտալնին նամակ տեմ գրիլ՝ *որ* մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մելքքանց խավարն է սպանում – 288: Բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, *որ* ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: Բայց ամենամեծ տղամարդությունն այն է, որ ժամանակին զգաս՝ *որ* գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289: համարենք *որ* մի տաք իրիկուն էր – 289: Բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ *որ* իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: այտա, *որ* երեխին դրկում եմ՝ մուրթելս խի՝ չես տալիս – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացող է՝ *որ* դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացող է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացող՝ *որ* չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: Բայց ուրեմն իրավունքատեր մարդ է՝ *որ* գոնե չպարտավորեցրեց – 291: Նրա մեծ պեպենտորը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն *որ* կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի՛թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, *որ* նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: արտասովորներ էլ եղան՝ *որ* սիրած ընկերուհուց հավիտյան բաժանվում են – 292: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու աստանություն չունեի՝ *որ* ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: չգիտեի՝ *որ* մեծ պեպենտորի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: Իմ ախպերն ինձանից էնքան էր մեծ՝ *որ* ինձ հեր էր գալիս – 293: Ճիշտ արավ՝ *որ* դուրս գնաց – 293: Դե էս ի՞նչ անեմ, *որ* մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին եք քաշել – 294: էս *որ* եկավ Թեվանը մի տարեկան էր – 294: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, *որ* որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: առանց ձեր համաձայնության էի բերել, ուրեմն արժանի չէր՝ *որ* նա էս գյուղում մնա – 294: Բայց գիտեի՝ *որ* առանց կնոջ չի լինի – 295: այսինքն չի լինի՝ *որ* կինը չլինի ու տունը լինի – 295: ցեղն ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ *որ* ուրեմն Վերանի համար է – 295: մեծ պեպենտորին նամակով հայտնեց՝ *որ* վիճակն էս է – 295: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն *որ* ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: միայն գիտեի՝ *որ* փոխնակն այլևս գյուղում չի – 295: Հիմար ու հպարտ՝ *որ* որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: թաքուն հասկացրել էր՝ *որ* գործը վճռված է – 295: այսինքն *որ* նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: Ճամփան չգիտեի՝ *որ* տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Նա գիտեի՝ *որ* Ջանդաղը լուրը տեղ չի հասցնելու – 296: գիտեի՝ *որ* ինքն այլևս չի խփելու – 296: ուրիշ ո՞վ մնաց, *որ* ասում էս իրենք – 297: Արա, էս մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն էմ՝ *որ* Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովրոտի պահեստների հրշեջը – 297: Օհանի հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – *որ* աճարը ոչխարին լավ չի – 297: սարի նման կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, *որ* հանկարծ չփլվի – 297: Բայց չհավատաց՝ *որ* դա կարող է Սանդրոն լինել – 298: Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ *որ* Սանդրո Վաթինյանի ղեկավար ընթացքը մոլորեցներ – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ *որ* առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան *որ*՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Բա չե՞ս տեսնում *որ* մեղք են – 299: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, *որ* Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: դեռ հարյուր տարի էլ պիտի ապրեք՝ *որ* իրար պահել սովորեք – 299: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ *որ* էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: չնայած Սոփին ինչ է՝ *որ* օտար տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՝ – 300: Հարևանի կովը՝ *որ* երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն *որ* իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: աշխատավոր՝ այսինքն *որ* տարին տասներկու ամիս հանդում են – 301: Բայց մեր քոչի, այսինքն *որ* պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուղչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: չե՞ նա էր ուզել *որ* մի լիճ լինի – 302: իսկ *որ* Ծմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էստեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: Օտար՝ այսինքն *որ* Գրիգարյանն այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: հարազատ՝ այսինքն *որ* Վաթինյանց ցեղը արմատ-տված էս երկրով մեկ կա – 302: այսինքն հիշել էին՝ *որ* աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, *որ* մեր Ծմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, *որ* Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, *որ* մեր Ծմակուտի սարերը Հովրոտից ավելի լավ են երևում – 303: մտքներիդ մեջ բոլորդ էլ ուրախ էիք, *որ* մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: Այսինքն՝ *որ* չորս կողմի վրա կովերով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրոտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: Բայց աստված *որ* ուզում է վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: ու մինչև հիմա *որ* ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: Տղերքը որոշում են, *որ* էդ մարդը պիտի խմեցվի – 304: *որ* կարողանա Ծմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: համարվել էր՝ *որ* մեր ժողովրդի համաձայնությամբ Ծմակուտը պիտի Հովրոտից կառավարվի – 305: հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ Ծմակուտի միսը պիտի ուտեր, *որ* լավանար – 305: մենք ինքներս էլ չգիտեինք, *որ* էդքան պաշտպան ունենք – 306: ջոկատի վրա էդ քանի՞ շնով եք հարձակվել՝ *որ* կանցերտը հասել է կենտրոն – 306: Բայց Դսեղը ոչխա՞ր ունի՝ *որ* անասնաբույժի պաշտոն ունենա, չունի – 306: ասաց՝ ..ք են կերել, *որ* ձեր սրտերին դիպել են – 307: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին

էնպէս նեղեր՝ *որ* թողնէինք անցնէինք Ջարխէշ – 307: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ *որ* էն է պիտի խմեն – 307: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուգենար՝ *որ* մենք այստեղ հիշէինք ու իրենից խոսէինք – 308: Երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, *որ* Քեղուտ ծմակից Վաթինյանը կանչեց – 308: Բայց շորի մասին *որ* խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր Օհանի հիշատակն ենք կասկածում – 308: այսինքն *որ* չպիտի իրար կենաց խմեն – 308-309: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, *որ* մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը վերանալուց հետո – 309: Հիմա էլ *որ* ասավ կենացդ՝ Ջանդառը տխրեց ու դառնացավ – 309: *որ* որոշել էս՝ ուրեմն ճամփորդ ես – 309: օր էր լինում՝ *որ* գալիս տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը երեքով սրբել են – 309: համարիի *որ* Թեվրկին չէր թողնում հարբի – 309: երևում էր, *որ* եթե դեպք պատահի՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի – 309-310: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, *որ* Վարդոն Թեվրկի վրա համարիի մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, *որ* Միրուն Թեվրկի հունձը Վարդոն է անում – 310: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Հովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, *որ* ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: պատկերացնենք՝ *որ* ութերորդ դասարանի աղջիկ էր եղել – 310: գլուխը չէր բարձրացնում՝ *որ* ընկերոջ վիճակը չտեսնի – 311: այսինքն բերենք տեսնի, *որ* խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: *որ* մտադիր ես՝ գնա – 311: Բայց՝ ոչ, *որ* բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Բայց նաև գիտեր՝ *որ* այստեղ է – 313: բերանը կապեց տվեց ձեռք, *որ* եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: տոպրակը քեզանից հեռու բռնիր՝ *որ* շորդ աղաջրոտ չանի – 313: այսինքն *որ* հերը քանի աչքի առաջ սարավանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է – 314: շները ետևը-զցած *որ* դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: ու *որ* ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է – 315: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, *որ* նա բարձր նպատակի է – 315: Ջանդառը *որ* հանկարծ քնի՝ չթողնեք մրսի, վրան շոր կցցեք – 315: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ *որ* տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: քանի որ հիշեց նաև, *որ* դեռ ամառվանից կորած խոզ ունեն – 316: թառանջելով էլավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց՝ այնպես, *որ* Մոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ *որ* էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաճկոնի դրսի գրպանում՝ *որ* երևա, բայց նա տարել էր ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: հիմա *որ* հոգին եկել բկներիդ է հասել՝ սրբացել էք – 317: այսինքն թե դու ո՞վ ես, Մուրու մոզի, *որ* շներով խաբես ու իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: *որ* չենք խոսում՝ կարծում եք մենակ դուք եք – 318: *որ* ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դունչս ջարդեց – 318: և՛ *որ* մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ

կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Կերանք-խմեցինք ու որ արաղը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: հետո, որ Ջանդաղը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու գուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: հետո որ թույնի կարծիքը տարածվեց՝ մեր մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին – 320: Քու արժեքն ի՞նչ է, որ քեզ վրա դու լաց ես լինում – 320: իսկ որ ձեռք բերում քսում էր մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնում է – 320: Է՛ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ ես անելու՝ որ տունը ցրիվ չգա – 320: լուր տանք որ ի՞նչ – 320: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չորքան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: սիրտներս էնպես նեղվեց՝ որ էլ չասելու... – 321: չգինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: չհասկացավ՝ որ Վարդոյից ինքն է մնացել – 323: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն ով լինե՞ր՝ որ չնախանձավորվե՞ր – 324: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ուր էր – 324: Ջանդաղն ու մենք խոտի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Բազուկն էլ պահում էին՝ որ թթուն գունավոր ու համով լինի – 324: վստահ էին՝ որ իրավունքն ու գործությունը իրենց գամփոխին է – 325: քո թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ քո ճանապարհը փակ է – 325: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի մեջ կանգ առավ ու չուզեց մտնել – 326: չես տեսնո՞ւմ՝ որ մեծացել է – 326: էնքան առանք, որ վերջը հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: էդ ոնց չէք նկատել՝ որ հասցրել եք Ջարխեչ ու Կիրանց – 327: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ տեղը-տեղին դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: Այսինքն թե դու ինչ ես՝ որ քո բարկությունն ինչ լինի – 328: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: այսինքն թե դու ով ես՝ որ քեզ հյուրերի շարքն ես դասում – 329: Եթե հաշվենք, որ վեցից դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: ու որ էստեղի Ասորենցից հարցնեն՝ հիշիր ու պատմիր – 329: Ձերոնք որ փախչում են՝ իրենցից են փախչում – 329: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար ես խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել – 330: ու, որ այգու մյուս դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: մեր հին ճամփան կտրել, մեզ ձեր դռնովն եք անցնում՝ որ ամեն անցնելիս դռնացնեք – 330: էնիքը, հիմա լավ չէր լինի՝ որ ջրի տակ մի կանաչ մաքուր աման լինե՞ր – 331: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ ու կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331: մեկ է որ քանդված ու անտեր են – 331: առակի ասածի պես սպասում եք մարդու տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր ու նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: ուրիշի դռներին ինչ եք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսեք – 333: էնպես բան ասացին, որ չիմացանք ինչ պատասխանենք – 333: բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ չափարի մեջ է – 333: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության վրա ծիծաղում են – 334: հասկացանք, որ անտառապետության վրա վաղուց է պտտվում – 334: Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից գուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335: Թող դարսի ու գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: Չխղճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: – Անոշ,– ասաց,– քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: Խոսքս էն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում ու հարգում էին – 336: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336: գնալու ցանկությունից՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին – 336: այսինքն որ լաց լինելու փոխարեն ծիծաղում է – 337: Ռուսաստան դու ո՞վ ունես, որ ճամփա ես ընկնում – 337: Տարկմանիչ էն է, որ ես խոսեմ՝ դու չիսականաս – 337: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավլում էր ու երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: բայց գիտե՞ր՝ որ ինքը դեկավար է լինելու – 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկեն ու մի երկու ամսից կգամ – 340: բայց երևում էր՝ որ սրտով չի համաձայն – 341: Մեծը որ դու լինես՝ փոքրն էլ ինքը կլինի – 341: կեսուրը որ դու լինես՝ հարսն էլ ինքը կլինի – 341: և մեծ պեպենոտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոթիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ որբնայրի – 343: սատկես դու, սատկես, որ քեզ պառավել չկա – 343: որ ուտում ու ուրանում եք – 343: էն էր եղել, որ սուրբ մորդ ահից կաթը կտրել էր – 343: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: այսինքն որ պետության առաջ վաստակ ունե՞ր – 344: ու որ գյուղխորհուրդն ասում էր – 345: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի տակը պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել եկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է – 346: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու

հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: այսինքն որ ամբողջ գյուղը Շուշանի թշնամին ու բանասարկուն է – 347: նույնիսկ ինքն էր վախենում, որ իսկապես մարդասպանություն է լինելու – 348: այսինքն որ իրենց տանջում են – 348: Էդ ո՞նց եք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույլը իմ անտեր որբերին – 348: Էդ ի՞նչ եք կախարդում, որ ձեր երեք գնացածը երեք էլ գալիս է, Նիկալի երկուսն էլ անդրնդվում կորչում է. թե՛, շնջաց, ձերոնք իսկի չեն էլ գնում – 348-349: թփերի ետևն սպասում են կռիվը վերջանա՝ որ դուրս գան անտեր որբնայրուս կալկոյն անեն – 349: չի՞ լինի՝ որ քու անտեր աղոթքին կենաս – 349: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Էդ խի՞ չեք վախենում՝ որ կպահանջեն – 350: Բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350: այսինքն որ հացից չի կատաղի – 350: թե չէ, հա տ, գիտե՛ք՝ որ առանց էդ էլ կատաղած եմ – 350-351: հեռվից քար ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է իմ գոնն էս, թերևս նետում էր – 351: ճանապարհին հասկացավ որ ինքը սխալ է – 351: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: Ամայի հին ժամանակներում, երբ մարդու երեսի մարդ պիտի կարոտելիս լիներ, հալիվորի հայր հալիվորին, գիշերը հանդից որ դարձել է, ասել են Հախպատից նոր ընտանիք է եկել – 353: որ խուխ էր անում ու թքում, ասում է, տավարը խրտնում էր – 353: անտառի առիթով՝ որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353: ու լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների միջև է – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: Բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կույշ-եկած կար – 354: չէր երևում որ նախշում է – 355: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը իր տան վրա նրա հովանին է խնդրում – 355: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: Որբնայրիները թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ահա Շուշանի բերանով ասվում է – 355: երևի թե նայել ու հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը – 356: Բայց Ասորենց ո՞ր տեղից այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բույս լինեն ու չլինեն – 357: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բույսական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: այլ հիշեց ու հավատաց՝ որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի բանից չպիտի վախենա – 358: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: համարի որ սարի ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում – 359: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: Բայց որ ամբողջ ֆերման իմ առաջ բերդ կանգնեցիր – 360: Էնպես աղջիկ ուզիր, որ իմ ճնշումին դիմանա – 360: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոչլուտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: Բայց որ դուրս ես եկել՝ զանգիր կենտրոն, հորդ – 361: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ չենեիր ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362: Բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք ու համարի որ Թեվրկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ – 363: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ – 363: որ պանիրը տվել ու օճառը բերել էինք, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: որ պանիրը տվել ու օճառը բերել էինք, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: հետո բանից որ ազատվել էր՝ ամուսինը չէր ընդունել – 364: Ես ուրիշների նման ագահ չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364: այսինքն երևում էր՝ որ ուրիշ ասելիք ունի – 364: Վերան տղա, լավ է որ դաժան ես, Բայց շատ ես դաժան – 364: Մտքում ուրախացավ՝ որ դաժան է – 364: Բա հիմա լավ է՞, որ էս կխտարը չգիտենք ինչ գիշերօթիկի դռներին է – 364: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: որ միջոցն արդեն Մաշայի համար չէր – 366: հիմա է, որ դարավոր չորանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: հիմա է, որ դարավոր չորանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: հիմա է, որ դարավոր չորանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: Էնպես բան ասաց, որ Թեվրկին մեռավ ու էլ հավիտյան չխոսեց – 366: Դու որ խոսում ես՝ քեզ հիշելով խոսիր – 367: Բայց հասկացավ, որ մորն ու Թեվրկին նա դեռ ճնշում է – 367: Բայց Շուշանը մոռացավ՝ որ ինքը լռեցված է – 367: —Հողեմ էդ ապահով գլուխդ,– կանչեց,– որ էդ ժողկոմ մարդիդ ընդել մտել էս ապահով տունդ ու դուրս չես գալիս – 367: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի – 368: Էդ

է՞րբ, ախչի, *որ* ես չեմ տեսել – 368: Էն *որ* մորդ ահից էդ կողքիդ ապահովի կաթը կտրել էր – 368: Էն *որ* էդ կողքիդ ապահով խանումը մորիցդ փախել էր Վանքեր – 368: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն ես կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ *որ* նրա առաջ ջրի գնայիր – 370: Բնչի՞, ես ով եմ՝ *որ* իրենց պատասխանը ես տամ – 370: տղեդ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ափորա» է քաշում՝ *որ* առիթ ունենա քոչի – 370: ու շատ էլ լավ երևաց՝ *որ* հեղափոխությունը նրանից է սկսվել – 370: Նոր տրակտոր դռան կանգնի՝ *որ* իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՞ն – 370: բայց դա, այսինքն *որ* թատրոն էր ցույց տալիս, արդեն անտեղի էր – 370: ու *որ* վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Միմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: երեք երեխային թողնելու են վրադ՝ *որ* իրենք ազատ չքվեն – 371: *որ* գեներալները ժամանում ու լուռ ենթականերին ետևները-զգած պտտվում են – 371: երևում էր՝ *որ* հաշվում է – 372: Համարեց, *որ* Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: բայց այդ ինչպե՞ս է, *որ* Մելքսյանը, Օսեփանը ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն այստեղ է անանցանելի – 372: էդ ի՞նչ օտար եք՝ *որ* իմ Թեվիկին դռները քանդում եք – 373: *որ* սարի ամբողջ հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են իր երկու Թեվիկը – 373: Չգիտեն, *որ* ավելը ձեռքներն են տալու ու հավաքարարության տակ կոխեն – 373: Գիտե՞ս, ընկեր չոբան, *որ* կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոնն է – 374: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտոլը դպրոցի հետ, այսինքն *որ* դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: *որ* ուրիշի կրակի մոտ աչքներս հացին դուռուկ ածենք – 374: Վերջում հասկացվեց, *որ* պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: այսինքն *որ* գառը գլուխը փորին է դնում ու քնում – 376: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարի՞ր *որ* գառնիկ խապոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: այսինքն *որ* գառը գլուխը փորին է դնում ու քնում – 376: Գառան պես չէր հասկանում *որ* մեր չունի – 376: *որ* մենք հորով-որով էսպես Մուրի ու Խոզարած ենք – 376: Համարեց, *որ* Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: անընդհատ գիտեին, *որ* տգեղ ու վտանգավոր է – 377: այսինքն *որ* մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378: նրանց առայժմ պատասխանվել էր՝ *որ* մենք դեռ գյուղ ենք – 379: մեծ պեպենտոն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտոնի պատճառով, այսինքն *որ* արհամարհեց ու տաքացած սադա-հնդկոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: մենք պիտի տեղեկացնենք, *որ* իրոք պատերազմի մասնակից հաշմանդամ թոշակառու է – 379: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, *որ* Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովրտից էտ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարի՞ր *որ* ծնունդ էլ չի լինում – 381: մյուս կողմից էլ այն, *որ* նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: մեկ էլ էն՝ *որ* Հովրտի ղեկավարությանն այստեղ հաց-տալիս խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: *որ* երբ թույլատրեն ասեն երգի ու պատմի՞ր, երգի ու պատմի՞ր – 381: Ճնշվո՞ւմ, իր ծանր ուժի ու խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն *որ* ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: բայց սա ո՞վ է՝ *որ* նրա հետ մրցի – 383: մի ամսում բա դու չհասկացա՞ր՝ *որ* անտեղի ձեռնարկ է – 383: *որ* գործկումը մեզանից թաքցնում է – 384: բայց մենք ո՞րտեղից այդքան դաժանություն ունենանք՝ *որ* դեմադդեն նստենք – 384: հանկարծ չպատահի, *որ* լավ փափուկ տեղերից տաք-տաք խորոված անեք – 385: ես իմ գործունեությունը *որ* սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարի՞ր երեխա էի – 385: բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՞ր՝ *որ* դներ կենտրոնի սեղանին – 386: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, *որ* նրան հաց էր տալիս պահում – 386: *որ* իբր թե Հովրտի վարչությունն այստեղ նստեր – 387: Ծմակուտն ո՞վ էր՝ *որ* դիմանար – 387: այն՝ *որ* կովի կռաջլին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: և այն՝ *որ* մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: տեսնողներն ասում են էդ երբ է կանգնեցրել՝ *որ* մենք չենք իմացել – 388: *որ* մեզ մասնակից անեիր՝ հեղինակությունդ կկործանվե՞ր – 388: *որ* Հովիտ մի բարձր կառավարական մեքենա կար – 388: *որ* մի բարձր անձնավորության հետ մեր բանաստեղծը Հովիտ է – 388: դուք ինչ գյուղացի եք, *որ* սեղանին սինդրիկի թթու չունեք – 388-389: չգիտեն՝ *որ* իրենց ամեն գալուստը մեզ մի կովի կորուստ է – 389: Երանին, ասացին, քեզ՝ *որ* էն ահագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էդ է ունես – 390: երանին քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ *որ* քեզ նման է՞լ է պահում – 390: Ծներից հասկացան՝ *որ* Սիրուն Թեվիկն է – 390: մոռացավ՝ *որ* մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: Չգիտե՞ր՝ *որ* այստեղ մարդ է տրաքացնում – 390: հետո Թեվիկը լվացքի լարը բարձրացրեց՝ *որ* մեծ պեպենտոնը առանց կռանալու անցնի – 390: Հիշեցին, *որ* հին հովիվներն այդպես չէին – 391: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, *որ* ամբողջ գյուղը մեկամեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի – 391: Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, *որ* պոկված գնացողը մեր անտառը չի – 392: *որ* ժողովուրդը քու ղեկավարությունը քննադատում է – 392: չէ՞ գիտեին՝ *որ* գրասենյակի դուռն իրենց տեղը չի – 392: Ու *որ* բերեց ներքևը թողեց ու ինքը բարձրացավ – 392: ուրեմն լավ չես յուրացրել՝ *որ* բոլորը հավասար են – 393: այսինքն *որ* ասես ես իմ ցավն է ու ինձ ուտում է – 393: ու փորձով գիտեին՝ *որ* արաղի առաջ պիտի առավել գգույշ լինեն – 394: Միջնեկ թաթարը պարզ է *որ* չկռացավ – 394: բայց վերինները և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, *որ* նեղացած է – 394: Հասկանալի էր՝ *որ* կատակ էր անում – 394: – Այ ընկեր, – ասաց, – *որ* եղպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերքը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: էդ էր պակաս *որ* նրա խոսքից հետո ուրիշ խոսք լավեր – 395: և բոլորը հասկացան՝ *որ* իրենց վարքի մեջ նա սխալ է տեսնում – 396: Ի՞նչ սխալ, ի՞նչ էին արել՝ *որ* սխալ լինե՞ր – 396: ի՞նչ էին անելու՝ *որ* նա սխալ չհամարե՞ր – 396: բայց *որ* ժողովրդի առաջ իրենք կապկություն անեն – 396: արտահայտվի՞ր՝ *որ* չարաքես – 396: Քու աշխատողը *որ* առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՞՝ դու տրաք-տրաքի չգաս – 396: Մենք վաղուց ենք նկատել, *որ* մեր ղեկավարման ջիղը քեզ դուր չի գալիս – 397: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ չե՞ս՝ *որ* երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: Վաթընանց Մանդրոն քեզանից ինչո՞վ է պակաս, *որ* խոզի կողքին կանգնել է – 397: բայց մտքում շատ գոհացավ, *որ* իր շարժումն ու մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: Ջանդառի կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ *որ* անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել –

399: Բայց համարե՛ց՝ *որ* խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի հետ վար է դրել – 400: ինչո՛ւ ես ստիպում՝ *որ* գնամ մի դազախեցի անլեզու բերեմ էստեղ չոբան – 400: Բայց այնքան երկար էին դեկավարել, *որ* կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են – 400: ու ոչ սեփական խելք ունի՝ *որ* չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ *որ* խորհուրդդ լսի – 400: *Որ* գնալու լինեիր՝ ես կասեի գնում ես – 401: *որ* ասում եմ չես գնում՝ ուրեմն գնալու չի – 401: Մեկանը *որ* ասում է չպիտի գնացվի՝ ուրեմն մի բան գիտի – 401: վիճակն ուրեմն այնպես էր, *որ* նույնիսկ Մեկանի պես տղան իր բայը չէր ասում – 402: ու, *որ* տեսավ թաթարից առարկություն չկա, ճամփա ընկավ – 402: Բայց եթե նկատի առնենք, *որ* ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, *որ* բոլորն էլ հիմա իրենց թևին ժամացույց ունեն – 403: Եվ զարմանալի էր, *որ* զանգը լռությունից դեռ երեխա էր ազատում – 403: նախապես հայտնի էր՝ *որ* հանգույցի հեռախոսավարը մեր գյուղից գնացած հարսը չի, այլ մի բնիկ լաչառը – 403: Մեր համեստ կարծիքով դեկավարի դեկավարությունը պիտի էնպես լինի, *որ* նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ տեղը չշռայլի – 405: Բայց վաղու ց-վաղուց գիտեր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, *որ* ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: Բոլորն էլ հասկացան, *որ* մեծ պեպենոտը ներքուստ ծանր չի – 405: ու լսած է եղել, *որ* հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ճորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն *որ* գուտ իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: երեխան *որ* գլուխը բռնած դուրս եկավ Օմակուտ՝ ասում է յոթ օր սիրտ էր ետ տալիս – 406: *որ* եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին տեղից շարժեց – 406: *որ* կարալ չես ու էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, ե՞ս – 407: Օսեփանք ասում են Ջանդառի եղածն ինչ է՝ *որ* լեզգի հաղթի – 407: Չվաճեղի հոտը գոմի երդից *որ* չէր կախվում՝ մարդ երեխայի պես, ասում է, լաց էր լինում – 408: Համիկն ով էր՝ *որ* Ավետրքի վրա ձեռ բարձրացներ – 409: ու պատմել է, *որ* գնդապետ Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը հովընտցին է եղել – 409: այսինքն թե Վաթնանք չպիտի լսեն, *որ* մենք խփել ու պարծենում ենք – 409: Բուն Օմակուտ ու հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, *որ* Հովընտի բանկում ինչ լինեք – 409: Էնիքը, էդ ինչքա՞ն է՝ *որ* ասում եք շատ է – 409: Աղջկերբն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, *որ* Թի-հի Սիրունին իրենց քեռնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են – 410: փողերդ *որ* գտա՝ մի կիլո շոկոլադի կոնֆետ պտես առնիլ – 410-411: ապերո, առաջս ընկիր՝ *որ* ետևս չլինես – 411: Բայց իմացվել էր, *որ* լավ ամուսին էլ ունի, լավ երեխաներ էլ – 411: այսինքն *որ* Մամվելի երեխեքի անդամավճարը, Էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվընի աշխատանքից գնա – 411: Գիտեի՞ր, *որ* ախպորդ կնկան ալիմենտ ես տալիս – 411: գիտի *որ* մշտական Օմակուտ ես – 411: ուրիշ տվյալ էլ կա. *որ* պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: հողեմ միտտանի գլուխդ, *որ* տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412: Վարդույից հետո երկրորդ կնիկդ *որ* վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: քանի որ տեսել էին, *որ* նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: միայն նա՝ հասկացրեց՝ *որ* մարդ պիտի մի քիչ էլ իր համար լինի – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ *որ* այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: այսինքն *որ* կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ Գլխավոր դիրեկտոր՝ Սանդրո լինեն – 414: Օմակուտեցի չե՛ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ *որ* գյուղդ ու տեղդ մոռացել ես – 415:

ՈՐ (վերաբերական) — *ինչպես որ* Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ պատճառով Ջանդառի բլում էին մնացել – 269: Բայց ասում ենք, մեզն *ինչպես որ* կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: Բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին գրկելու որոշումից բերանն *ինչպես որ* դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: *Ումը որ* են՝ թող գան իրենք ճանաչեն – 274: *պիտի որ* եկած լինի – 276: – Այտա՛, – ծիծաղեց, – *բա որ* ասեմ խտտեցի՝ ասեմ խտտեցի ի՞նչ արի – 276: *ինչպես որ* քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: Դսեղա մեր քեռոնք *ինչպես որ* ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: *Ինչպես որ* դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: անծիծ-անքամակ մի սև դարաչին երեխայի նրա արբունքն *ինչպես որ* խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: կին արարածը *ինչքան որ* քաղցր կլինի և ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիի հոր անթույլատրելի կինը – 279: կին արարածը ինչքան որ քաղցր կլինի և *ինչքան որ* լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիի հոր անթույլատրելի կինը – 279: քանի ծնեց ու *ինչ որ* բերեց՝ քոնն է – 282: *Ինչ որ* է, մեկն իսկապես դեռ նրանն էր – 282: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից *ինչը որ* իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու սարերից իջավ – 282: և մեր համարիի սոցիալիստական պարտավորությունն է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, *ինչ որ* մեզ համար ինքը եղավ – 283: *դե որ* էդքան լավ խոսում ես, ինձ հետ ճակատ ես գալու – 284: *ինչպես որ* նախկին՝ հներում Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դազանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և *ինչպես որ* մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակուլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Քո՛ւ, *դե որ* եղպես է՝ ինձ ուզիր, ես չպիտի անմարդ մնամ – 287: *ինչպես որ* ավագակության տարիներին էր եղել որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որսեղ կարողանում էստեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288: Այսինքն թե, *ինչպես որ* Հախպատա Տեղեմաքի ու նրա օրինակով Հովընտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: *ինչ որ* պատվիրված էր՝ ուզեց – 289: *ինչպես որ* մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: *մանավանդ որ* Միմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, Բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից *ինչ որ* մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: *Դե որ* ձեր տան գործն է, խոսքդ գուր ես Ջանդառի հետ դրկում – 296: *Դե որ* ոչ՝ բա էլ ո՞վ – 296: Այսինքն՝ *ինչպես որ* մենք էս ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնաղիով ձենը *դե որ* գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չոբանին ենք

ասում, եղ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսովուս ետ դարձիր – 300: Ասել էր քու գործը չէ, քեզ *ինչ որ* ասում չեն՝ էն լայե – 301: եկավ նստեց իր հին գահին, ու *ինչպես որ* մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: *ինչպես որ* թուրքի հին ժամանակ է եղել – 303: *ինչպես որ* սեղանի վրա առաջը փռած – 303: շատերն էլ կան՝ *որ* իրենց փոխարեն իրենց հին շորի վերջն է էս ձորը – 308: մեզ վրա *ինչ որ* անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: *Ինչպես որ* հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, *ինչպես որ* մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ *ինչպես որ* երեխան ետ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: այսինքն *գնում եմ որ* գնում եմ – 312: այլ էն է՝ *ինչ որ* ռեստորանի տերը կարծի – 313: այդ երգի ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը *պիտի որ* մի էական դեր ունենա – 315-316: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրությունասուններեք ռուբլին *ինչպես որ* տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն *ինչպես որ* տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: մտքից թռան ու գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման *ինչպես որ* խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: ողորկ, ասես ռանդա՞ծ, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հազավ հեծյալի ոտքերը, *ինչպես որ* դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318: չնայած մեր կենսագրությունը, *ինչպես որ* մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319: ձին, *որ* քուռակը ետևից դուրս եկավ, ճանաչեցինք – 319: մինչև քո բերելը ինչ անուն *որ* ունենա կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: Մեր լեզուն չորանալ, *ինչպես որ* գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, *ինչպես որ* ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոզապահի օգնական, ասել էին մերդ մեռնում է – 320: *Բա որ* դու սարում լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու – 321: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն *ինչպես որ* իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: Պատերազմից հետո Մելքքանց թազին Գործարանում բանվորություն անելուց *ինչպես որ* վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: *ինչպես որ* պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թող Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: *Ինչ որ* է – 331: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, *ինչպես որ* միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ *ոնց որ* քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույ թանաստեղծություն ասի – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ *ոնց որ* քարին գանգատ անես, *ոնց որ* Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառույ թանաստեղծություն ասի – 335: *ինչպես որ* մորն էր ախյի ասել՝ պապին էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: *Ինչ որ* կու աչկով տեսնում ես – 338: *Ինչ որ* քու կնիկ ուզում է – 338: *ինչպես որ* թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: Քեզ *ինչ որ* ասում են՝ յուրացրու – 341: լակոտին խակ կորիզի պես, *ինչպես որ* կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: *ինչպես որ* Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի բոպե խփվե՞ր ու մարեր – 347: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուռ ապրել են, *ինչպես որ* հիմա թիզուկեսի առաջ հալվորն ու թոռներն էին – 353: բայց իրենց հին ժամանակներում հալվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին *ինչպես որ* ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: Մոզին *պիտի որ* արդեն կորած լինե՞ր – 357: և մեր Մելքքանց խավարաչքի դագանակն *ինչպես որ* մեկնված էր – 358: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի պես մլեին *մինչև որ* աստված մի դուռ բացեր – 359: այսինքն *ինչպես որ* մատաղի անհասկացող գառը աստվածածնի առաջ կանգնած է լինում՝ այդպես – 360: *դե որ* եղպես ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ էս դուռը տրաքի – 361: այսինքն *ինչպես որ* աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: *ինչպես որ* մթան մեջ գլուխդ պատին առնի, ասացինք – 362: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-գցած, այսինքն *ինչպես որ* Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցինք – 362: *ինչպես որ* իրենց ռուսներն են հեռուստացույցի մեջ պարում – 365: և տրակտորի հարցը, *ինչպես որ* մեծ պեպենտոն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: *Ինչպես որ* միշտ էր եղել՝ մարդուկնիկ իրար թիկունքի կանգնեցին – 369: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, *ինչպես որ* բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: Տան արահետն անտեսեց, *որտեղով որ*, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գալին – 372: այսինքն *ինչպես որ* իր Զանդաղը՝ այնպես էլ Սիրունը, էն աստվածը – 373: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման այսինքն *ինչպես որ* հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Այսինքն *ինչպես որ* գոգնոցի գրպանում մի կտոր շաքար կամ մի երկու կանեփ էր լինում – 377: *Ինչպես որ* խախլուշկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել ու ասել էր – 377: *ինչպես որ* Նապոլեոն Բոնապարտին ստիպես իր ավիրած ճանապարհներով ետ գնա – 383: տարավ ասավ *ինչ որ* խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: *քանի որ* մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: *ով որ* էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծ իմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: այսինքն *ինչպես որ* կատուն հողով վռագ ծածկի – 394: *մանավանդ որ* քրոջ գավակն ու քեռի էին – 395: *Ինչպես որ* կլոր կնիքը սեղմի՝ ճնշեց – 395: *չէ՞ որ* քո ղեկավարներն են – 398: և կենտրոնի

պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, *ինչպես որ* մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զոնգացնել – 401: Բայց նա մտադրվել ու գնում էր *որ* գնում էր – 402: Բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, *ինչքան որ* ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: Նիհար, լղար, չոր տերտերների վրա ծիծաղում ասում է *ննց որ* ծղոտ լինեք – 406: Էդ է, *ինչ որ* Ջանդառն է կամ թեկուզ հեռվից Ջանդառի մասին է՝ ծափոծիծաղ է – 410: ու *ինչքան որ* Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410: *ինչպես որ* Վաթընասը բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյի հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: տո շա՜ս – ասել էին, – տո հիմար, *բա որ* Էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար Էդպես մեռնում էիք – 413: *ննց որ* արջը կոճղ ցրկի – 407: *ով որ* վախ ու խորամանկություն ունի՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409: Երեխեքիդ ու քեզ Էնպես պահեի *ո՞ր* – 411: Մուրի *որ* մուրի, ասել էր – 413: *ինչ որ* է, Սանդրոն մոնղոլավարի խեղճացել ասել է – 414:

ՈՐԲ — *Որբ* գառան պե՛ս էտըը գցած տարել է տուն անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: Ետևից երեք *որբ* թողեց, լրիվ *որբ*՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՛նչ – 300: Ետևից երեք *որբ* թողեց, լրիվ *որբ*՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՛նչ – 300: Վաթինյանի էտևից ամբողջ Հովիտը *որբ* մնաց ու *որբ* մնաց մեր Ծամկուտի ժողովուրդը – 300: Վաթինյանի էտևից ամբողջ Հովիտը *որբ* մնաց ու *որբ* մնաց մեր Ծամկուտի ժողովուրդը – 300: չոբանի էտևից միայն երեք *որբ* մնաց, Սանդրոյի էտևից՝ երկու գյուղ ժողովուրդ – 301: *որբ* ու վիզները ծու՛ւ՛ նրանք լրիվ անտեր էին – 314: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը *որբ* երեխայի պես անտեր կմար – 415: Բա էն լավ կլինեք, որ երեք *որբ* բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջկուսի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ *որբերը* – 343: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական *որբ* ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: Ետևից երեք *որբ* թողեց, լրիվ *որբ* քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա *որբերն* ի՛նչ – 300: Բոլորդ իմ *որբերի* թշնամին էք – 288: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն մի րոպե *որբերի* հոգսին տար, ոչ – 292: Էդ *որբերի* հացին ձեռ չտաք – 350: պահեստի եղած-չեղածից ձեռքի հետ երեք *որբին* կպահի – 288: փոքր ժանգոտը իր *որբին*՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չսփեց – 338: աստված ենք կանչում էդ *որբին* մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, վառենք – 349: Շաքարի *որբերին* Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: Էդ ո՞նց էք անում, որ քաղցրը ձեզ է լինում, թույլը իմ անտեր *որբերին* – 348: այսինքն թե *որբերի վրա* մայրություն ինքն է անելու – 292: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են զավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ *որբի վրա* – 321:

ՈՐԲԵՎԱՅԻՐ — Ջանդառը *որբևայրի* կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ *որբևայրի* չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: Գյուղի գլխավոր հոգատարը գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, *որբևայրի* մեծ Սոփինին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: *Որբևայրի* կանայք նրա գնացքի կողքին վիզները ծուռ կանգնած էին – 299: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր ու մի կոլխոզ *որբևայրի* – 343: մենք *որբևայրի* տուժողն ենք – 347: *որբևայրի* կանանց պաշտպանության հանձնաժողովը կենտրոնից կբերեմ գլխներիդ կկանգնեցնեմ – 350: քանի որ լավ է արձակ *որբևայրի* լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: *Որբևայրիները* թաքուն ժպտացին՝ որ իրենց խոսքն ահա Շուշանի բերանով ասվում է – 355: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր *որբևայրիների* ի իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, *որբևայրուդ* դուրը գերան չեմ քաշի ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: թփերի էտն սպասում են կոփվը վերջանա՛ որ դուրս գան անտեր *որբևայրուս* կակոխ անեն – 349: *Որբևայրիներին* պաշտպանության օրիորդ Ուցյունի հանձնաժողովը զինկոմիսարիատից եկավ – 356: եկավ անամուսին *որբևայրիներին* երամը կլորեց դարձրեց կլոր հիսուն – 364: ու տիրավոր խեղճերը *որբևայրիներին* նախանձում էին – 364: բայց անտեր *որբևայրու նման* լաց էր լինում – 398: ու հենց *որբևայրու նման* էլ գանգատվեց – 398:

ՈՐԲՈՒԱՆՏԵՐ — Ի՛ իի, վայ տամ ինձ նման *որբուանտեր* գլխիդ – 337:

ՈՐԲՈՒԹՅՈՒՆ — Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ *որբության* ու իրենց խեղճ տիրավորության *առաջ* Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի արունքներն է կրծում – 344:

ՈՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՔԱՇԵԼ — ուզում էի երեխեքը *որբություն չքաշեն* – 364:

ՈՐԴԻ — Ո՞ւմ չի պատահում, այ *որդի* – 323: Բա ձմեռը դու ի՛նչ ես ուտելու, այ *որդի* – 374: վիզները ծուռ, խեղճ-խեղճ նայում ասում են *«որդի»* – 407: Վիզները ծոռում ասում են *«որդի»* – 407: Հիմար ու հպարտ՝ որ *որդիները* աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ *որդիներն* ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ *որդու* ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, *որդու* հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: *որդիների* պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ որդիներին – 294: ինքը նայում էր մեկ *որդիներին*, մեկ Թեվանին – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ *որդիներին* – 294: եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա *որդիների* ու Ջանդառ Թեվանի *վրա* – 282: *Շան որդի*, ձեր անասնաբույժը մի երևանցու պատիվ չունի՞՞ – 282: ասավ բո՛ւնտ եք անում, *շան որդի* – 304: Այ աղքատ *շան որդի*, հե՛-եյ, մյեռա՛ճ ես թե կաս – 312: ի՛-ինչ ես լակյել վեր ընկյել, ա զրկված *շան որդի* – 312: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ *որդու անունով* խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր

գոտին է – 328: երևի ուզեց *որդու* հեղինակավոր *անունով* խնդրանքը ճնշել – 368: որ մենք *հորով-որդով* էսպես Մուրի ու Խոզարած ենք – 376: թե չէ, *շան որդի*, ասավ, կգնանք քաղաքի ախպորդ դուռը վրեղ գանգատի – 383:

ՈՐԵՎԷ — օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով գլուխը *որևէ* ձորում պահում էր – 285: խորամանկ *որևէ* պատրվակով նրան խոստալիք չէր թողնում – 287: Չգիտեմք *որևէ* մեկի խոսքով խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտեմք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում – 287: ոչ գալու նպատակի հարցնում ենք, ոչ էլ անցյալի տեղեկության *որևէ* նշան – 319: սև դարաչին *որևէ* տեղից թերևս թաքուն նայում էր – 325: Միջոցից թաթարը նրա մասին բառացի *որևէ* առարկություն չէր արել – 339: Կամ նրա որսի վերաբերյալ *որևէ* վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան ու Դաշան հագիվ թե *որևէ* բան էին հասկանում – 369: ու Մելքսանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե *որևէ* մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: որպեսզի ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից մի *որևէ* օգուտ չէ՞ն պոկում – 378: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա *որևէ* տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: սպասում էին *որևէ* կարգադրությամբ ինքը Հովիտը գանգի – 389: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ *որևէ* մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց *որևէ* անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն *որևէ* գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: ունե՞ի՞ն ինքնությունն ապագայի *որևէ* պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: *որևէ* մեկից հատուկ նեղացած չէր – 394: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկյուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են *որևէ* տան հոգսի – 402: քանի որ նա՛, ոչ նա՛ նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ *որևէ* մեկը – 413: Ուզում էին *որևէ առիթով* թաքուն հետախուզության գնալ – 389:

ՈՐԵՎԷՅԵ — Իր վիճակի մասին մի *որևիցե* կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջոցից թաթարից էր սպասում – 295: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի ու մի *որևիցե* անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404: մի *որևիցե անգամ* հագիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ սիրվել ու թիմարվել էր – 318:

ՈՐԶ — Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի տակ մի *որձ* մորթեց – 267: ինքը կարծես և նշանավոր հյուր էր, և հյուրի առաջ *որձ* մորթող հին Թեվիկը – 267: բայց քաշեց ոտի տակ *որձ* մորթեց շուրջերկրյա ճամփորությունից հետո – 267-268: քաշեց ոտի տակ մի *որձ* մորթեց – 268: չնայած կոտած է, բայց դե էլի *որձ* է – 270: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ *որձ* կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոգի ոչխարի մեջ մի անձնական *որձ* ուներ – 281: գուտ մի չորս-հինգ լավ *որձ* Օհանի անունով ենք պահում – 283: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ *որձ* անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288: մեր փոքր Սոփին խորհրդով մի *որձ* դրկեցինք խնայողամարկղի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: մեր լեզվով ու սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք *որձ* խոստացել – 290: տասներկու *որձ* ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած *որձ*, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: փոքր պեպենն այստեղ ընդամենը երեք *որձ* ուներ – 296: Վրացոնց Ասատուրը մի լավ *որձ* ուներ – 301: Մի սիրուն *որձ* ուներինք – 322: և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի *որձ* է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: ստացել, չորս *որձ* էր մորթել ու առավոտվա հետ իջեցրել Դիլիջան – 411: դեռ չէր հասկացել՝ որ քսանհինգ *որձը* իր առջևից է կորել – 271: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ *որձը* գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: չորս-հինգ *որձը* նրանցն է – 283: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ *որձը* ոտիդ տակ մեկնված է – 290: յոթ *որձը* հանձնեց մեր տնօրինությանը – 291: *Որձը*, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտեմք ում հետ կերավ – 302: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե գյուղ տարած չէր եղել՝ *որձերը* չէին կորչի – 273: *Որձերը* բերեց – 295: բայց որ սև թուղթը ակնանատես վկայով հաստատվեց՝ *որձն* արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: Յոթ *որձն* ուրեմն նետո-բրուտոյի համար – 291: Տասը *որձն* ուրեմն մեծինը՝ Վերանինն էր, հինգը միջնեկինը՝ Մեվանինը – 295: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինե՞ր այստեղ չէ՞ *որձերն* իր հոտից չէին տարել – 270: խեղճ նորահարսը վերջապես կսկսե՞ր հասկանալ, որ *որձերն* իր առջևից էին կորել – 273: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխլված որձերի կողքին պատվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ *որձերն* էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: փողը եթե քիչություն աներ՝ *որձերն* ուրեմն գնալու էին – 291: Բայց առհասարակ ամբողջը Ռոստոմների *որձերն* էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: Սոփին *որձի* արյունը շների համար բռնում էր – 272: իրավո՞ւնք չունենք հողին մի *որձի* արյուն տալ – 272: նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ *որձի* ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս սրունքը ծեծում է – 272-273: *որձի* անդամը գնաց դմակախառը ինքը կտրեց – 313: և քսանհինգ *որձից* ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281: Բայց ոչ – գուտ իրենց չորսի համար քաշեց ու *որձերից* մեկը մորթեց – 268: *Որձերից* երեքը Վլադիմիր Մելիքյանի անունով էին – 281: մի լավ *որձով*, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտեմք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: *որձով*, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնությունության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ *որձից բացի* Ջանդառս բերել էր – 268: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝

ետխլված *որձերի կողքին* պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: Ջանդառին ու Սոփինին տարավ կանգնեցրեց ետ-ավարված *որձերի մոտ* – 280: տարավ *որձերի մոտ* կանգնեցրեց – 280: ձեռքերը գրպաններում ինքը մտավ *որձերի մեջ* ու թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: բայց *որպես* անշահ *որձ* ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356:

ՈՐԶԱԶԻ — պառավ *որձաձին* անթշնամանք խոխոռում ու քարաղը նրա թևատակին կրծում էր – 351: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, *որձաձիու*, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288: *որձաձիու* ուժեղ չոռոցի միջից խոխոռաց – 371: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ *որձաձիուն* մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: Շուշանը տեսավ քարաղը նրանց *որձաձիու առաջն* է – 351:

ՈՐԶԱՇՈՒՆ — ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ *որձաշան*, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չուներ – 288:

ՈՐԶԿԱՃՈՒՏ — *որձկաճուտը* ձվումն է նշմարվում – 385:

ՈՐՈՇ — և գերեզմանոցում *որոշ* տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը մի *որոշ չափով* էլ մեծ պեպենտի ձեռքին կլինեին – 380:

ՈՐՈՇԱԿԻ — միջնեկ թաթարը մի *որոշակի* տեղեկություն կունենար – 340:

ՈՐՈՇԵԼ — քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը *որոշելու* ժամանակ էինք ունենալու – 296: Տղերքը *որոշում են*, որ էլ մարդը պիտի խմեցվի – 304: իմ կյանքի ուղղությունը ուրիշի քոռերը չեն *որոշելու* – 357: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը *որոշելու էր* տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում – 359: որ *որոշել էս*՝ ուրեմն ճամփորդ էս – 309: եղբոր զավակներն ինչ *են որոշել* – 295: մերուսողջիկ մեկ էլ տեսան *որոշել են*, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: *Որոշել էր* – 376: գնացել խորհրդակցել *որոշել էին* պահեստը Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել մի անձայն համեստի – 350: Քննարկել, *որոշել* ու վարիչին հասկացրել *էին*, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թնին ժամացույց ունեն – 403: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն *որոշեց*՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշորհք հիմարի տունը – 270: և այդ պահին ճիշտ այն *որոշեց*՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարքից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Շուշանը մի բռպե *որոշեց* Թելվրկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: ավերակի ճակատագրի մասին մտքում չգիտենք ինչ *որոշեց* – 371: ցեղն ուսումնասիրեցին ու *որոշեցին*՝ որ ուրեմն Վերանի համար է – 295: Իրենց մեջ *որոշեցին* ասացին թող ըդիսի ու էս գյուղամիջից չքվի – 362: Ակսել Բակունցը, Հովրոսի ու Ծմակուտի սահմանները *որոշելուց հետո* Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409:

ՈՐՈՇՎԵԼ — Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովրոսի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ *որոշված* կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310:

ՈՐՈՇՈՒՄ — վարչությունը *որոշում* կհանի՝ փոխարենը որոշումով նոր կովացու կտա – 354: ասում էինք չլինի-չլինի Համիկ հորեղբորը կոտելու *որոշում* կլինի – 356: և ջարխեչեցու մասին *որոշումը* հաստատվեց – 270: չէին քաշվել, իրենց կուսակցական *որոշումը* եզրափակել էին մեծերի հին խոսքով – 350: իր *որոշումը* ինքն էլ թարգմանեց – 370: դատարանի *որոշումը* թղթերի մեջ էր եղել – 411: *որոշումն* իրենցն է – 370: Ես իմ վարչության *որոշմանը* դեմ չեմ կենա, դրկել են թող աշխատի – 288: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու *որոշումից* բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց – 271: խորհրդի *որոշումով* Ծմակուտից կհանեմ – 350: մամայիդ քեզանից կտրում, էս թշնամի գյուղից *որոշումով* հանում են – 350: վարչությունը որոշում կհանի՝ փոխարենը *որոշումով* նոր կովացու կտա – 354: վարչության *որոշման տակ* իր ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց *որոշման առաջ* անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340:

ՈՐՈՎԶԵՏԵՎ — *որովհետև* Օհանը դագանակով կոաջլերին վրա բերեց – 289: *որովհետև* հալիվորի մեղվանոցում մի երկու փեթակ էլ օրիորդն ուներ – 349: *որովհետև* Շուշանը խաղաղ էր և կանանց բանակը առաջնորդ չուներ – 356: *որովհետև* գյուղի ինքնությունության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքովեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: *որովհետև* ինքն աշխատավոր էր, նրանք՝ ձրիակեր – 387: *Որովհետև* ղեկավարման ջի՛ղ չունես – 397:

ՈՐՊԵՍ — ուզում է Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ մտնի, այսինքն *որպես* Ռոստոմ Մելիքյան – 315: հետո ժողովուրդը ոչ թե փոքր ժանգոտին, այլ *որպես* մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ *որձաձիուն* մաքուր սպիտակ քարաղը *որպես* թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: բայց *որպես* անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը *որպես* Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: *որպես* զուտ կասկած ու շառ – 361: ապա տնավարի, *որպես* բարոյական ու պատրոն, ասաց – 362: արնակալով, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ *որպես* արդեն գող էր կանգնած – 362: *որպես* ղեկավար դուք եք այդպես շարված – 375: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց *որպես* մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404:

ՈՐՊԵՍՁԻ — իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, *որպեսզի* Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չտվորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: բայց սպառնանքը թող

լինէր՝ *որպէսզի* իրենց նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվըլին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, *որպէսզի* նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: *որպէսզի* հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպէս՝ *որպէսզի* տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: *որպէսզի* այս տան հետ այլևս գործ չունենա ու չունի – 340: գիտակցաբար միջոցների անունը խաղացրեց, *որպէսզի* դեր կենտրոնում ձիավորվի – 346: *որպէսզի* Ուցյունի իր անունը կենտրոնում կրկին բարձրացնի – 350: *որպէսզի* նրանց անասունը, մանավանդ գոմեջը՝ որից երեխեքը հատուկ վախ ունեին՝ թունավորվի – 351: ոչ այնքան իսկապէս տագնապած, որքան *որպէսզի* իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դէպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, *որպէսզի* Շուշանի ու երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: *որպէսզի* հատկապէս չհավանի և տեղի ղեկավարության առաջ հարցում դնի – 375: *որպէսզի* թշնամական Հովրտի առաջ միասնական լինեն – 377: *որպէսզի* ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից մի որևէ օգուտ չէ՞ն պոկում – 378: շուրջը, *որպէսզի* մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: և *որպէսզի* նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: *որպէսզի* երեք շշի հետ կլոր տասը կոպեկ վերադարձնես – 386: *որպէսզի* գյուղկոռայի վարչությունից ըստ այդմ էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386: *որպէսզի* մեր բանաստեղծի բերանով նրա առաջ մի ծանր հարց դնեն՝ հիմնական հարցը – 389: *որպէսզի* խոսեցնելով-խոսեցնելով մի տեղեկություն պոկեն – 389: *որպէսզի* Օմակուտի կողմը մոռացնի – 406: *որպէսզի* սա հանգստյան գնա բարձր թռչակով – 410:

ՈՐՊԵՏ ԹԵ — *որպէս թե* Տիգրանի աղջիկ Շուշանը չենք – 359: *որպէս թե* սև գայլի բերանը խոզի գոճի են գցում – 362:

ՈՐՄ — ու մեր զավթած *որսը* կամ լուռ լափելով՝ էինք, ասելու էինք էստեղ էղպէս բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելով – 347: մեր մաքուր օդում *որսի* թաքուն մտով պիտի ձգձգվեր – 344: գայլն ու անգղը *որսի* միասին են ելնում – 406:

ՈՐՏԵՂ — չգիտենք երեք օր *որտեղ* ենք – 268: ինչպէս որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիւռ, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից *որտեղ* կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էղ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունէր – 288: Թեվիկը *որտեղ* էր ընկած – 289: չգիտենք Ստավրապոլ թե *որտեղ* կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց զուսպ չեն պահել – 292: *որտեղ* հիմա Վաթընանց Կարմիր ծառն ու Կարմիր աղբյուրն են – 358: Չերևաց թե *որտեղ* Սիմոնը ծիծաղեց ասաց – 368: չէր երևում պառավը *որտեղ* է կանգնած կամ նստած – 373: ձենը չգիտես *որտեղ* խեղդվեց – 391: *որտեղ* Մուրադենց պատի բուխարին էր եղել – 392: Հիմա *որտեղ* ես – 415: Էստեղ՝ *որտեղ* – 415: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, *որտեղից* տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: Ղազախա Սալախիվի ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջում Գրիգարյանին *որտեղից* է ճանաչելու – 301: այսինքն *որտեղից* զառիթափն սկսվում ու գյուղը երևում էր – 318: տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե *որտեղից* են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: Էղ *որտեղից* ես գալիս – 327: կերամտի փողը բա *որտեղից* է ունենալու – 335: բայց Ասորենց *որտեղից* այդքան արագ չքացում՝ որ տեսիլքի նման մի բոպե լինեն ու չլինեն – 357: բայց մենք *որտեղից* այդքան դաժանություն ունենանք՝ որ դեմառդեն նստենք – 384: Տան արահետն անտեսեց, *որտեղով* որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372:

ՈՐՔԱՆ — ոչ այնքան իսկապէս տագնապած, որքան որպէսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դէպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354:

ՈՔ — իրեն *ոչ ոք* չէր նայում – 294: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն *ոչ ոք* էր – 296: բայց *ոչ ոք* սրտով չէր այստեղ – 342:

2

ՉԱ՛ԱՐՔ — չա՛րք, ձե՛նդ. ձենդ կտրյե՛ – 299:

ՉԱՅ — Հետն ավտոյով շաքար, հաց ու չա՛յ էին դրել – 298: չոր խոտհավաքի կլինէր թե կոխոզային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չա՛յ էր խմում – 340: ասել էին արդար *չա՛յիդ* պառավական կրակը խոզի կողքին կամաց մկիր – 298:

ՉԱՆԵԼԻՔ — այսինքն իր անելիքն ու *չանելիքը* իր սեփական մտքում պատրաստի կան – 387:

ՉԱՐ — անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ *չար* օձի պէս միանգամից՝ Թեվըլի երեսին նշան բռնեց – 317: դժբախտ խեղճերը մեզ *չար* նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շպրտեցին նորապսակների ետևից՝ թե *չարն* ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292:

ՉԱՐԱՆԱԼ — ու Թեվըլի *չարանալն* էլ՝ ինչպէս որ երեխան ետ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: ու լավ պինդ *չարացած* էր – 312: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու *չարացած* ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պէս մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին,

անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ *չարացած* էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: Էդ ո՞ւմ վրա էս *չարացած*, ա՛խպերացու – 328: Իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, *չարացած* մարդու իր արագ քայլով Հովըտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա *չարանում էր*՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: *Չարացանք* – 320:

ՉԱՐԱՑՆԵԼ — քեզ ո՞վ է *չարացրել* – 328:

«ՉԱՐ ՈԳԻՆ» — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «*Չար ոգին*» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔ — ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային *չարչարանքի*, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռքերում, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահոգի Վարդոն խոտհարքում նրա *չարչարանքի վրա* ծիծաղում էր – 287: Ճակուկության մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանականություն գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլլունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր *չարչարանքի վրա* ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու *չարչարանքի վրա* Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310:

ՉԱՐՉԱՐԵԼ — քեզ *չարչարիլ մի* – 285:

ՉԱՐՉԱՐՎԵԼ — լսեց ու գործի վրա *չարչարվելով* քրթմնջաց – 343: ասում էր *չարչարված* է, թող էլ չչարչարվի ու ծիծաղում էր – 287: դու *չարչարվում* ու չես կարենում – 402: Բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին *չարչարում* – 307: Ետևը-գցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվըկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար *չարչարվել* հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնականներին հավասար ու նրանց բացակայությամբ ինքը *չարչարվեց* – 388: ասում էր չարչարված է, թող էլ *չարչարվի* ու ծիծաղում էր – 287: խուլը *կչարչարվեր* հասկանալ – 394:

ՉԱՐՉԻ — *չարչին* քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի թել էր բերում – 363:

ՉԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց Շուշանի խոսքում հիմա *չարություն* չկար – 356: Այդ գիտակից *չարության*, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության *առաջ* Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կույ էին եկել ու գգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344:

ՉԱՐՔ — այսինքն թե Շուշանը *չարք* է, գոմից պիտի չքվի – 354: *չարքի* խփածի պես սրսփաց – 270:

ՉԱՐՔԱՇ — մեր *չարքաշ* աշխատավորներից մեկը ասաց, հիմա գալիս է դրամարկը դատարկի – 403:

ՉԱՓ — թե գտար՝ ասացի, աստծու *չափ* շնորհակալ կլինեմ – 277: Էն վառելի *չափ* կնիկը յոթփթանոց էր թուջը տուն է քարշտվել, սապոզները քաշել հանել, գալիքեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Թաթարը կացնի *չափ* էր – 343: հազիվ կացնի *չափ* էր – 344: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի *չափ* տեղ մաքրել, ձեռագործի նման այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի *չափ* տեղն էր – 374: ո՛չ նախկինի *չափ*, Բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտի ձեռքին կլինեին – 380: զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի *չափ* թերթուամսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տատարալնայա ժիզն, Կուբնի բաբոտնիկ – 388: մի բոքոնի *չափ* քարն, ասում է, մի կապուկ փող է – 414:

ՉԱՓԱԶԱՆՑ — մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծրվում, Բայց Սիրուն Թեվըկինը *չափազանց* էր – 308:

ՉԱՓԱՎՈՐ — արտիստորեն *չափավոր* ուտում, չափավոր խմում ու բուլը միշտ պատրաստ է պահում – 381: արտիստորեն չափավոր ուտում, *չափավոր* խմում ու բուլը միշտ պատրաստ է պահում – 381:

ՉԱՓԱՐ — և չափարն էլ իրոք *չափար* չէր – 372: *Չափարդ* էլ է շների առաջը կտրել, թե՛ իմ առաջն է կտրել – 325: *Չափարը* բարձր չէր – 333: թողեց ու նրանց *չափարը* կացնահարելով իջավ – 344: *չափարը* խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի տունն էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: Ադամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի *չափարները* եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: *չափարները* պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: իրենն են բոլոր *չափարները* ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարաված ձմեռվա փայտը – 334-335: նրանց *չափարն* իրավունք չունի իմ հողով անցնի – 344: *չափարն* անցել մտել էին Աբել պապի մեղվանոց – 345: Բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքանք, Օսեփանք ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց *չափարն* այստեղ է անանցանելի – 372: և *չափարն* էլ իրոք չափար չէր – 372: մինչև *չափարի* ծայրը ճամփու դրեց – 319: տան քարը տարել իրենց *չափարի* ծակերը կալնել էին – 331: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մոտենուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես *չափարի* բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: *չափարի* միակ լատանը փտած աչայի հետ ծնկով խորտակեց – 372: տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ *չափարների* մետաղե ցանցերը – 324: բոլոր *չափարների մեջ* միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: *Չափարի վրա* բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: *Չափարի գլխով* երկար նայեց – 331: Գնաց *չափարի տակով* անցավ, առաջը կանգնեց – 333: Բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ տեսավ *չափարի մեջ* է – 333: Բայց արդեն *չափարի մեջ* էր – 334: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը *չափարի*

մեջ կույ էին եկել ու գգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344: մտան փոսն ու դուրս եկան Թեվրկի չափարի մոտ – 372: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը ուսուցչից դեռ թաքնվում էին – 403:

ՉԱՓԱՐԵԼ — որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր քաղաք – 387:

ՉԱՓԵԼ — Ձեր չափած-հաշված եղեմից ով ձեզ հանել է՝ նրա էն-էն-էն – 352:

ՉԱՓՆ ԱՆՑՆԵԼ — Չափն անցավ – 398:

ՉԱՓՈՎ — ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտի ձեռքին կլինեն – 380:

ՉԵԶՈՔ ԼՈՌԻ — Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

ՉԵՔ — և բոլոր կարգադրերն ու չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարսած պահում էր – 387:

ՉԷ — Ջանդաղը «չէ, այտա, չենք հրաժարվում՝ ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինել այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից չէին տարել – 270: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: – Չէ, Սոփո, չէ, – ասաց, – դու կնիկ ես, չես հասկանա – 278: – Չէ, Սոփո, չէ, – ասաց, – դու կնիկ ես, չես հասկանա – 278: չէ՞ մի մատ երեխան էլ ոչխարաշանը գյուղում ասում է կորիք – 279-280: Ախչի, – ասավ, – մի էդ արաղը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: Ճամփին ինչ էր խրատել կամ ինչ էր ծաղրել, – չէ՞ ծիծաղած կլինեք – 288: Թեվրկի արարքը վերջ ի վերջո չէ՞ անհասկացող մոզու արարք էր – 288: չէ՞ աշնան հետ օդը սառչում, գետինը հակառակը տաքանում է – 297: բա քու գյուղի ժողովուրդն են, չէ – 299: չէ՞ նա էր ուզել որ մի լիճ լինի – 302: չէ՞ մեր գյուղի փեսա է – 305: չէ՞ Վաթրնանց խոսքն է – 305: – Չէ, – ասաց, – ես ճամփորդ եմ, քու կենացը, ինձ էլ բարի ճամփա – 309: չէ՞ գնդակը Բաղդյի ոտն է կոտրած եղել կամ ասենք թե կողքը ծակած – 311: Կոշիկները չէ՞ նոր էին – 314: չէ՞ մտքների մեջ իրենց մորը կիիշէին ու հորից կզանգատվեին – 314: Չէ, այտա, չէ, ուրիշ հաշիվ է, գնա – 321: Չէ, այտա, չէ, ուրիշ հաշիվ է, գնա – 321: Չէ, այտա, չէ, ուրիշ հաշիվ է, գնա – 321: Չէ՞ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ վշտի մեջ գազազում մարդասպան է դառնում – 323: էն ժամանակ փողը չէ՞ մենակ Թիփլիս էր – 335: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: և մեծ պեպենտը, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կռիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: չէ՞ այստեղից էր մատնվել ու տարվել – 346: բայց երեխայի ատելությունն է, չէ՞ – 360: փոքր պեպենտը չէ՞ մեզ օգնական աղջկա տեղն էր ծնվել – 363: Օսեփանց տղերքը չէ՞ մնում-մնում մի անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: – Բա չէ՝ ասաց, – քու դուռին էստեղ ցառա կենանք – 370: Բա չէ՞... բա չէ – 370: Բա չէ՞... բա չէ – 370: չէ՞ ախպերը հիմիկ մենակ դու ես մնացել – 373: նրա խոսքին ոչ «հա» պատասխանել ու ոչ «չէ» – 376: համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայները պարտավոր են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386: չէ՞ գիտեին՝ որ գրասենյակի դուռն իրենց տեղը չի – 392: ոչ «հա» էր ասում, ոչ «չէ» – 392: ինքնություն տնտեսությունը չէ՞ տեղական միտք ու եռանդ է ուզում – 393: Ժամանակը չէ՞ ցեց է – 395: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման նեղացրել ու ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: Չէ՞ տարին մի հատ զկեռ ու մի երկու մորեխ էին ուտում – 406: չէ՞ ժամանակին էլ Ածուխշինողանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի ցուցակից հանած բանեցրել – 410: չէ՞ ուրիշի ցավը բացահայտող ու կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413: բայց Սիմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՞ սովորություն է – 415:

ՉԷ՝ ՈՐ — չէ՞ որ քո դեկավարներն են – 398:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ — էդ քեզ Չինաստան է – 399:

ՉԻՆԳԻԶՄԱՆ — Ավագի պառավ զամբիլը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կզնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու – 278: Գյուղ իջնենք տեսնենք Չինգիզխանի արշավանքն անցել է՝ ամայի – 305:

ՉԼՍԵԼՈՒ ԴՆԵԼ — Չլսելու դրեց – 327:

ՉԼՍԵԼՈՒ ՏԱԼ — չլսելո՛ւ տվեց – 334: չլսելու տվեց – 375: բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350:

ՉԿԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ — շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378:

ՉՃԱՆԱԶԵԼՈՒ ՏԱԼ — Կենտրոնների ղեկավարության առաջ տեղական ղեկավարները նրան չճանաչելու են տալիս – 415:

ՉՆԱՅԱԾ — չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուտ է տալիս, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: չնայած կոտած է, բայց դե էլի որձ է – 270: խեղճ նորահարսի վրա, ձմերուկը չնայած Սոփին էր կտրել, բարկացավ – 274: չնայած Սոփին ինչ է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՝ – 300: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր զոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած զոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր զոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: ուզո՛ւմ ես, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: Օհանի կորուստը չենք հաշվում, չնայած ցավալին Օհանի բացակայությունն է – 310: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, Վարդոն գիտեր – 319: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցեղաֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմա, չնայած ձյունը դեռ ո՛ր էր – 324: չնայած Ջանդաղի ձեռքերում տաշածից էլ լավ հղկվել էր – 335: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենտն է – 346: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղրվի

ձեռքից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: *Հնայած* համարյա մի տարիքի մեծեր էին – 354: *Հնայած* նրա վրա քսան տարի էր իրավունք չուներ – 359: *Հնայած* բերել մի երկու անգամ ջրել ու էլ չէր ջրել – 374: ու, *Հնայած* պարապ ազատությունն իրեն պետք չէր – 380-381: *Հնայած* մեծ պեպեհնոտի փսփսալը որն է – 393: աչքը *Հնայած* անտառապետության վրա էր այդ թույլից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, *Հնայած* խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որն է տան հոգսի – 402:

ՉՈՐԱՆ — ուրախ էր՝ որ չոբանների ցեղը նոր *չոբան* է տալիս – 285: Թեվրեկին ետևը գցած գնար թուրքերը *չոբա՞ն* – 288: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե սարում ինքը *չոբան* ունի – 296: տեղաշարից դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը *չոբան*, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ *չոբան* լինել ու չոբանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: Գիտե՞ս, ընկեր *չոբան*, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը քոն է – 374: շարքային *չոբան* եմ տանում – 382: բայց հերները, թեկուզ Վաթիկյան, մի խեղճ *չոբան*, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: Դու ինձ Ջանդառի հետ *չոբա՞ն* էս դրվում – 397: *Չոբան*, այո, ոչխարած – 397: ինչո՞ւ էս ստիպում՝ որ գնամ մի դազախեցի անլեզու բերեմ էստեղ *չոբան* – 400: էսօրվա *չոբանը* զուտ դուք եք – 272: Գիշերը նրա *չոբանը* ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ վեր է կենում գնում գյուղ – 299: *Չոբանը* հրեղ վկա է կանգնած – 343: հիմա է, որ դարավոր *չոբանը* փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր *չոբանն* են, թե սարում ինքը չոբան ունի – 296: ինչպես որ նախկին հներում Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի *չոբանի* դազանակով, այդպես էլ մեր՝ Օհանի – 284-285: *չոբանի* ծանր դեպքը Գրիգորյանի հետ քայլելու շնորհից նրան զրկել էր – 301: *չոբանի* հարգն էստեղ եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման կստեղծեն – 307: իսկ նրանց ղեկավարությունը եկել մեզանում *չոբանի* տեղյակ էր անում – 401: ուրախ էր՝ որ *չոբանների* ցեղը նոր չոբան է տալիս – 285: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա էս ընկել, *չոբանին* ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու աուսուփուս էս դարձիր – 300: *չոբանի ետևից* միայն երեք որբ մնաց, Սանդրոյի ետևից՝ երկու գյուղ ժողովուրդ – 301:

ՉՈՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Օհանը, ամբողջ *չոբանությունը* կանգնեց՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը դա չափտի լինի – 288: բայց վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ *չոբանությա՞ն* – 385: թուրքի քոռ Ահմադը էս երկրի ամբողջ *չոբանությունից* Օհանին գերադասում էր – 288:

ՉՈՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու *չոբանություն անել*, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322:

ՉՈՐ — Լոբու *չոր* սարին քեզ օրինակ – 279: *չոր* բերանը ավելի չորացավ – 297: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի զուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը *չոր* քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր *չոր* ծնկները – 317: Կարտուղի ու լոբու *չոր* ցողունը փոցխով քաշել, այգիները մաքրել էին – 324: *չոր* խոտհավաքի կլիններ թե կոլխոգային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: Թեվրեկին քննեցին ու պապանձված, *չոր*, անլեզու բերանից գոնելու ծրագիր հանեցին – 340: վշտացյալ աչքերը *չոր* – 348: Աչքերը *չոր* վառվելով, շփշփտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շշնջաց – 348: *չոր* խոտհարքներում ու կալերում կանայք պիտի ցամաքեին ու սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր – 352: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր *չոր* գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուրճ գոմում – 355: զրկում ու *չոր* կրծքին սեղմում էր – 358: պատերազմից առաջ օրհորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թնի տակ՝ դպրոցական *չոր* մատյանը – 361: Այդքանը, բայց շատ էր *չոր* – 401: Հախապատվանքի *չոր* տերտերների առաջ պայման է դրել – 406: չեղավ՝ տակը *չոր* խոտ է տալիս ու վառի – 406: նիհար, լղար, *չոր* տերտերների վրա ծիծաղում ասում է ոնց որ ծոցոտ լինեք – 406: օրը մի շիշ *չոր* արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: լցրել ու *չոր* արաղը դատարկ փորն էր ածել – 415:

ՉՈՐԱՆԱԼ — թեև *չորացած* այդ մարդն էր – 344: Վախեցած, վախից *չորացած* թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկուսն էլ առջին էին – 348: ու գյուղխորհուրդն սկսեց *չորացած* ձեռով ճակատը ծեծել – 360: Մեր լեզուն չորանա՞ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է՝ ամեն անգամ *չորանում* ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից սերն էլ է *չորանում*, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: Պատճառը՝ սև ոռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում *չորացել էր* – 294: չոր բերանը ավելի *չորացավ* – 297: քեզ ինչ ասեմ, տղա, քու հորը կորցնողի *կոները չորանան* – 344: Մեր *լեզուն չորանա՞ր*, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է՝ ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320:

ՉՈՐԱՏՆԵԼ — շարունակներով կարմիր տաքդեղ *էին չորացնում* – 328: արի խփի *չորացրու* – 296:

ՉՈՐԵԹԱԹՎԵԼ — *չորեքթաթվում* ու ոչխարի մեջ *էինք* մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծա՞ղ – 285: Իբր թե կանգնում է՝ *չորեքթաթվել* ասել էր – 415:

ՉՈՐՄ — ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան *չորս*-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Այսինքն՝ որ *չորս* կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեզերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: ձեր *չորս* կտրկան ոչխարին հասնում է ուր բաժին շնալիր – 306: երեսուներկու-երեք-*չորս*... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ սապոզը մի անգամ չէր հագել – 345: մեկ էլ տեսանք երեխեքը *չորս* կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կովում են – 347: եկավ ու հետը *չորս* տեսորակ երգ

- Դժգոհն ե՞մ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի *պահակը*, Հովրտի պահեստների հրշեջը – 297: գոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Մանդրոն կոխոգային այգու Դանելանց *պահակին* մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414:
- ՊԱՀԱԿԱԶՈՐ — եկել Օսեփանց դռանը *պահակագործի պես* կանգնել էր – 348:
- ՊԱՀԱԿՈՒԹՅՈՒՆ — բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ ստանում, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային *պահակությունից* էլ – 379:
- ՊԱՀԱՆՁ — գիրքուտետրակի ի՞նչ *պահանջ* ունեին – 314: Երեխայի անհասկացող *պահանջը* քիչ էր – 314: և կենտրոնի *պահանջից* անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զննագնել – 401:
- ՊԱՀԱՆՁԵԼ — և ժողովուրդն առհասարակ առաջնորդող խոսք ու վարք է *պահանջում* – 405: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Միրունի վրայից *պահանջել* Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: զանգեց ասաց Ռոստոմն ենք ու *պահանջեց* միացնել խնայողամարկդին – 403: էդ խի՞ չեք վախենում՝ որ *կպահանջեմ* – 350:
- ՊԱՀԱՊԱՆ — մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա *պահապան* է մնում – 358: և Օհանի *պահապան* շուքն այլևս նրանց գլխին չի – 373:
- ՊԱՀԱՏԵՂ — մեծ պեպենտը *պահատեղից* հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345:
- ՊԱՀԵԼ — հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց *աչքը* երեխայի վրա *պահել* մինչև Վերանը բանակից գա – 295: դեռ հարյուր տարի էլ պիտի ապրյե՝ որ իրար *պահել* սովորյեք – 299: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում *պահել* – 305: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու *պահել* – 313: Վերջը, շուն-*պահելն* էլ պիտի իրավունքով լիներ – 306: Փողի գրքուկը *պահելու* տեղը նանի նկարի էտն էր – 377: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը *պահած* տխուներ՝ տխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Իրենց համար *պահած* գինի ուներ – 309: կերանք-խմեցինք ու որ արաղը հատավ՝ *պահած* տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: և խփած ու իրեն անթույլատրելի մի տեղաշարժում *պահած* է եղել – 408: զուտ մի չորս-հինգ լավ որձ Օհանի անունով *ենք պահում* – 283: մեկի փոխարեն հիմա երկու պահեստապետ *ենք պահում* – 379: թե քաղաքում եք՝ էդ ո՞նց էք գյուղն էլ զավթած *պահում* – 324: գրպաններում դա կաշառք շաքար ու սանձ է *պահում* – 316: լեզվի տակ *պահում* է – 364: արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր խմում ու բուկը միշտ պատրաստ է *պահում* – 381: հյուրասիրությունների գծով մի հատուկ տեղակալ է *պահում* – 383: երանին քեզ ու քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման է՜լ է *պահում* – 390: ասաց երեք տուն է *պահում*՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: հին տրակտորն ու դպրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված *են պահում* – 296: սարի նման կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը *պահում* են, որ հանկարծ չփլվի – 297: այսօրվա երեսառածներն այնինչ պետական ոչխարը կիսովի *են պահում* – 391: Գոմում յոթ օր սոված *պահում* են – 408: յոթ օր խաշու *են* խմեցնում ու եղքան էլ Համրկին սոված *պահում* – 408: քառասունմեկ թվի ամառվանից մի մեծ նպատակով *պահում* էր – 281: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով գլուխը որևէ ձորում *պահում* էր – 285: այդ պատճառով էլ աղոթքի ու ասածու հավատի մեջ իրեն զսպած էր *պահում* – 349: Վարդոն ուրիշ տեղ էր *պահում* – 377: նանը հիմա էլ փողի խնայողությունն էր *պահում* – 377: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս *պահում* – 386: և բոլոր կարգագրերն ու չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարսած *պահում* էր – 387: Բագուկն էլ *պահում* էին՝ որ թթուն գունավոր ու համով լինի – 324: Մաշայի վաթսուն ռուբլին ու «Բելոռուս» տրակտորը նրան *նեղ էին պահում* – 338: բաց էին *պահում* – 378: էգուց սա է իբր քեզ *պահելու* – 365: պատկերը մենք էինք *պահելու* – 284: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է *պահելու* – 275: Ծմակուտ անկարգ գյուղում իր ապագան մաքուր է *պահելու* – 279: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն *եմ պահել*, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց զուսպ չեն *պահել* – 292: Սոփին. մեծ Սոփու ու Վարդոյի ամբողջ վարքը մեջը *պահել* էր – 311: իրենց գոմեջը դրանք անալի *էին պահել*՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: իրար այդպես ջերմացնելով *պահել էին* – 357: Կարող էիր ու *չպահեցիք*, թե՞ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: ձեթը կարտուլի հետ մինչև մյուս հուլիս՝ մինչև Ղազախի հացի հասնելը ժողովրդին *պահեց* – 297: Համ էլ, ասել էր, իմ նեղ օրին ինձ Ահմադը *պահեց* – 303: տարավ կիսատ շիշը *պահեց* ու եկավ – 309: Մինչև Ջանդադի այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար *պահեցին* – 298: խոստումի դիմաց ուզում էր թաքուն *պահի* – 303: դրկել են հոր հետ խոզ *պահի* ու մտքներից գցել են – 315: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին *պահի*. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: Վաթընանց Մանդրոն բերում էր Աճարկուտ խոզ *պահի* – 394: վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին գոնե մի երկու ամիս անարատ *սուգ պահի* – 410: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան *պահեն* էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն ուրախանան էլ – 296: երեխեքիդ ու քեզ էնպես *պահեի* ո՞ր – 411: *Պահեի*՝ ինձ հետ էստեղ խեղդվե՞ր – 413: իրենց օտար դռներին մեզ երեք օրվա գերի՝ *պահեին...* – 311: Ակոփին էլ *կպահեմ* – 342: պահեստի եղած-չեղածից ձեռքի հետ երեք որբին *կպահի* – 288: կմեծանան իրար Թեվիկ կասեն ու կոլխոզի գառը միասին *կպահեն* – 284: պետքները լինե՛ր՝ իրենց դռներին *կպահեին* – 277-278: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անճոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս *պիտի պահեք* – 305: Հարցրու իմացիր ու էդ փողերդ նեղ օրվա *պահիր* – 369: Բայց,– ասաց,– *խելքդ գլխիդ պահիր* – 371:
- ՊԱՀԵԼԻՔԸ — ձեր *պահելիքն* էս է – 305:
- ՊԱՀԵՍ — այսինքն թե մթերքը տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից *պահեստ* է ընդունում սարում – 358: թող մի *պահեստ* լինի ու պահեստը այստեղ Ծմակուտ լինի – 379: գնացել խորհրդակցել որոշել էին *պահեստը* Շուշանի ձեռքից առնել, հանձնել

մի անձայն համեստի – 350: օրենքով *պահեստը* պիտի հանձնելի՝ որ գյուղամեջ չէլնելի ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362: թող մի պահեստ լինի ու *պահեստը* այստեղ Ծմակուտ լինի – 379: *Պահեստն* այդպես առանց կողպեքի ու կնքած զմուռսի թողեցինք եկանք – 348: *պահեստն* այսինքն խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեն – 361: *պահեստի* եղած-չեղածից ձեռքի հետ երեք որբին կպահի – 288: Բարակ կոպերն իր նման թրթռացրեց ասաց «*պահեստի* էնիքը» – 289-290: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու *պահեստի* էնիքը ըոխած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: ուլերից մի երկուսը թռել էին *պահեստի* պատուհանները – 323: *Պահեստի* տակաճիքին կապված մի հավատարիմը կար – 345: Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ ու *պահեստի* շենքին նվաղեց – 345: *պահեստի* դռներին պտտվում էր, պտտվում էր – 346: *Պահեստի* դռանը Շուշանի ձեռքին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի վրա օգնական էր եկել – 354: տարանք *պահեստի* դռանը կանգնեցրինք – 362: *պահեստի* դուռը փակեցինք ու զմուռեցինք – 362: Արա, ես մեր Մելքքանց Տիգրանի Դժգոհն եմ՝ որ Ղալաչու խոտհարքների հսկիչը լինեմ, Ծմակուտի չեղած կալերի պահակը, Հովըտի *պահեստների* հրշեջը – 297: ձեր ոտը *պահեստիս* շենքին չտեսնեմ – 350: քո տեղը՝ ես *պահեստիս* դուռը ներսից կփակեի ու դուրս չէի գա – 361: Իմ էնիքը *պահեստից* վերցրել է – 289: ժողովրդին այդպես խառնված թողեց ու *պահեստից* բարձրացավ գրասենյակ – 346: Շուշանը գրկել, կողբերն ու ձեռքերը մրմռացնեով *պահեստից* մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: մի խոսքով՝ միսն էլ ու կնիկն էլ *պահեստում* էին – 289: չոր խոտհավաքի կլինեք թե կոլխոզային աղի ու պանրի *պահեստում*՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: ով չէր վաստակել ու *պահեստում* բան չունե՞ր՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: *Պահեստում* նրանց տակ Շուշանն աչքը պաղած կանգնել մնացել էր – 360: Նրանց տակ *պահեստում* Շուշանը մնաց-մնաց, ասաց – 360: սիրո պատճառով Օսեփանց մեծ հալիվորի Արփին *պահեստում* պակասորդ էր տվել – 363-364: իր բախտի ետևից Շուշանը *պահեստի առիթով* գնում է սարը – 358:

ՊԱՀԵՍՏԱՊԵՏ — Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինն Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհետատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին *պահեստապետ* էր դրել, դրկել սարը – 288: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունուրի էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի *պահեստապետ* դրկել Շարմաղ մորթուրին – 289: մեկի փոխարեն հիմա երկու *պահեստապետ* ենք պահում – 379: Օհանը, ամբողջ չորանությունը կանգնեց՝ թե մեր մթերքի *պահեստապետը* դա չպիտի լինի – 288: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս *պահեստապետը* հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: *պահեստապետը* չի կանգնում նրանց կողքին – 291: Բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենոտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին *պահեստապետները* – 322: Բայց ճյուղային առանձին *պահեստապետները*, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարաձն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358: և դա հայտնի է գրասենյակի դռն ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին ու իրեն *պահեստապետին* էլ – 291: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, *պահեստապետներին*, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: մեր սև լաչառի *պահեստապետ ժամանակներից* շենքատակերին ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323:

ՊԱՀՈ — *Պահո*, ասաց, Ասորենց խրտնածին ոտն-անել չկա – 322:

ՊԱՀՈՂԸ (փոխանություն) — *պահողի հետ* մոզին ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ էին ուզում – 306:

ՊԱՀՎԵԼ — Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգորյանի անունով *պահվող* մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: թող պետականի անունով *պահվող* սեփականը մատնվեր – 321:

ՊԱՀ ՏԱԼ — կամքից հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը բոպեով *պահ-տվել* ու գնացել փոստ – 411: ու բերեց մի երկու սատկածը *պահ տվեց* – 282: *Պահ տվեց* ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շներն առած գալիս են – 282:

ՊԱՀՈՒՍ — իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփին *պահուստն* էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282:

ՊԱՂԵԼ — Պահեստում նրանց տակ Շուշանն *աչքը պաղած* կանգնել մնացել էր – 360:

ՊԱՅԴԻ ԴԱՄՈՅ — Մարիա, *պայդի դամոյ* – 339:

ՊԱՅԹԵԼ — *սիրտը* հիմա *պայթելու էր* – 396: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպենոտի վրա ուղղակի *պայթեց* – 395:

ՊԱՅԹԵՅՎԵԼ — քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են *պայթեցվում*, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380:

ՊԱՅԹՅՈՒՆ — մի *պայթյուն*՝ որ սարը ձորը գցեր ու տեղը կալ աներ – 355:

ՊԱՅԾԱՌ — ու աչքի առաջ մի լուռ, *պայծառ* ու զարմանալի պատկեր էր – 360:

ՊԱՅՄԱՆ — չորանի հարգն էնտեղ էթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ *պայման* կստեղծեն – 307: Բայց Ջանդառը *պայմանը* տեղնուտեղը մոռացավ – 276: և նրանց անգիր *պայմանը* մեր եղբոր կորստից հետո էլ կա – 282: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ *պայմանն* աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդառ Թեվանի վրա – 282:

ՊԱՅՄԱՆԱՎԱՆ — մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովըտի տեղամասային համարի *պայմանական* կենտրոնի պատշգամբում ուսուսի շարված կանգնած էր – 377: *Պայմանական*՝ այսինքն իրավունք ունեին թուղթ լրացնեն ու տակը լավ պինդ ստորագրեն – 377:

ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՎԵԼ — Կարծեցին *պայմանավորված* է – 268: սա ժողովրդի հետ *պայմանավորվել* հաց չէր թխում – 380: սաղա-հնդդի դեպքով դեռ ամաչեցին ու *պայմանավորվեցին* գործկոմի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395:

ՊԱՅՄԱՆ ԴՆԵԼ — բայց *պայման եմ դնում* – 406: Հախապատվանքի չոր տերտերների առաջ *պայման է դրել* – 406:

ՊԱՅՄԱՆ ԿԱՊԵԼ — ուրիշ տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գումի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի *պայման է կապել* – 411-412:

ՊԱՅՏԵԼ — Ուրեմն եթե ձի ունենայինք ու *պայտելու* լինեինք՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305:

ՊԱՅՈՒՄԱԿ — իրար մեջքի *պայուսակով* դեռ խփում ու չափարի էտեր ուսուցչից դեռ թաքնվում էին – 403:

ՊԱՆԻԻ — ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու *պանիր* դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: ոչխարի անարատ *պանիր* մեկ գողի Արտաշն ու շրջկումի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: փոխարենը երեխայի հետ կես գլուխ *պանիր* դրկեցինք – 363: ձորի կաթնագործարանից էլ շտապ *պանիր* էին տանում – 388: Ուրեմն *պանիր* էին տանում – 388: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի *պանիր*՝ հինգ գլուխ ոչխարի պանիր, արադ, – ասաց – 398: Հյուրասիրությունների գծով, չհաշված բուն բնամթերքի առաքումը, խոզ է, հնդուհավ է և այլն և այլն, ծախսվել է, – ասաց, – անցած ամիս շաքար, զուտ շաքար՝ յոթ կիլոգրամ, ոչխարի պանիր՝ հինգ գլուխ ոչխարի *պանիր*, արադ, – ասաց – 398: որ *պանիրը* տվել ու օճառը բերել էինք, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: չոր խոտիավաքի կլինեի թե կոլխոզային աղի ու *պանրի* պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: մեծ պեպենտոր պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի *պանրով* փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք *պանրով* էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: էլ ինչ ունեին՝ մի լավ *գլուխ պանիր* – 313:

ՊԱՆԴԱԳՈՐԾ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկումի քարտուղարները, շրջգործկումի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր *պանրագործի* տանը հացի էին եղել – 415:

ՊԱՆԴԱԳՈՐԾԱՐԱՆ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկումի քարտուղարները, շրջգործկումի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տղոցարանի վարիչը, *պանրագործարանի* վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՊԱՆԴԱՋՈՒԻ — Հանկարծ ծակ կունենա ու *պանրաջուր* կտա – 313:

ՊԱՇԱ — Խախտվեցայի երեխան՝ Դաշան թե *Պաշան*, երեխայի իր անգիտակից խելքով եկել ապավինել էր այս առատ ապահովությանը – 326: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի *Պաշան* թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: փոքր պեպենտի *Պաշան* ու Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: և նրանց համերաշխ լեզվից *Պաշան* ու Դաշան հազիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: իմ *Պաշաս* ու Դաշաս երաժշտական տբրոց տեն գնալ – 370: Դաշիս ու *Պաշիս* էլ կգուգեն – 342:

ՊԱՇԱՐ — ճամփի *պաշար* էլ չէր առնում – 298: Փայտը. ձմեռվա *պաշար* փայտը հավասար տղոցված դարսված էր – 326:

ՊԱՇԵ — իմ *Պաշեն* ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342:

ՊԱՇՏՈՆ — բայց Դսեղը ոչխար ունի՝ որ անասնաբույժի *պաշտոն* ունենա, չունի – 306: չզինակոչվելու պատճառով չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար *պաշտոն* գտնեին – 321: Պատերազմից հետո Մելքսանց թազին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չզիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ *պաշտոն* էր խնդրում – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոր, բաճկոնն ուսերին ետուռառ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական *պաշտոն* էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի *պաշտոն* է կանխատեսում – 379: մարդ էլ կա աննշան գործը դարձնում է *պաշտոն* – 380: մեր հանդապահությունը մեծ պեպենտոր կդարձնի ձիավոր *պաշտոն* – 380: ձեռքից այդքան հեշտ *պաշտոն* չեն տալիս – 400: քաղաքը, փողոցը, *պաշտոնը*, Միջին Ասիան ալիմենտի թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի – 312: քանի որ *պաշտոնը* ոչ մեկիս տակ հավերժական չի – 349: Մարդ կա պետական բարձր *պաշտոնը* իջեցնում, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: Ասացին վարչի *պաշտոնը* Ծմակուտի ձեռից տվել ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: Տարած դեկավար *պաշտոններն* ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք եղ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: ուրիշ *պաշտոնի* էր սպասում – 335: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, *պաշտոնի* անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ *պաշտոնների* է հասցրել – 414: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր *պաշտոնին* – 282: մեծ պեպենտոր կարծում է քեռուն անտառապահը *պաշտոնից* կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: շրջկումն ու գործկումը *պաշտոնով* նրանից վեր էին – 299: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից *պաշտոնով* տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: Ջանդաղը ծիծաղեց, խապաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով,

- տարած *պաշտոններով*, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298:
- ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ — իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի *պաշտոնական* գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդադ ու Ջանդադ էինք՝ ժանդարմ – 284: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի *պաշտոնական* խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: *պաշտոնական* լրագրերի հետ փոստատարից մի անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388: *պաշտոնական* գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: քանի որ *պաշտոնական* ցուցակներում խնամակալը աշխատանք ու աշխատավարձ չէր ունեցել – 410:
- ՊԱՇՏՈՆԱՀԱՅ — նրա երգն ուրեմն երգ չէր՝ *պաշտոնահայ* էր – 322:
- ՊԱՇՏՈՆՅԱ — մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր *պաշտոնյայի* ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388:
- ՊԱՇՏՊԱՆ — ախպոր տան վրա *պաշտպան* արծիվ դառնա – 286: Ամուսնու թիկունքին *պաշտպան* թագուհու նման կանգնած՝ լուսահողի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: մենք ինքներս էլ չգիտեինք, որ էդքան *պաշտպան* ունենք – 306: բայց կողքին կանգնած իրական *պաշտպան* էր ուզում երեխան – 348: *պաշտպան* հոր փոխարեն գիշերները պիտի Ռոստոմը կողքին լիներ – 348: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի *պաշտպան* սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ – 349: բայց *պաշտպան* մոր ներկայությունը զգաց – 350:
- ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ — Մեր լեզուն չորանա՛ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում ու մեր իրավունքը *պաշտպանելուց* հրաժարվում – 320: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը *պաշտպանելիս* ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին բռնել ու բռնի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) *պաշտպանել* ասել էր – 363: Իրեն հազար ձևի *պաշտպանեց* – 287: իր հին պատմությունը տեսավ Շուշանի պատմության մեջ ու *պաշտպանեց* – 358: այսինքն չկանգնեց ու *պաշտպանեց*՝ թե էսպես ու էսպես – 358: այսինքն դստեղի էս՝ գնա քու Դսեղը *պաշտպանիր* – 306:
- ՊԱՇՏՊԱՆՎԵԼ — խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ էդպես ապահով ու լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ *պաշտպանված* է մնալու – 310:
- ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի *պաշտպանություն* ունի, էլի դառնություն ու փուռ է հանում – 293: Շուշանը կենտրոնի զինկոմիսարիատից, միլիցիայից ու գյուղի հարազատությունից *պաշտպանություն* է ուզում – 347: որբնայրի կանանց *պաշտպանության* հանձնաժողովը կենտրոնից կրերեմ գլխներդ կկանգնեցնեմ – 350: Որբնայրիներին *պաշտպանության* օրիորդ Ուցյունի հանձնաժողովը զինկոմիսարիատից եկավ – 356: ու մեր խեղճ Օմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի *պաշտպանությունից* էր զրկված – 301:
- ՊԱՉԵԼ — Մեր չուներ՝ որ թուշը *պաչելով* խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: ականջը մի թույլ *պաչեց* – 293: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ *պաչես* ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314:
- ՊԱՊ — համարի որ մեզ *պապ* կգային – 283: ուր տատի հետ *պապ* էլ կար ու իրար անխոս էին հասկանում – 326: պառավը՝ իր փոքր պեպեկոտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն *պապ* էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: ու լուրը Տիգրանի *պապ* Տիգրանի մասին է եղել – 353: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրքովանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն *պապ* Տիգրանն է ունեցել – 353: Տիգրանի *պապ* Տիգրանի կողքին թևաթափվել ու զզվել, բայց չեն հեռացել – 353: բայց մեր ծնողները *պապեր* էին եղել ու հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: Էստեղի ձեռք *պապը* Վանքերա ձեռք ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: Զիտճաց, որ մեր հերն ու իր *պապը* այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: – Անոշ, – ասաց, – քու հեր Ակովը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու *պապը* գնացինք – 336: մրոտ Նիկալը ձեռք *պապը* չի – 359: Մուրադենց *պապը* ոչխարատեր էր եղել ու կարողություն էր ունեցել – 377: չասաց ժողովրդից ծաղրված է եղել, բայց իմ *պապն* է – 335: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության *պապն* ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, *պապն* ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: Օսեփանք ասում են նա մեր *պապն* է եղել, Մելրքանց թե՛ մեր – 407: բայց *պապի* անունն էինք դրել ու սպասում էինք Տիգրան դառնա – 345: փոքր պեպեկոտի Պաշան ու Դաշան, երևի *պապի* ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: *պապի*, խաղաղության ու համերաշխ ապահով ընտանիքի – 368: Է՛, նրանց ապուպապ Ակովը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ *պապերի*, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: ինչպես որ մորն էր ախչի ասել՝ *պապին* էլ ժողովրդի դրած արհամարհական Մուրի անունով հիշեց – 335: *պապին* հետո տարա – 336: Խոսքս էն է, որ *պապին* Թիփլիս չէին ճանաչում ու հարգում էին – 336: իր *պապին* փաստորեն բանի դրեց – 354: կարերի մեջ իրենց հայրերի ու *պապերի ժամանակներից* խոզի ոջիլ էր շարվել – 363:
- (ԱԲԵԼ) ՊԱՊ — չափարն անցել մտել էին *Աբել պապի* մեղվանոց – 345: չասաց «*Աբել պապին*» – 353:
- (ՄԵԼԻՔ) ՊԱՊ — Օսեփանց մեծ Օհանես պապն ու Մելրքանց *Մելիք պապն* ասել են – 406:
- (ՍՈՒԲԻ) ՊԱՊ — *Մուրի պապը* հետո իհարկե հասկացավ ու դարձյալ լռեց – 354:
- (ՆԻԿԱԼ) ՊԱՊ — լույս-դառած *Նիկալ* խեղճ *պապը* տվել է – 286: *Նիկալ պապը* վիզը ծուռ խնդրողական պատվիրակ գնաց հալիվորի ոտը – 354: մեր խեղճ *Նիկալ պապը* Աճարկուտում խոզապահ էր եղել – 361: շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ *Նիկալ* խեղճ *պապի* ու իր կոխոզային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: *Նիկալ պապի* հին տան մոտ, որ ոչուփուշ տաշքենդցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: *Նիկալ պապի*՝ այսինքն փախստական տաշքենդցու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372:
- (ՏԻԳՐԱՆ) ՊԱՊ — կարմիր ձիավոր միլիցիայի զորքով *Տիգրան պապը* գործուղվել գալիս է – 348:
- (ՕՇԱՆԵՍ) ՊԱՊ — Օսեփանց մեծ *Օհանես պապն* ու Մելրքանց Մելիք պապն ասել են – 406:

(ՕՍԵՓԱՆՑ ԱԲԵԼ) ՊԱՊ — մի լավ որձով, *Օսեփանց Աբել պապի* մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթիկյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել — 301:

ՊԱՊԱՆՁՅԱԼ — չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ *պապանձյալ* լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն — 347:

ՊԱՊԱՆՁՎԵԼ — ավերակի խոռոչում մնացինք *պապանձված* — 333: Թեվրկին քննեցին ու *պապանձված*, չոր, անլեզու բերանից գտնելու ծրագիր հանեցին — 340: Սարվորը մի լուպե *պապանձվեց* — 288:

ՊԱ-ՊԱ-ՊԱ-ՊԱ — — *Պա-պա-պա-պա*, — ասաց — 268:

ՊԱՊԻՑ ԹՈՒ — ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը *պապից թոռ* Ասորենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա — 323:

ՊԱՊՈՒՆ — այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել էկել, *պապոնց* մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է — 346:

(ՏԻԳՐԱՆ) ՊԱՊՈՒՆ — Միջնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու *Տիգրան պապոնց կողմից* լայն թիկունք ուներ — 339:

ՊԱՌԱՎ — գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի *պառալ* մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յարուն — 276: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի լուպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն *պառալ* աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոի տաք մշուշները — 276: Ավագի *պառալ* զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յարուն նրա ետևից կգնային — թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա օրդու — 278: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յարուն, *պառալ* մաղյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին — 318: Շիտակ ու շարմաղ բարձրացել, *պառալ* խնձորենիներին ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր — 332: Հորենական *պառալ* խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց — 333: Սիմոնի *պառալ* ձայնը պատասխանեց — 343: *պառալ* մեծափոր կովը չէր կարողանում փախչի ագատվի — 344: *պառալ* որձաձին անթշամանք խոխում ու քարաղը նրա թևատակին կրծում էր — 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ իսերը *պառալ* որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351: դժբախտության առաջ հլու *պառալներ* — 354: *պառալը* իր փոքր պեպենտոի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին — 328: *Պառալը* թու-թու արեց՝ թու, թու — 349: *պառալը* լեզվից հայտնի անսուրբ էր — 349: *պառալը* չստերը թևատակին ու բոբիկ — 352: *Պառալը* լաց եղավ ասաց — 352: հիվանդ երեխաների վրա *պառալը* պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի ձմռախնձոր թողներ — 352: *պառալը* չստերը թևատակին ու բոբիկ — 352: քանի որ այս աշխարհում *պառալը* շատ բան գուցե արդեն չէր ճանաչում — 373: չէր երևում *պառալը* որտեղ է կանգնած կամ նստած — 373: *Պառալն* ասաց — 349: *պառալն* ու հալիվորը կոխոզի համար հորթաթոկ էին հյուսում — 349: նրա *պառալն* արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու էր անում՝ թու, թու — 354: Հալիվորն ու *պառալն* էլ իրենց կողմից էին խաղաղ — 356: Չայն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու ինքը *պառալն* էլ իրարից չէին ջոկվում — 373: Սերգոյի *պառալն*, արա, դեռ ուրեմն կա՞ — 373: կասկածամիտ, կուպեկը-կուպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվեկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող *պառալներից* եթե հնարավոր է կուպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է — 386: սուտ քրիստոս հալիվորը *պառալի վրա* իբր թե բարկացավ ասավ — 349:

ՊԱՌԱՎԱԿԱՆ — ասել էին արդար չայիդ *պառավական* կրակը խոզի կողքին կամաց միր — 298:

ՊԱՌԱՎԱՀՈՐԸ ԲՈՒՆԵԼ — *Պառավահորը բռնել է*, չեն վերջանում՝ էս գուղը մի մաքրվի — 373:

ՊԱՌԱՎԵԼ — սատկես դու, սատկես, որ քեզ *պառավել* չկա — 343: Ձենը *պառավել*, մաշվել էր — 308: և բոլորի համար մի լուպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, *պառավել* ու մարել էր — 343: մեծանալու *պառավելու* հետ մարդ իշխանությունն ու իրավունքը մարդու վրա կորցնում է — 291:

ՊԱՌԿԵԼ — *պառկած* տեղը ձկան պահածո էր կերել ու գիրքը ձեռին քնել — 375: *պառկած* կարդացել-կարդացել ու գիրքը ձեռին քնել էր — 375: բայց տանը մի օր *պառկել էր* — 290: ասացին *պառկիր* վրադ շոր գցենք — 268:

ՊԱՍՏԱՌ — անասունի ձեռքը կազմակերպված անցքներում մասին նշանաբանի *պաստառը* ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր — 378: այդ *պաստառն* էր ու հին ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ — 378:

ՊԱՏ — Տան էս կողմի *պատը* մի տարվա փված էր — 331: երևի *պատը* փախչելու է՝ ծածկի հետ եղբան կերամիտը ջարդի — 335: *պատը* փախչելու է փչացնի — 371: հիմա էլ ետևի *պատն* էր ուռել — 331: որտեղ Մուրադենց *պատի* բուխարին էր եղել — 392: մնացել է մրոտ *պատին* — 332: ինչպես որ մթան մեջ գլուխդ *պատին* առնի, ասացինք — 362: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն *պատից* կախած է — 284: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա *պատին* է դիպչում — 361: բայց *պատից* ի՞նչ երեսով իջեցնեինք — 332: նկարը *պատից* պոկել տարել հողել էին — 360: գոմի *պատից* մի փտած հրացան ու կծով փամփուշտ են հանել — 412: Փոքր պեպենտոի ռուս երեխաները արևկող *պատի տակն* ավել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել — 331:

ՊԱՏԱՀԱԲԱՐ — Քեղուտ խոտհարքի տակից՝ ծմակում կանգ առավ ու *պատահաբար* նայեց — 316: բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից *պատահաբար* թռածը — 350:

ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ — չհասկացանք *պատահական* էր թե քաղաքի ձեր բարեկամներից — 295: *պատահական* մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում — 302: կասկածամիտ, կուպեկը-կուպեկին ճիշտ կամ *պատահական* սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվեկող կանանցից,

երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պատավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էլ է – 386: ով որ էլ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցածր խմիչք է, թե՛ մեր բույրիկի տնաքաշն էս անգամ *պատահական* համ է առել – 389: այսինքն գործները ինչպես թարս ու *պատահական* սկսվում՝ էդպես թարսված էլ գալիս է – 411:

ՊԱՏԱՀԵԼ — Գոմերի ու հանդերի ազատության մեջ ինչ ասես կարող էր *պատահել* – 336: ամեն բոպե կարող է *պատահել* – 378: Ո՛ւմ չի *պատահում*, այ որդի – 323: *Պատահում է* – 402: *պատահում էր* տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: բայց խմած ժամանակ *պատահում էր* – 394: քանի որ ենթադրություն կար՝ թե մի կարևոր բան է *պատահելու* – 378: դեպք է՝ *պատահել է* – 323: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի *պատահել*, փոքր պեպենտուն է – 346: Այդ թատրոնը երևի իրոք *պատահել էր* – 275: Չգիտենք մեկ էլ ինչ *պատահեց* – 289: Չգիտենք ինչ *պատահեց* – 398: Այդ օրը դեռ մի բան էլ *պատահեց* – 403: երևում էր, որ եթե դեպք *պատահի*՝ շատ ուժեղ արյուն կկորցնի – 309-310: որ *պատահի* նոր աղջիկ ուզես ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: էդ է, մինչև ձեզ *չպատահի*՝ դուք մարդու վիճակ չեք մտնի – 352: հանկարծ *չպատահի*, որ լավ փափուկ տեղերից տաք-տաք խորոված անեք – 385: Դեպքը *պատահելու հետ*, հենց նույն բոպեին, երկինքը մթնել ու Ջանդադիս աստղը դուրս էր եկել – 277:

ՊԱՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Մենք շիտակ ու կովարար *պատանություն* չունեցանք – 332: մեր *պատանությունը* սայթաքեց ցեխն ընկավ – 332:

ՊԱՏԱՌԱՔԱՐ — *պատառաքաղի* ծայրով ավիսեն ամբողջ ժամանակ քշիորում, ուռչում ու կարմրում էր – 319:

ՊԱՏԱՌ-ՊԱՏԱՌ ԱՆԵԼ — *պատառ-պատառ կանեն* – 396: գիծ Դանելին թողնեին իրենց միջից «*պատառ-պատառ կանեն*, հում-հում կուտե՛մ» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — բույրական այդ գիտակից արցունքին չհասկացանք ինչ *պատասխան* տանք – 290: Ջանդադը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին *պատասխան* դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովըտեցին – 298: *Պատասխան* է ստացել – 299: Ներկայացուցիչը *պատասխան* չի գտնում – 304: Ժողովուրդը շփոթվում ու մի *պատասխան* չի գտնում – 304: բայց դա ի՛նչ *պատասխան* է – 304: թերթի տպածին *պատասխան* էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի *պատասխան* տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: մի առձեռն *պատասխան* չեղավ – 324: մեղավոր բոլորից *պատասխան* չէր լինելու – 367: բայց *պատասխան* չկար – 377: ու շատ հուսադրիչ *պատասխան* էին ստացել – 389: ու չգիտես ինչ ասես, ինչ *պատասխան* տաս – 403: *Պատասխան* չստացավ – 405: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լավ *պատասխաններ* է պատրաստել – 287: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու *պատասխանը* մի շրխկան ուշուկն ստացավ – 354: բայց *պատասխանը* սրտաբաց էր – 369: Ինչի՞, էս ով եմ՝ որ իրենց *պատասխանը* էս տամ – 370: այսինքն *պատասխանը*, այդտեղ յոթ հոգի էին թե ութ, բոլորի մտքում նույնն էր – 405: *պատասխանն* իբր թե նոր մտածեց – 405: թե չէ *պատասխանի* իրավունքը ժողովրդին կտամ, – այսինքն Թելվելին – 398: բերանում ասում է *պատասխանի* իրավունք էլ չլինե՛ր՝ պիտի շրխկացներ – 400:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ — և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու *պատասխանատվությունը* լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: բայց համարեք՝ որ խոսքի *պատասխանատվությունը* պլանշետի հետ վար է դրել – 400: իմ *պատասխանատվությամբ* պիտի նշանակվի – 385:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ — իսկ որ Ծմակուտի նման տնտեսությունը կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ *պատասխանատու* չկա – 302: Սպասում էին *պատասխանատու* անձնավորությանը բերեն իրենց հայրենիք – 389: Ակումբավարի կողքին վառելիքի *պատասխանատուն* էր – 378: Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման *պատասխանատուն* – 390: *Պատասխանատուն* օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դեմը՝ հովըտեցի խուլիգանը, էլ ավելի դեմը՝ կենտրոնի գործկումն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ — նրա խոսքին ոչ «հա» *պատասխանել* ու ոչ «չէ» – 376: չէր հասկացվում *պատասխանում է* թե ոչ – 392: Ադունը չէր *պատասխանում* – 343: ստիպված մեծ պեպենտուն էր *պատասխանում* – 392: մյուս մոնղոլը *պատասխանել* ասել է – 414: *պատասխանել էր* – 389: *պատասխանեցինք* ասացինք – 349: իբր *պատասխանեց* – 298: Աչքերը փակեց *պատասխանեց* – 317: – էդ խի՞, – *պատասխանեց* – 317: *Չպատասխանեց*, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: *Չպատասխանեց* – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու *չպատասխանեց* – 340: Միմոնի պառավ ձայնը *պատասխանեց* – 343: *Չպատասխանեց* – 355: ձողի պես ուղիղ՝ Շուշանը նրա առջևով անցավ ու այգուց *պատասխանեց* – 357: – Վո՛ւյ – *պատասխանեց*, – ծիծ եմ տվել, է – 368: *Չպատասխանեց* – 376: բայց *չպատասխանեց* – 394: *Չպատասխանեց* – 394: Տեսան վերջը իր խոսքն է լինելու՝ էլ *չպատասխանեցին* – 364: Իրենք էլ չգիտեին, *չպատասխանեցին* – 390: Էնպես բան ասացին, որ չիմացանք ինչ *պատասխանենք* – 333: ասացինք ինքը ինչպես հարմար է գտնում էնպես էլ թող *պատասխանի* – 290: ի՛նչ *պատասխանեք* – 373:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՎԵԼ — նրանց առայժմ *պատասխանվել էր*՝ որ մենք դեռ գյուղ ենք – 379:

ՊԱՏԳԱՄ — ու մեր հոր *պատգամը* երկուսով կատարում ենք – 384:

ՊԱՏԳԱՐԱԿ — մահվան թմբիկի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու տերևներից իր համար *պատգարակ* են կապել – 316:

ՊԱՏԵԼ — դպրոց *պատած* կլինի, բայց պատած էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330: դպրոց պատած կլինի, բայց *պատած* էլ կլինի, փողը վաղուց ջնջած էլ – 330:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ — եթե *պատերազմ* չլինեք – 332: մեկ էլ տեսանք երեխեքը չորս կողմի վրա *պատերազմ* են հայտարարել կովում

- են – 347: պատերազմով, դե *պատերազմ* էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: ամբողջ *պատերազմը* նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սողոցարանում անցըրեց ու դեռ այնտեղ էր – 349: *պատերազմը* վերջացել էր – 349: ու լավ գիտակցում էր՝ որ *պատերազմն* իր աշխատավորների միջև է – 353: *պատերազմի* դժվար ժամանակներից հետո արդեն ֆերմայի վարիչ չէր – 301: ինչպես որ *պատերազմի* առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Աստրենց ձեր ցեղինը, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: *պատերազմի* առաջին ամսին իմ ախպեր Սամվելը անհայտ Ռուսաստան խփվեց – 330: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու ու *պատերազմի* արդար մասնակից էին մնալու – 362: մենք պիտի տեղեկացնենք, որ իրոք *պատերազմի* մասնակից հաշմանդամ թոշակառու է – 379: Մեծ պեպենտը նրանց *պատերազմին* անմասնակից էր – 353: կարծել էր այդքան աքսորից, *պատերազմից* ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358: – Անոշ, – ասաց, – քու հեր Ակոփը *պատերազմով* որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես ու պապը գնացինք – 336: *պատերազմով*, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ տականք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: Երկու Թեվանս էլ *պատերազմում* զոհված եղբայր ունենք, Ջանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: *պատերազմում* թեր խափանված մարդ էր – 344: քանի որ *պատերազմից* շատ առաջ մինչև չորրորդ դասարանը մի նստարանի էին նստել – 282: *Պատերազմից հետո* Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Տնտեսությունը *պատերազմից առաջ* խոզի մեծ ֆերմա էր ունեցել – 361: *պատերազմից առաջ* օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: *պատերազմից առաջ* մի-մի անգամ էլ ձովըտի ու Ծմակուտի տնտեսություններն է առաջ մղել – 385:
- (ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ) ՊԱՏԵՐԱԶՄ — ու կենտրոնի դռանը բողբոջը ձեռքիս նստած լինեմ՝ թե *Հայրենական պատերազմի* հաշմանդամիս լավ չէք նայում – 297:
- ՊԱՏԻՃ — Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. *պատիճը* բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297:
- ՊԱՏԻՎ — Շան որդի, ձեր անասնաբույժը մի երևանցու *պատիվ* չունի՞ – 282: մաքրում է նաև մոր հին *պատիվը* – 279: դպրոցական երեխեքը գնում ծաղիկ են դնում ու կողքին *պատիվ* են կանգնում – 330:
- ՊԱՏԻՎԸ ԳԵՏՆՈՎԸ ՏԱԼ — ժողովրդի առաջ գլաղեն բա իրավո՞ւնք ունի Ավետիքի *պատիվը գետնովը տա* – 409:
- ՊԱՏԿԱՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ — քանի որ եթե, ասենք, միջոցն թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու *պատկանելությունը* որոշելու ժամանակ էլ էինք ունենալու – 296:
- ՊԱՏԿԱՆԵԼԻ — բայց այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից տարիքով նույնպես անց *պատկանելի* հալիվորներ են – 400:
- ՊԱՏԿԵՐ — յոթի վկայականը եթե *պատկեր* է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էլ է – 284: Ցավալի *պատկեր* էր, ազնիվ խոսք – 314: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի *պատկեր* ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: ու աչքի առաջ մի լուռ, պայծառ ու զարմանալի *պատկեր* էր – 360: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ *պատկեր*, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: Մեր գոհի անմեռ *պատկերը* մեր նանի լուռ մրմունջն էր – 283: *պատկերը* մենք էինք պահելու – 284: մահու *պատկերը* հեռվից մեզ հմայե՞լ է – 300: նրա անմեղ տեղը գալիս Օհանի շարժումնքն ու *պատկերն* է կանգնում – 284: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու կնկա *պատկե՛րն* է ձնշում – 300:
- ՊԱՏԿԵՐԱՅՆԵԼ — բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին *պատկերացնում ենք* օտարության մեջ – 277: այսինքն *պատկերացնում ենք*, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: Եվ ուրեմն *պատկերացնում ենք* նաև ժողովրդական արհամարհանքը – 286: հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ *պատկերացրեց* էլ ու ասաց էլ – 312: *պատկերացնենք*՝ որ ութերորդ դասարանի աղջիկ էր եղել – 310: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիլը պահած սոխ ուներ՝ տոխով ու *պատկերացրեք* համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՞ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզանանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն *պատկերացրեք* – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն *պատկերացրեք* – 279: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ *պատկերացրեք* դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282:
- ՊԱՏՃԱՌ — մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու ու քու հեշտն էլ մի *պատճառ* է հնարելու՝ որ չլինի – 328: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրքովանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի *պատճառ* ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Հարգելի *պատճառ* ունի – 392: *պատճառը* դե եթե մեր բացակայությունն է եղել՝ հիմա ներկա ենք – 271: *Պատճառը*՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: *Պատճառը*՝ սև ռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր – 294: իրական *պատճառը* մոռացվել է – 347: կկարենա՞ս *պատճառը* բերանից պոկել – 369: *Պատճառը* հարցրու – 369: *պատճառի* բացատրությո՞ւն էր թե հիմար կոիվ – 369:
- ՊԱՏՃԱՌՈՎ — ինչպես որ Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ *պատճառով* Ջանդառի բլուր էին մնացել – 269: ասացին շները այդ

կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում ու դրանց *պատճառով* չեն հեռանում – 273: Ջարխեչավանքի կինոն դե մեր *պատճառով* չեղավ – 277: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասուկոթ-քառասունուրթի էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու *պատճառով* մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին – 289: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի *պատճառով* գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: Կնկա ծանր դեպքի *պատճառով* իր բացակայած տարիներին փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305: կնկա նորահարսության *պատճառով* մենք դատարկաձեռն չենք – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի *պատճառով* էլ առանձին ասեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: Ինչո՞ւ, ի՞նչ *պատճառով* – 321: չզինակոչվելու *պատճառով* չէ՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք ու գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: ժպտաց ու նեղվելու *պատճառով* իրոք կովեց – 327: մի ռեալ վտանգի *պատճառով* մեծ պեպենը կթվորությունից նրան հանեց – 337: գերության *պատճառով* Ադամը կենտրոնի կապեղեում մի տարի է քննվում ու ծեծվում էր – 349: այդ *պատճառով* էլ աղոթքի ու աստծու հավատի մեջ իրեն զսպած էր պահում – 349: սիրո *պատճառով* Օսեփանց մեծ հալիվորի Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364: մեծ պեպենոտն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենոտի *պատճառով*, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդդյին տեղում չսիրաշահեց – 379: մեր նույն *պատճառներով* բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էլ է – 346: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի *պատճառներով* ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402:

ՊԱՏՃԵՆ — Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով հաշվետվությունների *պատճեններով* ու վերնից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400:

ՊԱՏՄԱՐԸ (փոխառություն) — հեքիաթի *պատմածի պես*՝ մեր խեղճ Ծմակուտի միսը պիտի ուտեր, որ լավանար – 305:

ՊԱՏՄԵԼ — երգելու ու *պատմելու* Շարա Տայանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: ասում էր կանայք թող դուրս գնան՝ բան *ես պատմում* – 381: եկավ կանգնեց թե՛ – էդ ի՞նչ *ես պատմում*, արա – 275: ձեզ *պատմում է* – 275: ընկերոջ շավարի շեքը քեռուդ հովատակի մասին մի տեսնեիր ինչ *է պատմում* – 393: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովրա Դանելանց խեղճ ջաղացականի երգն *էր պատմում* – 289: Կապվել, այստեղից Ծաթեր հեռախոսով *պատմում* ու ծիծաղում *էր* – 293: ասում են օրիորդ ուսուցչուհիներին ճաքեցնելով ոտանավորը կարճ *պատմում էր* – 335: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու *պատմում էր*, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծմակուտն ու Ծմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն *պատմելու են* նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: ու *պատմել է*, որ գնդապետ Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը հովըտեցին է եղել – 409: մեզ *պատմել են* – 304: Շահիսմեիլի պատմությունը *պատմեց* – 304: որ երբ թույլատրեն ասեն երգիր ու պատմիր՝ երգի ու *պատմի* – 381: – Տերը որ հարցնի՝ էդպես էլ *կպատմես*, – ասաց – 276: լավ պատմություններ *կպատմի* – 394: ու որ էստեղի Ասորենցից հարցնեն՝ հիշիր ու *պատմիր* – 329: որ երբ թույլատրեն ասեն երգիր ու *պատմիր*՝ երգի ու պատմի – 381:

ՊԱՏՄԵԼԻ — օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք *պատմելի* մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307:

ՊԱՏՄՎԵԼ — ասում է Ծմակուտը քանի կա՝ Ռոստոմի փառքն ու մաքրությունը *պատմվելու են* – 398:

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ — Այդքան *պատմություն*, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409: զուտ հին *պատմություններ* էին զրուցելու – 298: լավ *պատմություններ* կպատմի – 394: Շահիսմեիլի *պատմությունը* պատմեց – 304: Շուշանը մի րոպե որոշեց Թեվրկի *պատմությունը* այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: իր հին *պատմությունը* տեսավ Շուշանի պատմության մեջ ու պաշտպանեց – 358: Անցած գնացած *պատմությունը* գիտեին ու ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջրանշանի ու կանաչ փեշի *պատմությունն է* – 292-293: բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի ու անհասցե Ալիկ Շամխայանի *պատմությունն էր* – 412: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ *պատմության առաջ* Սոփիկն իրեն կին է պահելու – 275: իր հին պատմությունը տեսավ Շուշանի *պատմության մեջ* ու պաշտպանեց – 358:

ՊԱՏԳԱՄԲ — Փետրը գցեցինք *պատշգամբ* – 323: բայց դե իր համար *պատշգամբ* էր – 375: ծանրումեծ բարձրացավ *պատշգամբ* – 391: Հետո դասատուն բարձրացել էր *պատշգամբ*՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: Մուրադենց հին *պատշգամբը* կասեիր հիմա տակին կպոկվի ու ներքև կընկնի – 361: *Պատշգամբը* երկար էր – 377: *Պատշգամբն* ինչ է, Ադունի ու Շուշանի դռների մաքրությունը չունեիր – 375: Ձեռը դրեց *պատշգամբի* պունին ու վերև նայեց – 371: չհավանեց ո՛չ *պատշգամբի* դասավորությունը, ո՛չ էլ մանավանդ կախովի կողպեքը – 375: Ետևները *պատշգամբի* կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: Գնաց *պատշգամբի* ծայրը – 391: Հասավ *պատշգամբի* մյուս ծայրը – 392: *պատշգամբից* դուրս եկավ այգի – 367: Նրա բարձր *պատշգամբներից* նայել տեսել էր Համրո հորեղբայրը, որ մեր Ծմակուտի սարերը Հովրոսից ավելի լավ են երևում – 303: Հովհաննես Թումանյանի հին թավադների նման գրասենյակի *պատշգամբում* իրար կողքի շարված էին, այսինքն թե մենք էլ այստեղի գործկումն ենք – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենոտը, բաճկոնն ուտեիրին ետուառաջ էր անում կաղնե հին *պատշգամբում* ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: քաշող էձը՝ քոշը, բարձրացել *պատշգամբում* էր կանգնել – 323: բայց Մեղրակենց բարձր *պատշգամբում* մարդ չերևաց – 331: սև դարաչին *պատշգամբում* նստած ժպտում ու գուլպա էր գործում – 334: Արև, լույս *պատշգամբում* նախշուն գորգի վրա երեխան ուռուցորվել մեռնում էր – 348: մեր Ծմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոսի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի *պատշգամբում* ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: *Պատշգամբում*

- ու ճիշտ կենտրոնում կանգնելու արժանին միջոցն է թաթարն էր – 387: Իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս *պատշգամբում* սպասելիս – 391: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթոնք տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերը *պատշգամբում* կանգնած ղեկավարում է – 396:
- ՊԱՏՌԵԼ — մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը *պատռելով* զար ու գնար – 355: Մուրադենց կարմիր քարիանքի գլխից հովըտեցին *իրեն պատռում է՝* թե ծամկուտեցիք մեզ կերան – 408: – Ախչի իի,– կանչեց,– *սիրտս* հիմա *կպատռի* – 368:
- ՊԱՏՌՏԵԼ — հաշվապահին էն է *պատռոտում էին* – 346:
- ՊԱՏՎԱՍՏԵԼ — հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր *պատվաստել* ու դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359:
- ՊԱՏՎԱՎՈՐ — մեր *պատվավոր* բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում ու ասում – 268: Ետևը-զցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվըկին *պատվավոր* նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411:
- ՊԱՏՎԻ ԲՈՆԵԼ — Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ձգվում ու երկու կողմից *պատվի է բռնում* – 268:
- ՊԱՏՎԻՐԱԿ — մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի *պատվիրակ* էր գնացել – 301: Նիկալ պապը վիզը ծուռ խնդրողական *պատվիրակ* գնաց հալիվորի ոտը – 354: Մեր *պատվիրակն* էլ եղել էր Օսեփանց Համբո հորեղբայրը – 301:
- ՊԱՏՎԻՐԱՆ — Մելքբանց Սերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի *պատվիրանն* ուզում էր մեզանով կատարի – 285: Օհանի հարյուր *պատվիրանից* մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297:
- ՊԱՏՎԻՐԵԼ — հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ *պատվիրեց* աչքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: կերպարանքից խեղճին գցեց ու դեռ հասկացավ ու *պատվիրեց* էլ – 313:
- ՊԱՏՎԻՐՎԵԼ — ինչ որ *պատվիրված* էր՝ ուզեց – 289:
- ՊԱՏՎՈՐԻՐ — *պատվոգիր* է տվել – 412:
- ՊԱՏՐԱՍՏ — հպարտ գլուխը բարձր ու թաթն անընդհատ խփելու *պատրաստ* գնաց ձմերուկի հետ – 270: Ջանդառս գլխարկը գլխին ուղղում ու *պատրաստ* կանգնում է – 275: և դեմ-դիմաց Արկանք խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու *պատրաստ* աղջիկ ու գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: Եթե հիշում է՝ *պատրաստ* ենք – 290: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակռվով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կոտոր փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – *պատրաստ* եղեք – 303: Ժողովուրդը *պատրաստ* է – 304: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոտպում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թևը-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շալվարով ու կարմիր կոշիկներով այդպես զուգված *պատրաստ* էր – 313: մենք էս է *պատրաստ* կանգնած ենք – 317: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթտոնանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած *պատրաստ* տնքում էին – 324: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման էժը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին *պատրաստ* մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: ձին *պատրաստ* կապած՝ գազազած սպասում էր թոքախտավորի հատնելուն – 344-345: մորթելու *պատրաստ* մատաղի գառան պես կանգնած էր – 360: պիտի *պատրաստ* լինեին մի արկղ խմիչք վերցնելու – 378: արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր խմում ու բուկը միշտ *պատրաստ* է պահում – 381:
- ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆ — շնորհակալ են *պատրաստակամության համար* էլ, անցյալ դրացիության համար էլ – 371:
- ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ — և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում *պատրաստել* ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին գրնգացնել – 401: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է ու դատարանի համար լավ պատասխաններ է *պատրաստել* – 287:
- ՊԱՏՐԱՍՏԻ — ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու *պատրաստի* մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: Դե *պատրաստի* միս ունեին – 298: Էս է *պատրաստի* Սամվել է – 376: դուք էնիքը՝ Էդպես *պատրաստի* ղեկավար – 376: Քանի որ արդեն *պատրաստի* ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: հանրապետական կառավարության հարցումի առաջ Հովիտն արդեն *պատրաստի* հակաձրագիր է ունենում – 380: այսինքն իր անելիքն ու չանելիքը իր սեփական մտքում *պատրաստի* կան – 387: *պատրաստի* խումբ էր – 396: Էդ արդեն անասնապահության ղեկավարությունը զավթելու *պատրաստի* ծրագիր էր – 399: Միջոցն էր թաթարին շողոքորթելու, հետը բարեկամանալու *պատրաստի* առիթ էր – 401: պետությունը *պատրաստի* շենքի տերն է, ինքը՝ գումարի – 412:
- ՊԱՏՐՈՆ — Դու Մարիայի *պատրոն* չես – 365: դու էս տան *պատրոնն* էլ ես, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր *պատրոնից* ու կեսուրից գոհ է – 355-356: ապա տնավարի, *որպես* բարոյական ու *պատրոն*, ասաց – 362:
- ՊԱՏՐՎԱԿ — խորամանկ որևէ *պատրվակով* նրան խոտհարք չէր թողնում – 287:
- ՊԱՏՌԻՋԱՆ — ուլերից մի երկուսը թռել էին պահեստի *պատուհանները* – 323:
- ՊԱՐ — շալն ուսերին խաղացնելով քիչ էր մնում որսի *պար* պարի – 336: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք Էդ հաշիվը չի, զուտ նրա *պարը*՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: մերա *պարը* տեսնում ու թաքուն նրան ուզում էին – 299: Մանդրոյի *պարը* ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավելելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300:
- ՊԱՐ ԱԾԵԼ — նոր կոշիկները ձեռքին՝ նրա երեխան անկողնում թաթիկները *պար ածավ* – 271:

ՊԱՐԱՆՈՑ — Կարմիր, ուժեղ *պարանոցը* ոլորեց — 336: ծանր, սև *պարանոցը* վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքսանց ամայի բլրալանջը — 394:

ՊԱՐԱՊ — Ջանդառի մի *պարապ* արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը — 270: մեր խոսքը եթե *պարապ* խոստում է համարել՝ ոչինչ — 290: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ *պարապ* լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով — պատրաստ եղեք — 303: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ուսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովըտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի *պարապ* թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է — 303: Գյուղում յոթ օր *պարապ* էինք — 307: ձեր *պարապ* նկարն ինչիս է պետք — 333: Բանը *պարապ* լեզուն չի — 341: ու, չնայած *պարապ* ազատությունն իրեն պետք չէր — 380-381: Անասնաբույժն այն ժամանակ *պարապ* Դսեղ էր եկել, հանդիպել ու հաշվին խմել էր, ասաց — 390: Օսեփանց Սիմոնը հրեն դռներին *պարապ* պտտվում է՝ մե կ — 397:

ՊԱՐԱՊԵԼ — քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ *պարապելը* ու շուռ գնալն է — 378: Մինչև այդ, միջոնեկ թաթարը ռուսերենը *պարապող* դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել — 404:

ՊԱՐԱՊՈՒԹՅՈՒՆ — միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան *պարապության* ու հարբեցողության *համար* բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր — 402:

ՊԱՐԳԵՎ — այստեղին ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից *պարզ* կհանենք ու հանեց — 383:

ՊԱՐԳԵՎԱԽԱՂ — *պարզախաղը* եղբոր հետ ուրիշ բարձունքներից կշարունակի — 383:

ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՎԵԼ — այնտեղինը *պարզևատրվել էր* — 383:

ՊԱՐԵԼ — ինչպես որ իրենց ռուսներն *են* հեռուստացույցի մեջ *պարում* — 365: շալն ուսերին խաղացնելով քիչ էր մնում որսի պար *պարի* — 336:

ՊԱՐԶ — հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ *պարզ* պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ — 312: մեր Լոռվա ամբողջ *պարզ* աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին սեղան գցեց — 319: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ *պարզ* չի — 333: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ վիճակը բոլորի առաջ *պարզ* լինի — 365: իմ *պարզ* ջուրը ձեր պղտոր ջրին չափտի խառնվի — 388: Միջոնեկ թաթարը *պարզ* է որ չկռացավ — 394:

ՊԱՐԶԱԲԱՆԵԼ — բայց Թեվրկի հանգամանքից հատկապես ի՞նչ էր *պարզաբանում* — 404: բայց մեծ Ռոստոմը նաև *պարզաբանեց* — 394:

ՊԱՐԶԵԼ — հիմա էլ երեսը *պարզած* կանգնեց — 394: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվեց եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուրդ հավատով *պարզող* պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է — 386: Կներես, լավ չհասկացա, էս անտեր *գլուխը չի պարզում* — 312: և մեր երեսը *պարզեցինք* — 335: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը *պարզեց* ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճակպարեց — 280: Երեսը *պարզեց* — 311: Սիրուն երեսը վերն *պարզեց* — 394: թե՛ վեր *պարզելու հետ* արևը խաղաց պեպենտ երեսին — 372:

ՊԱՐԶՎԵԼ — գլխաքանակի հաշվառմանը *պարզվեց*, որ ամբողջ գյուղը մեկառմեկ Օհանի առաջ ոչխար ունի — 391:

ՊԱՐԾԵՆԱԼ — այսինքն թե Վաթնանք չափտի լսեն, որ մենք խփել ու *պարծենում ենք* — 409: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթնայանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու *պարծենում*՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ — 382:

ՊԱՐԿ — առանց գործուղման թերթիկի փոնից մոր դուռը մի *պարկ* այլուր չէր տանում — 387: ու որ *պարկը* վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք — 284: ցեցը բարեկամության *պարկը* հիմա լիովին էր կերել — 395: ասես կռանա բարձրի հետ *պարկի* պողը բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ — 402: մեկ էլ տեսել էին քեռու-քրոջ զավակի նույն *պարկում* չեն — 395:

ՊԱՐՈՆ — բայց թե մեր բաժին *պարոնը* քաղաքում արդեն լեյտենանտ էր — 285:

ՊԱՐՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՈՆԵԼ — Ջանդառն ու Սոփին մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա *պարոնությունը բռնել է* — 274:

ՊԱՐՏԱԴԻՐ — *պարտադիր* պիտի գնացվեր, տեսնվեր, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր — 314: երկու կողքին կանգնեցին՝ թե մենք *պարտադիր* քո ճամփի ընկերն ենք — 314:

ՊԱՐՏԱԿԱՆ — Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն *պարտական* էր զգում — 298: Տիգրանն էր նրա առաջ միշտ ենթակա ու *պարտական* եղել — 354: ու իրենք նրա առաջ *պարտական* են — 394: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր *պարտական*, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց — 398:

ՊԱՐՏԱՎՈՐ — *պարտավոր* ես — 368: համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայները *պարտավոր* են տեղի բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն — 386:

ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՆԵԼ — բայց ուրեմն իրավունքատեր մարդ է՝ որ գոնե *չպարտավորեցրեց* — 291:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՎԵԼ — և Թեվրկը ետևից *պարտավորված* գնաց ու շներն էլ Թեվրկի հետ — 402:

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — որ կարոտից էղպես սատկում ես՝ քու պետական *պարտավորությունը* մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի գա — 270: և մեր համարի սոցիալիստական *պարտավորությունն* է Օհանի զավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ — 283:

ՊԱՐՏԲ — Սիմոնենց ասացին նրանց հին հարևանությունը փորձելու համար էին *պարտք* ուզում — 371: նրա տակ ինքն ուրեմն մի մեծ *պարտք* է ունեցել — 412: հալիվորը երևի թե կարծում էր Ծմակուտի հասարակության առաջ իր *պարտքերը* այլևս վար է դրել — 377: բա էլ ո՞ւմ *պարտքն* է — 291: ասել էր *պարտքից* թեթևանում ու գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ

բան խմի – 411: ինչո՞ւ *պարտքով* խմի – 411: կոլխոզը *պարտքերի մեջ* կորել էր – 346:

ՊԱՐՏՔՈՒՊԱՀԱՆՁ — Այտա, ես Սամոն եմ ու ձեր *պարտքուպահանջից* ինձ կորցրել եմ – 312: մի խոսքով իրար հետ *պարտքուպահանջի մեջ* կլինեն – 312: – *Պարտքուպահանջի մեջ* կլինեն, – ասաց (Ջանդաղ) – 312:

ՊԵՊԵՆ — Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ *պեպենը*, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր *պեպենը* – 291: փոքր *պեպենը* թարգմանեց տի ուլդի – 293: բայց մեծ *պեպենը* խոսեց – 295: մեծ *պեպենը* Ջանդաղին ասաց – 296: Քո հարազատ ախպոր տղե՛րքը՝ մեծ *պեպենը*, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը – 296: հետո երեսով մեկ ամբողջ *պեպենը* կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգքեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: մի ռեալ վտանգի պատճառով մեծ *պեպենը* կթվորությունից նրան հանեց – 337: Մեծ *պեպենը* փոքր ժանգոտին ասաց – 337: չգիտե՛ր որ մեծ պեպենոտի բերանը սեղմվում ու *պեպենները* սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: *պեպենները* կարմրեցին – 323: Օծորակի վրա *պեպենները* կարմրեցին-սևացան – 395: Մեծ *պեպենն* ասաց – 293: Մեծ *պեպենն* ու միջնեկ թաթարը իրար հետ լավ չէին – 294: փոքր *պեպենն* այստեղ ընդամենը երեք որձ ուներ – 296: *պեպենին* ուրեմն դեռ մարդատեղ չէին դնում – 323:

ՊԵՊԵՆՈՏ — *պեպենոտ* փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց ու դարձյալ իր գործին կացավ – 325: *Պեպենոտ* մեծը – 345: փոքր *պեպենոտ* տրակտոր ուզում չի – 370: թե՛ վեր պարզելու հետ արևը խաղաց *պեպենոտ* երեսին – 372: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ *պեպենոտը*, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոփ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրե՛ք – 279: Նրա մեծ *պեպենոտը* գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու սասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Մեծ *պեպենոտը* իր նպատակին հասել էր – 294: փոքր *պեպենոտը* արանքում ճնշվում է – 296: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ *պեպենոտը*, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ *պեպենոտը*, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ *պեպենոտը* խախուշկա հարսի կողքին կանգնած դեպը նայում էր – 325: Ղարաչի մոր դռնից մեծ *պեպենոտը* Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: Սև դարաչու դռանը մեծ *պեպենոտը* փորը տնկած կանգնած էր – 331: ասողը փոքր *պեպենոտը* չէր – 333: Քեռիների նման բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը մեծ *պեպենոտը* թևերը խաչած կանգնած էր – 333: տրակտորի տակից փոքր *պեպենոտը* մեծ պեպենոտի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ *պեպենոտը* գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե *պեպենոտը*, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: քանի որ փոքր *պեպենոտը* բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: Փոքր *պեպենոտը* տան աղջիկն էր – 340: Մեծ *պեպենոտը* կուրծքը փքեց խոխոաց – 341: Մեծ *պեպենոտը* նահանջեց – 342: և մեծ *պեպենոտը*, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոնի ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: մեծ *պեպենոտը* պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով փայլեցրել, հագել դռանը կանգնել էր – 345: Մեծ *պեպենոտը* նրանց պատերազմին անմասնակից էր – 353: փոքր *պեպենոտը* չէ՞ մեզ օգնական աղջկա տեղն էր ծնվել – 363: փոքր *պեպենոտը* մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: փոքր *պեպենոտը* տրակտորի անիվներին նստած – 365: փոքր *պեպենոտը* հեռու էր նստած – 367: մեծ պեպենոտի հովանավոր թողութայամբ փոքր *պեպենոտը* անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքնների վրա ծախել – 367: բայց հպարտ, աղքատ ու վիրավոր փոքր *պեպենոտը* այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: Ասացին մեծ *պեպենոտը* մոր համար հիմա կթարգմանի – 369: Փոքր *պեպենոտը* բերանը ջուր առավ ու գլուխը կախեց – 370: մեծ *պեպենոտը* նույնիսկ ժպտաց – 370: հետո մեծ *պեպենոտը* գրեմաստին խփեց սապոգի ճոքին – 371: Մեծ *պեպենոտը* խոխոաց – 373: Մեծ *պեպենոտը* շատ ուժեղ ծլծլթացրեց – 374: Մեծ *պեպենոտը* թախտի ոտքին ծանր սապոգով խփել, ասել էր – 376: մեծ *պեպենոտը* կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: մեծ *պեպենոտը* ժողովրդի սագերը, գառներն ու հորթերը կքշեր գոմը կաներ – 380: մեր հանդապահությունը մեծ *պեպենոտը* կդարձնի ձիավոր պաշտոն – 380: Նայեցին տեսան մեծ *պեպենոտը*, Թեվրկին ետևը՝ գցած, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին իջնում է – 390: հետո Թեվրկի լվացքի լարը բարձրացրեց՝ որ մեծ *պեպենոտը* առանց կռահալու անցնի – 390: Մեծ *պեպենոտը* ժպտաց – 392: Մեծ *պեպենոտը* իր բարձր միտքը շարունակեց – 393: Դարձյալ ինքը խոսեց՝ մեծ *պեպենոտը* – 395: մեծ *պեպենոտը* փոքր քեռուն ասաց – 398: Շատ ուժեղ հիասթափվեցին, մանավանդ մեծ *պեպենոտը*, հիասթափվեց ասաց – 399: Հավի թե ուրուրի աչքերը մեծ *պեպենոտը* ճպճպացրեց – 404: Մեծ *պեպենոտը* մի քիչ մտածեց – 405: միայն մեծ *պեպենոտը* նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405: բոլորն էլ հասկացան, որ մեծ *պեպենոտը* ներքուստ ծանր չի – 405: Փոքր *պեպենոտն* ասաց – 293: մեծ *պեպենոտն* ուրեմն փոքր քենի ուներ – 295: մեջների խեղճը փոքր *պեպենոտն* է – 295: առաջը դարաչու տունն ու մեծ *պեպենոտն* էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: Փոքր *պեպենոտն* իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: բայց մեծ *պեպենոտն* ստիպեց – 337: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր *պեպենոտն* է – 346: փոքր *պեպենոտն* ու միջնեկ թաթարը իրար օգնելով ջուր կրեցին – 363: Մեծ *պեպենոտն* իմիջիայլոց ասաց – 364: համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ *պեպենոտն* է, կամ իր ձեռքով է տրվելու Հովիտ – 366: և տրակտորի հարցը, ինչպես որ մեծ *պեպենոտն* էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: Մեծ *պեպենոտն* ասաց – 370: Օրենքով՝ մյուսը մեծ *պեպենոտն* էր լինելու, հետո անտառապահը – 379: մեծ *պեպենոտն* այստեղ չէր, առավել՝ մեծ

պեպենոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդկոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: մեծ պեպենոտն ասաց – 388: ստիպված մեծ պեպենոտն էր պատասխանում – 392: Մեծ պեպենոտն ասաց – 392: Մեծ պեպենոտն ասաց – 392: Մեծ պեպենոտն ասաց – 394: մեծ պեպենոտն ասաց – 396: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենոտի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պիտո բռնել է – 293: Փոքր պեպենոտի հարցը աչքաթող արվեց – 295: Խոսքը սակայն մեծ պեպենոտի կնոջ մասին չէր – 295: չէր թողել պեպենոտի կինն զբաղեցնի – 322: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենոտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: պառավը՝ իր փոքր պեպենոտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: Փոքր պեպենոտի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավելել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: տրակտորի տակից փոքր պեպենոտը մեծ պեպենոտի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենոտի կինը, դուրս թռավ – 336: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է փոքր պեպենոտի ետևն ընկել եկել – 342: մեծ պեպենոտի հովանավոր թողովությամբ փոքր պեպենոտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքնների վրա ծախել – 367: փոքր պեպենոտի Պաշան ու Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: ո՛չ նախկինի չափ, բայց ժողովրդի սանձերը մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենոտի ձեռքին կլինեին – 380: Մեծ Ռոստոմը գրեմաստի ճիպոտը մեծ պեպենոտի ձեռից վերցրել էր – 393: չնայած մեծ պեպենոտի փափսալը որն է – 393: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ՝ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: մեծ պեպենոտին նամակով հայտնեց՝ որ վիճակն էս է – 295: Գրիգորյանը պեպենոտին դեռ դպրոցից արհամարհում էր – 337: Ասաց՝ փոքր պեպենոտին – 338: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենոտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: Նայեցին փոքր պեպենոտին – 366: մեծ պեպենոտին նույնիսկ կարողացավ տեղից հանի – 377: մեծ պեպենոտին է՝ երկու տարի հանում ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս – 400: Մեծ պեպենոտից մի երկու տարով էր մեծ – 400: Պատճառը՝ առանց եղբոր ընտանիքի, հատկապես մեծ պեպենոտի հետ խորհրդի նստելու Թեվանը իր համար երկրորդ ժամանակավոր կնոջը բերել էր – 292: միջնեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպենոտի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351: մեծ պեպենոտն այստեղ չէր, առավել մեծ պեպենոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդկոյին տեղում չսիրաշահեց – 379: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենոտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպենոտի վրա ուղղակի պայթեց – 395:

ՊԵՄ — և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեդուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: չարքի խփածի պես սրսփաց – 270: Բա ես ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես փեշիցս պոկ չեն գալիս – 273: Ջանդառս օրիորդի պես լաց եղավ – 277: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Մելիքյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: Մխալ կապած բեռնն պես՝ ասում ես հիմա շուտ կգա – 279: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբույնը պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: նախատեսվածի պես՝ Սոփին ուզելու հարցն առաջացել էր – 285: Որբ գառան պես ետևը գցած տարել է տուն անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակների՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: սխալմամբ դավաճանած ընկերոջ պես թեթևակի ժպտաց – 293: Պատճառը՝ սև ռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր – 294: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույզի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: ավարող գայլի պես կույր՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու ասելու էինք տար – 296: խաշամը ետ էիր տալիս՝ կարմիր աղունի պես փռած աճար էր – 297: հպարտ հովատակի, բուլդոզեր տրակտորի պես առաջը բացելով գնում էր – 299: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ Օմակուտի միսը պիտի ուտեր, որ լավանար – 305: Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադոդոյի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: Թշնամու սպիտակ դրոշի պես շապիկ-փոխանը բարձրացրեց – 307: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞իր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից՝ Թեվրկի երեսին նշան բռնեց – 317: դուռը դեմը փակելու պես ծանր կոպերը Ռոստոմը իջեցրել ասել է – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուման-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն ուտերին՝ մեծ պեպենոտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեպը նայում էր – 325: օձի պես կնայի ու մեջը կլթի – 328: Էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են – 329: առակի ասածի պես սպասում էք մարդու տունը՝ կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը

Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի *պէս* չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի *պէս* կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտոր գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի *պէս* ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: Ուզեցանք իրեն դուր գալ, իր *պէս* մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի *պէս* լոբեց – 336: քանի որ փոքր պեպենտորը բանակային երդման *պէս* չգիտէր որ կայարանում ինչպես խոստացել,– գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,– այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: թե նրա ուզածի *պէս* աղջիկ եղավ – 340: դու էդ ո՞ւմ պող աղայի *պէս* ցախտում ես – 341: Ուզում ե՞ք,– ասաց,– առաջվա *պէս* շվշվացնեմ՝ հին թատրոնը դեմներդ բացվի – 343: «տան աղջիկն» էր ու աղջկա *պէս* ծառայում էր – 345: լակոտին խակ կորիզի *պէս*, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի *պէս* մի բոպե խփվեր ու մարեր – 347: եկել Օսեփանց դռանը պահակագործի *պէս* կանգնել էր – 348: շաբաթ գիշերները փախստականի *պէս* երբեմն գալիս էր – 349: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթանքի գոմեշի *պէս* անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: փախստական ու ամեն փախստականի *պէս* անլեզու այս Օմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: Աշխարհն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գուրթանի եզան *պէս* իրենց ակոսի վրա կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: ղեկավարությունից էլ էին երեխայի *պէս* ամաչում – 355: ձողի *պէս* ուղիղ Շուշանը նրա առջևով անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357: բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի *պէս* սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357: գառան *պէս* բռնվեց – 357: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին ու անօգնական կարոտը մոմի *պէս* մլեխն մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: մորթելու պատրաստ մատաղի գառան *պէս* կանգնած էր – 360: իսկ մեր վարքը ուրիշի ձիու *պէս* մեր տակից փախչում էր – 362: հասարակության միջով, հագարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան *պէս* մեր ետևը-զգած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: թուրքի փաշայի *պէս* կուրծքը դուրս գցեց – 364: Իր բոլոր խոսքերի *պէս*՝ դա վերջին խոսք էր – 367: գրասենյակի դուռ իրենք գործկումի *պէս* շարվեց – 370: ու թշնամու գոմեշի *պէս* մտավ տնամերձ – 372: որ սարի ամբողջ հոգսը երկու լծկանի *պէս* քաշում են իր երկու Թեվիկը – 373: շունչը թեթև ու այտերը կարմիր՝ գառան *պէս* միամիտ քնած էր – 376: Գառան *պէս* չէր հասկանում որ մեր չունի – 376: դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի *պէս* պինդ խցկած, կանգնում փսսում էր – 381: կատվի *պէս* իսկույն հագար խոսքուհեքիաթով ծածկում էին – 394: երեխայի *պէս* ուղղակի խոռվեց ասաց – 397: հալիվորի *պէս* փնթփնթաց ասաց – 400: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի *պէս* տղան իր բայը չէր ասում – 402: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովըտեցու առաջ, երկու մատը աչայի *պէս* դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404: Ռափրիկի *պէս* գդալի տակը լիզել ասել է – 407: Չվաճեղի հոտը գոմի երդից որ չէր կախվում՝ մարդ երեխայի *պէս*, ասում է, լաց էր լինում – 408: ՏԵՎԱՆԺԱՆՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՄԵԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵԼՍ ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵԼԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՄՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411: նախատեսվածի *պէս*՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը Վաթնանց ձիավոր ատրյադի ոտի տակ կորել են – 413: բայց Սանդրոյին առաջվա *պէս* հայրիկ է ասում – 414: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց տերը որք երեխայի *պէս* անտեր կմնար – 415:

ՊԵՏ — Գործարանում գնալու *պէտ* են դառնալու – 373: այստեղ ասել ենք բրիգադի *պէտ* էինք – 382: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի *պէտ* է – 414: ու փոստի *պետից* էլ հեռախոսով սինդրիկի թթու հարցրին – 388:

ՊԵՏԱԿԱՆ — որ կարոտից եղպես սատկում ես՝ քու *պետական* պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդաղը կգնա ու էլ չի գա – 270: Օհանի ու նրա մեծ Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու *պետական* կարգով երկու Թեվրկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներին էլ, պահեստապետներին, գնդապետ Մելիքյանին ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից էտ-բերվածը, և՛ *պետական*-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններին էին – 296: Մեծ հովըտեցին՝ Սանդրո Վաթինյանը, *պետական* ծառայությունից հոգնել էր – 297: *Պետական* կնքած կանաչ շիշ էր – 311: *պետական* մի շիշ արադ դրեց – 319: քանի որ *պետական* տնտեսության հոգսը ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դարձական երեխային – 320: էլ իմուքո, էգուրձ, *պետական*-սեփական ու ժամանակ չհարցրինք – 321: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու *պետական* ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: ինչո՞ւ էր այդպես *պետական* ու մի տեսակ – 375: գոմերի վրազ դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ են *պետական* ու հանդիսավոր – 375: բայց այսօր ինչո՞ւ էր հատկապես այդքան *պետական* – 375: Մարդ կա *պետական* բարձր պաշտոնը իջեցնում, ժողովրդի ոտի տակ կորցնում է – 379-380: *պետական* քաշաճի գնով ալյուրը տալիս էր ժողովրդին – 380: *պետական* առաջադրանքը գերակատարեց – 383: Աղուն բույրիկը եկավ խանութից *պետական* արադ տարավ – 388: այսօրվա երեսառածներն այնինչ *պետական* ոչխարը կիսովի են պահում – 391: *պետական* ոչխարի կեսը սեփական է՝ երե՞ք – 399: *պետական* աշխատանքն ինչ իրավունքով էս ձախողում – 400: *պետական* շահն ինչո՞ւ էս քո անձնականին ստորադասում – 400: *պետական* կնքած մի հատ արադ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել ու շները ետևը-զգած Հովըտից իջել – 413: մի կողմը ջոկված կոլխոգային-*պետական* էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը – 391: թող *պետականի անունով* պահվող սեփականը մատնվեր – 321:

(ՏԻԳՐԱՆ) ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ — երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, *Տիգրան*

Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307:

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ — *պետությունը* չէր ուզում շուտ մեռնի – 344: հետո որ *պետությունը* նրան աքսորել էր՝ առանց բռնական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357: *պետությունը* վերևից արդար աչքով գնում ու տեսնում է – 409: *պետությունը* պատրաստի շենքի տերն է, ինքը՝ գումարի – 412: *պետության* հանձնաժողովը գոհ է մնացել – 412: օրը մի շիշ չոր արադով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել *պետությանը* – 412: Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովվրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները *պետությանն* են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: այսինքն որ *պետության առաջ* վաստակ ունեի – 344: ուրիշ տվյալ էլ կա. որ *պետության հետ* գումի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412:

ՊԵՏՔ — Ում է *պետք* անթագավոր թագուհին – 282: ճիպտոր Տաշքենդ նրա ինչի՞ն էր *պետք* – 315: ձեր պարապ նկարն ինչիս է *պետք* – 333: հարևանի առաջ արդեն ուրիշ երես ու լեզու էր *պետք* – 367: ձեռաց փող է *պետք* – 368: Բնչքան *պետք* է հետաքրքրվում ենք – 369: ու, չնայած պարապ ազատությունն իրեն *պետք* չէր – 380-381: *պետքները* լինե՞ր իրենց դռներին կպահեին – 277-278:

ՊԵՏՔ ԳԱԼ — խանութը *պետք է գալու* – 386:

ՊԻՆԴ — գոմեշի եղջյուրից սարքած *պինդ* կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ – 271: չգիտե՞ր՝ որ մեծ պեպենոտի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու *պինդ* բռնել է – 293: բայց խփելուց էլ *պինդ* եղբոր թիկունքին կանգնած էր – 294: որդիների *պինդ* կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրեկին, մեկ որդիներին – 294: որդիների պինդ կազմվածքի ու *պինդ* խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրեկին, մեկ որդիներին – 294: Ծմակուտի ինքնությունության ժամանակ էլ ու Հովվրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիի ձմռան լավ *պինդ* կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: ու լավ *պինդ* չարացած էր – 312: *Պինդ*, փոքր բռնեցք ուներ – 317: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու *պինդ* մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318: չափարները *պինդ* կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, բեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու *պինդ*, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենոտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: բայց Շուշանի աղը նպատակի վրա *պինդ* նստեց – 352: ոտը *պինդ* գետնին խփեց ու բռնեցքները կոնքերին կանթեց – 365: նշանակում է մերոնցից մեկը *պինդ* կանգնած է աշխարհը կառավարողների մեջ – 366: բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքսյանը, Օսեփյանը ու բոլորը և քաղաքում են *պինդ*, և նրանց չափարն այստե՞ղ է անանցանելի – 372: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեն թուղթ լրացնեն ու տակը լավ *պինդ* ստորագրեն – 377: քանի որ քեռու հիմքը կենտրոնում *պինդ* է – 379: դաշտավարության դեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես *պինդ* խցված, կանգնում փսսում էր – 381: Քու *ձենը* միշտ եղպես *պինդ* լինի – 294: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն *պինդ* ձեռքները արագ գցում ու փազ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375:

ՊԻՆԶ — *պնչից* բռնած քաշեց կաճանի տակ – 318:

ՊԻՈՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփյանը, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու *Պիոնը*, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսյանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: զուտ Օսեփյանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու *Պիոնի* մոր – 408:

ՊԻՈՆԵՐ — տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի *պիոներ* երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301:

ՊԻՊԻԶ — դուդուկի *պիպիչը* սրբում ու սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332:

ՊԻՊՈՍ — *Պիպոսի* տղերքը բերում գիշերը դռանդ դարսում են – 372:

ՊԼԱՆ — 4594 *պլանները* նրա գործարանը կատարում է – 383:

ՊԼԱՆԱՎՈՐՎԵԼ — որպեսզի գյուղկոոպի վարչությունից ըստ այդմ էլ *պլանավորված* մատակարարվեն – 386:

ՊԼԱՆԵՏ — *Պլանետը* վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: բայց համարե՞ց՝ որ խոսքի պատասխանատվությունը *պլանետի հետ* վար է դրել – 400:

ՊՂԻԶ — ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր *պղնձի վրայից* մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: շորերն առանձին *պղնձի մեջ* մոխրաջրով եփեցինք ու համարիի որ Թեվրեկին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363:

ՊՂՆԶԵ — *պղնձե* նույն զանգն էր – 378: Դպրոցի *պղնձե* հին զանգը դողանջեց – 403: *պղնձե* բարձր զանգը հին ժամանակների իր համաձայնությունն ունեցող կորցրել է – 403:

ՊՂՏՈՐ — *պղտոր* աչքերը տրորելով ժպտաց ու ճմլկոտաց – 376: իմ պարզ ջուրը ձեր *պղտոր* ջրին չպիտի խառնվի – 388: *գլուխը* միշտ *պղտոր* էր – 381:

ՊՂՏՈՐԵԼ — ասում էս ակունքը ի՞նչ հիմնավոր *են պղտորել* – 279:

ՊՂՏՈՐՎԵԼ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը *պղտորված*, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվրեկին, այլ տաքացած լաշառին – 279:

ՊՂԱՅՆԵԼ — Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու էս՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ *պնդացնում է*, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:

ՊՂԵԼ — ու *երեսները պնդած* կանգնել՝ թե այդ՝, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389:

ՊՂՈՒԹՅՈՒՆ — զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի

- պնդութիւնը* ոտքով նախ մեկառմէկ ստուգում, ապա ներքեցից վերն թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների *պնդութիւնը* ոտքով ստուգում ու մտքի մեջ ասում է – 388:
- ՊՈԶ — տվել *պոզը* թոքքել էինք – 322: ասես կռանա բարձողի հետ պարկի *պոզը* բռնի կամ հալիվորի ձեռքից խոտի եղանը առնի՞ – 402: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու *պոզն* արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահական էր, չէր ուզում – 285: ոտն ու *պոզն* արնակալով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր ազատ արածել – 353:
- ՊՈԶՈՒԿՃՂԱԿ — լավ *պոզուկճղակ* էլ կտաշեր – 271:
- ՊՈԼՆԻ ՊԱՐՅԱՐՈԿ — ու ռադիոյի վեց հատ լիցք՝ *պոլնի պարյարոկ* – 269:
- ՊՈԽ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՍԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՐԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵՐՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:
- ՊՈԿ ԳԱԼ — Բա ես ի՞նչ անեմ՝ որ երեխայի պես *փեշիցս պոկ չեն գալիս* – 273: փոքր պեպենտը մեր փեշը բռնած *պոկ չէր գալիս* ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363:
- ՊՈԿԵԼ — ինչքան էլ ուզում էր ընտանիքը *պոկել* մոր եկամուտից՝ չէր լինում – 338: կկարենա՞ս պատճառը *բերանից պոկել* – 369: ուսով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձկանը ջարդել, բերանով ականջը *պոկել* չգիտի – 407: որպեսզի ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից մի որևէ օգուտ *չե՞ն պոկում* – 378: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դին իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է *պոկելու*՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Բա էդ ո՞նց է, որ դու գնացել քաղաքն իրար *ես* խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից *պոկել* բերել – 330: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է՝ ճիպոտը *պոկել* ու երեք օր այդպես բռնել – 268: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից *պոկել* բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: Գրպանի տակերում երեք հատիկ խակ գկե՞ն՝ որ *պոկել էր* Ջարխեշավանքի գլորուտներից – 269: երեխայի գլխից *պոկել*, իր հարսնության կարմիր շորը կտրել կապել *էր* երեխայի մազին – 292: նկարը պատից *պոկել* տարել հողել *էին* – 360: որպեսզի խոսեցնելով-խոսեցնելով մի տեղեկություն *պոկեն* – 389:
- ՊՈԿԵՐ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՍԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՐԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵՐՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՆՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:
- ՊՈԿՎԵԼ — չէինք կարողանում *փեշից պոկվել* – 285: ժողովուրդը Ծմակուտից *պոկված* գնում է – 382: աշխատանքը երեսի վրա թողած՝ ժողովուրդը *պոկված* գնում է – 391: Կարծենք կենտրոնում կարծիք կա, որ *պոկված* գնացողը մեր անտառը չի – 392: Մուրադենց հին պատշգամբը կասեիր հիմա տակին *կպոկվի* ու ներքն կընկնի – 361: բայց մեր քոչի, այսինքն որ *պիտի պոկվեինք* ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչաբով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302:
- ՊՈՂ — դու էդ ո՞ւմ *պող* աղայի պես ցախսում ես – 341:
- ՊՈՂՈՍՔԻԼԻՍԱ — ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ *Պողոսքիլիսա* ու Ջարխեշ, ախպեր ջան – 278:
- ՊՈՂՊԱՏ — բայց թասով խմողի համար էլ չժանգոտող հավերժական *պողպատից* յոթ հատ ծանր թաս կա – 414:
- ՊՈՉ — այսինքն ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, նայում ու *պոչը* գետնին թփթփացնում է – 415: Միմոնի շան առաջ առանց տիրոջ *պոչները* շեքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326: գնացին *պոչները* շարժելով ոտքերին փաթաթվեցին – 333: *պոչները* թփթփացնում էին – 392: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ *պոչն* իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: *պոչից* բռնեց – 318: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, *աչքի պոչով* տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ ու *աչքի պոչով* նայեց-չնայեց – 360: մկան գլուխ էինք լինելու ու *առյուծի պոչ* չէինք լինելու – 382:
- ՊՈՉԱՎՈՐ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողդոջի պես *պոչավոր*, տափաստան երկրի անձոնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305:
- ՊՈՉԸ ԽՈՒԶԵԼ — Վերջում հասկացվեց, որ *պոչը* ղեկավարությունից *խուզելուց հետո* քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375:
- ՊՈՉ ԽՈՒԶԵԼ — քու *պոչ* ֆերմայից *խուզեց* – 338:
- ՊՊԶԵԼ — բերանները լիզելով *պպզած* մի քիչ մնացին այդտեղ ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ *պպզած* նայում էին – 273: հիմա էլ հին գերեզմանոցի գլխից էին *պպզած* նայում – 273: իսկ շները դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը *պպզել*, Թեվանի գնալուն *էին* սպասում – 326: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Մյուս Թեվանինը, գնացին իրենց տիրոջ մոտ *պպզեցին* ու դեսը նայեցին – 272:
- ՊՐՈՇ — միջնեկ թաթարը *պոռը* ծծել ու վիզը դանդաղ տրորել էր – 404: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով ու *պոռը* ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404: այսինքն *պոռնները* սեղմելու ու չի լսելու – 275: *պոռնները* սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց թե երկուսիդ մեջտեղը բիբը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած *պոռնները* անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: *պոռններին* հուպ տվեց ու գլուխը թռռների գուլպայի վրա կախեց – 334:
- ՊՐՈՒՐԿ — Նա դուրս էր եկել արդեն մեծ քարի *պոռնկը* – 293: ու, որ այգու մյուս դռնակին էր հասել, ձորի *պոռնից* շուտ եկավ ասելու – 330:
- ՊՍՊՂԱԼ — սարդոստայնի նման *պսպղում էր*, թե՞ մոռացել վառված այդպես թողել ենք՝ վառվում է – 331: ապակին սարդոստայնի նման *պսպղում էր* – 333:
- ՊՏԸՏԵԼ — ու Թեվրիկ չարանալն էլ ինչպես որ երեխան էտ դառնա ու մոր առաջ *լեզու պտըտի* – 310:
- ՊՏՂԱՏՈՒ — քանի որ հովրտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու *պտղատուն* ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384:

- ՊՏՂՈՒՆՅՈՒՆ — ծաղկի փշուրը Թեվիկի ուսի վրայից վերցրեց *պտղունցով* — 293:
- ՊՏՏԵԼ — Ջանդառն ձեռները մեկնում, խտտում *պտտում* նկարվածին վեր է բերում ուղիղ գետնին — 275: օղը մատի վրա աչ *էր պտտում* — 378-379: հետո ձախ *էր պտտում* — 379: Ասավ. — Դիլիջանից ու Ղազախից հետ աշխարհը *պտտել են* — 280: գլխից բռնել ու ոտի վրա քառասուն անգամ *պտտել է* — 406: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի վրա *պտտեց*, ասաց — 328: Ղեկավար *հայացքը* այգու վրա *պտտեց* — 374:
- ՊՏՏԵՑՆԵԼ — կփակեր ու բանալին մատի վրա *պտտեցնելով* կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգներ — 380:
- ՊՏՏՎԵԼ — անհասցե ճամփա էին ընկել մեր խեղճ մատուռի գլխով *պտտվելու* — 352: այսինքն Ուցյունի ծանր կոնքերի ետևից անշահ *պտտվող* — 361: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում *ենք* Նավ- ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան- Թրիխի գունավոր ավտոբուսով մի լավ *պտտվում* — 268: հասկացանք, որ անտառապետության վրա վաղուց է *պտտվում* — 334: այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած վերացել եկել, պապոնց մեր գյուղում *պտտվում*, կանգնում հանդիպողին նախատինքով նայում է — 346: Օսեփանց Սիմոնը հրեն դռներին պարապ *պտտվում է*՝ մեկ — 397: որ գեներալները ժամանում ու լուռ ենթականերին ետևները-գցած *պտտվում են* — 371: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետիված որձերի կողքին *պտտվում* ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ — 274: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր *պտտվում* — 296: տարուց ավելի *խոսք էր պտտվում*՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիոներ երեխեքի համար լիճ են կապելու — 301: պահեստի դռներին *պտտվում էր*, պտտվում էր — 346: պահեստի դռներին պտտվում էր, *պտտվում էր* — 346: *պտտվում* ու նայում էր — 371: Գնացել իր համար *պտտվել*, ռսի կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել — 297: *պտտվել*-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է — 412: Սան շուրջը մի անգամ *պտտվեց*, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է — 412: Սան շուրջը մի անգամ *պտտվեց* Թեվիկի ու շները ետևից — 371: եկավ կանգ առավ նայեց ու մի անգամ էլ *պտտվեց* — 371: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լռում ու լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը *պտտվի* զա աղջկանով ընկնի — 347: *պիտի* օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից *պտտվեա* ու Սեդրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՞ — 324:
- ՊՏՏՎՈՂԸ (փոխանություն) — *պտտվողը* ձեր հաշվիչը չի՞ — 333:
- ՊՏՈՒՂ — ծառը հուլիսին հանկարծ դեղնեց ու խակ *պտուղը* թափեց — 360:
- ՊՏՈՒՑՏ — անտառի առիթով որ *պտույտի* էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր — 353: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն *պտույտին* լինենք — 350: անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի սահմանքը ամեն *պտույտով* մի քիչ լայնանում էր — 353:
- ՊՐԱՎՂԱ — գուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ *Պրավդա*, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիզն, Ժիվոստովոդստվո, Նաշ գեյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեստրալնայա ժիզն, Կլուբնի րաբոտնիկ — 388:
- ՊՐԻՆՑԻՊ — բայց նայել ու դաժանությունը սովորել, անունը դրել էր *պրինցիպ*՝ սկզբունք — 358:
- ՊՐՕԱՅՆԵԼ — երկուսով կալոխ արին ու գգելով-գգելով տարան տուն *պրծացրին* — 325:
- ՊՐՕՆԵԼ — ամեն մեկն ասում է իմ փայն աշխատել *պրծել են* — 397: Տալիս ես, *տվել պրծել ես* — 397: մարդու վրա ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով *հոգին* լեղապատառ *դուրս է պրծել* — 407: իր ասելիքը չգիտենք որ կայարանում նա ասել *պրծել էր* — 339: Հետո երեսը սրբեց ասաց քնեցինք *պրծանք* — 316: Լավ *պրծանք* — 368: Սիմոնի գամփող դռնակից *դուրս պրծավ*՝ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք — 325: այդ օրը *չպրծավ* — 344: *դուրս պրծավ* դանակը փորում փախավ — 375:
- ՊՐԻՃՈՒՐ — Նրա առաջ *պուճուր*, սիրուն ու անլեզու՝ ճաքած պոռոչները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է — 341: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ ջահել, *պուճուր*, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովրտին ավելի ու ավելի էր մոտենում — 404:
- ՊՐԻՏ — արյունը *մինչև* վերջին *պուտը* բռնեցին — 272:

Ջ

- ՋԱԴՈՒ — Որբ գառան պես ետևը գցած տարել է տուն անձիծ-անքամակ սև *ջաղուն*, երեխայի մայան կտրել — 286: *ջաղուն* ու Աբելը դուռը փակել, երեխային տարել տանջում են — 348: *ջաղուն* ու հալիվորը երեխային տանջում են — 348: *ջաղուն* երեխայի ձեռներին-ոտներին-գլխին մածուն էր վրա տվել — 348: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, *ջաղըվի* ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում — 348:
- ՋԱՀԵԼ — Է՛, *ջահել* ժողովրդի գունավոր ավտոբուս — 278: իսկ տղա-երեխան, ով ինչ ուզում է ասի, *ջահել* ծնող է սիրում — 283: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը *ջահել* աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի — 287: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, *ջահել* կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի — 287: *ջահել* բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, Էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին եղպես բռնած՝ Երևան — 290: քե՛զ նայիր ու իմ *ջահել* երեսիս քու խոսքերի՛ն նայիր — 349: Ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ տարով *ջահել*, Էն է համարիր երեխա էի — 385: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ *ջահել*, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովրտին ավելի ու ավելի էր մոտենում — 404:
- ՋԱՀԵԼՈՒԹՅՈՒՆ — հերթը *ջահելությանն* է — 364:
- ՋԱՂԱՅ — նախատեսվածի պես՝ Դանելանց *ջաղացն* ու ջաղացպանը Վաթընանց ձիավոր ատրյադի ոտի տակ կորել են — 413: տանձենին Դանելանց *ջաղացի մոտ* է — 413:
- ՋԱՂԱՅՆԵՐ — եկել մեր կայարանում իջել, Հովրտի սայլը գյուղկոռպի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր

Ջաղացներ – 358: Հովրտից գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու
Ջաղացներ – 358: թե չէ հենց *Ջաղացներից* էլ Մարոն ետ կտար – 358: թե մենք *Ջաղացներում* մարդ և ուրիշ տղամարդու
ծոցում մայր չունենք – 358:

ՋԱՂԱՅՊԱՆ — նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու *ջաղացականը* Վաթրնանց ձիավոր ատրյադի ոտի տակ կորել
են – 413: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացականի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի
հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր *ջաղացականն*
արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: Բայց *ջաղացականն* ինքն էլ նույն Տելեմաքի օրինակով է սպանվել – 315: Այսինքն թե,
ինչպես որ Հախպատա Տելեմաքի ու նրա օրինակով Հովրտա Դանելանց խեղճ *ջաղացականի* երգն էր պատմում – 289: ոչ
թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց *ջաղացականի* երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս
նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացական արնաքամ է եղել այս
գոմերում – 315: իսկ եթե բացահայտվի՝ մեղքը Դանելանց *ջաղացականների* վիզը – 413:

ՋԱՆ — ախպեր *ջան*, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պոդոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր ջան – 278:
ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պոդոսքիլիսա ու Ջարխեչ, ախպեր *ջան* – 278: էդ
հարցնելու բան չի, աղջիկ *ջան* – 286: Մենակ թե էդ մի բանն ասիլ մի, աղջիկ *ջան* – 342: Թող հետներդ գա, էլի, Վերան
ջան – 365: Հաշվում ու տալիս եմ, լավը *ջան*, հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի – 366: Բա էդ խի՞ ես շուտ-շուտ սարից
փախչում, Թեմիկ *ջան* – 373: ախպեր *ջան*, ախպեր, անմեր ու անտեր – 376: Բա , տղա *ջան*, էդ է – 406:

ՋԱՆԱ — *ջանա* – 350:

ՋԱՆԴԱՆ — մեզ *Ջանդառ* նա կնքեց, այսինքն ժանդարմ – 283: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր
գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն *Ջանդառ* ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի
պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն *Ջանդառ* ու *Ջանդառ* էինք՝ ժանդարմ – 284: մեր
ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց մեր գլխին ու *Ջանդառ* կնքեց – 284: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ,
գառնարած, Թեմիկ, Թեմիկ և դեռ Վարդապետ ու *Ջանդառ* մնալ – 285: անունը *Ջանդառ* է – 286: տասն օր չէր կարող ու յոլա
տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին *Ջանդառ* ու Մուրու մոզի կասեին – 322: Քեզ ինչո՞ւ են *Ջանդառ* ասում,
ախպերիկ – 410: – *Ջանդառ* էդքան մեկ-մեկ խոտեղ դրել է ձիուն – 275: *Ջանդառը*՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ ունենք,
բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: որ կարոտից էդպես սատկում ես՝ քու պետական
պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու *Ջանդառը* կգնա ու էլ չի գա – 270: և այդ պահին ճիշտ այն
որոշեց՝ ինչի վրա *Ջանդառը* երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար
սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270:
Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը *Ջանդառը* ինչքան էլ ասացին՝
Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Մի կում թե մի երկու՝ *Ջանդառը* խմեց ու տեղնուտեղը լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-
274: *Ջանդառը* թուրքի նման մի երկու կտոր խաղերով-ոսկրախաղերով կտրեց ու, – Դալո՞ո՞ղ, – ասաց, – աստանավիս –
274: – Բեր, – ասաց *Ջանդառը*, – բեր – 274: *Ջանդառը* կինո է տեսել – 275: *Ջանդառը* խեղճացավ ու վիզը ձգեց – 275: –
Ներողություն, – ասաց (*Ջանդառը*) – 276: Բայց *Ջանդառը* պայմանը տեղնուտեղը մոռացավ – 276: թե չգտար՝ ուրեմն
իմացիր, որ *Ջանդառը* քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: *Ջանդառը* որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ
ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: և նույնիսկ *Ջանդառը* քո
ճանապարհից մի կողմ կենա – 279: Ասավ (*Ջանդառը*) – 280: Մի օր էլ *Ջանդառը* լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր
կանգնած – 295: *Ջանդառը* ոտքից ոտք փոխվեց – 296: թե խառնվեմ՝ *Ջանդառը* չլինեմ – 296: Նա գիտեր՝ որ *Ջանդառը* լուրը
տեղ չի հասցնելու – 296: *Ջանդառը*՝ Ղազախ, – տղերքը մեր հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին նայել – 298:
Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով,
զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: Բայց *Ջանդառը* կանչեց – 298: *Ջանդառը* ստիպված
ճամփան կտրեց – 298: *Ջանդառը* զարմացավ – 308: Ասավ՝ *Ջանդառը* – 308: շիշը մինչև տակը *Ջանդառը* Մյուսի կենացի
վրա մենակ դատարկեց – 309: Հիմա էլ որ ասավ կենացդ՝ *Ջանդառը* տխրեց ու դառնացավ – 309: – Կներես, – ասաց
(*Ջանդառը*, գլուխը վրայից ընկնում էր) – 310: *Ջանդառը*, խեղճ Ջանդառը, երեք օրուգիշեր չէր քնել – 311: Ջանդառը, խեղճ
Ջանդառը, երեք օրուգիշեր չէր քնել – 311: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու *Ջանդառը* հարցրեց էդ տեղը
գիտե՞իր, թե՞ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: – Պարտքուպահանջի մեջ կլինեն, – ասաց
(*Ջանդառը*) – 312: Գլուխը կախ՝ *Ջանդառը* ժպտում ու իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312:
Ջանդառը ծնկների վրա ննջում էր – 314: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, *Ջանդառը* հասկացավ, որ
նա բարձր նպատակի է – 315: Թող թոչի՞, ասաց *Ջանդառը*, թող թոչի՞ – 315: *Ջանդառը* որ հանկարծ քնի՝ չթողնեք մրսի,
վրան շոր կգցեք – 315: Էս գողուգիլի առաջ ձեր *Ջանդառը* մնաց մենակ անընկեր – 315: Բայց *Ջանդառը* այդպես չէր
մնացել – 315: *Ջանդառը* ժպտալով նորից զարթնեց – 316: *Ջանդառը* զարմացավ – 316: *Ջանդառը* սուլեց ու կանչեց – 316:
մենք ու *Ջանդառը* նայեցինք ասացինք էն ով կլինի – 319: ձեռի հացը *Ջանդառը* ետ դրեց – 319: հետո, որ *Ջանդառը* մի
կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320:
Օհանի քարի գործով *Ջանդառը* Դսեղ զարեջուր էր ծծում – 320: այսինքն ինչպես որ իր *Ջանդառը*՝ այնպես էլ Սիրունը, էն
աստվածը – 373: Մի պակասն էլ *Ջանդառը* չի – 391: *Ջանդառը* կլսի – 395: *Ջանդառն* ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու
առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՞ Վլադիմիր Մելիքյանի բաձկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: *Ջանդառն*
ասաց, – Հա – 271: *Ջանդառն* ասաց, – Վատ ես սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինեք ու ասեք գնա ու նստեք նայե՞ր – 273:
Ջանդառն այդ մասին միայն այդքան ասաց, Բայց այդքան էլ չէր կարելի – 273: *Ջանդառն* ու Սոփին մարդուկնիկ իրար
նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա պարտությունը բռնել է – 274: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն բռնել
էր տվել, համարեք թե ասել էր. որ *Ջանդառն* ես՝ գնանք – 278: *Ջանդառն* ասավ – 281: Ջանդառի խոսքն է, *Ջանդառն* ասել
է – 286: *Ջանդառն* ականջ դրեց – 298: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ
Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, *Ջանդառն* ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե

կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: Աղջկերքին *Ջանդառն* ասել էր – 315: *Ջանդառն* ուզում էր երգի – 315: Բայց *Ջանդառն* ասաց – 319: *Ջանդառն* ու մենք խոտի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: Սանդրայի լսողը մենակ *Ջանդառն* է լինելու – 394: Ջանդառնի հետ խառնել, կարծել էին իրենց քեռնց տղերքից *Ջանդառն* է – 409: Եղ է, ինչ որ *Ջանդառն* է կամ թեկուզ հեռվից *Ջանդառն* մասին է՝ ծափոծիծաղ է – 410: *Ջանդառն* ի՞նչն է – 410: Իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի *Ջանդառն* բերել էր – 268: Չռայլ թագավորի նման *Ջանդառն* ամանին քացի տվեց, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272: *Ջանդառն* գլուխը տակն է տալիս թոցնում ձիուն – 275: *Ջանդառն* ձեռները մեկնում, խոտում պտտում նկարվածին վեր է բերում ուղիղ գետնին – 275: *Ջանդառն* ուսը դմակի տակն է տալիս ու թոցնում ձիուն – 275: *Ջանդառն* գլխարկը գլխին ուղղում ու պատրաստ կանգնում է – 275: *Ջանդառն* քրտն է լջուր է կտրել – 275: *Ջանդառն* նորից սկսեց – 275: Եղել էր, որ *Ջանդառն* սխալվել, գուր տեղը ճանապարհ ու ժամանակ էր կորցրել – 277: *Ջանդառն* օրիորդի պես լաց եղավ – 277: սարում մնալու ենք *Ջանդառն* ու դու – 278: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում գոհված եղբայր ունենք, *Ջանդառն*՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: ինչպես որ Ջարխեչավանքի առաջ ուրիշ պատճառով *Ջանդառնի* բկում էին մնացել – 269: *Ջանդառնի* մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազարի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: կարմիր գելխեղդն ու մյուսը՝ որ իրենց համարում էին *Ջանդառնի* շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց *Ջանդառնի* բերանը – 273: Բայց Մյուսն ըստ երևույթին մտադիր էր կտրել նաև *Ջանդառնի* տրամադրությունը – 274: Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ *Ջանդառնի* բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: *Ջանդառնի* աչքերը լցվեցին – 277: *Ջանդառնի* խոսքն է, *Ջանդառն* ասել է – 286: Մինչև *Ջանդառնի* այդ հիմար խոսքը եթե ասում էինք կատակ կամ ժամանակավոր բողոք է, հիմա մինչև անգամ հացի դժվար պահեցին – 298: Երեք օրում ճիպոտը *Ջանդառնի* ձեռքերում լավ փափկել էր – 317: ու բացի այդ էլ *Ջանդառնի* ներկայությունը ծիծաղի է քաշում – 319: չնայած *Ջանդառնի* ձեռքերում տաշածից էլ լավ հղկվել էր – 335: Նայնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր *Ջանդառնի* ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկունս էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դոնից (մի ավերակ էլ *Ջանդառնի* տունն էր, ագնիվ խոսք) կանչեց ասաց – 373: ինչո՞ւ մենակ *Ջանդառնի* – 397: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվիկի ու *Ջանդառնի* քաշը կունենար ու դեռ նորամանուն էլ *Ջանդառնի* գրկին – 398: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվիկի ու *Ջանդառնի* քաշը կունենար ու դեռ նորամանուն էլ *Ջանդառնի* գրկին – 398: *Ջանդառնի* կուլտուրական ու քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399: Օսեփանք ասում են *Ջանդառնի* եղածն ինչ է՝ որ լեզգի հաղթի – 407: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ *Ջանդառնի* ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: ու ինչքան որ *Ջանդառնի* հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410: *Ջանդառնի*ս հոգսը չէր, խմել ու քունը գլխին ծիծաղում էր – 275: օդով գալիս երկնքից իջնում, *Ջանդառնի*ս ուսերին նստում են – 275: *Ջանդառնի*ս գլխարկը մի աղջկա գլխի նկարվեց – 275: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն բուպեին, երկինքը մթնել ու *Ջանդառնի*ս աստղը դուրս էր եկել – 277: դուրս եկել *Ջանդառնի*ս առաջն էր ընկել ասել՝ գլխարկն աչքերիցդ բարձրացրու ու ետևիցս արի – 277: *Ջանդառնին* մոտ չէր թողել – 278: *Ջանդառնին* ու Սոփին տարավ կանգնեցրեց ետ-ավարված որձերի մոտ – 280: մեծ պեպենը *Ջանդառնին* ասաց – 296: կռացավ ու հացի վրայով բաժակը իր *Ջանդառնին* մեկնեց – 309: Սոփին դրա համար *Ջանդառնին* տեղից վեր չկացրեց – 313: Խեղճ *Ջանդառնին* ու էն խուլ աղջկան, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: մի ամսով են գնում թե հավիտյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն *Ջանդառնին* օգնական – 395: և քսանհինգ որձից ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն ու *Ջանդառնին*ը չէր – 281: Ջուտ մի գիշեր Կեչուտ անտառում *Ջանդառնի տակ* քարացել էր – 278: Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքդ գուր ես *Ջանդառնի հետ* դրկում – 296: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու *Ջանդառն* հարցրեց էդ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե՞ *Ջանդառնի*ս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Բայց վաղը մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, *Ջանդառնի հետ* չորանությա՞ն – 385: Դու ինձ *Ջանդառնի հետ* չորա՞ն ես դրկում – 397: ու ճիշտ մեր *Ջանդառնի նման* ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: *Ջանդառնի հետ* խառնել, կարծել էին իրենց քեռնց տղերքից *Ջանդառն* է – 409: Եղ է, ինչ որ *Ջանդառն* է կամ թեկուզ հեռվից *Ջանդառնի մասին* է՝ ծափոծիծաղ է – 410:

ՋԱՆԴԱՐՆ ԹԵՎԱՆ — Մի անպատմելի մեծ, մի համաշխարհային ճամփորդությունից *Ջանդառն Թեվանը* եկա՛վ – 267: ահա՛, – մի հաղթական արշավանքից *Ջանդառն Թեվանը* եկավ – 268: ու *Ջանդառն Թեվանը* հանցանքը վրան առավ – 277: *Ջանդառն Թեվանի մասին* էլ չէ – Մյուսի՝ Սիրուն Թեվիկի մասին է – 278: եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու *Ջանդառն Թեվանի վրա* – 282: Աղջկերքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռնց տղերքից *Ջանդառն Թեվանի հետ* խառնում են – 410:

ՋԱՆԴԱՐՆԻ ՍՈՓԻ — *Ջանդառնի Սոփի*՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, *Ջանդառնի Սոփին* ու ինքը *Ջանդառն*ը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: սարում գուտ մենք ու *Ջանդառնի Սոփին* էինք – 320: *Ջանդառնի Սոփու* հոգեպահուստի սովորությունը ահա թե ումից է գալիս – 319:

ՋԱՆԲ — քաղաքաբնակ ծնակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային *ջանքով* Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էլ պես կացեք – 378:

ՋԱՆԴ — տասնինը թվի խոլերան ասացինք հատկապես հարսների մեծ *ջարդ* էր արել – 408:

ՋԱՆԴԵԼ — ուսով ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը *ջարդել*, բերանով ականջը պոկել չգիտի – 407: *ջարդելով* քշեցինք գյուղամեջ – 321: Թշնամի հանդապահի պես *ջարդելով*, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը քշի, դուրան-կապած քշեցինք գյուղ, գյուղամեջ – 322: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու տվեց դուռնչս *ջարդեց* – 318: դուրս եկան ես ժողովրդի առաջ իրար քիթումուրթ *ջարդեցին* – 395: թե տղերանցը *ջարդեցին* – 407-408: երևի պատը փախչելու է՝ ծածկի հետ էղբան կերամիտը *ջարդի* – 335: կգնամ մի կացին կբերեմ *կջարդեմ* – 360:

ՋԱՐԴՎԵԼ — ոտն ու պոզն արնակոլոլ *ջարդվելուց* առանց վախենալու կարող էր ազատ արածել — 353: *ջարդվելուց* երեք օր առաջ ջարդվելիք մասը փոխում էր — 387: Փոքր պեպենտոի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել էր ու *ջարդված* կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել — 331: Բռնել ու քիթը ջնջխված, ականջը կերված, ձվանը *ջարդված* արյունովիկ կանգնել է — 407: Գործարանի թույներից *ջարդվում էր* — 306: Ետները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ *ջարդվել* ու կախվել էր — 377: Կերել *ջարդվել* ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել — 323: Էնքան ոտնահարեցի՝ կրունկներս *ջարդվեցին* — 319: Թող *ջարդվեր* ու մեզ էլ ազատեր, ի նքն էլ ազատվեր — 321:

ՋԱՐԴՎԵԼԻՔ — ջարդվելուց երեք օր առաջ *ջարդվելիք* մասը փոխում էր — 387:

ՋԱՐԽԵՉ — ախպեր ջան, խնդրվում եմ, մոնղոլիս կարճ ոտներով հասնելու եմ է՝ Պոդոսքիլիսա ու *Ջարխեչ*, ախպեր ջան — 278: ասում էինք անցնենք *Ջարխեչ* — 307: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք *Ջարխեչ* — 307: Էդ ոնց չեք նկատել՝ որ հասցրել եք *Ջարխեչ* ու Կիրանց — 327: հողեն *ջարխեչա* լրբերիդ գլուխը — 278: գերանդին Քեդուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք՝ Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, *Ջարխեչով*, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լալ պտտվում — 268:

ՋԱՐԽԵՉԱՋՈՐ — կասես *Ջարխեչաձորում* կապը գլխից հանեցի — 276:

ՋԱՐԽԵՉԱՎԱՆՔ — դեռ *Ջարխեչավանք* էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ Սոփիկն իրեն կին է պահելու — 275: Թեվա՛ն, — կանչեց, — *Ջարխեչավանքը* գիտե՛ս՝ էն որ իրենք ասում են Հաղարծին — 275: *Ջարխեչավանքից* մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ ժողովուրդը ճղվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում — 268: Գրպանի տակերում երեք հատիկ խակ զկե՛ն՝ որ պոկել էր *Ջարխեչավանքի* զկռուտներից — 269: *Ջարխեչավանքի* կինոն դե մեր պատճառով չեղավ — 277: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ գուտ քառասուն կնոջ տակ *Ջարխեչավանքում* նկարվել էր... — 278: ինչպես որ *Ջարխեչավանքի առաջ* ուրիշ պատճառով Ջանդառի բկում էին մնացել — 269:

ՋԱՐԽԵՉԵՑԻ — Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել *Ջարխեչեցի* անշնորհք հիմարի տունը — 270: Այտա, բռնի բ, — ծիծաղեց, — *ջարխեչեցին* փախավ, կալկոխ արա, բռնի՛ր — 270: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆաֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, *ջարխեչեցի* հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի — 270: Բայց *ջարխեչեցի* հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝ ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր ու դառն էլ մնաց — 271: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում *ջարխեչեցու* կինը լինի — 273: և *ջարխեչեցու մասին* որոշումը հաստատվեց — 270:

ՋԵՐՄԱՅՆԵԼ — իրար այդպես *ջերմացնելով* պահել էին — 357:

ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐ — Թիփլիսյան *ջերմուկներում* շահը կոտորածից հետո լողացել է — 406:

ՋԻՂ — Որովհետև դեկավարման *ջիղ* չունես — 397: Մենք վաղուց ենք նկատել, որ մեր դեկավարման *ջիղը* քեզ դուր չի գալիս — 397:

ՋԻՆՍ — Աս՛ադ, *ջինսը*... նավթ լցնեմ վառեմ — 287:

ՋԼՋԵԼ — դպրոց պատած կլինի, Բայց պատած էլ կլինի, փողը վաղուց *ջնջած* էլ — 330: այծերով ու քարքարուտ ջրերով լիացել, ասել է Հախպատը *չեմ ջնջում* — 406: ինչո՛ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես *ջնջել*, անունն ու աշխատանքը տվել համկալին — 412: ռուսերենի կապեց ու այստեղի կարգերը *ջնջեց* — 342:

ՋԼՋԻՎԵԼ — բռնել ու քիթը *ջնջխված*, ականջը կերված, ձվանը *ջարդված* արյունովիկ կանգնել է — 407:

ՋՈՎ — հորը *ջոկ* ու եղբորը *ջոկ* պատվիրեց այքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա — 295: հորը *ջոկ* ու եղբորը *ջոկ* պատվիրեց այքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա — 295: քու խեղճ գլխին *ջոկ* հոգս ես բերում — 329: Բայց նրա արհամարհանքից էլ *ջոկ* էր քաշվում — 354: նա *ջոկ* ու սա *ջոկ*, շատ էլ թե երկուսն էլ զրկված են — 412: նա *ջոկ* ու սա *ջոկ*, շատ էլ թե երկուսն էլ զրկված են — 412: խելքի վրա էլ *ջոկ* էին սիրահարվել — 413:

ՋՈՎԱՍ — տեսանք կացնավոր ու քլունգավոր *ջոկատ* է կանգնել — 306: էլ չասացինք *ջոկատը* ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք — 306: *ջոկատը* կալմեջ արին — 306: *ջոկատի վրա* էդ քանի՞ ջնով եք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն — 306:

ՋՈՎԵԼ — Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի *ջոկած* որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ *ջոկած* ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը — 291: Աշխարհը հո մեր ուզելով չի, համ էլ էգուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ *ենք ջոկում* — 413: Ախպերո, վայ թե մերը չեն՝ էս քնակոլոլ շաշը *չի ջոկում* — 281: իրենք գալիս *ջոկում* մորթում, արադը մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում *են* — 282: Շիկաբաշին ձիերից *ջոկեց* — 317: Քու թայերը են աշխարքի կարճ ճամփա *ջոկեցին* — 402: չեն էլ ասել *ջոկենք* — 306: Ինչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից *ջոկենք*, ասենք էդ դու ես, էս՝ էս, էս քու կենացը խմում եմ — թույնի կարծիքը վերանալուց հետո — 309: կքնենն ու *կջոկեն* — 295:

ՋՈՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի *ջոկողություն չանի* — 290:

ՋՈՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԴՆԵԼ — Եկավ սա էլ *ջոկողություն դրեց* — 309:

ՋՈՎՎԵԼ — մի կողմը *ջոկված* կոլխոգային-պետականն էր, մյուս կողմը մասնավոր սեփականը — 391: Չայնն էլ, հին այգին ու տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից *չէին ջոկվում* — 373: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից *ջոկվեցինք*, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում — 332:

ՋՈՋ — և դա հայտնի է գրասենյակի դռան *ջոջերին* էլ, ամբողջ ժողովուրդին ու իրեն պահեստապետին էլ — 291:

ՋՈՂԻ — հետո *ջորին* քարի տակ տրաքել է — 372: այծերն ու *ջորինները*՝ Լեզգի-Հասան-Խանին — 406: հա՛աատ, ալաշա մորդ *ջորու* ճոները, էս անասունի բժիշկ չեմ — 354:

ՋՐԵԼ — չնայած բերել մի երկու անգամ *ջրել* ու էլ չէր ջրել — 374: չնայած բերել մի երկու անգամ ջրել ու էլ *չէր ջրել* — 374:

ՋՐՄՈՒՂ — գնաց կենտրոնների *ջրմուղներում* կորավ — 307:

ՋՈՒՐ — մեր հայոց հին սովորությամբ *ջուր* ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից — 292: մարմարյա նախշուն ցայտաղբյուրն էլ դռանը սիրուն *ջուր* էր ցայտում — 326: *ջուր* կրեցին ու լողացրին — 360: մի աման *ջուր* էլ ինքը տարավ ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց — 360: փոքր պեպենտուն ու միջնեկ թաթարը իրար օգնելով *ջուր* կրեցին — 363: ու որ արդուկի հետ *ջուր* են ցայում՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ — 363: ժողովրդի վրա կես-մին փրփուր ու *ջուր* է ծախում — 386: Ծմակուտ անցնելիս ասել էին Վաթենանց աղբյուրից *ջուր* խմենք — 415: աղբյուրի *ջուրը* գոլանում է — 298: ու որ արդուկի հետ ջուր են ցայում՝ համարի որ *ջուրը* մեր արտասուքը եղավ — 363: իմ պարզ *ջուրը* ձեր պղտոր ջրին չպիտի խառնվի — 388: *ջուրն* էլ վրայից խմեն — 324: *ջուրն* ուրեմն դեռ կար — 331: Սեդրակի այգու հողը փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՞ *ջրերն* են առհասարակ նվազում — 331: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ տունն էս կռացել ավել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ *ջրի* գնայիր — 370: իմ պարզ ջուրը ձեր պղտոր *ջրին* չպիտի խառնվի — 388: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար *ջրով* ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից — 292: ձեռքերը Շուշանի բռնած *ջրով* չվաց — 355: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ *ջրով* տանձու մոխիր շաղախում — 408: այծերով ու քարքարուտ *ջրերով* լիացել, ասել է Հախպատը չեմ ջնջում — 406: այլանդակվել, ուլը *ջրում* խեղդել էին — 360: Հախպատաձորի *ջրերում* էլ խանն է լողացել — 406: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած տխր ուներ՝ տխրով ու պատկերացրեք համարյա թե գուտ իրենով, այսինքն համարյա թե *առանց ջրի* — 276: հանդարտ, տափաստան երկրի *ջրի նման* լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց — 318: էնիքը, հիմա լավ էլ չէր լինի՝ որ *ջրի տակ* մի կանաչ մաքուր աման լիներ — 331:

ՋՈՒՐ ԿՏՐԵԼ — Ջանդառս քրտնե լ *ջուր է կտրել* — 275:

Ռ

ՌԱԴԻՈ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե *ռադիո*՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, — ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու *ռադիոն*՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր — 283: այսինքն թե դանակն ու *ռադիոն* պիտի լռեն ու մնան, չպիտի երգեն — 283: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին *ռադիոն* քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է — 290: Պատճառը՝ սև *ռադիոն*, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր — 294: ու *ռադիոյի* վեց հատ լիցք՝ պոլսի պարյադով — 269: Չասենք թե դանակի նվերը հաշվի չառավ, *ռադիոյի* լիցքերը — առավ — 270: *Ռադիոյի* վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե *ռադիո*՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, — ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև *ռադիոյի* մոգոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք — 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անձիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր սև *ռադիոյի* բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա — 279: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր *ռադիոյին* այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե *ռադիո*՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, — *ռադիոյի ետևը* բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271:

ՌԱՆԴԵԼ — ողորկ, ասես *ռանդած*, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի — 318:

ՌԱՓ — մեր Թոթրոշի ու *Ռափի նման* է եղել — 407:

ՌԱՓԻԿ — *Ռափրկի պես* գդալի տակը լիզել ասել է — 407:

ՌԵԱԼ — մի *ռեալ* վտանգի պատճառով մեծ պեպենը կթվորությունից նրան հանեց — 337:

ՌԵԽ — հանձնվեր ասեր ուլս ահա գցում եմ *ռեխը*՝ կե՛ր — 288: մի խոսքով Լեզգին ձիու *ռեխը*-տված բերում ասում է կոխ ես բռնելու — 407:

ՌԵԽԸ ԲԱՅԵԼ — Չգիտեմ, — ասաց, — էն արա՝ որ շներիդ վրա *ռեխս* ավել-պակաս *քրացեմ* — 273:

ՌԵՀԱՆ — Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ *ռեհան*, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել — 374:

ՌԵՍՏՈՐԱՆ — Գլուխը կախ՝ Ջանդառը ժպտում ու իրեն տեսնում էր մի *ռեստորանի* անկյունում նստած — 312: այլ էն է՝ ինչ որ *ռեստորանի* տերը կարծի — 313:

ՌԻՄԿ — ներսները կա՛ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի *ռիսկ* — 393:

ՌՈՃԻԿ — հին տրակտորն ու դպրոցական հավաքարարի կնոջ *ռոճիկը* նրան ճնշված են պահում — 296: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական *ռոճիկը*, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց — 336:

ՌՈՉԻԿ — Սիմոնի-Ագունի Մերոն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ *ռոչիկ* ինք ստանում է — 337:

ՌՈՍՏՈՍ — Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոր, բաճկոնն ուսերին ետուռառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել իր *Ռոստոմ* քեռին կնոջ համար զավթել էր — 322: այ ընկեր, մի *Ռոստոմ* դու ես ու մեկը մենք — 384: ասել էր դու իմ *Ռոստոմը* չես — 278: Նրա

ախպեր *Ռոստոմը* հպարտ երեսը շուռ տվեց ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի *Ռոստոմը* կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփիի ծոցում է – 300: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի *Ռոստոմը* մեր Սոփիի ծոցում է – 300: ո՛չ Ռոստոմն ու ֆերմայի *Ռոստոմը*, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: դուրը դեմը փակելու պես ծանր կոպերը *Ռոստոմը* իջեցրել ասել է – 318: Բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր *Ռոստոմը*, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտոր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: պաշտպան հոր փոխարեն գիշերները պիտի *Ռոստոմը* կողքին լիներ – 348: Բայց *Ռոստոմը* ցեղից դանդաղ ու հաստատ էտ էր քաշվում – 348: ոչ *Ռոստոմը*, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – Տիգրանի ժառանգը միջնեկ թաթարն է, հա՛ տ, կվառի – 351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս *Ռոստոմը* – Տիգրանի ժառանգը միջնեկ թաթարն է, հա՛ տ, կվառի – 351: Հովըտից զանգեցին՝ թե Շուշանը, *Ռոստոմը* կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: Բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ *Ռոստոմը*՝ որ Տիգրանից արյուն չուներ – 358: և դեռ մանկամիտ գազան *Ռոստոմը*, և դեռ քննում էին – 362: երկու *Ռոստոմը* իրար կողքի կանգնում էին – 381: Մեր եղբայր *Ռոստոմը*, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից Բարձրանալիս կանգ առավ – 384: *Ռոստոմը* նրա լեզուն բորբոքել ասել էր – 389: Մեծ *Ռոստոմը* սեղմվեց – 392: Մեծ *Ռոստոմը* գրեմաստի ճիպոտը մեծ պեպենտոի ձեռից վերցրել էր – 393: Բայց մեծ *Ռոստոմը* նաև պարզաբանեց – 394: Փոքր *Ռոստոմը* սրտնեղվեց – 394: Փոքր *Ռոստոմը* խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպենտոի վրա ուղղակի պայթեց – 395: Փոքր *Ռոստոմը* կռվեց ասաց – 399: փոքր *Ռոստոմը* վերնից շողորթորթեց խոխոաց – 401: գործկոմի իր մշտական տեղից մեծ *Ռոստոմը* դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: և մեծ *Ռոստոմը* ստիպված զանգահարեց – 404: և մեծ *Ռոստոմը* հառաչեց ասաց – 405: ո՛չ *Ռոստոմն* ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: դեմուդրոշ *Ռոստոմն* այդտեղ կանգնած էր – 361: նաև *Ռոստոմն* ինքը քշել չգիտեր ու դեկն ուրիշի չէր վստահում – 389: իսկ մեծ *Ռոստոմն* առհասարակ բերանը կաթիլ չէր առնում – 394: զանգեց ասաց *Ռոստոմն* ենք ու պահանջեց միացնել խնայողամարկղին – 403: Անտառի *Ռոստոմն* ենք – 404: գլուխները բարձր կանգնել էին *Ռոստոմի* շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, Սիմոնի կարմիր յաբուն – 276: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, *Ռոստոմի* շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: իսկ՝ չես ինձ համար *Ռոստոմի* ձիուց մի ձի առնում, ախպերիկ – 319: Քեռու խելքը՝ *Ռոստոմի*, միջնեկի համար գնում էր ու գնում է – 346: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց *Ռոստոմի* համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր *Ռոստոմի* սիրած աղջկա – 358: *Ռոստոմի* կարոտը միջնեկ թաթարից առավ – 358: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու *Ռոստոմի* ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: Թեվըկի ղեկավար Ռոստոմբեգի օրինական տեղը իր եղբայր *Ռոստոմի* կողքն էր – 381: ուզում էին *Ռոստոմի* ավտոյով գնալ – 389: Մեծ *Ռոստոմի* ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվըկին ասաց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ *Ռոստոմի* սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվըկին ասաց – 398: ասում է Օմակուտը քանի կա՝ *Ռոստոմի* փառքն ու մաքրությունը պատմվելու են – 398: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ *Ռոստոմների* որձերն էլ, Թեվըկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինն, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոգայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգորյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ ու *Ռոստոմին* մնաց – 302: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու *Ռոստոմին* նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: մեր քեռացու *Ռոստոմին* պիտի խնդրվի – 371: Խոսքն առավոտյան *Ռոստոմին* էին թողել – 389: գնանք տեսնենք *Ռոստոմներից* մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփիի ծոցում է – 300: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի *Ռոստոմի* պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենտոր խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325:

ՌՈՍՏՈՄԲԵԳ — Երկուսն էլ Մելիքյան, Տիգրանի՝ ու *Ռոստոմբեգ* էին – 380: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը վռնդել ու երկրորդ տղային նույնպես *Ռոստոմբեգ* էր կնքել – 380: Երկրորդ *Ռոստոմբեգը* հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի ու անկման պատասխանատուն – 390: Փոքր *Ռոստոմբեգը* խեղդվում ու խոխոում էր – 396: Մեծ *Ռոստոմբեգը* տիրաբար լռեցրեց – 398: Անտառապահի կողքին միշտ եղբայրը՝ ոչխարի ֆերմայի վարիչ *Ռոստոմբեգն* էր լինում – 380: *Ռոստոմբեգ* խրվեց – 395: Թեվըկի ղեկավար *Ռոստոմբեգի* օրինական տեղը իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381: մոռացավ՝ որ մեծ *Ռոստոմբեգից* հավիտյան վիրավորված է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չպիտի խոսի – 390: տերերը քաղաքում փոքր *Ռոստոմբեգից* ուժեղ կնեղանան – 395:

ՌՈՍՏՈՄ ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Մին հենց դու՝ *Ռոստոմ Մելիքյանը* – 392: Շիկաբաշի առաջն արած՝ *Ռոստոմ Մելիքյանը* յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անախալ ջոկած ու հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի գոմերը – 291: *Ռոստոմ Մելիքյանը* – 296: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (*Ռոստոմ Մելիքյանը*), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Բայց միշտ իրենք են – *Ռոստոմ Մելիքյանը*, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտոր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին

պահեստապետները – 322: նա նշան էր դրել *Ռոստոմ Մելիքյանի* հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց տիրոջ պես հպարտ ու իրասածի – 278: ով *Ռոստոմ Մելիքյանի* նծույգ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: Հազար հինգ-հարյուր, էսիքը՝ տասնհինգ հազար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը *Ռոստոմ Մելիքյանի* դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318: ուզում է Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ մտնի, այսինքն *որպես Ռոստոմ Մելիքյան* – 315:

ՌՈՍՏՈՄ ՔԵՌԻ — Ծմակուտն առանձնացնելու միտքը *Ռոստոմ քեռուն* ինքն էր տվել – 387:

ՌՈՒԲԵՆ — այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր *Ռուբենը*, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379: ներկայացուցիչը *Ռուբենին* տեղնուտեղը լրեցնում է – 304:

ՌՈՒԲԵՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ — *Ռուբեն Գրիգորյանը* հուշում է, թե ասեք – 304: դպրոցի վարիչ *Ռուբեն Գրիգորյանին* էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304:

(ՕՍԵՓԱՆՅ) ՌՈՒԲԻԿ — հանցավոր մտքից սևացել, դառել էր *Օսեփանց Ռուբիկը* – 312: այսինքն *Օսեփանց Ռուբիկն* էր քոչելու մտքի հետ այդպես սևացել – 312:

ՌՈՒԲԼԻ — 2 ռ. 75 կ. օդու կիսատած կանաչ շիշը – 269: ու գրպանում եղել էր երեք *ռուբլի* փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: գյուղացի չէ ս, շորիդ ամեն ծալում հազար *ռուբլի* փող կա – 269: Հարյուր ութանասուն *ռուբլի*, անոշ, օգոստոսիս ու սեպտեմբերիս փողերը – 366: Հաշվում ու տալիս են, լավը ջան, հարյուր ու ութսունհինգ *ռուբլի* – 366: ամիսը հազար *ռուբլի* փող են տալիս – 384: չորս հարյուր հիսուն *ռուբլի* փողը նրա ձեռքին մնացել էր զուտ հինգ ռուպլե. ոչ ավելի – 411: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ *ռուբլիդ* ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսը, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրույթանասուններեք *ռուբլին* ինչպես որ տվեց կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: Մաշայի վաթսուն *ռուբլին* ու «Բելոռուս» տրակտորը նրան նեղ էին պահում – 338: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ *ռուբլին* – 340: Այդ երեք *ռուբլուց*՝ մի հատ այդ երեքնոցից էլ ինքը լրիվ անտեղյակ էր եղել – 269: մի *ռուբլու վրա* պիտի երեք կոպեկ էլ ուզես – 386: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ չես՝ որ երեք *ռուբլիների վրա* կասկած կա – 397:

ՌՈՒԲԼԻԱԿԱՆ — Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպեկնոսը, բաճկոնն ուսերին էտուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն *ռուբլիական* պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322:

ՌՈՒԲԼԻԱՆՈՅ — երկու հազար *ռուբլիանոց* թանկ դեղը բռնել ուզում ես մեռելիդ սրսկես – 383-384:

ՌՈՒՄ — ուրիշ որ բան չլինի՝ զուտ երեսուն *ռուս* են խտտել – 280-281: *ռուս* հարսին ասացին դու դուրս գնա – 293: Փոքր պեպեկնոսի *ռուս* երեխաները արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիսներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: և բոլորի համար մի ռուպլե, *ռուս* հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: Մի *ռուս* ու ռուսախոս մի հայ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: Տղերք, ինչքան նկատել են՝ էս *ռուսները* հ չունեն – 390: *ռուսն* ասաց – 369: *Ռուսն* ռուսերեն մի երկար բան ասավ – 369: ու իրենց մեղավորությունը նույնիսկ *ռուսն* էր զգում – 370: ինչպես որ իրենց *ռուսներն* են հեռուստացույցի մեջ պարում – 365: Տղերք, կնի կ. կնի կ. կնի կ. բոլորն էլ *ռուս* ու բոլորն էլ ինժեների – 275: Գնացել իր համար պտտվել, *ռուս* կնանոնց կողքին եսիմ ինչ բանի է եղել – 297: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք *ռուս* անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովվրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: շալն ուսերին խաղացնելով քիչ էր մնում *ռուսի* պար պարի – 336: *Ռուս* եղածն ինչ էր՝ ոչինչ – 370: Կամ նրա *ռուսի վերաբերյալ* որն է վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367:

ՌՈՒՍԱԳԵՏ — բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ *ռուսագետները* չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:

ՌՈՒՍԱԽՈՍ — Մի ռուս ու *ռուսախոս* մի հայ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ — Ռուսաստանն *Ռուսաստան*, մենք էլ մենք ենք – 304: պատերազմի առաջին ամսին իմ ախպեր Սամվելը անհայտ *Ռուսաստան* խփվեց – 330: *Ռուսաստան* դու ո՞վ ունես, որ ճամփա ես ընկնում – 337: *Ռուսաստան* քեզ ո՞վ է սպասում – 337: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու *Ռուսաստան* մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: Ներկայացուցիչը՝ *Ռուսաստանը* չէք տեսել – 304: ճամփի ծախսը տուր՝ գնամ *Ռուսաստանը* խառնեմ, գտնեմ, առաջ-արած բերեմ – 341: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էս ահագին *Ռուսաստանը* հ չունի, դու էլ է ունես – 390: *Ռուսաստանն* Ռուսաստան, մենք էլ մենք ենք – 304:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՆԵՐ — նրա սիրտը միշտ իրենց *Ռուսաստանների* հեռուներին է – 325: Իրենց *Ռուսաստանների* անունը լսեց թե չէ, դրանց խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպեկնոսի կինը, դուրս թռավ – 336: մտքով արդեն իրենց *Ռուսաստաններում* էր – 365:

ՌՈՒՍԱՅ — Միմոնի-Ագունի Սերոն *ռուսաց* բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ ոռչիկ ինք ստանում է – 337:

ՌՈՒՍԵՐԵՆ — *ռուսերեն* էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր ու հայերեն էլ գիտեր – 336: Դու *ռուսերեն* չգիտես, ո՞նց խարցնելու ես – 341: *ռուսերեն* կոլխոզ խարանով Դոնբաս կարմիր հովատակը ներքև կապած էր – 362: Ռուսն *ռուսերեն* մի երկար բան ասավ – 369: Գործարանի Վաթիկյանը Մոսկվայի հետ *ռուսերեն* խոսում էր – 384: հենց էդպես *ռուսերեն* խոսելով էլ շուտ եկավ ասավ – 384: Մոսկվայի հետ *ռուսերեն* խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձիկները», տանձիկները՝ Հովվրտի դիմացի մեծ տանձուտը – 384: Անասնաբույժը *ռուսերեն* թերթը նայում էր – 390: Սպարտակ Հմայակովիչը *ռուսերեն* ո՞նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՞մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՞մայակովիչ – 390: բանակ չեն տարել ու *ռուսերեն* չգիտի – 402-403: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը

հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում *ռուսերեն* հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403: քանի որ փոքր պեպետություն բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել,– գյուղացի բանակայինների *ռուսերենը* չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,– այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: Մինչև այդ, միջոցով թաթարը *ռուսերենը* պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր տեղից ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404: *ռուսերենի* կապեց ու այստեղի կարգերը ջնջեց – 342: եթե հեռատեսություն ունի *ռուսերենի* Սերուն էլ պիտի հասկացած լինի, բայց հազիվ թե – 379:

Ս

ՍԱ — *սա* գլխարկ չի – 268: ճանապարհին *սա* Դսեղա գյուղկոռայից կարմիր կոշիկ ու կաստում էր առել – 292: *Սա* եկավ – 303: *սա* գնում է մորթվելու – 305: Եկավ *սա* էլ ջոկողություն դրեց – 309: եթե *սա* անհասկացող երեխա էր, նրանք էլ էին երեխա – 314: բայց *սա* խոկում ու ձգձգում էր – 345: *սա* երեխային օգնական էր տարել – 345: Էգուց *սա* է իբր քեզ պահելու – 365: բայց *սա* Մաշայի՛ն ասաց – 369: Հովրտի դեկավարությունն ասել էր *սա* տնտեսավարություն չեղավ – 379: *սա* էլ Հովրտի դեկավարության մեջ է կանգնում – 379: *սա* ժողովրդի հետ պայմանավորվել հաց չէր թխում – 380: բայց *սա* ո՞վ է՝ որ նրա հետ մրցի – 383: հիվանդ անասունի մասին *սա* այստեղ ասում էր – 385: *սա* գյուղկոռայի զարեջուրը բերելու կարգազիրն է – 387: *սա* ձորի սղոցարանից՝ ֆերմայի ցամաքը – 387: *սա* ալրադաց կոմբինատից՝ խառն անասնակերը – 387: *սա* գործուղում է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ ու խաղող բերելու – 387: *Սա* խեղդվեց – 391: *սա* կանգնել, կոպերն իր նման իջեցրած լովել էր – 394: Ինքն իր ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ *սա* էր – 396: ու *սա* երկար մտածելուց հետո ուսը բարձրացրեց – 402: *Սա* զրույց է, բայց Ղուռղու բերած հետնորդներիս զրույցն է – 407: որպեսզի *սա* հանգստյան գնա բարձր թռչակով – 410: *սա* հասցե չի, ասել էին, սրանով Սամվել չի գտնվի – 411: նա ջոկ ու *սա* ջոկ, շատ էլ թե երկունս էլ զրկված են – 412: Թեվանի ոտից *սրանք* ուղղակի չէին կտրվում – 273: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե *սրանք* իր չոբանն են, թե սարում ինքը չոբան ունի – 296: թուրքից էս երկիրը *սրանք* արյուն տալով են խլել – 305: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպետուն էին կտրել, ետևը՝ *սրանք* ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: հարազատն ուրեմն *սրանք* էին, ինքը չէր – 330: բայց *սրանք* թույլ տային իրենց միջով համլետյան մտքե՛ր անցնեն – 401: եթե *սրանք* ճամփին ինձ չսպանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: հաշվապահությունն իրենն էր ասել, *սրանք* իրենցը – 410: Կինը՝ Սովին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, *սրա* նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: խոսքը *սրա* փոքր քրոջ մասին էր – 295: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, *սրա* ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպետուր, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: Մեծ ժանգուտը. – Տուր, արա,– ասաց,– հասցրու մի *սրա* բերնին – 337: Տուր, արա, հասցրու մի *սրա* ատամներին – 338: *Սրա* կնկա մահով կաթո՞ վարարել էր – 364: *սրա* խիղճն ասացինք կաշառքով շարժենք – 382: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով *սրա* հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ առաջ էր տանում – 385: ու ինչքան որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ *սրա* աղքատության վրա էին զարմացել – 410: բայց *սրա* դժբախտ մահով ձևական կողոպուտը դարձավ իրականից էլ իրական – 410: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու քանի էլ շարտեցին նորապասակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու *սրանց* բախտից – 292: Եկել մոլորված *սրանց* գտել՝ թե ձեր կատուն եմ – 314: *սրանց* ստորագրած տեղեկանքը պիտի տանեին Հովիտ – 377: Է՛, նրանց ապուպապ Ակովի՛ր՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, *սրանց* քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: սա հասցե չի, ասել էին, *սրանով* Սամվել չի գտնվի – 411: Ինձ պիտի դուրս գցեի ու *սրա*, սրա, սրա *նման* գեշ վարա՞կ բերեի – 287: Ինձ պիտի դուրս գցեի ու սրա, *սրա*, սրա *նման* գեշ վարա՞կ բերեի – 287: եթե մարդկայնություն կա՝ էլի *սրա մեջ* կա – 382:

ՍԱԳ — մեծ պեպետուր ժողովրդի *սագերը*, գառներն ու հորթերը կըշեր գոմը կաներ – 380:

ՍԱԴԱ — Էփնչենց ասենք թե *սադա* հրնդո – 337: մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու *սադա* հրնդո մեկին տարան կթվորուհի – 337: չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոգային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման *սադա* չայ էր խմում – 340: մեծ պեպետուն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպետուրի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած *սադա*-հնդկային տեղում չսիրաշահեց – 379: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի *սադա*-հնդկ է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: *սադա*-հնդկի դեպքով դեռ ամաչեցին ու պայմանավորվեցին գործկոմի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395:

ՍԱԴԱՀԵՆԴԻՆԵՐԻՆ — մենք էս թույլիս ազատ քաղաքացի էինք, փառք *սադահենդլոներին* – 342:

ՍԱԶԵԼ — երկու ձևով էլ շատ էր *սազում* – 269:

ՍԱԼԱՀԼՈՒ — Ղազախա *Սալահլի* ֆերմայի վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջկոմ Գրիգորյանին ո՞րտեղից է ճանաչելու – 301:

ՍԱԼԴԱՍ — Սովետը *սալդատ* կորցնի՞ – 341:

ՍԱԿԱՅԼ — Խոսքը *սակայն* մեծ պեպետուրի կնոջ մասին չէր – 295:

ՍԱՀՄԱՆ — Ղազախի թուրք կլիներ թե մեր Հովրտի հայ՝ իրենց *սահմանը* նրա առաջ ետ էին քաշում – 353:

5655 Ակսել Բակունցը, Հովրտի ու Ծմակուտի *սահմանները* որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: մի հազար-հազար երկու հարյուրի *սահմանում* ինչքան հանում է թող հանի ու ետ բեր – 396:

ՍԱՀՄԱՆՔ — անտառի առիթով որ պտույտի էր ելնում՝ Ծմակուտի *սահմանքը* ամեն պտույտով մի քիչ լայնանում էր – 353:

ՍԱՀՈՒՆ — գնացքը *սահուն* – 348:

ՍԱՂԱԹԵԼ — Է՛, նրանց ապուպապ Ակովի՛ր՝ Ասորենց Նիկալ, *Սաղաթել* ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405:

ՍԱՍԸՐԴԱՆԴ — մենք *Սամրդանդ* քույր ունենք – 312: եթե *Սամրդանդ* ու Բաքու էր՝ Սամրդանդ ու Բաքու – 340-341: եթե Սամրդանդ ու Բաքու էր՝ *Սամրդանդ* ու Բաքու – 340-341: Վիզը խեղձ-խեղձ ծռած՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող *մինչև* Տաշքենդ ու *Սամրդանդ* ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313:

ՍԱՄԻԹ — Ամառվա արձակուրդին զիջերթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու *սամիթ* էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել — 374: *սամիթը* քաղել, կապուկը սյունից կախել էին — 328:

ՍԱՄՈ — Մենք դե Մուրի, *Սամո* ու Խոզարած ենք — 376: Այտա, ես *Սամոն* եմ ու ձեր պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ — 312: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե *Սամոն* վտանգի առաջ է — 412: *Սամոյին* ծեծելը է էր — 315:

ՍԱՄՎԵԼ — Էս է պատրաստի *Սամվել* է — 376: սա հասցե չի, ասել էին, սրանով *Սամվել* չի գտնվի — 411: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒՆ ԽԴԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՂԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱԽՊԵՐ *ՍԱՄՎԵԼ* — 411: պատերազմի առաջին ամսին իմ ախպեր *Սամվելը* անհայտ Ռուսաստան խփվեց — 330: այսինքն որ *Սամվելի* երեխեքի անդամավճարը, էնիքը՝ ալիմենտը պիտի Թեվրկի աշխատանքից գնա — 411: գնում է ախպորը գտնի՝ մեր փոքր հորեղբայր *Սամվելին* — 392:

ՍԱՅԹԱՔԵԼ — *լեզուն սայթաքում* ու այսինչ արարքի մասին բան էր դուրս գցում — 394: մոնղոլի նրա կարճավոտ-լայնաթիկունք կերպարանքը *սայթաքեց* — 269: մեր պատանությունը *սայթաքեց* ցեխն ընկավ — 332:

ՍԱՅԼ — ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու *սայլ* թաքուն խոտ ունեինք — 307: Հովրտից զանգեցին թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ *սայլ* է տանելու Ջաղացներ — 358: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրտի *սայլը* գյուղկոռպի համար այնտեղ էր եղել, սայլի հետ եկել էր Ջաղացներ — 358: տոնանոց *սայլը* հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս — 382: եկել մեր կայարանում իջել, Հովրտի *սայլը* գյուղկոռպի համար այնտեղ էր եղել, *սայլի հետ* եկել էր Ջաղացներ — 358:

ՍԱՆԱ — գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում *սրա-նրա* առանձնասենյակի դռանը քրտնելու — 399:

ՍԱՆԴՐՈ — այսինքն որ կամ քարհանքերի տե՛րը, կամ Գլխավոր դիրեկտորը *Սանդրո* լինեն — 414: բայց չհավատաց՝ որ դա կարող է *Սանդրոն* լինել — 298: միայն Թեվիկներն ու *Սանդրոն* էին, մեկ էլ հախպատա մոզարածի հին դափեն — 298: *Սանդրոն* հավեց կես դառավ, արծաթը վրայից ընկնում էր — 299: բայց *Սանդրոն* ձեռքը Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա թափ էր տվել, ասել — 299: *Սանդրոն* այսինքն մեզ փրկում էր ու մենք չէինք քոչում — 301: *Սանդրոն* ասել էր — 302: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ուսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով *Սանդրոն* մեր բացատը հանգիստ փակում է — 303: *Սանդրոն* վերջը մեզ կանչեց հեռախոսի մոտ — 307: բայց *Սանդրոն* էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ — 307: բայց *Սանդրոն* հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթնանց բջջի բերանն է տվել — 413-414: Շաքարի որբերին *Սանդրոն* մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել — 414: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին *Սանդրոն* կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել — 414: ինչ որ է, *Սանդրոն* մոնղոլավարի խեղճացել ասել է — 414: *Սանդրոյի* պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր — 300: հետո, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու *Սանդրոյի*, հին թշնամություն կար — 301: Հավատացող կար՝ թե *Սանդրոյի* խոսքը Ծմակուտի մեր կողմից էր — 305: այստեղ իրենց համար է լավ, քաղաքում՝ *Սանդրոյի* մեծ ցեղի — 394: *Սանդրոյի* լսողը մենակ Ջանդանն է լինելու — 394: Վաթնանց տղերքը *Սանդրոյի* գլխավորությամբ զիջերը գալիս Համբլին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են — 408: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի *Սանդրոյի* ժառանգն է, քարհանքերի պետ է — 414: եկած ժամանակ միայն *Սանդրոյի* տանն է հացի նստում — 414: *Սանդրոյի* խեղճանա՞լը որն է — 414: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած *Սանդրոյին* էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր — 300: ինչպես որ Վաթնանք բոլորը ու ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները *Սանդրոյին* հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ — 414: բայց *Սանդրոյին* առաջվա պես հայրիկ է ասում — 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը *Սանդրոյին* ու Հովիտը հին է տեսնում — 414: նրա թեկնածությունը *Սանդրոյից* ու եղբորից է հուշվել — 385: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ *Սանդրոյի պես* մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել — 299: չոբանի ետևից միայն երեք որբ մնաց, *Սանդրոյի ետևից*՝ երկու գյուղ ժողովուրդ — 301: *Սանդրոյից հետո* էլ ի՞նչը կառավարեն — 385: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու *Սանդրոյի համար* լավ կլինի — 394: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե *Սանդրոյի վրա* է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում — 414:

(ՎԱԹՇՆԱՆՅ) ՍԱՆԴՐՈ — *Վաթնանց Սանդրոն* բերում էր Աճարկուտ խոզ պահի — 394: *Վաթնանց Սանդրոն* քեզանից ինչո՞վ է պակաս, որ խոզի կողքին կանգնել է — 397: *Վաթնանց Սանդրոյի* հույսին իր կնիկն ու երեխան են մնում — 401: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար *Վաթնանց Սանդրոյի* հեղկոմ եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը — 413:

ՍԱՆԴՐՈՆԵՎԻՉ — Զուտ օրինական՝ զուտ իրենց մորից հինգ տղա ունի՝ *Սանդրոնիչ* — 297:

ՍԱՆԴՐՈ ՎԱԹԻՆՅԱՆ — զլխիդ *Սանդրո Վաթինյան* ու Հախպատա եռյակ կլինեն — 289: Մեծ հովրտեցին՝ *Սանդրո Վաթինյանը*, պետական ծառայությունից հոգնել էր — 297: *Սանդրո Վաթինյանը* քամակին աչքեր ունի — 305: Քեղուտ ծմակի իր խոզանոցից *Սանդրո Վաթինյանը* ճղճղաց — 312: այդ երգի ու սպանության մեջ *Սանդրո Վաթինյանը* պիտի որ մի էական դեր ունենա — 315-316: Ինքը *Սանդրո Վաթինյանն* ունեցավ — 302: *Սանդրո Վաթինյանն* է խոսում — 304: Կնկա եղածն այսինքն ինչ է՝ որ *Սանդրո Վաթինյանի* ղեկավար ընթացքը մոլորեցներ — 299: *Սանդրո Վաթինյանի* գրասենյակը հաշվել էր — 306: բայց հիմա *Սանդրո Վաթինյանից հետո* Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել — 385:

ՄԱՆԻՆ ԱԹԱՍՇՆ — Լեզգին կատաղել, ձին ետևից մտրակել ասել է՝ *սանին աթասըն*, հորդ քյալեն – 407:

ՄԱՆԶ — գրպաններում դա կաշառք շաքար ու *սանձ* է պահում – 316: ձեռքին *սանձ* ու տակին թամբ չունի ու խմած է – 318: *սանձը* հանեց – 291: Բայց Սանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր *սանձը* Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ – 307: հետո, որ Ջանդառը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու *սանձը* բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: քարաղը թևատակն առավ ու ձիու *սանձը* քաշելով գնաց գյուղամեջ – 351: ո՛չ նախկինի չափ, Բայց ժողովրդի *սանձերը* մի որոշ չափով էլ մեծ պեպենտոի ձեռքին կլինեին – 380:

ՄԱՆՁՈՒՇԱՔԱՐ — Գրպանում նա, ոչ, *սանձուշաքար* չուներ – 316:

ՄԱՆՐ — մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու *սանր* էլ շարտեցին նորապասկների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով էտ է մնալու սրանց բախտից – 292: չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ *սանր* ու գողացած բամբակի թել էր բերում – 363: մանրատամ խիտ *սանրով* տասն անգամ սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363:

ՄԱՆՐԵԼ — նրանց սպիտակ երինջը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու *սանրած* էր լինելու – 352: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, *սանրած* սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ ասածու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում – 355: հալիվորն ամբողջ օրը *սանրում* ու թափ էր տալիս – 352: մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ *սանրեցինք* ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը *սանրեց* ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ծապավեն կապեց – 292:

ՄԱՊՈԳ — ժողկոմների ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-*սապոզ* նվիրեց – 345: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև քառասունմեկ թիվը եղբան ժամանակ *սապոզը* մի անգամ չէր հագել – 345: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը ծանր ուսերի խաղը, փափուկ *սապոզները*, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: էն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց էր թուջը տուն է քարշ-տվել, *սապոզները* քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: մեջները կանգնել սպասում էր մեծանա *սապոզները* լցնի – 345: հոր չհագած *սապոզները* հագին կանգնած սպասում էր մեծանա դեկավար դառնա, ասի – 353: Ակոփի մասին ասում էր գալու է *սապոզներս* խլի – 345: գալ տի *սապոզնիս* խլիլ – 345: Ճիպտոր խփեց *սապոզի* ձոքին – 336: Ճիպտոր խփեց *սապոզի* ձոքին – 365: հետո մեծ պեպենտոն գրեմաստին խփեց *սապոզի* ձոքին – 371: *սապոզի* քթով գետնին խփեց – 373: *Սապոզի* քթի հետ մարզից կարտոլ դուրս թռավ – 373: այսինքն ոչ քեռիները, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը *սապոզի* ճիտք չէին դնում – 391: խրեց *սապոզի* ճիտք – 391: Մեծ պեպենտոն թախտի ոտքին ծանր *սապոզով* խփել, ասել էր – 376: *սապոզների մեջ* ձեռները քամակին կանգնած էր – 353-354:

ՄԱՊՈԳԱՎՈՐ — Խփեց գցեց ու *սապոզավոր* ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու *սապոզավոր* քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է քարշ-տվել, Բայց դե էդ էր – 300: այսինքն *սապոզավոր* ու դանդաղ ինքը գնաց ակումբի դուռը – 402: *սապոզավոր* ու դանդաղ եկավ մեքենայի ակները տնողեց ու կանգնեց լռեց – 402:

ՄԱՌԸ — Սառը, քամոտ անձրևի օրը չէր – 289: *սառը* ցայտաղբյուրն էլ կողքին քչքչում է – 415: Եղյամ էր դրել, այսինքն դեռ եղյամ չէր, Բայց *սառն* էր – 270: *սառն* անձրևը խփել մեզ քարին ծեփել էր – 284: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո *սառն* ենք և առհասարակ պարզ չի – 333:

ՄԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆ — Բայց արանքում հիմա մի թեթև *սառնություն* կար – 380:

ՄԱՌՉԵԼ — այնքան հանցանքը չի՝ ինչքան հանցանքի մեջ իրենց *սառչել* մնալը – 357: այսինքն Սիրունի՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, Բայց *սառած* էնիք էր դառել – 311: *սառած* լուսանկար՝ որ մենք ուզում էինք չլինի – 332: չէ՞ աշխան հետ օդը *սառչում*, գետինը հակառակը տաքանում է – 297: նրա ներկայությամբ Թեվիկը ճնշվում ու *միտքը սառչում էր* – 371: տոպրակը վեղար արած *սառել* քարին կպել էինք – 285: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ *սառել էր* – 410: գլխարկը էտ դրեց ու հիացմունքից *սառավ* – 277: եկավ դրեց սեղանին ու *սառավ* – 319:

ՄԱՍԱՆԵԼ — Մուրադենց տների հետ կապված մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր *սասանել* – 405:

ՄԱՍՏԵԼ — դպրոցի վարիչ Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում *սաստեց* – 304: Բայց մեկ էլ ասացին՝ մնանք ու մեր ներկայությունով *սաստենք* – 390:

ՄԱՍԱՆԱ — չգիտենք բարեխոսե՞լ էր թե *սաստանի նման* ուզել էր մի տեղեկություն հանի – 299:

ՄԱՍԱՆԱՎԱՐԻ — ու *սաստանավարի* խնդրել հարցրել էին – 412:

ՄԱՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու *սաստանություն* չուներ՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292:

ՄԱՏԿԱՄԸ (փոխանություն) — ու բերեց մի երկու *սատկածը* պահ տվեց – 282:

ՄԱՏԿԵԼ — որ կարոտից եղպես *սատկում էս*՝ քու պետական պարտավորությունը մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա ու էլ չի գա – 270: *սատկես* դու, սատկես, որ քեզ պառավել չկա – 343: սատկես դու, *սատկես*, որ քեզ պառավել չկա – 343: *սատկելու վրա* էր – 354:

ՄԱՐ — Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան *սար* ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Մոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը *սար* չի տեսնելու – 358: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին *սարը*՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, էնտեղից էլ Երևան – 281: Օրիորդ դասատու վարիչուհի Միրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ *սարը* – 285: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա *սարը* և հովվի ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից

գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվիվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ *սարը* – 287-288: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփին Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել *սարը* – 288: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն *սարը* մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունյոթի էր մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին – 289: հետո տար *սարը* – 295: եկավ *սարը* – 295: Քեղուտով, Ջարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ֆիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Մմակուտիդ *սարը* կտրում տալիս ենք բոռ Ահմադին – 303: եկանք *սարը* – 305: եկել էր *սարը* մեծ Սոփին մոտ – 310: Ձիավորված դուրս եկավ *սարը* (Վարդոն) – 319: Լուրը գյուղին շուտ էին տվել, բայց *սարը*-հանող չէր եղել – 320: մի պայթյուն՝ որ *սարը* ձորը գցեր ու տեղը կալ աներ – 355: իր բախտի ետևից Շուշանը պահեստի առիթով գնում է *սարը* – 358: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է քաշում ու լուռ հեռանում իր *սարերը* – 280: Հորորդից Օհանը փախել էր *սարերը* գառնարած – 282: Դասից ու դասատվից վախեցանք փախանք *սարերը* – 284: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել տեսել էր Համբո հորեղբայրը, որ մեր Մմակուտի *սարերը* Շովրտից ավելի լավ են երևում – 303: թուրքը մերժված դուրս էր եկել *սարերը* – 318: Մմակուտա *սարերը* վարիչ չեն տանում – 382: աննիձորցին հրեն *սարերը* լույս է քաշել ու հեռուստացույց դրել – 399: Բայց որը մեր *սարն* էին հանում՝ ապրում էր – 306: բարակ, սպիտակ շրթունքների կոշտությունը դե *սարի* կոշտ եղանակից է – 276: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը *սարի* ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն – 280: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու *սարի* սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց – 280: *սարի* ժողովրդի մեջ այդ դեպքը առհասարակ չքննվեց – 288: *սարի* լանջին իր համար անտեր կքած էր – 298: համարիիր որ *սարի* ամբողջ ժողովուրդը մահակի նման այդպես մեկնված էր Շուշանի ու Թեվրկի արանքում – 358-359: *սարի* հին ճանապարհը անցան – 372: որ *սարի* ամբողջ հոգսը երկու լծկանի պես քաշում են իր երկու Թեվրկը – 373: *սարի* ձին իհարկե սարվորինն է – 394: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու զավակը, *սարի* ընտանիքը – 405: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու *սարի* նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: պտտվել-պտտվել, գնացել *սարի* արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն վտանգի առաջ է – 412: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Մմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր *սարերի* տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին – 282: ինչպես որ նախկին հներում Մմակուտի խեղճ տավարի առաջ *սարերի* ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի – 284-285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն *սարերի* քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլոլ էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ *սարերի* թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուծում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: ասել ենք *սարերի* մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: *Սարերի* մեր անտեղյակ հեռուներից չի երևում – 291: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, *սարերի* մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: *սարի՛ն* հասցնեմ թե գյուղին – 375: ձյունը ձղած *սարից* ինչպես եկել՝ ձութերն էդպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: տեսնում է գոմի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ *սարից* ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: *Սարից* – 327: Բա էդպես *սարի՛ց* են գալիս թե Դիլիջաններից ու Ղազախներից – 327: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի ու երեխաների համար *սարից* գիշերով բերի գա – 360: Բա էդ խի՞ ես շուտ-շուտ *սարից* փախչում, Թեվրկ ջան – 373: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար *սարերից* իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց ու *սարերից* իջավ – 282: հետո՝ *սարերից* Գործարանի ծխերը տեսել ու շատ ուժեղ ատել էր – 301: Ժանտախտի մի կատաղություն՝ որ թուրք բեգերին *սարերից* քշեր – 355: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ *սարերով* գնան Դիլիջան, էնտեղից էլ Երևան – 281: երանի՛... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին *սարերով*-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: երանի՛... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-*սարերով* տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: ձորից հանելու ու *սարերով*-սարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: ձորից հանելու ու սարերով-*սարերով* տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: *սարում* մնալու ենք Ջանդաղս ու դու – 278: կանգնեք ասեք Շուշանը եթե *սարում*՝ Թեվրկը գյուղում է լինելու – 288: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե *սարում* ինքը չոբան ունի – 296: սխալմամբ կարծել էր նանը *սարում* ու Վարդոն հորանց է – 319: ոչխարը *սարում* անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր լուր-տալով – 320: *սարում* գուտ մենք ու Ջանդաղի Սոփին էինք – 320: Բա որ դու *սարում* լինես՝ էնիքը, տախտակի գործը ո՞վ է անելու – 321: Համ էլ,– ասաց,– դու պիտի *սարում* լինեիր – 326: – Պիտի *սարում* լինեիր, բայց գյուղում եմ,– ասաց – 326: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը *սարում* ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: այսինքն թե մթերքը տավարի ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է ընդունում *սարում* – 358: դպրոցի վարիչն ի՞նչ իրավունք ունի *սարում* գնա գող բռնի – 361: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվրկն ու Թեվանը, այսինքն *սարում* իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: – Այ ընկեր,– ասաց,– որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, *սարում* ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: *սարերում* հրեն քանի անտեր ձի էր խրխնջում – 387: Բուն Մմակուտ ու հենց թեկուզ *սարերում* նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրտի բանկում ինչ լինեք – 409: *սարի նման* կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, որ հանկարծ չփլվի – 297:

ՍԱՐԱԼԱՆՁ — այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ *սարալանջին* է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միննույն է — 314:

ՍԱՐԴՈՍԱՅՆ — խաշիշուկ փառը երկու օրում աղիքը *սարդոստայնի նման* բռնում ու ոչխարին խեղդում էր — 297: *սարդոստայնի նման* պսպղում էր, թե՛ մոռացել վառված այդպես թողել ենք — վառվում է — 331: ապակին *սարդոստայնի նման* պսպղում էր — 333:

(ՈՍԿԵՊԱՐԱ) ՍԱՐԵՐ — Քոշաքարա մինչև Ջարդաքար ու Կապուտլեռ ու *մինչև Ոսկեպարա սարերը* անտեր ամայություն էր — 298:

ՍԱՐԻ — Լոբու չոր *սարին* քեզ օրինակ — 279: *սարին*՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ո՛ւր էր — 324: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու *սարին* հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտոլը դարձրի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի — 374: *սարին* հանել ու ծիլն առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր — 374:

ՍԱՐԻԿ — «Քու թայերը» այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Սերգին, *Սարիկը*, Մելքքանց Ալեքսանը, գոհված մյուս տղերքը — 403:

ՍԱՐՈ — Անուշի-*Սարոյի* մըտով իջան Ձորագետ — 293:

ՍԱՐՍԱՂ — գնա ասա հորդ *սարսաղ* քյալեն — 384:

ՍԱՐՍԱՓ — որը դավն զգացել՝ *սարսափը* հոգին-կալած կորած է, մոտ չի գալիս — 307: քեզ, ասում է, քու *սարսափն* է խփել — 409: *սարսափի* ձմռան մի գիշեր լակոտին բերել մեր տանը քնեցրել էինք — 346-347: մինչև նրա գալն, ասում է, մեր տավարի կաթը դուշման հանդապահի *սարսափից* կտրվում էր — 353: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր — որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն *սարսափի առաջ* կանգնած եղել — 278

ՍԱՐՍԱՓԵԼ — ջահել բժշկուհին *սարսափել* ու զլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, Էստեղից էլ՝ զլուխը գոգին եղպես բռնած՝ Երևան — 290:

ՍԱՐՍԱՓԸ ԿԱԼՆԵԼ — եկավ նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ *սարսափը* մեզ *կալալ* — 302-303:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ — քո դեմ միաբանված ժողովուրդն է *սարսափելի* — 359: *սարսափելին* գերեզմանոցն ու խավար մութը չեն, կծան օձը չի — 359:

ՍԱՐՎՈՐ — Ասորենք *սարվոր* կդառնա՞ն — 288: *Սարվորը* մի բույս պապանձվեց — 288: *Սարվորի* մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին եղքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում — 305: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Սիմոնը *սարվորի* շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել — 321: երկու կտրկանի մեջտեղը գուտ ինքը՝ գուտ երկու շուն, մի յափնջի ու թուրք *սարվորի* նվիրած մի մահակ — 391: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դարձրեցիք է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած *սարվորին* էդ ո՞վ դարձրեցական աղջիկ կտար — 271: սարի ձին իհա՛րկե *սարվորինն* է — 394: Խեղճը *սարվորի դեմ* մնաց մենակ, և արդեն չգիտես ում խղճաս — 288:

ՍԱՐՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Մեր *սարվորությունը* Օհանը դեմ էր — 284:

ՍԱՐՔԵԼ — ու գնաց լավ ավտո-քշել սովորեց՝ քշել, *սարքել*, խնամել — 339: գոմեշի եղջյուրից *սարքած* պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ ուներ — 271: թշնամու *սարքած* ասեկուս է — 338: բայց *բռնեց* իր վերադարձը տոն *սարքեց* — 271: ճիպտից քթկալ *սարքեց* — 317: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ *սարքեցին* ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351:

ՍԱՐՔԻՆ — և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ *սարքին* — 387: ձմեռը դեմդ է ու գոմերդ *սարքին* չեն, մի՛ն՝ ասա — 399:

ՍԱՔՈ — Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թեվրեկի, Ասատուրի, *Սաքոյի*, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար — 306:

ՍԵՂԱԿ — Աղամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ *Մեղրակի*՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու *Մեղրակի* տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ — ինչի՞ — 324: զամփոփ հաչոցը հիմա *Մեղրակի* տան ներքևի ձորից էր գալիս — 326: *Մեղրակի* այգու հողը փախել, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել էր, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում — 331: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ *Մեղրակի* կովի ետևից է ընկել — 344: *Մեղրակին* չէին թողնում տուն գնա — 378:

(ՄԵԼԸՔԱՆՑ) ՍԵՂԱԿ — Աղամի, Սիմոնի, թաթարի՝ Սեվանի, *Մելքքանց Մեղրակի*, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324:

ՍԵՂԱԿԵՆՑ — բայց *Մեղրակենց* բարձր պատշգամբում մարդ չերևաց — 331:

ՍԵԼՍԿԱՅԱ ԺԻՉ — գուտ էսքան տղայով մի Հովնաթի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, *Մելսկայա ժիզն*, Ժվոտնովոդստվո, Նաշ զելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեստրալնայա ժիզն, Կուրնի բաբտոնիկ — 388:

ՍԵՂԱՆ — ասում էինք գրասենյակում *սեղան* կխլի — 339: ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ *սեղանի* բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է — 379: Թաթարը բռնոցքը դրեց *սեղանին*, ասաց — 294: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովնաթեցին կնկա ծոցում, *սեղանին* էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս — 300: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել

ու ճամփա եւ ընկել, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը *սեղանին*, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: որ կարողանա Օմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի *սեղանին* դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: Եկավ դրեց *սեղանին* ու սառավ – 319: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը *սեղանին* ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: մեր ձեռքը դնենք *սեղանին* ասենք – 384: Բայց ծանր գումարի հետ պիտի հեղինակավոր ծանր խոսք էլ լինե՛ր՝ որ դներ կենտրոնի *սեղանին* – 386: *սեղանին* ինչո՞ւ սինդրիկի թթու չկա – 388: դուք ինչ գյուղացի եք, որ *սեղանին* սինդրիկի թթու չունեք – 388-389: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ աստերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի *սեղանին* ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերնից ներքև Թեվլըկին ասաց – 398: *սեղանի վրա* բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց ու ետ քաշվեց – 294: ինչպես որ *սեղանի վրա* առաջդ փռած – 303:

(ՅԻՅՔԱՐԱ) ՄԵՂԱՆ — Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, *Ցիցքարա սեղաններից*, Քեղուտ ծմակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեղուտով, Զարդաբարով, Նավ-ուրթով, *Ցիցքարա սեղաններով* ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303: Հրեն-հա ա, վեց հատ ձմերուկ էլ հրեն *Ցիցքարա սեղաններում* ունեք – 272:

ՄԵՂԱՆ ԳՑԵԼ — մեր Լոռվա ամբողջ պարզ աշխարհն առաջներս՝ Կապույտ աղբյուրի գլխին *սեղան գցեց* – 319:

ՄԵՂԱՆ — պոռոշները *սեղան* բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեն ու երկու իշիդ էլ մի բիւրից կկապեն, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: բերանը *սեղան* – 348: բերանը *սեղան* նայեց – 352: գրկում ու չոր կրծքին *սեղան* էր – 358: այսինքն պոռոշները *սեղան* ու չի լսելու – 275: բայց թաթարը բերանը *սեղան* ու նրա մեղրը մերժում էր – 356: ինչպես որ կլոր կնիքը *սեղանի՝* ճնշեց – 395:

ՄԵՂԱՆ — չգիտե՛ր՝ որ մեծ պեպենտի բերանը *սեղան* ու պեպենտները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: Հուպ է տվել *սեղան* – 407: բայց երեխան անխոս կենդանու նման *սեղան* հալվորի ոտքին – 330: Մեծ Ռոստոմը *սեղան* – 392:

ՄԵՂԱՆ — թողեց *սենյակից* դուրս եկավ – 377: Սպասել էին գլխավոր հաշվապահը *սենյակից* հենակները ճռազնելով դուրս գա – 412: ամեն տղային առանձին *սենյակի հաշվով* մի երկար շենք էր արձակել – 377:

ՄԵՂԱՆ — օգոստոս-*սեպտեմբեր*-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ուրբին – 340: Հարյուր ութանասուն ուրբին, անոշ, օգոստոսիս ու *սեպտեմբերի*ս փողերը – 366:

ՄԵՂԱՆ — բայց կարողացավ բռնել դազախի հաստակեղև, մուգ կանաչ՝ համարյա թե *սև* ձմերուկը – 270: անծիծ-անքամակ մի *սև* դարաչին երեխայի նրա արբունքն ինչպես որ խլեց ու նրան նվազ թողեց – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճորճաբերան *սև* ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: ու քեզ թողնեն թշնամի իրիկվա մեջ այնպես մոլորված, որ նույն անծիծ-անքամակի՝ ծմակուտյան մեր *սև* ռադիոյի բաց ծաղրը թշնամական երեկոյի մեջ բարեկամի կանչ թվա – 279: Մյուսի նման խեղճ գառանը անծիծ-անքամակ *սև* գիշանգդի ճանկերից Օհանն ազատեց – 283: Որք գառան պես ետըր գցած տարել է տուն անծիծ-անքամակ *սև* ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: Մեր *սև* դարաչին այստեղ տասնինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Պատճառը՝ *սև* ռադիոն, սիրելին, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու *սև* բռունցքի ներկայության համար – 294: Միջնեկը՝ *սև* թաթարը, սովորություն ունի – 295: Հիմար ու հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, *սև* դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: մեր *սև* լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շենքատակերին ու դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323: Գուրը դարձյալ մեր *սև* լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, սիրելի, մարդորդու – 323: դեմ-դիմաց *սև* դարաչու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: *սև* դարաչին որևէ տեղից թերևս թաքուն նայում էր – 325: Սև դարաչու դռանը մեծ պեպենտը փոքր տնկած կանգնած էր – 331: *սև* դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ ու չզավթեր մեր խակ արբունքը – 332: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Միմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց *սև* դարաչու առաջ է եղել – 334: *սև* դարաչին պատշգամբում նստած ժպտում ու գուլպա էր գործում – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան *սև* խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: բայց ահա *սև* դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի լուրջ երանության տրվեց – 336: *սև* Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով է տղա դարձրել լացելով – երգելով, երգելով – 342: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: որպես թե *սև* գայլի բերանը խոզի գոճի են գցում – 362: չարչին քաղաքից *սև* մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի թել էր բերում – 363: կասե՛ր *սև* է – 368: ծանր, *սև* պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքսանց ամայի բլրալանջը – 394: երեսը *սև* արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից ղեկավարության վրայով դեպի ակումբի ճակատը – 396: ու ծանր ժամացույցը կապած *սև* ձեռքը կարճ նետել է ձորի վրա – 402:

ՄԵՂԱՆ — քեզ եմ ասում, *Սեվան* – 396: Գլուխդ դրա հետ անտեղի մի ցավեցրու, *Սեվան* – 401: *Սեվանը* որ ասում է չափտի գնացվի՝ ուրեմն մի բան գիտի – 401: բայց միջնեկ *Սեվանն* ասում էր իմ ղեկավարությունը Հովրոտից թող ինձ կարգադրի – 389: Մեկ *Սեվանն* էր խոսում ու Թեվիկը լուռ էր – 402: Աղամի, Միմոնի, թաթարի՝ *Սեվանի*, Մելքսանց Սեդրակի, մանավանդ Սեդրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից

իրավունք չունենա քո տուն գնաս – 324: հետո Թեվիկը ծոցագրպանից մի թուղթ հանեց տվեց *Մեվանին* – 402: Տասը որձն ուրեմն մեծինը՝ Վերանին էր, հինգը միջնեկինը՝ *Մեվանինը* – 295: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ *Մեվանի պես* տղան իր բայը չէր ասում – 402:

ՄԵՎԱՆԱԼ — բայց ձիավոր Ուցյունի առաջ մարդասպան հանցագործի պես *սևացած* եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ — 357: հետո ինչ գրում էնպես հնազանդ էլ *սևանում է* – 300: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտի բերանը սեղմվում ու պեպենները *սևանում են* և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: Արնաքամվե լ, կարիճ էր դարձել, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ ուժեղ *սևանում են* – 323: *սևացել* անցել է – 372: հանցավոր մտքից *սևացել*, դառել էր Օսեփանց Ռուբիկը – 312: այսինքն Օսեփանց Ռուբիկն էր քոչելու մտքի հետ այդպես *սևացել* – 312: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-*սևացավ*, խփեց հանգրեց ու իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: նայեց ու *սիրտը սևացավ* ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: տաքացավ *սևացավ* ու իրեն վերև խփեց – 360: Քար կտրեց, *սևացավ*, կարմրեց ու ճոները ծեծեց – 364: Օծորակի վրա պեպենները կարմրեցին-*սևացան* – 395:

ՄԵՎԱՍՏԱՊՈԼ — Կերչ ու *Մևաստապոլ* – 311: ինքը վիրավոր գալիս ծափուծիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին *Մևաստապոլ* տեսել էր – 344: այսինքն Ակոփին *Մևաստապոլ* տեսել էր, բայց կ'արտաքսեր – 350:

ՄԵՎԱՍՏՈՊՈԼ — իրենց Կերչ ու *Մևաստապոլի* տեղը գտնելու խելքումիջոց չենք ունեցել – 310:

ՄԵՎ ԱՐԵՎ — ու մի անձնավորության մեջ էլ ներքնն է *սև արևի նման* կանգնած – 396:

ՄԵՎ ԹՈՒՂԹ — բայց որ *սև թուղթը* ականատես վկայով հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281:

ՄԵՆ — Մահակն եղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ *սեք* չմնաց – 307: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան *սեք* առաջանա – 313: բայց դա *սեք* էր – 357: քանի որ նա՝ ոչ նա՝ նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար *սեք* ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: բախտավորների *սեքը* տեղը-տեղին իրենց ամուսնու վրա է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357: Շուշանի *սեքն* ու կոփվր ով կհասկանա – 341: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր *սեքն* ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քած շան նման ծառս էր եղել – 359: ասում են *սեքն* անմահ է ու սխալ են ասում – 359: ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, վախից *սեքն* էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: ժողովրդական *սիրտ* արժեքը մենք գիտենք – 286: Դարավոր կոփվներից հետո հիմա համերաշխ *սիրտ* գուցեք էին անում – 330: է՛, այստեղից Երևան ու Երևանից Սիբիր ծանր *սիրտ* ճանապարհ էր անցել – 358: և մենք էլ իրենց առաջ միշտ այդպես խոզի գող, *սիրտ* գող ու ամոթահար կեղտոտ – 362: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ *սիրտով* – 291: աչքերը լցվեցին հին *սիրտով* ու կոփով – 343: *սիրտ պատճառով* Օսեփանց մեծ հալիվորի Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364:

ՄԵՐԳԻ — Ասատուրը, *Մերգին*, Համիկ հորեղբոր ըն ինչ է եղել՝ Օսեփանց Համիկը – 397: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանց, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, *Մերգին*, Սարիկը, Մելլքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403:

(ՄՈՒԲԵԼԱՆՑ) ՄԵՐԳԻ — *Մուրելանց Մերգին* դիվոտում ասում էր – 391:

ՄԵՐԳՈ — մեր *Մերգո* հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել ու լաց լինել – 283: *Մերգոյի* պառավն, արա, դեռ ուրեմն կա – 373:

(ՄԵԼԸՔԱՆՑ) ՄԵՐԳՈ — *Մելլքանց Մերգոյի* տնից մի ձովհաննես Թումանյան հանելու մեր զոհի պատվիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285:

ՄԵՐԿԵՎԻԼ — ու անընդհատ բեկզինի ու *սերկնիլի* հոտ է գալիս – 268: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, *սերկնիլի*, զարգանդի ու փոշու հոտ է գալիս – 268:

ՄԵՐՄ — բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չորբան, ինքն իր *սերմի* գործության վրա զարմացած մարդ է – 383:

ՄԵՐՈ — Սիմոնի-Ազունի *Մերոն* ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցում՝ ռոչիկ ինք ստանում է – 337: եթե հեռատեսություն ունի՝ ռուսերենի *Մերոն* էլ պիտի հասկացած լինի, բայց հազիվ թե – 379:

ՄԵՐՈՒՆԴ — *Մերունդ* չղառավ՝ գլխներիս կրակ դառավ – 400: է՛, հառաչեցին, փչացավ, ասացին, *սերունդը* փչացավ – 391: նոր *սերունդն* էլ զարմացած – 284: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, *սերունդն* այստեղ Թեվիկն էր – 400: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Մամկուտն ու Մամկուտի *սերունդներն* են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: իր տարիքի մեծերը մեր նոր *սերունդի առաջ* ամաչեցին ասացին – 284:

ՄԵՓԱԿԱՆ — էլ իմուքո, էգուորձ, պետական-*սեփական* ու ժամանակ չհարցրինք – 321: այսինքն իր անելիքն ու չանելիքը իր *սեփական* մտքում պատրաստի կան – 387: պետական ոչխարի կեսը *սեփական* է՝ երե՛ք – 399: ու ոչ *սեփական* խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: թող պետականի անունով պահվող *սեփականը* մատնվեր – 321: մի կողմը ջոկված կոլխոգային-պետականն էր, մյուս կողմը մասնավոր *սեփականը* – 391:

ՄԻԲԻՐ — հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց բուպեական կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել *Միբիր* – 357: է՛, այստեղից Երևան ու Երևանից *Միբիր* ծանր սիրո ճանապարհ էր անցել – 358: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ *Միբիր* – 359: միասին խմել, իրենց զաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է *Միբիր* – 402:

ՄԻԲԻՐՆԵՐ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու *Միբիրներ*, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356:

ՄԻԳԱՐԵՏ — թերմացք պահածոյի մեջ *սիզարետի* մի երկու կրճոն կար — 376:

ՄԻՄԻՆԴ — Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ փութ *սիմինդ* էր բերել — 330: Ամառվա արձակուրդին զիշերօթիկի աղջկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու *սիմինդ* ու արևածաղիկ տնկել — 374:

ՄԻՄՈՆ — Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ *Միմոնը* սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել — 321: ասում էինք՝ *Միմոնը* — 346: ամբողջ պատերազմը նրանց *Միմոնը* անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սղոցարանում անցրեց ու դեռ այնտեղ էր — 349: Չերևաց թե որտեղ *Միմոնը* ծիծաղեց ասաց — 368: ու որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, *Միմոնը*՝ երեք մենակ կկու — 371: Բայց նրա Հիտլերը *Միմոնն* էր — 344: — *Միմոնի* խեղճ յաբուն, — ասաց — 275: գլուխները բարձր կանգնել էին Ռոստոմի շիկաբաշ հովատակը, Ավագի պառավ մաղյանը, *Միմոնի* կարմիր յաբուն — 276: ձին դրկեց Նավ-ուրթ՝ Ավագի ու *Միմոնի* ձիերի մոտ — 291: եկել *Միմոնի* տան վերը Մեղրատանձու վերելքին դեմ էր առել ու մնացել — 321: Աղամի, *Միմոնի*, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս — 324: *Միմոնի* գամփոք դոնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք — 325: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը *Միմոնի* տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն — 325: *Միմոնի* շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները շէքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին — 326: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ *Միմոնի* դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց ու դարաչու առաջ է եղել — 334: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, *Միմոնի* դռանը դարսված ձմեռվա փայտը — 334-335: Մեր գլխի վրայով *Միմոնի* տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում — 335: *Միմոնի*-Ագունի Սերոն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ ինք ստանում է — 337: *Միմոնի* պառավ ձայնը պատասխանեց — 343: Բայց *Միմոնի* տան էտն էր — 344: տասնչորս տարեկան աղջկա նման ծաղկել է, դեմ-դիմաց զարդարում էր *Միմոնի* տունը — չափի՝ զարդարեր — 344: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ *Միմոնի* երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում — 344: դռնից դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի կացնավոր իշխանությունը *Միմոնի* ընտանիքի վրա — 345: *Միմոնի* մերկ թիկունքն ու բարձր ուները — 360: *Միմոնի* տանը դեմ-դիմաց աչքառ ելավ — 367: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, *Միմոնի* յաբուն մի տասը ռուպլով պահ-տվել ու գնացել փոստ — 411: վարպետ *Միմոնին* նույնիսկ լուր էին տվել մի տախտակ բերի գա — 377:

(ՕՍԵՓԱՆՑ) ՄԻՄՈՆ — *Օսեփանց Միմոնը* հրեն դռներին պարապ պտտվում է՝ մեկ — 397: *Օսեփանց Միմոնի* բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սղոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415: ՄԻՄՈՆԵՆՔ — իրենց տնից *Միմոնենք* նկատել, եկել տարել էին — 321: *Միմոնենք* ասացին նրանց հին հարևանությունը փորձելու համար էին պարտք ուզում — 371: Բայց *Միմոնենք* բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՝ սովորություն է — 415:

ՄԻՄՈՆԻ ԱՐՄՈ — *Միմոնի* մեր *Արմոն*, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք — 308:

ՄԻՄՈՆ ԾԵՐՈՒՆԻ — և գերեզմանոցում որոշ տղամարդ մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ *Միմոն ծերունին* լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը — 343:

ՄԻՄՈՆ ՔԵՆՈՒ — մանավանդ որ *Միմոն քենին* ուրիշի հոգը քաշում է, բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում — 290: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ *Միմոն քենին* մեզ ծաղրեց, ասաց — 321: Կանգնել վիզը ծռել, *Միմոն քենու* յաբունին խնդրել էր — 278:

ՄԻՆԴԻԿ — ու փոստի պետից էլ հեռախոսով *սինդրիկի* թթու հարցրին — 388: *սինդրիկի* թթուն մեր խմած բանաստեղծի համար են փնտրել — 388: սեղանին ինչո՞ւ *սինդրիկի* թթու չկա — 388: դուք ինչ գյուղացի եք, որ սեղանին *սինդրիկի* թթու չունեք — 388-389: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է *սինդրիկի* թթու ուզում — 389:

ՄԻՆԴԻԿԱԹՅՈՒ — *սինդրիկաթթու* հարցրին — 388:

ՄԻՊՏԱԿ — տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, *սիպտակ* ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279: սիպտակի անունով էիր տվել, բայց այլուրդ լավ չէր *սիպտակ*, ախպերացու — 388: *սիպտակի անունով* էիր տվել, բայց այլուրդ լավ չէր սիպտակ, ախպերացու — 388:

ՄԻՊՏԱԿԵԼ — Վաթինյանի խոսքի վրա Գրիգորյանը տնքացել, *սիպտակել* ու սիրտը բռնել էր — 302:

ՄԻՐԱՀԱՐՎԵԼ — Խեղճ սիրունության վրա *սիրահարված* էին եղել — 413: խելքի վրա էլ ջոկ էին *սիրահարվել* — 413:

ՄԻՐԱՆՈՒՇ — է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր *Միրանուշի*, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եգնարած երեխա է եղել — 405:

ՄԻՐԱՆՈՒՇ ՎՐԱՅՅԱՆ — Օրիորդ դասատու վարիչուհի *Միրանուշ Վրացյանը* ձի նստեց մեր էտնից չորս անգամ եկավ սարը — 285: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ *Միրանուշ Վրացյանը*, ամուսնացել գյուղից գնացել էր — 300: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ *Միրանուշ Վրացյանը*), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) — 304:

ՄԻՐԱՇԱՀԵԼ — մեծ պեպենտն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած

սաղա-հնդդոյին տեղում *չսիրաշահեց* – 379:

ՄԻՐԵԼ — Թելվրկին *սիրելուց* ու խղճալուց հետը կատակ է անում – 411: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդուն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա *սիրելով* ծիծաղի – 310: Ղարաչին իր նման մի տեսակ *սիրելով* անիծեց ասաց – 337: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու տատը, *սիրելով* են անիծում – 406-407: կնկան սրտով *սիրելիս* է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու կնկա պատկե՛րն է ճնշում – 300: արտասովորներ էլ եղան՝ որ *սիրած* ընկերուհուց հավիտյան բաժանվում են – 292: Մահակն էղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր սրտի *սիրած* գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: թևի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող տղայի լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի *սիրած* աղջկա – 358: իսկ տղա-երեխան, ով ինչ ուզում է ասի, ջահել ծնող է *սիրում* – 283: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան *սիրում* ու իրեն պարտական էր զգում – 298: իրեն տիրապետեց ու, Տիգրանը միջնեկին շատ էր *սիրում*, ասաց – 346: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ *սիրում էր* – 359: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, *սիրել* ու հետը բերել էր, չսփեց – 338: հասկացել, *սիրել*, ներել ու հավանել էր – 357: *չսիրեր* ու սիրվեր – 292:

ՄԻՐԵԼԻ — իր նման լայն ու *սիրելի* ծպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: Պատճառը՝ սև ռադիոն, *սիրելին*, անտանելին, աղջիկ երեխայի պես անկյունում չորացել էր – 294: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու՝ դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ *սիրելին*, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Գուրբ դարձյալ մեր սև լաչառի մեջ էր՝ անվերջ-անսպառի, հիմարի, *սիրելիի*, մարդորդու – 323:

ՄԻՐԵԿԱՆ — բայց կինը *սիրեկան* ուներ – 385: *սիրեկանը* երևի արգելք էր լինում – 385:

ՄԻՐՎԵԼ — պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շատով ժողովրդից *սիրված* բարեխիղճ առաջնորդներ են տեղահանվում – 302: մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խանում կնկա նման միշտ *սիրվել* ու թիմարվել էր – 318: չսիրեր ու *սիրվեր* – 292:

ՄԻՐՏ — մարդու *սիրտ* ահ է գցում – 333: *սիրտը* միամիտ տղա է – 286: նրա *սիրտը* միշտ իրենց Ռոսաստանների հեռուներին է – 325: Վաթինյանի խոսքի վրա Գրիգորյանը տնքացել, սիպտակել ու *սիրտը* բռնել էր – 302: բայց *սիրտը* շան նման Ծաթեր փաթաթված է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413: բոլորի *սիրտն* էլ այստեղից թռել ուրիշ տեղ էր – 342: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո *սրտի* ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: բայց իրենց *սրտի* ծմակն ու գետը վռազ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կյովորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Մահակն էղպես էլ գցեցինք ու՝ մնաս բարով, մեր *սրտի* սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի *սրտին* – 358: բայց նրա այդ անտեսող արհամարհանքը Թելվրկի *սրտին* ծանր եկավ – 372-373: մեր լեզվով ու *սրտով*՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: կնկան *սրտով* սիրելիս է լինում ու Մեծ հովըտեցին ու կնկա պատկե՛րն է ճնշում – 300: բայց երևում էր՝ որ *սրտով* չի համաձայն – 341: բայց ոչ ոք *սրտով* չէր այստեղ – 342: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին ճամփա են ցույց տալիս՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր *սրտով* կառավարվենք – 355: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու *սրտով* հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի *սրտում* եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թելվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: քանի որ լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը *սրտում* տիրավոր – 364: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թելվրկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր *սրտերում* ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է *սրտի պատճառով* գնացել ու թաքուն խղճահարվել էին – 302: Միամիտ *մաքուր սրտով* ասված խոսքեր էին – 326:

ՄԻՐՏ ԵՏ ՏԱԼ — երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ ասում է յոթ օր *սիրտ էր ետ տալիս* – 406:

ՄԻՐՏԸ ԲԱՐԱԿ — *Սիրտը բարակ* մարդ էր – 344:

ՄԻՐՏԸ ԴՈՂԱԼ — Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու *սիրտը դողալով* անցել, ճյուղերի տակով կոացած ինքն էլ գնաց – 333:

ՄԻՐՏԸ ԵԼՆԵԼ — բայց *սիրտն* էնպես էր *էլած* – 331:

ՄԻՐՏԸ ԶԳԱԼ — Զգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր *սիրտը* վատ բան *զգաց*՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313:

ՄԻՐՏԸ ԹՐԹՐԱԼ — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի *սիրտն* իրոք մի քիչ *թրթռում*, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՄԻՐՏԸ ԹՈՒԼԱՆԱԼ — բայց մեր *սիրտը* մի քիչ *թուլանում է*՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277:

ՄԻՐՏԸ ԿՈՏՐԵԼ — *սիրտը կոտրած*՝ բաժակը մեկնեց ասաց – 309:

ՄԻՐՏԸ ՆԵՂՎԵԼ — եթե *սիրտդ նեղվում է* խմիր թող լենանա — 326: *սիրտն* էնպես *նեղվեց* — 314: *սիրտներս* էնպես *նեղվեց*՝ որ էլ չասելու... — 321:

ՄԻՐՏԸ ՉՏԱՆԵԼ — ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ձուքերն եղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, *սիրտը չի տանում*, գոմում գնում իրեն կախում է — 300:

ՄԻՐՏԸ ՊԱՅԹԵԼ — *սիրտը* հիմա *պայթելու էր* — 396:

ՄԻՐՏԸ ՊԱՏՈՒԵԼ — Ախչի իի,- կանչեց,- *սիրտս* հիմա *կպատռի* — 368:

ՄԻՐՏԸ ՄԵՎԱՆԱԼ — նայեց ու *սիրտը սնացավ* ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ ես եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք — 324:

ՄԻՐՏԸ ՎԿԱՅԵԼ — *սիրտս* վատ բան է *վկայում*, ապերիկ — 320: և մեր աչքից առաջ մեր *սիրտն է վկայել*՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են — 268:

ՄԻՐՏԸ ՏԱՔԱՅՆԵԼ — նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու կենացը խմել, ամուսնու *սիրտը տաքացնել* — 309:

ՄԻՐՏԸ ՏԿՏԿԱԼ — *Սիրտը* փորում *տկտկում էր* — 329:

ՄԻՐՏ ԹԻԹՈՒՍՆԵԼ — այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիիր Նավ-ուրթ գանգն այլևս *սիրտ չի թրթռացնում* — 403:

ՄԻՐՏ ԾԱՔԵԼ — մարդու *սիրտ էր ճաքում* — 375:

ՄԻՐՏՆ ՈՒԶԵԼ — ուզում էին գանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի *սիրտն է* սինդրիկի թթու *ուզում* — 389: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե *սիրտն ուզում է* մի բաժակ բան խմի — 411: չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք *սիտի* ցամաքեին ու *սիրտները* հալվորի ծարավախնձորից *ուզեք* — 352:

ՄԻՐՈՒՆԻ — մեծ էր ու արդեն ոտը լվացող *սիրունի* չուներ — 344:

ՄԻՐՈՒՆ (ածական) — Ձեռքերը գրպաններում՝ Մյուսը *սիրուն* երեսը բարձրացրեց ու աչքերն իր նման ճպճպացրեց — 273: բայց *սիրուն* երեսը նա դարձրեց ու թարս նայեց — 274: և *սիրուն* երեսը բարձրացրեց — 275: և աղջիկ-երեխայի իր *սիրուն* երեսը պարզեց ու սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց — 280: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց ու սարի *սիրուն* արևի մեջ աչքերը ճպճպացրեց — 280: *Սիրուն* երեսը բարձրացրեց — 281: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր *սիրուն* շոր էր հագցրել ու նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, Էնտեղից էլ Երևան — 281: միայն գալու օրը աղջնակի *սիրուն* շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց — 292: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, *սիրուն* աղջիկ տեսան — 295: Մի օր էլ Ջանդառը լուր բերեց թե դռանդ մի *սիրուն* աղջիկ էր կանգնած — 295: ու *սիրուն* դուռնը տնկեց ու աչքերը ճպճպացրեց — 308: *Սիրուն* երեսը բարձրացրեց — 309: Մյուսը *սիրուն* երեսը բարձրացրեց ու աչքերը ճպճպացրեց — 311-312: հույսը շեկ ու հոր նման *սիրուն* մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում — 314: Էս *սիրուն* աշխարհը պիտի թողնենք մեռնենք — 320: Մի *սիրուն* որձ ունեինք — 322: Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի *սիրուն* դռնակ էր բացված — 324-325: և նոր միայն Աղուն քույրիկի *սիրուն* դեմքը դռնակից դուրս եկավ — 325: մարմարյա նախշուն ցայտաղբյուրն էլ դռանը *սիրուն* ջուր էր ցայտում — 326: Նրա առաջ պուճուր, *սիրուն* ու անլեզու՝ ճաքած պողոտները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է — 341: Մուրի հոր կողքին բարակ *սիրուն* վիզը ծուռ կանգնած էր — 354: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած *սիրուն* երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մութ գոմում — 355: հետո՝ աշխան մատաղի համար այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի *սիրուն* սպիտակ ուլ էր բերել — 359: կողքին շարմաղ ու *սիրուն* կանգնած էին — 368: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին *սիրուն* ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել — 374: *սիրուն* երեսը բարձրացրեց — 376: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր *սիրուն* ձեռագիր ուներ՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին — 387: *Սիրուն* երեսը վերև պարզեց — 394: *սիրուն* երեսին նայեցին — 394: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից *սիրուն* են — 410:

ՄԻՐՈՒՆ (հատկանուն) — Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ *Սիրունը*, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում — 267: Բայց Մյուս Թեվանը՝ *Սիրունը*, գործին տեր չէր կանգնում — 274: Ասավ (*Սիրունը*) — 280: Եվ Մյուսը՝ *Սիրունը*, լավ կարմրեց ու մատը տնկեց — 298: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, *Սիրունը* Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... — 310: — Դե էդ է,- ասաց Մյուսը՝ *Սիրունը* — 312: *Սիրունը* կլինի թե Փալնքոտը՝ երկուսդ էլ նույն քույրն չէ՞ք — 327: այսինքն ինչպես որ իր Ջանդառը այնպես էլ *Սիրունը*, էն աստվածը — 373: Բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ էր մնացել ու կեսը ետ ներս քաշվել, *Սիրունն* այդպես թթված էլ մնաց — 270: Եթե տասներեք-տասնչորս տարեկանը մենք չենք եղել ու *Սիրունն* է եղել — 286: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը *Սիրունն* ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... — 310: այսօր ոչինչ *Սիրունի* սրտով չէր — 309: այսինքն *Սիրունի*՝ որ շատ էլ լավ հասկանում էր ընկերոջ խնդրանքը, Բայց սառած էնիք էր դառել — 311: *Սիրունի* շունը մի բերան հաչեց — 312: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը *Սիրունի* ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի — 315: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու *Սիրունի վրայից* պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր — 283:

(ԹԻ-ՀԻ) ՄԻՐՈՒՆ — Աղջկեքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ *Թի-հի Սիրունին* իրենց քեռոնց տղերքից Ջանդառ Թեվանի հետ խառնում են — 410:

ՄԻՐՈՒՆԱՆԱԼ — *սիրունացավ* — 343: *սիրունացավ* ու գնաց մտավ դարձյալ հին անցյալի մեջ — 367:

ՄԻՐՈՒՆ ԹԵՎԻԿ — բայց *Սիրուն Թեվիկը* խեղճ նորահարսին երբ էր իր վրա այդքան իրավունք տալու — 273: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե *Սիրուն Թեվիկը* Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել — 323: *Սիրուն Թեվիկը* մի հանցանք անապայման կունենա — 327: Ժողովրդական զգվանքի ու արհամարհանքի անդունդ ձորից *Սիրուն Թեվիկին* հանում էր — 286: ու *Սիրուն Թեվիկն* էլ կոտրած ժպտաց — 289: Շներից հասկացան՝ որ *Սիրուն Թեվիկն* է — 390: Էս մեր *Սիրուն Թեվիկն* է — 415: ու մեր Օհանի ու *Սիրուն Թեվիկի* անունն էր տվել — 301: Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, որ *Սիրուն Թեվիկի* հունձը Վարդոն է անում — 310: *Սիրուն Թեվիկին* դուր չեկավ — 309: *Սիրուն Թեվիկին* իր Թեվիկը համարեց — 373: մեկս շատ մյուսս քիչ՝ բոլորս ենք կծովում, բայց *Սիրուն Թեվիկինը* չափազանց էր — 308: Ջանդառ Թեվանի մասին էլ չէ — Սյուսի՝ *Սիրուն Թեվիկի մասին* է — 278:

ՄԻՐՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ — բայց մեջը *սիրունություն* չէր մնացել — 312: Խեղճ *սիրունության վրա* սիրահարված էին եղել — 413:

ՄԽԱԼ — *Մխալ* կապած բեռան պես՝ ասում էս հիմա շուռ կգա — 279: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու *սխալ* եմ տեսել — 287: թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը *սխալ* է վարվել ու գործից հեռացված է — 307: Էս *սխալ* բանի եք — 311: Ճանապարհին հասկացավ որ ինքը *սխալ* է — 351: քեզ *սխալ* հասցե են տվել — 357: ասում են սերն անմահ է ու *սխալ* են ասում — 359: ինքը *սխալ* է խոսում — 365: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով *սխալ* է հիշել — 379: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական *սխալ* հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անապայման կոխվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից է թե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է — 386: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի մեջ նա *սխալ* է տեսնում — 396: Ի՞նչ *սխալ*, ի՞նչ էին արել՝ որ սխալ լինե՞ր — 396: Ի՞նչ սխալ, ի՞նչ էին արել՝ որ *սխալ* լինե՞ր — 396: ի՞նչ էին անելու՝ որ նա *սխալ* չհամարե՞ր — 396: թե մարշալ Բաղրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ *սխալները* փաստացի առկա են — 379:

ՄԽԱԼՄԱՄԲ — *սխալմամբ* դավաճանած ընկերոջ պես թեթևակի ժպտաց — 293: *սխալմամբ* կարծել էր նանը սարում ու Վարդոն հորանց է — 319:

ՄԽԱԼՎԵԼ — ասես կողքները *սխալվել* նստել *էինք* ու վրաները մեզանից ոջիլ էր քաշվում — 329: Եղել էր, որ Ջանդառս *սխալվել*, գուր տեղը ճանապարհի ու ժամանակ *էր* կորցրել — 277: բայց ասողը հետո ասել էր. *սխալվեցիր*, տղա, հիմա էլ էսպես գնանք — 277:

ՄԿԶԲՈՒՆՔ — բայց նայել ու դաժանությունը սովորել, անունը դրել էր պրինցիպ՝ *սկզբունք* — 358: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ ստիպված էր ոչ մի հովընտեցու հետ չխոսելու իր *սկզբունքը* խախտել — 403:

ՄԿԻՉ — մարմարե մաքուր *սկիհի մեջ* միամիտ քչփչում էր ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է — 328:

ՄԿՄԵԼ — էս է խոզի աշուն է *սկսում* — 298: Կացնի կաթոցքն արդեն-արդեն *սկսում էր* — 297: տրակտորը գցած քաշում էին, մինչև նորից *էին սկսում*՝ արմատը լավ բռնում էր — 400: Էս իմ գործունեությունը որ *սկսեցի*՝ իրենից հինգ տարով ջահել, էն է համարիք երեխա էի — 385: Ջանդառս նորից *սկսեց* — 275: *սկսեց* շատ ուժեղ հագավ — 308: *սկսեց* տաշել — 335: ու գյուղխորհուրդն *սկսեց* չորացած ձեռով ճակատը ծեծել — 360: Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն *սկսեցին* ամեն մեկը մի կողմից ականջները քաշել — 360: խեղճ նորահարսը վերջապես *կսկսեք* հասկանալ, որ որձերն իր առջևից էին կորել — 273:

ՄԿՄՎԵԼ — այսինքն գործները ինչպես թարս ու պատահական *սկսվում*՝ էդպես թարսված էլ գալիս է — 411: այսինքն որտեղից գառիթափն *սկսվում* ու գյուղը երևում էր — 318: ու շատ էլ լավ երևաց՝ որ հեղափոխությունը նրանից է *սկսվել* — 370: Դասն *սկսվելու* ու դասը վերջանալու *հետ* դպրոցի զանգը դողանջում էր — 378:

ՄՂՑԱՐԱՆ — Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, *սղոցարանի* վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել — 415: սա ձորի *սղոցարանից*՝ ֆերմայի ցամքարը — 387: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի *սղոցարանում* անցրեց ու դեռ այնտեղ էր — 349:

ՄՂՑՎԵԼ — Փայտը. ձմեռվա պաշար փայտը հավասար *սղոցված* դարսված էր — 326: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, *սղոցվում* ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն — 380:

ՄՂՈՒԹՅՈՒՆ — նավթի *սղությունը* գիտեին — 345:

(ՄԵԼԻՔ) ՄՄԲՍԻՉ — մեր բանաստեղծն ու *Մելիք Սմբատիչը* մի բարձր պաշտոնյայի ուղեկցությամբ Հովիտ են — 388: *Մելիք Սմբատիչի* ու համարիք կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է — 379:

ՄՄԲՍ ՄԵԼԻՔՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Մերգին, Սարիկը, Մելքսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը — 403:

ՄՅՈՒՆ — մի լավ կաղնու լիցենզիա առնվի ու ներսից մի չորս տեղ *սյուն* տրվի — 371: *սյունը* գրկած հարսը շալն ուսերին — 365: *Սյունը* գրկել ու երեսը սյունին դեմ էր արել — 365: հարսը *սյունը* թողեց — 365: կարմիր խորանի առաջ ծառանգը բետոն է թափել ու աղբյուրի կարմիր *սյունը* խրել — 414: *Սյուներն* ու բազրիքը լավ ներկված էին — 326: *սյուներն* ու էնիքը կաղնի քիվն էր, ծիծեռնակի հին բները — 371: երկու *սյան* արանքում նրանք ուս-ուսի խիտ շարվում էին — 377: Սյունը գրկել ու երեսը *սյունին* դեմ էր արել — 365: Ձեռը դրեց պատշգամբի *սյունին* ու վերն նայեց — 371: խեղճ անասունը մղկտում ու քամակը *սյուներին* էր քսում — 352: սամիթը քաղել, կապուկը *սյունից* կախել էին — 328:

ՄՅՈՒՆԱՄԵՋ — մեր տեղական գործկոմի ամեն անդամին մի *սյունամեջ* կիսաներ — 377:

ՄՈԹԼԻԿ — Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթտոնանոց դեզերը *սոթլիկ*-կոկլիկ նստած

պատրաստ տնքում էին – 324:

ՍՈՒՄ — Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած *սոխ* ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ *սոխով* ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276:

ՍՈՂԱԼ — գետնին տափակվել, *սողում* ու ծմբում էր – 270: հետո լուռ *սողում* էր – 289:

ՍՈՍԿ — քանի որ հովը տեցու մտքում *սոսկ* Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384:

ՍՈՎ — քառասունդ ւյոթ թվի *սովի* ամառը գնաց գերեզմանը գտավ – 330: *սովի* բերանն ընկավ ու ծնկները ծավեցին – 335: Է՛, *սովից* գազազած ժողովուրդ էր – 346: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էլ մեծ *սովի մեջ* կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մոթոված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մոթություն – 289: քանի որ էլ կանաչ *սովի մեջ* կոխտզը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը – 299:

ՍՈՎԵԼ — Գոմում յոթ օր *սոված* պահում են – 408: յոթ օր խաշու են խմեցնում ու էդքան էլ Համրկին սոված պահում – 408:

ՍՈՎԵՏ — *Սովետի* մերը չմեռնի – 341: *Սովետը* սաղաատ կորցնի՞ – 341:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ — Կեցցե *սովետական* լուսավոր կյանքը – 311: Խաց ընտանուր *սովետական* էր – 342:

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» — զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիգն, ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետական տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետական կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիգն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՍՈՒՄ — զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիգն, ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետական տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, *Սովետական կուլտուրա*, Տեատրալնայա ժիգն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՏՈՐԳՈՎԼՅԱՆ — զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիգն, ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, *Սովետական տորգովյա*, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետական կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիգն, Կլուբնի բաբոտնիկ – 388:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ — Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվրկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինը, գնդապետ Մելիքյանինն ու մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-*սովխոզային*՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296:

ՍՈՎՈՐ — Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ *սովոր* էին – 308: Իսկ դրանք *սովոր* են համոզել երկու օրով դրկել ու էդպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: *Սովոր* եք՝ տեղյակ չլինեք ու մեղադրեք – 327: քու մամայի ցեղը *սովոր* է, կգնա արդար աշխարհ կզտնի – 350: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, *սովոր* գառան պես մեր ետևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ քրոջ ետևից մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362: բայց *սովոր* էր – 391:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ — 3154 բայց *սովորական* ծառայություն էր – 349: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ *սովորական* գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379:

ՍՈՎՈՐԵԼ — որը բանակ ու *սովորելու* էր գնացել ու պիտի գար, բայց իրականում չպիտի գար – 386: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից *սովորած* երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ *սովորող*, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: հայրիկից իրենք ինչ են *սովորում* – 280: Դպրոցում ոչ մի ոտանավոր չի *սովորել* – 335: մենք արդեն *սովորել էինք* – 382: Խեղճ նորահարսը կանգնել, կապույտ աչքերով ուշադիր նայում ու *սովորում* էր – 313: Իսկ գյուղխորհուրդն էլ՝ մեղվի լեզուն հալիվորից գալիս *սովորում* էր – 349: Օհանը մեծ Սոփիից էր *սովորել* – 309: Վարդյից ու մեծ Սոփիոց *սովորել* էր – 313: վայ թե թաքուն ծխել էր *սովորել* – 314: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա Տիգրան հորից, երեխան Շուշանից էր *սովորել* – 344: բայց նայել ու դաժանությունը *սովորել*, անունը դրել էր պրինցիպ՝ սկզբունք – 358: Էնիքը, Հովըտի ճանապարհներին *սովորել* էր – 376: մի ճարտարություն չէր *սովորել* – 399: վախեցան ու, թերթերից ու հեռուստացույցից ձև էին *սովորել* – 400: մենք նրանից *սովորեցինք*, մանավանդ՝ Մյուսը – 283: և նորահարսը նայեց ու *սովորեց*, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մագոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: Սոփին խմելը Վարդյից *սովորեց*, Վարդոն էլ քրոջից – 309: ու գնաց լավ ավտո-քշել *սովորեց* քշել, սարքել, խնամել – 339: դեռ հարյուր տարի էլ պիտի ապրյեք՝ որ իրար պահել *սովորյեք* – 299: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անիեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու *սովորեն* – 355: Իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել *չսովորի*, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Ծխել էլ *պտենք սովորիլ* – 309: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին *պիտի* լուռ երեխայի նման կանգնես, նայես ու *սովորես* – 272:

ՍՈՎՈՐԵՑՆԵԼ — Զգիտենք աղջկերանց թաքուն *սովորեցնելով* թե երեխայի մաքուր սիրտը վատ բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: Օհանի մեր Սոփին *սովորեցնում* է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: նորահարսին այսինքն *սովորեցնում* էր ամուսնու կենացը խմել, ամուսնու սիրտը տաքացնել – 309:

Ջանդառն ասաց. – Վատ *ես սովորեցրել*, վատ. թուրքի շուն լինել ու ասել գնա ու նստել նայե՞ր – 273: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ *սովորեցրել են*, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-զգելու բան չունի, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ *սովորեցրել են*, որ ոչխարի մսի վրա կացին բանեցնելը հանցանք է – 274: հետո՝ ոչխարի դժվար բնույթը մեր երկուսին էլ Օհանը *սովորեցրեց* – 283: Օհանը մեզ նստեցրեց *սովորեցրեց* – 297: նույնիսկ կիթը նրան ինքը *սովորեցրեց* – 339: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սովին *էր սովորեցրել*՝ թե այսպես ու այսպես – 310: այսինքն որ և ընկե՛ր լինել ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշուկ *սովորեցնել*, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283:

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՎԻ — իսկ որ ձեռը բերում քսում էր մեր գլխին՝ կարծում էինք *սովորեցնովի* է – 320:

ՍՈՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Ու *սովորություն* ունի – 276: Միջնեկը՝ սև թաթարը, *սովորություն* ունի – 295: բայց գիտակցական *սովորություն* էր – 377: բայց Սիմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՞ *սովորություն* է – 415: Ջանդառնի Սովիու հոգեպահուստի *սովորությունը* ահա թե ումից է գալիս – 319: մեր հայոց հին *սովորությամբ* ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292:

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ — և մեր համարի *սոցիալիստական* պարտավորությունն է Օհանի գավակների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ – 283: չեք կարող *սոցիալիստական* մեծ գործեր անել – 304: Հովիտն էդ ինչու *սոցիալիստական* կլինի, մենք՝ ոչ – 304: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի ու հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր *սոցիալիստական* իրավունքը Հովերտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380:

ՍՈՓԻ — Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացինք քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սովինի նման *Սովին* է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սովինի – 278: Կինը՝ *Սովին*, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում ու ինչ է ասում – 267: *Սովին* որձի արյունը շների համար բռնում էր – 272: *Սովին* կտրել էր – 272: *Սովին*՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառնի բերանը – 273: Ջանդառն ու *Սովին* մարդուկնիկ իրար նայեցին ու առանց բառերի իրար ասացին. դրա պարտությունը բռնել է – 274: խեղճ նորահարսի վրա, ձմերուկը չնայած *Սովին* էր կտրել, բարկացավ – 274: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծոց՝ որ *Սովին* կարմրեց ու երեսը շուտ տվեց – 278: Կիսատ շիշը թևի տակ ու ձեռքը բերանին՝ *Սովին* ասավ (Մյուսին) – 281: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա *Սովին* էլ՝ տիրուհին – 282: Օհանի մահով նրա *Սովին* բախտից խռովեց – 282: մեծ *Սովին* ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակների՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վա՛յ թե իմը լինեն – 291: Ա՛յտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն ու *Սովին* – 296-297: չնայած *Սովին* ինչ է՝ որ օտար տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՝ – 300: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր *Սովին* ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: *Սովին* խմելը Վարդոյից սովորեց, Վարդոն էլ քրոջից – 309: Մեծ *Սովին* ասաց – 309: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ *Սովին*, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սովին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սովին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր *Սովին* էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ *Սովին* էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ու *Սովին* ասեց Մյուսի կոստյումավոր ներկայությունը – 311: *Սովին*. մեծ Սովիու ու Վարդոյի ամբողջ վարքը մեջը պահել էր – 311: *Սովին* դրա համար Ջանդառնի տեղից վեր չկացրեց – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ասեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, *Սովին* ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվիկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: հետո *Սովին* գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է – 314: *Սովին* ու նորամանուկը շալը բերել իրոք գցել էին ուսերին – 315: *Սովին* ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն – 315: նորամանուկն ու *Սովին* կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի բաց լանջերին – 316: *Սովին* նորամանկանն ասում է – 316: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվկացրեց՝ այնպես, որ *Սովին* աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց – 316: մեծ *Սովին* քրոջ մոտ հիվանդանոցում էր եղել – 320: օտարներից օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ *Սովին* այդ հարազատը չեղավ – 323: բայց խակ էին եղել ու *Սովին* բկում մնացին – 269: իրենք գալիս ջոկում մոլորում, արաղը մինչև տակը խմում, *Սովին* պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: մեր փոքր *Սովին* խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկդի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: Օհանի ու նրա մեծ *Սովին* ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվիկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր *Սովին* ծոցում է – 300: Սովին. մեծ *Սովին* ու Վարդոյի ամբողջ վարքը մեջը պահել էր – 311: բայց մեկ էր՝ ոչ քարին հավատացին, ոչ էլ *Սովին* կանչելուն – 314: Ջանդառնի ու *Սովին* տարավ կանգնեցրեց ետ-ավարված որձերի մոտ – 280: Գյուղի գլխավոր հոգաստարը՝ գոդի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ *Սովին* ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: նախատեսվածի պես՝ *Սովին* ուզելու հարցն առաջացել էր – 285: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ *Սովին* Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Օհանը մեծ *Սովին* էր սովորել – 309: Վարդոյից ու մեծ *Սովին* սովորել էր – 313: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ *Սովին*, նորահարսի, Մյուս

Թեվրկի ու նորամանուկի *առաջ* – 268: գլուխը կապած՝ մեծ *Սոփնի հետ* գյուղ իջավ – 290: եկել էր սարը մեծ *Սոփնի մոտ* – 310: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար ու դեռ *Սոփնի նման* երկրորդ համարյա թե մայր – 314:

(ԶԱՆԴԱՌԻ) ՍՈՓԻ — *Ջանդառի Սոփի* ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր լսող նորահարսը, *Ջանդառի Սոփին* ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: սարում գուտ մենք ու *Ջանդառի Սոփին* էինք – 320: *Ջանդառի Սոփու* հոգեպահուստի սովորությունը ահա թե ումից է գալիս – 319:

(ՕՂԱՆԻ) ՍՈՓԻ — *Օհանի* մեր *Սոփին* սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք *Օհանի Սոփին* նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278:

ՍՈՓԻԿ — Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278: *Սոփիկը* տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին արի տիրություն արա – 274: *Սոփիկը* դե կին է – 275: Ուրեմն ուրցով, աղով, *Սոփիկը* պահած տխուսներ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե գուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Ջանդառը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ *Սոփիկը* վրան բարկացավ – 277: *Սոփիկը* բերեց երկու բաժակ գինի լցրեց – 309: դեռ Ջարխեչավանք էլ հայտնի էր, որ այդ պատմության առաջ *Սոփիկն* իրեն կին է պահելու – 275: *Սոփրկի* ու նորահարսի *համար* ծաղկավոր երկու շալ, ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269:

ՍՈՓՈ — Զէ, *Սոփո*, չէ՛, ասաց,– դու կնիկ ես, չես հասկանա – 278:

ՍՊԱՆԴԱՆՈՑ — ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ *սպանդանոցի* դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393:

ՍՊԱՆԵԼ — Սպանվելիքն *սպանելը* տղամարդություն է – 288-289: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն *սպանում* ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: Քաղաք Մոսկվա Մտալնին նամակ տեմ գրիլ՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մեյքքանց խավարն է *սպանում* – 288: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով *սպանել է*, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Քաղաք Մոսկվա Մտալնին նամակ տեմ գրիլ՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է *սպանել*, փոքրին էլ հրես Մեյքքանց խավարն է սպանում – 288: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթրնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը *սպանել* խցկել է տանձենու փչակը – 413: *սպանել էր* կամ չէր սպանել – 357: սպանել էր կամ չէր *սպանել* – 357: Վաթրնանք այսինքն *չէին սպանել* – 302: Խեղճ Ջանդառին ու էն խուլ աղջկան,– ասաց,– մենակ *սպանեց* – 390: Պա՛, *սպանեց* – 397: ուղղակի թշնամու նման *սպանեց*, ազնիվ խոսք – 397: եթե սրանք ճամփին ինձ *չսպանեցին* ու իմ ռոտով ինձ հասցրին Ավետրքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408:

ՍՊԱՆԻԶ — արնաքամ Տեղեմաքը փափուկ ժպտալով իրեն տվել է իր *սպանիչների ձեռքը* – 316:

ՍՊԱՆՎԵԼ — բայց ջաղացպանն ինքն էլ նույն Տեղեմաքի օրինակով է *սպանվել* – 315:

ԱՊԱՆՎԵԼԻՔ — *Սպանվելիքն* սպանելը տղամարդություն է – 288-289:

ՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — *սպանության*՝ այսինքն թաքուն փչացնելու ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: ուժ ունի ու ժառանգը հոր *սպանության* մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկումի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: այդ երգի ու *սպանության մեջ* Սանդրո Վաթրնայանը պիտի որ մի էական դեր ունենա – 315-316:

ՍՊԱՆԱԼԻՔ — մեր հովվտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու *սպառնալիք* ու դեռ ընդհակառակը – 382:

ՍՊԱՆԱՆՔ — բայց *սպառնանքը* թող լինե՛ր՝ որպեսզի իրենց նրա իշխանությանը ենթակա զգային – 296:

ՍՊԱՍԱՐԿԵԼ — *սպասարկում* ու սպասարկվում էր – 389:

ՍՊԱՍԱՐԿՎԵԼ — սպասարկում ու *սպասարկվում էր* – 389:

ՍՊԱՍԵԼ — տունն ավելը, իր Փառո տատի նման է՞ծը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն *սպասելը* նրա վրա էին – 340: քարտաշի վերջացնելուն *սպասելով*-սպասելով յոթ օր նստած զարեջուր էր ծծում – 391: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-*սպասելով* յոթ օր նստած զարեջուր էր ծծում – 391: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում *սպասելիս* – 391: էդ ո՛ւմ *ես սպասում* – 368: առակի ասածի պես *սպասում էք* մարդու տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք – 331: Ռուսաստան քեզ ո՛վ է *սպասում* – 337: ճանապարհին բեռների մեջ նստած մի կին է *սպասում* – 358: կանգնել սպասում էր ու չէր ասում ինչի է *սպասում* – 399: ծանր ժամացույցը թևին, ձեռները խաչած *սպասում է* բարձեն – 402: *սպասում են* նրա դրած անունին – 340: թփերի ետևն *սպասում են* կռիվը վերջանա՝ որ դուրս գան անտեր որբնայրու կալկոխ անեն – 349: իմ խոսքին *են սպասում* – 365: իբր թե կարևոր մուտքի *են սպասում* – 370: ցեղֆանե տոպրակը մեկնած մենք *սպասում էինք*՝ թե պեպենոտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: բայց պապի անունն էինք դրել ու *սպասում էինք* Տիգրան դառնա – 345: Քեզանից էդ մի բանը *չէինք սպասում*, Վերան տղա, ազնիվ խոսք – 398: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր *սպասում* – 295: ուրիշ պաշտոնի էր *սպասում* – 335: ձին պատրաստ կապած՝ զազազած *սպասում էր* թոքախտավորի հատնելուն – 344-345: մեջները կանգնել *սպասում էր* մեծանա սապոգները լցնի – 345: *սպասում էր* իրիկվա խաղաղության – 351: հոր չհագած սապոգները հագին կանգնած *սպասում էր* մեծանա ղեկավար դառնա, ասի – 353: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել ու շրջովի ընդունարանում նստած *սպասում էր* – 382: կանգնել *սպասում էր* ու չէր ասում ինչի է սպասում – 399: իրար կողքի նստել ու *սպասում էին* գոնե մի քիչ եփի – 276-277:

խակ շները դեմ-դիմաց հորենական ավերակի դռանը պազել, Թեվանի գնալուն *էին սպասում* – 326: *Սպասում էին* պատասխանատու անձնավորությանը բերեն իրենց հայրենիք – 389: *սպասում էին* որևէ կարգադրությամբ ինքը Հովիտը զանգի – 389: *սպասել է* կանգնի – 406: մի ամբողջ գիշեր քարացել, Կեչուտի թփուտներում անտեղի *սպասել էր*՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իզուր – 277: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն *էր սպասել*՝ քանի որ ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: և գործկումն *սպասել էր*՝ թե միջոնե թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: Աջ՝ գյուղամուտի ճանապարհին նայելով *սպասել-սպասել էին* – 389-390: Աջ՝ գյուղամուտի ճանապարհին նայելով *սպասել-սպասել էին* – 389-390: *Սպասել էին* գլխավոր հաշվապահը սենյակից հենակները ճռռացնելով դուրս գա – 412: հավաքած փողը մեր գրպանում մի ամիս *սպասեցինք* – 383: թուրք կուլ տվեց ու հիմար դառնությունը երեսին *սպասեց* – 357: ասաց ու կացինը կարծես ձեռին *սպասեց* – 369: *Սպասեց* խոսքը լրիվ ասի վերջացնի – 401: բերանը կծկած ու ունքը կեռ դարձյալ ասելիքի *սպասեց* – 401: *սպասեցին* տեսնեն ինչ է ասում – 365: ասացին *սպասենք* – 396: *սպասենք* ինքը գուցե չհամբերի ու մի բացատրություն տա – 402: հիմա ասել էին *սպասիր* – 386:

ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ — *սպասողական* վիճակում մի բռպե ոտը կախ գցեց – 402:

ՍՊԱՍՎԵԼ — բայց *սպասված* թատրոն-տրաքոցը չկայացավ – 356:

ՍՊԱՐՏԱԿ ԳԱՄԱՅԱԿՈՎԻՉ — Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ *Սպարտակ Գա՛մայակովիչ* թե Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390:

ՍՊԱՐՏԱԿ ԽԱՄԱՅԱԿՈՎԻՉ — Սպարտակ Հմայակովիչը ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՛մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390:

ՍՊԱՐՏԱԿ ՀՄԱՅԱԿՈՎԻՉ — այ ընկեր ասենք թե *Սպարտակ Հմայակովիչ* – 389: *Սպարտակ Հմայակովիչը* ռուսերեն ո՞նց կասվի՝ Սպարտակ Գա՛մայակովիչ թե Սպարտակ Խա՛մայակովիչ – 390:

ՍՊԻՏԱԿ — և նորահարսը նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է ու նրա *սպիտակ*, շեկ մազոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: բարակ, *սպիտակ* շրթունքների կոշտությունը դե սարի կոշտ եղանակից է – 276: Թուղթը *սպիտակ* է լինում – 300: Թշնամու *սպիտակ* դրոշի պես շապիկ-փոխանը բարձրացրեց – 307: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ *սպիտակ*), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանամանակ խնեքը պառավ որձաձիուն մաքուր *սպիտակ* քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: նրանց *սպիտակ* երինջը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352: հետո՝ աշնան մատաղի համար այժը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն *սպիտակ* ուլ էր բերել – 359: դրանք *սպիտակ* ուլ, նկար ու ծառ էին – 359: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև *սպիտակ* ուսերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: ժամանակը հիմա *սպիտակ* շիֆերինն է – 372: *Սպիտակ*, շիտակ բարդու վրա կարծես ուրախացավ – 372: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ *սպիտակ* բարձրահարկ դնի – 384: ճակատի քրտինքը մաքուր *սպիտակ* թաշկինակով սրբեց – 404:

ՍՊԻՏԱԿԵԼ — Ու բերանն *սպիտակել էր* – 276:

ՍՍՍՍ — «սսսս» ասաց – 398:

ՍՎՅԱԶՆՈՅ — Իրենց արանքում մեզ բանակային կապավոր էլ դարձրին՝ *սվյազնոյի* – 289:

ՍՍԱԼԻՆ — Քաղաք Մոսկվա *Ստալինին* նամակ տեմ գրիլ՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրես Մելքանց խավարն է սպանում – 288:

ՍՍԱՆԱԼ — բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ *ստանալու* մի վոզա լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում – 378: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր *ստացած* փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին – 340: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, *ստացած* փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: Միմոնի-Ագունի Սերոն ռուսաց բառերը թակուն ինձանից խարցնում՝ ռոչիկ ինք *ստանում է* – 337: բայց մեր հանդապահությունից էլ է աշխատավարձ *ստանում*, Ոսկեպարա գոմերի ձմեռային պահակությունից էլ – 379: զուտ էսքան տղայով մի Հովվրտի չափ թերթումսագիր *էին ստանում*՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ զելյոնի դրուգ, Մովետսկայա տորգովյա, «Մովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Մովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կուրսնի բաբոտնիկ – 388: աշխօրի մի երկու կիլո մթերք *էին ստանալու* – 349: կայարանի կրպակն ամեն իրիկուն Երևանից ցատկոտով գարեջուր *էր ստանում* – 382: Պատասխան *է ստացել* – 299: կամ խանութը լավ ապրանք *է ստացել* ու իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-320: Քու ախպեր օգոստոսին տաս մանետ *ստացել է* – 341: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով *ստացել* ու տվել էր խեղճին – 410: *ստացել*, չորս որձ *էր* մորթել ու առավոտվա հետ իջեցրել Դիլիջան – 411: Հախպատից ինչ եկել ու Ծմակուտն ասածուց ինչպես *ստացել*՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: *ստացել*, ծալել դրել *էին* բաճկոնների գրպաններում – 388: պաշտոնական լրագրերի հետ փոստատարից մի անպաշտոն լուր էլ *էին ստացել* – 388: ու շատ հուսադրիչ պատասխան *էին ստացել* – 389: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովվրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիկան ուշունց *ստացավ* – 354: Պատասխան *չստացավ* – 405: Թող խելք ունենար՝ հազար *ստանալ*, ձեռը մենք չենք բռնել – 342: ասում էին մի երկու տարուց բնակարան *կստանանք* – 382: մինչև չտա՝ իր ապրանքը ետ *չի ստանա* – 289:

ՍՍԱՆԱԼԸ (փոխանություն) — թե՛ նոր տրակտոր *ստանալը* փողով է – 366: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն *ստանալուն* – 339: ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՍԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՅ ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒ ԽԴԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵԼԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱԽՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ՍՍԱՆԱԼԻՔ — ով վաստակել էր ու արժանի *ստանալիք* ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: ով չէր վաստակել ու

պահեստում բան չունե՞ր՝ ուրիշի *ստանալիքի* հոտի վրա էր այդտեղ – 345: ով վաստակել էր ու արժանի ստանալիք ուներ՝ *ստանալիքի համար* այդտեղ էր – 345:

USԱՆԶՆԵԼ — բայց հիմա Սանդրո Վաթինյանից հետո Հովրոտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը *չէր ստանձնել* – 385:

USԱՎՐԱՊՈԼ — չգիտենք *Ստավրապոլ* թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել ու հյուրանոցում իրենց զուսպ չեն պահել – 292: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել ու *Ստավրապոլ* կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: ու *Ստավրապոլի* փողն էլ եմ տալիս – 366:

USԱՅԱԾԸ (փոխանություն) — *ստացածը* գտած ու չստացածը կորած էր – 346: ստացածը գտած ու *չստացածը* կորած էր – 346: Մոր *ստացածի վրա* իրավունք ու մանավանդ աչք չունե՞ր – 340:

USԵՂԾԵԼ — իրենց մաքրությունն ու մառանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն *ստեղծում* ու այդպես էլ մնում *են* – 374: աստված մեզ էս է *ստեղծել* – 348: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Մմբատիչ Մելիքյանն *ստեղծեց*, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: չոբանի հարգն էստեղ եթե չիմանան էլ՝ մեզ համար հատուկ պայման *կստեղծեն* – 307:

USԵՂԾՈՂԸ (փոխանություն) — ու եթե կենտրոնի ղեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն *ստեղծողի* կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապառի բացակա-ներկա կենացն է – 379:

USԵՂԾՎԵԼ — իրա տերը հաստ է ու մենք բարա՛կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է *ստեղծված* – 317:

USԵՓԱՆԱՎԱՆ — այդ կինը գնացել քաղաք *Ստեփանավանը* թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արձաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328:

USԻՊԵԼ — ուսումը շարունակելու հակում ու *ստիպող* չէնք ունեցել – 321: ինչո՛ւ *ես ստիպում*՝ որ գնամ մի դազախեցի անլեզու բերեմ էստեղ չոբան – 400: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ *ստիպեցինք*, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից էս պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: բայց մեծ պեպլենտոն *ստիպեց* – 337: ինչպես որ Նապոլեոն Բոնապարտին *ստիպես* իր ավիրած ճանապարհներով ետ գնա – 383:

USԻՊԵԼ — և Թեվիկն *ստիպված* էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել ու աջութարս մի երկու հատ գալ – 292: Ջանդառը *ստիպված* ճամփան կտրեց – 298: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովրոտի նոր Վաթինյաններն *ստիպված* բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: *ստիպված* մեծ պեպլենտոն էր պատասխանում – 392: բայց ժողովրդի շահի ճնշման տակ *ստիպված* էր ոչ մի հովրոտեցու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: և մեծ Ռոստոմը *ստիպված* զանգահարեց – 404:

USԻՊՈՒՄ — Ադուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի *ստիպմամբ* Սիմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321:

USՈՐԱԳՐԵԼ — սրանց *ստորագրած* տեղեկանքը պիտի տանեին Հովիտ – 377: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեին թուղթ լրացնեն ու տակը լավ պինդ *ստորագրեն* – 377:

USՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ — եթե չհաստատել՝ այստեղի *ստորագրությունն* ու վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377:

USՈՐԱԴԱՍԵԼ — պետական շահն ինչո՛ւ *ես քո* անձնականին *ստորադասում* – 400:

USՈՐԱՅՆԵԼ — բայց համարիք թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու *ստորացրել էր*, անկեղծ – 376:

USՈՐԱՅՎԵԼ — մեր աշխատա՞նքն է *ստորացված*, թե՛ մարդկային արհամարհանքն առհասարակ չի չքանում – 321:

USՈՐԱՅՈՒՄ — Թեվանի *ստորացումն* օտար աղջկանից այսինքն թաքցնում էր – 293:

USՈՒԳԱՏԵՄ — և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային *ստուգատեսին* զրնգացնել – 401:

USՈՒԳԵԼ — մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով *ստուգում* ու մտքի մեջ ասում է – 388: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ *ստուգում*, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: Դռան փակն *ստուգել* ասել էին – 412: որպեսզի *ստուգեն* տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից մի որևէ օգուտ չե՞ն պոկում – 378:

USՈՒՅԳ — *Ստույգ* չգիտենք, ասում են, բայց ստույգ կլինի – 328: Ստույգ չգիտենք, ասում են, բայց *ստույգ* կլինի – 328:

ՄՐԲԱՆԱԼ — հիմա որ հոգին եկել բկներիդ է հասել *սրբացել էք* – 317:

ՄՐԲԱՍԱՇ — Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին Վաթընանք մաքուր *սրբատաշից* կամարավոր աղբյուր են կապել – 413: բետոնը կարմիր *սրբատաշով* ծածկել է – 414:

ՄՐԲԵԼ — լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ *սրբելու* դեպքով հիացել ասել էր – 385: *սրբած* թուր է – 268: թողեցին այստեղ՝ իր *սրբած* տնտեսության տիրակալ – 383: խմում, բերանը ձեռքով *սրբում* ու, ոչ հազալ ոչ բան – 309: դուրուկի պիպիչը *սրբում* ու սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332: դուրուկի պիպիչը սրբում ու *սրբում* ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332: օր էր լինում՝ որ գալիս տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը երեքով *սրբել են* – 309: Աչքները *սրբել* ասել էին – 413: ու երեսը քնից *սրբեց* – 316: Հետո երեսը *սրբեց* ասաց՝ քնեցինք պրծանք – 316: աչքերը *սրբեց* ասաց – 320: աչքերը *սրբեց* – 342: ճակատի քրտինքը մաքուր սպիտակ թաշկինակով *սրբեց* – 404: ուզում է հին գյուղը *սրբի* ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384:

ՄՐԲՎԵԼ — Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական ենիքը՝ *սրբվելը*, եւ ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու — 308:

ՄՐԵԼ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-*սրել* է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, — ռադիոյի ետևը քացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: և արդեն դանակ-*սրող* կար — 354: Հալիվորը դանակը *սրեց* ասաց — 328:

ՄՐՈԿ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՅԵՌԱՅ ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ *ՄՐՈԿ* ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴՐԻՆԱ ԴԱՍՏՐԵՖՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱԽՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ — 411:

ՄՐՊԵԼ — Մաշան տքրոցի կեղտ *սրպի* — 370:

ՄՐՍԿԵԼ — Երկու հազար ռուբլիանոց թանկ դեղը *բռնել* ուզում ես մեռելիդ *սրսկես* — 383-384:

ՄՐՍՓԱԼ — Շալները ուսներին՝ *սրսփացել* ասել էին — 412: չարքի խփածի պես *սրսփաց* — 270:

ՄՐՏԱԲԱՅ — Բայց պատասխանը *սրտաբաց* էր — 369:

ՄՐՏԱՌՈՒՉ — ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից *սրտառույ* բանաստեղծություն ասի — 335:

ՄՐՏԱՏԵՐ — Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն *սրտատերերը* մինչև անգամ լաց էին եղել, ազնիվ խոսք — 412:

ՄՐՏԻ ԽՈՐՔՈՒՄ — Բայց *սրտի խորքում* իսկական եղելությունը գիտեր — որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել — 278

ՄՐՏԻՆ ԴԻՊՉԵԼ — ասաց՝ ..ք են կերել, որ ձեր *սրտերին դիպել են* — 307: Երևաց՝ խախուռչկայի խոսքը *սրտին* լավ *դիպել էր* — 373:

ՄՐՏՆԵՂԱՆՔ — Արմենիդ խանձարուրած Մուրնանց տուն բերեցիր ու *սրտնեղանքից* ճաքում էիր — 368:

ՄՐՏՆԵՂԵԼ — *սրտնեղելով*, կարմրելով ու ժպտալով իրեն լատանի տակից հանում էր — 334: Բայց *սրտնեղած* էր — 325: մեր կիսաջոջերի վրա *սրտնեղեցինք* — 305: խեղճ նորահարսի վրա *սրտնեղեց* — 318:

ՄՐՏՆԵՂՎԵԼ — ինքը *սրտնեղված* կանգնեց — 314: *սրտնեղվեց*, կարմրեց, խոխոաց — 390: Փոքր Ռոստոմը *սրտնեղվեց* — 394:

ՄՐՏՆԵՂՈՒԹՅՈՒՆ — *սրտնեղությունից* քիչ էր մնում ճաքի — 394:

ՄՐՏՈՎ ՉԵՐ — այսօր ոչինչ Սիրունի *սրտով չէր* — 309:

ՄՐՏՈՎ ՉԼԻՆԵԼ — Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց *սրտով չի լինելու*, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես — 280:

ՄՐՈՒՆՔ — նույնիսկ չասաց ոտս մեկնեմ որձի ոտին դնեմ, հոգեվարքի մեջ եղբորս *սրունքը* ծեծում է — 272-273: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Սիմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի *սրունքներն* է կրծում — 344:

ՄՈՒԳ — Ջոհն իմ տանը՝ *սուզն* ուրիշի տանն է եղել — 342:

ՄՈՒԳ ՊԱՇԵԼ — վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան հորաքրոջը չթողեցին գոնե մի երկու ամիս անարատ *սուզ պահի* — 410:

ՄՈՒԼԵԼ — Առավոտվա դառը ժանգառքի հետ եկավ *սուլեց* — 269: Ջանդառը *սուլեց* ու կանչեց — 316: պեպենտո փոքրը իր տրակտորի մոտեքքից *սուլեց* ու դարձյալ իր գործին կացավ — 325:

ՄՈՒՍՈՒՓՈՒՄ — մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինես, բայց անասնակների՝ գարու, թեփի, խառը կերերի *սուսուփուս* պահեստապետը հաց ուտելիս հենց եղպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինես — 291: *սուսուփուս* թողեց գնաց — 291: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գոռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու *սուսուփուս* ետ դարձիր — 300: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան ու ետևից *սուսուփուս* ճամփա ընկան թե մենք էլ ենք գալիս — 314: այգու արահետով *սուսուփուս* գնաց — 330:

ՄՈՒՏ — թեկուզ *սուտ* վերաբերմունքով իրեն մի բոլոր որբերի հոգսին տար, ոչ — 292: Բայրս. ձեր թույնի կարծիքը *սուտ* դուրս եկավ — 294: շքանշանն էլ *սուտ* էր, բայց թող ձեր խոսքը լինի — 294: և մեծ պեպենտո, չէ՞ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի *սուտ* կոճիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է — 343: Հողե՛մ ձեր *սուտ* քրիստոս գլուխը — 343: *սուտ* քրիստոս հալիվորը երեխայի գլխին մոլորվել կանգնել էր — 348: *սուտ* քրիստոս հալիվորը պառավի վրա իբր թե բարկացավ ասավ — 349: *սուտ* քրիստոս հալիվորը փեթակը չէր կարողացել հավաքի — 351: եթե տղամարդ էր՝ ժողովուրդը *սուտ* բան չի տարածի — 412: *Մոտի վրա* հալիվորը բարկացավ ասաց — 327:

ՄՈՒՏՆՈՒՃԻՇՏ — գնացին ու եղպես էլ գնացին ու ասեկոսի *սուտնուճիշտը* իրենց հետ տարան — 284:

ՄՈՒՏՔՈՒՆ ՏԱԼ — *սուտքուն էր տվել* — 289:

ՄՈՒՐ (ածական) — թառանջելով ելավ ու երկու մատով *սուր* ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց — 316:

ՄՈՒՐ (գոյական) — ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան *սուրը* շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ — 349: մեջքը կատաղած քոր էր գալիս ու ձեռը *սրին* էր գցում — 406:

ՄՈՒՐԲ — տեգրս անպարտ դուրս եկավ, խլաչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս *սուրբ* ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279: Էն էր եղել, որ *սուրբ* մորդ ահից կաթը կտրել էր — 343: էդ *սուրբ* դանակը ձեռիցդ կառնենք, թիկունքդ կկոխենք — 349: Բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված օրից մեր մեջ *սուրբ* աստված կա — 362: Էս *սուրբ* հացը վկա՝ ազնիվ խոսք — 413: *սրբի* խեղճ դռնից էլ՝ Հովիտ, Դարպաս — 352: Խաթուն Երնջի իմաստն այն էր, որ կապեզեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր ու նրա անմեղ ձեռքով մեր *սրբի* դռանը մատաղ լիներ — 352:

ՄՈՒՐԲ ԲԱՐՁՐԱՔԱՇ ՎԱՆՔ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա գորավար, գյուղխորհուրդ, *սուրբ Բարձրաքաշ վանքի* դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում — 284:

ՄՈՒՐԲ ԳԵՎՈՐԳ — ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե *սուրբ Գևորգի* պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի տակ — 349:

ՍՈՒՐԲ ՀԱԿՈՐ — Նազյու գոմեշի նման մղկտաս, մղկտաս, *սուրբ Հակոբի* ճիպոտ – 352:

ՍՈՒՐԵՆ ՔՈՉԱՐՅԱՆ — երգելու ու պատմելու Շարա Տալանի ու *Սուրեն Քոչարյանի* երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381:

ՍՈՒՐՄԱՅԵԼ — նրանց սպիտակ երինջը աչքը *սուրմայած* աղջիկ-հարսի նման մաքուր ու սանրած էր լինելու – 352:

ՍՈՒՓՐԱ-ՍԵՂԱՆ — երեխայական *սուփրա-սեղանը* երեխայական տնակի դռանը փռած էր – 331:

Վ

ՎԱԶԵԼ — հոր ետևից կածանն-ընկած տոտիկ-տոտիկ *վազում էր* – 313: մյուսը ձեռին բռնած *վազում* ասում էր – 314:

ՎԱԹԸՆԱՆՔ - *Վաթընանք* այսինքն չէին սպանել – 302: Գետափնյա խնձորուտ այգիների գլխին *Վաթընանք* մաքուր սրբատաշից կամարավոր աղբյուր են կապել – 413: ինչպես որ *Վաթընանք* բոլորը ու ամբողջ Հովիտը Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: հիմա ամեն առիթով գնում *Վաթընանք* գլխավորի հետ հաշտվում էր – 302: հարազատ՝ այսինքն որ *Վաթընանք* ցեղը արմատ-տված էս երկրով մեկ կա – 302: չէ՞ *Վաթընանք* խոսքն է – 305: որտեղ հիմա *Վաթընանք* Կարմիր ծառն ու Կարմիր աղբյուրն են – 358: *Վաթընանք* տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: անհետացումն, ասել է, *Վաթընանք* ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կընկնի դաշադության վրա – 413: նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն ու ջաղացպանը *Վաթընանք* ձիավոր ատրյադի ոտի տակ կորել են – 413: բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին *Վաթընանք* բջջի բերանն է տվել – 413-414: Ծմակուտ անցնելիս ասել էին *Վաթընանք* աղբյուրից ջուր խմենք – 415: ասացինք *Վաթընանք հետ* մեզ ի՞նչ խաղի եք դրկում – 383:

ՎԱԹԸՆԱՆՑ ԱՎԵՏԻՔ — *Վաթընանք Ավետիքն* էլ կա, Օսեփանց Համիկ հորեղբայրն էլ – 407: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Սամռուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը *Վաթընանք Ավետիքի* գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

ՎԱԹԸՆԱՆՑ ՇԱՔԱՐ — մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին *Վաթընանք Շաքարը* կնոջը զավթելու համար *Վաթընանք* Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: մի երեք կիլոմետր կլինի՝ մինչև *Վաթընանք Շաքարի* աղբյուրին հասնելը շիշը չէր բացել – 414-415:

ՎԱԹԸՆԱՆՑ ՍԱՆԴՐՈ — *Վաթընանք Սանդրոն* բերում էր Աճարկուտ խոզ պահի – 394: *Վաթընանք Սանդրոն* քեզանից ինչո՞ւ է պակաս, որ խոզի կողքին կանգնել է – 397: *Վաթընանք Սանդրոյի* հույսին իր կնիկն ու երեխան են մնում – 401: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին *Վաթընանք Շաքարը* կնոջը զավթելու համար *Վաթընանք Սանդրոյի* հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413:

ՎԱԹԻՆՅԱՆ — բայց հերները, թեկուզ *Վաթինյան*, մի խեղճ չորան, ինքն իր սերմի գործության վրա զարմացած մարդ է – 383: քանի որ *Վաթինյանն* այն *Վաթինյանը* չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – *Վաթինյանի* տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: ձևակերպեցին, թե քավոր *Վաթինյանը* հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300: *Վաթինյանը* խոսք տված ասած էր եղել – 301: Հետո չգիտենք Գրիգորյանին գցեցին ու *Վաթինյանը* մեղադրեց, թե՛ մեղադրեց ու ինքը գցեց – 302: բայց *Վաթինյանը* բեմում ներկա է – 305: ասում են *Վաթինյանը* բացակայի՝ հետո – 305: Այսինքն թե *Վաթինյանը* չի ու ինքը անասնաբույժը չի – 306: ասացեք *Վաթինյանը* խնդրում է – 307: բայց Սանդրոն էն *Վաթինյանը* չէր՝ որ իր սանձը Երևանի ձեռքը տար կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեշ – 307: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ Քեղուտ ծմակից *Վաթինյանը* կանչեց – 308: Գործարանի *Վաթինյանը* Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսում էր – 384: քանի որ *Վաթինյանն* այն *Վաթինյանը* չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – *Վաթինյանի* տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: *Վաթինյանն* է նախագահի իր ծանր խոսքը ասում – 300: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս *Վաթինյանն* այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ զա՛ տեղավորելու են – 382: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովիտի նոր *Վաթինյաններն* ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: քանի որ *Վաթինյանն* այն *Վաթինյանը* չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – *Վաթինյանի* տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ *Վաթինյանի* նախագահությամբ ենք ուզում – 299: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուլավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արադով *Վաթինյանի* ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: *Վաթինյանի* խոսքի վրա Գրիգորյանը տնքացել, սիպտակել ու սիրտը բռնել էր – 302: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր *Վաթինյանի* նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա – 302: թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով *Վաթինյանի* քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: *Վաթինյանի* գործարանը շատ փող ունի – 384: ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգորյանին հու էր արել ու հարազատ *Վաթինյանին* ծափահարել – 302: և նրա այդ ծրագիրը շատ լավ հայտնի է այստեղի *Վաթինյանին* – 384: *Վաթինյանի ետևից* ամբողջ Հովիտը որբ մնաց ու որբ մնաց մեր Ծմակուտի ժողովուրդը – 300:

(ԱՎԵՏԻՔ) ՎԱԹԻՆՅԱՆ — *Ավետիք Վաթինյանին* ո՞վ է հաղթել – 409:

(ՍԱՆԴՐՈ) ՎԱԹԻՆՅԱՆ — գլխիդ *Սանդրո Վաթինյան* ու Հախպատա եռյակ կլինեն – 289: Մեծ հովրտեցին՝ *Սանդրո Վաթինյանը*, պետական ծառայությունից հոգնել էր – 297: *Սանդրո Վաթինյանը* քամակին աչքեր ունի – 305: Քեղուտ ծմակի իր խոզանոցից *Սանդրո Վաթինյանը* ճղճղաց – 312: այդ երգի ու սպանության մեջ *Սանդրո Վաթինյանը* պիտի որ մի էական դեր ունենա – 315-316: Ինքը *Սանդրո Վաթինյանն* ունեցավ – 302: *Սանդրո Վաթինյանն* է խոսում – 304: Կնկա

- եղածն այսինքն ինչ է՝ որ *Մանդրո Վաթինյանի* ղեկավար ընթացքը մոլորեցներ – 299: *Մանդրո Վաթինյանի* գրասենյակը հաշվել էր – 306: Բայց հիմա *Մանդրո Վաթինյանից հետո* Հովըտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության կառավարումը չէր ստանձնել – 385:
- ՎԱԹՆԱՆՔ — այսինքն թե *Վաթնանք* չպիտի լսեն, որ մենք խփել ու պարծենում ենք – 409:
- ՎԱԹՍՈՒՆ — *Վաթսուն* էր – 372: ոչ էլ նա էր Թեվրկին ասել *վաթսուն* կամ յոթանասունը հիշիր – 372: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ *վաթսուն ռուբլիական* պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: Մաշայի *վաթսուն ռուբլին* ու «Բելոռուս» տրակտորը նրան նեղ էին պահում – 338:
- ՎԱԹՍՈՒՆ-ՎԱԹՍՈՒՆՀԻՆԳ — *վաթսուն-վաթսունհինգ տարեկան* հորաքրոջը չոռղեցին գոնե մի երկու ամիս անարատ սուգ պահի – 410:
- ՎԱԼՈՂԻԿ — Նրա քենու *Վալողիկը* հովըտեցի էր – 385: Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հոչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու տղա *Վալողիկն* էր – 385: *Վալողիկն* ասում էր ծեծեմ – 385-386:
- ՎԱԽ — համատարած մեղք, գողություն ու *վախ* – 332: որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ որից երեխեքը հատուկ *վախ* ունեին՝ թունավորվի – 351: հորից *վախ* նա երբեք չէր ունեցել և ընդհակառակը – 354: ով որ *վախ* ու խորամանկություն ունի՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409: քանի որ լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու *վախը* սրտում տիրավոր – 364: Մերժվելու *վախից*՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում ու լաց էր լինում – 336: Վախեցած, *վախից* չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկունս էլ առջնն էին – 348: Ժողովրդի լուռ ատելության առաջ, այսինքն երբ ժողովուրդը նայում ու քեզանից զզվում է, *վախից* սերն էլ է չորանում, մարդու իրավունքն ու լեզուն էլ – 359: շները կողքին նստոտել, վերն էին նայում ու *վախից* շողոքորթում էին – 392: հարգանքից թե *վախից*՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում – 393:
- ՎԱԽԵԼ — *վախում եմ* կարենամ ոչ – 407:
- ՎԱԽԵՆԱԼ — որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց *վախենալով* նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ որդիներին – 294: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ ուժեղ *վախեցած* էր – 348: *Վախեցած*, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ ու իրականությունն էլ՝ երկունս էլ առջնն էին – 348: ինչպես որ մենք *ենք* հյուրանոցից ու քաղաքացիներից *վախենում*՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: Հավիվորները չեն ուզում՝ դու գնա. թե *վախենում ես* կուստումսդ ձեռիցդ դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: Էդ խի՝ *չեք վախենում*՝ որ կպահանջեմ – 350: Էլեկտրական խուզիչ ոչխարի ծնատունը *վախենում* ցամաքում է – 391: երեխեքը նույնիսկ ցերեկն *են վախենում* և այլ ուրիշ անվայելույ խոսքեր – 333: ու զենքից *վախենում էր* – 282: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից *վախենում էր* – 290: նույնիսկ ինքն *էր վախենում*, որ իսկապես մարդասպանություն է լինելու – 348: ինքը Տիգրանից դեռ *վախենում էր* – 358: Իմ ինչի՞ց *եմ վախենալու* – 399: *վախեցել է* ուրեմն – 407: Պատերազմից հետո Մելքսանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ *վախեցել*, փախել ետ *էր* եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշտուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Բայց երեխայի *աչքը վախեցել էր* – 351: և Շուշանը, որ *չէր վախեցել* և մոր սերն ու Ռոստոմի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր Տիգրանի առաջ քաժ շան նման ծառս էր եղել – 359: Դասից ու դասատվից *վախեցանք* փախանք սարերը – 284: ու թաքուն էլ *վախեցանք*՝ թե հանձնաժողովը կգա մանրամասն կքննի – 307: Բայց *վախեցավ* այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց – 313: Բայց *վախեցավ* նավթը ձեռքին մտնել մեղվանոց – 351: կյանքում առաջին ու վերջին անգամ *վախեցավ* – 359: *Վախեցավ* – 397: *վախեցան* ու, թերթերից ու հեռուստացույցից ձև էին սովորել – 400: *Վախեք ոչ*, հաշիվս կորցրել չեմ, մնաց մինը – 282: երեխան բա իրավունք ունի՞ գոմեշից *վախենա* – 355: այլ հիշեց ու հավատաց որ Շուշանը Տիգրանից ու ոչ մի բանից *չպիտի վախենա* – 358: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ *վախիլ մի*, դուրս արի – 286: *վախիլ մի* – 348: Տես ու քու ապագայից *վախեցիր* – 365: ոտն ու պոզն արնակոլով ջարդվելուց *առանց վախենալու* կարող էր ազատ արածել – 353:
- ՎԱԽԵՑՆԵԼ — մեր ոչ մի արարքով ժողովրդի *աչքը չե՞նք վախեցրել* – 321:
- ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ — քանի որ նա՛, ոչ նա՛նը, ոչ *վաղամեռիկ* խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413:
- ՎԱՂԸ — իրենց էլ թողնենք էսօր ու *վաղը* հանգիստ կշռադատեն – 305: Բայց *վաղը* մեր երեխան այստեղ ի՞նչ գործի է լինելու, Ջանդառի հետ չորբանության՝ – 385: ու որ *վաղվա* օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Միմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371:
- ՎԱՂՈՒՑ — Բայց դա *վաղո՛ւց*-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: Բայց դա վաղո՛ւց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ – 316: դպրոց պատած կլինի, Բայց պատած էլ կլինի, փողը *վաղուց* ջնջած էլ – 330: հասկացանք, որ անտառապետության վրա *վաղուց* է պտտվում – 334: Մենք էդ *վաղուց* ենք տեսնում, Մարիա Միխայլովնա – 369: նրա խոսքն ու իրավունքը Մարիան ձեռից *վաղուց* էր առել – 370: *վաղուց* ուրեմն տեսած ու նայելիս էր եղել – 373: Բայց *վաղուց* այստեղ հարսանիքներ չեն լինում ու համարիք որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: Մենք *վաղուց* ենք նկատել, որ մեր ղեկավարման ջիղը քեզ դուր չի գալիս – 397: Բայց *վաղո՛ւց*-վաղուց գիտե՛ր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: Բայց վաղո՛ւց-վաղուց գիտե՛ր՝ այն օրից, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405:
- ՎԱՃԱՌՎԵԼ — Բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Ծմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, *վաճառված* կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277:
- ՎԱՃԱՌՔ — գարեջրի *վաճառքն* այնինչ Ծմակուտ այսպես է – 386:
- ՎԱ-ՅԵ — *վա-յե*, ես դրանցից էի փախել – 353:

ՎԱՅԵԼ — ապա իրեն *վայել* ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքնից վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով — 401:

ՎԱՅԵԼԵԼ — թող էնտեղից *վայելի* — 290:

ՎԱՅ ԹԵ — Ախպերո, *վայ թե* մերը չեն՝ էս քնակով շաշը չի ջոկում — 281: մեծ Սոփին ասում էր Օհանինը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես զլուխը կախ, չասելու պես ասաց *վայ թե* իմը լինեն — 291: *վայ թե* թաքուն ծխել էր սովորել — 314:

ՎԱՅԳ — ծանր էր լինել հարազատ այն *վայրերում*, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին — 282-283:

ՎԱՅԳԵՆԻ — մի *վայրենի* կրակ՝ որ անտառը լափեր ու խոտհարք բացեր — 355: *վայրենի* հանդում իմ ընկերն ու կնիկ-երեխան չեն անտեր մնում — 401:

ՎԱՅԳԵՆՈՒԹՅՈՒՆ — այսինքն թե դաշաղների ու *վայրենության* ժամանակները խոր հնում են մնացել — 311:

ՎԱՅԳԷՋԲ — Ասացին՝ էն Վերանի ծանր *վայրէջքն* է — 390:

ՎԱՅԳԻՎԵՐՈ — ու մեր հոր *վայրիվերո*, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց — 283-284: և մեր վարքը ինչքան էլ *վայրիվերո* ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք — 362: քանի որ թաթարի տիգրանյան *վայրիվերո* արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն — 393:

ՎԱՆԵԼ — բայց նույնիսկ այդքանը չէինք գործում մեզանից *վանել* — 347:

ՎԱՆԲԻ ԲԱՅԱՍ — Ակսել Բակունցը, Հովսեփի ու Օմակուտի սահմանները որոշելուց հետո *Վանքի բացատում* հացի են եղել, ասել է — 409:

(ՍՈՒՐԲ ԲԱՐՁՐԱՔԱՇ) ՎԱՆԲ — ու մեր գոհին քաջ ավագակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, *սուրբ Բարձրաքաշ վանքի* դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում — 284:

ՎԱՆԲԵՐ — էն որ էդ կողքիդ ապահով խանութը մորիցդ փախել էր *Վանքեր* — 368: Է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, *Վանքեր* ոտաբորիկ եզնարած երեխա է եղել — 405: Էստեղի ձեր պապը *Վանքերա* ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ էդպես հարյուր տարի առաջվա պես էլ մնացել են — 329:

ՎԱՌ — գոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու *վառ* կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել — 414:

ՎԱՌԱՐԱՆ — երեխան պիտի *վառարանը* մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր — 375: *վառարանն* ուժեղ վառվում էր, կարմրել, դռում էր — 347:

ՎԱՌԵԼ — լամպը *վառած* ու գիրքը ձեռին քնած էր — 375: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը *վառում*՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն — 387: կրակը փախել *վառել* է — 389: Աղուն քույրիկը փուրը *վառել*, հաց էր թխում — 326: — Այ տնաքանդ, — ասաց, — *վառեց* — 274: Աս՝ աղ, ջինսը... նավթ լցնեմ *վառեմ* — 287: էս է տակն եմ տալու ու գյուղը ձեզանով *վառեմ* — 406: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը *վառենք*, վառենք — 349: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս տունը վառենք, *վառենք* — 349: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս *վառի*, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում — 359: չեղավ՝ տակը չոր խոտ է տալիս ու *վառի* — 406: Էնիքը՝ կրակ կտամ գիշերը *կվառեմ* — 324: կենտրոնում դըր «հա տ, նանը, *կվառեն*» մոնչաց — 346: Մայրն ինչպես հողից հանել ու կարտոլի մարգերում թողել էր, միջոնեկ թաթարի թիգուկես հասակը այդպես էլ կանգնած եռում էր՝ թե այդ մեղվանոցը միննույն է *կվառի* — 351: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը — Տիգրանի ժառանգը միջոնեկ թաթարն է, հա տ, *կվառի* — 351: մին է, ասում էր, *վառիլ տեմ* — 351: էս հանցավոր Օմակուտը տակից *վառիր*, վառիր — 346: էս հանցավոր Օմակուտը տակից վառիր, *վառիր* — 346:

ՎԱՌԵԼԻԲ — որ էսպես *վառելիք* էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր տունս վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում — 359: այսինքն որ մեր տրակտորիստն ու առհասարակ մեխանիզատորը *վառելիք* ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային — 378: *վառելիքս* ուրիշի շալակով բերած դռանս դարսած — 357: Ակումբավարի կողքին *վառելիքի* պատասխանատուն էր — 378: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովսեփի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ *վառելիքի* երկու հատ ցիստեռն էին դրել — 378:

ՎԱՌԵԼ ՏԱԼ — ուզում յե՛ս տանձին *վառել տանք*՝ չլինյե՛ — 414:

ՎԱՌԵԿ — էն *վառեկի չափ* կնիկը յոթփթանոց էր թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել — 300:

ՎԱՌՎԵԼ — Աչքերը չոր *վառվելով*, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շշնջաց — 348: վերմակը շարտում ու *վառվելով* նստում էինք — 351: սարդոստայնի նման պսպղում էր, թե՛ մոռացել *վառված* այդպես թողել ենք — վառվում է — 331: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ թե խմիչքից *վառված* էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում — 389: սարդոստայնի նման պսպղում էր, թե՛ մոռացել վառված այդպես թողել ենք — *վառվում է* — 331: խմում ու ասում էր մեջս *վառվում է* — 340: վառարանն ուժեղ *վառվում էր*, կարմրել, դռում էր — 347:

ՎԱՍՏԱԿ — էդ ապահով տանդ վրա *վաստակ* ունեմ, է, վաստակ — 343: էդ ապահով տանդ վրա վաստակ ունեմ, է, *վաստակ* — 343: այսինքն որ պետության առաջ *վաստակ* ունեք — 344: մի խոսքով եղբոր վրա արդեն *վաստակ* ունեք — 367:

ՎԱՍՏԱԿՎԱՐՈ — Անտառապետությունը Տիգրանի ձեռքից առել տվել էին մի թոքախտ *վաստակավորի* — 344:

ՎԱՍՏԱԿԵԼ — տասնամյակների *վաստակած* բարձրությունից ճարահատ ժպիտով էր նայում ներքնի անհավասար կովին — 385: ով *վաստակել էր* ու արժանի ստանալիք ունեք՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր — 345: ով *չէր վաստակել* ու պահեստում բան չուներ՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ — 345:

ՎԱՏ — Ջանդառն ասաց. — Վատ էս սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինեք ու ասեք գնա ու նստեք նայե՛ք — 273: Ջանդառն ասաց. — Վատ էս սովորեցրել, *վատ*. թուրքի շուն լինեք ու ասեք գնա ու նստեք նայե՛ք — 273: ուրիշին հոգսի տակ գցելը

հենց քեզ համար է *վատ* – 290: Հիմա էս խոսակցությունով էլ *վատ* բան էս անում – 294: Չգիտենք աղջկերանց թաքուն սովորեցնելով թե երեխայի մաքուր սիրտը *վատ* բան զգաց՝ նորամանուկը հոր ետևից լաց եղավ – 313: հետո Սոփին գրկած էտ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը *վատ* է – 314: սիրտս *վատ* բան է վկայում, ապերիկ – 320: *վատ* լուրը ինքնիրեն էլ կհասնի – 320: լավ թե *վատ*՝ էս իմն ապրել եմ ու իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ *վատ* բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: այսինքն թե ժողովրդի վիճակը *վատ* է – 375: *վատ* ընկերներից ու համարի բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385:

ՎԱՏԱՀԱՄԲԱՎ — երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ *վատահամբավ* է խարանել ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321:

ՎԱՏՈՒԹՅՈՒՆ — թե չգտար՝ ուրեմն իմացիր, որ Ջանդաղը քու տիրոջը մի մեծ *վատություն* արեց – 277:

ՎԱՐ (մակբայ) — Աճարկուտը. գետակն *ի վար* մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297:

ՎԱՐ (թուրք.) — իմաստը իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում ու ասում են *վար* – 286:

ՎԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ — շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չուներ ու դեռ ներսից *վարագույրներ* էին կախված – 326:

ՎԱՐԱՋ — է՛, Երվանդի Արագն ու *Վարագն* էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ – 395:

ՎԱՐԱԿ — Ինձ պիտի դուրս գցեի ու սրա, սրա, սրա նման գեշ *վարա՞յ* բերեի – 287:

ՎԱՐԱՐ — մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ *վարար* ջրով ու յոթ ծմակ անտառով էտ է մնալու սրանց բախտից – 292:

ՎԱՐԱՐԵԼ — Սրա կնկա մահով կաթո *վարարել էր* – 364:

ՎԱՐ ԲԵՐԵԼ — լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց *վար բերում* ու նույնիսկ իր լափ-սովորի երեսին թռչում – 346: հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիլիկ ձեռները *վար էր բերել* – 374:

ՎԱՐ — որ պատահի նոր աղջիկ ուզես ու ինքը դեմ չլինի՝ *Վարդ* կասես – 320: բայց դու *Վարդ* կասես – 320:

ՎԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու *Վարդանուշի* հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405:

ՎԱՐԱՊԵՏ — եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու *Վարդապետ* – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու *Վարդապետ* էինք – 284: մեր անունը Մոնթ ու *Վարդապետ* դրեց – 285: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ *Վարդապետ* ու Ջանդաղ մնալ – 285:

ՎԱՐ ԴՆԵԼ — հալիվորը երևի թե կարծում էր Ծմակուտի հասարակության առաջ իր պարտքերը այլևս *վար է դրել* – 377: բայց համարեց որ խոսքի պատասխանատվությունը պլանշետի հետ *վար է դրել* – 400:

ՎԱՐԴՈ — Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահոգի *Վարդոն* խոտհարքում նրա չարչարանքի վրա ծիծաղում էր – 287: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու *Վարդոն* ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: Սոփին խմելը Վարդոյից սովորեց, *Վարդոն* էլ քրոջից – 309: Բայց մեջների թափովը *Վարդոն* էր – 309: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ *Վարդոն* իրեն թույլ չէր տալիս – 310: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ *Վարդոն* Թեվիկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Ոչ մի օտար աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվիկի հունձը *Վարդոն* է անում – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու *Վարդոն*, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: հոկտեմբերի դժվար գերանդի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա *Վարդոն* ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Թոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած *Վարդոն*), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոսսոյումը հագցրեց, մեզ կոսսոյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից էս պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: սխալմամբ կարծել էր նաև սարում ու *Վարդոն* հորանց է – 319: չնայած մեր կենսագրությունը, ինչպես որ մայրը երեխային լողացնելիս նայի, *Վարդոն* գիտեր – 319: Ձիավորված դուրս եկավ սարը (*Վարդոն*) – 319: *Վարդոն* ուրիշ տեղ էր պահում – 377: Նանն ու *Վարդոն* մի թեթև ասել էին – 411: քանի որ նա՛, ոչ նա՛ նր, ոչ վաղամեծիկ խեղճ *Վարդոն*, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: չէր ասում՝ թե մի խոզավորի սրտում եթե ուրախություն է, *Վարդոյի* ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջքանջանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը *Վարդոյի* հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: Սոփին. մեծ Սոփու ու *Վարդոյի* ամբողջ վարքը մեջը պահել էր – 311: Մեր ու *Վարդոյի* անձնական տունտնտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: լույս-դառած *Վարդոյի* լուռ նկարը համարիք որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի տխուր գրույցն է – 375-376: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անձիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոգունանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը *Վարդոյին* թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը *Վարդոյին* մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: Սոփին խմելը *Վարդոյից* սովորեց, Վարդոն էլ քրոջից – 309: *Վարդոյից* ու մեծ Սոփուց սովորել էր – 313: չհասկացավ՝ որ *Վարդոյից* ինքն

է մնացել – 323: *Վարդոյիցդ հետո* պտի ինձ ուզէիր – 411: *Վարդոյից հետո* երկորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412:

ՎԱՐԵԼ — քո ղեկն իրենք են վարում – 398:

ՎԱՐԻ ԼԻՆԵԼ — *Վարի է լինում* – 407: Օսեփանց Ղուդի անուն մաճկալը մի լուծ գոմշով *վարի է եղել* – 406:

ՎԱՐԻԶ — Ղազախա Սալահլվի ֆերմայի *վարիչ* քո Ահմադը մեր շրջկոմ Գրիգորյանին ո՞րտեղից է ճանաչելու – 301: պատերազմի դժվար ժամանակներից հետո արդեն ֆերմայի *վարիչ* չէր – 301: քեզ էլ, ասում է, նշանակում ենք ֆերմայի *վարիչ* – 303: դպրոցի *վարիչ* Ռուբեն Գրիգորյանին էլ կենտրոնի ներկայացուցիչը ժողովում սաստեց – 304: Անտառապահի կողքին միշտ եղբայրը՝ ոչխարի ֆերմայի *վարիչ* Ռոստոմբեզն էր լինում – 380: Ծմակուտա սարերը *վարիչ* չեմ տանում – 382: դառնում ես իմ ֆերմայի *վարիչը* – 303: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցընելու մասին նշանաբանի պատահաբար ակումբի ճակատով մեկ *վարիչը* ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի համար ակումբի *վարիչը* հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և փռան *վարիչը* – 380: իր *վարիչը* վերնից հարց էր տալիս – 392: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի–Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խովիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի–Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի *վարիչը*, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի–Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խովիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի–Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի *վարիչը* գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: դպրոցի *վարիչն* ի՞նչ իրավունք ունի սարում գնա գող բռնի – 361: նրա հագի կանաչ փեշը էսինչ *վարըչի* առածն է – 292: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի *վարըչի* տուն – 337: Ասացին *վարըչի* պաշտոնը Ծմակուտի ձեռքից տվել ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: փռան *վարիչին*, կարծես իրենց բերանով չէին ուտելու, ասաց – 388: Քննարկել, որոշել ու *վարիչին* հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թևին ժամացույց ունեն – 403: Ակումբի *վարիչից* չգզուշացան – 391:

ՎԱՐԻԶՈՒՆԻ — Օրիորդ դասատու *վարիչուհի* Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը – 285:

ՎԱՐԻԶՈՒԹՅՈՒՆ — մինչև նրա *վարիչությունը* չի կատարել – 383:

ՎԱՐԿ — *վարկը* վերականգնելու համար բերում է ժողովրդի առաջ ծեծի – 390:

ՎԱՐԿԱԲԵԿԵԼ — Չասացին ժողովրդի առաջ ղեկավարությունն իրար *վարկաբեկելու* իրավունք չունի – 395: թշնամիս ինձ *վարկաբեկել* է – 302:

ՎԱՐԿԱԲԵԿՎԵԼ — տարիքով ու հին վարքով ինքը անձամբ *վարկաբեկված* է – 291: բայց հիմա *վարկաբեկված* էր – 301: *վարկաբեկված* չեմ – 302: Ասացին վարըչի պաշտոնը Ծմակուտի ձեռքից տվել ու մեր *աչքում վարկաբեկվել* է – 390:

ՎԱՐԶ — էդ ի՞նչ տան *վարձեր* են – 370: դրանց տան *վարձերը* դու ես տալու – 369: աշխատել էր ու իր աշխատանքի *վարձն* էր ուզում – 346:

ՎԱՐԶԵԼ — օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է *վարձել*, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412:

(ՍՈՒՐԱԴԵՆՅՈՒՆ) ՎԱՐՈՍ — Նայեցին տեսան մեծ պեպենտը, Թեվրեկին ետևը–զցած, *Մուրադենց Վարոսի* տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին իջնում է – 390:

ՎԱՐՈՐԴ — *վարորդն* ասել էր – 269: ինքը *վարորդն* էր իրենից թիֆլիսյան ֆոկլորով զգել – 269: Երևան–Թբիլիսի լուսավոր ավտոբուսի *վարորդի* ու էդ ամբողջ գունավոր ժողովրդի *առաջ* խայտառակ էր եղել – 269:

ՎԱՐՈՐԴԱԿԱՆ — տասնհինգ տարում միլիցիան մի անգամ նրա *վարորդական* կյանք չէր մտել – 387:

ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ — *Վարչությունը* Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց–քառասուներեք–քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: *վարչությունը* որոշում կհանի՝ փոխարենը որոշումով նոր կովացու կտա – 354: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի ու գործարանի *վարչությունները* խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: որ իբր թե Հովրտի *վարչությունն* այստեղ նստեր – 387: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինի Օհանի համար նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհեռատես էր եղել՝ որ *վարչության* նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: Ես իմ *վարչության* որոշմանը դեմ չեմ կենա, դրկել են թող աշխատի – 288: *վարչության* որոշման տակ իր ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: որպեսզի գյուղկոռայի *վարչությունից* ըստ այդմ էլ պլանավորված մատակարարվեն – 386: մեղքն այստեղ Հովրտի *վարչության վրա* ենք դնում – 387:

ՎԱՐՊԵՏ — *վարպետ* Սիմոնին նույնիսկ լուր էին տվել մի տախտակ բերի գա – 377:

ՎԱՐՍԱԿ — *վարսակի* ու կորնգանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է գրում – 380:

ՎԱՐՎԵԼ — թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է *վարվել* ու գործից հեռացված է – 307:

ՎԱՐՏԻՔ — Մյուս Թեվանը շապիկով–*վարտիքով* գոմի ետևն էր – 270:

ՎԱՐՔ — ձեր վերնից դուք նրա համար *վարք* չմտածեք – 387: և ժողովուրդն առհասարակ առաջնորդող խոսք ու *վարք* է պահանջում – 405: Թե խոսում ես՝ ասում են ժողովրդի հետ *վարքդ* կոպիտ է – 390: Այսինքն թե ինչ ուզում է լինի, բայց իր *վարքը* էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել ու բացահայտել էր, որ նրա

ծաթերյան *վարքը* մաքուր չի եղել – 292: նրա այդ *վարքը* մնացել էր խոր հնում – 298: Սովին. մեծ Սովիու ու Վարդոյի ամբողջ *վարքը* մեջը պահել էր – 311: երեխա-տղայի մեր *վարքը* մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ *վարքը*՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Գլուխը բարձրացրեց տեսավ, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ *վարքը* դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: իսկ մեր *վարքը* ուրիշի ձևի պես մեր տակից փախչում էր – 362: և մեր *վարքը* ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան *վարքն* էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա *վարքն* ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին *վարքի* ինքնուրույնություն – 387: քու *վարքին* ու ունեցվածքին հեռվից հետևում է – 411: և, բացի այդ, *վարքից* թույլ էր եղել ու դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: տարիքով ու հին *վարքով* ինքը անձամբ վարկաբեկված է – 291: նրանք իրենց *վարքի*, իրենց ներկայի, ապագայի ու անցյալի *վրա* իշխում էին – 362: հարսի *վարքի մեջ* չգիտես ինչ լավ բան տեսավ – 365: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց *վարքի մեջ* նա սխալ է տեսնում – 396:

ՎԵՀԱՆՆՆԱԲԱՐ — *վեհանձնաբար* թույլ տվեց – 368:

ՎԵՀԱՆՆՆՈՒԹՅՈՒՆ — բայց այնքան *վեհանձնություն* չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350:

ՎԵՀՈՐԵՆ — ծանր, սև պարանոցը *վեհորեն* շուռ տվեց Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքքանց ամայի բլրալանջը – 394:

ՎԵՂԱՐ — ու որ պարկը *վեղար* արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Սոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: տոպրակը *վեղար* արած սառել քարին կպել էինք – 285: տոպրակը գլխին *վեղար* արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289:

ՎԵՃ — այսինքն թե երեխաների *վեճ* է – 385: դեռ անանուն այդ Օմակուտ թուրուրվանք, ձեռք խանչալի կոթին *վեճի* լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան *վեճերի մեջ* կոել-կոփել էր, ասաց – 341:

ՎԵԴ — շրջկումն ու գործկումը պաշտոնով նրանից *վեր* էին – 299: թե՛ *վեր* պարզելու հետ արևը խաղաց պեպենոտ երեսին – 372:

ՎԵԴԱԲԵՐՄՈՒՆԲ — օտարներից օտարի *վերաբերմունք*, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սովին այդ հարազատը չեղավ – 323: ուրիշ ոչ մի *վերաբերմունք* – 325: ներսները կար արդյոք մի տաք խոսքի, մի *վերաբերմունքի*, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: թեկուզ սուտ *վերաբերմունքով* իրեն մի թույլ որբերի հոգսին տար, ոչ – 292:

ՎԵԴԱԲԵՐՅԱԼ — Կարծեցինք նանի *վերաբերյալ* է – 321: Մաշայի *վերաբերյալ* տրակտորի առիթով իր ծանր բայն ասաց – 339-340: Չասաց թե այս ընտանիքի ճակատագրի *վերաբերյալ* կարևոր կարգադրություն են անում – 365: Կամ նրա ողսի *վերաբերյալ* որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: քո ճակատագրի մասին էս գյուղի *վերաբերյալ* իրենք են մտածում – 398:

ՎԵԴԱԳՐԵԼ — աշխատանքը *վերագրել էին* մի հայտնի ուրիշի – 410:

ՎԵԴԱԴԱՌՆԱԼ — ողջ-առողջ *վերադարձած* բոլոր տղամարդիկ – 344: կարծես ոչ կորո՛ւստ էր գտնվել ու ոչ էլ ընկե՛ր *վերադարձել* – 271: հետո գամփոք հաղթական *վերադարձավ* – 326:

ՎԵԴԱԴԱՐՁ — բայց բռնեց իր *վերադարձը* տոն սարքեց – 271: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու *վերադարձի համար* էթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278 որ մեր Ալեքսան եղբոր *վերադարձի հետ* նրա ոտի տակ մորթի – 281:

ՎԵԴԱԴԱՐՁՆԵԼ — որպեսզի երեք շշի հետ կլոր տասը կոպեկ *վերադարձնես* – 386:

ՎԵԴԱԿԱՆԳՆԵԼ — վարկը *վերականգնելու համար* բերում է ժողովրդի առաջ ծեծի – 390:

ՎԵԴԱՆ — ծնկանը միասին ենք նստել, *Վերան* տղա, խոսիր – 293: Մեր ախպեր *Վերան* կովերից ինձ խանել ավակարար դասավորել է – 337: *Վերան* տղա, լավ է որ դաժան ես, բայց շատ ես դաժան – 364: Թող հետներդ գա, էլի, *Վերան* ջան – 365: Քեզանից էդ մի բանը չէինք սպասում, *Վերան* տղա, ազնիվ խոսք – 398: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել մինչև *Վերանը* բանակից գա – 295: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր *Վերանը*՝ մեծ պեպենոտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի ու բենզինի առանձին պահեստապետները – 322: *Վերանն* էստեղ քու փաստաբա՛նն է – 398: Երեք. *Վերանս* Թեմվրից երեք տարով է փոքր – 294: Չեն ուզում *Վերանի* դռանը էստեղ ծառա մնան – 373: Ասացին՝ էն *Վերանի* ծանր վայրէջքն է – 390: Այդքան խեղճ եղել էր մեկ էլ *Վերանին* գործկում ճամփեղիս – 397: Տասը որձն ուրեմն մեծինը՝ *Վերանին* էր, հինգը միջնեկինը՝ Սեվանինը – 295: ցեղն ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ որ ուրեմն *Վերանի համար* է – 295:

ՎԵԴԱՆԱԼ — այսինքն որ գնդակահարվելիս ուրու դարձած *վերացել* եկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատիքով նայում է – 346: բոլորը *վերացան* – 367-368: Բնչքան հիշում ենք, միայն մի անգամ է եղել, որ մեզ իրարից ջոկենք, ասենք էդ դու ես, էս՝ ես, էս քու կենացը խմում եմ – թույնի կարծիքը *վերանալուց հետո* – 309:

ՎԵԴ ԱՆԵԼ — Ախ՛ի, – ասաց, – գաթայի հոտը *վեր էս արել* – 368:

ՎԵԴԱՅՆԵԼ — նամակը մեջտեղից *վերացնենք* – 379: Բայց աստված որ ուզում է *վերացնի*՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304:

ՎԵԴ ԲԵՐԵԼ — Ջանդառն ձեռները մեկնում, խտտում պտտում նկարվածին *վեր է բերում* ուղիղ գետնին – 275:

ՎԵԴ ԳԱԼ — Հախպատեցի մեծերը Լեզգու *վեր-եկած* տեղն ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407:

ՎԵՐԳԻՐ ԱՆԵԼ — Էս ոչխարը կորչելու՝ տունդ *վերգիր են անելու* – 312:

ՎԵՐԵԼՔ — Լայնակի շարքն ու *վերելքի* շարքը բազմապատկեց – 372: Եկել Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանձու *վերելքին* դեմ էր առել ու մնացել – 321: Լանջի *վերելքում* ընկել նվում է – 321:

«ՎԵՐԵԼՔ» — գուտ էսքան տղայով մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, ժիվոտնովոդստվո, Նաշ զելյոնի դրուզ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «*Վերելք*», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, Տեստրալնայա ժիզն, Կուրբնի րաբոտնիկ – 388:

ՎԵՐԵՎ — տաքացավ սնացավ ու իրեն *վերև* խփեց – 360: Ձեռը դրեց պատշգամբի պյունին ու *վերև* նայեց – 371: Բայց *վերև* չէր ելնում – 387: զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից *վերև* թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: շները կողքին նստոտել, *վերև* էին նայում ու վախից շողոքորթում էին – 392: Սիրուն երեսը *վերև* պարզեց – 394: ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջյան մեջ ներքևից *վերև* ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: Եկել Սիմոնի տան *վերևը* Մեղրատանձու վերելքին դեմ էր առել ու մնացել – 321: *Վերևը* քար չկար – 371: *վերևը* ի՞նչ քար էր լինելու – 371: Նայեցին տեսան մեծ պեպենոտը, Թեվրկին ետևը–գցած, Մուրադենց Վարոսի տան *վերևը* Մելլքանց բլրալանջին իջնում է – 390: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթներ տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ *վերևը* պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: պիտի օտար մուրացկանի նման *վերևի* լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Ադամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: *Վերևի* թաղերից եմ գալիս – 391: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու *վերևից* հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: ձեր *վերևից* դուք նրա համար վարք չմտածեք – 387: իր վարիչը *վերևից* հարց էր տալիս – 392: *Վերևից* կարգադրեց ասաց – 396: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրամեծ կշտամբանքով, չէ՛ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը *վերևից* ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու *վերևից* եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: փոքր Ռոստոմը *վերևից* շողոքորթեց խոխոաց – 401: պետությունը *վերևից* արդար աչքով գնում ու տեսնում է – 409: Սիմոնի գամփոր դոնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան *վերևով* անցնեք – 325: մոնչոցով խուլի կաներ ու գլխի *վերևով* կրթեր – 359:

ՎԵՐ ԸՆԿՆԵԼ — 1741ուրեմն *վեր-ընկած* թաքուն նայելիս էին եղել – 314: Հովրտի ճամփին չի, տանը *վեր-ընկած* աղվես է խեղդում – 364: ի՛-ինչ *ես* լակյել *վեր ընկյել*, ա գրկված շան որդի – 312:

ՎԵՐԻՆ — *վերին* կենտրոնն է – 306: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի *վերին* տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: Բայց *վերինները* և առհասարակ բոլորը պիտի միշտ գիտակցեին, որ նեղացած է – 394:

ՎԵՐԻՆ ԱՐՏԻ ՅՈՐԵՆ — Դու *վերին արտի ցորեն*՝ նես, կոլխոգի ցեղական բուգա՞յ ես – 338:

ՎԵՐ-ԽՄԵԼ — Ջանդաղը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, *քիթը վեր-խմելով* այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիլը վրան բարկացավ – 277:

ՎԵՐ ԿԱՅՆԵԼ — Սոփին դրա համար Ջանդաղին տեղից *վեր չկացրեց* – 313:

ՎԵՐ ԿԵՆԱԼ — Գիշերը նրա չորանը ձմեռանոց գոմերից, ինչ է մտածում, հանկարծ *վեր է կենում* գնում գյուղ – 299: մսի վրայից նոր *ենք վեր-կացել* ու ճամփի վրա ենք – 329: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը *վեր կացավ*՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: Հիմա էլ *վեր կացավ*՝ թե ես գնացի Տաշքենդ – 280: *վեր կացավ* փեշերը շարժելով գնաց – 311: *վեր կացավ* – 313: ու թոռնավորվելուց հետո *վեր կացան* մարդի գնացին – 364: *Վեր կաց*, արա, էս խի՞ չես դասի – 376: ասում էի *վեր կաց* գործիդ գնա – 391:

ՎԵՐՄԱԿ — երեխեքը շուռումուռ էին գալիս ու *վերմակը* ոտքով դեն գցում – 347: *վերմակը* շարտում ու վառվելով նստում էինք – 351: Էն վառելի չափ կնիկը յոթնամեծ էր թույլ տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքեն վրայից քաշել ու *վերմակով* ծածկել – 300:

ՎԵՐՋ — *Վե ըջ*, ասաց, վայր – 359: Բայց *վե ըջ*, ասաց, վայր – 359-360: *վե ըջ*, ասաց, Թեվիկ տղա, ազատ ես, վե՛ ըջ – 360: վե՛ ըջ, ասաց, Թեվիկ տղա, ազատ ես, *վե ըջ* – 360: *Վերջը*, ինքը ասավ՝ նրանք ասացին – 281: Բայց ծմակուտյան հայրենասիրությունը *վերջը* հաղթեց – 303: *Վերջը*, մի ծանր թատրոն – 304: *Վերջը*, շուն-պահելն էլ պիտի իրավունքով լիներ – 306: Սանդրոն *վերջը* մեզ կանչեց հեռախոսի մոտ – 307: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկոմի թեր-մտած մանգալիս՝ բոլորիս *վերջը* էս ձորն է – 308: Էնքան առանք, որ *վերջը* հասկացանք՝ ամեն մարդ պիտի իր մասին մտածի – 326: *Վերջը*, կանգնեց հավասար ու մի բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: Տեսան *վերջը* իր խոսքն է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: *Վերջը*, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեվիկն է ու հեռագիր ունի – 410: շատերն էլ կան՝ որ իրենց փոխարեն իրենց հին շորի *վերջն* է էս ձորը – 308: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը *վերջում* մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: *Վերջում* հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: իսկ Մյուսը առաջին բաժակը ձեռքին ինչպես բռնել էր՝ *մինչև վերջը* եղպես էլ կար – 309:

ՎԵՐՋԱՆԱԼ — վերջիվերջո հաղթված, *վերջացած* մարդու վիճակի մեջ չմտավ, ասաց – 308: Պատավաճառը բռնել է, *չեն վերջանում*՝ էս գյուղը մի մաքրվի – 373: պատերազմը *վերջացել էր* – 349: թփերի ետևն սպասում են կոփվը *վերջանա*՝ որ դուրս գան անտեր որբնայրու կալկոխ անեն – 349: Դասն սկսվելու ու դասը *վերջանալու հետ* դպրոցի գանգը դողանջում էր – 378:

ՎԵՐՋԱՊԵՍ — խեղճ նորահարսը *վերջապես* կսկսեք հասկանալ, որ որձերն իր առջևից էին կորել – 273:

ՎԵՐՋԱՅՆԵԼ — քարտաշի *վերջացնելուն* սպասելով-սպասելով յոթ օր նստած գարեջուր էր ծծում – 391: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը *վերջացրած* գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չիփեց –

338: օրը մի շիշ չոր արադով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում *վերջացրել*, տվել պետությանը – 412: հաշվեց *վերջացրեց* – 372: Նիկալ պապի այսինքն փախստական տաշքենդցու տան հաշիվները այդպես *վերջացրեց* – 372: կենացի խոսքը թողնում էր ասի *վերջացնի* ու բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: Սպասեց խոսքը լրիվ ասի *վերջացնի* – 401: ոչ մեկին չեն թողել դպրոցը կարգին *վերջացնի* – 410:

ՎԵՐՋԵՐՄ — բայց *վերջերս* արանքով կատու էր անցնում – 380:

ՎԵՐՋԻՆ — արյունը մինչև *վերջին* պուտը բռնեցին – 272: Օմակուտի *վերջին* ձիերը – 276: Իր բոլոր խոսքերի պես՝ դա *վերջին* խոսք էր – 367: դպրոցի *վերջին* զանգերն են – 381: ասում է հրացանը դատարկ էլ լինե՛ր *վերջին* կրակոցն իրենն էր լինելու – 400: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին ու *վերջին* խնդրանքն է Հովըտի առաջ – 403: Մյուսը. չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը *վերջին անգամ* հավաքեմ – 313: կյանքում առաջին ու *վերջին անգամ* վախեցավ – 359:

ՎԵՐՋ Ի ՎԵՐՋՈ — Թեվրկի արարքը *վերջ ի վերջո* չէ՝ անհասկացող մոգու արարք էր – 288:

ՎԵՐՋԻՎԵՐՋՈ — *վերջիվերջո* հաղթված, վերջացած մարդու վիճակի մեջ չմտավ, ասաց – 308: *վերջիվերջո* ամոթ է – 390:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ — Մանկությունից կանանց մասին *վերջնական* ծանր կարծիքի էր – 295: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի *վերջնական* լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ուրերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: Բանիդ կաց, մինչև նրա *վերջնական* էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան է փոխելու – 308: քանի որ փոքր պեպենտուր Բանակային երզման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի Բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ *վերջնական* նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: բայց մի բան ավարտված *վերջնական* էր – 373:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԵՍ — բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու *վերջնականապես* շատ ուժեղ կտրված – 285: Օմակուտի դրոշակի տնտեսությունը *վերջնականապես* թուլացել է – 302:

ՎԵՐՋՆԱՇԱՀՇԻՎ — Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկդ որ *վերջնահաշիվ* էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412:

ՎԵՐՋՆԵՆ — Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկռացավ իբր քար *վերցնելու*՝ այդտեղ պագած նայում էին – 273: պիտի պատրաստ լինեին մի արկղ խմիչք *վերցնելու* – 378: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ *վերցնելու* ու կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, *վերցնում եմ* իմ տնտեսություն – 301: Դագանակի հին արդար տրաքոցը հիշել, ասել էր Մամոնտ խոտհարքները *վերցնում եմ* – 303: քեզ ու տղայիդ *վերցնում եմ* ձուլարան – 384: Գրքույկ *ես վերցնում*, ինչ էս անում – 376: Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկդ որ *վերջնահաշիվ էր վերցնում*, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց ու քեզ գովեց – 412: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս *էին* անում ու խանութից արկղով խմիչք *վերցնում* – 386: Իմ էնիքը պահեստից *վերցրել է* – 289: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ *էր վերցրել* ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապես դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: Բայց ճիպտոր նա ուրիշ հատուկ նպատակով *էր վերցրել* – 315: տեղաշարժից դուրս *էր* եկել, փետը *վերցրել* ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: Մեծ Ռոստոմը գրեմաստի ճիպտոր մեծ պեպենտուրի ձեռից *վերցրել էր* – 393: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար *էր վերցրել* ու շները ետևը-գցած Հովըտից իջել – 413: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները *վերցրել* պիտի խմեին ու Ջանդառը հարցրեց էդ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե՛ Ջանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: գնդապետական գլխարկը գետնից *վերցրել* գլխին *էին* դրել – 315: ծաղկի փշուրը Թեվիկի ուսի վրայից *վերցրեց* պտղունցով – 293: տոպրակը *վերցրեց* – 318: բայց նա *չվերցրեց* – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ *վերցրեց* – 334: *վերցրեց* – 391: բա թե՛ *վերցնեմ* ի՞նչ անեմ – 384: *վերցնեմ* ո՞նց խոստանամ – 384: Շուշանն ասաց *վերցրու*, բայց երեխան դանակը տեսնում էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: *վերցրու* դուրս արի – 376:

ՎԵՐՋՆԵՆՈՒ ԱՆԵՆ — Կռացավ քար *վերցնելու արեց* – 314:

ՎԵՐՔ — չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվրկի *վերքն* այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջրանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի *վերքի համար* աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408:

ՎԵՅ — *վեց* խիպոր գլուխ էս կերել, գլխակեր – 407: Մեռած *վեց* խիպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է – 407: Յոթ խիպորից մահը օրորոցում *վեցին* խեղդել, Մնացականին չի գորել – 406: Եթե հաշվենք, որ *վեցից* դուրս եմ եկել աշխատում եմ՝ իմ աշխատանքով ումի՞ց եմ պակաս – 329: ու ռադիոյի *վեց հատ* լիցք՝ պոլնի պարյադով – 269: Ռադիոյի *վեց հատ* լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են, – ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց – 271: Հրեն-հա ա, *վեց հատ* ձմերուկ էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում ունեք – 272:

ՎԵՅԱՄՍՅԱ — կուղարկեին կառավարման *վեցամյա* դասընթացներ – 382:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ — *վեցերորդում* Հայկուշ Մելիքյանին կողքին նստեցրեց – 295:

ՎԶԿԱՊ — բայց այլևս տագնապ ու թրթիռ, կարմիր *վզկապ* ու ուրախություն չէր դողանջում – 378:

ՎԻԶ — Ջանդառը խեղճացավ ու *վիզը* ձգեց – 275: միջնեկ թաթարը պոռըր ծծել ու *վիզը* դանդաղ տրորել էր – 404: *վիզները* ծովել էր – 390: – Այտա, – ասաց, – այտա... որ ավտոբուսի խնդիր առաջացավ գոտիկս *վիզից* հանեցի – 277: Պլանշետը *վիզից* հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերնից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: ամանը *վզի տակից* ոտքով ետ հրեց – 272: Բայց թույլ տվեց, ամանը *վզի տակ* քաշեցին – 272: իսկ եթե բացահայտվի՝ *մեղքը* Դանելանց ջաղացականների *վիզը* – 413:

ՎԻԶԸ ՕՐԵՆ — *Վիզը* խեղճ-խեղճ *ծռած*՝ տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրդանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: Հագար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ տասնհինգ հագար մանեթը բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը

Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը *վիզը ծռած* երեք անգամ կանգնել է – 318: Երեխաները մեր ճանապարհից փախչում, դուլերը կոնեքին կանայք *վիզները ծռած* խեղճ-խեղճ նայում էին – 322: *Վիզները ծռում* ասում են «որդի» – 407: Կանգնել *վիզը ծռել*, Միմոն քեռու յարուին խնդրել էր – 278: հայտնի անասնասեր ու համարյա քրիստոս հալիվորը *վիզը ծռել* գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով *վիզն* այնպես խնդրողական *ծռեց*՝ որ Սոփին կարմրեց ու երեսը շուռ տվեց – 278:

ՎԻԶԸ ՕՌԻՌ — Նիկալ պապը *վիզը ծռու* խնդրողական պատվիրակ գնաց հալիվորի ոտը – 354: Մուրի հոր կողքին բարակ սիրուն *վիզը ծռու* կանգնած էր – 354: Որբկայրի կանայք նրա գնացքի կողքին *վիզները ծռու* կանգնած էին – 299: որբ ու *վիզները ծռու*՝ նրանք լրիվ անտեր էին – 314: *վիզները ծռու*, խեղճ-խեղճ նայում ասում են «որդի» – 407:

ՎԻԼՅԱՍ ՇԵՔՍՊԻՐ — Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք *Վիլյամ Շեքսպիրի* «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՎԻՃԱԿ — ու իմ խոսքից իրենց համար *վիճակ* հանեն – 366: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի *վիճակը* հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: գլուխը չէր բարձրացնում՝ որ ընկերոջ *վիճակը* չտեսնի – 311: թե չէ էս ի՞նչ է մեր *վիճակը* – 335: խոսքս այնպես ասեմ՝ որ *վիճակը* բոլորի առաջ պարզ լինի – 365: այսինքն թե ժողովրդի *վիճակը* վատ է – 375: էս ինչ է տղերանց *վիճակը* – 389: մեծ պեպենտին նամակով հայտնեց՝ որ *վիճակն* էս է – 295: ու Օմակուտի մեր *վիճակն* էլ շատ ուժեղ հղովվել էր – 302: ու Թեվանի *վիճակն* ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսեանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: *վիճակն* ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պես տղան իր բայը չէր ասում – 402: ճնշվո՛ւմ, իր ծանր ուժի ու խեղդակ *վիճակի* արանքում, այսինքն որ էլք չկար, նեղվում էր – 381-382: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ *վիճակով* էլ կար – 354-355: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի *վիճակում* էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: սպասողական *վիճակում* մի բոպե ոտը կախ գցեց – 402: Իր *վիճակի մասին* մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն քայքայվում է, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: *վիճակիս մասին* դե լսած կլինեք – 301: վերջիվերջո հաղթված, վերջացած մարդու *վիճակի մեջ* չմտավ, ասաց – 308: Բայց Միմոնենց բանաստեղծի համար ուրիշներին դժվար *վիճակի մեջ* դնելը չէ՝ սովորություն է – 415:

ՎԻՃԱԿ ՄՏՆԵԼ — Էդ է, մինչև ձեզ չպատահի՝ դուք մարդու *վիճակ չեք մտնի* – 352:

ՎԻՇՏ — ապա իրեն վայել ուշադրության ու լուրջության մեջ ներքևից վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական *վշտով* – 401: Չէ՞ մարդկանց մի տեսակ կա՝ որ *վշտի մեջ* գազազում մարդասպան է դառնում – 323:

ՎԻՐԱՎՈՐ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի *վիրավոր* կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, *վիրավոր* շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին *վիրավոր* ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: ինքը *վիրավոր* գալիս՝ ծափոծիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: Բայց հպարտ, աղքատ ու *վիրավոր* փոքր պեպենտը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369:

ՎԻՐԱՎՈՐՎԵԼ — Կարծեցին *վիրավորված* հպարտություն է անում – 369: Բայց մի քանի օր է *վիրավորված* էր – 381: մոռացավ՝ որ մեծ Ռոստոմբեգից հավիտյան *վիրավորված* է, ոչ հետը, ոչ էլ ներկայությամբ չափտի խոսի – 390: Համեմատության վրա շատ ուժեղ *վիրավորվեցին* – 329:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՄԵԼԻՔՅԱՆ — Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ *Վլադիմիր Մելիքյանը* տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: երանի՜ ... *Վլադիմիր Մելիքյանը* եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը ցույց տա – 281: իսկ *Վլադիմիր Մելիքյանը*, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չտվորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի *Վլադիմիր Մելիքյանը* այստեղ ոչխար ունի – 282: *Վլադիմիր Մելիքյանը* լսեց ու լռեց – 304: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ *Վլադիմիր Մելիքյանի* գլխարկը դեր ունեցել էր թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել ու առուտրից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ *Վլադիմիր Մելիքյանի* բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: չխնայեց, քաշեց մորթեց *Վլադիմիր Մելիքյանի* ոտքի տակ – 281-282: իսկ որ *Վլադիմիր Մելիքյանի* պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ ու Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: Որձերից երեքը *Վլադիմիր Մելիքյանի անունով* էին – 281:

ՎԿԱ — դե գնա *վկա* գտիր – 317: Չոբանը հրեղ *վկա* է կանգնած – 343: Երկու *վկան* էլ կան – 407: Եթե չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն ու *վկաներն* ուրեմն անտեղի էին – 377: Բայց որ սև թուղթը ականատես *վկայով* հաստատվեց՝ որձն արդեն հազար հոգսի առաջ էր – 281: Բայց որպես անշահ որձ ու խղճահարվող տղամարդ չի այդտեղ, այլ գրագով ու *վկայով* է ներկայացել – 356: էս սուրբ *հացը վկա*՝ ազնիվ խոսք – 413:

ՎԿԱՅԱՆ — կենտրոնի բերանով ասել էր համապատասխան կրթություն ու *վկայական* չունի – 322-323: անմեռ ոսկի *վկայականը* շրջանակի մեջ ապակու տակ հրեն պատից կախած է – 284: յոթի *վկայականը* էթե պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն ուրեմն էլ է – 284:

ՎԿԱՅԵԼ — *սիրտս* վատ բան է *վկայում*, ապերիկ – 320: և մեր աչքից առաջ մեր *սիրտն է վկայել*՝ որ նորահարսի դեմից ոչխարը կտրել են – 268:

ՎՃՌԵԼ — կապել, կապակցել, տրամաբանել ու *վճռել էին* — 388:

ՎՃՌՎԵԼ — թաքուն հասկացրել էր՝ որ գործը *վճռված* է — 295:

ՎՆԱՍ — Օսեփանց խեղճերը մեզ *վնաս* ի նշ էին արել — 346: այսինքն *վնաս* չի եղել — 353: ձեզ *վնաս* չի բերի — 387: *Վնասն* էլի մեր վրա եկավ — 307: *վնասի հետ* գուցե մի օգտակար բան դուրս գա — 379:

ՎՆԱՍՎԵԼ — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, *վնասվելու պատճառով* մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորթուրին — 289:

ՎՆԳԱԼ — թոքերը փետի հետ *վնգում են* — 408: մեղվանոցը գազազած *վնգում* ու տրաքտրաքում էր — 351:

ՎՆԳՍՍԱԼ — կռաջլերդ կկտրեմ ու կթողնեմ ոտիս առաջ ընկած էդպես *վնգստալով* — 289: *վնգստաց* ու թռավ Օհանի երեսին թե՛ թռավ ու վնգստաց — 289: վնգստաց ու թռավ Օհանի երեսին թե՛ թռավ ու *վնգստաց* — 289: միայն մի անգամ *վնգստաց* — 289:

ՎՇՏԱՅՅԱԼ — *վշտացյալ* աչքերը չոր — 348:

ՎՌԱԶ — Բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը *վրազ* մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորուհին իր շքանշանը կրծքին չի կացնելու, այլ կացնելու է ամոթ է ասել ինչին — 292: ասեր Տաշքենդ *վրազ* գո ըծ կա — 373: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու *վրազ* ճկոցացնում են) հայացքը գործկումի նման հածեց մեր խեղճ թաղի վրա — 375: գոմերի *վրազ* դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ են պետական ու հանդիսավոր — 375: Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի *վրազ* լուր էլ գուցե թե մենք ենք ունենում — 378: այսինքն ինչպես որ կատուն հողով *վրազ* ծածկի — 394: մտքների մեջ *վրազ* կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական տաշքենդցին, Բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է — 400:

ՎՌԱԶԵԼ — երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ ձեն տվեց թե *վրազիլ մի* — 285:

ՎՌՆԴԵԼ — անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը *վռնդել* ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեզ էր կնքել — 380:

ՎՍՅՈ — Վե՛րջ, ասաց, *վսյո*՝ — 359: նրանց տանը դուք ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք ունեք, *վսյո* — 359: Բայց վե՛րջ, ասաց, *վսյո* — 359-360:

ՎՍՍԱՀ — *վստահ* էին՝ որ իրավունքն ու գործությունը իրենց գամփոխն է — 325:

ՎՍՍԱՀԵԼ — քեզ Մաշա *վստահող* չկա — 367: նաև Ռոստոմն ինքը քշել չգիտեր ու դեկն ուրիշի չէր *վստահում* — 389: էդ ոնց է էստեղ գնահատել ու դպրոցի շինարարություն *են վստահել* — 329: ու ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանա *վստահես*, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի — 400:

ՎՍՍԱՀԵՅՆԵԼ — դասատուն ձեռքը կրծքին *վստահեցրել էր*՝ թե իր բացատրությունը անկասկած է — 404:

ՎՍԱՆԳ — այսինքն տղերքի վրա իրենից *վտանգ* չկար — 289: իր վրա էլ տղերքից *վտանգ* չկար — 289: Բայց հարսների վրա *վտանգ* չկար — 298: ձեզ մինչև մի թշնամություն չանեն, մինչև մի *վտանգ* չլինի՝ մարդու դուք բանի տեղ չեք դնի — 325: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա *վտանգ* չի լինի — 331: միջնեկ թաթարը փախել *վտանգից* ազատվել է — 346: Բայց *վտանգի առաջ* պիտի մեծանա — 286: մի ռեալ *վտանգի պատճառով* մեծ պեպենը կթվորությունից նրան հանեց — 337: պտտվել-պտտվել, գնացել սարի արևի հետ խմած գլխին խփել էր՝ թե Սամոն *վտանգի առաջ* է — 412:

ՎՍԱՆԳԱՎՈՐ — անընդհատ գիտեին, որ տգեղ ու *վտանգավոր* է — 377:

ՎՐԱ — նստել ծնկների *վրա* ֆսֆսում էր — 268: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի *վրա* Ջանդադը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի — 270: Դաշույն չէր, Բայց այն շեղբի *վրա* դաշույնի ակոս ուներ — 271: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը, դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա *վրա* են, — ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: ականջները երեխայի *վրա* ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՛վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271: — Չգիտեմ, — ասաց, — էն արա՝ որ շներիդ *վրա* ռեխս ավել-պակաս չբացեմ — 273: Բայց Սիրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին երբ էր իր *վրա* այդքան իրավունք տալու — 273: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարի մսի *վրա* կացին բանեցնելը հանցանք է — 274: խեղճ նորահարսի *վրա*, ձմերուկը չնայած Սոփին էր կտրել, բարկացավ — 274: փակ աչքերի *վրա* բարակ կոպերը թրթռում են — 276: Այդ հիմար բերանբացության *վրա* Թեվիկը մատը տնկեց, Բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդադի բերանը՝ հիացմունքից բաց — 276: ձիերը Նավ-ուրթից այս կողմի *վրա* իջան, բաց լանջի խանձկուտներում էին — 278: իմ երեխաների *վրա* դուք ում բերեք՝ նա է — 280: Իբր որ ուրախացել ես՝ էդ ինչի՞դ *վրա* ես ուրախացել — 280: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց ու իրար *վրա* երեք անգամ կրակեց — 281: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների ու Ջանդադ Թեվանի *վրա* — 282: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ Օհանի ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի *վրա* կիսում էր, ասաց — 282: ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ *վրա* տիրուհի կմնա — չմնաց — 282: և մենք էլ ամաչում ենք կանգնել բարևել, հարցնել, չգիտենք ինչից ենք ամաչում, թե՛ մենք էլ մեր հերթին ենք մահվան *վրա* նեղացած — 283: մեր երկուսի *վրա* հերահոտ ընկեր Օհանը եղավ — 283: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի *վրա* երգեց — 283-284: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի *վրա* իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կախում էր — 285: ախպոր տան *վրա* պաշտպան արծիվ դառնա — 286: Ամուսնու թիկունքին պաշտպան թագուհու նման կանգնած՝ լուսահողի Վարդոն խոտհարքում նրա չարչարանքի *վրա* ծիծաղում էր — 287: նրա Տիգրան միլիցիա հայրը կարմիր ձիու *վրա* գազազեց — 287: այսինքն տղերքի

վրա իրենից վտանգ չկար – 289: իր *վրա* էլ տղերքից վտանգ չկար – 289: նայեցինք տեսանք ձեռքը դրել է խավար աչքի *վրա* ճակատին – 290: Օհանի ու նրա մեծ Սոփիի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրկիս *վրա* բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: գարու, թեփի՝ անասնակերի *վրա* ուրեմն թաքուն իրավունք ունի – 291: Թեվանի *վրա* փաստորեն իրավունք չունի – 291: մեծանալու պատավելու հետ մարդ իշխանությունն ու իրավունքը մարդու *վրա* կորցնում է – 291: Թեվանի *վրա* իր իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր զավակներին – 291: այսինքն թե որբերի *վրա* մայրություն ինքն է անելու – 292: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի *վրա* ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվրկին, մեկ որդիներին – 294: սեղանի *վրա* բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց ու ետ քաշվեց – 294: հորը ջոկ ու եղբորը ջոկ պատվիրեց աչքը երեխայի *վրա* պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: բայց հարսների *վրա* վտանգ չկար – 298: բայց Սանդրոն ձեռքը Ղազախ մեր նախանձ հայերի *վրա* թափ էր տվել, ասել – 299: չի՞ ուզում քնած երեխաների *վրա* անտեղի բողբոց գցել – 300: Ետնից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա *վրա* ու տարան, բայց նրա որբերն ի՞նչ – 300: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուռու խոտհարքների կովի *վրա* դագանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Վաթինյանի խոսքի *վրա* Գրիգորյանը տնքացել, սիպտակել ու սիրտը բռնել էր – 302: որձով, մեղրով ու կնկա թևի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Մմակուտի ինքնուրույնության *վրա* ձեռք չի բարձրացնելու – 303: ինչպես որ սեղանի *վրա* առաջդ փռած – 303: Այսինքն՝ որ չորս կողմի *վրա* կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովրտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: ծանկուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուլյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի *վրա* ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր *վրա* լինի – 304: մեր կիսաջոռների *վրա* սրտնեղեցիք – 305: ջոկատի *վրա* էլ քանի՞ շնով էք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն – 306: Վնասն էլի մեր *վրա* եկավ – 307: մեզ *վրա* ինչ որ անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք տակից փախչենք – 308: շիշը մինչև տակը Ջանդաղը Մյուսի կենացի *վրա* մենակ դատարկեց – 309: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի *վրա* համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի *վրա* չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... – 310: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի *վրա* Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի տակ ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի *վրա* սիրելով ծիծաղի – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի *վրա* կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել թե այսպես ու այսպես – 310: Խմում ու ծիծաղում էր ամուսնու կարծում ենք ոչ միայն հնձի *վրա* – 310: ինքը ժպտաց ու իր կրծքի *վրա* քնեց – 311: իր բախտի *վրա* ինքը շատ խիստ նեղացավ ու գնաց՝ շներն էլ ետնից – 314: Ջանդաղը ծնկների *վրա* ննջում էր – 314: Ապա ծնկների *վրա* դարձյալ ննջում ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի – 315: խեղճ նորահարսի *վրա* սրտնեղեց – 318: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբեայրիների և իր ու մեր ապագայի *վրա*, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: ձիու *վրա* Օսեփանք չեն, մերոնք են – 319: հետո, որ Ջանդաղը մի կողմի *վրա* երգելով գնացել էր ու զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: Քու արժեքն ի՞նչ է, որ քեզ *վրա* դու լաց ես լինում – 320: Չորս օր հետո՝ *վրա* չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են զավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի *վրա* – 321: եկան մեր դուռն ու երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու *վրա* օռնացին – 323: Չափարի *վրա* բարձր դարպաս ու դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: Չափարի վրա բարձր դարպաս ու դարպասի *վրա* մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: Իր ու առհասարակ իր տղամարդկության *վրա* մեծ կարծիք է – 325: – Անոշ, խնդրեց, շների *վրա* է հաչել – 325: մեր շունը մարդի *վրա* չի հաչում – 325: Սոփի *վրա* հալիվորը բարկացավ ասաց – 327: Էդ ո՞ւմ *վրա* ես չարացած, ախպերացու – 328: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանոցի *վրա* պտտեց, ասաց – 328: Հիմա էլ հույսդ դրել ես էն լածիրակի *վրա* – 329: Համեմատության *վրա* շատ ուժեղ վիրավորվեցին – 329: քու տուժած կյանքի *վրա* նոր քայքայիչ մի բեր – 330: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու *վրա* վտանգ չի լինի – 331: ծնկների *վրա* իր զավակին նա խաղացնում էր – 332: Մեր քույրերը մեծացրել, շրջանակի մեջ կարպետի *վրա* կախել էին – 332: պոռոշներին հույս տվեց ու գլուխը թոռների գուլպայի *վրա* կախեց – 334: Մենք այսինքն չէինք էլ նայում՝ որ հաստատ ասեինք մեր խեղճության *վրա* ծիծաղում են – 334: հասկացանք, որ անտառապետության *վրա* վաղուց է պտտվում – 334: մի կողմի *վրա* դարսի – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա *վրա*՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելրքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելրքանց Իշուկի *վրա* Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: բայց ահա սև դարաչին, թախտի *վրա* գուլպան գոգին շփ-շիտակ նստած, մի բույե երանության տրվեց – 336: աչքերը մոր *վրա* խոլորեց – 336: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման էժը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա *վրա* էին – 340: Մոր ստացածի *վրա* իրավունք ու մանավանդ աչք չունեք – 340: Ետ դարձան տեսան կռիվը Թեվանի բերած հարցի *վրա* է – 340: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի *վրա* է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: լսեց ու գործի *վրա* չարչարվելով քրթմնջաց – 343: Էդ ապահով տանդ *վրա* վաստակ ունեմ, է, վաստա կ – 343: իմ հերը բանակից թող գա իմ *վրա* խոսի – 344: դռնից դեմ-դիմաց հսկում էր թաթարի կացնավոր իշխանությունը Սիմոնի ընտանիքի *վրա* – 345: բղավոցի *վրա*

հալիվորը եկել տակից հանել, ականջը քաշելով տարել էր տուն – 345: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան չունե՛ր՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի *վրա* էր այդտեղ – 345: Է՛, կերի հոտի *վրա* գազազած ժողովուրդ էր – 345: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ *վրա* – 347: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ *վրա* կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: մեկ էլ տեսանք երեխեքը չորս կողմի *վրա* պատերազմ են հայտարարել կովում են – 347: Արև, լույս պատշգամբում նախշուն գորգի *վրա* երեխան ուռուցորվել մեռնում էր – 348: երեխայի *վրա* դանակը ձեռին չոքած աղոթում ու թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ – 348: սուտ քրիստոս հալիվորը պառավի *վրա* իբր թե բարկացավ ասավ – 349: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Օմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների *վրա* – 350: բայց Շուշանի աղը նպատակի *վրա* պինդ նստեց – 352: Ողջ-առողջ երեք տղեղ ու դու էլ նրանց *վրա* չորսով մի գովաբանող չեք – 352: հիվանդ երեխաների *վրա* պառավը պիտի աղոթքով կռանար ու ծոցներում մի ձմռախնձոր թողներ – 352: մոմի նման՝ որ արդեն հատնելու *վրա* է, դողալով դեռ կային – 352: Աշխարհն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունք, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի *վրա* կախած Օսեփանց մշակների առաջ – 353: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի ցավերի *վրա* օգնական էր եկել – 354: սատկելու *վրա* էր – 354: գողի նախագահը կարգադրեց մորթել, միսը ժողովրդի *վրա* բաժանել – 354: չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը իր տան *վրա* նրա հովանին է խնդրում – 355: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Միբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի *վրա* գնացել մեկը Երևաններ ու Միբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: մի գոճու *վրա* Ուցյունի բոլուկում կրակել էր – 357: բախտավորների սերը տեղը-տեղին իրենց ամուսնու *վրա* է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Օմակուտի *վրա* ու Տիգրանի սրտին – 358: մերուաղջիկ մեկ էլ տեսան որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների *վրա* պահապան է մնում – 358: չնայած նրա *վրա* քսան տարի էր իրավունք չունե՛ր – 359: նրա *վրա* Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: ժողովրդի ատելության առաջ քեզ ատելի են դառնում քո երեխաներն էլ ու գյուղի *վրա* քո ձայնն էլ – 359: Իր մեջ ինչ էր մտածել ինչ չէր մտածել՝ Մեծ աճարկուտում մի խոզի *վրա* կրակել էր – 360: այսինքն թե Տիգրանի կրակը մեզ *վրա* թափել կտան – 361: նրանք իրենց վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի ու անցյալի *վրա* իշխում էին – 362: թող գա էստեղ ինձ *վրա* ու ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ *վրա*՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: թող գա էստեղ ինձ վրա ու ձեզ վրա՝ բոլորիս *վրա* թող գա դատավոր նստի – 362: բամբասանքի *վրա* լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: թե չէ նոր կարգերը Մուրու տան *վրա* գորու չեն – 363: ծառի *վրա* տերն չկար – 363: ու նրա խելագար լացուողի *վրա* մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: մեծ պեպլենոտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպլենոտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքնների *վրա* ծախել – 367: մի խոսքով եղբոր *վրա* արդեն վաստակ ունե՛ր – 367: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների *վրա* – 367: օրորոցի *վրա* կոացել ու ծիծ են տվել – Ե՛ս – 368: Սպիտակ, շիտակ բարդու *վրա* կարծես ուրախացավ – 372: Ղեկավար հայացքը այգու *վրա* պտտեց – 374: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գովերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ճկոացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի *վրա* – 375: Անցած անգամ հայրը կրակի *վրա* կիսախաշ կարտու էր թողել – 375: օղը մատի *վրա* աջ էր պտտում – 378-379: Մելիք Սմբատիչի ու համարի կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի *վրա* է – 379: կփակել ու բանալին մատի *վրա* պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգնե՛ր – 380: ու երևակայի մի տասնհինգ-քսան բանվորի *վրա* ղեկավար կկարգեին – 382: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդու է ու նրա *վրա* քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: կանաչ աչքները իրար գցած՝ Գործարանից Հովիտ մեր ամբողջ Լոռու *վրա* եղբայրները մրցակցության մեջ են – 383: մինիստրների *վրա* ասում են գոռում է – 383: բայց հերները, թեկուզ Վաթինյան, մի խեղճ չոբան, ինքն իր սերմի գորության *վրա* զարմացած մարդ է – 383: մեկի միջոցով մյուսի *վրա* գուցե ազդենք – 383: լակոտի հեռատեսության *վրա* զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել ասել էր – 385: մի ռուբլու *վրա* պիտի երեք կոպեկ էլ ուզես – 386: եկողն ասում է գարեջրի *վրա* քաղաքում միլիոնչիների խավ է առաջացել – 386: ժողովրդի *վրա* կես-մին փրփուր ու ջուր է ծախում – 386: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի *վրա* նույն կամ մյուս օրը անպայման կոիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է՝ կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն եղ է – 386: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի *վրա* ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: բոլոր ձեռնարկների *վրա* կասկածում էր թե անտեղի են – 386: մեղքն այստեղ Հովվրի վարչության *վրա* ենք դնում – 387: հուշարձանի կառուցման *վրա* քաղաքաբնակներին հավասար ու նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388: Իր լրագրերը բազրիքի *վրա* էին – 391: աշխատանքը երեսի *վրա* թողած՝ ժողովուրդը պոկված գնում է – 391: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպլենոտի *վրա* ուղղակի պայթեց – 395: Օծրակի *վրա* պեպլենները կարմրեցին-սևացան – 395: աչքը չնայած անտառապետության *վրա* էր՝ այդ բոպեից մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395: Բազրիքի *վրա* ձեռք շրխկացրեց ասաց – 397: ասում են ձեռք նպատակի *վրա* հալիվորներս ինչի՞ էինք փող դնելու – 397: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս ու տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների *վրա* կասկած կա – 397: ու ծանր ժամացույցը կապած սև ձեռքը կարճ նետել է ձորի *վրա* – 402: և գործկոմն սպասել էր թե միջնեկ թաթարը մի կողմի *վրա* կհեռանա ու դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրկի մասին էր – 404: գլխից բռնել ու ոտի *վրա* քառասուն անգամ պտտել է – 406: նիհար, լղար, չոր տերտերների *վրա* ծիծաղում ասում

է ոնց որ ծղոտ լինեք – 406: Ետևից ճմբերի *վրա* մորեխի նման ցատկոտել են տերտերները – 407: մարդու *վրա* ինչքան ծակ է լինում՝ բոլոր ծակերով հոգին լեղապատառ դուրս է պոծել – 407: թե հովըտեցին ինքն է կիսվում ու Համբկի *վրա* Ավետրքի ճամփան բացում – 408: Համիկն ով էր՝ որ Ավետրքի *վրա* ձեռ բարձրացներ – 409: նրանց տնական կատակի *վրա*, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: ու ինչքան որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության *վրա* էին զարմացել – 410: հողեմ միտտանի գլուխդ, որ տեղիցդ չես շարժվում ու մարդու շնչի *վրա* ծանրանում ես – 412: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի *վրա* շաղված են – 413: Խեղճ սիրունության *վրա* սիրահարված էին եղել – 413: խելքի *վրա* էլ ջոկ էին սիրահարվել – 413: անհետացումն, ասել է, Վաթրնանց ցեղովին կուսակցականության շնորհիվ կրնկնի դաշաղության *վրա* – 413: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի *վրա* է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի *վրա* կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: ասացին պառկի *վրադ* շոր գցենք – 268: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել ու Էդպես հավիտյան էլ *վրադ* հաստատել – 321: երեք երեխային թողնելու են *վրադ*՝ որ իրենք ազատ չքվեն – 371: թե չէ, շան որդի, ասավ, կգնանք քաղաքի ախպարդ դուռը *վրեդ* գանգատի – 383: Ջանդառը որբկայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը *վրան* բարկացավ – 277: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովիվը ճամփին *վրան* բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրան է, – Օհանի ետևից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: անցյալը թաղում ու *վրան* քար են գցում – 310: Ջանդառը որ հանկարծ քնի՝ չթողնեք մրսի, *վրան* շոր կգցեք – 315: ու, քանի դեռ խեղճացած էր, թռավ *վրան* – 318: Մեր չուներ՝ որ շալը *վրան* գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում ես տանում է անկողին մտիք – 375: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, *վրան* դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ սովել նրան – 378: գնաց հանեց խնկածաղկի բացատ ու *վրան* հուշարձան դրեց – 388: նրանցը հողած ու *վրան* տանձի ծառ է տնկած – 409: ասես կողքները սխալվել նստել էինք ու *վրաները* մեզանից ոչիլ էր քաշվում – 329: ինչպես որ քաղաքացի հյուրերն են մեր պղնձի *վրայից* մեզ դենն ածում ու պատրաստի մսից իրենց խաշլաման իրենք դնում – 276: Հատուկ մարդ էր դրկել ու Սիրունի *վրայից* պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: ծաղկի փշուրը Թեվիկի ուսի *վրայից* վերցրեց պտղունցով – 293: *վրայից* կամաց կե ր – 298: Սանդրոն հավկեց կես դառավ, արծաթը *վրայից* ընկնում էր – 299: Էն վառեկի չափ կնիկը յոթփթանց էր թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքին *վրայից* քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: – Կներես, – ասաց (Ջանդառը, գլուխը *վրայից* ընկնում էր) – 310: հոր խեղճ ուսերից ածնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր *վրայից* էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: ջուրն էլ *վրայից* խմեն – 324: ակնոցի *վրայից* նայեց ասաց – 326: մսի *վրայից* նոր ենք վեր-կացել ու ճամփի վրա ենք – 329: Մելիքյան, գլուխդ *վրայից* ընկնում է – 274: կուցավ ու հացի *վրայով* բաժակը իր Ջանդառին մեկնեց – 309: Մեր գլխի *վրայով* Սիմոնի տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում – 335: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մագին խառը կապել, ուսի *վրայով* կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337: խոզի *վրայով* շեք-արինք ներս մտանք ու ձեռից բռնած դուրս բերինք – 362: Ուսի *վրայով* խոխոաց մորն ասաց – 365: ուսի *վրայով* «միջոց չունի» խոխոաց – 365: ուսի *վրայով* ձիու նման խոխոաց՝ հը ը – 366: բայց մեծ ախպերը ուսի *վրայով* մորն ասաց – 369: Ուսի *վրայով* մորն ասաց – 369: ուսի *վրայով* մորն ասաց – 369: փայտոցիլը մեր *վրայով* գնում ու չէր կծում – 382: երեսը սև արևածաղկի նման դանդաղ դարձրեց Մելքսանց ամայի բլրալանջից դեկավարության *վրայով* դեպի ակումբի ճակատը – 396: կենտրոնը Հովըտի գլխի *վրայով* տեսնի ու հասկանա՝ – 396: Մեր խեղճ նանը, արդեն *գնալու վրա* էր – 321:

ՎՐԱ ԲԵՐԵԼ — այսինքն Ավետիքը, աչքերը փակում ու ձեռի փետը *վրա է բերում* – 408: որովհետև Օհանը դազանակով կռաջլերին *վրա բերեց* – 289: Կապույտ բարակ կոպերը *վրա բերեց* – 329:

ՎՐԱ ԸՆԿԵԼ — Թեվանի՝ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին *վրա էր ընկել*, կարմիր քաղցրի մեջ լող էր տալիս – 272: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն *վրա էր ընկել* փախստական տաշքենդու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: կացինն առած *վրա էր ընկել* տանձի ծաղկած ծառը կտրում էր – 343:

ՎՐԱ ՀԱՍՆԵԼ — բայց հալիվորը *վրա էր հասել* աղն առաջից խլել – 352:

ՎՐԱՆ — բայց իր խոսքը նա ասել ու հեռացել կամ մտել *վրանը* քնել էր – 289:

ՎՐԱՆ ԱՌՆԵԼ — ու Ջանդառ Թեվանը հանցանքը *վրան առավ* – 277:

ՎՐԱ ՆՍՏԵԼ — եկավ նստեց իր հին գահին, ու ինչպես որ մեռելը *վրա նստի*՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303:

ՎՐԱՍՍԱՆ — Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին *Վրաստան* տվել, հինգ փութ սիմֆիդ էր բերել – 330: Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, *Վրաստանը* տակնուվրա են արել – 406: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ *Վրաստանին* ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուռու խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:

ՎՐԱ ՏԱԼ — ջադուն երեխայի ձեռներին-ոտներին-գլխին մածուն էր *վրա տվել* – 348: Մեկ էլ, ասում է, հովըտեցիք *վրա տվին* – 408:

ՎՐԱՅԵՐԵՆ — այսինքն որ և ընկե՛ր լինեք ու թուրքերեն ու *վրացերեն* ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվելիք – 283: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ *վրացերեն* էլ գիտեր ու հայերեն էլ գիտեր – 336:

ՎՐԱՅԻ — հայ, *վրացի*, թուրք ժողովուրդ է փոխվում – 312: իսկ ինքը նստած է ու ոչ հայ է, ոչ *վրացի*, ոչ էլ թուրք – 313: ու էդ տոժտժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե *վրացու* թիֆլիսա մուրթելը Թեվիկի մոտ է, գնա բեր – 285:

ՎՐԱՅՅԱՆ — և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ *Վրացյանը*, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը չունեք, *Վրացյանն* ասաց – 350: օրիորդ *Վրացյանն* ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը զավթել ու կենտրոն էր գցել – 350: օրիորդ

Վրացյանի ամեն գալով գլուխը որևէ ձորում պահում էր – 285: օրիորդ *Վրացյանի* ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: դրանից *Վրացյանի* մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: օրիորդ *Վրացյանի* հրահանգով տասը մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: Գյուղխորհրդի ու *Վրացյանի* խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348: գյուղխորհրդին ու մանավանդ օրիորդ *Վրացյանին* Շուշանը նյութ էր հուշում – 349:

(ՂԵՎԱՆՏ) ՎՐԱՅՅԱՆ — «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, *Ղեվանտ Վրացյանը*, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Սերգին, Սարիկը, Մելքբանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: *Ղեվանտ Վրացյանն* ասում է – 284: *Ղեվանտ Վրացյանի* օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչ էլ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284:

(ՄԻՐԱՆՈՒՇ) ՎՐԱՅՅԱՆ — Օրիորդ դասատու վարիչուհի *Միրանուշ Վրացյանը* ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը – 285: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ *Միրանուշ Վրացյանը*, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ *Միրանուշ Վրացյանը*), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304:

ՎՐԱՅՅԱՆԻ ԵՏՆԱՄՈՋԻ — և նրան «*Վրացյանի ետնամոզի*» ասող էլ կար – 361:

ՎՐԱՅՅՈՆՔ — նրանք *Վրացոնց* տանձենու մոտ էին – 352:

ՎՐԱՅՅՈՆՑ ԱՍՏՏՈՒՐ — *Վրացոնց Աստուրը* մի լավ որձ ուներ – 301:

ՎՐԻՊԵՆ — *Վրիպեց* ու ականջը տաշելով ուսը կծեց – 317:

ՎՈՒՅ — ծնկները ծեծեց թե՛ – *Վույ* – 341: – *Վո՛ւյ*, վո՛ւյ, վո՛ւյ, – ասաց, – վո՛ւյ – 364: – *Վո՛ւյ*, *վո՛ւյ*, վո՛ւյ, – ասաց, – վո՛ւյ – 364: – *Վո՛ւյ*, վո՛ւյ, *վո՛ւյ*, – ասաց, – *վո՛ւյ* – 364: – *Վո՛ւյ* – պատասխանեց, – ծիծ եմ տվել, է – 368:

S

ՏԱԳԱՆՈՒԳ — ժառանգը *Տագանոց* հատուկ մարդ է դրկել – 414:

ՏԱԳԱՊ — բայց այլևս *տագնապ* ու թրթիռ, կարմիր վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378:

ՏԱԳԱՊԵՆ — ոչ այնքան իսկապես *տագնապած*, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովվրտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրիական ուշուց ստացավ – 354:

ՏԱԼ — իրավո՛ւնք չունենք հողին մի որձի արյուն *տալ* – 272: դժվարանո՛ւմ, լուռ տանջվում, չէր ուզում *տալ* – 386: թուրքից էս երկիրը սրանք *արյուն տալով* են խլել – 305: Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, աստծուն *փառք տալով* երկնքին էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն – 307: ոչխարը սարում անտեր մնալուց բացի ի՞նչ է լինելու մեր *լուր-տալով* – 320: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու *կատակի տալով* տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: Մոզուն ու կովին խոտ *տալիս* դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: մեկ էլ էն՝ որ Հովվրտի ղեկավարությանն այստեղ *հաց-տալիս* խմբի հետ հնազանդ գնում է հացատուն – 381: մինիստրներին *հաց-տալիս* ասում են ինքը չի գնում – 383: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի հետ թույն *տված* լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո տան մշակին – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր գավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները *շեք-տված* գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: երեսը *շուր-տված* շվվացնում էր – 295: էն ահագին կիսանն էլ էնտեղ էր *կախ-տված* – 298: Վաթինյանը *խոսք տված* ասած էր եղել – 301: հարազատ՝ այսինքն որ Վաթընանց ցեղը *արմատ-տված* էս երկրով մեկ կա – 302: հալիվորը մառանի դռանը հատուկ այդ նպատակի կեռից *կախ-տված* թոխլի էր մաշկում – 326: *շեք-տված* կանգնել նայում է – 334: քրիստոսի իրենց երեսը զգվանքով մեզանից *շուր-տված* կային – 346: խոզը *շալակը տված* ու ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: *Գախ-տված* մսի մոտ դանակը ձեռին կանգնած էր – 368: հերթապահ հեռախոսավարուհին մեր գյուղի *տված* հարսը չէր – 389: մի խոսքով Լեզգին ձիու ռեխը – *տված* բերում ասում է կոխ էս բռնելու – 407: Իմ հարսի ճանապարհաձախսը էս *տալիս եմ* – 341: *Տալիս եմ*, անոշ – 366: էդ քու ասածն էլ *եմ տալիս* – 366: ու Ստավրապոլի փողն էլ *եմ տալիս* – 366: Հաշվում ու *տալիս եմ*, լավը ջան, հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի – 366: առձեռն *տալիս* ու ուզում *եմ* – 367: կնիկը քանի՞ տարեկան է՝ *տալիս եմ* տրիկոտաժի ֆաբրիկա – 384: ամիսը հազար ռուբլի փող *եմ տալիս* – 384: *չե՛մ տալիս* – 396: Քեղուտով, Ջարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում *տալիս ենք* քո Ահմադին – 303: տղերք, փափո՛ւկ, ուսդ *տակն էս տալիս* թե չէ՝ գլուխդ մեջը թաղվում է – 274: այտա, որ երեխին դրկում եմ՝ մուրթելս խի՞ *չես տալիս* – 290: էլ ի՞նչ էս անտեղի քեզ *իմացնել տալիս* – 300: մի մանեթ *ես տալիս*՝ բացատրում են – 341: խոսում հարյուր մանեթ փող *ես տալիս* – 372: *Տալի՛ս էս*, տվել պրծել էս – 397: Գիտե՛ի՛ր, որ ախպորդ կնկան ալիմենտ *ես տալիս* – 411: չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները *շուր է տալիս*, լվանում, արդուկում և ուղարկում մաքուր արդուկած – 269: Ջանդառս գլուխը *տակն է տալիս* թոցնում ձիուն – 275: Ջանդառս ուսը դմակի *տակն է տալիս* ու թոցնում ձիուն – 275: կանգնեցին ու նայեցին՝ թե ինչ է ասում ու ինչ է *ցույց տալիս* – 280: ուրախ էր՝ որ չորանների ցեղը նոր չորան է *տալիս* – 285: մեր ախպեր Օհանը բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց թե դասատվի *ձեռք չի տալիս* – 285: ասեի ախպորս կնիկը երեխային *ծիծ է տալիս*՝ մինչև ամանը լցվի – 331: բայց արտաքուստ *նշան չի տալիս* – 340: եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր *բարև է տալիս*, էդ է – 340: զինկոմիսարիատը նոր կով է *տալիս* – 354: իբր թե տնավարի խրատում ու կենտրոնի ու Տիգրանի *ձեռք չի տալիս* – 360: միջոցն ինքը *տալիս է* – 366: հիմա է, որ դարավոր չորանը *փափախը գետնով է տալիս*՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է

լինելու – 366: *ցույց չի տալիս* – 405: չեղավ՝ տակը չոր խոտ է *տալիս* ու վառի – 406: հետո մեզ ավտո *են տալիս* – 268: իմաստը իրենք իրենցից հնարում, *ծափ տալիս* ծիծաղում ու ասում *են վար* – 286: Ծմակուտը *տալիս են* Հովվերտին – 303: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում *չեն տալիս*՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին *ճամփա են ցույց տալիս*՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: միջոցն թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ զուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները *տալիս են* իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք են ուտում – 356: *ձեռքից* այդքան հեշտ պաշտոն *չեն տալիս* – 400: Կենտրոնների ղեկավարության առաջ տեղական ղեկավարները նրան *չճանաչելու են տալիս* – 415: խաշամը *ես էիր տալիս*՝ կարմիր աղունի պես փռած աճար էր – 297: Թեվանի՝ Սյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր քաղցրի մեջ *լող էր տալիս* – 272: Ի ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի *քամուն էր տալիս* ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը օտար աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն *թույլ չէր տալիս* – 310: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը *կարմրին էր տալիս* – 324: օտար ձին իբր *քացի չէր տալիս* – 351: հալիվորն ամբողջ օրը սանրում ու *թափ էր տալիս* – 352: բայց դա, այսինքն որ թատրոն *էր ցույց տալիս*, արդեն անտեղի էր – 370: բայց անմեղ բերանը *հոտ չէր տալիս* – 376: պետական քաշաճի գնով այլուրը *տալիս էր* ժողովրդին – 380: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը *ձեռքներն էր տալիս* ու ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծմակուտի առաջ, որ նրան *հաց էր տալիս* պահում – 386: իր վարիչը վերնից *հարց էր տալիս* – 392: երեխան որ զուլվար բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ ասում է յոթ օր *սիրտ էր ետ տալիս* – 406: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում *էր* հովվերտեցու առաջ, երկու մատը աչալի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը *շուտ տալիս* – 404: բայց մորը մի կարգին *բացատրություն չէին տալիս* – 370: շները կողքերից *ցինգիր էին տալիս* – 404: Հախապատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը *ցույց էին տալիս* – 407: Էս է *տակն եմ տալու* ու գյուղը ձեզանով վառեմ – 406: դրանց տան վարձերը դու *ես տալու* – 369: Մեկը մեկից գեշ չորս-հինգ աղջիկ է *մարդի տալու* – 410: Զգիտեն, որ ավելը *ձեռքներն են տալու* ու հավաքարարության տակ կոխեն – 373: բայց Սիրուն Թեվիկը խեղճ նորահարսին երբ *էր* իր վրա այդքան *իրավունք տալու* – 273: նա էլ թե՛ *ես տվել եմ* – 290: Թե՛ *ես* ղեկավարության անուն *չեմ տվել* – 296: Արմենակիդ *ծիծ եմ տվել*, է, *ծիծ եմ տվել* – 343: Արմենակիդ *ծիծ եմ տվել*, է, *ծիծ եմ տվել* – 343: կասե՛ս Արմոյիդ *ծիծ չեմ տվել* – 343: – Վո՛ւյ – պատասխանեց,– *ծիծ եմ տվել*, է – 368: *ծիծ եմ տվել* – 368: օրորոցի վրա կոացել ու *ծիծ եմ տվել* – է՛ս – 368: *կրակ չենք տվել* – 333: *խելքդ* որ *ես ես տվել*՝ ձենդ ուրեմն կտրիր – 284: Էս ի՛նչ ճիպոտ է, Էս ո՞վ է մեզ *տվել* – 268: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախ՛ի, սիպտակ ուլս ո՞ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. Էսի՛մ, ասում եք թույնն ինքը *չի տվել* – 279: լույս-դառած Նիկալ խեղճ պապը *տվել է* – 286: Թեվանի վրա իր իշխանությունն ու իրավունքը նա *տվել է* փաստորեն իր զավակներին – 291: Էն վառեկի չափ կնիկը յոթփթանոց էր թուշը տուն է *քարշ-տվել*, սապոզները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին Էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլվելով է *քարշ-տվել*, բայց դե էր էր – 300: արնաքամ Տեղեմաքը փափուկ ժպտալով *իրեն տվել է* իր սպանիչների ձեռքը – 316: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է *տվել* – 323: ժամանակին մեր հերը հատին տասը կոպեկ, էնիքը՝ մի մանեթ է *տվել* – 335: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը *տակն է տվել*, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով *շուտ տվել* – 384: Ասացին վարչի պաշտոնը Ծմակուտի *ձեռքից տվել* ու մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել ու Շաքարին Վաթրնանց բջջի *բերանն է տվել* – 413-414: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, *տվել է* նրան – 401: *Հուպ է տվել* սեղմվել – 407: Հովվերտին ու Ծմակուտի հնձվորը Մամուտ խոտհարքում *իրար տվել է* – 407: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, *տվել* պետությանը – 412: պատվոգիր է *տվել* – 412: գոհված հեղկումի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով *ներկել է տվել* – 414: այնտեղ կաղապարել ու *տաշել է տվել*, բերել – 414: քեզ սխալ հասցե *են տվել* – 357: որ պանիրը *տվել* ու օճառը բերել *էինք*, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: սիպտակի անունով *էիր տվել*, բայց այլուրդ լավ չէր սիպտակ, ախպերացու – 388: Յաբուն կանգնել, թառանչել ու իրեն *բռնել էր տվել*, համարեք թե ասել էր. որ Ջանդառն ես՝ գնանք – 278: *սուտքուն էր տվել* – 289: բայց Սանդրոն *ձեռքը* Ղազախ մեր նախանձ հայերի վրա *թափ էր տվել*, ասել – 299: ու մեր Օհանի ու Սիրուն Թեվիկի անունն *էր տվել* – 301: Ու Ղազախի ճամփան *էր ցույց տվել* – 301: ու քոռ Ահմադին *էր ցույց տվել* – 302: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել *հաց էր տվել* իր տանը քնեցրել ու առել – 305: մինչև անգամ հախապատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձռոտն էլ Կապուտլեռան լանջից *էր* իրեն *օգնության տվել*, ազնիվ խոսք – 306: թերթի տպածին պատասխան *էր տվել*, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307: Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան *տվել*, հինգ փութ սիմինդ *էր* բերել – 330: ջաղուն երեխայի ձեռներին-ոտներին-գլխին մածուն *էր վրա տվել* – 348: Ծմակուտն առանձնացնելու միտքը Ռոստոմ քեռուն ինքն *էր տվել* – 387: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել ու *տվել էր* խեղճին – 410: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով *տվել էր* մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը թուպեով պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել *էր* մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը թուպեով *պահ-տվել* ու գնացել փոստ – 411: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն ու աշխատանքը *տվել* համկալին – 412: քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած *էին տվել* – 283: խնձորի ծառը կացնով խազել ու արմատին լվացքաջուր *էին տվել* –

360: սիրո պատճառով Օսեփանց մեծ հալիվորի Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364: իսկ կարտոլին բոլորովին *ձեռք չէր տվել* – 374: Լուրը գյուղին շուտ *էին տվել*, բայց սարը-հանող չէր եղել – 320: Անտառապետությունը Տիգրանի ձեռքից առել *տվել էին* մի թոքախտ վաստակավորի – 344: վարպետ Սիմոնին նույնիսկ *լուր էին տվել* մի տախտակ բերի գա – 377: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց *էին քաշել*, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ *տվել* նրան – 378: *ծափ էին տվել* ծիծաղել, ասել – 389: Էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվաքցինք ու *հարայ տվինք* – 306: դեմ-դիմաց *ձեն տվինք* Ադունից օճառ ուզեցինք – 363: շոալլ թագավորի նման Ջանդառս ամանին *քացի տվեց*, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272: Բայց *թույլ տվեց*, ամանը վզի տակ քաշեցին – 272: լյարդի գուտ կեսը կտրեց *տվեց* կարմիր գելխեդդին – 272: Եվ իր արդարությունը նրանից խնդրելով վիզն այնպես խնդրողական ծռեց՝ որ Սուփին կարմրեց ու երեսը *շուտ տվեց* – 278: երեսը *շուտ տվեց* – 282: ու հոտի մեջ *ցույց տվեց* – 282: ու բերեց մի երկու սատկածը *պահ տվեց* – 282: *Պահ տվեց* ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: երբ դեմ-դիմաց Աճարկուտ լանջերին էինք՝ *ձեն տվեց* թե վռագիլ մի – 285: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը *շուտ տվեց* ու մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: շաքարից իր բռնով մի լավ բուռ *տվեց* շիկաբաշին – 291: հիմա երեսը *շուտ տվեց* ու իբր թե շվշվացրեց – 294: Թեվանը թուրք *կուլ տվեց* ասաց – 294: Թեվիկը բկի գունդը *կուլ տվեց* – 294: *արյունը գլխներին տվեց* – 306: Նորահարսը երեսը հացից *շուտ տվեց* ու խմեց – 309: հետո գլուխը *թափ տվեց* ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ – 312: շալվարի ետևը *թափ-տվեց* թե գնացի – 313: բերանը կապեց *տվեց ձեռք*, որ եթե մի տեղ հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից – 313: տապալակը *տվեց ձեռք* – 313: ձեռքերը *թափ տվեց* – 314: Ժամանակավոր երկրորդ կինը բերելու ճանապարհին Դսեղի գյուղկոռպում հարյուրույթոթանասուներեք ռուբլին ինչպես որ *տվեց* կոստյում հագցրեց, նա այդպես էր – 316: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց ու *տվեց* դունչա ջարդեց – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ և՛ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկդի գրքոյակ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, *չտվեց* մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Ճիպտոր բարձրացրեց ու շներին թաքուն *քսի տվեց* – 325: հալիվորը բան չասաց, բայց փաստորեն կնոջը *խոսք տվեց* – 330: ուղի ու բարդի տնկեց ու բանակային նվագախումբը տարավ *նվագել տվեց* – 330: ասելիքը *կուլ տվեց* – 330: կոկորդի գունդը *կուլ տվեց* – 330: պողոտներին *հուլ տվեց* ու գլուխը թոռների գուլպայի վրա կախեց – 334: *չսեղո՞ւ տվեց* – 334: Վերջը, կանգնեց հավասար ու մի բան էլ ավելի *կոճ-կոճի տվեց* – 339: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք *կուլ տվեց* ու չպատասխանեց – 340: Գյուղխորհրդի նախագահին *լացել տվեց* – 344: ասում էր կանգնեց *ծափ տվեց* ու եկավ գրկեց – 344: Հետո Մելքսանց խավարաչքը դռանը կանգնեց ու *բկահազ տվեց* – 356: թուրք *կուլ տվեց* ու հիմար դառնությունը երեսին սպասեց – 357: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ *տվեց* – 365: բայց նա խոսքն այնպես *շուտ տվեց* – 366: ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց *տվեց*՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: վեհանձնաբար *թույլ տվեց* – 368: և *ցույց տվեց*՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: *չսեղո՞ւ տվեց* – 375: քաղաքաբնակ ծակուտեցիների միջոցներով ու շաքարթոյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, *բրոնզեկ տվեց* ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: կենտրոնը մի հովրտեցու *տվեց* – 379: բայց ախպերը *կատակի տվեց* ու չօգնեց – 383: և այդ հանգամանքը հույս *տվեց* – 383: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն *շուտ տվեց* Մուրադենց տների գլխով դեպի Մելքսանց ամայի բլրալանջը – 394: հետո Թեվիկը ծոցագրպանից մի թուրք հանեց *տվեց* Սեվանին – 402: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար *ձեն տվին* – 290: իրար *խոսք տվին* ասացին – 323: Հախապտից ինչ եկել ու Ծմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ այդպես էլ *տվեցին* մեզ – 355: Մեկ էլ, ասում է, հովրտեցիք *վրա տվին* – 408: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան *տալ*՝ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: Ի իի, *վայ տալ* ինձ նման որբուանտեր *գլխիդ* – 337: Ինչի՞, էս ով եմ՝ որ իրենց պատասխանը ես *տալ* – 370: քույրական այդ գիտակից արցունքին չհասկացանք ինչ պատասխան *տանք* – 290: *լուր տանք* որ ի՞նչ – 320: ասել էին *շուտ տանք*՝ մեղուն փախչի – 345: ասում էր *տանք* քեռուն՝ մի ելք մտածի – 386: ուզում յե՛ս տանձին *վառել տանք*՝ չլինյե՛ – 414: ինչ *ուղղություն տաա՝* քո ուղղությամբ է գնալու – 310: Դու իմ *բերանը բացել չտաս* – 398: ու չգիտես ինչ ասես, ինչ պատասխան *տաս* – 403: Էդ որբերի հացին *ձեռ չտաք* – 350: երանի՜ ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը *ցույց տաա* – 281: մինչև *չտաա* իր ապրանքը ետ չի ստանա – 289: հավերի համար գուցե մի քիչ թաքուն գարի *տաա* – 291: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն է հանելու *գետնով տաա* – 316: բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը *չսեղո՞ւ տաա* բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350: ժողովրդի առաջ գլադեն բա իրավո՞ւնք ունի Ավետրքի *պատիվը գետնով տաա* – 409: սպասենք ինքը գուցե չհամբերի ու մի բացատրություն *տաա* – 402: այսինքն տարիների հավաքածը տանի Տաշքենդի ճանապարհներին *քամուն տաա* – 403: փորոտիքը կտրտեց՝ որ դեսուղեն *քարշ չտան* – 272: Ու հետո մի անմեղության թուրք, մի բացմիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի տեղեկանք *չտան* – 279: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՞ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը *տան* – 320: թե խոզը *շալակը տան* ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրո՞ն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: Բա էն լա՞վ կլինեք, որ երեք որբը *բերաններով տայի* ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզե՛ի – 287: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն մի բոպե որբերի *հոգսին տար*, ոչ – 292: բայց Մանդրոն էն Վաթինյանը չէր՝ որ իր սանձը Երևանի *ձեռքը տար* կամ իր անասնապահին էնպես նեղեր՝ որ թողնեինք անցնեինք Ջարխեչ – 307: բայց սրանք *թույլ տային* իրենց

միջով համլետյան մտքե՞ր անցնեն – 401: Ասում էր *դատի կտամ* – 285: խելոք կաց, ասում է, թե չէ քո էդ խոսքերի իմաստը *քննել կտամ* – 304: Էնիքը՝ *կրակ կտամ* գիշերը կվառեն – 324: Էնիքը, ես *կտամ*, որ իմ գործով է գալիս՝ ծախսն ինձ է հասնում – 366: թե չէ պատասխանի իրավունքը ժողովրդին *կտամ*,– այսինքն Թելվրկին – 398: Հանկարծ ծակ կունենա ու պանրաջուր *կտա* – 313: էդ տան տերը ոչ քեզ *կտա*, ոչ էլ ինձ – 333: քու մաման քեզ *տալ չի* – 350: վարչությունը որոշում կհանի՝ փոխարենը որոշումով նոր կովացու *կտա* – 354: այսինքն թե Տիգրանի *կրակը* մեզ վրա *թափել կտան* – 361: կարծում էր շքանշանը *կտան* ու առաջ կքաշեն – 383: ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամե՜տ, երկու կնիկ փոխած սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ *կտար* – 271: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար ու մեր ծնողին մի քիչ գարի *կտար* – 311: թե չէ հենց Ջաղացներից էլ Մարոն *էտ կտար* – 358: քարուփետ կանեին ու ֆերմայի երեսուն շունը *քսի կտային* – 359: Թելվանին *պիտի տաս* – 286: Ախչի,– ասավ,– մի էդ արաղը դրա բերանը *տուր*՝ տեսնենք ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: *հաց տուր* կուրացրու ու ինչ ուզում ես արա – 305: Մեծ ժանգոտը,– *Տուր*, արա,– ասաց,– հասցրու մի սրա բերնին – 337: *Տուր*, արա, հասցրու մի սրա ատամներին – 338: ճամփի ծախսը *տուր*՝ գնամ Ռուսաստանը խառնեմ, գտնեմ, առաջս-արած բերեմ – 341: Աբելին *ձեն տվեք* գա – 354: Ծմակուտին ինքնուրույնություն *տվեք* – 386: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, *տաքությունը* մեջքներիս *տված* մեզ խփում ենք՝ Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268:

SԱԼ ԱՆՑՆԵԼ — շները կողքերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով *տվեց անցավ*, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402: երգելու ու պատմելու Շարա Տայյանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու *տա անցնի* – 381:

SԱԼ ԹՈՑՆԵԼ — *տվել պոզը թոցրել էինք* – 322:

(ՇԱՐԱ) SԱԼՑԱՆ — երգելու ու պատմելու *Շարա Տայյանի* ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381:

SԱԼ ՊՐԾՆԵԼ — Տալի՛ս ես, *տվել պրծել ես* – 397:

SԱԼ ՓՈՒԵԼ — փախան, գնացին ու ահա՛, եղածը մի սաղա-հնդու է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար *տալիս փռում ենք* – 382: Գրասենյակի դռանը *տվեցիք* անտեր շան նման *փռեցիք* – 294:

SԱԽՏԱԿ — վարպետ Սիմոնին նույնիսկ լուր էին տվել մի *տախտակ* բերի գա – 377: Կաղնի *տախտակը*, որ էն ժամանակ դուլլերի տակ էր լինում, դեռ թաց էր – 331: Ետները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի *տախտակը* մեջտեղից այլանդակ ջարդվել ու կախվել էր – 377: Բա որ դու սարում լինես՝ Էնիքը, *տախտակի* գործը ո՞վ է անելու – 321: բանը միգուցե *տախտակի* չհասնի – 321:

SԱԿ — Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու քաշեց ոտի *տակ* մի որձ մորթեց – 267: բայց քաշեց ոտի *տակ* որձ մորթեց շուրջերկրյա ճամփորդությունից հետո – 267-268: քաշեց ոտի *տակ* մի որձ մորթեց – 268: Բայց թույլ տվեց, ամանը վզի *տակ* քաշեցին – 272: Բայց որ ձին երեսուն կնկա *տակ* նկարվել է՝ էդ երդվելու բան չի – 275: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց *տակ* տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Ջուտ մի գիշեր Կեչուտ անտառում Ջանդառի *տակ* քարացել էր – 278: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ զուտ քառասուն կնոջ *տակ* Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ր է՝ տեգրս սուրբ ոտի *տակ* մորթում եմ. եսի՛մ, ասում եք թույն ինքը չի տվել – 279: Կիսատ շիշը թևի *տակ* ու ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (Սյուսին) – 281: որ մեր Ալեքսան եղբոր վերադարձի հետ նրա ոտի *տակ* մորթի – 281: չխնայեց, քաշեց մորթեց Վլադիմիր Մելիքյանի ոտքի *տակ* – 281-282: անմեռ ոսկի վկայականը շրջանակի մեջ ապակու *տակ* հրեն պատից կախած է – 284: վարչության որոշման *տակ* իր ենթակայությունը հայտնեց ու ուրթից գնաց – 289: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ *տակ* մեկնված է – 290: ուզում են կարիքի մեջ լինես և իրենց կարեկցանքի ենթակայության *տակ* – 292: և Ծաթերի *տակ* կանգ առավ ու գլուխը կախեց – 293: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի *տակ* նագելի ու օրիորդ... – 310: հոկտեմբերի դժվար գերանդվի *տակ* ամուսնու չարչարանքի վրա Վարդոն ծիծաղում էր, ինչպես որ մայրը իր երեխայի վրա սիրելով ծիծաղի – 310: պնչից բռնած քաշեց կաճանի *տակ* – 318: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան *տակ* չմա, չնայած ձյունը դեռ ո՞ր էր – 324: փեթակները ծածկի *տակ* – 326: Կաղնի տախտակը, որ էն ժամանակ դուլլերի *տակ* էր լինում, դեռ թաց էր – 331: մոճրի *տակ* խեղդվում էր – 331: Էնիքը, հիմա լավ չէր լինի՝ որ ջրի *տակ* մի կանաչ մաքուր աման լիներ – 331: այսինքն ամանը ծնկների մեջ առավ ու մտավ կովերի *տակ* – 339: Սյուս օրն էլ էր ծառի *տակ*, էն մյուս օրն էլ – 344: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափածիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու *տակ* Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: մնացել էր փեթակի *տակ* – 345: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի *տակ* է՝ ուրեմն էդ է – 346: նագանը փեշի *տակ* – 348: փեշի *տակ* Օսեփանց տներն ու փեթակները կրակելու կրակն էր – 348: քանի որ պաշտոնը ոչ մեկիս *տակ* հավերժական չի – 349: ձեռքի դանակը՝ հոգեառի առաջ իբր թե սուրբ Գևորգի պաշտպան սուրը շարտեց Շուշանի ոտքերի *տակ* – 349: թախտի *տակ* էր – 351: Պահեստում նրանց *տակ* Շուշանն աչքը պաղած կանգնել մնացել էր – 360: Նրանց *տակ* պահեստում Շուշանը մնաց-մնաց, ասաց – 360: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուլցունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի *տակ*՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: թելիկ ոսկի մագերն ամուսնացինք մկրատի *տակ* առնել – 363: հետո ջորին քարի *տակ* տրաքել է – 372: Չգիտեն, որ ավելը ձեռքներն են տալու ու հավաքարարության *տակ* կոխեն – 373: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի *տակ* դարսի ու կարտուլը դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: ձեռքներիս *տակ* մի քսանհինգ-երեսուն աշխատող ունեինք – 382: քեռին էր, Բայց կոացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի *տակ* – 399: Բայց ժողովրդի շահի ճնշման *տակ* ստիպված էր ոչ մի հովվաբեհու հետ չխոսելու իր սկզբունքը խախտել – 403: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Ծմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի *տակ* են ձորտ – 405: Մեռած

վեց ախպոր ուժը մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության *տակ* ծոված, գայթելով եկել է – 407: ու մաճկալի ոտների *տակ* գետինը երկու տեղ խորն է գնացել – 407: նրա *տակ* ինքն ուրեմն մի մեծ պարտք է ունեցել – 412: նախատեսվածի պես Դանելանց ջաղացն ու ջաղացապանը Վաթրնանց ձիավոր ատրյադի ոտի *տակ* կորել են – 413: ասում են *տակնեղ* լիքը ապրուստ է – 389: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ *տակը* չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: այսինքն որ ժողովրդի եկամուտները բաշխելուց հետո ավագանի *տակը* պիտի ավլեր, մաքրեր, լվանար – 345: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունենի թուղթ լրացնեն ու *տակը* լավ պինդ ստորագրեն – 377: չեղավ՝ *տակը* չոր խոտ է տալիս ու վառի – 406: Գդալի *տակը* լիզում ասում է «կարալ չեն» – 407: Ռափրկի պես գդալի *տակը* լիզել ասել է – 407: ղեկավարությանը համար *տակը* բան չես թողել – 415: Պահ տվեց ու *տակն* ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: Փոքր պեպենտոի ռուս երեխաները արևկող պատի *տակն* ավլել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: Ավտոն *տակն* էր – 340: Ասա քու քաշն էդ ո՞ր քաշն է՝ որ էդ արծիվը քու *տակին* պահի. երկինքն է հանելու գետնով տա – 316: երեք մանեթով տեղաշորը *տակիդ* փափուկ փռում են – 341: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր *տակին* ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր *տակին* միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները – 317: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ *տակին* մտնելու ես գյուղամեջ – 317: ձեռքին սանձ ու *տակին* թամբ չունի ու խմած է – 318: Մուրադենց հին պատշգամբը կասեիր հիմա *տակին* կպոկվի ու ներքև կընկնի – 361: ամանը վզի *տակից* ոտքով ետ հրեց – 272: Քեդուտ խոտհարքի *տակից* ծմակում կանգ առավ ու պատահաբար նայեց – 316: տանիքի *տակից* փախչում էր – 331: տրակտորի *տակից* փոքր պեպենտոն մեծ պեպենտոի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: սրտնեղելով, կարմրելով ու ծպտալով իրեն լատանի *տակից* հանում էր – 334: բայց երեխան փեթակի *տակից* դուրս չէր եկել – 345: բղավոցի վրա հալիվորը եկել *տակից* հանել, ականջը քաշելով տարել էր տուն – 345: Ուխտատեղի *տակից* մորդ ճամփով եղպես էլ է՛տ-դա՛րձ – 358: իսկ մեր վարքը ուրիշի ձիու պես մեր *տակից* փախչում էր – 362: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուտերը Մուրենց ցեղական կեղտի *տակից* դուրս գան – 363: ու Մանուշ քույրիկը իր ծով *տակից* անկարող է օգնի – 376: էս ճիպտոր կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, Քեդուտ խոտհարքի *տակերից*. տղերք – 393: գործերը Նավ-ուրթի *տակերից*՝ մինչև Տաշքենդ ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղված են – 413: Հորենական պառավ խնձորենիների *տակով* կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով ու սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի *տակով* կռացած ինքն էլ գնաց – 333: Գնաց չափարի *տակով* անցավ, առաջը կանգնեց – 333: ղեկավար իր հասակը լատանի *տակով* անցնելու չկռացրեց – 372: գործկումին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի *տակով* դեպի Հովիտ ու Մմակուտ կարճ ճանապարհ եմ բացում – 384: Գրպանի *տակերում* երեք հատիկ խակ գկե՛տ՝ որ պոկել էր Ջարխեչավանքի գկոռտներից – 269: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը *մինչև տակը* խմում, Սոփնի պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում ու գնում են – 282: ու Մմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար ըտպեի *ականջի տակ* ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: շիշը *մինչև տակը* Ջանդառը Մյուսի կենացի վրա մենակ դատարկեց – 309: էս *աստծու տակին*, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի ու էլ չլինի – 360: ու աստված նրա *բռնքի տակ* մարդ *չգցեր* – 361: տասն ու համարիք քառասուն շերտով *մինչև տակը* կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: *Քթի տակ* ծպտաց – 392: *Քթի տակ* ծպտաց – 392: ՏԱԿԱՆԲ — պատերազմով, դե պատերազմ էր, աշխատանքը փողով չէր՝ *տականք* պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: ու աղաջրի *տականքն* իրենն էր – 345: Պահեստի *տականքին* կապված մի հավատարիմը կար – 345: ՏԱԿԸ ՏԱԼ — էս է *տակն եմ տալու* ու գյուղը ձեզանով վառեմ – 406: տղերք, փափու՛կ, ուսդ *տակն ես տալիս* թե չէ՝ գլուխդ մեջը թաղվում է – 274: Ջանդառս գլուխը *տակն է տալիս* թոցնում ձիուն – 275: Ջանդառս ուսը դմակի *տակն է տալիս* ու թոցնում ձիուն – 275: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը *տակն է տվել*, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուռ տվել – 384: ՏԱԿԻՑ — *Տակից* էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր տեղն ով լինե՛ր՝ որ չնախանձավորվեր – 324: էնիքը՝ կացինը կհանեմ, *տակից* կկտրեմ – 332: էս հանցավոր Մմակուտը *տակից* վառիր, վառիր – 346: ասացին թող կովեն՝ *տակից* տեսնենք ինչեր են դուրս գալիս – 395: ՏԱԿԻՑ ԳՆԱԼ — Մինչև արդարությունն ու դատողատաստանը կհասնենի՝ կոլխոզը *տակից գնաց* – 299: ՏԱԿԻՑ ՓԱԽՉԵԼ — մեզ վրա ինչ որ անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք *տակից փախչենք* – 308: ՏԱԿՆԻՎԵՐ — փոքր պեպենտոն մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը *տակնիվեր* գնում էր – 363: ՏԱԿՆՈՒՎՐԱ ԱՆԵԼ — Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան շահը Թավրիզի իր անապատներից բարձրացել, լեզգիների Լեզգի-Հասան-Խանը Կովկասի իր ծերպերից իջել, Վրաստանը *տակնուվրա են արել* – 406: ՏԱՅ — Իմ *տայն* է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում ես – 339: ՏԱՆԵԼ — տասն օր չէր կարող ու *յուլա տանելուց* լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: Եթե ճիշտ խոսենք, շներին հետը եթե գյուղ *տարած* չէր եղել՝ որձերը չէին կորչի – 273: Ջանդառը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, *տարած* պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: *Տարած* ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուտերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Մմակուտա սարերը վարիչ *չեն տանում* – 382: շարքային չոբան *եմ տանում* – 382: Ես ինքս *եմ տանում* – 395: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՛ւ *չես* մի անգամ քու գոմը *տանում*, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: հետներդ *տանում*, հետներդ էլի ես *եք* բերում – 341: երանի՛... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով *տանում է* Երևան

քաղաքը ցույց տա – 281: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ճուղերն էղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: Մեր չուներ՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր *քունդ* տեսնում ես տանում է անկողին մտիր – 375: մեկ էլ տեսանք հովըտեցիք Ավետըքին *տանում են* – 408: Վաթընանց տղերքը Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համբկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով *տանում են* – 408: Շապիկ-փոխանով *տանում* Հովիտ – 408: դուդուկի պիպիչը սրբում ու սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը *չէինք տանում* – 332: Հովըտի դպրոցական ճանապարհին ձեռքը բռնած երեք տարի *տանում* բերում էր – 295: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ *տանում* Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: մրսում ու *քունք տանում էր* – 315: մեզ յուր էր *տանում* – 331: Գելը դռնից շուն էր *տանում* – 346: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք տարին մի անգամ *առաջ էր տանում* – 385: առանց գործուղման թերթիկի փռնից մոր դուռը մի պարկ այլուր *չէր տանում* – 387: ձորի կաթնագործարանից էլ շտապ պանիր *էին տանում* – 388: Ուրեմն պանիր *էին տանում* – 388: Հովըտից զանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ *է տանելու* Ջաղացներ – 358: ձորից հանելու ու սարերով վ-սարերով *տանելու են* բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան – 316: տրակտորը Հովիտ նորոգման էր *տանելու* – 338: *տարել* լուր թաղել ու մոռացել *ենք* – 355: Որք գառան պես ետևը գցած *տարել է* տուն անձի՞ծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել – 286: հատուկ՝ կով *է տարել* Թիփիս – 335: Արգունտինսկիների կառավարիչը ներքևի ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ *է տարել* – 406: մեղվանոցը *տարել են* Հովիտ – 305: դարբնոցը քանդել *տարել են* – 305: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ *են տարել* ու մեր գրպանը խնայողամարկոյի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու՝ դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդան), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն ու Ուլյուրը կարպետը *տարել են* – 332: ջաղուն ու Աբելը դուռը փակել, երեխային *տարել* տանջում *են* – 348: բանակ *չեն տարել* ու ռուսերեն չգիտի – 402-403: և *ձեռքը գրպանն էր տարել* ու իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ երեքնոցը – 269: գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից *տարել* փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: ջահել բժշկուհին սարսափել ու գլուխը գոգին բռնած *տարել էր* Կենտրոն, Էստեղից էլ՝ գլուխը գոգին էղպես բռնած՝ Երևան – 290: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին *տարել* հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու ատել – 305: ժամանակավոր երկրորդ կինը իր ձեռքով գրիչը դրել էր բաժկոնի դրսի գրպանում՝ որ երևա, բայց նա *տարել էր* ծոցագրպանը և այդպես էր – 316-317: սա երեխային օգնական էր *տարել* – 345: բղավոցի վրա հալվիորը եկել տակից հանել, ականջը քաշելով *տարել էր* տուն – 345: ու *տարել* մայրաքաղաքում երաշխավորել էր ներկայիս Խուլիգանին – 385: Բայց խեղճ շունը միաժամանակ ինչպե՞ս լինե՞ր այստեղ չէ՞ որձերն իր հոտից *չէին տարել* – 270: *տարել էին* Հովըտի հիվանդանոց – 290: իրենց տնից Սիմոնենք նկատել, եկել *տարել էին* – 321: տան քարը *տարել* իրենց չափարի ծակերը կալնել *էին* – 331: իրեն Տիգրանին *տարել էին* կենտրոն միլիցիա – 344: միջնել թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով փոքր պեպետոտի հետ *տարել* գցել *էին* նրանց աղբյուրի գուռը – 351: նկարը պատից պոկել *տարել* հողել *էին* – 360: Ետևը-գցած *տարել* գրասեղանի ետևը Թեվլիկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել հին մատյանները հանել *էին*, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել ու հաշվել – 411: պապին հետս *տարա* – 336: *կարծիք տարանք*՝ թե գյուղում քեփին դիպչող է եղել – 319: *տարանք* պահեստի դռանը կանգնեցրինք – 362: Ջանդառին ու Սոփիին *տարավ* կանգնեցրեց ետ-ավարված որձերի մոտ – 280: *տարավ* որձերի մոտ կանգնեցրեց – 280: Թեվիկը աղջկան *տարավ* Դսեղն անցրեց – 293: *տարավ* կիսատ շիշը պահեց ու եկավ – 309: շների հետ *տարավ* քարին դեմ արավ – 317: ուրի ու բարդի տնկեց ու բանակային նվազախումբը *տարավ* նվազել տվեց – 330: մի աման ջուր էլ ինքը *տարավ* ու աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: Թեվլիկին ետևը-գցած, շներն էլ Թեվլիկի ետևից, *տարավ* – 371: *տարավ* ասավ ինչ որ խնդրի, ինչ խնդրանք ուզում է լինի, պիտի անես – 383: Ադուն քույրիկը եկավ խանութից պետական արաղ *տարավ* – 388: գնացին ու էղպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուսունուհիշտը իրենց հետ *տարան* – 284: Ետևից երեք որք թողեց, լրիվ որք՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու *տարան*, բայց նրա որբերն ի՞նչ – 300: ու ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին *տարան*՝ թե անօգուտ է – 305: երկուսով կալկոխ արին ու զգելով-զգելով *տարան* տուն պրծացրին – 325: մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու սաղա հընդլո մեկին *տարան* կթվորուհի – 337: *ցա վր տանեմ*, Հովիտը խառնել է – 388: եկել ենք *տանենք* – 357: Նստիր գյուղ *տանենք* – 415: թող զա էս անպետք փչացածին *տանի* – 361: այսինքն *տանի* իր ոչխարին ոչխարած – 401: այսինքն տարիների հավաքածը *տանի* Տաշքենդի ճանապարհներին քամուն տա – 403: նրա հարգանքի առաջ մեզանից ոչխա՞ր *տանեին* – 310: Մեջքիս կկապեմ ու *կտանեմ*՝ դպրոց – 342: մեջքիս կապած *կտանեմ*՝ ֆերմա – 342: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր *յուր կտանեի*, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր ես անտեղի դիվոտում – 321: *Յուր կտանեմ* – 322: թե էս գոմերը *պիտի* քանդենք, շինափայտը *տանենք* Հովըտի ձմեռանոց գոմերը մեծացնենք – 306: Ուրեմն եթե ձի ունենայինք ու պայտելու լինեինք՝ *պիտի տանեինք* Հովիտ – 305: սրանց ստորագրած տեղեկանքը *պիտի տանեին* Հովիտ – 377: գնա բեր, արի *տար* – 289: հետդ *տար* սարը – 295: ավարող գայլի պես կույր՝ ոչխարի միջից մեկը հանելու ասելու էինք *տար* – 296: թաթիկները մեկնած լաց է լինելու՝ թե ինձ էլ *տար* – 314: կողքիդ նստեցրու *տար* Հովիտ – 396: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն *տանելուց հետո* նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332:

ՏԱՆԻՔ — ու, ենթականերով շրջապատված, *տանիքի* կերամիտը հաշվեց – 372: *տանիքի տակից* փախչում էր – 331: հետո խամրած *տանիքների* ու քանդված դարբնոցի *գլխով* դիմացի անտառին էին նայել – 390:

ՏԱՆԿ — *տանկ* էր քշում – 345:

ՏԱՆՁ — *տանձ* է ու փող չի – 409: կացինն առած վրա էր ընկել *տանձի* ծաղկած ծառը կտրում էր – 343: նրանցը հողած ու վրան *տանձի* ծառ է տնկած – 409:

ՏԱՆՁԵՆԻ — և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլղոգերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլղոգերով շուռ տվել — 384: այն՝ որ կովի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում ու հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն — 387: տանձենին Դանելանց ջաղացի մոտ է — 413: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթնանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը — 413: նրանք Վրացոնց տանձենու մոտ էին — 352:

ՏԱՆՁԻ — գոհված հեղկումի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել — 414: ուզում յե՞ս տանձին վառել տանք՝ չլինյե — 414: խեղճ հորեղբորիցն էդ տանձին յե մնացել, ինչի՞ չլինյե, ինչքան կկանգնյե թող լինյե — 414: Երկուսն էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը — 414: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը». տանձիները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը — 384: Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը». տանձիները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը — 384: շեկ աղջիկ են գտնում ու գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում — 408:

ՏԱՆՁԻՆ ԶԳՑԵԼ — բայց տանձիդ մի գցիլ — 409:

ՏԱՆՁՈՒՏ — Մոսկվայի հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում ու ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինյերը». տանձիները՝ Հովրտի դիմացի մեծ տանձուտը — 384: լակոտի հեռատեսության վրա զարմացել, տանձուտն արմատախիլ սրբելու դեպքով հիացել ասել էր — 385: ուզում է հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի — 384: տեսնեմ մանկության որ տանձուտներում են տնկում — 384:

ՏԱՆՁԱՆՁԱՐ ԼԻՆԵԼ — բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր — որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել — 278

ՏԱՆՁԵԼ — էդ ում երեխային էք տանջում — 360: ջաղուն ու Աբելը դուռը փակել, երեխային տարել տանջում են — 348: ջաղուն ու հալիվորը երեխային տանջում են — 348: այսինքն որ իրենց տանջում են — 348: նաև՝ իր Ադամ խեղճ զավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում — 349: երեխային չէին տանջում — 348:

ՏԱՆՁՎԵԼ — դժվարանում, լուռ տանջվում, չէր ուզում տալ — 386:

ՏԱՆՏԵՐ — այսինքն թե տանտերը մեր փոքր եղբայրն է — 333:

ՏԱՆՈՒՏԵՐ — բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանտետեղով, մեծով-փոքրով, շունուտխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց — 302:

ՏԱՇԱՇԸ (փոխանություն) — չնայած Ջանդառի ձեռքերում տաշածից էլ լավ հղկվել էր — 335:

ՏԱՇԵԼ — սկսեց տաշել — 335: վրիպեց ու ականջը տաշելով ուսը կծեց — 317: մեղվանոցում նստում կալի թեթև եղան էր տաշում-խանձում — 349: ասում էր նոները մինչև չտաշի՝ չեմ գնա — 391: լավ պոզուկճղակ էլ կտաշեր — 271:

ՏԱՇԵԼ ՏԱԼ — այնտեղ կաղապարել ու տաշել է տվել, բերել — 414:

ՏԱՇԿԵՆՏ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՅ ԶՈՐՄԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏՄԱՐԻԱ ԿԵԴՐԻՆԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՌՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ — 411:

ՏԱՇՏԱԿ — Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոջլոտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին — 360:

ՏԱՇԲԵՆԴ — Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է է՛ — 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է է՛ — 271: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է է՛ — 271: Հիմա էլ վեր կացավ՝ թե ես գնացի Տաշքենդ — 280: Տաշքենդ եմ գնում, այսինքն Միջին Ասիա — 280: Ես գնում եմ էնիքը՝ Տաշքենդ — 281: ես գնացի Տաշքենդ — 296: ախպերս Տաշքենդ է — 296: մենք մեր ախպորը Տաշքենդ անտեր ենք թողնելու — 297: Տերը Տաշքենդ է գնացել — 298: Տաշքենդ է, Տաշքենդ — 398: Տաշքենդ է, Տաշքենդ — 398: Տաշքենդ լինենք, Ղազախ ճամփորդության թե գործկումի թեր-մտած մանգալիս՝ բոլորիս վերջը ես ձորն է — 308: պոռնները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիծը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիծրից կկապեմ, տեսնեմ որդ էք Տաշքենդ գնում — 311: ուզում էր հոր հետ ինքն էլ գնա Տաշքենդ — 313: Ես գտմերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ — 313: հետո Մոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314: ճիպոտը Տաշքենդ նրա ինչի՞ն էր պետք — 315: գործով Տաշքենդ եմ գնում — 326: Էդ ի՞նչ Տաշքենդ է — 326: Տաշքենդ եմ գնում — 327: մտքով նա Տաշքենդ էր — 327: Տաշքենդ ենք գնում — 329: Տաշքենդ էի գնում — 334: ուզում էի Տաշքենդ գնալ — 334: Տաշքենդ ես գնում — 336: ճամփա ընկած Տաշքենդ է գնում — 340: Եթե Տաշքենդ է՝ Տաշքենդ — 340: Եթե Տաշքենդ է՝ Տաշքենդ — 340: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում — 364: ասեր Տաշքենդ վոռա գո՞րծ կա — 373: Ծախս ես լինում անտեղի Տաշքենդ հասնես — 376: Տաշքենդ է գնում — 392: Ասում է Տաշքենդ ես գնում, հա՛, արա — 392: Տաշքենդ է գնում — 394: — Այ ընկեր,— ասաց,— որ էդպես ուրիշի գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում — 395: Քու աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու տրաք-տրաքի չգաս — 396: Գնում եմ էնիքը՝ Տաշքենդ — 399: Տաշքենդ գործուղեք — 400: շները կողերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ — 402: շները կողերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ — 402: Տաշքենդ է գնում — 410: Տաշքենդ ես գնում, բայց փող չունես, ախպերացու — 410: Տաշքենդ էի գնում, էն էլ էնիքը — 415: հետո Մոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ — 314: Զգիտեին Տաշքենդն ինչ է կամ գիտեին ու արհամարհեցին — 327: այսինքն թե իրոք Տաշքենդի միտք չէր ունեցել — 312: այսինքն տարիների հավաքածը տանի Տաշքենդի ճանապարհների թամուն տա — 403: երեխան Տաշքենդից ի՞նչ է հասկանում — 313: Էդ

Տաշքենդից եկա՞վ – 316: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար բռնել *Տաշքենդից* քշել է Սիբիր – 402: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ տուպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող *մինչև Տաշքենդ* ու Սամըրղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ *մինչև Տաշքենդ* ու Գործարան հազար կողմի վրա շաղկած են – 413:

ՏԱՇԲԵՆԴՅԻ — մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ փախստական *տաշքենդցին*, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական *տաշքենդցու* տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ ոչուփուչ *տաշքենդցու* տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: Նիկալ պապի՝ այսինքն փախստական *տաշքենդցու* տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372:

ՏԱՊ — և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի *տապ* շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285:

ՏԱՊԱԿԱԾԸ (փոխանություն) — բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի *տապակածից* հետո թթուն քաղցր լինի – 324:

ՏԱՊԱԿԵԼ — խանութի պահածո միս ու յուղով *տապակած* մակարոն էր բերել – 319: հավ էր *տապակել*, թերթի թղթ ով հատուկ փաթաթել – 319:

ՏԱՊԱԿՎԵԼ — չետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենոտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ *տապակվելու* ժամանակ տվեց – 365:

ՏԱՌԱՊԱՆՔ — կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու *տառապանքից* հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358:

ՏԱՍ — Քու ախպեր օգոստոսին *տաս մանե*տ ստացել է – 341:

ՏԱՍԸ — *Տասը* որձն ուրեմն մեծինը՝ Վերանին էր, հինգը միջնեկինը՝ Սեվանինը – 295: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ սրբվելը, էս ձորը մեզ նման *տասը* Թեվան է փոխելու – 308: օրիորդ Վրացյանի հրահանգով *տասը* մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե *տասը* Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382: քո քույր Շուշանը կթից ագատ է՝ Շուշան քույրդ *տա՛սը* – 397: *տասն* ու համարիք քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը *տասը տարվա* բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: այսինքն *տասը տարի* մարդու երես չէր տեսել – 298: *տասը տարեկան* երեխա է եղել – 315: *տասն օր* չէր կարող ու յուրա տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: *տասն անգամ* խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե ցանցերը – 324: ժամանակին մեր հերը հատին *տասը կոպեկ*, էնիքը՝ մի մանեթ է տվել – 335: *տասը կողմից* չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, փոքր պեպենոտն է – 346: մանրատամ խիտ սանրով *տասն անգամ* սանրեցինք ու գլխին եփական մոխրաջուր ածինք – 363: որպեսզի երեք շաբաթ հետ կլոր *տասը կոպեկ* վերադարձնես – 386: այսինքն իրենից կախված *մի տասը* ենթակա էր ունենալու – 387: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն *մի տասը թոպեկով* պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: *Տասը տարի*՝ Ծմակուտը Հովըտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովըտեցու հետ ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: օրը մի շիշ չոր արաղով ու *տասը մանեթ* փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412:

ՏԱՍՆԱՍՅԱԿ — *տասնամյակների* վաստակած բարձրությունից ճարահատ ժպիտով էր նայում ներքնի անհավասար կովին – 385:

ՏԱՍՆԵՐԵՔ-ՏԱՍՆՉՈՐՄ — եթե *տասներեք-տասնչորս տարեկանը* մենք չենք եղել ու Սիրունն է եղել – 286: Երևանի նրա ամուսինը Տիգրանից պաշտոնով *տասն անգամ* բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ — *տասներկու* որձ ունի այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: աշխատավոր՝ այսինքն որ տարին *տասներկու ամիս* հանդում են – 301: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին *տասներկու ամիս* ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324:

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴԸ — *Տասներորդում*, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295:

ՏԱՍՆԻՆԸ — *տասնինը թվի* խոլերան ասացինք հատկապես հարսների մեծ ջարդ էր արել – 408:

ՏԱՍՆԶԻՆԳ — մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու օրը *տասնհինգ կոպեկի* – 340: *տասնհինգ տարում* միլիցիան մի անգամ նրա վարորդական կյանք չէր մտել – 387:

ՏԱՍՆԶԻՆԳ-ՏԱՍՆՎԵՑ — ուսումը կիսատ *տասնհինգ-տասնվեց տարեկան* անասնաբույժ – 354: Թեվիկը *տասնհինգ-տասնվեց տարեկան* էր ու կար – 354:

ՏԱՍՆԶԻՆԳ ՀԱԶԱՐ — Հազար հինգ-հարյուր, էնիքը՝ *տասնհինգ հազար մանեթը* բռան մեջ՝ դազախեցի թուրքը Ռոստոմ Մելիքյանի դռանը վիզը ծռած երեք անգամ կանգնել է – 318:

ՏԱՍՆԶԻՆԳ-ՔՄԱՆ — Մեր սև դարաչին այստեղ *տասնհինգ-քսան գլուխ* ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: ու երևակայիր *մի տասնհինգ-քսան* բանվորի վրա դեկավար կկարգեին – 382:

ՏԱՍՆՅՈԹ — օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի *տասնյոթ ռուբլին* – 340:

ՏԱՍՆՉՈՐՄ — *տասնչորս տարեկան* աղջկա նման ծաղկե՛լ, դեմ-դիմաց զարդարում էր Սիմոնի տունը – չպիտի՝ զարդարեր – 344:

ՏԱՄՆՈՒԹ — անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի *տասնութ տարեկան* դասատուի առաջ էլ էին կարմրում — 355:

ՏԱՎԱՐ — որ խուխ էր անում ու թքում, ասում է, *տավարը* խրտնում էր — 353: շուրջը, որպեսզի մեր *տավարն* ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան — 378: և ինչպես որ մերոնց հին *տավարի* ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում — 285: *տավարի* ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով գործկոմը ձեռքից առել էր — 335: մինչև նրա գալն, ասում է, մեր *տավարի* կաթը դուշման հանդապահի սարսափից կտրվում էր — 353: այսինքն թե մթերքը *տավարի* ու ոչխարի ֆերմաներից պահեստ է ընդունում սարում — 358: ինչպես որ նախկին հներում Օմակուտի խեղճ *տավարի առաջ* սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ Օհանի — 284-285:

ՏԱՎԱՐԱՄ — բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու *տավարածը* կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու — 358:

ՏԱՏ — իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև *տատ* տպրոցից գա — 342: Փառոն ձեր *տատը* չի — 359: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն ու *տատը*, սիրելով են անիծում — 406-407: *Տատն* ու մաման լաց եղավ ասաց — 342: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու *տատերի* արահետն էր եղել — 293: ուր *տատի հետ* պապ էլ կար ու իրար անխոս էին հասկանում — 326:

(ՓԱՌՈ) ՏԱՏ — տունն ավելը, իր *Փառո տատի նման* ձեր կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին — 340:

ՏԱՏԻԿ — ու *տատիկը* մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր — 342:

ՏԱՐԱՄԵՆ — աչքերը ձգձպացրինք ու ձեռքերը *տարածեցինք* — 335: ինչո՞ւ *տարածեց* — 412: եթե տղամարդ էր՝ ժողովուրդը սուտ բան չի *տարածի* — 412:

ՏԱՐԱՄՎԵՆ — հետո որ թույնի կարծիքը *տարածվեց*՝ մեր մտքում անընդհատ մեր ծանր խոսքերն էին — 320: Էդ ինչի՞ *տարածվեց*՝ թե Ածուխշինդանց խեղճը մյուս համկալի կամավոր կնիկն է եղել — 412: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծանքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն *տարածվի* ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք — 279:

ՏԱՐԲԵՆ — ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու *տարբեր* կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն — 356:

ՏԱՐԲԵՆԵՆ — Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում ու ամբողջ գյուղն էր *առանց տարբերելու* Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին — 308:

ՏԱՐԳՄԱՆԻԶ — թե ես ձեզ թարգմանիչ, *տարգմանիչ* գնում եմ — 336:

ՏԱՐԵԿԱՆ — յոթ-ութ *տարեկան* հասած տղա էինք — 284: ես որ եկա՝ Թեվանը մի *տարեկան* էր — 294: տասը *տարեկան* երեխա է եղել — 315: եթե տասներեք-տասնչորս *տարեկանը* մենք չենք եղել ու Սիրունն է եղել — 286: Քսան *տարեկան* անհասկացող աղջիկ էի — 341: տասնչորս *տարեկան* աղջկա նման ծաղկել է, դեմ-դիմաց զարդարում էր Սիմոնի տունը — չպիտի՝ զարդարեր — 344: ուսումը կիսատ տասնհինգ-տասնվեց *տարեկան* անասնաբույժ — 354: Թեվիկը տասնհինգ-տասնվեց *տարեկան* էր ու կար — 354: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ ու դպրոցի տասնութ *տարեկան* դասատուի առաջ էլ էին կարմրում — 355: կնիկդ քանի՞ *տարեկան* է՝ տալիս եմ տրիկոտաժի ֆաբրիկա — 384: բոլորն էլ առհասարակ քառասուն-քառասունհինգ *տարեկան* էին — 400: վաթսուն-վաթսունհինգ *տարեկան* հորաքրոջը չյողեցին գոնե մի երկու ամիս անարատ սուգ պահի — 410:

ՏԱՐԻ — և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Զանդաղը երեք օր ֆաֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող *տարի* այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի — 270: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էստեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն *տարի* հանդերում մենակ դնոնաց-դնոնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց — 283-284: Հովրսի դպրոցական ճանապարհին ձեռքը բռնած երեք *տարի* տանում բերում էր — 295: Մինչև այդ՝ համարիկ ուրեմն հիսուն *տարի*, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել — 297: այսինքն տասը *տարի* մարդու երես չէր տեսել — 298: դեռ հարյուր *տարի* էլ պիտի ապրյեք՝ որ իրար պահյել սովորյեք — 299: էստեղի ձեր պապը Վանքերա ձեր ժողովրդին ոնց թողել է՝ եղպես հարյուր *տարի* առաջվա պես էլ մնացել են — 329: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի *տարի* է մարդի երես չի տեսել — 341: գերության պատճառով Աղամը կենտրոնի կապեզեում մի *տարի* է քննվում ու ծեծվում էր — 349: չնայած նրա վրա քսան *տարի* էր իրավունք չունեք — 359: երկու *տարի* նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովրսի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել — 365: Անոշ, — ասաց, — էսքան *տարի* էստեղ է՝ մի ուրախություն չի տեսել — 365: նոր *տարի* եք անում — 375: մեծ պեպենոտին է՝ երկու *տարի* հանում ու հանում էին՝ դուրս չէր գալիս — 400: Տասը *տարի*՝ Օմակուտը Հովրսի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովըտեցու հետ ոչ դեմառդեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել — 404: Խոտհարքն այդ *տարի* մնացել է Օմակուտին — 408: բայց ոչ Օմակուտը ու ոչ էլ Հովիտը այդ *տարի* չեն հնձել — 408: աշխատավոր՝ այսինքն որ *տարին* տասներկու ամիս հանդում են — 301: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու *տարին* տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք — 324: *տարին* մի անկամ կու մոր դուռ գալիս ու կու խոսկ բերում ես — 365: ինքն այնտեղ հին ծանոթների միջոցով սրա հեռակա ինստիտուտի գործերը երկու-երեք *տարին* մի անգամ առաջ էր տանում — 385: Չէ՞ *տարին* մի հատ զկեռ ու մի երկու մորեխ էին ուսում — 406: կարծես ոչ թե երեք օրվա՝ բանակային ծառայության երեք *տարվա* բացակայություն էր եղել — 270: չէր ասում էսքան *տարվա* ախպերս ու ընկերս է — 276: էսքան *տարվա* մարդուկնիկ ենք — 278: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր

Մելիքյանը տասը *տարվա* բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դստակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան *տարվա* նվերն էր – 283: Ես էլ քո կենացն եմ խմում, երեսուն *տարվա* մեր ընկերության – 309: Էն *տարվա* հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: Տան էս կողմի պատը մի *տարվա* փված էր – 331: Ժողովումների ժամանակ, մի *տարվա* նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին քրոմ-սապոգ նվիրեց – 345: Բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու *տարվա* ավագությունն ու մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: և հազար *տարվա* հանքերն ու հին գործարանը շրխկալով բանեցնում է – 383: այսինքն *տարիների* հավաքածը տանի Տաշքենդի ճանապարհներին քամուն տա – 403: ինչպես որ ավագակության *տարիներին* էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեւ – 288: Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած *տարիներին* փոխարինողը չէր կարողացել բռնում պահել – 305: մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի *տարիներին* Վաթրնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի հեղկում եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413: *տարուց* ավելի խոսք էր պատվում՝ թե գյուղի տեղը Գործարանի պիտներ երեխեքի համար լիճ են կապելու – 301: ասում էին մի երկու *տարուց* բնակարան կստանանք – 382: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու *տարով* փոքր տղա չի ուզի – 287: Դու ինձանից չորս *տարով* մեծ ես – 293: Ես քեզանից չորս *տարով* փոքր եմ – 293: Երեք. Վերանս Թեվրկից երեք *տարով* է փոքր – 294: Բայց դե չի կարելի *տարով* հյուր ընկնել – 299: Ես իմ գործունեությունը որ սկսեցի՝ իրենից հինգ *տարով* ջահել, էն է համարիք երեխա էի – 385: Մեծ պեպենոտից մի երկու *տարով* էր մեծ – 400: տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու քնում էր փաթաթանները *տարիներով* փաթաթած – 344: տասնհինգ *տարում* միլիցիան մի անգամ նրա վարորդական կյանք չէր մտել – 387: խոզ է, *տարվա հետ* մեկ էլ տեսար հինգը հիսուն եղավ – 361:

ՏԱՐԻՔ — իր *տարիքի* մեծերը մեր նոր սերնդի առաջ ամաչեցին ասացին – 284: չնայած համարյա մի *տարիքի* մեծեր էին – 354: ու երկուսիս ծնողն էլ *տարիքով* մեծ էին – 283: *տարիքով* ու հին վարքով ինքը անձամբ վարկաբեկված է – 291: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել *տարիքով*, տարած պաշտոններով, զավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովըտեցին – 298: Բայց այնքան երկար էին ղեկավարել, որ կարծում էին ժողովրդից *տարիքով* նույնպես անց պատկառելի հալիվորներ են – 400:

ՏԱՐԿՄԱՆԻՉ — *Տարկմանիչ* գնում եմ – 337: *Տարկմանիչ* էն է, որ ես խոսեմ՝ դու չխասկանաս – 337: *տարկմանիչ* ասկանա – 337:

ՏԱՐՎԵԼ — չէ՞ այստեղից էր մատնվել ու *տարվել* – 346:

ՏԱՓԱԿՎԵԼ — գետնին *տափակվել*, սողում ու ծմրում էր – 270:

ՏԱՓԱՍՏԱՆ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողողի պես պոչավոր, *տափաստան* երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե էս պիտի պահեք – 305: հանդարտ, *տափաստան* երկրի ջրի նման լողալով-լողալով բերեց գյուղի գլխին կանգնեցրեց – 318:

ՏԱՔ — (մեքենայի խցիկում կեսը բլից կում-կում խմել էր՝ որ գազի *տաք* հոտից չքնի) – 269: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախտու ես՝ *տաք* լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի *տաք* մշուշները – 276: համարենք որ մի *տաք* իրիկուն էր – 289: Ջարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի *տաք* հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխնակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292: մեր հարսները եթե հիշեն ու *տաք* ճաշի կանչին՝ ամբողջ ամառն էդ էր – 306: Հացի, *տաք* փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս – 325: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր *տաք* կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: իրենց արևածաղիկները, մեծ գետում լողանալը, ծիծաղը, գետափի յառին նստած աղջիկների երգը *տաք* գիշերը լցնում էր – 342: Ու միշտ *տաք* էր – 351: արդուկը *տաք* կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: այդ կանչերը, այդ ուրախ կոփվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, *տաք* ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367: մեջները՝ այսինքն արանքներում մի *տաք* խոսք չկար և անհայտ էր – 393: ներսները կա՛ր արդյոք մի *տաք* խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ ցավը մեջտեղ դնելու մի ռիսկ – 393: ուղն ու *տաք* արյունը ինձ, մնացորդ լեշը քեզ – 406:

ՏԱՔԱՆԱԼ — Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբուները պղտորված, փաստորեն աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվկին, այլ *տաքացած* լաչառին – 279: Եթե *տաքացած* լաչառից ինքն է նկատվել ու մենք չենք նկատվել – 286: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու *տաքացած* դարաչու արանքով, ասել – 311: մեծ պեպենոտն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու *տաքացած* սաղա-հնդդի տեղում չափաշահեց – 379: չէ՛ աշնան հետ օդը սառչում, գետինը հակառակը՝ *տաքանում է* – 297: Բայց *տաքացել* խելագարվել է – 286: Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր *տաքացել*, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. Ես Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է – 271: մեր ականջը *տաքացել* տոժում էր – 334: գլուխը *տաքացել* տոժում էր – 346: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ *տաքացել* ու ուժեղ սառել էր – 410: *տաքացավ* սնացավ ու իրեն վերն խփեց – 360:

ՏԱՔԱՑԱԾԸ (փոխանություն) — Անամոթ *տաքացածն* ասում է – 287:

ՏԱՔԱՑՆԵԼ — նորահարսին այսինքն սովորեցնում էր ամուսնու կենացը խմել, ամուսնու *սիրտը տաքացնել* – 309: առակի ասածի պես սպասում էք մարդու տունը կրակվի՝ որ ձեռքներդ *տաքացնեք* – 331: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը *տաքացնեն*՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: թե միջնեկի անունը հոլովել է Տիգրանի կրակը հատուկ *տաքացնելու համար* – 346:

ՏԱՔԴԵՂ — շարունակելով կարմիր *տաքդեղ* էին չորացնում — 328:

ՏԱՔ-ՏԱՔ — հանկարծ չպատահի, որ լավ փափուկ տեղերից *տաք-տաք* խորոված անեք — 385: արդուկը տաք կրակ լցրինք ու ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ *տաք-տաք* արդուկեցինք — 363:

ՏԱՔՈՒԹՅՈՒՆ — Փռան *տաքությունից հետո* գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի — 368:

ՏԱՔՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱԼ — գերանդին Քեղուտ խոստհարքում գցում, *տաքությունը* մեջքներիս *տված* մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում — 268:

ՏԲԴՈՑ — իմ Պաշաս ու Դաշաս երաժշտական *տբրոց* տեն գնալ — 370: Մաշան *տբրոցի* կեղտ սրայի — 370:

ՏԳԵՂ — անընդհատ գիտեին, որ *տգեղ* ու վտանգավոր է — 377:

ՏԵԱՏՐԱԼՆԱՅԱ ԺԻԶՆ — զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստվո, Նաշ գելյոնի դրուգ, Սովետսկայա տորգովյա, «Սովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Սովետսկայա կուլտուրա, *Տեսարանայա ժիզն*, Կլուբի բաբոտնիկ — 388:

ՏԵԳՐ — կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու *տեգրը* հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են — 294: *տեգր*ս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ր է՝ տեգորս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛ մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279: եկել ես քո փոքր *տեգոր* տուն — 319: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս ո՞ր է՝ *տեգոր*ս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛ մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել — 279:

ՏԵԳՐԱԿԻՆ — ուղղակի՛ մեծ *տեգրակին*ս ես — 319:

ՏԵԼԵՄԱՔ — արնաքամ *Տելեմաքը* փափուկ ժպտալով իրեն տվել է իր սպանիչների ձեռքը — 315: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա *Տելեմաքի* ու նրա օրինակով Հովըտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում — 289: երգը հորինվել է Հախպատա *Տելեմաքի* երգի օրինակով — 315: բայց ջաղացպանն ինքն էլ նույն *Տելեմաքի* օրինակով է սպանվել — 315:

ՏԵՆԻԴԱ — Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ուղիղ՝ *տենիկայի* հարցերը նրա վրա են, — ուղիղի իսկը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով տեղավորեց — 271: Էս *տենիկայի* դարում ի՛նչ ձի — 319:

ՏԵՂ — Զին, հասկանում ենք, ամեն *տեղ* ձի է — 277: Եթե *տեղ* ունենայի՝ կձպտայի — 294: Նա գիտեր՝ որ Զանդառը լուրը *տեղ* չի հասցնելու — 296: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի ու Հովըտի արանքում *տեղ* են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է — 303: պահողի հետ մոզին ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ *տեղ* էին ուզում — 306: բերանը կապեց տվեց ձեռք, որ եթե մի *տեղ* հյուր ընկնի՝ հյուրատանն ասի էս էլ մեր կողմից — 313: բոլորս ենք ձիով *տեղ* գնացել — 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու *տեղ* խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել — 318-319: էլ *տեղ* չկար — 323: բակում մի ծրտած *տեղ* չկար — 326: Լավ չհասկացավ էդ փորձո՞ւմ են թե ամեն *տեղ* իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն — 327: բոլորի սիրտն էլ այստեղից թռել ուրիշ *տեղ* էր — 342: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի *տեղ* այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն — 347: մի լավ կաղնու լիցենզիա առնվի ու ներսից մի չորս *տեղ* պուն տրվի — 371: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ *տեղ* մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել — 374: Վարդոն ուրիշ *տեղ* էր պահում — 377: ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը հիմա որևէ *տեղ* բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էդ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է — 379: երգելու ու պատմելու Շարա Տայյանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի *տեղ* է հավաքելու ու տա անցնի — 381: ու մաճկալի ոտների տակ գետինը երկու *տեղ* խորն է գնացել — 407: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ *տեղ* տեղավորել, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել — 414: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին *տեղդ* մտիր — 342: Ծմակուտեցի չե՞ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ ու *տեղդ* մոռացել ես — 415: Եկավ կանգնած *տեղը* ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, ասաց — 269: քո կորստի *տեղը* ես գիտեմ — 277: Եղել էր, որ Զանդառս սխալվել, զուր *տեղը* ճանապարհ ու ժամանակ էր կորցրել — 277: այսինքն թե ոչխարաշան *տեղը* գյուղն ու գյուղամեջը չի — 280: դե եթե գիտեիր՝ որ քո *տեղը* սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն փռեն — 280: նրա անմեղ *տեղը* գալիս Օհանի շարժմունքն ու պատկերն է կանգնում — 284: տարուց ավելի խոսք էր պտտվում՝ թե գյուղի *տեղը* Գործարանի պիոներ երեխեքի համար լիճ են կապելու — 301: քանի որ *տեղը* լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է — 302: իրենց Կերչ ու Սևաստապոլի *տեղը* գտնելու խելքումիջոց չենք ունեցել — 310: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին ու Զանդառը հարցրեց էդ *տեղը* գիտեի՞ր, թե՞ Զանդառիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց — 312: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգրեց ու իր *տեղը* նրանց մեջ հաստատեց — 323: և մեծ պեպենոտը, չէ՛ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կոիվ ու թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր *տեղը* հայտնում է — 343: Չէր կարողացել երկու անգամ նույն *տեղը* խփել — 344: մի պայթյուն՝ որ սարը ձորը գցեր ու *տեղը* կալ աներ — 355: կանգնած *տեղը* ծանրացավ — 361: կենտրոնից դեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծմակուտ կամ բանակային ծառայության *տեղը* երևի տեսել ու հավանել էր — 371: ամբողջ այգում միակ մարդկային *տեղը* այդ մի թախտի չափ տեղն էր — 374:

պառկած *տեղը* ձկան պահածո էր կերել ու գիրքը ձեռին քնել – 375: Փողի գրքույկը պահելու *տեղը* նանի նկարի ետևն էր – 377: Բայց աղջիկը եղբորից թաքցրել ու *տեղը* հորն ասել էր – 377: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցքներու մասին նշանաբանի պատաստը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել ու ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր *տեղը* կանգնել էր – 378: կիսակեր ու բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին *տեղը* կկանգնե՞ր – 380: Թեվրկի դեկավար Ռոստոմբեգի օրինական *տեղը* իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381: նրա հին *տեղը* իր կողքին բացեց – 392: մտավ իր *տեղը* – 392: չէ՞ գիտեին՝ որ գրասենյակի դուռն իրենց *տեղը* չի – 392: Ծմակուտի *տեղը* չգիտի՞ – 393: այսինքն գառան մոտ հանդերուս, գողության *տեղը* այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարի Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: եկավ իր *տեղը* կանգնեց – 404: շարքի մեջ իր մշտական *տեղը* եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն ու լուռ համեստություն – 404: Մեր համեստ կարծիքով դեկավարի դեկավարությունը պիտի էնպես լինի, որ նրա ժողովուրդը խնայած միջոցները անշահ *տեղը* չշռայլի – 405: Իր շահի *տեղը* ինքը մեզանից լավ գիտի – 405: Մատյանները ծալել ետ իրենց տեղն էին դրել ու՝ ախպերդ քու *տեղը* գիտի, ասել էին – 411: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի *տեղը* ցույց էին տալիս – 407: երեխաները նրա ծուռտիկ ոտների *տեղը* փնտրում էին – 407: նա բացակա *տեղն* է ներկա – 305: ու մեր կորածի *տեղն* էլ հայտնի է – 311: իրենց *տեղն* էս է – 315: Տակից էլ մի քիչ նախանձ էր, բայց իր *տեղն* ով լինե՞ր՝ որ չնախանձավորվե՞ր – 324: ամբողջ այգում միակ մարդկային տեղը այդ մի թախտի չափ *տեղն* էր – 374: այսինքն չուզեց գրքույկի թաքուն *տեղն* իմանալ – 376-377: մեծ պեպենտոր կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի ու *տեղն* ինքը կկանգնի – 379: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած *տեղն* ու նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: Մատյանները ծալել ետ իրենց *տեղն* էին դրել ու՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: լուռ քաշվեն *տեղի* կիսաջոջերի հետ լակելու-լափելու – 279: որպեսզի հատկապես չհավանի ու *տեղի* դեկավարության առաջ հարցում դնի – 375: համընդհանուր մարդահամարից բացի չէ՞ գյուղկոռայները պարտավոր են *տեղի* բնակչության թիվը ներկայացնել կենտրոն – 386: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի *տեղից* ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե էղ էր – 300: իր ներկա *տեղից* ինչու պիտի բացակայի – 305: հավաքելու *տեղից* իրիկունը եկանք տեսանք ամայություն – 306: Սոփին դրա համար Ջանդառին *տեղից* վեր չկացրեց – 313: շները ետևը-զցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոլխոգային հազար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների *տեղից* խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց – 315: կերանք-խմեցինք ու որ արաղը հատավ՝ պահած *տեղից* մի հատ էլ հանեց – 319: սև դարաչին որևէ *տեղից* թերևս թաքուն նայում էր – 325: կարծում են գյուղից ու *տեղից* են փախչում, մատաղ – 329: Ասորենք *տեղից* շարժվում էին – 341: պահեստն այսինքն խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի *տեղից* մուտք չունե՞ր – 361: *տեղից* չշարժվեց – 362: մեծ պեպենտոն նույնիսկ կարողացավ *տեղից* հանի – 377: մեռած *տեղից* ասաց – 397: գործկոմի իր մշտական *տեղից* մեծ Ռոստոմը դուրս եկավ գնաց հեռախոսի մոտ – 403: Մինչև այդ, միջոցն թաթարը ռուսերենը պարապող դասատուին կանգնեցրել, իր *տեղից* ինքն ընդառաջ էր գնացել – 404: որ եթե մեր այս երկրից մեկը եղավ, որ Լեզգու իր կոխ-կալողին *տեղից* շարժեց – 406: հանկարծ չպատահի, որ լավ փափուկ *տեղերից* տաք-տաք խորոված անե՞ր – 385: հողեն միոտանի գլուխդ, որ *տեղիցդ* չես շարժվում ու մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412: փլված *տեղով* մտել լույս էին կախել – 331: Քանդված *տեղով* ներս մտավ – 371: մեծ պեպենտոն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպենտոնի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց ու տաքացած սաղա-հնդլոյին *տեղում* չսիրաշահեց – 379:

ՏԵՂԱԿԱԼ — հյուրասիրությունների գծով մի հատուկ *տեղակալ* է պահում – 383: *տեղակալներին* է դրկում – 383:

ՏԵՂԱԿԱՆ — և ցույց տվեց՝ թե *տեղական* կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: մեր Ծմակուտի *տեղական* գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովըտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: մեր *տեղական* գործկոմի ամեն անդամին մի պունամեջ կհասներ – 377: քանի որ *տեղական* հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: զուտ էսքան տղայով մի Հովըտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Մեյսկայա ժիզն, Ժվոստովոդստվո, Նաշ գեյոնի դրուգ, Մովետսկայա տորգովյա, «Մովետական Հայաստան», Կոմմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր *տեղական* «Վերելք», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Մովետսկայա կուլտուրա, Տեատրալնայա ժիզն, Կուրբնի րաբոտնիկ – 388: ինքնուրույն տնտեսությունը չէ՞ *տեղական* միտք ու եռանդ է ուզում – 393: Կենտրոնների դեկավարության առաջ *տեղական* դեկավարները նրան չճանաչելու են տալիս – 415:

ՏԵՂԱՀԱՆՎԵԼ — պատահական մի դեպքի համար, ասել էր, մի կնկա շառով ժողովրդից սիրված բարեխիղճ առաջնորդներ են *տեղահանվում* – 302:

ՏԵՂԱՄԱՍԱՅԻՆ — Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտոր, բաճկոնն ուսերին ետուռառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ *տեղամասային* բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովըտի *տեղամասային* համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377:

ՏԵՂ ԱՆԵԼ — խփել փռել ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար *տեղ էր արել* – 294:

ՏԵՂԱՇԱՐԺ — իրենց մեջ *տեղաշարժ* երբեմն լինում է – 322:

ՏԵՂԱՇՈՐ — *տեղաշոր* ասած բանը չգիտեն ինչն է – 301: երեք մանեթով *տեղաշորը* տակիդ փափուկ փռում են – 341: չես ասում էս տղեն երեք օրուգիշեր ոչ հացի երես է տեսել, ոչ *տեղաշորի* – 274: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու *տեղաշորին* էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: *տեղաշորից* դուրս էր եկել, փետը վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է

ելնում, ոչ արտասուք ունի, ոչ էլ հիշում է թե *տեղաշորից* ինչու է դուրս եկել – 321: *տեղաշորում* համարի խրճերով լվածադիկ էինք դնում՝ մանր երիցուկ՝ ապրեմ-չապրեմ – 351: Ակոփի շապիկ-փոխանը հագցրինք ու *տեղաշորում* դրինք – 363: և խփած ու իրեն անթույլատրելի մի *տեղաշորում* պահած է եղել – 408:

ՏԵՂԱՎՈՐԵԼ — մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում թե տասը Օմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ *տեղավորելու եմ* – 382: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ *տեղավորել*, տղային բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: Ռադիոյի վեց հատ լիցքը. դանակ-սրել է, գերանդի թե ռադիո՝ տեխնիկայի հարցերը նրա վրա են,– ռադիոյի ետևը բացեց, հանգած հները հանեց, նորերը կարգով-խնամքով *տեղավորեց* – 271:

ՏԵՂԱՎՈՐՎԵԼ — Կարտոլները հանված *տեղավորված* էին – 324:

ՏԵՂԱՓՈԽԵԼ — ընտանիքս էս է Գործարանից հանում, *տեղափոխում եմ* էստեղ – 385:

ՏԵՂ ԴՆԵԼ — էնիքը, դուք ինձ ինչի՞ *տեղ եք դրել* – 295:

ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ — ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով *տեղեկանալ*՝ թե խմիչքից վատված էդ որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: ու *տեղեկացանք* – 384:

ՏԵՂԵԿԱՆՔ — Ու հետո մի անմեղության թուղթ, մի բացսիրտ հայտարարություն, դժբախտ հղիության մասին մի *տեղեկանք* չտան – 279: սրանց ստորագրած *տեղեկանքը* պիտի տանեին Հովիտ – 377:

ՏԵՂԵԿԱՑՆԵԼ — մեկն այստեղից ուժեղ *տեղեկացնում է* – 380: մենք *պիտի տեղեկացնենք*, որ իրոք պատերազմի մասնակից հաշմանդամ թոշակառու է – 379:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ — չգիտենք բարեխոսել էր թե սատանի նման ուզել էր մի *տեղեկություն* հանի – 299: մեր քույրը մի *տեղեկություն* կունենա – 312: միջնեկ թաթարը մի որոշակի *տեղեկություն* կունենար – 340: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ *տեղեկություն* են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք,– ասաց – 341: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ *տեղեկություն* չունենան՝ ցուլ չուզի – 352: որպեսզի խոսեցնելով-խոսեցնելով մի *տեղեկություն* պոկեն – 389: իրենց *տեղեկությունն* այդքան էր – 340: ոչ գալու նպատակի հարցում ենք, ոչ էլ անցյալի *տեղեկության* որն է նշան – 319: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ *տեղեկության*, խնդրենք,– ասաց – 341:

ՏԵՂԸ — տեղաշորից դուրս էր եկել, փետր վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր *տեղը* չորան, որ մենք կարենանք Հովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: քո *տեղը*՝ էս պահեստիս դուռը ներսից կփակեի ու դուրս չէի գա – 361: որը մեռել ու *տեղը* երեխա չէր ծնվել – 386: ինքը թող մեկին համոզի *տեղը* դրկի ու չքվում է չքվի – 397: պիտի իջեցվի ու *տեղը* դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: ի՞նչ ենք, ախչի, նրա *տեղը* էս խեղճ տղային կարմրեցնում – 412: փոքր պեպենոտը չէ՞ մեզ օգնական աղջկա *տեղն* էր ծնվել – 363:

ՏԵՂ ԸՆԴՈՒՆԵԼ — ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի *տեղ են ընդունում* ու դրանց պատճառով չեն հեռանում – 273:

ՏԵՂԸ-ՏԵՂԻՆ — ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը *տեղը-տեղին* հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318: Բա էդ ո՞նց է, որ ամեն ինչ *տեղը-տեղին* դուք էդպես պիտի գիտենաք – 327-328: Այդ լի, ամեն ինչ *տեղը-տեղին* դասավորված մառանի դռնով՝ հալիվորի մոտով անցավ – 330: բախտավորների սերը *տեղը-տեղին* իրենց ամուսնու վրա է լինում, անբախտներինը՝ արգելված գոճու – 357:

ՏԵՂԻՆ — և շատ *տեղին* էր արել – 320: ամեն ինչը՝ մաքուր, քիչ, *տեղին*, հասկանալի – 352: նրա լուռ նախատինքը *տեղին* չէր – 378:

ՏԵՂԻՑ ԿՏՐԵԼ — Ջանդաղը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում» ունենք, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, *տեղից* մեզ դեպքն է՝ *կտրեք*» – 269:

ՏԵՂՅԱԿ — այսինքն *տեղյակ* չէր եղել որ ունի – 269: *Տեղյակ*-անտեղյակ, մեծուփոքր, իրավասու-անիրավասու՝ ժողովուրդը նրա ետևից հու արեց – 289: Սովոր եք՝ *տեղյակ* չլինեք ու մեղադրեք – 327: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր թե կհասկանան որ *տեղյակ* է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: կանգնել ղեկավարում էս ու *տեղյակ* չես – 392: Հրեղ ժողովրդի մոտից էս գալիս ու *տեղյակ* չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: մանավանդ կողմնակի *տեղյակն* ի՞նչ կասեր – 332:

ՏԵՂՅԱԿ ԱՆԵԼ — իսկ նրանց ղեկավարությունը եկել մեզանում չորանի *տեղյակ էր անում* – 401:

ՏԵՂԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼ — ողորկ, ասես ռանդած, լիքն ու պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը *տեղն* ընկնի – 318:

ՏԵՂՆՈՒՏԵՂԸ — Մի կում թե մի երկու՝ Ջանդաղը խմեց ու *տեղնուտեղը* լրիվ ծիծաղ դառավ – 273-274: Բայց Ջանդաղը պայմանը *տեղնուտեղը* մոռացավ – 276: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների ու *տեղնուտեղը* գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: ներկայացուցիչը Ռուբենին *տեղնուտեղը* լռեցնում է – 304: օրիորդ Վրացյանն ուրեմն գաղափարը *տեղնուտեղը* գավթել ու կենտրոն էր գցել – 350:

ՏԵՍ — Մի հարցրու՝ *տես* ինչու չի ուզում – 369: մի հարցրու *տես* ինչի է էստեղ – 392:

ՏԵՍԱԿ — իր նշանավոր կապույտ կոսսյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխլված որձերի կողքին պտտվում ու մի *տեսակ* օտարի նման զննում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի *տեսակ* կախյալ սիրով – 291: Չէ՞ մարդկանց մի *տեսակ* կա՝ որ վշտի մեջ գազազում մարդասպան է դառնում – 323: Ղարաչին իր նման մի *տեսակ* սիրելով անիծեց ասաց – 337: ինչո՞ւ էր այդպես պետական ու մի *տեսակ* – 375: և կենտրոնի ճնշմամբ Հովվոյի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու *տեսակ* վառելիքի երկու հատ ցիստեռն էին դրել – 378: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի *տեսակ* քաղաքայնորեն

Էին անպարկեշտ – 381: դու Ասորենց *տեսակն* ես – 329:

ՏԵՍԱԿԵՏ — Որ ուրիշ բան չլինի, տնտեսական շահի *տեսակետից* գուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335:

ՏԵՍԻԼՔ — բայց Ասորենց ո՞րտեղից այդքան արագ չքացում՝ որ *տեսիլքի նման* մի թույլ լինեն ու չլինեն – 357:

ՏԵՍԵԻԲ — ընկերոջ շավարի շերտը քեռուդ հովատակի մասին մի *տեսնեիր* ինչ է պատմում – 393:

ՏԵՍԵԼ — երևի մտածել ենք մեզ այնպես *տեսնել*, ինչպիսին պիտի լինեինք – 332: Բայց Շուշանն ուզեց ու չկարողացավ իրողությունը *տեսնել* – 348: Եթե քու *տեսնելն* ուզենար՝ Էսքան ժամանակ մի անգամ իրեն կերևացներ – 411: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ *տեսնելու* – 325: աղջիկ ժամանակ նրա *տեսած* փողն էլ էր – 366: վաղուց ուրեմն *տեսած* ու նայելիս էր եղել – 373: *Կյանք տեսած* մարդ է – 394: գնացել կեսրարի տանը ձեռները ծոցում նստել էր՝ թե *տեսնող* է եղել – 286: և *տեսնող* հովըտեցին խիստ ազդվում ու այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: ասել էր, ուրեմն, համարիք թե *չեմ տեսնում* ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: ու երեք օր հետո մեկ էլ *տեսնում* *ենք* այստեղ ենք՝ Մովսիս, նորահարսի, Մյուս Թեվրկի ու նորամանուկի առաջ – 268: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում, մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ *ենք տեսնում* ու ասում – 268: Աշխարհին ամեն մեկս մեր աչքով ենք նայում ու մեր ուզածն *ենք տեսնում* – 286: Մենք էլ վաղուց *ենք տեսնում*, Մարիա Միխայլովնա – 369: *տեսնում* ու ասում *ենք* էս ինչու են ձգձգում – 369: բա *չե՛ս տեսնում* որ մեղք են – 299: *չես տեսնո՞ւմ* որ մեծացել է – 326: Ինչ որ կու աչկով *տեսնում* ես – 338: Մեր չուներ՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ *տեսնում* ես տանում է անկողին մտիք – 375: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Օմակուտի ընթացող գյուղամիջի դեմ մեր անկեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռոնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում *տեսնում* է Թեվան ենք – 284: Գնում *տեսնում* է երեխեքը քնած, Մեծ հովըտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: *տեսնում* է գովի դուռը բաց, օճորքից ինքը հորթաթռնով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էղպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300: Եթե դեկին չի լինում ու ժողովրդի մեջ մեզ *տեսնում* է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, էլ է – 340: և բոլորը հասկացան՝ որ իրենց վարքի մեջ նա սխալ է *տեսնում* – 396: զուրկ բարձրացնում *տեսնում* է տերտերները գլխին կանգնած – 407: բայց Համիկ հորեղբայրը մեկ էլ *տեսնում* է մահն առաջը կանգնած գեշ ժպտում է – 408: պետությունը վերևից արդար աչքով գնում ու *տեսնում* է – 409: ախպերդ այսինքն հեռվից քեզ *տեսնում* է, դու իրեն՝ ոչ – 411: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին *է տեսնում* – 414: համարիք անձանոթ տղեքը Դսեղա հեռու երկրում նայում *տեսնում* են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: ինչ լավ արարք էլ անում ես՝ նայում, *տեսնում* ու լռում են – չեն հավատում – 286: օր էր լինում՝ որ գալիս *տեսնում էինք* մեր հոգեպահուստը երեքով սրբել են – 309: Գլուխը կախ՝ Ջանդաղը ժպտում ու իրեն *տեսնում* էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: քանի որ նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր *չէր տեսնում*, այլ ապագա մրցակից – 337: Շուշանն ասաց վերցրու, բայց երեխան դանակը *տեսնում* էր, ոսկի մեղրը՝ ոչ – 356: Դաշտավարության ղեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա *էր տեսնում* – 381: խառը երագում տղեքը ուղղակի մեկ-մեկ *տեսնում էին* – 289: նրա պարը *տեսնում* ու թաքուն նրան ուզում *էին* – 299: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, մեծից փոքր ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար *չի տեսնելու* – 358: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ *եմ տեսել* – 287: էլ ե՞րբ, ախչի, որ ես *չեմ տեսել* – 368: խառը երա՞զ *ենք տեսել* – 300: ու ոչ այնտեղի գորբային *ենք տեսել*, ոչ էլ մանավանդ այստեղի խուլիգանին – 384: Ներկայացուցիչը՝ Ռուսաստանը *չէր տեսել* – 304: էլ ի՞նչ *էր տեսել* – 316: Հարսներն ասացին չգիտենք, գյուղից ինչ եկել *տեսել* է բացակա ես՝ էլ է – 271: չես ասում էս տղեն երեք օրուցիշեր ոչ հացի երես *է տեսել*, ոչ տեղաշորի – 274: Ջանդաղը կինո *է տեսել* – 275: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու գնացքը *չի տեսել*՝ նա առհասարակ ձի չի տեսել – 318: ով Ռոստոմ Մելիքյանի նծույգ-ձիու գնացքը չի տեսել՝ նա առհասարակ ձի *չի տեսել* – 318: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է *մարդի երես չի տեսել* – 341: Անոշ, – ասաց, – Էսքան տարի էստեղ է՝ մի ուրախություն *չի տեսել* – 365: Միգուցե *տեսել* է, ասվիլ չի, հը՞, Մաշա – 365: Ավստրիա թե Ամերիկա բան *է տեսել* – 384: եկել *տեսել են* յուրած կանգնած – 407: մյուսները նրան այդպես խեղճացած *չէին տեսել* – 397: այսինքն տասը տարի մարդու երես *չէր տեսել* – 298: Սանդրոյի պարը ով *չէր տեսել*, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե էլ էր – 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին *էր տեսել*, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե էլ էր – 300: հետո՝ սարերից Գործարանի ծխերը *տեսել* ու շատ ուժեղ ատել *էր* – 301: Նրա բարձր պատշգամբներից նայել *տեսել էր* Համբո հորեղբայրը, որ մեր Օմակուտի սարերը Հովըտից ավելի լավ են երևում – 303: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափուծիծաղը բաց երեսին ու շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ *տեսել էր* – 344: այսինքն Ակոփին Սևաստապոլ *տեսել էր*, բայց կ'արտաքսեր – 350: Հալիվորը դանակի ծայրին, *տեսել էր* կանգնած նայում է – 356: կենտրոնից ղեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Օմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի *տեսել* ու հավանել *էր* – 371: մեկ էլ *տեսել էին* քեռու-քրոջ զավակի նույն պարկում չեն – 395: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով *տեսել էին* ինքը մյուս Թեվրկն է ու հեռագիր ունի – 410: քանի որ *տեսել էին*, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: եկել գլխին կանգնել *տեսել էին* – 415: Էս անտերի դմակը *տեսա՞*՝ հիշեցի, – ասաց, – դմա՛կ, դմա՛կ, դմա՛կ – 274: Համբիկին *չտեսա* – 409: բայց գնացինք դպրոց *տեսանք* ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ ու Գելիտեղ ենք – 284: եկանք *տեսանք* մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: նայեցինք *տեսանք* ձեռք դրել է խավար աչքի վրա ճակատին – 290: Մեկ էլ *տեսանք* կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, քարադողդոշի պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305: *տեսանք* կացնավոր ու քլունգավոր ջոկատ է կանգնել – 306: հավաքելու տեղից իրիկունը եկանք *տեսանք* ամայություն – 306: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած տուն էինք բարձրանում, աչքի պոչով *տեսանք՝* անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին – 322: Ղազախ

ձմեռելուց եկանք *տեսանք* հարկերի դիմաց Եգորն ու Ուցյունը կարպետը տարել են – 332: մեկ էլ *տեսանք* երեխեքը չորս կողմի վրա պատերազմ են հայտարարել կռվում են – 347: մեկ էլ *տեսանք* հովըտեցիք Ավետըքին տանում են – 408: խոզ է, տարվա հետ մեկ էլ *տեսար* հինգը հիսուն եղավ – 361: մեկ էլ *տեսար* ժանտախտը խփեց հիսունը զրո արեց – 361: Եկավ կանգնած տեղը ֆսֆսաց-ֆսֆսաց, ձեռքի ճիպոտը *տեսալ*, ասաց – 269: Ոչ մի օտար աչք երբեք *չտեսալ*, որ Սիրուն Թեվրկի հունձը Վարդուն է անում – 310: *տեսալ* շալն ուսերին է – 316: Նայեց *տեսալ*, խեղճ յարուն ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին – 316: բայց չհասկացավ ինչպես եղավ՝ որ մեկ էլ *տեսալ* չափարի մեջ է – 333: Գլուխը բարձրացրեց *տեսալ*, որ գյուղ մտնելուց հետո իր ամբողջ վարքը՝ Սիմոնի դռանը անցորդ մուրացկանի նման կանգնելը, ավերակի մոտ խեղճանալը, խոզի պես չափարի բացվածք խցկվելը և առհասարակ ամբողջ վարքը դեմ-դիմաց սև դարաչու առաջ է եղել – 334: Թաթարի նման *տեսալ* – 348: Շուշանը *տեսալ* քարաղը նրանց որձաձիու առաջն է – 351: բայց մեկ էլ *տեսալ* ասել է – 352: իր հին պատմությունը *տեսալ* Շուշանի պատմության մեջ ու պաշտպանեց – 358: *տեսալ* մոր հետ անամոթ ծրագրի են եղել – 359: հարսի վարքի մեջ չգիտես ինչ լավ բան *տեսալ* – 365: իսկ լույս-դառած Օհանը հեռախոս միայն մի անգամ *տեսալ*՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս – 391: ու, որ *տեսալ* թաթարից առարկություն չկա, ճամփա ընկավ – 402: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական զույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու ութերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ *տեսան* – 295: Նայեցին *տեսան* իսկապես կոստյումավորված կանգնած է – 327: Ետ դարձան *տեսան* կռիվը Թեվանի բերած հարցի վրա է – 340: մերուաղջիկ մեկ էլ *տեսան* որոշել են, որ մերն այդ ամառ գյուղում երեխաների վրա պահապան է մնում – 358: *Տեսան* վերջը իր խոսքն է լինելու՝ էլ չպատասխանեցին – 364: Նայեցին *տեսան* մեծ պեպենոտը, Թեվրկին ետևը-զցած, Մուրադենց Վարոսի տան վերևը Մելքսանց բլրալանջին իջնում է – 390: Մեկ էլ ուշքի եկան *տեսան* միջնեկ թաթարն ու Թեվիկը համարյա թե կռվում են – 401: Նրա մեծ պեպենոտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում *չտեսնեմ* – 291-292: ձեր ոտը պահեստիս շեմքին *չտեսնեմ* – 350: ոտդ մյուս անգամ գյուղում *չտեսնեմ* – 399: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել *տեսնենք* ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278: երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ տեսքի է և ետևից մի անգամ չենք նայել *տեսնենք* ինչ ձևի է – 278: Ախչի, – ասավ, – մի էդ արաղը դրա բերանը տուր՝ *տեսնենք* ինքն ուրախանում է թե չէ – 281: գնանք *տեսնենք* Ռոստոմներից մեկը՝ մեր ֆերմայի Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփին ծոցում է – 300: Գյուղ իջնենք *տեսնենք* Չինգիզխանի արշավանքն անցել է՝ ամայի – 305: չգիտենք ինչ խորհրդով՝ ասացինք նախ հորը *տեսնենք*, հետո նոր՝ զավակներին – 383: և իրար այնքան մոտիկ՝ որ նայողը *տեսնի* ու ասի նրանց երեքի հին միությունն է – 276: գլուխը չէր բարձրացնում՝ որ ընկերոջ վիճակը *չտեսնի* – 311: այսինքն բերենք *տեսնի*, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: կենտրոնը Հովրտի գլխի վրայով *տեսնի* ու հասկանա՝ – 396: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար *տեսնեն* ու հավանեն – 285: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ *տեսնեն*, նախանձվեն ու սովորեն – 355: սպասեցին *տեսնեն* ինչ է ասում – 365: որպեսզի ստուգեն *տեսնեն* ուսուցիչները ժամանակից մի որևէ օգուտ չե՞ն պոկում – 378: օրենքով պահեստը պիտի հանձնելի՝ որ գյուղամեջ չենելի ու ժողովուրդը երեսդ *չտեսնենք* – 362: Տիգրանը եթե հրաշքով զարթներ *տեսնենք* ինքը երեք անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում կանգնած դեկավարում է – 396: Գյուղի մեր տների մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր մորը *չտեսնի* ու կհասկանա – 291: քո թշնամին ահա *պիտի* նայի *տեսնի*, որ քո ճանապարհը փակ է – 325: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք *չպիտի տեսնենք*, որ Վարդուն Թեվրկի վրա համարի մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: *Տես* ու քու ապագայից վախեցիր – 365:

ՏԵՍՆԵՄ — Դե ձեզ *տեսնեմ* – 272: պոռշները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիիրը էսպես կխփեմ ու երկու իշիդ էլ մի բիբրից կկապեմ, *տեսնեմ* որդ էք Տաշքենդ գնում – 311: *տեսնեմ* մանկության որ տանձուտներում ես տնկում – 384: *տեսնեմ* իմ էդ որ թերությունն է բացահայտում – 399:

ՏԵՍՆԵՆՔ — *Տեսնենք*, հացն ու միսը լինեն՝ հյուրը կլինի ու կլինի – 329: ասացին թող կռվեն՝ տակից *տեսնենք* ինչեր են դուրս գալիս – 395: այսինքն՝ *տեսնենք* որս երկար կապրի – 413:

ՏԵՍՆԵՍ — թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բոպե չէր ճնշվել, մի բոպե չէր ասել իմ մասին *տեսնես* ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339:

ՏԵՍՆՈՂԸ (փոխանություն) — Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոզները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ *տեսնողը* հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: իրարից այնքան հեռու՝ որ *տեսնողն* ասի երեքն են ու երկուսը չեն – 276: *տեսնողներն* ասում են էդ երբ է կանգնեցրել՝ որ մենք չենք իմացել – 388:

ՏԵՍՆՎԵԼ — իրենից առաջ ոչ բիսել, ոչ էլ մանավանդ ուրիշներից *տեսնվել էր* – 388: պարտադիր *պիտի* գնացվեր, *տեսնվեր*, ձեռքները մի երկու մանեթ դրվեր, կողքները մի քիչ նստվեր – 314:

ՏԵՍՈՒՉ — *Տեսուչների* կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, տղերանցն ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396:

ՏԵՍՔ — երեսին մի անգամ կարգին չենք նայել տեսնենք ինչ *տեսքի* է և ետևից մի անգամ չենք նայել տեսնենք ինչ ձևի է – 278:

ՏԵՎԱՆ — դու խոսես՝ *Տեվան* չխասկանա – 337:

ՏԵՎԱՆԺԱՆ — *ՏեվաՆժաՆ* ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ ՑԵՌԱՅ ԶՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈՒ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵԴԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵԲՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՌՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ՏԵՏՐԱԿ — եկավ ու հետը չորս *տեսրակ* երգ բերեց – 364:

ՏԵՐ — *Տեր* աստված, էս Օմակուտի ու էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիր – 367: էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում *տեր* ունեն – 395: Թեկուզ դու էլ ու *տերդ* էլ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ – 317: Նրանց *տերը* գյուղից երկու օր առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ

կանգնած էր – 272: – *Տեղը* որ հարցնի՝ եղպես էլ կպատմես, – ասաց – 276: արարքի *տեղը* դու չես – 286: *Տեղը* Տաշքենդ է գնացել – 298: այլ էն է՝ ինչ որ ռեստորանի *տեղը* կարծի – 313: իրա *տեղը* հաստ է ու մենք բարա՞կ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված – 317: էլ տան *տեղը* ոչ թեզ կտա, ոչ էլ ինձ – 333: քանի որ լավ է արձակ որբևայրի լինել՝ քան *տեղը* գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: *տեղը* տանը չի՝ ասում էք անտե՛ր է – 373: այսինքն որ կամ քարհանքերի *տե՛րը*, կամ Գլխավոր դիրեկտորը Սանդրո լինեն – 414: չեն էլ հեռանում՝ քանի որ իրենց *տեղը* որք երեխայի պես անտեր կմնար – 415: *Տեղերը* դուրս չէին գալիս – 325: իսկ *տեղերը* խցվել են քաղաքային տրանսպորտ – 387: *տեղերը* քաղաքում փոքր Ռոստոմբեգից ուժեղ կնեղանան – 395: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի *տերն* էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: էս ոչխարի *տերն* ո՞վ է – 298: էս ոչխարի *տերն* ով է – 308: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ *տերն* է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքով ինձ չանցընես – 317: քու մերն էլ, հարազատն էլ, *տերն* էլ՝ էս եմ – 337: իրա փողերի *տերն* ինքն է – 405: պետությունը պատրաստի շենքի *տերն* է, ինքը՝ գումարի – 412: Ասացինք լավ է, որ գոնե *տիրոջ* խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ բոլորն նորամանակը թաթիկը մեկնեց – 273: ժողովրդի բերանում որիս *տիրոջ* անունը շատ կհոլովվի ու կօրհնվի – 413: թե չգտար ուրեմն իմացիր, որ Ջանդաղը քու *տիրոջը* մի մեծ վատություն արեց – 277: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Սյուս Թեվանինը, գնացին իրենց *տիրոջ մոտ* պազեցին ու դեռ նայեցին – 272: նա նշան էր դրել Ռոստոմ Նեվիթյանի հպարտ շիկաբաշին, որ ձի չէ՝ ձիու հին ժամանակների կայծակ է, բայց *տիրոջ պես* հպարտ ու իրասածի – 278: *տիրոջ նման* հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքով ինձ չանցընես – 317: Միմոնի շան առաջ *առանց տիրոջ*՝ պոչները շեքը քաշեցին ու փախուստի տրվեցին – 326:

ՏԵՐԵՎ — ծառի վրա *տերն* չկար – 363: մահվան թմբիրի մեջ կարծել է ծաղիկներից ու *տերներից* իր համար պատգարակ են կապել – 316:

ՏԵՐԸ ՄԵՌՆԻ — չը՛, կյանքիդ *տեղը մեռնի*, – ասաց – 308: այ դրա *տերն* էլ եղտեղ *մեռնի* – 275:

ՏԵՐ ԼԻՆԵԼ — Թող գան իրենց անտերին *տեր լինեն* – 281:

ՏԵՐ ԿԱՆԳՆԵԼ — Բայց Սյուս Թեվանը՝ Սիրունը, գործին *տեր չէր կանգնում* – 274: մի խոսքով *տեր չկանգնեց* – 333:

ՏԵՐՏԵՐ — գլուխը բարձրացնում տեսնում է *տերտերները* գլխին կանգնած – 407: ետևից ճմբերի վրա մորեխի նման ցատկոտել են *տերտերները* – 407: Կերածս եղել է՛, – ասաց, – *տերտերի* մի խակ գլեռ – 274: Հախպատավանքի չոր *տերտերների առաջ* պայման է դրել – 406: նիհար, լղար, չոր *տերտերների վրա* ծիծաղում ասում է ոնց որ ծղոտ լինեք – 406:

ՏԺԺԱԼ — մեր ականջը տաքացել *տոժում էր* – 334: գլուխը տաքացել *տոժում էր* – 346:

ՏԺՏԺԱՆ — ու էլ *տոժտան* շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՛ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285:

ՏԻ ՈՒՅՐԻ — փոքր պեպենը թարգմանեց *տի ուլդի* – 293:

ՏԻԳՐԱՆ — նրա *Տիգրան* միլիցիա հայրը կարմիր ձիու վրա գազազեց – 287: *Տիգրան* մամայի կովեր կթի – 342: Իրավունք խոսքը Շուշանը կենտրոնից՝ միլիցիա *Տիգրան* հորից, երեխան Շուշանից էր սովորել – 344: Բայց պապի անունն էինք դրել ու սպասում էինք *Տիգրան* դառնա – 345: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր *Տիգրան* հերը մատնել աքսոր է դրկել ու էլ է – 348: նաև՝ իր Ադամ խեղճ գավակին կենտրոնի միլիցիան ու իրենց կարծիքով հատկապես մեր *Տիգրան* հայրն էր տանջում – 349: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա *Տիգրան* դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: լուսահոգի մեր *Տիգրան* հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջիլ բերանն ընկավ քրքրվեց – 382: ժողովուրդի ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, *Տիգրանը* Ակոփին քրոմ-սապոզ նվիրեց – 345: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել ու *Տիգրանը* մի երկու անգամ հագել էր՝ էլ էր – 345: իրեն տիրապետեց ու, *Տիգրանը* միջնեկին շատ էր սիրում, ասաց – 346: *Տիգրանը* կենտրոնից գանգեց – 350: *Տիգրանը* կարգադրեց մորթել ու միսը ժողովրդին ձրի բաժանել – 354: *Տիգրանը* կենտրոնում միլիցիա էր – 358: ու աստված չաներ *Տիգրանը* ճանապարհների հանդիպեր – 359: *Տիգրանը* գյուղից ու էս երկրից նրա մորը քշել էր – 366: անտառապահի ու Շուշանի մորը *Տիգրանը* վռնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեգ էր կնքել – 380: *Տիգրանը* եթե հրաշքով զարթոնք տեսներ ինքը երեք անձնավորության մեջ վերևը պատշգամբում կանգնած ղեկավարում է – 396: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ ու առիթ միայն պապ *Տիգրանն* է ունեցել – 353: *Տիգրանն* էր նրա առաջ միշտ ենթակա ու պարտական եղել – 354: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն *Տիգրանն* ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն – 356: *Տիգրանն* այստեղ չէր – 358: ձեր հերը *Տիգրանն* է – 360: էս արդեն ճիշտ լուսահոգի *Տիգրանն* էր – 400: Համիկ հորեղբայրը *Տիգրանի* հին ավագակության ընկերն էր – 288: Անտառապետությունը *Տիգրանի* ձեռքից առել տվել էին մի թոքախտ վաստակավորի – 344: թե միջնեկի անունը հոլովել է *Տիգրանի* կրակը հատուկ տաքացնելու համար – 346: ու եթե այդպես էր՝ *Տիգրանի* մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: ոչ Ռոստոմը, ոչ էլ մյուս Ռոստոմը – *Տիգրանի* ժառանգը միջնեկ թաթարն է, հա՛տ, կվառի – 351: ու լուրը *Տիգրանի* պապ Տիգրանի մասին է եղել – 353: *Տիգրանի* պապ Տիգրանի կողքին թևաթափվել ու զզվել, բայց չեն հեռացել – 353: Տիգրանի պապ *Տիգրանի* կողքին թևաթափվել ու զզվել, բայց չեն հեռացել – 353: կարտուխ հանած հորած ու էս էլ *Տիգրանի* աղջիկ Շուշանն էմ – 357: կարծել էր այդքան աքսորից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը ցողված կլինի նաև Ծմակուտի վրա ու *Տիգրանի* սրտին – 358: Հովրտից գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ *Տիգրանի* տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: նրանը *Տիգրանի* անվախ արյունն է – 358: որպես թե *Տիգրանի* աղջիկ Շուշանը չենք – 359: նրա վրա *Տիգրանի* իրավունքն այն էր,

որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: իբր թե տնավարի խրատում ու կենտրոնի ու *Տիգրանի* ձեռք չի տալիս – 360: այսինքն թե *Տիգրանի* կրակը մեզ վրա թափել կտան – 361: Շողակաթի ամուսինը իր ու *Տիգրանի* ռիսերիմ հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: Երկուսն էլ Մելիքյան, *Տիգրանի*՝ ու Ռոստոմբեզ էին – 380: իրեն *Տիգրանին* տարել էին կենտրոն միլիցիա – 344: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա *Տիգրանին* ու այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: զանգում եմ *Տիգրանին* – 362: Օմակուտի գյուղխորհուրդը *Տիգրանից* դեռ միջամտություն չի խնդրում – 346: ասում էին միլիցիայից ու *Տիգրանից* է եկել – 347: Երևանի նրա ամուսինը *Տիգրանից* պաշտոնով տասն անգամ բարձր ու սրտով հարյուր անգամ ներող էր եղել – 357: Բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմբեզ՝ որ *Տիգրանից* արյուն չունեի – 358: ինքը *Տիգրանից* դեռ վախենում էր – 358: այլ հիշեց ու հավատաց՝ որ Շուշանը *Տիգրանից* ու ոչ մի բանից չպիտի վախենա – 358: ու լուրը Տիգրանի պապ *Տիգրանի մասին* է եղել – 353: մի առանձին կապոց Շուշանի երեխաների, աղջկա մի կանաչ-կարմիր կապոց Շուշանի *համար* ու մի հատուկ կապոց էլ՝ *Տիգրանի* – 358: և Շուշանը, որ չէր վախեցել և մոր սերն ու Ռոստոմբեզի ծնունդը պաշտպանելիս ձիավոր-հրացանավոր *Տիգրանի առաջ* քած շան նման ծառ էր եղել – 359:

ՏԻԳՐԱՆԱՆՄԱՆԱԿ — ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի *տիգրանանմանակ* խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351:

ՏԻԳՐԱՆԱՅՈՒ — *տիգրանացուն* այնինչ միջնեկ թաթարն էր – 345:

ՏԻԳՐԱՆԻԶ — *Տիգրա նիչ*, ասաց, մի ամիս է դրել գրպանդ ման ես ածում – 383:

ՏԻԳՐԱՆՅԱՆ — քանի որ թաթարի *տիգրանյան* վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՊ — կարմիր ձիավոր միլիցիայի գործով *Տիգրան պապը* գործուղվել գալիս է – 348:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՊՈՒՔ — Միջնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու *Տիգրան պապոնց կողմից* լայն թիկունք ուներ – 339:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ — երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բաղրամյանի, *Տիգրան Պետրոսյանի*, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307:

ՏԻԿԻՆ — *տիկի ն* էր – 275: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի *տիկին* նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին *տիկին* խանում պախում ես – 339:

ՏԻՐԱԲԱՐ — Մեծ Ռոստոմբեզը *տիրաբար* լռեցրեց – 398:

ՏԻՐԱԿԱԼ — թողեցին այստեղ իր սրբած տնտեսության *տիրակալ* – 383:

ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ — իրեն *տիրապետեց* ու, Տիգրանը միջնեկին շատ էր սիրում, ասաց – 346:

ՏԻՐԱՎՈՐ — ու *տիրավոր* խեղճերը որբնայրիներիս նախանձում էին – 364: քանի որ լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում *տիրավոր* – 364: Բայց միթևանին ու օրիորդ գավակը մեկընդմիջտ *տիրավորների* կողմն էին բռնել – 349:

ՏԻՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ — Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ *տիրավորության առաջ* Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու զգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի սրունքներն է կրծում – 344:

ՏԻՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — *տիրություն չէին արել* – 323: Սովիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին արի *տիրություն արա* – 274:

ՏԻՐՈՒՀԻ — ասացինք ինքը կհասկանա ու չի անի, այսինքն մեզ վրա *տիրուհի* կմնա – չմնաց – 282: Սովին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության *տիրուհին*, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սովին էլ՝ *տիրուհին* – 282: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի *տիրուհու* իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: եկան մեր դուռն ու երկու օր իրենց հիմնական *տիրուհու վրա* օտնացին – 323:

ՏԻՖ — մեծ *տիֆից հետո* կնոջ պակասի տարիներին Վաթինյանը Շաքարը կնոջը գավթելու համար Վաթինյանց Սանդրոյի հեղկոմ եղբորը սպանել խցկել է տանձենու փչակը – 413:

ՏԻՐԵԼ — մտքում իհարկե ուրախանալիս ու *տիպելիս* կլինի – 340: *տիպեցինք* ասացինք – 321: Ջանդառը որբնայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու *տիպեց*, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սովիկը վրան բարկացավ – 277: Հիմա էլ որ ասավ կենացդ՝ Ջանդառը *տիպեց* ու դառնացավ – 309: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն *տիպեն* ու գտնեն ուրախանան էլ – 296:

ՏԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու *տիպություն* ունեն – 277:

ՏԻՐԻԲ — Ջենները գուլպայի հետ գողին՝ *տիպուր* մնաց-մնաց ու ասաց – 364: լույս-դառած Վարդոյի լուռ նկարը համարի որ գառնիկ ախպոր մասին Հովհաննես Թումանյանի *տիպուր* գրույցն է – 375-376:

ՏԿՏԱԼ — *Միտքը* փորում *տկտկում էր* – 329:

ՏՂԱ — Բայց աստղը հետո ասել էր. սխալվեցիր, *տղա*, հիմա էլ էսպես գնանք – 277: մենք գյուղամիջի *տղա* չենք – 279: Քաղաքներում *տղա* ու մարդի-գնացած աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա – 283: իսկ *տղա*-երեխան, ով ինչ ուզում է ասի, ջահել ծնող է սիրում – 283: յոթ-ութ տարեկան հասած *տղա* էինք – 284: սիրտը միամիտ *տղա* է – 286: տանն էլ երեք *տղա*-երեխա կար – 286: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի *տղա* – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ

կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր *տղա* չի ուզի – 287: լսողը թքում, տուն էր մտնում ու իր *տղա*-երեխայից զգվում – 287: ծնկանը միասին ենք նստել, Վերան *տղա*, խոսիր – 293: Ձուտ օրինական՝ գուտ իրենց մորից հինգ *տղա* ունի՝ Սանդրոն կիչ – 297: Մեզ էլ քեռու *տղա* էր գալիս – 306: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր–իններորդ դասարանցի մի *տղա* գյուղում ուներ – 314: Բանակի հասած *տղա* ուներ – 317: *Տղա* կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի նչ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: սև Շուշանը, խի՞, իրա երեք դեմու-դրոշին երգելով վ է *տղա* դարձել լացելով – երգելով վ, երգելով վ – 342: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ *տղա* էր ու մի կոլխոդ որբկայրի – 343: քեզ ինչ ասեմ, *տղա*, քու հորը կորցնողի կոները չորանան – 344: ու գյուղում փախստական *տղա* կար – 346: վե քջ, ասաց, Թեվիկ *տղա*, ազատ ես, վե քջ – 360: արդեն հասած *տղա* էր – 361: Վերան *տղա*, լավ է որ դաժան ես, բայց շատ ես դաժան – 364: Եսի՛մ, քաղաքացի *տղա* է – 368: Եղբոր *տղա* ու համարիք եղբայր էր – 372: ես մենակ *տղա* – 375: փախան, գնացին ու ահա՛ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ *տղա* իրար տալիս փռում ենք – 382: Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հռչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր քենու *տղա* Վալդիկին էր – 385: միջնեկ թաթարին քվեր գավակ՝ քրոջ *տղա* էր ասում – 393: քեռի ու քվեր-*տղա* մի շարքում կանգնել էին՝ – 395: ու այլևս քեռի ու քվեր-*տղա* չէին – 396: Քեզանից էդ մի բանը չէինք սպասում, Վերան *տղա*, ազնիվ խոսք – 398: բա՛, *տղա* ջան, էդ է – 406: թները կամ գուտ թիկունքը բռնող մի *տղա* չի մնացել ու մեղավոր չեն – 408: մի գունդ *տղա* էինք՝ Էրզրում – 409: ի իիհ, տնաշենի *տղա*, բա դու էս աշխարհից չե՛ս – 411: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու *տղա*, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: *տղերք*, փափո՛ւկ, ուսդ տակն էս տալիս թե չե՛՝ գլուխդ մեջը թաղվում է – 274: *Տղերք*, կնի՛կ, կնի՛կ, կնի՛կ, բոլորն էլ ոսի ու բոլորն էլ ինժեների – 275: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր *տղերք* են, շվաքրինք ու հարայ տվինք – 306: Գյուլագի *տղերք* ենք – 318: *Տղերք*, ինչքան նկատել եմ՝ էս ռուսները հ չունեն – 390: էս ճիպոտը կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, Քեղուտ խոտհարքի տակերից, *տղերք* – 393: օրը մի շիշ չոր արադով ու տասը աններթ փողով *տղերք* է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: Ողջ-առողջ երեք *տղեղ* ու դու էլ նրանց վրա՛ չորսով մի գովաբանող չեք – 352: *տղեղ* կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի – 370: չես ասում էս *տղեն* երեք օրուգիշեր ոչ հացի երես է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ *տղան* նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար էթե այդքան ուրախանում է, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: իրա նման երեք դեմուդրոշ *տղեն* տանս – 333: քրոջ *տղան* քեռուն եղպես բան չեր անի – 397: վիճակն ուրեմն այնպես էր, որ նույնիսկ Սեվանի պես *տղան* իր բայը չեր ասում – 402: ու ծմակուտի *տղեն* զարգանդած ետ քաշվեց – 408: քանի որ Ասորենց *տղերքը* մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: համարիք անձանոթ *տղերքը* Դսեղա հեռու երկրում նայում տեսնում են աղջիկը արդար կաթնակեր է – 286: Ասորենց *տղերքը* առանց էդ էլ մի հատուկ թափի չեն – 287: խառը երագում *տղերքը* ուղղակի մեկ-մեկ տեսնում էին – 289: Քո հարազատ ախպոր *տղե՛րքը*՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր շեկը՝ խեղճը – 296: Ջանդաղը՝ Ղազախ,– *տղերքը* մեր հարսներին խնդրել էին մեկ-մեկ հալիվորին նայել – 298: *Տղերքը* որոշում են, որ էդ մարդը պիտի խմեցվի – 304: *տղերքը* չեն համարձակվում – 305: Օսեփանց *տղերքը* չե՛՝ մնում-մնում մի անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: Պիպոսի *տղերքը* բերում գիշերը դռանդ դարսում են – 372: պատահում էր *տղերքը* մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միսը դե իրենցից է՝ միս էին անում ու խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: «*Տղերքը*»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանց, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արագը, Մերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս *տղերքը* – 403: Վաթընանց *տղերքը* Սանդրոյի գլխավորությամբ գիշերը գալիս Համըկին մի անթույլատրելի կնկա ծոցից հանում, հրացանի կոթով գլխին խփելով-խփելով տանում են – 408: բայց *տղերքը* բանի հոտ են առել – 412: երեք *տղես* կուշտ ու հագնված – 357: *տղերքն* իրիկունները կլսեն – 394: երեխա-*տղայի* մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել ու այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321: թնի ժամացույցով ու կարմիր կոշիկներով մի նշանվող *տղայի* լրիվ կապոց Ռոստոմի համար, հարսի շորեր Ռոստոմի սիրած աղջկա – 358: ուր հիմա զոհված *տղերքի* հավերժական հուշարձանն է – 362: ուր հիմա զոհված *տղերքի* հավերժական հուշարձանն է – 362: Չոհված *տղերքի* հավերժական հուշարձանն այդտեղ էր – 378: զոհված *տղերքի* հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դողերի պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքևից վերև թեթևակի բարևում ու ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: Ասացին զոհված *տղերքի* հավերժական հուշարձանի մյուս կողմով ճամփան կթեքի ետ դեպի ձմեռանոցները, բայց ոչ – 402: էս ինչ է *տղերանց* վիճակը – 389: *տղերանց* համերաշխությունը գալիս քայքայում ես – 398: քեզ ու *տղայիդ* վերցնում եմ ձուլարան – 384: *Տղային* անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի ու կարտուր դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: ամեն *տղային* առանձին սենյակի հաշվով մի երկար շենք էր արձակել – 377: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը վոնդել ու երկրորդ *տղային* նույնպես Ռոստոմբեզ էր կնքել – 380: ի՛նչ ենք, ախչի, նրա տեղը էս խեղճ *տղային* կարմրեցնում – 412: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, *տղային* բարձր կրթության ու մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, *տղերքին*, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք օտարության մեջ – 277: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը *տղերքին* կախում էր – 285: մինչև ձմեռ *տղերքին* հարևանություն էր անելու – 297-298: էսինչ ու էսինչ տները, աշխատավոր էսինչ ու էսինչ *տղերքին*, էթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: *Տղերքին* հավաքեց ասավ – 303: թե *տղերանցը* ջարդեցին – 407-408: Տեսուչների կշտամբանքից հետո ակումբավարի սիրտն իրոք մի քիչ թրթռում, *տղերանցն* ասում էր եկեք Վիլյամ Շեքսպիրի «Համլետը» կամ Ալեքսանդր Շիրվանզադեի «Չար ոգին» ժողովրդի առաջ ներկայացնենք – 396: այդ մասին չխոսվեց, ինչպես նաև այն մասին, թե Ասորենց *տղերքից* հովիվ կլինի՝ – 288: իր վրա էլ *տղերքից* վտանգ չկար – 289: *տղերքից* թաքուն ուրեմն ունեցել էր – 311: Ջանդաղի հետ խանդել, կարծել էին իրենց քեռոնց *տղերքից* Ջանդաղն է – 409: Աղջկերքն իրար մի բան էին ասել ու հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռոնց *տղերքից* Ջանդաղ Թեվանի հետ խառնում են – 410: գուտ

- Էսքան *տղայով* մի Հովրտի չափ թերթումսագիր էին ստանում՝ Պրավդա, Իզվեստիա, Սելսկայա ժիզն, Ժիվոտնովոդստովո, Նաշ գեյոնի դրուգ, Մովետսկայա տորգովյա, «Մովետսկան Հայաստան», Կոմունիստ, Կոմսոմոլեց, մեր տեղական «Վերելը», Կոմսոմոլսկայա պրավդա, Մովետսկայա կուլտուրա, Տեստրալնայա ժիզն, Կուլբնի բաբոտնիկ – 388: – Դե լավ, դե լավ,– կանգնեց ասաց,– *շան տղա* – 270: Բայց Թեվիկը նույնիսկ իրենց *տղերքի մեջ* է նվագ – 287: այսինքն *տղերքի վրա* իրենից վտանգ չկար – 289: ա հիմար *շան տղա*, հե յ – 308: այսինքն թե՛ *շան տղերք*, էդ ո՞նց եք մեզ խմիչքից զրկում, Բայց հնձից ու ծանր գործերից չեք ազատում – 309: Լավ չարեցիր, *մեր տղա* – 398:
- ՏՂԱՄԱՐԴ — չնայած Սովին ինչ է՝ որ օտար *տղամարդ* քաշի, Բայց դե էլի՝ – 300: որձով, մեղրով ու կնկա թնի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ *տղամարդ* հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Օմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուշկա հարսը՝ փոքր պեպենտոսի կինը, երեխան զրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ *տղամարդ* տեսնելու – 325: *տղամարդ* չէր, Բայց անունով – 336: և գերեզմանոցում որոշ *տղամարդ* մեռելներ և իրենց դռանը մինչև անգամ Սիմոն ծերունին լսեց նրա կանչի այդ խնդրողականությունը – 343: եթե *տղամարդ* չէր, ասել էին, դասից գնացել հասել ու հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: եթե *տղամարդ* էր՝ ժողովուրդը սուտ բան չի տարածի – 412: մի երկու *տղամարդ* չհաշված՝ զուտ քառասուն կնոջ տակ Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: Էդ ոնց է մեծ *տղամարդ*ը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: *տղամարդ*ը ո՞նց կնիկ կլինի, ախպերիկ – 412: *Տղամարդն* էլի Համիկ հորեղբայրը եղավ – 303: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չոբան լինել ու չոբանություն անել, Բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ *տղամարդիկ* մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: ողջ-առողջ վերադարձած բոլոր *տղամարդիկ* – 344: թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ *տղամարդու* ծոցում մայր չունենք – 358: այսինքն դա *տղամարդու* խոսք չէր – 398:
- ՏՂԱՄԱՐԴԿՈՒԹՅՈՒՆ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան *տղամարդկություն* չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովիս լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Իր ու առհասարակ իր *տղամարդկության վրա* մեծ կարծիքի է – 325: Բայց *որպես* անշահ որձ ու խղճահարվող *տղամարդ* չի այդտեղ, այլ գրագով ու վկայով է ներկայացել – 356:
- ՏՂԱՄԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ — Սպանվելիքն սպանելը *տղամարդություն* է – 288-289: Բայց ամենամեծ *տղամարդությունն* այն է, որ ժամանակին զգաս՝ որ գլխիդ փորձանք է հավաքվում – 289:
- ՏՂԱՅԱԿԱՆ — Մոգուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343:
- ՏՆԱԿ — երեխայական սուփրա-սեղանը երեխայական *տնակի* դռանը փռած էր – 331:
- ՏՆԱԿԱՆ — դեկավարության առաջ եթե մի *տնական* խնդրանք ունենայինք՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: *տնական* մի շիշ արաղ էր խցանել ու եկել – 319: նրանց *տնական* կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդադի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410:
- ՏՆԱՄԵՐԶ — ու թշնամու գոմեշի պես մտավ *տնամերձ* – 372: Գիտե՞ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է *տնամերձ* հողը քոն է – 374: այսինքն *տնամերձի* ծառը առանց լիցենզիայի կտրելն իրավունք է – 372:
- ՏՆԱՇԵՆ — ասել էր, ուրեմն, համարիր թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, *տնաշեն* – 299: *Տնաշեն*՝ – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: Բերում ում կողքին ում ես դնում, *տնաշեն* – 330: Բայց *տնաշեն*ը քաղաքականություն չունե՛ր – 292: Ինքը *տնաշենի* աղջիկն էլ էնքան խելք ու սատանություն չունե՛ր՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: ի՞ ի՞նչ, *տնաշենի* տղա, բա դու էս աշխարհից չե՞ս – 411:
- ՏՆԱՎԱՐԻ — Սովիկը *տնավարի* բարկացավ, թե գնա շորերդ փոխիր ու էս մսին արի տիրություն արա – 274: Կողակ յարուն նայում ու *տնավարի* խոխոտում էր, այսինքն թե դրա հետ գործ չունես – 317: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ *տնավարի* մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայդրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: իբր թե *տնավարի* խրատում ու կենտրոնի ու Տիգրանի ձեռք չի տալիս – 360: ապա *տնավարի*, որպես բարոյական ու պատրոն, ասաց – 362: *տնավարի* արհամարհեց – 367:
- ՏՆԱՔԱՆԴ — Այ *տնաքանդ*, – ասաց, – վառեց – 274: *տնաքանդը* չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290:
- ՏՆԱՔԱՇ — ով որ էդ խմելու է՝ *տնաքաշը* նրա համեմատ ցա՞ծր խմիչք է, թե՞ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՞ծր խմիչք է, թե՛ մեր քույրիկի *տնաքաշն* էս անգամ պատահական համ է առել – 389:
- ՏՆԵՑԻ — կողքի գյուղերում չգիտենք կհասկանային թե չէին հասկանա, Բայց *տնեցիները* լավ հասկանում էին – 338:
- ՏՆԻՑ-ՏԵՂԻՑ ԿՏԳԵԼ — *տնից-տեղից կտրված*՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու քնում էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած – 344:
- ՏՆԿԵԼ — Սև դարաչու դռանը մեծ պեպենտոսը փորը *տնկած* կանգնած էր – 331: նրանցը հողած ու վրան տանձի ծառ է *տնկած* – 409: տեսնեմ մանկության որ տանձուտներում էս *տնկում* – 384: Բարդուս լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ *ենք* հանել, մեղավոր իրիկվա միջով ուսած բերել *տնկել* հորենական այգում – 332: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ *էր* ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ *տնկել* – 374: Այդ

- հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը *տնկեց*, բայց թե՛ մատը տնկված մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: Եվ Մյուսը՝ Սիրունը, լավ կարմրեց ու մատը *տնկեց* – 298: ու սիրուն դուռնը *տնկեց* ու աչքերը ճպճպացրեց – 308: ուրի ու բարդի *տնկեց* ու բանակային նվազախումբը տարավ նվազել տվեց – 330: արի բարձրահարկերդ *տնկիր* – 384:
- ՏՆԿՎԵԼ — Այդ հիմար բերանբացության վրա Թեվիկը մատը տնկեց, բայց թե՛ մատը *տնկված* մնաց ու թե՛ Ջանդառի բերանը՝ հիացմունքից բաց – 276: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինեին ու ասեին ձեր անջատողական բողոքով ամեն անգամ գալիս հացներին գլխին *տնկվում էք* – 389: Թուղթը ձեռին Խոսրով անասնաբույժը *տնկվեց* թե՛ ձեր էսքան ու էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306:
- ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — Որ ուրիշ բան չլինի, *տնտեսական* շահի տեսակետից գուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335:
- ՏՆՏԵՍՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — Հովրտի ղեկավարությունն ասել էր սա *տնտեսվարություն* չեղավ – 379:
- ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ — Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ *տնտեսություն* – 301: մի *տնտեսություն* ու գլխին մի մեծ ղեկավար է լինում – 304: Ծմակուտի դրոշակիր *տնտեսությունը* վերջնականապես թուլացել է – 302: իսկ որ Ծմակուտի նման *տնտեսությունը* կաթվածահար էնտեղ ընկած է՝ պատասխանատու չկա – 302: ձեր *տնտեսությունը* միացնում ենք Հովրտի տնտեսությանը – 304: *տնտեսությունը* շաղվել էր – 305: *տնտեսությունը* կարծես դեռ իրենն էր – 312: *Տնտեսությունը* պատերազմից առաջ խոզի մեծ ֆերմա էր ունեցել – 361: ինքնուրույն *տնտեսությունը* չէ՝ տեղական միտք ու եռանդ է ուզում – 393: է՛, հեռավոր երեսնական թվականներից Մանթաշյանը հռչակված էր հետամնաց *տնտեսությունները* բարձրացնելով – 385: պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովրտի ու Ծմակուտի *տնտեսություններն* է առաջ մղել – 385: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ *տնտեսության* տիրուհին, օդու կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր ամեծ եղբայր Օհանը մեր երեք *տնտեսության*, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: մեր գյուղի իրական խելքվախորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնդիցից զզվել ու մեր նիհար *տնտեսության* թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: Ծմակուտը դառնում է իմ *տնտեսության* մի մասը – 303: քանի որ պետական *տնտեսության* հոգսը ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական երեխային – 320: թողեցին այստեղ՝ իր սրբած *տնտեսության* տիրակալ – 383: բայց հիմա Սանդրո Վաթինյանից հետո Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ *տնտեսության* կառավարումը չէր ստանձնել – 385: եթե Ծմակուտը առանձին միավոր լինեք՝ մեքենայական *տնտեսության* կառավարիչը ինքն էր լինելու – 387: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Ծմակուտի միացյալ *տնտեսության* Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Իրենց մեջ գաղտնի խորհրդակցել ասել էին գուցե *տնտեսության* ղեկավարների թաքուն գործարքներից է – 410: ձեր տնտեսությունը միացնում ենք Հովրտի *տնտեսությանը* – 304: այստեղիցն ասաց մենք էլ մեր *տնտեսությունից* պարզ կհանենք ու հանեց – 383: սա գործուղում է Բարանայի *տնտեսությունից* դեղձ ու խաղող բերելու – 387: *տնտեսության հետ* անմիջական կապ չունի – 380:
- ՏՆՏՂԵԼ — միայն մեծ պեպետությունը նրա խոսքի ու գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն *տնտեսում էր* – 405: *տնտեղեց* – 393: սապոգավոր ու դանդաղ եկավ մեքենայի ակները *տնտեղեց* ու կանգնեց լռեց – 402:
- ՏՆՔԱԼ — Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու քաղաքում էին, յոթոննանոց դեզերը սոթիլ-կոկիլի նստած պատրաստ *տնքում էին* – 324: Վաթինյանի խոսքի վրա Գրիգորյանը *տնքացել*, սիպտակել ու սիրտը բռնել էր – 302:
- ՏՆՔՈՑ — մի ձեն, մի *տնքոց* հանեցի՝ մի ծպտացի՝ – 294:
- ՏՆՕՐԵՆ — Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին *տնօրենը*, որ մեզ խփել խելագարել ու վերնից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350:
- ՏՆՕՐԻՆՈՒԹՅՈՒՆ — յոթ որձը հանձնեց մեր *տնօրինությանը* – 291:
- ՏՈ — Տո հենց դու, էս քեզ նկատի ունեի, հենց դու – 297: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, *տո*՝ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Տո գյաղա՛, ասում է – 409: *տո* շա՛, – ասել էին, – տո հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք – 413: տո շա՛, – ասել էին, – *տո* հիմար, բա որ էդպես էր, ինչո՞ւ թողեցիր գնա, ձեռիցդ թողեցիր՝ եթե իրար համար էդպես մեռնում էիք – 413:
- ՏՈՄՍ — *տոմսն* ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի *վրա* է ծախսվել – գնացքի *տոմսի*, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում ու մինչև մի լավություն չես անում չես տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341:
- ՏՈՆ — բայց բռնեց իր վերադարձը *տոն* սարքեց – 271: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, *տոնի* ու գեղեցկության – 413:
- ՏՈՆՆԱՆՈՑ — *տոննանոց* սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382:
- ՏՈՊՐԱԿ — հյուրերից մի ցեղեֆանի *տոպրակ* էր մնացել – 313: *տոպրակը* վեղար արած սառել քարին կպել էինք – 285: *տոպրակը* գլխին վեղար արած՝ մեր արդար գոյությունը ժողովրդի մեջ այդտեղ կանգնած էր – 289: *տոպրակը* տվեց ձեռը – 313: *տոպրակը* քեզանից հեռու բռնիր՝ որ շորդ աղաջրոտ չանի – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց *տոպրակը* Թեվրկին էր հանձնել

- նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: *տոպրակը* վերցրեց – 318: Ձեռքի *տոպրակը* շարժեց ասաց – 327: *Տոպրակը* մեկնեց – 334: ցելոֆանե *տոպրակը* մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենոտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: Վիզը խեղճ-խեղճ ծռած՝ *տոպրակն* իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ ու Մամրեղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել – 313: ցելոֆանե տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենոտը, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը *տոպրակին* էր մեկնել, մեր գլխին բռնցքելու է – 334: անդամի հետ դրեց *տոպրակում* – 313: դրեց *տոպրակի մեջ* – 313: ու խեղճ նորահարսին *տոպրակի պատճառով* էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թելըկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313:
- ՏՈՏԻԿ-ՏՈՏԻԿ — հոր ետևից կաճանն-ընկած *տոտիկ-տոտիկ* վագում էր – 313:
- ՏՊԱԾԸ (փոխանություն) — թերթի *տպածին* պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել ու գործից հեռացված է – 307:
- ՏՊՐՈՑ — Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ *տպոց* ավելի – գուկել-գարտարել քու տան միջին տիկին խանում պախում էս – 339: մաման *տպոց* ավելի – 342: իմ Պաշեն ու Դաշեն էլ Ակոպին պախեն մինչև տատ *տպոցից* գա – 342:
- ՏՎՅԱԼ — ուրիշ *տվյալ* էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412:
- ՏՎՈՂԸ (փոխանություն) — լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազագում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-*տվողի* երեսին թռչում – 346:
- ՏՎՈՂԾԱԼՈՂԸ (փոխանություն) — էնքան ժողովրդի առաջ դու ու դու էինք ինձ *տվողծալողը* – 293:
- ՏՐԱԿՏՈՐ — *Տրակտոր* խապան է – 342: թե՛ նոր *տրակտոր* ստանալը փողով է – 366: ու դռանը նոր *տրակտոր* կանգնեցվի – 366: այսինքն էթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դին իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր *տրակտոր* է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: Ես քեզանից *տրակտոր* չեմ ուզում – 367: Հը, Փառոն մեզանից *տրակտոր* չի ուզում – 367: Նոր *տրակտոր* դռան կանգնի՝ որ իմ ոտ կապվի ձեր անուրախ կյանքի՞ն – 370: փոքր պեպենոտ *տրակտոր* ուզում չի – 370: երկու խափան *տրակտոր* – 381: Մաշայի վաթսուն ռուբլին ու «Բելոռուս» *տրակտորը* նրան նեղ էին պահում – 338: *տրակտորը* Հովիտ նորոգման էր տանելու – 338: *տրակտորը* գցած քաշում էին, մինչև նորից էին սկսում՝ արմատը լավ բռնում էր – 400: հին *տրակտորն* ու դպրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված են պահում – 296: բայց շատ ուժեղ դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ *տրակտորն* ստանալուն – 339: Կամ նրա որսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա *տրակտորն* ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: պեպենոտ փոքրը իր *տրակտորի* մոտերքից սուլեց ու դարձյալ իր գործին կացավ – 325: փոքր պեպենոտը *տրակտորի* անիվներին նստած – 365: և *տրակտորի* հարցը, ինչպես որ մեծ պեպենոտն էր այդտեղ ծանր կանգնած, այդպես իրականացավ – 369: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին *տրակտորով* ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: հպարտ հովատակի, բուլդոզեր *տրակտորի պես* առաջը բացելով գնում էր – 299: *տրակտորի տակից* փոքր պեպենոտը մեծ պեպենոտի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: Հիմա *տրակտորի մոտ* փոքրը նստել ու նայում էր – 337: Խափան *տրակտորի մոտ* դարձիչը ձեռին նստած էր – 339: Մաշայի վերաբերյալ *տրակտորի առիթով* իր ծանր բայն ասաց – 339-340: *տրակտորի համար* էր – 366:
- ՏՐԱԿՏՈՐԻՍ — այսինքն որ մեր *տրակտորիստն* ու առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվելին գային – 378:
- ՏՐԱՄԱԲԱՆԱԿԱՆ — երևակայիր *տրամաբանական* էր – 382:
- ՏՐԱՄԱԲԱՆԵԼ — կապել, կապակցել, *տրամաբանել* ու վճռել էին – 388:
- ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — բայց դա ամայի մահվան *տրամաբանությունն* էր – 382:
- ՏՐԱՄԱԴԻՎԵԼ — պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, *տրամադրվում են* որևէ տան հոգսի – 402:
- ՏՐԱՄԱԴԻՈՒԹՅՈՒՆ — Ջանդառի Սոփի՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի ու ամուսնու *տրամադրությունը* հասկանա – 271:
- ՏՐԱՄԱԴԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՏԵԼ — Բայց Մյուսն ըստ երևույթին մտադիր էր *կոտրել* նաև Ջանդառի *տրամադրությունը* – 274:
- ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ — իսկ տերերը խցվել են քաղաքային *տրանսպորտ* – 387:
- ՏՐԱՔԱՑՆԵԼ — ասում էր՝ էն էլ է հանրային, բայց մի *տրաքացնող* լինե՛ր – 301: Չգիտե՛ր՝ որ այստեղ մարդ է *տրաքացնում* – 390: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամռուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթրնանց Ավետրքի գլխին *տրաքացրել*, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302:
- ՏՐԱՔԵԼ — *տրաքելուց* փրկել էր, մյուս օրհասից՝ ոչ – 352: կովը *տրաքում է* – 353: ասացինք Ծմակուտի գլխին կաթնակ է *տրաքելու* – 303: հետո ջորին քարի տակ *տրաքել է* – 372: արտահայտվիր՝ որ *չտրաքես* – 396: դե որ եղպես ծանրանում ու չես գնում, արի ոտով խփիր՝ էս դուռը *տրաքի* – 361: Թեկուզ դու էլ ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ *տրաքեք*, իմ տակին մտնելու էս գյուղամեջ – 317: մի քիչ էլ արգելեին *կտրաքեք* – 312: նրանց գոմեշը *պիտի* գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու *տրաքեք* – 351-352:
- ՏՐԱՔՈՑ — մեծ *տրաքոց* է լինելու – 303: Դազանակի հին արդար *տրաքոցը* հիշել, ասել էր Մամռուտ խոտհարքները վերցնում էմ – 303: բայց սպասված *թատրոն-տրաքոցը* չկայացավ – 356:
- ՏՐԱՔՏՐԱՔԵԼ — մեղվանոցը գազազած վնգում ու *տրաքտրաքում էր* – 351:
- ՏՐԱՔ-ՏՐԱՔԻ ԳԱԼ — *Տրաք-տրաքի էս գալիս* – 396: Քու աշխատողը որ առանց իրավունք հարցնելու Տաշքենդ կորչի՝ դու *տրաք-տրաքի չգաս* – 396:
- ՏՐԻԿՈՏԱԺ — կնիկը քանի՞ տարեկան է՝ տալիս էմ *տրիկոտաժի* ֆաբրիկա – 384:

ՏՐՈՐԵԼ — եկավ ոտքերը *տորոելով* լաց եղավ — 358: հոգնած ոտները *տորոելով* մայրը ճանապարհ ընկավ — 359: պղտոր աչքերը *տորոելով* ժպտաց ու ճնկոտաց — 376: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը *տորոում*, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում ու թու-թու *էր* անում՝ թու, թու — 354: միջնեկ թաթարը պոռշը ծծել ու վիզը դանդաղ *տորոել էր* — 404: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց ու *տորոեց*, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր — 332:

ՏՐՈՐՎԵԼ — բոլորը լուռ ուղղակի գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՝ ասենք, վիրավոր շո՛ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, *տորոված* ծաղիկ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շուկում է — 288:

ՏՐՎԵԼ — համապատասխան մարդը կամ ինքը մեծ պեպենոտն է, կամ իր ձեռքով է *տրվելու* Հովիտ — 366: բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի բույս է *երանության տրվեց* — 336: Միմոնի շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները շեքը քաշեցին ու *փախուստի տրվեցին* — 326: *պիտի* ճոխ հաց *տրվի* — 305: մի լավ կաղնու լիցենզիա առնվի ու ներսից մի չորս տեղ պուն *տրվի* — 371: համապատասխան մի մարդու *պիտի տրվի* — 366:

ՏՈՒԺԵԼ — քու *տուժած* կյանքի վրա նոր քայքայիչ մի բեր — 330: աշխատավոր *տուժած* ժողովուրդ էր — 391:

ՏՈՒԺՈՂԸ (փոխանություն) — մենք որբնայրի *տուժողն* ենք — 347:

ՏՈՒՆ — Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով *տուն* ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք — 279: Որք գառան պես ետևը գցած տարել է *տուն* անծիծ-անքամակ սև ջաղուն, երեխայի մայան կտրել — 286: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքուխորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի *տուն* ու չի հավատում — 287: լսողը թքում, *տուն* էր մտնում ու իր տղա-երեխայից զզվում — 287: Եկավ եղբոր երեք իրավասուին էլ երկու պեպենոտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր *տուն* — 293: քաշել է *տուն* — 300: Էն վառելի չափ կնիկը յոթիթանոց էր թուջը *տուն* է քարշ-տվել, սապոզները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերամկով ծածկել — 300: Եկել էս քո փոքր տեգոր *տուն* — 319: Եկավ ասավ գյուղում գործ կա, գնա *տուն* — 321: հետո, երբ մեր ասելիքն ասած *տուն* էինք բարձրանում, աչքի պոչով տեսանք՝ անտեր, խրտնած, շշկված դեռ գալիս էին — 322: Աղամի, Միմոնի, թաթարի՝ Մեվանի, Մելքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո *տուն* գնաս — 324: երկուսով կալկոխ արին ու գզելով-գզելով տարան *տուն* պրծացրին — 325: Դա *տուն* չէր՝ դրախտ էր — 326: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր *տուն* տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում — 332: իր ծանր տեղով թեթևացած՝ մի շիշ արաղը գրպանում գնաց դպրոցի վարչի *տուն* — 337: Ամուսնուն լսել *տուն* էր մտել — 341: Ի՛նչ էս մարդիդ ընխած *տուն* մտել, լսում չե՞ս — 343: բղավոցի վրա հալիվորը եկել տակից հանել, ականջը քաշելով տարել էր *տուն* — 345: ծաղիկը ծաղկում շեմքից ու լուսամուտներից *տուն* էր մտնում — 351: *տուն* նետվեց — 351: մտիր *տուն* — 357: մտիր *տուն* խուզարկիր — 357: բայց *տուն* չմտավ — 357: *Տուն* մտավ — 366: Արմենիդ խանձարուրած Մուրնանց *տուն* բերեցիր ու սրտնեղանքից ճաքում էիր — 368: խեղդվեց ու մոռացավ թե ինչի էին *տուն* մտել — 376: Մեղրակին չէին թողնում *տուն* գնա — 378: ասաց երեք *տուն* է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն ու գավակը, սարի ընտանիքը — 405: Էս ոչխարը կորչելու՝ *տունը* վերցիր են անելու — 312: այսինքն հագար նախագահ է կարգադրի, որբնայրուդ դուրը գերան չեմ քաշի ու *տունը* ձվածեղի չեմ մտնի — 356: —Հողեմ էդ ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ էդ ժողկոմ մարդիդ ընխել մտել էս ապահով *տունը* ու դուրս չես գալիս — 367: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի ու մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի *տունը* — 270: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական *տունը* նրանց առաջ որբնայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարգ լոբի — 283: այսինքն չի լինի՝ որ կինը չլինի ու *տունը* լինի — 295: *տունը* դատարկ է — 295: Է՛ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ էս անելու՝ որ *տունը* ցրիվ չգա — 320: բայց հորենական *տունը* քանի կար՝ աղբյուրն էլ կար — 331: առակի ասածի պես սպասում եք մարդու *տունը* կրակվի՝ որ ձեռքներդ տաքացնեք — 331: կնկա *տունը* Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր Էնիքը — 340: տասնչորս տարեկան աղջկա նման ծաղկել է, դեմ-դիմաց զարդարում էր Միմոնի *տունը* — չափիտի՝ զարդարեր — 344: աստված ենք կանչում էդ որբին մի բան լինի՝ որ նավթ ածենք, մեզ ատելի էս *տունը* վառենք, վառենք — 349: այսինքն թե այս *տունը* նրանց կարիքը չունի — 380: Էսինչ ու Էսինչ *տները*, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեմ էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն — 301: այսինքն թե մեր *տները* երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն — 324: մեկամեկ մտել էմ ժողովրդի բոլոր *տները* — 391: Մելքանց *տունն* ուրեմն գո՞հ է ունեցել — 284: Էս իմ ախպոր *տունն* է — 293: առաջը դարաչու *տունն* ու մեծ պեպենոտն էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խոճում — 330: փոխանակ մի հարցնեն էս *տունն* էս ի՛նչ ցեց է ուտում — 331: *տունն* ավլելը, իր Փառո տատի նման է՞ծը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին — 340: մինչև հիմա մի անգամ ոչ իմ *տունն* էս կոացել ավլել, ոչ էլ կնիկս հիվանդացել է՝ որ նրա առաջ ջրի գնայիր — 370: Նիկալ պապի հին տան մոտ, որ ոչուփուչ տաշքենդցու *տունն* էր լինելու, կանգ առավ — 371: չափարը խորտակվելու հետ իրենց ավերակ դռնից (մի ավերակ էլ Ջանդառի *տունն* էր, ազնիվ խոսք) կանչեց ասաց — 373: Չայնն էլ, հին այգին ու *տունն* էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում — 373: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի *տունն* ու գավակը, սարի ընտանիքը — 405: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին *տունն* ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել — 412: փեշի տակ Օսեփանց *տներն* ու փեթակները կրակելու կրակն էր — 348: որ էսպես վառելիք էի լինելու ու ժողովուրդը որոշելու էր *տունս* վառի, ինձ ինչո՞ւ էիր աշխարհ բերում — 359: ու հավատա՛ թե հնարավոր է, որ դու հացի՛ հետ թույն տված լինես քո երեխաների մորը՝ քո ախպորը, քո հնձվորին, քո *տան* մշակին — 279: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ընխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անկեզու *տան* իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր քեռնց Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թեվան ենք — 284: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի — ձեր *տան* ամոթը էս ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք — 287:

Դե որ ձեր տան գործն է, խոսքդ գուր ես Ջանդառի հետ դրկում – 296: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի օր պատվում – 296: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվըկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվըկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի նշ լավ օր, բայց դե էլի կյանք է – 318: Եկել Սիմոնի տան վերևը Մեղրատանն առնալ վերելքին դեմ էր առել ու մնացել – 321: Աղամի, Սիմոնի, թաթարի Մեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք չունես քո տուն գնաս – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: Սիմոնի գամփոը դռնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք չունեք մեր տան վերևով անցնեք – 325: գամփոի հաչոցը հիմա Մեղրակի տան ներքևի ձորից էր գալիս – 326: դա Ասորենց տան ձայնը չէր – 326: Տան էս կողմի պատը մի տարվա փլված էր – 331: տան քարը տարել իրենց չափարի ծակերը կալնել էին – 331: էդ տան տերը ոչ բեզ կտա, ոչ էլ ինձ – 333: Փոքր պեպենտը տան աղջիկն էր – 340: «տան աղջիկն» էր ու աղջկա պես ծառայում էր – 345: չասաց այս տան անդամն եմ – 353: դու էս տան պատրոնն էլ ես, էս գեղի ու ցեղի մեծն էլ ես – 365: դրանց տան վարձերը դու ես տալու – 369: էդ ի՞նչ տան վարձեր են – 370: Նիկալ պապի՝ այսինքն փախստական տաշքենդու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գալիս – 372: հոր տան հոգսերի առաջ հուսահատվել ու թիլիկ ձեռները վար էր բերել – 374: Նայեցին տեսան մեծ պեպենտը, Թեվըկին ետևը-գցած, Մուրադենց Վարդոսի տան վերևը Մելքքանց բլրալանջին իջնում է – 390: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: Մամուռու խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն ու բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ կամարի կեսը – 372: մեր Ծմակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովրոտի տեղամասային համարիք պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: Գյուղամե ջ իջնենք, թե՛ տանը գործ կունենաս – 372: նախ և առաջ ձեր տանը մի Հովհաննես արդեն կա – 284: գնացել կեսրարի տանը ձեռները ծոցում նստել էր թե տեսնող է եղել – 286: բայց տանը մի օր պառկել էր – 290: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն ու տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել ու առել – 305: նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մազերին – 320: տանը դրած էր – 320: Ղարաչի մոր դռնից մեծ պեպենտը Սիմոնի տանը իշխանավարի կարգադրեց՝ թե նրանց շունը և այլն – 325: նկարը մնաց հին տանը – 333: Ջոհն իմ տանը՝ սուգն ուրիշի տանն է եղել – 342: սարսափի ձմռան մի գիշեր լակոտին բերել մեր տանը քնեցրել էինք – 346-347: լվի ձեռից տանը քնել չէր լինում – 351: քու ուզած մինը էս տանը գործ չունի – 357: նրանց տանը դուք ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք ունեք, վայր – 359: ինքը հատկապես նրանց տանը կախված նկարի մասին էր ասել – 360: դետեի փոշին արդեն լույս էր ընկել ու մեր տանը լու չկար – 363: Հովրոտի ճամփին չի, տանը վեր-ընկած աղվես է խեղդում – 364: Սիմոնի տանը դեմ-դիմաց աչքառ ելավ – 367: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գալիս – 372: տերը տանը չի՝ ասում եք անտե՞ր է – 373: ու աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրոտի-Ծմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրոտի-Ծմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցդարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: տանն էլ երեք տղա-երեխա կար – 286: Էսինչը, Էսինչը, Էսինչն ու Էսինչը Համբոյի հետ են կապված, Էսինչը՝ Էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն եմ պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն ու առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում – 335: Ջոհն իմ տանը՝ սուգն ուրիշի տանն է եղել – 342: տանն ինչքան ունեք՝ հավաքեցեք դեսը բերեք – 368: կարող էիր ասել այս տանն ուրեմն մարդկային շունչ է եղել – 374: իրենց մաքրությունն ու մառնավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: բայց երեխան տանն էր – 375: եկած ժամանակ միայն Մանդրոյի տանն է հացի նստում – 414: գիշերը տանս քնի – 286: իրա նման երեք դեմուդոն տղեն տանս – 333: Մելքքանց Մերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատմիրանն ուզում էր մեզանով կատարի – 285: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: Ուզում եմ ասել մեր մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ Էսինչն ենք – 293: իրենց տնից Սիմոնենք նկատել, եկել տարել էին – 321: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունտուտերը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: մի խոսքով՝ մեր տնից հեռու սաղա հրնդո մեկին տարան կթվորուկի – 337: Հովրոտից գանգեցին՝ թե Շուշանը, Ռոստոմը կամ Տիգրանի տնից մեկնումեկը ձի կամ սայլ է տանելու Ջաղացներ – 358: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: նշանակում է Ասորենց տնից մեկն արդեն կա – 366: Մեր եղբայր Ռոստոմը,

քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Ծնակուտն ու Ծնակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր *տներից* բարձրանալիս կանգ առավ – 384: զուտ Օսեփանց *տներից* չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ՝ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408: Ու բոլորի համար, իրենց *տներում* թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400: ախպոր *տան վրա* պաշտպան արծիվ դառնա – 286: Գյուղի մեր *տների մոտով* անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի ու կհասկանա – 291: Ձեռքի ճիպոտը դրանց *տան*, այգու, դեզի, փայտի ու մեղվանցի *վրա* պտտեց, ասաց – 328: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց *տան* ու այգու *վրա* վտանգ չի լինի – 331: Իմ տայն է, կեռանա ինձանից էլ լավ տպրոց ավելի – գուկել-գարտարել քու *տան միջին* տիկին խանում պախում ես – 339: ես ձեր *տան հետ* գործ չունեմ – 339: որպեսզի այս *տան հետ* այլևս գործ չունենա ու չունի – 340: էդ ապահով *տանդ վրա* վաստակ ունեմ, է, վաստակ – 343: բայց Սիմոնի *տան հետն* էր – 344: Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքիանց *տների մոտ* դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ ու դահլիճ լինեին – 350: Օսեփանց Համբոյի *տան մոտից* Շուշանը ցավով ու ծիծաղով կանչեց – 352: չուզեցավ հասկանալ՝ որ Շուշանը իր *տան վրա* նրա հովանին է խնդրում – 355: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց *տան համար* շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան *համար* շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի *տան* – 359: թե չէ նոր կարգերը Մուրու *տան վրա* գորու չեն – 363: Նիկալ պապի հին *տան մոտ*, որ ոչուփուչ տաշքենդցու տունն էր լինելու, կանգ առավ – 371: *Տան շուրջը* մի անգամ պտտվեց՝ Թեվիկն ու շները ետևից – 371: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Զանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ *տան* ու այգու *հանդեպ* օտար անհոգի երևացին – 373: ծանր, սև պարանոցը վեհորեն շուռ տվեց Մուրադենց *տների գլխով* դեպի Մելքիանց ամայի բլրալանջը – 394: Մուրադենց *տների հետ* կապված մի ծանր դեպք նրա հեղինակությունը դեռ չէր սասանել – 405:

ՏՈՒՆԸ ՔԱՆԴՎԵԼ — չեմ ուզում, ախպեր, իմ հարևանի *տունը* իմ ձեռով *քանդվի* – 383:

ՏՈՒՆ-ՏՈՒՆ ԽԱՂԱԼ — Փոքր պեպենտի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիտներով *տուն-տուն էին խաղացել* – 331:

ՏՈՒՆՈՒԴՈՒՌ — իր ապահով *տունուղոնից* Ադունն ասաց – 333:

ՏՈՒՆՈՒՏԵՂ — Մեր ու Վարդոյի անձնական *տունուտեղը* դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332:

ՏՈՒՆՔԱՆԴԻՉ — բայց նա *տունքանդիչ* է, անոշ – 329:

ՏՈՒՓ — մեզ համար մի երկու կիլո շաքար ու մի *տուփ* թեյ էր բերել – 291:

Ր

ՐՈՊԵ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի *րոպե* կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցեղերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ Քոնի տաք մշուշները – 276: Մարվորը մի *րոպե* պապանձվեց – 288: թեկուզ սուտ վերաբերմունքով իրեն մի *րոպե* որբերի հոգսին տար, ոչ – 292: օտար մեքենայի խցում մի *րոպե* շշմելը եթե քուն է ուրեմն քնել էր – 312: Հալիվորը մի *րոպե* կտրուկ նայեց ու բան չասաց – 329: բայց ահա սև դարաչին, թախտի վրա գուլպան գոգին շիփ-շիտակ նստած, մի *րոպե* երանության տրվեց – 336: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի *րոպե* չէր ճնշվել, մի րոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի րոպե չէր ճնշվել, մի *րոպե* չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: և բոլորի համար մի *րոպե*, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել ու մարել էր – 343: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի *րոպե* խփվեր ու մարեր – 347: Շուշանը մի *րոպե* որոշեց Թեվիկի պատմությունը այդպես անհայտ էլ թողնել – 355: բայց Ասորենց ու Րոտեղից այդքան արագ չբացում՝ որ տեսիլքի նման մի *րոպե* լինեն ու չլինեն – 357: ամեն *րոպե* կարող է պատահել – 378: մեր Արծիվ հովատակը քառասուն ձիու ընտրական մրցումներում Ծաղկաշատի հոչակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի *րոպե* առաջ ընկավ – 389: սպասողական վիճակում մի *րոպե* ոտը կախ գցեց – 402: ժամի ուղիղ երկուսն անց երեսուն *րոպե* էր – 403: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի փողը նրա ձեռքին մնացել էր զուտ հինգ *րոպե*, ոչ ավելի – 411: ու Ծնակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար *րոպեի* ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Ասացինք լավ է, որ գոնե տիրոջ խոսքը բանի տեղ են դնում, բայց այդ *րոպեին* նորամանուկը թաթիկը մեկնեց – 273: Դեպքը պատահելու հետ, հենց նույն *րոպեին*, երկինքը մթնել ու Զանդառի աստղը դուրս էր եկել – 277: մենք էս *րոպեիս* ազատ քաղաքացի էինք, փառք սաղահեղություններին – 342: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ *րոպեից* մտածեց հենց ֆերմայի ղեկավարությունը խլել – 395: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յաբուն մի տասը *րոպեով* պահ-տվել ու գնացել փոստ – 411: դագանակ քաշելու նման՝ մի *րոպեում* բերանը դառնությունով լցվեց – 270: դեղին փրփուրը կանգնում, ժամացույցով քսան *րոպեում* հազիվ նստում էր – 382:

ՐՈՊԵԱԿԱՆ — դա Շուշանի *րոպեական* գյուտն էր – 350: հետո որ պետությունը նրան աքսորել էր՝ առանց *րոպեական* կասկածի նա շորերը կապել ու նրա ետևից ճամփա էր ընկել Սիբիր – 357:

Ց

ՑԱԽՄԵԼ — դու էդ ո՞ւմ պող աղայի պես *ցախում ես* – 341:

ՑԱՕԴ — ինչքան քո դպրոցն ավարտած ու Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը *ցածր* է – 304: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ *ցածր* խմիչք է, թե՞ մեր քույրիկի տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389:

ՅԱԾԴԱԶԱՅՆ — հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտոի հետ միշտ *ցածրաձայն*, առանց որևէ անունի ու մանրամասն էր խոսում — 393:

ՅԱՄԱՔ — նստած՝ *ցամաք* հացուպանրի էինք — 319: *ցամաք* շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան արանքում մեկնված քնած է — 415:

ՅԱՄԱՔԵԼ — գոհվածների *ցամաքած* այրիներն ասացին — 281: չոր խոտհավաքի կլիներ թե կոլխոգային աղի ու պանրի պահեստում՝ մայրը *ցամաքած* գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում — 340: Էլեկտրական խուզից ոչխարի ծնատունը վախենում *ցամաքում է* — 391: չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք *պիտի ցամաքեն* ու սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր — 352:

ՅԱՄԱՔԵՅՆԵԼ — դեպի այսօրը եկել է՝ ո՛ւմ են բերել, ո՛ւր են կորչում, ով է *ցամաքեցնում* — 409: իրենք գալիս ջոկում մորթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփնի պահուստն էլ գտնում *ցամաքեցնում* ու գնում են — 282: շիշը *ցամաքեցրել էր* — 415:

ՅԱՄՔԱՐ — սա ձորի սղոցարանից՝ ֆերմայի *ցամքարը* — 387:

ՅԱՅԵԼ — ու որ արդուկի հետ ջուր են *ցայում*՝ համարի որ ջուրը մեր արտասուքը եղավ — 363:

ՅԱՅՏԱՐԲՅՈՒՐ — Երկունսն էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին ու կարմիր գրանիտե *ցայտաղբյուրը* — 414: մարմարյա նախշուն *ցայտաղբյուրն* էլ դռանը սիրուն ջուր էր ցայտում — 326: սառը *ցայտաղբյուրն* էլ կողքին քջքում է — 415:

ՅԱՅՏԵԼ — մարմարյա նախշուն ցայտաղբյուրն էլ դռանը սիրուն ջուր էր ցայտում — 326:

ՅԱՆԵԼ — զարնանը *ցանե՛լ էր* թե անցյալ ցանքից էին հատուկենտ թփեր մնացել — 374: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ճեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր *ցանել* ու շուրջը մի երկու սիմիհդ ու արևածաղիկ տնկել — 374:

ՅԱՆԿՈՒԹՅՈՒՐ — որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հատակ խելքուլեզու, ոչ էլ մի հատուկ *ցանկություն* ուներ — 381: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն *ցանկություն* էր լինում ներկայացում պատրաստել ու, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել — 401: գնալու *ցանկությունից*՝ այսինքն որ միգուցե հանկարծ թողնեն, աչքերը շողում էին — 336:

ՅԱՆՅ — տասն անգամ խնդրողական նայեցինք՝ թե որտեղից են ճարվում կապույտ չափարների մետաղե *ցանցերը* — 324: հիսուն ու դեռ հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ *ցանցով* առանձնացված — 326:

ՅԱՆՅ ՔԱՇԵԼ — շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, *ցանց էին քաշել*, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան — 378:

ՅԱՆՔ — վարսակի ու կորնգանի *ցանքերն* անտեր թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է գրում — 380: զարնանը ցանե՛լ էր թե անցյալ *ցանքից* էին հատուկենտ թփեր մնացել — 374:

ՅԱՆՔՈՒՄՇԱԿՈՒՄ — մի քանի հեկտար կարտոֆի մեքենայական *ցանքում շակում* — 381:

ՅԱՌԱ — Բա չէ — ասաց, — քու դուռին էստեղ *ցառա* կենանք — 370:

ՅԱՎ — *ցավ* ունեին թե ոչ — 393: կարո՞ղ էին *ցավ* ունենալ — 393: ներսները կա՞ր արդյոք մի տաք խոսքի, մի վերաբերմունքի, իմ *ցավը* մեջտեղ դնելու մի ռիսկ — 393: Կանայք նրա *ցավը* հասկացել, զգացվել, ավելի փխրուն սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, ազնիվ խոսք — 412: չէ՞ ուրիշի *ցավը* բացահայտող ու կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ կա — 412-413: ծիծաղեցինք ասացինք *ցավն* ի՞նչն է — 290: բայց ով ում ինչն ուզում է լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն իր *ցավն* է ապրում — 356: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի *ցավն* իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ Ադամինը — 356: ու Շուշանի *ցավն* էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը քոչի միլիցիա ու կենտրոն — 356: այսինքն որ ասես էս իմ *ցավն* է ու ինձ ուտում է — 393: Օսեփանց Համբոյի տան մոտից Շուշանը *ցավով* ու ծիծաղով կանչեց — 352: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռնի նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կովի *ցավերի վրա* օգնական էր եկել — 354:

ՅԱՎԱԼԻ — *Ցավալի* պատկեր էր, ազնիվ խոսք — 314: Օհանի կորուստը չենք հաշվում, չնայած *ցավալին* Օհանի բացակայությունն է — 310:

ՅԱՎԱԿՅՈՒԹՅՈՒՐ — մարդկային *ցավակցությունը* ձեզանում իսկի չկա՞ — 331:

ՅԱՎԵԼ — ասում է *ցավում է* — 290: Փռան տաքությունից հետո գլուխը կամ *ցավում էր*, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի — 368: ասավ ձիու ոտնափոխից գլուխս *կցավի* — 290:

ՅԱՎԵՅՆԵԼ — *Գլուխդ* դրա հետ անտեղի *մի ցավեցրու*, Մեվան — 401:

ՅԱՎԸ ՏԱՆԵՄ — *ցա վը տանեմ*, Հովիտը խառնել է — 388:

ՅԱՏԿԵԼ — շատ լավ էլ կարող էր ձեռք խփել ու *ցատկել* — 333:

ՅԱՏԿՈՏԵԼ — ետևից ճմբեթի վրա մորեխի նման *ցատկոտել են* տերտերները — 407:

ՅԵԼ — գոռացել ու ընկնել-ելնելով *ցելերն* ի դուրս փախել է — 407: Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի րոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, *ցելերով*, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև Քոի տաք մշուշները — 276: ու *ցելում*՝ նստած մածուն ուտելիս է լինում — 407: Մեռած վեց խապոր ուժը մեջը, *ցելում* խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթեղով եկել է — 407: *ցելերում* կանգ է առնում — 407:

ՅԵԼ ԱՆԵԼ — որ կարալ չես ու էսքան *ցել էս արել*, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, ե՞ս — 407:

ՅԵԼՈՖԱՆ — հյուրերից մի *ցելոֆանի* տոպրակ էր մնացել — 313: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ *ցելոֆանով* ծածկված, որ ձյան տակ չմա, չնայած ձյունը դեռ ո՛ւր էր — 324:

ՅԵԼՈՖԱՆԵ — *ցելոֆանե* տոպրակը մեկնած մենք սպասում էինք՝ թե պեպենտոր, հատկապես երբ դարաչին ձեռքը տոպրակին էր մեկնել, մեր գլխին բոնցքելու է — 334:

ՅԵԽ — անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ճերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի *ցելս* ու մուր զմում — 355:

ՅԵԽՆ ԸՆԿՆԵԼ — մեր պատանությունը սայթաքեց *ցեխն ընկալ* – 332:

ՅԵՂ — ուրախ էր՝ որ չորանների *ցեղը* նոր չորան է տալիս – 285: հարազատ՝ այսինքն որ Վաթրնանց *ցեղը* արմատ-տված էս երկրով մեկ կա – 302: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, *ցեղը*, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: քու մամայի *ցեղը* սովոր է, կգնա արդար աշխարհ կգտնի – 350: *ցեղն* ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ որ ուրեմն Վերանի համար է – 295: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Ասորենց մեր *ցեղի* բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցնես – 317: դու էս տան պատրոնն էլ ես, էս գեղի ու *ցեղի* մեծն էլ ես – 365: այստեղ իրենց համար է լավ, քաղաքում՝ Սանդրոյի մեծ *ցեղի* – 394: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց *ցեղի* գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: մեջներն ուրեմն *ցեղի* հին համերաշխ միաբանությունն է – 414: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների ու ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեր *ցեղինը*, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: բայց Ռոստոմը *ցեղից* դանդաղ ու հաստատ ետ էր քաշվում – 348: իր *ցեղի նման* թիվիկ ծիծաղել է թի-հի, այսինքն թե գիտեմ – 406:

ՅԵՂԱԿԱՆ — և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու *ցեղական* հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: Դու վերին արտի ցորե՞ն ես, կոլխոզի *ցեղական* բուգա՞յ ես – 338: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ ուսերը Մուրենց *ցեղական* կեղտի տակից դուրս գան – 363: Դա Ասորենց աղջիկների *ցեղական* հատկությունն է – 374:

ՅԵՂԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ — *ցեղապետության* կենտրոնն ուզում է փոխադրել Գործարան – 414:

ՅԵՂՈՎԻՆ — անհետացումն, ասել է, Վաթրնանց *ցեղովին* կուսակցականության շնորհիվ կընկնի դաշադության վրա – 413:

ՅԵՂԻ — Գնա քու կնիկի բերան *ցեպի* – 339:

ՅԵՌԱՅ — ՏԵՎԱՆԺԱՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒՆ ՊԵՍ *ՅԵՌԱՅ* ՉՈՐՄԽԱՐԻՐ ՄԱՆԵՏ ՊՈԽ ԽՐԿԻ ՍՐՈԿ ԿԻՍԵԼՈՒ ԽԱՇԻՎ ԿԱ ՏԱՇԿԵՆՏ ՄԱՐԻԱ ԿԵՐԻՐԱ ԴԱՍՏՐԵՐՆԻ ԿՈՒ ՊՈԿԵՐ ԱՄՊԵՐ ՍԱՄՎԵԼ – 411:

ՅԵՐԵԿ — երեխեքը նույնիսկ *ցերեկն* են վախենում և այլ ուրիշ անվայելույ խոսքեր – 333: ով մեղու ուներ՝ մեղուն *գիշեր-ցերեկ* զնգալով բանում էր – 351: հանքերից ու գործարաններից ինքը *գիշեր-ցերեկ* դուրս չի գալիս – 383:

ՅԵՅ — փոխանակ մի հարցնեն էս տունն էս ի՞նչ *ցեց* է ուտում – 331: Ժամանակը չէ՞ *ցեց* է – 395: Ժամանակի *ցեցը* քեռու ու քրոջ զավակի նրանց բարեկամությունը քրքրել էր – 395: *ցեցը* բարեկամության պարկը հիմա լիովին էր կերել – 395:

ՅԻՆԳԻՐ ՏԱԼ — շները կողքերից *ցինգիր էին տալիս* – 404:

ՅԻՍԵԵՌ — և կենտրոնի ճնշմամբ Հովվոտի նոր Վաթինյաններն ստիպված բերել այստեղ երկու տեսակ վառելիքի երկու հատ *ցիստեռն* էին դրել – 378: կայարանի կրպակն ամեն իրիկուն Երևանից *ցիստեռնով* զարեջուր էր ստանում – 382:

ՅԻՐԿՈՒԾԻԾՍԱՂ — Մի *ցիրկուծիծաղ* – 410:

ՅԻՅՔԱՐԱ ՄԵՂԱՆ — Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, *Ցիցքարա սեղաններից*, Քեղուտ ծմակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեղուտով, Զարդաքարով, Նավ-ուրթով, *Ցիցքարա սեղաններով* ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Ծմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303: – Հրեն-հա՛ա, վեց հատ ձմերուկ էլ հրեն *Ցիցքարա սեղաններում* ունեք – 272:

ՅՈՂՎԱԾ ԼԻՆԵԼ — կարծել էր այդքան արքայից, պատերազմից ու տառապանքից հետո համընդհանուր ներումը *ցողված կլինի* նաև Ծմակուտի վրա ու Տիգրանի սրտին – 358:

ՅՈՂՈՒՆ — Կարտոլի ու լոբու չոր *ցողունը* փոցխով քաշել, այգիները մաքրել էին – 324:

ՅՈՐԵՆ — Դու *վերին արտի ցորե՞ն* ես, կոլխոզի ցեղական բուգա՞յ ես – 338:

ՅՊԱՀԱՆՁ — դաստրեբնի Մարիա Կեղրինա, ասել էին նշանակում է *ցպահանջ* – 411:

ՅՐԵԼ — *Ցրում էր* – 364: խոսքն անընդհատ *ցրում էր* – 364:

ՅՐԻՎ ԳԱԼ — Է՛ ախպերիկ, չգիտեմ ինչ ես անելու՝ որ տունը *ցրիվ չգա* – 320:

ՅՐՎԵԼ — մեր *ցրված* հազար հոգսից հիմա ո՞րն է մեր անելիքը – 316: *ցրվում* կորչում է – 308: ասացին, *ցրվենք* – 390: ժողովուրդն իր ղեկավարության շուրջը կհավաքեր ու *չէր ցրվի* – 387:

ՅՅՎԵԼ — նպատակն ասես կոստյումավորվել առաջները *ցցվելն* էր եղել – 397: ծայրերը *ցցվել էին* – 377:

ՅՈՒԼ — իրենց գունեղ դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ *ցուլ* չուզի – 352:

ՅՈՒՅՑ ՏԱԼ — կանգնեցին ու նայեցին՝ թե ինչ է ասում ու ինչ է *ցույց տալիս* – 280: *ցույց չի տալիս* – 405: Էս հալիվորները ոչ մի կարգին *ճամփա են ցույց տալիս*՝ որ իրենց ճամփով անշեղ գնանք, ոչ էլ մեռնում են՝ որ առանց խղճի մեր սրտով կառավարվենք – 355: բայց դա, այսինքն որ թատրոն էր *ցույց տալիս*, արդեն անտեղի էր – 370: Ու Ղազարի ճամփան էր *ցույց տվել* – 301: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն ու նրանց կոխի տեղը *ցույց էին տալիս* – 407: ու քոռ Ահմադին էր *ցույց տվել* – 302: ու հոտի մեջ *ցույց տվեց* – 282: և *ցույց տվեց*՝ թե տեղական կիսաջոջերն ինչպես են կողք-կողքի շարված նայում գյուղամուտի ճանապարհին – 370: երանի ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան քաղաքը *ցույց տա* – 281:

ՅՈՒՑԱԿ — չէ՞ ժամանակին էլ Ածուխշինողանց խեղճին էին անունն աշխատավարձերի *ցուցակից* հանած բանեցրել – 410: քանի որ պաշտոնական *ցուցակներում* խնամակալը աշխատանք ու աշխատավարձ չէր ունեցել – 410:

ՈՒ

ՈՒ — Կինը՝ Սոփին, Մյուս Թեվանը՝ Սիրունը, սրա նորահարսը կանգնել նայում էին թե ինչ է անում *ու* ինչ է ասում – 267: ինչերեն *ու* ինչ ենք խոսում – 268: *ու* անընդհատ բենգինի ու սերկևիլի հոտ է գալիս – 268: ու անընդհատ բենգինի *ու* սերկևիլի հոտ է գալիս – 268: *ու* երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվլիկի ու նորամանուկի առաջ – 268: ու երեք օր հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվլիկի *ու*

նորամանակի առաջ – 268: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներին տված մեզ խփում ենք Նավ-
ուրթի ձիերին *ու* Կեչուտ ծակով, Ջարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-
Թրիխսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: մեր պատվավոր բեռնատարով գալիս մեր դռանը կանգնում,
մեր ձեռքին երեխայի մի ճիպոտ ենք տեսնում *ու* ասում – 268: և ծիծաղում *ու* հին երագի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք
օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: և ծիծաղում ու
հին երագի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել *ու* Քեղուտ լանջերից
նայել Արկանք լանջերին – 268: գերանդին այդպես էլ գցել *ու* Աճարկուտ ծակով խփվել ենք դեպի Նավ-ուրթի ձիերը
երեք ձին – 268: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է ճիպոտը պոկել *ու* երեք օր այդպես բռնել – 268: կարծես ուրիշի
ձեռք լինի *ու* ճիպոտն ուրիշի ձեռքի լինի – 268: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկնիլի, զարգանդի *ու* փոշու հոտ է
գալիս – 268: եկավ գլխարկը դրեց թարեքին *ու* ծիծաղեց – 268: Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար *ու* Կարմիր-կամուրջ
ժողովուրդը ձգվում ու երկու կողմից պատվի է բռնում – 268: Ջարխեչավանքից մինչև Ոսկեպար ու Կարմիր-կամուրջ
ժողովուրդը ձգվում *ու* երկու կողմից պատվի է բռնում – 268: բայց ոչ – զուտ իրենց չորսի համար քաշեց *ու* որձերից մեկը
մորթեց – 268: իրեն ողջ-առողջ *ու* դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված քսանհինգ որձից բացի Ջանդառս բերել էր –
268: Սոփրկի *ու* նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ, ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: բայց
խակ էին եղել *ու* Սոփրի բկում մնացին – 269: *ու* ռադիոյի վեց հատ լիցք՝ պոլնի պարյադով – 269: *ու* գրպանում եղել էր
երեք ռուբլի փող՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը – 269: Երևան-
Թրիխսի լուսավոր ավտոբուսի վարորդի *ու* էլ ամբողջ գունավոր ժողովրդի առաջ խայտառակ էր եղել – 269: և ձեռքը
գրպանն էր տարել *ու* իրոք խայտառակություն՝ ծալած այդ երեքնոցը – 269: Ջանդառն ի՞նքն էր երբևէ խանութ գնացել *ու*
առուտորից հետո մոռացել գրպանում, թե՛ Վլադիմիր Մելիքյանի բաճկոնի հետ Երևանից այդպես էլ եկել է – 269: *ու* հին
գերեզմանների մոտից ձմերուկը գրկից գլորվեց – 269: *ու* մեզը կիսատ մնաց – 270: հպարտ գլուխը բարձր *ու* թաթն
անընդհատ խփելու պատրաստ գնաց ձմերուկի հետ – 270: կլանչեց *ու* ետ նետվեց – 270: Էդ ի՞նչ լաց *ու* կարոտ էր – 270:
գետնին տափակվել, սողում *ու* ծմրում էր – 270: լակոտ շան նման, քածի նման ծմրում *ու* նվում էր – 270: թավալվեցին *ու*
իրար մի լավ լիզեցին՝ որ նոր հանգստացան – 270: որ կարոտից էղպես սատկում ես՝ քու պետական պարտավորությունը
մյուս անգամ լավ կկատարես, թե չէ քու Ջանդառը կգնա *ու* էլ չի գա – 270: Ջանդառի մի պարապ արտահայտությունից
արդեն որոշեց՝ որ Ղազախի *ու* մեր արանքում կայարան է եղել Ջարխեչեցի անշնորհք հիմարի տունը – 270: և այդ պահին
ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի
համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված *ու* ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի –
270: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ
երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի *ու*
այդպես էլ կկորցնի – 270: և ընկերոջն ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով *ու* բաճկոնն ուսերին – 270: բայց ասում ենք, մեզն
ինչպես որ կիսատ էր մնացել *ու* կեսը ետ ներս քաշվել, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: բայց ծալեց *ու* դրեց
թարեքին՝ կարծես իրենը չէր, իրեն չէին նվիրել – 270-271: *ու* թևի հաստության բռնի էլ կկտրեր – 271: *ու* երեխան
կոշիկները ծոցում էր քնել – 271: բայց ջարխեչեցի հիմար աղքատին զրկելու որոշումից բերանն ինչպես որ դառնացել էր՝
ինքն էլ իր բերանի նման այդպես դառն էր *ու* դառն էլ մնաց – 271: կարծես ոչ կորո՞ւստ էր գտնվել *ու* ոչ էլ ընկել
վերադարձել – 271: համերգից *ու* հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271: համերգից ու
հարսների ուրախությունից մի կողմ կացավ *ու* այդպես էլ մնաց – 271: Ջանդառի Սոփի՛ն ասաց, թե չէ Սյուսի նորահարսը
ի՞նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք ունի՝ որ նայի *ու* ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: կապույտ աչքերով
ուշադիր նայում *ու* բան չի հասկանում – 271: իսկ եթե ուրիշ բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում
անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի *ու* նույնությամբ գտնես – 271: Երբ թուրքը մորթ է անում՝ կողքին պիտի լուռ
երեխայի նման կանգնես, նայես *ու* սովորես – 272: Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես
ու թքես, ժանգն սպանում ու ատամներդ պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272:
Նույնիսկ լեղին. եթե լնդերից խախուտ ես՝ տաք լեղիով պիտի ողողես ու թքես, ժանգն սպանում *ու* ատամներդ
պնդացնում է, իսկ եթե ատամներդ առողջ են՝ ավելի է առողջացնում – 272: կարմիր գեղեցիկ *ու* մյուսը՝ որ իրենց
համարում էին Ջանդառի շունը, դժվար գնացին, բայց գնացին – 272: բերանները լիզելով պզգամ մի քիչ մնացին այդտեղ
ու իրենց ոչխարի ետևից գնացին – 272: մյուս երկուսը՝ որ իրենց համարում էին Սյուս Թեվանիներ, գնացին իրենց տիրոջ
մոտ պզգեցին *ու* դեսը նայեցին – 272: Նորամանուկը, ուշադիր նայող *ու* ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու
ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Սյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Նորամանուկը, ուշադիր նայող ու ծանր
լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին *ու* ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Սյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273:
Սյուսը մինչև չբարկացավ *ու* չկռացավ իբր քար վերցնելու՝ այդտեղ պզգամ նայում էին – 273: ավարված *ու* ետ-խլված
քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273:
ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին *ու* այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու
մյուս առավոտ – 273: ավարված ու ետ-խլված քսանհինգ որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին
թերևս մինչև իրիկուն *ու* մյուս առավոտ – 273: ասացին շները այդ կտրկանը ամբողջ ոչխարի տեղ են ընդունում *ու* դրանց
պատճառով չեն հեռանում – 273: բայց մյուս երկուսն ինչու հասկացան *ու* գնացին – 273: երեխայի հետ դուռնդուռացող
երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել *ու* քշել էին – 273: Բայց մենք մեզ ձախտող *ու* անտղամարդ կհամարենք,
եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը փարախում ջարխեչեցու կինը լինի – 273: Ջանդառն ասաց. – Վատ ես
սովորեցրել, վատ. թուրքի շուն լինե՞ր *ու* ասե՞ր գնա ու նստե՛ր նայե՛ր – 273: Ջանդառն ասաց. – Վատ ես սովորեցրել, վատ.
թուրքի շուն լինե՞ր ու ասե՞ր գնա *ու* նստե՛ր նայե՛ր – 273: Ձեռքերը գրպաններում՝ Սյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց *ու*
աչքերն իր նման ճաճապցրեց – 273: և նորահարսը նայեց *ու* սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը
ձեռքին գործի է ու նրա սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն արյունոտ են, քո ձեռքով պիտի խմեցնես... – 273: և նորահարսը
նայեց ու սովորեց, որ ամուսնուն երբեմն այդպես, երբ նա դանակը ձեռքին գործի է *ու* նրա սպիտակ, շեկ մազոտ ձեռքերն

519

որձերի մեջ *ու* թե՛ էս ո՞ւմ ապրանքն են – 280: և աղջիկ-երեխայի իր սիրուն երեսը պարզեց *ու* սարի սիրուն արևի մեջ աչքերը ճպճապցրեց – 280: Ասավ. – Դիլիջանից *ու* Ղազախից հետ աշխարհը պտտել էմ – 280: Կիսատ շիշը թնի տակ *ու* ձեռքը բերանին՝ Սոփին ասավ (Մյուսին) – 281: ինքը ոտքով մեկ-մեկ խփեց *ու* հարցրեց – 281: նրանք ճանաչեցին *ու* ասացին – 281: և քսանհինգ որձից ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն *ու* Ջանդառինը չէր – 281: մեր Համբո հորեղբոր Աղավնու հետ նշանվել, կարմիր սիրուն շոր էր հագցրել *ու* նշանածի հետ ձիերով եկել էին սարը՝ որ սարերով գնան Դիլիջան, էնտեղից էլ Երևան – 281: Նավ-ուրթի բաց լանջին լեյտենանտը ատրճանակը հանեց *ու* իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: և դեմ-դիմաց Արկանը խոտհարքում գենքի կարոտ ինչքան երեխա, նշանվելու պատրաստ աղջիկ *ու* գոհվածի ինչքան կին կար՝ կարոտից թուլացան – 281: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն *ու* ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց *ու* Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282: *ու* գենքից վախենում էր – 282: *ու* հոտի մեջ ցույց տվեց – 282: քանի ծնեց *ու* ինչ որ բերեց՝ բռնն է – 282: Հազար ինը հարյուր *ու* քառասունվեց թվի քաղցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282: Եթե աստված չանի միլիցիայի գնդապետ Մելիքյանը բացակայի՝ պայմանն աշխատելու է նրա որդիների *ու* Ջանդառ Թեվանի վրա – 282: *ու* բերեց մի երկու սատկածը պահ տվեց – 282: Պահ տվեց *ու* տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր ունենալով՝ շշերն առած գալիս են – 282: իրենք գալիս ջոկում մոթթում, արաղը մինչև տակը խմում, Սոփին պահուստն էլ գտնում ցամաքեցնում *ու* գնում են – 282: Ու ամեն գնալով ասում է – 282: Մինչև հիվանդությունն *ու* մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: մեր երեքի ընդհանուր եղած-չեղածից ինչը որ իրենցը համարեց՝ հավաքեց *ու* սարերից իջավ – 282: ասացինք ինքը կհասկանա *ու* չի անի, այսինքն մեզ վրա տիրուհի կմնա – չմնաց – 282: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, ուր ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր *ու* հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել *ու* Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը *ու* ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր – 283: այսինքն թե դանակն *ու* ռադիոն պիտի լռեն ու մնան, չպիտի երգեն – 283: այսինքն թե դանակն ու ռադիոն պիտի լռեն *ու* մնան, չպիտի երգեն – 283: Քաղաքներում տղա *ու* մարդի-գնացած աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա – 283: իրենց հին հայրենիքն *ու* հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում ու մի քանի մարդ լոբի – 283: իրենց հին հայրենիքն ու հորենական տունը նրանց առաջ որբևայրի չի լինելու, այսինքն երբ դռանը մի երկու հավ է լինում *ու* մի քանի մարդ լոբի – 283: *ու* երկուսիս ծնողն էլ տարիքով մեծ էին – 283: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր *ու* թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն *ու* վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշունց սովորեցներ, և հա՛յր *ու* նրանից դու քաշվեիր – 283: բայց մեր ծնողները պապեր էին եղել *ու* հին խավար ժամանակներում մեզ ունեցել էին – 283: գլուխն իր նման ետ քաշեց *ու* դազանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: նրանց Մանվելն *ու* մեր Ալեքսանը զուտ էնպես՝ եղել են ու չկան – 283: նրանց Մանվելն ու մեր Ալեքսանը զուտ էնպես՝ եղել են *ու* չկան – 283: մեր Սերգո հոր մոտ այսինքն իրավունք չէր ձեռնով գանգատվել *ու* լաց լինել – 283: *ու* մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնոնաց-դնոնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնոնաց-դնոնաց *ու* բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284: *ու* մեր գոհին քաջ ավազակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284: ու մեր գոհին քաջ ավազակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ *ու* կոմունար էր հռչակում – 284: նրա անմեղ տեղը գալիս Օհանի շարժումնքն *ու* պատկերն է կանգնում – 284: Էն ժամանակվա համալսարանն էլ *ու* միջնակարգն էլ յոթնամյակն էր – 284: Ղեվանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան *ու* Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ – 284: Ղեվանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել *ու* Մարսելյոզ – 284: գնացին *ու* եղպես էլ գնացին ու ասեկոսի սուտնուճիշտը իրենց հետ տարան – 284: գնացին ու եղպես էլ գնացին *ու* ասեկոսի սուտնուճիշտը իրենց հետ տարան – 284: կմեծանան իրար Թեվիկ կասեն *ու* կոլխոզի գաղը միասին կպահեն – 284: բայց գնացինք դպրոց տեսանք ոչ Թեվան ենք, ոչ էլ Հովան – Մոնդոլ *ու* Գելխեղդ ենք – 284: Դասից *ու* դասատվից վախեցանք փախանք սարերը – 284: եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ ունենք՝ Մոնթ *ու* Վարդապետ – 284: *ու* որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ ուրեմն Մոնթ *ու* Վարդապետ էինք – 284: իսկ որ Վլադիմիր Մելիքյանի պաշտոնական գլխարկը մեր գլխին լավ հարմար նստեց՝ էդ էլ արդեն Ջանդառ *ու* Ջանդառ էինք՝ ժանդարմ – 284: մեր ախպեր Օհանը գլխարկը դրեց մեր գլխին *ու* Ջանդառ կնքեց – 284: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից *ու* ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս *ու* պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակոլով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում *ու* մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: մեր անունը Մոնթ *ու* Վարդապետ դրեց – 285: չորեքթաթվում *ու* ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: չորեքթաթվում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե փախստական Թեվանը չենք *ու* խոյ ենք – մի ծիծաղ – 285: իսկ աշխատավորն ուզում էր միշտ այստեղ, գառնարած, Թեվիկ, Թեվո և դեռ Վարդապետ *ու* Ջանդառ մնալ – 285: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գոդի

Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբնայրի մեծ Սոփին ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն *ու* հավանեն – 285: Բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկին էլ մի խայտառակ կապից հանկարծ *ու* վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված – 285: օրիորդ Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր *ու* մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կալնում էր – 285: *ու* էլ տոժման շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ Նավ-ուրթի լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթելը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: գլխով ճիտը գցիր *ու* հանգիստ արի – 285: ժողովրդական զգվանքի *ու* արհամարհանքի անդունդ ձորից Սիրուն Թեվրկին հանում էր – 286: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը *ու* քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: բերանդ առանց մի թուրքերեն բառի, այսինքն բերանդ դատարկ *ու* ձեռդ էլ դատարկ՝ գնում մեջները կանգնում, աջուձախ թուրքերեն ես խոսում – 286: իմաստը իրենք իրենցից հնարում, ծափ տալիս ծիծաղում *ու* ասում են վար – 286: ինչ լավ արարք էլ անում են՝ նայում, տեսնում *ու* լռում են – չեն հավատում – 286: եթե տասներեք-տասնչորս տարեկանը մենք չենք եղել *ու* Սիրունն է եղել – 286: եթե տաքացած լաչառից ինքն է նկատվել *ու* մենք չենք նկատվել – 286: չասենք՝ թե դա բախտը չի եղել *ու* մենք ենք եղել – 286: Աշխարհին ամեն մեկս մեր աչքով ենք նայում *ու* մեր ուզածն ենք տեսնում – 286: ասում էր չարչարված է, թող էլ չարչարվի *ու* ծիծաղում էր – 287: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքով-խորհրդով թե իր նման արդար՝ Օհանը չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն *ու* չի հավատում – 287: ասում է չի եղել *ու* բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում ու սխալ են տեսել – 287: ասում է չի եղել ու բաժանում է, խավար աչքը այսինքն կկոցում, մահակը երկուսի արանքով մեկնում *ու* սխալ են տեսել – 287: Կյանքը գնում է, իսկ օրինավոր, բացակաստ ապահովությունը չկա *ու* չկա – 287: Էսինչը, էսինչը, էսինչը *ու* էսինչը Համբոյի հետ են կապված, էսինչը՝ էսինչի – ձեր տան ամոթը ես ձեր տանն են պահել, եկեք շնորհակալ եղեք – 287: Ինձ պիտի դուրս գցեի *ու* սրա, սրա, սրա նման գեշ վարա՞լ բերեի – 287: Բա էն լա՞վ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի *ու* ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ ուզեի – 287: Երևում էր, որ խեղճը գիշերները կրծել է *ու* դատարանի համար լավ պատասխաններ է պատրաստել – 287: բայց Ծմակուտ ի՞նչ դատ *ու* հրապարակ – 287: լսողը թքում, տուն էր մտնում *ու* իր տղա-երեխայից զգվում – 287: Նրա ախպեր Ռոստոմը հպարտ երեսը շուռ տվեց *ու* մինչև գերեզման նրա հետ չի խոսելու – 287: Իսկ եթե շունը հովվի էտնից գա սարը և հովվիը ճամփին վրան բարկացած *ու* նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի էտնից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Իսկ եթե շունը հովվի էտնից գա սարը և հովվիը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի *ու* շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվինը չի, բայց իրականում միայն նրանն է,– Օհանի էտնից Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել *ու* դեռ շատ ուժեղ թույլ էր – 288: զսպությունը-անզսպությունը նրա համար հարց չէր եղել *ու* հարց չէր – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր *ու* նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք չունեւ – 288: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էնտեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էլ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս *ու* կարծիք չունեւ – 288: այդքան համաճարակի, ոջլի, արյան, թուքումրի, ձերբակալությունների *ու* տեղնուտեղը գնդակահարությունների միջով Մնացականյան Համիկ հորեղբայրը իր գլուխը այդպես էր բերել – 289: վարչության որոշման տակ իր ենթակայությունը հայտնեց *ու* ուրթից գնաց – 289: բայց իր խոսքը նա ասել *ու* հեռացել կամ մտել վրանը քնել էր – 289: վնասուց *ու* թռավ Օհանի երեսին թե՛ թռավ ու վնասուց – 289: վնասուց ու թռավ Օհանի երեսին թե՛ թռավ *ու* վնասուց – 289: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տելեմաքի *ու* նրա օրինակով Հովրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: կոաջլերդ կկտրեմ *ու* կթողնեմ ոտիս առաջ ընկած էդպես վնասուցով – 289: գլխիդ Սանդրո Վաթինյան *ու* Հախպատա եռյակ կլինեմ – 289: նայում *ու* ասում էր – 289: Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել *ու* նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապես դրկել Շարմաղ մորթորին – 289: ինքն էլ թաքուն ժպտում *ու* քայլելիս շորորում էր – 289: մի խոսքով՝ միսն էլ *ու* կնիկն էլ պահեստում էին – 289: *ու* Սիրուն Թեվիկն էլ կոտրած ժպտաց – 289: բայց մենք երեխա էինք *ու* չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել *ու* իրենց ասածը ինչ ուզում էն են հասկանում – 290: դրանից Վրացյանի մուրթելն *ու* պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ անգամ գնացինք ու եկանք – 290: դրանից Վրացյանի մուրթելն ու պահեստի էնիքը ըռխած՝ յոթ անգամ գնացինք *ու* եկանք – 290: Բրիկունն էլ կանգնեցին *ու* էլ ժողովրդի գլխով փարախից փարախ իրար ձեն տվին – 290: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից *ու* քաղաքացիներից վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290: ջահել բժշկուհին սարսափել *ու* գլուխը գոգին բռնած տարել էր Կենտրոն, էնտեղից էլ գլուխը գոգին էդպես բռնած՝ Երևան – 290: Գնա՛ ց Օհանը *ու* ետ չնայեց – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած *ու* չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա ու լավովատի ջոկողություն չանի – 290: տնաքանդը չասաց էս երեխան ոչ էնքան հասկացո՞ղ է՝ որ դեմը եղած ու չեղած մեկ լինեն, ոչ էլ էնքան անհասկացո՞ղ՝ որ չհասկանա *ու* լավովատի ջոկողություն չանի – 290: մեր լեզվով *ու* սրտով՝ մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանին ինքներս ենք որձ խոստացել – 290: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության *ու* մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: Օհանի *ու* նրա մեծ Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվրկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: Օհանի ու նրա մեծ Սոփին ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու *ու* պետական կարգով երկու Թեվրկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: այսքան *ու* այսքան ավելացավ – 291: և դա հայտնի է գրասենյակի դռան ջոջերին էլ, ամբողջ ժողովրդին *ու* իրեն պահեստապետին էլ – 291: տասներկու որձ ունի այստեղ *ու* մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: Գյուղի մեր տների մոտով անցնելիս կլինի՝ մեր մորը կտեսնի *ու* կհասկանա – 291: Շիկաբաշի առաջն արած՝ Ռոստոմ Մելիքյանը յոթ հատ իրավարի ջոկած որձ, այսինքն իր նման անսխալ ջոկած *ու* հենց իր նման թափով, բերեց այստեղ՝ Աճարկուտ հանդի

գումերը – 291: իր նման լայն *ու* սիրելի ժպտաց ու նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: իր նման լայն ու սիրելի ժպտաց *ու* նայեց իր նման մի տեսակ կախյալ սիրով – 291: մեզ համար մի երկու կիլո շաքար *ու* մի տուփ թեյ էր բերել – 291: ձին դրկեց Նավ-ուրթ՝ Ավագի *ու* Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: տարիքով *ու* հին վարքով ինքը անձամբ վարկաբեկված է – 291: մեծանալու պառավելու հետ մարդ իշխանությունն *ու* իրավունքը մարդու վրա կորցնում է – 291: Թեվանի վրա իր իշխանությունն *ու* իրավունքը նա տվել է փաստորեն իր զավակներին – 291: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց փռեց *ու* ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: ճանապարհին սա Դսեղա գյուղկոռպից կարմիր կոշիկ *ու* կաստում էր առել – 292: Թեվանին գուգել *ու* մեր դարաչուն արհամարհել էր – 292: դե մեր դարաչին էլ հետաքրքրվել *ու* բացահայտել էր, որ նրա ծաթերյան վարքը մաքուր չի եղել – 292: չգիտենք Ստավրապոլ թե որտեղ կթվորների խորհրդակցության են եղել *ու* հյուրանոցում իրենց գուսպ չեն պահել – 292: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր *ու* սանր էլ շարտեցին նորապասկների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանր էլ շարտեցին նորապասկների ետևից՝ թե չարն ուրեմն յոթ վարար ջրով *ու* յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: բայց իրենց սրտի ծմակն *ու* գետը վրագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել ու ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորունին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: բայց իրենց սրտի ծմակն ու գետը վրագ մոռացել, իրական հեռավորությունը անտեսել *ու* ծմակուտյան մեր ռադիոյին այնտեղից այստեղ թղթակցել էին՝ թե ձեր այդ առաջավոր կթվորունին իր շքանշանը կրծքին չի կպցնելու, այլ կպցնելու է ամոթ է ասել ինչին – 292: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու սատանություն չունե՛ր՝ որ ենթարկվեր *ու* ենթարկեր – 292: չսիրեր *ու* սիրվեր – 292: միայն գալու օրը աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց *ու* կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից փակել *ու* աջուրթարս մի երկու հատ գալ – 292: գուզված Թեվանին կողքին կանգնեցրել, ինքը կանգնել մեր կիսաջոջերի հետ խոսում *ու* ծիծաղում էր – 292: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի *ու* կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: Կապվել, այստեղից Ծաթեր հեռախոսով պատմում *ու* ծիծաղում էր – 293: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտի բերանը սեղմվում *ու* պեպենտները սևանում են և միջնեկը թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել ու պինդ բռնել է – 293: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենտի բերանը սեղմվում ու պեպենտները սևանում են և միջնեկը թաթարը, գրասենյակի դուռը քաշել *ու* պինդ բռնել է – 293: Խփեց գցեց *ու* սապոզավոր ոտքերը մաքրության արձանի նման չռած կանգնեց, իսկ թաթարը դուռը բռնել էր – 293: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն *ու* փուշ է հանում – 293: գետն *ու* երկաթուղին անցան – 293: և Ծաթերի տակ կանգ առավ *ու* գլուխը կախեց – 293: *ու* բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր ու տատերի արահետն էր եղել – 293: ու բարձրացավ այն կածանով, որ մինչև մեծ ճանապարհի բացելը նրա մոր *ու* տատերի արահետն էր եղել – 293: Եկավ եղբոր երեք իրավասունին էլ՝ երկու պեպենտին *ու* միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի ու հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: Եկավ եղբոր երեք իրավասունին էլ՝ երկու պեպենտին ու միջնեկ թաթարին բերեց բամբասանքի, խելագար խանդի *ու* հիմար խայտառակության իրենց մոր տուն – 293: Էնքան ժողովրդի առաջ դու *ու* դու էինք ինձ տվողծալողը – 293: Մեծ պեպենն *ու* միջնեկ թաթարը իրար հետ լավ չէին – 294: խփել փռել *ու* գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար տեղ էր արել – 294: հիմա երեսը շուտ տվեց *ու* իբր թե շվշվացրեց – 294: որդիների պինդ կազմվածքի *ու* պինդ խոսքի վրա ուրախանալուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ Թեվիկին, մեկ որդիներին – 294: սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց *ու* ետ քաշվեց – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար *ու* ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն քաշվելու մեջ չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ որդու ձայնի *ու* սև բռունցքի ներկայության համար – 294: կամ ով գիտի, երևի մտածեց, որ որդիներն *ու* տեգրը հազարից մի անգամ իր տանը միասին նստած են – 294: Թեվանի *ու* իր արանքից Թաթարը արաղը մի կողմ քշեց – 294: աչքը գցում է մարդու երեսի, կպչում *ու* լռում – 295: այսինքն չի լինի՝ որ կինը չլինի *ու* տունը լինի – 295: Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին *ու* ուրթերորդում մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: ցեղն ուսումնասիրեցին *ու* որոշեցին՝ որ ուրեմն Վերանի համար է – 295: հորը ջուկ *ու* եղբորը ջուկ պատվիրեց աչքը երեխայի վրա պահել մինչև Վերանը բանակից գա – 295: կքնեն *ու* կջոկեն – 295: Հիմար *ու* հպարտ՝ որ որդիները աշխարհը կառավարում են, սև դարաչին ձեռքով ասել էր գնա – 295: Խախուշկա հարսն *ու* դարաչին իրար լեզու չեն հասկանում – 295-296: հին տրակտորն *ու* դպրոցական հավաքարարի կնոջ ռոճիկը նրան ճնշված են պահում – 296: Բայց առհասարակ ամբողջը՝ Ռոստոմների որձերն էլ, Թեվիկի եղբոր զավակներինն էլ, պահեստապետներինն, գնդապետ Մելիքյանինն *ու* մեր բարի կամքով ընկեր բանաստեղծին խոստացվածն էլ, և՛ ավարից ետ-բերվածը, և՛ պետական-սովխոզայինը՝ բոլորը կենտրոնների ղեկավարություններինն էին – 296: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերե՛ր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք *ու* պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: Դառնությունից *ու* անհարմարությունից ծիծաղեց – 296: այսինքն որ նրանք հորեղբայր *ու* եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում փաստորեն ոչ ոք էր – 296: Ճամփան չգիտե՛ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում *ու* տան չորս-կողմն էլ մի օր պտտվում – 296: Բայց կան գնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն *ու* գտնեն ուրախանան էլ – 296: – Այտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի ես *ու* դու, մին էլ նորահարսն ու Սոփին – 296-297: – Այտա... այտա, – ասավ, – դե մնացինք էլի ես ու դու, մին էլ նորահարսն *ու* Սոփին – 296-297: *ու* կենտրոնի դռանը բողոքը ձեռիս նստած լինեմ՝ թե Հայրենական պատերազմի հաշմանդամիս լավ չեք նայում – 297: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ *ու* իմ ոչխարի ու հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Ես էդ ո՞նց քո ոչխարի կողքին լինեմ ու իմ ոչխարի *ու* հետն էլ խոտ հնձեմ – 297: Աճարկուտը. գետակն ի վար մինչև Լոռի *ու* Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը. պատիճը

բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: Աճարկուտը, գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը, պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: Աճարկուտը, գետակն ի վար մինչև Լոռի ու Գործարան աճարկուտ ամբողջ անտառն ու Մեծ աճարկուտը, պատիճը բացում ու աճարն արդեն գցում էր – 297: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր եղել ու խոզ չուներ – 297: խաշխշուկ փառը երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր – 297: հինգն էլ գործկում ու շրջկում են – 297: Հետն ավտոյով շաքար, հաց ու չայ էին դրել – 298: Բա ես էլ ասում եմ մենակ ես ու դու ենք, մին էլ, ներողություն, հարսները – 298: Քոշաքարա մինչև Զարդաքար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: Քոշաքարա մինչև Զարդաքար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298: միայն Թեվիկներն ու Սանդրոն էին, մեկ էլ հախպատա մոգարածի հին դափեն – 298: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, գավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: Ջանդաղը ծիծաղեց, խոպաց ու չկարողացավ մի կարգին պատասխան դրկել տարիքով, տարած պաշտոններով, գավակների դիրքով ու ամեն ինչով հարգված Մեծ հովրտեցին – 298: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Եվ Մյուսը՝ Սիրունը, լավ կարմրեց ու մատը տնկեց – 298: գրկեց ու ներողություն խնդրեց – 298-299: Հագա ր ութը հարիր ու քառասունո մինը... ներողություն, 1949 թվին, քառասունին թվի ձմեռը, Մեծ հովրտեցին կնկա մեծ շառի եկավ – 299: շրջկումն ու գործկումը պաշտոնով նրանից վեր էին – 299: քանի որ էդ կանաչ սովի մեջ կոխողը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիրը – 299: նրա պարը տեսնում ու թաքուն նրան ուզում էին – 299: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: ասել էր, ուրեմն, համարիր թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: Մինչև արդարությունն ու դատաւարատասանը կհասնեն՝ կոխողը տակից գնաց – 299: թուրքի հացը հաց ու թշնամանքն էլ թշնամանք է – 299: Այսինքն՝ ինչպես որ մենք ես ձմեռ էստեղ լինենք, ժողովուրդը գիտենա՝ որ էստեղ ենք, ու գիշերը ճամփա ընկնենք – 299-300: Գնում տեսնում է երեխեքը քնած, Մեծ հովրտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա ես ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովրտեցին ու կնկա պատկե՞րն է ճնշում – 300: կնկան սրտով սիրելիս է լինում ու Մեծ հովրտեցին ու կնկա պատկե՞րն է ճնշում – 300: ձյունը ճղած սարից ինչպես եկել՝ ճտքերն էղպես կոնգոռակալած էլ կանգնում-կանգնում ու, սիրտը չի տանում, գոմում գնում իրեն կախում է – 300: Հարևանի կովը՝ որ երկու կով լինեն ու գոմը տաքացնեն՝ դրանց կովի հետ կապած է լինում – 300: Էն վառելի չափ կնիկը յոթիթանոց էդ թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիքեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ քանի որ մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի՞նչ – 300: Վաթինյանի ետևից ամբողջ Հովիտը որբ մնաց ու որբ մնաց մեր Օմակուտի ժողովուրդը – 300: քանի որ մեր գյուղի մտածող գյուղը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: մեր գյուղի իրական խելքովորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնվոցից զզվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր քոչել – 300-301: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թույլի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջկում Գրիգարյանի եկած ժամանակ հետը քայլեր ու մի հարմար թույլի ականջի տակ ասեր՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեն էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: Էսինչ ու Էսինչ տները, աշխատավոր Էսինչ ու Էսինչ տղերքին, եթե լճի գործը չխափանեն էլ, վերցնում եմ իմ տնտեսություն – 301: ու մեր Օհանի ու Սիրուն Թեվրկի անունն էր տվել – 301: ու մեր Օհանի ու Սիրուն Թեվրկի անունն էր տվել – 301: Սանդրոն այսինքն մեզ փրկում էր ու մենք չէինք քոչում – 301: ու մեր խեղճ Օմակուտը նույնիսկ նրա կողմնակի պաշտպանությունից էր զրկված – 301: մի լավ որձով, Օսեփանց Աբել պապի մի լիքը մեղրահացով ու Շուկավերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301: Ու Ղազարի ճամփան էր ցույց տվել – 301: հետո՝ սարերից Գործարանի ծիծերը տեսել ու շատ ուժեղ ասել էր – 301: հետո, իրենց մեջ՝ Համբոյի ու Սանդրոյի, հին թշնամություն կար – 301: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթինյանց Ավետըքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: Չեզոք Լոռու ժամանակներում, այսինքն երբ ոչ Հայաստանին ու ոչ էլ Վրաստանին ու Ադրբեջանին էինք ենթարկվելիս եղել, Մամուտ խոտհարքների կովի վրա դազանակը Վաթինյանց Ավետըքի գլխին տրաքացրել, բայց ինքը ողջ էր մնացել – 301-302: ու քոռ Ահմադին էր ցույց տվել – 302: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտենք ում հետ կերավ – 302: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուշխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք

ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով *ու* հանկարծ փակվեց – 302: մեջը ձկներ լինեն *ու* ափին ծաղիկներ – 302: Խեղճ երեխան մեռավ *ու* հայրը նրա երազը չկատարեց – 302: Հետո չգիտենք Գրիգարյանին գցեցին *ու* Վաթինյանը մեղադրեց՝, թե՞ մեղադրեց ու ինքը գցեց – 302: Հետո չգիտենք Գրիգարյանին գցեցին ու Վաթինյանը մեղադրեց՝, թե՞ մեղադրեց *ու* ինքը գցեց – 302: *ու* Ծմակուտի մեր վիճակն էլ շատ ուժեղ հոլովվել էր – 302: քանի որ տեղը լիճ կապելու *ու* ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Ծմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: *ու* ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգարյանին հու էր արել ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: ու ամբողջ կենտրոնը օտար Գրիգարյանին հու էր արել *ու* հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: Օտար՝ այսինքն որ Գրիգարյանն այս երկրի մարդ չէր *ու* եկվոր էր – 302: Վաթինյանի խոսքի վրա Գրիգարյանը տնքացել, սիպտակել *ու* սիրտը բռնել էր – 302: այսինքն հիշել էին՝ որ աղջիկն էլ է սրտի պատճառով գնացել *ու* թաքուն խղճահարվել էին – 302: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Ծմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտրուկ ուներ՝ մնաց էստեղ *ու* Ռոստոմին մնաց – 302: մենք կամ կոլխոզ չենք ուզում, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան *ու* Մոսկվա – 302: եկավ նստեց իր հին գահին, *ու* ինչպես որ մեռելը վրա նստի՝ սարսափը մեզ կալավ – 302-303: որձով, մեղրով *ու* կնկա թնի ժամացույցով դարձյալ նրա ոտը գնաց՝ տղամարդ հարևանի պաշտոնական խոստում առնելու, որ Ծմակուտի ինքնուրույնության վրա ձեռք չի բարձրացնելու – 303: կենտրոնին էսքան միա *ու* կաթ են խոստացել, բայց խոտհարքս նեղ է – 303: Խոտհարք չունի *ու* խոստացել է – 303: Քեղուտով, Զարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով *ու* Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Ծմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303: *ու* կարծես ծաղր անի – 303: ով խելք *ու* խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով *ու* խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կովելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեգերի *ու* Հովիտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ փակում է – 303: Ոչ ինքը Հովիտն է մի ..ք *ու* ոչ էլ մեր Ծմակուտը, բայց դե էլի՝ – 303: եթե Հովիտը Ղալաչուց *ու* Ղալաչին էլ Ղարաբաղից է եկել, նրանք այսինքն եթե կովարար դարաբաղցի – մերոնք էլ ապստամբ հախպատեցի են – 303: Խառնակությունն *ու* ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի փախուստից հետո է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՛նք – 303-304: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում *ու* մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: Վլադիմիր Մելիքյանը լսեց *ու* լռեց – 304: ինչքան քո դպրոցն ավարտած *ու* Հովիտ շարունակող աշակերտ կա, բոլորի մակարդակը ցածր է – 304: Հազար ինը հարյուր *ու* քառասունութ թվին մի քոռ աշուղ էր եկել – 304: *ու* մինչև հիմա որ ասում են ժողով՝ կարծում ենք աշուղի համերգ է – 304: մի տնտեսություն *ու* գլխին մի մեծ դեկավար է լինում – 304: Ժողովուրդը շփոթվում *ու* մի պատասխան չի գտնում – 304: որ կարողանա Ծմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի *ու* կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես ու էսպես – 305: որ կարողանա Ծմակուտի կողմից ինքը մի բան մտածի ու կենտրոնի սեղանին դնի, թե էսպես *ու* էսպես – 305: ո՛չ Ռոստոմն *ու* ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: իրենց էլ թողնենք էսօր *ու* վաղը հանգիստ կշռադատեն – 305: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց էր տվել իր տանը քնեցրել *ու* առել – 305: հաց տուր կուրացրու *ու* ինչ ուզում ես արա – 305: *ու* ճրագի նման շարմաղ մեր ոչխարը կտրեցին տարան՝ թե անօգուտ է – 305: Ուրեմն եթե ձի ունենայինք *ու* պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305: Սարվորի մեր խոսքն *ու* իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին էդքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին էդքան քաղաքականություն *ու* լեզու մշակում – 305: տեսանք կացնավոր *ու* քլունգավոր ջոկատ է կանգնել – 306: մեր հայրերի *ու* հորեղբայրների կապած գոմերը՝ որ նույնությամբ անցել էին Ծմակուտի մեր կոլխոզին – 306: Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր *ու* Թեվլըկի, Ասատուրի, Սաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ *ու* բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք ու հարայ տվինք – 306: էլ չասացինք ջոկատը ծանոթ ու բարեկամ աշխատավոր տղերք են, շվթացրինք *ու* հարայ տվինք – 306: Զարդաքարա անհարմար լանջին թափում, գնում *ու* մոռանում էին – 306: մեր հարսները եթե հիշեին *ու* տաք ճաշի կանչեին՝ ամբողջ ամառն էդ էր – 306: թե չէ Հախպատն ինքը զզվել *ու* ձեռ էր քաշել մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: թե չէ Հախպատն ինքը զզվել ու ձեռ էր քաշել մոզուց էլ *ու* մոզարածից էլ – 306: Թուլթըր ձեռին Խոսրով անասնաբույժը տնկվեց թե՛ ձեր էսքան *ու* էսքան ոչխարին էսքան շուն չի հասնում – 306: Այսինքն թե Վաթինյանը չի *ու* ինքը անասնաբույժը չի – 306: չգիտենք քանիսն են *ու* մեր հարային քանիսն են հասել – 306: Մտավ գոմն *ու* դուռը փակեց – 306: նստած գաբեջուր է խմում *ու* բիլիարդ է խաղում – 306: խաբել գոմն են արել *ու* հրացանով կոտորել – 306: Մահակն էդպես էլ գցեցինք *ու* մնաս բարով, մեր սրտի սիրած գործ, քեզանում էլ սեր չմնաց – 307: *ու* չգիտեինք ինչ ենք անելու – 307: Իրար երեսի նայեցինք *ու* չհավատացինք – 307: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Մոփին *ու* Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Մոփին ու Վարդոն *ու* մեր հնազանդ եղբայր Օհանն էին չարչարվում – 307: *ու* թաքուն էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը կգա մանրամասն կքննի – 307: *ու* չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սալ թաքուն խոտ ունեինք –

307: թերթի տպածին պատասխան էր տվել, թե անասնաբույժը սխալ է վարվել *ու* գործից հեռացված է – 307: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի *ու*, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների – 307: օդորմի իրենց *ու* երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: օդորմի իրենց ու երանի մեզ՝ եթե կարողանանք պատմելի մի բան *ու* բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307: երկրորդ բաժակը լցրել *ու* շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ քաղաքավարի խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի *ու* նրա անխախտ կառավարության և մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ *ու* կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: Միմոնի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե կուզենար՝ որ մենք այստեղ հիշեինք *ու* իրենից խոսեինք – 308: *ու* եթե լավ ականջ դնեինք՝ խզխզոցն էլ կլսվեր – 308: *ու* սիրուն դուներ տնկեց ու աչքերը ճաճպացրեց – 308: ու սիրուն դուներ տնկեց *ու* աչքերը ճաճպացրեց – 308: Ինչպես որ հյուրերն էին նրանց կենացը վերջում մի բաժակով հիշում *ու* ամբողջ գյուղն էր առանց տարբերելու Թեվաններ ասում, իրենք այդպես էլ սովոր էին – 308: լցնում, ասում էր կենացդ *ու* խմում էր – 309: Հիմա էլ որ ասավ կենացդ՝ Ջանդաղը տխրեց *ու* դառնացավ – 309: տարավ կիսատ շիշը պահեց *ու* եկավ – 309: կոացավ *ու* հացի վրայով բաժակը իր Ջանդաղին մեկնեց – 309: *ու* կարծում ենք դա ոչ միայն ընկերությունն էր, այլ նաև ուսուցչություն – 309: Նորահարսը երեսը հացից շուռ տվեց *ու* խմեց – 309: այսինքն թե՛ շան տղերք, եղ ո՞նց եք մեզ խմիչքից զրկում, բայց հնձից *ու* ծանր գործերից չէք ազատում – 309: կենացի խոսքը թողնում էր ասի վերջացնի *ու* բաժակը ձեռքից առնում էր – 309: խմում, բերանը ձեռքով սրբում *ու*, ոչ հազավ ոչ բան – 309: միայն՝ երբ այսպես մենք *ու* մենք էինք լինում – 310: Թեկուզ գյուղացի *ու* թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ ուրիշը երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարիք մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, *ու* տան հնազանդ ծառա կին – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն *ու* նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն *ու* Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն *ու* փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդաղն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի *ու* օրիորդ... – 310: բայց այդ ինչպես թիկունքիդ կանգնած ախպեր լինեն *ու* միաժամանակ նագելի – 310: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ *ու* Հովվրդի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա փափուկ խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարիք ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներինը – 310: *ու* Թեվրկի չարանալն էլ ինչպես որ երեխան ետ դառնա ու մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: ու Թեվրկի չարանալն էլ՝ ինչպես որ երեխան ետ դառնա *ու* մոր առաջ լեզու պտըտի – 310: *ու* երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս *ու* հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ ուրթի վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես *ու* այսպես – 310: անցյալը թաղում *ու* վրան քար ես գցում – 310: Խմում *ու* ծիծաղում էր ամուսնու կարծում ենք ոչ միայն հնձի վրա – 310: խեղճը կարծում էր ամուսինը խոտից միշտ եղպես ապահով *ու* լաչառ դարաչուց իր գոյությամբ պաշտպանված է մնալու – 310: իրենց Կերչ *ու* Սևաստոպոլի տեղը գտնելու խելքումից չենք ունեցել – 310: *ու* չգիտես գլխիդ դագանակ կզա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կզա *ու* երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթոչեն թե առաջդ փափուկ հյուրասենյակ կփռեն – 311: կապրեր, բայց շները գտել, կրծել *ու* խեղճել են – 311: այսինքն թե դաչաղների *ու* վայրենության ժամանակները խոր հնում են մնացել – 311: ինքը ժպտաց *ու* իր կրծքի վրա քնեց – 311: *ու* Սոփին ատեց Մյուսի կոստյումավոր ներկայությունը – 311: Օհանն ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա *ու* տաքացած դարաչու արանքով, ասել – 311: Կերչ *ու* Սևաստոպոլ – 311: *ու* մեր կորածի տեղն էլ հայտնի է – 311: Եթե մեկին մի ավտո խոտի լավություն անեինք՝ կհասկանար *ու* մեր ծնողին մի քիչ գարի կտար – 311: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ ունենք, անասուն էլ *ու* ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311: բայց բերանը շարժեց *ու* մնաց – 311: Սոփին. մեծ Սոփու *ու* Վարդոյի ամբողջ վարքը մեջը պահել էր – 311: պոռոչները սեղմած բերեց մի շիշ էլ դրեց՝ թե երկուսիդ մեջտեղը բիծը էպես կխփեմ *ու* երկու իշիդ էլ մի բիծրից կկապեմ, տեսնեմ որդ եք Տաշքենդ գնում – 311: Մյուսը սիրուն երեսը բարձրացրեց *ու* աչքերը ճաճպացրեց – 311-312: Բայց՝ ոչ, որ բաժակները վերցրել պիտի խմեին *ու* Ջանդաղը հարցրեց էդ՝ տեղը գիտե՞ի՞ր, թե՛ Ջանդաղիս պես անհասցե էիր գնում, բաժակը ետ դրեց – 312: Էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի *ու* կնկա անունով ալիմենտի փող կլինի գալիս – 312: հետո գլուխը թափ տվեց *ու* շատ պարզ պատկերացրեց էլ ու ասաց էլ – 312: հետո գլուխը թափ տվեց ու շատ պարզ պատկերացրեց էլ *ու* ասաց էլ – 312: Այտա, ես Մամոն եմ *ու* ձեր պարտքուպահանջից ինձ կորցրել եմ – 312: *ու* լավ պինդ չարացած էր – 312: Գլուխը կախ՝ Ջանդաղը ժպտում *ու* իրեն տեսնում էր մի ռեստորանի անկյունում նստած – 312: իսկ ինքը նստած է *ու* ոչ հայ է, ոչ վրացի, ոչ էլ թուրք – 313: *ու* ժպտում էր – 313: Վարդոյից *ու* մեծ Սոփուց սովորել էր – 313:

բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի *ու թերթի թղթով էլ առանձին փաթաթեց* – 313: Խեղճ նորահարսը կանգնել, կապույտ աչքերով ուշադիր նայում *ու սովորում էր* – 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռացում ինչպես կանգնեցրել զուգել *ու թըն-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով ու կարմիր կոշիկներով* այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Երկրորդ ժամանակավոր կինը Դսեղա գյուղկոռացում ինչպես կանգնեցրել զուգել ու թըն-մտած բերել էր՝ կարմիր շապիկով, կապույտ բաճկոն-շավարով *ու կարմիր կոշիկներով* այդպես զուգված պատրաստ էր – 313: Կերպարանքից խեղճին գցեց *ու դեռ հասկացավ ու պատվիրեց էլ* – 313: Կերպարանքից խեղճին գցեց ու դեռ հասկացավ *ու պատվիրեց էլ* – 313: Հանկարծ ծակ կունենա *ու պանրաջուր կտա* – 313: Վիզը խեղճ-խեղճ ծոած տոպրակն իրենից հեռացրեց, բայց հո չէր կարող մինչև Տաշքենդ *ու Սամըրղանդ ձեռքն այդպես հեռու պահել* – 313: *ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրեկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա* – 313: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ատեց, քանի որ միս *ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվրեկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա* – 313: Էս գոմերն *ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված օտար ժողովուրդ էլ* – 313: ընկավ *ու կածանից գլորվեց* – 314: հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում *ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է* – 314: իսկ Տաշքենդն *ու ախպերն էլ չլինեին՝ ուր-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում ուներ* – 314: հույսը շեկ *ու հոր նման սիրուն մի աղջիկ՝ Գործարանի գիշերօթիկ դպրոցում* – 314: Նորամանկան գլխին ինչքան չլինի էլի մայր կար *ու դեռ Սոփին նման երկրորդ համարյա թե մայր* – 314: որք *ու վիզները ծուռ՝ նրանք լրիվ անտեր էին* – 314: չէ՛ մտքների մեջ իրենց մորը կհիշեին *ու հորից կգանգատվեին* – 314: այսինքն որ հերը քանի աչքի առաջ սարավանջին է թուշն ինչքան էլ պաչես *ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է* – 314: մեկը հին գերեզմանոցից, մյուսը երկու գոմի արանքից դուրս եկան *ու ետևից սուսուփուս ճամփա ընկան՝ թե մենք էլ ենք գալիս* – 314: իր բախտի վրա ինքը շատ խիստ նեղացավ *ու գնաց՝ շներն էլ ետևից* – 314: Հետո մի քիչ էլ ննջեց *ու կարծեց ինքն ալարել ու չի խոսել* – 315: Հետո մի քիչ էլ ննջեց ու կարծեց ինքն ալարել *ու չի խոսել* – 315: Ապա ծնկների վրա դարձյալ ննջում *ու, նույն գրեմաստի ճիպոտը Սիրունի ձեռքին թեկուզ նկատել էր, ալարում էր ծիծաղի* – 315: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի *ու իր կոխոզային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց* – 315: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոխոզային հագար ինը հարյուր *ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց* – 315: շները ետևը-գցած որ դուրս եկավ Մեծ աճարկուտի գլուխը, հոր՝ Նիկալ խեղճ պապի ու իր կոխոզային հագար ինը հարյուր ու քառասունմեկ թվի խոզանոցների տեղից խոտորվեց *ու խոտորու դեպի ձիերը գնաց* – 315: *ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է* – 315: ու որ ձիերը գլուխները գետնից կտրեցին *ու նայեցին, Ջանդառը հասկացավ, որ նա բարձր նպատակի է* – 315: դրկել են հոր հետ խոզ պահի *ու մտքներից գցել են* – 315: Սոփին *ու նորամանուկը շալը բերել իրոք գցել էին ուսերին* – 315: որպեսզի հանկարծ չքնի *ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել* – 315: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի *ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել* – 315: Սոփին *ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում ուսերին գցեն* – 315: մրսում *ու քունը տանում էր* – 315: ոչ թուրքի գանգաստն *ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր փախուստի ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում* – 315: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն ուղղակի ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից *ու դավերից ու ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա* – 315: այդ երգի *ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը պիտի որ մի էական դեր ունենա* – 315-316: բայց դա վաղո՛ւց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ *ու Օհանի մանկությունից էլ առաջ* – 316: մահվան թմբիկի մեջ կարծել է ծաղիկներից *ու տերևներից իր համար պատգարակ են կապել* – 316: ձորից հանելու *ու սարերո վ-սարերով տանելու են բժշկի դուռը քաղաք Դիլիջան* – 316: նորամանուկն *ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով Նավ-ուրթի բաց լանջերին* – 316: հետո Թեվրեկին հիշեց *ու ասաց* – 316: Նայեց տեսավ, խեղճ յաբուն *ու ծանր մաղյանը թողած, շների հետ կալմեջ է արել հատկապես շիկաբաշին* – 316: քարին դեմ է արել *ու ձեռք մեկնած մոտենում է* – 316: *ու երեսը քնից սրբեց* – 316: թառանջելով ելավ *ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց* – 316: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր *ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները փակեց* – 316: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց *ու ականջները փակեց* – 316: թառանջելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց *ու ականջները փակեց* – 316: Քեղուտ խոտհարքի տակից՝ ծմակում կանգ առավ *ու պատահաբար նայեց* – 316: Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը *ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին* – 316: գրպաններում դա կաշառք շաքար *ու սանձ է պահում* – 316: Ջանդառը սուվեց *ու կանչեց* – 316: շավարի գրպանում մի ծալած թաշկինակ *ու ծոցագրպանում մի գրիչ* – 316: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին *ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես* – 317: տիրոջ նման հպարտ, այսինքն ինչպես որ տերն է մի հատուկ արհամարհանքով նայում բոլորին ու մանավանդ Աստրենց մեր ցեղի բոլոր արարքներին, Ռոստոմի շիկաբաշը գլուխը բարձրացրեց *ու հպարտ արհամարհանքով խեթեց, այսինքն թե մտքովդ ինձ չանցընես* – 317: Էնիքը, էդ ո՞նց է ձիու ժամանակ ձեր տակին ձի *ու ավտոյի ժամանակ ավտո է լինելու, մեր տակին միշտ էնիքը՝ մեր չոր ծնկները* – 317: Թեկուզ դու էլ *ու տերդ էլ՝ երկուսդ էլ տրաքեք, իմ տակին մտնելու ես գյուղամեջ* – 317: Կողակ յաբունն նայում *ու տնավարի խոխոտում էր, այսինքն թե դրա հետ գործ չունես* – 317: իրա տերը հաստ է *ու մենք բարակ, թե՛ թագավորի արտոնագրով հատուկ նրա համար է ստեղծված* – 317: Ուշքն *ու քամակը շներին էր* – 317: անհավատալիորեն դանդաղ *ու միաժամանակ չար օձի պես միանգամից Թեվրեկի երեսին նշան բռնեց* – 317: վրիպեց *ու*

ականջը տաշելով ուսը կծեց – 317: այսինքն թե դու ո՛վ ես, Մուրու մոզի, որ շներով խաբես *ու* իմ ոսկի բաշը բռնես – 317: մտքից թռան *ու* գրասենյակի դռանը երեկվա երեխայի նման ինչպես որ խփած գցած էր, դարձյալ այդ էր – 317: աչքերը մթնած *ու* բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց ու դնչին բռնցքեց – 317: աչքերը մթնած ու բաշից մի կերպ դեռ կախված՝ կծկվեց *ու* դնչին բռնցքեց – 317: *ու*, քանի դեռ խեղճացած էր, թռավ վրան – 318: ողորկ, ասես ռանդած, լիքն *ու* պինդ մեջքը տեղը-տեղին հագավ հեծյալի ոտքերը, ինչպես որ դուրս-ընկած թևը տեղն ընկնի – 318: մի որևիցե անգամ հազիվ թե բանեցվել էր և ընդհակառակը՝ խառնում կնկա նման միշտ սիրվել *ու* թիմարվել էր – 318: անուսն Մուրու մոզի եք դրել *ու* կարծում եք էնիք է – 318: երբեմն մենք ազատ *ու* ձին բարձված ենք քաշել – 318: երբեմն էլ մեր ուժերի համեմատ հավասար բարձված ենք եղել ձին էլ *ու* ինքներս էլ – 318: հիշում *ու* երգում էր – 318: դեմ-դիմաց Նավ-ուրթի մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ մաղյանն *ու* այս հրեղենը կանգնած էին – 318: Որ ասեր թշնամի հեծվոր է, խաբեց շներով բռնեց *ու* տվեց դունչս ջարդեց – 318: ձեռքին սանձ *ու* տակին թամբ չունի ու խմած է – 318: ձեռքին սանձ ու տակին թամբ չունի *ու* խմած է – 318: այսինքն որտեղից գառիթափն սկսվում *ու* գյուղը երևում էր – 318: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել *ու* չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու՝ դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել *ու* դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել *ու* դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել *ու* դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: սխալմամբ կարծել էր նաև սարում *ու* Վարդուն հորանց է – 319: տնական մի շիշ արաղ էր խցանել *ու* եկել – 319: եկավ դրեց սեղանին *ու* սառավ – 319: պատառաքաղի ծայրով ափսեն ամբողջ ժամանակ քշփորում, ուռչում *ու* կարմրում էր – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց *ու* լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր ու մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: ձեռները ծոցում կանգնեց ու լաց եղավ խեղճ դարաչու ձախորդ նպատակի, ամուսինները զոհված բոլոր որբնայրիների և իր *ու* մեր ապագայի վրա, իր ու մեր անձնական ապագայի – 319: մենք *ու* Ջանդաղը նայեցինք ասացինք էն ով կլինի – 319: *ու* բացի այդ էլ Ջանդաղի ներկայությունը ծիծաղի է քաշում – 319: խանութի պահածո միս *ու* յուղով տապակած մակարոն էր բերել – 319: կերանք-խմեցինք *ու* որ արաղը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: կամ խանութը լավ ապրանք է ստացել *ու* իրենց մեջ առանց մեզ բաժանել են – 319-320: հետո, որ Ջանդաղը մի կողմի վրա երգելով գնացել էր *ու* զուտ մենք էինք, ձիու սանձը բռնած ճանապարհ էինք դնում, լաց եղավ ասաց – 320: որ պատահի նոր աղջիկ ուզես *ու* ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: Մեր լեզուն չորանա ր, ինչպես որ գրասենյակի դռանն է ամեն անգամ չորանում *ու* մեր իրավունքը պաշտպանելուց հրաժարվում – 320: սարում զուտ մենք *ու* Ջանդաղի Սոփին էինք – 320: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու օրով դրկել *ու* էղպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: եկել Միմոնի տան վերևը Մեղրաստանձու վերելքին դեմ էր առել *ու* մնացել – 321: էլ իմուքո, էգուրձ, պետական-սեփական *ու* ժամանակ չհարցրինք – 321: թող ջարդվեր *ու* մե՛զ էլ ազատեր, ի՞նքն էլ ազատվեր – 321: Նույնիսկ նա *ու* նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ Միմոն քեռին մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: երեխա-տղայի մեր վարքը մեզ վատահամբավ է խարանել *ու* այդպես էլ կնքա՞ծ է – 321: ուսումը շարունակելու հակում *ու* ստիպող չենք ունեցել – 321: չզինակոչվելու պատճառով չե՞նք դարձել կուսակցական՝ որ կուսակցական լինեինք *ու* գրասենյակի դռանը մեզ հարգելով կանգնեինք մինչև մի հարմար պաշտոն գտնեին – 321: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի մեր ուսերին *ու* մեր վրայից էլ պիտի դնեն

մեր խեղճ որբի վրա – 321: տասն օր չէր կարող *ու* յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխէին Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխէին Ջանդառ *ու* Մուրու մոզի կասեին – 322: ովքեր կարող էին նաև շատ լավ չորան լինել *ու* չորանություն անել, բայց գյուղի իրենց մաքուր այգիներից դուրս չէին գալիս՝ տղամարդիկ մեր խեղճ գայրույթի առաջ գլուխները թաքցնում էին – 322: բայց միշտ իրենք են – Ռոստոմ Մելիքյանը, սրա ախպեր Ռոստոմը, մեր եղբոր Վերանը՝ մեծ պեպենտը, Մելքքանց թագին, անասնակերի *ու* բենգինի առանձին պահեստապետները – 322: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել *ու* մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաձկոնն ուսերին ետուառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում *ու* լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքոչը վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: կենտրոնի բերանով ասել էր համապատասխան կրթություն *ու* վկայական չունի – 322-323: հետո երեսով մեկ ամբողջ պեպենտը կարմրեց-սևացավ, խփեց հանգցրեց *ու* իր տեղը նրանց մեջ հաստատեց – 323: Բա թե՛ «քու կոթվը գնա քու երեխայի *ու* քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ ուսն է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Բան չասաց *ու* մտապահեց – 323: ինչպես որ պատերազմի առաջին աշնանը հորը, երեխային դասից հանել էին՝ թե անմարդկային չարչարանքի, մոռացության, կորուստների *ու* ծաղրի հոգսը պապից թոռ Ասորենց ձեռք գեղիներ, մերն էլ առաջնորդի նման այստեղ կանգնելն է, գնա՛, երեխա – 323: եկան մեր դուռն *ու* երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու վրա օռնացին – 323: մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին *ու* դռներին մնացած դետեի փոշի էր եղել – 323: կերել ջարդվել *ու* հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեմիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: կերել ջարդվել ու հաստատել էին՝ թե Սիրուն Թեմիկը Վարդոյին մկնդեղ *ու* պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: նայեց *ու* սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս *ու* օրը քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել *ու* քաղաքում էին, յոթսուննանոց դեգերը տոթիկ-կոկիկի նստած պատրաստ տնքում էին – 324: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված *ու* դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ ուր էր – 324: Ջանդառն *ու* մենք խոտի հարցը դեռ պիտի մտահոգվեինք՝ որ նոր ձյուն գար – 324: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից *ու* էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: Կարտոլի *ու* լոբու չոր ցողունը փոցխով քաշել, այգիները մաքրել էին – 324: Բագուկն էլ պահում էին՝ որ թթուն գունավոր *ու* համով լինի – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես *ու* Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքին ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: պիտի օտար մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքին ձորը մտնես *ու* թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզգանին ոտնատակ *ու* քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: Չափարի վրա բարձր դարպաս *ու* դարպասի վրա մի սիրուն դռնակ էր բացված – 324-325: փշաքաղվեցին *ու* իրենց ներսում դռնացին – 325: իսկ զամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել *ու* քիչ էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: վստահ էին՝ որ իրավունքն *ու* գործությունը իրենց զամփոնին է – 325: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախուռչկա հարսը՝ փոքր պեպենտի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ *ու* մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: պեպենտ փոքրը իր տրակտորի մոտերքից սուլեց *ու* դարձյալ իր գործին կացավ – 325: Իր *ու* առհասարակ իր տղամարդկության վրա մեծ կարծիքի է – 325: ձեռքերը գրպաններում *ու* իր քեռի Ռոստոմի պես բաձկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենտը խախուռչկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: ճիպոտը բարձրացրեց *ու* շներին թաքուն քսի տվեց – 325: երկուսով կալկոխ արին *ու* գգելով-գգելով տարան տուն պրծացրին – 325: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դռնակի մեջ կանգ առավ *ու* չուզեց մտնել – 326: Սիմոնի շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները շեքը քաշեցին *ու* փախուստի տրվեցին – 326: իսկ նրանք երկուսով էին *ու* իրարից չէին ամաչում – 326: Սյուներն *ու* բագրիքը լավ ներկված էին – 326: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի չունեի *ու* դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: հիսուն *ու* դեռ հարյուր հավը այգու մեջ մետաղյա կապույտ ցանցով առանձնացված – 326: ուր տատի հետ պապ էլ կար *ու* իրար անխոս էին հասկանում – 326: Օհո՛. ինքը իր ձայնին ականջ դրեց *ու* չհավատաց – 326: Բա էդպես սարի ց են գալիս թե Դիլիջաններից *ու* Ղազախներից – 327: Չգիտեին Տաշքենդն ինչ է կամ գիտեին *ու* արհամարհեցին – 327: էդ ոնց չեք նկատել՝ որ հասցրել էք Ջարխեչ *ու* Կիրանց – 327: Լավ չհասկացավ էդ փորձո՞ւմ են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն *ու* լրտեսությունն ունեն – 327: Սովոր եք՝ տեղյակ չլինեք *ու* մեղադրեք – 327: Տնաշե՛ն, – բացատրեց, – երկել էլ *ու* մյուս օրն էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: Ժպտաց *ու* նեղվելու պատճառով իրոք կովեց – 327: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, փայտի *ու* մեղվանոցի վրա պտտեց, ասաց – 328: իրենց գործն *ու* ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին *ու* դռները մաքուր մաքրել ու խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: իրենց գործն ու ապագան դասավորել, այգին ու դռները մաքուր մաքրել *ու* խաղաղ կրակի նման ապրում էին – 328: այդ կինը գնացել քաղաք Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով *ու* իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է – 328: մեր դժվարն էլ ինքնիրեն է լինելու *ու* քու հեշտն էլ մի պատճառ է հնարելու՝ որ չլինի – 328: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան *ու* ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ քչփչում էր *ու* չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է – 328: օձի պես կնայի *ու* մեջը կրթի – 328: Տեսնենք, հացն *ու* միսը լինեն՝ հյուրը կլինի ու կլինի – 329: Տեսնենք, հացն ու միսը լինեն՝ հյուրը կլինի *ու* կլինի – 329: մսի վրայից նոր ենք վեր-կացել *ու* ճամփի վրա ենք – 329: Հալիվորը մի րոպե կտրուկ նայեց *ու* բան չասաց – 329: կաստումդ քանի հագիդ է՝ գնա ներկայացիր *ու* նայիր – 329: ասա Ծմակուտա

Մելլքանցից եմ *ու* մեջները կանգնիր նայիր – 329: *ու* որ էստեղի Ասորենցից հարցնեն՝ հիշիր ու պատմիր – 329: ու որ էստեղի Ասորենցից հարցնեն՝ հիշիր *ու* պատմիր – 329: կարծում են գյուղից *ու* տեղից են փախչում, մատաղ – 329: Ձերոնք էդ ո՞նց է քաղաքում բանաստեղծ *ու* էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լածիրակ է – 329: էդ ոնց է էստեղ գնահատել *ու* դպրոցի շինարարություն են վստահել – 329: էստեղ գնահատվողը մենակ դուք *ու* ձերոնք են – 329: ասես կողքները սխալվել նստել էինք *ու* վրաները մեզանից ոջիլ էր քաշվում – 329: ուրի *ու* բարդի տնկեց ու բանակային նվագախումբը տարավ նվագել տվեց – 330: ուրի ու բարդի տնկեց *ու* բանակային նվագախումբը տարավ նվագել տվեց – 330: դպրոցական երեխեքը գնում ծաղիկ են դնում *ու* կողքին պատվի են կանգնում – 330: առաջը դարաչու տունն *ու* մեծ պեպենտուն էին կտրել, ետևը՝ սրանք ու արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: առաջը դարաչու տունն ու մեծ պեպենտուն էին կտրել, ետևը՝ սրանք *ու* արանքում խեղդում էին, չէին խղճում – 330: *ու*, որ այգու մյուս դռնակին էր հասել, ձորի պոնկից շուտ եկավ ասելու – 330: Դուռն *ու* լուսամուտները փակ էին – 331: Փոքր պեպենտուի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել *ու* ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: որ իրենց խոզը իրենց կաղամբուտ *ու* կարմիր բագուկի մեջ չընկնի – 331: մեկ է որ քանդված *ու* անտեր են – 331: չափարները պինդ կապել *ու* հանգիստ էին՝ որ իրենց տան ու այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: չափարները պինդ կապել ու հանգիստ էին՝ որ իրենց տան *ու* այգու վրա վտանգ չի լինի – 331: հաշվի չառավ, որ ինքը նրա առաջ մեղավոր *ու* նրա հրահանգին հավիտյան ենթակա է – 331: Մենք շիտակ *ու* կովարար պատանություն չունեցանք – 332: համատարած մեղք, գողություն *ու* վախ – 332: *ու* էս երկրի ամենամաքուրն էլ իրավունք ուներ մեզ ասելու – 332: *ու* մեր երեխայությունը բոլորի առաջ կանգնած էր գլուխը կախ – 332: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը չքնեցներ *ու* չգավթեր մեր խակ արբունքը – 332: Շիտակ *ու* շարմաղ բարձրացել է, պառավ խնձորենիներին ու մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: Շիտակ ու շարմաղ բարձրացել է, պառավ խնձորենիներին *ու* մյուս ծառերին խեղճացրել էր – 332: մեր հայրն այնիչ արհամարհված ծեր *ու* ոջլոտ խոզարած էր – 332: դուրուկի պիպիչը սրբում *ու* սրբում ու այդպես էլ մեր բերանը չէինք տանում – 332: Սև դարաչին ամեն ինչ այնպես խառնեց *ու* տրորեց, որ արդեն ոչ հայր էր, ոչ եղբայր – 332: Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն *ու* Ուցյունը կարպետը տարել են – 332: Մեր *ու* Վարդոյի անձնական տուննուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: Մեր ու Վարդոյի անձնական տուննուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, *ու* մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը օրենքով մեզ էր հասնում – 332: Ինքը դեռ ոտը չփոխած՝ շներն առաջ ընկան *ու* չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի – 333: Հորենական պառավ խնձորենիների տակով կուզեկուզ, ինչպես որ միշտ էր կուզեկուզ թաքնվելով *ու* սիրտը դողալով անցել, ճյուղերի տակով կռացած ինքն էլ գնաց – 333: շատ լավ էլ կարող էր ձեռք խփել *ու* ցատկել – 333: սրտնեղելով, կարմրելով *ու* ժպտալով իրեն լատանի տակից հանում էր – 334: սև դարաչին պատշգամբում նստած ժպտում *ու* գուլպա էր գործում – 334: պոռոշներին հուպ տվեց *ու* գլուխը թոռների գուլպայի վրա կախեց – 334: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն *ու* պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտուր գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, քեռու հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը քեռիների նման խաչած՝ մեծ պեպենտուր գլխով արեց *ու* ձիու նման խոխոաց – 334: Ախիչ,– խոխոաց, թե՛ լրիվ ներել-ներվել *ու* հաշտվել էին – 334: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին *ու*, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: և ճրագթաթով *ու* Կովի գագաթով մինչև Կապուտլեռ ու Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334: և ճրագթաթով ու Կովի գագաթով մինչև Կապուտլեռ *ու* Մեծ աճարկուտ ամբողջ անտառն իրենն է – 334: բոլորը իրավունք, եկամուտ *ու* իրենն են – 335: Մեր գլխի վրայով Սիմոնի տանն *ու* առհասարակ ամբողջ անտառին էր նայում – 335: տավարի ֆերման մի անտեր կթվորուհու նամակով *ու* առերես բողբոջով գործկումը ձեռքից առել էր – 335: աչքերը ճպճպացրինք *ու* ձեռքերը տարածեցինք – 335: Թող դարսի *ու* գիտենա՝ որ էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ ունի – 335: *ու* Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելլքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: ու Թեվանի վիճակն *ու* խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ քարին գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելլքանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: Չխղճաց, որ մեր հերն *ու* իր պապը այս առատ ու ազատ օրերին չհասավ – 335: Չխղճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ *ու* ազատ օրերին չհասավ – 335: սովի բերանն ընկավ *ու* ծնկները ծալվեցին – 335: – Անոշ,– ասաց,– քու հեր Ակոփը պատերազմով որ Թիփլիս բանակային հիվանդանոցում էր՝ ես *ու* պապը գնացինք – 336: ռուսերեն էլ գիտեր, քիչումիչ վրացերեն էլ գիտեր *ու* հայերեն էլ գիտեր – 336: Էն էլ բուժել *ու* էլյետ քշել էին – 336: Խոսքս էն է, որ պապին Թիփլիս չէին ճանաչում *ու* հարգում էին – 336: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի *ու* դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած զուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախլուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց *ու* հնազանդ օրիորդի պես լռեց – 336: Մեր խոսքն ուրեմն լսել *ու* մեզ հաշվի էր առել – 336: լսելը, երեխային ձեռից գցելն *ու* ծաղկավոր շալն ուսերին դուրս-թոշելը մեկ եղան – 336: Մերժվելու վախից՝ այսինքն որ կկանգնեն կմերժեն, երեսը ծռում *ու* լաց էր լինում – 336: Գոմերի *ու* հանդերի ազատության մեջ ինչ ասես կարող էր պատահել – 336: *ու* ձենդ փորդ գցիր – 337: Հիմա տրակտորի մոտ փոքրը նստել *ու* նայում էր – 337: հավաքարարության, այսինքն որ կռանում դպրոցն ավլում էր *ու* երեք երեխայի մեջ ոնց էլ չէին թաղկում – 337: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մագին խառը կապել, ուսի վրայով կրծքին էր գցել *ու* թարգմանիչ գնում էր – 337: Մաշայի վաթսուն ռուբլին *ու* «Բելոռուս» տրակտորը նրան նեղ էին պահում – 338: երեխա ժամանակ լավ շվվացնում *ու* երգում էր – 338: ծանր դարձիչը ձեռքին նստել *ու* նայում էր – 338: փոքր ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել *ու* հետը բերել էր, չիսկեց – 338: Լավ լսել *ու* կեսուրի լեզվից օրինակ էր առել – 338: Վերջը, կանգնեց հավասար *ու* մի բան էլ ավելի կոճ-կոճի տվեց – 339: Թաթարի այդ կողմնակի *ու* կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա

այս օտար, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի րոպե չէր ճնշվել, մի րոպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: քանի որ փոքր պեպենոտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բառեր ունի *ու* հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: այսինքն ամանը ծնկների մեջ առավ *ու* մտավ կովերի տակ – 339: կեպին թարսում *ու* գլուխը կովերի փորին դեմ էր անում – 339: *ու* հնազանդ գերու նրա լուռ դեմքը կնոջ թիկունքում այդպես հավիտյան կար – 339: Միջոցով թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր *ու* Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք ուներ – 339: լեզուն դուրս էր գցում *ու* գրում էր – 339: արմուկները կղնի *ու* կմնա – 339: *ու* գնաց լավ ավտո-քշել տվորեց՝ քշել, սարքել, խնամել – 339: որպեսզի այս տան հետ այլևս գործ չունենա *ու* չունի – 340: մտքում իհարկե ուրախանալիս *ու* տխրելիս կլինի – 340: եթե դեկին չի լինում *ու* ժողովրդի մեջ մեզ տեսնում է՝ անձայն մի ընդհանուր բարև է տալիս, էդ է – 340: *ու* Ակոփին ճակատ նամակ էին գրել – 340: տունն ավելը, իր Փառո տատի նման էծը կթելը, հավերի ձուն գտնելն *ու* թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին – 340: չոր խոտհավաքի կլինեի թե կոլխոգային աղի *ու* պանրի պահեստում՝ մայրը ցամաքած գալիս մի թեյաման սաղա չայ էր խմում – 340: խմում *ու* ասում էր չեմ հովանում – 340: խմում *ու* ասում էր մեջս վառվում է – 340: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ մարդ չունի *ու* զուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: Մոր ստացածի վրա իրավունք *ու* մանավանդ այժ չունեի – 340: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ զուտ շաքարի *ու* օձառի էր գնում – 340: բայց հնազանդվեց *ու* թողեց – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության *ու* մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց *ու* չպատասխանեց – 340: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտարբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային ֆերմայից հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուրք կուլ տվեց *ու* չպատասխանեց – 340: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն *ու* երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկելն ու մի երկու ամսից կգամ – 340: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է փող կորկելն *ու* մի երկու ամսից կգամ – 340: Թեմվրկին քննեցին *ու* պապանձված, չոր, անլեզու բերանից գտնելու ծրագիր հանեցին – 340: *ու* ծրագիրն էլ այս էր – 340: կնկա տունը Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած փողերի թղթերից հասցեն հանվեր *ու* հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: եթե Սամբրդանդ *ու* Բաքու էր՝ Սամբրդանդ ու Բաքու – 340-341: եթե Սամբրդանդ ու Բաքու էր՝ Սամբրդանդ *ու* Բաքու – 340-341: նստենք կռակելը – կռակելին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն են ունենում *ու* մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: Նրա առաջ պուճուր, սիրուն *ու* անլեզու՝ ճաքած պոռոշները անձայն շարժեց՝ թե համաձայն է – 341: Շուշանի սերն *ու* կռիվը ով կհասկանա – 341: Խնդրին շատ խորն *ու* ըստ էության էր նայում ու խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կռվել էր, ասաց – 341: Խնդրին շատ խորն ու ըստ էության էր նայում *ու* խոսքն էլ գրասենյակի դռան վեճերի մեջ կռել-կռվել էր, ասաց – 341: ռուսերենի կապեց *ու* այստեղի կարգերը ջնջեց – 342: *ու* տատիկը մի անգամ չէր ասում ուր էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր – 342: դպրոցիդ *ու* երեխեքիդ ետևող գտիր ու գնա – 342: դպրոցիդ ու երեխեքիդ ետևող գտիր *ու* գնա – 342: իմ Պաշեն *ու* Դաշեն էլ Ակոփին պախեն մինչև տատ տպրոցից գա – 342: Տատն *ու* մաման լաց եղավ ասաց – 342: Դաշիս *ու* Պաշիս էլ կգուգեմ – 342: դասարաններն էլ կավելն *ու* իմ կիթն էլ ես կանեմ – 342: Մեջքիս կկապեմ *ու* կտանեմ դպրոց – 342: մագնեքը կհյուսեմ *ու* գույն-գույն բանդ կկապեմ – 342: զոհը Ակոփն *ու* Մանվելն են – 342: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գոդի Արտաշն *ու* շրջկումի հյուրն է կերել, մեկ էլ իմ որբերը – 343: ձեռները դրեց չեղած կոնքերին *ու* «ախչի Աղո տուն» գնաց – 343: աչքերը լցվեցին հին սիրով *ու* կովով – 343: և մեծ պեպենոտը, չէ՝ հայտնի որձ է, նրա կանչի մեջ անմարդ հարսի սուտ կռիվ *ու* թաքուն հրավեր լսեց, այսինքն որ իր տեղը հայտնում է – 343: ժպտաց *ու* ժպտալով մտքում ասաց – 343: այսինքն որ ողջ-առողջ եկած մի չորս-հինգ տղա էր *ու* մի կոլխոգ որբնայրի – 343: լսեց *ու* գործի վրա չարչարվելով քրթմնջաց – 343: որ ուտում *ու* ուրանում եք – 343: և բոլորի համար մի րոպե, ռուս հարսից բացի, այնպես էր, ինչպես էր կարծես հավիտյան, բայց ժամանակի մեջ խամրել, պառավել *ու* մարել էր – 343: Մոզուն *ու* կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել փախստական տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության *ու* իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել ու գգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի արունքներն է կրծում – 344: Այդ գիտակից չարության, թաթարի ազատ որբության ու իրենց խեղճ տիրավորության առաջ Միմոնի երեխեքը չափարի մեջ կուչ էին եկել *ու* գգում էին, որ կացինը իրենց հոր կենդանի արունքներն է կրծում – 344: թողեց *ու* նրանց չափարը կացնահարելով իջավ – 344: *ու* ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ *ու* մեջը մի երկու փունջ սպիտակ), կամ Սեդրակի կովի ետևից է ընկել – 344: ինքը վիրավոր գալիս՝ ծափոծիծաղը բաց երեսին *ու* շվին գոտու տակ Ակոփին Սևաստապոլ տեսել էր – 344: ասում էր կանգնեց ծափ տվեց *ու* եկավ գրկեց – 344: տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ էր ուտում *ու* քնում էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած – 344: մեծ էր *ու* արդեն ոտը լվացող սիրուհի չունեի – 344: բայց սա խոկում *ու* ձգձգում էր – 345: *ու* որ գյուղխորհուրդն ասում էր – 345: դուրս եկավ *ու* ծափոծիծաղը երեսին եկավ գրկեց – 345: մինչև նվիրելը եթե ոտքին փոքր չէին եղել *ու* Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր – 345: «տան աղջիկն» էր *ու* աղջկա պես ծառայում էր – 345: Ակոփին խաբել էինք՝ թե աղջիկ *ու* Արմենուհի է – 345: բայց պապի անունն էինք դրել *ու* սպասում էինք Տիգրան դառնա – 345: *ու* աղաջրի տակնաքն իրենն էր – 345: Ածուխշինողանց դռներից բառաչելով իրեն խփեց գյուղամեջ *ու* պահեստի շեմքին նվաղեց – 345: ով վաստակել էր *ու* արժանի ստանալիք ուներ՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: ով չէր վաստակել *ու* պահեստում բան չունեի՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: լափից առաջ ֆերմայի երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խռովում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում *ու* նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: աշխատել էր *ու* իր աշխատանքի վարձն էր ուզում – 346: ստացածը գտած *ու* չստացածը կորած էր – 346: ժողովրդին այդպես խառնված թողեց *ու*

պահեստից բարձրացավ գրասենյակ – 346: իրեն տիրապետեց *ու*, Տիգրանը միջնեկին շատ էր սիրում, ասաց – 346: Քեռու խելքը՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար գնում էր *ու* գնում է – 346: կային, նայում էին *ու* գիտեին – 346: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին *ու* չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: *ու* գյուղում փախստական տղա կար – 346: չէ՝ այստեղից էր մատնվել *ու* տարվել – 346: երեխեքը շուռուճուճ էին գալիս *ու* վերմակը ոտքով դեն գցում – 347: ասացինք մեզանից եթե թաքուն եղավ՝ երեխեքից ուրեմն թաքուն *ու* թաքուն էր – 347: *ու* լակոտն ինքն էլ գուցե չհիշի – 347: գուցե կարծի երազ է եղել *ու* իրենից ամաչի – 347: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և ուշքի գաս *ու* թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: *ու* հավատում էինք՝ որ դա չի եղել ու մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: ու հավատում էինք՝ որ դա չի եղել *ու* մանավանդ՝ որ էլ չի լինելու – 347: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր *ու* խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ փռեն – 347: և չգիտեինք՝ որ օտար աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն *ու* պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: *ու* ինքը կատվի ձագի նման շուլալվի – 347: *ու* թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք *ու* ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347: ինչպես որ Ակոփի շունչը մեր ներսում բոցի պես մի բոլակ խփվեր *ու* մարեր – 347: ասում էին միլիցիայից *ու* Տիգրանից է եկել – 347: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լռում *ու* լուռ ուզում էին հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: *ու* եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր ու մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: ու եթե այդպես էր՝ Տիգրանի մեղավոր լեզուն մեզ վրա կարճանում էր *ու* մեր բախտն իսկապես բերել էր – 347: *ու* մեր զավթած դուր կամ լուռ լափելու էինք, ասելու էինք էստեղ էդպես բան չկա, կամ թե չէ՝ թատրոն-թամաշայով ավարը թաքցնելու – 347: այսինքն որ ամբողջ գյուղը Շուշանի թշնամին *ու* բանասերկուն է – 347: Շուշանը կենտրոնի զինկոմիսարիատից, միլիցիայից *ու* գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է ուզում – 347: Պահեստն այդպես առանց կողպեքի *ու* կնքած գնուտի թողեցինք եկանք – 348: փեշի տակ Օսեփանց տներն *ու* փեթակները կրակելու կրակն էր – 348: մեր հորեղբայր Մեսրոպին մեր Տիգրան հերը մատնել աքսոր է դրկել *ու* էդ է – 348: Գյուղխորհրդի *ու* Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել ու ետևից եկել էր – 348: Գյուղխորհրդի ու Վրացյանի խորհրդային-կուսակցական հանձնաժողովը կռահել, կազմվել *ու* ետևից եկել էր – 348: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել *ու* շատ ուժեղ վախեցած էր – 348: ջաղուն *ու* Աբելը դուռը փակել, երեխային տարել տանջում են – 348: ջաղուն *ու* հալիվորը երեխային տանջում են – 348: ատամները քնի մեջ կրճատացնում *ու* ոլորվում էր – 348: բայց Ռոստոմը ցեղից դանդաղ *ու* հաստատ էտ էր քաշվում – 348: երեխայի վրա դանակը ձեռին չոքած աղոթում *ու* թու-թու էր անում՝ թո՛ւ, թո՛ւ – 348: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում *ու* թիկունքը խրում – 348: Վախեցած, վախից չորացած թաթար միջնեկի ասածն էլ *ու* իրականությունն էլ՝ երկունս էլ առջն էին – 348: բայց Շուշանն ուզեց *ու* չկարողացավ իրողությունը տեսնել – 348: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ *ու* բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շշնջաց – 348: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը փակ կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց *ու* շշնջաց – 348: ամբողջ պատերազմը նրանց Սիմոնը անտառտնտեսության իբր թե զինկոմիսարիատի սղոցարանում անցրեց *ու* դեռ այնտեղ էր – 349: գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի կապեզեում մի տարի է քննվում *ու* ծեծվում էր – 349: գյուղխորհրդին *ու* մանավանդ օրիորդ Վրացյանին Շուշանը նյութ էր հուշում – 349: բայց միթևանին *ու* օրիորդ զավակը մեկընդմիջ տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: *ու* այդպես հաստատ կանգնած էին – 349: քե՛զ նայիր *ու* իմ ջահել երեսիս քու խոսքերի՛ն նայիր – 349: այդ պատճառով էլ աղոթքի *ու* աստծու հավատի մեջ իրեն զսպած էր պահում – 349: նան՝ իր Ադամ խեղճ զավակին կենտրոնի միլիցիան *ու* իրենց կարծիքով հատկապես մեր Տիգրան հայրն էր տանջում – 349: հարմար *ու* թեթև էին – 349: պառավն *ու* հալիվորը կոլխոզի համար հորթաթոկ էին հյուսում – 349: Բայց մեզանից ի՞նչ էր ուզում մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել *ու* վերևից հսկում էր՝ որ ձիթահանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: *ու* աչքերը լցվեցին – 350: կշալակի, ոտները կհանի *ու* բորիկ ճամփա կընկնի – 350: Ժողովուրդը ետևներից եկել, Մելքսանց տների մոտ դեմ-դիմաց ծեփվել էր, կարծես բեմ *ու* դահլիճ լինեին – 350: որ հետո ամիսներ *ու* ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ ու բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: որ հետո ամիսներ ու ամիսներ կենտրոնից մինչև Ծմակուտ *ու* բոլոր գյուղերը բորբոքվում էր անխտիր բոլոր մտքերի ու լեզուների վրա – 350: օրիորդ Վրացյանն ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը

գավթել *ու* կենտրոն էր գցել – 350: Բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման *ու* հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը – 350: *ու* միշտ տաք էր – 351: վերմակը շարտում *ու* վառվելով նստում էինք – 351: ծաղիկը ծաղկում շենքից *ու* լուսամուտներից տուն էր մտնում – 351: Նրա ճանապարհին հարսներն իբր լրում *ու* գլուխները կախում էին – 351: մեղվանոցը գազազած վնգում *ու* տրաքտրաքում էր – 351: Մայրն ինչպես հողից հանել *ու* կարտոլի մարգերում թողել էր, միջենկ թաթարի թիզուկեն հասակը այդպես էլ կանգնած ետում էր թե այդ մեղվանոցը միննույն է կվառի – 351: հեռվից քար *ու* մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միննույն է իմ գոնն ես, թերևս նետում էր – 351: Շուշանը գրկել, կողքերն *ու* ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր քարաղ էր բերել – 351: քարաղը թևատակն առավ *ու* ձիու սանձը քաշելով գնաց գյուղամեջ – 351: պառավ որձաձին անթշնամանք խոխում *ու* քարաղը նրա թևատակին կրծում էր – 351: *ու* թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին *ու* փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351: նրանց գոմեջը պիտի գոմշավարի ուտեր-ծարավեր-խմեր, չկշտանար *ու* տրաքեր – 351-352: խեղճ անասունը մոկտում *ու* քամակը պոկներին էր քսում – 352: կանգնում էրեսը երեսիդ նայում *ու* մոլնգում էր – 352: հալիվորն ամբողջ օրը սանրում *ու* թափ էր տալիս – 352: նրանց սպիտակ երինջը աչքը սուրմայած աղջիկ-հարսի նման մաքուր *ու* սանրած էր լինելու – 352: հայտնի անասնասեր *ու* համարյա քրիստոս հալիվորը վիզը ծռել գոմեջի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: Ողջ-առողջ երեք տղեղ *ու* դու էլ նրանց վրա՝ չորսով մի գոմշաբուղա չեք – 352: պառավը չստերը թևատակին *ու* բոբիկ – 352: նրանց մինչև անգամ ծառերն անուն *ու* իմաստ ունեին – 352: Խաթուն երնջի իմաստն այն էր, որ կապեգեից նրանց կալանավորին պիտի բերեր *ու* նրա անմեղ ձեռքով մեր սրբի դռանը մատաղ լիներ – 352: չոր խոտհարքներում *ու* կալերում կանայք պիտի ցամաքեին ու սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր – 352: չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք պիտի ցամաքեին *ու* սիրտները հալիվորի ծարավախնձորից ուզեր – 352: հիվանդ երեխաների վրա պառավը պիտի աղոթքով կռնար *ու* ծոցներում մի ձմախնձոր թողներ – 352: պառավը չստերը թևատակին *ու* բոբիկ – 352: Օսեփանց Համբոյի տան մոտից Շուշանը ցավով *ու* ծիծաղով կանչեց – 352: *ու* լուրը Տիգրանի պապ Տիգրանի մասին է եղել – 353: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրքովանք, ձեռը խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կովի պատճառ *ու* առիթ միայն պապ Տիգրանն է ունեցել – 353: որ խուխ էր անում *ու* թքում, ասում է, տավարը խրտնում էր – 353: ոտն *ու* պոզն արնակոլով ջարդվելուց առանց վախենալու կարող էր ազատ արածել – 353: փախստական *ու* ամեն փախստականի պես անլեզու այս Ծմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: Տիգրանի պապ Տիգրանի կողքին թևաթափվել *ու* զզվել, բայց չեն հեռացել – 353: նրա ձիավոր հպարտ գնացքի, նրա զարգանդ խուխի կողքին խուլուլուտ ապրել են, ինչպես որ հիմա թիզուկեսի առաջ հալիվորն *ու* թոռներն էին – 353: *ու* լավ գիտակցում էր՝ որ պատերազմն իր աշխատավորների միջև է – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն *ու* նրա թոռներն էլ, Թեվիկն ու թաթարն էլ – 353: այսինքն որ իր ենթակա աշխատավորն են հալիվորն ու նրա թոռներն էլ, Թեվիկն *ու* թաթարն էլ – 353: կովը երկու օր էր ոլորվում *ու* կտրտվում էր – 354: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն *ու* ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը զնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովըտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրխկան ուշունց ստացավ – 354: հոր հայհոյանքից Շուշանի ներսը հատկապես լուսավորվում *ու* խաղում էր – 354: Տիգրանն էր նրա առաջ միշտ ենթակա *ու* պարտական եղել – 354: Տիգրանը կարգադրեց մորթել *ու* միսը ժողովրդին ձրի բաժանել – 354: նրա պառավն արդեն ծննդկանի աչքերը տրորում, դանակը ձեռին աղոթում, հորանջում *ու* թու-թու էր անում՝ թու, թու – 354: Թեվիկը տասնհինգ-տասնվեց տարեկան էր *ու* կար – 354: Մուրի պապը հետո իհարկե հասկացավ *ու* դարձյալ լռեց – 354: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ քաշվում էր՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է *ու* իր խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: բայց իրենց հին ժամանակներում հալիվորի մի երկու տարվա ավագությունն *ու* մի քիչ էլ ավելի իմացությունը Նիկալին ինչպես որ ճնշված հարցնողի վիճակում էին դրել, հալիվորի առաջ երեխայի այդ վիճակով էլ կար – 354-355: ուզում էր օգնի *ու* ամաչում էր – 355: տարել լուր թաղել *ու* մոռացել ենք – 355: անմարդ հարսների մեր առաջ էլ *ու* դպրոցի տասնութ տարեկան դասատուի առաջ էլ էին կարմրում – 355: մեկը մի նշանավոր արարք *ու* հետք չթողեց – 355: Հախպատից ինչ եկել *ու* Ծմակուտն աստծուց ինչպես ստացել՝ այդպես էլ տվեցին մեզ – 355: մի անամոթաբար ուղիղ ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով գար *ու* գնար – 355: մի պայթյուն՝ որ սարը ձորը գցեր *ու* տեղը կալ աներ – 355: մի վայրենի կրակ՝ որ անտառը լափեր *ու* խոտհարք բացեր – 355: նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, քարից *ու* թփից մի կողմ էր կենում – 355: *ու* ամբողջը խոտուծաղիկ էր – 355: *ու* խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե փրկիչ բերելը – 355: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, զնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ քրիստոս ձերմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ *ու* մուր գոմում – 355: Դու որ էս գյուղի *ու* հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն ու սովորեն – 355: Դու որ էս գյուղի ու հարևանության պապն ես՝ իմ անհեր երեխեքիս ինչո՞ւ չես մի անգամ քու գոմը տանում, որ տեսնեն, նախանձվեն *ու* սովորեն – 355: ամանը ձեռքին այդպես շփոթված թողեց *ու* գնաց իր դռանը լվացվելու – 355: *ու* երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից ու կեսուրից գոհ է – 355-356: ու երեսանց ամեն մեկը երդում կալավ՝ թե իր պատրոնից *ու* կեսուրից գոհ է – 355-356: Հալիվորն *ու* պառավն էլ իրենց կողմից էին խաղաղ – 356: երևի թե նայել *ու* հասկացել էին, որ թաղը թաղ, գյուղն էլ գյուղ – 356: որ իրենց նույնանման բռնավորի *ու* կապեգեի Աղամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան փակ

[illegible]

գլխի վերնով կթքեր – 359: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին *ու* այստեղի հին դաժան օրերը դեռ սիրում էր – 359: քույրերն Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի *ու* ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: հին ժամանակներում Նիկալն Ակոփի անունով մի ծառ էր պատվաստել *ու* դրա խնձորը հիմա Ակոփի երեխաներին էր – 359: հետո՝ աշխան մատաղի համար այծը Մանվելի *ու* Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ ուլ էր բերել – 359: դրանք սպիտակ ուլ, նկար *ու* ծառ էին – 359: դրանք Ակոփն *ու* մանավանդ անհիշատակ Մանվելը չէին – 359: դրանց կողքին պիտի խեղճ-խեղճ հավաքվեին *ու* անօգնական կարոտը մոմի պես մեկին մինչև որ աստված մի դուռ բացեր – 359: խնձորի ծառը կացնով խազել *ու* արմատին լվացքաջուր էին տվել – 360: ծառը հուլիսին հանկարծ դեղնեց *ու* խակ պտուղը թափեց – 360: լուռ ենթադրություն կար՝ թե կրակել է, որպեսզի Շուշանի *ու* երեխաների համար սարից գիշերով բերի գա – 360: խոզը շալակը տված *ու* ինքը ետևից ձիավոր՝ Ուցյունը բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: Ուցյունն *ու* գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը մի կողմից ականջները քաշել – 360: *ու* գյուղխորհուրդն սկսեց չորացած ձեռով ճակատը ծեծել – 360: իբր թե տնավարի խրատում *ու* կենտրոնի ու Տիգրանի ձեռը չի տալիս – 360: իբր թե տնավարի խրատում ու կենտրոնի *ու* Տիգրանի ձեռը չի տալիս – 360: Էս աստծու տակին, ինչի, կա՞ մի բան՝ որ մի անգամ արդեն եղած չլինի կամ մի անգամ լինի *ու* էլ չլինի – 360: ասի չեմ լինում *ու* չլինի – 360: *ու* աչքի առաջ մի լուռ, պայծառ ու զարմանալի պատկեր էր – 360: ու աչքի առաջ մի լուռ, պայծառ *ու* զարմանալի պատկեր էր – 360: Միմյանի մերկ թիկունքն *ու* բարձր ուսերը – 360: Ղազախի թուրքերից որ զգված *ու* ոչլուտած եկել էր, Ադունն ու երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: Ղազախի թուրքերից որ զգված ու ոչլուտած եկել էր, Ադունն *ու* երեխեքը դռանը տաշտակ դրին – 360: ջուր կրեցին *ու* լողացրին – 360: *ու* արե վ-արն էր – 360: մի աման ջուր էլ ինքը տարավ *ու* աչքի պոչով նայեց-չնայեց – 360: ամանն այգում թողեց *ու* ետ եկավ – 360: *ու* չկարողացավ – 360: տաքացավ սևացավ *ու* իրեն վերն խփեց – 360: *ու* աստված նրա բռնցքի տակ մարդ չգցեր – 361: *ու* կարծում էր ինքն ինչպես հասկանում կյանքն այդպես պիտի լինի – 361: Մուրադենց հին պատշգամբը կասեիր հիմա տակին կպոկվի *ու* ներքն կընկնի – 361: դե որ էդպես ծանրանում *ու* չես գնում, արի ոտով խփիր՝ Էս դուրը տրաքի – 361: «Ուցյունի կռան» *ու* «Ուցյունի կատարածու» էլ – 361: նրա կարճ մազը բռնում *ու* կռացնում է – 361: անխոս կասկածվում էր՝ թե Ուցյունն *ու* կռնատը հիմա իրենք դուրս կգան – 361: նրան ներս կգցեն՝ թե գողին *ու* քվերդ անպատվոյին քու ձեռքով ծեծիր – 361: քո տեղը՝ Էս պահեստիս դուռը ներսից կփակեի *ու* դուրս չէի գա – 361: *ու* ֆերման հիմա չկար – 361: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի *ու* փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր *ու* թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: հիմա ուսուցչանոցից կրակոց էր լսում *ու* ձիավորվում էր – 361: որպես գուտ կասկած *ու* շառ – 361: այսինքն ինչպես որ աչքերդ փակես *ու* խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում – 361: ապա տնավարի, որպես բարոյական *ու* պատրոն, ասաց – 362: օրենքով պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ չեկնեիր *ու* ժողովուրդը երեալ չտեսներ – 362: արնակոլով, ամոթահար *ու* կեղտոտ երեխան երեկվա իր ուսուցչի առաջ որպես արդեն գող էր կանգնած – 362: թե խոզը շալակը տան *ու* Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-գցած քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն *ու* ասեն կորիր – 362: և իրենք մեր առաջ միշտ այդպես բարոյական, դասատու *ու* պատերազմի արդար մասնակից էին մնալու – 362: և մենք էլ իրենց առաջ՝ միշտ այդպես խոզի գող, սիրո գող *ու* ամոթահար կեղտոտ – 362: նրանք իրենց վարքի, իրենց ներկայի, ապագայի *ու* անցյալի վրա իշխում էին – 362: գողն *ու* փչացածը իրենք էին – 362: մեջտեղը Շուշանին *ու* Թեվոյին էին կանգնեցրել – 362: թող գա Էստեղ ինձ վրա *ու* ձեզ վրա՝ բոլորիս վրա թող գա դատավոր նստի – 362: Իրենց մեջ որոշեցին ասացին թող ըռիսի *ու* Էս գյուղամիջից չքվի – 362: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո *ու* հիմար լինի՝ մաքուրն ու ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: և մեր վարքը ինչքան էլ վայրիվերո ու հիմար լինի՝ մաքուրն *ու* ճշմարիտը դարձյալ մենք ենք – 362: խոզի վրայով շեք-արինք ներս մտանք *ու* ձեռքից բռնած դուրս բերինք – 362: պահեստի դուռը փակեցինք *ու* գնդակները – 362: փոքր պեպեհոտն *ու* միջոցեթ թաթարը իրար օգնելով ջուր կրեցին – 363: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք *ու* համարիք որ Թեվոյին էլ եփեցինք ու հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: շորերն առանձին պղնձի մեջ մոխրաջրով եփեցինք *ու* համարիք որ Թեվոյին էլ եփեցինք *ու* հազար կարծիք ու բամբասանք էլ՝ հետը – 363: չարչին քաղաքից սև մաստակ, մանրատամ սանր *ու* գողացած բամբակի թել էր բերում – 363: մանրատամ խիտ սանրով տասն անգամ սանրեցինք *ու* գլխին եփական մոխրաջուր ամրեցրինք – 363: դետեի փոշին արդեն լույս էր ընկել *ու* մեր տանը լու չկար – 363: Ակոփի շապիկ-փոխանը հագցրինք *ու* տեղաշորում դրինք – 363: արդուկը տաք կրակ լցրինք *ու* ամեն շորը ներսից ու դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: արդուկը տաք կրակ լցրինք *ու* ամեն շորը ներսից *ու* դրսից յոթ անգամ տաք-տաք արդուկեցինք – 363: կարերի մեջ իրենց հայրերի *ու* պապերի ժամանակներից խոզի ոջիլ էր շարվել – 363: երգում *ու* լաց էինք լինում – 363: երգում *ու* լաց էինք լինում – 363: որ պանիրը տվել *ու* օճառը բերել էինք, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: իրենց դռներին Ադունը մեզ հավասար գուցե ծպտում *ու* լաց էր լինում – 363: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել *ու* քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: փոքր պեպեհոտը մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս *ու* մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: *ու* անընդհատ գարուն էր – 363: եկավ *ու* հետը չորս տետրակ երգ բերեց – 364: *ու* երգավորեց համարիք թե հազար երգով – 364: *ու* տիրավոր խեղճերը որբնայրիներին նախանձում էին – 364: քանի որ լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած *ու* վախը սրտում տիրավոր – 364: *ու* թռնավորվելուց հետո վեր կացան մարդի գնացին – 364: լավ թե վատ՝ Էս իմն ապրել եմ *ու* իմ թոռների գլխին նանի եմ – 364: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել *ու* Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ եմ ուզում – 364: Ձեռները գուլպայի հետ գողին՝ տխուր մնաց-մնաց *ու* ասաց – 364: Քար կտրեց, սևացավ, կարմրեց *ու* ճոռները ծեծեց – 364: Սյունը գրկել *ու* երեսը սյունին դեմ էր արել – 365: ոտը պինդ գետնին խփեց *ու* բռնացքները կոնքերին կանթեց – 365: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել *ու* նա, այն ժամանակ բոլորովին անկեզու ու երեխայով, Հովնաթի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անկեզու *ու*

երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվար էր ընդունել – 365: երկու տարի նրան և Շուշանը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի ֆերմաներում կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել *ու* նրան դժվար էր ընդունել – 365: հետո էլ ֆերմայական ազատությունից *ու* աշխատանքից էին զրկել – 365: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ ուշադիր *ու* միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365: տարին մի անկամ կու մոր դուռ գալիս *ու* կու խոսկ բերում էս – 365: Տես *ու* քու ապագայից վախեցիր – 365: Բայց Շուշանի համար միշտ էլ այսօրն *ու* այսօրն էին եղել – 365: դու էս տան պատրոնն էլ էս, էս գեղի *ու* ցեղի մեծն էլ էս – 365: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին *ու* մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: Հետո՝ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ փոքր պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու *ու* կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: *ու* իմ խոսքից իրենց համար վիճակ հանեն – 366: *ու* դռանը նոր տրակտոր կանգնեցվի – 366: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դիմ իր գրպանում *ու* համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366: իսկ եթե ինքը չի *ու* փողն իսկապես մեկնելու է ուրիշի – 366: *ու* Ստավրապոլի փողն էլ եմ տալիս – 366: Հարյուր ութսանասուն ռուբլի, անոշ, օգոստոսիս *ու* սեպտեմբերիս փողերը – 366: Տիգրանը գյուղից *ու* էս երկրից նրա մորը քշել էր – 366: *ու* նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված փնտրում էր – 366: հիմա է, որ դարավոր չորհանը փափախը գետնով է տալիս՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել *ու* չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366: Հաշվում *ու* տալիս եմ, լավը ջան, հարյուր ու ութսունհինգ ռուբլի – 366: Էնպես բան ասաց, որ Թեվիկը մեռավ *ու* էլ հավիտյան չխոսեց – 366: Բայց հասկացավ, որ մորն *ու* Թեվիկին նա դեռ ճնշում է – 367: Կամ նրա ռեսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց փրկել էր, կամ նրա տրակտորն *ու* իր անտառապետությունը լինող բաներ էին – 367: մեծ պեպենտին հովանավոր թողությունամբ փոքր պեպենտոր անտառից կարող էր փայտ քաշել *ու* ներքևների վրա ծախել – 367: առձեռն տալիս *ու* ուզում եմ – 367: Թե իրենց մեջ ինչ հակառակություն *ու* խոսքուզույց կար՝ իրենց մեջ էլ պիտի մնար – 367: հարևանի առաջ արդեն ուրիշ երես *ու* լեզու էր պետք – 367: սիրունացավ *ու* գնաց մտավ դարձյալ հին անցյալի մեջ – 367: —Հողեմ էդ ապահով գլուխդ, — կանչեց, — որ էդ ժողկոմ մարդիդ ըմբռնեմ տեղ էս ապահով տունդ *ու* դուրս չես գալիս – 367: Տեր աստված, էս Ծմակուտի *ու* էս ամբողջ երկրի աշնան մաքուր երկինք, էս ի՞նչ արիւր – 367: Շողակաթի ամուսինը իր *ու* Տիգրանի դիմերիմ հակառակությունը անտեսել, այգում կանգնած էր եղել – 367: բոլորը քաշվեցին ահի *ու* ծերության խուլ ավերակ – 368: մայրն *ու* Ադունը խոսեն – 368: կարծես կուշտ կերել *ու* ատամները քշվորելով նայում էր – 368: օրորոցի վրա կռացել *ու* ծիծ եմ տվել – էս – 368: ուտեք *ու* ուրանաք – 368: Արմենիդ խանձարուրած Մուրնանց տուն բերեցիր *ու* սրտնեղանքից ճաքում էիր – 368: փոքր պեպենտին Պաշան *ու* Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: փոքր պեպենտին Պաշան ու Դաշան, երևի պապի *ու* խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: պապի, խաղաղության *ու* համերաշխ ապահով ընտանիքի – 368: կողքին շարմաղ *ու* սիրուն կանգնած էին – 368: և նրանց համերաշխ լեզվից Պաշան *ու* Դաշան հագիվ թե որևէ բան էին հասկանում – 369: ասացին ունեն *ու* կարող են – 369: Բայց հպարտ, աղքատ *ու* վիրավոր փոքր պեպենտոր այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: մեծ ախպերն էս *ու* քու փոքրի ճակատագրով դժվար էս հետաքրքրվում – 369: Աքցան գցիր *ու* քաշիր – 369: Բեկերն *ու* իշխաններն աստծուց չեն լինում – 369: բոլորիս նման մերկ *ու* երեխա ծնվում – 369: հետո իրենցից բեկ *ու* իշխան են կռում – 369: Հարցրու իմացիր *ու* էդ փողերդ նեղ օրվա պահիր – 369: ասաց *ու* կացիր կարծես ձեռին սպասեց – 369: տեսնում *ու* ասում ենք էս ինչու են ձգձգում – 369: տղեդ կնկա փեշի տակն է մտել *ու* հատուկ «ավորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոյի – 370: Փոքր պեպենտոր բերանը ջուր առավ *ու* գլուխը կախեց – 370: նրա խոսքն *ու* իրավունքը Մարիան ձեռից վաղուց էր առել – 370: *ու* չամաչեց – 370: *ու* շատ լավ էլ թարգմանեց – 370: *ու* շատ էլ լավ երևաց՝ որ հեղափոխությունը նրանից է սկսվել – 370: իմ Պաշաս *ու* Դաշաս երաժշտական տբրոց տեն գնալ – 370: է՛, Ծմակուտը քանդվում էր *ու* հույս չկար – 370: այսինքն հույս չկար՝ թե ապագայում դարձյալ դպրոց, զանգ, հարսանիք, կոփվ *ու* գյուղխորհուրդ կլինեն – ամայություն – 370: *ու* իրենց մեղավորությունը նույնիսկ ռուսն էր զգում – 370: *ու* ամբողջ օր մեկ էսպես նայեն, մեկ էսպես – 370: *ու* Մելքքանց բլրալանջին՝ այս ամայի թաղից իբր թե որևէ մարդ կիջնի գյուղամեջ – 370: քանի որ հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ *ու*, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: *ու* որ վաղվա օրը այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Ադունը, Սիմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: նրա ներկայությամբ Թեվիկը ճնշվում *ու* միտքը սառչում էր – 371: մի լավ կաղնու լիցենզիա առնվի *ու* ներսից մի չորս տեղ պյուն տրվի – 371: Տան շուրջը մի անգամ պտտվեց՝ Թեվիկն *ու* շները ետևից – 371: եկավ կանգ առավ նայեց *ու* մի անգամ էլ պտտվեց – 371: պտտվում *ու* նայում էր – 371: կենտրոնից դեկավարության եկած ժամանակ այստեղ Ծմակուտ կամ բանակային ծառայության տեղը երևի տեսնել *ու* հավանել էր – 371: որ գեներալները ժամանում *ու* լուռ ենթականերին ետևները-գցած պտտվում են – 371: Ձեռը դրեց պատշգամբի պյունին *ու* վերն նայեց – 371: պյուներն *ու* էնիքը կաղնի քիվն էր, ծիծեռնակի հին բները – 371: Մամռուտ խոտհարքի կարմիր հանքերից էին Մուրադենց հիմնավոր տների ամբողջ անկյունաքարն *ու* բուխարին էլ, մեր կրակարանի այս մի կենտ կամարն էլ՝ կամարի կեսը – 372: *ու*, ենթականերով շրջապատված, տանիքի կերամիտը հաշվեց – 372: Լայնակի շարքն *ու* վերելքի շարքը բազմապատկեց – 372: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է *ու* իր տանը ինքնուրույն գործեր կունենա – 372: մտան փոսն *ու* դուրս եկան Թեվիկի չափարի մոտ – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին *ու* ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գալին – 372: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ *ու* փռած լվացք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գալին – 372: *ու* թշնամու զուեշի պես մտավ տնամերձ – 372: Բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքքանք, Օսեփանք *ու* բոլորը և քաղաքն՝ մեն պինդ, և նրանց չափարն այստե՛ղ է անանցանելի – 372: Եղբոր տղա *ու* համարիր եղբայր էր – 372: կարծես հատկապես էր խորտակում *ու* հատուկ թշնամանքով հասկացնում – 373: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Զանդաթի *ու* Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկունս էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Զանդաթի

ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան *ու* այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: վաղուց ուրեմն տեսած *ու* նայելիս էր եղել – 373: կորուստների *ու* հարազատության կեսին արդեն մոռացել էր – 373: Ձայնն էլ, հին այգին *ու* տունն էլ ու ինքը պառավն էլ իրարից չէին ջոկվում – 373: խոսում էր *ու* նույնն էր ասում – 373: *Ու* էնքան էլ բարձր էր խոսում – 373: թաղի առաջ ասես կանգնեց միգեր *ու* նայողին մարդատեղ չուներ – 373: Չգիտեն, որ ավելը ձեռքներն են տալու *ու* հավաքարարության տակ կոխեն – 373: *ու* ոտը նորից խփեց – 374: *ու* դարձյալ կարտոլ դուրս թռավ – 374: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ *ու* սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել *ու* շուրջը մի երկու սիմինդ ու արևածաղիկ տնկել – 374: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում քույրերն էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ *ու* արևածաղիկ տնկել – 374: չնայած բերել մի երկու անգամ ջրել *ու* էլ չէր ջրել – 374: *ու* աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը մի օր էլ չեն մնում – 374: *ու* գնալուց հետո չգիտենք հիշում են թե չէ – 374: իրենց մաքրությունն *ու* մառանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: իրենց մաքրությունն ու մառանավոր ապահովությունը ուրիշի տանն ստեղծում *ու* այդպես էլ մնում են – 374: Տղային անցած անգամ խնդրել էր լոբու սարին հանի ծածկի տակ դարսի *ու* կարտոլը դպրոցի հետ, այսինքն որ դասերին շատ չխանգարի, եղածը հանի – 374: սարին հանել *ու* ծիլն առանց մաքրելու հենց այդտեղ էլ կիտել էր – 374: բահն *ու* դույլը բերել բանջարանոցում թողել էր – 374: էս գյուղում խելքը գլխին ղեկավարություն լինելը՝ արձանագրություն կկազմեր *ու* հողը ձեռից կառնել – 374: էնպես պիտի գնաս *ու* էնպես էլ գաս – 374: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր *ու* դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղձ թաղի վրա – 375: ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ քեռիների նման հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում *ու* վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկոմի նման հաճեց մեր խեղձ թաղի վրա – 375: *ու* դարձյալ ծլծլծացրեց՝ ծլլծ-ծլլծ-ծլլծ – 375: ինչո՞ւ էր այդպես պետական *ու* մի տեսակ – 375: գոմերի վռագ դեպքերը չհաշված, նրանք միշտ են պետական *ու* հանդիսավոր – 375: հարցը դնի առաջներն *ու* ինքը մի կողմ քաշվի – 375: Պատշգամբն ինչ է, Աղունի *ու* Շուշանի դռների մաքրությունը չունե՞ր – 375: գնալուց առաջ աղջիկն ինչպես ավել *ու* դասավորել էր՝ այդպես կար – 375: ծլծլծացրեց *ու* դուռը ծնկով հրեց – 375: պառկած տեղը ձկան պահածո էր կերել *ու* գիրքը ձեռին քնել – 375: լամպը վառած *ու* գիրքը ձեռին քնած էր – 375: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր *ու* պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր – 375: պառկած կարդացել-կարդացել *ու* գիրքը ձեռին քնել էր – 375: *ու* Մանուշ քույրիկը իր ծովի տակից անկարող է օգնի – 376: ախպեր ջան, ախպեր, անմեր *ու* անտեր – 376: շունչը թեթև *ու* այտերը կարմիր՝ գառան պես միամիտ քնած էր – 376: այսինքն որ գառը գլուխը փորին է դնում *ու* քնում – 376: դասի չեն *ու* ծխում եմ – 376: անմե՞ղ, արթնացավ, ճանաչեց *ու* ժպտալով թի-հի արեց – 376: բայց համարիլ թե հորը երեխայի մոտ *ու* երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել ու ստորացրել էր, անկեղծ – 376: բայց համարիլ թե հորը երեխայի մոտ ու երեխային էլ հոր մոտ երկուսին էլ ծեծել *ու* ստորացրել էր, անկեղծ – 376: խեղդվեց *ու* մոռացավ թե ինչի էին տուն մտել – 376: Մեր չունե՞ր՝ որ թուշը պաչելով խնդրեր արթնացներ *ու* առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: պղտոր աչքերը տրորելով ժպտաց *ու* ճակոտաց – 376: նրա խոսքին ոչ «հա» պատասխանել *ու* ոչ «չէ» – 376: Մենք դե Մուրի, Սամո *ու* Խոզարած ենք – 376: որ մենք հորով-որովով էսպես Մուրի *ու* Խոզարած ենք – 376: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է *ու* ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ կունենա – 376: բայց աղջիկը եղբորից թաքցրել *ու* տեղը հորն ասել էր – 377: Ինչպես որ խախուշկա հարսը անցնել-դառնալիս դպրոցի ճանապարհից լավ նկատել *ու* ասել էր – 377: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք ունեին թուղթ լրացնեն *ու* տակը լավ պինդ ստորագրեն – 377: եթե չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն *ու* վկաներն ուրեմն անտեղի էին – 377: Մուրադենց պապը ոչխարատեր էր եղել *ու* կարողություն էր ունեցել – 377: Ետները պատշգամբի կենտրոնում հատակի մի տախտակը մեջտեղից այլանդակ ջարդվել *ու* կախվել էր – 377: անընդհատ գիտեին, որ տգեղ *ու* վտանգավոր է – 377: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով *ու* շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: քաղաքաբնակ ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն ստեղծեց, բրոնզեկ տվեց *ու* խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: ուրախությունն *ու* եռանդը փոխադրվել են քաղաք – 378: նրա գործարար արագությունն *ու* ղեկավար առաջխաղացումը թող այստեղ մեզանում բացվեին – 378: Խանութը նույնպես այդտեղ էր *ու* բաց էր – 378: Դասն սկսվելու *ու* դասը վերջանալու հետ դպրոցի գանգը դողանջում էր – 378: բայց այլևս տագնապ *ու* թրթիռ, կարմիր վզկապ ու ուրախություն չէր դողանջում – 378: բայց այլևս տագնապ ու թրթիռ, կարմիր վզկապ *ու* ուրախություն չէր դողանջում – 378: քանի որ դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը *ու* շուտ գնալն է – 378: անասունի ձմեռը կազմակերպված անցնելու մասին նշանաբանի պատասառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, քարով մատին խփել *ու* ձեռը ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: այդ պատասառն էր *ու* հին ամառներից մի բան աչքների մեջ եթե մնացել էր՝ այդ – 378: այսինքն որ մեր տրակտորիստն *ու* առհասարակ մեխանիզատորը վառելիք ծախսելով պիտի գնային Հովիտ լիցքավորվեին գային – 378: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն *ու* խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել *ու* բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: թող մի պահեստ լինի *ու* պահեստը այստեղ Ծմակուտ լինի – 379: մեծ պեպեկոտն այստեղ չէր, առավել՝ մեծ պեպեկոտի պատճառով, այսինքն որ արհամարհեց *ու* տաքացած սաղա-հնդդիին տեղում չսիրաշահեց – 379: մեծ պեպեկոտը կարծում է քեռուն անտառապահը պաշտոնից կհանի *ու* տեղն ինքը կկանգնի – 379: Մելիք Սմբատիչի *ու* համարիլ կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը քեռու արմատի վրա է – 379: *ու* եթե կենտրոնի

դեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ եղ ուրեմն անտառապահի բացակա-ներկա կենացն է – 379: Քանի որ արդեն պատրաստի ձուլված դեկավար է *ու* նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենոտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: թե մարշալ Բաղրամյանի գրքում էսինչ *ու* էսինչ սխալները փաստացի առկա են – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ *ու* այսինչ բանը օրով ու ամսով սխալ է հիշել – 379: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը օրով *ու* ամսով սխալ է հիշել – 379: հիմա՝ մինիստրությունում եթե ուշադրության առնեն *ու* ասեն էլ ով է – 379: վարսակի *ու* կորնզանի ցանքերն անտեր թողած՝ Դժգոն նստել հակահուշեր է գրում – 380: մեծ պեպենոտը ժողովրդի սագերը, գառներն *ու* հորթերը կքշեր գոմը կաներ – 380: կփակեր *ու* բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգներ – 380: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դիմամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սողցվում *ու* կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: կտրողների անունն *ու* միջնորդների մտքերը թաքուն այստեղ են հոլովվում – 380: Երկուսն էլ Մելիքյա՛ն, Տիգրանի՛ *ու* Ռոստոմբեգ էին – 380: անտառապահի *ու* Շուշանի մորը Տիգրանը վռնդել ու երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեգ էր կնքել – 380: անտառապահի ու Շուշանի մորը Տիգրանը վռնդել *ու* երկրորդ տղային նույնպես Ռոստոմբեգ էր կնքել – 380: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին *ու* ավելի էին եղբայր՝ քան իսկական եղբայրները – 380: կոնկրետ՝ կասկածվում էր, որ Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանի, գնդապետի *ու* հատկապես մեր բանաստեղծի միջոցով ինքնուրույն գոյության մեր սոցիալիստական իրավունքը Հովվտից ետ առնելու մեր ծրագիրը մինչև հանրապետական կառավարությանը հասնելը այստեղ մատնվում են հովտեցիների ձեռքը – 380: *ու*, չնայած պարապ ազատությունն իրեն պետք չէր – 380-381: դաշտավարության դեկավարի հետ իր կես շիշը խմում *ու*, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում փստում էր – 381: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր *ու* մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում ու պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: Դաշտավարության դեկավարի առաջ, երբ նա այստեղ դպրոցական էր ու մանավանդ հետո՝ երբ Գործարանի գեղարվեստական խմբի մեջ բեմից արտասանում, երգում *ու* պատմում էր, մեր ժողովուրդը մեծ ապագա էր տեսնում – 381: երգելու *ու* պատմելու Շարա Տալյանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: երգելու ու պատմելու Շարա Տալյանի *ու* Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381: երգելու ու պատմելու Շարա Տալյանի ու Սուրեն Քոչարյանի երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու *ու* տա անցնի – 381: բայց վաղուց այստեղ հարսանիքներ չեն լինում *ու* համարի որ ծնունդ էլ չի լինում – 381: շուտով կմարի *ու* այդպես մարած էլ կմնա – 381: մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն *ու* երգն էլ մի տեսակ քաղաքայնորեն էին անպարկեշտ – 381: ասացին ձենդ կտրիր *ու* դաշտավարությանդ կաց – 381: արտիստորեն չափավոր ուտում, չափավոր խմում *ու* բուլը միշտ պատրաստ է պահում – 381: որ երբ թույլատրեն ասեն երգիր ու պատմիր՝ երգի *ու* պատմի – 381: *ու* ձենը հնազանդ կտրած կա – 381: և տեսնող հովվտեցին խիստ ազդվում *ու* այս գյուղի ինքնուրույնությունը զավթելու համար մտքում ամաչում էր – 381: հեռացել համարի որ ծայրին էր կանգնել և համարի դեկավար *ու* ախպեր չէր – 381: ճնշվո՛ւմ, իր ծանր ուժի *ու* խեղդուկ վիճակի արանքում, այսինքն որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: կարծես կենտրոնի ճաշարանում շատ զարեջուր էր խմել *ու* շրջկումի ընդունարանում նստած սպասում էր – 382: տոնանոց սայլը հիմար ուժով հրում *ու* կարմրում էինք ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: տոնանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք *ու* երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: մրգի պահածոյից *ու* առհասարակ շաքարեղենից զզվեց ու բղավեց – 382: մրգի պահածոյից ու առհասարակ շաքարեղենից զզվեց *ու* բղավեց – 382: յա՛դ՝ թույն *ու* թշնամի – 382: փայտոջիլը մեր վրայով գնում *ու* չէր կծում – 382: *ու* երևակայի մի տասնհինգ-քսան բանվորի վրա դեկավար կկարգեին – 382: փախան, գնացին *ու* ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդլո է *ու* նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի *ու* քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: մկան գլուխ էինք լինելու *ու* առյուծի պոչ չէինք լինելու – 382: բայց ոչ էն եղանք ոչ էն – գերեզմանոցի *ու* հին հուշատեղերի պահակ – 382: մեր հովվտեցի դեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք *ու* սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: մեր հովվտեցի դեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք *ու* դեռ ընդհակառակը – 382: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան *ու* պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու են – 382: մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է քիմգործարան ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ *ու* Հովիտ էլ գա՛ տեղավորելու են – 382: իր փառքի առաջ ասացինք դա էլ է կուրացել *ու* խլացել է – 382: այստեղիցն ասաց մենք էլ մեր տնտեսությունից պարզ կհանենք *ու* հանեց – 383: *ու* շքանշանը դարակը դրեց – 383: կարծում էր շքանշանը կտան *ու* առաջ կքաշեն – 383: բայց ախպերը կատակի տվեց *ու* չօգնեց – 383: իսկ մյուս եղբոր համբավը բարձրանում *ու* բարձրանում է – 383: տասն *ու* համարի քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: տասն ու համարի քառասուն շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին *ու* ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: անձնական նախաձեռնությամբ ինքը հանքերի *ու* գործարանի վարչությունները խլել, միացրել, պաշտոնի անունը դրել է Գլխավոր դիրեկտոր – 383: և հազար տարվա հանքերն *ու* հին գործարանը շրխկալով բանեցնում է – 383: հանքերից *ու* գործարաններից ինքը զիշեր-ցերեկ դուրս չի գալիս – 383: *ու* հերը երևակայի շատ շոյվեց – 383: ուրիշները հրեն գործարան *ու* հանք են փացնում – 384: *ու* տեղեկացանք – 384: *ու* գործկումին փողով ճնշում է – 384: գործկումին ասել է իմ միջոցներով Դարպասի տակով դեպի Հովիտ *ու* Ծմակուտ կարճ ճանապարհ են բացում – 384: քանի որ հովվտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պտղատուն ոչնչացնելն *ու* իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: Մոսկվայի՝ հետ ռուսերեն խոսելիս, այսինքն Մոսկվան հիմա խոսում *ու* ինքը լսում էր, մեզ ասաց «էն տանձինները»։ տանձինները՝ Հովվտի դիմացի մեծ տանձուտը –

384: ուզում է հին գյուղը սրբի *ու* դիմացի տանձուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: քեզ *ու* տղայիդ վերցնում եմ ձուլարան – 384: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել *ու* դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով ու բուլդոզերով շուտ տվել – 384: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլդոզերը տակն է տվել, ճոպանները գցել ու դարավոր քառասուն տանձենին տրակտորով *ու* բուլդոզերով շուտ տվել – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի *ու* իր հավերժական հուշարձանը Մմակուտն ու Մմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Մմակուտն *ու* Մմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Մմակուտն ու Մմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն *ու* ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: խզզազ *ու* մեզ մեղադրեց – 384: *ու* ոչ այնտեղի գորբային ենք տեսել, ոչ էլ մանավանդ այստեղի խուլիզանին – 384: այ ընկեր, մի Ռոստոմ դու ես *ու* մեկը մենք – 384: *ու* մեր հոր պատգամը երկուսով կատարում ենք – 384: *ու* ձուլարանում խաշվող բանվոր չենք – 385: *ու* Մմակուտն էլ մեր ու քո շնորհիվ դեռ կա – 385: ու Մմակուտն էլ մեր *ու* քո շնորհիվ դեռ կա – 385: *ու* հիմք ուներ – 385: վատ ընկերներից *ու* համարիք բանտ ընկնելուց ազատել, բերել այստեղ անասնաբույժ էր դրել – 385: մորթել *ու* լավ խաշել – 385: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշմ ձեռքներն էր տալիս *ու* ինքը գնում ուրիշ ընկածների բարձրացնելու – 385: պատերազմից առաջ մի-մի անգամ էլ Հովըտի *ու* Մմակուտի տնտեսություններն էր առաջ մղել – 385: *ու* տարել մայրաքաղաքում երաշխավորել էր ներկայիս Խուլիզանին – 385: նրա թեկնածությունը Սանդրոյից *ու* եղբորից է հուշվել – 385: գործարանի *ու* գյուղի հակառակության մեջ համակրանքն անշուշտ գյուղի կողմն էր – 385: կլովեն-կլովեն *ու* կհաշտվեն – 385: ծայրին *ու* մի քիչ հեռու էր կանգնած – 386: ժողովրդի վրա կես-մին փրփուր *ու* ջուր է ծախում – 386: քանի որ մնացորդ յոթ կռակներին համար այդքան հինգ *ու* երկուկռականոց չկա – 386: կասկածամիտ, կռակը-կռակին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից *ու* իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կռակելի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: ձեռ էր քաշել Մմակուտի ապագայից էլ *ու* իր անձնականից էլ – 386: պատահում էր տղերքը մի նոր հույսի վրա ոգևորվում, միայն դե իրենցից է՝ միս էին անում *ու* խանութից արկղով խմիչք վերցնում – 386: բայց նրանք զուտ անխիղճ հաշիվ էր՝ որ ոչ մի «բայց» *ու* «միգուցե» չէր ընդունում – 386: որը մեռել *ու* տեղը երեխա չէր ծնվել – 386: որը բանակ *ու* սովորելու էր գնացել ու պիտի գար, բայց իրականում չպիտի գար – 386: որը բանակ ու սովորելու էր գնացել *ու* պիտի գար, բայց իրականում չպիտի գար – 386: որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել *ու* քոչել էր քաղաք – 387: *ու* մանավանդ դեկավարությունը բուն ծմակուտեցի լինել – 387: ժողովուրդն իր դեկավարության շուրջը կհավաքեր *ու* չէր ցրվի – 387: բայց Օձունի *ու* Դսեղի նման քաղաք գյուղեր են ամայանում – 387: Պատշգամբում *ու* ճիշտ կենտրոնում կանգնելու արժանին միջնեկ թաթարն էր – 387: գոհված տղերքի հավերժական հուշարձանի մոտ բերում ավտոն կանգնեցնում, խցիկից իջնում, դռների պնդությունը ոտքով նախ մեկառմեկ ստուգում, ապա ներքնից վերև թեթևակի բարևում *ու* ավտոյի կողքին կանգնում էր – 387: այն՝ որ կռվի կռաջին կացնով խփում էր, տանձենին կտրում *ու* հալիվորի մեղվանոցը վառում՝ հիմա դարձել էին վարքի ինքնուրույնություն – 387: այսինքն իր անելիքն *ու* չանելիքը իր սեփական մտքում պատրաստի կան – 387: և բոլոր կարգադրերն *ու* չեքերը ամիս-ամսաթվով հերթականությամբ դարսած պահում էր – 387: սա գործուղում է Բարանայի տնտեսությունից դեղձ *ու* խաղող բերելու – 387: հուշարձանի կառուցման վրա քաղաքաբնակներին հավասար *ու* նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388: գնաց հանեց խնկածաղկի բացատ *ու* վրան հուշարձան դրեց – 388: մտքի մեջ խեթ նայում, անիվների պնդությունը ոտքով ստուգում *ու* մտքի մեջ ասում է – 388: Ահագին գյուղ է *ու* իրեն կենտրոն է հռչակել – 388: *ու* Հովիտը հատկապես էր լուռ – 388: *ու* փոստի պետից էլ հեռախոսով սինդրիկի թթու հարցրին – 388: Առավոտվանից էլ Օսեփանք են էստեղ հացաբանի *ու* մսաբանի – 388: կապել, կապակցել, տրամաբանել *ու* վճռել էին – 388: մեր բանաստեղծն *ու* Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնային ուղեկցությամբ Հովիտ են – 388: *ու* երեսները պնդած կանգնել թե այդ՝, հենց հետախուզության նպատակով ենք եկել – 389: նաև Ռոստոմն ինքը քշել չգիտեր *ու* դեկն ուրիշի չէր վստահում – 389: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր *ու* համարիք անշարժ փողի գրքույկ էր – 389: հետո էլ՝ գուցե իսկապես հացի լինելին *ու* ասեին ձեռ անջատողական բողբոջով ամեն անգամ գալիս հացներիս գլխին տնկվում էք – 389: ուզում էին զանգել հեռախոսային հանգույց *ու* կատակի տալով տեղեկանալ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: լովել *ու* չէր գանգում – 389: սպասարկում *ու* սպասարկվում էր – 389: հազար բերան *ու* բերանի հազար համ – 389: Է՛, գնում *ու* մտքներից մեզ էլ են գցում ու մեր համուհիսն էլ – 389: Է՛, գնում ու մտքներից մեզ էլ են գցում *ու* մեր համուհիսն էլ – 389: *ու* շատ հուսադրիչ պատասխան էին ստացել – 389: հետո խամրած տանիքների *ու* քանդված դարբնոցի գլխով դիմացի անտառին էին նայել – 390: երանին քեզ *ու* քո քեռի Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էջ է պահում – 390: կապույտ կոստյումով *ու* ալ կարմիր շապիկով են մյուսն ով է – 390: Ասացին վարըչի պաշտոնը Մմակուտի ձեռից տվել *ու* մեր աչքում վարկաբեկվել է – 390: բայց մեկ էլ ասացին՝ մնանք *ու* մեր ներկայությունով սաստենք – 390: Երկրորդ Ռոստոմբեզը հովիվների անմիջական ղեկավարն էր՝ ծնի, բրդի, կերի, աճի *ու* անկման պատասխանատուն – 390: թե լուռ *ու* չես խոսում՝ էս ի՛նչ է – 390: Խեղճ Ջանդառին *ու* էն խուլ աղջկան, – ասաց, – մենակ սպանեց – 390: Անասնաբույժն այն ժամանակ պարապ Դսեղ էր եկել, հանդիպել *ու* հաշվին խմել էր, ասաց – 390: երկու կտրկանի մեջտեղը զուտ ինքը՝ զուտ երկու շուն, մի յափնջի *ու* թուրք սարվորի նմիրած մի մահակ – 391: ինքը բերանը նեղացրած *ու* ծռած նրանց հավասար մի քիչ կանգնեց – 391: *ու* ձեռքերը ետևին ետուառաջ քայլեց – 391: ետ եկավ *ու* անցնելիս իր խոր հարցը նետեց ղեկավարության մեջ – 391: Պատասխանատուն օրենքով դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դեռը՝ հովվոցի խուլիզանը, էլ ավելի դեռը՝ կենտրոնի գործկոմն *ու* առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391: կամարի դեմ քեռու նման թները խաչած *ու* ոտները լայն դրած կանգնեց – 392: շուտ եկավ ետ քայլեց և բոլորին *ու* կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: կանգնել ղեկավարում ես *ու* տեղյակ

չես – 392: շները կողքին նստոտել, վերև էին նայում *ու* վախից շողորթորթում էին – 392: *Ու* որ բերեց ներքևը թողեց ու ինքը բարձրացավ – 392: *Ու* որ բերեց ներքևը թողեց *ու* ինքը բարձրացավ – 392: ուզում է գա *ու* մեր ճամփան գտնում չի՞ – 393: Ղեկավարի ձեռք գուսպ, լեզուն ծանր, մի ականջը խուլ *ու* մի աչքը կույր պիտի լինի – 393: հարգանքից թե վախից՝ մեծ պեպենտի հետ միշտ ցածրաձայն, առանց որևէ անունի *ու* մանրամասն էր խոսում – 393: *ու* մնացած անկարևոր ասելիքը նույնպես ասում էր թատերաբար բարձրաձայն – 393: քանի որ թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք *ու* թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: այսինքն որ ասես էս իմ ցավն է *ու* ինձ ուտում է – 393: ինքնուրույն տնտեսությունը չէ՞ տեղական միտք *ու* եռանդ է ուզում – 393: ունեի՞ն ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՞ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային *ու* գնում էին – 393: լեզուն սայթաքում *ու* այսինչ արարքի մասին բան էր դուրս գցում – 394: *ու* փորձով գիտեին՝ որ արաղի առաջ պիտի առավել զգույշ լինեն – 394: խմում *ու* կամաց փսսում էին – 394: *ու* իրենք նրա առաջ պարտական են – 394: ժանգոտվեց *ու* «ի» արեց՝ ի իրիհ – 394: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն *ու* Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների ու Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: «Տղերքը»՝ այսինքն Թեվիկն ու Թեվանը, այսինքն սարում իրիկվա կրակի մոտ Թեվանների *ու* Սանդրոյի համար լավ կլինի – 394: ժամանակի ցեցը քեռու *ու* քրոջ զավակի նրանց բարեկամությունը քրքրել էր – 395: սաղա-հնդդոյի դեպքով դեռ ամաչեցին *ու* պայմանավորվեցին գործկումի առաջ իրենցից միայն մեկը կանգնի – 395: մանավանդ որ քրոջ զավակ *ու* քեռի էին – 395: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց *ու* մեծ պեպենտի վրա ուղղակի պայթեց – 395: լռեցին *ու* ասացին էդ է – 395: է՛, Երվանդի Արագն *ու* Վարագն էլ իրենց մոր փորում էին հաշտուհամերաշխ – 395: *ու* մեկն արևելք գնաց, մյուսն արևմուտք – 395: քեռի *ու* քվեր-տղա մի շարքում կանգնել էին – 395: *ու* այլևս քեռի ու քվեր-տղա չէին – 396: ու այլևս քեռի *ու* քվեր-տղա չէին – 396: *ու* մի անձնավորության մեջ էլ ներքեն է սև արևի նման կանգնած – 396: մի հազար-հազար երկու հարյուրի սահմանում ինչքան հանում է թող հանի *ու* ետ բեր – 396: կենտրոնը Հովրտի գլխի վրայով տեսնի *ու* հասկանա՜ – 396: բայց լռում *ու* լռում էին – 396: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել *ու* ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396: այսինքն համաձայն էին դահլիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ ուրիշների կապկությունը դիտել *ու* երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396: Փոքր Ռոստոմբեզը խեղդվում *ու* խոխոում էր – 396: ինքը թող մեկին համոզի տեղը դրկի *ու* չքվում է չքվի – 397: Հրեղ ժողովրդի մոտից ես գալիս *ու* տեղյակ չես՝ որ երեք ռուբլիների վրա կասկած կա – 397: քաշը, եթե դնեին *ու* կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի *ու* Ջանդառի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդառի քաշը կունենար *ու* դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: *ու* հենց որբնայրու նման էլ գանգատվեց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով *ու* ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր *ու* իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին ու տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: Մեծ Ռոստոմի ոճով ու ծանրումեծ կշտամբանքով, չէ՞ անտերի մեկն էր ու իր գոյության համար այստեղ մեծ Ռոստոմի սեղանին *ու* տեղաշորին էր պարտական, անասնաբույժը վերևից ներքև Թեվրկին ասաց – 398: բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն *ու* մտքերը օր-կենդանության ժողովրդի մեջ են – 398: ժողովուրդն արդեն հողվում *ու* անմահացնում է – 398: ասում է Օմակուտը քանի կա՝ Ռոստոմի փառքն *ու* մաքրությունը պատմվելու են – 398: կանգնել սպասում էր *ու* չէր ասում ինչի է սպասում – 399: քու փոխարեն բա աշխատավորը ես լինեի *ու* է՞դ ասեի – 399: ձմեռը դեմդ է *ու* գոմերդ սարքին չեն, մի՛ն՝ ասա – 399: Ջանդառի կուլտուրական *ու* քաղաքական մակարդակը ես ինչպե՞ս էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399: Կարծում էին կիսդճա *ու* կասի կատակ էր – 399: քեռին էր, բայց կոացրեց, ծալեց, թներն *ու* ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399: անհիժորցին հրեն սարերը լույս է քաշել *ու* հեռուստացույց դրել – 399: էդ էլ քեզ Ամերիկա *ու* աշխարհ է – 399: էդ էլ ֆուտբոլ *ու* համերգ – 399: Պլանշետը վզից հանեց *ու* բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր փաստաթղթերով՝ հաշվետվությունների պատճեններով *ու* վերևից եկած կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: մեծ պեպենտին է՝ երկու տարի հանում *ու* հանում էին՝ դուրս չէր գալիս – 400: Մոսկվան *ու* Երևանը մինչև չկցվեցին՝ դուրս չեկավ – 400: շուկվեց *ու*, հա առ նանը չմեռնի, շրիկալով հարձակվեց – 400: *ու* ոչ սեփական խելք ունի՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: *Ու* բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես ունեին, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400: վախեցան *ու*, թերթերից ու հեռուստացույցից ձև էին սովորել – 400: վախեցան ու, թերթերից *ու* հեռուստացույցից ձև էին սովորել – 400: նոր ժամանակների ոգուն համապատասխան ինքնուրույն է մտածում *ու* հասկանում – 400: Հրե՛ն, ասացին, Դսեղա երիտասարդությունը. կարմիր շավվար է հագնում *ու* ծամոնը բերանը-գցած բիլիարդ խաղում – 400-401: հույս գարեջրի *ու* զգուշավորության մեջ փոխել էին – 401: և կենտրոնի պահանջից անկախ էլ, ազնիվ խոսք, երբեմն ցանկություն էր լինում ներկայացում պատրաստել *ու*, ինչպես որ մի ժամանակ Արծիվ կապույտ հովատակը, շրջանային ստուգատեսին զրնգացնել – 401: զիժ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, հույս-հույս կուտեմ» բղավի – մինչև մահ *ու* գերեզման երբեք – 401: Մեկ էլ ուշքի եկան տեսան միջոցեկ թաթարն *ու* Թեվիկը համարյա թե կռվում են – 401: վայրենի հանդում իմ ընկերն *ու* կնիկ-երեխան չեն անտեր մնում – 401: Վաթընանց Սանդրոյի հույսին իր կնիկն *ու* երեխան են մնում – 401: բերանը կծկած *ու* ունքը կեռ՝ դարձյալ ասելիքի սպասեց – 401: ապա իրեն վայել ուշադրության *ու* լռության մեջ ներքևից վերև ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401: ես գիտեմ ինչ խոսեմ *ու* ինչ չխոսեմ – 401: Ասացին փոստատարն ուրեմն Ասորենց ցեղի գլուխը նրան է համարել *ու*, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության *ու* հարբեցողության համար բռնել Տաշքենդից քշել է Սիբիր – 402: այսինքն սապոզավոր *ու* դանդաղ ինքը գնաց ակումբի դուռը – 402: և Թեվիկը ետևից պարտավորված գնաց *ու* շներն էլ Թեվրկի հետ – 402: Մեկ Սեվանն էր խոսում *ու* Թեվիկը լռու էր – 402: *ու* սա երկար

մտածելուց հետո ուսը բարձրացրեց – 402: բայց նա մտադրվել *ու* գնում էր որ գնում էր – 402: *ու*, որ տեսավ թաթարից առարկություն չկա, ճամփա ընկավ – 402: շները կողքերից թափ իջավ *ու* դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ ուրեմն Տաշքենդ – 402: սպասենք ինքը գուցե չհամբերի *ու* մի բացատրություն տա – 402: սապոգավոր *ու* դանդաղ եկավ մեքենայի ակները տնտղեց ու կանգնեց լռեց – 402: սապոգավոր ու դանդաղ եկավ մեքենայի ակները տնտղեց *ու* կանգնեց լռեց – 402: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա *ու* իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով ուրիշ մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: գնում միգում *ու* գալիս բարձածը նայում է – 402: դու չարչարվում *ու* չես կարենում – 402: *ու* ծանր ժամացույցը կապած սև ձեռքը կարճ նետել է ձորի վրա – 402: բանակ չեն տարել *ու* ռուսերեն չգիտի – 402-403: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակովի, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, Օսեփանք, Համիկ հորեղբոր Գիքորն *ու* Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակովի, Արազը, Մերգին, Մարիկը, Մելքիսանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: բայց նրա հերթի մեջ առաջինն *ու* կարծում ենք միակը իր հեր Ակովին է – 403: *ու* չգիտես ինչ ասես, ինչ պատասխան տաս – 403: Քննարկել, որոշել *ու* վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թնին ժամացույց ունեն – 403: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով *ու* անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր ու համարիք Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: այսինքն գառան մոտ հանդերում, գողության տեղը այգիներում, գետափից լանջերով ու անտառներով մինչև Կապույտ աղբյուր *ու* համարիք Նավ-ուրթ զանգն այլևս սիրտ չի թրթռացնում – 403: պիտի իջեցվի *ու* տեղը դպրոցի առանձին կյանքի համար նոր ժամանակներին համեմատ էլեկտրական լուռ զանգ դրվի – 403: Գրիգորյանը լսել, աչքերն իր նման նեղացրել *ու* ոչ հա էր ասել ոչ չէ – 403: դեռ կանչեր *ու* թարմ կարմիր փողկապներ էին գնում – 403: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում *ու* չափարի ետևը ուսուցչից դեռ թաքնվում էին – 403: զանգեց ասաց Ռոստոմն ենք *ու* պահանջեց միացնել խնայողամարկդին – 403: շոգեց կարմրեց, ասեց մոխրագունեց *ու* խնայողամարկդին ասաց – 403: թե այն, ինչ հիմա ինքը պիտի ասի, Օմակուտի ղեկավարության առաջին *ու* վերջին խնդրանքն է Հովրտի առաջ – 403: աշխատավորության շահերի մասին պիտի մտածվի *ու* մի որևիցե անհասկանալի ձևով մերժվի – 403-404: միջոնեկ թաթարը պոռոշը ծծել *ու* վիզը դանդաղ տրորել էր – 404: Հետո դասատուն բարձրացել էր պատշգամբ՝ խանութից ծխախոտ վերցնելու *ու* կողքները մի քիչ կանգնելու – 404: և գործկումն սպասել էր՝ թե միջոնեկ թաթարը մի կողմի վրա կհեռանա *ու* դասատուն կհայտնի իրենց գաղտնի խորհրդակցության իմաստը՝ որ անպայման Թեվրիկի մասին էր – 404: ուժեղ ծոծրակը դանդաղ շփելով *ու* պոռոշը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404: իսկ Թեվրիկն այդ ժամանակ ջահել, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ քայլով Հովրտին ավելի *ու* ավելի էր մոտենում – 404: Տասը տարի՝ Օմակուտը Հովրտի ենթակայությանը հանձնվելու օրից, ոչ մի հովրտեցու հետ ոչ դեմառդեմ *ու* ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: տոմսն *ու* կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին ու երեսը շուռ տալիս – 404: տոմսն ու կուսանդամավճարը կոպեկը-կոպեկին ճիշտ հաշված դնում էր հովրտեցու առաջ, երկու մատը աչայի պես դնում գրքույկի բացվածքին *ու* երեսը շուռ տալիս – 404: շարքի մեջ իր մշտական տեղը եկավ կանգնեց որպես մարմնացյալ կարեկցանք, շտապ հասկացողություն, ծմակուտյան հայրենասիրություն *ու* լուռ համեստություն – 404: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ ունի, էստեղի տունն *ու* զավակը, սարի ընտանիքը – 405: և ժողովուրդն առհասարակ առաջնորդող խոսք *ու* վարք է պահանջում – 405: և բոլորը նրան լսում *ու* խոսքից մեծ իմաստներ էին հանում – 405: միայն մեծ պեպեկոտը նրա խոսքի *ու* գործի համապատասխանությունը երբեմն թաքուն տնտղում էր – 405: բայց նախանձում է փախստական հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել *ու* այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: Է՛, նրանց ապուպապ Ակովը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել *ու* Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոքիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: Է՛, նրանց ապուպապ Ակովը՝ Ասորենց Նիկալ, Մաղաթել ու Մուխայիլ պապերի, սրանց քույրեր Սիրանուշի, Հայկանուշի *ու* Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոքիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: *ու* լսած է եղել, որ հեռու ձորերում փախստական ձորտերի Օմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ զուտ իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: Արգուտինսկիների կառավարիչը ներքին ձորում, ուր հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել *ու* ետ է տարել – 406: ոտից բռնել *ու* ծեփել է քարին – 406: գլխից բռնել *ու* ոտի վրա քառասուն անգամ պտտել է – 406: Օսեփանց մեծ Օհանես պապն *ու* Մելքիսանց Մելիք պապն ասել են – 406: Մեծ *ու* մանր ավագակները միաբան են – 406: գայլն *ու* անգորը որսի միասին են ելնում – 406: ուղն *ու* տաք արյունը ինձ, մնացորդ լեշը քեզ – 406: Նժույգ-ձիերն *ու* իշխանադուստր աղջիկները՝ կոտած շահին – 406: ասում է պալատը լիքը աղջիկ էր *ու* չէր գորում – 406: մեջքը կատաղած քոր էր գալիս *ու* ձեռը սրին էր գցում – 406: այծերն *ու* ջորիները՝ Լեզգի-Հասան-Խանին – 406: այծերով *ու* քարքարուտ ջրերով լիացել, ասել է Հախպատը չեն ջնջում – 406: չեղավ՝ տակը չոր խոտ է տալիս *ու* վառի – 406: Չէ՛ տարին մի հատ զկեռ *ու* մի երկու մորեխ էին ուտում – 406: էս է տակն եմ տալու *ու* գյուղը ձեզանով վառեմ – 406: Նրա կոխ-կալոդին ձիթել *ու* կանգնեցրել են՝ 406: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն *ու* մերը, պապն ու տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: դրա համար էլ ծնողները՝ հերն ու մերը, պապն *ու* տատը, սիրելով են անիծում – 406-407: *ու* ցելում նստած մածուն ուտելիս է լինում – 407: գոռացել *ու* ընկնել-ելնելով ցելերն ի դուրս փախել է – 407: որ կարավ չես *ու* էսքան ցել ես արել, քու արտի հացն ո՞վ է ուտելու, է ս – 407: Լեզգու խոսքը ճնշում *ու* կանգնեցնում է – 407: *ու* ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ *ու* ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն ու կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: ու ճիշտ մեր Ջանդառի նման ոտները կարճ ու ծուռտիկ, մեջքը երկար, թիկունքը լայն *ու* կանաչ աչքերը շեղ են եղել – 407: մեր Թորթոշի *ու* Ռափի նման է եղել – 407: Հախպատեցի մեծերը Լեզգու վեր-եկած տեղն *ու* նրանց կոխի տեղը ցույց էին տալիս – 407: Լեզգու կոխ-կալոդն *ու* մաճկալ Ղուռդին իրար բռնել են – 407: *ու* մաճկալի ոտների տակ գետինը երկու տեղ խորն է գնացել – 407: ուսով ծնոտը ճնշել *ու* ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի – 407: բռնել *ու* քիթը ջնջիված, ականջը կերված, ձվանը ջարդված արյունվիկ կանգնել է – 407: Հովրտի *ու* Օմակուտի հնձվորը Մամռուտ խոտհարքում իրար տվել է – 407: *ու* ծմակուտի տղեն զարգանդած ետ քաշվեց – 408: ետ քաշվեց *ու* հովրտեցու օրդուի առաջ Համրկին մենակ թողեց – 408: թները կամ զուտ թիկունքը բռնող մի տղա չի մնացել *ու* մեղավոր չեն – 408: թե հովրտեցին ինքն է կիսվում *ու* Համրկի վրա Ավետըքի

ճամփան բացում – 408: այսինքն Ավետիքը, աչքերը փակում *ու* ձեռի փետը վրա է բերում – 408: բայց ոչ Օմակուտը *ու* ոչ էլ Հովիտը այդ տարի չեն հնձել – 408: զուտ Օսեփանց տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ Գիքորի *ու* Պիոնի մոր – 408: և խփած *ու* իրեն անթույլատրելի մի տեղաշարժում պահած է եղել – 408: մի գոմ են գցում *ու* դուռը փակում – 408: եթե սրանք ճամփին ինձ չսպանեցին *ու* իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետըքին, ուրեմն ապրելու եմ – 408: գառ են մորթում *ու* մորթին քաշում գլխին – 408: շեկ աղջիկ են գտնում *ու* գլխի վերքի համար աղջկա անարատ ջրով տանձու մոխիր շաղախում – 408: յոթ օր խաշու են խմեցնում *ու* էդքան էլ Համրկին սոված պահում – 408: դուռը բացում *ու* Ավետըքին ներս են թողնում – 409: Ակսել Բակունցը, Հովրտի *ու* Օմակուտի սահմանները որոշելուց հետո Վանքի բացատում հացի են եղել, ասել է – 409: *ու* պատմել է, որ գնդապետ Մազմանյանի գնդում ամենաուժեղը հովրտեցին է եղել – 409: այսինքն թե Վաթնանք չափտի լսեն, որ մենք խփել *ու* պարծենում ենք – 409: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում *ու* կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն ու համառություն – 409: Այդքան պատմություն, այդքան ճնշում ու կերպափոխություն, եզան այդպիսի խեղճություն *ու* համառություն – 409: Բուն Օմակուտ *ու* հենց թեկուզ սարերում նրա լեզուն ինչ է, որ Հովրտի բանկում ինչ լինել – 409: Հովիտ, Օմակուտ, Ահնիձոր *ու* Լորուտ՝ էս չորս գյուղում ամենաշատը – 409: ով որ վախ *ու* խորամանկություն ունի՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409: նրանցը հողած *ու* վրան տանձի ծառ է տնկած – 409: տանձ է *ու* փող չի – 409: պետությունը վերնից արդար աչքով գնում *ու* տեսնում է – 409: Աղջկերքն իրար մի բան էին ասել *ու* հասկացել, որ Թի-հի Սիրունին իրենց քեռնց տղերքից Ջանդառ Թեվրկին հետ խառնում են – 410: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ *ու* առավել ևս դպրոցական որբն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: Իր հորաքույրերն էլ, քույրերն էլ ու առավել ևս դպրոցական որբն *ու* սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել *ու* ուժեղ սառել էր – 410: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեվրկին է *ու* հեռագիր ունի – 410: *ու* ինչքան որ Ջանդառի հարստության, նույնքան էլ սրա աղքատության վրա էին զարմացել – 410: այսինքն հայտնի ուրիշը նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել *ու* տվել էր խեղճին – 410: քանի որ պաշտոնական ցուցակներում խնամակալը աշխատանք *ու* աշխատավարձ չէր ունեցել – 410: երեխեքիդ *ու* քեզ էնպես պահեի ո՞ր – 411: Թեվրկին սիրելուց *ու* խղճալուց հետը կատակ է անում – 411: Ետևը-գցած տարել գրասեղանի ետևը Թեվրկին պատվավոր նստեցրել, հաշվապահության աղջիկների հետ ինքը հավասար չարչարվել էին մատյանները հանել էին, հաշվիչը դրել, թղթերին նայել *ու* հաշվել – 411: այսինքն գործները ինչպես թարս *ու* պատահական սկսվում՝ էդպես թարսված էլ գալիս է – 411: Նանն *ու* Վարդուն մի թեթև ասել էին – 411: Օղցագրպանի հեռագիրը աղջկերքը նայել, խղճացել *ու* բարկացել էին – 411: Ու հեռագիրն էլ անցած աշնան հեռագիր էր եղել – 411: ստացել, չորս որձ էր մորթել *ու* առավոտվա հետ իջեցրել Դիլիջան – 411: կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Սիմոնի յարուն մի տասը ըռպեով պահ-տվել *ու* գնացել փոստ – 411: ասել էր պարտքից թեթևանում *ու* գուցե սիրտն ուզում է մի բաժակ բան խմի – 411: Մատյանները ծալել էտ իրենց տեղն էին դրել *ու*՝ ախպերդ քու տեղը գիտի, ասել էին – 411: քու վարքին *ու* ունեցվածքին հեռվից հետևում է – 411: օրը մի շիշ չոր արաղով *ու* տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: բայց դա բնիկ դարպասեցի, հիմա բաքվեցի *ու* անհասցե Ալիկ Շամխայանի պատմությունն էր – 412: Մի ռուս *ու* ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն *ու* գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի են փնտրել – 412: գոմի պատից մի փտած հրացան *ու* կծով փամփուշտ են հանել – 412: գյուղխորհրդի նախագահին ժողովրդի առաջ ծեծել *ու* գնացել – 412: հողեմ միոտանի գլուխդ, որ տեղիցդ չես շարժվում *ու* մարդու շնչի վրա ծանրանում ես – 412: *ու* սատանավարի խնդրել հարցրել էին – 412: Վարդոյից հետո երկրորդ կնիկդ որ վերջնահաշիվ էր վերցնում, ինչքան հարցրինք՝ կարմրեց *ու* քեզ գովեց – 412: եթե տղամարդ չէր, ասել էին, դասից գնացել հանել *ու* հատուկ նայել ենք՝ երեխան ճիշտ ինքն է – 412: ինչո՞ւ էր, ասել էին, նա իրեն այդպես ջնջել, անունն *ու* աշխատանքը տվել համկալին – 412: նա ջոկ *ու* սա ջոկ, շատ էլ թե երկուսն էլ զրկված են – 412: չէ՞ ուրիշի ցավը բացահայտող *ու* կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413: բացահայտել *ու* աչքները լցրել էին – 413: գործերը Նավ-ուրթի տակերից է՝ մինչև Տաշքենդ *ու* Գործարան հազար կողմի վրա շաղված են – 413: քանի որ նա՛, ոչ նա՛նը, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն *ու* ուրիշ որևէ մեկը – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք *ու* կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի ու գեղեցկության – 413: նրա ժամանակավոր ներկայությամբ հասկացվեց՝ որ այս աշխարհում մենք բոլորս էլ մարդ ենք ու կարոտ ենք հագուստ-կապուստի, խաբելու, խաբվելու, տոնի *ու* գեղեցկության – 413: Կարող էիր *ու* չպահեցի՞ր, թե՛ չկարեցար ու քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: Կարող էիր ու չպահեցի՞ր, թե՛ չկարեցար *ու* քթերիդ ծուխը դրանից էլ գցում է – 413: պետական կնքած մի հատ արաղ էլ հատուկ իր համար էր վերցրել *ու* շները ետևը-գցած Հովրտից իջել – 413: ժողովրդի բերանում որիս տիրոջ անունը շատ կհոլովվի *ու* կօրհնվի – 413: նախատեսվածի պես՝ Դանելանց ջաղացն *ու* ջաղացպանը Վաթնանց ձիավոր ատրյադի ոտի տակ կորել են – 413: բայց Սանդրոն հետո դավը բացահայտել *ու* Շաքարին Վաթնանց բջի բերանն է տվել – 413-414: Շաքարի որբերին Սանդրոն մեծացրել, աղջկան լավ տեղ տեղավորել, տղային բարձր կրթության *ու* մեծ պաշտոնների է հասցրել – 414: ինչպես որ Վաթնանք բոլորը *ու* ամբողջ Հովիտը՝ Շաքարի ժառանգները Սանդրոյին հայրիկ են ասել, Մեծ հայրիկ – 414: զոհված հեղկոմի փչակավոր տանձին Սանդրոն կոլխոզային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել *ու* վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414: Դանելանց հին, հետո կոլխոզային խնձորուտում բարձր *ու* զարհուրելի կանգնած է – 414: Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես *ու* ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, քարհանքերի պես է – 414: *ու* այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում ու Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: ու այս հանրապետությունում, ամբողջ Կովկասում *ու* Ռուսաստան մի ծանր գերեզման չկա՝ որ առանց նրա գրանիտի լինի – 414: ուժ ունի *ու* ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: ուժ ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին *ու* Հովիտը հին է

տեսնում – 414: Երկունսն էլ կան՝ կարմիր ներկած տանձին *ու* կարմիր գրանիտե ցայտաղբյուրը – 414: կարմիր խորանի առաջ ժառանգը բետոն է թափել *ու* աղբյուրի կարմիր պուներ խրել – 414: կամարավոր խորանի առաջ պիտի կոռնաս *ու* խմես – 414: այնտեղ կաղապարել *ու* տաշել է տվել, բերել – 414: Աղբյուրն *ու* թասերն ուրեմն անընդհատ հիշելիս էր եղել – 414: արաղը բացել, թասը լցրել *ու* խմել էր – 415: լցրել *ու* չոր արաղը դատարկ փորն էր անել – 415: այսինքն ամեն շունը մի կողքին մեկնվել, նայում *ու* պոչը գետնին թփթփացնում է – 415: Ծմակուտեցի չե՞ս, ասել էին, թե էնքան ես խմել՝ որ գյուղդ *ու* տեղդ մոռացել ես – 415: բոլորը մեռել *ու* կորել են, բոլորը – 415:

ՈՒԶԱՄԸ (փոխանություն) — *Ուզածդ* ի՞նչ է, ախյի – 338: եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի *ուզածը* նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոլխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Աշխարհին ամեն մեկս մեր աչքով ենք նայում ու մեր *ուզածն* ենք տեսնում – 286: թե նրա *ուզածի պես* աղջիկ եղավ – 340:

ՈՒԶԵԼ — նախատեսվածի պես՝ Սոփինին *ուզելու* հարցն առաջացել էր – 285: Քո *ուզելով* չի – 367: Աշխարհը հո մեր *ուզելով* չի, համ էլ էգուցվա լավովատը էսօր մենք ինչ ենք ջոկում – 413: քու *ուզած* մինը էս տանը գործ չունի – 357: հորթի միսն *ուզող-չզգվող* ծերունի էլ կար – 354: *Ուզում եմ* ասել մեր մեծ տնից ինչ որ մնացել ենք՝ էսքանս ենք – 293: այսինքն չեմ ասում թե չեմ ապրել ու Ստավրապոլ կամ Տաշքենդ *եմ ուզում* – 364: Ես քեզանից տրակտոր *չեմ ուզում* – 367: ինքը չի ուզում՝ ես *եմ ուզում* – 367: առձեռն տալիս ու *ուզում եմ* – 367: *չեմ ուզում* – 369: *չեմ ուզում*, ախպեր, իմ հարևանի տունը իմ ձեռով քանդվի – 383: մահակը գցեց ասաց արձակուրդ *ենք ուզում* – 290: մենք կամ կոլխոզ *չենք ուզում*, կամ Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում – 299: մենք կամ կոլխոզ *չենք ուզում*, կամ Վաթինյանի նախագահությամբ ենք ուզում, Երևան ու Մոսկվա – 302: մենք կամ կոլխոզ *չենք ուզում*, կամ ընկեր Վաթինյանի նախագահությամբ *ենք ուզում*, Երևան ու Մոսկվա – 302: մեծ ենք թե փոքր, կանք թե չկանք՝ *ուզում ենք* մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: հաց տուր կուրացրու ու ինչ *ուզում էս* արա – 305: *ուզո՞ւմ ես*, – ասաց, – չնայած մեծ ծառայություն է արել, էս գլխարկը գլխիցս գցեմ – 308: երկու հազար ռուբլիանոց թանկ դեղը բռնել *ուզում էս* մեռելիդ սրսկես – 383-384: *ուզում չե՞ս* տանձին վառել տանք՝ չլինե՞ – 414: *Ուզում ե՞ք*, – ասաց, – առաջվա պես շվշվացնեմ՝ հին թատրոնը դեմներդ բացվի – 343: ինչքան *ուզում էք* դրան թիմարեցեք – 409: իսկ տղա-երեխան, ով ինչ *ուզում է* ասի, ջահել ծնող է սիրում – 283: Այսինքն թե ինչ *ուզում է* լինի, բայց իր վարքը էդ ժողովրդի մեջ Շուշանի բերանը չընկնի – 288: Էս աշխարքում ոչ մեկը ոչ մեկիս լավ ապրելը *չի ուզում* – 292: *չի՞ ուզում* քնած երեխաների վրա անտեղի բողբոջ գցել – 300: Բայց աստված որ *ուզում է* վերացնի՝ նախ մարդուս խելքն է առնում, հետո արդեն գլուխը – 304: *ուզում է* Ծմակուտ ձիավորված ազդեցիկ մտնի, այսինքն որպես Ռոստոմ Մելիքյան – 315: քանի որ, ով ինչ *ուզում է* ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: Բա էս ի՞նչ է *ուզում* – 338: Ինչ որ քու կնիկ *ուզում է* – 338: Էս երկրում մինը մընի ապրելն *ուզում չի* – 338: Շուշանը կենտրոնի զինկոմիսարիատից, միլիցիայից ու գյուղի հարազատությունից պաշտպանություն է *ուզում* – 347: բայց ով ում ինչն *ուզում է* լինի՝ աշխարքում ամեն մեկն իր ցավն է ապրում – 356: էդ երեխեն *ուզում է* Շուշանն իրեն լողացնի – 360: Հը, Փառոն մեզանից տրակտոր *չի ուզում* – 367: *Ուզում է* – 367: քու փոքրն է՝ *ուզում է* – 367: ինքը *չի ուզում*՝ ես եմ ուզում – 367: Մի հարցրո՛ւ տես ինչու *չի ուզում* – 369: *Ուզում չի*, մեզ խարկավոր չի – 369: փոքր պեպենոտ տրակտոր *ուզում չի* – 370: ում հաշվին *ուզում է* լինի – 381: տարավ ասավ ինչ որ խնդրի, ինչ խնդրանք *ուզում է* լինի, պիտի անես – 383: *ուզում է* հին գյուղը սրբի ու դիմացի տանձնուտում գործարանի բանվորության համար մի հինգ հատ սպիտակ բարձրահարկ դնի – 384: *չի ուզում* մի շշի բերան էլ ինքը բացի կամ իրավասուի առաջ մի խոսք էլ իր կուսակցական բերանից դնի – 386: ուզում էին գանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու *ուզում* – 389: *ուզում է* գա ու մեր ճամփան գտնում չի՞ – 393: ինքնուրույն տնտեսությունը չե՞ տեղական միտք ու եռանդ է *ուզում* – 393: բայց *ուզում է* իրենից հետո ինքը լինի – 398: ասել էր պարտքից թեթևանում ու գուցե *սիրտն ուզում է* մի բաժակ բան խմի – 411: ոնց *ուզում է* շինի – 412: ցեղապետության կենտրոնն *ուզում է* փոխադրել Գործարան – 414: Սովբերի ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ. *ուզում են* գլխներին գցեն, ուզում են՝ ուսներին – 268-269: Սովբերի ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ. ուզում են գլխներին գցեն, *ուզում են*՝ ուսներին – 268-269: ասում ենք իրենց ընկերներին երբ *ուզում են* թող հավաքեն – 283: *ուզում են* խմբով գան, ուզում են մենակ – 283: ուզում են խմբով գան, *ուզում են* մենակ – 283: բայց մենք երեխա էինք ու չէինք հասկանում՝ որ իրենց համար լեզու են հնարել ու իրենց ասածը ինչ *ուզում* են *են* հասկանում – 290: *ուզում են* կարիքի մեջ լինես ու իրենց կարեկցանքի ենթակայության տակ – 292: բայց դու իրենց հարցրո՛ւ՝ թե էդ ինչու *չեն ուզում* – 369: *Չեն ուզում* Վերանի դռանը էստեղ ծառա մնան – 373: գառնուկ անլեզու ախպորն *ուզում են* մորթեն – 376: Հալիվորները *չեն ուզում*՝ դու գնա. թե՞ վախենում ես կուստոմսդ ձեռքից դրա համար առնեն, չեն առնի – 397: ետևից ընկած *ուզում են* փողերը խլեն – 412: *ուզում էի* Տաշքենդ գնամ – 334: *ուզում էի* երեխեքը որբություն չքաշեն – 364: սառած լուսանկար՝ որ մենք *ուզում էինք* չլինի – 332: իսկ հետո *չէինք* էլ *ուզում* – 347: Խեղճերից ի՞նչ *էինք ուզում* – 350: երեխեքի վրա *ուզում էիր* մեր գնաս – 364: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով ետ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, *չէր ուզում* – 285: Մելքսանց Մերգոյի տնից մի Հովհաննես Թումանյան հանելու մեր գոհի պատվիրանն *ուզում էր* մեզանով կատարի – 285: իսկ աշխատավորն *ուզում էր* միշտ այստեղ, գառնարած, Թեմիկ, Թեմո և դեռ Վարդապետ ու Ջանդառ մնալ – 285: հետո *ուզում էր* կանգնել՝ չէր կարողանում – 289: խոստումի դիմաց *ուզում էր* թաքուն պահի – 303: *ուզում էր* հոր հետ ինքն էլ գնա Տաշքենդ – 313: *ուզում էր* հայրը չգնա – 313: Ջանդառն *ուզում էր* երգի – 315: ինչքան էլ *ուզում էր* ընտանիքը պոկել մոր եկամուտից՝ չէր լինում – 338: պետությունը *չէր ուզում* շուտ մեռնի – 344: աշխատել էր ու իր աշխատանքի վարձն *էր ուզում* – 346: բայց կողքին կանգնած իրական պաշտպան *էր ուզում* երեխան – 348: *ուզում էր* ինքնուրույն մեղավատեր դառնա – 349: Բայց մեզանից ի՞նչ *էր ուզում* մեր բախտի վերին տնօրենը, որ մեզ խփել խելագարել ու վերևից հսկում էր՝ որ ձիթհանքի գոմեշի պես անընդհատ նույն պտույտին լինենք – 350: *ուզում էր* երեխային փեթակների հետ մեղրով հաշտեցնի – 353: Օսեփանց հալիվորին *ուզում էր* մի բանով օգնական լինել – 354: *ուզում էր*

օգնի ու ամաչում էր – 355: մնացել է Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ որ փորի հորթն *ուզում էր* ուտի – 355: Այսինքն *ուզում էր* ասել – 376: դժվարանում, լուռ տանջվում, *չէր ուզում* տալ – 386: նրա պարը տեսնում ու թաքուն նրան *ուզում էին* – 299: պահողի հետ մոզին ավտոյով բերում խնդրում, մեզանից մի քիչ տեղ *էին ուզում* – 306: դժբախտ խեղճերը մեզ չար նայում, լուռ ու լուռ *ուզում էին* հոր հիվանդությունը պտտվի գա աղջկանով ընկնի – 347: Միմունենց ասացին նրանց հին հարևանությունը փորձելու համար *էին* պարտք *ուզում* – 371: *Ուզում էին* որևէ առիթով թաքուն հետախուզության գնալ – 389: *ուզում էին* Ռոստոմի ավտոյով գնալ – 389: *ուզում էին* զանգել հեռախոսային հանգույց ու կատակի տալով տեղեկանալ՝ թե խմիչքից վառված էր որ բանաստեղծի սիրտն է սինդրիկի թթու ուզում – 389: Հովրսից իսկապե՛ս *էին ուզում* բաժանվել – 393: մեռնելիս ձեր Գրիգորյանն է՝ Օմակուտի մածուն *ուզել* – 389: չգիտենք բարեխոսե՛լ էր թե սատանի նման *ուզել էր* մի տեղեկություն հանի – 299: չե՞ նա *էր ուզել*՝ որ մի լիճ լինի – 302: քանի որ Ակոփն *ուզել էր* նա աղջիկ լինի – 340: Հենց իմանանք ինձ Ակոփի համար *չէին ուզել*՝ ախպոր համար էին ուզել – 287: Հենց իմանանք ինձ Ակոփի համար չէին ուզել՝ ախպոր համար *էին ուզել* – 287: դեմ-դիմաց ձեն տվինք Ադունից օճառ *ուզեցինք* – 363: Լեյտենանտն *ուզեց* նագանը նվիրել Օհանին – 282: ինչ որ պատվիրված էր՝ *ուզեց* – 289: բայց նեղությունն էնպես բերեցին՝ որ դոնակի մեջ կանգ առավ ու *չուզեց* մտնել – 326: բայց *չուզեց* անպատասխան մնալ, քանի որ ճիշտն ինքն էր – 330: *ուզեց* ասել արի գնանք – 330: բայց Շուշանն *ուզեց* ու չկարողացավ իրողությունը տեսնել – 348: երևի *ուզեց* որդու հեղինակավոր անունով խնդրանքը ճնշել – 368: ետևից *ուզեց* Թեմիկն էլ մտնի – 371: այսինքն *չուզեց* գրքույկի թաքուն տեղն իմանալ – 376-377: էթե հասկանում էիր, որ ում էլ *ուզես*՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրոխուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս փորսիաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: որ պատահի նոր աղջիկ *ուզես* ու ինքը դեմ չլինի՝ Վարդ կասես – 320: Էդ խի՞, էնպես ժողովուրդ չկա՞, որ ախպերը գոհված ախպոր կնկան *ուզի* – հենց իմանանք մի թուրք էլ մենք ենք – 287: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն չունենան՝ ցուլ *չուզի* – 352: Բա էն լա՛վ կլինեք, որ երեք որբը բերաններով տայի ու ինձ համար երգելով գնայի նոր մարդ *ուզեի* – 287: *Չուզեմ*, ձենդ կտրիր – 287: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ *չուզի*, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա չի ուզի – 287: մի ռուբլու վրա *պիտի* երեք կոպեկ էլ *ուզես* – 386: Էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով փոքր տղա *չի ուզի* – 287: իրենք *պիտի ուզեն* – 367: Վարդյոյիցդ հետո *պիտի* ինձ *ուզեիր* – 411: չոր խոտհարքներում ու կալերում կանայք *պիտի* ցամաքեին ու *սիրտները* հալվորի ծարավախնձորից *ուզեք* – 352: Քո՛ւ, դե որ եղպես է՝ ինձ *ուզիր*, ես չպիտի անմարդ մնամ – 287: ուրիշի մասին մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին *ուզիր*, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: էնպես աղջիկ *ուզիր*, որ իմ ճնշումին դիմանա – 360:

ՌԻՋԵՆԱԼ — *Ուզեցանք* իրեն դուր գալ, իր պես մի բարձր բան էլ մենք ասել – 335: *չուզեցավ* հասկանալ՝ որ Շուշանը իր տան վրա նրա հովանին է խնդրում – 355: *ուզենաս* դու էլ կգարդարվես – 364: էթե քու տեսնելն *ուզենար*՝ էսքան ժամանակ մի անգամ իրեն կերևացներ – 411: Միմունի մեր Արմոն, ճիշտ է, մարշալ ու կառավարություն չի, բայց դե *չուզենար*՝ որ մենք այստեղ հիշեինք ու իրենից խոսեինք – 308: *չուզենար* խոսակցությանը մի բանով օգնել – 394:

ՌԻԹ — ձեր չորս կտրկան ոչխարին հասնում է *ուրթ* բաժին շնալիր – 306: այսինքն պատասխանը, այդտեղ յոթ հոգի էին թե *ուրթ*, բոլորի մտքում նույնն էր – 405:

ՌԻԹԵՐՈՐԴ — Տասներորդում, երբ իրենք ամուսնական գույգի վերջնական լուսանկարի պես միասին նստած էին, նայեցին ու *ուրերորդում* մի համեստ, միջակ սովորող, սիրուն աղջիկ տեսան – 295: պատկերացնենք՝ որ *ուրերորդ դասարանի* աղջիկ էր եղել – 310:

ՌԻԹ-ԻՆՆԵՐՈՐԴ — իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ *ուրթ-իններորդ դասարանի* մի տղա գյուղում ունեք – 314:

ՌԻԺ — մեջները մի հին Օմակուտի *ուժ* չի մնացել – 387: *ուժ* ունի ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե *ուժը*, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Մեռած վեց ախպոր *ուժը* մեջը, ցելում խրվելով, կարճ ոտները իր ծանրության տակ ծոված, գայթելով եկել է – 407: Ճնշվո՛ւմ, իր ծանր *ուժի* ու խեղդով փնձակի արանքում, այսինքն որ ելք չկար, նեղվում էր – 381-382: տոնանոց սայլը հիմար *ուժով* հրում ու կարմրում էինք ու երևակայի լավ էլ փող էր գալիս – 382: երբեմն էլ մեր *ուժերի համեմատ* հավասար բարձված ենք եղել ձին էլ ու ինքներս էլ – 318: այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ քիթը ծանր մեր Ռուբենը, բռնել *զինված ուժերի* մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379:

ՌԻԺԵՂ — բայց Օհանը դեռ ազատ էր, Մյուս Թեմիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ *ուժեղ* կտրված – 285: և, բացի այդ, վարքից թույլ էր եղել ու դեռ շատ *ուժեղ* թույլ էր – 288: հետո՝ սարերից Գործարանի ծխերը տեսել ու շատ *ուժեղ* ատել էր – 301: բայց աղջկա կորստից հետո Գրիգորյանն ասում են շատ *ուժեղ* խախտվել էր – 302: ու Օմակուտի մեր վիճակն էլ շատ *ուժեղ* հոլովվել էր – 302: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով *ուժեղ* ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակոծով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դազանակով, տո՛՛՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ *ուժեղ* բռնել ենք – 307: սկսեց շատ *ուժեղ* հագալ – 308: երևում էր, որ էթե դեպք պատահի՝ շատ *ուժեղ* արյուն կկորցնի – 309-310: Արնաքամվե՛լ, կարիճ էր դարձել, իսկ թունավորվածները, ասում է, շատ *ուժեղ* սևանում են – 323: Համեմատության վրա շատ *ուժեղ* վիրավորվեցին – 329: Շատ *ուժեղ* կածկածում եմ – 336: Ինքը էթե շատ *ուժեղ* կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք ունեինք մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: Կարմիր, *ուժեղ* պարանոցը ոլորեց – 336: բայց շատ *ուժեղ* դեմ էր եղել «Բելոռուս» այդ տրակտորն ստանալուն – 339: վառարանն *ուժեղ* վառվում էր, կարմրել, դռում էր – 347: Սև թաթարը կարտոլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել ու շատ *ուժեղ* վախեցած էր – 348: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած օրիորդ Վրացյանը, չնայած *ուժեղ* հակատերտերական էր, ջաղըվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: էստեղ մինը մեզ շատ *ուժեղ* հարկավոր է – 356: որձաձիու *ուժեղ* չողոցի միջից խոխոաց – 371: Մեծ

պեպենտոր շատ *ուժեղ* ծրթըացրեց – 374: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը ղեկավարությունից խուզելուց հետո քեռիների հետ հիմա շատ *ուժեղ* հակառակության մեջ է – 375: նրանցից խլելու, գիծը Մամուտ խոտհարքների կովանոց քաշելու բուն հովըտեցի մի շատ *ուժեղ* թեկնածու կար – 377: կենտրոնի ղեկավար ներկայացուցչի առաջ նա Հովըտի ղեկավարներին անտնտեսվարության մեջ շատ *ուժեղ* մեղադրել էր – 378: մեկն այստեղից *ուժեղ* տեղեկացնում է – 380: և շատ *ուժեղ* հուսադրվել էին – 389: տերերը քաղաքում փոքր Ռոստոմբեգից *ուժեղ* կնեղանան – 395: Շատ *ուժեղ* հիասթափվեցին, մանավանդ մեծ պեպենտոր, հիասթափվեց ասաց – 399: *ուժեղ* ծոծրակը դանդաղ շփելով ու պոռը ծամելով ավտոյի մոտ կանգնած էր – 404: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, *ուժեղ* տաքացել ու ուժեղ սառել էր – 410: նրանց տնական կատակի վրա, խոսքը թեկուզ Ջանդառի ընտանիքի մասին էր եղել, ուժեղ տաքացել ու *ուժեղ* սառել էր – 410: մանավանդ գորշ ամպոտ օրերին *ուժեղ* շողում է – 414: ու պատմել է, որ գնդապետ Մազմանյանի գնդում *ամենամուժեղը* հովըտեցին է եղել – 409:

ՌԻԼ — հետո՝ աշնան մատաղի համար այծը Մանվելի ու Ակոփի անունով մի սիրուն սպիտակ *ուլ* էր բերել – 359: դրանք սպիտակ *ուլ*, նկար ու ծառ էին – 359: այլանդակվել, *ուլը* ջրում խեղդել էին – 360: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ *ուլս* ո՛ւր է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛ մ, ասում եք թույնն ինքը չի տվել – 279: հանձնվեր ասեր *ուլս* ահա գցում եմ ռեխո՛ կե՛ր – 288: *ուլերից* մի երկուսը թռել էին պահեստի պատուհանները – 323:

ՌԻՆՏՍՏԵՂ — *Ուխտատեղի տակից* մորդ ճամփով էղպես էլ ե՛տ-դա՛ ըձ – 358:

ՌԻՆՏՍՏԵՂԵՐ — Նավ-ուրթի մեծ ճանապարհին խփվեց բլուրի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն *Ուխտատեղերի* լանջին – 316:

ՌԻՂ — *ուղն* ու տաք արյունը ինձ, մնացորդ լեշը քեզ – 406:

ՌԻՂԱՐԿԵԼ — չնայած՝ ոչ, Համբոյի աղջիկը գրպանները շուռ է տալիս, լվանում, արդուկում և *ուղարկում* մաքուր արդուկած – 269: իմ փոխարեն *եմ ուղարկել* – 362: *կուղարկեին* կառավարման վեցամսյա դասընթացներ – 382:

ՌԻՂԱՐԿԵԼ — իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, *ուղարկվել էր* միլիցիայի դպրոց ու Երևան քաղաքում հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին – 282:

ՌԻՂԵՎՅՈՒԹՅՈՒՆ — մեր բանաստեղծն ու Մելիք Սմբատիչը մի բարձր պաշտոնյայի *ուղեկցությամբ* Հովտ են – 388:

ՌԻՂԻՂ — Ջանդառս ձեռները մեկնում, խոտում պտտում նկարվածին վեր է բերում *ուղիղ* գետնին – 275: Նավ հին ուրթի *ուղիղ* մեջտեղը – 276: *ուղիղ* Նավի կենտրոնում – 276: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես *ուղիղ*, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: հասակն *ուղիղ* – 348: մի անամոթաբար *ուղիղ* ճանապարհ՝ որ երկիրը պատռելով գար ու գնար – 355: ձողի պես *ուղիղ*՝ Շուշանը նրա առջևով անցավ ու այգուց պատասխանեց – 357: ժամի *ուղիղ* մեկն էր – 392: ժամի *ուղիղ* երկուսն անց երեսուն րոպե էր – 403: Կարմիր ծառի *ուղիղ* դիմացն է – 413:

ՌԻՂԱԿԻ — Թեվանի ոտից սրանք *ուղղակի* չէին կտրվում – 273: *ուղղակի* խեղդում էր – 276: ուրեմն ասենք՝ որ մեր բախտն *ուղղակի* բերել է – 286: բոլորը լուռ *ուղղակի* գիտեին, որ սարերի թագավոր մեր ախպերը հանդի վիրավոր կենդանի՞ ասենք, վիրավոր շո՞ւն ասենք, գլխին խփած երեխա՞, տրորված ծաղի՞կ, բերել բուժում է, հասակը կամաց շտկում է – 288: խառը երագում տղերքը *ուղղակի* մեկ-մեկ տեսնում էին – 289: իր հին հայրենիքի ժողովրդին մեր այստեղի նոր ժողովուրդն *ուղղակի* ասել է՝ քո ոչ ճնշումներից ու դավերից և ոչ էլ երգերից՝ ոչնչով քեզանից ետ չեմ մնա – 315: *ուղղակի*՝ մեծ տեգրակինս ես – 319: երեխային *ուղղակի* խեղդում էր – 358: ինքն *ուղղակի* ինչ անում էր՝ Թեվիկն էլ նույնը – 371: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք չունես, այլ *ուղղակի* այդպես էր – 371: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն ուրեմն նրա *ուղղակի* երախտագիտությունն էին մեր Օմակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: Փոքր Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպենտոսի վրա *ուղղակի* պայթեց – 395: երեխայի պես *ուղղակի* խոռվեց ասաց – 397: *ուղղակի* թշնամու նման սպանեց, ազնիվ խոսք – 397: *ուղղակի* մեռավ – 397: *ուղղակի* լաց էր լինում – 398: *ուղղակի* փորձել է – 414:

ՌԻՂԵԼ — Ջանդառս գլխարկը գլխին *ուղղում* ու պատրաստ կանգնում է – 275:

ՌԻՂՎԵԼ — Հարցը քեզ է *ուղղված*, ընկեր – 392: քեզանից *ուղղվող* չի լինի – 329: Թոռներիդ թոռները թե հանկարծ *ուղղվեցին*՝ ուղղվեցին – 329: Թոռներիդ թոռները թե հանկարծ ուղղվեցին՝ *ուղղվեցին* – 329:

ՌԻՂՈՒԹՅՈՒՆ — իմ կյանքի *ուղղությունը* ուրիշի քոռերը չեն որոշելու – 357: ինչ ուղղություն տաս՝ քո *ուղղությամբ* է գնալու – 310:

ՌԻՂՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱԼ — ինչ *ուղղություն տաս՝* քո ուղղությամբ է գնալու – 310:

ՌԻՍԸ (փոխանունություն) — Այստեղից այստեղ թե՛ – Իբր որ բերել ես՝ ի՞նչ, – ասաց, – էս *ն՛մն* են – 274: թե չէ՛՝ ես ինչ գիտենամ *ումն* են – 274-275:

ՌԻՍԸ ՈՐ — *Ումը որ* են՝ թող գան իրենք ճանաչեն – 274:

ՌԻՆԵՄ — Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե ես գնացի. ո՞ւր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. էս Տաշքենդ ախպեր *ունեն*, գնում եմ բերեմ. ա-է՛ է՛ – 271: հա, ախպեր, էս *ձայն չունեն*, չկամ – 280: էս *գործ չունեն* – 293: քեզանից մենակ էդ մի խնդրանքն *ունեն* – 320: մի օգնական *չունեն* – 328: էս ձեր տան հետ *գործ չունեն* – 339: էդ ապահով տանդ վրա վաստակ *ունեն*, է, վաստակ – 343: էլ հարևանություն *չունեն* – 368: Հնարավորություն *չունեն* – 396: էդ գյուղում ո՞վ *ունեն* – 415: Ջանդառը՝ «չէ, այտա. չենք հրաժարվում՝ *ունենք*, բայց անպատրաստ ենք դուրս եկել, տեղից մեզ դեպքն է կտրել» – 269: իրավո՞ւնք *չունենք* հողին մի որձի արյուն տալ – 272: Այսինքն մենք իրավունք *չունենք* առանց մեր եղբոր ընտանիքի հետ խորհրդի նստելու մեզ համար նոր կին բերել, նրա խնդրանքով կոստյում հագնել ու գյուղամեջ ելնել – 279: Երկու Թեվանս էլ պատերազմում գոնված եղբայր *ունենք*, Ջանդառս՝ մեկ, Մյուսս՝ երկու – 283: եկանք տեսանք մի երկու անուն էլ էստեղ *ունենք*՝ Մոնթ ու Վարդապետ – 284: մենք դրան հանձնելու մթերք *չունենք* – 288: Այտա, ուրեմն հարևան *ունենք* – 298: մենք ինքներս էլ չգիտեինք, որ եղբան պաշտպան *ունենք* – 306: մեզ վրա ինչ որ անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք *չունենք* տակից փախչենք – 308: Հիմա էլ, – ասավ, – միջոց էլ *ունենք*, հասկացողություն էլ – 311: այսինքն բերենք տեսնի, որ խոտ էլ *ունենք*, անասուն էլ ու ապահով ձմեռ ենք ապրում – 311:

մենք Մամրդանդ քույր *ունենք*–312: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայրամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ *ունենք* (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: Մեր օգնական, մի ոտը-բռնող *չունենք* – 335: Թե մենք Ջաղացներում մարդ և ուրիշ տղամարդու ծոցում մայր *չունենք* – 358: մենք ծառա *չունենք* – 370: Եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գունե այնքան տղամարդկություն *չունես*, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովսուլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոց առաջ գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280: Կողակ յաբուն նայում ու տնավարի խոխոտում էր, այսինքն թե դրա հետ *գործ չունես* – 317: Դու *գործ չունես*, ասացինք, քու գործը չի – 321-322: Անվանապես ո՞ւմ *նկատի ունես* – 323: Աղամի, Սիմոնի, Թաթարի՝ Մեվանի, Մելքքանց Մեղրակի, մանավանդ Մեղրակի՝ գործակատարի չափարները եկել իրար կցվել, տան ճանապարհը կտրել, ասում էին դու էս կողմից իրավունք *չունես* քո տուն գնաս – 324: Ռուսաստան դու ո՞վ *ունես*, որ ճամփա ես ընկնում – 337: Համապատասխան կրթություն *չունես* – 338: Դուն էլ *չունես*, բայց ապրում ես – 338: դու գյուղխորհուրդն ես, բայց իրավունք *չունես* – 344: հետո ամուսինն ասել էր Օմակուտ դու հարազատություն *ունես* – 357-358: այսինքն փրկություն *ունես* – 360: Ոչ թե, այսինքն, արգելել ասել էր դու իմ մոտ մտածելու իրավունք *չունես*, այլ ուղղակի այդպես էր – 371: դու էս հողին նայելու իրավունք *չունես* – 374: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ են անագին Ռուսաստանը հ չունի, դու էդ է *ունես* – 390: առարկություն *ունե՞ս* – 395: Որովհետև ղեկավարման ջիղ *չունես* – 397: Էս ինչ մեծ գումար *ունես*, ախպերիկ – 409: Տաշքենդ ես գնում, բայց փող *չունես*, ախպերացու – 410: Ասել էին ախչի գործ *չունես* – 410: Հրեն-հա՛ ա, վեց հատ ձմերուկ էլ հրեն Ցիցքարա սեղաններում *ունեք* – 272: Սիմոնի գամփոք դոնակից դուրս պրծավ դեմները կտրեց՝ թե դուք իրավունք *չունեք* մեր տան վերևով անցնեք – 325: Կյուրասիություն *ունեք* – 328: դուք ինձ հետ *գործ չունեք* – 339: նրանց տանը դուք ոչ մարդ, ոչ էլ ապրանք *ունեք*, վայր – 359: Եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք *չունեք* էս ժողովրդի առաջ փակ լինեք – 360: տանն ինչքան *ունեք*՝ հավաքեցեք դեար բերեք – 368: դուք ինչ գյուղացի եք, որ սեղանին սինդրիկի թթու *չունեք* – 388-389: այսինքն տեղյակ չէր եղել որ *ունի* – 269: Ջանդառի Սոփի՛ն ասաց, թե չէ Մյուսի նորահարսը ի՛նչ կարողություն կամ ինչ իրավունք *ունի*՝ որ նայի ու ամուսնու տրամադրությունը հասկանա – 271: Մեր բարեկամ թուրքերը մեզ սովորեցրել են, որ ոչխարը մի թիզ կարմիր աղիքից բացի դեն-գցելու բան *չունի*, բայց շների համար պիտի հնարես – 272: Ու սովորություն *ունի* – 276: Բայց ինքն էլ իր մեղքն *ունի*, այսինքն չասենք թե ինքը լրվի անմեղ անտեղյակ է. – 280: Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի քառցած ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար *ունի* – 282: Շան որդի, ձեռ անասնաբույժը մի երևանցու պատիվ *չունի*՝ – 282: Սիմոնի հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար *ունի*՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: Քաղաքներում տղա ու մարդի-գնացած աղջիկ *ունի*՝ այսինքն փեսա – 283: գարու, թեփի՝ անասնակերի վրա ուրեմն թաքուն իրավունք *ունի* – 291: տասներկու որձ *ունի*՝ այստեղ ու մի անգամ չի հարցնում՝ կա՞ն, դո՞ւք ոնց եք – 291: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք *ունի*. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, փոքր պեպենը – 291: Թեվանի վրա փաստորեն իրավունք *չունի* – 291: Ծաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն *ունի*, էլի դառնություն ու փուշ է հանում – 293: Միջնեկը՝ սև թաթարը, սովորություն *ունի* – 295: ուրեմն Թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չոբանն են, թե սարում ինքը չոբան *ունի* – 296: Ջուտ օրինական՝ զուտ իրենց մորից հինգ տղա *ունի*՝ Մանդրո՛նիչ – 297: մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը ի՛նչ իրավունք *ունի* շրջկումի քարտուղար ճանաչի – 301: ասացինք իրավունք *չունի* – 303: Խոտհարք *չունի* ու խոտացել է – 303: ով խելք ու խորամանկություն *ունի*՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ *ունի*՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու *չունի*, բայց կուռը փետ է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: Սանդրո Վաթինյանը քամակին աչքեր *ունի* – 305: բայց Դսեղը ոչխա՛ր *ունի*՝ որ անասնաբույժի պաշտոն ունենա, չունի – 306: բայց Դսեղը ոչխա՛ր ունի՝ որ անասնաբույժի պաշտոն ունենա, *չունի* – 306: ձեռքին սանձ ու տակին թամբ *չունի* ու խմած է – 318: ոչ ծունկն է բռնում, ոչ ձենն է ելնում, ոչ արտասուք *ունի*, ոչ էլ հիշում է թե տեղաշորից ինչու է դուրս եկել – 321: կենտրոնի բերանով ասել էր համապատասխան կրթություն ու վկայական *չունի* – 322-323: Բազկի թերն ինչ կարմրություն *ունի*, չունի, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Բազկի թերն ինչ կարմրություն ունի, *չունի*, բայց այգիներն այնքան էին մաքուր, որ բազկի թերը կարմրին էր տալիս – 324: Թող դարսի ու գիտենա՛ որ Էստեղ շնորհքով դարսած էնիքը՝ կերամիտ *ունի* – 335: քանի որ փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոտացել, – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՝ քիչ բաներ *ունի* ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: որպեսզի այս տան հետ այլևս *գործ չունենա* ու *չունի* – 340: մենք էլ կարծում էինք Մաշադ՝ մարդ *չունի* ու զուտ ինքնագլուխ լեզու է – 340: նրանց չափարն իրավունք *չունի* իմ հողով անցնի – 344: Հենց այդպես՝

իրավունք *չունի* իմ հոգով անցնի – 344: Երեխան բա իրավունք *ունի*՝ գոմեշից վախենա – 355: քու ուզած մինը էս տանը *գործ չունի* – 357: դպրոցի վարիչն ի՞նչ իրավունք *ունի* սարում գնա գող բռնի – 361: այսինքն երևում էր՝ որ ուրիշ ասելիք *ունի* – 364: ուսի վրայով «միջոց *չունի*» խոխոսաց – 365: ում խոսքը փողի ծանր *կշիռ ունի* – 366: Իրավունք *ունի* – 369: բայց իրավունք *չունի* անարդյունք մնա – 374: Գառան պես չէր հասկանում որ մեր *չունի* – 376: էթե հեռատեսություն *ունի*՝ ռուսերենի Սերուն էլ պիտի հասկացած լինի, բայց հազիվ թե – 379: տնտեսության հետ անմիջական կապ *չունի* – 380: այսինքն թե այս տունը նրանց կարիքը *չունի* – 380: դաշտավարություն *չունի* – 381: մեր հովվտեցի ղեկավարությունն էլ՝ փախչողի առաջ ոչ հորդոր *ունի*, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382: Վաթինյանի գործարանը շատ փող *ունի* – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, քանի որ ինքն անմիջաբար ժառանգ *չունի* ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներինք բարձրանալիս կանգ առավ – 384: Երանին, ասացին, քեզ՝ որ էն ահագին Ռուսաստանը հ *չունի*, դու էդ է ունես – 390: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը մեկառմեկ Օհանի առաջ ոչխար *ունի* – 391: Հարգելի պատճառ *ունի* – 392: Չասացին ժողովրդի առաջ ղեկավարությունն իրար վարկաբեկելու իրավունք *չունի* – 395: խեղճն անձնական ժառանգ *չունի* – 398: ու ոչ սեփական խելք *ունի*՝ որ չանհանգստանաս վստահես, ոչ էլ ականջ՝ որ խորհուրդդ լսի – 400: Օմակուտը երիտասարդություն *չունի* – 401: գրպանում փախստականի մասին հեռագիր *ունի* – 401-402: Մի մեծ «բայց» *ունի* – 402: ասաց երեք տուն է պահում՝ գիշերօթիկում աղջիկ *ունի*, էստեղի տունն ու զավակը, սարի ընտանիքը – 405: մանավանդ էթե մեջը շահ *ունի*, հազար բացատրիր – 405: Հախպատն ուրեմն ապրելու իրավունք *ունի* – 406: ժողովրդի առաջ գյաղեն բա իրավունք *ունի* Ավետիքի պատիվը գետնովը տա – 409: ով որ վախ ու խորամանկություն *ունի*՝ նրանցը թաքուն, ասել էին – 409: աստված չանի՝ մեծացած թաղելու մեր *ունի* – 410: Վերջը, խոսելով-խոսեցնելով տեսել էին ինքը մյուս Թեվիկն է ու հեռագիր *ունի* – 410: բայց իմացվել էր, որ լավ ամուսին էլ *ունի*, լավ երեխաներ էլ – 411: հետը դատուղատաստան *չունի* – 412: քանի որ նա՝ ոչ նա նը, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ւ, մեջն այդքան հիմար սեր *ունի*՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: ուժ *ունի* ու ժառանգը հոր սպանության մեղքը գուցե Սանդրոյի վրա է գցում, գուցե երկուսով՝ հեղկոմի վրա կամ գուցե ժառանգը Սանդրոյին ու Հովիտը հին է տեսնում – 414: կարծում ենք նրանք բոլորն էլ մեզ նման կարոտ ու տխրություն *ունեն* – 277: քանի որ հիշեց նաև, որ դեռ ամառվանից կորած խոզ *ունեն* – 316: Լավ չհասկացավ էդ փորձո՛ւմ են թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն *ունեն* – 327: ասացին *ունեն* ու կարող են – 369: քանի որ տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք *լեզու չունեն* – 380: Տղերք, ինչքան նկատել եմ՝ էս ռուսները հ *չունեն* – 390: էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ քաղաքում տեր *ունեն* – 395: Քննարկել, որոշել ու վարիչին հասկացրել էին, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թևին ժամացույց *ունեն* – 403: Տո հենց դու, էս քեզ *նկատի ունեի*, հենց դու – 297: էլի երեքիդ էլ *ունեի*, բայց աղջիկ էի – 336: քեզ *ունեի* – 336: Միգուցե *չունեի* – 405: Թաքուն խոսեր *ունեինք* – 306: ու չգրանցված մի երկու ոչխար, Աճարկուտ ծմակում թաքուն ծնած մի մերուն, մի երկու սայլ թաքուն խոտ *ունեինք* – 307: Մի սիրուն որձ *ունեինք* – 322: Ինքը էթե շատ ուժեղ կասկածում էր, մենք ինչ իրավունք *ունեինք* մեր հիշողությունների միջից դեպքեր գտնել – 336: ձեռքներիս տակ մի քսանհինգ-երեսուն աշխատող *ունեինք* – 382: ուրիշ էլք *չունեինք* – 404: Իրավունք *չունեիր* – 404: Հողեմ մուրի գլուխդ, էդքան հասկացողությունը *ունեիր*՝ բռնեիր չորոկների գնա – 413: Դաշույն չէր, բայց այն շեղբի վրա դաշույնի ակոս *ունեիր* – 271: գոմեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե օղակ *ունեիր* – 271: Ուրեմն ուրցով, աղով, Սոփիլը պահած սոխ *ունեիր*՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: Մեր եղբայր Օհանը կոլխոգի ոչխարի մեջ մի անձնական որձ *ունեիր* – 281: ինչպես որ ավագակության տարիներին էր եղել՝ որձաշան, որձաձիու, առհասարակ որձ անասունի իր հոգսից որտեղ կարողանում էստեղ էլ ազատվում էր ու նրա կարծիքով էդ էր, այսինքն այդ մասին նա հոգս ու կարծիք *չունեիր* – 288: Ինքը տնաշենի աղջիկն էլ էնքան խելք ու սատանություն *չունեիր*՝ որ ենթարկվեր ու ենթարկեր – 292: բայց տնաշենը քաղաքականություն *չունեիր* – 292: մեծ պեպենոտն ուրեմն փոքր քենի *ունեիր* – 295: փոքր պեպենն այստեղ ընդամենը երեք որձ *ունեիր* – 296: Երանի էր նրան՝ ով խոզ *ունեիր* – 297: ոչ էր երանի նրան՝ ով գյուղացի էր, բայց մեզ նման անհեռատես էր՝ եղել ու խոզ *չունեիր* – 297: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք *ունեիր* ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: Վրացոնց Ասատուրը մի լավ որձ *ունեիր* – 301: Նրան գցելու օգուտն էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մարուկ *ունեիր*՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց – 302: Հախպատն էն ժամանակ դեռ մի երկու անասուն *ունեիր* – 306: Իրենց համար պահած գինի *ունեիր* – 309: իսկ Տաշքենդն ու ախպերն էլ չլինեին՝ ութ-իններորդ դասարանցի մի տղա գյուղում *ունեիր* – 314: Գրպանում նա, ոչ, սանձուշաքար *չունեիր* – 316: բանակի հասած տղա *ունեիր* – 317: Պինդ, փոքր բռունցք *ունեիր* – 317: շուշաբանդը մի կոտրած ապակի *չունեիր* ու դեռ ներսից վարագույրներ էին կախված – 326: Ասելիք այսինքն *չունեիր* էլ, բայց դե էլի՝ – 330: ու էս երկրի ամենամաքուրն էլ իրավունք *ունեիր* մեզ ասելու – 332: գրպանում դանակ *ունեիր* – 335: Անպիտանը. ոսկեփայլ ծանր մազ *ունեիր* – 337: Միջնեկ թաթարը մանրահատիկ, խնամքոտ ձեռագիր ու Տիգրան պապոնց կողմից լայն թիկունք *ունեիր* – 339: Մոր ստացածի վրա իրավունք ու մանավանդ *աչք չունեիր* – 340: դրանից բացի՝ թաքուն ազգասիրություն *ունեիր* – 340: այսինքն որ պետության առաջ վաստակ *ունեիր* – 344: մեծ էր ու արդեն ոտը լվացող սիրուհի *չունեիր* – 344: ով վաստակել էր ու արժանի ստանալիք *ունեիր*՝ ստանալիքի համար այդտեղ էր – 345: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան *չունեիր*՝ ուրիշի ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: կոլխոզը *չունեիր* – 346: որովհետև հալիվորի մեղվանոցում մի երկու փեթակ էլ օրիորդն *ունեիր* – 349: Գյուղխորհրդի բերանով, ինքն այսինքն այդ խոսքի իրավունքը *չունեիր*, Վրացյանն ասաց – 350: ով մեղու *ունեիր*՝ մեղուն գիշեր-ցերեկ զնգալով բանում էր – 351: որովհետև Շուշանը խաղաղ էր և կանանց բանակը առաջնորդ *չունեիր* – 356: բայց նրա ծանր ներկայացուցիչը այստեղ էր՝ Ռոստոմը՝ որ Տիգրանից արյուն *չունեիր* – 358: չնայած նրա վրա քսան տարի էր իրավունք *չունեիր* – 359: պահեստն այսինքն խոզի անասնապահական ֆերմայից՝ այդպիսի տեղից մուտք *չունեիր* – 361: մի խոսքով եղբոր վրա արդեն վաստակ *ունեիր* – 367: Պատշգամբն ինչ է, Աղունի ու Շուշանի դռների մաքրությունը *չունեիր* – 375: Մեր *չունեիր*՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասեր քունդ տեսնում էս տանում է անկողին մտիր – 375: Մեր *չունեիր*՝ որ թուշը պաչելով խնդրեր արթնացներ ու առաջը քաղցր թեյ դներ – 376: բանալի

ուներ – 378: բանալին օդ *ուներ* – 378: որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը քննելու ոչ հստակ խելքովեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն *ուներ* – 381: ու հիմք *ուներ* – 385: բայց կինը սիրեկան *ուներ* – 385: և այն՝ որ մանիշակագույն թանաքի հատիկավոր սիրուն ձեռագիր *ուներ*՝ հիմա էլ մեքենան էր միշտ սարքին – 387: երեխա ժամանակից նկատած մի աղբյուր *ուներ* – 388: քաղցր բարակ ձեն *ուներ* – 391: Նրանք էլ իրենց մարդասիրությունն *ունեին* – 288: Դե պատրաստի միս *ունեին* – 298: Է՛լ ինչ *ունեին*՝ մի լավ գլուխ պանիր – 313: Կատու էլ *ունեին*, այտա, կատվի ձագ – 314: գիրքուտետրակի ի՛նչ պահանջ *ունեին* – 314: Էնիքը, անկասկած *ունեին*, բայց թաքցրին – 328: իրենք *չունեին* – 340: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք *ունեին* ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ ուրեմն էդ է – 346: որպեսզի նրանց անասունը, մանավանդ գոմեշը՝ որից երեխեքը հատուկ վախ *ունեին*՝ թունավորվի – 351: նրանց մինչև անգամ ծառերն անուն ու իմաստ *ունեին* – 352: Պայմանական՝ այսինքն իրավունք *ունեին* թուղթ լրացնեն ու տակը լավ պի՛նդ ստորագրեն – 377: բայց կնիք *չունեին* – 377: ցավ *ունեին* թե ոչ – 393: *ունեի՜ն* ինքնուրույն ապագայի որևէ պատկեր, թե՛ սպանդանոցի դռան անասունի նման դեռ կային ու գնում էին – 393: երևի ուրիշ թաքուն կռիվ էլ *ունեին* – 398: Ու բոլորի համար, իրենց տներում թերևս ընտանեկան անհնազանդներ նույնպես *ունեին*, սերունդն այստեղ Թեվիկն էր – 400: շա՛տ գրքեր *ունեին* – 406:

ՈՒՆԵՆԱԼ — կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ *ունենալ*, ուրեմն էդ է – 386: կարո՞ղ էին ցավ *ունենալ* – 393: Պահ տվեց ու տակն ամեն ավտո ընկնելով, կենտրոնից ամեն հյուր *ունենալով՝* շշերն առած գալիս են – 282: Բայց մի շտապ ծննդաբերություն, մի կարևոր միտք, հաղորդելու կամ ստանալու մի վճար լուր էլ գուցե թե մենք *ենք ունենում* – 378: հանրապետական կառավարության հարցումի առաջ Հովիտն արդեն պատրաստի հակաճրագիր է *ունենում* – 380: նստենք կոպեկը-կոպեկին հաշիվ կազմենք՝ թե որ ռուբլիդ ինչի վրա է ծախսվել – գնացքի տոմսի, հյուրասենյակների, լիմոնադի, շատ ժամանակ էլ տեղեկություն *են ունենում* ու մինչև մի լավություն չես անում չեն տալիս՝ տեղեկության, խնդրենք, – ասաց – 341: կերամտի փողը բա ո՞րտեղից է *ունենալու* – 335: հյուր *են ունենալու* – 268: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն քառ հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ է *էինք ունենալու* – 296: *չէինք ունենալու* – 296: այսինքն իրենից կախված մի տասը ենթակա էր *ունենալու* – 387: իրենց Կերչ ու Սևաստապոլի տեղը գտնելու խելքումիօրոց *չենք ունեցել* – 310: ուսումը շարունակելու հակում ու ստիպո՞ղ *չենք ունեցել* – 321: դու քու գլխին մեր *չես ունեցել*, ասաց, բայց քույր էս ունեցել – 361: դու քու գլխին մեր *չես ունեցել*, ասաց, բայց քույր *ես ունեցել* – 361: Մեղքանց տունն ուրեմն զո՞հ է *ունեցել* – 284: դեռ անանուն այդ Ծմակուտ թուրութվանք, ձեռք խանչալի կոթին վեճի լեզու, դեմը հայ կլինի թե թուրք՝ կռվի պատճառ ու առիթ՝ միայն պապ Տիգրանն է *ունեցել* – 353: նրա տակ ինքն ուրեմն մի մեծ պարտք է *ունեցել* – 412: Այսինքն դեռ ժամանակ *չէինք ունեցել*՝ որ քննենք ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր *ունեցել էր* թե չէր ունեցել՝ այդ էր – 268: Կատակ էր թե շիտակ, միլիցիայի գնդապետ Վլադիմիր Մելիքյանի գլխարկը դեր ունեցել էր թե *չէր ունեցել*՝ այդ էր – 268: Մարդկային նախանձն ուրեմն ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր *ունեցել* – 299: տղերքից թաքուն ուրեմն *ունեցել էր* – 311: այսինքն թե իրոք Տաշքենդի միտք *չէր ունեցել* – 312: ինչքան լավ օր *ունեցել էր*՝ այդ թռչուն գնացքի հետ հիշեց – 318: բայց այնքան վեհանձնություն *չէր ունեցել*՝ որ փոխարենը չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թառը – 350: հորից վախ նա երբեք *չէր ունեցել* և ընդհակառակը – 354: Տնտեսությունը պատերազմից առաջ խոզի մեծ ֆերմա էր *ունեցել* – 361: Մուրադենց պապը ոչխարատեր էր եղել ու կարողություն էր *ունեցել* – 377: քանի որ պաշտոնական ցուցակներում խնամակալը աշխատանք ու աշխատավարձ *չէր ունեցել* – 410: բայց մեր ծնողները պապեր էին եղել ու հին խավար ժամանակներում մեզ *ունեցել էին* – 283: քանի որ Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ *ունեցել էին*, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: ո՛չ, *չէին ունեցել* – 355: ոտը բռնող մի օգնական *չունեցա* – 375: Մենք շիտակ ու կովարար պատանություն *չունեցանք* – 332: այդ փոփոխությունից Ծմակուտն ուրիշ օգուտ *չունեցավ* – 302: Ինքը Սանդրո Վաթինյանն *ունեցավ* – 302: մենք մեր կորածին էլ մանգալու իրավունք *չունենանք* – 328: բայց մենք ո՞րտեղից այդքան դաժանություն *ունենանք*՝ որ դեմառդեն նստենք – 384: բայց Դսեղը ոչխա՞ր ունի՝ որ անասնաբույժի պաշտոն *ունենա*, չունի – 306: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ *ունենա*՝ կողմնակի ուրիշները թող իրա անունը տան – 320: որպեսզի այս տան հետ այլևս գործ *չունենա* ու չունի – 340: տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորոր» է քաշում՝ որ առիթ *ունենա* քոչի – 370: Եթե նայող ժողովուրդ *չունենա*՝ ձեռ չի բարձրացնի – 390: իրենց գոմեշը դրանք անալի էին պահել՝ որ մոտիկ գյուղերից մինչև մի հաստատ տեղեկություն *չունենան*՝ ցուլ չուզի – 352: այսինքն թե իրենք թող խելք *ունենան* – 365-366: մինչև մի շահ *չունենան*՝ չեն աշխատում – 391: Եթե տեղ *չունենայի*՝ կծպտայի – 294: Ուրեմն եթե ձի *չունենայինք* ու պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք Հովիտ – 305: ղեկավարության առաջ, եթե մի տնական խնդրանք *չունենայինք*՝ օտար հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: Թող խելք *չունենար*՝ հազար ստանար, ձեռք մենք չենք բռնել – 342: Եթե *չունենար*, ասացին, Դսեղա երիտասարդության նման չէր լինի – 401: Գյուղամե՞ջ իջնենք, թե՛ տանդ գործ *չունենա* – 372: էդ ո՞նց է միլիցիան ձեռ առաջ ոչխար կունենա, մենք *չենք ունենա* – 282: էդ ո՞նց է միլիցիան ձեռ առաջ ոչխար *չունենա*, մենք չենք ունենա – 282: մեր քույրը մի տեղեկություն *չունենա* – 312: Հանկարծ ծակ *չունենա* ու պանրաջուր կտա – 313: Սիրուն Թեվիկը մի հանցանք անպայման *չունենա* – 327: մարդ ամոթ *չունենա*, Շուշան – 361: Համարեց, որ Թեվիկը մարդ է ու իր տանը ինքնուրույն գործեր *չունենա* – 372: Համարեց, որ Թեվիկը առանձին մարդ է ու ընտանեկան իր թաքուն գաղտնիքները այնուամենայնիվ *չունենա* – 376: ասաց Էսինչը *չունենա* – 388: նրանք էլ դե ընկերներ *չունենան* – 283: անօրենները դե ուրիշ հայրանուն *չունենան* – 297: միջնեկ թաթարը մի որոշակի տեղեկություն *չունենար* – 340: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվիկի ու Ջանդառի քաշը *չունենար* ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդառի գրկին – 398: այդ երգի ու սպանության մեջ Սանդրո Վաթինյանը *պիտի* որ մի էական դեր *չունենա* – 315-316:

ՈՒՆԵՅՎԱԾՔ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի *ունեցվածք* ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը

մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: քու վարքին ու *ունեցվածքին* հեռվից հետևում է – 411:

ՌԻՆԲ — Շեկ *ունքը* կեռեց – 296: Կարմիր *ունքը* ձգեց – 338: շեկ *ունքը* ձգեց – 365: բերանը կծկած ու *ունքը* կեռ՝ դարձյալ ասելիքի սպասեց – 401:

ՌԻՇԱԴԻՐ — կապույտ աչքերով *ուշադիր* նայում ու բան չի հասկանում – 271: Նորամանուկը, *ուշադիր* նայող ու ծանր լսող նորահարսը, Ջանդառի Սոփին ու ինքը Ջանդառը ինչքան էլ ասացին՝ Մյուսի կողքերից շները չհեռացան – 273: Խեղճ նորահարսը կանգնել, կապույտ աչքերով *ուշադիր* նայում ու սովորում էր – 313: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ *ուշադիր* ու միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365:

ՌԻՇԱԴԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌՆԵԼ — հիմա՝ մինիստրությունում եթե *ուշադրության առնեն* ու ասեն էդ ով է – 379:

ՌԻՇԱԴԻՐՈՒԹՅՈՒՆ — ապա իրեն վայել *ուշադրության* ու լուրջան *մեջ* ներքնից վերն ասաց իր անբեկանելի մշտական վշտով – 401:

ՌԻՇՈՒՆՅ — այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն *ուշունց* սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու քաշվեիր – 283: ոչ այնքան իսկապես տագնապած, որքան որպեսզի իր ձայն ու ճակատայինի կնոջ իր հատուկ դեպքը գնգալով կենտրոն ընկնի, Շուշանը Հովրոտի ու Դարպասի ամբողջ հասարակության միջով զանգեց կենտրոն ու պատասխանը մի շրթական *ուշունց* ստացավ – 354:

ՌԻՇԲ — հարմարվո՞ւմ է, թե՞ մյուսի նման *ուշքը* ետ հորանց է – 329: *Ուշքն* ու քամակը շներին էր – 317: *Ուշքն* իր գործին՝ ասաց – 327:

ՌԻՇԲԻ ԳԱԼ — Մեկ էլ *ուշքի եկան* տեսան միջոցն թաթարն ու Թեվիկը համարյա թե կռվում են – 401: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը քաղցր լինի, հետո դառը լինի և *ուշքի գաս* ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347:

ՌԻՌԻ — *ուշի* ու բարդի տնկեց ու բանակային նվազախումբը տարավ նվազել տվեց – 330:

ՌԻՌՉԵԼ — Ինքն իր *...ից ուռած* հպարտ մեկն էլ սա էր – 396: պատառաքաղի ծայրով ափսե՛ն ամբողջ ժամանակ քչփորում, *ուռչում* ու կարմրում էր – 319: հիմա էլ ետևի պատն էր *ուռել* – 331: Երեխայի երեսն *ուռել*, աչքերը փակվել էին – 350: *ուռան* – 323:

ՌԻՌՈՒՅՈՐՎԵԼ — Արև, լույս պատշգամբում նախշուն գորգի վրա երեխան *ուռուցորվել* մեռնում էր – 348: դաշտային մոծակից *ուռուցորվեց* – 382:

ՌԻՍ — տղերք, փափո՛ւկ, *ուսդ* տակն ես տալիս թե չե՛՝ գլուխդ մեջը թաղվում է – 274: Ջանդառս *ուսը* դմակի տակն է տալիս ու թոցնում ձիուն – 275: վրիպեց ու ականջը տաշելով *ուսը* կծեց – 317: բայց երեխան *ուսը* ծուլ էր արել – 320: *Ուսը* բարձրացրեց ասաց – 327: ու սա երկար մտածելուց հետո *ուսը* բարձրացրեց – 402: Նրա առաջ *ուսերը* ծուլ արավ, ասաց – 335: *ուսերը* խաղացնելով ասաց – 337: Սիմոնի մերկ թիկունքն ու բարձր *ուսերը* – 360: բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան կքսենք՝ մինչև սպիտակ *ուսերը* Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: բա թե՛ «քու կռիվը գնա քու երեխայի ու քու ընկերի հետ արա. դրկել ենք՝ *ուսն* է ծուլ-արել, զանգել ենք Դսեղ՝ ասում են «նստած խմում է» – 323: Տարած ղեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր *ուսերի* խաղը, փափուկ սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: Մանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն *ուսերի* խաղն ու սապոգավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Մանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: Սովորիկի ու նորահարսի համար ծաղկավոր երկու շալ. ուզում են գլխներին գցեն, ուզում են՝ *ուսներին* – 268-269: և ընկերոջն ընդառաջ գնաց շապիկ-փոխանով ու բաճկոնն *ուսերին* – 270: օդով գալիս երկնքից իջնում, Ջանդառիս *ուսերին* նստում են – 275: Սոփին ու նորամանուկը շալը բերել իրոք գցել էին *ուսերին* – 315: Սոփին ու նորամանուկը շալը հիմա էլ բերում էին գերեզմանոցում *ուսերին* գցեն – 315: տեսավ շալն *ուսերին* է – 316: հոր խեղճ ուսերից առնում դնում են գավակի մեր *ուսերին* ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: Մեր եղբոր գավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն *ուսերին* ետուռառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար գավթել էր – 322: ձեռքերը գրպաններում ու իր քեռի Ռոստոմի պես բաճկոնն *ուսերին*՝ մեծ պեպենտը խախլուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: Քեռիների նման բաճկոնն *ուսերին*՝ մոր դռանը մեծ պեպենտը թները խաչած կանգնած էր – 333: լսելը, երեխային ձեռից գցելն ու ծաղկավոր շալն *ուսերին* դուրս-թոչելը մեկ եղան – 336: շալն *ուսերին* խաղացնելով քիչ էր մնում որսի պար պարի – 336: այունը գրկած հարսը շալն *ուսերին* – 365: բաճկոնը քեռիների նման *ուսերին* – 375: հետո աղջկերքից մեկը շալն *ուսերին* էր առել, Թեվիկին ասել գնանք հաշվապահություն – 410: Շալները *ուսներին*՝ սրափացել ասել էին – 412: հոր խեղճ *ուսերից* առնում դնում են գավակի մեր ուսերին ու մեր վրայից էլ պիտի դնեն մեր խեղճ որբի վրա – 321: *ուսերից* գոլորշի էր բարձրանում – 360: *ուսով* ծնոտը ճնշել ու ատամներն աղալ, ծնկով ձվանը ջարդել, բերանով ականջը պոկել չգիտի – 407: ծաղկի փշուրը Թեվիկի *ուսի վրայից* վերցրեց պտղունցով – 293: ծիրանի մետաքսն էլ անպետքը մազին խառը կապել, *ուսի վրայով* կրծքին էր գցել ու թարգմանիչ գնում էր – 337: *Ուսի վրայով* խոխոաց մորն ասաց – 365: *ուսի վրայով* «միջոց չունի» խոխոաց – 365: *ուսի վրայով* ձիու նման խոխոաց՝ հը՛ր – 366: բայց մեծ ախպերը *ուսի վրայով* մորն ասաց – 369: *Ուսի վրայով* մորն ասաց – 369: *ուսի վրայով* մորն ասաց – 369:

ՌԻՍԱԲԱՐՉԻԿԱՎՈՐ — պատերազմից առաջ օրիորդ Ուլյունը ծանր մահուղե *ուսաբարձիկավոր* բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361:

ՌԻՍԵԼ — Բարդուտ լանջերից շարմաղ, շիտակ, մատղաշ մի ծառ ենք հանել, մեղավոր իրիկվա միջով *ուսած* բերել տնկել հորենական այգում – 332:

ՌԻՍՈՒՄ — *ուսումը* շարունակելու հակում ու ստիպո՞ղ չենք ունեցել – 321: *ուսումը* կիսատ տասնհինգ-տասնվեց տարեկան

անասնաբույժ – 354:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԿԻՆ — ցեղն *ուսումնասիրեցին* ու որոշեցին՝ որ ուրեմն Վերանի համար է – 295:

ՈՒՍ-ՈՒՍԻ — մեր Օմակուտի տեղական գործկումը Մուրադենց հին տների, հետո ուրեմն ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Հովվտի տեղամասային համարի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում *ուս-ուսի* շարված կանգնած էր – 377: երկու պան արանքում նրանք *ուս-ուսի* խիտ շարվում էին – 377:

ՈՒՍՈՒՅԻՉ — կատաղած ծմակուտցին դեռ միայն *ուսուցիչ* է – 350: որպեսզի ստուգեն տեսնեն *ուսուցիչները* ժամանակից մի որևէ օգուտ չե՞ն պոկում – 378: իրար մեջքի պայուսակով դեռ խփում ու չափարի ետևը *ուսուցից* դեռ թաքնվում էին – 403: արնակալոյ, ամոթահար ու կեղտոտ երեխան երեկվա իր *ուսուցի առաջ* որպես արդեն գող էր կանգնած – 362:

ՈՒՍՈՒՅՉԱՆՈՑ — հիմա *ուսուցանցից* կրակոց էր լսում ու ձիավորվում էր – 361:

ՈՒՍՈՒՅՉՈՒԹՅՈՒՆ — ու կարծում ենք դա ոչ միայն ընկերություն էր, այլ նաև *ուսուցչություն* – 309:

ՈՒՍՈՒՅՉՈՒՇԻ — ասում են օրիորդ *ուսուցչուհիներին* ճաքեցնելով ոտանավորը կարճ պատմում էր – 335:

ՈՒՏԵԼ — նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց *ուտելու* կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: մեծ Մոփին ասում էր Օհանիսը կլինեն, բայց անասնակերի՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց *ուտելիս* հենց էդպես գլուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: ու ցելում նստած մածուն *ուտելիս* է լինում – 407: դրա ճադուց, թե միտոյ է, դու պիտի *կերած* լինես – 330: *Գերած* կլինենք – 330: *ուտում չեմ* – 368: որ *ուտում* ու ուրանում էք – 343: փոխանակ մի հարցնեն էս տունն էս ի՞նչ ցեց է *ուտում* – 331: կրծելով *ուտում* է – 351: արտիստորեն չափավոր *ուտում*, չափավոր խմում ու բուկը միշտ պատրաստ է պահում – 381: այսինքն որ ասես էս իմ ցավն է ու ինձ *ուտում* է – 393: միջնեկ թաթարին մեղրահացի ողկույզ էր մեկնել՝ որ գուտ ոսկի մեղր է ու հալիվորները տալիս են իրենց թոռների մեջ ամենալավին կամ, մարդու բերանն իրեն մոտիկ է, իրենք *են* *ուտում* – 356: տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ *էր* *ուտում* ու քնում էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած – 344: *շաղը* ծնկներդ *ուտում* էր – 355: ի՞նչ *էին* *ուտում* – 314: Չե՞ տարին մի հատ գլեռ ու մի երկու մորելիս *էին* *ուտում* – 406: Բա ձմեռը դու ի՞նչ *ես* *ուտելու*, այ որդի – 374: որ կարալ չես ու էսքան ցել էս արել, քու արտի հացն ո՞վ է *ուտելու*, ե՞ս – 407: էդ ինչի՞ *չէր* *ուտելու* – 368: փռան վարիչին, կարծես իրենց բերանով *չէին* *ուտելու*, ասաց – 388: վեց ախպոր *զուլիս* *ես* *կերել*, գլխակեր – 407: երեխայի ախորժակը գուցե քաշել՝ ճամփին *կերել* է – 290: ոչխարի անարատ պանիր մեկ գողի Արտաշն ու շրջկումի հյուրն է *կերել*, մեկ էլ իմ որբերը – 343: ասաց՝ *..ք էն կերել*, որ ձեր սրտերին դիպել են – 307: կարծես կուշտ *կերել* ու ատամները քչփորելով նայում էր – 368: հեղեղը *կերել* խանդակ էր գցել – 372: պառկած տեղը ձկան պահածո *էր* *կերել* ու գիրքը ձեռին քնել – 375: ցեցը բարեկամության պարկը հիմա լիովին *էր* *կերել* – 395: *կերել* ջարդվել ու հաստատել *էին*՝ թե Սիրուն Թեվիկը Վարդոյին մկնդեղ ու պետական ոչխարին էլ դետեի թույն է տվել – 323: *կերանք*-խմեցինք ու որ արաղը հատավ՝ պահած տեղից մի հատ էլ հանեց – 319: Որձը, մեղրահացն ու արաղը Համբո հորեղբայրը չգիտենք ում հետ *կերավ* – 302: Հետո՝ *կերա՞վ* – 368: Մուրադենց կարմիր քարհանքի գլխից հովըտեցին իրեն պատռում է՝ թե ծմակուտեցիք մեզ *կերան* – 408: ներդրություն ասաց, հաց *ուտենք*՝ նոր – 299: *ուտեք* ու ուրանաք – 368: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին *եղյամ* *ուտի*՝ որ արաղից ու էնիքը՝ խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324: մնացել է Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ որ փորի հորթն ուզում էր *ուտի* – 355: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր փայտ գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոփի հետ *ուտեք* – 375: *հում-հում* *կուտեմ* – 396: գիծ Դանելին թողնեին իրենց միջից «պատառ-պատառ կանեմ, *հում-հում* *կուտեմ*» բղավի – մինչև մահ ու գերեզման երբեք – 401: կթողնեմ դեզիցս խոտ *կուտես* – 278: հեքիաթի պատմածի պես՝ մեր խեղճ Օմակուտի միսը *պիտի* *ուտեք*, որ լավանար – 305: նրանց գոմեջը *պիտի* գոմշավարի *ուտեք*-ծարավեր-խմեր, չկշտանար ու տրաքեր – 351-352: հանձնվեր ասեր ուլս ահա գցում եմ ռեխո՞ *կե՞ր* – 288: վրայից կամաց *կե՞ր* – 298: Հեռավոր ուրախության, հեռավոր գուռնադիտի ձեռք դե որ գիշերով լսել ու ճամփա էս ընկել, չոբանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, *կեք*, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300:

ՈՒՏԵՅՆԵԼ — մատղաշ միսը՝ *ուտեցնում*, իշի թանձր կաթ *են* խմեցնում է – 408:

ՈՒՏՎԵԼ — բռնել ու քիթը ջնջխված, ականջը *կերված*, ձվանը ջարդված արյունվիկ կանգնել է – 407:

ՈՒԻ — Բայց ուրախությունը դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե էս գնացի. *ո՞ւր*. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. էս Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է է՛ – 271: – Բա հիմա *ո՞ւր* է, – ասաց – 275: էս գունավոր ավտոբուս եմ նստում ու չգիտեմ ինչի ետևից *ուր* գնում – 276: տեգրս անպարտ դուրս եկավ, ախչի՛, սիպտակ ուլս *ո՞ւր* է՝ տեգրս սուրբ ոտի տակ մորթում եմ. եսի՛մ, ասում էք թույնն ինքը չի տվել – 279: ոչխարդ *ո՞ւր* է – 280: ծանր էր լինել հարազատ այն վայրերում, *ուր* ամուսինը եղել էր երգուկատակով, եղել էր ու հիմա չկար, ամայի էին – 282-283: էս ոչխարն անտեր էս *ուր* է գնում – 298: Մարդկային նախանձն ուրեմն *ուր* է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: ոչխարդ *ուր* է, կորիք ոչխարիդ մոտ – 300: *ուր* էլ գնաս՝ գալուդ ճամփան ծաղիկ լինի – 309: մեզ էստեղ թողած էդ *ուր* էս գնում – 314: մինչև *ուր* գնում են՝ թող գնան – 315: Այտա, դե եկել էի, մի երկու օր յուլս կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, *ո՞ւր* էս անտեղի դիվոտում – 321: սարին՝ այգու մի անկյունում դարսված ու դեռ ցելոֆանով ծածկված, որ ձյան տակ չմնա, չնայած ձյունը դեռ *ո՞ւր* էր – 324: *ուր* տատի հետ պապ էլ կար ու իրար անխոս էին հասկանում – 326: իրենն են բոլոր չափարները *ուր* մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը – 334-335: ու տատիկը մի անգամ չէր ասում *ուր* էիր կամ ժամանակին տեղդ մտիր – 342: *ուր* հիմա զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: *ուր* հիմա զոհված տղերքի հավերժական հուշարձանն է – 362: Արգուտինակիների կառավարիչը ներքևի ձորում, *ուր* հիմա Գործարանն է, հասել ականջից բռնել ու ետ է տարել – 406: դեպի այսօրը եկել յ, ո՞ւմ են բերել, *ո՞ւր* են կորչում, ով է ցամաքեցնում – 409:

ՈՒԻՄԱՆ — *ուրախ* էր՝ որ չոբանների ցեղը նոր չոբան է տալիս – 285: և *ուրախ* էր՝ որ աղջիկը քաղաք Երևան գնաց – 285: մտքներից մեջ բոլորդ էլ *ուրախ* էիք, որ մեր ոտը կնկա է առել՝ ընկել ենք – 303: էնիքը. օրինակ, էդ ինչի՞՞ պիտի *ուրախ* լինեի – 328: այդ կանչերը, այդ *ուրախ* կոիվները, այդ անհիմն իրավաբանությունը բարձրանում, տաք ամառվա մեջ կախվում էր այգիների, մեղվանոցների, աստվածակերպ ծերունիների, կարոտ հարսների վրա – 367:

ՈՒԻՄԱՆԱՆԱԼ — Եթե բաժանվեին՝ կարո՞ղ էին *ուրախանալ* – 393: որդիների պինդ կազմվածքի ու պինդ խոսքի վրա

ուրախանայուց վախենալով նայում էր մեկ բարակ թեվըկին, մեկ որդիներին – 294: մտքում իհարկե *ուրախանայիս* ու տխրելիս կլինի – 340: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան *ուրախանում է*, ինքն է ուրեմն սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278 Այսի, – ասավ, – մի էդ արադը դրա բերանը տուր՝ տեսնենք ինքն *ուրախանում է* թե չէ – 281: Ժողովուրդը ինքը հնարում, *ուրախանում* ասում է – 286: Իբր որ *ուրախացել էս*՝ էդ ինչի՞ դ վրա էս ուրախացել – 280: Իբր որ ուրախացել էս՝ էդ ինչի՞ դ վրա էս *ուրախացել* – 280: Թաքուն *ուրախացանք*՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի քիթը շատ ուժեղ բռնել ենք – 307: ինքը *չուրախացավ* – 275: Ջանդաղը որբնայրի կնկա նման այնքան *ուրախացավ* ու տխրեց, քիթը վեր-խմելով այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277: Մտքում *ուրախացավ*՝ որ դաժան է – 364: Սպիտակ, շիտակ բարդու վրա կարծես *ուրախացավ* – 372: Բայց կանգնեց թե՛ իրենք թող գան պահեն էլ, կորցնեն տխրեն ու գտնեն *ուրախանան* էլ – 296: շատ *կուրախանար* – 396:

ՈՒՐԱԽԱՆԱՅՆԵԼ — իրա ախպոր երեխեքին *պիտի* փետով էլ ապահովի, նրանց մորն *ուրախացնի* էլ, ինքն էլ է երեխա – 286:

ՈՒՐԱԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե *ուրախություն* է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո թեվըկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: գիշերը գյուղում ուրեմն հարսանքի *ուրախություն* է եղել – 300: *ուրախություն* կար – 342: Անոշ, – ասաց, – էսքան տարի էստեղ է մի *ուրախություն* չի տեսել – 365: Բայց այլևս տագնապ ու թրթիռ, կարմիր վզկապ ու *ուրախություն* չէր դողանջում – 378: ասացին *ուրախության* կենտրոնը ուրեմն դարձյալ փոխադրվում է Օմակուտ – 381: Բայց *ուրախությունը* դեռ մի կարգին չէր տաքացել, Մյուսը վեր կացավ՝ թե էս գնացի. ո՞ր. Տաշքենդ. ի՞նչ Տաշքենդ. էս Տաշքենդ ախպեր ունեմ, գնում եմ բերեմ. ա-է՛է՛ – 271: Բայց հիմար *ուրախությունը* երեսին նա կանգնել ու չէր հեռանում – 357: *ուրախությունն* ու եռանդը փոխադրվել են քաղաք – 378: այսինքն թե հավատում է՝ որ ամուսինն այնտեղ *ուրախության* է եղել – 278: Բա քու էդ հարցը իմ էս *ուրախության*՝ ու օրն էր բռնելու – 280: Հեռավոր *ուրախության*, հեռավոր գոտնադիտի ձենը դե որ գիշերով լսել ու ճամփա էս ընկել, չորանին ենք ասում, էդ էլ քու բաժինը սեղանին, կեր, խմիր ու սուսուփուս ետ դարձիր – 300: էդ ի՞նչ *ուրախության* էս – 368: դուք *ուրախությունին* թշնամի եք – 342: ասիլ մի՛ թե մենք քո *ուրախությունին* թշնամի ենք – 342: համերգից ու հարսների *ուրախությունից* մի կողմ կացավ ու այդպես էլ մնաց – 271:

ՈՒՐԱՆԱԼ — որ ուտում ու *ուրանում էք* – 343: ուտեք ու *ուրանաք* – 368:

ՈՒՐԵՄՆ — մեր ձեռքն *ուրեմն* Քեղուտից գլորվելիս է ճիպոտը պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: շալերն *ուրեմն* ասացինք, հարսների համար ծաղկավոր երկու շալ – 269: *ուրեմն* գրկած մի ձմերուկ – 269: գյուղացին եթե հավ է մորթում՝ *ուրեմն* կամ հավն է հիվանդ, կամ ինքը – 272: թե *ուրեմն* չի կարելի երեխային այդպես ձմերուկի մեջ կորցնել – 274: – Դե *ուրեմն* ձենդ կտրիր, – ասաց – 276: *Ուրեմն* ուրցով, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ տխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276: եկել է, էն թշնամի ձորից *ուրեմն* դուրս է եկել, եկել հայրենիք – 277: թե չգտար *ուրեմն* իմացիր, որ Ջանդաղը քու տիրոջը մի մեծ վատություն արեց – 277: Հայրենիքն *ուրեմն* քաշե՛լ, – ասաց, – էն ձորից հանել է – 277: էդ էլ *ուրեմն* ծիծաղի առանձին նյութ էր – 278: երեք օրում կարգին *ուրեմն* կարոտելս էր – 278: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփիի նման Սոփի է, ասացինք *ուրեմն* էդ է, թեվիկ-Սոփիկ – 278: Բայց սրտի խորքում իսկական եղելությունը գիտեր – որ խեղճ տղան նրանց տակ տանջահար է եղել և, ձիու վերադարձի համար եթե այդքան ուրախանում է, ինքն է *ուրեմն* սարսափի առաջ կանգնած եղել – 278: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճողաքերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, *ուրեմն* պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, *ուրեմն* պատկերացրեք – 279: Հազար ինը հարյուր *ուրեմն* քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր քաղաքում մի մաքուր աղջիկ չկա – 281: խելքդ որ ետ էս տվել՝ ձենդ *ուրեմն* կտրիր – 284: Մելքքանց տունն *ուրեմն* զո՞հ է ունեցել – 284: յոթի վկայականը եթե պատկեր է՝ մեր գոհի նկարն *ուրեմն* էդ է – 284: ու որ պարկը վեղար արած կանգնել մնացել էինք՝ էդ *ուրեմն* Մոնթ ու Վարդապետ էինք – 284: Եվ *ուրեմն* պատկերացնում ենք նաև ժողովրդական արհամարհանքը – 286: *ուրեմն* ասենք՝ որ մեր բախտն ուղղակի բերել է – 286: էս էլ *ուրեմն* էս է – 289: *Ուրեմն* հաստատ իրենն էին – 291: Բայց *ուրեմն* իրավունքատեր մարդ է՝ որ գոնե չպարտավորեցրեց – 291: գարու, թեփի՝ անասնակերի վրա *ուրեմն* թաքուն իրավունք ունի – 291: փողը եթե քիչություն աներ՝ որձերն *ուրեմն* գնալու էին – 291: եթե բավարարեր՝ *ուրեմն* այստեղ էին – 291: Յոթ որձն *ուրեմն* նետո-բրուտոյի համար – 291: մեր հայոց հին սովորությամբ ջուր ու սանը էլ շարտեցին նորապսակների ետևից՝ թե չարն *ուրեմն* յոթ վարար ջրով ու յոթ ծմակ անտառով ետ է մնալու սրանց բախտից – 292: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո թեվըկի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում *ուրեմն* շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է – 292-293: առանց ձեռն համաձայնության էի բերել, *ուրեմն* արժանի չէր՝ որ նա էս գյուղում մնա – 294: ցեղն ուսումնասիրեցին ու որոշեցին՝ որ *ուրեմն* Վերանի համար է – 295: մեծ պեպենտն *ուրեմն* փոքր քենի ուներ – 295: Տասը որձն *ուրեմն* մեծինը՝ Վերանին էր, հինգը միջնեկինը՝ Սեվանինը – 295: *ուրեմն* թեվանների մասին չէր կարող ասել, թե սրանք իր չորֆանն են, թե սարում ինքը չորֆան ունի – 296: Մի՞նչն այդ՝ համարիր *ուրեմն* հիսուն տարի, զուտ հանրային անշահ ծառայության էր եղել – 297: Այտա, *ուրեմն* հարեան ունենք – 298: ասել էր, *ուրեմն*, համարիր թե չեմ տեսնում ու ինձանից թաքուն երբեմն նկատիր, տնաշեն – 299: Մարդկային նախանձն *ուրեմն* ուր է հասել, որ Սանդրոյի պես մարդը գյուղում կամ կենտրոնում թաքուն թշնամի էր ունեցել – 299: *ուրեմն* հարսանքի է եղել – 300: գիշերը գյուղում *ուրեմն* հարսանքի ուրախություն է եղել – 300: *Ուրեմն* եթե ձի ունենայինք ու պայտելու լինեինք՝ պիտի տանեինք չովիտ – 305: Մարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած *ուրեմն* իզուր էին էդքան քաղաքականություն ու լեզու մշակում – 305: *ուրեմն* թույնի կարծիքին լավ հավատալիս էր եղել – 309: որ որոշել էս՝ *ուրեմն* ճամփորդ էս – 309: տղերքից թաքուն *ուրեմն* ունեցել էր – 311: օտար մեքենայի խցում մի բոպե շմեղը

եթե քուն է՝ *ուրեմն* քնել էր – 312: *ուրեմն* վեր-ընկած թաքուն նայելիս էին եղել – 314: և՛ որ մեր խոգերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), *ուրեմն* իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու դեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր դեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարպասին սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *Ուրեմն* բոլորի առաջ թե մենք թե մժեղը – բոլորի, անխտիր բոլորի – 321: նրա երգն *ուրեմն* երգ չէր՝ պաշտոնահաչ էր – 322: պեպենին *ուրեմն* դեռ մարդատեղ չէին դնում – 323: հարազատն *ուրեմն* սրանք էին, ինքը չէր – 330: ջուրն *ուրեմն* դեռ կար – 331: Մեր խոսքն *ուրեմն* լսել ու մեզ հաշվի էր առել – 336: – Փառո, – ասաց, – *ուրեմն* դու կաս – 340: մեր նույն պատճառներով բռնավոր մի աղջիկ էլ իրենք ունեին ու չէին ասում հանցանքը եթե բոլորի տակ է՝ *ուրեմն* էլ է – 346: ասացինք մեզանից եթե թաքուն եղավ՝ երեխեքից *ուրեմն* թաքուն ու թաքուն էր – 347: օրիորդ Վրացյանն *ուրեմն* գաղափարը տեղնուտեղը գավթել ու կենտրոն էր գցել – 350: փախստական ու ամեն փախստականի պես անլեզու այս Ծակուտի համար նա *ուրեմն* օգուտ է եղել – 353: ասաց *ուրեմն* մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը քշել են Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դին իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ *ուրեմն* ավելի լավ – 366: վաղուց *ուրեմն* տեսած ու նայելիս էր եղել – 373: Մերգոյի պառավն, արա, դեռ *ուրեմն* կա՝ – 373: կարող էիր ասել այս տանն *ուրեմն* մարդկային շունչ է եղել – 374: մեր Ծակուտի տեղական գործկոմը Մուրադենց հին տների, հետո *ուրեմն* ինքնուրույն կոլխոզվարչության շենքի, հիմա արդեն Շովրտի տեղամասային համարիի պայմանական կենտրոնի պատշգամբում ուս-ուսի շարված կանգնած էր – 377: եթե չհաստատեր՝ այստեղի ստորագրությունն ու վկաներն *ուրեմն* անտեղի էին – 377: ու եթե կենտրոնի դեկավարությունը հիմա որևէ տեղ բաժակ բարձրացրած խմում է այդ սեղանի բարիքն ստեղծողի կենացը՝ էլ *ուրեմն* անտառապալիի բացակա-ներկա կենացն է – 379: Մյուսն *ուրեմն* անտառապալին էր – 380: ասացին ուրախության կենտրոնը *ուրեմն* դարձյալ փոխադրվում է Ծակուտ – 381: և անասնաբույժի այդ բոլոր առաջարկություններն *ուրեմն* նրա ուղղակի երախտագիտությունն էին մեր Ծակուտի առաջ, որ նրան հաց էր տալիս պահում – 386: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կոխվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, *ուրեմն* էլ է – 386: մտքին *ուրեմն* համաձայն էր – 387: *Ուրեմն* պանիր էին տանում – 388: *ուրեմն* լավ չես յուրացրել՝ որ բոլորը հավասար են – 393: էս ճիպտոր կարծում ենք կտրվել է, *ուրեմն*, Քեղուտ խոտհարքի տակերից. տղերք – 393: եթե շները գիտենին ինչի չեն ոչխարի մոտ՝ *ուրեմն* ինքն էլ գիտեր – 399: գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն *ուրեմն* դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը քրտնելու – 399: որ ասում եմ չես գնում՝ *ուրեմն* գնալու չի – 401: Մեկանը որ ասում է չպիտի գնացվի՝ *ուրեմն* մի բան գիտի – 401: Ասացին փոստատարն *ուրեմն* Ատրենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: վիճակն *ուրեմն* այնպես էր, որ նույնիսկ Մեկանի պես տղան իր բայը չէր ասում – 402: շները կողքերից՝ թափ իջավ ու դպրոցի մոտով տվեց անցավ, Տաշքենդ՝ *ուրեմն* Տաշքենդ – 402: բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է քամել, ինչքան որ ռուսագետները չեն գործում ռուսերեն հարյուր գրքից, *ուրեմն* թերություն չի – 403: Հայկապատն *ուրեմն* ապրելու իրավունք ունի – 406: վախեցել է *ուրեմն* – 407: Ղուդու ճնշմանն *ուրեմն* հոգին չի դիմացել – 407: Համրկի ընտանիքն *ուրեմն* Օսեփանք դեռ չէին նորոգել – 408: եթե սրանք ճամփին ինձ չսպանեցին ու իմ ոտով ինձ հասցրին Ավետըքին, *ուրեմն* ապրելու եմ – 408: *ուրեմն* իսկապես մի թաքուն բան կար – 412: նրա տակ ինքն *ուրեմն* մի մեծ պարտք է ունեցել – 412: դա *ուրեմն* հեղկոմի հուշարձանն է – 414: մեջներն *ուրեմն* ցեղի հին համերաշխ միաբանությունն է – 414: Աղբյուրն ու թասերն *ուրեմն* անընդհատ հիշելիս էր եղել – 414:

ՌԻՐԹ — վարչության որոշման տակ իր ենթակայությունը հայտնեց ու *ուրթից* գնաց – 289: ու երբ մեր լաչառը ամբողջ *ուրթի* վրա կովի եկավ՝ նշանավոր այդ իրիկվա մեջ նստած նայելիս ու հասկանալիս էր եղել, կամ հետո մեծ Սոփին էր սովորեցրել՝ թե այսպես ու այսպես – 310:

(ՆԱՎ) ՌԻՐԹ — Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծահաս, Քեղուտի լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով *Նավ-ուրթ* – 278: ձին դրկեց *Նավ-ուրթ*՝ Ավագի ու Սիմոնի ձիերի մոտ – 291: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք *Նավ-ուրթի* ձիերին ու Կեչուտ ծակով, Զարիսեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: գերանդին այդպես էլ գցել ու Աճարկուտ ծակով խփվել ենք դեպի *Նավ-ուրթի* ձիերը՝ երեք ձին – 268: *Նավ* հին *ուրթի* ուղիղ մեջտեղը – 276: *Նավ-ուրթի* բաց լանջին լեյտենանտը ասորձանակը հանեց ու իրար վրա երեք անգամ կրակեց – 281: ու էլ տժոժան շոգին Արկանք խոտհարքներից դրկեց է՝ *Նավ-ուրթի* լանջերը՝ թե վրացու թիֆլիսա մուրթերը Թեվրկի մոտ է, գնա բեր – 285: *Նավ-ուրթի* լանջերին գառան մոտ էր – 289: նորամանուկն ու Սոփին կանգնած նայում են Աճարկուտ մեծ անտառի գլխով *Նավ-ուրթի* բաց լանջերին – 316: *Նավ-ուրթի* մեծ ճանապարհին խփվեց բլորի ետևը ու կայծակի պես շողաց արդեն Ուխտատեղերի լանջին – 316: դեմ-դիմաց *Նավ-ուրթի* մայրամուտի մեջ խեղճ յաբուն, պառավ մառյանն ու այս հրեղենը կանգնած էին – 318: գնդապետական գլխարկի հովանոցը էտ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծակի գլխով նայեց *Նավ* հին *ուրթին*, որտեղից տարել փաստորեն ձին կորցրել էր – 277: ձիերը *Նավ-ուրթից* այս կողմի վրա իջան, բաց լանջի խանձկուտներում էին – 278: Արկանք խոտհարքներից, *Նավ-ուրթից*, Ցիցքարա սեղաններից, Քեղուտ ծակից, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: Քեղուտով, Զարդաքարով, *Նավ-ուրթով*, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Ծակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303:

ՌԻՐԹ — իսկ եթե *ուրիշ* բացակայություն է՝ ոչ մի կորուստ էս աշխարհում անկորուստ չի գտնվում, այսինքն որ կորչի ու նույնությամբ գտնես – 271: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետխված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր *ուրիշ* – 274: *ուրիշ* որ բան

չլինի՝ զուտ երեսուն ռուս եմ խտտել – 280-281: Բայց մենք մեզ *ուրիշ* կերպ չենք հիշում – 289: *ուրիշ* ո՞վ մնաց, որ ասում ես իրենք – 297: անօրենները դե *ուրիշ* հայրանուն կունենան – 297: Բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն *ուրիշ* եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: այդ փոփոխությունից Օմակուտն *ուրիշ* օգուտ չունեցավ – 302: *ուրիշ* հասցե էլ կա, – ասաց – 312: Բայց ճիպոտը նա *ուրիշ* հատուկ նպատակով էր վերցրել – 315: Չէ, այտա, չէ, *ուրիշ* հաշիվ է, գնա – 321: *ուրիշ* ոչ մի վերաբերմունք – 325: երեխեքը նույնիսկ ցերեկն են վախենում և այլ *ուրիշ* անվայելուչ խոսքեր – 333: Ձեզ համար *ուրիշ* ճամփա չկա՞ – 333: Որ *ուրիշ* բան չլինի, տնտեսական շահի տեսակետից զուտ էնիքը՝ կերամիտը – 335: *ուրիշ* պաշտոնի էր սպասում – 335: բոլորի սիրտն էլ այստեղից թռել *ուրիշ* տեղ էր – 342: թե մենք Ջաղացներում մարդ և *ուրիշ* տղամարդու ծոցում մայր չունենք – 358: Բայց մեռնելն *ուրիշ* ինչպե՞ս է լինում – 362: այսինքն երևում էր՝ որ *ուրիշ* ասելիք ունի – 364: հարևանի առաջ արդեն *ուրիշ* երես ու լեզու էր պետք – 367: Վարդոն *ուրիշ* տեղ էր պահում – 377: *ուրիշ* գույն չկար – 378: *ուրիշ* ակունքից է ֆինանսավորվում – 380: պարզախաղը եղբոր հետ *ուրիշ* բարձունքներից կշարունակի – 383: բարձրացնում, հաղթողի կարմիր դրոշը ձեռքներն էր տալիս ու ինքը գնում *ուրիշ* ընկածների բարձրացնելու – 385: *ուրիշ* շարժում չկար – 390: էդ էր պակաս որ նրա խոսքից հետո *ուրիշ* խոսք լավեր – 395: երևի *ուրիշ* թաքուն կոնիվ էլ ունեին – 398: պաշտոնական գրավոր կարգադրությամբ նա ու իր բեռնատարը, չնայած խնդրարկուն անբացատրելի պատճառներով *ուրիշ* մեքենա է ակնկալում, տրամադրվում են որևէ տան հոգսի – 402: Բայց գնդակահարելիս *ուրիշ* խոսք չեն ասում – 402: *ուրիշ* էլք չունեինք – 404: *ուրիշ* էլք միգուցե կար – 404: *ուրիշ* տվյալ էլ կա. որ պետության հետ գոմի թե դպրոցի շինարարության մեծ գումարի պայման է կապել – 411-412: քանի որ նա՛, ոչ նա՛ նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու *ուրիշ* որևէ մեկը – 413: Թեկուզ գյուղացի ու թեկուզ ազգական՝ *ուրիշ* երբեք չպիտի տեսներ, որ Վարդոն Թեվրկի վրա համարի որ մայր է – մարդ ու կին, տան գլուխ մարդ, ու տան հնազանդ ծառա կին – 310: այսինքն հայտնի *ուրիշ* նրա աշխատավարձը իր անունով ստացել ու տվել էր խեղճին – 410: մինչև քո բերելը ինչ անուն որ ունենա՛, կողմնակի *ուրիշներ* թող իրա անունը տան – 320: *ուրիշներ* հրեն գործարան ու հանք են միացնում – 384: կարծես *ուրիշի* ձեռք լինի ու ճիպոտն ուրիշի ձեռքի լինի – 268: կարծես ուրիշի ձեռք լինի ու ճիպոտն *ուրիշի* ձեռքի լինի – 268: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում ետիված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ օտարի նման գնում էր, կարծես կամ որձերն էին *ուրիշի*, կամ ինքն էր ուրիշ – 274: Ես *ուրիշի* աղջիկ եմ, ինքն ուրիշի տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: Ես ուրիշի աղջիկ եմ, ինքն *ուրիշի* տղա – դրա ամոթը ո՞րն է – 287: մանավանդ որ Միմոն քեռին *ուրիշի* հոգսը քաշում է, Բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ *ուրիշի* ունեցվածք ենք զարկել, Բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայորամարկդի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մեխքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել. և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, Բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդոն), և՛ որ գյուղկոռայի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների փաթեթը, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս. և՛ որ մեր եղբոր դարաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319: *ուրիշի* դուներին ինչ եք անում՝ որ հետո էլ ավել-պակաս խոսք – 333: Ջոհն իմ տանը՝ սուգն *ուրիշի* տանն է եղել – 342: ով չէր վաստակել ու պահեստում բան չուներ՝ *ուրիշի* ստանալիքի հոտի վրա էր այդտեղ – 345: վառելիքս *ուրիշի* շալակով բերած դռանս դարսած – 357: իմ կյանքի ուղղությունը *ուրիշի* քոտերը չեն որոշելու – 357: նա *ուրիշի* կին էր – 359: իսկ մեր վարքը *ուրիշի* ձիու պես մեր տակից փախչում էր – 362: *ուրիշի* խոսքի առաջ միշտ ուշադիր ու միշտ օգնության կարիքի մեջ – 365: իսկ եթե ինքը չի ու փողն իսկապես մեկնելու է *ուրիշի* – 366: իրենց մաքրությունն ու մառանավոր ապահովությունը *ուրիշի* տանն ստեղծում ու այդպես էլ մնում են – 374: որ *ուրիշի* կրակի մոտ աչքներս հացին դուրուկ ածենք – 374: նաև Ռոստոմն ինքը քշել չգիտեր ու ղեկն *ուրիշի* չէր վստահում – 389: – Այ ընկեր, – ասաց, – որ էդպես *ուրիշի* գործը կարգադրում ես, սարում ընկերոջը մենակ թողած դրան դու ո՞նց ես Տաշքենդ դրկում – 395: աշխատանքը վերագրել էին մի հայտնի *ուրիշի* – 410: չէ՞ *ուրիշի* ցավը բացահայտող ու կարեկից մի հատուկ ժողովուրդ կա – 412-413: այսինքն համաձայն էին դափնիճում նստել ու ձեռքները կրծքներին ինքնամեծար խաչած՝ *ուրիշների* կապկությունը դիտել ու երբեմն նույնիսկ ժպտալ – 396: մանավանդ որ Միմոն քեռին ուրիշի հոգսը քաշում է, Բայց *ուրիշին* հոգսի տակ չի գցում – 290: *ուրիշին* հոգսի տակ գցելը հենց քեզ համար է վատ – 290: Բայց Միմոնենց բանաստեղծի համար *ուրիշներին* դժվար վիճակի մեջ դնելը չէ՞ սովորություն է – 415: իրենից առաջ ոչ բխել, ոչ էլ մանավանդ *ուրիշներից* տեսնվել էր – 388: ինչպես որ Ջարխեչավանքի առաջ *ուրիշ պատճառով* Ջանդառի բկում էին մնացել – 269: *ուրիշի մասին* մտածող ես՝ էսքան անտեր կնկանից մեկին ուզիր, ասեմ մարդ էր, մեկին բախտավորեց – 357: Ես *ուրիշների նման* ազաի չեմ՝ որ ասեմ էս էլ է իմը էս էլ, էս էլ եմ էս էս էլ – 364:

ՈՒՐՅ — Ուրեմն *ուրցով*, աղով, Սոփիկը պահած սոխ ուներ՝ սոխով ու պատկերացրեք համարյա թե զուտ իրենով, այսինքն համարյա թե առանց ջրի – 276:

ՈՒՐՈՒ — այսինքն որ գնդակահարվելիս *ուրու* դարձած վերացել էկել, պապոնց մեր գյուղում պտտվում, կանգնում հանդիպողին նախատիներով նայում է – 346: ասում էինք փախստական դարպասեցու *ուրուն* կլինի – 346:

ՈՒՐՈՒՐ — Հավի թե *ուրուրի* աչքերը մեծ պեպեկոտը ճպճպացրեց – 404: *ուրուրի* աչքերը թարթեց – 405:

ՈՒՐՅՈՒՐ — ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ *Ուցյունը*՝ Միրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր զուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: Ղազախ ձմեռելուց եկանք տեսանք հարկերի դիմաց Եգորն ու *Ուցյունը* կարպետը տարել են – 332: խոզը շալակը տված ու ինքը ետևից ձիավոր՝ *Ուցյունը* բերեց գցեց գյուղխորհուրդ – 360: պատերազմից առաջ օրիորդ *Ուցյունը* ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ զուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: *Ուցյունն* ու գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը մի կողմից ականջները քաշել – 360: անխոս կասկածվում էր՝ թե *Ուցյունն* ու կոնատը հիմա իրենք դուրս կգան – 361: որպեսզի *Ուցյունի* իր անունը կենտրոնում կրկին բարձրացնի – 350: Որբևայրիներին պաշտպանության օրիորդ *Ուցյունի* հանձնաժողովը զինկոմիսարիատից եկավ – 356:

մի գոճու վրա *Ուցյունի* բոլորում կրակել էր – 357: այսինքն *Ուցյունի* ծանր կոնքերի ետևից անշահ պտտվող – 361: «*Ուցյունի* կռան» ու «*Ուցյունի* կատարածու» էլ – 361: «*Ուցյունի* կռան» ու «*Ուցյունի* կատարածու» էլ – 361: բայց ձիավոր *Ուցյունի առաջ* մարդասպան հանցագործի պես սևացած եկավ ամբողջ ժողովրդի միջով մտավ գյուղխորհուրդ – 357:

Փ

ՓԱԹԱԹԱՆ — տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու քնում էր *փաթաթանները* տարիներով փաթաթած – 344: ոտքերը *փաթաթանի մեջ* հոտել էին – 344:

ՓԱԹԱԹԵԼ — տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու քնում էր փաթաթանները տարիներով *փաթաթած* – 344: գործկումի նման մարդուն *փաթաթել* կոխել է խոզանոցները – 308: հավ *էր* տապակել, թերթի թղթով հատուկ *փաթաթել* – 319: կռատուկի թերով *փաթաթեց* – 313: բայց վախեցավ այդպես անքաղաքավար լինի ու թերթի թղթով էլ առանձին *փաթաթեց* – 313:

ՓԱԹԱԹՎԵԼ — բայց սիրտը շան նման Ծաթեր *փաթաթված* է երկրորդ ժամանակավոր կնոջ ոտքերին – 413: գնացին պոչները շարժելով ոտքերին *փաթաթվեցին* – 333:

ՓԱԹԵԹ — և՛ որ մեր խոզերը գողացված ենք համարել ու չարացած ինքներս էլ ուրիշի ունեցվածք ենք զարկել, բայց մեզ տնավարի մի կողմ են տարել ու մեր գրպանը խնայողամարկղի գրքույկ դրել (Ռոստոմ Մելիքյանը), ուրեմն իր խոզը մթերելիս մեզ խիստ զբաղված է համարել ու ղեկավար ընկերոջ պես մեր գործը հոգացել, և՛ որ հնձից ու հավաքից անտեղյակ ենք եղել, բայց ձմեռը հայտնի է դարձել՝ որ մի երկու տեղ խոտ ունենք (լույս-դառած Վարդուն), և՛ որ գյուղկոռպի աղջկա հետ երկրորդ ժամանակավորը կոստյումը հագցրեց, մեզ կոստյումավորեց ու հների *փաթեթը*, ինչքան էլ ստիպեցինք, չտվեց մեր թևատակն առնենք, ասաց դու ո՞ր ղեկավարից ես պակաս, և՛ որ մեր եղբոր դարպաչին՝ սիրելին, անտանելին, անբախտը, հավ էր մորթել – 318-319:

ՓԱԽԶԵԼ — համապատասխան գլուխների *փախչելով* մենք Ծմակուտի գլուխն էինք լինելու – 382: *փախած* գնում էին – 326: Բա էդ խի՞ *ես* շուտ-շուտ սարից *փախչում*, Թեվիկ ջան – 373: Ձերոնք որ *փախչում են* իրենցից են փախչում – 329: Ձերոնք որ փախչում են՝ իրենցից *են փախչում* – 329: կարծում են գյուղից ու տեղից *են փախչում*, մատաղ – 329: և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք *էինք* դպրոցից *փախչում* ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: տանիքի տակից *փախչում էր* – 331: գուցե ամաչելուց, գուցե անհասկացողաբար չամաչելուց ծիծաղելով *փախչում էր* եղանի առաջ – 343: իսկ մեր վարքը ուրիշի ձիու պես մեր տակից *փախչում էր* – 362: Երեխաները մեր ճանապարհից *փախչում*, դուլերը կոներին կանայք վիզները ծած խեղճ-խեղճ նայում *էին* – 322: երևի պատը *փախչելու է* ծածկի հետ եղբան կերամիտը ջարդի – 335: պատը *փախչելու է* փչացնի – 371: երիտասարդությունը *փախել է* որը Կիրովական, որը Գործարան, որն էլ մոլորված կանգնած է – 305: միջնեկ թաթարը *փախել* վտանգից ազատվել է – 346: կրակը *փախել* վառել է – 389: Երկայնաբազուկ-Արդույթանների եզան մոտից թողել *փախել է* – 405-406: գողացել ու ընկնել-ելնելով ցելերն ի դուրս *փախել է* – 407: վա-յե, ես դրանցից *էի փախել* – 353: չորրորդից Օհանը *փախել էր* սարերը գառնարած – 282: Պատերազմից հետո Մելքքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, *փախել* էտ *էր* եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: Մեղրակի այգու հողը *փախել*, մոճիր դառած՝ ակունքը բռնել *էր*, թե՛ ջրերն են առհասարակ նվազում – 331: Էն որ էդ կողքիդ ապառնով խանումը մորիցդ *փախել էր* Վանքեր – 368: Դասից ու դասատվից վախեցանք *փախանք* սարերը – 284: Այտա, բռնի՛ր, – ծիծաղեց, – ջարխեչեցին *փախավ*, կալկոխ արա, բռնի՛ր – 270: դանակը փորում խոզը ձեռիցս *փախավ* – 328: խոզը դանակը փորում *փախավ* – 335: դուրս պրծավ դանակը փորում *փախավ* – 375: *փախան*, գնացին ու ահա՛ եղածը մի սաղա-հնդդ է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: մեզ վրա ինչ որ անցածներից է մնացել՝ մենք իրավունք չունենք *տակից փախչենք* – 308: պառավ մեծափոր կովը չէր կարողանում *փախչի* ազատվի – 344: ասել էին շուտ տանք՝ մեղուն *փախչի* – 345:

ՓԱԽԶՈՂԸ (փոխանություն) — մեր հովվտեցի ղեկավարությունն էլ՝ *փախչողի առաջ* ոչ հորդոր ունի, ոչ արգելք ու սպառնալիք ու դեռ ընդհակառակը – 382:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ — չորեքթաթում ու ոչխարի մեջ էինք մտնում, այսինքն թե *փախստական* Թեվանը չենք ու խոյ ենք – մի ծիծա՛ղ – 285: աչքին հրացանավոր *փախստական* է երևում – 286: գյուղում *փախստական* կա – 286: Մոզուն ու կովին խոտ տալիս դեզի արևոտ կողմը Մուրի խոզարած բիձեն վրա էր ընկել *փախստական* տաշքենդցու տղայական հանցավոր-անմեղ արարքին – 343: ու գյուղում *փախստական* տղա կար – 346: ասում էինք *փախստական* դարպասեցու ուրուն կլինի – 346: *փախստական* ու ամեն փախստականի պես անլեզու այս Ծմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: Նիկալ պապի՝ այսինքն *փախստական* տաշքենդցու տան հաշիվները այդպես վերջացրեց – 372: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես օրինակ *փախստական* տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: բայց նախանձում է *փախստական* հորեղբորը՝ որ ընտանիքը Գործարանում թողել ու այստեղից գլուխն առել կորել է – 405: ու լսած է եղել, որ հեռու ձորերում *փախստական* ձորտերի Ծմակուտ անուն ազատ համայնք կա, այսինքն որ գուտ իրենց գործի տակ են ձորտ – 405: կարծենք *փախստականի* ալիմենտը էս գյուղից է գնում – 405: շաբաթ գիշերները *փախստականի պես* երբեմն գալիս էր – 349: փախստական ու ամեն *փախստականի պես* անլեզու այս Ծմակուտի համար նա ուրեմն օգուտ է եղել – 353: գրպանում *փախստականի մասին* հեռագիր ունի – 401-402:

ՓԱԽՈՒՍ — ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս նույն գերեզմանոցում, քանի որ դեպի Երևան իր *փախուստի* ճանապարհին վիրավոր ջաղացպանն արնաքամ է եղել այս գոմերում – 315: Խառնակությունն ու ապստամբությունը, ճիշտ է, մեր խեղճերի *փախուստից հետո* է եղել, բայց դե էլի բան է – ապստամբեցի՛նք – 303-304:

ՓԱԽՈՒՍԻ ՏՐՎԵԼ — Սիմոնի շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները շքրեք քաշեցին ու *փախուստի տրվեցին* – 326:

ՓԱԿ — *փակ* աչքերի վրա բարակ կոպերը թրթռում են — 276: այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես *փակ*, քոնը անցնող-դարձող մարդուզագանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն — 324: քո թշնամին ահա պիտի նայի տեսնի, որ քո ճանապարհը *փակ* է — 325: Դուռն ու լուսամուտները *փակ* էին — 331: այ. էս *փակ* բերդի մեջ խեղճ երեխան քանի տարի է մարդի երես չի տեսել — 341: Աչքերը չոր վառվելով, շիփշիտակ ու բերանը *փակ* կանգնեց, զսպվեց-զսպվեց ու շնչաց — 348: որ իրենց նույնանման բռնավորի ու կապեզեի Ադամի ցավն իրենցն է ու նույնիսկ իրենցը չի, այլ միայն Արփի երգեցիկ աղջկանն ու մարդկանց առաջ հավիտյան *փակ* Ադամինը — 356: եթե խորհրդային հիմնարկ եք՝ իրավունք չունեք էս ժողովրդի առաջ *փակ* լինեք — 360: Դռան *փակն* ստուգել ասել էին — 412:

ՓԱԿԵԼ — և Թեվիկն ստիպված էր ներկայանալ, դուռը ներսից *փակել* ու աջութարս մի երկու հատ գալ — 292: բերանը *փակելով* ժպտաց — 337: աչքերը *փակում* ու երեսը բարձրացնում է — 276: Այսինքն՝ որ չորս կողմի վրա կռվելով մերոնք ոսի անտառապահի, թուրք բեզերի ու Հովըտի արանքում տեղ են բացել՝ կենտրոնի մի պարապ թղթով Սանդրոն մեր բացատը հանգիստ *փակում* է — 303: այսինքն Ավետիքը, աչքերը *փակում* ու ձեռի փետը վրա է բերում — 408: մի գոմ *են* գցում ու դուռը *փակում* — 408: խանութը *փակում* գնում էր — 386: Թեվիկը կարծում էր երեխան մոռացել դուռը *չի փակել* — 375: ջադուն ու Աբելը դուռը *փակել*, երեխային տարել տանջում *են* — 348: որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները *փակել* ու քոչել էր քաղաք — 387: դուռը ետևից *փակել* ասել էին — 412: պահեստի դուռը *փակեցինք* ու զոնսեցինք — 362: Աչքերը *փակեց* ասաց — 275: աչքերը *փակեց* ասաց — 294: Մտավ գոմն ու դուռը *փակեց* — 306: աչքերը *փակեց*, ասաց — 309: թառանչելով ելավ ու երկու մատով սուր ու երկար շվվացրեց՝ այնպես, որ Սոփին աղջկա նման ժպտաց ու ականջները *փակեց* — 316: Աչքերը *փակեց* պատասխանեց — 317: աչքերը *փակեց* — 329: աչքերը *փակեց* — 329: Ադուն քույրիկը փռան բերանը *փակեց* — 330: աչքերը *փակեց* — 376: այսինքն ինչպես որ աչքերդ *փակես* ու խավարի մեջ ասես ճակատս հիմա պատին է դիպչում — 361: իրենք *բերանները կփակեն* ու կմոռանան — 357: քո տեղը՝ էս պահեստիս դուռը ներսից *կփակելի* ու դուրս չէի գա — 361: *կփակել* ու բանալին մատի վրա պտտեցնելով կգար այստեղ իր նախկին տեղը կկանգնեք — 380: դուռը դեմը *փակելու պես* ծանր կոպերը Ռոստոմը իջեցրել ասել է — 318:

ՓԱԿՎԵԼ — չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվիկի վերքն այսինքն *փակվում* է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն շքանշանի ու կանաչ փեշի պատմությունն է — 292-293: Երեխայի երեսն ուռել, աչքերը *փակվել էին* — 350: ներսից երևի ականջներն էլ *էին փակվել* — 350: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուռչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհին ուրիշ եղանակով ու հանկարծ *փակվեց* — 302:

ՓԱՄՓՈՒՇՏ — գոմի պատից մի փտած հրացան ու կծով *փամփուշտ* են հանել — 412:

ՓԱՅ — ամեն մեկն ասում է իմ *փայն* աշխատել պրծել եմ — 397:

ՓԱՅԼԵՑՆԵԼ — մեծ պեպենոտը պահատեղից հանել, յուղ չէր գտել, ոչխարի պանրով *փայլեցրել*, հագել դռանը կանգնել էր — 345:

ՓԱՅՏ — իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող *փայտ* կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա փայտը — 334-335: մեծ պեպենոտի հովանավոր թողտվությամբ փոքր պեպենոտը անտառից կարող էր *փայտ* քաշել ու ներքևների վրա ծախել — 367: երեխան պիտի վառարանը մի երկու կտոր *փայտ* գցեր, խաշեր ու պահածո ձուկը կարտոլի հետ ուտեր — 375: *Փայտը*. ձմեռվա պաշար փայտը հավասար սողցված դարսված էր — 326: Փայտը. ձմեռվա պաշար *փայտը* հավասար սողցված դարսված էր — 326: իրենն են բոլոր չափարները՝ ուր մի ձող փայտ կա, սարերի մեր տաք կրակը, Սիմոնի դռանը դարսված ձմեռվա *փայտը* — 334-335: Ձեռքի ճիպոտը դրանց տան, այգու, դեզի, *փայտի* ու մեղվանոցի *վրա* պտտեց, ասաց — 328:

ՓԱՅՏԱՆՈՅ — թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած քշեն կենտրոն, թե՞ մի երկու օր դպրոցի *փայտանոցը* գցեն ու ասեն կորիք — 362:

ՓԱՅՏՈՋԻԼ — *փայտոջիլը* մեր վրայով գնում ու չէր կծում — 382: լուսահոգի մեր Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային *փայտոջիլի* բերանն ընկավ քրքրվեց — 382:

ՓԱՇԱ — թուրքի *փաշայի պես* կուրծքը դուրս գցեց — 364:

(ԱՆԴՐԱՆԻԿ) ՓԱՇԱ — ու մեր գոհին քաջ ավազակ, *Անդրանիկ փաշա* գորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաքաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում — 284:

ՓԱՌ — խաշիշուկ *փառը* երկու օրում աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր — 297:

ՓԱՌԱՎՈՐՎԵԼ — *Փառավորվում* աշխարքով մեկ է լինում — 409:

ՓԱՌՈ — — Ազդվեցինք, — ասաց, — ձենդ լսեցինք, *Փառո* — 339: — *Փառո*, — ասաց, — ուրեմն դու կաս — 340: *Փառոն* ձեր տատը չի — 359: Հը, *Փառոն* մեզանից տրակտոր չի ուզում — 367:

ՓԱՌՈ ՏՍՏ — տունն ավլելը, իր *Փառո տատի նման* էծը կթելը, հավերի ձուն գտնելն ու թեյամանը կրակին պատրաստ մորն սպասելը նրա վրա էին — 340:

ՓԱՌ-ՓԱՌ — ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու *փառ-փառ* ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիղուն մաքուր սպիտակ քարաղը որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել — 351:

ՓԱՌԲ — մենք էս բոպեխ ազատ քաղաքացի էինք, *փառք* սաղահերդուներին — 342: ասում է Ծմակուտը քանի կա՝ Ռոստոմի *փառքն* ու մաքրությունը պատմվելու են — 398: իր *փառքի առաջ* ասացինք դա էլ է կուրացել ու խլացել է — 382:

ՓԱՌԲ ՍՍՏՈՒՆ — *Փառք ասածուն* — 370:

ՓԱՌԲ ՏԱԼ — Քաղաքավարի նստել, բաժակները լցրել, ասածուն *փառք տալով* երկնքին էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն — 307:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ — Վերանն էստեղ քու *փաստաբա՛նն* է — 398:

ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ — Պլանշետը վզից հանեց ու բոլոր *փաստաթղթերով*՝ հաշվետվությունների պատճեններով ու վերևից եկած

կարգադրություններով հենց այդպես դրեց բազրիքին – 399-400: հաշվեցին, իրենց *փաստաթղթերի հետ* համեմատեցին – 291:

ՓԱՍՏԱՅԻ — թե մարշալ Բադրամյանի գրքում էսինչ ու էսինչ սխալները *փաստացի* առկա են – 379:

ՓԱՍՏՈՐԵՆ — գնդապետական գլխարկի հովանոցը ետ հրեց ու Աճարկուտ մեծ ծմակի գլխով նայեց Նավ հին ուրթին, որտեղից տարել *փաստորեն* ձին կորցրել էր – 277: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, *փաստորեն* եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փոխ ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Իբր՝ հազար ներողությունը բերվելու է ոչ թե անգիտակից արբունքը պղտորված, *փաստորեն* աղջիկ-երեխայի պես լլկված Թեվկին, այլ տաքացած լաչառին – 279: Թեվկանի վրա *փաստորեն* իրավունք չունի – 291: Թեվկանի վրա իր իշխանությունն ու իրավունքը նա տվել է *փաստորեն* իր զավակներին – 291: Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը *փաստորեն* քայքայվում է, Թեվկինը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: այսինքն որ նրանք հորեղբայր ու եղբոր զավակ էին և ինքը նրանց արանքում *փաստորեն* ոչ ոք էր – 296: և գամփոր Թեվկինի դեմը կտրել *փաստորեն* ասում էր – 325: պառավը՝ իր փոքր պեպենտի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային *փաստորեն* պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: հալիվորը բան չասաց, բայց *փաստորեն* կնոջը խոսք տվեց – 330: իր պապին *փաստորեն* բանի դրեց – 354:

ՓԱՐԱՆ — Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով փարախից *փարախ* իրար ձեն տվին – 290: Իրիկունն էլ կանգնեցին ու էդ ժողովրդի գլխով *փարախից* փարախ իրար ձեն տվին – 290: Բայց մենք մեզ ձախորդ ու անտղամարդ կհամարենք, եթե եկող աշնան մեր նշանավոր գիշերը *փարախում* չարխեչեցու կինը լինի – 273:

ՓԱՓԱՆԸ ԳԵՏՆՈՎ ՏԱԼ — հիմա է, որ դարավոր չոբանը *փափախը գետնով է տալիս*՝ թե շան ...ը սրա միջին, որ գլխիս է եղել ու չի հասկացել՝ որ կթվորի աշխատավարձը իմ թոշակից շատ է լինելու – 366:

ՓԱՓԿԵԼ — Երեք օրում ճիպոտը Ջանդառի ձեռքերում լավ *փափկել էր* – 317:

ՓԱՓՈՒԿ — տղերք, *փափուկ* և, ուստի տակն էս տալիս թե չէ՝ գլուխդ մեջը թաղվում է – 274: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, զուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, *փափուկ* սապոգները, արծաթ գոտին ու փորի թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր զգում – 298: Ծմակուտի ինքնուրույնության ժամանակ էլ ու Նովրտի իշխանության ներքո էլ՝ միշտ էլ որոշված կարգ է եղել, որ ամառվա *փափուկ* խոտհարքները պետությանն են, աշնան՝ համարի ձմռան լավ պինդ կոշտացածը՝ մեր մանր-մունր կարիքներին – 310: ու չգիտես գլխիդ դագանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե ր կթռչեն թե առաջը *փափուկ* հյուրասենյակ կփռեն – 311: արնաքամ Տելեմաքը *փափուկ* ժպտալով իրեն տվել է իր սպանիչների ձեռքը – 316: երեք մանեթով տեղաշորը տակիդ *փափուկ* փռում են – 341: քո քնած երեխային դու քացով խփում ես թե *փափուկ* ծածկում – 377: հանկարծ չպատահի, որ լավ *փափուկ* տեղերից տաք-տաք խորոված անեք – 385: Գեր, *փափուկ*, կոնքերը ծանր կնիկ էր եղել – 411:

ՓԵԹԱԿ — որովհետև հալիվորի մեղավանցում մի երկու *փեթակ* էլ օրիորդն ուներ – 349: սուտ քրիստոս հալիվորը *փեթակը* չէր կարողացել հավաքի – 351: *փեթակները* ծածկի տակ – 326: զուտ լուցկով չէին կարողացել *փեթակները* կրակել – 345: փեշի տակ Օսեփանց տներն ու *փեթակները* կրակելու կրակն էր – 348: բայց երեխան *փեթակի տակից* դուրս չէր եկել – 345: մնացել էր *փեթակի տակ* – 345: թոռներիդ գցել են *փեթակների մեջ* – 346: ուզում էր երեխային *փեթակների հետ* մեղրով հաշտեցնի – 353:

ՓԵՇ — քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա *փեշ* իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկինն նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի քույրը – 299: նրա հագի կանաչ *փեշը* էսինչ վարըչի առածն է – 292: վեր կացավ *փեշերը* շարժելով գնաց – 311: չէր ասում՝ թե մի խղճավորի սրտում եթե ուրախություն է, Վարդոյի ծանր դեպքից հետո Թեվկինի վերքն այսինքն փակվում է, մյուս բոլոր սրտերում ուրեմն ջքանշանի ու կանաչ *փեշի* պատմությունն է – 292-293: շալի *փեշերով* ծնկները ծածկել էին – 315: մոր *փեշի մոտից* ասաց – 344: նագանը *փեշի տակ* – 348: *փեշի տակ* Օսեփանց տներն ու փեթակները կրակելու կրակն էր – 348: պատերազմից առաջ օրիորդ Ուցյունը ծանր մահուդե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու *փեշի մեջ* զուտ ինքն էր ու թնի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361:

ՓԵՇԸ ԲՈՆԵԼ — Մոր *փեշը բռնած*՝ գյուղխորհրդում ասավ – 344: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվկինի *փեշը բռնած*՝ Օհանը խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի – 357: փոքր պեպենտը մեր *փեշը բռնած* պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363:

ՓԵՇԻ ՏԱԿԸ ՄՏՆԵԼ — տղեդ կնկա *փեշի տակն է մտել* ու հատուկ «ավորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա քոչի – 370:

ՓԵՇԻՑ ՊՈՎ ԶԳԱԼ — Բա էս ի՞նչ անեն՝ որ երեխայի պես *փեշիցս պոկ չեն գալիս* – 273:

ՓԵՇԻՑ ՊՈՎԿԵԼ — չէինք կարողանում *փեշից պոկվել* – 285:

ՓԵՍԱ — Քաղաքներում տղա ու մարդի-գնացած աղջիկ ունի՝ այսինքն *փեսա* – 283: չէ՞ մեր գյուղի *փեսա* է – 305:

ՓԵՏ — ով խելք ու խորամանկություն ունի՝ խելքով ու խորամանկությունով, կենտրոններում ով ուժեղ ընկեր-բարեկամ ունի՝ հավատարիմ ծանոթներով, ով ճարտար լեզու ունի՝ պարապ լեզվակովով, ով էլ գլուխ ու լեզու չունի, բայց կուռը *փես* է բռնում՝ դագանակով, տո՛ հենց թրով ու թվանքով – պատրաստ եղեք – 303: տեղաշորից դուրս էր եկել, *փեսը* վերցրել ճամփա ընկել՝ թե գալիս է մեր տեղը չոբան, որ մենք կարենանք Նովիտ հիվանդանոց գնանք – 321: Փեսը գցեցինք պատշգամբ – 323: այսինքն Ավետիքը, աչքերը փակում ու ձեռի *փեսը* վրա է բերում – 408: իրա ախպոր երեխեքին պիտի *փեսով* էլ ապահովի, նրանց մորն ուրախացնի էլ, ինքն էլ է երեխա – 286: թոքերը *փեսի հետ* վնգում են – 408:

ՓԼՎԵԼ — Տան էս կողմի պատը մի տարվա *փլված* էր – 331: *փլված* տեղով մտել լույս էին կախել – 331: բայց հին գնգուն գյուղը նրա մտադրությունից էլ էր *փլվում* – 370: սարի նման կանգնած՝ մեր Լոռվա երկինքը պահում են, որ հանկարծ *չփլվի* – 297: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր *փլվեք*, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347:

ՓԽՐՈՒՆ — Կանայք նրա ցավը հասկացել, զգացվել, ավելի *փխրուն* սրտատերերը մինչև անգամ լաց էին եղել, ազնիվ խոսք — 412:

ՓՆԹՓՆԹԱԼ — հալիվորի պես *փնթփնթաց* ասաց — 400:

ՓՆՏՐԵԼ — ու նրա խելագար լացուողի վրա մի կարմիր 30-նոց տվեց՝ որ հետո շփոթված *փնտրում էր* — 366: երեխաները նրա ծուռտիկ ոտների տեղը *փնտրում էին* — 407: սիդրիկի թթուն մեր խմած բանաստեղծի համար *են փնտրել* — 388: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը քանդել, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի *են փնտրել* — 412:

ՓՇԱՔԱՂՎԵԼ — *փշաքաղվեցին* ու իրենց ներսում դոմոացին — 325:

ՓՇՐԵԼ — կացինը ոսկորը *փշրում է* — 274:

ՓՇՈՒՐ — ծաղկի *փշուրը* Թեվիկի ուսի վրայից վերցրեց պտղունցով — 293:

ՓՈՆԱՐԴԵԼ — ցեղապետության կենտրոնն ուզում է *փոխադրել* Գործարան — 414:

ՓՈՆԱՐԴՎԵԼ — ասացին ուրախության կենտրոնը ուրեմն դարձյալ *փոխադրվում է* Ծմակուտ — 381: ուրախությունն ու եռանդը *փոխադրվել են* քաղաք — 378:

ՓՈՆԱՆԱԿ — *փոխանակ* մի կանգնեն մոլորվեն — 331: *փոխանակ* մի հարցնեն էս տունն էս ի՞նչ ցեղ է ուտում — 331:

ՓՈՆԱՐԵՆ — Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յաբուն նրա ետևից կգնային — թաքուն հետախուզության *փոխարեն* Չինգիզիանի բացաշկարա օրդու — 278: Վարչությունը Շուշանին էտ գյուղ էր վերցրել ու նրա *փոխարեն* սարը մթերքի՝ քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի էդ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին — 289: շատերն էլ կան՝ որ իրենց *փոխարեն* իրենց հին շորի վերջն է էս ձորը — 308: այսինքն որ լաց լինելու *փոխարեն* ծիծաղում է — 337: կաշտպան հոր *փոխարեն* գիշերները պիտի Ռոստոմը կողքին լիներ — 348: իմ *փոխարեն* եմ ուղարկել — 362: մեկի *փոխարեն* հիմա երկու պահեստապետ ենք պահում — 379: քու *փոխարեն* բա աշխատավորը էս լինելի ու է՞դ ասելի — 399:

ՓՈՆԱՐԵՆԸ (փոխանունություն) — բայց այնքան վեհանձնություն չէր ունեցել՝ որ *փոխարենը* չլսելու տա բաշխման ու հացի մասին լեզվից պատահաբար թռածը — 350: վարչությունը որոշում կհանի՝ *փոխարենը* որոշումով նոր կովացու կտա — 354: *փոխարենը* երեխայի հետ կես գլուխ պանիր դրկեցինք — 363:

ՓՈՆԱՐԻՆՈՂԸ (փոխանունություն) — Կնկա ծանր դեպքի պատճառով իր բացակայած տարիներին *փոխարինողը* չէր կարողացել բռնում պահել — 305: Մանթաշյանի *փոխարինողը* եկավ — 385:

ՓՈՆԵԼ — ականջները երեխայի վրա ծանրացան կամ հենց դպրոցից է այդպես, թե չէ կնկամեռ, երկու կնիկ *փոխած* սարվորին էդ ո՞վ դպրոցական աղջիկ կտար — 271: Բնքը դեռ *ոտը չփոխած*՝ շներն առաջ ընկան ու չասացին թե ծեծից հետո սառն ենք և առհասարակ պարզ չի — 333: ջարդվելուց երեք օր առաջ ջարդվելիք մասը *փոխում էր* — 387: Բանիդ կաց, մինչև նրա վերջնական էնիքը՝ պրբվելը, էս ձորը մեզ նման տասը Թեվան *է փոխելու* — 308: Երեք կնիկ *էր փոխել* — 317: *ոտը*՝ նրա ետևից ինչպես *փոխել էր*՝ նրանից այդպես կախված էլ Թեվիկը կանգնած էր — 366: էդ աղջիկը մի բան թե *փոխեց*՝ փոխեց — 363: էդ աղջիկը մի բան թե փոխեց՝ *փոխեց* — 363: տասն օր չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը *կփոխեին* Ջանդառ ու Մուրու մոզի կասեին — 322: Սոփիկը տնավարի բարկացավ, թե գնա շորերդ *փոխիր* ու էս մսին արի տիրություն արա — 274:

ՓՈՆՆԱԿ — *փոխնակը* չի անելու — 292: *Փոխնակը* հասկացավ — 293: միայն գիտեր՝ որ *փոխնակն* այլևս գյուղում չի — 295: Ջարդաբարա գլուխներից է՝ մինչև Քոի տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը *փոխնակի նման* աղջիկ չի աճեցրել — 292:

ՓՈՆՎԵԼ — հայ, վրացի, թուրք ժողովուրդ *է փոխվում* — 312: Այդպես ղեկավարություն *չի փոխվում* — 400: Ջանդառը ոտքից ոտք *փոխվեց* — 296:

ՓՈՂ — ու գրպանում եղել էր երեք ռուբլի *փող*՝ մի հատիկ երեքնոց, ձեռքին՝ երեխայի մի ճիպոտ, գլխին՝ գնդապետական գլխարկը — 269: գյուղացի չէ՞ս, շորիդ ամեն ծալում հազար ռուբլի *փող* կա — 269: էն տարվա հեռագիրը, բացի էդ էլ՝ Գործարան երեխեքի ու կնկա անունով ալիմենտի *փող* կլինի գալիս — 312: լսածով գիտեին՝ որ կնկանն ու երեխեքին Գործարանում թողել, ասել է *փող* կդրկեն ու մի երկու ամսից կգամ — 340: այսինքն եթե ինքը մոր տնից *փող* է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց առանց փողի զուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ — 366: ձեռաց *փող* է պետք — 368: խոսում հարյուր մանեթ *փող* էս տալիս — 372: տոննանոց սայլը հիմար ուժով հրում ու կարմրում էինք ու երևակայիր լավ էլ *փող* էր գալիս — 382: Վաթիկյանի գործարանը շատ *փող* ունի — 384: ամիսը հազար ռուբլի *փող* եմ տալիս — 384: ասում են ձեր նպատակի վրա հալիվորներս ինչի՞ էինք *փող* դնելու — 397: բանկում առայժմ *փող* չկա՝ ասվի — 404: տանձ է ու *փող* չի — 409: Տաշքենդ էս գնում, բայց *փող* չունես, ախպերացու — 410: մի բոքոնի չափ քարն, ասում է, մի կապուկ *փող* է — 414: Հարցրու իմացիր ու էդ *փողերդ* նեղ օրվա պահիր — 369: *փողերդ* որ գտա՝ մի կիլո շոկոլադի կոնֆետ պտես առնիլ — 410-411: հրեն *փողը* մոռնել ավտո են առնում, հերիք է, — ասաց — 278: *փողը* եթե քիչություն աներ՝ որձերն ուրեմն գնալու էին — 291: դպրոց պատած կլինի, բայց պատած էլ կլինի, *փողը* վաղուց ջնջած էլ — 330: կերամտի *փողը* բա ո՞րտեղից է ունենալու — 335: էն ժամանակ *փողը* չէ՞ մենակ Թիֆլիս էր — 335: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած *փողը* եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին — 340: հավաքած *փողը* մեր գրպանում մի ամիս սպասեցինք — 383: չորս հարյուր հիսուն ռուբլի *փողը* նրա ձեռքին մնացել էր զուտ հինգ ռուբլե. ոչ ավելի — 411: Հարյուր ութանասուն ռուբլի, անոջ, օգոստոսիս ու սեպտեմբերիս *փողերը* — 366: ետևից ընկած ուզում են *փողերը* խլեն — 412: իսկ եթե ինքը չի ու *փողն* իսկապես մեկնելու է ուրիշի — 366: ու Ստավրապոլի *փողն* էլ եմ տալիս — 366: աղջիկ ժամանակ նրա տեսած *փողն* էր — 366: Էսքան *փողն* ի՞նչ էս անելու — 409: իմ միթևանի Ոսկան ախպերը իմ հեր Բշխանի *փողերն* առավ — 330: ում խոսքը *փողի* ծանր կշիռ ունի — 366: հիմիկ գնալու եմ էնիքը՝ Հովրտի բանկ *փողի* եմ գնալու — 366: *Փողի* գրքույկը պահելու տեղը նանի նկարի ետևն էր — 377: նանը հիմա էլ *փողի* խնայողությունն էր պահում — 377: նրա մեքենան *փողի* գրքույկի նման անշարժ էր ու համարի անշարժ փողի գրքույկ էր — 389: նրա մեքենան փողի գրքույկի նման անշարժ էր ու համարի անշարժ *փողի* գրքույկ էր — 389: կնկա տունը

Գործարանում պիտի գտնվեր, ստացած *փողերի* թղթերից հասցեն հանվեր ու հասցեով գնացվեր էնիքը – 340: Իրա *փողերի* տերն ինքն է – 405: Թե՛ նոր տրակտոր ստանալը *փողով* է – 366: Կատերագմով, դե Կատերագմ էր, աշխատանքը *փողով* չէր՝ տակա՛նք պանրով էր, հետո էլ՝ անշահ երգով – 366: ու գործկոմին *փողով* ճնշում է – 384: օրը մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ *փողով* տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: Իսկապես, գրպանում *փողի մասին* հեռագիր կար – 330: այսինքն եթե ինքը մոր տնից փող է հանելու դնի իր գրպանում ու համապատասխան մարդուց *առանց փողի* գուտ խոսքով նոր տրակտոր է պոկելու՝ ուրեմն ավելի լավ – 366:

ՓՈՂԿԿՊ — դեռ կանչեր ու թարմ կարմիր *փողկապեն* էին գնում – 403:

ՓՈՂՈՑ — քաղաքը, *փողոցը*, պաշտոնը, Միջին Ասիան ալիմենտի թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի – 312:

ՓՈՇԻ — մեր սև լաչառի պահեստապետ ժամանակներից շեմքատակերին ու դռների մնացած դետեի *փոշի* էր եղել – 323: դետեի *փոշին* արդեն լույս էր ընկել ու մեր տանը լու չկար – 363: և այդ ամբողջ ժամանակ կնոջ, սերկևիլի, զարգանդի ու *փոշու* հոտ է գալիս – 268:

ՓՈՍ — մտան *փոսն* ու դուրս եկան Թեվրեկի չափարի մոտ – 372:

ՓՈՍՍ — կամրջի հենց այս ծայրին էլ չորսհարյուրուհիսունով տվել էր մեկին, Միմոնի յաբուն մի տասը բոպեով պահ-տվել ու գնացել *փոստ* – 411: ու *փոստի* պետից էլ հեռախոսով սինդրիկի թթու հարցրին – 388:

ՓՈՍՍՍՍՐ — Ասացին *փոստատարն* ուրեմն Աստրենց ցեղի գլուխը նրան է համարել ու, հեռագիր է եղել, տվել է նրան – 401: ասացինք *փոստատարին* խնդրենք – 379: պաշտոնական լրագրերի հետ *փոստատարից* մի անպաշտոն լուր էլ էին ստացել – 388:

ՓՈՐ — արնախում հորդ նագանը *փորդ* կոխիր, անամոթ – 349: կոլխոզի էդ ո՞ւմ ապրուստով է *փորդ* կրակ ընկել – 349: Սև դարաչու դռանը մեծ պեպենտը *փորը* տնկած կանգնած էր – 331: բերել դատարկ *փորս* էս ածում – 274: Տարած դեկավար պաշտոններն ու ժառանգների բարձրությունը եթե չհաշվենք էլ, այսինքն ասենք էդ հաշիվը չի, գուտ նրա պարը՝ ծանր ուսերի խաղը, փափուկ սալագները, արծաթ գոտին ու *փորի* թափը մի անգամ տեսնողը հավիտյան սիրում ու իրեն պարտական էր գգում – 298: մնացել է Բերբերանց ծվոցը-կտրած Գիքորը՝ որ *փորի* հորթն ուզում էր ուտի – 355: կեպին թարսում ու գլուխը կովերի *փորին* դեմ էր անում – 339: այսինքն որ գառը գլուխը *փորին* է դնում ու քնում – 376: դանակը *փորում* խոզը ձեռիցս փախավ – 328: Սիրտը *փորում* տկտկում էր – 329: խոզը դանակը *փորում* փախավ – 335: դուրս պրծավ դանակը *փորում* փախավ – 375: է՛, Երվանդի Արագն ու Վարագն էլ իրենց մոր *փորում* էին հաշտուհամերաշխ – 395:

ՓՈՐԱՀԱՅ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրուխտլ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու քոնոնց առաջ գնաս *փորահաց* մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280:

ՓՈՐԸ ԳՅԵԼ — շվշվոցը հիմա *փորն էր գցել* – 338:

ՓՈՐԶ — ու *փորձով* գիտեին՝ որ արաղի առաջ պիտի առավել զգույշ լինեն – 394:

ՓՈՐԶԱՆՔԻ ԲԵՐԵԼ — նրան կնկա *փորձանքի բերեց* – 299:

ՓՈՐԶԵԼ — Լավ չհասկացավ էդ *փորձո՞ւմ են* թե ամեն տեղ իրենց լրտեսն ու լրտեսությունն ունեն – 327: էդ *փորձո՞ւմ են* թե շիտակ էս ասում – 327: ուղղակի *փորձել է* – 414: *Փորձեց* ասաց – 399: Միմոնենց ասացին նրանց հին հարևանությունը *փորձելու համար* էին պարտք ուզում – 371:

ՓՈՐՆ ԱԾԵԼ — լցրել ու չոր արաղը դատարկ *փորն էր ածել* – 415:

ՓՈՐՈՏԻՔ — *փորոտիքը* դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՞ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: *փորոտիքը* կտրտեց՝ որ դետուդեն քարշ չտան – 272:

ՓՈՅԻՍ — Կարտոլի ու լոբու չոր ցողունը *փոցխով* քաշել, այգիները մաքրել էին – 324:

ՓՈՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆ — այդ *փոփոխությունից* Ծմակուտն ուրիշ օգուտ չունեցավ – 302:

ՓՈՔՐ — էդ ոնց է մեծ տղամարդը ջահել աղջիկ կուզի, ջահել կնիկը իրենից մի երկու տարով *փոքր* տղա չի ուզի – 287: մեր *փոքր* Սոփին խորհրդով մի որձ դրկեցինք խնայողամարկղի մեր հորաքրոջ աղջկան – 290: Մեր սև դարաչին այստեղ տասնհինգ-քսան գլուխ ապրանք ունի. այսինքն ոչ թե անձամբ ինքը, այլ իր երեք զավակը՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, *փոքր* պեպենը – 291: *փոքր* պեպենը թարգմանեց տի ուլդի – 293: *Փոքր* պեպենտուն ասաց – 293: էս քեզանից չորս տարով *փոքր* եմ – 293: Երեք. Վերանս Թեվրեկից երեք տարով է *փոքր* – 294: *Փոքր* պեպենտուի հարցը աչքաթող արվեց – 295: խոսքը սրա *փոքր* քրոջ մասին էր – 295: մեծ պեպենտուն ուրեմն *փոքր* քենի ուներ – 295: մեջների խեղճը *փոքր* պեպենտուն է – 295: *փոքր* պեպենտու արանքում ճնշվում է – 296: *փոքր* պեպենն այստեղ ընդամենը երեք որձ ուներ – 296: Քո հարազատ ախպոր տղե՞րք՝ մեծ պեպենը, միջնեկ թաթարը, *փոքր* շեկը՝ խեղճը – 296: շատ եք *փոքր* – 304: մեծ ենք թե *փոքր*, կանք թե չկանք՝ ուզում ենք մեր գլուխը մեր վրա լինի – 304: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու *փոքր* Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու օրիորդ... – 310: Պինդ, *փոքր* բռնոնցք ուներ – 317: եկել էս քո *փոքր* տեգոր տուն – 319: դեմ-դիմաց սև դարաչու դռանը նրա խախլուշկա հարսը՝ *փոքր* պեպենտուի կինը, երեխան գրկին դուրս եկավ անցորդ ու մանավանդ տղամարդ տեսնելու – 325: պառավը՝ իր *փոքր* պեպենտուի Պաշան թե Դաշան ու ինքն էլ՝ որ երեխային փաստորեն պապ էր գալիս՝ կանգնած նայում էին – 328: Էն ժամանակ քիչ եկամուտով, *փոքր* ակունքներով յուլա էինք գնում – 331: *Փոքր* պեպենտուի ռուս երեխաները արևկող պատի տակն ավել ու ջարդված կերամիտներով տուն-տուն էին խաղացել – 331: այսինքն թե տանտերը մեր *փոքր* եղբայրն է – 333: *Փոքր* պեպենտուն իրենց դռնից, Ադուն քույրիկն իրենց՝ իրենց շեն դռներից գողգողացին, թե ավերակ է – 333: ասողը *փոքր* պեպենտու չէր – 333: տրակտորի տակից *փոքր* պեպենտու մեծ պեպենտուի ոտքերի արանքով նայում ասում է – 333: Իրենց Ռուսաստանների անունը լսեց թե չէ, դրանց խախլուշկա հարսը՝ *փոքր* պեպենտուի կինը, դուրս թռավ – 336: հետո ժողովուրդը ոչ թե *փոքր* ժանգոտին, այլ որպես մեծ եղբոր՝ մեծ ժանգոտին էր նայելու – 336-337: Մեծ պեպենը *փոքր* ժանգոտին ասաց – 337: Ասաց՝ *փոքր* պեպենտուն – 338: *փոքր* ժանգոտը իր որբին՝ որ զինծառայությունը

վերջացրած գալիս չգիտենք որ կայարանում ծանոթվել, սիրել ու հետը բերել էր, չիսփեց – 338: քանի որ *փոքր* պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել, գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: *Փոքր* պեպենտը տան աղջիկն էր – 340: էլ անհասկանալի էր՝ թե ինչու է *փոքր* պեպենտի ետևն ընկել եկել – 342: մինչև նվիրելը եթե ոտքին *փոքր* չէին եղել ու Տիգրանը մի երկու անգամ հագել էր՝ էդ էր – 345: տասը կողմից չնայած բացատրող եղավ՝ թե միջնեկին բան չի պատահել, *փոքր* պեպենտն է – 346: միջնեկ թաթարը հանել, գլորելով-գլորելով *փոքր* պեպենտի հետ տարել գցել էին նրանց աղբյուրի գուռը – 351: *փոքր* պեպենտը չէ՞ մեզ օգնական աղջկա տեղն էր ծնվել – 363: *փոքր* պեպենտն ու միջնեկ թաթարը իրար օգնելով ջուր կրեցին – 363: *փոքր* պեպենտը մեր փեշը բռնած պոկ չէր գալիս ու մեր արտասուքը տակնիվեր գնում էր – 363: *փոքր* պեպենտը տրակտորի անիվների նստած – 365: Հետո՞ ոչ հարսին կարմրելու, ոչ էլ *փոքր* պեպենտին ու մյուսներին կասկածավորվելու ու կարծիքների մեջ տապակվելու ժամանակ տվեց – 365: Նայեցին *փոքր* պեպենտին – 366: *փոքր* պեպենտը հեռու էր նստած – 367: մեծ պեպենտի հովանավոր թողությունամբ *փոքր* պեպենտը անտառից կարող էր փայտ քաշել ու ներքևների վրա ծախել – 367: *փոքր* պեպենտի Պաշան ու Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության կարոտ էին քաշում – 368: բայց հպարտ, աղքատ ու վիրավոր *փոքր* պեպենտը այդտեղ կանգնեց ասաց – 369: *Փոքր* պեպենտը բերանը ջուր առավ ու գլուխը կախեց – 370: *փոքր* պեպենտ տրակտոր ուզում չի – 370: Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հոչակավոր Բարձրացնող Արմենակի *փոքր* քենու տղա Վալդիկն էր – 385: գնում է ախպորը գտնի՝ մեր *փոքր* հորեղբայր Սամվելին – 392: *Փոքր* Ռոստոմը սրտնեղվե՞ց – 394: *Փոքր* Ռոստոմը խոխոաց-խոխոաց ու մեծ պեպենտի վրա ուղղակի պայթեց – 395: տները քաղաքում *փոքր* Ռոստոմբեգի ուժեղ կնեղանան – 395: *Փոքր* Ռոստոմբեգը խեղդվում ու խոխոում էր – 396: մեծ պեպենտը *փոքր* քենուն ասաց – 398: *Փոքր* Ռոստոմը կռվեց ասաց – 399: Թեվրկից ամիսներով մեծ էր կամ նույնիսկ *փոքր* – 400: *փոքր* Ռոստոմը վերևից շողոքորթեց խոխոաց – 401: բայց *փոքրը* Մաշային ետևը-գցած եկավ – 295: պեպենտ *փոքրը* իր տրակտորի մոտերքից սուկեց ու դարձյալ իր գործին կացավ – 325: Հիմա տրակտորի մոտ *փոքրը* նստել ու նայում էր – 337: *Փոքրը* – 345: մյուս *փոքրը* բանակում էր – 349: Մեծը որ դու լինես՝ *փոքրն* էլ ինքը կլինի – 341: քու *փոքրն* է՝ ուզում է – 367: մեծ ախպերն էս ու քու *փոքրի* ճակատագրով դժվար էս հետաքրքրվում – 369: Քաղաք Մոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրի՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, *փոքրին* էլ հրեա Մելլքանց խավարն է սպանում – 288: *փոքրերին* մեծացնի – 288: բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-*փոքրով*, շունուչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվեինք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: բայց ճյուղային առանձին պահեստապետները, *մեծից փոքր* ամբողջ ոչխարածն ու տավարածը կանգնեցին՝ թե քու ոտը սար չի տեսնելու – 358:

ՓՈՔՐԻԿ — նրա *փոքրիկ* բարկությունը ծաղրեց ասաց – 328:

ՓՁԱԿ — մեծ տիֆից հետո կնոջ պակասի տարիներին Վաթրնանց Շաքարը կնոջը զավթելու համար Վաթրնանց Սանդրոյի հեղկոմ եղբորը սպանել խցկել է տանձենու *փչակը* – 413:

ՓՁԱԿԱՎՈՐ — գոհված հեղկոմի *փչակավոր* տանձին Սանդրոն կոխոգային այգու Դանելանց պահակին մաքուր կլպել ու վառ կարմիր դրոշի կարմրով ներկել է տվել – 414:

ՓՁԱՆԱԼ — է՛, հառաչեցին, *փչացավ*, ասացին, սերունդը փչացավ – 391: է՛, հառաչեցին, փչացավ, ասացին, սերունդը *փչացավ* – 391:

ՓՁԱՑԱՄԸ (փոխանություն) — գողն ու *փչացածը* իրենք էին – 362: մոտավոր *փչացածը* հաշվից հանեց – 372: թող զա էս անպետք *փչացածին* տանի – 361:

ՓՁԱՑՆԵԼ — սպանության՝ այսինքն թաքուն *փչացնելու* ու ամոթից ձենը-կտրած արնաքամվելու դեպք էլ կար ու առավել՝ ծանր ծաղրի դեպք էլ – 356: կաստումը *փչացնում էս* – 334: Երեխայի նրա մատղաշ ծիլը ինքը չի *փչացնում*՝ Մելլքանց Օհանն է խեղդում – 288: պատը փախչելու է *փչացնի* – 371:

ՓՌԵԼ — խաշամը ետ էիր տալիս՝ կարմիր աղունի պես *փռած* աճար էր – 297: ինչպես որ սեղանի վրա առաջը *փռած* – 303: երեխայական սուփրա-սեղանը երեխայական տնակի դռանը *փռած* էր – 331: Տան արահետն անտեսեց, որտեղով որ, եթե այդ տանը կին ու ընտանիք, այդ դռանը ծուխ ու *փռած* վազք լինեին՝ պիտի գնային աղբյուրը գային – 372: փախան, գնացին ու ահա՝ եղածը մի սաղա-հնդլո է ու նրա վրա քեռի ու քրոջ տղա իրար *տալիս փռում ենք* – 382: երեք մանեթով տեղաշարը տակիդ փափուկ *փռում են* – 341: խփել *փռել* ու գրասենյակի դռան կիսաջոջերի մեջ իր համար տեղ *էր* արել – 294: Գրասենյակի դռանը *տվեցիք* անտեր շան նման *փռեցիք* – 294: Նրա մեծ պեպենտը գրասենյակի դռանը, այս նույն կաստումը հագին, այսինքն որ կաստումը Թեվանի հագին էր, խփեց *փռեց* ու ասավ թի թ, մյուս անգամ քեզ գյուղամիջում չտեսնեմ – 291-292: Որ, օրինակ, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպենտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի *փռի* ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: դե եթե գիտեիր՝ որ քո տեղը սարի ոչխարն է, էլ ինչո՞ւ էիր քեզ իզուր գյուղամեջ հանում, որ հին հանցանքդ իբր թե միտները բերեն ու խփեն *փռեն* – 280: չգիտեինք՝ որ մեծանալու հետ երեխեքը այդ պապանձյալ լռությունը, միամիտ-ազատ հոգոցի տեղ այդ ծանր, հատուկ լռությունը հասկանալու, դարձնելու են հասկանալի պատկեր ու խփեն գրասենյակի դռանը ժողովրդի առաջ *փռեն* – 347: ու չգիտես գլխիդ դազանակ կգա ու երեսիդ հայի լեզու չհասկացող կարմիր շնե՞ր կթռչեն թե առաջը փափուկ հյուրասենյակ *կփռեն* – 311:

ՓՌՎԵԼ — Առաջը *փռվում* ասում է – 409:

ՓՄԼԻՆՔ — *Փսլինքը* մեր քթից կախվել էր – 285:

ՓՄԼՆՔՈՏ — Միրունը կլինի թե *Փսլնքոտը*՝ երկուսդ էլ նույն քուչին չէ՞ք – 327:

ՓՄՄԱԼ — դաշտավարության ղեկավարի հետ իր կես շիշը խմում ու, գլուխն ալրապարկի պես պինդ խցված, կանգնում *փսսում էր* – 381: խմում ու կամաց *փսսում էին* – 394:

ՓՄՓՄԱԼ — չնայած մեծ պեպենտի *փսփսալը* որն է – 393: համարյա *փսփսում էին* – 393:

ՓՏԵԼ — *Փտած* է – 372: չափարի միակ լատանը *փտած* աչայի հետ ծնկով խորտակեց – 372: գոմի պատից մի *փտած* հրացան ու կծով փամփուշտ են հանել – 412: հում գարեջրի ու զգուշավորության մեջ *փտել էին* – 401:

ՓՐԿԵԼ — Սանդրոն այսինքն մեզ *փրկում էր* ու մենք չէինք քոչում — 301: տրաքելուց *փրկել էր*, մյուս օրհասից՝ ոչ — 352: Կամ նրա ռուսի վերաբերյալ որևէ վատ բան կար՝ այսինքն անունը ժողովրդի բերանն ընկնելուց *փրկել էր*, կամ նրա տրակտորն ու իր անտառապետությունը լինող բաներ էին — 367:

ՓՐԿԻՉ — խակ լակոտի մաքուր գոյությունը *փրկիչ* բախտ համարեցինք — 347: ու խայտառակություն էր անցած-դարձած այդքանից հետո հալիվորին ոչ թե *փրկիչ* բերելը — 355:

ՓՐԿՎԵԼ — ասացինք էս է, *փրկվել ենք* — 347: թե՞ կարծում էս էր մարդը Հիտլերից մենակ քեզ համար *է փրկվել* — 367: միջնեկ թաթարը *փրկվել*, կարտուլի մարգերում գլուխը հողի մեջ թաղել *էր* — 345:

ՓՐԿՈՒԹՅՈՒՆ — այսինքն *փրկություն* ունես — 360:

ՓՐՓՈՒՐ — ժողովրդի վրա կես-մին *փրփուր* ու ջուր է ծախում — 386: դեղին *փրփուրը* կանգնում, ժամացույցով քսան թույլում հազիվ նստում էր — 382:

ՓՈՒ — հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում *փո՛ւ* Տաշքենդ, փո՛ւ հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314: հետո Սոփին գրկած ետ էր բերում ու ասում փո՛ւ Տաշքենդ, *փո՛ւ* հալիկ, այսինքն Տաշքենդը լավը չի, հայրիկը վատ է — 314:

ՓՈՒԹ — Ետ-գալիս էլ, մատաղ, ոսկին Վրաստան տվել, հինգ *փութ* սիմինդ էր բերել — 330:

ՓՈՒՆՁ — ու ինչքան հիշում ենք՝ կամ ծաղկած ծառն է կտրում (կանաչ ու մեջը մի երկու *փունջ* սպիտակ), կամ Մեղրակի կովի ետևից է ընկել — 344:

ՓՈՒՇ — Օաղիկը որ ծաղիկ է, խոտը որ խոտ է՝ էլի պաշտպանություն ունի, էլի դառնություն ու *փուշ* է հանում — 293:

ՓՈՒՇ — Աղուն քույրիկը *փուշը* վառել, հաց էր թխում — 326: Հացի, տաք *փռան* և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ օջախի բույր էր գալիս — 325: Աղուն քույրիկը *փռան* շենքից ետ նայեց — 328: Աղուն քույրիկը *փռան* շենքից ասաց — 329: Աղուն քույրիկը *փռան* բերանը փակեց — 330: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, *փռան* սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ օրիորդի պես հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց — 334: *Փռան* տաքությունից հետո գլուխը կամ ցավում էր, կամ հասկացել էր՝ որ Շուշանի խնդրանքը այդքան հասարակ չի — 368: Նրանց արանքում հիմա երկու մարդ կար՝ դաշտային աշխատանքների ղեկավարը և *փռան* վարիչը — 380: *փռան* վարիչին, կարծես իրենց բերանով չէին ուտելու, ասաց — 388: Աղուն քույրիկը *փռնից* հաց էր հանում — 326: առանց գործուղման թերթիկի *փռնից* մոր դուռը մի պարկ ալյուր չէր տանում — 387: հալիվորը մառանի *առջևից*, Աղունը՝ *փռան*, մարդուկնիկ իրար նայեցին — 330:

ՓՔԵԼ — Մեծ պեպենտոր կուրծքը *փքեց* խոխոաց — 341:

Ք

ՔԱՕ — լակոտ շան նման, *քածի նման* ծմրում ու նվում էր — 270:

ՔԱՂԱՔ — և ուրախ էր՝ որ աղջիկը *քաղաք* Երևան գնաց — 285: *Քաղաք* Մոսկվա Ստալինին նամակ տեմ գրիլ՝ որ մեծ ախպորը Հիտլերն է սպանել, փոքրին էլ հրեա Մելքսյան խավարն է սպանում — 288: մեր գյուղի իրական խելքովորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվաճողից զգվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել *քաղաք* էր քոչել — 300-301: մի՛ իջեցրու *քաղաք* — 301: ձորից հանելու ու սարերով-սարերով տանելու են բժշկի դուռը *քաղաք* Դիլիջան — 316: այդ կինը գնացել *քաղաք* Ստեփանավանը թե Կիրովականը միլիցիայով ու իր Արմենակ որդու անունով խառնել, հին ժամանակներում իբր թե իր մոր արծաթե գոտին չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել է՝ թե իմ մոր գոտին է — 328: մտքում գուցե շվշվացնում, գուցե քոչում էր *քաղաք* — 338: ուրախությունն ու եռանդը փոխադրվել են *քաղաք* — 378: որն էլ այգին լավ չափարել, դրան անասունը ծախել, դռները փակել ու քոչել էր *քաղաք* — 387: բայց Օձունի ու Դսեղի նման *քաղաք* գյուղեր են ամայանում — 387: երանի՛ ... Վլադիմիր Մելիքյանը եկել նշանածին սարերով-սարերով տանում է Երևան *քաղաքը* ցույց տա — 281: *քաղաքը*, փողոցը, պաշտոնը, Միջին Ասիան ալիմենտի թղթին մանրամասն նկարագրած կլինի — 312: Բա էդ ո՛նց է, որ դու գնացել *քաղաքն* իրար էս խառնել, քու կորած էնիքը չգիտենք ում մեջքից պոկել բերել — 330: չհասկացանք պատահական էր թե *քաղաքի* ձեռք բարեկամներից — 295: թե չէ, շան որդի, ասավ, կզնանք *քաղաքի* ախպորդ դուռը վրեղ գանգատի — 383: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (օրիորդ Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական *քաղաքից* նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) — 304: չարչին *քաղաքից* սև մաստակ, մանրատամ սանր ու գողացած բամբակի թել էր բերում — 363: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ քաղաքացիները չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե *քաղաքում* իբր մի առակ կա՝ որ ասում է — 272: Հազար ինը հարյուր ուրեմն քառասունվեց թվի ամռանը միլիցիայի լեյտենանտ Վլադիմիր Մելիքյանը տասը տարվա բացակայությունից եկել ասել էր *քաղաքում* մի մաքուր աղջիկ չկա — 281: իսկ Վլադիմիր Մելիքյանը, որպեսզի Հովտի դպրոցական ճանապարհին խուլիզանություն ու ծխել չսովորի, ուղարկվել էր միլիցիայի դպրոց ու Երևան *քաղաքում* հասել լեյտենանտի բարձր պաշտոնին — 282: բայց թե մեր բաժին պարոնը *քաղաքում* արդեն լեյտենանտ էր — 285: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր քոչել ու *քաղաքում* էին, յոթտոննասոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին — 324: թե *քաղաքում* էք՝ էդ ո՛նց էք գյուղն էլ զավթած պահում — 324: Ձերոնք էդ ո՛նց է *քաղաքում* բանաստեղծ ու էնիքը՝ գնդապետ են լինելու, իմը լաճիրակ է — 329: բայց այդ ինչպե՛ս է, որ Մելքսյան, Օսեփյան ու բոլորը և *քաղաքում* են պինդ, և նրանց չափարն այստեղ է անանցանելի — 372: եկողն ասում է գարեջրի վրա *քաղաքում* միլիոնյիների խավ է առաջացել — 386: այստեղ իրենց համար է լավ, *քաղաքում*՝ Սանդրոյի մեծ ցեղի — 394: Էն էլ, ասացին, համարյա բոլոր հալիվորներն էլ *քաղաքում* տեր ունեն — 395: տերերը *քաղաքում* փոքր Ռոստոմբեզից ուժեղ կնեղանան — 395: *Քաղաքներում* տղա ու մարդի-գնացած աղջիկ ունի՝ այսինքն փեսա — 283: Պատերազմից հետո Մելքսյան թազին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել ետ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից *քաղաքներում* չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը քննադատելով իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում — 322:

ՔԱՂԱՔԱԲՆԱԿ — *քաղաքաբնակ* ծմակուտեցիների միջոցներով ու շաբաթօրյակային ջանքով Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանն

ստեղծեց, բրոնզե տվեց ու խեթեց՝ թե հավերժական հուշարձանի կողքին դուք էդպես կացեք – 378: հուշարձանի կառուցման վրա *քաղաքաբնակներին* հավասար ու նրանց բացակայությամբ ինքը չարչարվեց – 388:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — անասնապահիդ *քաղաքական* գիտակցությունը մշակված չի՝ չորս – 399: Ջանդաղի կուլտուրական ու *քաղաքական* մակարդակը ես ինչպես էի բարձրացնելու՝ որ անհասկացողաբար աչքաթող եմ արել – 399: եղավ *քաղաքական* մակարդակ, եղավ – 399:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — բայց տնաշենը *քաղաքականություն* չունեի – 292: Սարվորի մեր խոսքն ու իրավունքը ձեռքներին՝ գյուղամիջում կանգնած ուրեմն իզուր էին եղբան *քաղաքականություն* ու լեզու մշակում – 305:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ — իսկ տերերը խցվել են *քաղաքային* տրանսպորտ – 387:

ՔԱՂԱՔԱՅՆՈՐԵՆ — մյուս կողմից էլ այն, որ նրա խոսքն էլ, առակն ու երգն էլ մի տեսակ *քաղաքայնորեն* էին անպարկեշտ – 381:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐԻ — *Քաղաքավարի* նստել, բաժակները լցրել, աստծուն փառք տալով երկնքին էին նայում՝ որ էն է պիտի խմեն – 307: երկրորդ բաժակը լցրել ու շատ *քաղաքավարի* խմել էին մարշալ Բադրամյանի, Տիգրան Պետրոսյանի, մեր հայ ժողովրդի ու նրա անխախտ կառավարության ու մեր բանաստեղծ Արմենակ Մնացականյանի կենացը – 307:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՈՒՆԵԼ — Դրա *քաղաքավարությունն* իսկապես *բռնել էր* – 274:

ՔԱՂԱՔԱՅԻ — ինչպես որ *քաղաքացի* հյուրերն են մեր պղնձի վրայից մեզ դենն անում ու պատրաստի մսից իրենց խաշիման իրենք դնում – 276: մենք էս թուլեիս ազատ *քաղաքացի* էինք, փառք սաղահրնդյուններին – 342: Եսի՛մ, *քաղաքացի* տղա է – 368: բայց դե էլի՛, ազատ *քաղաքացի* էր – 381: դարձել է անպատասխանատու ազատ *քաղաքացի* – 400: փորոտիքը դեն են ածում՝ որ *քաղաքացիները* չասեն գյուղացիք խնայող են, չէ՛ կողմնակի ձևով նրանք են հասկացրել, թե քաղաքում իբր մի առակ կա՝ որ ասում է – 272: ինչպես որ մենք ենք հյուրանոցից ու *քաղաքացիներից* վախենում՝ գյուղի իր տնից վախենում էր – 290:

ՔԱՂԵԼ — սամիթը *քաղել*, կապուկը սյունից կախել *էին* – 328:

ՔԱՂՎԵԼ — լոբիները՝ *քաղված* – 324: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր *քաղված*, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը խոզի տապակածից հետո թթուն քաղցր լինի – 324:

ՔԱՂՅԱՄ — Հազար ինը հարյուր ու քառասունվեց թվի *քաղած* ամառվանից համարվեց, որ մեր հորեղբորորդի Վլադիմիր Մելիքյանը այստեղ ոչխար ունի – 282:

ՔԱՂՅՐ — մսի *քաղցր* հոտն արդեն ելնում էր – 276: կին արարածը ինչքան որ *քաղցր* կլինի ու ինչքան որ լեղի՝ զոհված եղբոր, համարիք հոր անթույլատրելի կինը – 279: բոլոր չափարների մեջ միայն կաղամբը չէր քաղված, թողնում էին եղյամ ուտի՝ որ արաղից ու էնիքը խոզի տապակածից հետո թթուն *քաղցր* լինի – 324: *քաղցր*, կոշտ, բկում-կանգնող հաց է – 330: լակոտին խակ կորիզի պես, ինչպես որ կորիզը *քաղցր* լինի, հետո դառն լինի ու ուշքի գաս ու թքես, մենք դուրս էինք գցել – 347: Մեր չունեի՝ որ թուշը պաչելով խնդրեի արթնացնել ու առաջը *քաղցր* թեյ դնեի – 376: գործարանի *քաղցր* գոլորշիների մեջ խեղդվեց – 382: *քաղցր* բարակ ձեն ուներ – 391: էդ ո՞նց եք անում, որ *քաղցրը* ձեզ է լինում, թույնը իմ անտեր որբերին – 348: Թեվանի՛ Մյուսի նորամանուկը ձմերուկի միջուկին վրա էր ընկել, կարմիր *քաղցրի մեջ* լող էր տալիս – 272:

ՔԱՄԱԿ — Ուշքն ու *քամակը* շներին էր – 317: խեղճ անասունը մղկտում ու *քամակը* սյուններին էր քսում – 352: Սանդրո Վաթինյանը *քամակին* աչքեր ունի – 305: նագանը, ոչ, կենտրոնում հոր *քամակին* էր – 348: սապոգների մեջ ձեռները *քամակին* կանգնած էր – 353-354: ձեր *էդ քամակով* էլ Օմակուտ եք կառավարում – 389:

ՔԱՄԵԼ — բայց եթե նկատի առնենք, որ ավտոմեքենայի մասին գիտությունը հայերեն մի երկու գրքից այնքան հիմնավոր է՝ *քամել*, ինչքան որ ռուսագետները չեն գորում ռուսերեն հարյուր գրքից, ուրեմն թերություն չի – 403:

ՔԱՄՈՏ — Մառը, *քամոտ* անձրևի օրը չէր – 289:

ՔԱՄՈՒՆ ՏԱԼ — և ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանձից իրեն սարերի *քամուն էր տալիս* ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը Օհանի մահակն էր, չէր ուզում – 285: այսինքն տարիների հավաքածը տանի Տաշքենդի ճանապարհներին *քամուն տա* – 403:

ՔԱՅԼ — Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոգավոր *քայլի* թթևությունը, կամ արդեն շախը կտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: իսկ Թեվիկն այդ ժամանակ օսեի, պուճուր, չարացած մարդու իր արագ *քայլով* չոլրտին ավելի ու ավելի էր մոտենում – 404:

ՔԱՅԼԵԼ — չոբանի ծանր դեպքը Գրիգորյանի հետ *քայլելու* շնորհից նրան գրկել էր – 301: ինքն էլ թաքուն ժպտում ու *քայլելիս* շորորում էր – 289: ու ձեռքերը ետևին ետուռառ *քայլեց* – 391: շուտ եկավ էտ *քայլեց* ու բոլորին ու կոնկրետ ոչ մեկին ասաց – 392: ու Օմակուտ մի ծանր հեղինակություն չկար՝ որ շրջվում Գրիգորյանի եկած ժամանակ հետը *քայլեր* ու մի հարմար թուլեի ականջի տակ ասել՝ էս ժողովուրդն ափսոս է – 301:

ՔԱՅՔԱՅԵԼ — տղերանց համերաշխությունը գալիս *քայքայում էս* – 398:

ՔԱՅՔԱՅԻՉ — քու տուժած կյանքի վրա նոր *քայքայիչ* մի բեր – 330:

ՔԱՅՔԱՅՎԵԼ — Իր վիճակի մասին մի որևիցե կարգադրություն, այսինքն որ ընտանիքը փաստորեն *քայքայվում է*, Թեվիկը միջնեկ թաթարից էր սպասում – 295: ավելի քան եղբայրական միասնությունը *քայքայվել*, եղբայրներն իրարից հեռացել էին – 380:

ՔԱՆ — քանի որ լավ է արձակ որբեայրի լինել՝ *քան* տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: Անցած գնացած պատմությունը գիտեին ու ավելի էին եղբայր *քան* իսկական եղբայրները – 380:

ՔԱՆԴԱՐԱՐ — ու թեպես ոչ խառնուրդ նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ *քանդարար* գործություն, այսինքն որ նայեր ու քանդվեինք, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակոփի հուշն էր – 347:

ՔԱՆԴԵԼ — էդ ի՞նչ օտար եք՝ որ իմ Թեվանի դռները *քանդում եք* – 373: դարբնոցը *քանդել* տարել *են* – 305: Մի ռուս ու ռուսախոս մի հայ՝ երկու տղա, եկել Շամխալենց հին տունն ու գոմը *քանդել*, մեր աղքատ երկրում կճուճով ոսկի *են*

փնտրել – 412: այլ մեր դռները *քանդի* – 331: թե էս գոմերը *պիտի քանդենք*, շինափայտը տանենք Հովրոտի ձմեռանոց գոմերը մեծացնենք – 306:

ՔԱՆԴՎԵԼ — մեկ է որ *քանդված* ու անտեր են – 331: *Քանդված* տեղով ներս մտավ – 371: հետո խամրած տանիքների ու *քանդված* դարբնոցի գլխով դիմացի անտառին էին նայել – 390: էս գյուղը *քանդվում է* – 375: է՛, Օմակուտը *քանդվում էր* ու հույս չկար – 370: չեմ ուզում, ախպեր, իմ հարևանի *տունը* իմ ձեռով *քանդվի* – 383: ու թեպետ ոչ խամուտի նեղվածք ու ճնշում կար՝ որ ասեինք լծկանի մեր բաժինը մենք առանք ու հիմա խաղաղ ենք, ու ոչ էլ քանդարար գորություն, այսինքն որ նայեր ու *քանդվեինք*, որ խփեր ու այս բեռը՝ որ մեր մարմինն ու կամքն է՝ կապակտուր փլվեր, այլ միայն Ակովի հուշն էր – 347:

ՔԱՆԻ — *քանի* ծնեց ու ինչ որ բերեց՝ քոնն է – 282: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ Օհանի մասին ռադիոն քո բերանով *քանի* գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը *քանի* տեղից ծալվելով է քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: ջոկատի վրա էդ *քանի*՝ շնով եք հարձակվել՝ որ կանցերտը հասել է կենտրոն – 306: այսինքն որ հերը *քանի* աչքի առաջ սարալանջին է՝ թուշն ինչքան էլ պաչես ու ինչ խոստումով էլ մխիթարես՝ միևնույն է – 314: կաստումը *քանի* հագիդ է՝ գնա ներկայացիր ու նայիր – 329: բայց հորենական տունը *քանի* կար՝ աղբյուրն էլ կար – 331: այ. էս փակ բերդի մեջ խեղճ երեխան *քանի* տարի է մարդի երես չի տեսել – 341: *քանի* առիթ է դու գնա – 342: կնիկդ *քանի*՝ տարեկան է՝ տալիս եմ տրիկոտաժի ֆաբրիկա – 384: սարերում հրեն *քանի* անտեր ձի էր խրխնջում – 387: արաղը *քանի* չէր հանգել – 394: ասում է Օմակուտը *քանի* կա՝ Ռոստոմի փառքն ու մաքրությունը պատմվելու են – 398:

ՔԱՆԻ ԴԵՌ — Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց *քանի դեռ* էստեղ եմ՝ էն օտար մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: ու, *քանի դեռ* խեղճացած էր, թռավ վրան – 318: *քանի դեռ* հարևաններն իրենք չէին գանգատվել, գնաց գյուղխորհուրդ գանգատի – 344:

ՔԱՆԻ ՈՐ — *քանի որ* պատերազմից շատ առաջ մինչև չորրորդ դասարանի մի նստարանի էին նստել – 282: *քանի որ* Ասորենց տղերքը մինչև այդ ոչխար ոչ ունեցել էին, ոչ էլ ոչխարած էին տվել – 283: մի կամ մի երկու ժամ էլ գրասենյակի դռանն էր սպասել *քանի որ* ճանապարհը իր դուռը մեքենա չէր հանի – 290: *քանի որ* եթե, ասենք, միջոցով թաթարը ավտոն քշած հիմա երկտող բերեր՝ թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: *քանի որ* էդ կանաչ սովի մեջ կոխողը՝ այսինքն միսն ու հացը նրա ձեռքին էին, յուղուպանիքը – 299: *քանի որ* Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու դեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի թույրը – 299: Ետևից երեք որբ թողեց, լրիվ որբ՝ *քանի որ* մեղքն ընկավ կնկա վրա ու տարան, բայց նրա որբերն ի նչ – 300: *քանի որ* մեր գյուղի մտածող գյուղի՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ օրիորդ Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: *քանի որ* տեղը լիճ կապելու ու ժողովրդին մեջը խեղդելու հանցավոր միտքը Օմակուտի ձեռքերը թուլացրել է – 302: ու խեղճ նորահարսին տոպրակի պատճառով էլ առանձին ասեց, *քանի որ* միս ու պանիր դնելը, ճիշտ է, Սոփին ինքն էր արել, բայց տոպրակը Թեվլըկին էր հանձնել նորահարսի ձեռքով, որպեսզի նրանց մեջ ընտանեկան սեր առաջանա – 313: ոչ թուրքի գանգատն ու եղանակն էր հիշում, ոչ էլ Դանելանց ջաղացպանի երգը՝ որը կարծում ենք պիտի հնարված լինի այս գոմերում – 315: *քանի որ* հիշեց նաև, որ դեռ ամառվանից կորած խոզ ունեն – 316: *քանի որ* պետական տնտեսության հոգսը ղեկավարությանն է այլ ոչ թե դպրոցական երեխայինը – 320: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենտը, բաճկոնն ուսերին տոռառաջ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, *քանի որ* տեղամասային բուժքոչվ Վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել՝ իր Ռոստոմ քեռին կնոջ համար զավթել էր – 322: բայց չուզեց անպատասխան մնալ, *քանի որ* ճիշտն ինքն էր – 330: *քանի որ*, ով ինչ ուզում է ասի, երեխային երիտասարդ հայրն է դուր գալիս – 332: *քանի որ* նրա մեջ հնազանդ աշխատավոր չէր տեսնում, այլ ապագա մրցակից – 337: *քանի որ* փոքր պեպենտը բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել,՝ գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ քիչ բառեր ունի ու հաստատ է,՝ այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: *քանի որ* Ակովն ուզել էր նա աղջիկ լինի – 340: *քանի որ* գյուղը գեշ հիվանդություն ընկավ – 347: *քանի որ* պաշտոնը ոչ մեկիս տակ հավերժական չի – 349: բայց *քանի որ* խելքով դեռ երեխա էր – 361: *քանի որ* լավ է արձակ որբնայրի լինել՝ քան տերը գլխին նստած ու վախը սրտում տիրավոր – 364: *քանի որ* հենց իրենց խոսքն է ասում մանանեխը սեղանին ճաշի հետ ու, ինչպես որ բանակում էր, ճաշից էլ առաջ պիտի դրվի – 370: *քանի որ* այս աշխարհում պառավը շատ բան գուցե արդեն չէր ճանաչում – 373: *քանի որ* ղեկավարը ես չեմ – 375: *քանի որ* ենթադրություն կար՝ թե մի կարևոր բան է պատահելու – 378: *քանի որ* դասատուների օգուտն էլ քիչ պարապելը ու շուտ գնալն է – 378: *քանի որ* քեռու հիմքը կենտրոնում պինդ է – 379: *Քանի որ* արդեն պատրաստի ձուլված ղեկավար է ու նրանից այլևս ենթակա աշխատավոր չի լինի՝ մեծ պեպենտի համար ակումբի վարիչը հնարավոր մի պաշտոն է կանխատեսում – 379: *քանի որ* տեղական հայրենասիրության կենտրոնը նախ ինքն է, հետո էլ՝ ծառերը դինամիտով, ճիշտ է, հանդում են պայթեցվում, սղոցվում ու կացնահարվում, բայց ծառերն իրենք լեզու չունեն – 380: *քանի որ* հովրոտեցու մտքում սոսկ Դարպասի մի երկու պողատուն ոչնչացնելն ու իր հենց էնպես լայն ճանապարհը չեն – 384: Մեր եղբայր Ռոստոմը, *քանի որ* ինքն անմիջաբար ժառանգ չունի ու իր հավերժական հուշարձանը Օմակուտն ու Օմակուտի սերունդներն են լինելու, այսինքն պատմելու են նրա վարքն ու ծանր երկաթե ուժը, ձորի մեր տներից բարձրանալիս կանգ առավ – 384: *քանի որ* ինքն առհասարակ չէր կանգնում – 386: *քանի որ* մնացորդ յոթ կոպեկների համար այդքան հինգ ու երկուկոպեկանոց չկա – 386: բոլոր առաջարկներին՝ ոչ, *քանի որ* դրանք իր առաջարկները չէին – 387: բայց *քանի որ* կարծում էին աչքը քեռու անտառապետությանն է՝ դարձան քեռուն – 391: *քանի որ* թաթարի տիգրանյան վայրիվերո արյունը մեկընդմիջտ բացառում էր թաքուն որևէ գործարք ու թեկուզ անվնաս խորհրդակցություն – 393: *քանի որ* նրա հասարակական գործունեությունը ձախողում էր – 396: *քանի որ* մի առանձին

խայտառակություն էլ էն կլիներ, եթե Օսեփանք իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: *քանի որ* պաշտոնական ցուցակներում խնամակալը աշխատանք ու աշխատավարձ չէր ունեցել – 410: *քանի որ* տեսել էին, որ նրա առած շորերը հագին ինքն այստեղ նստած իբր թե ծխում է – 413: *քանի որ* նա՛, ոչ նա՛նր, ոչ վաղամեռիկ խեղճ Վարդո՛ւն, մեջն այդքան հիմար սեր ունի՝ ոչ էլ Շուշանն ու ուրիշ որևէ մեկը – 413: չեն հաշում՝ *քանի որ* օտարությունից քաշվում են – 415: չեն էլ հեռանում՝ *քանի որ* իրենց տերը որք երեխայի պես անտեր կմնար – 415:

ՔԱՆԻՍԱՆ — չգիտենք *քանիսն* են ու մեր հարային քանիսն են հասել – 306: չգիտենք քանիսն են ու մեր հարային *քանիսն* են հասել – 306:

ՔԱՇ — *քաշը*, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդադի քաշը կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդադի գրկին – 398: քաշը, եթե դնեին ու կշռեին, մենակ ինքը Թեվրկի ու Ջանդադի *քաշը* կունենար ու դեռ նորամանուկն էլ Ջանդադի գրկին – 398: Ասա քու *քաշն* էլ ո՞ր քաշն է՝ որ էլ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն էլ հանելու գետնով տա – 316: Ասա քու քաշն էլ ո՞ր *քաշն* է՝ որ էլ արծիվը քու տակին պահի. երկինքն էլ հանելու գետնով տա – 316:

ՔԱՇԱՃ — պետական *քաշաճի* գնով այլուրը տալիս էր ժողովրդին – 380:

ՔԱՇԵԼ — Ուցյունն ու գյուղխորհուրդն սկսեցին ամեն մեկը մի կողմից *ականջները քաշել* – 360: մեծ պեպենոտի հովանավոր թողսվությամբ փոքր պեպենոտը անտառից կարող էր փայտ *քաշել* ու ներքնների վրա ծախել – 367: նրանցից խլելու, գիծը Մամուտ խոտհարքների կովանոց *քաշելու* բուն հովըտեցի մի շատ ուժեղ թեկնածու կար – 377: բղավոցի վրա հալիվորը եկել տակից հանել, *ականջը քաշելով* տարել էր տուն – 345: քարաղը թևատակն առավ ու ձիու սանձը *քաշելով* գնաց գյուղամեջ – 351: բայց արդեն ձին *քաշելով* գնում էր – 351: *քաշող* է՞նր՝ քոշը, բարձրացել պատշգամբում էր կանգնել – 323: պահածոյի գործարանում բեռնաթափող-բարձող-*քաշող* էինք – 382: դու մեզ ինչո՞ւ *ես* էլ ամայություն *քաշում*, այ հեր – 382: տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորա» է *քաշում*՝ որ առիթ ունենա քոչի – 370: մենակ իր *կարոտն ենք քաշել* – 311: բայց օտար ժողովրդի առաջ ամաչում ու քրտինքը ետ է *քաշում* – 275: և շունը մի մատ երեխայի առաջ էլ պոչն իրեն է *քաշում* ու լուռ հեռանում իր սարերը – 280: մանավանդ որ Սիմոն քեռին ուրիշի *հոգսը քաշում է*, բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: ու բացի այդ էլ Ջանդադի ներկայությունը *ծիծաղի է քաշում* – 319: որ սարի ամբողջ *հոգսը* երկու լծկանի պես *քաշում են* իր երկու Թեվիկը – 373: գառ *են* մորթում ու մորթին *քաշում* գլխին – 408: Իրենք երկուսով էին, նա մենակ, բայց *օտարություն էին քաշում* – 325: Ղազախի թուրք կլիներ թե մեր Հովրատի հայ՝ իրենց սահմանը նրա առաջ ետ *էին քաշում* – 353: փոքր պեպենոտի Պաշան ու Դաշան, երևի պապի ու խաղաղության *կարոտ էին քաշում* – 368: տրակտորը գցած *քաշում էին*, մինչև նորից էին սկսում՝ արմատը լավ բռնում էր – 400: երբեմն մենք ազատ ու ձին բարձված *ենք քաշել* – 318: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր քեռիներին *էք քաշել* – 294: Հայրենիքն ուրեմն *քաշե՛լ*,– ասաց,– էն ձորից հանել է՝ 277: երեխայի ախորժակը գուցե *քաշել*՝ ճամփին կերել է՝ 290: չգիտեր՝ որ մեծ պեպենոտի բերանը սեղմվում ու պեպենները սևանում են և միջնեկը՝ թաթարը, գրասենյակի դուռը *քաշել* ու պինդ բռնել է՝ 293: *քաշել է* տուն – 300: էն վառեկի չափ կնիկը յոթփթանոց էլ թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները *քաշել* հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: էն վառեկի չափ կնիկը յոթփթանոց էլ թուջը տուն է քարշ-տվել, սապոգները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից *քաշել* ու վերմակով ծածկել – 300: ահնիձորցին հրեն սարերը *լույս է քաշել* ու հեռուստացույց դրել – 399: թե չէ Հախպատն ինքը զգվել ու *ձեռ էր քաշել* մոզուց էլ ու մոզարածից էլ – 306: *ձեռ էր քաշել* Մմակուտի ապագայից էլ ու իր անձնականից էլ – 386: Կարտոլի ու լոբու չոր ցողունը փոցխով *քաշել*, այգիները մաքրել *էին* – 324: շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը քոր չանի, *ցանց էին քաշել*, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378: Եկավ ծիծաղեց-ծիծաղեց ու *քաշեց* ոտի տակ մի որձ մորթեց – 267: բայց *քաշեց* ոտի տակ որձ մորթեց շուրջերկրյա ճամփորդությունից հետո – 267-268: *քաշեց* ոտի տակ մի որձ մորթեց – 268: բայց ոչ – զուտ իրենց չորսի համար *քաշեց* ու որձերից մեկը մորթեց – 268: չխնայեց, *քաշեց* մորթեց Վլադիմիր Մելիքյանի ոտքի տակ – 281-282: գլուխն իր նման ետ *քաշեց* ու դազանակը երկուսի արանքով մեկնեց – 283: պնչից բռնած *քաշեց* կածանի տակ – 318: մարմար *քար քաշեց* – 330: հարազատի *արյունը քաշեց* – 333: հետո *հոգոց քաշեց* ասաց – 404: Բայց թույլ տվեց, ամանը վզի տակ *քաշեցին* – 272: Սիմոնի շան առաջ առանց տիրոջ՝ պոչները շեքը *քաշեցին* ու փախուստի տրվեցին – 326: չնայած Սոփին ինչ է՝ որ օտար տղամարդ *քաշի*, բայց դե էլի՝ – 300: ուզում էի երեխեքը *որբություն չքաշեն* – 364: այսինքն հազար նախագահ էլ կարգադրի, որբնայրուդ դուռը գերան *չեմ քաշի* ու տունդ ձվածեղի չեմ մտնի – 356: կարծում էր շքանշանը կտան ու *առաջ կքաշեն* – 383: Աքցան գցիր ու *քաշիր* – 369: *նեղություն մի քաշեք* – 369: դազանակ *քաշելու նման*՝ մի բուպեում բերանը դառնությունով լցվեց – 270:

ՔԱՇՎԵԼ — *քաշվող* ժողովուրդ էին – 355: իսկ երեխայից նեղացել է թե չի նեղացել՝ անհայտ է – *քաշվում է* իր ոչխարի մոտ – 280: չեն հաշում՝ քանի որ օտարությունից *քաշվում են* – 415: *քաշվում էինք* մեր եղբոր ծնկների արանքը – 332: ասես կողքները սխալվել նստել էինք ու վրաները մեզանից *ոջիլ էր քաշվում* – 329: բայց Ռոստոմը ցեղից դանդաղ ու հաստատ ետ *էր քաշվում* – 348: բայց հիմա կամ լրիվ էր անտեղյակ, կամ *քաշվում էր*՝ թե կհասկանան որ տեղյակ է ու իր խեղճ ներսում այդպես կուչ-եկած կար – 354: բայց նրա արհամարհանքից էլ ջոկ *էր քաշվում* – 354: բայց ասում ենք, մեզն ինչպես որ կիսատ *էր* մնացել ու կեսը ետ ներս *քաշվել*, Սիրունն այդպես թթված էլ մնաց – 270: *չէին քաշվել*, իրենց կուսակցական որոշումը եզրափակել էին մեծերի հին խոսքով – 350: սեղանի վրա բերեց խանութի մի հատ կնքած արաղ դրեց ու ետ *քաշվեց* – 294: Ետ *քաշվեց* – 372: ու ծմակուտի տղեն զարգանդած ետ *քաշվեց* – 408: Ետ *քաշվեց* ու հովըտեցու օրդուի առաջ Համրկին մենակ թողեց – 408: բոլորը *քաշվեցին* անի ու ծերության խուլ ավերակ – 368: ու ժողովուրդը քեզանից ետ *քաշվի* – 279: հարցը դնի առաջներն ու ինքը մի *կողմ քաշվի* – 375: լուռ *քաշվեն* տեղի կիսաջոջերի հետ լակելու-լափելու – 279: այսինքն որ և ընկե՛ր լինե՛ր ու թուրքերեն ու վրացերեն ուշուկ սովորեցներ, և հա՛յր ու նրանից դու *քաշվեիր* – 283: և նրա այդ բերելու, դնելու, լուռ անկյուն *քաշվելու մեջ* չգիտենք հանուն իր որ արդարության բողոք էլ կար ու ցեղական հիմար հպարտություն էլ՝ որդու ձայնի ու սև բռունցքի ներկայության համար – 294:

ՔԱՁ — ու մեր գոհին *քաջ* ավազակ, Անդրանիկ փաշա զորավար, գյուղխորհուրդ, սուրբ Բարձրաբաշ վանքի դռան մատաղ ու կոմունար էր հռչակում – 284:

ՔԱՌԱՍՈՒՆ — դու *քառասուն* ու հիսուն իմացիր – 275: մի երկու տղամարդը չհաշված՝ զուտ *քառասուն* կնոջ տակ

- Ջարխեչավանքում նկարվել էր... – 278: տասն ու համարիք *քառասուն* շերտով մինչև տակը կողոպտված հանքերը գործարանի հնոցներին ու ձուլարաններին չեն բավարարել – 383: և որպեսզի նրա հուշերը մեր ձորերից առհասարակ կտրի՝ բուլղոզերը տակն է տվել, ճուպանները գցել ու դարավոր *քառասուն* տանձենին տրակտորով ու բուլղոզերով շուտ տվել – 384: մեր Արծիվ հովատակը *քառասուն* ձիու ընտրական մրցումներում Օաղկաշատի հռչակավոր Շապուհից զինկում Դոշոյանի ժամացույցով մաքուր մի թուփե առաջ ընկավ – 389: գլխից բռնել ու ոտի վրա *քառասուն անգամ* պտտել է – 406:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆԸ — Հագա՛ր ութը հարիք ու քառասուն՝ ինը... ներդրություն, 1949 թվին, *քառասունինը թվի* ձևերը, Մեծ հովըտեցին կնկա մեծ շառի եկավ – 299:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԵԿ — *քառասունմեկ թվի* ամառվանից մի մեծ նպատակով պահում էր – 281: Ղեկանտի օձիքը, ոչ, *քառասունմեկ թվի* հունիսի քսաներեքին է հավաքել – 284: երեսուներկու-երեք-չորս... մինչև *քառասունմեկ թիվը* եղբան ժամանակ սապոզը մի անգամ չէր հագել – 345:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆՅՈԹ — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ *քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի* էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆՎԵՅ — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ *քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի* էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289: Մեծ բերք էր լինելու, մեծ, համարիք, *քառասունվեց թվի* կարմիր աշնան բերքից – 297:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆՈՒԹ — Վարչությունը Շուշանին ետ գյուղ էր վերցրել ու նրա փոխարեն սարը մթերքի՝ *քառասունվեց-քառասունյոթ-քառասունութի* էլ մեծ սովի մեջ կաթան, յուղուպանրի, աղի, վնասվելու պատճառով մորթված մսի պահեստապետ դրկել Շարմաղ մորքուրին – 289:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆՈՒՅՈԹ — *քառասուն յոթ թվի* սովի ամառը գնաց գերեզմանը գտավ – 330:
- ՔԱՌԱՍՈՒՆ-ՔԱՌԱՍՈՒՆՀԻՆԳ — բոլորն էլ առհասարակ *քառասուն-քառասունինգ տարեկան* էին – 400:
- ՔԱՎՈՐ — ձևակերպեցին, թե *քավոր* Վաթիկյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ քնած է եղել – 300:
- ՔԱՐ — Մյուսը մինչև չբարկացավ ու չկռացավ իբր *քար* վերցնելու՝ այդտեղ պագած նայում էին – 273: Կռացավ *քար* վերցնելու արեց – 314: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր *քար* լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: հեռվից *քար* ու մանավանդ թշնամու հպարտ հայացք, այսինքն որ դու միևնույն է իմ գոհն ես, թերևս նետում էր – 351: Վերևը *քար* չկար – 371: վերևը ի՞նչ *քար* էր լինելու – 371: այսինքն պատկերացնում էնք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու *քարը* ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռք մեկնել ասում է՝ վախի մի, դուրս արի – 286: տան *քարը* տարել իրենց չափարի ծակերը կախել էին – 331: – *Քարը* – ասաց – 371: *քարն* այդպես էլ մնացել է հանքում – 372: մի բոքոնի չափ *քարն*, ասում է, մի կապույկ փող է – 414: Նա դուրս էր եկել արդեն մեծ *քարի* պողունը – 293: Օհանի *քարի* գործով Ջանդաղը Դսեղ գարեջուր էր ծծում – 320: սառն անձրևը խփել մեզ *քարին* ծեփել էր – 284: տոպրակը վեղար արած սառել *քարին* կպել էինք – 285: բայց մեկ էր՝ ոչ *քարին* հավատացին, ոչ էլ Սոփիի կանչելուն – 314: *քարին* դեմ է արել ու ձեռք մեկնած մոտենում է – 316: շների հետ տարավ *քարին* դեմ արավ – 317: ու Թեվանի վիճակն ու խոսքն էլ նրա վրա՝ ոնց որ *քարին* գանգատ անես, ոնց որ Մուրադենց Բանաստեղծը Մելքսյանց Իշուկի վրա Հովհաննես Թումանյանից սրտառուչ բանաստեղծություն ասի – 335: ոտից բռնել ու ծեփել է *քարին* – 406: որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի *քարերին*՝ որ տակը չոր *քար* լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: *քարից* կթոցնեմ – 317: նրանց արահետը ձորի հետ իջնում, *քարից* ու թփից մի կողմ էր կենում – 355: հետո էլ *քարով* իսկապես խփեց – 314: անասունի ձևերը կազմակերպված անցնելու մասին նշանաբանի պաստառը ակումբի ճակատով մեկ վարիչը ձգել, *քարով* մատին խփել ու ձեռք ծոցին եկել գործկոմի մեջ իր տեղը կանգնել էր – 378: հետո ջորին *քարի տակ* տրաքել է – 372:
- ՔԱՐԱԴՈՂՈՐ — Մեկ էլ տեսանք կտրկան կեղտոտ, գանգուր, ձենը այլանդակ, *քարադողոր* պես պոչավոր, տափաստան երկրի անձոռնի ոչխար առաջներն արած բերեցին՝ թե է՛ս պիտի պահեք – 305:
- ՔԱՐԱՂ — Շուշանը գրկել, կողքերն ու ձեռքերը մրմռացնելով պահեստից մի լավ կտոր *քարաղ* էր բերել – 351: Շուշանը տեսավ *քարաղը* նրանց որձաձիու առաջն է – 351: *քարաղը* չկար – 351: *քարաղը* թևատակն արավ ու ձիու սանձը քաշելով գնաց գյուղամեջ – 351: պառավ որձաձին անթշնամանք խոխոտում ու *քարաղը* նրա թևատակին կրծում էր – 351: ու թեպետ իրողությունից ծիծաղ սարքեցին ու փառ-փառ ծիծաղեցին՝ թե Շուշանի տիգրանանմանակ խները պառավ որձաձիուն մաքուր սպիտակ *քարաղը* որպես թույն են հյուրասիրել, բայց թաթարի ծրագիրը նպատակից այդքան հեռու չէր խփվել – 351:
- ՔԱՐԱՆԱԼ — մի ամբողջ գիշեր *քարացել*, Կեչուտի թփուտներում անտեղի սպասել էր՝ թե խեղճ գողը հիմա գալու իրենով է ընկնելու, իգուր – 277: Ջուտ մի գիշեր Կեչուտ անտառում Ջանդաղի տակ *քարացել էր* – 278:
- ՔԱՐ ԳՑԵԼ — անցյալը թաղում ու վրան *քար էս գցում* – 310:
- ՔԱՐԿԱՂ — *քարկայներում* մոլորվում էր թե ոնց անցնի – 355:
- ՔԱՐ ԿՏԵԼ — *Քար կտրեց*, սևացավ, կարմրեց ու ձոները ծեծեց – 364:
- ՔԱՐՀԱՆԲ — Շաքարի ժառանգը, որ հավասարապես ու ավելի Սանդրոյի ժառանգն է, *քարհանքերի* պես է – 414: այսինքն որ կամ *քարհանքերի* տե՛րը, կամ Գլխավոր դիրեկտորը Սանդրո լինեն – 414: Մուրադենց կարմիր *քարհանքի գլխից* հովըտեցին իրեն պատռում է՝ թե ծմակուտեցիք մեզ կերան – 408:
- ՔԱՐՇ ՏԱԼ — էն վառելի չափ կնիկը յոթփթանոց էր թուջը տուն է *քարշ-տվել*, սապոզները քաշել հանել, գալիֆեն վրայից քաշել ու վերմակով ծածկել – 300: Սանդրոյի պարը ով չէր տեսել, այսինքն ուսերի խաղն ու սապոզավոր քայլի թեթևությունը, կամ արդեն շախը կոտրած Սանդրոյին էր տեսել, ասում էին էն բարակ կնիկը քանի տեղից ծավլելով է

քարշ-տվել, բայց դե էդ էր – 300: փոքրոտիքը կտրտեց՝ որ դետուդեն *քարշ չտան* – 272:

ՔԱՐՏԱՇ — *քարտաշի* վերջացնելուն սպասելով-սպասելով յոթ օր նստած զարեջուր էր ծծում – 391:

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ — մեր ասենք, Համբո հորեղբայրը ի՞նչ իրավունք ունի շրջկումի *քարտուղար* ճանաչի – 301: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկումի քարտուղարները, շրջգործկումի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության *քարտուղարը*, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415: Օսեփանց Սիմոնի բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստրը, կուսակցության շրջկումի *քարտուղարները*, շրջգործկումի նախագահները, Հովըտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովըտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, սոցցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՔԱՐՈՒԿԻՐ — *Քարուկրի* կույտին կանգնած ներս նայեց – 333:

ՔԱՐՈՒՓԵՏ ԱՆԵԼ — *քարուփետ կանին* ու ֆերմայի երեսուն շունը քսի կտային – 359:

ՔԱՐ ՔԱՇԵԼ — մարմար *քար քաշեց* – 330:

ՔԱՐՔԱՐՈՒՏ — այծերով ու *քարքարուտ* ջրերով լիացել, ասել է Հախպատը չեմ ջնջում – 406:

ՔԱՏԻ — կովի *քացին* էլ երեխայի ծնկանն էր առել – 344: քո քնած երեխային դու *քացով* խփում ե՞ս թե փափուկ ծածկում – 377:

ՔԱՏԻ ՊՅԵԼ — *քացին* չհասցրեց նպատակով *զցել* – 317:

ՔԱՏԻ ՏԱԼ — օտար ձին իբր *քացի չէր տալիս* – 351: շոալ թագավորի նման Ջանդառս ամանին *քացի տվեց*, այսինքն թե էդ ինչ խնայողություն է – 272:

..Ք — Ոչ ինքը Հովիհան է մի ..ք ու ոչ էլ մեր Օմակուտը, բայց դե էլի՛ – 303: ասաց՝

..ՔԻՑ ՈՒՌԱՑ — Ինքն իր ...ից ուռած հպարտ մեկն էլ սա էր – 396:

..Ք ՈՒՏԵԼ — ..ք են կերել, որ ձեր սրտերին դիպել են – 307:

ՔԵԶԱՎԱՐԻ — *Քեզավարի* էդ ինչի՞ չես դանակը ձեռքից առնում – 326:

ՔԵՂՈՒՏ — գերանդին *Քեղուտ* զցած է – 311: Ինչպես որ դեպքն էր հանկարծառա, *Քեղուտի* լանջերից ձորի ու ձմեռանոցների գլխով Նավ-ուրթ – 278: մեր ձեռքն ուրեմն *Քեղուտից* գլորվելիս է ճիպոտը պոկել ու երեք օր այդպես բռնել – 268: *Քեղուտով*, Զարդաքարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք քոռ Ահմադին – 303:

ՔԵՂՈՒՏ ԼԱՆՁ — և ծիծաղում ու հին երազի պես զոռով հիշում ենք, որ երեք օր առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու *Քեղուտ լանջերից* նայել Արկանք լանջերին – 268:

ՔԵՂՈՒՏ ԽՈՏՆԱՐՔ — գերանդին *Քեղուտ խոտհարքում* զցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծմակով, Զարխեչով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք օր ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: *Քեղուտ խոտհարքի տակից*՝ ծմակում կանգ առավ ու պատահաբար նայեց – 316: էս ճիպոտը կարծում ենք կտրվել է, ուրեմն, *Քեղուտ խոտհարքի տակերից*, տղերք – 393:

ՔԵՂՈՒՏ ՕՄԱԿ — *Քեղուտ ծմակի* իր խոզանոցից Սանդրո Վաթինյանը ձոճղաց – 312: Արկանք խոտհարքներից, Նավ-ուրթից, Ցիցքարա սեղաններից, *Քեղուտ ծմակից*, Մեծ աճարկուտից թափվեցին – 306: երկրորդ բաժակից հետո էր, այսինքն երբ մեր բարձր նշանավորներից խոսել էին, որ *Քեղուտ ծմակից* Վաթինյանը կանչեց – 308:

ՔԵՆԻ — մեծ պեպենոտն ուրեմն փոքր *քենի* ուներ – 295: Մյուսը Արմենակ Մանթաշյանի՝ հոչակավոր Բարձրացնող Արմենակի փոքր *քենու* տղա Վալոդիկն էր – 385: Նրա *քենու* Վալոդիկը հովըտեցի էր – 385:

ՔԵՆԱՑՈՒ — մեր *քենացու* Ռոստոմին պիտի խնդրվի – 371:

ՔԵՆԻ — ձեռքերը գրպաններում ու իր *քենի* Ռոստոմի պես բաճկոնն ուսերին՝ մեծ պեպենոտը խախուշկա հարսի կողքին կանգնած դեսը նայում էր – 325: փախան, գնացին ու ահա՛ եղածը մի սաղա-հնդդ է ու նրա վրա *քենի* ու քրոջ տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: Արմենակին *քենի* էր ասում – 385: երանին քեզ ու քո *քենի* Արմենակ Մանթաշյանին՝ որ քեզ նման էշ է պահում – 390: մանավանդ որ քրոջ զավակ ու *քենի* էին – 395: *քենի* ու քվեր-տղա մի շարքում կանգնել էին – 395: ու այլևս *քենի* ու քվեր-տղա չէին – 396: Մեր եղբոր զավակը՝ մեծը՝ պեպենոտը, բաճկոնն ուսերին ետուռառ էր անում կաղնե հին պատշգամբում ու լավ չարացած էր, քանի որ տեղամասային բուժքրոջ վաթսուն ռուբլիական պաշտոն էր եղել իր Ռոստոմ *քենին* կնոջ համար զավթել էր – 322: *քենին* էր, բայց կոացրեց, ծալեց, թներն ու ոտները կաշկանդեց, դրեց ծնկի տակ – 399: այսինքն ոչ *քենիները*, ոչ էլ այդտեղ որևէ մեկը լրագրերը սապոգի ճիտք չէին դնում – 391: չէր ասում *քենիս* է – 396: Մեզ էլ *քենու* տղա էր գալիս – 306: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, *քենու* հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թները *քենիների* նման խաչած՝ մեծ պեպենոտը գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: *Քենու* խելքը՝ Ռոստոմի, միջնեկի համար գնում էր ու գնում է – 346: քանի որ *քենու* հիմքը կենտրոնում պինդ է – 379: Մելիք Սմբատիչի ու համարի կենտրոնի ամբողջ ղեկավարության ոտքը *քենու* արմատի վրա է – 379: բայց քանի որ կարծում էին աչքը *քենու* անտառապետությանն է՝ դարձան *քենուն* – 391: ժամանակի ցեղը *քենու* ու քրոջ զավակի նրանց բարեկամությունը քրքրել էր – 395: մեկ էլ տեսել էին *քենու*-քրոջ զավակի նույն պարկում չեն – 395: ընկերոջ շավարի շեքը *քենու* հովատակի մասին մի տեսնելի ինչ է պատմում – 393: մեծ պեպենոտը կարծում է *քենուն* անտառապահը պաշտոնից կհանի ու տեղն ինքը կկանգնի – 379: ասում էր տանք *քենուն*՝ մի ելք մտածի – 386: բայց քանի որ կարծում էին աչքը *քենու* անտառապետությանն է՝ դարձան *քենուն* – 391: քրոջ տղան *քենուն* էդպես բան չէր անի – 397: մեծ պեպենոտը փոքր *քենուն* ասաց – 398: Դե ես ի՞նչ անեմ, որ մի արյուն ենք, բայց դուք ձեր *քենիներին* եք քաշել – 294: *Քենիների նման* բաճկոնն ուսերին՝ մոր դռանը մեծ պեպենոտը թները խաչած կանգնած էր – 333: Երեսը ձիու գլխի նման երկար, *քենու*

հովատակի պես կուրծքը լայն ու պինդ, թևերը *քեռինների նման* խաչած՝ մեծ պեպենտոր գլխով արեց ու ձիու նման խոխոաց – 334: Բաճկունը *քեռինների նման* ուներին – 375: Ժողովրդի առաջ (դեմները մի հոգի էլ լինի՝ նրանց համար արդեն հասարակություն է) ժողովրդի առաջ *քեռինների նման* հանդիսավոր ու դանդաղ (գոմերում մենակ անտեր կնիկ բռնելիս միայն պինդ ձեռքները արագ գցում ու վռագ ձկնացնում են) հայացքը գործկումի նման հաճեց մեր խեղճ թաղի վրա – 375: Վերջում հասկացվեց, որ պոչը դեկավարությունից խուզելուց հետո *քեռինների հետ* հիմա շատ ուժեղ հակառակության մեջ է – 375: Կամարի դեմ *քեռու նման* թևերը խաչած ու ոտները լայն դրած կանգնեց – 392:

(ԱՐՏԵՄ) ՔԵՌԻ — Մեր ախպեր Օհանի շները, մեր ու Թելվիկի, Ասատուրի, Սաքոյի, *Արսեն քեռու*, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306:

(ՌՈՍՏՈՄ) ՔԵՌԻ — Ծմակուտն առանձնացնելու միտքը *Ռոստոմ քեռուն* ինքն էր տվել – 387:

(ՄԻՄՈՆ) ՔԵՌԻ — մանավանդ որ *Միմոն քեռին* ուրիշի հոգսը քաշում է, բայց ուրիշին հոգսի տակ չի գցում – 290: Նույնիսկ նա ու նույնիսկ մեր անհարմար դժբախտության ժամին՝ *Միմոն քեռին* մեզ ծաղրեց. ասաց – 321: Կանգնել վիզը ծռել, *Միմոն քեռու* յաբուին խնդրել էր – 278:

ՔԵՌՈՆՔ — Դսեղա մեր *քեռոնք* ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք Օհանի Սոփին նման Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թելվիկ-Սոփիկ – 278: Մեր Ալեքսան եղբայրը՝ Ծմակուտի ըոխավոր գյուղամիջի դեմ մեր անկեզու տան իրավաբանը, գնում է Դսեղա մեր *քեռոնց* Հովհաննես Թումանյանի անունով մեր անունը Հովհաննես գրի, բայց գնում տեսնում է Թելվան ենք – 284: գործից մեր *քեռոնց* Խոսրովը գրկվեց – 307: Ջանդառի հետ խառնել, կարծել էին իրենց *քեռոնց* տղերքից Ջանդառ Թելվանի հետ խառնում են – 410: Թի-հի Սիրունին իրենց *քեռոնց* տղերքից Ջանդառ Թելվանի հետ խառնում են – 410:

ՔԵՓԻՆ ԴԻՊՉԵԼ — կարծիք տարանք՝ թե գյուղում *քեփին դիպչող* է եղել – 319:

ՔԸՍ — *քըս*, ասաց, խեղդիր, խեղդեցեք – 325:

ՔԹԻ ԾՈՒԽԸ ԳՅԵԼ — Կարող էիր ու չպահեցի՞ր, թե՞ չկարեցար ու *քթերիդ ծուխը* դրանից էլ *գցում է* – 413:

ՔԹԻ ՏԱԿ — *Քթի տակ* ժպտաց – 392: *Քթի տակ* ժպտաց – 392:

ՔԹԿԱԼ — ճիպտից *քթկալ* սարքեց – 317:

ՔԻԹ — բռնել ու *քիթը* ջնջված, ականջը կերված, ձվանը ջարդված արյունվիկ կանգնել է – 407: գործից իր *քթերի* արյունը գցել է – 407: Փսիկնքը մեր *քից* կախվել էր – 285: սապոգի *քթով* գետնին խփեց – 373: Սապոգի *քթի հետ* մարգից կարտոլ դուրս թռավ – 373: *Ժանր քիթն* այսինքն լավ չէր շնչում – 381:

ՔԻԹԸ ԲՈՒՆԵԼ — թաքուն ուրախացանք՝ թե Երևանի բարձր ձեռքով Վաթինյանի *քիթը* շատ ուժեղ *բռնել ենք* – 307:

ՔԻԹԸ ԾԱՆՐ — այ մարդ, մեր էս Դժգոն՝ *քիթը ծանր* մեր Ռուբենը, բռնել զինված ուժերի մինիստրի անունով Մոսկվա նամակ է դրկել – 379:

ՔԻԹԸ ՎԵՐ-ԽՄԵԼ — Ջանդառը որբեայրի կնկա նման այնքան ուրախացավ ու տխրեց, *քիթը վեր-խմելով* այնքան լաց եղավ ու ծիծաղեց, որ Սոփիկը վրան բարկացավ – 277:

ՔԻԹՈՒՄՈՒԹ — դուրս եկան էս ժողովրդի առաջ իրար *քիթումուրթ* ջարդեցին – 395:

ՔԻՄԳՈՐԾԱՐԱՆ — մի դիրեկտոր ախպերն այստեղից անարգել թողնում, երախը բաց մյուս Վաթինյանն այնտեղ ընդունում է *քիմգործարան* ու պարծենում՝ թե տասը Ծմակուտ ու Հովիտ էլ գա՝ տեղավորելու եմ – 382:

ՔԻԶ — մեկս շատ մյուսս *քիչ*՝ բոլորս ենք կծրվում, բայց Սիրուն Թելվիկինը չափազանց էր – 308: Երեխայի անհասկացող պահանջը *քիչ* էր – 314: երեխան *քիչ* էր՝ հիմա էլ շները – 314: իսկ գամփոն ահա, ինքը մենակ, երեքի առաջը կտրել ու *քիչ* էր մնում շներին ձեռքից խլի – 325: Էն ժամանակ *քիչ* եկամուտով, փոքր ակունքներով յուր էինք գնում – 331: շալն ուներին խաղացնելով *քիչ* էր մնում որսի պար պարի – 336: քանի որ փոքր պեպենտոր բանակային երդման պես չգիտենք որ կայարանում ինչպես խոստացել – գյուղացի բանակայինների ռուսերենը չէ՞ *քիչ* բառեր ունի ու հաստատ է, – այդպես էլ վերջնական նրա թիկունքին կանգնած էր – 339: անասունը *քիչ* էր – 351: ամեն ինչը՝ մաքուր, *քիչ*, տեղին, հասկանալի – 352: չասաց *քիչ* է կամ բավական է – 366: *Քիչ* խոսիր քի՛չ – 368: *Քիչ* խոսիր *քի՛չ* – 368: քանի որ դասատուների օգուտն էլ *քիչ* պարապելը ու շուտ գնալն է – 378: սրտնեղությունից *քիչ* էր մնում ճաքի – 394: *քիչ* էր մնում մաղձ թափի – 394:

1372Ն չ՝ Ռոստոմն ու ֆերմայի Ռոստոմը, ոչ էլ *շատից-քից* հայտնի մյուս նշանավորները – 305:

ՔԻԶՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆԵԼ — փողը եթե *քիչություն աներ*՝ որձերն ուրեմն գնալու էին – 291:

ՔԻԶՈՒՄԻԶ — ռուսերեն էլ գիտեր, *քիչուկի* վրացերեն էլ գիտեր ու հայերեն էլ գիտեր – 336:

ՔԻՎ — այուներն ու էնիքը կաղնի *քիվն* էր, ծիծեռնակի հին բները – 371:

(ՇՈՒՇԱԼ) ՔԻՔԻՐ — երեխադ մեռնում է, *Շուշան քիքիր*, Օսեփանք երեխայիդ խեղդեցին – 345:

ՔԼՈՒՆԳԱՎՈՐ — տեսանք կացնավոր ու *քլունգավոր* ջոկատ է կանգնել – 306:

ՔՅԱԼԼԱ — գնա ասա *հորդ* սարսաղ *քյալլեն* – 384: էս քու *հոր քյալլեն* – 384: Լեզգին կատաղել, ձին ետևից մտրակել ասել է՝ սանին աթասըն, *հորդ քյալլեն* – 407:

ՔՆԱԹԱԹԱԽ — *Քնաթաթախ* կոտած կարմիրը շեղակի ընդառաջ թռավ ձմերուկին – 270:

ՔՆԱԿՈՒՈՒ — Ախպերո, վայ թե մերը չեն՝ էս *քնակոլոլ* շաշը չի ջոկում – 281:

ՔՆԵԼ — որպեսզի հանկարծ չքնի ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հույսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի *քնել* – 315: լվի ձեռից տանը *քնել* չէր լինում – 351: Գնում տեսնում է երեխեքը *քնած*, Մեծ հովըտեցին կնկա ծոցում, սեղանին էլ՝ արաղ ու մի երկու կտոր միս – 300: չի՞ ուզում *քնած* երեխաների վրա անտեղի բողբ գցել – 300: ձևակերպեցին, թե քավոր Վաթինյանը հարսանքից հետո հարբած ձյունների մեջ *քնած* է եղել – 300: լամպը վառած ու գիրքը ձեռին *քնած* էր – 375: շունչը թեթև ու այտերը կարմիր՝ գառան պես միամիտ *քնած* էր – 376: քո *քնած* երեխային դու քացով խփում ե՞ս թե փափուկ ծածկում – 377: ցամաք շիշը կողքին դրած, ինքը երկու շան արանքում մեկնված *քնած* է – 415: այսինքն որ գառը գլուխը փորին է դնում ու *քնում* – 376: *քնում*, ելնում, արաղ *էինք* խմում դառնանում – 307: տնից-տեղից կտրված՝ պահածո ձուկ էր ուտում ու *քնում* էր փաթաթանները տարիներով փաթաթած – 344: ու երեխան կոշիկները ծոցում էր *քնել* – 271: բայց իր խոսքը նա ասել ու

- հեռացել կամ մտել վրանը *քնել էր* – 289: Ջանդառը, խեղճ Ջանդառը, երեք օրուգիշեր *չէր քնել* – 311: օտար մեքենայի խցում մի րոպե 22մելը եթե քուն է՝ ուրեմն *քնել էր* – 312: պառկած տեղը ձկան պահածո *էր կերել* ու գիրքը ձեռին *քնել* – 375: պառկած կարդացել-կարդացել ու գիրքը ձեռին *քնել էր* – 375: Հետո երեսը սրբեց ասաց՝ *քնեցինք* պրծանք – 316: բայց *չքնեց* – 268: ինքը ժպտաց ու իր կրծքի վրա *քնեց* – 311: (մեքենայի խցիկում կեսը բլից կում-կում խմել էր՝ որ գազի տաք հոտից *չքնի*) – 269: գիշերը տանս *քնի* – 286: Ջանդառը որ հանկարծ *քնի*՝ չթողնեք մրսի, վրան շոր կգցեք – 315: որպեսզի հանկարծ *չքնի* ու երկու կտրկան ոչխարը թողնի գուտ աղջկերանց հուսին, գնացել նստել էր գերեզմանոցի քարերին՝ որ տակը չոր քար լինի ու մինչև խմիչքի անցնելը չթողնի քնել – 315: մի օրուգիշեր *կքնի* – 267: ասացին հիմա մի լավ *կքնի* – 268: Կարծում էին *կքնի* – 271: Աղջկերքը կգնան *կքնեն* – 395:
- ՔՆԵՅՆԵԼ — սարսափի ձմռան մի գիշեր լակոտին բերել մեր տանը *քնեցրել էինք* – 346-347: շատերն էլ թե՛ ներկայացուցչին տարել հաց *էր* տվել իր տանը *քնեցրել* ու առել – 305: սև դարաչին մեր հոր խեղճ միամտությունը *չքնեցներ* ու չզավթեր մեր խակ արբունքը – 332:
- ՔՆՁՌՈՏ — մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոգարածի մի կենտ *քնձռոտն* էլ Կապուտլեռան լանջից էր իրեն օգնության տվել, ազնիվ խոսք – 306:
- ՔՆՆԱԴԱՏԵԼ — Պատերազմից հետո Մելլքանց թագին Գործարանում բանվորություն անելուց ինչպես որ վախեցել, փախել էտ էր եկել ու մեր ակումբի բեմից քաղաքներում չգիտենք որ աշուղի բերանից սովորած երգը հարմարեցրել, մերոնց կառավարումը *քննադատելով* իր համար մի անգործ պաշտոն էր խնդրում – 322: որ ժողովուրդը քու ղեկավարությունը *քննադատում է* – 392:
- ՔՆՆԱԿԿԵԼ — *Քննարկել*, որոշել ու վարիչին հասկացրել *էին*, որ բոլորն էլ հիմա իրենց թևին ժամացույց ունեն – 403:
- ՔՆՆԵԼ — որովհետև գյուղի ինքնուրույնության հարցը *քննելու* ոչ հասակ խելքովեզու, ոչ էլ մի հատուկ ցանկություն ուներ – 381: և դեռ մանկամիտ գազան Ռոստոմը, և դեռ *քննում էին* – 362: հարցը *քննեցինք* – 337: Թեվրկին *քննեցին* ու պապանձված, չոր, անլեզու բերանից գտնելու ծրագիր հանեցին – 340: Այսինքն դեռ ժամանակ չէինք ունեցել՝ որ *քննենք* ու հասկանանք, շնորհակալություն – 276: ու թաքուն էլ վախեցանք՝ թե հանձնաժողովը կգա մանրամասն *կքնի* – 307: *կքնեն* ու կշոկեն – 295:
- ՔՆՆԵԼ ՏԱԼ — խելոք կաց, ասում է, թե չէ քո էդ խոսքերի իմաստը *քննել կտամ* – 304:
- ՔՆՆՎԵԼ — այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, քոնը անցնող-դարձող մարդուզազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում *քննվող* առարկա պիտի լինեն – 324: գերության պատճառով Ադամը կենտրոնի կապեզեում մի տարի է *քննվում* ու ծեծվում *էր* – 349: սարի ժողովրդի մեջ այդ դեպքը առհասարակ *չքննվեց* – 288:
- ՔՇԵԼ — ու գնաց լավ ավտո-*քշել* սովորեց՝ *քշել*, սարքել, խնամել – 339: ու գնաց լավ ավտո-*քշել* սովորեց՝ *քշել*, սարքել, խնամել – 339: նաև Ռոստոմն ինքը *քշել* չգիտեր ու դեկն ուրիշի չէր վստահում – 389: քանի որ եթե, ասենք, միջնեկ թաթարը ավտոն *քշած* հիմա երկտող բերեր թե գյուղում հյուր կա, մենք մերժելու կամք ու պատկանելությունը որոշելու ժամանակ էինք ունենալու – 296: ձիդ *քշած* գործուղվիր – 346: տանկ *էր քշում* – 345: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան *քշել է* անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր Օհանը ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիլ մի, դուրս արի – 286: միասին խմել, իրենց գաղտնի հաշիվներով ընկերները գլխին աղյուսով խփել են կամ միլիցիան պարապության ու հարբեցողության համար *քոնել* Տաշքենդից *քշել է* Սիբիր – 402: հետո Դարպասաձորում ձին *քշել* ետևից նորից է հասել – 406: ասաց ուրեմն մի ճիշտ բան եղել է՝ որ մորը *քշել են* Երևան ու այնտեղից էլ Սիբիր – 359: կարմիր ձիավոր քոչի միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից *քշել էր* – 357: Տիգրանը գյուղից ու էս երկրից նրա մորը *քշել էր* – 366: երեխայի հետ դուռնուհանգող երեկվա դպրոցականի առջևից մեկ-մեկ ընտրել ու *քշել էին* – 273: Էն էլ բուժել ու էլյետ *քշել էին* – 336: ջարդելով *քշեցինք* գյուղամեջ – 321: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը *քշի*, դուրման-կապած *քշեցինք* գյուղ, գյուղամեջ – 322: *Քշեցինք* գրասենյակի դուռը՝ իրենց առաջը – 323: ոչխարն ով դենը *քշեց*՝ մի հատը շալակելու է – 272: Թեվանի ու իր արանքից Թաթարը արաղը մի կողմ *քշեց* – 294: Թշնամի հանդապահի պես ջարդելով, այսինքն ինչպես որ իրենց հանդից թուրքի հանդապահը մեր ոչխարը *քշի*, դուրման-կապած *քշեցինք* գյուղ, գյուղամեջ – 322: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած *քշեն* կենտրոն, թե՛ մի երկու օր դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: ժանտախտի մի կատաղություն՝ որ թուրք բեզերին սարերից *քշեր* – 355: մեծ պեպենոտը ժողովրդի սագերը, գառներն ու հորթերը *կքշեր* գոմը կաներ – 380:
- ՔՈ ԳՈՐԾԸ ԶԷ — Ասել էր *քու գործը չէ*, քեզ ինչ որ ասում յեն՝ էն լայն – 301: Դու գո՛րծ չունես, ասացինք, *քու գործը չի* – 321-322:
- ՔՈ ԽՈՒՔԸ ԼԻՆԻ — բայց թող *քո խոսքը լինի* – 308:
- ՔՈՆԸ (փոխանություն) — այսինքն թե մեր տները երկաթե բերդերի նման միշտ այսպես փակ, *քոնը* անցնող-դարձող մարդուզազանին ոտնատակ ու քո տան վարքն էլ ժողովրդի բերանում քննվող առարկա պիտի լինեն – 324: հիմա *քոնը* չի. քոնը՝ հրեն – 333: հիմա քոնը չի. *քոնը*՝ հրեն – 333: բայց, ախպերիկ, ասել էին, *քոնը* բաց է շատ – 409: թե էն ոչխարը *քոնն* է – 282: քանի ծնեց ու ինչ որ բերեց *քոնն* է – 282: Գիտե՞ս, ընկեր չորան, որ կառավարական հատուկ օրենքն ասում է տնամերձ հողը *քոնն* է – 374:
- ՔՈՆՈՆՔ — եթե հասկանում էիր, որ ում էլ ուզես՝ քո սրտի ուզածը նրանց սրտով չի լինելու, ինքդ էլ գոնե այնքան տղամարդկություն չունես, որ ամենօրյա ճնշման առաջ կույրովիտ լինես, էլ ինչո՞ւ էիր խեղճ աղջկան բերում՝ որ հետո դուրս անես ու *քոնոնց առաջ* գնաս փորահաց մշակի նման հաշվետու լինես ասես – 280:
- ՔՈՇ — քաշող էժը *քոշը*, բարձրացել պատշգամբում էր կանգնել – 323:
- ՔՈՇԱՔԱՐ — *Քոշաքար* մինչև Զարդաքար ու Կապուտլեռ ու մինչև Ոսկեպարա սարերը անտեր ամայություն էր – 298:
- (ԼՈՒՄԻԿ) ՔՈՇՅԱՆ — գյուղի աշխատավորների համար *Լուսիկ Քոշյանը* երգում էր – 271:
- ՔՈՉ — *քոչը* կապեք – 353: բայց մեր *քոչի*, այսինքն որ պիտի պոկվեինք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուտչխարով,

կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվելիք Գործարան, քոչի ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: Բայց մեր քոչի, այսինքն որ պիտի պոկվելիք ու տանուտեղով, մեծով-փոքրով, շունուչխարով, կաղով-առողջով, լացուկոծով թափվելիք Գործարան, *քոչի* ճանապարհն ուրիշ եղանակով ու հանկարծ փակվեց – 302: ու Շուշանի ցավն էլ միայն Շուշանինն է ու նույնիսկ Շուշանինը չի, այլ ոսկորի ու ոգու այն կապուկինը, որի վրա դեռ դաշն Տիգրանն ու Մարոն Շուշան են գրել ու տարբեր կողմերի վրա գնացել մեկը Երևաններ ու Սիբիրներ, մյուսը *քոչի* միլիցիա ու կենտրոն – 356: կարմիր ձիավոր *քոչի* միլիցիա Տիգրան դեր Շուշանին ու Ռոստոմին նրա գրկից խլել, նրան այս երկրից քշել էր – 357: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ չէին քոչել ու *քոչի* միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: ժողովրդի միտքը *քոչի* է – 375: ո՞ր *քոչից* էր ընկել – 314:

(ՍՈՒՐԵՆ) ՔՈՉԱՐՅԱՆ — երգելու ու պատմելու Շարա Տալանի ու *Սուրեն Քոչարյանի* երկու շնորհքը մի տեղ է հավաքելու ու տա անցնի – 381:

ՔՈՉԵԼ — այսինքն Օսեփանց Ռուբիկն էր *քոչելու* մտքի հետ այդպես սևացել – 312: Մուրադենց ընտանիքը *քոչելիս* մոռացել լվացքի լարին երեխայի մի կարմիր շավար էր թողել – 390: Մանդրոն այսինքն մեզ փրկում էր ու մենք *չէինք քոչում* – 301: մտքում գուցե շվշվացնում, գուցե *քոչում էր* քաղաք – 338: մեր քույրը Երևանի Արտաշատից *քոչել է* Միջին Ասիա – 312: մեր գյուղի իրական խելքովսորամանկությունը՝ գողի Արտաշը, մեր ժողովրդի նվնդիցից զգվել ու մեր նիհար տնտեսության թամբից իջել քաղաք էր *քոչել* – 300-301: որն էլ այգին լավ չափարել, դռան անասունը ծախել, դռները փակել ու *քոչել էր* քաղաք – 387: Բոլորի դռներին, նույնիսկ նրանց՝ ովքեր *քոչել* ու քաղաքում *չին*, յոթտոնանոց դեզերը սոթիկ-կոկիկ նստած պատրաստ տնքում էին – 324: բամբասանքի վրա լույս-դառած ամուսինը (դեռ *չէին քոչել* ու քոչի միտքը հազվագյուտ հեռատեսների մտքում էր) պաշտպանել ասել էր – 363: տղեղ կնկա փեշի տակն է մտել ու հատուկ «ավորա» է քաշում՝ որ առիթ ունենա *քոչի* – 370: էս երկրից *քոչիր* – 360:

ՔՈՒ — *Քո՛ւ*, դե որ եղպես է՛ ինձ ուզիր, էս չափտի անմարդ մնամ – 287: թուրքի *քոռ* Ահմադը էս երկրի ամբողջ չորանությունից Օհանին գերադասում էր – 288: *քոռ* Ահմադին հյուր ընկավ – 299: Ղազախա Սալահվիլի ֆերմայի վարիչ *քոռ* Ահմադը մեր շրջկում Գրիգորյանին ո՞րտեղից է ճանաչելու – 301: ու *քոռ* Ահմադին էր ցույց տվել – 302: Քեղուտով, Զարդաբարով, Նավ-ուրթով, Ցիցքարա սեղաններով ու Արկանք խոտհարքներով, ասել էր, Օմակուտիդ սարը կտրում տալիս ենք *քոռ* Ահմադին – 303: Հազա՛ր ինը հարյուր ու քառասունութ թվին մի *քոռ* աշուղ էր եկել – 304: իմ կյանքի ուղղությունը ուրիշի *քոռերը* չեն որոշելու – 357:

ՔՈՒՄՆԱԼ — *քոռանա* ձեր Շուշանը – 362:

ՔՈՐ ԱՆԵԼ — շուրջը, որպեսզի մեր տավարն ու խոզը *քոր չանի*, ցանց էին քաշել, վրան դուռ դրել ու բանալին շատ մեծ չկամությամբ տվել նրան – 378:

ՔՈՐ ԳԱԼ — մեջքը կատաղած *քոր էր գալիս* ու ձեռը սրին էր գցում – 406:

ՔՉՓՈՐԵԼ — կարծես կուշտ կերել ու ատամները *քչիորելով* նայում էր – 368: պատառաքաղի ծայրով ափսեն ամբողջ ժամանակ *քչիորում*, ուռչում ու կարմրում էր – 319: ատամը *չէր քչիորում*, բայց այնպես էր – 368: Ատամը *քչիորեց* ասաց – 296:

ՔՉՓՉԱԼ — մարմարե մաքուր սկիհի մեջ միամիտ *քչիչում էր* ու չէին ասում ակունքը մեզանից անտես է – 328:

ՔՉՔՉԱԼ — սառը ցայտաղբյուրն էլ կողքին *քչքչում է* – 415:

ՔՌՔՌԱԼ — մայրը ծիծաղում, ձեռքերը կոնքերին հպարտ *քոքոռում*, թաղի ամբողջ թատրոնի առաջ ասում էր – 351:

ՔՍԱՆ — անցյալ մարդահամարից հետո Օմակուտը երեսուն մարդ էր կորցրել, Հովիտը՝ համարյա հարյուր, Ահնիծորը՝ *քսան*, Դարպասը՝ այսքան, Դսեղի մեր շրջանը լրիվ՝ հազար երկու հարյուր – 386: Հատուկ՝ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել Օհանի դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի *քսան տարվա* նվերն էր – 283: *Քսան տարեկան* անհասկացող աղջիկ էի – 341: չնայած նրա վրա *քսան տարի* էր իրավունք չունեի – 359: դեղին փրփուրը կանգնում, ժամացույցով *քսան թույլում*՝ հազիվ նստում էր – 382:

ՔՍԱՆ-ԵՐԵՍՈՒՆ — ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ *քսան-երեսուն տարի* հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր Օհանի վրա երգեց – 283-284:

ՔՍԱՆԵՐԵՔ — Ղեվանտի օձիքը, ոչ, քառասունմեկ թվի հունիսի *քսաներեքին* է հավաքել – 284:

ՔՍԱՆՀԻՆԳ — իրեն ողջ-առողջ ու դեպի խումհար մի բան էլ դենը և հաշված *քսանհինգ* որձից բացի Ջանդառս բերել էր – 268: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք օր ֆսֆսացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված *քսանհինգ* որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: դեռ չէր հասկացել՝ որ *քսանհինգ* որձը իր առջևից է կորել – 271: ավարված ու ետ-խլված *քսանհինգ* որձը գոմերի արանքում թափված էին ու այդպես մնալու էին թերևս մինչև իրիկուն ու մյուս առավոտ – 273: և *քսանհինգ* որձից ոչ մեկը իրենցը՝ իրենն ու Ջանդառինը չէր – 281:

ՔՍԱՆՀԻՆԳ-ԵՐԵՍՈՒՆ — ձեռքներիս տակ *մի քսանհինգ-երեսուն* աշխատող ունեինք – 382:

ՔՍԱՆՉՈՐՍ — նայեց ու սիրտը սևացավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու օրը *քսանչորս ժամ* աշխատող մենակ էս են, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324:

ՔՄԵԼ — խոտացանք միայն երկու անգամ *քսել* – 363: իսկ որ ձեռը բերում *քսում էր* մեր գլխին՝ կարծում էինք սովորեցնովի է – 320: խեղճ անասունը մղկտում ու քամակը պոկներին էր *քսում* – 352: Բայց ծիծաղեցինք ասացինք էնքան *կքսենք*՝ մինչև սպիտակ ուսերը Մուրենց ցեղական կեղտի տակից դուրս գան – 363: Օհանի մեր Սոփին սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք *պիտի քսես* մազերին – 320:

ՔՄԻ ՏԱԼ — ճիպտոր բարձրացրեց ու շներին թաքուն *քսի տվեց* – 325: քարուփետ կանեին ու ֆերմայի երեսուն շունը *քսի կտային* – 359:

ՔՐԹՄՆԶԱԼ — լսեց ու գործի վրա չարչարվելով *քրթմնջաց* – 343:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՌԻԹՅՈՒՆ — էդ հայ-*քրիստոնեություն* չեղավ, չի կարելի – 283:

ՔՐԻՍՏՈՍ — Հոդե՛մ ձեր սուտ *քրիստոս* գլուխը – 343: սուտ *քրիստոս* հալիվորը երեխայի գլխին մոլորվել կանգնել էր – 348:

սուտ *քրիստոս* հալիվորը պառավի վրա իբր թե բարկացավ ասավ – 349: սուտ *քրիստոս* հալիվորը փեթակը չէր կարողացել հավաքի – 351: հայտնի անասնասեր ու համարյա *քրիստոս* հալիվորը վիզը ծռել գոմեշի կողքին խեղճացած կանգնել էր – 352: անամոթ անբարոյականություն էր մաքուր չոր գոմերի, սանրած սիրուն երինջների, գնգուն արևոտ մեղվանոցների այդ *քրիստոս* ձեռմակ աստծու ներկայությունը Շուշանի ցեխ ու մուր գոմում – 355: *քրիստոսի* իրենց երեսը զգվանքով մեզանից շուտ-տված կային – 346:

ՔՐՈՄ — ժողկոմների ժամանակ, մի տարվա նշանած էինք, Տիգրանը Ակոփին *քրու*-սապոզ նվիրեց – 345:

ՔՐՏԻՆՔ — բայց օտար ժողովրդի առաջ ամաչում ու *քրտինքը* ետ է քաշում – 275: ճակատի *քրտինքը* մաքուր սպիտակ թաշկինակով սրբեց – 404:

ՔՐՏՆԵԼ — գյուղի ընդհանուր շահերի համար իրեն ուրեմն դրկում էին կենտրոններում սրա-նրա առանձնասենյակի դռանը *քրտնելու* – 399: Ջանդառն *քրտնե լջուր* է կտրել – 275:

ՔՐՔՁԱԼ — *քրքջաց* – 269:

ՔՐՔՐԵԼ — ժամանակի ցեցը քեռու ու քրոջ զավակի նրանց բարեկամությունը *քրքրել էր* – 395: կգա *կքքքրի* կիսանի – 307:

ՔՐՔՐՎԵԼ — լուսանոցի մեր Տիգրան հերը եկավ հանրակացարանային փայտոջլի բերանն ընկավ *քրքրվեց* – 382:

ՔՈՒ ՇՆՈՂԸ — հա՛տ, *քու* հիմար *ծնողը*, էդ էլ է *քու* օգտին – 382: *քու ծնողը*, *քու* եզան կողքին է ս պտեմ կանգնիլ – 406:

ՔՈՒՅՐ — մենք Սամըրղանդ *քույր* ունենք – 312: դու *քու* գլխին մեր չես ունեցել, ասաց, բայց *քույր* ես ունեցել – 361: քո *քույր* Շուշանը կթից ազատ է Շուշան քույրդ տա՛սը – 397: է՛, նրանց ապուպապ Ակոփը՝ Ասորենց Նիկալ, Սաղաթել ու Սուխայիլ պապերի, սրանց *քույրեր* Սիրանուշի, Հայկանուշի ու Վարդանուշի հերը, Վանքեր ոտաբոբիկ եզնարած երեխա է եղել – 405: *քույրդ* ասում է էստեղից գնա՛ – 361: քո *քույր* Շուշանը կթից ազատ է՝ Շուշան *քույրդ* տա՛սը – 397: քանի որ Վաթինյանն այն Վաթինյանը չէր՝ որ առաջնորդ մարդու իր հայացքը կնկա փեշ իջեցներ... այնքան որ՝ նրանց խղճալի վիճակը հասկացել, խղճացել ու ղեկավար մարդի առաջ գյուղի տիրուհու իր ապահով ապարանքում բարեխոսել էր – Վաթինյանի տիկին նախագահուհին՝ մեր գողի Արտաշի *քույրը* – 299: մեր *քույրը* Երևանի Արտաշատից քոչել է Միջին Ասիա – 312: մեր *քույրը* մի տեղեկություն կունենա – 312: և Շուշան *քույրը* նույնպես բացատրեց – 346: Մեր *քույրերը* մեծացրել, շրջանակի մեջ կարպետի վրա կախել էին – 332: *քույրերն* Ակոփի նկարից Գործարանում երկու հատ մեծացրել, մեկը որպես Մանվելի նկար էին իրենց տան համար շրջանակի ու ապակու մեջ առել, մյուսը՝ Շուշանի տան – 359: Ամառվա արձակուրդին գիշերօթիկի աղջիկը մի թախտի չափ տեղ մաքրել, ձեռագործի նման՝ այսինքն ինչպես որ հնում *քույրերն* էին սիրուն ասեղնագործում, մեկումեջ ռեհան, ծաղիկ ու սամիթ էր ցանել ու շուրջը մի երկու սիմինդ ու՝ արևածաղիկ տնկել – 374: Իր հորաքույրերն էլ, *քույրերն* էլ ու առավել ևս դպրոցական որքն ու սարի նորամանուկն էլ՝ մեկը մեկից սիրուն են – 410: նեղ օրին եկած կլինի իր *քրոջ* տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: նայեց՝ և մեզ *քրոջ* կողքին էր դրել թաղել – 323: փախան, գնացին ու ահա՛, եղածը մի սաղա-հնդու է ու նրա վրա քեռի ու *քրոջ* տղա իրար տալիս փռում ենք – 382: Միջոցն թաթարին «*քվեր* զավակ» էր ասում – 393: միջոցն թաթարին *քվեր* զավակ՝ քրոջ տղա էր ասում – 393: – *Քվեր* զավակ, – կանչեց, – կողքիդ կանգնած է – 393: ժամանակի ցեցը քեռու ու *քրոջ* զավակի նրանց բարեկամությունը քրքրել էր – 395: մանավանդ որ *քրոջ* զավակ ու քեռի էին – 395: մեկ էլ տեսել էին քեռու-*քրոջ* զավակի նույն պարկում չեն – 395: քեռի ու *քվեր*-տղա մի շարքում կանգնել էին – 395: ու այլևս քեռի ու *քվեր*-տղա չէին – 396: *քրոջ* տղան քեռուն եղպես բան չէր անի – 397: նրան ներս կցցեն՝ թե գողին ու *քվերդ* անպատվողին *քու* ձեռքով ծեծիր – 361: *քույրերիս* հարսանիքով կհագնեմ՝ էնիքը, կնվագեմ – 345: Սովին խմելը Վարդոյից սովորեց, Վարդուն էլ *քրոջից* – 309: խոսքը սրա փոքր *քրոջ մասին* էր – 295: մեծ Սովին *քրոջ մոտ* հիվանդանոցում էր եղել – 320: հասարակության միջով, հազարումի կարծիքի միջով, սովոր գառան պես մեր ետևը-զցած, այսինքն ինչպես որ Գառնուկ ախպերը հեքիաթում իր Մանուշ *քրոջ ետևից* մղկտալով գնում է, բերինք մեր դռանը կանգնեցրինք – 362:

ՔՈՒՅՐԱԿԱՆ — *քույրական* այդ գիտակից արցունքին չհասկացանք ինչ պատասխան տանք – 290:

ՔՈՒՅՐԻԿ — Աղուն *քույրիկը* փուռը վառել, հաց էր թխում – 326: Աղուն *քույրիկը* փոնից հաց էր հանում – 326: Աղուն *քույրիկը* փռան շեմքից ետ նայեց – 328: Աղուն *քույրիկը* փռան շեմքից ասաց – 329: Աղուն *քույրիկը* փռան բերանը փակեց – 330: ու Մանուշ *քույրիկը* իր ծովի տակից անկարող է օգնի – 376: Աղուն *քույրիկը* եկավ խանութից պետական արաղ տարավ – 388: Աղուն *քույրիկն* ասաց – 327: Աղուն *քույրիկն* ասաց – 327: Աղուն *քույրիկն* ասաց – 327: Փոքր պեպենտոն իրենց դռնից, Աղուն *քույրիկն* իրենց՝ իրենց շեն դռներից գոռգոռացին, թե ավերակ է – 333: Աղուն *քույրիկի* կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Միմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու օրվա հաշվով եկել – 321: և նոր միայն Աղուն *քույրիկի* սիրուն դեմքը դռնակից դուրս եկավ – 325: ով որ էդ խմելու է՝ տնաքաշը նրա համեմատ ցա՛ծը խմիչք է, թե՛ մեր *քույրիկի* տնաքաշն էս անգամ պատահական համ է առել – 389: Աղուն *քույրիկին* ասել էր – 389:

ՔՈՒՆ — օտար մեքենայի խցում մի բոպե շշմելը եթե *քուն* է՝ ուրեմն քնել էր – 312: ու երեսը *քնից* սրբեց – 316: ատամները *քնի մեջ* կրճատացնում ու ոլորվում էր – 348: ժամացույցի զանգը չգիտեր չէ՛ր խփել թե *քնի մեջ* չէր լսել – 376:

ՔՈՒՆԸ ԳԼԽԻՆ — Ջանդառնի հոգսը չէր, խմել ու *քունը գլխին* ծիծաղում էր – 275:

ՔՈՒՆԸ ՏԱՆԵԼ — Մեր չունե՛ր՝ որ շալը վրան գցեր կամ ասե՛ր *քունդ* տեսնում ես *տանում* է՛ անկողին մտիր – 375: մրսում ու *քունը տանում էր* – 315:

ՔՈՒՆՔ — *քունքի* մազը Շուշանն աղջկավարի շտկեց՝ այսինքն ականջի ետևն անցրեց – 367:

ՔՈՒՉԻ — Միտունը կլինի թե Փսլնքոտը՝ երկուսդ էլ նույն *քուչին* չէ՞ք – 327:

ՔՈՒՌ — Նավի մյուս երեսի ձորից արածելով-արածելով դուրս էին եկել ու այս երեսի լանջերն իջեցնելուց առաջ մի բոպե կանգնել մեր ծանոթ, մեր հայրենի, մեր արդեն պառավ աշխարհի դեմ՝ որ հնձած արտերով, ցելերով, անտառներով, բացատներով ու կենտ ծառերով գնում է մինչև՝ *Քո՛ր* տաք մշուշները – 276: Զարդաքարա գլուխներից է՝ մինչև *Քո՛ր* տաք հովիտները Լոռու մեր լեռնաստան երկիրը փոխանակի նման աղջիկ չի աճեցրել – 292:

ՔՈՒՌԱԿ — ձին, որ *քունակը* ետևից դուրս եկավ, ճանաչեցինք – 319:

- ՕԳՆԱԿԱՆ — Դպրոցական մեր երեխային դասից հանել, ինչպես որ ժամանակին դպրոցը մեզ էր դրկել մեր հորը խոգապահի *օգնական*, ասել էին մերդ մեռնում է — 320: մի *օգնական* չունեն — 328: նա քեզ *օգնական* չի, — մատաղ — 329: մեր *օգնական*, մի ոտը-բռնող չունենք — 335: սա երեխային *օգնական* էր տարել — 345: Պահեստի դռանը Շուշանի ձեռին նայող ինչքան խեղճուկրակ կար՝ կոլի ցավերի վրա *օգնական* էր եկել — 354: Բայց ոչ մեկն էլ *օգնական* չէր — 354: Օսեփանց հալիվորին ուզում էր մի բանով *օգնական* լինել — 354: փոքր պեպենտը չէ՝ մեզ *օգնական* աղջկա տեղն էր ծնվել — 363: ոտը բռնող մի *օգնական* չունեցա — 375: մի ամսով են գնում թե հալիվոյան՝ հալիվորներից մեկնումեկին պիտի համոզեն դրկեն Ջանդառին *օգնական* — 395:
- ՕԳՆԵԼ — էս անձամբ անկարող եմ *օգնել*, բայց էսինչ մարդը կարող է — 301: կուզենար խոսակցությանը մի բանով *օգնել* — 394: փոքր պեպենտն ու միջնեկ թաթարը իրար *օգնելով* ջուր կրեցին — 363: Բայց ախպերը կատակի տվեց ու *չօգնեց* — 383: ուզում էր *օգնի* ու ամաչում էր — 355: ու Մանուշ քույրիկը իր ծովի տակից անկարող էր *օգնի* — 376:
- ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ — Նորահա՛րսդ ինչ գոյություն, ինչ *օգնություն*, ինչ արարած է — 329: ուրիշի խոսքի առաջ միշտ ուշադիր ու միշտ *օգնության* կարիքի մեջ — 365:
- ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱԼ — մինչև անգամ հախպատա խեղճ մոզարածի մի կենտ քնձռոտն էլ Կապուտեռան լանջից *էր* իրեն *օգնության տվել*, ագնիվ խոսք — 306:
- ՕԳՈՍՏՈՍ — *օգոստոս*-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր օգոստոսի տասնյոթ ռուբլին — 340: օգոստոս-սեպտեմբեր-հոկտեմբեր՝ այս էլ երրորդ ամիսն էր ստացած փողը եղել էր *օգոստոսի* տասնյոթ ռուբլին — 340: Քու ախպեր *օգոստոսին* տաս մանետ ստացել է — 341: Հարյուր ութանասուն ռուբլի, անոշ, *օգոստոսիս* ու սեպտեմբերիս փողերը — 366:
- ՕԳՏԱԿԱՐ — վնասի հետ գուցե մի *օգտակար* բան դուրս գա — 379:
- ՕԳՏԻՆ — հա տ, քու հիմար ծնողը, էդ էլ է քու *օգտին* — 382:
- ՕԳՈՒՏ — այդ փոփոխությունից Օմակուտն ուրիշ *օգուտ* չունեցավ — 302: փախստական ու ամեն փախստականի պես անկեզու այս Օմակուտի համար նա ուրեմն *օգուտ* է եղել — 353: որպեսզի ստուգեն տեսնեն ուսուցիչները ժամանակից մի որևէ *օգուտ* չե՞ն պոկում — 378: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս օրը անպայման կռիվ եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի *օգուտ* ունենալ, ուրեմն էդ է — 386: Նրան գցելու *օգուտն* էն եղավ, որ մեր Օմակուտը Գրիգարյանի անունով պահվող մի լավ մտքով ուներ՝ մնաց էստեղ ու Ռոստոմին մնաց — 302: քանի որ դասատուների *օգուտն* էլ քիչ պարապելը ու շուտ գնալն է — 378:
- ՕԴ — չէ՞ աշնան հետ *օղը* սառչում, գետինը հակառակը՝ տաքանում է — 297: *օղով* գալիս երկնքից իջնում, Ջանդառիս ուսերին նստում են — 275: մեր մաքուր *օղով* որսի թաքուն մտով պիտի ձգձգվեր — 344:
- ՕԴԱՅԻՆ — *Օղային* գնացք են կապել — 275:
- ՕԴԱՆԱՎ — աշնան երկնքով *օղանավ* էր գնում — 319:
- ՕԶԱՆ — Ղեկանտ Վրացյանի օձիքը հավաքում է թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի *Օհան* ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոզ — 284: դու մեզ խավար *Օհան* չկարծես — 289: Մեր եղբայր *Օհանը* կոլխոզի ոչխարի մեջ մի անձնական որձ ուներ — 281: չորրորդից *Օհանը* փախել էր սարերը գառնարած — 282: Խավար աչքը *Օհանը* կկոցեց — 282: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր *Օհանը* մեր երեք տնտեսության, ամբողջ ֆերմայի և Օմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ տիրուհին — 282: մեր երկուսի վրա հերահոտ ընկեր *Օհանը* եղավ — 283: հետո՝ ոչխարի դժվար բնույթը մեր երկուսին էլ *Օհանը* սովորեցրեց — 283: *Օհանը* Հովհաննեսն է — 284: մեր ախպեր *Օհանը* գլխարկը դրեց մեր գլխին ու Ջանդառ կնքեց — 284: Մեր սարվորությանը *Օհանը* դեմ էր — 284: Բայց *Օհանը* դեռ ազատ էր, Մյուս Թեվիկն էլ՝ մի խայտառակ կապից հանկարծ ու վերջնականապես շատ ուժեղ կտրված — 285: մեր ախպեր *Օհանը* բռնեց մեզ ոչխարի միջից հանեց՝ թե դաստավի ձեռը չի տալիս — 285: այսինքն պատկերացնում ենք, որ ժողովուրդը նրան քշել է անելք ձորը ու քարը ձեռին կանգնած է, բայց մեր ախպեր *Օհանը* ձեռը մեկնել ասում է՝ վախիվ մի, դուրս արի — 286: Չգիտենք որևէ մեկի խոսքով-խորհրդով թե իր նման արդար՝ *Օհանը* չգիտենք ինչ գործով մտնում է հանցանքի տուն ու չի հավատում — 287: *Օհանը*, ամբողջ չորհանությունը կանգնեց՝ թե մեր մթերքի պահեստապետը դա չպիտի լինի — 288: որովհետև *Օհանը* դազանակով կռաջլերին վրա բերեց — 289: Գնա՛ց *Օհանը* ու ետ չնայեց — 290: *Օհանը* մեզ նստեցրեց սովորեցրեց — 297: ո՛չ առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, *Օհանը* չնայած գոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր գոհ, Օհանի և առհասարակ մեր անցածների — 307: *Օհանը* մեծ Սոփին էր սովորել — 309: մեծ ներողությունը երեսին, Թեվիկի փեշը բռնած՝ *Օհանը* խոստացավ թե դեպքը իրենց երկուսի մեջ կմնա՝ իր ու Շուշանի — 357: էլ *Օհանը* չկա — 373: իսկ լույս-դառած *Օհանը* հեռախոս միայն մի անգամ տեսավ՝ շտապօգնության բժիշկներին այս պատշգամբում սպասելիս — 391: Մյուսի նման խեղճ գառանը անձիծ-անքամակ սև գիշանգդի ճանկերից *Օհանն* ազատեց — 283: Բայց թե մեզ համար գոհից էլ թանկը ինքը *Օհանն* էր — 285: *Օհանն* ասում է — 287: *Օհանն* ի՞նչ աներ — 288: Բայց դե ոչխարի մոտ էլի մեր Սոփին ու Վարդոն ու մեր հնազանդ եղբայր *Օհանն* էին չարչարվում — 307: Բայց նույնիսկ զուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ զուտ *Օհանն* ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նազելի ու օրիորդ... — 310: *Օհանն* ասես մահակը հենց նոր էր մեկնել նրա ու տաքացած դարաչու արանքով, ասել — 311: Բայց *Օհանի* մի աչքը խավար էր — 282: Բնիկ հովտեցի անասնաբույժը (այլանդակ լակում է), երբ *Օհանի* ոչխարը հանձնաժողովը երկու Թեվանի վրա կիսում էր, ասաց — 282: *Օհանի* մահով նրա Սոփին բախտից խոռվեց — 282: Հատուկ մարդ էր դրկել ու Սիրունի վրայից պահանջել *Օհանի* դանակը ու ռադիոն՝ որ Մելիքյանի քսան տարվա նվերն էր — 283: և մեր համարի սոցիալիստական պարտավորությունն է *Օհանի* գավալների առաջ այն լինել, ինչ որ մեզ համար ինքը եղավ — 283: նրա անմեղ տեղը գալիս *Օհանի* շարժմունքն ու պատկերն է կանգնում — 284: ինչպես որ նախկին հներում

Օմակուտի խեղճ տավարի առաջ սարերի ճամփան էր կտրված թուրքի չոբանի դագանակով, այդպես էլ մերը՝ *Օհանի* – 284-285: Ե ինչպես որ մերոնց հին տավարի ձորի տապ շոգից ու ճանճից իրեն սարերի քամուն էր տալիս ու պոզն արնակալով էտ ձորն ընկնում, այդպես էլ մենք էինք դպրոցից փախչում ու մեր դեմը *Օհանի* մահակն էր, չէր ուզում – 285: Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որքնայրի մեծ Սոփինի ֆերմա կթվոր էր դրկել՝ որ *Օհանի* աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: վնգստաց ու թռավ *Օհանի* երեսին թե՛ թռավ ու վնգստաց – 289: *Օհանի* ու նրա մեծ Սոփինի ոչխարը արձանագրությունով ընդունելու ու պետական կարգով երկու Թեվլըկիս վրա բաժանելու համար հանձնաժողով էր եկել – 290-291: *Օհանի* հարյուր պատվիրանից մեկը այդ է – որ աճարը ոչխարին լավ չի – 297: ու մեր *Օհանի* ու Սիրուն Թեվլըկի անունն էր տվել – 301: Մեր ախպեր *Օհանի* շները, մեր ու Թեվլըկի, Ասատուրի, Մաքոյի, Արտեմ քեռու, մեր հարայը լսող ինչքան շուն կար – 306: ո՛չ. առաջին բաժակով հարգել էին մեր գոհերի անթառամ հիշատակը՝ Ալեքսանի, Ակոփի, Մանվելի ու, Օհանը չնայած գոհ չէր՝ բայց դե ինչու չէր գոհ, *Օհանի* և առհասարակ մեր անցածների – 307: բայց շորի մասին որ խոսում ենք՝ էդ արդեն մեր երկուսի ախպեր *Օհանի* հիշատակն ենք կասկածում – 308: *Օհանի* կորուստը չենք հաշվում, չնայած ցավալին Օհանի բացակայությունն է – 310: Օհանի կորուստը չենք հաշվում, չնայած ցավալին *Օհանի* բացակայությունն է – 310: բայց դա վաղուց-վաղուց է եղել, մեր հիշողությունից առաջ ու *Օհանի* մանկությունից էլ առաջ – 316: *Օհանի* քարի գործով Ջանդառը Դսեղ գարեջուր էր ծծում – 320: հիմա էլ՝ լուսամուտից ընկավ ու *Օհանի* մահակի մեջ ընկավ – 357: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու *Օհանի* մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկունս էլ այդ տան ու այգու հանդեպ օտար անհոգի երևացին – 373: և *Օհանի* պահապան շուքն այլևս նրանց գլխին չի – 373: Լեյտենանտն ուզեց նագանը նվիրել *Օհանին* – 382: թուրքի քոռ Ահմադը եւ երկրի ամբողջ չոբանությունից *Օհանին* գերադասում էր – 288: մեծ Սոփին ասում էր *Օհանին*ը կլինեն, բայց անասնակների՝ գարու, թեփի, խառը կերերի սուսուփուս պահեստապետը հաց ուտելիս հենց էդպես գրուխը կախ, չասելու պես ասաց վայ թե իմը լինեն – 291: զուտ մի չորս-հինգ լավ որձ *Օհանի անունով* ենք պահում – 283: ու մեր հոր վայրիվերո, էստեղից, էնտեղից իրար գցած հայերեն-թուրքերեն զարգանդելի բայաթին՝ որ քսան-երեսուն տարի հանդերում մենակ դնդնաց-դնդնաց ու բերեց մեր ախպեր *Օհանի վրա* երգեց – 283-284: Իսկ եթե շունը հովվի ետևից գա սարը և հովվը ճամփին վրան բարկացած ու նույնիսկ մի հատ հասցրած լինի ու շունը մի քիչ հեռվից գա՝ իբր թե ինքը այդ հովվին չի, բայց իրականում միայն նրանն է, – *Օհանի ետևից* Թեվանն այդպես լուռ եկավ սարը – 287-288: Բայց գյուղի ղեկավարությունը մեծ Սոփինի *Օհանի համար* նախատեսված դրկելով ինչքան հեռատես, այդքան էլ անհետատես էր եղել՝ որ վարչության նիստով Շուշանին պահեստապետ էր դրել, դրկել սարը – 288: ասել ենք սարերի մեր ազատ թագավորության ու մանավանդ *Օհանի մասին* ռադիոն քո բերանով քանի գովեստի խոսք ասավ՝ որձը ոտիդ տակ մեկնված է – 290: աչքն *Օհանի նման* կկոցեց ասաց – 296: գլխաքանակի հաշվառմանը պարզվեց, որ ամբողջ գյուղը մեկանմեկ *Օհանի առաջ* ոչխար ունի – 391:

(ՄԵԼԸՔԱՆՑ) ՕՀԱՆ — Երեխայի նրա մատղաշ ծիլը ինքը չի փչացնում՝ *Մեղքանց Օհանն* է խեղդում – 288:

ՕՀԱՆԵՍ ՊԱՊ — Օսեփանց մեծ *Օհանես պապն* ու Մեղքանց Մեղիք պապն ասել են – 406:

ՕՀԱՆԻ ՍՈՓԻ — *Օհանի* մեր *Սոփին* սովորեցնում է թե էսպես՝ որպեսզի տանը կապված մնա, ձեռք պիտի քսես մագերին – 320: Դսեղա մեր քեռոնք ինչպես որ ասացին քեզ համար աղջիկ ենք հավանել ու որ անունն էլ իմացանք *Օհանի Սոփինի նման* Սոփի է, ասացինք ուրեմն էդ է, Թեվիկ-Սոփիկ – 278:

ՕՀՈ՛ — *Օհն՛*. ինքը իր ձայնին ականջ դրեց ու չհավատաց – 326:

ՕԶ — սարսափելին գերեզմանոցն ու խավար մուրը չեն, կծան *օձը* չի – 359: անհավատալիորեն դանդաղ ու միաժամանակ չար *օձի պես* միանգամից՝ Թեվլըկի երեսին նշան բռնեց – 317: *օձի պես* կնայի ու մեջը կթքի – 328:

ՕԶԻՔԸ ՀԱՎԱՔԵԼ — Ղեվանտ Վրացյանի *օձիքը հավաքում է* թե մերոնք ինչո՞ւ պիտի Օհան ու Թեվան լինեն, ձերոնք՝ Մարսել ու Մարսելյոգ – 284: Ղեվանտի *օձիքը*, ոչ, քառասունմեկ թվի հունիսի քսաներեքին է *հավաքել* – 284:

ՕԶՈՒՆ — այս գյուղը *Օձունից* կարմիր դրոշ է խլել – 389: բայց *Օձունի* ու Դսեղի *նման* քաղաք գյուղեր են ամայանում – 387:

ՕՂ — բանալին *օղ* ուներ – 378: *օղը* մատի վրա աջ էր պտտում – 378-379:

ՕՂԱԿ — գոմեշի եղջյուրից սարքած պինդ կոթի ծայրին էլ երկաթե *օղակ* ուներ – 271:

ՕՂԻ — Մեզ համար մի շիշ *օղի* էր բերել – 291: Գրպանում *օղու* մի կիսատ շիշ կար – 268: 2ո. 75կ. *օղու* կիսատած կանաչ շիշը – 269: Սոփին՝ նորահարսի դասատուն և առհասարակ երկուսի ամբողջ տնտեսության տիրուհին, *օղու* կիսատ շիշն առած եկավ, խցկեց Ջանդառի բերանը – 273:

ՕՂՈՐՄԻ — *օղորմի* իրենց ու երանի մեզ՝ Եթե կարողանանք պատմելի մի բան ու բարի մի անուն էլ մենք թողնենք – 307:

ՕՃԱՌ — դեմ-դիմաց ձեն տվինք Ադունից *օճառ* ուզեցինք – 363: որ պանիրը տվել ու *օճառը* բերել էինք, այսինքն որ մասնակից էինք արել – 363: Մարիայի հավաքարարական աշխատավարձը հենց դպրոցից էլ խանութ՝ զուտ շաքարի ու *օճառի* էր գնում – 340:

ՕՃՈՐՔ — տեսնում է գոմի դուռը բաց, *օճորքից* ինքը հորթաթոկով կախված, ոտքերը՝ սարից ինչպես եկել է, էդպես առանց մաքրելու կոնգոռակալած – 300:

ՕԶԱԽ — Հացի, տաք փռան և առհասարակ շեն, մաքուր, խաղաղ *օջախի* բույր էր գալիս – 325:

ՕՌՆԱԼ — եկան մեր դուռն ու երկու օր իրենց հիմնական տիրուհու վրա *օռնացին* – 323:

ՕՍԵՓԱՆՑ ԱԲԵԼ — *Օսեփանց Աբելին* կանչեցեք գա ծնեցնի – 353:

ՕՍԵՓԱՆՑ ԱԲԵԼ ՊԱՊ — մի լավ որձով, *Օսեփանց Աբել պապի* մի լիքը մեղրահացով ու Շուվալերից չգիտենք ում բերած մի շիշ արաղով Վաթինյանի ոտը մի պատվիրակ էր գնացել – 301:

ՕՍԵՓԱՆՑ ԱՎԱԳ — *Օսեփանց Ավագը* հիվանդանոցից եկել է՝ երե՛ք – 397: *Օսեփանց Ավագին* խոսքով դեմառդեն գնդակահարել է – 402:

ՕՍԵՓԱՆՑ ՀԱՄԲՈ — Մեր պատվիրակն էլ եղել էր *Օսեփանց Համբո* հորեղբայրը – 301: *Օսեփանց Համբոյի* տան մոտից Շուշանը ցավով ու ծիծաղով կանչեց – 352:

ՕՍԵՓԱՆՑ ՀԱՄԻԿ — Վաթնանց Ավետիքն էլ կա, *Օսեփանց Համիկ* հորեղբայրն էլ – 407: Ասատուրը, Մերգին, Համիկ

հորեղբո՞րն ինչ է եղել՝ *Օսեփանց Համիկը* – 397:

ՕՍԵՓԱՆՑ ՂՈՒՌԴԻ — *Օսեփանց Ղուռղի* անուն մաճկալը մի լուծ գոմշով վարի է եղել – 406:

ՕՍԵՓԱՆՑ ՌՈՒԲԻԿ — հանցավոր մտքից սևացել, դառել էր *Օսեփանց Ռուբիկը* – 312: այսինքն *Օսեփանց Ռուբիկն* էր քոչելու մտքի հետ այդպես սևացել – 312:

ՕՍԵՓԱՆՑ ՍԻՄՈՆ — *Օսեփանց Սիմոնը* հրեն դռներին պարապ պտտվում է՝ մե՛կ – 397: *Օսեփանց Սիմոնի* բանաստեղծ Արմենակը, Մելիք Սմբատիչ Մելիքյանը, հանրապետության գյուղմինիստորը, կուսակցության շրջկոմի քարտուղարները, շրջգործկոմի նախագահները, Հովրտի-Օմակուտի միացյալ տնտեսության Խուլիգան անվանյալ գլխավոր դիրեկտորը, գյուղխորհրդի նախագահը, շրջանային թերթի խմբագիրը, միլպետը, Հովրտի-Օմակուտի կուսկազմակերպության քարտուղարը, գլխավոր անասնաբույժը, գլխավոր գյուղատնտեսը, տոցարանի վարիչը, պանրագործարանի վարիչը գյուղի ապագայի մասին մի շատ կարևոր խորհրդակցությունից հետո գլխավոր պանրագործի տանը հացի էին եղել – 415:

ՕՍԵՓԱՆՔ — ձիու վրա *Օսեփանք* չեն, մերոնք են – 319: երեխադ մեռնում է, Շուշան քիքիր, *Օսեփանք* երեխայիդ խեղդեցին – 345: հատկապես քու նմանակ միջնեկին *Օսեփանք* խեղդել են – 346: բայց այդ ինչպե՞ս է, որ Մելքքանք, *Օսեփանք* ու բոլորը և քաղաքում են պինդ, և նրանց չափարն այստեղ է անանցանելի – 372: Առավոտվանից էլ *Օսեփանք* են էստեղ հացաբանի ու մսաբանի – 388: «Քու թայերը»՝ այսինքն Ակոփը, Մանվելը, Ղեվանտ Վրացյանը, Սմբատ Մելիքյանը, Ներսես Մնացականյանը, *Օսեփանք*, Համիկ հորեղբոր Գիքորն ու Պիոնը, Բերբերանց Գիքորի Ակոփը, Արազը, Սերգին, Սարիկը, Մելքքանց Ալեքսանը, զոհված մյուս տղերքը – 403: *Օսեփանք* այդտեղից են Մնացականյան – 406: *Օսեփանք* ասում են նա մեր պապն է եղել, Մելքքանց թե՛ մեր – 407: *Օսեփանք* ասում են Ջանդառի եղածն ինչ է՝ որ լեզգի հաղթի – 407: Համրկի ընտանիքն ուրեմն *Օսեփանք* դեռ չէին նորոգել – 408: քանի որ մի առանձին խայտառակություն էլ էն կլիներ, եթե *Օսեփանք* իմանային ինչ կնկա ծոցից են հանել – 408: *Օսեփանք* ընդհանուր հասարակության աղբյուրում հերթավեճերի մեջ չէինք – 331: *Օսեփանք* խեղճերը մեզ վնաս ի՞նչ էին արել – 346: փեշի տակ *Օսեփանք* տներն ու փեթակները կրակելու կրակն էր – 348: էկել *Օսեփանք* դռանը պահակագործի պես կանգնել էր – 348: բայց *Օսեփանք* հալիվորն ասել է – 353: Աշխարքն այդքան ազատ չի, մանավանդ՝ անլեզու-անթուրությունը, ծանր գլուխները գութանի եզան պես իրենց ակոսի վրա կախած *Օսեփանք* մշակների առաջ – 353: բայց *Օսեփանք* հալիվորին արդեն բերել էին – 354: *Օսեփանք* հալիվորին ուզում էր մի բանով օգնական լինել – 354: սիրո պատճառով *Օսեփանք* մեծ հալիվորի Արփին պահեստում պակասորդ էր տվել – 363-364: *Օսեփանք* տղերքը չէ՞ մնում-մնում մի անպատասխանելի խոսք էին ասում – 368: *Օսեփանք* մեծ Օհանես պապն ու Մելքքանց Մելիք պապն ասել են – 406: զուտ *Օսեփանք* տներից չորս հարսի դագաղ էր հանել, մեկը Համիկ հորեղբոր կնոջ Գիքորի ու Պիոնի մոր – 408:

ՕՏԱՐ — բայց *օտար* ժողովրդի առաջ ամաչում ու քրտինքը ետ է քաշում – 275: *օտար* իրիկվա մեջ կանգնում են ու լացները գալիս է – 277: այսինքն իրար *օտար* էին – 290: Թեվանի ստորագումն *օտար* աղջկանից այսինքն թաքցնում էր – 293: չնայած Սոփին ինչ է՝ որ *օտար* տղամարդ քաշի, բայց դե էլի՛ – 300: ու ամբողջ կենտրոնը *օտար* Գրիգարյանին հու էր արել ու հարազատ Վաթինյանին ծափահարել – 302: *Օտար*՝ այսինքն որ Գրիգարյանն այս երկրի մարդ չէր ու եկվոր էր – 302: դեկավարության առաջ եթե մի տնական խնդրանք ունենայինք՝ *օտար* հովտեցու մեջ գնալու ամաչելով կանգնելու էինք – 305: Ամուսնու ձեռքից բաժակն առնելու այդ արարքը *օտար* աչքի ներկայությամբ Վարդոն իրեն թույլ չէր տալիս – 310: Ոչ մի *օտար* աչք երբեք չտեսավ, որ Սիրուն Թեվրկի հունձը Վարդոն է անում – 310: իրենց *օտար* դռներին մեզ երեք օրվա գերի՞ պահեին... – 311: *օտար* մեքենայի խցում մի բուպե շշմելը եթե քուն է՝ ուրեմն քնել էր – 312: Մյուսը, չասաց թե լավ, գնում՝ գնում եմ, բայց քանի դեռ էստեղ եմ՝ էն *օտար* մարդուն մի պատասխան տամ կամ թեկուզ գնամ էն ոչխարը վերջին անգամ հավաքեմ – 313: էս գոմերն ու ոչխարը նրա համար Տաշքենդ էլ են, զուգված *օտար* ժողովուրդ էլ – 313: Շները ոչխարի մոտ *օտար* գյուղամիջում չմնացին – 323: պիտի *օտար* մուրացկանի նման վերևի լանջերով հեռվից պտտվես ու Մեղրակի տան մյուս կողմով անցնես կամ թե չէ՝ Աղամի տան ներքևի ձորը մտնես ու թաքուն գողի նման դուրս գաս հորենական ավերակ – ինչի՞ – 324: չասենք թշնամի – այդ *օտար* ապահովության մեջ անցորդ մուրացկանի նման կանգնած էր – 328: թաթարի այդ կողմնակի ու կեսուրի բաց հակառակության առաջ նա այս *օտար*, հիմա արդեն ընտանի գյուղում մի բուպե չէր ճնշվել, մի բուպե չէր ասել իմ մասին տեսնես ինչ են խոսում այդ թշնամի, հիմա արդեն ընտանի լեզվով – 339: և չգիտեինք՝ որ *օտար* աչքը, ցեղը, գյուղը, ամոթն ու պատասխանատվությունը լակոտը թողնելու է մեծի մեզ վրա – 347: *օտար* ձին իբր քացի չէր տալիս – 351: Նույնիսկ կողմնակի նայողին՝ մեր Ջանդառի ու Օհանի մորը, նրա արարքը թշնամական ու իրենք երկուսն էլ այդ տան ու այգու հանդեպ *օտար* անհոգի երևացին – 373: էդ ի՞նչ *օտար* եք՝ որ իմ Թեվանի դռները քանդում եք – 373: օտարներից *օտարի* վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: *օտարներից* օտարի վերաբերմունք, հարազատից էլ՝ հարազատի, բայց մեծ Սոփին այդ հարազատը չեղավ – 323: իր նշանավոր կապույտ կոստյումը հագին, ձեռքերը գրպաններում՝ ետիվված որձերի կողքին պտտվում ու մի տեսակ *օտարի նման* գնում էր, կարծես կամ որձերն էին ուրիշի, կամ ինքն էր ուրիշ – 274:

ՕՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ — չեն հաչում՝ քանի որ *օտարությունից* քաշվում են – 415: բայց մեր սիրտը մի քիչ թուլանում է՝ երբ մեր Օմակուտի ձիերին, տղերքին, գնացած աղջիկներին, վաճառված կովերին, աստծու գառներին պատկերացնում ենք *օտարության մեջ* – 277:

ՕՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՔԱՇԵԼ — Իրենք երկուսով էին, նա մենակ, բայց *օտարություն էին քաշում* – 325:

ՕԴ — Շուրջերկրյա՝ այսինքն որ երեք *օր* առաջ այստեղից կորչում ենք – 268: չգիտենք երեք *օր* որտեղ ենք – 268: ու երեք *օր* հետո մեկ էլ տեսնում ենք այստեղ ենք՝ Սոփին, նորահարսի, Մյուս Թեվրկի ու նորամանուկի առաջ – 268: գերանդին Քեղուտ խոտհարքում գցում, տաքությունը մեջքներիս տված մեզ խփում ենք Նավ-ուրթի ձիերին ու Կեչուտ ծակով, Ջարխեշով, Ղազախով, Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներով երեք *օր* ձիով, ոտով, Երևան-Թբիլիսի գունավոր ավտոբուսով մի լավ պտտվում – 268: և ծիծաղում ու հին երազի պես գոռով հիշում ենք, որ երեք *օր* առաջ գնդապետական գլխարկը մենք ետ ենք դրել ու Քեղուտ լանջերից նայել Արկանք լանջերին – 268: մեր ձեռքն ուրեմն Քեղուտից գլորվելիս է ճիպոտը պոկել ու երեք *օր* այդպես բռնել – 268: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդառը երեք *օր* ֆսֆացել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեշեցի հիմարը հաշված ու ընտրված

քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: երկու *օր* առաջ հերն էր կոշիկները գյուղի խանութից բերել – 271: Նրանց տերը գյուղից երկու *օր* առաջ ինչպես հագած-կապած եկել էր՝ ձեռքերը գրպաններում այդպես էլ կանգնած էր – 272: Բայց տանը մի *օր* պառկել էր – 290: Մի *օր* էլ Ջանդաղը լուր բերեց թե դռանդ մի սիրուն աղջիկ էր կանգնած – 295: Ճամփան չգիտե՞ր՝ որ տանում Ծաթեր էր հասցնում ու տան չորս-կողմն էլ մի *օր* պտտվում – 296: Գյուղում յոթ *օր* պարապ էինք – 307: *Օր* էր լինում՝ որ գալիս տեսնում էինք մեր հոգեպահուստը երեքով սրբել են – 309: Այտա, դե եկել էի, մի երկու *օր* յուր կտանեի, մինչև ազատվեիր գայիր, ո՞ր էս անտեղի դիվոտում – 321: մի երկու *օր* – 322: տասն *օր* չէր կարող ու յուր տանելուց լավ չէր կարող, թե չէ անունը կփոխեին Ջանդաղ ու Մուրու մոզի կասեին – 322: եկան մեր դուռն ու երկու *օր* իրենց հիմնական տիրուհու վրա օնացին – 323: Տնաշէն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս օրն էլ՝ երկու *օր* գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: կովը երկու *օր* էր ոլորվում ու կտրտվում էր – 354: թե խոզը շալակը տան ու Դոնբաս հովատակի առաջը-զցած քշեն կենտրոն ն, թե՛ մի երկու *օր* դպրոցի փայտանոցը գցեն ու ասեն կորիր – 362: ու ամբողջ *օր* մեկ էսպես նայեն, մեկ էսպես – 370: ու աղջիկ դառնալուց հետո հորենական տանը մի *օր* էլ չեն մնում – 374: բայց մի քանի *օր* է վիրավորված էր – 381: բայց մի *օր* ետ եկավ – 381: քարտաշի վերջացնելուն սպասելով-սպասելով յոթ *օր* նստած զարեջուր էր ծծում – 391: ինքը մի *օր* կարտահայտվի – 396: երեխան որ գլուխը բռնած դուրս եկավ Ծմակուտ՝ ասում է յոթ *օր* սիրտ էր ետ տալիս – 406: Գոմում յոթ *օր* սոված պահում են – 408: յոթ *օր* Ավետրեքին կաթումեղը են խմեցնում – 408: յոթ *օր* խաշու են խմեցնում ու էդքան էլ Համբկին սոված պահում – 408: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Ջանդաղը երեք օր ֆաֆասցել էր, այսինքն՝ որ եկող տարի այս *օրը*, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քսանհինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Սառը, քամոտ անձրևի *օրը* չէր – 289: միայն գալու *օրը* աղջնակի սիրուն շեկ գլուխը սանրեց ու կարմիր կակաչի նման մի մեծ ժապավեն կապեց – 292: Չորս օր հետո՝ վրա չորրորդ *օրը*, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: նայեց ու սիրտը սկսեցավ ոչ թե այն իմաստով, թե դուք ինչու եք ապրում, այլ՝ թե ինչու տարին տասներկու ամիս ու *օրը* քսանչորս ժամ աշխատողը մենակ էս եմ, էնիքը՝ ապրողը մենակ դուք – 324: մի հատուկ ծխող չէր՝ *օրը* կամ երկու օրը տասնհինգ կոպեկի – 340: մի հատուկ ծխող չէր՝ օրը կամ երկու *օրը* տասնհինգ կոպեկի – 340: այդ *օրը* չարծավ – 344: *օրը* մի ձագ էր շարտում – 351: *օրը* մի ձագ էր շարտում – 351: հալիվորն ամբողջ *օրը* սանրում ու թափ էր տալիս – 352: արևն աստծու *օրը* նրանց դռներին էր – 352: արևն աստծու *օրը* նրանց դռներին էր – 352: ու որ վաղվա *օրը* այս շեն թաղում մնալու ենք Շուշանը, Աղունը, Միմոնը՝ երեք մենակ կկու – 371: կասկածամիտ, կոպեկը-կոպեկին ճիշտ կամ պատահական սխալ հաշվի վրա նույն կամ մյուս *օրը* անպայման կոխվեց եկող կանանցից, երեխաներից ու իրենց անգրագետ բուռը հավատով պարզող պառավներից եթե հնարավոր է կոպեկի օգուտ ունենալ, ուրեմն էդ է – 386: Այդ *օրը* դեռ մի բան էլ պատահեց – 403: *օրը* մի շիշ չոր արաղով ու տասը մանեթ փողով տղերք է վարձել, դպրոցը երկու ամսում վերջացրել, տվել պետությանը – 412: նրա վրա Տիգրանի իրավունքն այն էր, որ նա Տիգրանին ու այստեղի հին դաժան *օրերը* դեռ սիրում էր – 359: *օրն* իր կարգով կգնա – 271: Բա քու էդ հարցը իմ էս ուրախության՝ *օրն* էր բռնելու – 280: Տնաշէն, – բացատրեց, – երեկ էլ ու մյուս *օրն* էլ՝ երկու օր գյուղում էստեղ եմ եղել – 327: Մյուս *օրն* էլ էր ծառի տակ, էն մյուս օրն էլ – 344: Մյուս օրն էլ էր ծառի տակ, էն մյուս *օրն* էլ – 344: կարծես ոչ թե երեք *օրվա*՝ բանակային ծառայության երեք տարվա բացակայություն էր եղել – 270: իրենց օտար դռներին մեզ երեք *օրվա* գերի՝ պահեին... – 311: էդ ինչ *օրի* էս – 362: Չխղճաց, որ մեր հերն ու իր պապը այս առատ ու ազատ *օրերին* չհասավ – 335: մանավանդ գորշ ամպոտ *օրերին* ուժեղ շողում է – 414: նվիրելու *օրից* էդպես կային – 345: բայց նրանք չգիտեին, որ ծնված *օրից* մեր մեջ սուրբ աստված կա – 362: Տասը տարի՝ Ծմակուտը Հովնաթի ենթակայությանը հանձնվելու *օրից*, ոչ մի հովնաթեցու հետ ոչ դեմադեմ ու ոչ էլ հեռախոսով բառ չէր խոսել – 404: բայց վաղուց-վաղուց գիտեր՝ այն *օրից*, երբ հասկացել էր, որ ինքը ժողովրդի աշխատանքը պիտի կառավարի – 405: իսկ դրանք սովոր են համոզել երկու *օրով* դրկել ու էդպես հավիտյան էլ վրադ հաստատել – 321: երկրորդ կարգային հաշմանդամի մեր շարքային կարծիքով հարգելի մարշալը՝ որ այն ժամանակ սովորական գնդապետ էր, այսինչ ու այսինչ բանը *օրով* ու ամսով սխալ է հիշել – 379: երեք *օրում* կարգին ուրեմն կարոտելս էր – 278: խաշիշուն փառը երկու *օրում* աղիքը սարդոստայնի նման բռնում ու ոչխարին խեղդում էր – 297: Երեք *օրում* ճիպոտը Ջանդաղի ձեռքերում լավ փափկել էր – 317: բացակայելիք *օրերի մասին* մի կարգադրություն էլ չէր թողնում – 298: Համ էլ, ասել էր, իմ *նեղ օրին* ինձ Ահմադը պահեց – 303: *նեղ օրին* եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ լեն օրին շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: նեղ օրին եկած կլինի իր քրոջ տանը հաց ուտելու կամ *լեն օրին* շոկոլադի կանփետով կլինի եկած – 312: Տղա կլինի թե աղջիկ՝ Ասորենց տան երեխային ի՞նչ *լավ օր*, բայց դե էլի կյանք է – 318: ինչքան *լավ օր* ունեցել էր՝ այդ թոչուն գնացքի հետ հիշեց – 318: *Չորս օր հետո*՝ վրա չորրորդ օրը, լուրը եկավ՝ թե արնաքամ է լինում, հասիր – 320: Աղուն քույրիկի կամ հին մարդկային խղճի ստիպմամբ Միմոնը սարվորի շոր էր հագել, մի երկու *օրվա հաշվով* եկել – 321: Հարցրու իմացիր ու էդ փողերդ *նեղ օրվա* պահիր – 369: ջարդվելուց երեք *օր առաջ* ջարդվելիք մասը փոխում էր – 387: երկու *օր առաջ* էր գյուղում – 390:

ՕԴՐՈՒ — Ավագի պառավ զամբիկը հանգիստ բռնվել էր, բայց այդ դեպքում շիկաբաշն ու յարբուն նրա ետևից կգնային – թաքուն հետախուզության փոխարեն Չինգիզխանի բացաշկարա *օրդու* – 278: ետ քաշվեց ու հովնաթեցու *օրդուի առաջ* Համբկին մենակ թողեց – 408:

ՕԴՆԵՔ — ոչ մեկի խոսքը մյուսի համար *օրենք* չէր – 393: Կոխի *օրենք* չգիտի – 407: Գիտե՞ս, ընկեր չոբան, որ կառավարական հատուկ *օրենքն* ասում է տնամերձ հողը քոնն է – 374: Մեր ու Վարդոյի անձնական տունուտեղը դնելուց, այսինքն երբ հորենական տնից ջոկվեցինք, ու մանավանդ նանին մեր տուն տանելուց հետո նկարը *օրենքով* մեզ էր հասնում – 332: *օրենքով* պահեստը պիտի հանձնեիր՝ որ գյուղամեջ չելնեիր ու ժողովուրդը երեսդ չտեսներ – 362: *Օրենքով*՝ մյուսը մեծ պեպեկոտն էր լինելու, հետո անտառապահը – 379: Պատասխանատուն *օրենքով* դաշտային աշխատանքների ղեկավարն էր լինելու, ավելի դենը՝ հովնաթեցի խուլիգանը, էլ ավելի դենը՝ կենտրոնի գործկոմն ու առհասարակ ժամանակի դրվածքը – 391:

ՕԴՆԱԽԱՆՏՈՒՄ — կոնստիտուցիոն *օրինախախտումների գծով* աններելի է – 398:

ՕԴՆԱԿ — Լոբու չոր սարին քեզ *օրինակ* – 279: Որ, *օրինակ*, օրինակի համար ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝

թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, *օրինակ*, օրինակի համար ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպեկոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Օրինակի համար, խոսքի *օրինակ* եմ ասում – 294: Էնիքը, *օրինակ*, էդ ինչի՞ պիտի ուրախ լինեի – 328: աչքներիդ առաջ հազար *օրինակ* կա – 364: աշխատավորիդ կարիքի առաջ *օրինակ* էդ ինչի՞ ես ճռում – 393: մտքների մեջ վռազ կոծկեցին թե, ախպեր, անբարեխիղճ առանձին անձնավորություններ՝ գուցե, ինչպես *օրինակ* փախստական տաշքենդցին, բայց նոր ժողովուրդն առհասարակ լավ ժողովուրդ է – 400: Այսինքն թե, ինչպես որ Հախպատա Տեղեմաքի ու նրա *օրինակով* Հովրտա Դանելանց խեղճ ջաղացպանի երգն էր պատմում – 289: երգը հորինվել է Հախպատա Տեղեմաքի երգի *օրինակով* – 315: բայց ջաղացպանն ինքն էլ նույն Տեղեմաքի *օրինակով* է սպանվել – 315: Որ, օրինակ, *օրինակի համար* ենք ասում, երեխան խեղդվելով տուն ընկնի՝ թե միլիցավորված բժիշկները գերեզմանից մամային հանում են և անծիծ-անքամակ ճոթաբերան սև ռադիոյի մոզոնանքն իսկույն տարածվի ժողովրդի մեջ՝ թե առձեռն թույնի կարծիք կա, Թեվանը Վարդոյին թույնով սպանել է, ուրեմն պատկերացրեք – 279: Որ, օրինակ, *օրինակի համար* ենք ասում, իր եղբոր զավակը՝ իր արյունը, փաստորեն եղբայրը, մեծը՝ պեպեկոտը, գրասենյակի դռանը, ժողովրդի առաջ խփի փռի ու բանակային ոտները շեք-տված գլխին կանգնի, ուրեմն պատկերացրեք – 279: *Օրինակի համար*, խոսքի օրինակ եմ ասում – 294:

ՕՐԻՆԱԿԱՆ — Ջուտ *օրինական*՝ գուտ իրենց մորից հինգ տղա ունի՝ Սանդրո՛նիչ – 297: Թեվլկի դեկավար Ռոստոմբեգի *օրինական* տեղը իր եղբայր Ռոստոմի կողքն էր – 381:

ՕՐԻՆԱԿ ԱՌՆԵԼ — Լավ լսել ու կետուրի լեզվից *օրինակ էր առել* – 338: չգիտենք ումից *էր օրինակ առել* – 391:

ՕՐԻՆԱԿՈՐ — Կյանքը գնում է, իսկ *օրինավոր*, բացճակատ ապահովությունը չկա ու չկա – 287:

ՕՐԻՈՐԴ — *Օրհորդ* դասատու վարիչուհի Սիրանուշ Վրացյանը ձի նստեց մեր ետևից չորս անգամ եկավ սարը – 285: *օրհորդ* Վրացյանի ամեն գալով գլուխը որևէ ձորում պահում էր – 285: *օրհորդ* Վրացյանի ամեն գալով-գնալով, այսինքն որ մաղյան ձիու լայն գավակն էր ու մաղյանի վրա իր գավակը, խուլիզանությունը տղերքին կախում էր – 285: քանի որ մեր գյուղի մտածող գլուխը՝ այսինքն որ իրավունք ուներ ու ամբիոնից մտածում էր՝ *օրհորդ* Սիրանուշ Վրացյանը, ամուսնացել գյուղից գնացել էր – 300: ծմակուտյան մեր հեղինակավոր խելքերը դարձել էին մեկը անհայտ բանակներում գնդապետի հնազանդ կնիկ (*օրհորդ* Ուցյունը՝ Սիրանուշ Վրացյանը), մյուսն էլ Կիրովական քաղաքից նայում ու մեր գուր չարչարանքի վրա ծիծաղում էր (գողի Արտաշը) – 304: բայց նույնիսկ գուտ մերոնց ներկայությամբ, այսինքն երբ գուտ Օհանն ու նրա մեծ Սոփին, ինքը Սիրունն ու Վարդոն, Ջանդառն ու փոքր Սոփին էինք լինում, Սիրունը Վարդոյի հնձի վրա չարանում էր՝ թե կնիկը մի քիչ կնկա շնորհքի կլինի... այսինքն հնձի տակ նագելի ու *օրհորդ*... – 310: ասում են *օրհորդ* ուսուցչուհիներին ճաքեցնելով ոտանավորը կարճ պատմում էր – 335: *օրհորդ* Վրացյանի հրահանգով տասը մարդ մինչև չթափվեցին ձեռները ոլորեցին՝ չհանգստացավ – 346: և գյուղխորհրդի հետ կանգնած *օրհորդ* Վրացյանը, չնայած ուժեղ հակատերտերական էր, ջաղրվի ձեռից դանակը չէր առնում ու թիկունքը խրում – 348: գյուղխորհրդին ու մանավանդ *օրհորդ* Վրացյանին Շուշանը նյութ էր հուշում – 349: բայց միթեանին ու *օրհորդ* զավակը մեկընդմիջ տիրավորների կողմն էին բռնել – 349: *օրհորդ* Վրացյանն ուրեմն գաղափարը տեղնուտեղը զավթել ու կենտրոն էր գցել – 350: Որբևայրիներին պաշտպանության *օրհորդ* Ուցյունի հանձնաժողովը զինկոմիսարիատից եկավ – 356: պատերազմից առաջ *օրհորդ* Ուցյունը ծանր մահուղե ուսաբարձիկավոր բաճկոնի ու փեշի մեջ գուտ ինքն էր ու թևի տակ՝ դպրոցական չոր մատյանը – 361: որովհետև հալիվորի մեղավանոցում մի երկու փեթակ էլ *օրհորդ* ուներ – 349: Ջանդառն *օրհորդի պես* լաց եղավ – 277: Սև դարաչին գոգի գուլպան դրեց թախտին ու, փռան սև խառնիչի պես ուղիղ, որդու հրահանգի առաջ *օրհորդի պես* հլու, բայց նաև ժպտալով-ժպտալով, եկավ վերցրեց – 334: Չպատասխանեց, բայց մայրը, չնայած գուտ աշխատավարձով հաշված՝ երեք զավակի ու դեռ գումարած խախուշկա հարսի հավաքարարական ռոճիկը, կթվորությունից այդքան եկամուտ էր հանում, ձեռքը բերանին դրեց ու հնազանդ *օրհորդի պես* լռեց – 336:

ՕՐ-ԿԵՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ — բայց մտքում շատ գոհացավ, որ իր շարժումն ու մտքերը *օր-կենդանության* ժողովրդի մեջ են – 398:

ՕՐՀԱՍ — տրաքելուց փրկել էր, մյուս *օրհասից*՝ ոչ – 352:

ՕՐՀՆԵԼ — կալվոր կանայք շինողի ձեռն *օրհնում էին* – 349:

ՕՐՀՆՎԵԼ — ժողովրդի բերանում որիս տիրոջ անունը շատ կհոլովվի ու *կօրհնվի* – 413:

ՕՐՈՐՈՑ — Յոթ ախպորից մահը *օրորոցում* վեցին խեղդել, Մնացականին չի գորել – 406: *օրորոցի վրա* կռացել ու ծիծ եմ տվել – է՛ս – 368:

ՕՐՈՒԳԻՇԵՐ — մի *օրուգիշեր* կքնի – 267: չես ասում էս տղեն երեք *օրուգիշեր* ոչ հացի երես է տեսել, ոչ տեղաշորի – 274: Ջանդառը, խեղճ Ջանդառը, երեք *օրուգիշեր* չէր քնել – 311:

Ֆ

ՖԱԲՐԻԿԱ — կնիկը քանի՞ տարեկան է՝ տալիս եմ տրիկոտաժի *ֆաբրիկա* – 384:

ՖԵՐՄԱ — Գյուղի գլխավոր հոգսատարը՝ գողի Արտոն, Համիկ հորեղբորը համոզել, որբևայրի մեծ Սոփին *ֆերմա* կթվոր էր դրկել՝ որ Օհանի աչքի առաջ լինի, իրար տեսնեն ու հավանեն – 285: Համբո հորեղբորը *ֆերմա* է խոստանում – 303: մեջքիս կապած կտանե՛մ *ֆերմա* – 342: Տնտեսությունը պատերազմից առաջ խոզի մեծ *ֆերմա* էր ունեցել – 361: տավարի *ֆերման* մի անտեր կթվորուհու նամակով ու առերես բողոքով գործկոմը ձեռքից առել էր – 335: բայց որ ամբողջ *ֆերման* իմ առաջ բերդ կանգնեցիր – 360: ու *ֆերման* հիմա չկար – 361: Մինչև հիվանդությունն ու մահը և մահից հետո էլ պատկերացրեք դեռ մի երկար ժամանակ մեր մեծ եղբայր Օհանը մեր երեք տնտեսության, ամբողջ *ֆերմայի* և Ծմակուտն ինչքան սար ունի՝ առհասարակ մեր սարերի տերն էր, նրա Սոփին էլ՝ տիրուհին – 282: *Ֆերմայի* դեկավարը Մնացականյան Համիկ հորեղբայրն էր – 285: *ֆերմայի* դեկավարը դեռ ինքն էր – 288: գնանք տեսնենք Ռոստոմներից մեկը՝

մեր *Ֆերմայի* Ռոստոմը կամ անտառի Ռոստոմը մեր Սոփիի ծոցում է – 300: Ղազախա Սալաիլվի *Ֆերմայի* վարիչ քոռ Ահմադը մեր շրջկոմ Գրիգարյանին ո՞րտեղից է ճանաչելու – 301: պատերազմի դժվար ժամանակներից հետո արդեն *Ֆերմայի* վարիչ չէր – 301: քեզ էլ, ասում է, նշանակում ենք *Ֆերմայի* վարիչ – 303: դառնում ես իմ *Ֆերմայի* վարիչը – 303: ո՛չ Ռոստոմն ու *Ֆերմայի* Ռոստոմը, ոչ էլ շատից-քչից հայտնի մյուս նշանավորները – 305: լափից առաջ *Ֆերմայի* երեսուն շունը սարում ոնց էր գազազում, խոնվում, անցորդ ձիավորին ձիուց վար բերում ու նույնիսկ իր լափ-տվողի երեսին թռչում – 346: քարուփետ կանեին ու *Ֆերմայի* երեսուն շունը քսի կտային – 359: խոզի *Ֆերմայի* մեծուփոքրը որն է – 361: կաթնապրանքային *Ֆերմայի* ղեկավար հաստիքն էլ այստեղ չէր – 379: Անտառապահի կողքին միշտ եղբայրը՝ ոչխարի *Ֆերմայի* վարիչ Ռոստոմբեզն էր լինում – 380: սա ձորի սղոցարանից՝ *Ֆերմայի* ցամքարը – 387: աչքը չնայած անտառապետության վրա էր՝ այդ ռոպեից մտածեց հենց *Ֆերմայի* ղեկավարությունը իսկ – 395: քու պոչ *Ֆերմայից* խուզեց – 338: ինչպես որ թաթարի գոռոզ անտառբերության ու մեծի ինքնիշխանության, այսինքն որ Մաշային *Ֆերմայից* հանեցին, նրանց որոշման առաջ անբառ էր եղել ու ոչ բողոքավոր՝ այդպես լուռ նայելով էլ թուքը կուլ տվեց ու չպատասխանեց – 340: պահեստն այսինքն խոզի անասնապահական *Ֆերմայից*՝ այդպիսի տեղից մուտք չունեի – 361: այսինքն թե մթերքը տավարի ու ոչխարի *Ֆերմաներից* պահեստ է ընդունում սարում – 358: երկու տարի նրան և Շուշա՛նը չէր ընդունել ու նա, այն ժամանակ բոլորովին անլեզու ու երեխայով, Հովըտի *Ֆերմաներում* կթվորություն էր արել, և հետո երեխային Շուշանն ընդունել ու նրան դժվա՛ր էր ընդունել – 365:

ՖԵՐՄԱՅԱԿԱՆ — հետո էլ *Ֆերմայական* ազատությունից ու աշխատանքի՛ց էին զրկել – 365:

ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՎԵԼ — ուրիշ ակունքից է *Ֆինանսավորում* – 380:

ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ — թե չէ ակումբի *Ֆինանսավորումը* կդադարեցնենք – 401:

ՖԻՆԲԱԺԻՆ — ժողովրդի գառը *Ֆինբաժինը* ոնց է գրանցում – 357:

ՖՈԿՈՒՄ — ինքը վարո թղն էր իրենից թիֆլիսյան *Ֆոկուսով* զցել – 269:

ՖՍՖՍԱԼ — նստել ծնկների վրա *Ֆսֆսում էր* – 268: և այդ պահին ճիշտ այն որոշեց՝ ինչի վրա Զանդադը երեք օր *Ֆսֆսացել էր*, այսինքն՝ որ եկող տարի այս օրը, երբ երեխաները դպրոցի համար սարերից իջած կլինեն, ջարխեչեցի հիմարը հաշված ու ընտրված քանահինգ որձ կկորցնի ու այդպես էլ կկորցնի – 270: Եկավ կանգնած տեղը *Ֆսֆսաց-Ֆսֆսաց*, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, ասաց – 269: Եկավ կանգնած տեղը *Ֆսֆսաց-Ֆսֆսաց*, ձեռքի ճիպոտը տեսավ, ասաց – 269:

ՖՈՒՏԲՈՒԼ — եղ էլ *Ֆուտբոլ* ու համերգ – 399:

ՀԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>
Աբել	2	(Գերասիմ) Արզումանյան	1
(Օսեփանց) Աբել	1	Արծիվ	2
Աբել պապ	2	Արկանք լանջ	1
Ագուն	1	Արկանք խոտհարք	5
Ադամ	7	(Երկայնաբազուկ)-Արդությաններ	1
Ադրբեջան	2	Արմեն	2
Ալբերտ Դեոյան	1	Արմենակ	4
Ալեքսան	5	(Բարձրացնող) Արմենակ	1
(Մելքսանց) Ալեքսան	1	Արմենակ Մանթաշյան	2
Ալեքսանդր Շիրվանզադե	1	Արմենակ Մնացականյան	3
Ալիկ Շամխայյան	1	Արմենուհի	1
(Գառնուկ) ախպերը	1	Արմո	1
Ածուխշինողանք	4	(Միմոնի) Արմո	1
Ակոպ	1	(Գողի) Արտաշ	4
Ակոփ	31	Արտաշատ	1
(Գիքորի) Ակոփ	1	Արտեմ քեռի	1
Ակսել Բակունց	2	(Գողի) Արտո	1
Ահմադ	6	Արփի	2
Ահնիձոր	2	Բակունց	1
Աղավնի	1	(Ակսել) Բակունց	2
(Կապույտ) աղբյուր	2	Բաղո	1
(Կարմիր) աղբյուր	1	Բաղրամյան	2
Աղուն	26	(Մուրադենց) Բանաստեղծ	1
Աղո՛ւուն	1	Բարանա	1
Աղո՛ւուուն	1	Բարդուտ լանջ	1
Աճարկուտ	3	Բարձրացնող Արմենակ	1
(Մեծ) աճարկուտ	7	(Վանքի) բացատ	1
Աճարկուտ անտառ	1	Բաքու	2
Աճարկուտ լանջ	1	«Բելոռուս»	2
Աճարկուտ ծմակ	5	Բերիա	1
Աճարկուտ հանդ	1	(Մուրի) բիձա	2
Ամերիկա	3	(Նապոլեոն) Բոնապարտ	1
Անդրանիկ փաշա	1	(Կովի) գագաթ	1
(Աճարկուտ) անտառ	1	(Սպարտակ) Գամայակովիչ	1
(Կեչուտ) անտառ	1	Գառնուկ ախպերը	1
Անուշ	1	Գելխեդդ	1
Ասատուր	2	Գերասիմ Արզումանյան	8
(Վրացոնց) Ասատուր	1	Գիքոր	2
(Միջին) Ասիա	3	(Բերբերանց) Գիքոր	2
Ասորենք	19	Գիքորի Ակոփ	1
Ավագ	4	Գլխավոր դիրեկտոր	2
(Օսեփանց) Ավագ	2	գողի Արտաշ	4
Ավետիք	14	գողի Արտո	1
(Վաթընանց) Ավետիք	2	Գործարան	21
Ավետիք Վաթինյան	1	Գրիգարյան	11
Ավստրիա	1	Գրիգորյան	2
Արագ	2	(սուրբ) Գևորգ	1
Արզուտինսկի	1	Դադստան	1

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>
Դանել	1	Խոզարած	2
Դանելանք	7	(Արկանք) խոտհարք	5
Դաշա	6	(Մամռուտ) խոտհարք	6
Դաշե	1	(Քեղուտ) խոտհարք	3
Դարպաս	6	Ծաթեր	9
Դարպասաձոր	1	(Կարմիր) ծառ	2
(Ալբերտ) Դեվոյան	1	(Սիմոն) ծերունի	1
Դժգո	2	(Աճարկուտ) ծմակ	5
(Մելքսանց Տիգրանի) Դժգոհ	1	(Կեչուտ) ծմակ	1
Դիլիջան	4	(Քեղուտ) ծմակ	3
Դիլիջաններ	1	Ծմակուտ	97
(Գլխավոր) Դիրեկտոր	2	(Կարմիր) կամուրջ	1
Դոնբաս	2	Կապույտ աղբյուր	2
Դոշոյան	1	Կապուտլեռ	3
Դուայա	1	Կարմիր աղբյուր	1
Եգոր	1	Կարմիր ծառ	2
Երկայնաբազուկ-Արդությաններ	1	Կարմիր կամուրջ	1
Երվանդ	1	Կեչուտ	1
Երևան	18	Կեչուտ անտառ	1
Երևան-Թբիլիսի	2	Կեչուտ ծմակ	1
Երևաններ	1	Կիրանց	1
Էրզրում	1	Կիրովական	3
Թավրիզ	1	Կլուբնի բաբոտնիկ	1
Թեվան	47	Կոթի	1
(Ջանդառ) Թեվան	6	Կոմունիստ	1
(Մյուս) Թեվան	5	Կոմսոմոլեց	1
Թեվիկ	104	Կոմսոմոլսկայա պրավդա	1
(Մյուս) Թեվիկ	2	Կովկաս	2
(Սիրուն) Թեվիկ	13	Հախապատ	12
Թեվո	2	Հախապատաձոր	1
Թի-հի Սիրուն	1	Հախապատականք	1
Թիփիս	6	Հաղարծին	1
Թոթրոշ	1	Համբո	8
(Հովհաննես) Թումանյան	5	(Օսեփանց) Համբո	2
Ժիվոտնովոդսովո	1	(Օսեփանց) Համիկ	2
Իզվեստիա	1	Համիկ Մնացականյան	2
Իշխան	1	«Համլետ»	1
(Մելքսանց) Իշուկ	1	Հայաստան	2
(Աճարկուտ) լանջ	1	(«Սովետական» Հայաստան)	1
(Արկանք) լանջ	1	Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներ	1
(Բարդուտ) լանջ	1	Հայկանուշ	1
(Քեղուտ) լանջ	1	Հայկուշ Մելիքյան	1
Լեզգի-Հասան-Խան	2	(Աճարկուտ) հանդ	1
Լոռի	5	(Սպարտակ) Հմայակովիչ	2
(Չեզոք) Լոռի	1	Հովան	1
Լորուտ	1	(Մեծ) հովրտեցի	5
Լուսիկ Քոշյան	1	Հովիտ	88
Լուսյա	1	Հովհաննես	3
(Սպարտակ) Խամայակովիչ	1	Հովհաննես Թումանյան	5
Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան	1	Ձորագետ	1

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>
Ղազախ	15
Ղազախներ	1
Ղալաչի	3
Ղարաբաղ	1
Ղեվանտ	1
Ղեվանտ Վրացյան	3
Ղուռղի	3
(Օսեփանց) Ղուռղի	1
Մազմանյան	1
Մամռուտ խոտհարք	6
Մանթաշյան	3
(Արմենակ) Մանթաշյան	2
Մանվել	9
Մանուշ	2
Մաշա	15
Մարիա	4
Մարիա Կեդրինա	2
Մարիա Միխայլովնա	1
Մարո	2
Մարսել	1
Մարսելյոզ	1
Մացակ	1
Մացո	1
Մելլքանց Ալեքսան	1
Մելլքանց Իշուկ	1
Մելլքանց Մեդրակ	1
Մելլքանց Մերգո	1
Մելլքանց Տիգրանի Դժգոհ	1
Մելլքանց Օհան	1
Մելլքանք	16
Մելիքյան	8
(Հայկուշ) Մելիքյան	1
(Մելիք Սմբատիչ) Մելիքյան	4
(Ռոստոմ) Մելիքյան	9
(Սմբատ) Մելիքյան	1
(Վլադիմիր) Մելիքյան	10
Մելիք պապ	1
Մելիք Սմբատիչ	2
Մելիք Սմբատիչ Մելիքյան	4
Մեծ աճարկուտ	7
Մեծ հայրիկ	1
Մեծ հովըտեցի	5
Մեսրոպ	1
(Մարիա) Միխայլովնա	1
Միջին Ասիա	3
Մյուս	21
Մյուս Թեվան	5
Մյուս Թեվիկ	2
Մնաց	1
Մնացական	1

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>
Մնացականյան	1
(Արմենակ) Մնացականյան	3
(Համիկ) Մնացականյան	2
(Ներսես) Մնացականյան	1
Մոռ	2
Մոնթ	3
Մոնդոլ	1
Նադյա	1
Նազլու	2
Նաշ զեյոնի դրուզ	1
Նապոլեոն Բոնապարտ	1
Նավ	2
Նավ ուրթ	17
Ներսես Մնացականյան	1
Նիկալ	5
Նիկալ պապ	6
Շահիսմեիլ	1
Շամխալենք	1
(Ալիկ) Շամխալյան	1
Շապուհ	1
Շարա Տալյան	1
Շարմաղ	1
Շաքար	4
(Վաթընանց) Շաքար	2
Շեկլո	1
(Վիլյամ) Շեքսպիր	1
(Ալեքսանդր) Շիրվանզադե	1
Շողակաթ	2
Շուլավեր	1
Շուշան	102
Շուշան քիքիր	1
«(Չար) ոգին»	1
Ոսկան	1
Ոսկեպար	2
Ոսկեպարա սարեր	1
(Հայի-Թուրքի) Ոսկեպարներ	1
«Չար ոգին»	1
Չեզոք Լոռի	1
Չինաստան	1
Չինգիզխան	2
Պաշա	6
Պաշե	1
(Աբել) պապ	2
(Մելիք) պապ	1
(Մուրի) պապ	1
(Նիկալ) պապ	6
(Տիգրան) պապ	1
(Օհանես) պապ	1
(Օսեփանց Աբել) պապ	1
(Տիգրան) պապոնք	1

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>
(Հայրենական) պատերազմ	1
(Տիգրան) Պետրոսյան	1
Պիոն	2
Պիպոս	1
Պողոսքիլիսա	1
Պրավդա	1
Ջաղացներ	4
Ջանդառ	130
Ջանդառ Թեվան	6
Ջանդառի Սոփի	4
Ջարխեչ	6
Ջարխեչաձոր	1
Ջարխեչավանք	7
Ռափ	1
Ռափիկ	1
Ռոստոմ	55
Ռոստոմբեգ	10
Ռոստոմ Մելիքյան	9
Ռոստոմ քեռի	1
Ռուբեն	2
Ռուբեն Գրիգորյան	2
(Օսեփանց) Ռուբիկ	2
Ռուսաստան	9
Ռուսաստաններ	3
Սալահլու	1
Սաղաթել	1
Սամբրդանդ	4
Սամո	4
Սամվել	6
Սանդրո	33
(Վաթընանց) Սանդրո	4
Սանդրոնիչ	1
Սանդրո Վաթինյան	10
(Ոսկեպարա) սարեր	1
Սարիկ	1
Սարո	1
Սաքո	1
Սեդրակ	6
(Մելքանց) Սեդրակ	1
Սեդրակենք	1
Սելսկայա ժիզն	1
(Ցիցքարա) սեղան	3
Սեվան	9
Սերգի	2
(Մուքելանց) Սերգի	1
Սերգո	2
(Մելքանց) Սերգո	1
Սերո	2
Սիբիր	4
Սիբիրներ	1

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>
Սիմոն	27
(Օսեփանց) Սիմոն	2
Սիմոնենք	3
Սիմոնի Արմո	1
Սիմոն ծերունի	1
Սիմոն քեռի	3
Սիրանուշ	1
Սիրանուշ Վրացյան	3
Սիրուն	16
(Թի-հի) Սիրուն	1
Սիրուն Թեվիկ	13
(Մելիք) Սմբատիչ	2
Սմբատ Մելիքյան	1
Սովետ	2
«Սովետական Հայաստան»	1
Սովետակայա կուլտուրա	1
Սովետակայա տորգովյա	1
Սոփի	49
(Ջանդառի) Սոփի	4
(Օհանի) Սոփի	2
Սոփիկ	8
Սոփո	1
Սպարտակ Գամայակովիչ	1
Սպարտակ Խամայակովիչ	1
Սպարտակ Հմայակովիչ	2
Ստալին	1
Ստավրապոլ	3
Ստեփանավան	1
սուրբ Բարձրաքաշ վանք	2
սուրբ Գևորգ	1
սուրբ Հակոբ	1
Սուրեն Քոչարյան	1
Սևաստապոլ	3
Սևաստոպոլ	1
Վաթընանք	13
Վաթընանց Ավետիք	2
Վաթընանց Շաքար	2
Վաթընանց Սանդրո	4
Վաթինյան	26
(Ավետիք) Վաթինյան	1
(Սանդրո) Վաթինյան	10
Վաթնանք	1
Վալդիկ	3
(սուրբ Բարձրաքաշ) վանք	1
Վանքեր	3
Վանքի բացատ	1
Վարազ	1
Վարդ	2
Վարդանուշ	1
Վարդապետ	4

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>
Վարդո	28
(Մուրադենց) Վարդո	1
Վերան	14
«Վերելք»	1
Վիլյամ Շեքսպիր	1
Վլադիմիր Մելիքյան	10
Վրաստան	3
Վրացյան	9
(Ղևվանտ) Վրացյան	3
(Սիրանուշ) Վրացյան	3
Վրացյանի ետնամոզի	1
Վրացոնց Ասատուր	1
Վրացոնք	1
Տագանոզ	1
(Շարա) Տալյան	1
Տաշկենտ	1
Տաշքենդ	54
(Փառո) տատ	1
Տեստրալնայա ժիզն	1
Տելեմաք	4
Տեվան	1
Տեվանժան	1
Տիգրան	54
Տիգրանիչ	1
Տիգրան պապ	1
Տիգրան պապոնք	1
Տիգրան Պետրոսյան	1
(Նավ) ուրթ	15
Ուցյուն	13

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>
(Անդրանիկ) փաշա	1
Փառո	4
Փառո տատ	1
Քեղուտ	4
Քեղուտ լանջ	1
Քեղուտ խոտհարք	3
Քեղուտ ծմակ	3
(Արտեմ) քեռի	1
(Ռոստոմ) քեռի	1
(Սիմոն) քեռի	3
(Շուշան) քիքիր	1
Քոշաքար	1
(Լուսիկ) Քոշյան	1
(Սուրեն) Քոչարյան	1
Քուռ	2
Օհան	64
(Մելրքանց) Օհան	1
Օհանես պապ	1
Օհանի Սոփի	1
Օձուն	2
Օսեփանց Աբել	1
Օսեփանց Աբել պապ	1
Օսեփանց Ավագ	2
Օսեփանց Համբո	2
Օսեփանց Համիկ	2
Օսեփանց Ղուռղի	1
Օսեփանց Ռուբիկ	2
Օսեփանց Սիմոն	2
Օսեփանք	23

Բ Ա Ռ Ա Յ Ա Ն Կ
«ՏԱՇՔԵՆԴ»
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌԻ

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
Ա			Ածուխշինողանք	4	7
Ա	3	5	ակ	1	7
աա՛ադ	1	5	ական	1	7
Աբել	2	5	ականատես	1	7
(Օսեփանց) Աբել	1	5	ականջ	12	7-8
Աբել պապ	2	5	ականջ դնել	3	8
ագահ	1	5	ականջը քաշել	2	8
Ագուն	1	5	ականջի տակ	1	8
ադ	1	5	ակնկալել	1	8
Ադամ	7	5	ակնոց	1	8
Ադրբեջան	2	5	Ակոպ	1	8
ա-ե՛-ե-ե՛-ե	1	5	ակոս	2	8
ա-ե՛եե	1	5	Ակոփ	31	8
ագատ	16	5	(Գիքորի) Ակոփ	1	8
ագատել	6	5	Ակսել Բակունց	2	8
ագատվել	6	5	ակումբ	8	8
ագատություն	3	5	ակումբավար	2	8
ագգական	1	5	ակունք	6	8
ագգասիրություն	1	5	ահ	5	9
ագդել	1	5	ահա	11	9
ագդեցիկ	1	5	ահագին	3	9
ագդվել	5	5	ահա թե	3	9
ագնիվ խոսք	12	5-6	ահ գցել	1	9
ա-ե՛եե	1	6	ահը կալնել	1	9
ալ	1	6	Ահմադ	6	9
ալաշա	1	6	Ահնիձոր	2	9
ալարել	2	6	ահնիձորցի	1	9
Ալբերտ Դեոյան	1	6	ադ	5	9
Ալեքսան	5	6	ադա	1	9
(Մելքսանց) Ալեքսան	1	6	ադալ	1	9
Ալեքսանդր Շիրվանզադե	1	6	ադաջրոտ անել	1	9
Ալիկ Շամխալյան	1	6	ադաջուր	1	9
ալիմենտ	5	6	Ադավնի	1	9
ալյուր	3	6	ադբյուր	14	9
ալրադաց	1	6	(Կապույտ) ադբյուր	2	9
ալրապարկ	1	6	(Կարմիր) ադբյուր	1	9
ախորժակ	1	6	ադիոդորմ	1	9
ախչի	13	6	ադիք	2	9
ախչի՛իի	1	6	ադյուս	1	9
ախպեր	66	6-7	ադոթել	2	9
ախպերացու	4	7	ադոթք	3	9
(Գառնուկ) ախպերը	1	7	ադջիկ	85	10-11
ախպերիկ	8	7	ադջկավարի	1	11
ախպերո	1	7	ադջնակ	1	11
ածել	9	7	ադվես խեղդել	1	11
ածու	1	7	ադուն (հասարակ անուն)	1	11

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
Ադուն (հատկանուն)	26	11	այլանդակվել	1	19
Ադո՛ւուն	1	11	այլապես	1	19
Ադո՛ւուուն	1	11	այլևս	10	19
ադքատ	5	11	այլն	3	19
ադքատություն	1	11	այծ	3	19
աճ	1	11	այն	21	19
աճար	3	11	այնինչ	5	19
աճարկուտ (հասարակ անուն)	3	11	այնպես	12	20
Աճարկուտ (հատկանուն)	3	11	այնտեղ	8	20
(Մեծ) աճարկուտ	7	11	այնտեղը (փոխանունություն)	4	20
Աճարկուտ անտառ	1	11	այնտեղինը (փոխանունություն)	1	20
Աճարկուտ լանջ	1	11	այնուամենայնիվ	3	20
Աճարկուտ ծմակ	5	11-12	այնքան	12	20
Աճարկուտ հանդ	1	12	այո	3	20
աճեցնել	1	12	այս	33	20-21
աճի	2	12	այս աշխարհ	1	21
ամայանալ	1	12	այսժամ	1	21
ամայի	8	12	այսինչ	3	21
ամայություն	4	12	այսինքն	175	21-23
աման	9	12	այսինքն թե	37	23-24
ամաչել	17	12	այսինքս	1	24
ամառ	15	12	այսպես	7	24
ամար	1	12	այսպիսի	1	24
ամբիոն	1	12	այստեղ	49	24-25
ամբողջ	49	12-13	այստեղը (փոխանունություն)	16	25
ամեն	25	13	այստեղինը (փոխանունություն)	1	25
ամեն ինչ	5	14	այսուհետև	2	25
ամեն մեկը	6	14	այսքան	5	25
ամենօրյա	1	14	այսօր	5	25
Ամերիկա	3	14	այտ	1	25
ամիս	19	14	այտա	18	25
ամիս-ամսաթիվ	1	14	այրի	1	25
ամոթ	11	14	անալի	1	25
ամոթահար	2	14	անամոթ	4	25
ամպոտ	1	14	անամոթաբար	1	25
ամուսնական	1	15	անամուսին	1	25
ամուսնանալ	1	15	անանցանելի	1	25
այ	18	15	անանուն	1	25
այգի	26	15	անապատ	1	25-26
այդ	86	15-17	անասնաբույժ	13	26
այդմ	1	17	անասնակեր	5	26
այդպես	75	17-18	անասնապահ	2	26
այդպիսի	3	18	անասնապահական	1	26
այդտեղ	18	18	անասնապահություն	1	26
այդտեղը (փոխանունություն)	1	18	անասնասեր	1	26
այդքան	22	18	անասուն	14	26
այդքանը (փոխանունություն)	5	18	անարատ	3	26
այեե	1	18	անարգել	1	26
այլ	14	18-19	անարդյունք	1	26
այլանդակ	5	19	անարժան	1	26

<i>Բառահոդոված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդոված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
անբախտ	4	26	անկյուն	6	30-31
անբառ	1	26	անկյունաքար	1	31
անբարեխիղճ	2	27	անկողին	2	31
անբարոյականություն	1	27	անկորուստ	1	31
անբացատրելի	1	27	անկում	1	31
անբեկանելի	1	27	անհայտ	8	31
անգամ	49	27	անհանգստանալ	1	31
անգիտակից	3	27	անհասկանալի	2	31
անգիր	1	27	անհասկացող	10	31
անգղ	1	27	անհասկացողաբար	2	31
անգոհ	2	27	անհասցե	3	31
անգործ	1	27-28	անհավասար	3	31
անգրագետ	1	28	անհավատալիորեն	1	31
անդամ	4	28	անհարմար	3	31
անդամավճար	1	28	անհարմարություն	1	31
անդընդվել	1	28	անհեռատես	2	31
Անդրանիկ փաշա	1	28	անհետ	2	31
անդունդ	1	28	անհետացում	1	31
անել	161	28-29	անհեր	1	31
անելիքը	2	29	անհիմն	1	31
անելք	1	29	անհիշատակ	1	31
անզսպություն	1	29	անհնազանդ	1	31
անընդհատ	9	29-30	անհնար	2	31
անընկեր	1	30	անհոգի	1	31
անթագավոր	1	30	անհրաժեշտ	1	31
անթառամ	1	30	անհույս	1	31
անթշնամանք	1	30	անձամբ	4	31-32
անթույլատրելի	3	30	անձայն	3	32
անթուրութվանք	1	30	անձնական	8	32
անժամանակ	2	30	անձնավորություն	5	32
անժառանգ	1	30	անձրև	2	32
անիծել	3	30	անճոռնի	1	32
անիվ	2	30	անմահ	1	32
անիրավասու	1	30	անմահացնել	1	32
անլեզու	8	30	անմասնակից	1	32
անխախտ	1	30	անմարդ	2	32
անխիղճ	2	30	անմարդկային	1	32
անխնամ	1	30	անմարդ մնալ	1	32
անխոս	5	30	անմեղ	6	32
անխտիր	2	30	անմեղություն	1	32
անծայր	1	30	անմեռ	2	32
անծանոթ	1	30	անմեր	1	32
անծիծ	5	30	անմիջաբար	1	32
անկախ	1	30	անմիջական	2	32
անկամ	1	30	անմիջապես	1	32
անկասկած	2	30	աններելի	1	32
անկարգ	1	30	աննկար	1	32
անկարևոր	1	30	աննշան	1	32
անկարող	2	30	անշահ	6	32
անկեղծ	1	30	անշարժ	2	32

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
անշեղ	1	32	անց կենալ	1	35
անշնորհք	1	32	անցյալ	7	35
անշուշտ	1	33	անցնել	43	35-36
անոշ	13	33	անցնել-դառնալ	4	36
անորոշ	2	33	անցորդ	4	36
անպայման	3	33	անուն	34	36
անպաշտոն	1	33	անունը խաղացնել	1	36
անպաշտպան	1	33	անունը հոլովել	1	36
անպատասխան	1	33	անունով	13	36-37
անպատասխանատու	1	33	Անուշ	1	37
անպատասխանելի	1	33	անուրախ	1	37
անպատմելի	1	33	անքաղաքավար լինել	1	37
անպատվողը (փոխանունություն)	1	33	անքամակ	5	37
անպատրաստ	1	33	անօգնական	1	37
անպարկեշտ	1	33	անօգուտ	1	37
անպարտ	1	33	անօրեն	1	37
անպետք	2	33	աշակերտ	1	37
անպիտան	1	33	աշակերտություն	1	37
անջատողական	1	33	աշխատանք	15	37
անսխալ	1	33	աշխատավարձ	7	37
անսպառ	1	33	աշխատավոր	16	37
անսուրբ	1	33	աշխատավորություն	1	37
անվախ	2	33	աշխատել	7	37-38
անվայելուչ	1	33	աշխատողը (փոխանունություն)	3	38
անվանապես	1	33	աշխարհ	14	38
անվանյալ	1	33	աշխարհ բերել	1	38
անվարձ	1	33	աշխարհք	10	38
անվերջ	1	33	աշխարհով մեկ լինել	1	38
անվնաս	1	33	աշխուժանալ	1	38
անտանելի	2	33	աշխօր	1	38
անտառ	14	33-34	աշուղ	3	38
(Աճարկուտ) անտառ	1	34	աշուն	12	38
(Կեչուտ) անտառ	1	34	աչա	2	38
անտառապահ	10	34	աչկ	1	38
անտառապետություն	5	34	աչք	65	38-39
անտառտնտեսություն	1	34	աչքաթող անել	1	39
անտարբերություն	1	34	աչքաթող արվել	1	39
անտեղի	16	34	աչքառ	1	39
անտեղյակ	6	34	աչքերը լարվել	1	39
անտես	1	34	աչքերը լցվել	6	39
անտեսել	7	34	աչքերը խոլորել	1	39
անտեր	33	34-35	աչքերը մթնել	1	39
անտեր մնա	1	35	աչքերը շողալ	1	39
անտղամարդ	1	35	աչքերն ու գլուխը մթնել	1	39
անտնտեսավարություն	1	35	աչքը գցել	1	39
անց	2	35	աչքը կպչել	1	39
անցած գնացած	1	35	աչքը պահել	1	39
աչքը կպչել	1	39	աչքը պաղել	1	39
անցածը (փոխանունություն)	2	35	աչքը վախենալ	1	39
անցնել	7	35	աչքը վախեցնել	1	39

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
աչքի առաջ	1	39	առաջ ընկնել	2	44
աչքի պոչով	2	39	առաջին	8	44
աչքները լցնել	1	39	առաջխաղացում	1	44
աչքով անել	1	39	առաջ մղել	1	44
աչքում վարկաբեկվել	1	39	առաջն արած	3	44-45
աչք ունենալ	1	39	առաջն ընկնել	1	45
ապա	4	39	առաջնորդ	6	45
ապագա	15	39-40	առաջնորդել	1	45
ապակի	4	40	առաջս արած	1	45
ապահով	11	40	առաջ տանել	1	45
ապահովել	1	40	առաջ քաշել	1	45
ապահովություն	6	40	առավել	6	45
ապավինել	1	40	առավոտ	4	45
ապարանք	1	40	առավոտյան	2	45
ապերիկ	1	40	առատ	2	45
ապերո	2	40	առարկա	1	45
ապստամբ	1	40	առարկություն	3	45
ապստամբել	1	40	առաքում	1	45
ապստամբություն	1	40	առերես	1	45
ապրածը (փոխանունություն)	1	40	առիթ	5	45
ապրանք	6	40	առիթով	5	45
ապրել	20	40	առկա	1	45
ապրեմ-չապրեմ	1	41	առհասարակ	25	45-46
ապրողը (փոխանունություն)	1	41	առձեռն	4	46
ապրուստ	3	41	առյուծի պոչ	1	46
ապուպապ	1	41	առնել	76	46-47
աջ	2	41	առնել կորչել	1	47
աջութարս գալ	1	41	առնվել	3	47
աջուձախ	1	41	առողջ	2	47
առածը (փոխանունություն)	1	41	առողջացնել	1	47
առակ	3	41	առջն	7	47
առայժմ	4	41	առուտուր	1	47
առանձին	14	41	ասածը (փոխանունություն)	3	47
առանձնասենյակ	1	41	Ասատուր	2	47
առանձնացնել	1	41	(Կրացոնց) Ասատուր	1	47
առանձնացվել	1	41	ասել	1037	47-55
առանց	35	41-42	ասելիք	8	55
առաջ (կապ)	135	42-44	ասեկոս	3	55
առաջ (մակբայ)	1	44	ասեղնագործել	1	55
առաջադրանք	1	44	ասենք թե	5	55
առաջանալ	4	44	ասես	8	55
առաջավոր	1	44	(Միջին) Ասիա	3	55
առաջարկ	2	44	ասկանալ	1	55
առաջարկել	1	44	ասողը (փոխանունություն)	1	55
առաջարկություն	1	44	Ասորենք	19	55
առաջը	18	44	ասվել	5	55
առաջը անել	1	44	աստանավիս	2	55
առաջը բացել	1	44	աստծու տակին	1	55
առաջը ընկնել	2	44	աստղ	1	55
առաջը կտրել	7	44	աստոծ	1	55

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
աստված	17	55-56	արանքով կատու անցնել	1	59
աստվածածին	1	56	արարած	2	59
աստվածակերպ	1	56	արարք	13	59
աստված գիտի	1	56	արբունք	3	59
աստված մի դուռ բացեր	1	56	արգելել	3	59
աստված չաներ	1	56	արգելվել	1	59
աստված չանի	2	56	արգելք	3	59
Ավագ	4	56	Արգունտինսկի	1	59
(Օսեփանց) Ավագ	2	56	արդար	10	59
ավագություն	1	56	արդարանալ	1	59
ավագակ	3	56	արդարություն	4	59-60
ավագակություն	2	56	արդեն	57	60
ավագան	1	56	արդեն-արդեն	1	60
ավակարար	1	56	արդյոք	1	60
ավար	3	56	արդուկ	2	60
ավարել	1	56	արդուկել	4	60
ավարվել	2	56	արև	7	60
ավարտել	1	56	արե՛վ-արև	1	60
ավարտվել	1	56	արևածաղիկ	3	60-61
ավել	1	56	արևելք	1	61
ավելել	1	56	արևկող	1	61
ավելանալ	1	56	արևմուտք	1	61
ավելի	18	56-57	արևոտ	3	61
ավելի քան	1	57	(Գերասիմ) Արզումանյան	1	61
ավել-պակաս	2	57	արթնանալ	1	61
Ավետիք	14	57	արթնացնել	1	61
(Վաթընանց) Ավետիք	2	57	արժան-անարժան	1	61
Ավետիք Վաթինյան	1	57	արժանի	5	61
ավերակ	10	57	արժեմ	1	61
ավիրել	2	57	արժեք	3	61
ավլել	9	57	արի	5	61
Ավստրիա	1	57	արծաթ	3	61
ավտո	20	57	արծաթե	1	61
ավտոբուս	7	57	արծիվ (հասարակ անուն)	3	61
ավտոմեքենա	1	58	Արծիվ (հատկանուն)	2	61
«ավրորա»	1	58	Արկանք լանջ	1	61
ատամ	8	58	Արկանք խոտհարք	5	61
ատել	7	58	արկղ	2	61
ատելի	2	58	արհամարհական	1	61
ատելություն	3	58	արհամարհանք	8	61
ատրճանակ	1	58	արհամարհել	6	61-62
ատրյադ	1	58	արհամարհվել	2	62
արա	17	58	արձակ	1	62
արագ	3	58	արձակել	1	62
արագություն	1	58	արձակուրդ	2	62
Արագ	2	58	արձան	1	62
արածել	3	58	արձանագրություն	2	62
արահետ	5	58	(Երկայնաբազուկ)-Արդությաններ	1	62
արաղ	23	58-59	արմատ	2	62
արանք	22	59	արմատախիլ	1	62

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
արմատը բռնել	1	62	ափսոսալ	2	64
արմատ տալ	1	62	աքսոր	1	64
Արմեն	2	62	աքսորներ	1	64
Արմենակ	4	62	աքսորել	1	64
(Բարձրացնող) Արմենակ	1	62	աքցան	1	64
Արմենակ Մանթաշյան	2	62			
Արմենակ Մնացականյան	3	62	Բ		
Արմենուհի	1	62	բա	36	64
Արմո	1	62	բազմապատկել	1	64
(Միմոնի) Արմո	1	62	բազմացնել	1	64
արմունկ	2	62	բազմիմաստ	1	64
արյուն	15	62	բազրիք	7	64
արյունը բռնել	3	62	բազուկ	4	64
արյունը գլխին տալ	1	62	բաժակ	17	64
արյունը քաշել	1	62	բաժանել	5	64-65
արյունվիկ	1	62	բաժանվել	3	65
արյունոտ	1	62	բաժին	5	65
արյուն տալ	1	63	բախտ	10	65
արնախում	1	63	բախտավոր	2	65
արնակոլով	3	63	բախտավորել	1	65
արնաքամ	1	63	բախտը բերել	6	65
արնաքամ լինել	2	63	Բակունց	1	65
արնաքամվել	2	63	(Ակսել) Բակունց	2	65
արնով գցել	1	63	բահ	1	65
արշավանք	2	63	Բադո	1	65
արջ	1	63	Բադրամյան	2	65
արջերոց լինել	1	63	բաճկոն	9	65
արվել	2	63	բաճկոն-շավար	1	65
արտ	2	63	բամբակ	1	65
արտագրել	1	63	բամբասանք	3	65
արտահայտվել	5	63	բամբասել	1	65
արտահայտություն	2	63	բայ	6	65
(Գողի) Արտաշ	4	63	բայաթի	1	65
Արտաշատ	1	63	բայց	418	65-70
արտասանել	1	63	բայց թե	4	70
արտասվողը (փոխանունություն)	1	63	բան	76	70
արտասուք	4	63	բանալի	4	70
արտաքսել	3	63	բանակ	13	70
արտաքուստ	2	63	բանակային	8	71
Արտեմ քեռի	1	63	բանակայնորեն	1	71
արտիստ	1	63	բանաստեղծ	12	71
արտիստորեն	1	63	(Մուրադենց) Բանաստեղծ	1	71
(Գողի) Արտո	1	63	բանաստեղծական	1	71
արտոնագիր	1	63	բանաստեղծություն	1	71
արցունք	1	63	բանդ	1	71
Արփի	2	63	բանել	2	71
ափ	2	64	բանեցնել	4	71
ափեղ-ցփեղ	1	64	բանեցվել	2	71
ափսե	2	64	բանիդ կաց	1	72
ափսոս	1	64	բանի դնել	1	72
			բանի կենալ	1	72

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
բանի տեղ դնել	3	72	բարձունք	1	74
բանկ	4	72	բարոյական	2	75
բանջարանոց	1	72	(մնաս) բարով	1	75
բանսարկու	1	72	բարով ես եկել	1	75
բանվոր	3	72	բաց	16	75
բանվորություն	1	72	բացակա	4	75
բանվորություն անել	1	72	բացակայել	5	75
բանտ	2	72	բացակայություն	6	75
բաշ	3	72	բացահայտել	8	75
բաշխել	2	72	բացահայտվել	1	75
բաշխում	1	72	բաց անել	3	75
բա որ	3	72	բացաշկարա	1	75
բառ	8	72	բացառել	1	75
բառաչել	1	72	բացատ	3	75
բառացի	1	72	(Վանքի) բացատ	1	75
բավական	2	72	բացատրել	7	75
բավարարել	2	72	բացատրվել	1	75
բարակ	13	72	բացատրություն	5	75
Բարանա	1	72	բացատրություն տալ	1	75
բանաստեղծ	2	72	բացել	19	75-76
բարդի	2	72	բացել տալ	1	76
բարդույթ	1	73	բաց թողնել	1	76
բարդուտ	1	73	բացի	9	76
Բարդուտ լանջ	1	73	բացճակատ	1	76
բարեխիղճ	1	73	բացսիրտ	1	76
բարեխոսել	2	73	բացվածք	2	76
բարեկամ	6	73	բացվել	5	76
բարեկամաբար	1	73	բաքվեցի	1	76
բարեկամանալ	1	73	Բաքու	2	76
բարեկամություն	2	73	բեգ	2	76
բարնել	2	73	«Բելոռուս»	2	76
բարևը չառնել	1	73	բեկ	4	76
բարև տալ	1	73	բեղմնավորվել	1	76
բարի	4	73	բեմ	5	76
բարի ճամփա	2	73	բենգին	2	76
բարիք	1	73	բեռ	4	76
բարկանալ	8	73	բեռնաթափել	1	76
բարկություն	3	73	բեռնատար	2	76-77
բարձածը (փոխանունություն)	1	73	բետոն	2	77
բարձել	2	73	բեր	1	77
բարձիթողի	1	73	բերան	50	77
բարձողը (փոխանունություն)	1	73	բերանբացություն	1	77
բարձվել	2	73	բերանը բացել տալ	1	77
բարձր	28	73-74	բերանը գցել	1	77
բարձրահարկ	2	74	բերանը կաշել	1	77
բարձրաձայն	1	74	բերանը ջուր առնել	2	77
բարձրանալ	15	74	բերանը տալ	1	77
բարձրացնել	30	74	բերանը փակել	1	77
Բարձրացնող Արմենակ	1	74	բերանի բանը չի	1	77
բարձրություն	2	74	բերանից պոկել	1	77

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
բերանն առնել	1	77	բռնել սրսկել	1	82
բերաններով տալ	1	77	բռնել տալ	1	82
բերանն ընկնել	5	77	բռնել քշել	1	82
բերանով	6	78	բռնվել	3	82
Բերբերանց Գիքոր	2	78	բռնցքել	2	82
բերդ	3	78	բռնցքի տակ գցել	1	83
բերել	129	78-79	բռունցք	4	83
Բերիա	1	79	բրիգադ	1	83
բերվածը (փոխանունություն)	1	79	բրիգադավար	1	83
բերվել	2	79	բրիգադավարություն	1	83
բերք	3	79	բրոնզել տալ	1	83
բժիշկ	6	79-80	բուգայ	1	83
բժշկուհի	1	80	բուժել	2	83
բիլիարդ	2	80	բուժքույր	1	83
(Մուրի) բիձա	2	80	բուլդոզեր	3	83
բլրալանջ	5	80	բուխարի	3	83
բլուր	1	80	բուկ	6	83
բխել	1	80	բուկը լցվել	2	83
բկահագ տալ	1	80	բույն	1	83
բկին հասնել	1	80	բույր	1	83
բկում կանգնել	1	80	բուն	5	83
բհիր	2	80	բուն դնել	1	83
բղավել	4	80	բունտ	1	83
բղավոց	1	80	բութ	5	83
բնակարան	1	80	բութդ	1	83
բնակչություն	1	80			
բնամթերք	1	80	Գ (Կովի) գագաթ	1	83
բնիկ	3	80	գագ	1	83
բնույթ	1	80	գագազել	7	83
բոբիկ	3	80	գագան	1	83
բոլոր	80	80-81	գաթա	1	83
բոլորովին	2	81	գալ	247	83-87
բոլուկ	1	81	գալ-գնալ	1	87
բոխի	1	81	գալիֆե	1	87
բողոք	9	81	գալուստ	1	87
բողոքավոր	1	81	գահին նստել	2	87
բողոքել	2	81	գաղափար	1	87
(Նապոլեոն) Բոնապարտ	1	81	գաղտնի	3	87-88
բորբոքել	1	81	գաղտնիք	1	88
բորբոքվել	1	81	(Սպարտակ) Գամայակովիչ	1	88
բորոտ	1	81	գամփո	7	88
բոց	1	81	գայթել	1	88
բոքոն	1	81	գայլ	4	88
բջիջ	1	81	գանգատ	3	88
բռնավոր	2	81-82	գանգատ անել	1	88
բռնել	65	82	գանգատվել	4	88
բռնել հանել	1	82	գանգուր	1	88
բռնել դրկել	1	82	գառ	16	88
բռնել չթողնել	1	82	գառնարած	2	88
բռնել սարքել	1	82	գառնիկ ախպեր	1	88

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
գառնուկ	1	88	գիտակցություն	1	90
Գառնուկ ախպերը	1	88	գիտեմ	107	91-92
գավակ	2	88	գիտենալ	5	92
գարեջուր	10	88	գիտություն	2	92
գարի	4	88	գիրկ	4	92
գարուն	3	89	գիրք	7	92
գդալ	2	89	գիրքուտետրակ	1	92
գել	1	89	Գիքոր	2	92
գելխեղդ (հասարակ անուն)	2	89	(Բերբերանց) Գիքոր	2	92
Գելխեղդ (հատկանուն)	1	89	Գիքորի Ակոփ	1	92
գելուգող	1	89	գլխակեր	1	92
գեղ	1	89	գլխավոր	7	92-93
գեղարվեստական	1	89	Գլխավոր դիրեկտոր	2	93
գեղեցկություն	1	89	գլխավորություն	1	93
գեներալ	2	89	գլխարկ	14	93
գեշ	8	89	գլխացավ	1	93
(սուրբ) Գևորգ	1	89	գլխաքանակ	1	93
գետ	3	89	գլխին	12	93
գետակ	1	89	գլխին խփել	1	93
գետափ	3	89	գլխին կանգնել	4	93
գետափնյա	1	89	գլխին կանգնեցնել	1	93
գետին	9	89	գլխին կրակ դառնալ	1	93
գետինը մտիր	1	89	գլխին նստել	1	93
գետինը մտնես	2	89	գլխին վայ տալ	1	93
գետնից կտրել	1	89	գլխին փորձանք հավաքվել	1	93
գետնով տալ	2	89	գլխից	2	93
գետնովը տալ	1	89	գլխով	9	93
գեր	1	89	գլխով անել	1	93
գերադասել	1	89	գլորել	2	93
գերակատարել	1	89	գլորվել	3	93
գերան	1	89	գլուխ	96	93-95
գերանդի	5	89	գլուխը լինել	1	95
Գերասիմ Արզումանյան	8	89	գլուխը կախ	1	95
գերեզման	7	89-90	գլուխը կորցնել	1	95
գերեզմանոց	9	90	գլուխը հողեմ	8	95
գերի	3	90	գլուխը պարզել	1	95
գերություն	1	90	գլուխը պոտոր	1	95
գգել	2	90	գլուխը ցավեցնել	1	95
գիծ	1	90	գլուխն ազատել	1	95
գիծ	1	90	գլուխն առնել կորչել	1	95
գին	1	90	գլուխ պանիր	1	95
գինի	2	90	գլուխ ուտել	1	95
գիշանգո	1	90	գծով	4	95
գիշեր	19	90	գյաղա	2	95
գիշեր-ցերեկ	2	90	գյոզնդադրնեմ	1	95
գիշերօթիկ	4	90	գյուղ	109	95-97
գիտակից	2	90	գյուղամեջ	17	97
գիտակցաբար	1	90	գյուղամուտ	2	97
գիտակցական	1	90	գյուղատնտես	2	97
գիտակցել	2	90	գյուղացի	8	97

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
գյուղխորհուրդ	23	97	գորգ	1	104
գյուղկոռայ	8	97-98	գործ	39	104
գյուղմինիստր	1	98	գործակատար	3	104
գյուտ	1	98	գործակատարություն	1	104
գնալ	282	98-101	գործարան (հասարակ անուն)	13	104
գնալու վրա	1	101	Գործարան (հատկանուն)	21	104-105
գնահատել	1	101	գործարար	1	105
գնահատվողը (փոխանունություն)	1	101	գործարկվել	1	105
գնացածը (փոխանունություն)	1	101	գործարք	2	105
գնացողը (փոխանունություն)	1	101	գործել	1	105
գնացվել	3	101	գործիդ գնա	1	105
գնացք	7	101	գործին կենալ	2	105
գնդակ	1	101	գործկում	23	105
գնդակահարել	3	101	գործ չունեմ (չունես, չունի)	7	105
գնդակահարվել	1	101	գործ չունենալ	1	105
գնդակահարություն	2	101	գործուղել	1	105
գնդապետ	8	101	գործուղվել	1	105
գնդապետական	4	101	գործուղում	2	105
գոգ	6	101-102	գործունեություն	2	105
գոգնոց	2	102	գորշ	2	105
գողի	2	102	գտնել	32	105-106
գողի Արտաշ	4	102	գտնվել	4	106
գողի Արտո	1	102	գրագիտություն	1	106
գոլանալ	1	102	գրագ	1	106
գոլորշի	2	102	գրանիտ	2	106
գոհ	4	102	գրանիտե	1	106
գոհանալ	1	102	գրանցել	1	106
գոհացնել	1	102	գրանցվել	1	106
գող	8	102	գրասեղան	1	106
գողանալ	1	102	գրասենյակ	21	106
գողացվել	1	102	գրավոր	1	106
գողուգել	1	102	գրգռել	2	106
գողություն	2	102	գրել	8	106
գոճի	3	102	գրեմաստի	6	106-107
գում	34	102-103	Գրիգարյան	11	107
գումեշ	13	103	Գրիգորյան	2	107
գումն անել	2	103	(Ռուբեն) Գրիգորյան	2	107
գումշաբուղա	1	103	գրիչ	2	107
գումշավարի	1	103	գրկել	10	107
գումշացուլ	1	103	գրպան	26	107
գումշուտ	1	103	գրքույկ	7	107
գոյություն	7	103	գցել	90	107-109
գոնե	5	103	գութ	1	109
գոռալ	2	103	գութան	1	109
գոռգոռալ	1	103	գուլատ անել	1	109
գոռոզ	1	103	գուլա՞տ խոչեշ	1	109
գովել	1	103	գուլպա	5	109
գովեստ	1	103	գումար	5	109
գոտի	5	103	գումարել	2	109
գոտիկ	2	103	գույն	1	109

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
գույն-գույն	1	109	դատավոր	1	113
գունավոր	5	109	դատարան	1	113
գունդ (երկրաչափական մարմին)	2	109	դատարկ	7	113
գունդ (գործամիավորում)	2	109	դատարկաձեռն	1	113
գուռ	1	109	դատարկել	2	113
գուցե	21	109	դատել	1	113
գուցե թե	1	109	դատի տալ	1	113
Դ			դատուդատաստան	2	113
			դար	1	113
դա	58	109-110	դարակ	1	113
դագաղ	1	110	դարավոր	3	113
դագանակ	9	110	դարբին	1	113
դադարեցնել	1	110	դարբնոց	3	113
դաժան	5	110	դարձիչ	2	113
դաժանություն	2	110	դարձյալ	16	113
դալոյ	1	110	դարձնել	10	113-114
դահլիճ	3	110	դարմայեդ	1	114
դադել	1	110	դարպաս (հասարակ անուն)	2	114
Դադստան	1	110	Դարպաս (հատկանուն)	6	114
դանակ	23	110-111	Դարպասածոր	1	114
դանդաղ	8	111	դարպասեցի	3	114
Դանել	1	111	դարսել	7	114
Դանելանք	7	111	դարսվել	3	114
Դաշա	6	111	դափա	1	114
Դաշե	1	111	դե	47	114
դաշն	1	111	դեզ	4	114
դաշտային	3	111	դեղ	1	114
դաշտավարություն	4	111	դեղին	1	114
դաշույն	2	111	դեղձ	1	114
դառը	5	111	դեղնել	1	114
դառնալ	50	111-112	դեմ (կապ)	9	114-115
դառնահամել	1	112	դեմ (մակբալ)	1	115
դառնանալ	7	112	դեմ անել	5	115
դառնություն	4	112	դեմառդեմ	3	115
դաս	10	112	դեմ առնել	1	115
դասավորել	2	112	դեմ-դիմաց	13	115
դասավորվել	1	112	դեմը	9	115
դասատու	7	112	դեմը կտրել	2	115
դասարան	4	112-113	դեմ լինել	2	115
դասարանցի	1	113	դեմ կենալ	1	115
դասավորել	1	113	դեմուդրոշ	2	115
դասավորություն	1	113	դեմու-դրոշ	1	115
դասատու	6	113	դեմք	2	115
դասել	1	113	դեն ածել	1	115
դասընթացներ	1	113	դեն գցել	2	115
դաստորեբնի	1	113	դենը	4	115
դաստրեբնի	1	113	դենն անել	1	115
դավ	3	113	դե որ	6	115-116
դավաճան	1	113	դեպի	11	116
դավաճանել	1	113	դեպք	21	116
դատ	1	113			

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
դեպքում	1	116	Դսեղ	16	121
դեռ	71	116-117	դսեղցի	1	121
դեռ ավելին	1	117	դրախտ	1	121
դեսը	3	117	դրամարկդ	2	121
դեսուդեն	1	117	դրացիություն	1	121
դև	3	117	դրոշ	4	121
(Ալբերտ) Դեվոյան	1	117	դրոշակիր	1	121
դեսե	3	117	դրվածք	1	121
դեր	2	117	դրվել	4	121
դերժի	1	117	դու	383	121-125
դժբախտ	3	117	դուդուկ	1	125
դժբախտություն	2	117	դուդուկ ածել	1	125
Դժգո	2	117	դուման կապել	1	125
դժգոհ	2	117	դույլ	3	125
(Մելլքանց Տիգրանի) Դժգոհ	1	117	դունչ	5	125
դժոխք	1	117	դուշման	1	125
դժվար	13	117-118	դուռ	19	125
դժվարանալ	1	118	դուռը	97	125-127
դժվար թե	1	118	Դուսյա	1	127
դիզել	1	118	դուր գալ	6	127
Դիլիջան	4	118	դուրը գալ	2	127
Դիլիջաններ	1	118	դուրս	6	127
դիմանալ	4	118	դուրս անել	2	127
դիմաց	2	118	դուրս բերել	1	127
դիմացը	1	118	դուրս գալ	57	127-128
դիմացի	3	118	դուրս գցել	5	128
դիմամիտ	1	118	դուրսը (փոխանունություն)	1	128
դիպչել	5	118	դուրս ընկնել	2	128
դիվոտել	2	118	դուրս թռչել	5	128
դիտել	1	118	դուրս պրծնել	3	128
դիտողություն	1	118	Ե		
դիրեկտոր	2	118		1	128
(Գլխավոր) Դիրեկտոր	2	118		1	128
դիրք	1	118	Եզ	1	128
դմակ	5	118	Եզնարած	1	128
դմակախառը	1	118	Եզրափակել	1	128
դնդնալ	2	118	Եթե	184	128-129
դնել	120	118-120	Ելնել	15	129
դնչին գալ	1	120	Ելք	4	129
դնչակալ	1	120	Եկամուտ	4	129
դնչկալ	1	120	Եկամուտ հանել	1	130
դող	1	120	Եկեք	2	130
դողալ	3	120	Եկողը (փոխանունություն)	1	130
Դոնբաս	2	120	Եկվոր	1	130
Դոշոյան	1	120	Եղածը (փոխանունություն)	6	130
դպրոց	33	120	Եղած-չեղած	2	130
դպրոցական	14	120-121	Եղան	4	130
դոնակ	5	121	Եղանակ	3	130
դոնեդուռ	1	121	Եղբայր	51	130-131
դոռալ	1	121	Եղբայրական	1	131

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
եղելություն	1	131	երգավորել	1	161
եղյամ	1	131	երգել	18	161
եղյամ դնել	1	131	երգեցիկ	1	161
եղյամ ուտել	1	131	երգ կապել	1	161
եղջուր	1	131	երգվել	1	161
եմ	1409	131-144	երգուկատակ	1	161
ենթադրություն	12	144	երդ	1	161
ենթակա	9	144-145	երդվել	1	161
ենթակայություն	3	145	երդվյալ	1	161
ենթարկել	1	145	երդում	1	161
ենթարկվել	4	145	երդում կալնել	1	161
եռալ	1	145	երեխա	172	161-163
եռանդ	2	145	երեխայական	2	164
եռյակ	1	145	երեխայություն	1	164
ես	777	145-155	երել	4	164
եսիմ	4	155	երեկո	1	164
եսիր	1	155	երես	65	164
և	125	155-157	երեսանց	1	164
և....և	7	157	երեսառած	1	164
ևևս անել	1	158	երեսը պնդել	1	164
ևս	2	158	երեսից	1	164
ետ	52	158	երեսնական	1	164
ետ առնել	1	158	երեսուն	8	164-165
ետ դառնալ	6	158	երեսուներկու	1	165
ետևել	1	158	երեսունմեկ	1	165
ետևը	30	158-159	երեսուննոց	1	165
ետևը կտրել	1	159	երևալ	19	165
ետևից (կապ)	25	159	երևակայել	4	165
ետևից (մակբայ)	18	159	Երևան	18	165
ետևից ընկնել	1	159	Երևան-Թբիլիսի	2	165
ետ-ետ անել	1	159	Երևաններ	1	165
ետիվվել	1	159	երևանցի	1	165
ետնամոզի	1	159	երևացնել	1	165
ետ տալ	4	159	երևի	12	165
ետուառաջ	1	159	երևի թե	3	165
ետուառաջ անել	1	159-160	երևույթ	2	165
երազ	6	160	երեք	66	165-166
երաժշտական	1	160	երեքնոց	3	166
երախ	1	160	երինջ	5	166
երախտագիտություն	1	160	երիտասարդ	2	166
երամ	1	160	երիտասարդություն	4	166-167
երանի	7	160	երիցուկ	1	167
երանության տրվել	1	160	երկաթե	3	167
երանություն	1	160	երկաթուղի	1	167
երաշխավորել	1	160	Երկայնաբազուկ-Արդությաններ	1	167
երբ	28	160	երկար	13	167
երբեմն	9	160-161	երկինք	7	167
երբեհ	1	161	երկինք հանել	1	167
երբեք	5	161	երկիր	18	167
երգ	15	161	երկտող	1	167

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
երկրորդ	13	167-168	զկռուտ	1	172
երկու	132	168-169	զմռսել	1	172
երկու-երեք	1	169	զմռոս	1	172
երկուկուսեկանոց	1	169	զնգալ	4	172
երկու հազար	1	169	զնգացնել	1	172
երկու մտքի ենք	1	169	զնգուն	2	172
Երվանդ	1	169	զննել	5	172
երրորդ	1	169	զոհ	18	172
Եփական	1	169	զոհվածը (փոխանունություն)	2	172
Եփել	3	169-170	զոհվել	14	172-173
Եփվել	1	170	զոռ	2	173
Զ			զոռով	2	173
			զորավար	1	173
զահրումար	1	170	զորբա	1	173
զամբիկ	1	170	զորել	9	173
զայրույթ	1	170	զորու	2	173
զանգ	13	170	զորություն	3	173
զանգահարել	2	170	զորք	1	173
զանգել	12	170	զսպել	1	173
զառիթափ	1	170	զսպվել	3	173
զառիվեր	1	170	զսպություն	1	173
զավակ	23	170	զրկել	4	173
զավթել	9	170-171	զրկվել	5	173
զարդարել	8	171	զրնգացնել	1	173
զարզանդ	2	171	զրո անել	1	173
զարզանդել	1	171	զրույց	3	173
զարզանդելի	1	171	զրուցել	2	173
զարթնել	4	171	զուգել	3	173
զարկել	1	171	զուգերգ	2	173
զարհուրել	2	171	զուգվել	4	173
զարհուրելի	1	171	զուկել-զարտարել	1	173
զարմանալ	7	171	զույգ	1	173-174
զարմանալի	2	171	զուռնադիոլ	1	174
զարմանք	1	171	զուսպ	2	174
զբաղեցնել	1	171	զուտ	43	174
զբաղվել	1	171	զուր	4	174
զգալ	10	171	Է		
զգացվել	1	171			
զգույշ լինել	2	171	է	22	174-175
զգուշանալ	3	171	էական	1	175
զգուշավորություն	1	171	էգուորձ	1	175
զգուշացնել	1	171	էգուց	3	175
զենք	2	171-172	էդ	181	175-176
զզվանք	2	172	էդպես	34	176-177
զզվել	12	172	էդտեղ	1	177
զինակոչվել	1	172	էդ քամակով	1	177
զինծառայություն	1	172	էդքան	11	177
զինկոմ	1	172	էդքանը (փոխանունություն)	1	177
զինկոմիսարիատ	5	172	էլ (մակբայ)	153	177-178
զինված ուժեր	1	172	էլ (շաղկապ)	122	178-180
զկեռ	4	172	էլ (վերաբերական)	272	180-184

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
Էլ...ել	40	184	ընտրել	1	191
Էլեկտրական	2	184	ընտրվել	1	191
Էլի (մակբայ)	16	184	ըշտո՞ւստաբոյ	1	191
Էլի (վերաբերական)	7	184	ըռելիս	1	191
Էլետ	1	184	ըռխավոր	1	191
Էծ	2	184	ըռխել	4	191
Էն	58	184-185	ըստ	4	191
Էն աշխարք	1	185	Թ		
Էն աստոծը	1	185	թագավոր	1	191
Էն աստվածը	1	185	թագավորություն	1	191
Էնիք	46	185-186	թագուհի	2	191
Էնիք անել	1	186	թագի	3	191-192
Էնպես	23	186	թաթ	1	192
Էնտեղ	6	186	թաթար	62	192
Էնտեղը (փոխանունություն)	5	186	թաթիկ	3	192
Էնքան	10	186	թախտ	11	192-193
Էշ	3	186	թակուն	1	193
Էջ	1	186	թաղ	11	193
Էս	144	186-187	թաղել	6	193
Էս աշխարք	1	187	թաղկել	1	193
Էսինչ	15	187-188	թաղվել	1	193
Էսինչենք	1	188	թամաշա	1	193
Էսպես	13	188	թամբ	1	193
Էստեղ	33	188	թամբից իջնել	1	193
Էստեղը (փոխանունություն)	6	188	թայ	3	193
Էսքան	13	188	թանաք	2	193
Էսքանը (փոխանունություն)	1	188	թանկ	4	193
Էսօր	5	188	թանձր	1	193
Էրաթաթ	1	189	թաշկինակ	2	193
Էրզրում	1	189	թառանչել	2	193
Էություն	1	189	թաս	4	193
Ը			թավադ	1	193
			թավալվել	2	193
ընդամենը	1	189	Թավրիզ	1	193
ընդառաջ	3	189	թատերաբար	1	193
ընդհակառակը	3	189	թատրոն	9	193
ընդհանուր	4	189	թատրոն-թամաշա	1	193
ընդունարան	1	189	թատրոն-տրաքոց	1	193
ընդունել	10	189	թարգմանել	4	193
ընթացք	2	189	թարգմանիչ	2	193
ընկածը (փոխանունություն)	1	189	թարեք	3	193-194
ընկեր	30	189-190	թարթել	1	194
ընկերություն	1	190	թարմ	1	194
ընկերուհի	2	190	թարս	3	194
ընկնել	75	190-191	թարսել	1	194
ընկնել-ելնել	1	191	թարսվել	2	194
ընտանեկան	3	191	թաց	1	194
ընտանի	2	191	թափ	4	194
ընտանիք	21	191	թափել	5	194
ընտանուր	1	191	թափել տալ	1	194
ընտրական	1	191			

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
թափով	1	194	թթու	7	203
թափվել	5	194	թթու դնել	1	203
թափ տալ	5	194	թիզ	1	203
թաքնվել	2	194	թիզուկես	4	203
թաքցնել	8	194	թիթ	1	203
թաքուն	47	194-195	թիլիկ	2	203
թե (համադասական շաղկապ)	71	195-196	թիկունք	8	203
թե (ստորադասական շաղկապ)	158	196-198	թիկունքը բարակ	2	203
թե (վերաբերական)	92	198-199	թիկունքին կանգնել	4	204
թե'....թե'	3	199	թի-հի	2	204
թեթև	6	199	թի-հի անել	1	204
թեթևակի	2	199	Թի-հի Միրուն	1	204
թեթևանալ	2	199	թիմարել	2	204
թեթևություն	1	199	թիմարվել	1	204
թել	1	199	թիվ	13	204
թելիկ	2	199	Թիփլիս	6	204
թեկնածու	1	199	թիփլիսյան	1	204
թեկնածություն	1	199	թիֆլիս	1	204
թեկուզ	13	199	թիֆլիսյան	1	204
թել	3	199	թխել	3	204
թելաման	2	199	թղթակցել	1	204
թե չէ	20	199-200	թմբիր	1	204
թեպետ	2	200	թշնամական	3	204
թև	14	200	թշնամանք	4	204
թևաթափվել	2	200	թշնամի	21	204
թևակալել	1	200	թշնամություն	1	205
Թեվան	47	200-201	թշնամություն անել	2	205
(Մյուս) Թեվան	5	201	Թոթրոշ	1	205
(Ջանդառ) Թեվան	6	201	թոխլի	1	205
թև առնել	1	201	թոկ	1	205
թևավորվել	1	201	թող	52	205
թևատակ	5	201	թող անել	2	205
թևերը խաչել	4	201	թողնել	78	205-206
թևը մտնել	4	201	թողտվություն	1	206
Թեվիկ	104	201-202	թոշակ	2	206
(Մյուս) Թեվիկ	2	202	թոշակառու	2	206
(Միրուն) Թեվիկ	13	202-203	թոռ	10	206
Թեվո	2	203	թոք	2	206
թևութիկունք	1	203	թոքախտ	1	206
թեր	3	203	թոքախտավոր	1	206
թերևս	4	203	թռածը (փոխանունություն)	1	206
թերթ	7	203	թոչել	20	206
թերթիկ	1	203	թոչուն	1	206
թերթումսագիր	1	203	թոցնել	5	206
թերի	1	203	թվալ	1	206
թերմացք	1	203	թվական	1	207
թերություն	3	203	թվանք	1	207
թեփ	2	203	թրթիռ	1	207
թեքել	1	203	թրթռալ	3	207
թթվել	2	203	թրթռացնել	3	207

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>		<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
թրիք	1	207		Ի		
թու	8	207	ի		3	213
թու-թու անել	3	207	ի անել		1	213
թուլանալ	3	207	իբր		10	213
թուլացնել	1	207	իբր թե		19	213
թուղթ	14	207	Իզվեստիա		1	213
(Հովհաննես) Թումանյան	5	207	իզուր		4	213-214
թույլ	4	207	ի՛իի		1	214
թույլատրել	2	207	ի՛իիի		1	214
թույլ տալ	4	207	ի՛իիիի		1	214
թույն	13	207-208	ի՛-ինչ		1	214
թունավորվածը (փոխանություն)	1	208	իհարկե		4	214
թունավորվել	1	208	իմանալ		12	214
թուշ	3	208	իմաստ		9	214
թուջ	1	208	իմացնել տալ		1	214
թուր	2	208	իմացվել		1	214
թուրութվանք	1	208	իմացություն		1	214
թուրք	28	208	իմը (փոխանություն)		6	214
թուրքերեն	5	208	իմիջիայլոց		1	214
թուփ	4	208	ի միջի այլոց		1	214
թուք	3	208	իմութո		1	214
թուքումուր	1	208-209	ինժեներ		1	214
թփթփացնել	2	209	ինձ կորցնել		1	214
թփուտ	1	209	ինչ		255	214-216
թքել	8	209	ինչերեն		1	216
			ի՞նչ երեսով		1	216
Ժամ	7	209	ինչ որ		16	216
Ժամանակ (գոյական)	35	209	ինչպես		28	216-217
Ժամանակ (կապ)	27	209-210	ինչպես նաև		1	217
Ժամանակ (մակբայ)	5	210	ինչպես որ		54	217-218
Ժամանակավոր	8	210	ինչպիսին (փոխանություն)		1	218
Ժամանել	1	210	ինչու		38	218
Ժամացույց	9	210	ինչքան		26	218-219
Ժամին	1	210	ինչքան որ		4	219
Ժանգ	1	210	ինչքան չլինի		3	219
Ժանգառք	1	210	ինստիտուտ		1	219
Ժանգոտ	7	210	ինք		1	219
Ժանգոտել	1	210	ինքդ		2	219
Ժանգոտվել	1	210	ինքը		613	219-227
Ժանդարմ	2	210-211	ինքնագլուխ		1	227
Ժանտախտ	2	211	ինքնամեծար		1	227
Ժապավեն	1	211	ինքնիշխանություն		1	227
Ժառանգ	12	211	ինքնիրեն		2	227
Ժիվոտնովոդատվո	1	211	ինքնուրույն		7	227
Ժողկոմ	2	211	ինքնուրույնություն		6	227
Ժողով	3	211	ինքս		7	227-228
Ժողովրդական	3	211	իշի գլուխ		1	228
Ժողովուրդ	118	211-213	իշխան (հասարակ անուն)		3	228
Ժպիտ	1	213	Իշխան (հատկանուն)		1	228
Ժպտալ	37	213	իշխանաբար		1	228

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
իշխանադուստր	1	228	լանջ	16	233
իշխանական	1	228	(Աճարկուտ) լանջ	1	233
իշխանավարի	1	228	(Արկանք) լանջ	1	233
իշխանություն	6	228	(Բարդուտ) լանջ	1	233
իշխել	1	228	(Քեղուտ) լանջ	1	233
(Մեղքանց) Իշուկ	1	228	լաչառ	8	233
իջեցնել	11	228	լավ	98	233-234
իջեցվել	1	228	լավանալ	1	234
իջնել	23	228	լավություն անել	2	234
իսկ	35	228-229	լավութատ	2	234
իսկական	3	229	լավ օր	2	234
իսկապես	13	229	լատան	3	234
իսկի	3	229	լար	2	234
իսկույն	2	229	լարվել	1	234
իրական	7	229	լաց	2	234
իրականնալ	2	229	լացել	1	234
իրականություն	1	229	լացել տալ	1	234
իրականում	2	229	լացը գալ	1	234
իրասածի	1	229	լաց լինել	33	234
իրավաբան	1	229-230	լացուգանգատ	1	234
իրավաբանություն	1	230	լացուկոծ	1	234
իրավասու	3	230	լացուողը	1	234
իրավարի	1	230	լափ	2	234
իրավունք	57	230	լափել	3	234
իրավունքատեր	1	230	լեզգի	9	234
իրավունքի գալ	1	230	Լեզգի-Հասան-Խան	2	234-235
իրավունք տալ	1	230	լեզվակոհիլ	1	235
իրար	41	230-231	լեզվի տակ պահել	1	235
իրար գցել	2	231	լեզվից անսուրբ	1	235
իրար խառնել	1	231	լեզվից թռած	1	235
իրար հետ լավ չ(լինել)	1	231	լեզու	22	235
իրար տալ	1	231	լեզու դարձնել	1	235
իրենը (փոխանունություն)	11	231	լեզուն բորբոքել	1	235
իրենով ընկնել	1	231	լեզուն բռնվել	1	235
իրեն պատռել	1	231	լեզուն լալկվել	1	235
իրեն տալ	1	231	լեզուն ծանր	1	235
իրենցը (փոխանունություն)	6	231	լեզուն չորանալ	1	235
իրիկուն	15	231	լեզուն սայթաքել	1	235
իրողություն	2	231	լեզու պտըտել	1	235
իրոք	8	231-232	լեզու ունենալ	1	235
Լ			լեղապատառ	1	235
			լեղի	3	235
			լեյտենանտ	5	235
			լենանալ	1	235
			լեն օր	1	235
			լեշ	1	235
			լեռնաստան	1	235
			լի	1	235
			լիանալ	1	235
			լիզել	5	236
լալկվել	1	233			
լածիրակ	2	233			
լակել	3	233			
լակոտ	7	233			
լամպ	1	233			
լայն	7	233			
լայնաթիկունք	1	233			
լայնակի	1	233			
լայնանալ	1	233			

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
լիճ	4	236	լույս ընկնել	1	244
լիմոնադ	1	236	լույս քաշել	1	244
լինդ	1	236	լուռ	31	244-245
լինել	491	236-242	լուսահոգի	3	245
լիովին	1	242	լուսամուտ	3	245
լիրբ	1	242	լուսանկար	4	245
լիցենզիա	5	242	լուսավոր	2	245
լիցք	3	242	լուսավորվել	2	245
լիցքավորվել	1	242	Լուսիկ Քոշյան	1	245
լիքը	5	242	Լուսյա	1	245
լկվել	1	242	լուր	8	245
լծկան	2	242	լուր տալ	3	245
լկամ	1	242	լուցկի	1	245
լղար	1	242			
լյարդ	1	242	լս		
լոբի	5	242	խաբել	6	245
լողալ	3	242	խաբվել	1	245
լողանալ	3	242	խազեին	4	245
լողացնել	5	242	խազել	1	245
լող տալ	1	242	խաթուն	2	245
Լոռի	5	242	խախուշկա	9	245
(Չեզոք) Լոռի	1	242	խախտել	1	245
Լորուտ	1	242	խախտվել	1	245
լոել	17	242-243	խախուտ	1	245
լոեցնել	3	243	խակ	9	245
լոեցվել	1	243	խաղ	5	245-246
լովել	2	243	խաղալ	7	246
լռություն	5	243	խաղաղ	7	246
լսածը (փոխանունություն)	1	243	խաղաղություն	3	246
լսել	40	243	խաղացնել	5	246
լսելիք	1	243	խաղող	1	246
լսողը (փոխանունություն)	2	243	(Մպարտակ) Խամայակովիչ	1	246
լսվել	3	243	խամրել	2	246
լվալ	1	243	խամուտ	2	246
լվածաղիկ	1	243	խայտառակ	1	246
լվանալ	4	243	խայտառակ լինել	1	246
լվացվել	1	243	խայտառակություն	4	246
լվացք	3	243	խան	2	246
լվացքաջուր	1	243	Խան-Աղա-Մահմեդ-Խան	1	246
լրագիր	3	243	խանգարել	2	246
լրացնել	1	243	խանգարվել	1	246
լրիվ	12	243-244	խանդ	1	246
լրտես	1	244	խանդակ	1	246
լրտեսություն	1	244	խանել	1	246
լցնել	11	244	խանձարուրել	1	246
լցվել	10	244	խանձել	2	246
լու	2	244	խանձկուտ	1	246
լուծ	1	244	խանչալ	1	246
լույս	5	244	խանութ	13	246-247
լույս դառած	6	244	խանում	4	247
			խաշամ	1	247

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
խաշել	2	247	խեղճուկրակ	1	250
խաշիվ	1	247	խև	1	250
խաշլամա	3	247	խետ	1	250
խաշխշուկ	1	247	խզզալ	1	250
խաշվել	1	247	խզխզոց	1	250
խաշու	1	247	խի	14	250
խաչել	7	247	խիդճ	3	250
խապան	1	247	խիդճը շարժել	1	250
խառը	6	247	խիստ	5	250
խառնակություն	1	247	խիտ	2	250
խառնել	8	247	խլանալ	3	250
խառնիչ	1	247	խլել	14	250
խառնվել	5	247	խլվել	1	250
խասկանալ	2	247	խղճալ	10	250-251
խաստատել	1	247	խղճալի	1	251
խավ	1	247	խղճահարվել	2	251
խավար	9	247	խղճավոր	2	251
խավարաչք	2	247	խմած լինել	1	251
խարան	1	247	խմբագիր	1	251
խարանել	1	247	խմել	53	251
խարկավոր	1	247	խմեցնել	4	251-252
խարցնել	2	247	խմեցվել	1	252
խաց	1	248	խմիչք	6	252
խափան	2	248	խնամակալ	1	252
խափանել	1	248	խնամել	1	252
խափանվել	1	248	խնամք	1	252
խեթ	1	248	խնամքոտ	1	252
խեթել	2	248	խնայդրամարկդ	4	252
խելագար	2	248	խնայել	3	252
խելագարել	1	248	խնայողություն	2	252
խելագարվել	1	248	խնդիր	2	252
խելոք	1	248	խնդրանք	8	252
խելք	12	248	խնդրարկու	1	252
խելքը գլխին	1	248	խնդրել	23	252
խելքը գլխին պահել	1	248	խնդրեմ	1	252
խելքը գնալ	2	248	խնդրենք	5	252
խելքը ետ տալ	1	248	խնդրողական	4	252-253
խելքը կորցնել	1	248	խնդրողականություն	1	253
խելքն առնել	1	248	խնդրվել	4	253
խելքուլեզու	1	248	խնկածաղիկ	1	253
խելքուխորամանկություն	1	248	խնձոր	3	253
խելքումիջոց	1	248	խնձորենի	3	253
խեղդել	5	248	խնձորուտ	2	253
խեղդվել	10	248-249	խոզ	34	253
խեղդուկ	1	249	խոզանոց	3	253
խեղճ	66	249	խոզապահ	2	253
խեղճանալ	10	249-250	խոզարած (հասարակ անուն)	3	253
խեղճացնել	1	250	Խոզարած (հատկանուն)	2	253-254
խեղճ-խեղճ	4	250	խոլերա	1	254
խեղճություն	2	250	խոլորել	1	254

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
խոյ	1	254	խրել	3	258
խոռոչ	1	254	խրխնջալ	1	258
խոսակցություն	2	254	խրկել	1	258
խոսել	63	254	խրվել	2	258
խոսեցնել	7	254	խրտնածը (փոխանունություն)	2	258
խոսկ	1	254	խրտնել	2	258
խոսվել	1	254	խցան	1	258
խոստանալ	8	254	խցանել	1	258
խոստացվածը (փոխանունություն)	1	254	խցիկ	2	258
խոստում	3	254	խցկել	3	258
խոստում առնել	1	254	խցկվել	2	258
Խոսքով	2	255	խցվել	2	258
խոսք	100	255-256	խուզ	1	258
խոսք ընկնել	1	256	խուզարկել	1	258
խոսք խոսքի հասնել	1	256	խուզել	2	258
խոսք պտտվել	1	256	խուլ	5	258
խոսք տալ	3	256	խուլիզան	5	258
խոսքուզրույց	1	256	խուլիզանություն	2	258
խոսքուխորհուրդ	1	256	խուլուլուռ	1	258
խոսքուհեքիաթ	1	256	խուխ	1	258
խոտ	18	256	խուխ անել	2	258
խոտհավաք	1	256	խումբ	4	258-259
խոտհարք	10	256	խումհար	1	259
(Արկանք) խոտհարք	5	256	խուրձ	1	259
(Մամռուտ) խոտհարք	6	256	խուց	1	259
(Քեղուտ) խոտհարք	3	256	խուփ	1	259
խոտորվել	1	256	խփածը (փոխանունություն)	2	259
խոտորու	1	257	խփել	56	259
խոտուծաղիկ	2	257	խփողը (փոխանունություն)	1	259
խոր	7	257	խփվել	6	259
խորամանկ	1	257			
խորամանկություն	3	257	Ծ		
խորան	2	257	Ծաթեր	9	260
խորհրդակցել	4	257	ծաթերյան	1	260
խորհրդակցություն	4	257	ծալ	1	260
խորհրդային	2	257	ծալապատիկ	1	260
խորհուրդ	6	257	ծալել	8	260
խորումել	1	257	ծալովի	1	260
խորոված	1	257	ծալվել	3	260
խորտակել	2	257	ծախել	3	260
խորտակվել	1	257	ծախս	3	260
խորք	1	257	ծախսել	1	260
խոխռալ	24	257	ծախս լինել	1	260
խոկել	1	257	ծախսվել	2	260
խոնվել	1	257	ծածկ	3	260
խոռվել	2	258	ծածկել	7	260
խոչալ	1	258	ծածկվել	1	260
խոռալ	1	258	ծակ	4	260
խտտել	5	258	ծակել	1	260
խրատել	2	258	ծաղիկ	10	260
			ծաղկաշատ	1	260

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ծաղկավոր	3	260	ծիծաղ	6	263
ծաղկել	5	260-261	ծիծաղ դառնալ	1	263
ծաղկեցնել	1	261	ծիծաղել	57	263-264
ծաղր	3	261	ծիծաղը գալ	1	264
ծաղր անել	2	261	ծիծաղի քաշել	1	264
ծաղրել	3	261	ծիծեռնակ	1	264
ծաղրվել	1	261	ծիծ տալ	7	264
ծաղրուգոհացում	1	261	ծին	1	264
ծամել	1	261	ծիրանի	1	264
ծամոն	1	261	ծլել	1	264
ծայր	14	261	ծլթծլթացնել	3	264
ծայր ծայրի գալ	1	261	ծխախոտ	1	264
ծանրըր	1	261	ծխել	10	264
ծանոթ	4	261	ծծել	3	264
ծանոթվել	1	261	ծծվել	1	264
ծանր	39	261-262	ծղոտ	1	264
ծանրանալ	4	262	ծղրտալ	1	264
ծանրատոտ	1	262	ծմակ	4	264
ծանր բայ	1	262	(Աճարկուտ) ծմակ	5	264
ծանր գալ	1	262	(Կեչուտ) ծմակ	1	264
ծանր գլուխ	1	262	(Քեղուտ) ծմակ	3	264
ծանր լսող	1	262	Ծմակուտ	97	264-266
ծանր խոսք	4	262	ծմակուտեցի	5	266
ծանր տեղով թեթևանալ	1	262	ծմակուտյան	6	266
ծանրումեծ	2	262	ծմակուտցի	1	266
ծանրություն	1	262	ծմրել	2	266
ծանր քիթ	1	262	ծնատուն	1	266
ծառ	17	262	ծնել	3	266
(Կարմիր) ծառ	2	262	ծնեցնել	1	266
ծառա	4	262	ծննդաբերություն	1	266
ծառայել	2	262	ծննդկան	1	266
ծառայություն	6	262	ծնող	7	266
ծառս լինել	1	262	ծնոտ	1	266
ծարավախնձոր	1	262	ծնվել	5	266
ծարավել	1	262	ծնունդ	2	266
ծափահարել	1	263	ծոծրակ	1	266-267
ծափ տալ	3	263	ծով	1	267
ծափուծիծաղ	3	263	ծոց	11	267
ծեծ	1	263	ծոցագրպան	5	267
ծեծել	14	263	ծպտալ	3	267
ծեծվել	1	263	ծռել	9	267
ծեր	2	263	ծռվել	2	267
ծերպ	1	263	ծվարել	1	267
ծերություն	1	263	ծվոցը կտրած	1	267
ծերունի	2	263	ծրագիր	8	267
(Միմոն) ծերունի	1	263	ծրտել	1	267
ծեփել	6	263	ծուլ անել	3	267
ծեփվել	1	263	ծուխ	4	267
ծըլթ	6	263	ծունկ	20	267
ծիլ	2	263	ծունկը բռնել	1	267

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ծուռ	6	267-268	(Կարմիր)-կամուրջ	1	272
ծուռտիկ	2	268	կամք	2	272
Կ			կամքով	2	272
կազմել	2	268	կայանալ	1	272
կազմակերպել	1	268	կայարան	6	272
կազմակերպվել	1	268	կայծակ	3	272
կազմվածք	1	268	կանաչ	12	272
կազմվել	1	268	կանգ առնել	10	272-273
կաթ	4	268	կանգնել	193	273-275
կաթել	1	268	կանգնեցնել	19	275
կաթը կտրել	2	268	կանգնեցվել	1	275
կաթը կտրվել	1	268	կանեփ	1	275
կաթիլ	1	268	կանթել	2	275
կաթնագործարան	1	268	կանխատեսել	1	275
կաթնակեր	1	268	կանչ	5	275
կաթնապրանքային	1	268	կանչել	26	275
կաթոցք	1	268	կանցերտ	1	275
կաթվածահար	1	268	կանփետ	1	275
կաթումեղր	1	268	կաշառվել	1	275
կալ	4	268	կաշառք	2	275
կալանավոր	2	268	կաշկանդել	1	275
կալկոյն անել	3	268	կաշվե	1	275
կալմեջ անել	2	268	կապ	4	276
կալնել	6	268	կապակտուր	1	276
կալվոր	1	268	կապակցել	1	276
կախ	5	268	կապավոր	1	276
կախարդել	1	268	կապեզե	3	276
կախ գցել	1	268	կապել	33	276
կախել	14	268-269	կապկություն	1	276
կախյալ	1	269	կապկություն անել	1	276
կախովի	1	269	կապոց	5	276
կախվել	11	269	կապվել	7	276
կախ տալ	3	269	կապուկ	3	276
կածան	4	269	կապույտ	11	276-277
կածկածել	1	269	Կապույտ աղբյուր	2	277
կակաչ	1	269	Կապուտլեռ	3	277
կաղ	1	269	կառավարական	2	277
կաղամբ	2	269	կառավարել	7	277
կաղամբուտ	1	269	կառավարիչ	2	277
կաղապարել	1	269	կառավարողը (փոխանունություն)	1	277
կաղնե	1	269	կառավարվել	6	277
կաղնի	4	269	կառավարություն	4	277
կամ (բայ)	158	269-271	կառավարում	3	277
կամ (շաղկապ)	47	271	կառուցում	1	277
կամավոր	1	271	կասկած	3	277
կամար	4	271-272	կասկածամիտ	1	277
կամարավոր	2	272	կասկածավորվել	1	277
կամաց	5	272	կասկածել	4	277
կամ....կամ	13	272	կասկածելի	1	277
կամուրջ	1	272	կասկածվել	2	277

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
կաստյում	1	277	կարոտը քաշել	1	282
կաստում	5	277	կարոտն առնել	1	282
կաստումավորվել	1	278	կարոտ քաշել	1	282
կատակ	5	278	կարպետ	2	282
կատակ անել	5	278	կարտոլ	15	282
կատակի տալ	2	278	կացարան	1	282
կատաղել	8	278	կացին	14	282-283
կատաղություն	1	278	կացնահարել	1	283
կատարածու	1	278	կացնահարվել	1	283
կատարել	7	278	կացնավոր	2	283
կատու	6	278	կացնել	1	283
կար	2	278	(Մարիա) Կեղրինա	2	283
կարալ	3	278	կեղտ	3	283
կարգ	7	278	կեղտոտ	3	283
կարգագիր	2	278	կենալ	23	283
կարգադրել	8	278	կենաց	22	283
կարգադրվել	1	278	կենդանի	4	283
կարգադրություն	7	278	կենսագրություն	1	283
կարգային	1	278	կենտ	4	283
կարգել	3	278	կենտրոն	72	283-285
կարգին	7	278-279	Կեչուտ	1	285
կարդալ	4	279	Կեչուտ անտառ	1	285
կարելի	10	279	Կեչուտ ծմակ	1	285
կարեկից	1	279	կեպի	1	285
կարեկցանք	2	279	կեռ	2	285
կարենալ	6	279	կեռանալ	1	285
կարևոր	5	279	կեռել	1	285
կարիճ	1	279	կես	9	285
կարիք	7	279	կես դառնալ	1	285
կարծել	47	279-280	կես լինել	1	285
կարծեմ	1	280	կես-մին	1	285
կարծես	24	280	կեսրար	1	285
կարծիք	18	280	կեսուր	4	285
կարծիք տանել	1	280	կեր	3	285
կարճ	9	280	կերածը (փոխանունություն)	1	285
կարճանալ	1	280	կերամիտ	7	285
կարճավոտ	1	280	Կերչ	2	285
կարմիր	46	280-281	կերպ	2	285
Կարմիր աղբյուր	1	281	կերպարանք	1	285
Կարմիր ծառ	2	281	կերպարանքից զցել	1	285
Կարմիր կամուրջ	1	281	կերպափոխություն	1	285
կարմրել	23	281	կեցցե	1	285
կարմրեցնել	1	281	կթել	2	285
կարմրին տալ	1	281	կթվոր	4	285
կարմրություն	1	281	կթվորություն	3	285
կարող	20	281-282	կթվորուհի	3	285-286
կարողանալ	19	282	կիթ	3	286
կարողություն	4	282	կիլո	4	286
կարոտ	10	282	կիլոգրամ	1	286
կարոտել	2	282	կիլոմետր	1	286

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
կիլոյաչափ	1	286	կոլորվել	1	289
կին	54	286	կոխ	2	289
կինո	2	287	կոխ բռնել	1	289
կիսախաշ	1	287	կոխել	4	289
կիսան	1	287	կոխ-կալոդ	3	289
կիսաջոջ	6	287	կոծկել	1	289
կիսատ	7	287	կոկլիկ	1	289
կիսատել	1	287	կոկորդ	1	289
կիսել	2	287	կողմ	36	289-290
կիսովի	1	287	կողմը բռնել	1	290
կիսվել	1	287	կողմ կենալ	2	290
կիտել	1	287	կողմնակի	7	290
Կիրանց	1	287	կողմ քաշվել	3	290
Կիրովական	3	287	կողոպտել	1	290
կլանչել	1	287	կողոպտվել	1	290
կլոր	3	287	կողոպուտ	2	290
կլորել	1	287	կողպեք	2	290
կլպել	1	287	կողք	58	290-291
Կլուբնի ռաբոտնիկ	1	287	կողք-կողքի	1	291
կխտար	1	287	կոճ-կոճի տալ	1	291
կծան	1	287	կոճկվել	1	291
կծել	4	287	կոճղ	1	291
կծըվել	1	287	կոմբինատ	1	291
կծծի	1	287	կոմիսար	1	291
կծկել	1	287	Կոմմունիստ	1	291
կծկվել	1	287	Կոմսոմոլեց	1	291
կծու	1	287	Կոմսոմոլական պրավդա	1	291
կկոցել	3	287	կոմունար	1	291
կկու	1	287	կոնգրեսակալել	2	291
կճուճ	1	287	կոնկրետ	3	291
կյանք	16	287	կոնստիտուցիոն	1	291
կյանք տեսած	1	287	կոնվոյ	1	291
կնիկ	57	288	կոնք	5	291
կնիկ-երեխա	1	288	կոնֆետ	2	291
կնիկներանք	1	288	կոշիկ	9	291-292
կնիք	4	288	կոշտ	2	292
կնկամեռ	1	288	կոշտացածը (փոխանունություն)	1	292
կնքել	10	288-289	կոշտություն	1	292
կշիռ ունենալ	1	289	կոշտուկոպիտ	1	292
կշռադատել	1	289	կոպ	7	292
կշռել	1	289	կոպեկ	13	292
կշտամբանք	2	289	կոպեկանոց	1	292
կշտանալ	1	289	կոպիտ	1	292
կշտացնել	1	289	կոսսություն	6	292
կողակ	2	289	կոսսությունավոր	1	292
կոթ	3	289	կոսսությունավորել	1	292
Կոթի	1	289	կոսսությունավորվել	2	292
կոլխոզ	15	289	կով	23	292-293
կոլխոզային	5	289	կովանոց	2	293
կոլխոզվարչություն	1	289	կովացու	1	293

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
Կռվկաս	2	293	կրակվել	1	296
կոտորած	1	293	կրակ տալ	2	296
կոտորել	1	293	կրել	2	296
կոտրել	8	293	կրթություն	3	296
կորածը (փոխանունություն)	2	293	կրծել	5	296
կորիզ	2	293	կրկին	1	296
կործանվել	1	293	կրկնել	1	296
կորնգան	1	293	կրճիկ	1	296
կորչել	32	293	կրճոն	1	296
կորցնել	19	293-294	կրճտացնել	1	296
կորցնողը (փոխանունություն)	1	294	կրպակ	1	296
կորուստ	10	294	կրունկ	1	296
կոփել	1	294	կցվել	2	296-297
կպչել	6	294	կու	4	297
կպցնել	2	294	կուզեկուզ	2	297
կռածը (փոխանունություն)	1	294	կուժ	1	297
կռահել	2	294	կուլ գնալ	2	297
կռան	1	294	կուլ տալ	6	297
կռանալ	13	294	կուլտուրական	2	297
կռանահար	1	294	կում	2	297
կռաջիլ	4	294	կում-կում	1	297
կռատուկ	1	294	կույտ	1	297
կռացնել	3	294	կույր	2	297
կռել	2	294	կույրուխուլ լինել	1	297
կռիվ	15	294-295	կուշտ	2	297
կռնատ	2	295	կուչ ածել	1	297
կռվարար	2	295	կուչ գալ	3	297
կռվել	9	295	կուռ	3	297
Կռվի գագաթ	1	295	կուռուկոփվել	1	297
կռվի գալ	1	295	կուսակցական	6	297
կռները չորանան	1	295	կուսակցականություն	1	297
կռտել	5	295	կուսակցություն	2	297
կտավատ	1	295	կուսանդամավճար	1	297
կտոր	6	295	կուսկազմակերպություն	1	297
կտտանք	1	295	կուստոմս	1	297
կտրել	54	295-296	կուրանալ	1	298
կտրկան	5	296	կուրացնել	1	298
կտրողը (փոխանունություն)	1	296	կուրծք	14	298
կտրվել	6	296	կքել	1	298
կտրտել	1	296			
կտրտվել	1	296	Հ		
կտրվել	2	296	հ	2	298
կտրուկ	3	296	հա	10	298
կրակ	13	296	հա՛ա	1	298
կրակարան	1	296	հա՛ատ	1	298
կրակ դառնալ	1	296	հա՛ատատ	1	298
կրակել	6	296	հա անել	1	298
կրակը թափել տալ	1	296	հագ	2	298
կրակ ընկնել	1	296	հագած-կապած	1	298
կրակոց	3	296	հագին	8	298
			հագնել	11	298

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
հագնվել	1	298	համայնք	1	301
հագցնել	4	298	համաշխարհային	1	301
հագուստ	2	298	համապատասխան	8	301
հագուստ-կապուստ	1	298-299	համապատասխանություն	1	301
հագալ	4	299	համ առնել	1	301
հագար	19	299	համառություն	1	301
հագար-հագար երկու հարյուր	1	299	համատարած	1	301
հագար երկու հարյուր	1	299	համար	101	301-303
հագար ինը հարյուր քառասունինը	1	299	համարել	48	303-304
հագար ինը հարյուր քառասունմեկ	1	299	համարձակվել	1	304
հագար ինը հարյուր քառասունվեց	2	299	համարյա	5	304
հագար ինը հարյուր քառասունութ	1	299	համարյա թե	7	304
հագարից մի անգամ	1	299	համարվել	2	304
հագար հինգ հարյուր	1	299	համբավ	1	304
հագար ութը հարիւր քառասունինը	1	299	համբերել	3	304
հագարումի	1	299	համբերություն	1	304
հագիվ	3	299	Համբո	8	304
հագիվ թե	3	299	(Օսեփանց) Համբո	2	304
հագվագյուտ	1	299	համեմատ	3	304
հալածել	1	299	համեմատաբար	1	304
հալիկ	1	299	համեմատել	1	304
հալիվոր	65	299-300	համեմատություն	1	304
հալվա	1	300	համեմունք	1	304
հալվել	1	300	համեստ	4	304
Հախպատ	12	300	համեստություն	1	304
Հախպատաձոր	1	300	համերաշխ	4	304
Հախպատավանք	1	300	համերաշխություն	1	304
հախպատեցի	2	300	համերգ	4	304
հածել	1	300	համ էլ	4	304
հակաձրագիր	1	300	համընդհանուր	2	304
հակահուշեր	1	300	Համիկ	22	304-305
հակառակը	1	300	(Օսեփանց) Համիկ	2	305
հակառակություն	6	300-301	Համիկ Մնացականյան	2	305
հակատերտերական	1	301	«Համլետ»	1	305
(սուրբ) Հակոբ	1	301	համլետյան	1	305
հակում	1	301	համկալ	2	305
Հաղարծին	1	301	համոզել	4	305
հաղթական	2	301	համով	1	305
հաղթանակ	1	301	համուռոտ	1	305
հաղթել	6	301	հայ	10	305
հաղթողը (փոխանունություն)	1	301	Հայաստան	2	305
հաղթվել	1	301	(«Մովսեսական») Հայաստան»	1	305
հաղորդել	1	301	հայացք	2	305
համ	1	301	հայացքը պտտել	1	305
համալսարան	1	301	հայացք նետել	1	305
համաժամակուտային	1	301	հայերեն	4	305
համակրանք	1	301	Հայի-Թուրքի Ոսկեպարներ	1	305
համաձայն	4	301	Հայկանուշ	1	306
համաձայնություն	2	301	Հայկուշ Մելիքյան	1	306
համաճարակ	1	301	հայիոյանք	1	306

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
հայոց	1	306	հաշվապահ	2	310
հայտարարել	2	306	հաշվապահություն	5	310
հայտարարություն	1	306	հաշվառում	1	310
հայտնել	4	306	հաշվարկ	1	311
հայտնի	14	306	հաշվել	23	311
հայր	52	306-307	հաշվետարություն	1	311
հայրանուն	1	307	հաշվետվություն	1	311
Հայրենական պատերազմ	1	307	հաշվետու լինել	1	311
հայրենասեր	1	307	հաշվի առնել	5	311
հայրենասիրական	1	307	հաշվի մեջ չլինել	1	311
հայրենասիրություն	3	307	հաշվին	2	311
հայրենի	1	307	հաշվիչ	2	311
հայրենիք	6	307	հաշվով	2	311
հայրիկ	6	307	հաշտեցնել	1	311
հանգամանք	2	307	հաշտվել	5	311
հանգիստ	5	307	հաշտուհամերաշխ	1	311
հանգչել	4	307	հաչել	5	311
հանգստանալ	3	307	հաչոց	1	311
հանգստացնել	1	307	հառաչել	2	311
հանգստյան	1	307	հասակ	4	311
հանգցնել	1	307	հասարակ	4	311
հանգույց	2	307	հասարակական	1	311
հանդ	11	307-308	հասարակություն	7	311-312
(Աճարկուտ) հանդ	1	308	հասկանալ	79	312-313
հանդապահ	3	308	հասկանալի	4	313
հանդապահություն	2	308	հասկացնել	6	313
հանդարտ	1	308	հասկացողը (փոխանունություն)	1	313
հանդեպ	1	308	հասկացողություն	4	313
հանդիպել	5	308	հասկացվել	3	313
հանդիպողը (փոխանունություն)	2	308	հասնել	41	313
հանդիսավոր	2	308	հաստ	1	313
հանել	82	308-309	հաստակեղև	1	313
հանկարծ	14	309	հաստատ	7	313
հանկարծահաս	1	309	հաստատել	5	313
հանձնաժողով	10	309	հաստատվել	3	314
հանձնարարել	1	309	հաստիք	2	314
հանձնել	6	309	հաստություն	1	314
հանձնվել	2	309	հասցե	7	314
հանվել	3	309	հասցնել	10	314
հանրակացարանային	1	309	հավ	9	314
հանրային	2	310	հավանել	8	314
հանրապետական	2	310	հավասար	8	314
հանրապետություն	2	310	հավասարապես	1	314
հանցագործ	1	310	հավատ	2	314
հանցանք	10	310	հավատալ	15	314
հանցավոր	4	310	հավատալի	1	314
հանուն	2	310	հավատարիմ	3	314-315
հանք	8	310	հավաք	1	315
հաշիվ	9	310	հավաքածը (փոխանունություն)	1	315
հաշմանդամ	4	310	հավաքարար	2	315

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
հավաքարարական	2	315	հարցը բռնել	1	318
հավաքարարություն	2	315	հարցը դնել	1	318
հավաքել	12	315	հարցմունք	1	318
հավաքվել	3	315	հարցնել	31	318-319
հավերժական	9	315	հարցնողը (փոխանունություն)	1	319
հավիտյան	10	315	հարց տալ	1	319
հատ	18	315-316	հարցում	1	319
հա՛տ	6	316	հարցում դնել	1	319
հատակ	1	316	հաց	36	319
հատիկ	2	316	հացաբանի	1	319
հատիկավոր	1	316	հացատուն	1	319
հատկապես	15	316	հացը վկա	1	319
հատկություն	1	316	հաց տալ	5	319
հատ-հատ	1	316	հացի լինել	1	319
հատնել	5	316	հացի նստել	1	319
հատուկ	31	316	հացուպանիք	2	319
հատուկենտ	1	316	հե-եյ	1	319
հարազատ	13	316-317	հե՛-եյ	1	319
հարազատություն	3	317	հելոկ	1	319
հարայ	2	317	հեծյալ	1	319-320
հարայ ընկնել	1	317	հեծվոր	1	320
հարայ տալ	1	317	հեկտար	1	320
հարբել	3	317	հեղափոխություն	1	320
հարբեցողություն	1	317	հեղեղ	1	320
հարզ	1	317	հեղինակավոր	3	320
հարզանք	3	317	հեղինակություն	3	320
հարզել	7	317	հեղկոմ	3	320
հարզելի	2	317	հե՛յ	1	320
հարզվել	1	317	հենակ	1	320
հարևան	10	317	հենց	28	320
հարևանություն	5	317	հեշտ	2	320
հարևանություն անել	1	317	հեռագիր	8	320
հարկ	1	317	հեռախոս	10	320
հարկավոր	3	317	հեռախոսային	1	320
հարձակվել	2	317	հեռախոսավար	1	320-321
հարձակվողը (փոխանունություն)	1	317	հեռախոսավարուհի	1	321
հարմար	5	317	հեռակա	1	321
հարմարեցնել	1	317	հեռանալ	12	321
հարմարվել	1	317	հեռավոր	3	321
հարյուր	8	317-318	հեռավորություն	1	321
հարյուր ութանասուն	1	318	հեռատես	2	321
հարյուրոլորթանասուներեք	1	318	հեռատեսություն	2	321
հարյուր ու ութսունհինգ	1	318	հեռացնել	4	321
հարս	1	318	հեռացվել	2	321
հարսանիք	32	318	հեռու	20	321
հարսանքատեղ	8	318	հեռուստացույց	3	321
հարսնություն	2	318	հես	1	321
հարստություն	1	318	հետ	107	321-323
հարված	1	318	հետախուզություն	3	323
հարց	15	318	հետաձգել	2	323

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
հետամնաց	1	323	հղիություն	1	329
հետաքրքրվել	4	323	հղկվել	1	329
հետևանք	1	323	(Սպարտակ) Հմայակովիչ	2	329
հետևել	1	323	հմայել	1	329
հետը	19	323	հյուս	1	329
հետնորդ	1	323	հյուսել	2	330
հետո (կապ)	42	323-324	հյուր	14	330
հետո (մակբայ)	71	324-325	հյուրանոց	2	330
հետք	1	325	հյուրասենյակ	2	330
հեր	20	325	հյուրասիրել	1	330
հերահոտ	1	325	հյուրասիրություն	3	330
հերթ	3	325	հյուրատուն	1	330
հերթագրել	1	325	հյուր ընկնել	3	330
հերթական	1	325	հնազանդ	9	330
հերթականություն	1	325	հնազանդվել	1	330
հերթապահ	1	325	հնարավոր	3	330
հերթավեճ	1	325	հնարավորություն	1	330
հերթին	1	325	հնարել	5	330
հերիք	1	325	հնարվել	1	330
հերնումեր	1	325	հնդկ	3	330
հեքիաթ	3	325	հնդուհավ	1	330-331
հը	3	325	հնձել	3	331
հը՛ը	1	325	հնձվոր	2	331
հըմ	1	325	հնոց	1	331
հընդդ	2	325	հնչել	1	331
հընկեր	1	325	հո	3	331
հիանալ	1	325	հոգալ	1	331
հիասթափվել	2	325	հոգեառ	1	331
հիացմունք	2	325	հոգեպահուստ	2	331
հիմա	98	326-327	հոգեվարք	1	331
հիմար	21	327	հոգի	4	331
հիմիկ	2	327	հոգին դուրս պրծնել	1	331
հիմնադրվել	1	327	հոգին չդիմանալ	1	331
հիմնական	3	327	հոգնել	4	331
հիմնավոր	4	327	հոգոց	1	331
հիմնարկ	1	327	հոգոց քաշել	1	331
հիմունք	1	327	հոգս	9	331
հիմք	2	327	հոգսատար	1	331
հին	85	327-328	հոգս բերել	1	331
հինգ	13	328-329	հոգսը քաշել	2	331
հիշատակ	3	329	հոգսին տալ	1	331
հիշել	33	329	հոգսի տակ գցել	2	331
հիշողություն	2	329	հոլովել	2	331
հիսուն	8	329	հոլովվել	3	331
հիվանդ	5	329	հոկտեմբեր	3	332
հիվանդանալ	1	329	հող	15	332
հիվանդանոց	8	329	հողել	10	332
հիվանդություն	3	329	Հովան	1	332
Հիտլեր	3	329	հովանալ	1	332
հլու	2	329	հովանավոր	1	332

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
հովանի	1	332	հրապարակ	1	336
հովանոց	1	332	հրավեր	1	336
հովատակ	10	332	հրացան	4	336
հովըտեցի	19	332	հրացանավոր	2	336
(Մեծ) հովըտեցի	5	332	հրեղ	2	336
հովիվ	6	332-333	հրել	5	336
հովիտ (հասարակ անուն)	1	333	հրեղեն	2	336
Հովիտ (հատկանուն)	88	333-334	հրեն	9	336-337
Հովհաննես	3	334	հրեն-հա՛ա	1	337
Հովհաննես Թումանյան	5	334	հրես	1	337
հովտեցի	5	334	հրշեջ	1	337
հոտ (բույր)	6	334	հու անել	2	337
հոտ (խումբ)	2	334	հույիս	2	337
հոտ առնել	1	334	հում	1	337
հոտ գալ	2	334	հում-հում ուտել	2	337
հոտել	1	334	հույս	8	337
հոտը կտրի	1	334	հույսը դնել	1	337
հոտն առնել	1	334	հունիս	1	337
հոտ տալ	1	335	հունձ	7	337
հորանջել	1	335	հունձուհավաք	1	337
հորանք	3	335	հուշ	2	337
հորաքույր	3	335	հուշատեղ	1	337
հորդոր	1	335	հուշարձան	11	337
հորդ քյալլեն	2	335	հուշել	3	337
հորել	1	335	հուշվել	1	337
հորեղբայր	24	335	հուպ տալ	2	337
հորեղբորորդի	1	335	հուսադրիչ	1	338
հորենական	9	335	հուսադրվել	1	338
հորթ	4	335	հուսալ	1	338
հորթաթոկ	2	335	հուսահատվել	1	338
հորիմվել	1	335			
հորով-որդով	2	335	ձագ	4	338
հոր քյալլեն	1	335	ձախ	2	338
հպարտ	15	335-336	ձախողել	2	338
հպարտանալ	1	336	ձախորդ	2	338
հպարտություն	2	336	ձայն	11	338
հպարտություն անել	1	336	ձայն չունեմ	1	338
հպվել	1	336	ձգել	5	338
հոչակավոր	2	336	ձգձգել	2	338
հոչակել	2	336	ձգձգվել	1	338
հոչակվել	1	336	ձգվել	1	338
հսկել	2	336	ձեզ տեսնեմ	1	338
հսկիչ	1	336	ձեթ	2	338
հսկում	1	336	ձեն	10	338
հստակ	1	336	ձենը բարակ	1	338
հրաժարվել	5	336	ձենը ելնել	1	338
հրահանգ	3	336	ձենը կտրել	8	338
հրահանգել	2	336	ձենը պինդ	1	338
հրահանգիչ	1	336	ձենը փորը գցել	1	338
հրաշք	1	336	ձեն հանել	1	338

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ձեն տալ	4	338	ձմերուկ	9	343
ձեռ	50	338-339	ձմռախնձոր	1	343
ձեռագիր	2	339	ձյուն	5	343
ձեռագործ	1	339	ձող	2	343
ձեռաց	1	339	ձոր	36	343
ձեռ Բարձրացնել	2	339	Ձորագետ	1	343
ձեռը բռնել	1	339	ձվածեղ	3	343
ձեռը գցել	1	339	ձվարան	1	343
ձեռը դրվել	1	339	ձրի	1	344
ձեռը տալ	4	339	ձրիակեր	1	344
ձեռին նայել	1	339	ձու	4	344
ձեռից	1	339	ձուլարան	3	344
ձեռից առնել	10	339	ձուլվել	1	344
ձեռից թողնել	1	339	ձուկ	4	344
ձեռից տալ	1	339			
ձեռնարկ	3	339	ղագախ	1	344
ձեռները խաչել	2	339	Ղագախ (հատկանուն)	15	344
ձեռով	1	339	ղագախեցի	2	344
ձեռ տալ	1	339	Ղագախներ	1	344
ձեռք	66	339-340	Ղալաչի	3	344
ձեռ քաշել	2	340	ղաչաղ	1	344
ձեռք Բարձրացնել	1	340	ղաչաղություն	1	344
ձեռքերը խաչել	1	340	Ղարաբաղ	1	344
ձեռքը գրպանը տանել	1	340	ղարաբաղցի	1	344
ձեռքը թափ տալ	1	340	ղարաչի	30	344-345
ձեռքը մատնվել	1	340	ղեկ	2	345
ձեռքը տալ	4	340-341	ղեկավար	39	345
ձեռքի հետ	1	341	ղեկավարել	3	345-346
ձեռքին	2	341	ղեկավարություն	35	346
ձեռքից	1	341	ղեկավարում	2	346
ձեռքից առնել	6	341	ղեկին լինել	1	346
ձեռքից տալ	1	341	Ղեվանտ	1	346
ձեռք խփել	1	341	Ղեվանտ Վրացյան	3	346
ձեռքով	5	341	ղողանջել	3	346
ձեռք տալ	1	341	ղոմոտ	1	346
ձև	6	341	ղրկել	33	346-347
ձևական	1	341	ղունդունալ	1	347
ձևակերպել	2	341	Ղուռղի	3	347
ձերբակալություն	1	341	(Օսեփանց) Ղուռղի	1	347
ձերը (փոխանունություն)	3	341			
ձերոնք	5	341	ճաղի	1	347
ձի	72	341-342	ճակատ	9	347
ձիավոր	10	342	ճակատագիր	4	347
ձիավորվել	5	342	ճակատային	1	347
ձիթել	1	342	ճամփա	28	347
ձիթհանք	1	342	ճամփա բացել	1	347
ձմեռ	16	342-343	ճամփա գալ	1	347
ձմեռային	1	343	ճամփա ընկնել	10	347
ձմեռանոց	4	343	ճամփան բացել	1	347
ձմեռել	1	343	ճամփան ծաղիկ լինի	1	348

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ճամփան կտրել	1	348	ճչալ	1	350
ճամփի վրա եմ	1	348	ճպճպալ	1	350
ճամփի վրա ենք	1	348	ճպճպացնել	9	350
ճամփա ցույց տալ	1	348	ճոռալ	2	350
ճամփել	1	348	ճոռացնել	1	350
ճամփորդ	3	348	ճրագ	2	350
ճամփորդություն	3	348	ճրագթաթ	1	350
ճամփու դնել	3	348	ճումբ	1	350
ճանաչել	15	348	ճուռ	2	350
ճանապարհ	31	348	Մ		
ճանապարհածախս	1	348			
ճանապարհ անցնել	1	348	մաղյան	6	350-351
ճանապարհ դնել	1	348	մազ	9	351
ճանապարհը կտրել	2	348	մազին դիպչել	1	351
ճանապարհ ընկնել	1	348	Մագմանյան	1	351
ճանկ	1	348	մագոտ	1	351
ճանճ	1	348	մալչատ	1	351
ճաշ	3	348	մածուն	3	351
ճաշարան	1	349	մակարդակ	4	351
ճաշկերույթ	1	349	մակարոն	1	351
ճար	1	349	մահ	12	351
ճարահատ	1	349	մահակ	9	351
ճարվել	1	349	մահուդե	1	351
ճարտար	1	349	մաղձ	1	351
ճարտարություն	1	349	մաճկալ	3	351
ճաքել	5	349	մամա	11	351
ճաքեցնել	1	349	Մամռուտ խոտհարք	6	351-352
ճեղքել	1	349	մայա	1	352
ճերմակ	1	349	մայր	68	352
ճիշտ	21	349	մայրամուտ	1	352
ճիպոտ	24	349	մայրաքաղաք	1	352
ճիտ	1	349	մայրություն	1	352
ճիտք	6	349	ման ածել	1	352
ճկոացնել	1	349	մանանեխ	1	352
ճղել	3	349-350	մանավանդ	24	352-353
ճղճղալ	1	350	մանավանդ որ	2	353
ճղվել	1	350	մանգալ	2	353
ճնկոտալ	1	350	մանեթ	8	353
ճյուղ	1	350	մանետ	2	353
ճյուղային	1	350	Մանթաշյան	3	353
ճնշել	9	350	(Արմենակ) Մանթաշյան	2	353
ճնշվել	6	350	մանիշակագույն	1	353
ճնշում	9	350	մանկամիտ	1	353
ճշմարիտ	1	350	մանկություն	3	353
ճոթոաբերան	1	350	Մանվել	9	353
ճոխ	1	350	մանր	2	353
ճողվածք	1	350	մանրահատիկ	1	353
ճողվածքավոր	1	350	մանրամասն	3	353
ճուպան	1	350	մանրատամ	2	353
ճորտ	2	350	մանրել	1	354
			մանր-մունր	1	354

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
Մանուշ	2	354	Մացակ	1	357
Մաշա	15	354	Մացո	1	357
մաշկել	1	354	մաքրել	9	357-358
մաշվել	1	354	մաքրվել	1	358
մառան	3	354	մաքրություն	4	358
մառանավոր	1	354	մաքուր	29	358
մաս	3	354	մաքուր սրտով	1	358
մասին	52	354-355	մեզ	2	358
մասնակից	5	355	Մելքանց Իշուկ	1	358
մասնավոր	1	355	Մելքանց Մեդրակ	1	358
մաստակ	1	355	Մելքանց Մերգո	1	358
մատ	10	355	Մելքանց Տիգրանի Դժգոհ	1	358
մատակարարվել	1	355	Մելքանց Օհան	1	358
մատաղ	10	355	Մելքանք	16	358
մատաղ լինել	1	355	Մելքանց Ալեքսան	1	359
մատղաշ	4	355	Մելիքյան	8	359
մատյան	3	355	(Հայկուշ) Մելիքյան	1	359
մատնել	1	355	(Մելիք Սմբատիչ) Մելիքյան	4	359
մատնվել	4	355	(Ռոստոմ) Մելիքյան	9	359
մատուռ	1	355	(Սմբատ) Մելիքյան	1	359
մարգ	6	355	(Կլադիմիր) Մելիքյան	10	359
մարդ	78	355-356	Մելիք պապ	1	359
մարդահամար	2	356	Մելիք Սմբատիչ	2	359
մարդասիրություն	1	356	Մելիք Սմբատիչ Մելիքյան	4	359-360
մարդասպան	2	356	մեխանիզատոր	1	360
մարդասպանություն	1	356	մեծ	180	360-362
մարդատեղ դնել	2	356-357	Մեծ աճարկուտ	7	362
մարդատեր	1	357	մեծանալ	7	362
մարդի գնալ	2	357	մեծարել	1	362
մարդի երես չտեսնել	1	357	մեծացնել	4	362
մարդի տալ	1	357	մեծափոր	1	362
մարդկային	7	357	մեծից փոքր	1	362
մարդկայնություն	1	357	Մեծ հայրիկ	1	362
մարդ համարել	1	357	Մեծ հովըտեցի	5	362
մարդորդի	1	357	մեծուփոքր	2	362
մարդուզագան	1	357	մեծանալ	2	362
մարդունիկ	7	357	մեծացնել	2	362
մարել	4	357	մեկ (թվական)	6	362
Մարիա	4	357	մեկ (կապ)	4	363
Մարիա Կեդրինա	2	357	մեկ (մակբայ)	5	363
Մարիա Միխայլովնա	1	357	մեկառմեկ	4	363
մարմար	1	357	մեկ էլ	20	363
մարմարե	1	357	մեկը (դերանուն)	41	363
մարմարյա	1	357	մեկը (փոխանունություն)	18	363-364
մարմին	1	357	մեկընդմիշտ	2	364
մարմնացյալ	1	357	մեկ լինել	2	364
մարշալ	4	357	մեկ-մեկ	5	364
Մարո	2	357	մեկ...մեկ	2	364
Մարսել	1	357	մեկնել	18	364
Մարսելյոզ	1	357	մեկնվել	6	364

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
մեկնումեկը	2	364	միաբան	1	374
մեկումեջ	1	364	միաբանվել	1	374
մեղադրել	6	364	միաբանություն	1	375
մեղադրվել	1	364	միաժամանակ	3	375
մեղավոր	7	364	միակ	4	375
մեղավորություն	2	364	միամիտ	7	375
մեղվանոց	12	364-365	միամտություն	1	375
մեղվապահ	1	365	միայն	28	375
մեղվատեր	1	365	միանալ	1	375
մեղր	5	365	մի անգամ	21	375
մեղրահաց	3	365	միանգամից	1	376
մեղրատանձի	1	365	մի անկամ	1	376
մեղու	5	365	միասին	13	376
մեղք	6	365	միասնական	1	376
մեղքը վիզը	1	365	միասնություն	1	376
մենախոսել	1	365	միավոր	1	376
մենակ	34	365	մի արյուն	1	376
մենակ թե	1	365	միացածը (փոխանունություն)	1	376
մեջ	128	365-367	միացյալ	2	376
մեջը	42	367-368	միացնել	4	376
մեջտեղ	7	368	մի բերան	1	376
մեջք	12	368	միգուցե	6	376
մեռել	4	368	միննույն	5	376
մեռնել	30	368	մի երեք	1	376
Մեսրոպ	1	368	մի երկու	45	376-377
մետաղե	1	368	միզել	3	377
մետաղյա	1	368	միթևանի	2	377
մետաքս	1	368	միլիոնատեր	1	377
մեր	9	368	միլիոնչի	1	377
մեր գնալ	1	368	միլիցավորվել	1	377
մերը (փոխանունություն)	4	368	միլիցիա	20	377
մերը չմեռնի	1	369	միլպետ	1	377
մերթ	2	369	(Մարիա) Միխայլովնա	1	377
մերժել	3	369	մի խոսքով	8	377
մերժվել	3	369	մի կերպ	1	378
մերկ	2	369	մի հազար-հազար երկու հարյուր	1	378
մերոնք	8	369	մի հինգ	2	378
մեր տղա	1	369	մի մատ	2	378
մերուաղջիկ	1	369	մի-մի	1	378
մերուն	1	369	մին	4	378
մեքենա	8	369	մին էլ	2	378
մեքենայական	3	369	մինը	5	378
մթերել	2	369	մինիստր	3	378
մթերք	5	369	մինիստրություն	1	378
մթնել	3	369	մինչև (կապ)	49	378-379
մժեղ	1	369	մինչև (շաղկապ)	20	379
մի (արգելական)	15	369	մինչև անգամ	5	379
մի (դերանուն)	135	369-371	մինչև ուր	1	379
մի (թվական)	212	371-374	միշտ	28	379
մի (վերաբերական)	40	374	միոտանի	1	379

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
մի չորս-հինգ	2	379	մշուշ	1	385
միջակ	1	379	մոբիլիզացիա	1	385
միջամտություն	2	379	մոզոնանք	1	385
միջև	1	379	մոզարած	3	385
Միջին Ասիա	3	380	մոզի	8	385
միջնակարգ	1	380	մոլորեցնել	1	385
միջնեկ	48	380	մոլորվել	10	385
միջնորդ	1	380	մոխիր	1	385
միջոց	7	380	մոխրագունել	1	385
միջոցով	3	380	մոխրաջուր	2	385
միջուկ	1	380	մոծակ	1	385
միս	22	380-381	մոճիր	2	385
միս անել	2	381	մոմ	2	385
միտ	2	381	Մոնթ	3	385
մի տասը	2	381	մոնդոլ (հասարակ անուն)	5	386
մի տասնհինգ-քսան	1	381	Մոնդոլ (հատկանուն)	1	386
մի տեսակ	5	381	մոնդոլավարի	1	386
միտը բերել	1	381	մոռանալ	16	386
միտք	44	381	մոռացնել	1	386
միտքը սառչել	1	381	մոռացվել	1	386
միրգ	1	381	մոռացություն	1	386
միություն	1	381	Մոսկվա	7	386
մի քանի	3	381	մոտ (կապ)	39	386
մի քիչ	27	381-382	մոտ (մակբայ)	3	386
մի քսանհինգ-երեսուն	1	382	մոտավոր	1	386
մլել	2	382	մոտավորապես	1	387
մխիթարել	1	382	մոտենալ	2	387
մկան գլուխ	2	382	մոտերք	1	387
մկնդեղ	2	382	մոտը	9	387
մկրատ	1	382	մոտիկ	5	387
մդել	1	382	մորելի	2	387
մդկտալ	4	382	մորթ	1	387
մյուս (դերանուն)	58	382-383	մորթ անել	2	387
Մյուս (հատկանուն)	21	383	մորթարան	1	387
Մյուս Թեվան	5	383	մորթել	20	387
Մյուս Թեվիկ	2	383	մորթի	1	387
մնալ	110	383-384	մորթվել	2	387
մնաս բարով	1	384	մորքուր	1	387
Մնաց	1	384	մոլնգալ	1	387
Մնացական	1	384	մոլնգոց	1	387
Մնացականյան	1	384	մոնչալ	1	387
(Արմենակ) Մնացականյան	3	384-385	մոնչոց	1	387
(Համիկ) Մնացականյան	2	385	մսաբանի	2	387
(Ներսես) Մնացականյան	1	385	մսակոմբինատ	1	387
մնացորդ	2	385	մտադիր	2	387
Մոռ	2	385	մտադրվել	1	387
մշակ	6	385	մտադրություն	1	387
մշակել	2	385	մտածել	38	387-388
մշակվել	1	385	մտածվել	5	388
մշտական	6	385	մտահոգվել	1	388

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հմկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հմկ.</i>	<i>Էջ</i>
մտապահել	1	388	յուղել	1	390
մտատանջություն	1	388	յուղուպանիք	2	390
մտնել	55	388	յուրացնել	2	390
մտրակել	1	388	յուրաքանչյուր	1	390
մտրուկ	1	388			
մտքից գցել	2	388	նա	334	390-395
մտքից թռչել	1	388-389	նագան	4	395
մտքով չանցընել	1	389	Նաղյա	1	395
մրմնջալ	2	389	նան	13	395
մրմռացնել	1	389	նագելի	2	395
մրմունջ	1	389	Նազլու	2	395
մրոտ	2	389	նախ	5	395
մրսել	2	389	նախագահ	9	395-396
մրցակից	1	389	նախագահություն	2	396
մրցակցություն	1	389	նախագահուհի	1	396
մրցել	1	389	նախաձեռնություն	1	396
մրցում	1	389	նախանձ	4	396
մուգ	1	389	նախանձավորվել	1	396
մույթ	3	389	նախանձել	2	396
Մուխայիլ	1	389	նախանձվել	1	396
մուծել	1	389	նախապես	1	396
մուտք	2	389	նախատեսվածը (փոխանունություն)	1	396
մուր	1	389	նախատեսվել	2	396
Մուրադենք	11	389	նախատինք	2	396
Մուրադենց Բանաստեղծ	1	389	նախ և առաջ	1	396
Մուրադենց Վարոս	1	389	նախկին	3	396
մուրացկան	4	389	նախշուն	4	396
Մուրենք	1	389	նահանջել	1	396
մուրթել	4	389	նամակ	6	396
Մուրի	12	389	նայել	147	396-398
Մուրի բիձա	2	389	նայողը (փոխանունություն)	3	398
Մուրի պապ	1	389	նան	13	398
Մուրնանք	1	389	նանը չմեռնի	1	398
Մուքելանց Սերգի	1	390	նանի	3	398
3			Նաշ գեյրնի դրուգ	1	398
յաբու	11	390	նապալնյալաս	1	398
յադ	2	390	Նապոլեոն Բոնապարտ	1	398
յառ	1	390	Նավ	2	398
յափնջի	1	390	նավթ	6	398
յոթ	20	390	Նավ ուրթ	17	398
յոթանասուն	1	390	նեղ	1	398
յոթանասունհինգ	1	390	նեղանալ	13	398-399
յոթնամյա	1	390	նեղացնել	2	399
յոթնամյակ	1	390	նեղել	1	399
յոթտոննանոց	1	390	նեղ պահել	1	399
յոթ-ուրթ	1	390	նեղվածք	1	399
յոթփթանոց	1	390	նեղվել	6	399
յոլա գնալ	1	390	նեղությունը բերել	1	399
յոլա տանել	4	390	նեղությունը գալ	2	399
յուղ	2	390	նեղություն քաշել	1	399

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ներդ օր	3	399	նշան բռնել	1	403
ներտել	2	399	նշան դնել	1	403
ներտո-բրուտո	1	399	նշանվել	3	403
ներտել	1	399	նշան տալ	1	403
ներտվել	2	399	նշմարվել	1	403
ներել	6	399	նոբ	34	403-404
ներել-ներվել	1	399	նորահարս	22	404
ներկա	8	399	նորահարսություն	1	404
ներկայանալ	4	399	նորամանակ	14	404
ներկայացնել	2	399	նորապսակ	1	404
ներկայացում	1	399	նորից	8	404
ներկայացուցիչ	11	399	նորոգել	1	404
ներկայություն	12	399-400	նորոգում	1	404
ներկել	1	400	նպաստ	1	404
ներկել տալ	1	400	նպատակ	15	404-405
ներկվել	1	400	նստարան	1	405
ներողություն	11	400	նստել	62	405
ներս	6	400	նստեցնել	4	405-406
Ներսես Մնացականյան	1	400	նստոտել	1	406
ներսը	11	400	նստվել	1	406
ներում	1	400	նվագախումբ	1	406
ներքև	15	400	նվագել	2	406
ներքո	1	400	նվագել տալ	1	406
ներքուստ	1	400	նվագ	3	406
նծույզ	2	400	նվագել	1	406
Նիկալ	5	400	նվալ	2	406
Նիկալ պապ	6	400-401	նվաղել	1	406
նիհար	2	401	նվեր	3	406
նիստ	1	401	նվիրել	6	406
նկատել	10	401	նվնվոց	1	406
նկատի առնել	1	401	նրանը (փոխանունություն)	5	406
նկատի ունեմ	2	401	նրանցը (փոխանունություն)	3	406
նկատվել	2	401	նույն	13	406
նկար	19	401	նույնաման	1	406
նկարագրել	1	401	նույնը (փոխանունություն)	3	406
նկարել	3	401	նույնիսկ	25	406-407
նկարիչ	3	401	նույնպես	6	407
նկարվել	4	401	նույնություն	2	407
նման (ածական)	2	401	նույնքան	1	407
նման (կապ)	111	401-403	նույնքանը (փոխանունություն)	1	407
նմանակ	1	403	նուռ	1	407
նյութ	2	403	Շ		
ննջել	3	403			
նշան	1	403	շաբաթ	3	407
նշանաբան	1	403	շաբաթօրյակային	1	407
նշանած	3	403	շալ	13	407
նշանակել	4	403	շալակ	1	407
նշանակվել	1	403	շալակել	2	407
նշանակվել	1	403	շալակը տալ	2	407
նշանակություն	1	403	շալվար	6	407
նշանավոր	7	403	շախը կոտրել	1	407

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
շահ (միապետ, արքա)	3	407	շեք	3	410
շահ (օգուտ)	9	407	շեք անել	1	410
Շահիսմեիլ	1	407	(Վիլյամ) Շեքսպիր	1	410
շաղախել	1	407	շեք տալ	2	410
շաղվել	2	407	շեֆություն	1	410
շաղն ուտել	1	407	շիկաբաշ	10	410
Շամխալենք	1	408	շինարարություն	2	410
(Ալիկ) Շամխալյան	1	408	շինափայտ	1	410
շան որդի	5	408	շինել	2	410
շանսատակ լինել	1	408	շինողը (փոխանունություն)	1	410
շան տղա	3	408	շիշ	24	410-411
շան ...ը սրա միջին	1	408	շիտակ	10	411
շաշ	3	408	(Ալեքսանդր) Շիրվանզադե	1	411
շապիկ	3	408	շիփշիտակ	1	411
շապիկ-փոխան	5	408	շիփ-շիտակ	1	411
Շապուհ	1	408	շիֆեր	1	411
շառ	2	408	շնալիր	2	411
շառի գալ	1	408	շնորհ	1	411
շատ	66	408-409	շնորհակալ	4	411
շատանալ	1	409	շնորհակալ լինել	2	411
շատից-քչից	1	409	շնորհակալություն	1	411
շատ-շատ	1	409	շնորհիվ	2	411
Շարա Տալյան	1	409	շնորհք	2	411
շարժել	8	409	շնորհքդ կտրի	2	411
շարժմունք	1	409	շնորհքի լինել	1	411
շարժվել	3	409	շնչել	1	411
շարժուձև	1	409	շշկլվել	1	411
շարժում	1	409	շշմել	1	411
շարմաղ (աձական)	5	409	շշնջալ	2	411
Շարմաղ (հատկանուն)	1	409	շոգ	2	411
շարվել	8	409	շոգել	1	411
շարուկ	1	409	շոկոլադ	3	411
շարունակել	4	409	շողալ	4	411
շարունակվել	1	409	Շողակաթ	2	411-412
շարք	6	409	շողոքորթել	3	412
շարքային	2	409	շոյվել	1	412
շաքար (հասարակ անուն)	8	409-410	շոր	19	412
Շաքար (հատկանուն)	4	410	շորորալ	1	412
(Վաթընանց) Շաքար	2	410	շարտել	5	412
շաքարեղեն	1	410	շոայլ	1	412
շեկ	7	410	շոայլել	1	412
Շեկլո	1	410	շվաք	1	412
շեղ	1	410	շվթացնել	1	412
շեղակի	1	410	շվի	1	412
շեղբ	1	410	շվշվացնել	6	412
շեմք	6	410	շվշվոց	1	412
շեմքատակ	1	410	շվվացնել	3	412
շեն	4	410	շտապ	2	412
շենք	3	410	շտապօգնություն	1	412
շերտ	1	410	շտկել	2	412

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
շտկվել	1	412	ոնց թե	1	417
շրթունք	1	412	ոնց որ	4	417
շրխկալ	2	412	ոչ (այլ խոսքի մասերի հետ)	32	417
շրխկան	1	412	ոչ (բայի հետ)	2	417
շրխկացնել	2	412	ոչ թե	4	417
շրջագայություն	1	412	ոչ թե....այլ	5	417
շրջան	1	412	ոչինչ	7	417
շրջանակ	3	412	ոչխար	67	417-418
շրջանային	2	412-413	ոչխարած	5	418
շրջապատվել	1	413	ոչխարաշուն	2	418
շրջգործկոմ	1	413	ոչխարատեր	1	418
շրջկոմ	9	413	ոչ մեկը	12	418
շուլալվել	1	413	ոչ մի	12	418-419
Շուլավեր	1	413	ոչ միայն	1	419
շուկա	1	413	ոչ միայն....այլ նաև	1	419
շուն	73	413-414	ոչնչացնել	1	419
շունը շան ոտը չի կծի	1	414	ոչ....ոչ	42	419
շունչ	4	414	ոչ ոք	3	419
շունչը կտրել	2	414	ոչուփուչ	1	419
շունտուչխար	1	414	ոջիլ	2	419
շուշաբանդ	1	414	ոջիլ քաշվել	1	419
Շուշան	102	414-415	ոջլոտ	1	419
Շուշան քիքիր	1	415	ոջլոտել	1	419
շուտ գալ	5	415	Ոսկան	1	419
շուտ տալ	13	415	Ոսկեպար	2	419
շուտումուտ գալ	1	415	Ոսկեպարա սարեր	1	419
շուտ	3	415	(Հայի-Թուրքի) Ոսկեպարներ	1	419
շուտ-շուտ	2	415	ոսկեփայլ	1	419
շուտով	1	415	ոսկի	8	420
շուրջերկրյա	2	416	ոսկոր	2	420
շուրջը	4	416	ոսկրախաղ	2	420
շուքը գլխին չի	1	416	ով	85	420-421
շփել	1	416	ով գիտի	1	421
շփոթվել	5	416	ով որ	2	421
շքանշան	6	416	ոտ	44	421
Ո			ոտաբորիկ	1	421
			ոտանավոր	3	421
ոգևորվել	1	416	ոտը առնել	1	421
ոգի	2	416	ոտը գալ	1	421
«(Չար) ոգին»	1	416	ոտը գնալ	4	421
ոլորել	4	416	ոտը կախ գցել	1	421
ոլորվել	3	416	ոտը փոխել	2	421
ոխերիմ	1	416	ոտի տակ կորցնել	1	421
ոդկույզ	1	416	ոտ մեկնել	1	421
ոդողել	1	416	ոտնահարել	1	421
ոդորկ	1	416	ոտն անել	2	421
ոդորմելի	1	416	ոտնատակ	1	421
ոդջ	1	416	ոտնափոխ	1	421
ոդջ-առողջ	5	416	ոտն ընկնել	1	422
ոճ	1	416	ոտք	26	422
ոնց	31	416-417			

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
որ (դերանուն)	82	422-423	չափով	1	437
որ (շաղկապ)	464	423-430	Չեզոք Լոռի	1	437
որ (վերաբերական)	106	430-432	չեք	1	437
որք	22	432	չէ	44	437
որբևայրի	17	432	չէ՞ որ	1	437
որբուանտեր	1	432	Չինաստան	1	437
որբություն	1	432	Չինգիզխան	2	437
որբություն քաշել	1	432	չլսելու դնել	1	437
որդի	20	432-433	չլսելու տալ	3	437
որևէ	20	433	չկամություն	1	437
որևիցե	3	433	չճանաչելու տալ	1	437
որձ	49	433-434	չնայած	20	437-438
որձաձի	5	434	չոբան	23	438
որձաշուն	1	434	չոբանություն	3	438
որձկաճուտ	1	434	չոբանություն անել	1	438
որոշ	2	434	չոր	19	438
որոշակի	1	434	չորանալ	9	438
որոշել	17	434	չորացնել	2	438
որոշվել	1	434	չորեքթաթվել	2	438
որոշում	14	434	չորս	17	438-439
որովհետև	6	434	չորսխարիր	1	439
որպես	10	434	չորսհարյուրուհիսուն	1	439
որպեսզի	22	434-435	չորս հարյուր հիսուն	1	439
որպես թե	2	435	չորս-հինգ	4	439
որս	3	435	չորրորդ	3	439
որտեղ	20	435	չոքել	1	439
որքան	1	435	չոել	3	439
որք	3	435	չոռալ	1	439
2			չոռոց	1	439
			չու անել	1	439
չա՛արք	1	435	չուստ	2	439
չայ	3	435	չքանալ	1	439
չանելիք	1	435	չքացում	1	439
չար	3	435	չքվել	5	439
չարանալ	8	435-436	Պ		
չարացնել	1	436			
«Չար ոգին»	1	436	պա՛	1	439
չարչարանք	4	436	պաժալուստա	1	439
չարչարել	1	436	պալատ	1	439
չարչարվել	8	436	պալսել	2	439
չարչի	1	436	պակաս	10	439
չարություն	2	436	պակասորդ	1	439
չարք	2	436	պահ	1	439
չարքաշ	1	436	պահածո	7	439
չափ	9	436	պահակ	3	439-440
չափազանց	1	436	պահակագոր	1	440
չափավոր	2	436	պահակություն	1	440
չափար	26	436	պահանջ	3	440
չափարել	1	436	պահանջել	4	440
չափել	1	436-437	պահապան	2	440
չափն անցնել	1	437	պահատեղ	1	440

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
պահել	64	440	պապոնք	1	444
պահելիքը	1	440	(Տիգրան) պապոնք	1	444
պահեստ	30	440-441	պառավ	28	444
պահեստապետ	11	441	պառավական	1	444
պահո	1	441	պառավահոտը բռնել	1	444
պահողը (փոխանունություն)	1	441	պառավել	4	444
պահվել	2	441	պառկել	4	444
պահ տալ	3	441	պաստառ	2	444
պահուստ	1	441	պատ	13	444
պաղել	1	441	պատահաբար	2	444
պայդի դամոյ	1	441	պատահական	5	444-445
պայթել	2	441	պատահել	18	445
պայթեցվել	1	441	պատանություն	2	445
պայթյուն	1	441	պատառաքաղ	1	445
պայծառ	1	441	պատառ-պատառ անել	2	445
պայման	4	441	պատասխան	22	445
պայմանական	2	441	պատասխանատվություն	3	445
պայմանավորվել	3	441	պատասխանատու	5	445
պայման դնել	2	441	պատասխանել	25	445
պայման կապել	1	442	պատասխանվել	1	445
պայտել	1	442	պատգամ	1	445
պայուսակ	1	442	պատգարակ	1	445
պանիր	12	442	պատել	2	445
պանրագործ	1	442	պատերազմ	22	445-446
պանրագործարան	1	442	(Հայրենական) պատերազմ	1	446
պանրաջուր	1	442	պատիճ	1	446
Պաշա	6	442	պատիվ	3	446
պաշար	2	442	պատիվը գետնովը տալ	1	446
Պաշե	1	442	պատկանելություն	1	446
պաշտոն	21	442	պատկառելի	1	446
պաշտոնական	5	443	պատկեր	10	446
պաշտոնահաչ	1	443	պատկերացնել	9	446
պաշտոնյա	1	443	պատճառ	10	446
պաշտպան	7	443	պատճառով	18	446-447
պաշտպանել	7	443	պատճեն	1	447
պաշտպանվել	1	443	պատմածը (փոխանունություն)	1	447
պաշտպանություն	5	443	պատմել	18	447
պաչել	3	443	պատմելի	1	447
պապ	25	443	պատմվել	1	447
(Աբել) պապ	2	443	պատմություն	11	447
(Մելիք) պապ	1	443	պատշգամբ	24	447-448
(Մուրի) պապ	1	443	պատռել	3	448
(Նիկալ) պապ	6	443	պատռտել	1	448
(Տիգրան) պապ	1	443	պատվաստել	1	448
(Օհանես) պապ	1	443	պատվավոր	2	448
(Օսեփանց Աբել) պապ	1	443-444	պատվի բռնել	1	448
պապանձյալ	1	444	պատվիրակ	3	448
պապանձվել	3	444	պատվիրան	2	448
պա-պա-պա-պա	1	444	պատվիրել	2	448
պապից թոռ	1	444	պատվիրվել	1	448

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հճխկ.</i>	<i>Էջ</i>
պատվոգիր	1	448	պլանավորվել	1	453
պատրաստ	14	448	պլանշետ	2	453
պատրաստակամություն	1	448	պոլինձ	2	453
պատրաստել	2	448	պոլնձե	3	453
պատրաստի	11	448	պոտոր	3	453
պատրոն	1	448	պոտորել	1	453
պատրվակ	1	448	պոտորվել	1	453
պատուհան	1	448	պնդացնել	1	453
պար	4	448	պնդել	1	453
պար ածել	1	448	պնդություն	2	453-454
պարանոց	2	448-449	պոզ	4	454
պարապ	10	449	պոզուկճղակ	1	454
պարապել	2	449	պոլնի պարյադոկ	1	454
պարապություն	1	449	պոխ	1	454
պարզև	1	449	պոկ գալ	2	454
պարզևախաղ	1	449	պոկել	12	454
պարզևատրվել	1	449	պոկեր	1	454
պարել	2	449	պոկվել	6	454
պարզ	6	449	պոդ	1	454
պարզաբանել	2	449	Պոդոսքիլիսա	1	454
պարզել	8	449	պոդպատ	1	454
պարզվել	1	449	պոչ	8	454
պարծենալ	2	449	պոչավոր	1	454
պարկ	5	449	պոչը խուզել	1	454
պարոն	1	449	պոչ խուզել	1	454
պարոնությունը բռնել	1	449	պպգել	5	454
պարտադիր	2	449	պոռոշ	6	454
պարտական	4	449	պոռոնկ	2	454
պարտավոր	2	449	պսպղալ	2	454
պարտավորեցնել	1	449	պտըտել	1	454
պարտավորվել	1	449	պտղատու	1	454
պարտավորություն	2	449	պտղունց	1	454
պարտք	7	449	պտտել	7	455
պարտքուպահանջ	3	450	պտտեցնել	1	455
պեպեն	16	450	պտտվել	20	455
պեպենոտ	102	450-451	պտտվողը (փոխանություն)	1	455
պես	75	451-452	պտուղ	1	455
պետ	4	452	պտույտ	3	455
պետական	23	452	Պրավդա	1	455
(Տիգրան) Պետրոսյան	1	452-453	պրինցիպ	1	455
պետություն	9	453	պրծացնել	1	455
պետք	8	453	պրծնել	9	455
պետք գալ	1	453	պուճուր	2	455
պինդ	20	453	պուտ	1	455
պինչ	1	453			
Պիոն	2	453	ջադու	5	455
պիոներ	1	453	ջահել	8	455
պիպիչ	1	453	ջահելություն	1	455
Պիպոս	1	453	ջաղաց	2	455
պլան	1	453	Ջաղացներ	4	455-456

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ջաղացական	6	456	Ռուբեն	2	461
ջան	9	456	Ռուբեն Գրիգորյան	2	461
ջա՛նա	1	456	(Օսեփանց) Ռուբիկ	2	461
Ջանդառ	130	456-457	ռուբլի	14	461
Ջանդառ Թեվան	6	457	ռուբլիական	1	461
Ջանդառի Սոփի	4	457	ռուբլիանոց	1	461
ջանք	1	457	ռուս	16	461
ջարդ	1	457	ռուսագետ	1	461
ջարդել	8	457	ռուսախոս	1	461
ջարդվել	9	457-458	Ռուսաստան	9	461
ջարդվելիք	1	458	Ռուսաստաններ	3	461
Ջարխեչ	6	458	ռուսաց	1	461
Ջարխեչաձոր	1	458	ռուսերեն	15	461-462
Ջարխեչավանք	7	458	Ս		
ջարխեչեցի	6	458	սա	54	462
ջերմացնել	1	458	սագ	1	462
ջերմուկներ	1	458	սադա	6	462
ջիղ	2	458	սադահրնդլո	1	462
ջինս	1	458	սագել	1	462
ջնջել	4	458	Մալահլու	1	462
ջնջիվել	6	458	սալըատ	1	462
ջոկ	7	458	սակայն	1	462
ջոկատ	4	458	սահման	3	462
ջոկել	10	458	սահմանք	1	462
ջոկողություն անել	1	458	սահուն	1	462
ջոկողություն դնել	1	458	Սադաթել	1	462
ջոկվել	3	458	Սամըրդանդ	4	462
ջոջ	1	458	սամիթ	2	462-463
ջորի	3	458	Սամո	4	463
ջրել	2	458	Սամվել	6	463
ջրմուղ	1	459	սայթաքել	3	463
ջուր	25	459	սայլ	5	463
ջուր կտրել	1	459	սա-նա	1	463
Ռ			Սանդրո	33	463
ռադիո	12	459	(Վաթընանց) Սանդրո	4	463
ռանդել	1	459	Սանդրոնիչ	1	463
Ռափ	1	459	Սանդրո Վաթինյան	10	463
Ռափիկ	1	459	սանին աթասըն	1	463
ռեալ	1	459	սանձ	7	464
ռեխ	2	459	սանձուշաքար	1	464
ռեխը բացել	1	459	սանր	3	464
ռեհան	1	459	սանրել	5	464
ռեստորան	2	459	սապոգ	17	464
ռիսկ	1	459	սապոգավոր	4	464
ռոճիկ	2	459	սառը	5	464
ռոչիկ	1	459	սառնություն	1	464
Ռոստոմ	55	459-460	սառչել	9	464
Ռոստոմբեգ	10	460	սասանել	1	464
Ռոստոմ Մելիքյան	9	460-461	սաստել	2	464
Ռոստոմ քեռի	1	461	սատանա	1	464

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
սատանավարի	1	464	Սիբիրներ	1	468
սատանություն	1	464	սիգարետ	1	468
սատկածը (փոխանություն)	1	464	սիմինդ	2	469
սատկել	4	464	Սիմոն	27	469
սար	77	464-465	(Օսեփանց) Սիմոն	2	469
սարալանջ	1	465-466	Սիմոնենք	3	469
սարդոստայն	3	466	Սիմոնի Արմո	1	469
(Ոսկեպարա) սարեր	1	466	Սիմոն ծերունի	1	469
սարի	4	466	Սիմոն քեռի	3	469
Սարիկ	1	466	սինդրիկ	5	469
Սարո	1	466	սինդրիկաթու	1	469
սարսաղ	1	466	սիպտակ	3	469
սարսափ	5	466	սիպտակել	1	469
սարսափել	1	466	սիրահարվել	2	469
սարսափը կալնել	1	466	Սիրանուշ	1	469
սարսափելի	2	466	Սիրանուշ Վրացյան	3	469
սարվոր	8	466	սիրաշահել	1	469
սարվորություն	1	466	սիրել	15	470
սարքել	6	466	սիրելի	4	470
սարքին	2	466	սիրեկան	2	470
Սաքո	1	466	սիրվել	3	470
Սեդրակ	6	466	սիրտ	22	470
(Մելըքանց) Սեդրակ	1	466	սիրտ ետ տալ	1	470
Սեդրակենք	1	466	սիրտը բարակ	1	470
Սելսկայա ժիզն	1	466	սիրտը դողալ	1	470
սեղան	15	466-467	սիրտը ելնել	1	470
(Յիցքարա) սեղան	3	467	սիրտը զգալ	1	470
սեղան զցել	1	467	սիրտը թրթռալ	1	470
սեղմել	7	467	սիրտը թուլանալ	1	470
սեղմվել	4	467	սիրտը կոտրել	1	470
սենյակ	3	467	սիրտը նեղվել	3	470-471
սեպտեմբեր	2	467	սիրտը չտանել	1	471
սև	31	467	սիրտը պայթել	1	471
Սեվան	9	467	սիրտը պատռել	1	471
սևանալ	12	467-468	սիրտը սևանալ	1	471
Սևաստապոլ	3	468	սիրտը վկայել	2	471
Սևաստապոլ	1	468	սիրտը տաքացնել	1	471
սև արև	1	468	սիրտը տկոկալ	1	471
սև թուղթ	1	468	սիրտ թրթռացնել	1	471
սեր	16	468	սիրտ ճաքել	1	471
Սերգի	2	468	սիրտն ուզել	3	471
(Մուքելանց) Սերգի	1	468	սիրուհի	1	471
Սերգո	2	468	սիրուն (աճական)	30	471
(Մելըքանց) Սերգո	1	468	Սիրուն (հատկանուն)	16	471
սերկնիլ	2	468	(Թի-հի) Սիրուն	1	471
սերմ	1	468	սիրունանալ	2	471
Սերո	2	468	Սիրուն Թեվիկ	13	471-472
սերունդ	6	468	սիրունություն	2	472
սեփական	6	468	սխալ	15	472
Սիբիր	4	468	սխալմամբ	2	472

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
սխալվել	3	472	Սպարտակ Խամայակովիչ	1	476
սկզբունք	2	472	Սպարտակ Հմայակովիչ	2	476
սկիհ	1	472	սպիտակ	14	476
սկսել	10	472	սպիտակել	1	476
սկսվել	4	472	սսսս	1	476
սղոցարան	3	472	սվյազնոյ	1	476
սղոցվել	2	472	Ստալին	1	476
սղություն	1	472	ստանալ	22	476
(Մելիք) Սմբատիչ	2	472	ստանալը (փոխանություն)	3	476
Սմբատ Մելիքյան	1	472	ստանալիք	3	476-477
սյուն	12	472	ստանձնել	1	477
սյունամեջ	1	472	Ստավրապոլ	3	477
սոթիկ	1	472	ստացածը (փոխանություն)	3	477
սոխ	2	473	ստեղծել	4	477
սողալ	2	473	ստեղծողը (փոխանություն)	1	477
սոսկ	1	473	ստեղծվել	1	477
սով	5	473	Ստեփանավան	1	477
սովել	2	473	ստիպել	5	477
Սովետ	2	473	ստիպվել	6	477
սովետական	2	473	ստիպում	1	477
«Սովետական Հայաստան»	1	473	ստորագրել	2	477
Սովետական կուլտուրա	1	473	ստորագրություն	1	477
Սովետական տորգովյա	1	473	ստորագրել	1	477
սովխոգային	1	473	ստորացնել	1	477
սովոր	6	473	ստորացվել	1	477
սովորական	2	473	ստորացում	1	477
սովորել	25	473	ստուգատես	1	477
սովորեցնել	11	473-474	ստուգել	4	477
սովորեցնովի	1	474	ստույգ	2	477
սովորություն	6	474	սրբանալ	1	477
սոցիալիստական	4	474	սրբատաշ	2	477
Սոփի	49	474-475	սրբել	14	477
(Ջանդադի) Սոփի	4	475	սրբվել	1	477
(Օհանի) Սոփի	2	475	սրել	3	478
Սոփիկ	8	475	սրոկ	1	478
Սոփո	1	475	սրպել	1	478
սպանդանոց	1	475	սրսկել	1	478
սպանել	13	475	սրսփալ	2	478
սպանիչ	1	475	սրտաբաց	1	478
սպանվել	1	475	սրտառուշ	1	478
ապանվելիք	1	475	սրտատեր	1	478
սպանություն	3	475	սրտի խորքում	1	478
սպառնալիք	1	475	սրտին դիպչել	2	478
սպառնանք	1	475	սրտնեղանք	1	478
սպասարկել	1	475	սրտնեղել	4	478
սպասարկվել	1	475	սրտնեղվել	3	478
սպասել	45	475-476	սրտնեղություն	1	478
սպասողական	1	476	սրտով չէր	1	478
սպասվել	1	476	սրտով չլինել	1	478
Սպարտակ Գամայակովիչ	1	476	սրունք	2	478

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
սուգ	1	478	Վանքեր	3	481
սուգ պահել	1	478	վառ	1	481
սուլել	3	478	վառարան	2	481
սուսուփուս	5	478	վառել	18	481
սուստ	10	478	վառելիք	5	481
սուտնուճիշտ	1	478	վառել տալ	1	481
սուտքուն տալ	1	478	վառել	1	481
սուր (ածական)	1	478	վառվել	7	481
սուր (գոյական)	2	478	վաստակ	4	481
սուրբ	7	478	վաստակավոր	1	481
սուրբ Բարձրաքաշ վանք	2	478	վաստակել	3	481
սուրբ Գևորգ	1	478	վատ	12	481-482
սուրբ Հակոբ	1	478	վատահամբավ	1	482
Սուրեն Քոչարյան	1	479	վատություն	1	482
սուրմայել	1	479	վար (մակբայ)	1	482
սուփրա-սեղան	1	479	վար (թուրք.)	1	482
Վ			վարագույր	1	482
վագել	2	479	Վարագ	1	482
Վաթընանք	13	479	վարակ	1	482
Վաթընանց Ավետիք	2	479	վարար	1	482
Վաթընանց Շաքար	2	479	վարարել	1	482
Վաթընանց Սանդղո	4	479	վար բերել	2	482
Վաթինյան	26	479	Վարդ	2	482
(Ավետիք) Վաթինյան	1	479	Վարդանուշ	1	482
(Սանդղո) Վաթինյան	10	479-480	Վարդապետ	4	482
Վաթնանք	1	480	վար դնել	2	482
վաթսուն	4	480	Վարդո	28	482-483
վաթսուն-վաթսունհինգ	1	480	վարել	1	483
Վալոդիկ	3	480	վարի լինել	2	483
վախ	10	480	վարիչ	20	483
վախել	1	480	վարիչուհի	1	483
վախենալ	31	480	վարիչություն	1	483
վախեցնել	1	480	վարկ	1	483
վաղամեռիկ	1	480	վարկաբեկել	2	483
վաղը	3	480	վարկաբեկվել	4	483
վաղուց	11	480	վարձ	3	483
վաճառվել	1	480	վարձել	1	483
վաճառք	1	480	(Մուրադենց) Վարոս	1	483
վա-յե	1	480	վարորդ	3	483
վայել	1	480	վարորդական	1	483
վայելել	1	481	վարչություն	9	483
վայ թե	3	481	վարպետ	1	483
վայր	1	481	վարսակ	1	483
վայրենի	2	481	վարվել	1	483
վայրենություն	1	481	վարտիք	1	483
վայրէջք	1	481	վարք	21	483-484
վայրիվերո	3	481	վեհանձնաբար	1	484
վանել	1	481	վեհանձնություն	1	484
Վանքի բացատ	1	481	վեհորեն	1	484
(սուրբ Բարձրաքաշ) վանք	1	481	վեղար	3	484

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հմտ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հմտ.</i>	<i>Էջ</i>
վեճ	3	484	վիշտ	2	487
վեր	2	484	վիրավոր	5	487
վերաբերմունք	4	484	վիրավորվել	4	487
վերաբերյալ	5	484	Վլադիմիր Մելիքյան	10	487
վերագրել	1	484	վկա	7	487
վերադառնալ	3	484	վկայական	3	487
վերադարձ	3	484	վկայել	2	487
վերադարձնել	1	484	վճռել	1	487
վերականգնել	1	484	վճռվել	1	488
Վերան	14	484	վնաս	5	488
վերանալ	3	484	վնասվել	1	488
վեր անել	1	484	վնգալ	2	488
վերացնել	2	484	վնգստալ	4	488
վեր բերել	1	484	վշտացյալ	1	488
վեր գալ	1	484	վռազ	7	488
վերգիր անել	1	484	վռազել	1	488
վերելք	3	485	վռնդել	1	488
«Վերելք»	1	485	վսյո	3	488
վերև	24	485	վստահ	1	488
վեր ընկնել	3	485	վստահել	4	488
վերին	3	485	վստահեցնել	1	488
վերին արտի ցորեն	1	485	վտանգ	9	488
վեր-խմել	1	485	վտանգավոր	1	488
վեր կացնել	1	485	վրա	230	488-491
վեր կենալ	9	485	վրա բերել	3	491
վերմակ	3	485	վրա ընկնել	3	491
վերջ	18	485	վրա հասնել	1	491
վերջանալ	5	485	վրան	1	491
վերջապես	1	485	վրան առնել	1	491
վերջացնել	8	485-486	վրա նստել	1	491
վերջերս	1	486	Վրաստան	3	491
վերջին	8	486	վրա տալ	2	491
վերջ ի վերջո	1	486	վրացերեն	2	491
վերջիվերջո	2	486	վրացի	3	491
վերջնական	5	486	Վրացյան	9	491-492
վերջնականապես	2	486	(Ղեվանտ) Վրացյան	3	492
վերջնահաշիվ	1	486	(Միրանուշ) Վրացյան	3	492
վերցնել	26	486	Վրացյանի ետնամոզի	1	492
վերցնելու անել	1	486	Վրացոնք	1	492
վերք	2	486	Վրացոնց Ասատուր	1	492
վեց	7	486	վրիպել	1	492
վեցամսյա	1	486	վոյ	6	492
վեցերորդ	1	486	S		
վզկապ	1	486		1	492
վիզ	8	486	Տագանոզ	1	492
վիզը ծռել	7	486-487	տագնապ	1	492
վիզը ծռո	5	487	տագնապել	1	492
Վիլյամ Շեքսպիր	1	487	տալ	250	492-495
վիճակ	19	487	տալ անցնել	2	495
վիճակ մտնել	1	487	տալ թոցնել	1	495
			(Շարա) Տալյան	1	495

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
տալ պրծնել	1	495	տասնույթ	1	499
տալ փռել	2	495	տավար	7	500
տախտակ	5	495	տավարած	1	500
տակ	95	495-496	տատ	6	500
տականք	3	496	(Փառո) տատ	1	500
տակը տալ	5	496	տատիկ	1	500
տակից	4	496	տարածել	3	500
տակից գնալ	1	496	տարածվել	3	500
տակից փախչել	1	496	տարբեր	1	500
տակնիվեր	1	496	տարբերել	1	500
տակնուվրա անել	1	496	տարգմանիչ	1	500
տայ	1	496	տարեկան	12	500
տանել	92	496-497	տարի	49	500-501
տանիք	3	497	տարիք	6	501
տանկ	1	497	տարկմանիչ	3	501
տանձ	3	497	տարվել	1	501
տանձենի	5	497-498	տափակվել	1	501
տանձի	7	498	տափաստան	2	501
տանձին չգցել	1	498	տաք	15	501
տանձուտ	4	498	տաքանալ	11	501
տանջահար լինել	1	498	տաքացածը (փոխանունություն)	1	501
տանջել	6	498	տաքացնել	4	501
տանջվել	1	498	տաքդել	1	501
տանտեր	1	498	տաք-տաք	2	502
տանուտել	1	498	տաքություն	1	502
տաշածը (փոխանունություն)	1	498	տաքությունը տալ	1	502
տաշել	5	498	տբրոց	2	502
տաշել տալ	1	498	տգեղ	1	502
Տաշկենտ	1	498	Տեատրալնայա ժիզն	1	502
տաշտակ	1	498	տեգր	4	502
Տաշքենդ	54	498-499	տեգրակին	1	502
տաշքենդցի	4	499	Տելեմաք	4	502
տապ	1	499	տեխնիկա	2	502
տապակածը (փոխանունություն)	1	499	տեղ	90	502-503
տապակել	2	499	տեղակալ	2	503
տապակվել	1	499	տեղական	7	503
տառապանք	1	499	տեղահանվել	1	503
տաս	1	499	տեղամասային	2	503
տասը	19	499	տեղ անել	1	503
տասնամյակ	1	499	տեղաշարժ	1	503
տասներեք-տասնչորս	2	499	տեղաշոր	9	503-504
տասներկու	3	499	տեղավորել	3	504
տասներորդը	1	499	տեղավորվել	1	504
տասնինը	1	499	տեղափոխել	1	504
տասնհինգ	2	499	տեղ դնել	1	504
տասնհինգ-տասնվեց	2	499	տեղեկանալ	2	504
տասնհինգ հազար	1	499	տեղեկանք	2	504
տասնհինգ-քսան	2	499	տեղեկացնել	2	504
տասնյոթ	1	499	տեղեկություն	9	504
տասնչորս	1	499	տեղը	7	504

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
տեղ ընդունել	1	504	տխրել	5	508
տեղը-տեղին	4	504	տխրություն	1	508
տեղին	3	504	տխուր	2	508
տեղից կտրել	1	504	տկտկալ	1	508
տեղյակ	7	504	տղա	103	508-510
տեղյակ անել	1	504	տղամարդ	15	510
տեղն ընկնել	1	504	տղամարդկություն	3	510
տեղնուտեղը	5	504	տղամարդություն	2	510
տես	2	504	տղայական	1	510
տեսակ	8	504	տնակ	1	510
տեսակետ	1	505	տնական	3	510
տեսիք	1	505	տնամերձ	3	510
տեսնեիր	1	505	տնաշեն	6	510
տեսնել	127	505-506	տնավարի	6	510
տեսնեմ	4	506	տնաքանդ	2	510
տեսնենք	3	506	տնաքաշ	2	510
տեսնես	1	506	տնեցի	1	510
տեսնողը (փոխանունություն)	3	506	տնից-տեղից կտրվել	1	510
տեսնվել	2	506	տնկել	10	510-511
տեսուչ	1	506	տնկվել	3	511
տեսք	1	506	տնտեսական	1	511
Տեվան	1	506	տնտեսվարություն	1	511
Տեվանժան	1	506	տնտեսություն	25	511
տետրակ	1	506	տնտղել	3	511
տեր	31	506-507	տնքալ	2	511
տերև	2	507	տնքոց	1	511
տերը մեռնի	2	507	տնօրեն	1	511
տեր լինել	1	507	տնօրինություն	1	511
տեր կանգնել	2	507	տո	5	511
տերտեր	5	507	տոմս	2	511
տժժալ	2	507	տոն	2	511
տժտժան	1	507	տոննանոց	1	511
տի ուղի	1	507	տոպրակ	15	511-512
Տիգրան	54	507-508	տոտիկ-տոտիկ	1	512
տիգրանանմանակ	1	508	տպածը (փոխանունություն)	1	512
տիգրանացու	1	508	տպրոց	3	512
Տիգրանիչ	1	508	տվյալ	1	512
տիգրանյան	1	508	տվողը (փոխանունություն)	1	512
Տիգրան պապ	1	508	տվողծալողը (փոխանունություն)	1	512
Տիգրան պապոնք	1	508	տրակտոր	25	512
Տիգրան Պետրոսյան	1	508	տրակտորիստ	1	512
տիկին	3	508	տրամաբանական	1	512
տիրաբար	1	508	տրամաբանել	1	512
տիրակալ	1	508	տրամաբանություն	1	512
տիրապետել	1	508	տրամադրվել	1	512
տիրավոր	3	508	տրամադրություն	1	512
տիրավորություն	1	508	տրամադրությունը կոտրել	1	512
տիրություն անել	2	508	տրանսպորտ	1	512
տիրուհի	5	508	տրաքացնել	3	512
տիֆ	1	508	տրաքել	9	512

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
տրաքոց	3	512	ցեխն ընկնել	1	516
տրաքտրաքել	1	512	ցեղ	13	517
տրաք-տրաքի գալ	2	512	ցեղական	4	517
տրիկոտաժ	1	512	ցեղապետություն	1	517
տրորել	6	512-513	ցեղովին	1	517
տրորվել	1	513	ցեպի	1	517
տրվել	6	513	ցեռաց	1	517
տուժել	2	513	ցերեկ	3	517
տուժողը (փոխանություն)	1	513	ցեց	4	517
տուն	158	513-515	ցինգիր տալ	1	517
տունը քանդվել	1	515	ցիստեռն	2	517
տուն-տուն խաղալ	1	515	ցիրկուծիծաղ	1	517
տունուդուռ	1	515	ցիցքարա սեղան	3	517
տունուտեղ	1	515	ցողված լինել	1	517
տունքանդիչ	1	515	ցողուն	1	517
տուփ	1	515	ցորեն	1	517
Ը			ցպահանջ	1	517
րուպե	23	515	ցրել	2	517
րուպեական	2	515	ցրիվ գալ	1	517
Ց			ցրվել	4	517
ցախսել	1	515	ցցվել	2	517
ցածր	2	515	ցուլ	1	517
ցածրաձայն	1	515-516	ցույց տալ	10	517
ցամաք	2	516	ցուցակ	2	517
ցամաքել	4	516	ՈԻ		
ցամաքեցնել	3	516	ու	1697	517-542
ցամքար	1	516	ուզածը (փոխանություն)	4	542
ցայել	1	516	ուզել	132	542-543
ցայտադբյուր	3	516	ուզենալ	6	543
ցայտել	1	516	ույթ	2	543
ցանել	2	516	ույթերորդ	2	543
ցանկություն	3	516	ույթ-իններորդ	1	543
ցանց	2	516	ուժ	8	543
ցանց քաշել	1	516	ուժեղ	33	543-544
ցանք	2	516	ուլ	6	544
ցանքում շակում	1	516	ուխտատեղ	1	544
ցառա	1	516	ուխտատեղեր	1	544
ցավ	12	516	ուղ	1	544
ցավալի	2	516	ուղարկել	3	544
ցավակցություն	1	516	ուղարկվել	1	544
ցավել	3	516	ուղեկցություն	1	544
ցավեցնել	1	516	ուղիղ	10	544
ցա՛վը տանեմ	1	516	ուղղակի	17	544
ցատկել	1	516	ուղղել	1	544
ցատկոտել	1	516	ուղղվել	4	544
ցել	5	516	ուղղություն	2	544
ցել անել	1	516	ուղղություն տալ	1	544
ցելոֆան	2	516	ումը (փոխանություն)	2	544
ցելոֆանե	1	516	ումը որ	1	544
ցելխ	1	516	ունեմ	216	544-547

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
ունենալ	67	547	փակել	27	554
ունեցվածք	2	547-548	փակվել	4	554
ունք	4	548	փամփուշտ	1	554
ուշադիր	4	548	փայ	1	554
ուշադրության առնել	1	548	փայլեցնել	1	554
ուշադրություն	1	548	փայտ	7	554
ուշունց	2	548	փայտանոց	1	554
ուշք	3	548	փայտոջիլ	2	554
ուշքի գալ	2	548	փաշա	1	554
ուռի	1	548	(Անդրանիկ) փաշա	1	554
ուռչել	5	548	փառ	1	554
ուռուցորվել	2	548	փառավորվել	1	554
ուս	40	548	Փառո	4	554
ուսաբարձիկավոր	1	548	Փառո տատ	1	554
ուսել	1	548	փառ-փառ	1	554
ուսում	2	548	փառք	3	554
ուսումնասիրել	1	549	փառք աստծուն	1	554
ուս-ուսի	2	549	փառք տալ	1	554
ուսուցիչ	4	549	փաստաբան	1	554
ուսուցչանոց	1	549	փաստաթուղթ	2	554-555
ուսուցչություն	1	549	փաստացի	1	555
ուսուցչուհի	1	549	փաստորեն	11	555
ուտել	46	549	փարախ	3	555
ուտեցնել	1	549	փափախը գետնով տալ	1	555
ուտվել	1	549	փափկել	1	555
ուր	21	549	փափուկ	9	555
ուրախ	5	549	փեթակ	9	555
ուրախանալ	15	549-550	փեշ	9	555
ուրախացնել	1	550	փեշը բռնել	3	555
ուրախություն	16	550	փեշի տակը մտնել	1	555
ուրանալ	2	550	փեշից պոկ չգալ	1	555
ուրեմն	96	550-551	փեշից պոկվել	1	555
ուրթ	2	551	փեսա	2	555
(Նավ) ուրթ	15	551	փետ	6	555
ուրիշ	70	551-552	փլվել	5	555
ուրց	1	552	փխրուն	1	555-556
ուրու	2	552	փնթփնթալ	1	556
ուրուր	2	552	փնտրել	4	556
Ուցյուն	13	552-553	փշաքաղվել	1	556
Φ			փշրել	1	556
			փշուր	1	556
փաթաթան	2	553	փոխադրել	1	556
փաթաթել	5	553	փոխադրվել	2	556
փաթաթվել	2	553	փոխանակ	2	556
փաթեթ	1	553	փոխարեն	8	556
փախչել	32	553	փոխարենը (փոխանունություն)	3	556
փախչողը (փոխանունություն)	1	553	փոխարինողը (փոխանունություն)	2	556
փախստական	15	553	փոխել	10	556
փախուստ	2	553	փոխնակ	4	556
փախուստի տրվել	1	553	փոխվել	3	556
փակ	9	553-554			

<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>ՀՃխկ.</i>	<i>Էջ</i>
փող	46	556-557	քաղաքավարի	2	560
փողկապ	1	557	քաղաքավարությունը բռնել	1	560
փողոց	1	557	քաղաքացի	7	560
փռշի	3	557	քաղել	1	560
փոս	1	557	քաղվել	2	560
փոստ	2	557	քաղցած	1	560
փոստատար	3	557	քաղցր	10	560
փոր	13	557	քամակ	6	560
փորահաց	1	557	քամել	1	560
փորը գցել	1	557	քանոտ	1	560
փորձ	1	557	քանուն տալ	2	560
փորձանքի բերել	1	557	քայլ	2	560
փորձել	5	557	քայլել	5	560
փորն ածել	1	557	քայքայել	1	560
փորոտիք	2	557	քայքայիչ	1	560
փոցիս	1	557	քայքայվել	2	560
փոփոխություն	1	557	քան	2	560
փոքր	72	557-558	քանդարար	1	560
փոքրիկ	1	558	քանդել	5	560-561
փչակ	1	558	քանդվել	7	561
փչակավոր	1	558	քանի	13	561
փչանալ	2	558	քանի դեռ	3	561
փչացածը (փոխանունություն)	3	558	քանի որ	45	561-562
փչացնել	4	558	քանիսը	2	562
փռել	13	558	քաշ	4	562
փռվել	1	558	քաշաճ	1	562
փայլինք	1	558	քաշել	53	562
փայլքոտ	1	558	քաշվել	20	562
փասալ	2	558	քաջ	1	562
փափալ	2	558	քառասուն	6	562-563
փտել	4	558	քառասունինը	1	563
փրկել	3	558-559	քառասունմեկ	3	563
փրկիչ	2	559	քառասունյոթ	1	563
փրկվել	3	559	քառասունվեց	2	563
փրկություն	1	559	քառասունութ	1	563
փրփուր	2	559	քառասունույոթ	1	563
փո՛ւ	2	559	քառասուն-քառասունհինգ	1	563
փութ	1	559	քավոր	1	563
փունջ	1	559	քար	26	563
փուշ	1	559	քարադողոշ	1	563
փուռ	12	559	քարաղ	6	563
փքել	1	559	քարանալ	2	563
Ք			քար գցել	1	563
քած	1	559	քարկապ	1	563
քաղաք	31	559	քար կտրել	1	563
քաղաքաբնակ	2	559-560	քարհանք	3	563
քաղաքական	3	560	քարշ տալ	3	563
քաղաքականություն	2	560	քարտաշ	1	564
քաղաքային	1	560	քարտուղար	3	564
քաղաքայնորեն	1	560	քարուկիր	1	564

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
քարուփետ անել	1	564	քո գործը չէ	2	566
քար քաշել	1	564	քո խոսքը լինի	1	566
քարքարուտ	1	564	քոնը (փոխանունություն)	7	566
քացի	2	564	քոնոնք	1	566
քացի գցել	1	564	քոշ	1	566
քացի տալ	2	564	Քոշաքար	1	566
..ք	1	564	(Լուսիկ) Քոշյան	1	566
..քից ուռած	1	564	քոչ	8	566-567
..ք ուտել	1	564	(Սուրեն) Քոչարյան	1	567
քեզավարի	1	564	քոչել	11	567
Քեղուտ	4	564	քոռ	8	567
Քեղուտ լանջ	1	564	քոռանալ	1	567
Քեղուտ խոտհարք	3	564	քոր անել	1	567
Քեղուտ ծմակ	3	564	քոր գալ	1	567
քենի	3	564	քչփորել	4	567
քեռացու	1	564	քչփչալ	1	567
քեռի	32	564-565	քչքչալ	1	567
(Արտեմ) քեռի	1	565	քոքոալ	1	567
(Ռոստոմ) քեռի	1	565	քսան	5	567
(Սիմոն) քեռի	3	565	քսան-երեսուն	1	567
քեռոնք	5	565	քսաներեք	1	567
քեփին դիպչել	1	565	քսանհինգ	5	567
քըս	1	565	քսանհինգ-երեսուն	1	567
քթի ծուխը գցել	1	565	քսանչորս	1	567
քթի տակ	2	565	քսել	5	567
քթկալ	1	565	քսի տալ	2	567
քիթ	6	565	քրթմնջալ	1	567
քիթը բռնել	1	565	քրիստոնեություն	1	567
քիթը ծանր	1	565	քրիստոս	7	567-568
քիթը վեր-խմել	1	565	քրոմ	1	568
քիթումոռութ	1	565	քրտինք	2	568
քիմգործարան	1	565	քրտնել	2	568
քիչ	16	565	քրքջալ	1	568
քիչություն անել	1	565	քրքրել	2	568
քիչումիչ	1	565	քրքրվել	1	568
քիվ	1	565	քու ծնողը	2	568
(Շուշան) քիքիր	1	565	քույր	33	568
քլունգավոր	1	565	քույրական	1	568
քյալլա	3	565	քույրիկ	15	568
քնաթաթախ	1	565	քուն	4	568
քնակոլոլ	1	565	քունը գլխին	1	568
քնել	29	565-566	քունը տանել	2	568
քնեցնել	3	566	քունք	1	568
քնձոռոտ	1	566	քուչի	1	568
քննադատել	2	566	Քուռ	2	568
քննարկել	1	566	քուռակ	1	568
քննել	7	566			
քննել տալ	1	566	ոգնական	11	569
քննվել	3	566	ոգնել	6	569
քշել	23	566	ոգնություն	2	569

<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>	<i>Բառահոդված</i>	<i>Հձխկ.</i>	<i>Էջ</i>
օգնության տալ	1	569	Օսեփանց Միմոն	2	571
օգոստոս	4	569	Օսեփանք	23	571
օգտակար	1	569	օտար	25	571
օգտին	1	569	օտարություն	2	571
օգուտ	6	569	օտարություն քաշել	1	571
օդ	3	569	օր	79	571-572
օդային	1	569	օրդու	2	572
օդանավ	1	569	օրենք	7	572
Օհան	64	569-570	օրինախախտում	1	572
(Մելքանց) Օհան	1	570	օրինակ	14	572-573
Օհանես պապ	1	570	օրինական	2	573
Օհանի Սուփի	2	570	օրինակ առնել	2	573
օհո՛	1	570	օրինավոր	1	573
օձ	3	570	օրիորդ	18	573
օձիքը հավաքել	2	570	օր-կենդանության	1	573
Օձուն	2	570	օրհաս	1	573
օղ	2	570	օրհնել	1	573
օղակ	1	570	օրհնվել	1	573
օղի	4	570	օրորոց	2	573
օղորմի	1	570	օրուգիշեր	3	573
օճառ	3	570			
օճորք	1	570	Ֆաբրիկա	1	573
օջախ	1	570	Ֆերմա	28	573-574
օննալ	1	570	Ֆերմայական	1	574
Օսեփանց Աբել	1	570	Ֆինանսավորվել	1	574
Օսեփանց Աբել պապ	1	570	Ֆինանսավորում	1	574
Օսեփանց Ավագ	2	570	Ֆինրաժին	1	574
Օսեփանց Համբո	2	570	Ֆոկլուս	1	574
Օսեփանց Համիկ	2	570	Ֆսֆալ	4	574
Օսեփանց Ղուռղի	1	571	Ֆուտբոլ	1	574
Օսեփանց Ռուբիկ	2	571			

ԲԱՌԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՆԱԿԸ – 41326

ԲԱՌԱՐԱՆԱՅԻՆ ԲԱՌԵՐԻ ՔԱՆԱԿԸ – 5506

ՄԵԿ ԱՆԳԱՄ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԲԱՌԵՐԻ ՔԱՆԱԿԸ – 2698

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա	5
Բ	64
Գ	83
Դ	109
Ե	128
Զ	170
Է	174
Ը	189
Թ	191
Ճ	209
Ի	213
Լ	232
Խ	245
Օ	260
Կ	268
Հ	298
Ձ	338
Ղ	344
Ճ	347
Մ	351
Յ	390
Ն	390
Շ	407
Ո	416
Չ	435
Պ	439
Ջ	455
Ռ	459
Ս	462
Վ	479
Տ	492
Բ	515
Ց	515
ՈՒ	517
Փ	553
Ք	559
Օ	569
Ֆ	573

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

ՏԱՇՔԵՆԴ

ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ

Հեղինակային քարտարանը մշակեց,
բնագրային համաբարբառը կազմեց և
հրատարակության պատրաստեց
բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
ԱԼԲԵՐՏ ԺՈՐՇԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆԸ

Авторскую картотеку обработал,
текстуальный конкорданс составил и
подготовил к изданию
кандидат филологических наук, доцент
АЛЬБЕРТ ЖОРЖЕВИЧ ПОГОСЯН

The author's card index was elaborated,
the original concordance was completed and
prepaired for publication by
the Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
ALBERT GEORGE POGHOSYAN

Համակարգչային շարվածքն ու ձևավորումը՝ հեղինակի

Սրբագրիչ՝ Լ. Ս. Կիրակոսյան

ISBN 978-9939-811-67-3

9 789939 811673